Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Soto

ATLAS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

FRATRIS DOMINICI

Soto Segobiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, Salmantini Professoris, De Iustitia & Iure Libri decem.

Nunc primùm ab ipso Autore innumeris in locis emendati atque multò auctiores redditi. Quibus insuper Libro septimo in Sextum transfuso, Octauus de Iuramento & adiuratione, planè nouus additus est.

18343
Bibliotheca Facult. Philosophiae Prov. Cast. Orient. S. I.
DOM. SCRIPT. PROV. CAST. S. J.

Cum Priuilegio.

SALMANTICÆ,
Expensis Ioannis Moreni Bibliopôlæ.

M. D. LXII.

Esta taßado a tres marauedis el pliego.

Universidad de Deusto
Biblioteca

El Principe.

POr quãto por parte de vos Fray Domingo de Soto de la orden de Santo Domingo Cathedratico de prima en la vniuersidad de Salamanca me ha sido fecha relacion, que vos aueys compuesto vn tractado que se intitula, De Iustitia & Iure, enlo qual aueys tenido mucho trabajo, suplicando nos vos diesse licencia para que vos, o la persona que vos nõbrardes, y no otra persona alguna pudiessedes imprimir, y vẽder el dicho tractado, o como la nuestra merced fuesse, y por la presente doy licencia, y facultad a vos el dicho Fray Domingo de Soto, o ala persona que vos nõbrardes, o vuestro poder ouiere para q̃ por tiempo de diez años primeros siguientes que se cuenten desde el dia de la fecha desta mi cedula en adelante vos el dicho Fray Domingo de Soto, o la persona que vos nõbrardes, o vuestro poder para ello ouiere y no otras puedã imprimir y vẽder el dicho tractado en estos Reynos: so pena que la persona, o personas q̃ sin tener vuestro poder para ello lo imprimieren e vendieren, o hizieren imprimir, o vẽder o lo traxeren de fuera parte impresso pierdan la impresiõ que hizieren, e los moldes, e aparejos con que lo hizieren, e incurrã mas cada vno dellos en pena d̃ treynta mil marauedis: la qual dicha pena se reparta en esta manera, la tercera parte para la p̃sona que lo acusare, y la otra tercera parte para nuestra camara y fisco, y la otra tercera parte para el juez que lo sentenciare, cõ tanto que ayays de vender y vẽ days cada pliego de molde de la dicha impresiõ a tres Marauedis y no mas. Y mando a los del consejo de su Magestad Presidente y Oydores de las sus audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la su casa y corte y Chãcillerias: y a todos los Corregidores, Asistẽtes, Gouernadores, Alcaldes Alguaziles y otras qualesquier Iusticias destos Reynos quevos guarden, y cumplan y fagan guardar, y cumplir esta mi cedula: y contra lo enella contenido no vayan, ni passen en tiempo alguno, ni por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de diez mil Marauedis para la nuestra camara. Fecha en Madrid a veynte y siete dias del mes de Mayo de mil y Quinientos y Cincuenta y tres Años.

YO EL PRINCIPE.

Por mandado de su Alteza.
Francisco de Ledesma.

Carolo Magno, Sereniſsimi Philippi ſecundi Hiſpaniarum Principis Primogenito, ſuus Frater Dominicus Soto, fœlicitatem.

OPVS HOC, Carole Magne, quod de Iuſtitia & Iure in publicum iam penè inuitus prodire ſino, non fuit quòd diu anceps hærerem cuinam potiſsimùm nũcuparem: adeò Celſitudo tua initio ſtatim cogitationis meæ præſtò fuit. Nam cùm in hoc te Deus rerũq̃ natura tam longa Regum Cæſarumq̃ ſtirpe in hãc lucis vſuram ediderit, vt tibi hanc cælogenitam virginem, Iuſtitiam inquam deſponſaret, quem nam conſultiùs quàm Serenitatem tuam ex toto orbe deligerem, cui eius imaginem dedicarem? Nempè vt quam virtutem toto vitæ curriculo perſanctè culturus es, eandem protinùs ab incunabulis de facie noſſes, identidem inſpectares, eiusq̃ te pulchritudine illectares, & oblectares amplexibus: eius ingenio penitiſsimè inſueſceres, & conſultiſsima monita toto pectore haurires. Denique vt tuũ iſtum lanæ candorẽ, dũ pro ætatis teneritudine albeſcit, eius coloribꝰ imbueres. Memini me in Tridẽtina Synodo de Natali tuo concionem à ſanctis illis patribus habere iuſſum: nam tũc fœlix ille fauſtusq̃ dies nobis illuxit: multa de te pollicitum, illamq̃ ſanctam Eccleſiam, vota Deo pro tua ſalute, incolumitate, ac fœlicitate nuncupãtem, in magnam de te ſpem miſiſſe. Ecquid enim de te inclyte Princeps polliceri cũctarer, pro quo nobis tam numeroſus auorum proauorumq̃ tuorum ordo tam innumeris rebus clariſsimè ac religioſiſsimè geſtis fideiubebat? At verò non meam tãtùm fidem, quam priuatus homo pro te obſtrinxi, verùm & tuã publicã, quam tot regnis, ac gentibus obligatã habes, vt reipſa liberes, Deum Immortalem deprecamur. Diſcere proinde ab iſta tua ineunte ætate incipe, quantis ſis nationibus ſeſſurus index, ad quẽ adeò ceu ad iuſtum ipſum viuẽs, vti ait ille magni nominis Philoſophus, ab omni ferè mundi orbe cõfluxus eſt futurus: vt cùm in tua iſta inſtituenda Cæſarea indole tam multam mortalium ſalutem periclitari noueris, intelligas quanta ſit à tua modeſtia præſtanda facilitas, vt tum aliis virtutum dotibus, tum præſertim Iuſtitiæ, quam hîc tibi pro captu noſtro ſuis graphicè depinximus coloribus, exorneris. Scripſit Xenopõ Cyropædiam, inſtituit Ariſtoteles Alexandrum, Neronem Seneca, & Traianum Plutarchꝰ, atque alios alij. Ego verò, quanuis ea vtaris ſapientum pedagogia, vt à mea puſillitate nullius egeas obſequij, hanc interim tamẽ Carolopædiam Claritudini tuæ non ſum offerre veritus: vbi, vti dicere cœperam, decorem Iuſtitiæ, ac perinde fœliciſsimi Principis vultum cõtempleris. Hîc enim, dum lux tibi viſq̃ rationis inoleuerit, perſpectum cũ primis habebis, quãtum à Tyranno, quod nomen maiores tui execratiſsimum ſemper habuerũt, Rex diſtet. Vt ſcilicet ille publica cuncta in priuatam ſuam libidinem vertat. hic verò contrà vni communi bono cõtinenter proſpiciat: eius ſolius gratia leges

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõdat, magistrat' creet, tributa exigat, præmia ponat, supplicia decernat, bella gerat, pacẽ componat: in summa, nil vnquàm aut animo secum reputet, aut rebus gestis de se præstet, quàm quod in hunc referatur scopum. Quocircà & hìc identidem docebaris, tantam Deum regibus potestatem, per quem illi quotquot sunt regnãt, cuiusq; sapientia iusta decernunt, non in hoc vtique contulisse, vt vel eius iura violẽt, vel vlli mortalium iniuriam conflent: verùm vt iniurias ipsi propulsent, ac nè inferantur obsistant, & illatas reuellant: id nimirum intelligentes, quòd vti ab omni sunt humana coërctione absolutissimi, ita viuere eos decet, tum rationi, tum præsertim Dei legibus deinctissimos. Deinde & hìc tuæ fiet Serenitati cõpertum, quàm sancto fœdere iustitia & misericordia, quæ secum vulgò pugnare existimãtur, in optimo principe maritentur: quippe qui ea esse debet seueritate, quæ non in sæuitiam vergat: ea clementia, quæ in segnitiem non degeneret: vultu graui, non toruo: verborum lenitate placidus, zelo iustitiæ terribilis: qui non tam armorum strepitu, quàm morum integritate sese suis exhibeat amore, ac timore colendum: atque prorsus, quod cecinit ille, Poimèna laón, hoc est, qui nõ se feras insectari censeat, sed gregem ductare. Ad hæc demùm quod in hoc iustitiæ exemplari omniũ meditatissimè ac cõsideratissimè speculãdum tibi Princeps optime incumbit, est, quàm sanctè debeas religionem suspicere, adorare, & colere: nempe nè sacra prophanis commisceas, sed sacrosanctam Ecclesiam, ob cuius Deus fidem, & Reges, & homines, & mũdum ipsum condidit, cunctis postpositis secularibus, summa æstimatione ducas, omniq; veneratione & reuerentia prosequaris. Nam secularis felicitas, nisi ad illam sempiternam referatur, nequicquam instituitur: tantum abest vt vllo queat pacto prosperari. Nulla fulgentius gemma Christianum diadema decorat, quàm Crucis insigne. Quas non virtutũ imagines, vt cunctas summatim denotem, speculum hoc iustitiæ tibi remittat, si eius assuescas obtutu? Sed vereor tum epistolæ modum excedere, tum istam tuam nondum maturam ætatem præmaturis monitis onerare. Erit fauente Numine, quo tuorum Regnorum salus plurimùm agitur, quãdo sapientes, sed tamen eos in primis qui spectatæ sint vitæ, frequenter consulas, attentè audias, ac tanti pendas, quanti Principis interest habere oculos. Interim hoc tuæ Celsitudini precamur, vt paternis tuiq; aui Cæsaris votis moribus respondeas: sanè quẽ intimè noui quàm anxius exoptet, vt tanta te Deus Maximus virtutum suppellectile ditet, quanti nostra refert, vt sis illarum ditissimus.

Fratris Dominici Soto Segobiensis,

Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, Salmantini Professoris,

De Iustitia & Iure Libri decem.

PROOEMIVM.

Iustitiæ Encomium.

ILlustrissima Iustitię virtus, Fidei nostræ legitima proles, spei robur, charitatis pedissequa, cęterarumq; virtutum clarissimum iubar: quam cum profana, tum cum primis Diuina oracula super ęthera tollunt: vt pote quę homines, ciuile animal, in vnũ congregat, ab iniurijs vindicat, amore conciliat, in pace retinet, virtutibus ornat, ad æternam denique fœlicitatem diuino munere subuehit: hæc inquam virtus est, quam præsenti Opere elucidare, ac pro nostra ingenij tenuitate pertractare instituimus. Atquoniam huius fulgentissimi syderis munus est (vt ipsa nos Iura docent) ius suum iuxta legum normas vnicuique tribuere, legitimũ duxi titulũ Operi, de Iustitia & Iure inscribere. Fert nanque animus augustam virtutis huius dignitatẽ amplificare, & elementa cõstabilire, eiusque legis membra, species, & quotquot illi aduersantur iniquitates, fraudes, & violentias, pro eis quæ mihi diuinitùs vires suppetunt, quàm latissimè patent, perlustrare, ac suis cuiusque numeris depingere. Nam etsi haud me lateat, quanta cum dignitate & copia Theologorum Iurisque prudẽtium plurimi argumetum hoc locupletauerint: peperit tamen humana libido per temporum iniquitatem, parturitque in dies nouas fraudulentiæ formas, quibus contra ius & fas suam quisque expleat insatiabilem auaritiam. Quapropter nihil aliud quàm operæpretium arbitrandum est, si iniqua pacta & conuenta, & cambia, tamque adeò multa vsuræ simoniæque recentia genera in animum nobis induxerint, noua de re veterivo lumina ædere. Præterquàm quod quanto plura à præcessoribus in re quaque inuenta sunt, tanto posteris, si vllo valẽt ingenio, veberiorem syluam subministrant excogitandi noua. Accedit quòd nemo tam fœliciter scholasticam rem, quę implexa per se est, tractauit, quin possit vigilantiori diligentia (non de mea loquor) firmiùs exactiusq; cõstabiliri, ordinatiùs disponi, atq; emunctiùs perpoliri. Hac igitur de causa, cùm me, qui post multos annos in hisce Scholarum Cathedris insumptos alijs publicis negotijs distractus, Vale huic prouincię renuntiauerã, ab illisque pòst negotijs extricat⁹ sacris me literis addixeram, iam nunc Scholarum vota, nihil minus cogitantem, ad eandem prouinciam repetiuerint, meq; Patres Cõscripti omninò renitentẽ accersiuerint, meiq; maiores iuitũ coëgerint: ac deinde publico suffragio hęc mihi prælectio de Iustitia obtigerit, postulare ex me instantissimè cœperunt, vt quæ in Scholis dictassem, prælo committerem, quò & præsentes scribendi labore leuarentur, & absentes sudore fruerentur nostro annui lubentissimè: nam iam diu hunc ipse parturiebam partum: tanta erat eorum improbitas qui me diuersis scrupulis, ac nouorum in dies contractuum consultationibus frequentabant. Neque verò est quòd Theologis vitio detur, hanc sibi assumere prouinciam, quæ iurisperitis accommodatior videri potest: quandoquidem Canonica iura ex visceribus Theologię prodiêre: Ciuilia verò ex media morum Philosophia. Theologi ergo est iuris Canonici decreta ad normã Euãgelicam exigere: philosophiąque Ciuilia ex principijs philosophię examinare. Vnde Cice. de leg. lib. 1. non à prætoris edicto, neq; à 12. tabulis, sed penitus ex intima philosophia hauriendam censet iuris disciplinam. Imò verò litigiosa, inquit, legum ratio, ignoratio iuris potiùs est quàm scientia. Et Iurisconsult. ff. de Iust. & Iur. l. 1. Veram inquit philosophiam, nõ simulatam affectamus. At quãuis institutum profitendi meum in Scholis sit, Sententiarum Magistrum Diuumq; Thomam Commentarijs illustrare, consultiùs tamen duxi rationem paululùm mutare scribendi. Non quòd diuersam ab hoc inter Diuos diuino autore doctrinam moliar: sanè quem, tum de cunctis alijs, tum præsertim de hisce moralibus disciplinis meritissimò tan

Cicero.

Autoris institutum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quã emicantissimum sydus Scholæ vniuersim adorant: sedq; cùm eius aliorumq; documentis imbutus multa fuerim alia commẽtatus, congruentius existimauerim nouum conflare opus, in quo dispositiùs cuncta cõponerem, quàm si eius textui mea seorsum circũscriberem. ¶ Distribuimus autem op⁹ in libros decem: quorum duo primi sunt de Iure, hoc est: de legibus, quæ suprema sunt Iustitiæ regula. Tertius de Iure, quatenùs obiectum est Iustitiæ, deq; virtutis huius substãtia & sibi annexis, vsque ad Iustitiã distribuiuam. Quartus de præambulis ad commutatiuam: nempe de dominio ac de restitutione. Quintus, de iniustitia quæ ex iniuriosa actione nascitur: nempe de homicidio & reliquis. Sextus de vsura, contractibus, & cambijs. Septimus de voto. Ac deniq; octauus de iuramẽto & adiuratiõe. Non⁹ de decimis ac de simonia. Decimus deniq; de statu deq; residentia Prælatorum. Vt opus de Iustitia quæ decẽ præcipuè Decalogi mandatis cõprehenditur, librorum etiam Decade absoluatur. Libros autẽ singulos per suas quæstiones atque articulos Scholastico stylo distinctos curauimus, vt quã possimus tarissimè, & præter rerũ amplificationẽ, minimè ab ordine sancti Thomę discedamus. Cũcta tñ assertа nostra censurã subeãt sacrosanctæ matris Ecclesię, ac subinde syncerè iudicantium limam. Deus ergo maximus conatibus aspiret nostris ad suam ipsius gloriam.

Partitio operis.

¶ De Iustitia ergò & Iure sermonem fauente Deo incuntibus nobis à Iure inchoandũ est. Bifariàm nanque vsurpatur nomen hoc: vnò scilicet modo pro eo quod est lex: quẽadmodũ Isidorus lib. 5. Etymo. inter decreta dist. 1. relatus ait, Ius, generale esse nomen: legẽ autem, iuris speciẽ: altero autẽ modo accipitur, vt obiectũ est iustitiæ: nempè pro æquitate, quã iustitia in rebus constituit. Et alterutro accipias modo, ad notitiam iustitiæ, eiq; notio prærequiritur. At quia virtus quæque ad suas regulas exigẽda est, condecet eas primùm omniũ præ foribus affigere, atq; adeò duobus primis libris de legibus ante omnia dicere. In priori, scilicet, de lege æterna, naturali, & humana: & in posteriori de Diuina. Liber autẽ primus septem quæstionibus absoluetur. Et quoniam (vt sæpè in Officijs citatus Cicero autor est) à rei substantiã, quæ definitione deprehenditur: omnis est auspicanda ordinata institutio: prima quę mouetur quæstio est de lege in communi.

Titulus operis.

Nomen Ius bifariũ usurpatur.

Isido lib. 5. cap. 3.

Primꝰ liber de legibus.

QVÆSTIO PRIMA, De lege in communi.

S. Thom. 1. 2. quæst. 90.

ARTICVLVS I.

Vtrùm aliqua definitionum legis quæ à Doctoribus constituuntur, legittima sit.

CVMMVLTÆ VARIÆQ; definitiones, tã apud Oratores, quã apud Theologos, ac Iureconsultos reperiantur, nullam tamen, aut vix vllam cõperio, quę legi, quatenùs in vniuersale genus est, congruat, præter illam quam Diuus Thomas 1. 2. quæst. 90. articu. 4. colligit si paululo cõponatur limatiùs. Nam illa Ciceronis libro secundo de legib. Lex est ęternum quoddã, quod vniuersùm mundum regit imperandi prohibendiq; sapientia: sempiternæ Dei legi peculiaris est: illa verò quam præposuerat libro primo. Lex est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetq; contraria: extra leges naturales non extenditur: sed illa. ff. de leg. & sena. consul. l. 1. Lex est commune præceptum, virorum prudentium consultum, &c. legi tantũ adscribitur humanæ. Sicuti & illa Aristot. in Rhetoricis ad Alexandrum. c. de gen. delib. Lex est communis ciuitatis consensus qui scriptis præceperit quomodò vnumquodq; agendum sit. Quò alludit illa Isidori libro. 5. Lex est constitutio scripta. Igitur si vastam eius amplitudinẽ, quàm late patet spectes, Lex est nihil aliud quàm quædam rationis ordinatio & præceptio in cõmune bonum, ab eo qui curam reipublicę gerit promulgata. In hac enim oratione & gen⁹ legis exprimitur, & finis, & causa, & positionis forma.

Variæ definitiones legis.

D. Thomæ

Cicero.

Aristot.

Isidorus.

Legis definitio.

¶ At verò ad eiusdẽ definitionis explicationem de singulis quatuor particularum quibus cõstruitur ex ordine disputare opus est. Quatuor ergo articulos quæstio hæc desiderat. Horum primus erit de genere definitionis, quo scilicet examinãdum est, vtra in potentia existat lex: nempè vtrum intellectus sit, an voluntatis actus. Asserere enim visi sumus esse opus intellectus, vbi diximus quòd sit rationis ordinatio ac præceptio. Sunt autem in contrarium argumenta nonnulla.

Primꝰ quæstionis articulus.

¶ Pri-

Argum. 1. ¶ Primùm: Cùm in intellectu non sit, nisi habitus, & actus, non apparet vter nam istorũ sit lex. ¶ Secundò: Legis est mouere subditos: nam Rex per leges mouet: voluntatis autem est mouere: quoniam animal nõ mouetur, nisi ab appetibili sub aliqua ratione boni, vt. 3. de Anima. text. 49. autor est Aristo. bonum verò obiectum est voluntatis.

Argum. 2.

Aristot.

Argum. 3. ¶ Accedit huc tertio loco autoritas quorundam recentium autorum non infimæ notæ, sic definientium legis substantiã. Lex est recta voluntas eius, qui vicem populi gerit, &c. Quibus nimirum astipulari sibi videtur, tum Augustl. libr. 4. de Ciuita. dicens, antiquitus arbitria Principum pro legibus fuisse: & Iurisconsultus. ff. de constitutio. Princip. l. prima. quæ & refertur Instit. de iur. natu. & gen. vbi ait, qđ Principi placuit legis habet vigorem. ¶ Quartò & reclamare Pau. videtur Rom. 7. vbi inquit: Video aliã legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meę. etenim quæ in membris est lex, nõ modò in intellectu non extat, verùm & ratione caret. ¶ In contrarium tamen pugnat legis virt⁹, quę est præcipere, vt ait L. legis virtus. ff. de legibus. hoc nanq; prudentiæ munus est, ac subinde intellectus.

Augustꝰ.

Nomen lex uarię à scriptoribus deducitur.

Isidorus.

D. Thom.

Cicero.

AD quæstionẽ istam duabus conclusionibus respondetur. Prior est: lex in intellectu tanquã proprium eius opus insidet. Hic autem de nomine statim adnotandũ est quòd nomen legis ob rei varias virtutes & quãlitates ab alijs aliter atque aliter deducitur. Isidorus enim libro. 5. Etymol. cap. tertio. à legendo illud trahit, eò quòd scripto profertur, vt legatur ab omnib⁹. At verò cum hoc illi accidentarium sit, congruentius D. Tho. & Theologorum schola à ligando dici autumant: vt pote quæ vi polleat obligãdi. Quãuis Cicer. 1. de legib. à legendo sentit deriuari: pro eo quod est, eligere. Ait quippe quòd etsi Græci legem, à tribuendo appellent: (nã quod nos legem ipsi nomon appellant à nemein, quod est tribuere, idèo quod vnicuiq; quod suum est tribuat) ego tamen inquit, à legẽdo, id est, deligẽdo eam nomino. Et subdit. Namvt illi æquitatis, sic nos, hoc est, Latini, delectus vim in lege ponimus: & propriũ tamen vtrunque legis est. Hæc ille. Igitur cũ istæ omnes virtutes legi competant, parum refert à qua illarum nomen deducas. Attamen etsi Theologorum Etymologiam minimè repudiam, perplacet tamen Ciceronis sententia: vt lex idem sit quod legendi, hoc est, eligendi regula. Nam regula dirigendo docet eligere. Vndecunq; autem nomen trahatur, patentissimum est, rẽ esse intellectus. Id quod ex vtraq; eius virtute commõstratur. Habet enim & q̃ sit regula, & quòd sit obligatoria præceptio. Quapropter cum S. Tho. tantùm vnum in eius definitione ponat, nos tamen ambo loco generis composuimus: videlicet, ordinatio & præceptio. Haud eñ simpliciter ordinat, aut dirigit, veluti qui tãtùm viam mõstrat, sed ordinando præcipit præcipiendoq; ordinat. ¶ Ex prio ri ergo membro arguitur. Lex est æquitatis iniquitatisque regula, agendique mensura: sic enim fermè habetur. l. nam. ff. de legi. vbi lex dicitur iustorum regula & iniustorum, regula autem mensuraque nostrarum actionum, est ratio: nam regula actionum est quę in finem dirigit, quod solius est oculatæ rationis munus: ad quem finem voluntatem, quæ cæca potentia est, ducit: ergo rationis functio est legem ponere. Adde quòd sicut in naturalibus, id quod est primum est cæterorum mensura, vt vnitas in numeris, & motus primi mobilis respectu motuum inferiorum: sic quia finis (vt Philosoph. 2. Phy. docet) principium est humanarum actionum, fit vt rationis actio, ordinantis media in finem, fit mensura atque adeò lex. ¶ Ex posteriori autem membro arguitur secundò sic: Legis munus est præcipere, & prohibere, vt habetur. l. legis virtus. ff. de legib. & senat. cõsult. & forma ipsa legis præ se fert, Vnum cole Deum: Ne iures vana per eum, quin adeò hoc receptissimum est atq; omnibus in confesso, vt hac ratione leges præcepta atq; mãdata nuncupemus: imperare autem est rationis: ergo lex à ratione elicitur, atque adeò in intellectu consistit. Minorem huius syllogismi, scilicet, præcipere esse intellectus actum per prudentiam, edocet S. Thomas. 1. 2. quæstione. 17. articu. 1. & quæstio. 57. arti. 6. At parum considerãtium est hanc opinionem impugnare tanquàm sancti Thomæ: quippe qui non videant non esse eius inuentum, sed planissimam atque constantissimam sententiam Aristo. 6. Ethicorum. cap. 10. distinguit enim tres virtutes intellectus practici: scilicet, euboulíam: quæ est virtus bene consultandi, hoc est, indagandi media ad finem accommoda: nam de fine nulla consultatio est, eò quòd omnes suapte natura fœlicitatem

Magis probatur legis etymologia tradita à Ciceronе.

1. Argumẽti cõclusioe.

Cõfirmatio.

Argum. 2.

S. Thomas.

Aristo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem suam expetunt: & synesin, quam Latini vocant sagacitatem: quæ est virtus rectè iudicādi. Sunt enim qui ingenio acuti sunt ad disquirendum media, non tamen ita iudicio valent, vt illis inuentis rectè de optimo sentiant. At præter hos requiritur postremus prudētiæ actus, qui est imperium: in quo differt ratio practica ab speculatiua. Illa enim quia non ordinatur ad opus, præcisè habet duos actus, qui sunt discurrere & iudicare: practica verò insuper opus habet imperio, ad quod præcedētes duo actus ordinantur. Et ideo Arist. ait inter omnes hunc esse summum ac perfectissimum, à quo potissimùm prudentia nominatur virtus. Neq; verò solius est Aristo. sententia, imò philosophorū omnium quotquot eum, vel præcesserunt, vel subsequuti sunt. Quin verò rerū ipsa natura & mos humanus hanc nos planè veritatem edocet. Clarum enim est imperare, esse loqui, videlicet, fac, nè facias: loqui autem intellectus negotium est, quippe cuius conceptus voce & scripto significātur: ergo ad ipsum pertinet præcipere. Etem cùm vel Deo angelis, vel alius eorum interse alijs quicquā præcipit, profectò non voluntatis, sed intellectus loquela id efficit. Pari ergo lege, si in potentijs nostris intimis præceptū est, quòd negari non potest, ad intellectum pertinet, non vtique ad voluntatem. Et confirmatur hæc ratio. Cùm quis mēte orat Deum: Fiat voluntas tua: Panem nostrum quotidianū da nobis hodie: planum est non voluntate, sed intellectu loqui: ergo si aliqua potentia alijs imperat, illa sanè intellectus est per similia verba. ¶ Tertiò ex humano vsu arguitur, legem, non voluntatis, sed intellectus esse proprium opus. Volitio & nolitio, qui tantum actus in voluntate sunt, nullum secum afferunt imperium. Enimuerò licèt ego certò sciam prælatum meum optatissimè velle vt ego prædicem, aut quippiam aliud faciā: parere tamen non teneor, quousque id mihi loquens præcipiat, loquutiones autem signa sunt cōceptuum. Atque hinc sumitur ad interna nostra opera analogia. Quanuis enim quis post rationis iudicium eligat bonum opus: nihilominus experimur post talem electionem esse homines vecordes & segnes ad idem ineundum opus. Multi enim mente elegerunt vitam persanctè instituere, qui tamen segnitia imperantis prudentiæ tardissimè id aggrediuntur. ¶ Præterea arguitur. Tenētur homines cōformare se & obedientes esse sempiternæ legi Dei, vt in primo sententiarum distinctione. 45. latè disputatur: non tamen tenemur conformari eius voluntati beneplaciti: nam etsi ego sciam Deum velle mortem patris mei, licet mihi, quinetiam honestum est, de illa contristari. Et vice versa, Præcepit Abrahæ filium immolare, cui legi patriarcha ille obtemperare astrictus erat: & tamen Deus non habebat voluntatem beneplaciti vt id exequeretur: ergo lex Dei nō in eius voluntate, sed in intellectu est præcipientis, aut prohibentis.

¶ Per hæc & commentum contrariæ opinionis retunditur, quo aiunt volūtatem nō esse ancillam intellectus, sed reginam: intellectum verò seruum. Longè quippe secùs se res habet. Nam regere, est functio illuminātis ac dirigentis: lumen autem non in voluntate, quæ cæca est potentia, sed in intellectu existit. Siquidem nón voluntatis lumē, sed intellectus dicitur. De quo nimirum Dauid: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, vnde Aristot. 1. Politic. cap. 3. expresse ait mentē imperare appetitui: quo etiam nomine voluntatem complectitur: licèt non imperio dominico, vt anima corpori: sed politico, vt Rex ciuibus imperat. Vnde sapienter. 3. de leg. Plato: Non, inquit, precandum cōnandumque, vt voluntatem nostram cuncta sequantur, sed vt prudentiam nostram voluntas. Ad hæc: Rex à regēdo dicitur, qui est actus prudentiæ, cuius ideo virtutis functio est leges sancire, hoc enim est potissimum eius munus, quia d regni gubernaculum sedet. Quocircà Cicer. lib. 1. de leg. post illam legis diffinitionem suprà citatā, scilicet, Lex est ratio insita in natura, subdit, Itaque arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea vis sit, vt rectè facere iubeat, vetet delinquere. Et Arist. 10. Ethi. cap. 9. Lex inquit vim habet cogētem: quę quidem est sermo ab aliqua prudētia atque mente profectus. Ecquis ergo vnquam ambigere quiuerit legem esse prudentiæ, ac subinde intellectus opus quod vniuersi dictamen practicum appellant? Atque hic est legitimus sensus illius, Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum cōditores iusta decernūt. Nam in hoc quod ait, regnāt, potestas regum designatur: quoniam omnis potestas à Domino Deo est, vt ad Rom. 13. refert Apostolus. In hoc autem quod subdit, & legum, &c. intelligitur eiusdem potestatis vsus. Vnde, Per me, inquit, id est, per prudētię virtutem, quæ de meo fonte dimanat, Reges, & leges condunt rectas, & ritè illis vtuntur. ¶ Secunda cōclusio: Lex est vniuersalis propositio ac dictamē rationis practicæ quę per modum habitus inest. Conclusio hæc assertio est S. Tho. 1. 2. quæstio. 90. Hanc verò sic expositam accipito: In intellectu sunt & simplices apprehensiuę, propositiones atq; aliæ iudicatiuę: lex autem non est tantùm apprehensio, verū preceptio quæ iudicium sequitur, non qualecūque, sed quòd de moribus fertur. Illud quippe iudicium appellant practicum. Priùs em per primam prudentię virtutem, scilicet eubouliam, conquiruntur illa quę expediunt, mox per synesin, quæ secunda virtus est, iudicio probantur: tertiò voluntate eligūtur, ac subinde sequitur imperium prudentiæ: quòd nō est propositio indicatiui modi, sed certè imperatiui: faciēdum est, aut vitandū. Hæc enim verba si vim nominis habeāt, putà dignum est vt fiat, factu ve inci nū, speculatiuę propositiones sunt, & nondum vim legis obtinent. Dum verò vim habent participij futuri, tunc censentur dictamina practica. Et si sint in Principe: promulgēturq; populo, tunc leges existunt. Requiritur tamē pręterea vt per modum habitus insint: hoc est fixæ sint & perpetuò permanētes. Nam tēporales præceptiones quæ per modū actus transeunt, quia vniuersales non sunt sed singulari personæ, loco, & tempori accommodatæ, fac, nè facias, non habentur pro legibus, sed legum sunt applicationes: vt articulo proximo videbitur.

PER hanc ergo conclusionem ad primū argumentum ante quæstionem respondetur: quippe qua assertum est legē esse propositionem per modum habitus inhærentē: nam et si lex actu feratur, manet tamē habitu impressa scriptaq; in mēte. ¶ Atque hinc proditur quorundam Neotericorum fallacia contendentium contra Sanctū Thomam nullo opus esse præcepto od operādum: neq; attendentium nō Thomæ sed Aristoteli se apertè contradicere. Arguit enim quidam in suis Moralibus cap. 2. de pruden. hoc pacto: si præceptum propositio intellectus est; tunc aut apprehensiua aut iudicatiua. Apprehensiua quidem non sufficit ad opus: si verò sit iudicatiua, ipsa per se sufficit absq; alio imperio: nam cùm prius quis iudicat bonum esse hoc aut illud mùm quis iudicat bonum esse hoc aut illud facere, statim eligere potest: in qua electiōe iam est meritum: atque adeò statim potest operari, absq; alia imperādi vi. Quapropter vel ipsa voluntatis electio imperium est, vel nullū est aliud. Et addit, nescio vnde motus hanc esse cōmunem opinionem: cuius tamē authores vllo pretio æstimandos non memini me vidisse. Bino nanq; peccato ostendit se Aristotelē de hac re non consuluisse. Primum enim negamus imperium propositionem esse aut simpliciter apprehensiuā aut iudicatiuam. Ista nanq;, propositionis indicatiui modi differentiæ sunt: imperatoria verò non indicatiua est, sed iudiciū prærequirens. Atq; inde detegitur altera horū fallacia. Imperium enim (vt Arist. planè docet;) non est iudicium illud quod electioni antecedit, sed iussio, quæ electionē subsequitur. Cōcedimus ergo iudiciū, quod est synesis actus, sufficere ad electionē, in qua quippiam inesse potest meriti: electio tamē non satis est ad vsum & opus, nisi ipsam subsequatur imperium. ¶ Sed tamen exurgit ex hoc argumentū tertium eiusdem authoris: si electionem consequitur intellectuale imperium, aut sequitur ex necessitate, aut libere. Nō ex necessitate, nam tunc nulla opus esset virtute prudentię ad imperandū, quod est contra Aristotelē & veritatē. Si autem sequitur liberè, tunc consequi videtur, solam electionem voluntatis non sufficere vt moueat intellectum, sed requiri pręterea alium actum: quē tamen neq; Aristo. neq; sanctus Thomas, neq; vllus Philosophiorum vnquā posuit. Imò omnes fatentur quòd electionē subsequatur imperium. Hoc argumentum plus iusto nos contorsit. 1. 2. quæst. 17. ar. 3. Diluere tamē illud iam mihi facile videor, respondens quòd imperium neq; sequitur necessariò ex electione, neq; tamē alium prærequirit in voluntate actum præter eandem electionē. Sed est notandū quòd cùm vt aliqua potentia ab altera moueatur, opùs sit vt vtraq; sit bene disposita: cōsequens sit vt nisi electio sit satis radicata, atq; intellectus per prudentiam bene paratus, nō sequatur ex electione imperium. Igitur vbi electio solida ac valida fuerit, & intellectus per prudētiam satis obsequēs, sequetur, ptinùs ad electionē imperiū, aliàs vel morosè vel nunq.

¶ Ad tertium argumentum concessō regis esse mouere, conceditur quoq; voluntatem esse motricem tam intellectū quàm reliquarum potentiarum. Haud tamen inde colligitur, aut ipsam esse reginam, aut intellectum

Præcipere est actus intellectus. *Suadet hoc ipsum facilitatione.* *Argumē. 3. principale.* *Quarta rō.* *Secunda cō clusio.* *Soluūtur argumenta.* *Neotericorū fallacia.* *Detegit error contrariæ opinionis.* *Prima ratio* *Psalm. 90.* *Aristo.* *Secundarō.* *Cicero.* *Aristo.* *Per me Reges regnāt. Prouerb. 8.* *Plato.* *Soluitur primum motiuum Neotericorum.* *Aliud argumentū eiusdem authoris.* *Diluitur pterita ratio.* *Solutio tertij arg. principalis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruum. Voluntas etenim non mouet tanquàm dirigens & cognoscens, quòd requisitum est vt esset regina. Hoc siquidē nomē ipsum, regina, aurib⁹ exhibet, sed mouet impellendo admouendoq; potentias ad sua officia. Quam quidem ob causam actiones humanæ, voluntariæ dicuntur, hoc est à voluntate promanantes. Exempli gratia. Prefixa intentione finis, vt putà volo ditari, voluntas applicat intellectum vestigandis medijs. Postquàm autem hæc iudicat, illa porrò eligit, ac subinde per electionem commouet eum rursus ad imperandum, in quo ratio regendi consistit. Quòd planè alludit, verbum legis secundæ. ff. de legib. quam legem Martianus non erubuit à Chrysippo Stoico mutuari: vbi ait q̄ lex est omnium diuinarum ac humanarū rerum regina. ¶ Existimo ergò satis illis factum qui aiunt legem esse voluntatem eius qui vicem populi gerit: nam, vt suprà ostendimus, nulla principis voluntas obligat nisi edicto præcepta sit. Et hunc in modum intelligendum est verbum legis suprà citatæ de constit. princip. Quod principi placuit legis habet vigorem. Insinuatur enim hoc duntaxat, quòd nulla existit in intellectu lex, nisi in voluntate præcedat electio: attamen neq; voluntas est lex sed id quod principi placet, mēte priùs, deinde voce p̄cipiat, illud est lex. Est ergo sensus hîc: Quod principi placuit edicere, legis habet vigorem: quo pacto eadem lex seipsam statim sub his verbis exponit. Quodcunq; igitur Imperator per epistolā, vel subscriptionem statuit, vel cognoscens decreuit, vel de plano interloquut⁹ est, vel dicto p̄cepit, legē esse constat. Quare neq; erat cur Cicero ex lib. 1. de legibus accerseretur ad probandum legē esse in volūtate, propterea q̄ secundū ipsum dicatur ab eligendo. Haud enim censet electionē esse legē, sed q̄ lex electionem Principis sequitur, & eligere docet subditos inter æqua & iniqua, vnde statim subdit, quòd lex est mens ratioq; prudentis iurisq; atq; iniuriæ regula. Quartum autem argumētū alterius est negotij. Vocat enim Paulus mēbrorum legem alio longè significatu. Distinguit inquam leges quatuor: scilicet legem peccati repugnantem legi Dei, & legē mēbrorum legi mētis aduersantē. Et quanuis quibuspiam videri eadē posit lex peccati & mēbrorum, sicuti & inter se lex Dei & lex mentis, nōnihil tamen visum nobis est in Cōmentarijs differre. Lex em̄ mē tis est effectus legis Dei, eiusq; impressio in mente nostra, sicutiveſtigium in puluere est effectus pedis. Lex autem membrorum est naturalis inclinatio sensualitatis i sua obiecta, secundùm totum naturæ pondus & impetum, qui effectus est amissionis iustitię originalis, qua eadem sensualitas in rationis obedientia infrænata retinebatur. Lex autē peccati vel est effectus eiusdē inclinationis, putà facere contra Dei voluntatem, vel fuit prima parentum præuaricatio, per quā dissoluta sunt mēbra, ex qua dissolutione procedunt peccata. Lex ergo membrorum nō est vera lex: quia non inclinat ad bonum, sed dicitur lex per metaphoram: quia est natura iustitia originali destituta, ac subinde obliqua regula à recta nos via deflectens. Sed arguis. Si est regula, quomodò est extrà intellectum? Respōdetur legem per se primò tanquàm in regulāte & mēsurante existere in intellectu, dicitur nihilo minùs esse per participationem in potentijs & mēbris quæ mouet, tāquàm in regulato. Sicuti sol dicitur esse in aula propter eius effectum: & ars in statua. Pari ergo modo lex peccati est in membris.

Soluitur postrema obiectio cū cōfirmationibus

Explicatur locus Pauli.

Vide autho rē super. 7.

ca. Epist. ad Rom. in illa uerba, uideo aliam legē &c.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm lex semper ad bonum commune ordinem habeat.

Consequitur articulus secundus quo secunda definitionis particula exponenda venit, quæ legis finem designabat. Sunt em̄ argumenta quòd legē non sit necessarium in bonum commune ordinari.

¶ Primū, vt ait Isidorus lib. 5. Etymo. Si ratione lex constat, lex erit omne quòd ratione constiterit: ratione autē constant, non solū quòd in bonum cōmune dirigitur, sed & quod in particulare refertur: nihil ergo derogat rationi legis si nō in cōmune bonum ordinetur. ¶ Secundò. Præcepta (quemadmodùm suprà dictum est) vim habent legis, vt pote cuius virtus est præcipere & prohibere: præcepta autē dantur etiam de singularibus actionib⁹ in quibus mores nostri constituuntur: ergo satis est leges in particulare bonum ordinari. ¶ In contrariū autem est, idem Isido. eodē. 5. lib. vbi ait, quòd lex est nullo priuato commodo, sed pro cōmuni vtilitate ciuium conscripta.

Cicero.

1. Argum. Isidorus.

Argumē. 2.

Ad

Conclusio. responsiua.

Argumē. 1.

Aristo.

Plato.

Aristo.

Cicero.

Secunda rō.

Tertia rō. Philosoph⁹

Aristot.

Postrema ratio.

Plato.

Primū corollarium.

Secundum.

Ad primū

Ad secundū

AD quæstionē vna conclusione respondet. Lex omnis, quò solida sit & firma in cōmune bonum debet subditos promouere. Conclusio hæc duplici ratione affirmatur, secundùm quòd cōmune bonum aut pro naturali fœlicitate vsurpatur, quam hoc seculo adipiscimur, quæ est quietus trāquillusq; & pacificus reipublicæ status: aut pro illa supranaturali, quæ in altero seculo veluti supremus finis noster nos manet, in quem & seculare omne bonum suapte natura refertur. Enimuerò si rationem primam cōmunis boni spectes, hoc modo demonstratur conclusio. Pars omnis ad suum totū naturali ordine dirigitur sicuti imperfectum ad perfectum: quicunq; autem ciuiū partes sunt ciuitatis, lex ergo illis præscripta in bonū cōmune totius ciuitatis debet eos instituere: veluti partes vnius corporis quæ ad seruitium totius ordinem habent. Concinit huic rationi Aristot. Ethico. 9. vbi ait: Iusta legalia, hoc est ciuiles leges, factiua esse conseruatiuaque fœlicitatis particularum que eius. Et Plato dialogo primo de legib⁹, vbi ait: Legumlatorem patis publicæ gratia debere omnes leges cōdere. Quapropter Lacedæmoniorum morē refellit, qui leges omnes in eum scopum dirigebant, vt bella strenuissimè gererent, illis enim prudentius Aristo. Ethic. 10. Bellum, inquit, gerimus vt in pace degam⁹. Et Cicero lib. 2. de legi. Cōstat, inquit, profectò ad salutē ciuiū ciuitatū que incolumitatem, vitamque omniū quietam & beatam, conditas esse leges.

¶ Si verò summam beatitudinem quę Deus est, altiùs speculemur, secundam possumus eādemq; optimam rationem subnectere, Lex enim (vt nuper dicebamus) regula prima est nostrarū actionum: regulæ verò munus ac potissimùm primæ est in supremum finem & scopum regulata dirigere: reliquū ergo fit vt in commune bonum & legislatoris propositum, & lex ipsa debeat intendi.

¶ Sumitur & tertia ratio ex alia conditione legis. Ait enim Philo. 5. Ethic. legem omnē, vniuersalē esse, hoc est, in vniuersum omnibus hominibus positam, ac de omni virtute. Idemq; ab illa citata lege docemur: Lex est cōmune præceptum. ff. de legib. & l. iura. eo. Iura non in singulas personas, sed generaliter cōstituuntur. Inde ergo fit cōsequēs vt in supremum finem, qui omnibus communis est, sit dirigenda, & non ad particulares accōmodanda. Bene igitur ait eodem libro cap. 1. Aristo. Ipsæ leges de omnibus dictant, coniectantes, aut cōmunem omnium vtilitatē, aut optimorum, aut Principū. Vbi tres insinuat respublicas. s. democratiam, aristocratiā, & regnum. Quo fit vt legalis iustitia, vniuersas cōplectat virtutes. ¶ Adde si lubet & rationū suprēmā. Fons & origo legum omniū æterna lex est diuinæ mentis. Deus autē cūcta in seipsum ordinauit ac retulit: leges ergo vniuersę sic lege illa regulāde sunt, vt in eundē tendant scopum. Id qđ & diuinum Platonem Dialog. 1. de legi. minimè latuit. vbi ait, oportere vt legum lator eum ordinem sequatur, vt humana ad diuina vbiq; referātur. ¶ Ex his fit consequens, quòd dum legislator leges in suum particulare cōmodum constituerit, tyrannum se esse intelligat. ¶ Sequitur subinde quòd in vna quaq; republica, vt putà in toto vno regno leges omnes ad finem totius sint referē dæ. Non quòd non singulis ciuitatibus pro earum conditione permittendæ sint particulares, sed quòd debent omnes ciuitates veluti mēbra vnius corporis sibi opitulari.

At verò regna diuersa, etiam si sub vno sint rege, non debent sic gubernari, vt vnius res, diuitiæ scilicet & politia, in vtilitatem alterius inæqualiter pertrahantur: sed perse qđlibet ob suum ipsius cōmodum administretur. Verbi gratia: Si non alia ratione trāsmarina regna acquirerentur, nisi vt omnia eorum bona Hispaniæ obuenirent, eorumque leges in rem nostram deflecteremus: videlicet, vti si nostra essent mancipia, non seruaretur æquitatis decor: secùs si cōmerciorum ratione vicarijs sibi operis inseruirent. Hæc de legum fine: nam de eius effectibus, qui sunt facere ciues bonos ac de alijs quibus ipsa fœlicitas nobis agitur, quæstiōe tertia dicturi sumus.

AD primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi contingat legem quæ ad singulare cuiuspiam bonum ordinatur, ratione consistere: illa tamen consistentia illic committitur quòd illud singulare bonum ad cōmune refertur: veluti in speculatiuis nulla veritas particularis cōclusionis solida est, nisi quæ in prima principia resoluit. Et per idem soluitur argumentum secundū: nempe quòd præcepta circa singularia bona inde vim habent legis quòd singularia illa in commune bonum ordinantur. Haud tamē præcepta huiusmodi leges proprie dicenda

Universidad de Deusto
Biblioteca

cenda sunt, sed legum applicationes ad particularia. Leges enim (vt dictum est, legibus quę monstratum) vniuersales esse debent. Exempli gratia: lex est, Vnum cole Deum, quę neque tempus neq; locum præscribit, neq; verò singularē alloquitur personam. Præceptū autē esset, si prelatus hodie cuipiā iusta ratione iuberet sacrum facere, aut vrbē preces fundere cogeret. Item lex est, charos honorare parentes, & vt parentes filios alant. Præceptum autē est, cùm iudex te iubet aut parēti, aut filio in tali necessitate alimoniam suppeditare. Itaq; cū lex in genere de actionibus nostris generaliter iubeat, quæ sunt circa singularia, inde fit vt præcepta sint earū applicationes ad singula. Quo circà etsi lex vna specialiùs alterā explicet, non illicò desinit esse lex, quatenùs semper manet vniuersalis: est enim lex vt dies Dominicos atque Apostolicos ab opere feriemus, licèt sit explicatio illius generalioris, Sabbatha sanctifices.

ARTICVLVS III.

Vtrùm cuiuslibet ratio sit legis effectrix.

De *authoribus legum.*

ARticulus tertius tertiam definitionis particulā occupabit, quę erat de authoribus legum. Arguitur enim q̄ vnicuiq; priuatim competat leges suo ordine condere. Primùm ex dicto Apostoli ad Roman. Gentes quę legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciūt: ipsi enim sibi sunt lex, hoc autem de singulis mortalium asseuerat, quatenùs naturæ luce ducti, sibi quisque nouit bonum & malum discernere.

1. *Argum.*

¶ Secundò arguitur. Intentio legislatoris est vt suos ciues ad virtutē īducat: vnusquilibet autē potest alium ad virtutē inducere: ergo vnūscuiusli bet ratio legem ferre potest.

2. *Argumē.*

¶ Et tertio loco accedit eiusdem Aristo. sententia. 10. Ethico. circa finem, vbi patrem familias in sua domo comparat Principi in sua republica: vt velut hic ciuitatē, ita & ille domū gubernet: ergo sicut Princeps ciuitati, ita & paterfamiliās suis leges ponere valet.

3. *Argumē. Aristo t.*

¶ In contrarium est Isidorus eodē libro. 5. Etymo. & refertur dist. 2. vbi ait: Lex est cōstitutio populi secūdùm quam maiores natu simul cùm plebibus aliquid sanxerunt. Quibus verbis docere videtur non esse cuiuslib et scribere leges.

Isidorus.

QVæstio præsens vnica, velut superior, cōclusione absoluitur. Leges condere, nō cuiusq; sed reipublicę est eiusq; vicem gerentis seu curam habentis. Cōclusio hæc ex ea quæ proximè cōstituta est facilè hoc modo colligitur. Lex est regula dirigēs in cōmune bonum: dirigere aūt in cōmune bonum propriū est reipublicę cuius eiusmodi bonum proximus finis est: ergo penes ipsam tantùm ac penes illum qui eius habet curam potestas est ferendarum legum. Minorem per Aristo. doctrinā. 1. Ethico. facilè intelligas. Effectrices enim causæ ꝓportionem habēt ad finales: vt quo effectrix est altior, sit & eius quoq; finis sublimior. Finis enim proximus militis est singularem locū defendere: Ducis verò, victoria: Regis autem pax: & ideò ad regem pertinet inferiora cūcta in illum supremum finem ordinare. Eadem ratione quia frænefactiuę artis finis ad equestrem refertur, sit vt ars etiam equestris frænefactiuæ operationē dirigat. Igitur qa cōmune bonum, peculiaris est reipublicæ finis, & leges illuc nos ducunt: propriū erit reipublicæ illas condere, quibus nos eodem perducat. Vnde Plato in dialogo de regno: Regis, ait, munus esse leges condere. Idemq; Aristo. Ethico. 10. constituit. & l. si Imperialis. C. de legib. & constit. soli Imperatori cōcessum legitur leges, tum cōdere, tum adeò interpretarij. ¶ Subnectitur autem & secunda ratio: lex enim vim habet coērciuam: vt author est Aristo. Ethico. 10. & Papinianus in. l. de legib. vbi legem appellat coērctionē. Vis autem hęc & vigor in sola republica & principe existit, sicuti totius animalis virtus est membra mouere. ¶ Est autē cōsideratione discernendum inter eos qui leges scīscere possunt, & illos quorū consilio scīscuntur. Iuris enim consulti leges ex visceribus naturalis philosophiæ ratione & iuditio eliciunt: firmitatem tamen & coērcendi vigorem nemo illis, nisi qui iurisdictiōe pollet, valet apponere. Vnde vt prudentium consulta pōdus per se non habent legum, ita neq; Princeps sine eorum maturo consilio eas debet edicere. Obuium tamē in promptu fit huic conclusioni argumentum. Deus Princeps omnium est legumlatorum: & tamen neque respublica est, neque eius vicem gerens: quippe qui non à republica authoritatem mendicauit. Responsio tamē est: Nō eo sensu in presentiarum asseri quemcunq; gubernatorē vices reipublicæ gerere, ac si vicarius eius

Soluitur q̄stio propoſita vnica cōclusione.

Deducitur cōclusio ex antecedēte.

Aristo.

Plato.

Arist.

Secundarō.

Pulchra cōsideratio.

Obiectio.

Solutio.

eius existat: sed satis est curam illius habere, seu tāquàm vicarium, seu tanquàm eius autorem ac dominū cui curæ est publica gubernatio. Pariformiter & de Christo, etiam in quantum homo erat, sentiendum est, vt pote qui ceu redemptor ac rex regni cælorum, legum cōditor noster fuit. Ac subinde eius vicarius Pontifex maximus. Is enim nō gerit ecclesiæ vices quasi ab illa autoritatem nactus, verum quasi Christi vicarius, cuius vice fungitur: à quo vtique solo, licet per Ecclesiam eligatur, autoritatem suscepit. Idēq; est de Episcopis iudicium ac prelatis ab ipso institutis. Seculares autem reges ac monarchæ secùs habent. Haud enim à Deo proximè, & quòd aiūt, immediatè creati sunt prēter Saūlem ac Dauidem, eiusque prosapiā, cui sceptrum ipse commisit: sed vt habetur. l. quod placuit. ff. de constit. princ. reges ac principes à populo creati sunt, in quos suum transtulit imperium ac potestatem: vt infrà. q. 6. & copiosius libr. 3. quęst. 4. patebit. Vnde verbum illud apud Sapientem ex Prouerb. 8. suprà citatum, Per me reges regnant, &c. non aliter intelligendum est, q̄ quòd ab ipso tanquàm naturalis iuris autore donatum mortalibus est, vt vnaquæque respublica seipsam regendi habeat arbitriū: ac subinde, vbi ratio, quę spiramen etiam est diuini numinis, postulauerit, in alium suam transmittat potestatem, cuius legibus prouidentius gubernetur. ¶ De primis autem legislatoribus, varièreferunt seculares historiæ. Plinius nanq; lib. 7. Naturalis historiæ, cap. 56. ait Cererem inter omnes primā leges dedisse: vt autem alij putanēre Rhadamanthum. At verò Iosephus aduersus Appionem apertissimè ac distinctissimè veritatē ostendit. Nempè inter mortales Moysen priùs sacras promulgāsse leges, vt diuinitùs sibi traditas. Nam post multotempore illi extiterunt legislatores quos Isidorus initio 5. libro. refert. Phoroneus enim, inquit, rex Græcis primus leges constituit: Mercurius Trismegistus Aegyptijs: Athenienſibus Solon: Lycurgus Lacedemonijs: ac denique Romanis Numa Pompilius, qui succesit Romulo.

Quid scripserint scriptores de primis legislatoribus.

Plinius.

Iosephus.

Isidorus.

Ad argum. partis negatiuæ.

AD primum igitur argumentum respondetur legem in homine bifariàm existere: vno modo tanquàm in regulante, quo pacto est in legislatore: atque altero tāquam in regulato: quemadmodùm esse cōtingit in singulis hominibus: iuxta verbum

Ad primū.

Psalm. Signatum est super nos lumen vultus tui. Vnde & illic Apostolus subdit. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: scriptum, scilicet à Deo ipso summo legum conditore. ¶ Ad secundum verò respōdet Philosophus. 10. Ethicor. capitul. 9. vbi ait legem vim habere coērciuam. Potest ergo priuatorum quisque vnumquemlibet ciuium ad virtutis officia consilijs ac monitis inducere, haud tamen perfectè, scilicet ipsū cogendo: ob idque talia monita non habebunt legum virtutem ac robur.

Psalm. 90.

Ad secundū argumentū.

¶ Ac simili fermè modo extemplò ibidem respondet ad tertium: fatetur enim patremfamiliàs nonnulla statuere posse in sua domo præcepta eademque sub aliquibus pœnis, quas exigere paterna autoritate poterit, etiā vsque ad verbera. At verò sicuti dominus nō est perfecta respublica, ita neq; eius præcepta absolutam habēt vim legis: vt puta cùm neque in carcerem conijcere potest suos, neque in exilium mittere, neq; alijs id genus supplicijs afficere: vt lib. 5. quæstio. 2. fusiùs patebit, vbi de patria potestate copiosiùs.

Ad tertium argumentū.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm promulgatio sit de ratione legis.

SVPEREST demùm vt quartus articulus postremam definitiōis particulam patefaciat, qua legis ponendi forma notabatur. Arguitur ergo non esse necessariam promulgationem legis vt suam sortiatur vim. Primùm lex naturalis obligat vniuersos, quæ tamen nulla indiget promulgatione, cùm neque statu innocentiæ neque post naturam corruptam ante Moysen talis fuerit lex promulgata. ¶ Secundò: Lex vetus diuina, vt. 1. 2. quęstio. 103. articul. 4. author est Sanctus Thom. cessauit illo Christianæ mortis articulo quo Redemptor dixit. Consummatum est: ac subinde tum nouæ obligatio cœpisse credenda est: nam cessatio vnius fuit alterius inchoatio: aliàs mundus absque lege obligāte diuina per aliquam tēporis morā existeret. Et tamē promulgatio legis non fuit tunc facta, sed sub festum Pentecostes: ergo obligatio legis nōpendet ex promulgatione.

Primaratio ad partē negatiuam.

Secunda rō S. thomæ.

¶ Et tertiò: Lex ciuilis obligat loco absentes coram quibus non promulgatur, & pariformiter tēpore futuros: apud quos non est

Tertia rō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ampliùs necessaria promulgatio.

¶Contrarium autem legimus, distinctio.4. cap.in istis,vbi habetur leges tunc institui, dum promulgantur.

Prima conclusio. AD quęstionem respondetur duabus cõclusionibus.Prima.Nulla lex vllum habet vigorem legis, ante promulgationem:sed (vt citatum decretum asserit) tunc instituitur, dum promulgatur. Itaque nullam (vt quidam arbitrantur) exceptionem conclusio hæc permittit.Et probatur ex natura ipsius legis. Est enim regula & mensura nostrarum actionum:regula autem nisi operantibus applicetur,vana est:applicari autem nequit nisi per eius notitiam: nam qui regula vtitur, eam intueri necesse habet. Fit ergo consequens vt ante promulgationem qua subditis innotescit, non eos obligando perstringat, sed tunc præcipiquando promulgatur.. Vnde.l.leges. C. de legib. & consul. Leges sacratissimæ quæ constringunt hominum vitas intelligi ab hominibus debent. Et in Authentic.vt factæ nouæ constit.&c. tunc valere leges iubetur, cùm in commune factæ sunt manifestæ.Idem habetur iure canonico, vt extrà, de postulation.prælat.capitu. ad hæc,& de constitutio.capit.cognoscentes.Dubitas autem quid nomine promulgationis censendum sit.Vtrùm nondum lex velut promulgata sit habenda quousque in omnium notitiam fuerit dispersa. Apparet enim ratio modò facta id persuadere. Enimuerò si lex per sui notitiam applicatur, fit vt quousq; sit cunctis nota, non obliget, atque adeò nec promulgata censeatur. Et confirmatur inde, quòd ille quẽ lex latet,ignorantia excusatur:quod non contingeret si legis vinculo innodaretur.

Parua dubitatio.

Ratio hæstandi.

Cõfirmatio

Secunda cõclusio. ¶Huius argumenti gratia statuitur secunda conclusio,Lex vt promulgata censeatur, non exigit vt in omnium notitiam perueniat, sed tunc promulgatur dum solenniter in Principis curia vel in ꝓuincia primo præconio vel alia legitima via edicitur. Sic habetur capit. 1.citato.de postulat.prælato. Et in allegat. Authentic. Et ratio est. quia tunc promulgatur lex, dum sub præcepti forma constituitur.Tunc autem fit præceptum,cùm primùm publicitùs edicitur: ergo vbi primùm solenniter fit manifesta,censetur promulgata, vimque induit præcepti.

Scrupulus. ¶Restat autem scrupulus,Nunquid cũ primùm,verbi gratia,in Curia Cęsaris promulgatur lex,tenentur illa omnes regni indigenæ? Videtur enim hoc rationi contrarium:nã tunc neq; remotissimi,ad quos nondum potuit fama pertingere excusarẽtur ignorantia,qđ assertu nefarium est.De hoc, licèt ad nomen videatur expectare,tamẽ iurisvtriusque doctores secùs loqui videntur quàm ratio docet.. Panormita.enim & reliqui super dicto cap.cognoscentes,extrà,de constitu. & Ioan.Andr.super illo verbo,data Romæ. lib.sexti postremo.Et Bald.super.l.etiã citata,Leges sacratissimæ.C.de legib.licèt fateãtur tunc legem promulgari,quãdo solenniter edicitur:neminẽ tamẽ obligari ea putant antequã illam audierit, nisi crassla culpabilique ignorantia hominẽ accuset.Et ratio eorum est ꝙ putãt idem esse quẽpiam ignorãtia excusari,& non obligari lege. ¶Contra hos autẽ statuitur tertia conclusio.Cùm primum lex solenniter est promulgata,in Curia vel in regni Metropoli, obligat vniuersos,tametsi citra culpam ignorantes à culpa excusentur.Probatur vtraque pars conclusionis.Nam lex in vniuersum promulgatur. Haud quippe dicit, Præcipimus ciuibus istius vrbis, sed,vniuersis sub ditione nostra degentibus:ergo vniuersos tunc obligat.

Panormita. Ioan.Andr.

Baldus.

Tertia conclusio aduersus præfatos antores.

Prima probatio.

Secũda. Secundò arguitur dum concionator, verbi gratia,vel alia persona priuata admonet me legis positæ,tunc iam deinceps non me excusaret ignorantia,& tamẽ nuntius ille non me obligauit:ergo promulgatio solennis ꝙ præcesserat,me obligauerat.Et tertiò arguitur.Si non statim à solemni promulgatione essent vniuersi lege ligati, sequeretur quòd neque ignorantes propriè dicerentur excusari:excusatio enim est ab obligatione quã quis habet:& secundùm contrariam opinionem ignorantes nondum obligantur:dicendum ergo vtrunque est,vt nostra asserit cõclusio,videlicet quòd lex statim cunctos tã audientes quàm absentes obligat,à cuius nihilominus nexu inscij excusantur. ¶At verò presiùs quis forte percontetur, vtrùm satis sit vno loco solenniter legem promulgari,vt vniuersi illius iurisdictionis statim legi subdantur. Exempli gratia:Si Cæsar plurium regnorum dominus legem Toleti promulgaret,qua Belgas, Flandros, atque Italos Indosque comprehenderet. Atque si Papa Romæ,vel vniuersale Concilium solenniter ferret legẽ,vtrùm inde tunc protinùs stringeret vniuersos. Et quò dubitationis

Tertia.

Quæstio incidens.

neruus

neruus lucidiùs pandatur, proferamus exẽplum legis irritantis inualidantisque materiam contractus. Si nunc Papa prohiberet quintum gradum matrimonij, vel fac nondum esse positam legem irritantẽ actiones pupilli,alienantis sua bona, sed nunc primũ poni: Vtrũ ex illo tunc irriti essent tales cõtractus,etiam inter ignorantes celebrati.Nã quantum ad culpam & pœnam iam satis dictum est, eos qui per insciam postmodũ cõtraherent excusari:sed vtrùm valeret matrimonium, pariter & contractus pupilli.

Solutio. ¶Ad hoc primũ respondetur,non satis esse Cæsarem in vno regno legẽ edicere vt omnia obliget quousq; in singulis promulgetur ac si diuersorũ essent regum: quoniam ob id quòd in eiusdem ditionem inciderint, nõ cẽsetur vna respublica. Quin verò si sint diuersæ prouinciæ longè separatę,nõ existimatur lex promulgata,antequàm in singulis edicatur. Non enim æquum esset vt lex Toleti promulgata ex tunc perstringeret Indos.Saluberrima ergo est sanctio Authẽ. citati,vt factæ nouæ &c. vt Romanorũ Imperatorũ leges post duos menses valere inciperent in republica,& tractari.Quòd si valere, idem sit quòd,vigorẽ tunc præcepti obtinere,sit vt neq; anteà scientes obligarẽtur: si verò intelligatur iuxta formam tertiæ nostrę cõclusionis, scilicet ꝙ licèt à tẽpore promulgationis obligẽt, nihilominùs vsque ad duos mẽses posset se quisq; ignorãtia ꝓtegere tunc intelligẽdũ est quantũ ad forum exterius: nam quantũ ad conscientiam,& illi qui anteà resciuissent,continuò excusationẽ nudarẽtur:& illi qui citra culpam diutius ignorassent, excusarentur. De legibus autẽ eorum qui sunt principibus inferiores cùm angustioribus ꝓuincijs præsideant,non est censendũ tam lõgas inducias requiri vt sint obligatoriæ.¶Atverò de summo Pontifice asseruit Panor.c.nouerit.de sentẽ.excõ.satis esse si eius leges Romæ publicentur:quẽ nõ nulli sequuntur,dicentes Pontificẽ Summũ plũbeos habere pedes,quibus, discurrere nequit. Et Syluest. verbo,lex.q.6.dicit sic seruari in practica. Verũ est tamẽ eundẽ Pan. super ca.cognoscentes. de constit.sic se secũdùm cõmunem opinionẽ exponere, vt asserat legem,non quantũ ad culpã & pœnam, sed tamẽ quantũ ad rescisionẽ cõtractus ab articulo statim ꝓmulgationis vigorẽ habere. Vt si in Concilio lata esset lex, nè deinceps illegitimè nati sacerdotia reciperẽt:aut ꝙ tales præbendæ nõ nisi tali hominũ forti prouiderentur: omnes ex illo momento cõtractæ collationes haberẽtur irritę. Quod ego facilè credo. Attamẽ quia matrimonia non possunt dissolui sine iniuria, & si quæ sunt alia id genus pacta, certe nõ debent lege interdici,nisi quæ vigere incipiat dũ fuerit in prouincia promulgata:aliàs esset periculis plena. De cæteris autem quæ irritatorię non sunt,parum refert si dicamus statim Romæ latas obligare. Hoc siquidem nõ obstante, ignorãtes excusantur à culpa & pœna. Crediderim tamẽ,nisi Papa aliter sua lege expresserit, nunquàm inẽdere obligare nisi à tempore promulgationis in prouincia. Etenim quando ob culpam vel aliũ defectum vult inhabilem personam reddere, expresse addit ex nunc,vel ex tunc:vt ca.cũ singula. de præben.lib.6.constituit duas obtinentem præbendas ex tunc reddi inhabilem.Et simile habetur,Clemẽt.nolentes. de hæretic.¶Hoc autem pro certissimo hic admonitum sit,quod leges priuilegiorũ reuocatoriæ vim non habent quousq; promulgatę sint,non solùm in prouincia, verùm in diœcesi. Exempli gratia, dum indulgentiæ reuocantur aut suspenduntur, quousque in Metropoli Ecclesia sit reuocatio promulgata, quicunque potest concessis priuilegijs citra culpam vti.Neq; hoc tãtum, verũ etiam si quis vsq; ad illum articulum priuilegio indulgẽtiarum fuerit à reseruantis sacramẽta liter absolutus, absolutio est valida. ¶Ecce definitionem legis in fronte quęstionis propositam, cunctis ex partibus, quæ quatuor erant, expositam:ac subinde illam.ff.de legibus. & senatus con. quã sapientissimè Papinianꝰ ex alijs quatuor membris constituit. Ait enim, Lex est commune præceptum: vbi eius substantia primusque actus exprimitur: quoniam præceptio actus prudentiæ est, & in commune omnibus debet poni. Virorum prudentium consultum: quibus verbis declaratur quemadmodùm præceptio nulla est inintellectu,quam non consilium antecedat:quare neque Rex sine prudentium consultatione debet leges condere. Delictorum quæ sponte vel ignorantia contrahuntur coërctio. Ecce virtutem eius ac vim coërciuam malefactorum, qui vel scientia vel ignorantia vincibili delinquunt. Communis reipublicæ sponsio: qua tandem particula eleganter ingenium legis exprimitur.Per legem nanque respublica &

Papa nõ intendit obligare sua lege nisi à tẽpore ꝓmulgationis, nisi aliter expresserit.

Leges reuocatorię priuilegiorum nullam uim habẽtquoad fuerint promulgat ęnõ solũ in prouincia, sed in diœcesi.

Epilogus dictorum.

Panormit.

Explanatur alia legis definitio.

Syluester.

princeps

Universidad de Deusto
Biblioteca

princeps constituitur fideiussor, vt securè tu toq; vbiq; viuatur. Spondet enim nullum fore pacis perturbatorem, neque vllum qui iniuria ausurus sit ciuem ledere. Quòd si vllus extiterit, ipse princeps pœnas repoſcet.

Primum argumentum. AD primum igitur argumentum de lege naturæ, respondemus, naturali luce & instinctu esse promulgatam: nempe inscriptam mortaliũ mẽtibus. Quapropter in statu innocẽtiæ clarescente naturæ luce nulla fuit alia opus promulgatione talis iuris. Neque verò posteà quousq; caligine iam obducta hominum mens necesse habuit vt per legem scriptam explicaretur ei Decalogus. Quo fit vt de primis principijs naturalibus nulli mortales per ignorantiam prætexere sibi poterunt excusationem. De alijs verò quę attentiori discursu indigent, vt de libera Venere, forsan se poterãt excusare. Pari ratione, Si qui Barbari matrimonia vsque adeò contra naturam fœda contraxisse inuenirentur, vt etiã se parentes filiabus cõmiscerẽt, talia matrimonia dirimerẽtur: qa nõ poterat nisi crassa inscitia nefaria illa turpitudo ignorari. Secùs si contraxissent in secundo & alijs gradibus, qui Iudæis dũtaxat olim, Christianisq; præcisè modò interdi-

Ad secundũ cuntur. ¶ Ad secundum de diuina lege respondetur, non censeri promulgatam eò q̃ Deus singulari personæ eã reuelauerit, quousque idem eius ministeꝛ solenniter eã, euulget. Exẽpli gratia: Abrahæ præcepit Deus vt suos masculos circumcideret, quæ lex posteris suis esset solennis. Hæc autem lex nõ omnes (præter ipsum) statim obligabat vsquequo Abraham nomine Dei eam ꝓmulgauit. Idem pariformiter de lege Mosaica, quantum ad cęremonias iure naturæ adhibitas & iudicialia, existimandum, videlicet quòd nullus contraheret cum vxore patris aut patrui: qui enim post quàm lex reuelata est Moysi ante eius promulgationem contraherent in tali gradu, non modò à culpa excusarentur, verum neq; separarentur. Secùs post ꝓmulgationem: postmodum em etiã ignorãter cõtrahẽtes, licèt â culpa liberi essent, dissociarentur. Ratio huius est quòd Deus hominibus secundùm eorum naturã & ingenium per homines sui generis constituit leges promulgare. ¶ At verò lex Christi vbi primum fuit Hierosolymis post eius

Quo tẽpore lex Christi cœpertt obligare. Passionem ac Resurrectionem promulgata vniuersum obligauit orbem: quoniam prædicatio Discipulorũ nõ obligabat de nouo sed ostendebat legem cui Christus mũdum subiugauerat: atque adeò tollebant ignorãtiam illucusque excusantem. Vt autem ad formam argumenti tertij respondeamus, cõceditur illo tunc articulo quo Christus animam expirauit mortuam esse legem veterẽ licèt non fuerit statim mortifera, ac subinde vim statim habuisse sacramẽta nostra. Quin verò baptismus iam anteà baptizato Christo virtutem habebat: vt. 3. part. quæstio. 66. author est Sanctus Thomas. At verò de legis totius Euangelicæ obligatione, etsi Sco- *S. Thomas.* *Scotus.*
to in. 4. distinct. 3. quæst. 4. visum fuerit non incepisse nisi à die Pentecostes, quãdo Apostoli confirmati virtute ex alto eam prædicare cœperunt: tamen aliter fortè est sentiẽdum. Enimuerò anteà iam Christus Apostolis iusserat, Ite prædicate Euangeliũ omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Ex quo idcircò tempore ait, loco modò citato Sanct. Thom. vim habuisse præcepti. Et quia susceptio baptismi professio est totius legis, dicendũ forsan secundùm eundem sanctum Doctorẽ, ipsum tunc primò Christum suam promulgasse legem. Atta men hoc concesso cõsequens sit ab articulo passionis vsque ad illud tempo-

Ad. 3. arg. ris momentum mansisse orbem sine obligatione vllius diuinæ legis: nam vetus expirante Christo cessauit. Cui autẽ duriusculè hoc ĩsonuerit, dicere verò ꝓximè potest quòd Christus in mortalibus agens suam promulgauit legem, quæ tunc inciperet obligare, quando ipso expirante veterem consummauit. Nã tunc in ara Crucis nouo sacerdotio, vetus antiquauit: & translato sacerdotio, ait ad Hebræos Paulus, necesse est vt legis translatio fiat. Quanuis nihil absurditatis habeat q̃ in triduo tantilloq; tẽpore post Resurrectionẽ nõ obligaret lex noua. At verò prior mihi respondẽdi modus multò probatior est, vt libr. proximo. q. 5. monstraturi sumus: vbi materia hæc à cessationis legalium ad amussim est examinãda. ¶ Ad tertium argumẽtum respondetur, quòd cũ lex scripto debeant promulgari, illa scriptura absentibus & futuris loquitur: qua ratione ait Isidórus legem esse constitutionem scriptã, & à legendo vocari, eò quòd legenda proponitur. Quanuis illud de ciuili tantùm intelligatur: nam lex naturæ in mente scripta est: & ius gentium eadem mente collecta.

QVAE-

QVÆSTIO SECVNda, de legis effectibus.

S. Thom. 1. 2. quæst. 92.

ARTICVLVS. I.

Vtrum effectus legis sit præcipiendo ac ne-tando facere homines bonos.

Quatuor in lege aduertenda. QVæstio pſens duos habet articulos, alterũ de effectu legis, atq; alterum de eius actu. Oportet enim in presentiarũ quatuor cõsiderãtè discernere: finis enim legis est adeptio cõmunis boni in quo posita est fœlicitas: de quo. 2. artic. dictum est: effectus autẽ est probitas & honestas per quã illuc tenditur: actus verò quẽ legis virtutẽ appellãt, est prẽcipere & vetare, sed potestas & neruus est obligare, & coẽrcere: de quo. q. 6.

Primarõ. dicendum est. ¶ Arguitur ergò quòd legis effectus non sit facere homines bonos: vir-

Aristot. tus enim est secũdùm Philosophũ. 2. Ethic. quæ bonum facit habentẽ, & eius opus bonum: virtus autem munus Dei est, vt illa celebris habet definitio Augustini quæ ex. 2. lib. de liber. arbit, colligitur: Virtus est bona

August. qualitas mentis, &c. quam Deus in nobis sine nobis operatur: lex ergo non est quę bo-

Secundarõ. nos facit habentes. ¶ Secundò, lex non facit bonos nisi qui sibi sunt obedientes: illud ergò obedientiæ bonũ nõ est à lege sed ei præ-

Tertiarõ. supponitur. ¶ Tertiò, lex vt dictũ est, in bonũ cõmune reipublicæ refertur: ergò effectus eius solùm est facere bonos ciues, putà obedientes legibus & magistratibus in com-

Aristo. mune bonum: hoc autẽ non satis est vt simpliciter sit homo bonus: nam potest esse malus in his quæ lege ciuili permittuntur. ¶ In contrariũ autem est ipse idem Philosophus, qui initio. 2. Ethic. ait volũtatẽ cuiuslibet legislatoris esse, vt faciat homines bonos.

Prima conclusio. AD quæstionem hanc respondetur duabus cõclusionibus. Prima est. Effectus legis q̃ potissimè aspicere habet legislator est bonos facere homines sibi subditos, per quã bonitatẽ finem humanũ adipiscantur, quæ est nostra fœlicitas. Conclusio hæc facilè ex decisione superioris quæstionis col-

Prima ratio ligitur. Finis enim legis est commune bonum in quo nostra consistit beatitudo: illum autẽ nemo nisi per virtutum exercitiũ assequitur quæ bonũ faciũt habentẽ: eo vel maximè q̃ (vt Philosophus docuit) fœlicitas ipsa huius seculi in virtutum vsu posita est: ergò legis effect⁹ est homines facere studiosos & probos. At verò quoniã ratio hæc de lege tantùm ꝓcedit quę verã habet legis rationẽ S. Tho. 1. 2. q. 92. aliã excogitauit ra- *S. Thom.*
tionẽ quæ legem omnẽ etiã metaphoricam amplexatur. Lex, inquit, cũ ratiõis dictamẽ *Ratio. 2.*
sit quo prẽsidens subditos gubernat, ad hoc ordinatur, vt ei subditi bene obtemperent: hic enim est cuiusq; præceptionis propositũ: virtus autẽ eius propria qui alteri subditur est bene superiori obtẽperare (vt in calce 1. Poli. author est Arist.) quẽadmodum vir- *Aristotel.*
tus appetitus sensitiui est vt probè & prompte rationi obediat: ergò intentio legis est subditos ad suam ipsorum propriam virtutẽ inducere: vt pote per quã ei obsecundẽt: hæc autẽ virtus bonum facit habentem & eius opus bonũ: ergò cuiusq; legis effectus est facere homines bonos. Quòd si intentio legislatoris ad id quod est verè ac simpliciter bonũ feratur, tũc lex ipsa pari modo imbuet subditos vera bonitate: sin verò nõ fuerit simpliciter bonũ sed vtile, aut delectabile sibi, repugnans autem iustitiæ, tunc lex faciet subditos, non bonos simpliciter, sed in ordine ad illum finem: vt si sit lex conquirẽdi diuitias, instruet illos probè ad illum finem: & si fuerit lex latrocinandi, faciet illos bonos latrones: nam & in malis inuenitur obediẽtia legis, quæ effigiẽ habet boni, non honesti, sed vel delectabilis vel vtilis. ¶ Hæc *Obijcitur contra proximã rationẽ S. Tho.*
autẽ ratio non satis videtur rem demonstrare: conclusio enim nostra est, legem efficere bonos homines: ratio verò solùm concludit quòd efficiat bonos subditos, quod minus est. Arist. enim Poli. 3. c. 3. dignoscit bonum *Aristo.*
ciuem à viro bono. Ciuis enim inde dicitur bonus quòd sit bonus subditus, hoc est legis dicto audiens: vir autem bonus plus obtinet probitatis: nã cùm multa ciuili lege impunè permittantur, potest quis bene auscultare legibus, & nihilominùs prauus esse, putà auarus, fornicarius, &c. vt suprà argumẽtabamur. Igitur non sat est legem facere bonos subditos vt faciat simpliciter bonos homines. Caietañ. eodem loco defende- *Caieta. nititur defendere rõnem S. Thom.*
re conatur rationem Sancti Thom. hoc pacto: quòd licèt qui subditus est vnicuilibet particulari legi, vt putà humanæ, non illicò sit vir bonus: tamen qui bene paret omni in vniuersum legi, putà naturali & diuinæ, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt non eſſe ſimpliciter vir bonus: eò q tales leges de omni virtute precipiunt. Hæc autem expoſitio, niſi ego hallucinor, non eſt menti ſancti Thom. germana. Etenim ſi hoc ipſe cogitaſſet, collectim ſimul dixiſſet, legum vniuerſitatē facere homines bonos: cùm tamen nō hoc tātùm aſſerat, ſed quòd ille ſit effectus cuiuſcunque per ſe legis. Sic enim ait: Ad hoc enim ordinatur vnaquæque lex vt obediatur ei à ſubditis. Genuinus ergò ſenſus ſancti Thom. eſt, effectum cuiuſcunque legis eſſe facere homines bonos ſuo ordine & gradu, ſcilicet reſpectu peculiaris finis eiuſdem legis, vt puta legis iuſtitiæ facere iuſtos: legis fortitudinis, fortes: & temperantiæ, temperatos, &c. Et ideo optima erat collectio quòd ſi facit bonū ſubditum facit bonum hominem in tali materia. Ex quo ſit vt lex æterna & naturalis quę omnem docent iubentq́ue virtutem, faciant homines vndequaq́ue abſolutos. ¶Hærebit hîc autem forſan de hac concluſione qſpiam, vtrùm vſqueadeò ſit vniverſalis, vt legislatorem ſecularem eiuſq́ue leges ſuo ambitu complectatur, an videlicet principum regumq́ue munus ſit bonos ſecundùm animam facere ciues. Exiſtit enim contra parens argumentum, quòd hoc differat inter Eccleſiaſticos antiſtites & ſeculares principes, quòd illi ſpiritualibus attendentes, curam agere debeant animarum: iſti verò tantùm pacis quieti pacatiq́ue ſtatus reipublicę. Sic nanq; vulgus arbitrari fortè poterit. Mox arguitur ex Ariſto. 1. Polit. cap. 2. vbi ait, conſtitutam eſſe ciuitatem viuendi gratia, ſcilicet, propter ſufficientiam vitæ. Ex domo enim propagatur pagus, & ex pagis coaleſcit ciuitas, vt ſcilicet, diuerſis artibus diuerſiſq́ue mercimonijs ſibi ciues mutuò ſufficiant: ergò à ſecularibus legibus non eſt quippiam altius deſiderandum.

Solutio Cajeta. non eſt ad mentem S. Thom.

Argum. 1.

Argum. 2. Ariſtot.

Sathſit dubitationi propoſitæ. Probatio.

¶His tamen nihil obſtātibus proculdubio auſcultanda eſt concluſio vniverſaliter: philoſophi enim affirmantes ſcopum legislatoris eſſe ciuium probitatem atque honeſtatē morum, nihil de Eccleſiaſtica inſtitutione cogitabant, ſed de regibus id aſſerebant. Quam ob rem meminiſſe oportet diſcriminis inter alias virtutes, & intellectuales artes & ſcientias. Ars enim facere poteſt pictorem bonum, & bonum ſtatuarium, & ſcientia Theologum bonum, bonumq́ue Iureconſultum, bonum autem virum ſola perficit moralis virtus. Quapropter leges omnes ciuiles ſiue de reliquis artibus ſiue de rebus alijs edicantur, omnes ad bonum animæ, quò noſtra fœlicitas agitur, inſtituendę ſunt: ob idq; loco modò citato Ariſto. pere gregiè dixit, quòd ciuitas conſtituta quidē eſt gratia viuendi: exiſtit verò bene viuendi gratia. Enimuerò non modò ciuium congregatio ad vitam corporalem emolumenta affert, atque commoda, ſed præcipuè ad ſpiritualem. Nequirent enim diſperſi homines ac ſolitarij ignorātes docere, coërcereq; malefactores: conſilijsq;, & ſalutaribus monitis mutuò ſe ad fœlicitatem iuuare, vt faciunt congregati. Etenim qua ratione homo ad fœlicitatem natus eſt, eâdem eſt ciuile animal: ob idq́ue ſolitarius niſi angelicam degat vitam, beſtia eſt. Atque eandem ob cauſam qualem antiqui fœlicitatem ſtatuebant, tales & ferebant leges: vt Epicurei, eas quæ voluptati capeſſendæ deſerurent, atq; alij alias quibus vel diuitiæ, vel honores accumularētur. Et Lacedæmonij (vt. 1. de legi. author eſt Plato) qui illic fœlicitatem collocabant, vt omnium eſſent victores, ac domini, eas excogitabant leges, quæ ad bella fœliciùs gerenda accommodatiores eſſent. Igitur principes qui veram fœlicitatem ſyncerè norunt, ad eandem debent cunctas referre leges. Ait enim Ariſtot. Ethic. 9. iuſta legalia factiua eſſe fœlicitatis. Haud quippe externis actionibus decorum poſſunt ciues ſeruare reipublicæ ſtatum, niſi internis virtutum habitibus vigeant. Et poſtremò accedit quòd omnis poteſtas à Domino Deo eſt: propter quod idem poteſtati admonet Paulus omnem animā eſſe ſubditam: Deus autem ad ſe cuncta ordinauit, ac retulit: ergò in ipſum debent Principes ſuas leges referre. Haud ergò hac parte ſecularis poteſtas ab ſpirituali differt, ſed hoc tantū quòd cùm ambæ eundem ſuis legibus debeant ſcopum ſupernæ ſalutis præfigere, ſpiritualis ſupereminet ſeculari: nempe vt ſacrorū leges inſtituat: & ſi ſecularis Princeps leges à vera fœlicitate deflexerit, eas emendet, & corrigat, Principesq; ipſos cohibeat. Tunc enim locum habet illud. 1. ad Corinth. Pau. Animalis homo nō percipit ea quę ſunt ſpiritus Dei: ſpiritualis autē iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur. Adde hic demum quòd cauſa huius aſſertæ veritatis Ariſtot. eodē loco. 3. Pol. cap. 3. poſtquàm diſtinxit ciuem bonum, & virum bonum, ſubiunxit, Principi neceſſarium eſſe, vt ſit vir bonus, hoc

Ariſtot.

Secūda rō.

Ariſtot.

Poſtrema ratio.

Paulus.

Ariſtot.

hoc eſt, omnibus virtutibus exornatus. Et ratio eſt, q regere, munus ac functio prudentiæ eſt: quæ niſi omnibus virtutibus aſſocietur, vera eſſe non valet: iudicat enim prudēs de omnibus: & quia qualis vnuſquiſq; eſt talis ſibi finis videtur neceſſe eſt, vt bene ſit affectus ad omnia de qbus index ſedet. ¶Sed arguis, videtur non opus eſſe maiori virtute in Principe ad operandum q̄ in ciue ad obediēdum. Nā vt tota ſubditi probitas quatenùs ſubditus eſt, conſiſtit in bene parēdo, ita & tota principis in bene imperādo: quæ enim alter iuſſa dat, alter capeſsit: ergò cùm in republica ciuili non omnia mala, phibeātur, ſit vt ſicut neq; ad bonū ciuem, ita neq; ad bonum principem requiratur omnis virtus. Reſpondetur diſparem eſſe rationem: quoniam princeps debet de omni virtute leges ferre, & (vt ait. 1. Poli. Philoſophus cap. vlt.) quomodò ſi imperans nō eſt temperatus, & iuſtus, & fortis, huiuſmodi virtute rectè imperabit? Et quāuis nonnulla impunè permittat, vt meretricia, mendacia, & epulationes: hoc tamen non debet libidine facere, ſed iudicio. Debet enim eſſe adeò caſtus, vt ad euitandas peiores turpitudines meretricia vbi oportet permittat: & tam liberalis, vt ad euitāda latrocinia permittat quempiam vſurarum modū. In ſumma: veluti medicus, ſalutis eſt corporis moderator, ita & Princeps qui gubernaculum reipublicæ tenet, veluti animarum medicus ad illum finē debet cuncta moderari. ¶Secunda concluſio huius articuli ſit. Licèt princeps mentis oculos ſemper debeat habere ad bonitatē ciuiū attentos, debet nihilominùs & legibus artes opificiaq́ue reipublicæ proſperare, annônam & reliqua temporali vitæ tam ad bellū quàm ad pacē neceſſaria, puidere. Quin vero & ciuū facultates & honores augere: eatenùs tamē quatenùs præſentis vitæ ornamenta futuræ ſunt felicitatis adminicula.

Obiectio.

Solutio.

Ariſtot.

Conclu. 2.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum conceditur omnem virtutem munus eſſe acdonū Dei: haud tamē quod nobis ſine noſtra opera donetur, ſed nobis quippiam agentibus: licèt non pariformiter. Eſt enim virtutum alia infuſa, alia verò acquiſita. Et quidem infuſam Deus nobis ſe ſolo donat, non tamen adultis ſine ipſorum conſenſu & diſpoſitione. Acquiſitæ autē, licet Deus donator ſit tanquam author naturæ, noſtra nihilominùs conſuetudo cauſa etiam eſt, inde enim dicitur acquiſita, quòd noſtris moribus conficitur. At verò quia neutrius opus rē habet virtutis ſimpliciter dictæ, niſi Deo per gratiam ſit acceptum, cuius quidem primæ gratiæ nos non ſumus cauſa per meritum, rectè ait Auguſt. omnem virtutem dari nobis ſine nobis. Nihilominus quia leges opera noſtra dirigunt, per quæ fauente Dei numine morum probitate decoramur, per leges dicimur boni effici. Eo ſcilicet pacto quo Ariſto. 2. Poli. ait, q legislatores aſſuefacientes faciunt bonos. ¶Ad ſecundum autem reſpondetur, non ſemper qui legi obēdit, id facere ex bono virtutis, ſed timore quandoq; pœnæ, quam lex cōminatur: per quam ſubinde adducitur, vt prompto animo rationi obtemperet. Quāuis ſint etiam quædam à natura virtutis ſemina, ante legem nobis inſita, vt quis poſsit obedire legi, per quam obedientiā perfectè comparet virtutes. ¶Ad tertium autem iam reſponſum eſt. Lex enim quæcunque ciuilis facere duntaxat intendit bonos ſubditos, hoc eſt, promptè obſequentes: quoniam reſpublica, niſi ex partibus conſtet, quæ toti obtemperent, non poteſt conſiſtere: ſicuti neque corpus cui membra non ſeruiunt. Satis ergo eſt ad firmitatem reipublicæ ſi princeps omni polleat virtute, & ciues bene ſint ſubiecti. Licèt non omnes ſint viri abſolutæ virtutis: vt Ariſto. 3. Polit. docet. Attamen qui legi naturali ac diuinæ auſcultant, illi ſunt, & boni ciues, & viri integerrimi: vt iam ſuprà dictum eſt. De legibus autem tyrannicis, cùm veræ non ſunt leges, nō opus eſt argumentum inde obijcere quòd non faciunt bonos ciues. Id enim tantùm bonitatis habent quòd faciunt ſubditos obedientes, vel timore pœnæ vel alia corrupta via.

Ad ſecūdū.

Ad tertiū.

Ariſtot.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm legis actus congruenter aſſignentur.

Legis actus quatuor.

SVbſequitur articulus ſecundus de legis actibus. Videntur enim non eſſe quatuor, ſcilicet imperare, vetare, permittere, & punire. Lex enim idem eſt quod præceptum & imperium, vt ſuprà monſtratū eſt: non ergò opus fuit diſcernere inter imperare, & vetare. ¶Secundò, effectus legis eſt ſubditos ad bonum inducere: conſilium autem ad id ipſum conducit, ac pariter præmium: ait enim Iuriſconſulti. l. 1. de Iuſtitia & Iure.

Argum. 1.

Argum. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ff. quòd bonos non solùm metu pœnarum, verumetiam præmiorum exhortatione efficere cupit: ergò & consulere, & premiare, nihilominùs quàm præcipere, & punire actus
Argum. 3. sunt legis. ¶Quin verò tertiò valentiùs arguitur. Effectus legis est homines bonos facere: ille autem qui metu duntaxat pœnæ legi obtemperat, non est simpliciter bonus: metus namque seruilis, quamuis sit moraliter bonus, nondum tamen lineam virtutis attingit: ergò punire, non est legis actus.

¶In contrarium autem est inter Iureconsultos Modestin. ff. de legib. & senat. consult. vbi ait, legis virtus hæc est, imperare, vetare, permittere, & punire.

Cõclusio responsiua. AD quæstionem istam conclusione hac respondetur. Legis actus, ac virtus quadripartitus est: vt lege citata Iureconsu. docuit. Neq; verò obstat Isidori sentẽtia lib. 5. Etymo. vbi de tribus tantùm meminit. Ait quippe: Omnis lex, aut permittit aliquid: vt vir fortis præmium petat: aut vetat, vt sacra rum virginum nuptias nulli petere liceat: aut punit, vt qui cædem fecit capite plectatur. Nam permissi appellatione consultorũ more præcepta etiam comprehendit. Sic enim habetur. C. de legib. & consul. l. leges sanctissimæ. Vniuersi præscripto legum vel inhibita declinent, vel permissa sectentur. Haud enim est credibile, vt potissima legis functio eum præterierit. Enimuerò cum tres sint differentiæ humanarum actionum: Prima scilicet earũ quæ genere suo bonæ sunt: aliæ verò quę genere suo sunt malę, ac tertię quę sunt indifferentes. Respectu primorum legis virtus est præcipere: vt vnũ cole Deũ: charos venerare parẽtes. Vnde Arist. 5. Ethi cor. Lex, inquit, de omnibus præcipit virtutum actibus. Respectu verò aliorum secũdi generis est vetare: vt, Ne iures vana per eum. Non occides. Sed respectu actionũ tertij ordinis est permittere: vt, Cui libuerit, negotiari fas sit lucri gratia. At verò quoniã lex dictamẽ rationis est quo homines ad officiũ inducũtur, fit vt instar rationis speculatiuę, quæ per vnum aliud cõcludit, subditos per pœnam à vetitis arceat, atq; in officio contineat: hac ergò ratiõe & quartus ei actus adiungitur, qui est, punire. ¶Sed tamen contra singula huius inductionis membra objicitur. Primùm, legibus non ea solũ præcipi consueſcunt quæ genere suo sunt bona, verumetiam ea quæ per legem constituuntur virtutum loco: neq; solum vetantur ea quæ genere suo sunt mala, verùm quędam per legis prohibitionem efficiuntur mala. Hinc eñ illa celebris distinctio orta est: Alia sunt prohibita, quia mala: alia verò mala, quia, prohibita. Diem enim, verbi gratia, cuipiam Diuo festiuiter dicare, quem priùs feriari indiferẽs erat, lege sola fit religionis virtus. Et armatos noctu ciues obambulare, quod priùs erat indifferens, prohibitione legis fit vitiũ. ¶Respondetur autem q̃ vbi diximus præcipiendi actum circa ea versari quæ sunt genere suo bona, ampliandum verbum est, & ad illa quæ certa ratio indicat esse bona: nihil enim lex præcipere debet, nisi quod ratio, p̃ tempore & loco ostendit esse bonum. Et pariformiter neq; quicquam vetat, nisi quod vel genere suo, vel circũstantijs loci aut temporis ad bonũ finem ordinatur. Sed rogas, illa quæ genere suo sunt bona vel mala quid nam alia opus habent aut præceptione, aut prohibitione? Respondetur. Ea quæ genere suo iusta sunt lege naturæ præcipiuntur: & quæ genere suo sunt mala eâdẽ lege prohibentur. Nihilominùs causa amplioris luminis voce etiam in mandatis proferũtur, scriptisq; referũtur: vt Decalogus exemplũ est. ¶Præterea aduersus tertium membrum est argumentum: quia lex humana nõ ea tantum permittit quæ indifferentia sunt, vt otiari & quatenus eutrapeliæ virtus indulget, ludere & venari: verùm & quæ mala sunt, vt scortari, & ioci causa mẽtiri, atque id genus reliqua. Respondetur q̃ quantum ad legem humanam indifferentia quoq; dicũntur ea quæ nõ sunt valde mala: vt potè ex quibus nulla emergit iniuria, aut grauis absurditas: quæ quidẽ bona causa vt impunè fiant permittit: haud tamẽ approbat, quasi licita: id enim facere nequit: quoniã lex diuina & naturalis nihil tale permittit. Item arguitur. Permittere conuenit personis etiam priuatis, quibus cùm incumbat filios vel proximos corripere, cõtingit eis tũ cõniuẽre: ergò non est proprium vel principis vel legis. Respondetur q̃ id permittere quod commodè vindicari non potest, hoc conuenit legi: permittere autem ex ignauia, aut iniqua indulgentia, quod vetare quis tenetur, hoc priuatim accidit. Qui verò corripere non obligatur, is permittere non censetur.

Quæstio 2ª ua.

Solutio.

Argum.

Solutio.

Altera võ ad idem.

Solutio.

AD primum igitur argumentum respondetur, quòd & si largo modo præcepti appellationi, phibitio etiã supponatur eò quòd cessare à malo, quod prohibitio curat,

Ad. 1. arg. principale.

rat, inchoatio est boni, quò præceptio tendit: nihilominùs clarioris explanationis gratia distinguuntur. ¶Ad secundum respõdetur, q̃ consulere cùm vim non habeat coërciuam, non habet rationẽ legis: & ideo non est proprium principis munus, sed cuiq; priuatæ personæ competere potest. Quare ineptè Accursius super eandem legem, Legis virtus, adnotauit, consulere esse quintam virtutem legis, oculatiùs enim Bar. id negauit.

Adsec ũdũ.

Solon. Democri.

Apparentior autem ratio suasisset quintam virtutem legis esse præmiare: nam vt Solon & Democritus aiebant, duo diuina lumina cuncta gubernant, præmium scilicet & pœna. Quod Iurisconsultus. l. 1. de Iustitia & iure. consultissimè animaduertit. Et ratio naturalis est quòd, vt author est Aristot. Ethico. 10. duobus homines maximè afficiũtur, scilicet voluptate & dolore: quare ex vna parte alliciendi sunt homines præmijs, ex altera terrendi supplicijs. Attamen propterea punire potiùs legi tribuitur quàm præmiare, quod punire coactiuam vim habet quæ idcirco soli principi conuenit: præmiare verò nõ est cogere, & ideo priuatis etiam personis conceditur. Tametsi & alteram posimus causam subijcere, q̃ virtus honestatis gratia est persuadenda, & satis est ipsa sui ipsius præmium: pœna autẽ prauis eò necessaria est q̃ cùm sint voluptatibus mancipati, contrarijs doloribus sunt arcendi. ¶Ad tertium autem argumentum iam suprà respõsum est, quod etsi metus pœnæ non sit simpliciter virtus, est tamen (vt ait Augusti.) veluti seta quæ amoris filum inducit: & ideo expedit timore pœnæ corruptos homines & à tramite deuios in viam retrahere, vt inde virtutum assuetudine earum officia illis dulceſcere incipiant. Prætereà quando perditis illis qui supplicia perpetiuntur nihil soluta pœna proderit, cedet tamen in aliorum commodum, qui illius admonitione temperatiùs viuent.

Primaratio quare punitio potiùs legis opꝰ quã remuneratio.

Ratio. 2.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO TERTIA
De lege æterna.

S. Thom. 1. 2. quæstio. 93.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex æterna à naturali humanaq; & diuina distinguatur.

COnstitutis legis definitione, effectu & actu, debita series poscit, vt de legum diuersitate dicamus. Arguitur autẽ à parte negatiua quòd non sint quatuor legum species quas doctores connumerant: scilicet, æterna, naturalis, humana, & diuina. Lex idem est quod ius, ius autem non diuiditur, nisi in naturale & positiuum: vt lib. 3. quæstione 5ª tatim. 1. videbimus. Vnde cùm ius positiuum diuidatur in ius gentium, & ciuile, hæc tantùm tria distinguuntur iura, scilicet, naturale, & gentium, & ciuile, vt est videre Instit. eodem titulo, & ff. de Iustit. & iur. & in Decretorum dist. 1. Non ergò quatuor sunt legis species. ¶Prætereà est & lex fomitis quam Paul. (vt suprà citauimus ad Rom. 7.) appellat legem membrorum repugnantem legi mentis nostræ: plures ergo sunt quàm quatuor. ¶In cõtrariũ est quod ait Sapiens, Prouerb. 8. de lege æterna, quæ sapientia Dei est. Dominus possedit me ab initio viarum suarum: antequã quicquã faceret à principio ab ęterno ordinata sum. Et infrà: Quãdo legẽ ponebat aquis, cũ eo erã cuncta cõponens. Et de naturali ait Paul. ad Rom. 2. Gẽtes quæ legem nõ habent naturaliter quæ legis sunt faciũt. Et de humana ad Rom. 12. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Et de diuina Herem. 31. Dabo legem meam in viscẽribus eorum & in corde eorum scribam eam.

Primæ ratio ad labefactãdã partitionẽ legis.

Ratio. 2.

Sapiens.

Paulus.

Hierem.

PRo quæstionis huius intellectu recolendũ est discrimen illud qꝰ in capite huius libri adnotauimus inter ius, acceptũ pro lege quæ est iustitiæ regula, & acceptũ pro iusto, quod est eiusdem virtutis obiectũ. Hoc enim supposito facilè ad præsentem quæstionẽ duabus cõclusionibus respõdetur. Prior est: Quatuor sunt legis species, quæ in titulo quæstionis proponũtur. Lex enim (vt suprà exponẽtes dicebamus) nihil aliud est quàm regula & præceptio prudẽtię per quam qui curam gerit reipublicæ illam gubernat, & administrat: gubernatorum autem primus supremusq; est Deus, vnde omnis potestas deriuatur. Secũdus vero, homo qui eius minister est perq̃ eius authoritatem institutus: ergò secundùm conditiones & modos gubernandi tam in Deo quàm in homine rimandus est sumendusq̃ legum numerus. Quod autem hac ratiõe quatuor distinguãtur legis species sic patet. Deꝰ in primis vni-

Conclu. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersalis gubernator, ab æterno vniuersorũ ordinem, ac dispensationem, & regimẽ mente concepit: cuius conceptionis instar leges omnes constituendæ sunt: illa ergò ordinatio, & præceptio lex æterna secundùm naturam suam nuncupatur. Mox quia idem Deus author est naturæ singulis rebus suos indidit instinctus, & stimulos quibus in suos fines agerentur: sed homini præcipuè naturalem normam mente impressit, qua se secundùm rationem quæ illi naturalis est gubernaret: atq; hæc est lex naturalis: eorum scilicet principiorum quæ absque discursu lumine naturali per se nota sunt: vt, id facias alijs quod tibi fieri vis: & similia. Deinde & eidem homini facultatẽ tribuit vt pro temporum, locorum, ac negotiorum qualitate per eandem legem naturæ, quas alias expedire iudicaret, ratiocinando cõstitueret: quæ ideo leges ab authore suo humanæ nuncupantur. Attamen quia nõ ad finem tantùm naturalem qui est pacificus quietusque reipublicæ status conditi sumus, ad quem finem præ dictæ leges sufficerẽt: verùm & ad supernaturalem fœlicitatem creati, aliam Deus nobis insuper posuit supernaturalem legem tam veterem, scilicet, quàm nouam, quæ ad illum supernaturalem finem nos perduceret. Et hæc est lex diuina. At quia de horũ singulis seorsum perspicaciùs factu ri sumus sermonem, satis est hîc numerum explicuisse. ¶ Adhibetur tamen secunda cõclusio quæ superioris corollaria est. Non eodem modo species istæ legum differunt: æterna enim differt à cæteris tribus quòd ipsa fons illarum est, & origo: non vtique lata sed ferens, non impressa, sed imprimens: nõ denique alterius participatio, sed lux cuius aliæ sunt participationes. Reliquę verò inter se hoc distant, q̃ lex naturalis est impressio facta in ipsa creatione naturæ: lex verò humana est regula ab homine posita per facultatẽ sibi diuinitùs collatã: lex verò diuina est lumẽ infusum homini, quã ideo Hieremias vocat legẽ scriptã in cordibus. Igitur quanuis lex æterna, diuina etiã sit, differt tamẽ à diuina positiua, q̃ illa in Deo ab æterno existit: hæc verò in nobis ex tempore.

Conclu. 2.

Ad. 1. arg. REsponsio ergò primi argumenti ex his quę dicta sunt facilè colligitur. Etenim quia ius pro eo quod est iustum, æquitas illa est quæ in temporarijs rebus cõstituitur, nullum est ius hoc modo æternum: licèt sit lex æterna. Iustum autẽ hoc, aut cõstituitur à rerũ ipsa natura in qua lex naturalis versatur: vti mutuũ, aut depositũ reddere, aut cõstituitur à lege positiua. Et hoc appellat Aristo. 5. Ethic. iustũ legale: scilicet, quod anteà nihil referebat, sed postq̃ positum est, refert. Hoc autẽ legitimũ iustũ, aut à lege humana instituitur, aut à diuina, de qua neq; Isidõrus in initio Decretorum, neq; ius ciuile meminit. Et ideo nõ dignoscunt, nisi ius naturale, & humanum, quod in ius gentiũ & ciuile subsecatur. ¶ Ad secundũ respondetur legẽ fomitis non esse propriè legẽ, vt quæ suapte natura rationi non subditur: neq; est in mẽte, sed in membris. Dicitur autem per metaphoram lex, quia inclinat in sensualia obiecta: de qua articulo tertio latiùs.

Ad secũdũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex æterna sit summa ratio in Deo existens.

Lex æterna

REstat ergò ad singulas legis species descendere. Et primo in hoc secundo articulo exponitur æternæ substantia, & natura: an videlicet sit ratio summa in Deo existens. Arguitur ergò in primis: nullam esse legem æternam. Lex enim illis ponitur quibus promulgatur, nulli autem æterni fuêre homines, quibus aut poneretur, aut promulgaretur: ergò.

Argum. 1. à parte negatiua.

¶ Prętereà lex importat ordinem in finem: nihil autem æternum ordinari potest in finem, quia referri nequit in aliud: ergò nulla est lex æterna.

Argum. 2.

¶ Tertiò arguitur, non existere in Deo. Si lex vlla æterna est in Deo, idem est quod rerum ratio: rationes autem in ipso non vna sed plures sunt, dicente lib. 83. quæst. Augusti. quòd Deus singula facit proprijs rationibus: ergò lex æterna non est vna: vel negãdum est idem esse in Deo quod ratio.

Argum. 3.

¶ In contrarium est Augustinus lib. 1. de libero arbitrio: vbi ait, lex quæ summa ratio nominatur, non potest cuipiam intelligenti non incommutabilis æterna q̃ videri: cui semper obtemperandum est: æternum autem & incommutabile in solo Deo existit.

Augus.

Cõclusio responsiua.

ADistam quæstionem hac vnica conclusione respondetur, quam Augustinus modò citatus affirmat. Scilicet æternã legẽ esse rationem summam in Deo existẽtem. Eandem quippe S. Thom. 2. 2. q. 93. lucidè, vt pleraq; oia, hoc pacto demonstrat. Deus vt author est primus omniũ, ità & vniuersorum

Elegans ratio. S. Tho. pro conclusione.

sorũ summus gubernator: in artifice autem necessarium est rationem ordinis rerum faciendarum præformari, quæ ars seu exemplar est: & in gubernatore rationem quoq; præexistere eorum quæ agenda sunt, quæ sit veluti omnium regula & norma: ergò in Deo necesse est & rerum omnium creandarum faciendarumq; sapientiã extare, & omnium etiam gubernandarum regulã. At qui vt sapientię ratio, qua cuncta creat, rem nomenq; habet artis, & exemplaris, & idearum: ità, & eiusdem sapientię ratio quę cuncta in suos debitos fines ordinet, disponit ac promouet, rationem legis obtinet. Igitur cùm lex (vt suprà dictum est) nihil aliud sit quàm dictamen rationis practicę in Principe qua cuncta sibi subdita gubernat, fit vt lex æterna in Deo nihil aliud sit quàm sempiterna ratio suę sapientię, qua mundi vniuersitatem regit. Etenim vt sua substantia, & natura, sic & quicquid attributorum in ipso existit æternum est, vt ipsa de se sapiẽtia Prouerb. 8. prædicat. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, &c. vsq; adeò hæc fuit semper conclusio lumine etiã naturali resplendens, vt ipsis etiã

Cicero.

Philosophis innotuerit. vnde Cicero lib. 2. de legib. Hanc, inquit, video sapientissimorum esse sentẽtiã, legem neq; hominũ ingenijs excogitatam, neq; scitum esse aliquod populorũ, sed æternum quiddam quod vniuersum mundũ regeret, imperandi prohibẽdiq; sapientia. Ità principẽ legem illam, & vltimam, mentem esse dicebãt, omnia ratione aut cogentis, vt vetantis Dei, ex qua illa lex (naturalem adnotat) quam Dij humano generi dederunt, rectè est laudata. Hæc ille. Ex hac cõclusione fit cõsequẽs nõ cõuerti legẽ æternã, ac diuinã, quã vocant positiuã: vt articulo proximo expositum reliquimus. Qualis fuit, tam Moysi quàm Euangelica.

Deductio.

Ad. 1. arg. ADprimum igitur argumentum respõdetur rationem illam, quę lex est, ab æterno extitisse in Deo, sola scilicet ratione ab eius substantia differentem, qua futura cũcta, vt sibi præsentia inspectabat. Etẽ vt ad Ro. 4. Apost. author est, vocat ea quæ non sunt tanquam ea quę sunt. Promulgatio autem eius, & verbo pręcellenti ordine, & scripto fit. At quoniam promulgatio, & loquutionẽ denotat promulgãtis, & subditorum auditũ, ratio prioris æterna fuit: nempè diuinum verbum expressa mentis conceptione genitum, & liber vitæ sempiterna quoq; mente conscriptus. Ratio verò posterioris esse nequiuit nisi tẽporalis, nam æternus nemo fuit qui audiret. Cœpit ergò lex illa innotescere in mundi primordio per legẽ naturalẽ, & antiquis patribus prescriptã, ac deniq; nobis per Euangelicã, quam Verbũ ipsum, homo factũ, nobis promulgauit.

Corollariũ.

¶ Ex hoc fit consequens, legem æternam solis post angelos hominibus, eisdemq; vniuersis esse notam: illis scilicet fœlicibus cœli colis per essentiam, quã facie ad faciem intuentur: nobis autem per irradiationem, sicuti sol videtur in aula, eandemq; plus minúsve susceptam. Nulli enim mortalium existunt quibus non cognitio quæpiam veritatis effulgeat: veritas autem omnis (vt lib. de vera relig. author est Augu.) irradiatio quędam est & participatio legis æternæ: omnibus ergò est, licèt gradibus inæqualibus, nota.

Augus.

¶ Et per hæc concordia conciliatur inter illud Paul. 1. ad Corinth. 2. Quę sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus Dei. atq; alterum ad Rom. 1. inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. Diuinorum enim cognitio in seipsis soli Deo propria est: & beatis quibus ipse presens refulget: nobis autem eãdem donatur æternam legem per effectus conspicere. Nemo autem prętер ipsum potest ea comprehendere. Quare de isto comprehẽsario iudicio loquebatur eodem libro de vera relig. Augustinus. vbi aiebat. Lex æterna est de qua homines iudicare nõ possunt. Sunt enim iudicia eius (vt ait Paulus) incomprehensibilis abyssus.

Cõciliãtur duo Pauli loca.

¶ Ad secundũ principale argumentũ respõdetur nõ esse legi necessariũ in finem aliũ referri: sed vt per ipsam subditi referantur in finem: Lex ergò æterna nõ refertur: sed per ipsam Deus cuncta quæ fecit in seipsum refert, qui est. A. & O. principium & finis.

Ad secũdũ.

¶ Ad tertium deniq; respondetur q̃ sicut in Deo ars factibilium rationẽ differt ab æterna lege, qua agibilia gubernãtur: sic & rationes rerum quæ sunt ideæ, hoc est exemplares formę, quas diuina mens contuetur in rerum fabrica, ab eadem æterna lege ratione differũt. Est ergò lex vna, rationes verò istæ de quibus Augu. loquebatur, tot, quot sunt rerum species. Differunt enim ratione in ordine ad ipsarum effectus.

Ad tertium

ARTICVLVS. III.

Vtrùm leges uniuersæ ab æterna promanent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primaratio ad partẽ negatiuam. CONsequitur hoc tertio articulo vt videamus vtrũ leges reliquæ omnes ex hoc fonte luminũ deriuentur: & arguitur à parte negatiua. Est lex fomitis quam (vt suprà audiuimus) ait Pau. repugnare legi Dei: suntq; *Paulus. Esaias.* & iniquæ hominũ leges de quibus Esai. 10. Væ qui condunt leges iniquas. Leges autẽ legi æternæ aduersantes, atq; ab illa deflexę nequeunt ab illa deriuari: ergo non omnis *Ratio. 2.* lex ab æterna deriuatur. ¶ Secũdò arguitur. Leges humanæ (vt. 1. de libe. arbi. author est Augusti.) multa permittunt quæ æterna lege prohibentur: vt meretricia & mendacia: ergò eiusmodi leges nõ possunt ab illa emanare. ¶ In contrarium autem est illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & legum cõditores iusta decernunt.

Satisfit quæstioni agitatæ unicè cõclusione. AD quæstionem, hac verissima eademq; lumine naturali cõpertissima cõclusione respondeõ. Omnis in vniuersum lex, præter æternam, quia ratione iusti quippiam cõtinet ab illa æterna deriuatur. Assertio est *Augusti.* Augusti. eodem lib. 1. de libe. arb. vbi ait, Nihil est iustũ ac legitimum quod non ex æterna lege homines deriuauerint. Atqui natiuã huius causam partim superiori quæstione, articulo de legislatoribus attigimus, & nunc emunctius exprimamus oportet. Est enim ordo in natura causarum: ità dispositus, vt inferiores non nisi superiorum virtute admotæ moueant. Vnde (vt. 8. Physi. author est Aristo.) necesse est primum motorem cõfiteri, à quo inferiores reliqui dependeant. Si enim primus non moueret, reliqui *Aristot.* neutiquam mouere valerent. Eundem ordinem &. 1. Ethico. inter artes ostendit. Illa enim quę maximè est architectonica reliquis veluti Princeps imperat: igitur in legibus quibus mundus gubernatur, idem est ordo meditandus & confitendus. Nempè vt omnium sit vna suprema quæ caput earum sit & origo, Hanc autem appellamus (vt ipsa est) æternam. ¶ Quòd si sciscitaris, an eò *Quæstio.* precisè dicatur æterna, quòd neque initium habuit, neque habitura sit finem. Respon- *Responsio.* detur non idcirco solùm, verùm ob hoc maximè quòd nulla sit ratione mutabilis, nec vlli varietati subiecta: sed sicut in naturalibus primus motor, qui immobilis est, causa est motuum sub se longè differentium: sic lex æterna, immota persistens, causa est vt mortalium leges, eorum variabili conditione mutata, permutentur. Ipsa enim vniformis, ac maximè vna iusit, vt natura integra, omnia essent communia: corrupta verò, inter diuersos dominos distribuerentur. Quo fit, vt lex hæc à nulla sit alia deriuata, nec verò à seipsa: talis enim assertio secum pugnaret. Quòd si quis arguat contrà, non *Obiectio.* omnem legem ab illa deduci: nam lex diuina putâ Euangelica non apparet quo modò inde descendat: cùm nõ videantur esse duę. Iam proximo articulo responsum est, diuinam positiuam, esse effectum ac participationem illius æternę. Ob id enim dicitur po- *Solutio.* sitiua, quòd posita est nobis: hoc differens à naturali, quæ eiusdem æternę est etiam participatio, quòd naturalis ordinat nos, proximè ad finem naturalem: diuina verò ad supernaturalem, vt paulò inferiùs euidentius fiet.

AD primum igitur argumẽtũ de lege fo- *Ad. 1. arg.* mitis quã Pau. existere in membris ait, legiq; mẽtis repugnare: iam suprà diximus existere in ipsis, non tanq̃ in regulante, sed tanquam in subiectis naturali appetitus inclinationi. Quę dicitur lex fomitis seu fomes ex priuatione iustitiæ originalis derelictus: qui quidem nihil aliud est q̃ sensualitatis pondus. Bifariàm nãq; inclinatio aliqua dicitur lex. Vno modo inquãtũ per ipsam directè legifer promouet subditos in finem honestum, atq; altero modo inquantum in pœnam eos destituit permittitq; naturę impetu ferri. Vnde ille sensualitatis insultus in sua obiecta, quæ brutis animalibus esset naturalis, lex, nempè naturæ suę consonãs, hominibus est obliquitas, ac deflexio naturæ suę quatenùs est rasionalis, cui quidem rationi motus ille recalcitrat. Et quia per iustitiam originalem idem sensualis appetitus quasi fræno continebatur nè à ratione exorbitaret, & eandem iustitiam homo per peccatum amisit, ac subinde à Deo destitutus est, dicitur inclinatio illa, fomes, ac fauilla ignei peccati, atq; adeò distorta lex per quã similis bestijs factus est homo: secundùm illud Psalm. Homo cùm in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipiẽtibus & similis factus est illis, hoc est sensuali legi subiectus q̃ illi cùm bestijs cõmunis est. ¶ Vt verò ad argumentũ adaptetur responsio, distinguitur prior prę missa. Conceditur inquam fomitem peccati esse legem, non directè inclinantẽ in verum bonum: sed in id quod est sensuale bonum, hoc est, quod est delectabile, aut vtile. Et pariter distinguitur cùm

cùm subsumitur, non deriuari à lege æterna: fatemur id inquam quatenus à ratione deuiat: negatur vero quatenus inclinat in bonum quodpiam, scilicet sensuale. Ac præcipuè qua ratione est pœna peccati: nam intentio dei fuit per illam desertionem liberi nostri arbitrij punire peccatum Adæ.

Ad secundũ ¶ Ad secundũ eodem propè modo respondetur. Leges enim iniquæ quatenùs à ratione declinant (vt. 2. de legibus ait Cicero) nõ modò leges habendæ non sunt, sed nec appellandę quidem. Quare hac ratione ab æterna non emanant. At verò quatenùs nonnihil similitudinis legis retinent: videlicet inquantum potestatem imperandi designant quodammodo influxus sunt diuinæ potestatis. Nam (vt ait Paul.) Omnis potestas à domino Deo est. Vnde vt quęst. 6. & latiùs lib. 3. q. 4. innotescet, etiã potestas infidelium principum à Deo deriuatur: iuxta verbum Christi ad Pilatum, Non haberes aduersùm me potestatem vllam, nisi tibi datũ esset de super. *Ad tertium* ¶ Ad tertium deniq; respondetur q̃ lex humana quæ malum permitteret approbando vt bonum: vt illa quæ fornicationẽ pronuntiaret esse bonam, nequaquàm ab æterna deflueret. Illa autem quæ impunè eam permittit, quia omnia non potest coërcere flagitia, in hoc quòd non conatur ad id quod perficere nequit, rectaac prudẽs est atq; ideo à lege æterna descendit: licet eam tanq̃ debilior perfectè non adæquet.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm creata cuncta, tam necessaria quàm contingentia æternæ subijciantur legi.

SVbsequitur vt quarto huius quæstionis articulo exploremus, an tota creaturarũ vniuersitas subdita sit æternę legi. Et quidẽ de affirmatiua cõclusione non solùm sacrosancta fides, verũ nec ratio Physica ambigere sinit. Vt enim Domini est terra & plenitudo eius, quantum ad creationem: sic & quantũ ad gubernationem (vt ait ipsa Sapientia) attingit à fine vsque ad finem & disponit omnia suauiter. Et capit. 14. Tu pater gubernas omnia prouidentia. Vnde non modò Iob eos irridet, qui Deum negabant nostra curare, sed aiebant inter cardines cæli contineri: verùm & Cicero initio de Natu. *Cicero.* Deorum vehementer eosdem obiurgat Philosophos neque eos suo nomine dignos cẽsęt. Nam si diuinam prouidentiam de medio sustuleris, nulla in nobis inesse potest erga Deum amicitia, pietas, sanctitas, aut religio. At interrogata hæc quęstio est vt quorundam dubietates explanemus. Sunt autem tria hæc de quibus dubitatur, scilicet necessaria, contingentia, & humana: nimirum homine superiora, eodemq; inferiora, & sua ipsius opera. Arguitur ergo quòd necessaria non subsint æternæ legi. Lex omnibus imponitur, vt à malis cohibiti recta incedãt ac subinde reliquis rebus humilioris ordinis vt tramitem quoque naturæ suæ non deserant: necessaria autem, cùm impossibile sit aliter se habere, nequeunt à natura sua declinare, aut deficere: atq; adeo nulla indigẽt cohibitiõe: ergo legi æternæ nõ subijciuntur. *2. Argum.* ¶ Et secũdò arguitur. Diuina nõ sunt subiecta eidem legi, videlicet neq; personæ diuinæ nec attributa: quia vbi est summa æqualitas nulla esse potest subiectio: ergo nõ omnia necessaria subduntur eidem legi.

¶ Tertiò arguitur, quòd neq; omnia contingentia mutabilia & caduca homine inferiora supponant eidẽ legi. Lex nõ ponitur (vt suprà visum est) nisi quibus promulgatur: rebus autem rationis expertibus nulla valet promulgari lex: quippe quam cognoscere nequeunt: imò neq; legi parere possunt. Nã vt autor est. 1. Ethic. Philosophus, ea quæ legi parent ratione participant: ergo illa nulli substernuntur legi. ¶ Quartò ad idem arguitur: eiusmodi cõtingẽtia sæpe à sua deficiũt regula, vt patet in monstris naturæ, & in fortuitis casibus: ergo nõ omnia eadem gubernantur lege. ¶ Quintò arguitur de humanis nostris actionibus. Homines enim aut iusti sunt apud Deum aut iniqui. Iusti autem, qa filij Dei sunt, spiritu dei aguntur (vt patet ad Rom. 4. &, vt legitur ad Galat. 5. qui spiritu Dei aguntur non sunt sub lege, miquos verò prudentia carnis exercet: quæ (vt eodem loco ad Roma. subditur) cùm inimica sit Deo, legi eius non est subiecta: nulla ergo restat mortalium fors, quæ subdita sit æternæ legi. ¶ Sextò denique arguitur: lex æterna (vt lib. 1. de lib. arbi. ait Augusti.) est illa qua mali miseriam, boni autem vitam beatam merentur: beati autem & damnati exempti sunt ab statu merendi ac demerendi: ergo nõ subiacent æternæ legi. Ex quo consequens apparet vt nullus angelorum subiectus eidem sit: siquidem nullus est nisi aut beatus aut dãnatus. ¶ In contrarium autem

Rõ permoiæ quæst. *Triplex genus rerum quæ in præsentẽ uenitur quæstionẽ.* *1. Argumẽ.* *Philosop.* *Quarta.* *Quinta.* *Paulus.* *6. Ratio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

est illud Hester. 13. Domine Rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita,& nō
Augustin⁹. est qui possit tuæ resistere voluntati. Vnde Augusti.9.de Ciuit.dei,nullo modo aliquid legibus summi Creatoris ordinationiq; subtrahit,à quo pax vniuersitatis administrat.

AD quæstionem hanc tribus conclusionibus secundùm dubitatorum numerū
1.Cōclusio. responsiua. respondetur.Prima est:cuncta necessaria præter deum eiusque attributa æternæ legi subiecta sunt.Cōclusio fidei nostræ do
1.Probatio cōclusionis. cumentis satis cōperta est:atq; eiusdem sapientiæ prœconio Prouerb.8.Quādo præparabat cælos,aderam:quādo certa lege & gyro vallabat abyssos:quando æthera formabat sursum,& librabat fontes aquarum, &c. Vbi necessaria,nempè elementa & cæli legis æternę dispositiōi subiugantur:sed tamē
Aristote. & natura magistra id Aristo.2. Metaphys. tex.4.& lib.5.perscrutatus est.Vbi ait æternorum esse causam.Et.12.Metaphy.tex.24 vbi ait primam causam esse omniū causam. Et.8.Physico.vbi vnum summumq; motorem constituit ex quo omnia pendent,non solùm in mouendo & operando, verùm in essendo.Necessaria enim non idcirco talia censenda sunt quòd causam non habeant, sed quòd natura sua sic procedunt ex necessaria causa,vt sint prorsus per naturam incorruptibilia:veluti angeli & cæli. Exēplū Aristo.profert in scientijs.Huius enim quod est,hominem esse risibilem, causa existit ꝙ est animal rationale:etsi tam necessarius sit effectus quàm causa.Et sicut se habet res ad esse(ait ibidem)sic ad veritatem. Hæc gratia interpretandi Aristo.dixerim: qui cùm opinatus fuerit cælum atque intelligentias, imò verò mundum, ab æterno fuisse, sunt qui intelligere nequeant quo modo quantum ad esse,primò motori subijciantur. Nā secundùm fidem, Deum confitentem creatorem cæli & terræ,præuium est quo pacto eius gubernatui cuncta obtemperent naturalia vt cælorum elementorumq; motus, q sic manu omnia tenet ac dispensat, vt si dimitteret, in nihilum abirent cuncta.

Obiectio. ¶Sed arguis contra: veritates perpetuæ,vt hominem esse animal rationale,quatuor & tria esse septem, quæ ait Augusti.antequàm fieret mundus vera fuisse,non subduntur æternæ legi:ergo conclusio non est vniuersalis.Probatur antecedens: per nullam potentiam aut vera esse cœperunt, aut desinere esse vera possunt:ergo non reguntur illa lege.

Solutio. Respondetur.Primùm,in hoc sunt à deo dependentia quod existere in rerum natura cœperunt per diuinam creationem, & per annihilationem possunt esse hoc existentiæ amittere:nam quantum ad huiusmodi existentiā re vera creaturæ sunt.Attamen quātum ad perpetuam veritatem,quæ dicit cōnexionem indissolubilem prędicati ad subiectum,ea præcisa ratione procedunt ab æterna veritate, qua radius luminis perpetui à perpetua luce:veluti hominem esse risibilem,germen illius est quod est esse rationalem.Excepimus autem Deum ac diuina ab
Nihil diuinum subest æternæ legi cū nō sit ibi aliqua inæqualitas. hac subiectione æternæ legis propter rationem suprà factam:quia vbi nihil excogitari potest inæqualitatis,neq; cōminisci quic quam possumus subiectionis. Quare filius & si à patre procedat,nullatenùs ei subditur nisi inquantum homo:quia scilicet ratione minor est patre,vnde.1.ad Corinth.1.Paul. subiectus erit Deo patri cùm tradiderit ei regnum. ¶Quòd si quis de voluntate pariter
Obiectio secunda. diuina argumentetur. Quicquid est rationabile rationi subditur: voluntas diuina est rationabilis,lex autem eius est summa ratio,vt dictum est:ergo voluntas eius eidem
Solu.S.Th. rationi subditur. Perdoctè. S.Tho. respondet,de diuina voluntate bifariam nos loqui: vno modo secundùm suam in qua subsistit naturam,& sic non est tam propriè rationabilis,quàm ipsa ratio per essentiam:rationabile enim participationem dicit rationis.
Altero modo quantū ad illa quæ circa nos disponit:& in ordine ad tales effectus conceditur esse rationabilis: quia cuncta secundū suam rationē ordine dispensat & administrat.¶Secunda conclusio:omnes creaturę:
2.Cōclusio. irrationales insensibilesq; & vitæ expertes quę continuo mutabilitatis fluxu oriuntur & occidunt æterna Dei lege aguntur.Hanc
S. Thomas. S.Tho.dilucidat per intercapedinē inter humanam diuinā q̃ legem quam sic expositam accipito.Creaturæ irrationales,quia nō
Aperitur ratio. agunt per cognitionem finis, nequaquàm
S. Thomæ. se in ipsum mouent:sed appulsæ agūtur ab alio. Quapropter cùm homo legem subditis non ponat nisi regulam eorum mētibus figillando per quam se moueant, fit vt eius leges non se extendant nisi ad homines rationis participes.Cætera verò humanis suis actionibus mouet & gubernat, nempè fræno & calcaribus:& reliqua inanima per alia instrumenta.Ridiculus enim esset qui iumētis legem præscriberet quando & quomodò de

dò debeant comedere,dormire,arare,currere &c.Ac multò magis stupidus, qui herbis crescere imperaret:aut arboribus fructus ferre:aut lapidi quo se pacto in ædificio collocaret. Tum etsi cicures animantes, vt canes & simiæ,soleant instar quadātenùs legis ad iocos assuefieri: Deus autem non solùm regulā tam rationali quàm intellectuali creaturæ mente imprimit,qua se moueant,verū & toti rerū vniuersitati suos indidit appulsus & instinctus,quibus aguntur in suos singulorum fines:vt api ad mellificium: hirundini ad struendum nidum:& terræ proferēdi fruges:& reliquis suas pariter virtutes agēdi. De quo rerum omnium instinctu & vir
Psalm.148 tute inteligitur illud Psalm. Præceptum posuit & non præteribit. Ex quo fit Deum nō omnia pari modo administrare ac dispōnere,sed actiones hominum & angelorum per regulas quibus se in finē moueāt:reliqua verò per virtutes & instinctus quibus mouentur.In quibus & homines connumerandi sunt quantum ad naturales actiones: vt sunt nutritio,& augmentatio, & similes.

3.Cōclusio. ¶Tertia cōclusio. Actiones humanæ,videlicet liberæ omnes subijciuntur legi æternæ ac longè melius ac perfectius sub eius ordine comprehenduntur, quàm reliqua delectioris ordinis.Conclusio hæc patentior est
Probatio. quàm præcedētes.Actiones enim humanæ sunt quæ ex cognitione finis prodeunt, in ipsumq; referuntur:ex vtraque autem parte,scilicet tam cognitionis quàm appulsus, substernuntur æternæ legi: ergò perfectiùs quàm alij illi subduntur. Probatur secunda
Alterarō. præmissa. Veritas omnis (vt suprà dicebamus)participatio quædam est veritatis sempiternæ diuinæ,ac subinde quęcūq; cognitio finis.Præterea sicut cęteris rebus ad suos fines,sic homini,imò præstantiùs indita est
Aristot. à natura,quæ opus Dei est,inclinatio quædam & pondus ad id quod legi æternæ consonat.Sumus enim(vt.2.Ethico.Aristo.docuit)ad virtutes nati: hoc inquam natiuum est rationali creaturæ,vt secundū rationem viuat:ergo tam secundùm cognitionē, quā secundùm propēsionem in bonum, liberis motibus necessarias, actiones humanæ sub
Aliter probi atq; improbi sunt sub iugo legis æternæ. strataæ sunt æternæ legi. ¶Est tamen discrimen inter iustos atque iniquos:quod in malis ac prauis vtrumque principium corruptum ac deprauatum est. Nam & sydus agnitionis naturalis terrenis affectibus tenebrescit,& naturalis affectio boni corruptis habitibus obteritur ac debilitatur: tametsi neutrum prorsus extinguatur.In bonis autem ac iustis,cùm nemo hoc nomine, nisi qui in gratia Dei agit, dignus sit,vtrunq; augetur ac vegetatur.Nā & naturali lumini adhibetur fidei radius, & naturali inclinationi speciale Dei auxilium.Quo fit vt quantum ad actionem longè perfectiùs ac excellentiùs iusti subijciantur æternæ legi quàm in
S. Thomas. iusti. Considerate hoc tamen S.Tho.adnotauit quòd quanto deficientiùs atq; imperfectiùs per actionem se summittunt imperatrici legi æternæ,tanto per passionem atrociùs subiecti sunt eidem vltrici. Nam quantum facere omiserunt in meritis,tantum in
Augustin. tormentis patiuntur acerbius.Vnde Augu. lib.de catechizandis rudibus:Deus, inquit, ex iusta miseria animarum se deserentium cōuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

Ad 1.arg. AD primum argumentū respondetur ꝙ etsi necessaria aliter per naturam se habere nequeant,tamen & producta sunt & annihilari à Deo possunt.Prętera & quòd à sua natura neq; deficere neq; deuiare possint:cohibitio est & coërctio legis æternæ, eadēq; multò vehementior quàm cohibitio voluntatis humanæ,quæ à tali lege exorbitare solet.¶Secundi autem conclusio con-
Ad secundū ceditur:nempè in diuinis nihil esse subiectū legi:sed cuncta esse eandem per essentiā legem.¶Ad tertium respondetur quòd bru-
Ad tertiū. tis & insensibilibus rebus quantum ad sua naturalia opera promulgatur lex æterna ꝑ sigillationem instinctuum & virtutum ad agendum: sicuti nobis promulgatur lex naturalis per consignationem luminis in mentibus nostris.Sed tamē quantum ad eandem rerum vsus hominibus posita est lex, qua debent illi vti. Et per hoc respondetur ad secundam partem eiusdem argumenti. Nam etsi creaturę irrationales rationem humanam non participent,vt possint humanis legibus obtemperare:participant tamen rationem diuinam quæ latiùs patet. Vnde sicuti membra dominio despotico obediūt animæ,vt autor est in Poli.Arist.sic res irra-
Aristo. ticnales obediunt Deo. Hoc tamē verū est quòd quia non sunt per se rationis compotes,instinctus illis impressi non habent propriam naturam legis,velut in nobis lex naturalis. ¶Ad quartum respondetur quòd
Ad quartū. nec monstra neq; casualia præter ordinem diuinæ regulæ accidunt: sed dicitur monstrum

Universidad de Deusto
Biblioteca

strum respectu causæ particularis quæ rem integram intendebat: & casuale respectu hominis, cui præter intentionem imprudenti ac nescienti contingit: diuinæ autem rationi causæ ipsæ monstrorum & casualium prospectæ sunt. Quare deo nihil est casuale nec fortuitum. *Ad quintũ.* ¶ Ad quintũ autem iam responsum est, hominum tam iustorum quàm iniquorum actiones diuinæ legi subditas esse. Quod autẽ adducitur, Qui spiritu Dei agunt eos non esse sub lege, in hoc sensu legendum est, quòd legis pondere non premuntur: quia non seruili, sed filiali timore legis dicto audientes sunt, atq; adeò spiritus sancti ductu potiùs quàm legis coactu, viuunt, quasi à lege liberi. Vnde illud, Iusto non est lex posita: & illud. 2. Corinth. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Ad aliud autẽ de carnis prudentia itidem cõcessum est iniquos quãtum ad actiones non subijci diuinæ legi imperanti, recidere tamen per pasiones in eãdem vindicantem.

Ad postremum argu. ¶ Ad sextum demum respondet quòd cum eisdem causis res & moueantur in finẽ & in ipso conseruentur, cõsequens sit vt non modò in hac militantiũ vita, verùm & in alia omnes sub eadem diuina lege degant: nempè dum beati seu homines cõsideres, seu angelos, illa sempiterna fœlicitate diuina ordinatione perfruantur, damnati verò tam dæmones quàm hoïes in illis carceribus ordinationẽ diuinæ iustitiæ perpessi durent.

QVÆSTIO QVARTA de lege naturæ.

San. Thom. 1. 2. quæst. 94.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex naturalis sit habitus in nobis existens.

POST legem ęternã consequitur vt de alijs quæ ab illa deriuantur dicamus. Et primũ hac quæstione quarta de lege naturæ. At que hoc primo articulo de eius substantia an sit habitus nobis inhærẽs.

1. Argum. partis negatiuæ. Arguit ergo contra id quod supponit. Lex æterna secundùm August. lib. 1. de liber. arbit. est qua iustum est vt omnia sint ordinatissima: ergo per illã satis homo abundeque gubernatur: cũ ergo natura in superfluis nõ redundet, non opus est nobis alia lege præter æternam. ¶ Secundò arguitur. Homo aliter in suum finem tendit quàm bruta, vt pote qui se in finem liberè mouet per eius cognitionem, rationis ductu: bruta autem nulla se ratione agunt, sed aguntur naturali instinctu: ergò homo non mouetur lege naturæ, sed tantùm bruta. *Secundum.* ¶ A parte autem affirmatiua quæsiti arguitur tertiò quòd sit habitus. Tria (vt. 2. Ethicorum. autor est Philosophus) sunt in anima nostra, scilicet potẽtia, habitus, & pasio: lex autem naturalis neq; potentia est, neq; pasio, vt liquidò constat: quia tam potentia quàm pasio indifferens ad cõtraria est, scilicet ad bonũ & malũ: lex verò dictamen boni est: ergò est habitus. *Tertium.*

¶ In contrarium autem est quod vt suprà quæstione prima ostendebamus, lex est rationis dictamẽ: quod sonat actum, videlicet hoc aut illud faciendum est.

1. Cõclusio. AD quæstionẽ hanc tribus conclusionibus respondetur. Prima. Lex naturalis in mentibus nostris insculpta est & impressa. Probatur, Lex quæ (vt dictum est) regula existit & norma actionũ nostrarũ, duplex (vt dicebamus) habet subiectum. Inest enim & in regulãte, & in regulato: in altero tanquàm mouente, & in altero tanquã moto: actiones autẽ humanæ (vt proxima quæstione definitum est) subdũtur legi æternæ: ergo deus, qui cuncta suauiter disponit, veluti naturę autor impressit mẽtibus nostris lumen, per quod legem eius æternam participantes, actiones nostras ad debitum finẽ, quò suapte natura feruntur, dirigeremus. *Suadetur cõclusio.*

De quo lumine Dauid interrogãtibus, quis ostendit nobis bona, ad Deum cõuersus, respondet. Signatum est super nos lumen vultus tui. Dicitur enim significantissimè Dei vultus, lumẽ suæ sapientiæ & rationis facies, per quã, sicuti homo de vultu, cognoscitur. *Psalm. 90.*

Hæc autem naturalis impressio appellatur lex naturalis: secundũ illud Paul. Ad Roma. 2. Gentes quæ legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Vbi gloss. si non habent legem scriptam, habent tamẽ legem naturalem, qua quilibet intelligit, & cõscius est quid sit bonum & quid malum. *Paulus. Glossa.*

¶ Secunda conclusio. Lex naturalis neque potentia neq; pasio est, neq; secundùm substantiam est habitus. Conclusio est sancti Tho. 1. 2. q. 94. quam, quia rari percipere curãt, rari credunt. Arbitrantur enim vulgò recentiores Philoso- *2. Cõclusio. S. Thomas. Iuniorũ placitum.*

Philosophi habitus intellectuales esse propositiones ac iudicia habitualia: ob id quòd ex assensibus frequentatis relinquantur habituales assensus, quibus postea efficiantur actuales. Sed re vera Philosophia hęc nõ est syncera: quoniam habitus nõ est iudicium, sed qualitas quædam & virtus eliciendi iudicia. Ex hac ergo veritate probatur cõclusio nostra. Lex est dictamen (vt supra dictũ est) quod ratio de agendis constituit: vt non furandum, Non mœchandũ &c. Veluti iudicia speculatiua, sunt etiam opus intellectus: habitus autem (vt diximus) neq; est iudiciũ neque propositio, sed virtus talia efficiendi: lex ergo non est habitus per essentiam: sed dictamen quod formam habet præcepti. *Probatio cõclusionis.*

Corollariũ S. Thomas. ¶ Ex quo fit legem naturę nõ esse idẽ quod synderesis. Hanc enim idem doctor sanctus 1. p. q. 79. docuit esse habitum: nempè virtutem mentis, quæ nos inclinat ad assentiendum principijs practicis: sicuti habitus intellectus est propensio & appulsio ad assentiẽdum principijs speculatiuis. Atq; hac ratione synderesis dicitur instigare ad bonum & murmurare de malo. In summa sicuti habitus intellectus non est principiorum collectio, sed virtus assentiendi illis, sic neq; synderesis est lex naturalis, sed est virtus assentiendi illis principijs ac dictaminibus practicis, quæ sunt lex naturalis. Vnde vbicunque legatur synderesis esse lex intellectus nostri, vt est apud Basilium, intelligendum est non per essentiam, sed quòd synderesis est habitus continens legem naturæ: quippè cuius virtute principia illa iudicamus. Hæc in gratiam eorum dixerim qui Physicę meditationi dediti sunt.

2. Cõclusio. ¶ Secunda conclusio. Lex naturalis inest nobis per modum habitus. *Probatio.* Probatur, Præcepta naturalia non solùm actu à ratione considerantur dum actu quis præcipit, aut præceptũ auscultat: sed p modum habitus, hoc est, per modum permanentis in absentia actus. Itaq; sicuti scriptura sacra dicitur fides nostra: quia est collectio eorum omnium quibus per habitum fidei assentimus, ità collectio principiorum agendarum rerum dicitur habitus: quia virtute synderesis illis assensum præbemus.

Quæstio incidens. Solutio. Obiectio. ¶ Quòd si quæras quidnã est hoc quod per modum habitus permanet præter synderesim? Respondetur, esse species in memoria derelictas. Contra hoc tamen Philosophiæ studiosus insurget. Lex naturalis indita est naturæ nostræ in ipsa eius cõceptione: tunc autem nullæ ingenerantur species rerũ, sed illas postmodum sensuum adminiculo acquirimus. Respondetur, propterea legẽ naturæ dici nobis à natura inditam & impressam, quòd apprehensis terminis boni & mali illico virtute synderesis intellectus efformat iudicia hæc & dictamina: Bonum est amplectendum, & malum repudiandum ac similia, quæ scilicet eiusdem intellectus lumine innotescunt. Quare nulla opus fuit specierum infusione: sed illæ postea nullo negotio acquiruntur. *Responsio.*

¶ Emergit nihilominus argumentum aliud contra hanc synderesis impressionem. Habitus enim (vt in libro de bon. coniug. autor est August.) est quo aliquid agitur cum opus est: synderesis autem non est huiusmodi, quoniam paruuli ante vsum rationis, neque verò damnati vti possunt naturalibus principijs. Respõdetur Augustinum solùm depromere habitus naturam, vbi non impeditur. Nihilominus quando ratio ligata est, vt in dormiẽtibus, nequit habitus suo fungi munere. ¶ De hac autem synesi deq; habitu intellectus erga pincipia speculabilia per se nota vinci hoc sæpe argumento soleo, quòd non sint qualitates ab intellectu distinctæ: nam habitus ad hoc adhibentur, vt cùm potentia indifferens sit ad duo contraria, determinetur per eosdem & coarctetur ad vnum. Hoc enim pacto appetitus concupiscibilis per temperantiam determinatur ad bonum virtutis: intellectus autem per se ipse determinatus est ad illa quæ lumine naturali sunt nota: vt pote qui suapte natura tales veritates amplexatur: non ergo opus habet aliqua qualitate vestiri, sed ipsę forsan inclinationes naturales dicuntur inditi habitus. Cui autem oppositum probatius fuerit, aliam rationẽ meditetur. At iam plus iusto in Metaphysicam mergimur. *Altera obiectio. August. Solutio.*

Ad 1. argumentũ principale. AD primum igitur argumentum respõdetur, quòd etsi æterna lege gubernemur, id tamẽ fit per naturalem, quę participatio illius est: sicuti lux solis per lumen nos nobis irradiatum illuminat: igitur cùm lex naturalis non sit ex æquo ab æterna distincta, sed eius participatio, nequaquam superfluit. *Ad secundũ* Ad secundum, concesso antecedenti, putà quòd nos libere, bruta verò naturaliter moueantur, negatur tamẽ cõsequentia, dum infertur hominem non moueri lege naturali: nam actionũ libertas in aliquo principio naturali fundatur: nihil enim homo

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo appetit nisi sub ratione boni: nempe illo subnixo naturali principio, bonum est appetendum. Attamen proposito hinc bono secundùm rationem, inde altero sensuali liberè potest quod maluerit alteri præferre. Quin verò (vt proxima quæstione dicebamus) inde lex naturalis, in nobis, præ bruto rum instinctu, legis rationem habet quòd ratione nos ipsi ducimur: illa verò per impetum forinsecùs aguntur. ¶ Ad tertium respō detur quòd Aristot. loco illo Ethicor. 2. nō recensuit omnia quæ insunt in anima: quia nihil est de actu vel intellectus vel voluntatis, nec verò de speciebus meminit: sed tantū connumerauit principia quorum virtute intellectus operatur. Lex autem naturalis nō est talis virtus sed opus ipsum, scilicet, rationis dictamen, quæ modo exposito per modum habitus inest.

A tertium

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex naturalis plura contineat præcepta.

COnsequenter articulo secundo interrogat S. Tho. vtrū lex naturalis plura cōtineat præcepta. Quem titulum qui oscitâter audierit, ridiculam iudicabit quæstionē: nam cùm Decalogus aliaque illi multa annexa præcepta à lege naturę ortum ducant, quisnam ambigere poterat plurima esse præcepta iuris naturalis? At verò S. Tho. meditatè vbiq; secundū Philosophiam loquitur. Præcepta enim illa absolutè dicuntur legis naturæ, quæ illius sunt propria quatenus ab humano diuinoque iure distinguitur: nempe illa principia quę nullo indigent discursu, sed per se sunt lumine naturali nota. Illa videlicet de quibus modò definitum est esse nostræ naturæ congenita. De his ergò non est vanum quærere sintne plura.

1. Argume. pro parte negatiua. ¶ Arguitur enim non esse nisi vnum. Lex (vt suprà dictū est) in genere præcepti collocatur: si ergo plura sunt præcepta naturę, plures sunt eiusdem leges, cùm tamen vulgo non ponamus nisi vnam legem naturæ.

Secundum. ¶ Secundò arguitur. Humana natura est vna, vnaque humani generis ratio: ergò vni cum est primum eius præceptum. Quòd si dixeris præcepta multiplicari secundùm naturarum numerum ex quib⁹ homo cōstat, vt aliud sit eius naturale præceptum inquātum est ens, aliud inquantum animal, atque aliud inquantum homo: tunc inde sequeretur, ea etiam quæ ex inclinatione concupiscibilis appetitus nobis contingunt ad legem naturæ pertinere, quod cùm intra rationis lineam non contineantur, absurdum videtur. ¶ Tertiò arguitur contra præcepti no men. Lex nulla obligat nisi qua ratione à superiore edicitur: natura autem non est nobis superior nec iudex noster; sed Deus atque eius ministri homines: ergo lex naturæ, nisi adesset diuinum ius aut humanum, nullam haberet vim obligandi, vt eius transgressio esset peccatum. ¶ In contrarium est q̄ perinde se habent huiusmodi præcepta legis naturæ circa principia agibiliun, vt principia in speculabilibus: sed hæc sunt plura, ergo & illa.

3. Argumē.

ANte quæstionis huius respōsum, cùm iam præmonitum sit sermonē hic haberi de præceptis legis naturæ, nō qui buscunque, sed proprijs, puta quæ nullo discursu, vt ius humanum: nec superiori reuelatione, vt diuinū indiget: sed per se ipsa nota sunt, adnotandum est dupliciter dici propositionem per se motam: vno modo secundùm se & altero relatione ad nos. Illa enim propositio est priori modo per se nota, cuius prædicatū est de intrinseca ratione subiecti: vt Deus est, homo est rationalis. Etenim qui naturam subiecti penetraret, nullo indigeret medio, vt propositionis veritatem deprehenderet. Quo ad nos verò tales propositiones non sunt per se notæ: quoniam extremorum naturam non plene percipimus.

Duplex genus propositionis per se notæ.

Vnde iuxta sententiam Boëtij in libro de Hebdom. Quædam sunt propositiones simpliciter per se notæ, quippè quarum termini omnibus sunt patentes: vt omne totum est maius sua parte. Aliæ verò sunt per se notæ solis sapientibus qui terminos percipiūt, vt angelus non est circunscriptus loco. Intelligenti nanq; non esse corpus, illicò patescit nullo circunscribi loco. Ad propositum descendendo sicuti primum quod rationi speculatiuæ offertur, est ens (hoc enim de rebus vniuersis primum percipimus) sic primum quod rationi practicæ de appetibilibus & agibilibus offertur, est bonum: nam sicuti primum obiectum intellectus est ens, sic & primū uoluntatis, est bonum. Quare sapienter Philosophus Ethicorū initium ab hoc sumpsit principio: Bonum est quod omnia appetunt. ¶ His præiactis duabus conclusiombus ad quæstionem respondetur.

Boëtius.

1. Cōclusio.

Prior

Suadetur cōclusio.

¶ Prior est. Præcepta propria naturalis iuris, hoc est, prima per se nota principia, sunt plura. Probatur: principia naturalia (vt nomen auribus intonat) sunt illa quæ natura nobis impressit: natura autem hominis ex pluribus partialibus constat. Est enim ens, quæ vtiq; natura cōmunis illis est cū vniuersis rebus. Mox est cum viuentibus viuens, deinde inter animalia animal, ac demùm homo: ergò secundùm omnes hos naturæ gradus peculiaria habet prima præcepta. Exempli gratia, quatenùs est ens, hoc est generalissimum ei omnium præceptorum: Bonum est expetendum & prosequendum, malum autem respuendum ac fugiendū. Hoc enim præceptum cunctis mundi rebus commune est, idque adeò omnium finis appetibiliū in quod suasibilia omnia tanquam in primum principium reducuntur: sicuti in speculabilibus, quodlibet esse aut non esse, vt 4. Meta. tex. 9. autor est Aris. Mox quia primum naturalium bonorū est esse, inde statim cadit particularius aliud principium qđ est, Esse proprium cuique conseruandū est. Omnia enim appetunt se conseruare, suisq; contrarijs obsistere. Et ratio est illa generalis: quia illud est cuique bonum: hoc verò malum. Neque alia expetenda est causa: si quidem hoc (vt modò dicebamus) est primum principium in quod omnes appetitiones resoluuntur. Quicquid enim homo vel quæuis res mundi appetit, id concupiscit sub ratione boni vel veri vel apparentis. Atque hoc vtique appetitu hominem, cùm sit omnium perfectissimus quæ sub cœlo sunt, inferiorem cæteris modo quodam video, eò quòd ex duabus constet diuersis naturis. Nam res vniuersæ id solum bonum appetunt, quod illis verè est bonum: homo verò illud etiam, quòd licèt sensui est bonum, rationi tamen, quæ sua est natura, existit malum. ¶ Deinde descendendo deriuatur aliud principium legis naturæ ac præceptum hominis in quantum est animal, quod ad commixtionem masculi ac fœminæ attinet. Hic enim existit animalibus peculiaris modus conseruandi speciem. Nam etsi in arboribus, vt in Palmis & Lauris quædam deprehendatur imago masculi & fœminæ, atque in herbarum quibuspiam: tamen veram masculi seminationem in solis animalibus agnouit Philosophia. Ex his demum traditur aliud principium hominis in quantū est rationalis, qua vtique ratione inclinationem habet ad cognitionem Dei virtutis bonum. Ex quo rursus ei conuenit appetentia ad societatem & ciuilitatem: vnde illud. Id facias alijs quod tibi fieri vis: idque nè facias, quod non tibi vis fieri. In summa: generalissimum illud, bonum est appetendum ac malum repudiandum, in homine fit peculiare legis naturalis principium: scilicet honestum virtutis bonum exoptandū est & amplectendum, contrariumque vitio rum malum refellendum, vt ad fœlicitatem perueniatur. ¶ Secunda conclu. Lex naturalis nihilominùs est vna, Probatur: quia vnitas legis à fine desumitur: est autem horū præceptorum, vt vnum principium, quod est ratio: ità & finis vnus & scopus qui (vt diximus) est bonum in genere.

Primū principium practicū idēq; generale cōgruens homini quatenùs est.

Aristot. Secūdum principium practicum.

Quid sit causa ut homo nō tantū uerum bonū, sed speciem boni expetat: cū id in cæteris rebꝰ secus eueniat.

Conclu. 2. Rō conclu.

¶ Per hæc ergo iura tam Canonica, quàm Ciuilia innotescunt. quæ de iure naturali loquuntur. Isido. enim (vt habetur distinct. 1. can. ius naturale.) nihil de generalissimo meminit, quod rebus vniuersis commune est: sed de illo tantùm quod est cōmune omniū nationū, vt viri & fœminæ coniunctio. Quāuis & hoc certiùs expresit ius ciuile. Instit. de iu. na. &. ff. de iust. & iur. scilicet ius naturale est qđ natura omnia animalia docuit. Doctrinam enim appellat naturalem instinctum à natura inditū. Alioquin docere propriè discursum denotat ratonis, quod ad ius gentium propriè attinet & ad ciuile.

Explanāntur aliqua iura ciuilia & canonica.

Ad. 1. arg.

AD primū igitur argumētum respondetur non esse idem prorsus præceptum quod lex. Diximus enim legem esse quid vniuersalius: quare ratione vnius finis & principij, plurium præceptorum collectio & ordo pertinent ad vnā legē: sicut tota scriptura sacra ad vnam fidem. ¶ Ad secundum autem conceditur, inclinationes omnes, etiam appetitus sensitiui ad legem naturæ pertinere, ratione tamē diuersa: nam quatenus considerantur, non vt rationi obedientes, sed tēdentes in sua sensualia obiecta, dicuntur præcepta naturalia ea ratione qua in brutis: sed quatenùs ratione gubernantur, sunt peculiaria præcepta hominis. Ex quo fit quòd in homine, vt duæ sunt naturæ diuersæ, sic & duæ leges: sed quia sensualis sumitur à genere animalis, q̄ materialiter se habet in homine respectu rationalis naturę quę est eius forma, speciem cōstituēs, inde fit quòd peccata omnia, quia sunt rationi contraria, licèt sint secundùm sensualem naturam, dicantur simpliciter contra naturam hominis, vt

Ad secūdū.

Postremum atq; peculiare hominis principiū.

cap. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap.4. de diui. nomi. autor est Dionysius.

Ad tertium Ad tertium argumentū, quod præcipuū est, per distinctionem respondetur. Enimuerò in prauis moribus, licèt re vera connexa sint ambo, duo tamen considerantur: scilicet ratio mali, & ratio culpæ. Et quidem ratio naturalis mali, etiam si per impossibilis cognitionem loquendo nec Deus esset neque alius superior, solus ipse peruersus ratiõis ordo esset causa vt homicidium & furtũ & similia essent mala moralia: sicuti claudicatio est malum naturale: quia obliquitas est à gradiendi regula. Attamen ratio culpæ, quæ dicit inimicitiam & supplicij meritum, non intelligitur nisi vbi est superior cui obedire tenemur. Vnde optimè definit August. peccatum per hoc quòd sit contra legem Dei. Responsio ergò argumenti est quòd sola quidem natura obligaret vt transgressio esset mala, licèt nõ culpa: verũ tamẽ quia natura effectus est Dei, lexq; naturalis deriuatio diuinæ legis æternæ, fit vt præcepta naturæ obligent vt transgressio eorum sit, non solùm mala, sed vera culpa.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnes uirtutis actus sint de lege naturæ.

DVabus cõclusionibus superioris articuli duos alteros adhibere operę pretium est: vt inspiciamus, tum qualiter ex illis principijs naturalibus virtutes omnes veluti earum cũclusiones promãnent: tum etiam quo pacto vna sit lex naturæ, eademque apud omnes. Interrogatur ergo in hoc tertio articulo, Vtrùm omnes virtutes sint de lege naturæ.

Prima rõ. Arguitur enim à parte negatiua. Lex æterna iam suprà constituta est origo & fons omnium legum: virtutes autem lege aliqua dirigũtur: omnes ergò inde virtutes ortum ducunt: sed lex naturalis alia est quàm æterna: ergò actus virtutum non sunt omnes de lege naturæ, sed de lege æterna.

Ratio.2. ¶Secundò arguitur, ea quæ sunt secundùm naturam cunctis conueniunt: quippe cùm vna sit omnium natura: virtutes autem non omnes omnibus congruunt: nam abstinentia & inedia quæ vni est temperantię modo ratio, in altero q imbecillior est, eidẽ aduersatur virtuti: ergò non omnes virtutes sunt eiusdẽ legis germina. Eò vel maximè quòd lex omnis (vt dictum est) in commune bonum ordinatur, virtutes autem quæpiam, vt tẽperantia, nõ ordinantur nisi in particulare bonum personæ. *Tertia.* ¶Tertiò, officia quæ secundùm leges ciuiles fiũt, sunt veræ virtutes: leges autẽ ciuiles non sunt eædem apud omnes: nam optima quæq; respublica suis peculiaribus legibus communitur: illæ ergò virtutes non legis naturæ, quę vna est apud omnes, sed iuris humani sunt. *Quarta.* ¶Quartò arguitur. Lex Diuina, vt Euangelica, non descendit à naturali, quippè qua excelsior est: ergò virtutes illi conformes, vt susceptio baptismi & sacramentalis confessio, neutiquã dici possunt de lege naturæ. *Quinta.* ¶Quintò, si virtutes omnes humanæ riuuli essent ac conclusiones iuris naturę: consequens protinùs fieret cuncta vitia esse contra naturam: sunt autem quædam, quæ peculiariter censentur contra naturam: non ergò omnes fiunt secundùm legem naturæ. *Damascen⁹* ¶In contrarium autem est sententia Damasceni libro. 2. vbi ait, virtutes omnes esse secundùm naturam: vitia verò vniuersa contra naturam.

In quo sensu differatur quæstio proposita. AD eundem modum quo suprà definitũ est, leges omnes ab æterna deriuari ciemque subinde actiones humanas subdi, disputamus modò an virtutes omnes humanæ ad normam naturalis legis fiant. Et seruit quæstio hęc ad explicandã radicẽ distinctionis virtutũ de lege naturæ, & de humana, & de diuina. Est ergò hic secundũ argumentorũ exigentiã opus distinctiõe. Virtus enim & secundũ eius generalẽ rationem ac formã considerari potest, & secũdũ particulare obiectũ. *Distinctio uirtutis.* Virtus inquam inde habet generalẽ virtutis formã & nomen, quòd opus est secundùm rationẽ. Et iuxta hanc cõside rationem constituitur hîc prima conclusio. *Prima conclusio.* ¶Omnes humanæ virtutes sunt secundùm hominis naturã. Probatur. Virtus est nihil aliud quàm habitus operatiuus secundùm rationis normã: naturalis autẽ hominis ,pensio, inquãtũ est animal rõnale, ad operãdum tendit secundũ rationẽ. Nam cùm forma à qua res speciẽ sortitur, tribuat ei naturalem inclinationẽ, fit vt sicut grauis natura est secũdũ suã formã ad centrũ cadere, natura verò ignis, secundũ suã sursum ascendere: sic natura animalis, cuius anima rationalis existit, sit secũdùm rationẽ viuere. *Cicero.* Vnde Cicero libr. 2. de Inuẽ. Virtus, inquit, est animę habit⁹, naturæ modo (hoc est ad naturę modum) consentaneus rationi. Et de offi. lib. 3. Magis, inquit, secundũ naturã est virtus, puta co-

ta comitas, iustitia, liberalitas, quàm voluptas, quàm vita, q̃ diuitiæ. Deniq; virtus nullo significantiùs pacto definiri potest (vt. 1. de legib. ipse ait Cice.) quàm quòd sit perfecta & ad summum perducta natura, &c.

2. Cõclusio. ¶Secũda cõclusio: si virtutũ actus secũdùm earum materias & species cõtempleris, non omnes sunt de lege naturę. Prima statim huius cõclusionis ratio est hęc: Lex humana à naturali, vno omnium cõsensu, distinguitur, virtutes autẽ ratione generali sunt omnes de lege naturę, vt priori cõclusione patet, necesse ergo est virtutes legis humanę, & illas quę sunt legis naturæ ratione peculiarium obiectorum distingui quibus sortiuntur species.

1. Ratio. Probatur autẽ secundò, vt legitima pandat causa. Illæ virtutes dicuntur de lege naturæ, ad quas statim natura inclinat, non solũ tanquam ad prima principia, verũ tanq̃ ad conclusiones ex eisdem principijs absq; humano discursu pullulantes: illæ autem sunt humanæ, quæ secundũ leges pro temporũ, locorum, ac negotiorum varietate humana ratione inuentas, fiunt. Peruia sunt exempla. Præcepta Decalogi sunt de iure naturę: nã ex illo principio q̃ bonum est diligendum, atq; ex altero q̃ vnaquæq; res suum esse, & vitã diligit, statim absq; lõgo rationis discursu prodeunt præcepta primæ tabulę, scilicet q̃ Deus optimus maximus cuius beneficio & seculari vita donati sumus, & sempiternã expectamus, amemus, neq; cum iurãdi abusu contemnamus, sed feriatis diebus colam⁹ & veneremur. Ex alio autem. Id facias alijs quod tibi fieri vis: idque nè facias, quod tibi non cupis, deducuntur mãdata cuncta secundæ tabulę, quæ omnia in officijs iustitiæ posita sunt. Quare (vt infrà dicemus) nulla super his fieri potest dispensatio, nullaq; obtẽdi excusatio per ignorantiam. Sed hęc inferiùs sunt emunctius perpendenda. Præter hæc autem secundùm diuersas rerum circunstantias humana ratio diuersas excogitauit leges. Vt post naturam corruptam ius gentium fecit rerum diuisiones: & vnaquelibet respublica pro suæ gentis, ac loci qualitate instituit suas leges: vt putà præscriptionis, vẽditionis, aliorum q̃; humanorũ contractuũ: ad quæ non nuda natura primũ inclinabat.

Aristote. Hæc duo scite Aristo. dignouit Ethic. 7. vbi distinguit iustum naturale ac legitimũ, puta humanum seu ciuile: nẽpè quod naturale sit quod vbiq; vim habet eandẽ, non quia videtur, vel nõ videtur, id est, non quia humana

Ad primũ. AD primum igitur argumentum respõdetur minimè secũ pugnare q̃ leges omnes ab æterna dimanẽt, & tamẽ virtutes humanæ sint de iure naturæ, quatenus omnis virtus rationi cõcors est: nam lex naturalis nõ est ab æterna diuersa, sed eius participatio. *Ad secundũ* ¶Ad secundũ autẽ respondetur q̃ etsi diuersæ virtutes diuersis congruant personis, oẽs tamẽ pensatis circunstãtijs fiunt secundùm rationem: atque hac generali causa censentur de iure naturæ. Neq; obstat aliquas ordinari in bonũ personæ: nã in indiuiduis cõseruatur bonum vniuersale naturæ. Per rectũ enim eduliorũ vsum, ac venereorũ sustentatur natura. Et præterea per particulares virtutes fit ad cõmunem fœlicitatẽ progressus. *Ad tertium* ¶Ad tertiũ respondetur. Quòd etsi virtutes humanarũ legum secundùm suum genus, scilicet quia secundũ rationẽ fiunt, dicantur de lege naturæ: simpliciter tamen appellantur de lege humana: quia vnumquodque à sua atoma specie denominatur.

Ad quartũ. ¶Et ad eundẽ penè modũ respondetur ad quartum. Virtutes enim cõformes diuinę legi non dicuntur simpliciter de lege naturæ, sed potiùs supranaturales: licet quodam pacto etiam secundũ genus dicãtur de iure naturali. Non quidem sicuti humanę, quia lex diuina nullatenùs deriuatur à naturali, sicut humana: sed quia rõ naturalis diuina luce illustrata quodãmodo etiam inclinat ad virtutes diuinas. Suppositio enim quòd homo sit creatus ad fœlicitatem supranaturalem, consentaneum rationi est, vt officijs etiam exerceatur supranaturalis legis. *Ad quintũ.* ¶Ad quintum respondetur secundùm superiorum doctrinam. Etenim cùm in homine duplex sit natura: altera propria, quæ est secundùm rationem viuere: altera verò generica, scilicet, cunctis animalibus communis, quæ est, per commixtionem maris, & fœminæ speciem propagare: consequitur, vt sicuti omnes virtutes secundùm propriam naturam nostram, hoc est secundum rationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiunt,ità,& omnia vitia sunt contra naturã, hoc est cõtra rationis præscriptũ. Attamen ea quæ non solùm contra rationẽ, nobis ꝓ priã patrantur,verùm & cõtra genericã naturã animaliũ,dicunt per antonomasiã contra naturam.Itaq; simplex fornicatio est cõtra naturã,hoc est cõtra rationẽ,quæ dictat parentibus cognoscendas esse proles,vt debitè ab illis educentur,& moribus instituantur,quod homini proprium est: nefandum verò crimen,eò insuper quòd inuehitur contra fundamentum generationis cunctis animantibus communis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex naturæ cunctis sit mortalibus una.

NON satis est constituisse legẽ naturalẽ in singulis vnam esse, vt art. 2. dictũ est,nisi exploremus an eadem sit apud omnes
1. Argumẽ. Gratianus. Arguit enim nõ esse in toto humano genere eandem. Ait enim Gratia.in capite statim Decreti: ius naturale esse id quod in lege,& in euangelio continetur: Euangelio autem non omnes obediunt, vt ait ad Romañ. 10. Paul.ergo lex naturalis non est eadem apud
2. Argumẽ. Aristote. omnes.¶ Secundò arguitur. Lex est secundùm quam aliquid iustum esse dicitur. Aristot. autem.5.Ethic.c.7.ait nullum esse tam naturale iustũ, quin aliquo modo sit apud diuersos variabile,nã & dextra manus natura validior est lęua,& tñ in quibusdã hoc deficit.
3. Argumẽ. ¶ Tertiò,quodcũq; bonum ad quod natura propendet,ad legẽ attinet naturæ:inclinationes autẽ,ac propensiones naturę vasta inter homines varietate distant:alij nanque ad honores nati sunt,alij ad voluptates, atque alij ad res alias:lex ergo naturæ nõ est eadẽ
Isidorus. apud omnes.¶ In cõtrarium autẽ est Isidorus.lib.5.quod quidẽ Decretum extat dist.1 Ius naturale est cõmune omnium nationũ: nam quod.ff.de Iustit.& Iure.l.1. scribitur, scilicet. Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit:non de iure tantũ hominibus proprio, sed de coniunctione maris & fœminæ generaliter intelligitur.

AD huius quæstionis enodationẽ recolenda est superior distinctio inter naturalia principia,atq; eorum cõclusiones: secundũ enim hanc distinctionẽ duabus con-
1. Cõclusio. clusionibus facilè respondetur. ¶ Prior est. Lex naturalis quatenùs ad sola principia ex tẽditur,eadem est apud omnes mortales:nõ modò quantum ad rectitudinis veritatem, verùm & quantum ad cognitionem. Principia nanq; rationis practicæ similia hac parte sunt principijs speculabilium, quæ vbiq; & inconcussa pollent veritate,& lumine naturali perspicue claręscunt. Nusquàm enim vllus esse potest mortalium eousque syluestris ac barbarus,si modò compos sit mẽtis, cui non sint huiusmodi veritates peruiæ:Bonum est appetendum,ac malum vitandum, Id facias alijs,&c.ac reliquæ,quas articulo secundo denarrauimus.¶ Posterior cõclusio: 2. Cõclusio. Lex naturalis quantũ ad eius conclusiones, etsi plurimum sit eadẽ apud omnes,& quãtum ad rectitudinẽ,& quantũ ad cognitionem:deficit tamẽ & respectu prioris ꝓpter particularia quorundã impedimenta,& respectu posterioris, propter rationis nubila quib⁹ ob cõsuetudinẽ prauã excæcatur. De *Demonstratur cõclusio* mõstratio huius cõclusionis sumitur ex di- *Discrimẽ in* scrimine inter rationẽ practicã & speculati- *ter rõnem* uam:nã etsi principijs vtraq; per se notis vtatur,nõ tamẽ simili ratiocinatione discurrũt. *practicã & speculatiuã* Etenim ratio speculatiua, quia circa necessaria plurimũ,ac potissimũ negotiatur, puta circa ea quæ nequeũt aliter se habere, absq; vllo defectu veritatem cõperit in conclusionibus,quam in principijs intuebatur. In ratione autem practica,quia ex necessarijs prĩcipijs discurrit ad contingentia in quibus actiones humanæ consistunt, necesse est quandoq́ue defectus contingere: ac tanto plures quanto inferius ad particularia descẽditur.Ex his ergo deducitur nostra conclusio: nempè quod licèt in conclusionibus demonstrationum speculabilium eadem sit rectitudo veritatis apud omnes: in conclusionibus verò operabilium contingit quandoq́; defectus. Exempla patent. Ex illo nanque per se noto principio.Id facias alijs qd *Aperit exẽplis ratio.* tibi vis fieri:ratio practica elicit hanc legem: Depositum cùm primum petatur reddendum est. Quæ quidem primum verum habet:deficit tamen deficiente petitionis opportunitate ac rectitudine: puta dum qui penes te arma deposuit, furore correptus, vt faciat homicidium ea repetit.Pari modo ex illo principio. In pace & tranquillitate hominibus viuendum est,quod cunctis tan quam per se bonum notissimum est, sequitur hæc lex. Abstinẽdum est armorum stre pitu.Deficit tamen quando hostis rempublicam inuadit.Similiter ex eodem principio

pio colligitur lex,vt quisque promissorum
Quæstio. fidem seruet.Deficit tamẽ,dum causa emergit ob quam promissum implere turpe est. ¶ At quæris fortè vtrũ quantum ad cognitionem earundem cõclusionum, quippiam sit discriminis inter rationem practicam, & speculatiuam.Nihil enim apparet quo differant,nam sicuti conclusiones practicæ nõ omnibus sunt æquè notæ:ità neque speculatiuæ.Tam vera inquam est illa conclusio: Omnis triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis,quàm illud principium.
Responsio. Omnes duæ lineæ,vbi cõcurrunt,cõstituũt angulũ:tamẽ nõ est ęquè nota.Respõdetur. Hactenùs nullũ esse discrimẽ:differt tamen, ꝙ speculabilium necessariorũ ignorantia accidit ob defectũ doctrinæ:scilicet,quia nõ didicisti:ignorãtia verò in practicis contingit (vt dictũ est)ex prima consuetudine rõnẽ obtenebrãte.Ex his fit cõsequens postrema cõclusionis particula:nẽpè ꝙ quanto cõclusiones practicæ magis ad particularia coaptantur,minùs innotescũt.Patet exẽplo.Ex illo pricipio.Id nè facias alijs,quod tibi nõ vis fieri:proximè infertur mãdatũ illud Decalogi.Non mœchaberis,nã id fieri nõ potest sine cõiugis iniuria.Si tamẽ rem arctius perstringas,videlicet,Nec simpliciter fornicaberis:hoc licèt illic pariter prohibeatur:tamen quia nõ habet cõnexã iniuriã,non est tam vniuersaliter notũ,quin inter gẽtes incultas, licèt non pessimè institutas, ignorari queat. Imò nescio an apud aliquos barbaros fidei nostræ inscios,ignorãtia esse posset prorsus excusatoria.Similiter ex eodẽ principio palam sequitur.Non falsum testimoniũ dices: quòd cùm iniuriam vetet,omnibus est competitissimũ.Si aũt structius inferas.Neq; vllũ ꝓferas mẽdaciũ:non est ita notum.Imò inuenies in plebe qui putant iocosum & officiosum nullã afferre culpã.Atque hęc est ratio ob quã omnes ꝓhibitiones secũdæ tabulæ,quo patẽtiores essent,illorum sint expresse criminũ,quib⁹ iniuria ꝓximis irrogatur. Tãetsi vt homicidij nomine omnis lęsio ꝓhibetur:sic & nomine adulterij omnis turpitudo:& nomine falsi testimonij omne mendacium.Præceptorũ aũt Decalogi ignorantia nulli mortaliũ excusari vnquã potuerũt, etsi sua scelera fuco aliquo linirent. Sicuti illi qui religionis gratia cõtra interdictum homicidij humana cæde cogitabãt Deos suos placare,ac venerari.De quibus Psat. Immolauerũt filios suos,& filias suas dæmonijs.Et Cicero in oratione quadã cõmemorat sua ætate Gallicas gentes eodẽ ritu pollutas:eadẽq; feritatis immanitas ferè & populis Noui orbis esse solẽnis.Dæmones enim humani generis hostes illa cæcitate homines demẽtant,vt humano sanguine suã expleãt iniuidiã.Et Iulius Cæsar lib.6.de bel.Gall. narrat olim apud Germanos latrocinia nullam habuisse infamiã,quæ extra fines cuiusq; ciuitatis erant.Sed tamẽ facinori obtẽdebant ꝙ iuuenes illo exercitio desidiã & torporẽ excuterent,belliscq; se gerendis apparerent. De his autem in præsentiarum satis. *Cicero.* *Cæsar.*

AD primũ igitur argumentũ respondet *Ad. 1. arg.* nõ esse Gratiani verba sic trũcatè legẽda, ius naturale est qđ in lege,& in euangelio cõtinetur.Ac si doceat quicquid est in euangelio ad ius naturale pertinere.Sed iunctim cum verbis sequẽtibus,Ius naturale est quo quisq; iubetur id facere quod sibi vult fieri,&c.id qđ in euãgelio cõtinetur,vt verba hęc parẽthesis sint,docẽs ius naturale plenè in euãgelio cõtineri:nõ tamẽ id solũ, sed *Ad secundũ* & ius insuper diuinũ.¶ Ad secundũ qđ est Aristo.iam respõsum est.Nõ quidẽ principia naturæ,sed cõclusiones nõnũquã deficere.¶ Ad tertiũ aũt conceditur inclinationes *Ad tertium* naturæ quæ homini cõpetũt, inquantũ sensibili animali,ad legem attinere fomitis:hoc est appetitus sensitiui,originali iustitia destituti. Si autẽ cõsiderentur quatenùs hominis sunt propriè, tunc legi naturæ subduntur, puta rationi, cæterarum potentiarũ moderatrici, quæ cunctos affectus debet intra suas lineas continere.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm lex naturæ mutari abolirive possit.

POST hæc facile est hoc quinto articulo duo perspicere quæ superiorũ corollaria sunt: nẽpè vtrũ lex naturæ, aut mutabilis
1. Argu. à parte negatiua. sit:aut ab humana mente eradicabilis. Arguitur ergo quòd sit mutabilis. Legitur emĩ Eccleſiast.17. Addidit eis disciplinam, & legem vitæ,vbi circunscribitur glossa,legem scilicet literæ quantum ad correctionem legis naturalis.Et Isido.lib.5.(quod est dist.1. ca.ius naturale,)ait cõmunẽ omnium possessionẽ,& libertatẽ esse de iure naturę:cùm tamẽ iam iure gentiũ,tũ rerũ diuisio,tum etiã seruitus inducta in orbẽ sit:est ergo lex naturæ mutabilis.Sed & ꝙ à nr̃is cordibus auelli
2. Argumẽ. Isidorus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertium. posſit,arguitur primò ex his quę dicta ſunt.
Tentatur alterũ mẽbrũ quæſtionis duobus argumentis. Multę enim fuere gẽtes adeò hebetes & morum prauitate tabefactæ,vt leges naturæ cõtrarias ędiderint. Vnde ſuper illud ad Rom. 2. Cùm gentes quæ legem nõ habet, &c. ait gloſſa,quod in interiore homine per gratiã innouato lex iuſtitiæ inſcribitur,quã deleuerat culpa. Et quartò arguitur. Lex gratiæ efficacior eſt quã lex naturæ,gratia verò delетur per culpã:ergo multò faciliùs deleri poteſt lex naturę.

Gloſſa.

4. Argum.

¶ In cõtrarium autem eſt decretum Gratia. diſt. 5. ca. 1. Ius naturale non variatur tempore,ſed immutabile ſemper p manet,& ſententia Augu. 2. lib. Confeſ. Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum,quam nec vlla quidem delet iniquitas.

Gratianus.

Auguſtin.

Diſtinctio. AD hãc quæſtionem facillima eſt per diſtinctionem reſponſio: ſuppoſito enim primo interuallo quod inter principia eiusque concluſiones interiectum eſt, bifariàm lex naturæ cenſeri poteſt mutabilis. Vno modo per additionem,quæ ei fiat: atque altero per diſtractionẽ. ¶ Statuitur ergo prima concluſio. Nihil vetat legem naturæ priori modo eſſe mutabilem. Adiecta enim eſt illi lex diuina tam vetus quàm noua duobus præcipuè commodis. Vno ſcilicèt, quia iam obſcurata erat in mortalium mentibus & caligine obducta,vt innouaretur. Nempè vt conſtaret nõ ſolũ externos actus, verum & internos eſſe ad legis normam componẽdos: neq; ſolùm iura naturæ amicis deberi, verùm & inimicis. Altero vt ea conſilia quæ illi deerant ſupplerentur. Et hoc eſt quod gloſ. Eccleſiaſt. 17. in primo argumento citata appellat correctionẽ legis naturæ, quæ facta eſt per legem literæ. ¶ Secunda cõcluſio. Lex naturæ non eſt quantum ad prima principia poſteriori modo mutabilis,vt ſcilicet quod priùs fuit legis naturæ deſinat eſſe talis iuris. At verò quantũ ad ſecũda præcepta quæ ſunt velut proximæ cõcluſiones, licèt plurimũ immutabilis ſit,poteſt nihilominus quãdoq;,ſed rarò,mutari propter humana impedimẽta,vt articulo proximo expoſitum eſt. Nam & circa neceſſarias cõcluſiones ſpeculabiliũ cõtingit ob mentis lippitudinem nõnũquàm hallucinari. Quocircà mutatio hæc non tam in lege fit quàm in rebus ipſis: veritas enim illius generalis præcepti,Depoſitum reddendum eſt, aut illius fides promiſſa cuſtodienda: non mutatur, niſi mutatis rebus ex quarũ mutatione contraria naſcitur veritas. Quoniam & hæc lex,

1. Cõcluſio.

2. Cõcluſio.

Eſus carnium viniq; potus ſalubris eſt hominibus,ob id in particulari mutatur: quòd homo febri correptus eſt,cui talis victus nocuus fit. Vnde Ariſtot. 5. Ethico. c. 7. Ius inquit,naturæ immutabile eſt,ſicuti ignis vbique vrit: quod de primis principijs intelligit: de concluſionibus autem ſubdit, poſſe mutari, non tamẽ apud Deos,qui immutabiles ſunt: ſed apud nos, qui mutari poſſumus. Quo fit, leges triumphantium in regno cælorum nullatenùs mutari poſſe: quia neque fœlices illi mutantur. Autoritas autem Iſidori non ſic intelligenda eſt,vt libr. 3. q. 4. dicturi ſumus,ac ſi communem poſſeſſionem pręcipiat aut ſeruitutem interdicat: aliàs ius gentium non potuiſſet tales leges reuocare: ſed dicuntur hæc negatiuè de lege naturæ: quia illa nec diuiſionem fecit, nec ſeruitutẽ iuſsit. Reſtabat hic tamen tractare an huiuſmodi præcepta naturæ ſint diſpenſabilia, cuius nimirum inde coniectura ſunt,quod Deus Abrahę necem filij præcepit, & Oſeæ vt fornicaretur, & filijs Iſrael, vt deprædarentur Aegyptios: hæc aũt dubitatio inferius. q. 2. art. 8. propriã habitura eſt ſedem. ¶ Tertia concluſio ſimilis eſt huic proximæ. Lex naturę quantum ad prima principia & præcepta non poteſt abhumana mente ſtirpitùs eradicari: poteſt tamẽ licèt non plurimùm, ſed rarò quantum ad concluſiones & ſecunda præcepta in aliquibus hominibus deleri. Concluſio non alio indiget teſtimonio,quàm quòd à ſuperioribus petitur. Poſſunt enim barbari tanta morum vitioſitate peruerti atq; errorũ peruerſitatibus offuſcari, vt pro peccatis non ducant,quæ lex naturæ vetat. Neque id ſolùm in concluſionibus quæ longè à principijs diſtant, vt eſt officioſum mendacium,& ſimplex fornicatio: verùm & in his quoq; quæ propinquiores, ſubindeq́ue lucidiores exiſtunt. Sunt enim (vt à fide dignis accepimꝰ) reperti inter illos mortales Noui orbis qui nefandam turpitudinem contra naturã non ſolùm impunè permittebant, verùm nulla culpa deuotabant. Qua vtique ratione fieri poteſt vt reſpublicæ & principes leges contra naturam inſtituant ſecundùm verbum Iſaiæ. Væ qui condunt leges iniquas. Et ſecundùm hoc intelligenda eſt illa gloſſa ad Rom. 2. quæ ait culpam deleuiſſe legẽ iuſtitiæ ab infidelium cordibus. ¶ Reſtant ergò duo ſuperiorum argumenta ſoluta. Ad tertium autem reſpondetur, quòd etſi gratia ſubli-

3. Cõcluſio

Suadetur cõcluſio.

Ad 3. arg. principale.

ſublimior ſit atque efficacior quàm natura, non eſt tamẽ nobis ingenita, & innata, atq; adeò neq; tam penitus infixa: & ideò faciliꝰ per culpã noſtrã eradicaẽ,q̃ lex naturæ.

QVÆSTIO QVINTA, De lege humana in genere.

S. Thom. 1. 2. quæſt. 95.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præter legem naturæ neceſſariæ nobis fuerint humanæ.

TErtium legum genus eſt humanarũ, de quibus maiores extant diſputãdi rationes: quæritur ergo primò, an præter legẽ naturalem neceſſariæ ſint etiam humanæ. Et arguitur à parte negatiua. Priò, quia (vt Auguſt. quẽ ex. 1. de lib. arbi. q. ,pxima citauimus, ait) per legem æternam ſufficiẽter omnia ſunt ornatiſsima, illa autem ſatis abundeq́; nobis per naturalem communicatur: ergo humanæ redundant. ¶ Secundò, lex mẽſura eſt (vt ſuprà diximus) noſtrarum actionum: ratio autem non eſt rerum menſura: ſed ipſa potiùs rerum natura, quã ratio inſpicit, vt. 10. Meta. autor eſt Ariſto. ergo cùm leges humanę à ratione proficiſcãtur, nõ habent legitimã rationem legum.

1. Argumẽ. à parte negatiua.

Secundum.

Tertium.

¶ Tertiò menſura, qualis eſt lex, debet eſſe (vt ibidem Ariſto. docet) certiſsima, certitudo aũt humanæ rationi de rebus gerendis, quæ ſingularia ſunt ac mutabilia, competere non poteſt, ſecundùm illud Sapientiæ. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtrę, ergo à ratione humana nulla proficiſcitur lex. ¶ Quartò altera via arguit. Eſto humana ratio certa eſſe poſſet regula noſtrarum actionum, multò commodiùs reſpublica viua hominum voce gubernaretur quàm poſitis legibus. Enimverò cũ iudex (vt. 5. Ethic. c. 4. autor eſt Ariſtote.) ſit animatũ iuſtum, facilius congruentiusq́; fieret ad illũ recurſum, quàm ad legẽ ſurdã & mutã. Nam cùm actiones in ſingulariũ vſu cõſiſtant, nõ poteſt humana lex (vt. q. ſequẽti videbimus) de omnibus prouidere, ſingularesq́; circunſtantias proſpicere, vt faceret ſua prudentia iudex. ¶ In cõtrarium autem

4. Argum.

Ariſtote.

eſt Iſido. lib. 5. Etymo. c. 20. & refertur inter Decreta diſt. 4. vbi ait, factas eſſe leges, vt earum metu humana coërceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia: & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas. *Iſidorus.*

QVæſtionis huius ſolutio facilè ex ipſa rerum natura, & humana cõditiõe colligitur. Reſpondetur ergo duabus concluſionibus. Vna eſt: Neceſſariũ prorſus fuit præter legem naturæ alias humanas ,p rerũ varietatibus, emergẽtibuſq́; caſibus, ac negotijs cõdi. Cõcluſio hæc ex duabus radicibus cõſtat, videlicet & ex diſcurſiuo ingenio noſtro, & ex rerum indigentia. Enimverò ſicut in ſpeculabilibꝰ, ſic & in practicis innata nobis vis eſt ex vniuerſalibus principijs & in demonſtrabilibus cõcluſiones deducere: eaſdemque in duplici differentia. Aliàs quippè neceſſarias demonſtramus, vt in Mathematicis, aliàs verò propter ineuidentiã cõſequẽtiæ ſub opinione colligimus ,p qualitate cuiuſq́; ſcientię. Pari modo in practicis ex primis principijs (vt dictũ eſt) præcepta Decalogi, quaſi neceſſarias cõcluſiones exprimimus: & ideò ſunt de iure naturæ. Sed tamen quia actiones noſtræ in ſingularibus verſantur, neceſſe eſt ex eiſdẽ principijs obſeruatis circunſtantijs loci & tẽporis ad particularia deſcendere. Quapropter illæ regulæ huncin modũ conſtitutæ, quia non neceſſario ex ſolis principijs naturalibus pullulant, ſed ratio nis adminiculo conſtituunt, humanæ leges nuncupãtur. Vti ſunt leges quæ in vẽditionibus, & cęteris rerum cõmutationibus poſitæ ſunt: ſine quibus genus noſtrũ vitã nequiret tranſigere. ¶ Sed exurgat hinc quiſpiam fortaſſe aduerſus Dei naturæq́; prouidẽtiã. Nunquid nõ prouidẽtiùs nobis fuiſſet conſultũ, ſi lex ipſa naturę vſq; ad ſingularia doceret nos omnia? Arguitur enim hoc fuiſſe cõſultius: eò quòd ratio affectibus ſępe obſcuratur: cũ tamen lex naturę ſemper ſit perſpicua. Reſpondetur oia eſſe diſpoſita ſecundùm naturã noſtrã. Rationis enim ingeniũ ac natura eſt diſcurrere: & ideò ſapiẽs Deus, naturaq; ſagax ſemina in nobis tantùm poſuit: quæ rationis cultura venirẽt ad frugem. Idq́; tam in ſpeculabilibus q̃ in practicis: videlicet tã in artibus, q̃ etiã in moribus. Hinc ergo ſecũdòcolligitur noſtra cõcluſio. Etenim vt quantũ ad ſciẽtias creatus intellectus eſt cũ principiorũ lumine ex qbus ad diuerſas ſciẽtiarũ proles & opiniones diſcurreret, di-

1. Cõcluſio.

1. Ratio.

Solutio.

Obiectio.

2. Ratio ,p cõcluſione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerſasq; artes in lapide,ligno,& lana, alijsq; materijs, nobis cõducentes meditando excogitaret,nempè quibus veſtimur,tegimur, nutrimur & oblectamur.Pari modo(vt autor eſt initio.2.Ethic.Ariſt.) ſemina virtutũ moraliũ in nobis iecit,quæ noſtra diſciplina & conſuetudine culta ad meſſem albeſcerent.Diſciplina autem morum potiſsima,ac efficaciſsima eſt legum humanarũ poſitio: ergo præter legem naturæ, quæ ſementem facit,neceſſariæ ſunt leges humanæ,quibus vberiùs proueniant ſegetes. *Tertia.* ¶Tertiò eadem concluſio comprobatur. Lex naturæ licèt regula ſit morum vniuerſalis,non tamẽ pœnas adhibet compulſorias, quæ tamen hominibus pro ſtatu naturæ lapſæ neceſſariæ ſunt:ergo præter legem naturæ operæpretium eſt pœnales leges adhiberi. Doctrina eſt Ariſto. 10.Ethic.c.9.vbi ait alios natura, & alios cõſuetudine,atq; alios diſciplina fieri bonos. *Ariſtot.* Natura quidem non eſt in noſtra poteſtate,ſed Dei dono quidã tales naſcunt, quales virtutũ chorus genuiſſe videt. Alij verò cõſuetudine ſtatim ab infantia boni fiũt. *Probatio.* Sed tamẽ diſciplina nõ omnes ſatis inſtitui poſſunt,niſi illi tantũ qui cõſuetudine ſunt præmolliti.Sicuti nouale anteq; excipiat ſemina,curuo opus habet aratro,ergo aduerſus illos qui ad malum procliues ſunt,ad bonum verò duri,ac proterui, qui ſcilicet honeſti gratia adduci non poſſunt, neceſſarius eſt metus vt vi cohibeantur à malo:& ſic alijs vitam quietam relinquant,& ſibi mens inquieta,metu cauere iubeat. Eſt enim homo(cuius.1.Poli.1.c.2.author eſt Ariſtot.) vt perfectione ſuſcepta optimum cunctorũ animalium:ità ſi alienus fiat à lege,& à iudicijs, omnium peſsimum.Sæuiſsima enim eſt iniuſtitia tenens arma,homo verò arma tenet per innatam prudentiam:quę ideò legibus dirigenda eſt,metuq; coërcenda. Atque hac de cauſa(vt.q.1.diximus)leges condere non poteſt,niſi vel reſpublica, vel qui eius fungitur authoritate.Eademq; ratione natura hominem genuit ciuile animal:nempè vt in ſocietate legibus ſeptus viueret.

Ad.1.arg. AD primũ igitur argumentũ reſpondeꝺ q̃ etſi lex naturæ participatio ſit æternæ,haud tamẽ humana ratio totã virtutem principiorũ naturaliũ apprehendere põt: niſi,quæ ſua natura eſt,diſcurrẽdo. Haud em̃ quæ in principijs vniuerſalibus deliteſcunt ſimplici intuitu,veluti intellectualis angelus cernit:ſed ratiocinãdo aliud ex alio diducit. Ob idq; vt in ſpeculabilibus ęterno lumine: ſic & in practicis æterna lege dupliciter illuminamur.Primũ ſuſcipiẽdo generalia principia:ſecundò,vt diſcurrendo ex eiſdẽ principijs alias particulares leges eliciamus: quæ cũ in eadẽ æterna lege præeminẽter exiſtãt, non ſatis per naturalem explicantur.Et hoc quantũ ad vim directiuam legũ.Sed & quãtum ad coërciuam eadẽ pene ratio eſt. Lex enim naturæ malefactorũ conſcientias exulcerat,corroditq; & percellit:atque vt ait ad Roma.Paulus:cogitationibus ſatis accuſat, *Paulus.* vt poſſent cordati homines metu illo perculſi, & turpitudinis horrore deterriti ſatis emendari.Ait enim.1.Confeſſ.Auguſt. Iuſ- *Auguſt.* ſiſti domine & ſic eſt,vt pœna ſua ſibi ſit omnis inordinatus animus. At quia ſunt alij vſq; adeò ſenſuũ voragine ſubmerſi, vt non niſi quæ oculis obijciuntur extimeſcant,accumulari debuerunt humanis legibus ſenſualia ſupplicia.Ob idq́ue ait Paul.iuſto nõ *Paulus.* eſſe legem poſitam:nimirum q̃ lex naturæ, fidei radio illuſtrata ei abundat,vt à malo retrahatur,alliciatur ad bonum. ¶Atque hinc *Solut.2.ar* planè colligitur ſolutio argumenti ſecundi. *gumen.* Concedimus enim rationem non eſſe regulam primam,ſed naturalem legem, quæ eſt æternæ imago:nihilominùs illud exemplar ratio proſpiciens leges exprimit humanas. ¶Circa tertium aũt diffiteri non poſſumus *Ad tertium* leges humanas nõ ea vigere certitudine,qua ſpeculatiuas concluſiones:eò q̃ nõ circa neceſſaria,ſed circa ſingularia contingentia,varietati ſubiecta ſtatuuntur. Neque opus eſt oẽm menſuram infallibili certitudine pollere:ſed ſatis eſt vt vnaquæq; ſecundùm ingenium ſuæ materiæ fida ſit. Et hæc eſt ratio quare leges humanę non ſunt,vti naturales, immobiles. ¶Quartum argumentum grauioris eſt põderis.Quæſtio enim eſt quam *Ad quartũ.* Ariſto.3.Polit.c.11.tetigit.An ſcilicet reſpu- *Ariſtot.* blica meliùs ab optimo homine, q̃ optima lege gubernetur.Definit autẽ melius legem quàm hominẽ dominari.Id quod &.5.Ethi. *1.Rõ quare meliꝰ lex* c.6.cõmemorauerat.Nẽpè quia faciliùs eſt *quàm homo* vnum,aut paucos prudẽtes inuenire legum *dominatur.* cõditores, quàm iudicũ multitudinẽ. Etem̃ qui leges ferant, pauci in vno ſeculo fatis ſunt:qui verò ius dicant, impẽdio quã plurimi ſunt neceſſarij.Deinde quoniã leges lõgi tẽporis cõſideratione ferunt, iudicia verò breuiſsimè cogitantur:& ideò facilꝰ hic, *2.Ratio.* quàm illic error cõtingit.Præterea maximè *3.Ratio.* q̃ cùm leges de vniuerſalibus & futuris conſtituan

ſtituanẽ,neq; perſonas ſingulariter tangant, non conduntur perſonarũ reſpectu:ſenator verò & iudex,quia cum ſingularibus perſonis agit,odio percelli poteſt,& amore;ac potiſsimùm auaritia corrũpi.Quare melius eſt vt quàm maximè fieri poſsit cuncta legibus explicent, iudicibus autem nõ niſi minima, quæ lege determinari nequeũt,relinquãtur. Vnde ait q̃ qui legem præeſſe iubent, Deũ præeſſe iubent & leges(vt potè à quo ipſæ promanant) qui autem hominẽ iubet præeſſe,adiungit beſtiam ſæuam: quia libido atq; ira obliquos agit etiã viros optimos,dũ ſunt in poteſtate.Iudices ergo non leges ipſi, ſed *Ariſtot.* (vt.5.Ethic.ait Ariſto.)legũ debent eſſe fidi *Argument.* cuſtodes. ¶Et per hęc reſpondetur ad quod *Ariſtot.ubi* dam argumentũ,quod ſibi Ariſto.ibidẽ de *ſuprà.* artificibus opponit.Cõducentius enim, ait, ad corporis ſalutẽ apparet,vt medicus prudẽtia ſua q̃ literarũ præſcriptis alligatus ęgro to medeatur. Nã multò ſatiùs particulares circunſtãtias morbi ſic habebit perſpectas: ergo eadẽ ratione ſalubriùs ſingulari hominum prudẽtia,q̃ticularibus euentibus informata,poterit gubernari reſpublica, q̃ pſcriptis legibus.Reſpõſum inquã duplex eſt. *Solutio.1.* Primũ em̃ negatur,medici prudentiã quicquã valere niſi p̃ artẽ medicã fuerit inſtructa: certius em̃ per artem q̃ ſine ipſa fit curatio. *Solutio.2.* Deinde medicis nõ tam crebrò accidere poteſt vt corruptũ habeant animũ ad necãdũ infirmũ,q̃ iudicibus ad ſententiã ferendum vel in fauorẽ vnius partis, vel in perniciẽ alterius.Et ideò periculoſius eſt iudicis arbitratui iudicia permittere,quàm medici.Nihilo ſeciùs cùm de fide medici timeatur,nẽpè dũ in ſuſpicionẽ venit,q̃ pretio corruptus, vel odio ſaluti infirmi inſidiatur,oculatiùs obſeruãdus eſt,vt artis præſcripta ad vnguẽ ſeruet.Quin verò addiderim periculoſum eſſe *Periculoſũ* maximè & temerarium vt medici ſuas pro- *& temerariũ eſt medicũ ſuas pro prias opiniones,& exiſtimationes ſcientiæ prias opin.* & artiantẽferãt. ¶Sed quo ad iudices reuer- *atq; exiſtimationes arti anteferre* tamur.Accedit huc quartò q̃(vt idẽ ait Phi *Ratio.4.* loſophus.10.Ethic.)lex dũ probitatẽ iubet, licèt hoiem à voluptatibus cohibeat, nemini moleſta eſt aut odioſa, quẽadmodum iudex,qui facilè in ſuſpicionem venit,an odio aliqvè affectu fuerit infectus. Quapropter (vt hinc ego colligo) principũ pædagogi,& cõſiliarij hac vti debẽt cautela,vt quãdo ipſi nõ audent patronos ſuos reprehẽdere,leges virtutũ hiſtoriaſq; legendas porrigant,quę inuidiã non generant,& mores inſtituunt.

¶Ad reliquã aũt argumenti difficultatẽ rñdentes fatemur minutiora illa, quæ legibus cõprehendi non valent,iudicis eſſe arbitratui relinquenda,vt.ff.de legi.l.non poſsunt. ſancit.Eo q̃ dum oĩa legibus complecti nõ poſſumus,quædã negligimus, nẽ cunctorũ iacturam faciamus:eorũ inſtar,qui ingruente tẽpeſtate,quædã in aquas inſanas exonerant,vt naui reliqua ſeruẽt. Quocirca iudex præter animi rectitudinẽ apprimè ſciẽtiæ ac prudẽtiæ indiget,vt legũ vniuerſalia dextrè valeat ad ſingulariũ euentus accõmodare.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm omnis humana lex à naturali deriuetur.

SEcundus articulus eſt,vtrũ omnis humana lex à naturali deriuetur.Arguitur enim primò à *1.Argu.à* parte negatiua.Iuſtum ciuile(vt *parte negã* 5.Ethic.c.ait Ariſt.)eſt illud quod à princi- *tiua.* pio nihil differt ſic,vel aliter ſiat: id autẽ q̃ *Ariſtot.* ex lege naturæ dimanat, etiam ante legem humanam referebat:nõ ergo omnis lex humana à naturali deriuatur. ¶Secundò ius *Secundum* poſitiuũ(vt illic ait Ariſt.&.5.lib.Iſido.)cõ- *Ariſtot.* tra naturale diuiditur:ea autẽ quæ à naturali *Iſidorus.* lege deſcendunt non diuiduntur contra ius naturale,imo ſunt eius germina: ergo leges humanæ minimè à naturali deriuant. ¶Ter- *3.Argum.* tiò,lex naturę(vt ibidẽ ait Ariſt.)eandẽ vim habet apud omnes:leges autẽ humanæ non item:ſed vnaquæq; reſpublica ſuis proprijs fulcitur:ergo non omnes à lege naturę oriũtur. ¶Quartò,omnium quæ à lege naturæ *Quartum.* fluunt naturalis ratio reddi poteſt:non aũt omniũ quæ à maioribus conſtituta ſunt, vt Iulianus ait.ff.de legib.l.non omniũ.Nõ ergo oẽs humanæ leges à naturali deriuantur. *Cicero.* ¶In contrarium autẽ faciunt Ciceronis verba libr.2.de Inuentio.Res à natura profectas & à conſuetudine probatas legum metus & religio ſanxit.

AD quæſtionẽ quatuor cõcluſionibus reſpondetur. Vna eſt:Omnis lex humani *1.Cõcluſio.* tùs poſita,ſi recta eſt,à lege naturæ deriuat. Quinimò tantum habet rectitudinis rõniſq; legis,quantum à lege naturæ recipit. Lex etenim(vt artic.proximo latiùs patebit) niſi iuſta fuerit,lex nõ eſt.Imò(vt ait.1.de liber. *Auguſti.* arbit.Auguſt.) intm̃ habet legis virtutẽ in *Arg.pro cõ* quantũ participat rõnẽ iuſtitiæ. Ex hoc ſic *cluſione.* arguitur:iuſtũ & rectum in rebus humanis

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundùm rationis regulā existimādū est: rationis autē regula (vt nuper dicebamus) est rerū natura, quam veluti exēplar intueri in suis cunctis actionibus debet: ergo leges humanæ, vt quæ ab ipsa ratione fabricantur, à naturali cūctæ nascūtur. Neq; verò (vt suprà diximus) vetat leges humanas duabus mensurari regulis: æterna scilicet, & naturali: quarum hæc participatio illius est. Enimuerò vt architectus ex cōcepta forma domus lineas in lapide, aut ligno ducit q̄ ministro regulæ sunt, quas cudēdo & serrādo sequi debet: sic Deus æternā suā legē nobis impressit quæ esset sicut certū illius signū. Quapropter dū legem naturæ imitamur, æternam tenemus.

Cicero. Vnde Cicer. lib. 2. de legib. lex inquit est iusti orū, iniustorumq; distinctio, ad illā antiquissimā & rerū omniū principem expressa naturā, ad quā leges hominū diriguntur, quæ supplicio improbos afficiūt, defendūt,

2. Cōclusio. ac tuentur bonos. ¶ Secunda cōclus. Bifariā quippiā à lege naturæ deriuatur. Vno modo ceu cōclusio ex principijs deducta: atq; altero vt specifica determinatio alicuius cōmunis generis. Ex illo eīm principio. Quod tibi nō vis, id nemini facias, sequuntur illæ cōclusiones: Nō occides, nō furtū facies, &c. sed ex illo quod est, Omnis virtus præmio digna est, & vitiū pœna: lex humana sanxit sicariū latronēq; suspēdi, hereticūq; cōburi. Vbi cōmune supplicij genus ad particulare trahit. Quemadmodum artifex formā domus in cōmuni cōceptā ad peculiares fabricas accōmodat, vt hæc sic, illa aliter cōstruatur. Et patet inter hos deriuationis modos latum discrimē. Prior enim fit per viā syllogismi. Cuius vtraq; prēmissa est naturaliter nota scilicet, Quod tibi non vis, alteri ne facias,

Declaratur conclusio. nolles occidi, neq; tuis bonis expoliari, nec in tua vxore iniuriā pati: ergo non homicidiū, nō furtum, nō adulteriū facies. Posterior verò nō fit hoc pacto. Ex hoc eīm q̄ omnis malus est puniendus, rectè instruitur syllogismus, quòd si iste est malus, iste puniatur. Hoc tamē vniuersale, id est, sumptum cum distributione, non est illud quod per legem positiuam secundo modo determinatur: sed vniuersale genus, quod ad suas applicat̄ species. Vt si improbus pœna plectendus est, talis, scilicet fur, puniat tali pœna: quod non sequitur per similem syllogismum, sed per humanam existimationem, qua culpæ admetimur pœnam. Fit enim sic collectio. Omnis malus est puniendus: latroni autem congruens supplicium est suspendium, hæreticoque incendium: ergo sic sunt puniendi. Posterior verò assumpta non est naturalis cognitio, sed humanum arbitramentum.

3. Cōclusio ¶ Hinc sequitur conclusio tertia. Deriuatio legis humanæ ex naturali quæ fit per viam conclusionis non est constitutio noua talis operis in genere virtutis, sed explicatio virtutis quæ in principijs naturalibus latebat. Et-

Explanat. conclusio. enim non fornicaberis, Depositum redde, & Decalogus, ante humanam ratiocinationē erant virtutes, latentes tamen in principijs naturalibus: sunt autem explicitùs posita, nè quis sibi eorum ignorantiam prętexeret. Secunda verò deriuatio est noua constitutio operis in esse virtutis. Iure enim naturæ nō erat virtus latronem occidere, aut hæretieū: nam lex naturæ tantùm dicebat, vt punirentur: sed lex humana fecit eorum interfectionem esse virtutem. Pari modo lex naturæ, veluti generale principium est. Temperatè & frugaliter viuendum est, quatenus corpus expeditiùs possit animo inseruire: ex quo non propalàm sequitur abstinendum esse à carnibus, aut semel tantùm in die reficiendum: sed tamen lex humana inde id arbitrā do deduxit qualis debet esse temperantia: & ideo humana lex constituit abstinentiam carnium sub virtute temperantiæ, vbi antè non erat. Eodem modo, Sabbatha sanctifices: determinauit ad hoc vel illud festum colendum, atque ad sacra audienda. Quo fit

S. Thomas. vt quemadmodum ait S. Tho. leges humanæ prioris generis vigorem habeant suum in lege naturæ: illæ verò posterioris ordinis, minimè. Quòd si supremam huius rationem

Absolutissima ratio cōclusionis. perscruteris, hæc est, vt reor, quòd conclusiones in suis principijs actu continentur: species autem in genere nō nisi in potentia: vt patet in Prædicab. Animal enim nō cōtinet oēs species actu, aliàs quodcunq; animal esset omniū specierū. Ob idque leges illæ quę per contractionē generis ad speciem constituuntur, vigorem non habent nisi in illa minori, quam ratio humana constituit, scilicet, viuendū est tēperatè, huic autē tēpori & gē ti hæc tēperantia congruit, ergo in quadragesima à carnibus abstinēdum est.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentum per hanc proximam sententiam dissoluitur. Ap-

Aristote. pellauit enim Philosophus. 5. Ethi. iustū legale id quod est merè ciuile, id est, quod secundo modo deriuatur ex naturali: quod ideò antequàm stabiliretur non erat virtus: ac

ac subinde neq; referebat sic vel aliter fieri. Secùs de altero deriuationis modo. Vnde per hanc distinctionē articulo quarto diuidemus ius humanū in ius gentium & ciuile.

Ad. 2. argu. ¶ Pariq; modo respondetur ad secundū argumentum, ius humanū, nō quodcūq; sed ciuile quod secūdo modo deriuatur à natu-

Ad. 3. arg. rali, diuidi contra ius naturale. ¶ Ad tertium autē respōdetur, ius naturale, quod Aristot. ait eandem habere potētiā apud omnes, cō sistere in principijs: nam cōclusiones, & præsertim specificas determinationes, ipse ibidem agnouit variari apud varias nationes.

Ad. 4. arg. ¶ Ad quartum respondetur quòd Iurisperitus lege citata nō negat, corū quæ à iure naturæ per modū cōclusionum eliciūtur, posse rationem reddi: eorum autē quæ secundo modo deriuātur, quia seniorū consultatione per experientiam & prudentiam statuta sunt, veluti vniuersaliū specificæ determinationes, non est semper exigenda ratio, sed eorum experientiæ, & prudentiæ habenda

Aristot. fides: vt. 6. Ethico. author est Aristot.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm legis humanæ qualitates rectè ab Isidoro describantur.

CIRCA alias legum species nihil opùs est qualitates perscruta ri in quibus earum rectitudo posita sit: videlicet circa legem æternā, naturalē, & diuinā. Nā illę innata natura sua bonę & rectę sunt. At verò de humana, quia ratio nostra hallucinari solet, explorare necesse est, quibus habeat lex conditionibus exornari, vt sit bona. Easdē autē Isido-

Isidorus. lib. 5. cap. 21. hoc ordine ponit. Erit, inquit, lex honesta, iusta, possibilis, secundū naturā secundū patriæ consuetudinē, loco tēporique cōueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoq;, nè aliquid propter obscuritatem in captione contineat, nullo priuato cōmodo, sed pro cōmuni ciuium vtilitate conscripta.

Argum. 1. Et refertur dist. 4. can. Erit autem. ¶ Arguitur autem non esse necessariam tam lōgam qualitatum seriem: nam suprà cap. 3. compendiosiùs dixerat, lex erit omne quod ratione constiterit dun taxat, quod religioni congruat, quod disciplinæ conueniat, quod saluti proficiat: superuacanea ergò fuit prolixior oratio. ¶ Secundò, cōsuetudo distinguitur à lege scripta, vt author est idem Isi-

Argum. 2. do. dist. 1. ergò lex nō fertur secundùm consuetudinem. ¶ Tertiò, necessariū dupliciter vsurpatur. Vno modo pro eo quod impossibile est aliter se habere, de quo non est necessaria lex. Ridiculum enim esset legē sancire, vt quæ in vtero habet partum ædat: necessarium autem ad consequutionem finis idem est quod vtile: repetitio ergo eiusdem fuit dicere, Vtilis & necessaria. ¶ Quartò de

Argum. 4. nique arguitur. Nonnūquàm iniquū est ad legis rigorem iudicare: sed est operæpretiū eam veluti Lesbiā regulam ex æquo & bono ad rerum euentus inflectere, vt. 5. Ethi. capit. 10. author est Arist. ergo non est vsque adeò legi necessarium vt sit iusta. ¶ In contrarium autem facit authoritas Isidori.

Cōclusio responsiua. AD quæstionem respondetur vnica conclusione. Optimè Isido. bonitatem legis suis numeris circūscripsit, priùs quidem compēdio, post verò explicatiùs. Duo nāq; est in lege considerare penes quæ conditiones bonæ legis exigendæ sunt, & examinādæ. Est enim lex & præscripta forma q̄ humanas actiones in debitum finem ducit: & prætereà mensura, & regula ad exēplar æternæ naturalisq; legis posita. Si autem considereturvt forma ducens in finē, necesse est vt talis sit, qualis ad eundem cōducit finem

Aristot. secundū Philosophum. 2. Phys. serræ nanq; talis est necessaria forma, qualis fuerit ad serrandum aptissima. Si autem consideretur vt regula & mensura, debet esse ad æternam & naturalem expressa. Finis autē humanæ legis est hominum vtilitas: vt. ff. de legi. l. Nulla. refertur: hoc est salus eorū, morūq; suorū institutio, vt tranquillè & fœliciter viuant. Prima ergò bonæ legis conditio ad legem spectat æternam, quæ fons est totius rectitudinis. Et hoc est quod ait Isido. religioni congruens: nempè qua deus colitur, qui primus statuēdus est finis nostrarum actionū.

Plato. Hoc enim ipsum & Plato. 1. de legibus agnouit. Secundum quod legi humanæ tribuitur est in ordine ad naturalem quæ alterum est eius exemplar. Et hoc est, quod illi subdit, dicens. Quòd disciplinæ conueniat.

Plato. Disciplina enim (vt Plat. 2. Dialogo de legi. docet) est puerorum educatio, morumq; nostrorum institutio. Idem ergo est disciplinæ conuenire, quod regulam esse moribus cōponendis appositam. Quæ quidem disciplina tradenda hominibus est secundum eorū naturam. Restat ergo tertium respectu finis, vt lex saluti incolumitatiq; hominum ꝓficiat. Vocatur enim hìc salus optima animi

Universidad de Deusto
Biblioteca

dispositio, qua ab ingruentibus affectionibꝰ & morbis, qui nostra sunt calamitas, prę-
seruamur incolumes. Sic enim ait Paul. Nūc
enim propior est nostra salus quàm cū cre-
didimus. ¶ Ad has tres qualitates (vt author
est S. Thom.) reducitur aliarum numerus.
Explicatiùs tamen oratorum more per illū
depingitur legis figura & pulchritudo. Eñ-
uerò cùm regula sit virtutū quarū præmiū
est honor, nihil est legi antiquius quā quòd
sit honesta. Et quia verus virtutis honos di-
uinitùs expetendus est, optimè quod dixe-
rat, religioni congruens, honestatis verbo
explicuit. Tametsi & hoc quoq; eadem vo-
ce doceatur, vt ne sit turpis: videlicet q̄ ocu-
los & aures offendat: vti erant apud miseros
illos Ethnicos ritus & leges suorum templo
rum. Videlicet lex Bacchanaliorū, quæ cra-
bula celebrabātur, & obscæna hominū nu-
ditate. Esset prætereà inhonesta lex quæ in
genuos ac illustres magnates eodem infami
supplicio quo latrones puniret. Deinde, vt
quod dixerat, disciplinæ cōueniens, declara
ret, quod ad legē naturæ diximus pertinere,
subiūgit: Iusta, possibilis, &c. In tribus enim
humana disciplina posita est. Primū, vt ratio
ni sit adæquata, eius in cūctis lineam tenēs:
in quo rō iustitiæ consistit. Quòd si arguas
nihil esse honestū quod nō sit iustū, & ideo
esse frustraneā repetitionē, honesta & iusta:
Respōdetur si iustū vniuersaliter accipias, p
omni virtute, idem est quod honestum: atta
mē iustitia, specialis virtus, est pars, hoc est,
vna ex quatuor speciebus honesti: vt secun-
dùm Arist. ait. Cicero. 1. de Offici. Est enim
honestū idem qđ moralis virtus, quę in qua
tuor diuiditur cardinales. Dicere ergo hone
sta & iusta, specificatio est generis per spe-
ciē. Secundò, Humana disciplina in hoc cōsi
stit q̄ sit i nostra facultate more & vsu legū
prescripta sequi. Et hoc est quod ait, possibi
lis secundū naturam: hoc est secundum con
ditionem eorū quibus lex ponitur. Sed ais.
Nomine ipso iustitię includitur possibilitas,
Nā quod impossibile est, iustū esse nequit:
Respondetur quòd hoc etiam concesso, ne-
cesse fuit depromere qualis sit possibilitas le
gis. Nempè quę sumi debet ex ciuium inge
nio & conditione. Vnde possibile hoc loco
accipitur pro eo quod non difficile. Bifariā
enim Philosophus. 1. de Cœl. accipi ait im-
possibile: Vno modo simpliciter: & altero
pro eo quod non bene non facilè factibile
est. Debetq; possibilitatis ratio pro persona

Legis oēs qualitates reducuntur ad tres.
S. Thom.
Explicātur sigillatim legis conditiones.
Lex honesta.
Iusta lex et possibilis.
Argum.
Solutio.
Cicero.
Alter scrupulus.
Responsio.
Aristot.
Gemina acceptio impossibilis.

rum qualitate pensari, quam Isido. naturam
vocat. Non enim pueris & ætate nōdum fir
mis senióue confectis eadem imperari exer-
citia debent & laborū grauamina, quæ alijs
firmioribꝰ & validioribus. Neq; tot ieiunia
aut spiritualia officia sunt lege à secularibus
exigenda, quot à religiosis monachis. Ter-
tiò requiritur ad debitam disciplinā, vt lex
sit omnibus circūstantijs vestita. Circunstā
tiæ autē sunt, tēpus & locus. Et ideo ait: secū
dùm consuetudinē patriæ, loco & tēpori cō
ueniens. Nam cùm rerum natura mutari nō
possit, q̄ in diuersis regionibus diuersa fert
hominū ingenia & mores & morbos, debēt
leges moribus regionis adaptari. Sunt enim
Germani (vt verbi gratia dixerim) minùs
mortis timidi, feriq; magis & truces: & ideo
inter illos nonnulla scelerū genera atrocisi
mis supplicijs vindicantur, q̄ Hispanis non
sunt præ nimio eorū horrore congruentia.
¶ Cætera verò q̄ sequuntur ad finē legis, hu
manā scilicet salutem spectant. Debet enim
lex homines & à malo retrahere, & in bonū
promouere. Propter primū, dicitur necessā-
ria, scilicet ad cauendum incommoda, & no
cumenta quibus peruertimur: propter se-
cundum dicitur, vtilis. Vtile enim idem est
quod medium ad finem accommodum.
Quare, necessariū in proposito non vsurpa-
tur simpliciter, sed hoc pacto differt ab vtili,
quòd respectu sunt diuersorum effectuum.
Vnde id maximè legiferi deberent conside-
rare nè legum multitudine subditos obrue-
rent: sed illis essent tātùm cōtenti q̄ sunt pe-
nitus necessariæ: nam ipsa multitudo fit sta-
tim impossibilis. Vnde illicò efficiuntur ve-
luti aranearum telæ, quibus muscæ arcen-
tur, non leones. Legum inquam immodica
turba hoc solùm præstat, vt boni & mites,
qui legibus nō indigent, circunsepti viuant:
peruicaces autē & indomiti leges plures ha-
beant, quas pessundent ad suas explendas li
bidines. ¶ Sed ad eundē finē legis perquam
maximè decens est, vt nulla sit obscuritate
obuoluta, nè ad captādos ignorātes muscipu-
la fiat: sed fit vsq; adeò manifesta, vt transgres-
sorū nemo possit nō eā intellexisse. Vñ eodē
titulo de legib. & cōstitu. legimus. Leges
sacratissimæ quę constringunt hominū vitas
intelligi ab hominibus debent: vt vniuersi
præscripto earum manifestiùs cognito, vel
inhibita declinent, vel permissa fectētur.
¶ Deniq; vt eundē legū finē palàm Isi-
dorus indicaret, quasi omnium cōpendium
cōclu-

Lex debet esse loco & tempori cō gruens.
Lex necessaria et utilis
Legū multitudo uitiosa.

conclusit dicens: Nullo priuato commodo,
sed pro communi ciuium vtilitate conscri-
pta. Etenim vt inter regem ac tyrānum hac
sola ratione interest, quod ille in commune
bonum, hic autem in suum priuatum cun-
cta refert: sic & inter legem bonam & malā
hoc idem est interstitium. At verò cùm alijs
modis & respectibus leges possint pro pri-
uato cōmodo constitui, ille esset omniū pes
simus ac pestilentissimus, si lucri gratia con
derentur. Videlicet, vt vel trāsgressorū mul-
ctis, vel dispensationum frequentia, legisla-
torum ærarium ditesceret, aut aulicorum
res augerētur. Optimè ergò ait. 1. de lib. arb.
Augustin. Augustin. quòd lex iniusta non est lex. & ele
gāter. 2. de legib. Cicer. Constat profectò ad
salutē ciuiū, ciuitatumq; incolumitatem, vi-
tamq; hominum quietam & beatam, con-
ditas esse leges: eosq; qui primum eiusmodi
sci ita sanxerunt populis, ostendisse ea se scri
pturos atq; laturos, quibus illis scriptis susce
ptisq;, honestè, beateque viuerent: quæque
ita composita, stataq; essent, eas leges videli
cet nominarūt. Ex quo intelligi par est eos
qui pernicioſa & iniusta populis iussa descri
pserint, cùm contra fecerint quā polliciti, p
fessiq; sint, quiduis potiùs tulisse quàm le-
ges: vt perspicuum esse possit, in ipso nomi-
ne legis interpretando inesse vim & senten-
tiam iusti & iuris colendi. At quid opus est
testibus? Lex regula est: regula aūt nisi recta
sit, suam nō retinet naturā: lex verò iniusta,
obliqua est, nihil ergo minùs quā lex.

PRimum igitur tertiumque argumētum
quæ suprà obiecimus, planè soluta sunt.
Ad secūdū. ¶ Ad secundum autem respondetur. Quòd
consuetudo antequam scripta sit vim habet
legis, vt. ff. de leg. l. diuturna. & l. sed ea. ait Iu
risconsultus, differt tamen à lege quæ reipu
blicę cōsensu scribitur. Debet autem lex po
ni quæ cū patriæ consuetudo non pugnet:
Ad quartū. nisi cōsuetudo abiectu digna sit. ¶ Ad quar
tum argumentum respondetur, quòd cùm
humanarum rerum casus tantę sint varieta-
ti subiecti, nullatenus queunt leges tanta cō
stitui certitudine, quin quandoque sint ex
æquo & bono interpretandæ. Nam & lex
ipsa naturalis de reddendo depositō deficit
dum ab eo petit qui nocere parat. Pari mo-
do lex quæ capite punit homicidam defi-
cit cùm quis vxorē occidit in adulterio de-
prehensam. Quapropter (vt eodē citato lo-
co ait Aristo.) defectus huiusmodi non sunt
Aristot. in lege, sed in rebus ipsis humanis, quarū ca-

sus nequeunt certiùs cōprehendi. Qua vtiq;
de causa appositissimè lex cōparatur regu-
lę Lesbię. Erat em̄ insula vbi lapides: prę sua
intractabili duritie, nequibant cudēdo qua-
drari vt adaptarētur ad regulā. Et ideo vice
versa regula, quæ idcirco nō ferrea sed plum
bea erat, flectebatur vt gibbositati lapidis ad
aptaretur: quòd secundū regulę curuitatē de
prehenderetur in muro sedes, vel sterneret
locꝰ cui aptiùs insideret. Vnde fit cōsequēs,
vt cùm lex ob necessitatē ex æquo & bono
accōmodatur rebus, illam Arist. obliquitatē
nō tribueret vitio, sed laudi, propter incōsta
tiā rerū humanarū. Sed tñ extra talē necessi
tatem meritò malè audit regula Lesbia. Pu-
ta dum lex vel ad principum voluntatē in-
flectitur, vel alias ob causas non mores ad le
gem collimantur, sed lex ad morum corru-
ptelam detorquetur.

Lex similis regulæ Lesbiæ.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm conuenienter Isido. & qui illum sequuntur, ciuiles leges iusq; humanum diuidat.

TANDEM in hoc postremo
quæstionis articu. videndum est
vtrùm diuisiones humani iuris
conuenienter fiant. Et arguitur
à parte negatiua: Ius humanum diuidunt tā
Isido. quàm leges ciuiles in ius gentium &
ciuile: vt patet distin. 1. & ff. de iustit. & iur.
vbi post ius naturale quod contra huma-
num opponitur, subsecatur ius gentium &
ciuile. Ius autem gentium potiùs ad natura-
le pertinere videtur quàm ad ciuile: quando
quidem conclusio est naturalis iuris: quare
Isido. ipse qui dixerat, ius naturale esse com-
mune omnium nationū, subdit ius gentium
inde sic appellari quòd ipso omnes ferè gen
tes vtuntur: ergò inepta diuisio. ¶ Secundò
arguitur. Fit alia legū diuisio in leges sacer-
dotum & militum, quæ quidem sumitur ex
diuersis officijs: igitur cùm penè innumera
sint officia opificiaq; reipublicæ, in infinitū
producenda esset illa diuisio. ¶ Tertiò ar-
guitur: ius ciuile diuiditur in Senatusconsul
ta, & plebiscita, & alia id genus: hæc autem
tantùm materialiter differre videntur, vide-
licet tanquam leges à pluribus vel pauciori
bus positæ: non autem formali ratione iu-
bendi, materialis verò diuisio non cadit sub
arte, quia procedere potest in infinitum: si-
cut si dicas leges Athenienſium vel Lacedæ
moniorum vel Romanorū: illa ergo nequa
quam

Primaratio à parte negatiua.
Ratio. 2.
Ratio. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quā est artificiosa diuisio. Et eodē modo impugnatur partitio alia, qua leges diuiduntur in Corneliā, Iuliā, Semproniā, & alias q̄ à solis authoribus sortiunt diuersa noia. Cū em̄ absq; numero sint authores, absq; arte fit talis diuisio. ¶In contrarium facit tum Isido. tum etiam legis prudentum authoritas.

Isidorus.

Cōclusio responsiua.

QVæstio præsens vnica conclusione dissoluitur, quæ est hæc: Ius humanū vt idem sit quod lex humana, quadrifariā ex arte diuiditur. Vnūquodq; enim genus secundū id quod in eius ratione continetur per se diuiditur, & (qđ aiunt) formaliter: non aūt penes id quod sibi forinsecùs accidit: sicuti animal, quia in se cōtinet aīam, q̄ ratione intrinseca, vel rationalis est, vel irrationalis, per se diuiditur in rōnale & irrationale: nō tn̄ in albū & nigrum, sicut coloratum: in ratione aūt legis humanæ quatuor per se includuntur: ergo tot modis potest in species diuidi. Primum nanq; quod legi humanæ per se cōpetit, est deriuari (vt art. 2. diximus) à iure diuino: idq; dupliciter contingit: scilicet & per modū naturalis illationis, & per modū arbitrariæ determinatiōis: igitur penes has differētias primùm omniū distribuitur ius humanū in ius gentium & ciuile. Dicitur enim ius gentiū quicquid mortales ex principijs naturalibus per modum cōclusionis ratiocinati sunt. Exempla sunt manifesta. Statuimus illud naturale principium: Vita humana in pace & trāquillitate sustentanda est & cōfouenda. Inde, subsumpta altera præmissa, quod natura corrupta in cōmuni viuens neq; agros coleret diligēter, neq; in pace viueret, gentes intulerūt diuidendas esse possessiones. Ex eodē itidem principio elicuerunt seruitutis legem: nam aliter seruari nequiuerat hostis in bello. Rursus ex eodē principio, subiuncta altera præmissa, scilicet quòd homines, ciuile animal, sustentare se nequeunt nisi vicarijs se operis mutuò iuuent, intulerunt leges omnes vēditionis, locationis, impignorationis, aliarūq; cōmutationum, pactorum & conuentorū: vt habetur. ff. de iusti. & iure. l. Ex hoc iure. quibus humana societas colligatur & sustinetur. Quicquid verò per modum determinationis generis per speciem constitutum est, ius appellatur ciuile. Vnaquæque enim ciuitas, aut respublica sua sanxit particularia scita. Vt ex illo naturali principio, deus sacrificijs colendus est, diuersa instituta sunt sacrificia boum, scilicet aut caprorum, & (vt ait. 5. Ethico. Aristo. ca. 7.) caprā dijs, sed non duas oues mactare. Sacrificia verò antiquæ legis diuinitùs instituta sunt: & sacrosanctū nostrum Eucharistiæ, ab ipso redemptore, qui factus est p̄ nobis hostia & sacrificium. Leges etiam (vt dicebamus) pœnarum quibus diuersis maleficiorum generibus diuersa sunt supplicia decreta, ad ius ciuile pertinent. Itaq; ius naturale absq; vlla ratiocinatione scriptum est in mētibus nostris: ius autem gentium naturali ratiocinatione, absq; hominum conuentu, & longo cōsilio inde elicitum: ius autem ciuile arbitratu hominū in vnum coeuntium concilium constitutū. Vnde Isido. lib. 5. cap. 5. quod refertur dist. 1. Ius, inquit, ciuile est quod quisque populus vel ciuitas sibi p̄priū diuina humanaq; causa constituit. ¶Vnus hinc tamen oborit scrupulus, responso dignus. Consequens enim ex his fieri videtur præcepta Decalogi esse de iure gentium: quandoquidē (vt supra visum est) ex principijs naturalibus, ceu conclusiones eruuntur. Consequens autem hoc falsum est: nam quātum ad radicem de iure naturæ censetur: quantum verò ad explicationem & positionem, de iure diuino, tum antiquo, tum etiam Euāgelico. Ad hoc tamen respondetur, quòd ratione originis omne ius gentium dicitur de iure naturæ, licet ratione illationis ac positionis nuncupetur ius gentiū. Ob idq; nihil vetat si ante legem scriptam Decalogus censeretur posteriori modo de iure gentiū. Tametsi propter euidentiam proximæ illationis, forsan non fortiretur nomen nisi iuris naturæ. Nam est Decalogus adeò patens, vt principijs naturalis iuris sit proximus. At verò quoniā caligante iam mortalium mente præcepta illa digito dei in tabulis exarata sunt, nomen obtinuerunt diuini iuris. Non quòd supra naturalia sunt, sed quia Deo authore exposita. ¶Per hæc soluitur argumentum primū. Ius enim gentium sic nō negatur quodam modo esse naturale, vt tamen censeatur ab illo differre propter illationem: tunc præsertim dū longiùs cōclusio à principijs distat. ¶Secunda conditio humanæ legis est ordo ad commune bonum. Et secundū hunc ordinem diuiditur respectu diuersorum officiorum ac ministrorum, q̄ egregias operas nauant communi bono: vt est lex sacerdotum, qui religionis cultui consecrātur. Et leges militum, qui publici sunt custodes: legesq; magistratuū, qui iustitiæ administran dę prę-

Isidorus.

Diſcrimē inter ius naturale gētium ac ciuile.

Isidorus.

Scrupulus.

Ad. 1. arg.

Secunda humanæ legis conditio.

Soluitur 1ª ciūdū argu.

dæ præficiuntur. Haud tamē inde fit consequens (vt secūdo loco ante quæstionē argue batur) multiplicandā esse hanc diuisionem ad opificum numerum qui sunt in republica. Nam alij non sunt publici eius ministri cōmuni bono deputati, sed particularibus

Tertia, unde iuris humani tertia diuisio ducitur.

necessitatibus inseruientes. ¶Tertiò conuenit legi humanæ ab illis institui, qui publica sunguntur administratione reipublicæ: generis autē reipublicæ (vt suprà iam secundum Arist. in Poli. diximus) multæ sunt species. Alia enim est Aristocratia, id est, optimatū principatus, quare leges quæ ab istis æduntur nūcupātur Senatusconsulta, Respōsa prudentū. &c. Secunda regiminis species

Prima.

Aristocratia.

Secunda.

Oligarchia

est Oligarchia, id est, paucorū diuitumq; & potentum principatus. Et secundū hoc sumitur ius prætorium, quod etiam dicitur honorarium. Tertium regimē est Democratia hoc est, popularis potentia: cuius leges dicūtur plebiscita. Aliud autem distinguitur regimen tyrannicū, de qua specie propter eius corruptionem nullum sumitur legum nomen. Sed quartum regiminis institutum, est regnum. Et secundum hoc sumitur species legum que dicuntur constitutiones principum. De quibus extat titulus. 1. lib. Digesto rū. Cuius prima lex est. Quod principi placuit legis habet vigorē. Aristo. autem ex his videtur aliud cōmuniscì, quod ei forsan optimum iudicatum est. Et ex hoc (vt author est Isido.) natæ sunt leges, quas maiores natu simul cum plebibus fanxerunt. ¶Et per hæc satisfactum est tertio argumento. Haud em̄ harum differentię legum ob numerū tantū legūlatorum discernuntur, imò ob species regiminis diuersas. Quocirca nō est eadem ratio diuisionis legū in Romanas, Atheniēses, Lacedæmones. &c. Hęc enim non speci

Tertia.

Democratia.

Quarta regiminis ſpecies.

Aristot.

Isidorus.

Ad. 3. arg.

Quarta cōditio legis humanæ.

fica, sed prorsus numerica est. ¶Quartum quod lex humana sua ratione includit, est componere humanos mores diuersosq; animi insultus compescere. Ex hac ergò parte sumitur diuisio legum in legem Iuliā. de adulter. & Corn. dē Sica. & Aquil. & alias: quę licet à suis authoribus nomina traxerint, tamen non solùm hac ratione discrepant: (qđ quarto argumento impugnabatur) sed propter specificam actionum distantiā, de quibus latæ sunt. Restant ergo omnia argumēta soluta. Hæc autē satis dicta sint ad exponendum iuris diuisiones. De quibus, præterloca citata, copiosa fit mentio. ff. de origiur.

Ad. 4. arg.

QVÆSTIO SEXTA, De potestate legis humanę.

S. Thom. 1. 2. quæstio. 96.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex humana in communi debeat constitui.

POST legis humanæ necessitatem, qualitatemque & diuisiones, sequitur de eius potestate, & virtute. Et initio ab eius generalitate sumpto querit primò vtrum debeat in cōmuni constitui. ¶Et arguitur à parte negatiua. Primùm ex Philosopho. 5. Ethic. cap. 7. vbi ait: de singulis etiam lege iuberi, vt sacra Brasidæ facere: id que distinguit contra ea quæ publicis decretis instituuntur. Inde enim colligitur, leges non in communi tantùm, sed in singulari quoq; poni. ¶Secundò, leges sunt de actionibus nostris quæ tamen in singulari fiunt: ergo debent in singulari fieri. ¶Tertiò, lex est mensura nostrarum actionum: & mensura, vt. 1. Metaphy. docetur, debet esse certissima, actiones autē nostræ, lubricæ incertæq; sunt: congruentiùs ergò leges de singularibus casibus decernerentur quàm in communi. ¶In contrarium est Pomponius Iurisconsultus. ff. de legib. vbi ait, Iura cōstitui oportet in his quæ accidunt, hoc est, in his quæ vsu venire solent: nō tn̄ in his quę præter opinionē & insperatò cōtingunt. Idque tribus subsequētibus legibus inculcatur.

Argum. 1. partis negatiuæ.

Argum. 2.

Argum. 3.

Pomponius

RESPŌSIO facilè per vnicam conclusionē instituitur. Lex debet in cōmuni constitui. Hoc est nō debet præcipere. Si talis aut talis occiderit, vel tali de causa, aut cum tali circunstantia, capite plectatur: verùm in cōmuni. Quicunque occiderit. Accidentariæ enim illæ circunstantiæ nequeunt lege concludi, at per prudentiam sunt postea perpendæ. Enimuerò vt in speculatiuis, quemadmodùm iubebat Plato, quiescendum in speciebus est: eò quòd de singularibus, quæ caduca sunt, nulla est sciētia sed experiētia: sic & in practicis de singularibus quæ fortè accidunt nulla esse potest lex, sed sola prudentia. Probatur autem prętereà conclusio tum ex fine legis, tum ex alijs quæ illi adhærēt. Iam enim in quæstiōe proxima assertū est legem deberi pro cōmuni vtilitate ciuiū sciſci.

Concluſio unica reſpō ſiua q̄ſtio.

Probatio cōcluſionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scisci. Inde ergo fit vt debeat talis cõdi, qualis cõmuni expediat bono: cõmune autem bonum ex multis constat, tam personis quã negotiorum varietate. Sunt inquam qui legibus parêre coguntur, senes & iuuenes, potentes & debiles, sapientes & ignorantes: quibus multa possunt negotia contingere. Debet ergò legifer hisce omnibus prospicere: quod fieri aliter nequit quàm si lex in cõmuni ponatur. Deinde ponitur (vt. 1. de Ciuita. Dei, ait August.) non vt paruo tempore duret, sed vt longis sæculis. Graue enim respublica accipit detrimentum frequenti summutatione legum, si autem de singularibus casibus poneretur, illis demutatis mutari & ipsa subinde deberet. Ex præsenti conclusione elicitur illud axioma, Lex non respicit ea quæ rarò, sed ea quæ plurimum cõtingunt. Quod Iurisconsultus verbis citatis pronuntiat. ¶ Cõtra hanc igitur legũ naturam grauiter peccãt qui singulis casibus legibus occurrere cõtendunt. Extat (vt exempli gratia dicã) lex de ambitu: nẽpe qua candidati ambire prensareq; prohibẽtur. Vt autẽ hic murus firmior sit, alia cõmunitur lege, videlicet nè quis domos ipsorum adeat, nè ipsi obambulent, nè vllus cùm altero colloquatur. Quòd si scholaris cõtra fecerit, iure suffragandi priuetur: si verò candidatus ipse ius quoq; amittat petendi Cathedrã. Re vera hoc plus iusto est irretire humanos animos. Cõtra eandẽ itidẽ doctrinã delinquũt, qui in condendis legibus non alia tempora longiùs prospiciũt quàm quod præsens est. Sunt inquam qui exiguum numerũ personarum considerantes charitate feruentium graui legum onere religionum familias premunt, quas cùm posteri ferre nequeant, ceruicibus excutiunt. Verisima ergò doctrina est q; leges debent sic in cõmuni ferri, vt multis temporibus, personarumq; qualitatibus & casibus coaptari possint.

August.

Primũ peccatum eorũ qui singulis casib⁹ peculiarib⁹ legibus subueniunt.

Secũdũ peccatũ eorum qui in condẽdis legib⁹ ad id solum quod adest prospiciunt

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentũ respondetur tres gradus in præsentiarũ distingui præceptionum ac prohibitionum humanarũ. Primus est omnino generalis: nẽpè quando instituta nõ in gratiam alicuius singularis, sed in bonum totius reipublicæ fiunt, & hæc ,ppriè dicũtur leges: vt, Qui cædẽ fecerit, capite plectatur. Magistratus non pretio creentur. Iudicia iudices nè pretio vẽdãt. Et istæ sunt ,ppriè leges. Alia verò sunt quæ in gratiã singularis personæ cõceduntur. Et istæ non tã leges quàm priuilegia seu

Primus gradus.

Secũd⁹ gradus.

dispensationes dicũtur: vt cũ rex militi strenuè se in bello gerẽti iura nobilitatis cõfert. Et eleemosynas in subsidiũ belli cõtra Turcas largientibus singularia Pontifex impartitur priuilegia. Hoc autẽ perspectè audiendũ est. Potest enim vera lex in gratiã singularis personę ferri, vt sunt leges Festorũ quę in honorem Virginis sacræ, aut alius cuiusque Diui solenniter feriamus: nã istæ etiã in cõmuni omni populo indicũtur. Priuilegia autẽ nõ preferũt talẽ vniuersalitatis speciẽ, aliâs iam inducerẽt formam legis. Vt est illa quæ totam nobilitatem à soluendis tributis eximit: & illa generalis. Qui tot annis militauerit, emeritus sit miles. In postremo autem gradu sunt sententiæ iudicum (quę, vt suprà dictum est) non leges, sed legum sunt applicationes ad singularia. ¶ Secundi autẽ argumenti responsio facillima est. Nam cùm lex mensura sit, nõ debent esse tot leges quot actiões: sed sicuti vna regula artifex plurimos disponit lapides, & eâdẽ vlna plurimas metimur quãtitates: sic vna cõmuni lege plurimas regulamus actiones. ¶ Tertio aũt argumento fatemur nõ posse humanas leges tanta pollêre certitudine, quãta est in naturali: sed tamẽ neq; in omnibus exigenda est eadẽ certitudo, vt. 1. Ethic. ait Arist. Et ideò satis est humanis legibus si plurimum sint vsu rectæ, licèt nonnunq; deficiant.

Potest vera lex ferri in gratiã singularis personæ.

Postremus gradus.

Ad secũdũ.

Ad tertiũ.

Aristot.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi.

POstquam de generali forma legis visum est, in communi esse ferendam, sequitur vt de eius latitudine videamus, an omnia vitia debeant humanis legibus prohiberi. Existit enim statim in foribus ratio affirmatiua. Enimuerò si leges (vt suprà nos Isido. docuit) in hoc humanitus positæ sunt, vt earum metu coërceatur iniquorum audacia cum aliter coërceri nequeat, quàm si omnia prohibeantur vitia, consequẽs fit vt omnia humanis legibus vetari debeant. ¶ Secundò, cùm etiã ex Aristote. iam audiuimus illud esse legislatoris propositũ, vt bonos studiosos q; faciat ciues: id autem nequeat nisi homines ab omnibus vitijs refrænando: fit vt debeat legibus omnia cõpescere vitia. ¶ Tertiò, lex humana (vt etiã visum est) à naturali deriuatur: legi autẽ naturæ cuncta repugnãt vitia: ergò

Prima rõ. Isidorus.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

August. ergò legibus humanis oĩa caueri debẽt. ¶ In cõtrariũ est Augu. lib. 1. de libe. arbit. vbi ait humanã legẽ multa concedere, ac impunita relinq;re, q̃ per diuinã ,pudentiã vindicantẽ.

Conclus. 1. RESponsio huius quæstionis more & vsu patentissima est, quæ duabus conclusionibus constat. Prior est. Leges humanæ nõ omnia prohibent vitia, Fulcitur autem hac

Suadetur cõclusio naturali rõne. naturali ratione. Lex (quod identidẽ resumimus) mẽsura est humanarũ actionũ: mẽsura autẽ (vt. 10. Metaphys. author est Philosophus) homogenea esse debet, hoc est eiusdẽ rationis rebus ipsis quas metimur. Enimuerò quãtitates cõtinuas vlna metimur, aut pede, aut palmo, quæ quãtitates itidem continuæ sunt: liquores verò & grana metimur modio: sed põdera libra: idq; in singulis generibus obseruamus: fit ergò cõsequens vt leges hominum humanę sint cõditioni adaptãdę. Id quod Isido. illic admonuit, vbi iussit legẽ debere esse possibilẽ secundũ naturam & secundũ consuetudinẽ patriæ. Conditio autẽ humana id postulat, vt leges non sint summo rigore vitiorum vindices: ergò tales debent institui. Quòd autem hoc nostra cõditio & ingeniũ expostulet, sic accipito: Leges toti multitudini ponunt: in multitudine autẽ longè plures sunt qui virtutũ habitibus nõ imbuti, sed cũ prauis corruptis que affectibus colluctantur, quiq; adeò potentes nõ sunt preclara virtutum opera assequi: nã studiosi habitus sunt, quibus facultatem nãciscimur studiosè agendi: ergò sicuti leges nõ eædem pueris q̃ viris, neq; eædẽ sæcularibus quæ religiosis ferendæ sunt: sic neque toti multitudini illa sub pœnæ interminatione prohibenda sunt à quibus tota multitudo pro humana fragilitate abstinere nõ potest, sed ea prorsus q̃ plurimi cauere possunt. ¶ Posterior conclusio. Ea potissimũ vitia, flagitia, & scelera, debent leges humanæ prohibere, quę rempublicam de sua pace & quiete deturbant: qualia sunt crimina quæ iniuriam habent annexã: puta illa quę sunt contra commutatiuam iustitiam, vt homicidia, furta, adulteria, fraudes, & insidias, atque id genus reliqua. Enimuerò trãquillitas hæc & reipublicæ serenitas, scopus est & finis omnium qui leges condunt. Quin verò alia quæ impunè permittunt, vt hęc euitentur si nunt: nempè meretricia, vt adulterijs obuietur, vsuræ, vt caueantur furta. Hinc fit crimina & scelera non quo grauiora sunt coram Deo duriùs in republica vindicari: sed quò paci sunt magis inimica. Periuria enim quæ peiora sunt furtis, & blasphemiæ quę homicidia sua immanitate exuperant, non prohibentur capitali supplicio, sed Deo reseruãtur castiganda. Veruntamẽ illa quæ substãtiam religionis concutiunt, vt hæreses & apostasię, atq; illa quę sua fœditate aures inficiunt, licet non sint hominibus iniuriosa, acerbius nihilominùs sunt vindicanda.

Suadetur cõclusio naturali rõne.

Posterema cõclusio.

Probatio.

Corollariũ.

Ad. 1. argu. AD primum igitur argumentũ respondetur, quod Isidorus dum ait, legũ metu coërcẽdã esse hominũ audaciã se ipsum exponit, q̃ debeant legibus prohiberi iniuriæ quas contra iustitiam impuri audacesq; homines reipublicæ inferunt: haud tamẽ arbitratur necessariũ cunctas subinde culpas in quas debilitas humani generis collabitur earundem vigore vlciscendas. ¶ Ad secũdũ autem respondetur, homines ad virtutem aliciendos esse ac promouendos more suo, vt scilicet gradatim eorum imperfectione ad perfectionem appulsa, ,pmoueãtur. Obiq; non sunt legibus quæ omnibus debent esse cõmunes, illa instituẽda egregia officia, quę solis integris viris, & virtute progressis possibilia sunt: sed illa prorsus quæ etiã imperfectiores adire ferreq; possunt, vt illis facilioribus imbuti, ad alia q̃ ardua sunt valeãt sua sponte cõscendere. Ac nõ citiùs vsu veniat, vt dũ nimia legũ ãgustia sepiunt, in deteriora profiliãt. Nã (vt legit Prou. 30.) qui nimis emungit elicit sanguinẽ. Et Matt. 9. Si vinũ nouũ, id est ardua & calore feruẽtia mãdata mittatur in vtres veteres, id est, in homines impuros corruptisq; affectibus laceros, vinũ effunditur, hoc est, præcepta contẽnunt, & ex contẽptu iniqui in peiora prorũpunt. ¶ Ad tertium respondetur, quòd etsi lex humana à naturali deriuetur, non tamen illam ad vnguem adæquare debet: neq; ideò (vt loco citato, ait August.) quòd non omnia vetet, quæ vetat & iubet improbanda sunt.

Ad. 2. argu.

Prouer. 30 Matth. 9.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm lex humana omniũ uirtutum actus præcipiat.

VT circa malorum prohibitionẽ sic & circa virtutum præceptionem videndum est quàm latè lex humana se extendat, vtrùm scilicet omnium virtutum actus debeat præcipere. Et arguitur à parte negatiua. Vir

Argum. 1. à parte negatiua.

tutum officia vitiorumque opera contraria sunt:

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria sunt: lex humana nō omnia prohibet vitia, ergo nec omnes præcipit studiosas actiones. ¶ Secundo, virtutis opus à virtute procedit. Virtus ante finis est legis: nam vt diximus finis legislatoris est bonos studiosos q; facere ciues: præcepta verò legis non finis, sed media sunt ad consequendū finē: ergo virtutū opera non cadunt sub præcepto legis. ¶ In contrarium autem est authoritas Philosophi. 5. Ethic. ca. 1. vbi ait, leges ob cōmunem omnium vtilitatem de omnibus dictare. Quare præcipit, inquit, lex & ea agere q̄ ad virū pertinēt fortē, & item ea quæ sunt temperantiæ, & etiam ea quæ sunt māsueti, & in cæteris identidem virtutibus atq; vitijs alia iubens atque alia vetans.

Argum. 2. *Aristot.*

AD præsentē quæstionem perinde atque ad præcedentem duabus cōclusionibus respondetur. Prior est: Nulla est virtutis species, de cuius actibus non aliquos præcipiat lex humana. Conclusio est non solum Aristo. loco citato, verum & Platonis Dialo. 1. de legibus, vbi ait eos qui de diuina republica disserunt, non ad particulam virtutis & præsertim ad deiectiorem, sed ad vniuersam ipsos virtutem respexisse putandum, & per singulas earum species leges quæfisse. Ratio autem quam nos natura docet, quamq; sanctus Thom. dilucidat, hęc est. Virtutum species ratione obiectorum distinguuntur: nullum autem est virtutis obiectū quod nō ad bonum referri possit cōmune, quin verò sæpissimè idem etiam ad priuatum, vt ea quæ fortitudinis sunt, & ad protectionē, seu propriæ personę, seu amici accōmodari cōtingit, & rursus ad tutelam reipublicæ. Et quæ sunt tēperantię ad bonā priuati hominis valetudinem, & rursus vt habillor ciuis ad contēplationem fiat eorum quæ bono publico conducunt. Et simile est in cæteris. Cùm igitur lex omnis humana (vt dictum est) ob cōmunem omnium vtilitatem cōstituatur, consequens fit vt nulla sit virtutis species de cuius actionibus lex humana non iubeat.

Conclu. 1. *Aristot.* *Plato.* *Ratio cōcl.*

Quòd si des fortè priuatam aliquam, infrà tibi respondebitur. ¶ Posterior conclusio. Leges humanæ non de singulis actibus singularium virtutum præcipiunt. Itaque præcipiunt de singularum virtutum aliquibus actionibus: non tamen de singulis omnium. Vt si verbi gratia dixerimus, in materia fortitudinis præcipit lex humana rempublicā defendere, etiam cum mortis periculo: non autem sic defendere amicum: sed hoc relinquit legi naturæ. In materia temperantiæ præcipit ecclesia certis diebus ieiunia: non autem in reliquo temporis anno moderatè comedere, quod facit lex naturæ. In materia religionis iubet certos dies Diuis dedicare, ac sacris interesse: non autem ad alias cogit orationes liberas. In materia iustitiæ & liberalitatis præcipit in graui necessitate & parentibus alere filios secundum suum statum, & nōnunquam filijs vice versa parentes. Extra illos autem casus reliqua ad legē naturæ & diuinam remittit de honore parētibus deferendo. In summa, lex humana eadunta xat præcipit officia quæ ad bonum cōmune referuntur: vel per se, & proximè vt ad publicum bellum arma indui: vel mediatè (vt aiunt) vt illa quæ ad bonam attinēt disciplinam, per quam ciues ad bonum iustitiæ & pacis instituūtur. Queris ergo quid si aliqua esset virtutis species quæ nullatenus ad bonum publicum referri posset? Respondetur nullam esse prorsus cuius non saltem aliquis actus ad idem bonum quādoque referri valeat. Neq; verò generalis hæc conclusio morales tantùm virtutes amplexatur, verum & intellectuales. Legibus nāque humanis, & artes iubentur in republica & scientiarum cōtemplationes. ¶ At verò si ità res habet, vt etiam virtutes intellectuales còclusio cōprehendat, emergit statim argumentum quòd nō sit in vniuersum vera. Nam obiectū supremæ virtutis intellectualis in qua summa posita est nostra fœlicitas cùm Deus ipse sit per essentiam, in nullum aliud cōmune bonum est referibile. Respondetur autem q̄ etsi per se Deus in nullū aliū referatur finem, eò quòd ipse sit vniuersalis omniū, idemq; summus, tamen quatenùs faciali visiōe à nobis attingitur & possidetur, refertur quidem, tum in nostram fœlicitatē ac beatitudinem, tum etiam in suam ipsius gloriam, quę per eandem visionem fit in beatis illustrior.

Vltima conclusio. *Explanatur cōclusio* *Quæstio.* *Solutio.* *Argum.* *Respōsio.*

AD primum igitur argumentum respondetur quòd sicut lex humana non prohibet singulos vitiosos actus, ità neque præcipit studiosos vniuersos. Sed est tamen differentia quòd quantum ad virtutes nulla est species cuius nō aliquē præcipiat actum, tamē quantū ad vitia, nihil vetat aliquā esse speciē cuius nullum actū prohibeat. Et propterea præcedēti articulo respōsum est ad vniuersitatē negatiue: presenti verò affirmatiue. Nullū enim prohibet aut iocosum aut officiosum mendacium, neq; vllā simplicē fornicationem, nisi circunstantiam habeat speciem variantē in genere moris: vt adulterium, incestum, &c. ¶ Ad secundum respondetur quòd actus bifariam dicitur virtutis: vno modo quantū ad substantiam: qua scilicet fit secundum rationis normā: siue ex habitu procedat, siue ab eo fiat qui non est habitu præditus. Aliò verò modo quia ex habitu proficiscitur, atq; adeò promptè & delectabiliter fit: lex ergò nihil de habitib⁹ præcipit, sed de actibus, qui media sunt ad comparandum habitū. Præcipit inquam pro republica pugnare, nihil curans an ex habitu id fiat: agere autē ex habitu, non est præceptum legis, sed finis: nam iubendo nobis operari, intēdit legifer habitus in nobis ingenerare quibus studiosi efficiamur.

Ad. 1. arg. *Ad secundū argumentū.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex humana imponat subditis necessitatem in foro conscientiæ.

POST QVAM Visum est de potestate legis humanæ quantū ad extensionē, videre restat quātum ad eius vim, an vsq; ad conscientias attingat, quas ligare possit. Est enim statim in propatulo argumentū à parte negatiua. Potestas inferioris non attingit vsq; ad superioris forum: vt in eius iudicio obligare possit: potestas leges ferendi humana est inferior diuina: ergo non potest cōscientias ligare quantum ad diuinum forum.

Argum. 1.

¶ Secūdò arguitur quòd inde sequeretur & patrem familiàs suis liberis posse itidem leges scisscere, quæ conscientias obligarent in foro dei. Nam sicut præceptum est obedire superioribus, ità & honorare parētes, vbi & obedientia comprehēditur: consequens aūt videtur esse contra id quòd suprà dictū est: nempè citra vim coërciuā, quę in patrefamiliàs nō existit, leges non posse condi. ¶ Tertiò, iudicium conscientiæ ex diuinis pendet mādatis: quæ indicia sunt & documenta diuinæ voluntatis: cōtingit autem leges humanas cum diuinis pugnare, secūdū illud Matthę. 15. irritum fecistis mādatū dei propter traditiones vestras: ergò non omnis lex humana obligat in foro conscientiæ. ¶ Quinto rò quartò arguitur. Sententia iudicis (vt suprà diximus) est quædam legis applicatio, eiusmodi autē sententia nō semper obligat, etiā si in foro exteriori iusta sit: vt puta dum iudex secundū allegata & probata cōtra veritatem innocentem condēnat. Imò quādoque condemnatus nullatenus potest sententiæ parēre: vt si clam quis duxit vxorē vnā, & palàm alteram: tunc enim iustè & iuridicè debitū iubetur reddere secundæ, & tamē potiùs mori debet quā obtemperare: esset nanq; fornicatio, ergo neq; lex iusta obligat in conscientia. ¶ Quintò leges humanæ frequēter solent calūniam, ac subinde iniuriam hominibus irrogare, secundū Isaiæ. 10. Vę qui condūt leges iniquas, & scribētes, in iustitias scripserūt, vt opprimerēt in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humiliū populi mei, oppressionē aūt ac tyrānidē repellere cuiq; fas est. ¶ In contrariū est Apostolus Petrus in sua prima Cano. ca. 2. Vbi post quàm oēs christianæ familiæ admonuit, vt subditi essent dominis, nō tātùm bonis, sed etiam discolis, quia sic erat voluntas dei, subdit: Hæc est enim gratia si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. dicēs autē propter cōscientiā Dei, insinuat conscientiam ciuilibus legibus ligari.

Argum. 2. *Argum. 3.* *Matthæus.* *Argum. 4.* *Argum. 5.* *Isaias.* *Petrus.* *Paulus*

QVæstio est in qua aliquanto plus dubietatis, ac difficultatis quā in superioribus inest. Ad cuius vtiq; intellectum dist; nguendū est inter leges iustas atq; iniustas. Tribus ergò cōclusionibus ad quæstionem rñdetur. Prima, lex humana tā ciuilis quā canonica, si iusta sit, authoritate viget viq; pollet obligādi subditorū conscientias. Probatur. Lex oīs humana (vt dictū est) ab æterna per naturalē deriuat: sc̄dm illud Proverb. 8. Per me reges regnāt, & legū cōditores iusta decernūt: vbi (vt suprà discernendo notauimus) priori mēbro designatur regnā di potestas diuinitùs principibus collata: iuxta illud Pauli: Omnis potestas à dño Deo est: posteriori verò prudētia p quā leges cōdunt & executioni mādant: ergo ex eadem æterna lege virtus ad easdē subinde leges deriuatur, qua sint in cōscientia apud deū ipsum obligatoriæ. Existimatur autē legis iustitia ex omnibus eius causis: scilicet finali, efficiēte, materiali, atq; formali. Finali inquā, vt p= communi bono sit condita: eadem enim differentia (vt diximus) q̄ inter tyrānū & regē, inter leges quoq; dignoscitur. Nēpè vt quæ pro cōmuni vtilitate sit lata, iusta habeatur: quæ verò pro particulari, tyrānica. Secūdò, ex parte agentis: vt pote q̄ qui illam tulerit, suam nō fuerit facultatē transgressus. Tertiò ex parte materiæ. Quoniā, vt quæ pro tem-

Prima cōclusio. *Probatio.* *Ad legis iustitiam oēs eius causæ accedāt necesse est.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pore & loco bona sunt, prohiberi nō debēt: ità neq; opera mala materia p̄ceptiōis sunt: Quartò ex parte formæ. Nā cùm lex regula sit, ea debet rectitudine & æquitate splendere, vt talē seruet tam in honoribus quā in oneribus proportionē ad ciues, qualem ipsi habent ad corpus reipublicæ: sunt quippe ceu partes in toto: ob idq; sicut partibus diuisa sunt à natura munera, sic & onera secūdùm proportionem facultatum ciuiū imperanda singulis sunt, atq; honores secundum proportionē dignitatū impartiendi. Igitur quæ lex his fuerit numeris absoluta, obligatoria erit. ¶ Secunda conclusio: lex humana iniusta non obligat in foro cōscientiæ. Con clusio ex superioribus fit notissima. Nā lex iniusta, cùm recta nō sit, regula esse nequit, atq; adeò neq; lex: q̄ autē non est lex, obligat neminē. Legis autē iniustitia duobus pē satur modis. Primò, si bono aduersetur humano: vt puta ratione aliqua cuipiā prædictarum quatuor cōtraria, videlicet ex defectu aut debiti finis, aut agentis, aut materiæ, aut formę. Altero modo si cōtraria sit bono diuino. Et quāuis nequeant Deo esse cōtrariæ, nisi ratione pariter materiæ, vel aliarum prædictarū causarum, notatur tñ distinctio hæc vt ad tertiam conclusionē sternatur aditus, quæ talis est. ¶ Leges illæ q̄ humano tātùm bono aduersantur, licèt in cōscientia de se nō obligent, ligant tamē quandoq; rōne scandali: q̄ verò diuino bono impiè repugnāt, nullatenùs: sed apertè est illis obuiandū. Prius membrū patet: nam in his q̄ præse nō ferunt manifestariā tyrannidē, resistere potentibus non est citra scandalū possibile, & ipeo ferēdi interim sunt quouscq; leniori via in mentem saniorē adducantur. Huc enim pertinet Christianū consiliū, Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo & alia duo: & qui abstulerit tibi tunicā, da ei & pallium. At verò si tyrāni vel ad idololatriā nos suis legibus inducerent, vel à nostris arcerent sacramētis, vel ad alios mores aut ritus fidei contrarios propellerent, nullū esset formidādū scādalū, sed illud esset grauissimū si illis non statim posthabita vita obsisteremus. Hic enim est legitimus sensus illius, Actu. 5. Obedire oportet deo magis quā hominibus. Sic nanq; respondit Petrus principi Sacerdotū præcipiēti nè in noīe Christi prædicarent. Hisce iniustitiæ formulis ex arte dispositis vniuersæ cōprehendūtur quas iuris interpretes ad duodecim vel plures cōgestim multiplicant, vt est tum apud alios Summistas videre, tum apud Sylvest. verbo, lex. §. 9. ¶ Vt autem hæc accuratius collimentur, speculandum primum de prima conclusione est, quo sit gradu tenenda. Ad quod respondetur non esse tam sublimi tāque firmo certitudinis gradu constabilitam de ciuilibus legibus, quàm de ecclesiasticis: ob idq; de Ecclesiasticis, Papæ potissimum ac Cōciliorum, adhibetur quarta conclusio. ¶ Tanquàm fides catholica confitēdum est Ecclesiasticas sanctasq; leges obligare in foro conscientiæ genere suo sub reatu mortalis maculæ. Irrepsit enim olim Vvaldēsium error, postq; Ioannis Vvitcleff. corūq; tandem legitimi hæredis Lutheri, quòd neque in pontifice maximo, neque in tota ecclesia potestas vlla est cōdendi aut articulos fidei, aut morum leges. Sic enim habet vigesimus septimus eius articulus inter exhibitos ad Leonem: Quare (vt aiunt) sola illa mandata obligant in conscientia, quæ in Euāgelio explicita sunt. Extant autem apertissima testimonia, quibus isti confutantur. Vt est illud Lucæ. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et Matth. 18. Si peccauerit, &c. die Ecclesiæ, si ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Vbi cō pertissimū est iurisdictionem Ecclesiæ designari. Itē, quodcūq; ligaueris super terrā, erit ligatum & in cœlis. Et Ioan. 20. Data est mihi oīs potestas in cœlo & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritū sanctum: quorū remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinueritis retēta erūt. Quid euidētius q̄ illic (vt ait Chrysost.) collatam fuisse à Christo Apostolis ac subinde Ecclesiæ potestatem quā ipse attulerat à Patre? Eo præcipuè q̄ retinere peccata, functio est habentis potestatem obligandi. Et Deut. 17. lex extat q̄ qui nō obediret sacerdoti morte moreretur: morte autē nemo plectit nisi ob graue peccatū mortale, ergo fortiori ratione lege noua, quā & Christus instituit, & spūs sanctus gubernat, eadē est authoritas cōfitenda. Idq; verba illa palā ostendunt Actuū. 15. Visum est spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis, quā hæc necessaria, &c. Re vera cū ecclesia suis legibus obligare nos intelligat sub reatu mortalis culpæ, & Christus suā sit curā pollicit⁹ & spūs sancti regimē quē ad hoc se missurū promisit à patre, ne in rebus tā arduis falli posset, certissima colligitur fides, in hoc eandem

Secunda cō clusio.
Legis iniustitia unde sit pēsanda
Tertia conclusio.
Matthæus.
Actu. 5.
Sylvester.
Quæstio.
Solutio.
Quarta cō clusio.
Vualdenses
Ioānes Vuitcleff.
Lutherus.
Refutātur hæretici sacrarū literarū oraculis.
Luc. 10.
Matth. 18.
Ioan. 20.
Chrisost.
Deute. 17.
Actu. 15.

dem ecclesiā nō deseri, sed certa pollere authoritate obligādi. ¶ Iam id demū de ratiōe finis cōuincitur. Enimuerò cùm mortalium status nunq̄ sit fix⁹, sed ꝓ tēporū locorūq; diuersitate lubricè varietur, nō satis Christus legibus à se positis Ecclesiæ in perpetuū cōsuluisset, nisi potestatē reliquisset in ecclesia nouas pro tēpore cōdendi, quę in suo ipsius diuino foro obligare valerēt. Hęresis autem hæc iam in cōcilio Viennensi, vt habet Clemē. ad nostrā. de hęret. & in Constātiēsi, ac deinceps à Leone. 10. merito suo condēnata est. ¶ At verò de potestate ciuili nō est tā to robore cōclusio firma, quin sint in contrariū argumēta nōnulla. ¶ Primū, obligare ad culpā in foro cōscientiæ, cū animas vulneret, videtur spiritualis potestas, qualis in Ecclesia est: non autē in potestate ciuili. Secundò, potestas ciuilis nō illuc vsq; ꝓtendi tur, vt posit peccata remittere: cōsequēs ergò apparet vt neq; posit in peccata cōijcere. Iniquū enim censere quis posset vt qui religare nequit, ligare valeat: ecclesia nāq; vt rū q; pōt. Tertiò, finis proximus ciuilis pōtatis est tēporari⁹ reipublicę status: ergò ad eternā supplicia nō se dilatat. Quartò. Potestas q̄ in cōscientia reum culpę punire nequit eterna pœna, non pōt sub reatu talis culpæ obligare: potestas autē ciuilis in foro cōsciētię nullā pōt imponere pœnā sicuti spiritualis q̄ illas in sacramēto decernit pœnas, quas si hic nō persolueris, patieris in altero sæculo. Postremò arguitur vt articul⁹ neruusq; materię detegat. Aut obligatio ad culpā est in arbitrio principis ferētis legē aut ꝑter suā voluntatē sequitur ex natura legis. Si prius ꝺderis, fit vt nunq̄ lex ciuilis obliget sub reatu culpæ: quia nulla est lex q̄ talem circunstātiā exprimat. Si aūt posterius cōcesseris, vt obligatio sequatur ex natura legis, cōsequitur vt Princeps nullā posit cōcedere legem, q̄ nō obliget sub reatu culpæ; quod tamē creditu durū est: quādoquidē in religionibus, præcipuè in nostra multæ sunt leges nullo nos ligātes culpæ reatu. ¶ Veruntū his nihil obstantibus cōclusio q̄ secundùm mentē. D. Tho. primo loco asserta est, suam etiam inconcussam retinet veritatē in ciuilibus legibus: quippe q̄ ad culpā obligāt, & ꝺ genere suo ad mortalē. Enimuerò sicut reipublicæ ecclesiasticæ, sic & ciuili necessaria fuit ratione finis potestas seipsam gubernā di, atq; adeò leges pro tēporum regionū q̄; varietate instituendi: licet hęc potestas (vt libro. 4. sub titulo de dñio, fusiùs differendum est) aliter quā ecclesiastica à Deo defluxerit. Illā enim Christus p se cōtulit ecclesiæ diuina lege: hæc aūt per legē naturæ descendit, qua quęlibet respublica seipsam administrā di authoritatē habet, quā & regibus cōferre potuit. Itaq; quia respublica ciuilis, familia quoq; Dei est, fit vt sicuti qui cōtra suas leges proximum offenderit, ante eius tribunal reus habeatur: qui vero secundū easdem fuerit erga cōsdē ꝓximos beneficus, dignus habeatur prę mio: sic ꝓrsus & qui leges humanas p potestatē ab ipso collatā conditas vel violauerit, vel custodierit. Et hoc est obligare in cōscientia. Sed confirmatur etiānū eadē conclusio. Facere cōtra legē Principis est malū morale, ergo pēnā apud deū. Antecedens est notū: quoniā si lex iusta est, regula rationis existit, ꝓtergredi autē rationis lineā, obliquitas est, ac subinde peccatū. Cōsequentia nihilominùs inde claret, q̄ quicquid mali in moribus est, peccatū existit: vt egregiè. S. Th. 1. 2. q. 21. disseruit. ¶ Deinde lex humana à naturali (vt dictū est) deriuat, q̄ cōstituit id qđ generale est in particulari specie virtutis, vt genus pacis ad hoc qđ est armis nō vti nocturnis: ergò leges humanę obligāt in foro cōscientiæ. Ac demū postrēmū adhibetur argumentū peculiariter de lege ciuili. Principis finis, licet proximus sit, quietus status reipublicæ, supremus tñ est sempiterna fœlicitas ad quā ille tēporalis finis tendit: ergò pōt suis legibus per virtutē sibi cœlitus donatā in illo supremo foro obligare. Colligamus ergò q̄ licèt non sit manifestaria hæresis hāc autoritatē & vigorē ciuilibus legibus, veluti ecclesiasticis denegare, esset tū ꝓfectò temerariū & cōtra doctorū cōsensum, qui prę cipuū habēt nomē. ¶ At verò vnus Ioānes Gerson, vir aliàs egregiæ notæ, reuocare nos huc cogit in disputationē vtrū huiusmodi humanæ lēges p se ipsas obligēt inquātū humanæ sunt, id est inquantū potestate hoibus cōcessa cōdite: an verò eatenus prorsus quatenus diuina lege stabiliunt. Sustinet enim tract. de vit. spect. 4. opinionē de hac re singularē: nēpe q̄ nulla lex neq; ciuilis neq; ecclesiastica, imo neq; naturalis vim habet obligandi in conscientia ad culpā, sed sola lex diuina est quę obligat, humana verò inquātū est illius interpres. Quæ quidē opinio nō tantùm nomine (vt quidā putāt) à cōmuni differt, sed re certè latissimè. Nō inquā hoc tantū ait q̄

Ratio in hæreticos.
Concilium Viennense.
Concilium Constanti.
Leo decim⁹.
Argum. 1.
Argumē. 2.
Argumē. 3.
Argumē. 4.
Postremum argument.
Leges ciuiles ligāt in conscientia
Probatio.
Cōfirmatio eiusdem cōclusionis.
S. Thomas.
Altera ratio ad idē.
Postremum argumētū.
Gersonis placitum

Universidad de Deusto
Biblioteca

leges humanæ idcirco obligẽt q; tales potestates diuinitùs sunt hominib⁹ collatæ: hoc enim nos fatemur: sed ait nullã esse potestatẽ creatã à deo cõcessam obligãdi sub reatu culpæ, sed tantùm exponendi, & declarãdi diuinũ ius. Itaq; Papa, secundùm ipsum annalẽ præcipiens confessionẽ, nõ obligat potestate sua, sed ius duntaxat declarat diuinũ: quoniã, inquit, ante eius sanctionẽ lex Dei erat annuatim cõfiteri: sed qa nobis erat ignota, excusabat nos ignorãtia, pari modo ni si ius, inquit, fuisset diuinũ, Quadragesimã ieiuniare, p̃ceptũ Papæ nõ obligaret ad culpam, at qa tale ius erat, illud per Papã declaratũ nos ligat. Et multò (vt censet) vehementiori ratione leges principũ, nisi declarationes sint diuini iuris anteà ignorati, nullatenus ad culpã obligant. Sicuti præceptũ medici qui decũbentẽ iubet à nocuo cibo abstinere: nõ est obligatoriũ ad culpã: sed propterea ægrotus illa incurrit, q; transgreditur diuinã prohibitionẽ homicidij, qđ medicus declarat esu talis cibi perpetrari. Atq; isto ordine infert vsq; ad quatuordecim mirabilia corollaria. In summa vult, q; sicut ecclesia articulos fidei condere nequit, nisi illos explicãdo q; in sacra scriptura latitabant: ita neq; põt cõdere leges. Quin verò ait neq; legem naturalẽ vllo pacto obligare, nisi ius explicando diuinũ. Ecce opinionẽ Gersonis à quàm pauci ſimis intellectã, & ideo ab aliquibus creditã. Ratio illius est: quia sicut nemo nisi solus Deus põt conferre gratiã, ita neq; illã auferre, atq; adeò neq; obligare ad culpã per quã tollitur. Item sicut ecclesia legem de actibus internis ferre nequit, qa neque illos punire valet: sic quia æternã pœnã infligere nõ põt quæ culpæ debetur, fit vt neq; valeat ad culpã obligare. Atq; hac inquit ẽ causa Augusſt. definiuit peccatũ q; sit dictũ vel factũ, &c. cõtra legẽ Dei: quia scilicet cõtra nullã aliã peccare contingit. Attñ si fas est sic de doctore Catholico loqui, per parũ differt ab hæresi Lutherana modo impugnata, quę omnẽ aufert ab Ecclesia potestatẽ condẽdi leges. Imo Gersonẽ sibi luthe rani cõtra Catholicos patronũ obtendunt, licèt hoc mitiùs dicat q; põt papa diuinas leges declarare. Præterea dicere q; ãte sanctio nes Ecclesiasticas annua cõfessio, quadragesimalisq; abstinẽtia, esset de iure diuino, gratis sanè dictũ est, quin verò temerariè: qa nullo est pacto suasibile. Erat quidẽ præceptũ cõfessionis, sed tamẽ tẽporis præscriptio, ecclesiæ prudentiæ erat cõmissa. Ad hæc cum ecclesia hoc aut illud sub pœna excõicationis præcipit, vt putà cõparere in iudicio & similia, quis dicere ausit illud fuisse ius diuinum, nisi quia à deo data erat Pontifici talis cogendi potestas? Itẽ Ioan. 20. Propterea p̃ misit Christus, Data est mihi oĩs potestas: vt subdens, Accipite ſpiritũ ſanctũ: intelligeret eãdẽ ecclesiæ cõferre. Ac postremò quomodò Papa esset vicarius Christi, nisi leges eius familiæ & vrgẽtia præcepta ponere posset? Est ergò certo certius in ecclesia existere potestatẽ nõ solũ declarãdi diuinũ ius, verũ cõdendi humanum: quod ideo sic nũcupatur, quòd potestate humana proficiſcitur, licèt diuinitus recepta. Etenim sicuti licet arbores & animalia à Deo receperint virtutes generandi, nihilominùs creaturæ ipſæ per propriam virtutem generant & operantur: pariter homines per suam potestatem condũt leges, quę anteà non obligabãt, sed propter eà obligãt: quia positæ ſunt ab hominibus: vt 5. Ethico. cap. 7. ait Ariſt. Iam verò ius naturę ecquis neget per se obligare? ¶ Almain in q. de potestate Ecclesia. cap. 12. cõcredit potestatẽ ecclesiasticã obligare posse ad culpã mortalẽ, quia Papa est vicarius Christi: negat id tñ de ciuili nisi Gersonico mõ. Nihilominùs verisimum etiam est de ciuili, vt suprà expoſitum est ac demõstratũ. ¶ Vnde ad argumẽta Gerſo. & ad ea quæ nos adieci mus facile est respondere. Etenim licèt deus ſolus gratiã conferat, non tñ ipse aufert, sed nos per scelera nostra: & ideo nihil obstat quo minùs homines ex ſua ipſius institutione leges constituant, quarũ trãſgreſſores de gratia eius decidant, eò quòd ſuis miniſtris non obtẽperarunt: ob idq; quã homines nequeunt æternã pœnam infligere, ipse, veluti ſummus omnium iudex, infligat. ¶ Neq; obstat quòd potestas ciuilis nõ se extendat ad remittenda peccata: quia diuerſa ſunt miniſteria dei, vt ait Paul. vbi aũt Augusſ. dixit peccatũ esse contra legẽ dei, legẽ æternã insinuauit, à qua oẽs deriuãtur: etiam humanę quo ideo vno latiſsimo nomine oẽs cõprehendit. ¶ Ad intellectũ aũt alius argumẽti, videlicet quomodò leges principũ obligẽt ad culpã: vtrùm ſcilicet pro arbitrio ſuo, an verò ex natura legis. Notandũ est discrimẽ inter ecclesiasticã potestatẽ & ciuilẽ. Ecclesiastici enim prælati, quia ſpũalium iudices ſunt, possunt leges cõdere: nõ modò constituẽdo opera in ſpecie certa virtutis aut vitij verum

Motiuum Gerſonis.

Alia ratio eiuſdem.

Gerſonis positio parum differt ab hæreſi Lutherana.

Primarõ in Gerſonem.

Secũda rõ.

Tertia ratio

Poſtremarõ

Ariſto.

Aluain.

Ad primum argumen. Gerſonis.

Ad ſecundũ argumentũ.

Ad poſtremũ argum.

Diſcrimen inter eccleſiaſticã poteſtatem & ciuilem.

verũ etiã discernendo inter veniale & mortale, atq; adeò decernẽdo transgreſsionẽ ſuę legis esse mortale crimẽ: ſeculares aũt principes id nequeunt definire. ſvt leges ſuæ sub culpa veniali aut mortali ſeruent, ſed duntaxat conſtituunt opera in ſpecie virtutis aut vitij. An vero transgreſsio vel omiſsio mortalẽ labem trãſgreſſori impingat, ex rerũ natura examinãdũ est. Dicamus exẽpli gratia: Præcipit rex tẽpore famis frumentũ nõ asportari à regno, aut tpe inſtantis belli arma indui. Cõſtituit ergo illa opera in ſpecie obedientiæ: & ſcdm ſpeciatim in virtute fortitudinis. Et qa magni referũt, mortale est tũc non obtẽperare. Præcipit aũt aut nõ equitare mulas, aut fericis non indui, qđ inde incœpit esse tẽperãtiæ virtus: aut nõ ferre arma, qđ iam inde est virtus pacis: ſi parui referũt erit inobedientia nõ grauior quã venialis. ¶ Sed ſoluẽda tunc reſtat alia ſuperior obiẽctio: nempè q; tũc princeps nõ posſet leges ferre q̃ nõ obligarẽt ad culpã, qđ est falsum: cùm in religionib⁹ tales ſint leges in vſu. Negatur aũt cõſequentia. Sed ſciſcitaris iam ſignum quo dignoſcendũ est quæ nã lex obliget ad culpã, q̃ verò minimè. Sunt inter iuris interpretes q aiunt leges quib⁹ ſubnectitur pœna, nõ obligare ad culpã, hoc aũt ſtatim articulo ,pximo repudiabitur. Caieta. autẽ in materia de ieiunio ait nõ ſatis cõſtare legem ieiunij obligare ad mortale: qa nõ est lata cũ illo additamẽto ſub mortali reatu vbi inſinuat legẽ q̃ id non explicat, nõ obligare ad culpã. Porrò aũt (niſi ego fallor) gratiſsimè de hoc ipſe falſus est. Leges enim nũquàm ferri cõſueuerunt cũ tali acceſsione, Præcipimus ſub reatu culpę mortalis vel venialis, ſed ex operis natura & grauitate illud est ppẽdẽtũ. Quocirca fidiſsima regula est. Oĩs lex q̃ abſolutè fertur, hoc est q̃ cõtrariũ nõ explicat, obligat ad culpã, vel venialẽ vel mortalẽ ſecũdũ ptium operis. Et ratio est liquida, quoniã lex ſecũ affert obedientiæ p̃ceptũ: obediẽtia autẽ per ſe est virtus, & inobedientia, peccatũ. Quo fit vt quicũq; legẽ ferre voluerint, ſiue ſęculares principes, ſiue Eccleſiaſtici pp̃oſiti, q̃ nõ obliget ad culpã, illud debent explanare. Neq; aliud põt conſtitui ſignũ. Documẽto ſunt conſtitutiones noſtrę, in quarũ capite ſic habet, Regula noſtra & cõſtitutiones non obligãt nos ad culpam ſed ad pœnã: niſi ,ppter p̃ceptum vel contẽptum. Quod quidẽ documentũ est, q; niſi illa fieret adiectio, non poſſet nõ obliga re ad culpam. ¶ Supremum aũt dubium in calce quæſtionis ſupereſt. Vtrùm eatenus leges humanę ſub reatu lethalis maculæ obligare valeant, vt mors etiã ſit anteà ſubeũda, quã vel omiſsione vel trãſgreſsione violetur. Apparet enim nõ tantũ ineſſe virium in legiſlatoribus humanis: cùm nõ ſint dñi vitæ & mortis. Caie. 1. 2. q. 96. artic. 4. cõſtituit regulam, quòd oĩs lex humana q̃ obligat ad mortale, obligat ſubinde ,p ſui obſeruatione mortẽ perpeti, niſi caſus aliquis benignitate legũ excipiatur. Ratio eius est, q; mors animæ fugienda est prorſus antequã corporis, ob idq; cùm lex humana obligat ad mortale, citiùs ſuccumbendũ est gladio, quàm legi obuiãdũ. Imò inquit, perinde est dicere, legem humanã nõ poſſe obligare ad mortẽ pro ſui obſeruatione, ac nõ poſſe cõſtituere actũ in culpa mortali. Appẽdet ẽim ex aliqua exẽpla. Potiùs eñ ẽbet homo interire, quã cum conſanguinea matrimoniũ cõtrahere. Et in ca. Sacris. de his q̃ vi met. ve cauſ. fiunt, ait Innocẽt. quod cùm pro nullo metu debeat quis peccatũ mortale incurrere, nullo obſtante metu licet cum excõicatis cõmunicare. ¶ Arbitror tamẽ ſic verum eſſe humanam legẽ valere tanto cum rigore obligare, vt tamẽ Caieta. reſponſio cenſura indigeat. Igitur primum oĩum certũ est tanti referre poſſe reipublicæ id qđ præcipitur, vt lex pro ſui obſeruatione ad mortẽ vſq; obliget. Etenim cùm princeps in bello militi præcipit locũ ſeruare, vnde præſentaneum periculũ reipublicæ exiſtit, vitam potiùs q̃ locũ deſerere debet. Imò quoties q̃piam ſub pœna capitis iubet, periculũ ſubeundũ est capitis ,p legis cuſtodia. Nam etſi princeps nõ ſit abſolutè dñs vitæ, vti Deus, tamẽ accidente cauſa põt ſubditos exponere morti, ſicut totũ partes. Nihilominùs nõ est vſq; adeò vniuerſalis regula Caiet. Neq; idẽ est obligare ad mortale, & obligare nõ obſtante periculo mortis: nã lex ieiunij pro culdubio ſub reatu mortali obligat, & nihilominùs ſi tyrãnus mortẽ alicui minaretur niſi ieiunium frãgeret, nulla porrò eſſet culpa illud frangere, niſi dum tyrãnus in contẽptum legis ad id cogeret: tũc enim tenerẽtur Chriſtianus potiùs mori. Enimuerò quãuis potiùs ſit moriendũ, q̃ peccandũ, nihilo minus non p̃ſumitur lex tã rigidè ſemp cogere. Et ideò an lex obliget ad mortem oppetendã necne, examinandũ est ex operis grauitate. Quin verò neq; lex diuina cũ illa

Error Caietani.

Pulchra regula.

Rõ regulæ.

Quæſtio.

Iuriſcõſultorum ſñia. Caietanus.

Poſtremum dubium.

Ratio dubitandi. Caietanus.

Fundamẽtũ Caietan.

Quo ſenſu Caietanio nio uerum habeat.

Regula Caietani nõ est uniuerſalis.

Soluitur ratio Caietani

Universidad de Deusto
Biblioteca

acrimonia nos vbiq; obligat. Nemo eñ te-
Leges eccle siasticæ non obligant cũ discrimine mortis. netur vel se vel filiũ cum periculo mortis ba
ptizare, aut alia suscipere sacramenta. Quin
verò crediderim ecclesiasticas leges nunquã
obligare tanta cogendi vehemẽtia, nisi quã
do vel contẽptus eiusdem legis interueniret
Ratio dicti. vel iniuria fidei. Et ratio est: quia qui metu
mortis cõtra legem facit, nõ delinquit ex in
obedientia, sed metu: sicut qui fame frangit
ieiunium, non formaliter peccat cõtra obe-
Satisfit aliis Argu. Caie. dientiã, sed cõtra tẽperantiam. Quod autem
nullo metu posit qs cõtrahere cũ cõsangui
nea: hoc est qa nõ est materia matrimonij,
nec fieri potest p metum: sed talis concubi-
tus esset fornicatio. Illud aũt caput, Sacris, ci
tatum oẽs intelligunt de cõmunicatione in
sacris & interueniente scandalo. Si enim dũ
sacerdos coram notorijs excõicatis celebrat
plebs acciperet scandalũ, suspicans leges Ec
clesiasticas nullius esse valoris, aut illum esse
manifestariũ inobedientem: in tali casu po-
tiùs deberet mori, quàm id facere. Alias cõi-
care cum excõmunicatis ad fugiendum pe-
riculum mortis, nõ esset lethale crimen.

Ad primum argument. REstat ergo respõdere ad argumẽta in
capite quæstionis ꝓposita. Primũ au
tẽ iam solutũ est sic, scilicet, qꝫ licèt ho
mo per se potestatẽ non habeat in foro dei,
tamẽ tanꝫ eius ministerio fungens præcipe
re id põt: cui qui resisterit, resistit eius ordi-
nationi, & ipse sibi damnationẽ acquirit se-
Paulus. cundùm Paul. ad Rom. 13. ¶Secundo autẽ
Ad secundũ Argumẽ. argumento conceditur patrem familiàs obli
gare posse suos liberos ad mortale. Vt si rem
illis eximij põderis æquissimè & seueris simè
Augusti. præciperet. Nam & eorum potestas à domi
no Deo est: nimirum præcipiente liberis ho
norare parentes. Vnde Augustus. sup Psal. 70
Salomon. Vbi iubet pater quòd cõtra Dominum nõ
Paulus. fit, sic audiendus est quomodò Deus. Et Sa-
lom. Prouer. 6. Cõserua fili mi præcepta pa-
tris tui. Et Apostolus ad Rom. 1. alijs crimi-
nibus annumerat, nõ obedire parẽtibus. Su
Ambrosius per quibus verbis Ambr. Quanta, inquit, in
solẽtia arrepti sũt, vt neq; parẽtes suos quos
authores in natiuitate habent agnoscerent:
hoc eñ esse sine intellectu: sine charitate sci
licet Dei: peccatum autem charitati Dei ad-
uersum, mortale est. Et Deut. 21. Pœna mor
tis decernebatur filio qui contumax esset et
proteruus, neq; audiret patris aut matris im
periũ, & coërcitus obedire contẽneret. Ver
Aristo. ba sunt legis. Quin verò & inter omnes na-
turales obedientias (vt. 1. Poli. Arist. docet)
hæc est prima quæ parẽtibus debetur. At &
vxor quandoq; teneretur sub tali reatu obe
dire marito, tãetsi eius præcepta, quia vi co-
ërciua carent, vim non habeant legũ. An ve
rò in famulos & reliquam familiã eadẽ fun-
gatur authoritate, non facilè crediderim.

Ad tertium argumentũ. ¶Ad tertium respõsum est in tertia cõclu-
sione, quòd leges diuinis aduersantes, nõ ha-
bent legum robur, sed sunt potiùs cõculcan
dæ. ¶Et ad eundem propè modum respon-
Ad quartũ. detur ad quartum, qꝫ sentẽtiæ, quæ ideo pe-
nitus iustæ sunt quod secundùm tãtùm ex-
terum forum in falsa præsumptione fundan
tur, non obligant in cõscientia: quia cũ sint
veritati contrariæ, lex naturalis ac diuina a-
liud cõtinet. Diuersimodè tamẽ consideran
tur. Nam dum sniã diuinæ legi nõ est omni
nò cõtraria, tunc cõdẽnatus, licèt possit quo
modocunq;, citra scandalum & vim iudici
illatam, iudicio se eximere, põt nihilomin⁹
& eidem auscultare. Vt cõtingit quãdo inno
cens condemnatur. Quando verò diuina lex
omninò est contraria, vt dum quis cogitur
Ad quintũ. illam cognoscere qꝫ verè nõ est sua, citius de
bet mori qꝫ obedire. ¶Et pari modo respon-
detur ad quintum. Quando enim leges hu-
manæ iniquæ sunt in subditos, si citra scan-
dalum fieri potest, non est in conscientia eis
obediendum: secus si tale scandalũ oriretur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm omnis pœnalis lex obliget ad culpam

DVOS hic articulos adhibere est
operæpretium de lege pœnali,
in qua nonnihil subest singula-
ris ambiguitatis. Et primo quæri
tur, vtrùm humana lex quæ obligat ad pœ-
nam, pariter obliget & ad culpam. Et argui
tur à parte negatiua. In primis leges pœnan *Primarõ.*
irregularitatis continentes, non omnes obli
gant ad culpam: nã iudex qui iustè est cau-
sa sanguinis, irregularis fit, vt patet in titulo
de homic. voluntario. & Can. aliquantos. di
stin. 51. Et bigamus fit similiter irregularis,
vt patet. 34. dist. c. si cuius. & tamẽ nulla illic
inest culpa. Nã hæc vna fortè est causa, ob
quam regula iuris exceptionẽ fecit: Sine cul
pa (nisi subsit causa) non est aliquis punien-
dus, vnde illud collectum est axioma: Et si si
ne causa non põt infligi pœna, potest tamẽ
sine culpa. ¶Secundo, in religionibus) vt de *Secũda rõ.*
nostra iam suprà dictũ est) extãt leges obli
gantes ad pœnam sine culpa: ergo quotiẽs-

cunq;

cunq; princeps pœnam adnectit legi nõ est
cẽsendus obligare ad culpã: sed pœna esse
cõtẽtus, nè oraculo illi aduersetur Naũ Pro
Naum. phetæ ca. 1. Nõ cõsurget duplex tribulatio.
Tertia rõ. ¶Tertiò innumerę sunt leges tã diuinę quã
humanæ quæ nullam induunt preceptifor
mam, sed tantùm pœnæ: vt illa Exod. 22. Si
quis furatus fuerit bouem aut ouem. &c.
quinq; boues ꝓ vno boue, & quatuor oues
pro vna oue restituet. Et. 2. q. 3. Qui nõ ꝓba
uerit quod obiecerit, pœnam quam ipse in-
tulerit, patiatur. Et. l. capitali. ff. d pœnis. Sic
habẽt leges: Incẽdiarij capite puniũtur. Fœ
nerarij capite puniendi sunt, & multæ sunt
similes quibus nihil prorsus præcipitur, aut
ꝓhibetur, sed pœna tãtum statuitur, illæ er
go non obligãt ad culpã, sed prorsus ad pœ
nam. ¶In cõtrariũ est Canonicũ ius: Cano.
Satis puersum. 56. dist. vbi habetur, satis esse
peruersum, vt quis suis officijs priuetur, quẽ
sua culpa vel facinus à suo gradu non deijcit.
Et idem notatur. l. si putator. ff. ad. l. Aquil.

QVæstio hæc, si natura pœnæ satis per
penderet, nõ erat cur reuocaret in du-
biũ: adeò res ꝑ seipsa liquet. Sed quia
vulgus nescio quo colore ait legẽ quę obli
gat ad pœnã nõ obligare ad culpã, necesse
Cõclusio re sponsiua. est errorẽ hunc elidere. ¶Rñdetur ergo vni
ca gñali cõclusiõe. Nulla prorsus est lex pœ
nalis, si legitimè sit pœnalis noianda, quę nõ
obliget ad culpã, nisi cõtrariã intẽtionẽ ex-
pressẽrit, dicẽdo, nõ intendimus obligare ad
culpã, aut quid simile, vt superiori quæsti. ex
S. Thomas posita est. Cõclusio est S. Th. 2. 2. q. 108. ar
4. vbi eã, vt pleraq; oia luculẽter dilucidat.
Ratio quæ stionis. Et est lumine naturali notissima. Pœna em̃,
vel ipso attestante noie, tam cognatã habet
cõnexionẽ ad culpã, vt pœnæ, neq; rem ha
beat, neq; iustũ nomẽ, nisi sit pro culpa posi
ta. Loquimur enim hic de pœna iuridica ꝓ
eo quod est vltio & vindicta. Nam accipit
pœna quoq; physicè ꝓ cruciatu quẽ qs pa
titur, vel à febre, vel ab alio quouis morbo
afferẽte dolorẽ. Neq; opus porrò est alia ꝓ
batione præter nois significationẽ. Vindica
re enim & vlcisci, & suppliciũ poscere, atq;
adeo pœnã infligere, neutiq; nisi ꝓ culpa fas
est. Quocircà nisi culpa adsit impropriè, &
præter verborũ significatũ vsurpatur: fit em̃
per pœnã iusta repensio culpæ: nempe vt q
suæ obsequens voluntati deliquit (nam se-
cũdũ Augustũ. vbi nõ est volũtarium, nõ est
Secundæ ratio. peccatũ.) cõtra candẽ suam voluntatẽ patia
tur. ¶Scdò id probatur. Leges humanæ (vt
ꝓximo articulo constitutũ est) si absq; pœ
næ cõminatione absolutè ponãtur, ad cul-
pã obligãt: at cõminatio pœnę legis appo-
sita nõ est cõtrarij signũ, ergo tunc etiã ea-
dem manet obligatio ad culpã. Probat mi-
nor, qa comminatio pœnæ natura sua illuc
spectat, vt obseruantius lex custodiatur. Ea
nanq; ratione in illo articulo de legis actib⁹
dictũ est vnum esse punire, qꝫ sicut in specu
labilibus ꝓ principia inducunt cõclusiones:
ita & in practicis ꝓ cõminationem pœnę in
dicitur obseruãtia ꝓcepti: ergò nõ solũ pœ
na nõ est indiciũ ablatæ culpæ, verùm con
trà, aptũ est testimoniũ grauitatis ipsius, qꝫ
de transgressione omissionêqꝫ legis cõtrahi
tur. ¶Tertiò arguit. Huius causa quòd ma- *Tertia rõ.*
ior minorue aut maxima assuatur legi pœ
na, nõ alia afferri potest, qꝫ ꝓportio culpæ:
iuxta illud Deut. 25. iuxta mẽsuram delicti
erit & plagarũ modus. cuius simile est. c. Exi
uit. extrà, de his quæ fi. à ma. par. ca. & c. Fœ
licis. de pœ. lib. 6. ergo quæcunq; pœna te-
stimoniũ est culpę. ¶Accedit quartò & diui
num exemplũ. Illa enim lege quã Deus pri *Quarta rõ.*
mã posuit parentibus nostris in statu inno-
centiæ, quia eius præuaricatio tam lõgè gra
uissima erat, & enormissima, truculẽtissimã
pœnã cõminatus est, dicẽs: In quacunq; ho
ra comederis ex eo, morte morieris. Quo fa
ctũ est vt mors, morbiq; ac cæterę calamı-
tates & ærũnæ, quæ si in puris essemus na-
turalibus cõditi, nõ pœnæ, sed natura nobis
essent, iam nunc ob culpã Adæ expoliantis
nos originali iustitia, quæ nos ab his seruas-
set incolumes, pœnæ & dicũtur & sunt. Pro
pterea q modo quodã eius nos parẽtis vo-
luntate peccauimus. Punitur ergò nemo ni
si ob culpã, sine suã ꝓriã, siue suorũ parẽ-
tum, quorũ pars quodãmodò existit. Vnde
illud Exo. 20. Ego sum deus zelotes visitãs
iniquitatẽ patrum in filios, in tertiã & quar
tam gñationem. Fateor nos quidẽ quãdoq;
à deo flagellari, nõ solũ ob delicta pręterita,
verùm vt in futurũ cautiores viuamus: illa
verò flagella non tam pœna sunt quã ꝑser-
uatorię medicinæ. Pręterea & i originis cul
pã cũcta resoluunt. Deinde & alijs dei exẽ- *Probatur cõclusio exẽ plis sacrarũ literarum.*
plis eadẽ cõclusio cõfirmatur. Etenim Exod. *Exod. 21.*
21. & Leuit. 20. iuxta grauitates scelerũ pœ *Leui. 20.*
nas statuit: Qui maledixerit patri suõ vel ma
tri, morte moriatur. Si mœchatus fuerit qs
cũ vxore alterius, morte moriatur &c. Qua
ꝓpter et si i euãgelio ꝓceptis Decalogi nul
la sit adiuncta pœna, tñ per humanas leges

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhibitæ sunt: vt. s. homicida, & fur, & reliqui nequam impuriq; homines mortis metu ab illorum violatione cohibeantur. Et est profectò cauillosum diuerticulum dicere, aliud esse in legibus diuinis quã in humanis: cùm potiùs leges humanæ diuinarũ esse debeant imitatrices. ¶ Ecquis præterea dubitet, quin cùm rex pœnam capitis commina tus militi iubet ne locum deserat, mortalis sit culpa inde referre pedẽ? Quin verò infalli bilis regula est, quod in neminẽ potest prin ceps pœnam capitis, aut mutilationis, aut exilij, aut omnium bonorum publicationis discernere, nisi pro transgressione vel omissione legis quæ sit lethalis culpa. Profectò nõ video vnde hæc plusquàm vulgaris opinio prodire potuit, quod leges obligantes ad pœnam non obligent ad culpã. Cùm pœna suapte natura, tum genuin⁹ effectus, tum & apertũ iudicium sit culpæ. Sed tamẽ qui eam inuexerunt non sunt illi qui de natura rerum philosophãtur. At verò alij Doctores hac parte doctiores, licet cõclusionẽ nostram non prorsus denegent, moderãtur tamen hac distinctione, quam ex Henrico Gandensi quolib. 3. q. 22. desumunt. Illeque fortasse fuit qui vulgari opinioni quam modo impugnabamus, ansam porrexit. Tametsi ipse moderatiùs opinatus est. Distinctio eius est hæc: Legum pœnaliũ aliæ sunt quæ præceptũ explicant vel prohibitionẽ, cui pœnæ cõminationem adiungũt: & has, qui illum defendunt, appellant pœnales mixtas, hoc est obligantes ad culpã pariter & pœnã: sed aliæ sunt quæ nullam exprimunt neu præceptionẽ, neu prohibitionem, sed tantum pœnã sub conditione: quarum figuram in tertio argumẽto proposuimus. Atq; has appellant purè pœnales. Aiunt ergo illas mixtas obligare ad culpam: has verò puras minimè. Veruntamen (vt salua id authorum existimatione dixerim, qui digni sunt pretio) callere mihi non videor vim huius distinctionis. Imò incõcussam arbitror vniuersalem veritatem nostræ conclusionis: nẽpè q̃ nihil habere potest rationem pœnæ, nisi vbi subest culpa, propter rationes factas. Sed absente culpa id quod fert imaginẽ pœnæ, potiùs erit pretiũ, vel pactũ vel quid aliud, vt statim in solutione ad tertium patebit.

Alioru opi.

Henricus.

Exploditur præterita opinio.

Ad primũ argumentũ.

AD primum igitur argumentum respondetur quod irregularitas, quæ non delicto ponitur (nã de illis secus res habet) neutiquam rationem induit pœnæ, sed indecentiæ cuiusdam quæ hominem ad sacros ordines sacrorumq; functiones reddit inhabilem. Ecquis enim dicat si iudex iustissimè addixit hominem supplicio, veluti pœnam illi statui ne possit ad sacros ordines promoueri? ecquis inquam egregiæ virtuti pœnã vnquam opposuit? Sed est indecorum atq; indecens (vt lib. 5. q. 1. dicturi sumus) vt qui sanguine contaminatur, sacramenta innocentissimi Agni dispenset. Pari nanque ratione bigamus, non in pœnã, sed propter significationem, quia Christus vnicã sibi ecclesiã despõsauit, fit irregularis. Quemadmodum & consanguinei contrahendo matrimonio inhabiles sunt & inidonei, non certè in pœnam, sed propter rei absurditatem. Quapropter regula iuris vniuersalem continet veritatem, quòd sine culpa non est aliquis puniẽdus. Nam interiecta parenthesis (nisi sub sit causa) si glossam auscultes, solũ docet, vbi interuenerit citra culpam causa, contingere posse vt homo propter indecentiam, quam irregularitatem vocant, ab aliqua dignitate repellatur. Quanuis eadem parenthesis aliter à diuo Tho. loco citato quàm à glossatore intelligatur: videlicet de flagellis iã memoratis diuinis, quæ non tam in pœnam cõmissorum criminum, quàm ceu medicinæ in futurũ infliguntur. Ad secundum responsum satis est quòd vbi lex suam expressit intentionem non obligandi ad culpã, salua res erit. Inde tamẽ non sequitur vt vbi absque tali expresione subiungitur pœna, tollatur subinde culpa. Nam verbum prophetiæ Naum nihil ad rem attinet: haud eñ duplex illic tribulatio idem est quod culpa & pœna. Sed illa sententia misericordiam Dei designat, qui pœna semel ad iustũ persoluta, nunquàm alteram reposcit. Circa tertium argumentum. Illi qui distinctionem Henrici defensant, contendũt leges illas cõmemoratas non obligare ad culpam. Neque illarum vllam quæ extant Leui. 20. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, mœchus & adultera morte moriantur. &c. Breuiter, nullam seu Canonicam seu ciuilem quæ ponitur sub hac conditionis figura, obligare putant ad culpam: sed illas præcisè quæ iubendo explicant quippiam fieri, aut non fieri sub pœnæ comminatione: vt est illa, Omnis vtriusque sexus. de pœn. & remiss. Qua præcipitur vt omnis semel in anno peccata sua confiteatur, & saltem in die Paschæ Eucharistiæ sacramentũ suscipiat: alioquin & vi-

Ad secundũ argumentũ.

Ad tertium.

Duo aduertenda.

Secundum.

Distinctio.

Obiectio.

Responsio.

& viuẽs ab ecclesiæ ingressu arceatur, & mõriens ecclesiastica careat sepultura. Hic autẽ duo adnotauerim. Vnũ q̃ etsi vera sit hæc opinio, nihil veritati cõclusionis nostræ detrahitur: quoniã illæ pœnæ nõ statuũtur ni si p̃ culpis, quæ, vel illis, vel alijs legibus vetãtur. Alterum est q̃ illas ego leges pœnales, siue diuinas, siue canonicas, siue ciuiles, quæ delictis pœnas decernunt, negare non audeam, quin obligent ad culpã. Nã q̃is illa delicta alijs mãdatis non essent p̃hibita, in illis certè satis exprimitur, pœnas illas & maximè capitales ad cohibẽdas culpas illic insinuatas institui, quæ ideo culpæ illic virtualiter p̃hibentur. Vtendũ ergo arbitror hac distinctione. Quãdo pœna applicat culpæ, vti in dictis legibus, obligatio sit sub reatu culpæ: quando verò lex formã habet potiùs cõcessionis, aut dispensationis, tunc talis lex nõ obligat ad culpã, sed tamẽ neq; id quod sub imagine pœnæ subiungitur, habet verã rationẽ pœnæ, sed pretij aut conuentionis. Subdamus exẽpla. Hæc lex: qui frumẽtum è regno euexerit, illud perdat, aut talem luat pœnã: re vera obligat ad culpã. Attamen si intentio Regis non esset distractionẽ frumẽti p̃hibere, sed illa ratione pecuniã colligere, lex tunc nõ obligaret ad culpã: sed tũ cõditio subiũcta nõ esset pœna, sed concessionis pretiũ, vt qui vellet euehere, tantũ cõtribueret. Sicut & respublica potest, & vetãdo legem hanc ferre. Qui ligna in nemore cæciderit, tali plectatur pœna: & rursum sinendo pro pretio. Qui cęciderit, tantũ soluat. Eodem modo. Si quis mulã equitauerit, illam perdat: profectò (vt reor) ad culpã obligat: sed si post latam legem ciues dispensationẽ procurarent, vellentq; eam pretio redimere, tunc lex hæc. Qui mulã equitauerit tantùm soluat, nõ est pœnalis: quia neque p̃hibitoria, sed potiùs concessoria. ¶ Quòd si contrà nobis obijciantur institutiones nostræ, aliarumq; religionũ, in quibus sic habetur. Nolumus obligare ad culpam, sed ad pœnam, vbi pœna sine culpa nominatur. Respondetur tales nõ esse propriè, ac legitimè pœnas, sed sunt quasi cõuẽtiones & pacta: quia mõnachi tali volũt voto astringere, vt si hæc fecerint, illa patiantur. Dicuntur aũt nõ ineptè pœnæ, quia propter res vetitas exiguntur, ac rependuntur. Cuius instar in nostro libello de abusu iuramẽtorũ cauẽdo, diceba mus q̃ citra obligationẽ ad nouam culpam potest quisq; se astringere vt quotiescũque iuramẽto fuerit abusus tantũ pẽdat. Allẽget hic etiã cõtra nos forsan leges aliquas ciuiles statuentes pœnas vbi non apparet subesse culpa. Quales sunt illæ de effractoribus carcerũ vt fugiant. ff. de effract. l. de ijs. & ff. de cust. & exhib. reo. l. in eos. cũ tamẽ liceat citra culpam cuicũq; victo id facere. Sed de his lib. 5. q. 6. respondebimus, q̃ vel est illic, vel præsumitur culpa.

Altera obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum lex pœnalis in foro conscientiæ ante iudicis condẽnationem obliget ad pœnam.

ARticulus proximus quo definitum est legẽ pœnalem, & ad culpã simul & ad pœnã obligare, in hanc nos disputationẽ mittit eidem agnatã, vtrum sicuti ad culpã, itã, & ad pœnam ante iudicis cõdemnationem obliget. ¶ Et arguitur à parte affirmatiua: Leges huiusmodi (vt dictũ est) non habent minorẽ vim obligandi ad pœnã q̃ ad culpã: & ideo legis virtus tam est punire (vt suprà dictum est) quàm imperare: ad culpã autem absque iudicis sententiã obligant: ergo & ad pœnã pari modo obligare possunt. ¶ Secundo arguitur. Iudex vigore legis per suam sententiã obligat ad pœnam: ergo maiori ratione lex per se ipsa. Aliter minoris esset vigoris lex q̃ iudex: cùm tamen contrà tota sententiæ virtus à lege dimãnet. Quin verò quisq; etiam potest se ad pœnam obligare quam absq; vlla sententia tenetur exoluere, vt dũ quis vouit si certum admiserit crimen, tali se pœna vltum ire: cur ergo lex id non possit? ¶ Tertiò arguitur, leges diuinæ ante iudicis sententiam obligant ad pœnam: possunt ergo & similes humanitùs condi: postquàm autoritas humana à diuina deriuatur. Extabat enim antiquitùs Leui. 15. lex, vt qui mulierem tetigisset fluxu sanguinis pollutam immundus esset vsq; ad vesperam, quæ quidem immundicies absq; vlla sententia contrahebatur. Et similes ferè extabant leges de leprosis alijsq; infectis hominibus qui ipso facto tenebantur ab aliorum se arcère contubernio. Item & sacrificia quæ ad expianda piacula iubebantur offerri, tenebãtur delictores in conscientia sacerdotibus exhibere. Et modò eadem ratione ecclesia potest pro aliquibus peccatis statuere pœnas, sicuti quadragesimale ieiunium indixit: quas nos merito pœnitentias tenemur perpeti: ergo

Argu. 1. affirmatiuæ partis.

Secundum.

Tertium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lex obligat in conscientia. His accedit & lex Christi Matth. 19. Qui dimiserit vxorē suā excepta fornicationis causa, facit eā mœchari: qua insinuatur licere dimittere adulteram quantū ad thori separationē in cōscientia an tequàm causa in iudiciū deferat: quā quidē pœnā ipsa tenetur pati. ¶ Quartò & de legibus multis humanis arguitur. In primis potest defunctus vsumfructum prædij legare vxori ea lege si pudicè vixerit, aut si ad secūdas non transierit nuptias: quam idcircò cōditionem cùm primū fregerit tenetur legatū hæredi remittere. Et potest pari rōne qui collegiū aliquod de sua substātia instituit leges cōdere, vt quicunq; collegarū hoc aut illud admiserit crimen, priuatus sit collegij iuribus, aut qđ à collegio receperat, restituat, quæ quidē leges absq; alia iudicis sentētia in conscientia obligant. Et potest Rex tali lege iudices ministrosq; iustitiæ ad munera reipublicæ assumere, vt quicūq; iudiciū vendiderit, aut munuscula susceperit, eo ipso nulla alia spectata sententia tali, aut tali pœnæ subiaceat. Quales sanè leges in Hispania a-
lijsq; bene institutis prouincijs extant. Quę quidem profectò cōscientiam perstringūt. Et in nostra Vniuersitate statutum est, vt scholaris, qui in petitione Cathedræ prensa-
Argumē.5. uerit seu ambierit, quod subornare vocāt, ipso facto sit suffragatoria voce priuat⁹. ¶ Prętereà quintò, cùm Rex lege ptiū statuit frumenti, vel quarumcunq; aliarū merciū, adijciens transgressori pœnā, obligat ad eandē pœnam in cōscientia. Et inter omnes extāt leges præscriptionis quarū virtute possessor bonæ fidei absq; vlla iudicis sententia in cōscientia acquirit in decēnio rerū mobiliū domi-
niū & numero quadraginta annorum rerum etiā immobiliū: vt latè patet vtroq; iure, sub eisdē titulis de præscripti. hæc autem lex est pœnalis: ob negligētiā: quippè illius qui tanto temporis interuallo rem suam neglexerit priuatur ei⁹ dominio: ergo lex pœnalis ante judicis sententiam obligat in con-
Argumē.6. scientia. ¶ Sextò arguitur ex. c. si qui. de præscrip. lib. 6. vbi duo distinguunt modi, quib⁹ potest quispiā rebus possessis priuari. s. aut per sententiā, aut ipso iure. Etenim, nisi lex per se ante iudicis sententiā reū mulctaret, inanis esset illa distinctio, quia nō superesset nisi vnus puniendi modus. s. per sentētiam.
Argumē.7. ¶ Septimo leges in iure sub diuersa forma statuuntur pœnales. Aliæ quippè sunt quæ explicāt sententiā ferendam illæ. s. quæ tanquàm sunt monitoriæ, vt habetur in glos. super. c. vnico. de sagitta. videlicet quoties dicitur, Præcipimus sub pœna seu sub interminatione, vel excōicationis, vel anathematis, vel suspensionis. Vnde illud verbū capituli Dolētis. de celebr. Miss. sub pœna suspensionis penitùs inhibemus, sic glossatores legūt, vt ipsum intelligant solùm illic ferendā sententiā cōminari. Et expressiùs. c. relatū. de iure patro. post verbū, sub anathematis interminatione, phibere curetis, cōtinuò subnectitur. Si quis autē prohibitionis vestræ contēptor extiterit, excōicationi subdatis. Aliæ verò extant vrgētiores leges: puta quæ pœnas nō admonēdo cōminantur, sed castigādō infligūt. Quarū vtiq; quatuor habentur cap. cùm secundùm leges. de hæret. lib. 6. Prima, vt cōtrahentes incæstas nuptias naturæ nefarias, hoc est turpitudine se cōtra naturā polluentes, ipso facto suarū rerum dominiū perdant. Secunda vt rapta mulier, quę cōtra volūtatem parentū raptori nupserit, omnia bona ipso iure amittat. Tertia vt illi etiā qui arma vel spēs ad hostes fidei transuexerint, earundem specierū & rerū proprietate hoc ipso priuentur. Ac præ omnibus Quartò, vt hæretici ipso facto priuentur bonis suis, quę fisco adiudicentur, quæ quidem priuationes ipso facto (vt illic refertur) fiunt secundùm ciuiles leges. His insuper Quintus adhibetur casus in crimine læsæ Maiestatis, vt habetur l. fi. C. ad legem Iul. maiestat. Est sextus iure Can. aduersus eos qui vel Romanæ ecclesiæ Cardinalem percusserint, vel ceperint, vt patet in. c. Fœlicis. de pœnis. lib. 6. Nā hi reputantur ecclesiæ maiestatē læsisse. Et septima est lex similis in eos qui mutilant, vulnerant &c. Romipetas, vel peregrinos in Hierusalē: vt patet ex more Romano, quo in cœna Domini omnes illi declarantur excōmunicati atque suis priuati bonis. Vniuersos inquam hoc genus criminosos legibus sancitum est ipso facto rebus suis mulctari. Vnde fit consequēs leges obligare ad pœnam in foro cōscientiæ: nam alias nullum superesset interstitium inter huiusmodi leges atq; alias monitorias. Et confirmatur ratio, quia pœna excommunicationis, suspensionis, &c irregularitatis ipso facto ante iudicis sententiam incurritur. ¶ Octauò longè vrgentius argui- Argumē.8.
tur ex cap. pro humani. de homi. volunt. lib. 6. Illic enim in eos qui per Assasinos quempiā occiderint, illa profertur sententia, vt excommunicati omni honore & ordine & officio

ficio, & bñficio ipso facto priuentur, eadēq; liberè alijs conferant. Itaq; postq; scelus probabilibus argumētis cōstiterit, nullatenùs alia sentētia requiratur. Verba legis sunt. Accedit & vehementiori tenore Pauli secundi
Paulus secundus. Decretalis Extrauagans, Ambitiosæ. in qua aduersus illos q ecclesiastica bona alienauerunt truculentior denuntiatur censura: nēpè vt ipso facto absq; declaratione aliqua sint suis bñficijs & dignitatibus priuati. ¶ In cōtrariū autē facit quod in eodē cap. cum secūdùm leges. post illud verbū, bona hæreticorum ipso iure decernimus cōfiscata: subiungitur, Cōfiscationis tū huiusmodi executio, vel bonorū ipsorum occupatio fieri nō debet per principes, aut alios dominos temporales (iuxta Gregorij Papæ prædecessoris nostri declarationēm) anteq; per Episcopū loci vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habet potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

Fit planus quæstionis titulus.

QVæstionē præsentem pluribus q̄ fortè par esset dissertā curabo: eò quod viri egregiè docti illā cōtrouertūt. Quorū est Alphōs. Castro Frāciscanus, de literis certè & religione benemeritus, ac mihi perinde obseruandus. Nam q̄is tum in alijs, tum etiā forsan & in hoc certiùs me, rē coniectauerit, videor mihi tū paulò aliter sentire. Respō debo ergo more nostro ad quæstionē quinque conclusionibus: ac perinde rationibus, ac testimonijs quæ contra obijciuntur pro meo captu satagam respondere. Neq; verò tanti disputationē feciſsem, nisi tanti familię Christianæ referret cōscientias de hac re informari. Quò autem perspicua sit lucidaq; oratio, ex multis quæ de lege pœnali disputātur, hoc solùm ad rē potissimùm scire pertinet. Vtrùm eo ipso q̄ quis transgreditur legē, quæ ipso facto trāsgressorem suis bonis priuat, teneatur in cōscientia fisco eadē bona mancipare: an verò citra culpā posit ea retinere vsq; ad iudicis sententiā: vel ob id q̄ illuc vsq; dominiū retinet: vel quia possessionis seu concessionis iure potitur. Hæc naq; quæ causam interrogat, noua est quæstio.

Prima conclusio.

¶ Prima ergo esto conclusio. Lex pœnalis ob id quod dicat ipso facto, vel ipso iure, aut quid simile, nō obligat ad pœnā ante sentētiā à iudice latā, sic vt reus teneatur in cōscientia bona sua statim cōmissa culpa à se abalienare. Sed si quæ lex taliter obligat, aliundè arbitrādū est. Hanc ergo cōclusionē Abba-
Panormit. d. ti Panormitano, salua eius autoritate, è regione contraponimus. Cuius regula est super. c. Canonū. de constit. & c. dilecti. de arbit. q̄ ille cuius bona sunt ipso facto cōfiscata, non potest illa cū bona cōscientia retinere, quia statim sunt, inquit, acquisita fisco. Verba eius sunt in. d. c. Canonū. Et quoniā testimonia naturalibus rationibus elucescūt, ab eiusmodi rationibus exordiar. Eò præsertim q̄ patroni cōtrariæ sententiæ illi principio nituntur, quod nullū (vt aiūt) ius, vel humanū, vel diuinū, vel naturale sententiā nostrā adstruit: cùm tamē licèt lex nulla, humana, aut diuina, expsse hoc asserat, naturales rationes legis naturalis sint interpretes. Qua re prudenter idē religiosus author Theologos curauit admonitos, nè citationibus Doctorum essent contenti. ¶ Ratio ergo prima Prima ratio pro conclusione.
est hæc. Pœna (vt nomen ipsum sonat) inde dicitur, quod passio est: natura autē abhorret vt idem sit agens & patiēs, ergo lex quæ ministrū meipsum faceret executionē meæ pœnæ, nō esset naturę conformis: atq; adeò cum (vt suprà dictum est) humanæ leges à naturali deriuētur, nulla sic est obligatoria. At quoniam patronis contrariæ opinionis perquàm debilis apparet hæc ratio, perpendamus quanti sit ponderis.

Explicatur præterita ratio.

Lex, regula est inanimis nostrarum actionum: quæ per iustitiæ ministros applicanda subditis est: ergo ad ministros pertinet suos subditos ad legis obseruantiam cogere: coactio autem fit per pœnæ inflictionem: ergo talis animaduersio ad iudicem pertinet: & contra naturā reo in seipsum cōmitteretur.

Argumē.2.

Ob id nanq; Arist. 5. Eth. appellauit iudicē iustū animatū, qui debet ex lege agere in reum. Quapropter si ego bene conijcio, lex pœnalis duobus mēbris ad diuersos loquitur. Cum enim iubet nè quis quid faciat, subditos alloquitur: cū verò addit cōtra faciens eo ipso dominiū rerum perdat, aut ipso iure bona amittat, aut bona eius sint confiscata, nō tam cū subditis loquitur, q̄ cū iudicibus, iustitiæ executoribus, quibus talē imperat animaduersionē. ¶ Secundò (quod mihi vrgens argumentū est) quantūuis lex pœnam cōminetur, æquissimū tamen naturæ ius illæsum seruat: quod est, vt delinquens audiatur. Hinc nanque illa emanauit constitutissima firmissimaq; sentētia Greg. de caus. pos. Gregorius.
& propr. c. susceptis. Nos contra inauditam partem nihil possumus definire. Non ait solùm, non volumus, sed non possumus. Natura scilicet id vetante. Enimverò cùm lex (vt
suprà

Universidad de Deusto
Biblioteca

suprà monstratum est)in cõi feratur,neque singulares contingentium circũstantias potuerit ꝓspicere, munus hoc delegatũ est iudici,vt eisdẽ perspectis sentẽtiã ferat. Potest siquidẽ reus allegare vel ignorantiã,vel infirmitatẽ,vel vehemẽtissimã occasionẽ,vel fortasse ꝙ nõ tam grauiter in legem impegerit, vt dignus sit totius pœnæ acerbitate. Quapropter etiã in crimine hæreseos,qđ omniũ est impientissimũ, & execrabilissimũ, auditur hæreticus quouis modo voluerit suũ factũ excusare. Et contingit sæpissimè tam tenue esse delictũ, vt nõ agatur in ipsum toto rigore iuris,atq; adeo neq; expolietur omnibus suis bonis. Et pari ratione, imò æquiori in crimine læsæ Maiestatis atq; in alijs quibuscunq; perpendenda est causa in particulari,& secundùm grauitatẽ,aut leuitatẽ iudicandũ: etiam si lex millies dicat ipso iure, & ipso facto,& eo ipso:quoniam epieikeia nulla potest lege à iudicijs ablegari. Quapropter ꝙ lex ait,ipso facto,idem est qđ ex natura,& genere facti:cui nõ obstat quominùs de quantitate & modo facti sit rursus expẽdenda pœna: quemadmodũ ab ipso legislatore si presens esset,fieret.Et inde quoq; alia sanctissima lex dimanauit, vt nemo nisi vel confessus condemnetur,vel cõuictus: vt habet Can.Nos in quenquã. & Can.Iudex. 1. q.7. Quòd si ratio hæc suscipit, vide in quas angustias miserũ dilectorem conijcias,si ante sententiam iudicis teneatur bona ipse sua (vt habet cõtraria opinio)fisco tradere. Profectò non solùm eum cogis vt executor sit legis aduersum seipsum,qđ natura non fert, verùm & iudicẽ cõstituis:nempè vt ipse perpendat an delictum suũ tantã mereatur pœnã.Fac exẽpli gratia, hominẽ scientẽ,ac prudentẽ leuẽ hæresim secũ,tum mente concepisse,tum etiã protulisse ore, in qua diẽ tantùm vel præcisam horam priuatim durauit: Vtrùm statim eũ in conscientia cogere debes,vt amplissimã suã substãtiam, etiã dum ditissimus est,fisco offerat:quanuis in mentem redactus firmus sit iam in fide. Re vera atrocissima esset cẽsura:neq; vllus,neu secularis,neu ecclesiasticus iudex talẽ ꝓnuntiasset sententiã,tantũ abest vt esset priuatim in conscientia cogendus. Et tũ si vera esset cõtraria opinio,maximè eorũ qui tenẽt etiam ꝓ occulto crimine quod nullatenùs probari potest,incurri in pœnã iuris,cogendus esset, quoniã qui nullã sibi potest ignorantiã prætexere,verè hæreticus est.Imò vt ex vsu aliud capiamus argumentũ, quis vnq̃ sacerdotũ in illas angustias pœnitentẽ adegit,vt ante cõdemnationem sua publicaret bona? *Alterũ arg.*

¶Accedit præterea tertiò, ꝙ leges humanæ (vt suprà ab Isidoro docti sumus)debẽt esse tolerabiles atq; ad hominũ imbecillitatẽ accõmodatę,quas etiã illi qui nõ sunt adeò virtute progressi ferre possint, si tũ lex homines sic distringeret,vt sua substantia,quãtũuis locupleti,sua se spõte nudarẽt,intolerabilis esset, & suaui leuiq; iugo Christi lõgè dissimilis. Neq; aduersariorum ratio cõcludit, qua aiũt hoc modo cautiùs obseruari leges: nã talis debet adhiberi cautela custodiẽdę legis,vt tamen nõ fiat obseruatu impossibilis. *Tertia rõ.* *Ratio aduersariorũ debilis.*

¶At quoniã de occulto hęretico tetigimus, cuius nullus est testis, inde sumamus argumentũ quartũ,quod sit hoc Dilemma: Aut vis occultũ hęreticũ.s.qui absq; vllo teste ꝓtulit exteriùs hæresin, incurrere ciuiles pœnas iuris (nã de excõmunicatione à nemine dubitatur)vel secùs:prius durissimũ sanè est opinatu:si tũ non incurrit nisi quãdo protulit corã testibus, inde sumitur manifestũ argumentũ quòd ante cõdemnationẽ non tenetur pœnas luere : nã cũ testes nullatenùs sunt necessarij,nisi ꝓpter iudiciũ: qui negat sententiã iudicis esse necessariã ad priuationem bonorum, gratis dat testes esse necessarios,vt hæreticus sit reus pœnę iuris.Hoc argumentũ licèt nõ fecerit prænominatus autor,oculatè tamẽ prospexit,dũ.q.15.2.libri concesit cum suo Panormitano occultum hæreticum incurrere pœnam iuris : nam secundùm suam opinionem ad hunc effectũ superflui sunt testes. Fundamentum autem quod huic assertioni suæ subiecit, nõ solùm non videtur solidũ,verùm contrariæ potiùs sententiæ suffragatur.Fundamentum sumitur ex.c.accusatus.de hæret.libr.6.vbi Papa præcipit confiscationem fieri bonorum hæretici defuncti,cuius hæresis,ipso viuẽte nõdum innotuerat. Attamen ex illo apertiùs colligitur hæresin illam non fuisse occultã: siquidem post mortem patuêrunt testes. Et re vera condemnare hominem delinquentem simpliciter occultum, contrarium esse videtur nõ solùm capitulo. Secũdùm leges. confiscationem vetanti ante sententiam iudicis, verùm & toti ordini Iuris:quo sancitũ est,vt nemo nisi via vel inquisitionis, vel denũtiationis,vel accusationis puniatur : quia semper iura id quod probari nequit, nõ esse sui fori reputàruut,excepta excommunica- *Quartũ argumẽt.* *Præfatæ assertionis fundamentũ partim solidũ.*

tionis censura, quæ natura sua cognitionẽ causæ non requirit, sed solam iuris præmonitionem. ¶Sed quintum hic peculiariter argumentum adhibeam,vt dicta præfati doctoris intelligã. In secundo suorũ lib.quibus egregiè de Iusta hæreticorum punitione disputauit.c.6.dixit ꝙ nõ omnis ꝑsens hæresin incurrit pœnam iuris,sed tantũ hęreticus:vt habetur in dic.c.secundũ leges.Puta ille qui hęresis pertinax est.Aut ergo appellat pertinacem eũ,qui contra solam legẽ rebellis est,puta qui consultò negat id quod scit esse cõtra scripturã,vel cõtra sanctam ecclesiam:aut nondũ reputat pertinacẽ quoadusq; in iudicio admonitus mordicùs hęresin retineat.Si prius dicat,non intelligo cur adhibuit in dic.c.6. ꝙ illi qui admoniti statim reuocãt & damnãt errorẽ suum,nõ pœna iuris,sed arbitranda puniendi sunt. Nam illic propalàm loquitur de admonitione,nõ iuris sed iudicis.Si autem illic intellexit, vt planè videtur intellexisse,non incurrere hæreticum pœnã iuris nisi in illo articulo quo in iudicio admonitus non resipiscit, tunc tota eius machina ruit.Primũ enim falsum est occultũ hæreticũ cuius nulla haberi potest probatio priuatum esse suis bonis.Quin verò palàm sequitur neminẽ ipso iure,& facto priuari quousq; in iudiciũ trahatur:vbi non solùm de hæresi,sed de pertinacia condẽnetur.Præterea tota practica inquisitorũ negatur.Nam quicunq; manifestariã hæresin secũ absq; arbitris affirmauit, nisi ignorantia excusetur,censetur hæreticus,scilicet excõicatus tanq̃ pertinax contra admonitionem legis.Et ideo licet nunq̃ fuerit admonitus ab homine,si in iudicio post conuinceretur,iure possent eius omnia bona cõfiscari,& confiscantur:nisi ob hæresis leuitatem aliqua ei remittantur. Tametsi dum veniã petit non relaxatur,sed recõciliatur. Secùs de illo qui tãtùm est suspectus de hæresi,in quem non habet pœna iuris locũ,sed arbitraria.Hęc dixerim nõ ad reuincendũ autorẽ,sed ad hoc per eius dicta confirmandũ ꝙ occultus hæreticus non tenetur tradere bona sua quoad usq; sit in iudicio de crimine conuictus. *5. Ratio.* *Altera rõ.* *Argumẽ. 6*

¶Id quod præterea sexto inde maximè cõfirmat,ꝙ si quis nemine sciente, hæresin cõsultò secum ore asseruit,& absq; vlla denunciatione,sua sponte se patribus sancti tribunalis offert,licèt excõicat9 ipso facto sit,multari non solet omnibus suis bonis, nec diffamari.Re vera ad hoc nescio quomodo re- *Argum. 7. Chrysost.*

spõderi posset.¶Accedit septimo loco,& famigerata illa sententia Chrysostomi super epistolam ad Hebręos,quæ refertur de pœnit. 1.Can.Quis aliquãdo.Nõ dico vt te ꝑdas: ex qua fit consequens ꝙ nemo tenetur se prodere,nisi quẽ infamia, vel indicia, vel accusatio,iudicis autoritate cõpulsum prodiderit,si tũ occult9 reus teneretur bona sua fisco offerre, cogeretur subinde se prodere: nã si esset insignis persona,q aliter fieri posset,vt illa traderet?¶Sed trifariàm contẽdũt aduersarij hanc rationẽ debilitare.Primò,illam in nos ipsos recutientes. Nã pariter inquiunt, sequeretur quòd neq; fur qui clam fiscũ cõpilasset,teneretur restituere nè se ꝑderet.Secundò aiunt ꝙ debẽt tunc restituere secretè per tertiã personã. Et tertiò, quòd si non potest citra infamiã, cessat necessitas restitutionis.Prima autẽ responsio, fuga est potiùs q̃ solutio.Lata est enim differẽtia,inter pœnã & restitutionem ; quòd enim ait Chrysost.toto cõcordãte iure, est ꝙ nullus reus ea causa,vt puniatur, tenetur se ꝑdere: illa nimirũ rõne ꝙ nemo esse tenet agens & patiens.Quod autẽ tu alteri surripuisti, non in pœnã,sed ratione iustitiæ commutatiuæ perstringeris restituere: etiam si necesse fuerit te ipsum cũ aliqua infamia prodere:si secretò nõ potes.Illa quippe regula, vt nemo cũ detrimento suæ famæ debeat restituere pecuniã, libr.4.sub titu.de restitu. patebit q̃ sit fallax,quamq̃; intolerabilis, & perniciosa,si sic vniuersaliter vt iacet absq; temperamẽtis,& exceptionibus intelligatur. Nã certè qui expilasset fiscũ aut magnã pecuniã, cum detrimento etiam famæ deberet restituere. Secùs de periculo vitæ. Ad rem ergò, profectò si nemo tenetur vt pœnam subeat se prodere,consequitur vt neq; illam in cõscientia debeat. Huc accedit argumentum ex leg.aut facta.ff.de pœn.5.nonnunquam. vbi habetur, quòd supplicia exacerbantur quoties opùs sit exẽplo esse multis.Debent ergò pœnę exemplares esse:& non occultę. *Triplex eiusdem aduersarij ratio præteritę rõnis. Refellũtur aduersariorũ rationes.*

¶Octauò denique arguitur.Lex(vt in.c.Secũdum leges.persistamus) permittit reo sua bona possidere vsque ad cõdemnationem, quin verò vetat illa surripi: ergò idem reus bona fide possidet. Scio fautores contrariæ opinionis & hoc argumẽtum imbecille existimare. Congerũt enim fallentias cõplures cõsequẽtiæ huius. Fiscalis iudex non potest exigere rei bona: ergò reus ipse non tenetur sua sponte conferre.. Vt enim habetur.ff. de alea. *Argum. 8.* *Aduersariorũ solutio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

alea.l. 1.q furatur in domo vbi alea publicitus luditur, restituere quidē tenet domino, sed tñ dño in pœnam quia receptat lusores, nō datur actio in iudicio. Atq; inde inferūt, q̄ permittitur reo ipso iure dānato sua possidere, non illa permissione quæ culpam tollit: sed illa, quæ pœnam nō exigit: sicut meretrices permittuntur. Attamen fallentiæ in primis quas adducunt fallere nequeunt argumēti vim. Debet enim natura permissionis ex subiecta materia perpēdi. Etem̄ cùm quisq; antēq̄ crimen admittat dñs sit legitimus sue suorū bonorū possessor, & lex statim post positionē pœnæ priuationis subiungat ne confiscatio ante sentētiam iudicis executioni mandetur, apertè videtur reo cōcedere suorum bonorum vsum. Secus si furaris. Neque opùs est aliam adducere legem aut rationē huiusmodi concessionis, vt reus bona fide possideat. Qua vtiq; ratione, vt habetur de præscrip. libr. 6.c. vlti. hæredes defuncti bona ipsorum præscribunt. Quanuis hoc bene videam perparum vrgere. Nā etsi hæretici bona fide non possiderent, possent illam habere hæredes ad præscribendū propter ignorantiam criminis. Sicuti & latronis hæredibus vsu venire potest. Profectò licēt non sim vsq; adeò mei amator iudicij, tñ rationes istæ, vbi vel scriptura sacra vel expressus textus iuris mihi nòn obstaret, vti revera non obstat, efficaciùs mihi rem persuaderēt, quā longa Doctorū phalanx, qui simplices aliorū assertiones absq; vlla perspiciētia perlustrant. Quāuis neq; probatissimorum testimonia nobis desunt. Est em̄ in primis S. Tho. 2.2.q.62.arti. 3. qui expresse ait neminē ante cōdemnationem per iudicem ad pœnā teneri. Cui & Conrad. tracta. 1. de contract. q.7. subscribit. Et Adria. quol. 6. arti. 1. Neq; verò vt quidā putant oppositū cēsuit in. 4. vbi de his quæ ludo acquiruntur quæstionē disputat. Illic enim hoc ait duntaxat q̄ qui ea quæ ludo iure prohibito perdidit soluitq̄; potest ante sentētiā iudicis recuperare si potest: cuius quidem ratio lōgè diuersa est. Quia lex ludorū non est pœnalis, sed putat Adria. impedire dominij translationem. Caiet. item & eodē loco. 22. & in sua summa, verbo pœna. & Sylvest. in verbo heresis. 1.§.8. sed latiùs in verb. Assasinus & inter Iurisconsultos Archidia. super eod. c. cùm secundùm leges. libr. 6. eādem probat sententiam. Cui Anchar. & Philip. Franc. & alij adhærescūt. Quin verò & Ioannes Andre. c. pro humani. de homi. libr. 6. & Bart. l. cius qui delatorem. ff. de iure fisc. Et Glossa c. Fraternitas. 12.q.2. At parū ad rē refert q̄ sit numerosa citatio, vbi ratio nō adhibetur noua. ¶ Hoc tamen vnū admonere non negligam, quòd licèt quantū ad alia pūcta, an videlicet quando lex dicit ipso facto, statim reus priuet rerū vel dominio, vel possessione, alia sit pluriū opinio, alia verò pauciorū: tamē q̄ teneatur protinùs ea reddere, nō solùm non est opinio cōmunis Iuristarum, verùm neq; est cur inter eos habere debeat authoritatē. Primùm, quia ad ipsos nō attinet de foro conscientiæ censere. Secundò, quòd inter antiquos vnius tantùm fuit Panormitani opinatio. Nā Felinus & alij non alia ratione eam amplectuntur, q̄ q̄ ille dixit. Quare nō opus est plures citare: quia vno nominato omnes cōnumerasti. Et tertiò, Sylvest. solertissimus Doctorum iuris explorator in verbo Assasinus. ait Abbātem in hoc nō teneri. ¶ Secunda conclusio: sententia excommunicationis, vt potè quæ spiritualis est & ecclesiastica, ligare ipso iure potest & solet. Cōclusio hæc solenni ecclesiæ vsu propatula est. Excōicantur enim ipso iure clericorum percussores, vt patet. 17. q.4. & Assasinorum receptores: vt cap. proximè citato de homicid. volunt. lib. 6. Et cum primis hęretici, vt c. ad abolendam. de hæreti. sed non opùs est in re nō dubia testibus vti non necessarijs. Trahiturq̄; cōclusio ex forma euāgelica: Si Ecclesiā non audirit, sit tibi sicut ethnicus & publicamus. Quare qui vel à iudice vel à iure præmonitus inobediens est, ipso iure ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. Sunt autem (vt Caietan. loco citato) qui inter hāc atq; alias ciuiles pœnas hoc tantum discriminis constituant, vt hæc liget, illæ verò non. Item quòd hæc est mera priuatio & passio ad quam reus ipse non debet veluti agens concurrere: aliæ verò vt pœna corporalis, aut pecuniaria requirunt actionem, ac subinde executorem. Haud tamen arbitror hanc discriminis rationem satis esse, quoniā sequeretur inde condemnari reum posse, nec de carcere aufugeret, & paratum cibum nō gustaret, quousque fame strangularetur: quia non fugere & comedere non est agere. Quòd si dicas eodem reduci non comedere & se hominē occidere, vti ait. S. Tho. se queretur saltem q̄ posset delinquens ipso facto priuari ante sententiam iudicis priuilegio aliquo, aut iure quod habet eligendi, vtē di,

Impugnatio.

S. Thomas.

Conradus. Adrian.

Caietanus. Sylvester.

Archidiac.

Ancharra.

Gloſſa.

Secunda cō cluſio.

Probatio cō cluſionis.

Matth. 18.

Caietanus.

Exploditur diſcrimē Caietani.

Panorm.

Felinus.

Sylueſt.

di, vel fruēdi re aliqua, qm̄ non eligere, & nō vti, nō est agere: quod tū, si nostra vera est opinio, falsum est. Ratio ergo quare Ecclesia excōicare potest ipso facto absq; causæ cognitione & iudicis sentētia, est quia dum priuat hominē suis suffragijs, aut susceptione sacramentorū, non priuat eū bonis suis pprijs quæ iure peculiari possidet, & tradere per actionē teneatur: sed cōibus quorum ipsa est dispēsatrix. Ac si dixisset. Qui talem admiserit culpā, nō sit nostrorū sacrificiorū, ac sacramentorū, ac consortij particeps: Veluti si pater familiās suos admoneret dicens: Quicunq; me odio prosequitur, nolo illum meo vesci pane. Et ex hoc capite multa quæ contra nos facere vidētur argumenta paulò pòst diluentur. Atque hanc ob causam diximus in prima conclusione legem quæ ipso facto obligat in conscientia, non inde habere illam virtutem quia dicit, ipso facto, sed aliūde. ¶ Tertia cōclusio. Quādo ipso facto pœnā decernit, tunc sententia iudicis nō est necessaria, vt feratur super pœnā, sed super crimē: satis inquā erit, vt hereticus condēnetur de crimine: puta q̄ sciens & prudens id asseruerit quod nouerat scripturæ sacrę, aut Ecclesiæ determinationi aduersari. Nā tunc (vt modo dicebā) iam condēnatur tanq̄ trāsgressor legis, per quā fuerat admonitus. Et ideò ex tali condemnatione sine alia noua expressione pœnæ oritur ex naturę rei condemnatio ad pœnam iuris. Conclusio hæc expressa iacet in vltimis verbis dicti cap. Cū secundùm leges. scilicet confiscationis executio fieri nō debet anteq̄ sentētia super eodem crimine fuerit ꝓmulgata. Quasi dicat, Inde enim sequitur condēnatio pœnę taxatæ à iure: nisi criminis leuitas (vt diximus) supremo iudici misericordiæ aditum pandat. Et hic mihi est legitimus sensus verbi ipso facto, scilicet ipso facto per sententiā prodito. Nam quantū ad pœnā, quandiu latet, nō habetur pro facto: ex damnatione autem facti incurritur pœna huiusmodi legū. Quapropter non mihi displicet eorum loquēdi modus, qui aiunt sententiam huiusmodi facti esse tantùm declaratoriam criminis: sed tamē minimè subinde concesserim cum Panorm. in. c. cùm nō ab homine. de iudic. quòd vbi crimen est notorium, non opùs est expectare iudicis sententiam: quoniam non alia manifestatio criminis sufficit, q̄ iuridica per sententiam: vt præcipitur eodem cap. & rationes à nobis factæ ostendunt. Et per hoc etiā proditur imbecillitas argumenti quod contra nos fit: videlicet quod si tantùm requiritur sententia tanquam criminis declaratoria, quid opùs est reo cui compertissimū est, sententiam expectare, vt teneatur bona sua reddere? Hærent enim semper isti in eadem salebra: quibus ideò respōdemus non requiri sententiam solùm propter declarationem sed propter talem declarationē, scilicet condemnatoriam. Alioquin lex ipsa illam fecisset exceptionem. ¶ Quarta conclusio. Condemnatio illa retrò agitur vsq; ad articulū, quo hæreticus omni ignorātia nudatus hæresin studio asseruit: quoniam nulla alia admonitio ab homine (vt dictum est) requiritur vt censeatur hæreticus. Nam quantum ad veritatē articuli satis erat admonitus vel per notam sibi scripturam, vel per determinationē Ecclesiæ. Assertio est Ioannis And. in. d.c. Cùm secundùm leges. sed nulla opùs est authorū citatione: nam lex est expressa. Post diui Marci. C. ad. l. Iul. majest. cōtra illiusmodi impios. Et vniuersalis vsus & practica sancti senatus Inquisitionis sic habet: nempè secundùm normā directorij, lib. 3. ti. 9. Habetq̄; eousq; vim talis sententia, vt oēs cōtractus, nēpè donationis, venditionis, atq; alij, etiā causa dotis, quos hæreticus ab illo articulo fecerit, habeātur pro infectis. Etsi apud hæreticū non inueniātur pretia, nihilo minùs fiscus nullo emptoribus restituto ꝓtio sibi adiudicat dicta bona. Dixerim si hæreticus vēdiderit, donauerit, &c. nam si cibū vestitūq̄; citra fraudē emerit, talia pretia à vēditoribus nō repetūtur: quia iure naturæ sibi licebat vitā suā sustentare. Hæc autē nō sunt præsentis loci presiùs tractare. ¶ Ex hac autē quarta cōclusione, sustinentes alterā opinionē, ineluctabile, vt putāt, informāt argumētum aduersus nostram primā. Supponunt enim cum Arist. 6. Ethi. c. 2. ad præteritum non esse potentiam: quoniā neq; in Dei potestate est ingenita facere quæ facta sunt. Dilemma ergo suum est hoc, Aut hæreticus ab articulo patrati criminis priuatus est suorum bonorum dominio, aut secùs. Prius si dederis, iam ipso facto ante iudicis sententiam priuatus est. Si autē vsq; ad sententiam erat verè dominus, non potuit per sententiam effici vt dominus nō fuerit: quia nulla est ad præteritum potentia. Si autem sententia id facere nequit, fit vt neq; potuerit cōtractus illos libera hæretici voluntate celebratos, infectos reddere: vt pote q verī domi-

Ratio quare excōicatio ligat ipso facto abſque præuia cauſæcognitione.

Probatio cō cluſionis.

Tertia concluſio.

Quarta cō cluſio.

Probatio.

Ioan. And.

Argu. ad uerſariorū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini volũtate bona fide firmati sunt. Et quò vrgẽtius argumẽtũ appareat, simile fieri potest de possessione. Si em̃ respondeRimus, ab illo hæreticũ articulo caruisse dominio, retinuisse tñ legitimã possessionem. Arguitur similiter. Sẽtẽtia facere nequit, vt vsq; ad illum articulũ nõ habuerit legitimã possessionẽ: ergo neq; potest cõtract⁹ sic rescindere, vt emptores fraudentur suo pretio. Nã qui à legitimo possessore emerit, nõ est curpretiũ perdat. Argumentũ autem certè non est tanti momẽti quãti à suis authoribus æ-

Solut. arg. stimatur. Do enim in primis hæreticũ verè fuisse dñm vsq; ad cõdẽnationem, ac subinde sententiã non posse facere vt non fuerit dñs, Negatur tamẽ, cùm infers: ergò non potest pręteritos contractus rescindere, ac pro infectis pronunciare: quoniã ab articulo cõmissi criminis impediebatur bona sua alienare. Veluti possessor primogenituręq; & pupillus ante legitimã ætatem, & collegiũ, ac monachorũ cõuentus, licèt dñi sint suorum bonorũ, sunt tñ lege ligati nè possint illa ab alienare: q si fecerint, contractus nõ valent, casiq; habentur. Secundò prætereà nihil repugnabo, si quis dicat ab illo articulo amissum esse dominiũ, dũmodo hoc non negetur quin iure fuerit hæretico permissa possessio, ab alienatiõe tñ cohibita. Sed instas,

Solutio. 2.

Instantia. Postq̃ dominiũ perditũ est ex cuius natura sequitur in reo obligatio restituendi, qua lege fingitur concessã possessio? Respondetur

Responsio. ipsa, eãdem quæ executionẽ vsq; ad prolatã sententiã vetat, dicens, cõfiscationis autem executio non fiat, &c. Neq; opus est aliam disquirere: nam si lex voluisset, sic ipso facto reos punire, vt ex tũc tenerentur tradere sua bona, id profectò expressisset. Etenim cap. Cùm singula. de præb. lib. 6. quia retinentẽ duas prębendas vult Papa inhabilem esse vt eligatur: ait, Et tunc eo ipso efficiatur ineligibilis. Nam inhabilitas (vt infrà dicemus) ipso facto contrahitur. Attamen licèt habens vnã prębendã cũ cura animarũ, & alteram recipiens ipso facto priuetur priori, nihilominus priuatio nõ est facienda, nisi reus audiatur, vt ibidem cauetur cap. Licèt Episcopus. Vnde non debile à nobis stat argumentũ.

Quæstio. ¶Rursus autem sciscitaris. Vnde colligitur impeditũ esse hæreticum ab alienãdo si vel dominiũ habet, vel legitimam possessionẽ?

Solutio. Respondetur. Ex cõmissione ipsa percati, cui lege decreta est pœna. Quod si inde inferas, iam nos ergò cõcedere aliquo modo puniri reũ ipso facto ante sententiæ prolationem, id nos ingenuè fatemur. Id enim tantũ hactenùs negauimus q̃ sic punitur ipso facto, vt teneatur ipse in conscientia executor esse: & ideò simpliciter non punitur. Si tñ cum temperamẽto dicas, punitur quodammodò, verum ais. Et hanc arbitror esse mentem legis vltimæ. C. ad. l. Iul. Mai. vbi habetur q̃ Maiestatis læsor etiã defunctus cõdẽnetur, successoriq; eius eripiantur bona. Cuius causa his verbis exprimitur: Nã ex quo sceleratissimũ quis consiliũ cœpit, exinde quodãmodò sua mente punitus est. Quę autem sit illa quædã punitio, declaratur secundum diuos Seuerũ & Antoniũ. Nè alienare neq; seruos manumittere possit, neq; debitores ei soluere teneãtur. ¶Vnũ hic autẽ ad notato opus est & admonito, q̃ vbi malefactorẽ quempiã vel infamia denotatũ vel insinuatũ indicijs, vel semiplena probatione pręuia index interrogaret, ille verò negaret: quia iã tunc fateri tenebatur, & ideo iudiciũ per iniustitiã impediuit, inde fieret reus pœnæ cuius iustè cõdẽnandus esset. Attamẽ si fiscalis, dũ solus ipse crimen nouisset quod ꝓbare nõ posset, neq; verò infamia notatũ esset, bona hæretici clãculum acciperet (qđ aliud est aduersariæ partis argumẽtu) certè contrarius faceret & ad restitutionẽ teneret. ¶At nè hoc in p̃sentiarũ desideretur, quin tã adhibeamus cõclusionẽ eandẽq; generalẽ de sententia iudicis. Quotiescũq; iudex iusta, iuridicaq; sentẽtia reũ condẽnat ad pœnã quæ non est mortis, corporalisue læsionis inflictiua, teneretur reus parêre, etiãsi aliquid debeat agere: vt puta, vel pecuniam soluere, vel in exiliũ secedere, vel in carcere etiã perpetuò permanere. Secùs autẽ si corporali supplicio addicatur. Tũc enim tãtùm tenetur pati: agere verò minimè. Prior pars inde patet, q̃ vnusquisq; debet potestatibus obedientiã, nisi iure aliquo diuino, aut naturali excusetur: illic autẽ nulla est excusatio. Qua re nõ ali⁹ requiritur legis executor q̃ iudex ipse sentẽtiã ꝓnuncians: illa nanq;, vbi non est de corporali supplicio, legitima est executio. Posterior autẽ rõne cõtraria cõprobatur. Nã ius naturę nobis cõcessum tuendi vtã propriã excusatos nos habet, nè vlla nos obediẽtia cogere possit, vt in nos ipsos vltrices manus cõijciamus. Neq; hic Caieta., ꝓtegere dissimulabo, cui falso imponitur negasse in art. 3. 22. q. 60. postq̃ qs à iudice pecuniaria mulcta cõdẽnatus est, teneri eã soluere

Quinta cõclusio.

Probatio prioris partis.

Probatio 2ª ptis.

Protegitur Caietan.

uere. Id quippe nunquàm negauit, sed q̃ à lege ipso facto nemo potest ad hoc condẽnari, neq; ad id ꝓsum ad qđ requiritur eius actio. Quare nullatenùs sibi contradicit dũ q. 69. art. 4. ait q̃ condẽnatus vt vel in exiliũ abeat, vel mulctam soluat, syncerè obtẽperare tenetur. ¶Neq; verò hoc prætereundũ hîc silẽtio arbitror q̃ causa quare nullus dãnari potest vt se ipsum vel interimat, vel alio supplicio afficiat, non est quia nemo est dominus propriæ vitæ. Ridiculum enim esset si hanc causam iudici tunc obijceres dũ tibi id iuberet. In prõptu enim ipe hoc haberet responsum. Neq; ego idcircò tibi iubeo vt te ipse interficias, quòd tu sis dominus vitæ tuę, sed quia ego potestatẽ eius habeo & arbitriũ. Etenim carnifex nihilo plus habet dominij in reum, q̃ ipse in seipsum: & tamẽ iudicis autoritate illum interficit. Ratio ergò vt nemo sic põt obligari est, q̃ non potest illo beneficio naturali priuari, quod homo habet, ꝓtegendi vitã suam. Idcircò enim licèt vi nemo possit tali casu resistere, nõ tamẽ potest cohiberi nè aut fugiẽdo aut alia via mortẽ sibi caueat. Ob idq; quando suppliciũ ex eorum esset numero, q̃ homines religionis ac pœnitentiæ gratia sumere ipsi solent, nulli aduersaretur iuri, quãq̃ p̃fectus in religionib⁹ monachó, vel Episcopus sacerdoti p̃ciperet, vt idem ipse suis manib⁹ susciperet: putà vt à seipo flagello vapularet.

Falsa causa præteritæ cõclusionis.

Vera ratio eiusdẽ conclusionis.

Adtertium argumentũ.

Ad cõfirmationes eiusdem argumenti.

Adprimum argumentũ.

Vpereſt ergò ad argumẽtorũ seriẽ, quæ, tum longa est, tum etiam nodis difficilibus implexa, respondere. Primum autẽ iam solutum est. Nam etsi lex tam ad pœnam obliget quã ad culpam, diuersimodè tamẽ. Quoniam cùm sit regula, eo ipso quòd quis ab ipsa deflectit, peccat: culpa enim nõ est aliud quã deflexio à lege quæ ab æterna diuinaq; deriuatur. Ad pœnam autem obligat, illam statuendo: & in hoc sensu legis virtus dicitur punire. Applicare tamen pœnã pertinet ad iudicem. ¶Ad secundum respõdetur quòd et si obligatio ad pœnam ante iudicis sentẽtiam non emergat, non inde fit maioris esse virtutis iudicẽ quàm legẽ: tum quòd iudex operatur tanquàm minister legis per eius virtutem: tum potissimũ quòd lex per se obligat ad culpam. Sed id solùm sequitur, quòd virtus punitiua legis nõ pertingit ad reũ nisi ministerio eius administri. Qua ratiõe ab Arist. appellatur iustum animatũ. Quod autẽ de cuiusq; volũtate in calce argumenti subditur, ꝓ quam potest homo transferre suorum bonorũ dominium nihil ad rem. Habet enim quisq; suarum rerum liberam facultatem vt possit seipsum sua sponte obligare: respublica tamen non, nisi præscriptis formis & modis, videlicet, vt dum legi rebellis extiteris, possis à iudice cogi. ¶Ex legibus autem diuinis tertio argumento alatis nullum aduersum nos extruitur validum argumentum. Etenim mulier quæ fluxum patiebatur, iure naturæ tenebatur abstinere à viro nè illum morbo inficeret, licèt fluxus non esset culpa: immundities autem legalis eius qui illam cognoscebat, per culpam ipsam contrahebat. Quare sicut modò ille qui peccat eo ipo coinquinatur, teneturq; pœnitentiæ fructibus satis facere: sic ille q̃ antiquitùs inquinabatur, Nã illa corporalia, figura nostrorũ erant spiritualium. ¶Et per hæc patet responsio ad leges diuinas quibus pro diuersis peccatis diuersæ statuebant sacrificiorũ ac purificatio nũc ceremoniæ. Deus em̃ in quẽ offensa cõmittitur, reposcere põt quã voluerit satisfactionem: quam absque alio iudicio tenetur peccator exoluere. Pariq̃ ratione nunc Ecclesia potest ieiunia, eleemosynas, & orationes instituere, quibus quisq; tenetur sua expiare piacula. Quod autem additur de leprosis, nihil ad rem: nam iure naturæ tenentur mortiferi homines ab aliorum cœtu sese abstrahere nè illos cõtagione inficiant, licèt morbus culpa non sit: neq; talis abstractio, pœna. ¶Neque permissio euangelica quæ fit viro separandi torum ab adultera rem cõtra nos vrget: nam separatio illa non tantũ existimanda est vt pœna, sed tanquã conuentionalis licentia, quæ ex fracta coniugis fide nascitur: est enim pactum inter cõiuges, data vtrique acceptaq̃ fide, vt vterque alterius torum immaculatum seruet. Et ideò dũ vnus suam fidem fregit, liber fit alter à vinculo soluẽdi ei debitum. Sicut si ego tibi ea lege meas operas pollicerer vt tu mihi tuas obstringeres, cadẽte te à fide tua, nõ teneor ego ampliùs stare meæ. ¶Et pari fermè modo respondetur ad membra omnia quarti argumenti. Primum enim de illo qui vxori quippiã legauit sub conditione, longè à nostro proposito distat: neq; opus fuerat Caietano in sua Sum. verb. pœna, talẽ exceptionem facere: quoniã eiusmodi conditio neutiquàm est lex pœnalis: Defunctus enim, si persona erat priuata, non poterat legem cõdere: sed est conditionale pactum, Do vt facias. Ob

Ad secundũ argumen.

Ad quartũ argum. cum suis mẽbris Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cias. Ob idque si tu conditionem nõ imples teneris mihi meum restituere. ¶ Similis est ad secundum membrum responsio. Enimuerò qui collegium suis bonis instituit statuta facere potuit, vt si Collegarum quisq; aut foris pernoctaret, aut matrimonium duceret, aut aliud quiduis faceret, ipso facto in conscientia iura collegij perderet: quæ quidẽ lex vim haberet in cõscientia: quia institutor potuit, si libuit, sub illa conditione bona sua largiri. Tametsi profectò nemini consulerem tales condere leges: sunt enim conscientiarum illaqueatrices. Hoc est enim nimium emungendo sanguinem elicere. Satis nanq; familiæ consulitur, si huiusmodi leges particulares instar communium cõstituantur, vt scilicet delinquentes via regia cõperti puniãtur. At quoniam præsumitur præfectorum negligentia, huiusmodi rigor permittitur.

Collegiorũ fundatores.

Ad tertium membrum.

¶ Atq; huic prætereà affine responsum est tertij mẽbri de legibus, quibus reges solent manus ministrorum iustitiæ vincire, nè munera captent. Enimuerò cùm illos sua libera voluntate & tanquam suos ministros eligant, ac de suo ærario stipendia illis decernant, suoq; mandato illis iura soluãtur, possunt tali conditione illos eligere, vt in conscientia obligentur pœnas suorum delictorum pendere. Et ideo si conditionem voluerint accipere, tenẽtur implere. Atq; eam ob causam iureiurando stringuntur, quòd aliàs lex per se illos nõ posset cogere ad pœnam ante condemnationẽ. Quãuis verbum illud, In conscientia teneantur soluere, fateor me approbare non posse: quia nullũ in iure cõmuni reperitur eius exemplũ. Nam principes sæculares non debent de conscientia iudicare. Neq; verò illo aureo Auth. vt iudices sine quoquo suffragio fiant, quo accerrimè inhibetur iudicum auaritia, vlla fit de conscientia mentio. Tametsi vbi eorum corruptio adeò esset inuerecũda, non omnino huiusmodi rigorẽ legum reprobassem. ¶ De legibus autem pœnalibus nostræ vniuersitatis, quibus prẽsatores & ambitores seu subornatores ipso facto priuantur eligendi voce, semper arbitratus sum non obligare in conscientia ad pœnam illam ante condemnationem. Nisi illum qui de ea re infamia laborans, dum iuridicè interrogatur veritatẽ negat. Nam de hoc perinde hac parte censerem: ac si esset condẽnatus: vt suprà de hæretico dictum est. Atq; idem censeo de alijs electoribus in ecclesijs & collegijs. Et præterea rationes suprà declaratas est hîc alia particularis, quòd alioqui vix vlla esset tuta electio quæ pernicio sissimũ esset reipublicæ. Et ideò si eiusmodi leges cõtenderent in cõscientia ante condẽnationem ligare: tanquã periculose non essent ferẽdæ.

Iudiciũ autoris de legibus pœnalibus Salmãtinæ vniuersitatis.

¶ Ad quintũ respondetur oculatè perspicuẽdũ esse in lege quid nam habeat propriè rationẽ pœnæ, quid verò pretij, aliusue rei. Enimuerò cum lege pretium statuitur vel frumenti vel alius mercis, adiecta pœna, si quis cariùs vẽdat ad restitutionem excessus ipso facto tenetur in conscientia, quo legitimũ pretium excesserit: non tamen ad pœnam antequam cõdẽnetur: vt ait S. Thom. loco citato. q. 62.

Ad quintũ argumẽtũ.

¶ Ad alterum verò membrũ de legibus præscriptionis respondetur eiusmodi leges nõ esse merè pœnales: licèt pœna diu negligentis bona sua, fiat, vt eorum ius perdat: sed præcipuè in bonum pacis conditæ sunt, & vt viæ litibus occludantur. Hac enim de causa princeps potestatem habet transferendi dominia. Quocirca lapsus ipse legalis temporis absq; vlla sentẽtia possessorem bonæ fidei dominũ rei facit. Quare nulla fit inde cõsequẽtia, vt lex merè pœnalis velit vt reus suis se rebus ante causæ cognitionem expoliet.

Ad alterum membrũ eiusdem argumenti.

¶ Ad sextũ respondetur, differentiam illius citati capituli inter pœnam ab iure, & illam quæ est ab homine liquidam esse. Pœna enim iuris est illa quam ius ponit quamq; iudex tenetur infligere, nisi patentissima adsit ratio misericordiæ arbitrandi ex æquo, & bono. Pœna autem ab homine posita est, quã iudex arbitratu suo, vel suis adhibet mandatis vel post patratũ delictum reo infligit.

Ad sextum argumentũ.

¶ Ad septimũ respondetur hanc esse differentiam inter leges monitorias atque alias, quæ dicunt, ipso facto, quòd qui contra priores inobediens est, nõ solùm declarandus est facto deliquisse, verùm & ad pœnam condẽnandus: cùm autem quis in alteras secundi ordinis impẽgerit, satis est si cõdemnetur illas fuisse transgressum. Tunc enim absq; vlla alius sententiæ explicatione pœnæ censetur addictus.

Ad septimũ.

¶ De excõmunicatione autem iam dictum est cur ipso facto obliget. Suspensio verò & irregularitas, quia nõ est nisi contaminatio quædã & cõmaculatio, ac subinde indignitas (vt superiori artic. dicebamus) ad tractandum sacra, actu ipso culpæ cõtrahitur. Quin verò aliquãdo citra culpã, vt patet in iudice qui spõtanea causa est mortis. Quare nulla indigent sentẽtia iudicis.

¶ Sed leges q̃ octauo ar-

Ad octauũ.

uo argumẽto citatæ sunt, fateor vehemẽtio rem aculeum adhibere: nihilominùs respondetur quòd neq; in ca. citato de homicid. libro. 6. simpliciter habetur q̃ qui Assãsinorũ crimẽ incurrit, teneatur ante sentẽtiam pœnam soluere, præter excommunicationem quã ipso facto patitur: sed ait quòd post quã ꝓbabilibus constiterit argumẽtis, nullatenus alia excõmunicationis vel depositionis etiam sentẽtia requiritur. Nõ ergò negatur quin sentẽtia requiratur sup crimine. Quin verò ꝓptereà præmittitur. Post quã probabilibus constiterit argumentis, id est, quibus res probari in iudicio posit. Nam nulla priuata persona iudicare potest an sint ꝓbabilia argumẽta nisi solus iudex. Quapropter si nistra est eorum gloss. qui aiunt propterea dici, ꝓbabilibus argumẽtis, q̃ nulla alia exigitur sententia. Imo dexterius censet Archidia. (vt ait Sylvest.) quòd etiam tũc requiritur declaratoria sententia facti. Textus aũt solùm dicit q̃ non requiritur sentẽtia super pœnam. Et quòd hæc sit eius mens, egomet mihi sic lucidè persuadeo. Extat & Assãsinorum pœna, vt quisq; posit eos liberè interficere: at verò si cui priuatim id liceret antequàm condemnati essent de crimine, occasio daretur cuicunque fingendi hunc aut illum esse Assãsinum, vt quem vellet interimeret: exitiosa ergo esset talis licentia: ideoque certo certius est ante iudicis sentẽtiam nemini id liberum esse: ergò neq; expoliare suis bonis eos fas est, aut alios qui eorum ministerio vtuntur, ante eandẽ sententiam.

Siniſtraquorundam interpretatio. Archidiac. Sylueſter.

Poſtremus ſcrupulus.

¶ Restat igitur postremus scrupulus ex Extrauagan. Ambitiose: Pauli secundi, vbi habetur quòd clericus qui bona Ecclesiæ alienauerit dũtaxat, ipso facto priuatus existat beneficiorum ecclesiasticorum: illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur. At verò ex his verbis solidissimũ ĩ primis à nobis stat argumẽtum. Etenim exprimens Sum. Ponti. declarationẽ in hoc casu non esse necessariam, palàm docet: q̃ si hoc verbũ non adiecisset, non satis illi fuisset dicere, ipso facto vt teneretur reus in conscientia relinquere ante sentẽtiã sua beneficia. Quod nos hactenùs constituere contendimus.

Diſſolutio prima.

Secunda.

Secundò respõdetur illo modo quo de principe diximus, posse illum priuare quem eligit si fecerit contra conditionem quã cum ipso pepigit. Videlicet si acceperit munera. Eñ-uerò cùm Sum. Pontif. collator dispensator q̃ sit beneficiorum, declarat per illam Extrauagan. illa lege & tacita cõditione quemcunq; sacerdotum sacerdotia Ecclesiæ recipere, vt dũ eius bona alienauerit, eisdẽ sacerdotijs priuat⁹ cẽseatur. Tãetsi porrò nescio an super crimine requirenda sit etiã tũc aliqua declaratio ad pacãdas cõscientias. Attũ de hoc ad vsum me refero ecclesiasticum.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm omnes ſubijciantur legi.

Primũ argumẽtũ à parte negatiua, Paulus.

IN autoritate & virtute legis etiãnum persistentibus scire præterea restat hoc septimo loco, vtrũ omnes subijciantur legi. Et arguitur à parte negatiua ex Apostolo. 1. ad Timotheum. 1. Iusto non est lex posita, quod

Vrbanus.

Vrbanus Papa confirmat. 19. q. 2. Canon. Duæ sunt: vbi ait, quia à lege priuata ducit, scilicet, Spiritus sancti, nulla ratio exigit vt lege publica, puta humana, quęvniuersis posita est, constringatur: non ergò omnes lege tenentur.

Secundũ argumentum.

¶ Secundò ad idem facit lex, princeps. ff. de legib. vbi ait Vlpianus Iurisconsult. quòd princeps legibus solutus est.

¶ In cõtrarium est quod Apostolus ad Roman. 13. ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: nemo autem potestati subijcitur, nisi eius sit legibus subiectus.

PRæsenti quæstioni secundùm duas legis virtutes tribus cõclusionibus fiet satis.

Prima concluſio.

Monstratum enim iam suprà est legem tum regulam esse actionum directricem, tũ etiam vi pollere coërciua. Et vtroq; modo contingit quempiam legi submitti. Sit ergo prima conclusio: Vniuersi qui subditi sunt potestati, legibus subinde ipsius, quin verò & princeps quantum ad vim directiuã subijcitur. Res est clara: nam alteri subdi idem est quod parére eius mandatis: ac subinde legibus. De principe autem cõsestim dicemus.

Probatureõ cluſio.

Dixerim vniuersi subditi: quoniam nullius lege illi cõprehenduntur qui ab eo extranei sunt. Lex quippè Gallorum nihil ad Hispanos. Et prętereà si qui superioris priuilegio ab inferiori exempti sunt, non submittuntur inferioris mandato, quà se priuilegium extendit. Hac enim ratione clerici secularium legibus subditi non sunt: tunc præcipuè dũ lex de rebus ecclesiasticis decernit quę principibus non subduntur: vt patet ca. ecclesia, de constituti. aut si in odium Clericorũ posita sit, aut si non pari iure pertineat ad Cle-

Corollariũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ricos: vt prohibitio vtendi sericis, non obstat quo minùs in sacris possint illis indui. Et prohibitio equitandi mulas, ciues belligeri vt fiant, nihil ad sacerdotes. Cæterum leges de rerum pretijs, & nè merces distrahantur à regno, atq; aliæ id genus ex æquo Clericos cum sæcularibus obligant. De hoc autem Summistas consule in verbo. lex, & verbo, Clericus. ¶ Secunda conclusio. Quãtum ad vim coërciuam iusti qui virtutum habitibus ducuntur, legi non subduntur: qa nihil coactè quod ad virtutem attinet, sed omnia sua sponte perficiunt. Enimuerò vt. 2. Ethicor. author est Aristote. Virtus facit vt studiosus promptè & cum delectatione operetur. ¶ Huic autem subijcimus similem ei tertiam. Princeps quantum ad vim coërciuam nõ subditur legi. Conclusio est aperta: quoniam coactio, eiusdem ad seipsum esse non potest: non enim est intellectu possibile, vt vim quispiam sibi ipsi inferat, atque adeò se sua lege cogat. Quapropter vnus idemque non pœnitendus est sensus illius Regij verbi: Tibi soli peccaui. vt Deum illic solum agnouerit superiorem. Quasi dixisset, in terris nullum habeo cui rationem erratorum meorum debeam: & ideò tibi soli peccaui. Quanuis & alter genuinus etiã sit, quòd nullum malum esset peccatum, ni si quia contra legem Dei. ¶ Est ergò similiũ conclusionum, ratio dissimilis. Quòd enim iustus non sit legi subditus, ab ipso eodem sumitur ratio, qui scilicet coactione non indiget. Intelligitur enim conclusio non de quibuslibet iustis, sed de illis qui sunt iam absolutæ virtutis. Nam quandiu colluctatio quę nobis cum affectibus est, perstat, pariter durat pœnarum metus, ac perinde nõ nulla coactionis ratio. Et est secunda hæc cõclusio sic Pauli testimonio fulcita, vt Philosophos non latuerit. Ait enim Aristote. 10. Ethico. ca. 9. ob id legibus in omni vita omninò opùs esse, q̃ multitudo necessitati potiùs, & pœnis quàm honestati paret. Et ideo legislatores & honestatis gratia ad virtutem prouocare debent. Nam ij qui probi sunt, ob consuetudinem præcipuè obtẽperabunt. Aduersus autem inobedientes & hebetiores ingenio castigationes pœnasq; instituere. Et. 5. Polit. c. 9. Excellentes, inquit, virtute & potẽtia non sunt legibus astringẽ di: qđ tam ad secundã quàm ad tertiam conclusionem referri potest: nẽpè vt virtus ad moralem probitatem: potentia vero ad

Secunda cõclusio.
Probatio.
Aristo.
Tertia conclusio.
Probatio.
Ratio dissimilis secundæ ac tertiæ cõclusionis
Aristo.

principatum referatur: sed sunt, inquit, ipsi lex, ob idq; inter homines vt Dij æstimãdi. Quòd autẽ suæ principẽ lex non cogat non inde venit q̃ ipse non egeat, sed q̃ lex natura sua nequeat. At verò hanc principes exẽptionẽ non inter priuilegia ducere debent, imò est illis iniqua cõditio. Subditi emi qui non solùm legis luce ducũtur, verùm etiam eius pœnis stimulantur, duobus subsidijs ad virtutem vtuntur: princeps autem altero destitutus est, dum nullus est, qui illum cogere possit, aut reprehendere audeat: imo vix vllus qui veritatẽ doceat. Quocirca illius prouerb. 21. Sicut diuisiones aquarum, ità cor Regis in manu Domini. dexter sensus est, q̃ cùm priuatorũ corda sic in manu dei sint, vt per suos iustitiæ ministros ea gubernet & cogat: cor tamẽ regis in solis diuinis manibus positũ est. Vt sicut ipse solus posset in gentẽ amnẽ & rapidum suprà naturã aliorsum diuertere quã alueus ducit: sic solus ipse regem, qui suæ mãcipatus est volũtati, pot vel remorari, vel in aliam vertere mentem. Quapropter rex quo eum deus liberiorẽ fecit, legũq; coactioni longiùs exẽptũ, eo debet ipse rationi vigilantiùs, diuinoq; nutui audiẽs esse, ac subinde legibus, quas alijs ponit ipse auscultare: nè in illũ Christi improperiũ impingat. Qui dicũt & non faciũt: & qui alijs onera grauia imponunt, ipsi neq; digito volunt ea mouere. Matth. 23. Vnde extrà, de cõstit. c. Cũ oẽs. qđ quisq; iuris in alterum statuit, ipse debet vti eo. vbi & citatur Sapientis autoritas: Patere legem, quã tu ipse tuleris. Et. C. de leg. & cõstitutio. l. 4. aiunt Imperatores ipsi: Digna vox est maiestatis regnãtis, legibus alligatum se principẽ profiteri. ¶ At nondũ tota rei difficultas exhausta est: Statuim⁹ nanq; sic in vniuersum cõclusionẽ primam, vt vnà & iustos quoq; & principẽ ipsum comprehẽdat, qui veluti reliqui vi directiua legum obligãtur. Enimuerò licèt princeps sibi subditus non sit, nil tamẽ vetat quo minùs suæ subdatur legi: nam dum alios illuminat, & sibi ipsum quoq; lumẽ præbet. Haud tamẽ hoc dubitatione caret ad intelligendũ. Videtur enim secum pugnare, vt princeps legi sit subditus absq; eo quòd lege cogatur. Ponit Papa leges de ieiunijs, de audiẽdis sacris, de annali confessio de, easdemq; sub pœna excommunicationis. Et Cęsar pariter nè quis sub certa pœna peieret. Arguitur ergo sic: Si princeps subditus est legi quantum ad vim directiuam,

Rõtertiæ cõclusionis
Pulchra interpretatio loci sacri.
Apposita similitudo
Salutiferũ cõsilium.
Dubitatio.
Primaratio dubitandi

Secunda

fit vt dum ipsam transgreditur, peccet: ergo ipsum obligat: obligatio autem vis est coerciua. ¶ Secundò, si vim coërciuam à lege excluseris, rationem legis sustulisti. Nam (vt suprà definitũ est) propterea leges à solo fungente reipublicæ vicibus condi possunt, q̃ sine vi coërciua nõ sunt leges: igitur si princeps non subditur coërctioni legis, nec subditur legi. Sed potest ipsam sequi ac si esset sententia alicuius sapientis, puta aut Platonis aut Senecæ, quę non obligant ad culpã: & sicut sua lex obligaret extraneos qui suæ nõ sunt iurisdictionis, & nos possumus Gallorum scita auscultare. ¶ Tertiò quæritur à quo princeps obligatur cùm legem condit. Non enim à Deo: quia lex illa non est diuina: neq; à seipso: quia lex ipsa non est votũ, quo homines obligare se solent. Et quo argumento roborescat, demus illum nolle sua lege illigari. ¶ Hæc autem conclusionem licèt oppugnent, non tamẽ expugnant. Confiderandum enim primũ est q̃ princeps nõ est extra rempublicam, sed mẽbrũ eius puta caput. Secundò, id ex superioribus recolendum est, quòd lex humana obligat in conscientia, eò q̃ ab æterna per naturalẽ deriuatur. Ex his potest statim deduci vis obligatoria. Ex illo scilicet naturali principio: Ius quod tibi non vis, alteri nè statuas. Contrariũ enim reprehẽdit Christus, dicens: Qđ imponũt alteris onera quæ ipsi nõ tangũt. eò ergo quòd princeps statuit legẽ, iure naturæ illi summittitur. Sed fortè clariùs id sic deducitur. Legislator (vt dictum est) legẽ cõdens opus tale cõstituit in certa virtutis specie: vt ferens Papa legem ieiunij, constituit illud virtutem obligatoriam abstinentiæ. Et præcipiens seruare aliquod festum, illud collocat in virtute religionis. Cõstituto autem virtutis opere, tota respublica, atque adeò ipsum caput tenetur secundùm illam agere.

Tertia ratio
Diluitur proximadubitatio.
Primũ documentum.
Secundum.
Probatur rursus primaconclusio principalis.
Quæstio.
Solutio.

Quòd si scisciteris cur non subinde & pœna cogat principem? Perspice latum discrimẽ. Lex enim eò quòd regula est facit vt deflexus ab ipsa sit culpa absq; alia executione vel legis applicatione: pœna autẽ adhibetur legi obseruationis causa, quæ idcircò executione & applicatione indiget: executor autẽ est princeps ipse, cui repugnat vt seipsum cogat: licèt possit pœnã si voluerit soluere. ¶ Quãdo autẽ statuimus, principẽ legibus subdi suis, intelligimus de legibus q̃ ex æquo ad ipsum perinde atq; ad subditos spectant. Præcipit rex neminẽ gladio succin

cto incedere, aut sericis indutũ: non est par ratio cur ipse eisdẽ abstineat. Indicit autem Papa ieiunium aut festi solẽnitatem: eadem est æquitas in ipo: nisi iusta de causa secum, veluti cum alijs, dispensauerit. ¶ At verò vt ad secundam reuertamur conclusionem, absit vt quis inde Lutheranũ imbibat sensum. Fuit enim ille hæresiarcha eò vsq; vesaniæ collapsus in suo lib. de Libert. Christiana, vt iustum hominẽ cùm primũ Deo fidem præbet, cui soli ipse iustificationẽ tribuit, docere contenderet ab omni esse lege liberum: quia per fidem, inquit, totam impleuit legẽ. Itaq; nullo amplius alligatur legis vinculo: sed omnia deinceps ex amore perfecit. Hãc autem erroris absurditatem lib. 3. de Natur. & gra. ca. 1. suis depictam coloribus abundè expugnauimus. Nemo enim in hac vita, etiam si sit vt Apostoli confirmatus, liber est à lege. Quin verò si per impossibile ipsi Apostoli contra legem fecissent, peccassent: licèt confirmati erant vt non facerent. Nã & iustis illis dictum est: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Imò vt ait ipse veritatis Magister, seruus qui cognouit voluntatem domini sui & non fecit, vapulabit multis. Prętereà sic hominẽ à lege eximere, est ipsum impacabilem facere: quæ absurdissima est hæresis. Paulus enim qui alibi putabat nullam esse potestatem quæ illum posset à charitate Dei separare, alibi nihilominùs fatebatur se corpus castigare suum & in seruitutem redigere, nè cùm alijs prædicabat, ipse reprobus efficeretur. Et ne magnitudo reuelationũ eum in superbiam extolleret, angelum Satanæ qui eum collaphizabat sustinebat. Non enim sic Paulus intelligit iusto non esse legem positam, quin si illam transgrederetur, eãdem iustitiam amitteret, sed ingenium gratiæ fauorisq; Dei duntaxat explicuit: nempè quòd vbi charitas foras mittit timorem, hominem quem possidet, obsequentissimum legi facit. ¶ Atque hic est sensus verborum Pontificis in dict. distinct. 19. quæstio. 2. Appellat enim legẽ priuatam singularem ductum Spiritus sancti, contra quem nemo tenetur obedire legibus communibus. Ille tamen est etiam Spiritus sancti ductus, vt subditorum quisque suis præfectis obtemperet: neque omni spiritui credat contra prælatorum obediẽtiam intùs obloquenti: nè sit fortè angelus Satanæ, quem lucis esse putat.

Lutheri error.
Autor libr. de Natura & gratia.
Prima ratio in Lutherũ.
Secunda.
Mẽs Pauli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum subdito liceat præter uerba legis agere.

POstremus articulus virtutis legis est, vtrum omnis epieikeia sit subditis interdicta, an verò liceat subdito contra verba legis agere. Et arguitur quòd nemini subditorum id liceat. Ait enim Augu. lib. de vera religio. *Primum argumentum.* In tẽporalibus legibus quanuis homines iudicent de his cùm eas instituunt, tñ quãdo sunt institutę & firmatę, non licebit de ipsis iudicare, sed secũdùm ipsas: qui autem legis verba prætermittit arbitratus intentionem legislatoris seruare, is de lege iudicare videtur: ergo subditis id non licet. *Secundum.* ¶ Secundò. Ei prorsus competit legum esse interpretẽ, qui est earum conditor: solus autem princeps potest leges condere: nemini ergo aliorum liberum est illas interpretari, sed secundum eas agere. *Tertium.* ¶ Tertiò, qui leges condiderunt, sapientiæ lumine illustrati censendi sunt. Quę ait Prouerb. 8. Per me reges regnant & legũ conditores iusta decernunt, ergo de intẽtione legislatoris non aliter iudicare licet, quã per legis verba. ¶ In contrarium autem est *Hilarius.* Hilarius. 13. de Trinitat. Intelligẽtia dictorũ ex causis est assumenda dicendi: quia nõ sermoni res, sed rei debet esse sermo subiectus. Ex quibus verbis colligitur prudentius esse ad causam attendere quæ legislatores induxit, quàm ad legis verba.

QVæstio præsens materiam epieikeiæ in disputationem producit: an videlicet aliquo casu subditis ea sit licita. Nam quòd principi competat, ambigit nemo, iuxta doctrinam Aristo. 5. Ethico. cap. 10. *Aristo.* Ad quam idcircò quęstionem tribus cõclusionibus respondendum est. *Prima conclusio generalis.* Prima est generalis, lex quæ à communi bono deficit nullam habet obligãdi vim. *Probatio.* Hæc iam suprà ex eo demonstrata est, quòd lex omnis debet esse pro communi salute ciuium instituta. Vnde. ff. de legi. l. Nulla, ait Modest. Nulla iuris actio aut benignitas patitur, vt quæ salubriter pro hominum vtilitate introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem. *Secunda cõclusio.* ¶ Secunda conclusio. Quanuis lex in communi lata casibus plurimum contingentibus vtilis sit, nihilominus quo casu noscitur aduersari cõmuni saluti, non est obseruanda. *S. Thomas.* Exemplum diui Thomæ est: In ciuitatis obsidione salutiferum est lege cauere ne portæ aperiantur: nihilo secius si tunc ciues, quorum vita saluti reipublicæ conducit, hostes fugientes in vrbem se volunt recipere, contra legis verba aperiendæ sunt illis valuæ: quoniam illa est legis mens, quippè quam si adesset legislator, haberet. Conclusio hæc protinùs ad primam consequitur. Enimuerò lex (vt suprà dictum est) ideò ponitur in communi quòd casibus particularibus prospicere sãtis nequit: vt habetur. l. Neque leges, &. l. non possunt. ff. de legib. fit ergo inde consequens, vt quoties casus occurrerit quem si legislator prospexisset, exceptum iudicaret, non sit obseruanda. *Deducitur cõclusio ex priori.* ¶ Tertia conclusio. His duabus assertionibus nihil obstãtib⁹ huiusmodi legis epieikeia more & ordine ad solum principem spectat, ni si illis duntaxat casibus quibus adeo instat subitum periculum, vt si ad principẽ vel ad eius vicem gerentem recurrendum esset, dãnum interim timeretur. Tunc enim licitum est subdito contra verba legis agere. Illa qpè necessitas est, quæ legem non habet. *Tertia conclusio.*

¶ Atqui in conclusione prima nihil dubitationis latet, in secunda verò nonnihil. Videtur enim sanctus Tho. nimiùm illa stringere dum ait illo præciso casu quo legis obseruatio in exitium vergeret cõmunis salutis, nõ esse seruanda, cũ tamẽ neq; in priuatã internicie sit seruanda. Etenim ille cui palam esset, obseruationẽ legis esse sibi lethalẽ, constaretq; ex natura legis nõ esse eius mẽtem in tantum periculum adigere subditos, neutiquàm tenetur legem custodire. Vt si mihi cõstaret hostes mihi in via insidias parasse, non teneor die festo ire ad sacrum. Respondetur neq; hoc negare sanctum Thom. sed loqui in reipublicæ periculo. Obsessa enim ciuitas non tenetur vnicuilibet ciui fugienti portas pandere cum suo periculo: & ideò neq; ianitori, aperire fas est. Imò licèt essent personæ quàm plurimum tuendæ vrbi vtiles, si certum esset quòd hostium turma simul cum illis intrò irrueret quæ ciuitatẽ caperet, non tenentur. Secùs vbi non esset tãtũ periculum: nam tunc imminenti periculo clauiger ipse posset aperire. *Dubitatio circa secundam conclusionem.* ¶ Tertia verò conclusio non est vsq; adeò clara. Dum enim asserit subitò imminẽte periculo licere subdito agere contra legem incõsulto magistratu, alioqui verò ad ipsum recurrendum: aut intelligit quando subditus de legis mẽte ambiguus est, aut quãdo ꝑculdubio certissimus est: *Ratio hæsitandi.* *Explicatur S. Thom. Solutio.* *Obiectio in tertiam conclusionem.*

simus est: non quando hæret in dubio: nam tũc (vt ait in solutione secundi) debet absq; vlla interpretatione verba legis seruare. Quãdo verò omnino est certus, etiã si nullũ sit in mora periculũ, nõ tenetur prælatũ consulere. Cui enim in die ieiunij nullus alius suppetit cibus q̃ carniũ, absq; vlla superioris consultatione põt, ne fame pereat, illas comedere: etiam si citra periculũ posset ipsum adire. *Solutio. Caietan.* ¶ Ad rei huius intellectũ, etsi Caieta. quatuor hic mẽbra dignoscat, perspicacior tamen hæc fuerit trimẽbris diuisio. *Partitio trimembris.* Aut enim subdito (de hoc enim loquimur) palã liquet *Primũmembrum.* occurrenti casu nõ esse legis mentẽ vt seruetur, & tunc nulla opùs est subdiuisione: sed siue subitum sit periculum siue tẽpus suppetat adeundi præfecti absq; illius prorsus consilio licet facere contra legem: vt casibus, proximis à nobis explicitis patet. *Secundum.* Aut ꝑ aliud extremum eiusmodi subditus in dubio hæret vtrinq; ꝑequali. Itaq; neutrius partis assensum habet liceatnẽ facere contra legem necne. Et tũc si vacat ad superiorem recurrere, recurrendum est: si verò repentinum periculum id non permittit, ad literam seruanda est lex. Atq; hic est casus sancti Thomæ in solutione secundi: quoniam subdito in tali casu legem interpretari nõ licet. *Tertiũ mẽbrum.* Si verò medio modo se habeat, ità vt neq; certus omni no sit, neque prorsus ambiguus: sed in illam partem propendeat, quod potest facere cõtra legem: Itaque illius partis opinionem habet cum formidine alterius: tunc si mora datur, qua possit magistratum consulere, id facere tenetur: sin verò per subitaneum periculum id non licet: tutò facere potest contra legem. Atq; hic est casus tertiæ conclusionis. *Quæstio incidens.* ¶ Quod si scisciteris vtrum illa sit sufficiens ratio epieikeiæ vt subditus faciat contra legem: ꝙ ratio legis in particulari persona & casu deficiat: *Responsio.* Respondetur quòd si tãtùm deficit in particulari, non sufficit: si autem in toto genere causa cessauerit, tum & lex quoq; cessare debet. Veruntamen antequã princeps vel cõsuetudo illam abroget, vim suam nõ amittit. Lege (vt exemplũ proferamus) cautũ est, nè quis arma noctu deferat: quantũuis ergo pacificus sis, neq; vllum à te timeatur digladiationis periculũ, nõ potes cõtra legem facere. Attamẽ quoniam de epieikeia alibi doctor sanctus disputat, nempe. 2. 2. quæst. 102. extra chorũ hic saltarem⁹ si lõgior nos disputatio remoraretur. *S. Thomas. Primum aduertendum.* ¶ Hęc autẽ sunt hic adnotatu propria. Primùm etsi liceat nõnũquàm propter epieikeiam cõtra verba legis secundum eius mẽtem agere, tamen vice versa extra tales casus seruare in cortice verba, corrupta legis mente, præuaricatio legis est. Sic enim habet lex contra. ff. de legi. In fraudem legis facit qui saluis verbis legis sententiam eius circunuenit. Et. l. sequenti. Fraus legi fit, vbi fit ꝙ fieri noluit, fieri autem non vetuit. Prohibet lex nè adulter filium spurium hæredem instituat: concredere ergo alteri hæreditatem qui det filio, est verba legis, non autem mentem seruare. Prohibet & altera lex nè sacerdos sacerdotium in fauorem filij renũtiet: alter autem cõfert alterius filio, vt ille suo vices repẽdat, iniqtas est, epieikeiæ è regione diuersa. *Exemplum*

ET per hęc, argumentorum patent solutiones. Ad primum enim respondetur, *Ad primũ argumẽ.* ꝙ qui in illo postremo necessitatis casu agit contra verba legis, non iudicat de lege ipsa, sed singulari casu, in quo cernit nõ esse seruandã. ¶ Et pari modo respondetur ad secundum. Hic enim idem subditus nõ interpretatur legẽ simpliciter, sed in casu quo manifestũ est legislatorẽ aliud intẽdisse: secùs si aneeps hæsitet, vt dictũ est in secundo casu. *Ad secundũ argumẽtũ.* ¶ Ad tertium aũt respondetur ꝙ quãtacũq; legislatores sapiẽtia vigeant, nulla tamẽ sufficit vt casus omnes occurrentes prospiciãt. *Ad tertium argumẽtũ.*

QVÆSTIO SEPTIMA, de mutatione & varietate legis humanæ.

S. Thom. 1. 2. quæst. 97.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex humana debeat quoquo pacto mutari.

POSTREMA demũ quæstio legis humanæ est vt explicet quàm debeat esse firma, & fixa. Et ideò primò quæritur an debeat aliquo pacto mutari. Apparet enim id minimè licere: lex enim humana (vt suprà diximus) à naturali deriuatur: hæc autẽ immutabilis est: ergo & illa. *Prima ratio ad partẽ negatiuam.* ¶ Id etiam secundò colligitur ex natura regulæ, qualis est lex: quæ secundum Arist. 5. Ethi. ca. 5. solida esse debet, & perstans: lex aũt regula est, ergo immobilis. *Aristo.* ¶ Itẽ tertiò, lex iusta & recta esse debet: quod autẽ iustum se- *Secundarõ.* *Tertiarõ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõfirmatio Nicolaus Papa.

mel est,semper tale existit. ¶Accedit & testimonium Nicolai Papæ,dist. 12. Ridiculũ est & satis abominabile dẽdecus, vt traditiones quas antiquitus à patribus susc epim⁹ infringi patiamur. ¶In contrariũ verò sunt argumẽta nihilo pauciora. Ratio enim exposcere videtur, vt quoties melius quippiã occurrit,toties lex humana mutetur. Leges qppe humanæ, veluti & cæteræ artes, humana ratione excogitatę sunt & inuentæ:reliquæ verò artes occurrẽte eo quod meli⁹ est,summutantur:ergo idem est & in legibus obseruandũ. Secundò, de præteritis sumenda est ratio & cautio futurorũ:contingit aũt leges antiquas rudiores esse minusc; politas, quæ succedentibus moribus cõueniant: ergo nisi quotiescunq; meliores inuentiones occurrerent, legibus pristinis antiquatis aliæ innouarentur, incommodũ esset. ¶Tertiò leges humanæ quia circa lubricũ singularium fluxum versantur nequeunt nisi tẽporis experientia exactè institui. Experientia enim (vt 2. Ethico author est Aristo.)tẽpore indiget: ergo quoties temporis curriculũ melius qd attulerit,expediens est leges summutari.

Primum argumentũ.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

Aristo.

Postremum argumentũ

¶Accedit demum & August. 1. de lib. arbi. vbi ait,lex temporalis quãuis iusta sit, commutari tamen per tempora iustè potest.

ARgumẽta præsentis quæstionis rem in duo diuersa extrema distrahunt. Nã illa prioris ordinis contendũt humanam legẽ prorsus esse immutabilẽ. Reliqua verò per alterum extremum,quòd vbiuis melius aliud occurrerit,sint mutandæ: & ideò duabus conclusionibus respondendum est, qui bꝰ ambo extrema moderemur. ¶Prior est. Licitum quandoq; est,decens,& sanctum legem humanam mutari. Veritas cõclusionis huius ex duabus nascitur radicibus,videlicet tam ex natura rationis humanæ, qua leges conduntur, quàm ex natura nostrarũ actionum de quibus statuuntur. Etenim cùm natura nostra rationalis sit, hoc est, discursiua & successiu quodam veritatis indagatrix:nõ potest,ceu intellectualis angelus,qui naturalia omnia simul nouit,subitò intima veritatis penetrare. Vnde quẽadmodũ in scientiarum speculatione defluxu quodã temporis Philosophi ex imperfecto ad perfectũ scientias promouerunt:vt. 1. Physico. primoque de anima alijsq; libris Aristo.testimoniũ extat:sic & in morũ cõpositione ratio practica negotiatur. Quapropter sicut Thales ille Milesius alijq; illius ætatis sex sapiẽtes,scientias illucusq; rudes & incõptas contẽplatione polire cœperunt, quas pòst Plato & Aristo.expoliuere:sic & Lycurgus,& Solon,& apud Romanos Numa Pomp.suas respublicas,anteà barbaras & agrestes, politioribus legibus instituerunt: quæ deinceps tẽporũ incrementis exactiùs sunt accuratiusque & emunctius cultæ. ¶Accedit ratio secunda ex nostrarum actionum conditione:quę & regionum diuersitati & tẽporũ sic subiecta est, vt nũquàm in eodem statu permaneat. Exemplum est Augu. lib. 1. de libe. arbi. vbi. ait,quòd si populus bene sit moderatus,& grauis, cõmunisq; vtilitatis diligentissimus custos, rectè lex ferẽt qua tali populo liceat creare sibi magistratus: per quos respublica administretur: porrò si paulatim ille populus deprauatus habeat vænale suffragiũ, & regimẽ flagitiosis sceleratisq; committãt: rectè adimitur populo talis potestas dãdi honores:& ad paucorum bonorum redit arbitrium. ¶Secunda conclusio quam D. Tho. sanctissimè constituit, quæq; legislatoribus perspectissima esse debet,est:Non ob quancunq; causam melius quippiã afferentẽ mutanda est lex, sed tunc penitus quando vsq; adeò excellat, vt damna detrimentaq; compensẽt, quæ legis mutatio suaptè natura affert. Ratio cõclusionis sic habet. Cùm leges humanæ pro cõmuni vtilitate & salute (vt dictum est) sint institutæ,eadem prorsus ratione mutandæ sunt:nẽpè quando mutatio in augmentum est cõmunis boni. Mutatio autem suopte ingenio per seipsam detrimẽtum affert: quia cùm consuetudo seruandæ legis fuerit quodam pacto in naturã versa: (nam consuetudo altera natura est) mutatio ipsa legis quædam est mutatio naturæ. Quò fit vt quæ contra consuetudinẽ fiunt, etiã dum leuia sunt,grauia existimẽtur. Atque eandẽ ob causam veneranda legis canicies amore retinet humanos animos,qua iõ extincta nouitas alterius nescio quid inuidiæ secum trahit. Dum igitur de legis mutatione agitur,hæc debent in statẽra pendi:nè scilicet mutetur nisi tanta ab ea parte ,ppendeat causa, quæ hæc valeat mala cõpensare. Quod quidẽ tunc prorsus cõtinget,quando vel maxima, euidentissimaq; vtilitas ex noua lege prouenerit:aut ingens necessitas cõsuetam legem ob manifestam eius iniquitatem antiquare cõpulerit:vnde. ff. de consti. princ. l. 2. ait Vlpia. In rebus nouis cõstituẽdis euidens esse vtilitas debet, vt recedat ab eo iure

Prima conclusio.

Suadetur cõclusio dupliciter.

Prima ratio

Secunda cõclusio.

Aristo.

Secunda cõclusio.

D. Thomas.

Ratio conclusionis.

Regula proxima tũ in seculari tũ in ecclesiastica republica obseruanda est.

eo iure quod diu æquum visum est. ¶Hæc ergo regula tũ in seculari republica, tũ maximè in Ecclesiastica , ac potissimũ in his q̃ ad sacra pertinẽt obseruãtissima esset debet. Nè scilicet rõ perfoluendi officiũ qua clerus assuetus est,p quacunq; ratiõe demutetur: etiã si egregia videatur. Et multò minùs sacrorũ ratio,quę ad cultũ diuinũ attinẽt: quibus videlicet populus oculos habet immersos,& affectos animos. Haud enim id absq; detrimento & scandalo fieri posset. Nihil adeuersus nouitatẽ Breuiarij obmurmurãdum est,post q̃ sanctissimus Papa id permittit:tũ finis ille ob quẽ mutatio facta est, videlicet, vt statas soluẽtes horas memoriter Psalteriũ discant,nõ est ille quẽ sancti patres horis dicẽdis canonicis præfixere. Cantus enim Ecclesiastici non studij gratia,sed tantũ diuinę laudis instituti sunt,vt melodia militãtis Ecclesię instar triumphãtis institueretur. Vbi nõ cessãtur clamari quotidie, Sanctus, Sanctus,&c. Atq; huic scopo admetiebant patres Antiphonas,Responsoriaq; & Psalmodiam. Imò(vt est in priscorũ historijs)angelos eas etiam de cęlo attulisse fertur.

Cantus Ecclesiast. nõ studijgratia sed tantũ diuinæ laudis ãstituti sũt.

¶Præterq̃ quod sacerdotibus permittere,vt aliter officiũ domi pendãt, q̃ in Ecclesia,est illis manifestã porrigere occasionẽ,nè in Ecclesia cũ alijs cõcinant,sed velut muti stipendia sua faciant. Adde q̃ periculũ inde immanet,vt eadem horarũ ratio in ecclesiã publicitùs inducatur:qđ grauiter populi aures offenderet. Hæc mihi in præsentiarũ in mentem venere:qa ,p mei captu ingenioli ardẽter desidero,vt vnica esset ratio Breuiarij, in toto Christianismo. Nam varietas Ecclesiæ, qua tanq̃ regina circũamicta à dextris sponsi sedet,in varietate religionũ aliarumq̃; ceremoniarum Christianæ familiæ satis splendet. Quòd autem ad horas canonicas in lingua Latina tanta diuersas obtinuerit, nullũ forsan , si fas est dicere,decus est. ¶Cæterũ non ab re huc dubitatio occurrit , vtrùm legislator pro suo libito absque vlla intercedẽte causa, leges valeat commutare. Et apparet à parte negatiua argumentum quod nõ aliter licet leges mutare, quàm condere: si autem non pro communi vtilitate condẽrentur,non essent leges: ergo neque si alia ratione mutentur,valida erit mutatio. ¶In respõsione autẽ multa sunt mẽbra. Primum si legislator penes quem summa est potestas legem sine causa tolleret,factum, teneret: hoc est,nullã haberet deinde vim legis, nisi quatenùs vim retineret iuris, seu naturalis,seu diuini. Tametsi dum lex reipublicæ conduceret,graue crimen committeret. Videlicet,si Papa tolleret annuam confessionem, maneret ius tantùm diuinum cõfessionis: & si Cęsar abrogaret legem suspendendi fures, maneret duntaxat naturale ius vt punirentur saltẽ. Res est clara: quia lex nisi vim habeat coẽrciuam,non est lex,hanc autem vim habet à Principe,vel à republica. Quapropter sicuti etiam dũ respublica legibus indigeret, tamẽ nisi eas poneret,nulla esset:ità si quam tolleret,non esset ampliùs lex. Secundũ mẽbrum est. Lex quam nouam conderet vel in quã alteram mutaret, si non esset pro cõmuni bono,vel esset intolerabilis, non haberet, vim legis. Enimuerò licèt quã ipse abrogaret,re vera esset abrogata:non tamen tantũ potest in legũl atione, vt quã ipse tulerit,statim sit firma,& valida:nisi(vt dictum est)iusta fuerit. ¶Hæc autẽ de omni potestate tã seculari q̃ ecclesiastica dicta sunt , quibus tũ de ecclesiastica tertium peculiare adhibemus membrum. Nempe q̃ neq; Papa, neq; Concilium in his legum positione,& mutatione , quæ familiæ Christianæ necessariæ sunt,vt potè q̃ Spiritu sancto reguntur,errare non poterunt. Nũquam scilicet permittetur diuinitùs Papa,aut cunctas leges ieiuniorum tollere,aut legem confessionis in decẽnium prolatare: quia impendiò q̃ maximè huiusmodi leges reipublicę referunt. Neque rursus precipere permittetur,vt cum primũ quisq; cõscius sibi fuerit mortalis culpæ ad aures sacerdotis cõfessurus aduolet:quia lex esset intolerabilis.

Probatio p̃ma fatæ assertionis.

Probatio p̃cedentis assertionis.

Secunda assertio.

Ratio.

Tertia assertio de potestate ecclesiastica.

Autoris cẽsura de Breuiarij pluralitate.

Dubitatio.

Argu. pars negat.

Prima assertio qua partim satisfit dubitationi propositæ.

REspondere autẽ restat ad vtranq; argumentorum seriem. Ad primũ ergò prioris ordinis respondetur,quòd lex naturalis, quæ participium quoddam æternę legis est immobilis perseuẽrat:quia deriuatur ab illa per diuinam rationem ,illam instituentem, quæ quidem diuina ratio etiam est immobilis. Lex autem humana deriuatur à naturali per rationem humanam trahentem genus ad speciẽ. Et quia ratio humana non omnia futura satis ,pspicit,ex hac parte fit lex ipsa mutabilis. Accedit præterea, quòd lex naturalis continet principia vniuersalia quæ abstrahunt à singularibus: leges autem humanæ fundamẽtis nituntur particularibus,quę in actionibus cõtingentibus , & caducis fita sunt. ¶Et per hoc respondetur ad secũdum quòd mensura debet esse immutabilis quatenùs

Ad. 1. arg. eorum quæ priori ordine tacta sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenùs fert natura materiæ:mẽsura autẽ mutabiliũ rerum solidiorem non suffert perpetuitatẽ.¶Ad tertium eodẽ ferè modo respõdetur, q̃ rectitudo in quantitatibus corporeis non dicitur respectiuè in ordine ad aliã, sed est in se absolutè recta, qa eius extrema non exeũt à medio, rectitudo autem humanæ legis non est absoluta,sed sumitur in ordine ad cõmune bonũ,cui nõ semper res eãdem habẽt proportionẽ.Quocirca illis mutatis mutatur rectitudo,& iustitia legis.

Ad tertium argum.

Ad posterẽũ arg.

¶Autoritas autem iuris.12.dist. solum admonet in fauorem secundæ conclusionis,ridiculũ essẽ citra causam vrgentissimam patrum sanctiones infringere,secùs dum causa adest legitima. ¶Nihilominùs & reliqua in contrarium argumenta temperãda sunt & eneruanda quatenùs cum secunda cõclusione pugnant. Ad primũ ideò consideratissimè respondet S. Tho. aliud esse artiũ ingenium,aliud verò legum.Artes enim ex sola ratione vigorem habent & efficaciã,& ideò quotiescunq; melius quippiam intellectui occurrerit, mutari debent : nam nullum est periculum quin mutentur in meliùs : eo q̃ totum negotium in intellectu contineatur. Leges autẽ vim maximam obtinent ex cõsuetudine, vt Philosophus.2.Politicor. ait. adeò vt diuturna consuetudo (vt.ff. de legibus Vlpian. ait) pro iure sit habenda. Ob idq; non tantùm perpendendum est in mutatione legis illud bonũ quod noua affert: verũ & detrimentũ quod veteris cõsuetudo patitur. Reliqua verò duo cum Augustini sententia id tantùm comprobant quod leges mutare liceat : non id tamen quod quacunque de causa,etiam si aliquo pacto congruentiùs quippian suadeat.

Ad argumẽta posterioris ordinis

Ad primũ. S. Thomas

Aristo.

Facilis solutio cæterorũ argumẽtorum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm consuetudo uim legis obtinere ualeat.

NOn est impertinens sermoni de mutatiõe legum articulum intexere de consuetudine,per quam & mutari solẽt. Quæritur ergo, vrrùm consuetudo vim queat obtinere legis.Existunt enim à parte negatiua argumẽta. Primum: lex humana ab æterna per naturalem deriuatur:cõtra illas autẽ nulla prævalere potest consuetudo: ergò neq; vlla valet humanas mutare. ¶Secũdò egregiè arguit D.Thom.Ex multiplicatis malis nullũ conflari potest bonũ: imò malũ,quo multiplicatius, eo peius: qui autẽ primò contra legem agere incipit,malè facit:ergò similibus aceruatis actibus nihil boni confici potest: lex autẽ,cũ regula sit nostrarũ actionũ,egregiũ bonũ est : nulla ergò consuetudo migrare in legis naturã potest. ¶Tertiò:leges condere munus est solius publicæ potestatis:cõsuetudo autem priuatis ciuiũ actibus inualescit,nulla ergò consuetudo authoritatẽ legis abrogare potest.¶In contrariũ autẽ est Augustin.in epist. ad Casulanum : vbi ait : Mos populi Dei & instituta maiorũ ,p̃ lege sunt tenenda:& sicut prævaricatores legum diuinarũ , ita & contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2. D. Thom.

Argum. 3.

Augustí.

QVæstioni præsenti vnica,sed tũ trimẽbri cõclusione fit satis. Conclusio aũt est. Cõsuetudo trina virtute pollet : videlicet, vt & antiquã legẽ tũ interpretetur, tum etiã immutet, ac subinde vim obtineat nouæ.Probatur.Ratio volũtasq̃; legislatoris ,p̃mulgata nõ solùm interpres legis est, verùm & veteris abrogatio,& nouæ cõstitutio:eiusmodi autẽ rationis voluntatisq̃; promulgatio,non solùm verbo,verùm & facto fieri cõsueuit: nã quod quis opere foris præstat,intus mente probare censetur: quando autem princeps quosſubditos cohibere potest,identidem longoq̃; temporis interuallo operari sinit, permissũ illo rationẽ suam, & voluntatẽ aperit: ergò sicuti verbali promulgatiõe edictũ ponit, sic & eiusmodi permissione ciuium consuetudinem pro lege ducit : quæ subinde,aut vetustę interpres sit, vel certè abolitio. ¶Ad pleniorẽ autem rei intellectũ nosse operę̃tiũ erit quid nomini cõsuetudinis supponatur. Subobscurus enim apparet Isidô.lib.5.Etymo. qui refertur in Decretis dist. 1.vbi ait:Mos est longa cõsuetudo ā moribus tantùm tracta. Videtur quippe in definitione repetitionis vitiũ cõmittere.Mos de morib⁹.Notato ergò vocẽ,mos,trifariã vsurpari.Accipitur em̃ primò ,p̃ singulari humano actu, puta libero: actiones enim brutorũ,nisi per metaphorã, mores,nõ dicũtur.Et ab hac acceptione dicitur philosophia moralis,id est,humanorũ actuum. Secundò accipitur pro habitu ex frequentia similium actuum genito : quem admodùm dicimus hominem benè, aut malè morigeratum . Et istæ acceptiones ad rẽ non faciunt. Tertiò ergò accipitur vt idem sit, q̃ consuetudo : & hoc modo nihil aliud est

Satisfit quæstioni unicæ cõclusioni trimẽbri

Probatio.

quid uemãt nomine cõsuetudinis.

Isidorus

Moris nomẽ trifariã usurpatur.

Prima acceptio.

Secunda.

Tertia.

est q̃ frequentia longi tẽporis similiũ actuũ in aliqua republica: putà vel in regno,vel in vrbe,aut in collegio.Nihil ergo ineptè dixit Isidor.Dicens em̃ morem esse consuetudinẽ de moribus tractã,priori loco accepit tertio modo:posteriori verò, primo. Consuetudo ergo rationi cõsona atq; à principe cõcessa, vim habet legis.Quin verò eo tantùm à lege differt,q̃ lex scripto traditur: cõsuetudo verò,vsu.Sic enim ait Isido.Lex est cõstitutio scripta:mos aũt lõga consuetudo. Et subdit: Cõsuetudo autẽ est ius quoddã moribus instítutũ,quod pro lege accipitur vbi deficit lex.Et lege,diuturna.ff.de legib. consuetudo pro iure & lege in his quæ nõ ex scripto descendũt,obseruari solet.Atq; inferius Paul. Iurisc̃õsul.imò magnæ authoritatis, inquit, hoc ius habetur,quod in tantum probatum est,vt nõ fuerit opùs scripto cõprehendere. ¶Hoc ergo memoriæ cõmendandũ est, q̃ cõsuetudo de se ipsa vim legis nõ habet , sed quatenùs à principis cõsensu dimanat.Itaq; vt Aristot.Platonisvẽ,aut alius philosophi, quin verò omnium Iurisc̃õsultorũ saluberrimæ essent sn̄iæ,nunq̃ vim legis haberent nisi consensu principis stabilirentur:sic neque cõsuetudo eandẽ aliter obtineret virtutem. Exẽpli gratia,nunq̃ Baldi opinio q̃ pro triplici furto suspẽderetur fur,obtinere potuit vim legis,nisi princeps illã scripto sanciret vel per consuetudinẽ approbaret. Quapropter vbi lex exprimeret,nullã cõsuetudinẽ contra legẽ valiturã,decretũ hoc consuetudinẽ irritat,vt per illã lex nunq̃ abrogetur: quia tunc consuetudo nihil operatur, cò q̃ nunq̃ indicium est talis volũtatis principis. Tametsi tam longa potest esse in contrariũ, maximè in seculo aliorũ principũ,vt decretum etiã illud irritans euincat.Sed est prętereà animaduertendũ,q̃ consuetudo non solùm obligat tanq̃ signũ promulgationis legis nouæ:verùm aliqñ est signũ,ac testimonium q̃ olim talis extiterit lex:licẽt nõ reperiatur scripta.¶Quàm verò longũ tempus cõsuetudine spectandũ sit,anteq̃ vim obtineat legis,non est iure certum. In aliquibus (vt aiunt)duo actus sufficiunt,in aliquibus tres,in aliquibus decẽ.Sed re vera nulla esse põt cordatior regula,quàm quæ.c.cùm tanto,de consue.statuta est:vbi habetur q̃ nunquàm consuetudo positiuo iuri præiudiciũ generare debet,nisi fuerit rõnabilis,& legitimè præscripta. Vbi in verbo, rationabilis, animaduertendũ est quòd ad hoc vt robur nanciscatur legis,habere debet conditiones bonæ legis,suprà cõstitutas . Et secundò, in verbo præscripta,considerandũ q̃ tunc consuetudo vim adipiscitur legis,quãdo cõmuni hominum iudicio, & arbitratu peccatum esset facere cõtra illam. ¶Quapropter admonere hìc non præteribo quantũ creetur periculi,dum in aliqua republica semel aut bis quippiam permittitur. Enimverò ad id persuadendũ quod nouum petitur , in causam adducitur,q̃ vnus actus nihil nocere potest: posteà verò similitudine illius alter persuadetur,ac subinde consuetudo vires nanciscitur.Idem existit periculũ inter viros potentes. Vt si semel vasalli vrbanitatis,ac beneuolentiæ gratia domino, ac patrono suo munuscula obtulerint:statim vrbanitas in consuetudinem rapitur , & gratia in ius debitũ. ¶Sed nunquid quæcunq; inueterata cõsuetudo legem abrogat?Ratio enim id videtur persuadere.Nam dum Princeps dissimulat, suã existimatur interpretari voluntatẽ. Respõdetur nihilominus minimè sic esse . Imò quãdiu vsus contra legẽ non aliunde q̃ ex negligentia principis oritur, aut ex eo q̃ potens non est ad sumendã de malefactoribus vindictã,nunq̃ contra legem præscribit: sed tunc penitus quando & potens est abusum cohibere,& nõ ex vecordia, sed oculata dissimulatione illũ permittit . Neq; verò anteq̃ longæuus mos authoritatem nãciscatur: nã cùm lex prudentia & iudicio condi debeat, iudicium autem tempus requirat , fit vt consuetudo breui tempore non vsq; ad vigorẽ legis irroboresc̃at. Hac enim fortasse ratiõe inoleuit mos in Gallijs vescendi carnibus in Sabbathis inter Natale Domini & Purificationem Virginis:& in Hispanijs animalium intestinis. Quãdo autem dicimus dissimulationem Prælati in caulà esse vt consuetudo lex fiat,intelligitur de illo prælato qui est legislator:nam etsi Prætor in vrbe, vel prælatus conuentùs,aut prouinciæ dissimulent legum transgressiones, eiusmodi consuetudo nunquam vires legis consequitur: quia non est signum voluntatis supremi Prælati, qui est legislator . ¶Vtrùm autẽ quicunq; vsus in consuetudinem versus obligatoriam legem constituat,ambigere quisq; posset.Solet enim vsu venire,vt homines pietatis gratia incipiant,vel diẽ festum colere , vel ieiunium seruare: non quidem tanquam de præcepto,sed ex animi pietate , &(vt aiũt)ex deuotione:vt si modò in aliqua prouincia incipe-

Regula.

Sana admonitio.

Quæstio.

Ratio.

Solutio.

Gallorum mos.

Alia quæst.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciperent feria quarta à carnibus abstinere, vtrùm propterea posteà præceptum esset?

Solutio. Respondetur perpendendum esse quomodò talis religio fuerat seruata. Si enim tantũ ex deuotione libera, nunquàm illudvertitur in præceptũ: nisi posteà religio crebrescere incipiat tanquàm præceptũ. Suspicio enim me semper tenuit, morem soluendi statis horis officium Dominæ nostræ in initio non habuisse vim præcepti, neq; illam vim obtinuisse ante quadringentos hinc annos. Alio qui in ordine nostro non esset nobis iussum surgentes in dormitorio illud, soluere. Veruntamen posteà adeò religio inualuit, vt vix iam sit qui audeat negare præceptum.

Ad primum argumentũ. AD primum igitur argumentum frontis quæstionis respõdetur longè esse aliam rationem legũ naturalium, ac diuinarũ quàm sit humanarum. Illæ enim à voluntate diuina statutæ sunt, cui nulla humana voluntas neq; cõsuetudo obsistere valet. Imò verò quantò consuetudo contra diuinam legem & naturalem fuerit inueteration, tanto grauioris est causa peccati: tantum abest, vt consuetudo quippiam vigoris detrahat illis legibus. ¶ Ad secundum autem respõdetur. Quòd cùm, vt sæpè dictum est, leges humanæ in aliquibus casibus deficiant, potest cõsuetudo cõtra legẽ per actus licitos inchoari: qui quidem frequentati actus vim obtinebunt legis: eò q per illos ostenditur legem antiquam fuisse inutilẽ. Quandiu verò ratio legis durauerit, nequibit eã vlla consuetudo superare: quia consuetudo tunc non erit rationabilis: sed lex potiùs erit semper victrix: nisi forsan consuetudo ostenderit legem, licet nõ inutilẽ, tñ non cõformem naturæ patriæ: hoc enim etiã sufficiet ad ipsam abolẽdã. ¶ At verò S. Tho. videtur curtè respondisse. Docuit enim quẽadmodũ consuetudo posit per actus licitos inchoari, nõ tamẽ respondit, quid si inchoetur per illicitos. Caiet. respondet q etiam dum per illicitos incipit, potest temporis lapsu autoritatẽ obtinere. Arbitror autem operæpretiũ distinguere. Nã quãtum ad hunc effectũ, vt lex pristina antiquetur, consuetudo etiam illa quæ illicitum habuit ortũ, potest, licèt non apud eosdẽ homines, tñ apud posteros vim obtinere. Cœperunt inquam (vt exẽpli gratia dixerim) antecessores nostri praue agere contra aliquam legem, nos autem in nostro seculo inuenimus cõsuetudine abrogatam: non tenemur scrutari de consuetudine illa, qualia habuerit initia, sed liberi sumus ab eadem lege. At verò quantũ ad alterum effectũ, qui est obligare, consuetudo non fortietur vim legis quandiu per actus illicitos increbuerit, ob rationem iam supradictam: quia lex debet esse æqua & iusta. ¶ Ad tertium respondetur, q multitudo priuatorum hominum introducentium consuetudinem, duplicis conditionis esse potest. Aut enim liberam constituunt rempublicam, quæ seipsam sine principe gubernat: & tunc mos populi erit constitutio legis. Si tamen sub rege, aut alio principe degat, tunc (vt dictum est) consuetudo non per se est lex, sed quatenus interpretatio est voluntatis principis.

D. Thomas. *Caietan.* *Censura authorꝭ.* *Distinctio.* *Ad tertium.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm rectores multitudinis in legibus dispensare possint.

POst quam in calce superioris quæstionis definitũ est, non licère subditis, nisi in repentino periculo epieikeia vti: videre nũc restat, vtrùm saltem gubernatores multitudinis dispensare possint in lege illis casibus quibus iudicauerint expedire. Et arguitur à parte negatiua. Lex (vt suprà ex Isidoro monstratum est) sertur pro bono communi: bonum autem cõmune non est pro priuato intermittendum: siquidem (vt Philosophus. 1. Ethicor. author est) bonum gẽtis diuinius est quàm bonum vnius hominis: ergò non licet cum aliquo dispensare, vt contra legem faciat. ¶ Secundò, Deuter. 1. præfectis hoc ponitur documentum. Ità paruum audietis, vt magnum: neq; accipietes cuiusquam personam: quia Dei iudicium est, alicui autem id indulgere quod toti reipublicæ denegatur, acceptio est personarum: ergò id minimè licet. ¶ Tertiò, in legem diuinam & naturalem nulla cadit dispensatio: lex autem humana debet illis esse conformis, vt potè quæ ab illis deriuatur: ergò neq; in ipsa cadit.

Argumẽ. à parte negatiua. *Aristo.* *Argumẽ. 2.* *Argumẽ. 3.*

¶ In contrarium ait Apostolus. 1. ad Corin. 9. Dispensatio mihi credita est.

Paulus.

AD quæstionis intelligẽtiam notandum cum sancto Tho. quòd dispẽsatio propriè importat cõmensurationẽ alicuius communis ad singula: hac enim ratione paterfamiliãs dispẽsator dicitur, quòd vnicuiq; pondere quodam, & mensura tum operas imperat, tum & necessaria ex communi penu distribuit. Pari ergò modo ille in republica

S. Thomas.

blica dicitur dispensator, cui incumbit ordine, & ratiõe disponere qualiter cõmunis lex sit à singulis obseruanda. ¶ Duabus ergò cõclusionibus ad quæstionẽ respõdetur. Prior est. Ille cui regimẽ incũbit multitudinis, põtestatẽ habet dispensandi super lege humana in casibus certis, & cũ certis personis. Cõclusio ex illo principio sæpe anteà resumpto colligitur: lex enim humana, quia in cõmuni posita est, cõprehendere non põt casus oẽs singulares: ob idq; vsu venire potest, vt quę in cõmuni, ac plurimũ cõgruens est, in persona certa, & casu deficiat: quippe q eius obseruantia vel obstaculum sit meliori bono, vel alicuius mali occasio. Quamobrẽ cùm ille qui curam reipublicę gerit vniuersi iusq; saluti debeat cõsulere, efficax ratio precipit, vt facultatẽ tunc faciat tali personæ faciendi contra legẽ. ¶ Secũda cõclusio. Quando cauſa nõ occurrerit rationi consentanea atq; in bonũ cõmune relata, tunc Prelatum pro suo libito dispensare, peccatum est, aut infidelitatis, aut imprudẽtiæ. Infidelitatis in quã, dum bono cõmuni nõ ꝓspicit, sed suo aut alterius priuatæ personæ: imprudentiæ aũt, si zelũ quo affectus est boni publici, prudentia non exornat, nè anteq exploratã habeat perspectamq; causam cõtra legem dispẽset. Quamobrẽ Christus redemptor noster, vt Lucæ. 12. scriptũ est, difficile arbitrabatur vt ambę virtutes in dispẽsatore cõiungerẽtur. Aiebat enim. Quis putas est fidelis dispensator & prudens quẽ cõstituit dñs super familiã suã? ¶ Quò hæc autem lucidiora fiant, nõnulla hic sunt cõsideranda. Insinuat se enim hic primũ omniũ fallacia quæ nonnullos deuincit. Nempe idẽ esse dispensatiõnẽ quod est epieikeia: eo q dispẽsator nihil eis aliud videtur efficere, q̃ legem in tali casu ex æquo & bono interpretari. At verò secùs res habet. Differũt eñ significato quatuor hæc respectu legis: Irritare, abrogare, epieikeia interpretari, & dispensare. Irritare enim est legem aut votum impedire & cassare, nè robur obtineat obligandi. Vt si legẽ â ciuibus constitutã Rex non probaret: neq; confirmaret, sed cassaret. Quẽadmodũ & pater potest votũ filij irritare: super quo, si solidũ esset, dispensare non posset. Legẽ verò abrogare, est postq̃ vim habet, in totum tollere. Quanuis si vsq; ad præfinitũ dũtaxat tẽpus posita erat, tunc nõ tam propriè dicitur tolli, q̃ impleri. Quo vtique inter alios sensu ait Christus: Non veni legem soluere, sed adim

Primà cõclusio. *Suadetur cõclusio.* *Quorundã fallacia cõfundẽtium epieikeiam cum dispẽsatione.* *Quid irritatio.* *Quid abrogatio.*

plere. Interpretari aũt per epieikeiam est ipsam declarare, in tali casu locũ nõ habere. At verò dispensare est quẽpiam subditorũ à lege excipere: cõcessa illi licentia, & facultate sine qua legi esset obnoxius. Patet ergo discrimen q epieikeia non est subditum per licẽtiã eximere casu quo teneretur: sed explicare quod in illo casu nõ tenebatur: dispensatio autem est licentiã cõcedere. Quare epieikeia nõ solum Prelatis, verùm subditis (vt dictũ est) cõpetit: dispẽsatio verò tantùm Prælatis. ¶ Sed arguis contra: si Prælatus nõ potest sine causa dispensare, fit vt dispẽsatio nihil aliud sit q̃ declaratio causæ ob quam ratio legis in tali casu deficit. Negatur consequẽtia. Nã etsi ratio legis in hac persona deficiat, nõ ideò protinus à vinculo legis enodatur. Aliud enim est q̃ obseruatio humanę legis rationi sit cõtraria, vbi epieikeia locum habet: aliud verò quòd ratio legis in hac persona deficiat, vbi nihilominùs necessaria est dispensatio. Exẽpla sunto. Si carnes die vetita non comedere causa mihi esset, vt fame perirẽ, possum epieikeia vsus comedere itũ licet ego castigatione carnis non indigerẽ, ob quam ieiuniũ indictũ est, imò absti nentia, & inedia aliquod mihi esset impedimentũ studij, nõ ideo liber à lege fio, sed est causa, vt mecũ Prælatus dispenset, non quidẽ interpretando q̃ tunc me lex non cõprehendit, sed etiam si me comprehendat: præbendo mihi gratia maioris commodi licentiam, vt nõ sit mihi culpa nõ ieiunare. Item dum vetaret lex ignobiles homines, & infames equos ascendere, si occurreret eorum cuipiam casus, vt nisi se equo eriperet, in manus hostium incideret, tunc epieikeia eum docet lege se illo casu non obligari. At verò etsi contingeret quempiam illius classis hominem vtilem esse bello, non subinde equo liceret vti, sed tamẽ ratio dispẽsationis emergeret. Et pari modo loquendum est de voto. ¶ Ex quo fit q̃ dispensare non solùm est mutare vnã obligationem in aliam sed potest etiam fieri per remissionem, ac relaxationem, saltem in parte. Alioqui nõ esset dispensatio, sed mera cõmutatio. Vouisti difficilem peregrinationem Hierosolymitanã: occurrit autẽ causa publica Ecclesię in cuius subsidium eleemosynis opùs est, potest illud votum Papa in aliquam pecuniam cõmutare, etiam minorem quàm essent itineris expensæ. ¶ At verò scisciteris fortè vtrũ penes solum Principem & Legislatorem situm

Quid legis interpretatio. *Quid dispẽsatio.* *Obiectio.* *Solutio.* *Corollariũ.* *Quæstio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum sit dispensandi munus. Est enim hoc ar-
Argument. gumentum à parte affirmatiua, ꝙ dispensatio legis, est quædã particularis eius abrogatio: abrogare autẽ legẽ eiusdẽ est functio cu-
Responsio. ius est condere. Respondetur nihilominùs eiusmodi potestatem in leges, licèt plenaria ad solùm legislatorẽ pertineat, nihilominùs vt præfata ratio persuadet, in casibus nõnul lis penes inferiores quoq; gubernatores sitã esse. Primũ potestate à superiore delegata: quam vel iura inferioribus cõcedũt, vel consuetudo interpretatur. Vt dispẽsare in voto simplici, tribus exceptis. Mox facultate ordinaria, tam in suis proprijs legibus ꝙ etiam in legibus superioris. Potest inquam, Episcopus in legibus Papæ dispensare, vel iuris cõcessione, vel consuetudine. Prætereà in triplici rerum ordine. Nempè si vel materia leuis est, vel frequens casus, vel lex proprium
Caietanus. bonũ suæ ciuitatis, vel diœcesis respicit. Sententia est Caiet. 1.2.q.97.art.4. quam suo sa-
D. Thom. le conditã credo esse verã. Nã & hac de causa D. Tho. non interrogauit strictè, an princeps, & legislator, sed latiùs, an rectores multitudinis possint in legibus humanis dispẽsare. Rectores enim nõ solũ principes sunt, verùm & qui ad gubernaculũ cuiusq; multitudinis sedent. Leuia aũt cẽsentur illa, quæ non præcepto propriè dicto obligante ad mortale, sed statuto posita sunt. Qua ratione Prælati nostri etiam Priores cõuẽtuales dispensare possunt in esu carniũ, in induendis lineis, & in id genus cæteris. Frequentia deinde casuũ causa est, vt possit Episcopus dispensare: vt in ieiunijs: licet sit lex superioris: quoniã grauissimum esset onus quoties quis dispẽsatione ieiunij egeret, adire Papã.
Tẽperatio superioris assertionis. Hoc autem sic temperarẽ, ꝙ possit Episcopus in diem, aut in breue tempus cũ assistẽte causa, super eiusmodi legibus dispẽsare: tũ pro vita tota nescio. Et eadem ratione si alter cõiugũ per incæstũ cum alterius consanguinea inhabilis ad exigendũ coniugale debitũ fiat. Atq; tunc præsertim dũ vel ob personæ pauperiem, vel alia de causa non pateret ad Vrbem accessus. Secùs si impedimentũ antecederet matrimoniũ, quod subinde contrahendũ impediret: in quo solus Papa dispensare potest. Prætereà si peculiaris lex vrbis extat nè vel vinũ, vel frumẽtũ extrinsecus aduehatur, vt proprij vrbis fructus dispendantur. Posset credo Prætor dispensare: secùs tamen Episcopus in matrimonijs, & ordinibus ad bonum publicum pertinentibus. ¶ Causas verò quibus dispensator ad-
Causæ dispẽsationis legitimæ. duci ad dispensandum debet, explicant sancta Decret. 1. quæst. 7. per totũ: scilicet tempus, vtilitas, persona, qualitas. In summa quò cunctas complectaris, dispensatio fieri non debet, nisi in commune bonum cedat, pro quo lex omnis constituitur. Nam quantum periculi reipublicæ inde consletur, vnde legum dispensatio, alijs priuatis respectibus, & silendis causis fieri cœperit, locus in quo Ecclesia Dei iacet apertissimo documẽto est. Nam si leges nihil aliud emolumenti in rempublicam conferant, quàm quòd sint principi fructuosæ, pernicies sunt potiùs & labefactatio boni publici. Fit eñ inde, vt soli pauperes legibus coërceantur: sed qui illis indigent, subijciantur nulli. Absit ergò (ꝙ anteà diximus) leges in hoc condi, vt sint legislatori peculium. Sed cùm primùm ratio ob quã latæ sunt, cessauerit, abrogãdæ sunt, nè à ciuibus sit pretio dispensatio redimenda. ¶ Atsi perconteris vtrũ causa sit dispen-
Dubitatio. sandi satis idonea, ꝙ qui votum fecit nequit illud sine graui difficultate, & molestia implere: hæc enim est quæ frequentiùs obtendi cõsueuit. Respondetur ꝙ si difficultas in
Dissolutio. re ipsa sit: quia scilicet quis incõsulta prudẽtia, nec re satis perpensa, longũ ieiunium in pane & aqua vouit, aut pedestrẽ peregrinationem, suis cruribus imparem, temeritas illa causa est dispensandi. At verò dum difficultas non ex rei natura, sed ex prauo habitu vouẽtis, ꝓficiscitur, cũ difficultas ipsa abstinẽdi ab iniqua consuetudine causa fuerit vouendi, nõ est eadem in causam dispẽsationis reuocandi. Si verò postquàm votum (vt exempli causa dicamus) aut Hierosolymitanæ peregrinationis aut etiam religionis emisisti, perpetuus tibi accidit morbus, aut debilitas, quæ tibi impedimento sit iuris, absolutus à voto es. At verò de voti dispensatione peculiaris nobis institutus est octauus liber. ¶ Postremum ergò dubium re-
Postremum dubium. stat, vtrùm ille cum quo sine causa dispensatur, tutus in conscientia maneat. Respon-
Solutio Iurisconsultorum. dent Iurisconsulti, vt ex Innocentio colligitur in cap. Cùm ad monasterium. de statu mona. Et ex Panorm. in cap. non est voti. de voto. quod si Põtifice Summo inferior sine causa dispensat, dispensatio non tenet: quia sub hoc limite illis concessa est dispensandi facultas. Si verò Papa dispenset, tunc distinguendum est: nam in his quæ de iure diuino pendẽt, quale est votum & iuramẽtum, si absq;

si absq; causa dispenset, dispensatio non te-
Refellitur præfati authores. net. Secùs in his quę sunt meri iuris positiui, quæ à suo prorsus arbitrio pendent. Et quidem prior distinctio forsan non tanta veritate polleat: nam in leges quæ à sua merè pendent ordinaria potestate, non est cur Episcopus non fungat facultate qua Papa in suas.
Probat posterior distinctio Iurisconsultorum. Posterior vero distinctio impendio quàm maximè probabilis est. Et ideo in his quæ pendent de iure diuino non solùm dispensans peccat, verùm & formidanda dispensatio est, veluti cassa & nullius apud Deum valoris. Quapropter dum in pluralitate beneficiorum dispensatur, & dum infans, aut puer curam permittitur gerere animarum, & laicus monachis in Abbatem præficitur, & solenniter professus (vti Panorm. infert) ad laxiorem ordinem, illum præsertim qui tantùm habet ordinis nomen, reuocatur: verẽdum est ratum non esse & validum apud Deum. Quocircà tam qui eiusmodi dispensationes alijs procurant: quàm ipsi qui petunt grauiter delinquunt. Imò etiam si dispẽsatio sine causa teneret, non solùm dispensare, verùm & petere, & procurare peccatum est graue. In his autem quæ meri sunt positiui iuris dispensatio sine causa à peccato nõ excusatur, veruntamen dispensatio tenet.
Caietanus. Tametsi Caietan. loco citato & in sua Summa, verbo dispensatio, neque in his pacatas censet eorum conscientias: cum quibus sine causa dispensatur. Et ratio eius est, quòd licèt tollatur ius positiuum, supereſt nihilo minùs legis naturalis vis, quæ est ne quis absque causa reipublicæ se oneribus subducat. Hoc autem nondum equidem mecum constituì quantum valeat. Enimuerò si exo
Nõ satis certa Caietani sententia. neratio mea oneratio esset aliorum, vt cũ quis priuilegium procurat quo se tributis soluendis absque causa subtrahat, vnde aliorum vergit aggrauatio, peccatũ esset mortale. In ieiunijs autem non est tam planũ: nisi vbi exemptus scandalum daret. Illo autem cessante forsan culpa non esset peior quàm venialis.

AD primum igitur argumentum iam re- *Ad. 1. arg.*
sponsum est ꝙ nihil dispensatio cũ priuata persona legi obstat: etiã si pro bono communi sit lata: quia talis dispensatio fieri non debet: vt bono communi noceat, imò vt in eius augmentum cedat. ¶ Ad se- *Ad. 2. arg.*
cundum verò respõdetur quòd nulla est acceptio personarum, licèt non semper æqualia personis inæqualibus imperentur. Imò verò nihil iniquius æqualitate, vbi per- *Ad. 3. arg.*
sonæ non sunt æquales. ¶ Ad tertium iam suprà respõsum est de legum mutatione. Lex enim naturalis quantũ ad præcepta cõmunia, & generalia nullam potest habere fallentiam: & ideò indispensabilia sunt: in conclusiones autem naturales epieikeia vim habet: cuius vtiq; virtute qui in depositò arma custodit furibundo domino non confert. Dispensare autem in eisdem soli Deo competit qui antiquitùs dispensauit, vt plures vnus matrimonio sibi coniugeret. In legibus autem diuinis positiuis quæ non sunt de iure naturæ ipse quoque dispensare potest, vel cui ipse specialiter commiserit. Specialiter inquam, quia Papa, licet sit Christi vicarius potestate ordinaria, nõ potest super iure diuino dispẽsare. Apostoli verò speciali ipsius commissione dispensarunt in forma baptismi, vt fieret in nomine eius. Et Actuum. 15. tolerarunt, vt Christiani abstinerent à suffocato & sanguine: cùm ritus illos iure diuino Christus abrogasset, qui salus est & redẽptio nostra, benedictus in secula.

FINIS LIBRI PRIMI.
De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER SECVNDVS
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

ARgumẽtũ hoc quod de legibus instituimus,nõ modò q̃ nõ potest non esse prolixũ, verùm q̃ hac ratione erit distinctius, in duos libros distribuendũ duximus. Igitur cùm in primo de lege naturali,& humana, ab æterna deriuatis, p̃ quas homo ad finem naturalem ordinatur satis disputatum pro captu nostro à nobis fuerit, *Materia secundi libri.* sequitur,vt in hoc secũdo de lege diuina disseramus, per quam ad supernã fœlicitatem promouemur. Nam quãuis materiam hãc, potissimum legis veteris Diuus Tho. peregregiè,vt pleraq; solet omnia, locupletauerit,non tamen erit omninò superuacanea, si Deus dederit,opera nostra.

QVAESTIO PRIMA
De lege veteri.

S.Tho.1.2.quæst.98.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præter naturalem legem,& humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus necessaria.

PRIMO ergo quæritur in genere,vtrũ necessaria fuerit hominibus lex aliqua diuina supernaturalis. Hanc em̃ quæstionẽ. D.Th. *S.Thom.* q.91.disputauit, nos tamẽ in hũc locũ, vbi de lege diuina initiũ di- cendi facimus,reposuimus. Arguitur ergo à *Argumẽ.1. à parte negatiua.* parte negatiua. Lex naturalis est quædã, vt dictũ est, ęternæ participatio: lex autem æterna est diuina: ergò præter naturalem nõ *Argumẽ.2.* opùs erat alia diuina. ¶Secundò, Deus, vt Eccles.15.legitur, Dimisit hominem in manu consilij sui, quod est rationis actus, ergo nõ opùs habuit lege quę rõne sua esset superior, sed satis humanis gubernari poterat, quæ per rationem constituuntur. Eò præsertim quòd humana natura,cùm sit irrationa *Cõfirmatio* bilibus præstantior, sufficientior sibi est q̃ brutis sua: irrationales autẽ creaturæ pręter naturalem sibi inditam non indigent altiori lege:ergo neq; homines. ¶Tertiò arguitur. *Argumẽ.3.* Esto diuina lex opùs nobis fuerit abũdabat tamen vna:tum q̃ regnum cœlorum vnum est,ac regis vnius, secundum illud Psal. Rex omnis terræ Deus:& intentio legis vna:vult enim per eã Deus(vt ait.1.ad Timoth.2.A- postolus)oẽs homines saluos fieri,&in agni *Paulus.* tionem veritatis venire. Atq; ob id maximè q̃ lex naturalis ab æterna descendens, vna est: ac perinde diuina, quo propinquior est æternæ deberet esse magis vna. ¶In contra *Psal.118.* riũ est postulatio illa Dauidica: Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Vbi indignitatem humanam designauit, quę cùm naturali lege sibi non sufficiat, altiorẽ exoptat. Sed & quòd si fuerit bipertita ait Hebræ.7. Paul. Translato sacerdo- *Paulus.* tio,necesse est,vt legis translatio fiat.

AD intelligentiam quęstionis ex superio- *Partitio diuinæ legis.* ribus recolẽdũ est, quẽadmodũ diuina lex,duplex dignoscatur, videlicet æterna, & positiua. Aeterna enim est sua ipsius essentia:quæ fons est abyssusq; luminũ,vnde omnis sciẽtia,lexq; promãnat:diuina verò positiua,est illius participatio, nobis porrò data,inq; nostris cordibus, vti ait ad Corinth.Paul.scripta.Et de hac instituitur prę- sens quæstio. ¶Ad quã duabus respõdetur *Prima conclusio.* conclusionibus.Prior est.Præter naturalẽ legem & humanã necessariũ fuit,vt altior alia nobis poneretur(vt ait Dauid)quæ ideò dicitur positiua: & significantiùs diceretur posita. Hanc conclusionẽ quatuor rationibus fundauit.S.Tho.quas ex illo Dauidico ora- *D.Thom.* culo luculẽter elicuit in Psal.118.Lex Domini immaculata:cõuertens animas: Testimoniũ Domini fidele: sapientiã præstans paruulis.Prima enim ratio sumitur ab hominis *Prima ratio* fine.Enimuerò si nãa natura altius non fuisset sublimata q̃ ad finẽ naturalẽ, qui eius nõ exuperat vires, neq; sublimiori alia indigeret speculatiua cognitione,neq; lege:attamẽ cum eo quòd nos Deus ad suam imaginem creauit, atq; adeò capaces suijpsius per eius visionem fecit: quem scopũ nostris viribus contin-

gere nequimus,necessaria nobis fuit, primum in intellectu speculatio fidei cognitio,quæ scopũ nobis illũ, sperandaq; bona (vt ait Paul.)ostenderet,quo nostra est dirigenda vita:sicuti sagittario necesse est signũ intueri,quod ferire parat:mox & in intellectu practico lex quoq; naturali excelsior,q̃ nobis esset officiorum regula,quibus eandẽ fœlicitatẽ adipisceremur.Ac perinde in voluntate specialius singulariusque auxiliũ q̃ quo rerum natura gubernatur,per quod affectus nostros illuc valeremus referre ac p̃mouere.Atq; hanc intentionẽ tetigit Psal. membro illo postremo,Sapientiã præstans paruulis.Homo siquidẽ in sua existimatus natura,pusillus est,atq; imbecillior q̃ vt possit metam illã pertingere,nisi superne suffecta nobis esset supranaturalis sapientia.

Secunda rõ ¶Secũda cõclusionis ratio sumitur ex necessitate informandi humana iudicia. Enimuerò cùm actiones nostræ circa singularia contingentia versentur,quæ lubrica fallentiaq; sunt,ac subinde diuersis ingenijs varia iudicia ꝓgignunt,inde nascitur legũ humanarũ diuersitas apud diuersas nationes, vt aliud fuerit Athenienſium ius, aliud Romanorũ, atq; aliud Hispanorũ sit,& Gallorũ aliud. Igitur necesse fuit vt diuinitus nobis illucesceret lex,quæ fidissima esset certissimaq́ue norma,ad quã omnes humanæ exigerentur & collimarentur.Et per quã scire homo certò posset quid sibi cõgruens esset, quid verò nocens.Talis em̃ est decalogus, in tabulis à Deo insculptus,ac Euangeliũ in nostris impressum mentib⁹. Atq; hac de causa Dauid appellauit legem testimoniũ fidele. Etenim humana lex,nulla existit vsq;adeò certa & *Tertia rõ.* stabilis.¶Tertiò,eadẽ lex fuit nobis necessaria ꝓpter absolutã nostrã iustitiã. Hæc em̃ *Matth.15.* non tam in externis officijs positaest,quàm intus in animo.Nã ex corde,vt ait Christus exeũt cogitationes prauæ,atq; inde opera, puta adulteria,homicidia,&c. homines autem,quia alienorum cordium latebras nequeunt inspectas habere,nõ valent suis legibus internos actus repugnare.Necesse ergo fuit lex Dei,quæ non solũ manũ, verùm & animũ prohiberet,vt potè quæ non furtum tantùm atque adulterium, verùm & istorũ concupiscentiam compesceret. Et hoc significatur illo secundo membro Dauidicæ sententiæ, conuertens animas:nimirum quòd diuina lex,non modò operum prauitatem cohibet: verùm, & penetralia cordium per

purgat.¶Quarta demum causa diuinæ le- *Quarta rõ.* gis fuit,q̃ vbi author est.1.libro de liber.ar- bit. Augustꝰ.leges humanæ nequeunt vitia *Augustꝰ.* cuncta,quanuis extera,cohibere: imò neq; debent.Nã si cuncta supplicijs coercere satagerent,tũ multa impedirent bona,tum & ciues in peiora truderent flagitia.Videlicet si omnia mendacia acri supplicio vindicarent, non esset qui loqui auderet: & si meretrices abigerent,ansam porrigerent ad peiora.Necessaria ergo fuit lex quę ante Dei tribunal vniuersa vetaret:quippe quem vniuersa punire,nullum est periculum:sed æquissima iustitia.Atqui hoc sonat primũ eiusdẽ Psalmi verbum: Lex Domini immaculata: id est, neq; minimas turpitudinis sordes admittẽs, sed cunctas detergens. ¶Posterior conclu- *Vltima conclusio.* sio:hanc diuinam legẽ in duas esse diuisam, quæ nõ prorsus duæ essent species:sed veluti imperfectum,ac perfectum eiusdẽ speciei distarent,conuenientissimũ fuit:ac diuina sapientia dignissimum. Ratio autem conclu- *Rõ concluſ.* sionis,licet Sanct.Thom.eam missam fecerit,tamen & ex legis celsitudine,& ex hebetudine naturæ nostræ planè colligitur. Eñ uerò cùm lex diuina,tam longè pusillitatẽ ingenij nostri exuperet,genusque nostrum veluti per omnes ætates adoleuerit,non debuerunt tam alta mysteria humano generi pueritiam agenti concredi: nam illa tunc non caperet.Sed operæpretium fuit Prophetarum oraculis, futurorumq́; figuris,ac demum ceremoniarum significationibus, quasi sub pędagogo imbui, donec illic assuetum ad iustam peruenìret ætatem,quę deũ factum hominem tam longa expectatione optatum agnoscęret, ac de Trinitatis arcanis prædicantem idoneè audiret,ac demum tanquàm olim sibi promissum susciperet. Expediens ergo fuit, vt vmbratilis illa lex veritatem nouæ antecederet.Atque hęc est Apostoli doctrina ad Galat.3. Itaque lex *Paulus.* pædagogus noster fuit in Christo. At vbi venit fides, iam non sumus sub pædagogo: omnes enim filij Dei estis per fidem.Et ca.4.Cùm essemus paruuli,sub elemẽtis huius mundi eramus seruientes:at vbi venit pleni tudo temporis misit Deus filium suum,&c. Hic autem ab imperfecto progressus ad perfectum ex triplici capite perpenditur.Nempè ex fine,quo lex ducit:ex iustitiæ ordine, quem constituit: & ex modo quo subditos cogit.Ex fine inquam,quòd illa bonum sensibile,ac terrenum pro brauio proponebat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed de hoc discrimine luculentiùs quæstione proxima, arti. 3. ¶ Secunda distantia qua lex illa veluti puerorum ac seruorum pædagogia, à nostra, Euangelio fruentiũ, elongabatur, est q illa non sicut nostra internã cordiũ iustitiã explicabat. Non q malas cupiditates nõ refrenasset: erat eñ in Decalogo: Nõ cõcupisces rem proximi tui, non vxorẽ &c. Verùm q Euangelium cogitationũ pra uitatẽ explicatiùs retũdit: Qui viderit mulierem ad cõcupiscendum eam, iam mœchat⁹ est. Et qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Ob idq; ait: Nisi abundauerit iustitia vestra plusq̃ scribarum & Pharisæorum: nõ intrabitis in regnum cælorum. ¶ Tertium interuallum est in modo cogendi. Illa enim pœnarũ potissimè metu, veluti pueros, ac seruos vrgebat: nostra verò amore quo pectora nostra Christus infundit, nos allicit. At verò & de hoc pariter articulo citato. q. sequẽ. cõmodior dabitur dicendi locus.

Ad. 1. arg. ADprimum ergo argumentum iam respõsum est quomodò hæc positiua dei lex differat ab æterna, & qua ratione sit præter naturalem nobis necessaria. Nempè q naturalis, quæ naturæ nostræ capacitatem non excedit, ordinet nos in finem naturalẽ, sed diuina per quam æterna altiori modo nobis participatur, euehit nos ad supernatu

Ad. 2. arg. ralem. ¶ Et pariter respondetur ad secundũ, quòd licèt consilium, opus sit rationis, necesse tamen est supernaturali lege informari. Atque in hoc præclariùs nobiscum & excellentiùs factum est quàm cum irrationabilibus animantibus: Nam illa ad naturalem duntaxat finem, qui humilis est, ordinem habent: quem etsi suis viribus adipiscantur, nihil egregium est. Nos verò ad supernaturalem fœlicitatem creati sumus: quod quidẽ ineffabile beneficium præ cunctis corporeis creaturis Deo debemus. Quò ideò per se natura nostra pertingere nequit. Sed tamen cum Aristotele authore, id quod per amicos possumus, per nos ipsos quodãmodò possimus, hoc quoq; hominis excellẽtia patescit, quòd sic est Deus paratissimus nobis suppetias ferre, vt nunquam nisi ob no-

Ad. 3. arg. stram culpam nobis desit. ¶ Tertium autẽ argumentum id præcisè probat quòd incõgruens fuisset duas ab vno dimanare Deo leges, sic prorsus distinctas, vt sunt leges diuersarum gentium. Fuit nihilominùs expediens ac decorum vt vnus Deus ad eundem finem alia præcepta poneret imperfectis hominibus, quibus pueritiã quasi sub pædagogo conueniebat degere: alia verò ad ætatẽ iustam prouectis. Eo potissimũ q salus nra, quæ finis est legis, per Christũ nobis erat obuentura, cui perinde competebat perfectam legem ponere. At nihilominùs oportebat, & per alterã mundũ ad eius susceptionẽ (vt dictũ est) præparari. Lex aũt naturalis, quia vniuersalia continet præcepta, eadẽq; adeò cunctis mortalibus cuiuscunq; sint cõditionis cõmunia, nequit nisi vna esse.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex vetus fuerit bona.

QVoniam cousq; solet humana natura labefactari, vt non defuerit Manichæorũ caterua quę cõtra veterẽ legem ceu malã, à malo q; Deo conditã oblatrasset, quæritur an fuerit bona. Et arguitur à parte negatiua. *1. Ratio ad partem negatiuam.* Multa scripta sunt in veteri lege, nouæ repugnantia: vt primũ ipsum verbũ. In principio creauit Deus cęlũ & terrã. Cuius contrarium asseritur Ioan. 1. Mundus per ipsum, scilicet verbum, factus est, & sine ipso factũ est nihil. Mox & illic legitur requieuisse die septima Deũ ab omni opere quod patrauerat: & tamẽ Ioan. 5. ait Christus, Pater meus vsq; modò operatur, & ego operor. ¶ Secun- *Secũda rõ.* dò. Deus ipse fatetur Ezech. 20. dicens: Dedi eis præcepta nõ bona, & iudicia in quibus non viuent: lex aũt de præceptorũ qualitate existimatur: ergo lex illa non fuit bona. *Tertia rõ.* ¶ Tertiò. Ad bonitatẽ legis duo sunt potissimũ requisita, vt suprà nos Isido. docuit. Primùm vt cõmuni animarum saluti consulat: mox vt sit obseruatu nõ difficilis, humanęq; cõsuetudini accommoda: neutrũ autem istorũ erat in illa lege. Ait enim quãtum ad primum Paul. ad Rom. 5. Lex subintrauit, vt *Paulus.* abundaret delictum. & capitu. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem viuebam sine lege aliquando: sed cùm venisset mandatũ peccatũ reuixit: ego autem mortuus sum. Et de secunda qualitate ait Petrus *Petrus.* Actuum. 15. Quid tentatis ponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus? Lex ergo illa non erat bona. ¶ Quartò. Si lex illa *Quarta rõ.* bona fuisset, eo maximè quòd Dei sanctio fuit: Deus autem non apparet fuisse eius cõditor. Primùm, quia vt habetur Deutero. 32 Dei perfecta sunt opera: lex autem nihil ad perfe

Paulus. perfectum adduxit, vt ad Hebræ. 7. authoꝛ est Paul. Mox q deberet esse perpetua: Lex autem illa cessauit, vt ibidẽ Paul. docet, propter eius infirmitatẽ. Imò quia (vt dictũ est) occasio erat peccati: ergo non fuit à Deo lata, atq; adeò neq; inde eius potest probitas

5. Cõclusio. colligi. ¶ Quinto, Si Deo latore bona esset, condecens fuisset, vt per angelos, qui (vt est in Psal.) sunt Dei ministri, fuisset lata: at verò nõ per Angelos, sed ore Dei prolata fuit. Legitur enim Exod. 20. Loquutus est Dñs sermones hos. Et statim, Ego sum dñs Deus tuus. Quòd si vllius ministerio vsus est, ille fuit Moyses: secundũ illud Ioan. 1. Lex per Moysen data est. Et illud Exod. 33. Loque-

Paulus. batur dominus ad Moysen facie ad faciem: nil ergo restat vnde probitas illius legis elici possit. ¶ In cõtrariũ autem est Paulinum oraculum ad Rom. 7. Itaq; lex quidem sancta est (loquebat aũt de veteri) & mandatũ sanctum, & iustum, & bonum.

1. Cõclusio. ADquæstionem tribus cõclusionibus respondeẽ. Prima: Lex vetus (vt ait Paul.) fuit sancta, & iusta, & bona, atque omnibus suis causis congruentissima. Tametsi nõ vndequaq; absoluta & perfecta. Cõclusio hæc per omne causarum genus asseritur & confirmatur. Primùm, ex ratione vtriusque obiecti, scilicet tam materiæ de qua præcipiebat, quàm formæ & figuræ præcipiendi.

Probatio. Fuit enim tum morum compositrix, tum & futurorum vmbra, & vtrinq; bona. Enimuero cùm duplex sit in nobis ratio, sicuti veritas speculatricum scientiarum inde perpenditur quòd sit rationi speculatiuæ consona: ità, & legis bonitas eò quòd sit cõcors rationi practicæ, lex autem vetus qua parte erat morũ regula, egregiè propellebat tum operum prauitatem, tum & cupidines cũ ratione colluctantes. Decalogus enim ille quem Deus Moysi in tabulis exarauit, cõpẽdium fuit substantiaq;, & flos totius naturalis legis: quippe qui (vt quæstione. 3. latiùs patebit) hominẽ, & ad Deum referebat, & cum hominibus conglutinabat: neq; solam manum, verùm & cor etiam illo mãdato compescebat: Nõ concupisces rem proximi tui,

Paulus. non vxorẽ, &c. Vnde Paul. ad Rom. 7. Consentio, inquit, legi quoniam bona est. Et rursum, Condelector legi Dei secundũ interiorem hominem. Quo sanè verbo ostendit legis virtutẽ eam fuisse, vt sensualibus cupiditatibus obsisteret, quæ exteriorem, hoc est, sensualem hominẽ deuexant. At verò quoniam legis sanctitas per ordinẽ ad finẽ expẽditur: finis autem diuinæ legis non est sicuti humanæ, tẽporalis tranquillitas, & quies rei publicæ, sed sempiterna fœlicitas, quæ in eiꝰ conspectu posita est: illa censetur perfecta lex quæ vsq; ad illum perducit finem: illa autem, bona quidẽ, non tamẽ simpliciter absoluta, quæ licèt illuc dirigẽdo ducat, nõ tamẽ perducit: hoc autẽ discrimine vetus illa à nostra differebat. Enimuerò cùm finis ille vires excedat naturæ, nullius legis opera nisi gratia supernè iuuante sufficiunt illuc quenquã perferre: secundùm illud ad Rom. 6. Gratia *Paulus.* Dei vita æterna. Et quoniã gratia per Christi redemptionẽ, qui fuit Euangelicus legislator collata fuit vniuerso mundo, lex vetus q̃ per se gratiã hanc nõ cõtinebat, eatenꝰ bona erat nimirum præcipiens virtutum officia, vt tamẽ non esset perfecta, sicut nostra: quę per eandẽ legiferi nostri gratiã ad suum finem nos perducit: vnde Paul. ad Titum. 3. *Paulus.* Cùm benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitię quæ fecimus, sed secundùm suam misericordia saluos nos fecit per lauachrũ generationis & renouationis spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè. Et Ioan. 1. Lex per Moysen data est: gratia & veritas per Christũ facta est. Et eodẽ attinet quod ait ad Hebr. 7. Nihil ad pfectum adduxit lex. ¶ Hanc differentiã iam diximus repetendam nobis. q. 7. Tantisper tamẽ, nè pẽdulus lector hęreat, rẽ aperiamus. Est enim intellectu nõ facilis. In contrariũ quippè est argumentũ hoc. In cir- *Obiectio ad uersus tradi tum discrimen.* cunciſione antiquæ legis conferebat gratia virtute fidei Christi illic ꝓtestatę, qua gratia remittebatur originale, sicuti in nostra per baptismũ virtute eiusdẽ Christi. Rursus qui opera legis per eandẽ gratiã tunc implebant, condignè merebantur æternã vitam, sicuti nos. Et sicuti illi extra gratiã implentes legẽ solùm præstabant opera moraliter bona, nõ tamen quæ essent beatitudinis meritatis: ità, & nobis accidit. Quid ergo discriminis restat interillam & nostrã? *Solutio.* Respondetur nõ hoc esse, sed aliud nẽpè quod causa illius gratiæ qua illi in amicitiã Dei recipiebãtur, non fuit exhibita, nisi per Christum latorẽ legis nostræ, nam causa illa, vna eius fuit passio, secundũ illud Paul. ad Colos. 1. Nunc ꝓ mortem & sanguinem suum reconciliauit *Paulus.* vos cum essetis aliquando alienati, & inimici eius. Itaque vt de contrito inter Theologos fertur, quod licèt ante cõfessionẽ à suis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit per gratiã Christi absolutus delictis,nihilominus quia virtute propositæ cõfessionis, quę sacramentũ est passionis eius,cõtritio illa operatur, fit vt quãdo ad pedes cõfessarij accedit,tunc verè absoluitur:sic de iustorũ vniuersitate Christi passionẽ p̃cedentiũ,censendũ est. Videlicet q̃ erant veluti in depositio quoadusq; Christus veniret, qui p̃tium redẽptionis soluens,cuncta expiaret piacula. Et ideò occlusæ illis erant cælorũ valuæ: quasi non essent digni qui admitterentur in possessionẽ filiorũ Dei. Atq; hoc est quod *Paulus.* ait Paul. ad Roma. 3. Deus ꝓposuit Christũ ꝓpitiatorem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionẽ præcedentiũ delictorũ in sustẽtatione Dei ad ostẽsionem iustitiæ eius in hoc tẽpore. Ecce quo modò fons totius gratiæ fuit Christi passio etiã respectu præcedentiũ. Est ergo differentia q̃ illi nõ per legis opera salui fiebant, sed per fidẽ Iesu Christi futuri, cuius passione nitebantur iustorũ merita. Nos verò per fidem eiusdẽ Christi p̃sentis in nostra legenẽpè qui gratiã nobis eo temporis articulo meruit, qua idoneè digneq; impleremus legem: quo articulo lex nos eius obligare cœpit. Et hæc est perfectio, qua lex nostra veteri præstat quantũ ad moralia præcepta.

Quo sensu ꝓposita differentia saluetur.

Ostenditur bonitas legis diuinæ ex ratione causæ finalis.

¶ Mox bonitas eiusdẽ legis ratione causæ finalis ostenditur. Fuit enim cõdita, vt viam in terris venturo Messiæ præpararet, & cõmuniret. Hæc aũt preparatio in duobus cõsistebat. Primũ vt esset futurorũ præconium & præsagiũ: mox & Euangelicæ quasi inchoatio. Præconium scilicet per prophetarũ oracula: vnde Christus Luc. vltim. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & in Psalmis, & prophetis de me. Et Ioã. 5. Si crederetis Moysi, crederetis & mihi. Præsagiũ verò per ceremonialia quæ vmbra erãt futurorum, secundũ illud. 1. ad Corinth. 10. Oẽs patres nostri in Moyse baptizati sunt, & in nube, & in mari: & omnes eãdem escam spiritualem manducauerũt: & omnes eundem potum spiritualem biberũt. Hæc emĩ omnia in figura facta sunt nostri. Fuit deinde quasi inchoatio Euãgelicæ, quatenùs sub illa lege semotus est peculiaris ille populus à reliquo orbe, & ab idolorũ cultura coercitus, atque cultui vnius dei addictus. Vnde Paul. ad Gala. 3. Priusq̃ veniret fides sub eadẽ lege custodiebamur, cõclusi in eã fidẽ q̃ reuelanda erat. Et hæc de prima cõclusione. ¶ Sed vt ratione quoq; efficientis causę bonitas eiusdẽ legis corroboretur, apponitur secunda. Deus fuit author eiusdẽ legis, vt patet Matth. 15. Irritũ feciſtis mandatũ dei ꝓpter traditiões vestras. Erat quippè Christo tũc sermo de illo mãdato: Honora patrẽ tuũ, & matrẽ tuã quod scriptũ erat in lege. Et ratio colligitur ex superioribus hęc. Lex illa, vt dictum est præparamentũ erat euangelicæ, cuius porrò neq; Manichæi negare poterant Deũ fuisse authorẽ: igitur cùm eiusdẽ sit, & finẽ ꝓponere, & disponere media, idem Deus per se suosq; ministros legẽ illam tulit. Diabolus enim nunq̃, vt diabolico ore Manichæus blasphemauit, legem illam constituisset, per quã Christus præsignabatur colebaturq;, à quo erat ipse victus expellendus. Atq; hunc sensum exhibebat ipse Redẽptor Matth. 12 Si Satanas Satanã eijcit, diuisum est regnũ eius. Animaduertenda tamẽ est assertio huius conclusionis, quippè quæ non tantùm Manichæorum blasphemiam retundit, delirantium ac mentientium fuisse opus principis tenebrarum, verùm & docet non fuisse legẽ alicuius angeli, vel hominis, sicuti sunt leges humanæ, sed sicuti noua: ità illã à deo latam esse ac subinde diuinã censeri. Ità emĩ vbique habet: Loquutus est Dominus ad Moysen, dicens. Et Exod. 24. Postquàm Moyses retulit ad populũ legem, responderunt: Omnia quæ loquutus est nobis Deus, faciemus. Et infrà dum sanguinis aspersione eandem legem ceu testamentum stabiliret in figuram Christi qui suo sanguine cõfirmaturus erat nouũ, ait: Hic est sanguis fœderis quod pepigit vobiscum Deus. Id quod & Paul. ad Hebræos. 9. retulit. Quando ergo ait Ioannes: Lex per Moysen data est, non intelligit fuisse suam, sed eius ministerio promulgatam: sicut lex euangelica non fuit Apostolorum, sed Christi, ipsorũ diuulgata prædicatione.

Ioan. 5.

Paulus.

Paulus.

2. Cõclusio

Rõ quæst.

¶ At verò quò nihil legis illius defensionũ prætermittatur, tertia adhibetur conclusio. Lex illa à Deo per Angelos posita est, secũdùm verbum Paul. ad Galat. 3. Lex data est per angelos in manu Mediatoris. Id cuius Stephanus testimonium perhibet Actu. 17 dicens: Accepistis legẽ in dispositione Angelorũ. Et Dionys. 4. c. Cælestis Hierarchiæ congruere docet, vt diuinorum arcana ad homines Angelorum ministerio deferãtur. Hæc autem ratio non peculiariter de antiqua, sed & de lege nostra curreret: quæ tamen nõ per Angelos, sed per Christum lata est. Et ideò. S. Tho. peculiarem adhibet eiusdem

3. Cõclusio.

Paulus.

Dionysius.

S. Thomas.

dem prouidentiæ analogiã, quã ab architectis mutuatur. Architectus enim nauis non per se, sed per suos ministros ligna dolat, ac præparat, ipse tamen compingit nauis fabricam. Idemq; videre est in architecto domꝰ. Condecens ergo fuit, vt deus legem illam q̃ ad euãgelij perfectionẽ sternebat, viam per cælestes suos ministros præmitteret: Euangelicã verò ipse factus homo cõderet, suoq; sanguine cõsecraret. Atq; hoc interuallum dignouit Apostolus ad Hebræ. 1. vbi excellentiam euangelij inde cõmendat, q̃ per illud loquutus Deus est nobis in filio: q̃ melior est angelis, quos fecit spiritus ministrosque suos in mysterium missos propter eos qui hæreditatem capient salutis.

Paulus.

Manichæi. ARgumenta in contrariũ obiecta Manichæorum arma erant, quorũ inter alias hæreses hæc quoq; fuit, vt legem veterem cõuitijs ꝓscinderent, & tanq̃ à principe tenebrarũ cõditã repudiarẽt. De qua quidẽ hæresi meminit August. libr. de hæres. c. 46. & in eius repulsam scripsit, præter alios, contra Faustũ libros vigintitres. Quãuis hęresis huius Cerdo feratur primus author Marcionis magister, cui post centũ annos succesit Manichæus. Isti enim, nõ intelligentes, malum per se nullã habere causam, sed esse boni priuationẽ: neq; verò bonũ Deũ effectórẽ malorum, in illam sunt primũ vesaniam collapsi, vt duo ex æquo rerũ principia adstruerent: principem scilicet lucis, bonorum autorem: principem autem tenebrarũ, inuentorẽ malorũ. Atq; inde rursum cùm legem veterem in malorũ prædicamento collocarent, inuentũ esse dixerũt illius principis tenebrarum. ¶ Argumentorũ verò capita q̃ contra legem moliebantur hæc fermè sunt. Primũ ratione finis, qui omniũ est causarũ prima improbabant illã, q̃ nõ nisi terrena promitteret. Vnde Faust. lib. 4. eò ait testamentum vetus nõ accipere, q̃ in eo nõ est hæreditas sicuti in nouo. Ob idq; negabat esse ambas eiusdẽ Dei leges. Ad hoc tamen iam superiꝰ respõsum est, Deum illis tanq̃ pueris terrena fuisse pollicitum: tum vt in illis futura delinearet, tum vt palã faceret q̃ esset fidus suorum promissorum seruator. ¶ Secũdum caput argumentorum suorum erat, q̃ dictis multis lex illa cum euangelio pugnabat, vt primo nos argumento tetigimus. Ad quod tamen August. latissimè in lib. contra Adimantem respondet, ea nimirum conciliando quæ pugnantia videri poterant. ¶ Haud enim repugnat, cuncta esse à Deo facta: quare ait Moyses, Creauit Deus. Et tamẽ illa cõ didisse per verbum, ceu per suam artem: quare ait Ioã. Per ipsum facta sunt. Neq; obstat vt factus fuerit homo ad imaginem Dei secundùm naturã, vt illic habetur: & tamen secundum morum malignitatẽ dixerit Christus Iudæis Ioannis. 8. Vos ex patre diabolo estis. Neq; aduersant̃, vt quieuerit die sabbatho ab opere creationis mundi: & tamen semper operet, ipsum conseruãdo, & gubernãdo. ¶ Tertiò inculpabant legem, vt in secundo argumento insinuabamus, quod contineret præcepta mala. In primis crudelia: vt est illud, Oculum pro oculo: dentẽ pro dente, quod idcirco Christus Matthę. 5. ceu iniquum respuit, dicens: Ego autem dico vobis Diligite inimicos vestros. Mox & charitati aduersantia: qualis erat libellus repudij, & vsurarum permissio: Nam Deutero. 23. permittebant fœnerari alienigenis. Et illud qđ refertur Matth. 5. Diliges amicũ tuum, & odio habebis inimicũ tuum. Quæ quidem testimonia sunt non esse legem vtrãq; eodem Deo latam. Adhæc verò eodem fermè modo respondetur: nempè quòd cùm populus ille tam iniuriarum esset tenax, tamq; diuitiarum sitiens, atq; ad charitatem durus, permisit illis Deus illam talionis vindictam, & vxorum repudiationem, atque vsurarum modum, vt ab immanioribus illos arceret, Adueniente autem lege gratiæ superstruxit Christus celsiores charitatis gradus. Tametsi illud verbum, Odio habebis inimicũ tuũ, non extabat in lege, vt patet Leuit. 19. Sed erat Pharisæorum interpretatio. Quapropter Fabri Stapulensis adnotatio super eũ dem locum Euangelij minimè tuta est. Ait enim quòd illud ex veteribus scripturis apertè cognoscebatur, quæ passim mala imprecantur inimicis: vt in Psal. 53. Auerte mala inimicis meis: Et. 82. Erubescant & conturbentur in seculum seculi, est enim impius error hanc notam legi inurere, quòd præciperet inimicorum odium, Nam quòd iuberentur illi Chananæos & Iebusæos perdere, non erat odij iussio, sed executio iustitiæ. Imò Prouerb. 25. præcipiebatur: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Illæ autem Psalmorum phrases, expositore vbiq; Augustino, non sunt malorum imprecationes: quasi Dauid optasset mala inimicis suis: sed futurorum prophetiæ. Ac si dixisset, Auertes mala inimicis meis. Igitur ad secundum

Argumenta Manichæorũ contra legem veterẽ.

1. Argum.

Faustus.

Solutio.

2. Argumẽ.

Solut. Aug.

Ad. 1. arg. principale.

Ad confirmationes.

Ad. 2. arg.

Adnotatio Fabri minime tuta.

In Fabrũ testimonia sacra.

Solut. argu.

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

argumentū respondetur,q̄ quādo Deus fatetur dedisse eis præcepta nō bona,ceremonias denotat,quæ non appellauit mala,sed nō bona:id est,non perfecta,neq; ad vitam per se sufficientia:quia nō conferebant gratiam peccatorū lotricē, quæ quidē peccata eisdē ceremonijs illi cōfitebātur:nam gratia in circuncisione à sola ꝓmanabat fide. Et ideò subiunxit,& iudicia in quibus non viuent,scilicet vita gratiæ. Ac posteà:Et pollui eos in muneribus suis:hoc est. Per illa munera quæ pro peccatis offerebāt ostēdi eos esse pollutos. Quartò deniq; hoc super omnia ijdem Manichæi improperabāt legi, q̄ tum obseruatu erat difficilis:tum & peccatorum existeret causa:quò tertiū nostrum argumē tum tendebat. Verūtamē super eisdem locis Pauli ad Rom. 5. & 7. citatis satis à nobis ex positū est,legē non fuisse causam,vt peccatum viueret,& homo gratia emoreretur,ve luti effectricē & positiuā,quin verò hāc maculam abstergit eidem legi idem Paul. dicēs, q̄ esset sancta. Et. 1. ad Timoth. 1. Scimus autem q̄ bona est lex,si quis ea legitimè vtat. At quia malum vetabat,docebatq; adeò qd esset peccatū,ex hac parte,primum tollebat excusationē,secundò,quia vt ait Lyricus nitimur in vetita,inde homines occasionē captabant,vt maiori impetu ferrentur in malū: & quia gratiā non cōferebat,ex hac parte negatiuæ erat causa peccati,id est,nō satis iuuans ad illud cauendū. Vnde nō ait, Occasione data,sed occasione accepta:id est,quā nō lex dedit,sed homines inde acceperunt: peccatū scilicet originale,cuius fomes carnis in nobis relictus est,ꝓ mandatū operatū est in me oēm cōcupiscentiā. Quare. c. 5. vbi dixerat peccatū intrasse,vt abundaret delictū, particula,vt,nō dicit causam. Haud enim illa fuit voluntas Dei ferentis legem vt per eā cōcitaret homines ad malū,sed tantùm dicit consequutionem. Ex hominum nanq; infirmitate consequutum est vt data lege, pecca ta cumularent. ¶ Ad quartum satis respōsum est vbi rationē exposuimus tam imperfectionis legis,quàm etiam cessationis. Cùm em̄ esset figura legis gratiæ nihil vetat, quin à Deo fuisset lata,& nihilominùs non absolutam obtinuisset perfectionem. Erat enim præparamentū Messiæ,authoris gratię,quę est legis perfectio: quapropter consequens erat, tum vt vsq; ad ipsum nō adipiscēretur suam perfectionem,tum vt per eiusdem Dei præsentiam illa antiquaretur. ¶ In quinto

Ad. 3. arg. Author in Cōmētarijs super Epistolā ad Roma. Paulus.

Ad. 4. arg.

Ad. 5. arg.

aūt argumento non vna tantùm dubitatio dissoluenda petitur. ¶ Vna enim est delocutionibus illis antiquis, qua Deus dicebatur loqui Moysi: vtrū scilicet per se ipse loqueretur, an verò angelus noīe ipsius. Augustinus q̄; 2. de Trinit. c. 12. & 13. super Genes. ad literā. c. 27. huc propendet, q̄ vnus angelorū per dispensationē personā domini sui gerebat. Quemadmodū scriba dum nomine iudicis sententiā refert, Nos, &c. mādamus. Et quo pacto sacerdos ait loco Christi, Hoc est corpus meum. Et astipulatur eius assertioni modus loquendi scripturæ, Enimverò Exod. 3. vbi nos legimus q̄ apparuit de rubo Dns Moysi in flamma ignis, Septuagin ta habent, apparuisse angelum dñi. Et sic legit. Aug. Nihilominùs tamen qui apparuit dixit: Ego sum Deus patris tui, &c. Et Gen. 32. Ille qui luctabatur cum Iacob, ait ad illū: Cur quæris nomen meū quod est mirabile? Angelus ergo loquebatur in persona Dei. Et causa est huiusmodi. Cùm voces illæ sensibiles essent, liquidum est fuisse factas in aëre verberato quo homines audiunt, atque adeò angelorum ministerio, quo Deus vtitur, intonuisse. Et ideò censetur angelus loqui in persona Dei. Tametsi nos super illo paterno verbo Ioan. 3. Hic est filius meus dilectus, non sumus veriti dicere vocem fuisse Dei propriam patriq̄ attributam: nempè q̄ vel Deus se solo verberasset aërem, vel q̄ angelico fuerit functus obsequio, quasi instrumento, seu nos vtimur lingua. Hac ergo ratione dicit lex data per angelos seu in dispositionē angelorū, q̄ dum Deus Moysi in monte loquebatur, vox illa angelorum opera auribus eius insonabat. ¶ Sed tamē hinc secūda emergit quæstio quod Exod. 33. asseritur Dominus facie ad faciē Moysi loquutus. Respondetur tamen secundùm August. locis citatis, hoc esse intelligendū secundùm opinionem vulgi. Nam paulò post optatissimè cum Deo expostulabat, dicens: Ostende mihi gloriam tuam: nempè quam nōdū viderat. Igitur vtrùm pòst viderit Dei faciē, vt Paulus in raptu, an solùm posteriora, hoc est, aliquid in quo ei gloria illius illuxit, sub iudice est. Veruntamen quando in monte legē suscepit voce per angelos fabricata loquebatur ei Deus. Quid ergo est quod ait Ioānes, Lex per Moysen data est: qua sanè de causa dicitur Mosaica. Respondetur quòd sicut Christus per se ipsum reuelauit Apostolis legem, quam ipsi orbi promulgarēt, sic deus per angelos tradidit Moysi, vt ipe denunciaret populo. Et ideò dicitur Moysis, tanquàm promulgatoris.

Duplex dubitatio. Prima.

August.

Roboratur sñia Augu.

Rō assertionis prætereitæ.

Alia obiectio.

Dissolutio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm lex illa soli debuerit populo Israel poni illumq; duntaxat obligare.

POstquàm de bonitate caussisque vetustę legis satis à nobis dictū est, subsequit vt de eius subditis sermonē adhibeamus. Quærit ergo an fuerit expediēs populo Israēl peculiariter poni, eumq; duntaxat obligare. Et arguit à parte negatiua. Lex illa, vt dictum est, figura fuit præparatioq; euāgeliæ: figura autem, & via debet suo fini similitudine respondere, sed lex euangelica nō Iudæis tantùm, verùm & Gentibus vniuersis futura erat in salutē secundū oraculū illud Isaiæ. 49. de Christo præcantatū. Parū est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fęces Israēl cōuertendas? dedi te in lucem Gētibus, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ: ergo & lex vetus debuit vniuerso mūdo ꝓmulgari. Eò vel maximè q̄ vt legitur Actu. 10. Non est personarū acceptor deus, sed in omni gente, qui timet eū, & operatur iustitiam, acceptus est illi. ¶ Secūdò, si lex illa Iudæos tantùm obligaret, deterrima fuisset grauissimaq; eorum cōditio inter omnes mortales. Illi enim nō poterant sine legis obseruantia obtinere salutē. Extat enim Deut. 27. Maledictus omnis qui non permānsit in sermonibus legis huius, neq; eos opere perficit: reliqua vero Gentiū vniuersitas extra illā legē solo iure naturæ seruari poterat: amplior ergo salutis via patebat Gētib⁹ quàm Iudæis. ¶ In contrariū aūt est sententia Pauli ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudęo? multùm per omnem modū. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et Dauid, Nō fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis.

Argum. 1. ꝓparte negatiua.

Secundum.

Paulus.

QVæstio, vt inter arguendū insinuatum est, duo petit. Primum an singulari illi populo congruens fuerit legē illā edici. Alterum an solum illum obligabat. Nam posset quis cogitare, q̄ licet Iudæis fuerit ꝓmulgata, nihilo secius cùm lex Dei esset, qui Rex est vniuersi orbis, ad quoscunque fama illius penetraret, tenerentur illam suscipere. Quinque ergo conclusionibus constabit re sponsio. Prima: Conueniens fuit legem illi tantùm populo dari. Conclusio hæc ex superioribus colligitur. Nā cum opus Dei fuerit, cuius summa sapientia attingit à fine vsque ad finem, & disponit omnia suauiter, dubium nullū relinquit quominùs fuerit consultissimū, ac decētissimū. Attamē qa ratio hæc nimis generalis est, ex ipso rerū fine explorāda est alia, cui animus acquiescat: puta quę ratione diuinæ sapiētiæ referet. Est autē aliud quærere cur selectus est aliqs populus cui daret lex illa, & nō potiùs toti mūdo in uulgaretur. Aliud verò cur ille Hebræorū.

Femina q̄stio clausa ꝓ quæstiōe ꝓposita.

Secunda.

1. Cōclusio

¶ Sit ergo secunda conclusio. Ratio cur delectus alicuius populis ex cūctis mortalib⁹ factus est, sumitur à fine eiusdem legis, qui fuit aduentus Messię. Inde enim duplex accipitur ratio. Vna quòd cùm sublimitatem tam excelsi mysterij totus mundus capere non posset: quippe in quo quam plurima esset hominum ingenia, tum naturali hebetudine, tum morum peruersitate caliginantia, cō decens fuit, vt pusillus quidam populus peculiariter seligeretur, cui tam alta, tamque recondita mysteria initio concrederentur. Nam si sparsim fuissent statim per orbem euulgata, ludibrio citiùs haberentur, quàm eis adhiberetur fides. Sic enim solent corda ti homines & prudentes arcana sua non temerè publicare, sed illos deligere, quorum fidei cōmittant. Iuxta illud Ecclesia. 6. Multi pacifici sint tibi, consiliarius vnus de mille. Quin verò nuntium rei grauissimæ non audes in initio in vulgus propalare, nè deridiculus videaris: sed in quorundā aures primū susurras, quousq; fama vires accipiat. Poterat quidē deus talia facere hominū ingenia, vt omnes statim caperēt, sed tamē more naturæ cuncta suauiter disponit. Docuit enim nos experientia mille quingētorū annorū, nō dicam q̄ sint mysteria nostrę fidei captu difficilia: sed quàm sit humanū ingeniū tardum, quamq; ad optima capessenda indocile: cùm minimus orbis angulus fidem retineat, eandemq; tam multis expartibus lacerām. ¶ Altera ratio est ex eodē itidem fine sumpta, quòd decuit selectam esse stirpem, ex qua Christus genus duceret. Quemadmodùm enim Romanorum gens & Athenienſiū, vt verbi gratia dicamus, sua celebrarunt nomina, ità condecuit Christi ꝓsapiā ac genealogiam: illustrem in mundo fuisse. Atqui vtraq; ratione circuncisiōis charactere insignitus ille populus fuit, vt à reliquò dignosceretur orbe. Fuitque insigne illud in

qua satisfit primæ quæstioni.

1. Probatio cōclusionis.

2. Cōclusio.

Duplex rō cōclusionis.

Secūdarō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

membro illo iussum, vt illius genitura signi
ficaretur, qui vnà cũ reliquis delictis labẽ ge
neratione cõtractã erat abstersurus. Et quẽ-
admodum inter Romanos illustriores fami
liæ: vt Cęsares, Camilli, Scipiones, &c. sic e-
tiã illo populo selectus est Dauidicus trun-
cus ex quo diuin⁹ flos germinaret. Quapro
pter vt super primum. c. ad Rom. recolimus
nuncupatus est Christus filius Dauid. ¶De
alio verò ꝓposito mẽbro. s. cur ille poti⁹ He
bræorum populus fuerit electus, statuitur
3. Cõclusio Tertia conclusio. Ratio huiusmodi electiõis
neque potest neque debet ex aliqua causa
vel merito illius populi captari, sed in merã
Dei misericordiam est referẽda. Duas quip-
Duplex rõ nõ satisapta pè causas cõminisci posses populo illi con-
gruentes. Quarum vna esset quod cùm reli-
quis orbis Gentibus in idololatriæ impieta-
tem immersis soboles illa Abrahæ in vero
cultu vnius Dei perstiterit, iustum erat illam
peculiariter in peculiũ Dei eligi. Sed tamen
Refellitur prima. ratio hæc nõ est cõuincẽs. Nã post susceptã
legẽ in eandẽ idololatriã irruerunt: ꝙ multò
illis iniquius absurdiusq; fuit q̃ Gẽtibus. Vn
de Exod. 33. & Amos. 5. Nunquid hostias
& sacrificium obtulistis mihi in deserto qua
draginta annis domus Israël? Et portastis ta
bernacula Moloch Deo vestro & imaginẽ
idolorũ vestrorũ sydus Dei vestri quæ feci-
stis vobis? Secũdã ergo rationẽ effingere qs
fortè posset ꝙ licet fuissent posteà idolola-
træ, tamen aliquibus iustitię officijs, vel ante
vel post legẽ floruerunt, quorum merito da
Exploditur scda causa. ta est illis lex. Veruntamẽ plane legit Deut.
9. Scito ꝙ non propter iustitias tuas domi-
Rõ uera cõclusionis. nus tuus dedit tibi terram hanc in possessio
nem, cùm durissimæ ceruicis sis populus.
Explanat posita rõ. ¶Ratio ergo ꝓxima fuit ꝓmissio facta A-
brahæ, Isaac, & Iacob, vt eod. c. legitur. Vbi
adnotandum est Abraham antecessisse legi
& Moysi quingentis annis. Cui, vt legit Ge-
nes. 12. & 22. promissa est Chananæorũ ter
ra, simul & futurus Messias. Et quoniã lex
præsagium erat, vt diximus, præparatioque
eiusdẽ Messiæ, in eadem promissione inclu-
debatur lex eius soboli promulganda. Ob
idq; loco citato Deutero. Non propter iu-
stitias tuas, & æquitatem cordis tui ingredie-
ris, vt possideas terras earum. s. Gentium: sed
quia illæ egerunt iniquè, introeunte te dele-
tæ sunt, & vt compleret verbum suum Do-
minus quod sub iuramento pollicitus est pa
tribus tuis Abrahã, Isaac, & Iacob. Itaq; ex-
pulsio Gentium fuit ꝓpter eorum peccata,

sed tamẽ introductio Iudęorũ atq; adeò col
latio legis fuit ꝓpter promissiones dei. Idq;
Apostolus ad Galat. 3. docens, ait: Abrahæ *Paulus.*
dictæ sunt promissiones & semini eius. Et
non dicit seminibus, quasi in multis, sed qua
si in vno. Et semini tuo qui est Christus, er-
go lex data est illi populo propter promis-
siones. Illæ autem ob id dictæ sunt, vt popu
lus ille ex quo Christus carnem induturus
erat, reliquo orbi sanctitatẽ prestaret: secun
dùm illud Leui. 19. sancti eritis quia ego san
ctus sum. ¶Verũtamẽ licet hæc fuerit ꝓxi- *Obiectio.*
ma causa, nõ tñ in illa animus requiescit. Nã
respondendũ restat, cur selectiorẽ Deus ha-
buit Abrahã, ac suam ꝓgeniẽ cui mysteria
Christi reuelaret, atq; ex suo sanguine gignẽ
dum polliceret, q̃ vnum quẽlibet alium mor
taliũ: vtrùm merita eius fuerint in causa. Re- *Merita Abrahæ minimè in causa fuere ut præ cæteris ille populus seligeret unde Christus originẽ duceret: sed hoc ipsum misericordiæ diuinæ referẽdũ est. Rõ ꝓfatæ assertionis.*
uera minimè, sed, vt conclusio asserit, dei mi
sericordia. Hoc nanq; in primis astruit ora-
culum illud Isaiæ. 41. Qui suscitauit ab oriẽ
te iustum, vocauit eum vt sequeret se. Nã de
terra Chaldæorum vocatus fuit: vt Gen. 11.
legitur, quæ quidẽ regio terræ promissę o-
rientalis erat. Mox & ratio ibidem demon-
strat. Nã cũ gratia quã grati Deo reddimur
nõ cadat sub meritum, fit vt neq; eius initiũ,
& caput ꝓmereri vlla possit creatura: initiũ
autẽ fuit Christus: ergo eius aduentũ neque
intemerata Virgo mereri valuit: quãdo mi-
nus priscorũ quispiã. Et cùm lex fuerit Chri
sti figura, neq; illã vel Abrahã, vel eius ꝓge-
nitores, aut posteri meruerũt. Quocircà me
rà fuit Dei clemẽtia ꝙ ipse eiusq; prosapia
inter omnes mortales eligeretur. Neq; vlla
potest humana designari causa, sed in radicẽ
prædestinationis, quæ nullã præter Dei vo-
luntatem habet, referenda est talis electio: iu
xtà illud celebre August. axioma super Ioã. *August.*
Quare hunc trahat, & illũ nõ trahat, noli vel
le iudicare, si non vis errare. Veruntã quod
de Deipara Virgine confitemur, & de A-
brahã quoq; suo gradu censendum est. Ete-
nim etsi Virgo non meruit Christum incar
nari, tamen fixo illo diuino proposito, fecit
eam Deus dignam quæ ipsum conciperet:
secũdùm illud quod Ecclesia canit: Quæ do
minum omnium meruisti portare. Et simi-
li modo in suo inferiori gradu fecit Abrahã
inter mortales dignum, cuius sanguinem
nascituro filio suo deligeret. ¶Hæc autem *Electio Abrahæ in sacro Canone designatur.*
electio primũ in sacro Canone designatur:
Genes. 10. Vbi cùm peruentum est ad enar
randum progeniem Sem filij Noẽ, ait scri-
ptura

ptura: Sem quoq; nati sunt patre omnium
filiorũ Heber, &c. Quod vtiq; verbum cõsi-
deratissimè meditatus est. 16. de Ciuita. Dei
August. August. Filij enim Heber dicti sunt Hebrei.
Ob idque quãuis non fuerit primogenitus
eiusdem Sem, tamẽ ob hãc dignitatẽ primus
noĩatus est. Non ergò ab Abrahã quasi A-
brahæi, vt quidã Iudæorum autumant: sed
ab Heber nomen traxerunt. Vixit nãq; pa-
ter ille sub ætatem Nemrod quãdo facta est
linguarum diuisio: ob idq; appellauit nomẽ
filij sui Phaleg, vt ibidem legitur, qđ est diui
sio, eò quod in diebus eius diuisa sit terra. In
de ergò diuinitùs separatus est Heber à reli-
quis, qui cũ Nemrod aduersus deum ipsum
coniurauerant. A quo Heber sextus fuit A-
brahã; quẽm Deus (vt legitur Gene. 12.) prę
cepit exire de terra sua & de cognatiõe sua.
¶Et hæc de priori quæstionis membro. De
posteriori verò puta de legis obligatiõe an
extenderetur ad Gentes, subiunguntur duę
aliæ conclusiones: hac distinctione præmis-
sa. In lege quædã erant pręcepta de lege na-
Distinctio præceptorũ legis antiquæ. turæ, vt Decalogus & moralia reliqua: quæ
dam verò eidem naturali iuri adiecta, vt ce-
remonialia & quædã legalia. Sit ergo cõclu
sio ordine quarta. Cuncti mortales teneban
4 Conclu. bimẽbris. tur seruare illa quæ sunt legis naturæ, non
quidem ob vinculũ Mosaicæ, sed id eadem
iubente natura. Reliquorum verò obseruan
tia nemini extra illum populũ necessaria e-
Probatio prioris mẽbri. rat ad salutem. Prior pars notissima est: quo
niam & ante aduentum legis totum huma-
num genus lumine diuini vult⁹ illustratum
seruare stringebatur cuncta quæ natura do
cebat, tum ad cultum diuinũ, tum & ad hu-
manã societatem referre: lex autẽ scripta ne
minem ab huiusmodi iugo exemit. De his
ergò naturæ pręceptis in lege cõclusis ait ad
Paulus. Romañ. 2. Paul. Gentes quæ legem non ha-
Probatio posterioris membri. bent, naturaliter quæ legis sunt, faciunt. Po-
sterior autem pars ex dictis planè colligit,
Etenim qui ad sublimiorem religionis ordi-
nem assumuntur pluribus religantur quàm
reliqui laxioris vitæ, vt in clericis & mona-
chis videre est: populus autem ille selectus
fuit ad excelsiorem sanctitatis gradum: qua
lis decebat populum, ex quo erat Christus
nasciturus, & qui figurã eiusdem Christi ge
rebat: ergò ad peculiaria illa instituta, legi na
turæ superaddita, solus ille populus erat o-
bligatus. Vnde Deute. 18. Perfectus eris &
absq; macula corã dño Deo tuo. Quam ob
rem veluti arctioris religiõis cultoribus quæ

dam professionis imago illius legis erat iniũ
cta: secundũ illud eiusdem lib. cap. 26. profi-
teor hodie coram Domino Deo tuo, &c.
¶Hinc demùm colligitur quinta conclusio. *Conclu. 5.*
Tam currente illa lege, quàm ante ipsam po
tuerũt sub lege naturę homines salutem ob
tinere. In lege inquã naturę: non tamen per
eiusdẽ naturę vires. Nã Dei gratia res est su-
pernaturalis: quã idcirco sine intellectus ali-
qua fide, ac subinde diuina ope voluntatis
motrice adipisci nemo vnquam valuit. Et in
hoc sensu intelligitur Dionys. 9. ca. cœlest. *Dionys.*
Hierarch. vbi ait multos Gentiles per ange-
lum fuisse in Deum reductos. Et Eccles. 17.
In vnãquãq; gentẽ ꝓposuit Deus rectorem
ac perinde ea q̃ ad salutem sufficiebãt. Nã in
omni lege voluit omnẽ hominẽ saluũ fieri
vsq; ad euãgelicã q̃ omnibus est necessaria.
Igit si de Socrate, Platone, Aristotele, Cato-
ne, Seneca & id genus ethnicis præcipui no
minis explorare cupis, fuerint ne ingressi sa
lutis viam, perpendendũ tibi primũ est an
aliqua vitia admiserint, tã apertè cùm natu-
rali rõne pugnãtia, vt nullũ sibi posset igno-
rantiæ clypeum obtendere. Nam quos tales *Quid sentiẽdum de exitu Socratis Platonis atque Arist.*
inueneris, impietas esset suspicari fuisse ser-
uatos. Quare null⁹ idololatrarũ excusari po
tuit. Neq; eorũ q adulteria & furta ac peio-
ra flagitia ignorarũt. Secus de fornicatione
simplici: cuius ignorãtia ꝓbabile est ethni-
corũ aliquos ante scriptã legẽ potuisse excu
sari. Sicuti & Socratẽ, etsi venenũ epotauit,
qđ re vera nõ est licitũ, potuit tamẽ ignorã-
tia excusari, nimirũ credẽs legem illã qua cõ
dẽnatus est, fuisse bonã. Et simile dicendum
de Seneca, cui data à tyranno fuit mortis o-
ptio. At neq; Catonem, neq; aliorum quem
piam qui mortem sibi consciuerunt, legiti-
ma ignorantia excusat: lumen enim naturæ
planè docet nemini licẽre sibi mortem con
sciscere. Platonem autem Augusti. in lib. de *August.*
Ver. relig. laude commendat quòd perpe- *Verisimile est Platonẽ in Dei gratia fuisse.*
tuam seruauit abstinentiam. Et certè est per
quàm verisimile in Dei gratiam fuisse rece-
ptum. Hæc autem quæ in coniecturis posi-
ta sunt, non est quòd nos remorentur.

AD primum igitur argumentum capitis *Ad. 1. arg.*
quæstionis respondetur, quòd nõ opor
tuit legẽ, quæ figura erat nostræ, tãta si
militudine ei respondere, vt esset tã vniuer-
salis. Imò decuit, ratione iam dicta peculiari
populo præscribi, ex quo Christus nascere
tur: secundùm illud ad Romañ. 9. Quorum *Paulus.*
scilicet, Iudęorum, est adoptio filiorum dei,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& testamentũ,& legislatio: quorum patres, ex quibus Christus est secundùm carnẽ. Ne que subinde Deus fuit personarũ respector. Nam cùm nemini debitor sit, cui vult misereturꝛ& quẽ vult indurat. Vnde Augu. libr. de prædest. sanctorum. Omnes,inquit,quos Deus;docet,misericordia docet:quos autem non docet,iudicio non docet:hoc enim venit ex dãnatione humani generis pro peccato primi parentis. Suppositis autẽ nostris meritis quę ex eius gratia pullulant,citra psonarum ącceptionẽ reddit vnicuiq; vt ait Paul.ſecundũ opera ſua. ¶Ad ſecundũ negatur deteriorem fuiſſe Iudęorum conditionem,quàm Gentiũ.Imò tanto fuit præſtantior populus ille,quãto Dei legi & cultui diſtrictiùs mancipatus. Quẽadmodùm & inter Chriſtianos quo arctiùs ſe homines religionum votis præſtringunt,fœliciùs viuũt. Vnde Deute.4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta,vt habeat ceremonias iuſtaq́ue iudicia? Quocirca vt Exod.12.ſcriptum eſt,quicunque Gentiliũ voluiſſet in iudæorum familiã cõmigrare ac nomen ſuum in legẽ illã aſcribere,circunciſus admittebatur: vt in vſu illis nunc eſt qui religiones profitẽtur. Quòd ſi quis hìc hæreat,vtrùm poterant Gentilium quiq; particulam legis recipere abſq; totius profeſsione & præcipuè an poterant circũcidi extra legem viuẽtes. Videtur nanq; ratio partem afirmatiuã perſuadere. Nam inter Abrahã & Moyſen duravit quingentis annis abſq; lege circunciſio. Reſpõdetur q̃ nihil Gentiles vetabat quo minus poſſent ceremonias aliquas quæ ſibi placerent à Iudæis mutuari. Sicut Romani nonnullas leges ab externis Gẽtibus receperũt. Attamẽ niſi profiterentur legẽ, nõ eſſet illis propriè diuina. Quin verò arbitror poſt datam legẽ, circunciſionem nemini ad ſalutẽ conduxiſſe,niſi totã profiteretur.Erat enim ſicut nobis baptiſm⁹, pfeſsio legis. Quod apertè ad Gala.5. docet Paulus ſub illis verbis. Teſtificor omni homini circuncidenti ſe,quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ.

Auguſt.

Ad.2.argu.

Hæſitatio.

Paulus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex uetus congruenter data fuit tempore Moyſi.

REſtat poſtremò, temporis datæ legis rationem reddere. Et ideò quæritur vtrùm tẽpus illud quo data fuit Moyſi,negotio conueniret. Et arguit à parte negatiua. Primò ex

Suadetur pars affirmatiua.

Argum. 1.

his quæ dicta ſunt.Erat enim ſalutis præparamentum,quæ erat per Chriſtũ cõferẽda, ſtatim autẽ homo lapſus remedio indiguit ſalutis:ergò illicò debuit in mundi primordijs ferri.¶Secundò: Data fuit in ſanctificationem eorum ex quibus Chriſtus ꝓgignẽdus erat:illa aũt ſanctificatio cœpit in Abraham vt legitur Gene.12.ante Moyſen quingentis annis,cui facta fuit promiſsio, quiq;, vt ait ad Roma.Paul. Credidit Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam:Ergò illi,vt circunciſio iuſſa eſt, ita & lex poni debuit. ¶Tertiò:Quemadmodũ nuper dicebamus, ſicuti Abrahã ex vniuerſo orbe ſelectus fuit,vnde Chriſtus originẽ traheret: ſic poſteà ex illo populo Dauid vnde peculiare genus duceret:quare nuncupatus eſt filius Dauid:ergo ſub Dauide q̃ poſt Moyſen annis pluribus q̃ quadringẽtis natus eſt, cõgruẽtius fuiſſet lata.¶Contrariũ aũt colligitur ex Paulo ad Gala.3.vbi ait legem fuiſſe ordinatã per Angelos in manu mediatoris: ordo nanq; Dei temporis quoq; opportunitatem denotat.

Argum. 2.

Paulus.

QVæſtio pfacili negotio expedit, ſi ex ſola dei volũtate ratio petatur.Nã cũ illa nõ habeat priorẽ cauſam neq; quicq̃ humano generi debeat, legẽ dedit quãdo ꝓ ſuã ſapientiã decere cognouit. Attñ explorãda reſtat cauſa ex parte hoĩm ob quorũ ſalutẽ data eſt.Et ideò ſtatuit cõcluſio affirmatiua. Illo tẽporis articulo data eſt q̃ in rẽ erat maximè humano generi. Etẽm tanq̃ iniquorũ medela cõdita eſt ad emoliendam eorũ duritiã eorũq́; edomandã ſuperbiã: & tanq̃ bonorũ iuuamẽ, ad ꝓmouẽdã eorũ ſalutẽ.Atq; ex his duabus radicib⁹ duæ cõcluſionis rõnes ducunt. Eñuerò ſi priorẽ ſpectes,humana ſuperbia de duob⁹ extollitur, naturali.ſ.ſapiẽtia,& potẽtia: id q̃ verſutus ſerpẽs in ſua poſuit ſuggeſtiõe dũ Euã adortus eſt.Eritis eñ,inquit,ſicut dij ſciẽtes bonũ & malũ.Eadem eñ ꝓcella eũ cœlo depulerat.Ex re ergò humani generis fuit, vt Deus illud lõgis ſæculis ſuo fauore deſereret: porrò vt lõgo experimẽto cognoſceret q̃ eſſet ſuapte natura & ad cognoſcẽdũ, q̃ ſibi expediret,ignarũ,atq; ignauũ ad agendũ.Hac ergo de cauſa mortales deſtituit duab⁹ integris ætatibus,vna.ſ.annis mille quingẽtis, & eo amplius ante diluuiũ, quo mũdũ ſcelerũ flagitiorũq́; fœtore peſtiferũ ſubmerſit. At verò nõ ſic ꝓrſus deſtituit quo minus in linea q̃ Chriſti genealogiã ducebat,nõnullos egregia ſanctitate inſigniret:vt Abel,Enoch & tandẽ Noë, in cuius ſuorũq́; iuſtitia ſeruatũ eſt mundi ſemẽ. Atq; inde quaſi nouas ei inducias indulgẽs expectauit hominẽ ſecunda ætate ferè annorũ quingentorũ vſq; ad Abraham quẽ peſsimus Nemrod, cõtra Deum rebellans centũ quinquaginta annis anteceſsit,Ninus aũt Babylonicus, per quẽ idololatria orbẽ irrepſit, quinquaginta. Et ꝙ peccatũ cõtra naturã idololatriæ atq; in fidelitatis pœna eſt,vt ad Romañ.1. diſertè Paul.docuit,paulò poſt nefanda ſodomorũ turpitudo aërẽ infecit,ſub qđ vtiq; tẽpus delegauit Deus angelos ad Abrahã,vt Geneſ.18.refert hiſtoria, qui Chriſtũ in ſalutẽ humani generis ſuo illi nomine polliceremur. Vbi non eſt myſterium illud ptereundũ:nẽpè quòd Angeli ipſi qui veluti inferno igni vrbes illas incẽſum venerunt, nũtiũ ſimul attulerunt futuræ ſalutis.Itaq́ue clamor & fumus Sodomorum cœlũ aſcẽdentes, Deũ & ad iuſtitiam irritauit, vt de nefandis illis vltionem ſumeret,& vnà ad miſericordiã cõmouit,vt hoĩbus in futurũ proſpiceret.Vnde vt ijdẽ Dei legati mundo pateſacerẽt quã ſit Dñs ad miſericordiã quàm ad iuſtitiã ꝓpenſior, ꝓpter decẽ quos inueuirent iuſtos veniam corruptiſsimis vrbibus ꝓmittebãt. Nam ob octo animas quas tẽpore diluuij iuſtas inuenit,nõ ꝓrſus vniuerſum deleuerat orbem. ¶Inde tamẽ charactẽre circunciſionis obſignatã Abrahæ familiã tertiã aliã ætatem aliorum quingẽtorũ annorũ aſſuefecit,vt ad ſuſcipiendã legẽ eſſet paratior.Tãti erat periculi ſtatim diuina illa præcepta orbi cõcredere.Enimuerò cùm ei tantũ ſuæque ſoboli facta fuerit promiſsio:lex autem q̃ non vni familiæ,ſed iuſto hominũ numero qui populũ faceret tradi debuit, expectauit quouſq́; eadẽ ꝓgenies augeretur in populum.Et præterea ne de repente ſuſceptam legẽ veluti rem nouã non facilè ſuſciperent. Ecce moras quibus Deus tardauit legẽ ferre vſq; ad initiũ quartæ ætatis ſub Moyſe, anno ab orbe cõdito bis milleſimo quadringẽteſimo quinquageſimo octauo:tũc ergo data eſt lex ad retundendã humanã ſuperbiã qua parte ex naturali ſapiẽtia naſcitur. Erat enim iam tunc naturale lumen vſq; adeò obtenebratum,vt vix homines dignoſcere poſſent inter bonum & malũ: ſed dicerent (vt ait Propheta) malum bonũ, & bonũ malũ. Officium igitur legis fuit hoc docere,explicando naturæ principia. Vnde Paul. ad Roma.5.Per legẽ eſt cognitio peccati. ¶At verò reſtabat eoſdẽ docere homines q̃ neq; cognitio peccati eidem ſuperando & euincendo ſufficiebat,niſi diuinitùs vires ei ſuppeditarentur ad agendum.Ob idq; reliquit Deus mundũ ſub lege ſcripta tribus alijs ętatibus: nempè mille quingentis annis vſque ad Chriſtum,vt longo rerum vſu eandẽ ſuã infirmitatem atq; imbecillitatẽ diſcerent, vt eum optatiùs ſuſciperent.

Cõcluſio vel ſponſua.

Rõ.1.cõcl.

Prima mũdi ætas.

Secunda ætas.

Paulus.

Sub initiũ quartæ ętatis uet⁹ lex lata eſt.

Tertia ætas

Paulus.

PEr hæc ſoluũtur argumenta in cõtrariũ. quandoquidẽ reddita eſt ratio, cur non decuit ſtatim in mũdi primordijs legem ferri,neq; eandem dari Abrahæ. Quod autem non debuit differri vſq; ad Dauid, inde conſtat quòd nõ ſolùm familiæ ex qua Chriſtꝰ naſciturus erat,ſed toti circũciſo populo deſcendenti ab Abraham fuerat ꝓmiſſa. Quãuis illis qui præciſi fuerant à trunco & recta linea,vt Iſmaëlitis,& Idumæis deſcendentibus ab Eſau,lata non fuerit. ¶At verò cõtra hæc quæ dicta ſunt reſtat argumẽtũ ſimile illi qđ ſit de aduentu Chriſti, Ait enim ipſe Matt.11. Quòd ſi in Tyro & Sydone factę eſſent virtutes quas ipe faciebat iter Iudęos, pœnitẽtiã egiſſent. Et ideò remiſsius futurũ eſſe illis gentibus in die iudicij. Simile inquã quis cogitare poſſet de lege veteri: videlicet quòd ſi vel alium populum Deus elegiſſet, vel alio tempore ſcripſiſſet eis legem,obſeruantior fuiſſet ei præſtita obedientia, quàm tunc ab illo populo,qui ſtatim ad idololatriam peruerſus fuit.Reſpondetur autem ꝙ illas nos rationes ignoramus ſicuti myſterij illius qđ refert Paul.Ad Rom.11.nẽpè cæcitatem contigiſſe in Iſraël donec plenitudo gentiũ intraret.Ob idq; cauſas reddimus quas cõgruere cõiectamus. Et nõ eſt dubiũ, quin licet alij fortaſſe fuiſſent tunc obedientiores, tñ ad ſinẽ vniuerſalis redẽptionis ex alia pte cõcurrerint cõgruẽtiores cauſæ,cur Deus illã gentẽ & tẽpus elegerit. Tãetſi demum cauſæ omnes ad fontẽ prædeſtinationis referendæ ſint.Ex quo primum argumẽtum præcedentis articuli diſſoluimus.

Mũdus fuit ſublege ſcripta tribus ætatibus.

Soluuntur argum.

Argument. cõtra hæc nus aſſerta.

Solutio.

Paulus.

QVÆSTIO SECVNda, De præceptis legis veteris in genere.

S. Thom. 1.2. quæſtio. 99.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex uetus unicum tantùm contiuuerit præceptum.

Sequi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argum. 1. SEQVITVR quæstio secunda de legis antiquæ præceptis in genere. Et arguitur quòd non fuerint plura, sed vnum tantũ. Tũ ex illo ad Rom. 13. Si prodest aliud mãdatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximũ tuum sicut teipsum: ꝙ vnicum est. Tum ex illo Matth. 17. Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis: hæc est enim lex & ꝓphetæ. Lex nãq; vetus nõ erat amplior q̃ quæ lege & Prophetis concludebatur: ergò tota lex vetus vnicũ erat præceptũ. ¶ In cõtrarium est Apostolus qui ad Ephes. 2. appellat illam legem mandatorũ quam Christus decretis Euangelicis euacuauit.

Paulus.

Paulus.

Cõclusio re sponsiua.

IN ingressũ statim præceptorum legis generalissimus articulus est an fuerint plura. Similem nanq; suprà de lege naturę quę fuimus, similiq; hic modo conclusione dissoluetur, quæ est hæc: Præcepta veteris legis vnum quodãmodo sunt ratione ordinis ad eundẽ finem, simpliciter tamen plura, secũdùm peculiares obiectorũ rationes quę eiusdem finis assequendi media existunt. Et ratio est per se lucida. Cùm enim præcepta de actionibus sunt humanis earum rerum quæ fieri debent: necessitas autem cuiusq; operis & officij à fine sumat: finis verò legis (vt suprà monstrauimus) sit bonos facere ciues, sit vt per ordinem ad hunc finem cuncta præcepta quodãmodo dicantur vnũ, sicuti lex vna. At verò quoniã ad hunc eundẽ finem multa sint officia necessaria, de quorum singulis speciebus operæpretiũ est edici singula præcepta, fit vt simpliciter sint plura.

Ratio cõcl.

Prima dubitatio.

¶ Sed porrigit nihilominus nobis vtrumq; membrũ dubitandi ansam. Prius inquam ꝙ legis veteris non vnus tantũ, si præcedentiũ memineris cõstitutus est finis: sed vnus præceptorum moraliũ, qui erat subditorum ꝓbitas, atq; alter ceremonialiũ, puta Christus qui illis præsignabatur. Quare neq; ratione finis vnum erat præceptum. Respondetur tamen ꝙ finis diuinæ legis vt articulo proximo patebit, non est sicuti humanæ, amicitia tantùm & charitas inter homines: sed illa quæ nobiscum est cum eodem ipso Deo: de qua vtiq; legitima charitate illud. 1. Tim. 1. intelligit, finis præcepti charitas. Hanc autem amicitiã nulla legis opera (vt dictũ est) conciliare absq; Dei gratia possunt. Concedimus ergo duos fuisse particulares fines legis, ad vnum tamẽ relatos. Finis enim morali um erat mores componere: finis autem ceremonialiũ, vẽturus Christus, author gratiæ quorum vtrumq; ad veram salutem animæ exigitur, vbi vnicus est legis finis. Nam per Christi gratiam eius efficimur mẽbra: in ipso autem compaginati per legis officia progredimur ad vitam æternam. ¶ Alterum verò dubium est huic contrarium. Apparent enim omnia præcepta, non solum (vt aiunt) secundùm quid per ordinem ad vnum finem, sed simpliciter esse hoc vnum: Diliges Dominum Deum tuum. Enimuerò dilectio Dei nihil aliud est, quàm eius seruare mandata: iuxta illud Ioannis. 14. Si quis diligit me, sermonem meũ seruabit, & pater meus diliget eum. Et primę Ioann. 2. Qui dicit se nosse eum & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et cõfirmatio sententiæ huius est quòd per cuiusq; ꝙ præcepti, quod verè est præceptũ, transgressionem amittit Dei Charitas. Quod certè non contingeret, nisi cuiusq; trãsgressio in transgressionẽ dilectionis dei incurreret: omnia ergò præcepta simpliciter vnũ sunt. Nãq; si hoc neges, cũ negare nequeas quin cuiuslibet præuaricatio sit etiã violatio huius præcepti diuinæ dilectionis, consequens tibi fit, vt nullum sit simplex peccatum, sed cuncta sint dupla: vt cùm hominem occideres, vnum esset contra charitatem proximi, puta occidere: & alterum contra charitatẽ Dei. Et cùm furtũ vel adulteriũ faceres, similiter. Respondetur ergò, non vnum, sed plura esse, quorum distinctio à distinctis rationibus obiectorum sumitur: vt quæstione sequenti patebit. Sed tamen omnia sunt quædam explicationes illius generalis, quod est diligere Deum. In hoc enim constituit nostrum erga ipsum amorem, vt ipsum in primis colerem⁹, mox nos diligeremus inuicẽ; Quocirca conceditur, hominem occidere esse quandam transgressionem diuinæ dilectionis, sed tamen non sunt duo peccata, sed vnum quod à proximo obiecto nuncupatur homicidium: sicuti aliud, furtum: atque aliud, adulteriũ. Itaque ratio illa generalis diligendi Deum contrahitur per diuersas species: sicuti ratio animalis. Vnde sicut homo & animal non sunt duo, sed vnum, quod est homo: sic occidere, ac dilectionem Dei violare. An verò præter hoc gñale sit speciale dilectionis mandatũ quod suum habeat peculiare

Solutio.

Secunda dubitatio.

Confirmat.

Alia confirmatio.

Responsio.

S. Thom. culiare obiectum, S. Tho. docet. 2. 2. q. 44. & quæst. sequenti recolendum nobis superest.

Ad. 1. arg. AD primum igitur membrũ argumẽti in cõtrarium respondetur, quòd sicut modò dicebamus, generale diuinæ dilectionis mandatum specialibus cunctis præceptis particípari: ità & hoc, Diliges proximũ tuũ sicut te ipsum, finis est omniũ quæ erga ꝓximum implentur: quin verò genus per reliqua speciatim expositum. Nihil enim aliud est diligere ꝓximũ, quã illum nõ lędere, puta nõ occidere, nõ furari, &c. qđ verbũ Pau-

Autor in. c. 13. Epist. ad Roma. linũ, instaurari, designat. Inter alios nanq; significatus, quos nos illic agnouimus, hũc ꝑcipuè, ꝓbauimus, qđ est, recapitulari, ac repeti. Qui eñ iubet ꝓximũ diligere, in virtute ꝑcipit nõ mœchari, nõ furari, &c. In dilectione autẽ proximi includitur dilectio Dei: eò quòd cùm vniuersos mortales pro filijs ducat, in hoc vult amorẽ nos sibi exhibere, vt nobis inuicem exhibeamus. Vnde. 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrẽ suum. Atque hac ratione hoc solo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, complexus est Paulus ambo illa quæ Christus Matt. 22. distinxit de dilectione Dei & proximi, in quibus duobus pendẽre docuit omnẽ legem &

Ad. 2. arg. Prophetas. ¶ Et eõdem relabitur solutio secundi mẽbri. Cùm enim. 9. Ethic. ca. 8. autore Aristo. ab ipso eodẽ homine ea omnia q̃ ad amicitiam attinent ad cæteros peruenìãt quod est, ex eo, quod se quisq; deamat, alios subinde amare, cuncta amicitiæ iura ac perinde præcepta quæ inter amicos ac proximos seruantur, hoc vno cõcluduntur, vt ità se quisque ad alios habeat quemadmodũ ad seipsum: idque cõprehenditur illo generali principo, Omnia quæcunq; vultis vt faciãt vobis homines, hæc & vos facite illis.

Aristot.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm præceptorum legis ueteris trina sit differẽtia, uidelicet moralium, ceremonialium, atque iudicialium.

Argum. 1. DVM monstratum nobis fuerit, præcepta moralia esse plura, ordo poscit, vt exploremus vtrùm eiusdem sint speciei, an verò trina differentia distinguantur, vt alia sint moralia, alia ceremonialia, alia verò iudicialia. Et arguitur contra hanc trimẽbrem diuisionem. Præcepta moralia, vt in subsequẽtibus visuri sumus, omnia sunt de iure naturæ: ergò non opùs fuit in tabulis legis veteris scribi. Probatur consequentia: quoniã lex diuina illic debet nobis suppetias ferre, vbi natura succũbit: si ergò ratio naturalis decalogi mortales docebat, quidnam opùs erat lege diuina explicari? Eò potissimè, quòd lex vetus dicit̃ litera occidẽs: vt patet. 2. ad Corinth. 3. morum autẽ præcepta, nõ occidũt, sed viuificant: secundũ illud Psalmi, In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, qa in ipsis viuificasti me. ¶ Secundò arguitur, si præcepta moralia scriptu necessaria erant, nihil opùs erat ceremonialia adijcere. Morali⁹ enim, vt nomẽ sonat, humani mores informantur, inter quos prẽcipua pars est diuinus cultus: vt gentes vniuersę sub lege naturæ agentes more & vsu vbiq; docuerunt, ceremonialia autẽ ad diuinũ cultũ pertinẽt. vnde Cicero in sua Rheto. Religio, inquit, diuinæ naturæ cultũ ceremoniãq; affert: cõcluduntur ergo religionis ceremoniæ sub moralibus præceptionibus. Quòd si dicas, gratia prẽmonstrandi Christi fuisse instituta, id sanè potiùs verbis demandari deberet quã rebus: quippe cũ verba, vt. 2. de Doctri. Christ. autor est August. principẽ teneant si significandi locũ. ¶ Tertiò ex eodẽ fonte arguitur. Iudicialia præcepta ad iustitiã prorsus pertinent: nam iudiciũ actus iustitię est: quod & Dauid in Psalmo significat vbi ait: Quoadusq; iustitia cõuertatur in iudicium: officia autem iustitię, perinde atque aliarum virtutum sub moralibus præceptionibus cõprehenduntur: nulla ergo necessitas postulabat, iudicialia mandata moralibus adhiberi. ¶ Quartò arguitur, si oportuit tres istos prẽceptionũ ordines distinguere, necessarium quoq; fuerat plura adijcere: nẽpè testimonia. Nã Deut. 16. legitur, custodi ꝑcepta dñi dei tui, & testimonia, & ceremonias. Deinde mandata: quoniam eodem lib. cap. 11. quatuor distinguuntur, vbi legit̃, Obserua prẽcepta, & ceremonias, & iudicia, & mãdata. Ad hæc & iustificationes: iuxta illud Psal. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas. Item quia præcepta moralia, vt infrà de Decalogo videtur, omnia pertinent ad virtutẽ iustitię: debuerũt subinde alia adhiberi de virtute & temperantia & alijs virtutibus. ¶ In contrarium est illud Deuter. 6. Hæc sunt prẽcepta, nempè moralia, per antonomasiam, ceremoniæ, atq; iudicia. Et capit. 14. Decem verba scripsi in duabus tabulis la-

Paulus.

Cicero.

Solutio.

Replica.

August.

Argum. 3.

Argum. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis lapideis:& mihi iniunxit in illo tempore, vt docerem vos ceremonias & iudicia quæ facere debeatis:quibus locis tria hæc præceptorum genera designantur.

Conclu.1. QVoniam de singulis præceptorũ generibus singulæ inferiùs repetendæ sunt quæstiones,ad præsentem, quæ generalis est,quatuor cõclusionibus breui compendio respondetur.Prima est,necessarium fuit præcepta moralia lege illa veteri explicari,vt Exod.20. vbi Decalogus scriptus habetur:& alijs locis,quibus alia scribuntur,cõprobatur.Enimuerò vt præcipua humanę legis intentio est homines mutua inter se beneuolentia deuincire,ità & Dei propositum est per suas leges eosdem secum arctissima amicitia copulare. Quare non est eius intentio,vtcũq; bonos nos efficere humano more,sed sibi gratos:cùm aũt similitudo sit mutui amoris fons,secundùm illud Ecclesi. 13. Omne animal diligit sibi simile, fit vt optimo Deo nemo gratus acceptusq; esse possit,nisi ei suo gradu sit bonitate similis.Et cũ authore Aristo.2.Ethico. Virtus sit quæ bonum facit habentem,& eius opus bonũ, intentio diuinæ legis est, homines virtutibus sibi gratis imbuere morumq; ornamẽto decorare, hoc autem non fit nisi per morum præcepta,nam inde dicuntur moralia: ergo illa fuerunt in lege necessaria. Atq; hinc fit lucidus earum monitionũ sensus, quibus amantissimus nostri Deus ad virtutes nos, diuinarum imitatrices allicit. Vt Leui. 19. Sancti eritis,quoniã ego sanctus sum.Et in Euãgelio Christus:Estote misericordes,sicut pater vester misericors est:Lucæ.6.Et Matt.5. Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.Ac si dicat:Aliter ei chari esse nõ valetis,nisi sitis imitatrice virtute assimiles.¶Quòd si contra præceptorũ istorum numerum arguas q̃ non fuerit sufficiens,propterea quòd,vt patet in Decalogo,præcisè sunt præcepta iustitiæ, quæ est ad alterum:cùm tamen sint & aliæ hominis virtutes in ordine ad seipsum : vt fortitudo, & tẽperantia,atq; id genus plures. In subsequenti quæstione tibi effulgebit responsio, vbi patebunt præcepta alia:quæ tamen omnia ad Decalogum reducuntur. Secunda cõclusio.Præter moralia cõdecens fuit ac necessarium vt lex vetus ceremoniarum præceptiones explicaret. Nomẽ enim ceremonia,siue à Cerere dicatur, quã frugum deam colebant,quod Cicero. 1.in Verrẽ, his verbis annuere videtur: Sacra Cereris, summa maiores nostri religione confici,ceremoniaque voluerunt. Siue (q̃d Valerius libentiùs recipit)à Cere oppido,vbi Roma à Gallis direpta,religionis sacra recondita sunt: tamen eos significat ritus,qui ad diuinũ attinẽt cultum. Veruntamẽ diuinus cultus, vt Diuus Tho.hoc loco scienter docuit, differenter altiusq; diuinis legibus instituitur, quã humanis.Etenim cũ lex humana, vt nuperrimè dicebamus, rebus dũtaxat humanis cõsulat, (nil de ecclesiasticis in præsentia definimus) nõ altiorẽ cultum dei instituit,quàm quem ad cõmune temporarium bonũ conducere iudicat:Deus autem homines ad seipsum p trahens eum sui cultum suis legibus edocet, quo homines,terrenis posthabitis,ad ipsum animis subleuentur.Et cùm nõ solùm per interuallos actus credendi, sperandi, & amandi, verùm & per exteras protestationes profiteamur nos eius famulos, necessarium fuit ceremonias illas diuina lege institui.¶Emergunt autem ex hac conclusione dubia duo. Primum quòd negare videmur ceremonialia ad morũ informationem pertinere:quãdoquidem à moralibus huiusmodi præcepta secernimus. Cùm tamen in morum cõpositione pars illa præcipuum habeat momentũ,quæ diuino cultui dedicatur. Quapropter sicuti nos orantes,psallentes,thurificantes,atq; hoc genus cultus offerẽtes, sic & patres illis suis ceremonijs,ceu p alios mores,bene de Deo merebantur. Secundũ dubium est q̃ quasi iustũ, approbamus morẽ humanarum legum, diuinum cultũ ad suũ ciuilem finem referentium. Cùm tamẽ peruersitas appareat,qua fruẽdis vtimur.¶Dubij autem prioris responsio est, ceremonialia præcepta non sic esse à moralibus diuersa,vt species ex æquo distincta:sed differunt vt generis determinatio ad speciẽ. Id quod facilè perspicias,si discrimen memoria repetas q̃d lib.1.q.5. cõstituimus inter ea q̃ sunt iuris merè positiui,& ea q̃ sunt iuris naturæ. Nam licèt omnis lex & præceptũ à naturalibus principijs deriuetur:aliàs, vt illic monstrauim⁹, neq; legis vigorẽ habet neq; præcepti:est tamẽ deriuatio diuersa.Nam ex eisdem vniuersalibus principijs,quędã deriuãtur per modum conclusionum : perinde atque in scientijs speculatiuis: quædã verò per modum determinationis formæ vniuersalis ad specialẽ.Ad hunc ergò modũ moralia ceremonialiaq; mandata differunt:nẽpè,vt illa

Lucid⁹ sensus monitionum diuinarum quibus mortales ad uirtutes diuinarũ imitatrices allicit.

Aristot.

Cicero.

Valerius.

S.Thom.

Conclu.2.

Ad secundũ dubium.

Secunda dubitatio.

Moraliũ ceremonialiũ ac iudicialium discrimen.

Prima dubitatio.

illa deriuentur priori modo:hæc verò posteriori.Exempli gratia.Id nè facias alijs q̃d tibi fieri non vis,principiũ est per se notum. Mox quòd occidi ab altero nolis,aut tua dispoliari substãtia,aut thorũ tuũm cõmaculari,eodẽ etiã lumine naturali clarescit. Ex q bus naturali itidem cõsequentia colligũtur moralia præcepta:Non occides, nõ furtũ facies,nõ adulterabis.Et ad hunc fermè modũ dicemus infrà de alijs q̃ sunt extra Decalogum:nã sunt plures gradus. Lex autẽ humana & omnis positiua,non naturali collectione,sed humano arbitramẽto determinat genus ad speciẽ. Exemplum,Deũ esse colendum,principiũ est naturale. Quòd autẽ hoc vel illo modo,natura nõ docet,sed ab Ecclesia euãgelica per humanas leges puta canonicas ab Apostolis deriuatas sancitur. Puta quòd talia feriemur festa,hisq; aut illis ritib⁹ religionẽ profiteamur. Quòd aũt negotium ecclesię iã sanctitate ,puectę Christus cõmisit,hoc deus rudi illi populo quẽ ex toto oderat volebat esse illustrẽ,per se exhibuit. Cuncta inquã veluti pueris delineauit.Quare idẽ naturale cultus principium speciatim expositum per illa animalium sacrificia,aliosq; rit⁹ quos natura nõ clarè docebat.Et hęc sunt ceremonialia præcepta. Tametsi hoc fuit legi illi peculiare, q̃ cum esset vmbra futuri Messię,qui futurus erat verus Deus, talia decuit iubere sacrificia & ceremonias, qb⁹ sub nube & figura eundem Messiã cultores eius profiterent.¶Ad secũdum verò dubiũ respondetur bifariam contingere, diuinũ cultum ad ciuilem finem & humanum referri. Vno modo vt humanus, tanquã supremus existimetur. Et hæc esset peruersitas vtendi fruendis,fruendiq; vtendis. Attamen diuinum cultum referre ad temporalem finem, non tanquam ad supremum, sed tanquam ad illum qui rursus refertur in Deum, nulla est peruersitas. Quin verò per hoc profitemur cuncta nobis diuinitus obuenire. Qua ratione Ecclesia preces fundit,sacrificiaq; & missarum solennia offert pro temporalibus bonis:lex ergò humana hoc modo refert diuinum cultum ad suum finem.Quanuis Canonicæ & Ecclesiasticæ, diuinarũ sequaces, ciuilibus debẽt hoc præstare, vt animos hominũ à terrenis diuulsos ad Deum promoueant.¶Gentilium autem superstitiosa religio eatenus est inculpanda, quòd ritus in primis suos dijs falsis dicabant. Mox quòd dæmoniacis illusionibus seducti extorũ inspectione animaliũ, aliorumq; superstitiõe : uguriorum cõtendebant futura prænosse. Tertiò,quòd spurcis ceremonijs vtebantur. Ac demum quòd quasi fœlicitatẽ in terrena prosperitate collocantes nonaliaratione deos videbãtur colere, quã quòd eorum ope indigebant. Quare aliam colebant frugum deam,alium vini, atq; alium bellorũ, qui cùm ipsis agebant,tunc præcipuè placare curabant.¶Tertia conclusio.Præter hęc duo præceptorum genera necessariũ rursus fuit iudicialium tertium.Huius enim ratio similis illi est quã de proximis ceremonialibus informauimus. Cùm em̃ lex diuina homines primum in ordine ad Deum,mox ad suam inuicem amicitiam pacemq; instituat, quorũ vtrumq; naturalis lex in genere præcipit:cõsequens fuit vt ambo in specie deus explicaret. Atque adèo sicuti ceremonialia præcepta peculiariter de diuino cultu instituit:sic etiam debuit & iudicia constituere, quibus beneuolentia & pax inter homines cõstaret. Collige ergò differentiam horum trium generum præceptionum: reliqua em̃ duo à moralibus deriuantur, quę dictamina sunt iuris naturæ : nempè ceremonialia respectu diuini cultus:iudicialia verò respectu tranquilitatis humanæ.Quocirca vt in solutione primi author est. S. Thom. lex vetus aliquid addebat supra ius naturæ:nimirũ eo modo quo leges humanæ adiectiones sunt ad idem ius. Habemus etenim & sub noua lege ceremonialia,vt dictũ est:vt Psalmodiã processiones, thurificationes, & alia huiusmodi.Et iudicialia,vt excõmunicationes,suspensiones,atq; irregularitates,&c. Et antiquas Canonũ pœnitentias : Sicuti & iure ciuili iudicialia supplicia malefactoribus decreta.Nisi quòd ratiõe suprà dicta Christus hæc in Euangelio nõ expresit,sed Ecclesiæ & reipublicæ ciuili cõmisit:Deus autẽ in lege veteri cuncta explicuit.¶Hinc subsequitur alterum discrimen. Nempè quòd præcepta moralia sunt simpliciter de iure naturę, putà præcepta, quia bona:aut ,phibita quia mala.Reliqua verò,de iure positiuo diuino, sicut ceremoniæ & iudicia nostra,de positiuo humano, nẽpè bona, quia præcepta:vel mala,quia prohibita. Quemadmodũ Arist. 5.Ethico.cap.7.distinguit iustum naturale, hoc est natura sua tale: & legitimum, quod anteq̃ positum esset,nihil referebat sed postquàm positum est.Atqui ad hæc tria genera forte alluſit Paulus ad Roma.7. dicens,q̃ lex

Ad secundũ dubium.

Primũ discrimẽ iter tria genera pceptionũ f.moraliũ ceremonialiũ & iudicialium.

S.Thom.

Secundum discrimen.

Aristot.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lex est sancta,quantum ad ceremonialia: eò quòd illud est sanctum, quod Deo dicatum est.Et mādatum iustum, quātum ad iudicialia:& bonum, hoc est honestum,quantū ad moralia.¶His demum adiungit quarta conclusio.Quanuis alia inueniantur in veteri lege nomina,scilicet mādata,testimonia, & iustificationes: cuncta tamē ad hæc tria genera reducuntur. Ratio conclusionis sic habet.Quædam in lege existunt quæ ceu agē dorum præcepta edicuntur. Alia verò adhi bentur quasi robur ad eorum custodiam. Illorū ergò sunt tria genera iam posita: hōrum autē altera tria. Nam quod ad legis ob seruantiam conducit, primum est legislatoris authoritas: secundùm verò legis vtilitas: quæ est vel consequutio præmij, vel supplicij cautio.Illa ergò quibus authoritas maiestasque legislatoris cōmendatur,dicūtur testimonia.Vt Deute. 17.Audi Israēl, Dominus Deus tuus vnus est. Et legis caput, quo pronuntiatur creator cœli & terræ. Et in Psalm. Tu terribilis es; & quis resistet tibi? Et omnipotens nomen eius, & similia. Illa verò quibus vel præmia vel supplicia proferuntur,dicūturiustificationes.Vt Deut. 18. Si audieris vocem Domini Dei tui,faciet te celsiorem cunctis gentibus. Et Isai. 1. Si audieritis,bona terræ comedetis: Quod si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis,gladius deuorabit vos. Nam per hæc diuina iustitia cōmendatur. Mandatum autē forsan idem est,quod præceptum. Sed quoniam loco citato videntur ad inuicem secerni,fortasse præcepta referuntur ad ea q̄ ad salutem sunt necessaria:mandatum verò ad illa quæ per charitatē supererogantur, cuius generis sunt & Euangelica consilia. Atq; illud Exod. 2. Si pignus acceperis vestimentū à proximo tuo, ante solis occasum reddas ei. Vel fortè præcepta sunt,quæ Deus in tabulis scripsit: vt Decalogus: mandata verò, quæ Moysi reuelauit, vt populo promulgaret.Tametsi & ipsæ iustificationes, testimonia etiā sunt diuinæ iustitiæ. Vniuersa autē reducūtur ad tria priora generalia. Quādoquidem alia (vt dictū est) nō tam præcepta sunt,quam ad eorum custodiam pertinētia.

Conclu. 4.

Ratio cōcl.

Ad. 1. arg.

His hoc pacto constitutis,ad primum argumentū in contrarium respōdetur,q̄ etsi præcepta moralia nihil aliud sint q̄ quod lex naturæ dictat, & serena ratio docere pōt,operępretiū nihilominus fuit,vt deus non tantū in supernaturalibus,verū & in naturalibus tali prudentia illis opem ferret. Nā etsi nūquam rōnis synderesis eousq; extingui valeat,quin prima principia naturalis iuris ei refulgeant, tñ eo potest caligine obduci,vt circa eorum conclusiones hallucinetur oberretq;. Idq; non solū in speculabilibus,verùm & in moribus.Mirabile enim est dictu quanta de speculabilibus sapientium vetustorum deliramenta memorię prodita sunt.Et in moribus nō solum fornicatio simplex,verùm & grauiora pro licitis ducebāt. Atq; illo maximè tēpore quo lex data est, hanc mētium nebulam,credibile est mortales obtenebrasse.Eādem enim de causa & supernaturalis fides non solùm de supernaturalibus articulis nos erudit,verùm & de alijs quos natura docet.Vt quòd Deus est vnus, atq; omniū causa,quodq; anima sit immortalis,& de similibus. Id autē quod in eodem argumēto adiectum est: nempè id quod est literam legis occidere: moralibus præceptis non competere,negatur.Imò,vt Augustinus.libro.de spiritu & lite.cap.14.author est, nos que ab ipso instructi super tertiū caput ad Roma.fusè tractauimus, præcepta ipsa Decalogi sunt,de quibus Paul.ait literam occidere,atq; iram operari. Non quidē quòd id directa intentione(vt iam dictū est) facerēt, sed quia ostendēdo peccatorum opera nudabant subditos omni excusatione: & tamē lex illa gratiam non cōferebat. Attamē qui ex fide venturi Christi iustificati illa præstabant, iustitiam suam augebāt apud Deum. Et ideò appellabat eadem opera Dauid iustificationes. Secundū etiā argumētum solutum est,vbi declarauimus quemadmodū ceremonialia ad mores quoq; & merita pertinent:sed tamē quia naturali lumine nō eliciuntur ex dictamine naturæ, sed humano arbitramento vel diuino,à moralibus secernuntur.Itaq; Deum colere principium morale est: hoc autē vel illo ritu,ceremoniale.

Ad cōfirmationē eiusdē argum. Augustī. Autor in.3 Epist.ad Roma.

Ad. 2. arg.

¶Ad aliud autē quod illic subijcitur respondetur quòd etiam si verba cōmodiora sint ad significandū,nihilominus,vt Dionysi.1. ca.Cœlestis Hierar.autor est,natiuū est hominibus rerum similitudinibus sensibilibus spiritualia intelligere.Ob idq; decuit tales illi populo ceremonias iuberi, quibus venturum Christum profiterentur.¶Ad tertium pariter,vt de ceremonialibus, respondetur quòd & si actus iustitiæ in genere ad moralia præcepta pertineant,tamē hæc vel illa in particulari iudiciorum præcepta dicuntur iudi-

Ad confirmationem. Diony.

Ad. 3. arg.

iudicialia. Quēadmodum quòd omnis malefactor puniendus sit,præceptum est morale:quòd autē fur sit suspendendus,& hæreticus cōburendus, iudicialia sunt. Vnde cum iudicialia partim cum moralibus cōueniant, scilicet quòd à ratione deriuantur, ad mores que pertinent, & partim cum ceremonialib⁹,in hoc scilicet quòd vtraq;, speciales sunt determinationes generalium præceptorum, consequens factum est, vt nōnunquam connumerentur inter moralia:vti Deute.5.Audi Israel ceremonias atq; iudicia. quandoq; verò inter ceremonialia,vt Leui.18.Facietis iudicia mea & præcepta mea seruabitis. In priori enim loco iudiciorum nomine comprehēduntur moralia:& in posteriori ceremonialia.¶Quartum verò suprà solutū est: præter illā particulam de virtutibus moralibus distinctis à iustitia: quarum vtiq; præcepta statim quæstiōe proxima cōstabit quo modò ad iustitiam reducantur:eò quòd præceptum dicit semper rationem debiti.

Ad.4. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrum lex uetus ad sui obseruantiam per temporalium promißiones & comminationes debuit suos subditos inducere.

POST veteris legis præcepta sequitur in.3.articu.vt dicamus de eius præmijs & pœnis,quibus eius cultores & alliciebātur ad eius obedientiam,& à transgressione deterrebantur.Quæritur inquā,vtrùm decuerit,p̄ missiones illas & cōminationes esse tēporales.Et arguitur à parte negatiua. Intentio diuine legis est homines Deo amore & timore subijcere,secūdum illud Deut.10.Et nunc Israel quid dominus deus tuus petit à te, nisi vt timeas dñm Deum tuum, & ambules in vijs eius,& diligas eum? tēporalis autē cupiditas à Deo animos longè abducit:secundū illud August.lib.83.quæstionū.q.36.venenum charitatis est cupiditas:ergo illectamē ta illa ac territamēta minimè diuinā legē decebant.¶Secundò, Leges humanæ inde apparēt deiectiores, quòd per hęc lubrica,pereuntiaq; tēporalia ad bonū ciues ,p̄mouēt: lex ergò diuina q̄ ad immortalē fœlicitatem mortales ducit,nō deberet similibus munusculis ac deterriculis vti. Atq; eò minimè q̄ tēporaliū ,p̄speritas cōis est iniustis cū iustis atq; aduersitas iustis etiā cum iniustis:secundùm illud Eccles.9. Vniuersa tēporalia hęc eueniunt iusto & impio: bono & malo: mundo & immūdo:immolāti victimas,& sacrificia contēnenti: ergò tēporalia bona vel mala incōgruenter statuūtur vt p̄mia vel pœna mandatorum legis diuinæ.¶In cōtrarium autē est illud nuperrimè citatum Isai. 1.Si volueritis & audieritis bona terræ comedetis:quòd si nolueritis, & me ad iracundiā ,puocaueritis,gladius deuorabit vos.

Argum. 1.

Augustī.

Argum.2.

ADnotandus est in primis quæstionis titulus. Haud enim in dubiū reuocatur, quin custodes illius legis per fidem & gratiā Iesu Christi p̄mia consequerētur ęterna:transgressoresq; afficerētur ppetuis supplicijs,sicut Euāgelicis professoribus cōtingit.Effulserat nanq; antiquis illis alterius vitæ lumen:vt patet Gen.37. Descendā ad filium meum lugens in infernū. Sic enim appellabant decessum vitæ præsentis:propter eā quòd illis nondū cęlestes fores patebant: quare etiā iusti descendebāt ad limbum. Et Ezechi.37.aperta extat futuræ resurrectionis ,pphetia in campo illo quē propheticè cernebat plenū ossib⁹.Nā dictū est ei, Putasne viuēt ossa ista?Et sequitur: Ecce ego mittā in vos spiritū & viuetis.Et Iob.19.Credo q̄ redēptor meus viuit.Et Actu.23.mentio fit opinionis Sadduceorū negātium resurrectionē mortuorū cōtra fidem quā reliquus populus sustinebat. Et Dauid Psal. 101. In memoria æterna erunt iusti.Et Sap.5.Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt.Et de miseris supplicia luentibus subditur: Videntes turbabuntur terrore horribili:&c. Igitur quod in quæstionem producitur, nō est cur non fuerint illi patres aut præmiati aut puniti, nisi temporaliter:sed cur,cum eadem illos sicuti nos,præmia & supplicia manerent sempiterna,non fuerint in lege scripta nisi tēporalia?¶Respondetur ergo vnica conclusione. Condecens fuit & illi populo cōgruentissimū,vt illis pollicitationib⁹ & cōminationibus temporalium adduceretur.Iam enim superiori libro mōstratum est leges ad sui obseruātiam suppliciorū metu præmiorumq; spe homines attrahere:instar scientiarū speculatiuarū,quæ per principiorum cognitionem ad cōclusionū assensus permouēt.Qua propter ea esse debet legislatoris prudentia, vt secundum ingenia ciuium tam præmia statuat, quàm supplicia: populum autem illum Paul.ad Galat.vt quęst.præcedenti minimus, puero confert dum sub pædago-

Seusus ,ppositæ quæst.

Cōclusio responsiua.

Probatio primæ conclusionis.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go eruditur:sed naturale puerorũ ingenium est solis illis munusculis allici, quæ sunt ante oculos:nam ea quæ absunt, mente percipere nequeunt. Et eadem ratione præsentium timore deterrentur. Expedientissimum ergò fuit,vt lex illa quæ,vt dictum est,tanquã imperfectio quædam ad perfectionẽ Euangelij gentem illam præparabat, infimo illo prẽmiorum pœnarumque genere vteretur.

Paulus. Quapropter Paul.ad Philip.3.euangelicam familiã veluti filios iam Dei charitate proue ctos atq; in hæreditatem missos exẽplo suo cõmonefacit, dicens: Quæ quidẽ retrò sunt obliuiscens,ad ea quæ priora sunt extendẽs meipsum,ad destinatũ persequor,ad brauiũ supernæ vocationis in Christo Iesu. Quicũque ergò perfecti sumus hoc sentiamus, &c. Ecce ergò cur Exod. 30. vbi Deus apparuit Moysi,quẽ ad seniores populi in Ægyptũ delegaret,quibus daturus erat legem, hoc tãtum eis pollicetur,q̃ adducet eos in regnum Chananæorum,terrã scilicet fluentẽ lacte & melle. Christus autẽ Matth.4.lator legis nouæ non inferius regnũ q̃ cœlorũ nobis proponit. Illic bona terræ promittuntur, in euãgelio verò vita æterna. Et Deut.28. Si audieris,inquit, vocem domini Dei tui, &c. faciet te dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra: venientq; super te vniuersæ benedictiones istæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. &c. Matt.aũt.5. Beati pauperes spiritu,quoniam ipsorum est regnũ cœlorũ. Beati mites,quoniã ipsi possidebũt terram. Non vtique infernam Chananæorum, lacte & mel-

Altera rõ cõclusionis. le fluentem: sed supernam angelorum,diuino nectare exuberantẽ. ¶ At verò huic quæ canonica ratio est, alteram eidẽ proximam subiungamus ex eadem pullulãtem radice. Cùm illa inquam quę Christus mundo ,p̃missurus erat vix præ sua celsitudine ab hominibus credi poterant quia nèq; in cor hominibus ascenderunt, consultò Deus voluit fidelitatem suam in illis temporalibus declarare,vt certiorem arrogaret apud nos fidem dum postmodũ inuisibilia promitteret. Hac enim de causa populum illũ in exilium Ægyptiacũ ire siuit, vt inde eum postea in terram promissam optima fide cum tam ingẽtibus signis & portentis reuocaret: nempè vt in illis,tum cœlestium futuras promissiones depingeret,tum etiam, vt quàm esset in suis pollicitationibus fidelis, humano generi persuaderet. Atque hac, vt reor,de causa Augusti.4.lib. cõtra Faustũ,illud appellat te *August.* stamẽtũ vetus,hoc verò nouũ.s. nõ ob id tãtũ q̃ illud huic p̃fuit:verũ & q̃ illius promissiones rerum erant cum tempore senescentium:in nostro verò illa promittuntur, quæ sunt in æternũ permanentia. ¶ Simile est & inter supplicia illius nostrę̃q; legis discrimẽ. Patet enim tum alibi sæpe, tum luculenter Leuit.26. Vbi post temporalia præmia, videlicet. Si in præceptis meis ambulaueritis. &c. dabo vobis pluuias in tẽporibus suis vt terra germinet semen suum:& id genus plurima:subdit,Quòd si nõ audieritis me, visitabo vos velociter in egestate & ardore quicõficiat oculos vestros,& cõsumat animas vestras. Frustra seretis semen quod ab hostib⁹ deuorabitur. At verò nõ sic de hoc interual lo hallucinandũ est,vt quis credat, neminẽ illic opera fecisse nisi metu pœnæ. Sancti eñ illi patres,vt Moyses & Abraham & ,phetæ timore filiali Deum reuerebantur. Et vice versa in Euangelio multi timore seruili p trahuntur. Quin verò vt Apostolus ad Ro= *Paulus.* mañ.1. nos admonet, longè apertiùs nobis Christus in Euangelio cõminatus est dei irã de cœlo reuelatam:nempè infernorum tormenta. Sed discrimen est,q̃ illic non cõminabatur Deus nisi temporalia supplicia:nobis autẽ cõminatur æterna. Ait enim Deus per Esaiam: Si audieritis,bona terræ comedetis:quòd si nolueritis, gladius deuorabit vos. Ait verò Christus: Et ibunt hi in supplicium ęternum:iusti autem in vitam æternã. Prętereà,lex illa plena erat timore,quare data est in monte cum tonitruis & coruscatio nibus:quod Exod.20. exponẽs Moyses ait. Vt probaret vos venit Deus, & vt terror illius esset in vobis. Nostra verò lex in igne amoris effulsit in die Pentecostes. Quod quidem discrimen edisserit ad Hebrę.12. Paul. *Paulus.* Quare in illã legem peccantes, statim in supplicium rapiebantur: vt patet in cõflatione vituli:vel tradebantur Philistæis aut Babylonijs, aut alijs hostibus, quibus vindicibus iratus Deus vtebatur. Vnde Dauid Psa.77. Cùm occideret eos,quærebãt eum & reuertebãtur. Nobis autẽ (quod notatu dignum est) nullum in Euangelio comminatus est Christus temporale supplicium: sed cuncta nos manent in altero sæculo. Qua de causa multò quàm illi deberemus acerbiora expauescere. Sed de discrimine inter ambas leges accuratiorem habebimus quæstio.7. luculentioremq̃ sermonem,vbi de lege Euangelica

gelica dicendum nobis restat.

Ad.1.argu. AD primum igitur argumentũ respondetur tres esse hominum ordines quantũ ad tẽporalium cupiditatem distinctos. Vnus enim perfectorum,qui neutrũ oculũ ad huiusmodi fluxibilia bona cõijciunt, sed illis prorsus abiectis Deo infixi sunt. In quo ordine non erat ille populus: licèt quidam rarissimi hunc gradum pertingerent: quo-

Paulus. rum ait ad Hebr. Paul. dignũ non fuisse mũdum. Alius est extremus ordo peruersorum qui finem suum in huiusmodi lubricis bo-

Augusti. nis statuunt. Atq; horũ cupiditatem asserit Augusti. esse charitatis venenũ: quibus ideò periculosa esset lex, quæ tẽporalia promitteret. Sed tertius est medius imperfectorũ gradus: qui scilicet bona tẽporalia sic cupiũt,vt viam iudicent ad æternorum fruitionẽ: quare istis salutare est per hęc tẽporalia ab amorem Dei pellicere. Nam vt est in Psalmo,cõ-

Ad.2.arg. fitebitur tibi cùm benefeceris illi. ¶ Ad secũdum respondetur q̃ præstantia diuinæ legis præ humana inde deprehenditur: q̃ humana ,pponit prẽmia ab hominibus conferenda: Deus autem,illa quæ ipse est collaturus. Ob idq̃; optimo iudicio illa largitur iustis & subtrahit iniustis. Nisi quandoq̃; ratio contrarium poposcerit. Vnde si historias veteris instrumenti perlustres, semper ille populus quandiu Deo legiq̃; parebat,tẽporalium prosperitate affluebat: & contrà dum ab eius gratia decidebat, tunc cœli atque hostiũ aduersitatẽ experiebatur. Quòd

Paulus. si iustos aliquos,quos ait ad Hebr. Paul. angustiatos & afflictos mala fuisse perpessos, eiusmodi aduersis exercebat, hoc faciebat, vt eis ad maiorẽ coronam cederet. Quanuis & nõnullos qui exteriùs legem colentes in æternũ cor in tẽporalibus sentiebat infixũ secũdum illud Esai.9. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sinebat quidem ad cumulatiorem ipsorum condemnationem illis frui.

QVÆSTIO TERTIA, De moralibus præceptis.

S.Thom.1.2. quæstio.100.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.

HACTENVS de legis præceptis in genere,descẽdũ ergò iam est ad species singulas. Inter hæc autem primũ ac principem locum moralia obtinent. De quibus duas adornamus quæstiones:nẽpè hanc de omnibus in genere,atq; alteram speciatim de singulis. De his ergò primùm interrogatur,vtrum omnia pertineant ad legem naturæ. Et arguitur à parte negatiua. Primò,Eccles.17. Præcepta moralia dicun- *Argum.* 1. tur disciplina:de illis enim dicitur, Addidit illis disciplinam:& legem vitæ hæreditauit illos. Disciplina autem, cùm per doctrinam acquiratur,contra legem naturæ diuiditur: quæ pote nõ addiscitur, sed naturali instinctu percipitur:nõ ergò omnia præcepta moralia sunt de lege naturæ. ¶ Secundò:lex di- *Argum.* 2. uina perfectior est quàm humana: Lex autem humana legi naturali multa accumulat bonorum operum documenta. Vnde fit,vt cùm ius naturę idem sit apud omnes,humana tamen morum institutа sint apud diuersos diuersa: ergò multò fuit æquius vt diuina lex aliqua naturali insuper adderet. Ter- *Argum.* 3. tiò: Non solùm naturalis ratio, verùm & fides ad morum institutum conducit. Vnde Paul.ad Gala.5. Fidem ait per dilectionẽ o- *Paulus.* perari:fides autem sub naturæ lege nõ comprehenditur: quippè quæ super naturalem rationem extollitur: ergò non omnia præcepta moralia legis diuinæ ad legem naturę spectant. ¶ In contrarium est illud Apostoli ad Romañ.2. Gentes quæ legem non ha- *Paulus.* bent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: vbi moralia præcepta designabat.

QVæstio pręsens non tantùm mouetur de præceptis Decalogi,verùm vniuersim de cũctis q̃ per se ad mores ptinẽt. Ad quam duabus conclusionibus respondetur. Prior est: Vniuersa moralia præcepta non solùm quæ veteri testamento scripta sunt,imò si quę sint alia,sunt de lege naturę. ¶ Probatur cõclusio: Præcepta moralia,sic definitũ est,à ceremonialibus iudicialibusq̃; distare,quod per se,hoc est natura sua, quacunq; secluſa positiua lege ad mores pertinent:nam ceremonialia atq; iudicialia non per se,sed quia per arbitrariam legem posita sunt,ad mores attinent. Probitas autẽ morum per ordinem ad rationem naturalem, quæ humanarum actionum proprium principium est, existimari debet. Sicuti lapidis

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut ligni rectitudo per hoc quòd normæ cõ mensurantur. Nempè vt illi mores dicãtur, sintq; probi, qui rationi concordant: reprobi autem qui ab eadem discrepant: rationis autem iudicium, tam practicum quàm speculatiuum ex principijs ad conclusiones, procedit: hoc enim ipsum est ratiocinari. Fit ergò consequens vt omnia precepta moralia, siue principia sint, siue conclusiones, sint de iure naturæ: ius enim nihil aliud est, quã regula. ¶ Secunda conclusio. Præcepta id genus moralia in triplici gradu sunt de iure naturæ, secundùm tres diuersos modos quib⁹ ab eisdem primis naturæ principijs descendunt. Quædam enim sunt cõclusiones quæ protinus nullo ferè negotio, sed qualicunque consideratione quisq; per eadem vniuersalia principia approbat aut reprobat. Et hæc sunt in primo gradu. Sicuti, Honora patrem tuum & matrem tuam. Nõ occides, Nõ furtum facies: & huiusmodi. Ex illo nãque principio, Id facias alijs quod tibi fieri vis, subsumpta hac, naturaliter quoque per se nota, quòd velles à filijs tuis honorari, sequitur quòd & tu debes honorare parentes. Nisi mauis ex illo id deducere, quòd qui beneficium recipit, beneficium debet: summũ quippe temporalium beneficium est quod à parentibus recipimus. Rursus ex illo. Id ne facias alijs quod tibi fieri non vis: subsumendo statim quòd nolles ab alio lædi vel in persona vel in bonis: colligitur, Non occides, Non furtum facies, Non adulterabis. Alia verò sunt quę non statim cuiusque ratio ex eiusdem principijs colligit, nisi subsidio adiuta sapientium, quorum est penitiùs res meditari. Veluti illud Leuit. 19. Coram cano capite consurge & honora personam senis. Hoc enim non est adeò notum, quàm debitum honorandi parentes. Et illud Euangelij: Nè dicas fratri tuo Racha: quòd nõ tã manifestum est quàm prohibitio nõ occidendi. Sed alia sunt quę licèt sunt rationi naturali consentanea, tamen non potest per se ipsa ratio nisi diuinitùs illustrata attingere. Cuius ordinis multa sunt quæ ad diuinum cultum pertinent: Non facias sculptile: Nõ assumes nomen Dei tui in vanum. Hæc enim & similia eadem ratio naturalis nisi diuino fulgore irradiata, non medullitùs callet. ¶ Quo autem hæc plusculum lucis accipiant, arguitur contra primò. Præcepta moralia atq; iudicialia, vt quæstione proxima dictum est, deriuantur quoq; à iure naturæ: nam sunt etiam rationi cõgruẽtia: aliâs non haberent rationem legis, vt superiori libro monstrauimus: deberent ergo collocari in aliquo gradu iuris naturæ. Mox præcepta Decalogi, vel censentur principia vniuersalia iuris naturæ, vel conclusiones. Primũ dici non potest: quoniam, vt. S. Thom. docet, non sunt nisi cõclusiones inde proximè pullulantes: si ergò sunt conclusiones, quomodò collocant in primo gradu? Item illa quę super naturam Deus nos docet, non sunt de lege naturæ, cur ergò illic constituimus tertium gradum? ¶ Ad primum ex superioribus colligitur responsio. Etenim etsi ceremonialia ac iudicialia à iure naturę descendant, non tamen per consequentiam & illationẽ naturalem, sicuti cõclusiones ex principijs: sed per determinationem generis ad speciẽ, legislatoris arbitratu. Et ideo potiùs ponuntur in altero ordine à lege naturæ semoto, q̃ collocentur in eius recta linea. Ob idq; hæc non permanserunt sub lege Euangelica, sicuti moralia: sed abolita sunt. ¶ De materia verò secundi argumenti, variè à doctoribus opinatur. Nam in. 3. senten. distinct. 37. Scotus & Scholasticorum nonnulli vniuersalia principia naturæ constituunt primum gradum: conclusiones autem tam secundæ tabulæ Decalogi quàm alias, in secundo. De istorum autem opinione infrà articu. 8. presiùs disputandum est. Interim tamen perspectè animaduertenda est sententia S. Thom. ne quis fallatur arbitratus Decalogum constituere inter vniuersalia principia: ꝓ eo q̃ ipsum statuit in primo gradu. Enimuerò prima per se nota principia non faciũt gradũ, sed sunt radix & fons: gradus enim idem est quod gressus: vnde sicut in linea consanguinitatis stirps & radix non est gradus, sed fratres: inde proximè cadentes sunt in primo: sic in iure naturæ principia nõ sunt gradus, sed quæ inde consequentia descendunt. Et per elongationem ab eisdem principijs cæteri gradus discernuntur. Itaq; cùm in Decalogo sint duæ tabulæ, septem posteriora quæ sunt in secunda collocantur in primo gradu. In secundo verò illa, quæ sunt extra Decalogũ. Qualia sunt precepta honorandi seniores, & alia quæ non pertinent ad iustitiam. Sed in tertio consistunt præcepta primę tabulę. Igitur non statuuntur in tertio ordine, propterea quòd non sunt omniũ dignissima, imò propterea iudicãtur à principijs naturæ elongatiora, quòd ob suam subli-

Conclu. 2. Triplex modus quo moralia præcepta à naturalibus descendunt.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Obijcitur aduersus p̃ fatam veritatem.

Prima rõ.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ad primã obiectionẽ.

Ad secundã Scotus.

sublimitatem ratio nostra illa non plenè in deelicit nisi diuinitus adiuta. Sicuti & in illis secundi gradus sapientium indiget disciplina. Alterigitur dignoscitur inter hæc digni tatis ordo, alter verò cognitionis. Quid em naturæ amiciùs consentiens, quidue dignius quàm præcepta primæ tabulæ: quippe quę ad cultum vnius Dei spectãt? Et tamẽ quia ab humana cognitione sunt remotiora, nullum inter Ethnicos scelus tam latè percrebuit, quàm idololatriæ impietas. Nam circa alia præcepta secundæ tabulæ minimè erratum est. Et circa illa quæ sunt in secũdo grudu minùs quàm circa primam tabulam. Atq; hic ordo cognitionis est quem scientissime S. Thom. per gradus distribuit. Quærat autem hic fortassè lector vtrùm omnes gradus illi prohibiti Leuit. 18. essent de iure naturæ. Respondetur verò ꝙ illi qui per lineam rectam ascendebant, iure naturæ erãt prohibiti: vt, turpitudinem matris tuæ non reuelabis. Et cũ filia & cum nepte: prætereà cum nouerca & cum sorore. Alia verò ad la tus posita, vt cum sorore matris aut patris, aut cum vxore fratris non erant prohibita, quia mala: sed mala, quia prohibita iure diuino positiuo. Quocirca illa quidem erant moralia: hæc verò iudicialia. Ac proinde isti posteriores gradus non sunt in Euangelio prohibiti: essentque iure naturæ liciti, nisi Ecclesia humano iure illos interdixisset propter deformitatem quam præ se ferunt: sed de his latiùs articulo octauo inter agendum de istorum dispensatione.

Quæstio.

Solutio.

Ad. 1. arg.

ET per hæc patent argumentorũ solutio nes. Dicuntur enim precepta moralia disciplina, propterea quòd non sunt prima vniuersalia principalia per se nota, sed q̃ dilucidatione nonnulla indigent. ¶ Et ad secundum respondetur, quòd sicuti leges humanæ aliqua adijciunt iuri naturæ, sic & diuina adiecit ceremonialia & iudicialia. Atq; ad tertium respondetur quòd etsi fides sit lumen supernaturale, nihilominùs necessaria est ad dilucidandum nõnulla naturalia præcepta: quæ licèt colligantur ex iure naturæ, tamen propter suam celsitudinem indigent supernaturali radio, vt vniuersis mortalibus clarescant. Qua ratione fides articulum vni Dei inter alios connumerat, qui tamen naturali lumine sapiẽtibus innotuerat. Ex quo fit, in illo superius asserto, nempè præcepta moralia esse, quæ per se ad bonos mores attinent, vocem, per se, supernaturale lumen non excludere: sed duntaxat positiuam aliã legem: vt expositum, est. Itaque etsi nulla esset lex positiua naturale ius præciperet vnum coli Deum, & reliqua primæ tabulæ: tamen nisi lumen fidei mortalibus irradiasset, non omnes ea planè perspexissent.

Ad. 2. argu.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm præcepta moralia legis sint de omnibus actibus uirtutum.

SEQVITVR in secundo articulo, vt sufficientiam eorundẽ præceptorũ perpendamus. Et arguitur ꝙ nõ sint de omnium virtutum actibus. Obseruatiò illorum dicitur iustificatio, secundùm illud Psalmi, Iustificationes tuas custodiã: iustificatio autẽ est actus iustitię: ergo in sola hac virtute versantur cuncta. ¶ Secundò ad idem arguitur ex nomine ipso præcepti, quod rationẽ debiti significat: debitum nãq; ad nullã aliam virtutem attinet quã ad iustitiã, per quã vnicuiq; ius suum redditur. ¶ Et accedit huc tertiò quòd lex (vt supra scriptum est) ob bonum cõmune ponitur: quod vt. 5. Ethico. autor est Aristo. obiectum est iustitiæ. ¶ In cõtrarium est quod August. ait, peccatum nihil aliud esse quàm dictum vel factũ vel concupitum contra legem Dei. Et Ambro. trãsgressionẽ esse legis diuinę & cœlestiũ inobedientiam mandatorũ: peccata verò cunctis virtutibus aduersantur: ergò & moralia precepta legis ad vniuersas protenduntur.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Aristot.

August.

Ambros.

ARticulus presens nõ solũ ob id in quæstionem prolatus est vt cõstet, quàm latè virtus diuinę legis protẽdatur, quæ de vniuersis virtutibus iubet: verũ vt humanarũ collatione eius præstãtia innotescat. Tribus igitur conclusionibus dissoluitur. Prima, Leges humanę de solis iustitię actibus primaria intẽtione præcipiunt: de reliquis verò virtutibus non nisi quatenus ad iustitiam referuntur. Conclusio hęc superiori loco. q. 6. sua fuit genuina ratione demonstrata: quę hìc tamen in gratiam diuinę legis recolẽda est. Legis inquã cuiusq; precepta (vt suprà ostensum est) ad commune bonum ordinẽ habẽt. Quapropter (vt. 3. Polit. Arist. docet) secũdũ diuersas politias diuersę statuuntur leges: alię scilicet in democratia, alię in aristocratia, atq; alię in regno: quoniã diuersimodè sibi proponunt commune bonum: lex autẽ diuina & humana, iam suprà mõstratæ

Concluſ. 1.

Suadetur cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt sine differre. Nam humana solum proponit humanum bonum, quod ad pacẽ amicitiam q; inter homines spectat: homines autem amicitiæ fœdera p sola extera illa officia retinent, quæ sunt virtutis iustitiæ: perquam scilicet vnicuiq; quod suum est tribuitur: lex ergò humana primario proposito ad iustitiæ virtutem attendit. Etsi quæ alia de fortitudine, deq; temperantia iubet, non nisi quatenus ad suum cõmune bonum referuntur. Præcipit inquam fortitudinẽ, non quæ tibi necessaria est ad tuas ꝓpulsandas iniurias, sed quæ rei bellicæ necessaria est: puta nè locum in acie deseras. Iubet item temperantię moderamen: non tamen quo non sis aut tecum, aut tua cum vxore intemperans, sed quo adulterium nõ cõmittas. Sentẽtia est Aristo. 5. Ethico. capit. 1. vbi ait leges de omnibus dictare, coniectantes aut communem omnium vtilitatem, aut optimorũ aut principum: ꝓ hoc tria genera politiæ distinguit. ¶ Secunda conclusio: Lex diuina non de iustitiæ tantùm actibus, sed de vniuersarum virtutum operibus ex æquo præcepta ponit. Probatur ratione contraria: finis diuinarum legum non est illa quæ inter homines est beneuolentia, sed ipsorum cum Deo amicitia, ac subinde familiaritas, tũ in præsenti sæculo, tum demum in futura æternitate: homo autem non solùm per officia iustitiæ specialis virtutis fit Deo charus, verum & per vniuersas studiosas actiones quibus homo secum rectè viuit: non modò exterè, verùm etiam interna mẽte, in quã deus suam impressit imaginem. Præcipit ergò lex diuina actus fortitudinis, temperantiæ, mansuetudinis. &c. non solùm in ordine ad iustitiam inter homines, insuper quatenꝰ in homine ipso diuinam imaginem exornant. Quare ex æquo primariaq; intentione tam intellectuales virtutes, quæ sunt rationis lumina, quàm morales, quæ appetitum eidem rationi subijciunt, iubet. Nempè tres in primis Theologicas, fidem, spem, & charitatẽ: mox & quatuor morales. secundũ illud Sapien. 8. de eadem diuina lege & sapientia assertum. Sobrietatem & sapientiam docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus. ¶ Tertia conclusio. Non omnia virtutum opera eodem cogẽdi rigore ꝓponit: sed illa quæ ad necessarium rationis ordinem spectant sub reatu culpę iubet: reliqua verò, quæ ad cumulatiorẽ virtutum perfectionẽ ornatũq; attinẽt, sub forma cõ-

Conclu. 2.

Probatio.

Conclu. 3.

filij admonet. Qualia sunt illa q̃ pertinẽt ad inimicorum dilectionem: vt Prouerb. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Et reliqua præcepta misericordię, vt ca. 3. De primitijs omniũ frugũ tuarum da pauperibus. ¶ Duplex autẽ, licèt exigua, dubitatio ex his fit reliqua. Vna. s. de differentia inter humanam legem ac diuinã cõstituta. Apparet enim in contrariũ quòd diuina perinde atq; humana principẽ intentionẽ dirigat ad iustitiam, Nam præcipuè exigit obedientiã, q̃ est gñalis iustitia. Prętereà q̃quid iubet, eo refert vt, vel pticularẽ iustitiã, q̃ est in homines cõfoueat, vel illam, qua appetitus rationi subditur: ergò nunquàm exit iustitiæ tramites. ¶ Ad hoc autẽ facilè respondetur, in hoc dissimen consistere, quòd humana lex habet ꝓ fine iustitiam specialẽ virtutẽ, qua humana societas fides q; cõstat. Lex autem diuina simpliciter cuiusq; perfectionem. Nam obedientia q̃ pertinet ad legalẽ iustitiã, non est finis legis, sed est virtus q̃ subijcit ciues principi: finis enim legis est per obedientiam facere bonos ciues. Illa autem subiectio appetitus ad rationem, etsi ad finem legis pertineat, eò quòd in illa consistit humana perfectio, tamen cùm non ordinet hominem ad alium, sed ad seipsum, non habet propriè rationem iustitiæ, sed (vt ait. 5. Ethico. Philosophus) metaphoricam: pro quanto appetitus & ratio eiusdem suppositi considerantur vt duo. ¶ Altera verò dubitatio est, quòd non videtur lex vetus vniuersas instituisse virtutes. Nã (vt legitur Matth. 6.) Christus collatiõe facta inter ambas leges ait: Audistis q̃ dictum est antiquis: Non occides: Ego autẽ dico vobis, Qui irascit fratri suo, &c. Et ideo præmisit: Nisi abũdauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisęorum, nõ intrabitis in regnum cœlorũ. Respondetur quod quicquid Christus expressit, quod verã haberet rationem præcepti, concludebatur in lege veteri, sed Pharisæi erant qui eam obnubilauerãt. Nam si Christus prohibuit inimicorum odium, idem etiam prohibebatur Leuit. 19. vbi legitur: Non oderis fratrẽ tuũ in corde tuo. Et si Christus concupiscentiã cordis cõpescuit, idem scriptũ erat Exo. 28. Non concupisces vxorem proximi tui.

Gemina dubitatio. Prima rõ dubitandi.

Secunda rõ dubitandi.

Ad primã dubitationẽ

Aristot.

Secunda dubitatio.

Ratio hęsitandi.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentorũ respondetur quòd vbi diuina mandata appellãtur iustificationes, nõ trahitur nomen à iustitia speciali virtute quę est inter homines: sed à iustitia qualis esse debuit inter hominem

minem, & Deum, quæ est legalis generalisque virtus. Inde scilicet quòd debemus proprias voluntates rationi semper ac perinde diuinis eiꝰ iussis habere cõformes, qua rõne in eius amicitia persistimus. ¶ Et pari modo respondetur ad secundũ. Nã etsi omne prę-

Ad. 2. arg. ceptũ rationẽ debiti prę se ferat, non tamen debiti specialis iustitiæ, sed debiti quod est volũtatis ad rationẽ, atq; hominis ad Deũ: quicquid enim obedięti ę rationi debitũ est, debetur & deo, qui rõnis est author. Et hæc est obedientia generalis. ¶ Tertiũ deniq; iã

Ad. 3. arg. solutũ est. Nam etsi omnis lex in bonũ cõmune referatur, cõmune tamen bonũ aliter lex humana prospicit, aliter verò diuina.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnia præcepta moralia veteris legis ad decem Decalogi reducantur.

CVM definitum sit legem veterẽ de omnium prę cepisse virtutum actibus, & tamẽ in decalogo nõ extent nisi decem prę cepta iustitiæ, quærendum supererat vtrùm reliqua aliarum virtutum ad hæc decem reducãtur.

Argum. 1. Et arguitur à parte negatiua. Prima omniũ capita, vt Matt. 22. legimus, sunt: Diliges dominum Deum tuum: & Diliges proximum tuum: hæc autẽ nec sunt in Decalogo posita, nec videntur ad ipsum posse reduci: ergò non omnia reducuntur ad ipsum. ¶ Secun-

Argum. 2. dò arguitur. Tertium prę ceptum, Memẽto vt diẽ Sabbathi sanctifices, apparet ceremoniale: moralia verò non reducuntur ad ceremonialia, sed potiùs ecõuerso: cùm moralia sint conclusiones naturalis iuris, ceremonialia verò minimè, ergò nõ omnia reducũtur

Argum. 3. ad Decalogum. ¶ Tertiò: prę cepta moralia non solum sunt de actibus iustitię, sed patẽt prætereà ad reliquas virtutes, quę ad mores pertinent: in Decalogo autẽ nõ extant nisi iustitiæ ꝓcepta, ergo non omnia illuc reducuntur. ¶ In cõtrariũ autẽ est glossa sup illud Matt. 5. Beati estis cũ vos maledixerint homines: dicẽs q̃ Moyses decem præcepta proponens posteà per partes explicuit.

Gloſſa.

Conclu. 1. QVęstio hæc inferius art. 11. vbi in particulari aliorum numerus præceptorũ refertur, lucidiùs patebit: nunc ergò tãtùm in genere duabus cõclusionibus absoluetur. Prior est, discrimen inter decalogum ac reliqua prę cepta, hoc est potissimũ, quòd decem illa Deus Angelorũ ministerio, vt dictum est: in tabulis Moysi insculpsit: alia verò dedit per Moysen. Est ergò meditatè speculanda differentia quòd solùm Decalogũ homo à solo doctus est Deo: reliqua verò ab hominibus. Rationi autem consonantissimum erat, vt Deus tanquam naturæ author illa per se duntaxat doceret, quæ vel naturalis ratio perexigua exhibita consideratiõe ex primis naturæ principijs elicit: vel ex infusa fide protinùs innotescunt: quorũ hæc sunt in prima tabula, illa verò in secunda, vt inferius patebit. Et quoniam inter omnes virtutes patẽtissima est iustitia, in hac explicanda virtute totus Decalogus versatur. Quapropter duo præceptorum genera prætermisit. Illa scilicet quę tanquam per se nota principia in mentibus nostris consignauerat: hæc enim nulla prætereà editione indigebant, vt id facias alijs, &c. Mox & illa quæ vigiliãtiorem exigunt sapientum indagationem. Quæ scilicet Moysi & alijs deinde sapientibus docenda reliquit. ¶ Hinc ergò colligitur posterior conclusio: Nempè quòd omnia ad Decalogum deducantur. Nam illa generalia principia cõtinentur in Decalogo sicut principia in proximis conclusionibus: quoniam, Non occides, Non furtum facies, &c. nihil aliud est, quàm id nè facias alijs, q̃d tibi fieri nõ vis. Reliqua verò cõtinent in eodẽ Decalogo, sicuti cõclusiones in suis principijs. Vt illud Leui. 19. Corã cano capite cõsurge: virtute continet in illo q̃d est Honorare parẽtes: & nõ fornicaberis, ad id quod est, Nõ mœchaberis: & illud, Non fœnori dabis, ad id quod est, Non furaberis. Attamẽ quia copiosiùs ac luculentiùs artic. 11. explicanda hæc sunt, illuc vsque reliqua sunt expectanda.

Ratio cõcl.

Conclu. 2.

AD primum igitur argumentum respondetur, ideò illa principia de dilectione Dei & proximi non esse in Decalogo expressim posita, quòd nulla editione opùs habebant: eò quòd sint per se nota: sed Decalogus fuit illorũ explicatio. Prius enim statim per fidem fit notum: vt articulo proximo patentius fiet. Quicunque enim fatetur esse Deum, eadem ipsa confessione cõpertissimum habet eundem à se esse diligendum. Neque quicquam esse potest rationi naturali apertiùs consentiens. Attamen quia diligendi modus, cùm res sit supernaturalis, non sit cunctis mortalibus in comperto, eũdem expressit in prę ceptis primæ tabulæ, ad quæ ideò præcepta reducitur, tanquam

Ad. 1. argu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

principium in suis cõclusionibus contentũ. Ac pari modo secundum de dilectione proximi reducitur ad præcepta secundæ tabulæ. ¶ Ad secundum argumentum iam supra dictum est præceptum sanctificandi festi in genere, puta vt tempus aliquod diuinis meditationibus offeramus, non esse ceremoniale sed morale: in particulari autem esse ceremoniale. ¶ Tertij quoque responsio itidem explicata est. Enimuerò cùm Decalogus illa tantùm cõtineat præcepta quæ Deus per se tulit: ipsum autem non nisi manifesta naturæ conclusiones exprimere decuerit, & præceptum omne præ se ferat rationem debiti, quæ quidem ratio in virtute iustitiæ patentior sit, in reliquis verò latentior, consequens est vt Decalogus ea tantum præcepta complectatur, quæ pertinent ad iustitiam. Reliqua verò de fortitudine deque temperantia ac de cæteris, qua parte includunt rationem debiti ad eundem Decalogum reducuntur.

Ad. 2. argu.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm præcepta Decalogi conuenienter distinguantur.

POST tres superiores articulos de præceptis moralibus in genere disputatos descẽdũ est peculiariter ad Decalogũ. De quorum dispositione adhibentur alij quatuor: nempe de distinctione eorum deq; numero, ordine, & traditionis figura. Queritur ergò vtrùm præcepta Decalogi vti iacent Exod. 26. sint conuenienter distincta in tria primæ tabulæ & septem secundæ. Et arguitur à parte negatiua. Fides quæ intellectualis est habitus, & latria quę est religiõis adoratio, duæ sunt virtutes distinctę, ergò distincta sunt præcepta fidei, & latrię, Vt illud nõ habebis deos alienos coram me, pertineat ad fidem: quod autem subditur, Non facias sculptile, spectet ad latriam. Ex quo fieret cõsequens esse quatuor primę tabulę. ¶ Secundò: illud primum verbum. Ego sum dominꝰ Deus tuus, est affirmatiuũ: quod autẽ sequitur, Non habebis Deos alienos coram me; est negatiuũ: præcepta autẽ affirmatiua distinguũtur à negatiuis: ergò sunt duo: ac per inde resultabunt quatuor primę tabulę, nẽpè adiunctis duobus alijs: Ne iures vana per eum: & Sabbatha sanctifices. ¶ Tertiò cõcupiscẽtiam non nisi vnam ponit Apostolus ad Rom. 7. vbi ait. Concupiscentiam nescie bam nisi lex diceret, Non concupisces: ergò vnica est concupiscentiæ prohibitio, atque adeo distingui non debet in vnam concupiscentiæ vxoris alienæ, & alteram aliarum rerum. ¶ In contrarium est authoritas Augustini super eodem loco Exodi, distinguentis tria præcepta primæ tabulæ: & septem secundæ.

Argum. 1. partis negatiuæ.

Argum. 2.

Argum. 3. Paulus.

Augustin.

DE præceptis Decalogi, nemo negare potest esse decem: nomine id plane ꝓclamante. Quare de hoc vna est omnium concors sententia. Item in eodem consensu affirmant in prima tabula fuisse scripta præcepta pertinentia ad dilectionem cultumq; Dei, in secunda verò illa quæ dilectionẽ ꝓximi explicatè continẽt. At verò quot sint, tam hæc quàm illa, non inter omnes vnanimiter constat. Sunt enim tres opiniones, Prima Isychij super illud Leuit. capit. 26. Ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, qui ponit quatuor in prima tabula, & sex in secunda, vt primum sit illud affirmatiuum, Ego sum dominus Deus tuus, secundum. Non habebis deos alienos coram me. Atqui Hierony. Oseæ. 10. super illud, cũ corripientur propter duas iniquitates suas: eodem modo duo hęc secreuit. Tertium ponit Isychius, Nõ facies tibi sculptile: & quartum, Non assumes nomen Dei in vanum. Illud autem de obseruatione Sabbathi, illic insertum, non censet cõnumerari inter præcepta: neque intelligendum esse secundùm literam: eò quòd cum mutatum fuerit apud Christianos in diem Dominicam, non illud cõnumerat inter præcepta moralia. Illa nãque immota permanserunt. Sed ait intelligi secundùm spiritum: vt nullum mundi huius opus vnquam faciamus. In præceptis autem secundæ tabulæ nonum ac decimum cõpingit in vnum. Quare nõ facit nisi sex. ¶ Secũda opinio est Origenis eodem loco, itidem distinguentis quatuor primæ tabulę, paulò tamen differentiùs ab Isychio. Illud enim: Ego sum Dominus Deus tuus, nõ facit distinctum præceptum, sed pro eodem illud existimat atque subsequens, Non habebis deos alienos: secundùm verò arbitratur, Non facies sculptile: ac tertium, Non assumes nomen Dei tui in vanum: ac denique quartum, Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Reliqua verò sex cogitur veluti Isychius cõnumerare. ¶ His tamen non obstãtibus statuitur tertia conclusio quę est Augustini eodem loco. Præcepta Decalogi distin-

Gemina assertio ꝺ qua inter oẽs cõstat.

Triplex opinio.

Prima Isychij.

Hieronym.

Opinio. 2.

Conclus. 3.

Opinio. 3.

Augustin.

stinguuntur in tria primæ tabulæ, & septẽ secundę. Ad horum autem perspicuã intelligentiam notandum est duarum tabularũ primã haberi mentionẽ Exod. 31. vbi post quàm enarrantur præcepta quę deus dedit Moysi in mõte, subditur: Dedit quoq; dominus Moysi cõpletis huiusmodi sermonibus in monte Sinai duas tabulas lapideas scriptas digito dei. Vbi neq; nominantur prima & secũda, neque memoratur quid in alterutra fuerit scriptum. Hebræorum autẽ confessio est in vtraq; fuisse sculpta quina præcepta. Est quippe sententia Iosephi legis peritissimi, lib. 3. antiqui. ca. 6. Illic inquã ait in vtraq; quina verba fuisse scripta, in vna scilicet quatuor de dilectione dei: sciungit enim in duo, Ego sum dominus deus tuus: &, Non facies sculptile: ex quo Origenes & posteà Hierony, illam opinionem ebiberunt. Et in eadem priori tabula quintum collocat mandatum de honore parentibus deferendo. Eam fortè ob rem quòd cùm deus sit ex quo omnis paternitas deriuatur, voluit, vt sui instar parẽtes nostros honore colerem⁹. Atqui est vero quàm similimũ, sic fuisse distributa pariter præcepta: quoniam tabulę, æquales erãt. Et est nõ exilis coniectura, in secunda tabula non extitisse, nisi quinq; negatiua: Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces. Nam præcisa hæc consulto connumerat Paul. Ad Rom. 13. vbi ait: Hæc oĩa instaturari illo verbo, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nam quod addit: Et si quod est aliud mandatũ, non adhibuit nisi propter illa quæ extra Decalogum vagantur. At vero quoniã duo isti ordines in duo capita de dilectione dei & ꝓximi resoluuntur, non tam ad numerum, quàm ad mysterium alij patres attendentes, illa quæ dilectionem Dei referunt, appellant primã tabulam: illa verò quæ dilectionẽ proximi, secundam. Mox & hoc recolendum, quòd primum præceptum trina habet in Exodo membra. Scilicet, Ego sum dominus Deus tuus, Non habebis deos alienos coram me, Nõ facies tibi sculptile. Atq; hoc ansam prębuit varia de ipso opinãdi. ¶ His ergo præhabitis quia asserta conclusio duo habet mẽbra, probatur quòd in prima tabula tria sint tantùm præcepta. In primis Isichius violenter nimis à Decalogi numero præceptũ detruncauit obseruandi Sabbathi. Primum ꝙ cùm reliqua in sensu literali, ceu ad mores pertinentia, fuerint illic conscripta, absurdũ est dicere illud solùm in sensu spirituali fuisse permixtum: cùm tamen eadem serie sint omnia disposita. Deinde quòd cùm in illa tabula de diuino cultu homines erudirentur, curta fuisset nisi tempus aliquod eidem diuino cultui dicasset: quem cultum præceptum illud explicat. Præterea quòd cùm illa fuerit explicatio naturalis iuris, & nulli essent mortalium qui dijs suis nõ statos dies feriassent, necessarium erat, vt Deus suæ familiæ & festum, & eius rationem explicaret. Ad hæc ꝙ sensus spiritualis abstinendi à peccatis, parum illic ad rem attinebat, de quo latiùs q. sequent. Argumentum autẽ in cõtrariũ suprà in simili solutũ est. Enimuerò cũ præceptũ diuini cultus, morale sit, ritus verò in particulari, ceremonialis, fit, vt vnũ seruare festũ, sit morale: ꝙ autẽ hic aut ille dies, pertineat ad ius ecclesiasticum. ¶ Contra opinionem verò Origenis arguit Augu. ꝙ idem sit vnũ colendum esse Deum, & non habere deos alienos. Nam, cùm nemo possit duobus dominis seruire, Vnũ cole deum, accipitur exclusiuè. Quòd autem adijcitur, Non facies tibi sculptile, perfectiùs id explicat, quod dixerat, Nõ habebis Deos alienos. Facere nanque sculptile, nõ est interdictũ, nisi quatenùs idololatriæ impietas est. Nã Exod. 25. imagines Seraphin præcipiebant in tẽplo collocari. Igitur cùm totũ illud, vnũ sit: & secundum: Nõ assumes nomẽ eius in vanũ: ac tertium, Memẽto diei sabbathi: fit vt secundũ trinitatẽ ꝓsonarũ, tria quoq; sint præcepta illius tabulæ. Rursus meritò arguit, ꝙ ꝓhibitio cõcupiscendæ vxoris alienæ diuersa sit ab alia concupiscendi res alienas. Nam secũdùm Peripateticum principium actus distinguuntur per obiecta: & clarum est muliebrem vsum diuersum esse obiectũ à rerum possessione: quare alterum ad luxuriam pertinet: alterum verò ad auaritiam.

Primũ documentum.

Iosephus.

Alterum documentum.

Probatio prioris mẽbri positæ cõclusionis. Isychius.

1. Ratio in Isychium.

Paulus.

Secũda rõ.

Tertia rõ.

Quarta rõ.

Soluit fundamẽtũ præ dicti autho rꝭ.

Argument. Augustꝭ. in Origenem.

Alia ciusdẽ ratio.

HIs nihilo minus constitutis dubium ingerunt argumenta initio quæstiõis obiecta. Est em primum in fauorem dicẽtium duo esse præcepta: Nõ habebis deos alienos: &c. Non facies sculptile. Nam prius apparet fidei: posteriꝭ vero latriæ. Ad quod non ita multùm perspicuè S. Thom. respondet. Ait quippè non fuisse necessariũ, vt præceptum fidei exprimeret in Decalogo: nam illud præsupponitur tanquàm principium. Sicuti articulo præcedenti dictum est, de generali præcepto dilectionis. Vnde Paul. ad

Ad. 1. arg. S. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hebræ.2. Accedẽtem,inquit,ad deum oportet credere quia est. Quare nõ indigebat nouã ꝓmulgatiõe:sed tñ oportuit addere præceptũ latriæ,quæ est protestatio fidei. Atverò nõ explicat vtrũ illorũ duorum sit habẽdum ꝓ præcepto primæ tabulæ. Neq; verò explicat sit ne illud præceptũ negatiuũ, an affirmatiuũ. Et ideò certè solutio eius videtur mutila. Nam inferi⁹ artic. septimo ad primũ, in præceptis primæ tabulæ solùm vnum agnoscit affirmatiuum,de sanctificatione sabbathi:insinuans duo priora esse negatiua:& tamen in forma cõi ecclesiæ primum præceptum est, Vnum cole deum. Sic ergo accipito mentẽ eiusdẽ sancti Doctoris,quã arbitror esse verisimã. Ex illis inquam tribus mẽbris primi præcepti illud quod est in capite, Dominus Deus tuus vnus est,non est morale præceptum:sed fidei veritas,quam confiteri tenetur quicunq; ad eum accedit. Quapropter cum illi qui legẽ Dei accipiunt iam tunc se ꝓficeantur eius subditos, præsupponere debent confessionẽ fidei,vt ait Paul. Atque hoc est quod S.Tho.dicit fidem ꝓsupponi ante Decalogũ. Secũdũ autem,scilicet: Nõ habebis deos alienos,licèt sit expressio eiusdẽ fidei,pertinet nihilominùs ad latriam & cultum. Igitur S.Tho.in argumento duo illa proposuerit,Non habebis deos alienos, Non facies tibi sculptile:quasi prius ad fidẽ pertineret:posterius verò ad latriam:responsio tamen eius est, eiusmodi distinctionem negare. Imò prius censet esse primum mandatorum Decalogi ad latriam pertinẽs: posterius verò,nihil aliud q̃ eius explanationẽ.

Solu.S.Th.

Mẽs.S.Th.

S. Thom.

¶Sed arguis. Ergo secundùm eum nullũ est præceptum fidei: quãdoquidẽ à Decalogo illud excludit. Negatur cõsequẽtia: imò expresè.2.2.q.1.art.8.illud affirmat. Quin etiã hîc,sed ait ꝙ tale præceptum nõ est intra decalogum,sed eius ꝓambulũ,sicut ꝓceptum dilectionis. Quo quidem præcepto & antiq etiam tenebantur: quin verò & omnes in lege naturæ quantum ad illam fidem qua ait Paul. Quia deus est,& quia remunerator est.

Paulus.

Primũ Decalogi præceptũ licèt negatiuiformã præ se ferat,affirmationẽ tamen cõpletitur.

¶Quò fit vt primum Decalogi præceptum sit informa negatiuum: sed tamen affirmationem comprehendens, vt in solutione secundi. Quare non fuit operæpretium duo secerni, sicuti. Honora patrem & matrem, &c. Non occides. Quocircà non repugnat vt affirmatiuè quoque proponatur, Vnum cole Deum. Tametsi huius peculiaris confideratio quæstione sequenti redibit.

¶Ad tertium iam respõsum est,vbi designata est discriminis ratio inter concupiscentiã mulieris,& auaritiam aliarum rerum. Attamen quoniam ambę in vnam generalem rationem appetendi coëunt,sub eodem nomine Paul.vtranq; complexus est.

Ad 3. arg.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm præceptorum Decalogi numerus congruat.

IN articulo præcedẽti de distinctione tantùmodò præceptorum primæ, & secundæ tabulę definitum est: quod illicò subsequitur de numero disputare:videlicet,an decem congruerit. Et arguitur à parte negatiua. Peccatum vt suprà ex definitione tam Ambros.q̃. Auguſt,patuit,est trangressio diuinę legis,peccata autẽ triformia sunt:nempe,quibus quis peccat aut in Deum, aut in ꝓximum,aut in seipsum:cùm ergo in decalogo nullum præceptum tertij generis existat,puta quo homo in seipso componatur, diminutus est. ¶Secũdò:& in præcepto tertio primę tabulę apparet curtus:cùm ex tãmultis solennitatibus, ac sacrificijs quibus Deus colebatur, de vno tantum Sabbatho mentionem fecerit. Atq; idem sit argumentum cõtra secundũ,vbi tantũ cautũ est, Nè nomen Dei assumatur in vanũ:cùm tñ præter periurium passim oborianț blasphemię, falsæq; doctrinæ,quibus Deus ab hominibus dehonestatur. Atq; adeò simile objicit cõtra quartũ ꝓceptum. Nam vnusquisq; naturali fœdere nõ solùm parentibus dilectionem debet,verùm & filijs,ac cæteris,seu sanguine,seu quauis alia necessitudine coniunctis:ergo cùm authore Pau.1.ad Timoth.1. Finis ꝓcepti sit charitas,de horum singulis debuerunt singula scribi ꝓcepta.

1. Argum. Ambros. Auguſt.

Argumẽ. 2

¶Tertiò arguit. Quodcunq; peccati genus priùs corde q̃ opere committit̃. Nam vt ait Christus. Ex corde exeunt cogitationes puę,adulteria,&c. sed in mœchia & furto seorsum post operum ꝓhibitiones, Non mœchaberis,Non furtum facies: explicant peccata cordis. Non concupisces rem proximi tui,&c. Non concupisces vxorẽ ꝓximi tui:ergo eadem regula debuit,& in reliqs obseruari. ¶Et quarto postremoque arguitur. Appetitus sensitiuus in irascibilẽ,& concupiscibilem diuiditur,quarum vtraq; pars sedes est corrupti affect⁹:ergo sicut cõcupiscibilis

Argumẽ. 3

Postremum argumen.

bilis singularibus ꝓceptis infrænata est, ità debuit & irrascibilis compesci. ¶In contrarium est illud Deuter.4. Ostendit vobis pactum suum q̃d præcepit vt faceretis. Et ecce verba quæ scripsi in duabus tabulis lapideis. Quæ quidem decem sunt prorsus.

Cõclusio responsiua.

1. Ratio ꝓ conclusione Secũda rõ.

QVæstio facilima est:nempè ad hoc tantùm mota,vt argumentorũ dubia dilucidentur. Est ergo cõclusio,cõpetentissimum esse numerum Decalogi,quæ nõ solùm generali illa rõne patet,ꝙ Dei perfecta sunt opera,verùm & peculiaribus,à fine legis oblatis. Dictum enim est finem diuinæ legis esse,hominem,tum in ordine ad deum instituere,tum deinde in ordine ad proximos:deo autẽ cum primis fidelitatem debemus:quæ in hoc consistit,vt eius honorem nemini præter ipsum deferamus: hoc ergo primo præcepto cauetur,Nõ habebis deos alienos. Mox debemus eidem reuerentiam quæ in hoc posita est,vt nihil in eũ iniuriæ iaciamus:q̃d cauetur præcepto secũdo: Nõ assũmes nomẽ Dei tui in vanũ. Præterea ob beneficia,quæ in nos tam ampliter collocauit:debemus ei obsequiũ,ac famulatũ. Nempè vt tẽpora quædą succidamus q̃ eius meditationi donemus:de qua re tertio præcepto cõmonemur. Et quoniã inter beneficia hæc primũ fuit creationis opus,designatus fuit dies sabbathi quo illo opere absoluto requieuit deus. Ordo autẽ hominis ad hominẽ vel peculiaris est,vel generalis. Peculiare autem debitũ,atq; omniũ illustrissimũ est quo filij tenentur parentibus obsequi, à quibus, secundùm deum,vitã quæ bonorũ omniũ basis est susceperũt. Et ideò statim post tertium de famulatu, qui deo debetur, subsequitur quartum de honore parentibus deferendo;adeò vt sicut paulò anteà dicebamus, non sit vero dissimile in priori tabula fuisse conscriptum. Generalem autem homo ordinem habet ad reliquã mortaliũ vniuersitatẽ quibus iure naturæ socius est,quibusq; perinde id debet,vt nemini neq; opere:neq; ore neq; corde sit nocuus. Opere autẽ primo nocumentum infert quis alteri in propriam personã,adimẽdo ei vitã,quæ omniũ est tẽporalium bonorũ maximum. Idq; adeò ꝓhibetur ꝓcepto quinto non occides,vbi lęsio omnis corporea interdicitur. Secundo in personam sibi coniunctam:quod prohibetur sexto. Nõ mœchaberis. Tertiò in bona exteriora quod inhibetur septimo: Non furtum facies. Ore autem nocet qui ciuis famam lædit:quod vbiq; ,vetatur præcepto octauo. Nõ loqueris cõtra ꝓximum tuum falsum testimonium. Sed corde iniurius q̃sque est in quẽlibet per concupiscentiã: siue quæ ad luxuriam pertinet,quæ nono præcepto,sexto respondenti infrænatur,Non cõcupisces vxorem proximi tui: Aut secundũ auaritiam: quæ decimo tandem præcepto compescitur,Non concupisces rem proximi tui. Nam tales cupidines iniuriosæ existunt:vt potè quę radices externorum operum sunt,secundũ verbũ Christi: De corde exeunt cogitationes prauæ,adulteria, &c. Atq; vt scitè. S.Tho. annotauit, tres isti ordines in ꝓceptis primæ tabulæ dignoscuntur. Nã primum,Nõ facies tibi sculptile,opus exterius inhibet:Nõ assumes nomen dei tui in vanum,oris impudentiã:sed,Memento diei sabbathi,ꝙ fine habet internã mẽtis cõtemplationẽ. Et quoniã statim arti.11.videndũ est quẽadmodũ alia præcepta ad hæc decẽ reuocentur,& quæstione sequenti de singulis est resumendus explicatior sermo,satis in præsentiarum fuerit summatim cuncta verbis ferimè S.Thomæ retulisse.

S. Thomas.

Prior solutio.

D.Thom.

Altera solutio.

AD primũ igitur argumẽtum,quo dubitabat cur in decalogo nullũ fuerit præceptum adhibitum de virtutibus q̃ hominẽ in seipso peculiariter cõponunt,sed tantum illa quæ ad iustitiã,qua humana societas retinet,fuerint illic expressa. Prior responsio D.Thom.eademq; biformis est,ꝙ cùm præcepta cuncta sint ad dilectionẽ relata,illa opus fuerit prorsus exprimere quæ caligans ratio non clarè perspiciebat: ,prius autem amor nemini vnq̃ mortalium nõ innotuit:adeò est naturæ inditũ,vt res oĩs seipsam diligat seq; omninò cõseruet. Vel fortè ꝙ cùm in decalogo iubeatur homo deum, & ,proximum diligere,illic satis planè præcipitur suacuiq; dilectio. Nam rectus hominis suiipsius amor,est debitum ordinẽ ad deum tenere, &ad ,proximum. Qui eñ deum diligit,cunctas in se passiones extinguit,siue cõcupiscibilis siue irascibilis appetitus,quibus rõ perturbat̃,quæ nos deo subiectos continet. At verò posterior responsio plausibilior est. Nẽpè ꝙ decalogus vt suprà diximus,hoc à reliquis præceptis distat,quòd ipsum deus per se nos docuit:iuxta illud Deut.10.scripsitin tabulis iuxta id quod priùs scripserat,verba decẽ quæ locutus est ad vos dominus. Deũ autem ceu naturæ authorem illa nobis decuit per se prorsus iubere,quæ statim naturali

Universidad de Deusto
Biblioteca

rali lumine humanæ menti promicant, vbi idem lumen non est caligine obductũ: vnde cùm præceptũ omne rõnem habeat debiti: ratio autẽ debiti ad iustitiã spectet quæ est hominis, vel ad Deũ, vel ad aliũ hominẽ (nã iustitia est ad alterũ) cõgruentissimum fuit, vt præcepta tantũ iustitiæ quæ primæ sunt naturæ cõclusiones Deus nobis in Decalogo exprimeret. Rõ nanq; debiti hominis ad seipsum nõ ità naturali luce clarescit. Primo eñ aspectu apparere cuiq; põt in his quę ad seipsum pertinẽt liberã habere potestatẽ: ob idq; virtutes fortitudinis, ac tẽperantię, q̃ hominẽ respectu suijpsius moribus instruunt, Moysi & reliquis sapientibus cõmisit, quas mortales docerent. De his nimirũ eos erudiẽ
Ad.2.arg. tes quæ sibi quisq; propriè debet. ¶ Ad secũdum eadẽ ratione respondẽt, q̃ nõ fuit condecens vt vniuersa deus particulatim exprimeret, sed per capita: ad sanctificationẽ autẽ Sabbathi reliquæ omnes solennitatum obseruationes referunt. Omnes enim erant institutæ tum in memoriam alicuius præteriti beneficij, tum in figurã alicuius futuri. Prętę ritorum autẽ caput fuit creatio mũdi, quæ p sabbatha in memoriã reuocabatur: & inter futura præcipuũ est mẽtis quies in deo quæ in præsenti seculo fit per gratiam, atq; in futuro per gloriã: secundùm illud Esaiæ. 7 8. Si auerteris à sabbatho pedẽ tuũ, vocaberis sabbathum dñi delicatum, & sanctum Dñi gloriosum: hęc autẽ quiete sabbathi præsignabant. Reliqua verò, vt celebratio Phase quæ cõmemoratio erat beneficij liberationis populi de Aegypto, & vmbra futuræ passionis: Christi: atq; id genus cũcta ad hunc ordinẽ referebantur. Et pariter ad aliud membrum respondetur quòd prohibitione assumptionis diuini nominis in vanũ, reliqua omnia vitia seu falsæ doctrinæ, seu blasphemię comprehenduntur. Ac simili subinde modo respondeť ad tertiũ membrum eiusdem argumenti, quod omnia alia amoris debita in quarto præcepto quodammodò continentur. Explicatum enim est cur in Decalogo ea tantum continentur præcepta, quę manifestã repręsentant rationẽ debiti. Quòd autem homo neminem lædat, manifestum debitum est: & ideò vniuersaliter nocumenta sex præceptis prohibita sunt: videlicet, vt nemini nemo illa inferat. Attamen quòd quis quippiam alteri, ceu debitum conferat, non sic est lumine naturali notum. Sed id tantũ quòd parentibus liberi genituræ lege debẽt, rationeq; educatiõis & disciplinę. Quapropter Deus illud in decalogo expresit. Reliqua verò beneficia quæ ob alias necessitudines & naturę cõiunctiones debẽtur, Moysi & prudentibus cęteris, vt suprà dictum est, explicanda demandauit. Vt quod parentes debent filijs: quę quidem debiti ratio non est quasi aliqd ab illis susceperint, sed q̃ sunt aliquid ipsorũ, & amando seipsos suas amãt proles, vt. 8. Ethico. author est Aristo. Sed de his reductionibus aliorum prœceptorum in Decalogum, artic. 11. ¶ Ad tertium verò Ad. 3. arg.
respõdetur quòd & si quacunq; prohibitiõe condẽnetur opus, vnà interdicatur & eius affectus, nihilominùs differentia est q̃ in his quæ natura ipsa exhorrescit, vt homicidiũ & falsitas, qa eorum cupido nõ est per se allectiua, sed ,ppter alias passiões, puta ,ppter vindictã, vel auaritiam, satis fuit opus ipsum inhiberi. In illis verò quæ sunt sensui læta, vt sunt venerea & rerum affluentia, quoniã eorum appetitus p seipsę delectat, decuit nõ solũ opera ,phiberi, verum seorsum appetitus: vt potè in quo vincendo peculiaris est difficultas, sed de hoc iterum q̃stione proxima. ¶ Ad quartũ deniq; rñdetur q̃ cùm ex Ad. 4. arg.
passionibus cõcupiscibilis appetitus illę resultent, quę sunt in irascibili, ex amore illius quod oblectat nascitur cõtrariorum repulsio, sedato concupiscibili nulla prætereà opus fuit prohibitione irascibilis.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm præcepta Decalogi debito fint ordine dispostа.

POst distinctionem & numerũ præceptorum sequitur de eorũ ordine meditari an fuerit lucidus. Arguit ergo à parte negati 1. Argum. à
ua. Primũ quòd cùm cognitio nostra à sen- parte negatiua.
su incipiat, & dilectio ,proximi expositior sit sensui quàm dilectio Dei, secundùm illud. 1. Ioannis. 3. Qui fratrem suum quem videt non diligit, Deum quem non videt quomodò potest diligere? Posterior tabula quę ad dilectionem proximi spectat, debuit loco præesse priori, quæ pertinet ad dilectionem Dei. Mox quòd cùm præceptis negatiuis prohibeantur mala, affirmatiuis verò instituantur bona, & via naturæ (vt comment. prædicam. autor est Boeti.) priùs sint extirpanda vitia, quàm inserantur virtutes: secundùm illud Psalmi: Declina à malo, & fac bonũ. Et illud Isai. 1. Quiescite agere peruersè, discite benefacere. vnde & Lyricus, Vitiũ fugere prima virtus est: cõsequitur, vt præcepta negatiua deberent affirmatiuis anteire. Ac perinde præcepta, cordiũ cogitationes inhibentia, illis quæ manus ab operibus arcent: quandoquidẽ radix operũ cor est.

2. Argumẽ. Boetius.

¶ In cõtrarium est quòd Decalogi ordo dispositio Dei fuit: cuius, vti ad Rom. 13. ait Apostol. ordinata sunt opera.

FAcilima est quæstio, sed tamen scitu digna, ad quã quatuor cõclusionibus respondeť. Prima est: Prœceptorũ ordo exigebat vt priùs hòmines respectu Dei instituerẽt q̃ ipsos inter se inuicẽ. Probatur ex illo præiacto fundamento: nempè q̃ Decalogus ea prorsum debuit continere mãdata, quæ naturali lumine illucescũt. Inde eñ protinus colligiť, vt quo ordine sunt quæq; rationi ,ppinquiora, eorum q̃; cõtraria eidem magis dissona eodẽ deberẽt in serie esse priora: finis autẽ supremus nostrarũ actionũ primum se omnium rationi offert: & peccatũ in ipsum grauius est quàm circa media: fit ergo cõsequens, vt præcepta quibus Deo, q̃ finis est noster, proximè subdimur, primę sedi congruunt. Qualia vtiq; sunt tria prioris tabulæ. Et confirmatur analogia ab exercitu sumpta. Priùs enim debent milites in ordine ad principem instituí, q̃ inter se, nam & grauiùs peccatur in ipsum q̃ si miles in militem delinquat. ¶ Secũda cõclusio. Inter præcepta prioris tabulæ illud debuit esse primũ quod ad latriã. i. ad culturã vnius Dei attinet secundũ quod ei reuerẽtia exhibetur: ac per inde tertiũ quo eidẽ impenditur famulatus. Primũ eñ fundamentũ & basis militiæ est vt fide à milite data, sacramẽto q̃; firmata, soli principi militet, pactũ omne & conuentũ cũ inimicis abiurans. Quare hoc est grauissimum oium scelº, si tali fracta fide ad hostes desciscat. Quocirca primũ præceptũ est, nè habeamus deos alienos. Huic aũt proximũ de reuerentia quæ soli Deo debetur: ac tertiũ de famulatu eidem præstando. Grauiùs enim in honorẽ principis peccat, qui eũ de honorat, q̃ qui ei non obsequitur. Quapropter secundũ præceptũ est, ne nomẽ Dei vanè vsurpetur: ac demũ tertium, vt eius Sabbatha celebremus. ¶ Tertia conclusio. Ex præceptis, quibus inter se homines amicitia cõglutinantur, illud debuit esse primũ, quo iubentur parentibus honorẽ exhibere. Ratio iam suprà tacta est. Nempè q̃ licèt nemi

Argumẽ. 3
Paulus.
1. Cõclusio.
Rõ pro conclusione.
Cõfirmatio
2. Cõclusio
Probatio.
3. Cõclusio

ni vllus debeat nocere, tamen beneficiũ cõferre nõ omnis omnibus debet, sed solis parentibus. Quapropter ratio debiti quę in omni prœcepto inest, apertior est respectu parentũ, atq; adèò præceptũ illud debuit cæteris negatiuis præponi. ¶ Quarta conclusio. In negatiuorũ serie ille seruari debuit ordo, qui est inter malorum grauitates, quæ eisdẽ prohibentur: grauiùs autẽ homo lęditur opere, q̃ verbo, & verbo q̃ corde. Atqui opere tunc maximè cũ vita priuatur, quæ omnium est bonorũ tẽporalium summũ. Mox si lædatur in persona coniuncta, vnde ,plis certitudo perit: ac tertiò si dispẽdium bonorum patiať. Ob idq; quintò prohibeť homicidium, sextoq; adulterium, ac septimò furtum, atq; octauò falsũ testimoniũ: nonò verò cõcupiscentia alieni tori, sed decimo auiditas aliarum rerum. De quibus sigillatim quæstione proxima dicendum est. Rõ cõclus. 4. Cõclusio. Series prœceptorũ negatiuorum.

AD primum igitur argumentorũ quæstionis respondeť, quòd etsi ad sensum notior nobis sit dilectio proximi quàm dei, tamẽ vice versa hæc est illius ratio & causa: & præceptorum series debuit sequi dignitatis ordinẽ. ¶ Et eodem modo respõdetur ad secundum, quòd etsi circa eandem materiam quantũ ad executionẽ priùs sit à vitijs cessandũ q̃ studiose agẽdum, neq; posit studiosus habitus generari nisi vitioso depulso, tamẽ in intentione legislatoris prior occurrit virtus propter quam expelluntur vitia: atq; adeo dignitatis ordine etiam in eadem materia debuerunt præcepta virtutum ante ferri prohibitionibus cõtrariorum vitiorũ. Sed prætereà quando præcepta in diuersis materiis instituuntur, excellẽtior debet præferri: præcepti autem de honorandis parentibus diuersa materia est ab illis quæ præceptis negatiuis subijciuntur, eademq; præstãtior, atq; adeò suo merito est prælata. ¶ Sed Ad. 1. arg. Ad. 2. arg. Ad. 3. arg.
ad tertium respondeť, quòd etsi peccata cordium causa sint operum, atq; adeò priora in executione: tũ quoniã opera grauiùs offendunt, eorũ ,phibitio citiùs occurrit rationi.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm præcepta Decalogi congruenti modo tradantur.

IN hoc deniq; articulo septimo adhibetur sermo de forma & figura præceptorum, vtrùm scilicèt perspicuus fuerit, ac debitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Argumẽ. à parte negatiua. tus tradendi modus. Et arguitur à parte negatiua. Affirmatiuis præceptis instituimur ad colendas virtutes: negatiuis verò ad vitia cauenda: in quacunq; autẽ materia opponi tur virtuti vitium: in quacunq; ergo debuerunt congeminari præcepta affirmatiua, & negatiua: videlicet vt nõ solũ iuberemur nõ occidere, verũ & vitæ proximi cõsulere, atq;

Argumẽ. 2. in alijs pari modo. ¶ Secũdò: cùm lex omnis ratione constet, non erat cur tantùm primo atq; tertio præceptis subderetur præceptio nis ratio, sed debuit omnibus pariter subscri-

Argumẽ. 3. bi. ¶ Tertiò: cùm præceptorũ obseruatio sit præmiorum meritũ, nulla apparet ratio qua re solis primo & quarto propositum fuerit

Argumẽ. 4 præmium. ¶ Quartò: & pœna vt dictum est causa est obseruandæ legis: præsertim apud priscos, cùm testamentum illud lex esset timoris: debuit ergo omnibus supplicij commemoratio adhiberi: quæ tamẽ non nisi pri

Argumẽ. 5. mo & secundo adhibita est. ¶ Ac deniq; qn tò arguitur: Cuncta diuina præcepta sunt al tissima memoria retinenda, secundùm illud Prouerb. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. Respondendum ergo est, cur nõ nisi tertium præceptum sempiternæ memoriæ fuerit inter cætera singulariter cõmendatũ. ¶ In contrariũ autem est, q Deus, vt Sapiẽt. 2. legimus, omnia fecit in numero, pondere, & mensura: id ergo præcipuè de eius præce ptis credendum est.

PRæsens quæstio nihilo obscurior est præ cedenti, ad quam ideo indubitata cõclu-

Cõclusio responsiua. sione hac respondetur. Decalogũ, vt est cõgruentissima distinctione, numeroq; & ordine digestus, ita esse & luculẽtissima forma traditũ. Splẽdet nanq; in præceptis diuinæ legis sapiẽtissima maxima: secundũ illud Deute. 4. Hæc est vra sapiẽtia & intellectus corã populis: sapiẽtis aũt est cũcta & ordinis luce disponere, & cõgruẽti forma adaptare. Quæ (vt ex præcedẽtibus liquet) in Decalogo sunt luculenter obseruata. At verò commota est quæstio, vt ad argumentorũ quæsi ta, quæ quinq; sunt numero, respõdetur.

Difficultas primo arg. prætacta. IN primo igitur argumento quæritur, cũ suum vnicuiq; virtuti opponatur vitium cur nõ in vna qualibet materia combina tum est negatiuũ præceptum cum suo affir matiuo. Responsio autem est, quòd oĩs affir matio negationem includit: sequitur nanq; si est album, nõ est nigrum: eò quòd contra ria non sunt compatibilia. Econuerso verò non omnis negatio infert affirmationem.

Haud eñ qđ non est nigrũ, statim est albũ, eò q inter cõtraria interstant media. Pari er go ratione & modo nõ omnibus quibus tenemur nõ nocere, subinde obligamur lege iustitiæ benefacere. Nã latiùs patet malorũ prohibitio q̃ bonorũ præceptio. Atq; hac de causa nulli sex prohibitionũ secundæ tabulæ opponit affirmatiuũ præceptũ. Tenemur inquã neminem occidere neminemq; suis bonis expoliare, non tũ alienã vitã, aut bona omnibus conseruare, nisi vrgens ingruat necessitas: quæ non comprehenditur lege iustitię sed misericordiæ. Hæc ergo præcepta, quia nõ sunt naturæ luce adeò peruia sapientibus docẽda cõmissa sunt. Quibus autem obedientiã obsequiũq; debemus, & honorem, sunt deus & parentes, à quibus suo vtriusq; gradu esse recepim⁹. Et ideò suppositis duob⁹ negatiuis præceptis respectu dei, quibus cauetur nè fidẽ, quam illi soli debemus, in falsos deos traducamus, & ne reuerẽtiam illi debitã vanis iurationibus obscuremus, adhibetur tertiũ affirmatiuũ de die seruãdo Sabbathi, quo famulatũ deo exhibeamus: & quartũ de honoratione parentum. Quibus non opus fuit negationes cõtrarias adiungere: eò q affirmatio obsequẽdi, & honorandi, negationẽ infert dehonestandi, ac rebellandi. ¶ Hic autem multa nos dubia occuparent nisi quæstione ꝓxima accommodatiorẽ nancisceremur locum, quibus disputentur. Enimuerò dum S. Tho. in priori tabula vnum tãtùm agnoscit affirmatiuũ præceptũ, docet duo priora esse negatiua. Attamen iam suprà tetigimus, & posteà perspectiùs videbimus quẽadmodum primum, scilicet, Non habebis deos alienos, affirmationem includat vnius colendi. Item dubitatio hinc emergit de tertio præcepto, qđ astruit esse affirmatiuũ: cùm tamen si Ecclesiasticã sanctionẽ de sacro audiendo excluseris quãtum ad ius diuinum attinet, non videatur esse, nisi negatiuum, quo scilicet opere seruili interdicimur: sed de his & similibus quæstione sequenti. ¶ In secundò argumento percõtabamur, cur non sua singulis præceptis annexa fuerit ratio. Ad quod respondetur, q moralia patẽtiores secum afferunt rationes, q̃ vt eas oportuerit explicare. Sed tamen vbi vel aliquid ceremoniale commiscetur, vel cõmune præceptũ morale ad aliqd peculiare speciatim applicatur: tunc operæpretiũ fuit rationẽ illius subnectere. Obidq; cũ primo præcepto eliminauerit deus alienos

Prima dubitatio. Solutio.

Ad. 2. arg.

nos deos, omnemq; proscripserit idolorum sculpturã, & ceremoniã cõdecẽs fuit, vt ratio nẽ subiũgeret, dicẽs: Ego eñ sum dñs Deus tuus. Et pariter in tertio, vbi mortale præceptũ sibi seruiẽdi ad requiẽ sabbathi cõtraxerit, necessariũ fuit rationẽ subdere, q tali scilicet die à mũdi structura requieuerit. ¶ Tertium argumentũ adiectũ est ad explorandũ cur non omnibus præceptis sua proposita sint præmia: qñquidẽ sua singulis debẽtur. Ad quod parimodo respondet, q in quibus res ipsa per se lucescit, nõ opus erat præmia adhibere, sed vbi res latet. In præceptis aũt negatiuis secundæ tabulæ manifestũ est, q qui ab iniurijs inferẽdis se cohibet, supplicia cauet quæ in ꝓpatulo est malefactorib⁹ decerni. At verò dum non solùm cauere mala iubemur, sed bona etiã facere: quia natiuum nobis est nihil, nisi intuitu præmij, & cõmodi agere, opùs fuit vt vbi nulla vtilitas apparebat, vel cõmodũ impediri videbat, id deus nobis exprimeret. In honorandis aũt parentibus nullũ videbatur nobis emolumentum agi: ꝓptereà q cũ in recessu sint vitæ potiùs videntur nobis impedimẽto esse suis fruendi bonis. Hac ergo de causa præcipiens nobis honorare parẽtes, nõ satis duxit in memoriã nobis reuocare susceptæ generationis & educationis beneficia: sed nouum quoq; seculare prẽmium pollicitus est: vt sis inquit longæuus super terram. Et habet præmium hoc energiæ plurimũ. Nam cũ vitã à parentibus recipiamus, debemus ei suã sustentare & prolatare. Quare qui obedientiã eisdem non rependit, eiusdẽ punitur breuitate vitę, quã parẽtibus, vel imprecatur, vel molestijs fatigat. Pari modo qa primo præcepto quo homines à cultura deorũ arcentur videri poterant beneficijs orbari: quæ falsi dij apparent hominibus impertiri, subiũgit prẽmiũ, dicens se facere misericordiã in millia his q ipsum diligunt, & custodiunt ꝑcepta eius.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg. ¶ Similiter ad quartum respondet de pœna q cũ non sit eius cõminatio necessaria, vt Ethic. 10. author est Aristo. nisi vbi ꝓcliuior est ad malũ pronitas, in illis peculiariter apponi debuit pœna, in quibus patentior est præcipitatio in culpã. Et quia tum ob cõsuetudinem cũ gentilibus proni erant Hebræi ad idololatriã: tum etiã propter effrænatam iurandi cõsuetudinẽ erant quoq; ad periuria proni, primo tertioq; præceptis annexa

Aristot.

Ad. 5. arg. fuit supplicij comminatio. ¶ Ac denique ad quintum respondetur, q cum præceptum Sabbathi in memoriam statutũ sit celeberrimi beneficij creationis, peculiariter sub illa forma positum est. Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Vel fortè q illa determinatio singularis diei non erat de iure naturæ: sed ceremonia eidem iuri superaddita: atq; adeò metus erat nè facilius quàm moralia memoria decideret.

ARTICVLVS. VIII.
Vtrùm præcepta Decalogi sint dispensabilia.

POst hæc examinare superest de calogi vim: vtrùm scilicet super aliquo eius præcepto sit possibilis dispensatio. Et arguitur à parte affirmatiua: Si non essent mandata Decalogi dispensabilia, maximè quia sunt de iure naturæ: attamen (vt. 5. Ethic. capit. 7. author est Aristote.) nonnulla sunt de iure naturæ quæ variari possunt, ac perinde sunt dispensabilia. ¶ Secundò, sicut legislator human⁹ se habet ad suas leges, sic & Deus, humanus autem princeps super suis dispẽsare potest, ergo & in suis Deus. Eò præsertim quòd Apostolus. 2. Corinth. 2. tanq̃ Dei dispensator ait: Nam & ego si quid donaui propter vos donaui in persona Christi. Vnde fit non solùm Deum, verùm & eius prælatos posse in diuinis legibus dispensare. ¶ Tertiò: In Decalogo vetitũ est homicidiũ, sed in hoc præcepto dispensat Iudex malefactorũ vindex: Dispensauitq; Deus cum Abrahã vt charissimum filium immolaret. Et cum Sansone, Iudic. 16. vt sese cũ Philistæis occideret. Et cum Eleazaro. 1. Machab. 6. qui ab Elephante quem occidit oppressus, occubuit. Subinde extruuntur argumenta de fornicatione, & de furto. Permisit enim, quin verò præcepit Oseæ vt vxorem fornicariam acciperet: & filijs Israel vt Aegyptiorum vasa surriperent: ergò huiusmodi præcepta dispensabilia sunt. ¶ Quartò arguitur: Connubium inter fratres iure naturæ prohibitum est: super quo nihilominùs instrumento veteri legimus dispensatum: vt inter Adæ filios vsu veniisse certum est, & inter Abraham & Saram perquàm probabile.

1. Argu. affirmatiuæ partis.

Aristot.

Argumẽ. 2

Paulus.

Argumẽ. 3.

Argumẽ. 4.

¶ Deniq; quinto arguitur: Obseruatio Sabbathi est vnum ꝑceptorum decalogi, idẽq; Iudæis sanctissimum: sed in hoc fuit cum Macchabæis olim dispensatum. Sic enim legitur lib. 1. cap. 2. Et cogitauerunt in die illa dicentes: omnis quicunq; venerit ad nos in bello

Argumẽ. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bello in die Sabbathorũ, pugnemus aduersus eum, ergo pręcepta Decalogi, sunt dispẽsabilia. ¶ Contrariũ prohibetur apud Isai. testimoniũ. ca. 24. vbi quidã ideò reprehendũtur quòd mutauerunt ius & dissipauerunt fœdus sempiternum: quod de illo potissimũ iure intelligitur, quod in Decalogo continetur.

Esaiæ.

QVæstio est inter eas q̃ de Decalogo disputantur scitu digna: vt potè per quã constat quanta sit eius authoritas. Ete nim sensus eius non est hic tantùm, vtrùm homo aliquis authoritatem habeat sup huiusmodi pręceptis dispensandi: sensus enim hic nemini in dubium cadere potest. Quippè cùm publica confessio sit, neque penes summum pontificẽ talem esse ordinariã potestatem: qa inferior superioris leges mutare nequit, ac multò minimè naturales, quæ in nostris sunt pectoribus impressæ. At dubium est, vtrũ simpliciter eò sint vsq; indispensabilia, vt neq; ab ipso deo per eius absolutã potestatẽ fieri talis possit dispẽsatio. Vbi ex postremo articulo superioris libri recolendũ discrimẽ est inter tria hæc, legem interpretari, & in lege dispẽsare, quod nihil aliud est, q̃ manente in genere eius ratione, & vigore, eandem in particulari casu, certisque personis relaxare. ¶ De hoc ergo quæstionis intellectu tres, vt plerunq; solet, versantur opiniones: duæ scilicet extremæ: & vna media. Prima per vnum extremum opinio est Occhã. 2. sentẽ. distin. 19. vbi ait nõ modò omnia pręcepta Decalogi esse dispẽsabilia, verùm & Deum posse contraria pręcipere. Quo ideò contra pręcipiente laudabile, inqt, esset ac meritorium cõtra illa operari. Quin verò ait deũ & se solo posse in nostra voluntate sui ipsius odium ingignere, & nobis quoq;, vt odio eũ ꝓsequamur, pręcipere. Et vtroq; modo fatetur idem odium esse laudabile. Neq; verò tã insignia dogmata aliter quàm ex suo familiari Achille sibi habet persuasa: videlicet. Quicquid non implicat contradictionem Deus potest facere: secundùm illud Angeli, Lucæ. 1. Nõ erit impossibile apud Deũ omne verbũ: hæc autẽ innuit, nullam implicãt. At verò opinio hæc adeò se apertè rationi aduersam obijcit, ac subinde absurdã, vt sit repulsu facillima. In primis articulus Parisiensis eos condemnat, qui affirmauerint posse quemquã per odiũ Dei mereri. Neque eiusmodi articulus illam glossam admittit, vt intelligatur de potentia Dei ordinaria. Nam de illa nulla vnquã potuit esse controuersia: articulus autem non est definitus, nisi ad aliquam dirimendam. Sed præter articulum arguitur. Illud in primis nominalium axioma. Quicquid nõ implicat cõtradictionẽ Deus potest facere, per peràm à nonnullis illorũ defenditur. Nam si intelligatur ꝙ quicquid nõ apertè duas contradictorias intulerit, Deus facere possit, falsum est. Negant emi ijdem ipsi duas inde colligi cõtradictorias, ꝙ sit homo equus: & tñ id Deus non potest facere. Neque verò Angelicus sensus alius fuit q̃ ꝙ quicquid Deus pollicetur, seu ꝙ quicquid factibile sit, Deus potest perficere. Hoc nanq; dicitur Dei verbum: vt potè qui dicendo operatur. ¶ Secundò arguitur: Id re vera dicitur implicare contradictionem, quod suppositа natura vnius partis contradictionis, ex cõcessis infert alterã. Et qa immutabilis natura rationalis animalis est, nõ esse hinnibilem, si cõcederetur Deum facere posse hominẽ esse equum, esset hinnibilis, & nõ esset hinnibilis. Ad ꝓpositum ergo, Deum odio haberi, tam intrinseca ratione est malum, puta sempiternæ eius legi absonũ, q̃ est intrinsecũ hominẽ esse rationalem: ergo tam repugnat id esse licitum, q̃ hominem esse, eũdemq̃; irrationalẽ. Atq; adeò repugnat, Deũ odiũ sui, vel efficere, vl pręcipere. ¶ At quo res perspectius deprehendatur, fac, verbi gratia, virũ iustum iussu Dei eum ipsum odio habere, sequeret tunc simul esse in eius gratia, atq; in eiusdẽ inimicitia: qua nulla esse potest apertior contradictio. Nã ꝙ permaneat in eius amicitia, palàm est, postq̃ nihil aliud facit q̃ eius obsequi voluntati: quòd autẽ sit pariter inimicus, docet eius odiũ, quo deum prosequitur. Nã hoc negare, est negare naturã ipsius actus, cũ amicitia ab amore dicatur. Itẽ Deus seipsum odisse non potest. Quis nãque intellectus contrarium capere posset? Et tamen tota ratio repugnantiæ est, quòd odium deadeò habet innatã malitiã, vt nulla recta voluntate possit illud optari: ergo similis repugnãtia est, vt deus idem alteri pręcipiat. Esset enim pręcipere vt alter faciat secundùm suã regulã & voluntatem, & simul faciat cõtra. Nam quid aduersantius esse potest diuinæ regulæ, quàm summam bonitatem odio haberi? Negatur ergo hoc non implicare contradictionem. ¶ Est igitur secunda opinio Scoti. 3. Sententia. distinct. 37. non quidem tam extrema, sed medio incedens modo.

Quæstionis sensus.

Triplex opinio ꝺ quæstione.

Prima opinio Occhã.

Rõ uulgaris Occhã.

Articulus Parisiensis.

1. Ratio & uersus prã opinionẽ

2. Ratio.

3. Ratio.

Secũda opinio Scotti.

do. Ait quippe bifariam esse quippiam iuris naturæ. Vno modo tanq̃ principiũ practicũ ex terminis notũ, vel conclusionem, quæ inde fit necessariò cõsequẽs. Alij eius scholares in duos distinguunt hos gradus: sed tamen eorum pręceptor, ꝓ eodem ducit ambos quantum ad rationem dispensationis. Et in talibus inquit, quæ strictissimè sunt de lege naturæ, nulla esse potest dispensatio. Alia verò sunt quæ neque principia existunt necessaria, neque conclusiones inde necessario illatæ atque adeò neque necessariam habent connexionem ad consecutionem vltimi finis. Secundum eius assertum est. Pręcepta secundæ tabulæ sunt istius secundi ordinis, ob idq̃; sunt per diuinam autoritatẽ dispẽsabilia: pręcepta verò primæ tabulæ sunt prioris ordinis: quæ ideò dispensari neque à Deo ipso valent. ¶ Tertia nihilominus opinio est sancti Thomę loco præsenti: eadem que fuit Altisiod. lib. 3. tracta. 7. quæstio. 5. & antiquorum: secundũ quam statuuntur duæ conclusiones, quibus soluitur quæstio.

Tertia opi. S. Thom. Altisiodorensis.

Conclu. 1.

Prior est. Vniuersa pręcepta Decalogi tam secundæ quàm primæ tabulæ sunt prorsus indispensabilia: vsqueadeò, vt neque Deus possit super illa dispensare. Hæc enim plana mens est sancti Thomæ, vt cum toto articulo, tum clarè in solutione secundi patet. Aliàs quæstio non esset digna tanta disputatione. ¶ Posterior conclusio. Alia pręcepta quę extra Decalogum vagantur, neque in ipso implicitè continentur, etiam si sint iuris naturæ, nihil vetat quo minùs sint dispensabilia. Deniq̃; neq; vlla principia, neq; verò conclusiones primi, secundi, aut tertij gradus, qui suprà articulo primo sunt designati, vllã dispensationem admittunt. Illa verò pręcepta, quę intrinsecè nõ continent rationem ipsam iustitiæ, sed speciales modos ipsam seruandi, dispensari possunt: puta illa quæ in decalogo neque explicitè sunt neque implicitè: vt infrà luculentiùs liquebit. Quarta si vis opinio est Durandi in. 1. sent. distin. 47. quæst. 4. qui tenet quartum duntaxat & quintum pręceptum esse dispensabilia. Cuius hallucinationem infrà reprobabimus. Probantur ergò ambę conclusiones S. Thom. ista bimẽbri ratione: In illis pręceptis, vt articu. vltim. primi libri monstrauimus, fieri potest dispensatio, per quæ si tali casu ad literam seruarentur, obuiaretur intẽtioni legislatoris: sed per nullum pręceptorum Decalogi vllo vnquam casu & ratione potest intẽtioni Dei obuiari: quin verò quotiescunq; contra pręceptũ fieret, contradiceretur eidẽ intentioni: ergò nullatenùs eorum dispensatio est licita. Maior vsq; adeò nota est, vt neque aduersarijs ipsis sit dubia: sed probatur minor, de qua est cõtrouersia. Intentio legislatoris pręcipuè tanquã in finem fertur in bonũ cõmune: hoc enim est ab eius intentione inseparabile. Deinde respicit ordinẽ iustitię & virtutis q̃ media sunt assequẽdi tenendiq̃; eundẽ finẽ. Igitur quãdo pręcepta per se intrinsecè continent eãdem ipsam rationem & cõseruationẽ boni cõmunis, vel ordinem ipsum iustitiæ ad idẽ bonum: eadem subinde pręcepta, per se intrinseca ratione sic continent legislatoris intentionẽ, vt non sit ab ipsis semouibilis: atq; adeò nec sunt dispensabilia: quia nunquã cõtingere potest, vt facere contra illa non aduersetur intentioni legislatoris. Exempla rẽ ipsam patefaciunt, si iusio legis republicæ esset hæc. Nemo destructor sit labefactorq̃; reipublicæ: vel hæc, Nullus iniustè agat. Profectò rationi intrinsecæ & natiuæ talium legum repugnaret dispensatio: implicatio emi est cõtradictionis, licère cuipiam iniustè agere, aut bonum cõmune impugnare, ad cuius custodiã omnes leges referuntur. Si autem lex diceret, nemo fores vrbis (dum obsessa est) pandat, quia hoc non est salus ipsa reipublicæ, sed modus ipsam seruandi, nulla esset repugnantia vt aliqua de causa fieret dispẽsatio: puta dum fugiens dux se illuc vellet recipere. Præcepta autem Decalogi sunt prioris ordinis. Nam pręcepta prioris tabulæ innatum ordinem habent ad bonũ commune, quod est Deus: pręcepta verò secundæ, ad bonũ cõmune hominũ: vt scilicet nemini iniuria fiat, sed cuiq; ius seruetur suum: quod licèt non sit tam perfectum, est nihilo minùs tam intrinsecè bonum quã quod debetur Deo: imò cum rationẽ ipsam iustitiæ expresse cõtineat, in Deum ipsum intimè refertur. Qui enim dicit, Nõ furtũ facies: idem dicit quod, Non iniustè, aut illicitè, aut male facies. Sic enim, vt ait S. Tho. intelligenda sunt pcepta Decalogi. Atq; in hoc hallucinatus est, salua eius existimatione, Doctor subtilis, discriminans quãtũ ad hoc inter pręcepta primæ ac secundę tabulę, ¶ Secundò quòd rationis vis luculentiùs pãdatur, arguitur sic. Hoc qđ est adulteriũ facere, qđ est in Decalogo: & mẽtiri aut fornicari q̃ implicitè illic latitant (nã de ambobus intelligitur

Conclu. 2.

Prima probatio utriusque conclusionis.

Ratio. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prior cõclusio) tam intrinsecè mala sint (vt de odio Dei proximè arguebamus) quã est homini esse rationalẽ: ergò naturæ suæ iusti tia repugnat ac probitas: Deus autem dispẽ sare nequit nisi vbi aliqua est ratio æqui & boni: ergò in his dispensare non potest: aut quò tẽperatiùs loquamur, dispensabilia non sunt: perinde atque homo nõ est factibilis ir rationalis. Et hoc est qđ S. Thom. cogitabat dum dixit huiusmodi præcepta per se cõti nere rationem cõmunis boni, atq; adeò intẽ tionem legislatoris. Nam naturale est Deo, nihil nisi bonũ velle: & naturale est huic, qđ est furari aut mentiri esse malũ. ¶ Atqui vt oppositа iuxta se posita fulgẽtiùs eluescãt, probatur secunda conclusio. Illa præcepta quæ non per se continent bonum commu ne, quod est legis finis, sed medium aliquod puta ordinem iustitiæ ad ipsius cõsequutio nem, possunt quandoq; deficere ab intẽtio ne eiusdem boni cõmunis: ergò tunc eorum dispensatio nihil eidem fini officeret, essent que subinde dispensabilia. Exempli gratia. Lex ad seruandum fidelitatis bonum est, vt reddatur depositũ: nihilominùs dum vesa no domino suum gladiũ denegas, nõ vtique eidem fini aduersaris, sicut in exemplo nu perrimè posito patet de aperienda obsessa vrbe cõtra legis verba. Et pariter si lex sit vt cies per vices excubias sustineant dispen sare iusta de causa cum aliquo, non est con tra cõmune bonum. ¶ Præterea ad eandem conclusionẽ arguitur argumẽto eiusdẽ Sco ti, quod re vera minimè soluit: Præcepta se cundę tabulæ omnia secundum Paulum ad Rom. 7. includuntur in illo principio, Dili ges proximũ tuum sicut teipsum: dilectio autem proximi sequitur ex pcepto dilectio nis Dei. Nam vt ait Ioann. Si hominem quẽ vides non diligis, Deũ quem non vides, quo modo potes diligere? Præceptum autem di lectionis Dei, vt Scotus fatetur, est indispen sabile: ergò & præceptum dilectionis proxi mi, atque adeò præcepta secundæ tabulæ. Ad hoc argumentũ prætermisis alijs solu tionibus respõdet Scotus distinguendo de dilectione proximi. Hæc enim dilectio qua tenemur, inquit, velle proximo vt Deum di ligat sequitur ex dilectione dei, Nam qui ve rẽ diligit Deum, omnes velle debet vt eun dem ipsum diligant: ac perinde dilectio hæc proximi indispensabilis est. Attamen dile ctio, inquit, qua proximo volo tẽporalẽ vi tam & honorem, temporaliaq; bona & im

Probatio peculiaris secundæ conclusio.

Altera ratio ad idem Paulus.

Solutio Scoti.

maculatũ thorum & similia, nõ sequitur ne cessariò ex dilectione Dei, neq; habet cõne xionem necessariam ad cõsequutionẽ ipsius vltimi finis. Quapropter dispensare De⁹ me cum potest vt occidendo, furando, inhonoro rando parentes, &c. nõ peccẽ, imò assequar vltimũ ipsum finẽ. ¶ Contra solutionẽ autẽ est argumentũ, ex contrarijs principijs ortũ. Dilectio enim proximi quæ est de iure na turæ, est illa quę ex dilectione Dei sequitur qui est author institutorq; naturę: hæc au tem non solũ est illa qua ei volumus vt deũ diligat: nam hæc plus habet dilectionis ip sius Dei: sed illa quoq; qua illi cupimus bo na naturalia quę ad mutuũ vicariumq; amo rem pertinent. Ecquis enim dicat non aliud nobis præcepisse naturã, ac Deum ipsum, q̃ vt ipsum diligeremꝰ? Imò verò cùm omnes simus factura Dei, sic nos conglutinauit, vt inter nos ipsos custodiremus iustitiã ac fi dem: vnde Ioan. Qui viderit fratrẽ suum ne cesse habere & clauserit viscera sua, quomo do charitas Dei manet in illo? ¶ Respondetur ergò Scoto, qꝓ hæc dilectio proximi ne cessariã habet inseparabilẽq; iustitiã: ac pro inde tanq̃ ex dilectione Dei necessario cõse quẽs necessariã habet cõnexionẽ ad cõsecu tionẽ vltimi finis. Quare perinde esset Deũ dispẽsare i homicidio, aut furto, atq; si dispẽ saret, vt iustitia ipsa iustè perturbaretur: qđ est cõtradictionis implicatio. ¶ Ac per idem soluitur aliud Scoticum argumẽtũ, Nempè qꝓ si præcepta secundæ tabulæ nõ essent di spensabilia, sequeretur quòd Deus necessa riò aliquid extra se vellet, sic vt non posset velle contrariũ: vt puta honorare parentes: & nè quis bona aliena fur aretur, &c. Respõ detur inquam per distinctionem qꝓ Deum extra se quippiã velle, stat dupliciter. Vno modo, vt velit existẽtiã illius rei: & hoc mo do nihil necessariò extra se vult: quia vniuer sa liberè, tum cõdidit, tum etiam sustinet ac seruat. Alio modo vt velit connexionem ex tremorum. Atq; hoc pacto necessariò fatẽ dum Philosophis est, aliqua necessariò velle puta cuncta illa quæ sunt perpetuæ verita tis: vt hominem esse animal rationale: & vti ait Augustꝰ. quatuor & tria esse septem: quæ quidem, etiã si mũdus nõ fuisset nec res exi sterent, vera essent. Hoc ergo pacto, non est occidendum, non est furandum, non est, mœchandũ, &c. necessaria sunt diuinę vo lũtatis obiecta: qa perpetuę veritatis: quorũ ergò contraria neq; præcipere põt, neq; per mitte-

Contra solutionem.

Solutio ad aliud argu. Scot.

Deum uelle aliquid ex se stat dupliciter.

Deꝰ aliqua necessario uult.

mittere, vt iustè fiant. Quod Scotus ipse ne cessitate cõpulsus concedere habet de pri mis principijs naturæ quæ ipse agnouit esse indispensabilia: vt, id alijs faciendum quod sibi homo vult fieri: de dilectione qua ho mines Deum diligunt, quæ res creata est: ex qua sequuntur præcepta primę tabulę quæ ipse indispensabilia fatetur.

Ad. 1. argu. ET per hęc soluuntur argumẽta in cõtra riũ. Ad primum enim respõdetur quòd Aristo. loco citato loquitur de iusto na turali quod nõ includit finem ipsum ordi nemq; iustitiæ, sed determinatum modũ ip sam seruandi. Exempli gratia: quòd fides ci uibus seruanda sit, adeò est intrinsecè bonũ, vt in ipsum nulla cadat dispensatio: qđ verò hoc vel illo modo seruetur, variari potest ac super ipso dispensari. Qua ratione furio so nõ est reddendus suus gladius. Quoniam per hoc nõ peruertitur humana fides. ¶ Ad

Ad. 2. arg. secundum respondetur latã esse differentiã inter humanũ legislatorem & Deum: nã le ges humanæ nõ habent intrinsecã natiuãq; à natura iustitiam, sed sunt bona quia per le gem posita: & mala quia vetita: ob idq; etiã si in aliquo casu relaxentur, nõ peruertitur finis. Vt si die per Ecclesiam vetita non ieiu nes, aut si fur iusta de causa nõ suspendatur. Et pariter Deus põt dispensare in suis legi bus positiuis. Potest enim quẽlibet à præce pto baptismi absoluere & à pceptis aliorum sacramentorũ. Ac perinde potuit super om nibus ceremonialibus & iudicialibus antiqs dispensare: sed tamen præceptis naturalibus quæ innatam habent iustitiã repugnat ex parte rei dispensatio. Et ideò quia ipse est ip sissima iustitia, si super ipsis dispensaret, seip sum negaret: eò quòd ordinem iustitiæ sub uerteret: & tamẽ vt. 2. Timoth. 2. ait Paulus: Deus fidelis est, qui seipsum negare nõ po test. ¶ Tertiũ autem argumentum est, quod rem presius vrget: videtur enim Deum ho micidium Abrahæ, & filijs Israël vt Ægy ptios deprędarentur, & Oseæ fornicatio nem præcepisse. Et iudex præcipit malefa ctorem occidere. Ad hęc ergò Caieta. distin guens respõdet: Nempè quòd præcepta de calogi secundùm ordinẽ iustitiæ quem con tinent sunt indispensabilia. At verò secun dùm appellationẽ ad aliquẽ singularẽ actũ sunt per Deum dispensabilia. Illa tamen in quit dispensatio non est præcepti relaxatio, sed est facere quòd iste actus nõ sit homici dium. Videlicet dum præcepit Abrahę vt si

Ad. 3. arg.

Caieta. solutio.

lium immolaret, nõ relaxauit naturæ ius: ve luti cùm Papa dispensat in ieiunio, suã rela xat legem in tali casu: sed fecit vt ille actus nõ esset homicidiũ, propterea quòd à supre ma autoritate iubebatur, sine qua fuisset ho micidium. Nam homicidium nõ quancũq; occisionẽ significat, sed iniustam. ¶ Respon sio aũt hęc obscura est & lubrica, & quę sub inde videtur principiũ petere. Primũ enim dicere quod præceptum nõ est dispensabi le in quantũ includit ordinẽ iustitiæ, nihil a liud sonat quàm si dicas, Nõ est dispensabile permanens contra iustitiam: sed quod ait lo co citato Durand. coniunctim, id est, nõ po test Deus præcipere aut permittere, vt iustè fiãt mala, dum mala sunt in sensu cõposito. Quod quidem cum nullatenùs sit dubitabi le, nihil ad rem attinet. Dubitatio autem so lum est, vtrum hoc quod est accipere alie num inuito Domino aut hominem occide re, qualiter id natura negat, possit permissio ne Dei fieri licitum. Et respondere quòd est dispensabile per applicationem ad singula rem actum, est principium petere nisi luci dius explanetur. Nè ergo rẽ offuscatiùs ob nubilemus, hæc vna distinctio meditatè au dienda est, quam nemo, vt arbitror, qui per spexisset, potuisset, neq; Scotus ipse senten tiam nostram inficiari. Deus inquam duas habet potestates in vniuersum orbem: vnã quòd iure creationis est Dominus non solũ bonorũ omnium exterorũ, verùm & corpo rum & ipsius etiam humanæ vitę: vt Ange lorum, quos tanquã sua opificia in nihilum redigere potest. Altera verò est qꝓ est legisla tor atque adeò vniuersalis omniũ iudex. Et claritatis causa opùs est alterã ab altera seor sum considerare. ¶ Hoc supposito dicimus, qꝓ si non esset rerum Dominus, sed tantũ legis lator & iudex, neutiquam posset dispensare vt quis rem alienam inuito domino, si inno cens esset licitè vsurparet: quia hoc adeò est intimè iniquum vt fieri iustè nequeat. At ve rò quia est Dominus, potest cuiuscunq; rẽ alteri tradere ipso inuito. Quod quidem nul lã habet dispensationis rationẽ. Cùm enim tu rem tuam alteri tradis, nõ dispẽsas in furto: quia capiens nõ furatur. Et si pater vestẽ paruuli filij eo inuito traderet amico, nõ di spẽsat in furto: licèt inuitus filiolus expolie tur: quia pater est verus Dominus: sicut ne que prælatus meus dispẽsaret in furto, si me vel insçio vel inuito facultatẽ alteri faceret capiendi meos libros. Pari ergò modo licèt

Solutio Caiet. obscura.

Deus duas habet potestates.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AEgyptij. Deus vasa Ægyptiorum tanq̃ Dñs tradidisset Hebræis,eisdemq; posteà terram ꝓmissam neutiquã dispensasset in furto. Neq; illud esset furtum: nã licèt peculiares domini inuiti fuissent priuati,à supremo tamen domino fuisset facta donatio. Idq; inde confirmatur,quòd licèt per impossibile Deus non fuisset legislator,neq; vlla in leges potestate fungeretur,legitima fuisset vsurpatio illa:qđ testimonium est nihil illic dispensationis interueniisse. Locutus tamen hic sub conditione sum:quoniam Deus in traditionibus illis non absoluta potestate Domini vsus est:sed legitima iudicis authoritate: Nam quoniam de laboribus quod Ægyptijs Hebręi impẽderant nullam recepissent mercedẽ, iusto iudicio illam eis Deus persoluit. Et, vt legitur Deute.9.propter execranda Chananæorũ scelera pepulit eos suis sedibus, in quas Israẽlitas induxit. Et quando iudex criminosum, licèt inuitũ suis bonis priuat,neutiq; in furto dispensat:prohibitione enim illa furandi solum interdicitur id quod ius naturæ vetat, Nempè innocentem inuitum authoritate priuata suis bonis nudare,vt quæstio.3.libr.5.patebit. Pari modo Deus tanquam corporum Dominus,non tanquam legislator potuit meretricis facultatem facere Oseæ,vt illa vteretur etiam iuuita. Nam licèt consensus particularis iure ordinario requiratur ad matrimoniũ: tamen vbi Deus duos renuentes coniungeret,tã legitima esset coitio,imò multò magis quàm si ipsi consentirent. Tãetsi, neq; illic Deus credendus est absoluta potestate vsus,sed cùm omnia disponat sua uiter,forsan conciliauit amborum animos, vt in matrimoniũ consentirent. Sed in hoc sensu iussus est Oseas facere filios fornicationis, quòd illius iussus est suscipere prolem quæ tũc fornicaria erat. Nam etiam si nullũ aliud fuisset per particulares consensus matrimonium,concesio Dei, quia dominꝰ est corporum, sat esset vt copula illa non fuisset fornicaria, ¶Similiter ergò dicendum est de historia Abrahę:iubẽs nanq; ei Deus immolandum filium, neutiquã in homicidio dispensauit: quia si non esset nisi legislator, id neutiquã potuisset facere: sed quia est dominus vitæ potuit illam tradere in potestatem Abrahæ,sicuti pecoris dominus potest eius vitam cui voluerit concedere. Atq; hac ratione illic non fuit homicidiũ: quia,vt dictum est de ꝓhibitione furti, interdictio homicidij solùm prohibet id quod lex naturalis abhorret. Quare cùm iudex tradit reũ carnifici non dispensat in homicidio: quia ꝓhibitio nõ extenditur ad occisionẽ illam: imò illam præcipit. Sicuti neq; est dispensatio,quòd quisq; inculpata tutela inuasorem interficiat: quia id natura non vetat. Vnde si homo esset dominus vitę suę sicut suæ pecudis,citra dispensationem posset alteri facere facultatem vt se occideret. Et quia isto modo Deus est Dominus, citra dispensatio nem potuit filium patri tradere iugulandũ. Quin verò vt peracutè diuus Thom.rem tetigit non solùm tanquam Dominus,sed tanquam iudex potest innocẽtẽ à culpa actuali occidere. Nam ratione pręuaricationis Adæ omnes incurrimus pœnam mortis: quã idcirco morbis & fortuitis casibus à nobis in dies poscit. Veruntamen & de hoc quoq; diuina laudatur misericordia, quòd noluit vt Abraham trucem illam innocentis necem executioni mandaret. ¶Discrimen ergò inter diuũ Thomam & Scotum hoc est, quòd Scotus putat furtum permanens sub ratione furti posse dispensatione diuina licitè fieri,sicut fractionem ieiunij: sed S. Tho. id negat:cõcedit tamẽ quòd ceu Dominus facere potest acceptionem rei quę antè nõ erat tua nõ esse furtum. ¶Per hæc planè ꝓditur deceptio Durandi negantis dispensationem furti factã fuisse à Deo cũ Hebręis in expoliatione Ægyptiorũ,aut cũ Osea in fornicatione:& tamẽ concedẽtis,quòd cum Abraham dispensauerit in homicidio filij: Deceptus inquam inde fuit: quòd non perspexerit,quemadmodùm sicut bona Agyptiorũ potuit tanquam Dominus tradere Hebræis,ità & patri tradere vitã filij, atque adeò sicut illud non erat furtũ, ità neq; hoc homicidiũ: à natura vetitũ:quod in malum sonat. ¶Neq; verò minori mentis lippitudine captus est dum cõcesit in quartum prę ceptum cadere posse dispensationem, arbitratus non inesse in illo mãdato tam intrinsecam iustitiæ rationẽ quàm in cæteris. Cũ tamen contrà stet veritas. Est enim naturæ intimũ vt à quibus esse receperis, eisdem honorem debeas, cuius ideò contrarium non magis fieri iustè potest quàm furtum. ¶ At verò de Samsone,vel dicendũ est quòd tanquã vir fortis absq; vlla, seu reuelatione seu dispẽsatione potuit, vt hostes perimeret,periculo sese obijcere extremo:vel quod libentiùs cũ Augustino adstruxerim,id reuelatione Dei fecit:quippè cuius fortitudo naturalis nõ

Deus legitima iudicis authoritate usus est,uasa ægyptiorũ Hebræis tradendo.

Oseas.

Credit author deũ cõciliasse animos Oseæ & mulieris fornicariæ ut i matrimonium cõsentirẽt.

Abraham.

S.Tho. per acuta scientia.

Discrimẽ inter S. Tho. & Scot.

Durand. deceptio.

Durã. falsè arbitratꝰ in quartũ ꝑceptũ posse cadere dispẽsationem.

De Samsone

De eleazaro. lis nõ esset, sed supernaturalis in coma latitans,quam quidem fortitudinẽ,vt eius historia refert,in illo aggressu à Deo repetijt. De Eleazaro autẽ facile id fatebor quòd veluti strenuus miles Elephãtẽ posthabita ꝓpria salute impetiuit. ¶Quartum argumentum nihil mirum si maioris apud quospiam habeatur momenti. In primis de Abraham & Sara mihi cum Caietano & quibusdam alijs longè fit ꝓbatiùs fuisse fratres, quã fratrueles:primũ quòd non solùm Genes. 12. verũ & capit.20.maritus appellauit cõiugem sororem:cùm ad cauendum periculum satisfuisset ei persuadere vt diceret se suam esse fratruelem. Quin verò secundo loco litera Hebræa habet,verè soror mea est. Et quanuis fratrueles dicerentur etiam fratres,vt Iacobus frater Domini:tamen,verè soror maiorem habet emphasin. Illud autem potissimum est argumẽtum quòd si tantùm signi ficare voluisset esse fratris filiam, non tanta verborum explicatione vteretur dicens, Filia patris mei,& nõ filia matris meæ. Filia enim patris, durum est pro eo vsurpare quod est,Neptis aui mei. Maximè cùm tam signi ficanter subiungatur,Et nõ filia matris meę. Hoc enim totum positũ esse videtur ad explicandum rationem qua esset soror. Nam fortè quando soror erat,non vterina sed tantùm paterna, non erat interdictum coniugium. Attamẽ Iosephus,quia hoc forsan nõ intellexerat:primus fuit qui libr.2.Antiquita ca.15.dixit Saram fuisse filiam Aram sororẽq; Loth,ac subinde fratruelem Abrahę. Quem authorem D.August.super Genesin sequutus est,ac deinceps alij. At verò nõ est hic locus hoc vel presius discutiẽdi, vel certiùs definiendi. Nam quantum ad rem attinet præsentẽ satis est filios Adæ inter se fratres matrimonia cõtraxisse,quod certo certiùs est:atq; adeò in hoc naturæ interdicto fuisse dispensatum. Respondetur ergò quòd S.Thom.solùm negat posse fieri dispẽsationem, aut super Decalogo, aut super aliquo præceptorum, quæ illic implicantur,continentium in se rationẽ ipsam iustitiæ vel iniustitiæ:qualia sunt:honorare maiores, fornicatio,&c. Prohibitio autẽ cõnubij inter fratres non est ꝓpter iniustitiam aut iniuriam quã alter eorum pateretur,sed propter naturalem indecentiã. In qua quidem ratione finis etiam naturalis,putà ꝓpagandi humani generis,qualis fuit in filijs Adę,aut ꝓpter alium,poterit absq; vlla absurditate dispensa

Probabilius est Abrahã et Sarã fuisse fratres q̃ fratrueles.

Iosephus.

August.

ri. Nam etiam secundus gradus consanguinitatis quoddã præ se fert indecorum naturale ad matrimonium contrahendũ: siquidem propter hoc est ab Ecclesia vetitus: & tamen dispensationem admittit. Patrẽ autẽ filiæ aut filium matri matrimonio cõmiscери vsq; adeò fœdum est, vt non sit dispensabile. Quãuis si contingere posset vt totũ humanum genus in patre & filia fieret superstes,non prorsus probabilitate caret, quin possent connubio iungi. ¶Deniq; ad quintum sanctus Tho. nihil aliud respondet quã ꝙ illa Macchabæorum cogitatio in Sabbato pugnandi non fuit dispensatio sed epieikeia,de qua suprà loquuti sumus: non enim tenemur festum seruare cum mortis periculo,vt Matth.12. Christus nos docuit: nẽpè ꝙ opera charitatis diem festum non violãt. Haud tamen rei satis videtur facere. Quicquid enim hoc præcepto continetur, nempè cessare à seruili opere & adire sacra,dispẽsationẽ recipit:nõ solùm quæ à Deo fiat,verùm quã potest etiam facere Ecclesia. Quæ ratione,vt superiùs vidimus, Isychius nõ annumerat hoc in Decalogo tanquã ius naturæ. De hoc aũt quæstione ꝓxima articu. 3.

Fieri põt, ut & pater filiæ et filius matri licitè possent connubio iũgi. Ad. 5. arg.

ARTICVLVS. IX.

Vtrùm modus charitatis cadat sub præcepto.

POST hæc quæ de præceptorũ firmitate dicta sunt, cõsequitur, vt videamus de eorum vi obligãdi: An scilicet virtutis modus cadat sub præcepto legis. Et arguitur à parte affirmatiua. Modus virtutis est iustè quæ iusta sunt operari: iuxta illud Deute.16. Iustè quæ iusta sunt exequeris:atq; eadẽ ratione strenuè ac fortiter quæ sunt fortitudinis, & tẽperatè quæ sunt temperantię,iustè autem & strenuè facere,nõ contingit sine virtutis habitu:ergo talis modꝰ cadit sub ꝓcepto. ¶Secundo:nihil magis ad vim attinet præcepti quã quòd fertur legislatoris intẽtio: hic autem,vt.2.Ethico. ait Aristo. intendit studiosos efficere ciues: sed studiosus nemo est quouisq; habitum genuerit: ergò agere ex habitu cadit sub ꝓcepto. ¶Tertiò:Modus virtutis est prompto lætoq; animo virtutis officia præstare: hoc autem in Psalm.99.iubemur,Seruite domino in lætitia. Et.2.Corinth.9.Non ex tristitia: hilarẽ enim datorẽ diligit Deus: ergo omnes isti modi cadunt

Argum. 1. à parte affirmatiua.

Argum. 2.

Aristot.

Argum. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sub præcepto. ¶ In contrariũ est argumentum quod studiosus (vt modo dicebamus) nequit nisi habitu imbutus virtutum munera dignè perficere. Quapropter si hic modus virtutis caderet in præceptũ, quicunq; absque tali habitu legem impleret, censeretur eius transgressor, ac perinde reus esset pœnę legis: consequens tamẽ inde constat esse falsum, quòd ob id lex comminatur pœnã vt eius metu custodiatur, & sic ciues consuetudine habitum generent.

Sensus quæstionis explicatur. AD intelligentiã huius quæstionis discernẽdus primũ est modus virtutis de quo hic agitur à modo charitatis, de quo in subsequenti articulo. Charitas enim est habitus infusus, gratiæ gratum facientis individuus comes: habitus autem virtutis esse potest acquisitus ac informis: non ergò hic quæritur vtrum ad satisfaciendum præcepto requiratur habitus gratiæ, sed vtrùm requiratur vt operetur homo ex habitu, saltẽ informi. Secundò meminisse oportet trium conditionum quas Aristote. 2. Ethico. cap. 4. in studioso requirit: quæ sunt, vt sciens faciat. Deinde eligens propter hoc: puta ex electiõe in ordine ad finẽ. Et tertiò vt firmo ac immutabili animo id eligat. Indoctè eũ quidam in duo dissecant eligens & propter hoc. Nam sine coniunctione vnica est conditio eligere ꝓpter virtutis finem. Atq; hæc simul tria, non sunt tres, sed vnus virtutis modus: vna enim deficiente deficit modus. His ergo præhabitis perspectè notãdum est ꝙ modus iste virtutis, vt tres habet partes, ità trina differentia consideratur à diuina lege & humana. Nam partim ab vtraq; perpenditur: partim verò à sola diuina: nõ autẽ ab humana: sed partim ab vtraq; illarum. Ea, ꝓpter tribus conclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prima est, scientiam, quæ prima pars est modi virtutis, tam humana lex quã diuina respicit ac iudicat. Quod enim quis ignorans facit, id non simpliciter volens facit. Quocirca ignorantia vtroq; iudicio tam diuino quã humano culpã, vel in totũ, vel in partẽ excusat. ¶ Secunda conclusio. Illa conditio secunda, vt opus fiat ex electione propter finem, nõ quidem ab humana lege, sed tamẽ à diuina desideratur. Radix autem huius discriminis est distantia cognitionis humanæ à diuina. Enimuerò lex quælibet, vt suprà dictum est, &. 10. Ethico. cap. 9. Arist. meminit, pœnę metu ad sui custodiã vrget: pœnã autẽ legislator à nemine exigere potest, nisi de illa re, q̃ in suã potest venire notitiam. Nam de alijs iudicare non valet: homines autẽ qui vt. 1. Reg. 16. legitur, ea duntaxat quæ patent vident, de intimis cordiũ cẽsere nequeunt: sed, vt est in Psalm. Solus deꝰ corda scrutatur & renes. Hinc ergò palã fit q; neq; de hominis intẽtione, neque de eius voluntate lex humana iudiciũ ferre põt, atque adeò neq; obligare, vt opera tali intentione aut volũtate fiant: lex autẽ diuina nõ solùm illam, verùm eam potissimũ suis bilãcibus pendit, ac ꝓmillis præmia suppliciaq; decernit. Lex inquã humana internã irãetiã si firmũ pariat nocendi propositum, punire nequit: secùs autẽ diuina. Ait quippe Christus Matth. 5. Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: &, Qui viderit mulierem ad concupiscẽdã eam, iam mœchatus est eã in corde suo. Pari ratione qui creditori debitã pecuniã vel gladium corrupta intentione reddit: nẽpè vt vel vsuram exerceat, vel homicidiũ faciat, legi humanæ nõ est aduersus, persoluet tamen Deo suppliciũ. ¶ Tertia cõclusio. Tertium illud quod ad virtutis modũ requiritur, putà firmo stabiliq; animo operari qđ, ꝓprie ad habitum pertinet, & de quo ꝑsens præcipuè quæstio instituta est, sub præcepto non cõprehenditur, neq; humanę legis, neq; verò diuinæ. Qui inquã parentibus honorẽ debitum impendit, etsi habitum nõ habeat pietatis, legi nihilominùs satisfacit humanæ: & nisi alia circunstantia vitietur actus, similiter satisfacit diuinę, vt peccatum effugiat. ¶ Emergunt autem ex his nõnulla dubia explicatu digna. Et primum circa primam conclusionẽ, qua asseritur scientiã & ignorantiã vtraq; lege ad culpæ pondus atque ad leuamen existimari. Est dubium an idem sit prorsus quantũ ad rationẽ virtutis, vtrùm scilicet qui ignorans facit opus legis idem satisfaciat. Vt si quis exempli gratia in ebrietate audiret sacra, nescies prorsus quid faceret, vtrùm præceptũ expleret. Videtur nanq; ratio id suadere. Nam postmodũ rationis luce potitus nõ censeretur reus culpæ quãuis iterum nõ audiret. Et cõfirmatur ratio. Nam qui obnixè reluctans inuitus pertraheretur in ecclesiã, cogereturq; interesse sacris, videtur præceptum implere. Sicuti & ille qui in die ieiunij per vim arceretur à cœna. Et rem facit ꝓbabiliorẽ quòd si pœna vlla, seu excõicationis seu alius generis decreta esset in huiusmodi ꝓceptorum transgressores, istos nõ ligaret. Respõdetur nihilominùs,

Tres conditiones requisitæ in studioso ex Aristot.

Conclu. 1.

Conclu. 2.

Ratio cõcl.

Conclus. 3.

Primũ dubium circa primã conclusionem.

Nullũ præceptũ impletur pactum nullã libertatẽ habẽtẽ. nus, Nullum præceptũ vt reor, impleri, pactũ qui nullã habet libertatis rationem. Nã aliãs & puerũ ante rationis vsum cẽseres implere præcepta. Cùm tamẽ hac ratione nullã eos lex cõprehendat: quòd cùm non sunt arbitrij sui cõpotes, nõdum capaces sunt legalis vinculi: lex nãq; hominibus ponitur: & ideò humano more nõ brutorũ implẽda est. Et hoc arbitror S. Tho. pũctim designasse, vbi ait sciẽtiam ab vtraq; lege cõsiderari. Nam ignorãtia sicut ob id quod voluntariũ tollit excusat à culpa: eadẽ ratione tollit impletionem ꝓcepti. ¶ Sed arguis cõtra, vel disputationem esse tantũ de nomine, vel sic ignorantẽ implere legem. Nam qui præcepti tẽpore vel somno vel mero captus est, vel alia ratione mentis inops, illo tẽporis articulo nõ transgreditur præceptũ: ergò perinde est ac si impleret. Negatur cõsequẽtia. Neq; est disputatio de solo nomine. Nã & si illo tẽpore per ignorantiã excusetur, tenetur nihilominùs si antequã tempus præcepti labatur in mẽtem redeat, ipsum implere: aliãs reus esset pœnæ iuris. Et idem est de illo qui inuitus facit. Quãuis iste qa vsum habet rationis, liber esset à pœna iuris. Ille aũt qui metu implet, legi satisfacit: id est, nouã euitat culpã: quoniã talis impletio, actus humanꝰ est, ac liber. ¶ Quòd si rursus insurgas. Si cui in pœnitentiã iniunctus esset dies ieiunij, & vi, vt pœnitentiam impleret, priuaretur cibo, verè debitũ solueret. Nam si pecuniam alia ratione deberet, & creditor vi ab illo eriperet, satis restitueret: ergo eadẽ est ratio de aliorum ꝓceptorũ debito. Fortassè sunt qui primũ antecedens concedant: ego verò id minimè faciam: quoniã impletio ꝓcepti pœnitentiæ deberet esse humanus actus. Quare si flagella essent mihi iniũcta & ab alio inuitus vapularẽ, non facerẽ satis: qa illa nõ est actio, sed solùm passio. ꝓcepta verò affirmatiua per actionẽ implẽda sunt. Neq; est simile de illo qui tantũ debet pecuniam: quoniã quomodocunq; illa in manus creditoris veniat, liberatur debitor. ¶ Cõtra secundã conclusionẽ, qua diximus intentionem nõ pẽsari, neq; existimari à lege humana, binum existit argumentũ. Primũ ꝙ exẽplum sancti Thomæ, quod adduximus, nõ apparet ad ꝓpositũ pertinere: videlicet ꝙ qui mẽte ꝓponit nocere, sed re non nocet, nõ punitur lege. Nã hoc est cõsiderare actũ interiorem per se absolutè: & tamẽ quæstio est de ipso quatenùs causa est externi operis quòd re vera fit. ¶ Ad cuius claritatẽ secũdo arguitur. Si quis hominẽ occidat non plenè deliberata intẽtione sed subitaneo motu: vel si metu cessẽt ecclesiã adire: vel aliud ꝓceptum implere: istiusmodi actus interioris voluntatis perpenduntur humano iudicio ad remittendam vel augendam pœnam: ergo cõclusio secunda nõ omnino vera. Ad prius istorum respõdetur, quòd exemplũ sancti Thomę optimũ fuit ad explicandum quomodò peccatum interius lex humana nõ affert in suum tribunal. Nã inde colligitur quòd quãdo re vera est causa operis, non punitur nisi ratione eiusdem operis. Et quando externũ opus est iustum, nihil de actu interiori curat vt dicebamus de illo qui mala intentione debitum soluit. Et idem est de iudice si ex odio latronẽ suspendat: solus enim deus illius cor iudicabit. Ad aliud verò respondetur, quòd si illeq ex metu vel subita ira peccat, aliquatenus humana lege excusatur, nõ est qa nõ intẽdit facere, sed qa quodãmodò facit ignorans, vel qa causa faciendi libertatẽ minuit.

Argum.

Solutio argument.

Replica.

Qui inuitꝰ vapulat nõ satisfacit si illi in pœnitẽtiã flagella sint iniũcta.

Primũ arg. cõtra secundam solutionem.

Argum. 2.

Egregia regula.

AD primum igitur capitalium argumentum respondetur quòd modus virtutis qui ꝓcepto iubetur, est vt officiũ secũdùm ordinem iuris ꝓstes. Hoc enim est iuste quòd iustum est exequi: nempè vt de latrone aut homicida nemo nisi iudex publicus vindictã sumat, idemq; legitimè cognita causa. ¶ Ad secundum superiori libro cũ de legis actibus ageremus respondebamus quòd intẽtio legislatoris primũ fertur in finem, qui est bonos facere ciues: id quod nemo nisi firmato habitu assequitur: mediũ verò & via ad eundem finem cõsistit in actuũ exercitio: nam ex actibus gignitur habitus: finis autem legis nõ cadit sub præcepto, sed mediũ, quo ad eundem peruenitur. Quę quidem regula inter canones moralis philosophiæ egregia est. Quare præcepta nõ de habitibus, sed de actibus instituuntur, in qbus ratio peccati & meriti consistit. Negatur ergò primum antecedens. Sid cadere sub ꝓcepto, quòd ꝓcipuè intentio legislatoris fertur. ¶ Ad tertium respondet S. Thom. ꝙ virtutis officiũ absq; tristitia fieri, sub præcepto continetur: eò ꝙ agẽs ex tristitia nõ agit simpliciter volens. Item læto hilariq; animo operari, si lætitiam denotet quæ ex dilectione dimanat, ad vim etiam præcepti pertinet: sicuti & dilectio ipsa: si verò illam quę procedit ex habitu, non ad ꝓceptũ, sed ad finem eius virtutisq; spectat. Et ne cui obscu-

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg. S. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra appareat respõsio, prius membrũ de sola lege diuina intelligendũ est, quæ internorũ etiam actuum rectitudinem exposcit. Qui enim ex tristitia operatur, intus remurmurat aduersus legem: quòd porrò Deo ingratum est: lex autem humana non scitem cordibus scrutãtis immergit: & ideò licet ex tristitia illam impleas, eidem satisfacis. Et eodẽ modo intelligitur secundum: videlicet sub præcepto cõprehendi lętitiã q̃ ex dilectione manat. Nam quò diuinæ legi satisfacias requiritur vt ex electione in ordine ad finẽ operereris, scilicet propter honestatẽ virtutis: quæ quidem electio hilaritatem quãdam habet annexam: eò q̃ non fit coacte. Hilaritas autem quæ ex habitu enascitur, alius est generis. Nempè quòd cùm habitus reluctãtes passiones compescat, tristitiam pellit, promptumq; reddit animum, atque adeò lætum. Quod iam dictum est non præcepto iuberi, sed finem illius esse & ad genitam pertinere virtutem.

ARTICVLVS. X.

Vtrùm modus charitatis cadat sub præcepto diuinæ legis.

QVoniam negatum est modũ virtutis cadere sub præcepto, inuestigare subinde restat, an præcepto diuinæ legis charitatis modus comprehẽdatur. Et arguitur à parte affirmatiua. Ait enim Christus Matth. 18. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Vbi astruere videtur mãdatorum custodiam per se sufficere ad obtinendam æternam vitam: virtutum autem officia minimè ad id sufficiunt, nisi ex charitate oriantur, secundùm illud 1. ad Corint. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & si tradidero corpus meum ità vt ardeam: charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodest: ergo modus charitatis cadit sub præcepto. *Argum. 1. à parte affirmatiua.* *Argum. 2.* ¶Secundò: Præceptum est omnia nostra opera in Deũ referre, iuxta illud. 1. ad Corin. 10. Omnia in gloriã Dei facite: hæc autem relatio pertinet ad charitatis modum: quippè cuius proprium obiectũ est Deus, quòd cuncta refert: ergo ad talem modũ vis extẽditur præcepti. *Argum. 3.* ¶Tertiò: Si modus charitatis sub præceptum non veniret, posset quisque præcepta extra charitatẽ implere, atq; adeò extra gratiã quæ eius est individuũ comes: hoc autem in Pelagianorum errorẽ impingit: vt Augustꝰ. lib. de hæres. ca. 88. docet: ergo absq; tali charitatis modo nullũ impletur diuinũ præceptum. *Augustꝰ.* ¶In contrarium autem est, q̃ si modus charitatis necessarius esset ad implendum præceptũ, quicunq; cadẽ esset orbatus charitate, quæcunq; opera, etiam genere suo bona exercereꝰ, transgredereꝰ præceptũ, ac perinde mortaliter peccareꝰ: quod est concessu absurdissimum.

Sensus quæstionis propositæ.

QVæstio præsens non sicuti præcedens de omni virtute tam humana quàm diuina sed peculiariter de diuina mouet: quoniã de humana nulla est controuersia. Nam cùm (vt modò definitũ est) ad intrinsecos voluntatis motus, quæ sedes est charitatis, non pertingat, non obligat ad talẽ charitatis modum, qui nos dei facit amicos: sed illum habet proximum scopum vt pax inter homines extrinsecus constet. At verò cũ proximus finis diuinę legis sit amicitia Dei quæ in actibus interioribus consistit, & ipse paratissimus sit talj charitate, nisi p nos steterit, nos suffundere, meritò quæritur an suarum obligatio legum eò pertingat, vt teneamur illas ex charitate implere. Modus nanque charitatis est, Dei iussa ceu eius filij facere: vel peractum quo cõstituamur eius filij. *D. Thomas.* ¶Et S. Thom. recitatis duabus opinionibus contrarijs easdem reconcilians respondet duabus conclusionibus: q̃ hac distinctione clarescunt. Actus charitatis bifariam considerãtur. Vno modo vt est quidam singularis actus peculiaris virtutis amandi: sicuti est alius actus sperandi atq; alius credendi: nempè cuius cõtrarium est formaliter odisse. Et iuxta hunc modum statuitur prior conclusio. Actus charitatis cadit sub singulari præcepto. Nempè sub hoc: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Altera verò ratione consideratur non vt est singularis obiecti, sed vt est vniuersalis cõditio & modus omnium virtutũ. Paulò enim antè explicuimus, Nõ habere deos alienos, Nõ peierare, Sabbatha sanctificare, nil aliud esse quã Deum diligere: sicuti honorare parentes, nõ furari, nõ occidere, &c. nihil aliud quàm diligere proximum: nõ quidem formaliter, vt aiunt, sed materialiter. Exemplũ est in virtute iustitiæ: nam alia est singularis cõmutatiua, atq; alia generalis, quæ est modus vniuersalis obedientiæ, omni virtuti cõmunis: ac proinde dicitur legalis: quoniam per omnẽ virtutem obedimus legi. De hac ergo charitatis ratiõe statuitur posterior cõ- *Distinctio.* *Conclu. 1.*

clusio. Modus talis charitatis non cadit sub præcepto: quod est dicere. In hoc præcepto Honora patrẽ & matrẽ, non includitur, vt sint parẽtes ex Dei charitate honorãdi: sed q̃ exhibeatur eis exterior reuerentia. Quare licèt eã præstes in peccato mortali nõ ideò fis præcepti trãsgressor. Probatur cõclusio. *2. Cõclusio.* Charitas Dei ideo est generalis modus omniũ virtutũ, q̃ est finis ad quẽ lex diuina ordinat iuxta illud suprà citatũ. 1. ad Timoth. 5. Finis præcepti, charitas. Et ad Ro. 13. Plenitudo legis est dilectio: finẽ autẽ iam definitum est nõ cadere sub p̃cepto legis, sed actiones, quibꝰ illuc tendit. Quare bene ait S. Th. intentionem finis esse modũ formalẽ superioris ordinis. Quod est dicere, nõ includi in præceptorũ substantia. Et hoc pacto conciliat dictas opiniones: nẽpè vt quæ affirmat modũ charitatis cadere sub præcepto, intelligenda sit de singulari dilectionis præcepto: negans verò, interpretanda sit de alijs. *Rõ cõclus.* *Paulus.* ¶At verò quoniã ista quæstio plurimis scatet ambiguitatibus, accurratiorem postulat, ac perinde paulò ampliorẽ disputationẽ. Et quòs faciliora priùs expediamus, præter opiniones duas quas hic D. Tho. recitat existit tertia, q̃ in istarum concordiã pertrahi nõ valet. Sũt eñ qui secũdam conclusionem sancti Thomæ auersentur, dicentes singula præcepta Decalogi atq; omnia diuina includere modum charitatis. Itaq; legis officia, nisi in gratia fiant, nõ solũ non sunt meritoria, verum sunt peccata: vt potè eorundẽ præceptorum trãsgressiones. Hæc inquã opinio nõ modò est Lutheranorũ, vt lib. 3. de natu. & grat. ad notauimus: & infrà hic lib. 8. repetituri sumꝰ: verùm fuit olim opinio doctoris aliàs celebris Dionysij Cistercienſis in suo. 2. Senten. dist. 17. Is nanq; hallucinatus ex fallaci illa cõsequentia est: Quibuscunq; nos deus præceptionibus suis intendit ad suipsius amorẽ pertrahere: ergo ex eodem amore tenemur cuncta perficere. Et adducit pro se illud Petri Apostoli, Omnia opera vestra in charitate fiant: atq; aliud Bernar. Omne quod præcipitur, in sola charitate solidatur: atq; Augustꝰ. similia. *S. Thomas.* *Dionysius Cisterciẽsis* *Rõ Dionys.* ¶Hæc autẽ opinio nõ solũ falsa, verũ & errori q̃ proxima est, Tridentina Synodo, can. 7. aduersus Lutheranos dãnato, nempè cuncta opera quæ extra gratiam Dei fiunt, esse peccata. Cõtra quẽ nos errorem lib. de natu. & gra. c. 19. & quatuor subsequẽtibus depugnauimus. Nam vt illa mittamus opera quæ ex obiecto & circunstantijs sunt mala, cætera aut sunt præcepta, aut cõsilia, aut indifferẽtia: puta comedere, & ambulare, quæ bene maleq; fieri possunt. Si ergo præceptorũ obsequia cuncta extra gratiã peccata sint, illa quoq; erũt peccata quæ sub cõsilio militant. Nã si præcepta Deus nos obligat ex charitate implere, videtur id pariter, & de cõsilijs iussisse atque adeò de alijs naturalibus operibus, quę iure nobis ad vitã viuendã licent. Nã omnia sunt à deo veluti à naturæ parente instituta. Atque adeò omnia opera, quæ in peccato fiunt peccata essent. *Auth. lib. de natura & gratia.* *1. Ratio in Dionysium.* ¶Deinde arguit. Si vniuersa mãdatorum officia teneremur ex charitate exhibere, vel hoc esset ob cõem illorum obligationem, vt ob singularẽ charitatis præceptionẽ. Non quidẽ ob generalẽ omnium: nã p illa non imperant nobis aut prohibentur nisi opera: vt paternus honor, & ab iniurijs abstinere quibus amicitia violatur. Quòdsi honore parentũ charitas aliqua includatur, certè illa satis erit, quæ naturaliter inter homines initur. Singulare autem charitatis Dei mandatũ, cũ affirmatiuũ sit, nõ obligat (vt aiunt) pro semper, sed certis opportunisq; temporibus: extra quæ ideò tẽpora nõ est cur obligemur cætera ex charitate præstare. *Secunda rõ.* *Tertia rõ.* ¶Insuper arguitur. Si illud singulare præceptum in cunctis alijs esset obseruatu necessariũ, sequeret q̃ cuiusq; trãsgressio duplicatũ esset delictũ. Scilicet & cõtra peculiare obiectum: verbi gratia, furari: & cõtra diuinã charitatẽ. Præterea sequeretur q̃ vbiuis in materiã cuiuscũq; præcepti inciderem⁹, teneremur cõscientiã discutere, vt in Dei gratiã recipere-mur. Quin age sequeret insuper quòd nemo ad sacramentũ confessionis dignè accedere posset, nisi qui gratiã iam potiretur. Nã illud etiã confessionis præceptũ deberemus implere in gratia. Imò neq; ad baptismũ posset dignè accedere adultus nisi iam factus membrum Christi. Quare neutiquã sacramenta possent primam conferre gratiam. At non opus est pluribus contra huiusmodi opinionem dimicare: quippe contra quã loco citato de natura & gratia, plurima coniecimus. *3. Ratio in Dionysium.* *Quarta rõ.* *Quinta rõ.* ¶Sed concludamus cum Theologis distinguentes bifariam posse Dei præcepto satisfieri. Vno modo quantum ad substantiam operis: quod est, sic ipsum implere, vt transgressionis peccatum aut omissionis caueatur: altero verò modo quantum ad intentionem præcipientis: id est eum finẽ & metam attingendo, quò præcipientis intentio dirigitur: *Distinctio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

gij:quæ est vita æterna. Illuc nãq; nos Deus per suas leges perducere ꝓposuit, secundũ illud, Si vis ad vitã ingredi serua mãdata. Vnde vt legi priori modo satisfaciamus non est necessaria charitas, sed vt eã posteriori ratione impleamus. ¶ Quo fit vt ad illũ priorem implendi modũ nulla sit opus relatione operis in Deum per specialẽ eius succursum, ceu in finem supernaturalem: quod Grego. Ariminen. mi.in.1.Senten.dist.26.& sequentib. placitũ fuit: sed satis est in ipsum referri tanquàm ad finem naturalem; in quem sanè quodcunq; per se opus, quod nulla praua circũstantia vitiatur, natiuã habet relationẽ. Deus nanque naturæ cõditor ad se cuncta dum condidit, retulit. Quocirca eiusmodi mandati impletio naturali Dei influxu fieri potest: iuxta illud Paul. ad Rom. 2. Gẽtes quæ legẽ nõ habent naturaliter quæ legis sunt faciunt. Tãetsi tota lex absq; speciali gratię subsidio impleri nequeat, vt lõgo tẽpore absq; peccato viuamus. 5. Hæc aũt lib. 2. de natu. & gra. c. 20. satis discussimus. ¶ De priori autẽ cõclusione. S. Tho. nẽpe de singulari præcepto charitatis acriora sunt dubia. s. tam de eius necessitate, q̃ de eius materia, & modo. Dictũ est enim finẽ legis nõ cadere sub præcepto: cũ ergo charitas & Dei amicitia, finis sit diuinę legis, nõ oportebat singulare de illa præceptũ institui. Est em̃ brauiũ quod per aliorũ præceptorũ obseruantiã obtinetur. ¶ Mox arguit: charitas est donũ supranaturale Dei: præceptũ ergo illud assequẽdæ nequit à nobis naturali facultate impleri: quia neq; ipsam valemus naturaliter assequi: cum ergo fidelis Deus nihil nobis impossibile præcipiat, nõ debuit nobis tale mandatum iniungere, atq; ideo minimè, quòd cũ nemo sciat an odio vel amore dignus sit, nullus posset certior fieri an illud impleuerit. Quare neq; vllus posset cõscientiã de hac suam pacare.

¶ Præterea cũ sit affirmatiuum, dignoscenda tempora restant, quibus obligat: hæc autem nõ sunt deprehensu facilia. Nam si dixeris satis esse semel in vita, idque in articulo mortis implere, ꝓfectò longè à natura eiusdem præcepti aberras. Cùm enim præceptũ hoc cæterorũ omniũ sit præambulũ, & vt ait Paul. finis: nam finis præcepti charitas: ridiculum esset dicere quòd liceat transigere totam vitã antequàm nos obliget. Præterea si ab humanis exẽplũ petamus, miles dum nomen suũ in militiam dat, tunc se in amicitiam principis addicit: præceptũ ergo, si vllũ est charitatis, ab initio statim vitæ obligat.

Gregorius.
Paulus.
Discutitur prior cõclusio.
1. Ratio.
2. Ratio.
3. Ratio.
Paulus.
Cõfirmatio prima.

Quòd si dicas statim elucente rationis lumine obligare, certè hoc non est omnibus, sed paucissimis notũ. Imò neq; vllus vnquã huiusmodi omissionem sacerdoti cõfessus est.

Solutio.
Refutatio.

Ad hæc S. Tho. loco præsenti alia tempora huic præcepto cõsignat: vt potè qui in fine articuli docet transgressionẽ eiusdẽ præcepti contingere posse, vbi alia violant. Quòd si cũ Scoto in. 3. dist. 27. respondeas tẽpora huius præcepti esse oẽs dies festos: sanè quibus homo tenetur se Deo cõmendare & gratias agere: in cõtrariũ est argumentũ, ꝙ hoc non exprimitur in præcepto sanctificãdi festum: quippe quo dũtaxat iubemur à seruili opere cessare. Et quãuis finis eius sit vacare Deo, tamen finẽ, iam dictum est, non cadere sub præcepto, quod in talẽ ordinatur finẽ, de qua re. q. sequ. art. 4. latiùs. In summa hoc in præsentiarũ desideratur, quidnã tali præcepto nobis iubeatur, vtrùm videlicet intraria sola dilectio, an verò extrariũ etiã opus.

Cõfirmatio Secunda.
Scotus.

¶ Responsio horũ argumentorum à postremo auspicãda est. Præceptũ inquã dilectiõis nõ præcisè ad internũ affectum obligat, sed certè ad externũ opus. Affectus enim bonꝰ ꝓpter bonũ opus est. Obligat enim primũ omniũ charitatis lex, si diuo Thomæ fidem tribuas, vt dum quis primũ rationis lineam ingredit, se & sua in Deum referat. Cùm primum, inquàm, non eodem tẽporis momento, sed cum incipit homo plenè deliberare & vnum esse primum rerum parentem nosc it. Et certè non absque ratione hoc adstruxit, Nam cùm ad hoc nos Deus creatos duxerit, ratioq; naturalis eũ nobis vnam fuisse omnium primam causam ostendat, quàm maximè sit rationi consentaneum, vt tunc homo ipsius amore à malo recedere debeat proponere, atque agere bonum. Hoc enim est Deum pro tunc super omnia diligere.

Ad postremum argu.
Opinio S. Thom.
Rõ S. Tho.

Quare præsente tunc eius speciali auxilio, si dem homo & gratiam reciperet, qua ab originali mũdaretur. Quicquid autem de hoc sit, arbitror, vt cùm homo rationis compos baptismo intingitur, vitam in Deum suam referre debeat: sicut enim tunc præcepto fidei tenetur credere, ità & quę credit sperare, & à quo illa sperat diligere: vt lib. 2. de natu. & gra. c. 12. & subsequenti monstrauimus: instar illius qui in militia nomen suum dat principi. Ac subinde crediderim, quòd qui tunc non se ad gratiam disponeret, peculiariter cõtra charitatem delinqueret: veluti cõtra

Quãdo præceptũ dilectionis Dei liget.

tra fidem si non crederet. Neq; in his tantũ modo casibus, verùm fortè quoties opus alicuius egregiũ inceptamus, vel causa subeundi martyrij nobis offertur, vel illustre aliqđ beneficium à Deo suscipimus, vt dum nos à præsentissimo mortis periculo eripuit: non esset temerariũ asseuerare, sed certè prudentia, vt eodẽ quoq; præcepto teneamur Deũ diligere etiã quantũ ad modum: hoc est apparare nos quantũ in nobis est ad ineundã cũ Deo gratiã. ¶ Hoc tamẽ hîc adnotato opus est, ꝙ vt reliqua, sic & singulare quoque præceptũ charitatis potest quantũ ad substantiã operis impleri absq; eius modo. Exẽpli gratia: Arbitror præceptũ hoc hominẽ perstringere, vt quoties nomẽ Dei blasphemari viderit, eiusq; honorẽ pessundari ac lacerari, à parte ipsius stet, eiusq; tueatur inaccessam maiestatem. Quo tamẽ articulo non subinde crediderim teneri suorũ criminum pœnitere vt dei sibi amicitiã cõciliet. Quare neq; hoc præceptum vniuersum obligat ad suũ ipsius modũ, sed quãdo occurrit articulus internè diligendi: nã in hoc cõmemorato casu solũ est necessitas exterioris ꝓtectionis. Et ꝙ hæc soluta restant penultimũ vltimũq; argumẽta. ¶ Ad primũ aũt respõdet sanctus Tho. 2. 2. q. 44. ꝙ etsi charitas finis sit aliorũ præceptorum, atq; adeò nõ cadat sub ipsorũ vinculo, nihilominꝰ decuit singulare eius præceptũ cunctis alijs præmitti: tãq; eorum præambulũ. Et ideo illud, sicut neq; alterũ dilectionis proximi, non est in Decalogum inclusum, sed extra in radice præfixum, in quòd reducunt̃ præcepta primæ tabulæ: sicuti in alterũ, præcepta secundæ.

Documẽtũ.
Casus alter quo idẽ præceptũ obligat.
Ad. 1. arg. S. Thomas.
Ad. 2. arg.

¶ Ad secundũ autẽ facilè respondetur per illud Aristotel. axioma, Quæ per amicos facimus, per nos ipsos facere videmur: nam quãuis per nos ipsos præceptum & modũ charitatis nequeamus implere, tamen Deus paratissimus est, nisi per nos steterit, opem nobis ad id perficiendũ ferre. ¶ Verùm tamen minimè prętereunda est vltima clausula sancti Tho. in responsione quæstionis. Ait em̃ quòd qui parentes ex Dei charitate non honorat non est transgressor præcepti de honorandis parentibus: licèt sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis, propter quam transgressionem meretur pœnã. Ex his enim verbis nonnulli ex nostris hãc inferunt mentem sancti Thomæ, quòd vbicunq; occurrit materia aliorum præceptorum, cõcurrit pariter charitatis mandatum, contra quod subinde peccatur si cætera nõ impleantur ex charitate. Intellectus autem iste cõtrarius est D. Thomę. Quippe qui definiens modum charitatis non includi in alijs præceptis, docet neque semper cũ eis cõcurrere: sed, cùm sit affirmatiuũ, habere sua definita tempora, vt in solutione secundi euidentiùs edocet. Mens ergo eius est ꝙ si illo tempore quo præceptũ charitatis, eiusq; modus obligat, concurrere accidat aliorum quodlibet, tunc illud aliud implẽdum sit ex charitate: non propter illius obligationem, sed propter huius vinculum.

S. Thomas.

SVperest autem vt argumentorum in capite quæstionis obiectorum respõsa subijciamus. Respondetur ergo ad primũ ꝙ cum vnum præceptorũ fit ipsum charitatis & modi eius, quicunq; vniuersa seruat, est in gratia. ¶ Sed arguis cõtra, Stat homini existenti in peccato nunq̃ afferri tempus præcepti dilectionis: tunc ergo cuncta ille poterit seruare quãtũ ad substantiã operis, & tamẽ non ingredietur vitam. Propter hoc argumentum sunt qui affirment existenti in peccato præceptũ esse conuerti in deum: quod quia peccator non implet, non ingreditur vitam. Attamen licèt hoc, problema sit, nunq̃ mihi tamen persuasum est pluribus præceptis obid præcisè hominẽ teneri ꝙ lapsus est, q̃ obligatur dũ existit in gratia. Sed est ei necessarium cõuerti necessitate finis, si vult habere vitã æternã. Quicquid autẽ de hac re teneas, argumentũ presens nõ vincit. Respondetur ergo ꝙ verbũ Christi intelligitur de illo qui est in gratia. Ille enim si seruat cuncta mandata, saluus erit. Qui autem per vnius transgressionem à gratia decidit, ille non seruauit mandata. Et ideò non satis habet deinde seruare cætera quousq; violati pœniteat. ¶ Ad tertium respondetur ꝙ hoc quod est omnia in Deum referre, ad præceptum peculiare charitatis pertinet. Ob idque quoties tempus ciusdẽ præcepti occurrit, tenemur cuncta quæ tunc facimus in Deum tanquàm in finem supranaturalem referre. Quare illo tẽporis articulo, qui parentibus extra charitatem obsequeretur, licèt non esset violator quarti præcepti, esset tamen transgressor præcepti charitatis. ¶ Subdit aũt diuus Thom. ꝙ cùm hæc sint duo præcepta affirmatiua nõ obligãtia ad semper, possunt pro diuersis temporibus obligare: & ita potest contingere quòd aliquis implens præceptũ dilectionis non tunc transgrediatur præceptum

Ad. 1. arg. principale.
Obiectio.
Solutio.
Ad. 3. arg.
D. Thomas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptum modi charitatis. Vbi plenissimè dilucidat qđ super ,pximis verbis in calce quæstionis nuperrimè adnotauimus. Tũc ergo secundùm ipsum nõ est peccatũ non referre illud opus in gloriam Dei tanq̃ supernaturalis finis. Igitur verbum Pauli duplicem exhibere potest sensum: videlicet & præcepti & consilij. Si sit præceptum, non obligat pro semper: si autem consiliũ, sensus est, vt procuremus nos semper in dei gratia per implętionem omniũ mandatorũ asserere. Tametsi & qui in peccato opera exequitur moraliter bona, eadem in gloriã dei facit naturali modo. Quare tertius sensus eorũdem verborũ est, vt nulli operi alium finẽ q̃ Deũ præstituam⁹: sed cũcta eo fine exequamur ad quẽ creata sunt: quod vtique prȩceptum quantum ad substantiam operis etiam extra gratiam impletur. ¶ Ad tertiũ respondetur q̃ cùm nemo valeat cõplere prȩcepta, nisi & ipsum quoque charitatis quãdo occurrerit expleat, & hoc absque gratia pfici nequeat, fit, vt neq; sine illa possimus implere

Ad. 3. arg.

Solu. S. Th. expenditur

oia. At verò quãuis hic, vbi de modo charitatis S. Tho. tractabat, hac fuerit contẽtus solutione, nihilominùs neq; alia vniuersa mãdata potest homo post lapsum naturæ per peccatum Adæ absque speciali dei munere implere. Sumus enim sicuti infirmi qui possunt aliquot passus gradi, non tamen plurimos progredi. Et ideo licèt possimus vnum aut alterũ nostrapte natura morale bonum prȩstare, diu tamen stare non valemus, quin decidamus. Hoc autem lib. 1. de natu. & gratia. 22. latissimè ex dictis Augustini Conciliorumq́; Mileuitani & Arausicani cõstabiliuimus, perque doctrinã eiusdẽ sancti doctoris. 1. 2. q. 109. explicauimus.

Author lib. de natu. & gratia. August. Cõ. Mileu.

ARTICVLVS. XI.

Vtrùm alia præcepta moralia, quæ extra Decalogum agãtur, cõgruenter tũ distinguãtur, tum etiam ad eundẽ reducuntur Decalogum.

HIC articulus in superioribus sæpe desideratus est ac insinuatus, quò explicetur numeri sufficiẽtia Decalogi, ciq́; annexarũ moralium præceptionũ. Arguitur ergò quòd non fuerint alia moralia præcepta præter decem illa necessaria. Omnis enim lex & prophetæ, vt Math. 22. asseruit Christus, ex duobus illis pendent, charitatis Dei & proximi. Prius autem illorum abundè priori tabula explicatur: posterius verò posteriori: ergo nulla sunt insuper necessaria. ¶ Secundò arguitur. Si alijs opus fuisset præceptis, hoc esset vel tanquam generalibus, vel tanquàm specialiũ ipsorũ determinationibus: nõ quidem tãq̃ generalibus, quia maxima illa duo nõ erant explicitu necessaria: sed sunt, vt dicebamus, Decalogi præuia principia: cõclusiones aũt generales omnes sunt in Decalogo. Neq; verò opus erat moralibus alijs tãq̃ generalium determinationibus: nã vt anteà ostensum est, determinationes moraliũ præceptorũ ad ceremonialia pertinent atq; ad iudicialia. ¶ Tertiò arguitur contra sufficientiam eorũdem præceptorum. Præcepta moralia (vt suprà constitutũ est) debent institui de vniuersis virtutũ actibus: ergo sicut in lege extant præter Decalogum præcepta pertinentia ad liberalitatem, misericordiam, castitatẽ & latriam: ita etiam deberent adhiberi præcepta de fortitudine, de temperãtia, & de huiusmodi virtutibus quæ sunt hominis ad seipsum: & tamen non inueniuntur: ergo non satis lege veteri de omnibus cautũ est. ¶ In contrariũ facit Dauidicũ illud testimonium: Lex Dñi immaculata cõuertens aias. Quo docet, vniuersa prohibuisse mala, quibus anima maculatur: vniuersaq; præcepisse bona, quibus couuertitur: ergo cùm non sint cuncta in Decalogo, fit vt sparsim alijs in locis habeant̃, q̃ in ipsum reducuntur.

Secundum.

Tertium.

Aristot.

Triplex ordo moraliũ Primꝰ ordo

Psalm. 18.

INitium huius soluendæ quæstionis ex superioribus sumendum est. In primis supponenda est distinctio ceremonialiũ, iudicialiumq́; à moralibus. Nempè quòd ceremonialia & iudicialia ex sola diuina institutione vim habent: sicut in republica leges humanæ. Nõ enim sunt de illis, quæ sunt iusta quia bona, aut prohibita quia mala, sed de his quæ antequã iubeantur, aut prohibeantur nihil referebant. Sed (vt ait. 5. Ethic. Aristot.) quia constituta sunt, referunt. i. eò sunt bona, quia iussa: & mala, quia prohibita. De quibus ideo in præsentiarum nullus habetur sermo. Moralia verò nõ ex institutione solùm sed dictamine naturalis rationis, seclusa alia lege, vim habent, & energiam ligandi. Sunt autem in triplici ordine. Quædã enim existunt communissima, ac perinde patentissima principia, quæ ideo nullius indigent editionis: sicuti mandata de dilectione Dei & proximi, atq; illud, Id facias alijs, quod tibi fieri vis, & similia. Quæ ideo non sunt in Decalogo, sed sunt sicuti eius finis. Alia verò sunt

Scũs ordo. rò sunt nõ vsq; adeò vniuersalia, sed eorundem principiorum cõclusiones: quę quisq; per se etiam plebeius facile potest perspicere. Verũtamen quia ob morum peruersitatẽ & rationis nebulam potest nonnunq̃ eorũ iudicium peruerti, editione indigent. Atque huius secundi ordinis sunt cuncta prȩcepta Decalogi. Quanuis illa secũdæ tabulæ, quia nullo indigent fidei lumine, constituta suprà sunt in primo conclusionum gradu: prȩcepta verò primæ, quia illo indigent, in tertio. Sed tertius ordo est eorum, quæ non ita quisq; facilè rationis luce perspicere potest, at sapientum indiget adminiculo. Quæ ideo

Tertiꝰ ordo

Præcepta tertij ordinis ad Decalogum reducũt omnia

art. 1. in secundo cõclusionũ gradu collocauim⁹. Et hæc sunt extra Decalogũ per Moysen & Aaron suggestione diuina superaddita. At quoniam ea quæ minùs cognoscuntur, per illa quæ patentissima sunt innotescunt, prȩcepta huiusmodi tertij ordinis ad Decalogum, quo implicita sunt reducũtur, singulis scilicet ad singula respondentibus.

Primũ præceptum. Exempla patent. Cùm enim primo Decalogi præcepto alienorum Deorum cultus ,prȩscriptus condẽnatusq́; sit, cuncta quæ ad idololatriã superstitionẽ spectant ad ipsum referunt̃. Quale est illud Deut. 18. Non inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiã suam, ducens per ignem: nec sit maleficus aũt quę incantator, neque qui Phytones consulat, neq; diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Rursus quia secundo mandato periurium cauetur, eodem reducitur prohibitio blasphemię: quę Leuit. 24. extat, vbi blasphemus iubebatur lapidibus obrui. Et prohibitio falsæ doctrinæ, cuius Deute. 18. fit mentio: vbi falsi prophetæ refelli iubẽtur. Ad tertium autẽ præceptũ de sabbathi sanctificatione cuncta reducuntur ceremoniarum instituta. Sicuti & ad quartum de honore parentibus deferendo applicãtur omnia quibus iubemur seniores & magistros honestare. Quale est illud Leuit. 19. Coram cano capite cõsurge, & honora personam senis. Pari iure quintũ prȩceptũ, quo homicidiũ cõdemnatur: iura omnia cõprehendit, quibus corporea quæuis proximi læsio inhibetur: quin verò & interdũ odium. Qualia illa sunt eiusdem capitis, Non stabis cõtra sanguinẽ proximi tui. Et rursus, Nè oderis fratrẽ tuũ in corde tuo. Ad eundẽ modum sexto prȩcepto, quæ prohibitio est adulterij, implicatur genus omne luxuriæ. In primis, simplex scortatio, & nephandum crimen, atq; bestialitas: secundũ illud Deut. 24. Non erit meretrix de filiabus Israël: neq; fornicator de filijs Israël. Et Leuit. 18. Cum masculo non cõmisceberis: cum omni pecore non coibis. Atq; eodẽ tenore septimo præcepto, quo furtũ vituperatur, affine est aliud. Deute. 18. quo ,phibetur vsura: Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã. Et prohibitio fraudis, secundùm illud Deute. 25. Non habebis in sacculo diuersa põdera. Ac perinde vniuersa technarũ & calumniarũ genera. Denique eodẽ pacto ad octauũ prȩceptũ, quod ,phibitio est falsi testimonij, adiungitur & prohibitio falsi iudicij, atq; omnis mẽdacij species ac detractionis. Legitur enim Exod. 23. Neq; in iudicio, plurimorũ acquiescęs sententiæ, vt à veritate deuies. Et infrà. Mendaciũ fugies, & Leuit. 19. Non eris criminator & susurro in populis. Postremis autem duobus, vt potè quibus omnis cohibetur finistra cupido, nullum aliud supereſt quod adhibeatur.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

Nonum & decimum.

¶ Circa hæc non nisi vnicum simplex dubiolum. Etenim in hac reductionum serie multa recensita sunt graviora quæ ad leniora reducuntur: vt blasphemia, ad periurium: & ad adulterium, infanda bestialiaque flagitia: ac denique rapina ad furtum: cùm tamen ratio suadere videatur, vt quæ leuiora sunt, ad acerbiora reducantur. Huius autem rationem Caieta. hanc subiungit, q̃ cum illa leuiora, communiora, vt inquit, sint & frequentius in vsu, ad illa referuntur alia, quæ rariùs contingunt. At verò ratio hæc non plenè videtur dubium diluere. Nam illa ratione fornicatio simplex, quæ latiùs inter homines serpit, deberet in Decalogo prohiberi, ad quam reduceretur adulterium. Ratio ergo non est nisi quam suprà sæpenumerò adnotauim⁹. Nempè quòd cũ in Decalogo illa deberent penitùs conscribi, quæ sunt patentissima, & inter virtutes omnes iustitia, atque adeo inter iniquitates iniuria sit cunctis notissima, in prima tabula posita sunt illa, quæ palã est nos Deo debere. In secunda verò non nisi illa quæ in iuriam in proximum annexã habent. Quale est mœchia. Nefandum enim crimen & bestialitas, & si sint fœdissima, ac subinde graviora: tamen non sunt peccata contra iustitiam, sed in corpus proprium. Tametsi in furto & rapina verum sit quòd per minoris cautelam prohibetur maius.

Dubiolum unicum.

Rõ Caieta.

PEr hæc igitur argumenta facilè soluunt̃. Ad primum enim respondetur quòd etsi

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etsi tota lex pendeat ex illis duobus mandatis, nihilominùs alia euidentiùs ex illis inferuntur: & hæc in Decalogo cõpilata sunt. Alia minùs euidenter: & hæc cõmissa sunt
Ad. 2. arg. sapientum doctrinæ. ¶Ad secundum autẽ respondetur ꝙ ceremonialia, & iudicialia, vt dictum est, sunt generalium determinationes: non per viam illationis, sed per vlam arbitramenti quo generalia speciatim determinantur, quare illa non reducuntur ad Decalogum: sed illa prorsus quæ vi naturalis instinctus inde sapientes ratiocinãdo eliciunt
Ad. 3. arg. ¶Ad tertium autem per id quod sæpe dictũ est respondetur: videlicet ꝙ in Decalogo illa tantùm sunt prohibita, quæ manifestariã inferunt iniuriam: seu in personam præsentem, vt homicidiũ: seu in futuram prolem, vt adulterium. Reliqua verò quæ hominem in ordine ad seipsum componũt, vt fortitudo, & temperantia, quia eorũ contraria nõ sunt adeò manifesta crimina, cõmissa sunt aliis edocenda: vt ducibus in bello, qui doceant non esse fugiendum. Deute. 20. Nolite metuere: nolite cedere. Et patribus familias qui suos instruant temperatè viuere: vt eodem lib. c. 21. Monita nostra audire contẽnit, comessationibus vacat & luxuriæ, atq; conuiuijs. Est enim hæc reprehẽsio atq; correptio qua parentes in filios vti debent.

ARTICVLVS. XII.

Vtrùm præcepta moralia ueteris legis iustificarent.

CVM quæstio præsens in præceptis moralis legis veteris dilucidandis versetur, quęrit̃ postremo articulo ð eorũ vigore, vtrũ
1. Argu. affirmatiuæ partis. Paulus. videlicet eorum obseruantia iustificaret. Videtur enim Paulus ad Romanos. 2. id affirmare: vbi ait, Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis, hoc est, legis
Secundum mandata complentes iustificabuntur. ¶Secundò, & id ipsum assertum esse videtur ver bis illis Leuit. 18. Custodite leges meas, atq; iudicia, quæ faciens homo viuet in eis: vita scilicet spirituali: in qua iustitia apud Deũ
Tertium. consistit. ¶Et ratio id tertiò persuadere videtur. Lex enim vetus, vt potè diuinitùs lata, excelsioris erat virtutis quàm humana: lex autem humana iustos facit homines. Nã vt suprà dictum est, propositũ legislatoris est bonos facere ciues: boni autem non sunt nisi per virtutes, quarum vniuersitatem Aristoteles appellat legalem iustitiam: ergo lex vetus iustificabat. In contrarium est illud Pauli. 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Quod secundũ Augustinum in lib. de spiritu & litera. c. 4. & proximis, de præceptis moralib? ad literam intelligitur. *Augustinus.*

QVæstio hæc tẽpore sancti Thomæ licèt contra Pelagianos satis fuisset, tum ab alijs, tum præcipuè ab Augustino discussa: tamẽ postq̃ Lutherani eatenùs fidei iustificationẽ adscribere moliti sunt, vt operibus oẽm denegauerint iustitiæ vim, celebrior facta est. De quo penè argumento tripertitum nos opus de natura & gratia ad sanctum concilium Tridentinum edidim⁹. Hìc ergo nimis operosum esset tam vastam disputationem ingredi: sed satis erit præsenti loco inseruire. Et quidẽ diffiteri non possumus, quin articulus hic apud sanctũ Thomã presior sit atq; implicatior, quàm sua es se solet lux ingenij: quia cum illo tunc temporis res erat constitutissima, non duxit necessarium præsenti loco eam euoluere. Accedit quod vniuersa eius exemplaria exposi torum chalcographorumq; subinde negligentia mendosa hoc loco sunt. Igitur vt tũ S. Tho. tum res ipsa aperiatur, notãdum est *S. Thomas.* quod sicuti iustitia duplex est, scilicet infusa & acquisita, sic & iustificatio altera sit apud Deũ, atq; altera apud hoïes. Quare dicẽdum priùs de illa quæ est apud deũ, quę simpliciter est iustitia: ac deinde de altera, quæ tantùm dicitur iustitia humana. Iustificatio ergo (vt. 2. libr. citato. capi. 6. dicebamus) *Author lib. de natura et gratia.* si propriè & per se primò nomen accipias, idem est quod iustitię factio, putà, opus quo quis ex iniusto fit iustus. Sicuti calefactio est actio qua frigidum fit calidum. Nam huiusmodi nomina mutationem inter duo extrema significant. Accipitur nihilominùs paulò extensiùs pro augmẽto, & quod Physici dicunt, intensione eiusdem iustitiæ. Nam in formis quæ latitudinem habent, nõ solùm inceptio, verùm & progressio idem sortitur nomen. Dicitur enim aqua calefieri quanto tempore fit calidior. De priori significatione ait Paulus ad Rom. 4. Credenti in eum, qui iustificat impium: hoc est *Paulus.* ex iniusto iustũ efficit. Et. c. 6. Qui mortuus est iustificatus est à peccato. Est ergo iustificatio priori modo nihil aliud q̃ peccatorum remissio per gratiam Spiritus sancti: secundùm illud ad Corinthios. Iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quapropter iustificatio in proposito non deriuatur à iustitia particulari virtute, qua vnusquisq; alteri ius suũ tribuit: sed vt importat totius hominis rectitudinem respectu dei. Enimuerò sicuti in rebus corporeis illud dicitur alteri iustificari quod eidem adæquatur, vt lapis normæ: sic ille apud Deum iustificatur, qui eius voluntati subiectus ad eius legẽ & regulam sua opera admetitur. De secundo autem iustificationis modo ait Ioan. Apoca. 22. qui iustus est iustificetur adhuc. Et Eccle. 18. Nõ verearis vsq; ad mortẽ iustificari. Et Iaco. 2. Videris quoniam ex operibus iustificatur homo & non ex fide tantùm. Quibus verbis aduersatus fuisset Paulo dicenti: Arbitramur hominẽ iustificari per fidem, & non ex operibus: nisi Paulus de infusione diuinæ gratiæ loqueretur, Iacobus autem de eius incremẽto. Quo fit vt vtroq; prædictorũ modo iustificatio cùm opus sit supranaturale, nõ nisi per gratiã Dei perq; infusam iustitiã fiat.
Differentia inter paruulos & adultos quãtum ad iustitiæ infusionem. Sed est differentia ꝙ prima iustitiæ infusio in paruulis quidẽ per solũ fit sacramẽtum: in adultis verò per proprias dispositiones: puta vel per voluntariã susceptionẽ baptismi, vel per contritionem, quę licet nõ sit meritum gratię, aliàs, vt ait Paul. nõ esset gratia: est tamen pręparamentum absq; quo nemini eam Deus confert. Quare ad conuersionem prima dispositio requiritur fidei: nam, Accedentem ad Deũ, ait Paul. oportet credere quia est. Deinde requiritur spes, iuxta illud ad Rom. 8. Spe salui facti sumus. Deniq; motus charitatis, secundùm illud Ioannis. Translati sumus de morte ad vitã: quoniam diligimus fratres. Et secundùm illud Saluatoris, Qui diligit me diligitur à patre meo. At verò postq̃ diuinitùs iusti facti sumus, ac dei filij constituti, per infusas ab ipso cũ gratia virtutes, ac per diuinum eius fauorem operamur opera, hoc est merita vitæ, augendo iustitiam. Prior ergo iustificatio est acquisitio seu assecutio iustitiæ: posterior verò est
Iustitia acquisita apud homines. eiusdem executio. ¶Iustitia autem acquisita quæ est apud homines, vna est secundùm rei veritatem: quando scilicet homo re vera facit legis opera, quam appellat Paul. ad Roma. 3. legem factorũ. Et dicitur iustitia operum, vt illic nos admonuimus, quia est humana rectitudo quæ per naturalem facultatem in moribus constituitur secundùm legum normam. Ac differt à iustitia fidei, ꝙ talis rectitudo, licèt substantiã operum faciat moraliter bonam, non tamen personam iustificat per remissionem præteritorũ peccaminum: iustitia verò quæ fundatur in fide, ideoq; nuncupatur iustitia fidei, per gratiã iustificat priùs personã à delictis præteritis, vt deinde iusta exequatur opera, quæ sint Deo grata. Sed est præterea humana iustificatio in foro exteriori, quando secundũ allegata, & probata iudex reum absoluit. Quo sensu ait Sapiens Prouerb. 17. Qui iustificat impiũ, & condemnat iustum, abominabilis est vterq; apud deũ. De hac autem acceptione nihil ad præsens. Quapropter & respectu etiam acquisitæ iustitiæ apud homines, vno modo vsurpatur iustificatio pro acquisitione, & assecutione habitus iustitię, puta cuiuscunque virtutis: nam generali etiam nomine accipitur hic iustitia: atque altero modo pro executione, & exercitio studiosorum operum. ¶Hæc igitur præmeditati ad literã sancti Thom descendentes, quinque cõclusionibus ad quæstionem respondeamus.

Mouet enim peculiariter quæstionem de præceptis moralibus legis veteris, propterea quòd de illis peculiariter tractatur in hac quæstione: videlicet, vtrùm iustificarẽt, hoc est hominem facerent iustum apud Deum, ac dignum vitæ ęternæ. Pro cuius decisione *Suppositũ pro decisione q̃stionis* supponit, quòd sicuti sanum propriè accipitur pro animali quod sanitate formaliter est sanum: secundariò verò pro signo vel causa sanitatis, quemadmodum vrinam dicimus sanam, ac medicinã, sic iustificatio propriè, & formaliter accipitur pro receptione, & custodia iustitiæ, quæ est peccatorum remissio: secundariò verò pro dispositione, atque adeò pro significatione eiusdem iustitiæ.

¶Quo supposito statuitur prima cõclusio. Præcepta legis secundo improprioque modo iustificabant, tum inquantum disponebant homines ad gratiam Christi iustificantem, tum etiam inquantũ eandem futuram Christi misericordiam significabant: nam vt ait contra Faustum August. vita illius populi prophetica erat, & Christi figuratiua, secundùm illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. Percontaris autem vtrùm hoc peculiare erat præceptis illius legis, ac moralibus singulare. Nam & opera nostra, præparamenta etiam sunt ad gratiam. Respondetur in hoc nihil interesse discriminis inter opera illi⁹ legis & nostra, qđ pertinet ad cuiusq; personæ iustificationẽ. Imò sicuti opera nostra extra gratiam posfunt

1. Cõclusio *Augustinus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt esse moraliter bona, atq; adeò cum auxilio speciali dispositio ad gratiam: sic opera illorũ tã ceremonialia, & iudicialia, q̃ moralia. De hoc aũt est differentia, q̃ cũ gratia & misericordia per solum Christum nobis obueniat, per opera illius legis disponebatur populus ad suscipiendum eundẽ Messiã, eiusdẽ legem euangelicã, quã & ceremoniæ etiam significabãt: ob idq; cõclusio cuncta legis opera comprehendit. Opera verò nostræ legis nõ disponũt ad suscipiendũ significandumvè Christum: sed quem iam suscepimus, per ea colimus. ¶Si autẽ loquamur de iustificatione propriè dicta, putà de receptione, & cultura iustitiæ, tunc, vt paulò anteà admonebamus, distinguẽdum est. Nam iustificatio, vel vsurpatur pro acquisitione, & assequutione iustitiæ, vel pro executione eiusdem acquisitæ, puta pro exercitio operum viri iusti. At verò virtutũ aliæ sunt acquisitæ, aliæ infusę: quarum priores nostrorum operũ vsu, & cõsuetudine secundùm Aristo. Aristot. 2. Ethic. ingenerantur: posteriores verò diuinitùs cum gratia iufundũtur. In quibus simpliciter vera iustitia consistit, quæ est apud Deum, puta remissio peccatorum: secundũ illud Paul. ad Rom. 4. Si Abrahã ex operib⁹ Paulus. legis iustificatus est, habet gloriã, scilicet, apud homines, sed non apud deum. Atqui de hac vera iustificatione quæritur in præsentiarum. De qua idcirco statuitur secunda cõ 2. Cõclusio. clusio negatiua, eadẽq; generalis. Præcepta moralia quibus humani actus instituuntur nequaquã efficere tunc potetãt: neq; verò in nobis modo possũt eiusmodi iustitiã. Haud enim conclusio peculiariter intelligenda est de præceptis illius legis, sed de omnibus generaliter, etiã nostræ quę ad mores ptinent. Atqui hoc est argumentũ quod Paul. tum in alijs epistolis, tũ præsertim ad Romanos atq; ad Galat. demonstandũ curauit aduersus Iudæos, qui suam salutẽ suis legis operibus adscribebant. Constituit inquam neminem vnquàm salutem, nisi per fidem Iesu Chri Rõ cõclus. sti, obtigisse. Et rationẽ sæpe assignauimus: nempè q̃ cùm iustificatio opus sit supranaturale, vigorem nostrorũ operum excedit, vt ab ecclesia cõtra Pelagium iampridẽ sancitum est. Quare altera, vt diximus, nuncupatur iustitia operum, quæ est apud homines: altera verò fidei, quæ personã à placulis D. Thomas. emundat. At verò D. Thom. conclusionem ad præcepta moralia eò coërcuit q̃ de ceremonialibus sacramẽtis dubium restabat an ficuti nostra, gratiã efficerent. ¶Ab hac statim conclusione litera S. Thom. non solùm implexa est, verùm & mendosa. Subduntur nanq; duo membra eorundẽ verborũ: hæc scilicet. Si verò accipiatur iustificatio ,p exe cutione iustitiæ. Quæ rursus verba statim repetuntur. Quare necesse est, vt in priori legamus: pro acquisitione vel assecutione. Nam illud fuerat prius membrũ superioris distinctionis. At verò non subinde patefit litera. Nã cũ negasset opera moralia iustitiã apud Deum efficere, consequens fit, vt neq; eisdẽ eandem acquiramus, aut assequamur iustitiam: & tamen protinus subiungit, q̃ præcepta moralia iustificabant inquantũ cõtinebant id quod est secundũ se iustum. Dicendum ergo est S. Thom. tria membra insinuare, scilicet, efficere iustitiã, assequi iustitiã, & exequi iustitiam. Et de primo statuit secun- 3. Cõclusio dam conclusionẽ negatiuam. De secũdo autem subijcitur tertia. Præcepta moralia iustificãt, si iustificatio accipitur pro assecutione & acquisitione, hoc est, Per eorũ opera omnes assequebant iustitiã, tum naturalem, quę generatur assuetudine operum bonorũ moraliter, tum etiam illam quæ est apud Deũ. Non quidem in ratione meritorum, hoc eñ est Pelagianum, & secunda conclusione negatum: sed tamen in ratione dispositionis p speciale auxilium. In quo (vt nuper dicebamus) opera nostra ab illis non differebant. Sunt enim vtraq; moraliter bona ex obiecto. Et hoc est quod ait. D. Tho. Inquãtum cõtinebant id quod est secundũ se iustum. ¶Quarta conclusio. Ceremonialia legis o- 4. Cõclusio. pera, nempe priscorum sacramenta non cõferebant gratiã sicuti nostra. Conclusio hæc non est propria præsentis loci, sed ad doctrinæ cõplementũ inserta. Constituit eã tamẽ D. Tho. 3. par. q. 62. art. 6. iuxta verbũ Pauli S. Thomas. ad Galat. 4. Conuertimini iterum ad infirma, & egena elemẽta, hoc est secundũ glossam, ad legem. Quæ quidem dicebatur infirma eò q̃ perfectè non iustificabat. Vbi nõ negatur in circuncisione cõferri fuisse tunc solitam gratiã: attamen non cõferebatur vi sacramenti, sed per fidem, quam per illam ceremoniam populus ille protestabatur. Et ratio discriminis est, quòd tunc, cùm nondum fuisset exhibita passio, sola intentione per modum finis applicabatur per fidem. Quare ceremoniæ illę non erãt passionis instrumentum, sed pręcisè testimonium. At verò cùm per euangeliũ exhibitam iam passionem

nem profiteamur, nostra sacramenta nõ tãtùm eiusdem testimonia, verũ & instrumenta censentur, in quorum perinde applicatione virtus latet, effectrix gratię. ¶Igitur vt ad rem redeamus, si iustificatio ,p exercitio & executione iustitiæ vsurpetur, adiungitur Quinta conclusio. quinta conclusio: Omnia præcepta legis iustificabant. Nam extra gratiam erãt moraliter bona iustificãtia apud homines. In his autem qui per gratiam Dei iustitiam fuerũt apud ipsum adepti, vera erant merita digna fœlicitatis æternæ. Neque in hoc vllum erat interuallum inter nostra & illorum opera. Agnoscit autem Sanctus Thomas nõnihil discriminis inter ceremonialia præcepta & reliqua, seu moralia, seu iudicialia: quod cere monialia, inquit, ideò iustificabant, hoc est erant meritoria, q̃ continebant iustitiam secundùm se in generali: ob id scilicet q̃ per ea exhibebatur Deo cultus: sicuti nos modò per thurificationem & alias ecclesiasticas ceremonias Deum colimus. At verò in speciali: id est propria ratione obiecti, non cõtinebant secundũ se iustitiam, nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Quod est dicere, litare certa animalia, nẽpè vitulos, aut capros, aut agniculos, aut passeres dstinato numero, linireq; altaris cornua sanguine & id genus alia, secundùm eorum naturam nihil iustitiæ cõtinebant, magis quã occidere canes aut certè mures. Continebant tamen iustitiam ex determinatione diuinæ legis: porrò quia diuinitus erant instituta. Et ideo inquit de huiusmodi præceptis dicitur q̃ non iustificabant, nisi ex deuotione & obedientia facientium. Attamen præcepta moralia generaliter continebant id quod erat secundùm se iustum: nempè Dei, ,pximiq; amorẽ quæ est generalis iustitia, omnem virtutem Aristot. secundum Arist. 5. Ethi. comprehẽdens. Præcepta verò iudicialia cõtinebant specialẽ iustitiam, hoc est determinationẽ generalis rationis præceptorum moralium ad aliquam speciem, modo suprà exposito. Est enim genus moralis præcepti vt malefactor in supplicium adigatur: iudiciali autem in particulari decernebatur, vt qui furaretur ouẽ, quatuor solueret: & fur nocturnus occideretur, & adultera lapidibus obrueretur.

Ad primũ argumentũ

PEr hæc ergo clarescunt argumentorũ solutiones. Verbum enim Pauli ad Roma. 2. q̃ factores legis iustificabuntur, intelligitur secũdum sententiã quintę cõclusionis de executione iustitię: nempè q̃ implẽtes le gem extra gratiã exequebantur opera moraliter bona: in gratia verò opera de condigno meritoria. Aliud autẽ Leuit. 18. nempè Ad secũdũ. q̃ faciens homo iudicia legis viueret in eis, non intelligitur q̃ per se ipsa opera vitã donarent spiritualem: sed q̃ qui legem custodiret, non incurreret mortis pœnam, quã sem per lex comminabatur. Quanuis & in eis ob id viueret spiritualiter, q̃ iustus seruando legem conseruaret dei amicitiam. Tertiũ Tertium. autẽ argumentũ solùm probat q̃ opera humanarum legum iustificant iustitia acquisita, quæ est apud homines. Conclusio verò secunda quę est principalis huius articuli negat vlla per se opera iustificare apud deum.

QVAESTIO QVARTA, De præceptis Decalogi in singulari.

S. Thom. 2. 2. quæst. 122.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præcepta Decalogi sint præcepta iustitiæ.

QVæstioni precedenti, qua de mãdatis Decalogi in genere dissertũ est, hãc quartam subnectẽdã duximus de singulis præceptorum in particulari: vt de eorum cognitione nihil amplius desideretur. Nam species & individua suo generi suppositalu cidiora fiunt. Quamobrem eandẽ quæstionem ex sancto Thom. 2. 2. vbi est. 122. nempe postrema de iustitia huc accersiuim⁹. Decalogus etenim quatenùs pars est veteris legis, ad legum tractatum in cõmuni attinet: quem diuus Th. in. 1. 2. collocauit: quatenus verò ad iustitiã spectat, in. 2. 2. in particulari tractatur. Nos verò propter innatam affinitatem quam species habẽt & genus, simul ambas coniunximus. Igitur quãuis superiori quæstione satis hoc fuerit inculcatũ, nihil ominùs quia hic ,pprius est locus, quæritur primò vtrùm cuncta pręcepta decalogi partes sint speciesq; iustitiæ. Et arguitur à parte negatiua. Propositũ legislatoris, vt Arist. 2. Primũ argumẽtũ à parte negatiua. &. 5. Ethico. autor est, huc fertur, vt ciues faciat bonos: hoc autem perficere nequit nisi omnium illos virtutum officijs imbuat: ob id enim dictum est de vniuersis virtutibus pręcipere: decalogus ergo qui totam legem

i comple-

Universidad de Deusto
Biblioteca

complectitur, non solius iustitiæ præceptio-
Secundum. nes debuit continere. ¶ Secũdò. lex etiã præcepta iudicialia tradidit, & ceremonialia, ac demum alia de actibus iustitiæ pertinẽtib⁹ ad cõmune bonum: puta de publicis magistratibus: vt quomodò essent creandi sacerdotes templi & iudices populi: hæc ergo deberunt quoq; in numerum redigi, & nõ illa solum decem quæ virtutes instituunt priuatas. ¶ Tertiò duæ decalogi tabulæ in dilectionem Dei & proximi, vt suprà dictũ est, resoluuntur: ergo sub charitate potiùs quã sub iustitia continentur. ¶ In cõtrarium est quòd sola iustitiæ virtus est, aut illi annexa per quam vnus ad alterum ordinatur: præcepta autem decalogi, si illa inspexeris, cuncta respectum habent vnius ad alterum: ergo omnia pertinent ad iustitiam.

Tertium.

Vnica conclusio. QVæstio facilima est, ac satis superq; soluta. Respondetur ergo vnica conclusione. Omnia præcepta decalogi ad iustitiam oportuit pertinere. Probatur, Decalogus continere debuit non nisi prima legis principia: nam conclusionum multitudo vt quadeò est numerosa, vt nequeat certo numero comprehendi: principia autem decet sic habere manifestam rationẽ debiti: (nam præceptum, debiti rationem dicit) vt quàm facilimo negotio vnusquisque id videat: ratio autem debiti in sola ratione iustitiæ lucu-
Ratio cõcl. lentissimè appareat: debitum enim respectũ ad alterum palàm affert. Nam cùm vnusquisque sui sit suorumq́ue dominus, non ità cõpertum est hominem sibijpsi aliquid debere: fit ergo consequens vt cuncta decuerit ad iustitiam pertinere. Quocirca præcepta primæ tabulæ ad religionem Dei attinent, quę potissima est pars iustitiæ: quartum verò ad pietatem: quæ illi est proxima: sed tamẽ sub sequẽtia ad iustitiam quæ est inter æquales.

Dubiũ subortũ ex S. Tho. doctrina. ¶ Hic nihil adnotandum supereſt quod superiori quæstione non fuerit definitum, nisi siquis hoc fortè ambigeret, quòd videtur sanctus Thomas sibijpsi contrarius. Etenim superiori quæstione articul. 1. præcepta Decalogi nõ dixit esse prima principia, sed proximas conclusiones: quare præcepta secundæ tabulæ eò posuit in primo gradu, quòd modica consideratione approbantur per illa cõmunia & prima principia. Nempe, Id facias alijs quod tibi fieri vis. Idq́; &c.
Cõcordatur loca. S. Tho. hic autem ait esse prima principia. At verò nulla est contradictio. Non enim hic ait præcepta Decalogi esse simpliciter prima principia, sed cũ restrictiõe, pria principia legis: hoc est intrinseca legi. Lex enim est præcepto rũ numer⁹ q̃ædita sunt & posita: præcepta autem quæ ponuntur ex primis eliciũtur principijs naturæ per viam conclusionis: ob idque nihil repugnat vt Decalogi nãdata cõclusiones sint primorum principiorum naturæ quæ sunt legi extrinseca, quasi fons eius & origo: tamen eadem præcepta sint primò per legem lata, ex quibus alia deducuntur, quæ sunt extra Decalogum. Quò fit vt sicut in speculatiuis primorum principiorũ cognitio dicitur intellectus: conclusionum autem scientia, quæ ad discursum rationis pertinent: sic & vniuersalia morum principia nullo rationis discursu egeant, sed in simplici sint intellectu conscripta, simpliciq́; actu visa. Decalogus verò nõnullo opus habeat rationis negotio. Ob idq́; sanctus Th. non ait quòd Decalogi præceptis statim intellectus assentit, sed ratio quę illa ex primis principijs colligit. ¶ Rursus vbi ait religionem, potissimã esse iustitiæ partem, id intelligito propter excellentem obiecti dignitatem: tametsi hoc deficiat à iustitia q̃ per ipsam æquale non reddimus. Hic enim defectus potiùs excellentia est. Nam propter eminentissimam Dei excellentiam & beneficiorum exuberantiam, quę ab ipso suscipimus, æquale ei debitum reddere nequimus.

Ad primũ. AD primum igitur argumentũ respõdetur, q̃ etsi intentio Dei fuerit homines bonos facere, id tamẽ ordine quodam executus est: Dedit quippe nobis per se decalogi mandata, ceu legis capita: sapientib⁹ autem cõmisit, vt de alijs nos erudirẽt. ¶ Ad
Ad secundũ. secundum quantũ ad iudicialia & ceremonialia, iam articu. 1. superioris quæstionis dictum est cur non ad decalogũ ptineant: qa scilicet non eliciuntur ceu conclusiones ex primis principijs naturæ: imò neq; ex ipso decalogo. Quare ad ipsum non reducũtur, sed sunt determinationes generalium ad ius positiuũ pertinentes. Ceremonialia scilicet quãtũ ad diuinũ cultum: & iudicialia quãtũ ad ciuiles mores. Alia verò de publicis magistratibus ob id nõ erat opùs in decalogo explicari quòd cũ non ad oẽs pertinerent, sed ad quosdã hominũ status aptiùs iudicialiũ albo adscribuntur. ¶ Tertium autẽ argumẽ-
Ad tertium. tum id tantùm cõuincit quòd præcepta decalogi ad charitatẽ quasi ad finẽ referantur: sunt tamẽ ꝓpriè de operibus iustitiæ.

Arti-

ARTICVLVS. II.

Vtrùm primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum.

GOnstituto ergo Decalogo sub virtute iustitiæ, seriatim singula eius præcepta exploranda sunt ac perpendenda. Quæritur ergo de primo an sit congruenter traditum. Et arguitur à
Primũ argumẽtũ à parte negatiua. parte negatiua. Homo arctiori vinculo tenetur Deo quàm patri secundum carnẽ: iuxta illud ad Hebre. 12. Quanto magis obtẽperabimus patri spirituũ & viuemus: sed præceptum paternæ pietatis cõstituitur affirmatiuè: videlicet, Honora patrẽ tuum & matrem tuam: ergo & primũ religionis præceptum qua Deum colimus, debuit affirmatiuè poniːeò præsertim q̃ affirmatio est prior negatione. ¶ Secundò. Primũ præceptũ Decalogi ad religionem spectat: quæ cũ vna sit virtus, vnum habet actũ: vnico ergo debuit & non trino illo verbo designari. Nõ habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile. Non adorabis ea, neq; coles. ¶ Tertiò. Per hoc præceptũ, vt Auguſt. in lib. de decẽ chord. autor est, excluditur superstitionis vitium: multò autẽ plures sunt superstitionũ peruersitates præter idololatriam, ergo trũca fuit forma illa eiusdem præcepti. ¶ In cõtrarium est scripturæ authoritas, Exod. 20.

Vnica conclusio. AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur. Forma primi præcepti per trinã negationem cõgruẽtissimè fuit expressa: scilicet, Non habebis Dios alienos: Non facies tibi sculptile: Non adorabis ea, neque coles. Probatur conclusio: si illud prius substernamus sæpissimè assertum: videlicet, legislatoris finem esse bonos facere ciues. Hic nanq́; bonitatis progressus naturalem generationis ordinẽ imitari debuit, in ordine autem generationis duo sunt attendenda. Primum vt pars illa quæ est initium vitæ primò constituatur. Nam si naturam consulas,
Ratio conclusionis. prima pars quæ in anima viuit, est cor: si verò artem, primũ struendę domui iacitur fundamentũ, in morum autem decursu fundamẽtum primũ est recta voluntatis intentio circa finem: inde enim omnes actiones circa media suã fortiuntur bonitatẽ: cùm ergò finis noſter supremus, Deus sit, primũ in nostra institutione fundamentũ iaci debuit religionis, qua Deum coleremus. Secundum autem in ordine generationis animaduertẽdum est, q̃ naturaliter priùs impedimẽta tollenda sunt quàm virtutum semina iaciẽda: agricolarum porrò more qui priùs agrum expurgant, quàm serant: secundũ illud Hierem. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas & tribulos. Fit ergò ex his duobus consequens, primum omnium præceptum legis illud esse debuisse quo religiõis impedimentũ amoueretur: quod cùm potissimùm sit dijs falsis addici, congruentissima ratione primũ illud præceptum fuit positũ sub forma trinæ negationis. ¶ Hic igitur primum omniũ error vulgi repellendus est. Existimant enim plebei primum mãdatum esse illud maximũ dilectionis, vt scilicet vnus diligatur Deus: cùm tamen, vt suprà dictum est, non sit Decalogo inclusum: sed ante illud suppositum tanquàm finis fundamentumque omnium primæ tabulæ: quæ certè non sunt nisi quædã illius explicationes: sicut sex secundæ tabulæ explicationes alterius de dilectione proximi. Rursus neq; est præceptum fidei. Nam & hoc præmissum est toti legi, secundùm verbum Pauli, Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Quocircà, vt suprà articul. quarto adnotauimus, Exod. 20. in capite Decalogi habetur: Ego sum Dominus Deus tuus: Non habebis deos alienos, &c. Cuius primum verbum non habet formam præcepti, sed admonitionis. Ac si dixisset, Accedẽs ad legem meã admonitus sit me esse Dominum Deum suum. Qua præfixa fidei confessione, inde exorditur legem, subdens, Non habebis Deos alienos. &c. Igitur vt articu. quarto superioris quæstionis docuit sanctus Thomas primum decalogi præceptum est latriæ, hoc est diuini cultus: qui non modo religionis Christianæ, verùm & naturalis iuris primũ est caput. Quare nulla fuit vnquã inter Ethnicos tam barbara natio, quæ non primum suarum legum fundamentum & basin in Dei cultura posuerit. Cultus hic autem in hoc consistit, vt vnicus tantùm credatur, habeatur, adoretur, venereturq́; Deus. Huic igitur primo præcepto è regione opponit impietas idololatriæ. Ob idq́; sub forma negatiua ponitur: Non habebis Deos alienos. Cùm emi meridie sit cũctis mortalibus perspectius, Deum esse, nõ opùs erat affirmatiuè illud ponere, sed negatiuè: puta nõ esse vno plures. Ex quo fit formam huius præcepti esse negatiuam: vt superiori quæstione articu. 4. & 7. secundùm sanctum Thomam adnotauimus, & hic ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

preſsè docet. ¶Huic autem doctrinæ cõtra-
Dubium ortum ex cha techiſmo ecclesiastico. rie cuipiam apparebit Eccleſiaſticus Cate-
chiſmus: quippe cùm in nonnullis eccleſijs
affirmatiue exponatur, Vnum cole Deum:
Solutio dubij ex S. Th. Bonauentu. Ne iures vana per eum. &c. Ad hoc autem
eodem artic. 4. citato reſpondit ſanct. Tho.
negatiuum hoc præceptum includere affir-
mationem vnius Dei. Vnde diuus Bonauen
tura in 3. diſtinct. 37. ait quòd licet ſecundũ
formam ſit negatiuum, tamẽ ſecũdùm rem
eſt affirmatiuũ. Id quod illo à nobis modò
conſtituto ſyllogiſmo fit notum. Suppoſi-
to nanq; ex naturali lumine Deum eſſe, ne-
gatio plurium Deorum eſt vnius affirma-
tio vt tantum valeat, Non habebis deos alie
nos, ac ſi dixiſſet, Vnum Deum tãtùm pro-
prium domeſticumq́ue habebis.

Ad primũ. AD primum igitur argumentũ reſponde
tur, quòd ſicut in ſecunda tabula vnum
eſt præceptum affirmatiuũ, ſic & in pri
ma circa religionẽ Dei: ordine tamen inuer-
ſo. Nam in ſecunda ſecundùm ordinem di-
gnitatis, quo affirmatio prior eſt negatiõe,
affirmatiuum reliquis præpoſitũ eſt, in pri-
ma autem ſeruatus eſt ordo executiõis, quo
negatio affirmationem antecedit. Quocirca
prioribus duobus præceptis expurgatur a-
nim⁹, ſcilicet ab infidelitate, nè plures agno-
ſcat Deos: atque ab irreuerentia, nè nomẽ e-
ius indigne vſurpet: demum tertio loco ad-
iectum eſt affirmatiuum præceptum ſabba
thi, quo famulatus Deo debitus inſtituitur.
¶Et ſunt qui ordinem trium horum man-
datorum ſecundùm diuinarum perſonarum
attributa meditentur. Nempe vt primum re
ſpondeat Patri, cui attribuitur vnitatis ma-
ieſtas. Eſt enim principium ſine principio:
cui ideo maieſtati hæc fides debetur, vt nul-
lus cum ipſo admittatur Deus. Secũdum au
tem reſpondeat filio, cui tribuitur veritas, at
que adeò debetur nè teſtis falſi producatur.
Tertium verò Spiritui ſancto, cui tribuitur
bonitas & ſanctitas debeturq́ue adeò per fa
mulatum ſanctificatio. Quòd ſi ad tria no-
ſtra officia ſpectare lubet, primum reſpon-
det fidelitati cordis: ſecundum veritati oris:
Ad ſecũdũ. ac tertium operis probitati. ¶Ad ſecũdum
reſpõdetur, q̃ etſi verè religionis actus vnus
ſit, eius tamen violatio nõ vno ſed pluribus
fit modis. Fuere nãq; inter gentes qui abſq;
Varro. vlla imaginis effigie creaturas pro Dijs men
te colebat. Refert eñ. M. Varro Romanos
abſq; ſimulacris aliquandiu Deos coluiſſe.
De quibus Paul. ad Roman. 1. ait, Diuinos
honores ad volucres, ſerpentes, & lapides de
uoluiſſe. Et contra hos dicitur. Non habebis
Deos alienos. Alij verò ſuis delubris imagi-
nes ponebant quas adorabant: contra quos
ſubditur. Non facias tibi ſculptile. Neque co
les ea. ¶Ad tertium deniq; reſpondetur q̃ *Ad tertiũ.*
cuncta ſuperſtitionum figmenta eodẽ præ-
cepto abacta intelliguntur & exploſa. ¶Cir- *Dubium de imaginibus*
ca ſecundum autem membrum huius præ-
cepti. Non facias tibi ſculptile: dubium tra-
ctari aſſolet de imaginibus, ſintne religioni
germanæ. Videtur enim hic, veluti idololatriæ materia prohiberi. Et Deutero. 4. expli
catiſsimè: vbi ait Moyſes, Non vidiſtis ali-
quam ſimilitudinem in die qua loquut⁹ eſt
vobis Dominus in Oreb de medio ignis: nè
fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimili-
tudinem aut imaginem maſculi vel fœminę
&c. vbi ſanctiſsimè illi populo vetitum fuit
ſimilitudinem aliquam aſtrorum rerúmve
aliarum cœli aut terræ adorandam efforma
re. Horum igitur ſimiliumóue occaſione o-
raculorum ſacræ ſcripturæ non defuerunt
hæretici qui imaginum religionem ab Chri
ſtiana familia relegandam proſcribendam-
que contenderint. Quæ quidem hæreſis a-
deò fuit antiqua, vt non ſatis conſtet quiſ,
nam eius fuerit primus parens. Quod enim
Platina in vita Adriani primi hanc hæreſim *Platina.*
Fœlicianam appellat, intelligi nõ poteſt ac-
ſi Fœlix illius temporis fuerit primus eius au
thor: nam anteà præceſſerat Leo tertius Im
perator imaginũ deſtructor: & multo prius
Damaſcenus eiuſdem hæreſis confutator. *Dæmaſcen⁹.*
Primus ergo quem de hac re legerim eſt an
te Hieronymi ætatẽ antiquiſsimus Epipha-
nius. Is enim tom. 2. libr. 3. de hæreſi. Colly-
ridianorum ſtatuas & imagines humanas ea
rumq́ue adorationẽ acriter flagellat. Quas
& in Epiſtola ad Ioannem Hieroſolymita-
num iterum vellicat. Hic autẽ forſan quòd
ignorãtia excuſatur: eò quòd contra idolo-
latras id ſcriberet, non annumeratur hæreti
cis. At verò Damaſcenus illi ætati propin-
quus, libr. 4. capit. 17. hunc errorem, ceu hæ
reticum expugnat. Poſt illam autem ætа-
tem annis ferme trecẽtis, quippe anno. 720.
Leo tertius Imperator Romanus eandem
hæreſim ſuſcitauit: ingenti nimirum edicto-
rum rigore omnes imagines è templis ex-
cludens. Quem tunc errorem, Gregorius ter *Gregorius tertius.*
tius in Concilio Romano nonaginta trium
Epiſcoporum, vt Sigisbertus refert condem
nauit. Ac poſtmodum de eadem re inductũ
fuit

fuit ſecundum Concilium ſub Hirene Au-
guſta, vbi à trecentis Epiſcopis eadem fuit
hæreſis anathematis mucrone perẽpta: po-
ſteaq́ue ab Adriano, vt refert Platina, in cõ-
cilio Franconię contra Fœlicem exploſa: ac
deinde in ſexta ſynodo Conſtantinopolita
na, vt refertur de cõſecratione, diſtinct. 3. Ca
no. Venerabiles. ſancitũ eſt venerabiles ima
gines eſſe colendas: quã Synodum Adrian.
ſuſcepit vt ibidem patet, Cano. Sextam Sy-
nodum. Poſt multa verò ſæcula peſtilentiſ-
Vuitcleff. ſimus ille Ioannes Vuitcleff, in Cõcilio Cõ
ſtantien. condẽnatus, eandem hæreſin indu
cere molitus eſt. Contra quem ſolennis au-
Lutherus. tor Vualden. tomo. 5. de ſacram. capit. 150.
multa congeſsit teſtimonia. Deniq; tẽpori-
bus noſtris Lutherani templa ſua, quod nõ
ſine ingenti animi anguſtia & mœrore vidi-
Triplex de imaginibus cõſideratio. mus, cunctis imaginibus expoliarunt. ¶Igi
tur de imaginibus adorandis triplex haben
da eſt conſideratio. Prima ſi adorentur ado
ratione latriæ: hoc eſt cultu Deo debito, acſi
numen in ipſis diuinum inſit. Et hæc eſt ido
lolatriæ ipietas: quæ hic & loco citato Deu.
prohibetur tanquàm infandum crimen, pri
mo præcepto contrarium. Ob idq; ſimul cõ
ponitur, Non facies tibi ſculptile: neq; ado-
rabis ea: id eſt non facias vt tanquàm deum
adores. Et hoc pacto intelligendus eſt text.
Tex. Grego interpretatur. Gregorij ad Serenum Maſsilienſem epiſco-
pum: qui refertur de cõſecrat. diſtin. 3. cano.
Perlatum. vbi laudat Serenũ quòd imagines
adorare vetuerit, inſimulat autem quod il-
las infregerit. Adorabantur enim tanquàm
dij, ideoq; munus erat epiſcopi docere non
ſic eſſe adorandas: frangere autem nequa-
quam. Secundò huiuſmodi adoratio conſi-
deratur tanquã periculo expoſita idololatriæ. Et hac ratione Deus antiquũ populum
ab huiuſmodi imaginibus vehementiſsimè
abſterrẽdum duxit, quippe quem nouerat
ad id vitium propenſiſsimũ: non ob id ſolũ
quòd leuis erat ac ſenſibus dedit⁹, atq; adeò
ſenſualibus ſimulacris: verùm quòd tum in
Aegypto fuiſſet nutritus, vbi aſtra cęli & in
ſima terræ animalia adorabantur, tũ & inter
Chananæos & Iebuſæos alioſq; idololatras
vitam ageret. Item quia illo tunc temporis
cùm Deus non ſicut nobis in forma humа-
na apparuiſſet, nulla tũc vt Dama. lib. 4. ca-
pit. 17. adnotauit exprimi poterat ſenſuali
effigie. Et ideo neq; ſacrorum ſimulacrum
vllum tunc permittebatur, ſed tantùm illa q̃
bus diuina maieſtas cum terrore conſpectui
illius ſenſualis populi obijceretur. In hoc e-
nim munus illa Cherubin Exod. 25. præci-
piebantur ex vtraque parte oraculi effingi:
non inquam vt ſicuti à nobis modò angelo
rum imagines tanquã aduocati noſtri ado-
rantur, ſuſpicerentur, ſed vt tremenda diui-
na maieſtas fieret illis venerabilior. Tertia
denique imaginum conſideratio eſt quate-
nus in illis Deus ipſe & ſancti repræſentan-
tur. Sunt nanq; veluti quædã vulgariũ ſcri-
pturę, diuos ipſos in memoriam nobis reuo
cantes: vt tum ipſos de ſuis claris geſtis ve-
neremur, tum etiam vt nos ipſos eorũ exem
plis informemus. Atque hac ratione nihil
aliud eſt quàm officium, bonaq; religionis
pars, imagines adorare: nobis præcipuè qui
Deum ipſum hominem factum colimus &
profitemur. Etenim poſtquàm nobis ſenſua
li forma apparuit, fas eſt & diuos ipſos ſen-
ſualibus imaginibus exprimere. Neq; vllus
eſt metus vt tanquã dij à nobis adorentur:
quẽadmodùm in ſuprà citato Cano. Vene-
rabiles. ſancta Synodus ait. ¶At verò hoc
in præſentiarum ſilendũ non eſt, quod non
tantùm nobis ſeruiunt quaſi ſcripturæ, in
memoriam nobis diuos ipſos reducentes.
Nam ſcripturas & ſanctorum nomina non
adoramus, ſed Deum & ſanctos qui per illa
repræſentantur. De imaginibus autem lon-
ge aliter ſentiendum. Non enim nos tãtum
eleuãt, vt diuos adoremus: In hunc eñ vſum
nullus hæreticorũ imagines abnegauit: ſed
eaſdem ipſas debemus adorare. Haud quip-
pe tantùm ait eccleſia, te Chriſtum adora-
mus: ſed, tuam crucem. Eidemq́; cruci ait, O
crux, aue ſpes vnica. Non autem adorantur
inquantum lapides ſunt aut ligna, aut quæ
uis alia materia: ſed inquantum Dei ſancto-
rum ve formæ in illis exiſtunt. Quo fit vt v-
naquæq; imago eodem ſit cultu adoranda
quo res ipſa. Vt imago Dei & Chriſti ado-
ratione latriæ: imago verò Virginis aliúſve
cuiuſq; Diui, adoratione duliæ.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ſecundum præceptum conuenienti ſit forma poſitum.

SEcundum locum obtinet præ-
ceptum, quo prohibetur aſſum-
ptio diuini nominis vana. Et ar- *Primum ar gument. ad partem ne gatiuam.*
guitur quòd non ſit congruenti
modo poſitum. Illud præceptũ aliter expo
nit gloſſa Exo. 22. ſcilicet nõ exiſtimes crea
turam

Universidad de Deusto
Biblioteca

turam esse filium Dei: qua vtique glossa error prohibetur circa fidem. Aliter verò Deuter. 5. Non assumes nomen Dei tui in vanũ, hoc est nomẽ Dei ligno & lapidi tribuendo quo ꝓhibetur falsa confessio, quæ est infidelitatis actus: fides autem præstãtior est religione, cùm sit eius fundamentum: & infidelitas prior superstitione: ergo secundum illas expositiones non secundo, sed primo
Argum. 2. loco debuit constitui. ¶Secundò arguitur: Eodem loco Exod. 20. exponitur idem verbum, Non assumes nomen Dei in vanum: hoc est pro nihilo: vbi ideò tantùm videtur vana iuratio caueri: hoc est illa quæ absq; iudicio fit & prudentia: sed multò grauius est periurium, hoc est falsa iuratio quæ veritate caret: & iniquum iuramentũ, quod iustitia vacat: ergo curta fuit forma illa prohibendi.
Argum. 3. ¶Tertiò blasphemia scelestior est impietas & enormior quã vana iuratio: ergò illa expressiùs prohiberi debuit quàm vanum iuramentũ. ¶In cõtrariũ autem est scriptura.

Vnica cõcl. Ratio conclusionis.

AD quæstionem vnica cõclusione respõdetur. Præceptũ hoc optimo est modo & loco positũ. Conclusionem autẽ pulchra ratione explicat D. Tho. Enimuerò cũ, vt iam præloquuti sumus, priùs decuerit obstacula veræ religionis excludi, quàm affirmatiuum eius præceptum æderetur, secundùm numerũ eorum quæ religioni obstant, ponenda erant negatiua præcepta. Eiusmodi autem impedimenta, duo sunt, Alterũ scilicet per excessum: vt si religionem soli deo vero debitam, falsis cõmunices. Alterum verò quasi per defectum: vt si Deo quem solũ adoras, non pro eius dignitate reuerearis. Primo ergò præcepto excluſum est vitium prius: scilicet nè plures colamus Deos: qui enim cum vero falsum deum colit, non verè cum colit qui verus est. Vnde Isaiæ. 28. Coangustatum est stratum, scilicet deorum, ità vt alter decidat, videlicet de corde hominis: nempè aut verus aut falsus: & palliũ breue, hoc est, iusta religio, vtrunq; operiri nõ potest. Restabat ergò vt secundo præcepto irreuerentia caueretur, qua agnitus verus deꝰ quantum in nobis est dehonoratur. Prius enim est vnum Deum colendum suscipere,
De iuramẽti usu & abusu. quàm eum non dehonestare. ¶De iurandi autem vsu & abusu, præter cõmentaria super illud Matth. Nolite iurare omnino, libellum ædidimus, quo pleraq; ferè omnia disputauimus, quæ ad rem hanc pertinebant. Nihil ominùs necessarium est expositioni presẽtis loci satisfacere. Animaduertendũ hũc ergo primum omnium secundùm hoc præceptum nõ esse sic prorsus negatiuum, vt nullatenùs diuinum nomen in testimonium veritatis liceat vsurpare, sed nè id assumamus in vanum. Imo verò sicuti primum præceptum duo in se contraria amplexatur membra, expressãm scilicet negationem idololatriæ, quæ affirmationem veri cultus, vti expositum est, includit: ità & hoc sic excludit iurandi abusum, vt simul implicet iurãdi religionem. Quocirca sicuti deierans hãc trãsgreditur prohibitionem: sic legitimè iurans virtutem exercet, quæ ad hoc reducitur præceptum. Quòd enim legitimè iurare religio sit, patet Deute. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomẽ illius iurabis. Et Hiere. 5. non cõqueritur Deus ꝙ filij Israël iurassent, sed ꝙ iurassent in his qui non erant dij. Colligamus ergò, iurare, si legitimè fiat, virutẽ esse non vnam quamlibet sed re vera religionis, quippe qua Deum ꝓfitemur supremum veritatis fontem, cuius vtique testimonio omne verum constat.

Secundum præceptum nõ est prorsus negatiuum.

¶Obijcies tamen nobis verbũ Christi Matthæi. 5. vbi citans antiquam legem videtur eam omninò aut reprobasse aut emendasse dicens, Audistis quia dictũ est antiquis, Nõ periurabis, (nam sic erat scriptum Leui. 19.) reddes autem altissimo vota tua: hic quippè erat sensus illius Deute. 6. Et per nomen illius iurabis. Ego autem dico vobis, Nolite iurare omnino: vbi omne prorsus iuramentũ videtur condemnare. Hierony. respõdet nõ *Hieronym.* ꝓhibuisse omnino iurare, sed iurare ꝙ creaturas idololatrarũ more: qui in ipsis diuinũ numen inesse putabant. Sed re vera, vt in libello illo cap. 3. satis discussimus, sensus non est nisi simplex vt iacet, vt neque per deum neque per creaturas iuremus, nisi vbi ratio naturalis religioq; expoposcerit, vt patet ex verbo Iacobi. 5. Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cœlum, neq; per terrã, neque aliud quodcunque iuramentum: hoc est, neq; per Deum neq; per creaturam. Ad intelligentiam ergo mandati Christi, id qđ supra tetigimus recolendum est: nempè præcepta omnia Decalogi cunctaq; moralia q̃ in illis sunt implicita: nihil aliud esse quã explicationes naturalis iuris. Quapropter naturæ luce veniunt illustrandæ. Præcepit, verbi gratia, Non occides: illic autem non prohibetur nisi homicidiũ, quod natura vetat. Vnde dum vel iudex reum patibulo affligit,

git, vel se quisque legitimo tutamine defendens aggressorem occidit, quoniã lex naturæ alterum iubet, alterũque permittit, nulla ꝓ tunc fit mãdati exceptio, quia neq; istos casus vetabat. Pari modo dicens Christus, Nolite iurare omninò, neutiquàm nobis interdixit nisi iuramentorũ abusum. Nam vbi ratio iusiurandum exigit, natura est mandati interpres. Adiecit autem, omninò, ad abstergendum ignorantiam, nè quis falso crederet iurare per creaturas etiam, vanè, nõ esse periurium. Itàque vocula, omninò, nõ excluſit casus omnes iurandi: sed formas vniuersas vanè iurandi. Id quod per subiunctã expositionem Christus ipse explanauit: neque per cœlum neque per terram, &c. ¶Est
Iurandi officium non est per seipsum uirtus. autem deinde animaduertendum iurandi officium non per se ipsum virtutem esse, veluti est charitas & iustitia: sed necessitas illud intra lineam virtutis constituit. Illud enim S. Thom. 2.2. q. 39. iuramentũ secundùm se licitum est & honestum, intelligendũ est secundùm suos indiuiduos comites, scilicet veritatem, iustitiam, & necessitatem. Enimuerò si status ille innocentiæ, de quo nos parẽs noster eiecit, perdurasset, quia nulla illic potuisset esse fraus, sed sancta esset inter homines fides, nulla fuisset virtꝰ, iurare: sed tamen quia inde deiectus, factus est omnis homo mendax, fidesque subinde humana adeò est debilitata, vt nõ per se satis sit ad animũ creditoris confirmandum, beneficio Dei concessum nobis est iuramentum, quod eidem fidei nostræ roborandæ necessarium erat. Vnde quod ait Christꝰ, Sit sermo vester est est, non non: id est, quod verum est, simpliciter affirmate: & quod falsum, simpliciter negate: synceritatem in qua Deus naturam nostram creauit, & quam nos semper deberemus imitari, designat. Quòd autem subiecit,
Augustinꝰ. quod amplius est, à malo est, Augustino interprete, non sonat malum culpæ, quasi citra delictum nunquàm iurare liceat: sed malum pœnæ, id est iuramentum ab illa originis labe descendere, per quã homines authoritatem suam perdiderunt vt nõ illis habeatur citra iuramentum integra fides. Quocir-
Iuramẽtũ à iure trahit. cà iuramentum, vt ait Augustinus, à iure dicitur. Nam qui iurat, ius, inquit, veritatis Deo reddit. Vel quod forsan nomini germanius alludit, iusiurandi nomẽ inde deriuatur, quòd id quod iuratur pro lege habendũ est, ac velut ius, sic sanctè seruandũ, eo quod Deũ ipsum pro teste veritatis constituis. Quo fit vt Deo ipsi iniuria fiat, si post iuramentũ testimonium aliud exquiras. Vnde Paul. ad Hebræ. 6. Iuramentum inquit, est omnis controuersiæ finis ad confirmationem. Quare Iurisconsult. in capite tituli, de iureiurãdo. ff. Maximum inquit remedium expediendarum litium in vsum venit iusiurandi religio. Et in lib. de offic. Cicero: Nullum vinculum *Cicero.* ad stringẽdum fidem iureiurando maiores arctius esse voluerunt. ¶Habemus ergò sensum huius præcepti sic esse negatiuum, vt legitimam iurandi religionem permittat. Superest ergò explicare comites, qui iuramentum intra lineam virtutis atq; honestatis custodiunt. Hi nanq; tres sunt numero, quos *Tres comites iuramẽti* Hierem. cap. 4. diuinitus afflatus deprõpsit: vt ait iurabis, Viuit dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia. Vbi Hieronymus, a- *Hieronym.* nimaduertendum inquit quòd iusiurãdum hos habet comites, veritatem, iudicium, atq; iustitiam. Ob idq; vbicunq; istorum aliquã abfuerit, periurium est, tametsi diuersa ratione. Enimuerò iusiurandum cui deest veritas maximè ꝓpriè est periurium: cui autem abest iustitia, id, licèt verum sit, nihilominꝰ est iniquum: ideoq; subinde periurium, quòd q rem iniustam sub iuramento pollicetur, id iurat quod non debet implere: eademq; fit ratione periurus, siue posteà adimpleat, siue secùs. Attamen iuramentum, quod absq; discretione & iudicio fit, quanuis sit verum ac de re iusta, est nihilominùs temerarium: qđ ob peierandi periculum nomen etiam meretur periurij. ¶Ad rem ergò vt proximè accedamus, vbi assumptio diuini nominis vana *Tres gradꝰ uanitatis.* prohibetur, tres vanitatis gradus certo ordine subnotantur. Vanum enim est quod fit frustra, hoc est quod suo caret fine: iuramentum ergò falsum in primo est gradu vanitatis: caret eñ veritate, quæ medulla est, & substantia iuramẽti: atq; adeò sic vanum est, vt auellanæ testa, nucleo vacua. Iuramentũ autem iniquum, nempè cũ res iuras te facturũ iniustas: vt homicidiũ, aut furtum: eò vanũ est, quòd ornamento iustitiæ vacat. Quocirca non solum non obligat, imò peccatũ est illud implere. Ob idq; tota eius iniquitas de qualitate iustitię, quæ est in obiecto pensanda est. Vt si iurasti peccatum mortale patrare, iuramentũ est mortale, siue id perpetres siue non perpetres. Si autem iocosè mentiri iurasti, iuramentum est veniale: eò quòd illud implere non peius quàm veniale est. Qđ *Obiectio.* si arguas: Si quis nõ impleat, falsum iurauit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

iurare autem falsum in quocunq; indiuiduo est mortale: ergo iuramentū de re veniali erit mortale: Negatur minor, Nam iuramentum promissorū non implere, tūc prorsus est peccatum, quando est obligatorioū: quando verò non obligat, licet non implens tūc ostendat & efficiat iuramentū fuisse falsum, tamē quia tunc nullatenùs peccat, non inde pensanda est malitia iuramenti, sed ex ipso actu iurandi, qui si eius obiectum, peccatum est veniale, nō erit peior quā veniale. At verò iuramentū temerarium, scilicet quod & verum est & de re iusta, sed iudicio prudentiaq; vacat, ea ratione vanū est, quod necessitate caret, quę iuramentū facit esse virtutē. Sed ob hoc solū dicitur periuriū, quòd qui vanè iurat, in periculo versatur iurandi falsum. ¶ Per hoc grauitatem culpæ triū horū peierādi graduū rimari quisq; facilè potest. In primis periuriū primi generis, hoc est assertorium iuramentū falsi, nō modò genere suo & obiecti ratione lethale crimen est, verùm in quocunq; indiuiduo. Quod enim genere suo sit mortale, cōmune illi est cum reliquis Decalogi mandatis. Nam cum omnia ad iustitiam pertineant, reipublicæ necessariam, fit vt omniū obseruantia sit de necessitate salutis. At verò quòd in quocunq; indiuiduo sit etiam mortale, singulare illi est inter omnia. Etenim licèt furtum genere suo sit mortale: tamē leuitate materiæ, vt si obolum fureris, fit veniale. Attamen falsum iurare, etiam in re minima, vt si peieres te nō tāgere calamū quem manu teneS: & pro quacunq; necessitate id facias, vt pote pro salute totius mundi, peccatū nihilominùs mortale est: nam tam falsum est te nō tangere calamum, quàm si iurasses rem aliam grauissimam falsam. Adducere autem Deum in testem falsi, mortalis irreuerentia est. Iuramēti autem promissorij grauitatē iam nuper diximus ex obiecto esse perpendendam. Iuramentū autem temerariū, id est quod nullā habet aliam vanitatem quàm q̄ citra necessitatem & circunspectionē fit, non est genere suo mortale, sed tātùm veniale: vt si dum in conspectu omnium pluit, cum iuramēto id affirmes: aut cùm res est leuissima, quam credere aut non credere nihil refert, aut quā alius citra iuramentū tibi adhiberet fidem. ¶ In iuramētorum autē frequentia præsentissimum inest periculum peierandi. Ob id q̄ omni cura & vigilantia cauenda est immanis hæc bestia. At verò per falsos iurare

Solutio.

Series & ordo grauitatis inter uaria piuria.

Deos, quantuncūq; veritas & humana iustitia insit, peccatū est idololatriæ. Vti autem infidelium iuramento, vt ait ad Publi. Augustin. in casu necessitatis licitum est.

Augustin⁹.

AD primum igitur argumentū respondetur, expositiones illas interlineales non esse literales, sed mysticas. Vnde i odiū Arrianorum expositū est, nomen Dei in vanum vsurpari, cùm verbum incarnatum, q̄ per subst antiam est nomē Dei, asseritur esse creatura. Altera verò expositio Deute. 5. ad infideles refertur, quorū, impietas illa retundit, quòd per saxa & ligna iurant, ac si sint dij. Ad secundū iam respōsum est nomen Dei non tunc solū pro nihilo vsurpari, quādo temerariè citra iudiciū & prudentiam iuratur, verùm & tunc peius, dum falsè aut iniustè deieratur. ¶ Ad tertiū denique respondet Sanct. Thom. quòd sicut ei qui scientia aliqua primū eruditur, cōmunia triuialiaq; documēta primū exhibentur: sic & ordo requirebat vt communia statim & quæ in vsu frequentiora sunt, prohiberentur, per quæ homines sese intelligerent grauioribus interdictos. Imò verò arbitror Deum idcirco exhorrendas blasphemiarū formas non expressisse, quod illas tacendo apertiùs expresset eò vsq; esse abominabiles, vt neq; in lege essent nominandæ. Etenim qui Deum verū non cognoscit, nihil mirum si ad falsos peruertatur: q̄ tamen qui verum adorat, blasphemijs illum dehoneſtet, citra vllam legis positionem patet quàm sit nefandū. Quin adde & hoc in verbis huius præcepti meditādū, q̄ ad exaggerādā maiestatē diuini nominis nō solùm prohibetur vt per se ipsum nō peieretur, verùm nè vanè ore assumatur. Quare nō solū sub forma iurandi: verū neq; in triuialibus colloquijs obloquendum de Deo est vanè, ciúsue nomē sine causa depromēdū. Et quanuis multa sint diuina nomina tamē quia omnia sunt eiusdē virtutis, singulari numero dictum est, Non assumes nomē Dei in vanum. Tametsi Hebręi aliū sensum ex hoc præcepto eruant. Nempe q̄ illud nomen lege celeberrimum, Adonai, adorandū esset: non tamen proferendum. Qua de causa illud nuncupabant græcè, Tetragramma ton: id est, nomen quatuor literarum.

Ad primum argumētū.

Ad secundū argumētū.

Ad tertium argumentū

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm tertium præceptum de sanctificatione Sabbathi sit rectè positum.

Consequen-

CONsequēter de tertio præcepto, quod est vltimū primę tabulę, pari modo quęrit an sit cōgruēter positum. Et arguitur à parte negatiua. Aut intelligitur secūdum spiritualem sensum, aut secundùm literalem: secundùm spiritualem non est speciale, sed generalis omniū ratio. Ait em Ambro. Luce. 13. de Archisynagogo qui indignabatur Christū curare Sabbatho: Lex in Sabbatho nō prohibet hominē curare, sed seruilia opera, ideſt, peccatis grauari: quod omni præcepto prohibetur. Secundùm autem literalē sensum est ceremoniale. Legit em Exod. 31. Videte vt Sabbathū meū custodiatis: quia signū est inter me & vos in generationibus vris: hoc est rememoratiuū conditi à me mūdi, præcepta aūt Decalogi nō sunt generalia aut ceremonialia, sed specialia & moralia: ergò hoc præceptū minimè Decalogo congruit. ¶ Secūdò: Præcepta Decalogi omnia tanq̄ iuris naturæ lege etiā Euāgelica obseruātur: euāgelici aūt neq; Sabbathū seruamus, neq; verò Dominicū diem Iudaico more: quippe q̄ & cibos paramus, & alia huiusmodi exercemus, quæ illis non licebant: ergò non ꝓpriè præceptū hoc ad Decalogū pertinet. ¶ Tertiò: Cuiuscūq; præcepti Decalogi transgressio est genere suo mortale piaculū: in veteri autē lege licebat citra Dei offensam Sabbathum violare. circūcidebātur enim die octaua, etiā si incidisset Sabbathū. Et Helias dū iter quadraginta dierum perfecit, non cessauit Sabbathis. Aliaq; id genus fiebant licitè: ergò non est præceptū Decalogi. ¶ Contrà verò stat scripturæ sacræ testimonium.

Argum. 1. à parte negatiua.

Ambros.

Argum. 2.

Argum. 3.

AD quæstionē tribus conclusionibus respondetur. Prima est: Præceptū sanctificationis Sabbathi cōgruēter tertio loco positū est, idq; affirmatiuū est. Probatur In institutione religionis, vt dictūest, priùs debuerunt negatiuis præceptis impedimenta veræ religionis radicitùs cōuelli: quæ qui dē impedimēta sunt idololatria atq; irreuerentia: illis aūt cōuulsis cōsequēs erat vt præceptū religiosi famulatus adhiberetur: hoc autē est preceptū sanctificandi Sabbathi: ergò congruenti loco collocatum est. ¶ Secūda conclusio: Eodem tertio mandato præcipitur exterior Dei cultus, puta corporalis requies ad famulandū Deo. Probatur. Diuinus cultus, tam interior est, vt meditatio & mentalis oratio, q̄ etiā exterior, vt sacrificiorū oblatio: interior autē sub exterarum rerū

Prima conclusio.

Probatio.

Secunda cōclusio.

Rō ꝓ cōcl.

similitudinibus nobis, qui sensibiles sumus proponitur, vt per ceremoniam thurificandi instruimur quemadmodū orātis mēs sit in Deū eleuanda: secūdū illud Psa. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo: ergò & exterior cultus decuit pari modo per aliquod signum nobis significari. ¶ Tertia cōclusio, Præceptū idem tertiū ap positissimè propositū nobis est sub signo creationis mūdi cōmemoratiuo: vt.s. quēad modū tunc die septima requieuit Dñs ab opere quod patrauerat: sic nos septima quaq; die ab operibus seruilibus cessantes, tempus feriemus, quod recolendis diuinis bñficijs sit dedicatum. Probatur. Nā cùm bonorū omniū fundamentū sit, esse, fitvt beneficiorū primū, vnde reliqua omnia nobis prouenēre, fuerit nostri plasmatio, mundiq; fabricatio, nostri gratia cōditi. Quapropter eiusdē memoria beneficij viā nobis pādit ad reliqua cōmemorāda. Vnde Exod. 26. præmisso præcepto de sanctificatiōe Sabbathi, ꝓ causa subditur: quia sex diebus fecit Deus cœlum & terrā, & septima die requieuit.

Tertia conclusio.

Ostenditur conclusio.

¶ Verùm tamē haud desunt circa harū singulas conclusiones dubitandi argumenta. Etenim contra primā, quatenùs asserit præceptū hoc esse affirmatiuū, offertur forma ipsa præcepti, quæ videtur nō affirmatiua, sed negatiua: sicuti duorū præcedentiū. Iubemur nanq; per illud in sensu literali nihil aliud q̄ cessare ab opere seruili: cessare aūt est abstinere ab opere, ideſt nō operari: sicuti ieiunare, est abstinere à cibo, quod est non comedere. Sed id hoc respondetur præceptū esse affirmatiuū, scilicet diem sanctificare, id est, sancto famulatui dedicare. Vnde Exod. 2. affirmatiuè ponitur: Memento vt diem Sabbathi sanctifices. Sed forma sanctificandi subditur: Non facies omne opus in eo, scilicet seruile, vt diuinis vacare queas. Idq; Ecclesiæ instituto confirmatur, quæ generalē illum sanctificandi modū speciatem expressit: iubens vt festis diebus audiremus sacra.

Ratio cōtra primam cōclusionem

Solutio.

¶ Difficiliores autem ambigēdi occasiones nobis offert secunda cōclusio. Est enim prima omnium dubitatio, vtrùm hoc præceptū exteriorē nobis tantùm cultum iubeat, an verò simul internum opus. Est enim Scotus qui lib. 3. dist. 37. sentire videtur hoc nos præcepto iuberi diebus festis bonū habere mentis actum circa Deum: nempè eius dilectionem. Id quod explicatius asseuerat eodem libro, distin. 27. dicens, singulare tempus in

Prima dubitatio.

Scotus.

plendi præceptũ dilectionis Dei contineri iſto præcepto: vt ſcilicet tali tẽpore manere vnuſquiſq; debeat apud ſe, recolligẽdo ſe, & aſcẽdẽdo ad Deũ ſuũ. Vnde fit cõſequẽs, vt teneatur tunc quiſq; cõteri: vt modũ etiam charitas ſeruet. Conſequiturq; ſubinde ſecundũ hanc opinionẽ, vt nomine ſeruilis operis à quo requieſcẽdũ eſt, non ſolũ intelligãtur mechanica opera, idq; genus alia, quibus homo homini ſeruit: verùm potiſsimè peccata quibus homo mãcipiũ fit dæmonis. Nã qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Opinio fuit Iſychij quã ſuperiori arti. impugnabamus, q̃ hoc præceptum ſolùm faciat ſpiritualẽ ſenſum de ceſſatione à peccatis: Iſti autẽ & ſi nõ illũ tantùm, tamẽ illũ putant eſſe præcipuum. Itaq; qui in die feſto peccat, præter culpã quã in alio ꝓfeſto die contraheret, peccat rurſus feſtũ cõtaminãdo. Quare duplici peccati macula inficitur: ac perinde vtraq; cõfiteri tenetur, perinde ac ille q̃ in Eccleſia homicidiũ facit, atq; ille qui Monialẽ vitiat. Sententia eſt Alex Haleñ. 3. parte. q. 32. memb. 5. art. 2. vbi expreſsè in ſolutione ad quartum ait fornicationem in die feſto duplicem habere malitiã. Atqui ab illo egregio doctore hanc opinionẽ diſcipuli eius docti ſunt. Imò eadẽ apparet eſſe ſentẽtia D. Tho. in hoc articulo, inter ſoluendũ tertiũ argumentũ: vbi diſtinguit triplex ſeruile opus: ſcillicet quo homo ſeruit peccato, & quo ſecundùm corpus ſeruit homini, & quo ſeruit Deõ. Et ſubdit q̃ opera ſeruilia primo & ſecundo modo cõtrariantur obſeruantiæ Sabbathi, in quãtũ impediunt applicationem hominis ad diuina. Et ſubinfert, quòd quia magis homo impeditur à rebus diuinis per op⁹ peccati, quàm per opus corporale aliâs licitum, magis contra hoc præceptum agit q̃ peccat in die feſto quàm qui aliud corporale opus licitum facit. Cui præterea ſententiæ patrocinari apertè videtur Ambro. loco citato in primo argumento ſuper Lucam. Et Auguſt. in lib. de decẽ chordis, vbi ait, Meliùs faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quàm ſi in theatro ſeditioſus exiſteret. Et meliùs fœminę eorum die Sabbathi lanam facerent, quàm quòd tota die in neomenijs ſuis impudicè ſaltarent. Et, quod rem vehemẽtiùs vrget ſubdit: Tibi autem, id eſt Chriſtiano dicit vt obſerues ſpiritualiter Sabbathum in ſpe futuræ quietis quam tibi promittit Dominus: ſpes autem hæc non fit niſi per internam dilectionem.

Alexander. Halenſis. *D. Thom.* *Ambroſ. Auguſti.*

Et certè ratio eidẽ opinioni nõ tenuiter apparet fauere. Primũ q̃ cùm ſit affirmatiuũ, vt dictum eſt, ad famulatũ pertinens: famulatus autem Deo gratior ſit ille qui intus in mente exhibetur, ad hunc potiſsimùm nos obligare videtur. Adde q̃ cũ iure diuino aliquã ſanctificationẽ, vt nomẽ ſonat iubeat, neceſſe eſt illam etiã ſecluſa Eccleſię ſanctione deſignare: quæ tamẽ alia deſignari commodiùs nequit, q̃ diuina dilectio per quã iuſtus ſanctificatur. ¶ His verũtamẽ nihil obſtãtibus reſponſio dubitationis huius legitima eſt, vim iſtius præcepti nõ ad internã dilectionẽ, aut contritionẽ, ſed ad exteriorem cultũ extendi, vt cõclufione. 2. quæ S. Tho. eſt adſtruximus. Probatur. Reliqua cuncta Decalogi præcepta, præter octauũ & nonũ, in quibus cõcupiſcẽtiæ nomen expreſſum eſt, externa tantũ opera iubẽt, & ꝓhibẽt: ergò & hoc pariter. Nulla enim eſt ratio cur iſtud à generali regula excipias: q̃nquidem hic nulla fit mẽtio interni motus. ¶ Secũdò id apertè mõſtrat Eccleſiaſticũ inſtitutum quo cultus hoc præcepto iuſſus per hoc determinatur, quod eſt miſſas audire: vt patet, de conſec. diſt. 1. can. Miſſas. Quę quidẽ præceptio à traditione vſq; & Canone Apoſtolorũ originẽ duxit, vt ibidẽ patet, can. Oẽsfideles. cũ ergò Eccleſia cultũ hoc præcepto incluſum perinde ſuo ſtatuto exprimeret atq; diuini præcepti cõfeſsiones tẽp⁹, vt ſemel in anno fieret determinauit, & hæc ſua præceptio ad cultũ nos tãtũ externũ arctet: palàm eſt iure diuino non eſſe illic aliũ cõtentum: quoniã aliâs, niſi illum explicaret, non fuiſſet fida diuini iuris interpres. Dixerim, Ad cultũ tãtùm externũ, vt illum tamen interiorẽ actum non excludã, à quo exterior ꝓficiſcitur. ſ. velle audire Miſſam cũ decenti reuerentia & attẽtione, vt ſit actus humanus: Non tamen nos cogit ad aliam ſeu dilectionem ſeu contritionem. Et confirmatur hæc ratio: quia vt receptiſsim⁹ Eccleſię vſus habet, præter ceſſationem ab opere ſeruili nullus cultus eſt in præcepto diebus feſtis præter illum quem Eccleſia exprimit: temerarium ergò eſt ligamẽ aliud ſuperaddere. ¶ Tertiò arguitur: præceptum dilectionis Dei, vſuprà dictum eſt, nõ eſt in Decalogo incluſum, ſed extra in fronte præfixum tanquam omniũ finis: ergò præcepta Decalogi diſtincta ſunt, prſus à præcepto dilectionis. ¶ Quartò arguitur. Finis præcepti, vt ſuprà mõſtratũ eſt, non cadit ſub præcepto: quia præce-

Primaratio *Secundarõ.* *Solut. prioris dubij.* *Probatur 2ª ſertio præſata.* *Altera rõ eiuſdẽ aſſertionis.* *Argumẽ. 3* *Argumẽ. 4* *Cõfirmatio*

præcepta nõ dantur niſi de medijs: ſicuti præceptũ ieiunij non obligat ad carnis macerationẽ, ſed ad abſtinentiæ modũ ab Eccleſia ꝓſcriptum, licèt marceratio illa ſit finis: cùm ergo finis præceptorũ Decalogi ſit diuina dilectio, ſit vt illa ſub nullo illorũ comprehẽdatur. ¶ Et quinto eadem cõfirmatur cõcluſio: quia eiuſmodi præcepta nõ obligant ad charitatis modũ, ſed poſſunt quantũ ad ſubſtantiã operis extra charitatẽ impleri, ità vt euitetur peccatũ: abſq; vlla ergo ratiõe, imò cõtra rationẽ ſingulare hoc adſcribitur huic præcepto, q̃ obſeruari non poſsit ſine modo charitatis: & tamẽ cõtraria opinio id cõtendit, aſſeuerãs q̃ in die feſto tenetur ſe homo ad gratiã diſponere. ¶ Sextò arguitur, q̃ hoc præceptũ nõ obligat ad cõtritionẽ. Eſt enim citra controuerſiã religionis mandatũ contritio autem non eſt actus religionis, ſed pœnitentiæ quæ ſingularis eſt virtus, iuſtitiæ annexa. ¶ Præterea ſeptimò occurrit ſanè mihi ingentiſsimũ argumentũ cõtra hãc opinionẽ, q̃ ſi hoc nos præceptum ad contritionem obligaret atq; ad veram dilectionem Dei, impendio q̃ periculoſum eſſet q̃ tot eccleſia multiplicaret feſta: eſſet eñ hoc Chriſtianorũ animos irretire, & in arctiſsimas anguſtias conijcere: nempè q̃ tam crebrò ad rem tã arduam teneremur. ¶ Deinde octauò arguitur q̃ hoc ꝓceptum non obliget ad nõ peccandũ in die feſto, obligatione alijs mãdatis adiecta. Præcepta omnia moralia nõ in ſenſu ſpirituali & metaphorico, ſed ſecundum planã literam intelligenda ſunt, vt cunctis eſt cõfeſsiſsimũ: quia ſtylus mores inſtituendi nõ debet eſſe trãſlatitius, ſed planus: peccata verò nõ dicuntur ſeruilia opera in ſenſu literali, ſed per metaphoram: cùm ergo iubemur ceſſare ab opere ſeruili, non cohibemur niſi ad operibus quæ cõmuni vulgo ſeruilia nuncupantur: puta quibus homines hominibus ſeruiunt. Et hoc inde confirmatur quòd quantum ad ius diuinum attinet eadem eſt ſubſtantia præcepti huius nobis modò quæ olim Hebræis: illi autem ad nullum actum interiorem obligabantur, ſed ad illos externos cultus: ergo neq; nos niſi ad noſtros. ¶ Sed ais, Propterea q̃ dies feſtus tempus eſt ſacrum, quocunq; peccato cõtaminatur: ſicuti & locus ſacer. At contra hoc eſt manifeſtũ argumentũ q̃ ſacrilegiũ non cõmittitur, niſi vel in perſonam ratione voti: vt ſi monachus, vel ſacerdos fornicarius fuerit: vel ratione eccleſiaſtici ſtatuti, vt ſi in loco ſacro vel ſanguis vel ſemẽ effundatur. De tẽpore autẽ nulla extat lex. Accedit præterea q̃ neq; loc⁹ ſacer quolibet peccato cõtaminat, niſi duobus his modis nominatis. Nam etſi in Eccleſia blaſphemes, vel peieres cõmittis ſacrilegiũ, cur ergò ſi id perpetres in die feſto? Colligamus ergò, peccatũ in feſto cõmiſſum non eſſe ſacrilegiũ, atque adeò circũſtantiam feſti non eſſe cõfeſſu ne ceſſariã: licèt accidentarie aggrauet, & ideò conſiliũ ſit eã confiteri. Neq; tale præceptũ obligat ad aliũ actum interiorem q̃ ad illum qui propter interiorem eſt neceſſarius: ſcilicet vere audire Miſſam ea attentione, vt ſit actus humanus. Tametſi cùm internus amor & diuinorũ meditatio, finis huius præcepti ſit, ad hoc maximè ſunt Chriſtiani feſtis diebus animãdi & alliciendi: & vt à peccatis caueãt. ¶ Sunt hîc autem qui claritatis (vt cẽſent) gratia duos fines præcepti huius dignoſcant: nempè alterum immediatũ, qui eſt audire Miſſam, ad quem tenemur: alterũ verò mediatum, qui eſt mentis eleuatio per charitatẽ: ad quẽ minimè obligamur. Ego verò, licèt diſceptatio in nomine videatur verſari, illum priorem, non finem appellauerim, ſed ſubſtantiam præcepti. Habet enim duo membra: alterum negatiuum, quod eſt ceſſare à ſeruili opere: alterum verò affirmatiuum, quod eſt, cultus ab Eccleſia præſcriptus. Et hoc ſecundum eſt finis, nõ tam præcepti, quàm prioris eius membri. ¶ Igitur ad authoritatem S. Tho. reſpondetur, quòd cùm ait peccata aduerſari obſeruantiæ Sabbathi, non intelligit quantum ad ſubſtantiã præcepti, ſed quantum ad eius finem: refertur enim præceptum hoc ad vacandum Deo & diuinis, cui quidem fini pugnaciùs obſiſtit peccatum q̃ opus ſeruile: ob idque peius eſt fornicari in die feſto quàm cauare. Non q̃ per fornicationem violetur feſtum, ſed quòd peius per ſe peccatum ſit & intentioni Dei repugnantius. Et hoc ipſum eſt quod ait Auguſt. Quòd autem ibidem ſubdit, ſcilicet Chriſtianis obſeruãdum eſſe Sabbathum ſpiritualiter, non dicit quaſi illa ſit ſubſtantia præcepti, vt qui ſic non ſeruauerit, tranſgreſſor eius ſit: ſed quòd ille ſit modus, ſi ſeruandum eſt ad intentionem præcipientis, vt ſeruetur in ſpẽ futuræ quietis, quã nobis promittit Dominus. Et quòd iſte ſit ſenſus, patet manifeſtè: quoniam confert Chriſtianum illic cum Iudæo, dicens, quòd Iudæus ſeruabat illud in figura: nos autem ſeruа-

Argumẽ. 5 *Argumẽ. 6* *Argumẽ. 7* *Argumẽ. 8* *Cõfirmatio* *Euaſio.* *S. Thomas.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruare debemus in spiritu. Et tamen quantum ad substãtiã præcepti, eodẽ modo tenebãtur illi sicut nos: fit ergò vt ille sensus spiritualis nõ sit de sustãtia præcepti. Ad verbũ autẽ Ambrosij patebit suo loco responsio, vbi & mens D. Tho. apertior fiet. Ratio autẽ prior quam cõtrariæ opinioni subiecimus, id tantùm euincit q̃ internus famulatus per charitatem sit finis præcepti, inde tamen nõ cõsequitur, vt cadat sub præcepto. Ad posteriorẽ aũt negatur, aliũ sub hoc præcepto cõtineri cultũ, q̃ quem Ecclesia determinauit. ¶ Circa tertiam conclusionẽ id tantùm animaduertendũ est q̃ hoc præceptũ partim morale, partim verò ceremoniale. Iam em̃ supra dictum est morale præceptũ elici, vt cõclusionẽ de iure naturæ. Vnde cũ eodem iure teneantur quicunq; mortalium Deum colere, consequẽs inde fit, vt tempus aliquod debeant de alijs negotijs succidere, eidemq; muneri dedicare. Nã secũdum sapientem cuicũq; rei naturæ iure suũ debetur tempus: vt refectioni, somno, & alijs officijs. Quin age suauitatem perpende & lenitatẽ præceptorum Dei. Et si nulla nos lex colendi Deum requiẽ indixisset aliquorũ dierũ, ratio naturæ, quę lucem, ad laborẽ retulit, & tenebras ad quietem deposcebat, vt dies alioquot feriemur, quibus labores interpellando recrearemus animos. Cui ergo dies illos negotio mãcipare meli⁹ valuissemus, quàm Deo nostro colendo? Et ideò super hoc nulla potest esse Ecclesię dispensatio. Potest in quam Ecclesia, quę iure positiuo dies festos stabiliuit omnes, vt suprà diximus, vel tollere, vel mutare: saltẽ factũ teneret, licèt Spiritus sanctus id non permitteret: quia pernicies esset. Haud tamẽ vlla fieri vnquã potest dispensatio quin homo tempus aliquod seu dies seu horas teneatur diuino cultui deputatos impendere. Quod autem dies isti, aut alij, festi fiãt, ceremoniale est: in quod subin de Ecclesia ius habet. Ceremonia aũt omnis figura est, aut cõmemoratiua, aut prefigurtiua. Significabat ergo præceptum hoc in sensu literali creationis beneficiũ, tanquã illius memoriale. In sensu autẽ allegorico præsignabat requiem Christi in sepulchro: quæ dies etiam fuit Sabbathi: quasi tunc ab opere redemptionis requieuerit. Sed & in sensu tropologico, quia ad mores per metaphorã pertinet, significat cessationem à peccatorũ operibus. Quare secũdùm illum sensum nõ erat speciale præceptum: sed referebat genere

Tertiũ Decalogi p̃ceptũ partim ceremoniale.

ralem rationem omniũ quibus ab hac seruitute peccati arcemur. Ac demũ in sensu anagogico significabat sempiternã requiẽ quæ nos manet in cœlo. Cõstituit ergo in Decalogo secũdùm literalẽ moralemq; sensum. Vnde ob tam multiugã Sabbathi significationẽ, cũ aliæ cõplures essent in lege festorũ solẽnitates, de hac sola in Decalogo mentio habita est qua reliquę cõprehenduntur. Nã cæterarũ singulę ob particulare beneficium fuerũt institutæ: illud autem creationis fuit vniuersale. De festis autẽ illius legis, & quẽadmodùm illorum singulis singula nostra respondeant, videbimus quæstione proxima. ¶ Atqui per hæc ratio liquet cur fuerit ab Ecclesia catholica à seculo vsq; Apostolorum in diem Dominicam mutatum. Nã ratio illa literalis commemorandi beneficium creationis, altiùs mutata est in beneficiũ recreationis, quæ facta est à Christo per gratiam: hoc enim beneficiũ Dominica die resurgendo absoluit, quæ fuit in statu gratię lux prima, infinitũ præstantior illa, de qua tunc dixit Deus, Fiat lux. Præterq̃ q̃ & dies illa prima creationis mundi, Dominica etiã fuit: quãdoquidẽ septima fuit Sabbathum. Figura autem allegorica Christi quiescentis in sepulchro, præsente veritate cessauit. Sensus autẽ anagogicus perpetuæ quietis cœlestis multò aptiùs congruit Dominicæ diei. Volubilitas em̃ huius mundi curriculo hebdomadæ significatur: immutabilis autẽ fœlicitatis æternitas significantiùs exprimitur Dominica die.

Ratio abolitiõis Sabbathi & mutatiõis in diẽ Dominicũ.

Altera rã.

AD primũ igitur argumentũ quòd de authoritate Ambrosii procedebat respondetur, patrẽ illũ mysticorũ sensuũ amatorẽ, intellectũ eiusmodi Iudæis obiecisse, ꝓpterea quòd opera misericordiæ in Sabbatho fieri nõ ferebant: & ideo cùm dixit illo præcepto peccatorũ opera ꝓhiberi, non id intellexit in sensu literali, in quo sita est specialis præcepti subst̃ia: sed in sensu tropologico, qui generalis est omniũ præcepto rũ virtus. ¶ Ad secundũ respondet q̃ Sabbathi obseruatio apud Iudęos erat figuralis: & ideò strictiore religione illud seruabãt, adeò vt neque cibos igne possẽt parare: vt patet Exo. 16. & 35. Nẽpe vt illã cessationẽ Dei à mũdi fabrica adiuũ exprimerẽt. Nã figura cùm sit rei signũ debet veritatẽ vsq; ad minima fidelissimè referre. Nos autẽ non ob illũ figuralem ritum, sed institutione Ecclesiæ tum dies Dominicos, tum festos alios feriamur.

Ad. 1. arg.

Ad secundũ argum.

mur. Quapropter cõgruentiùs naturali iuri eiusmodi festa colimus: nẽpè, vt & victui necessaria naturali more paremus. Et nobiscũ sup reliquis quæ necessitati naturę seruiunt, facilius dispensetur. ¶ In tertio igitur argumento vastissimus aperit cãpus eorum quæ nobis diebus festis, tum licitè permittuntur, tum dispensatione indulgentur. Sunt enim vsq; adeò multa, vt vix queant sub numero comprehendi: ideoq; tantũmodò eorũ capita teneri memoria possunt. Et primùm cum in hoc præcepto aliquid sit negatiuũ, vt dictum est, id est cessare à seruili opere: atq; alterũ affirmatiuũ, quod est sacrũ audire, Circa vtrũq; perpendenda illa sunt, quibus citra iniuriam violat̃ præceptum. Vnde primũ omnium supponẽda est illa suprà tacta distinctio S. Tho. q̃ operum seruiliũ alia sunt peccata, quibus dæmoni seruit. Et hæc sunt per omnia mandata vetita: significata verò hoc singulari in sensu morali metaphorico. Alia verò sunt quibus secundùm corpus homo homini seruit: vt mæchanica. Et hęc sũt isto præcepto ad literam interdicta. Sed alia prætereà sunt quibus seruimus Deo, nempè quæ ad eius cultum attinent. Et hæc adeò non resp̃unt isto præcepto, vt sint ad eius finẽ impendiò cõducentia. In hoc enim ab alijs seruilibus abstinemus, vt inseruiamus Deo. ¶ Sex ergo capita sunt per quæ illa iu dicare possumus, quæ Sabbathis licẽt. Primũ est hoc, quod modò diximus, scilicet si sit ad dei cultũ pertinens. Inter hæc aũt sunt gradus. Primũ obtinent spiritualia q̃ ab spiritu increato supernaturaliter nobis donant: vt est sacramentorũ administratio: quibus gratia confertur, in qua vita spiritualis consistit. Quapropter & antiqui circuncisionẽ ministrabant in sabbatho, si octaua tunc incidisset dies. Vnde Christus Ioannis. 7. Circuncisionẽ homo accipit in sabbatho, vt nõ soluatur lex Moysi. Et nos quoq; omnia ad ministramus sacramẽta. Atque illa insuper quæ ad altaris ministerium attinent exercemus: scilicet prædicamus, oramus, & ea legimus quę ad meditationem & animi refectionem cõferunt. In secũdo gradu sunt illa corporalia in quib⁹ cultus etiam per se cõsistit, vt erat antiquis arcam testamenti deferre: & nobis baiulare sanctorũ statuas, crucem: & huiusmodi in processionibus. Ad hæc organis canere, & alijs instrumẽtis, de quibus operibus illud intelligitur Matth. 12. Sacerdotes in tẽplo sabbathum violant, id est corpore labores exercent, & sine crimine sunt. In tertio gradu locant̃ illa q̃ sacrorũ sunt præparatoria. Sed hæc tripertita. Nam quędam adeo sunt propinqua cultui vt sine illis fieri nequeat: vt antiquitùs sacerdotes animalia, quę Deo litabantur, mactabant & torrebãt: & nunc campanæ pulsantur. Alia verò sunt quæ possunt præcedenti die fieri: & hęc nõ sunt sine causa in festo faciẽda, sed anteà præparãda: vt hostias coquere, & inonumẽtorũ apparatus extruere: nisi forsan continuatio festorũ exigat, vt in festo fiãt. Sed tamẽ alia sunt, non quidẽ per se, sed accidẽtariẽ ad diuinũ cultũ spectãtia, vt colere agros pauperculæ Ecclesię vel hospitalis: aut ad eius structurã vectare lapides. Et hæc neq; sine necessitate fieri in festo debẽt, neq; sine Prælati facultate: quandoquidẽ opera sunt verè seruilia: ideoq; licẽt lex misericordiæ in causa sit dispensandi, fieri tñ nõ debẽt absq; episcopi dispensatione: vel saltẽ Paręciani, vbi sic habet vsus. ¶ Secũdũ autẽ genus operum quæ in festo licent est spiritualiũ actionũ, quę ab spiritu nostro proficiscũtur: vt docere, cõsulere, & id genus alia. Seruile em̃ opus idẽ est quod corporale. Nã corpus est quod animę seruit: quare quæ ad animã attinẽt, non cõnumerant̃ seruilibus. Attamen non inde infertur mæchanicarũ artiũ exercitiũ in festo esse permissum, & si artes illę intellectuales quoq; sint. Quoniã non de suo tantũ principio, verũ & de fine pensanda est spiritualiũ ratio. Sciẽtiæ ergo quarũ finis est intellectũ illuminare, spirituales sunt: illæ verò quarũ finis in fabricato opere positus est q̃ manibus cõficitur, ob idq; mæchanicę dicuntur, seruiles habent̃. At verò sunt nonnũlla spiritualia q̃ ecclesia bona causa in festis interdixit, vt ius dicere, & causas agere, & iuramentũ solenniter in iudicio nisi causa pacis præstare, vt patet extrà, de ferijs. c. oẽs dies. &. c. cõquestus. Tametsi hæc ingruẽti atroci extracq; ordinario crimine dispẽsationẽ quoq; admittãt. Vt si publicus latro, aut maiestatis læsor caperet in festo, liceret eũ subitò in supplicium rapere. Et religiõis gratia hęreti ci in solẽni festo solẽt igni admoueri. ¶ Tertiũ genus & caput eiusmodi licitorũ operũ est q̃ quanq̃ sunt corporalia, nõ tñ sunt prorsùs seruilia. Nam inter corporalia quędam extãt genere suo seruilia, quorũ exemplum in mechanicis positum est: quędam verò genere suo libera, vt artium liberalium opera, qualis est musica, & figuras geometricas in abaco

Ad. 3. arg.

Distinctio.

Sex capita vnde possis internoscere quæ licẽt diebus festiuis. Primum.

Secundũ genus operum quæ in festo licent.

Tertium genus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

abaco ducere: quæ certũ est licêre in festis. Quædã autẽ sunt & liberis & seruis cõia de quibus dubiũ est an liceant: vt sunt scribere, itinerari, venari, &c. Et quidem si scribere ad id duntaxat reducatur quod est cũ absentibus loqui: vt scribere epistolas, aut orationes habẽdas ad populũ, aut prælegẽdas lectiones, liquet esse licitũ: si autẽ ad opus seruile vergat, vt stata mercede trãscribere, aut alia ratiõe calamo mereri, id minimè fas est: itinerari aũt audita Missa, maximè illis q in itinere sunt, mos quarũdã ꝓuinciarũ admittit. Sed animi gra venatũ ire, claret non esse seruile opus. ¶Quarta causa ob quã nefas non est operari in festo, subiungitur necessitas. Primùm illorũ quæ ad diurnũ victũ pertinẽt, hoc est ad cõdiendos cibos igneq; parãdos: qualis est coquorũ opera, & eorũ qui pastillos faciũt, & lanionũ, ac macellariorũ. Pistores autẽ nõ excusantur, neq; furnarij: nã pãnis potest pridie festi cõfici. Nisi tãtus esset festorũ cõcursus, qui id exigeret. Secũdò & necessitate salutis corporeæ excusant medici, pharmacopolæ, & sanguinis missores. Et q fugiũt propria pericula, exẽplo Heliæ q fugit in Sabbatho à facie Iezabel. Vnde Christus Io. 7. Mihi indignamini, quia totũ hominẽ sanũ feci in Sabbatho. At verò pharmacopolæ nõ excusantur, nisi secũdũ necessitatẽ diei præsentis: est em̃ seruilis ars quã sola necessitas facit in festo licitã. Tertiò & necessitas cõis salutis reipublicę excusat milites in bello: & qui illic aggeres, & valũ ducũt. Et qui quosuis alios labores perferũt. Qua ratione vt legit. 1. Maccha. 2. Machabęi hostile prælium sabbathis ꝓpulsare prudẽter decreuerũt. Deinde, & ꝓpter particulares necessitates licita sunt opa in festo. Vnde Deute. 22. Nõ videbis ouẽ fratris tui, aut ouẽ errãtẽ & ꝓteribis, sed reduces fratri tuo. Cui alludit Christus Matth. 12. Quis erit ex vobis homo q habet vnã ouẽ: & si cecidit in sabbatho i foueã, nõne tenebit & leuabit eã? Et per id excusamur dũ cõflagrationib⁹ occurrim⁹, & inundationib⁹. Quin etiã tẽpore messis flãte aura iustè ꝓpurgant grana. Imò verò vbi aëris inclemẽtia timet, possunt & areę teri: atq; etiã, licẽt hoc nõ tam facilè sit permittẽdũ, & segetes meti. Quanuis in his casibus, vbi ambigit an necessitas vrgeat, cõsultius est antistitẽ adire vel saltẽ parœcianũ, ꝓ quẽ hæc liceãt. Atq ex hoc capite excusant etiã illi qui munia reipublicę necessaria exercẽt, q nõ possunt sine graui iactura festis oĩb⁹ interpollari. Qualia exercẽt nautæ, cursores, muliones, & q istis seruiunt vt marescalci veterinarij, q soleis ferreis bestias calceãt. Et qui furnos cõflãdi vitri accẽdũt. Sũt q & cãdẽ facultatẽ illis faciũt qui lateres coquũt, & calcẽ. Sed in his nõ tm̃ video necessitatis. Adde q & ꝓpter reipublicę ornatũ licet opificibus in festis operari, vt in torneamẽtis. Tametsi salubrius semp sit dispensationẽ ꝓcurare. Atqui sicut necessitas immunes facit à trãsgressione legis cõis, sic & à trãsgressiõe particularis. Licet em̃ aduocatis in festo iudices informare: & instãte necessitate etiam scribis aliquos actus agere. ¶Quinta causa q à trãsgressione festi operarios excipit est Ecclesiæ concessio. Indulget em̃ Alex. 3. c. licèt. de ferijs, vt possint in festis piscatores haleces piscari. Et idem est de thinnis atq; alijs piscib⁹, q solo vno anni tẽpore eodẽq; breui capiunt. ¶Sextũ deniq; excusationis caput est cõsuetudo. Prohibet in. d. c. oẽs. de ferijs. mercat⁹ fieri in festo. Sed iam creberrima cõsuetudo est nũdinas in festo celebrari. Cõsuetudines autẽ tũc à culpa liberãt, qñ sunt rõne cõgruentes, & prælatorũ cõsensu introductę, & antiqtate receptæ. ¶Ecce de mẽbro negatiuo huius præcepti, qđ est cessare ab opere seruili. Affirmatiuũ autẽ, quod est audire sacrũ, venerantiùs obseruandũ est, neq; quacunq; de causa omittendũ, nisi sit valde vrgens: vt si causa sit fugiẽdi periculũ mortis, aut seruiẽdi infirmis, qui citra periculũ relinqui soli nequeũt: aut si timeret puellę raptus, & similia. Quanuis & in hoc inualescere possit cõsuetudo. Vbi enim in more est nubiles puellas non exire in publicũ, nullã contrahũt culpã nõ, ꝓdeũtes in templũ. Quin verò si mater aduersum quippiam filię timeret, posset domi manere eius custos. Et præterea si marit⁹ zelotypia æstuans vxorẽ cohibeat nè in sacrum progrediatur parere ipsa tenetur. Et pariter serui & famuli dum herus vel iter eis imperat, vel aliud negotiũ, licet sacrum non audiant. In idipsum autem herum refundetur noxia si absq; causa seruum impediat, quo minùs Missam audiat. ¶Id autem quod in præsentiarum occasionem quibusdam hæsitandi offert, est vtrùm illa omnia quæ dicta sunt in die festo licère, illicita ob id fiant, quòd ꝓ mercede exhibentur. Inuenias enim nõnullos hac opinione captos, quòd qui præcipua intentione ob mercedem operantur in festo, ipsius sunt transgressores, si autem officium

Quarta causa.

Quinta causa.

Quibus de causis possit quis citra noxam die festo non interesse sacris.

Quorundã scrupulus

ficium suum propter necessitatẽ potissimè præstẽt, licet eis accessoriũ stipendiũ recipere. Imò alij cẽsent q qui dies est, tenetur in festo gratis opera misericordiæ facere. Istorum autem scrupulus hoc habet, si vllum habet, fundamentũ, quod opus seruile est illud quod fit in obsequiũ alterius: qui autẽ mercede operatur, alteri ceu seruus obsequitur, sit ergo illud opus seruile. Nã quando necessitas in causa est, vt opera in festo sint licita, eò est q illa tunc opera liberis cum seruis cõmunia sunt. Si ergo pacta mercede efficiuntur seruilia, fient subinde illicita. ¶At verò citra vllũ scrupulum, quod articulo præsenti etiã Caie. agnouit, quoduis opus quod vel propter necessitatẽ, vel propter consuetudinẽ, vel propter quamcunq; causarum quæ modò à nobis recensitæ sunt, licitum in festo est, manet perinde iustum: quanuis non fiat, nisi pręcipue mercedis intuitu. Spes em̃ lucri non facit opus seruile: si quidem & liberorum opera, qualis est negotiatio, & musica, & venatio, & militatio, & similia, proposità sibi habent mercedẽ. Et vice versa, seruile opus gratis etiam impendi consueuit, vt opus mechanicum. Neq; hoc quod est alteri obsequi, constituit seruile opus. Nam & liberorum opera fieri solent in obsequium alterius. Et econuerso seruilia in obsequiũ ipsius artificis. ¶Præterea arguitur. Famuli stipendia recipiunt pro famulatu etiam in festo impẽso. Quin verò mustici præcipue seruiunt in festis atq; in Ecclesijs pro mercede. ¶Post hæc arguitur. Quãuis opera in die festo sint necessaria, non tamen opifices, & artifices tenentur illa gratis præstare: quia nõ sunt necessaria propter inopiã personarum sed ex natura rei, vt in superioribus exẽplis patet: ergo illa licitè possunt solùm propter mercedẽ exequi, aliter nõ facturi, possuntq; perinde de pretio pacisci. Nullatenùs ergo ratione mercedis, aut prẽmij perpendendũ est quodnam sit seruile opus, quod vero minimè: sed per capitales causas paulò ante cõmemoratas. Itaq; si docere sciẽtiam licitum de se est in festo, licebit etiam operarum pretium exigere. Et pariter aduocatus si consilium respondeat in festo. Idemq; censeto de Medicis, & de alijs infirmorum administris. ¶Ex quo fit neque studere in die festo lucri causa, illicitum esse. Nam aliàs etiam scholares ius violarent si in festo literis vacarent: nã plerique id faciunt spe lucri. Et nihil refert lucrumne post longum tempus expectes, an in ꝑsenti recipias. Neq; refert doctor ne & aduocatus dies sit, an pauper. Tametsi diuitibus consilium sit dies festos, aut diuinis dicare, aut causis pauperum largiri.

Ratio dubitandi.

Primarũ.

Secundarũ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm quartum præceptum de honorandis parentibus congruè tradatur.

DIutius nos præcedẽtes quæstiones remoratæ sunt. Hæc autem de quarto præcepto facilimæ expeditionis est. Arguitur nihilominus de more quòd non fuerit congruè positum. Præceptum quantum ad pietatem attinet, quæ est pars iustitiæ, non quidem directa eius ꝑspecies est, sed potentialis. Sunt autem multæ aliæ similes iustitiæ partes, vt habes apud sanct. Tho. 2. 2. quæst. 80. vt obseruantia, gratia, veritas, &c. non ergo hoc tantùm debuit poni affirmatiuum præceptum, sed similium virtutum insuper alia. ¶Secundò, non solùm parentibus verùm, & patriæ & sanguine coniunctis debetur ex pietate cultus: ergò mancum fuit præceptum quod solos parentes colere iubet. ¶Tertiò, neque parentibus solus debetur honor, verùm, & sustentatio: ergo & in hoc fuit etiam mutilum, quod solum honorem expresit.

¶Quartò, neque causa illa subiuncta, videlicet quod parentibus morigeri erunt longę ui super terrã, vt legitur Exod. 20. in vniuersum verum habet: inuenias enim parẽtibus obedientes, eosdemque tenera ætate luce sublatos: videasque cõtra multos rebelles qui longo fruuntur senio: non ergo congruenter positum est. ¶In contrarium facit scripturæ authoritas.

Argum. 1.

D. Thomas.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3

Argumẽ. 4.

QVæstioni vna satis est conclusio breuissima. Congruentissimè tribus pręceptis dilectionis Dei, proximè quartũ de reuerendis parentibus subiunctum est. Probatur. Præcepta primæ tabulæ dilectionem Dei, vt dictum est, commendant: & præcepta secundæ dilectionem proximi: inter proximos autẽ maximè proximi sunt parentes: quippe quibus id quod sumus secundùm Deum debemus. Sunt enim particulare principium nostri sicuti Deus vniuersale omnium, ergo locus huic præcepto debitus, proximus loco est diligẽdi Deum. Est enim pietas in parentes illi quæ Deo debetur adeo affinis. vt. 8. Ethicorum Aristot. compositè dixerit, Dijs & parentibus neminem

Cõclusio tẽ sponsiua.

Probatio.

Aristo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem posse æqualia rependere. Et Cicero in Oratione post reditū: Parentes, inquit, charissimos habere debemus, ꝙ ab his nobis vita, patrimoniū, libertas, ciuitas, tradita est. In primis autem Deum, cuius beneficio hæc omnia tenemus.

Ad.1.arg. CIrca materiā ergo primi argumenti id animaduertendum est, quod in capite libri octaui luculentiùs exposuimus: videlicet partes iustitiæ alias esse specificas, vt distributiuā, & cōmutatiuā, alias verò potentiales, hoc est illi annexas: vt puta quæ cùm nō integram habeant rationē iustitiæ, non directè ei subduntur, sed tamē propter aliquid vtriq; cōmune reducuntur ad illam. Ratio nanq; iustitiæ est esse ad alterū, cui æquale debito redditur: religio ergo cōuenit cum iustitia, quia est ad alterū, puta ad Deū: cui tamen nequimus æquale reddere. Atq; in hoc deficit à iustitia. Ad religionem autē spectant præcepta primæ tabulæ, quæ est virtus annexa iustitiæ. Pari ratione pietas quæ est ad parentes, quibus æquale reddere non possumus, est pars potentialis iustitiæ. Et similiter obseruātia: quæ est reuerentia hominibus ob virtutem exhibita. Nam neque virtuti æquale præmium reddi ab hominibus valet, vt. 2. Ethicorum est apud Aristot. Quare hæc virtus ad quartum præceptum reducitur: sicuti suprà in illo verbo adnotauimus, Leuit. 19. Coram cano capite consurge. Liberalitas autē alio poplite claudicat nē sit prorsus iustitia, nempè quòd in beneficijs conferendis versatur quę nō sunt debita: sicuti & gratia quæ nō ratione debiti, sed ratione honestatis beneficia repensat. Hæc ergo omnia reducuntur ad hoc præceptum. Iam enim superiori quæstione dictū est in Decalogo illa præcisè debuisse locari, quæ absque vllo sapientum officio elicere ex naturæ principiis ratio posset, nisi vbi nubila esset: hæc autem nonnullo sapientū adminiculo opus habent, quò plenè percipiantur, præterquàm quòd filiorum debitū ad parentes cunctis est mortalibus commune: reliqua verò, specialia: sub generali verò specialia militant. ¶ Ad secundum ad eundem propè modum respondetur, quòd ratio quare patriæ, & sanguine agnatis, atque alijs necessarijs nostris debitores sumus, parentes fuêre, qui nostali loco & sanguine genuerunt, & ideò cùm præcepta Decalogi vt dictum est, sint prima legis principia, abunde parentes pro cunctis nominati sunt. ¶ Et

Ad secundū argum.

Ad.3.arg.

eôdem reducitur solutio tertij argumenti, nempè quòd honor parentibus à cunctis filijs per se debetur, siue locupletes sint siue egeni. Sustentatio verò accidit vt debeatur dum parentes egent, ad ea autem quæ sunt per se ea reducuntur quæ accidunt. ¶ Ad quartum demum respondetur, congruentissimum, vt superiori quæstione exposuimus propositum fuisse huic mādato præmium longæuæ vitæ: transgressoriq́ue supplicium breuis. Vnde Pau. 1. ad Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis est: promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Nā cùm vitam à parentibus secūdùm Deum susceperimus, qui gratus illis est, meretur non solùm æterna potiri, verùm & temporalem sibi augeri: qui verò ingratus, illa orbari. Obidq́ue adeo Sol̄o, vt Cicero pro Sexto Amerino refert, nullum parricidijs supplicium constituit: cuius causam interrogatus respondit, se id neminem facturum putasse. Romani autem intelligentes, nihil esse tā sanctum, quod aliquādo non violaret audacia: supplicium in parricidas quàm maximè congruens excogitarunt: nempè vt in culeum insuti in flumen dejcerentur: vt his rebus omnibus de repente carerent: nempè elementis ac bestijs, ex quibus omnia nata esse feruntur. Videlicet nè cœlum viderent, nec solem, neq; verò aquam tangerent, neq; aerem ad respirandū, neq; terrę eius cadauera mandarentur, neq; adeò obijcerentur feris aut bestiis, nè videlicet tactu suo aut elementum aliquod aut bestiam polluerent, qui sese immanissimo scelere polluissent. At verò quoniam neq; præsentia hæc labentiaq́ue bona sub merito cadunt, neq; aduersa mala satis sunt ad expiāda piacula, fit vt Deus occulto iudicio quandoque sinat, vt & boni exiguo hoc præmio careant, & mali, supplicio: quippe quibus actiora in altero manent sæculo.

Ad.4.arg.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm sex reliqua præcepta conuenienti ordine, & modo tradantur.

DE reliquis sex præceptis satis suprà dictum est: sed nè ab ordine illa excludamus, arguitur quòd non sint sufficienter tradita. Primum sic: Alia sunt præter homicidium, adulterium, furtum, & falsum testimonium nocumenta, quę ciuibus inferuntur, diminutus ergo fuit numerus. ¶ Secundò.

Argum.1.

Argum.2.

do. Concupiscentia in nono & decimo præceptis aut accipitur ꝓ sensualitatis motu secundū illud Iaco. 4. vnde bella & lites in vobis? Nōne ex cōcupiscentijs, quę militant in mēbris vestris? aut ꝓ voluntatis cōsensu, vbi peccati ratio cōsummatur. & pariter virtutis ac meriti, secundū illud Sapien. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnū perpetuū: sed prior quidē prohiberi nō potuit quia naturæ corruptæ naturale est cū ratione pugnare: secundū illud Pauli, Video aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mentis meæ: aliàs sensualitatis commotiones essent mortalia peccamina: qđ est falsum. Secunda verò vno quolibet præcepto prohibetur. Qui enim prohibet homicidium, vnà prohibet & eius voluntatē. nihil ergo opus habuit peculiari mandato. ¶ Tertiò deniq;, Homicidium adulterio & furto grauitate antecellit: nō autē seorsum prohibita est eius cupiditas: nō ergo erat cur aliorum concupiscentiæ seorsum inhiberentur. ¶ A parte contra pugnat authoritas ipsa legis.

Argum. 3.

Conclusio responsiua. AD quæstionē post ea quæ superiùs explicata sunt perfacilis est respōsio, quæ vnica cōclusione cōtinetur. Sex præcepta debita ratione prohibitionis tenore posita sunt. *Probatio.* Probatur. Duæ sunt partes iustitię, facere bonum, à maloq́; recedere. Primū autem nō cunctis ꝓmittitur per se debetur sed personis certis: cui autē potissimū debetur, est Deus, & secundū illum parētes: sed tamē iniurijs & vi minimè lædere, omnibus debitum est: ob idq́; post primā tabulā quartāq́; mandatū, quibus ea præcipiūtur q̄ Deo parentibus q́; debentur, optimè nocumenta respectu omnium in vniuersum prohibentur. De distinctione autē, numero, ordine & traditione eorū, deq; singulorū grauitate satis superq́ue quęstione superiori dissertum est. *Scrupulus.* Quòd si de numero adhuc hæreas, cò ꝙ cū alia multa præterquā parentibus & consanguineis, alijs etiam debeātur, secundum verbum Pauli, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributū, &c. debuerint & alia adhiberi affirmatiua præcepta. *Solutio.* Respondetur qđ cùm Decalogus primordia solūmodo contineat legis, non docebat in ipso nobis tradi nisi ea quæ vniuersis mortalibus cōmuni ratione debita sunt: & talis est honor quē debemus parentibus. Ad reliquos verò nō vnà sed diuersis rationibus cōtrahuntur debita, & ideò non erat illis opus speciali præcepto: sed satis erat generalis iustitia quæ præcipit vnicuiq; ius tribui suum. ¶ Atq; per hoc documentum liquet id quod quæstione. 3. cōtra Burgensem super Leuit. 19. adnotauim⁹: qui cōtra sanctū Thomā, imò contra planā veritatem præceptum dilectionis proximi negat esse omnibus cōmune atque notissimum: propterea scilicet quòd amicitia non fuit philosophis comperta respectu omniū, sed tantùm respectu studiosorum. Est enim mens Diui Thomę & rei veritas, quòd cum præceptum dilectionis proximi includat, & benefacere, & non malefacere, prius est notissimū: nō quidem respectu omniū proximorū, sed respectu certi generis, scilicet, parentum: posterius verò respectu omniū, & ideò ex eodē principio solùm elicitur quartū ꝑceptū affirmatiuū, & reliqua negatiua.

Ad secundū argumētū.

ADprimum igitur argumentū respondetur quòd cùm nocumenta, atq; iniuriæ quibus alter in alterum nocuus & iniurius est non potuerint certo numero colligi, cōsultum fuit, ac perinde decorum, capita tantùm poni, quibus alia cohærent membra. Quicquid enim detrimenti alteri inferas, aut personæ illud impingis: & id rerum genus ad homicidium reducitur: aut personæ coniunctæ per modum libidinis: & hæc referentur ad adulterium. Damna autē in rebus data, siue per vsuram, siue per aliam fallaciam, omnia ad furtum propendent. Sicuti & iniuriæ omnes quibus infra verba peccatur: vt sunt mendacia, & detractiones, & verbales contumeliæ, ad falsum testimoniū. ¶ Ad secundum respondetur, nomine, concupiscentiæ non prohiberi sensualitatis insultus atque illecebras: sed voluntatis cōsensus, vbi subest peccatum, secūdùm verbum Christi, Qui viderit mulierem ad concupiscendū eam, iam mœchatus est in corde suo. Et quāuis vno quolibet ꝑcepto vna & res & eius cupido prohibeatur, expoſcebat tamen singularis necessitas, vt speciatim concupiscentia alienæ vxoris, atq; alienarum rerum exprimeretur propter rationem quam superiori quæstione, artic. 5. declarauimus, nempè quòd aliorum peccatorum obiecta non per se ad concupiscentiam illectant: sed ob alias affectiones cupiuntur: vt homicidium propter vindictam, quæ ex odio nascitur: & propter iram. Quare in illis sufficit res ipsas prohiberi: ea verò quæ ad concupiscentiam carnis & oculorum spectant, per se animum pelliciunt: atque adeò non solùm in abstinēdo ab illis difficultas est, verùm & nou a in

Universidad de Deusto
Biblioteca

refrenanda concupiscentia: ob idq; præter opus, consultum fuit & cupidines singularibus prohibitionibus interdici.

QVAESTIO QVINta, De præceptis ceremonialibus.

S. Thom. 1.2. quæst. 101. & 2. & 3.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ceremonialia præcepta quadrifida fuerint, scilicet sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiæ.

ETSI functio nostra fuerit Diuum Thomã explicando amplificare, tamen in his ceremonialiũ ac iudicialiũ quæstionibus diuersa erit. Adeò enim copiose & disertè cuncta ipse explanauit, vt ne queat doctrina eius vel extendi ampliùs vel elucidari. Igitur vt summatim cõpendiũ faciamus, primò quærit an ceremonialia quadrifida partitione diuidantur, scilicet in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Et *Primũ arg.* arguitur à parte negatiua. Si hac ratione distribuerentur, id maximè esset, quòd ceremonialia ad diuinum attinebant cultum, vt nomina ipsa sacrificiorum & sacrorum designant. Erant autem aliqua ceremonialia quæ nihil ad cultum Dei referre videbãtur, vt abstinentia ciborum quæ præcipiebatur Leuitic. 11. & abstinentia à vestimentis, scilicet nè vestem duobus contextam, hoc est lana & lino, vllus indueret, vt Leuit. 19. cautum erat; ergo non omnes ceremoniæ cultui seruiebant. ¶ Secundò si sacrificia illa, & *Argum. 2.* sacramenta, atque obseruantiæ alicui erant vsui accõmoda, maximè vt rerum aliquarũ essent figuræ, secundùm verbum Pauli, omnia in figura contingebant illis: id autem ne *Paulus.* quaquam legi congruebat; vt pote quæ vt *Augustin.* Augustin. 4. de doctrina Christiana author est, & suprà citatus Isidorus, manifesta esse debet & cunctis peruia: cùm illa quæ figurarum mysterijs tecta sunt, theatricam potiùs ænigmaticamq; repræsentationem præ se ferant, quàm legis claritudinem, haud ergo *Argum. 3.* decuit esse figuralia. ¶ Tertiò, legis syncera tas simplicitatis præceptorum amatrix est, multitudinisq; expultrix. Est enim præceptorum multitudo sarcina potiùs & ruinæ occasio, quàm adminiculum ad virtutẽ: secundùm illud Petri Actu. 15. Quid tentatis demum imponere iugum super ceruicẽ discipulorum, quod neq; nos, neque patres nostri portare potuimus? caueri ergo illa debuit ceremoniarum turba. ¶ Quartò ceremoniæ illæ, Christi erant vmbra & prognosticum: sacrificia autem abundè præsignabant Christum, qui secundùm Apostolum ad Ephes. 5. sacrificium se obtulit & oblationem & hostiam: in noua autem lege sacrificium ipsum altaris simul est & sacramentorum, idẽque potissimum, atque id ipsum dicitur sacrum, omniaque sacrificia & sacramenta sunt quædam obseruantiæ: non ergo opùs illa est quadrifaria distinctione. Aliàs deberent & alia superaddi membra: puta solennitates, oblationes, atque id genus multa. ¶ In contrarium autem est, quod lex illa de his omnibus meminit.

Argumẽ. 4.

AD quæstionem iuxta numerum argumentorũ quatuor cõclusionibus respõdetur. Prima est. Ceremonialia illa cuncta ad Dei cultũ pertinebant: sic enim quæstio. 2. tres præceptorũ ordines secreuimus, quòd moralia ex principijs naturæ, ceu conclusiones eliciuntur. Ceremonialia verò & iudicialia, non conclusiones, sed speciales determinationes sunt generaliũ præceptorum quæ arbitramentò quodam statuũtur. Ceremonialia quidem circa religionẽ quæ nos ordinat in Deũ, iudicialia verò circa pacem & tranquillitatem ciuium secundùm charitatem proximi. Est enim naturale præceptum vt Deus colatur. Quòd aũt hoc vel illo modo, arbitramentum est humanũ vel diuinum sicuti ait Aristo. 5. Ethico. Litare enim hæc aut illa animalia, nihil natura sua refert nisi quia lege positum. ¶ Secũda conclusio. Cultum illum diuinum in lege veteri cõdecens fuit prognosticam figurã Christi eiusque Euangelicæ legis prætulisse. Probatur. Sicuti homo, & anima cõstat & corpore, ità & cultus tam interior est quã exterior: secundum illud Psalm. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et sicut corpus ad animam relatum est, sic & exterior ad interiorem refertur. Cultus autem animæ in hoc positus est, vt Deo suo coniũgatur: ob idque secundùm diuersam eius cõiunctionem diuersum esse cõgruit externũ cultum. Quo fit vt in statu sempiternæ beatitatis, vbi anima secũdum intellectum atq; effectum Deum habet præsentem, nullo opùs

Prima conclusio.

Aristo.

Secũda conclusio.

Probatio.

pùs sit vmbratili figuratiuoq; cultu, sed omnia perficiũtur laude: secundũ illud Esai. 51. Si gaudium & lætitia inueniuntur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In statu autem præsentis vitæ, vbi absentes ab illo cõspectu exulamus, necesse habemus radijs eiusdem diuinæ vieritatis sub sensilibus figuris illustrari: vt primo capit. Cœlest. Hier. author est Dionys. Diuersimodè tamen secundùm diuersum statum conditionis humanæ. Nobis quippe sub lege degentibus Euangelica, qui et si veritas ipsa non per se elucescat: tamẽ via iam patula est, & p Christũ reuelata, nullis allijs operæpretiũ est figuris, quàm æternę illius beatitatis quę nos etiamnum futura manet. Veterem autem populum, cui non solùm diuina per se veritas, verùm & via quæ futurus erat Christus, vti ad Heb. 7. ait Apostolus, nõdũ erat ꝓpalata, quàm maximè decebat in illo versari exteriori cultu, qui non solùm figura esset sempiternæ veritatis in patria contuẽdę, verùm & Christi etiã qui futurus erat via, veritas & vita: nempè vt tam diuturno tãq; celebri rerum vsu populus ille assuetus & admonitus venientem posteà veritatẽ prõptissimè reciperet. Vnde Paul. ad Hebręos. 10. quò discrimen antiquæ legis & nostræ insinuaret, vmbram, inquit, habens lex (scilicet vet⁹) futurorũ bonorũ, non ipsam imaginem rerum: videlicet qualẽ nos habem⁹. Elongatior enim à veritate est vmbra, quã imago, quę eã germanius exprimit. ¶ Tertia conclusio: Condecens etiam fuit vt non vna tantùm ceremonia, sed multiiuga earum varietate populus illi occupatus esset, diuinoq; cultui mancipatus. Congruitas enim huius tam ex iniquorum necessitate q̃ ex iustorum perpenditur. Illi enim qui ad idololatriam procliues erant quoniam idololatrarum superstitiones multifidæ erant, necesse habebant ecõtrariò ceremoniarum multitudine instrui, vt in illis occupati non illa auẽrent quæ inter Ethnicos cernebant. Sed & boni atque ad diuinorum contẽplationem accliues, nihilominùs congeminatis ceremonijs erant imbuendi: tum vt assiduitate illa in diuina contemplatione persisterent, & varietate recrearentur: tum etiam vt Christi multiuga mysteria multiplici ceremoniarum cultu identidẽ prospectarent. ¶ Quarta conclusio, Et si variæ fuerint multiplicesq; priscorum ceremonię, ad quatuor tamen capita reducuntur, quæ sunt sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantiæ. In cultu nanque tria est considerare. Primũ quidẽ in quo eius substantia posita est: videlicet sacrificium, quod in Dei reuerẽtiam offertur. Secundò instrumenta: vt templum, vasa, aliaque eiusmodi. Et hæc dicuntur sacra, hoc est anathemata: puta diuino cultui mancipata & consecrata. Tertiò, cultores ipsi in quibus duo dignoscuntur: videlicet consecratio vel totius populi, vel singularium ministrorum. Et hæc sunt sacramenta, quibus vel populus sanctificatur, vel consecrantur ministri. Et rursus singularis eorum habitus & famulatus: quo ab exteris secernuntur, qui non sunt eiusdem religionis, tum quantum ad cibos, tum etiam quantum ad vestimenta. Atque hæc dicuntur obseruantiæ. Hæ igitur quatuor species sub vno ceremoniarum genere concluduntur.

Dionys.

Paulus.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

Ratio conclusionis.

ET per hæc patet argumentorum solutio. Ad primũ enim respondetur quòd illa ciborũ abstinentia vestimentorũq; habitus ad diuinum cultum conferebant. Non quidem per se primò vt sacrificia, sed quasi præparatoria ornamenta: quamobrẽ sub genere etiam ceremoniarum continentur. ¶ Ad secundùm respondetur, quòd diuinorum arcana non sunt quibuslibet inuulganda. Quocirca à musitãdo atque à labio rum compresione mysteria dicũtur. Aliàs, vti Christus admonuit, esset margaritas porcis inculcandas proijcere. Nam quæ homo non capit, illicò spernit. Ob idque figurarum schemata & rerum typi non sunt scripturæ sanctæ incongrui. Imò sicuti in theatris homines sensili repræsentatione cõtuentur quæ nudo intellectu capere nequeunt: sic & in scriptura est operæpretium. ¶ Ad tertium respõdetur quòd sicuti ęgroto corpori dum vna non sufficit medicina, alia ac subinde alia adhibeẽ, ita & in illis ceremonijs, q̃ vt suprà diximus, de se non iustificabant, sed egena erant & infirma elemẽta, fieri necessariũ erat. Et ideò tanquàm sapiens legislator consultiùs Deus duxit transgressiones aliquas multitudinis ceremoniarum permittere, quã vt si otio populus ille vacaret, in idololatriam collaberetur. ¶ Ad quartum denique iam reddita est ratio distinctionis illorum quatuor. Nostrum enim sacrificium Christum ipsum continet: quod est proinde sacramentum: non sic autem sacrificia veteris legis. Ideoq; alia erant sacramenta, quibus suo gradu purgabatur expia

Ad primum argumen.

Ad secundũ argum.

Ad tertium argum.

Ad quartũ argumẽtum

Universidad de Deusto
Biblioteca

baturque populus, atque alia sacrificia. Item solennitates quodammodò ad sacra pertinebant: sicuti templa sacra. Offerebantur enim sacrificia, sicut in loco certo, ità & statis temporibus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm singulis istis ceremoniarum speciebus reddi possint legitimæ causæ.

SVbsequitur in secundo articulo vt de causis ceremoniarum cursim saltem dicamus. Quæritur ergo an causas habuerint vllas. Et arguitur à parte negatiua. Super illud ad Ephes. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, ait glossa, decretis Euangelicis obsid esse euacuatas obseruantias antiquę legis, q̃ ex ratione sunt: illæ ergo per cõtrarium sensum ratione carebant. Præsertim quòd si ratione pollerent, moralia fuissent. Nam quicquid ratione cõstat, ex principijs naturæ deducitur, ex quibus morales præceptiones oriuntur. ¶ Secundò arguitur, quòd saltè nullam habuerint literalem causam. Enimuerò si ceremoniæ vniuersæ nõ nisi signi, figuræque rationem habebant, non aliain illis existebat ratio, quàm per res illas futura præsignare, atque adeò nullam habebant causam quæ secundùm primæuum significatum literæ existeret. Idque ex ipsis legis verbis cõfirmatur. Nã si qua erat ceremonia quæ causam haberet literalem, maximè vel circuncisio vel Phasę Paschæ. De priori autem legitur Gene. 17. Vt sit in signum fœderis inter me & vos. De posteriori verò. Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: ergò alia multò minùs habebant literalis causæ. ¶ In contrarium autem est q̃ non solùm sacramenta & sacrificia figuram gerebant Christi, verùm & historiæ ipsæ: vt transitus maris rubri, peregrinatio deserti, atque id genus reliqua. De his quippe ait Paul. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram cõtingebant illis: sed in historijs præter mysticum intellectum in erat etiam literalis: ergò & ceremoniæ causam habebant literalem.

Primum argum.

Glossa.

Argum. 2.

Paulus.

AD quęstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior: vniuersus ceremoniarum ritus Mosaycæ legis ex debito fine ducebat suas causas. Conclusio hæc in comperto cuicunq; est qui crediderit legem illam opus fuisse Dei: quòd suprà cõtra Manichæos iam constitutum est. Nam cũ deus cuncta sua sapientia gubernet, sapientis autem secundum Philosophum. 1. Metaph. sit res ordinare, fit vt quæcunq; à Deo ,pcedũt vt Apostolus ad Roma. 13. inquit, ordinata sint: ordo autem cuiusque rei duo exigit: priùs vt debito sit fine instituta. Nam illa q̃ vel non serio fiunt, sed iocò: vel non consultò, sed præter finis intentionem eueniũt, ob defectum ordinis ad finem, dicuntur inordinata & temerè facta. Secundò etiam oportet & id quod ad finem quempiã refertur, proportionem ad illum habere debitam. Quemadmodum enim. 2. Physic. ait Arist. formam dentatæ serræ ex fine sumi, sic in practicis mediorum ratio ex fine ducitur. Igitur cùm lex opùs sit diuinæ sapientię, fit vt vtrunque rationis ordinem habeat. Quapropter Deutero. 4. Hæc, inquit author ipse legis, est sapientia vestra, & intellectus coram populis. ¶ Posterior cõclusio. Nullam credibile est fuisse ceremoniam antiquæ legis, quæ non habuerit vtrunque sensum & causam: nempe & literalem & mysticam. Ad cuius intellectum notandum est, vt inter proloquia super Matth. fusiùs explicuimus, sensum literalem & mysticũ sic differe, quòd literalis est quo literæ ex sua institutione vel primæua vel metaphorica res ipsę significant: mysticus verò est quem res per literas significatæ rursus significant. Exempla sunto. Historia illa Genes. quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla & alterum de libera, ad literam res gestas enarrat. Rerum autem historia Paulo ad Gala. interprete, duo per allegoriam significabat testamenta. Rursus illud Esai. 7. Ecce virgo cõcipiet, &c. in sensu literali proprio conceptũ prænuntiebat Deiparæ Virginis. Illud autem cap. 11. Egredietur virga de radice Iessę & flos de radice eius ascendet: in sensu itidẽ literali, sed tamẽ improprio, hoc est per metaphoram, eundem Virginis partum significabat. Sed virga Aaron, quæ vt refertur Numer. 17. effloruit, in sensu mystico & allegorico typus erat & figura eiusdẽ rei. Hoc præhabito interpretamẽto probatur cõclusio. Cultus antiquę legis hoc, vt suprà dictũ est, à nostro differebat, quòd noster nõ est vmbratilis, tametsi imaginẽ gerat triumphãtis Ecclesiæ: ille verò ad duos erat institutus fines, nempè & ad exhibendũ Deo honorem debitum, & ad prænuntiandũ futurum Messiam. Quemadmodùm enim prophetarũ oracula

Prima conclusio.

Philosophi.

Paulus.

Aristo.

Vltima conclusio.

Discrimẽ inter sensum literalẽ & mysticum.

Probatio cõclusionis.

Suadetur cõclusio.

racula prædicationes futurorũ erant: sic & tota legis illi⁹ historia nihil aliud apparebat quã theatrũ quoddãvbi futurorũ comœdia agebatur. Hinc ergo fit totum illũ ceremoniarũ apparatũ, & causam habuisse sensumque literalẽ, sed ad euitandã idololatrię impietatem, siue ad cõmemorãdũ beneficium aliquod: vt obseruatio sabbati. Et prætereà figuralem. Quẽadmodum esus agni & beneficij liberationis ex Aegypto præsagiũ vmbraq̃; erat, & occidendi Christi figura.

Ad primum argumẽtũ. ADprimum igitur argumentũ respondetur, eatenùs ceremonias illas cũ nostris collatas censeri nõ habuisse rationem. Quod natura sua nihil referebant: impertinens enim erat hęc aut illa mactari animalia vestemq̃; non texi ex lino & lana: sed totã causam habebant ex institutione. Lex autẽ nostra, quia in charitatis officijs posita est, à natura ipsa rerum rationem ducit. Ob idq̃; illa non dicuntur moralia: nõ quòd nullam habuerint rationem, sed quòd eorum probitas & laus nõ fuerit de natura rerum deprõpta. ¶ Ad secundum respõdetur quòd sicut sensus metaphoricus nihilo minùs est literalis, quàm proprius: quia vterque per literam significatur, sic quòd res institutæ sint ad beneficium cõmemorandum, non tollit literalem sensum. Quapropter nil vetat, quo minùs causa literalis circũcisionis illa fuerit, vt monumentũ esset fœderis pacti cũ Abrahã, causaq̃; esus agni, vt esset memoria liberationis populi: licet per allegoriã aliquid præter eà in nostra futurũ præmonstrassent. Causas ergo vtriusq̃; generis doctissimè ac locupletissimè diuus Thom. sigillatim in singulis ceremoniarum enarrat. 2. quæst. 102. art. 3. & tribus sequentibus: discurrẽdo per quatuor suprà dispositos ceremoniarũ ordines: sacrificiorum enim literalis causa duplex erat: videlicet vt per illa mens humana in deũ subleuaretur ad repensanda beneficia de eius largitate susceptа, ideoq̃; offerebatur genus ferè omne victualium, nempè animalia, panis, vinũ, oleum, & mel. Thus prætereà & sal quibus nos Deus pascit: secundùm illud 1. Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quæ ẽ manu tua accepimus, dedim⁹ tibi. Sed quia donorum omniũ maximũ fuit Christus: sic enim Deus, vt est apud Ioan. dilexit mũdum vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum nõ pereat, sed habeat vitam ęternã: causa mystica illorum sacrificiorum idem erat Christus. Vnde ad Hebr. 10.

Ad secundũ argumẽtũ.

D. Thomas.

Duplex causa literalis sacrificiorũ antiq̃ legis.

sacerdos veteris legis eãsdem proferebat hostias, quæ nunquã possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum. Offerebantur autẽ ex animalibus tres quadrupedũ species, scilicet, oues, boues, & capræ. Ex auibus verò turtur & colũba: sed ex piscibus, quia extra aquas viuere nequeũt, nullus reputabatur sacrificio idoneus. Occidebantur autẽ in figuram Christi, qui in cruce erat immolandus. Quare & modus præscribebatur occidendi, vt à Gentilibus differrẽt. Offerebanturq̃;, tũ vt holocausta in honorẽ Dei, tum etiam ad expianda peccata, eundemq̃; ipsum pacãdum ac propitiandum. Vnde illæ dicebantur hostiæ pacificæ, hæ verò pro peccato. ¶ Sacro rum quoq̃;, nempè templi, vasorũq̃; ac solẽnitatũ, in quibus sacrificia offerebantur, causa quoq; vtraq; assignatur scilicet, tam literalis quã mystica. Habuit enim populus ille quando per desertum vagabatur portatile tabernaculum: posteà vero in possessionem missus terræ promissæ, tẽplum. Nam ad literam neque oberrantes fixum habere poterant templum, neq; quiescentes decebat tabernaculum habere mutabile. Sed quãtum ad figuram, tabernaculũ significabat militãtium peregrinantiumq̃; in hoc mundo Ecclesiam: templum verò sempiternũ cœlestiũ cœtũ. Vbi sicuti neque in extructione templi nullus vel mallei fonit⁹ vel securis audiebatur, nullus erit luctus neq; clamor neque strepitus, sed quẽadmodũ in hac militia, charitatis iustitiæq̃; officijs ac pœnitentiæ fructibus per Dei fauorem se quisque exercuerit, dolueritq̃; & expoliuerit: sic omnes diuina dispositione collocabũtur. ¶ Quòd autem non nisi vnicum illis tẽplum cõcessum fuerit, rationẽ sanctus Thom. assignat, vt à diuersis locis atq̃; aris diuersorum Deorum, quos ethnici colebant abstinentes, vnum verum profiterentur. At verò subticenda alia non est, quam Chrysost. in homi. aduersus Iudæos diserte meditatus est. Prohibebãtur enim pascha & festa nisi Hierosolymis vnoque templo celebrare, vt Deuterono. 16. & apud Iosephum lib. 3. cap. 13. constat: eam inter alias ob causam, vt eodem posteà per Titum & Vespasianum diruto, neq; vnquã deinceps reędificato, palam fieret legem illã cessasse. Hac enim de causa dum in Babylone captiui rogarentur Hebræi sua celebrare festa, respondebant. Quomodo cãtabimus canticum Domini in terra aliena? quasi di-

Aliarũ tẽpli secundũ Chrysost.

Iosephus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerent. Nefas nobis est alibi quàm Hierosolymis solẽnitates nostras peragere. Id nunc ergo si meditarentur Iudæi, facilè adducerẽtur vt crederent legẽ illam esse abolitã: quippe cuius sacrificia, sublato templo, antiquata sunt. ¶ De vasis candelabrisq; ac reliquis vide apud S. Thom. ac subinde de solẽnitatibus: quę præter quotidianũ festũ quo mane & vespere immolabatur agnus, vt Num. 28. & 29. legitur, septem erant: videlicet, sabbatum heddomadibus singulis. Et Neomeniæ in singulis mensiũ initijs: & solẽnissima celebratio paschalis agni, q̃ fiebat in memoriam liberationis de Aegypto. Et quinquagesimo inde die Pentecoste, in memoriã datę legis. Et quinta festum tubarũ in mense septimo, scilicet Septẽbri. Nam Martis erat primus, in memoriã liberationis Isaac per arietem, quẽ Abrahã vidit inter vepres, vt legitur Genes. 22. cornibus hærentẽ: illa quippe cornua tubis illis referebant. Et festũ scenopegiæ: hoc est tabernaculorũ, ad commorandum beneficiũ diuinæ protectionis per desertum. Ac demum septimũ collectarum festum: quãdo scilicet colligebãtur expensę diuino cultui necessariæ. ¶ Tertio loco & sacramentorũ quoq; causas est ambas facilè assignare. Nam per circumcisionẽ totus populus ab originali mundabatur insti tuebaturq; ad Dei cultũ. ¶ Quare & quod nobis baptismus, illis erat circumcisio: nempe legis, pfessio. Mox succedebat esus agni paschalis, quo nostrũ refectionis sacramentum significabatur. Et prętereà victimarum solutio, esusq; panum ppositionis, quæ peculiaris erat sacerdotũ cultus atq; in figurã aliorum quę nobis sunt sacramenta, erãt purificationes & ablutiones. ¶ Demum neque obseruantiarũ scilicet ciborum delectus ac vestium tam populi quã sacerdotũ, deerant suæ causæ, siue literalem cõsideres, siue mysticam: hęc autẽ omnia peregregia mẽtis attentione vigilãtissimaq; diligentia & explicatione diu Tho. loco citato edisserit. Quapropter cũ nihil nos ei lucis adhiberevaleam molestię potiùs oneriq; lectori essem q̃ oblectamẽto si lõgiorẽ hic morã traheremus.

S. Thom.

Numerus ue terum solennitatũ Sabbatum, Neomenia, Pascha.

Pentecoste.

Festum tubarum.

Festum Scenopegiæ.

Festum collectarum.

Causæ sacramentorum.

Causę obseruantiarum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm legis antiquæ cremoniæ, uel ante legẽ exiterint, uel sub lege iustificarent.

SVbsequitur vt de ceremoniarũ tam tẽpore quàm virtute considerationem superioribus adiungamus. Arguitur enim quòd ceremoniæ fuerint ante legem. Primùm quòd vt legitur Genes. 4. Cain & Abel obtulerũt munera domino: quod genus sacrificij erat atque holocaustũ in honorẽ Dei. Itẽ & Noẽ vt legitur Genes. 8. & Abraham, vt habetur ibidem cap. 22. Et quantũ ad sacra, Abrahã etiam Genes. 13. & Iacob Genes. 28. extruxerunt altaria. ¶ Item tertiò: circũcisio quæ fuit sacramẽtorum summũ ante legem datã præcepta fuit Abrahæ Genes. 17. & Melchisedech in lege naturæ, vt legiur ibidem ca. 13. erat sacerdos Dei summi. ¶ Preterea q̃ sub lege ceremoniæ illæ iustificarent, videtur colligi ex illo Leui. 10. Quomodo potui placere domino in ceremonijs mente lugubri? Vbi Aaron excusauit se apud Moysen quòd propter mœstitiã occisorum filiorũ non poterat sacrificio suo Deo placere. Colligitur ergo contrarius sensus, quòd aliquãdo placebat. Qui autem Deo placet, iustificatur apud ipsum. Accedit q̃; & verbum Dauidicum: Lex domini imm̃aculata cõuertẽs animas. ¶ In cõtrariũ autẽ est Apostolus ad Gala. 2. Si data esset lex quæ posset iustificare, Christus gratis mortuus esset, id est sine causa. Quod blasphemũ esset concedere.

Tertium.

Quartum.

AD quæstionem quatuor conclusionibus respondetur: dummodò duo ante legem discernamus tẽpora: scilicet q̃d Abrahę ãteceserit, & q̃d ab ipso vsq; ad Moysen successit. Duæ enim illæ ętates quæ defluxere ab orbe condito vsque ad Diluuiũ, & inde vsque ad Abraham, statum Gentiũ continebant merè naturalem: nam cum Abraham cœpit Deus peculiariter de salute humani generis tractare. Sit ergo prima cõclusio. Nulli fuerunt vnquã mortalium qui bus non suæ essent diuini cultus ceremonię & ritus. Non in quam autoritate positę supernè diuinæ legis, sed ratione naturali magistra. Cùm enim natura genus nostrũ doceat Deum esse cõlendum, inde diuersæ nationes diuersos cultus pro ratione suæ fidei quam de ipso concipiunt, instituunt. Sicuti ex instinctu quo illęctantur ad quietum statum reipublicæ, iudicia quoque legibus sanciunt. Iam enim sæpe suprà dictum est, ceremonialia & iudicialia non concludi ex primis principijs naturæ sicuti moralia, sed arbitramento humano cõstitui. Atq; inde fit vt cùm ius naturæ atq; gentium idem sit apud omnes, ceremonialia tamen ac iudicialia non sint nisi varia. Et cùm cultus non nisi per sacerdotes administretur ac dispensetur,

Prima conclusio

Ratio conclusio.

tur, iuxta verbũ Paul. Hebræ. 8. Omnis pontifex ad offerendũ munera & hostias cõstituitur: nulla fuit perinde natio q̃ suos nõ haberet sacerdotes. Quod quidẽ sacerdotiũ vel iure primogenituræ succedebat, vt de Melchisedech fertur, qui fuit Sem primogenit9 Noe: & in historia Iacob adnotatur, quiab Esau primogenito ius primogenituręq; ob id coëmit, quòd sacerdotiũ illi, tametsi minori, Deus tribuerat: iuxta illud Malachiæ. 1. Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui. Quin verò nõ esset futilis cogitatio, si & hanc quoque causam meditaremur indignationis Cain aduersus fratrem, quòd cùm ipe esset maior natu, ac perinde legitimus sacerdos, nihilominùs fraterna oblatio p̃ sua haberetur deo grata. Inter Romanos autẽ non ità constat iure primogenituræ sacerdotes succesisse: nam creabantur à populo. Et de Aegyptiorum insuper sacerdotibus retulit historia sacra Genes. 41. Quod autẽ de cultu affirmamus, de quatuor subinde ceremoniarũ speciebus intelligimus. Habuit enim vnaquæ libet gens sua sacrificia quibus diuinum honorem profitebantur: suaq; altaria, & aras, & lucos eisdem sacrificijs sacratos. Insuper & sacramenta: saltem illud cõmune quo ab originali se & suos pueros emundabant. Nõ inquam sic cõmune, vt vnum esset cunctis gentibus: nã cùm illud neq; diuinitùs fuerit toti orbi reuelatum, neq; ex principijs naturæ illatũ, cùm originis labes, vt. 1. libr. de natura & gratia diximus, non fuerit naturaliter cognita: sed erat ceremoniale, cõsequens fit vt non fuerit idem apud omnes: sed vbi ratio naturalis suam obtinebat lucem, oblationes institutæ erant pro paruulis. Vbi verò erat obnubilata, nullũ habebãt tale sacramentum. ¶ At hæc & suas quoq; religionis obseruantias vnaquæq; natio habuit: vt ethnicorum quoq; historiæ perpetuę memoriæ prodiderunt. ¶ Quin verò secunda subnectitur cõclusio. Supra naturalẽ instinctũ fuerunt insuper nõnulli proceres inter gentes quibus præclariùs diuinus radius affulsit. Vt de Iob nos confitemur, vt de Sibyllis, & de Hermẽte Trismegisto traditur: quorum vtique sapientia eiusmodi ceremoniæ instituebantur. Hæc nihilominùs, quia non diuina lege scripto sancita erant, nõ simpliciter censentur ceremoniarũ nomine, sicuti sacramenta scriptæ legis. ¶ Et per hoc respondetur ad primũ argumentorũ ordinẽ de Cain & Iacob & Abrahã, præterquã ad illud circuncisionis, quod quidẽ sacramentũ fatendum est, non pertinuisse ad legem scriptam quantũ ad eius institutionẽ, sed quãtum ad eius tantùm obseruãtiã. Nam institutũ fuit ætate Abrahæ multò ante Moysen. Vnde Christus Ioan. 7. Non ex Moyse est circuncisio, sed ex patribus. ¶ Tertia conclusio: Sacramenta legis veteris à solis carnis sordibus & quas dicũt, irregularitatibus corpus emũdabant: non tamen à culpis animam. Erant quippe legales immũditiæ plurimę, vt puta leprosus, & qui morticiniũ tãgeret, & puerpera, & quæ profluuiũ sanguinis pateretur: & similes, in quorũ ablutionẽ illa erãt sacramenta instituta: ob hoc enim appellat illas Paul. ad Hebræ. 9. iustitias carnis quæ vsque ad tẽpus correctionis imponebãtur. Nã sanguis, inquit, hircorum & taurorum, & cinis vitulæ alpersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Secundũ aũt conclusionis membrũ vltimo articulo quæstionis tertij attactum est. Illic enim rationẽ ostendimus cur præcepta moralia illius legis non iustificabant: in quo & nostra cum illis conueniunt: id est per se non remittebant peccatoris delicta: quoniã opera sunt naturalia: remissio verò peccatorũ per gratiã Dei fit supra naturam. Illius tamen nostræq; legis sacramenta hoc distant, q̃ cùm Christus tunc nondũ fuisset passus, cuius mors fons perennis est totius gratiæ, sacramenta illa non erant instrumenta, quibus realis passio applicaretur: sed applicabãtur per fidem per modum finis, in quẽ omnia illarum opera referebantur. Ob idq; nõ circuncisio, sed fides p illam protestata sanctificabat. Neq; oblationes hostiarum, sed eadem ipsa fides, secundùm illud Leuit. 4. & 5. vbi dum earundem oblationũ habetur mẽtio, subditur: Orabit pro eo sacerdos & dimittetur ei. Quasi noxia non sacrificiorum vi, sed per fidẽ & Dei gratiã condonaretur. Et ideo appellabat ad Gala. Paul. sacramenta illa, infirma egenaq; elementa. Nempe q̃ non illa, sed fides iustificabat. Atque hoc mihi Paul, illo verbo docuisse videtur, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ostẽdit inquã quemadmodũ iustitia illius legis non circũcisione, quæ Abrahæ præcepta fuit, sed fidei nitebatur per illam professæ. Nobis autem passio iam exhibita per sacramenta applicatur: quibus ideò ceu eius instrumentis iustificamur. At verò gratia illi iustificati, pinde atq; nos, per cuncta legum opera merebantur,

Tertia conclusio.

Paulus.

Secunda cõclusio.

Ad primum argumẽtũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebãtur, seu ceremonialia essent moralia, seu iudicialia. ¶ Quarta conclusio: Expurgatio illa sacramentorũ illius temporis à lue corporalium sordium, & si rationem aliquã haberent naturalem, tamen potissima erat in nostri mysterio posita. Literalis inquam in leprosis atq; alijs qui venenosis morbis infi ciebantur, erat vt eorum caueretur cõtagio. Hac enim ratione è castris pellebãtur, neq; recipiebantur, nisi iudicio sacerdotũ essent mundi. Illi autem qui morticiniũ tãgebant, licèt nõ ejcerentur è castris, propter horrorem, tamen non admittebantur in templo, nisi loti. Attamen princeps profectò causa fuit præmonstrare mundationem per Christum futurã à peccatorũ tabe: vt Apostolus ad Hebrę. 7. vsque ad. 10. latè disserit. Est em in illo ritu complura animaduertere, quę ni si figura essent nostri, pro miraculis haberẽtur. Primum leprosorum, aliorumq; contagione laborantium frequentia: qualis nõ est inter nos. Mox diuina cura impensaq; cautio in illis abigendis atq; euitãdis. Tertiò, q illorum iudiciũ sacerdotibus esset mãdatũ, sine quorũ sententia non admitterentur in templũ. Quod Christus adeò duxit sanctũ, vt quibus ipse medebatur, ad sacerdotes nihilominùs remitteret. Cùm tamen negotiũ illud Medicorum potiùs quã sacerdotũ munus esse videretur. Atque eò potissimum, q ceremonię illæ nullam vim habebant naturalem curandi lepram aut sanguinis fluxũ. Quin verò non adhibebãtur quousq; leprosus mũdus iam censebatur. Sic enim audiendum est verbũ Leuit. 14. Hic est ritus leprosi quando mundandus est, id est quando iudicandus est esse mundus. Subsequitur nanque. Cùm sacerdos egressus de castris inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei q purificatur, id est, pronũtiatur esse sanus, vt offerat &c. Quare non constituebantur vt medici ad sanandum, sed vt iudices ad ferendum sanitatis sententiam: in quo ideo credẽdi sunt testimonio medicorum fuisse vsi. Quare leprosi non nisi naturali via sanabantur & medica opera. Rarissimè aũt per miraculũ: vt de Maria Moysis sorore legit. Nu. 12. quæ septem diebus cooperta fuit lepra vt niue. Quod enim vulgari opinione fert, quando sacerdotes errabant iudicantes quẽpiam non esse leprosum, tunc, licèt non virtute oblationis, tamen beneficio Dei eũ miraculose sanari, apocryphum est. Ille ergo sacramentorum ritus ad significãdum munus Christiani sacerdotij in expiandis piaculis fuit institutus. ¶ Ad postremũ igitur argumentum respõdetur quòd opera legis si ex gratia fiebant, tanquàm deo placita conuertebant animas: tamen legales ceremoniæ neque adhibebantur ad mundandum corpora, neq; ad animas purificandas.

Quarta conclusio.

Paulus.

Per plura reperies in ritu ueteris legis q̃ nisi figura esset nostri, pro miraculis habentur.

Ad postremum argu.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ceremoniæ ueteris legis sic in Christi morte cessauerint, ut inde citra mortale crimen nequeant obseruari.

Primum argum.

SEquitur in hoc quarto articulo de ceremoniarũ abolitione. Et arguitur q ceremoniæ illæ cessare nõ debuerint i morte Christi: ita vt deinceps citra mortale crimen nequeant obseruari. Legitur Baruch. 5. Hic est liber mandatorum dei, & lex quę est in ęternum: in qua tamen legum ceremoniæ etiã comprehendebantur. Id item documento Christi cõprobatur: qui etiam dum legem nouam prædicabat, leprosum mundatũ (vt modò dicebamus) quasi veteres ceremonias approbãs, ad legales sacerdotes remisit. Præterea ceremoniæ antiquæ, vt dictum est, nõ modò mysticas, verùm & literales causas habebant: illa ergo ratione erant permansuræ.

Secundum.

¶ Secundò arguitur, quòd post ipsum euangelium licet illa seruare. Apostoli quos post confirmationem Spiritus sancti ex alto nõ est credendum peccasse, more seruârũt prisca legalia. Nã, vt legitur Act. 16. Paulus circuncidit Timotheum. Et vt. 21. cap. habetur, consilium auscultans Iacobi assumptis viris purificatus est. Et Petrus, vt ad Gala. 2. idem Paul. refert, subtraxit se Gentiliũ consortio: de quo non veretur affirmare Paul. eum vt reprehensibilem insimulasse. Quin verò vt Act. 15. memoriæ proditum est, Apostolorum concilium imposuit Ecclesiæ, vt abstinerent ab immolatis simulachrorũ, & sanguine, & suffocato, quæ inter ceremonias illius legis habebãtur, ergo nefas Christianis non est illiusmodi ceremonias obseruare. ¶ In contrarium tamen est admonitio Apostoli ad Galat. 5. Si circũcidimini, Christus nihil vobis proderit: Christi autem redemptioni obicem ponere, non potest non esse lethale peccatum: ergo circuncidi aliasq; subinde ceremonias facere post Christi passionem, peccatum est: idemq; graue, vt pote Christo iniuriosum.

SVperiores articulos: tũ q prolixum postulabant sermonẽ, tũ præcipuè q apud D. Tho. optima erant & luce conspersi, & amplificatione ditati, curtim perfunctorieq; tetigimus: hic autem ampliorẽ exigit scholasticam disputationẽ: cui ideo explicãdo impensiorem nauabimus operam. Ad plenam ergo quęstionis responsionem quatuor sunt cõclusiones necessarię. Prima. Lex Moysi per legem Christi cessare debuit, atque adeò omnino cessauit. Conclusionem hanc multis in locis asseruit Paul. Cui Deus inter Apostolos negotium interpretandi legem veterem potissimè demandauit: vt ad Hebræ. 7. Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat. Et capit. 8. Nouum testamentum veteravit prius. Et ad Ephes. 2. legem mandatorum decretis euacuans.

1. Cõclusio.

Paulus.

Paulus.

Ratio conclusio.

¶ Sed non opùs est in articulo fidei testimonia multiplicare. Rationem autem iam suprà art. 2. aperire cœpimus inter reddẽdum rationẽ, cur debuit lex illa esse figuralis. Cũ enim exterior cultus causa interni declarandi, ac proficendi sit institutus, secundũ tripli cem statũ trifarius est cultus. In patria nãq;, vbi nihil speratur futurũ, nihil opùs est cultu futurorũ prognostico. Legi verò euãgelicæ, cui præsens est Christus, qui nobis illuc cõmuniuit viã, ille tantũ cõpetit, qui imaginem illius triũphantis Ecclesiæ gerat, quo fide & spe tẽdimus. Sed tamen antiquis, quibus nõ præsens, sed promissus Messias erat, ille cõgruebat cultus, qui vmbra illius esset, per quę erant ad eandẽ beatitudinẽ ꝓmouẽdi. Quo vtiq; assueti idonei essent atq; prõpti ad ipsum suscipiendũ. Igitur sicuti præsente veritate cælesti fides ꝓrsus speq; cessabit, atq; adeò figuralis noster cultus: ità p̃sente veritatis Sole, nempè Christo, necesse fuit eius vmbram aboleri. Enimuerò lex illa non erat in perpetuũ posita, sed quousq; veniret plenitudo tẽporis, vt autor est ad Galat. Paul. Quare vt lib. 1. quæst. vlti. diximus, ille vnus est sensuum Christi in illo verbo, Nõ veni soluere legẽ sed adimplere: id est nõ veni illã abrogare, aut infringere, aut tollere, quasi esset perpetua: sed adimplere, id est, ad cõplendum tẽpus quousq; erat posita, perficiendasq; veritates quarũ gerebat vmbras, vt exoleuisse noscatur. ¶ Secũda conclusio. Non modò lex quantũ ad ceremonialia, & legalia cessauit, verùm si vim illius obligatoriam spectes, tota tũc tẽporis antiquata fuit. Enimuerò absq; vllo exceptionis modo ait Christus, trãslato sacerdotio, translatam esse legem: & nouũ testamẽtũ prius inueterasse. Et Christus simpliciter dixit, Consummatũ est. Hanc secundã conclusionẽ in hoc subiecerim, vt plana fiat intelligentia illius vulgati axiomatis. Lex cessauit quantũ ad ceremonialia & iudicialia: nõ autẽ quãtũ ad moralia. Etenim si hunc sensum inde hauseris q obligatoria vi antiquæ legis tenemur nos seruare decalogũ vel preceptũ aliud morale falsissimũ est. Illa enim lex illi dũtaxat populo posita fuit, à cuius vinculo nos Christꝰ liberauit, vt Apostolus ad Rom. 7. docuit. Exẽplo viduæ, quæ mortuo coniuge iure matrimonij libera est. Vbi nullam facit moraliũ exceptionẽ. Sensus ergo illius vulgaris asserti est, q moralia non cessarunt, ob id q erãt de iure naturæ, quæ vniuersos obligat mortales: quibus etiam tenebãtur olim gentes: licèt non virtute Mosaycæ legis. Itaq; nullũ testimoniũ veteris legis pòtest adduci Christiano quãtũ ad vim obligãdi: sed tanquam testimoniũ legis nostræ. Ob hoc nãq; vetus instrumentũ in sacro canone reueremur ac veneramur. ¶ Tertia conclusio: Ceremonias legis veteris nullatenùs iam modò licet post euãgelij promulgationẽ obseruare: sed esset mortale peccatũ, atq; adeò hęresis contrà facere. Conclusio ex superiorib⁹ plana illatione colligitur. Ceremoniæ enim, vt diximus, protestationes quædã erant vẽturi Messiæ. Nã cõfessio fidei non modò verbis, verùm & significatorijs factis fit, fides autẽ quam nos de Christo confitemur, eadem est prorsus, quã profitebantur antiqui: non modò quia de eodẽ est Christo, verùm quòd easdẽ veritates ambo populi confitemur. Nempe eius natiuitatẽ, passionẽ, resurrectionẽ, &c. tamen per enuntiationes diuersi tẽporis. Fatebantur enim illi veritatẽ illam Isaiæ, Ecce Virgo concipiet & pariet filiũ. Nos autẽ similẽ euangelicã, quod concepit & peperit. Igitur sicuti qui modo abstrueret Christum nasciturũ, passurum, & resurrecturum, impiꝰ esset in fidẽ, quoniã falsitatem fidei contrariam affirmaret: sic & ille qui ceremoniarũ gestis idem assereret. Vnde cõtra Faust. Augustinum. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant: sed annunciatur q natus fit, passus sit, & resurrexit: quod hęc sacramenta quæ à Christianis aguntur, iam personant. ¶ At verò de hac legalium cessatione multa meditanda sunt, de quibus neq;

2. Cõclusio.

Paulus.

Paulus.

Conclu. 3.

Colligitur cõclusio ex superioribꝰ

Augustꝰ.

Prima dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secunda. inter antiquos patres, neque inter scholasticos vndequaq; cõuenit. Versatur enim in lite quo tẽporis pũcto & lex vetus fuerit abolita, & euangelica suã fuerit vim nacta. Rursus vtrũ legalia illa cùm primũ fuerint mortua, fuerint perinde mortifera. Et vtrum lex nostra anteà fuerit in cõsilio, quã vim obtinuerit obligatione cogenti. Augu. nanq; vt in epistol. 19. videre est, Hieronymũ de hac re in litem euocauit. Inter quos hoc deprehenditur discrimẽ, quod Hiero. duo tantùm dignouit tẽpora antiquæ legis. Alterũ scilicet quod vsq; ad passionis articulũ defluxit, quo legalia cũcta vitã habuêre, vigorẽq; suũ obligandi retinebãt. Alterũ verò ab eodem passionis momẽto vsq; ad finẽ seculi decurrens quo & mortua sunt & mortifera. Itaq; cùm primũ extincta sunt, lethifera esse cœperũt. Quapropter negauit vllũ Apostolorũ post Christi ascẽsum seruasse legalia: sed id tantũ asserit simulasse. Augu. verò tria secernit tẽpora: Primũ quo cum Hieronymo cõuenit, scilicet q; ante passionem viuentia fuerint ac perinde obligantia. Secũdũ verò quò fuerunt mortua, sed tamen non mortifera: puta inter capedinẽ illã à passio ne vsq; ad diuulgationẽ euãgelij. Tũc nãq;, vt omni erant vi ac virtute destituta: tamẽ non erant seruatuillicita. Nõ quidẽ q in eis spem liceret salutis statuere, sed q mortua iam tũc synagoga honore illo humari deceret. At verò post sufficienten euãgelij ,pmulgationẽ, quòd secũdùm August. tertiũ tempus est vsq; ad finẽ mũdi, & mortua sunt & lethifera. Atq; hæc August. sentẽtia nõ solùm in scholis plurimũ obtinuit (licèt Adrian. 4. sent. q. 1. Hieronymũ ,p virili defendat) verùm & à Florenti. Concilio ad literã videtur recepta.

Tertiũ.

Diſsidium Auguſt. & Hieronymi

Adrianus. Concilium Florentinũ

¶ Vbi post q̃ sancitur legalia cessasse in aduẽtu Christi, subditur: Non tñ negat (scilicet sancta synodus) à Christi passione vsque ad promulgatũ euangeliũ illa potuisse seruari: dum tamẽ minime ad salutẽ necessària crederentur. Quod miror Adria. non inspexisse anteq̃ ab Augustino descisceret. ¶ Ex eodẽ ergo Augu. documẽto quod D. Tho. cũ Theologorũ cœtu amplexatur, inferuntur de mente eiusdẽ. S. Thomæ quatuor asserta. Primũ. Et si à baptismi institutione vsq; ad Christi mortẽ circũcisio & tota lex vet⁹ permaneret in præcepto, nihilominùs baptismus erat in consilio. Baptismus nanq;, viuente Christo non solùm institutus fuit, verùm & in vsu habitus. Nã Ioan. 3. & 4. refertur q discipuli Christi baptizabãt: & nõ baptismo Ioannis, vt notũ est. Quoniam de hoc murmurabant discipuli Ioannis q plures discipulos Christus faceret & baptizarẽt: sed baptizabant Spiritu sancto: de quo ipse Dominus dixerat Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Quanuis tunc illum non instituit: quandoquidẽ priuatim in Nicodemo dixit. Sed est mihi perquã verisimile, sacramentũ illud instituisse dum baptizatus est à Ioanne. Non quidẽ facto illo, vt aliqui putãt: nã ille baptismus nõ erat sacramẽtũ euangelicũ, sed tũ verbo: licèt non fuerit in euãgelio scriptũ. Et mouet mẽ verbũ illud Baptistæ, Ioan. 1. Ego nesciebã eũ: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quẽ videris Spiritũ sanctũ descẽdentẽ, & venientẽ super eum, ipse est qui baptizat Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Si ergo tunc Ioan. cognouit quòd Christus baptizaturus esset in Spiritu sancto, verisimile fit tunc instituisse baptismũ. At satis nobis in præsentiarum est, fuisse tunc in vsu. ¶ Secundũ assertũ. Statim à passione Christi, vel à resurrectione (nã hoc inferiùs explicabimus) sicut circũcisio & tota lex, neq; in præcepto superfuit, neq; in cõsilio, næq; vllam vim retinebat ad salutẽ, quia iam erat extincta: sic baptismus & tota lex noua nõ solũ in consilio, verũ in præcepto esse cœpit: sicuti est modò. Tertium assertum. Nihilominus vsq; ad sufficientem promulgationem licitè seruabantur legalia saltem inter cõuersos ex Iudaismo: vt ait S. Tho. vt synagoga honorificè traderetur sepulturę. Nam inter Gẽtiles nõ erat eadẽ ratio. Sed & de hoc inferius rursus fiet mentio. ¶ Quartũ denique assertũ est, post sufficientem promulgationem legem veterẽ nulla prorsus ratione citra impietatis crimen seruari posse. Atque in his omnibus assertis schola ferè doctorũ diuum Thom. sequitur, vt Richard. in. 4. distinct. 3. ar. 5. q. 3. Durand. distin. 1. q. 9. atq; alij. ¶ Veruntamen Scotus lib. 4. sent. distin. 3. q. 4. non prorsus cum ipso consentit, sed quadantenus ab eo discrepat. Nempè in tribus. Primum quantum ad baptismum. Quod enim nos dicimus ab eius institutione vsque ad passionem Christi fuisse in consilio: à passione verò illicò cœpisse esse præceptum, ipse negat. Imò ait ab eadem institutione vsque ad promulgatum euangelium manifisse in cõsilio. Itâq; in articulo passionis nihil de baptismo discriminatum est, sed cœpit esse in præcepto post ,pmulgationẽ. Secundò differt quãtum ad legalia. Nam q nos dicimus perdurasse quantũ ad vim obligandi vsq; ad passionẽ, ac tunc fuisse, & quã tũ ad virtutẽ, & quãtũ ad obligationẽ mortua, ipse abnegat: sed ait circumcisionem nõ obligasse nisi vsq; ad institutionẽ baptismi: & exinde simul in consilio cucurrisse cũ baptismo vsq; ad promulgationem euangelij. Itâq; quiuis Iudæorũ audiens euãgeliũ poss set filiũ suum vel circuncidere vel baptizare & vtrumlibet ei sufficeret. Qui verò nihil de euangelio audisset, tenebatur circuncisionis lege ac perinde omniũ legaliũ. Et in hoc tertio differt à diuo Thoma, q negat legem veterẽ fuisse in passione extinctã: imò ait obligasse vsq; ad sufficientẽ promulgationẽ euãgelij, quæ quidẽ promulgatio cœpit, inquit, in Pentecoste, & durauit per aliquod tẽpus. Itaq; vbiq; tenebantur Iudæi seruare legalia quousq; ad illos euãgelicũ præcõnium personaret. In summa, cùm antiqua lex secũdum ipsum nõ fuerit antiquata vsq; ad ,pmulgationẽ euãgelij, neq; noua cœpit nisi tũc esse in præcepto. ¶ His ergo prænarratis quarta est cõclusio nostra: Legũ cõsiniũ, quo vetus desijt ac noua fuit, cœpit tẽpus passiõis. Est autẽ intelligenda conclusio cũ suis annexis: cum cæteris scilicet assertis quæ ei proximè circũscripsimus. Probatur conclusio. Legalia figura erant & vmbra futuræ p Christũ redemptionis: vmbra autẽ, si de visibilibus documentũ petamus, non durat nisi ad vsq; veritatis lucem: veritas verò redẽptionis, in morte & resurrectione Christi perfecta fuit: ergo tunc vmbræ illæ legalium, dicẽte Christo, Cõsummatum est, virtutem suam expirauerunt, vimq; exhalauêre obligãdi. Quin verò tota lex, vt paulò anteà dicebam⁹. Huc nanq; refertur secundũ omnes expositores, illud Ioãnis. 19. Consummatum est: & velũ in duo scissũm, vt Matth. 27. legitur. Omnes inquam illic agnoscũt confiniũ vtriusq; testamenti. Nempè abolitionis alterius, atque alterius obligationis. Indecens enim erat & diuinæ prouidentiæ absonum, vt mundus absq; vlla legis obligatione per tempus aliquod duraret, atq; adeò si in morte Christi ruptum est antiquæ vinculum, illic cœpit ligare noua: vel in resurrectione. ¶ Secundò & vis argumẽti irroboratur ex illatiõe Pauli ad Rom. 7. vbi ex eo quòd sumus liberati à peccato, infert quòd sumus pariter & à iugo legis exempti. Cùm ergo in morte Christi liberi facti simus à peccato, sit vt tũc fuerim⁹ etiã liberi à lege. ¶ Tertio loco accedit eius illic exemplũ. Ait enim q sicut mulier in morte viri libera fit matrimonij lege: ità & synagoga in morte Christi à legis obligatione. ¶ Quartò deniq; id cõfirmatur verbo eiusdem Apostoli suprà citato, Translato sacerdotio necesse est vt legis trãslatio fiat, vbi rerum consequentiã denotauit: Christus autẽ in morte trãstulit sacerdotiũ Mosay cum in sacerdotiũ euangelicũ secundũ ordinem Melchisedec: vt ibidẽ Paul. edisserit, docens quemadmodùm Christus assistens põtifex futurorũ bonorũ introiuit semel in sancta, æterna redẽptione inuẽta. Quod quidẽ sacrificiũ in ara crucis obtulit: ergo tũc facta est legis translatio. Per hæc ergo labefactantur omnia tria mẽbra opinionis Scoti: videlicet (vt à secundo exordiamur) quod circũcisio nõ obligauit nisi vsq; ad institutionẽ baptismi, quã ipse institutionẽ fatetur antecessisse passionẽ. Nã si lex fuit extincta vsq; ad passionem, atq; adeò cætera omnia legalia illuc vsq; obligabãt, falsum est circuncisionẽ nõ eo etiã vsq; eandem vim retinuisse. Id quod prætereà cõfirmatur ex verbo Christi. Non veni soluere legẽ sed adimplere. Nam cùm eã vsq; ad mortẽ nõ impleuit, si anteà rupisset circuncisionis vinculũ, iam legẽ antequã impleret, refregisset. Atq; inde pariter repellitur tertiũ eius dictũ: nẽpè quod eadẽ circũcisio & lex post passionẽ Christi obligabat Iudæos insciosq; euangelij. Nam tota lex fuit in passione & resurrectione cõsummata. Itẽ & primũ eius assertũ refutatur: scilicet q baptism⁹ post passionẽ nõ erat nisi in cõsilio. Nam vbi prioris obligatio legis desijt, poste rioris cœpit. Aliàs mũdus esset sic liber à lege diuina positiua, vt nulli teneretur. ¶ Præterea ad idẽ arguitur. August. & Hiero. licèt aliter dissentiãt, tamẽ in hoc vnanimes sunt, q lex vetus in Christi passione primùm fuit mortua, tam virtute quàm obligatione: & quòd tunc noua obligare cœpit: affirmare ergo quòd circuncisio ante passionẽ desijt obligare, & post passionẽ ignorãtes legem, obligabat: & negare baptismũ statim à passione Christi obligare, palàm est cum ambobus sanctis patrib⁹ prælиũ inire. Audi verba August. in epistola citata. Vbi, inquit, venit fides quæ priùs illis obseruationibus pronũtiata est, post mortẽ & resurrectionem Domini

Tertiũ aſſertio.

Secundum aſſertum.

Quarta concluſio.

Probatio primæ concluſionis.

Secunda Paulus.

Veriſimile eſt baptiſma inſtitutum à Chriſto cũ à Ioanne baptizatus eſt non ipſo facto. ſed uerbo.

Quarta.

S. Thomas. Richardus. Durandus. Scotus intri bus punctis deuiat à ſan cto Tho.

Quarta.

Refutantur aſſertiones Scot.

Prima ratio Scoti.

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini releuata illa sacramenta vetera amiserunt vitam officij sui. Atq; inhoc lubēter se fatetur adhęrere Hieronymo. Adde & glosam super illud ad Hebr. 8. Hostiā & oblationem noluisti. quæ ait, Noluisti, scilicet à tempore passionis. Nam tunc illa displicere cœperunt, quando est cōpleta veritas cuius erant figuræ, vt ait ipse Augusti. super Psal

Glossa.

Primaratio cōtra fundamentū Sco.

39. ¶ Præterea arguitur cōtra fundamentū illud eiusdem Scoti. Arbitratur enim tūc legis obligationem incipere, quando in notitiam venit subditorū: quod profecto falsum est: sed tūc incipit obligare cùm primùm publico edicto à principe ponitur. Enimuerò prędicatio Apostolorū nō fuit positio legis quia ipsi non erant legislatores euāgelij, sed Christi promulgatores, licèt pticulares possent alias leges ponere. Vnde in festo Pente costes non fuit data lex orbi, sed virt⁹ facultasq; Apostolis ad illā promulgādā, Na antea dixerat Christus, Ite prędicate Euāgeliū: docete oēs gentes baptizātes eos, quod signum est iam tunc obligasse baptismū. ¶ Ité ad idē arguitur, si lex neminē obligaret quo adusq; legē audiret, impropriè ignorātia diceretur excusare: nā excusatio nō est nisi ab eo ad quod homo tenetur: si ergo ignorātia excusat, signū est, vinculū de se legis ad oēs extēdi: sed ignorātia protegit ignorantem à culpa. ¶ Et tertiò ad idem arguitur. Sequeretur si qui nondū audiuit nō obligatur, ꝙ neq; dum ignorātia fieret vincibilis, ità vt sua culpa non audiret, obligaretur. Nam quæro quādo cœpit obligari? Ad quod certè respōderi nō potest, nisi quādo data est lex. ¶ Et quartò ex eodē modo opinandi sequeretur ꝙ postq̄ quis religatus esset à lege veteri & obligatus nouæ, cōtingere posset sine nouę mutatione legis, vt rursus absolueretur à noua & teneretur veteri. Enimuerò si Iudęus à Hierosolymis distās post Pentecostē audisset legē Christi obligare, cui anteq̄ signa sufficientia videret fidē daret, nō tamē leuiter, quod fieri poterat: iā tū non obligaretur ad antiquam & teneretur nouę. Si verò posteà pseudoprophetæ cōtrariū ei dicerēt, adhibēdo signa & testimonia falsa, ità vt citra culpam rediret ad priorē fidē, rursus eximeretur à nouæ obligatione, & subditus fieret veteri. ¶ Et per hoc dissoluitur eius argumētū quo ait. Nullus aliter se habet ad aliquam legem quàm priùs nisi quia est sibi aliter promulgata: sed ante passionē nō tenebātur homines ad baptismum: ergo neq; tenebātur

Secunda.

Tertia.

Quarta.

quousq; eis fuerit promulgatus: quod vsu non venit statim à passione. Distinguitur nanq; prior præmissa: si enim intelligat: nullū ante promulgationē aliter se habere ad legē quantū ad vinculū obligādi, id abnuēdū est. Imo statim vt lex solenniter à principe edicitur, obligat. Si autē intelligat ꝙ nemo cōstituitur in culpa antequàm legē iciat, equidē fatemur: cū tēperamēto tamē, nisi per se steterit quo minus illā audiret. ¶ Sed contra aliud assertū Scoti, nēpe quòd post passionē vsq; ad sufficientē promulgationem, vtrunq; scilicet circuncisio & baptismus sic concurrerint sub consilio, vt optio fieret Iudæo vtrum suscipere mallet, vrgentissimè (vt arbitror) arguitur. Aut enim id intelligit de Iudæo ignorāte euāgeliū, aut de audiēte qui illud tenebatur suscipere: de priori non potest dici: nam ille manifestè tenebatur circuncisione. Præsertim secundū ipsum Scotū qui ait legem veterem obligasse vsq; ad nouæ promulgationem. Si autem id intelligat de posteriori, ratio contrarium demonstrat. Nā cùm ille iā nulla excusaretur ignorantia, tenebatur profiteri Christianam religionem: professio autē Christiana fit in baptismo: ergo tenebatur baptizari atq; adeò baptizare paruulos suos sicut modò tenentur Christiani. Alioquin manifestè sequit ꝙ nullus vnquàm Iudæorum etiam si post biennīū fidem susciperet, teneretur baptizari, neq; suas baptizare proles, quod esset cōcessū absurdissimum. Profectò fateor me opinionem Scoti in hac parte non deprehendere. ¶ Sunt nihilominus contra istas assertas veritates argumēta non modò Scoti, verùm & alia solutu digna. Et vt ordine successionis temporū procedamus, arguit Scot. ꝙ ante passionem cùm primùm baptismus cœpit esse in consilio, obligatio circuncisionis versa est pariter in consiliū. Præceptum inquit baptismi totaliter aufert circuncisionē, reddendo eam prorsus inutilem, ac pernicioſam: ergo & consilium eiusdem baptismi tollit eius necessitatem, relinquendo eā sub consilio. Consequentiam inde probat, quòd si alicuius rei præceptum, prohibitio est alterius rei, eiusdem consilium tollit saltem necessitatem eiusdem rei. Consequē tia autem fallacissima est. Tenet enim illic prorsus vbi res illæ secum pugnant: vt in virginitate patet & matrimonio. Cui em̄ præcipitur virginitas, omninò interdicūtur nuptiæ. Et ideo consilium virginitas tollit

Solut. argu Scoti.

Ratio urgētissima contra aliud assertū Scoticum.

Argum. 1. Scoti.

Solutio.

nuptia-

rum præceptum. At verò vbi res vtraque alterā secum patitur, consequentia non valet. Haud enim orationis consiliū in Quadragesima tollit præceptum ieiunij. Cùm ergo lex vsq; ad veritatem redemptionis esset posita, non est cur peculiariter circūcisio dicatur per consilium baptismi vim amisisse o

2. Argum. eiusdē Scoti

bligandi. ¶ Secundò ad idem arguit: si Iudæus paruulum suum ante passionem fide nostra imbutus baptizaret, non autē circūcideret, paruulus ille euolaret ad cælum: ergo circuncisio non erat in præcepto. Sed neque hæc consequentia valet: quia pater ipse peccaret non item circuncidendo. Non quidem propter necessitatem gratiæ filio cōferendæ, sed propter necessitatem implendæ legis. Quemadmodùm & Scotus ipe probè concedit, quòd etsi puer Hebræus ante octauum diem per sacrificiū naturale in mortis periculo adhibitum obtineret gratiā, nihilominùs si in octauo esset superstes, erat vi legis circūcidendus. Sicuti et si quis modò per baptismū flaminis Spiritu sancto suffundatur, nihilominùs habita copia aquæ tenetur

Argumētū alterum.

ipsa tingi. ¶ Sed restat argumentum contra illud nostrū assertū, ꝙ baptismus ante passionē tantū erat in consilio. Iudæus tunc sufficientia expertus miracula & verborū Christi energiam, teneretur eius legem suscipere: Nam si non venissem, inquit, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Christiani autē effici nō poterant nisi per baptismum: ergo tenebatur baptizari, atq; adeò

Responsio.

baptismus iam tunc erat in præcepto, subindeq; circuncisio prorsus cessauerat. Ad argumentū hoc respondetur: illa præmissa perēpta, ꝙ non posset tūc Iudæus percipere legē euangelicā sine baptismo: quandoquidē nō percipiebatur nisi pro tempore succedente passionem. Et ideo Iudæi oēs qui legē priùs susceperant, statim post resurrectionem ad

Replica.

prædicationem Apostolorū tenebantur baptizari. ¶ Sed arguis: ergo Gentiles si ante passionem conuerterentur non tenebantur statim baptismate ablui. Negatur consequētia. Imò cùm illi circuncidi non poterant, tenebant baptizari. Quanuis indubiè credendum sit Iudæos quoq; ante passionem conuersos illico sacro fonte intingi vt Christianorū charactere insignirentur. Id quod euāgelico testimonio suprà citato cōprobatur,

Solutio.

quo habetur apostolos Christi, viuēte Magistro, baptizasse. ¶ Alia verò Scoti argumēta ad ꝓbandū legē veterē post passionē vsq;

Argument.

ad promulgationē euāgelij durasse, post illa quæ dicta sunt, nullū retinēt vigorē. Si enim arguas, ludę⁹ post passionē iculpabili ignoratione euangelij laborās, tenebatur suos liberos circūcidere: ergo circūcisio, atq; adeò lex tota obligabat. Negatur prior cōsequentia, si obligandi rigorē perpēdas. Nam cùm & simpliciter posset citra culpā non circūcidere, vt puta si euāgeliū audisset, nō simpliciter censendus erat obligatus. At si nō placet tam stricto rigore loqui, adhibetur altera re spōsio, ꝙ tenebatur, nō quidem vi præcepti, sed propter ignorantiā qua laborabat, sicuti qui hodie crederet feriā esse sextā, teneretur à carnibus abstinere, quanuis feria secunda sit. ¶ Et dilucidatur perspicaciùs respōsio hæc. Si lex dum Deus Abrahæ circūcisionē præcepit sic iussisset, Omnes tui posteri circūcidentur vsq; ad pūctū tēporis quo Messias passus resurrexerit: certè nemo asseuerare posset post illū tēporis articulū legē obligare, & nihilominus qui articulū eum ignorassent deberēt etiā posteà circuncidi, ꝓpter ignorantiā. Figuraverim casum sub cōditione, quæ re vera ità in virtute contigit. Non enim posita fuit lex vet⁹ nisi vsq; ad illud tē poris momētū, quo Christus dixit: Cōsumatū est: & resurrexit. ¶ Quòd si vrgēti⁹ arguas. Si Iudęus post passionē vel leuiter motus, vel ex malitia credens legē veterē abrogatā, nollet suum circūcidere infantulū, peccaret quidem: & nō contra cōscientiā: ergo contra legem qua tenebatur. Respondetur

Solutio.

quòd peccaret contra conscientiam quam ante sufficientem promulgationem euangelij tenebatur habere. ¶ Verūtamen esto circuncisionis statim à passione obligatio esset extincta, videtur tamē retinuisse sanctitatis virtutem. Nam si Iudæus euangelij ignarus filium circumcideret, fieret infans ille saluus.

Alteratiō.

Respondetur quòd fieret saluus non circuncisionis virtute, quæ iam vanida erat, sed parentum. Itaque circuncisio tunc nihil amplius valebat quàm signum quo lege naturæ protestatio fieret sanctæ fidei: & quo Iudæi ante octauum diem vtebantur. ¶ Dubium autem quod molestiùs hic premit est. Si Iudæus tunc qui euangelij prædicationē audisset, & miraculorū intuitus esset virtutē, quem iam ideo culpabilis ignorātia non excusaret, persistens nihilominùs in sua perfidia puerum circūcideret, vtrùm puer ille ab originali macula abluetur. Facit enim pro parte affirmatiua, quòd si ab alio inuincibili

Solutio.

ter

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter ignorante idem applicaretur sacramentum,puer,vt modò dicebamus, salutē obtineret: & tñ iniquitas circūcidētis nō est cur misero infantulo noceret. Nā si quis modò puerū baptizaret, intendens id facere quod Christiani perficiunt, licet minimè in baptismū crederet,prodesset puero. Nihilominùs respondetur, nallatenùs circuncisionē illam puero quicquam profuisse. Et ratio est plana: nam circuncisio de se nihil iam tunc proderat, nisi per fidem applicantis: qui autem tenebatur credere euangelio,iniquè applicabat fidem. Alioqui concedendū esset ꝙ etiā nūc Iudęi circuncidētes liberos suos, illis ad salutē prosunt: quod cōcedere absurdissima esset hęresis. Qui autē inuincibiliter ignorās illo sacramento vtebatur,rectè suā fidem applicabat. Negatur ergo ꝙ in tali casu iniquitas circuncidētis nihil noceret puero. Aliud autē est de baptismo nostro qui in se continet sanctificandi virtutē à quouis applicet. ¶ At verò præter istas rationes alia superest maioris energiæ. Christus in passione nullā tulit legē: ergo tunc lex euāgelica nō cœpit

Responsio. obligare. Legitima verò respōsio huius est, ipsum dū inter mortales ageret legē tulisse pro illo tunc tēporis articulo, quo mysteriū salutis perficeret, in alteraq; resurgeret im-

Dubitatio. mortali vita. Sed tamen restat nihilominùs dubitatio,vtrùm lex ab eodē pūcto obligare cœperit, quo moriēs antiquam aboleuit.

Ratio dubitandi. Nam si id cōcesseris, videberis euangelio cōtrarius: quandoquidē post resurrectionem præcepit Apostolis,Ite prædicate.&c. baptizātes eos. Matth. 28. vbi videtur legē quasi ex tunc obligantem tulisse. Item neq; ratio permittere videtur vt statim à momēto passionis lex cœperit obligare. Nam mysteriū salutis,quę duos habet terminos,scilicet mori peccato,& resurgere in nouā vitā, non in puncto passionis absolutū fuit, sed in resurrectione,secundū illud Pauli ad Rom. 4. traditus est ꝓpter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā: quēadmodū illic à nobis expositū est. Si autem conceda mus ꝙ lex vetus cessauit dicēte Christo, Cōsummatū est: noua tamē nō cœpit nisi post resurrectionē, incidim⁹ in hāc foueā ꝙ tēpore aliquo fuerit orbis sine obligatione legis prēter naturalē, sicuti erat ante legē scriptā. Quod tamē mihi durissimū fit, imò videtur naturæ amborū testamentorū palàm repugnare. Nam sicut in naturalibus corruptio vnius est generatio alterius: ità & antiquum nō fuit abolitū nisi per obligationē noui, sicuti aboletur vmbra ꝓ præsentiā Solis. Hoc enim exēplū vniuersis scripturæ interpretibus celeberrimū est. Quin verò Paul. ad Hebrę. id ex professo. cap. 7. &. 9. &. 10. videtur cōstituere. Respondetur ergo ꝙ sancti, quin verò Apostolus articulū cessatiōis vnius legis & obligationis alterius nō in puncto cō stituerūt, sed totū triduū pro vno reputarūt articulo. At vero ad rigorē loquēdo, Primū pro certo habendū est propter rationē modò factā, ꝙ obligatio vnius quassauit alterā. Quare si altera cessauit vbi Christ⁹ dixit, Cōsummatū est, inde incœpit noua: nā tūc per solutū est redemptionis pretiū, apertumq; regnū cœlorū. Statim enim patres viderunt Christi diuinitatē. Sed enim quia lex vetus nō solùm illud, sed resurrectionem quoq; in noua vita præfigurabat, dicere optimè possumus, ꝙ non cessauit vsq; ad resurrectionē, & inde incœpit noua. Vnde S. Th. 3. parte. q. 66. art. 2. Baptismus, inqt, virtutē accepit quādo Christus baptizatus fuit. Sed necessitas vtēdi hoc sacramēto indicta fuit hominibus post passionē & resurrectionē, tū qa in passione Christi terminata sunt figuralia sacramēta quibus succedit baptism⁹ & alia sacramēta nouæ legis: tū etiā qa per baptismū cōfiguratur homo passioni & resurrectioni Christi: inquātū moritur peccato & incipit nouā iustitiæ vitā. Et ideo oportuit Christū priùs pati & resurgere q̄ hominib⁹ indicere tur necessitas se cōfigurādi passioni & resurrectioni eius. Vnde ꝙ post resurrectionē dixit Christus. Ite, prædicate. &c. nō est signū latæ tūc legis, sed Apostolis tūc iussit vt illā quæ iam obligabat, vniuerso orbi promulgarēt: vti. 4. Sen. dist. 3. art. 5. ait Sāctus Tho. Imò Christus id ipsum significat, subdens Docentes eos seruare omnia quæcunq; mā daui vobis. Itaq; Christus ante passionem legem condidit, quæ post eius mortē obligarēt: sed post resurrectionem præcepit Apostolis ipsam diuulgare: & in Pentecoste misit eis virtutem ex alto, quæ ad eandem sanctionē erat necessaria. ¶ His tamen sic constitutis respondendum est ad aliud dubium quod sentētia Augustini secū affert. Enimuerò si statim post passionē vel resurrectionem lex mortua fuit, consequitur vt continuò esset mortifera: quare neq; liceret eam vlla ratione seruare. Consequētia probatur per rationē qua probauimus cōclusionē tertiam, quæ est S. Tho. Ceremonialia illa iam inde

Paulus.

Responsio.

Dubium ad tertium.

inde tūc erāt mēdacia, ergo qui illa seruaret facto ipso mentiretur: sicuti qui assereret ꝙ Christus foret nasciturus, passurus, aut resurrecturus: mendaciū aūt semper est peccatū. Et dum est pernicios um, sicuti hoc, fit lethale: atq; adeo sentētia Hierony. est præferēda ꝙ nō licebat ea seruare. At nihilominus standum est Augustī. cui conciliū Florentinū (vt dictū est) subscripsit: & respondendū ꝙ ceremoniæ tunc non seruabant tanquàm futurorū signa, sed in honorem sepulturæ synagogæ. Quod si scisciteris quæ nā esset illius honoris causa: respondet: ꝙ vt internosceret inter legē veterē & Gentilitatē. Nā si lex vetus sic de repentè, vt Gētilitas fuisset eiecta, in suspicionē veniret ꝙ nō fuisset Gentilitate sanctior. Et fuit hoc eousq; cōgruens, vt illa, qđ arbitror, rōne celauerit Deus aliquanto temporis Apostolos ipsos mysterium illud ꝙ legales ceremoniæ essent per euangelium abigendæ: nempè vt securiùs illa seruarent. Id qđ historia illa actu. 10. contestatur, qua narrat Petrū ostenso sibi vase linteo, de cælo summisso, cōmunium animaliū pleno manducare iussum, respōdisse: Absit Domine, quia nunquàm manducaui omne cōmune & immundū. Illa autem causa honorādæ synagogæ cessante iam nullatenus licet eadem ceremonias obseruare. Quòd si interroges quantū temporis durauit sufficiens euāgelii promulgatio, qua licuit illa seruare legalia: Respondet certū esse à Pentecoste cœptū esse promulgari. Quo aūt temporis pūcto omnino fuerit lex extincta, & mortifera nō cōstat. Forsan, vt ait Scot. duravit vsq; ad destructionem Hierosolymitanā: q̄ quadraginta ferè annis cōtigit post Christū passū. Crediderim nāq; viuentes ipsos Apostolos omnimodā abolitionem legis ꝓdicare cœpisse. Quicquid aūt de temporis pūcto sit, certū est q̄ lōgissimè ante tempus Aug. omninò cessauisse: vt eadē ipse epistola. 19. aduersus Hiero. docet. Quocirca iā inde nefas est ad alias regredi ceremonias. Neq; in sententiā ꝓfecto huic cōtrariā cōsentire cū Caiet. posū, qui. 3. part. super. q. 37. approbare nō renuit Indorū morē: qui sese baptizatos circuncidunt: non tanq̄ antiquū seruantes ritū sed vt religione illa Christū imitent. Enimuerò patres nunq̄ ausi sunt id post passionem concedere, nisi ob causam Augustī. Et concilium Florētinum simpliciter id negat licere. Et Paul. simpliciter dicit: Si circuncidimini, Christus nihil ꝓdest. Et imitari in hoc Christum, est imitari legem, cui⁹ gratiā id passus ipse est. Neque excusari potest quin habeat speciem mali. Neq; verò ad hęc abundè Caietanus respondet, secùs si sanitatis gratia pelliculam illam quis tolleret.

Sententia Caietani.

1. Ratio in Caietan. Secunda Tertia.

Postrema.

Ad 1. argu.

REstat igitur ad argumenta in capite quę stiōis obiecta respōdere. Et quidē autoritas Baruch Prophetæ intātum sibi vult ꝙ lex esset in æternū secundum moralia prēcepta ꝓ se duratura: secūdūverò ceremonialia, nō nisi per futuras veritates quas prefigurabāt. ¶ Factum autē Christi, qui leprosos à se mundatos ad sacerdotes milit, non probat post passionē legē fuisse permansurā, sed illucvsq; duraturā: atq; adeò ante passionem prædicāte Christo, vnà cum euāgelio currebat, quod à nobis iā suprà assertū est. ¶ Et ad tertiū eiusdē argumēti mēbrū respōdetur ꝙ rationes literales ceremoniarū ad diuinum cultū referebātur, qui tamē cultus in passione Christi erat in alterū migraturus. Vnde circūcisio mutata est in baptismū, & sabbathum (vt dictū est) in diē Dominicā, & festū Paschalis agni in festum Resurrectionis. Festum aūt Pentecostes permāsit. Nam & eo dē fuit nobis quodāmodo lex data, hoc est Apostolis facultas eiusdē promulgandę collata: sicuti & antiquæ Moysi. ¶ Ad duo aūt priora mēbra secundi argumēti per sentētiā suprà expositā Augustini respōsum est. Illa enim ratione licuit Paulo Timotheum maternè Iudæum circuncidere, & seipsum purificare: nēpè nè videretur perinde legē atque Gētilitatem abiectè cōsepelire. Et ne teneris cōuersis nōdū q̄; satis istructis scādalū offerret. ¶ De tertio verò mēbro, puta de lite quā Paul. ad Gala. 2. cōmemorat sibi intercesisse cū Petro, discordes, vt diximus, fuère ꝓceres illi, diui Hiero. & Augustī. historia notissima est & solennis quæ Antiochiæ contigit, vbi Petrus cū Christianis è Gentilitate neophytis cōmunicabat: nō tātū colloquio, quia inde nullā scādali occasionē nanciscerētur Iudæi: sed etiam mensa, vescēdo cum illis suillis carnibus, alijsq; communibus cibis lege vetitis: quod iā in linteo sibi ostēso cognouerat esse licitum. At cùm quidam illuc peruenissent recentes ex Iudæis Christiani, quos Iacobus ad illum miserat, nè scandalū eisdem obijceret, subtrahebat se à commercio Gentilium, abstinebatq; eisdem illegitimis cibis. Vnde cū tūc forte cōtingeret vt illue Paul. applicuisset, resciuisset que tumultū Christianorū ex gentilitate, qui ex facto Petri

Ad duo mēbra secundi argum.

Ad tertium eiusdē mēbrum.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

trſ colligebant, legalia in Chriſtianiſmo eſſe ſeruanda in conſpectu omnium eum reprehendit: quia, inquit, reprehenſibilis erat. Hie-
Hierony. rony: ergo opinatus legalia protinùs à paſſione fuiſſe lethifera, negat Petrũ illa ſeruaſſe: ſed tantũ ait ſimulaſſe: ac ſubinde ait Paulum non verè, ſed ſimulatoriè eum in gratiã
Auguſt. Gentiliũ obiurgaſſe. Auguſt. autem contrà in vtroq; opinioni Hierony. reclamat. Primum in hoc q̃ ait Petrum licitè potuiſſe ſeruare, ſeruaſſeq; adeò legalia. Secundò & in hoc quoq; q̃ ait verè fuiſſe, tum reprehenſibilem, tum perinde reprehenſum. Sunt autẽ qui Hieronymi patrocinio ſuſcipientes, inter quos eſt Adrian. in. 4. diſt. 1. adducunt in
Adrian. eius tutelã id quod Paulus ipſe ait. ſ. Iudæos & Barnabã cõſenſiſſe in illam Petri ſimulationem: quo verbo excludi videtur veram
Duplex ſimulatio. fuiſſe obſeruantiã. Quocirca duplex, aiunt, vſu venit ſimulatio: vna q̃n fingitur aliquid fieri quod non fit: qualis eſt in comœdijs: vt ſi quis fingeret ſe circuncidere, & non circuncideret. Et hæc ſi fiat intentione fallendi, eſt peccatũ: quoniã mendaciũ. Alia verò accidit ſimulatio quando res verè fit: nõ tamen ea ratione qua alij putãt: Vt ſi quis pelliculã ſibi abſcinderet ſanitatis gratia: quam circunſtantes abſcindi crederẽt religione Iudaica. Et iſto modo, aiunt, Paulus finxit circũcidere Timotheũ ad euitandũ ſcandalũ: & Petrus à cõmunibus cibis abſtinuit. Et ait Adria. nunquã Auguſtinum à Hieronymo
Perperã intellectus ab Adriano. Auguſt. diſſenſurũ fuiſſe ſi eum intellexiſſet. Ego verò dixerim minùs fuiſſe Auguſtinũ ab hoc doctore intellectũ, q̃ ipſe Hieronymum intellexerit. Auguſtinus enim nõ arbitrat̃ culpam Petri fuiſſe, mendacium: nẽpè q̃ ſimulauit id quod nõ feciſſet. Imò credidit abq; ſimulatione verè potuiſſe ſeruare legalia, & ſeruaſſe, modo ſuprà expoſito, ſed q̃ plus iuſto illa ſeruaſſet. Et facit pro Auguſtino q̃ Paulus non incuſabat Petrum q̃ legalia ſeruaſſet: ſed q̃ Gẽtes cogeret iudaizare. Puta vſq; adeò nimiã in eorũ obſeruatione adhiberet diligentiã, vt conuerſos ex gentilitate in eam opinionem pertraheret, quòd eſſent ſeruanda ea ratione & fine quo in lege veteri, ac ſinon ceſſaſſent. Et primùm, q̃ ſeruare legalia nullum eſſet crimen, probatur: nam aliàs re vera propter ſolum euitandum ſcandalũ nunq̃ Paulus circũcidiſſet Timotheũ, neq; ſe ſuaſu Iacobi purificaſſet. Imò potiùs docuiſſet nõ eſſe licitũ. Porrò autẽ q̃ Petrus fuerit reprehẽſibilis, re vera citra grauiſsimã iniuriã ſcripturæ negari nõ poteſt. Enimuerò ſi tantùm Paulus eum ſimpliciter reprehendiſſet, potuiſſet vtcunq; cõmẽtari id feciſſe ſimulanter: vbi autẽ tanta cũ emphaſi dixit, In faciẽ ei reſtiti, quia reprehenſibilis erat: negare fuiſſe verè reprehenſibilẽ, ac p̃- inde reprehenſum, eſt ſacræ ſcripturæ cõtra dicere. Quod enim Ioan. Maio. in. 4. diſt. 3. ait in ſcriptura non haberi q̃ Petrus eſſet reprehenſibilis, ſed q̃ hoc Paulus dixit, cauillus eſt nihilominus ſcripturæ iniurius, q̃ ſcripturam abnegare. Nã cùm id fides catholica cõfiteri cogat, q̃ quicquid Apoſtoli affirmârũt ſit diuinũ oraculũ, ſit vt tam verũ ſit, Petrum fuiſſe reprehenſibilem, q̃ eſt, Paulũ illud affirmaſſe. Alioqui ſi permitteretur, vti ait Auguſt. negari ſcripturæ ſenſum, qui planè eſt literalis, tota eius authoritas illicò deperiret. Quòd ſi quis inferat, culpã Petri fuiſſe mortalẽ, nam pertrahere alios in tam falſam opinionem graue erat peccatũ in fidẽ: quod tamen Apoſtoli poſt confirmationẽ committere non poterant: Reſpondetur q̃ Petrus non putauit tantum oriturũ ſcandalum: & ideo inconſideratio illa fuit culpa venialis. ¶ Quid ergo ad illud p̃ Hieronymo adductum reſpondebimus, q̃ Paulus, actionem illam Petri appellauit ſimulationẽ? Reſpondetur nõ eam ſic ideo appellaſſe quòd fuiſſet verum opus Iudaicum, ſed quòd nõ fuit factum intentione, ac fine Iudaico: tanq̃ futurorum ſignum retinẽs virtutẽ ſuam. Et eſt diſcernendus effectus quẽ Petrus fecit in conuerſis è Iudaiſmo, & in conuerſis è Gentilitate. Illos enim & Barnabam adduxit vt in eius ſimulationem conſentirent, id eſt ſimul ſe ſubtraherent Gentilium conſortio: Gentiles autem cogebat iudaizare: hoc eſt credere quòd tenerentur & ipſi abſtinere à ſuilla, atq; ab alijs communibus cibis. Quapropter exaggerationis gratia dixit, & Barnabam etiam ſecum duxiſſe. Nã cùm ille eſſet ad euangelizãdum Gentibus ſegregatus, minùs ei libebat Gentilium ſe cõturbernio ſubducere. ¶ Vnus tamẽ ex his fit reliquus ſcrupulus. q̃ diſtinctio. 15. can. Sancta Roma. Hieronym⁹ honorificè ſuſcipitur, eiuſq; dogmata approbantur quę aduerſus Ruffinum atque alios definitur. Quomodò ergo Auguſtinus de hac re per cenſuram etiam Concilij Florentini præfertur? Reſpondetur nullatenùs ſecum iſta pugnare. Etenim in Canone, Sancta Romana. meritiſsimè delata eſt Hieronymo palma aduerſus illos quos,

Inficiari nemo poteſt. *Iniuria ſcripturæ, Petrũ fuiſſe reprehẽſibilẽ.*
Cauillus Maioris.
Ratio in Maiorem.
Auguſt.
Obiectio
Solutio.
Scrupulus.
Reſponſio.
Ad argumẽtum inſinuat Hiero.

quos, ceu errantes in fide, debellauerat. Et ideo tanq̃ ſolennis Eccleſiæ doctor receptus eſt. Haud tamẽ in his cunctis quæ cõtra Auguſt. cuius illic etiã doctrina ſimili honore
Ad poſtremum membrum ſecundi argumenti principalis. ſuſcipitur, diſputauit, prælatus eſt illi. ¶ Ad poſtremũ autẽ membrũ eiuſdẽ ſecũdi argumenti, quo ſenſus quæritur Apoſtolici cõcilij actu. 15. D. Tho. tres attulit ſolutiones. Prima eſt quorũdã qui arbitrabantur ſanctiones illas Concilij minimè in ſenſu literali intelligẽdas, ſed in ſpirituali: vt ſcilicet in p̃hibitione ſanguinis inteligatur p̃hiberi homicidiũ, in prohibitione verò ſuffocati inhiberi violẽtiã & rapinã: ſed in p̃hibitione immolatorũ, idololatriã. Hic autem interpretandi modus, vanus eſt. Nã cùm illa crimina, tum apud Gentiles illicita haberẽtur, tũ etiã in Decalogo eſſent explicita, non erat cur rurſus ſuper illis Concilium cogeretur. Secunda ergo erat aliorũ opinio, quod in ſenſu literali ſunt illic prohibita: non quidẽ ad legis obſeruantiã, ſed ad reprimendã gulã. At verò cùm alia eſſent maiora irritamenta gulæ, quorum illic non eſt habita mentio, non eſt credendum illam fuiſſe prohibitionis cauſam. Ecquod enim gulæ illect̃amentum in ſuffocatis, & idolo immolatis reperitur? Legitimã igitur ſolutionẽ hiſtoria nos ipſa docet. Enimuerò cùm conuerſi è Iudaiſmo & præcipuè Phariſæi mordicus contenderent circunciſionem & reliquas ceremonias vnà cum euangelio retinere, in Concilium Apoſtoli de re illa conſidentes decreuerunt circunciſionem, & legalia non eſſe à Gentibus obſeruanda, neq; honoris gratia ſepulturæ ſynagogæ deferendi: ſed tamen ob improbitatem Iudæorum quatuor illa eiſdem Gentibus interdixerunt: nõ quidem quaſi neceſſaria eſſet legalium obſeruantia, ſed vt poſſet inter Chriſtianos vtriusque populi iniri cõmercium. Prohibitum ergo illis eſt, vt à carnibus idõlis immolatis abſtinerent: videlicet ne apud cõuerſos è Iudaiſmo in ſuſpicionem venirent idololatriæ. Quare falſo nonnulli opinati ſunt prohibitam illic eſſe idololatriam. Nam illam in cõfeſſo cunctis erat eſſe euãgelio execrabilẽ. Verùm tamen quia ſacerdotes Gentiliũ macellũ habebant immolatorum idolis, prohibiti ſunt Chriſtiani illis vti eſcis. Secũdo p̃hibiti ſunt veſci ſanguine & ſuffocato: quæ quidẽ adeò Iudæi exhorrebant, vt nauſeam illis facerẽt quicunq; in eorũ conſpectu talibus vterentur epulis. Fornicatio autem vetita illis eſt peculiariter: nõ q̃ non eſſet lege naturæ interdicta, ſed q̃ illi caligine mẽtis obtecti nullã in libera Veñere agnoſcebãt culpã, neq; erat in Decalogo expreſſa. ¶ Cõtra hãc autẽ ſolutionẽ exiſtunt argumenta. Primùm q̃ ſi nõ erant illa ad legis obſeruantiã prohibita, nõ ſatisfiebant quæſtioni Iudæorũ qui contendebant vt legalia cũ euãgelio ſimul currerent. Secundò quia in ipſo Cõcilio habetur: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis nihil vltrà imponere vobis q̃ hæc neceſſaria. Si ergo erãt neceſſaria, neceſsitas ex lege p̃cedebat. Tertiò quia ſi illa ratione prohibebantur ſanguis & ſuffocatũ, pariter deberet p̃hiberi eſus ſuillarũ carniũ, & aliorũ cõmuniũ. Ad hęc aũt reſpõdetur, Apoſtolos Phariſæis nõ ad eorũ mentẽ reſpondiſſe: ſed illa ad ipſorũ pacandũ ſeditionẽ, ac tumultũ in dulſerunt: atq; ad hunc finẽ cenſuerunt illa eſſe neceſſaria. Prohibuerunt autẽ illa duo ſcilicet ſanguinem & ſuffocatũ, quæ magis erant Iudęis exoſa: non autem ſuillas carnes atq; alia venationum ac piſciũ genera: quia eſſẽt Gentibus perquàm moleſtũ propter Iudæos illorũ vſu priuari. Et ideo ait ſanctũ Concilium nihil vltrà imponere vobis oneris, q̃ hęc neceſſaria. Atqui tota hęc doctrina ex verbis Pauli facilè colligitur. 1. Corin. 8. vbi docet, q̃ eſus carniũ idolis immolatarũ non eſt de ſe illicitus, ſed propter ſcandalum infirmorũ quo pacto factionẽ Concilij declarauit. Idẽq; edocet ad Rom. 14. vbi ait oẽs cibos eſſe mũdos niſi p̃pter ſcãdalũ aut conſcientiam. Et Mat. 15. ait Chriſtus. Non quod intrat per os coinquinat hominẽ. ¶ Et ex his ſequitur illã prohibitionẽ nõ fuiſſe in perpetuum factã ſed in tẽpus, idẽq; perexiguũ dum Chriſtianus populus coaleſceret, & Iudæorum gens horrorẽ illum ciborũ deponeret. Quare vel ſęculo ipſo Apoſtolorũ vel p̃ximè vis expirauit illi? Cõcilij. ¶ Huic nihilominùs ſententiæ obſtare videtur Canõ Cõcilij Gangrẽſis, ſi quis. diſt. 30. vbi habetur omnia manducare licẽre p̃ter idolothyta: vbi gloſſa expreſſẽ tenet quòd nunquàm licuit, neq; modò quidem licitũ eſt idolothytis veſci: quanuis nulla detur ſcãdali occaſio. Imò non magis licẽre eorũ eſum, q̃ in quadrageſima carniũ. Et allegat pro ſe dictum Auguſt. in De bono cõiug. quod refertur. 32. q. 4. can. ſicut ſatius. vbi inquit ſatius eſſe fame mori, quàm idolothytis veſci. Ad textũ autem Concilij reſpondetur illud faiſſe habitum proximè tempus Apoſtolorum

Vera interpretatio ex hiſtoria de prompta.
Primum argumentum contra p̃xi mã ſolutionem.
Secundum.
Tertium.
Ad argumẽta facta.
Argumẽtũ Concilium Gangrẽſe.
Auguſt.
Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Paulus. rum, quãdo nondũ eorũ concilium prorsus cessauerat: ob idq; glossator falsissimè inde intulit opinionem q modò non licet illa edere. Imo Pau. 1. ad Tim. 4. generaliter absq; vlla exceptione condemnat eos qui in nouissimis tẽporibus loquẽtes mẽdaciũ prohibituri erant à cibis quos Deus creauit abstinere. Et forsan tẽpore Augustini nõnulla durabat eiusdem concilij obseruantia: nisi dicere malueris, quod fortè respexit ad elapsum tempus, quando vigor Concilij durabat.

QVÆSTIO SEXTA.
De iudicialibus mãdatis.

S. Thom. 1. 2. q. 104. &. 5.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm præcepta iudicialia rectè à ceremonialibus distinguantur.

TErtiũ præceptorũ genus, vt in superioribus cõstituimus, est iudiciale. De quibus primo quæritur qbus modis à ceremonialibus distinguãtur. Et primo argui

Argumẽ. 1. tur non in hoc differre, vt suprà dictum est, q ceremonialia pertineãt ad diuinũ cultum: iudicialia verò ad pacificum conuictum qui est inter ciues: tum q iudicialia, vt nomen sonat, sint illa quæ in foro tractãtur coram iudice: & tñ extra forũ sunt alia quæ ad eundem pacificum statum conferunt: tum etiã q sicut inter ceremonialia aliqua erãt quæ hominẽ ad seipsum ordinabant, vt delectus ciborum & vestimentorum: ità & inter iudicialia dicebat esse aliquã præceptionẽ quæ ad ipsum singulariter hominem pertineret: nõ ergo omnia ad iustitiam attinebant, quę

Secundum. est vnicus ciuis ad alterũ. ¶ Secundò arguitur contra âliam differentiam, quæ inter hęc præcepta constitui solet: nempè q ceremonialia cõstituta erãt, vt signa figuraq; essent & vmbra futurorũ: iudicialia verò minimè: nã glossatores iudicialiũ. Exod. 21. & 22. cũcta etiã interpretantur allegoricè & moraliter. ¶ Atq; inde tertiũ colligitur argumentũ

Tertium. aduersus tertiã differentiã quæ adhiberi cõsueuit: scilicet ceremonialia non licere amplius obseruare, secus autem de iudicialibus: nam si erãt futurorum signa, pari modo debuerunt cessare sicut & ceremonialia. Vnde

Apostolus generaliter ait ad Hebr. 7. Translato sacerdotio necesse est vt legis trãslatio fiat. ¶ In contrarium autem est q tres istas Paulus. differentias interpretes legis solent inter eiusmodi præcepta internoscere.

HAEC fermè omnia in superioribus discussa sunt, & definita: sed vt eorũ summa oculis obijciatur, repetuntur. Supponamus ergo discrimen, non semel in præcedentibus explicatũ inter moralia ex vna parte, atq; alia duo genera ex altera. Moralia eñ iam diximus esse illa, quæ ex principijs naturalibus per modum illationis colliguntur: ceremonialia verò aciudicialia quæ nõ nisi arbitramẽto quodã ex generali præcepto per modũ specificationis cõstituunt: vt si exẽpli gratia dicam⁹, Deus est colẽdus: ergo, hoc vel illo modo. Malefactor est puniẽd⁹: ergo tali, aut tali supplicio. ¶ Ad quæstionem ergo tribus conclusionibus respondetur, trinũ exprimẽtibus discrimẽ inter ceremonialia & iudicialia. Prima cõclusio. Ratio iudicialiũ præceptorũ in duobus consistit: primùm vt non inferatur ex principijs naturæ tanq̃ eorum conclusio: & in hoc differunt à moralibus, conueniũtq; cũ ceremonialibus. Secundò, vt ad conuictũ hominũ inter se inuicem spectẽt: & in hoc à ceremonialibus elongantur. Enimuerò sicut ex illo principio, q Deus est colendus, arbitratu diuino instituta sunt hæc, & illa sacrificia, quę natura sua nihil ad mores referebant: sic ex illo q pax est in republica, p virtus custodienda, collecta sunt iudicialia: vt qui vnam furaretur ouem, quatuor solueret: & q fur nocturnus in flagranti delicto interficeretur: diurnus verò, minimè. &c. Hæc autem conclusio adeò est hactenùs frequentata, vt permolestũ sit in ipsa, veluti in salebra diutiùs hærere. ¶ Secunda conclusio. Præcepta iudicialia secundò à ceremonialibus hoc discriminantur, quòd ceremonialia instituta erãt in figuram vmbramque futurorum, iudicialia verò non nisi ex consequenti. Discrimen nanque hoc ex prima conclusione originem ducit. Etenim cùm cultus ille priscorum patrum ad populi sanctitatem pertineret, quæ quidem sanctitas ex mediatore Christo dependebat, condecens erat ac necessarium, quod suprà expositum est, vt per easdem ceremonias eundem venturum profiterentur. Attamen cùm iudicialia non ad diuinum cultum, sed ad iustitiam & æquitatem inter ciues conciliandam instituerentur;

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Deductio cõclusio ex priore.

tur: ratio nõ postulabat vt pnostica essent eiusdem futuri Messię. Nihilominùs quia totus ille status populi in expectatiõe erat eiusdem vẽturi Dei, ex cõsequenti eadẽ iudicialia aliquã eius præferebant vmbrã: iuxta verbum Pauli. 1. ad Corin. 10. Omnia in figura contingebant illis. Exempla. Decimarum, solutio significabat perfectionẽ, quę vltima denarij vnitate designatur, Christo tribuendam. Atq; illud Exod. 21. q seruus Hebræus post seruitiũ sex annorũ esset septimo anno liber, figurabat post militiã huius mundi subsequuturã fore libertatem cęlestẽ quæ erit perfectũ sabbatũ. Quapropter Gentiliũ iudicia, vt puta Græcorũ & Romanorũ, nullũ recõdebant mysteriũ, sicuti Hebræorum leges. ¶ Tertia cõclusio. Etsi iudi-

Tertia cõclusio. cialia præcepta sic prorsus fuerint euacuata & extincta, vt post Christi resurrectionem nullatenùs sin obligatoria, differunt tamen & in hoc tertiò à ceremonialibus, q quãuis ceremonialia nullatenùs iam seruare licuerit nihilominùs liceat iudicialia iteratò instituere. Prima pars cõclusionis huius iam satis su-

Probatio cõclusionis. pra demonstrata est: vbi ostendimus totam prorsus legẽ quantũ ad Mosaicam vim cessasse. Secunda verò pars ex secunda conclusione, sicuti secunda ex prima, colligitur. Ratio enim quare ceremonialia reuiuificare modo non licet, illa suprà assignata est, q cũ signa fuissent prognostica futurorũ, præsente veritate, facta sunt falsa mẽdacia. Cùm ergo hæc ratio in iudicialibus non reperiatur, quia nõ per se instituta sunt ad significãdũ, nihil periculi inest, si iterum constituãtur in noua lege. Hac igitur ratione constitutæ ab Ecclesia sunt decimæ, quæ quantũ ad quotã iudiciales erant: institutæq; sunt quandoq; talionis leges, & reddere quadruplum pro simplici furto, & similia. Hæc omnia facilima sunt, & ex superioribus liquida.

Ad primum argumẽtũ. AD primum igitur argumentum respondetur, q licèt iudicialia à iudicio nuncupentur, propterea quòd rempublicam instituere ad principem attinet, penes quẽ potestas est iudicandi, nihilominus quia eidem principi incumbit non modo litigia dirimere, verùm & quæ ad spontaneos cõtractus attinet deliberanter sancire, fit vt nõ solùm illa quæ in foro tractantur, verùm & quæ in domo & in ciuium commercijs, iu-

Ad secũdũ. dicialia nuncupentur. ¶ Ad secundum autem membrum eiusdem argumenti respondetur diuersam esse rationem ceremonialiũ ac iudicialium. Nam cùm cultus ad Deum pertineat, ad quem homo tanquàm in proprium finem ordinatur, fit vt ad eũdem cultum referatur, vt minister ipse ipsum componat in cibo & vestitu: quare & de hoc erat ceremoniale præceptum: homo autem nõ ordinatur ad proximum sicut in finem, sed sunt sicut duo mẽbra, & ideò nullo opùs erat iudiciali præcepto hominis ad seipsum, sed omnia ipsum ordinabant in alterum. Aliorum autem solutiones satis ex superioribus claręscunt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm iudicialia præcepta conuenienter sint in quatuor genera distributa.

POST distinctionem iudicialium à ceremonialibus, subsequitur vt de ipsorum à se inuicẽ partitione dicamus. Vtrùm scilicet quadrifariâm fuerint distributa: nempè vt alia extiterint quæ principes in ordine ad subditos informabant: alia verò quæ inter se inuicem subditos: & tertia quæ populum in ordine ad exteras gẽtes instituebãt, atq; alia demum quæ domesticã inter se familiam cõciliabant. Arguitur enim primò. Primum est gum. Suprema potestas reipublicæ est in spiritualibus summus sacerdos cum alijs sibi assistẽtibus, & in temporalibus, rex: nam secũdùm Aristo. 7. Polit. hoc est regiminũ optimũ: vt Aristo. pote qd in vnitatẽ maximè resoluitur, atq; adeo expressissimam diuinæ gubernationis similitudinem gerit: ergò circa has duas potestates debuerunt primùm omnium congruentes leges institui, hoc autem non sic institutũ legimus in lege veteri. Nam sicut Aarõ Deus ipse per se elegit, vt patet Exod. 28. Leuitisq; decimas in eorũ sustentationẽ solui iussit, vt Leuit. vltimo scriptum est: sic debuit & per seipsum regem creare: quod tamen non fecit, sed populo id commisit. Habetur enim Deute. 27. Cùm dixeris, Constituam super me regem, eum cõstitues quem Dominus Deus tuus elegerit. Neq; regibus stipendia designauit. Imo populus à Moyse vsq; Saũlẽ quadringentis annis mansit cũ sacerdotibus absq; rege: quem tunc demum in malum ipsius populi Deus permisit: vt. 2. Reg. 8. commemoratur. ¶ Secũdò arguitur Argum. 2. quod neq; de conuictu inter se ciuium congruenter fuerint iudicialia instituta. Præcipiebatur enim Num. 27. vt hominis absque

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio defuncti hæreditas trãsiret ad filiam: & tamen Arist. 2. Poli. cap. 7. ait, regna inde & possessiones perditũ rei, q̃ ad mulieres transeunt. Et Leui. 22. habebatur q̃ anno Iubilei oẽs vẽditæ possessiones ad pristinos possessores remearẽt, quod firmitati contractuum obstare videbatur, sine quibus tamẽ mortales cõuiuere nequeunt. Et exo. 21. instituta fuit talionis pœna, vt oculũ pro oculo reus redderet, ac dentem pro dente: cuius nimiã acerbitatẽ denotauit Christus Matth. 5. Aut que alię erãt in illo populo legales sanctiões quæ videbantur absurdæ. Tertiò & erga exteras gentes incongrua videntur illa quæ illic extant iudicialia. Habetur enim Deuter. 13. Ammonites & Moabites etiam post decimã generationem non intrabunt in Ecclesiam Domini in æternũ. Et tamen ecõuerso subditur, Non abominaberis Idumęũ. quod certè videtur ad respectũ psonarũ attinere, qui tamen, vt habetur Actu. 10. nõ est apud Deum. Et exod. 20. cautum est, Aduenã nõ contristabis, neq; affliges eum. Et nihilominùs. 23. permittebatur idem populus pecuniam alienigenis ad vsurã mutuare: quæ qui dẽ duo præcepta sibi inuicẽ videntur repugnare. ¶ Quarto neq; circa domesticas personas videntur iudicialia præcepta satis esse rationi consentanea. Nã cũ primis de seruis legitur Exo. 21. Qui percusserit seruũ suum vel ancillã virga, si vno die superuixerit, nõ subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est: permittere autẽ homicidã impunẽ, natura ipsa abhorret: quare leges humanę etiã dominos seruorũ occisores grauiùs puniũt. Et de filijs videtur dura illa lex Deut. 21. videlicet q̃ pater duceret filium suum ad seniores ciuitatis puniendum. Ac demum de vxoribus lex, quæ vt Deute. 24. habetur, libellum repudij permittebat, videtur in naturam matrimonij pernicioſa, vt pote q̃ ad educandas proles debet esse perpetuum. ¶ In contrarium autem est quod sapiẽ. diuina. Prouerb. 8. ait: Isti sunt omnes sermones mei. Nõ est in eis prauum quid, neq; peruersum. Et Dauid, Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.

Aristot. *Argum.* *Argumẽ. 4.*

S. Thom.

QVæstionem istam nõ intelligas in hoc à nobis summotã, vt quàm amplè ipsa patet, sit nobis differẽda: id enim diuino pene ingenio D. Thom. quod omnibus est in cõfesso, absoluit. 1. 2. q. 105. Sed tamẽ nè filum dicendi nostrũ rumperemus, transitum per hæc summatim nos facere decuit. Vnica ergo cõclusione duximus respõdendũ. Præcepta iudicialia legis veteris in quatuor oportuit membra distribui. Enimuerò cùm prudentia ferendarũ legũ, ars quædam sit illustrissima: ars autẽ ordine ac dispositione præluceat, condecens fuit vt iudicialium numerus, quibus respublica instituebatur, secundum insignes eiusdẽ reipublicę partes atq; ordines disponerẽtur. Ordines autẽ isti quatuor sunt numero: Principis scilicẽt ad subditos, subditorũq; inter se, totiusq; reipublicæ ad exteros, ac partium inter seviuos familiæ. Igitur de principibus latæ sunt diuinitùs leges quemadmodum tunc creandi essent; tum etiam & se erga populum gererẽt: ac subinde quemadmodum vicissim à populo colerentur. Mox circa ciues latæ sunt leges emptionũ & venditionum, aliorumq; cõtractuum qui liberè inter homines fiunt: decretaq; perinde iudicia in malefactores, q̃ iura violarent. Deinde leges adhibitæ quem admodum se populus tum in bellis gerendis, tum in suscipiẽdis peregrinis erga externas gentes deberent conuersari. Ac demum circa domesticã familiam superadditæ sunt & aliæ de seruis, deq; vxoribus & filijs.

Cõclusio re sponsiua. *Quadruplex ordo in ter reipubli cæ partes.*

AD primum igitur argumentũ respõdetur, q̃ cũ in gubernanda republica duo sint habendi respectus: prior scilicet, vt ciues oẽs creandorũ magistratuũ gerendęq; publicæ curæ participes fiant: Nam hac ratione vt. 2. Poli. author est Arist. æquitas cõstat, ac subinde pax in republica. Posterior vero, vt regimẽ eligatur optimũ: quod secũdũ eundẽ Philosophũ. 3. Politic. ex trib⁹ speciebus, scilicet Aristocratia, Democratia, & regno, hoc vltimũ est præstantissimũ, diuina Deus prudentia hæc omnia circa populi principes custodiuit. Primũ enim quia peculiarem curã illius populi gerebat, iuxta illud Deut. 7. Te elegit Dominus Deus tu⁹, vt sis ei populus peculiaris, sibimetipsi electionẽ regis reseruauit. Vnde sicut summum ipse creauit sacerdotem, sic & de rege ait loco citato Deute. Cùm dixeris, constituam super me regem, eum constitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Qua ratione diuino mãdato à prophetis vngebantur. At verò quoniam regnum, vt est optimum regimen, dum rex idoneis virtutibus pollet: sic fit & pestilentissimum dum in tyrannidem corrumpitur: & populus ille, tum crudelis erat, tum etiam auarus ac libidinosus, quibus potissimùm vitijs rex corrumpitur, quadringentis annis distulit regem

Ad. 1. argũ. *Aristo.*

regem illis dare cum plenitudine potestatis. Gubernauit tamen populũ instar regni per vnum, puta per Moysen: perq; eius successõres iudices: quousq; populus, quasi excutiẽs diuinum regimen, voluit sibi creare regem. Vnde. 1. Reg. 8. ait Deus ad Samuẽlem, Nõ te abiecerunt, sed me, nè regnẽ super eos. Ecce q̃ fuerit Deus solers in sustinẽdo optimo regimine regni. Quocircà quàm contra eius volũtatẽ fuerit absoluta regis potestas intro ducta, ipse rei euentus ostendit. Nam statim sub Roboam diuisum regnũ suijpsius desolandi causam attulit, iuxta verbum Christi, Omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur. Quantũ verò ad Aristocratiã, quę est optimorũ potentia iusit eligi septuaginta viros de seniorib⁹ Israel: vt patet Num. 11. vnde Deut. 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes & nobiles, & cõstitui principes. Democratiã verò, quæ est popularis potentia, eatenus seruari voluit, q̃ & totus popul⁹ magistratus crearet, & de omnibus tribubus eligerentur. Vnde Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapiẽtes. Et Deutero. 1. Date ex vobis viros sapientes. &c. Quòd autẽ sacerdotibus decimæ fuerint adiudicatæ, non autẽ principibus, illa ratio fuit, q̃ sacerdotes vt in maiori haberẽtur reuerẽtia decuit ex vna singulari tribu institui, quæ ideo ab alijs alẽda erat. Principes verò sæculares ex omnib⁹ promiscue tribub⁹ eligebãtur, quibus possessiones erant decretę. Et præterea eorũ stipẽdia pro bellorũ indigentia crescebant, & tũc natura ipsa docebat populares contributiones esse illis augendas. ¶ Circa materiã secũdi argumenti notãdũ sequitur, iudiciales leges, ciuibus ad humanũ conuictũ inseruientes, in duos ordines secari, secũdũ duas, quæ in populo sunt, cõmunicationes rerũ ac cõmutationes. Alia enim cõmunicatio fit publica authoritate principis: alia verò priuata cuiusq; voluntate: homines quippe subditi sunt principi, possessiones autẽ ad dominiũ priuatorũ pertinẽt. Quare iudicia quib⁹ homines iura seruare cogũtur, & supplicia quibus maleficia vindicantur, principis authoritate instituuntur: donationes aũt rerum & cõmutationes, priuata cuiusq; volũtate celebrãtur. Et de vtroq; ordine leges Deus optimas iudiciales edixit antiquo populo. Constituit enim quantum ad primum iudices & magistros, vt patet Deut. 16. ac testiũ numerum, pœnasq; diuersas pro diuersis dilectis. Et quãtum ad secundum vt pax firmiùs in ter illos stabiliretur, diuisit eis terrã promissionis. Vnde Num. 34. Ego dedi vobis terrã in possessionem quam sorte diuidetis vobis pluribus dabitis latiorem: & paucioribus angustiorem. Sed quantũ ad vsum voluit quodammodo fructus esse cõmunes: secundùm illud Deut. 23. Ingressus vineã proximi tui comede vuas quãtum tibi placuerit. Aliaq; deinde multa pulcherrimè constituit, vt est apud D. Thom. videre. ¶ Ad formã ergò argumenti respondetur, quòd eatenùs in hęreditatis successione legẽ Deus naturæ seruauit, q̃ noluit fœminas nisi deficiente masculo, ius hereditariũ adire. Successio namq; patrimonij sequi naturã debet generationis, p quã species propagatur: generationis autẽ virtus in lumbis viri residet: cui vtiq; fœmina, ceu natura substernitur. Quapropter ratio naturalis docet, vt in masculinã prolem, in quã virtus generatiua traducitur, transeat hæreditas, quã cũ sanguine ad suos posteros trãsmittat. Et hãc arbitror omniũ causarũna turaliũ primã quare iura primogenituræ in reb⁹ publicis bene institutis masculina serie transfunduntur, neq; fœminæ nisi masculorũ defectu admittuntur. Cui accedit & ratio secunda, q̃ viri prudẽtia, muliebri præstat: tũ in alijs, tũ etiã in augenda re familiari. Vnde Arist. 3. Polit. cap. 3. viri inquit est acquirere, mulieris autẽ seruare. Quocircà Ethico. 2. censuerat regna in manu fœminæ deperire. Accedit tertiò, q̃ cùm viro cõpetat substantiæ administratio, quãdo hæreditas filiæ obuenit, tunc gener nõ est tã solers ad augẽdã substantiã soceri eiusq; amplificãdũ nomen q̃ si esset filius. Quapropter dũ res quæ transit in filiã, subinde transeat in generũ, quodã modò censetur in alienũ sanguinem trãsmigrare. In lege autẽ veteri illud fuit necessariũ vt possessionũ partitio quę facta est inter tribus non confunderetur. Quanuis tali euentu cautum erat nè hæres fœmina alij quàm viro suę trib⁹ nuberet. Neq; verò inter Christianos vsq; adeò longè à successione ciici filiæ debent, vt neq; deficientibus filijs admittantur. Nam hac ratione longiùs solent abalienari primogenituræ, quàm si mulieres succederent. ¶ Eadem ratione adiecta fuit & lex alia anni Iubilæi. Nam si venditiones in perpetuum fierent, non fuisset perpetua diuisio possessionum inter tribus. Quin verò, & ratio naturalis profectò ab hoc non abhorret: nã illa ratione, vt loco proximè citato admonet Aristote. nempè si possessiones

Ad. 2. arg. *Aristo.* *Potißimara tio quareius primogenitu raæ masculi na serie transfundi tur.* *Ratio legis ãni iubilæi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

in perpetuum diuidantur, solent diuitiæ in vnũ aceruatę alios deserere pauperes. ¶ Lex autem talionis vindicatrici illi genti minimè fuit incongrua: vt per illã, quæ duriuscula videbatur, coërcerẽtur, ne acriùs sese de hostibus vindicarẽt, licet Christus docuerit benignitati Christianæ nõ cõpetere. De reliquis autem vide apud S. Th. ¶ Circa tertiũ argumentũ itidem adnotandũ est bifariã se rempublicam gerere posse erga extraneos: nempè aut iure pacis, si cõmercium cum illis nectat: aut iure belli, si sint hostes. Et iure quidem pacis tripliciter exteræ nationes ad Iudaicum populũ accedebãt. Primò vt trãsitũ quasi peregrini facerent, erga quos lex extabat Exod. 23. Peregrino molestus non eris. Secundo modo vt tanquã aduenæ apud illos habitarent, de quibus etiã cap. 20. prẽmissum erat, Aduenã non contristabis. Tertio modo quia volebant prorsus in corũ ritum & consortium admitti. Inter quos secũdùm naturalem rõnem dignoscebatur. Admonet enim tertio Polit. Philosophus, extraneos nõ esse temerè in rempublicã recipiẽdos nisi sint vel ab auo vel ab atauo oriundi: aliàs multa ab illis picula imminerẽt reipublicæ. Ob idq; quia Idumæi ab Esau fratre Iacob descẽderãt, & ipsi Israelitæ apud Aegyptios peregrini plures ducentis annis egerant, iubebantur pacificè illos recipere, & proselythos qui vellent eorũ religionẽ ꝓfiteri charactère circuncisionis insignirent. At verò quoniã Amalechitę perpetui hostes eorum erant, secundùm illud Exod. 27. bellum Dei erat cõtra Amalech à generatione in generationem. Et pariter Ammonites & Moabites de Terra promissionis fuerãt expulsi, citra personarũ acceptionẽ potuit eos Deus a sua republica abigere. ¶ Sed & ꝺ bello cõtra hostes tam offerendo q̃ sustinendo sanctissima erat scripta lex, Deute. 20. vt primò pacẽ eis offerrent. Secundò fiduciam suam in ipsum Deũ reijcerent. Tertiò vt inidoneos, qui impedimẽto esse possent, domum remitterẽt. Quartò deniq; vt victoria modestè vterẽtur fœminis parcẽtes ac pueris. ¶ Ad quartum deniq; argumentũ respõdetur, ꝙ cum familia in tribus ordinibus cõsistat, scilicet viri ad vxorẽ, parẽtis ad filios, ac domini ad seruos: de omnib⁹ trib⁹ sanctitas Deus curauit optimas leges. Et primò de seruis, qđ ad mitigãdos eorum labores pertinebat, præceptum erat Deut. 5. vt die Sabbathi sicuti & domini requiescerẽt. Itẽ in memoriã liberationis ex Aegypto, vbi ipsi seruierant, & in præsagiũ Christianæ libertatis, & præcipuè propter fraternã charitatẽ cautũ erat Exod. 21. vt ex filijs Israel nemo esset ꝑpetuò seruus: sed septimo anno egrederetur liber, cũ omnib⁹ quæ asportauerãt, adhibito insuper viatico: vt Deut. 15. legitur. Neq; quantũ ad eorũ vindictã fuit Deus negligẽs: imò & eodẽ cap. 21. statuit vt Dominus qui seruũ mutilaret liberũ dimitteret, & ancillã quã in vxorẽ duceret. Illud autẽ quod argumento obiectũ est, scilicet occisorẽ serui impunẽ euadere, intelligebatur quando correctionis gratia virgula, non intentione vulnerandi percussisset: neq; posteà certum esset an ob tale vulnus obijsset mortẽ. Nam si protinus moreretur, tunc dominus reus fiebat. ¶ Et erga filios etiã Exod. 22. iubebantur parentes vt eos religiosè instituerent, quos etiã paternè castigare poterant. At verò quia vt Philosophus. 10. Ethic. docet, pater, vim non habet coerciuam in filium, quando eorũ crimẽ id postulabat, iubebatur, vt argutũ est, filiũ publicæ potestati puniendũ permittere. ¶ Sed & de vxoribus tam ducendis quàm gubernandis optimæ extabant leges. Attamen libellus repudij ob eorum duritiam, qui perpetui erant odiorum memores: permissus illis fuit, vt per illud minus malũ à maiori continerentur: videlicet nè vxores enecarent.

Ratio legis talionis.

Ad tertium argumentũ.

Ad. 4. argu.

Leges seruorum.

Leges filiorum.

Aristot.

Leges uxorum.

QVAESTIO SEPTIMA, De lege Euangelica quantũ ad eius substantiam.

S. Thom. 1.2. quæst. 106.

ARTICVLVS. I.

Vtrum lex noua sit lex scripta, an potius cordibus indita.

QVATVOR legum genera circa initiũ superioris libri distinctè monstrauimus, videlicet æternam, naturalem, atq; humanã: de quibus li. 1. dissertũ est ac demũ diuinam, quam in hoc sumpsimus elucidandam. Hanc autem in veterem partiti sumus, ac nouam. Vnde cùm de priori hactenus dictum sit, subsequitur vt de noua quæ Euãgelica est, sermonem subtexamus. Hæc enim, si æternã excipias, lex legum est, cuius

cuius gratia mundus creatus fuit, ad quã ferendã Deus ipse de cœlo descẽdit, quęque eiusdẽ Dei digito scripta est in cordibus nostris, per quã deniq; solã vniuersũ orbi & inferi claudũtur, & ad æternã fœlicitatẽ cœlireferantur. Vt ergò hanc supracœlestem legem de cunctis suis numeris ac dignitatibus perpẽdamus. Quæritur primò, sitne scripta dicenda, vt leges humanæ, & vetus diuina, an verò sicut naturalis, à natura, sic supernaturaliter mentibus nostris impressa. Nã ꝙ sit scripta sunt argumenta nonnulla. Primum lex hæc, ipsissimum est Euangelium: de quo tamen Ioan. 20. cap. ait. Hæc autem scripta sunt, vt credatis. ¶ Secũdò, Si lex hęc nõ esset scripta sed indita, nihil à naturali differret: quippe de qua ait Propheta. Signatũ est super nos lumen vultus tui Domine.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3. ¶ Tertiò, Lex Euangelica, Christianorũ est propria: lex verò indita vniuersis cõmuniter nationibus patet. Legitur enim Sapien. 7. quod diuina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert: amicos Dei & Prophetas constituit, ergò lex noua non est lex indita. ¶ Contrarium autem attestatur Hieremiæ vaticiniũ cap. 31. Vbi Deus nostram designãs legẽ ait. Ecce dies venient dicit Dominus, & consummabo super domũ Israël, & super domum Iacob testamẽtum nouũ. Quod quidem testamentum declarans subdit, Dabo legẽ meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribã eam. Idq; Paulus ad Hebrę. 8. ad hoc ipsum propositum allegat. Et. 2. ad Corinth. 3. latius edisserit.

Hieremias.

Paulus.

Qvæstio hęc ex his modò citatis scriptũ ræ testimonijs inter catholicos doctores originẽ duxit, qua prima legis nr̃æ excellẽtia cõmẽdetur. Statuamus ergò cõclusionẽ quæ cunctis est catholicis receptissima. Lex nostra hoc à veteri differt, ꝙ cùm ipsa scripta esset in tabulis lapideis: nostra tñ in cordibus insculpta est. At verò conclusionis sensum patefacere, non est vsq; adeò peruiũ. Augu. cẽm lib. de spiritu & liter. c. 21. huc tantum pertinere arbitratur, ꝙ charitas Dei, quæ secundũ Paulũ, & plenitudo & finis legis est, per spiritum sanctũ, vt ait idem Apost. diffusa est in cordibus nostris. Quẽ quidẽ D. Tho. secutus, sic conclusionẽ interpretatur. Vnaquęq; inquit, res, vt. 9. Ethico. autor est Arist. illud esse videt, quod in ea est potissimum: hoc autẽ in lege noui testamẽti est gratia Spiritus sancti, quę datur per fidẽ Christi: virtusq; est implẽdi legẽ: iuxta illud ad Rom. 8. Lex spiritus vitę in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis, cũ ergò gratia hæc intus infundatur à Deo in corda nostra, fit vt lex ipsa principaliter sit in cordibus infixa. Tametsi illa quæ credenda sunt & agenda in sacra nobis pagina proponãtur. Qua ratione secũdario potest dici scripta. ¶ Opùs est tamẽ hæc locupletiùs exponi: quoniã statim offerentur è regione argumenta. Primũ ꝙ legis virtus est intellectũ instruere ac dirigere, mentesq; illustrare: hæc autẽ virtus per scripturã patescit in Euangelio, sicuti antiquis in suo canone: nõ est ergò cur nostra non dicatur scripta, sicut illa. Secũdũ argumentũ est, ꝙ & charitas & gratia tam antiquis q̃ nobis diuinitùs infundebatur in corda, cuius virtute legẽ obseruabant: nõ est ergò cur illa minùs dicatur indita q̃ nostra. ¶ Ad huius ergò pleniorẽ intellectũ discernendæ sunt duæ legis virtutes: altera directiua: qua scilicet intellectus illuminatur, vt recta ire sciat, atq; altera voluntatis affectiua & motiua ad operãdũ. Et secundũ vtranq; lex Euãgelica singulariter est intus menti insculpta. Doceri em̃ homo ꝓtest legem dupliciter. Vno modo scripturã legendo, atq; altero viuã audiendo vocẽ. Atq; hic est prẽstãtior modus: quoniã auditus, vt lib. de sensu & sensat. ait Philosoph. sensus est disciplinæ. Et quidẽ antiquis priori modo data est lex: nempè in lapides tabulis scripta, quã illic subditi intuẽtes sequerent: nostram verò non sic scriptã Deus nobis de cœlo misit, sed ipse inde delapsus viua voce in aures mortaliũ inuulgauit, mentiq; impressit: hoc est sermonis energia, miraculorũq; potẽtia persuasit. Neq; verò humano tantũ more illã nobis indies insculpit, verũ & assensum fidei, quæ superna nobis indicat, supernaturaliter nobis ingenerat. Itaq; cùm generãda fides duo exigat. s. & vt proponant credẽda, & vt intellectus assensum illis prębeat, vtrũq; nobis Christus absq; scripto perfecit. Tã etsi ad illud ꝓius officium administros sibi adiunxit: nempe Apostolos eorũq; successores, qui adminiculo illi essent ad prædicandã eandẽ fidem & legẽ. Et hoc est quod. 2. ad Corint. 3. ait Apostolus. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris: hoc est per charitatẽ cordibus nostris infixa. Quẽ admodum autem essent epistola, explanãs subdit. Manifestati quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis. hoc est: Quanuis nos vobis credenda proposuerimus, Christus ta

Primũ arg. cõtra prædicta.

Argum. 2.

Duæ virtutes legis.

Paulus.

Cõclusio catholica.

Augustin.

D. Thomas.

Aristot.

Arist.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽ est qui fidei assensum in vobis insculpsit. Igitur quãtum ad intellectus illuminationẽ, quæ prima legis est virtus, propterea per se primo lex nostra scripta est nobis in mẽte, q̃ assensio fidei opus est Dei. At q̃ illa quæ intellectui proponuntur in absentia Christi & Apostolorum, labi memoria possent, per accidẽs est scripta. Si enim vox Domini semper auribus nostris insonaret, nulla nobis opus esset scriptura. Quare vt Chryso. in prologo super Matth. author est, librorum vice gratia Spiritus sancti deberem⁹ vti: sed quia illam excussimus: literæ sunt inuentæ: Christus namq; nihil Apostolis scripto tradidit. ¶Sed & quantum ad alteram legis virtutẽ, quæ est voluntatem ad agẽdum afficere, ac permouere, pariter scripta est intùs: quoniã legem ad finẽ præcipientis implere, nisi per gratiã & fauorẽ Dei, nõ possum⁹. Lex etẽ tantũ ostẽdit quid agere debeamus: tollens subinde, vt suprà diximus, excusationẽ: qua ratione ait Pau. literam occidere: sed virtus operandi per gratiam nobis & charitatem suppeditatur. Qua de causa subdit, Spiritus sanctus viuificat. Et hoc est quod ait Ioãnes, Lex per Moysen data est, puta scripta in tabulis, in quibus nulla inerat agendi vis: sed gratia & veritas (ad purificandũ corda, qui finis est legis) per Iesum Christum facta est.

Ad. 1. argu. His ergo constitutis facilimæ sunt argumentorũ solutiones. Ad primũ eñ respondetur q̃ tam in lege veteri q̃ in noua scripta ea sunt quę ad fidẽ gratiam q̃; Spiritus sancti attinent: nempè tam illa quæ ad cognoscendũ diuinitatẽ Dei, & humanitatẽ Christi conducunt, q̃ agenda quibus charitas cõfouetur: quæ quidem fides & charitas tã sub illo testamento illis donabatur in cordibus, q̃ sub nostro imprimitur. Attamẽ cũ tam illic quã hic virtute vnius mediatoris illa fiebat impressio, differẽtia est, q̃ cum illic nondum ille mediator presens esset, nempè neq; per se ipse prædicasset, neq; sacramenta illius legis virtutem passionis eius nondũ exhibitæ ad conferendã gratiã iuuissent; nostramverò & ipse Christus tradidisset nobis & Spiritus sanctus Apostolis declarasset; ac perinde sacramenta eandem charitatem nobis & gratiam infundant: lex nostra meritò præ illa censetur in cordibus ingenita: sicuti illa erat in tabulis. Vnde Pau. non ait simpliciter in cordibus, sed in cordibus carnalibus, vt alluderet ad lapideas tabulas duritiẽ cordium illius populi significantes: cùm tamen per charitatem nouæ legis corda, vt carnea remolliescant. ¶Ad secundum aũt argumentum respondetur q̃ lex naturæ indita est in cordibus naturali via: lex verò gratiæ super naturaliter. *Ad. 2. argũ.* ¶Atq; ad tertiũ iam respondetur q̃ non solùm sub lege scripta, verùm neq; sub lege vnquã naturæ quispiã recepit Spiritus sancti gratiã, nisi p fidẽ Christi. Et ideò licet eadẽ sapientia fidei cũctos qui ab Adã vsq; iusti fuere, iustificauerit: peculiariter tamen propter præsentiam eiusdem authoris gratiæ, censetur cordibus inscripta. *Ad. 3. argũ.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex noua iustificet.

EXcellentia secunda legis nostræ ab eius effectu petitur: atq; ideò quæritur vtrùm virtutẽ habeant iustificãdi. Arguitur nãq; à parte negatiua. Nemo nisi per diuinæ legis obedientiam fit iustus, secundũ illud ad Hebræ. 5. Factus est Christus omnibus obtemperãtibus sibi causa salutis æternæ: Euangelium autem non id vniuersim præstat, vt ei obediatur, testante ad Ro. 10. Pau. non omnes obedire Euangelio: ergò lex noua nullam præ antiqua virtutem habet iustificãdi. *Argumẽ. 1. à parte negatiua.* ¶Secundò per id Pau ad Ro. probat legem veterem nõ iustificasse q̃ ea adueniente præuaricatio creuit. Ait enim cap. 4. Lex irã operatur. Vbi enim non est lex, neque præuaricatio: sed multò peius lex noua præuaricationẽ aggrauat: eò q̃ maiori pœna dignus est, qui post legẽ nouã, diuinã volũtatem apertius notificãtem, delinquit: secundũ illud ad Hebr. 10. Irritã qui faciebat legẽ Moysi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quãto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filiũ Dei conculcauerit? ergo lex noua minùs q̃ vet⁹ iustificat. *Argum. 2.* ¶Tertiò, iustificare mun⁹ est peculiare Dei, secundũ verbũ Pauli ad Roma. 8. Deus est qui iustificat: lex autẽ vetus perinde ac noua Deo authore lata fuit: ergo non est cur noua excellentiùs q̃ vetus iustificet. *Argum. 3.* ¶In cõtrariũ autem est idem ipse Apostolus ad Rom. 1. Non erubesco Euangeliũ: virtus enim Dei est in salutem omni credenti. *Paulus.* Vbi singulare quippiã in Euãgelio agnouit: salus autem & iustificatio idem est: fit ergo vt virtus Euangelicæ legis sit iustificare, ac perinde saluos facere credentes.

QVæstio hæc ditiùs locupletata est: apertiusq; explicata. q. 3. artic. vltim. cuius solutio

solutio tribus cõclusionibus continetur. Est eñ in lege, secundũ id q̃ proximè dicebamus, duo cõsiderare: nempè documẽta ipsa, & mãdata exterius ad credendũ & operandum scripta: & prętereà interna gratia fauor q̃ue Spũs sancti ad opera eiusdem legis exequẽda, atq; ad eius assequendũ finẽ. Quo habito prima cõclusio est. Lex Euãgelica, si pura documenta & mãdata atq; operũ substãtiam cõsideres, nõ magis per se iustificat q̃ve tus, vel lex ipsa naturæ. Iam enim locò citato expositum reliquimus quemadmodum verbum Pauli, Non ex operibus, sed ex fide & gratia hominẽ iustificari: nõ tantũ de operibus legis veteris, verum etiam de nostris intelligit. Sicuti & id quod ait, Literam occidere, spiritũ autem viuificare, interprete ia Despũ & lite. Augusti. de decalogo etiã ipso est intelligendũ. Nam de ipsa cõcupiscentia in Decalogo prohibita subiungit, Concupiscẽ tiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces. Lex enim nihil aliud præstat quã docere quid sit peccatum: munere autẽ à peccato, q̃a virtus est supernaturalis, soli gratiæ per fidem Christi adscribit. ¶Secunda conclusio. Lex Euangelica, si interna eius virtutẽ mediteris, hominẽ iustificat. At verò quoniã eadem virtus, nõ solũ Euangelicos, sed & antiquos patres & qui sub lege naturæ iustè viuebant, iustificabãt, adhibetur. Tertia conclusio. Lex Euãgelica ob id præ alijs censetur iustificare, quòd author ipse gratiæ, cuius fide olim agebatur salus, lator fuit nostræ legis, quam suo sanguine confirmauit, cuius pretio saluificam gratiam per eius sacramenta obtinemus. Hæc autem iam satis suprà exposita sunt.

1. Cõclusio. *Augusti.* *Paulus.* *Probatio cõcluſio.* *2. Cõclusio.* *3. Cõclusio.*

Ad. 1. arg. QVocircà primæ obiectioni conceditur nemini obuenire salutem nisi per obedientiã Euangelij: inde tamen solũ colligitur legem nouã quantũ ad substantiam operum externaq; mandata & documenta non per se iustificare: sicut neq; antiquã, q̃d prima cõclusione concessimus. ¶Ac perinde respondetur ad secundũ. Gratia eñ euangelica eatenùs subditos iustificat, vt tamẽ minimè illos sic cõfirmet, vt peccare nequeãt, imò qui contra eandem gratiã legẽ violauerit, eo sit maioris reus supplicij quo apertius nouit voluntatẽ dni sui. Nihilomin⁹ hoc est adnotatu dignũ, quòd verbũ Pauli, scilicet, lex iram operatur, nõ perinde euãgelicæ cõuenit, atq; Mosaycæ. Nam lex vetus cõi nomine, nõ gratiã, sed meram literam significat *Ad. 2. arg.* *Ad. 3. arg.* *Paulus.* *Augusti.*

q̃ tãtùm ostendit quid sit peccatũ atq; adeò occasio sit peccandi, vnde nascitur ira Dei. Lex autem Euangelica non tantùm literam sed gratiam, eiusq; sacramenta cõprehendit. Quare nõ est lex iræ, sed benignitatis ac misericordiæ. ¶Ac subinde ad tertiũ eodẽ penè tenore respondetur. Nẽpè quòd etsi idẽ Deus vtriusq; fuerit author legis, diuersimodè tamẽ. Nã illam tãtùm scripsit in tabulis: nostram verò, modo exposito, vt ait Paulus in cordibus carnalib⁹. Quare expositore eodem, lib. de spiritu & lite. Augusti. legem illã extra hominẽ scriptam appellat idem Apostolus ministrationẽ mortis & dãnationis: nostrã verò, ministrationẽ spirit⁹ & iustitię.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm lex noua debuerit dari à principio mundi.

SVbsequitur vt quèadmodũ de veteri disputauimus, sic de Euangelica inuestigemus, cur nõ fuerit statim in mũdi primordijs posita. Arguitur enim id maximè cõdecuisse. Deus vt habetur ad Roma. 2. non est personarum acceptor: & tamẽ vt habetur statim ca. 3. Oẽs homines peccauerũt & egent gratia Dei: ergò debuit Euangelico lumine, statim homine lapso, orbem perfundere, vt omnes viam salutis ingrederẽtur. ¶Secundò arguitur. Legẽ Euangelicã non minùs cõgruit fuisse vniuersalẽ quo ad tẽpus: quã quo ad locum: vult enim Deus omnes homines saluos fieri: voluit autem hac ratione, vt patet Matth. & Marc. vlti. Euangelium prædicari in vniuerso mũdo: ergò debuit illud vniuersis sæculis notum facere. ¶Tertiò deniq; arguitur. Cõsultius fuerat homini ad spiritualẽ vitã & æternã, q̃ præstãtior est, necessaria prouidere, quã ad corporalẽ q̃ tẽporalis est, ab initio autẽ in tẽporalibus prouidẽtissimè homini pspexit, tradendo ei cuncta q̃ creauerat in suã ditionẽ, vt patet Gen. 1. ergò debuit & lege Euãgelica, q̃ maximè necessaria erat ad spiritualem salutẽ, mortales illicò ab initio mũdi instituere. ¶In cõtrariũ faciunt Apostolica testimonia. Non priùs q̃ spirituale est, sed quod animale. Et ad Galat. 4. Cùm venit plenitudo temporis misit Deus filium suum, &c. *Argum. 1.* *Argum. 2.* *Argum. 3.* *Paulus.*

AD quæstionem facilima negatione respondetur. Non decuit statim ab initio mũdi Euangelicã legem mortalibus af- *Cõclusio re sponsiua.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

fulgere, sed multò fuit consultius per tot differri sæcula. Ad intelligentiam autem cõclusionis huius prænotandũ est, duplicem esse quęstionis sensum: vnum scilicet, suppositò quòd ædi non debuit nisi per Christũ, cuius sanguinis effusione erat cõfirmãda. Et tunc idem est quærere ac si quæratur vtrùm debuit Christus statim in mundi exordio carnem induere. Hunc aũt sensum nõ est præsentis loci discutere. Disputatur nanq; à Diuo Thom. 3. parte. q. 1. Nosq; art. vlti. huius lib. rationes eiusmodi dilati tẽporis adducem⁹. Alter verò sensus est, vtrùm decuit legẽ Euãgelicã dari ante Christi aduentũ, vel ante eius redemptionẽ. Et in hoc sensu respondetur nõ expedijsse. Cuius tres rationes assignat D. Tho. Prima est: Lex noua, vtiã modò dicebamus, potiśimũ est gratia Spiritus sancti: quã scilicet, vt ait Paul. spiritus sanct⁹ abundè in nos effudit: abundantia verò gratię effundi nõ debuit, nisi impedimento sublato quod per peccatũ ei obstat: vnde Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus (videlicet exundans) quia Iesus nondũ erat glorificatus: impedimentũ autẽ illud per Christi mortẽ sublatum est: ergò vsq; ad ipsum passum nõ decebat legẽ gratiæ dari. Atq; hanc rationẽ Paul. ad Roma. 8. ediśerit, vbi ait, Deus filiũ suum mittens in similitudinẽ carnis peccati de peccato, hoc est de carne, quæ licet nõ in suo suppośito, infecta tamẽ erat peccato, dãnauit peccatũ in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Est enim illa mirabilis antitheśis per quam diuina potẽtia patefit: nempè quòd Deus non quomodocunq; dãnauit peccatũ, sed per carnẽ ipsam, cuius natura peccatum, & cõmiśsum fuit, & serpebat in omnes. Lex ergò gratiæ, qualis est Euangelica, à morte Christi debuit vigorẽ sumere. ¶ Secunda ratio sumitur ex perfectione legis. Seruauit nanq; Deus naturæ ordinem quæ ab imperfecto progreditur ad perfectũ sicuti per puerilem ætatem ꝓgreditur ad virilem. Ad quod alludit Apostolus in illo citato verbo. Nõ prius quod spirituale est, sed quod animale. Nam embrio, vti ait Philosophus, priùs viuit vita animali quàm rationali. Et hanc rationẽ declarat idem Apostolus ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides, iam nõ sumus sub pædagogo. Itaq; sicut magister præstantior est pædagogo, sic & lex nostra lege veteri. Pædagogus quippe clientulum in tenera ætate q̃ non est doctrinæ idonea, metu terroreq; arcet à malo, magister verò prouectiorem discipulum docendo veritatem allicit ab bonum. Tertia ratio inde sumitur, quòd lex nostra est lex gratiæ: & ideò oportuit vt homo sub lege veteri relictus collabendo in peccatum suam agnoscęret infirmitatem, ac subinde quàm esset gratiæ indigens. Quam quidem causam aperuit nobis Paul. ad Roma. 5. vbi ait, lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi autẽ abundauit delictum, superabundauit & gratia. Atqui hæc ratio non solùm de Euangelio probat, quòd esset differendum, verum de ipsamet Christi redemptione.

Duplex q̃stiõis sensus

Triplex ratio concluſ. D. Thom.

Secunda rõ cõclusionis.

Aristot.

Paulus.

Tertiarõ.

Paulus.

AD primum igitur argumentum respondetur quòd cum humanum genus per peccatum Protoplasti nostri iustè fuerit auxilio gratię spoliatum: nihil ei amplius Deus debuit: & ideo quos non seruauit, ex iustitia perierunt: quibus autem per gratiã opitulatus est, per misericordiam succurrit. Vnde Augustin. in lib. de perf. iust. infert nullam esse personarum acceptionẽ apud Deũ: vt pote quòd vbi nulla est ratio debiti, nullũ obtinet locũ. ¶ Ad secundum respõdetur ꝙ diuersitas locorum, status hominum non variat: & ideò dum Christus legem dedit, in omnem locũ prolatari voluit: diuersitas verò temporũ diuersas distinguit in genere nostro ætates: quorum non omnes fuerunt Euangelij capaces. Tametsi suis singulæ legibus fuerint institutæ: quibus potuerũt obtinere salutem. ¶ Ad tertium denique respondetur aliam esse rationem prouidẽtiæ in his quæ ad naturam pertinẽt: aliã verò in his q̃ ad gratiam. Bona enim naturæ non ordinãtur ad tollendum peccatum, sed ad sustentandam vitam: ideoq; homini statim in eius creatione debuerunt conferri: at verò quoniam gratia ad tollendum peccatum confertur, lex abundantis gratiæ dari non debuit nisi peccati impedimento submoto.

Ad primum argum.

Augusti.

Ad secundũ argum.

Ad tertium argum.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm lex noua sit usq; ad finem mundi duratura.

Argumẽ. 1.

GVm lex vetus aduẽtu nouæ fuerit repudiata, meritò ꝙs dubitet vtrũ alia sit ꝓtereà superuẽtura ꝓ quã Euãgelica aboleat. Et arguitur à parte affirmatiua. Dñs. Ioã. 16. pollicitus est discipulis venturũ spiritũ sanctũ qui docturus eos esset omnem veritatem: at non dum ecclesia cuncta cognouit diuina mysteria: nam multa indies sanctis concilijs reuelantur: ergo expectanda est alia lex, ꝓ quam Spũs sanctus nos oẽm doceat veritatem.

Argum. 2. ¶ Secũdò, Matth. 24. ait Christus, Prædicabit hoc Euangeliũ regni in vniuerso orbe: & tunc veniet cõsummatio: sed euangeliũ Christi iam prædicatũ est, neq; tamẽ cõsummatio puenit: ergo aliud nobis est operiendum Euangeliũ Spũs sancti, aliaq; lex, qua puulgata, cõtinuò fiat cõsummatio. ¶ In contrariũ facit verbũ eiusdẽ redẽptoris eodẽ. c. 24. Dico vobis quia non præteribit generatio hæc donec omnia fiant. Quod Chryśost. de generatione fidelium interpretat: quorum ergo status ad finẽ vsq; mundi perdurabit.

Chryśost.

1. Cõclusio AD quæstionẽ tribus conclusionibus respondetur, quæ ex hac distinctione dimanant. Duobus modis status mundi variari contingit. Vno secũdùm legis diuersitatẽ, atq; hoc pacto nõ amplius variabitur lex nostra, sed vsq; ad finẽ mundi pśistet.

Probatio. Probatur cõclusio. Si Euãgelica hæc nostra antiquæ succesit, eò fuit ꝙ perfectior est illa: nulla autẽ esse põt hac Euangelica in hoc mundo præstãtior: ergo nulla est illi successura. Prior præmiśa iam satis suprà declarata est: lex enim tanto est perfectior, quanto suo propinquior fini: legis autẽ finis, vt habetur ad Rom. 10. Christus est: & ideò quo lex vetus elongatior erat à Christo quã nostra, eo erat imperfectior: nostra autẽ adeò est propinqua eidem fini vt ipsum habeat ꝑsentem: ergo nulla esse potest perfectior.

Paulus.

2. Cõclusio. ¶ At nè quis caujlleẽ Christũ posse aliã perfectiorem ferre, arguitur secundò. Legis perfectio ex fine tandẽ vltimo existimanda est puta ex cælesti fœlicitate ad quã lex omnis nos ducit: nulla autẽ in hoc sęculo pfectius nos illuc ducere põt, quàm quæ homines omni labe perpurgat, quę impedimẽto nobis est ingrediendi regnum, Deiq; ipsius corpore pascit ac sanguine potat, subindeq; valuas eiusdẽ regni cunctis expandit: hæc autẽ est lex nostra: idq; Christi ipsius testimonio cõstat qui initio suæ prędicatiõis agentibus pœnitentiã regnum cælorũ pollicetur: ergo

Obiectio. nulla restat alia præstolanda. Quòd si verbum huc nobis Apostoli obijcias. 1. ad Corinth. 13. Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est: nihil obstat: quoniã illic de perfectione quæ nos in patria manet sermo habetur ab Apostolo: vbi fidẽ propter suam obscuritatẽ appellat cognitionẽ ex parte, quæ visionis fulgore euacuabitur. Videmus enim nũc per speculum in ęnigmate: tunc autẽ facie ad faciẽ. ¶ Secũdo modo põt status hominũ variari ꝓ hoc quod diuersimodè se habeant ad eandẽ legem. Et de hoc modo adhibetur secunda cõclusio. Nihil vetat quo minùs status legis nouæ, perinde atq; status veteris, mutetur. Qd est dicere: Sicuti lex vetus qñque accuratiùs obseruabatur, quandoq; verò segniùs ac negligentiùs, sic & in statu Euangelico vsu venit. Aliquando enim latiùs multò ac fusiùs patuit Christianus cultus: quandoque verò idem Christianiśmus striśtior fuit & angustior. Ratio autẽ huius cõclusionis, non quidem Deus est, qui paratiśimus est oẽs homines saluos facere, sed humana libertas. Nam cùm gratia Euangelica, vt dictum est, habentes nõ confirmet in bono, sed suo relinquat arbitrio: vsu illis proinde venit vt eandẽ gratiam abijcientes ac dęspicientes carnalibus

Ratio cõcl.

desiderijs mancipentur. ¶ Tertia conclusio. Etsi status Christianiśmi latior patentiorq; expectetur, nullus tamẽ futurus est, vbi gratia copiośior sit & abundantior quàm hactenus pręcesit. Prior pars inde patet quòd, vt Christus testatus est, quousq; Euãgelium in vniuersum mandum prædicetur, non erit finis. Et ad Romanos. 11. Apostolus ait cæcitatem in Israël contigisse vt plenitudo gẽtium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Quo loco declaratũ reliquim⁹ quẽadmodũ ante finẽ mũdi ab oib⁹ sit lex Christi exosculãda. Posterior verò cõclusionis pars ꝓbat. Nã qñ nulli antecesiśent sancti præter deiparã Virginẽ atq; Apostolos, q Spiritus primitias acceperũt, non est cur alios expectemus tam ingentis sanctitatis. Quibus nihilominùs numerośiśima Martyrũ Cõfessorumq; atq; virginũ copia adhuc per Dei gratiã succesit. Quo circa etsi sub Antichriśtityrãnide defuturi nõ sint sanctitate, pceres, q eius truculẽtiśimã rabiẽ ppesi, ꝓ fide Christi atrociśimas mortes oppetant: tũ priscorũ excellentiam non æquabunt.

Conclu. 2.

Conclu. 3.

Probatio prioris partis.

Paulus.

Probatio posterioris partis.

CIrca primum igitur argumentũ notandum est nõ defuisse hæreticos qui negarent remiśionẽ ꝓspiritus sancti, quã Christus pollicitus est, cõpletã fuisse in die pentecostes. Vñ Manichæi aiebãt in suo magistro fuisse cõpletã: quẽ (vide blaśphemiã) ꝓpũm paraclẽtũ appellabant. Mõtanus aũt & Priscilla, nõ vsq; adeò blaśphemabant: dicebant nihilominùs in illis fuisse completam: vt Augustinus contra Faustum meminit. Attamen

Manichæi.

Montanus.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veritas catholica. men inconcussa stat catholica veritas, in illis fuisse completam: neq; aliam deinde sperare licêre. Iussi nanq; fuerunt sedere in ciuitate, donec induerentur virtute ex alto: vt patet Lucæ. 24. promissumq; illis est, vt baptizarentur spiritu sancto, vt Actuũ. 1. legitur: quod cõpletum est cùm illis idem spiritus linguis igneis affulsit. Vnde Ioan. 6. Nõdum erat spiritus datus, qa nondũ Iesus erat glorificatus. Vbi rerum consequẽtia denotantur: nimirũ quòd protin⁹ Christo per resurrectionem & ascensionẽ glorificato, Spiritus fuerit plenissimè datus. Ad argumẽtũ ergo vt respondeamus, negatur Ecclesiã nõdum cognouisse oẽm veritatẽ iuxa Christi pollicitationẽ. Intelligitur nanq; promissio illa de omni veritate quæ est ad salutem necessaria: quã quidẽ plenè fuerunt Apostoli docti, ipsiq; Christianã familiã docuerũt: secundũ illud, Ite & baptizate oẽs gentes, docentes eos seruare quæcũq; dixi vobis. Quo circa vbi Petro Christus promisit quòd sua fides non foret vsq; ad finẽ sæculi Ecclesiã defectura, illic pollicitus est quòd esset necessariam omnẽ veritatẽ cognitura. Vbi tamẽ illius cognitione indigeret. Quare nõ simul omnia nouit, sed nouis obortis hæresibus, tẽporum curriculo, sicut aurora cõsurgẽs, magis ac magis illuminatur. Sunt tamẽ alia quę non sunt de necessitate salutis. Et hæc non decuit Apostolos, aut doceri, aut docere, vn de eodẽ cap. Actuũ. 1. Nõ est, inquit, vestrũ nosse tẽpora vel momẽta quæ pater posuit in sua potestate. ¶ Ad secundũ respondetur quòd cũ Christus Euangeliũ suum appellauerit Euangeliũ regni cœlorum, stultissima hæresis esset aliud præstolari. Verbũ autem Christi Augustini. in epistola. 3. ad Esychiũ, q̃ est. 8. multis modis exponit. Primũ emi Redemptor nihil aliud sibi voluit quã q̃ non esset finis mundi venturus, antequã Euangelium prædicaretur in vniuerso mundo: quã to aũt tẽpore post eiusmodi prædicationẽ esset venturus, non declarauit. Secundò, vt Chrysosto. & alij interpretantur, nõ tam de fine mundi quã de Hierosolymitana euersione illic loquebatur. Vnde statim subdit: Cũ ergo videritis abominationẽ desolationis. &c. tunc q in Iudæa sunt fugiant ad mõtes. Quocircà idem Chrysosto. ante illã sub uersionem opinatur Euangeliũ fuisse prædicatum in vniuerso orbe: secundùm Prophe ticum verbũ quod ad Romi. 10. citauit Apostolus; In oẽm terrã exiuit sonus eorũ. Nã si nõ intelligeretur tunc iam cõpletũ, nullũ esset argumentũ Pauli, quo volebat Iudæos excusatione denudare, quã sibi prætexerint quòd non receperint fidẽ, quã nõ audissent Tametsi August. in eadẽ epistola contẽdat nondũ tunc tẽporis Pauli impletum fuisse vaticinium illud, quãuis per verbũ præteriti fuerit prolatum. Quoniã & Propheta simi liter illud protulit: & tamẽ ętate sua nondũ erat impletum. Cui simile & illud est alteri⁹ Psalmi, Foderũt man⁹ meas & pedes meos. Et certè citra stupendum miraculũ non potuisset in totum terrarũ globũ tuba Euãgelica tam breui intonuisse: vt latiùs loco citato super Paul. scriptum curauimus. Hieronymus autẽ super eundẽ locum Matthæi litẽ per hanc distinctionẽ conatur dirimere. Euãgelium dupliciter intelligi potest diuulgari: vno modo ita vt fama Christiani nominis euolet. Et hoc modo fieri potuit, vt Apostolorũ sęculo eadem fama à gente in gentẽ per ora delata in vniuersum permanauerit orbem: nõ tamẽ cum illa energia vt Christi fides vniuersis persuaderetur. Alio ergo modo cõtingit: vt cum effectu sic prędicetur fides, vt in culpa oẽs constituat, qui eam non recipiunt. Et hoc modo tenendũ est cũ August. q̃d nondũ fuerit euãgeliũ vniuerso orbi euulgatum. Vnde infert sanctus Tho. q̃ si priori modo prædicatio Euangelij intelligatur, subintelligẽdũ est cũ Chrysostomo tunc subsecutum esse finem, hoc est, Hierosolymorum excidium. Postquã verò poste riori modo vniuersum orbẽ cõpleuerit, tũc demũ subsequetur mundi cõsummatio. Nã negari nõ pot, quin eodẽ loco Christus de vtroq; fine & termino permistim loqueret,

Ad primum argumẽtũ.

August.

D. Thomas

Prima interpretatio citati loci.

Secunda. Chrysosto.

Paulus.

QVÆSTIO OCTAua, De collatione legis nouæ cum veteri.

S. Thom. 1. 2. quæst. 107.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex noua sit ueteris complementum.

POstquam lex diuina in veterem & nouã est distincta, scire expedit quib⁹ modis hæc ab illa distinguat. Et arguitur primò à parte negatiua q̃ nullo distinguãtur modo. Vtraque lex data est colentibus Dei fi

Primum argumentum.

Dei fidem: vt pote sine qua vt ad Hebræos. 11. ait Paulus, impossibile est placere Deo: eadem autem est nostra antiquorumque fides, vt suprà expositum est: ergo eadem est lex. ¶ Secundò arguitur quòd noua non sit veteris complemẽtũ. Complere enim huic opponitur quod est euacuare, & inueterare, lex autem noua euacuauit antiquam, secundùm illud ad Ephesios. 2. Legem mandatorum decretis euacuans: eamque inueterauit, hoc est antiquauit, secundum illud ad Hebræos, octauo. Nouum testamentum veterauit prius. Quòd præterea & Christus facto ipso monstrauit: nam multa contraria illi legi, tum docuit, tum etiam fecit: vt est illud Matthæi. 5, Audistis quia dictum est antiquis. &c. Ego autem dico vobis: vnum autem contrarium non complet alterum: ergò noua veterem non compleuit. ¶ Tertiò: Si noua esset veteris complementum, sequeretur quòd in illa fuisset contenta tanquam veritas in figura: multa autem credenda nobis tradita sunt & agenda in noua lege, vti sunt sacramenta & consilia, quę in veteri nõ extabant: ergò non continebantur sub illa: atque adeo neque illam compleuit. ¶ Contrarium asseruit Christus Matthæi. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere. Vnde & subdit, Iota vnum aut vnus apex non prętеribit donec omnia fiant.

Argum. 2.

Argum. 3.

ET hæc quoque quæstio in superioribus tacta fuit & bona ex parte definita. Sed vt recentes adhibeantur rationes, tribus etiam num conclusionibus secundùm argumentorum numerum diluetur. Prima. Lex Euangelica neque prorsus est alia ab antiqua, neque omnino eadem: sed sic ab illa distans, vt perfectum ab imperfecto. Probantur partes omnes. Cùm vna quælibet lex finem habeat peculiarem, illæ sunt omninò diuersæ quæ in diuersos tendunt fines: sicuti leges reipublicæ per Regem administratę aliæ essent à legibus alterius quę per Aristocratiam gubernaretur, atque à legibus illius quæ regeretur per Democratiam. Illæ autem leges quæ ad eundem ordinãtur finem, quarum tamen vna propriùs ad eundem accedit finem, quàm altera, non latiùs differũt quàm sicut perfectum ab imperfecto sub eodem fine: vt leges quæ adultis perfectisq; viris ponuntur, atque illę quibus instituuntur pueri. Exemplũ est in motibus naturalibus. Motus enim sursum alius est à motu progressiuo: sed tamen intensior calefactio non est omninò diuersus motus à remissiori. Ad propositũ ergo, cùm lex noua & antiqua ad eundem tendant finem: nam idem est Deus vtriusque testamenti, qui illos vt pueros sub pædagogo ad vitam æternam educabat, nos verò tanquam viros proiectos ad eandem beatitudinem instituit, secũdum illud ad Romanos. 3. Vnus Deus est qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem: non sunt omnino diuersæ: sed differunt sicuti lex timoris, quasi ferula coercens pueros, vt ad Galat. 3. significat Apostolus: & lex charitatis, quæ est vinculum perfectionis, qua nos Christus peculiariter instituit, vt expositum est. Hanc conclusionem quæst. 1. artic. 1. huius libri fusiùs luculentiusq; expositam reliquimus: nempe quẽadmodum lex nostra eo sit antiqua perfectior, quòd modò per eius sacramenta gratia conferatur, per quam solam supremũ finem legis adipisci possum⁹. Nam illi non per legem, sed per fidem & gratiam eiusdẽ nostri authoris seruabãtur. Et ideo nõ opus hic nobis est amplius immorari. ¶ At verò quia diximus illam fuisse legem timoris: nostrã verò charitatis & amoris, qua breui differentia ait Augustinus contra Adamantium Manichæ. legem nouam à veteri diuersificari, non est id memoria prętereundum, quod in præcedentibus adnotauimus, non defuisse in illa lege quosdam, qui ducerentur amore. Nam illis etiam præceptum erat Leuit. 19. Diliges proximum tuum. Et Deutero. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Et in nostra aliqui contra trahuntur timore: nam & nobis comminatus est Christus ignem æternum. Discrimen ergò non est sumendum ex conditione singularum personarum, sed ex cõditione statuum ambarum legum in genere. Etenim quoniam ille erat puerorũ status, qui metu potiùs arcentur à malo quã ratione ducantur ad bonũ: noster verò status sit liberorũ, quos Christus à lege & morte, vt habetur ad Romanos. 8. liberauit, & liberi à morte potiùs filiali, quàm seruili metu ducantur, nostra dicitur lex amoris: illa verò, timoris. ¶ Ac pari modo de alia censendũ est differentia, quam idem Augustinus contra Faustum libro. 4. inter easdem leges cõstituit: nempe quòd illud testamẽtũ ideo dicatur vetus, quòd præmia tantũ tẽporalia caducaque promittebat quæ senescunt: nostrum verò, nouum, eòq̃ sempiterna pollicetur quæ semper viresc unt: nõ in quã sentiendum

Prima conclusio.

Probatio.

Qualiter discrimen positum sit accipiendum.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum est discrimẽ inter personas: nam & illic aliqui alliciebantur æterno præmio: & hic vice versa nõnulli pelliciuntur tẽporali. Etenim & Marc. 10. promittitur relinquẽtibus domos & fratres, quòd centies in hoc tempore accipient, præter vitam æternã: sed hęc differentia inter status est dignoscenda. Nã pueri præsentibus munusculis inescantur, quæ ideo illic erant frequentissima: nobis autem rarissima: vt pote qui tanquàm viri ad absentia potiùs, sed tamen sempiterna inhiamus. Horum etiam instar intelligendũ est discrimen aliud quod Apostolus ad Roma. 4. internoscit: vbi legem antiquã appellat legem factorũ: nouam verò legem fidei. Haud enim denegãdũ est, quin & illic locũ etiam haberet fides Christi, per quã tam illi quàm nos iustificamur. Neq; vice versa negandum quin & lex nostra contineat facta, tam moralia, secundùm illud Matth. 5. Bene facite his qui oderunt vos, quàm ceremonialia: vt sunt sacramenta, secũdum illud Luc. 20. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Sed tamen quia lex illa plurimũ præsertim que in factis illis, puta in ceremonijs posita erat, quæ nõ, vt nostra sacramenta, iustificabant: neq; verò moralium opera, sed sola fides Christi salutem operabatur: nostra verò lex præcipuè, vt expositũ est, consistit in interna fide & gratia, quã abunde Spiritus sanctus in nos effudit, lex illa dicebatur lex factorũ, nostra verò p antonomasiã lex fidei & gratiæ. ¶ Secunda conclusio. Lex nostra fuit antiquæ complemẽtũ. Omne enim perfectum id quod imperfectũ est cõplet, eius supplendo defectus. Nunc autem supplendi modũ in calce expositionis cap. 3. ad Rom. super illo verbo, Legẽ ergò destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus, fuse dilucidauimus. Est enim in lege duo considerare: scilicet & finem & præcepta: finis autem legis illius duplex erat. Vnus cõmunis illi & nostræ, qui est per iustitiam perducere in vitam æternam: alter verò illi peculiaris, puta futuras veritates præfigurare. Præcepta verò erant in triplici genere, morali scilicet, ceremoniali, ac iudiciali. Et quãtum ad hæc omnia, absolutissime lex nostra cõpleuit veterem. Primum omnium quãtum ad finem illum supremum, qui est, iustificare, illam cõpleuit, id quod illa nõ valebat perficiendo. Nam cùm opera illa de se nõ iustificarent nisi in fide Christi: quare quotquot iusti vita defungebãtur, in limbo, ceu in desposito tenebantur reconditi, aduẽtum eius præstolãtes, qui aditum illis ad regnum panderet, & lator nostræ legis beneficium illud quod illi expectabãt, exhibuit, meritò lex nostra hac ratione illam compleuit. Vnde Paulus ad Romanos. 8. Quod impossibile erat legi, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati damnauit peccatum in carne: vt iustificatio legis (id est, quam expectabat lex) impleretur in nobis. ¶ Deinde & alterũ eiusdem legis finẽ, scilicet significare, quod proprium erat ceremonialium, impleuit, exhibendo veritatum lumina, quarum lex illa vmbram gerebat. Vnde ad Colossen. 2. ait Paulus ceremonias illas fuisse futurorũ vmbram, corpus autem, Christi: hoc est eorum veritatẽ pertinere ad Christum. Ob idque lex illa dicebatur lex vmbræ & figuræ: nostra autem lex veritatis. ¶ Secundo & precepta ipsa perfecit compleuitque Christus lege noua, & facto & verbo: facto scilicet, seruando legem: nam & circũcisus est & oblatus templo, & alia persoluit legalia, iuxta illud ad Galat. 4. Factum sub lege. Verbo autem tripliciter eadem impleuit, hoc est perfecit præcepta. Primò scilicet legitimum intellectum depromendo: vt homicidij & adulterij, quorum sensus Pharisæi deprauarant, docentes tantùm prohiberi illic manũ, non animum. Christus nanque docuit animi etiam affectiones illic compesci. Secundò & cautelas adhibuit tutius illa seruandi: vt non iurare omino, neque per cœlum. &c. nisi necessitate intercedente. Et tertiò superaddendo consilia: vt patet Matthæi. 19. vbi iuueni asserenti seruasse præcepta, consuluit vt si esse perfectus vellet, diuẽditis quę haberet, sequeretur se. Cùm ergò Christus his modis legem impleuerit, meritò illam absoluit, ac subinde ostendit per Euangelium esse exclusam: non tamen destructam, vt ait Paulus: quia permanet in testimonium nostræ. ¶ Tertia conclusio. Lex noua continebatur in veteri: non quidem actu, sicuti loca tum in loco: sed virtute, vt perfectum continetur in perfecto, puta animal in embrione, & actus in potentia: videlicet species in genere, & arbor in semine. Conclusio ex dictis palàm fit manifesta. Quo quidem sensu intelligitur illud Ezech. 1. Rota erat in rota hoc est, Gregorio interprete, nouum testamentum in veteri. Vnde Chrysostomus exponẽs illud Marci. 4. Vltrò terra fructificat, primũ herbam, deinde spicam, deinde plenũ frumẽ frumentũ in spica, ad tria id genera legũ accõmodat. Lex enim naturæ tm herbescere valuit: Lex verò Moysi spicas protulit, quas euangelica pleno frumento compleuit.

Qua ratione lex uetus appellatur lex factorũ, noua uerò lex fidei.

Secunda cõclusio.

Vide authorem in ca. 3 Epistolæ ad Roman.

Quotmodis lex noua fuit complementum ueteris.

Paulus.

Paulus.

Tertia conclusio.

Gregorius. Chrysostomus.

Ad. 1. arg. ADprimũ igitur argumentũ respondetur q licèt eadem fuerit fides antiqui & noui testamenti, inde tamẽ solũ colligitur, quòd fuerint vna lex ex parte finis: attamen quia fides eadem alterum tunc habuit statum, quo scilicet sperabantur futura: alterum verò in nostra, quo illis potitur præsentibus, quadantenùs sunt diuersæ leges.

Ad. 2. arg. ¶ Ad secũdũ verò negatur impletionẽ, quẽ admodum expositum est, euacuationi & antiquationi esse cõtrariã: imò ceremonialia p hoc quòd veritate impleta sunt, fuerunt euacuata: hoc est mendacia deinde facta. Moralia verò non fuerunt euacuata: sed neq; iudicialia sic quin institui rursus possint. Præcepta verò Christi, vt Augus. Faustum docuit non erant antiquis contraria. Lex enim, verbi gratia, libelli repudij, nõ præcipiebat vxorem repudiare. Tunc enim cõtraria esset ei repudiandi, phibitio: sed id permittebat: docens tamẽ, vt non facilè dimitterentur vxores. Cui quodãmodo concinuit lex Christi, docens vt non dimitterentẽ nisi fornicatiõis causa. Correxit tamen antiquam legem vt non dimitterentur nisi quo ad torũ. Parimodo dicendum de prohibitione iuramenti, & de mitigatione legis talionis: aliqua enim duro illi populo & peruicaci indulgenda erãt quæ euangelicis nõ decebat permitti. ¶ Ad tertium deniq; respondetur q omnia quæ in nouo testamento proponunt explicitè credenda, implicita latitabant in veteri: imò & omnia, quæ præcipiuntur agenda, quanuis excelsiora videantur, quã quæ illic palã extant, quantũ ad substantiã illic omnia penè recondebãtur. Sed quia nõ ab omnibus erant præcepta, luculentiùs sunt ac locupletiùs per Christum expositа.

Ad. 3. arg.

Distinctio.

Conclu. 1.

Conclu. 2.

Probatio conclusiõis.

Aristot.

Chrysost.

August.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex noua grauior sit quàm antiqua.

1. Argumẽ. PRoximo comparanda est lex nostra ad veterem in grauitate: & arguitur q sit grauior, tum quòd nõ solùm externos actus verum & internos prohibet, in quibus comprimendis angor & labor est: tum etiam q illa accedentibus ad Deum prosperitatem temporalem pollicebatur, nostra verò tribulationes, secundum illud. 2. ad. Corinth. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus & angustijs. In contrariũ autem est testimonium Christi Matthæ. 6. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: nempè, secundum expositionem Hilarij, oneribus legis, quorũ meminit Petrus Actu. 15. Vnde & subdit, Iugum meum suaue, & onus meum leue.

Hilarius.

Pulchra admonitio remoueamus, dissimulandum, quòd etsi in Euangelio facultatem Christus Ecclesiæ reliquerit superaddendi sanctiones nouas: eadem tamen facultate Antistites quàm temperatissimè & moderatissimè vti debent, nè

Magi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistri iugum, quod leue suaueq; ipe esse voluit, molestum atq; acerbū reddant. Quare primū omniū in hisce legibus cōdēdis id debet sanctissimè eis esse perspectum, vt nulla cōdatur lex nisi quā ad tutiorē custodiā Euangelij duxerint necessariā. Est enim Euangelium murus Sion, quē ecclesia circundare debet antemurali. Mox cauendum est nè legum multitudo ipsas vilipendio exponat atq; adeò causa sit vt non opere expleantur sed pretio redimantur, ac subinde diruto antemurali, concutiatur murus. Vnde Aug. ad inquisitiones Ianuarij de eiusmodi legū multiplicationibus. Ipsam, inquit, religionē nostram quā in manifestissimis & paucissimis celebrationū sacramentis Dei voluit misericordia esse liberā, seruilibus premunt oneribus, adeò vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus sacramentis, non humanis præsumptionibus subijciuntur. ¶ Circa posteriorem verò conclusionē & hic quoq; notato, quòd non adstruximus etiam quantum ad modū operandi grauiorem simpliciter esse legem nostrā, sed quo ad expressionem, quàm antiquam: tum q etiam illa sanè intellecta internos quoq; animos cōpescebat. Dum enim homicidiū prohibebat & adulterium, affectiones quoq; corū admonebat ex animo conuulsas iri: tum maximè quòd qui incōpositos corruptosq; patitur animi motus, multò difficilimè potest à pravis operibus abstinere. Vnde licèt rigida videatur prohibitio interni motus, suauior tamen est ad cauendū opus. ¶ In summa, vide quàm fuerit lex Christi leuis ac dulcis. Tria tantùm continet: moralia scilicet præcepta, sacramenta, & consilia. Et moralia quidē idcirco iussit, q cum sint de iure naturæ, nequiuit non iubere: sacramenta verò, licèt superaddita videantur, in hoc tamen præcepta nobis sunt, vt per gratiam quam conferunt, opitulentur nobis ad implendū legem quā porrò per nos implere non sufficimus. Quare & in hoc lex nostra leuior est quàm vetus: quandoquidem ad eleuandum legis onus, sacramenta nobis adhibuit, quæ illis erant onera. Sed consilia sic nos Christus docuit saluberrima nobis esse, vt tamen noluerit præcepti necessitatem habere.

Augusti. *Illustratur posteriorcō clusio.* *Lex Christi leuis ac dulcis.*

AD argumentum igitur in contrariū respōdetur quòd aduersitates & angores quos lex noua diligentibus Deū offert, & spe regni iā nobis patentis & filiali amore dulcescunt. ¶ Est igitur operæpretium in calce quæstionis præsentis quæ de differentijs inter legē veterem & nouā instructa est, omniū pro nostra facultate Epilogum colligere: quæ sunt numero duodecim. Prima sumitur à dignitate legislatoris ministriq; legis. Vetus enim per Moysen data est: noua verò per Deum ipsum hominem factū lata & inuulgata. Quare illa dicitur lex Moysi, hæc verò Christi. Secūda attenditur ratione subiecti. Illa nāq;, vt pximè dicebamus, extra hominē in tabulis scripta est: hæc verò intùs in anima. Quapropter illa dicit corporalis & scripta: hæc verò spiritualis atque indita. Tertia cōsideratur ratione temporis. Illa quippè temporalis erat, id est, per tēpus duratura: nostra verò vsq; ad finem mundi. Quocircà illa dicitur temporalis: nostra verò perpetua. Quarta, ratione vniuersalitatis. Illa siquidē vni peculiari populo data erat, nostra verò vniuerso mundo. Quamobrem illa dici potest particularis: nostra verò vniuersalis. Quinta differentia patet ratione figuræ. Quandoquidem illa, vmbra erat & figura nostræ: nostra verò, illius veritas: qua de causa illa vmbratilis erat: nostra verò patens. Sexta ratione significationis: nam etsi eadem fides esset illis nobisq; necessaria ad salutem: tamen quæ illi implicitè credebant futura, nos gesta iam explicitè confitemur. Septimum vtiq; discrimen idemq; potissimum ex parte perfectionis atq; effectus expēditur. Nam etsi neq; nostra, neq; antiquorum opera sine gratia iustificent, tamen q passio illis non erat exhibita, neq; sua sacramenta gratiam, vti nostra, conferebant, lex Euangelica iustificat: quod illa de se præstare non poterat. Quapropter illa dicitur lex operum, nostra verò lex fidei & gratiæ. Vn de octaua differentia sumitur ex natura preceptorū. Illa quippe grauior erat, nostra verò leuior ac suauior. Nona differentia. Lex nostra explicatiora atq; adeò ampliora continet præcepta, quàm illa: vt puta, quę actus interiores expressiùs, phibet. Ac decima qđ cōsiliorum perfectionem illi superaddit. Vndecima quòd illa temporalia promittebat & cōminabatur: quare dicitur lex timoris & seruorum, nostra verò sempiternā hæreditatē nobis pollicetur. Quare dicitur lex filiorum ac libertatis. Sed duodecima supremaq; differentia est, q illa cœli portas nō aperiebat: nostra verò id nobis præstat. Quo circa illa lex temporalium regnorum dicebatur, quæ Deus promisit cōtulitq; illi populo: pulo: nostra verò lex regni cælorum.

Ad argu. ſa ctum. *Epilogus di* *ſcrepātiarū legis ueteris ac nouæ.* *Prima differentia.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.* *Septima.* *Octaua.* *Nona.* *Decima.* *Vndecima.* *Duodecima*

QVÆSTIO NONA, De his quæ in lege noua continentur.

S. Thom. 1.2. quæst. 108.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm lex noua actus exteriores sufficienti ordine instituerit.

POstrema quæstio de lege noua, atq; adeò de tota legum materia mouetur de his quæ eadē Euāgelica lege cōstituta sunt: quorum sunt tria genera: nēpè præcepta, sacramēta, & cōsilia: qbus instituimur: tam quātum ad externa opera, quàm etiam quantum ad internos animi motus. Quæritur ergo primò, vtrum exteras actiones probè instituerit. Et arguitur à parte negatiua q circa huiusmodi actiones nihil debuit euāgelium constituere. Lex Euangelica est lex regni cælorum, vt patet in Christi prædicatione, Appropinquauit regnū cælorum. Et Matth. 24. Prędicabitur Euangelium regni: regnum autē huiusmodi nō cōstitit in exteris operibus, sed in intimis, secundū illud Luc. 17. Regnum Dei intra vos est. Et ad Roma. 14. Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Quare inter leges veterē & nostrā illa sùprà posita internoscitur differentia, q illa cohibebat manum, hæc verò animū. Accedit q & ad Rom. 8. dicitur lex spiritus. Et. 2. Corinth. 3. vbi spiritus Domini, ibi libertas: non est autem libertas vbi homo ad exteriora opera vel facienda, vel cauenda obligatur: ergo nil debuit de exterioribus officijs decernere. ¶ Secundò principaliter arguitur contrario modo, quòd manca fuerit & minùs sufficiens circa eiusmodi exteriora opera. Lex enim Euangelica ad fidem pertinet quæ per dilectionem operatur: secundùm illud ad Galat. 5. in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet: neque præputium: sed fides quæ per charitatem operat. De fide autem plura explicuit credenda quæ nō erant explicita in lege veteri: ergo debuit de charitate moralia superaddere mandata, quod tamen non fecit: quia solum Decalogum sicut illa nobis iussit. Item & circa ceremonias diuinum cultum pertinentes angustior videtur & breuior: quia tantùm sacramenta nobis tradidit: cultus autē Ecclesiæ reliquit instituendos, sicuti & cum iudicialia multa illic per se Deus edixerit, nulla tamen nobis tradidit, sed reipublicæ tam ciuili quàm ecclesiasticæ hoc permisit: est ergo circa exteriora minus sufficiens minusq; quida q anti qua. ¶ In contrarium est illud Matth. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ędificauit domū suam supra petram: sapiens autem ædificator nihil eorum prætermittit, quę sunt ad fabricam conducentia.

1. Argu. à parte negatiua. *Argum. 2.*

IN hac quæstione altissima est meditāda Dei prudentia ac benignitas in cōdenda Euangelica lege. Primum igitur omnium ex superioribus hoc recolendū est fundamē tum, quòd lex Euangelica non solùm altior est quàm humana, quippe quæ non ad finē tantū naturalem, sed ad supernaturalem nos instituit: verùm & quàm Mosayca inde prę stantior, quòd fidem & gratiam, quam illa præfigurabat, per Christi passionem exhibet: per quam gratiam introducimur in regnum cælorum. Ex hoc enim fundamento colligitur: nihil de operibus nostris eandem legem stabilire, quàm quæ ad eandem gratiam ordinantur ac referunt. Atque eo gradu & ordine vnumquodque prohibet ac cōsulit, quo ad eandem gratiā confert. ¶ Hoc præhabitō, ad quæstionem quatuor cōclusionibus respondetur. Prima est. In operib' exterioribus primum omnium lex Euangelica ceu fundamenta prouidētissimè iecit septem sacramenta. Tria enim operum genera in fronte quæstionis tetigimus: scilicet sacramenta, & moralium præcepta, & consilia. Probatur conclusio. Gratia in qua legis substantia consistit, bifariàm consideratur: videlicet quantum ad eius generationem & acquisitionem, & rursus quantum ad eius vsum & exercitium, generatio autem eius, & infusio, munus supernaturale est, quod nobis Deus per mediatorem, puta per filium suum hominem factum communicat: quare ipse priùs secundùm humanitatem plenus fuit gratia absque mensura: eandemque subinde per eandem humanitatem in pondere & mensura nobis impartitur: secundū illud Ioannis. 1. cap. Verbum Caro factum est, &. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et quoniam Deus supernaturalia ip sa ea suauitate disponit vt ad modum natu-

Fundamētū *1. Cōclusio.* *Probatio cōclusionis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ræ nostræ nobis participentur, nostra autē cognitio à sensibus incipit, decuit eandem gratiam per exteriora nobis signa suppeditari: vt per illa tum certi pro captu nostro efficeremur nostræ salutis: tum etiam noster excitaretur animus ad diuinum cultum. Et hæc sunt septem sacramenta, de quorū sufficientia nō est pñtis loci dicere. Quapropter necessariū fuit vt Christus ipse tanquam autor gratiæ, per se, tum illa institueret, vt baptismū, Eucharistiā: tum perinde crearet eorundem sacramentorū ministros: nempè Apostolos ac discipulos totumq; subinde sacerdotalem ordinem. ¶ Secunda conclusio. Non decuit maiestatem ac libertatem Euangelicæ legis vt alia sacra, & obseruantiæ, & ceremoniæ per ipsam instituerentur, quàm quæ eisdem administrandis sacramentis necessariæ erant: sed hoc debuit Ecclesiæ prudentiæ cōmitti. Probatur conclusio ex differentia inter statum antiquæ legis & nostrū. Populus enim ille, vt identidem ex Apostolo adnotauimus, erat sicuti in puerili ęta te sub pædagogo, nondum virili prudentia præditus: & præterea figuras vmbrasq; gerebat futurarum veritatum: vtriusque ergo ratione condecens erat vt Deus per se illum de cunctis etiam minutioribꝰ per suas leges erudiret, neque reipublicæ eorum institutiones committeret. Christiana verò familia, tū ætate & prudentia prouectior, atque adeò idonea cui traderetur hæreditas, tum etiam cui per suas ceremonias non alium messiam deberet præfigurare, non erat cur de eiusmodi ceremonijs tam peculiariter erudiretur, sed id muneris Ecclesiæ conerederetur. Atq; eo potissimū quòd munus illud Christus Spiritui sancto dimisit, quem venturū pollicitus est, vt eandem sanctam ecclesiam doceret omnem veritatem. ¶ Ecce de operibus quibus gratiam diuinam assequimur.

Illa autem quæ ad eius vsum pertinent, sunt charitatis officia, quæ erga Deum & proximum exercemus, quibusque adeò per diuinum fauorem eadem nobis augetur gratia. Horum autem operum quædam sunt vel ad eius custodiam necessaria, vel eidem necessariò contraria: alia verò libera sine quibus in eadem Dei gratia permanere possumus. ¶ Sit ergo tertia cōclusio. Necessarium fuit vt lex Euangelica opera quę necessariam habent connexionem ad gratiam per se præciperet, & quæ illi obstant prohiberet: hæc autem sunt quæ Decalogus nobis exhibet, & quæ ibi implicitè continentur: hoc est necessaria consequentia inde colliguntur, quorum quæstione. 3. tres gradus distinximus. Conclusio est manifesta: nam legislatoris prudentia in necessarijs non debet deficere. ¶ Quarta conclusio. In alijs autem q̄ hanc non habent necessariam connexionem ad gratiam, non fuit congruens Euangelicæ legi vt illa in particulari per se Christus definiret: sed, sicut dictum de ceremonialibus est, ità & iudicialia reipublicæ tā ciuili quàm Ecclesiasticæ committeret. Iam enim sæpè dictum est, ceremonialia & iudicialia à moralibus differre quòd non eliciuntur ex principijs naturæ, sed arbitramento quodam generale præceptum ad speciale contrahunt. Et sicut ceremonialia ad cultū diuinum attinent, ità & iudicialia ad quietum reipublicæ statum. Ratione ergo iam proximè assignata, nempè quòd Euangelicus populus prudētia progressus est, & quasi liber ad hæreditatem admissus, relinquendus in his iudicialibus erat suæ reipublicæ: vt contractuum leges & malefactorum supplicia, quæ illic per se Deus constituebat, Antistites Euangelici & sæculares Principes suo arbitratu sancirent. Accedit & altera huius ratio, quòd lex illa vni eidemque pusillo populo posita est: nostra vero vniuerso orbi: ille ergo populus cuncta illa seruare poterat: Christus verò pro diuersitate temporum, regionum, atque hominum sunt iudicia constituenda. Quare Christus nihil nobis comminatus est neque pollicitus nisi inferna, & cęlestia, & sufficientiam vitæ; hoc enim illud sonat, Centuplum accipietis, & vitam æternam possidebitis. Alia verò supererogationis opera, neque præcepit, neque omnino voluit vt cuncta ab Ecclesia præciperentur: sed aliqua, vt ieiunia quadragesimæ, & quædam festa. Reliqua verò consuluit & vniuscuiusque optioni reliquit, vt attic. 3. videbimus. ¶ Ex his ergo trina ratio colligitur cur legem nostram Iacob. c. 1. appellauerit legem perfectæ libertatis. Primò, quia tanquàm adultis filijs & iā à pædagogia exeuntibus hæreditatis possessionem nobis tradidit. Secundò quòd neq; ad ceremonialia aut iudicialia Christus nos, vt antiquos, coarctauit: sed libere illa reliquit præfectis ac magistratibus, p̄ cōditione locorum ac tēporum instituenda. Sed tertiò q̄ illa noluit vt quasi serui metu impleremus: sed ex habitu gratiæ, vt liberi filij.

Ad primum

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentū respondetur, quòd etsi regnum Dei in intimis cordium præcipuè consistat, puta in iustitia pace, & gaudio spirituali: nihilominùs ex consequenti & ad illud regnū illa pertinent exteriora opera, quæ vel extrinsecis motibꝰ foras promanant, vt Dei cultus, & parentū: vel sine quibus conseruari nequeunt eadem spiritualia, vt homicidia furta &c. Quocirca etsi lex nostra præcipuè prohibeat animum, eum nihilominùs cohibere debet ab illis actionibus quæ ipsum perturbant. Sicuti vice versa prohibendo antiquis manum, ex consequenti prohibebat animum. Ea verò quæ necessariā non habent cōnexionem ad gratiā lex Euangelica per se non constituit vt vetus. Qualia sunt esca & potus, de q̄bus Paulus loquitur: vt puta delectus ciborum & ieiunia: quæ non Christus sed ecclesia, eius autoritate sanciuit. Ad aliud autem mēbrum eiusdē argumenti satis responsum est, vbi explicuimus cur lex Euangelica dicatur lex perfectæ libertatis. ¶ Ad secūdum verò principale respondetur diuersam esse fidei rationem ac moralium præceptorum: nā cum fides naturali rationi excellat, quam ideo nisi per gratiam apprehendere nō possumus, necesse fuit vt lex abundantioris gratiæ cumulatiùs nobis expresiusq; mysteria eiusdem fidei detegeret: moralia autem præcepta sunt de iure naturæ quæ ideò iactis in decalogo fundamentis potuit respublica Christiana intelligere. ¶ Ad aliud quoque eiusdem argumenti mēbrum respondetur, q̄ cùm sacramenta nouæ legis gratiam conferant, necesse fuit vt autor ipse gratiæ illa instituret: sacramentorū autem ritus atq; ecclesiasticas ceremonias, quia nō sunt ad gratiam necessariæ, ecclesię Christus commisit, cuius suprà rationem adduximus. Quòd si obijcias redēptorē ipsū ceremonias aliquas Apostolis tradidisse: vt patet Lucæ. 9. & 10. Nolite possidere aurum, neq; argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Respondetur illa ad ceremonias non pertinere, sed fuisse vel institutiones pro illo tempore Apostolis necessarias. Permissiones, inquā, secundū expositionem August. in libro de consen. Euang. Nam cùm Apostoli & verbi prædicatores ius habeant exigendi alimēta, illud, Sine pera, sine pecunia, &c. non tam præcepti formā habet, secundū August. quàm cōcessionis: hoc est, Non opùs est vobis viaticum prouidere, siquidem ius habetis alimēta petendi. Vnde subdit, Dignus est enim operarius cibo suo. Reliqui verò sancti dicunt esse præcepta, nō ceremonialia sed moralia: necesse enim tunc habebant qui in discipulatu Christi recentes erant, neq; in pauperta te satis assueti, ad eandē mendicitatē erudiri. Vnde iam prouectioribus ait idem Redemptor Luc. 22. Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis nūquid defuit aliquid vobis? & respondentibus, nihil, adiecit. Sed nūc qui habet sacculum, tollat similiter & peram. Quasi iam tunc statim perfectæ libertatis essent ingressi, quando iam relinquendi erant arbitratu suo viuere.

Ad aliudmē brū eiusdē argumenti. Ad secundū

Ad aliudmē brū secundi argumenti.

Obiectio.

Solutio.

Auguſt.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm lex Euangelica interiores nostros actus sufficienter composuerit.

POST actus exteriores subsequitur de interioribus cernere queadmodum per legē Euangelicā Christus illis ꝓuiderit. Arguit ergo de more q̄ non fuerint ab ipso abūdè cōpositi. Primò, vt Matt. 5. videre est etsi decem sint præcepta decalogi, tria tamē præcisè quantū ad eorū internas affectiōes exactè expresęque emendauit, videlicet homicidium, prohibendo irasci in fratrem: atque adulterium, vetando mulieris conspectum ad concupiscendum eam, & circa periuria omnem resecans iurandi voluntatē, Dico vobis non iurare omninò: igitur cū septē alia subticuerit, non satis hac parte compleuit perfecitq; abundantiam iustitiæ nouę legis super illam veteris. ¶ Secundò arguitur. Præter præcepta decalogi, quę moralia sunt erāt & iudicialia & ceremonialia: de iudicialibus autē tria tantū eodē capite correxit, scilicet repudium vxoris, talionisq; pœnam, & inimicorū odium, sed de ceremonialibus nihil meminit: ergo non satis humanos affectus composuit. ¶ Tertiò ad legitimam animi cōpositionem pertinet vt nihil homo p̄ter humanum finem faciat: sunt autem alij humani fines præter inanem gloriam atq; mundanū fauorē, item & alia multa opera præter ieiunium, orationem, & eleemosynam: Christus autem, vt eodem loco videre est, hæc tantùm tria fieri cauit, ob inanem mundi gloriam: ergo breuis nimis in eiusmodi institutione fuit. ¶ Quartò, solicitudo humana circa ea quæ necessaria sunt, adeò est à natura indita, vt sit etiam brutis animan-

1. Argum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus nobiscum communis. Vnde Sapiens Prouerb. 6. ad formicam mittit pigrũ à qua doceatur prouidere in æstate quæ sibi sint in hyeme necessaria: institutio autem fidei naturã non tollit sed perficit: non ergo debuit nobis Christus tam solicitè humanam solicitudinem interdicere, vt neq; in crastinum nobis prospiciamus. *Quintum.* ¶Quintò deniq; ac postremò arguitur quòd cùm iudicium sit actus iustitiæ, secundùm illud Psal. Quousque iustitia conuertatur in iudiciũ, non erat cur nos tãtoperè absterreret nè iudicarem⁹. *Augustꝰ.* ¶In contrariũ autem est sententia Augustꝰ. in Sermon. Domini in monte: vbi super illis verbis, Qui audit verba mea hæc ait, illis Christum verbis significasse, sermonem illũ diuinum omnibus præceptis quibus Christiana vita formaretur, esse perfectum.

Conclusio responsiua. AD quæstionem quanã alia cõclusione respõdeam, quã ꝙ in illo sermone quo Christus leges vniuerso orbi tulit, vniuersos humanos mores intus & in cute perfectissimè informauerit? Singula autẽ verba singula deposcebant capitula quibus exponerentur. Verũ cũ eorum expositio tam latè apud sanctos pateat, quibus nos pro modulo nostri ingenij in eorum cõmentarijs meditationes nostras appendimus, perfunctoriè tenuiterq; hîc transibimus. *Explanatur conclusio.* Dominus enim illic vt sapientissimus architectus primum fundamentum totius Christianæ fabricæ iecit, quod in moralibus est finis, quò cuncti referunt mores. Finis autem nostrorum morũ est beatitudo & fœlicitas: quem ideò primũ omnium contra vanam philosophorum opinionẽ constituit. Beati pauperes spiritu: contra illos qui fœlicitatẽ, vt. 1. *Aristot.* Ethico. ait Aristot. in diuitijs collocauerunt. Beati mites: cõtra illos, qui illam statuerant in honoribus. Beati qui lugent: aduersus eos qui illam posuerant in diuitijs. Mox constituto fine, Apostolorum pectora instruxit, quos orbi præfecerat, vt tanquã duces & lumina mũdi ab vniuersis terrenorum affectibus tã essent abstracti, quàm illis opus erat, qui, ceu sal terræ & lux mundi, vniuersũ orbem deberent, & ab infectione temporaliũ præseruare, & ad cælestem patriam perducere. Deinde intus nostros animos, vnde operum radix ꝓcedit in ordine ad seipsos, quantum ad duo, quę virtuti sunt necessaria, instituit. Primùm ex parte obiecti; nempè vt nõ solùm à malis operibus, qualia sunt homicidium, adulteriũ & similia, abstineremus: verùm & ab ipsorum affectibus simus perpurgati. Qui iracitur fratri suo: &, Qui viderit mulierem. &c. nam scrutator cordiũ Deus, interna pectora præ cunctis operibus habet grata. Præterea & intentionem finis, vnde laus maximè aut vituperium operis emanat, rectificauit: nimirum cauere iubens nè quid causa humanæ gloriolæ agamus, nè mercedem, quam ipse nobis optat cumulatissimã ferre, ab hominibus præstolantes, potissimo frustremur præmio. Præterea descendit ad imbuendum homines quibus officijs erga proximum se debeant gerere. Primùm ne officium vsurpantes Dei, de occultis eius gestis iudicemus: quod quidem iudicium cũ causam nobis offerat proximum nostrum aut obediendi, aut contemnendi, iniuriam est ac nocuum. Mox vt neque in sacrorum iniuriam, quæ ad Deum pertinent, negligẽtes simus: nempè nè ineptis illa atque indoneis, ceu porcis committamus. Et super omnia adeò curauit nostram dilatare charitatem, vt vsq; ad inimicos pertingeret. Postremò deniq; docuit quẽadmodum absq; diuino fauore sanctissimę legis mandata implere nequimus. Vnde ait, Petite & accipietis: pulsate & aperietur vobis. Cautelãq; adhibuit, vt contendamus per angustam portam intrare, nã virtutis semita: quippe quæ media est inter duo extrema, angusta est: deuiandi autem cãpus, latissimus. Vnde Aris. *Aristot.* scopum, inquit pertingere, vno tantum contingit modo: aberrare verò, infinitis. Quapropter & à falsis prophetis cauere etiã nobis iussit, qui nos à recta diuertunt. Multa deniq; alia illic resplendent mandata, quę angustia præsentis loci exponenda non capit.

Ad.1. AD primum igitur argumentũ respondetur, illa tria peculiariter præcepta ob id Christum explanauisse, quòd illa perperàm Pharisæi populo interpretabantur. Censebant nanque in solo opere inesse culpam: non autẽ in effectu: eò (vti ait sanctus Thomas) quòd apparebat illis motus iræ ac Veneris esse naturales. Et ꝓterea fortè (vt reor) quia cùm non viderent per internas animi commotiones, quæ in opus non prorumpunt, vllum irrogari proximo dãnum, nullam in illis agnoscebant iniustitiã. Christus autem edocuit illas esse prauas: non modò quia causa sunt operum, verùm quia per se sunt iniurioſę. Odio enim habere proximũ iniuria est. Prohibitioni autem per iurij adhibuit etiam iurandi frænum: fortè quia iurare verum, nullum putabant esse peccatũ: etiam si temerè & absq; iudicio fieret imò id pertinere ad reuerentiã Dei, vt aliqui nũc blasphemi autumant, inquientes quod qui bene, id est, multùm iurat, bene credit. *Ad secundũ* ¶Ad secundum pari modo respondetur, supposito illo discrimine superius inter ceremonialia & iudicialia constituto: nempe quòd iudicialia nõ sic prorsus lex noua reiecit, quin rursum possint institui: sed ceremonialia sic consopiuit, vt nullatenùs valeant reuiuiscere. Hac enim de causa iudicialia quidẽ Christus correxit, ceremonialia verò minimè, sed ablegauit. *Duplex error Pharisæorũ circa iudicialia.* Bifariam autem Pharisæi circa iudicialia hallucinabantur. Primũ nanq; nõ nulla, quæ permissiones erant, arbitrabãtur esse per se iusta & imperata: vt repudiũ vxoris: & vsuras ab extraneis corradere. Quare vtrunque illos dedecuit. De repudio enim declarauit nõ esse præceptum, tanquàm æquum: sed ob eorum duritiem permissum, quasi minus malum. Sed & vsurarum exactionem inhibuit Luc. 6. inquiens, Date mutuum: nihil inde sperantes, quem tamen locum lib. 6. emunctius sumus exposituri. Secundo modo errabãt, existimantes, quępiã quæ lex facienda propter iustitiam instituerat, eadem exequenda fore vel appetitu vindictæ, vel temporalium cupiditate, vel odio inimicorum. Quo circa tria præcepta in contrarium sensum Christus operæpretium duxit explanare. Iudiciale enim illud talionis, quod datum fuit vt iustitia seruaretur, ipsi vindictæ causa putabant exequendum: quẽ ideo Dominus errorem ex eorũ animis reuulsit: docens paratos debere nobis esse animos vbi charitas poposcerit, non reddere malum pro malo: sed percutienti vnam maxillam, alteram, si oporterit, præbere. Pari modo iudicium aliud rependẽdi quatuor oues pro vna, animos eorum ad cupiditatẽ irritabat: & ideo docuit vt prompti simus animo volenti nobiscum in iudicio de tunica cõtendere, permittere & pallium. Tertiò deniq; ex legibus illis quæ ipsis bella aduersus Chananæos & Iebusæos gerere præcipiebant, colligebãt odiũ aduersus inimicos esse præceptum. Et ideo docuit leges illas iã cessauisse, sed inimicos potiùs esse diligẽdos. De ceremonialibus autem, causa iam dicta, nihil meminit: sed vnico verbo cuncta confodit. Nam vbi Ioã. 4. Samaritanæ dixit, Venit hora quando neq; in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis patrem: sed veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, docens templum destructum iri: docuit pariter omnia illa temporalia sacrificiorum impedimenta in spiritualem cultũ abitura. ¶Ad tertium huiusmodi responsio subiungitur. Cuncta quæ in mundo expetere mortales possunt, ad illa tria reducuntur quæ Ioannes in primo capit. 2. adnotauit, inquiens, Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, hoc est corporales deliciæ ac voluptates: cõcupiscentia oculorum, puta diuitiarum auiditas, & superbia vitę, puta honoris ambitus, & gloriæ cupido. In antiqua autem lege non promittebantur deliciæ: imò ab illis populus arcebatur. Quare Christus non opus habuit populum ab illis absterrere. Promittebatur tamẽ honoris celsitudo, diuitiarũq; exuberantia. Legitur eñ Deutero. 18. Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te celsiorẽ cũctis Gentibus. Et infrà, Abundare faciet te omnibus bonis. Hæc ergo duo cõsultũ Christo fuit corrigere ob idq; vanam gloriã à tribus operũ generibus expulit, ad quæ cuncta officia reducuntur. Quicquid enim homo facit, aut suijpsi⁹ gratia peragit: & id significatur iciunij nomine, quo homo suas sedat voluptates: aut amore proximi cuius generis est eleemosyna: aut propter diuinum cultum, qualis est oratio. Ex his enim tribus, eò quod opera sunt supererogationis, solent homines mundi aurã ambire. Nè autem aliquid facerent auaritiæ causa prohibuit statim dicẽs. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. ¶Ad quar- *Ad tertium.* *Ad quartũ.* tum respondetur, Deum nõ interdixisse nobis necessariã solicitudinem, sed superfluã: quæ in quatuor consistit: scilicet, dum quis finem in rebus temporalibus cõstituit, Deo propter temporalia seruiens, pluris scilicet ea æstimans q̃ ipsum. Et ideò ait, Nolite thesaurizare vobis. Nã q thesaurizat, in thesauro finẽ cõstituit: ob idq; subdit, Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum: id est intentio, qui est actus circa finẽ. Secũdò nè simus sic circa temporalia solliciti, vt de auxilio diuino diffidamus: cui cura est nostri etiã in tẽporalibus: Ideoq; adiecit, Scit enim pater vester quid opus sit vobis antequàm petatis eum. Tertiò nè homo sic sit solicitus quasi sibijpsi cõfisus: obidq; ait, neminem posse ad staturam suam quidpiam adijcere. Quarè nè plus iusto, solicitudo nos futurorum præoccupans, angat. Propter quod ait, Nolite soliciti esse in crastinum. Pari modo ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que iudicium publicum prohibuit sine quo homines vitam transigere nequeunt: sed temerarium: puta nè de occultis sine causa leuiter præcipitetur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm congruè lex Euangelica consilia nobis quædam adiecerit.

VLtimum quod in lege Euangelica considerare restat, est cõsiliorum ordo, quo nos Christus super omnes mundi nationes ad beatitudinis culmen euexit. Quæritur ergò vtrùm congruè sint consilia per legẽ Euangelicã nobis adhibita. Et arguitur primò q̃ nulla sint consiliorum opera. Vniuersa em quæ homo reddere Deo potest, eidem virtute præcepti dilectionis, quo ipsum super omnia tenetur diligere, debet: vt pote quòd ex nihilo nos condidit: qua ratiõe quicquid sumus, ac subinde possumus, illi debemus. *1. Argum.*

Vnde. 1. Parali. 29. Tua sunt, inquit Sapiẽs, omnia: & de his quæ de manu tua accepimus dedimus tibi: nullum ergo restat super erogationis opus, quod sit consilij. ¶ Secundò arguitur. Si in rem mortalium erant consilia, non erat cur Deus non eadem antiquis traderet, sicuti nobis, in antiqua autem lege talia consilia nõ legimus: nõ ergo Christus ea debuit superaddere. ¶ Tertiò. Consilia dãtur de his quæ sunt ad finem expedientia: nõ autem eisdem hominibus omnia expediunt: ergo non debuit Dominus noster cõsilia determinare: sed vel cuiusq̃; arbitrio relinquere, vel sapientũ prudentiæ, qui quos nossent idoneos, cõsiliorum opera admonerent. ¶ Quartò. Si aliqua essent cõsilia, maximè illa quæ ad perfectionem vitæ pertinẽt: illa aũt inter præcepta Christus posuit Matthæ. 5. vt inimicorũ dilectionẽ, & prebere alteram maxillã vnam percutienti. ¶ In contrariũ est illud Sapiẽ. Prouerb. 27. Vnguento & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici cõsilijs anima dulcoratur. Christus autem, vt est sapientissimus ita & nobis maximè amicus: ergo eius consilia maximum nobis afferunt emolumentorum pondus. *Secundum. Tertium. Quartum.*

SOlutio quæstionis tribus cõclusionibus continetur. Prima est. Multa sunt consilia de iure naturæ, quæ non solùm sub lege scripta, verùm & ante illa semper fuerunt virtutis officia. Probatur: nã miseris, etiam citra casum grauis necessitatis occurrere, sem *1. Cõclusio. Probatio cõclusio.*

per fuit officiũ, & voluptatibus mundi parciùs vti quàm lex permitteret ob aliquam bonam causam. In summa illis renuntiare quæ licitè homo posset facere, consiliũ semper sapientes duxerunt. ¶ Secunda conclusio. Congruentissimè in lege noua non modò naturalia illa consilia explicita sunt, verùm & alia recenter adhibita quæ nõ erant in veteri. Probatur. Hoc inter consiliorum opera & ea, quæ sunt in præcepto interest, quòd præceptorum opera sunt de necessitate salutis: opera verò consiliorũ sunt super erogationis officia, per quæ expeditiùs ad charitatis perfectionem peruenitur: cùm ergo inter legem veterem & nouã hoc fuerit interstitium, quòd illa erat lex seruitutis & timoris: nostra verò, lex libertatis: fit consequens, vt illi congruerit non ponere nisi præcepta: & nostræ, vt consilia adhiberet quæ liberè quisque exequi posset. ¶ Tertia conclusio. Consilia Euangelica atq; adeò omnia naturalia ad tria reducuntur genera: scilicet paupertatis, continentiæ, & obedientię. Probatur. Consilia, vt proxima conclusione assertum est, sunt illa, per quæ homo expeditiùs ad charitatis perfectionẽ progreditur: est autẽ homo inter spiritualia bona, quibus charitas cõparatur, & tẽporalia, quibus eiusdem charitatis via impeditur, sic constitutus, vt quo illis propiùs accedit, à tẽporalibus longiùs absit: & vice versa: temporaliũ autem, vt nuperrimè adnotabam⁹, tria sunt genera: scilicet, cõcupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Quapropter qui in huiusmodi sic finem constituit, vt regulas vitæ secundùm istorum affectum instituat, prorsus sit charitatis expers: ob idq̃; per præcepta instituimur vt debitè ac iustè illis ex prescripto vtamur: animos verò ab illis prorsus euellere, non est cunctis imò neq; multis in hoc sæculo possibile. *2. Cõclusio. 3. Cõclusio. Suadetur cõclusio.*

Quare sub consilio Christus id cuicunque reliquit, vt q̃ capere posset, caperet. Per paupertatem autẽ abdicamus à nobis oculorũ cõcupiscentiã, hoc est facultates ac diuitias: per continentiã verò concupiscibilia oculorum, hoc est tactus delicias: sed per obedientiam, oculorum superbiã, hoc est honores, & mundi fastus. Illa ergo tria in capite statim suarum legum Christus proposuit: videlicet, Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati qui lugent. Quæ quidẽ Apostolis ratiõe status, vt super eisdem verbis scriptum reliquimus, necessaria erant: reliquis autem relicta sunt

cta sunt in consilio. Vnde, vt Matth. 19. legitur, ait Petrus: Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quã ob rem Apostolici viri, hoc est, qui apostolicum institutũ imitari contẽdunt, hæc tria vota suscipiunt: iuxta documentum Christi ad iuuenem, Si vis perfectus esse, vade & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Vbi verbo sequelæ, obedientiam expressit quæ votorũ supremum est, atque aliorum finis. Ob hoc enim, sæculo vale dicimus, vt Christum expeditiores sequamur.

Quæstio. Hæc igitur simpliciter sub cõsilio collocantur: ad quæ capita cuncta reducuntur. Nam eleemosynam extra causam necessitatis erogare, ad consiliũ attinet paupertatis: & licitis voluptatibus abstinere, ad consilium continentiæ: & aliquando hominem suam nõ sequi, vbi licuerit, voluntatem, ad consiliũ quodammodo obedientiæ: vt offensam remittere, cuius posses vindictam exigere. ¶ Quod si interrogas quæ sunt noua illa quæ adhibita sunt in noua lege? In primis virginitas vsque ad Deiparam virginẽ non legitur fuisse in consilio. Et præterea vt prorsus homo cũcta confirmato voto relinqueret: quod cum Christus iuueni obtulit, quasi de re noua stupuit. Quo alludit & illud Petri, Quid ergo erit nobis? quasi quid fecimus, quod nemo hactenùs fecit? Tametsi & in lege naturæ, licèt non religionis gratia, sed Philosophãdi, de Diogene & multis Pythagoreorum, historiæ tradunt opulentiã splendoremq̃; humanum abiecisse. Et vt nos super ca. 3. Mat. in descriptione deserti, quo Ioan. pœnitentiam prædicauit, enarrauimus. Fuit etiam inter Iudæos Aessenorum collegium, quorũ *Iosephus.* Iosephus lib. 18. antiquitatum meminit. Et *Solinus.* Solinus cap. 48. qui à cõmuni hominũ conuictu semoti, absq; vxoribus anachoretarũ vitam degebãt. De his autem latiùs in lib. 1. sub titu. de voto. *Solutio.*

Ad. 1. arg. AD primũ igitur argumentũ negandum est quicquid nos facere possumus Deo deberi ratione præcepti. Consultissimus nãque & in nos pientissimus Deus in obligando nos suis legibus non tantum eorum rationem duxit, quæ nos illi deberemus: sed eius quod imbecillis nostra natura præstare posset. Vnde Paulus, De virginibus, inquit, præceptũ nõ habeo, consiliũ autẽ do. Quin verò præter sacramentorum præcepta nihil ampliùs nobis iusserit, quã quod in iure naturæ positum est: hoc autẽ iure nemo tenetur quantũ potest semper facere: sed cõsilia non contẽnere, & nihil animo admittere, quod dilectioni Dei sit aduersum: hoc est enim diligere eum ex toto corde & ex tota mente. Et sic est intelligendum illud Eccl. 9. Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Nam si sensum faciat consilij, nihil cõtra nos. Si autẽ vim habeat præcepti, intelligitur vt quicũq; pro suo statu faciat, quod debet. Neq; vero ex contẽptu & consiliorum vilipendio omittat ad perfectionẽ tendere: vt Sanctus Thom. 2. 2. quæst. 186. arti. 2. ex *S. Thomas.* positor est. Quocircà neq; qui cõsilia sequũtur ad altiorẽ gradũ charitatis obligantur q̃ alij: sed pẽstantiori via secundũ suam ꝓfessionem ad charitatẽ tendere: q̃ est præceptorũ finis. Sed hæc nõ sunt presentis speculatiõis: lib. enim octauo, qui est de voto, iterũ hæc presiùs attingemus. ¶ Secũdũ autẽ argumẽtum secunda conclusio dissoluit: vbi reddita est ratio cur decentiùs lex Euangelica quàm vetus cõsilia tradiderit. ¶ Ad tertiũ respõdetur, ꝙ Christus ꝓponens consiliorũ opera ob id ea nemini præcepit, ꝙ videbat nõ cunctis expedire, sed reliquit cuiusq; optioni, vt Matt. 19. Si vis ꝑfect⁹ esse, &c. Et rursus: Qui põt capere, capiat. ¶ Ad quartũ demũ respõdetur ꝙ illa cõsilia q̃ sunt de iure naturæ fæpe accidit vt sint in præcepto. Ob idq̃; quã tum ad animi præparationem, tenemur prõpti esse, vbi necessitas exegerit, illa implere. Quãobrem Christus præceptorum numero eadem adscripsit: sed tamen extra necessitatis casus sunt in consilio. *Ad secundũ. Ad tertium. Ad quartũ.*

FINIS LIBRI SECVNDI,
De Iustitia & Iure.

LIBER

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER TERTIVS.
De Iustitia & Iure.

QVÆSTIO PRIMA, De Iure.

S. Thom. 2. 2. quæst. 57.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ius sit obiectum iustitiæ.

AD Iustitiã, de cuius virtute præsens à nobis opus institutum est, ius pertinet: quapropter de Iustitia & Iure illud inserì pśimus. Ius autẽ bifariã, vt in fronte primi libri dicebamus, vsurpatur: videlicet & pro rationis regula, prudentiæq; dictamine, per quã regulam æquitatem iustitiæ perpendimus: quales sunt leges: præterea pro æquitate ipsa quæ obiectum est iustitiæ: nempè quam iustitia in rebus cõstituit. Igitur cùm de iure priori modo, hoc est de legibus duos hactenus libros absolutos dederimus, subsequitur vt ad definitionem iustitiæ propiùs accedẽtes, de iure dicamus, posteriori modo accepto nomine, vt pote, per quod eadẽ constituenda est iustitiæ definitio. Continet enim liber præsens, ordine tertius, iustitiæ tractatum in genere, eiusq; diuisiones in legalem & particularẽ, inque distributiuã & cõmutatiuam: prioremq; eius speciẽ: scilicet distributiuam: vbi de acceptione personarũ disputamus. Quã materiã edisserit S. Thom. 2. 2. quæst. 57. & infrà. ¶ Quæritur ergo primò vtrùm ius sit obiectũ iustitiæ? Et arguitur à parte negatiua ex verbo Celsi Iurisc̃onsulti libro. 1. de Iustit. & iure. Ius est ars boni & æqui, ars enim non est obiectum virtutis iustitiæ, quæ est in voluntate: sed per se virtus intellectualis, vt. 6. Ethic. autor est Aristotel. ¶ Secũdò, iustitia præcipuè nos deo subijcit: secundũ illud August. in lib. de moribus Eccleſiaſ. Iustitia est amor tantũ Deo seruiens: & ob hoc bene imperans cæteris, quę homini subiecta sunt: ius autẽ ad diuina nõ pertinet sed ad humana. Sic enim Isidor. lib. 5. c. 2 distinguit inter fas & ius, q̃ fas sit lex diuina ius autẽ, humana: ergo ius nõ est obiectũ iustitiæ. ¶ In contrariũ aũt est tam idem Isidorus quã Philosophus. Ait enim ille ibidem q̃ ius dictum est quasi iustũ. Et refertur dist. 1. can. ius. Et Philosophus in principio. 5. Ethico. Oẽs, inquit, talẽ habitũ volunt dicere iustitiam, à quo operatiui iustorum sunt.

Gemina acceptio iuris

Partitio libri.

S. Thomas. 1. Arg. partis negatiuæ

Aristot. 2. Argumẽ. August.

Isidorus.

Aristot.

IN vestibulo statim quæstionis primum oĩum supponendũ est, iustitiã vno modo accipi generali nomine pro omni virtute. Sic em̃ acceptã Philos. 5. Ethic. ca. 1. appellat illam, totam virtutẽ. Vnde & iustus idem est quod studiosus, quacũq; sit insignitus virtute. Et ratio amplissimi huius significatus est, q̃ in omni virtute extat obedientiæ ratio, legi debitæ. Quicquid autem rationem debiti claudit, iustitiæ formam induit. Quo vtiq; significato accepit Christus Matthæ. 5. & 6. iustitiæ nomen, Nisi abundauerit iustitia vestra &c. Et attendite nè iustitiã vestram faciatis coram hominibus. & Paulus. 1. ad Timot. 1. Iusto non est lex posita. Atque hoc pacto non tractamus hìc de iustitia, neque habet peculiare obiectum, sed suum cuiq; virtuti est proprium: nẽpè id q̃d legitimum est: sed accipitur vt est particularis virtus moralis atq; vna quatuor cardinalium, cuius officiũ est facere iustũ. Secundò nè quis nobis ordinis peruersionẽ improperet q̃ priùs de iustitia, quã de iure dicendum nobis esset, nouerit doctrinã esse Arist. 2. de anima tex. 33. quòd qui de potentia vel habitu tractaturus est, exordium auspicari debet ab obiecto: vnde habitus speciem sortitur & per quod describi debet: vt qui de sensibus disputationem init, priùs debet de sensibili disputare. Oculus enim non per hoc proprie definitur, quòd sit sensus sic aut sic compositus: sed q̃ sit sensus percipiendi colores: & pariter auditus q̃ sit sensus percipiẽdi sonum: & serra est instrumentum secandi ligna: & temperantia, habitus quo rectè delectabilibus tactùs vtimur. Pari ergo modo loco citato. 5. Ethico. Aristot. definit iustitiam per iustum: nempè quòd sit habitus quo iustum volumus & iustum operamur. Et Vlpian. ff. de iustit. & iur. Iustitia est, inquit, constans & perpetua volũtas, ius suum vnicuiq; tribuens. Cùm ergo iustitia per ius defi-

Diuisio iustitiæ.

Philosoph.

Paulus.

Solu. tactæ obiectionis.

Aristot.

niatur, meritò à iure est nobis proficiscẽdũ. ¶ His ergo præhabitis, ad quæstionẽ vnica cõclusione respõdetur. Ius est obiectum iustitiæ. Conclusio ex authoritatibus Isidori, & Philosophi, & Iurisc̃onsulti modò citatis, appellãtiũ ius, iustum illud, quod iustitia in rebus cõstituit, satis constat: nihilo seciùs ratione ampliùs demõstratur, quæ sumitur ex differentijs iustitiæ à reliquis virtutibus. Sunt enim ordine tres. Prima, q̃ cùm priùs sit omniũ virtutũ rectũ perficere opus, rectitudo tũ reliquarũ virtutum existimatur in ordine ad ipsum agentem: iustitia verò in ordine ad alterum. Et ratio est, q̃ iustitia est virtus ordinans habentem ad alium: reliquæ verò ipsum ordinant ad seipsum. Exempli gratia. Temperantia versatur circa rectum vsum delectabiliũ tactus: & ideo ponit mediũ inter duas affectiones ipsius temperati, scilicet nè in ciborum venereorúmve vsu à ratione exorbitet: neq; verò minùs sumat q̃ sustentatio vitæ postulat. Et pariter fortitudo inter timorem & audaciam modũ constituit. Iustitia verò facit æqualitatẽ inter debẽtẽ, & alterũ cui quippiã debet. Vt si vterq; nostrũ habeat quinq;, mutuò verò mihi dedisti vnũ, cuius causa tantũ habes quatuor, egò verò sex, iustitia postulat vt tibi vnum refundam, vt vterq; nostrũ habeat quinq;, quod est medium inter quatuor & sex. Pari modo si tuas mihi operas locasti, iustitia poscit vt merces mea eaſdem adequet. Quocirca & res duæ iustificari dicũtur dum adæquantur: vt puta cùm architectus lapidem ad normam iustificat, & sutor calceum ad pedem. Secunda ex hac nascitur differentia q̃ in materia reliquarum virtutũ nihil verè ac legitimè censetur rectũ, nisi respectu agentis. Exempli gratia. Si auarus parca vtatur mensa, non vt temperatè viuat, sed nè pecuniã dispendat: opus illud non censetur rectum: neq; virtuti admẽsuratũ. Si verò debitor quantum æris debet tantũ creditori persoluat, siniſtra tamẽ intẽtione: nẽpe vt illud dilapidet: vel si gladiũ quẽ in depositò habet, dño restituat, sciens in malum vsum esse ab illo repetitum: tũc tale opus iustũ simpliciter censetur: quia est debito æquale: licèt non opus virtutis neq; qui soluit sit studiosus. ¶ Atqui ex hac rursus exoritur tertia differentia: nempè quòd merito Doctores virtuti iustitiæ per se obiectum ascribũt, quod ius appellant & iustum: non autem reliquarum vlli; videlicet quòd in virtute iustitiæ iustum ipsum ex natura rei cõstituitur: in reliquis verò non nisi ex rectaintentione agentis. Quapropter diuus Tho. (quod meditatè cõsiderandum est) tractatus aliarum virtutum nimirũ fortitudinis aut temperantiæ, non ab earũ obiectis exorditur, sed à virtutibus quæ faciunt rectitudinem in operes: tractatum verò iustitiæ ab obiecto: quod in rebus ipsis consistit. Quin verò in alijs virtutibus non tam proprie dicitur obiectum q̃ materia, circa quam versatur virtus, vt materia fortitudinis est periculũ belli: & materia temperantiæ, delectabilia tactus: in quibus virtus medietatem inter duos affectus cõstituit: sed virtutis iustitiæ proprie est obiectũ æqualitas ipsa rerum in quam virtus tendit, sicuti visus in colores. Habemus ergo cõclusionẽ quòd ius est obiectum iustitiæ. ¶ Veruntamen non desunt qui hoc discrimen superficie tenùs cernentes impugnent. Buridanus inquam. 5. Ethicor. q. 1. aduersus hãc doctrinam sic insurgit. Aut loquitur, inquit, diuus Thomas de rectitudine operis quatenùs est rectitudo virtutis, aut de eius rectitudine absolutè, licèt non fiat à virtute. Si primo modo, tunc vti officia aliarũ virtutũ, sic neq; opꝰ iustitiæ rectũ est, nisi in ordine ad agentẽ. Docet enim Arist. 2. Ethi. c. 4. nullũ esse virtutis opus nisi fiat ex electiõe, ppter legitimũ finem: quare, vt modo dicebamus, qui gladiũ reddit vero dño vt homicidium faciat, non est studiosus. Siverò loquatur de operis rectitudine absolutè, non quatenùs à virtute proficiscitur, tunc in materia quoq; aliarum virtutũ eiusmodi reperitur rectitudo sine ordine ad agentem: vt si quis per hypocrisin ieiuniorũ legem obseruet, aut propter vanã gloriã strenuè se gerat ĩ bello. Respondetur tamen, differentiã constituì in rectitudine absolutè considerata. Et est hęc, q̃ cùm rectitudo iustitiæ in rebus ipsis natura sua sit reperibilis, qui soluit æquale debito mala intentione & fine, facit quidem opus iustum, cùm ius alteri suum tribuat, licèt nõ sit iustus, id est studiosus, quia nõ operatur quãdo, vbi, & quomodò oportet. In reliquis verò virtutibus, si vnãquãlibet tollas virtutis circũstantiã, nulla restat moralis rectitudo: hoc est ieiuniũ illud non est opus tẽperatũ: neq; aggressus in bello, opus strenuũ, quia talia opera non habent aliam rectitudinem quàm in ordine ad virtutis habitum.

Cõclusio responsiua.

Ratio cõcl. Primũ differimẽ iusti singulariter dictæ à cæteris virtutibus.

Secunda differentia.

Tertia differentia.

S. Thom.

Solutio rõnis factæ.

IGitur, vt ad obiecta capitalia respõdeam? circa materiã primi argumẽti idẽ Burida-

Ad 1. arg. Buridanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus & nonnulli minùs nominis significatũ callẽtes, negãt nomẽ ius accipi pro obiecto iustitiæ, sed aiunt idẽ esse quod legẽ: secũdũ verbũ Isidori qđ refert distin. 1. Ius generale nomẽ est, lex autẽ iuris species. At verò qui hoc negat, veritati se autoritate oĩm armatæ, cõtrariũ obijcit. Enimuerò quod Philosophus appellauit iustum, vbi dixit iustitiã esse habitum iustorum effectricem, Iurisconsultus planè nuncupauit ius, dicẽs, Iustitiam esse virtutẽ ius suũ cuiq; tribuendi. Si ergo iustitia facit ius & iustũ, quis abnuat ius esse obiectũ iustitiæ? Imo crediderim per Apocopen, hoc est per amputationẽ syllabæ in fine dictionis, iustum dictum esse, ius: sicut pro eo quod, potestis, dicimus, potes. Vnde Græcè Dikæon, idem ,pmisceuè significat, quod iustum, & ius. Quare idem esse Isidorus eodem loco statim subdit, ius dictũ esse quia iustũ est. Quapropter lex ipsa ideo dicitur iusta, quia iustum in rebus constituit. At verò quoniã opificiorũ artificiatorũque nomina ad significãdum quoq; artes transferuntur, sicuti nomen medicinę quæ est res per artẽ cõposita ad artẽ ipsam accõmodatur, nomen iuris deriuatum est: primum ad significandum artem cognoscendi quidnã sit iustum: & exinde rursus ad significandũ legem. Cauendum nanq; tibi est idem esse censeas artem boni & æqui, & legẽ: ars enim non est dictamen, sed scientia potiùs moralis, qualis est in iureconsultis ad inuestigandum quidnam æquum sit lege sancire. Lex autem est regula prudentiæ, seu dictamen practicum inde constitutum: puta, fac nè facias, quæ quidem est in principe, vt lib. 1. q. 1. declarauimus. Quocircà vbi ait Isidorus legem esse iuris speciem, non accipit speciẽ quasi quid generi directè subiectum: vt est homo, animali: siquidem subdit, ius id esse quod iustum. Sed quia est regula præceptioq; iuris scripta. Ius enim aliud est naturale, menti nostræ inditum, atque aliud scriptum, & secundùm Isidorum lex est constitutio scripta. ¶Et per hoc detegitur sensus verborũ Celsi: Ius est ars æqui & boni. Vbi hallucinatus Accursius ait non idem esse æquum quod bonum: fingens nescio quid di scriminis inter illa membra: cùm tñ æquum & bonum, vt doctè illic Budæus adnotauit, & nos suprà lib. 1. q. 6. art. vlt. declarauimus, loco simplicis nominis accipiatur ,p eo qđ est epieikeia: puta legis interpretatio, casu quo palàm est legislatorẽ si adesset, voluisse legem secundùm scripturæ rigorem seruari: vt colligitur ex l. nulla. ff. de legib. Nam leges non possunt in omnes singulares casus prospicere, vt habetur l. neque leges. & l. non possunt. eod. titu. Quò fit vt cùm ait Iurisconsultus ius esse artem boni & æqui, ius accipiatur, non ,p scripto, sed pro naturali: vt pote q epieikeia faciẽs contra verba scripti iuris mẽtẽq; eius seruat illęsã, in qua ius naturale conseruat. Quare ars æqui & boni idẽ est qđ ars tuẽdi naturale ius, vbi scriptũ apparet iniquũ. Habẽt enim Institu. de succeſſ. libert. §. 1. Prætoris edicto hæc legis iniquitas emendata est. & ff. qđ quisq; iu. & c. l. si quis. ait Vlpia. Si quis iniquũ ius aduersus aliquẽ impetrauerit, ipse eo iure vtatur. Vnde etiã illud emanauit axiõma. Summũ ius summa iniuria. ¶At qui ex his ipsis, quæ dicta sunt colligitur intellectus Vlpiani in eadẽ lege, vbi ait ius à iustitia appellatũ est. Enimuerò si ius pro obiecto iustitiæ, vt dictũ est, accipias, falsum quidẽ est. Nã potius ecõuersò iustitia dicitur à iure. Quandoqui dẽ habitus ab obiecto sortiatur speciẽ. Præterq; q per grammaticorũ regulam longior dictio à breuiori deriuatur. Accipit ergo Iurisconsultus ius pro arte & scientia de iure naturali iudicandi. Illa enim ob id nascitur ex iustitia, quòd ille solus, qui iustus est, prudẽtia viget, vt ait. 6. Eth. Aris. ad rectè de agẽdis iudicãdũ. ¶Vt ergo dictorum faciamus epilogũ, ius est in rebus: ars verò æqui & boni in intellectu docente iustum operari, sicuti ars fabrilis. Sed lex est regula intellectus practici per prudentiã constituta: atq; adeò ratio iusti, hoc est factiua & constitutiua iusti iustitia deniq; virtus voluntatis quæ secundùm legem iustum in rebus constituit. Quo fit vt cùm dicitur ius alicui reddi, non aliter accipiatur, quàm vt est obiectum iustitiæ. Tametsi sanctus Thom. nonnihil discriminis internoscat: nempe quòd ius reddere sit sententiam in fauorem alicuius pronuntiare, siue secundùm rei veritatem, siue secũdùm allegata & probata: etiã dũ secundùm veritatem iniquũ sit. Quòd autem subdit, ius quoque accipi pro tribunalis loco, vt dum reus dicitur in iure comparere, fortè ex Paulò iureconsulto accepit, qui l. pen. ff. de iusti. & iur. ait ius accipi pro loco. Nescio tamen an satis aptè dictum sit: nam quando quis dicitur in iure comparère, eodem modo videtur ius accipi, quo quando dicitur in ius vocari: in ius autem vocari, vt ait Iurecõsultus ff. de in ius vocan. est iuris experiundi causa vocari: nẽpe vt actor rei nomen deferens experiatur an ius sibi patrocinet. Vbi ius accipitur ,p iure ipso vel pro lege. ¶Ad secundũ argu. respondetur, Augustinũ, vbi ait iustitiã esse amorẽ Deo seruientẽ, non de notare iustitię substantiã. Imò verò cũ Deo æquale reddere nemo possit, nulla est inter nos & Deum propria ratio iustitiæ: sed dicit iustitiam esse amorem, id est ex amore seruiendi Deo nasci, & ad eundem tendere finem. Quapropter, fas, idem est quod pium, & religiosum: nẽpe fari dignum: quod quid excellius est quàm iustum.

Refellitur Buridanus.

Non sunt idẽ lex & ars boni & æqui.

Isido. mens.

Accursij lapsus.

Budæus.

Vlpia sensus.

Epilogꝰ dictorum

D. Thomas.

Ius nõ satis aptè accipi tur ,p loco tribunalis.

Ad. 2. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm diuisio iuris in ius naturale & positiuum, sit generi congruens.

Argum. 1.

POstquam visum est quidnã sit ius, sequitur de eius diuisione, vtrum congruè hoc genus, ius, in has duas species, naturale. ſ. & positiuum, diuidatur. Et arguitur à parte negatiua. Nullum est in hominibus ius naturale, ergo diuisio supponit falsum. Probatur antecedens. Ius naturale aſt immutabile atque idem apud omnes, vt habetur dist. 1. can. ius naturale, in rebus autẽ humanis nihil est immutabile: quia omnia humana in aliquibus casibus deficiunt: ergo nullum est ius naturale. ¶Secundò arguitur: Nullum est ius positiuũ, ius eñ positiuũ est quod humana voluntate & arbitrio ponitur: vt. 5. Ethi. cap. 7. ait Philo. & eadẽ dist. Isido. vbi inquit ius ciuile esse quod quisq; populus sibi cõstituit. Ex hoc autẽ q humana volũtate ponatur, nõ sequitur id esse rectum, atq; adeò neq; vt sit ius: ergo nullum est ius positiuum.

Argum. 2.

Aristot.

Isidorus.

Argum. 3.

Aristot.

¶Tertiò, ius diuinũ neq; positiuũ est, cũ humanæ autoritati nõ innitatur: neq; verò naturale: quia naturã excedit: ergo diuisio non est sufficiens, ¶In contrarium autẽ est autoritas Philosophi loco citato. 5. Ethic. cap. 7. vbi ius politicũ, puta ciuile, diuidit in naturale & positiuum quod appellat legitimum.

Primũ fundamentum.

Hic primũ oĩm nosse oportet eisdẽ prorsus diuisionibus ius distribui, siue illud pro lege accipias, siue ,p iusto, quod est iustitiæ obiectũ: nã ex iure quod iustitiæ obiectũ est, & iustitia rationẽ habet virtutis, & lex rationẽ regulæ. Quapropter cũcta quæ lib. 1. q. 5. de diuisionibus iuris accepti ,p lege dicta sunt, & in hũc quoq; locũ cõpetũt, ac perinde breuior hic erit disputatio. Secũdò & hìc quoq; cautè obseruandũ, q ius nõ *Secundum.* statim ex æquo, vt ferè iurisperitorũ schola arbitrat diuidẽdũ est in tria, scilicet in ius naturale, & gentiũ, & ciuile: licèt id Isidorus videat cẽsere, vt sequẽti articulo patebit. Neq; vt alij putãt, in quatuor, scilicet in hęc tria & ius diuinũ. Sed si artẽ diuidendi cõsulas, ius, vt cõmune est ad diuinũ & humanũ, diuiditur in duo, scilicet naturale & positiuum, & pariter ius diuinũ: ac deinde ius positiuũ humanũ, in ius gentiũ & ciuile. Vnica ergo cõ *Cõclusio re* clusio ad quæstionem respondet. Ius primò *sponsua.* diuiditur in naturale & positiuũ. Probatur *Probatio cõ* cõclusio. Ius seu iustum, idẽ est quod æqua- *clusionis.* le & adæquatũ: hoc autẽ fieri nõ potest nisi altero duorũ modorũ: videlicet aut ex natura rerũ, aut ex condicto humanæ volũtatis: dimittamus eñ tãtisper diuinã legẽ, de qua statim similiter censendũ est. Exẽpli grã. Vt qui aliquid credito recepit, tantundem restituat, natura rerum docet: & ideo ius naturale est: sicuti & quòd fœmina viro generationis gratia adiungatur. Quòd autem frumẽti modius quinque siclis væneat, certè non natura fecit, sed humanum condictũ: puta reipublicæ consensus aut principis. Nam cùm ad rationẽ legis vis requiratur coërciua, non omne condictum vim nanciscitur legis: sed quod est reipublicæ. Vnde quod priuatim inter ciues intercedit, nõ lex sed pactum est. Pari modo quòd cõsanguinei in quarto gradu matrimonium ineant, natura non vetuit sed humana volũtas. Cùm ergo his tantum duobus modis vsu venire possit æquũ & iustum, fit vt duo membra genus ipsum iuris absoluant. Igitur cùm audis ius naturale esse illud quod est à natura, bifariàm id intelligito: nempe & à natura id docẽte, & ab eadẽ ad ipsum instigãte. Vnde Vlpia. l. 1. ff. de iusti. & iur. Ius, inquit, naturale est cõmune omniũ, eò q vbiq; instinctu naturæ, nõ constitutione habetur aliqua. Vbi è regione opponens naturalẽ instinctũ & constitutionẽ, nostrã bimẽbrem diuisionẽ insinuat. Eodẽq; refertur Ciceronis diuisio, lib. de inuen. in *Cicero.* quiẽtis: Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quædã inata vis affert. Omnes itãq; definitiones istę per causam efficientẽ cõstituũtur. At verò Arist. 5. Ethi. cap. iam citato *Aristot.* per causam id formalẽ philosophico more definit, dicẽs: Ius naturale est quod vbiq; eã dẽ vim habet, & nõ quia videtur: ideſt quod vbiq; natura sua necessarium est, & nõ quia huma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

humano iudicio & arbitramẽto ponit. Etenim vt in decẽ accepit,totidẽ reddat, nõ est iustũ qa hominibus ita existimatũ:sed natura sua,sicut ignis est calidus:q autẽ frumẽtũ tãti vẽdatur,vinũ verò tãti, atq; hoc vitiũ tali vindicetur supplicio:& hoc aut illud offeratur sacrificiũ,& similia,nõ natura, sed humana volũtas iustũ fecit. Quare ait illic Philoso.iustũ legitimũ anteq̃ esset positũ nihil referre,sed postq̃ positũ est. In summa, diuisio hæc præsens in idẽ cũ illa cõcidit, qua Doctores distinguunt,alia esse vel iussa, quia bona:vel prohibita,quia mala, alia verò vel bona, quia iussa: vel mala, quia prohibita.

Prima obiectio aduersus definitionẽ iuris naturalis. ¶Offert se nihilo minùs nõnihil ambiguitatis circa definitionẽ illam iuris naturalis per causam efficientẽ.Si enim ius naturæ est qđ natura docet,nemo illud posset ignorare:& tamẽ multa sunt de iure naturæ quæ barbaræ gẽtes ignorãt, vt de fornicatiõe simplici ex cõcilio apostolico ãnotauimus. Act. 15. quæ ideo ,phibita fuit cõuersæ gẽtilitati, nè per ignorãtiã excusarẽtur.Rursus: si ius naturæ est illud ad quod natura instigat,fit ius omne naturale esse necessariũ: quod tamen videtur esse falsum,cùm super aliquo, vt suprà diximus,dispensari possit. ¶Ad horum prius respõdetur q̃ nõ quicquid natura docet,omnes capiũt, sed illi prorsus qui serenã habẽt rationem & ab omni nebula liberam. Nam qui in vitia immersi,caligine illam obduxerunt, naturæ radios non satis perspiciunt.Posterior verò dubitatio tacta est inter arguendum in fronte quæstionis.

Secunda.

Ad primã obiectionẽ.

Ad.1.argu. principale. Respondetur ergo ad primum argumentũ vbi idem commouebatur scrupulus, concesso,ius omne naturæ esse simpliciter necessarium natura sua. Quapropter præcedenti libr. q.3. diximus esse indispensabile. Quin verò Scotus ipse quãuis censeat præcepta secundæ tabulę dispensabilia esse, negare nõ debet quin sint natura sua necessaria. Sed fortè diceret q̃ Deꝰ natura superior poterit super illis dispẽsare:sicuti angeli, & cęli licèt sint res natura sua necessariæ, possunt supnaturaliter ãnihilari.Tametsi satis demõstratum sit neq; id de eisdem præceptis esse posibile,vt pote cũ prorsus eorũ naturę repugnet esse licita,sicuti homini esse irrationalẽ.At verò id quod natura sua est necessariũ,potest mutatis rebus mutari. Necessitas quippe vniuscuiusq; rei secũdũ eius naturã perpendẽda est. Si enim natura rei immutabilis est,tunc & ius eius erit simpliciter immutabile: vt, quia cœlum res est mutabilis, eius motꝰ est immutabilis: sed quia aqua est res mutabilis, licèt simpliciter illi sit naturale infrigidare,nihilominùs qñ est calida, calefacit.Pari modo q̃ depositũ sit dño reddẽ dũ,per se cõsideratũ est simpliciter necessariũ: sed quia homo est mutabilis,dum dñs prauè affectus suũ gladiũ petit ad occidẽdũ, nõ est illi reddẽdꝰ,quia sicut si sanus existeret, ius esset ei reddere, ita dũ insanus fit, ius est non reddere. Eodẽ modo ius per se simpliciter necessariũ est,quicquid debes vt soluas: qñ verò soluẽdo non es, ius nõ te ligat. Hęc ergo mutatio nõ tã fit in iure, q̃ in hominibus ipsis. Atqui ex hac radice in fine primi libri rationem deduximus, quare expedit leges humanas nõnunq̃ mutari:nempe quia res mutantur. Et lib.2.q.3. cõmonstrauimus,in illas leges, quæ rationẽ ipsam iustitiæ & finẽ cõtinent dispensationẽ cadere nõ posse:in illas verò quæ nõ finẽ,sed media secũ afferunt, cadere posse,hoc enim naturaliũ genus est,quod Arist. loco citato ait posse mutari. Nã etsi dextera naturaliter validior sit,aliquãdo deficit:& est siniſtrũ brachiũ robustius. ¶Ad secundum respondetur, concesso non esse regulam generalem, vt quicquid voluntas constituat continuò sit iustũ. Nam si quid contra ius naturę constituat nunquam vim legis obtinebit, vt suprà dictum est: reclamãte propheta Isai.10. Væ qui condunt leges iniquas. Sed quãdo res est non solùm naturæ non repugnãs, verùm pro loco & tempore congruens: tunc volũtas humana,si publica authoritate polleat, id potest constituere: quod quia constitutum est,fit iustum:&,vt ait Arist. quod non referebat, iam inde refert. ¶Ad tertiũ denique respondetur, vt supra insinuauimus, quòd ius diuinum non condiuiditur eadem diuisione contra ius naturale & positiuum. Imò verò similiter diuiditur. ¶Itâque,ut perspicua sit diuisio,primùm omniũ diuiditur ius in diuinum & humanum, deinde vtrumque membrum eâdem prorsus diuisione subsecatur: vt ius diuinum alterum sit naturale, atque alterum positiuum. Vniuersum enim ius naturale est diuinum: eò quòd Deus est author naturæ, ac subinde cuiuscunque eius iuris: sed ius diuinum positiuum est quod supra naturam est ab ipso positum, vt sacramentorum iura Christianæ familiæ: & ceremonialia ac iudicialia antiquæ legis. Præcepta autem primæ tabulæ

Ad.2.arg.

Aristot.

Ad.3.arg.

tabulæ decalogi non simpliciter dicũtur iùs diuinum positiuum,licèt,vt suprà dictũ est, per fidem,sint explicita,quia ex rerum natura pullulant:licèt nisi opitulante fide,nõ ab omnibus agnoscantur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ius gentium sit idem cum iure naturali.

CVM duo tantùm membra in proxima diuisione posuerimus, dum genus iuris in naturale tantùm & positiuum distinximus, dubium de iure gẽtium restat: vtronam illorum membro comprehendatur. Et arguitur quòd cõtineatur sub iure naturali. Ius enim illud in quo omnes homines conueniũt,esse non potest nisi naturale, quod, vt proximè dicebamus,commune est omnibus:iure autẽ gentiũ omnes gẽtes cõueniũt,secũdùm illud Vlpian.l.1.ff. de iusti.& iure. Ius gẽtiũ est quo gentes humanæ vtuntur: & Institu. de iure naturali,&c. Ius gentium omni humano generi commune est, ergo ius gentiũ & naturale idem sunt. ¶ Secundò arguitur. Seruitus est de iure gentiũ,& habetur distinctio.1.can.ius gentium.& Institutio.modò cita.&.ff. de iustit.&iure.l. manumissiones. Sunt autem,vt Philosophus ait.1.Politico, multi naturaliter serui:ergo ius gentium est naturale. ¶Tertiò,Ius diuiditur per naturale & positiuum:sed nunquam vniuersæ mũdi gentes conuenerunt vt ius aliquod statuerent; ergo natura idem ius docuit,atq; adeò est naturale. ¶In contrarium autem est Isidorus distin.1.can.ius autem. vbi distinguit ius gentium à naturali,dicens,ius autem naturale est,aut ciuile,aut gentium.

Argum.1.

Argum.2.

Aristot.

Argum.3.

Isidorus.

Cõclusio responsiua. AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur.Ius gẽtiũ & à iure naturali distinguitur, & sub iure positiuo cõprehenditur.Hanc conclusionẽ,etsi expresè hîc sanctus Thomas non ponat,tamen argumenta eius quibus initio quæstionis arguit ius gentium esse naturale,insinuat eius esse mẽtem id negare,affirmareq; subinde esse ius positiuum.Præterquã q.1.2.q.95.arti.4.id planè affirmat:vbi ius positiuum diuidit in ius gentium & ciuile:quod nos lib.1.q.5.expo suimus.Et ratio,quam hîc adducit id ipsum patefacit.Probatur ergo cõclusio.Ius naturale(vt art.proximo diximus)est illud quod ex rerũ ipsa natura adæquatum est & alteri cõmensuratũ.Hoc autẽ dupliciter cõtingit. Vno modo secundũ absolutã rerũ cõsiderationẽ:sicuti masculus & fœmina absoluta natura sua coaptantur in vnũ generationis officiũ:& pater curat filiũ alere. Alio modo quippiã est alteri cõmensuratum, non secundùm absolutam eius naturam,sed in ordine ad certum finẽ & per certas circunstantias consideratũ.Exempli gratia.Quòd hoc prędium ab hoc proprio domino possideatur, & aliud ab alio, natura rerum absolutè existimata nõ magis exigit q̃ vt omnia incõmuni possideantur. Attamen si Ager idẽ cõsideretur, vt ad ferendos fructus colendus atq; in pace possidendus:& pro statu naturæ corruptæ,in quo homines segniores existunt,ad impendendas proprias operas,quę in cõmune bonum cessuræ sunt,& alienorũ sunt auidi,ratio statim colligit omninò conducere vt possessionũ diuisiones fiãt.Quem admodùm Philo.2.Poli.docet:& lib.nos.4. quæst.de rerum diuisione, monstraturi sumus.Ex hac ergo distinctione elicitur conclusionis ratio.Rem, nanq; absolutè apprehẽdere non solùm hominibus, verùm & cæteris etiam animantibus naturali instinctu conuenit;& ideo ius qđ simpliciter est naturale,vt societas masculi & fœminæ, ac prolium nutritio,cùmẽtis est animalibus cõmune.At verò de rebus in ordine ad finem sub certisq; circunstantijs iudicare, nõ omnibus animalibus competit,sed peculiariter hominis virtute rationis,cuius est vnũ ad aliud cõferre.Id ergo ius quod per talẽ collatiuã rationem constituitur:dicitur ius gentiũ,idest ius quod gẽtes vniuersę,quatenus rationales sunt,sibi constituerũt. ¶Per horũ ergo intellectũ clarescũt iurisconsultorũ verba,quorũ explanatio morali philosopho incumbit. Ait enim Vlpia.l.1.ff.de iustit.& iur.ius gẽtiũ à naturali recedere:idq; inde licêre facilè intelligere,q̃ illud omnibus animalibꝰ, hoc solis hominibꝰ inter se.cõmune est.Et Caius loẽs populi. quod naturalis,inquit, ratio inter omnes homines constituit, id apud oẽs peræq; custoditur: vocaturq; ius gentium. Nõ ait,Quòd simplex lux naturę,sed,Quòd ratio,quæ hominibus propria est, cõstituit, id est,ponit.Atq; hîc denuò argumentũ sumitur aliud conclusionis. Ius enim naturale est simpliciter necessariũ,id est, quod nõ dependet ex humano consensu: ius autẽ gentiũ obligat,quia videtur,idest,quia ab hominibus sic iudicatur,nunq̃ autẽ rerũ possessiones

Probatio cõclusionis.

Philosoph.

Elucidãtur uaria Iuris cõsultorum uerba.

Alia rõ pro cõclusione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes diuiderentur, nisi homines consentirent vt isti illas, alij verò alias posideret: ergo ius gentium nō est simpliciter naturale, sed positiuum. ¶ Quòd si conclusionem nostrā hoc argumēto cōcutias, q̄ inde fieret consequēs, ius gentium idē esse quod ciuile: vt luculentior tibi fiat respōsio, differentiā accipito inter has iuris species. Primùm omniū ius gentiū & ciuile à naturali differunt, eò quod naturale simpliciter est necessariū secūdùm absolutā rerum considerationē, vt dictū est: & ideo cunctis animantibus cōmune: ius verò tam gētium q̄ ciuile humana ratione est positum. Ius autem gentium & ciuile in primis hoc basilari discrimine differūt, quod lib. 1. q. 5. art. 4. ex mēte. D. Tho. deprompsimus. Nempe q̄ ius gentium ex principijs naturalibus rerū considerātarū in ordine ad aliquē finē circunstantias per viā cōclusionis elicitur: vt si dicas, Agri colēdi sunt: & homines negligētiores sunt ad cōmunia q̄ ad ,ppria, ergo priuatim possideantur. Ius autē ciuile colligitur ex vno principio naturali, & altera p̄missa arbitratu humano posita: & ideo nō colligitur per viam illationis, sed per determinationē generalis principij ad specialē legem: vt de ceremonialibus, & iudicialibus idētidē dictū est, vt si dicas. Res iusto pretio vendantur: iustū autē tritici pretiū pro ratione p̄sentis loci, & tēporis est quinq; siclorū: minor enim nō est de iure naturæ. Et pariter malefactor est plectendus: ergo suspendendus latro. Ex hac prima differētia sequitur secunda, q̄ ad cōstituendū ius gentiū nō requiritur hominū conuentus in vnū locū: quoniā ratio id singulos per se docet, sed ad constituendū ius ciuile requiritur reipublicæ cōciliū, aut principis autoritas, vt vltrò citroq; habito consilio constituatur. Atq; ex hac rursus sequitur tertia, videlicet q̄ ius gētiū est gentibus omnibus cōmune, vt dictū est: ius autē ciuile est, vt ait Isidōrus, quod quisq; populus vel ciuitas sibi ,ppriū constituit. Quare aliud est ius Athenienſiū, aliud verò Romanorū, &c. vt habetur Instit. de iure natu. gent. §. sed ius. De iure autē gentium omnes penè contractus introducti sunt, vt emptio, & venditio, locatio, &c. sine quibus humana societas cōstare nō potest, vt patet eodē, Insti. §. ius autē. &. ff. de iust. & iur. l. ex hoc iure. Isidōrus ergo quia nouit ius gētiū, & à naturali differre, & à ciuili, nè tot faceret diuisiōes, distinxit ius in hęc tria mēbra. Artificiosiùs ergo diuidit in ius naturale & positiuū, ac deinde ius positiuū humanum, in ius gentiū, & ciuile. ¶ Est autē admonito opùs nè quēquam diuisio Aristotelica fallat, lib. 5. Ethic. cap. 7. vbi ius politicū diuidit in naturale & legitimum. Haud enim politicū pro eo prorsus vsurpat, quod iuris prudentibus est ciuile: nam ius naturale non est species ciuiles, sed illi cōtrà positum. Appellauit ergo generaliter ius politicū, ius omne, quo ciuitas vtit: quo nomine tā naturale quàm gentium q̄ etiam ciuile comprehenditur.

Scrupulus. *Solutio.* *Primum dirimē iuris ciuilis ac gētium.* *Secūda differentia.* *Tertia.* *Cōtract⁹ fere oēs iure gētiū introducti sunt.*

¶ At verò non omnes scrupuli extincti sunt qui ex hac conclusione succrescunt: videntur enim iura cōtrà extare. Ait quippe Pomponius. l. veluti. ff. de iust. & iur. religionem erga Deum, & vt parentibus & patriæ pareamus, esse de iure gentiū. Et Florentinus. l. vt vim, iniurias ,ppulsare ad idem spectare ius: hæc tamen omnia sunt de iure naturæ. Nam præceptū religionis & honorandi patrēs in decalogo sunt: qui, vt suprà satis demōstrauim⁹, germē est naturalis iuris. Et ,ppulsare iniurias, cōclusio est illius principij. Vnaquæq̄e res appetit se conseruare: ergo ius gentiū idē est, quod naturale. ¶ Et secundò id ipsum arguitur. Lib. proximo hancsæpe repetiuimus differentiam inter moralia præcepta ex vna parte, & ceremonialia atq; iudicialia & ius ciuile ex altera, q̄ moralia inferuntur ex principijs naturæ per modum conclusionis: non autem reliqua, vt modo declarabamus. Qua de causa diximus decalogū esse de iure naturę: si ergo ius gentium infertur ex eisdē principijs per modū cōclusionis, fit, vt sit pariter de iure naturæ. ¶ Ad primū argum. respondetur iuris prudentes nimiū extendere ius gentiū. Censent nanq; tali appellatione cōprehendi quicquid cunctis mortalibus est commune: & ius naturale id duntaxat esse, quo etiam bruta cum hominibus conueniunt: cùm tamen multa sint naturalia iura quæ peculiariter conueniunt humanæ naturæ & non brutæ: vt est decalogus, & quæ ibi implicita sunt. Differētia ergo nō est illa: sed quam nos posuimus: scilicet quòd ea quæ inferuntur ex absoluta rerum natura, & consequentia necessaria, pertineāt ad ius naturale: illa verò quæ non ex absoluta cōsideratione, sed modo expositō in ordine ad certum finem, sint de iure gentium. Quare Decalogus non de iure gentium, sed de iure naturæ est. ¶ Et ex hoc elicitur solutio secundi argumēti. Quando enim diximus ius gentium elici ex principijs naturæ per illam illationis, non intelligitur, quòd illatio sit omninò necessaria: sed rei naturæ in ordine ad talem finem conueniens. Haud enim ex necessitate colendi agros vel pacificæ eorum possessionis consequitur tam necessariò dominiorum diuisio, quàm ex illo principio, Id ne facias alijs. &c. elicitur, Non occides: sed quia est illi fini cōgruētissimū atq; expedientissimum. ¶ Hinc autem oboritur postremū dubium vtrùm in ius gentiū cadat dispēsatio, an perinde atq; ius naturale sit indispensabile. Respondetur sub distinctione. Aliqua enim sunt de iure gentium adeò cōducentia ad humanum conuictum, vt nullatenùs fas sit super illis dispēsari: imò forsan dispēsatio esset irrita, vt diuisio rerū de qua modò dicebamus. Nanq;, nisi inter religiosos, intolerabilis esset cōmunis rerum possessio. Alia verò sunt eiusdem iuris quæ sunt pro causa dispensabilia. Seruitus enim est de iure gentium: & tamen dispensatum est nè Christiani capti in bello, pro seruis habeantur. Et nonnulli contractuum ciuiliū, etiam qui sunt de iure gentiū possunt dispēsari. Est enim de iure gentium seruare fidem hostibus, vt seruare legatos in bello: tamen si causa fidei contrarium posceret, non esset seruādum: imò si corrupta dogmata disseminarent exurendi essent: neque dispensatione opùs esset.

Argum. 1. cōtra prædict. *Argum. 2.* *Ad. 1. arg.* *Ad. 2. arg.*

Postremum dubium. *Solutio.* *Ad. 1. arg. capital.* *Ad. 2. arg.* *Ad. 3. arg.*

PRimum igitur argumētum capitale iam solutum est: negatur enim omne illud in quo omnes gentes conueniunt: esse ius naturale. ¶ Et ad secundū respondetur q̄ Philosophus quando ait homines esse iure naturę seruos, non accipit ius naturę simpliciter: nam absolutè humana natura pensata, non est cur magis vnus seruiat q̄ alter: sed si perpēdatur in ordine ad finē: puta vt doceatur quis ab alio, & vt seruet in bello. Et ideo potiùs est iuris gētiū, tametsi seruitus illius qui rudior est, vt à sapiētiori morib⁹ imbuatur, non est libertati cōtraria, vt lib. 4. in propria quæstione dicturi sumus: & ideo est magis naturalis: id est naturæ indiuidui cōgruens. ¶ Ad tertium itidem responsum est, quòd licēt ad ius gentium requiratur consensus hominum, non tamen conuentus vti ad ius ciuile: nam dispersim vniuersæ gentes ratione naturali id iuris perdocentur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ius paternum ac dominatiuum & à iusto politico & inter se ulla ratione distinguantur.

REstat ex superioribus dubiū circa quasdā iuris species, qualis est paterna, & dominatiua, quę non videntur sub rationibus superiorum prorsus comprehendi. Quæritur ergo vtrùm ius paternum & dominatiuū & à politico & inter se diuidātur. Et arguitur vt moris nobis est à parte negatiua. Ad iustitiam in genere ptinet vnicuiq; quod suū est reddere: cum ergo ius sit obiectū iustitiæ, sit vt pari modo vnumquenq; æqualiter aspiciat. Quare non est distinguendum aut inter patrem & filiū, aut inter dominum & seruum. ¶ Secundò: Lex quæ, vt art. 1. diximus, ratio est & regula cōstitutiua, iusti ad bonū cōmune totius ciuitatis spectat, non ad vllius personæ priuatū: pater autē & filius, dominusq; & seruus ad priuatā pertinēt familiā: non ergo distinguitur ius paternū & dominatiuum à politico. ¶ Tertiò: Si hęc species iuris essent discernendę, pari ratione & dignoscē dę essent aliæ plures secūdùm gradus diuersos qui sunt inter ciues: vt puta ius militare & sacerdotum, &c. ¶ In contrarium autē est authoritas Philosophi. 5. Ethic. capite. 6. distinguentis ius paternum ac dominatiuum à politico.

Argum. 1. à parte negatiua. *Argum. 2.* *Argum. 3.* *Aristot.*

ARticulus hic in hoc solùm adhibitus est vt locus hic citatus Aristo. exponatur. Ad quem igitur tribus breuissimis conclusionibus respondetur, quibus sententia Aristote. summatim exponitur. Prima est, Inter patrem & filium non est simpliciter iustum politicum, sed secundùm quid. Et memento non vsurpare nos hic positicum pro eo quod est ciuile, vt distinguitur à iure naturali, & gentium: sed, vt proximè dicebam⁹ pro eo quod est ius inter ciues custoditum, sic enim accepit. Aristote. vt etiam naturale comprehēdat. Probatur ergo conclusio. Iustum, vt hactenùs dicebamus, idem est quod adæquatum & commensuratum alteri. Intercedit enim iustitia: nō nisi inter duos aut plures: est tamen vnus homo alter ab altero dupliciter. Vno modo, quia simpliciter ab illo distinguitur, vt ciuis quilibet ab altero ciue. Alio modo secundum quid: nempe quia quodammodò est alter, puta alterum suppositum: quodammodo verò idem videlicet pars alterius. Filius autem non est simpliciter alter à patre, sed secundùm quid, vt pote pars eius: vt habetur Ethic. 8. nempe semen ab illo decisum: ergo inter patrem & filium non est simpliciter iustum, sed secun-

Conclu. 1. *Probatio cōclusionis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundùm quid: quod peculiariter dicitur iu
Conclu. 2. stũ paternũ. ¶ Pari ratione constituitur se-
cunda conclusio. Inter dominum & seruum
Ratio cõcl. non est simpliciter iustũ. Quoniam, vt. 1. Po
liticor. ait Philosophus, Seruus non est sim-
pliciter aliud à domino: imò quicquid est
domini est: puta instrumentum: ergo sicut
inter instrumentũ & artificem non est pro-
pria ratio iusti, neq; artifex iniuriã facit in-
strumento si ad debitũ suũ illo vtatur: sic ne
Conclus. 3. q; inter dominum & seruum, & secundùm
quid: id est herile. ¶ Tertia conclusio. Inter
virum & vxorem maior est ratio iusti q̃ in-
ter patrẽ & filium, & quàm inter dominum
& seruum. Conclusio hæc adiecta superio-
ribus est ad conciliandum cum Apostolo
Philosophum. Si enim Apostolum audias
Paulus. ad Ephes. 5. inquientem, virum & vxorem,
ad idem pertinere corpus, secundùm illud
Genes. 2. Erunt duo in carne vna: facilè in-
de tibi colligere videberis minorem ratio-
nem iusti inter esse inter virum & vxorem
quàm inter patrem & filium: eò quòd mi-
nùs videantur esse duo. Nihilominùs Ari-
stote. loco citato plus inter eos iusti inter no
Rõ conclu. uit. Et ratio est, quòd ambo, licèt non ex æ-
quo, ordinem tamen habent ad cõmunem
familiæ dispẽsationẽ. Quare & filij & serui
eodẽ penè iure obedire tenentur matri fami
liãs quo & patri. Nam & si vxor obedire te
neatur, viro, cui ad eiusdem prolis genera-
nem coniungitur, ob idq́; dicatur esse quo-
dammodo idem corpus, id est idem corpo-
rale principium, qua ratiõe prima mulier de
costa viri plasmata fuit: tamen non quæcun
q; singularis mulier eo modo pars est mari-
ti quo filius patris. Imò, si ità loqui liceret, cõ
pars eius est: nã ambo sunt partes vnius car
nis: ob idq́; dicuntur duo in carne vna. Ac
multò minus se habet ad virũ, vt seru⁹. Qua
Aristot. re Philoso. 1. Polit. barbariei tribuit vt fœmi
na & seruus eodẽ gradu habeantur: ob idq́;
inter virum & vxorem œconomicũ iustum
est. ¶ Circa primam cõclusionem in primis
Explicatio primæ conclusionis. notandum, q̃ cùm asseritur inter patrem &
filium non esse simpliciter iustum, sed secun
dùm quid, illud secundùm quid, quanuis ra-
tionem iusti diminuat, non tamẽ minuit ra-
tionẽ debiti & naturalis virtutis, sed potiùs
auget. Etenim cùm iustitia & ad alterũ sit, &
debitum insinuet, & æqualitatẽ constituat,
ex defectu cuiusq; illarum trium rationum
deficit à ratione iustitiæ. Nam inter patrem
& filium deficit ratione prima: quia non est
simpliciter ad alterum. Prætereà ratione ter
tia, quia parentibus æquale reddere nõ pos-
sumus: non autẽ ratione secunda, quia plus
patribus debemus quàm cæteris. Quocirca
caue putes ius paternum minus habere na-
turæ q̃ politicum: imò magis naturale est:
etsi minus habeat iustitiæ. Atqui rationes
istæ multo iustiùs nobis competunt respe-
ctu Dei. Primũ quia quodammodo aliquid
ipsius sumus, non quidẽ partes, sed tamẽ ef-
fectus: & ideo multò minùs sufficimus ei æ-
quale reddere quàm parentibus. Liberalitas
autem deficit à ratione iustitiæ, quia nõ ver
satur circa debitũ. Fit ergo ex his consequẽs
illud secũdum quid iustum quod est patris
ad filium, quippiam excellentius esse quàm
est simplex iustitia, vt puta pietatẽ. ¶ Scisci
taberis autem forsan vtrũ cum diximus in-
ter patrẽ & filium non esse simpliciter iustũ
intelligatur ex vtroq; termino, scilicet tã pa
tris ad filium, quàm filij ad patrem. Respõde
tur vtrinq; intelligi, licèt non æqua ratione.
Filij enim ad patrem nõ est iustũ simpliciter
nõ solùm quia pars est, sed quia æquale red
dere non potest: patris autẽ ad filiũ, nõ pro-
pter rationẽ secundã, sed propter primã: nẽ-
pe quia se habet sicut totum ad partẽ. Vnde
sicut inter hominẽ & sua mẽbra nõ est pro-
pria ratio iusti: quia nõ sunt simpliciter duo:
sic neq; patris ad filiũ. Nam quicquid in il-
lum confert, sibijpsi quodammodo confert:
& prosperitas atque aduersitas filij patrem
ipsum attingit. Vnde Seleucus Locrensium
monarcha, vbi filio vterque erat eruendus
oculus, supplicium ex æquo partitus est, vt
vtriq; alter erueretur, quasi quod vnus esset
homo. ¶ Huic autẽ veritati forsan quis hoc
obmoliatur argumentum. Esto ita sit quòd
filius quãdiu est sub cura parentum aliquid
sit patris, tamen postquam emãcipatus est,
iam inde, sua quadra viuẽs, fit ciuis sicuti est
pater, cui deinceps publici magistratus pari
ter decernuntur. Imò quandoq; est patre su
perior, puta, vel prætor, vel consul, vel dux
belli. Item inter patrem & filiũ possunt tunc
celebrari contractus emptionis, venditionis,
& alij, in quibus iuris ratio æqua libra vtrin
q; pendet: ergo inter patrem & filium inter
uenire potest perfecta ratio iusti. Atqui
huc annuere videtur D. Thom. in solutione
secundi argumenti, vbi ait quòd pater & fi-
lius, domin⁹ & seruus, cõsiderari possunt vt
sunt homines: & vt vnus est aliquid alterius:
& ideo etiam dantur aliquæ leges de parti-

Quæstio.

Solutio.

Argum. 1.

Secundum.

D. Thom.

bus

bus quomõ se deb eãt habere erga filios. Ca
Caie. solut. ie. cõtẽdit quomõ cunq; cõsiderẽtur filij: nõ
esse ius simplicite r inter ipsos & parẽtes, sed
secundũ quid. Nã ius, inquit, qđ est inter eos
quatenus homines, modificatur p illud qđ
vnus est pars alterius. Et ideo fit ius secundũ
Autoris re-sponsum. quid, puta paternũ. At verò si meũ iudiciũ
vllius est momẽti, distinguerẽ potius q̃ quã
tũ ad naturalia iura semper inter filios, etiã
emãcipatos, & parẽtes, manet ius paternum
puta quantum ad honores illis deferẽdos, &
quãtũ ad aliqua obsequia & iuuamina, dum
opus illis fuerit filiorũ opera: sed quantũ ad
ciuilia, ius simpliciter & iustũ est inter illos.

Ad. 1. argu. AD primũ igitur argumẽtũ cõceditur ad
iustitiã ptinere reddere vnicuiq; quod
suũ est: suppositò tamẽ q̃ sit alterius simpli
citer ad alterũ. Cũ enim quis sibijpsi quip-
piam tribuit qđ sibi debetur, puta cibũ aut
Ad. 2. argu. vestitũ, non facit simpliciter iustũ, ac pinde
cũ pater alit filiũ. ¶ Secundi quoq; respõsio
ex superioribus elicitur. Nam etsi iustitia ad
bonũ cõmune spectet, nõ obstat, quò min⁹
inter patrẽ & filiũ non habeat rõnem perfe
ctam. Attamẽ q̃ partes domus ad bonum
etiã cõmune referunt, iustitia quoque leges
Ad. 3. arg. ponit tam patribus respectu liberorũ, q̃ do-
minis respectu seruorũ. ¶ Ad tertiũ nõ nega
tur quin etiã in republica distinguatur ius
militare, & ius sacerdotũ, vt lib. 1. inter expo
nendas legũ diuisiões cõcessum est, & decla
ratum. Tamen illa iura nulla rõne deficiũt à
perfecta iustitia: sicuti paterna: q̃ est alterius
simpliciter ad alterũ. Omnia em̃ reipublicę
mẽbra immediatũ ordinẽ habent ad bonũ
cõe: & ideò tã iustũ est iter principẽ & ciuẽ,
& inter quẽcunq; magistratũ & subditũ, q̃
inter reliquos ciues: sed differũt illa iura pe-
nes diuersa officia: vt loco citato ẽclaratũ ẽ.

QVÆSTIO SECVNda, De Iustitia.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 58.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm definitio iustitiæ à iurisperitis sit rectè constituta.

VRIS igitur natura præ
finita, sequitur vt virtu-
tem ipsam iustitiæ, de qua
præsens opus cõstituimus,
& definitione monstrem⁹,
& omnibus suis numeris
circunscribamus. Quæritur ergo vtrum defi
nitio Vlpiani. ff. de iusti. & iur. qua ait, Iusti-
tia est cõstans & perpetua voluntas ius suũ
vnicuiq; tribuendi, naturã iustitiæ absolutè
declaret. Et arguitur à parte negatiua. Phil. *Argum. 1. Aristot.*
5. ethi. ait iustitiã esse habitũ quo iusta ope-
ramur & volumus: non ergo est voluntas q̃
est potentia. ¶ Secundò: Sola Dei voluntas *Argum. 2.*
est perpetua: ergo vel iustitia nõ est perpe-
tua voluntas, vel nõ est in hominibus. ¶ Ter *Argum. 3.*
tiò: Perpetuũ & constans idem est: alterum
ergo in definitione redundat. ¶ Quartò. Ius *Argum. 4.*
reddere, munus est principi, ꝓprium: nõ er-
go id habitui iustitię cõpetit. ¶ In contrariũ
est authoritas Iurisconsulti.

Cõclusio re sponsiua. Probatio.

AD quæstionẽ vnica respõdetur affirma
tiua conclusione. Definitio illa sanè in-
tellecta bona est. Etenim cùm virtus o-
mnis sit habitus electiuus, vt. 2. Ethic. ait A- *Aristo.*
risto. & habitus ab actu fortiatur speciẽ, si-
cuti & act⁹ ab obiecto, illa est optima vniuſ
cuiuslibet virtutis definitio, quæ per pro-
prium actum & obiectum naturã rei exprimit. Quoniam sicut anima rationalis forma
est hominis, sic & act⁹ est forma habitus: iu-
stitia autem, vt suprà sæpè dictum est, & in-
feriùs est demõstrandũ, est virtus quæ ha-
bentem ordinat ad alterum, inter quos ęqua
litatẽ cõstituit dati & accepti. Quare actus
ꝓprius iustitiæ est reddere ius vnicuiq; suũ.
Sunt autẽ & tres conditiones omni virtuti
cõmunes, quas Aristo. 2. Ethico. declarat: sci *Aristot.*
licet vt sciens quis operetur, atq; eligens pro
pter finem, & tertio vt perpetuo & constan
ter in omnibus actionibus, vt oportet, ope-
retur: nam vnus aut alter virtutis actus nõ fa
cit studiosum: sicut neq; vna hirundo ver.
Vbi ergo Iurisperitus ait, Iustitia est volun-
tas, non accipit nomẽ pro potentia, sed pro
eius actu: nam nomẽ potentię aliquãdo tri-
buitur actui, quẽadmodum principiorũ co-
gnitio dicitur intellectus. Neq; verò est præ
dicatio idẽtica, sed causalis: iustitia enim est
habit⁹, quo fit voluntarius actus: quẽadmo-
dum August. super Ioan. ait. Fides est crede-
re quod nõ vides: id est, est habitus creden-
di. Quare voluntas ponitur loco generis. O-
ratorio autẽ modo iuriscõsultus vsus est no
mine voluntas, ad exprimẽdũ in primis ꝓ-
prium virtutis subiectũ: sanè quod, vt illico
dicturi sumus, est volũtas. Deinde ad expri-
mendũ virtutis opus, qđ debet à sciente &
eligente spontaneè ꝓficisci: nam quod per
ignorantiam vel per violentiã fit, quia non

Universidad de Deusto
Biblioteca

est voluntariū,non est officiū.Et eadem ratione,Anselmus quādo in lib.de veritate dixit,quod iustitia est rectitudo:non fecit ꝓpositionem quā dicunt identicā: sola enim diuina voluntas est sua rectitudo: sed vsus est ꝓpositione causali: propterea quòd iustitia efficit in opere rectitudinē. Quod autem Vlpi.adiecit, perpetua,seruit ad depromendam tertiam conditionē virtutis.Perpetuum enim dupliciter sumitur: Vno modo ratione actus,qui nunquā interrūpitur:atq; hæc perpetuitatis ratio soli Deo competit. Alio modo ratione obiecti, vt scilicet quisq; proponat in omni euentu debitē & secundùm legem operari,& hæc conditio necessaria est omni virtuti. Sapienter tamē appositum,constans,qđ non est idem quod perpetuum. Nam perpetuum solùm dicit propositum atq; intentionem sic semper operādi: constans autē addit eiusdem propositi firmitatem:nempè vt homo tali ꝓposito nō nutet & vacillet,sed fixum id gerat. Quę quidē constantia nemini obtingit antequā omnē sit adeptus virtutem:scilicet vt neq; propter auaritiam, neq; propter metū, neq; ꝓpter aliquā voluptatē, aliāmve vllam affectionē à iustitiæ rectitudine deflectat. Vnde, constans,idē est, quod vndiq; quasi tessera quadratus stans. Quot enim reperias habentes propositum semper studiosè agendi, qui tamen quia firmis radicibus virtutis non nitūtur,identidem dilabūtur? Hactenus ergo genus virtutis iustitiæ definitum est. Quod autem adhibuit, ius suum vnicuiq; tribuendi, differentiæ locum obtinet, iustitiā à cæteris virtutibus discernens, atq; adeò eius speciē complens. ¶Ex quo fit Buridanum præter rationē.5.Ethico.quæst.2.negare prædictā definitionē cōgruere iustitiæ quantū ad omnes suos actus. Subdit nanq; ibidem Iurisperitus: Iuris præcepta sunt hæc, honestè viuere,alterum non lædere, suum cuiq; tribuere. Ait ergo Buridanus definitionē hāc soli tertiæ parti iustitię conuenire. Porrò autem hoc falsum est:imò exprimit totam iustitiæ substantiā. Est enim propria eius functio ius cuique tribuere: ac perinde neminē lædere. Nam:Non occides,Non furtum facies, &c. Rationes iustitiæ explicat. Prima autē pars Iurisconsulti,scilicet,honestè viuere,non est peculiaris actus iustitię,sed generalis omniū virtutum.Nā iam dictum est omnē virtutē, generalē habere rationē iustitiæ, vt inferius hic amplius explicabimus. Et ideo illa pars non includitur in definitione q̄ particulari iustitiæ adscribit.Est ergo optima definitio Iurisconsulti, imò explicatior quā illa Aristo.scilicet,Iustitia est habitus iustorum operatiuus: quia hæc non explicat specialem rationē iusti,quæ est,ius alteri reddere.Si autem conciliare ambas libet & luculentius elucidare,colligito cum Sancto Tho. definitionem hanc,Iustitia est habitus,quo quisq; perpetua constantiq; voluntate ius suū vnicuiq; tribuit. ¶Neq; obstat q̄ & hoc principi etiam & iudici cōpetat. Nam princeps ius reddit imperando & dirigendo tanquā custos iusti:virtus autem iustitiæ, cuiusq; animum promptū reddit,siue princeps sit,siue subditus tanquā obediēs rationi & legi, vt reddat vnicuiq; quod debet. Per hæc ergò soluta restant agumenta in capite quæstionis obiecta.

Dupliciter modus perpetuitatis.

Burida. hal Incinatio.

Absoluta definitio Iustitiæ.

Obiectio. Solutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm Iustitia sit uirtus quæ habentē ad alterum ordinat.

Constituta iustitię definitiōe subsequitur vt eius substantiā atq; innatas qualitates singulatim exploremus: idq; examinando singulas definitionis particulas. Quæritur ergo circa eius vltimā differentiā, quæ est ius suū vnicuiq; tribuere,vtrùm iustitia propriè sit ad alterum. Et arguitur à parte negatiua, ex illa Apostoli ad Roma.3.Iustitia dei est per fidem Iesu Christi: fides nanq; nō dicitur p cōparationem vnius ad alterum. ¶Secundo iustitia Dei est ęterna,& tamē ab ęternō nō habuit à se alium,ad quē eadē referretur: ergò iustitia nō est ad alterū. ¶Tertiò, officia iustitiæ etiam si ad alterum sint,moderamine nihilominùs egent & rectificatione in ordine ad agentem:nā auarus ægrè ab se abdicat æs quod habet alienum. Quare vt est ꝓuerb.11.iustitia simplicis diriget viam eius: ergò iustitia nō solùm circa ea q̄ sunt ad alterum,verùm & in moderandis affectionibus ipsius habētis versatur. ¶In cōtrariū est Cicero libr.de offic. inquiens iustitiā eam esse rationem, qua societas hominū inter ipsos & vitę cōmunitas cōtinetur. Qua porro descriptione insinuat ordo ac respectus vnius ad alterum.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Cicero.

Quæstio facilima est,duabusq; cōclusionibus cōtenta. Prior est. Iustitia ꝓpriè dicta duo requirit diuersa suppositа, inter q̄

Conclu. 1.

Aristot. ter q̄ æqualitatē cōstituat. Cōclusio est Philosophi.4. Ethico.cap. vlti. q̄ porrò ex ipso nominis significato dilucidè patet: Iustitia eñ idē est qđ æqualitas seu æqualitatis habit⁹: æqualia aūt, nisi abusiuè aut p metaphorā, nō nisi duo dicunt, vt patet in quātitatibus ad eādē normā iustificatis. Rursus iustificari, si ad mores accōmodetur, non cōuenit nisi humanis actionibus: actiones verò, vt.2. de anima author est Philo. nō cōueniunt naturæ vel partibus, sed tantum suppositō: humanitas enim inquit non net, neq; verò digiti aut manus, sed mulier: neq; verò manus aut per iniuriā propriè percutit, aut per iustitiam debitū soluit, sed homo: nisi fortè per similitudinē, seu tanquā instrumēta coniuncta. Cōsequens ergò sit vt iustitia nō solùm inter duo qualitercunq; distincta: sed inter duo suppositа sua exerceat munera. ¶Posterior conclusio: Nihil vetat quo minus iustitia metaphoricè dicta inter partes eiusdē suppositi existat. Et hanc quoq; conclusionem subdit eodē loco Philoso. Et patet exemplū inter duas hominis partes. Primū enim iustitia est inter mēbra: dum scilicet oculi pedes suo lumine ducunt, & vicissim pedes sua opera illos portant. Præterea pars sensualis, putà irascibilis & cōcupiscibilis, dum rationi obsequio despotico obediunt, iustitiā custodire dicuntur: & dum rebellant, iustitiam perturbare. Vnde Augu. in lib. de moribus Eccle. Ad iustitiam, inquit, pertinet ob hoc quòd quis Deo seruit bene imperare cęteris quæ sunt homini subiecta. Est autem rationi appetitus subiectus, secundū illud Genes. 4. Super te erit appetitus eius, scilicet peccati, & tu dominaberis illius. ¶Res est facillima quæ nullius eget amplificatione, nisi forsan si quis interroget an tanta sit ratio iustitiæ inter has partes eiusdem hominis, quāta inter patrem & filium. Apparet enim ità esse: nam quia filius est aliquid patris, diximus non reperiri inter illos iustum, nisi secundū quid. Respōdetur tī diuersam esse rationē. Nā cùm pater & filiꝰ duo sint suppositа, verè ac ꝓpriè cōstituitur inter eos ratio iustitiæ: licet quodāmodo minuēs intra latitudinem eiusdē rationis: sed tamen inter rationē & appetitū, quippè quæ nō sunt duo suppositа, non est iustitia nisi metaphorica.

Ratio cōcl.

Aristot.

Vltima cōclusio.

Explanat conclusio.

Augus.

Quæstio.

Rō hæsitandi.

Solutio.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumētū respondetur, quòd cùm ait Paul. iustitia esse per fidē, non accipit iustitiā, vt est specialis virtus moralis q̄ facit opus iustum, id est, ad æquatū alteri hominis: sed vt hominē ipsum à peccato liberat rectificādo appetitū, vt sit rationis obsequens. Et secundum hāc rationem est iustitia metaphorica. Tametsi, vt suprà diximus, eadem pariter hominē iustificat respectu Dei reddendo eum illi subditū: gratum, & acceptū: eiusq; voluntati cōmensuratum. Et secundū hoc propriè etiam dicitur iustitia. ¶Ad secundum verò argumentum respondetur iustitiā Dei esse æternā secundùm propositū, in quo eius substātia cōsistit: tametsi secundū effectū ab æterno nō habuerit in quibus eam iustitia exercuisset, sed postquā mundū condidit. ¶Ad tertium deniq; articulo.4. patebit fulgentiùs responsio. Interim aūt respondetur, q̄ passiones q̄ operibus iustitiæ obsistūt, per alias virtutes reprimuntur, quibus mitigatis per iustitiam fit electio recta, vt loco citato elucidabitur.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm iustitia sit uirtus.

CIrca genus definitionis, quod dictum est esse habitum iustè operandi, queritur vtrùm iustitia sit virtus. Et arguitur à parte negatiua. Ait Christus, Cū feceritis omnia q̄ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus: opus autem virtutis non est inutile. Ait enim Ambro. 2. de offic. vtilitatem nō pecunialis lucri æstimationē dicimus, sed acquisitionē pietatis: ergo facere quod quis debet, in quo iustitia consistit, non est opus virtutis. ¶Secūdo, qđ fit ex necessitate non est meritorium: reddere autē cuiq; suum, qđ est opus iustitiæ, est necessarium, ergo non est meritorium, atq; adeò neq; virtus: quādoquidē virtutibus omnibus per Dei fauorē meremur. ¶Tertiò, omnis virtus moralis est circa agibilia: ea autem quę exterius cōstituūtur, nō sunt agibilia, sed factibilia, veluti sunt artium opificia, vt.9. Metaphy. autor est Aristo. cùm ergo iustitiæ munus sit, exterius opus iustum perficere, fit vt non sit virtus. ¶In contrariū est Grego. 2. Moral. vbi quatuor cardinales virtutes distinguit: scilicet, tēperantiā, prudētiam, fortitudinem, atque iustitiam. Quin verò & sapientia ipsa, vt patet capit. 8. eāsdem se virtutes docere prædicat.

Argum. 1.

Ambros.

Argum. 2.

Argum. 3.

Aristot.

Gregorius.

Cōclusio resp̄onsiua.

Probatio cōclusionis.

AD quęstionē vnica conclusione respondetur. ¶Iustitia est moralis virtus. Probatur. Virtus secundū Aristot. 2. Ethic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est quę bonũ reddit habentem & eius opus bonum: iustitia autẽ est huiusmodi: ergo est virtus. Probatur minor: bonum hominis est operari secundũ rationis regulã: nam cũ homo natura sua sit rationalis, secundùm rationem actiones nostræ probæ iudicãtur: iustitiæ autem hoc ipsum munus incũbit vt secundùm rationis lineam ęquitatẽ constituat inter duos: fit ergò vt sit virtus eadẽq;, vt Aristo. ait, non qualiscunq;, sed tãto cæteris rutilantior, quanto Hesperus reliquis astris fir

Aristot.

mamenti splẽdore antecellit. Quod & Cice

Cicero.

ro. 1. de offic. repetit, vbi ait in habitu iustitiæ virtutis splendorẽ esse maximũ, ex qua viri boni nominantur. ¶ Possẽt quis in præsentiarum hæsitare an à virtute iustitiæ aliter dicantur viri boni, quã à cæterarum qualibet. Virtus enim quæcunq; facit bonũ hominem simpliciter. Ars inquã pictoria facit bonum pictorẽ: & ars medica, bonum medicum: neutra tamẽ bonum virũ. Et virtus intellectualis, puta sciẽtia, efficit virum doctũ: non tamẽ pertingit, vt constituat virum bonum: sed sola est virtus moralis, q̃ cùm faciat hominẽ, cuius natura est rationalis, viuere secundùm rationẽ, constituit virum bonum. Sed præter hanc acceptionẽ, vsurpatur etiã bonitas vt idẽ sit quod benignitas & fertilitas; qua scilicet homo est alteri beneficus: sicut terra dicitur benigna & bona quia fertilis. De iustitia ergo posset quispiam affirmare vtraq; ratione hominẽ denominare bonum: eo quòd iusti, non solùm studiosi sunt sed & alijs boni & vtiles. At verò res medullitus inspecta nõ sic habet. Bonitas cm̃, hoc est benignitas & fertilitas, non est quomodocunq; tribuere: sed tribuere non ex debito, quod liberalitati & magnificentię conuenit. Quin verò Aristo. etiam prodigum, qđ est nomen vitij, non veretur appellare bonũ hoc est benignũ & frugi, quia sua effundit, Iustitia verò non tam dat, quàm reddit. Vn

Cicero.

de Cicero eodẽ loco, secundã bonitatẽ, non iustitiæ, sed beneficentiæ tribuit. Ait enim. Et huic, scilicet iustitiæ, coniuncta est beneficentia: quã eandem vel benignitatem vel liberalitatẽ appellari licet. Vnde iustitia solum facit bonum habentẽ, & bonum opus, bonitate eiusdem generis quo reliquę virtutes. Et ideo vbi ait Cicero à iustitia bonos viros nominari, accepit iustitiam, vt est generale nomen omnium virtutum: licèt iustitia inter cardinales fastigiũ ob hoc teneat quod ordinat hominem ad alios, atque adeò non

Hæsitatio.

Vera solutio dubitatiõis propositæ.

potest non se protinus exerere, atque in publicum prodire. Et re vera qui iustus est, vt vnicuique quod suum est promptissimè reddat, is pximus est vt sit bñficus ac liberalis.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumẽtum optimè S. Thom. respondet, quòd qui facit qđ debet nihil vtilitatis affert, hoc est nihil auget lucri ei cui debitum reddit, sed tantum ab eius damno manus abstinet: at sibijpsi vtilis est, quatenus sponte sua faciens quod debet, præmium meretur apud Deum. Sumus ergo respectu Dei non sicut serui respectu mortalium dominorum: serui quippe quicquid sunt, dominorum sunt: & ideò quidquid operis exequũtur, domino accrescit in lucrum. Ob idq; sunt vtiles: nam vtile est bonum propter aliud. Obsequia verò quæ nos Deo impendimus, nihil ei lucri accumulant: quia bonorum nostrorũ non indiget: sed in nos ipsos vtilitas redundat: deo autem, non nisi gloria. Et ideo dicimur serui inutiles, hoc est nihil accumulantes Deo, ꝓptereà quod non facimus nisi id quod debemus. Attamen quia id quod debemus, virtus iustitiæ est, quam Deus nobis ꝑcepit, fit vt facientes quod debemus, apud ipsum promeremur præmium. ¶ Ad secundũ

Ad. 2. arg.

respondetur duplicem esse necessitatem. Alia quippe est coactionis: & hæc tollit meritum & laudem ac pariter vituperiũ: vt in fine. 5. Ethicorum ait Aristote. Altera verò est necessitas præcepti & finis, quem sine tali medio consequi non possumus. Et hæc rationem virtutis non extrudit: quatenꝰ id homo quod debet suа voluntate agit, vnde ratio laudis exoritur. Excludit tamen meritum supererogationis, quale est in operibus consilij. Vnde Paul. 1. ad Corinth. 9. Si euan

Paulus.

gelizauero, non est mihi gloria. ¶ Ad tertium argumentum respondet S. Tho. quod

Ad. 3. arg. S. Thom.

iustitia non cõsistit circa exteriores res, quã tum ad hoc quod est eas facere: quod pertinet ad artem: sed quantum ad earum vsum, qui alteri est debitus. Hæc autem verba quidam adeò multis elucidare satagunt, vt potiùs obnubilent: res enim est clara. Iustitia

Mẽs. Th.

inquã non est ars factibilium: quia functio sua non est pecuniam cudere, aut fabrefacere domum: sed vti pecunia, soluendo illam debitori. Vnde cùm architectus recepto pretio ædes ædificat, & si per artem eas extruat quales debet, tamen iustitia est quæ eum applicat ad ædificandùm, vt debitum soluat.

ARTI-

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm iustitia sit in uoluntate.

CIrca aliam definitiõis particulã, qua dictum est iustitiã esse volũtatem, quæritur vtrum voluntas sit eius subiectum. Est enim argu

Argum. 1.

mentum quòd sit in intellectu. Subiectum veritatis est intellectus, iustitia verò sæpissimè dicitur veritas, & in Psal. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi iustitia & pax oscu latæ sunt. Eò vel maximè quod iustitia, vt dictum est, dicit ordinem ad alterum: ordinare autem opus, rationis est. ¶ Et secundò

Argum. 2.

arguitur. Si non est in intellectu, illa est causa quod non est virtus intellectualis, sed moralis: at verò inde colligitur neq; esse in voluntate, sed in appetitu irascibili vel concu

Aristot.

piscibili, quod Aristo. 1. Ethico. docet esse sedes virtutum moralium: ergo non est in vo

Anselmus.

luntate. ¶ In contrarium est Anselmus, qui definiens iustitiam, ait esse rectitudinẽ voluntatis propter se seruatam.

Cõclusio responsiua.

AD quæstionẽ vnica cõclusione respondetur. Iustitia est in volũtate tanquam in subiecto. Conclusionem hanc insinuat

Aristot.

Aristo. in initio. 5. Ethic. vbi ait iustitiam esse habitum quo homines iusta agunt, & volunt iusta. Et iurisconsultus, vt diximus, vbi

Ratio cõcl.

ait: Iustitia est voluntas, designauit enim habitum per proprium subiectum. Et ratio est hæc, quę per sufficientem exclusionem aliarum potentiarum procedit. Vnaquæq; virtus in ea est potentia cuius est actus, quẽ rectificat: iustitia autem non rectificat actum intellectus aut alicuius alteriꝰ cognoscitiuæ potẽtiæ. Haud enim iusti dicimur, quia iusta cognoscimus: id siquidẽ etiã prauis com

Aristot.

mune est: sed quia iusta, vt ait Aristo. operamur & volumꝰ: in nulla ergo est potẽtia cognoscitiua. Fit igitur vt sit in aliquo appetitu, qui principiũ est proximũ volẽdi & agẽdi: appetitus autẽ alter est sensitiuus, in irascibilẽ & concupiscibilẽ diuisus: atq; alter rationalis, qui est volũtas: in sensitiuo aũt existere nõ põt. Iustitia nanq; ordinẽ, vt dictũ est, ad alterũ dicit: ordinẽ autẽ eiusmodi nullus sensus cognoscit, quẽ sequitur appetitus sensitiuus: colligitur ergo ex hac inductione nullã supereſſe potentiã in qua iustitia con

Quæstio celebris.

sidere possit præter voluntatẽ. De hac conclusione nemo est qui dissentiat: de hoc autem inter Doctores disputatur, vtrùm propriè sit iustitiæ inter cardinales virtutes, esse in volũtate: iustitiæ inquã & aliarũ sibi annexarũ: quales sunt religio, liberalitas, & similes. Scotus nanq; (quod in superioribus tetigisse meminimus) in. 3. Sent. dist. 33. atq; Occham. q. 10. quos neotericorũ plerique sequũtur, & præcipuè Burid. 1. Ethi. q. vltima. mordicùs tenẽt, nõ modò iustitiã, verùm & fortitudinem & temperantiã in volũtate residere. Quorũ ratio ea est potissima, q̃ cùm proprium virtutis opus sit rectam facere electionem circa finem, vt. 2. Ethico. c. 4. Arist. docet, in illa potentia insidere debet, cuius propriũ est electionem facere: hæc autẽ est voluntas, ex qua laus vituperiumq; operis proficiscitur. ergò illa est omnium virtutum sedes. ¶ At verò quãuis disputatio hęc apud D. Th. nõ hic sed. 1. 2. q. 56. sita sit: tamẽ quã tum ad rem attinet præsentem istorum doctrina Aristo. è diametro obuersatur, q̃ quidem. 2. Ethico. capit. 3. ex professo demonstrare contẽdit virtutes morales: nempè fortitudinem & temperantiam in reprimendis voluptatibus ac doloribus & tristitijs versari: cuius fundamentũ contrariũ illi est, quo isti vtuntur. Enimuerò voluntas, cùm proprius sit appetitus hominis: & cuiusq; rei appetitus per se sit in bonũ ipsius rei, nisi aliũde impediatur, propensus: & rectè agere secundùm fortitudinem & secundùm temperantiam, bonum sit proprium ipsius hominis: nullo ad hęc prorsus indiget virtutis habitu: sed cùm virtus sit circa difficile, illi est potentiæ necessaria, ex qua animi perturbationes oriuntur electioni virtutis obsistẽtes: quas quidem perturbationes ipsa per se potentia compescere non sufficit: ob id enim indiget opitulante sibi habitu: cùm ergo tota difficultas rectè aggrediendi expectãdiq; in bello à timore & nimia audacia existat, irascibilis est q̃ virtute indiget. Et pariter cõcupiscibilis ad reprimendas voluptates, quibus pacatis affectibus voluntas rectam faciat electionem. Negatur ergo istorum maxima: puta in ea potentia debere esse virtutem quæ rectam facit electionem. Nam quã do per se potentia id potest, non indiget virtute, sed illic est necessaria vnde nascitur difficultas atq; obstaculũ rectè eligẽdi ac subinde agendi. Quo fit, vt præter rationem ne gauerit illic Sco. habitus appetitus sensitiui mereri propriè virtutum nomen: cùm sint cardinales. Quoniam per illam repressionẽ sensualium affectionum sunt verè principia & causæ rectæ electionis. ¶ Et per hoc pro-

Scotus.

Buridanus.

Ratio potissima Sco. atque Burid. Aristo.

D. Thom. Sẽtẽtia præfata Arist. è diametro obuersatur.

Ad arg. præcatæ opinionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad aliud argumentum Buridani. duntur omniũ argumentorũ fallaciæ quas Burida. accumulat, quorum vnum est: Volũtas sæpe inclinatur versus appetitũ, neq; sine difficultate consentire potest rationi: ergo indiget habitu inclinante eam versus rationem. Negatur quippe antecedens: per se enim non vergit in appetitũ, sed propensissima est in bonũ ipsius suppositi, quod est bonum rationis. Quòd si quãdoq; sequitur appetitum, est quia ab eo prauè affecto pertrahitur: non ergo ipsa in se, sed in appetitu habitu indiget, affectionem extrudente per quam vincitur. ¶ Attentatur sententia hæc isto argumẽto: Intellectus per se inclinatur ad verum, & nihilominùs scientiarũ habitibus eget. Respõdetur tamẽ, diuersam esse rationem. Propositio nanq; nostra intelligitur quãdo potentia inclinatur ad bonũ per modum appetitus, hoc est per modũ potẽtiæ actiuæ, quia fertur in ipsum. ¶ Tunc em̃ quia per se propendet in obiectum nullo instigante indiget: potentia verò cognoscitiua non est actiua, vt feratur in obiectum: sed passiua, id est, apta in se obiecti imaginẽ recipere, ob idq; sicut cognoscere seipsum nõ potest nisi per species ab ipso profusas: ità neque rectè iudicare nisi per habitus, veritatem rei demonstrantes, atq; adeò applicantes intellectum ad iudicãdum. ¶ De iustitia autem diuersa est ratio, vt supra diximus: nã per se voluntas nõ est perinde in bonũ alienum propẽsa atq; in propriũ. Ob idq; quãuis nullam pateretur affectionum violentiã indiget nihilominùs habitu inclinãte ipsam ad reddendum alteri qđ suum est. Quocircà paulò inferiùs mõstraturi sumus iustitiã nõ versari circa passiones. ¶ Quòd si arguas, ius alteri tribuere est bonum propriũ tribuẽtis, nam virtus est bonũ studiosi, cùm bonũ faciat habentem: ergò neq; ad hoc volũtas eget habitu. Respondetur, quòd quãuis iustitia sit formaliter bonum habẽtis, tamẽ eius obiectum est bonum alienũ: versatur enim circa hoc quod est reddere alteri qđ suũ est. Et in hoc stat aliarum dissimilitudo.

Argum.

Solutio.

Alia ratio.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur quòd iustitia non est veritas quæ dicit adequationem rei ad cognitionẽ, sed vt significat rectitudinem, quam ratio, q̃ veritas dicitur, in appetitu constituit, atque imprimit: nam ,ppter propinquitatem effectus ad causam, nomen causæ per Synecdochen effectui tribuitur. ¶ Ad secundũ respõdetur. Ob id quod voluntas sequitur rationis ordinem, velle aliquid in ordine ad alterum: quare non obstat, quin ordinare sit ,prium actionis, & nihilominùs cõpetat iustitiæ q̃ est in voluntate. ¶ Ad tertium autẽ iam responsum est quòd Philosophus loco citato. 2. Ethic. solùm constituit, virtutẽ moralẽ esse in subiecto, quod est rationale per participationem: id autem non solùm conuenit irascibili & concupiscibili, in quibus sunt fortitudo & tẽperantia: verum & volũtati quatenus rationi obedit, id quod iustitia inclinat in ordine ad alterũ modo exposito. Tametsi voluntas plus rationis participet: quia propinquiùs illi adiungitur.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm Iustitia sit generalis uirtus.

NOn satis est constituisse iustitiã esse virtutẽ, nisi examinetur sit ne specialis virtus, an generalis. Et arguit quod nulla sit iustitia generalis. Iustitia est vna cardinalium virtutum, vt patet Sapien. 8. sobrietatem & iustitiam docet, prudentiã, & virtutem: hoc est fortitudinem: generale autem non condiuiditur speciebus. Et confirmatur: quia temperantia eò quòd est cardinalis virtus, nõ est generalis, sed specialis. ¶ Secundò arguitur. Iustitia est ad alterum: fortitudo autem & temperantia hominem componunt in ordine ad seipsum: istæ autẽ sunt rationes diuersæ: ergo iustitia non sic est generalis, vt ad temperantiam & fortitudinem protendatur. ¶ Tertiò arguitur. Si iustitia esset generalis virtus, esset omnibus eadẽ per essentiam, quod. 5. Ethic. cap. 1. insinuare videtur Aristo. vbi ait, iustitiã esse totã virtutẽ: hoc est eadẽ omni virtuti: hoc aũt est falsum: nã tunc iustitia diuideretur in fortitudinẽ & tẽperantiam, de illisq; prædicaretur sicuti animal de homine & equo: qđ tamẽ absurdum est dictu: quoniã ratio iustitię, quę est, esse ad alterum, non põt sic esse per essentiam genus omniũ virtutũ, quæ non sunt ad alterũ. Quare absurdissima esset diuisio iustitiæ in alias virtutes cardinales tanquàm in suas species. ¶ Quartò arguitur. In virtutibus, vt pote quę ex inclinatione naturæ procedũt, nihil est superfluum: sicuti neq; in alijs naturæ operibus: si ergo generalis iustitia abundẽ hominem in bonum commune refert, superflua erit particularis iustitia. Atq; eo potissimùm quòd vnum & multa non diuersificãt

Argum. 1.

Confirmat.

Argum. 2.

Argum. 3.

Aristot.

Argum. 4.

ficant speciem: instituere autem hominẽ in ordine ad bonũ cõmune, est instituere in ordine ad multa: instituere verò in ordine ad particularẽ personã, est ordinare ad vnũ: nõ est ergò quod duas iustitię species hac ratione distinguamus. Alioqui & tertiã effingere deberemus mediã, quæ partes eiusdem familiæ ad bonũ domus instituat, quippe quod mediũ est inter cõmune & priuatũ. ¶ In cõtrarium autem est verbum citatũ Arist. nẽpè, Iustitia est tota virtus. hoc est, Omnis virtus est quædam iustitia. Cui sententiæ accedit non modò vulgaris sermo, verùm & Euãgelicus: Nisi abũdauerit iustitia vestra. Vbi omnis virtus censetur iustitiæ nomine. Vnde fit vt omnis studiosus dicatur iustus.

Conclu. 1. AD plenam quæstionis responsionem quinq; opùs est conclusionibus. Nam arbitrati sumus tres articu. S. Tho. sub vno titulo luculẽtiùs ac subinde cõmodiùs posse decidi. Prima. Optimè iustitia primũ omnium diuiditur in iustitiam generalẽ & particularem. Probatur cõclusio. Iustitia, qđ identidem repetere oportet, est hominis virtus per cõparationem ad alium: cõparatio autem hæc duobus modis fieri potest. Contingit enim homo vel ad alium, ceu singularem ciuem consideratũ, vel ad alium consideratum, vt publica præditus est authoritate, qua bonum cõmune administrat. Nã respublica, ac princeps eam administrãs respectum habet ad omnes ciues, atq; ad ipsum singuli. Itaq; sicut in corpore humano mẽbrum vnum cõparatur, & ad alterum & ad totum, ad quod partes ipsæ ordinantur: sic & in republica se habent ciues. Ex vtraq; ergo cõparatione sumi põt ratio iustitię. Quo circa iustitia, quę ordinat ciuẽ ad ciuẽ, tãquã vnam partem ad alterã, est particularis: sub qua militant cõtractus omnes emptionis, locationis, restitutionis, mutuati, solutiõis mercedis, &c. Altera verò quæ ordinat ciues in bonum cõmune, est iustitia generalis: q̃ quidem sic nominatur, tum ab obiecto & fine: nam bonũ cõmune est omniũ generale: tũ etiam ab effectu & proprio munere: nempè quod virtutes omnes ordinat ad tale cõmune bonũ: videlicet vt vir fortis strenuè agat in bello ob cõmune bonum, & vir temperatus abstineat ab alieno toro ob conseruationem eiusdem cõmunis boni. Et quoniã ordo iste partium ad cõmune bonum fit per leges quibus princeps vniuersos ad idem bonũ instituit, eadem iustitia nominatur etiã legalis. ¶ Restat autem dubium quod tertio argumento quærebatur, vtrùm scilicet hæc generalis virtus sit singulis virtutibus eadẽ per essentiã. Itaq; sicut animal quod est genus per essentiã prædicatur de singulis speciebus, sic & prudẽtia & fortitudo sit iustitia. Ob idq; subiungitur secunda conclusio. Iustitia legalis ac generalis non est eadẽ per essentiam singulis virtutibus, sed est specialis virtus, cunctas per propriũ imperium referens in cõmune bonum. Dilucidatio conclusionis abundè illam demonstrat. Bifariã enim res dicitur generalis. Vno modo per prædicationẽ, sicut aial: est genus ad suas species: & quod hoc modo est generale, ad essentiam eorum pertinet, quibus est generale. Quare essentialiter de singulis prędicatur, nam genus est de essentia specierũ. Alio modo quidpiam dicitur generale secũdùm virtutem: videlicet, quia causa est inferioribus influens: quẽadmodũ sol respectu omnium inferiorũ causarũ. Et quod hoc modo est generale, nõ est particularibus idem essentialiter, neq; de illis prædicatur. Ignis nanq; nõ est sol. Ex hac diuisione colligitur cõclusionis ratio. Iustitia generalis seu legalis nullatenus est genus respectu aliarum virtutum: sed hac duntaxat vi pollet, vt cũctas referat in bonum cõmune: ergo nõ est idem illis essentialiter, sed est quædam specialis virtus cęteris imperans. Exemplum nobis accõmodatissimum elucet à charitate. Hęc enim, virtus specialis est, secundùm propriã rationẽ à fide atq; spe distincta, nihilominùs per eius imperium vniuersa aliarum virtutum opera refert in Deum tanquã in finem supra naturalẽ. Dum enim quis aut strenuè agit in bello, aut cum moderamine tangibilibus vtitur propter naturalem honestatẽ, opus illud fit à solis virtutibus. Si autem eadẽ exhibeat opera propter Deum, relatio illa fit à charitate. Quemadmodum vbi quis furatur propter fornicationẽ, furtum elicitur ab iniustitia: imperatur autẽ à luxuria. Pari ergò modo, si quis in officijs particulariũ virtutũ sese exerceat propter peculiares earundem fines, officia illa non excedunt limites illarũ virtutum: dum verò eadem præstat officia ,ppter custodiam & cultum boni cõmunis, & vt publicis legibus obtemperet, relatio illa fit à iustitia legali, quæ ideo dicitur generalis. Quòd si interroges quidnam sit vnam virtutem alijs imperitare, respondetur nihil aliud quàm ceu causam vniuersalem illas ad

Probatio.

Dubitatio.

Conclu. 2. qua satisfit dubitationi iam modo positæ.

Dilucidatio cõclusionis.

Ratio cõcl.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus admouere,atq; vnà cum ipsis ad idem
Conclu. 3. opus cõcurrere. Tertia cõclusio. Iustitia hęc generalis & legalis potissimũ residet in principe quasi architectonicè, ac deinde in subditis, qua probè afficiuntur vt prõptè legi-
Probatur conclusio. bus ac principi obtẽperent. Enimuero sicuti architectus lapides omnes & ligna disponit qualiter ad fabricã est necessariũ: sic debet princeps ciues omnes ad bonum cõmune instituere ac referre. ¶ Quarta conclusio.
Conclus. 4. Vnaquęq; virtutũ cõsiderata vt à iustitia legali imperatur, põt denominationẽ suscipere, vt legalis dicatur, quẽadmodũ omnis virtus secundũ rationẽ, qua à charitate imperatur, dici põt quodãmodo charitas. Hæc conclusio ad interpretandũ Aristo. adiecta est. Quod enim ait, Iustitiã esse totã virtutẽ, hũc exhibet sensum, ꝙ quęlibet virtus imperata à iustitia legali quodãmodò est iustitia legalis. ¶ Quinta cõclusio, Præter iustitiã legalẽ
Conclu. 5. q̃ modo exposito generalis est, requiritur
Probatio cõclusionis. particularis. Probatur sic. Virtutes, vt sępè dictũ est, per obiecta discernuntur, pręter rationẽ autẽ obiecti iustitiæ legalis, quę est reliquarũ virtutum opera in bonum cõmune referre, est alia particularis ratio reddẽdi vni cuiq; qđ suum est: ergo adhoc necessaria est particularis iustitia. Et cõfirmatur hæc ratio.
Confirmat. Præter legalẽ iustitiã requirunt aliæ virtutes particulares, scilicet fortitudo & tẽperantia ad eliciendos actus circa sua particularia obiecta: nõ obstãte ijdem actus ab eadem legali iustitia referantur in bonũ cõmune: ergo pari iure requiritur iustitia particularis, ex qua eliciatur opus circa suum obiectum: qđ quidẽ aliquando imperatur ab eadẽ iustitia legali, aliquando verò minimè. Potest enim quis mutuatũ reddere, aut mercedem soluere operario: nõ propter obedientiã legis: neu propter bonũ cõmune, cuius nullũ habet amorẽ: sed vt seruet suã fidẽ propter seipsum: & tunc talis actus emanat à sola iustitia particulari. Si autẽ id faciat propter bonum cõmune, & vt legi auscultet, tunc imperatur à legali. Qua ratione non solũ Philos.
Aristot. locis suprà citatis duas species ponit iustitię &. 5. Ethico. cap. 2. expresse ait sermonẽ facere de iustitia quæ est pars virtutis: hoc est particularis iustitia: verùm & sacri doctores eandem vbiq; notant distinctionem. Vnde
Chrysost. Chrysost. super illud Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã: aut vniuersalem virtutem ait illic designari, aut particularẽ, aua ritiæ contrariã. ¶ Prima conclusio extra vllam controuersiã cunctis est doctoribus receptissima: nam omnia tam sacra quàm ꝓphana appellant quẽcunq; studiosum iustũ ac perinde quãcũq; virtutem quodãmodo iustitiam. De secunda autem nõ omnes neoterici D. Tho. auscultant, imò ab ipso resiliẽtes negant iustitiã generalẽ ac legalem, esse specialem virtutẽ: sed aiunt esse rationẽ quã dam omni virtuti per essentiam cõmunem. Inter hos est Burida. qui. 5. Ethico. q. 4. hanc statuit sententiã aduersus S. Thom. Itaq; secundùm istos tẽperantia, quatenus hominẽ mouet, vt moderato vtatur cibo & potu ꝓpter particularem honestatẽ aut rationẽ studij aut sanitatis, rem habet & nomen temperantiæ: sed quatenus ad id ipsum hominem inclinat vt legi obediat & principi, est iustitia legalis. Et æqua ratione fortitudo atque aliarum vna quælibet. Arbitrantur nanque singulas per se virtutes illam habere innatã rationem obediendi legi. Probationẽ suam Burida. ex penu Nominalium depromit. Superfluè enim, inquit, multiplicantur virtutum habitus, vbi non sunt necessarij. Singulæ autem virtutum suopte ingenio appellãt hominem ad studiosè agendum, non solùm ob particulares fines, verùm & propter bonum cõmune, & ad parendum legibus: ergo superuacanea est alia specialis virtus, cui hoc muneris tribuatur. Secundam præmissam videtur sibi ipse colligere ex Aristot. 2. Ethico. cap. 4. vbi docet omnem virtutem id perficere vt fiat opus ex electione propter finem honestum: bonum autẽ cõmune & legis obedientia est honestissimũ: ergo quæ cũq; virtus in illam rationem finis inclinat. Mox omnis virtus perficit habẽtem, vt perpetuò operetur, quãdo, vbi, & quomodò oportet: sed sæpenumero occurrit agendum esse propter bonum commune, atq; ad obedientiam legis: ergo quælibet tunc virtus, si virtus est, id per se præstare poterit. Accedunt huc & Aristote. testimonia: ait quippe. 4. Ethico. cap. de Magnificentia, magnificum non esse in seipsum sumptuosum, sed in cõmunia. Et libr. 3. de Fortitudine ait, illã virtutem potissimum versari circa pericula belli: bellum autẽ, vt iustum sit, geri non potest nisi ob cõmune bonum: ergo particula res virtutes rationem habent generalis iustitiæ, atq; adeò nõ est alia specialis necessaria. ¶ At verò argumenta hęc non sunt tanti roboris, quàm isti existimant. Imò & ratio cũ primis, & deinde Aristo. documẽta è regione illis

Neotericorũ sẽtẽtia.

Buridanus.

Motiuum primũ Buridani.

Aristot.

Secunda rõ eiusdẽ auctõ.

Aristot.

ne illis obsistunt. Primùm emi hoc ipsi nobiscum postulatũ suscipiunt, ꝙ ratio legalis generalisq; iustitiæ est agere propter bonũ
1. Argu. cõtra Buri. cõmune, & propter obedientiã legis. Exhoc aũt loco emergit contra istos manifesta ratio. Stat enim quempiã probè esse virtute affectum ad operandũ propter particularẽ finem nõ aũt propter cõem: & vice versa: vbi autem sunt difficultates diuersæ agendi, diuersis opùs est virtutibus: ergo iustitia legalis alia est à particulari. Antecedens experiẽtia cõpertũ est. Videas nanq; abstinentẽ hominem qui propter honestũ particulare bonum frugaliter viuit, & tamẽ nullo ducitur legis respectu. Imò forsan odiũ eius habet:
Secunda rõ quia odio habet prælatum. Ob idq; si opus aliam non haberet honestatis rationẽ, nunq̃ ꝓpter legẽ illud exequeretur. Rursus, opus virtutis facere propter obedientiã, aliã rationem habet q̃ illud facere propter aliũ honestum finem: sicuti & ieiunium frangere, ꝓpter famẽ, aut ex cõtemptu legis, diuersa sunt vtia: ergo & obedientia, & tẽperantia diuersæ sunt virtutes. Aliàs, ꝓfecto si quã impugnamus opinionem vera esset, nulla opus esset speciali virtute obedientiæ: sed sufficerent aliæ virtutes in quarum materijs obedientia
Aristot. versatur. Accedunt & Aristo. testimonia. Primũ ait. 5. Ethi. complures in proprijs posse vti virtute, qua tamen nequeunt in ordine ad alterũ. Et. 3. Polit. c. 3. ait nõ esse eandẽ virtutẽ viri boni, & boni ciuis: bnus aũt ciuis est qui bono publico ꝓbè inseruit. Alia est ergo legalis virtus, quæ ad hoc inclinat, ab alijs particularibus. Quin age Aristo. expresse. 5. Ethic. c. 1. duas distinguit iustitiæ virtutes, legalem, & particularẽ ex diuersitate obiecti: quarũ prioris obiectum dicit esse iustum legitimum & legale: posterioris verò, ꝙquũ qđ est ad priuatã personã. Sicuti in naui alia est virtus remigeri, puta industriè remigare, etiã si de salute nauis nihil cogitet: alia verò gubernatoris eandem, ꝓcurantis salutẽ: ergo iustitia legalis nõ solũ dicit rationẽ generalem omniũ virtutum, sed specialem
Ad. 1. arg. Burida. virtutem. ¶ Vnde ad primum Buridani argumentum negatur particularem virtutem ad bonum commune per se suum referre opus, sed hoc illi præstat iustitia legalis: sicuti particularis virtus nõ est charitas, nisi quate-
Ad aliud ex Aristote. nus à charitate refertur in Deum. Sit ad priorem Aristo. authoritatẽ respondetur ipsum non affirmare ꝙ magnificẽtia operetur ob bonum commune, sed ait esse vtilem multitudini. Neq; verò fortitudo in idem per se inclinat cõmune bonũ. Aliud enim est quòd bellum non sit principi indicendum aut suscipiẽdum: nisi propter commune bonum: aliud verò quòd cuiusq; militis fortitudo ad idem se referat bonum.

EX his ergo facilis fit descensus ad principalium argumentorum solutiones. Ad primum emi respondetur, iustitiã q̃ numero ponitur cardinalium nõ esse legalẽ & generalẽ, sed specialẽ. Quòd autem aliarum nullã, puta neq; tẽperantiã neq; fortitudinẽ diuidamus in generalem & particularem ratio est, ꝙ sunt, vt suprà diximus, in appetitu sensitiuo, qui nõ se extendit ad cõmune bonum, sed circa particularia versatur: iustitia verò quæ in volũtate intellectualẽ sequente cognitionẽ, ad idem protendit commune bonũ. ¶ Ad tertiũ respondetur, ꝙ quia peculiare cuiusque bonum referri in cõmune & publicũ potest, fit vt legalis iustitia omnib⁹ imperet singularibus virtutibus, ac perinde omnium opera dicantur æquitates, sicut & cuncta vitia, iniquitates: secundũ illud. 1. Ioãnis. 3. Omne peccatum est iniquitas. ¶ Ad quartũ tripertitũ argumentũ respondet ꝙ etsi legalis iustitia abundè sufficiat per suũ imperiũ cuncta virtutũ opera referre in bonum cõe, nihilominùs requiritur iustitia particularis ad eliciendũ actum respectu sui ꝓprij obiecti: sicuti & requiruntur virtutes aliæ particulares. Neq; verò bonum commune & priuatũ ea sola ratione differunt, qua vnum & multa: sed quia alia est ratio cõmunis boni, atq; alia singularis: sicuti alia est ratio totius atq; alia partis. Quare Aristot. 1. Polit. eos subsannat, qui putabãt ciuitatem nõ aliter à domo differre, q̃ differunt multũ & paucum. Attamen quia inter partes eiusdem familiæ, vt suprà dictum est, non est ꝓpria ratio iusti, non distinguitur tertia species iustitiæ.

Ad. 1. arg. principale.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Aristot.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm Iustitia particularem habeat materiam, an uero circa aliarum passiones, & materias uersetur.

QVoniam dictum est particularem iustitiã esse specialẽ virtutẽ habet peculiarẽ rõnem obiecti. Quæritur vtrum peculiarẽ sibi quoq; vendicet materiã. Et arguitur à parte negatiua. Augustin. lib. 83. quæst. vbi virtutes

Argum. 1. Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animi quibus in hac vita spiritualiter viuit, distinguit in quatuor, quæ sunt temperãtia, prudentia, fortitudo, iustitia, subdit q̃ iustitia per omnes diffunditur, cui cõsonat glossa super illud Gene. 2. Fluuius quartus ipse est Euphrates, quod interpretatur frugifer: quæ dicit ob id nõ meminisse scripturã contra quos persluat, sicut dixit de cæteris tribus, q̃ iustitia quæ quartũ locum inter virtutes tenet, ad oẽs animæ partes pertinet.

Gloſſa.

Argum. 2. ¶Secundò arguitur. Si iustitia peculiarẽ sibi vendicaret materiam, eò esset quòd propriè circa operationes versatur: reliquæ verò circa passiones. Attamen Philoso. 2. Ethic. moralem virtutem circa voluptates & tristitias versari docuit: ergo & iustitia versatur circa easdẽ. Eò potissimum q̃ operationes iustitiæ, vt suprà dictum est, corruptis affectionibus impediuntur. Nam turpis concupiscentia originem & fomẽtũ adulterio ministrat quod est iniustitia, & auiditas pecunię impedimento est virtuti iustitiæ ne debitum persoluat: ergo iustitiæ non est adscribẽda particularis materia. ¶In contrarium est quod

Ariſtot. Aristotel. 5. Ethico. ponit iustitiam, quæ est pars virtutis, hoc est specialis virtus quæ versatur in actionibus, puta in commercijs hominum emendandis.

QVæstio hæc nihil ad legalẽ iustitiã attinet: nã si cũctis virtutibus imperat, inde fit cõsequẽs vt omniũ materię sint sibi subditæ: quãuis eius oculus ad operationes potiùs aspiciat. Ait enim. 5. Ethicorum Philosophus, quod lex fortia opera præcipit, & quæ tẽperati, & quæ mãsueti. &c. Sed

Ariſtot. quæstio est de iustitia particulari. De qua

1. Cõcluſio. Probatio cõcluſionis. duæ cõclusiones statuuntur. Prior est. Iustitia non versatur circa totã materiã omnium virtutũ, sed solum circa externas actiones & res. Probatur. Vniuersa rerũ sylua, quæ nostro subsunt arbitrio atq; ad ratiõis normã emendari possunt, est materia moraliũ virtutum. Inde eã virtus dicitur moralis, q̃ morum est compositrix & cultrix. Sunt autem tria genera quæ nostræ subduntur voluntati: nempè affectus animi, actiones q̃; externę ac demũ res ipsæ, quę in nostrũ veniũt vsũ, homo verò ad alterũ per actiones tantũ ordinatur & res: nã passionũ moderatio & mitigatio ad hominis in seipso propriè rectitudinem pertinet. Cùm ergo iustitia hoc à reliquis virtutibus distet, q̃ reliquæ hominẽ in seipso cõponunt, iustitia verò inter plures æquitatẽ cõstituit, fit vt ,ppria materia iusti tiæ sint operationes & res: puta honorẽ debitum alteri deferre, & à contumelijs abstinere, & pecuniã vel quãcunq; aliã rem creditori debitã reddere. Posterior conclusio. Institia non versatur circa passiones interiores q̃; animi affectus. Hæc ex superioris ratione colligitur: explicatur autem duabus alijs. Primo ex parte sui subiecti, quod est voluntas. Enimuerò voluntatis actiones neque rem habent, neq; nomẽ passionũ, vt. 1. 2. q. 22. art. 3. inde S. Tho. ratiocinatur, q̃ passio secũ affert corporalẽ transmutationẽ, q̃ propriè in solo est appetitu sensibili: cùm ergo iustitia non sit nisi in voluntate, nõ versatur circa passiones. Item quia materia iustitiæ, vt modò diximus, in eo posita est, quod est erga alterũ: cùm ergo latentes passiones nõ proximè ordinantur in alterũ, fit vt hæc virtus non sit circa passiones. ¶ Conclusiones istæ non tantũ apud D. Thom. verùm & planè apud Aristo. 5. Ethic. inuenias. Quare illorum qui eius doctrinam studio contẽplati sunt, nemo est qui eas inficiatur. Nihilominus nonnulli Nominaliũ, vt Burida. 5. Ethico. q. 1. miratur quod D. Thom. talem constituat differentiã inter materiã iustitiæ & aliarum virtutum. Imò vt omnes, inquit, virtutes in volũtate sunt, ità & omnes ac pariter iustitia reprimere habent passiones q̃ suam cuiusq; electionẽ impediunt. Et vice versa cæteræ virtutes circa operationes quo que ac res versantẽ. De quo tamẽ doctore magis esset mirandũ q̃ tam in superficie legerit Arist. Turma autẽ argumentorũ eius ad illud principiũ resoluitur, cuius iam suprà fal

Ratio Burid. sitatem aperuimus. Principiũ verò est hoc, Cuicũq; virtuti incũbit rectã facere electionem circa suum obiectũ: sunt autem passiones multæ iustitiã perturbãtes, ne debitũ cui que reddat: vt amor, odiũ, auaritia, turpis cupido & similes: ergo iustitię mun⁹ est passiones has reprimere. Versatur ergo iustitia circa passiones. Et vice versa, fortitudo & tẽperantia nõ solũ circa passiones, verũ & circa actiones ipsas exteriores, & res versatur: nã comedere ac bibere, quãdo & vbi oportet, sunt operationes exteriores: & tñ sunt temperantiæ. Atq; adeò esca & potus sunt res circa quas easdẽ virtus versatur: nõ ergo tantùm circa internas illecebras, verũ circa operationes vice sua fungit. Pari modo strenuè pugnare est exterior operatio, quę tñ à fortitudine ,pficiscitur: ergo permista est materia iustitiæ & aliarũ virtutũ: atq; adeò defendi nõ

Vltima concluſio.

Primaria cõcluſionis.

Secunda.

Buridanus.

dl non potest, vt iustitia versetur circa operationes externas, aliæ verò circa passiones.

Alteraratio in S. Thom. ¶Et arguitur præterea in gratiam istorum cõtra fundamentum sancti Thomæ: Si iustitia nõ versaretur circa passiões, maximè q̃ per illas homo ordinem non habet ad alterum: hoc autem est falsum: quia ira & cõcupiscentia alienæ vxoris sunt iniuriosę proximo, vt suprà diximus: ergo illa reprimere ptinet ad iustitiam. Par etiam argumentum currit de temperãtia & fortitudine. Etenim si virtutes illæ non versarentur circa exteras operationes, maximè quia per illas non bene homo afficitur erga seipsum: hoc autem est falsum: quia cibo & potu ex virtutis præscripto vti, hominẽ respectu suiipsius adornat: ergo temperãtia versatur circa illas operationes. ¶Hinc ergo isti colligunt vnãquãque virtutem in duas esse secandam, videlicet vt vna iustitia sit in appetitu ad reprimẽdum passiones, atq; altera in volũtate ad faciendam electionem. Et simili rationevna sit temperantia in cõcupiscibili, & alia in volũtate: vnaq; similiter fortitudo in iracibili: atque in voluntate altera. At verò quàm isti

Ariſtote. pugnanter Aristoteli aduersentur, oculatissimus quisq; iudex esto. Etenim. 2. Ethicor. nullum adscribit subiectum temperantię & fortitudini nisi appetitum sensitiuũ: & lib. 3. capit. 10. expresè id de temperantia confirmat. Et lib. 5. cap. 1. non aliud designat subiectum iustitiæ, q̃ voluntatem: vbi ait esse habitum volendi iusta. Sed quando Aristote. id non docuisset, ratio ipsa efficax est, quam iam suprà declarauimus. Enimuerò temperantia vniuersas affectiones appetitus cõcupiscibilis reprimere sufficit, quomodocunq; illas consideres: siue vt sint impedimenta ipsius temperantiæ, siue iustitiæ, siue cuiuscunque alius virtutis: quapropter superuacaneũ est aliã illic ponere virtutem ad easdẽ sedandas. Et idem est de fortitudine respectu iracibilis: nulla ergo illic collocãda est iustitia: quandoquidem reliquæ ei satis ancillantur. Quòd profecto nemo inficias ire possit, qui Aristotelem intellexerit. 5. Ethicorum: vbi medium iustitiæ non ait esse medium rationis inter affectus: sed medium rei, vt illicò dicturi sumus. Item manifestissimè arguit contra istos, affectiones appetitus concupiscibilis sicut sunt virtuti iustitiæ impedimẽto, ità & nonnunquàm virtuti fortitudinis: ergo si illa ratione ponẽda est iustitia in cõcupiscibili, eodem iure ponenda est & illic

Rõ. efficax cõtra præfatam opin.

Altera rõ ad idem.

fortitudo: & æqua ratione in iracibili temperantia: quod esset cunctas indoctè cõmiscere virtutum sedes. Igitur vt semel istorum Achillem in ipsos obuertamus, nihil in virtutum ordine admitti debet superuacaneum: temperantia autem sufficit in concupiscibili, & fortitudo in iracibili, ergo illic nulla opùs est virtute iustitiæ. Rursus, sedatis passionibus appetitus sensitiui voluntas se sola rectam facit electionem: quia per se inclinatur ad opus bonum: ergo in voluntate ad hoc munus non opùs est aut tẽperantia, aut fortitudine: sed tantùm iustitia respectu alieni boni. ¶At verò nè vllus tibi reliqu⁹ fiat scrupulus. Quando dictum est nullas per se passiones ad iustitiam attinere, intelligitur tanquàm eius materiam: nam tanquàm eius affectum & quodammodo finẽ, certum est q̃ illam sequitur gaudiũ, sicuti iniustitiam tristitia. Ait quippe Aristo. 5. Ethico. Non est iustus qui non gaudet iustis operationibus. Et lib. 8. Delectatio, inquit, est virtutis finis, ob quam studiosi operant: sicuti & qui prauè agunt, tristitia illico premuntur. Ex quo fit illud. 2. Ethicorum q̃ aduersarij nobis ob ijciũt, videlicet moralẽ virtutẽ circa voluptates & iustitias esse, si intelligat tanquã circa materiã, solis virtutibus appetitus sensitiui cõgruere: si tamen sic intelligatur q̃ nulla sit moralis virtus quæ non lætitiam generet & mœstitiã pellat, iustitiæ etiam cõmune est.

VT autem solutiones argumentorũ cõtrariæ opinionis clarescant, respõdetur ex ordine ad vniuersa. Ad primũ ergo *Ad. 1. arg.* in fronte quæstionis positum respondetur, quòd iustitia particularis, licèt essentialiter ad vnam partẽ animæ, puta ad voluntatem in qua sita est, pertineat: tamẽ quia voluntas reliquas partes mouet, atq; ad sua officia applicat, fit vt iustitia, non quidem directè, sed tamen per quandã redũdantiam ad omnes effundatur. Et hoc quantum ad glossam, de Euphrate, qui comparatur iustitiæ ad omnia diffluenti. Nam Auguſt. loco citato aliter secundũ intellectum Diui Thomę distinguit illas quatuor virtutes animi. Virtutes enim cardinales dupliciter vsurpãtur. Vno modo vt sunt speciales virtutes, suis obiectis distinctæ. Alio verò vt quatuor designant modos vnicuiq; virtuti cõpetentes. Ait eñ q̃ prudẽtia est cognitio rerũ appetendarũ & fugiendarũ: Tẽperãtia verò est refrenatio cupiditatis ab his quę tẽporaliter delectant: Fortitudo est virtus animi aduersus ea quæ tem-

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

temporaliter molesta sunt:Iustitia est quæ per cæteris diffunditur,dilectio dei & proximi.¶Secundi argumenti responsio materiā luculenter dilucidat. Enimuerò inter internos affectus atq; exteras actiones & res ipsas talis est ordo, quòd actiones medio sunt loco inter affectus,qui earū sunt principia, & res quæ sunt earundē materia. Pasiones ergo,scilicet ira,cupiditas,auaritia, &c. p seipsas neq; prosunt quidē proximo neq; nocent,atq; adeò sic consideratę nihil attinent ad iustitiam:ob idque diximus talium per se mitigationem affectuū ad ipsum habentem in seipso attinere:nocent autem aut prosunt proximo per externas operationes. At verò q̄ quis alteri nocu⁹ sit aut iniurius,ex duplici defectu oriri assolet:nempè vel ex volū tatis iniquitate,vel ex praua affectione sensi tiui appetitus,Exempli gratia: Potest quis alteri rem aliquam surripere aut dānum dare,non quidem ex cupiditate habēdi,sed ex voluntate nocēdi. Imò posset quis isto modo violare alterius torum,non ob voluptatem carnis, sed tantùm vt noceat. Et econuersò,vt plurimùm,consueuit, potest quispiā rem eripere alterius,nō quidē ex animi iniquitate,quia mallet nō nocere:sed ex cupiditate:Discerne ergo virtutū officia,suum que cuiq; tribue. Emendatio rectificatioque operationis quatenus æquitatē ad alterū importāt,functio iustitię est. Quatenùsverò ex corrupto affectu iniquitas oborit, pertinet ad alias virtutes:vt ad liberalitatem, quæ auaritiā moderatur:& ad temperantiam, quę restinguit cupiditatē,&c. Attamē quoniam exteriores actiones nō sortiuntur speciē ab internis motibus,sed à rebus ipsis, fit vt eædem actiones potiùs sint materia iustitiæ, q̄ aliarum virtutum.¶Quòd si demum scisciteris quid opùs erat accumulare actiones, & res:nam cùm in actione intelligatur obiectum,& per obiectum designetur actio,satis erat alterum ponere. Respondetur non esse otiosē dictum:nam aliquæ sunt actiones q̄ non propriè versantur circa res,hoc est, circa possessiones:vt honoratio,& dehonoratio,murmuratio,laudatio,&c.atq; aliæ quæ cōsistunt in rerum usu sicuti pecuniæ donatio,ablatio,rerumq; quarumlibet restitutio, & omnia hæc sunt iustitiæ materia.

Ad. 2. arg.

Obiectio.

Solutio.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum medium iustitiæ sit medium rei eiusq; actus, ius unicuique suum tribuere.

QVoniam definitum est iustitiā esse virtutē,& virtus omnis cōsistat in medio quod suo actu cōstituit,cōsequitur vt perscrutemur an mediū iustitię sit mediū rei:eiusq; actus,ius suū vnicuiq; tribuere. Et arguitur à parte negatiua. Definitio generis .s. moralis virtutis vniuersis speciebus æqua ratione cō uenit. Aristo.verò.2.Ethic.c.6.definit virtutem esse habitū electiuum qui in mediocritate consistit ea quæ est ad nos definita rōne. Et subdit hanc mediocritatem consistere inter duo vitia,puta inter duas affectiōes quarum altera exuperās est,altera verò desiciens:ergo & medium iustitiæ inter pasiones constituitur.¶Secundò arguitur. In his quæ sunt simpliciter bona non est accipere superfluum aut diminutum,atq; adeò neq; medium:cuius exemplum Aristo.2. Ethicorum in virtutib⁹ ponit:virtus enim quo maior,eo melior:iustitia autem, vt habetur. 5. Ethic.cap.1.versatur circa id quod est simpliciter bonū:hoc est absolutè in se bonum quales sunt honores ac diuitiæ:ergo tale obiectum iustitiæ non consistit in medio.

1. Argu. à parte negatiua.

2. Argum. Aristot.

¶Tertiò,in prædicta definitione virtutis, p ptereà dixit Aristot virtutem esse habitum in mediocritate consistentem prout in ordine ad nos ratio definierit, quod non respectu quoruncunque hominum idem est medium:nam quod alteri in cibis multum est, alteri est parum: hæc autem discrepantia pariter iustitiæ conuenit: non enim eodem supplicio plectitur, qui in principem manus coniecit, quo qui plebeium vulnerauit: ergo medium iustitiæ non est rei, sed rationis.¶Quartò denique arguitur. Si mediū iustitiæ esset medium rei, maximè quia eius actus est reddere vnicuique quod suum est: hoc autem non est in vniuersum verum. Nam Augustinus.14.de Trinitate,tribuit ei etiam subuenire miseris. Et suprà citatus Cicero libro. 1.de offic.ait beneficentiam ac liberalitatem ad iustitiam pertinere:per misericordiam verò & per liberalitatem non ius tribuitur,sed beneficium impenditur. ¶Contrarium autem docet Philosophus.5. Ethicor.capit.3.&.4.

3. Argumē.

4. Argum. Augustin. Cicero. Aristot.

QVæstio hęc per facilis est breuissimisq; diluitur duabus conclusionibus, quæ ex ꝓximè dictis planè colligunt. Prior est.Medium quod est obiectum iustitię, nō est medium rationis,vt in cæteris,sed mediū rei. Loquimur enim hic de iustitia particulari:nam

1. Cōclusio.

ri: nam generalis nō ad hoc obiectum peculiariter angustat,sed vastè ad omnes diffundit virtutum materias,vt dictū est. Oportet autē prius terminos intelligere. Sunt em̄ quires in presentia distinguunt cōtra pasiones, nempè q̄ cæterę virtutes moderent pasiones:iustitia verò cōstituat mediū in rebus. At tñ etsi perparum ad rem referat,nō distiguit nisi cōtra rōnem:vt p ꝓbationem fiet liquidum. Probatur ergo cōclusio ex his q̄ dicta sunt. Hoc nanq; discrimē inter iustitiā & reliquas pasiones cōstitutum est, q̄ illæ versant circa pasiones:hæc verò circa actiones & res: inter pasiones autem non constituitur medium virtutis ex ipsa natura rerū, sed rationis iudicio. Exempli gratia. Temperantia consistit in mediocritate pasionum: nempè vt non plus minusve sumas, quàm oportet:hoc autem plus & minus non perpenditur ex natura rerum, vt scilicet libram omnes sumant,aut tali certa hora, &c. sed prout expedit cuiusque valetudini pro loco & tempore. Quare quod parcissimo Diogeni multum erat,voraci Miloni,qui,vt est in fabulis, integrum edebat bouem,erat parùm. Medium autem iustitiæ:quia consistit ān rerum æqualitate ad alterum,non ex illo rationis perpendiculo & arbitramento: sed ex ipsa natura rerum sumit. Emis domū, verbi gratia,aut conducis operas alienas: debet pretium rebus ipsis æquari. Sicut duæ quantitates natura sua sunt æquales. Deniq; iustitia non dicitur cōstituere medium rei vt res distinguitur contra rationem, cò quòd tale medium non sit rationi consonum: imò est maximè. Nihil enim magis docet aliud ratio q̄ vt debito æquale creditori reddas: sed qa ratio pendet à rerum natura. Propterea inquā q̄ cōstituitur æquale in rebus, illud sit rationi cōforme. Neq; verò medium aliarū virtutū ideo dicit mediū rōnis, q̄ nō constituatur in rebus: imò cōstituit inter appetitū sumendi multum,& appetitum sumēdi parum: sed qa,vice versa,tale medium à ratiōe dependet tanq̄ à causa. Nō em̄ libram panis comedere est mihi medium,nisi quia rō prudentiæ,pensata natura & cōditione mea arbitrat hoc mihi cōgruere. Vide ergo q̄ ex arte D. Th. quasi mathematico more rem tractet. Videri enim poterat,sicuti impugnatoribus suis visus est,inepte cōstituere differentiam q̄ reliquæ virtutes versentur circa pasiones:iustitia verò circa operationes,& res: & tñ id necessariū fuit vt subsisteret via ad demonstrandū discrimen inter mediū iustitiæ & mediū aliarū virtutū.¶At vnū tñ pos set quispiā ex Theologiæ tyronib⁹ cogitare cōtra hoc argum̄. Videtur em̄ tēperātia quādoq; cōstituere mediū rei modo exposito: videlicet dum cōiux operā dat liberis quando & vbi oportet:nēpe vtēdo sua & nō aliena:nā in hoc seruat illi fidē quā debet,& vtēdo aliena irrogat ei iniuriā, eandē frangēdo fidē. Ex superioribus aūt facilis est respōsio, q̄ dum quis alieno toro abstinet cōcupiscētiam refrenādo,pertinet ad tēperantiā:dum verò id facit,vt ius cōiugi seruet,pertinet ad iustitiā. Hanc autē iustitiæ mediocritatem quæstio quinta latiùs explicabit,& ideò hic supersedendū est. Illic em̄ elucidabimusquē admodū hoc mediū rei aliter in distributiua iustitia cōstituat̄,atq; aliter in comutatiua. Illa nanq; sequitur medietatē Geometricā: hæc verò Arithmeticā.¶Posterior cōclusio præsentis articuli est de actu iustitiæ: Prius inquā eius actus est reddere vnicuique qđ suū est. Cōclusio hæc annexa est,germanaq; superiori. Si enim obiectū iustitiæ est mediū in rebus cōstituere,quo æqualitas inter homines cōstet:æqualitas autē idem est quod iustum,iustum verò,vt suprà diximus idem prorsus quod ius,cōsequens apertissimè fit vt actus iustitiæ sit,ius suū vnicuique tribuere,vt Iurisconsultus in definitione suprà posita affirmauit. Cui & Ambr. 1.de offic.cōcinit:vbi ait, Iustitia est quæ vnicuiq; qđ suum est tribuit,alienū nō vendicat, vtilitatem ꝓpriam negligit,vt cōem æquitatem custodiat. Quod,vt in subsequentibus patebit,vtriq; speciei iustitiæ particularis conuenit. Stam distributiuæ q̄ cōmutatiuæ. Nam iustitia generalis,vt suprà dixim⁹:multò habet latius officiū:quippe quæ nō habet peculiare obiectū,atq; adeò actus eius non est hic tm̄,sed,vt dictum est, virtutes omnes in cōe bonum referre.¶In hoc autem quod diximus, ius vnicuique tribuere, includitur, & hoc quod est,neminem lædere, quod Ambrosius ait,alienum non vendicare. Iustitia nanq; licet priùs cōueniat commutationib⁹ voluntarijs, in quibus vterq; contrahentiū alteri tribuit: deriuatur tamen ad voluntaria, quibus alter tantum ab altero inuito quippiam aufert.

Probatio cōclusionis.

Solutio.

Rō cōclus.

Ambros.

Argument.

2. Cōclusio.

AD primum igitur argumentum principalium respōdetur,quòd cùm medium rei vt expositum est,sit etiam rationi consonum,hac ratione definitio virtutis moralis in iu-

Ad. 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in iustitia quoq; seruatur. ¶ Ad intellectum autem secundi, meditare prius, bonum duobus modis simpliciter dici bonum. Priori. s. quia sic est omnimodè bonũ, vt nullã possit admittere rationem mali. Quemadmodum est gra, & gloria, ac subinde virtutes. Et isto modo quãto bonum maius est, tãto excellẽtius. Quare sicut modus amãdi Deum est ipsum sine modo deamare, qa amatur tanq; finis: sic & ista bona cõcupiscenda sunt & ꝓcuranda. Id quod & Philosophi de sanitate sentiunt, quæ nõ, vt medicina prescripto modo sanitati cõmensurato, sed absolute est desiderada. Quocirca virtus nõ dicitur sic simpliciter bona, vt in suo obiecto nõ possit cõtingere superfluum & diminutum: sed quòd augmentum ipsius habitus nanquã erit superfluum. Alio verò modo aliqd dicitur simpliciter bonum, qa absolutè secundùm suã naturã cõsideratum est bonum. Et hoc modo ait Aristo. iustitiam versari circa simpliciter bonum. Nã honores, & possessiones scẽm suã naturã sunt bona vtilia: nempè ad fœlicitatem cõducentia. Attamen bonum vtile debet cõmensurari fini secundùm dispositionem subiecti: sicut medicus pharmacum ægroti cõmoditati admetitur. Hac ergo ratione res ipsæ, vt per se sitit bonæ: tamen dum veniũt in nostrum vsum, excedere possunt ac deficere. Quãobrem iustitia mediũ in illis constituit vt scilicet nõ minus reddas quàm debes: neque verò plus repetas, quàm est id quod tibi debetur. ¶ Ad tertium respondetur quòd etsi iustitia medium rei consideret, tamen quia iniuria ratione personæ cui irrogatur crescit, qualitates etiam personarum contemplatur, vt secundum quantitatem debiti repensatio fiat. ¶ Ad quartum deniq; argumentum respondet: ꝙ vbi Aug. iustitiæ absceribit subuenire miseris, non censet iustitiæ quatenus dicit rõnem debiti, per se id ꝓpriè competere, sed liberalitati & misericordiæ: quæ ea ratione qua sunt ad alterum, reducuntur ad iustitiam tanquàm partes eius potentiales: vt alibi suprà diximus, & lib. 8. explicatiùs dicturi sumus. Id quod Cicero loco citato significantiùs asserit, dicens iustitiæ coniunctam esse beneficentiam, quam eandem, vel benignitatem vel liberalitatem appellare licet,

Ad. 2. arg. gemina acceptio boni.

Aristot.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Cicero.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum Iustitia inter morales virtutes sit eminentissima.

POstremo deniq; articulo quæstionis huius cõferenda est iustitia cum reliquis moralibus virtutib⁹, querendũq; adeò sit ne oium prestantissima. Et arguit à parte negatiua Largiri hoiem ꝺ suo id qꝺ nemini debet præstantiùs est & rarius q̃ id reddere cuius est debitor, tum ꝙ vbi minùs est obligationis, maior est virtutis vis ad cõferendum: tum ꝙ in hoc maximè asimilamur Deo, q̃ non ex debito, sed ex benignitate confert: liberalitas ergo præstantior est quàm iustitia, ac potisimum maleficentia, quę vt. 4. Ethic. ait Philosop. oium virtutum ac pariter iustitiæ ornamentum est. ¶ Secundo arguitur, ꝙ neq; cardinalium virtutum sit iustitia illustrissima. Prudentia nanq; est vna quatuor cardinalium virtutum: & tamen excellentior q̃ iustitia: quod ex parte obiecti pendit: atq; adeò ex parte subiecti. Edocet enim ex professo Aristo. 10. Ethico. ca. 7. intellectum esse potentiarum omnium excellentissimã, atq; adeò volũtate excelsiorem, eò quòd, verum, dignius est obiectum q̃ bonum: nempè vniuersalius, ac subinde à materia abstractius. ¶ Tertiò arguitur. Temperãtia quæ vna est virtutum cardinalium, multò est nobis vtilior, q̃ iustitia: ergo & eminẽtior. Probatur antecedens. Nã plura nobis cõmoda affert: videlicet & corporis salubritatem, & mentis trãquillitatem, volũtatisq; libertatem. Hæc enim omnia nobis intemperãtia vitiat: quæ tamen tria cõmoda omnium virtutum fundamenta sunt. s. tam intellectualium ad contemplandum, quàm iustitiæ ad legibus obsequendum, quàm etiam aliarum omnium, quę corporis exercitio exhibentur. ¶ Quarto & de Fortitudine arguitur. Proprium nãq; virtutis ingenium, vt. 2. Ethic. author est Philoso. est ad difficile ac bonum conniti: fortitudo autem circa difficilius versatur quàm iustitia: nempè circa pericula mortis, quæ omnium est terribiliũ maximum: ergo Fortitudo iustitiæ prestat. ¶ In contrarium autem est loco citato Cicero. vbi ait, In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur.

Argu nº. 1.

Argum. 2.

Aristot.

Argum. 3.

Argum. 4.

Cicero.

PRimum omnium expendendus est quæstionis titulus. Haud enim iustitiæ vel ad omnes virtutes sit cõparatio, vel tantùm ad cardinales, sed ad omnes præcisè morales. Primùm enim omnium virtutis amplissimum genus diuiditur in illas, quæ ratione obiecti supernaturales sunt: quales habẽtur Theologicę: atq; alias, quarũ obiectũ est naturale. Et quidẽ theologicas, puta fidẽ, spem, ac charitatem, esse omniũ optimas atq; maximas, citra controuersiam est cunctis confessum: quippe quæ Deũ habent pro obiecto. Sed naturaliũ virtutũ aliæ sũt itellectuales, aliæ verò morales: quarũ moraliũ multitudo ad quatuor reducitur cardinales. Quæstio ergo ad sui elucidationem quatuor exposcit cõclusiones. Prima est. Virtutes intellectuales dignitate moralibus antecellunt.

1. Virtutis partitio.

Subdiuisio.

1. Cõclusio

S. Thomas. Primaratio

Aristote.

Secunda.

Cõclusio est S. Thom. 1. 2. q. 66. arti. 3. Et ꝓbat primò ratione subiecti. Nam cùm virtutis ꝓprium sit rationales actiones dirigere, illa quæ est in potentia, quæ per suã essentiã est rationalis, præstantior est illa cuius subiectum est rõnale per participationem: intellectus autem est essentia ipsa rõnis: volũtas autem eò est rationalis ꝙ rationem participat ei obediendo, vt. 1. Ethic. plane Arist. docet, ergo intellectuales virtutes præstãtiores sũt. Secũdò id patet ex obiecto. Etenim ꝙ verũ præstantius sit bono inde patet, quòd verũ abstrahit à rerum existentia: perficitur eñ satis intellectus per veritatis cognitionem, siue res sint, siue nulla existat: bonũ autem nemo appetit nisi vt habeat quod existentiã secũ affert: existentia autem conditio est materialis: recipit quippe natura in supposito dũ esse incipit: quo aũt quippiã defæcatiꝰ est ac purificatius à materia, eo præstãtius est. Cùm ergo verum, sit intellectualiũ virtutum obiectum: bonum autem moralium, fit vt intellectuales sint dignitate sublimiores.

Elucidatur ꝓxima rõ.

Argument.

Solutio.

Aristot.

¶ At verò hãc rõnem, quia rari intelligunt, rari credunt. Haud enim negamus, quin intellectus singularia etiam & rerum existentias cognoscere possit, neq; negamus quin vice versa volũtas possit quoq; appetere bonum in cõi: sed hoc positum est discrimen, ꝙ cùm intellectus sit potentia apprehensiua & iudicatiua, in hoc perficitur quod est verum cognoscere: appetitus autem, quia fertẽ in obiectum, nihil appetit nisi illo fruatur, il ludq; possideat. Pallax ergo argumentũ est si arguas: Melius cõparatiuũ est boni: cũ ergo bonum sit obiectum volũtatis, fit vt suũ obiectum sit melius quàm verum. Fallax in quam paralogismus est: quoniã verũ ipsum est quoddam bonum, idemq; omniũ præstantissimum. Quare in patria in illa intuitione Dei, qui est omnium veritatum abyssus posita est nostra fœlicitas. ¶ Accedit huc & doctrina Philo. 10. Ethic. cap. 10. vbi sex

rationibus constituit supremã fœlicitatem in rerum contemplatione consistere: hallucinando nanq; odorabatur legitimã beatitudinem: licèt rem punctim nõ attingebat. Probat inquã fœlicitatem in intellectualiũ fruitiõe cõsistere: quoniã virtutes intellectuales: primùm in potentia sunt nobiliori, nobiliorisq; sunt obiecti. Secundò, quia intellectualis operatio magis est cõtinuanam morales, quæ in rebus corporeis versantur, perdurare nequeunt. Tertiò, quia contẽplatio suauiori dulcedine delectat, quàm moraliũ exercitiũ. Item quia cõtemplatio perpetuò manebit in patria, nõ autem moralis virtus. ¶ Accedit præterea, quòd ob easdem rationes vita contemplatiua actiuæ præcellit, pulchriorq; adeò est, veluti Rachel quàm Lia atque adeò constantior atq; vberior, paucioribusq; indigens: cuius, Maria sedens secus pedes domini documento fuit, cũ Martha erga plurima disturbaretur. Conclusionem, hanc eò tam multis cõfirmatam studuerim quòd mirari eos satis nequeo, qui plus dignitatis moralibus virtutibus deferũt, q̃ intellectualibus. Quibus ansam opinio illa porrexit quã Scot. in. 4. dist. 49. q. 4. asseuerare pertendit: nempè voluntatẽ potentiã esse intellectu præstantiorem. Vnde inferunt nõ modò morales virtutes esse anteferẽdas: ex quo palã sequitur, neq; vitã cõtemplatiuã actiuę præstare, neq; fœlicitatem in cõtemplatione cõsistere: verùm subinferunt & ex moralibus, iustitiã altioris esse gradꝰ q̃ prudentiã.

Scotiopinio

Prudẽtia inter virtutes morales primas obtinet S. Thom.

Ratio sanctã Thomæ.

Cùm tamen corollariũ nostræ conclusionis fit, prudentiã inter morales virtutes primas obtinere, vt D. Tho. eadem. q. 66. art. 1. affirmat. Et profectò præter rõnem generalem aliarũ intellectualiũ virtutũ prudentia etiã si consideret qua parte moralis est, pretiosior est alijs. Virtus enim moralis à ratione tanquã à primæua radice probitatem suã ducit. Cùm ergo prudentia rationẽ ipsam pficiat, cæteraꝫ verò appetitũ, optima omniũ est. Secundò prudentia est cęterarũ oium ductrix atq; imperatrix. Nam cæterę virtutes etsi rectã pariãt intentionẽ finis: vt fortiter tẽperatè ac iustè agere: tñ eundem finem solo prudentiæ officio, media disponẽtis, assequunt: vt. 6. Ethic. c. 12. autor est Arist. Excellit ergo alias ratione simili, qua dux cęteris militibus imperat. Imò verò adeò illi cætęrę sunt cõnexę, vt sine vlla nulla obtinere possit virtutis gradum. ¶ Anteà verò quàm hinc progrediamur, operępretium est conclusionem hanc

1. Argum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc argumẽtis tentare, minimè inidoneis. Primũ,propria ratio virtutis,vt vel de nomine ipso deprehenditur, est applicare potentiam ad vsum:hoc autem nõ cõuenit intellectualibus,sed moralibus.Nam intellectualis virtus tantũ præstat facultatẽ agẽdi puta cognitionẽ,vt.1.2.q.57.art.1. scienter Doctor sanctus docuit:virtus autẽ quæ est in appetitu,applicat scientiã ad vsum, tam speculãdi, q̃ operandi,habitus aũt est ,ppter vsum: nã sine vsu otiosus est & superuacaneus: ergo intellectualis virtus est propter moralẽ,atq; adeo moralis,vt quæ rationẽ habet finis,præstantior est.Secũdò,virtus moralis est,vt ait Aristo.2.Ethic.quę bonũ facit habentẽ. Vñ vt suprà diximꝰ:neq; artes,neq; sciẽtiæ simpliciter faciunt hoiem bonũ,sed sola moralis virtus.Quare maiori est laude digna: vt pote p quã apud Deũ meremur,atq; ad beatitudinẽ gressus facimꝰ.Cũ intellectuales virtutes esse possint sine vsu,probisq; atq; improbis cõmunes.Est ergo virtus moralis intellectuali perfectior.¶Argumenta hęc eos qui rẽ in cortice summis labijs attingũt,perdistin.in ead.quæst.citata, perquã facilè diluunt.Ait enim nihil obstare,quo minùs id quod simpliciter melius est,secũdũ quid nõ sit alicui ,ppter necessitatẽ melius.Philosophari nãq; melius est simpliciter q̃ ditari:inopi verò meliùs est ditari.Pari ergo rõne licet virtutes intellectuales meliores sint rõne obiecti,penes qđ simpliciter excellẽtia gradus existimat:virtutes tñ morales plus participant generalis rõnis virtutis,quæ est ordine ad actum & vsum:,pptereà q̃ sunt in appetitu,cuius est alias potẽtias mouere appellareq; ad opus.Vnde.2.2.q.47.arti.4.clicuit prudentiã præstantiorẽ esse hac rõne cæteris virtutibus intellectualibus:nẽpè quia nõ tantũ verũ cõsiderat,qđ est intellectus obiectum:sed illud ordinat ab bonũ sub rõne boni,puta ad vsum operũ:quo homo fit bonꝰ.

Aristot.

Ad argum.

Distinctio. S. Thomæ.

Alterum argumentum.

¶At verò arguat quis fortè:Si virtus moralis plus habet de rõne virtutis,fit vt sit nobilior virtus.Hoc enthymemate nõnulli discipuli D.Tho.seducti,arbitrant eius mentẽ fuisse virtutes intellectuales esse nobiliora entia,nobilioresq; habitus:sed tñ morales esse nobiliores virtutes.Hic autẽ sensus manifestè reluctatur eius mẽti:quippe q̃ ait intellectuales esse simpliciter nobiliores virtutes: nã de virtutũ substãtia & natura loquebat. Et rõ est aperta:quia si sunt nobiliores habitus,cũ sint habitus virtutis,fit vt'sint quoq; nobiliores virtutes.Respondẽt ergo consequentiã hãc nullã esse.Ratio generalis virtutis plus cõuenit moralibus:ergo sunt simpliciter nobiliores virtutes:qm̃ virtutis nobilitas nõ ex ratione virtutis simpliciter perpenditur,sed ex ratione obiecti.Exemplum tibi esto.Docet nos Aristo.1.de anima, scientiã de anima esse nobiliorẽ cęteris:qa de nobiliori obiecto:& tñ ratio scientiæ,quę est euidentia,illustrior est in mathematicis:quę iõ non simpliciter,sed secundùm quid sunt nobiliores scientiæ.Et pari ratione Theologia est nobilior simpliciter sciẽtia quàm musica. ¶Argumenta ergo facta hoc tantũ concludũt,q̃ virtutes morales plus habẽt de rõne virtutis:& ideo faciunt habentẽ simpliciter bonũ:& sunt magis vtiles,ac subinde cumulatioris laudis,&c.¶Sed cõtrà:Dignitas simpliciter virtutis per ordinem ad suprẽmã fœlicitatẽ perpendenda est:ad eam autem nos ,ppinquiùs morales permouent: ergo sunt digniores.Concessa maiori cum minori,negatur consequentia: Nam etsi in ordine ad fœlicitatẽ sint virtutes æstimandæ,tamẽ digniores sunt illæ in quibus cõsistit fœlicitas,q̃ illæ per quas illuc tẽdimus.Et licèt per virtutes morales illuc ,pgrediamur,tñ cõtẽplatione Deo perfruimur.Itaq; in hac vita intellectuales sunt propter morales: nam cognoscere est ,ppter operari:sed tamẽ simpliciter morales sunt media,quibus ad suprẽmã contẽplationẽ progredimur.Ob idq; etsi morales sint magis laudabiles,tamẽ intellectuales sunt præ illis honorabiles.Laus nãq; debetur vtilibus medijs,honor verò fini.

Ad argum.

Reprobatio.

Responsio.

¶Ex quo fit q̃ cũ intellectuales moralibus pferimus, intelligendũ est cõparãdo genus ad genus,supremũq; intellectuale,puta visionem Dei ad supremũ morale,videlicet ad amorẽ.Sed si cõparatio in indiuiduo fiat,prętiosior est charitas,imò & iustitia,q̃ vna sciẽtia naturalis.¶Scđa cõclusio.Iustitia gñalis & legalis earũ oĩum moraliũ est p̃claríssima quæ i appetitu cõsident. Quod apposuerim vt prudentiæ suus seruetur honos.Probatur ex illa sententia Arist.1.Ethic.Bonũ cõe diuinius est particulari:legalis nãq; iustitia, vt suprà dictũ est,omnes virtutes quæ ad particularia bona hominẽ instituũt refert in cõmune bonũ:est ergo architectonica virtus, perindeq; cęteras oẽs gubernãs atq; architectus ministros,duxq; exercitũ ac princeps rẽpublicã.Quapropter de illa loquit Cicero vbi

Corollariũ.

2.Cõclusio.

Probatio.

Aristot.

Cicero.

vbi ait q̃ in iustitia est splendor maximus. Et Aristo.vbi inquit q̃ est sicuti Hesperus inter cętera astra.Quin verò ceu sol est inter humanas virtutes,instar charitatis inter vniuersas:nam vt sol reliquis lumen infundit, sic & iustitia legalis,per hoc quod ad bonũ cõmune cunctas refert,ad quod omnes referendæ sunt partes,maximè illas illustrat. Qua vtiq; ratione,vt suprà diximus,vniuersæ virtutes nomen sibi vendicant iustitiæ.

Opinio Buridani.

¶Ex quo fit vt extra rerum naturam philosophentur, qui conclusioni huic maculam impingere moliuntur:in quibus est Burida. 5.Ethic.q.6.Contendit enim pręstantiorem esse per se virtutẽ,quæ hominem bene afficit in ordine ad seipsum,q̃ illam quæ in ordine ad bonum cõmune eum instituit. Natura eñ,inquit,& charitas plus inclinat hominem diligere seipsum q̃ cõmune bonum.

Exploditur Burida.

Quod si pars,puta manus,appetit conseruare totum,hoc,inquit,est quia inde depẽdet sua ipsius conseruatio.Est enim hæc philosophiæ adulteratio.Imò sagax natura,cui maior incũbebat totius cura q̃ partium,eas propter totius cõseruationẽ produxit, quibus adeò instinctum impresit conseruandi totum potiùs quàm seipsas.Vnde experientia docet,brachiũ ictum excipere qui in caput dirigebatur, etiam si ipsius absciśio subsequat.Quo fit vt Deus sit à nobis plus q̃ nos ipsi diligendus:quia est totum respectu nostri: atque adeo in republica ciuili plus laudis meretur qui bonum commune curat, q̃ proprium, ac perinde illa virtus præstãtior est & apud Deum & apud homines. ¶Tertia conclusio. Virtus iustitiæ etiam particularis omnium est moralium pręstantissima, quæ sunt in appetitu:vt semper prudentiam habeamus exemptam. Probatur medijs q̃ plurimis.Primò ratione subiecti.Insidet em rationali appetitui,puta voluntati,quæ sensitiuo,cui aliæ insunt, supereminet.

3.Cõclusio.

Primaratio pro cõclus.

Secunda.

¶Secundò ex parte obiecti:nam virtus est circa arduũ ac difficile:difficilius autem est ,pbè esse hominẽ affectum ad alienum bonum cõseruandum,ad quod natura nostra non est adeò propensa,quàm ad custodiendum bonum propriũ,ad quod,nisi vbi præpedita est,per se est inclinata. Cùm ergo cæteræ virtutes circa proprium versentur bonum,iustitia verò circa alienum,fit vt sit robustior,ac præstantior. Vnde Aristo.5.Eth. cap.1.Complures in proprijs inquit,vti quidem virtute possunt,sed in his quæ sunt ad alium nequeunt: quia res est magis ardua. Quapropter sententiam illam Biantis probat:Magistratus virum ostendit: eò scilicet q̃ iaminde homo habet respectum ad alios, Experientia enim constat cõplures priuatã agentes vitam studiosos esse: qui tamen ad episcopales functiones,ad alioqvè magistratus assumpti,vbi iustitiam administrare debent, indigni habeantur.Vnde infert Aris. illum esse pessimum,qui ad seipsum & ad amicos vtitur prauitate: illum verò esse optimum,non qui ad seipsum tantùm, sed qui ad aliũ vtitur ipsa virtute:hoc enim, inquit, est opus difficile.¶Tertiò id ostenditur ex effectu iustitiæ. Cùm enim homo sit politicum animal,natum scilicet in societate conuiuere,illa in eo fulgentiùs emicat virtus, p quã pax & tranquillitas publica tutiùs protegitur:hoc autem omnium maximè præstat iustitia,atq; adeò conuentorum pactorumq; fides:quæ,vt.1.Offic.ait Cicero,eius fundamentum est.¶Quocirca, vel ob hoc præcipuè iustitia Hespero assimilatur, q̃ fulgentissimam reipublicæ pulchritudinem affert.Enimuerò cùm lubrica hæc temporalia bona perexigua sint perq; angusta, possideri,ni per partes nequeunt,atque adeo,nisi auiditates humanæ legibus,ceu limitibus circunscribantur:vt vnusquisq; intra suum ius coẽrcitus manus ad alienum non porrigat, ex quo legitimum possessorem deturbet. Facit ergo iustitia ceu quadratos lapides, sic homines dignitatibus,ordinibus, diuersisq; iuribus distinctos speciosissimam rempublicam extruere.¶Atque hinc quarta elicitur ratio.Illa est præclarior virtus,quę omnibus atque in omni tempore est necessaria,q̃ alię magis particulares: iustitia autẽ,vt.7. Politi. cap.15.&.1.Rhet.ait Philosophus, necessaria est in bello,& in pace:cũ fortitudo in bello tantùm suis fungatur vicibus. ¶Quintò, illa est nobilior, ac magis necessaria virtus, qua seruata omnes possidentur:hæc autem potissimùm est iustitia.Nam cum temperãtia & fortitudine necessaria nihilominùs est iustitia.Si tamen hæc nullibi vulneraretur, oẽs aliæ incolumes essent.¶Sextò & illa est pretiosior virtus, & ex re maximè mortalium,cuius maior esse debet cura legislatoris in republica:hæc autem est iustitia,vt loco citato.7.Polit.ait Philosophus.¶Et quò summatim cuncta complectamur,inde maximè res confirmatur q̃ in Decalogo,vt suprà monstratũ est,nullũ Deus præceptum

4. Ratio.

Aristot.

5. Ratio.

Sexta.

Cõfirmatio

o posuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

posuit præterquàm iustitiæ. Et in republica ciuili nullis vitijs tanta sunt, tamq́ue acerba supplicia decreta, quàm criminibus iniustitiæ, si hæresin modò nefandumq́; scelus excipias. ¶ Vnus autem ex his scrupulus enasci potest, vtrùm scilicet eousq́; cõstituamus iustitiã perfectiorẽ esse cæteris moralib⁹, vt quicunque eius actus sit excellentior quocũque aliarũ. Nam multi ex nostris citra scrupulum ita censent. Quod profectò nulla probabilitate defendi potest. Equis enim dicat quòd vendere pisciculos iusto pretio, aut misera holera, eò quòd sit actus iustitiæ, maioris sit laudis & meriti, quàm maximus fortitudinis actus, aut temperantiæ? profectò ridiculus meritissimò habeatur. Quãdo ergo comparamus virtutem vnam ad aliam, collatio tantùm fit, vt nuperrimè dicebamus, inter genus & genus: aut inter maximum actũ vnius, & maximum alterius. Quod tamen nihil vetat, quo minus propter rei tenuitatẽ, id quod est genere superius, in indiuiduo sit inferius. ¶ Quarta conclusio. Aliarũ duarũ virtutum moralium fortitudo est præstantior quàm temperantia. Cõclusio est S. Th. loco citato. 2.2.q.66.artic.4. Quæ primò ꝓbatur ratione obiecti & subiecti. Nam temperantia versatur circa delectabilia tactus, q̃ omnium est sensuum maximè materialis, vt pote omniũ fundamentum. Præterea ex parte actus. Fortitudo nanque versatur circa pericula vitæ in bello, à qua cuncta tẽporalia bona promanant: temperãtia vero circa illa ex quibus quidem vita dependet, vel indiuidui, quantũ ad escas: vel speciei, quantum ad venerea. Sed tamen quia in illis non imminet adeò præsens atq; horrendũ periculũ mortis, nõ inest tantũ difficultatis, neq; virtutis, quæ circa difficile versatur.

Scrupulus.

Quorundã placitum.

Rõ in præteritam opinionem.

4. Cõclusio. S. Thom.

Probatio cõclusionis.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentũ trimembri responso diluit S. Thomas. Esto enim liberalitas hoc iustitiam exuperet, ꝙ liberalis id tribuit quod non debet: tamen iustitia propinquiùs accedit ad cõmune bonum: tribuit enim cuiq; quod suum est, quo seruatur publica pax, ad quam libertas non est tam necessaria, sed respicit bonum priuatũ, quod est diffusiuum sui. Secundò: Iustitia latius extenditur, nã respectu omniũ est necessaria: q̃d liberalitati non cõuenit. Item quia liberalitatis fundamentum, iustitia est. Nemo em̃ liberalitatis nomen meretur largiendo quod nõ debet, nisi iustus priùs sit soluẽdo q̃d debet. Et idem est de magnanimitate

¶ Dubium autem hic supereſt de misericordia: quæ etsi sit moralis virtus, præclarior tãmen apparet quàm iustitia: vt sanctus ipse Doctor. 2.2.q.30.art.3. confitet̃, eo ꝙ sit ꝓpria Dei virtus. Adhoc autem respondetur, ꝙ si misericordia accipiatur vt est tristitiæ alienæ miseriæ moderatrix, inferior est q̃ iustitia: quandoquidem in appetitu est concupiscibili. Si verò accipiatur vt non dicit ordinem ad sensualem affectum, puta ad cõmiserationem, sed tantum voluntatem leuandi alios à miseria, multò est pręclarior quàm iustitia, eò ꝙ est virtus suopte ingenio diuina: velle enim ac posse miserijs cunctis & defectibus tã publicis q̃ priuatis succurrere, subiectum supponit quod nulli esse possit calamitati defectuiue obnoxiũ, quod soli potest inaccessę maiestati Dei cõgruere. Quãobrẽ & eius quoq; effectus est omnium pręclarissimus: nempe absq; vllo debito indigentias subleuare, ac prorsum tollere. Nam si libera litatem inferiorẽ iustitia fecimus, ratio erat ꝙ in iustitia fundatur, neq; ad cõmune bonum tam ꝓpinquè accedit, neq; ad omnes extenditur: misericordia autem in suo culmine, puta vt in Deo exiſtit, iustitiam nõ præsupponit: imò priùs per misericordiam res produxit, quàm illis aliquid deberet, & ad publicum spectat bonum, ad totamq́ue rẽpublicam prolatatur. Et ideo cùm virtus sit diuina, comparatio iustitiæ non extenditur ad illam. Quòd si obijcias iustitiam etiã esse virtutẽ diuinam, atq; adeò non excedi à misericordia: negatur consequentia: nam iustitia sic est diuina, vt secundùm propriã rationem, puta debitum soluere, possit esse humana: misericordia verò quatenùs nullã secum patitur miseriam, ob id quòd omnes tollit, est Deo maximè propria, atq; adeò in ipso illustrior: ac rutilantior quàm iustitia.

Dubium de misericordia.

S. Thomas. Solutio.

Obiectio.

Responsio.

¶ Secundò autem argumento sua est cõclusio concessa: nempe prudentiam dignitate esse superiorem. Comparamus enim tantũ iustitiã ad virtutes morales, quæ sunt in appetitu. ¶ Ad tertium de tẽperantia respondetur, ꝙ etsi illa nobis cõmoda afferat quã obrem Arist. 7. Polit. cap. 15. tali ratione iustitiæ illam adæquet: vbi temperãtia, inquit, sicuti & iustitia tempore belli & pacis est necessaria: simpliciter tamen propter allatas suprà rationes iustitia est anteferenda. ¶ De fortitudine autem, quæ quarto argumento contendebatur iustitiæ præponi, maior superest ambigendi ratio. Habet enim strenua

Ad secundũ.

Ad tertium.

Aristot.

Quæstio. 4. argumento prætẽsta. Rõ. 1. dubitandi.

nua hæc ingenuaq́; virtus argumenta multa, sibi in hac causa patrocinantia. Primum, si à nomine eius encomiũ auspiceris, fortitudo nomẽ virtutis videtur per excellentiam obtinere. Sic enim legitur Sapien. 8. Sobrietatẽ & iustitiam docet: prudentiã & virtutẽ id est fortitudinẽ. Et ratio ipsa virtutis, quæ est animum ad vsum applicare, eximio fulgore splendescit in illa: puta quæ hominem præsentissimæ morti omnium horrendissimæ, obijcit. Et tertiò eius excellentiam splẽdor commendat, quo habetur in republica. Magnates enim & sanguine præclarissimi inde maximis facultatibus cumulantur atq; honoribus suspiciuntur, quòd fortitudinis virtute rempublicam tuentur. Ob idq́; nun quam prosapiæ consueuerunt compendio fiori via in republica nobilitari, quàm ꝓ bellicam fortitudinem. Id quod vel Gentium, nempe Lacedæmoniorum, Romanorum, & Græcorũ Historiæ perpetuæ memorię prodiderunt. Hæc enim virtus, vt Hercules, ac Theseos, & quos poëtæ fabulantur, mittamus, Alexandros, Cæsares, Scipiones, atq; alios id genus toto orbe celeberrimos fecit.

Secunda.

Tertia.

Quarta rõ. ¶ Quin age vt ꝓfana missa faciamus, virtutis maiestatem, vt paulò anteà dicebamus, ex maximo eius actu debemus perpendere: optimus autem fortitudinis actus, quale est martyrium, & laude & merito excellentior est quàm supremus iustitiæ. Nam maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, ac potissimùm pro Deo in testimonium fidei: ergo fortitudo fastigium inter morales virtutes obtinet. Ad hæc cùm summum hominis bonum naturale, sit libertas, illa erit virtus omnium maxima, per quam libertas præsertim vindicatur: hæc autem est fortitudo. Nã vt. 7. Polit. ait Arist. qui pericula belli nõ superant, serui fiunt. Adde illam esse pretiosissimã quæ est rarissima: hæc autem est fortitudo: rariùs em̃ fortes inuenias, quàm alijs virtutibus præditos. In summa, fortitudinis ingenium & vis est alios vincere sibiq́ue suppeditare, quod Dei virtutem & potentiã proximè præ se fert: vnde fortes atq; animi robustos cuncti pertimescunt, omnesq; venerantur ac reuerentur. ¶ His veruntamen nihil obstantibus, incunctanter est in sententia persistendum. Satis enim pro sua laude fuerit fortitudini, iustitiam in litem de prælatura vocasse. Quando enim rationes alias suprà commemoratas fileremus, hæc pro iustitiæ victoria abundat, quòd fortitudo nullatenùs est, nisi ad iustitiæ præsidium & custodiam necessaria. Sciẽtissimè nanq; apud Plutarc. Agesylaus, dũ ceu iudex hanc quæstionem interrogaretur, vtra scilicet harum virtutũ alteri præstaret, respondit, nihil vtiq; fortitudine indigeremus, si omnes iusti essemus. Enimuerò nisi iustitia violaretur, neuti quàm bellis daretur occasio, in quibus fortitudo reipublicæ seruit. Respondetur ergo ad principale argumentum, ꝙ etsi fortitudo sit circa difficilius, tamen iustitia est circa id quod est melius. Præclarius nanque est, vt pax & tranquillitas humani generis per iustitiam seruetur, quã vita priuati hominis. Quare iustitia, vt diximus, vtroq; tempore & pacis & belli refulget. Neq; ad pacem necessaria est fortitudo, nisi iustitia profligata. Pari modo respondetur ad id quod de nomine obiectum est. Vẽdicauit enim sibi fortitudo virtutis nomen, non simpliciter per excellentiã, sed quia qualitas illa, ac vis virtutis, quæ animum robustum efficit, & constãtem, præcellit in ipsa. Ad aliud autem de nobilium splendore, quibus nomina fortitudo fecit præclara. Respondetur quòd si fortitudo tales illis honores pepererit, id tamen nõ fecit nisi tanquam miles ministraq́ue iustitiæ: quia neq; virtutis rationẽ assequi valet, nisi quatenus est iustitiæ custos, ac ꝓpugnatrix. Enimuerò cũ honos soli virtuti, vt Arist. 1. Ethic. inquit, debeatur, ac potissimùm iustitiæ: vbi homines aliter q̃ iustitiam tuendo animi robur exercent, nõ sunt aliter fortes, quàm truces tauri, ferocesq́; vrsi, atq; immanes tigres. Cõstituit ergo respublica magnates atq; illustres, vt sacrosanctã iustitiæ virtutẽ sua fortitudine strenuè protegerent, nẽpe non vt sua potẽtia iniuriam alijs offerrent, sed vt vndiq; ꝓpulsarent. ¶ Ad aliud autẽ quod de martyrum fortitudine maiori cum probabilitate obiectũ est, respondetur ꝙ etsi actus martyrij, qui apud Deum præclarissimus est, à virtute fortitutidinis sit elicitus, non tamẽ inde totã suam laudem nanciscitur: sed quia à supremo charitatis conatu imperatur, qua nemo maiorem habet q̃ vt animã suam ponat pro Deo suo. Quare & religionis virtus, quæ præstantior est, q̃ iustitia, suis illic vicibus fungit̃. Quo fit vt ponere vitã pro alio quolibet amico, non adæquaret supremum actum iustitiæ. Ad aliud negatur fortitudini maximè esse proprium libertatem asserere. Imò hoc pręcunctis virtutibus

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Ad. 5. arg.

Poſtrema.

Solu. propoſitæ cõclus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutibus iustitiæ competit,quæ vt suprà dixi mus,parens est pulcherrimæ pacis:sed iustitia perturbata,necessaria est ad libertatē for
Ad sextum. titudo. Ad aliud etsi concederem,hac ratione raram esse fortitudinis virtutē,quòd circa truculentissimam mortem,quam homines maximè extimescūt,versatur:tamē profectò si ingentissimam mortalium auiditatem honoris atq; splendoris spectes,quē per fas atq; nefas persequuntur,multò crediderim esse rariorem iustitiæ virtutem: quæ nō modò in minimis, aut in mediocribus, sed in his quæ ad amplissimas dignitates maxi-
Ad ultimū. mè referunt constantissimè vigeat. ¶ Ad postremū deniq; negatur per fortitudinē maximè nos Deo assimilari: licet fortes victos suos suppeditēt. Nō.n. hoc est in Deo summū:sed cuncta p iniustitiā subiugare:ac potissimum per misericordiā creare,ac recreare

QVAESTIO TERtia, De iniustitia.

S. Thom.2.2. quæst.59.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm iniustitia sit speciale uitium.

Aristote. CVM contrariorū, vt.1. Topic.author est Aristo. eadem sit disciplina,opus hoc nostrū qđ de iustitia & iure inscripsimus,nō solùm circa iustitiæ virtutē, sed plurimū circa iniustitiæ vitia in subsequentibus versabit.Ob idq́ue post explicatam naturā iustitiæ,necesse est de contraria iniustitia proximū adhibere sermonē. Quæritur ergo vtrùm iniustitia sit speciale vitiū.
1. Argum. Et arguitur more nostro à parte negatiua. Omne pecatum,vt. 1.Ioan.3.habetur,est iniquitas:iniquitas autem idem est quod iniustitia:vt pote inæqualitas:ergo iniustitia nō
Secundum. dicit speciale vitium, sed generalem omniū conditionem. ¶ Secundò arguitur: Nullum speciale peccatum vniuersis opponitur virtutibus:iniustitia autem opponitur cunctis virtutibus:nam iniustitia quæ in adulterio cōmittitur,opponitur castitati: & quæ in homicidio,māsuetudini:& quę in contumelia,vrbanitati,&c.ergo nō est speciale vitiū.
Tertium. ¶ Tertiò,Iuiustitia opponitur iustitiæ, quæ est in voluntate,sed omne peccatum. Aug. authore, est voluntarium: ergo omne peccatum est iniustitia. ¶ In contrarium est q́ iniustitia contrariè opponitur iustitiæ: hæc autem est specialis virtus: ergo iniustitia, speciale vitium.

QVestio quàm facilima est.Nam per regulam topicam,quot modis dicitur vnum contrariorum,dicitur & reliquū. Quo fit vt sicut iustitia alia est generalis virtus ac legalis,alia verò specialis:sic & iniustitia alia sit generalis,alia verò specialis. Quapropter duabus conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prior, iniustitia illegalis *Prior cō-clusio.* quæ iustitiæ legali è regione aduersatur, est vitium speciale quidem per essentiam: intētione autem atq; imperio, generale. Vtraq; pars similima ratione patet,qua idē est de iustitia demonstratum. Enimverò sicut legalis iustitia bonum habet cōmune pro obiecto,ob idq́; specialis virtus est per essentiā, nihilominùs cæteris omnibus imperat, omnesque ad suum refert finem:sic & de iniustitia censendum.Est em̄ illegalis iniustitia legum inobedientia,bonique communis despectio:& ideo est speciale vitium.Sed tamē per reliqua omnia grassatur.Potest em̄ quis adulterari ex contemptu legis, occidere, furari, &c. ¶ Posterior conclusio. Iniustitia *2. Cōclusio.* quæ æqualitatem,quæ ad alterum est corrūpit, inque inæqualitatē peruertit,puta prout homo plus habere vult aut rerum aut honorum,minusque malorū:cariùs scilicet vēdendo,aut vilius emendo,&c. speciale vitiū est.Idque inde patet,quòd materiam habet specialem & obiectum. Conclusiones ambę expresse apud Aristo.6.Ethic.c.1.constituūtur: *Aristote.* videlicet & qui à legibus exorbitat, & qui plus capit atq; iniquus est,sicuti & iust⁹ quoq; dupliciter,& qui legitimū facit,id est legibus obtemperat,& ad cōmune contuetur bonū:atq; ille qui æquus est,id est, qui vnicuiq; quod suum est tribuit.

REsponsio autem primi argumenti rem *Ad.1. arg.* ampliùs elucidabit. Respondetur enim q́ sicut iustitia legalis dicit per cōparationem ad bonum cōmune humanum, sic & iustitia diuina dicitur per cōparationem ad bonum diuinum: cui cùm omne peccatum repugnet, meritò in genere definitur q́ sit dictum vel factum contra legem Dei. Atq; hac subinde ratione omne peccatum est iniquitas. ¶ Dubitas autem an iniquitatis ratio illegalis formaliter conueniat vni- *Dubitatio*
uersis

uersis peccatis. Apparet nāq; ita esse: quandoquidem peccatum nullum sit,nisi contra
Solutio. leges fiat. Responsio nihilo minùs est,q́ etsi commune peccatum materialiter sit illegalis iniquitas,non tamen id vniuersis eis conuenit formaliter.Exempla enim suprà iam sæpe posita sunt. Enimverò si furtum facias, non ceu Dei leges despectui habens, sed vt cupiditati tuæ obsequaris:vel homicidium perpetres,non vt bonum perturbes commune, sed quia potis non es tuæ cedere iracundiæ, materialiter quidem illegalis es,quia diuinæ legis transgressor,non tamen formaliter,quia id non habes in intentione: sed es nihilominùs iniquus atque iniustus contra particularē iustitiā. Si autem hæc scelera in contemptū legis,& cotra cōmune bonum cōmitteres,tunc illegalis esses, ac peruersus
Ad secundū ciuis. ¶ Ad secundū respondetur, iniustitiā, quia circa omnes actiones,peculiari nihilominùs ratione versatur,non quidem directè sed tamen indirectè,& materialiter omnes virtutes oppugnare:quippe quæ per diuersas corruptas affectiones,ius alienū violat.
Ad tertium ¶ Ad tertium denique respōdetur,q́ etsi voluntas,sicuti & ratio ad materiā omniū virtutum se dilatet, nihilominus iustitia suam habet peculiarem rationem:ideoq́; nō omne peccatum est iniustitia.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm quicunque iniustum facit, continuò censeatur iniustus.

CVM virtus,authore Aristo.sit quæ bonū facit habentē,scruta ri decet vtrū vice versa quicūq; iniustū facit,cōtinuo sit cēsenda iniustus & prauus. Et arguit à parte affirmatiua. Habitus à suis obiectis naciscuntur speciem:propriū autem obiectū iustitiæ est iustum:propriūq́; adeò iniustitiæ,iniustū:ergo & ex hoc q́ quis iustum facit, iustus est habendus:& ex hoc q́ iniustum, iniustus.
Argumē. 1
Secundum. ¶ Secūdò arguitur. Omnis virtus eodē se habet modo ad propriū actū:eadem ergo erit ratio de omnibus vitijs:quicūq; autē facit aliquid intēperatum,est intēperatus: ergo & quicūq; facit iniustū,erit iniustus. ¶ Tertiò, Quicunque iniustū facit, peccat genere suo mortaliter. Nam facit cōtra æquitatē,vel occidēdo,vel adulterando,vel furādo,&c. quæ omnia sunt genere suo mortalia: peccatū autem mortale reddit hominē iniustum apud
Tertium.

Deum,sicuti gratia reddit eum iustum:ergo quicūq; facit iniustū,est iniustus. ¶ In cōtrarium est Philoso.5.Ethi.c.8.vbi edisserit quē admodū contingat,vt quis iniustum faciat qui tamen non subinde fiat iniustus. *Aristot.*

QVæstio hęc in gratiā Aristo.mota est: nēpe vt eius hic locus modo citatus exponatur. Cuius quidē doctrina vna bi membri conclusione summatur. Cui alterā adhibebimus,vt quartū articulum S.Thom huius germanum,simul absoluamus. Sit ergo prior cōclusio. Nō quicunq; iniustū facit *1. Cōclusio.* dicendus est subinde per se iniustus: puta si vel ex ignorantia,vel ex passione id faciat: sed ille tantū qui ex habitu & ex electione id audet. Quò aūt conclusionis sensum tyrū *Fundamētū* culus etiā percipiat, meminerit ad rationē virtutis exigi, vt quis sciens ex electioneq́ue fiat propter honestū & perpetuò, vt ex.2. Ethic.suprà citatū est. Quare si quis vel casu vel quadā repentina affectione vnum de se præstet virtutis actū, non subinde studiosus est:quia non per se,sed per accidens bonum facit. Id ergo ipsum Arist.docendū duxit & in vitijs. Requiritur enim vt quis iniustus dicat̄ non tantū,q́ iniustū faciat,sed q́ id ex animi morbo efficiat,puta ex habitus corruptione. Patefacit autem rationē hanc *Rō cōclus.* D.Tho.hoc modo. Sicuti obiectum iustitię est iustum,ita & obiectum iniustitiæ, iniustum:puta inæquale,radix autē propria, vnde iniustum oboritur,est habitus,quo potētia afficitur ad obiectum. Quare qui ex electione & habitu operatur, ille propriè iniustus est. Potest ergo duobus modis vsu venire, vt quis iniustum patrando, non fit iniustus. Primo propter defectum relationis actus ad obiectum, scilicet quia operans illud non intendit: nam actus ex intentione fit spontaneus,ac subinde humanus. Vnde quomodolibet quis non vltrò faciat excusatur nè sit iniustus:& cùm voluntarium ignorantia,viſq́; tollat,si quis,inquit Aristo. per ignorantiam iniustum faciat,vel vi compulsus,nemini iniurius est: vt si quis tuam manum moueat qua aliū pulsес:tunc enim neq; animus neq; verò actio refertur applicaturq́; ad iniustum:sed fit iniustum per accidens. Quare nullum est vituperium: sicuti neq; quicquam cōparares laudis si illo modo iustum faceres. Secundo vero modo cōtingit vt iniustum faciens nō fit iniustus ex defectu relationis actus ad habitum: nempe q́ licèt obiectum sit voluntarium & in- *Bifariā contingere pōt quēpiā iniustū patrare neq; tamen sit iniustus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentum,atq; adeò operatio referatur ad obiectum,tamen actio non nascitur ex habitu. Vt si quis alioqui mitis homo & probus subitanea iracundiæ procella alium vulneret, tunc nõ operatur ex electione: quippe quã necesse est vt deliberatio præcedat,atq; adeò neq; ex habitu. Colligitur ergo ex his nostra cõclusio:nempe,ad hoc quòd quis meritò nominetur iniustus,requiri,vt p se faciat iniustum:nam vbi id per accidens fecerit,nõ erit iniustus. Et cùm habitus per actionem referatur ad obiectum, duplex est relatio & applicatio necessaria, vt per se faciat quisq; iniustum, fiatq; iniustus. Videlicet vt operatio per intentionem referatur ad obiectum, hoc est quòd obiectum sit volitum: & præterea vt eadem operatio per electionem referatur ad habitum, hoc est non ex passione, sed ex habitu procedat.

Argumẽtũ. ¶Hic nihil ambiguitatis supereſt si modò mens Aristotelica pateſcat. Enimuerò quòd qui aut ignoranter,aut vi coactus quippiã admittit,neque iustus fit,neque iniustus,cuiusmodi ratio habet:quia actio,quæ spontanea non est,minimè est humana. Attamẽ q̃ qui sciens & prudens ex animi ęgitudine, puta ira vel alia passione delinquit,nõ sit iniustus,falsum apparet. Triplex enim peccatorum genus distinguit:scilicet ex ignorantia vincibili,puta quæ non in totũ excusat: & ex passione,quod peius est:& ex malitia: puta studio & electione:qđ genere suo pessimũ habeẽ. Aristo. ergo male non admittit hunc tertium gradũ. *Responſio.* Respondetur,aliter Philosophum censere de homine iusto atque iniusto,quàm apud Deum existimatur. Denanq; non habitus,sed actus ponderat:& ideo quicunq; delinquit, quãtumuis alioqui iustissimus,fit,habeturq; apud ipsum iniustus. Sicuti quicunq; vnico actu benefaciat, etiam si nullo sit virtutis habitu præditus,bene de ipso meretur. Neq; verò Aristo. negat quin actus à passione profectus sit vituperãdus:sed hoc tantũ censet q̃ nomina hæc,iustus & iniustus,non connotant nisi habit⁹. Quocircà ait,id quod extra rationem,id est, per ignorantiã fit, infortunium esse: quod autem malum ex scientia procedit, sine tamen vitio,hoc est sine habitu, peccatũ ingt est:vitium autẽ non actus sed habitus nomẽ est. Et profectò vulgari sermone ita loquimur. Etenim sicut vna hirundo nõ facit ver, ita neq; vno aut altero actu dicitur quis studiosus,aut prauus:sed quãdo ex habitu operatur,ac perinde studio & electione. Quã ratione & Theologoru scholæ hunc dũtaxat, censent peccare ex malitia:atq; adeò ,ppriè hunc solũ haberi diciq; malũ. *Postrema conclusio.* ¶Ex his ergo colligitur posterior conclusio. Quicunque sciens ac prudens iniustum facit,hoc est nõ per ignorantiam quæ prorsus sit operis causa quanuis ex passione id sine habitu faciat mortaliter genere suo peccat. Clarissima est conclusio. Est enim peccatũ mortale quicquid charitati aduersatur: peccatum autem iniustitiæ,quia virtutem iugulat,quæ ad pacem reipublicæ necessaria est,charitati genere suo reluctaẽ:est ergo suopte ingenio mortale,Dixerim,si non procedat ex ignorãtia quæ prorsus est causa operis:hoc est,quæ omninò tollit culpam. Nam ignorantia iuris non tolleret. Neq; omnis ignorantia facti:licèt digna sit venia:vt. 7. Ethi. author est Aristo. Quin verò Paul. Misericordiam, inquit, cõsecut⁹ sum,quia ignorans feci. Adiecerim, genere suo,tũ ad differentiã prodigalitatis, & gulæ,atq; aliorũ peccaminum,quæ genere suo non sunt mortalia,nisi ex circũstãtijs: tum etiam ad denotandũ,contingere posse contra iustitiam ob materiæ tenuitatẽ, peccare venialiter. Horum autẽ examinatio ad alium pertinet locum. *Probatio.* ¶Ac per ista quæ dicta sunt intelligendũ est quod illic ait Arist. cap. 9. nempe falsam esse eorum opinionem qui existimant in potestate hominis esse,vt statim faciat iniustum:videlicet ex electiõe, & quòd iustus nõ minùs quàm iniustus possit facere iniustum,scilicet per se. Errant, inquit,quoniã qui optimis est habitibus imbutus,etiã si velit non põt facilè iniustũ eligere, tãetsi posset ignoranter,aut subito motu iniustum facere. Vnde illud ortũ habuit axioma,Nemo repente pessimus.

Aristot. *Interpretatio Aristotelis.*

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur,habitus & actus speciẽ sortiri ex obiectis formaliter,vt aiunt,ac per se volitis, quando autem materialiter,ac per accidens, hoc est ex accidenti ignorantia,aut passione id fit,non sufficit actus hominem philosophorum idiomate aut iustum denominare,aut iniustum. *Ad secundum* ¶Ad secundum respondetur latam esse differentiam inter iustũ,quod est obiectum iustitiæ:& temperatũ,aut strenuum, quæ sunt obiecta aliarum virtutum. Iustum enim & iniustum,quia per se inueniuntur in rebus,licèt per accidens fiat,dicitur iustum & iniustum. Quapropter in hac peculiariter virtute ingeniose constituit Aristot. posse

posse quenquã facere iniustum etiã si nõ sit iniustus:obiectũ aũt temperantiæ,quia non est in rebus secundũ earum naturã, sed per ordinẽ ad agentẽ,quãdo per accidẽs fit, nullatenùs dici potest tẽperatum:ob idq; in illa virtute nulla opus erat distinctione:sed quicunq; facit tẽperatum,est tẽperat⁹: quia nõ erit opus temperatum,nisi per se sit intentũ. Quare si quis casu abstineat,vt nõ est tẽperatus,ita neq; facit opus temperatũ: quoniã non facit quãdo,& vbi,& quomodo oportet. Et pari ratione quãdo Loth,verbi gratia, præ ebrietate cognouit filias,vt non fuit intẽperatus,ita neq; fecit opus intẽperatum. In summa,distinctio hæc siue iusti siue iniusti materialis,ac formalis locũ non habet in in obiectis tẽperantiæ vel fortitudinis.

Ad tertiũ. ¶Tertiũ aũt argumentũ satis solutũ est:vbi ostendimus q̃ etsi quocunq; actu iniustitiæ perdat Dei gratia,atq; adeò apud ipum fiat homo iniustus,hoc est peccator: nõ tamen inde sequit,vt inter morales philosophos,apud quos formales denominationes nõ ex actu,sed ex habitu perpenduntur, dicatur omnis peccator iniustus,aut prauus.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm quis posſit iniustum pati uolens.

1. Argumẽ. IOstquàm visum est de eo qui iniustum facit,sequitur vt de illo dicamus qui iniustum patitur:vtrũ scilicet quis possit iniustum pati volens. Et arguitur à parte affirmatiua. Iniustũ idem est quod inæquale: recedit aũt quisq; seipsum sua spõte lædendo perinde ab æqualitate,ac si aliũ lederet:ergo & volens põt iniustũ atq; adeò iniuriã pati.

Secundum. ¶Secũdò. Nemo supplicio plectitur,nisi ob iniustitiã. Plectuntur aũt ciuiliter illi qui fibi mortẽ cõsciscunt. Ait enim Arist. 5. Ethi. cap. vlti. q̃ ignominia quædã instituta erat aduersus eos,nẽpe q̃ sepultura interdicebatur:ergo volens quis patit iniustum.

Aristot.

Tertium. ¶Tertiò,Facere patiq; iniustum relatiua sunt,atq; adeò nemo iniustũ facit nisi alius iniustũ patiatur. Contingit autẽ vt quis iniustum faciat volenti illud pati,vt si carius iusto vendat,aut pecuniam sub fœnore mutuet: ergo põt quis volens iniustum pati. ¶In contrarium est q̃ iniustum pati cõtrariũ ei est, q̃ est facere iniustum:sed vt præcedenti art. definitum est,nemo iniustum facit, nisi volẽs: ergo nullus id nisi nolens patitur.

ET hic quoq; artic. gratia interpretandi Aristo. adhibitus est,qui. 5. Ethic. cap. 9. & sequẽtibus cõstituit, neminẽ iniustũ pati seu iniuriã dum sua id sponte patitur. Doctrina antem eius per duas conclusiones patefit. Prior est. Nemo per se & formaliter loquẽdo iniustũ neque facere potest, nisi volens:neq; pati,nisi nolens. Cõclusio est quæ luculenti fulcit naturali ista ratiõe. Quẽadmodum de ratione intrinseca actionis est vt ab agẽte procedat,sic & de intrinseca ratione passionis vt ab alio fiat,passo non conferente vim. Ex quo Aristo. 3. &. 8. Physic. colligit non posse idem esse omninò agẽs & patiens:imò omne quod mouetur,ab alio moueri. Principium autem hominibus agendi proprium est voluntas. Vnde illud propriè dicitur homo facere,quod à sua egredit voluntate:idq; econtrario pati,quod renuente eius voluntate de ipso fit. Nam pati est vinci ac superari. Vbi autem quis volẽs patitur, vim ad id confert & causam,ac subinde agere potiùs dicitur quàm pati:fit ergo vt per se formaliter loquẽdo nullus nisi nolens quippiã patiatur. Imò hoc ipsum est pati quod violẽtiæ obnoxiũ esse. *Probatio cõclusionis.* ¶Posterior cõclusio Nihil vetat,quò minùs quilibet per accidẽs ac materialiter loquendo volens patiatur in iustum:sicuti & nolens per accidens potest facere iustum. Probatur cõclusio. Vt si quis ignorans id fieri de se consentiat quod sibi malum est:vt cùm ebrius Loth à suis q̃; filiabus deceptus incestum perpetrauit:& Iacob ignorans stuprum admisit:aut cum necessitate coactus,mutuum sub fœnore recipit.

1 Cõclusio. *Rõ cõclus.* *Aristot.* *2. Cõclusio.* *Argument.*

¶Circa has cõclusiones primũ omniũ adnotauerim,q̃ licèt ius & iustũ idem sit: tamen vsitato more loquendi,iniuriam pati,nõ eãdem ferre videt distinctionẽ, quã iniustum pati. Non inquã ità proprie quis dicitur iniuriam pati materialiter,sicut iniustũ pati. Imò iniuriã pati semper pro eo vsurpari videtur quod est iniustũ per se pati:puta nolẽtem,ac renuentẽ. Atqui hinc originẽ duxit illud iuris axioma,Scienti & volẽti nõ fit iniuria. Sicuti neq; iniuriã irrogare nemo dicitur nisi qui sciens,ac prudens iniustum facit. ¶Cõtra hanc autẽ conclusionẽ offert se illi cõ argumentũ,q̃ si nullus volens iniuria afficeretur, consequens inde fieret, vt nemo quãuis metu in aliquod pactum consentiret,posset de iniuria conqueri: quod tamen falsum est. Nam matrimoniũ quod per consensum metu mortis extortum cõtrahitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio. iura propter iniuriam dissoluunt. Quòd si quis vim argumẽti repellere cogitauerit, dicens eum qui metu consentit sub cõditione id nolle, contra eum stare videtur Arist. qui

Replica. 3. Ethic. ait, Eum qui in genere nollet, in particulari tamẽ vult, simpliciter velle: vt qui in naufragio merces eijcit, licèt nollet, nihilominùs simpliciter vult.

Responsio. Respondetur nihilominùs conditionẽ illã quã Scholastici nolleitatem appellant, satis esse, vt quis censeatur iniuriam passus: tametsi simpliciter velit: dummodo cõsensu sille cõtra ius extorqueat. Nã iniuriã pati idẽ est quod ,,prio iure priuari. Quocircà dum quis iure in supplicium rapitur, quantunuis sit nolens, nullam patitur iniuriam. Et si tũc optio illi offerretur, vt si velet, exempli gratia, meretricẽ ducere, aut triremibus addici, donaretur vita, nulla ei fieret iniuria, etiam si mallet mortem absq; illa cõditione euadere. Ex quo rursus fit, vt qui astu & fraude seductus iniustum patitur, iniuriam quoq; per se patiatur, ac si vi consentiret: quia non facit vltroneus.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur q̃ nemo sua spõte sua erogãs bona, quæ non debet, vllam facit iniustitiam neq; inæqualitatem: nam cùm sua sit voluntate suorum dominus, eadem potest & donare sua, & pati vt expolietur. Sed arguis: Si

Replica. quis bona sua decoquat: videlicet si alendã habens familiã prodigè suam substantiã effundat, illi qui accipiunt iniuriã ei irrogare vident: & tamen ipse absolutissima voluntate eam elargitur. Respondetur q̃ quanuis ,,p digus ille delinquat, nihilominus accipiens nullam illi facit iniuriam, sed fortè familiæ ad quam quodammodo illa bona pertinebant. At verò non his pressiùs tractandis locus est hic accõmodus. ¶ Secundi autem ar-

Solutio. gumenti vulgata respõsio est, singularẽ personã bifariàm posse considerari: vno quidẽ modo secundũ se absolutè. Qua vtiq; rõne nullam sibi potest iniustitiam facere. Cùm enim seipsum quispiã, vel infamat, vel mutilat, vel occidit, facit quidem contra charitatem, qua seipsum diligere tenetur: minimè tamen contra iustitam: tum quòd iustitia non est, nisi ad alterum, tum q̃ sciens ipse ac volens patitur. Secundo modo potest cõsiderari inquantũ est reipublicæ membrum, Deiq; figmentũ & imago. Atq; hac ratione qui seipsum occidit, iniuriã irrogat, tum ciuitati, tum præcipuè Deo. Ac proinde tam ciuili quàm diuina lege supplicium pendit.

Ad secundũ

Sententia est Aristo. 5. Ethic. ca. 11. Attamẽ non inde inferendum est, rempublicam dominium habere vitæ & mortis perinde ac Deum: neminem nanq; ceu dominus occidere potest, quemadmodùm vnusquilibet sine causa suum potest armentum, aut pecudem mactare: sed tanquàm iudex propter culpam: de quo latiùs lib. proximo sub titulo, de Dominio, & rursus lib. 5. sub titulo De homicidio. Eodem modo qui alium, id quidem optantẽ ac deprecantẽ, interfecerit, cuius exẽplũ in armigero habes, qui Saulis iussu ipsum interemit, iniuriam etiam facit, nõ id iubenti, sed Deo qui vitæ dominus est: & reipublicæ, quæ custos est vitæ. Sed nun *Quæstio parua.* quid poterat Rex ille alteri iubere, vt se occideret? quandoquidẽ supremã habet potestatem. Respondet neutiquã principẽ potestatẽ habere interficiendi innocentẽ, ac multo minùs præcipiendi homicidiũ sui: si tamẽ tantã exercuisset tyrannidẽ, posset iudicem super se constituere, qui se iure perimeret.

Ad tertium ¶ Ad tertiũ deniq; respondetur q̃ agere patiq; iustum, si materialiter accipiatur, vbiq; se vt correlatiua consequuntur. Nemo enim facere iniustum potest, nisi alicui qui id patiatur: neque vero pati, nisi ab aliquo qui id faciat. At verò si locutio sit formalis: quoniã hoc perpendendũ est ex voluntate agentis & renitentia patientis, potest contingere, vt quispiam iniurius alteri fit, & tamen alter nullam patiatur iniuriam. Vt si quis, verbi gratia, aliquid alteri faciat animo lædendi & nocẽdi quod tamẽ alteri nihil nocet: vt si alteri vẽdas rem pluris quàm valet animo fallendi: tamen alter sciens & prudens vult ex sua liberalitate illud dare. Nam si ex egestate emere cogitur, aut ad vsuras accipere, licèt simpliciter dare velit: tamẽ quia dare nollet: iniuriam, vt dictum est, patitur.

QVAESTIO QVARTA, De iudicio.

S. Thom. 2.2. quæst. 60.

ARTICVLVS. I.

Vtrum iudicium sit actus iustitiæ.

VAndoquidem de habitu iustitiæ dictũ est, deq; eius contrario iniustitiæ: habitus verò sit propter habitum: subsequitur vt de eius potissimo actu dicamus,

Argum. 1. Aristot. qui est iudicare, vtrùm sit actus iustitiæ. Et arguitur à parte negatiua. Vnusquisq;, inquit. 1. Ethico. Aristo. bene iudicat quæ cognoscit: ergo iudicium ad vim cognoscitiuam attinet: Vis autem cognoscitiua in moralibus per prudentiam perficitur: ergo iudicium, sanctio est intellectualis prudentiæ potius quàm iustitiæ, quæ est in voluntate.

Argum. 2. ¶ Secundò Apostolus. 1. ad Corinth. 2. Spiritualis, inquit, iudicat omnia: homo aũt per charitatẽ fit spiritualis: quæ per Spiritũ sanctum cordibus nostris infusa, illa à terrenorum affectu perpurgat: ergo iudicium officium est potiùs charitatis quàm iustitiæ.

Argum. 3. ¶ Tertiò: vniuscuiusq; virtutis ,,prium est rectum in sua propria materia iudiciũ perficere. Nam, vt. 3. Ethic. ca. 4. ait Philosophus,

Aristot. studiosus quisq; est regula eorum quæ faciẽda sunt. Illæ nanq; res, inquit iustę ac tẽperatæ dicuntur, quæ tales sunt quales vir iustus agit ac temperatur. Non ergo iustitiæ pro-

Argum. 4. prium est iudicare. ¶ Quarto iudicare nõ nisi ad iudices & principes spectare videtur: iustitia autẽ vniuersalis etiam subditis communis est: ergo iudiciũ non est propriè iustitiæ munus. ¶ In contrariũ est illud Psal. Quousque iustitia conuertatur in iudicium.

Cõclusio responsiua. Probatio. QVæstio vnica dissoluitur conclusione: Iudiciũ actus est maximè proprius iustitiæ. Cõclusio ex ipso nominis sonitu & cõpositione fit manifesta. Iudiciũ em̃ idem est qđ dictio iuris: & iudicare, idem qđ ius dicere: & iudex, idẽ quod ius dicens. Quo fit vt iudicare ,,prius sit actus circa ius. Ius autẽ, vt suprà dictũ est, est obiectũ iustitiæ, puta iustum illud qđ per iustitiã cõstituitur in rebus: ergo iudicare secũdũ suam primæ-

Aristot. uam ac natiuã significationẽ, idem est quod decernere ac definire id quod iustum est & ius: rectè autem censere ac definire rẽ aliquã procedit ex recto affectu atque habitu quo quis se habet erga eandem rem. Nam vt. 3. Ethico. cap. 5. ait Philosophus, qualis vnusquisq; est, talis sibi videtur finis: vt qui casti est, bene iudicat de venereorum abstinẽtia, & qui sobrius, de abstinentia ciborum: ergò eadem ratione proprius actus iustitiæ est iudicium rectum, hoc est recta determinatio iusti. Vnde Aristo. 5. Ethico. cap. 4. ait, omnes ad iudicem tanquam ad iustum animatum confugere. Est enim iudex quasi viuẽs, ac loquens iustitia.

NVlla in conclusione latet dubitandi ratio præter illas quas argumẽta facta pe-

tunt. Primùm igitur sciolos atq; ex Dialecti- *Ad. 1. arg.* cis emergẽtes fallere posset: vt pote quibus re in cortice aspecta apparere posset iudiciũ secundùm suam genuinã significationem esse potiùs actum rationis, quàm iustitiæ: eo quod iudicare idem est quod ius dicere: dicere autem est loqui, quod non volũtatis, sed intellectus munus est: voces enim sunt signa conceptuum: atq; adeò quales loquutiones voce proferuntur, tales intellectus priùs format. At verò re penitiùs inspecta aliter sehabet. Enimuerò cùm nomen iudicij à iure descendat, fit vt primũ fuerit impositum ad significandum rectam definitionem iustorum. Sed deinde deriuatum est ad significãdam in vniuersum rectam definitionẽ aliarum virtutum circa ,,ppria obiecta, tã in speculatiuis, quã in practicis. Puta rectã definitionem in materia tẽperantiæ ac fortitudinis, &c. Ac perinde in scientijs id quod dicit adæquationem obiecti ad intellectum. In omnibus autẽ ad rectũ iudiciũ duæ sunt virtutes requisitæ, scilicet & quæ iudiciũ ,,p- *Duæ uirtutes requirũtur ad rectũ iudicium.* ferat, & quæ potentiam iudicantis disponat vt idonea sit atq; apta ad iudicij rectitudinẽ. Prius autem proprium est rationis, cuius est loqui, vt modò ostendebamus: posterius verò proprium est habitus bene afficientis potentiam ad obiectum. Qui quidem habitus de rebus speculatiuis est speculatiuus existens in intellectu: in practicis autem est habitus afficiens appetitũ. Nempe in materia tẽperantiæ, habitus temperantiæ: in materia fortitudinis, habitus fortitudinis. Nemo enim rectissimè iudicabit aggredi quando oportet, esse bonũ nisi qui fortis est: neq; cẽsebit melius moderamine ciborum vti, quã illis immergi, nisi qui temperatus sit. Eâdem ergo ratione iudicium est opus iustitiæ tanquam inclinantis hominem ad rectum iudicium: prudentiæ autem, tanquam proferentis. Hæc enim virtus in omnium virtutũ materijs iudicia profert. At verò vt recta sint, habitus morales affectum preparant. Quòd *Quæstio.* si rursus scisciteris, vtri ergo harum virtutũ magis est proprium munus iudicare? Re- *Solutio.* spondetur quod propinquiùs conuenit rationi & prudentiæ à qua profertur: sed tamen potissimum conuenit iustitiæ, vnde habet vt sit rectum. Quocircà Philosophus. 6. *Philosophus* Ethic. ca. 12. Virtus, inquit, moralis est quæ ,,ppositum ipsum efficit rectum: prudentia verò quæ circa media negotiatur. ¶ Atqui per hęc ratio claret, cur omnes virtutes pru-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ratio quare uirtutes cunctæ prudentiæ cõe ctiuntur.

dentiæ connectuntur. Nam cùm prudentia sit, recta in omni materia morali iudicia proferre: quã rectitudinem à morali virtute recipit: non potest esse prudens nisi qui sit omnibus virtutibus præditus: neq;, vice versa, vlla moralis virtus statum habebit virtutis sine prudentia: quippe sine qua nequit suum exequi propositum. ¶ Secundum argumentum, hoc euincit, quòd charitati cõpetit rectè iudicare circa diuina, erga quæ afficit appetitum, vt per donum sapientiæ rectum feratur iudicium: iustitia verò afficit erga iustum naturale & humanum voluntatem, vt iustus per prudentiam idoneum quoq; proferat de ipsis iudicium. ¶ Ad tertiũ verò respondetur, quòd etsi omnibus sit virtutibus cõmune affectum parare ad rectum iudiciũ circa sua propria obiecta: est tamen differentia, q̃ cùm reliquæ virtutes, vt crebro dictum est, hominem ordinent ad seipsum: iustitia verò ad alium: & vnusquisq; sit suorum dominus, non autẽ eorum quæ sunt ad alterũ: fit vt in cæteris virtutibus nõ sit requisitũ iudicium nisi particulare ipsius studiosi: in materia autem iustitiæ necessarium sit præterea superioris, qui inter duos litigatores dijudicet. Quapropter iudicium peculiariùs virtuti iustitiæ adscribitur: quã aliarum cuipiã.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg. ¶ Ac perinde respondetur ad quartum, q̃ & si priuatim iudicare etiam conueniat subditis iustitia pollentibus, tamen quia hæc virtus architectonicè in principe præsidet, in suisq; ministris, eis propriè congruit eiusdem virtutis potissimus actus, qui est iudicare, iusq; dicere.

ARTICVLVS. II.

Vtrum iudicare sit licitum.

Argum. 1. CONstituto cuiusnã sit virtutis iudicare, subsequitur, vt perscrutemur an sit licitum. Et arguitur à parte negatiua. Pœna nõ infligitur nisi pro culpa: decernitur autem iudicatibus ea pœna quòd iudicabuntur, secũdũ illud Matth. 7. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini, ergo iudicare illicitum est. ¶ Secundò:

Argum. 2. Peccatori iudicare nõ licet, secundũ illud ad Rom. 2. Inexcusabilis es ò homo omnis qui iudicas: in quo enim alterũ iudicas, teipsum cõdẽnas. Eadem enim agis quæ iudicas, Nemo autẽ est à peccato immunis. Nam si dixerimus, ait Ioannes, quòd peccatum non habemus, nosipsos seducimus: nemini ergo licitum est iudicare. ¶ Contrarium nos autem cohortatur illud Deute. 16. Iudices & magistros cõstitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iusto iudicio.

CVm articulo proximo definitũ fuerit, iudicium esse actum iustitiæ, inde fit cõsequens iudicare esse licitum. At verò non ideò otiosus est præsens articulus: quippe q̃ non tam adhibeatur ad id demõstrandum, quàm ad enarrandas constituendasq; conditiones, quæ ad iudiciũ requisitæ sunt, vt sit rectum. Quapropter cõclusio nõ tam titulo ad formã respõdet, quã ad æquitatẽ recti iudicij. Conclusio autẽ est. Vt vnũquodlibet iudiciũ rectum sit, tria exiguũtur: nẽpè vt ,p cedat & ex iudicis autoritate: & ex iustitiæ affectione, & ex prudentię rectitudine: quorũ quolibet deficiẽte iudiciũ erit vitiosum, ac subinde illicitũ. Probatur cõclusio. Iudicium, vt dictum est, eatenùs est rectũ ac per inde licitũ, quatenꝰ actus est iustitiæ: ad hoc autem vt sit actus iustitiæ, tria hæc commemorata requiruntur: ergo eadem omninò sunt ad rectum iudicium necessaria. Probatur posterior præmissa. Propria enim iustitiæ vis est coactiua: cogere autem nemo potest alterum nisi illi sit subditus. Quod naturalium exemplo constat. Agens nanq; passum non vincit, nisi sit sibi intra suæ actiultatis periodum subiectum: requiritur ergo principis iudicisq; autoritas. Vnde Paulus ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum à domino suo stat aut cadit. Atque adeò cùm sit vniuersalis omnium Dominus nemo inter mortales legitimus est iudex, ni si qui ab ipso iudicandi autoritatem recepe rit. Quocirca ad Roma. 13. Non est, inquit, potestas nisi à Deo: & qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Et infrà quemcunq; iudicem ait esse Dei ministrum, vindicem in iram ei qui malè agit. Quomodò autem hæc potestas à Deo in homines per legem naturæ deriuetur, libro proximo sub titulo De dominio elucidabitur. Secũdum, vt proximè dicebamus, quod ad rectitudinem iudicij requiritur, est vt ,pficiscitur ab affectione & inclinatione iustitiæ: quod nulla alia indiget probatione, quàm quod iudicium est proprius huius virtutis actus, tanquam animum ad iustum afficientis. Quocircà si quis iudicũ iuri alterius partis quippiam adimat, quòd alteri tribuat, substantiam iustitiæ subuertit. Tertium autẽ quod iudicij rectitudo postulat, est officium prudentiæ:

Conclusio respõsiua.

Probatio cõclusionis.

Paulus.

dentiæ: cuius munus est iudicium proferre, Quapropter qui ius dicit, iustumq; inter litigantes constituit, non tamen quando, vbi & quomodò secundùm leges oportet, hac parte demolitur iustitiæ virtutem. Vnde iudicium, cui autoritas deest præsidentis, dicitur vsurpatũ: cui autem iustitiæ substantia, nuncupatur iniquũ: sed quod sit absq; prudentia: si absit iuris ordo censetur suspectũ: si verò ex leuitate & absque legitimis probationibus proferatur, est temerarium. ¶ Circa harum autem conditiones singulas hoc primum animaduertito q̃ singularum defectus genere suo facit mortale peccatum: Iudex inquam qui vel nullam habens autoritatem vel alienam vsurpãs, eum iudicat qui sibi nõ subditur, lethaliter peccat: vt si iudex sæcularis in clericorum causas se inferat: etiã si à iure ex cõmunicatus nõ esset, ipso facto mortali culpa cõmacularetur, perinde ac si priuata esset persona: imò & eo grauiùs, q̃ obtentu publicæ autoritatis id facit. Et si clericum bonis suis priuaret, verè esset latro: & si occideret, vere homicida. ¶ Secunda etiã conditio est oculatè perpendenda. Assertũ enim illud quòd iudicium debet ex affectione & inclinatione iustitię procedere, amphibolum est, trinumq́ue potest exhibere sensum. Primus est vt non fiat cõtra iustitiam. Atque hic est legitimus: vt scilicet vnicuiq; syncere tribuatur quod suum est. Cuius id circo defectus reddit iudicium iniquum. Secundus est vt iudicium procedat ex affectu iustitiæ. Atqui huius defectus nũquam est peccatum mortale. Enimuerò si iudex iustam ferat sententiam, licèt hoc non faciat ex habitu vel amore iustitiæ, quia improbꝰ homo est, nõ peccat mortaliter, sed esset veniale delictum. Nam iudex cùm sit iustitiæ custos, eius affectu debet semper iudicare. Tertius denique sensus est, vt iudicium non feratur ex alio prauo affectu, scilicet odio, amore, vel cupiditate. Atque huius defectus, peccatum erit secundùm affectum ex quo procedit. Exempli gratia. Si iudex eum qui verè latro est, ac legitimè talis comprobatus patibulo affigit ex odio, non quidem peccat contra iustitiam, sed tamen contra charitatem: & si cupiditate pecuniæ id faciat, non quidem iniquus, sed auarus erit: & si cupidine inanis gloriæ, tunc erit vanus, & venialiter peccabit. Quocircà licèt ex odio occidat, non censebitur homicida: ficuti si esset priuata persona: quandoquidem ius habet occidendi. ¶ Defectus etiam tertiæ conditionis erit peccatum mortale. Vt si regulas & circunstantias inris prætermittat: & dum persona priuata leuiter ac temerè de occultis iudicat. Potest autem fieri veniale ex leuitate materię: vt si iudex leues aliquos terminos iuris missos faciat, aut si quis quẽpiam de re leui leuiter iudicat: vt in articulo proximo dicturi sumus.

Documẽtũ.

Aliud aduertẽdum.

AD primum igitur argumentum variè à sanctis patribus respondetur. Augustinus enim in sermone Domini in monte, ait illic prohiberi iudicium temerarium: quod est de cordium intentione, aut de rebus incertis & occultis: de qua temeritate articulo proximo ineundus est sermo. Hilarius vero ait prohiberi diuinorum iudicium: quæ cùm captum exuperent nostrum, non sunt à nobis humanis regulis iudicanda, sed simpliciter credenda. Sed Chrysostomus ait prohiberi iudiciũ ex animi amaritudine, de quo modò dicebamus. Et quãuis istæ omnes expositiones osculandæ sint: illa tamẽ Augustini genuina esse censetur textui. ¶ Ad secũdum argumentũ diuus Thomas distinguẽs respondet, videlicet iudicem qui est in graui peccato publico nõ posse iudicare alios qui similium aut minorũ rei sunt, præcipuè quãdo illa peccata sunt publica. Et allegat ,p se Chrysostomũ id exhortantem super illud Matt. 7. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini. Si verò iudicis peccata occulta sint, poterit q̃dem similes peccatores condẽnare si id cum humilitate faciat. Quod sententia Augustini confirmat, qui in libro de Sermone Domini in mõte, ait: Si inuenerimus nos in eodem vitio esse, cõgemiscamus, & ad pariter conandum nos inuitemus. ¶ In hac autẽ responsione primùm adnotandum est fuisse. Wicleff eiusq́ue asseclas qui asseuerauerunt per quodcunque mortale peccatum vnà cũ Dei gratia amitti & rerum dominiũ & omnem iudicandi potestatẽ, quæ Dei largitate recipiuntur: de qua hæresi libro sequẽti sub titulo de Dominio, nonnullam fumus facturi mentionem. Sed hac tamen prætermissa hæresi, fuerunt, suntq́ue catholici, qui aiunt ei iudici, qui delictis sordescit, crimen esse sententiam in alium ferre peccatorem: non solùm si in peccato sit publico propter scandalum, verùm etiam si sit in occulto: qa officium iustitiæ ex affectu eiusdem virtutis non præstat. Qui enim in vno est scelere, omnibus orbus est virtutibus, atque adeò

Ad. 1. arg. Augst.

Hilarius.

Chrysosto.

Ad. 2. arg. S. Thom.

Vuicleff.

Opinio quorundam.

Prima ratio pximæ opinio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deò iustitiæ habitu caret. Vnde citatus Paulus, Inexcusabilis es ò homo (scilicet peccator) omnis qui iudicas, &c. Et secũdò ad idẽ arguitur: Cùm iudex sit Dei minister, debet ei dum alium iudicat, assimilari: secundum illud Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Imò & ratione naturali id ipsum constabiliter. Docet enim Philosophus. 2. de anima, visum qui de coloribus iudicat ab omni esse colore alienum: aliàs colorem quo inficeretur in nullo posset obiecto percipere. In summa, quicunq; sacerdos in peccato existens, quantunuis occulto, si munus sacerdotale in administrandis sacramẽtis exerceat, mortaliter peccat: vt cũ alijs Theologis diuus etiam Thomas consentit. 3. part. quæst. 64. articu. 6. ergo eodem modo qui in peccato potestatem iurisdictionis exercet. Nam sicut potestas ordinis, ita & iurisdictionis, vt ait Paulus ad Romanos. 13. à Domino Deo est. Accedit & ca. quæsitum. de temporibus ordinandorũ. vbi id admoneri videmur. Fuit ergò adeò celebris hæc opinio, vt etiam sanctus Thomas ei aliquando subscripserit: nempe in. 4. distinct. 19. q. 2. articu. 2. vbi indiscriminatim siue peccatũ iudicis publicum sit, siue occultũ, asserit peccatum esse mortale alium peccatorem solẽniter condemnare. Quapropter & Caietan? quolib. 2. quæst. 14. de hac re disputauit. Veruntamen his nihil obstantibus meritò diuus Thomas sententiam in summa emendauit: hùc scilicet & loco citato. 3. part. quæsti. 64. vt occultum peccatorem, qui iudex est, non censeat mortaliter delinquere iudicando. ¶ Colligimus ergo sententiam hisce propositionibus. Prima. Iudici qui occulto irretitus est scelere: quãtuncunq; grauissimo, nisi ex cõmunicatus sit vel suspensus, subditos condẽnare, siue de eodẽ crimine siue de alio dissimili, licet. Ratio est, quòd nihilominùs eiusmodi iudex habet iudicãdi titulum. Est enim hæresis id negare. Item potest habere prudentiam, & animũ seruandi vnicuiq; ius suum: nihil ergo illi deest, quo minus potestate iudicãdi vtatur. Secus si esset hæreticus qui ratione excõmunicationis iudex sedere non potest. Neq; est simile de sacerdote qui in peccato sacramenta administrat: nam ad hoc munus requitur potestas ordinis, in cuius collatione confertur gratia per quam dignus efficiatur atque idoneus administrandi sacramẽta, quibus gratia cõfertur. Et ideo sanctitate, vt aiunt, quã alijs præstat, vigere debet. Et hoc præcisè decretũ est in cap. quę situm. Aliter autẽ censendũ de potestate iurisdictionis. ¶ Reliqua verò argumenta id tãtum euincũt, ꝙ sit quædam decentia, vt qui alios iudicat, talem se gerat, quales subditos vult esse quos cõdẽnat: & ideò forsan erit veniale peccatum cùm peccator peccatorem condemnat. Nam, vt suprà diximus, facere iustum non ex habitu iustitiæ non est peccatum, si fiat ex affectione eiusdem virtutis perque eius actum: & peccator quanuis careat iustitia infusa, potest tamen habere acquisitam. Sed erit veniale peccatum, eò ꝙ cùm quis alium iudicat, profitetur se mundum esse à crimine: & ideo si nõ est talis, est quodãmodò hypocrita: quẽ tãxat illic Christus: Quid vides festucã in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita, eijce prius trabẽ de oculo tuo, &c. Sed qa iniuriã non facit, nõ peccat mortaliter. Illud autẽ Apostoli ad Rom. 2. In quo alterũ iudicas, teipsum condẽnas: non sic intelligitur (vt ait S. Thom.) ac si simile peccatum committat: sed quòd alium condẽnando ostendit se dignum esse qui simili sententia condẽnaretur, iuxta verbum domini, Lucæ decimonono, Ex ore tuo te iudicio seruę neq;. ¶ Postrema propositio Sancti Thomæ, est quòd publicus peccator alios condemnans mortaliter propter scandalum peccat: nam tunc iustitia in vilipendium venit apud populum: nempe qui videt non habere eandẽ vim in iudice, quam exercet ipse in subditos. At verò licet genere suo peccatũ sit mortale, põt nihilominùs fieri veniale ex leuitate materię. Et ideò adiecit S. Th. si sit in grauioribus criminibus: & præcipuè si sit in similibus: vt si esset ipse publicus latro, & nihilominùs latrunculos persequeretur. Aut si publica admitteret adulteria, & adulteros nihilominus iudicio premeret. Nã si esset, verbi gratia, fornicarię, & latrocinia homicidia que vlciscereturnõ esset mortale scandalũ: imò quando crimẽ non esset infame, nullũ esset scandalum: vt si præauaritia non esset eleemosynarius quando deberet.

Secunda.

Tertia. Philosophꝰ

Quarta.

Paulus.

Postrema ratio.

D. Thom.

Caietanus.

Prima propositio de mẽte S. Th.

Ratio præfatæ assertionis.

Solut. 4. argum.

Ad alterum arguẽs sic opinantes.

Postrema ꝓpositio.

Ratio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm iudicium temerarium, puta ex suspicione procedens, sit licitum.

IN superioribus articulis de iudicio iudicis, quẽadmodum sit licitum, disputatũ est. In hoc autẽ sequit vt de iniquo iudicio, quod non

non solum publico iudici, verum & priuatis vniuersis cõtingere vbiq; assolet, dicendum sequitur vtrũ scilicet dum temerè ex suspicione, ꝓcedit sit illicitũ. Stant enim à parte negatiua argumenta. Primum. Suspicio videtur esse opinio incerta de aliquo malo. Ait enim Philosop. 6. Ethico. suspicionem se habere & ad verum & ad falsum: de singularibus autem contingentibus haberi à nobis opinio nequit nisi incerta. Cùm ergo humanum iudicium de humanis actibus singularibus & contingentibus concipiatur, si nullũ licitum est iudicium ex suspicione, nullatenus iudicare lic t. ¶ Secundò. Per omne iudicium illicitum irrogatur alteri iniuria: nã cùm iudicium rectum sit actus iustitiæ: fit vt corruptum, sit actus iniustitiæ: per suspicionem autem quæ intus in mente latet, nulla proximo irrogatur iniuria: ergo non est illicita. ¶ Tertio. Si iudicium ex suspicione esset illicitum, atque adeò, vt modò dicebamus, actus iniustitię: cũ iniustitia genere suo sit peccatum mortale, fieret vt omne temerarium iudicium esset genere suo lethale crimen. Consequens tamen est falsum, nam vt gloss. Augustꝰ. habet super illud. 1. ad Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare: suspiciones vitare non possumus: ergo iudicium ex suspicione nõ est illicitum. ¶ Cõtrariũ autem vnanimiter Doctores cõfitentur cũ Chrysostomo super illud Matth. 7. Nolite iudicare, &c. vbi ait, Dominus hoc mãdato non prohibet Christianos beneuolentia alios corripere, sed ne per iactantiam iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, solis plerunque suspicionibus odientes cæteros & condemnantes.

Argum. 1.

Aristote.

Argum. 2.

Argum. 3.

Glossa.

Chrysosto.

Fundamentũ diluẽdæ quæstionis apprimè utile.

QVæstio hæc præcipua est & ad humanos vsus intellectu necessaria: quã ideo vt perspicuè definiamus, animaduertẽdum est, temerarium iudiciũ multis nominibus esse existimandum. Primum de sua ipsius substantia: scilicet vtrùm de alterius malo addubites: an verò suspiceris per incertam opinionem, vel fortè certam sententiam feras. Secundò de causis quibus ad sic iudicandum affectus es. Tertiò ex coniecturis, quæ in talem te suspicionem pertrahunt. Et quartò denique ex obiecto: nempe ex quantitate illius mali quod alteri iudicando impingis. Hæc ergo vt lucidè euoluamus, rem ab ipsa iudicij substantia exordiamur. Igitur & si D. Thom. tres duntaxat dignoscat: tamen quò perspicacior sit oratio, quatuor gradus operæpretium est discernere temerarij iudicij: si tamẽ dubietatem illi annumeres. Primus est dubietas, dum scilicet animus pendulus est, neutri parti contradictionis assensum perhibens, Vt si anceps hæreas, an proximus tuus aliquo sordescat crimine, nullũ tamen proferens assensum, aut affirmatiuũ aut negatiuum. Quare gradus hic non cò attingit vt sit iudicium temerarium, quoniam nullum secum affert iudicium. Secũdus gradus est suspicio, q̃ est assensus vnius partis cõtradictionis cum formidine alterius: quã Dialectici cum Philosopho. 6. Ethico. appellant opinionem. Attamen in præsentiarum tria connotat suspicionis nomen. Primum vt dictum est, assensum cum formidine, id est quòd ita assentias vni parti vt non sis omninò firmus, sed vacilles circa alteram. Secundò qualitatem obiecti. Nam etsi opinio indifferens sit ad bonum & malum, tamen suspicio Latinè in malum sonat. Dicitur enim quis in suspicionẽ venire, aut suspicione laborare: quando sinistra de illa concipitur habeturve opinio. Etenim si sit de re bona, potiùs dicitur bona existimatio. Tertiò connotat eandem nasci ex leuibus causis: puta cùm de secretis cordium aut de occultis tenues coniecturas habemus, quæ suspicionem generare per se non possunt, nisi ob nostram leuitatem, aut infectum animũ quæ ideo suspicio lineam iam inde ingreditur temerarij iudicij. Temeraaium enim prudentiæ opponitur: ob idque idem est quod sine legitima causa inconsulto conceptum iudiciũ. At verò Diuus Thomas hos duos gradus absque discrimine sub primo complexus est. Discernit nanq;, vti dicere cœpimus, tres solos suspicionis gradus. Quorũ primus, inquit, est dum homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipit. Et hoc ait esse veniale peccatum. Veruntamen inter dubitare & suspicari profectò non parùm interstat interualli: nam dubitare est pendulum absque vllo assensu habere animum: suspicari autem, si Philosophum. 6. Ethic. auscultes, est vni assentiri cõtradictionis parti cum alterius formidine. Dubitamus nanque certum astrorum numerum: de quo minimè supicamur. Igitur sanctus Thomas eò non tam anxiè verborum rigorem obseruauit, quòd cũ neutrum sit peccatum mortale, idem est vtriusq; morale iudicium. Atq; adeò siue nullus habeatur assensus, siue formidolosus sit, vtrunque & du

Quatuor gradꝰ temerarij iudicij

Quid suspitio nomẽ designet.

D. Thomas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dubitationis & suspicionis appellatione denotauit. Tertiꝰ ergo gradus, qui apud sanctum Tho. secundus habetur, est cùm quispiam pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indicijs. Atq; hunc gradum quãuis generali nomine appellet diuus Thom. suspicionem, plus tamen est quàm suspicio. Quartus deniq; gradus, qui illi est tertius, peculiariter ad publicum spectat iudicẽ, nẽpe dum ex tali suspicione absq; legitimis testimonijs sententiã cõdemnationis in quẽpiã prõfert. ¶ His ergo præmissis, tribꝰ cũclusionibus, vt literã D. Tho. non egrediamur, ad

Conclu. 1. quæstionẽ respondetur. Prima. Suspicio primi ac secundi generis, vt nomine suspicionis dubietatẽ, breuitatis gratia, cũ S. Tho. cõplectamur, est genere suo peccatũ: nõ tamẽ peius q̃ veniale, nisi ex suis causis vel aliũde vsq; ad mortale ꝓcedat. Etenim ꝙ sit peccatũ, inde patet, ꝙ vnusquisq; iure hoc gaudet naturali, vt bonam apud quosq; habere debeat sui existimationẽ, quousq; legitima testimonia sua prodant delicta. Quare eiusmodi suspicio, quippe quæ tale ius quadantenus, hoc est sub dubio, violat, nõnihil habet iniuriæ: etiã dũ citra assensum dubitas, vt in

Prima probatio. seriùs fiet euidẽtius. Adde ꝙ est etiã & quodãmodo nocua: tũ ꝙ causa est vt minoris ẽstimes proximũ quàm decet: & quẽ despectui habes, periculũ est nè & odio prosequaris: tum etiam quòd periculosa est vt eundẽ infames. Alias autẽ causas inferiùs subijcemus. Quod autem genere suo nõ sit mortale, ex his liquet, primũ quòd genere suo non expellit charitatem: mox ꝙ ad humanã tẽtationem pertinet, sine qua vita nostra non ducitur, vt glo. citata habet super illud. 1. ad Corint. 4. Nolite ante tẽpus iudicare. Vnde

Secunda. August. infert eiusmodi suspiciones vix nos posse vitare. Quapropter leuioris est culpæ sine assensione hæsitare, q̃ per illã suspicari. ¶ Quòd autem ex causis fieri possit mortalis, probatur. Triplici enim de causa eiusmodi suspiciones quas legitimæ cõiecturæ non

Triplex radix unde uniuersæ suspiciones oriuntur. generant, oriuntur in homine. Primùm ex sua ipsius prauitate. Qualis enim quisq; est, tale fert de alijs iudicium: nimirum de sua cõscientia alios æstimans: secundùm illud Ecclesiast. 10. In via stultus ambulãs, cùm ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat. Secũda radix eiusmodi suspicionis esse potest odiũ, quo quis alterum habet. Est enim ingẽs vis qua voluntas in intellectum viget ad ipsum labefactandum. Quæcunq; enim in quẽ vel odio, vel ira, vel inuidia affectus sis, cõtinuò spernis: contẽptus autẽ paratissima est causa vt siniſtrũ quodlibet de illo facile credas. Tertia deniq; causa sic suspicandi est longa experiẽtia. Qua vtiq; ratione Philosophus. 2. Rheto. ait senes impẽdio esse q̃ suspicaciſſimos, eò ꝙ multoties sint hominum defectus experti. Et quãuis tertia hæc causa non tantùm habeat culpæ, pro eo ꝙ experientia certitudinẽ auget, quæ est cõtra suspicionis naturã: nihilominùs leui saltẽ culpa non caret. Attamẽ alię priores ambæ manifestariã cõtinẽt peruersitatẽ. Atq; adeò secunda potissimùm sæpenumerò facit vt suspicio sit peccatum mortale, quale est odiũ, vel inuidia, vel ira, quæ illi fomentũ ministrauit. An verò etiã ex obiecti grauitate peruenire etiam possit ad mortalẽ culpã, statim disputabitur. ¶ Secunda cõclusio. Suspicio ter

Philosophꝰ *Conclu. 2.* tij gradus, quã diuus Thomas secundo loco constituit, genere suo est peccatum mortale si sit de re graui. Probatur. Quoniã eiusmodi certus assensus, si temerarius est, hoc est ex leuibus indicijs emanans, non infimam affert iniuriam: pro quanto qui certò de ali

Ratio cõcl. quo malè iudicat non potest non ipsum cõtemnere ac subinde odisse. Et confirmatur

Cõfirmatio mortale esse crimen eò ꝙ suspicio prioris generis tentatio sit quam ægre recutere valemus: firmitatem tamẽ assensus facilè vitare possumus quando coniecturę non nimium vrgẽt. Vnde Augustinus in commemorata glossa: Etsi suspiciones, inquit, vitare nõ possumus, quia homines sumus: iudicia tamen, id est definitiuas, firmasq; sentẽtias continere debemus. Ob idq; tale iudiciũ suopte ingenio aduersatur charitati, in quo consistit ratio mortalis criminis: & nonnihil prætereà prę se fert latentis industriæ. ¶ Tertia cõ

Conclu. 3. clusio. Suspicio tertij gradus apertissimum est peccatum mortale iniustitiæ, tantoq; grauius, quãto iudici, qui custos est iustitiæ, sceleſtius est quempiam nisi legitimis testimonijs condẽnare. ¶ Circa has autem con-

Dubitatio. clusiones etsi veridicas, nihilominùs primũ omnium ambigitur, vtrùm testimonio euãgelico satis aperte corroborentur. Afferunt

Ratio dubitandi. enim in hanc sententiam plerique Doctorum illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Qui tamen locus non ita multum perspicuus est ad condẽnandum internum iudiciũ temerariũ, de quo in præsentiarũ sermonẽ habemus. Illic nanq; Dominus eos tantũ subnotare videtur, qui cũ maioribus illaqueati sint criminibus, suos ꝓximos minorũ redarguunt. Subsequitur enim protinus. Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo nõ vides? Hypocrita, ejce priùs trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucã de oculo fratris tui. Infamat ergo illic hypocrisin eorũ qui cæteros reprehendentes profitentur se virtutibus pollere, quas non habent. Vnde Hie

Hieronym. ronymus: De his, inquit, loquitur qui cùm ipsi mortali crimini sint obnoxij, minora peccata fratribus non concedũt, culicẽ quidem liquantes, camelũ verò deglutientes. Profectò si Doctorum sentẽtias perlustres, hunc sensum omnes agnoscunt: tamẽ conclusiones nostræ aduersus iudicia temeraria nõ solùm sensum illum, sed & hunc sciunt, quòd iudicare de occultis in vniuersum pec

Chrysosto. catum est, etiam illis qui non sunt hypocritæ: sed alioqui probi. Imò verò Chrysostomo. Opere imperfect. (si illius fuit Diui) ait eo loco Euãgelij iudicare, pro eo accipi quod est, iniurias vindicare. ¶ Quod quidã nõ absre asseruit, si verba attentè auscultes, Nolite iudicare, & non iudicabimini, quibus non iudicanti præmium proponitur quòd nõ iudicabitur. Enimuerò si iudicare illic, vt nos volumus, vsurparetur pro eo quod est non suspicari, non cohæreret tunc præmiũ: scilicet ꝙ nec de nobis habebitur suspicio. Egregiũ nanq; quippiã videtur ibi Christus polliceri: nempe ꝙ si nostras iniurias remiserimus, cõdonabũtur etiam nobis & nostræ. Vnde apud Lucã simul cõponuntur. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: Nolite condẽnare, & non condẽnabimini: Dimittite & dimittemini. ¶ His tamẽ nihil obstantibus, cõclu-

Solutio. sio nõ solùm verisima est, etiam extra hypocrisin, verùm eodem loco asseritur: qui & si alias permittat expositiones, tamẽ Augu-

August. lib. 2. de sermone Domini in monte, expositore, & hunc quoq; gratãter admittit. Ait enim id ipsum illic præcipi vt facta, quę dubium est quo animo fiant, in meliorem partẽ interpretemur. Quin verò & hoc ipsum verba ipsa, Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: ostendunt: Iudicare enim condẽnationẽ includit. Exhortatur ergo nos Christus vt neminẽ condemnemus, nè in iudicio finali nosipsi condẽnemur. Imò si ab hoc iudicio abstinuerimus, misericordiã promereamur.

Paulus. Adiungitur & illud ad Rom. 14. Qui nõ mãducat, manducantem non iudicet. Vbi non solùm hypocritæ qui in maioribus sunt criminibus, verùm & vniuersi alijs probi iudicare prohibentur: id enim sonat non mãducans nõ iudicet. Et vt cõnexionẽ denotaret horũ quæ sunt iudicare, & contẽnere, priùs dixit, Is qui manducat, nõ manducantẽ nõ spernat: deniq; subiunxit. Et qui non mãducat, manducantẽ nõ iudicet. Quãuis nõ sine causa in priori loco dixit, spernere, & in posteriori, iudicare: vt illic admotuimus. Accedit deniq; & in eodem sensu illud. 2. ad Corin. 4. Nolite ante tẽpus iudicare, quoadusq; veniat Dominus qui illuminabit abscõdita tenebrarum: vbi causam, nè iudices, non illã designat ꝙ & tuipse delictor sis: sed quòd in certa sunt & obscura quæ tu pro certis ducis & claris. Fulcitur ergo conclusio non solùm rationibus quas de rerum natura deprõpsimus, verùm & sacrorũ oraculis. ¶ Supersunt autem circa singulas conclusiones dubiola minoris momenti. Et primùm circa

Tria requirũtur ut iudiciũ temerariũ sit peccatum mortale. secundam, qua assertum est iudicium temerarium genere suo esse peccatum mortale, animaduertendum est tria esse ad id requisita. Primùm vt sit certum: secundum, vt ex leuibus colligatur coniecturis: & tertium, vt sit de re graui. Certum autem iudicium vnã tantùm conditionem in speculatiuis dicit, vt puta quòd nihil prorsus habeat formidinis aut ambiguitatis admixtum, qđ ad scientiam spectat & ad fidem tam humanam q̃ diuinam: in moralibus autem, parùm pro nihilo reputatur: & ideo vbi ita firmus es in sententia vt ferè nihil dubites, quasi certum iudicare censeris: ob idque mortaliter peccas. Dum tamen tale iudicium non sit repentinum, quod certè in moribus etiam est perpendendum. Enimuerò si cùm vides iuuenem cum puella absque arbitris colloquentem, subitò ad iudicandum raperis, nõ est cur culpam mortalem timeas: sed quando sedato animo & facta refectione eandem deliberando sententiam confirmas. De causarum autem leuitate quę culpam facit mortalem, nulla potest stabiliri certa regula. Et

D. Thomas. quidẽ sanctus Thomas in solutione ad primum, nullas alias causas videtur approbare excusantes iudiciũ à culpa, nisi quando quis per idoneos testes probatur malus: tunc enim ait licèt iudicare quempiam posse, alterum esse malum. At vero id intelligendum est respectu iudicis, qui non debet rei euidentiam expectare: sed humanam certitudinẽ, quæ habetur per idoneos testes: citra quam tamen neutiquam debet præci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcipitare sententiam. Nihilominùs citra talia testimonia potest quisq; tam iudex q̃ priuatus excusari à culpa, etiam dum mẽte apud se certum fert iudicium. Laudi nanq; Salomoni tribuitur. 3. Reg. 3. quòd ex verbis mulierum quarum altera aunuebat puerum medium discindi, altera verò renuebat, iudicium elicuit vltra illarum puerũ peperisset. Haud tamẽ ob tale iudicium alteram puniuit, sed verę matri suum natũ tradidit. Nulla ergò regula dari potest certior quàm quòd illæ coniecturæ & indicia à culpa excusant, quæ virum prudentẽ & probum ad sic iudicandũ perducerent. Video hominẽ nostu scala fenestras conscendere, profectò absque culpa possum de illo certò malũ iudicare. Vides etiam iuuenem & puellam secreto obscuroque loco petulanter se amplexantes: nulla est culpa siniſtrum de illis ferre iudicium. Nam vti. 2. de anima author est Aristoteles. Cogitare possumus cùm volumus, opinari vero nõ: hoc est, abstinere à iudicando nõ est semper in nostra potestate. Tametsi iudex ex tali iudicio, quãuis vt priuatus homo possit illud absque culpa cõcipere, non debeat ad punitionem procedere: sicuti nec Salomon processit. Poterit tamen princeps atque prælatus abstinere nè talem suspectum ad magistratum & ad ecclesię administrationem assumat. Quo fit, vt quãto coniecturæ sunt leuiores, tanto cæteris paribus peiùs ingraescit peccatum: & quanto sunt ipsæ grauiores, tãto magis attenuatur. Atque inde fit rursus consequens quandoque non posse certò definiri vtrùm iudiciũ mortale sit an veniale. ¶Pari modo censendum est de grauitate illius mali, quod alteri iudicando inuris. Etenim Sumistæ illud solùm iudicium esse cẽsent de graui malo, quãdo quis iudicat quẽpiã esse in peccato mortali. At verò quanuis regula plurimùm vera sit, non tamẽ est omnimodè certa, sed potiùs aspiciendum est ad infamiam. Nam inde perpẽditur iudicij grauitas. Quocirca vbi peccatũ non esset tam infame, iudicare quẽpiam esse in illo, non esset mortale, vt si facilè certoq; iudicares aulicos vel alios pditos iuuenes turpes amores cum mulierculis gerere: aut militẽ duello aliũ interfecisse. Quoniam ipsos hæc commisisse nullatenùs pudet. Et econuerso quanuis malum illud non esset peccatum, sed naturale, nihilominùs iudicium illius posset esse delictum. Vt si de viro qui egregio loco & existimatione habetur, leui de causa certo iudicares esse infami sanguine natũ. Nã & in hoc grauiter illi iniurius es. Quare neq; de hoc potest certa cõstitui regula, sed speculandum est an tale sit malum, quod alter ęgrius ferret de se audire quàm si esset peccatum mortale. ¶Ex his ergo gradum retrò faciamus ad primam conclusionem, inuestigantes vtrùm vsqueadeò sit verum, suspicionem citra certitudinẽ non esse genere suo mortale crimẽ, vt nunquã illucvsq; possit crescere. D. eñ Tho. sic sentire videtur, & Caiet. sic sentit, dicens nullum iudicium citra certitudinẽ esse nisi veniale. Porrò autẽ contrarium videtur persuadere ratio: nam etsi id pro regula merito sit habẽdum, est nihilominùs excipiendum, quãdo grauissimum malum de honestissima persona suspicaris. Regulæ enim morales nõ sunt tenore metaphysico expendendæ: sed ex in iuriæ quantitate. Et re vera si prudentium iudicium consulas, plus iniuriæ irrogas Petro si cum formidine opineris incestuosum esse cum matre, aut cum filia, aut cum sorore, q̃ si certò crederes esse fornicarium: multoque viliùs eum sperneres, qui apud te in suspicionẽ veniret hæreticę prauitatis, aut proditionis reipublicæ, aut alius immanis sceleris, q̃ eum quem certò crederes minoribus criminibus irretiri. ¶Denique postrema dubitatio est de illo, qui citra assensum de bonitate alterius dubitat, quem in prima cõclusione complexi sumus sub nota peccati venialis. Nulla enim apparet hui⁹ sentẽtię ratio: quãdoquidem ille nullum fert malè iudicium. Imò verò virtuti potiùs dandum est, quod quis animum suspensum teneat, vbi aliquæ coniecturæ proximum notant. Respondet nihilominus quòd etsi non sit tanta culpa q̃ suspicari, imò sæpenumero, vbi coniecturæ ad prauum iudicium inclinant, laude dignũ sit iudiciũ suspendere: tamen tam leues esse possunt, vt illa etiam animi suspensio sit culpa. Nam, vt suprà diximus, ius habet quisq; non solum vt nõ habeatur de illo siniſtra suspicio, verùm vt quisq; de illo existimationẽ habeat bonã. Et cõfirmatur hoc inde, quod certè si Petro qui de Ioanne bonam habet existimationem, eandem illi adimeres, malè faceres: malũ ergo est & te ex leuissima causa merè neganter habere circa proximum. Quin verò posset nonnunquam esse peccatum mortale. Ecquis enim ambigat quin si videntes honestatem vitamq; integerrimã Ioan. Bapt. sacratissimæ Virginis, vt de Deo eius

Aristot.

Summistarum regula non est uniuersalis.

Altera dubitatio.

D. Thom. Caietanus.

Solium.

Postrema dubitatio.

Responsio.

eius filio sileamus, de eius bonitate dubitarent, graue cõmitterent peccatũre vera nõ est in dubium reuocandum.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum iam respondsum est, quòd licèt humanũ iudicium nõ possit de singularibus omninò esse certũ: potest tamen quisq; humano more. sdum idonea sunt testimonia, citra iniuriam male de altero iudicare. ¶Ad secundum respondet D. Thom. nihil aliud quàm quòd iudicium temerarium, licèt non prodeat in publicum, nihilominùs in mente est pernicioſum: quia est causa contemptus. At verò quo res apertiùs pateat, causas perscrutemur malignitatis eiusmodi interni iudicij, vtrũ quãdo est certũ genere suo, sit p se peccatum mortale. Apparet eñ pars negatiua inde vera, quòd cum proximus per illud nihil detrimenti patiatur, neq; in sua psona neque in rebus suis, non est cur tãta nota condenetur. Reperias respondentes satis esse vt sit mortale peccatũ quod est à Deo prohibitũ qui pro sua libertate potuit quęcunq; voluerit prohibere. Isti autem nõ perpendunt hoc non esse malum quia prohibitum, imò cò prohibitũ quia malum. Est enim ex his quæ sunt contra ius naturæ, quæ quidem in Euangelio præter sacramenta quæ ad religionẽ pertinẽt Christus nobis dũtaxat præcepit. Neq; satis est si respondeas, iudiciũ esse illud malũ, quia ordinẽ habet ad exterius damnum, pnta ad infamandum. Enimverò cùm sit speculatiuum, non habet ordinem proximum ad opus: & ideò respondetur q̃ quanuis nunquam exiret foras, in suis latebris per se malum est mortale. Primùm, vt diximus: quia causa contemptus & odij. Secundò id patet, quia per ipsum infamas proximum tuum apud teipsum: quandoquidẽ malam de ipso cõcipis existimationem. Ex quo subsequitur argumentum ad id tertium Si enim suscipio quam de Petro habeo siniſtram, peccatum mihi nunquàm esset mortale, sequeretur quod neq; illam in aliorum mẽtes dispergere, dum modò nullum aliud consequeretur damnum: nam si mihi mẽtalis suspicio non est peccatum, neque illis esset sua, atq; adeò nec mihi esset peccatum illa seminare. Quod tamen falsum est. Præterea est argumentũ quod iudicare de occultis est id vsurpare quod est Dei, ppriũ: secũdùm illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum seruum? ¶At verò dubium restat si tale iudicium, peccatum est genere suo mortale, vtrùm sit contra iustitiam, an verò solùm contra charitatem. Quòd quidem D. Tho. tractat in solutione tertij argumenti: quo quærebat an genere suo sit mortale: & respõdet subobscurè. Ait eñ quòd cũ iniustitia sit circa exteriores operationes, tunc iudicium suspicioſum directè ad iniustitiam pertinet quãdo ad actum exteriorem procedit: & tunc est, inquit peccatum mortale. Subdit verò, Iudiciũ autẽ interius pertinet ad iniustitiam secundũ quod cõparatur ad exteri⁹ iudicium: vt actus interior ad exteriorẽ: puta sicut concupiscentia ad fornicationem: & ira ad homicidium. Manet ergo obscura ac subinde dubia hæc litera: quia non clarè ait, iudicium quod nõ procedit ad exteriora esse peccatum mortale. Nihilominùs proculdubio tenendũ est eiusmodi iudicium esse genere suo mortale peccatum, idq; cõtra iustitiam. Dinstinguit autem Diuus Thom. duo illa membra, quod iudiciũ imperatiuũ actus exterioris, scilicet infamandi, aut condemnandi, est directè contra iustitiam, vt in tertia cõclusione expressum est. Sicuti volitio efficax occidẽdi reducitur ad homicidiũ: iudicium autem speculatiuum quo non imperatur exterius opus non pertinet directè ad iniustitiam exteriorem. Et in his stat differẽtia, videlicet, directè, & indirectè. Sed nihilominùs est peccatum mortale, vt in secũda cõclusione dictum est, sicuti ira & concupiscentia vxoris alienæ cum consensu in delectatione, licèt non procedatur ad opus, est mortale. Enimverò nõ solum efficax volitio occidendi, mortalis est, verùm & internum desiderium mortis proximi, aut grauis detrimẽti licèt tu nolis damna illa dare.

Solutio quorundam.

Reprobatio

Solutio vera.

Alterum dubium.

S. Thomæ.

Explicatur D. Thomas

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm dubia sint in meliorem partem interpretanda.

NON satis est nosse, iudiciũ temerariũ iniquũ esse, sed explorare oportet vtrũ dubia debeamus semp in meliorẽ partẽ interpretari. Et arguit à parte negatiua. Iudiciũ cùm sit rationis opus, cuius perfectio in veritate consistit, de illis potius ferri oportet, quæ plurimũ accidũt, vt rarius fallamur: sed pluries accidit homines improbè agere, q̃ pbenè cùm sensus hominis ad malũ ab adolescẽtia sua proni sint, vt Gene. 8. legitur, fit vt quẽadmodum habetur Eccles. 1. stultorũ

1. Argu. à parte negatiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

infinitus sit numerus, consultius ergo est dubia in malum quam in bonum interpretari.

Argumẽ. 2 ¶ Secũdò: ille pie & iustè viuit, authore August. qui rerum integer est æstimator, in neutram partem declinando: ille autem qui rem dubiam in partem saniorem decernit, in alteram inclinat partem: ergo minime id licet.

Argumẽ. 3. ¶ Tertiò: homo eo modo debet diligere ꝓximum, quo seipsum: sed circa seipsum salubrius est dubia in deteriorem partem iudicare, secundũ illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea: ergo & pariter nos debemus erga ꝓximum gerere. ¶ In contrariũ autem est illud ad Roma. 14. Qui non mãducat mandu cantem non iudicet: cuius glossa est, dubia in meliorem partem esse interpretanda.

Paulus.

ARticulus hic adeò est superiori annexꝰ, vt per illum sit plurimũ intellectus. Respondet ergo vnica conclusione qua ex superioribus colligitur. Vbicunq; manifesta indicia non apparent, quæ malum proximi indicent, debemus cuiusque bonam habere existimationem: atque adeò in meliorẽ partem id quod dubium est interpretari. Conclusio inquam ex superioribus colligitur. Vnusquisq; ius habet vt bona de se vbique habeat existimatio, quousq; sua delicta eum legitimè probant: ergo qui citra idoneã testimonia finistrã alterius cõcipit opinionem, iniurius illi est, atq; adeò in meliorẽ partem tenemur ambigua signa decernere. ¶ Cõclusio nulla præter superiorem indiget disputatione, nisi hoc forsan scisciteris, vtrùm dubia teneamur in meliorem partem positiuè interpretari, id est assentiri meliori parti: an satis est negatiuè, id est non male iudicare. Eñ uerò cùm aliqua experior ambigua iudicia alieni vitij, difficile profectò est cõtrariũ habere assensum. Si autem dicas satis esse animum suspendere, in contrarium emergit statim argumentũ, quod intellectum continere difficile quoq; est. ¶ Caieta. hic arbitratur satis esse negatiuè nos habere. Nihilominùs id nemini suadere auderem. Imò vix potest regula constitui certa, sed cõfugiendum est ad prudentiam. Distinguendum inquam in primis an illum cuius dubia signa apparent, anteà noueris, an verò sit nobis ignotus. Si enim in bona est apud te existimatione, peccatum esset propter signa dubia illam mutare, maius scilicet minusve secũdùm signorum conditionem. Si autem eum nõ noscis, tunc arguit hic Caieta. q̃ non est prudentia in tali casu assensum melioris partis concipere: eò quod illa neutra signa natura sua talẽ assensum nõ generant: & ideo nulla, inquit, est obligatio bene assentire. Quare consultò ait, negatiuè dixit Christus, Nolite iudicare: & nõ dixit, bene semper iudicate. ¶ Attamẽ contrarium citiùs crediderim, reſpõderimq; illi, quod & si tales coniecturæ bonum assensum non generent, ius tamẽ naturæ nos cogit nõ solùm nè malè de homine vllo opinemur, ꝓpter dubia signa, verùm vt de omnibus, non obstantibus amphibolis indicijs, opinemur benè. Igitur conclusio intelligenda est positiuè, nisi casu quo indicia vsque adeò vrgerent in finistram partem, vt satis esset vtriusq; assensum cauere. Tunc enim cõsilium est mentem ab eiusmodi cogitationibus dimouere. Quando verò indicia iam nõ sunt dubia, sed eousq; efficacia vt virum prudentem & probum mouerent, nulla est obligatio in meliorem partem illa interpretari. Christus ergo non ideo dixit negatiuè, quia satis sit assensum suspẽdere, sed quia bonam existimationem quã iure naturæ tenemur de vnoquolibet habere, non debet in nobis leuibus causis extingui.

Reprobatio Caietan.

Conclusio responsiua.

Probatio cõclusionis.

Dubitatio.

Solutio pro positæ dubitationis.

AD primum igitur argumentum respondet S. Thom. quod etsi qui dubia in meliorem partem interpretat frequentiùs fallatur, tamen meliùs est frequentius falli per bonam opinionẽ de aliquo malo homine, quàm rariùs falli habendo malam de aliquo bono: quia ex hoc nascitur iniuria; ex illo autem nulla. ¶ Sed contra, Falsitas est malũ intellectus: vt puta qui ad omniũ veritates iudicandas natus est, nemo autem tenetur malum sibi propriũ, seu ꝓcurare, seu incurrere ad euitandum malum proximi: ergo cõsultius est in finistram partem iudicium deflectere. Caieta. putat se per hoc satis respondere, quod S. Thom. non absolutè ait eum qui in partem saniorem iudicando propendet, in pluribus casibus falli: sed quod pluries fallitur quàm si in finistram partem vergeret: cum quo stat quòd non frequenter fallatur bene iudicando. ¶ Hanc ego tamen solutionem nõ intelligo. Nam ad vim argumenti satis est id quod ipse cum D. Thom. cõcedit: nẽpè quod pluries fallimur bene iudicando quàm falleremur iudicando male: & ideo respõsio est, quod bonũ virtutum moralium non est pensandum secundũ bonum intellectus simpliciter, sed in ordine ad agẽdũ, cuiꝰ proximũ principium est appetitus: homo enim, vt suprà diximus, non dicitur bonus propter

Ad. 1. arg.

Replica.

Solut. Caiet.

Refellitur Caietanus.

Solutio authoris.

propter virtutes intellectuales absolutè cõsiderateas, sed propter morales quę circa actiones versantur. Quo fit vt nõnunq; iudicium falsum speculatiuũ generet verum dictamẽ practicum, veluti Iacob ex illo falso. Hęc est Rachel, intulit illud verum, Hæc est à me cognoscenda: quod quidem ob ignorantiã inuincibilẽ verũ fuit. Quocirca dũ iudico Petrũ esse bonũ, licèt speculatiuè fallar, tamen quia iudicium est cõforme appetitui recto, fit vt moraliter atq; adeò simpliciter bonũ sit. Ob idq; cùm homo secundùm moralem regulam iudicium intellectus informat, non eligit simpliciter malũ, sed secundũ quid: simpliciter autem bonum. Hanc enim ob causam suprà diximus iudicium esse actum potiùs iustitiæ, bene afficientis animũ ad proximũ, q̃ rationis illud proferentis. Quocircà non satis digna responsio illa mihi apparet Caietani & aliorũ, quod quia ex duobus malis minus est eligendum: etsi falsa opinio malum proprium sit, nihilominùs, quia minus est, ea est eligenda. Non inquam verũ est esse simpliciter minus malũ. Nam bonũ intellectus, puta intellectualis virtus, vt suprà demõstrauimꝰ, simpliciter est melior bono voluntatis, sed tamẽ quantũ ad mores attinet, iudicium cũ periculo falsitatis formare ad cauendã iniuriã, non solũ minus est malũ: imò simpliciter nõ est malũ, sed secundùm quid: scilicet malum speculatiuum. Eò potissimũ quod error circa singularia cõtingentia nõ est simpliciter malũ intellectus: sicuti neque ad eius pfectionẽ simpliciter attinet cognoscere eorũ veritates, sed vniuersaliũ, quibus non potest subesse falsum: vt statim ait San. Thom. in solutione secundi. Adde quod neque eligitur tale malum. Nam quando iudicia sunt clara, non est prudentia bonum formare iudicium: sed quando sunt dubia, id tantùm est verum, quod intellectus exponitur falsitatis periculo. ¶ Ad secundum respõdetur diuersam esse rationem iudicandi de personis. Cùm enim de rebus speculatiuè iudicamus, nihil nocumenti imminet proximo: ob idq̃ simpliciter est tunc veritas indaganda, quę bonum est intellectus. Ac perinde in rebus dubijs suspendendum est iudicium, nè præcipitio falsitatis intellectum obijcias. Et de hoc loquitur August. Quando autem iudicium est de personis, tunc quia bonum malumq; attenditur secũdum illũ de quo iudicatur: nẽpè de eius honore aut contemptu, ad cauendam citiùs iniuriã debemus esse attenti. Præsertim quod error circa singularia, vt iam modo dicebamus, nõ è regione opponitur bono simpliciter intellectus. Ex his prudentiam collige, qua discernas iudicium rei merè speculatiuũ, non esse morale peccatum, nisi dum illud ad personam applicas: licet eñ dum videas cadauer occisi hominis indices mortale fuisse peccatum illum occidere: & quanquam dum audis talem propositionem, quæ hæretica est, fuisse assertam, iudices peccatum fuisse illam ex animo asseruisse, nullum tamen peccatũ admittis: sed quãdo sine causa legitima indicas hunc fuisse aut homicidã, aut hęreticum

Reprobatio Caietan.

Ad. 2. arg.

August.

¶ Tertium argumentum peregregiam regulam, qua sibi respõdeatur, expostulat. Interpretari nanq; quippiam in deteriorem partem, suspicando scilicet ex leuibus causis, bifariã vsu venit: scilicet, vel definitiuè vel suppositiuè. Prior modus est quẽ dicimus esse illicitum. Posterior verò scilicet non definiendo sententiam, sed ex suppositione, si fortè ita est: nõ est lædendũ, sed ad obuiandũ periculo, vel ꝓprio, vel proximi: non iniustitię, sed prudentiæ opus est. Vides hominẽ quẽ suus habitus subindicat esse furẽ, etsi non debeas definitiua sententia id credere, neq; verò suspicari ad nocendũ, licèt tibi tũ non illi tuã domũ credere. Sicuti dum filiã habes virginẽ, licet tibi iuuenes ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum videntur tibi opera tua nitida esse in cõspectu Dei, quæ quidem opinio periculosa semper est, debes illa timere nè aliqua macula sint infecta. Aliena verò opera, bona iudicare, nulli nos offert periculo. ¶ Ex his sequit q̃ etsi dũ male de aliquo suspicaris qui in prõptu est vt ad aliquã dignitatem eligatur, posses tu illi refragari tuã subticendo suspicionem: tñ illam in aures aliorum dissemĩare, vt hoiem infamia respergas, minimè fas est, nisi suspicio legitimis de causis esset: tibi certa, & videres in perniciem reipublicæ talem electionem vergere: tũc enim, nisi secretum esset sacramentalis cõfessionis, liceret illam impedire. Et vice versa, tam leuis esse potest tua suspicio, vt neq; teipsum debeat cohibere quo minùs eũ eligas si aliàs idoneus est.

Ad. 3. arg.

Corollariũ.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm semper sit secundum leges scriptas iudicandum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVum iudicium, vt dictum est actus sit iustitiæ: regulæ aũt iustitiæ sint leges: meritò quæritur vtrũ semper sit secundùm leges
Argumẽ. 1. scriptas iudicandum. Et arguitur à parte negatiua. Iudicium iniustum vbiq; cauendum est & vitandũ, quandoque aũt scriptæ legis iniquitatem continent: secundùm illud Isai. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & scribẽtes, iniustitias inscripserunt: ergo nõ semper est secundùm scriptas leges iudicandum.
Argumẽ. 2. ¶Secundò, Iudicium oportet esse de singulis euentibus: lex autem scripta, vt Philosophus. 5. Ethic. c. 10. author est, nõ potest singulos comprehendere: ergo quandoque ne
Argumẽ. 3. cesse est contra legis verba agere. ¶Tertiò, Lex ad hoc scribitur, vt legislatoris mẽs fiat subditis manifesta: quandoque autem vsu venit vt si legislator presens adesset, aliter iudicaret: ergo tunc licet cõtra scripturã mentem legislatoris sequi ¶In contrariũ est sententia Augustini in lib. de vera. relig. vbi ait:
August. In istis tẽporalibus legibus, quanquàm de his homines iudicent cùm eas instituerint: cùm tamen fuerint institutæ & firmatæ, nõ licebit iudicibus de eis iudicare.

QVæstionem hanc plenariè lib. 1. discussimus quæst. 6. art. 8. Sed quoniam præsenti loco cõgruenter iterũ eã mouet S. Tho. opus est ad idẽ respondere: quoniã nõ deerit qđ præter illic definita adnotari etiam hic possit. Respõdetur ergo per distinctionem duabus cõclusionibus. Supponendum nanq; in primis, iudicium nihil aliud esse quàm quandã iusti definitionem & cõstitutionem. Est autem iustum duplex, vt in
Distinctio. Aristote. superioribus sæpè dictum est, & Arist. 5. Ethic. c. 7. docet, scilicet aliud naturale, nempe quod ex natura rerum absolutè consideratarum pullulat. Aliud verò positiuum quod Philosophus appellat legitimũ: nempe qđ humano condicto, & arbitramento positũ
1. Cõclusio. est. Sit ergo prior conclusio. Quando lex scripta ius naturale continet, nequaquam licet, neque principi, neque subditis contra illam agere, sed semper est secundùm eam iudicandum. Et ratio est in promptu. Quoniã
Rõ cõclus. eiusmodi leges non sunt illius iusti constitutiæ, sed tantùm declaratiuæ. Quare earum iustum, non ex legibus, sed ex rebus ipsis totum suũ habet robur. Vt patet in præceptis Decalogi, & in his quæ necessaria consequẽtia illic implicantur: ideoq; adeò sancta sunt & firma, vt neq; Deus, quatenus legislator, super illis valeat dispẽsare, vt lib. 1. q. 3. dispu tabamus. Atqui hac de causa nõ huc simpliciter in quæstionẽ profertur, vtrùm sit semper secundùm leges iudicandum. Nã de naturalibus, quarum lumẽ Deus consignauit in mentibus nostris, nequaquam hæsitare licet, quo minùs sit semper secundùm illas iudicandum: sed peculiariter quæsitum est de legibus scriptis inter quas connumerantur humanæ. Subditur ergo posterior conclusio. Quando lex scripta, est humana, necessa
Vltima cõclusio. rium nihilominùs est tam principi, quàm subdito secundum illam iudicare, quatenùs iuri naturæ non repugnat. Probatur: quo-
Probatio cõclusionis. niam leges eiusmodi etsi non sint declaratiuæ naturalis iusti, sunt tamen constitutiuæ iusti quod humano condicto secundùm regiones temporumq; conditiones visum est expedire. Et ideo inquit Aristo. quòd quanuis anteà quàm ponerentur nihil referebãt, tamen postq̃ positæ sunt, iam referunt.
Explanatio superiorum conclusionũ. ¶Cõclusiones istæ non solũ inferiores iudices, sed & principem ipsum comprehendũt: qui quidem secundùm leges iudicare tenetur: non solùm secundum naturales, verùm & secundum illas quas ipse suiq; maiores sanxerunt; quandiu causa nõ incidit vt mutentur. Tametsi discrimen intersit, quòd in feriores iudices neque dispensare in legibus possunt, neq; illas interpretari. Quod tamen
Dubiũ Theologicum. in facultate principis positũ est. Vnde quo casu potest super legem dispensare, potest etiam & contra legem iudicare. Vt si capitis condemnatus, quàm commodissimus esset reipublicæ, posset ob illam publicam commoditatem illum donare vita. Hæc autem omnia lib. 1. satis ac super pro captu nostro tum discussa sunt, tum etiam definita. ¶Qđ
Ratio hęsitandi. autem hic dubium Theologicũ, ceu in proprio loco dirimendum restat, est vtrùm sententia iniusta, hoc est contra leges lata, obliget in cõscientia: hoc est vt tam reo verè absoluat, quã actorẽ iure suo despoliet. Est em̃ argumentũ à parte negatiua, quòd cùm iudex sit iusti custos, ad quẽ. 5. Ethico. ait Philosophus tanquã ad viuentẽ loquentemque iustitiam confluitur: & hæc omnia quæ in foro exteriori peraguntur ad pacem reipublicæ, ac perinde ad pacandas cõscientias referantur, consequens fieri videtur, vt solẽnis sententia eius, qui publica pollet autoritate, tutas sedatasq; reddat easdẽ conscientias. Eò vel maximè quod sæpe humanũ ius in conscientia obligat, tametsi mera lex naturæ nõ obli-

obligaret: vt patet in lege præscriptiõis, quã dominium transfertur in possessorem.
Solutio. ¶Nihilominus respondetur, nullam sententiam quæ cõtra leges iustas profertur, obligare in cõscientia. Cõclusio est manifesta, & iuris etiã doctoribus confessa, vt apud Inno. & Panor, videre est. ca. quia plerique. de immu. eccles. quia cùm sentẽtia nullum habeat robur nisi quia est iuris declaratiua, vbi non est recti iuris interpres, nulla est in conscientia. Dixerim iniustam contra leges: nempe quæ ab vno aufert quod re vera suum erat, & alteri tribuit cuius non erat. Nam si alicui id adiudicetur quod verè erat suum, licet alter prętermisso toto ordine iuris fuerit priuatus, bona conscientia possidebit quod sibi adiudicatum est: siquidem re vera suũ erat. Et prætermissio ordinis iuris, quãuis peccatum sit in iudice, & iniuriosa pati, tñ nõ constituit in mala cõscientia eum qui quod verè est suum possidet. Idq̃ planissimo exẽplo patet. Si tu qđ tuum est aut fraude surripias, aut vi auferas à possessore, quanuis delictum mortale fortè committas dum priuata authoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad restitutionem nõ obligaris illius quod accepisti. Reuertamur ergo ad principale assertum, quod iniusta sententia ius neq; tollit neq; confert. Fit enim ex illa cõsequens vt etiam si dum litigabas bona id fide faciebas, nihilominus cum primũ certò resciueris sentẽtiam in tuum fauorem latã non fuisse iustã, restituere teneris quod tibi adiudicatũ est: licet non expensas, si bona fide litigasti: idq̃; siue reus fueris, siue actor. Et dico iniustam contra rei veritatem etiam si iudex secundùm allegata & proba-
Argumẽ. ta in foro exteriori rectè iudicauerit. ¶Quid autem si pars læsa non appellauerit? Videtur enim eo ipso consensisse, atque adeò suũ à se ius ablegasse: quapropter postea nõ ad-
Responsio. mittitur in iudicio ad repetendum. Respondetur quod etiam si non appellauerit non censetur renunciare iuri suo. Sed hoc tantũ patitur quod in foro exteriori non amplius repetens audietur. Atq; hæc veritas non solum ratio naturalis comprobat, verùm & ex l. Iulius. de condict. indebi. colligitur. Quod autem non appellans præscripto tempore à tribunali postea repellatur, sunt qui dicãt causam esse in pœnam eius negligentiæ. Ego verò non hanc tantum crediderim, verũ illam potiorẽ quæ ad obuiandum litibus: ad quod leges sanctissimæ semper fuerũt attentæ. At verò si quis rem sibi aut suis maioribus iniustã sententia adiudicatam, bona fide legitimoq; tempore præscripserit, bona deinceps conscientia possidebit: quia titulũ habet legitimũ, hoc est lege præsumptum.
Dubiũ alterũ de beneficijs Eccles. ¶Dubium autem molestius est in beneficijs ecclesiasticis: quando quis scilicet per iniustam sententiam expoliatur sacerdotio qđ alteri cõfertur, vtrùm possessor deinceps tuta conscientia possideat. Id quod inter cæteros iuris interpretes Panor. ca. 1. de concess. prębend. & Innocen. cap. quia plerisque, de immunit. Eccles. scienter tractant. Distinguẽdum ergo est de sententia: nam altera est declaratiua: nempè dum inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de prębenda litigatur: & sententia declarat vtrius illorum sit. Et tunc citra dubium, sicuti neque in alijs sæcularibus rebus, sententia non ligat. Et ideo dum possessor sciuerit non fuisse iustã, tenetur renuntiare. Alia verò est sententia priuatiua quando prælatus officio propter crimen quẽpiam sacerdotio multat, quod alteri confert: & tunc cẽsent præfati doctores quod si reus non appellauerit, quia eo ipso consentire videtur, alter tuta conscientia possidet. Secùs si reus appellauerit: nam tũc licèt iniustè non fuerit auditus, non censetur consensisse. Ego verò profectò, salua eorum existimatione, non sic absolutè crediderim, sed cum distinctione. Si inquã prælatus sciens & prudens illum iniquè condemnauit, arbitror sententiam non tenere. Et ideo quotiescunque possessor id intelligit, renuntiare tenetur, & prælatus alteri restituere. Si vero bona fide secundum allegata & probata illum condemnauit, etiã si falsò fuerit accusatus, sentẽtia tenet, ae per inde alter tutò possidet, nisi tamen ille fuerit criminator qui falsò accusauit. Nam tunc omnes doctores Canonici iuris meritò tenẽt inhabilem esse ad possidendũ. Item hoc solùm crediderim in beneficijs ecclesiasticis q̃ Prælatorum authoritate conferuntur. Nam in alijs etiam si secundùm allegata & proba-
Panormita. Innocent. Solut. dubij ta sententia sit iusta, si tamen processit ex falsa præsumptione, non ligat in conscientia, vt Innocen. probè adnotauit in eodem cap. quia plerique. Quo fit vt si cuius nomẽ de hæresi falsò defertur, suis bonis priuetur: cùm primùm fiscus resciuerit, per calũniam fuisse delatum ac condemnatum, tenetẽ eum in suorum possessionem restituere. Hæc ergo de hac re satis dicta sint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quod sicut lex scripta nihil roboris præstat naturali iuri, imò ab illo ipsa vim accipit, sic neq; potest eius robur quoquo pacto diminuere: nã homines, qui eas leges scripserunt non sunt naturæ domini. Quo fit vt quando lex scripta legi naturæ aduersatur, nullam habeat vim, atque adeò neque sit secundùm illam iudicandum. Quare tunc nõ leges, sed legũ corruptiones censent. At verò quando lex scripta à iure naturæ permittitur, scilicet quia ei non obstat, tunc iudicandum est secũdum leges, etiam si forsan melius esset contrarium esse lege positum. Hoc enim maximè notandũ est, vt loco suprà citato explicauimus: nempe quod non est necessariũ ad vigorem scriptæ legis melius id esse quod ipsa decernit, quàm contrarium. Hoc enim pensandum est & consilio agitandum quando ponitur: sed quãdo posita est, & vsu firmata, non debeat hoc subditi arbitrari, sed secũdùm illã agere, quousq; princeps aut respublica illã mutet. Imò vero neq; mutandæ sunt leges, vt suprà diximus, quacunq; de causa quæ meliorẽ rationẽ præ se ferat. Est posita lex, verbi gratia, ne merces foras euehantur è regno, & fortasse iam cessat causa, quare posita fuit, tunc etsi principi incumbat illam mutare, tamen subditis non licet contra facere, dum ius naturę id permittit: nisi iam esse inciperet contra ipsum, aut contra religionem. i. si legibus Ecclesiasticis aduersaretur. ¶ Ad secundũ pari modo respondetur, quod sicut potest lex quandoq; iuri repugnare naturæ, & tunc non est seruãda: sic quanq; rectè sit posita, si tamẽ in euentibus particularibus est cõtra ius naturæ, licet contra illam facere. Nã vti ait Modestinus. ff. de legibus & se. con. nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur vt quæ salubriter pro vtilitate hominum introducta sunt, ea nos duriore interpretatione producamus ad seueritatem. Tunc enim legislator si adesset, aliter censeret q̃ scripsit. Et per hoc dissoluitur argumentum tertium.

Ad. 2. arg.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm usurpatũ iudicium sit semper peruersum.

TRia suprà diximus ad rectum iudiciũ esse requisita, & iudicis authoritatẽ, & iustitiæ æquitatẽ, & prudentiæ ordinẽ. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & processu iuris, nihil ad Theologũ, sed res est causidica. Igitur cùm de secundo in proximis articulis dictũ sit, subsequitur vt de primo disputemus: Vtrum vsurpatũ iudicium, scilicet, ab eo qui non est iudex, sit vbiq; peruersum. Et arguitur à parte negatiua. Iustitia est quædam agendorum rectitudo, nihil autem veritati deperit à quocunq; pronuntietur, sed à quocunque est amplectenda: ergo neque quicq̃ iustitiæ officit à quocunq; sententia proferatur. ¶ Secundo: Bona pars iudicij est peccata punire: cum laude autẽ referuntur non nulli priuati qui peccata aliena vindicârunt: vt Moyses, qui vt legitur Exod. 2. Ægyptiũ interfecit: & Phynees Eleazari filius qui Zãbri occidit, vt Num. 25. scriptum est. quod, vt habetur Psalm. 115. reputatum est ei ad iustitiam: ergo licet priuatis citra authoritatem publicam iudicare.

Argum. 1.

Argum. 2.

¶ Tertiò: Potestas spiritualis quæ à temporali distinguitur nonnunquam se ingerit ad iudicandum seculares: ergo vsurpatum iudicium non est vbique prauum. ¶ In contrarium est illud ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum?

Argum. 3.

Paulus.

Cõclusio sponsita.

AD quæstionẽ vnica conclusione respõdetur. Iudicium vsurpatũ, hoc est, absq; legitima authoritate super eũ, in quem fertur prolatum, non solùm peruersum est, verùm & nullum. Probatur. Iudicium est legis ad personas applicatio cum vi coactiua: hæc autẽ fieri nõ põt absq; publica authoritate: ergo si aliter fiat, vitiosum est, & nullũ. Probatur minor. Eiusdẽ est legẽ condere atq; eã interpretari & declarare: sed applicatio legis ad personas est quędã eius interpretatio, idest, declaratio, quod talẽ personã in tali casu ligat: ergo sicut lex ab illo solo condi potest qui publica pollet authoritate ad cogẽdũ ciues, ita & eius solius est, habẽtisq; eius authoritatẽ eius dicere. Conclusio clara est, &c. 1. lib. quæst. 1. decisa. ¶ Hoc tũ est hic animaduertendũ, q̃ inter ea quæ ad rectũ iudicium publicũ exiguntur, primũ est authoritas iudicantis. Nã etsi alia deficiant, nempe prudentia, & iustitia, nonnunq̃ sententia tenet, saltẽ dum fertur secundũ allegata & probata, vt proximè dicebamus, & semper timẽda est: & tamen si emãnat à nõ iudice, adeò nulla est vt neque sit timenda. Vnde scitè Gregorius: Sententia, inquit, pastoris siue iusta siue iniusta, timenda est. 11. quæstio. 3. Duo enim ponit vt sit timẽda, etiam si sit

Probatio.

Gregorius.

Primum corollarium.

Secundum.

Dubium de iudicib⁹ arbitrarijs.

Solutio

si sit iniusta: videlicet vt sit pastoris, & vt sit sententia, id est quæ non manifestarium intolerabilemq; errorem contineat. ¶ Ex quo fit primùm quod qui per tyrannidem regnum inuasum occupauit, neque legem ferre vllam potest, neque ius dicere quod vllo pacto ciues in conscientia obliget, nisi forsan præscriptione aut reipublicæ consensu legitimi fuerint tandem principes: vt de Francis apud Gallos legitur, & apud Hispanos de Gothis. Secundò subsequitur, quòd qui semel legitimè magistratum adeptus est, etsi postea crimen cõmiserit ob quod meritò sit illo abdicandus: tamen quousque iuris ordine priuetur sentẽtia eius ligat, nisi sit ipso facto excõmunicatus. Vt quanuis prætor crimen læsæ maiestatis admiserit, ob quod à magistratu expellendus iure est, nihilominus quo ad vsq; iuridicè priuetur, sententia eius tenet. Secus si esset hæreticus: nam tunc ipso facto est excõmunicatus, atque adeò licèt non priuatus officio, tamen eius functio ne suspensus. ¶ De arbitris autẽ forsan quis dubitet: nam iudicium eorum ligat tã in foro exteriori quàm in conscientia. Tamen nulla videntur pollere authoritate publica: quia non habent nisi quã à partibus accepe runt: quæ tamẽ non habebant nisi priuatã. Respondetur autem quodammodò habere publicam. Nam cũ vnusquisq; teneatur fidẽ alteri seruare, iure gentium conditum est vt qui sequestri fuerint ab aliquibus cõstituti, vim habeant per suam sententiam ligandi, licèt executio ad principẽ pertineat, qui vim habet coactiuam, & eius ministros.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentũ respondetur, quòd etsi pronuntiatio veritatis à quocunque sit suscipienda: tamen vis coacti ua non nisi à principe, quam iudicium importat. Et ideò nisi ab habente autoritatem proferatur, liberum est vnicuiq; eam suscipere aut repudiare. ¶ Secundum argumẽtum quantum ad historiam Phinees, nullam habet difficultatem. Nam cùm Moyses, vt illic legitur, autoritate diuina iussisset vt vnusquisque fratrem suum quem reum sciuisset interimeret, eadem ille autoritate vsus est. Historia verò Moysi anceps est. Legitur eñ quòd cũ vidisset Aegyptium percutientem quendam de Hebræis, eum enecauit. Quocircà cùm illum Aegyptiũ in flagranti delicto occuparet, potuit eum occidere per modum defensionis: nam vnusquisq; ius habet vim vi repellendi, non solùm à seipso, sed à fratre suo. Et hac via Ambrosi libro de offic. Moysen excusat à culpa. Si autem vel iam cessauerat Hebræum percutere, vel occisio non erat ad defensionem necessaria necesse est dicere quòd in vindictã illum occidit. Et re vera huic gratius annuere videtur historia. Sed tunc cũ publicã non haberet autoritatem, non potest à culpa excusari: nisi dicatur id reuelatione diuina fecisse. Atq; hanc rationem apptobare videtur illud Actu. 7. q̃ percusso Aegyptio existimabat Moyses intelligere fratres suos, quoniã Dominus per manum ipsius daret salutem in Israel. Et quanuis nõ expresè dicatur percussionem illam iussisse, sed Moysen sic existimasse seuaturum populum: tamẽ profectò videtur illic percusio excusari: quare vtraque istarũ solutionum põt optimè defendi. At verò S. Thom. August. sequacissimus eum libentiq̃ amplexari videtur, qui in quæst. super Exod, non excusat illum à culpa, sed eum potiùs cõfert cum benignissimo nouali, quod cùm primò scritur, de herbarum quoq; inutilium luxurie ac fertilitate laudatur, ppter spem quã promittit futuræ frugis. Et sic interpretatur illud Actu. 7. quòd cùm animo plenus esset, ad liberandũ populum, illa ratione arbitrabat rem perfecturũ. ¶ Ad tertiũ deniq; respondet, quòd cũ spiritualis potestas superemineat sæculari, põt Eccles. Prælatus sæculares iudicio cogere in his, quę ad gratiam & ad gloriam pertinent.

Ambros.

D. Thom. August.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

QVAESTIO QVINTA, de diuisione iustitiæ.

San. Thom. 2. 2. quæst. 61.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm particularis iustitia rectè in distributiuã & cõmutatiuam diuidatur.

POst quàm de iustitia in genere deq; suo contrario, iniustitia, atque de eius annexis iure scilicet & iudicio, quantum res postulabat, dissertũ est: superest vt ad illam eius celeberrimam diuisionem descendamus, qua in distributiuam & commutatiuam dispartitur. Est ergo quæstio ordine quinta huius libri, vtrùm particularis iustitia rectè in distributiuam & commutatiuã diuidatur. Quæstio hæc autem quatuor articulis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ticulis absoluertur. Quorum primus diuisio nis rationem doceat: secundus, vtriusque medium: tertius, materiæ diuersitatem: quar

Argum. 1. tusq; tandem formam. A parte ergo negati ua quæstionis arguitur primò. Cùm tres sint reipublicæ ordines: nempè totius ad partes, partium ad totum, & partium interse, pulchrius atq; ad artem ꝓprius fieret ex æquo trimembris diuisio: nimirum in legalẽ, quæ primum instituit ordinem: & distributiuã,

Argum. 2. quæ ad secundum spectat: & cõmutatiuã, quę circa tertium versatur: inepte ergo sit bi membris. ¶ Secundò arguitur. Si vlla esset huiꝰ diuisionis ratio, ea vel inde oriretur ꝙ habẽt distincta subiecta: nempè quòd distributiua est in principe, cui incũbit bona publica distribuere: cõmutatiua verò in subditis, quorum pax & tranquillitas hac ratione continetur quòd quisq; ius suũ alijs seruat: hoc nanq; discrimen prima fronte videtur hæc diuisio insinuare: at verò quæcũq; iusti tiæ species tam in subditis est quàm in prin cipe in hoc nimirum ad gubernãdum, atque in illis vt gubernetur, vt quæsti. 1. de legali dictum est. nã commutatiua eadem ratione est in omnibus: ergo ex hac differentia non potest sumi diuisionis ratio. Quòd si dicas differentiam inde sumi, quòd distributiua iustitia pensatur in ordine ad plurimos quibus facienda est distributio: cõmutatiua verò est vnius ad alterũ, contrà facit, ꝙ vnũ & multa speciẽ nõ mutãt. Eiusdẽ quippè speciei est vnus homo cũ duobus atq; cũ trib⁹.

Argum. 3. ¶ Deinde arguitur tertiò ꝙ diuisio mãca sit. Iustitia enim vindicatiua neq; sub distributiua neq; sub cõmutatiua comprehendi videt: nã si respõdeas cõtineri sub distributiua eò ꝙ princeps, vt præmia ꝓbis, sic & supplicia reprobis decernit, in contrarium est: tũ ꝙ & persona particularis potest licitè vindictam petere, tũ etiã ꝙ vindicta debet fieri ad æqualitatẽ delicti, quod officiũ est cõmutatiuæ iustitiæ. Quòd si hac rõne victus pertinere dixeris ad cõmutatiuã, reclamare hęc ratio videtur, ꝙ soli principi incũbit, pœnas exigere pro culpis, qđ speciẽ gerit distributiuæ iustitiæ. ¶ In contrariũ est autoritas

Aristot. Philosophi. 5. Ethicor. distinguentis duas iustitiæ species, quarum altera est distributionum directiua, altera verò commutationum.

QVo responsio quęstionis lucidior fiat, à terminorum expositione proficiscamur. Dũ iustitia in genere, autore Aris. 5. Ethic. sit virtus, qua quisq; iustus dicitur, fit vt iuxta nomina sua, iustitia distributiua dicat particularis iustitia, qua homo in bonorum cõmunium distributione iustus fit. Commutatiua verò sit illa itidem particularis, qua quisq; in cõmutationibus iustus est. His facilè intellectis tali respõdetur affirmatiua conclusione. Iustitia particularis suapte natura in hæc duo dissecatur membra, specie differentia, quę sunt commutatiua & distributiua. Cõclusio est Arist. 5. Ethi. cap. 2. cuius ideo authoritate fulcitur. Probatur ni hilominùs & ratione. Distinctio habituum, si specifica sit, ab obiectorum natura deriua tur: nam habitus distinguuntur per actus, & actus per obiectas: est autem in republica, in qua iustitia æquitatem cõstituit, duplex ordo, idemq; particularis ac diuersus: videlicet totius ad partes, & partiũ inter se: ergò per illos duos ordines duæ etiam species iustitię discernuntur. Illa autẽ quæ est totius ad partes, puta quę communia bona ciuibus bene dispensat, nominatur distributiua: altera verò quæ æquitatẽ seruat inter partes, nuncupatur cõmutatiua: sunt ergò duæ distinctæ species. At licèt conclusio hæc nõ solum S. Thomæ, verum & Aristotelis sit plana con fessio, nõ desunt Aristotelis interpretes qui contrarium opinentur. Buridanus enim in eundem locum. 5. Ethic. q. 7. non arbitratur virtutes hac specie distare. Neq; vllo prorsus argumẽto vtitur præterq; quod rationes, inquit, partis contrariæ non sunt satis validæ. Hæc autẽ argutio nullũ philosophũ hominem contra Aristotelẽ mouere deberet, nisi validioribus ipse niteretur. Præterq; ꝙ rõ hęc facta abunde rẽ mõstrat in philosophia morali, à qua non est expetenda mathematica demõstratio, vt statim in principio Ethico. Arist. docuit. ¶ Arguitur aũt secũdò ad eandem conclusionẽ: Iustitię munus est debitũ vnicuiq; reddere: est aũt diuersa ratio debiti in distributiua iustitia ab illa q̃ est in cõmutatiua: ergò virtutes ipsæ specie differũt. Minor patet. Dupliciter res aliqua dicit hois. Vno mõ simpliciter, quia ꝓpria eius possessio: altero verò secundũ quid, vt aiunt: quia scilicet non est sua propria, nisi quatenus est totius, cuiꝰ homo est pars. Etenim quę sunt totius, quodãmodò sunt partium. Et ex his nascitur diuersa ratio debiti: alia quippe rõ est, quia res ꝓpria erat creditoris: alia verò, quia erat totius reipublicæ. Igitur cùm commutatiua iustitia circa debitũ posterioris generis

Cõclusione ꝓponitur.

Aristot. Probatio cõclusionis.

Buride. hic tenet id.

Secunda rõ in Burid.

neris versetur: distributiua verò circa prius, *Tertia rõ ad idem.* sit consequens esse virtutes diuersas. ¶ Et ex hoc secundo argumento informatur tertiũ. Illic opus est distincta virtute specie, vbi operandi difficultas est etiã specie distincta: sed experimur alium esse gradũ difficultatis in effundendis bonis cõmunibus, quæ princeps habet in sua potestate: neq; vnquã fuerunt ciuium, quã sit in refundendis illis q̃ ab alijs recepimus: ergò distinctè exiguntur virtutes. Minor patet: nã qđ quisque reddat quod ab alio accepit, ratio hæc, ꝓtinus & inclinatio naturalis deprecatur: Non erat tuũ, sed alter tibi dedit, pessimus esses si nõ redderes. Attamen quãdo princeps aut cõmuniũ dispensatores penes se habent illa bona, ægerrimè adduci possunt vt distribuãt si sibi vsurpare possunt. Hoc porrò nos longa experientia edocet in principibus & in præfectis. Et cõfirmatur hęc ratio autoritate Aris. *Confirmat. Aristote.* 2. Polit. dicẽtis, homines ꝓpensiùs affici ad bona propria quã ad cõmunia. Altera ergo virtus est distributiua, & altera cõmutatiua.

Ad. 1. arg. AD argumentũ ergo primum ante quæstionẽ sic respõdetur. Diuisiones vt ex actẽ fiant debere fieri in pauciſsima mẽbra, atq; adeo inter se opposita. Ob idq; cũ obiectũ iustitiæ sit bonũ, idq; primò diuidatur in commune & particulare, fit vt iustitia primũ omniũ diuidatur ab Aristo. in legalẽ quæ est vniuersalis, & particularẽ: vt iustitia legalis sit illa quæ respicit ordinem partium ad totum ordinando ciues in commune bonum: particularis verò quæ versatur circa particularia bona. Et hæc est quę subsecatur in distributiuam & cõmutatiuam. Sed nun- *Scrupulus.* quid distributiua iustitia nõ versatur etiam circa cõmune bonũ? respondetur, ꝙ etsi circa illud versetur, tamẽ nõ habet illud ꝓ obiecto vt legalis, quæ illud curat augere. Sed materia distributiuæ est, illa bona distribue re ac diffundere inter particulares ciues: & qa habitus denominatur à termino ad quẽ sicut calefactio à calore q̃ gignitur, nõ à frigore quod abijcitur, ideo distributiua iustitia est particularis: vt pote quę cõmunia bona facit particularia: legalis nanq; particularia ordinat in cõmune. Atqui veluti legalis iustitia nõ solùm in principe est ad regendũ verùm & in subditis ad obtemperãdum: sic & distributiua est etiam in ciuibus, vt citra responsionem sint contẽti. Præterquã ꝙ potest & priuato cuipiam, puta patrifamiliãs alicuiꝰ ampłę familiæ vsu venire, vt ipse etiã inter suos distribuat bona sua. ¶ Ad secun- *Ad. 2. arg.* dum autem quo indagabatur differentię ratio dix inter has species, per hæc quę dicta sunt satis responsum est. Haud enim differentia hæc colligitur vel ex parte subiecti, vel ex parte numeri: sed illã perscrutamur, tum ex ordine diuerso, vt dictum est, tum ex diuersa ratione debiti: quia cõmutatiua reddit id quod est simpliciter debitum: distributiua verò id quod est quodammodo debitum.

¶ Ad tertium argumentũ respondetur, bifa- *Ad. 3. arg.* riam contemplari posse iustitiam vindicatiuam: vno videlicet modo, quatenus ad publicam iustitiam pertinet, quę ciues ordinat in bonum cõmune. Et hac ratione actus est à cõmutatiua iustitia elicitus: imperatus autem à iustitia legali quę est in principe, eiusque ministris: Iudex enim non tantũ accusante reo, verũ ex proprio (vt aiunt) officio ob tranquillitatẽ reipublicę crimina vlciscitur. Aio autem esse hoc munus iustitiæ cõmutatiuę, propterea ꝙ nulla sit ibi bonorũ distributio: nec propriè malorũ: quia mala non sunt deposita vt distribuãtur: sed fit vindicatio ad æqualitatẽ sceleris infligendo supplicium: quæ quidẽ forma est cõmutatiuæ iustitiæ, vt confestim videbimus: licèt hanc habeat imaginẽ distributiuæ, quòd nequiores acriùs puniuntur. Imperatur autẽ à iustitia legali, cuius est per leges & beneficiorũ collationẽ, pœnarũq; inflictionem rempublicã administrare, & particularibus virtutibus in hũc finẽ imperando vti. Si autẽ vindicatio consideretur respectu particularis personæ ad tollendum eius nocumentũ qualiter vindicatiua non solùm est in principe, sed & in particulari ciue iniuria affecto, cui licitum est more & ordine vindictam petere: non vt malũ pro malo reddat, sed vt repẽsatio sibi fiat, quãquã illam, nisi per publicã potestatẽ exequi nequeat: tunc vindicatio non est iustitiæ actus, sed specialis per se virtutis, quæ ad cõmutatiuã iustitiã reducitur. Doctrina est S. Thom. 2. 2q. 108. ar. 2. ¶ Sed interrogas, cur vindicatiua ob cõmune bonũ, cõmutatiua est iustitia, siue in principe siue in ciue: illa autẽ vindicatio quę ad bonũ particularis ꝑsonę refertur, sit specialis virtus? Respõdetur. Quòd respublica ꝙ vltionẽ æqualẽ crimini, & reddit malefactori quodãmõ æquale: & suũ recuperat honorẽ, q̃ vera est iustitię cõmutatio. Qũ verò ꝑsona particularis vindicatur, nihil ꝓ amisso honore vel fama recipit: sed alter patit sicuti & ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerat perpessus: ideoq; nō attingit metas iu stitiæ cōmutatiuæ: sicuti attingit eū virtuti restitutionis refarcitur eis honor, vel eius loco repēditur vel alius fauor vel pecunia. Vnde S. Tho. cōparat hanc virtutem alteri speciali virtuti gratiarū actionis, pro beneficio suscepto. Illa nāq; neq; simpliciter liberalitas est, quia aliqua illic subest imago debiti: neq; verò simpliciter iustitia, quia nō est debitū legale, sed morale: ob idq; est virtus specialis q̄ iustitię adhęret. ¶Est hic demū principibus adnotādū circa distributiuā iustitiā q̄ cū sit virtus, inter duo extrema vtriq; coarctatur. Quare neq; tātā sinit bonorū effusionē, vt publicū ærariū, qđ quā maximè necessariū est, exhauriatur: neq; verò pmittit principē ea esse parcitate in bonis distribuēdis, vt nullā habeat apud ciues gratiā, quib⁹ necesse est fæpissimè indigere. At verò hoc cum primis cauendū vbiq; esset, nè publica tributa & vectigalia q̄ in publicos vsus statuta sunt & populo decreta, abalienarētur. Inde nāq; tum respublica grauiter periclitatur, tum etiā & miser populus molestissimè aggrauatur & premitur: quippè cū illud in causa sit, vt tributa in dies auctiora exigant. Sed hoc in fine quæstio. sequētis latiùs.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm idem sit medium distributiuæ ac cōmutatiuæ Iustitiæ.

SEquitur hoc secūdo articulo de medio inuestigando harum virtutum: vtrùm videlicet eodē modo in vtraq; accipiatur. Est enī
Argum. 1. argumētum à parte affirmatiua quòd cùm moralium virtutū mediū secūdum rationē inter duo extrema limitetur, vt in fortitudine & prudentia cernitur: & iustitia sit earū potissima, consequēs esse videtur & ipsum
Argum. 2. eodē pacto in omni iustitia designari. Mox cū vtraq; tam distributiua quàm cōmutatiua sit particularis iustitia, vt pote, quę ad particulares psonas refertur ac terminatur apparet medium in vtraq; sumi secundū æqualitatem rei ad rem, puta in distributiua meriti ad premium, & in cōmutatiua rei quę red
Argum. 3. ditur ad eam quæ recepta fuit. ¶Tertiò deniq; arguitur. Distribuere communia bona idem esse videtur officium, quod collatis beneficijs cōpensare obsequia & seruitia quæ ciues in rempublicā impendunt, hoc autem iustitiæ cōmutatiuæ munus est: vt eodē loco. 2. 2. q. 108. astruit Diu⁹ doctor: eò quòd fieri debeat secundū æqualitatem rei ad rem sicuti & suppliciorum inflictio, licèt vtrūq; per im periū fiat iustitię legalis: ergo nihil re stat quo differat iustitia distributiua à commutatiua. Contraria est Aristo. sentētia, eo- *Aristot.*
dem loco cōstituentis medium in distributiua secundū proportionem Geometricā, & in cōmutatiua secundùm Arithmeticam.

ADquæstionem hāc respondetur duabus conclusionibus. Prior est. Vtriusq; *Conclus. 1.*
iustitiæ, tam distributiuæ q̄ commutatiuæ medium secūdū æqualitatē, q̄ in rebus exterioribus fit, constituitur. Cōclusio est Arist. *Aristot. Ratio cōcl.*
5. Ethic. cap. 3. & 4. Hanc enim differētiam q. 1. huius libri inter reliquas morales virtutes & iustitiam secundùm earum naturā meditati sumus: q̄ cùm reliquæ mores componant hominis in ordine ad seipsum: iustitia verò in ordine ad alium, mediū aliarū virtutum inueniatur inter duas extremas affectiones, quas virtus moderatur & rectificat. Vt fortitudo inter timores & audacias: & tęperantia inter exorbitantes concupiscentias & tristitias, quę de absentia delectabilium tactus oboriūtur. Iustitia verò, quia in volūtate residet, vbi nullæ sunt passiones, nō est earum moderatrix, sed solùm illi incumbit medium ponere in rebus, quę alijs debētur. Etenim licèt quādoq; cupiditas & auaritia impedimento sint officijs iustitiæ, non tamen ad ipsam pertinet illā auaritiā reprimere: sed ad liberalitatē, quæ circa tales versatur affectiones. ¶Posterior cōclusio est eiusdē Aris. *Posterior conclusio.*
eodē loco. Aequalitas q̄ medium est iustitię distributiuę nō est eiusdē prorsus rōnis, atq; in cōmutatiua: imò in distributiua est Geometrica: & in cōmutatiua Arithme. Aequalitas eñ Arithme. sumitur secđm excessuum æqualitatē numerorū: sumiturq; minimū in tribus terminis: quorū tamē medi⁹ bis resumitur. Habet siquidem respectū duplicem. Qualis enim est ,,portio arithmetica duorum ad quatuor, talis quatuor ad sex, quoniam excessus sunt pares, licet maior sit ,,portio Geometrica quatuor ad duo, quàm sex ad quatuor: nam illa est dupla: hæc verò sesquialtera. Et dicitur proportio Arithmetica, quia est inter numeros tanquā inter ,,proximos ,,prioscq; terminos: nā arithmos numerus est: licèt sit pariter inter cōtinuas quātitates. Æqualitas autem Geometrica attenditur per æqualitatem proportionū: vt proportio quæ est inter octo & quatuor, æqualis est illi quæ existit inter quatuor & duo: quia vtraque est dupla, tametsi excessus sint inæquales. At quoniā medius terminus bis sumitur, ait Aristo. hanc proportionū habitudinem consistere minimū in quatuor terminis: vt qualis sit proportio. a. ad. b. talis sit c. ad. d. Nam Arithmetica ,,portio inter tātùm duo fit, vt inter vnū & duo: licèt ,,portionalitas, hoc est, proportionum æqualitas (vt dictum est) tres postulet. Vnde in commutationibus per rerum duarum æqualitatem æquantur duæ personæ. Patefit ergo
Aperitur conclusio. conclusio hoc pacto. Vbi princeps decreuerit decem talēta ciuibus distribuere, debet in tot partes illa partiri, quot sunt ciues: tali tamen ratione, vt qualis sit proportio meritorum Petri ad merita Pauli, talis sit & ,,portio prēmij illius ad prēmium huius. Si enim merita Petri sunt vt sex, & Pauli vt tria, quæ est dupla proportio, & cōfertur Paulo prēmium vt duo, debetur tunc Petro prēmium dupluni, scilicet vt quatuor. Nam tunc fiet, vt qualis sit proportio meriti Petri ad suum premium, puta sesquialtera, talis sit quoque meriti Pauli ad suum prēmiū à permutata proportione. Videlicet, si. a. se habet ad. b. sicut. c. ad. d. tunc sicut. a. se habet ad. c. se habebit &. b. ad. d. Fac. a. &. b. esse merita. c. verò &. d. prēmia. Et hoc est inuenire mediū geo-
Obiectio. metricū. Sed quæris cur non statuimus talia exempla vt prēmium esset æquale merito?
Quæstio. Respōdemus hoc nos consultò fecisse: quoniam accidentarium est iustitię distributiuę &, quod aiunt, impertinens, vt prēmium sit merito æquale: aliter hac rōne nō differret à cōmutatiua. Enimuerò nō semper æquailis bonorū summa distribuitur ciuibus, etiā si semper haberent paria merita: quoniam respublica humana quādoq; in bonis plus, quā doq; minus habet. Nunc enim verbi gratia, distribuit triginta talenta quā ab hoste prædā eripuit, alio tēpore viginti, atq; alio decē. Et ideo nō pōt semper militi obuenire æquale prēmiū suo merito. Atq; idem comperitur in publicis fructibus, qui nūc benignius, nunc verò malignius proueniūt. Et in lege Agraria de diuidendis agris. Quocirca non debet haberi respectus nisi ad geometricam æqualitatē. At verò in distributione diuinorum bonorum quæ à Christo in die iudicij futura est, quia infinita illa sunt, & quæ exhauriri nequeunt, distributio fiet, non solū secūdum ,,portionem geometricā, vt quo quisque longius antecellet alteri meritis, ex cedat & prēmio, verū etiam secundū Arithmeticam, vt quisq; tantū recipiat in prēmio quantū habuit in meritis, quæ ex diuina gratia ,,præcesserunt. ¶Ecce de distributiua iustitia. In cōmutatiua verò alia est habenda ratio: nēpè vt sit æqualitas inter rem acceptā & eam quę redditur. Verbi gratia. Antequā duo mercatores societatē inirent vterq; habebat quinq;. Petrus verò per cōtractū aut mutuò aut quomodocūq; debet Paulo vnū, habet ergo tūc Paul⁹ duo plura quā Petrus, itaq; est ,,portio Arithmetica puta quatuor q̄ habet Petrus, ad quinq; q̄ ambo habēt: & quinq; ad sex quę modo habet Paulus: quorum mediū est quinq;: est ergò facienda per cōmutatiuam iustitiam taliter restitutio, vt Paul. quoq; reddat Petro vnum, qua rōne ambo sint in medio: nulla personarū qualitate aut conditione existimata. Enimuerò siue inter magnatē & plebeiū, siue inter probum virum & reprobum, siue inter amicos, siue inter inimicos contractus & conuentamore & lege celebrentur, nihil subinde commutatiuæ iustitiæ variatur. ¶Hac præmissa *Suadetur cōclusio.*
declaratione probatur cōclusio. Medium iustitiæ cuius munus est, debitum cuiq; suum reddere, attēdendū est & perpendēdū p. formalem rationē debiti, à qua virtus speciem sortitur: rationē verò debiti distributiuæ & cōmutatiuæ variam esse mōstratum est: ergo secundū illam varietatem variatur & medium. Varietas autē hæc est, q̄ id qđ debetur in distributiua, non debetur quia ,,prius possessum fuit à ciue sed quia pars ille est rei publicæ: & quod est totius, quodāmodo est partis: ergò quo quisq; principalior est pars, eadem ,,portione plus debet bonorū recipere. Exemplum nobis natura perhibuit in stomacho, q̄ cōmune est corporis mēbrū, haud enim idem alimentū submināistrat pedibus, quod oculis: neq; idem iecori, qđ splēni: sed vnicuiq; pro sua natura & dignitate. Debitū autē in cōmutatiua inde exurgit, q̄ res fuit possessio alterius: ergo nullo habito meritorū psonarū respectu, debet vnicuiq; tū referri quantū ipse cōtulerat. ¶Quòd si *Argum.*
cōtra sic arguas: In cōmutatiua iustitia perin de atq; in distributiua pensatur nōnūquam personarum conditio & dignitas. Nam sicuti qui alapa percutit principem, maiori per vindicatiuam iustitiam supplicio plectitur, quàm si percuteret popularem, vt Aristote. quoq; adnotauit. 5. Ethicorum. capit. *Aristot.*
5. ità dum per restitutionem compensatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit, plus debet qui honestū ciuem & nobilē cædit, quā qui simili plaga plebeiū læderet: ergo hac parte nō differunt istæ iustitiæ. Re-
Resp̄onsio. spondetur, qualitatē personæ in vtraq; iustitia perspici: attamē in distributiua per se: vt scilicet per augmentū personæ augeatur, portio ad alium: cumulatioris nanq; meritū est in viro ingenuo comitas & humilitas, q̄ in homine inferioris sortis: sed tamē in iustitia cōmutatiua dūtaxat attenditur persona quatenus inde augetur quātitas iniurię, quę ad æqualitatem resarcienda est.

Ad. 1. arg. PEr hæc ergo superiorum argumentorū solutio claresćit. Ad primum enim priori conclusione responsum est secundū differentiam iustitiæ à reliquis virtutibus. Et pa-
Ad. 2. arg. riter secundū solutū est conclusione posteriori. Cōcedimus enim vtriusq; iustitiæ medium constitui secundū æqualitatē in rebus quæ inter duas personas vel plures componitur: diuersimodē tamen: quia medium in distributiua attenditur secundùm æqualitatem inter duas proportiones, scilicet meritorum inter se inuicem, & pariter præmiorū: cōmutatiua vero secundū æqualitatem in-
Ad. 3. arg. ter res acceptam & redditam. ¶ Ad tertium autem respondetur, q̄ beneficiorū collatio non fit nisi pro receptis obsequijs & laboribus: ob idq; habet quādā mercedis rationē atq; adeò commutatiuæ iustitię munus est. Vt cū quis strenuè egit in bello seu egregiū consilium principi dedit, vel insidias coniurationesve detegit. Is nanq; etiam si nullum talibus constitutum esset stipendiū, dignus est, cui iusta beneficia pro obsequio conferantur. Distributio verò bonorū cōmuniū non est cōpensatio, sed nuda attributio eorum, quæ totius corporis sunt ad partes. Quapropter partium merita nō eodē pacto in omnibus rebus publicis ęstimātur, vt Aristo. loco citato meminit. Nam vbi respublica per Democratiā, id est, per populare potentiam gubernatur, nulla alia merita librātur, quàm libertas, vt. s. quia omnes æqua libertate fruūtur, æqua suscipiant. Nisi forsan libertinis, qui mancipia erant, minùs: illis autem q̄ ingenuitate clariores sunt, plus obtingat. Sed in Oligarchia hoc est, paucorū potentia, secundū diuitiarum quātitatem fit ęstimatio: vt quo quisq; plus habeat, eo plus recipiat: quæ iniquissima est omnium distributio. At verò in Aristocratia, hoc est, optimorum potentia, vsus distributionis est secundū virtutum merita. Et talis debet in regno perspici, quod rex optimus regit. Nam cùm honos alat artes, nullum inter mortales valentius est virtutum incitamentum, & fomentū, quā cuiq; pro meritis honores deferre. Etenim qui solo virtutis amore, futurū inspectantes sæculum, ad officia accenduntur, impendio quā rarissimi sunt. Ob idque Cato admonere patres cōscriptos cōsueuerat, vt bene consultarent, quibus virtutibus præmia ponerent: quoniam non aliās poterat iuuentus persequi, quā quibus possent statos sibi honores assequi.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm eadem sit materia distributiuæ & commutatiuæ.

DE materia autem harū specierū quæritur hoc tertio articulo, vtrùm eadem sit vtriusq; iustitiæ, quæ in has tantùm species specialissimas diuiditur. Apparet enim primū esse eandem materiam: aliās essent vsq; adeò virtutes ipsæ diuersæ, vt nō cōtinerētur sub vna cardinali virtute iustitiæ: diuersitas em materiæ temperantiæ, & fortitudinis, constituit duas per se virtutes cardinales: consequens autē est falsum & contra Aristo. sententiam, atq; omnium quatuor duntaxat discernentiū cardinales virtutes. Mox arguitur cōtra id quod quæstio latenter etiam interrogat. Iustitia commutatiua diuiditur in species multas: ergò istæ non sunt specialissimæ atq; atomę. Antecedens patet: Arist. cōnumerat diuersas materias, quin verò formas cōmutatiuæ iustitiæ: altera quippe est commutatio voluntaria, atq; altera inuolūtaria: quæ rursus diuiditur in inuolūtariam per vim, & inuolūtariam per fraudem: non ergo vtraq; specialissima species est. ¶ In cōtrarium est Aristo. eo loco vbi ait distribuuam distributiones dirigere: cōmutatiuam verò cōmutationes: cuius tamen cōmutatiuæ nullas distinguit species. *Aristote.*

QVæstio duas habet particulas, ad quā perinde duabus operæpretiū est conclusionibus rndere. Prior sit hęc. Materia quā remotā appellant eadē est vtriusq; iustitiæ, pxima verò, diuersa. Prior pars hic ostenditur. Materiæ remotę harum virtutū sunt tam personę inter quas, quā res in qbus fit distributio & commutatio: hæ autem eædem sunt: fit enim tā distributio quā cōmutatio exteriorū rerum, nēpè frumēti, vini, olei, & pecunię inter eosdem ciues. Poste-
Conclus. 1. Probatur prior pars cōclusionis.
rius

rius itidē cōclusionis mēbrum est etiam liquidum. Materia siquidē proxima est, rerū
Probationis posterioris. vsus: & constat distributiuā, iustitiam dirigere vsum illum, qui est res adiudicare ciuibus ratione debiti: non q̄ proprium erat singulorum: sed qā erat totius reipublicæ: ad quā (vt diximus) functionem alia ratio exigitur aliaq; existit difficultas quā in cōmutatiua. Facultas autē cōmutatiuæ est vsum rerum moderari in reddendis debitis singulorū pe-
Argum. 1. culiaribus. ¶ Vnde patens fit ad prius argumentum responsio: hæc nanque vsuum diuersitas, etsi diuersitatem specierum virtutis constituat: nō tamē tantam quò minùs ambæ contineantur sub specie iustitiæ particularis, quæ in rebus versetur extrinsecis, earūque vsibus circa particulares personas. Secus autem de tēperātia & fortitudine: quippè quarum altera versatur circa tactus delectationes eorum sensibilium, quæ nos ad se alliciunt & pertrahunt: altera verò circa obiecta irascibilis appetitus, quæ sua nos ardiuitate & horrore conterritant & à seipsis auersantur. Est enim hæc tanta diuersitas vt diuersas constituat cardinales virtutes.

Conclus. 2. ¶ Posterior conclusio est. Materiæ varietas quæ cōmutatiuæ iustitiæ subijcitur, neutiq; eādem virtutem in species plures disiungit, sed est vnica eademq; atoma. Huius autem veritatem cōclusionis hac diuisionum serie venari sanè possumus. Prima enim diuisio sumitur ex cōmutationum diuersitate per
Duplex cōmutatio. ordinem ad voluntatem. Commutationum nanque altera est voluntaria: altera vero inuoluntaria. Inuoluntaria quippe commutatio est quando quis rem sibi alienam vsurpat, vel personam, vel opus inuito domino: vt in furto: voluntaria verò quando quis rē à domino volente & consentiente suscipit vt in mutuo. Vbi adnotandum subinde est commutationis nomen non simplicem denotare, vel dationem, vel receptionem: vbi enim res gratis datur, donoq; recipitur, nulla est commutatio: sed tunc datio propriè est commutatio (vti nomen clamat) quando alter dat vt recipiat, alter verò recipit vt reddat: vt patet in mutuo, in depositō, in vēditionibus, conductionibus, reliquisq; id genus ciuilibus pactis. Quocircà commutatio voluntaria spontaneam quampiam atque voluntariam actionem ex vtraque parte significat: videlicet tam conferentis quàm recipientis. Contraria ratione inuoluntaria cō-
Diuisio ſpōtaneæ cōmutationis. mutatio inuoluntariam supponit actionem tam ex parte patientis quàm ex parte auferentis. In furto nanq; neque dominus dat vt recipiat, neq; fur capit vt reddat: sed ille cōtra suam voluntatem patitur: hic autem libere accipit quod nollet vnquam rependere. Attamen dum posteà restituit, nihil refert, vltronè reddat pœnitentia ductus, an à publica potestate compulsus. A priori nanque radice acceptionis, puta ab inuoluntaria oblatione nūcupatur commutatio inuoluntaria vel voluntaria. Nam & vbi fuit acceptio voluntaria, potest etiam redditio esse inuoluntaria: vt puta quando infidus emptor vi cogitur pretium soluere. ¶ De dona-
Dubitatio. tione autem dubium est vtrùm vtriusq; partis exigatur assensus, videlicet non solum dantis, verùm & accipientis, an scilicet si Petrus animo suo vel verbo insćio Paulo quippiam donaret, donatione illa teneretur ante quàm alius acceptaret. Et videtur teneri: quacùm quis Deo apud se quippiam vouet, illicò obligatur: pariformiter ergo ligari videtur qui donauit. Respondetur tamen quòd cùm datio relationē dicat ad accipientē, nō videtur oriri obligatio antequā alter acceptet. Et ideo reuocari fortè pōt, etiā absq; vlla iusta causa. Secus de voto deo facto: quia ipse, si iustum est, semper acceptat. Si autem solēniter coram testibus donatio fiat absenti, tunc stādum est iuri ciuili. Arbitror enim absq; donatarij consensu vel legitima causa iura reuocationē non sinere. Quod si ita est nec conscientia id permittit. ¶ At verò quo-
Aristot. niam Arist. 3. Ethi. duabus de causis accidere docet inuoluntarium: scilicet aut vi & metu, aut ignorātia, subdiuidit in. 5. lib. inuolūtarias commutationes in duo: scilicet in eas quę occultè & ignorante domino per fraudem fiunt, & eas quæ per violentiā manifeste. Atq; vtrasq; denarrat illic Arist. locuple-
S. Thom. tiùs autē S. Thom. 2. 2. q. 61. art. 3. vtraq; em cadere pōt, aut in rē tuam aut in tuā personam, aut in tuos, scilicet in eos q aliqua sunt tibi necessitudine coniuncti. Res igitur tuæ aut subdolè tibi & occultè surripiūtur, quod vocatur furtum: aut manifestè, & id appellatur rapina. In tuam autem personæ substantiam committi potest homicidium, læsióve alia: aut occultè, vt per veneficiū seu per insidias: manifestè autem per apertā vim. Et rursus personæ dignitas impeti potest aut clanculum: vt per falsa testimonia, perq; latētes detractiones, quibus fama æstimatioq; deteritur, & corroditur: manifestè autē aut per calū-

Universidad de Deusto
Biblioteca

calũniam in iudicio, aut per cõuitia quibus honori detrahitur. In persona autẽ sibi conuincta põt cuipiã iniuria fieri, vel in vxore per occultũ aduiteriũ, vel inseruo, qui vt fugiat seducitur. In quibus etiã põt & manifestarijs quis iniurijs onerari. Tametsi qđ de seruo dictũ est, rapinæ habeat aut furti rationem. ¶ Cõmutationes itidem voluntariæ per sua quoq; mẽbra articulatim subsecantur. Enimuerò primũ dum quis rei suæ dominiũ in aliũ trãsfert, nõ animo quicquam recipiendi, vt puta dono aut legato, non est propriè cõmutatio, vt iam modò dicebam⁹. Quapropter neq; ad iustitiã cõmutatiuam hæc actio pertinet, sed ad virtutẽ liberalitatis: quoniã nulla illic subest ratio debiti. Cõmutationũ ergo diuisio q̃ spõte fiunt, sic in genere habet. Aut enim est mutuatio, puta vbi quis rei vsum gratis alteri cõcedit pacto recuperandi rem: nam si præter rem aliquid pro vsu recipiat, tunc in his q̃ vsu consumũtur, vt pecunia, frumento, & similibus, vsura est, ad rapinã pertinens: in his autem quæ vsu non cõsumuntur, locatio aut cõductio. Si autem quis rem suam tradit nõ ad alteri⁹ vsum, sed vt ipsam rursus recipiat, tunc si id fiat cõseruatiõis gratia, depositum est: si autem vt alterũ tutũ reddat, tunc aut impigno ratio est aut fideiusio. Dum autẽ quis rem suam in alterius dñium transfert, nõ animo eam rursus recipiendi, sed eius tantũ pretiũ, tunc est venditio. ¶ His ergo præcursis probatur secunda conclusio. Species virtutũ, vt dictũ est, distinguuntur per obiectorũ cationes & formas: ratio autẽ debiti, quod obiectũ est iustitiæ cõmutatiuæ, eadẽ in his omnibus materijs existit: ergo vnica est species iustitiæ ad oẽs patẽs. Probatur minor: quoniam iustitia cõmutatiua tantũ hoc respicit in radice debiti q̃ res sublata propria fuerit possessio domini: hoc eñ differt à distributiua: quod autẽ res illa iustè vel iniuria, per fas aut p̃ nefas fuerit sublata, nihil ad ipsam. Etenim quãtũ ad restitutionẽ spectat, ad eãdem æqualitatẽ fieri debet. ¶ Et per hoc patet secundi argumẽti solutio. Negatur enim antecedens. Neq; Aristo. ait voluntariũ & inuoluntariũ in cõmutationibus duas discernere species iustitiæ, sed duas partes. Nã etsi illæ differentiæ duas species distinguant in genere morũ respectu voluntatis, eo q̃ inde nascitur distinctio inter iniuriam & iustitiã: tamen ratio iustitiæ commutatiuæ minimè in illam diuersitatem fertur.

Probatio cõclusionis.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum eadẽ sit utriusq; Iustitiæ forma.

SVpereſt deniq; vt quarto loco explorem⁹ an forma iustitiæ p̃inde ac remota materia, eadẽ sit in vtrãq; virtute. Id qđ potissimum in gratiã Aristo. interrogamus: quippe qui. 5. Ethic. ca. 5. disputat an iustitiæ forma sit quędã repassio. Et arguitur à parte affirmatiua ex finali iudicio, vnde maximè sumenda est regula. Illic enim (vt ait Paul.) debet vnusquisq; recipere p̃ut gessit in corpore: & Christus Matt. 7. in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mẽsura mensi fueritis, remetietur vobis. Quibus verbis colligitur vnũquenq; repassione plectendũ secũm quãtitatẽ actionũ quibus prauè egit. ¶ Item arguitur secundo loco. In vtraq; iustitia attenditur repensio quædã. s. in distributiua præmij ad meritũ & dignitatẽ personæ: & in cõmutatiua rei ad rem: siue iniuria aliqua interceſſerit siue nulla: vt in superioribus dicebam⁹: idẽ autẽ esse videtur repassio, qđ repẽsio siue boni siue mali, pro eo quod quisq; recipit, seu vi ablatulerit, seu dominl volũtate: cõsistit ergo cuiusq; forma iustitię in repassione: vel qđ minus latine dicitur in cõtra passione. ¶ Cõtrarius est Arist. eod. 5. Ethic. cõtra Rhadamanthũ asserens quodlibet iustũ in simplici repassione consistere.

Argum. 1.

Argum. 2.

Aristott.

VTresp̃õsio quęstionis huius lucidiùs instituatur, præmeditanda cũ S. Tho. est nominis significatio repassionis: seu vt ipse ait, contra passionis. Primæua enim huius verbi significatio ad id tantũ accõmodatur qđ quis cõtra suam voluntatẽ patitur: pati enim violentiã sonat: est autẽ violentũ, secũdùm Arist. Ethic. 3. cui passum non confertur. Ob idq́; in moribus iniuriã significat quã quis inuitus accipit. Quapropter repatiidem est qđ tantũdẽ pati, quantũ quis vi aut fraude alteri intulit: siue fiat in p̃sona, quod maximè proprium est, siue in rebus quod suam etiã propter inuoluntariũ proprietatẽ habet. Id qđ antiqua lege vtroq; modo iustum erat, secũdũ illud Exod. 21. Reddet animã pro anima, oculũ p̃ oculo, &c. Et cap. sequẽti. Si quis furatus fuerit bouẽ aut ouem, & occiderit vel vẽdiderit, quinq; boues pro vno bouẽ restituet, & quatuor oues p̃ vna oue, repassio ergò furis non erat reddere simplũ: nã hoc simplex restitutio postulabat; sed vt pro iniuria pœnã lueret. De hac autẽ p̃pria significatione nomen ad spontaneas cõmu-

Quid repassio sit cat.

Aristot.

cõmutatiões decidit: in quibus nomẽ passio non seruat suã iustã significationẽ: sed est abusus quidã, disputationis tamẽ gratia vsu receptus. His leuiter præhabitis, Arist. vnica respõdet cõclusione qua negat iustitiã vniuersim sub repassionis forma seruari. ¶ At verò explicatiùs tribus conclusionibus fiet quæstioni satis. Prima, In distributiua iustitia nulla est repassionis forma: quoniã (vt dictum est) nõ habetur illic ratio, vt ciuis quãtum cõtulit recipiat, aut quãtum iniuriæ intulit, luat, nã etsi ciues nihil in rempublicam cõtulissent, præterq̃ q̃ viri sint probi, cõfertur singulis, secundũ proportionẽ suorũ meritorũ (vt expositum est) nulla pẽsata qualitate inter rem & rem. Secunda cõclusio. Neque in cõmutatiua iustitia fieret semper iusta repassio, vbi idem præcisè perpeteretur reus quod autor ab illo perpessus fuerat: põt nihilominùs vtriusq; æstimata qualitate fieri iusta. Cõclusio est Aristo. vbi sententiam Rhadamanthi corrigit. Aiebat enim ille.

Cõclusio respõsiua. de mẽte Arist. Altera cõclusio.

Conclu. 2.

Aristot.

Si quæ fecerit, hæc etiam patietur & ipse: Iudiciũ fuerit perrectũ, atq; exitus æquus.

Rõ Aristo. pro cõclu.

Redarguit eum tamen Arist. q̃ si quis magistratũ gerẽs percusserit quẽpiam, aut si rex etiã contra iustitiam ciuẽ vulnerauerit, non est rationi consentaneũ vt idem ipse vulnus accipiat. Et conuersim vt priuatus homo temerarias manus in regẽ conijceret, non satis supplicij solueret si par illi plaga infligeret: sed qui regi, verbi gratia, manũ amputaret, capite plectendus esset: & si quem ipse capite truncaret, non ideo corporis deberet vllo mutilari mẽbro: non ergo iustũ commutatiuæ iustitiæ in eiusdẽ recompensatione consistit. At verò forsan Rhadamãthus non iret huic æquitati inficias. Enimuerò res ipsa q̃ aufertur, qualitate personæ augmẽtum suscipit aut decremeintũ. Etenim vt atrocior iniuria est quæ principi irrogatur, ità leuior est corã hominib⁹ quã ipse infert. Quapropter cùm iustũ in æqualitate consistat, augeri debet suppliciũ in percutiẽte principem: in ipso autem principe pœna diminui. Neq; in iniurijs tantũ corporalibus res sic habere debet, verũ & in exterioribus rebus. Qui enim vi alteri in suis rebus incõmodauit, nõ facit satis idem simplũ reddendo, ac si per eiusdẽ domini volũtatẽ res suscepisset easdem: sed lege insuper in ipsum agendũ est p̃ iniuria quẽadmodũ fit in fure. ¶ Tertia cõclusio. In cõmutationibus voluntarijs (eo modo quo illic repassionis vtimur nomine) non seruabi

Conclus. 3.

tur iustum si quis conferẽs rem suã aut suũ propriũ opificiũ, recipiat ab altero id simplum qđ ipse habet vel quod sua arte præstare põt. Conclusio etiam est Arist. nã fieri põt est vt res diuersorũ ciuium & artificũ non sit æqualis pretij. Exempli gratia: Sutor indiget domo quã alius sibi artifex ædificat: non satis est p̃ ędium fabrica vt reddat vnũ duo vè calceorũ paria, sed deberet tot illi accumulare quãti erat domus fabrica. Pari modo: indiget vnus agricola, qui frumento abũdat, vino vel oleo alteri⁹: non semper vsu venit vt modius frumenti eiusdẽ sit æstimationis cũ modio vini: debẽt ergo illa quæ vilioris sunt æstimationis, per multiplicationem adæquare rei, quæ præstabilior est. Atq; hac ratione poterit iustũ in repassione consistere: aliãs minimè. ¶ Ex his ergo inquit, Arist. orta est nummorũ necessitas. Est enim num⁹ seu numisma quasi id qđ lex & norma. Nomos enim græcè idẽ est qđ regula & lex. Duo ergo sunt numismatis vsus: prior vt sit mẽsura, res oẽs adęquãs. Non poterat fabrica vnius domus ad amussim calceis vel caligis vel alijs opificijs æstimari: vẽdit ergo tot calceos sutor vt pecuniã cõficiat qua possit domũ coẽmere. Præterea iste q̃ modo rebus alterius nõ indiget forsan indiget alijs, vel egebit eisdẽ futuro tẽpore, vel in alio loco: nũmus ergo illi est p̃ vade qui ei fideiubet. Nã vbicunq; & quãdocũq; talẽ exhibueris nũmũ, rẽ habebis indigẽtię tuę accõmodã. Quapropter & moneta dicitur quasi monitoria lex: & pecunia à pecude, q̃ Romani authore Plinio lib. 33. pecudũ nota signarũt: eo q̃ pecuniæ (vt ait Sap.) oĩa obediũt: & in mũdi primordijs mobilia bona & cõmutabilia pluri mũ pec⁹, & pecora, armẽtaq; erãt. Ex his rursus cõsequit nũmi valorẽ (vt eodẽ loco Philoso. ait) nõ prorsus ex natura rei æstimãdũ esse, sitne videlicet æs, argẽtũ, an aurũ: sed ștatuto & signo reipublicę, aut principijs, q̃ suã in tali nũmo sculpit autoritatẽ: tanquã fideiussor pro oĩbus. Vnde necessitatis tẽpore in quacũq; materia, etiã vilissima, vt in ferro, & in corio cudi põt, aut sculpi. Tametsi pro regionis natura & facultate metallũ illud deligẽdum huic muneri est, quod solidus sit & quadã vigens perpetuitate. Hac enim ratione Plin. lib. eodẽ selectũ esse aurũ asserit inter metalla: nõ quidẽ rõne coloris, qui in argento, inquit, clarior est, magisq́; diei similis neq; ratione ponderis, aut materiæ facilitate, cum cedat per vtrunq; plumbo: sed quia rerũ

Ostenditur conclusio.

Numismatũ origo.

Duplex pecuniæ usus.

Vnde dicta moneta.

Plinius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum vnl nihil igne deperit,tutò etiã in incendijs rogisq; durante materia.Hæc ille. Et enim cũ ignis sit qui inter omniũ maximè actiuorũ,edax voraxq; sit rerũ,eo prẽstantius est aurum, quo ab hoc periculo tutius est.Fit etiã consequens (qđ Aristo.illic prudenter adnotauit) vt quanuis vlla ingruente necessitate augeri minuiq; possit nummorum æstimatio,id tamẽ impendio quã rarissimè fieri fas sit. Quin verò hac ratione debet pecunia legis naturã imitari: vt fixa sem per firmaq; sit. Enimuerò cũ per nummum (vt diximus) respublica & princeps cunctis fideiubeat, nõ parum deteritur eiusdẽ principis ac reipublicæ fides, quum ciues huiusmodi summutationibus absq; ingẽti necessitate defraudantur.

Aristot. Nũmorum æstimatio ad modũ legis fixa & firma esse debet.

Ad. 1. arg. D. Thom.

AD primũ igitur agumentũ quod de finali iudicio factum est, respõdet S. Th. articu. 4. quæst. 61. futurũ esse secundum rationem cõmutatiuæ iustitiæ prout scilicet recõpensat præmia meriti, & supplicia peccatis. Caieta. autem obijciens argumentũ ad hominem, videlicet qui. 1. p. q. 21. art. 2. & 4. sent. dist. 46. art. 1. negat in Deo iustitiam cõmutatiuam, respondet tam punitionem q̃ remunerationem illic fieri secundùm iustitiam distributiuam: nam (vt legitur de Iuda, Actu. 1.) Vnusquisq; illic mittetur in suum locum. Habebit autem, inquit, & formã quã dam cõmutatiuæ iustitiæ pro quanto res ,p re datur: puta præmium pro merito, & pœna pro offensa. Veruntamen non idem ego nisi fallor, arbitror sentiendũ, neq; secundũ sanctum Thomam, neq; secundùm veritatẽ de remuneratione bonorum, & de malorũ vltione. Collatio nanq; præmiorum procul dubio iustitiæ distributiuæ sanctio est: tam etsi vt articul. 2. dicebamus, hæc illic conspiciatur ratio cõmutatiuæ, q̃ cum diuina bona infinita sint, ita redditur omnibus secundùm proportionem meritorum geometricam, vt adæquetur quoq; ad vnguem præmium merito, quod in republica humana, vbi curta nõnunquam sunt bona, obseruari semper nequit. At verò nõ idem est de iustitia vindicatiua in delinquentes. Talis em̃ iustitia neutiquã ad distributiuam pertinet.

Obiectio Caie. aduersus. S. Tho. Solutio Caieta.

Exploditur Caietani responsio.

S. Thom.

Id quod expresè affirmat S. Thomas. 2. 2. quæst. 108. art. 2. elicit̃ enim vindicta à iustitia cõmutatiua: imperatur autem à legali: vt art. 1. huius quæstionis nos supra adnotauimus. Nam punitio non est: sicut bonorũ distributio. Distributiua nanq; iustitia nõ attendit quid ciues contulerint vt rependatur eis, sed quid in se quisque mereatur: punitio verò per se aspicit quã quisq; iniuriã irrogauerit vt pari plectatur supplicio. Quare non primum attendit ad delictorũ proportionẽ sed ad cuiusq; quãtitatẽ: quod munus est cõmutatiuæ iustitiæ: ex consequenti autẽ seruatur in supplicijs eadem proportio quæ erat in criminibus. Itaq; vindicatio (vt loco citato ait S. Thom.) respondet nõ distributio ni bonorũ, sed collationi beneficiorũ ,p susceptis seruitijs, quę actio pariter est iustitiæ cõmutatiuę, imperatę tamẽ à legali. Quapropter diuersa est ratio remunerationis & punitionis: illa nanq; per se seruat proportionem geometricam inter proportionem meritorum & alterã præmiorum. Sed ex consequenti, vbi est bonorũ copia, quẽadmodũ in Deo, custoditur æqualitas rei ad rem scilicet præmij ad meritũ: punitio autẽ à diuerso prius vbiq; respicit æqualitatẽ supplicij ad delictũ: ex consequẽti autem seruat proportionũ habitudinẽ geometricam. Atq; huic cõsonat quod ait Paulus. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quã reddet mihi in illa die iustus iudex: scilicet per iustitiam legalem, q̃ cùm sit generalis virtus, imperat cæteris: atque adeo tam cõmutatiuę iustitię quã distributiuæ. At verò ,pbè denegat S. Tho. iustitiã cõmutatiuã esse ,ppriè in deo pensata eius formali ratione, idcircò: q̃ nihil ipse à nobis accepit, quod illi accrescat. Nã quis prior, inquit Ioãnes, dedit & retribuetur ei? neq; nos quicquã ab ipso qui immutabilis est, ,ppriè adimere possumus. Sed si boni sumus, nobisipsis, inq; rem nostram boni sumus ad gloriã Dei. ¶ Ad secundũ autem argumentũ satis perspicuè per cõclusiones respõsum est. Prima em̃ declarauit quẽadmodum in iustitia distributiua nulla est repasio, propterea q̃ nulla illic habetur cõsideratio eius, an quicquã præstiterit aut egerit, cuius æquale recipiat. In cõmutationibus autem potest seruari repasionis figura, modo iam expositio.

Paulus.

Ad. 2. &c.

QVÆSTIO SEXTA, de acceptione personarũ.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 63.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm personarum acceptio iustitiæ distributiuæ cõtraria, crimen genere suo sit mortale.

Post

POST diuisionẽ iustitiæ in distributiuã & cõmutiuam, rectus ordo poscit vt de iniustitia prius, quę distributiuæ aduersatur, disputemus. Nã iustitia distributiua, vt pote quæ in principe potissimum prominet, qua bona cõmunia singulis ciuibus adiudicat, præstantior est quàm cõmutatiua. Quapropter ab ordine diui Thomæ digressi sumus. Habebit autẽ quęstio articulos septem. Primus ac præcipuus est de hac iniustitia quam acceptionem personarum appellant, sitne genere suo mortale crimẽ. Et primùm omniũ vt à diuina lege, quæ fons nostrarũ est, & exemplar exordiamur, deus in gratia & gloria dispensandis videtur personas respicere: nam personarum respectus tunc accidit, dum nullus meritorum habetur. Deus autem neminem ob nostra merita in gratiam suam recipit, vt Pelagij impietas cogitauit. Vnde Matth. 24. Duo erũt in lecto, & vnus assumetur & alius relinquetur: ergo neq; inter homines vitiũ est personas respicere. ¶ Secundò arguitur. Pauperecula quæ duo minuta in gazophylaciũ contulit, ideò cæteris, ampliora mittentibus, ore Christi prælata est, q̃ indigà erat: & qui publicum magistratum gerens, præcipuè spiritualẽ, idem admittit crimen quod populares, acriori erit supplicio dignus ob suam ipsius dignitatem: personarum ergo acceptio non est ceu iniqua vituperanda. ¶ Cõtraria est Dei sententia Deute. 10. de scipso. Deus magnus, fortis, & terribilis &c. qui personas non accipit neq; munera. & Paulus ad Roma. 2. Non est acceptio personarum apud Deum. Vnde & Deus ipse (vt eodẽ lib. Deuter. ca. 1. patet) idem cautũ etiam esse voluit hominibus, dicens. Nulla erat distãtia personarum. Itaq; audietis paruum sicut magnũ: neq; accipietis cuiusque personam.

Primum argum.

Secundum.

Paulus.

NOmẽ hoc, personarum acceptio, tametsi Ciceroni & prisco rum I. atinis nõ sit ità vsu frequens, est iã nihilominus apud sacrorum interpretes latinitate donatum. Neq; verò à Græca cõpositione abhorret: est enim Græcè, Prosopolipsia à verb. lãbano seu libo, qđ est accipio. Vñ ad Gala. 2. Deus personam hominis non accipit, vbi idem est verbum Græcum. Quanuis cum idem quoq; polleat, præsertim in cõpositione, quod, respicio, optimè dicitur personarũ respectus, vt persona ,p facie accipiatur. Est ergo decora metaphora, dum iudex inhibetur faciem personarũ in iudicio spectare, vt super Pau. Rom. 2. adnotauimus: nempe nè vel à genere, sexu, ętate, alijsue id genus quã litatibus suum sinat animũ affici in iudicio. Eodemq; alludit Leu. 19. Non cõsideres personam pauperis, neq; honores vultũ potentis. Et de Areopagitis refert in Hermotimo Lucianus, ideò noctu & in tenebris iudicare fuisse solitos, nè ad dicẽtes respicere possent sed ad ea quæ dicerẽtur. Et Socrati ad æquitatis cumulum apponitur, q̃ neq; vxorem neq; liberos in iudicium voluit adducere ad excitandam iudicum commiserationem. Et Aristo. Rhet. 1. illam Oratoriæ partem quę ad cõmouendos affectus exposita est, condemnat: Areopagum Athenienſiũ hac maxime ratione cõmendans, q̃ illam partem à suo iudicio relegatam haberent. Ex his ergo de nomine prænotatis colligitur acceptionis personarum descriptio. Est enim iniusti tiæ crimen quo in distributione non causæ ad rem pertinentis, sed personæ aliarumque eius qualitatum habetur ratio. Quò alludit glossa super illud Ephe. 6. Personarum acceptio non est apud Deũ. Deus iustus iudex causas, non personas discernit. Et ratio nominis est, q̃ cũ iustitia distributiua nuda syneraq; meritorũ momẽta suis bilãcibus perpendat: merita autẽ sint quę ex volũtate rectè instituta procedunt, quicquid ad huiusmodi meritorum cumulum nihil cõfert, ad natiuas personæ conditiones attinere censetur. Itaq; personæ nomine: natura intelligitur contra rectam voluntatẽ distincta, atq; adeò actiones alias quæ extra causam sunt. Conclusio ergo quæstionis sit. ¶ Acceptio personarum genere suo est peccatum mortale. Probatur. Quicquid aduersatur iustitiæ est genere suo lethale scelus, vt suprà. q. 43. huius libri cum sancto Thoma definitũ est: nam cùm iustitia necessaria sit virtus, quicquid illi obsistit, contrarium est charitati, atque adeò genere suo mortale: acceptio personarũ obsistit iustitiæ: quippe q̃ impedit legitimam seruari rationẽ debitã: ergo est mortalis. Quocircà licet sanctus Tho. q. 63. ar. 1. tantùm asseruerit personarũ acceptionẽ esse peccatum, reliquerat tamen quæstio. 69. arti. 4. constitutum, peccatum iniustitię censeri in mortalium genere. Tametsi in rebus exigui momenti contingat esse tantum veniale: vt si quis amicum minus dignum præstantiori præferret in electione ad officium

Definitio ac ceptionis ꝑ sonarum.

Glossa.

Conclusio responsiua. probatio.

S. Thomas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod parum reipublicæ refert. Nam & qui minutam pecuniam furaretur, non subinde
Corollariũ. esset mortalis criminis reus. Qua vtiq; ratione temperamẽto hoc vsi sumus genere suo. Hinc sit consequens, cunctas causas & qualitates quæ nihil ad dignitatem referunt illius rei magistratus, vel sacerdotij, aut præfecturæ, quę per distributionem conferuntur, cõ numerari cũ personis, vt ad earum acceptionem attineant. Potest nanq; eadem causa in vna distributiõe legitimè animaduerti, quã in distributione alius rei minimè pendere licet. Qui enim consanguineis ratione generis aliquid bonorũ suorum donat aut legat, non est personarum respector: qui autem illa causa sacerdotium ei conferret in tale crimen impingeret. Pari modo qui virum egregie doctum, non tamen vsq; adeò compositorum morum, sancto viro, ignaro tamen in optione ad Cathedram anteferret, non haberetur personarum acceptor: veluti si illum preferret in alia electione vbi vir exigeretur probitate cõspicuus. Sed de huiusmodi meritis in sequentibus articulis emunctius.

Ad primum argum. PER hæc ad primum argumentum patet responsio. In dei nanq; distributionibus altera habenda est consideratio dum homine (siue in puris eum naturalibus contemplemur, siue peccati labe maculatũ) in suam gratiã primũ recipit: altera verò dum iam in eandem admisso eius perpendimus virtutũ officia. In priori nanq; modo cùm nulla illic subsit ratio debiti, nullum locum habet iustitia distributiua, quæ (vt dictum est) debitũ quodam pacto præsupponit: & ideo neque illic subnotari potest personarum acceptio: sed est mera liberalitatis donatio: sicut si prĩceps bona sua propria quibus liberet impartiret. Nemo enim (vt ait Ioannes) prior dedit Deo vt retribueretur ei. Vnde in euangelica parabola Matth. 20. An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum est & vade. Quod quidem Paulus in altitudinẽ incomprehensibilium diuitiarũ scientiæ Dei refert. In posteriori autem modo iustitia effulget distributiua: de qua ideo ait Paulus, *Paulus.* Qui reddet vnicuiq; secũdùm opera sua. Et alibi: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Nam qui per Christi gratiã eius facti sunt membra, bene subinde de deo merẽtur. Quapropter neque illic Deus est personarum acceptor: sed reddet vnicuiq; secundùm meritorum pretium, quę de diuina gratia promanant. ¶ Ad secũdum autem respõ detur, quòd quando personæ qualitas meritum auget aut crimen, tunc nulla est acceptio personarum illam inter causas præmij adscribere. Paupertas enim illius Euangelicæ viduę in causa fuit vt tenuis eius eleemosyna maioris esset pretij quàm si diues tantundem largiretur: ob idq; cumulatiori præmio digna fuit. Et vice versa quoniam delinquentis præeminentia & locus culpam delicti aggrauat, sit vt dignitatis illius consideratio nihil vindici Dei iustitiæ officiat si acrius in eum animaduertat. *Ad secundũ*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm in spiritualium dispensatione possit acceptio personarum contingere.

PRæmissa natura & qualitate acceptionis personarum, quæ cùm iustitiæ sit contraria delictum mortale est, subsequitur vt videamus in quibusnam materijs versetur. Et primo in hoc secundo articulo vtrùm in spiritualium dispensatione locum habeat. A parte enim negatiua arguitur. Sacerdotia & spirituales præfecturæ non tam sub iustitia sunt distributiua, quàm sub commutatiua: acceptio autem personarum, vt dictum est, distributiuæ aduersatur: non ergo in huiusmodi spiritualibus locũ habet. Prior assumpta probatur: quoniam sacerdotia hæc & ecclesiasticæ præbendę, & vt aiunt, personatus nõ habent rationẽ præcisam bonorum cõmunium, sicuti ,puentus reipublicæ, qui eo, quòd sunt totius, sunt quodãmodò partium: sed sunt stipendia populi ministris Ecclesiarum constituta: debentur ergo personis dignis non propter seipsas, sed quia personæ tales debentur ecclesijs: hoc est dispensantur personis in mercedem ,p seruitio per eam iustitiam, qua dignus est operarius mercede sua: hæc autem iustitia, non distributiua, sed planè commutatiua est. ¶ Secundò arguitur: Christus redemptor noster visus est in suorum apostolorum optione: quæ ad vitam spiritualem quàm maximè referebat, personas respexisse, & accepisse: quoniam nulla eorũ merita perpendens, à piscatoria, & cãpsoria, alijsq; id genus vilibus artibus veluti infirma abiectaq; huius mũdi, vt ait Paulus, eos euocauit. Quin verò in hoc præterea visus fuit psonarũ acceptor, ꝙ nõ nisi *Primum argumentum.*

nisi Galileos ex patria sua, cognatosq; suos assumpsit: nam vt legitur Act. 1. de hoc turbæ mirabantur quòd varijs linguis loquentes Galilæi essent: Christi autem opera exẽpla nobis sunt: nullum ergo hoc vitium est.

Tertium. ¶ Tertiò arguitur: Iure etiã Canonico videtur non solum permissa, sed iussa in electionibus personarũ acceptio: vt patet eod. titu. ca. cũ nobis. olim vbi licèt electus non esset eminẽtis literaturæ, ,pbatur electio. Et ca. cũ dilectus. pariter approbatur, licèt fuissent in eadem ecclesia (vt illic legitur) alij digniores.

Quartum. ¶ Quartò arguitur. Ecclesiasticis etiam Decretis sancitum est vt non fiat electio nisi ex personis eiusdem ecclesiæ, dũmodò illic dignus inueniatur: etiam si alibi foris inueniãtur digniores: vt patet dist. 61. ca. nullus, & ca. obitum. & dist. 73. ca. metropolitano.

Quin verò, vt ait glo. in ca. cùm inter canonicos. de elect. non valet postulatio ex aliena ecclesia nisi duabus partibus cõsentiẽtibus. Et debet fieri à Põtifice Maximo, vt latè patet in titu. de postu. prælat. Non ergò explorãdi sunt semper digniores, etsi facile in alienis ecclesijs inueniri possent. Ad hæc & nobis hoc vsus ecclesiasticus palam facit. Cernimus enim in Episcoporum electionibus non tam meritorum, quam personarũ, aut generis, aut potentiæ rationẽ duci. Adde ꝙ & in suprema electione Pontificis Maximi iam pridem vsus inoleuit vt nemo nisi è reuerendissimis Cardinalibus assumatur: cum tamen possent quandoque extra illum ordinem alij disquiri: quorum fortè electio gratior deo esset & acceptior. Quintò ac postremò arguitur. Papa, vt aiũt, est beneficiorum, bonorumq; ecclesię dominus: ergo nõ arcetur digniores eligere: sed potest quibus libuerit eadem elargiri. ¶ In contrarium autem est Iacobus Apostolus. 9. ca. suæ Canonicæ. Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini nostri Iesu Christi.

Cõfirmatio.

Quartum.

AD quæstionem hanc decem conclusionibus respondetur. Si tamẽ priùs admonemus quid hic nomine spiritualiũ intelligamus: qđ libr. sub titu. de simonia emunctius: delucidauim⁹. Haud eñ intelligimus cuncta q̃ in intellectu sunt: nã scientia & artes doceri pretio possunt: sed intelligimus illa quæ gratis nobis à Deo donantur: nõ peculiariter tãtùm in vtilitatem recipientium, sed in vtilitatẽ cõmunẽ: de quibus ait Christus, Gratis accepistis, gratis date: vt sunt sacerdotia, sacerdotales ordines, & sacrorum vsus. Priùs ergo circa materiam primi argumenti præmittere oportet, ista ecclesiastica sacerdotia non solũ ratione distributiuæ iustitiæ pendenda esse, verum cõmutatiuæ lineã ingredi. ¶ Sit ergo prima conclusio: Negari non debet, quin sacerdotia & ecclesię præfecturæ specimen habeant distributiuæ iustitię pro eo ꝙ illis honorificẽtiora & pinguiora debentur, qui præstantioribus sunt meritis: & ideo in nona conclusione adstruendum nobis est in huiusce modi electionibus digniorem esse cæteris anteferendũ. ¶ Huic nihilominùs cõclusioni subtexitur secunda. De ecclesiasticis beneficijs sacerdotalibusq; muneribus, ac dignitatibus quæ ad ecclesiarum obsequia pertinent, per iustitiæ cõmutatiuæ regulas præcipuè censendũ est. Probatur. Decimẽ, quas populus Christianus p soluit, non cõtribuit vt præmia sint meritorum personarũ, instar bonorũ q̃ in reipublicæ depositio existunt: sed vel ad hoc solùm, vel ad hoc præcipuè institutæ sunt, vt stipẽdia sint ministrorum ecclesiæ. Itaque religio Christiana, nisi ecclesias haberet necessarias nunquã Christicolas cogeret decimas cõtribuere. Idemq; inferius dicturi sumus de sæcularibus tributis, inter quæ & sacerdotia hoc solũ discriminis interst at, ꝙ illa stipẽdia sunt ,p sæcularibus administrationibus iustitiæ: hæc autem ,p spiritualibus ecclesiarũ functionibus. Fit ergo ex hoc cõsequens rationem illam distributiuæ iustitiæ, quę in hisce dispensationibus reperitur, ad cõmutatiuam ordinari, quę est inter pontifices tã maximum quã reliquos dispensatores ac prouisores bonorum ecclesiæ ab vna parte, & ecclesias ex altera. Enimuerò: quia ob id ciues decimas pendunt vt sibi sacramenta administrentur, Verbũ Dei exponatur & ecclesiastica iustitia seruetur: per iustitiam cõmutatiuam debentur eis idonei horũ munerum administri, veluti operarij vineę Domini. Neq; obstat decimas (nõ dico quotã) esse de iure diuino. Nam cẽsendũ hic arbitror instar principis qui certa stipendia perpetua statuit famulis ac ministris domus suæ: præcipiens vt dignioribus qui haberi posset dispensarentur. Hic enim profecto plus cõmutatiuæ iustitiæ subest quã distributiuæ. Sicut facta beneficij collatione, eadem iustitia cõstituitur inter ministrũ & suam ecclesiam. Itaq; vt explicationis gratia dicã ratio distributiuæ iustitię in istis habet se materia liter ad rationẽ cõmutatiuæ. Nam ideò ele-

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Probatio cõclusi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctores tenentur secundùm merita personarum sacerdotia distribuere: nō quia præmia sunt meritorū ipsorū, sed quia & electores tales ministros debent ecclesijs, & ministri talia eisdem obsequia, pro stipendio sibi repenso. ¶ Conclusio hæc sic exposita non solùm ratione, quę manifesta est, verū & sacris oraculis comprobatur. Et primò, vt à legeveteri initiū sumamus, Leuit. simili ratione decimæ erant decretæ. Sic enim legitur Num. 18. filijs Leui dedi omnes decimas in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Sic & paulò inferiꝰ de decimis subditur. Quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et Luc. 10. dum Christus Apostolos tanquàm operarios & messores dimisit in orbem, subiunxit, In eadem autem domo manete, edētes & bibentes quæ apud illos sunt: Dignus est enim operarius mercede sua: Merces autem per iustitiā cōmutatiuā redditur. Et Apostolus. 1. ad Corinth. 9. in eandem sententiam ait, Neminem suis stipēdijs militasse vnquàm: citans illud Deutero. 25. Non alligabis os boui trituranti: dicens propter nos illud fuisse scriptum: vnde subdit, si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Quibus verbis cōmutatiuam iustitiam insinuauit. Et 1. ad Timo. 5. Qui bene, inquit, præsunt præbyteri, duplici honore digni sunt. Non ait, qui boni sunt: nè quis fallatur quòd personis ipsis ob sua merita per iustitiam tantùm distributiuam debeantur honores ac præbēdæ: sed qui bene præsunt, vt discamus beneficium dari potissimum propter officium: quasi ad normam cōmutatiuæ iustitiæ: secūdùm verbum eiusdem eodem loco, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altario deseruiunt: cum altario participant. ¶ Idque confirmatur ex iure canonico. Nam ca. secundū Apostolū. de præbend. Innocen. tertius, hæc fermè Pauli verba citans, ait: Cùm secundùm Apostolum, qui altari deseruiunt, de altario viuere debeant, & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cuiꝰ obsequio deputantur. Accedit & verbū iam modò citatum toto iure solēnissimum, scilicet, beneficium nō dari nisi, ppter officium. de rescript. ca. fina. Igitur ecclesiæ bona nō intuitu personarū vt ipsis tanquàm præmia suarum virtutū ac literarū instituta sunt, ceu per meram distributiuam iustitiā illis deputanda: sed re vera tāquā ministrorū merces ꝓ obsequio ecclesijs impenso. Ex quo infrà illaturi sumus eligendorū qualitatem, meritorūq; momenta nō absolutè, sed in ordine ad prouinciā suam & functionem esse pensanda. ¶ Accedit & huc proximè, qꝺ christus in ecclesia (vt habetur ad Ephes. 4.) quosdā dedit Apostolos, alios autem Pastores & doctores &c. in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: ergo ecclesiastici ceu ministri recipiunt subsidia stipendiaq; populi. At qui conclusio hæc reuisenda est, dum libr. seq. sub titul. de restitu. in disputationem protulerimus, is qui prætermissis dignioribus aut dignis per acceptionē personarum sacerdotia cōfert, cui debeat damnū restituere, ecclesijs ne an personis ipsis prætermissis. ¶ Tertia conclusio ad quæstionis titulum: Acceptio personarū in spiritualibꝰ genere suo peccatum mortale est, tantoque grauius ac pestilentius, quanto spiritualia tēporalibus antecellunt. Conclusio hæc clariùs liquet, quā vt multis egeat testimonijs. Spiritualium enim nomine censentur ecclesiastica sacerdotia, quibus Christiana respublica ad sempiternam fœlicitatem promouetur: sacerdotum em̄ ministerio sacris christiani initiant, ꝓ quæ diuinā gratiā tū ineūt, tū etiā recuperant, eorūq; ope & auxilio eā dē gratiam colunt. Igitur cū nihil nobis tanti referat, quàm per eandem gratiam ad Dei gloriam promoueri, nihil nobis in exitium esse pōt præsentius crimine illo, per quod in hoc progressu vel impedimur vel remoramur, quale est personarum acceptio in huiusmodi sacerdotibus & ministris optandis. ¶ Attamē quoniam nō satis est huiusmodi personarum acceptionem condemnare, nisi eligendorum merita explicentur. Notandum est cum diuo Thom. duobus modis cōsiderari posse cuiusque merita ac dignitatis excellentiā: videlicet aut absolutè & simpliciter secundū indiuiduam personam: quem admodū Aristo. 5. Ethic. ca. 3. considerat virum bonum. Secundo modo quemadmodùm illic considerat bonum ciuem: vt puta si personam contempleris in ordine ad munus illud & magistratum ac functionem ad quā assumitur. ¶ Sit ergo quarta cōclusio. Dignitas personæ ꝓpēdēda & exigenda in ordine ad talem finem qui electiōis scopus est. Hoc clarissimū est: quia à fine sumenda est mediorū ratio: &. 1. Corinth. 12. ait Apostolus,

Suadetur cōclusio testimonijs sacrarū literarū.

Cōfirmatio prima.

Cōfirmatio secunda.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

stolus. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem: scilicet ad cōmodum Christianæ reipublicæ. ¶ Adnectitur autem conclusio quinta. Primū ac potissimū, quod in eo qui in spiritualibus præficiendus est populo, æstimandum venit, est morū cōpositio virtutūque ornamentum. Hanc eādem conclusionem de reliquis ciuilibus magistratibus in subsequentibus cōstituemus: est em̄ omnibus cōmunis: at verò præcipuum robur habet in ecclesiasticis prælatis, cuius ratio patentissima est. Enimuerò finis proximus ciuilium magistratuū est tantū naturalis: nempe tranquillo statu & pace rēpublicam conseruare: licèt ille ad diuinam quoq; fœlicitatem ordinem habeat: finis autem & scopus proximus prælatorum spiritualium est sempiterna fœlicitas, ac subinde eorum munus, auxiliares esse Christi ministros, iuxta verbum Paul. Sic nos existimet homo sicut Dei ministros. Quibus idcircò vna cura esse debet, Christi sanguinem colere, eiusque redemptionem ꝓmouere, atq; ad diuinum amorem subditos ꝓuocare, & ad Dei Charitatem referre omnia, nihil eorum cogitantes, quæ cum mūdo dispereunt, sed sempiterna illa, quæ nos in cœlis manent. Hæc autem nemo curare potest & pro dignitate administrare, nisi in quo idem Christi sanguis feruescat, idemq; inardescat amor. ¶ Sexta conclusio. Præter charitatem & honestatem morum requiritur statim sacrorum scientia, prudentiaq;, & solertia, & reliquæ animi vires, ac dotes ad gubernandum necessariæ: iuxta verbum domini, Quis putas est fidelis seruus & prudēs? Matth. 24. Adeò vt liceat nōnunquam expediatq; huius gratia, eo qui simpliciter moribus præstantior est posthabito, alterum vita inferiori præeligere: dum tamen prauus non sit & corruptis moribus: nam cui refragatur vita, nulla alia ratio satis suffragatur vt fas illum sit ad ecclesiæ gubernaculum admouere. Hoc plānè constat. Est enim primum prælati sacra docere, & per eorum doctrinam & exēpla subditos ad diuinorū amorē allicere ac promouere. Mox quia regimen, opus est prudētiæ: vt. 6. Ethic. Arist. autor est: & vt ibidem subdit, cū prudentia virtutes oēs connectūtur, cunctis huiusmodi dotibus præstare debet. Enimuerò vt nisi quod ignitum est cale facere nequit, ita nisi qui charitate ardet, vel facere alijs pōt vel virtutū calorē excitare. ¶ At verò quoniam ex his dubiū hoc loco præcipuū relinquitur, an scilicet vt ab hoc crimine acceptionis personarū caueatur, ne cessarium sit præstantiorē dignioremq; semper eligere, statuitur septima cōclusio. Acceptio personarū tunc affert manifestarium crimē quādo prętermisso idoneo, eligitur indignꝰ, tunc enim imprudenter, & contra iustitiam cōmutatiuā in ecclesiam peccatur, & cōtra distributiuā in eum qui dignus est. Conclusio est omnibus extra cōtrouersiā in confesso. Vnde de præb. ca. graue. Alexād. 3. in cōcilio, Graue, inquit, nimis est & absurdū ꝙ quidā ecclesiarū prelati cū possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos: quibus neque morum honestas, neq; literarum scientia suffragatur: carnalitatis sequētes affectū, non iudiciū rationis: vnde quāta ecclesijs dāna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. ¶ Subtexitur deinde huic octaua cōclusio. Ad hoc vt secundū exterum ius fori canonica solidaq; sit habenda acvalida electio, satis est eligere dignum. Conclusionem hanc confirmant Canones tertio argumento ante quæstionem adducti: eorum autem ratio nem S. Thom. & doctores hanc reddunt, ꝙ aliàs vna quælibet electio calumniā patere tur: haud enim tali foro facile expendi possunt liberariq; meritorum momenta, vt cōstet, quis est optimus. Vnde dū rex aut quius alius iure patronatus eum eligit dignū cui iura nō refragantur, nequit vel Papa, vel inferior prælatus electionem in fauorem dignioris perimere. Addiderim hic, ꝙ qui dignum elegerit, nō tenebitur ad restitutionē nec digniori, nec ecclesiæ: vt lib. sequēti subtitu. De restitutione, videbimus. ¶ Nona cōclusio. Quo ad culpam, in foro conscientiæ & poli præceptum est eligere digniorem. Et primum nè quis existimet solius esse opinionem S. Thom. qui eam incunctanter, veluti rem cōstitutissimā adstruit. 2. 2. q. 63. artic. 2. & in quotlib. q. 6. &. 8. quē sui sequuntur. Fuit quoq; Alexan. de Hales. 2. p. q. 136. mēbro. 2. & Nicolai de Lyra, Ioan. 21. Neq; verò Mendicantiū vtriusq; ordinis, verū & Henric. & Godofr. in suis quodlib. Fuitque Adrian. posteà Papæ in materia de restitu. & ex docto. iuris Cano. Arch. & aliorū. Hos deniq; Maioris postmodū in. 4. dist. 24. q. 8. &. 9. sequitur. Patroni aūt cōtrarię sentētię si tamen cōtrariam tueantur, sunt Hugo. & Apparatus super ca. licèt ergo. 8. q. 1. & cap. Monasteriū. 16. q. 7. quibus referente Adria

Quinta conclusio.

Ratio cōcl.

Paulus.

Sexta cōcl.

Probatio conclusio.

Septima conclusio.

Octaua conclusio.

Nona cōcl.

S. Thomas.

Alexander Halen. Nico. Lyra Henric. Adrianus. Archidiac. Maioris. Hugo patronus contrariæ opinio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. And. no, accesit Ioan. Andr. Dixerim si cõtrariã tueãtur: quia illi forsan id duntaxat contendunt, q̃ in foro exteriori nõ sit electio refellenda: nam de foro exteriori nihil decernere debuissent. Quòd si sententia diui Tho. vera est, per nullã põt desuetudinem vel cõtrariã cõsuetudinem abrogari. Est enim de iure diuino: cõtra qđ vsq; adeò nullo tẽpore p̃scribitur, vt quo longior fuerit eius abusus, eo fiat delictũ grauius. Neq; in his satis est autores numero æstimari, aut dicere, hoc tenẽt Canonistæ, hoc verò Theologi: sed auscultandæ sunt sacrorũ autoritates, rationesq̃ue

Prima ratio ingratiãpri mæ opinio. examinandę. ¶ Arguitur enim primò ex iure naturæ: ecclesiastica beneficia (vt secunda conclusione asserebamus) ex bonis cõibus populi, veluti stipẽdia, instituta sunt, & ecclesiæ ministris, ppositа: ex hac ergo parte cõtra iustitiã cõmutatiuã fidẽ populo & ecclesiæ frãgit, qui nõ optimũ ei ministrũ absq; fraude & dolo, puidet. Mox peccatur & cõtra iustitiã distributiuã: eadẽ em̃ virtus q̃ iubet seruare in præmijs proportionẽ q̃ est in meritis, subiãde admonet, vt optimus, qui rationabili diligentia inueniri põt, cæteris præferatur. ¶ Deinde accedit tertiò q̃ Antistites tenentur beneficia gratis cõferre: q aũt meliori posthabito cõfert minùs digno, ille certè alia causa mouetur humana: alioqui illud nõ faceret: atq; adeò neq; dat gratis: neq; ab acceptione personarum manet incolumis.

Secunda.

Tertia. ¶ Ad hęc q̃ ex duobus sacerdotijs pinguius cõfert sacerdoti minùs digno manifeste iustitiã distributiuã acceptione personarũ p̃ęuaricatur: nã id patrare nõ posset nisi respiciẽdo personã, puta qualitatẽ extra causam, ergo eadẽ labe cõtaminaretur, qui vnicũ beneficiũ minùs idoneo adiudicaret. ¶ Præterea horũ collatores munerũ, dispẽsatores sũt vti ait Paul. 1. ad Cõrint. 4. ministeriorũ dei: in quibus, vt inibi subiungit, fides syncera reqritur scd̃m verbũ Dñicum citatum: Quis putas est fidelis dispẽsator & prudens? principis autẽ œconomus & dispensator q̃ quos posset optimos seruos eodẽ stipendio nõ asciscere in seruitiũ domini, reus, pfecto esset aut defractæ fidei, aut neglectæ prudentiæ. At verò ius diuinũ est quod huic cõclusioni firmiorẽ adstruit fidẽ. Atq; in primis exẽplum Christi. Ioan. 21. in electione Petri qđ abundè rem patefacit. Ille quippe qui nemini iniuriã irrogare potuit, nẽpe qui nõ mer? dispensator, sed dominus rerũ erat, non aliũ selegit qui suus sibi vicarius succederet quã

Quarta.

Paulus.

omniũ tunc temporis Apostolorũ optimũ. Neq; vero satis duxit eum instituere quem ipse nouerat esse præstãtissimũ, sed id prius voluit vt omnibus innotesceret. Hac em̃ vt arbitror, tantũ de causa ter publicè Petrũ rogauit an se plus cæteris diligeret (qui numerus iudicialibus monitionibus solẽnis est) vt cunctis liquidum fieret, iure & ordine optimum eligere: doceretq̃; perinde eos vt eandem legẽ in similibus electionibus sanctissimè custodirent. Quapropter absq; vlla cunctatione asserere soleo illo tunc tẽporis articulo quo Petrus electus est in Christi vicarium: omniũ fuisse Apostolorũ optimũ: neque tutũ arbitror hoc denegare. Liquet em̃ solam Dei Charitatem, esse normam per quam iudicare licet bonitatis gradus apud deum: prætereà neq; hoc negari licet, quin eo gradu quo quis diligit deum, diligitur ab illo. Si ergo Petrus Christum plus tunc cęteris Apostolis amabat, plus & ab ipso amabatur, atq; adeò optimus erat. Quod enim præcæteris tunc Christũ diligeret, ambigi neqt: quoniã Christi interrogatio non oriebatur ex dubio, quippe quo ipse nõ tenebatur: sed erat velut assertio. Et quãuis Petrus ad cõparationem respondere citra temeritatẽ nõ valuit, eò quòd neq; suorum erat, neq; alienorum meritorũ ponderator: tamen suum respõsum, Tu scis quia amo te, Christus, p̃ cõparatiuo iuxta suam ipsius interrogationẽ accepit: & ideò à tertio respõso continuò subiũxit, Pasce agnos meos. Dico stetisse optimum tunc simpliciter: quia nihil obstat quo minùs Ioãnes indulgentiùs diligeretur, alioq; fortè tempore fuisset melior: nã de intemerata Virgine hæsitare nefas esset, lõgè meritis cũctos anteceſsisse Apostolos. ¶ Secundo loco accedit & Apostolicũ testimonium. 1. ad Timo. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: hoc est sibi consultè videat, quãtũ sibi oneris imponat, quia omniũ est optimũ munerũ quæ in ecclesia sunt: atq; adeò gubernatu difficilimũ. Vnde subdit, oportet enim Episcopum irreprehensibilẽ esse, &c. Vbi tam amplã tamq; diuitẽ virtutũ suppellectilẽ ab episcopo desiderat, vt licèt nullã faciat cõparationẽ, vix illæ posint nisi in eo qui p̃stantissimus est, aceruari. Quapropter inferius ca. 5. eundem admonet discipulum vt nemini citò manus imponat. Vbi porrò docet quãtum debeat examinis præcedere antequã huiusmodi sacerdotia distribuantur: vt pote q̃ illam finalis iu

Secundus locus ad idem.

lis iudicij imitari, p̃ humana fragilitate deberet, vbi ęquissima meritorũ trutina vnicuiq; remetiendum est. ¶ Accedit tertio loco ius canonicũ sanctorũq; decreta. Est in primis Hierony. super Leuit. ca. 8. qui refertur. 8. q. 1. ca. licet ergo. Refert nanq; illic Leuitica historia, q̃ quãdo Aaron iussu Dei in sacerdotem vnctus fuit, congregata fuit omnis turba ante fores tabernaculi. Super quibus verbis ait Hierony. q̃ licèt Dominus de constituendo principe præcepisset, singularẽq̃; elegisset, tamen cõuocatur etiã Synagoga: requiritur ergo, inquit, in ordinando sacerdote etiã populi præsentia: vt sciant omnes & certi sint q̃ qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium: & hoc attestante populo: secũdũ illud Pauli, Oportet autẽ illum & testimoniũ habere bonum ab his qui foris sunt. Hæc Hieronym. Et est allusio ad exẽplũ Christi, q̃ in præsentia Apostolorum testimoniũ tulit excellentiæ Petri. Hac tamen non obstante verborum inculcatione. Hierony. temperat illic eius sententiã, imò denegat Hugo, dicẽs satis esse eligere dignum. Cui Apparatus adhæresc̃it. Verũtamen nisi inteligãt in foro duntaxat exteriori, non sunt cõtra textum audiendi. Sunt & verba acerbissima Augu. super verbo Iacobi citato, dicentis, Non est putandum leue esse peccatum in personarũ acceptione habere fidem Domini gloriæ. Quis enim ferat eligi diuitem ad sedem honoris gloriæ ecclesiæ contempto paupere instructiore & sanctiore? Auscultа verbum, ad sedem honoris gloriæ ecclesiæ. Consentit & Leo Papa, cano. Metropolitano. di. 63. vbi docet q̃ sit eligendus optimus. Sed est Chrysost. sententia. lib. 2. de sacerdotio, quã maximè meditanda. Admonet enim de suo nomine ecclesiasticos pastores, q̃ tanto debent meritorum interuallo antestare gregi, quanta præstat excellentia pecori pastor.

Hierony.

Augustꝰ.

Leo Papa.

Chrysostо.

Bernarãus. In cuius sententia Bernar. De consideratione ad Euge. permulta, eademq; peregregia congerit. His vnicum illustreq; adiungitur capitulum, extra, vt ecclesiastica benefi. fine dis. confe. vbi in reprehensionẽ episcopi apponitur q̃ nõ ex affectu carnali, sed stricto iudicio debuit ecclesiastica beneficia in persona magis idonea dispensare. Atqui in pragmat. cõcil. Basilien. habetur hęc forma iuramenti eligentium. Ego. N. iuro & promitto omnipotenti Deo & sancto, cuius nomini

Cõciliũ Basilien.

dedicata est hæc ecclesia, eum eligere quem credam esse in spiritualibus & temporalibus meliorem. Neq; tantùm Canonicũ, verũ & Ius Imperatorium idem sanctissimè admonet, vt est videre in authen. de monachis. §. ordinationem. Iubet quippe eum Imperator, qui priùs optimus inter monachos apparuerit, præfici in pastorem. Quòd si monachus optimus est præficiendus, profectò multò est sanctiùs eadem regula in Episcopis obseruanda: vt quorum ordo sit instituto monachorũ excellentior. Atqui argumẽta hæc si in primordijs etiam ecclesiæ, & quando illustribus pollebat personis vim suam tenebant, quãto nunc maiorẽ, quãdo illa laboramus personarũ inopia, vt vix optio permittatur: imò citra dignissimũ vix possit reperiri dignus. tempore Augu. Ambro. Marti. Nicolai, atq; id genus mortaliũ, nõ esset immane scelus non perquirere digniorẽ: modò autẽ vt digno cõferas, dignissimum debes inquirere, adeò omnia iacent.

Postrema ratio. ¶ Et quando eorũ quæ facta sunt argumenta nullum existeret, hoc rem ineluctabiliter cõuincit, quòd postquã in dispensatione beneficiorum non habetur exacta meritorũ ratio, nemo est, qui literarum studia sequatur, nemo qui alijs imbuatur moribus, quàm qui ad Curiam fuerint aptiores. Vnde quãta detrimenta ecclesię Christi eius sanguine fundatæ succreuerint, & hæresum pestes & animarum neglectus apertissimè testantur.

Prima limitatio concl. ¶ At verò antequàm decimam conclusionẽ statuamus, operæpretium est nonnulla dubiola quæ hinc emergunt diluere. In primis non contendimus in has angustias timoratos animos conijcere, vt quando munus ad quod persona eligitur exigui momenti est, censeatur peccatum mortale dignioré prætermittere. Mox neq; est tale peccatũ timẽdum etiam in rebus maioris momenti quando meritorum excessus non est tantus, vt videatur ad rem multum referre: quoniam & furari exiguam monetam nõ est peccatum mortale: neq; nos deus cogit tam anxiè personas explorare, sed secundũ prudentiã prorei qualitate & conditione.

Secunda. ¶ Præterea maximè adnotandum, non esse attendendum ad causas metaphysicæ possibilitatis: sed vt materia moralis exigit, ad id quod secundũ prudentiã speratur futurum. Enimuerò licèt occurrat vir literis clarissimus & prudentia cõspicuus, est tamẽ vecors, vel alijs implicitus negotijs, de quo nõ est tãta spes q̃ præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicabit aut gubernabit ſecundū ſuas dotes: vel fortè etſi ſit optimè moratus, publicis tamē eſt negotijs ineptus: huiuſmodi certè hominibus ille præferendus eſt, qui licèt huiuſmodi dotibus nō ſit tam potens, ſperatur tamen curā ſolicitiùs habiturū diligentiāq; adhibiturum ad ſuum exequēdū munus. Euentus aūt rei qui præter eligentiū ſpem ſubſequuntur, nihil electionem vitiant: vt ſi negligens poſtmodū reperiatur, qui diligens credebatur. ¶ Emergit autē ex ſuperioribus cōtra hāc nonā cōcluſionem argumētum primū. Dictū eſt iuſtitiā diſtributiuā in his ſacerdotijs ad cōmutatiuā referri: dū aūt prælatus tribuit eccleſiæ curatū vel alium miniſtrum ꝓ rōe ſuarū decimarū dignū qa ſcilicet habet exilia ſubſidia, ꝓ illum ſatisfacit iuſtitiæ cōmutatiuæ: nō ergo tunc tenet aliū eligere q̄ cumulatiorib⁹ meritis polleat. Reſpōdentur duo. Primū nō ſeruaretur tūc ratio diſtributiuæ iuſtitiæ, niſi fortè in breui expectaretur locupletior præbēda ꝓ illo digniori. Deinde quātum ad iuſtitiā cōmutatiuā, cùm dignitas perſonæ nō habeat certā præſcriptā menſuram, ſit vt vbi alius eſt dignior, vix inferior cenſendus ſit dignus. Præterquā q̄ fides diſpenſatoris miniſteriorum Chriſti expoſtulat, vt cuicūq; eccleſiæ aſſerbat miniſtrū optimū illorum q̄ illo ſtipendio haberi pōt: nā eccleſia ſi loqueretur, talē eligeret: licet hæc culpa nō ſit tanta vt ad reſtitutionē obliget ſi ſecundū exiſtimationē dignus eligat: vt ſuprà diximus. ¶ Hinc aūt exurgit argumentū ſecundum cōtra eandē nonā cōcluſionem, q̄ ſequeretur ex ea nōnūquā vt electo r eſſet perplexus. Verbi gratia. Duobus vacantibus beneficijs quorum qđ vberius eſt & pinguius nullā habeat animarum curā: alterum verò qđ fructibus eſt ſterile, eandem habeat annexā, vel plures habeat ſub ſe parœcios, pluſq; doctrina indigētes: vt eccleſia nunc Toletana, quæ locupletiſsima eſt, vacante: & ſimul Granatenſi quę licèt ſit pauperior, habet tū multos ex Mahometiſmo neophytos, perplexus tunc eſſet & Papa & Rex. Nam ſi diſtributiuā iuſtitiā ſpectes, debet tunc illud qđ eſt ditius digniori attribui: ſi aūt publicā eccleſiæ neceſsitatem potiùs deberet illi maior cura animarū demandari. Ad hoc reſpōdetur, pluris ſemper eſſe habendā rationem publicæ neceſsitatis, ad quam nos Chriſti charitas arctiùs aſtringit. Et ideo animarū cura digniori eſt cōmendanda, neq; inde dānum de ſua dignitate reportare cenſetur. Nam & ſi bene præſidentes presbyteri, authore Paulo, duplici ſint honore digni: ille tamen q̄ apud deum nos manet in primis æſtimandus eſt: eo vel maximè, q̄ (vt dictum eſt) hæc ſacerdotia in eccleſiarum cōmodum ſunt inſtituta. An verò ille dignior acceptare teneretur alterius diſputationis eſt. Et tāta eſſe poſſet neceſsitas, vt teneretur. ¶ Verùm ex hoc tamen aliud enaſcitur dubium, vtrum, lex hęc eligendi dignioris vſq; ad illos etiam extendatur q̄ iam ſunt ſuis eccleſijs collocati: vide licet vtrùm vacante pinguiſsimo beneficio vel epiſcopatu debeat Rex & Papa quoſpiā ſuis locis dimouere, vt omnes ꝓ gradus euehat. Videtur enim nonæ cōcluſioni cōcors. Reſpōdetur de hac re nō poſſe certam ſtabiliri regulam. Enimuerò mutationes iſtæ & aſcenſus quàm fieri poſsit maximè cauendi ſunt: tum q̄ fomentum ambitioni ſubminiſtrāt: ſunt enim in cauſa vt Epiſcopi ſemper ſint animi pendentes: & ſicuti prima materia nunquam ſua forma contenti. Quare neque charam habere poſſunt ſponſam, neq; iuſtam illius gerere curā: tum quòd non eſt paſtori ætas in cognoſcendis ſummutandisque nouis ac nouis gregibus tranſigenda. At verò neque hoc nimium cauendum eſt: quandoquidē expediens nōnunquam fit & condecens vt epiſcopus ad aliam ſedem cō migret. Non enim vanus eſt titulus de poſtulat. prælat. ¶ Sequitur poſt hæc dubium de electionibus, ſiue dum religioſi & Cononici prælatū eligūt, ſiue dum Scholaſtici publicum prælectorem Cathedræ, vtrùm teneatur quiſq; ſemper eligere meliorem: etiā ſi videat nihil ſe ſuo ſuffragio profuturum. Ad hoc reſpondetur, ſemper in electionib⁹ animaduertendū fore, opus vanum non eſſe opus charitatis: omnesque ideo leges ad mores, prudentiæ iudicio eſſe applicandas. Sit ergo prima reſpōſio. Indigno nemo debet ſuo calculo ſuffragari: etiam ſi conſtiterit illum à reliquis omnibus optari: quoniā talis non niſi per nequitiam obtruditur, cui nullo colore fauendum eſt, neque aſſentiendum. Si tamen qui eligendus ſperatur, dignus eſt, tunc licet ac decet digniſsimum, q̄ eligi non poteſt, præternittere, vt dignior eligatur. Sunt tres, quorum Petrus digniſsimus eſt, Paulus medius, Ioannes verò infimus. Quòd ſi ego in Petro perſiſto, neque ipſe neque Paulus, ſed Ioannes eligetur: me autem accedente ad Paulum, ipſe vincet: hoc

Primum argumentum. *Solutio.* *Secundū argumentum.* *Reſponſio.* *Dubium.* *Dilatio.* *Reſponſio.* *Dubium de electionibus.*

hoc ergo conſilium ſequi debeo: etiam ſi iuriſtrīdo me aſtrinxerim eligere digniorē. Intelligitur nanque iuramentum inter poſſibiles. Hoc autem, ſimiliq́ue ceſſante caſu, ſemper eligendus eſt dignior: nam præter quàm quod ei ſeruandus eſt honor, & legi dignitas, ad hoc etiam prodeſt, vt electus admoneatur æquos electores non ei fauiſſe. Sic enim fiet regendo cautior.

Primum argum. ¶ Contra hæc tamen continuò ſe offert argumentum: quòd ſi ſemper dignior eligendus eſſet, ſequeretur quòd ſi minùs dignus electionem acceptaret, perinde peccaret atque collator: quoniam videtur cauſa eſſe rei illicitæ. *Solutio.* Ad hoc autem reſpondetur non eſſe rationem parem: nam recipienti non incumbit conferendi cura: ob idque neq; cenſetur iniquæ collationis cauſa, perinde atq; conferens. Et maximè ſi ſit dignus. Quinimò in re dubia non tenetur ipſe ſeipſum examinare: ſed ille qui confert. Quare licèt epiſcopatum ambire, delictum ſit: oblatum tamen citra culpam ſuſcipi poteſt. Emuerò licèt q̄s prætermiſſo charitatis ordine eleemoſynā porrigat, nō patri indigenti, ſed extraneo, vel ꝓteritis pauperibus ꝓdigat in hiſtriones, obidq; delictū faciat, illi tamē qui recipiunt non irretiuntur eodem delicto.

Argum. 2. ¶ Mox alia via arguitur ex capit. monaſterium. 16. quæſt. 7. quo habetur, q̄ vbi quis dominus inſtituerit Oratorium, vel Capellaniam, poſsit cuicunque presbytero dare. Arguitur ergo. Poteſt quis ea lege ſacerdotium inſtituere, vt ſolis ſuis agnatis aliúſuè deſignatę profapię in perpetuum obueniat: nam quicunque quorumlibet bonorum dominus poteſt ea pro ſuo libito diſpenſare, ergo tali caſu non eſt neceſſarium, in. ò non licet digniorem exquirere. Sunt qui dicant etiam in tali caſu inquirēdos eſſe digniores, ſi opùs fuerit, extra illam familiam. Attamē *Reprobatio* & vſus & ratio in contrarium reclamant: ſatis enim eſt inter illos deſignatos & vocatos præſtantiorem eligere: niſi vnus ſit tantum, vt puta ſanguine proximus appellatus. Nā cum tali inſtitutori, ac fundatori nō incumbat munere ſuo & officio diſtributionē facere, & illa ſunt ſua bona, non ſtringitur rationem habere dignioris. Haud tamen erat cur *Hoſtienſ. Abb.* Hoſtienſis, & Abbas ex hoc diſſimilimo textu inuitum argumentū traherēt ad diſtributiones bonorum communiū eccleſię: nēpe quòd ſatis ſemper ſit eligere dignū. Duo hic tamen illius textus moderamina recolę-

Solutio quorundam.

da ſunt. Prius quòd ſi qui deſignatus eſt, fuerit omninò indignus, alius ſubſtituendus venit: quia nemo neque de ſua ſubſtantia poteſt ſacerdotium contra naturale ius ac diuinum creare. Secundum eſt, quòd ſi inſtitutio illa annexam habeat curam aliquam animarum, vel gubernationem, tunc iniquiſsima eſt, & nō ferenda, quatenus obſtiterit, vt dignior eligatur. Vt ſi quis prouētibus ſuis monaſterium fundaret eo vinculo, vt Prior vel Abbatiſſa non niſi ex ſuo genere, aut patria crearetur, non eſt in contumeliam Euāgelij lex illa ſeruanda. ¶ Enaſcitur autem hinc prætērea dubium de beneficijs patrimonialibus, ad quę non recipiuntur niſi ciues, vel qui inde ſunt oriundi. Videtur enim ſententiæ nonæ cōcluſionis derogare, ſiquidē poſſent præſtantiores aliunde quādoq; acciri. Reſpondetur leges illas æquiſsimas eſſe, quas vtinam de beneficijs ſaltē parœcialibus quibus annexa eſt animarū cura, vbiq; ſanciret eccleſia: quemadmodum & in Tridentino Concilio ſummo omnium conſenſu, me præſente, cōſultabatur. Eſſet enim illis decretis cōforme quę in quarto argumēto accerſita ſunt, decernētibus, vt electio ex eadem eccleſia fieret. Nam vt modò dicebā, non paruo æſtimandus eſt ingenitus amor quem quiſq; ad natiuum ſolum habet. Præſertim q̄ licèt poſſent nōnunq̄ inueniri extranei meritis præſtātiores, multò eſſet tamē eccleſiæ conducētius, vt ambitionibus & litibus ſibi moleſtiſsimis, ac peſtilentiſsimis obuiaret: prętereà vt incolę ſpe illa animarē tur, liberos & literis & moribus informare.

Duo moderamina textus citati. *Alterum dubium.* *Reſponſio.*

¶ His ergo abſolutis dubijs ad decimā cōclu ſionē deſcēdamus, qua ad illā triuialē reſpō deamus quæſtionē, vtra ſcilicet facultas alteri præferenda ſit in deligēdo ep̄o, Canonici ſcilicet iuris, an Theologiæ. Neq; verò erat cur aſſertio hæc in controuerſiam uocaretur: ſed Hoſtiē. cui Abb. Panormit. ſubſcripſit ſuper cap. 1. de conſan. & affini. fuit qui neſcio quo iure hanc conteſtatus eſt litem. Aiunt enim q̄ vbi hæreſes pullulant, præſerēdus eſt Iuriſcōſulto Theologus: aliqui verò è conuerſo. Et quanuis mea me profeſsio ſuſpicionē de hac re adducere poſsit, haud tamen idcircò his maximè tēporibus, diſſimulanda eſt rei veritas: ego enim minimè de me ipſo ignoro quàm ſim talium meritorum expers. ¶ In primis ſi mea opinio illius eſſet momenti, quæ in conſilium admitti deberet, mallem vt poſt morum honeſtatem

Quæſtio tri uialis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prudentia viri, roburque animi manſuetudi
ne inſignitũ, atq; in agilibus dexteritas per-
penderetur, quàm ſcientiæ eminentia: dum
modò illa doctrinæ mediocritate polleret,
quæ pondus ei authoritatis adiũgeret. Itâq;
perſona æſtimanda cum primis eſt, non hęc
aut illa ſcientiæ facultas. Tametſi ille, in quo
hæc omnia excellentia doctrinæ illuſtraret,
maiori iure eſſet ſuper eccleſiæ candelabrũ
Decima cõcluſio. erigẽdus. ¶Sed tamẽ quòd cęteris pariter cõ
currentibus Theologia ſit peculiaris Epiſco
pi ſciẽtia, quã hic concluſionem decimã faci
mus, neſcio quis ambigat. Nã vt ab ipſo paſ-
toris nomine, quod Epiſcopi proprium eſt,
exordium ſumamus, ecquis dubitet præci-
puũ paſtoris munus eſſe ſacrorum eloquia
reuoluendo recolere, ac meditari: vnde do-
Hierony. ctrinę pabulũ gregi ſubminiſtret? Sententia
eſt Hierony. in Leuitico. 36. diſt. can. ſi quis.
vbi ait: Duo ſunt põtificis opera, vt à Deo di
ſcat legẽdo ſcripturas diuinas, & ſæpiùs me-
ditãdo: vt populũ doceat. Et diſ. 38. can. oẽs.
admonetur Antiſtes, vt in prõptu legem ha
beat: videlicet, tã ſacros Canones & ſanctũ
Euãgeliũ, q̃ diuinũ apoſtolorũ librũ & oẽm
Argum. diuinã ſcripturã. Canones ſcilicet Cõciliorũ
vt ſtatim ſubditur. c. placuit. Vnde Augu. in
epiſto. ad Paulinũ, quæ eſt. 59. illud Pau. ad
Ephe. Quoſdã autẽ dedit paſtores & doctores, pro eodem vſurpat: nempe q̃ Epi eò ſint
paſtores, q̃ doctores. Quid ni? nunquid nã
Apoſtolorũ ſucceſſores ſunt? ergo propriũ
eorũ eſt, vt quã fidẽ ipſi diuulgârũt, populũ
doceant: eiusq; mores ſecundũ euangelicas
normas cõponãt, & veluti canes cõtra vitia
indefeſsè oblâtrent. Sed quid in re nõ dubia
Prima ratio pro cõcluſione. teſtibus vtimur nõ neceſſarijs? Nõ interroga
bãtur olim dum infula inſigniebãtur, an ius
Richardus. noſſent vtrũq;, ſed an vtrũque ſcirent teſta-
Syluester. mentum: vt Richar. quodlib. 4. & Syluest.
in verbo Epũs. adnotârunt, licèt iam collapſis
rebus, nõ interrogentur, niſi an velint ſe di-
uinæ ſcripturę ſenſibus accõmodare, & quę
inde hauſerint, plebẽ docere. In cuius ſignũ
cõfertur eis euãgeliũ: quod admonẽtur po-
Secunda. pulo ſibi cõmiſſo prædicare. ¶Adde q̃ ex
priſcis Epis neminẽ niſi Theologũ cõperias
Nam iura canonica theologi in cõcilijs ſanxerũt, & põtifices maximi ex ſacris college
Auguſt. rũt oraculis. Quapropter ſi nominis etymo
logiam inſpicias, quã Auguſt. (vt refertur. 8.
q. 1. c. qui epiſcopatũ.) interpretat⁹ eſt: nẽpe
vt idẽ ſit, epiſcop⁹ quod ſupintendẽs: in hoc
etiã deberet ſuperintendere canonico iuri, li
cèt nõ illud memoria retineret. Enimuerò
cũ ex Theologia ius eccleſiaſticũ promana
uerit, per eandẽ facultatẽ debẽt legitimi ſen-
ſus canonũ examinari, preſertim q̃ illa iura
quæ ad munus epiſcopale quicquã referũt,
Theologi, ſi modò ſecũdũ nomẽ ſciẽtia pol
leãt, oculati⁹ emũctiusq; callere debẽt. Quòd
ſi minus calleant, multò eſt Epõ dignius, vt
veluti de Moyſe, Exo. 18. legit, viros idoneos
audiendis ſecularibus cauſis exponat, quò
ipſe ſacroſanctæ meditationi & Chriſtianæ
doctrinæ incũbat, q̃ vt, vice verſa, à dulcedi-
ne ſcripturę auulſus ſecularib⁹ cõplicẽt. ¶Vi
de ergo quã lõgè ab ſcopo aberrẽt, q̃ epi mu
nus nõ aliud exiſtimẽt q̃ hæreſes extirpare:
cũ alia pretereà ſint multò illis magis pecu-
liaria, q̃ cauſas audire. Eò vel maxime, q̃ ſi
tũc ſunt neceſſarij quãdo hęreſes pullulant,
fit ſubinde vt magis ſint ſemper neceſſarij,
nè vnquã ſerãtur. Chirurgi ſunt & cauſidici,
qui cũ litibus victitẽt, nollent iurgiorũ cau-
ſas preſcindi. Cura autẽ epiſcopalis lõgè alia
eſſe deberet: nẽpe vt populus adeò eſſet ſem
per fide inſtructus, moribuſq; cõpoſitus, vt
neq; hæreſibus neq; litibus vlla relinqueret
anſa. Quapropter nõ ſolũ vbi hæreſes pullu
lant, ſed vbi litiũ diſſidia ſerpũt, illic optatior
eſſet Theologus eps, aut certe vir probitate
inſignis, qui lites abſq; prolixis terminis iu-
ris cõponeret, ac reſcinderet. Video. n. proh
dolor plures foueri lites in foro eccleſiaſtico
q̃ in ciuili: cũ totus conat⁹ epi eſſe deberet in
ternas hominũ cõſcientias ſarrire, diſcordia
rũ graminaq; cõuellere, & nõ illuc curã extẽ
dere, vt pueros poma ficusq; hortorũ ſuffu
rãtes (quia hæc eſt officialiũ ſagina) excõmu
nicationis iternecione ferire: quod adeò eſt
abſurdũ, vt excuſare ſe iam eccleſiaſtici iudi
ces nequeãt, niſi affirmãtes propoſitũ nõ ge
rere ligãdi. Sed & ob hoc deberẽt eſſe Theo
logi, vt cognoſcerent quanto illis eſſet habẽ
da maior ratio, nè populus inobediẽtiæ cri-
mine q̃ excõmunicatione feriret: nã quãuis
iudices tale nõ habeant propoſitũ, populus
tamẽ qui illud neſcit, nihilo minùs conſcien
tiã ſibi vulnerat, dũ fictę non paret excõmu
nicationi. Sed de hoc ſatis in præſentia. Nã
& Theologos epos eandem video ire viam.

Poſtrema ratio.

Ad 1. arg. AD primum ergo argumẽtum quæſtio-
nis prima concluſio reſpondit: nimirũ
cõcedẽs perſonatus iſtos, quos vocãt, &
ſacerdotia plus commutatiuæ iuſtitiæ reſpe
ctu eccleſiarum habere, quàm diſtributiuæ.

Ad ſecundã ¶Ad ſecundum inter probãdã nonã cõclu-
ſionem

ſionem reſponſum eſt: vbi commonſtraulmus, vſq; adeò à Chriſto abfuiſſe perſonarũ
acceptionẽ, vt Petrũ tunc Apoſtolorũ opti
mum, atq; ad regimen accommodatiſsimũ,
elegerit: & matrẽ filiorum Zebedæi petentẽ
filijs ſuis ſedes ad dextrã & ad ſiniſtrã repu-
lerit. Quòd aũt plebeios homines & literarũ
rudes ad functionem euangelicã aſciuerit: bi
na fuit cauſa. Prior q̃ ipſe eos & docere po-
tuit, & tales efficere quales ad rem decebant:
electores autem humani, quia dignos eos fa
cere nequeũt quos eligunt, eos debẽt ad eli-
gendũ cõnquirere, quos dignos inuenerint.
Mox q̃ expediebat ſupernaturalẽ fidẽ non
ab hominibus promulgari, qui eſſent huma
na doctrina illuſtres, ne in ſuſpicionem veni
ret q̃ de humana ſcientia ꝓcederet. Ideo eũ
iuſsi ſunt corã regibus ac pſidibus nõ cogita
re quomodò aut quid loquerent: ſed quę ſpi
ritus ſanctus ſuggereret, illa diuulgarent.
Quòd aũt Galileos cęteris mortalib⁹ ptule-
rit, myſteriũ fuit, de quo fuerat Iſaias vatici-
natus: cuius ideo ꝓphetia Matth. c. 4. citauit
Terra Zabulon & terra Neptalim, &. c. Gali
leæ Gentiũ. Popul⁹ q̃ ambulabat ī tenebris,
vidit lucẽ magnam. Et Dauid: principes Za-
bulon & principes Neptalim (hæc eũ erat
Galilæa) duces eorũ. ¶Ad tertiũ, q̃d aduer-
Ad tertiũ. ſus nonã cõcluſionẽ intendi videbat, itidem
ſatisfactũ eſt, dũ cõceſsimus ſcẽm forum ex
terius ſatis eſſe digno cõferri ad ſuccidẽdas
Ad quartũ. calũnias, ſecus aũt in foro iteriori. ¶Ad quar
tum rũdetur, iura ſanxiſſe, dignitates & præ
bendas ꝓnis eiuſdẽ eccleſię cõcedi ob hãc
Cœleſtinus cauſã (vt ait Cœleſti. eo. c. nullus. 61. diſt.) q̃
vnuſquiſq; ſuum fructum militiæ habeat in
eccleſia in qua ſuã ꝓ oĩa officia trãſegit æta
S. Thom. tem. Cui & alterã S. Th. cauſam ſubnectit q̃
mihi eſt ꝓbatiſsima: videlicet, q̃ plurimum
vnuſquiſq; ꝓpenſiorem habet animum ad
ſuã ꝓpriã ciuitatẽ & eccleſiã in qua nutritus
eſt: quã vtiq; rõne vtilior eſſe poterit. Vnde
Deut. 17. Nõ poteris alterius gentis hoiem
facere regẽ, q̃ non ſit frater tuus. Et ideo licèt
nõ exquirat extraneus dignior, ꝓ hæc ſit cõ
penſatio. ¶Quintũ aũt argumẽtum omnia
Ad quintũ argum. q̃ dicta ſunt cõcutit. Etem ſi vera eſt quorũ
dam opinio, nè dicã aſſentatio, cui ſanctiſsi-
mus Papa nunq̃ aſſenſiſſe credendus eſt, vi-
delicet, q̃ eſt dñs beneficiorum, pugnantiſsi
mũ extruitur inde argumentũ, q̃ nõ teneat
digniores eligere: imò quòd poſsit ſup hoc
eum inferioribus prælatis diſpenſare. Reſpõ
ſio ergo non eſt alia quàm quòd nullatenùs
eſt dominus. Aliàs profectò ſicuti de illo dictum eſt qui de ſuis proprijs bonis ſacerdotium creat, liberum ei eſſet tanquàm
vero domino cõferre cui mallet: q̃d nemo
auderet aſſeuerare. At nullo opùs eſt argu-
mẽto, vbi apoſtolica tuba canit: Sic nos exi
ſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpen
ſatores miniſterium Dei. 1. ad Corinth. 4.
Quin verò & Chriſt⁹ Lucæ. 12. Quis, inquit,
putas eſt fidelis diſpẽſator, & prudẽs quem
conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?
¶Neq; verò ſacri Canones tranſuerſum vn
guem ab hoc euangelio diſcrepant: quia ne
que diſcrepare poſſunt. Quare non pigebit
iuris hic verba audire. De prębend. libro. 6.
cap. 2. ſic habet, Licèt eccleſiarũ, perſonatuũ
dignitatum, aliorumque beneficiorum ec-
cleſiaſticorum plenaria diſpoſitio ad Roma
num noſcatur põtificem pertinere. Non di-
cit dominiũ, ſed plenaria diſpoſitio. Et Cle.
vt lit. pẽd. nihil inno. cap. ſi duobus. hoc mo
do, Salua tamen in præmiſsis omnibus Ro-
mani Pontificis poteſtate: ad quem eccleſia
rum, perſonatuũ, dignitatum, aliorumque
beneficiorum eccleſiaſticorũ plena & libe
ra diſpoſitio ex ſuæ poteſtatis plenitudine
noſcit pertinere. Perſpice ergo quò pertin
git pontificię poteſtatis plenitudo: certè nõ
vt dominus ſit, ſed vt plenariam habeat diſ-
poſitionem. Nam quod ait, libera, hoc tan-
tùm ſignificat, quòd nullum agnoſcit in ter-
ris ſuperiorem. Idem patet ex ſuperioribus.
Commõſtratum enim reliquimus hæc bo-
na eccleſiaſtica, ſtipẽdia eſſe populi pro mi
niſtris, quorum idcircò Papa merus eſt diſ-
penſator. ¶Imò arbitror illos qui dominũ
beneficiorum eum appellant, propriam vo
cem ignorare. Nam ſi dominus eſt, retinere
ſibi poteſt, & in proprios vſus cõuertere, ac
pro libito eis vti: quod tamẽ nemo ſanę mẽ
tis admittet: ſi autem pro libito non poteſt
vti, ſed tenetur ratione diſpenſare, non eſt
dominus. Quocircà ſanctus Thomas. 2. 2. q. *S. Thomas.*
63. art. 2. vbi ait prælatum eccleſiaſticum nõ
eſſe dominum, ſed diſpenſatorem, Pontifi-
cẽ etiã maximũ complectitur: vt Cardina-
lis etian Caieta. Lateralis Papæ ſcitè adnota *Caietanus.*
uit. Sed heu quanta mala ex contrario, eo-
demq; falſo principio eccleſia quotidie pa
titur. Cum tamen quo ſanctiſsimus Papa
cæteris honore & dignitate in Eccleſia Dei
præſtat, fortiori nexu teneat digniores ſem
per optare. Niſi fortè (vt ad calcem quarti
argumẽti reſpõdeamus) Cardinales in Pon-
tificis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tificis electione ob eādem ſummam vicarij Chriſti dignitatem ſanctiori fide prętingū tur optimum eligere. Quapropter nunq̄ ru morē illū perſuadere mihi potui: videlicet ſtatutum illis eſſe, nō poſſe deligere, niſi ex ſuo gremio. Et tādem ab ipſis Dominis Cardinalibus audiui, falſum eſſe. Enimuerò q̄ actiuas voces ad ipſum ſacrum ſenatū eccleſia retulerit, decentiſſima ratio perſuaſit. 23. diſt. cano. In nomine Domini. & capit. licèt. extrà, de elect. & vbi periculum. eod. lib. 6. videlicet, nè tantus epiſcoporum cœtus à remotiſsimis regionibus Romam ad eligendum cogeretur. Attamen cùm tanti referat optimum epiſcoporū orbis ad ſummam ſedem euehere, q̄ intra paucos vrbis paſsiua electio coërceatur, licèt ſit credibile inter eos nunq̄ defore dignū, certè ſynceritas euangelica nō permittit. Vnde in eo cap. In nomine Domini. ſi in Romana eccleſia non inueniatur idoneus, ex alia ſumi iubet. ¶Igitur concluſio nona ſuis radicibus fixa perſtat, quę non ſolùm in antiſtibus creādis, verùm & in alijs diſpenſandis ſacerdotijs quibus iuncta eſt animarū cura, ſanctè ſeruāda eſt: nam in alijs qui tali cura vacant, licèt prætéritis dignioribus contra iuſtitiam diſtributiuam delinquatur: non tamen ſubeſt tantum periculi. Atqui eam ob rem aut nunquàm aut perquàm rarò peccatū illic mortale committitur: dummodo non concedantur indignis. ¶Ex hac autem definita concluſione dubia nonnulla ſuboriri videntur, quæ idcirco neceſſe eſt vt per ordinem examinemus. Primum eſt quòd proximis verbis de beneficijs cura animarum carentibus appendet, an ſcilicet perſiones annuæ quæ à quinquaginta hinc annis percre buerunt in eccleſia, tutò & imponantur beneficijs, & recipiantur ab ijs quibus exhibētur. Ad hoc primùm omnium reſpondetur penſiones huiuſmodi non babere annexos eccleſiaſticos titulos: quia pēſionarius non fit beneficij poſſeſſor: ſed tantùm poſsidenti imponitur onus ſoluendi. Et poteſt imponi vel perſonæ, quandiu poſſederit, vel quod multò eſt vſu frequentius, ipſis fructibus beneficiorum. Qua de re neque aliā habent annexam curam, neque canonicum perſoluendi officium. Atque hac vtique ratione huiuſmodi reditus tutiſsimi exiſtimātur: nēpe quòd nulla ſint cura onuſti. Ego verò, licèt de plenaria Pōtificis poteſtate in diſpenſandis beneficijs nihil ambigam, ſem per tamen arbitratus ſum hæc eſſe periculoſiſsima omnium beneficiorū: idq̄; propter eādem rationem, qua alij cenſent eſſe tutiſsima. Nam ſi verum eſt quod paulò antè cō mōſtrare nitebamur: nempe ſummum pontificem non eſſe dominum, ſed diſpenſatorē beneficiorum, quæ ſunt eccleſiarum ſtipendia: conſequens inde fit, vt illa adiudicari nequeat, niſi pro altaris (vt ait Paulus) miniſterio: vel tanquam mercedē pro aliquo ſeruitio eccleſiæ: etiā ſi non eſſet ſpirituale: vt puta duci aut militi, qui eccleſiā tēpore neceſsitatis propugnat: qua de cauſa decimarū tertiæ Regi Hiſpaniæ tributę ſunt. Et congruētiùs poſſent illi cōcedi, qui negotia eccleſiæ gereret, vel in concilio, vel in curia, vel alibi: ſicuti olim mos erat his, qui prelatis in adiutorium adhibebantur, prouentuū quotā impertiri. Preterea quando dubia lis ſuper aliquo ſacerdotio dirimi aliter non poſſet, liceret aliquam portionem parti cedenti in bonum pacis addici: de quo vno pēſionum generevnicus eſt text⁹ in toto iure. Niſi eſſent. de præbē. Ad quod citra hunc caſum abſq; vllo titulo & obligatione bona eccleſiæ poſſint hoc modo diſpendi, non apparet quomodò intra limites diſpenſationis continea tur. Et re vera rei nouitas eam in ſuſpicionē vehemēter adducit. ¶Alterum dubium eſt de illis, qui neq; eligunt neq; beneficia conferūt, nihilominus ſunt cauſa vt vel dignita te inferioribus vel prorſus indignis conferā tur, vtrum delictū illis ſit. Et peculiariter fit interrogatio de reſignatorib⁹. Reſignat quis ſacerdotium ſuum in manibus Prælati, ſed tamē in fauorem conſanguinei, vel alterius certæ perſonæ indignæ, & non aliàs: videtur ille extra culpam eſſe: nam Prælatus eſt cui collatio incumbit. Reſpondetur tamen Prælati delictum non excuſare reſignātem, vtpote qui verè eſt cauſa iniquę collationis. ¶Vbi de hoc maximè admonere nō prætribo, videlicet quàm ſit cauendum nè pueris beneficia prębeantur: nam etſi contingat, vt optima ſint indole, non ſolùm ius Canonicum, verùm neq; naturale reputat eos dignos. Dignitas enim nō ſpem, ſed rem dicit. Atqui plurimùm vſu venit, vt qui de ſepuri bonam fecerunt ſpem, quam, ſi abſq; diuitijs eccleſiaſticis manerent, ad vberem frugem perducerent, cùm primùm ditātur, ſuperbire ac ferocire incipiunt. Permulta alia dubia in præſentiarum prætérimus, nè extra rem & cauſam diſtrahi videamur.

Falsum est nō posse eligi pontificē niſi è cardinaliū cœtu.

Prima dubitatio de annuis pensionibus.

Autoris sima de proposita quæstione.

Alterū dubium.

Beneficia pueris minimè cōferenda.

Resp.

ARTI

ARTICVLVS. III.

Vtrùm beneficiorum pluralitas ſit iure permiſſa.

SVperiori articulo annexū eſt in hoc tertio de beneficiorū pluralitate diſputare, vtrum ſit quo quo pacto iure pmiſſa. Pugnāt enim à parte negatiua Canones plurimi, tā conciliorum quàm ſanctorum patrum. In primis eſt decretum Synodi. 7. Conſtantinopolitanæ, vt refertur. 21. q. 1. cap. clericus. Clericus ab inſtanti tempore non cōnumeretur in duabus eccleſijs: negotiationis em hoc eſt & turpis lucri proprium commodū & ab eccleſiæ conſuetudine alienum. Vbi citatur verbum Domini, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et. 70. diſtinct. c. ſanctorum, ait Vrbanus. Omninò in duabus eccleſijs aliquem intitulare nō liceat, ſed vnuſquſque in qua intitulatus eſt, in ea tantùm canonicus habeatur, vnde extrà, de præben. c. quia perhibetur præbendarum multitudinem canonibus eſſe inimicam.

1. Argumē.

Secundum.

¶Secundò allegantur à ſancto Thoma quo lib. 9. arti. 15. ſanctorū dicta. Ait enim Chryſoſto. Quod tenebra erubuit, lumen erubeſcat: quod figurę non fuit conceſſum, rei reor eſſe illicitum: figuræ autem, hoc eſt, legi veteri, non fuit inter Leuitas conceſſum, vt qui capiebat in Bethlehē, caperet in Hierūſalem: cùm nos ergo perfectiores eſſe debeamus, qui capit in Tyro, non capiat in Damaſco. Hæc Chryſoſtomus. & Bernar. Qui non vnum ſed plures eſt in beneficiis, non vnum ſed plures erit in ſupplicijs.

Chryſoſt.

Bernardus.

Tertium.

¶Item id eſſe videtur contra rationem, & ius naturale, & diuinum iam modò citatum, Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Cui inſuper accedit iuramentū quo quiſque iure antiquo fidem ſuam aſtringit ſeruire eccleſiæ, cui ſe mancipare conſtituit. ¶In contrarium faciunt iura, quæ plura beneficia ei dem perſonæ indulgent: vt tum alibi, tū. 21. q. 1. frequentes Canones docent.

S. Thomas.

QVæſtionem hanc differit Diuus Thomas quolibet. 9. citato articu. 15. At qa rei huius abuſus nimiùm in perniciem eccleſiæ obrepſit, nō erit ſuperuacaneum rem denuò ac ſedulò examinare. Nam cùm (vti ait illic ſanctus Thomas) ius hic naturale, ac diuinum implicetur & humanum, quātum ad duo priora, rei huius definitio ad Theologos pertinet: licèt quantum ad tertium, ſpectet ad iuriſconſultos. Placet ergo veluti primum fundamentum diſtinctio illa ſancti Thomæ: Triplex eſt actionum ordo: ſcilicet, aut quæ deformitatem habent inſeparabilem, & mendacium: aut quæ indifferentes ſunt, vt deambulare: aut tertiò quæ licèt per ſe nudè, & abſolutè conſideratæ, deformitatem quandam repreſentent, circunſtantijs tamen veſtitæ licitè fieri poſſunt: vt hominem occidere, quod iudici, & defendenti ſe licet. ¶His præiactis reſpondetur ad quæſtionem ſeptem concluſionibus. Prima, Habere plures prębendas non eſt res primi ordinis. Hæc concluſio inde fit liquida, quòd multis caſibus ſuper hoc ſancta inra diſpenſant, vt ſtatim patebit.

Conclu. 1. Suadet concluſio.

¶Secunda. Neque eſt ſecundi ordinis. Non enim eſt perinde indifferens, atque habere plures veſtes: hoc quippe abſolutè conſideratum, nullam implicat, aut malignitatem, aut indecentiam: habere autem plures prębendas, ſi nudè ſpectetur, ſtatim ſonat quaſdam ordinis peruerſiones. Primùm, quia ratio docet, vt vnicuique miniſterio ſuus propriè deputetur miniſter: aliàs vnus plurium perſonas induit. Secundò, cultus diuinus detrimentum patitur. Et tertiò, cùm bona hæc (vt diximus) ſtipendia ſint eccleſiarum, ſuo defraudantur iure. Id quod rerum vſus & experientia docet. Aggeratis ſiquidem prębendis multis ad perſonarum paucitatem, vix vlla reſtat eccleſia, cui pro ratione ſuarum decimarum ſeruiatur digne. Et quartò inde ſequitur diſtributiuæ iuſtitiæ prævaricatio, videlicet, vt digni multi egeant: alij verò exundent. Quinto eſca, & fomentum ambitionis inde ſubminiſtratur: nam interdicta prębendarum accumulatione, ſacerdotes non tam auidè ſitirent atque ambirent bonis eccleſiæ ditari. Et ſextò id in cauſa eſt: vt literarum ſtudia negle-ctā iacent: vtrinque etenim ſpes bonorum debilitatur, ſcilicet, & quòd meritorum ratio non habetur, & quòd auida ditiorum auaritia impedimento eſt, nè inopes promoueantur. Quin verò ſeptimò, & tranſgreſsio quædam eſt illius Paulini præcepti. Vnuſquiſque in ea vocatione, qua vocatus eſt maneat. Atque illius prætereà ad Roma. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus: quod Gregor. ad hoc propoſitum citauit. 89. diſtinct. capit. ſingula. vbi ait, Singula eccleſiaſtici iuris officia ſingulis quibuſque perſonis ſigillatim communi iubemus.

Secunda. Probatio.

Gregorius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus. Sicut enim in vno corpore multa mẽbra habemus: omnia autẽ mẽbra nõ vnum actum habẽt: ita in ecclesiæ corpore multa mẽbra sunt: & ideo distincta officia esse debent, & ecclesiæ diuersis personis commendandæ: alias totum corpus esset oculus: aut totũ auditus: aut vnus multorũ corporũ oculus. ¶ Tertia cõclusio. Habere plures præbendas res est tertij ordinis: scilicet q licèt per se absolutè librata in malũ sonet, vt proximè nunc rationes comprobabant: potest nihilo seciùs talibus circunstantijs exornari; vt fiat licitum. Ad huius autem lucidam intelligentiam distinguere de beneficijs opere pretium est. Alia enim sunt quæ residentiam habent annexam: alia verò quæ liberiora sunt, vt simplicia sacerdotia quæ præstamere vulgò dicuntur. Atque illorum qui bus residentia annectitur, alia sunt quibus iniuncta subinde est animarum cura: vt episcopatus & Parœcię: aliæ verò, quę hoc onere sunt immunes. De his ergo non arbitror eodem esse pacto censendum. Hoc suppositio sex casus notantur. 21. q. 1. in summa, iuri dici quibus licitè compati suæ præbendæ valent in eadem persona. ¶ Primus ratione tenuitatis: quia non possunt singulæ singulos alere sacerodtes, vt habetur. 10. quæst. 3. vnio. Qui quidem casus verus est etiam in his sacerdotijs quæ curæ subduntur animarum. Quinetiam posset idem & in episcopatibus licère. Possent inquam esse adeò tenues (quales frequenter sunt in Italia) vt neuter posset episcopum pro suâ dignitate sustentare: possentq; esse tam proximi, vt ab eâdem valerent persona administrari. Et est textus. 21. q. 1. cap. illud. vbi conceditur, vt idem sit Archiepiscopus Tarraconeñ. & Episcopus Fundeñ. ¶ Secundus casus, quando vna est ecclesia ab altera dependens: vt legitur cap. eam te. extrà, de ætat. & qualita. & ordi. præfici. Quomodò autem fit ecclesiarum vnio, patet extrà, de rel. dom. c. quia monasterium. Neque quis fallatur, arbitratus in eundem casum recidere: nam primus intelligitur etiã vbi ecclesiæ non sint vnitæ. Potest siquidẽ Papa sine vnione adiudicare duas ecclesias propter tenuitatem vni sacerdoti: etiam cum titulo vtriusq;. Est tamẽ hic consultè animaduertendum, quòd in hac tenuitate meditanda, non est respectus habendus personæ, sed cõmunis vtilitatis ecclesiæ in quẽ cuncta hæc referenda sunt. Enimuerò si persona supra dignitatem suam & conditionẽ cõtendit amplam familiam splendore mq; vitæ sustẽtare, non illa lãce æstimanda est prouentuũ tenuitas, sed ad hoc spectãdum quid ecclesiæ cõducat. Prętereà cauendum maximè nè præbẽdarum vnio in fauorem personæ fiat, & fraudẽ ecclesiæ. Est illustris quispiã pluralitate beneficiorũ pressus qui ad eximendũ sibi scrupulum cõscientię procurat per ãnexionẽ cũcta in vnũ coadunare. Profectò is arbitratu meo, dum hoc sophismate fascinare cogitat diuinos oculos, grauiùs turpiusq; delinquit, quã si pluriũ figurã retineret: debet enim vnio ecclesiarũ in emolumentũ ipsarũ absq; dolo malo fieri, vt sit legitima. ¶ Tertius casus est, propter paucitatẽ clericorũ, vt. 21. q. 1. clericus, adnotat. Quãuis illic nõ dicatur, nisi propter inopiã hominũ, quod referri potest ad incolarũ raritatẽ. Veruntamẽ raritas etiã sacerdotũ, ne cessitatẽ inducit demandandi vni plures ecclesias. Atqui indicãda est paucitas quando rari sunt digni. Qua porrò de causa nõ inhiberẽ in prouincijs, propter inopiã & doctrina sacerdotum destitutis, vnũ pluribus ecclesijs deputari, etiã cum cura animarũ: quippe q in rẽ ecclesiæ fœliciùs cederet, q̃ sacerdotes penitus inidoneos populo Christiano prefice re. ¶ Quartus casus pluralitatem excusans occurrit, quando quis vnã habet præbendã in titulo, atq; alteram cõmendatitiam: vt habetur eadem causa &. q. cap. qui plures. Admonendum tamen est de intellectu huius textus. Enimuerò iuris prudentes, qui ad forum iudiciale penitùs attendunt, tutam forsan arbitrãtur cuiuslibet conscientiam hoc pacto posidentis duas præbendas: at verò qui penitiùs iudiciũ diuinum introspiciunt, aliter censebunt. Etenim eædem causæ, imò (vt reor) iustiores coire debent, vt quis dignè in conspectu Dei altera fruatur prębenda sub titulo: altera verò sub commendatione, quàm si ambas haberet in titulo. De cõmendationibus quippe loquor perpetuis, quę hoc ætatis habẽtur in vsu. Est lex prohibens nè Cardinales qui Romæ resident, fiãt Episcopi: & nè huius fiat præuaricatio legis commendantur illis ecclesiæ perpetuò, nihilo differentiùs, quàm si titulus illis inscriberetur. Profecto si fas esset ita loqui, hic commendationis prætextus præuaricatio est legis, etsi personata: & fortè eo criminosior, quò fit magis in fraudem legis. Nam in fraudem legis facit, qui saluis legis verbis, sententiam eius circunuenit. l. contra. ff. de

Tertia conclusio. *Distinctio.* *Tertius casus* *Sex casus.* *Secundus.* *Adnotatio.* *Quartus casus.* *Qualiter præfatus casus sit intelligendus.*

de legibus. & C. eodem titul. Non dubium est in legem committere eum qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. l. non dubium. Etenim si causa ferendæ legis fuit necessaria Episcopi residentia in sua ecclesia, quidnam quęso refert commen datariúsue absens sit, an verus Episcopus? Ratio nanque quæ iustam faciat ac legitimam commendationem, hæc esse debet, quòd haberi tunc persona non potest cui legitimè sub titulo adscribatur: non autem commendatarium ditare. Haud quidem inficias ierim, quin possit Episcopus Romam à pontifice Maximo ob publicas causas acciri: tamen quòd illic perpetuò maneat, nihil obmurmuro: sed tamen neque ambigo quin multò sanctiori fide & diuino mandato teneatur Episcopus Cardinalis præsens esse ecclesiæ suæ quàm Romæ: siquidem Episcopi iure diuino instituti sunt: Cardinales verò post Apostolorum seculum creati. ¶ Quintus casus est quando Papa pluralitatem concedit: vt habetur eâdem quæsti. capit. relatio. Et sextus si dispenset Episcopus. vt habetur. 70. distinct. canon. sanctorum. Hi autem duo casus ad normam quarti modò expositi auscultandi sunt, videlicet quòd quantum ad forum exterius censentur legitimè posidere: tamẽ vt Deo dispensatio sit accepta, debet legitimis causis circumuestiri. Quanuis iam non est in vsu vt Episcopus possit super præbendarum pluralitate dispensare: quia capit. dudum ecclesiastica. extrà, de election. videtur ius antiquum abrogatum: nempe vt solus Papa dispenset: vt illic notauit Panormitanus. Tametsi hoc intelligendum sit sub ambarum titulo: quia commendare ob necessitatem bene potest Episcopus dum nõ patet ad curiam aditus. ¶ Septimus casus additur extraordinarius propter sublimes, & literatas personas, quæ maioribus beneficijs sunt honorandæ: vt verbis vtantur. capit. de multa. de præbend. sublimes enim (vt aiunt) refertur ad sanguinem. Attamen neque illud ad illustrium commodum est referendum, sed ad ecclesiæ splendorem. Ecclesia enim dum vagiebat in cunis, & potentia seculari premebatur, opùs habebat illustrium viribus suffulciri, qua de causa indulgebatur, vt aliquanto plus stipẽdiorum fortirentur. Iam verò hoc ætatis, si fas est dicere verum, nescio an eadem dispensationis causa tam legitima existat: porro cum rerum vsus palàm doceat sublimium potentatum ita grassatum esse in ecclesiastica sacerdotia, vt hæc fuerit non minima causa ruinæ, in qua modò iacet ecclesia. Tametsi nunquàm negabo, quin si ingenui & natalibus præclari, moribus sint cum primis, mox literis ornati, plurimùm splendoris ac roboris reipublicæ ecclesiasticæ afferant.

Septimus casus. *Quintus casus.*

¶ Subsequitur hic tandem dubitandi ratio, an præter hos casus licitum sit Papæ dispẽsare, & compatibiles facere plures præbendas & personatus. Hoc in disputationem produxerim propter multa & varia quæ à doctoribus iuris Canonici affirmantur: vt videre quisque poterit apud Syluestrum, in verbo beneficium. 4. Ait enim in primis Archidiaco. casus istos superiores coërcendos esse ad præbendas, quæ absque cura sunt animarum, sed profectò nulla hoc ratione probatur: quin verò episcopatus pro causa, vt suprà citauimus, cap. illud. 21. q. 1. possunt eidem permitti, ne dum parœcię si proximæ sunt & tenues: quanuis tunc decentius esset vniri. Alij dicunt extra hos casus nemini licère plures habere præbendas. Intelligendum est tamen absque legitima dispensatione: alioqui dubitari non licet, quin eadem potestas, quæ superioribus casibus dispensatuit, si occurrerint alij nondum cogitati, æqui tamẽ & iusti, possit dispensare. Consulędi iubet de hac re Syluestrum & alios Summistas. ¶ Duo tamen hic restant dubia. Prius, vtrum absque dispẽsatione duo possint beneficia ab eodem possideri. Posterius, vtrum vbi dispensatio requiritur, ille qui absque legitima causa dispensationem nactus est, tutam habeat conscientiam. De priori dubitatione distinguẽdum est inter beneficia, quantum ad residentiam & curam: qua distinctione præhabita statuitur conclusio quæ sit huius articuli ordine quarta: nã tres suprà præmisimus. In beneficijs simplicibus, scilicet, neq; habẽtibus curam, neque residentiam exigentibus, qualia sunt præstamerę, nulla est necessaria dispensatio, vt plura eadem persona obtineat. Scio glossas sacrorum Canonum multas in contrarium ire: sed tamen non solùm iam receptus, vsus verùm & ratio nostrã conclusionem edocet. Est enim adnotandũ fundamentum, quod ex sancto Thoma suprà desumpsimus: videlicet in his spectãdũ esse trinum ius, scilicet diuinum, naturale, & humanum: quorum hoc vltimũ per desuetudinem

Dubitatio. *Sylvester.* *Archidiac.* *Solutio.* *Alterum dubium.* *Distinctio.* *Quarta conclusio.* *Probatio conclusionis*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudinem legis, aut contrariam cõsuetudinẽ abrogatur: quòd autẽ quis duo habeat simplicia beneficia, non est vsq; adeò cõtra naturale ius & diuinũ, vt consuetudo illud nequeat abrogare. Hoc patet: quoniã licèt habendus etiam oculus in istis sit ad iustitiam distributiuam, potissimùm tamẽ ad cõmutatiuã, per quam ecclesijs de ministris prouidendum est: vbi autem residentia non est requisita, ibi ecclesia non læditur ob præbẽdarum pluralitatem. Verum est Adrianum mitigare verbum, dicendo hanc nõ esse propriè abrogationem, sed derogationem: propterea q̃ talis prouisio nõ potest fieri absq; vlla prorsus causa, sed aliqua interueniente.

Quinta cõclusio. At verò iam nunc profectò licèt nulla interueniat ratio, cõferuntur ab inferioribus Prælatis sine vlla dispensatione. ¶Quinta propositio. In his quę residentiam requirũt, sed curam nõ habent, vt sunt canonicatus, nondum ius abrogatum est: sed manet vsus vt absq; dispensatione non aceruentur eidem: facilius tamẽ potest in istis procurari concedi; dispensatio, quàm in habentibus curã. Quin verò in beneficijs canonicatu minoribus, quæ seruitio etiam interessendi sacris obnoxia sunt, nullus est dispensandi vsus.

Sexta cõclusio. ¶Addiderim autem cõclusionem sextam, quòd huiusmodi beneficiorũ coaceruationes, siue per dispẽsationem fiant, siuè secùs, carere non possunt culpa, etiã quandoque mortali, atq; graui scandalo, in ecclesiarum detrimẽtũ: idq; potissimè vbi nimium accumulatur, & personis deputantur indignis.

Contra abusum in cambidis beneficijs. Conclusio hęc inter probandum conclusionem secundam constitit. Iam enim nulla spectantur, aut desiderantur merita, sed perinde, quinetiam turpiùs atque impudentiùs quàm secularia, & profana, ambiuntur, cambiuntur, væneunt, hæreditãtur, regressantur, profanantur, ac dilapidãtur.

Septima cõclusio. ¶Septima conclusio. Parœciæ & id genus sacerdotia quę in animarum curam instituta sunt, vsq; adeò non possunt absque legitima dispensatione ab eadem obtineri persona, vt si legitima non fuerit, nequeant tutò in foro conscientiæ apud Deum possideri. Non solùm sententia est sancti Thomæ quodlib. citato, atq; Adriani in De plural. beneficio. verùm & sacri Canones id insinuant, eiusq; interpretes apertè pronũtiant. Quin verò doctores conclusionem non moderantur, vt de illis solis intelligatur, sed de cunctis (quod verissimum est) quę dispensatione indigent vt possideantur. Est tamen enormitas turpior in his quæ curam habet animarum. Itaq; & Papa sine legitima causa dispẽsans grauiter delinquit, & ius delictũ non liberat ambitiosum, obtinentem, & retinentẽ, à culpa. In primis quòd Papa delinquat, sentẽtia est Apostoli suprà citati: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Et subdit: Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Quin verò Christus Lucę. 12. Quis putas est fidelis dispensator & prudẽs? Et re vera nullibi tanta fides exigitur, quàm in cõmittendis cõcredẽdisq; animab⁹ Christi sanguine redemptis, illius curæ, qui præsens semper gregi suo prospiciat. Vnde Bernar. de cõsi. ad Eugenium lib. 2. cap. 6. ait, potius Pontificem summũ, qui spiritualis est, omnes iudicans, & à nemine iudicatus, debere non sua voluntate pro lege vti: sed Christũ præ omnibus imitari, qui non suam, sed patris voluntatem venit facere: vt omnia non pro sua vtilitate, sed pro communi commodo dispenset. Aliàs vt dispensator cẽsendus est. Nam & si iura suprà citata plenariam ei tribuãt potestatem dispensandi, id tamen intelligunt quia non habet superiorem in terra à quo possit iudicari: mittimus concilium in causa hæresis. Attamen apud Deum exactissimè respondere tenetur si fidem in dispensatione defregerit. Ratio ergò cõclusionis est hęc. Sacerdotia quæ curam habent annexam, recte nequeunt administrari sine præsentia: tanta est vigilantia quæ animabus curandis ac prospiciendis necessaria est: residere autem simul nemo potest in ecclesijs plurib⁹: ergò sine vrgentissima causa eademq; ecclesię necessaria nõ potest citra atrocem culpam super hoc dispẽsari. Sed ait fortè ille cum quo dispensatum est, Papa dispensauit: ipse sibi viderit, ego immunis sum. Hic tamen cauillus securos multos reddit, tutum verò nemi nem: quoniã Papa non est dominus, vt idẽtidem dictum est, sed dispẽsator: ideoq; qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est: & qui ea vtitur, eadem semper irretitur iniquitate. Accedit ius Concilij Lateranen. de quo extrà, de præben. ca. De multa. & cap. Dudũ ecclesia. de electio. vbi nullatenùs permittitur duas simul possideri parœciales ecclesias. Et Hostien. & Panorm. & reliqui super cap. extirpandę. de præben. indubiè consentiunt, residentiam similium curatorum non posse per vicarium suppleri. Et

Papa delinquit quotiescunq; sine causa dispẽsans. *Paulus.* *Rõ conclu.* *Bernardus.* *Inanis excusatio.* *Conci. Lateranen.* *Hostiens. Panormita.*

Ratio. 2. cõclusionis. ratio est, quia cùm beneficium cõferatur intuitu personæ, ob suam scilicet ipsius dignitatem, illa suppleri nõ põt per pauperẽ mercenarium, qui plurimũ indignus est. Et quãlibet dignus esset vt locum haberet mercenarij, non tamen pro ratione fructuum beneficij. Soluit ecclesia iusta stipendia pro viro docto & graui, qui si præsens adesset, suis eleemosynis, consilijs fauoribusq; & authoritate posset suo gregi prospicere ac deseruire: non ergò hæc possunt per mercenarium perfici. Miraculum est q̃ licèt curato ob eam solam curam & onus q̃ vicarium vilius quàm potuit sibi substituit amplitudinem fructũ percipere: reclamante Paulo, *Paulus. 2. Timo. 3.* Qui non laborat nõ manducet. Sed ais, satis est laborare per alium: profectò si nõ debet mãducare nisi qui laborat, fit vt qui nõ p se sed per alium laborat, nõ debeat ipse mãducare, sed cõtentus esse si loco illius alius mãducet. Ait fortasse parœcius, beneficij possessor, satis est huic ecclesiæ hunc vicarium substituere. Responderet autẽ Ecclesia si fari sciret. Ergò satis est ei hæc quam tu illi tribuis, merces: cur ergò reliquum ex me absque vllo seruitio surripis? Insinuabat se huc de residẽtia Episcoporũ sermo: sed hic adeò amplus est, vt illo totum ferè librũ nonum cõpleuerimus. Audiant ergò interim supremum Pastorem suum, qui animã suam dedit pro ouibus suis, eos admonentem, quem admodum mercenarius & qui non est pastor cuius non sunt oues, ppriæ, videt lupũ venientem & dimittit oues & fugit.

Quĩ p aliũ laborat per aliũ mandu cet. *Sentẽtia autoris de residentiæpisc.*

Ad argum. AD argumenta ergò in contrarium conclusiones respõdent. Cõmonstrant eñ illa iura naturã & ingeniũ rei, vbi nudè præbendarũ aceruus consideretur: vt secunda conclusione explicitum est: cui tamẽ tertia nõ repugnat: nempè vt ob legitimas circunstantias id fieri possit licitè. Et pariter respondetur ad sanctorum dogmata, ac subin de ad rationem tertio loco adiectam.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm in collatione sæcularium magistratuum subesse possit crimen acceptionis personarum.

POST hæc quæ de Ecclesiasticis bonis dicta sunt, continuò in hoc quarto articulo similis se insinuat disputatio de sæcularibus magistratibus, publicisq; officijs ac muneribus, quæ administrandæ iustitiæ creari consueuerunt in republica nempè vtrùm in illis conferendis ac dispensandis subesse quoque possit crimen acceptionis personarum.

Argumẽ. 1. à parte negatiua. Arguitur enim primò à parte negatiua. Bona hæc (veluti de ecclesiasticis diximus) sũt stipendia erecta & stata ministris reipublicæ: qui illa mercede sua quisq; obsequia impendit: ergò non pertinent ad distributiuã iustitiam: sed respublica vel rex in quem publica potestas translata est, veluti ppria bona põt cui libuerit elargiri, veluti conductis operarijs: ac subinde fit consequens vt nullum ibidem locum habeat personarum acceptio. ¶Imò apertiùs ex eadem radice secũdò arguitur. Res publica atq; adeò rex non solùm illa publica stipendia, verùm & iuraquæ quisq; soluit ministris iustitiæ pro suo placito instituit: ergò nulla ratio vetare videtur, quin magistratus ipsos & officialium loca vendere possit, tantum abest vt in eorum, puisione peccare possit personarũ respectu. ¶In contrariũ reclamat vox populi.

Argum. 2.

QVæstio huius articuli per ea quæ in pximo dicta sunt perquàm facile definitur. Est enim prima conclusio secundę superioris similima. Bona hæc sæcularia ministrorũ iustitiæ, licet imaginem, & rei non nihil gerant iustitię distributiuę, nõ tamẽ tali solum ratione æstimãda sunt, sed velut materia iustitiæ cõmutatiuæ. Enimuerò nõ sũt ea lance libranda ac si essent reipublicæ bona, ea tantùm ratione applicanda ciuibus q̃ sunt prouentus publici: aut tali ratione ac si sint præmia proposita honestis viris, probis & sapientibus, pro suis virtutibus & exhaustis laboribus per literarũ studia: sed tanquã stipendia publicis ministris iustitiæ decreta pro suis obsequijs, quę reipublicæ impẽdũt. Hæc cõclusio patentior etiam est quã quæ de ecclesiasticis bonis asserebatur. Enimuerò nisi necessaria esset iustitię administratio nunquã ob præmium virtutum aut literarũ contributa essent à populo, vel impensa ex ærario regis. Quapropter rex per iustitiam cõmutatiuam debet tales ministros regno pro tributis quæ populus illi numerat. Debet enim suis ciuibus protectionem ab extero hoste: mox iustitiæ custodiam aduersus internos malefactores. ¶Hinc subsequitur conclusio secunda, Licèt in collatione huiusmodi magistratuum atq; officialium illa inspicienda sit facies distributiuæ iustitiæ, vt dignioribus maiora conferantur: illa

Prima cõclusio. *Secunda cõclusio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

insuper seruanda est iustitia cõmutatiua vt tantum stipendij cuiq; reddatur quanti pen ditur eius labor,cura,& functionis qualitas. Conclusio hæc compertior per superiorem fit quàm vt alio prætereà egeat testimonio.

Tertia conclusio. ¶Tertia conclusio superioribus agnata. Personarum merita,quibus publicę administrationes & munera demandantur, nõ sunt æstimanda præcisè sicut in distributiua iustitia secundùm eorum absolutam considerationem in ordine ad seipsos:sed respectu finis & functionis, ad quam assumuntur. An scilicet sint ad subditos accõmodi,& ad magistratum illud gerendum idonei.Ex his fit cõsequens,q; si indigna sit assumptio huiusmodi classis hominum, nõ tam pẽsanda est iniuria quæ fit dignioribus, quàm illa quæ fit ciuitati, vel genti cui talis persona præficitur, vel toti regno, si sint regiæ curiæ, vel præsidentes, vel assistentes. Etenim sola (vt

Propter populi necessitatẽ institutisunt magistratus. inculcanter repetam) populi necessitate instituti illi sunt honores, & stipendia decreta quæ illis obueniunt:& non ,ppter personas ipsas quibus deferũtur: sicuti bona quæ per distributiuam iustitiam communicantur.

¶Ex hoc ergò consequitur quarta conclu-

Quarta conclusio. sio.Quando digni nõ obtinent istos honores & stipendia,acceptionis personarum crimen cõmittitur,vinculũq; inde adeò restitutionis oritur: nõ tamẽ quæ facienda sit ipsis qui obtinere deberent, sed certè populo qui damnũ accepit & incõmoda. Hęc inquã cõclusio ex superioribus liquidò patet,quia in populum tunc peccatur contra commutatiuam, quæ militat sub legali yniuersaliq; iustitia principis. Licet denegandum non sit quin contra iustitiam distributiuam iniuria fiat etiam &dignioribus:porrò qui cum illo intuitu literis virtutibusq; insudent, quodã pacto defraudãtur. Bene enim consulteque

Solon. Democritus & Solon & Democritus aiebant duo hæc diuina numina cuncta gubernare, præmiũ scilicet & pœnã, quibus ideo omnis respublica cõtinetur.Secundũ quos Philosophos

Vlpianus. Vlpian.de Iustit.& Iure,libr.1.Bonos,inqt, non solũ metu pœnarũ,verum etiã præmiorum quoq; exhortatione efficere cupimus. Illud tamen personarum qualecunq; ius nõ inducit restitutionis ligamẽ quæ illis sit facienda.Habet nihilominus (vt dicebam) locum & in istiusmodi distributionibus personarum acceptio. Vt verbi gratia,si Rex Salmantinos tantum ad publica munera accerserit aut ad alias præbẽdas,ea tantum ratione q; Salmantini sunt. Secùs autẽ si hoc argumento vteretur ad explorandũ eorũ merita. ¶Sed roget quis forte quæ nã merita libranda sunt & cõquirenda tam in publicis magistratibus quã in alijs ministris inferioris ordinis:vt sunt scribæ, & alij huius classis vtrũ sola eorum probitas. Hanc interrogationem pernecessariã hic diximus, cuius ideò gratia hanc appendimus longiusculam meditationem. Statuitur ergò quinta cõclusio.Nemo qui improbis est moribus,quacũ *Quinta conclusio.* que vel scientiavel prudentia,quæ potius in viro prauo erit astutia,præpolleat, ad huiusmodi prouincias est ,pmouendus.Enimuerò artes quæ solo intellectu consident, põt quidem vir nequam probè exercere: vt fidi *Ratio cõcl.* bus dulciter canere, pulchrè pingere, affabrè sculpere:illam verò practicam quæ in iustitiæ administratione posita est, nemo nisi virtutum vniuersitate præditus exequi valet iustè. Cuius ratio in promptu est,q; (vt *Illustratur satis cõclus. Aristot.* 6.Ethico.Aristo.autor existit) regere atque imperare prudentiæ munus est:prudẽtia autem secum habet cunctas virtutes cõnexas: & potissimùm prudentia iudicis. Est nãque (vt.5.Ethico. docetur)iustitiæ custos: haud tamẽ iniquitates omnes reipublicæ exagitare potest,ac secundũ leges vindicare,nisi fuerit virtutum omniũ decore perornatus: nã qualis vnusquisq; est talis sibi finis esse videtur:ob idq;ue de officijs nõ potest quis iudicare bene qui malignè illis affectꝰ est. Quin verò (vt rerum vsu & experientia constat) corruptus animus non potest non æquitatem iustitiæ labefactare. Qua vtiq; de causa *Aristo.* Aristo.Polit.3.postquã disseruit nõ idẽ esse vt quis bonus sit ciuis, atq; vir bonus,exceptionẽ statim subdit: videlicet eum ciuẽ qui præsidens est & princeps virtutibus omnibus viri boni indigere.Quin age hac ratione 5.Ethico asseruit magistratum ostendere virum,quòd cùm virtutes reliquæ hominẽ in seipso componant:iustitia verò ipsum ad alios ordinet,facilius est virtutes reliquas colere quã iustitiã: ob idq; non satis virtus dignitasq; personæ habetur explorata, quousque magistratum ineat. Ad hæc cũ iustitiæ ministri, mẽbra sint principis in ipsis debet suam ipsius pulchritudinem exhibere ciuiũ oculis.Nulla enim de re certiùs perpenditur qualis sit princeps,quàm de ministrorum integritate aut corruptela. Neque enim quicquam illi aliud, seu diuinum ius spectes seu naturale seu humanum,arctiùs iniunctũ est, quàm

quàm vt iustitiam custodiat: quæ nõ tam legum vi quàm ministrorum prudentia,& cũ primis charitate & probitate custoditur,tuetur,& vegetatur. Adde quòd dum hominis iniquitas authoritate publica coarmatur, nihil esse reipublicæ pestilentius potest.Ecqđ enim iniquius atq; peruersius quàm eadem authoritate quæ in custodiam iustitię diuinitus creata est,in eius exitium & internicię abuti? Quàm hæc omnia prudenter vnico

Aristot. verbo.5.Ethico.Aristo.concluſit:vbi iudicẽ pronunciauit debere esse iustum ipsum viuens, hoc est iustitiæ spiritu cuncta disponens.Quare leges vt sint ipsę sanctissimæ,tamen sine recto iudice cadauera sunt defunctæ rationis. Præterquàm quòd dum subiectus populus videt iustitiæ custodem impunè delinquere,nõ solũ iustitiã despectui habet, delinquendiq; ansam inde nanciscitur, verum in odium virtutum pertrahitur, quã sic pessum ire videt.¶Inter iudicis autẽ vitia

Auaritia inter iudicis cõcepta prima tenet Iustinianus auaritia est pestilentius.Quod auct.Iustiniani, vt iudices sine quoquo suffragio fiant, diserti ssimè pandit. Vbi ait imperator se non sufficere considerare & exponere quãta ex furta prouincialium iudicum fiãt pessima. Sanctissimũ oratoribus fuit,vt nemo in illũ ordinem admitteretur, nisi imprimis vir bonus esset, ac mox dicendi peritus:quãto ergo Christianis hoc debet esse sanctius in iudicibus creandis? Scopum profectò optimè

Iethro ille coniectauit Moysis socer, dum genero huiusce modi cõsilium dedit,Exod.18.Proinde ex omni plebe viros potẽtes & timẽtes Deũ in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam,& constitues eos tribunos,& centuriones,& quinquagenarios, & decanos,q iudicent populum omni tẽpore.¶Huic au-

Sexta cõcl. tem propositioni sextam adhibeamus. Nõ solùm præter morum honestatem scientia, prudentia, & solertia, atq; in primis animi robur necessaria sunt ei qui sessurus est iudex,verùm etiã expedit nonnunquàm eum qui non est tam ornatis moribus, alteri qui illis abundat anteferri ,ppter alias dotes quibus præditus est,ad regendum accõmodas. Atq; hoc suo gradu in inferioribꝰ etiam ordinibus ministrorum iustitię obseruandum est. Quin vero in magistratibus nonnullis creandis & generis nobilitas æstimanda est, quæ non solùm splendorem, verùm & authoritatis pondus secum affert.

Ad primũ argum. PER hæc solutum restat argumẽtũ prius. Conceditur enim stipendia publica ministrorum iustitiæ:esse reipublicæ, vbi seipsa gubernat,atq; adeò regis vbi regnum est: nihilominùs rex debet reipublicæ per iusti tiam cõmutatiuam idoneos ministros propter tributa,quę illi contribuũt: quos si nõ dederit,tenetur illi damna sarcire. ¶Sed in-

Dubiũ circa secundũ argumentũ Argumẽ. à parte negatiua. gerit se statim dubitatio secundi argumenti non facilis, an videlicet rex possit huiusmodi magistratus & officia vendere? Obijcere se enim videtur statim verbo ipso venditionis,horribilis quædam turpitudo ac deformitas:quæstionem igitur opus est euoluere de suisq;principijs deducere.Est enim diuus

D. Tho. interrogatus à parte negatiua. Thom.qui(vt legitur opusculo, quod inter sua est.21.)interrogat à fœmina Duce Brabãtiæ, an liceret illi huiusmodi officia vendere,vel mutuò à Baliuis & officialibus aliquid certũ recipere donec ex officijs suis eãdem summam reficeret:respõdit,licêre quidem, minimè tamẽ expedire aut decêre. In

Caietanus quam sententiam Caieta.propendet in summa,verbo,venalitas.At quia solutio questionis huius in diuersa extrema trahitur, dum alij existimant ex natura rei esse illicitamvẽditionem, ac si stipẽdia illa iuraq; officialiũ sua essent propria iure hereditario acquisita vel acquirenda.Alij verò rem nimium relaxantes eadem officia vænalia perinde arbitrantur, atq; prædiorum fructus.Mediam sententiam,nescio an falsus,constituere curabo:quę subiectis conclusionibus patebit.

Prima conclusio. ¶Prima.Si munia hæc,magistratus & officia perse nudè absq; circunstantijs, quæ vsu veniunt speculatiue tantùm,vt aiunt, existimetur, scilicet vt verè dignis personis venderentur, qui iustitiam rectam, bonaque fide administrarent,neq; vllum eis offerretur periculum petendi quicquã aut recipiendi pręter ius suum,nihil in se habent quo minus licitè vænalia sint.Probatur. Venditionis hu-

Probatio cõclusio. iusmodi iniustitia aut inde existeret quòd spiritualia sunt,&ideoveluti ecclesiastica beneficia gratis cõferenda:impedimentũ autẽ hoc palam est nihil loci impræsentiarũ obtinere:siquidẽ merè fœcularia sunt. Aut quia sunt bona cõia, veluti præmia eorũ qui literis & ,pbitate pollent, atq; adeò illis propter seipsos peculiariter debita,sicuti ,puentus rei publicæ,vel sicuti in die iudicij bonis debentur præmia. Et hoc iam modo exclusum est:nimirũ dum mõstrauimus non esse nisi stipendia & mercedẽ ,p seruitijs & obsequijs eorum qui reipublicæ inseruiunt. Alia autẽ ratio non apparet iniquitatis huiusmo

Universidad de Deusto
Biblioteca

di venditionis,si nullus aliarum circunstantiarum habeat respectus:ergo est ꝓ se licita.

Argumẽtũ principis ꝓ authore. ¶Secundò & maioris claritatis gratia arguitur.Demus rempublicam quæ seipsam, verbi gratia,per consules regit. Illa facultatem habet & arbitrium cõstituendi ex suo ærario singulis magistratibus & officialibus stipendia,tanta vel tanta:ergo quãdo personã quãlibet huic aut illi officio deputat, cùm illa persona nullum prorsus habeat acquisitũ ius,potest ei stipendiũ vel augere vel minuere:ergo eadem ratione poterit illi imponere in tributum quotam partẽ eiusdẽ stipendij quam soluat reipublicæ.Et eadem ratiõe potest illam quotã pretio taxare,atq; adeo officium illi vendere.

Obiectio. ¶Posset autem hanc nostram conclusionem quis hoc pacto inficiari:Respublica debet æqua iura cõstituere ciuibus quæ soluant officialibus.Verbi gratia ꝓ tali scripto tantũ,pro sigillo tantũ, ꝓ subscriptione,&c.Quòd si pretiũ exuperat qualitatem officij imperare debet ciuibus minora iura:& ideo nihil eximere põt ab illo stipendio,atq; adeò neque illud vendere,sed remittere ciuibus.Porrò autẽ exceptio hęc & responsio nõ eneruat argumentum nostrũ. Enimuerò contingere potest vt expediens ac decens sit tanta iura imponere litigantibus ad resecandas lites atque ad arcendos à tribunalibus ciues : vel quia illud est vnum iustum tributum pro republica.Hoc autem suppositio fortè ex altera parte nimium crescunt scribæ, verbi gratia, aut prætoris prouentus,ita vt pro dignitate personarum redundent. Illo ergo casu non video cur nequeat respublica in suam propriam vtilitatẽ quotam illorum stipendiorum vertere ,atque adeò vel locare officiũ,vel vendere. Exẽplum in hisce nostris scholis patet.Iura scribæ ampla sunt, & aucta Vniuersitate decet illa persolui:factum est tamen plus nimio fructuosum officium:ob idq; constituit vniuersitas sibi capere iura illa,& tabellario certam consignare pecuniã.Profectò nõ video dum officium prouidetur,quidnam iniuriæ sit,illa conditione ministrũ suum recipere, Si vis tantum:sin verò,abi:alius accipiet.Qđ si hoc licitum est,licuit etiam totũ officium cũ sua amplitudine,vel locare,vel vendere.

Dilutio obiectionis. *Alia obiectio.* ¶Aliam verò prętereà exceptionem forsan quispiã obijciat.Esto respublica quæ per se regitur hoc posset,rex tamẽ non item,quoniam merus est dispensator officiorum. Et ideò non poterit quasi sua illa vendere, sed tenetur quasi reipublicæ officia dispensare. Attamẽ obiectio hæc nisi fallor,nullatenùs conclusionem nostrã expugnat. Rex enim nõ tanquã dispensator,sed tanq; ipsa eadem respublica reputandus est.Enimuerò nõ est æstimandus tanquã reipublicę vicarius,sicuti Venetorũ Dux,qui semper est è republica pendens, sed tanquã plenissimã habens potestatem reipublicæ,eandẽ scilicet quã ipsa habebat. Sic enim expresse habet lex illa Quod principi.ff.de const.prin. Quod principi placuit, legis habet vigorẽ:vt potè cùm Lege regia quæ de imperio eius lata est,populus ei & in eum omne suũ imperiũ & potestatẽ cõtulerit. Hac enim lege atq; hac de causa non põt illum vllo pacto dimouere, neq; filios iure hereditario regnandi expoliare,si illud semel illi cõtulerit, nisi vbi aperta tyrannide regnũ pessundaret. Et tunc solo beneficio naturalis iuris quo vim vi repellere licet.Itaq; regnum est suum sicut cuiusque ciuis sua est domus:atq; adeò quæcũq; facultas & ius reipublicę penes ipsum est:licet nõ respublica ꝓpter ipsum,sed ipse propter rẽpublicam sit institut⁹: & ideo omnia debet in publicũ cõmodum referre.Hinc fit ꝙ magnates& domini qui sub ditione regia sunt,nõ habeant ex natura rei eandẽ facultatem officia vẽdẽdi:quia Ducatus, verbi gratia, vel Marchionatus non censentur tãquã per se respublica:neq; ad illum absolutè pertinet iura quæ subditi soluunt instituere, sed dependenter à rege. At tenentur ministros iustitiæ decenti stipendio conducere. Verũ est quòd oppida & Vasalli sunt vera eorum possessio:& ideo si expenderit in bonum cõmune populi sui quotam aliquam,eximere ab illis officijs,nulla esset iniquitas . Sed est differẽtia inter regem & illos, quòd qcquid rex reciperet vel exciperet ab istis officijs reputatur esse in bonum publicum:siquidem illi incũbit regnũ ꝓtegere sicuti si ipse esset respublica:secùs autẽ domini inferiores : nõ eñ quicquid sibi vsurparẽt ex huiusmodi officijs reputaretur cedere in bonũ publicũ,nisi ipsi ad tale bonũ applicarẽt : puta ad reparationẽ murorũ aut pontiũ,&c.Igitur nullã iniustitiã deprehendere indevaleo,si dũ rem nudè speculemur , rex iura officialiũ ꝓ bono publico venderet:vt prætura verbi gratia,aut scribæ officium suis aulicis donaret, qui possunt alios substituere,à quib⁹ aliquã partẽ susciperent,si fructuũ vbertas id ferret dũmodo cũctis incõmodis bona fide obuiaretur

Soluitur dubitatio. *Qui possũt ũcdere hæc officia* *Discrimen inter regem & alios præceres reipublicæ.*

retur : scilicet vt qui officium administrarẽt digni essent,neq; fraudes neq; latrocinia facerent , quibus pretiũ qđ imponderat corraderent. ¶Secunda cõclusio.Si res hæc nõ ita speculatiuè,sed practicè & per applicationem ad vsus atq; ad effectuũ absurditatem, qui fermè necessario inde sequũtur,cõsidere tur:non solũ nunquã aut expedit,aut decet verùm secundũ moralem prudentiã neq; licet. Conclusio hæc multis modis demõstratur. Primùm eo ipso quòd officiũ res sit venalis, non penditur persona cui vẽditur meritis , sed pecunia,quo nihil põt iniquiꝰ esse. Obueniunt enim tũc plurimũ magistratus viris ambitione & auaritia corruptis,sanguine infimis,absq; prudẽtia & literis: quo nihil in republica pestilentius est. Præter quã quòd magistratus inde vilescunt.Mox & hac ratione via sternitur ad diripiẽda ciuiũ bona: nam eadẽ de causa auaritiæ vitiũ palliatur. Etenim qui gratis officium receperũt nisi impudentia insignes fuerint,nõ audent vltra suum ius ꝓ suo ministerio petere : qui verò coëmerunt,occasionem, saltem fucatã habent dicendi quòd quæ priùs emerant,vẽdere iure possunt ad redimendã vexationẽ suam.Quãuis re vera nullam habeant excusationem.Nam cũ iure taxata sint,sua culpa est si officium emunt,e x quo legitimè non possunt & pretium & victũ cõficere. Quòd si officiales huiusmodi & iustitię ministri repetundis pecunijs ac rebus , quas contraius extorquent,sint populo graues , quomodò audebit qui læsus est principẽ aut dominũ conquesturus adire?imò quomodo dominꝰ non erubescet ministrũ corripere,à quo ipse pecuniã priùs expressârat , quã ille à plebe deprædatur?Existit prætereà & aliud dãnum quod huiusmodi vẽditiones afferunt: porrò quòd homines diuertit ab alijs artib⁹ quas exercere possent vt splendidiùs de rapina viuant.¶Prætereà & leges ipsæ & iura hac ratione violantur & pessum eunt. Nam scriba , aut prætor, aut quiuis alius officialis qui pretium empti officij extorquere debet à miseris ciuibus , quó nam putas modo nõ violabit fidem suam?quã non iniuriam intẽtabit vt miserorũ pecuniã emungat?¶Præter hæc demum,quando hæc scilicet cuncta cessarẽt, cũ princeps inferioresq; domini ꝓ stipendijs quę à populo recipiunt,iustitiam administare teneantur,ita se gerere , vt non solũ non eam gratis administrent , verùm neq; contenti litigatorum contributionib⁹ ꝓ ministris imperare:nouũ quoq; lucrũ ex administratione iustitiæ sibi extorqueãt: ꝓ fectò non põt culpæ absurditate vacare.

Secunda cõclusio. *Ostenditur conclusio.*

¶Hæc omnia sanctissimè Imperator Iustinianus in authen.illo aureo.Vt iudices sine quoquo suffragio fiant,quo maximè ainbe nostræ cõclusiones irroborantur, luculentissimè disseruit. Illic enim personã tè iubet,vt personæ quæ publicis officijs addicuntur, singula sine mercede percipiant : nihil omninò dantes neq; occasione suffragiorum. Verba sunt authentici. Tamẽ in causam nõ adducit quòd illa , natura sua vendibilia nõ sint , sed omnibus , inquit , manifestum est: quoniam qui aurum dat & ità administrationem emit,non hoc solùm,sed & aliud extrinsecùs addit amplius occasione cõmodi. Et sic vno principio illicito dato,multæ subsequuntur rapinæ. Legitur prætereà iure cõmuni eadem prohibitio.l.Hæc lex.ff.ad legem Iuli. de ambi. Quapropter & secũdùm ius cõmune Catholici Hispaniarum reges le ge etiam ꝓhibent(vt inter eorum Pragmaticas extat)nè electiones officiorum & potissimum scribarum,pretio fiant:eademque Pragmatica , authoritate etiam inuictissimi Cæsaris confirmata est. ¶Tertia conclusio. Cunctis alijs hoc esset pestilentius decorem reipublicæ turpiùs offendens , atque adeò scandalosùm,si iudicatus venderẽtur , aut loca eorum qui regi sunt à publicis cõsilijs : vt audiui in quadam ꝓuincia extra Hispaniã fieri: nam inde præsentissimũ periculũ existeret iugulandi præuaricandiq; omnia iura.In locis autem senatorũ vendendis, quos vulgò rectores vocant,eò minus absurditatis apparet, quòd nõ vsq; adeo sint iustitiæ administratores. At verò quia & vrbẽ suo ordine regunt , & multa publica munia gerunt,aliaq; dispensant, & nonnunquã in cõsilium iustitię adhibentur:non põt non esse incõgruũ,si non meritorũ sed pretij æstimatione eligantur. ¶Hoc autem est hic apprimè considerandũ, quòd etsi necessitas,legis nescia principem quandoq; compulerit huiusmodi loca diuendere,emptores tamẽ neque vllus alius vendendi ius habet. Hoc eñ esset munus eligendi senatorem vsurpare:ꝙ rex nemini committit. Quapropter nisi facultate regis obtenta, ad quem electio pertinet , nemini licet quãtouis pretio emerit , in alterũ vel nummis vel gratis transferre. Neque trãslatio,nisi pòst regis assensu rata haberetur,vllius esset valoris.Quòd si quis à re

Authẽticũ aureũ Iustiniani. *Reges catholici.* *Cæsar Tertia cõcl.* *Quæ officia turpius nẽ dantur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge facultatem transferendi locum suum petierit,non explicãdo venditionem, arbitror sic peccare vendendo vt ad restitutionẽ pretij teneatur:quia nemini fas est vendere nisi regi. Vbi autẽ rex eãdem largiatur facultatem,cessãt restitutionis obligatio:non tamẽ ratio peccati:postq̃ venditio nõ fit in bonũ publicum. ¶Subiecerim præterea quartam conclusionẽ:Senatores vrbiũ,quibus cõcessum est scribarũ functiones eligere,non solùm propter incõmoda, quæ secunda ac tertia cõclusione expressa sunt, nequeunt vllo pacto pretio suffragia vendere,verũ naturæ & conditioni suę functionis illud repugnat. Itaq; etsi regi iuxta tenorem primæ conclusionis aliquando fortè licet,illis tamen nequaquam pretiũ recipere fas est. Ratio est, quia ipsi non sunt in quos respublica potestatem publicam transtulit,veluti in regem: sed sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores: quorum ideo singulariter talẽ ausum cohibet Pragmat.illa regni citata. Ex quo fit vt neq; possint stipẽdia iuraq; scribarum per modũ pensionis dispertiri:aut cogere scribam vt tantum alteri soluat. Ità enim solet iter istos senatores cõuenire: Eligamus tuum hominem, qui tamen meo aliquid rependat. Re vera nõ auderem tutas asserere talium conscientias: hoc enim est pretio estimare suffragium. Quapropter tota pecunia restituenda est electo scribę,tãquàm per iniquitatẽ extorta. ¶Quinta postremaq; nostra conclusio sit. Inter hos omnes iniustissimè ac fœdissimè ecclesiastici Antistites huiusmodi munia vænundãt. Nã præter absurda quę superius numerata sunt, scandalo Christianos oculos offendũt. Gratis enim acceperunt, gratis dent:non solùm spiritualia, sed sæcularia quæ ad custodiam spiritualium instituta sunt. Haud equidem me latet,neq; verò negauerim, q̃n aliqua iura & munera Antistibus obuenire possint quę antiquissima cõsuetudine bona fide firmata sunt:vt castratutum. Clem. de electio. adnotatur: vbi habetur,quicquid emolumẽti episcopo prouenerit ex iurisdictione et sigillo curiæ Ecclesiasticę vel sęcularis, futuro successori fideliter reseruandum. Neq; denegandum quin fortè litigantibus etiam in curia ecclesiastica æquum sit aliqua minutissima iura imperare ad obuiandum litibus. Id tamẽ multò est moderatiùs faciendum q̃ in foro sæculari. Fieri enim nõ potest citra scãdalum, imò forsan neq; citra iniuriam vt singilli prouentus & subscriptionũ tam immodici sint:cùm illa testimonia, si ampli episcopatuum fructus spectentur,episcopi videantur gratuitò debere subditis. In illos enim multò vehemẽtius militat argumẽtum superius,quòd cũ gratis debeãt administrare iustitiã, cõtenti sint eximiã pecuniam pro ministris à litigantibus extorquere,absq; eo q̃ inde sibi aliud lucrũ augeãt. In calce deniq; quæstionis postremũ hoc verbum adhibuerim, quòd auctiora iura litigantium vel imponere vel dissimulare & permittere eo intuitu vt officium pluris vendatur, scelestius esse iniustitiæ crimen. ¶Ex his ergò solutũ restat argumentum secundum.

Pragmatica regni.

Quinta conclusio.

Ad 2. argu.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm in iudicijs interuenire possit personarum acceptio

POST hæc quæ de magistratib⁹ deq; alijs reipublicæ muneribus atq; adeò de iudicatibus iustitiæ dis ac dispensandis dicta sunt,cõsequitur in hoc quinto articulo,vt examinemus, an etiã in iudicijs dicũdis crimẽ quoq; acceptionis personarũ cõmitti accidat. Videtur enim nullum illic locũ attingere. Nã dictũ est vitium hoc iustitię distributiuę cõtra pugnare:dictio autem iuris ad iustitiã cõmutatiuam pertinet, siue illam partem spectes, qua inter particulares personas æquitas seruatur vt quisq; quod contulit recuperet,siue alteram malorum vindicatricẽ quæ ad æqualitatẽ vlciscitur mala, vt suprà quæstione proxima declarauimus. ¶Præterea secundò arguitur. Aristo. 5. Ethic. præcipit vt iniuriæ magistratibus irrogatæ acriori animaduersione vindicentur,quã quæ in personas inferioris classis inferuntur. Et eccles. 4. iubetur, In iudicando esto pupillis misericors. Vtraq; autẽ preceptio videtur personas respicere: nõ ergo in huiusmodi personarũ acceptione vitiũ estimatur. ¶Tertiò si in iudicijs acceptio personarũ versari posset nũquã deberet quicquam illuc admitti qd ad gratiã attineret: nã certè cũ iudex gratuito quidpiam cõcedit alteri partiũ,videtur p sonæ respectu illud facere:cõsequens tamen falsum apparet: nam primùm videtur ratio postulare,vt vbi iudici compertum est innocentẽ dolo malo deferri,posit in eius fauorem multa tum indulgere,tum dissimulare, quæ in fauorem nocentis non posset legitime. Ad

Primum argumẽtum à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

mè. Adde quòd & extra hunc casum in arbitrio iudicis apparet esse positũ vt infra latitudinẽ iuris possit terminos quãdoq; ꝓtendere, quãdoq; perstringere hisq; & alijs modis,& parti vni præ altera fauere in his q̃ lex non vetat. Et tertiò, supremus princeps potest vitam nõnunquã vni reo donare,quam alteri simili denegat,esto vterq; condemnatus esset capitis. ¶Quartò demum arguitur. Occurrit nonnũquam ius dubiũ de quo variè inter doctores opinatur: tunc ergo facultatem videtur iudex habere vt amicitiæ causa tunc secundũ vnam opinionẽ sententiam ferat,pòst verò contrariè secundũ alterã, intuitu etiam personæ: ergò personarũ acceptio non semper est in iudicijs illicita. ¶In contrarium autẽ est illud Prouerb. 18. Accipere personam in iudicio non est bonum.

Argumẽ. 4.

QVæstio hęc facilis expeditiõis est:porrò quæ vnica absoluitur conclusione. Acceptio personarum in iudicijs dicũdis sępenumerò cõmittitur: eademq; scelus est,& immane crimen. Probatur. Iudicium est recta iudicatio iusti atq; iniusti,puta qua rei duntaxat causis,syncera & candida ratione perpensis, æqualitas tam inter personas quæ per dationem & receptionem inæqualia habebant constituitur, quàm inter crimina atq; supplicia. Hoc autem iudicium corrumpi consueuit quoties nõ ad causam, sed ad personam,ciusue preces aut pretium,aut ad odium vel fauorem cõijcitur oculus: sed hoc est personam accipere seu respicere: potest ergo talevitium in huiusmodi iudicatus obrepere. Quocircà prę iudiciũ inde nomen trahit, quod iudicium ante causarũ legitimã cognitionẽ præcipitatur. Immanitas aũt huius criminis inde ꝓditur, quòd cùm iudex (vt. 5. Ethico. autor est Aristo. vnde id Cicero lib. de Legib. desumpsit) custos sit vsq; adeò iusti, vt eũdẽ iustitiã ipsam appellauerit animatã: nulla esse potest portẽtosior pestis quàm à iudice iustitiam corrumpi. Est enim perinde acsi ipsa se iustitia suis manibus dilaniaret,aut certè si ratio ipsa contra seipsam ageret. Debet enim iudex (vt ibidẽ ait Cicero) non vt homo, sed vt ratio dominari: vt pote ad quem ita concurritur,vt ad viuam ipsam rationẽ,atq; adeò ad loquentem æquitatis normam. Ob idq; (vt in arti. 1. ex eodem Aristot. dicebamus) neq; admittenda est in iudicium ratio illa cõmouẽdi affectibus iudicis animum, neq; ille debet, nisi clausis corporeis oculis iudicare: nè personarum aspectus eum cõmoueat. Tãtum abest vt vel aures precibus,vel largitionib⁹ manus ei liceat aperire. Quapropter nulla est bene instituta respublica, in qua non sint acerrimæ pœnæ in iudices decretæ, qui largitionibus vitiari se corrumpiq; sinunt.

Vnica conclusio.

Probatio cõclusionis.

Iudicium quid sit.

Immanitas criminis huius.

Aristot. Cicero.

AD primum ergò argumentum respondetur cũ D. Thoma, quòd iudiciũ, si rẽ ipsam iudicatam spectes vtriusq; iustitiæ rationi cõmune est: potest enim iudicio desini & quẽadmodum bonorũ cõmuniũ facienda sit restitutio, & quo quisq; pacto aliena repensẽt:sed tamẽ si formã cõsideres, & ipsa etiã iustitia cõmutatiua imaginẽ quãdam distributionis gerit:quatenus iudex ab altero capit quod alteri tribuit: & ideo illic potest acceptio personarũ latitare. ¶Secundum autem argumentũ iam superiùs dilutũ est:nam acerbior vindicatio iniuriæ, principi magistratuive illatæ nihil cũ acceptione personarum habet commune:imò cũ personæ dignitas quantitatẽ iniuriæ augeat,æquitas est, vt suppliciũ cumulatius sit. Sentẽtia verò Ecclesiastici per alteram Exod. 23. moderanda est. Debet enim iudicem cõmisera tio pauperũ nonnihil mouere: hoc tamẽ intra iustitiæ limites:nempè vt tanta sit misericordia in pauperẽ, quãta sufficit eum à potentia diuitis protegere. Sed quia potest etiã cõmiseratio exorbitare,admonemur Exod. 23. Pauperis quoq; non misereberis in iudicio. ¶Solutio autem tertij argumenti meditatiorem desiderat cõsiderationẽ: haud eñ dubium est,quin vsq; ad gratuita valeat nõ nunquã inserpere personarũ acceptio. Gratuita nãq; appellamus illa, quæ iudici iure licent. Sũt autem huiusmodi nõnulla: nempè quæ cùm lege nõ sint determinata, suo arbitrio relinquũntur. Igitur ad primum mẽbrũ illic designatum respõdetur primum, quòd re dubia an accusatus,innocens sit,non licet iudici in eius fauorem contra tenorẽ ius ꝓpendere:tum q̃ aliàs periculo se errandi exponeret:tum etiam q̃ esset ansam iudicibus porrigere ad libitum suum arbitrãdi, ac sub inde callidè innectendi fraudẽ. Vbi verò rei innocentia in ꝓpatulo illi sit,nõ solùm poterit,sed enim decebit in gratuitis, quæ iure non sunt cohibita, innocenti quã fieri maximè poterit, citra scandalum tamen, fauere. Non tamẽ liberũ illi erit legis necessãria prętermittere aut dissimulare: propterea q̃ cum sit legũ custos,debet secũdũ allegata & probata iudiciũ ferre. ¶Adiecerim tamen huic

Ad primum argum.

Ad secundũ argum.

Ad tertium argum.

Ad primũ membrum. Prima propositio.

Secũda propositio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundam ꝓpositionem, ꝙ prætermittendo aut violãdo iura in fauorẽ manifesti sibi innocentis, licèt delinquat & nõnunquàm mortaliter, tum contra officiũ suum legem prævaricando, tum etiã ꝓpter scandalũ: ad restitutionẽ tamen nequaquã tenetur actori: quia nihil quod suum esset illi abstulit.

Tertia propositio. ¶Tertia propositio. Nũquã neq; in gratuitis inclinare liberum est iudici contra innocentem: hoc enim esset iniquitatem fouere. At verò vbi iustitia vtrinq; dubia sit, tũc nõ est apertum vitiũ in his quæ merè sunt gratuita alteram partium alteri anteferre: dummodò citra scandalum fiat, & citra alteri⁹ dãnum. Nam si in fauorem amici tẽpus probationis, aut alios terminos ꝓrogauerit, vt alter expẽsas maiores faciat, aut temporis diu turnitate lassatus lite abeat, iniuria est. Qã si gratuitũ huiusmodi beneficium pecunia vendat, hoc quidẽ, præterquã ꝙ semper est iniquum, insigniter fœdum est. Quin verò addiderim, nisi id quod lege conceditur temperatisimè fiat, illicò in acceptionẽ personarũ vergere. Quòd si cõtra arguas, huiusmodi vitium non existere nisi contra iustitiam

Obiectio.

Dilutio. id negatur: imò & cõtra æquitatem cõmitti tur: & iniquitate nõ caret, ꝙ gratuita omnia in fauorem vnius partis congerantur: restitutio autem non habebit locum nisi vbi lex

Ad tertium membrum. concutiatur. ¶Ad tertium deniq; membrũ respondetur, neq; carere semper acceptione personarum vbi princeps gratis quibuspiam cõdemnatorum vitam, aliudue supplicium remittit, qđ similimis denegat. Emuerò quãuis non iustitiæ rigor, æquitas tamen violatur, atq; id consideratiùs prælatis præfectisq; Ecclesiasticis, & maximè in religionibus animaduertendum est, nè in legum dispensationibus etiã aut q̃ iure illis licent, in pœnis relaxandis sint personarum acceptores: nam profectò & in his quoq; culpa hæ

Ad quartũ membrum. obrepere assolet. ¶Ad quartum argumentum eodem fermè pacto respondetur: haud enim dubiũ quin & vsus ille impingere pos

Prior propositio. sit in acceptionem personarũ. Igitur in primis necessarium semper est, sententiã secundum probabiliorem opinionem subscribere, etiam si altera sit probabilis. In speculabilibus nanq; scholarum disputationibus nullum inde cõflatur periculum quòd quispiã minùs probabilia ingenij gratia defendat: in practicis verò quæ aliena iura respiciunt, nefas est iudici infirmiorem opinionem sectari: sicuti & medico in practica ex qua salus pendet infirmi: ac multò magis theologo in his quæ sunt fidei. Quin vero iudex aliter faciens, restitutioni fieret obnoxius. Ex quo fit, pessimè sibi communiq; bono consulere iudices, atque etiam medicos, qui postquã semel vnam opinionem imbiberint, nulla ratione possunt ab illa dimoueri: cùm tamen nè iniuriam alijs intentarent, post habere tenerentur honorem proprium: & ad alterã, cùm primùm probabilior appareret, cõmigrare. ¶Secunda propositio sit: Vbi pari

Posterior ꝑ positio. les esse omninò contigerit opiniones, non est apertum scelus nunc vnam nũc alteram opinionem amplecti: vix tamen carere potest scandalo. In his autem cunctis vigilãter cauendum est nè vel amicitia vel quicunq; alius effectus caliginem intellectui offundat vt eam opinionem probabiliorem iudicet, quàm pro sua libidine mallet.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm in priuatis honoribus deferendis inter uenire possit personarum respectus.

NOn satis est de publicis cõmunibusq; honoribus dixisse: nisi in hoc sexto articulo de illis etiã sermonẽ subijciamus, qui à prinatis personis sibi inuicem deferũtur. Videtur em̃ nulla in his posse vsu venire persona rum acceptio. Enimuerò cùm hoc vitiũ solius sit iustitiæ inimicum, videtur non protendi vsque ad gratuita: qualis est vrbanitas & comitas in mutuis honoribus. Quoniam si quis dignis honorem deferat, nemini iniuriam facit: dum tamen eosdem honoris nutus ac titulos erga indignos quoque vrbanitatis gratia ostendat. ¶Secundò arguitur. Et si honor, vt omnis philosophia proclamat, soli debeatur virtuti; tamẽ multi sunt praui, quibus honor lege defertur: vt prælati, parentes, senes & illustres: etiam si corruptis sint moribus. ¶Contra hæc nihil ominùs nos Iacobus. 2. capi. suæ Canonicæ sub hisce verbis instituit: Si introierit in conuentum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida: intrauerit autem pauper in sordido habitu: & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, &c.

Primum ar gumentum.

Secundũ ar gumentum.

HAnc quæstionem ob hũc præcipuè locũ Iacobi submouimus, vt explorem⁹ quale peccatũ sit indignis psonis ob humanas seculares q; causas honorẽ exhibere. ¶Sit

1. Cõclusio. ¶Sit ergò prima cõclusio. Et si honos reuerentia sit cuiq; ob suã excellentiã exhibita, tũ id cui ꝓprie & singulariter honor debet, est virtus. Huius sententiæ. 4. Ethic. cap. 3. au

Aristot. thor est Aristo. vbi ideo subiunxit, honorẽ, maximũ esse externorũ bonum, quo reverà solus bonus dignus est. Atq; eandẽ ob rem lib. 1. docuerat à viris probis elegantes honorem expetere in testimoniũ virtutis. Ob idque honor è voce, honestum, descendit, ho-

Marc⁹ Marcellus. nestas aũt vni cõpetit virtuti. Quapropter Rom. ille Marcus Marcellus ea lege Honori in media vrbe tẽplũ erexit, vt nemini illuc nisi per ædes Virtutis pateret aditus. Et de

Paulus. Christo ꝓcinit regi⁹ Psaltes: Gloria & honore coronasti eum Dñe. Et Paul. 1. ad Tim. 1. Regi seculorũ, immortali, &c. honor & gloria. Atq; eiusdẽ duobus mẽbris Rom. 2. sempiternæ illius fœlicitatis qualitatẽ expresit dicens: His qui secundùm patientiam boni

2. Cõclusio operis, gloriã, & honorẽ. ¶Secunda conclusio. Nihilo seciùs præter virtutem sunt quoque aliæ excellentiæ, quarum ob causas hoc seculo mortalibus honores debentur: nempè primũ ꝓpter diuinã repræsentationem:

Aristot. veluti principibus & magistratibus, qui Dei personam gerunt. Vnde Arist. eodem loco, 4. Ethic. ca. 3. honore digni censentur, qui in potestatibus sunt constituti. Et lib. 5. ca. 6. Honor est merces & præmiũ magistratus.

Paulus. Eundemq; dominis serui debent iuxta verbum Pauli ad Timoth. 6. Quicũq; sunt sub iugo serui, dominos suos honore dignos arbitrentur. Mox debetur honor in testimonium alienæ virtutis. Qua ratione honoramus illustres & sanguine ingenuos: quippe quorum maiores arbitramur virtutis gradibus sublimem conscendisse locum. Et multò iustiùs parentibus qui nos genuerunt, & senibus. Nã Leuit. 19. præcipitur, Coram cano capite consurge: &. Honora personam senis. Tametsi legamus Sapientiæ. 4. Senectus venerabilis est, nõ diuturna, neq; annorum numero cõputata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita est immaculata. His igitur honorem deferre, etsi virtus eisdem absit, nulla est personarum acceptio:

Explicat locus Prouerb. 26. ad finẽ. quia causa nõ deest honoris. Quocirca Proverbiorum ele gãtissimè. Id quod non modò S. Tho. verùm & alij sui ordinis egregij authores sic interpretantur, vt aceruus Mercurij calculorum congeries censeatur, quibus in subducẽdis rationibus dati & accepti negotiatores vtunt: propter eà quod eiusmodi rationum Mercurius habebatur Deus. In huiusmodi nanq; supputationibus ꝙ libito, imò casu vt manui occurrerit, lapillus qui modò valet vnum, instituitur in denarium, ac subinde vt centũ valeat aut mille. Sic licèt quispiam absq; meritis ad magistratũ euehatur, locus tamen facit eũ honore dignum. Tametsi secũdum Hebraicam lectionem sensus longe sit diuersus. Ha-

Altera explicatio ad ea elegans. betur enim apud Hebræos. Sicut qui mittit lapidem in palma fundæ, videlicet, vt vi eũ sursum contra eius naturam eiiciat: sic qui insipiẽti, hoc est meritis vacuo honorem tribuit. ¶Tertia conclusio, quæ mentis Iacobi

Tertia conclusio. interpres sit. Et si diuites ratione loci honorare quem in republica sublimem habent, officium sit: tamen intuitu tantùm diuitiarum eisdem honorem deferre, peccatũ est

Prior pars probatur. acceptionis personarum. Prior pars tum ex

Aristo. assertio est. 4. Ethicorum cap. 3. vbi coniunctim affirmat honore dignos cẽseri eos qui in potestatibus sunt, & diuites. Secunda tamẽ particula asseritur à diuo Thom. 2. 2. q.

Posterior ꝓbatur S. Thomas 63. artitu. 3. vbi tamẽ nullam subiunxit causam quàm quòd ei elici videtur ex verbis Iacobi, licet quotli. 10. art. 12. emũctiùs eã exponat. Sed re vera neq; ratio deest naturalis quæ illi patrocinetur. Enimuerò diuitię seorsum existimatæ nullã prę se ferunt excellentiã honore dignã: honorabile enim, & laudabile (vt. 1. Ethi. c. 12. Arist. disserit) penes hoc

Aristo. In quo differũt laudabile & honorabile. differũt, ꝙ sola illa quæ sunt ꝙ se bona, quippe quę honesta dicũtur, honore sunt digna: vtilia verò, sunt illa quæ nõ per se, sed ad aliud relata, bona sunt: & ideò laudari quidẽ possunt; honorari verò, nõ itẽ: diuitię autẽ nihil boni obtinẽt prętervsum. At verò expedit acerbitatẽ cõclusionis tẽperare. Intelligẽda quippe est nõ de his extrinsecis quibuslibet honoris signis, sed de veris honoribus. Honor. n. legitimus est qñ signa hæc extrinseca, vt capitis detectio, & humiliatio, tãquã testimonia exhibentur intrinsecæ existimationis: atq; hæc esset personarũ acceptio: videlicet si diuiti aliorũ omnium meritorũ vacuo, taliter ex animo haberemus honorẽ. Et hoc est quod Iacobus cõdemnat. Vnde subdit. Nonne iudicatis apud vosmetipsos, scilicet dũ pauperibus diuites præfertis, & facti estis iudices cogitationũ iniquarũ? Ecce ergò peccatum, iudicare diuitem ob suas diuitias pauperibus vera dignitate præstare.

Tempera tur posterior parscõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ostẽdere aũt diuitibus extrinsecùs citra interniũ iudicium talia signa, vt loco cedere, caput aperire, initare, &c. nullã habet rationẽ culpæ: sed est triuiali vrbanitati conniuere. Quod nisi faceres, insolens haberetis. Vnde Augustini glossa ibidẽ. Si hãc distantiã sedendi & stãdi ad honores Ecclesiasticos reseramus, vt diuites pauperibus (in cõferẽdis scilicet sacerdotijs) anteferant, nõ est, inquit, putandũ leue esse peccatũ. Et infrà. Si autẽ de quotidianis cõsessibus loquitur, quis nõ id peccat? Non tamen peccat nisi cum apud semetipsum intùs ita iudicat, vt ei tanto melior quanto ditior videatur. Hoc enim videtur significasse, subdendo. Nonne iudicatis apud vosmetipsos, &c. Hæc in glossa.

Auguſt. Explicatur planè locus Diui Iacobi

Ad. 1. arg.

A primò ergo argumentũ respondetur primò, q̃ non est in gratuitis habendũ, sed contra iustitiã interpretandũ, q̃ diuites vel alios quoslibet in quib⁹ nihil virtutis, aut legitimè excellentiæ existit, quispiã animo reputet secundũ rei veritatẽ alijs anteferendos, qui virtute pollẽt, aut alia dignitatis excellentia. ¶ Secũdò, & hoc quoq; mẽte speculandũ est, q̃ & in gratuitis honorib⁹ acceptio cõtingere potest personarũ. Nã illos honoris titulos qui dignis debentur, sic euulgare, ac demittere, vt indignis quoq; ascribant, non caret iniuria quæ dignis irrogatur. Enimuerò cũ honor in excellentia cõsistat, quãdo honoris nomen ex æquo in cõmune oibus inuulgas, facis tunc illud nõ esse honoris nomen, ac subinde dignos iure suo depellis. Verbi gratia, si eodẽ titulo & Antistitẽ salutares quo simplices sacerdotes: eodẽq; magnatẽ atq; plebeiũ, magistrũ, ac discipulũ, nobilẽ & ignobilẽ. ¶ Secũdũ aũt argumentũ cõclusio secũda abundè dissoluit. An verò regi honores pro libito inter ciues impartire liceat, & quartus partim articulus declarauit, & subsequens id faciet plenius.

Ad ſecundũ argumentũ

ARTICVLVS VII.

Vtrum in tribus exigẽdis peccari possit acceptione personarum.

Argum. 1. à parte negatiua.

Videtur quòd non. Nam à parte negatiua primum argumentũ. Acceptio personarũ in bonorũ distributione cõmittitur: tributorum aũtẽ exactio bonorum cõmuniũ collectio est, & accumulatio: potiùs ergo (vt nomen sonat) est contributio quã distributio. Atq; adeo illic nulla esse videtur personarũ acceptio. ¶ Secundò arguitur. Cap. licet multũ. extrà, de cẽsib. iubetur rationẽ haberi ceci nẽ tributorũ iugo afflictetur: & ff. eodẽ titu. l. ætatem. sancitur quoq; & ætatem esse cõsiderandã. Nempè vt neq; senes censum soluant.

Argum. 2.

¶ Et tertiò arguitur. Nobiles tributorũ exactione liberantur, quos rex pro suo arbitratu creare potest: ergo acceptio personarum nõ est in huiusmodi tributorũ exactionib⁹ illicita. ¶ In cõtrarium tamẽ est, q̃ principes populũ tributis vexantes, neq; tam ob causas legitimas quàm propter odia vel fauores eadẽ exigẽtes, nõ solũ apud philosophos & seculares historiographos, verũ & in sacris pessimè audiũt. Hanc enim ob rẽ (vt. 3. Reg. 12. sacra refert historia) Roboã maxima fuit regni portione mulctatus, q̃ præ patre suo molliebatur plebi graue iugum imponere.

Argum. 3.

Roboam

Vãm plurima tributorũ nomina iuris prudentes multiplicãt: quæ inter alios Syluest. sub verbo, Gabella, propemodũ connumerauit: vt pẽsio, quæ dicitur à pẽdendo, hoc est soluendo: guidagiũ, &c. Quatuor tamen ad rem spectantia hucacersiumus. Primũ est census, quod à censendo deriuatur: eò q̃ recenseri facultates debẽt, quo inde tributa pro earum ratione soluãtur: vt habetur. l. forma. de cẽsib. At verò vt peculiare nomen sit ab alijs distinctum, pẽsionẽ illam singulariter significat, quã ciues virim pro capite principi pendunt. Hoc enim est de quo Iudei Christum scisitabãtur, vbi querebant, an liceret Cæsari cẽsum soluere. Tributa enim quæ pro defensione & gubernatione reipublicæ imperabãt, nihil tribuere recusabãt: sed illud quod iugũ subiectionis de signabat, à qua ipsi se liberos arbitrabantur tanq̃ filij Abrahæ. Vnde alibi. Nos sumus, & nemini seruiuimus vnquã. Huiusmodi autem cẽsus inter Christianos principes non est vsu frequens, eò q̃ ad superbiæ tumorẽ potiùs & ad auaritiẽ stimulum attineat, quàm ad publicorum sumptuũ necessitatẽ. Satis nanq; se ciues subditos profitentur, cùm alia iussa capessunt. Illam ergo ob causam Cæsares describi orbem iubebãt. Vnde Dauid (vt. 2. Reg. 24. memoriæ prodi tum est) inde tam acerbas dedit pœnas numerati populi. Atque huc referebat quod Christus interrogauit, Cuius est imago hæc? scilicet numismatis, quasi solum in signum inbie-

Syluester.

Quatuor tributorum nomina.

Cenſus.

Quid tributum erat à quo ſe Iudei exonerare cupiebant.

Dauid.

Tributum.

subiectiõis, & adoratiõis Cæsaris, illud exoluebatur. ¶ Tributum autẽ (vt nomen ipsum sonat) à tribuendo seu cõtribuendo dicitur: eò q̃ quisq; stipem tribuat. Et quoniam antiquitus illa stipum contributio non fiebat, nisi ad alẽdum publicum militẽ, inde etiam stipendiũ deriuatum est. Vtrumq; habetur lege, Ager. ff. de verb. & rer. signif. Differt ergo tributum à censu tãm ratione materiæ: q̃ ratione finis. Tributũ enim de terræ nascentibus in subsidium tegis, vel reipubliæ contribuitur: census verò de capite ad profitendam subiectionem. ¶ Tertium autem genus pensionis est victigal, ab vtroq; differẽs sine pariter & materia. Soluitur enim de mercimonijs, quæ vehuntur negotiationis gratia, ad murorum, pontium, aliorumq; id genus publicorum operum refectionem. Dicitur ergò à vehẽdo vectigal, idemq;, à portu, portorijũ: quia portitori soluitur. ¶ Quare in ora tione de prouincijs consularibus vtrũq; Cicero coniungit, vectigal, ac portorijũ: indeq; Hispanè Portazgo. ¶ Quartum tributum est pedagium, materia idem vectigali, quia ex mercimonijs soluitur: sine tamẽ distans: quia custodiæ viarũ, quæ latronib⁹, aut hostibus sepiuntur, dicatum est. ¶ De his ergò cunctis sit prima conclusio. Hęc omnia pensionum genera si ob prædictas causas imponantur, iustę sunt, debenturq; adeò principibus à ciuibus in conscientia, iuxta verbum Pauli ad Roma. 13. Ideo necessitati subditi estote, non solùm propter iram, sed etiã propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt. Reddite ergo omnibus debita: cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal. Et refertur ad hoc proposituin in decreto Augustini, extrà, de cẽsib. c. Omnis. Adiecit ergo Paulus Dei esse ministros: vt intelligamus ab eius numine deriuari legem soluendi tributa ad alendos principes. At verò (vt illic bene diuus Thomas adnotauit) nihil in præmium debẽt expetere: sed solùm ad sustentationem status & necessarios sumptus. Nam (vt ait Aristo. 5. Ethi. cap. 6.) proprium præmium principis est honor, quo qui non est cõtentus, tyrannus est. Honorem autem illum Christiani nõ ad humanum, qui vanus est, sed ad diuinum, qui in cœlis nos manet, referre debent. ¶ Secunda conclusio est. Si tributorũ onera nõ pro ratione cuiusq; facultatis & substantiæ, aut pro ratione vecturæ aut negotiationis, aliusue legitimæ causæ: sed alius intuitu, quæ ad rem non pertinet exigatur: acceptio est personarum. Id quod non tam crebrò principi contingere potest, quàm ciuitatis quæstoribus & senatoribus: qui ideò restituere tenentur si fraude aut vi vtantur vlla. Principi enim aliud periculum imminet: nempe auctiora exigẽdi quàm pro regni necessitate. Hæc enim semper pensanda est, vt cessante tributi causa cesset & tributum. ¶ At quò aliquod specimen legitimæ formæ tributorum exhibeamus, sit tertia conclusio. Tributa facultatibus potiùs, possessionibus, ac negotiationibus imponenda sunt, quàm personis: nempè vt quo quis bonis locupletiùs abundet, aut plus lucratur, plus soluat: non quo plus indiget. ¶ Causa autem huius explicandæ conclusionis, illud tributi genus, quod nõ modò Hispaniæ, verùm & in alijs quoq; prouincijs in vsu est, explicem⁹. Id nostrates Alcauala vocãt. Hęc enim tributi forma à centũ paulóue plurib⁹ hunc annis ortũ apud nos habuit: idq; iusta de causa: nimirũ dũ Rex Alphõsus regnũ Granatæ bello petebat. Pòst verò nõ modò durãtibus, verùm crescẽtibus bellorũ malis, factum est perpetuum. Et habet quidem nonnullam vectigalis imaginẽ pro eoq; ex mercimonijs quoq; soluitur. Differt tamen latiori materia: quia nõ solũ ex illis, quæ à loco in locũ trãsuehũtur, sed ex rebus quibusq; venditis corraditis à cuius prætereà solutione neq; nobiles eximũtur. Quin & fine quoq; differt. Quoniã nõ tantũ reficiẽdis muris, ac põtibus adscriptũ est, sed publicis regis sumptibus. Haud tamen inde iniquitatis cõdẽnandũ est, q̃ nouũ sit. Nam dum tributa alia facultatibus ciuiũ, & negotiationibus imposita alẽdo regi sustentandęq; reipublicæ nõ sufficiũt, necesse est alia via id prouidere. Neq; verò ideò arguendũ est iniustitiæ, q̃ nobiles etiã cõprehẽderet. Enimuero cum plebs reliqua potis nõ sit tã immodicos ferre sumptus, æquitas sit vt nobiliũ auxilio eleuetur. Hoc tamẽ in iustitiæ specimẽ præ se fert, quã lex. Vniuersi. C. de vectiga. cauere in tributis iubet. Nẽpe nè pro his rebus quę ad vsum proprium pertinẽt exigãtur. Enimuerò q̃ coemptores qui vt reuendãt coẽmũt, quotam vẽditionis exoluãt, rationi profectò consentaneũ est. Illis emẽ idẽ est lucrũ, quod agricolis, fructus: sed tamẽ q̃ qui vt proprię necessitati succurrat, domũ suã, aut rẽ aliã vẽdit, tributũ pẽdat & lex illa, & ratio reclamare videntur. Nam tunc nõ q̃ plus habet plúsue lucrat, sed qui plus

Differentia inter tributum & cenſum.

Vectigal.

Interſtitiũ inter uectigal cenſum, atq; tributũ

Vectigal à uehendo dicitur.

Cicero.

Pedagium.

Prima concluſio.

Paulus.

Auguſt.

S. Thomas.

Ariſto.

Secunda cõclusio.

Tertia concluſio.

Tributum quod apud Hiſpanos Alcauala uocitetur.

Rex Alphõ ſus.

Intereſt inter hoc tributi genus & uectigal.

Iniuſtitia huiꝰ tributi

Universidad de Deusto
Biblioteca

pluris egẽt ampliùs soluit. ¶ Gæterũ re vera nisi bellorũ necessitas in caula fuisset vt fructus huius tributi diuenderentur, via erat paratissima sustentandi regni, regisq; æratiũ. Id tamẽ non potest nõ monstrum apparere, q̃ ciues ciuibus tributum soluant, illudq; maximè quod regi penditur in commune bonum. Cui & aliud adiungitur incommodũ, videlicet q̃ miseri ciues, quibus seruitia imperantur, inde grauius premuntur. Nã quãtum venditur, tantũ ipsi replere coguntur. Etenim cùm sumptuũ necessitas in dies magis, ac magis regi crescat, necesse est populũ multis nominibus in dies molestiùs vexari. Adde q̃ domini, quibus huiusmodi tributũ venditur, ad rigorem illud exigũt, vt decimũ quenq; nummum exactissimè exposcant: cùm tamẽ rex vix vnquam vigesimum percipiat. Et profectò q̃is decima regi fit cõsignata, tamẽ nisi vbi vrgens regni necessitas illud postularet, nimis graue esset, tributum hoc ad rigorem exigere. Quod quidem rex sanctè animaduertens, de huiusmodi quota solet cum regno cõponere ac pacisci, vt remissior fiat pẽsio ac tolerabilior: qđ tamen inferiores dñi nõ faciunt. Huic autẽ & aliud accedit damnũ, q̃ cũ leges exigẽdi huiꝰ tributi, si regij tãtùm quæstores existerẽt, tolerabiles sint: tamen reliqua quæstorum turba in fraudem populi illis abutitur, vt illa vexatione non decimam tantùm, sed plusquã octauam extorqueãt. Nihil contrà regũ necessitatem obmurmuro, quæ legem non habet, & eorum iustos animos cogere potest: sed rei tantùm naturam explico, vt si possibile esset alijs vijs publicæ necessitati prospici, ab huiusmodi alienationibus publici ærarij caueretur. Puteus enim quotienscũq; opùs fuerit exhauriendus est: venas tamen fontiũ præscindere, hoc ius naturæ nõ sinit. Quod si quis instãtiùs scisciteturan hæc tributa sic in conscientia debeantur, vt quisq; neq; à quæstore neq; à portitore requisitus teneatur vltrò ea offerre? Respondetur primùm, nemini licere latenter exactorem eludere, nisi vbi patentissima esset vectigalis iuiuria. Secundum membrum respõsionis sit, quòd dum hæc magno cum rigore exigũtur, satis est quòd quisq; dum tributum petitur, soluat obediẽter. Maximè vbi debitum nõ est magni momenti. ¶ Quarta cõclusio. Nulla est personarum acceptio si nobiles, & ingenui à tributorũ solutione eximãtur: tum ob maiorum clara gestorum stemmata: tum quia reipublicæ tuendæ designati sunt. Quin verò & assertioni huic subiecerim, quòd potest rex vrgente regni necessitate huiusmodi honores vendere, si tamen duo caueantur. Primum nè adiunctam habeant iustitiæ functionem, aut administrationem aliam, aut gubernationem: vt art. 4. de senatoribus dicebamus. Mox nè id fiat in aliorum iniuriam. Potest inquam tali ingruente necessitate rusticos & humiliter natos pretio tributorum libertate donare. Nihi enim inde iniustitiæ contrahitur. Et fauere videtur. l. hoc iure. ff. de donati. &. l. si pollicitus. ff. de pollicit. quibus permittitur pollicitatio quæ gratia obtinendi publici honoris fit: sed tamen hoc cauendum est, nè tributum quo vnus leuatur, onerentur reliqui oppidani: sed excipiatur à summa quam oppidum soluit.

Dubitatio.

Solutio.

Quarta conclusio.

PER hæc ergò solutum est primum argumentum in frontispicio ante quæstionem obiectum. Enimuerò vt in distributionibus, sic & in contributionibus existere potest personarum acceptio. Ac subinde diluta sunt reliqua duo argumenta: quoniam æquitas misericordiæ cæcis, ac truncis patrocinatur, nè miseris afflictio addatur. Et de nobilibus quarta conclusio respondit.

Ad. 1. arg.

Ad alia duo argumenta.

Perquam apta similitudo.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS.
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

DE altera iustitiæ specie quæ è regione ad distributiuam ponitur nẽpè de iustitia cõmutatiua sermonẽ nobis incuntibus operæpretium priùs est de duobus eius præambulis, videlicẽt primùm de rerum dominio, mox de earũ restitutione hoc quarto libro disserere. Enimuerò dominium huiusmodi rerum, eorumq; diuisio, basis fundamẽtũq; est omnium contractuum conuentorumq; & pactorum, quæ per commutatiuam iustitiam celebrãtur. Ac perinde cũcta quæ huic virtuti aduersantur, vitia, violationes quædã sunt & corruptelæ dominiorum, rerumque possessionum. Quæ subinde iniuriarum genera contractaq; debita restitutionis beneficio repẽsari debent. Quinq; ergo cõuenit de rerum dominio disputare quæstiones. Primam de re ipsa, deq; eius subiecto: Secundã de eius obiecto: nẽpè quotuplex sit & quarum rerum. Tertium de dominiorum diuisione, ac legitima translatione. Quibus subinde de singularibus quorundam dominijs quarta adhibebit disputatio. Ac demũ quinta de dominiorum translationibus. Sit ergò primus quæstionis titulus.

Partitio libri.

Dominium dominatus dominatio.

QVÆSTIO PRIMA
De dominio in genere.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm dominium idem sit quod ius & facultas rerum.

QVæstio presens in duos articulos secari se postulat: quorum alter definitionem dominij, alter verò subiectum nobis constituat. Quæritur ergo an dominium idem sit quod ius facultasq; rerum. Et arguitur à parte affirmatiua. Ius idem est quod facultas disponendi de rebus libereq; illis vtẽdi: idem autẽ prorsus videtur esse dominiũ. Secundò, mendicantes monachi quoniam ius habẽt vtendi cibis, vestimentis, æq; alijs vtensilibus vsq; ad rerum ipsarum consumptionem, dicuntur esse earũdem rerũ domini. vt Ioan. 22. in Extrauag. ad conditorẽ. eõ cludere sibi videtur: nulla ergò restat ratio discriminis inter ius & dominiũ. ¶ In cõtrarium autẽ est q̃ dominus & seruus sunt correlatiua: Institu. autem de iure personarum, distinguuntur homines in liberos & seruos: ergo illic denotatur quòd qui liberis præest licet habeat ius illis imperandi, non tamen habet eorum dominium.

Argum. 1.

Argum. 2.

Ioan. 22.

DVo proposita argumenta duo nobis membra designant. Est autem illicò in quæstionis introitu adnotandũ, hãc vocem, dominium, non esse tam vsu frequentem apud oratores & priscos Latinos, quàm dominatus, ac dominatio, quæ quidem duæ voces in malum crebriùs apud illos, quàm in bonum vsurpantur. Significãt enim quãdam tyrannidis effigiem: videlicet quando quis in rem suam abutitur sibi subditis. Vnde Cicero. Tuscul. quæst. lib. 5. de Dionysio: Dum, inquit, duo & viginti natus annos dominatum occupauisset, &c. Et lib. 2. de Oratore. Brutus populum Romanum dominatu regio liberauit. Nam illa quorum homines domini sunt, facultates dicuntur Latinè, ac substantiæ, & possessiones. Sed iurisconsulti sunt qui hac voce vtũtur, ad significandũ id quod pariter vocãt proprietatẽ rerũ: quæ ab earũ possessione distinguitur, atque ab vsu & vsufructu. Neq; verò vox hęc secũdùm hũc significatum, ceu barbara, aut inusitata habenda est. Versatur nanq; inter illustres Latinos: vt apud Varron. de re rustica. lib. 2. In mercando, & in emptionibus, & traditionibus dominium mutant. Et habetur in sacris literis, vt Thobiæ. 8. Fecit hanc scripturam, vt pars dimidia quæ supererat Thobię dominio deueniret. Et. 1. Machabę. 11. Rex Ptolomæus obtinuit dominiũ ciuitatũ. In iure autem vsurpatissimum verbum est. Extant quippe in Digesto Nouo, libr. 3. distinẽti tituli, de acqui. rerum dominio. & de acquirend. vel amit. possessione. ¶ At verò circa vocis descriptionẽ plus operæ insumũt iuniores quàm opùs esset: vt puta Gerson

Cicero.

Varro.

Quid sit dominium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

son de potesta. Eccle.considera. 13.& tracta tu De vita spirituali.lect.3.cui plurimū astipulatur Conrad.tract. 1.de contract. & alio rū nōnulli in.4.dist.15. Primū enim omniū aiunt isti, ius bifariā accipi. Primò pro lege: quo significatu dicimus, Ius Ciuile,& Canonicum. Secūdò pro legitima potestate, qua quis fungitur in personam aliquam vel rem. *Aliena dominij definitio impugnatur.* Deinde aiunt dominium idem esse prorsus quod ius secūdo modo acceptum. Quapropter dominium, inquiūt, est potestas seu facultas propinqua assumendi res alias in suā facultatem vel vsum licitum secundùm iura rationabiliter instituta. Sic isti de dominio loquūtur: an verò propriè, id perpendamus. Primò pro eodē vsurpari iuris nomē ac dominij, re vera voces ipsæ ægrè ferūt. Ius nāq; (vt suprà visum est) idē est (vt ait lib.5. Isid.) quod iustum. Est enim obiectū iustitiæ: puta æquitas quam iustitia inter homines constituit: dominium autem facultas est domini (vti nomē sonat) in seruos vel in res quibꝰ suo arbitratu, ob suumq; cōmodum vtitur. Fit ergò vt ius non conuertatur cum dominio, sed sit illi superius & latiùs patēs. Habet enim vxor ius quoddam in maritum: iuxta *Paulus.* illud Pau. 1.ad Corint. 7. vir sui coporis potestatem nō habet, sed mulier. Et filius in parentes, qui curam suorum habere tenentur: ac serui in dominos, à quibus pasci sustentariq; debēt. Et eadem ratione subditus ius habet in prælatū à quo est instituendus & gubernandus: & tamen nullus istorum quantumuis nomē extendas, dominus est, appel *Obiectio.* lariue potest sui superioris. ¶Sed ait Conr. Saltem negari non debet, quin propriè ius quodcunq; superioris in inferiorem, dominium sit censendum: ita, vt dominium vltra ius præcisè addat superioris rationē. At profectò neq; hoc ego istis facilè cōcedā. Enim verò pater ius habet in filios: dominium autem, si propriè fandum est, non item. Est in quam æquum & iustum atq; adeò ius vt pater filijs imperet ob suum ipsorum bonum, quos propter ipsos diligit, instituit, & educat. Dominium autem non quodcunq; ius *Definitio ꝓpria dominij.* & potestatem significat, sed certè illam quę est in rē, qua vti pro libito nostro possumus in nostram propriam vtilitatē, quamq; ob nosipsos diligimus. Id quod palàm nomen ipsum auribus exhibet. Domini siquidem correlatiuum est seruus: qui quicquid est, totum est domini, veluti pecus. Nisi ꝙ seruus occidi nō potest: quia solus Deus est vitę dominus. Vnde Arist. 1. Polit. cap. 3. distinguit *Aristot.* inter imperium ciuile seu regium, & despoticum, quod est dominicum: dicens animam habere in corpus dominicum principatum, mentem verò in appetitum, nō nisi ciuile & regium: quod non est dominium. Et. 5. Eth. cap. 6. distinguit inter ius herile & paternū: pater nanq; possidet filium ante legitimam ætatem, non tanquàm dominus seruum, sed tanq̄ partem sui: & ideo ius illud non est dominicum: herus autem possidet seruum tanquàm instrumentum quo vtitur. ¶Arguit *Obijcit Richardus.* verò contrà Richardus. Si quis aut filium patri, aut marito vxorē raperet, diceretur fur: furtum autem non committitur, nisi inuito domino, ergò, & pater filij dominꝰ est, & maritus vxoris. Ad hoc tamē lib. sequenti, quæ *Solutio.* stione de furto respondebitur, raptum filiorum, aut vxoris nō esse proprie furtum: sed captiuitatem, vel aliam iniuriæ speciem, sed seruum furripere, ꝓpriè est furtū. Prętereà satis est ad rationem furti, quòd fiat vel inuito domino, vel eo inuito, ad quem res pertinet, etiā si non sit dominus, sed alio iure possidens. Quapropter Institu. de iure personarum, distinguūtur statim homines in liberos & seruos: quoniam ius in liberos nō propriè dicitur dominium, sed in seruos. Princeps enim licēt dominus sit vrbium, ac possessionum, ciuium tamen non est dicendus, nisi Rex, aut dux, &c. Imò verò cùm dominatu agit in subditos, vtendo scilicet illis ad suā propriā vtilitatē, tyrānus fit. Quare neq; iudex, neq; prælatus, etsi ius habeat in subditos, dicitur propriè eorum dominus. Et hoc notauit Christus Matth. 20. Principes gentium dominantur eorum, &c. non ità inter vos. Etenim (vt in summa iam dicamus) do- *Dominium.* miniū solùm est ius, quo quis vtitur ad suū proprium commodum: ius autem non hoc solùm significat, sed amplectitur ius etiam quo superior, ac prefectus in subditorū rem & bonum ipsis vtitur. Quocircà ius tanquā superius genus ponendum est in definitione dominij: tantum abest vt conuersim dicantur. ¶De viro autē respectu vxoris mo- *Dubitatio.* uere quempiam fortè posset illud Genes. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Haud tamen hoc ad dominium ciuile referēdum est. Imò Arist. loco citato illud ius viri in vxorem innominatū esse ait. Sed dicitur dominari, primùm quantum ad vsum coniugalem: quia cùm natura integra sine vlla fuisset turpitudine laborisque molestia: post

post peccatum, quia in dolore paritura mulier erat, dicta est esse sub viri potestate. Præterea quia innocentia superstite nullus esset ignorantiæ locus, vt pote quæ peccatū subsequuta est: ideo quantum ad regimen dominari dicitur vir vxori, quā docere debet: sicut infrà dicturi sumus, elegantiores rudibus dominari: nō quidem legali dominio, in bonum proprium dominorum: sed vrbano, in rem ipsorum, disciplinæ egentium. ¶Hinc sequitur neque istorum definitionem quam dominio adscribunt, legitimam esse, neq; ex actę constructā. Et quia (vt. 1. de anima tex. 85. autor est Arist.) recto ipsum & obliquū cognoscimus, rectam pro captu nostro statuamus definitionem, per quam de altera iudicemus. Dominium ergo, si secundùm artē *Statuit ac declaratur dūijdfinitio* describas, est propria cuiusq; facultas & ius in rem quamlibet, quam in suum ipsius cōmodum vsurpare potest quocunq; vsu lege permisso. Positum est ergo loco generis, facultas, potiùs quàm, potestas: non vtiq; ratione illa Ioā. Gerson cap. 3. De vita spiritua- *Facultas un de deriuet.* li, videlicet quia facultas dicitur à fas, quare potestas latronis vtendi aliena re, non est facultas. Etenim facultas non à fas, sed à facile deriuatur: vt sit quasi facilitas. Sunt etenim contraria, facultas & difficultas. Ob idq; potestas genus est plura cōprehendens, quàm facultas. Potest quippe tyrannus abuti ciuium bonis, non tamen habet facultatem, id est, facilitatem: quia id sine licētia, & facultate domini, aut iusta intercedente causa, non potest. Quare minimè opus est addere, propinqua: nam facultas hoc ipsum sonat. Potestas siquidem remota vtendi aliena re, nō est facultas. Addiderim autē, propria, vt dominium distinguatur à mera possessione, vsu, & vsufructu. Etenim qui tantū habet vsum, aut vsumfructū, nō habet propriam facultatem, sed depēdentem à verò domino, vel à iudice id permittente. Itaq; ꝙ nō soli barbari, verùm & latinissimi iuris prudentes more iā proprietatē dicunt, id magis latinè dicitur propria facultas. Neq; opus est addere cū Gersone, assumendi res alias. Nam & homo per propriam voluntatem, quæ motrix est omnium potentiarum, vtitur etiam suis proprijs membris: in quæ (vt paulò antè ex Aristo. citatum est) habet anima dominicū imperium. A dictum tamen est definitioni, ꝙ dominium sit facultas ad proprium vtentis cōmodum, quo differat ab alijs iuris speciebus, quibus superior inferiores ob suū ipsorum bonū gubernat. At dictum est deinde vniuersaliter in quēcunq; vsum, vt distinguatur dominium ab vsu, & vsufructu. Est enim dominium facultas non solùm vtendi fruendiq; re, verùm & ipsam distrahēdi, donandi, vendendi, negligendi, &c. Veruntamen adhibitus est modus, vt vsus ille sit lege permissus ad dissoluendam obiectionē, qua *Obiectio cū* quis tentaret infirmare definitionem. Enim uerò pupillus ante ętatem legitimam domi *sua dilutio* nio rerum suarum pollet: quarū tamen potiundi liberam facultatem non habet, cùm talia bona neq; donare valeat, neq; vendere: quoniam lege humana prohibet ea dilapidare. Nam cùm dominiū fundetur in libertate, licèt ante vsum rationis vere sit dominus, quia verè liber, & non seruus: vsus tamē dominij ei ob bonū suum interdicitur, quoadusque rōis lux illi affulgeat. Vnde vt ait Paul. quādiu hęres paruulus est nihil differt à seruo: non quidem quantum ad dominiū, sed quantum ad vsum: & ideo est sub tutoribus. Et simile fit argumentū de illo cuius bona vinculo primogenituręobligata sunt: ꝙ cū sit verè eorū dns, illa tamē nō potest ratione aliqua alienare, eò ꝙ ciuili sit lege ꝓhibitus. Nā ꝙ verè sit dns, inde patet, ꝙ alias illa bona carerēt dño. Prætereà cū rex, cuiusꝓ postulatiōi annuēs, bona eiꝰ vinculo primogenituræ alligat quę prius erāt libera, nullū ei adimit dominiū: neq; postmodū quādo possessori facultatē cōcedit alienādi, nouā illi cōfert, ꝓprietatē, aut dominiū: ergò semper est dns, prohibitꝰ tamē sicut pupillus. ¶Absit autē de illis hic nænijs meminisse vtrùm dominiū sit res ipsa quę possidet, an dns, an potiùs relatio. Hoc verūtamē admonere nō ꝓteribo, vt philosophi caueāt barbaras illas Terministarū loquutiones. Ecquis eīm audīre ferat, dominiū equi, esse, vel equū, vel equī tē? Est eīm dominiū illa rerū habitudo inter possidētē, & possessū: puta facultas possidētis in rē possessā. Ob idq; definit ꝓ suū actū: qui quidē modus definiēdis potētijs peculiaris est. Etēm vt visus est potentia sentiēdi colores, & audit? potētia sentiēdi sonos: sic dominiū ē facultas vtēdi re, fruēdiq;, &c. ¶Ad *Titulꝰ à do* hęc adnotādū est diuersam rē esse titulū do *minio distat* minij ab ipso dnio: id qđ negligētius quidā *bis per oīa.* Parisiensiū considerant: arbitrantes cū suo Cācellario eādē facultatē quę est dominiū, esse & titulū. Enimuerò titulus, basis domi *Quid sit ti* nij est: seu radix ex qua pullulat. Est autē do *tulus.* miniorum titulus, vel natura, vellex, vel cōtractus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractus,vel electio.&c. Exempli gratia:titulus dominij naturalis, quod homo habet in terræ nascentia,est naturalis vita,quæ sine illis conseruari nequit, ratione cuius Deus & natura homini dedit vnà cùm appetitu seruandi se ius etiam vtendi necessario alimento:veluti titulus iuris(non dicã dominij)qđ parentes habent in suas proles est naturalis genitura. Titulus autem quo quisq; proprias possidet est ius gentium, quo facta est rerũ diuisio. Titulus verò episcopi est electio. Et titulus, quo quis possidet domũ est,vel natiua hæreditas, vel emptio,vel præscriptio, &c. ¶Ex hac constituta definitione dominij colligitur differẽtia inter ipsum,& vsum, atq; vsum fructum. Dominium enim est facultas in substãtiam rei: vsusfructus verò nõ nisi in eius qualitate & accidentia. In substãtiam inquam rei,quia si est vsũ consumptibilis,veluti cibus & vestitus,potest eam dominus cõsumere:sin minus, potest illam donare,& vendere,vt domum & seruum:quin vero & occidere,vt pecudem. At verò vsusfructus est ius alienis vtendi, ac fruendi rebus, salua eorum substantia:vt habetur.ff.de vsu fructu. & Insti.eod.tit. Nã qui habet vsum fructum agri vel hortorum,potest non solũ fructus edere,verùm etiam & vendere: quin verò & agrum alteri locare. Nudus autẽ vsus est ius rebus alienis vtendi salua earum substantia,non tamen fruendi. Quocirca vt habetur Institut. de vsu & habi.minus iuris est in vsu,q̃ in vsufructu. Fruitur enim ille re qui in fructus habet plenam potestatẽ:quoscilicet non solùm edere, verùm quomodocunq; alienare potest: vtitur autem,cui tantũ illis vesci licet,vel sua alere armenta:haud tamẽ illos aliter distrahere: vt qui habet nudum vsum agri potest illuc intrare, comedere poma,& fœno iumẽta sua,& pecudes pascere:vendere tamen fructus aut locare non item. Quapropter in vtraque definitione dictum est alienis rebus,quoniam verus dominus non dicitur vsuarius,aut vsufructuarius, sed ille qui pręcisum haberet vsum,vel vsum fructũ. Tametsi emphyteuta dicatur habere dominium vtile ad differentiam dominij directi,quod simpliciter est dominium. Hęc autem nõ sunt nostræ modò speculationis.

Discrimẽ inter dñium, usum,ac usum fructũ.

Vsusfructꝰ.

Vsus nudus

Emphiteuta

Quæstio grauis.

¶Attamẽ quoniam mendicantium religionẽ profitemur, institutio nos admonet nostra circa hanc cõstitutam definitionẽ quadamtenus disputare,an in rebus vsu cõsumptibilibus possit vsus à dominio distingui. Res enim vsu nõ cõsumptibiles sunt, quarũ vsus non est cõsumptio,veluti prędium,domus,& huiusmodi. Res autem vsu consumptibiles sunt ille,quarum vsus nõ est nisi distractio rei vel comsumptio, veluti est pecunia cuius vsus est illam in alienum dominiũ transferre: & panis,cuius vsus est ipsum comedere. De his enim,quæ vnico actu consumuntur(vt grauius sit dubium) sermo nobis est in proposito : nam in veste, licèt vsu atteratur, tamen quia non vnico actu contrita perit,posset vtcunq; discerni vsus à dominio. Mouemus autem potissimè dubium propter institutum eorum qui sub sancta Regula diui Francisci degunt, & eorum qui ex nostris in eodem instituto perseuerant. Aiunt enim Minores omne abdicasse dominium:adeòvt neq; pecunię,neq; panis,neq; eduliorum,quibus vescuntur,dominio fungantur,vt possint dici(si suo vti licet verbo) proprietarij. Neq; verò tantùm inter Theologos lis hæc controuersa est & contestata, verùm & à Summis Pontificibusvariæ sunt de hoc pronuntiatæ sententiæ. Extat enim Constitutio Nicolai.iij.in.ca.exijt qui seminat. de verbo. significa. lib.6.vbi declarando dicta Gregorij aliorumque Pontificum luculenter affirmat,permultisq; adiectis verbis confirmat, Fratres minores nullum habere dominiũ,neq; in cõmune,neq; in particulari vtensilium,aut victualium: sed meros esse vsuarios. Dominium autem pecuniæ semper apud erogantes remanere, cibariorum verò & vtensilium apud Summum Põtificem. Eadem ferè extat sententia Clemen tis.v. Clement. Exiui de paradiso.cod.titul. Contrariam verò sententiã his obiecit Ioannes.xxij.in Extrauagantibus. Ad cõditorẽ. &,cùm inter nõnullos. &, quia quorũdam. de verbo.significa. vbi indubius asserit,in rebus vsu consumptibilibus vsum minimè distingui à dominio:neq; vllo pacto posse ab illo separari. Res certè est difficilis. Et primùm, vt ab ipsa natura rerũ initium contra arguendi sumamus, apparet, quòd cũ vsus huiusmodi rerum sit earum consumptio,nemo possit re vti nisi tanquàm verus dominus. Verum enim dominium,si eius definitionem suprà constitutam respicias,in hoc consistit, q̃ in omnem vsum res possit assumi:postquàm autem consumitur, nullus sit eius reliquus vsus. Vnde sanctus Th.2.2.q. 78.ar.1.pro cõstãti habet,invino,& in pecunia,& in rebus huiusmodi,neutiquàm computari

Nicola.3.

Clemẽs.5.

Ioan.22.

Argu. 1.affirmatiuæ partis.

S. Thomas.

putari seorsum posse vsum præter rẽ ipsam, sed cuicunq; conceditur vsus, eidem concedit rem,atq; adeò eius dominiũ. Et tamen si vsus huius generis rerum à dominio secerneretur,fieret inde apertè consequens posse locari vsum distincto pretio ab illo,quo res æstimatur,vt quis mihi daret pro esu tantũ, & insuper ꝑ capone quantũ valet. ¶Secundo loco iuris autoritate arguitur:nam. ff. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consu. l. 2. cautio fit,pecuniæ vsumfructum non posse legari absq; ipsa pecunia, neq; aliarum rerũ puta vini & olei, quæ vsu consumuntur: qa nemo potest his vti nisi consumendo: ob id que quantum ex illo titulo syncero colligitur,vsusfructus harum rerũ ad genus quoddam mutationis spectat. Ille enim cui vsusfructus pecuniæ vel frumenti legatur, tenetur cautionem dare quòd totam rem restituet legitimo hæredi. Et.ff.de vsufru. & quẽ admo.quisvtatur.l.omnium.§.constituitur. prohibetur vsumfructum perpetuum esse, nè inutilia sint dominia : nã frustra esset rei dominium,qua nunquàm liceret vti. Ex his ergo sumitur argumentum: Si panis & vini mendicantium vsus est apud illos:&talis vsus vt nunquàm rem tenẽatur restituere: cõpertissimum sit & dominium esse penes eosdem. Respõdent autem hac distinctione vsus. Aiunt inquam, vt habetur in dicto cap. exijt.duplicem esse rerum vsum:alterum vidclicet iuris:atq; alterum facti. Vsus iuris est concessio legis: & hic in hisce rebus non seperatur à dominio, hoc tamen aiunt carere mendicantes. Vsus autem facti est actio ipsa comedendi & bibendi: atq; hic tantùm illis concessus est. Sic ait Nicolaus Pontifex eodem ca. exijt. At verò distinctio hæc nõ est intellectu tam facilis,quàm dictu. Nam vsus iuris non alius intelligitur,quàm quod ius ex voluntate domini permittit. Legauit mihi quisquam vsumfructum pecunię, inde fit vsum esse mihi legitimum. Si ergo legitimꝰ, est ergo iure concessus. Pari modo si erogas mendicanti panem, cur vsus ille mendicantium non erit iuridicus? Accedit huc qđ eodem loco ait Papa,perinde illis cõcedere vsum,ac si essent verè domini:quin verò Ioãnes. 22. palàm ingenueq; fatetur nullum se habere dominiũ rerum mendicantium:& si quod habet,libentissimè renuntiare. ¶Hisce tamẽ minimè obstantibus, si quæstio nõ tãm de nomine est,statuitur cõclusio in gratiam Mendicantium, quæ sit huius articuli secunda. Vsus rerum comestibilium & vtẽsilium distinguitur quodam pacto à dominio : ita vt mendicantes absq; villa(vt aiunt) proprietate illis vtantur.Probatur. Ad verũ dominiũ non sufficit vt cui liceat rem consumere:sed requiritur præterea vt possit ipsam(quod in definitione positum est)in omnẽ vsum absumere:puta alienare,vendicare in iudicio,legare,negligere,&c. Minoritæ autẽ non possunt neq; conuentu iunctis talibus modis rebus suis vti. Quin verò qui pecunias illis largiũtur,possunt ꝑ libito amouere quoties libuerit tanquàm veri domini. Aliorum verò vtensiliũ, atque alimẽtorum Papa se dominum pronuntiat. Itaque quẽadmodũ dum quis amicos cõuiuio excipit non facit eos dominos esculentorum & poculentorum;quibus mẽsa extruitur:quia neque illis facit facultatem illa surripiẽdi vt in ꝑprias domos importent: sed tantũ vt sedẽtes vescantur illis : eodem pene modo Papa inuitat quotidie fratres quibus tãtũ facit facultatem edendi ac bibẽdi, vestiendi,& c. Quare etsi eis illa de medio tolleret, nullam eis faceret iniuriam neq; esset habendus tanquã fur & latro , sed tãquã dominus qui sua repetit. Facit in fauorem huius conclusionis illud Act.2.vbi habetur,Omnes credẽtes habuisse omnia cõmunia.quod de illis intelligendum est qui Hierosolymis agebant: omnia ergo vsq; ad alimenta erant illis cõmuuia , & gerebant se veluti conuiuæ ad mensam conuiuatoris. ¶Præterea egomet mihi hac ratione idem adstruxerim . Fatentur nãque impugnatores huiusmodi paupertatis, posse monachos habere ꝑprium in cõmuni,licèt nemo illud habeat in particulari. Vtamur ergo confessione sua : Possum ergò particularis monachus vesci communibus quanuis non sim particularis eorum dominus : potest ergo pari modo totus conuentus & totus ordo, eisdem vti , tametsi omni careat dominio. Neque multùm mouere debet verbum Ioan.22.dicentis se abdicasse tale dominium. Primũ quia id non fecit legitimè, & si fas est dicere nec iustè:sed certè in odium forsan Occhã & aliorum sui ordinis qui fuerint ei infestissimi. Deinde quia suam renuntiationẽ successores eius in eadem se de nondum probarunt : sed exẽplo suorum antecessorum idẽ retinet dominium. ¶Eandem conclusionẽ corroborat lex, Deut.23. quia ingredientibus vineam ꝑximi permittebatur vuarũ vsus absq; dominio. Ait em

Secunda cõclusio.

Probatur cõclusio.

2. Argumẽ.

Similitudo quã apponit.

Ioan.22.

Secunda cõclusionis.

Ingressus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit, foras ne efferas tecum. Non ergo faciebat vuarum dominum, vt posset vendere aut pro alia re cambire: sed tamen vt tanquã conuiua pasceretur. Item Instit. de vsu & habita. ei qui fundi nudũ habet vsum, nihil vlterius conceditur, quàm vt holeribus, pomis, floribus, &c. ad vsum quotidianum vtatur: videtur ergo vsum illic distingui à dominio. Ad idem pertinet, quòd qui extrema laborat necessitate, potest alieno pane sibi succurrere, non tamen vt illum vendat: quare profectò nõ videtur illic trãsferri dñium, sed alieno legitimè vti. Tametsi vbi quispiã laboraret inopia panis, posset rẽ aliam capere quam cum pane permutaret. Et sumitur coniectura quòd non transferatur dominium in extrema necessitate, ex eo quòd alias ille qui sub illum articulum misero non succurreret, maneret restitutioni obnoxius: nam si tenebatur: transferre dominium in alterum, perinde habuit ac si retineret rem alienam. ¶ Hæc profectò rem faciũt multùm probabilẽ, ex quibus modo aliquo claresci id quod ait Nicolaus Papa: scilicet q; Minores habent vsum facti, & non iuris: puta vsum in actu, & nõ in habitu. Vsus enim iuris seu in habitu est, quando talis vsus non potest à domino impediri: qualiter non est apud Mendicantes: sed tantum dum actu vescuntur. Secus autem res habet in pecunia: nam cùm talis vsus sit illam alienare, assumitur in omnem vsum: atq; adeò nemo ea legitimè vtitur nisi verus dominus. ¶ Et per hæc respondetur ad rationes in contrarium. Ad primum enim dicendum, q; etsi post cõsumptionem harum rerum nullus alius restet vsus, non tamen continuò sequitur vt assumatur in omnẽ vsum, quod ratio dominij desiderat. ¶ Sed arguis instantius. Si mendicantes non possunt illas alienare, illud est quia sunt lege prohibiti, sicut pupilli & primogeniti, non ergo obstat quo minùs sint veri domini sicuti illi. Negatur antecedens: quoniã nulla ciuili lege prohibentur illa vendere vel donare, &c. Sed quia verus domin⁹ eiusmodi facultatem eis non permittit. Ad iura aũt superius allegata, & ad autoritatẽ diui Thomæ, negantis in hisce rebus posse seorsum computari vsum ac dominium, respõdetur, solùm illis iuribus constitui, quòd non possit seorsum pretiũ sumi pro vsu aliud à pretio rei. Haud tamen negant quo minus dominus possit vsum restringere vt alter illo duntaxat modo vtatur, & nõ omnibus modis qui requiruntur ad verum dominium.

In extrema necessitate non transfertur dominium.

Vsus facti vsus iuris.

Ad primam rationem.

Obiectio.

Dilutio.

Ad secundã rationẽ & ad D. Tho.

ARgumenta in capite quæstionis obiecta satis liquido soluta sunt. Primi enim secunda præmissa, falsa est, nẽpe dominium & ius æquipollere: imò ratio dominij plus ponit quã ratio iuris: & inde, ius, generalior vox est. Et pariter respõsum est ad aliud, nempe non sufficere ius illud Mendicantium in cibos & vtensilia, vt sint eorum domini. ¶ Secundi autẽ vtraq; præmissa vera est, vt secunda conclusio ostendit: scilicet mendicantes alimenta vestimentaq; consumere, quorum tamen non sunt domini: non tamen inde fit consequens definitionem nostram non esse legitimam. Imò per eandem docetur non esse illarum rerum dominos: quippe cùm nequeant illa abalienare.

Ad primum argumentũ principale.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm tantùm Deo, intellectualibusq; ac rationabilibus creaturis competant rerũ dominia.

PRæfixa ergo dominij definitione, subsequitur articulo secundo eius subiectum explorare: videlicet inquirere, quibus, ppriè competat rerum dominium: an scilicet solis post Deum angelis atq; hominibus. Arguitur enim qđ brutis animalibus suo ordine congruat dominiũ, vt puta herbarũ, quæ vt legitur Genes. 1. concessæ illis sunt in pabulum. Quin videtur Dux apum dominiũ in suum gregem obtinere: & inter grues illa quę aciẽ ducit apparet cæterarũ esse regina. Et inter feras ferocissimus Leo dominari videtur reliquis bestijs: & accipiter dominatum pariter gerere in miseras aues. ¶ Secundò ad idẽ arguitur de inanimis cœlis qui huic sublunari mundo dominãtur: vt pote cui calorem, virtutẽque influunt quibus fouetur ac vegetatur. Vnde Aristot. 1. Meteor. Necesse est mundum hunc inferiorem subiectũ esse lationibus superioribus, vt eius inde virtus gubernetur. Vnde Gene. 1. creatus legitur esse sol vt præsit diei, luna q; vt præsit nocti. ¶ In contrarum tamẽ est, quod eodem loco Genes. 1. solis hominibus adiudicatur orbis dominium. Faciamus, inquit, hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus, &c.

Argumẽ. à parte negatiua.

Aristot.

DE hac quæstione Neoterici, Gersonem ducem sequuti, multa cõminiscũtur rationi

Ioan. Gerso.

tioni parũ consona. Ille nanq; grauis alioq; autor, cõplures dominiorũ species locis supra citatis multiplicauit. Inter quas & multa tribuit dominia brutis, multaq; subinde insensilibus rebus vt argumentis suprà formatis explicatum est. Hæc aũt (bona venia dixerim) an tam ratione & iudicio inuenta sunt, quã pro libito asserta, examinare oportet. Etenim rerum naturam consulentibus illicò fiet compertum rationem dominij nõ tam latè patere. ¶ Sit ergo hæc prima conclusio. Solis illis qui intellectu & libero arbitrio vigent, conuenit dominãdi ratio: illisq; adeò solis habere rerum dominiũ, nempe cũ primis Deo, mox intellectuali naturæ angelicæ, deinde rationali homini. Deus inquam cuius (vt ait Psalm.) terra est, & plenitudo eius, iure creationis dominium gerit ac principatum rerũ omniũ, quas ipse condidit: vt habet Sapientis illa cõfessio. Dominus vniuersorũ tu es. Fuit quidẽ ab æterno, potestate Dominus: ab orbe tamen cõditio, vsu & actu. Nam anteà nullæ erant res quæ illi parerent. Est enim nefas eousq; abuti nomine (qđ quoslã non depudet) vt dominiũ inter diuinas personas nominetur: quippe cũ nihil in Deo sit eodẽ ipso inferius, sed quicqd illic est, infinitũ existit. Neq; verò filius vllo pacto subijcitur patri: vt potè cui summè æqualis est. Ob idq; tota trinitas par habet dñium, idemq; absolutum creaturarũ: non solùm quantũ ad vsum, verùm & quantum ad earum naturas: vt puta cui nõ modò pro suo arbitratu cunctis vti liceat, verùm & earum naturas creare, annihilare, ac præter naturæ leges alterare: vt ignẽ nè calefaciat impedire: aquam absq; igne calefacere: & tanquã dominus vitæ & mortis, nõ solũ reliqua animalia, verùm & hominẽ vita priuare. Angeli autem dominium habent suarum tantum naturalium actionum: mundi verò huius nõ perinde atq; homines. Quandoquidẽ propter ipsos, qui nullo egent corpore, nequaquã creatus est: sed propter solos homines, quibus angeli sunt administratorij spiritus. Tametsi ipsorum Hierarchię per suos Principatus ac Dominationes sint distributæ: alijq; adeò alijs imperent. Hoc aũtẽ parum ad rem nostram attinet. Descendamus ergo ad genus nostrum, cui soli competere demonstremus sublunariũ dominium. Primo: Dominus, nisi ineptissimè voce abutamur, ille solus est in cuius facultate est situ re sic, aut aliter in suum cõmodum vti: hoc autem nisi per intellectũ acvolũtatem nemini congruit: solus ergo homo in terris dominij ratione fulget. ¶ At quò res clarius eluceat, arguitur secundò: Dominiũ exterarum rerum nemini nisi hac ratione conuenit, q; sit ipse suarum actionũ dominus: dominiũ enim quod quisq; habet in suos actus causa est & radix eius quod habet in alias res: est autem solus homo suarum actionum dominus (vt. 1. 2. quæst. 1. author est S. Tho.) per intellectum & voluntatem: eadem ergo ratione ius illi soli conuenit vt dominus sit aliarum rerum. Minorem huius argumenti præter S Thom. vel vsus ipse loquendi hominum demonstrat. Dum enim quis mente capitur, dicitur non esse sui ipsius dominus, sed sui impotens. Maior autem in ratiõe naturali posita est. Etenim qui sui nõ est dominus, esse nequit aliorũ. ¶ Sed & testimonio suprà citato scripturæ sacræ, quæ interpres naturæ est, eadem conclusio tertiò comprobatur. Dixit enim Deus Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibꝰ cœli, & bestijs, &c. Hoc est, in hoc eum faciamus ad nostrã imaginem, vt reliquæ creaturarum vniuersitati, quæ nostra caret imagine, dominus cõstituatur: fieri autem hominem ad imaginem & similitudinem Dei, est fieri intellectu & voluntate liberum: hæc enim est facies Dei. In reliquis nanq; creaturis vestigium eius tãtũ relictum est, sicut humani pedis relinquitur in puluere, per quod eiusdẽ hominis facies agnosci nequit. Igitur quia duæ istæ potentiæ, intellectus & volũtas, cõmunicatæ sunt homini, per hoc conditus est ad imaginẽ Dei: indeq; adeo ius sortitus est dominandi in cæteras animãtes, rationis experites. Haud equidẽ ignoro quosdam distinguere inter dominium regale & naturale: dicentes ad priorem speciem liberatem requiri: non autem ad secũdam, verũ tamen hoc gratis dictum est: quia natura ipsa nemo est dominus rerum, nisi qui dominus est actionum suarũ, & ideo neq; rerũ. ¶ Quartò arguitur, Dominium quẽpiam rei gerere (vt suprà ostendimus) est ipsa vti: bruta autem animantes vti neutiquàm possunt ergo neque vllum habere dominium. Minor est Sancti Thomæ. 1. 2. quæstio. 16. vbi docuit brutis non competere vsum, secundum illud Augusti. libr. 83. quæst. Vti aliqđ non potest animal, nisi rationis particeps. Et ratio est, quòd vti est rem in finem ordi-

Prima conclusio.

Quatuorerũ deus habeat dominium.

Tertia ratio conclu.

D. Thomas.

Angeli qui bus rebus dominẽtur.

Quarta rõ conclusio.

Conclusio ostenditur.

S. Thomas.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nare, quandoquidē voluntas est finis: vsus autem mediorum ad finem: & pecudes nihil agunt propter finem, quippe quem non cognoscunt: sed aguntur potius naturæ instinctu. ¶ Et simili insuper ratione id confirmatur. Domini enim est imperare: hoc autem idem est quod rem in alium finem ordinare quod ideo à brutis alienissimum est, vt idem
S. Thomas. Sanctus Thom. quæst. 1. statim. 17. commonstrauit. ¶ Quintò ad eandem conclusionem arguitur. Quicunq; dominium habet cuiuslibet rei, iniuria afficitur dum illi aufertur. Brutæ autem animantes neque iustitiæ capaces sunt, neque iniuriæ, neque quam non cognoscunt fœlicitatis. 10. Ethico. capit. 8.
Aristot. Cuius ratio est, quòd cum nō sint libera, nō sunt sui iuris: sed quicqd sunt, hominis sunt propter quem Orbis conditus est. Et ideo qui iumento & armento vel pabulum sustulerit, vel vitam, nullam ei irrogabit iniuriam sed domino: & qui equo regis loco cedit, nullum ei honorem defert, sed regi: nullum ergo pecudes habent dominium neque ius in herbas, sed tātū appetitum naturalem: atque etiam potestatem. Quòd si brutis nullū potest dominium cōpetere, liquidò fit multo minùs cœlis ac rebus inanimis cōuenire posse. Est ergo homo hac ratione medius inter Deum & bruta. Nam irrationale animal nullum habet dominium. Deus verò supremum. nempe & quantum ad vsus, & quantum ad naturas rerum: sed homo quantum ad vsus: attamen quantum ad naturam minimē: vt pote quas mutare non potest, nisi applicando actiua passiuis.

Ad primum argumentū. AD primum igitur argumentū respondetur perimendo totum antecedēs. Haud enim bruta vllum habent herbarum dominium, q̄ eadem ipsa Genes. authoritate cōtra citata cōprobatur. Haud enim legunt ibi herbæ pecoribus & iumentis concessæ, sed solis hominibus. Ecce enim, inquit, dedi vobis herbam afferentem semen super terram, &c. vt sint vobis in escam & cūctis animantibus terræ. Ius ergo herbarum non est concessum brutis, sed nobis pro illis quæ nobis seruiūt. Neq; in apibus est nisi metaphoricus rex: quia neque examen in finem ordinat, sed instinctu naturæ vna præit, reliquusque exercitus sequitur. Multoq; minùs aut feræ bestiæ aut rapaces aues dominantur cęteris, licet illis velut alimento vtantur. Mox ad secundum pariter respondetur, cœlos lōge minùs propriè dominiū habere eo significatu quo nomen in præsentiarum vsurpamus: sed dicuntur prædominari: quia eorū influxu hæc inferiora alescunt, fouentur, alterantur, ac summutantur. Sicuti & in singulis elementis illa qualitas dicitur prædominari, quæ alteri præeminet.

QVÆSTIO SECVNda, de rebus quarum homo est dominus.

ARTICVLVS I.

Vtrum rerum omnium quæ sunt in mundo, sit homo iure aliquo dominus.

POstquàm constitutū nobis est homini solū in creaturis corporalibus dominiū rerum congruere, cōsequens est vt disputemus quotuplici quarumq; rerum dominio fruatur. Et habebit quæstio duos articulos. Prior erit generalis: posterior verò de duobus dominijs peculiaris. ¶ At aut
guitur à parte negatiua, quòd non omnium prorsus quæ cōdita sunt in terrarū orbe sit homo dominus. Etenim aut illi naturali iure cōueniret, aut diuino, aut humano. Nō naturali: q̄a vniuersale dominiū concessum est à Deo in eius creatione. Neq; prorsus diuino: quoniam tūc iure charitatis esset homo dominus cuiuscunq; rei indigeret, eademq; charitate amissa, eodem decideret iure: nam Deū solis amicis suis cōcedet bona sua elargiri. Consequens autem est falsum & contra humanū morē, etiā Christianorū, in quibus multi iusti rerum egestate premuntur, omnium dominio orbati: multiq; cōtra iniqui & praui bonis huius mūdi, secundū leges, q̄ à diuina regula non exorbitant, potiuntur. Quòd autem iure merè humano non sit homo dominus patet: quoniam antequam leges essent humanæ, Deus nostro generi indulserat rerum dominium, quod fundamentum est humani iuris, quo earum dominia diuisa sunt. ¶ Secundò arguitur. Homo non est dominus elementorum neque cœlorum: quia illa non sunt nominata Genes. 1. vbi homo constitutus est rerum domin⁹. ¶ In contrarium est quòd omnia facta sunt propter hominem: vt. 1. Politico. author est Aristotel. & Dauid Psalm. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius.

In

IN hac quęstione illi recentiores Magistri, quorum superiori quęstione meminim⁹: quàm plurima cōfarcinant dominiorum genera. Ioan. enim Gerson sex connumerauit: alij verò vsq; ad nouem. Sed Cōrado tractat. 1. quæst. 6. vigintitria collibuit recēsere. Aiunt enim aliud esse dominium beatificū, quo beati potiuntur gloriæ: & aliud gratificum, quòd habent iusti in res omnes creatas, vt illis iure charitatis vti possint: iuxta illud ad Rom. 8. Diligentibus Deū omnia cooperantur in bonum. Et aliud est naturale: & aliud euangelicum, &c. Isti autem (vt salua eorum existimatione dixerim) duplici sinistra causa hæc dominiorum genera gratis multiplicant. Primò, quia perseuerant credētes, idem esse dominium, quod ius: mox, q̄ dominia ex parte materialium obiectorum differant: quæ quidem sectio, quia arte caret in infinitum posset abire. Discerni quippe debent duntaxat secundùm titulos ex quibus oriuntur. ¶ Sit ergo prima rei huius cōclusio. Dominiū quadruplex tantùm est, scilicet naturale, diuinum, & humanum: quod diuidit in duo, scilicet in illud quod de iure gentium oritur, & alterum quod acquiritur iure ciuili. Conclusio hæc firmior per se apparet, quàm vt pluribus cōfirmari indigeat. Dominia enim iure aliquo introducta sunt: ius autem (vt superioribus libris ambobus visum est) nō est nisi naturale, & gentiū, & ciuile: quibus & diuinū additur positiuum: hoc est, quod nō conuenit homini ex debito suæ naturæ, sed est ei diuinitùs ad naturā superadditum. Hoc enim dicitur diuinum positiuum contra naturale distinctum: cuius etiam Deus autor est. Igitur quòd non sint plura, quàm hæc dominiorū genera, in quispiam vllum obtinere dominiū. Nulla ergo ratio permittit distinguere dominiū originale, & beatificū, &c. Nam ius quo Adam defunctus est in lignū vitæ, quod isti vocāt originale, diuinum erat positiuum, hoc est supra naturam cōcessum. Tametsi statuī illi naturale quodāmodò existebat, nēpe quo posset homines nō mori. Multò autem debiliori occasione noua species fingitur dominij Gratifici: operum enim gratiæ nō habemus dominiū: quia non per nos, sed Dei fauore supernaturali ea exequimur. Et idem est de iure beatorū. Nam primùm, licèt ius habeant gloria perfruendi: illud tamē nō p priè est dominiū, sed ius merū concessum à Deo, qui dominus est gloriæ. Aliàs cū gloria in Dei visiōne consistat, eadem facilitate diceretur beatus dominus esse Dei. Secūdò & ius illud, quādo permitteretur dominium alicui, diuinū est positiuū. Ius enim huiusmodi diuinum in rebus præcipuè est supernaturalibus: vt hoc nunc dictum: & ius Euangelicū, quo ministri ecclesiæ habent absoluendi à peccatis, conferendiq; alia sacramēta, docendiq; fidem. Quod re vera inepte dicitur dominium, sed est ius ministrorū Dei. Quis enim mortaliū dicatur sacramentis dominari? Extenditur etiam ius diuinum positiuum ad res naturales. Quale est ius decimarum, quod ijdem habent sacerdotes: scilicet metendi (vt aīt Paul.) temporalia pro spiritualium seminatione. Quāuis & hoc ius fundamento innitatur naturali, q̄ dignus est operarius mercede sua. Ideo nanq; exemplū à triturante boue apostolus attulit. Ius item ac dominiū quod Dauid habuit ad regnū diuinum etiam fuit positiuum: quippe cùm à Deo fuerit electus, nō sicut cæteri Reges à republica. Et dominiū quo populus Israēl in terram promissam positus est. Quin verò & in angelos sunt q̄ cogitēt nos dominio fungi, propter assertū Pauli ad Hebr. 1. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, ppter eos qui hæreditatē capient salutis? At verò abusus esset vocis homines angelorū dominos appellare, q̄d vni homini Christo propriū est: sed funguntur hac parte ministerio Dei, sicuti neq; inferorum dæmones tam domini sunt animarum quas cruciant, quā diuinæ iustitiæ executores per supplicia quæ ipsi quoq; perferunt.

Prima conclusio. Dominium tantum qua druplex.

Secunda cōclusio.

¶ Secūda cōclusio. Homo dominium habet naturale, non solùm in omnes terræ fructus verùm etiam quodam pacto in elementa cœlestesque orbes, qui velut tectū sunt sui domicilij. De terrenorum dominio patet Genesis. 1. Faciamus hominem vt presit, &c. Et rursus: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam: & dominamini piscibus maris, &c. Illud enim dominium non censetur positiuum diuinū, sed naturale. Hæc enim iura & dominiorum genera non differunt ratione authoris: nam hac de causa omnia dominia dicerentur diuina: cū omnis potestas à dominio Deo sit: sed differunt per hoc quòd naturale, est naturæ debitum: alterum verò, super naturam adhibitum, & dominium rerum congruit homini priori modo. Nam quatenus homo, cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

poreus est, debentur illi ea quæ ad vitam eius sunt necessaria. Hac enim ratione collegit Aristoteles, omnia corporea esse facta propter hominem. Itaque quemadmodum licet Deus per miraculum creauerit homines, nihilominùs membra & potentiæ naturæles naturæ suæ debita sunt: sic illa collatio dominij rerum fuit explicatio quædam naturalis iuris, veluti debiti humanæ naturæ, suppositæ eius existentia, quã ei per creationem gratis contulerat. Et pari ratione dominiũ habet quodãmodo in cœlos, qui sunt veluti tecta suarum ædiũ: atq; in elementa, inque solis calorẽ, & lucẽ qua vtitur: & in alias influẽtias: atq; in pluuiã & niuẽ quæ illi naturali iure seruiunt ad vitam seruandã, atque ad alimenta terrena ope paranda. Dictum est autẽ cum moderamine, dominiũ nos habere in cœlos, & elementa: quia non possumus, aut illa cõsumere, vt terræ nascẽtia, aut eis vti vt animalibus. ¶ Tertia cõclusio. Iure enim humano, quod superiori libro in ius gentium & ciuile partitũ est, multis abundat homo dominijs. Iure enim gentium (vt paulò pôst dicemus) propria dominia diuisa sunt: vt meum & tuum audiretur in orbe. Iure autem ciuili, hoc est cuiusque ciuitatis seu regni proprio, multa quoque mortales possident: vt iure præscriptionis, iure hæreditario, iure primogenituræ, &c. Hæc autẽ omnia clara sunt & patentia.

Tertia conclusio.

Gersonis opinio impugnatur.

¶ Illud autem quod Gerson, & latius Richardus tractat. 1. quæst. 2. de dominio gratificodisserunt. animaduersione opùs habet. Bifariam enim & per vtrunque extremum peccare de hac re contingit. Isti quippe nominati autores aiunt, eos qui in amicitiam Dei per eius gratiam recipiuntur, dominio fungi in res, quæ alio ab ipsis titulo non possidentur: vt puta in res omnes cuiusc̃ũq; possessoris, quia iure charitatis possint omnibus vti. ¶ Contra hos autem statuitur quarta cõclusio. Qui est in gratia dei nihilo plus habet aut dominij aut iuris vtendi re aliena, quàm qui est in peccato, vterq; enim in extrema necessitate vti potest rebus sibi necessarijs, cuiuscunq; sint possidentis: neuter tamen citra illam. Cuius porrò contrariũ & falsum est & assertu periculosum. Enimuerò titulus quo mortales dominio rerũ donati sunt, non est charitas, vt Vuitcleff. & libro 10. Armachanus, falsò arbitrati sunt: sed ius (vt diximus) naturale aut humanum. Deus nanq; solem suum oriri facit super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos: & ideo quantumuis quisque charitate polleat, nullum tamen ius nouum in res has caducas & lubricas acquirit, sed in regnum cœlorum: de cuius tantùm hæreditate ait Paul. Si filij, & hæredes per Christum. Neq; mos & vsus reipublicę christianę admittit, vt charitatis titulo quis valeat aliena rapere: imoverò p̃ hoc ab eadem charitatis virtute decideret. Quin etiam Christus hęc omnia cõtemnere nobis iussit. Neque Paulus ipsis sanctis euangelij concionatoribus alio titulo concedit posse temporalia metere, quàm velut laboris mercedem, quia spiritualia seminãt. ¶ Illud autem quod pro se illi adducũt, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, nullò colore eis patrocinatur: quoniam Paulus nihil aliud voluit, quàm quòd diligentes Deum, nullis superantur turbulentis incursionibus huius mundi, sed cunctis vtuntur ceu virtutum suarum adminiculis. Et quod adijciunt, amicis omnia esse communia: hoc tantùm conuincit, quòd amicis Dei communia sunt eius sempiterna bona. Nam hæc temporalia non sunt digna quæ velut præmium ipse charis suis impartiatur. Tametsi iustos (vt ait Psaltes) in necessarijs non derelinquat. Hoc autem per eleemosynas prouidet, aut alia via legitima. Nam si charitatis titulo ius cuipiam faceret vsurpandi res alienas, paci tunc & tranquillitati reipublicæ offendiculum poneret. Horum enim temporalium tituli debent esse in foro exteriori patentes: vt quisque palàm sciat quid à se iure, quidque iniuria petatur. Charitas autem in pectore delitescit. Parum profectò hæc abest opinio ab illa Lutheranorũ, quam ca. 4. super epistolã ad Roma. impugnauimus: sanè qui ex illo verbo Pauli de iusto Abrahã & semine eius, vt hęres esset mundi, illum exprimunt sensum, q̃ liceat iustis quocunq; mundi cibo, & vestitu, ornatuq; ac delicijs frui. Sed de hac falsitate nihil ad præsentem locum. ¶ Ex eadẽ radice, nempè charitatem esse rerum possessarum titulum, Vuitcleffistæ in quos (vt diceebamus) Armachanus lib. 10. cap. 4. impegit, illum exprimunt sensum, q̃ nemo extra charitatẽ vllum retinet vel spiritualium ius, vel tẽporalium dominiũ. Est autem hæc fatua hęresis, sæpe ac sępius cõdemnata. Nam licèt iniquus per modum meriti non sit dignus pane quo vescitur, neq; qua viuit vita (vt Augustinus & reliqui sancti aiunt) perstat tamen in eo naturæ ius, vt sole fruatur, quẽ Deus oriri facit etiã super malos. Celebrat enim scriptura sacra multos reges etiã dum erant in peccato, non solùm, Gentiũ, vt Nabuchodonosor, & alios tam Chaldęorum quàm Persarum: verùm & Hebræorũ, vt Saülem, Salomonem, quin & ipsum Dauidem. Missum prætereà facimus quãta incertitudinis nebula obtenebratam sanctam ecclesiam susq; deque vesania hæc confunderet. Nam huiusmodi oppugnatio non est præsentis loci. Haud tamẽ eadem nota Gersoni & Richardo inurenda est, qua denotantur hęretici: quoniã secundum illos, licèt ille qui gratia Dei decidit, ius charitatis amittat fruendi alienis rebus: retinet tamen naturæ ius, quò suas proprias possidet, atque alia iura, siue ecclesiastica, siue ciuilia.

Quarta conclusio.

Charitatem nõ esse rerũ possessariũ titulum.

Ad primum argumentũ. ARgumenta igitur nõ alia noua indigẽt resp̃osione. Iam enim negata est illa cõsequentia primi argumẽti: videlicet, Dominiũ rerum fuit homini à Deo donatũ: ergo non est ei naturale: quoniã fuit, non tanquàm naturæ adhibitũ, sed tanquàm naturæ debitum. ¶ Et ad secundũ etiam respondetur, quòd licet substantiæ cœlorum non sit homo dominus, vt possit eos alterare: est tamen dominus, quia eis vtitur tanquã domicilio, & ad alia naturalia cõmoda. Et multò meliùs est elementorum dominus, vt aëris ad respirationem, & maris ad nauigationem, & terræ ad culturam, & ignis pariter ad meteoras impressiones.

Ad secũdũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm homo homini dominus esse possit.

COnsequitur in hoc secundo articulo de hac singulariter dominij specie dicere: an videlicet eẽ possit homo alterius hominis dominus. ¶ Et arguitur contra affirmatiuam partem. Nullũ ius potest naturali derogare: naturali autẽ omnes homines nascuntur liberi id legis ipsis latoribus planè confitentibus, Institu. de iure perso. & ff. de statu homi. Illi bertas, quod seruitus sit qua quis dominio alieno contra naturam subijcitur. Et Gregorio idem asserente, vbi ait contra naturam esse homines hominibus dominari: rationeque idem monstrante: nam homo eo cæteris animantibus præstat, quòd ratione viget & libertatis arbitrio: ergo nullo iure in genus nostrum obtrudi seruitus potuit. Fecit enim Deus hominem rectum, vt habetur Eccles. 15. & posuit eum in manu cõsilij sui. Atque hac de causa homo, cùm primũ creatus fuit, cæteris ore Dei prælatus est creaturis: non autem homini. ¶ Secundò id præcipuè confirmatur in Christianis. Haud enim decet, vt quos Christus in filios dei adoptãs libertate donauit, serui esse permittantur: nã vt ipse dominus intulit Matth. 17. Liberi sũt filij. ¶ Contrariũ decernunt iura titulis citatis de statu homi. & in institu. & prętereà Aristo. Poli. 1. quibus locis multiplex seruitutis species distinguitur & approbatur.

Prima conclusio.

AD hanc quæstionem quatuor cõclusionibus resp̃odetur. Prima est. Homo tã iure naturæ quã iure gentiũ potest esse alterius hominis dominus. Duplicem enim seruitutẽ scitè Aristo. dignouit. 1. Poli. Alteram quidẽ naturalẽ, alteram verò legalẽ. Naturalis est qua homines elegantioris ingenij reliquis hebetibus ac rudibus dominantur. Enimuerò vt in eodem homine anima corpori: ita & i toto humano genere, homo homini (vt ait Comicus) longe prętstat. Quocirca sagax ipsa natura alios homines ingenio ad imperandũ dotauit, allos verò corporeis neruis ac mẽbris irroborauit ad seruiẽdum. Et q̃ ista dominatio naturalis, recta sit, p̃batur: nam hominis natura est vt secundum rationem viuat, atque ideò eidem obtemperet: ergo sicut perfectio appetitus sensitiui in homine est rationi parere: ita & inter homines perfectio agrestium scientiarumq; rudium est, sapientium gubernatui subdi. ¶ Al

Duplex seruitus ex Aristo.

Seruitus letera est seruitus legalis. Et hæc est duplex, vt

galis duplex

Institu. de iure perso. refertur. Alij enim sunt serui qui liberè cùm ætatem viginti annorũ excesserint, vendunt sese, causa participandi pretium. Cuius quidẽ seruitutis vsus fuit in lege veteri. Legitur enim Exod. 21. Si emeris Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo autem egredietur liber. Et Leuiti. 25. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non opprimes eum seruitute famulorum: & infrà, Seruus & ancilla q̃ in circuitu vestro sunt, hoc est ex Gẽtilibus, hos habebitis famulos, & hæreditatis iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros, filios Israël, nõ opprimatis per potentiam. Interiectum ergo erat discrimen quòd serui ex gentibus esse poterant perpetui, Hebræi verò minimè, sed temporarij. De hac ergo seruitute ponitur secunda coucluſio. Talis seruitus est li

Secunda cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cita. Nã etsi homines facti sunt à Deo liberi, tamen tam innatũ est animantibus cunctis desideriũ ac ius seruandi vitam, vt possint seipsa eius gratia miseri in seruitutẽ adigere. Nã licẽt. Non bene pro toto libertas venditur auro: vendi tamẽ pro vita fas est, quæ omni est pretiosior auro. Imò & parentes egestate cõpulsi, liberos suos antiquo iure vænundare permittebantur: vt eodem loco Leuitic. 25. memoriæ proditũ est. Et ca. de patribus qui filios suos distraxerũt. l. 2. & Instit. de patria potest. in glossa: licet iam inter Christianos huiusmodi leges non sint in vsu. ¶ Aiunt tamen apud Aethiopes eundem adhuc vigere morẽ: quo ad eorũ mercatũ Lusitani adnauigãt. Quod si libere væneunt, nõ est cur mercatura illa crimine vllo denotetur. Veruntamẽ si, quæ iam percẽbuit, vera est fama, diuersa est ferenda sententia. Sunt enim qui affirmãt fraude & dolo calamitosam gẽtem seduci: inescariq; nescio quibus iocalibus, & astu pellici versus portũ, & nõnũquã cõpelli: & sic neq; prudentes, neq; quid de illis fiat opinantes, huc ad nostra transuntti & venundari. Quæ si vera est historia, neq; qui illos capiunt, neq; quia captoribus coëmũt, neq; illi qui possident, tutas habere vnquam cõscientias possunt, quousq; illos manumittant: etiã si pretiũ recuperare nequeant. Nã si qui rem alienã possidet, etiã si mercatu vel alio iusto titulo eam acquisierit, cũ primũ alienam esse rescierit, tenetur cũ pretij etiam dispendio domino reddere: quanto magis liberum natum hominẽ, per iniuriã manu captum, astringitur in suam restituere libertatem? Quod si quis id sibi pretexere cogitauerit, q̃ præclare cum illis agitur dum pro seruitute beneficium eis Christianismi rependim⁹, iniuriũ se nouerit esse in fidẽ, quę summa est libertate docenda, ac persuadenda, tãtũ abest vt eorũ excusationẽ deus admittat.

Tertia conclusio.

¶ Tertia seruitutis species est etiam legalis, Vnde (vt lege citata &. ff. de statu hom. libertas. docemur) seruitutis nomen deriuatũ est. Videlicet quòd Imperatores bello captos vendere, neq; occidere solent, sed seruare. Et isti dicuntur mancipia: quia victores, quos gladio transfigere possent, manu capiunt, vt seruẽt. ¶ Ac de ista seruitute subditur tertia cõclusio. Non modò est licita, verũ de misericordia professa. Si enim quis gratia sustinendæ vitę libertate se priuare potest, satius q̃q; ducere debet seruituti quàm morti tradi. ¶ Est autem latum inter has seruitutis species interuallum. Nam genus illud dominij seruitutisque naturalis non plenam attingit rem, quã nomen sonat, secundũ ea quæ præcedenti quæstione explanata sunt. Seruus enim secundæ ac tertię speciei, quia liber nõ est, quicquid est, domini est: neq; dñs eo vtitur in bonum ipsius serui, sed ad suam propriam vtilitatẽ, sicuti iumento. Vnde Institutio. Per quas perso. nobis acqui. §. itẽ nobis. & de acquirẽdo rerum dom. l. etiam inuitis. quicquid seruus acquirit, adiudicatur dño.

Quandoliceat seruis fugere.

Quãuis & inter duas istas seruorũ species nõ nihil mihi videar discriminis inspicere. Illi enim qui se inopia pressi seruituti manciparunt, quia liberè se pretio vendidere, fugere iure nequeunt: sicuti neq; furari quem vẽdidissent equum: seruos autẽ bello captos non auderem in has cogere angustias. Est quidẽ glossa super ca. ius gentiũ. d. 1. quę ait seruos in genere non posse ausugere: quam sententiã elicit ex capit. si quis seruus. 17. q. 4. sed tamen illud caput solum prohibet, ne quis. seruum vt recedat solicitet: quod de emptitijs intelligi potest. Neq; (vt reor) disserepantia est inter Christianos atq; infideles: quoniã iusgentium gentibus cũctis æquale est. Quãuis Christianis etiã à Christianis captiuis cõgruẽtiori ratiõe fugere liceat: nisi pollicitus quis nõ fugere, suam impignoraverit fidẽ, quã porrò seruare cõstringitur. Pariformiter mihi videor verè ac legitimè inter has seruorum species distinguere quantũ ad ea in quibus tenẽtur dominis seruire. Christiani nanque à Christianis bello capti, non tenentur vt mancipia seruire: neq; eorum bona, nisi quæ tunc in bello in prædam deuenerint, sunt dominorum. Imo neque mancipia quæ ab infidelibus Christiani iure belli arripiũt, sic arbitror quicquid sunt dñorum esse, vt quicquid vl̃ dono susceperint, vel hæreditario iure, vel licito ludo fuerint lucrati, teneantur in conscientia dominis exhibere: quoniam cũ non sua sponte in illam conditionẽ inciderint, non est eorũ miseria tanta afflictione coërcenda: quando quidem, vt est i regulis iuris, Fauores ampliãdi sunt, pœnæ vero restringẽdę. De illis aũt qui seipsos vendiderint, aliquãtulò est ratio apparẽtior q̃ quicquid sint dñi sint, iuxta præscriptum legũ, quas nuperrimè citauim⁹. Tãetsi de horum oium iudicio, iuris prudẽtib⁹ deferẽdũ est. ¶ Verũtamen de prima specie seruitutis longè aliter speculandũ est. Item qui natura est dñs, nequit natura seruis veluti rebus possessis in suum ipsius cõmodũ vti: sed tanquã liberis suiq; iuris hominibus in rem, ac bonũ ipsorũ: eos scilicet docẽdo moribusq; instituẽdo. Quapropter neq; illi tenent, veluti mancipia eis seruire: sed æquitate quadã & honestate naturali, nisi vbi essent mercede conducti. ¶ Et per hæc satisfieri illis debet, qui scifcitantur, vtrũ iure naturalis dñij posimus Christiani infideles armis infestare, qui pro suorum morum ruditate naturales videtur esse serui. Nullum enim inde ius cõtra eos acquirimus vi illos subiugandi. Eò q̃ seruitus illa libertatẽ non tollit, velut illorum conditio, qui vel se vẽdiderunt, vel bello capti sunt. Iit cùm fundamentum dominij sit libertas, nullum amittunt suarum rerum ius. Aristoteles enim non solùm constituebat illam seruitutem inter vnam nationem & aliam: verùm inter personas eiusdẽ vrbis, & eiusdem domus. Sunt enim in eadem Christianorum vrbe natura serui, qui tamen non subinde possunt suis expoliari: etsi parẽ naturæ dominis reuant. In eo autem quod idem ait Aristoteles eodem. 1. Politicor. capit. 3. scilicet quòd sicut bestias venari, ita contra eos homines qui ad parendum nati sunt possumus bellum moliri: eatenus audiendus est, quòd illos qui ferarum more palantes oberrant, nulla seruãtes gentium fœdera, sed aliena petentes quocũque graſſantur, possumus vi abigere, & subigere, & in ordinem cogere. Sed de hoc latius in libello nostro De ratione promulgandi Euangelium: vbi de dominio & iure quo catholici Reges in Nouum Orbem oceanicum funguntur, amplior patebit dicendi locus.

Quibus rebus possint seruiri tãquã proprijs & qui seruiri hoc possint.

Ad argum. AD argumentũ ergo in cõtrarium respõdetur per seruitutem non contrariari aut proprie derogari naturali iuri. Haud eñ ius naturæ prohibet seruitutẽ tanquam peccatum, aliàs nunquàm esset licita. Sed (vt. 4. sen ten dist. 36. author est sanctus Tho.) bifariã aliquid est à natura intentum: Vno modò secundùm intentionem primam, quem admodùm generationẽ intendit, corruptibilis naturæ conseruatricem: Altero modo quantum ad secundam intentionem: quo pacto corruptionem intẽdit vt generet. Vnde Aristot. 2. cœli, text. 37. senium ait esse præter naturam. Simili ergo ratione aiunt iura, seruitutem esse contra naturam: nempe cõtra primam naturæ intentionem, qua cupit omnes homines secundùm rationem studiosos esse. Attamen illa deficiente intentione, ex culpa subsequuta est pœna quæ est conformis naturæ corruptæ. Atque inter pœnarum genera vnũ est legalis seruitus. Nam ex peccato originali subsequuta est egestas & bellorum turba, quæ homines in seruitutem adigunt. Quare neq; Christianis eiusmodi seruitus repugnat. Christus enim liberos à lege nos tantũ peccati & mortis fecit, vt ad Roma. 8. ait Paul. Nulli tamen nos iuris gentium exemit. Imò ad Titum. 3. admonet seruos obedire dominis: & Petrus addit, etiã discolis: scilicet infidelibus, qui extra ecclesiam vagantur. &. 1. ad Corint. 7. monet, vt qui seruus vocatus est, seruus maneat. Verum est tamẽ quòd propter decentiam: Christianæ libertatis consuetudò iam pridẽ obtinuit, nè Christiani bello capti more mancipiorum seruiant: vt Barto. adnotauit. l. hostes. de capt. & postl. reuer. Seruitus autem naturalis nõ incidisset in statum innocentiæ, vti modo existit: quia nulli essent rudes, & ignari. Tametsi infantes, & pueri nõ omnia scirẽt quæ adulti. Neq; fuissẽt omnes eodẽ ingenij acumine nati. Fuit ergo seruitus perinde peccatũ ingressa: per quod (vti ait Pau.) introiuit mors. Quòd autẽ Ambro. ait. (vt refertur. d. 35. can. sexto die.) per ebrietatẽ obrepsisse seruitutẽ in orbẽ, fateor me nõ intelligere: nisi seruũ appellet ebriũ qui rationis vsura orbatus, fit sicut iumentũ.

Intentionũ distinctio.

¶ Videri autem cuipiam possunt iura suprà citata secũ pugnare. Asserunt quippe ex vna parte seruitutẽ iure gentiũ esse constitutã: ex altera verò Imperatorum esse sanctionem. Haud tamen vllã habent contra pugnantiã. Existit enim seruitus de iure gentium, vt expresse habet Canon Gregorij: cum Redemptor. 12. q. 2. vbi ait, homines quos ab initio natura liberos protulit, ius gentiũ iugo subsstituit seruitutis. Dicitur enim ius gentium, propterea quòd ratio naturalis omnes gentes illud ius docuit. Dicitur verò & imperatoria constitutio, eò quòd Imperatores tum ratum illud habuere, tum more & vsu confirmârunt.

ARTICVLVS. III.

Vtrum homo sit uitæ ac famæ dominus.

RESTat hoc tertio articulo de dominio, p̃rię vitę ac famæ tantillum sermonis adijcere. Vtrũ scilicet homo suæ propriæ vitæ, ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

subinde honoris & famæ dñio fũgatur. Arguitur enim de vita q̃ sit suæ quisq; dñs ex illo Ecclesiasti.15. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit eũ in manu sui consilij. Relinquere nãq; in manu consilij sui nil aliud esse apparet q̃ facere eũ dñm sui, atq; adeò suæ propriæ vitę. ¶Secũdò. Propter qđ vnũ quodq; tale (vt est in Poste. Analyticis) & illud magis: est autẽ homo dñs reliquorũ bonorũ propter vitam: ergo excellẽtius est dñs vitæ. ¶De fama autem arguitur tertiò à parte negatiua, q̃ nõ sit homo suæ propriæ dñs, ex illo Sapiẽtis præcepto, Eccle.41. Cura habe de bono noie. vbi custodes instituimur famæ: nõ dñi vt pecuniæ. Cui & illud accinit Prouer.c.22. Melius est bonum nomẽ q̃ diuitiæ multæ. ¶Quartò arguitur autoritate Augustini de bonoviduitatis: ca. 20. quod refertur. 11.q.3.c. Non sunt audiẽdi. vbi in reprehensionẽ eorũ qui propriam negligũt famã, subdit. Quia nobis necessaria est vita nra, alijs verò fama nostra. Quibus verbis insinuare videtur dominium famæ nostræ non esse penes nos, sed penes reipublicam. Item. 1. de Ciuit. Dei. cap. 10. ait illo præcepto, Non falsum dices testimonium, prohiberi quẽq; aduersum se falsè testari, sicuti aduersus proximum. Quemadmodũm alio præcepto, Non occides: vnà & proximi homicidium & propriũ prohibetur. Ex hoc ergo arguitur. Pariter hæc duo præcepta prohibent tã testimonium aduersus propriam famam, quàm propriũ homicidium: & ex hoc secundo colligitur hominem nõ esse dominum vitæ: ergo ex altero pariter elicitur neminem esse dominum suę propriæ famæ. ¶Contra partẽ autem affirmatiuam prioris membri extat illud Sapien. 16. Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem: & deducis ad portas mortis, & reducis, vbi solus Deus insinuatur vitæ dominus. De fama autem in contrarium facit, quòd ipsa & honor connumerantur in bonis proprijs acquisitis, quibus ad fœlicitatẽ vtimur: ergo sicut quisque vti potest facultatibus suis & possessiombus, sic vt in alienando nemini faciat iniuriam: ita vti potest honore & fama: atq; adeo simili modo talium bonorum homo est dominus.

ET si duo hæc quæsita cõtrarijs respõsionibus dissoluãtur: coniugauimus tamen ambo sub vna disputatione, vt cõtrariæ ipsorũ rationes è regione oppositę apertiùs res ambas elucidarent. Ad qustionem ergo respondetur quatuor cõclusionibus. Prima est. Homo non est suæ vitæ dominus. *Prima conclusio.* Probatur primò tam autoritate Sapientiæ modò citata, quàm ex illo Deuterono. 22. Ego occidam, & ego viuere faciam. Quibus locis probatur dominium vitæ nostrę Deũ sibi reseruasse. Deinde ab effectu probatur ratione quæ à definitione dominij suprà ex posita colligitur. Dominus rei cuiusque ille est qui citra iniuriam quæ cuipiam irrogetur, potest illa, vt libuerit, vti, etiam vsq; ad eius dispendium & consumptionem: homo autem occidere se non potest, lege iustitiæ id vetante: ergo nemo est suę vitæ dominus. Meminerim legis iustitiæ, nè quis obijciat legem etiam prohibere, nè quis bona sua exteriora absque vllo fructu dilapidet, quorum nihilo minùs est dominus. Enimuerò licèt lex charitatis, qua se quisque & sua diligere tenetur, id prohibeat: non tamen lex vlla iustitiæ: & ideo citra iniuriam potest talia bona effundere tanquam verus dominus. Præterea pupillus alienare vetatur bona quorum est dominus: non tamen lege iustitiæ, vt qua prohibetur aliena furari: sed vt propria custodiat. Secus autem de vita: lege enim iustitiæ prohibetur homo se occidere, sicut & alios: quia nõ est magis dñs suæ q̃ alienę vitę. Sed ais, hoc est principiũ petere. Vnde enim monstratur, præceptum ne se homo interficiat, esse præceptum iustitię prohibentis rem alienam auferre? dicere enim quis potest esse tãtùm iussionẽ charitatis similem alteri qua prohibemur bona nostra per prodigalitatem decoquere. ¶Arguitur ergo secundò nè petitio principij cẽseatur. Si homini dominium concessum est proprię vitę, hoc esset vt aliquando posset illam dispendere & à se alienare, sicut potest iustis de causis alia bona, nã frustra est potentia & facultas quę nunquàm exire potest in actum, homo autem nullã ab causam, quouis colore censeatur iusta, potest se vita priuare: ergo signum est non esse dominum. ¶Tertio arguitur à priori, & à legitima causa. Si aliquo iure homo esset vitę dominus: id esset naturale, aut diuinum, aut humanum: naturale autem non, quoniam primum naturalium appetituum, atque adeò temporalium summum est, quo vnaquæque res appetit se conseruari in esse: iuxta illud dæmonis, sed tamen verũ apud Iob, pellem pro pelle, & cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua. Quare nulli rei natu-

natura tribuit, seu qualitates seu instrumẽta quæ in suam essent interniciem: sed illa quibus conseruaretur: vt igni calorem, & aquæ frigiditatem: & cunctis animantibus suas debitas qualitates: ergo ius naturæ neutiquã permisit homini se interimere, atque adeò nec ei tribuit vitæ dominium. Cùm autem ius naturæ effectus munusque Dei sit, fit vt nec iure diuino positiuo concessa sit talis facultas. De iure autem humano clarum est. Eò vel maximè, quòd nec diuinum nec humanum de re hac vsquàm legitur verbum. Nam Genes. 1. vbi factus est homo omniũ domin⁹ etiam animalium, quæ ideo in suos vsus mactare potest: non simul tradita ei est suæ vitæ potestas. Ecce conclusionis origo. Cùm vita sit fundamentum bonorum omnium temporaliũ, quam quidẽ vitam homo nõ per se acquirit, sed Dei beneficio parentũq; opera recipit: nõ decuit illi concedi eius dominiũ, sed vt Deus eius autor id retineret: vt nefas homini esset, iniussu ipsius de vita, in quam ipse per se non ingreditur, exire. Id quod & lumine naturali notũ fuit. Sic eñ ait Lyricus, Nemini iniussu Regis de vita ex eundũ. Sed de hoc iterũ lib. sequenti, sub titulo De homicidio. Cõstitutus ergo iure naturali, ac diuino homo est suæ vitæ custos: porrò quã sustẽtare tenet, nõ aũt dñs.

¶Quod si cõtra obijcias, hoiem posse etiam priuata authoritate vitã ꝓ amicis exponere, imò etiã ad defendẽdũ sua ꝓpria bona, posset q; mẽbrũ salutis grã abscindere, cũ tamẽ mẽbra sint pars vitæ: quæ oĩa attestari videtur dñium penes hoiem esse suę ꝓpriè vitę. Respondet, nequaquã id cõsequi: nã mẽbra abscindere nõ licet nisi in custodiã vitæ: & vitã exponere ꝓ amico vel bonis temporalibus nõ ad hoc reducit quod est hominẽ se occidere; id quippe illic nõ intenditur: sed ad hoc qđ est mortẽ perpeti, nè homo deserat virtutũ officia qđtã diuinum q̃ naturale ius approbat. ¶Secũda cõclu. Non solũ homo priuatim, verũ nec respublica, nec princeps absolutũ habet dominiũ vitæ subditorum, sed solus Deus. Hoc patet, quoniã princeps nõ põt innocentes vlla ratione interficere, sed solũ nocentes: aut qui tales fuerint legitimo testimonio ꝓbati ad vindicãda crimina: id quod nõ arguit principẽ esse dñm vitæ, sed iudicẽ malefactorũ. Potest prętereà in bello ciues obijcere periculo mortis ad defensionẽ reipublicæ: sed nec hoc indiciũ est dñij vitæ, sed huius prorsus q̃ sit reipublicæ

Cõclusio. *Solus Deus est dñs vitæ*

custos. Igitur quoties audieris qui se vel alterũ necauerit iniuriã facere reipublicæ, quod Arist. ait lib. 5. Ethi. c. 11. neutiq̃ id eò referas q̃ dñium vitę sit penes rempublicã: sed eoq; ei custodia, ac tutela vitæ ciuiũ cõmissa est: ipsaq; sola potest hoies vita multare. ¶Tertia cõclusio. Deus est absolut⁹ vitę dñs, nẽpe qui nõ solũ tanq̃ iudex puniẽdo, vel tanq̃ custos defendẽdo: sed absolutè tanq̃ humanæ vitæ autor potest hoies morti tradere, sicut vnus quilibet iumẽtũ suũ. Sua tñ inenarrabilis misericordia est, q̃ nũq̃ hac absoluta dñi potestate vsus est, nec in vitã nostram, nec in reliqua bona. Etenim si Hebręos iussit vt expoliarẽt Aegyptios, iusto id iudico fecit: quoniã Aegyptij mercedẽ eis debebant pro seruitio luti ac lateris. Et si Oseæ præcepit vt ex meretrice filios tolleret, quod tanq̃ dñs corporũ poterat: credibile tamẽ est Prophetam illam priùs duxisse in vxorem, vt eam iure etiam humano cognosceret. Etsi Abrahæ tanquàm dominus vitæ præceperit vt filiũ in sacrificium immolaret, id tñ pòst non permisit. Et si Exo. 32. præcepit per Moysen vt vnusquisq; occideret fratrem suũ: id iussit tanq̃ vindex cõflati vituli. Vide ergo q̃ contra naturã sit imanitas illa (si vera fama est) Turcæ, & quorundã barbarorũ principum: qui in ea sunt cæcitate, vt se dominos existimẽt vitæ subditorũ: ita vt possint illos absq; vlla vel culpa, vel causa, veluti pecora, trucidare. ¶De fama aũt, quia id copiosius in nostra relectione tegẽdi & detegẽdi secretũ, tractauimus, vnica hic cõclusione, quæ sit ordine quarta, satis est respõdere, contraria illi q̃ asserta est de vita. Homo dñium obtinet honoris sui & famę, nẽpevt possit illis veluti pecunijs vti, licèt pretio sint maiori æstimãda. Scio equidẽ multos, etiã ex nostris, vt Caiet. diuersam. 2.2.q.73. & in sua Sũma, sequi sententiam: semper mihi tñ hæc gratiùs arrisit. Ad intelligentiam autem huius conclusionis adducenda est in iudicium contraria sententia, vt oppositа iuxta se posita magis eluescant. Triplex est nostrorum bonorum genus: primum est vita, postremũ temporalia bona, mediũ honor & fama. Et quidẽ de extremis nulla est disceptatio, quin omniũ est cõfessio, neminẽ esse vitæ suæ dominũ, vt possit se vllã ob causam citra iniuriam nocare: sed esse iniustitiæ scelus. Et, per contrarium extremum fatentur esse quęcunq; bonorum exteriorũ dominũ: sanè quæ potest citra cuiuspiã iniuriã alienare ac dispende-

Respublica tantùm nitę custos. *Tertia conclusio.* *Fœlicitas* *Quarta cõclusio.*

re

Opinio Ca. re. Opinio ergo nostrę cõtraria collocat honorẽ & famã in ordine vitę, nos autem in ordine bonorum exteriorũ. ¶ Et ratio nostra
Opinio Authoris. prima est superiori cõtraria. Homo verè ac legitimè est suorũ bonorũ omnium dominus, vt citra cuiuspiam iniuriam, quæ ꝓprièsit cõtra iustitiã, possit illa dispendere ac negligere, illisque vti: honor & fama sunt propria hominis bona, ei iure naturali concessa, atq; ab ipso acquisita & aucta: neq; vlla iustitiæ lege, si est priuata persona, prohibet illa dispẽdere: ergo, nemini iniuriã facit, si illa reijciat, atq; adeò est verè eorũ dñs. Dixerim nulla iustitiæ lege, quo verbo res tota detegitur. Prohibemur enim charitatis lege, quanos & nostra diligere tenemur, prodigos esse honoris & famæ (sicuti & externarũ facultatũ) nè absq; causa ea negligamus, vt patet locis suprà citatis. Curã habe de bono nomine &c. nulla est tamẽ lex iustitię q̃ nos vetet cadẽ expẽdere tanq̃ aliena. Atq; hoc est qd̃ probare intẽdimus. Enimuerò de vita extat (vt nuperrimè dicebam⁹) Deu. 23. Ego occidã, & ego viuere faciã. & Sapi. 16. Tu es Dñe qui vitæ & mortis habes potestatẽ. Ex quibus colligit minimè nos esse vitę dños. Atq; his accedit naturalis ratio. Vita nãq; fundamentũ est omniũ bonorũ tẽporalium, quã homo ipse non acquirit, sed diuino beneficio parẽtumq; opera recipit. De honore autẽ & fama nullibi tale legitur. Imò ratio naturalis cõtrariũ docere videtur. Honorem enim & famã, vt proximè dicebamus, nosipsi post receptã vitã acquirimus & cõparamus. Adde quod honor, vt. 1. & 5. Ethi. ait Aristot. præmiũ virtutis est: virtus autẽ naturalis saltem proprium opus est nostrum, per cõcursum generalẽ Dei: sicuti & virtus supranaturalis, quo dammodo etiã nostra per eius singulare auxilium. Item honor & fama, vt ibidem ait Aristot. pars sunt fœlicitatis: fœlicitas autem proprium nostrum bonũ est: sumus ergo eorum domini, vt si velimus illa prodigere, nemini faciamus iniuriã. Nisi quis persona esset publica. Loquimur enim secundũ rei naturam omnibus circunstantijs nudã. ¶ Et cõfirmatur hęc nostra sententia autoritate diui Tho. 2.2.q.64.ar.5. vbi ait, quòd occidens seipsum non solùm facit contra charitatẽ, sed ꝯtra iustitiam respectu reipublicæ, cuius est vt a homnis. De fama autem nihil simile subinfert. Quin verò in solutione ad tertium contrarium de ipsa sentire videtur. Ait quippe licitè posse hominem de seipso disponere quantum ad eã, quę pertinẽt ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur: sed trãsitus de hac vita ad aliam fœliciorem non subiacet libero arbitrio hominis, sed potestati diuinæ: & ideo nemini mortem oppetere licet. Videtur ergo vniuersa hominis bona subiecisse eius dominio præter vitam. ¶ Secundò conclusio hæc lucidius probatur ex his proximis verbis sancti Thomæ: Si non essemus aliter domini famæ & honoris quàm vitæ, sequeretur quòd nulo fine neque propter ipsam vitam spiritualem ad euitandum peccata & consequendum vitam æternam possemus honorem famamq́ue postponere & obijcere: quod plane absurdum est. Cõsequentia patet, quoniã (vt loco modo citato autor est diuus Thomas, & lib. 1. de Ciui. Dei. cap. 20. Augustin.) nec causa fruendi æterna fœlicitate liberum est homini mortem sibi cõsciscere: atq; adeò neq; qui cognosceret vitã tẽporalem esse sibi pestiferam ad salutem animæ, manifestamq; inferni causam, posset se illa priuare. Longè tamen secus de honore & fama. Ecquis enim ambigat quin si persona priuata resciscret famam sibi & honorem impedimento esse ad vitam æternam, posset talia bona subterfugere, & oblata negligere? Quin verò etiam si esset persona in dignitate cõstituta posset magistratu excedere, honoresq́; ac famã posthabere ergo est homo dominus honoris & famæ, aliter q̃ vitæ. Iam idem diuo Ambrosio teste cõfirmatur: si eius vera est historia, vbi legitur fœminas in cubiculum inclusisse, vt per illam infamiã eriperet se nè in antistitẽ eligeretur. Et Augustin. multa suorũ peccatorũ detegit: & Ansel. amissam virginitatem lamentabiliter deplorat, qd̃ illis profectò nefas esset, ni si proprię essent famę domini. ¶ Tertiò idẽ patet: quia vitam nemo potest, vbi inuadere tur, sibi adimi permittere, saltem vbi illã seruare posset sine alterius detrimento: puta fugiendo vel alia simili via: famã verò quiuis potest, modò sit persona priuata, cùm sibi aufertur relinquere ac deferre: etiam vbi illam possit tueri. Sententia est sancti Thom. 2.2.q.73. artic.4. ad primum, vbi ait quòd in cuiusq́ue arbitrio est detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum. Nequiuerat profectò apertiùs affirmare hominẽ esse dominum suæ famę. ¶ Quartò arguitur. Et si fama & honor præstantiora sint bona quàm pecunia, tamen ingens

Factũ Authoris dubium.

Priuatus potest famã retinere, & eã tueri fugiendo.

aceruus pecuniæ pluris æstimatur humano vsu quàm tenuis honor & fama: quare potest repensatio honoris & famæ fieri per pecuniam: ergo si homo est pecuniæ dominus, est etiam & famæ. ¶ Quintò id confirmatur Redemptoris autoritate, qui nos splẽdorem omnium bonorum temporalium, honorum scilicet, & gloriæ humanæ, despectui habere admonuit: nempe, vt honores, & primas sedes, & secularem fastum fugeremus: tantum abest vt nos illa obligaret seruare, perinde atque vitam. ¶ Hunc articulum in hac materia dominij adhibere operæ prætium duximus, qui esset plurium aliorum locorum huius nostri operis fundamẽtum. Hinc enim quæstione. 6. elicienda est responsio illius quæsiti, an liberum sit homini restitutionem remittere suæ famæ, quod cõtra aduersam sententiam concedemus. Item libro sequẽti in materia de detractione, per hoc examinabimus quale quantumq́ue committat crimen qui seipsum infamat: & vtrùm id aliquando liceat. Enimuerò vt perfunctoriè in præsentiarum hæc præ libemus, cùm persona priuata per sui criminis detectionem se infamat, nullatenus contra iustitiam peccat, neque vlli iniuriam irrogat, quare genere suo non est nisi veniale contra sui ipsius charitatem: licèt grauius quàm pecuniam prodigere: quia fama pretiosius bonum est. Potest tamen fieri mortale si de sua se iactando turpitudine id faciat. Vnde Dauid, Quid gloriaris in malitia? &c. Et Esaię. 3. obiurgantur qui peccata sua sicut Sodoma prædicant. Item si sit persona publica, qui famam suam & bonam existimationem in bonum subditorum obligatam habet, contra iustitiam mortaliter peccaret. Attamen qui non in vanum, sed bona causa tale occultum crimen suum propalaret: vt si latro quò acerbitatem tormentorum euaderet, certè nihil delicti committeret, quin forte probè id ageret. Imò verò si mentiendo se tunc infamaret, quamuis culpã mendacij admitteret: non tamen esset pernicio sum, atque adeò neq; genere suo mortale. Secludimus tamen semper personas publicas: præterea absurdissima nefandaque flagitia, quæ aures exhorrescunt: nã de illis se hominẽ infamare, vix posset à lethali scelere excusari.

Ad. 1. arg. AD primam igitur Ecclesiast. authoritatem respondetur sensum esse, q̃ Deus fecerit hominem dominũ suarum actionũ: hoc est enim relinqui in manu sui cõsilij: non tamen inde sequitur esse dominum vitæ. ¶ Ad secundum negatur illud axioma Philosophi, Propter quod vnumquodq́; tale: &c. aptè ad rem præsentem accommodari. Esse enim nos rerum dños propter sustentandam vitam, solũ arguit nos esse custodes vitæ, non autẽ dños. Sumus etenim domini actionũ propter amicitiã Dei cõparandam: tamen non sumus eiusdem gratiæ diuinę & amicitiæ dñi. ¶ Authoritas autem Ecclesia. tertio loco allata de fama id prorsus cõuincit q̃ tenemur præcepto charitatis nostri curam habere honoris, & famæ, nõ tamẽ q̃ cõtrarium delictum in persona priuata sit iniuria contra iustitiam, sicut si quis se occiderit: quo vtiq; scelere: & in Deum iniurius esset: penes quem dñium est vitæ: ac subinde in rem publicam, quæ eiusdem est custos. Adde q̃ modus procurandi bonum nomẽ, ille est penitùs vt curam habeas colendi virtutes, quas, veluti vmbra sequitur honor & fama. Et ideo in bonũ virtutis possumus illa, si opus est, dispendere, tanquàm veri illorũ dñi. ¶ Authoritas autẽ prior argumẽti nihil nos oppugnat: nam si ex illo secũdo membroq; fama nostra est alijs necessaria, inferre contenderes, dominium eius nõ penes nos sed penes rempublicam esse; pariter ex priori quo ait vitam nostram esse nobis necessariam, inferres dominium vitæ nostræ penes nos esse, quod Augustinus non cõcederet. Hoc ergo præcisè nos admonet, vt nõ simus negligentes propriæ famæ, qua possumus reipublicæ seruire, vt sine legitima causa illam despiciamus. Et maximè quando sine scandalo nõ possumus illam prodigere. Loquebatur enim mulieribus quibusdam quæ cùm egregio sanctitatis loco haberentur in populo, moliebantur humilitatis prætextu sinistram de se suspicionem generare, vt vilius æstimarentur: per quod scandalum dabant. ¶ Posterior verò eius authoritas. 1. de Ciuitat. Dei. quæ paulò vrgentior est, hoc solùm cõuincit, quod illo præcepto, Non falsum dices, prohibeamur testimoniũ aduersus nosipsos dicere: quia hoc est cõtra charitatem, vt subiumcta verba docent: non tamen inde consequitur vt sit peccatum iniustitię ac si te occideres, aut falsum testimoniũ proximi proferres, detegeresue secretum crimen. Quocircà ex illa præcisa forma præcepti, Non occides, non colligitur proprium homicidium esse contra iustitiam,

Adsecundũ.

Optimus in quirendi honoris modꝰ.

Ad priorẽ argumenti locum.

Ad posteriorẽ argumenti locũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiam, sed esse peccatum. Aliæ nãq; eos rationes erudiunt, quas suprà instruximus, nõ esse nos dominos uitæ: ex quibus concludimus esse contra iustitiam.

¶ QVÆSTIO TERtia, De rerum diuisione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa.

POst cõstitutum tam subiectũ q̃ obiectũ dominiorũ ordo postulat, vt tertio loco de eorũ diuisione disseram⁹. Atque à parte negatiua more nobis consueto arguitur, vt suprà de seruitute. Iuri naturali nullum humanum contrauenire potest, q̃ autem bona huius mundi in commune possideãtur, constitutio est naturalis iuris, vtpatet Gen. 1. vbi homini in commune concessa est rerum possessio. Idẽq; affirmat Isidor. lib. 5. quod refertur dist. 1. c. ius naturale. Neque verò tunc tãtùm integra natura, verùm & posteà iam corupta, simile legimus Gen. 9. Noë dictum & filijs eius: Crescite, & multiplicamini, & ingredimini super terrã, & implete eam. Vbi Deus nihil videtur voluisse fore diuisum. ¶ Secundò id apertiùs confirmatur sententia Clemẽtis in epist. 4. quæ refertur. 12. q. 1. can. dilectissimis. vbi legitur. Cõmunis usus oĩum quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit: sed per iniquitatẽ aliùs hoc dixit esse suum, & alius istud: & sic inter mortales facta est diuisio: iniquitas autem contraria est iuris æquitate. ¶ Tertio loco accedit & charitatis ratio. Nã si omnia in commune possiderentur, multò esset firmior inter mortales amoris nexus. Nam cùm vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum, si nihil haberent diuisum, nihil restaret cur animis diuiderentur. Vnde in primordijs Hierosolymorum ecclesiæ, quo feruentiùs omnium amor coalesceret (quod in Acta Apostolorum relatũ est) in cõmuni viuebant: atq; hoc exemplo monachorum vitæ institutæ sunt. Quare August. in Regula, Sit nobis anima vna & cor vnum in Deo, & non dicatis aliquid propriũ, sed sint vobis omnia comunia. Innuens cordium vnitatem non aliter vegetari posse quàm ablegatis, meum, ac tuũ. Id quod nec Christianum illum Poetam latuit, qui ait.

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Atque hac de causa illud axioma celebratissimum semper fuit, Amicorum omnia sunt communia. Qua vtiq; ratione sancti patres illo idiomate semper loquuntur, vt omnia sint communia: vt August. super Ioan. tract. 6. & habetur dist. 8. can. quo iure. Et Ambr. 47. dist. sicut hi: Nemo dicat propriũ, quod commune est. Chrysost. super Lucam. c. 6. A Deo percepimus omnia: quod autem dicimus, meum & tuũ, mendacij sunt verba. Neutiquàm ergo licuit diuisionẽ rerum facere. ¶ Contraria est sentẽtia Christi Redẽptoris nostri Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

DE hac quæstione etiã inter philosophos depugnatum olim fuit. Enimuerò Plato (cui Aristot. hanc rẽpublicã in fronte. 1. Polit asscribit) omnia cõtendebat debere esse communia: non modò possessiones, verùm & vxores et natos. Quamuis Socrates apud alios ferat talis reipublicæ primus author, quẽ Plato in Timæo inducit loquẽtem, idemque ipse Aristoteles statim cap. 4. insinuat. Meminit quoq; idem Plato de huiusmodi republica, ꝯ dialogo de republica. Hãc autem nimiam rerum communitatem ea ratione conabantur persuadere, quam modò nos formabamus. Nempe vt omniũ corda in vnum maximè coadunarẽt ac cõpingerent. Isti autem eò nõ erant digni qui audirentur, q̃ naturam nostram in ea prorsus innocentiæ synceritate contẽplabantur, in qua à Deo per misericordiã creata fuit: ne scientes à parente nostro per iniustitiã fuisse inde depulsam. ¶ Responsum ergo huius quæstionis quinq; conclusionibus constat, Prima est. Vt statui inocẽtię cõcors erat rerum possessio in cõmuni præterq̃ vxorum, quã possessionis figurã ius naturę docebat: sic & conditioni naturæ corruptę vsq; adeò congruens est dominiorum diuisio, vt citra miraculum neutiquàm posset aliter genus humanũ lõgo seculo durare. Prior pars per se ipsa liquet. Tunc enim temporis, terra, vel inculta, sua sponte fructus tulisset: vel illa indiguisset perparua cultura, quam refugisset nemo: vt sic illud intelligamus Gen. 2. Tulit Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illũ.

Vxores & liberos communes esse noluit in republica Plato.

Prima conclusio.

Et

Et prætereà neminem rerum tunc auiditas exercuisset. Nã post peccatũ dictũ est. In labore vultus tui vescẽris pane tuo. Illũ quippe ætatis florẽ olfaciebat illic Ethnicus ille.

Ipsa quoq; immunis rastroq; intacta, nec ullis
Saucia uomeribus, per se dabat omnia tellus:
Contentiq; cibis, nullo cogente, creatis.

Quapropter nullum extitisset periculũ aut quòd fructus terræ deficerent, aut quòd vlla inter fœlices illos oriretur discordia. ¶ Posterior autem pars ex duabus contrarijs radicibus probatur. Illam enim seu Socraticã seu Platonicam vxorum natorumq̃ communitatem non opus est multis hic concuti, vt eius appareat absurditas. Primùm eñ eadem charitas quæ per illam curabatur fulciri, per eandem labefactatur. Aiebãt enim illi Philosophi, quòd tunc omnes viri vocarent quancunque mulierem, mea vxor: & pueros omnes, mei filij: & iuuenes seniorem quemlibet, meus pater. Id autem optimè Aristoteles redarguit. Si enim intelligerent nomen, omnes, collectiuè, verum esset: complexim nanque omnes senes essent patres illorum filiorum. Attamen perparum id ad charitatem referret. Esset enim tunc tenuis exilisq; ille amor in tota republica, sicuti mellis tantillum in multa aqua, quam dulcorare nequiret. Imò inde citiùs langueſceret amor, quòd nemo cognosceret suum proprium, seu filium seu patrem. Si autem intelligerent diuisiuè de singulis: nempè quòd singuli essent singulorum filij, id certè plurimum ad amorẽ conduceret: sed tamen est impossibile: qa vnus nequit esse nisi vnius matris filius & fortè nisi vnius patris. Quin etiam inde fieret neglectus filiorum: quòd rarò quis cognosceret suum proprium. Ad hæc sæpe delineamentis vultus deprehenditur proles, cuius sit patris: ob idq̃ue tunc nõ posset nõ esse ꝑpensior animus illius hominis in suos liberos quàm in alienos. Itaq̃ue natura ipsa illi confusæ communitati reclamabat. Præterq̃ ꝙ post collapsam naturã fieri non posset minus quin inter homines iurgia orirent: ac subinde inter incertos patres & natos, tum impiæ fierent cædes, tum nefandi inirentur amores & coitus. In summa, adeò est naturale vxorum natorumq̃ue distinctio, vt etiam natura integra, vbi nullus patebat locus prauis istis affectibus, nõ fuisset intrusa absurda illa vxorum permistio, sed quisque haberet suam. Nam erunt, inquit, duo in carne vna. Expediebat nanque etiã tunc, vt quisq; nosset qua esset necessitudine & sanguinis glutino cum alijs cõiunctus. Et quãuis lex prisca, gratia propagandi peculiarem Dei populum in hoc dispensauerit: nunquàm tamẽ vt vna vxor duobus nuberet viris: sanè vt caueretur prolium incerta turba. ¶ Hac ergo delira cõmunitate prætermissa, reuertimur ad demonstrandum quàm sit congruens naturæ corruptæ possessionum diuisio. Idq̃ue ex duabus corruptis radicibus: nempe ex humana negligentia: & ex cupiditate. Etenim dum terra ex vna parte ob hominis rebellionem ei ipsi rebellans, spinas & tribulos ferre cœpit, sudoreq̃; humani vultus indigere, vt hominẽ ipsum aleret: atq; homo ex altera post esum ligni vetiti tã multis fuit cupiditatibus oppletus: ea fuit rerũ possessio necessaria, quæ rei vtriq; cõmodissimè seruiret. s. & terræ colendæ, nè fructus deficerent: & reprimendæ humanę auaritię quę vix satiari potest: talis autẽ possessio esse non potuit in cõmuni: ergò necessaria fuit diuisio. Probatur hęc postrema subsumpta. Nã (vti ait loco citato Arist.) trifariam intelligere possumus hãc in cõmuni possessionem: nempè quòd vel fundi essent proprij, fructus verò cõmunes: vel cõtrà vt agri essent cõmunes, post verò fructus diuisi: aut quòd & agri fructus essent cõmunes. Si primũ largiris, tũc ansam porrigis discordijs: quia tũc labores essent impares: nã qui plus haberet soli, plus laboraret, fructus tamen pariter cunctis pro cuiusq; necessitate obuenirent: & tamen nemo æquanimiter ferret, non tanto plus fructuum percipere, quanto plus hausisset laboris. Si autẽ agros vellẽt esse communes, inde occasionem homines nanciscerentur ignauiæ & socordiæ: nam ineffabile est quàm sit ardens amor ad propria, quanq; deses & languens ad cõmunia: sicuti dum multi sunt serui, eò peius seruitur: quod quisq; alios expectat vt faciat q̃ ipse erat facturus. Hunc quippè in modum tali reipublicę vsu veniret. Qua vtiq; ratiõe maligne prouenirent fructus. Idẽq; sequeretur in commodum si & fructus & fundi essent communes. Ac subinde alter, quòd prę humana rerum siti tunc pro se quisq; contenderet, quantum posset fructuũ arripere. Per quam viam necesse erat pacem & tranquillitatem ciuium, & quam illi philosophi fouebant amicitiam perturbari. ¶ Secunda ratio sumit ex debito ordine in republica.

Triplex rerum cõmunitas impugnatur.

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui aliter nequiret cum decoro seruari. Necessarij quippè sunt diuersi ordines, diuersęq; classes hominum, vt Socrates ipse agnouit. Tres enim ordines constituebat: scilicet agricolarum, quibus cõmunerandi sunt opifices: & custodũ, nempè militũ ac nobiliũ, tutamini reipublicæ adscriptorum. Et tertiò legum prudentum, qui ius dicãt, & de rebus dubijs respondeant. Hinc ergò arguitur. Si omnia essent communia, vnusquisq; recusaret agricolarũ onus, anhelaretq; vt esset miles. At imminẽti bello, nisi propria essent stata præmia, omnes se periculo subducerent: quotquot deniq; possent ad gubernacula hiarent. Mox cùm isti supremæ classis pluribus indigerẽt, succederet vt alijs maiora onera, alijs verò maiores honores decernerẽtur. Quod nisi essent dominia diuisa, non posset non vehementer rempublicam inquietare. ¶ Tertiò eadem patet conclusio. Quemadmodum cõcessa vxorum communitate tollitur temperantiæ virtus, qua quis abstinet ab alieno toro: sic concessa possessionũ cõmunitate tollitur & virtus liberalitatis: quod non infimũ est reipublicę lumen. Qui enim proprium non habet, liberalis esse non potest: & qui omnia possidet, alienæ liberalitatis non eget. Et sic periret virtus suscipiendi hospites, & peregrinos: succurrendiq; miseris: ac subinde animorũ gratitudo pro susceptis beneficijs. Est ergo assertio diuisionis rerum eo gradu certa, vt eius negatio hęretica sit: vt ait Augustin. in lib. de hær. Vbi. 40. loco Apostolicorum hereſin refert, qui illo se nomine iactabãt, eò quod in suam communionem non reciperent vtentes coniugibus, & res proprias possidentes. Et in concilio Cõstan. de hoc etiã damnatus est Ioãnes Hus: qui clericos posse negabat proprium quippiã possidere. ¶ Quod si arguas, per rerum diuisionem nõ satis itum fuisse obuiã huiusmodi malis reipublicę incommodis: nam & sunt modo propter hominum ignauiam incultę terrę: & homines ambitione, ac rerũ siti inferentes se in aliena iura: & id genus reliqua mala. Respondetur nõ esse necessariũ ad æquitatem legis vt perfectè finẽ assequatur suũ: satis quippe est illa pro sua facultate stabilire quæ ad illum finem accomodantur: nam effrænis hominum libertas nullis potest habenis in totum compesci. ¶ Secunda conclusio. Etsi cõueniat res quantum ad proprietatẽ & dominium diuisim possideri, vt suum quisq; iustitiæ lege cognoscat, ab alienoq́ manus abstineat, tamen quãtum ad vsus, debent per misericordiæ & liberalitatis benignitatem esse communes: vt qui abundat, det egenti: & qui eget, gratias illi referat. Hac enim ratione mortalium amicitia facilius coalescit quàm si omnia communi dominio possiderẽtur. Hinc nanque elicitũ illud axioma est, Amicorum omnia sunt cõmunia. Tertia conclusio. Prima rerum externarum diuisio facta fuit iure gentium: licèt posteà iure ciuili plures accesserint. Iam enim. 1. lib. q. 5. ius humanum in hæc duo sectum est. Patet hac ratione cõclusio. Porrò dominium ab orbe condito (vt suprà diximus) cœpit. Tũc enim primum Deus habere cœpit quibus dominaretur, ac perinde tunc tam angeli quàm homines suapte natura & iure cœperunt esse domini suarũ actionum, vt illa libertate creatori seruirent. Quo fit vt aliqua dominiorum diuisio iure naturali facta fuerit, nẽpè hæc actionũ, & quod homo habet proprij honoris & famę. Haud enim iure gentium, sed naturali factum est cuiq; proprium. Possessionum autẽ (vt prima conclusio docuit) non fuit facta distributio ante peccatũ, sed post statim: nam inde (vt diximus) enata est ratio diuisionis. Quo circà cõfestim legimus inter duos fratres diuisa esse peculia: obtulit quippe Cain de fructibus terræ, & Abel de optimis sui gregis. Quòd si sua non essent cuiq; propria, nullâ mercerẽtur, vel Albel laudẽ, vel Cain vituperationẽ. ¶ Dicitur autem diuisio facta iure non naturali, sed gentium: propterea quòd ius naturale nulla indiget ratiocinatiõe, sed scriptum est in cordibus: vt coniunctio maris & fœminæ: ius verò gẽtiũ est aliud quod collatis principijs ratio cuiusq; iuxta fert. Et ideo dicitur gentium, id est hominũ, quibus proprium est ratiocinari. Enimuero ex principijs naturę corruptæ docta fuit statim familia Adæ ac deinceps in vniuersum gentes, vt suum quisq; possideret. ¶ Quòd si quæras quis primùm huiusce modi diuisionem fecit sunt qui respondeant, Adam primum fuisse diuisorem: verùm tamẽ alij contra arguunt, ipsum non habuisse regiam potestatem, authoritatem ve reipublicę coerciuam: sed tãtùm fuisse patrem familias, qui non potuit filijs distribuere nisi proprium peculium. At tamen argumentum hoc nõ est ita multùm vehemens: tum quod forsan (licèt nullibi legatur) authoritatem habuit principis, ipso forsan iure quod fuit primus solusq; parens humana

Tres hoim ordines secũdum Socratẽ necessarij

Hæresis est negare rerũ diuisionem.

Secũda cõclusio.

Tertia conclusio.

Dominium cœpit à prãcipio orbis

Dominiorũ diuisio iure naturæ constans.

Quid ius gentium.

Adam præceps eo ipso iure quo est primus parẽs: quin et dominus totius orbis.

humani generis. Nam verisimile non est vt aliquo esset tempore mundus absq; humano principe, qui posset malefacta viscisci: tũ etiam quod iure etiam paterno potuit suas facultates, quibus amplissimis affluebat, distribuere filijs. Imo neq; esset absurdum dicere, fuisse dominũ totius orbis: quãdoquidem mundus propter hominem factus est, & tum ipse fuit solus. Neq; erat mũdus tam frequẽs hominibus, quin posset illos ꝑ suos ministros regere. At verò quantum ad diuisionem de iure gentium, non est nobis necesse hisce angustijs coërceri. Illa enim quæ tali iure statuuntur, neq; indigent principe, neq; vllo reipublicæ consensu. Hac nanq; ratione ius gentium differt à ciuili, quod sci licet ratio ipsa singulos seorsum homines illud docet. Quare ex condicto poterant fratrum singuli, ac deinceps nepotes ac prone potes singulos fundos & agros occupare, & peculiũ augere: ipsa docente ratione, vt res dominorũ nesciæ, primo occupanti cederet ab eisdẽq; alij abstinerẽt: vt habetur Institut. de rer. diui. §. ferę. Quod ẽm, inquit, ante nullius fuit, id naturali ratione occupanti conceditur. Et in hoc quod dicit, naturali ratione, intelligit ius gentium, id ex principijs naturalibus colligentiũ. Sic enim legitur, Cain vrbem ædificasse & Genes. 10. dispersam esse propaginem Noe ad diuersas regiones & insulas orbis. Sic statim capit. 11. disgregatã progeniem Nemrod, & eorum multitudinẽ qui cum eo conspiraueràt vt turrim extruerent. Sic & statim Genes. 13. legitur diuisio facta inter Abraham & Loth. Ecce vniuersa terra coram te est: recede à me obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dextram elegeris, ego ad sinistrã pergam. Ex quo fit non solùm diuisionem in genere, verùm & quòd istæ nationes hãc regionem possideant, & aliæ aliã, esse de iure gentium. Contra quam Caieta. 2. 2. quæs. 66. arti. 2. opinatus est. Etenim quia S. Tho. dicit in solutione ad primũ, quod diuisio rerum pertinet ad ius positiuũ. Et tamen quæstione. 57. dixerat esse de iure gentiũ: existimans Caie. diuersa esse dicta, intulit quòd diuisio in genere est de iure gentiũ: appropriatio tamẽ in particulari, de iure positiuo, hoc est ciuili. Attamen S. Tho. ius positiuum extendit ad omne ius humanũ, vt includat ius gentium. ¶ Secundum autem conclusionis mẽbrum, nempè iure postmodũ ciuili, hoc est singularium ciuitatum & regnorũ, multa esse adiudicata particularia dominia, clarissimum est. Inde nanq; tẽporum lapsu res publicæ imperium suum & regnorum dominia in reges transtulerunt, vt habetur l. Quod principi placuit. ff. de constit. princi. Atque inde per legem Agrariam cõmunes agri diuisi: & iure diuino positiuo (vt suprà diximus) promissa est, donataq; Chananęorum regio Israelitis ac Saũli Dauidique rẽgnum. Et pòst Leuitis decimæ: & nũc Ecclesiasticis. ¶ Quarta conclusio. Complura mã serunt cõmunia iure naturæ, quorum dominia ius gentium dispertiri nequiuit, puta locus, vt ait illic Aristo. nempè ciuitas, itinera. &c. Et (vt refertur eodem. Instit.) elemẽta: vt delicet aër, aqua, littora, & portus, pisces, ferę, aues, &c. Iure enim naturali, & permissione iuris gentium, piscatio & venatio cõmunes sunt: licèt iura postea ciuilia, forsan non tam æquitatẽ quã licentia & consuetudine, plus minio interdictæ sint. ¶ Quinta cõclusio cadẽq; facilis est. Translatio dominiorũ omnij iure fieri potest. Primũ enim supposito per rerum diuisionẽ peculiaribus dominijs & possessionibus, iure naturali libertatis, quo liber est homo, suorum dñium in alium transfert. Tum spontanea donatione, tum etiã quacunq; alia libera cõmutatione: scilicet vendendo, cãbiendo, &c. vt lib. proximè præcedenti adnotauimus: & in subsequentibus fusiùs expandetur. Præterea & hæreditariã successionẽ filiorũ in bona paterna iure gentiũ arbitror fuisse cõstitutam. De hoc ẽm rationaturalis statim vniuersitatem gentiũ eruduit, scilicet vt in filijs & substantia quodãmodo patris permaneret, & nomẽ, & bonorũ ius. Deinde ius ciuile particulariũ regionũ adhibuit iura primogenituræ, præscriptionis, & alia, quibus dñia trãsferuntur. Prętereà contra dñi voluntatẽ trãsferuntur dominia in vindictã & vltionẽ criminũ. Priuantur enim homines suis bonis, ob hęresis impietatẽ, ob crimẽ lęsæ maiestatis, & ob alia id genus multa. Itẽ causa rescindendarum litiũ, vt in præscriptione.

Quarta cõclusio.

Quinta cõclusio.

Ad primũ argumentũ

A D primũ argumentũ varij existunt respondendi modi. Sunt ẽm qui axioma illud, Iure naturali omnia sunt cõmunia nõ vniuersaliter, sed strictim intelligãt: scilicet aut in necessitate extrema, aut inter amicos. Huic autẽ sensui neq; res ipsa neq; iuris cõsulti applaudunt. Intelligunt enim illud de illa generali cõmunitate, quę posteà iure gentiũ diuisa fuit: vt patet loco citato apud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Isidorus. Scotus. Isidorum,& dist.8.c.differt:apud Gratianū, Scotus autē.4.dist.15.quæst.2.scitè illud vniuersaliter recipiens, ait post naturā corruptam idem ius naturæ derogatū esse. At verò, salua Doctoris authoritate, minùs hoc rationi cōgruens apparet. Primū quia naturale ius immobile est:vt patet per Isido. dis.6. cano. Non est peccatum.§.Is itaq;. Inde eñ colligit præcepta Decalogi esse immutabilia,q̄ sunt de iure naturę.¶Item aut fuit præceptum iuris naturæ quod res in communi possiderentur:aut nullū fuit tale. Si prius deleris mēbrum, tunc vel illud præceptū vniuersale fuit pro quocūq;, statu:& hoc nemo sanæ mentis fatebitur:nam error esset sic dictare,vt in natura collapsa perseueraret idē possessionis modus:aut fuit particulare pro illo statu innocentiæ,& illius nulla est facta derogatio:nam quòd diuisio fiat in nostro statu,illi æquitati non derogat,vt perduran te innocētia cōmunis possessio perduraret. Respōsio ergo legitima extat apud S.Tho. quæst.66.arti.2. licēt emunctiùs per distinctionē respondebitur. Est eñ in rebus considerare & dominiū,&vsum. Et quantū ad dominiū,ius naturæ nūquā præcepto inhibuit rerū diuisionem, quod per contrariā legem fuerit derogatū:sed eo sensu negatiuo dicitur cōmunis possessio de iure naturæ, quod nunquā lex naturalis eandē præcepit diuisionem,sed permisit hoc vel illo modo possideri, quo pacto diuersis hominū statibus cōmodius esset & expeditius. Quare ius naturale nō est mutatū,sed res. Sentētia est Augustī.lib.1.cōfess. quā optimo exemplo clarificat. Est inquit,medicinalis regula,vinum esse hominibus congruū: hæc autē minimè derogatur,dum infirmo potus vini interdicitur: sed mutatio fit in homine, cui perpetua illa regula nō congruit. At verò quantū ad vsum, potest quodāmodo affirmari ius naturæ præcipere omnia esse cōia in necessi

Ad secundū argumentū tate. ¶Ad secundum argumētum, quod ex dictis Clement.in cano. Dilectissimis. factū est,mirabilis est expositio glossæ Ioan. Teuthonici. Ait textus vsum omniū rerum omnibus esse debuisse cōmunē, sed per iniquitatem alius dixit hoc esse suum, aliud istud. Ait verò glosſ. per iniquitatē, id est per consuetudinem iuris gentium,æquitati naturali contrariam. Profectò si ius gentium iniquitas esset, neutiquā iuris appellatione censeretur. Planus ergo sensus est, per iniquitatē, id esse,quod per originale peccatū: quo dissoluta libertas continere non poterat,nisi fācta rerum diuisione. ¶Ad tertium negatur quòd corrupta natura, firmior fuisset amoris nexus inter mortales rebus in communi possessis, vt conclusionum serie satis liquet. Exiguus enim monachorum numerus,monasteriorum claustris circunseptus, potest quidem pacificè in cōmuni viuere: vastæ tamen mortalium respublicæ, quarum ciues ad res sæculares tam anhelant auidè, nō itē. Dictum autem Poētæ, quod duo pronomina,meum ac tuum, litium prælioriq̄; semina existunt & fomenta. ingenuè fatemur: multò tamē oborirentur plura,si omnia in cōmuni possiderentur. Sanctī verò loquuntur de rerum vsu quando proximi pauperes indigent: tūc enim iam dictum est,vsum debere esse communem,quatenùs ad liberandam miserorum inopiam satis fuerit.

Ad tertium argumentū

QVÆSTIO QVARTA, de peculiari quorundam dominio.

ARTICVLVS. I.

Vtrum hominum quispiam totius sit orbis dominus.

POST disputationē de dominio in genere, sequtur vt peculiariter de singulariū quorundā dominijs disseram⁹. Primùm eñ de christo seruatore nostro argue re pro parte affirmatiua possemus. Extat enim Ioan.authoritas Apocaly. 9. Qui vidit in vestimento & in fœmore sedentis super equum album:hoc est super eius innocētissimam,eandēq; cādidissimā humanitatem, cuius virtute veluti fœmoris, filios ꝓgenuit cœlestis regni hæredes:scriptū, Rex regum, ac Dominus dominantiū. Mox & de Pontifice Maximo idem sentiēdū apparet:vt pote quem idem Redēptor vicarium in terris sibi substituit,qui sua fungeretur potestate. ¶Attamen quia in præsentia de Imperatore peculiariter disputatio instituitur, arguitur ꝓmò q̄ nullus sit legitimus rex. Deus (vt ex Ecclesiastico citatū est) reliquit hominem in manu consilij sui,hoc est liberū:quē vtiq; ab initio cōstituit rerum dominū, nemini autē subiectum: ergo nemo esse legitimè potest aliorum princeps. Mox arguūt, qui

qui hoc sequuntur cōmentum. Neque ante diluuium, neq; post aliquo tēpore vllius fit memoria principis vsq; ad Nemrod,qui per tyrannidē & vim, potestatem regnandi ob trusit in orbem:nulla ergo regnandi est via legitima. Quare eos qui reges Roma exegerunt,& qui Iulium Cæsarem enecārunt, laudibus Romani Annales efferunt. ¶Accedit, aiunt,deinde quòd præter Saülem:& Dauidem, quos Deus creauit reges,atque Dauidis successores, nemo legitur diuino iussū ascitus in regnū: intrusi ergo sunt omnes cōtra ius. Adiungunt deniq; in suum patrocinium peculiariter de Christianis illud Christi, Matt.17.Reges terræ à quibus accipiūt tributū vel censum?nam respōdente Petro, ab alienis, intulit Dñs:Ergo liberi sunt filij. ¶In contrariū autē est ad Rom.13.Paulus, Omnis potestas à Dominio Deo est.

An Christꝰ fuerit totius orbis dñs.

IN hac quæstione de tribus esset nominatis personis disputandum: nempè de Christo redēptore nostro, deque eius vicario Pontifice Maximo, ac demum de Imperatore. Enimverò de Christo:qui rem superficietenus cogitant, inficias ire non audent, quin fuerit inquantū homo in tēporalibus orbis dominus. Neque tamen alia ratione mouentur,quàm quod erat Deus,sic habet Ioan.Faber egregius author super lege, Cūctos populos.C.de sum.Tri.Et Burgē.additione.3.super cap.1.Matthæi.Ex quo principio doctores plurimi canonici iuris idem Summo Pontifici tribuunt tēporalium dominium ac plenissimam potestatē: addentes insuper eundem Imperatorē ab illo imperialē susceipere,ac subinde reges omnē regalem. Attamen de Christo hic non disputabimus, neq; de eius vicario:eò quòd in cōmentarijs nostris super Matthæum suis(vt reor) numeris easdē quæstiones ꝓ exiguita te nostra absoluimus. Nempè de Christo super ca.1.& de summo Pōtifice super.20. In præsentiarū autem non de spiritualibus illis quęstionibus,quæ euangelij cōmentarijs aptius accōmodātur,sed de sæcularibus disserendum instituimus. ¶Quod si iudiciū nostrum, quod illic abūdantius ac locupletius

Neq; Christus neq; Papa est totiꝰ orbis dominus. patefecimus,summatim audire libet:Persuadere ibi contendebamus vtriusq; quæstionis,scilicet tam de Christo,quā de Papa,negatiuam partem. Primùm inquàm supposuimus fidei confessionem, porrò q̄ Christus inquantū Deus, dominus sit nō modo terræ & plenitudinis eius, tam in spirituali-

bus quā tēporalibus: verùm & cœlorū cœlestium que spirituum: eo iure quo cūcta ex nihilo condidit, & in nihilum redigere potest. Deinde quātum ad eius humanitatem pariter secundùm eandem fidem catholicā agnouimus,eundem quatenùs hominem in re redemptionis vnicū fuisse regem regni cœlorum:quippe cui incumbebat cuncta,q̄ ad sempiternam hæreditatem attinent, dispensare,administrare, ac disponere:nēpè ecclesiam fundare, sacramenta instituere, magistratus ecclesiasticos creare,leges condere ac demū omnes iudicare, & cuiq; pro meritis præmia æterna ac supplicia decernere. Subindeq; reges vniuersos, vt suis legibꝰ parerēt,cogere:eorumq; leges,qua parte suis aduersarentur,abrogare:vniuersa deniq; tēporalia,quoties ad suum spiritualiū finem opus esset,in suum vsum assumere. Cæterùm quantū ad sęcularem potestatē contrarium arbitrati sumus:videlicet,quatenus hominē nō fuisse regem:non quòd non potuit: erat quippe Deus:sed quia neq; eum decuit, neque subinde voluit. Enimverò cùm non venerit in mundum(vt cōfessio habet catholica)nisi tanquàm Redemptor, ꝓpter nos homines,& propter nostram salutē,nullam huius mundi potestatē assumpsit,nisi quæ illi negotio deseruiret, nihil enim honoris illi qui Deus erat,futilia hęc & lubrica regna ac cumulabant:sed omnia contempsit vilipensq; abiecit. ¶Regnum autem quod illi tribuunt hæreditarium,per Dauidis prosapiā descendens,illud quidem particulare erat super tribus Israel,idq; iam prorsus in Ioacim filio Iechoniæ,seu in eius patruo Sedechia cessauerat,iuxta vaticiniū Hierem.22.Deinceps nanq; non in regibus,sed in sacerdotibus,& in Macchabæis præstitit sceptrum Iuda vsq; ad Christum,atque hac ratione(vt illic meminimus)impleta est ꝓphetia Iacob, Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux, &c. (dux inquit non rex)donec veniat qui mittendus est. Constat præterea nullam talē potestatem vsu exercuisse,vt cōtrarij fatentur: in vanum ergo eam assumpsisset. Et ideo in Psalm.2.Ego,inquit constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum eius:id est super ecclesiam:prædicans præceptū eius,& Matth.28.Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete oēs gentes,&c. Regnum ergo eius fuit prædicare & docere fidē. Vnde ad Pilatum,sic non negauit se regem,vt tamen fateretur,non esse re-

Exponitur quomodo Christus fuerit rex in cœlorum:quippe cui incumbebat cuncta,q̄ quātum hoc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gem veluti reges mũdi. Regnũ enim, inquit, meum nõ est de hoc mundo. Docens (vt Isaias cap. 9. prædixerat) regnum suum in sempiternum duraturũ, & (vt est in Psal.) regnũ omnium sęculorum: nullum ergo habuit caducum ac temporale. Erat nihilominùs (vt ait Ioannes) Rex regum, & Dominus dominantium: quia spiritualis eius scopus fini tẽporali omniũ regum præeminet, & ideo cũctis poterat ad illum finem vti. ¶ Quòd si ipse tale regnum nõ assumpsit, citra cõtrouersiam certissimũ est neq; illud reliquisse vicario suo Põtifici Maximo, sed illam prorsus potestatem qua ipse functus est, illi cõmisit. Nempe vt quoties ad illum finem necessarium esset, regibus cunctis imperaret, leges eorum corrigeret, vniuersa denique temporalia vsurparet. Sunt nihilo seciùs spiritualis sæcularisque potestates vsqueadeo distinctæ, vt sæcularis non deriuetur ab spirituali, sed illa præcisa ratione ab illa dependeat: quod si ab illa per rebellionem exorbitauerit, possit coërceri nè diuinas & ecclesiasticas præuaricetur leges: quod quã proximè declarabitur. Et hæc est plana sententia ipsius summi Pontificis eodem ca. Solitæ, vbi ait se esse Solem, qui spiritualium dici præest: Imperatorem vero, Lunã quæ præsit sęcularium nocti. Quare in spiritualibus asserit se illic superiorem: præcellere autem Imperatorem fatetur in tẽporalibus. Et idẽ ferme habetur. 96. distin. cano. Duo sunt. Horum omnium fundamẽta, cui placuerit, vbi prædictos cõmẽtarios nostros in Matthæũ citauimus, fusè firmiterq; corroborata potest inspicere. ¶ His ergo non tam in presentiarum prætermissis quàm alibi, p virili nostra constabilitis, duobus articulis quæstio hæc absoluetur. Prior est, vtrum ciuilis, tam Imperialis scilicet quã Regia potestas diuinitus sit instituta: posteriori autẽ exploraui mus, vtrũm Imperator vniuersale dominiũ habeat totius orbis. Et quidem quantum ad primũ, duæ sunt inter se per extrema diuersæ sibi opiniones, de quibus non est cur hic latè disputemus. Sunt inquã qui Imperatori nõ solùm iurisdictionem orbis tribuunt, verùm & dominium ac proprietatẽ bonorũ omnium, eumq; adeò appellãtes proprietarium dominum. Quin verò Hostien. in titu. de præscrip. §. quę autẽ. omnes principes facit hoc modo proprietarios. Et afferunt pro se verbum. l. Bene à Zenone. C. de quadri. præs. Omnia sunt principis. Et aliud in Authen. vt de cætero, &c. collat. 5. vbi habetur quod Imperium põt aliquãdo aliquid accipere venerabilium domuum dum voluerit. Est tamen inopinabilis opinio. Quare, vt bene adnotauit Ioan. Fab. super eadem. l. Codicis, cõmunis opinio est in contrarium. Et hæc sit prima hic nostra cõclusio. Neq; Imperator neq; principũ vllus est hoc pacto p prietarius. Turca emẽ est qui, vt fertur, illa dominatur tyrannide, vt cunctas subditorum substantias, tanquã suas proprias sic possideat, vt pro libito, vniuersa sibi, vt putat, possit vsurpare. Iure autem naturæ, etsi transtulit respublica in principem potestatem suã, & imperium, ac iurisdictionẽ: non tamẽ proprias facultates: quibus ideo princeps vti nequit, nisi quando eidem reipublicæ tuendæ & administrandæ necesse fuerint. Quòd autem lex ait, omnia esse principis: de his quæ fisco aut publico ærario obueniunt, intelligitur. ¶ Aliorum præterea Christianorum opinio est per aliud extremũ. Quod principes omnes per tyrannidem respublicas obtinent: Illis scilicet rationib⁹ argutãtes, quas à parte negatiua quæstio. obiecimus. ¶ Hic autẽ, non opinio, sed manifestarius error est totiusq; reipublicæ peruersio. Quin verò cõtraria veritas vt meridies lucida est, quam secũdã hic ideo conclusionem statuimus. Nẽpe regiam Imperatoriãq; potestatem, cæterorumq; principũ authoritatem non hominum esse inuentum, sed Dei sanctissimã ordinationem: aliam tamen à potestate spirituali. Hanc enim per se ipsum Christus immediatè instituit, cui ceu caput vicariũ suũ præfecit, eidẽq; subinde vicario potestatem suam contulit, perpetuò in ecclesia duraturam. Itaq; potestas illa neq; facta est à republica, neq; per rempublicã deriuata, sed à solo per se Christo. Potestatẽ aũt ciuilẽ deus per legem naturalẽ, quæ sue sempiternę participatio est, ordinauit. Hoc autẽ sic patet. Deus per naturã dedit rebus singulis facultatem se cõseruandi, suisq; resistendi cõtrarijs: nõ modò quantũ ad incolumitatẽ tẽporalis salutis, verùm & per eius gratiã quantũ ad ꝓsperitatem spiritualis. Hanc aũt homines facultatẽ cũ exequi cõmodè dispersi nequirent, adiecit eis instinctũ gregatim viuendi, vt adunati alij alijs sufficerent: cõgregata verò respublica neutiq; se poterat gubernare, hostesq; ꝓpulsare, malefactorumq; audaciam cohibere, nisi magistratꝰ deligeret, quibus suam tribueret facultatẽ, nam aliàs tota congregatio sine ordine & capite, neq; vnũ corpus representaret, neq; ea ꝓuidere posset quæ expedirent: ergò eadẽ ratione doctæ diuinitusq; istructę respublicę, alię annales Cõsules, alię alias publicarũ administrationum formas sibi instituerunt Atq; eodẽ iure quælibet potuit ac debuit, vbi expedire cognoscet, totã suam potestatẽ & imperium in vnum regem (qui secundũ Aristot. optimus genere suo est principatus) transferre: vt lege sæpè citata. Quod principi placuit, sancitur: penes quẽ summa esset rerum. Ecce quẽadmodùm publica ciuilis potestas, ordinatio Dei est. Nõ quod respublica non creauerit principes, sed quod id fecerit diuinitus erudita. Vnde illud Sapien. 14. Tua Pater prouidentia ab initio cuncta gubernas: per leges naturales intelligendũ est, tam per illas quas rebus irrationalibus ingenuit, vt mari & ventis, quã per illas quas indidit hominibus. Et ideo Paul. Ad Rom. 13. authoritatem principum non in rem publicam tantùm, sed in Deum ipsum refert. Omnis, inquit anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo: quę autẽ sunt, à Deo ordinata sunt: itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ad Titum. 3. Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedientes. Neq; verò potestates tantùm Christianorum principũ: verùm & quę sunt penes infideles, à Domino deo sunt: quia fides naturam non destruxit, sed perfecit. Et per illas potestates gubernare possunt plebes in his quæ sunt naturalis iuris. Sic enim Dan. 2. legitur, Deum cœli regnum & imperium tradidisse Nabuchodonosor. Sic & christus ait ad Pilatũ, Nõ haberes potestatẽ aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Vnde etsi in primordijs Ecclesię omnes fermè principes, in fidelitate tenerentur, præcipit nihilominùs Petrus Christianis. 1. Pet. 2. vt subiecti essent omni humanę creaturę, ꝓpter Dominum: siue regi, inquit, quasi præcellẽti, &c. Et infrà: serui subditi estote in omni timore dominis: non solũ bonis & modestis, sed etiã discolis. Atq; hinc fit, vt lib. 1. quæst. 6. dicebamus, principẽ potestate fungi ferendarum legum, quibus rempublicam coërceat. Fitq; præterea vt non solũ singulis reipublicæ mẽbris superior sit, verũ & totius collectim corporis caput: totique adeò sic eminens, vt totã etiã simul punire valeat. Quare neq; per rempublicã Rex põt regni iure expoliari, nisi fuerit in tyrannidẽ corruptus. ¶ Per hæc demum id qđ suprà dixim⁹ clarescit: videlicet potestatẽ ciuilẽ nõ sic dependere ab spirituali, vt ab illa instituat, suãque accipiat facultatẽ: ab illa vè possit, vel amoueri rex vel cogi, vel corrigi, nisi quando à diuinis legibus fineq; spirituali rebellaret. Nam etsi ambæ à Deo ꝓcedant, non tamẽ altera per alterã sed modis varijs: prior scilicet à Deo immediatè: posterior verò mediãte lege naturæ per ciuilẽ rempublicã. Atq; hoc pacto intelligendũ est verbum authen. de instru. caut. & fid. coll. 6. Imperium Deus de cœlo cõstituit. Atq; aliud authẽ. quomodò oportet Episco. &c. vbi legitur, sacerdotium & imperium dona esse Dei à superna collata clementia. Hęc ergo non animaduerterunt qui aiunt rem publicã ciuilẽ ab spirituali, scilicet à summo Pontifice facultatem suam mẽdicare. Quorum est Bart. super extrauagan. Ad reprimendum.

ARgumẽta ergo in contrariũ nullo sunt pondere: nam etsi homines naturaliter liberi creati fuerint: eiusdẽ tamẽ naturæ institutu, ceu ciuilia animalia, quo se pro naturali appetitu conseruent, Reges ac Principes sibi prefíciunt, quibus obtẽperantes, tutiùs fœliciusq; viuant. Et quanuis in Bibliis ante Diluuiũ nullus legatur princeps, est tamen vero proximũ illos Patriarchas illic recensitos, monarchas extitisse, vt lib. 15. de ciuitate Dei, ait de Cain Augus. qui ciuitatem condidit: vel gentes illas Aristocratiã aliam ve gubernationẽ habuisse. Quod autem de Nemrod subijcitur, fatemur & à tyrannis in vuas respublicas. Nam etsi potestas principum, ordinatio Dei sit: vsurpatio tamen earum, quando violato iure fit, non est à Deo præcipiente, sed tamen id in punitionẽ subditorum permittente. De quibus per Oseã ca. 4. ait Deus: Regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & nõ cognoui. Et Iob. 34. Qui regnare facit hominẽ hypocritam ꝓpter peccata populi. Et Prouerb. 28. Propter peccata terrę, multi principes eius. Quẽ admodum & potestatis vsus, quando legitimè fit, inspiramen Dei est. De hoc enim vsu peculiariter illud intelligitur Prouer. 8. Per me reges regnant, & legum cõditores iusta decernunt: nam de alijs (quod libr. 1. citauimus) lamentatur Isaias capi. 1. vbi ait. Væ qui condunt leges iniquas: quæ re vera deo nõ autore, sed permissore instituũtur. ¶ Ad aliud de Saũle & Dauide cõceditur, ꝙ etsi illos

Spiritualis & sæcularis distinctæ sint potestates omnino, licèt hæc illi utcunq; subsit.

Articul. 1.

Prima cõclusio.

Secunda cõclusio, contra secundã opinionem.

Potestatẽ cĩuilẽ lege naturali cõstare optimè ꝓbatur.

Respublica nõ põt regẽ

regnoſpolia re miſi ob ty rannidem.

Ante diluuium fuit

etiã aliquæ lis principatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illos tantùm diuino iure positiuo Deus instituerit, ordinauit tamen iure naturę vt alij à republica eligerentur. Quod autē de Christo afferunt, qui asseruit filios esse liberos, neutiquam sic audiri potest, vt Christianos omnes principū potestate liberauerit: quando quidē eius Apostoli nos admonitos curauerint vt eisdem obsequeremur: sed id peculiariter sacerdotibus cōpetit: quod ad prę sens nihil attinet negotium.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Imperator ſit dominus orbis.

POst quàm fundamenta reipublicæ ciuilis perfunctorie iecimus, sequitur vt hoc articulo secundo ad id qđ de imperatore ,ppositum descēdam⁹: an.s. sit dns totius orbis. Et arguit à parte affirmatiua. In primis (vt extrà de maio. & obe.c.solitæ.habetur) Sūmus pōtifex & imperator duo sunt in orbe luminaria magna. Sūmus aūt Pōtifex vnus est totius orbis in spiritualibus: quia decuit vniuersæ corporis Ecclesiæ vnū esse caput: ergo eadē fuit ratione congruens vt in temporalibus esset vnum caput: quod nequit aliud fingi quam Imperator. ¶Accedit huc tam ius canonicum quàm ciuile. Est enim tex. Hiero. 7.q.1.can. In apib⁹. vbi ait, quod sicut in apibus vnus est princeps, & inter grues dux vna: sic Imperator vnus. Et. C. de bonis quæ lib. &c.l.cū multa. Imperialis fortuna omnes supereminet alias. Et ad.l. Rhodiam de iactu. l. deprecatio. ait Antoninus, Ego mundi dns. Et extrauagā. Ad reprimēdum, quomodo in læsæ maiesta. &c. ait Hēricus Cæsar: In trā quillitate Romani Imperij totius orbis regularitatem requiescere.

¶In contrariū autem facit lex, Cūctos populos. C. de sum. tri. & fide cath. vbi Iustinianus ait, cūctos populos quos clementiæ nostræ regit Imperium, quibus verbis limites Imperio suo circunscribit.

DE hac quæstione bipertiti sunt vtriusq; iuris doctores. Nam Hostiens. & Ioannagan. Ad reprimendū, idem repetit velut de fide. At verò Faber super eādem. l. Codicis & vltramontani, contrariā tuentur sententiā. Verūtamen quia de re hac sola legū citatione cōtrouersantur, quæ amphibolis loquuntur verbis, opus est, rationibus earū mētem eruere. ¶Est ergo huius articuli con- *Sentētia au-* clusio. Licēt imperatoria maiestas donū in- *toris.* stitutioq; Dei sit: tamē q̄ totius orbis imperio fulgeat, nulla fit ratione credibile. Prius membrū satis suprà confirmatū est: posteri⁹ ergo cōmōstrare restat. Et nè verbi significatio ancipites nos teneat, orbē appellam⁹ totum terrarū aquarūq; globū & ambitū: nam orbem Romani appellabant illam terræ portionē sibi cognitam, quā suo Imperio subiugauerant: de quo alia est quæstio: sed in sensu quē verba faciunt probatur cōclusio. Et loquimur (vt suprà diximus) de dominio iurisdictionis: nam de rerum proprietate iam id priore conclusione superioris articuli negatum est. Igitur quanuis neganti hanc imperij infinitatem, opinionem suam probare non incumbat: sed qui asseruerit, prouinciam subeat tale ius demonstrandi; nihilominùs pro asserta conclusione arguitur. Si imperator esset vniuersi dominus: aut id sibi iure diuino competeret, aut naturali, aut humano: gentiū videlicet aut ciuili: nullo autem istorum: ergo. Primùm quo de iure diuino positiuo vt à naturali distinguitur arguamus. Saüli quidē, Dauidiq;, & eius ,psapiæ sacra referunt oracula cōcessa fuisse regna: quippe quos deus ipse ore suo instituit, prætereà nemini. Ius autē naturæ nudè consideratū nullum mortaliū cæteris dominio prætulit. Omnes enim nascūtur liberi, vt iā monstratū est. ¶Confirmatur autē hæc veritas. Si vagi homines dispersiq; viuerēt, nullus esset cæterorum dominus: dum ergo in vrbes & oppida sese receperunt, nullus iure naturæ erat reliqs superior legali dñio, quo reliquos posset legibus cogere: sed tantum naturali, quo ingenio præstātes rudibus dominantur: qui (vt dictū est) vi nō vigent cōerciua: ergo si aliquis est dns orbis is creatus est authoritate & cōcessu reipublicę: quo pacto dictū est diuinitus esse ordinatā potestatem ciuilē. Quod autē hoc modo non fuerit creatus, ,pbatur. ¶Ad hoc quod aliqua respublica regē sibi vel Imperatorem instituat in quem suā transferat potestatē, requiritur publicus eius cōuentus, vt saltē maior pars in talem consentiat electionē. Vniuersus autem ter-

tem terrarum ambitus nūquàm talem fecit conuentū, nec verò pars decima, si mentis oculis Antipodas, cunctasq; nationes in gyrū lustraueris: ergo nunquā vnus extitit dominus orbis. Neq; Romanorū Cæsarum nomen & fama vsq; ad Antipodas & Insulares à nobis repertos vnquam penetrauit. ¶Secundò arguitur: dato, vniuersas mundi nationes vel in vnum locum conuenire posset vel per litteras conueniri vt vnum eligerent Monarcham: id tamen minimè iure naturæ expediebat. Aristo. nanq; Polit. 7. cap. 4. docuit rempublicam non esse meliorem eo q̄ maior: sed tantam debere sub vno principe agere quātā ipse p se vel per suos posset cōmode administrare. Veluti nauis neque iusto minor nauigationi apta est, nec si duorū esset stadiorum posset cōmodè gubernari. Et Aguſt. lib. 4. de Ciuita. Dei. c. 15. Iniquitas, inquit, ampliora fecit regna. Et perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur fœlicitas, bonis necessitas: nempè q̄ hostiū iniquitas cogit: vt bello supprimantur nostroq; adhibeantur Imperio. Hæc ferme ille. Est enim rex anima regni: vnde sicut authore. 2. de Anima, codē Philosopho, nō potest quæuis anima quantuncūq; animare vt ui ificareque corpus: sed quorumcunq; natura constantiū præfinita est methodus & mēsura: quia neque formica ad hominis proceritatem augeri potest, neque homo ad illam quæ est elephantis: sic neq; princeps calore suo totam potest rempublicā nationibus ac regionibus vastissime dispersam fouere, vt valeat, quæ quaque prouincia fiunt, nosse, emēdare, corigereq; ac disponere: vnus nāque non potest vndecunque orbis nuntios breui tempore suscipere: neque quocunque gentiū prætores suos ministrosque alios dimittere, & quæ vbiq; fiunt castigare: imò neque eius metus ad tam vasta locorū spatia potest pertigere. Igitur cùm potestas sit propter vsum amplissimæ huius potestatis non est possibilis, fit vt vna fuerit talis institutio: Deus autem & natura nihil faciunt frustra. ¶Sed sit qui contra hoc insurgat. Christus prouidentissimè instituit vniuersalem vicarium mundo, vt in primo argumēto dicebamus: cur ergo non potuit per vnū idem mundus in temporalibus gubernari, si cuti in spiritualibus? Respondetur multo esse rationē disparem. Nam Christus fuit vniuersalis redemptor, ac subinde rex vnicus regni cœlorū toto orbe diffusi: qui sua infinita virtute cūcta disponit. Et ideo potest per vnum vicarium totum regere orbem. ¶Eo vel maximè quòd sub illo vicario instituit ordinarios Patriarchas, Archiepiscopos, alioſque Antistites, ac sacerdotes qui afflatu Spiritus sancti spiritualia adm inistrarēt: de quibus rebus non est necesse tam crebrò in vnum vniuersale Concilium omnes coire, sed satis est eius sanctiones quocunq; dimitti. Reges autem, quia à suis regnis potestatē recipiūt, non est cur ab vno omnes dependeāt in toto orbe. ¶Tertio arguitur. Si vnus est orbis vniuersalis in tēporalibus monarcha, vel hoc introductū fuit iure naturæ ante Christianissimum, vel iure euangelico: non primum, quia ante natum Christum viguerunt tres illę monarchiæ, scilicet, Chaldęorū Persarum, & Græcorum: quibus seculo pro pemodū Christi successit quarta Romanorū: has quippe in illa statua inspexerat Daniel, vt legitur ca. 2. suæ prophetiæ. Nulla autem illarum fuit totius orbis domina, sed nationum, quæ certis erant limitibus circunseptæ. Christus autem in Euangelio de ciuilibus monarchis nihil dispoſuit, aut mutauit: quare neq; Papæ hoc cōmisit, nisi ratione prædicta inquantum spiritualium finis id exigeret. ¶Quartum ego mihi sumo validū argumen ex cap. per venerabilem, qui filij sunt legit. Vbi Innocen. tertius fatetur, regē, superiorē in tēporalibus minimè recognoscere, q̄ licet glos. id de facto intelligat, non autem de iure, profectò non probat: quia caput quod citat, In apibus. id non concludit: vt cōfestim patebit. Et quanuis interpretes verbum peculiariter intelligant de rege Frāciæ, textus tamen hunc nō patitur limitem: nam absolutè de rege loquitur, quaten⁹ rex est. Haud quidem negauerim imperatorem Christianis regibus esse superiorem. Est em fidei protector ac propugnator, per Pontificem ad hoc coronatus: & ideo in causis fidei, scilicet tam ad inimicos crucis arcendos & abigendos, quàm ad restringēda schismata, pōt Christianos reges cōuocare. Quod autem in ordinarijs causis ad illum fiat ,puocatio, non est in vsu nisi in ciuitatibus, nationibusq; ac, puincijs imperialibus. ¶Existit autem argumētū quod cæteris vrgentius censetur contra hanc (quā arbitror) veritatē: idque sumitur ex August. libro. 5. de Ciuitate Dei, ca. 12. & 15. Vnde multi existimant elici de iure diuino Imperatorem esse mundi dominū. Ait enim quòd cùm diu fuissent re-

Aristot. Princeps in eos tantū re ctè imperat quos cōmodè administrare pōt.

Notāda differentia inter principatū Ecclesiæ & ciuilem.

Nemo superior rege in tēporalibus

Quomō Imperator sit Christianis regibus superior.

Vndeelicitāt quidā Imperatorē esse mūdi dominum iure diuino.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gna Orientis illustria, voluit Deus & Occidentale fieri, quod tempore esset posterius: sed Imperij latitudine & magnitudine illustrius, idque Romanis contulit, qui pro suo modo boni erant. Deus ergo illis dedit Imperium (vt etiam Opuscu. de regimin. princip. libr. 3. ait Sanct. Thom.) ob suas scilicet morales virtutes, quanquã illis non promeruissent fœlicitatem æternã. Potissimũ propter amorem patriæ, zelũque iustitiæ: ac ciuilem benevolentiam. Accedit autem, veluti huius sententiæ robur, quòd neq; Sylues. Christianissimo Constantino, neque Theodosio Ambrosius scrupulum iniecerit vllũ, vt imperium abdicassent. ¶ Ad hoc autem non vno respondetur modo. In primis sæpe adnotaui quam fuerit Augusti. hoc loco sinistrè vulgo intellectus: haud enim asserere cogitauit quòd Deus quasi præmium suarũ virtutum Imperium Romanis adiudicauerit. Ex professo nanque ambobus capitulis citatis monstrare cõtendit, quicquid illi faciebãt, intuitu mũdanæ gloriæ: suq; noinis ampliandi gessisse: quare aut neminem, vnũ aut alterũ censet fuisse verè studiosum: pro eo quòd appetitus ille peccatũ erat, saltem veniale. Quapropter licèt Catonis, inquit, virtus propinquior esset veræ virtuti quàm virtus Cæsaris: neutra tamẽ fuit propriè virtus: ob peccatum autem Deus nullum repẽsat præmium. Sed ait Deum illud iusto iudicio permisisse, eo modo, quo ait Christ⁹ eos qui iustitiam suam faciunt coram hominibus, recepisse mercedem suam nẽpe ab hominibus ipso permittẽte ac res naturali cursu disponente. Vnde post verba citata in calce capitu. 12. ait. Quia pro vno isto vitio, id est amore laudis, pecuniæ cupiditatem & alia multa vitia comprimebant, concessit illis Deus illud Imperium: si ergò pro vitio non aliter intelligitur concessisse quàm permittendo. Denique ad idem propositum capitul. 15. sic concludit. Non est quòd de summi & veri Dei iustitia cõquerãtur: quia perceperunt mercedem suam. Ad Euangelium nimirum alludens: de his qui ob vanã gloriam operantur. Haud ergò eos Deus fecit dominos, vt Saülem aut Dauidem reges: sed vel iure belli, vel per suam tyrannidem id permittente. ¶ Præterea quanuis prauè super hoc intelligeretur Augustinus ac si vellet Deum tanquàm legitimarum virtutum mercedem contulisse Romanis Imperium, non de alio loquebatur Imperio quàm de illo quod anteà fuerat Orientale, in Chaldæis scilicet, & Persis, & Græcis: illud autem nunquàm fuit vniuersale totius orbis, sed regionum quarundam. Et ideo subdit Romanorum Imperium fuisse extensius: non tamen totius globi. Scio Barto. tractã. illo citato super. extra. ad reprimendum, contrariam tenere sententiam: scilicet, regem Nabuchodonosor, regem fuisse vniuersalem orbis: citãs illud Danie. 2. Tu rex regum es, Deus cœli regnum, & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi. Illud autem hoc tantùm significat quòd erat regum tunc cognitorum maximus, vti ait Nicolaus. Haud tamen quòd dominium, & Imperium in totum haberet mundum. ¶ Profectò si fundamentum Imperij Christiani firmius non esset quàm quod Orientales subindeque Romani vsurparunt in orbe, exilius esset & infirmius, quàm vt tutas reddere posset Imperatorum conscientias. Ambigere nãque nemo potest, quin ius positiuum habuerint in armis, atque adeò potentatu potius quã iure perterritas gentes suppeditauerunt. Nam etsi aliquæ nationes legantur ob fœdera rupta, bello ab ipsis lacessitæ: fuerant tamẽ fœdera illa extorta, quæ frangere nefas non erat. Quid enim iuris habebant in remotissimas gentes? & vt alias mittamus, in terram Israël? quam Deus illis promiserat & concesserat, & quibus lege prohibuerat (vt legitur Deute. 17.) nè regem facerent alienigenam. Neq; verò Christi verbum, Quod est Cæsaris, date Cæsari, in contrariũ vllo aculeo pugnat: illic enim non approbauit Cæsaris dominatũ, sed eximere se volẽs ab illo iudicio, ius tantũ naturę retulit: Si quid Cæsari debetis, soluite: sed in primis Deo, quod illi debitum est. Sed hoc est, quod multi nõ animaduertunt: nempè quòd cũ ob peccata forsan illarum nationũ permisisset eas Deus subiugum Romanorũ venire, inferant iure ipsos illas subegisse: cum re vera nulla sit cõsequẽtiæ vis. Tradidit enim Deus sæpè Israëliticũ populũ in manus Philistinorũ & Chaldæorũ: & tamẽ error esset apertissimus affirmare ius factũ fuisse illis debellandi illũ populum, & in captiuitatem redigendi. Adhęc Iulius Cæsar priuata authoritate rempublicã peruasit, ac subinde per iniuriam eius obtinuit dominatum, de quo supplicĩ capitis pertulit. ¶ Ius ergò legitimũ Christiani Imperij, hoc est quod vel in Augustũ, vt refertur, vel in Christianos post successores, vt in Constan

Ius imperatorum antiquorum potissimũ inamis fuit.

Christ⁹ non probauit dominatum in Iudæos.

Iulius Cæsar per iniuriam dominatus est.

Ius christiani Imperij.

Cõstantinũ respublica cõsensit: cuius cõcessũ legitimus est Christianorum Imperator.

Imperatoris electio à græcis i germanos trãsfertur.

Hic ergo priùs à Græcis eligebatur: posteà verò anno Domini septuagesimo sexto põtificia authoritate translata est electio ad Germanos: vt ad perpetuam memoriã scriptum est. c. venerabilem. de electio. Igitur vt rem summatim concludamus, iure optimo est vnus Christianorũ Imperator, fœlicissimus & inuictissimus. Quod tamen totius sit orbis dominus, neq; ratio neq; ius patrocinatur: nã pars quæ consensit perexigua erat respectu totius orbis. Quare iure reclamãte naturę nõ potuit illa antipodibus reliquisq; regionibus Imperatorẽ præficere. Papa verò quia vt arti. proxi. dicebamus, authoritate Christi nõ est rex in tẽporalibus, nisi qua tenùs ad finem spiritualẽ sunt necessãria, nu squàm legitur tale Imperium ampliasse.

Ad. 1. argu. A Dargumenta in contrarium, vt doctoribus respõdere incipiamus, re vera Bal. (si quæ dicta sunt respexeris) ne quicquàm conatus est contrariam sententiam in iure naturæ fundare: neq; verò mirum, hoc est, cũ ad iuris prudentes non attineat ius naturæ perpendere. Sed multò (vt cum bona venia dixerim) absurdiùs Bar. ad ius Euangelicum supra suam facultatẽ gressum fecit: vbi hæresin censuit, negare: propter verbũ Lucę, Imperatorem esse dominum orbis. Euangelista nanque hanc tantùm historiam nudè retulit quòd exierit edictũ à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis: nullatenùs tamen affirmat edictum illud legitimo iure prodijsse. Perinde est ac si inferas: Regius Psaltes affirmauit, Dixit insipiẽs in corde suo, nõ est Deus: ergo affirmauit, nõ esse Deum. Quinimò si mysterium mediteris, apertiùs videtur Euangelista edictum illud condemnasse. Apparet nanq; spumosam illam Augusti insolentiam in hoc retulisse, vt admoneret, non ipsum (vt se iactabat) sed illum qui nascebatur, esse orbis Dominum: quippe quem, & legibus vniuersum obligauit, & in iudicium est demum cõuocaturus. Præterea neque illic nomine vniuersi orbis intelligitur totus globus. Haud enim tam fuisset Augustus mentis inops, vt iuberet describi Antipodes atque alias, tot milliaribus à se distantes, sibiq; inauditas nationes: sed vocabant vniuersum orbem vniuersam ditionem suam quæ latissimè patebat. Quo idiomate & nos insulas & continentem vastissimis spatijs iacentẽ, Nouũ orbem, Nouumq; mũdũ appellamus. Sic enim frequẽti erat Latinis in vsu appellitare orbẽ, orbis portionẽ: Vt Luca. in. 3. Ignotũ vobis, Arabes, venistis in orbẽ. Peius aũt in supradicta Extraua. idẽ Bart ad reprimẽdũ. impingit in Paulũ. Ait em̃ Apostolus Ro. 13. nihil aliud q̃ Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Refert verò ipse eos qui Romano Imperio non obtẽperant, diuina præcepta demoliri: vt pote quibus iubetur. Omnis anima Romanorũ principi sit subiecta. Paulus enim nõ loquebatur de Romano principe, sed in genere de omnibus potestatibus, vt suis singuli præfectis obtẽperarent: adiectio ergò illa, præuaricatio fuit sacræ scripturæ. ¶ Ad illud autẽ in fronte quæstionis citatũ, cap. solitæ. iam satis responsum est, Vbi explicuimus quo modo potestas spiritualis, ac ciuilis duo sunt luminaria: sol tamen totius orbis immediatè à Christo oriens diuino iure positiuo, Lunaverò ab eodẽ Deo mediãte iure naturæ per rempublicam dimãnãs: quæ tamẽ nõ potuit vnũ eligere totius orbis, sed Christianissimi. Illud autẽ Hieronymi. can. in apibus. hoc tãtùm docet q̃ sit vnus Imperator vnius reipublicæ. Haud tamen affirmat vniuersum orbem sub vno imperatore degere ia tẽporalibus: sed quòd in toto Christianismo est vnus, ad quem etiam Imperia Tucarum & Sarracenorum regna, quę Christiani iuris fuerint, attinẽt. Quia neq; inter apes vnicus est dux omniũ quæ sunt in orbe: sed cuiuslibet aluearis vnus. Quòd autem ex. l. cùm multa. citatur Imperialem fortunã cæteris antecellere, id fatemur ingenuè: quia est omnium præstantissima: haud tamen inde fit cũctis totius orbis vnicum dominari. Est enim regalis dignitas excellentior Ducatibus, ac Marchionatibus omnibus: nõ tamen Rex vnicus cũctis præest ducibus orbis, sed illis qui in regno suo vitam viuũt. Verbum autẽ Antonini in. l. deprecatio. negari nõ potest arrogãtiam redolere: quis enim citra talem notam dicere potuit. Ego mundi dominus? vni nãq; Deo est illud propriũ. Et ideo illius assertio nullam facit fidem. Modestiùs nanq; longè ait in contrariũ citatus Iustinianus: Cunctos populos quos clementiæ nostręregit Imperium: qui quicquid glossema tum cõminiscantur interpretes, syncerus tamen sensus est q̃ voluerit suũ Imperium nõ solùm de iure, sed de facto limitibus circunscribere. Et. l. In nomine Dñi. C. de offi. pręf. pręt. Afri. terminos quoq; nominat regionũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

suarũ. Et inst. qui. mo. ius patr. potes. solu. §. si ab hostibus, ponitur limen imperij, vnde deriuatur nomen postliminium. & l. Mercatores. C. de commer. distinguit inter suos & regis Persarum subiectos. Et Clem. Pastoralis. de sententia & re iud. videtur Papa præscribere terminos Imperij. Illi ergo qui respondent quosdã, aut præscriptione, aut priuilegio esse exceptos, deberẽt priùs fundare vniuersale eius dñium in totũ orbẽ, vt inde inferrent quotquot modo extra Imperium agũt, particulari iure esse exẽptos. Sup alia verò lege citata in Extrau. Ad reprimendũ. multa Bar. cõminiscitur: Imperatorem affirmãs esse vniuersalẽ Orbis dominũ: atq; hoc per Pontificis summi institutionẽ: quod ꝓfectò neq; vnq̃ vllus Cęsarũ admisit neq; docet ratio: nã, vt suprà dictũ est, per electionẽ ciuilis reipublicæ descendit ciuilis potestas. Sed eodẽ modo intelligendus est hic totus orbis, quo suprà dictũ est: scilicet amplitudo portionis illius mundi tunc notæ, quæ Romano Imperio parebat. Vel fortè vult dicere Cæsar ꝙ per regularitatẽ Imperij Romani non solũ eius subditi in trãquillitate erãt: verùm & extranei reges metu eius deterriti conquiescebãt. Haud enim oculatè inspexit Bar. quemadmodùm ciuilis potestas per ius naturæ, perq; ideo reipublicæ cõstitutionẽ à Deo descenderit, atq; adeò neq; ante aduẽtum Christi vnũ fuisse totius orbis monarcham: neq; verò eundem Seruatorem nostrum ius gentium hac parte demutasse. De poscere hic series videbatur, vt de singulari dominio quod Catholici Reges erga infideles illos occidẽtales à quinquaginta hinc annis inuentos habent, quæstio adhiberetur: fuisset tamẽ nimis longa: quã ideo in libello de Ratione promulgandi Euangeliũ, quem paratũ habemus, disputandam reposuimus.

QVÆSTIO QVINTA, De translatione dñiorũ.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm sua quisq; uoluntate naturali iure ualeat rei suæ dominiũ in alterũ transferre.

Quæritur ergo primò vtrùm sua quisq; voluntate naturali iure rei suæ dominium valeat in alterum transferre. Et arguitur à parte negatiua primò. Si pro sua quisq; voluntate transmittere posset dominium, sequeretur actu quoque solo mentis interno id posse: quia mentalis cõceptus vera loquutio est, cuius voces secundùm Arist. 1. Periher. sunt signa: qua vtique ratione votum Deo mente factum validum est: si ergò voce quisque donare potest, sit, vt & mente posit: consequens tamen videtur falsum: nam matrimonialis consensus per quem vterque coniugũ alteri se tradit, nisi voce extrà, aut nutibꝰ explicetur, minime solidus est. ¶ Secundo. Si id vniculibet ius naturale indulgeret, vt suæ esset arbiter voluntatis in rerum suarum dominijs transferendis, sequeretur eiusmodi voluntatem neutiquàm ciuili lege posse cohiberi: nam humanæ leges, vt lib. 1. &. 3. mõstratum est, nullum obtinent contra ius naturæ vigorem: consequens autem creberrimus vsus cuiusq; bene institutæ reipublicæ ostendit esse falsum. Prohibentur nanq; minores ætate vigintiquinque annorum sua alienare bona: vt patet. ff. eodem titulo. l. 1. Item legibus quorundam regnorum particularibus sic sunt maioratuũ iura instituta, vt eorũ possessores nequeãt vinculata bona dispendere. Item neq; ecclesię bona alienare pro libito potest aut Prælatus, aut Capitulũ, nisi certis de causis, certisq; præscriptis modis. vt patet ex decreto Leonis. 12. q. 2. can. sine exceptione. & toto titulo de reb. Eccles. non alien. ¶ Tertiò. Si vnusquilibet posset suo arbitrio rem suam alienare, sequeretur eundem perinde posse pretij mercedisq; dominium pro re turpi in alterum traducere. Consequens tamẽ est falsum. Nam qui corrumpendo iudici, aut assassino, vt hominem occidat, aut per vsuram, aut per Symonias quicquam cõfert: etiam si vltro id faciat, dominium non transfert: vt iura sanctè decernunt, ergò ius naturæ non est vt quisq; possit libere sua donare. Neque verò desunt qui idem de meretrice sentiant, quæ merito sui corporis nullus potest mercedis dominium recipere. ¶ Quartò arguitur. Iura nonnulla particularia in Hispania atq; in alijs quibuspiam regnis animum cohibent parentũ ac præcipuè sacerdotum nè spurijs suis filijs quicquam suorum bonorum impertiantur: & tamen si ius naturale libertati cuiuscunq; concederet suam distrahere substantiam, leges illæ nulla se æquitate protegerent: ergo libera alienatio nõ est iuris naturæ. ¶ In contrarium est iuris authoritas, Instit. de rerum diuisi. §. Per traditionem &. ff. de acquirend. rerum domi. l. qua ratione. §. literæ. qua habetur, nihil esse tam cõueniens naturali equitati, quàm volũtatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi.

Primum argumentum.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 4.

QVæstio, vt dicebamus, per quàm necessaria est cognitu ad materiam, nõ modò restitutiõis, verùm & totius iustitiæ cõmutatiuæ. Ad cuius igitur intellectũ primùm omnium nosse operępretium est, duobus tantùm modis posse trãsferri dominiũ, nempè aut domini volũtate, aut lege. Dico duobus tantùm, nam loquor, non de acquisitione quacunq; dominiorum, sed peculiariter de translatione. Dominium nanq; nõ solùm per translationem ab vno in alterum transit, sed iure quoq; gentium per diuisionem atque per inuentionem, vt titulis modo citatis. ff. & institut. patet. Enimuero res quæ primo occupanti conceduntur, non acquiruntur per translationem. Quapropter nullam hic mentionem facturi sumus de rebus inuentis, in cuius veniãt dominium: sed vsq; ad quintum librum, sub titulo de furto, id nobis est differẽdum. Translatio ergò dominij est transmissio rei ab eo qui prius legitimè possidebat in alterum: qui perinde incipit esse dominus. Hęc ergò nõ fit nisi aut volũtate legitimi domini, aut lege in ipsum potestatem habentis. ¶ Secundo notandum ꝙ lex non solùm diuina, verùm & humana duplicem vim habet in trãslationem dominiorum. Potest enim translationẽ impedire tã cohibendo domini voluntatẽ, ne det, quàm adimẽdo alteri facultatem, nè recipiat. Et secundò potest trãslationem facere inuito domino, tam in pœnã criminis, quàm in subsidium tuendę reipublicæ. De his itaq; tribus membris dicendum est quæstione præsenti: videlicet de voluntaria translatione, deq; legali impedimento, ac de trãslatione itidẽ legali. ¶ His ergò præhabitis, duabus cõclusionibus ad quæstionem respondetur. Prior.

Domini uoluntate, aut lege trãsfertur domini um: alijs uerò titulis acquiritur de nouo.

Definitio trãslationis dominij.

Prima conclusio.

Vnusquisq; mortalium ius habet naturale donandi & quomodocunque alienandi res quarum verè ac legitimè dominus est. Conclusio hęc ex superioribus elicitur. Diximus nanq; fundamentum dominij rerum naturale ac diuinum esse humanam rationem ac libertatem. Enimuerò quia Deus hominem

ad sui imaginem condidit, hoc est rationalem ac liberum, per quam rationem & voluntatem dominium habet suarum actionum: inde factus est rerum dominus: secundùm illud Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, vt præsit piscibus maris. &c. Qua vtiq; de causa soli homini demonstrauimus inter sublunares creaturas competere vt sit rei alicuius dominus. Si ergò per voluntatem constituitur dominus, per eandem potest dominium ab se quodcunque abdicare. ¶ Secundò id probatur. Res vniuersæ propter hominem conditæ sunt, atque adeò illis quas ipse possidet ad libitum potest vti. Quin verò, vt definitione dominij suprà posita videre est, nihil aliud est dominium rei quàm facultas & ius eadem vti, quocunque vsu lege permisso: puta donandi, vendendi, consumendi, & quomodocunque alienandi. Res est clarissima. Quin verò non modò res quisque suas, verùm & seipsum potest vendere, vt supra assertũ est. Nam etsi nemo sit vsq; adeò sui dominus. vt vita se valeat iure priuare: est tamen eius custos, vt quò vitam seruet, seipsum vendere queat. ¶ Posterior conclusio. Eodem naturali iure nihil obstante, lex potest tum voluntatem domini cohibere, tum etiam ipso inuito suorum dominio priuare. Conclusio hæc nihilo obscuriùs quàm superior ex naturæ principijs colligitur. Est enim homo naturaliter animal ciuile: coalescere autem in vnum mortalium vitam non potest, nisi à publica authoritate in pace contineantur: quæ quidem authoritas tum custos est reipublicæ, tum & iustitię iudex: ad legitimam verò custodiam primùm necessarium est, vt ciuibus prospiciat, nè antequam eorum libertas pleno iudicio rationis ducatur, sua bona dilapident. Quamobrem prohibentur pupilli de bonis suis dispone re: sicvt eorum alienatio irrita sit & nulla. Secundò & necessarium est sumptus eidem reipublicæ necessarios à ciuibus colligere. Nam iure naturæ, partes sunt propter totũ. Ac demum tãquàm iudex custosq; iusti ad eum spectat maleficia vlcisci. Quare sicuti vita, ita & bonis potest quemlibet ciuiũ expoliare. Vide ergo duas conclusiones quæ primo aspectu secum pugnare videntur, quàm sint eodem naturali iure parente progenitę. Est inquam ius naturale, vt quisq; sua voluntate possit de suis bonis disponere. Sed tamẽ quando voluntas possit ratione duce nõ errare.

Secunda cõclusio.

Quatenus respublica ciuibus contrarem prohibentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rare. Quocirca ead. l. 1. de minoribus. Prætor inquit naturalem æquitatem secutus, &c. cauit, ne pueri, quorum consilium infirmum est, multorumque insidijs expositum, suam dispensarent substantiam. Quare etsi. l. 1. de pact. idem Vlpian. æquitatem quoq; naturalem appellasset, vt pactorum fides seruaretur: subdens. Quid enim tam congruum fidei humanæ quàm ea seruare quæ inter homines placuerunt? non est tamen veritus & æquitatem quoq; appellare naturalē: vt qui in tenera ætate de rebus suis pacisuntur, fidei suæ stare non obligentur.

AT verò quanuis cōclusio vtraq; liquidò constet: argumenta tamen in cōtrariū ambiguitate nō carent. Et quidē primò
Dubium. dubium est quo fortè quispiam moueatur, vtrùm per actum interiorem posit transferri dominium: hoc autem lib. 8. sub titulo De voto, vbi Diuus Tho. ait promissionem nō fieri inter homines, nisi per actus exteriores emunctius examinabitur. Interim autē per-
Ad. 1. argu. hæc dicta ad argumenta respondetur. Primùm translatio est duplex, Alia scilicet quę per transactionē fit & contractum, nempè quo, vt ait Iurisc̄ōsultus. l. Labeo. 2. ff. de verbo. signi. vltrò citroq; nascitur obligatio. Et de hac nemini dubiū qn absq; extera significatione fieri non possit: quandoquidem illic non est simplex datio, sed hypothetica: mutua scilicet, do vt des: vt patet in emptione & venditione, & similibus. Ac præcipuè in contractu matrimoniali, cuius ideo consensus nullus est nisi extrinsecùs explicetur. Alia verò est simplex translatio, qualis est donatio, quæ nullam ab altera parte obligationem expostulat. Et de hac est dubium. Etenim si ego firmato cōsensu mēte do aut polliceor rem aliquam, postquam illa est vera assertio videtur hominem ligare. Quare nullum est quorundam argumentum (inter quos est Almayn in. 4. distinct. 15. quæst. 2.) qui ex hoc quòd coniugalis consensus expressionem externam requirit, inferunt nullum posse dominium per mentalem donationem in alterum traduci. ¶ Sed arguis: Dare, correlatiuum huius est, quod est accipere: ergò vsquequò alter accipiat, nulla fit trāslatio. Respondetur, argumentationem hanc verisimè concludere: hoc tamen est de quo controuertimur, vtrùm qui mente apud se dixit, Do tali inopi puellæ hanc dotalē elee mosynam, aut tali hospitali tātam pecuniā: teneatur postea illis quibus interest mētem patefacere suam: quam si acceptauerint, obligetur implere. Nam si votum fieret Deo, nō est dubium quin teneret: vnde aliquanta cū probabilitate infertur, vt teneatur etiam patefacere hominibus, qui illis pollicitus est. Teneatur inquam lege naturæ in conscientia. De iure nanq; ciuili palàm est neminem cogi posse per actum interiorē quoadusque foris explicitus sit. Tametsi perquàm probabile quoq; sit, vt talis mētalis donatio anteà quàm alteri innotescat, possit mutari fortè p̄ libito. Id quod loco citato, lib. 8. pluribus rationibus vtrinq; disputabimus. ¶ Ad secū dum secunda cōclusione responsum est: vbi reddita est naturalis ratio cur expedierit nè in ætate pupillari committeretur puero suo rū dispensatio. Sed neq; de primogenituris ratio deest naturalis, cur fuerint illo vinculo colligatæ nè dispendi possent. Nam etsi ex vna parte argumentum sit haud infirmum iuri naturæ repugnare, propterea q̄ omnes liberi eorundem parentū æqua sorte nascūtur, ac perinde æquo iure nutriri debent atq; educari propter quam rationem multæ respublicæ iura primogenitur̄ nō sic augent: vt in totam substantiam paternam primogeniti succedant: tamen ex alia parte id nō solum in decōrem reipublicæ: verùm & in eius emolumentum & firmamentum cedit. Haud ergò arbitrentur magnates ipsorum causa maioratus esse institutos: scilicet, vt eo rū prosapiæ perpetuò durarēt, sed in bonū reipublicę. Expedit nanq; vt eius commune corpus ossa habeat & neruos quibus fulciatur. Ob idq; decretum est vt tāquàm reipublicæ robora aliquæ persisterēt illustres domus, tùm vt à consilijs essent, tùm etiam vt tempore belli eius essent sustentacula. Et quoniam, vt ait Lyricus,

Et genus & uirtus, nisi cum re uilior alga est:

Visum meritò est regibus, domorum perpetuitati sic consulere, vt domus in primogenitum descenderet: reliquę verò proles suis essent alimentis contentæ. Similis nanque est agricolarum prudentia, qui arbori & viti minores ramunculos circunquâq; amputant, vt præcipuū germen in truncum excrescat. Fit ergò vt tam primogeniti, quàm illi qui legitimam non sunt ætatem ingressi, sic iure, & merito cohibeantur bona sua abalienare vt alienatio irrita nullaq; sit: vt pote per quā nullum transfertur dominium. ¶ De Ecclesiasticis autem bonis aliæ sunt non inferiores rationes: nam cùm ecclesiasticum seruitium

Ad secundū argumentū.

De primogenitur̄.

Institutiōis maioratuū ratio.

Horat. 2. sermo. Satyr. 5.

De bonis ecclesiasticis non alienandis.

tum, non minùs necessarium quàm religio sum, sine bonis quæ hominum pietas huic muneri mancipauit perdurare nequeat: & ex vna parte Capitulū & Prælatus non tantam illorum curam gerant, quàm si essent propria: sed ex altera sęcularis auiditas quocunque se inferat, consultissimum fuit arctissimè cauere, nè eiusmodi facultates Ecclesiasticæ, nisi iustissimis causis, consultissimisque formis alienarentur. ¶ Ad tertium
Ad. 3. arg. paulò differentius respondetur: Princeps enim sicuti quia reipublicæ custos est cogere potest ciues, vt vbi opus fuerit contribuant: sic quia iustitiæ iudex, potest & propter crimina tum dominos bonis suis priuare, tum alios, ne recipiant, inhabiles efficere. Atque hac ratione, & qui vel corrumpendo iudici, vel assassino pecuniam offert, eadem mulctatur: & quibus offertur, inhabiles meritissimò fiunt, nè eius dominium acquirant. De qua re quæstione septima explicatior habebitur sermo. Et idem censendum de Simoniacis, nisi quòd ratio restituendi paulò est differentior, vt in calce sexti libri disputabitur. De lucro autem meretricio, quæstione eadem. 7. idq̄ue diuersa ratione dicēdum
Ad. 4. arg. nobis restat. ¶ Quartū autem argumentum præcipuam mihi ambiguitarem offert, sal-
Spuriorum quatuor genera. tem de filijs sacerdotum. Sunt enim spuriorum atque eorum qui non ex legitimo matrimonio nascuntur quatuor genera: quæ notantur capitul. Nisi cùm pridem. de renuntiatione. sunt inquam manzeres, qui ex ignoto scorto, puta ex vaga meretrice, quæ omnibus exposita est, nascuntur. Spurij autem qui ex peculiari concubina sustol luntur. Et isti dicuntur naturales: quanuis si Etymologiam græcam sequamur, spurius idem est quod sine certo patre natus: atque adeò melius conueniret illis qui vago concubitu generantur. Nothus verò, vt Quintilianus libro. 3. inquit, est ille qui ex vxore non legitima natus, nempe ex adulterio. Nam quia Latinum nomen non habemus: peregrino vtimur. Græci nanque quicquid illegitimum est, id est, legem non seruat, no thum appellant: vt febrem notham dicunt illam quæ legitimam periodum, & ter minum non seruat. In præsentiarum autem manzeres & spurij eodem gradu æstimantur, quantum ad successionem hæreditatis. Enimuerò eiusmodi spurij nō succedunt in hæreditatem, neque patris, neq; matris, si filios habeant legitimos. Nam testator nō videtur alienas successiones proprijs anteponere. l. cùm acutissimi. ff. de fideicommis. vn de. l. 9. Tauri origine duxit: quæ spurios ab hæreditate repellit. Potest tamē illos mater ex quinta p̄te asis heredes instituere. Si autem mater legitima careat prole, succedunt illi ab intestato: nō tamē patri, quia non est certus. Si verò sint ex damnato concubitu nati ex parte matris, puta ex incestu, aut stupro, & potissimùm ex adulterio, non succedunt, neq; ex testamento, neq; ab intestato, Non tamen prohibetur, quin tam mater q̄ pater possit illis quintam etiam partē legare. Hęc autem extra vllam sunt cōtrouersiā. ¶ Quod autē in litē huc vocamus est, vtrùm pater vel mater extra testamentū possit illis aliquid in cōscientia relinquere contra legis prohibitionē: vel amici fidei cōmittere qui illis posteà tradat. Et de vtroq; respōdendū est, scilicet an sit peccatū mortale, tam patri q̄ amico, quā etiam filio recipiēti. Et vtrùm eiusmodi bona sint restituēda: & cui. In eiusmodi ergo casibus discernendū est naturale ius à ciuili. Si enim ad merum ius naturale spectemus, dubium nō est, quin pater possit sua bona notho filio, sicuti cuicūq; donare citra culpā: & alter etiā potest illa absq; culpa possidere: nisi forsā alios haberet liberos *Quid possit pater in re naturæ cū filijs nothis.* quos illa causa in pauperiē adigeret: quod ad præsens negotiū nihil attinet. Sed dubiū est vtrùm lex ciuilis sic fecerit inhabiles eiusmodi nothos ad fruendū paternis bonis, vt nullatenùs possint dominium acquirere: vel vtrùm solùm per modū pœnę eiusmodi bonis illos priuet. Permultùm enim refert: nam si inhabiles fiunt quēadmodùm pupilli addandum, & symoniacus ad suscipiendū: nulla spectata sententia tenentur illa restituere. Si verò lex tantū est pœnalis, tunc, vt lib. 1. latissimè disputauimus, ante latam in iudicio sententiā potest ea filius cū bona cōscię tia possidere. ¶ Et nè lōgiùs disputationē p̄trahamus, arbitror sub distinctione respondendum de filijs nothis secularium: & de filijs clericorum, aut religiosorum. Enimuerò de iure cōmuni nihil expressum reperitur quo prohibeantur parētes extra testamentū aliquid illis, aut viuentes donare, aut moriētes relinquere. Sed leges particulares regni sunt quæ rem in dubium reuocant. In legibus autem regni nihil arctiùs contra filios nothos secularium decretum inuenit, q̄ quod lege 3. definitur. tit. 15. par. 4. Nempe q̄ nō pos- *Quid lex ciuilis ā filijs* sunt hæreditario iure succedere in bona pa- *terna.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nothis secularium statuat.

terna. Et l. 1. fori. titu. de hæredit. succ. es. item prohibentur nè possint in hæreditatē succedere: quod & lege. 9. Tau. citata cōfirmatur. De istis ergò asseruerim, q̄ si pater aliquid fidei amici cōmittit, q̄d det suo filio ex adulterio susceptō, amicus ille tenetur ius naturale seruare, hoc est dare filio: & filius potest recipere perinde ac si esset extraneus. Itaq; oīa sua bona potest illi pater dare, si filios nō habet legitimos: si autē legitimos habet, nō potest illos exhæredare, nisi vsq; ad quintam. Neq; arbitror vllū interuenire peccatū. Cū autē fiscus petierit, standū est iuri exteriori. Conclusionē hanc mihi eò persuadeo, q̄ lex illa, cùm sit in odium filiorū, non est vlteriùs dilatanda q̄ sonat: nō autē prohibet nisi esse hæredes, ergò pater extra testamentū bona sua donās nō facit cōtra rigorē legis: neq; verò in eius fraudē: quia lex pœnalis tantū ad id obligat quod sonat. ¶ Dubium autē intricatius restat de filijs clericorū hoc est sacris initiatorū, & de filijs religiosorū. De his nāq; licet nō in iure communi, tamen in iure particulari regni verba habentur multò significātiora atq; strictiora. Extat enim lex. 22. li. 1. tit. 3. & l. 2. tit. 3. lib. 5. regalium ordinamenti in hanc formam. Quo nulla offeratur occasio vt vlla mulier clericorū cōcubinatui addicatur: si clericorum filij in eorum bona hereditario iure succederent, constituimus & præcipimus vt eiusmodi clericorum filij (& l. 9. Tauri extēditur perinde ad filios religiosorum) neq; habeant, neq; hæreditent, neq; hereditare possint bona suorum parentum, neq; aliorum consanguineorū. Et sequitur. Neque suscipiant. Hoc enim Hispane sonat vox, Ni *ayan*: neq; potiri possint quocunq; legato, aut donatione, aut alia collatiōe quæ illis fuerit facta. Quæ quidē verba nō solùm eos excludūt nè hęredes esse possint, verùm etiam videntur eos facere inhabiles & incapaces ad vllo pacto possidenda paterna bona: nisi peculiari regis cōcessione. Et q̄ tam strictā legem rex possit facere, nō est ambigendū: nam vt lib. 1. decisum est, leges humanę obligant in foro cōscientiæ quando sunt iustæ: eiusmodi verò odium in clericorū sobolem æquum est. Quare profectò mihi est probabile, eandem legem nō modò esse pœnalem, verùm impeditiuā translationis dominij, sicut si vel pupillus donaret, vel Simoniacus, vel assassinus susciperet. Nihilominùs pater tenetur eum alere quādiu viuet & educare: quia ius illud naturæ nō est reuocabile. Potest q̄; adeò ei viuens donare vnde vitā sustentet. ¶ Ad casus ergò cōsuetissimos vt respondeamus, nēpè cùm sacerdos vel clericus in sacris bona sua amici fidei concredit vt det suo filio, primùm quantum ad culpā fortassē mortaliter peccat contra legem illo rigore obligātem. Secundò pro captu meo censuerim, illum fideicōmissarium nullatenùs teneri eadem bona filio clerici adiudicare: etiam si pollicitus fuerit id facere. Nam fidem contra ius ciuile impignoratam, lex naturæ seruare non cogit. ¶ Quæritur ergo quantum ad restitutionem quid de illis bonis agendum sit. Respondetur, si meum iudicium vllius est momenti, q̄ si clericus amico det, nō sub cōditione vt reddat filio, sed absolutè: neq; alter sub illa cōditione recipiat loco filij, sed tanquàm sua: etiam si clericus fiduciam certam conceperit, quòd amicus esset traditurus filio, & aliās nō illi relinqueret, nihilo minùs ille amicus potest tutò in cōscientia bona illa possidere tanq̄ sua. Et ratio nostra est, q̄ etsi lex filium inhabilem fecerit ad suscipiendum illa quæ nondū possidebat: priuare tamen clericū suis bonis nō potuit nisi in pœnam, quę ante iudicis condēnationem, vt lib. 1. dictum est, non obligat: & ideo donatio facta amico tenet quoadusq; per condēnationē priuetur. Imò nec per fiscū cōdēnari ille potest, nisi probetur præsumptio quòd recepit, vt redderet filio clerici. Quòd si tunc amicus tanquàm propria bona vult donare eidem filio clerici, etiam tenebit donatio. Si verò clericus dedit amico non absolutè, sed sub conditione, vt daret filio: neq; ille suscepit nisi sub illa conditione: tunc neq; donatio facta amico tenuit: quare ipse retinere nō potest, neq; verò ipse potest dare filio clerici. Arbitror ergo de illis bonis ante q̄ cōdēnatio fiat, in cōscientia censendū esse, ac si ab intestato relinquerentur: nā fiscus non habet ius quoadusq; fiat cōdēnatio. Et ideo si clericus hæredem ab intestato legitimum reliquit, sua sunt: sin minùs, erogāda essent in pios vsus: si modò ille fideicommissarius tutus esset, nunq̄ id in notitiam fiscalis perueniret: nam si id metueret, consultius esset fiscō patefacere. Hæc tam multis expresserim, quia creberrima de hoc consilia petuntur.

De filijs clericorum & religiosorū

ARTICVLVS. II.

Vtrum per ludum dominium transferatur.

Circa

CIrca hoc mēbrum ciuilis potestatis, qua dominiorum translationem irritare potest, disputandū sequitur de his quæ ludo acquirūtur. Videtur nanque nullum earum rerum acquiri dominium: sed nulla expecta ta sententia restitutioni esse obnoxias. Est enim ludus, potissimùm alearum: ac perin de quicunque id genus fortunæ subiectus, vtroque iure prohibitus clericis, videlicet iu re canonico, vt patet, De vita & honest. cler. cap. clerici. 2. distin. 35. can. episcopus. vbi & laicus iubetur, aut à ludis desistere, aut eommunione priuari. & in Authentica de sanctissimis episcopis. §. interdicimus. Ac perin de laicis iure ciuili: vt videre est. l. alearū vsus C. de religio. & l. solent. ff. de aleatoribus. Et præterea particularibus regni legibus. Hæc autem prohibitio eiusdem arguitur esse generis quo pupilli vetantur sua alienare bona, & quo, vt proximo articulo dicebamus clericorum filij adeundis hæreditatibus reddūtur inhabiles. Nam pariter in odium ludi illæ sancitæ sunt leges. ¶ Secundò id confirmatur. In ludo tot coëunt vitiorum genera, vt meritò sit dominiorū per ipsum trāslatio interdicenda. Quoniam vt habetur eadem. l. alearum. licèt res esset antiqua, prodit tamen pro tempore in lachrymas: nam quidam ludere nescientes, proprias substātias perdiderunt: consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare conantur. Et prēter illa quæ illic commemorantur: ille qui ludit, tam suorum profusus est, ac prodigus, quàm alienorum auidissimè cupidus: generat enim ludus insatiabilem lucrandi sitim: quod adeò ad auaritiam attinet, vt in furtum vergere videatur. Vnde Aristot. 4. Ethicorum. capitul. 1. aleatores cum latronibus componit, deque auaritia infamat, & illiberalitate: quippe qui ab amicis eripiūt, quod potiùs illis deberent elargiri. ¶ Denique tertio arguit ex verbis legis citatæ. Alearum. C. de religi. vbi habetur, quòd si contrà factum fuerit, id est, si quis ludo fuerit quippiam lucratus, nulla sequatur condemnatio qua scilicet cogatur qui perdidit soluere, q̄ si soluent, solutum reddatur. ¶ In contrarium autem est quòd iure naturæ quisque pōt per ludum sua bona alteri tradere: quare non est ciuilis cohibitio latius extendenda quàm ratio persuadet, & legum verba sonant, & iudiciorum vsus habet. Hæc autem nō aliud videntur contendere, q̄ q̄ qui perdidit, repetitionem habeat in iudicio, vt illicò mōstrabitur. Ob idq; dum ille non repetit, lucrator legitimè possidet, atque adeò verum habet dominium.

Prima conclusio.

AD quæstionē hāc, de qua plus fortè Docto. iusto reperias cōtrouersos, quatuor cōclusionibus respōdet. Prima: Ludus, si in genere nomē accipias, rem de se licitā iure naturæ sonat: quin & virtus esse potest, vt sanctus Th. 2. 2. q. 168. autor est. Enimuerò etsi homo ad laborē natus in sudore vultus vesci debeat pane suo: haud tamen, cùm corruptibilis sit, in labore durare potest, nisi animi nonnunquàm recreatio laborem interpollet, sudorēq; absterget: licet ergo animi leuandi gratia nonnunquàm ludere: dūmodo moderamen non absit. Quo fit, vt sicuti alias animi recreationes moderato pretio licet pro cuiusq; statu procurare, vt venationem, & similia: sic nonnunquàm liceat, quin verò & virtus etiam esse possit in pecuniam ludere. Hoc patet: quia sicut in cibos honestos quibus corpus refocillat licet sumptus erogare: sic cū & lusibus quoq; & animus vegetetur & corpus, nō est cur & in illis non liceat aliquid expendere, quod maiori necessitati non subtrahas. Vnde Aristo. 2. Ethic. cap. 6. vt in cæteris virtutibus, sic & in ioco mediocritatem constituit, quam eutrapeliam vocat: nos autem iucunditatem dicere possumus: quare & deficere quoque censet nonnunquàm homines à lusibus: quos ideò agrestes appellant. Et Cicero lib. 1. de offi. ait, ludo & ioco vti quidem licere, sed sicut somno & quiete: quæ ob seipsa nō sunt necessaria, sed vt recreati vegetiores ad laborem resurgamus. ¶ Secunda conclusio. Ludus vt ex multis accidētibus honestatur, sic & ex plurimis vitiatur. Prior pars probatur. Primum, vt ea mittamus quæ in solennitatibus ecclesiasticis, vt in festo sacratissimi Corporis Christi, instar Dauidis corā Arca Domini saltantis, quod. 1. Regum. 6. legitur, permittuntur, leges etiam ipsę id contestantur. Lex enim citata, Solent. qua ludus in pecuniā prohibetur, permittit hastiludium, luctamina, atq; alia pugnæ simulachra, bellorūq; meditationes: quod virtutis, inquit, hoc est, fortitudinis exercēdæ causa fiunt: quæ quidem exercita l. alearum. nominibus Græcis iterum referuntur. Quare & pila ludere nulla respublica prohibuit. Quin verò ad neruorum consolidationem membrorumq̄ue agilitatem comparandam nobilibus decorum

Secunda cōclusio.

est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est. Hæc autem ad rem modò nihil attinẽt.

Quæ ludũ dehonestãt. ¶ Accidentia verò quæ ludos illicitos constituũt, quamplurima sunt. Primum est periculum: qua ratione prope titulum de homicid. adhibiti iure Canonico & alij sunt quibus torneamenta, & sagittariorum ars sub anathematis interminatione vetantur. Secundò præcipuè ludus dehonestat ex gestibus, aut verbis turpitudinẽ præ se ferentibus, quales potissimũ gẽtibus in vsu erãt. Qua vtiq; ratiõe in sacris literis malè audiũt ludi. Vnde Thobi. 3. Nunquàm cum ludentibus miscui me. & Hierem. 15. Non sedi cũ ludentibus in cõsilium. Quare passim apud sanctos conuitia legas quibus ludos vituperant. Adeò vt Chrysosto. hom. 6. super Matthæ. in hæc verba proruperit, Nõ Deus dat ludere, sed diabolus: fedit enim, inquit, populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Tertiò accidit vt ludus sit peccatũ propter scandalum personæ: qua ratione clericis ob eorum honestatem interdicti sunt ludi alearum: debent nanque esse luctui potiùs dediti quàm effusis gaudijs. Hæc autem atque his similes circunstantias, puta loci, vt si in ecclesia fiant: aut temporis, veluti ad rẽ præsentem parum attinentia, missa hinc faciamus. ¶ At id quod modò in controuersiam ascimus, non est nisi vt de ludo acquisitis examinemus, quidnã iuris in se habeant. Aliud ergo accidens quod ludos facit esse reprobos, est, quod & homines facit, & sua propria prodigere & alienis inhiare. Vnde multa alia suboriuntur mala: atque id potissimùm vbi nihil artis aut exercitamẽti inest, sed multum desidiæ, & secũdum humanum iudicium fortunæ plurimum. ¶ De hoc ergo ludi genere sit ad nostrum propositum

Tertia cõclusio. tertia conclusio. Aleæ ludo reliquisque ludis lege prohibitis quæ à populo recepta est, neq; per consuetudinẽ abrogata, est peccatum. Probatur conclusio. Nam lex iusta nihil, vt lib. 1. diximus, prohibere potest, nisi quod ita decẽre iudicatur: quod ergo lex prohibet, illicitum facit, atque adeò culpam ad quã absq; dubio lex ciuilis obligare potest. Huiusmodi autem ludi prohibiti sunt, qa pernicioſi reipublicę iudicati: ergo peccatum est huiusmodi leges violare. Neque obstat quòd pœnæ sint transgressoribus positæ: quin verò, vt illic abundè, vt reor, cõmonstrauimus, pœna si id nominis mereatur, poni non potest, nisi pro culpa. Et quãuis iure communi cartharum ludus non sit interdictus: prohibetur tũ iure regni, vt patet eo. tit. de colluſoribus. ¶ An verò genere suo sit peccatum mortale, nõ facilè decreuerim. Hoc emẽ ex natura & grauitate operis, vt eo. lib. dicebam⁹, perpẽdendũ est. Et qui dem eiusmodi ludi, si cunctis suis prauis qualitatibus eos denudes, cùm non sint genere suo, aut contra charitatem, aut contra iustitiam, non apparẽt mortali charactẽre denotandi. Quin verò vel ad conuiuia ludere, vt habetur. l. quod in conuiuio. de alea. vel in paruam pecuniam, virtus esse potest. Vix tamẽ dum ampla pecunia exponitur, absq; prauitate exerceri possunt: puta absq; litibus, periurijs, atq; blasphemijs. Prẽterquam quòd illa vna est omniũ paratissima via ad dilapidanda bona, demoliendasq; illustres domos. Vnde Lyricus.

Quem dãnosa Venus quem præceps alea nudat.

Quam ob rem vsq; adeò receptores aleatorum inuidiam in republica oduunq; contraxẽre, vt olim qui eos, aut verbo, aut verbere, aut alio damno dato lesissent, impunè id facere permitterentur: vt habetur. l. prẽtor. de aleator. Sacerdotibus autem vix citra mortale vti licet ludis vetitis: ac præsertim religiosis, & Antistitibus: quoniã ludus illis nõ qua ratione secularibus, sed quia contra eorum est honestatem, prohibitus est. ¶ Vtautem simul ambæ mutuò se dilucident, subiungitur quarta conclusio. Illa quę ludo acquisita sunt, in dominium lucratis trãseunt: quapropter antequàm qui perdit repetat, non sunt restitutionis vinculo alligata. Ad conclusionis euidentiam ius priùs naturale consulendum est: vt inde fiat ad ciuile descensus. Enimuerò quòd iure naturali vnusquisque possit per viam ludi bona sua in alterius dominium traijcere, nemini potest in dubium cadere. Nam vt suprà diximus, nulla est dominiorum trãslatio, naturæ germanior, quàm quæ libera domini voluntate fit. ¶ Sed secundò id explicatiùs probatur. Si eiusmodi dominij traductio iure naturali esset inhibita, id maximè vel ex forma, vel ex obiecto, vel ex affectu, vel aliundè. Primùm ex forma non vitiatur iure naturę: nam præterquam qđ posset vterque ludentium gratis donare, illa non est simplex donatio: sed quædam pactio. Do vt des, Nempe meã pecuniã periculo expono, vt tuuicissim exponas tuã. Et tanti æstimat periculũ vnius, quanti alterius. Neq; verò cõdẽnanda est: quia res ancipiti fortunæ committitur,

Quinta cõclusio.

Iure naturali põt quis bona sua q̃ ludum in alium transferre.

tur, hoc est euentui, cuius causa nescitur nisi à Deo: hoc enim modo nihil absurdi sonat inter Christianos fortunæ nomẽ. Enim verò multa sunt alia humana negotia licita quæ dubiæ illi varietati committuntur. Primùm diuisoriæ sortes, videlicet cùm qui de re qualibet diuidunda conuenire non possunt, rem sorti committunt: quod sanctus Thomas ex sententia Augustin. 2.2.q.95. licitum censet. Mox & dispositiones, videlicet dum de aliqua re decertantes sequestrũ faciunt, quòd illi obueniat à quo steterit veritas. Atq; aliud sortium genus dum pecunia multorum congesta iocalia coẽmũtur, quæ inter eos sors prolata distribuit. Et (de quo lib. 6. dicturi sumus) contractus assecurationis maritimarum mercium vno Docto rum consensu tanquàm licitus habetur: in quo tamen plurimùm dominatur humano loquendi more fortuna. Neq; obstat quòd in ludo ille qui perdit nihil recipit emolumẽti pro sua pecunia. Nam, vt diximus, illud sua sponte dedit pro spe si sibi alea caderet. ¶ Quod autem rem quibusdam magis facit dubiam, est auaritia: puta immanis cupiditas rei alienæ. Sed neq; ista peccati per se est causa mortalis: tantum abest, vt oneri restitutionis lucrantem subijciat. Auaritia nãq;, vt diuus Tho. 2.2.q. 118. doctè admonuit, duplex est. Altera quæ opponitur iustitiæ: videlicet quando quis contra ius appetit alienum. Et hæc genere suo mortale est. Altera verò, quæ opponitur liberalitati. Latineq; dicitur illiberalitas: scilicet ardens illius cupiditas, qui tamen nihil contra ius vult recipere: & hæc non est genere suo peccatum mortale, nisi eousque animum occuparet, vt opera charitatis necessaria impediret. Ad propositũ ergo quòd collusor lucrari exoptet, nullum est peccatum, non solùm eò q̃ pugnanti victoria dulcis est, verùm & amore lucri. Neq; si ardentissimè id cupiat, dum tamen iustitiæ iura non violet, peccatũ mortale est: vt pote dum cum illo non ludat, qui sui iuris nõ est, ad alienandũ bona sua: neq; vim inferat, nec fraudem nectat: vt S. Tho. 2.2.q.32.art.7. autor est. Quocirca nõ aliter necesse est moderari cupidinẽ quàm secundùm iustitiæ limina, vt non sit genere suo lethale crimen. Quanuis eximia sitis bonorũ temporalium de se sit peccatum veniale. Neque verò ludentium prodigalitas genere suo est peccatũ mortale, nisi ea prodigantur quæ vel alẽdę familiæ necessaria sunt: vel ad implendum præcepta Dei. ¶ Igitur secundùm merum ius naturæ, neq; peccatum est mortale ludere, neq; vlla inde nascitur restituendi obligatio. Quocircà seculares, si qui sunt imperialibus legibus exempti, ludendo non peccant. Nam, vt ibidẽ sanctus Thomas de hac ipsa re loquens, ius ciuile non omnes obligat, neq; illi apud quos eiusmodi leges per contrariam consuetudinem abrogatæ sunt. Quo fit, vt si aliquod interueniat peccatum aut restituẽdi vinculum, hoc à iure ciuili pendeat, vel communi, vel particulari. De quibus igitur videndum est quomodo prohibeant ludum. Etenim si traductionem dominij vetant, clarum est eum qui lucratur, perinde ac vsurarium nulla expectata sententia, restitutionis lege tenere. Si autem lucrans non nisi per modum pœnæ lucro priuetur, aut ad alterius repetitionem, tũc ad nullam anteà restitutionem tenetur: quia verè acquirit dominium. Et quidem q̃ prohibitio illum faciat priorem sensum, hoc vnicum inuenio verbum iuris quodammodò insinuare in citata. l. alearum. quod inter arguendum retulimus: videlicet, si contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, scilicet perdentis, vt soluat: sed solutum reddatur. Si ergò reddendum est: videtur dominiũ non transferri. ¶ Hoc tamen verbo nihil obstante, certò credo nõ esse tantũ rigorem legis. Primùm quia hoc quod dicit, solutum reddatur, statim Imperator exponit subdẽs: & actionibus competentibus repetatur ab ijs qui dederũt, debet ergo reddi si petatur: aliàs qui perdidit, verum dominiũ transtulit. Et ratio id profectò egregiè persuadet. Nam cùm illic nulla interueniat vis aut fraus, sed libera pactio, non est cur cohibendi essent animi colludentiũ nè possent in se mutuò transferre dominiũ. Satis enim est q̃ dẽtur perdẽti inducię ad repetẽdũ. Itẽ si lucrans teneturad restitutionem, vel teneretur domino qui perdidit, vel pauperibus. Paludanus in. 4. dist. 15. q. 3. astruit q̃ debet restituere pauperibus anteq̃ sit à iudice condemnatus. Nam iure, inquit, naturali tenetur pauperibus: & solo iure ciuili repetenti. Quare si priùs dedit pauperibus, potest postea in iudicium vocatus excipere corã iudice, se iam ius naturæ seruasse. Quòd autem iure naturæ teneatur indiguis, probat ipse: quia colludẽtes dant operam rei illicitæ: & ideo qui perdidit amisit dominium, & alter non acquisiuit. Verũtamẽ opinio hæc

Diuisoriæ sortes licitæ.

Assecuratio nis contractus licitus secundũ oẽs Docto.

Auaritia duplex.

Lucri cupiditas si citra fraudẽ se contineat non est mortale.

Iure naturali quis tenetur indiguis.

Sententia Pal. de restitutiõe lucri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullius est prorsus probabilitatis. Imò iure naturæ nemo prohibetur illa via omninò alienare sua bona. Quare lucrans nulli tenetur restituere. Et si teneretur, id deberet sacere vero domino: nam mendici iure naturæ non succedunt, nisi vbi nō haberetur copia domini. Cùm ergo ipse sua sponte dederit, nulla restat restitutionis obligatio, nisi idem ipse iure ciuili repetat. ¶ Hæc demum omnia liquidò confirmantur, tum lege particulari regni: tum etiam vsu. Extāt enim leges titu. 10. regalium ordina. qui est de colluforibus: nempe prima de militibus dum sub vexillis agunt: ꝙ quicunq; ab illis quicquā tunc lucratus fuerit, teneatur eisdem protinus restituere: vbi certè insinuatur impediri translationem dominij qā non videtur ab æquitate longè distare, in fauorem militis agētis in bello. De alijs autem generaliter sequitur secunda lex Ioannis secundi, verbis à priori differens sub hac forma: Præcipimus vt quicunq; aliquid ludo perdiderit, posit illud ab eodem repetere, qui fuerit lucratus: dum tamen id faciat intra terminum octo dierum: ꝙ si illo termino non petierit, posit quicunq; alius id petere: atq; alio deficiente, iudex ipse & prætor officio suo id repetat. Et hæc est lex quæ vsu habetur. Ex quo fit vt si non repetatur, optimè, qui lucratus est, posidere potest, neq; restituere tenetur.

Quādo patperibus rei alicuius dominium acquiritur.

Leges quæ de colluforibus extant.

Dubium ex uerbis sancti Thomæ.

¶ Restat hic tamen ambiguitatis nonnihil ex verbis sancti Thomæ loco iam bis citato 2.2.q.32.arti.7. Ait quippe ꝙ circa illa quæ per aleas acquiruntur, aliquid est illicitum iure diuino & naturali: scilicet ꝙ aliquis lucretur ab his qui rem suam alienare nō possunt: vt sunt minores & furiosi, & quòd aliquis trahat aliquem ex cupiditate lucrandi ad ludum: & ꝙ fraudulenter ab eo lucretur. Et in his, inquit casibus tenetur lucrator ad restitutionem. ¶ Adnotandum hic tamen primum de minoribus & pupillis: quia id Scholaribus sæpe vsu euenit, quòd illi quos patres in studio, vel in curia sustentant, credibile est posse paruam aliquando quantitatē respectu sui status ludere: vt qui centum ducatos quotānis exponit, si quatuor aut quinque ludo dispendat, vero similimum est patrem suum habere ratum: nam probè sciunt vix iuuenes posse sine illis dispēdijs viuere. ¶ An verò Scholasticus, hoc est scholarum magister, qui est nō solùm cōstitutionū, sed legū omniū custos, posit rē hāc arctiùs cōstringere: prohibet quippe, verbigratia, nè cui vltra duos argēteos ludo perdere liceat, vtrū obliget. Ad hoc nō simplex, sed multiplex est respōsio. Primū enim penes huiusmodi magistratū nulla est potestas cōdendi leges: hoc enim ad solam pertinet Vniuersitatē: sed hoc tantum iuris habet, vt leges, tam Vniuersitatis, quàm alias custodiri ab Scholaribus faciat. Quo fit vt nō posit ipse nouam legem facere de ludo: nempè prohibere nè Scholaris qui sui iuris est, vltrà quā ipse præscribit, dominiū ludēdo transferat. Imò si iure communi, & regni id licet, non obstante eius lege fiet trāslatio: etiam si bona sua cuncta ludat. Habebit autē repetitionē. At verò potest per suā legem nouas pœnas legibus tam Vniuersitatis quā alijs adhibere: vt cautiùs seruetur (puta excōmunicationes atq; alias pecuniarias.) Quare si qs vltra eius præscriptū ludat, ad solam tenebitur pœnam si condemnetur: quanuis & nō nullam contrahet inobedientiæ culpam. Et quidem mortalē, si pœna adhibeatur excōmunicationis: sed tamē qui lucratur quantāuis maiorem quantitatem, ad nullam tenetur restitutionem, nisi fiat repetitio: aut nisi ille qui perdit fuerit filiusfamiliâs. ¶ Aliud dubiū est, vtrū si filiusfamiliâs aliquid ab alio lucret plusq; ipse perdere poterat, teneatur ipsofacto ad restitutionē? Apparet enim non teneri: nam scienti & volenti nō fit iniuria: quare cùm ille qui cū illo ludebat probè sciret se non posse quippiam à filiofamiliâs legitimo iure lucrari, & nihilo minùs lu dere voluit, visus est sua spōte donationem illius facere quod ipsè perderet. Et ita forsan res potest sustineri. Nihilo minùs probabilius est quòd nisi re vera alter extra cōditionem ludi donationem fecerit, filiusfamiliâs non acquirit dominiū illius quod lucratur. Debet enim colludentium vtriusq; cōditio par esse: quare nulla est æquitas, vt filiusfamiliâs plus posit in conscientia lucrari, q̄ perdere. ¶ De illo autem qui alium ad ludū trahit, an restituere teneatur, licet id Diuus Thomas affirmet, meritò ambigitur. Vnde Adrian. qui in.4. in materia, de restitution. cap. quia in superioribus, hactenus nobiscū consentit: videlicet, quòd lucrans non teneatur ad restitutionem: in hoc tamen deserit diuū Thomam. Quoniam qui alium trahit, nihil facit contra iustitiam. Respondetur autem sanctum Thomā nō id censere de quocunque tractionis genere. Nam propterea quòd quis alium inuitet, & quadātenus ad ludum

Adrian. sen. tētia. S. Th. aduersa.

Exponitur sententia D. Thom.

ludum moueat, nullo se grauat restituendi onere, dummodò alter sua sponte veniat: vt potè qui aliās paratus erat, vel facili negotio adductus est. Sed tractionis nomine intelligit quando quis alterum inuitum trahit: scilicet, aut vim ei infert, aud fraude eum inducat. Tunc enim clarum est ad restitutionē teneri: quia ab inuito lucratur. Neq; solus cēsendus ille est inuitus trahi qui simpliciter vi illata ludit: sed ille etiā qui improbis precibus & verbis eousq; instigatur, vt nisi ludere, pudore suffunderetur, & haberetur tanquàm inurbanus, & ignobilis. Est verbi gratia ingenuus quispiam, vel optima existimatione habitus, & homo qui aliquo splendore vitæ viuit, quem alter cum verborum improbitate pudore suffudit, nisi ludat: qui tamen constitutissimum habebat non ludere, profectò tenetur tunc tractor ille ad restitutionem. Nam ludus debet esse prorsus liber, vt qui perdit, trāsferre dominiū videatur. ¶ Aliud verò verbū quod illic subdit sanctus Thom. scilicet, ꝙ qui legibus ciuilibus sunt astricti, tenentur restituere, contrarium videtur nostræ quartę conclusioni. Attamē vel intelligit quando lex ciuilis exprimeret non transferri dominium. Aut intelligit ꝙ restituatur si repetatur. Alias ꝓfectò durissimum verbum esset. ¶ Vnum autem non est hic in calce silēdum, videlicet vtrùm qui non in præsentem pecuniam, sed in absentē & creditā impignorata fide ludit, teneatur soluere. Apparet enim pars affirmatiua vera iure naturæ postquā pollicitus est: neq; verò lege ciuili ꝓhibitus dare. Respondetur nihilo minùs ꝙ dū nō nisi simpliciter pollicitus est, nō est cēsendus renūciare iuri suo, qā habet beneficio ciuilis legis, repetēdi. Et ideo sicut si soluisset nihilo minùs potuisset repetere, ita qui pollicitus est potest in conscientia iudicio se defendere, vt nō soluat. Neq; facit cōtra ius naturæ, licèt inter nobiles citus est se nō vsurū beneficio legis repetendi, credo potuit sua spōte ab suo abscedere iure: ad minus, si iurauit, tenet stare iuramento, nisi tanta esset bonorū iactura, vt posset dispēsationē petere. ¶ Sit autē postremùm verbū: Est verbi gratia qui amplā pecuniā ludo perdidit, veretur tū publico iudicio id repetere: vtrū posset latēte via id ab altero suffurari, aut recōpēsationē sibi facere aliorū debitorū quæ aliās illi forsan debet? Et quidē loco citato Adria. id licēre cēset: nā postq̄ ille

Dubium de his qui ludunt in absentem pecuniam data fide.

Dubiū notandum.

potest publico iudicio petere, pōt, inquit, & alia via recuperare. Nescio tū, salua autoritate viri, an adeò sit certū, vt ipse arbitrat. Nā postq̄ vera fit trāslatio dñij, non pōt alia via recuperare q̄ vtēdo beneficio legis: ī primis infra terminū lege præscriptū: putà infra octo dies in Hispania. Nam ꝙ lege aleatū iubetur, vt horū præscriptio ante quadragesimū annū nō fiat, nullibi est iā in vsu. Deinde forsan debet repetere in iudicio. Alias alter in cōsciētia nō teneretur: quia leges nihil aliud decernūt, q̄ ꝙ detur illis iudicialis actio. Quāuis de hoc nō sum vsq; adeò certus. Hęc secūdū leges hactenus relatas. Nā ædita fuit postea lex Matriti, vt liceat in creditā pecuniam ludere: qua nō modò prohibetur executio cuiuscunq; obligationis, & ꝓmissionis, verū eiusmodi permissiōes & obligationes ꝓnuntianē oīno nullę, & cassę. Vbi non solū in foro exteriori, verū interiori ꝓhibet vt reor, trāslatio dñij, sicuti in actiōe pupilli. Quare q̄ ꝓmisit nō tenet soluere, etsi soluerit, alter in cōscientia ante repetitionē tenetur restituere. Neque valeret si ludens legi renuntiaret: quoniam data est non solum infauorem illius, sed in bonum commune. Posset tamen fieri libera donatio: quanuis semper suboleret fraudem.

Additio ad secūdū leges hactenus relatas. Nā ædita fuit toris.

D primū igitur argumentū: nēpe ad iu Ara, iā satis respōsū est quomō id prohibeāt. Neq; clerici, si lucrētur, neq; alij q̄ lucrātur ab illis, aliter teneri videtur ad restitutionē q̄ fit inter seculares. Nā etsi propter scandalū, ac propter suā honestatē grauius peccēt: tamē obligatio restitutionis non est alia q̄ inter seculares. Quæ em̄ sacerdotes ludendo perdunt, facultatem habēt perdendi: etiam Episcopi, vt lib. 9. patebit. Sunt enim suorū bonorū dñi. De religiosis autē diuersa est rō. Negatur ergò leges ꝓhibētes ludere perinde prohibere tranſlationē dñij atq; pupillis & symoniacis. ¶ Ad secundum autē respondetur, q̄ etsi illa vitia quæ ludis permiscentur mortalia esse possint, nulla tū inde oboritur restituēdi obligatio, nisi mō expositō. Enimuerò licèt prodigalitas nonnullū peccatū sit, prodigus nihilo minùs dominū transfert. Et ad verbū Aristotelis coniungētis aleatores cū latronibus, respondetur, nō id feciſſe quasi eadē sit vtriusq; ratio: sed qa aleatores, illiberales sunt, & cōtra ius amicitiæ delinquētes. Debet enim homo cū amicis ludere: quibus potiùs debet elargiri sua, quàm eorū bona ab illis corradere. ¶ Ad ter

Ad. 1. arg.

Sacerdotes, Epi etiam possunt rē ludere, ut alij.

Ad secundū argumentū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad tertiũ. tium denique etiam responsum est, vbi exposuimus verbum illud iuris: solutum reddat: scilicet, si repetatur.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm per contractum qui nullus est iure ciuili, transferatur dominium.

CIrca idem membrum ciuilis potestatis quo volũtas domini cohibetur transferre dominium, examinare pertinet, vtrùm contractus qui est nullus iure ciuili, sit etiam in conscientia nullus: ita, vt verè dominij trãslationem impediat. Et arguitur à parte negatiua. Vbi finis ciuilis legis cessat, lex ipsa vim suã amittit, atq; adeo standum est tunc naturali iuri: finis autem legum, contractuum solennitatem iubentium est, vt fraudibus & dolis eatur obuiam, ergo vbi cõstat nullam interuenisse fraudem, contractus tenebit in conscientia. ¶Secundò ad declarationem prioris præmissæ arguitur. Lex diuina cessante fine nõ obligat: ergo tanto minùs humana, quanto inferior est. Probatur antecedens in præcepto correptionis fraternæ: q vbi nulla est spes correctiõis quę correptionis finis est, non obligat. Ait quippe Augustinus de pœnit. distinct. 7. canon. si quis. 2. si scirem non tibi prodesse, non te terrerem, nõ te admonerem. Pari ergo modo, vt exempli gratia dicamus, vbi ciuilis solennitas testamento defuit, cõstat tamen testatoris voluntas, standũ est iuri, non ciuili, sed naturali, vt eadem impleatur voluntas.

¶Tertiò arguitur. Si illo rigore seruandum esset ciuile ius, vsu sæpe veniret, vt nullatenùs morti proximus suã posset explere voluntatem: vt puta si legitimi testes haberi nõ possent. Quod tamen concessũ videtur absurdum. ¶In contrarium tamen est quòd leges ciuiles, vt libro. 1. dictum est, obligant in foro conscientiæ: per quas tamẽ absolutè stabiliuntur contractuum solennitates, sub illo verborum rigore, vt aliâs cõtractus pro infecto habeatur: vt de testamento patet. l. hac consultissima. C. de testam.

QVæstio præsens nõ est magnoperè inter Doctores agitata: sed Innocentius in. c. quia plerique. de immu. eccl. vnũ ait obiter verbũ, scilicet q qui per cõtractum, cui deficit solennitas iuris aliquid possidet, tenetur ad restitutionem. Vbi docet contractum minùs solennem esse nullũ in cõscientia. Subdit autem exemplum de contractu qui per voluntatem pupilli sine assensu tutoris factus est. Panormi. verò super eodem capitulo, Antonio de Butrio adhærens, contrariã est sententiam amplexus: videlicet, quòd vbi fraus abest & dolus, stãdũ est naturali iuri, vt contractus teneat, non obstante ciuili lege. Atq; in hanc sententiã subscripsit Syluest. in verbo Alienatio. §. 12. & verbo testamentũ. §. 5. Et posteà Adrian. quotlib. 6. art. 1. propter rationes quas modò in frõte quęstionis recitauimus. Et quidẽ Antonius de Butr. sic asserit consuluisse, vt legata illegitimi testamenti nihilo minùs seruentur. In quorum consequentiam addit in suo tractatu Minoritano, quòd legatum minoritæ factum, licèt iure humano inhabilis ille sit ad recipiendum, est nihilo minùs persoluendum in cõscientia. Hæc ergo est opinio communis. ¶Sunt tamen profectò argumẽta in contrarium adeò multa, eademq; non infirma, vt contrariam sententiam maiori cum probabilitate confirment. Audiui ergo iam pridem in his nostris scholis contrariam sententiam, ceu multò probabiliorem defensari: nempe cõtractum nullum iure ciuili, esse etiam in conscientia nullũ. Haud tamen ego tam absolutè opinionẽ hãc asserere audeo, vbi casus huiusmodi mihi occurrunt. Sed mediam sententiam vtriq; temperatam pro captu meo amplector. Ad cuius explicationem notandum est, rempublicam & principem secularẽ bifariàm posse dominiorum translationem impedire. Vno quidem modo absolutè: cuius exempla in pupillo ante legitimam ætatem & in maioratus possessore produximus: per quos idcircò proculdubio dominiũ non transmittitur. Altero verò modo non simpliciter & absolutè, sed modum contractus ad obuiandum fraudibus præscribendo: sicut respublica ciuilis iubet testamẽtorum solennitates: & ecclesiastica, formas cõtractuum, quibus ecclesiæ bona alienãtur. Et de istis ad quæstionem hac conclusione respondetur.

¶Contractus cui deest essentialis solennitas iuris, licèt in conscientia non sit ipso facto simpliciter nullus, veluti ille qui fieret à pupillo illegitimæ ætatis: eatenus tamẽ est nullus, vt bona conscientia possit quisq; legis beneficio in tali casu vti. Exponitur conclusio. Vbi frater meus liberis orbus per testamentum minùs solenne, puta cui ea solennitas iuris deest, cuius defectu in iudicio meritò pronuntiabatur tanquàm nullum (nam cui minor solennitas defuerit, pro legitimo est habendum:) vbi inquam frater meus, cuius ego ab intestato hęres sum, per tale testamentum extraneum nuncupauit hęredem: ego tuta conscientia possum hæreditatem adire, & defendere me nullitate testamenti, quanuis sciam absq; fraude id fratrem meũ aliter disposuisse. Ac proinde dum mihi in foro exteriori adiudicabitur, possum optima fide hæreditatem possidere. Eodem modo si pater meus per huiusmodi testamentum legata fecit (pia modò missa faciamus) ego non teneor in conscientia legata implere. Cur autem fuerim conclusionem sic moderatus quòd non penitùs translatio dominij in his euentibus ipso facto irritatur & annullatur, dicam in calce probationum conclusionis. Neq; verò cõclusionem sic audeo asserere vt contrariam omninò existimauerim improbabilem: quoniam vbi assertionem nostram apud alios non inuenio, paulò soleo esse cunctantior ad asserendum. Nihilo minùs argumenta subijciam quæ mihi profectò multò probabiliorem hanc faciũt opinionem, quàm est contraria. Et si ego inter theologos vllius essem autoritatis, profectò iudicium iuris naturalis, ac potissimùm conscientiæ, non alijs quàm theologis est deferẽdum. Supponamus ergo ciuiliũ legũ tenorẽ. In testamẽto, verbi gratia nũcupatiuo, puta vbi sine tabellionis subscriptiõe verbo nuncupantur hæres & testes, requiruntur septem testes: vt habetur Instit. de testa. §. fina. Et pariter in testamento subscripto, sed tamen occluso & obsignato: vt habetur l. citata. Hac consultissima. C. de testament. & l. peculiari regni. 3. Tauri. Tametsi in testamento aperte scripto sufficiãt tres testes cum tabellione, & quinq; sine illo. Quanuis antiquo iure quandoq; requirantur plures, quãdoq; pauciores: vt in testamento Imperatoris, & in testamento militis, & in testamento cæci. &c. vt in glosis super eisdem titulis Institu. &. C. &. ff. latè à doctoribus ad notatum est. Requiruntur etiam testes legitimi: puta vt neq; mulier, neq; surdus, neque mutus, neq; infamis admittatur: vt in eodẽ Institutio. §. testes cauetur. Quanuis de hoc nihil hic difinimus: sed id ad iudicium fæculare deferimus. Similiter iure põtificio cautissimum est, nè res ecclesiæ sine tribus contractibus distrahãtur, vt. 10. q. 2. cã. ea em. & 12. q. 2. can. sine exceptione. & de reb. eccle. non alien. à Doctoribus adnotatur. Ait ergo contraria opinio q etiam si in foro exteriori testamentum pronuntiaretur nullum, standum tamen est in conscientia voluntati testatoris, vbi non interfuit fraus. Et pariter dum in alienatione bonorum ecclesiæ defuerit cõtractuum solennitas. ¶Nos autem in contrarium hæc subijcimus argumenta. Supponamus em primò ex lib. 1. leges ciuiles obligare in conscientia: vt ipse idem Panorm. eodem loco cum eodem Innocentio planissimè consentit. Tunc inquam arguitur sic. Leges eiusmodi nullam prorsus exceptionem faciunt, sed absolutè aiunt, vbi cunque defuerit talis solennitas nullum esse contractum. Sic enim cõcludit dicta lex Cod. icis, Hæc consultissima. vbi testamentum non fuerit subscriptum, pro infecto haberi conuenit. Et rursus. Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti nõ uolumus, nisi inter solos liberos à parentibus vtriusq; sexus habeatur: videlicet nisi liberi in sola diuidunda hæreditate voluntatem habeant patris: vt ait glossa. Et instituquib. mod. test. infirmentur. §. ex eo. ait Iustinianus: Imperfectum testamentum sine dubio nullum est. Et posteà ait se velle eisdem ll. viuere. Et l. regni citata. 3. Tauri, habetur quòd vbi testium numerus iustus non fuerit, testamentum nullam fidem faciat, neq; in iudicio neque extrà. Et in can. citato, sine exceptione. habetur quòd alienatio inconsultò facta rerum ecclesiasticarum, sit irrita: cùm ergo lex eandem vim habeat quamvis personat, fit vt sine vllo interpretamẽto sit illi obediendum. Sed ais, Leges non adhibent verbum, in conscientia. Hic autem canillus est: nam nõ est in more legislatoribus talia adijcere verba: sed ex natura legum sequitur obligatio in conscientia. ¶At quòd rei punctum patentius fiat, arguitur secundò sic, Lex, vt solennissimum habet doctorum axiõma, accidentarios casus non respicit: sed ea quæ plurimùm contingunt. Iura enim, vti. ff. de leg. Pomponius ait, constitui debent in his quæ accidũt, & vsu venire possunt: non tamen in his quæ præter opinionẽ & insperatò contingunt. Igitur licèt ratio istarum legum fuit vt fraudibus dolisq; obuiaretur, nihilo minùs etsi in aliquo casu finis ille deficiat, lex suum retinet vigorem. Exempla sunt frequentissima ac patentissima, quæ demirandũ est Panormitanum & suos non inspexisse. Prohibet lex, vt ar. 1. di

Scientia Inn.

Documentũ authoris.

Sententia authoris

Solennitas testamentorum desciri tur.

Opinio autoris patet.

Ratio secunda.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cebamus, pueros sua propria sponte, bona sua alienare: cuius vtiq; finis est nè per eorũ imprudentiam malè dilapidentur. Contingit esse puerum decem vel duodecim annorum qui sapienter & in rem suam possit de suis bonis disponere, vtrum propterea contractus inconsulto tutore ab ipso factus, tenebit in conscientia? Profectò non tenebit, Item legis iciunij finis est corporum maceratio, Vtrũ propterea quòd quis illa macera tione non indigeat, fiat exemptns à lege? minimè gentium. Prohibet etiam lex arma nocturna: vtrum qui pacificus est possit illa deferre? Nequaquam. Eodem ergo modo in proposito, licèt in aliquo casu nullus interfuerit dolus, nihilo minùs vis legis non extinguitur. Et ratio huius est patentissima: quia alioqui leges scrupulos pusillorum cõscientijs inijcerent. Sæpe enim obscurum, & ambiguum esset vtrum tanta esset fraus vt sufficeret ad parẽdum ciuili legi: aa verò tam parua, vt propendendum esset in ius naturæ. Noluit ergo legislator ciues esse horũ iudices, sed quod syncere auscultarent legi quandiu non esset contra ius naturæ. ¶ Sed ais: Contra ius naturæ est vt si quis sic voluit disponere de suis bonis propter defectũ solennitatis non impleatur eius voluntas. Profectò nõ est. Imò quàm maximè eidem naturæ consentaneũ: nempe vt fraudes tollantur & deceptiones, quas in defunctos humana fallacia extrueret. Hac enim de causa artic. 1. dictum est, posse rempublicam naturalem voluntatem ciuium cohibere in suis dispensandis rebus: atque adeò modum illis præscribere. Imò verò arbitror quòd si ex occulto modo soluendi debita fraudes crescerẽt, posset princeps leges sancire, vt solutio quæ coram testibus non fieret, non valeret; adeò vt in conscientia posset, quod cõtra leges solutum esset, iteratò peti. Sed quicquid hoc veritatis habeat, ambigendum nõ est, quin possit in conscientia pro infecto haberi illegitimus contractus, etiam si fraus non interfuerit, ob id quod interesse potuit. Quòd si id potest, nescio quanam efficaciùs verborum significatiõe efficere potuit quàm istorum: Sit testamentum nullum, habeatur pro infecto. Et si fuerit imperfectum, voluntatem defuncti non teneat, sit irritum, nullam fidem faciat, neque in iudicio, neque extrà. ¶ Tertiò argnitur. Qui testamentum reliquit illegitimum, perinde decedit, ac si absque vllo prorsus moreretur: quandoquidem iure illud nullum est: ergo sic prorsus de tali defuncto censendum est ac si intestatus decessisset, Si autem quis absq; vllo testamento legata fecisset, aut hæredem nuncupasset, profectò hęres ab intestato non teneretur in cõscientia illa implere, etiam si nulla interfuisset fraus: ergo neq; vbi testamentum non est iuridicum. Exempli gratia. Si quis absq; liberis moriẽs præsente fratre diceret. Ego constituo talem hæredem extraneum, aut tale facio legatum, quod non esset donatio: frater tamen non polliceretur id ratum habere: imò renueret, & haberi nõ posset copia tabellionis, neq; testium, vt secundùm leges conderetur testamentũ: profectò ille frater legitimus hæres licèt optimè nouisset defuncti voluntatẽ, neq; vllam inie ctam fuisset fraudem, non teneretur in conscientia, aut alteri hæredi cedere, aut legata implere. Non obstante iure naturæ: Nempe quia lex iustè ad euitãdas fraudes voluit nè defuncti voluntas vlla esset nisi per testamentum constaret. Quinverò & id iustè potuit facere in pœnam negligẽtiæ testatoris, vt statim de præscriptione dicemus: ergo vbi testamentum non fuerit iuridicum, idem erit iudicium. ¶ Quartò arguitur. Idem est penitus iudicium in foro conscientiæ quod in foro exteriori vbicunq; res gesta cõstat, vt iudicium exterius non procedat ex falsa præsumptione: si quis autem intestatus decederet, licèt legitimus hæres ab intestato fateretur in iudicio alium fuisse institutum hęredem, aut talia defunctum fecisse legata, sine testibus tamẽ: talis hæres ab intestato nõ cõpelleretur hęreditatẽ alteri cõcedere, neq; legata implere: ergo idem debet iudex pronuntiare quando testamentum est illegitimum: quandoquidem iure est nullum: atq; adeò ille ab intestato hæres manet tutus in conscientia: quandoquidem sententia non emanauit ex falsa præsumptione. Scio equidem de hoc variatum nonnunquàm esse inter iudices: quando scilicet hæres fatetur voluntatem defuncti, sed profectò crediderim perinde pronuntiandũ esse, ac si nihil defunctus deposuisset. Sed ais, tales sententiæ solũ tenent in foro exteriori, non autem in foro conscientiæ. Imò verò si non obligarent in conscientia, tunc leges illæ conscientiarum essent illaqueatrices, nec deberent ab ecclesia tolerari; secundùm verbum illud in cap. quoniam. de prescript. Quod absq; peccato mortali non potest obseruari, derogandum est.

Potest lex solutiõib⁹ modũ statuere.

Tertia rõ.

Quarta rõ.

Quinta rõ.

est. Enimuerò si dum iudex nõ ex falsa præsumptione procedens, sed secũdùm eius cõfessionem qui reus fit eum absoluit, non manet in cõscientia tutus, iniqua est lex: cùm tamen meritò non sint abrogatæ, sed approbatæ. ¶ Quintò arguitur. Ex contraria huic nostræ opinione cõsequitur vsu venire posse, vt quispiam absq; vlla sua culpa nullaque alia illata vi, sed ob solum tenorem legis eui tare aliter peccatũ mortale nõ posset, quàm grauissimam faciendo suorum bonorum iacturam. Sit enim pupillus ab intestato defuncti hæres, qui alium extraneum per testamentum illegitimum hæredem nuncupauit. Tunc tutor si hæreditatẽ pro suo pupillo non petat, reus ipse fiet in iudicio: & ob negligentiam condemnabitur vt pupillo refundat quæ sua causa perdidit. Si autem petat, manifestè peccat secundùm opinionẽ nobis aduersam: quandoquidem sciens & prudens petit quod non est pupilli. Supponimus enim ei constare nullam interfuisse fraudem. Hoc autem non est cõcedendum.

Postrema ratio.

¶ Sextò deniq; ac postremò arguitur. Nisi eiusmodi leges in conscientia obligarent, nõ satis esset illi fini prouisum ob quem institutæ sunt. Prouidit exẽpli gra ecclesia nè eius bona nisi tali solẽnitate & cautione alienarẽtur: si ergo ab illo qui aliter emit non possent rursus clerici, ac religiosi bona cõscientia repetere, frustranea fuisset cautio legis.

¶ Nunc igitur explicato opus est, cur dixerimus, non prorsus per tales contractus impediri dominij translationem. Causa enim est, quòd tunc si ille nuncupatus hæres per inualidum testamentum fortè hæreditatem posideret, deberet absq; vllo iudicio & petitione illa restituere hæredi ab intestato. Et pariter si legatarius legatum possideret, deberet illud protinus eidem hæredi reddere: quod tamen esset nimio rigore leges intelligere. Crediderim ergo quod qui possidet rẽ aliquam per contractum minùs solennem sibi acquisitã, dummodò fraus omnis, vis, & dolus abfuerit, nõ tenetur restituere nisi vocatus in iudicium & condemnatus. Et eodẽ modo si qs iusto pretio emit bona ecclesiæ sine dolo & fraude, licèt nõ interuenisset solennitas contractus, iustè potest, ecclesia tacente, possidere, sed & ecclesia etiam potest bona conscientia repetere. ¶ Et ratio mea est, q̃ iura humana nihil aliud volunt, q̃ q̃ in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autẽ q̃ ipso statim facto translatio sit nulla. Quare etsi ille cui cõpetit repetitio ob ignorantiã non petit: nẽpe quia nescit testamentũ aut contractũ non fuisse legitimum, quãuis possessor id sciat, nõ tenetur ei reuelare. Si autẽ exempli gratia (de quo casu ego ipse cõsultus fui) defunctus per illigitimum testamentũ nũcupauit extraneũ hæredẽ, & neq; ille neq; frater ab intestato succedens possessionem adiuit, sed vterq; est ea probitate, vt nolit possessionem capere, nisi sibi ius faueat; absq; dubio nuncupatus hæres debet cedere & post haberi: & succedens ab intestato hæreditate potiri. Hæc etsi nõ pro demonstratis duxerim, crediderim tamen esse verisima. Si quis autem contraria teneatur opinione, illam aut respuat, aut sequatur: quoniã qui cõtra conscientiam agit, prauus est, secundùm illud. Quod non est ex fide, peccatum est. ¶ Veruntũ nihilo minùs huic nostræ assertioni nõnihil ambiguitatis obmoliri quispiam posset. Primum Panormi. pro se in contrarium adducit regulam eiusdem Innocentij, cap. quod sicut. de electio. Vbi ait electionem quæ iuri naturæ consentit, licèt non seruentur iuris solennitates, tenere. At verò profectò, salua existimatione solennis Abbatis, eiusq; sequaciũ, tũm est ab illis syncerè & candide intellecta neq; verò citata regula Innocentij. Ipse enim non loquitur vbi electio nulla est iure positiuo: sed vbi esset infirmanda, vt ait text. si in iudicium deferretur. Subdit enim exemplum, vt si aliquis electorum ex contemptu non fuisset vocatus: tunc enim si electio fit à maiori parte, illo connumerato, tenet quidem iure tam humano, quàm naturali. Quanuis contemptus ille possit agere ad infirmandã electionem. In tali inquam casu ait electum tutum esse in conscientia quousq; quassetur electio. Quæ quidem sententia adeò nõ est contra nos, vt sit etiam pro nobis: nam licèt iure naturæ fateatur Innocentius electionẽ valere, dicit quòd potest iure humano infirmari. Haud ergo credendus est Innocentius sibijpsi contradixisse. ¶ Neque alia regula eiusdem illic Panormitani quippiam cõtra nos in præsentiarum agit: nempe q̃ quando ius ciuile aliquid disponit contra ius naturæ, standum est iuri naturæ. Hæc enim legis dispositio non est cõtra ius naturæ, sed eius moderatio & restrictio ꝓ bono pacis.

Argumẽtũ cõtra sentiã autoris.

Secundum.

¶ Quod autem omniũ vehemẽtissimè cõtra nos pugnare videt, est cap. cũ esses. de testa. vbi Alexander. iij. videtur cõtrarium decernere

Tertium ex c. cũ esses. de testament.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nere. Fuit enim de consuetudine interrogatus quæ erat in episcopatu Hostien. vbi nullum testamentum nisi secundùm leges humanas, puta septem, aut quinq; testibus subscriptum admittebatur: & respondit, tales leges à diuina lege, & sanctorum patrum institutis, & à generali ecclesiæ consuetudine esse alienas, & ideo standum esse contra illas iuri naturali, secundùm quod in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Et ideo vbi quis parœcianorum coram presbytero suo & tribus, vel duobus alijs testibus testamentū ediderit, valere decreuit. ¶At verò, vt cum debita reuerentia ad texum respondeamus, licèt ius naturę sit vt duo, vel tres testes sufficiant: nam vbi homines naturali synceritate viuerent ille sufficeret numerus: tamē nullatenùs negari potest, quin vbi humanæ fraudulentiæ rempublicam inserperent, neque tuta esset fides, sanctissimum sit numerum testium lege augere. Nam ius naturæ non est prohibitiuum, scilicet nè plures exigantur testes, sed synceritatis humanæ expresiuum: nempè quòd vel tres sufficiant: qui ideo numerus, licèt plurimùm in causis tam ciuilibus quàm ecclesiasticis sufficiat, tamen meritò in aliquibus requiruntur plures, vt libro nos. 5. tractabimus. Vult enim eadem ipsa ecclesia, vt patet. 2. quæstio. 5. cano. Præsul. in nonnullis causis plures testes esse necessarios. Nempe ad cōdemnandas personas Curiæ insignes: vt puta Cardinales, p̄sbyteros, &c. ergo eadē sancta ecclesia quæ ob personarum dignitatē quorum crimina difficilè creduntur, voluit augeri testiū numerū, nō est cur leges repellat ad confirmandam defuncti voluntatem: qui, si cauilletur, pro se loqui nō potest: ampliorem quoq; numerū requirit: præcipuè vbi testamenta, aut non sunt subscripta, aut sunt occlusa: nam in apertis ius naturæ seruatur trium testium cum tabellione. Igitur illic Pontifex summus nō est credendus leges eiusmodi abrogasse, quia nō habet autoritatem in leges principū, nisi quatenùs sunt cōtra ius diuinū, vt ipse Papa fatetur, can. cū ac verū. & can. duo sunt. 96. d. neq; abrogationis verbo illic vtitur, neq; talis abrogatio recepta vnquàm à principibus fuit. Igitur licèt alijs prætereà duobus modis glossa illic textum interpretetur, satis sit nobis altero duorum modorum respondere, scilicet, aut quòd id restringendum est ad pia legata, vt explicatur cap. statim proximo: relatū, quę quidem legata minorem exigunt solennitatem. Vel fortè meliùs quòd cùm episcopatus Hostiensis esset in territorio ecclesię, potuit Papa præcipere vt non seruarentur leges ciuiles. Nam profectò neq; in pijs causis vbiq; admittitur iure legatum illegitimi testamenti. Tametsi hæredes de honestate illa doceat implere.

Exponitur illud, in ore duorum uel trium, &c. Respōdetur ad cap. cùm esses.

Personæ in dignitate cō stitutæ non facilè crimi nibus notādæ.

Aliæ solutiones. c. cū esses.

Argumenta autem in capite quæstionis obiecta nullius sunt ponderis. Respondetur enim ad primū, finē legis dupliciter cessare posse: scilicet, aut generaliter in republica, aut in particulari casu: & quando cessat primo modo, cessat lex: quando verò non nisi in particulari, non cessat, vt latè expositum est. Quod autē Adrianus subdit de correptione fraterna, nulla similitudine pugnat. Præceptū nanque correptionis fraternæ non habet pro fine commune bonum, sed particularem emendationem fratris: & ideo quando ille cessat, superuacanea esset correptio. Finis autem legum, annullātium illegitimos cōtractus, est bonum commune: quod nunquàm cessat. Item præceptū correptionis fraternæ, est affirmatiuum qđ non obligat nisi qn & vbi oportet: leges autē illæ sunt generales. ¶Ad tertiū demum respondetur nullū esse incōueniens, vt quis citra suā culpā & negligentiā ob fortuitum euentum cohibeatur de suis bonis disponere, vt pax tuta sit in republica. Leges nanq; non valent singularia cuncta cauere.

Ad primum principale i principio. cōclusionis.

Ad tertium

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm præscriptio dominium in possessorem transferat.

Expediuimus membrum prius publicæ authoritatis, quæ cohibere potest legitimum dominiū nè sua bona pro suo libito dispendat. Sequitur ergo secundum, quod est ad auferendū quoque ciuibus eadem ipsa bona. Et peculiariter id disputabimus in præscriptione: de qua quæritur vtrum præscriptio dominium ab inuito domino auferat, & conferat possessori. Et arguitur de more à parte negatiua. Respublica, nisi quando ipsa indignerit, neminem ciuium expoliare potest inuitum sua substantia, præterquàm ratione delicti, vsu autem venire potest vt absque vlla prorsus dominī culpa, aut negligentia quispiam triginta quadragintaque annis possideat alienū, ergo tunc nulla est causa cur eiusmodi possessor dominiū acquirat. ¶Secūdò, Si præscripto tanta polleret vi, sequeretur vt possessor malæ fidei præscriberet. Nā si causa legis fuit dām ob negligentiā punire, non est dignus minori pœna dum possessor mala fide possidet, quā dum possidet bona. ¶Tertiò arguitur. Si mala fides intra tēpus præscriptionis ad restitutionē obligat, sequitur q̄ etiam qñ possessor dubitat an res quā possidet sit aliena, ius præscriptionis impediat. Cōsequens tamē videt esse cōtra Aug. 34. qō. vnica. cano. si virgo, vbi ait, Tam diu quēq; possessorē bonæ fidei rectissimè dici quādiu se possidere ignorat alienū. ¶In cōtrariū aūt est autoritas Gelasij. 16. q. 3. can. Præsulū. & can. quicunq;. can. placuit. 1. quibus decernit, præscriptionē triginta annorū, etiā iter episcopos & ecclesias vim obtinere.

Quibus titulis possit respubli. ab inuitis ciuibus bona auferre.

Secūda pars humanæ potestatis qua princeps reipublicæ tam ecclesiasticæ quàm ciuilis pōt ab inuitis tum bona sua auferre, tum etiā in aliorum transferre dāium, Primum ratione subueniendi reipublicæ, vt articu. 1. dictū est, vim suam exercere pōt: nempe vt dum ei opūs est ciuiū subsidio, eos ad contributionē cogat: quoniam sumus, vt ait Paulus ad Roma. 12. mēbra vnius corporis: & ideo tenemur succurrere corpori nostro: Secundò prætereà ratione delicti pōt male factores bonis suis multare. Etenim qđ per quodcūq; peccatū mortale ipso facto delictor suis sit priuatus bonis, iam suprà tanq̄ hæreticum reiectū est. De alijs autem modis quibus princeps hac fungitur potestate nihil ad præsentem locum, solùm enim de prę

Præscriptio nis definitio

scriptione nobis est quæstio. ¶Igitur præscriptio nomen iuris est: idem nimirum significans quod, per possessionem præscripto à lege tēpore, p̄tractam dominium rei acquirere. Et quāuis non solū inter doctores verū & quandoq; in iuris cōtextu explicationis gratia distingui consueścat inter præscriptionem & vsucapionē, quòd præscriptio sit rerū immobiliū, vsucapio verò mobilium, tamen crebro etiam iura ambabus promiscuè vtuntur vocibus. Vsucapere eñ nihil aliud est quā vsu vendicare: hoc est per vsum legitimo tēpore continuatū rei dominium acquirere, vt legitur. ff. de vsucapio. l. vsucapio. idq; ipsum est præscribere. Loquēdum autē est vt plures, & sentiendū vt pauci: & ideo non est cur non eadem vtamur distinctione. Itaq; vsucapio duobus modis differat à præscriptione, scilicet & ratione materiæ, vt modò dicemus: & ratione tēporis, vt dicere pergimus. ¶Igitur quoniam hic tantùm de foro conscientię disputamus, supponamus tam Imperatorum quā Pontificū leges. Vsucapio nanque rerum mobilium triennio fit, aut quadriennio: vt habetur In stitu. de vsucap. &. C. eod. l. quas actiones.

Quātō tēpore fiat usucapio.

Præscriptio verò altera est longi tēporis: altera vero longissimi. Præscriptio longi temporis per decennium inter præsentes, & per viginti annos sit inter absentes, vt eod. Inst. subsequitur: & ead. l. C. &. C. de præscriptio. longi tēpo. l. malæ fidei. Ratio enim postulat vt presentiū negligētia, nēpe, qui in eadē puincia, vel in eadē vrbe cōmorantur, breuiori tēpore puniatur quàm absentium, ad quos nō tam citò penetrare potuit rerū notitia. Præscriptio autē longissimi tēporis est triginta annorū inter presentes, & quadraginta inter absentes, q̄ in rebus ecclesiasticis est necessaria. De qua ideo præscriptiōe plura extant capi. 16. q. 3. Et. l. citata, quas actiones, hæc omnia distinguuntur: scilicet quòd decēnalis & vicēnalis præscriptio in sæcularibus sufficiat, tricēnalis autē & quadragenalis cōpetat religiosis rebus. Vsucapio verò triēnio fiat inter presentes, aut quadriennio inter absentes. Atque hoc, priè loco vsucapio à præscriptione distinguitur. Romana verò ecclesia, vt illic subiūgitur, gaudere debet tēpore centum annorū: itàque contra illam breuiùs non præscribitur. Quocirca etsi Imperator præcedenti lege, Vt inter omnibus ecclesijs hoc tempus centum annorū in dulsisset: modò tamē sola ecclesia Romana illa gaudet, iuxta tenorem eiusdē authētici, quas actiones, vt habetur. 16. q. 3. ca. nemo.

Præscriptio longi tēporis & lōgissimi.

Quod in rebus ecclesiæ locū nō habeat nisi quadragenalis præscriptio

Cōtra ecclesiam Romanam nō præscribitur nisi cēntum annis.

¶His ergo prenotatis quæstio nostra est, an in cōscientia qui præscriptis tēporibus rem possedit, quāuis posteà rescierit eā esse alienam, tutò illā possideat. De qua re tres sunt diuersæ opiniones: duæ nimirum extremæ: quarum altera tenet quòd semper est iudicandum secundū leges concedentes præscriptionem cū mala fide. Et hęc est glo. ca. fin. de præscriptioni. Altera verò quod quanuis bona fide toto tempore legis quis rem possideat, nihilo minùs quotiescunque rescierit eam esse alienam, etsi in foro exteriori res sibi possessa adiudicetur: tamen in conscientia nunquàm est tutus quousque eam restituat. Et hæc est Summa Rosellæ, in verbo, præscriptio. ¶Inter has ergo nos media via incedentes, duabus conclusionibus

Opiniones duæ extremæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prior cōclu. ad quæstionem respondemus. Prior est. Nemo beneficio humanæ legis sana conscientia præscribit, nisi toto præscriptionis tempore bona fide possideat. Conclusio est expresse asserta in illa regula Iuris, Possessor malæ fidei non præscribit. Est autem recolendum, secundùm ciuiles leges olim possessoribus etiam malæ fidei rem possessam fuisse adiudicari solitam, vt Gratianus adnotauit. 16. quæst. 3. cano. dilectio. §. potest. Et expresse habetur capit. vigilanti. de præscri. vbi refertur Ephesinum legislatorem propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem & confusionem, primum omniū tricennalem vel quadragenalem præscriptionem lege sanxisse. Alexan. verò tertius eodē cap. easdem leges vel confutat, vel saltem moderatur, quantū ad hoc quòd possessoribus malę fidei non faueant: eandēque reuocationem seu moderationē Innocentius tertius in Concilio Lateranen. confirmauit eod. titul. capit. fina. Et ratione probatur. Possessor malæ fidei dicitur ille qui conscius est aut dubius rem quam possidet non esse suam. Accipitur enim hic fides pro conscientia, secundùm illud Pauli, Quod non est ex fide, id est conscientiæ cōcors, peccatum est. Qui autem contra conscientiam rem alienam possidet, in peccato perdurat: & qui addubitat, scrutari tenetur veritatem: peccatū autem nemini suffragatur: ergo eiusmodi possessori nullum patrocinatur ciuile ius. Atque hanc rationē huius cōclusionis assignat eod. cap. Innocē. Quare glo. quæ dicit non credere Papam potuisse leges illas reuocare, nullius profectò est probabilitatis. Nam etsi potestas Imperialis distincta sit à Pontificia, neq; sit, vt illi aiunt, quos supra refellimus, simpliciter & absolute illi per omnia subdita: tamen quia quantum ad animarum regimen, spiritualis temporali diuinitus est prælata, potest leges ciuiles delictorum fautrices de medio tollere: qualis certè est quę possessoribus malę fidei faueret. ¶ At quo res patentior fiat, vel glos. illa vult leges ciuiles possessoribus malæ fidei in cōscientia tradere rē possessam. Et iste esset intolerabilis error: esset enim cōtra naturam quòd latro aut qui mutuū accepit, p̄ptereà quòd decem aut viginti annos in mora sit soluendi, dominium acquirat. Aut vult id tantùm, vt sentire videtur, & sanctus Thomas quotlib. 12. artic. 25. interpretari, quòd negligenti domino post illud tempus nō detur petendi ratio: quēadmodùm decepto citra dimidium iusti pretij denegatur in iudicio actio, licèt alter teneatur in conscientia excessum iusti restituere. Sed neque hic sensus vlli est æquitati consonus: quoniam in emptionibus & venditionibus præsumptio legis est quòd cùm pretia rerum nō sint ita planè omnibus comperta, posset quis ignoranter & bona fide sesquialtero pretio rem vendere vltra iustum: & ideo denegatur alteri actio ad rescindendas lites. Quòd autem nefarius latro, aut vsurarius, aut qui mutuū accepit, per manifestum diuturnūque peccatum ius acquirat, vt legū beneficio protegatur nē cogatur soluere, nulla fert ratio: etiam si alterius negligentia id cōmereretur.

Olim possessor malæfidei præscribebat secundū leges.

Corrigitur ius antiquū

Quis possessor malæ fidei.

¶ Posterior conclusio. Possessor bonę fidei elapso legitimo tempore, tuta cōscientia rē tanquā propriam possidet: quoniam lex ciuilis dominum ipsum re vera constituit. At ne per ignota vlteriùs progrediamur, explicare cōgruit, quę nam sint ad bonam fidem requisita. Ad quod respondetur, exacta esse quatuor. Primùm omniū requiritur substātia ipsa fidei: hoc est scientia vel credulitas quòd res sit tua. Vbi enim fundamentū hoc non adest, tota præscriptionis machina labascit. ¶ Secundo requiritur possessio. Nam vt habet regula iuris, sine possessione nō præscribitur, neq; vsucapit: vt. ff. de vsuca. l. fine possessiōe. Quapropter cū ius spuale laicis nō cōpetit, licet laicus ius alleget possedisse exigēdi decimas quadraginta vel qnquaginta annis, nūq̄ p̄scribit: qa non est possess. capax: neq; res illa est p̄scriptibilis. Pōt inquā laicus decimas recipere ex cōcessione, nō tū q̄ penes ipsum sit ius exigēdi, hoc est imperandi earum solutionē. Pariter neq; seruus, neq; mendicantiū religiosus possidere potest: adq; adeò neq; præscribere. ¶ Tertiò de possitur titulus vel naturalis, vel iure legitimus, vel præsumptus. Qua ratione fur, & vsurarius nullo tempore præscribit, quia possidet sine titulo per vim. Eadem ratione neque mutuatarius. Nam licèt titulo mutuationis acquisiuit dominium, illo tamen pacto vt redderet. Si autem latronis filius bona fide hereditatem paternam adiuit nimirum credens bona illa legitimè fuisse acquisita, & toto tempore prescriptionis illa fide possidet: transacto illo quanuis innotescat fuisse aliena, tutus manebit in conscientia. Et pari modo qui à latrone bona fide rem alienam emit: vt habetur. ff. de vsucap. l. si aliena.

posterioreō cluſio.

Quæ requirūtur ad bonā fidem.

Laicus non pōt præscribere ius exigendi decimas.

Mendicantiū religiosus non pōt quicq̄ præscribere.

Qui à latrone rē emit pōt illā præscribere.

liena. Nam licèt ille titulus nō sit verè naturalis, est tamen lege præsumptus. Eadem ratione in calce superioris libri diximus, q̄ dū sententia iniqua nemini in cōscientia ius aufert aut cōferat, fit vt qui per talem sententiam mala fide rē acquisiuit: nēpe quia quādo lata fuit, sciebat esse iniustā, nullo tēpore præscribat. Nam perinde recipit ac latro. Si aūt arbitratus esse iustā, possidere cœpit: sed tamen infra tēpus præscriptionis in notitiā sibi venit sententiā fuisse inquā, tenetur restituere. Attamen vbi legitimū tempus præscriptionis transierit, licèt posteà id nouerit, non tenetur. Nam postq̄ legitimo titulo, hoc est lege præsumpto rem bona fide possedit, factus est eius dns. ¶ Quartò requiritur eandē bonā fidem toto tēpore absque interruptione cōtinuari, vt expresse habetur. c. fina. de præscrip. Nam si interrupta fuerit: nēpe quia dns petijt, aut alia via: tunc tēpora illa interrupta nō cēsentur vnum legitimū cōstituere. An verò qui de re illa quā possidet ambigit sitne sua, præscribat, qa lōguiscula est disputatio, post cōclusionis demonstrationē adiūgetur. ¶ Reuertamur ergo his suppositis ad secundā conclusionem quā, vt dicebā, Summa Rosella simpliciter negat in verbo. præscri. & vt Syluest. eodem verbo. §. 13. refert Anto. quoq; de But. in. c. vigilanti. quia credere nequeunt, leges verò dñio legitimos dños priuare posse, eo q̄ in leui sint negligentiæ culpa: esset enim, vt arbitratur, contra ius naturæ: sed tantū dene gatur eis petitionis actio. Et aiunt isti more suo hanc esse opinionem theologorū: quos tamen si vidissent, secùs pnuntiassent: cum D. Thom. quotlib. 12. artic. 25. & Scotus. 4. dist. 15. & omnes conclusionē à nobis asser tam meritissimò teneant. Adrian. autem eo modo procedit quo superiori articulo: nempe q̄ vbi negligētia veri domini ad culpam pertingit mortalē, tunc qui prescripsit tutus est in conscientia, etiā si posteà intellexerit rem esse alienam. Cui quidem iuri illud supponit fundamentum, quòd Imperator est dominus orbis: & ideo pōt dominiū abvno in alterum tranferre. Attamen si ille nō fuit mortaliter negligens, tunc licèt in foro exteriori res præscribenti adiudicetur, tenetur tamen in conscientia restituere. Ratio eius est illud suum axiōma perperam intellectum, Cessante causa legis, cessat subinde eius vinculum: cùm ergo lex præscriptionis in culpa negligentis rem suam fuerit condita, illa cessante, cessat prescriptionis causa. ¶ His ve runtamen non obstantibus absolutè asseri tur conclusio, quòd qui bona fide præscripserit, siue dominus negligens fuerit, siue secus, tutus manet in cōscientia, quanuis transacto præscriptionis tempore, resciuerit alienum esse quod possidet. Cōclusio probatur non solū authoritate diui Thomæ, & Scoti, & theologorū, vt modò dicebamus: verùm & sacrorum Canonum Gelasij & cōcilij Toletani. 6. quæstio. 3. & Augustini loco citato, cano, si virgo. 14. quæstio. vnica. & de prescriptio. cano. sanctorum & multis alijs. Et quod dictæ leges non solùm approbentur à pontificibus in foro exteriori, sed etiā con scientiæ, solidissimum sumitur argumētum ex cap. vigilanti. & cap. fina. de præscriptio. Nam postquàm illic consultissimi Pontifices præscriptionem duntaxat malæ fidei irritauerint, à contrario sensu illam cōfirmant quæ bona fide subnititur. ¶ Sed quò ad rationes descendamus, nulla est illa Adriani, nempe quòd imperator sit dominus orbis: tum quòd illud falsum est, vt suprà cōmonstrauimus: tum q̄ etiam si dominus esset regnorum orbis, non tamen rerum habet dominium, vt pro suo libito possit res alienas vsurpare: quod suprà quoq; ostensum est. Præterea quia non solum Imperator, verū & reges & inferiores principes possunt face releges de translatione dominiorū, etiam si nō sint rerum domini. Ratio ergo est quam art. 1. declarauimus: nēpe q̄ reipublicæ princeps, tanquā pacis custos, vt potest crimino sos suis bonis multare, ita & ab ipsis inuitis pro bono pacis suorū dominia in alios traducere, idque lege, vt supra diximus, in foro poli cogente, atque adeò possidentis cōscientiā pacante. Alio qui, vti suprà arguebamus, si conscientiam possidentis eiusmodi leges non quietarent, tum frustraneæ essent, tum etiam iniquæ, quādoquidē ei rem adiudicarent, quitamen eam tuta conscientia possidere nequiret, idemq̄; per sententiā, quæ, non ex falsa præsumptione, sed ex certa scientia procederet. Isti enim talem principibus negantes in conscientia facultatem tanti faciunt hæc bona exteriora, vt arbitrētur esse ceu supremum reipublicæ finem: cùm tamen nos Christus tantoperè contra admonitos curauerit, vel ad redimendū tempus contendentibus nobiscum de tunica, relinqueremus & pallium. Hęc quippe sancta meditatio antiquis legislatoribus altiùs in

Neqeūt. ll. secundū ali quos ueros dños dominio priuare propter ne gligentiam repetendi.

Opinio Adriani,

Respōdetur Adriano.

corde

Universidad de Deusto
Biblioteca

corde insideat quã iudicibus modò: & ideo huiusmodi cõdiderunt præscriptionis leges.

Quatuor argumẽtis cõfutatur sententia Adria.

¶Hinc ergo gradum aduersus Adrianũ faciamus. Quatuor enim inter alia argumẽtis eius opinio confutatur: hæc scilicet q̃ si dominus non fuit mortaliter negligẽs, dñium non amittit. Primũ, quòd in iure nulla eiusmodi legitur exceptio: quã tamẽ sanctι Põtifices conscientiarũ consultores, non prætermisissent. Secundũ, q̃ etsi vulgo non alia præscriptionis causa circunferatur quã culpabilis dñi negligentia: si iura tamen & rationes consulas, non hæc est potissima, sed certè bonũ publicũ, vt scilicet certa sint dominia, & error longi tẽporis tollatur, & tranquilla sit rerum possessio. Audi legem primam. ff. de vsucap. Bono publico introducta est vsucapio, nẽ scilicet quarundã rerum diu & ferè semp incerta dñia essent: cũ sufficeret dñis ad inquirendas res suas statuti tẽporis spatium. Et ca. vigilanti. de præscript. Ephesinus, inquit, legislator, solùm propter vitandã miserorũ segnitiem, & longi tẽporis errorem & confusionẽ, primus tricennali & quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit. Non ergo lex putitiua fuit alienæ culpæ, sed consultiua cõmunis boni. Atque adeò non ille, sed hic fuit potissimus finis. Quapropter illo cessante, nihilominꝰ lex præscriptionis ius tribuit in conscientia. ¶Tertiò, in corroborationẽ huius arguitur Si culpa domini finis fuisset legis, profectò vel iniqua fuisset, vel quã rarissimè suum assequeretur effectũ. Nam culpa negligẽtis bona sua per quã rarissimè, quod isti nõ aduertunt, est peccatũ mortale. Enimuerò prodigalitas, vt omnibus in cõfesso est genere suo non est mortale. Ob idque neque qui sua bona negligit, mortaliter vnquã peccat, nisi accidentarie nẽpe in casu grauis necessitatis familiæ aut pauperũ quos sibi alere incũbit: ergo, ꝓpter illam culpã rarò cõtingeret præscriptionis iustitia: non ergo illa fuit causa. ¶Quartò deniq;, vt superius arguebamus, et si ille fuisset finis, nihilominus illo in euentu particulari cessante, non subinde legis vigor extinguitur: sed si in cõmuni cesset. Est ergo tutus in conscientia qui legitimè præscribit, etiã si postea illi innotuerit rem possidere quę fuit aliena. ¶Superest ergo tandẽ id examinare quod suprà in lite reliquimꝰ. Diximus enim ad bonã fidem exigi, vt neq; possessor dubitet rem esse suam: sed id certò credat: aliàs possessor esset malæ fidei. Enimuerò glo. ca. fina. de præscrip. aliter sentit. Nempè quòd dubitans, etiam si iustam habeat dubitandi causam, nihilominus est in bona fide. Et citat pro se. §. bonæ fidei. l. qui scit. ff. de vsur. Eodẽque vergit Panor. quod ait ad literam probari, ex cap. si virgo. suprà citato. 34. quæst. vnica: vbi ait Augustꝰ tam diu bonæ fidei possessorem rectissimè quen quam, dici quàm diu possidere se ignorat alienum: cùm verò sciuerit, tunc esse malæ fidei. Qui enim dubitat, vt censet Panor. ignorat. ¶Et arguitur prętereà in fauorem huius opinionis. Qui dubitat rem quam possidet esse suam, potest illam bona conscientia in iudicio defendere, donec à se euincatur: hoc est iudicio subtrahatur: manet ergo semper in bona fide. ¶At verò absq; dubio contrariam sentẽtiam crediderim: nẽpe q̃ tempus quo quis, non quidẽ tenui scrupulo, sed probabili coniectura dubitat rem esse suam, nõ annumeratur præscriptioni: imo tempus eius legitimum interrũpit. Et ratio est quòd iam habet conscientiæ vulnus atq; adeò fides eius non est bona: nam bona idẽ est, qđ sana & quieta: atque adeò ille iam non ignorat rem esse alienam, vt vult. Augusꝰ. quod re vera Panor. vt probè Adrian. in. 4. in quæst. de præscript. ait, non attentè animaduertit: quia non erat dialecticus. Ignorantia enim, altera est puræ negationis, id est carẽtia sciẽtiæ, quæ stat cũ dubio: altera verò prauæ dispositionis, quæ est contrarium iudicium. Augu. ergo non loquitur de hac posteriori, vt putat Panor. sed de priori. Haud inquam vult possessorem in bona fide manere quã diu ignorat, hoc est quandiu non certè iudicat aut opinatur rem esse alienam, sed quã diu ignorat, id est, nullam habet vel probabilitatem vel coniecturã, sed certò credidit esse suam. Id enim sonat bona fides, id est læsa conscientia. Neque illud. §. citatum. ff. de vsuris, contrarium insinuat. Illic enim tantùm habetur, quòd si quis fundum bona fide ab vsurario emit, sed antequàm fructus ꝓciperet agnouerit esse alienũ, hoc est probabiles habuerit coniecturas, põt quidem fructus ꝓcipere quo ad vsq; fundus euictus sit hoc est publico iudicio sublatus. Non autẽ habetur quòd illa conscientia tẽpus præscriptionis legitimæ continuet. ¶Ad rationem autẽ quam nos adiecimus Adrianꝰ respondet, nemini esse licitum rem illam possidere quam dubitat esse suam, nisi quantum temporis sibi conceditur ad inquirendam veritatem

Opinio, q̃ iure dubitãs an res sit sua bona tamen fide possidet

Contraria sententia autoris.

Ad argumẽtum pro prima opinione.

Regula Adrian.

Regula impugnatur.

tatem. Quin verò subdit paulò inferius regulam, videlicet quòd sicut iniustè quis capitrem de qua dubitat an sit sua, ità & iniustè tenet & possidet. At verò profectò regula hæc in primis falsa est, totiq; iuri aduersa. Enimuerò cũ melior sit possidentis conditio, non tanta scientia requiritur ad retinendum id quod possides, quanta ad capiendũ priuata authoritate id quod non possides. Et ideo sub dubio tueri possum quã habeo possessionem rei, quam sub eodẽ dubio nõ possem ab alio suscipere. Quando ergo rem habeo de qua dubito, hoc est sub formidine iudico esse alienam, si nemo ex me petat, explorare teneor veritatem: quam si assequi neutiquàm possum, non ideo teneor totam dimittere, sed pro ratione dubij vel cum illo diuidere quem dubito esse dominũ, vel partem erogare in pauperes. Ratio ergo quare dubium tollit bonã fidem, non est quia sub illo non possum rem in iudicio defendere, vel illa vti: sed quia, vt diximus, saucia tũc conscientia non meretur nomẽ bonæ fidei ad præscribendum. ¶Post hęc autem nõ est silentio prætereunda opinio quã Adria. ex his modò dictis sibi elicit: nempe vxori quæ hæsitat an vir cui coniungitur verè ac legitimè suus sit, non solùm non licere officium debitum ab illo exigere, verùm neque ipsi exactum reddere. Et ad capitu. dominus. de secund. nupt. vbi præcipitur reddere, respondet id intelligendum esse in foro exteriori, cogetur enim habitare cum illo. Tamen ei non licet cum ipso se amplexu maritali cõmisceri: perinde ac si post clancularias nuptias, viuente priore viro cogeretur habitare cum secundo. Ratio verò eius eodẽ semper peccato delinquit. Putat enim quòd sicut dubius de re sua non potest illam possidere: ita & dubia illa non potest ad virum accedere. Quæ profectò cõclusio: sicuti & ratio falsissima est: & illi ca. dominus. planissimè cõtraria. Illic enim non dubitatur de foro exteriori, sed de cõscientia. Ob idq; discrimen interponitur inter debitum reddere & postulare. Et ratio est plana. Nam maritus legitimam habet possessionem vxoris: qua ideo nõ potest vxor eum expoliare per hoc quod habeat dubium quousq; sit certa: sicuti ego nõ possum surripere ab alio sua bona per hoc quod dubitem esse mea. Et ideo illa legitima possessio vxorẽ excusat à fornicatione dum debitum reddit. Idque expresè habetur ca. laudabilem. nẽ lite pendẽ. longe

Quare dubium tollit bonã fidem

Opin. Adriani de reddit. debiti.

Impugnãt opi. Adria.

Ad argumẽ. in princip. cõclusionis.

que apertiùs cap. inquisitione. de sententia excõmu. à quibus profectò capitulis Adria. in omne se vertens latus, neutiquàm extricare valet. Quod enim in capit. inquisitioni. de sedandis cõscientijs habeatur sermo, planè inde colligitur, quòd sit trimẽbris diuisio nempe vt qui cõiugum certus est coniugiũ non esse legitimum, potiùs sentẽtiam excõmunicationis humiliter sustineat, quàm vt reddat vel petat: qui verò leui temeriaque credulitate id credit, confessario suo parens, resputo scrupulo, & reddat & petat. Qui verò probabili credulitate laborat, reddat sed nõ petat. ¶Hoc autem mihi profectò maiorem iniicit scrupulum, quòd in illis capitulis Dominus. & inquisitioni. Ille qui dubius est petere cohibetur. Ex quo statim fit consequens, vtroque hæsitante neutrum posse debitum petere. Et ratio scrupuli mei est, q̃ si qui dubitat indagandæ veritati diligentiã adhibuerit sufficientem, neq; tamen illam possit assequi, non est cur arceatur à petendo: aliàs maneret absque sua culpa semper ligatus, vt neque præsente coniuge vti possit, neque ad alterum transmeare. Quod cõcessu durum esset. Et ideo existimo dicta capi. sic intelligi, quòd ille qui probabiliter dubitat, dum non facit diligentem inquisitionem, reddere quidem potest, sed non petere: quia est in mala fide: illa tamen facta, arbitror, sub aliorum censura, posse etiam petere: quia iam est in bona fide. Nam tunc vanum est habere positiuè assensum, virum illum non esse suum. ¶Argumenta ergo omnia in assertis conclusionibus plane soluta sunt. Primi enim antecedens negatur: nẽpe non posse rempublicam quẽquam nisi propter crimen suis bonis priuare: imò potest propter pacem. Et quantum ad secundum iam satis explicatum est quẽadmodũ possessor malę fidei non præscribat. Et circa tertium pariter quẽadmodùm dubitatio bonam etiam fidem interrumpat.

QVÆSTIO SEXTA, De restitutionis substantia.

S. Tom. 2. 2. quæstio. 62.

ARTICVLVS I.

Vtrùm restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ.

Alterũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALterum præambulũ quod vitijs pertractãdis iustitiæ cõmutatiuæ contrarijs debet quisq; prænoscere, est restitutiõis necessitas, eiusdẽq; legum modus & forma: nẽpe vt quæ in subsequentibus libris ostenderimus aut sublata per iniuriã esse aut retineri, constet qua lege sint redhibẽda. Prima ergo quæstio est de restitutionis substãtia. In cuius primo articulo interrogatur an restitutio sit actus cõmutatiuæ iustitiæ. Primũ enim quod ad inuestigandam definitionem inquiritur, est genus. ¶ Arguitur ergo à parte negatiua. Primò sic. Restitutio nihil à satisfactione distat, promiscuè nanque vtimur vtroque nomine: quin verò & iura pro eodem vtrunque videtur accipere: vt extrà de iniur. & dam. c. si culpa, vbi cùm iubetur tam pro damno dato quàm pro iniuria satisfactionem fieri: vtraque eodem nomine, scilicet tam damni restitutio, quàm satisfactio pro iniuria, comprehẽditur: satisfactio autem est pars pœnitentiæ pro offensa in Deum commissa: inter Deum autem & nos nõ est ratio iustitiæ commutatiuæ: quia (vt 5. Ethi. Aristo. autor est.) Dijs & parentibus æquale reddere non valemus, restitutio ergo non propriè ad commutatiuam attinet iustitiam. ¶ Secundò arguitur. Restitutio non tãtùm locum habet in commutationibus, verùm etiam in distributionibus: vt dũ quis non distribuit præmia secundùm meritorum pondera, refundere ei tenetur qui minùs iusto recepit: ergo nõ tantùm commutatiuæ, sed & distributiuæ etiam actus est.

¶ In contrariũ est, q̃ restitutio ablationi opponitur: ablatio autẽ alienæ rei, peccatũ est iniustitiæ circa commutationes: restitutio ergo eiusdem est iustitiæ actus quæ in commutationibus dirigendis versatur.

Restitutionis Etymologia.

PRo solutione quæstionis notandum est, restituere (vt nominis compositio præ se fert) idem esse quod iterũ quempiam in suum locum & ius statuere: haud enim huiusmodi nominum allusiones & etymologiæ vilipendendæ sunt: quoniam cũ nomina sint cõceptuum notæ, talia curare debẽt linguarũ conditores rebus indere, qualibus rerũ natura explicetur, primũ imitãtes parẽtem nostrũ, qui idem obseruauit, secundũ illud Gene. 2. Omne quod vocauit Adã animæ viuẽtis, ipsum est nomẽ eius. Est autem restitutio, verbum Latinis celebre. Dicitur enim quisq; in suum locum, dignitatẽ ac ius restitui, perinde atq; homini restitui bona sua. Vnde. ff. de verb. & rer. signifi. l. plus est habetur plus esse in restitutione quã in exhibitione. Nam exhibere est præsentiã corporis præbere: restituere est etiã possessorẽ facere, fructũ reddere, &c. Vt si quis vi raptꝰ est, aut per iniuriã in carcerẽ intrusus, suisq; bonis expoliatus, nõ restituitur, licèt exhibeatur, hoc est, liberè permittatur ad ꝓprios lares remeare, nisi in locum suum pristinum statuatur. ¶ Hinc ergo colligitur conclusio huius quæstionis. Restitutio est actus iustitiæ cõmutatiuæ. Probatur, cõtraria ad idem genus pertinẽt, vt in Præd. c. 8. Arist. docet: auferre aũt rem alienã inuito dño, est vitiũ iniustitiæ circa cõmutationes: restitutio aũt est recõpensatio cõtraria: est ergo eiusdẽ generis iustitię. Scãdo. Restitutio vt legitima sit, fieri debet ad æqualitatẽ rei q̃ ablata est: siue per iniuriã sublata sit, vt furto & raplna: siue per domini volũtatem: vt mutuò & cæteris contractibus: æqualitas autẽ rerum (vt. 5. Ethico. Aristo. docet) per iustitiã cõmutatiuã cõstituitur: hac nanq; ratione à distributiua distat, q̃ illa nõ constituit æqualitatẽ, nisi inter proportiones meritorũ & ꝓportiones præmiorũ: est ergo restitutio actus cõmutatiuæ iustitiæ. Ex quo fit vt restitutio ꝓpriè locũ nõ habeat nisi vbi ratio debiti intercedit. Si eñ quis dono mihi dedit cẽtũ: postea rò, ego vt gratiã illi referã, tãtundẽ redono: non est censenda hæc mea gratiæ relatio restitutionis nomine. Nã etsi similitudinem quandã restitutionis habeat materialẽ, vt aiunt: idtirco q̃ res eadẽ redditur: deest tamẽ restitutionis forma, puta obligatio à qua restitutio & speciẽ & nomẽ sortitur. Ob idq; donatio illa nõ ad iustitiã cõmutatiuam, sed ad liberalitatem potiùs spectat. Neq; verò opùs est ad restitutionis naturam vt eadẽ numero aut species res, quæ accepta fuit, reddatur, tametsi primæua eius significatio id videatur auribus exhibere: sed satis est q̃ tantundẽ valeat. Enimuerò sicut cõmutationis appellatio, quæ propriè in rebus fit, vt commutatio vini pro oleo, & merces pro pecunia, ad actiones & passiones est more & vsu translata: sic & restitutionis nomen extensum est. Vt si quis mihi contumelioso verbo iniurius fuit, quem ego posteà fuste cęci di, quædam fieri potest commutationis cõpensatio. Et pari ratione qui iniuriam irrogauit, potest eam pecunia resarcire.

Conclusio

Iustitia commutatiua et distributiua quomodò differant.

Restitutio non est vbi debitũ non erat.

Argu-

Ad primum argumentũ.

ARgumẽta verò in contrariũ obiecta nõ nihil afferunt difficultatis. Ad primum ergo respõdetur, q̃ et si nõnunquã duo hæc nomina, satisfactio, & restitutio, vsu cõfundantur, quãdo scilicet res in cõtrouersiã nõ veniunt: longo tamẽ interuallo actiones ipsæ differunt. At verò quę differre mõstrãtur, ostendi priùs debent quo pacto conueniant, nam (vt initio huius ex Aristo. 5. Ethi. ca. 1. citatũ est) quo res æquiuocæ vicinio-
res sunt, & propinquiores, eo magis æquiuocatio latet. Sit ergo primũ nostrũ assertum. Satisfactio perinde atq; restitutio ad iustitiã pertinet cõmutatiuam: nam vtraq; fit secundum æqualitatẽ rei ad rem, in quo cõmutatiua iustitia à distributiua seiũgitur, qua præmia secundum dignitatẽ personarum distribuuntur. Enimuerò qui iniuria alium læsit, ad æqualitatis mensurã debet ei satisfacere.

Opinio Scoti depœnit.

Scio equidẽ Scotum in. 4. dist. 14. q. 2. constituere pœnitentiã sub iustitia vindicatiua, quã speciem esse putat distributiuæ. Considerat enim pœnitentẽ non solũ tanquã reũ verũ, tanquã ministrũ iustitiæ Dei: qui quidem pœnitens de se ipso supplicium sumit. Quapropter cũ satisfactio sit pars pœnitentiæ, subsequenter concederet ad eandẽ iustitiam pertinere: vt puta cũ quis ieiunijs & vigilijs se affligit. Atq; hanc sententiã amplexus videtur. S. Thom. 4. dist. in. 15. quæst. 1. artic. 1. Attamen multò fortè congruentiùs pœnitens non consideratur ceu ministeri iustitiæ vindicatiuæ, sed tanquã offensor, qui de iniuria lata se accusat & pro eadem satisfacit ei in quem cõmisit offensam, puta deo vel homini, vt iudicis vindictam effugiat.

Opinio diui Tho. de pœnitẽtia alia ab Scot. sententia

Quam ob causam idem S. Doctor. 3. p. q. 85 art. 3. pœnitẽtiã sub iustitia cõmutatiua collocat: etiam quantum ad satisfactionẽ si bene inspiciatur articulus: nam afficere quemquam iniuria, eodem redit, acsi rem illi abstuleris: & ideo satisfacere pro offensa eiusdem est iustitiæ, ac si rem ablatam rependas. At verò quoniam Deo corporeum aliud possumus quàm corporis castigationem, appa ret in satisfactione respectu ipsius quædam punitionis forma: secũdum famosam illam Augusti. definitionem, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet cõmisisse. ¶ Huic igitur rationi qua restitutio cum satisfactione cõuenit, subijciuntur septem differentiæ inter easdẽ duas virtutes. Atqui prima sumitur ex parte materiæ: quã differentiã cõstituit. Tho. 4. dist. 15. q. 1. artic. 5. Inę qualitas nãq;, quæ iustitiæ commutatiuę contraria est, duobus modis vsu venit. Vno in rebus exterioribus vt dum quis rem alienam occupat: altero verò in actionibus & passionibus iniuriosis, vt cùm quis ciuem violenter verberat, aut conuitijs aspergit. Modꝰ prior restitutionẽ exigit, qua in rebus ablatis æqualitas cõstituitur: posterior verò expostulat satisfactionẽ: vt videlicet de cõmissa culpa fiat proximo compẽsatio. Itaq; satisfactio nõ est nisi vbi iniuriosum crimen adfuit: restitutio verò etiam vbi nulla interfuerit ablationis culpa. Hoc autem discrimẽ vel ex ipsis vocibus innotescit. Restituere nanq; est reddere quod ablatũ est: satisfactio verò quia pars est pœnitentiæ, est iniuriam resarcire. Consequitur ergo ex hac propositione tanta disgregatio inter satisfactionẽ & restitutionem, vt licèt quandoq; ambæ concurrant, possit tamẽ altera absq; altera reperiri. Exemplũ accipe, Latrones & fures qui vi aut furtò alienã domum compilauerint, tenentur in primis ad restitutionem eorum quæ rapuerint: & præterea de illata iniuria satisfacere: puta aut petendo veniam, aut alia via. At verò cũ quis nihil surripuit, sed tamen aut conuitio aut manuum iniectione iniuriam fecit, satisfacere potest per supplicem submissionem, vel per alia grata officia citra restitutionem. Et eõuerso qui ęs creditori debet quod ab illo mutuatus est, restituere quidẽ tenetur: satisfacere verò nõ item: quia nullũ cõmisit crimen, quoadusq; in mora est soluẽdi. ¶ Secũda differẽtia ex hac prima enascitur, respectu illorũ quibus fit satisfactio & restitutio. Illa enim nõ solũ hoibus, verũ & Deo, eidẽque præcipuè fit: restitutio vero ꝓpriè solis hoibus. Prior pars est certa. Quoniã licèt in proximos cõtingat etiã peccare, quos diligere vt nos ipsos tenemur, atq; adeo illis ratio vlla satisfactionis debeatur: ꝓpriè tamen in Deũ solũ peccatur: dicẽte Augu. peccatũ est dictũ vel factũ &c. cõtra legẽ Dei. & regio Propheta cõfitente. Tibi soli peccaui. Haud eñ proximorũ læsiones scelera essent, nisi Dei autoritate fuissent inhibita. Nã etsi lex naturæ obliget, illa etiã obligatio ab authore deo dimanat: sicut & lex humana: nã per me, inquit Sapiẽ., puer. 8. Reges regnãt, & legũ cõditores iusta decernũt. Ex quo fit cõsequens, vt ei propriè debeatur ad iustum satisfactio: quę vel hic vel in purgatorio per

De quibus restitutio et de quibus satisfactio.

Secunda differentia.

Quibus fiat restitutio, quibus itidẽ satisfactio.

Propriè in solũ Deum peccatur.

Omnis obligatio legum authore deo est.

Septem differentiæ inter restitutionẽ & satisfactionẽ.

soluẽda

Universidad de Deusto
Biblioteca

soluenda est. Vnde Leuiti. 6. cautum erat vt illic qui vi aliquid extorsisset, aut feciſſet calumniã, aut quppiam ſimile cõmiſiſſet, omnia integra primùm reſtitueret: mox pro peccato offerret Deo arietem immaculatũ. Fit ergò propriè ſatisfactio Deo. Haud quidem negandũ, vt quidam contendunt, quin ſuo quoq; gradu fiat hominibus, ſed tamen maximè ſit Deo. Reſtitutio verò nõ illi, ſed ſolis hominibus. Et ratio eſt in promptu: qa Deo nihil propriè auferimus, neque auferri vllo modo poteſt: licet per analogiã ad nos dicamus illi per peccatum honorẽ adimi: ſicuti ait Paulus Roma. 2. Tu autem Iudæus cùm ſis, Deum inhonoras? Prætereà neque ei poſſumus quicquam reddere quod illi accreſcat. Etenim quia Deus eſt, noſtrorũ bonorum non indiget. Quanuis per eandẽ analogiam ſatisfactio quę illi fit, dicatur eſſe honoris reſtitutio. ¶ Ex his rurſus ſequitur tertia differentia inter has virtutes, ab effectuũ diuerſitate precepta. Per reſtitutionem non remittitur peccatũ, ſed tantũ ceſſatur à peccando: per ſatisfactionẽ verò remittitur quãtum ad pœnam, remiſſa culpa: eò q̃ eſt ſoluto pro peccati debito. Hunc autẽ effectum ſortitur virtute paſſionis Chriſti. Quo idcirco caret ſi extra eius gratiam fiat. Reſtitutio autẽ legitimè fieri inter homines extra gratiam Dei poteſt, quin etiam extra amicitiã humanã: qđ ſatis factioni repugnat. Et hęc eſt quarta differentia. Enimuero qui inimico, quod ab illo mutuò receperat, integrum reddit, perfectè reſtituit: licet eum in ſuam amicitiam non recipiat: ei autem qui iniuria affectus eſt non fit ſatis, niſi per amicitiæ reconciliationẽ: niſi fortè per ipſum quo minùs fiat, ſtetur. Hęc quippe ex diuerſis debitorum radicibus penſanda ſunt. Reſtitutionis inquam debitum non naſcitur ab iniuria, ſicuti ſatisfactionis. Et ideo licèt illa non habeat pro fine amicitiam: hæc nõ fit legitimè niſi illa recuperetur, quæ amiſſa fuit, gratia. At verò etſi ob ſatisfactionem, quæ Deo fit, pœna ab ipſo condonetur peccatori: nõ tamen ideo cenſenda eſt propriè reſtitutio vt in. 4. diſtin. 15. arti. 5. placet Richardo. Arbitratur enim quòd peccator reſtituit quod Deo debet. Eſt enim hæc verbi abuſio: quia vt diximus, neq; Deo quicquã adimimus, neque illi acquiritur quod in remiſſionẽ culpę ei offerimus: imò fit tũc debiti remiſsio. ¶ Huic ergò quartæ ſubnectitur quinta intercapedo: videlicet reſtitutionem non eſſe pœnitentię partem, veluti eſt ſatisfactio: ſed duntaxat eſt præambulum vt quis à peccato deſiſtat. Etenim ſi quis alienum æs cõtraxit, quod dum eſt ſoluẽdo, inuito domino, retinet: vel iniuriam quam illi intulit diluere recuſat: non poteſt dignè ad pœnitentiã accedere, niſi ab illo dehĩcto per reſtitutionẽ euellatur. Itaq; reſtitutio contritionem, quę ordine prima eſt pœnitentiæ pars antecedit: ſatisfactio verò etiam cõfeſsionem, quæ ſecunda eſt, ſubſequitur. ¶ Ex quo denique colligitur ſextum diſcrimen. Satisfactio arbitrio ſacerdotum virtute clauium cõſtituitur, eadẽq; in illis tribus generibus, ſcilicet in oratione, ieiunio, & eleemoſyna: reſtitutionem verò ad æqualitatẽ quiſque tenetur ſua ſponte facere, vel ſententiæ parere iudicis. ¶ Septimũ prætereà ſi libet interuallum accipio. In purgatorio nulla fit, fieri ve expectatur reſtitutio: ſed tantũ ſit ſatisfactio, ſeu potiùs ſatiſpaſsio. Hoc dixerim ad depellendum errorem vulgi, quod arbitratur defunctos in purgatorio remorari quouſq; reſtitutiones quas hic ſuis cõmendarunt, executioni mandentur. Eſt enim deridiculum. Haud ſiquidem lex eſſet digna Deo ſi ſanxiſſet vt quis p̃ ea culpa pateretur, quæ nul latenus in ſua eſt iam libertate. Alioqui ſi hę redes nunquã reſtituerent, nunquã miſer ille exiret illos purgatorios carceres: qua vtique ratione purgatoriũ verteretur in infernum. Viderit ſibi ſcilicet quiſq; quomodo in hoc ſæculo reſtituere mandauerit. Nam ſi negligens fuerit, etiam ſi culpa remittatur luet in purgatorio pœnas: quãuis poſt eius obitum illicò fiat reſtitutio: illis autem pœnis perſolutus, etiã ſi nunquã reſtitutio fiat, liber abitur. Ineptiſsimè enim in cõtrarium adducitur, quod ego meis auribus audiui, illud Auguſt. quod ſtatim articulo proximo audiemus, Non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum. Illud nanq; de remiſsione culpæ intelligitur in hoc ſæculo: quia qui non reſtituit, reus eſt ſemper culpæ. Ecce quanta intercapedine ſatisfactio & reſtitutio diſtent. Ex qua dilutio colligitur prioris argumenti. ¶ Ad poſterius autem probè reſpõdet. S. Thom. quòd reſtitutio illius cđ per inſtitiam diſtributiuam conferri omiſsum eſt, ad iuſtitiam ſpectat cõmutatiuam. Nam quanuis illud nunquam fuerit ab illo cui dandum erat poſſeſsum, fuit tamen debitum: & ideo quodãmodo ſublatũ: ac ſub inde functio cõmutatiuæ iuſtitiæ eſt, idem repen

Tertia differentia.

Extra gratiam, per ſatisfactionẽ nil pœnæ remittitur.

Quarta differentia.

Quinta differentia.

Sexta differentia.

Septima differentia.

Nulla hic reſtitutio fiẽda hominẽ in purgatorio remoratur.

Ad argumẽ

rependere. Quò fit (vt ſcitè Caieta. colligit) quòd ſi princeps aut dominus aliquot annis diſtributionem prætermiſerit, quã inter conſcriptos ciues facere tenebatur, & poſteà pœnitentia ductus reſtituere cõſtituerit, nõ debet præſentibus tunc ciuibus reſtitutionem facere: ſed eorum defunctorũ hæredibus, quibus viuentibus debebatur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſit ad ſalutem neceſſarium, rei quæ ablata eſt, reſtitutionem fieri.

SEcũdo articulo, qui apud S. Th. primus eſt, ſuppoſita reſtitutionis interpretatiõe, de eius eſt neceſsitate reſpondendum. Vtrùm ſcilicet ablati reſtitutio ſit ad ſalutem neceſsaria. Et arguitur ad negatiuam partem. Ad ſalutem animæ, hoc eſt ad vitam æternam conſequendam, ſatis eſt ſeruare mandata: ſecundum verbum Domini, Matthæi. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quod ſi quis in culpã fuerit collapſus, ſatis eſt q̃ per pœnitentiã, quæ ſecũda eſt tabula poſt naufragium, conſcientiam abluat: reſtitutio autem neque inter præcepta neq; inter partes pœnitentiæ, vt ſuprà dictũ eſt, cõnumerãtur: ergo non eſt hominibus neceſsaria ¶ Secundo arguitur. Si reſtitutio eſſet neceſsaria, maximè quia aliquo eſt præcepto imperata: id autẽ in Decalogo nullũ extat, præter illud, Non furtũ facies, hoc verò negatiuum eſt: præceptũ aũt reſtitutionis affirmatiuũ eſſe deberet, vt nomẽ ipſum ſonat, ergò nullũ eſt tale præceptũ. ¶ In contrarium eſt Auguſt. in epiſ. ad Macedo. quę refertur. 14. q. 6. Si res aliena propter quã peccatum eſt reddi poſsit, & nõ redditur, pœnitẽtia nõ agitur, ſed ſimulatur. Si aũt veraciter agitur, nõ remittitur peccatũ niſi reſtituatur ablatum, vnica ergo concluſione abſoluitur.

Concluſio

Ablatorũ reſtitutio ſic neceſsaria eſt, vt abſq; illa durare nemo poſſet in grã Dei illã ve recuperare. At verò in gratiã. S. Tho. exponẽdi ſunt termini: eò q̃ hic ſecũdus articulus ſubobſcurus, quin trũcatus etiã non nullis videtur. Ait emĩ, id quod iniuſtè ablatũ eſt reſtitutioni eſſe obnoxiũ: quod verò iuſtè minimè. Cũ tñ tã mutuatũ, quod quis iuſtè ſuſtulit, quã pretiũ rei credito emptæ ſit etiã reſtituendũ. Notãdum ergo eſt quẽadmodũ nos. S. Th. proprias rerũ locutiões docuerit. Illius emĩ quod quis vel mutuò vel quolibet ciuili cõtractu accepit, nõ propriè ad reſtitutionẽ cõuincitur, quoadouſq; ſit in mora & culpa: nã mutuũ vel pretiũ ante ſtatũ tẽpus reddere, nõ eſt neceſſariũ. Et dũ in tẽpore redditur, nõ dicitur propriè reſtitutio eò q̃ cũ creditor illucuſq; ſua ſponte careret illa re, nondũ cẽſebatur minùs iuſto habere, aut ſuo iure & ſtatu eſſe deiectus, ſed dicitur illa vel ſimplex redditio mutui, vel ſolutio ptij. Quãuis largo modo reſtitutio dicatur. Nomẽ igitur reſtitutionis ſtrictè ſolũ in reb⁹ ablatis locũ habet, puta quæ vel per iniuriã ſurreptę ſunt, vel ſi iuſtè fuerint acceptæ, iniuſtè tamen vltra cõſtitutum tempus retinentur. Et ideo ait Auguſ. nõ dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatũ. Quod autem ait D. Th. id quod iuſtè ablatum eſt, in æqualitatẽ eſſe reſtitui, nõ intelligas de mutuato, aut de pretio rei futura moneta vendita, aut de ſimilib⁹, quę iuſtè accipiunt, ſed vt reddantur: at de illo quod quis, quia ſuum erat accepit: vt depoſitum ſuum, aut laboris mercedem, aut dono datum, aut quid ſimile. His præhabitis probatur concluſio. Iuſtitia commutatiua eſt ad ſalutem obſeruatu neceſſaria reſtitutio autem importat reddi-tionem illius rei, quę iniuſtè vel aufertur vel retinetur: quæ quidem redditio opus eſt iuſtitiæ commutatiuę: ergo illa eſt neceſſaria. Hinc ſit cõſequens, præceptũ extare reſtitutionis, idque ſub reatu mortalis culpæ obligans. Aliter nõ eſſet ad ſalutem ſimpliciter neceſſaria. Etenim qui rem detinet alienam inuito domino, & iuſtitiam violat, & ſubindè proximi charitatem. ¶ At pro exactiori eiuſdem cõcluſionis examine intelligamus in primis, quo gradu certitudinis habenda eſt: an ſcilicet ſit pro veritate catholica reputãda. Hoc pro eo interrogauerim quod Guido Carmelita inter Græcorum alias, hanc quoque hęreſin connumerat, quod eorum ſacerdotes nullã furibus & latronibus reſtitutionem pro manifeſta rapina iubebãt: ſed oleo ſimplici illos inungentes abſoluebant. Illa dũtaxat iniuncta pœnitẽtia, vt ſibijpſis furtorum partem impartirent. Neſcio tamẽ qua eſſent inſania illi correpti, qui ita deſipẽrẽt. Lutherani nanq; (vt eſt art. 5. Lutheri ad Leonem videre) ſatisfactionem inficiantur: hoc tamẽ colore, quòd Chriſtus abundè delictis totius mundi ſatisfecit: neſciẽtes diſcernere inter ſatisfactionem quo ad ſufficientiam, & quo ad efficaciã. Quòd autem reſtitutio

Exponitur D. Thomas.

Quãdoquis in tempore

Iam probatur cõcluſio

Græcorum amentia ex Guidone.

Lutheranã ſatisfactionem inficiãtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Erasmi documentū reijcitur: qđ ex ipse recit.

tutio non sit necessaria, non solùm hæresis, verùm phenesis est. ¶Hic autem lectorem admonitum facere non præteribo, vt si inciderit in Erasmi adnotationes, vsque ad quartam editionem, caueat ab illo adnotamento quod Luc. 11. super verbo illo, Quod superest, date eleemosynā, subiecit tale: illud adnotandum, cū modò fecerit mentionē rapinę, non fieri in remedium mentionem restitutionis, tantùm pollicetur eleemosyna data, omnia fore munda. Quo sanè loco visus est restitutionis necessitatem, vel infirmare, vel negare. Post tamen æditione quinta, notam hanc, quā sibi ipse inusserat, abrasit. Ad rem igitur vt redeamus meritò dicebā huiusmodi hæresim in phrenesim incidere. Cautum enim in Decalogo est: Non furtū facies: qui autem rem alienam inuito domino retinet, perinde habet ac si furtum faceret, pro eodē enim prorsus recepit, rem alienam subripere eandem q; retinere. Vnde Paul. ad Rom. 13. Reddite omnibus debita: cui tributū, tributum, &c. Et vt cuncta expressiori emphasi complecteretur, subdit negatiue: Nemini quicquā debeatis, nisi vt inuicē diligatis. Huius autem voculæ, nisi, ille nobis sensus placuit, qui non est exceptorius, sed potius expositorius. Nam cùm rem alienam vsurpare dilectioni ꝓximi obuersetur, admonet nos vt nihil debeamus, videlicet vt syncerè diligamus. Tametsi Chrysost. & August. veneranter sint auscultandi: qui exceptionis gratia illud Paul. aiunt addidisse. ¶Quasi admonuisset vt dilectionem semper deberemus: quippe cuius debitum quantūcunq; soluatur, nunquam cessat. Item Christus Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cęsari: & quę sunt Dei, Deo. Imò verò qui rem non abstulit, sed bona fide possidet, quoties constiterit esse alienam, naturali ratione doctus, tenetur illā domino tradere. Vnde Thobias, vt eius tradit historia, capit. 2. cùm vocē balantis hœdi, quem vxor attulerat, audisset: Videte, inquit, nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis: quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cōtingere. In summa, Deus Ezechie. 33. nemini pœnitētium veniam pollicetur, nisi priùs pignus rapinā que reddiderit. Adde quòd eodem iure quisquis rem nouit furto sublatam, tenetur eam domino indicare. Sic enim intelligendū est verbum Hierony. super illud Prouer. 26. qđ refertur extrà, defurtis, capi. qui cū fure. vbi ait, qui cum fure partitur: vel secundū aliam literam, participat, scilicet, in crimine, occidit animam suam. Non ergo fur solus, verū & ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat. Haud tamē tenetur occultum furem prodere, sed furtum pandere.

Ad argum

PER hæc ergo ad primum argumentum contra quæstionē respondetur, concessa priori assumpta: nempè satis esse ad salutem si quis innocenter viuat per expletionem mandatorū: posterior verò perimitur. Etenim qui furto cōmisso aut illata iniuria corruerit in culpam, nunquā inde resurget nisi pręuia restitutione: nam aliàs semper tenebitur reus furti; aut illatæ iniuriæ: quod est contra Decalogi prohibitionem. ¶Contra hanc autem solutionem nō desunt argumenta. Primùm enim statim prę foribus extat huiusmodi. Nemo reus est furti aliusvè detentionis, cui cōstat legitimum dominū consentire, aut cōsentire debere: lex autem charitatis hoc vinculo videtur mortales & maximè Christianos conglutinare, vt corporalia hæc & temporalia quisque propria saluti spirituali proximi posthabeat: ergo quisq; consentire tenetur vt alius possideat bona sua nè iniustè alius retinendo occidat propriā animā. Hoc argumentū sunt qui arbitrētur alicuius esse pōderis: cū tamen nullius sit prorsus. Respondet enim Adrian. ꝙ etsi dñs rei fortè consentiat, hoc tamē nō cōstat ei qui iniustè possidet: & ideo cōtra cōscientiam retinet. Solutio autem nō eneruaret argumenti vires, si vllas haberet: nam satis esset quòd illi cōstaret, debere dñm consentire. Respondetur ergo facilimè ꝙ quauis quisq; teneatur salutē animæ ꝓximi ordine charitatis proprijs bonis corporis & vitæ etiam temporali anteferre (vt S. Th. 2. 2. q. 26. art. 5. autor est) attamē hic charitatis ordo solū obligat exponere corporalia bona ꝓ tuenda salute animæ proximi, quādo vel talia bona sunt illa simpliciter necessaria vel quis ex proprio officio curam gerit animę illius. Alioqui solùm ad perfectionē charitatis hoc pertinet. Vnde cū ille qui alienā rem iniustè vsurpat, nō id ꝓptereà facit ꝙ extremam necessitatē illorum bonorum patiatur: sed ex sua libidine & corrupta voluntate, nō tenetur dominus consentire in illā iniustam possessionem. Simile est in mortis articulo cùm quis alium inuadit occidendi animo. Aiunt enim quidam nimirum misericordes, quòd inuasus potiùs debet permittere

Arguitur contra solutionem.

Ad secundū argumentū. Dub. an eodem ꝑcepto ꝓhibeatur furtum & ꝑcipiatur restitutio.

tere sui occisionem, quam alium mortaliter delinquentē interficiat, vt sua tēporali morte ęternam euitet in ꝓximo. Sed re vera nulla hoc ratio probare poterit: quia vita illius qui inuaditur, non est inuadenti necessaria: & ideo quia iniustè illam petit, potest alius illam defendere: etiam si sciat alterum in peccato mortem obire. An verò sit consiliū suā ipsius mortem permittere pro salute alteri?, non est præsentis negotij disputare: maiorē enim charitatem nemo habet quàm vt animam suam ponat pro amicis suis. ¶Secundo argumento petitur dubitationis solutio, quæ forsan non ad rem tantum spectat, quā ad nomen. ¶Videlicet an diuersa sint præcepta, quo furtum prohibetur, & quo restitutio præcipitur. Etenim quod eadem sit præceptio, est argumentū primum, quod idem pollere videtur: Non furtum facies, &c. Nō retinebis alienū. Sic enim negatiuè ait Paul. nemini quicquam debeatis. Et S. Tho. 2. 2. quæst. 66. art. 3. detinere, inquit, id quod alteri debetur, eandem rationem nocumēti habet cum acceptione iniusta. Et ideo sub iniusta acceptione intelligitur etiam iniusta detentio. Mox arguitur: quod si præceptū restitutionis singulare esset, non posset nisi affirmatiuum existere: præceptum autem affirmatiuū non obligat pro semper: restitutio verò facienda est absque mora: nam quādiu quis in ære alieno manet inuito domino, quasi fur reputatur. Vnde fit, vt semper & pro semper teneatur restituere. Nihilo secius exactior loquutio erit si dicamus duo esse quodāmodo præcepta. Illud scilicet abstinendi à furtò, merè negatiuū: hoc autem restitutionis, affirmatiuum, implicans in se negationē, quo prohibemur rem alterius detinere: vt. 2. 2. q. 62. arti. 8. author est S. Tho. Et hoc patet ex obiectorūdiuersitate. Actiones enim malæ prohibentur negatiuis præceptis: bonæ autem affirmatiuis mandātur: furari autem malum est: restituere verò, bonum. Idem patet ex forma Christi: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Quare Paulus ambo copulauit: scilicet, Reddite omnibus debita: & nemini quicquā debeatis. Falsum ergo est idem esse prioris vel obiectū vel præceptum: reducitur tamen hoc ad illud Decalogi, Non furtum facies. Et per hoc responsum est principali argumēto. ¶Ad illud autem ꝙ modò de præceptis affirmatiuis subijciebamus, respondetur, quòd licēt mandatū restituendi affirmatiuū sit, nihilominùs pro

Solutio dub.

pter id negationis quod includit non habet circunstantiam temporis, sicuti alia, definitā sed sua substātia est vt statim & absque mora fiat. Hæc autem mora accipienda est secūdùm ciuilium morem. Dicitur enim quis esse in mora cùm rei opportunitatem nactus, nō statim operatur. Quapropter (vt postremo articulo huius libri repetendū est) obligatio huius præcepti quantum ad actū animæ interiorem, est, vt cùm primùm cuique constiterit rem possidere alienam, animo ꝓponat reddere: non tamen est in culpa si statim non reddat, quousque habita tum creditoris copia, tum opportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An verò quādiu quisque in mora durat, tam diu crescat culpa, & an aliquando eadem innouetur: ad eū dem postremum articulum huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm omnia in uniuersum quæ quis uel ab alio abstulit, uel inuito domino retinet, teneatur restituere.

POst substantiam necessitatēq; restitutionis videre tertio loco restat amplissimā eius obligandi vniuersalitatem. Quæritur ergo vtrum omnia in vniuersum ablata & retenta, teneatur homo restituere. Et arguitur à parte negatiua. Duo sunt bonorum genera, in quibus quis alteri nocere potest, scilicet spiritualium, & temporalium: spiritualiū autē non est necessaria restitutio: ergò cùm sint tēporalibus præstantiora, fit vt neq; tēporalium sit necessaria. Minor exēplo monstratur. Enimuerò qui alterum ad peccandū induxit, nihil illi restituere tenetur: tum ꝙ ille libere fecit, tum quòd & ipse se potest in pristinum statum restituere. ¶Secundò, Si quis à monachatus professiōe vel cohibuit, vel abstraxit, eisdem prorsus rationib⁹ modo adductis, nihil ei restituere cogitur: ergo neque in hoc casu restitutionem facere est operæ pretium. ¶Tertiò, In bonis temporalibus maximum est vita: sed qui vitam alteri vel membrū abstulit: nulli restitutioni manet obnoxius: quia ad impossibile nemo obligatur: quale est vitam aut membrū restituere. ¶Quartò, Nemo ad peccatum obligatur: quandoq; autem fieri nequit restitutio citra culpā, vt puta cū quis alienam famā reuelatione occulti criminis denigrauit: ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiusmodi restitutio neutiquā est necessaria. ¶Quintò, Honor quem quis alteri cōtumelijs deturpat, nullatenùs restitui potest: quia ad præteritum non est potentia: ergo illi locum non habet restitutionis vinculū. ¶Sextò. Dum quis cuipiam impedimento est nè aliquod spirituale sacerdotiū assequatur, au ferre id illi censetur: nam (vt Philos. 2. Phys. text. 56. author est) quod parū distat à re, nihil distare videtur: & tamē nullo innodatur restitutionis nexu: quia præbenda nō debet ab altero auferri, vt priori conferatur: ergo nō est omniū in vniuersum necessaria restitutio. ¶In contrariū est diuina sententia, Ezechi. 33. Si impius egerit pœnitentiā à peccato suo fecerit q; iudiciū & iustitiā, & pignꝰ restituerit, rapinā q; reddiderit, &c. vita viuet, vbi omniū insinuatur necessaria restitutio.

Conclusio Quæstionis huius conclusio statuitur affirmatiua. Omniū in vniuersum q̄ quis vel iniustè sustulit, vel iusto aliquo ciuili contractu accepta retinet, præceptū est, restitutionem fieri. Neque verò nouis opus est testimonijs aut rationibus post ea quæ ꝓximo articulo dicta sunt. Enimuerò vt ꝓhibitio furti, sic & restitutiōis præceptio generalis est, vniuersa complectens. Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attennuatio culpæ, semper est mortalis eius transgressio. Excusatio autem fit aut per ignorantiam, aut per impossibilitatem, absolutio verò ab obligatione per domini volūtatem, illam remittentis: sed attenuatio cōtingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere videtur, ideoq; leui tangitur culpa.

Tria hominū bona. At verò argumēta quæ obiecta sunt nō parūm cōsiderationis postulāt. Et quoniam tria sunt mortaliū bona (vt. 7. Polit. cap. 1. Aristo. meminit) scilicet animæ & corporis: atq; illæ facultates quæ extrinsecꝰ possidentur, decere existimauimus secundū eorum dignitatē ordinem sequi dicendi. Bonorum autem animæ alia sunt naturalia vt intellectus: alia verò acquisita: sed tamen tēporalia, vt scientia: alia denique simpliciter spiritualia, vt virt⁹ & gratia. At verò de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputatio: sunt enim simpliciter tēporalia bona: & idcirco qui hominem (vt exemplum ponā) vel præstigijs vel alia via dementaret, vel pvim aut fraudem à literarum studio diuerteret, teneretur ad arbitrium prudentium dānum, sicuti in alijs temporalibus reficere.

Bona animæ subdiuidun tur.

Restat ergo vt ab spiritualibus exordiū capiamus, qualis est gratia, & quibus ipsa nutritur virtutes. De his enim primum argumentum propositum est. Ad quod Scotus 4. dist. 15. q. 3. art. 1. & Richard. eadem dist. ar. 4. q. 2. quem ibidem sequitur Paludanus: & in materia de restitutione Adrian. respondent affirmando, quod quicunque alteri est causa peccati, ipsum scilicet inducendo, obligatus sit restitutioni, sic vt cōmodiori qua poterit via cum teneatur in Dei gratiā reuocare, suadendo illi vt resipiscat, orando q; ꝓ eo, eumq; pro posse iuuando. Quin vero addit Adrianus neminem posse suorum restitutionem bonorum spiritualium remittere veluti corporalium: vt pote quorum nemo præter Deum dominus est. Et quidem si iacturam tantùm inspexeris quam homo facit cùm de diuina gratia decidit, hoc certissimum est q̄ tanto exitialiùs perniciosiusq; nocet qui proximū consulto in talibus bonis nocet, quàm si noceret in corpore, quanto anima pretiosior est corpore, & gratia Dei vniuerso orbe. Vnde Gregorius, quod refertur. 6. q. 1. ca. ex merito. Deteriores, inquit, sunt qui vitam, moresq; bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaque diripiūt. ¶Attamē licēt alij prudentiùs me forsan iudicent, nihilominus nullā mihi videor rationem videre, quæ hanc sententiam confirmet, quam prefati Doctores affirmant. Et primùm omniū quantū ad culpam. Qui dedita opera idq̄ ex odio contendens proximum procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam conijcere, enormiùs peccat quàm si vitę temporali pararet insidias, quia longè nocentius malū intendit. At verò cuius propositum nō est ꝓximo sic enormiter in spiritualibus nocere, sed vel suum cōmodū assequi, vel suam explerevoluptatem: non tanta grauitate delinquit, quàm si eius diriperet bona temporalia. Ecquis enim asserat eum qui liberam mulierculam corruptam, absque vlla vi & fraude solicitet, etiam si vel prece vel pretio vrgeat, tam graui crimine cōplicari, quā si bonorum eius copiam deprædaretur? Re vera nulla est in tali assertione apparentia rationis. Fallax ergo est argumentum: Plus nocet: ergo grauius peccat. Cætera enim non semper sunt paria. Enimuerò qui aliena bona surripiunt, id faciunt inuito domino: vnde iniuria ac subinde culpa suscipit incremētum: qui verò alium allicit ad malum, nullā infert

Ad primum argumētum Scotus

Adrianus.

Nō semper qui plus nocet grauius peccat.

Secunda cōclusio. infert vim aut necessitatem, atque adeò neque iniuriam. ¶Sit ergo secunda conclusio superioris expositoria. Qui alterum in crimen conijcit vi aut fraude, tenetur eatenus illi restituere, vt quem seduxit, veritatem doceat: etsi vim intulit, liberum relinquat vt in bonam redeat mētē. Decepit quis forte hominem, docens non inesse culpam vbi erat: puta quempiam contractū non esse vsurarium, qui tamen erat, ob quā deceptionē exercet ille talem contractū: in tali casu tenetur fallax ille homo docere alium veritatē, nè falsus malè agat. Quapropter hæresiarcha qui hæreses seminauit, tenetur recantare palinodiam, & quātū in se fuerit conuellere iniqua semina. Eodem iure si ego quēpiam induxi vt inimicitias gereret cum inimico meo, & mea causa illas exerceat, teneor illum liberū relinquere nè sim illi causa mali. Conclusio manifesta est: quoniā ego sum causa non solùm ob quam deliquit, verū ob quam in delicto perstitit. ¶Tertia cōclusio.

Tertia cōclusio. Si quis alium absq; vi & fraude induxit in peccatum, etiam si consulto & ex animo induxit, alius autem scit se esse in peccato, estque ei liberum exire dum voluerit: tunc inducens non tenetur peculiari præcepto iustitiæ cōmutatiuæ restituere, sed generali ꝓcepto correptionis fraternæ sicut cæteros. Prior pars probatur. Primùm, iste inducens propriè loquendo nihil ab altero sustulit: nam aufert nemo quidpiam nisi ab inuito: qui autem sciens & prudens peccat, quantūuis precibus alterius succumbat, non facit inuitus: aliter non peccaret, dicente August. in de vera religio. &. 1. lib. retract. Peccatum adeò est voluntarium, vt nisi sit volūtarium, non sit peccatum. 15. q. 1. c. quod autē. Respondent autē Scotus, & sui, quòd licēt talis inducens non sit tota causa peccati, existit nihilominus pars causæ & occasio, & ideo manet quodā pacto restitutioni obnoxius. Contra hoc tamē est argumentū. Quādo ergo precum improbitate donū aliquod ab amico citra vim & fraudē extorqueo, nullatenùs illi teneor vt restituā vi iustitiæ: nisi mea liberalitate illi decreuero esse gratus: pari ergo iure qui à muliere vel prece vel pretio consensum expresit in malum, postquā illa vltrò consensit, liber est qui extorsit à restitutione: scienti enim & consentienti non fit iniuria. de regul. iur. in. 6. Et facit ad idem tex. eod. titul. cap. nullus. eodēque titul. ff. l. consilij. quibus nimirum docetur neminem ex consilio quòd fraudulentū non sit, restitutioni obligari. ¶Secundò aliter idem comprobatur. Nemo ei restituere tenetur, in cuius potestate non est restitutionē fieri: deus autē solus est author gratiæ: homo ergo eodem vinculo est solutus. Quòd si vrgeas saltem obligari ad id quod potest, aliter arguitur. Nemo ei adstringitur restituere, qui sua sponte condonat quod sibi ablatum est: sed ille qui nō vult resipiscere à peccato, virtualiter condonat quod ablatum sibi est: quoniam cū in sua potestate per solius Dei auxilium positum sit diuinā gratiā recuperare & nō recuperat, videtur illam sua culpa negligere: atque adeò alter sit à debito liber qa non retinet alienum. Etenim si ego furto sustuli auri pondus quod expositū manifestū que relinquo domino, vt quando ei libuerit posit sine mea vlliusvè alterius opera capere: profectò si non capit, cēsetur illud renuere: atque adeò ego non amplius teneor facere. Etenim neq; obligor illum admonere vt capiat, neq; rogare: Ecce quod tuum est: aut cape, aut abi. Ad nostrum propositum. Vnde quæso obligor iniquum in bonā mētem reuocare, si cū ipse absq; opera mea possit, minimè vult emendari? ¶Accedunt & argumēta alia minora, nam secundū authores contrariæ sententiæ consequens sit primum, vt si quis mulierē quæ in sordibus iacebat ad sordidū actum induxit, teneretur eam emēdare: quod nulla suadet ratio. Item quod qui non pōt eum qui corrūpit in viā reuocare teneatur saltem pecunia pro posse ei satisfacere: licèt diuina gratia nulla sit existimatione pendenda, nam in honoribus ita vsu fit: quod tamē in spiritualibus nusquam obseruatur: nulli enim confessariorum tales restitutiones iniungunt. Tertiò sequeretur vt qui publicè peccauit, singulis eorum quibus fuit occasio ruinæ, teneretur restituere. Et accedit profectò (vt ait Sylvest. in verbo, restitutio) non debile argumentū in fauorē huius sententiæ, q̄ cū S. Tho. solertissimus omniū scrutator de hoc genere restitutiōis nihil vspiam meminerit, nullatenus iudicauerit esse necessariū. ¶Adiecimus autem in secundo mēbro, quòd ligamine correptionis fraternæ, quod est charitatis, tenetur talis homo corripere fratrem, & forsan arctiori vinculo quā reliquos, cæteris paribus: nā alioqui quē in maiori periculo video, citiùs teneor corripere. Atq; cū maximè quē quis illata vi in peccatū compulit: vt puta si quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortis cõmonitione virgini stuprum obtulit. At neq; viculũ hoc exit lineas correptionis fraternæ. Non inquã ingreditur iustitiæ limites: vnde Exod. 22. solũ sancitur, vt qui dormierit cũ virgine dotet eam, ducatq; in vxorem: quòd autẽ procuret eam emẽdare, nõ adhibetur. Hęc dicta sunt non vt habenas perditis hominibus laxemus: est enim enorme scelus hominẽ alienos mores veluti iniquitatis magistrũ dęmonisq; administrum deprauare. Nam etsi postmodũ tãta adhiberetur cura, vt errantem in viam reduceret, peccatũ tamen ipsum & tẽpus quo in peccato quis durat refarciri vix potest. Sed tamen admonita sunt vt quisque intelligat quousq; lex restitutionis obligando pertingat. ¶ In secundo argumẽto tangitur aliud dubiũ huic affine de illo qui quẽquam à religionis professione retraxit, aut inde detraxit. De hoc enim pari iure, vt eis apparet, ifli i suprà citati autores, pnuntiant. Palud. nanque codẽ loco citato adstruere non formidat eum, qui alteri propositũ religionis sic dissuasit vt nẽ intraret persuaderet, vel alia via eum vitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionẽ in integrũ: nẽpè aut illi ingressum rursus persuadẽdo, aut alterũ eius loco substituẽdo, aut, si neutra istarũ via patuerit obstringitur, inquit, idem ipse intrare. In eãdem sententiã subscribit Anto. Florentinus 2. par. titu. 2. cap. 2. Et nè opinio hęc monachorum tantũ censeatur ppria, sequitur eãdem Adrianus in. 4. in eadem citata qõ. de bonis animæ restituendis. Et prætereà Maior. q. 17. & adducit Palud. exemplum Raymũdi celeberrimi generalis ordinis nostri, q eadem de causa habitum nostrũ induit. Argumentũ isti venãtur ex cap. si seruus, primo, dist. 54. vbi iubetur episcopo ordinanti seruum nesciente domino duplum eidem reddere. Inde ergo & fortiore (vt putant) ratione colligunt obligationẽ restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachum subtraxit. Verum est tamẽ, Adrianũ & alios sententiã mitigare, dicentes tunc esse veram, quando quis vel religionis odio vel alio malo animo id fecit: secus autẽ si amicitia ad id adductus est, aut parentum cõmiseratione. Nam tunc etsi peccatum cõmittatur, restitutionis tamẽ lex non ligat.

De secundo argumen.

Palud.

Prima conclusio.

¶ At verò neq; opinio hęc multũ probabilitatis habet. Prima ergo cõclusio sit secundum moderationẽ Adriani. Qui bona intẽtione impedimento est volenti monasticũ institutum capessere nullã facit religioni iniuriam: quippe quæ nullum dum ius acquisierat. Cui prętereà accedit q licèt monachatus, pfessio in genere, adeò sit euangelicum consiliũ, vt nullo sit alio opus particularita mẽ q hic & modò & cũ cæteris circunstantijs tale institutũ suscipiat, res est q̃ citra iniuriam in consultationẽ pòt ascisci. ¶ Sit autem secunda cõclusio. Nemo qui alteri, etiã iniquo animo monachatũ dissuaserit, vel alia illi ratione obstiterit, quo minùs monachus fiat, obnoxius subinde fit restitutioni vel eidem faciendæ vel cõuentui de rigore iustitiæ: sed tantũ tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atq; superior, quin verò firmiùs demonstratur. Primũ enim illi qui à religione retractus est, nulla debetur restitutio, quia neque vi cohibitus est, neq; fraude seductus, atque adeò neq; iniustitiã passus: nam vbi nõ inuenitur inuoluntariũ, sed spontanea cõcessio, nulla subest iniustitia: atq; adeò neq; iustitia restitutionẽ iniungit. Sed tantũ esse illic potest peccatũ contra charitatẽ: quæ ideo charitas postmodũ admonet correptionẽ fraternè fieri. Enimuerò qualem radicẽ habuit peccatum, scilicet vel contra charitatem vel contra iustitiã, talis est & virtus cui emẽdatio competit. Secundũ argumentũ est superioris simile. Ille qui à religiõe est impedit⁹, in sua pòst habet libera potestate suũ prius propositum exequi: si autẽ non vult, tunc ille qui eum adduxit exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc inde fortiora, quòd perniciosius est hominẽ in peccatum contra legem adducere, quàm à consilio religionis reducere. ¶ Neque verò restitutio necessario est religioni faciẽda. Nã nullo pacto vrget argumentũ, quòd religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltẽ proximum. Enimuerò illud semper depẽdebat à voluntate illius qui poterat à proposito retrocedere. Quod si sua sponte mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Imò eadẽ ratione addiderim, quòd etiam si quis à professione neophytum, puta qui habitũ indutus est & catechumenus, absque vi & fraude adduxit, licèt graue cõmittat peccatũ, tamẽ cùm nõ sit nisi cõtra charitatẽ, nulla iustitia eum obligat ad restitutionẽ. Nã si ego istũ iam adornantẽ intrare hanc religionẽ ad aliam diuertẽ, nõ fio debitor priori cõuentui: ergo nullũ habebat ius quod me obligaret etiã si simpliciter extraxissẽ. Quin verò neq;

Secunda cõclusio.

neque ille qui iniquissimo animo professo persuaserit exire, planè video quo iure ad restitutionem teneatur. Neque argumentum quod à serui similitudine deducitur prorsus in cõtrarium cogit. Etenim quicquid de seruo sit, de quo idem iudicium erit in cõscientia, quod secundũ leges ciuiles fuerit, non tamen eadem apparet ratio de monacho. Mãcipium enim dominus in suam propriã vtilitatem veluti equum suum possidet: de monacho autem non sic censendum. Nam qui se diuino obsequio manciparunt, etsi astrictissimi sint religionis voto, non tamen possidentur vt serui ob prælatorũ temporale cõmodum, sed ob suum ipsorum spirituale.

Ad argum. aliorum.

Quare seruitus illa libertate plena est. Qua licèt monachus abutatur, habitũ exuens, tantùm obligatur lege obedientiæ redire, vt dignus efficiatur regno cœlorũ. Et ideo si sua sponte exierit, nulla inde nascitur ciuilis obligatio ad restitutionem. ¶ Tertia conclusio est. Si quis alium vi, vel minis, vel fraude seu retraxerit seu extraxerit à vita monastica: vt pote dicendo non esse bonam: ille, q̃a contra iustitiam fecit, inuoluntarium hominẽ permouẽdo, tenetur, fateor, detecta fraude veritatem docere, & vim amouere, vt liberè possit redire: teneturq; forsan propter illatam iniuriã procurare vt iterum in cõuentum recipiatur. Si tamẽ nõ redit, nullum tamen supereſt restituendi ligamen. ¶ Quarta conclusio. Quãuis quis iuuenem vel imperierit vel abduxerit, vel vi à monasterio expulerit etiã illum qui fuerat professus, neq; tenetur alium loco ipsius subrogare, neq; ipse intrare. Hanc conclusionẽ prætereà quã superioribus rationibus, hac præsertim mihi omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo abse abdicat propriam libertatem, perdifficilis: ob idque lege sanctè decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obtrudi, etiam si quis monachos plures vt exirent peruerteret. Neque vllus potest casus dominicum illud verbum mutare, quo ait: Si vis perfectus esse, vade, &c. sed vniuersum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur: qua ergo lege possumus ad opera consilij inuitum cogere? Contrarium porro nos canonicæ leges docent, quæ licèt vel adulteras, vel hæresiarchas, vel scelestissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis fauere, sunt fortè in religionis vota, quæ liberrima esse debent, iniurij: eaque dũ homines eò cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quòd forsan retrahenti alium, minimè illud congruit institutum religionis: neque fortè conuentui expedit. Hac enim de causa statutus est professionis annus: ergò si ante ingressum scit sibi nõ esse salutare, neutiquam intrare tenetur. ¶ Pugnat insuper aduersum istos validum argumentum. Sequitur enim ad eorũ opinionem, quòd qui professum monasterio ademit, profiteri cogatur. Consequens tamen est cõtra ius concedens probationis annum: quo quis expertus fuerit non sibi ex re esse tale institutum, libere recedat. Accedit prætereà quòd non semper est personarũ paritas. Vtrũ vir illustris aut egregiè doctus teneat ideo religiõi se mãcipare, q religioni vl parũ vel nihil vti lẽ extraxerit? Extat deinde argumẽtũ q restitutio in foro cõscientiæ nõ obligat nisi illis casibus, quibus si veritas publicè constaret, obligatio secundùm leges oriretur in foro exteriori: at verò neque Papa neq; Prælatorum vllus talis reum criminis compelleret illo pacto restituere: nulla ergo est obligatio in conscientia. ¶ Quinta nihilo secius adhibenda est conclusio. Qui conuentum aliquem aut religionem persona aliqua expoliauit, quæ religioni erat frugi (nã de inutilibus nullus subesse potest scrupulus) fortè teneretur de damno dato: neque verò in integrum, sed ad prudentium arbitrium: vt qui rectorem Cathedræ vel fraude dementaret, vel vi exire constringeret, teneretur de dãno cessantium prouentuum. Haud tamen hoc tanquàm mihi compertissimum statuerim. Imò standum arbitror tunc foro exteriori: nam (vt dixi) non eadem est hic prorsus ratio, quæ de seruo. Hęc autem disputata sint de iustitia: nam de consilio aliud est. Peregregiè nanque fecit Raymundus, per suum ipsius ingressum damnũ compensando, quod religioni dederat.

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

Opinio explicat quando in cõscientia quis ad restitutionẽ tenetur.

Quinta cõclusio.

¶ Tertium argumentum iam nos in consideratione mittit restituendorum temporalium bonorum, Hæc autem triplici sunt differentia. Alia quippe sunt corporis, alia verò

De tertio argumẽto. Genera tria bonorũ temporalium.

verò exteriores facultates, ac tertia inter hęc media, puta honor & fama, Quod Ioannes in sua Canonica dixit: Omnia quæ sunt in mundo, aut sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Inter hæc autem illa sunt nobis congenita penitiùs ac natiua, atque adeò potiora, quæ ad corpus attinent. In quibus primum est vita quę per homicidium tollitur. De qua Sanctus Thom, ac Theologi sùmo consensu respondent in tali casu, quia æqualens restitui nequit, sat esse vt fiat possibilis repensatio: veluti quia Deo & parentibus reddere ad iustum nō valem⁹, vt pote à quibus susćepimus vitā, sufficit eis reddere quātum possumus. ¶ At verò operæpretiū est hoc presiùs explicare. Atqui in primis recolendum est ex superioribus necessariam esse homicidæ & restitutionem facere damni dati, & satisfactionem de iniuria: & ideò de vtraque est dubium in foro conscientiæ: nam in foro exteriori posita est talionis pœna: vt iuxta verbum Domini, Qui gladium acceperit, gladio pereat. Hoc autem nihil ad nos: qui tātùm instituimus confessarios ad pœnitentias iniungēdas. Dicamus ergò prius de damno dato. De quo est omnium conclusio, quòd si occisus familiam sudore proprio alebat, tenetur tunc homicida illud damnum compensare, alendo eandem familiam. Et ratio fit illis comperta ex natura commutatiuæ iustitiæ. Sustulit ille viduę & orphanis alimoniam: reddat ergò. Sic enim decretum est capit. fina. de iniur. & dā. dato. Si tua culpa datum est damnum, iure super his satisfacere te oportet. Hi autē sermones vniuersales, sunt magis veri & minus vtiles. Opùs est nanque respondere an quicunque sit ille homicida: & quantacunque fuerit defuncti familia, debeat illam perpetuo sustentare. Maioris in. 4. distinct. 15. quæstio. 19. dubio postremo ait teneri homicidam tantum reddere heredibus defuncti, quantum ipse iudicio prudentium lucratus fuisset tota vita: deductis laboribus, quia non tantum, inquit, debetur quiescenti homini, quantum laboranti. Hoc autem nihil est dicere: quoniam si illi qui suis manibus victitat laborem ademeris, nihil relinquis: cessans quippe ab opere nihil lucraretur.

Qualis debeat fieri ꝓ uita ablata cōpensatio.

Dubium.

Opinio. Maioris

Impugnatio.

Item argumētum est contra hoc vrgentissimum. Si enim quis quenquam ab opere & labore cohibet, in integrum tenetur dāno, ac si ille laboraret: nam ille accinctus est operi. Si tu ergò illi obstas, adstringeris ei quod ipse lucraretur restundere. Et ideo Scotus distin. 15. quæst. 3. ait talem homicidam teneri ad sustentationē familiæ defuncti: non solū vxoris & liberorū, verùm si ille matrē quoq; & propinquos nutriebat, vniuersos quoq; cogitur ipse pascere. Et sequitur eum Adrian. eadē distin. citatq; in eandem sententiā Speculatorē & Pano. dicētes ꝙ quisq; hęredū potest agere pro operis defuncti, quas posset exercere toto suæ vitę tēpore. Hæc autē regula non est ad amussim certa, sed dura valde circunspectorū conscientijs. Sequeretur enim ꝙ homicida ante iudicis condēnationem in summā pauperiem redigi deberet, & talē deberet imponere cōfessarius pœnitentiā. Vnde si homicida pauper est qui tantū lucratur quantū ille lucrabatur defunctus, teneretur totū dare, & nihil sibi reliquum facere. Quod si fortè ille occisus erat mercator, cui ampli prouentus ꝓueniebāt, & homicida itidem est mercator, teneretur tantundē heredibus restundere. Adrian. concedere videtur, Maioris verò negat. nam dicit, quòd post quā familia habet aliunde victum, nō tenetur homicida illum ei suppeditare. At verò hoc nihil refert: nam si nudam cōmutatiuam iustitiā consideres, nil interest sintnè hæredes diuites, an pauperes. Etenim (vt. 5. quæst. superioris libri dicebamus) nō hoc attendit: sed præcipit vt quātum ablatum est, reddatur, modò qui abstulit soluendo sit. ¶ His ergò prætermissis: certissima quę hic pōt cōclusio stabiliri, ē hęc. In his q̄ secūdū speciem reparari nequeūt. restitutio est ad arbitriū prudentiū faciēda. Neq; particularius aliud. S. Tom. respōdet: nimirū intelligens nihil posse certius constitui. In hoc autē arbitramēto habenda est ratio personarum, tam occisi quàm occidētis, quàm etiam hæredum, nam (vt modò dispu tabamus) nulla aliarum regularum est solida. Quapropter hæc est quæ prudētibus habetur invsu. Atque adeò plus huc conducit prudentum sententia, quàm Theologorum scientia, vel Iurisconsultorum. Quando eīm homicida est diuitijs præpotens, maior est ei restitutio iniungenda, quàm si egeret. Et si occisus inutilis erat suis, minor quàm si erat frugi. Est præterea in hisce iniurijs considerandum quòd qualitas defuncti non tantum pensari habet ex vtilitate ipsius, indigētiaq;

Scotus.

Improbatio

Conclusio authoris.

tiaq; suorum, verùm etiam ex valore & dignitate personę. Nam qui virum ingenuum literisue aut alia ratione insignem occidit, ad maiorem multò restitutionē tenetur, quàm si personam inferioris classis trucidaret. Falluntur ergo qui arbitrantur ob id quòd nō reliquit familiam inopem nō esse restitutionem necessariam: quoniā talis persona multò pluris erat quàm alia. Quin verò & occidendi modus, si per insidias, aut fraudē, aut per insignem atrocitatem homicidiū perpetratum est. Hæc inquā omnia venire debēt in consilium, vt restitutio legitimē fiat, dum modò hęc omnia iniurius posit soluere, etiā cū graui detrimento suorū bonorū. Tamet si vt ad superius quoddā verbū respōdeam⁹, nō sit propter restitutionē in foro conscientiæ in extremam, aut grauem necessitatem quisquam conjiciendus. Sed & restat insuper in huiusmodi casibus animaduertēdum id quod in spe est tantū, nō æquipollere ei quod est in re: nam poterat defunctus citò mori, aut languere, ita vt non posset familiā sustentare. Idem prorsus dicendum de mutilatione membri: vt qui manum alteri abscidit tenetur soluere operas medici, & damna, cessantesque labores in integrum: ad arbitrium tamen sapientum virorum. Quòd si quis sententiæ huic obijciat illud Exod. 21. quod iure etiam Canonico de iniur. & dam. dat. capit. si rixati. pro lege susceptum est: nempè quòd si percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuꝰ non fuerit, ille qui percusserit, opera eius & impensas in medicos restituat, cæterùm innocens erit. Respondetur quòd erit innocēs respectu homicidij: & si ille qui læsus est, plenè conualuit, euadet tunc & percussor prorsus liber. ¶ Ex his fit consequens quòd non debet æstimari pretium huiusmodi læsionum ad libitum illiꝰ qui dānum accepit. Amputauit quis manū alteri, aut eruit oculum: vtrùm teneatur tantum reddere quantum ipse peteret, si ante mutilationem ipse vellet vendere membrum suum? Minimè gentium. Est plebeius qui pro mille aureis nollet orbari oculo: & tamē postquàm aulus ei est, non tenetur qui eum eruit tantū reddere. Non enim est eadem hic habenda ratio quæ in rebus recuperabilibus. Si furto surripui equum, debeo vel ipsum reddere: vel simpliciter quantum valet: at quia mēbra non possunt eadem restitui, non debent tanti æstimari quanti homines illa faciunt quando habent. Quanuis etiam defor mitas quæ in mutilo restat, sit etiam repensanda. Sed est tandem adnotandum quòd inter illustres istæ restitutiones non petuntur. Nam damna facile condonant: iniuriæ enim sunt, quas nunquam obliuioni tradunt. ¶ Secundò præter damna data tenetur iniurius satisfacere pro iniuria, sed de hoc quoq; diuersę versantur opiniones. Est inquam Scoti grauis seueraque sententia loco citato. Ait inquam quòd vbi lex talionis iure sancita est, illa est sancta & legitima: & ideò iustè inquit debet illic homicida patiēter soluere illam pœnam. Quòd si intelligat dum captus fuerit supplicioq; destinatus debere patienter tolerare, verisimum est. Attamē si intelligat quòd ipse se debeat offerre prętori, hoc profectò nulla probabilitate sustineri potest, quoniam nemo reus esse tenetur, ac simul actor, vt sponte se patibulo obijciat: esset enim hoc contra ius naturæ, quod tam truces leges, & præcepta non admittit. Haud tamen credibile est grauem doctorem ita sensisse. Id quod ex subiūctis statim verbis conijcitur. Subdit nanq; quòd vbi lex talionis non fuerit statuta, reus non tenetur sibi eam inferre: quia nullus debet esse homicida sui. Hinc em colligitur quòd neque vbi statuta fuerit tenetur reus obijce re se iudici. Hoc enim cōdem recideret, ac si eam sibi inferret. Adijcit nihilominūs expedire tunc tali homicidæ, vt exponat vitam suam in causa iusta, vt pote in bello contra inimicos ecclesiæ pro restitutione facienda illi cuius vitam absstulit. Et subdit quòd si neque tantam restitutionem velit facere, non potest omninò esse immunis à restitutione. Est satis seuera & regida censura: quam videtur sibi satis corroborare verbo Christi. Qui gladio occidit, gladio peribit. Et Adrianus cōsentit cum illo. Ego verò fateor quòd neminem possem sic obligare. Christus nāque de vindice gladio reipublicæ loquebatur, quo malefactores pereunt. Imo verò ꝓbo viro qui ira succensus vnum homicidiū fecit, non subinde consilium esset illa de causa committere se bello: secùs esset eousque perditis moribus, vt esset velut publica pestis. Aliter ergo facienda est satisfactio pro iniuria, petendo videlicet suppliciter veniam, vel arbitraria pœnitentia. ¶ Quando verò nulla alia patet restituendi via, commoda restitutio est, si interfector orationibuꝰ & precationibus mortuum suum apud Deum

Prćter dānatiā iniurioꝝ cōpēsanda Scotus.

Nemo reus esse tenetur & actor.

Improbatio

Quomodò facienda satisfactio in iuriæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adiuuet. Idque salutare est vt in sacramenta li confessione pœnitentiæ loco iniungatur. Tametsi, vt verum fatear, iustitiæ obligationem de huiusmodi spirituali restitutione plane nō video. Neq; S. Thom. illius meminit. Quamlibet Sco. loco citato necessariam existimet. Neque verò in foro iudiciali compulsio fit nisi de damno temporali dato, deque compēsatione iniuriæ. Sed est nihilo minus saluberrimum cōsilium, quando interfectus indiget. Nam si à fide catholica alienus vixisset, ridicula esset talis restitutio. ¶ Restat autem dubitationis nonnihil, qui sint illi hæredes, quibus facienda est restitutio de necessitate. Ait enim Scot. quòd si ille defunctus alebat parētes, & alios cognatos, & propinquos omnes, tenetur interfector pariter sustentare. Et eum sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamē per tēperamentū huius sententiæ. Sunt enim aliqui hęredes necessarij, nempè qui tale ius habēt vt nequeant in totū ab hæreditate excludi: sicut sunt vxor & maritus, parētes, & filij: hos enim tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredum ordo succedit in ius defuncti: quibus ideo de iustitia facienda est restitutio. Et ratio est, quòd homo est quoddam bonum, non solùm suum, sed vxoris, & prolium, & parentū. Et ideo qui hominem gladio sustulit, illis sustulit. Alij verò sunt hæredes solùm ab intestato, qui tamen non sunt necessarij: vt fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ in cōscientia non tenetur homicida: nam licèt defunctus sua liberalitate illos aleret, non ideo illa obligatio transit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos & famulos, & quoscunque ille in domum receperat. Verum est tamen quòd in foro exteriori fratribus, & reliquis agnatis, quia ius habent agendi de iniuria, solet, vt eā remittant, pecunia rependi: nō tamen quòd pro damno dato illis quicquam debeatur.

Dubiū quibus debeat fieri restitutio.

Sentētia authoris.

Dubiū, an obligatio restituēdi trā seat ad hæredes.

¶ Quod si super his perconteris, vtrum hæredes homicidæ si ipse viuens non satisfecit, teneantur de damno in conscientia: Respōdetur ipsos teneri, si defunctus bona reliquit alias minimè. Iniuriam autem cōpensare, nō item cōuincuntur. Nisi viuens homicida cōdemnatus esset trāsiretq; in rem iudicatam vt pro iniuria tantum solueret.

De quarto argumēto.

SEquitur, vt in quarto argumēto de fama & honore læsis, quomodò debeant restitui. Qualiter autem fama, & honor differant, libro sequent. quæst. 9. vbi eorum tractatus proprium habet locum, explicabitur. Nunc autem satis est nosse famam, quæ bona est existimatio de homine publicitus habita, per detractionem denigrari: ob idq; infamator commodiori aptioriq; possibili modo, restituere resarcireque eam tenetur. Est enim in bonis temporalibus post vitam præcipuum. Neque verò est, sicuti ablata vita, irrecuperabilis: potest enim in integrum restitui. Attamen præstituenda est statim in fronte regula. Quod læsa fama nō est de necessitate salutis restituenda, nisi quando cōtra iustitiā auferatur, quę regula vniuersalis est in omnibus bonis. Vnde cū S. Thomas tres assignet infamandi modos: Primus, inquit, cum quis scilicet verum dicit, & iuste non obligat ad restitutionem. ¶ At quia de hac re variæ circunferuntur opiniones, nè tanta authorum citatione stylum obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primùm, vt obligatio restitutionis famæ oriatur, requiritur, vt verè fuerit ablata, vel obscurata: nam quandoque ratione obiecti apparet auferri, quæ tamen re vera non auferitur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primò si qui diffamatur talis homo est, cui secundum humanam reputationem illa non est infamia. Dixisti aulicū hominem seruire, vt ipsi aiunt aulicæ etiam fœminæ: licèt suspicio inde oriatur si modò fœminam nullatenus infamares: profectò viro non teneris ad restitutionem. Neque si diceres descendisse in duellum cum alio: quanuis hoc secretum esset, & forsan mendacium: quia tali hominum ordini nulla, aut perquàm exilis oboritur ex his infamia. Secundò neque auferitur fama quā do persona iam publicè erat infamis. Mentitus es, verbi gratia meretricem tali nocte admisisse lenonem, quem non admiserat: re vera non esset peccatum mortale non restituere ei famam: quia nullam inde maculam ipsa contraxit. Tertiò si infamia est de re leuissima. Vt si quis alium infamaret quòd esset negligens in studio: & quòd non ieiunaret Quadragesimam totam, quanuis mendacium esset: si persona illa erat vulgaris, pro nihilo ducit. Quartò si infamator vel non est fide dignus, vel ioco videtur dixisse: quoniam cui nulla datur fides, etsi delictum incurrat, quia tamen nullam generat infamiam, nullo se illaqueat restitutionis nexu. ¶ Præterea requiritur vt alius famam obnubilet per iniustitiæ delictum.

Regula de fama restituenda.

Primum notabile.

Quatuor modis obiecto crimine homo non diffamatur.

Secundū notabile.

Etenim

Etenim qui more & lege verum crimen prodatur, nihil aufert quo restituere teneatur. Vt si quempiam in iudicio rectè accusasti, aut si per fraternam correptionem ad maiorem emendam prudenter plures accersisti testes, quib⁹ proximi delictum patefaceres: aut si bono amici tui consulens, qui criminosum, aut malè fidum seruum recipere in suam familiam adornabat, id nè faceret admonueris: nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit. Mox si quis quempiam infamet contra charitatem non violando iustitiam, neque sic innectitur restitutionis necessitate. Detulisti criminosum in iudicium qui re vera dignus erat supplicio & testibus conuinci poterat, non tamen ad bonum suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio, aut ex auaritia, vt illi in sua dignitate per ambitionem succederes, deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem: non tamen restituere conuineris: quia non feci sti contra iustitiam. Parratione si prælatus proderet reum quem licitè condemnauit: proderet autem quibus illud erat ignotum, impingit quidem in charitatis iura: haud tamen restituere tenetur. Neq; verò qui legitimè diffamatum in vno loco traducit in alio, vbi res nondū erat audita. ¶ Ad hęc requiritur tertiò q⁹ qui læsus est non alia via famā recuperaueritː nā tunc immunis fit ille qui infamauit à restitutiōe, quippe cū alter iam habeat qđ perdiderat. Vt si ille quē de concubinatu traduxi, adeò se cōpurgauit, vt nulla mihi amplius habeat fides: onere sum restituendi exoneratus. Ecce ergo tres conditiones ex quibus obligatio conflatur ad restitutionem: scilicet, vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non iterum in integrum reparauit.

Tertium notabile.

Duobus modis quis contra iustitiā infamatur.

¶ Post hæc ergo ad singularia descendentibus dicendū restat, quòd duobus modis (vt ait sanctus Thomas) vsu venit contra iustitiam infamatio: scilicet, quando quis falsum crimen imponit atq; iniustè, secundò quando imponit verum, sed iniustè. Sed nunquid fieri potest, vt impositio falsi criminis sit vnq̄, nisi iniusta? Quid ergo opus erat post falsum, addere iniustè? Respondet fuisse necesse: nā (vt lib. sequē. quæst. 4. visuri sumus) iudex ante cuius tribunal ille legitimè probatur nocens, quem ipse nouit esse innocentem, tenetur ipsum supplicio addicere: quo vtique casu falsum illius crimen facto ipso affirmat, iustè tamē: & ideo ad nullam

Dubium.

Solutio.

cogitur restitutionem. At verò neq; iudex extra illum casum, neque vlla priuata persona scieris, ac prudens falsum de alio crimen adstruere valet citra iniustitiam. Tunc ergò ille non faciet idoneam restitutionem ante quàm asserat se esse mentitum, nisi forsan inter illos conuenerit, vt alia sit remuneratione contentus. De quo statim verbum alterum adhibemus. Quin verò & hoc obseruandum est documētum, quòd nō satis est coram eisdem quibus mendacium dixeras, te mentitum asserere: verùm teneris contra riam, quā feceras fidem facere: videlicet, quia homines procliuiores sunt ad credendum mala quàm bona, iureiurando si opùs fuerit adhibitisq; insuper testibus, mōstrare te debes falsum dixisse: vt qui tua culpa fuerat in famia respersus, tua quoq; diligentia repurgatus euadat. ¶ Secundo modo, obscuratio alienæ famę fit contra iustitiā, quando quis verū crimen detegit: tamen contra iuris necessarium ordinem. Vt si quis occultum crimen vel extra iudicium propalauit, vel in iudicium accusando detulit, quod tamen probare nequiuerat. Quando verò alias præter missit ordinis minutias, non fit subinde restitutioni obnoxius, vt puta si accusauit die festo, aut loco indecenti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quæ rei substantiam nō mutāt. ¶ Verūtn hic restitutionis casus, perquàm difficilis est, si fieri ritè debet ac rectè. Enimverò hoc certum est non licere illi infamatori dicere se fuisse mentitum: esset enim hoc ipsum mendacium: quod pro salute totius mundi neutiquàm dicendum est. Atqui id quod sanctus Thomas, & Scotus & pleriq; Doctorum aiunt, debere scilicet illum tunc dicere se perperàm illud dixisse, atque iniquè proximū diffamasse, neque esse sibi adhibendam fidem, vsque adeò, vel parùm vel nihil ad restitutionem conferat, vt citiùs ac sæpiùs noceat. Alij ergò recētiores aiunt infamatorem tunc debere vti amphibolis verbis, vt sic ipse non mentiatur, vt tamen alij arbitrari possint, fuisse mentitum. Sed re vera præter quàm quod hoc, genus esset mendacij, nihil vtilitatis afferret. Ob idque satius mihi semper visum est, quod & hic Caieta. ait, non amplius talem detractorem coram eisdem de re illa fari debere: sed bonam vbique eiusdem hominis existimationem dispergere, videlicet quantū citra mendacium valet. Et quāuis inde alij quòd non se ipse retractat, colligant verum dixisse, nō tamē

Notandū documentū in restitutione famæ.

Secūdus modus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen ipse ampliùs facere valet. At verò tenetur ei, cuius infamiam vulneravit de damno dato, nempè si causa illius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorum fecit. Nō tamen in integrum, ac si per mendacium cum diffamasset, sed ad arbitrium sapiētum prudentumque virorum. ¶ Verùm tamen in his restitutionibus faciendis pensanda est rei possibilitas. Equis enim restituere valeat, si ei quem diffamauit, impedimēto fuit nè episcopatum, aut egregiam cathedram amplamue dignitatem obtineret? Debet ergò in hisce casibus consilium teneri sapientum. ¶ Tertius verò modus qui ab Scoto & Richardo & cæteris adijcitur iniustè infamandi, vsu venit, quando quis negat occultum suum crimen, quod alter iniustè detegit, siue in iudicio siue extrà. Vt dum occultus concubinarius aut fur præter ius denuntiatus, ait denuntiantem fuisse mentitum. Dubium enim est teneaturne illi restituere famam, quam ei sauciat, dicendo illum esse iniquum delatorem. Et quidem Caietan. hic, & in Summa, in verbo, restitutio, vtrunque eorum ait teneri alteri restituere: quandoque mutuò sunt sibi inuicem iniurij: & nullus, vt ipse arbitratur, potest suam famam remittere. Scotus verò &, Richardus mitiùs respondent: nempè illum concubinarium non teneri sic denuntiatori restituere famam, vt occultum suum crimen fateatur: sed alijs verbis eū excusando: nempè dicendo bona intentione, & zelo illum fuisse adductum. ¶ Crediderim tamen, si meum ust ascultandum iudicium, quòd licet hoc quod Scotus admonet salubre sit cōsilium: tamen secundùm iustitiæ rigorem ille iniustè infamatus nullatenùs tenetur denuntianti vel accusanti restituere: etiam si suum crimen negauerit, ex qua negatione colligatur alium fuisse vel mentitum, vel falsum locutum. Id quod & ante nos Sylvest. adstruxit, inverbo restitutio. 3. §. 3. Nam qui suo vtitur iure, nemini iniurius est, atq; adeò rigore iustitiæ non cogitur illi quippiam restituere: ille autem qui tali casu suum celat crimē, suo vtitur iure. Quòd si arguas, illum dum negat crimen quod fecit, mentiri: & si cum iuramento id negat, peccare mortaliter ex quo consequens apparet, alteri ad restitutionem teneri. Respondetur primùm quòd potest celare tacendo, scilicet neque affirmando neque negando. Secundò respondetur quòd etiam si negando citra iuramentum peccet, non tamē mortaliter: quia non pernicioſè mentitur: quandoquidem ius habet celandi. Et quanuis deierans mortaliter peccet contra Deum, non tamen iniusti tiam contra reuelatorem committit. Neque verò, vt Scotus putat, contra rem publicam: quoniam quandiu ipse habet ius suum contegendi crimen, non est inobediens iudici, atque adeò neque ad restitutionē cogitur. Est enim alta mente, illa suprapositа regula seruanda. Nullum peccatum ad restitutionem obligat nisi contra iustitiam.

Tertius modus infamādi iniustè.

Caietanus.

Scotus.

Sentētia authoris.

Quocirca metaphysica hæc distinctio Caietani, scilicet quòd accusator potest considerari vel tanquam iniustè accusator: & tunc alter crimen negando, non facit ei iniuriam: sed tamen potest etiam considerari tanquā homo, & tunc fit illi iniuria. Metaphysica inquam hæc distinctio, profectò nihil ad mores refert: nam cùm ipsissimus homo sit qui accusat, nullam ei irrogat iniuriam, qui se suo iure ab illo tuetur. Prætereà inanis est ille modus mutuæ restitutionis. Nam si qui accusauit non potest dicere falsò se accusasse, quia mentiretur: sed accusasse iniustè: per hoc nō resarcit alterius famam: imò potiùs cōfirmat remveram affirmasse. Item postquàm altero non tenetur crimen suum occultum confiteri, si diceret, vt vult Caietanus, alterum non fuisse calumniatorem, illa esset quasi confessio proprij criminis. Ille ergò infamatus non tenetur restituere accusanti: sed si alteruter, potiùs accusator, qui priorem intulit iniuriam tenetur accusato. ¶ Præter hæc quando vterq; tenetur, certum est, contra quam Caietanus censet, locum habere compensationem: vt scilicet iniuria ꝓ iniuria remitteretur. Potest enim quisq; suam famā & remittere & cōmutare, vt statim videbimus. ¶ Quartus deniq; modus iniustè infamandi est tāto pernicio sior, quanto vsitatior & minoris æstimatus. Nempe dum quis quæ audiuit retulit. Audisti scilicet vicinam tuam amicum receptare: id autem, vt ingenium est hominum, statim in aures viciniæ hisce verbis susurras: Hoc aut illud audiui: ego quidem non credo: sed audita refero. Est profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quo tu te ipsum sanctiùs iustificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peiùs infamas. Sic enim fama, vt ait ille, vires acquirit eundo. Quare etsi Scot. loco citato distinct. 15. q. 4. Caietan. 2. 2. quæstione. 73. artic. 2. illam

Quartus modus infamādi iniustè.

illam censeant non esse directè infamationem: quia ex natura rei non aufert famam, neque obligare putant ad restitutionem, ni si ratione scandali: profectò ego non sic auderem tutas reddere conscientias. Imò qui sic infamat, licèt non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tamen non solùm dicere leuiter se esse locutum, verùm & operam dare, vt opinionem quam alij conceperunt illis adimat. Nisi fortè res sit tam publica, vt alia via inserpserit. Cauēdum ergò est maximè ab huiusmodi susurris. ¶ Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa doctores controuertuntur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est, vtrùm cum detrimento propriæ famę restituenda sit aliena. Apparet enim id non esse necessarium: tum quòd vnusquisque debet potiùs suæ famæ consulere quàm alienæ: tum etiam quòd fama quam ego alteri abstuli non mihi accreuit. Debeo inquam quos depredatus sum nummos eò restituere, quod mihi accreuerunt; ob id autem quòd famam alterius obscuraui, mea non fuit facta clarior. ¶ Respondetur, nihilo minus proculdubio cum propriæ famæ detrimento eam tenemur, quam lacerauimus, reficere. Nam licèt nostræ propriæ quàm alienæ accuratiùs debeamus prospicere: haud tamen vlli licet cum alterius iniuria sibi cōsulere. Neq; dissimile est in alijs bonis temporalibus. Si enim alienam domum incendio absumpsisti, aut hominem coēgisti suas merces in vndas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilo minùs restituere. Vnde acutè profectò Aristo. 5. Ethicorum docuit in huiusmodi iniurijs, licet non proprium, tamen metaphoricum esse lucrum: nempè quod tuā explens voluntatem aliū deiecisti: ob idq; per inde teneris restituere, ac si quod abstulisti tibi esset appositū. ¶ Hoc autē dubium, alterum parturit: vtrùm scilicet vsq; adeò hoc sit verū, vt nullam exceptionem admittat. Est enim prægraue, vt si Antistes, vel alter egregiæ existimationis, famā priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienam reficere: dicendo se esse mentitum, vel quid simile. Respondetur leges has morales nō esse tanto cum rigore auscultandas, sed vt sapientissimus quisq; ponderata personarum qualitate cēseret: & ideo personæ illustri satis est si quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenset. Quòd si aliter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiam in pecunijs si debeo decem quę soluere non possum nisi cū milliū detrimento, profectò differre possum solutionem, vel aliam viam in dagare soluendi. ¶ Grauius autem dubium hinc affine est, vtrū fama sit cum detrimento proprię vitę restituenda. Caie. nanq; 2. 2. q. 62. ar. 6. quem iuniores nōnulli sequūtur. tres rerum ordines distinguit: nempè pecuniam honorem, ac simul famam, & tertio vitam. De quibus hanc constituit regulam. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cū detrimento rei superioris restituere: vt pecuniam cum detrimento seu famæ, seu honoris, nec famam vel honorem cum detrimento vitæ, sed rem cuiuscunq; ordinis cum detrimento rei eiusdem ordinis. ¶ Regulas autem huiusmodi ex viscеribus metaphysicæ expressas, multò plus nimio Caietanus ad morum philosophiam accommodauit, quę ideo nō possunt non esse fallaces. Profectò non est quòd ambigi possit, quin pecunia debeat nonnunquàm cum detrimento famæ restitui. Primùm enim nemini fas est cum detrimento & iniuria alterius suū protegere honorem & famam: neque alter qui læsus est tenetur iuri suo etiam pecuniario cędere, vt qui iniuriam intulit, suam protegat famam. Sufferatus es, verbi gratia, amplam pecuniam: haud dubium quin debeas omnem adhibere diligentiam vt secretò restituas. Si tamen neutiquàm sine famæ & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia: maximè cùm damnum illius graue est. Haud enim negamus quin debeat respectus haberi famæ & pecuniæ: sed tamen, cæteris paribus, maius est ius innocentis, qui à te iniquè læsus est. Secundò, quanuis metaphysicā rationem iure velimus, & si fama genere suo præstantior sit quàm pecunia, tamen tantum potest æris accumulari, vt cumulus ille multò sit pretio sior fama tua. Est quidem aurum suo genere argento pretiosius, sed tamen tantum esse potest argenti pondus, vt multò æstimetur pluris, quàm minus auri. Porrò ergò illa regula valde perniciosa est in rem publicam: quam idcircò absit vt vllus credat qui suæ studet conscientiæ consulere. ¶ De vita autem quòd quis cum eius periculo aliquam teneatur restitutionem exequi, vrgentius dubium est. Etenim cum, vt suprà diximus, non modò nemo sit

Primum dubium.

Alterū dubium.

Tertium dubium.

Bonorū distinctio.

Regu. Caie

Reprobatio

An cū periculo uitæ teneatur quis restituere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit dominus vitæ, verùm, neq; ob vllum delictũ teneatur se morti offerre, vt libro proximo dicturi sumus, aut mortem sibi ad quã condemnatus est asciscere: consequens esse apparet vt cum eius periculo nemo ad restitutionem teneatur. Respondetur ergò quòd secundùm communem legum ordinem & morem nullus tenetur cũ periculo mortis restituere, non solùm pecuniam aut famam, verùm neque vitam quam alteri abstulit, etiam si insignem virum occiderit. Et in hoc etiam fallit regula posita, scilicet quòd res debeat semper restitui, etiam cum periculo rei eiusdem ordinis. Secundò nihilominùs: saluo meliori iudicio: crediderim singularem posse cuentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ teneatur restituere, non solùm famam & honorem, verùm etiam fortè rem pecuniariã. Exempli gratia. Si quis illustrem familiam de hæresi aut de crimine læsæ maiestatis mẽdaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractasset, eadem prosapia perpetua illa labe maneret infecta: deberet quidem omnem adhibere diligentiam vt vitam propriam in tuto constituendo testimoniũ peremisset. At verò etiam si non posset sine periculo vitæ, credo nihilo minùs teneretur. Veruntamen prudenter discernendum est, delictumne & damnum iam transierit, an verò sit semper dependens. Occidisti hominem, vt dicebam, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris vt pecuniã pro illo restituas, periculo te mortis exponere: neq; si famã denigrasti quam infamatus recuperare non potest. Sed tamen de illo casu loquor quando ex te fama actu pendet vt recuperari possit. Idem censuerim de vita: vt si ob tuum solum falsum testimonium vinctus quispiam est qui morti addicitur: profectò tenereris etiam cum periculo tuæ vitæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secùs si tu crimen cõmisisti ob quod ille falsò condemnatur. Enimuerò si tu illi non imposuisti, nihil tua refert: ob idque nulla lex te ipsum tũc prodere cogit. ¶ Quid autem dum quis famam restituere non potest? Diuus Thomas ait debere aliter recompensationem facere: idemq; Scotus in. 4. distinctio. 15. secundum tenorem illius glossulæ super cap. ecclesia. vt lite pend. nihil innouetur. Cum res restitui non potest, in alio equivalenti fieri debet restitutio Sylvest. verò in verbo, detractio. §. 4. affirmare audet contrarium: illa nimirum similitudine ductus, quòd sicut pecuniæ debitor dum nõ est solvendo, nõ tenetur honorem aut famam exhibendo recompensare: ita neq; qui famam restituere nequit tenetur pecunia satisfacere. Et habet probabilitatis nonnihil. Nam aliãs qui neque per pecuniam potest restituere, deberet eam orationibus vel alia via repensare. Nihilo minùs non est ab opinione regia diuertendum. Enimuerò cum pecunia pretium sit omnium rerum, illa æstimatur & honor & fama. Et ideo per illam aut per aliud pecunia æstimabile, facienda est horum restitutio. Quando verò illa deest, non est cur per orationes vel per honores restituatur, quia hæc nõ sunt rerum pretia. ¶ Super his autem omnibus potissima hic quæstio de hoc disputatur, vtrum fas cuiq; sit suæ remittere famæ restitutionem. Cuius vtiq; partem negatiuam tuetur Caie. 2.2. quæst. 73. articul. 2. & in sua summa, verbo, detractio: cui non desunt alij recentiores sequaces. Atqui fundamentum eius est hominem non plus esse famæ suæ & honoris dominum quàm vitæ: atq; adeo sicuti occidere se non potest, neq; eãdem facultatem alteri facere, ita neque famæ suæ restitutionem remittere. Sed tamen hæc quæstio nõ est q̃ magnum nobis negotiũ hic faceſſat: quippe qui suprà quæst. 3. contrarium fundamentum iecimus, & vt arbitror constabiliimus: nempè quòd homo est honoris sui & famæ dominus sicuti pecuniæ, tametsi in eodem ordine pluris habenda sit quàm pecunia: secundum illud Prouerb. 22. Melius est bonum nomen, quàm diuitæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamẽto contrariam modo elicimus conclusionem: videlicet remittere famę restitutionem atq; honores, genere suo non esse peccatum mortale, nisi circũstantia personæ, scilicet quia est in publica dignitate aut magistratu constituta, aut fortè alia ratio mortale illud efficiat, At si absq; vlla causa illã quis remittat aut si nõ grauiter ifamet, erit ei peccatũ veniale: sicuti prodigalitas pecuniæ, quæ genere suo nõ est mortale: vel saltè in eodẽ ordine paulò deformius. Et ratio est: quia eiusdẽ ad seipsum in his quorum homo est dominus nulla intercedit ratio iniustitiæ: sed erit peccatum præter charitatem, qua quisque tenetur se & sua diligere: quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. ¶ Ex qua quidem conclusione subinfertur secunda:

Notanda distinctio.

D. Tho. & Scotus.

Sylvest.

Sent. autho.

Caietanus.

Solutio duo.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

da: scilicet quòd si quis aliqua bona & honesta causa ei qui se infamauit citra aliquam restitutionem parcat: nempè vt illius qui alias probus est, honori consulat, aut ꝓpter aliam pietatis rationem: non solùm nullam contrahet culpam, verùm officium præstabit charitatis. Loquimur enim semper absq; circunstantia personæ publicæ. Conclusio est non solùm nostra, verùm Adriani, authoris non infimæ notæ, in quarta quæstio ne penultima, de restitu. quin etiam Sancti Thomæ expresse, quicquid Caietañ. contrà conetur. Ait siquidem. 2.2. quæstio. 64. articulo. 5. hominem esse constitutum dominũ suiipsius per liberum arbitrium, & ideo licitè de se ipso disponere posse quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam. Neque quicq̃ excipit præter transitum huius vitæ ad aliã, vbi palàm asserit omnium præter solam vitam esse hominem dominũ. & quæst. 73. articul. 4. absq; vllo ænigmate explicatissimè ait, in arbitrio hominis positũ esse detrimentum suę famæ patì: nisi hoc vergat in periculo aliorũ: vt pote si quis persona sit publica: *Gregorius.* secundũ illud Grego. homil. 9. super Ezech. Linguas detrahentiũ sicut nostro studio nõ debem⁹ excitare, nè ipsi pereant: ita p̃ suam malitiã excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. Quin verò non solùm ex doctoribus, verùm ex Euangelio id non est illatu difficile. Haud enim Christus tantam honoris & famæ curã nobis commendauit, vt declararet non habere nos illorum dominium. Imò Matth. 5. & alibi sæpe, honores omnes cum splendoribus huius mundi impendio nos admonet, vt abijciamus. Et alibi, nè optemus primas cathedras. Et de fama ait Paulus pro minimo habere, iudicari ab hominibus. Non ait pro nihilo, sed pro minimo: quia fama aliquod bonum est, sed nõ de præcipuis. His adiecimus loco citato sanctorum exempla: puta Ambrosij, Augustini, & Anselmi, qui seipsos in suis scriptis humilitatis gratia diffamarunt. Quod certè non fecissent, nisi intra limẽ virtutis id illis licuisset. At si fundamentum illic satis demonstrauimus, quod arbitror demonstrasse: nempè hominem esse dominũ suæ famæ: nulla est ratio cur hìc in confirmandis his cõclusionibus immoremur, sanè quæ inde planè colliguntur. At verò quando infamia esset hæresis, aut apostasiæ quę contra fidem & religionem è regione militant: talis infamia non est ferenda, sed omnì nò repellenda, & quàm fieri maximè potest abstergenda. Exemplo Christi, qui, vt legit Matth. 4. cùm alias sibi illatas à dæmone iniurias æquanimiter tulisset, vbi de idololatria eum tẽtauit, acerbitate vsus in eum est. Istæ autem conclusiones apertiùs etiãnum dilucidabunt lib. proximè sequenti, quæst. 10. Vbi ex eodem fundamẽto collecturi sumus non esse homini contra iustitiam seipsum infamari permittere, quin verò quandoq; virtutem. Et re vera contraria huic nostræ opinio turpiter derrogat iuribus amicitiæ. Possum enim pro amico vitam exponere, quanuis illius non sim dominus: cur ergo non possim exponere famam, & honorem? ¶ At verò non desunt in contrarium nonnullæ obiectiones. Prima videlicet quæ ex Sapiente asciscitur. Curam habe de bono nomine: bonum enim nomen melius est quàm diuitiæ multæ. Respondetur tamẽ curam q̃ habenda est boni nominis eãdẽ esse, q̃ nobis virtutis incũbit: vt potè cuius præmium est bonum nomẽ. Debemus ergo bonum procurare nomen insequendo virtutẽ. Est enim eius vnbra. Quapropter sicut eum qui recta pergit ad solem vmbra sequitur: sic & qui virtutem colit subsequitur honor. At quia, vt ait Aristot. honor non est in potestate honorati, sed honorantis: non est tãta cura facienda per se boni nominis. Propter quod dicebat Paulus perparui facere iudicari ab hominibus. Et Augusti. 11. q. 3. Can. Senti. ait Secundino Manichęo: Senti de Augustino quicquidlibet: sola me i oculis Dei conscientia nonaccuset. Imò qui bonum nomen, nisi per virtutẽ procurat, nunquàm illud attingit: sicuti qui Soli terga vertit, vmbram quampersequitur nũquàm asquitur. ¶ Quod si nobis eundem Augustinum obijciamus. 11. q. 3. can. nolo. vbi homines crudeliter ait propriam famam contemnere. Nam vita, inquit, nostra est necessaria nobis, sed fama nostra necessaria est alijs. Respondetur non insinuasse Augustinum dominium famæ nostræ nõ esse penes nosipsos. Imò id potiùs de vita debuisset asserere, cuius nõ sumus domini: & tamẽ ait quòd vita nobis est necessaria. Sed tantũ ait quòd licèt fama res sit propria nostra sicut nostra pecunia: vbi tamen opùs illa fuerit reipublicæ, debemus per bonam nostram famam ei seruire: sicuti qui diues est, suis pecunijs. Attamen inde hoc tantũ fit consequens, quòd homo in dignitate cõstitutus, aut reipu. necessa

Argumẽtũ cõtracõclu.

Colẽda uirtium est bonum nomẽ. Debemus ergo bonum quam se procurare nomen insequendo virtutẽ. quit honor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessarius,famā propriā suæ functioni mancipatā habeat,& obligatā: vt potè sine qua gubernare nequit subditos: & ideo non ita posit eam negligere. Haud tamen inde sequitur,quòd priuatus homo teneatur suam seruare famam,sicut neq; alia bona temporalia. Præter quàm quòd Augustinus loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consultò humilitatem venditantes, diffamabant sese, admittentes ad se viros: quod certè non erat licitum. ¶Hinc ergo ad præfectos gradū faciamus. De quibus prima sit nostra assertio,quòd prælatus quādiu prælatus est contra iustitiam mortaliter peccaret,si in re præcipui momenti suā negligeret famam: quoniam,vt modo dicebam,habet illam officio mancipatam. Attamen si non esset persona adeò egregiè vtilis reipublicę,vt vellet magistratum abdicare,nō magis teneretur seruare famam, quàm persona priuata: secùs si vult in loco publico perseuerare. ¶Ex his autem plerique colligunt,eum qui prælati famam dilacerat: nō illi tantùm obligari ad restitutionem: sed etiam subditorum collegio. Nam fama,inquiunt,non sua est tantū, sed & collegij. At verò absq; moderatrice distinctione non id crediderim. Fama enim prælati sua est propria,ac si persona esset priuata:licèt ad suam functionem illa indigeat. Ob idq; dum infamia de prælato tantùm dispersa est,putà quòd concubinam habet,vel aliud crimen,in quo subditi cum illo nō participant,illi satis est restitutionem fieri: licèt maior sit faciendi obligatio quàm si persona esset priuata. Si tamen ipse ad restitutionē infamatorem absoluat,profectò crediderim,licèt ipse malè faciat, aliū nihilo minùs tutum manere: neq; quippiam ampliùs debere collegio: sicuti si suam prodigeret pecuniam, qua agebat vt erogaret in pauperes. Nam ipse est dominus suæ famæ,licèt malè dispenset. Secùs si crimen totum collegium subnotaret: vt puta si infamaretur de symonia,aut de hæresi,vnde subditi infamiā participij contraherēt. Tunc etenim & collegio debetur restitutio. ¶Ex his quæ dicta sunt dubiolum aliud solutum euadit. Nempe vtrùm posit compensatio fieri in fama. Planè enī colligitur fieri posse. vt si tu meū de re aliqua corrosisti nomē,atq; ego vicissim tuū, nō solū cōuenire possumus, vt vterq; cū suo maneat vulnere,si personæ sumus priuatę: verum etiā mihi libebit nō tibi velle restituere, nisi eandē tu mihi solutionem facias. Probatur: quoniam,vt diximus, fama potest per pecuniam repārari: & ideo sicut in nūmis,ita & in fama locum habet huiusmodi cambium. Haud tamen infamatus potest per modum vindictæ infamatoris nomen lædere,sed tunc duntaxat vt vim vi repellat: prodendo scilicet aliquod verum eius crimen, quod ad labefactandū illius testimonium necessarium est. ¶Quintū argumētum. Vbi de honoris restitutione inquisitio fit,nō est tantæ ambiguitatis. Differūt autem honor & fama, vt.q.9.latiùs dicturi sumus,quod bona fama est bona existimatio & opinio quæ de homine habetur: quæ ideo per detractionem denigratur: nempe aut per impositionem criminis falsi,aut per veri propalationem. Honor verò est reuerētia quæ alteri fit propter aliquam excellentiam, aut virtutis,aut generis,aut magistrātus,aut doctrinę, &c. qui quidem honor deteritur auferturq; per conuitia, aut cōtumeliam. Ob idq; facilius restitui potest quàm fama: scilicet per contrariā reuerentiā. ¶Sed de hac tamen reuerētia hæsitari assolet,vtrū ad honorē rependēdū satis sit veniā petere. Ad quod Caiet.q.citata.22.q.72.ar.3.imper tinentē esse cēset ad honoris restitutionem, veniam petere. Haud tamē tam absolutum verbum proferre ausim: sed per hæc documenta potiùs ineunda est responsio. Primū petere veniam, decentissimus est & rei accō modatissimus modus honoris restituendi: quandoquidem restitutio per antidotū fieri debeat: hoc est per contrarium: vnde cùm cōtumelia & conuitium signa sint contemptus,videlicet quod contumeliator vt superiorē se gerit,alterum subigēs,proprium antidotum est cōtraria humiliatio: etiā corporis inflexio. Secundum assertum est,hoc neque sufficere semper,neq; semper esse requisitum: sed prudenti arbitramento opus esse. Quòd enim nō semper sufficiat,patet: nam aliquando cōtumelia est tanta vt id non sufficiat,sed alia sit cōpensatio requisita. Quòd autē neq; id requiratur,liquet ex regula beati Augustini, qui ait,nō decere prælatos veniam à subditis petere. Quare neq; plebeius homo iusta ratione à virò illustri tantā humiliationem exigeret: sed aliter fieri posset restitutio. Quin adde cùm mos inter nobiles & illustres non sit huiusmodi venias petere,non sunt à confessoribus ad illas cogēdi: sed more suo, qui tamen ab euangelico non exorbitet, eiusmodi restitutiones facere.

Prælatus negligens famam peccat mortaliter.

Quorundā opinio.

Infamando vtim ui repellere licet

De quinto argumento

Differentia famæ & honoris.

Dubium.

Opin. Caiet.

Primū documentum.

Secundum.

De his qui passi sunt iurias.

re. ¶Ad hæc discerniculo quoque opūs est quantum ad illos qui sunt contumelias passi,quomodò sit eorum conscientia ad remittendum iniuriā stringenda. Tenentur enim non habere animum vindicandi se priuata authoritate. Nam, vt habetur Deuter. 32. & ad Roma. 12. Mihi vindictam, & ego retribuam,sed tamen non tenentur aut damnū acceptum aut iniuriam remittere: dum tamen more & ordine per publicam potestatem eam exequantur.

Ad. 2. arg.

AD sextum argumentū de eo qui obstaculum est alteri nè beneficium adipiscatur,sanctus Thomas respondet tribus dictis Primùm. Si quis iustè,puta intendens honorem Dei,vel ecclesiæ commodum, minùs dignum impediat,vt sacerdotiū digniori conferatur,nulla inde emergit restitutionis obligatio: quia nulla interuenit culpa. Secundum dictum est. Si quis iniustè,odio scilicet eū,consilio, vel alia via qui dignus est & idoneus impedierit, anteà tamē quā prælatus aut electores firmatum habeant animum ei cōferendi,tenetur ei cōpensationem aliquā facere, conditionibus personarū perpensis & propinquitate in qua erat ad obtinendū, secundū Sapientis arbitrium. Non autem tenetur in totum, eò q; prouisio illa impediri poterat. Tertium assertū. Si autem eū quis impediat nè beneficium obtineat cui prælatus firmiter iam conferre constituerat in totum,per regulam Aristotelicā argumēto citatam: Quod parùm distat à re, nihil distare videtur: secundū tamen posibilem facultatem. ¶Anteà verò quàm ad istorum examē descēdamus, quæ de impediēte asserta sunt explorandum est de conferente, an si non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionē teneatur,& cui sit illa facienda. Hoc enim hìc à Diuo Thoma desideratur,cū tamen inde res tota pendeat. Et quidem Caieta. hìc,art. 2. in dubio tertio pro indubitato habet, quòd non conferens digniori teneatur eidem ad restitutionem. Nam peccat inquit,cōtra iustitiā distributiuā: & certum est huiusmodi iniustitiā obligationē parere restituēdi: nam distributor tenetur id quod est totius reipublicæ, partibus applicare. Quare si alicui pro merito non conferat, deinceps distributiua iustitia vertitur in commutatiuam, secundū quam restituere ei tenetur: vt planè diuus Thomas artic. 1. huius quæstionis in solutione tertij docuit. Et quidem si Caieta. fundamentum esset veritatis germanum, indubitabilis esset conclusio. Arbitratur nanque bona ecclesiastica perinde omninò habere ac bona reipublicæ,q̄ sola distributiua iustitia debētur ciuibus: vt pote quæ in bonum eorum instituta sunt. At verò fundamentum hoc pro nostra virili falsitatis redarguimus libro proximo, quæsti. vltim. vbi & sacris oraculis & bonis rationibus contrarium constabiliuimus: nempe quòd quāuis negandum non sit quin beneficiorum collatio instar fieri debeat distributiuæ iustitiæ: finis tamen eius est æqualitatem constituere cōmutatiuæ. Eò quòd de cimæ non sunt institutæ in præmium personarum pro eò quòd literis & moribus polleant. Nam si ecclesiæ non essent nobis necessariæ,nunquam fuissent Christianis decimæ imperatę. Sunt ergo mera stipendia ecclesiæ, ministris pro eorum ministerio instituta: quæ dantur illis non quia boni sunt presbyteri, vt illic adnotauimus, sed quia bene præsunt: iuxta verbum Christi, Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Si nos vobis spiritualia seminamus, nō est magnū si carnalia vestra metamus. 1. Corint. 9. Eadem ratione imperatæ fuerunt olim Leuitis. Hæc autem omnia iam illic satis explicuimus: quę ideo repetitione non indigent. Meditanda ergo hìc est potissimùm cōmutatiua iustitia, per quam Pōtifices electoresq; ministrorum ecclesiæ debent eisdem ecclesijs idoneos ministros pro ratione stipendiorum quæ singulæ illis persoluunt. Cōtēplandus enim est Christus tanquam institutor Christianæ familię: qui ministeria ecclesiæ instituit & ministris decimarum mercedem proposuit, & fidelitati prudentiæq; dispensatorum commisit: vt idoneos ministros suis prouiderent ecclesijs. ¶Ex his ergo planè, ni fallor, duæ colliguntur conclusiones. Prior. Prouisor tenetur per iustitiam cōmutatiuam dignum ecclesiæ prouidere: quod ideo qui nō facit, sed illo repulso præfert indignum, tenetur, non illi quem prætermisit, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. posteà Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est de collatione beneficiorum. Tametsi rem non vsqueadeò disseruit. Conclusio est nota: quia ille non peccat contra iustitiam cōmutatiuam nisi in ecclesiam quæ stipendia soluit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neque eius causa, quæ præcipua fuerit institutæ sunt decimæ. ¶Et confirmatur simili-

An qui nō confert digniori vel digno tenetur ad restitutionem. Opin. Caie.

Ad. 3. arg.

Fundamentū Caieta.

Prior conclusio.

Adrianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudine iam insinuata. Si enim pater familias œconomum suum conductum operarios mitteret, ille autem illos studio conduceret qui non essent ad operas idonei: restituere profectò teneretur, nō illis idoneis, quod p̄termisit, sed domino cui dānum dedit. Atq; huic porrò sententiæ cōmunis animorū cōceptio applaudit. Si enim rex aut pontifex inidoneo atque indigno ecclesiam aliquam desponsaret, consensus populi non censeret eum teneri ad restitutionē illi cui non dedit sed re vera ecclesiæ. Cui idcirco deberet aliū Episcopi adiutorem adhibere: vel alia ratione prospicere vt damnum illi in detrimentum animarum datum alleuiaret.

Posterior cōclusio.

¶Posterior conclusio est, quod vbi digno sacerdotium confertur, digniore prætermisso, quāuis grauiter electror aut prouisor peccet, tamen non est q̄ rigore iustitiæ ad restitutionem condēnetur. Prior pars iam satis illic à nobis demōstrata est: vbi malorū turbam protulimus, quæ inde nascuntur quòd digniores non eliguntur. Posterior tamē in de veritatem sortitur, quod tunc non peccatur contra iustitiam cōmutatiuam: appellamus enim dignum pro ratione prabendæ. Si ergo ecclesiæ ministeri applicatur, p̄ quā titate sui stipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iustitię cōmutatiuæ, vt debeatur ei restitutio. Dixerim contra rigorē quia semper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, post quàm alius dignior poterat ei prouideri. ¶Contra hęc autem est argumentum q̄ vulgus nobis obmoliri potest: isti namque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Caietano arbitrantur faciendā esse restitutionem: quia peccatur contra iustitiam distributiuam. Eisdem autem non sic est respondendum vt negetur iniustitiam distributiuam obligari ad restitutionem illis faciendam quibus malè distribuitur. Sed tamē id intelligitur quando illa est mera iustitia distributiua: scilicet qua distribuuntur bona quæ ciuibus ob suum ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia nō est in proposito, vt expositum est: quoniā etsi sacerdotia & præbendæ debeantur dignis: & ditiora dignioribus: hoc tamen non est propter ipsos, sed propter ecclesias quibus ministeria debentur. Haud tamen diffitēdum quin ob violatam distributiuā iustitiam debeat prælatus illius dignioris prętermissi, vbi alia electio occurrerit, accuratiorem rationem habere. ¶Idem affirmatiùs & clariùs asseuerim de cōferendis magistratibus sęcularibus, qui administrandæ iustitiæ seruiūt.

Quomodo

teneat prælatus dignio ri prætermissio.

Debentur inquā dignioribus per distributiuam iustitiā: sed tamen si illi prætermittant, restitutio non est facienda prætermissis, sed populo qui stipendia contribuit, & damnū accepit iniuriaq; afficitur. ¶At verò statim cōtra hæc insurgit argumentum: nimirū q̄ si hæc vera sunt, inferri inde protinus apparet, vt neq; qui alterū à cōsecutione beneficij per iniuriā impediuit, teneatur eidem ad restitutione: cuius tamē contrariū &. S. Tho. & vniuersi Theologi docent. Respondetur nullā esse consequentiā. Nam etsi qui malè eligit, cōmutatiuam iustitiā aduersus ecclesiam violat: nihilominus qui capax est sacerdotij, atq; ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi: atq;, si ei concedat, possidendi: ob idq; qui cōtra hoc ius illum obtinere conantē impedit, eidē fecit in iustitiā, atq; adeò restituere debet. Quocirca falsa est illa regula ac seductrix Geraldi Oldonis, quam recitat Adria. illo cap. de restitutione. Cōsequenter quæro, videlicet quod impediens aliquem ab eo q̄ nondum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non fit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est: Nam etsi in arbitrio prælati sit dare huic vel alteri, nihilominùs alter expoliatur iure particulariq̄ habet petendi. Sicuti qui pauperē per vim aut fraudem impediret electmosynā petere, tenetur illi ad restitutionē. Nam licet alij gratis conferant, ille tamen ius habet petendi. ¶Hæc ergo præmeditati ad literam sancti Thom. descendamus. Atqui circa primū eius assertum q̄ qui alicui impedimento est vt detur digniori, restitutionis funiculo non ligatur: dubitas fortè an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, vt detur alteri digno. Respōdetur idem esse iudicium quia cū ambo habeant ius petendi, possum ego ei fauere cui voluero. Eo vel maximè q̄ tunc distributiua iustitia non violatur. ¶In his tamē omnibus hæc apprimè regula meditanda est, nè vis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem digno nè obtineat, haud dubiū quin iniuriam illi irrogauerim: atq; adeo ad restitutionem illi tenear: quāuis si in gratiam alterius digni id fecerim, fortè non tenear in totū. ¶Neq; refert, vtrùm alium impedias vt detur alteri digno, an vt tibi ipsi, qui etiā dignus es. Quicū que enim ius habet pro se petēdi illa quorū dignus

Regula Geraldi falsa.

Litera sancti Tho. exponitur.

Dubium

Regula.

Sētētia Scoti, & Richardi.

dignus est. Et quanuis procurare beneficia quæ habent annexā curā animarū peccatū sæpenumerò fit, non tamen ideo restitutionis nexum injicit. ¶Illa tamen sentētia Scoti, in. 4. distinct. 15. ibidemque Richardi nō est hic absque examine prætereunda. Aiūt enim quòd si quis sibi vel alteti præbendā procurans sit alteri obstaculo ne obtineat: idq̄ue faciat non vt alteri noceat, sed vt sibi vel amico prosit, ad nullam tenetur restitutionem. Si verò facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem sententiæ & Caietan. in dubio hic secundo videtur subscribere. Atq; in eandem sententiam citant. l. 2. de noui oper. denun. quæ tamen illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluuia arcen. §. idem Labeo. 2. vbi habetur quòd qui non animo nocendi aquæductum qui per suum fundum ad vicini possessionē deriuatur rumpit, non est iniurius. Si verò id faciat non vt sibi prosit, sed vt obsit vicino, iniurius est illi. At profectò regula illa iuris malè ab istis intellecta est. Animus enim nocendi potest quidem esse peccatum contra charitatem: sed tamen obligare ad restitutionē, vt suprà sæpe diximus, non pōt, nisi vbi fuerit contra iustitiam. Vidēdum ergo est quātum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex: nam qui non vt sibi prosit aquā vicini arcet, videtur nō facere iure proprio, & ideo potest in foro prohiberi. Si aūt vult fundamentū muri ducere per aquęductum, qui per suum transit fundum, ob idq̄; venas aquæ rumpit, licèt ex odio faciat inimici & charitatē violet, nihil ei tamen restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo vtens iure præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiam si ex odio alterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem. Et p̄ hoc claret ratio secundi dicti sancti Thomę: nempè quòd qui impedit eum qui in via erat ad obtinendum, si iniustè id faciat, tenetur ad restitutionem: puta quia intendit eius nocumentū propter odium aut vindictam. Facere enim ex odio aut vincta, non te onere restitutionis grauat, sed facere iniustè: scilicet nullo tuo iure, sed violando alienum: facere tamē ex odio, est signum aliquod nullo tuo iure vti. ¶In tertiò vero dicto explicando multum operis Caieta. insumit: nempe ad explicandam illam regulam Aristo. 2 Physic. text. 56. Quod parum distat à re, nihil distare videtur. Obijcit nanq; exceptiones multas in materia morali. Qui enim parum abest vt peccet, nō ideo peccat. Et multò minùs qui parū abfuit vt hominem occideret, non punitur tanquàm homicida, neq; ad restitutionem tenetur. Sicut neque ille q̄ parùm abfuit vt furaretur: sed qui re vera furatur. Quēadmodùm si parum abfuit, vt rex in insidias incideret licèt fortunatus ipse fuerit: non tamen qui illas tetenderant, tenentur ei ad restitutionem. Hisce ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsus plane Caiet. aduersatur menti sancti Tho. immeritò regulam eius inficians. Hasverò omnes exceptiones potuisset excusare, si mētem Diui Thomæ tantisper fuisset speculatus. Laborauit enim amphibologia. Lōgè quippe aliud est parùm abesse vt dānum des, quā damnum dare, in eo quod parū abest vt sit. Et Diuus Thom. non somniauit, q̄ qui parū abest vt damnū det teneatur ad restitutionē, vt Caieta. putat: sed qui re vera damnum dedit id re quæ parū abest vt sit, Exempli gratia. Est vinea aut sunt sata, quorum fructus iam iam matureſcent: si parùm abfuit vt venator cū suo comitatu circū currens illa pessūndaret, ad nullam tenetur restitutionem: quia nullū dedit damnū: sed si medius transiens illa pessum dedit, tenetur in totum: quia damnū dedit in fructu qui perparū aberat vt esset. Pariter in proposito. Si parùm abfuisset vt impedires hominē à præbenda, certè nulli essēs restitutioni obnoxius: quia nullum dedisti damnum. Si tamen re vera impedimēto fuisti quare ille non est assequutus, damnū dedisti in re quæ parùm aberat vt ipse haberet: atq; adeò secundùm tuam facultatē teneris in totum. Addidit tamen prudenter hoc verbum Diuus Thom. secundū suam facultem: quia profectò in huiusmodi impeditionibus vix potest cōtingere vt fieri possit in integrum restitutio. ¶At verò quoniā hæc in vsum venire possunt, non te pigeat si rem vrgentiùs exprimamus. Quando ait sanctus Thó. tunc impeditorem teneri in totū quādo firmatus est animus electoris huic dare: aut intelligit quando iam dedit: & hoc non esset impedire, sed auferre: aut intelligit quā do nondum dedit: & tunc apparet quòd nō est perinde ac si dedisset vt impeditor teneatur in totum: nam poterat electror mentem mutare. Quin verò iustè, si alter posteà occurreret dignior aut æquè dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam

Caietan.

Caietanus.

Explicatio authoris.

Explicatur secundū dictū. S. Tho.

Explicatur tertium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedit. Tres em̃ gradus discernit D. Tho. Primus est quãdo electo̱r nõdum amico cõstituerat huic dare, sed erat tamẽ in via & tunc restitutio est faciẽda ad arbitriũ prudentis. Tertius est quãdo iam contulit, & de hoc nihil meminit: qa hoc nõ esset ipedire, sed tollere. Quare si qs collatiõe facta possessionẽ iniustè impediret, manifestũ est teneri in totũ. Medius aũt casus est de quo S. Tho. loquitur, quãdo scilicet prælatus cõstituerat illi dare. Et tunc ait Caieta. in quarto dubio, ideo impedientẽ teneri in totũ, quia iam electo̱r tenebatur dare illi. Hoc autem nescio vnde intulerit ex S. Tho. neq; secundũ veritatem. Nam Diuus Tho. radicem restitutionis non illic collocat, quòd electo̱r tenebatur dare, sed q̃ cõstituerat iam dare. Quare licèt ille nõ fuisset dignior, sed dignus: si impediẽs per vim vel fraudem mutauit animũ collatoris, profectò tenetur in totum. Nam licèt collator sua sponte cõferret, neq; teneretur isti dare: nihilominus ipse ei per fraudem abstulit qd̃ iam pene habebat. Et istud significat D. Tho. quando dicit, iniustè & propter indebitam causam. Ex quo ego infero q̃ si non per vim aut fraudem id impediens faceret, sed precibus patefaciendo veritatem: licèt mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutionem. ¶ Atq; inde secundò infertur idẽ esse censendum in legatis testamentorum. Caieta. enim & nonnulli alij discrimẽ constituunt inter impedientẽ aliquem à consequutione beneficij, & impedientem legatarium nè testator illi faciat legatum: dicentes quòd impediens legatariũ nullo modo tenetur ad restitutionẽ. Mihi autem, ni fallor, diuersa arridet dicendi ratio. Vtendum inquã arbitror distinctione posita, an videlicet per vim & fraudem impediat, an precibus. Si enim vim facis aut fraudem, nè ille qui paratus erat legare sua bõa Petro id perficiat, restituere teneris. Nam licèt testator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriã abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi: id est facultatem, & capacitatem, & proximã aptitudinem. Si tamen neq; vim intulisti neque fraudem creasti, nõ teneris, licèt id precibus feceris. ¶ Postremũ denique in gratiam nostrarum Scholarum operepretium est verbum in præsentiarũ adhibere. Quomodò. s. aut Scholares qui suffragia præstant, aut alij aliter quẽpiam impedientes nè Chathedrã assequat, teneant ad restitutionẽ. Ad cuius vtique ineũdum responsum hoc primũ omnium non est cur in dubium reuocetur, quin Scholares suffragia præstantes non teneantur, vt aliqui opinantur, sed verè electores sint. Etenim si essent testes, non opus esset vniuersos auditores accersere, sed satis esset iustum numerum scisciatari: neque opus esset suffragiorum numero stare: neque per secretos calculos sententias rogare. In summa, non solùm suffragandi forma, sed ratio ipsa ostendit esse electores: quandoquidem Rector stare omninò tenetur eorum suffragijs. Quo fit vt compelli ceu testes nõ possint ad suffragandum, sed possunt renuntiare iuri eligendi: nisi quãdoq; Rectori, & qui ei sunt à cõsilijs: vel propter paucitatem, vel ad rescindẽdas alias fraudes ratio appareret vt cõpellerentur. Hoc suppositio sic de illis omninò censendum est, ac de præbendis diximus: nempe quòd qui prętermisso digniori dignũ eligit, licèt mortaliter contra iustitiam distributiuam peccet: nullo tamen restitutionis nexu illaqueatur: quia vniuersitati dat quod ei de rigore iustitiæ cõmutatiuę debet. Sin verò prætermisso digno eligat indignum: atq; ea, quod arbitror, vera sunt q̃ suprà diximus, restitutioni tenetur: non illi prætermisso digno, sed vniuersitati, si id modo posset restituere. Nam stipendia vniuersitatis nõ sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ vniuersitas soluit suis ministris. Vnde sicut rex qui non præficit dignũ ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ: ita qui eligit indignum, damnum non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipẽdium. Et ideo electo̱r licèt Cathedram debeat digniori, hoc nõ est propter ipsum: sed quia per iustitiam cõmutatiuã debet Scholis talem ministrum. Haud tamẽ negauerim quin aliquam ei faciat iniuriam: & ideo teneretur in alia Cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impedientibus autem alia est ratio. Qui enim per vim vel fraudem aliquem impediret nè obtineret Cathedram: non dico alteri suffragium suum præstando, sed si arceret eum nè Cathedram peteret, quã certum erat se alioqui obtenturum: aut si decideret electores nè illum eligerent: quia spoliat ipsum eo iure quod ad petendum habet tenetur ei vel in partem vel in totum proratione fraudis aut vis. ¶ At de priuatione suffragantium, libr. 1. tetigimus: & nunc amplius dicere repetimus. Bifariam nanque Schola

Caieta. expositio.

Reprobatio

Corollariũ primum.

Corollariũ secundum.

De scholaribus suffragia præstãtibus.

Notanda distinctio.

Scholares iniustitiam faciunt suffragando. Vno modo dum furtim se ingerunt, cũ nõ sint eiusdem Cathedræ auditores: atque isti si damnũdent, statim restitutioni tenentur: quia re vera nullum habent suffragandi ius. Alio modo quia auditores sunt: tamen suffragãdi iure propter delictum, verbi gratia, ambitus, & quod aiunt, subornationis sunt priuandi. Et tunc ãtequàm cõdemnentur, suffragari vtiq; possunt. Quocircà si Rector eos delictum non interrogat, non sunt suffragando iniqui: si autẽ interrogantur, fateri tenentur veritatẽ: maximè si sunt suspecti & condẽnati, tenentur parere. Nam si nulla infamia aut indicijs laborãt, iniuriosa est interrogatio: & ideò, dum citra mẽdacium id valent, tacere possunt. Si autem iustè interrogati veritatem celant, tũc perinde ac si cõdemnarentur iniquissimè faciunt, & contra iustitiam si suffragium præstant: quãdoquidem per iniuriam rectum iudicium suffugerunt. Et idem de illis censendum qui Scholarium albo non sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragãdi iure carent, si re vera sunt ordinarij auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem possunt iure vti.

¶ De his quæ ludo acquiruntur quẽadmodùm sint restitutioni obnoxia si petantur, aut si vis dolusvè interuenerit, satis quæstione præcedenti dictũ est. De inuentis aũt, lib. sequenti quæstio. de furto dicendum.

ARTICVLLVS. IIII.

Vtrùm satis sit id simplum restituere quod iniustè sublatum est.

NON satis est definijsse omnia quæ ablata sunt restitutiõis onere esse grauata, sed & id quo que perscrutãdũ, vtrũ satis sem per sit simplum restituere. Et arguit à parte negatiua. Legit nanq; Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem aut bouem, & occiderit aut vendiderit, quinq; boues pro vno boue restituat, & quatuor oues p vna oue. Illud autẽ fuit iudiciale: cuius instar similia sunt sub lege gratiæ à principibus constituta. Simile enim dixit Zachæus, vt se apud Christũ commendaret, Luc. 19. Si quid fraudaui, reddo quadruplum. Similisque est fori exterioris praxis: quippe qua fur non ad simplum tantùm condemnatur, sed vt multiplicatũ reddat, vel supplicium pendat: cùm ergo leges ciuiles obligent in conscientia, fit vt nõ sem per sufficiat simplum restituere. ¶ In contrarium autem est q̃ restitutionis obiectum non est nisi inæquale illud quod per ablationem factum est, per ęqualitatem ad iustũ reuocare: quod fit si quantum abstulisti, tantundem reddas.

AD quæstionẽ duabus cõclusionibus respondetur, iuxta duo huius distinctiõis membra. Duo nanq; in ablatione rei alienæ est considerare. Primum scilicet substantiam ipsam ablationis ex qua inæqualitas resultat, vt minus ille habeat à quo res sublata est: plus autem ille qui sustulit. Et hoc ipsum cõmune est tam iustis quàm iniustis ablationibus. Nam siue rem mutuato, siue furto accipias, siue credito emas: tanto alter minus habet, quãto tu plus. Secundũ quod in ablatione consideratur, est modus ipse auferendi: puta si quis per fraudẽ aut vim quid piam vel aufert, vel auferre conatur. Et hoc vbique habet conuolutam iniustitiam seu re vera rem auferat, seu nihil auferat: vt ille q̃ in conatu suo quo prævalere nõ potuit succubuit. ¶ Sit ergo prior cõclusio. Quantum ad naturam attinet ac finem restitutionis, satis in vniuersum est illud simplum restituere quod sustuleris: siue per fas id feceris, siue per nefas. Enimuerò restitutionis nomẽ officium est præcise iustitiæ commutatiuæ, nil attinens ad vindicatiuam. Ob idque nihil ei refert iustanè fuerit ablatio, an verò iniusta, sed solùm æqualitatem constituere. Accepisti quatuor siue per mutuũ siue per furtum: totidem ergo via restitutionis debes. Conatus autem furtum facere, nihil tamen potuisti surripere, nihil via restitutionis debes. Quo fit vt restitutionis obligatio quando debitum certum est, nullam expectet iudicis sententiã: sed ex lege ipsa oriatur. De hac aũt auctuaria restitutione, nempe si aliquando quis plus secundùm conscientiam debeat restituere quàm abstulit, libr. sequẽ sub titu. de furto redibit sermo. ¶ Posterior conclusio. Ad pœnam, quæ debetur ratione iniustæ acceptionis nemo ante iuris condemnationem tenetur: sed tunc quando facta fuerit condemnatio. Cõclusio hæc in latissimum hic nos campum disputandi mitteret, nisi tam longa tamq; accurata disputatione lib. 2. quæst. 6. fuisset à nobis pertracta. Illic enim ius veritatẽ longa rationũ acie constabiliuimus, vbi declarauimus quẽadmodùm si sententia sit pecuniaria, illicò fit à reo soluenda: si autem sit corporalis suppli-

Duo in ablatione rei alienæ considerãda.

Prima conclusio.

2. Cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cij,non teneatur se offerre,sed satis sit si absque illata ministris iustitiæ iniuria, eam patiatur.Quocirca de hac secunda cõclusione nullum hic verbum addendũ nobis est,nè simus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius interfuerit inspiciat.Sed neq; de priori conclusione dubium restat vllum post illa quæ hactenus dicta sunt.¶Quod ergo ad hunc articulum spectat, id tantùm est,vt discernere discas,quãdo res ad meram attineat restitutionem : quando verò ad pœnam iuris.Illa enim illicò nulla spectata sententia restitutionis oneri subijcitur:hæc verò nõ nisi post latam sententiam. Exemplum vnum pro pluribus esto.Dicebamus enim illic q̃ dum lege frumento,aut vino,aut cuiuis aliarum mercium pretium statuitur,tunc qui cariùs vendit,statim ceu fur tenetur ad restitutionem excessus iusti pretij:ad pœnã verò non nisi condẽnatus.Pari modo qui ouem aut bouem furatur,statim tenetur valorem pecoris restituere.Quadruplum verò aut septuplũ nõ nisi condẽnatus. Per quod vtiq; satisfactum est primo mẽbro capitalis argumenti.Horum ergo instar de cæteris conijcito.Perspiciendũ inquam est an leges pœnales sint:& tunc non obligant nisi post latam sententiam:secùs autem si alius generis extiterint.Quo fit vt vectigalium leges & tributorum quæ publicitus regi tanquã stipendia contribuuntur, in conscientia obligent ad soluendum ante sententiã:quia non sunt pœnales.Dico dum tributa iusta sunt. Atqui vbi res est dubia,tunc iudicium non pertinet ad subditos sed recurrendũ ad principem,& interim seruandæ sunt leges:nisi apertissimam præ se ferrent tyrannidem.

Distinctio notanda.

Leges necti gelũ obligant in conscientia.

¶De illo autẽ tributo quod nostri Alcauala nuncupant, iam in calce superioris libri disputatum à nobis est: vbi quanta polleat iustitia,pro captu nostro diximus.Est enim si cum moderatione exigatur,æquum & iustum.Diximus tamen inter alia hoc forsan moderamine vti in conscientia licere , quòd dum res venduntur quæ non sunt grandis pretij, non tenentur venditores publicanos ad soluendum quærere : satis enim est soluere dum abillis petitur.Dum modò vendito res non vtantur fraude & dolo vt se occultent. ¶Leges autẽ quibus transitus merciũ prohibetur è regno, pœnales sunt : & ideo neque si frumentũ,equos,vel aurum efferas pœnam teneris soluere nisi captus. Quãuis, vt in superioribus tetigimus , peccatum sit mortale eiusmodi res quæ in regni cõmodum euehi vetãtur,foras asportare. Neq; in contrariũ vrget quòd publicani qui sua pecunia eiusmodi fiscales pœnas redimunt ius habent recipiendi:& ideo qui non soluit, dãnum illis dat. Non inquam hoc vrget:quoniam illa se cõditione intelligere debent easdem redimere fiscales pœnas,vt ab eis præcisè,quos ceperint extorqueant.Quin verò hoc in præsentiarũ obiter addiderim , quòd in regnorum confinibus quæ eiusdem sunt regis non deberent hæ mercium extractiones & cõmercia prohiberi:quippe quæ non tam in regnorum bonum prohiberi videntur,quàm in quæstum.Sed nolo in publicas leges oblatrare. ¶Dubium autem hic proprium est de his qui furtim in alienis nemoribus ligna cędunt:aut in alienis pascuis furtim oues suas pascunt. Putat enim vulgus ob id quòd qui capiuntur pecunia multantur,quæ pœnali lege decreta est,eos qui euadunt,ad nullam teneri restitutionem.Quod tamẽ manifestè falsum est:imò eadem regula vtendum est, scilicet vt pœnã à pretio rei furto sublatæ discernas. Hac em̃ ratiõe clarritatis gratia vti pro meo captu soleo. Aut enim cædua sylua, eiusdẽ vrbis aut castri ,p pria est:cuius ligna cædunt,sunt ciues aut incolæ. Et tunc arbitror nisi insignem stragẽ faciant,ad nullam teneri restitutionem,neq; pœnę neq; pretij nisi capiantur. De pœna enim res est certa,sed & de pretio:indeid mihi suadeo,q̃ oppidũ videtur suis oppidanis illa lege ligna distribuere,vt qui capiat pœnam luat:qui verò euaserit,gratis sibi prędã acquirat.Idque censuerim si vtrunque duorum oppidorum quæ propinqua sunt nemora habeat:tunc enim videntur etiam etsi bi mutuò illa lege ligna condonare. Quare non tenentur ad restitutionem nisi insignẽ aliquam deprædationem,vt dicebamus, faciant:sed si capiantur,tenẽtur subire pœnã. Aliter verò contingit ligna furtim ex nemoribus euehere,quæ prorsus aliena sunt.Nempe quæ neq; sunt tui oppidi,neque alterius vicini,cuius oppidani vicissim nemora tui oppidi participant,vt modò dicebamus:qa fortè tuum castrũ nullum possidet nemus. Et hoc est quod in quæstione versatur. Sũt enim qui illam amplexi regulam,quòd vbi lex pœnam adhibet non obligat ad peccatum,securas eorum cõscientias reddunt, qui ligna furantur,vt nisi capiantur, non sint restitutioni subiecti.Hæc tamen, vt libr. 1. latè discus-

Nota.

Dubium de cædentibus ligna in alienis nemoribus.

Distinctio.

Regula aliquorum.

discussimus,deceptoria est regula.Imò propterea lex pœnã imponit,quòd culpa subest.Pœna enim nisi pro culpa non põt poni:ob idq; qui ligna ab eiusmodi nemoribꝰ deprædantur,tenentur omninò ad restitutionem pretij lignorum.Nam verè commit tunt peccatũ furti,genere suo mortale.Atq; idem de pascuis censendum.Ad pœnam autem non,nisi capiantur & condẽnentur. Se cùs si fortè qui nemus vetat suam explicet voluntatem,quòd sub illa lege & conditione vult dare ligna:quod tamẽ nunquã audiui contigisse. ¶Nõnulla autem in præsentiarum admonito opùs est.Primum licitum esse cæsionem syluæ vetari in eius perniciem disiper.

Notabile primum.

Secundum. Secundò est notandum quòd domini quibus rex oppida cũ nemoribus elargitur, nõ possunt alia ratione illa custodire quã rex fecisset.Non enim aliud eis ius concedit quã habet.Et ideo,si nemora hoc ferunt,nõ sunt oppidanis vetanda ad necessarios vsus.Imò verò etiã si nemora propria sint domini nõ sunt eo rigore vetanda vt corporalis infligatur pœna : neque verò grauis pecuniaria. Enimuerò arbores & ligna quæ absq; cultura terra progenuit,iure gentium communia esse deberẽt.Nequit enim vita humana sine quotidiano lignorum vsu transigi. Ob idq; eorum furtum non est ea lance æstimandũ ac si quis ab arca tua,aut de tua domo nummos aut supellectilem furaretur tuã.Quocirca qui ligna cædunt,nusquam gentium infamia latronum aut furum denotantur .Satis ergo est moderatas exigere pœnas.Et reverà vbi dñi tam acerba animaduersiõe miseros subditos à nemoribus arcerent,vt prægrauem paterentur inopiam,fortè sine mortali culpa possent illa suffurari ligna q̃ quotidianis vsibus saltem foci essent sibi necessaria.¶Pari fermè modo est de venatione arbitrandum. Venatio enim primum omniũ iure gentium communis est: nempe vt fera & auis quæ à nemine capta priùs fuerat in ius transeat capientis:vt patet Institu . &.ff. de rerum diuisio.Vnde Arist. 1.Politico capitu.5.venatoriam,partem esse vult rei bellicæ.Et fundatur hoc ius in illo dominio Genes. 1.hominibus datum in cuncta animalia terræ,& volatilia cæli,atque aquarum natatilia.Nihilominùs verò triplici de causa iure venatio vetatur. Primùm etsi venationis locꝰ cõmunis sit ciuitatis aut oppidi,vetari,licitè potest à principe,& à domino per viam gubernationis:nam feræ ac pisces non solũ ornamento sunt & decori reipublicæ , verũ & necessitati seruiunt.Ob idq; non est vulgi temeritati venatio cõmittenda:sed debet ordine ac lege fieri , nè dispereat. Secundò, princeps etiam cõmunia loca reipublicæ aliquot proprio vsui dicare,neque ad hoc , vt quidam autumant,requiritur consensus populi.Iustum quippe est,vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam. Prætereà quoniam apros ac ceruos,& id genus bestias,non condecet à plebeis venatu impeti:sed vt referuentur ingenuis,qui præliorum simulacra aduersus eas meditentur.¶Hoc autem non est hic absq; admonitione silendum, quòd nõ est eadem ratio in magnatibus ad custodiendã sui gratia vetandam q̃; venationem,quãta in principe:etiam si cum suis iuribus ea fuerit ipsis largitus.Nam Rex potest,exempli gratia,in toto regno decem aut duodecim loca sibi reseruare:& forsan non posset bis aut ter cẽtum.Si autem magnatum singuli in suis oppidis aut territorijs plura haberent loca custodita,grauamen regno fieret intolerabile. Sunt enim feræ aues & pisces de iure gentiũ communes vt locis Instit.&.ff.de rerum diuisi.citatũ est:& ideo nõ est nimiũ populus à venatione cohibendus, quãdoquidem liber tatem etiam habeat illo modo tũ animum recreandi , tum & quæritandi victum.

Secunda.

Aristot.

De venatione quibꝰ cauſis vetetur. Prima.

¶Sed tertio modo,quod ad rẽ pertinet, custoditur venatio:nempe quia est in loco,nõ communi oppidi,sed proprio ipsius domini, quo suam custodit venationem.Nam vt habetur locis proximè citatis de rerum diuisio. Potest fundi dominus prohibere nè quis venationis gratia illud ingrediatur. At verò in his omnibus primùm omniũ, vt de sylus dicebamus, cauendum est ,ne pœnæ acerbæ statuantur:quia illud non existimatur furtum,aut latrocinium ,perinde ac dũ domus aut bursæ compilantur.Quare profectò crudele est pœna corporali plecti ingredientes loca vetita venationis gratia: sed satis est si duplum aut triplum soluerent, & plagas instrumentaq̃ perderent. Prætereà hoc sanctissimè admonendum, vt qui feras custodiunt damna data in integrũ soluant. quod quã rarissimè fit.¶At quo tandẽ prætermissis pœnis,quæ absq; dubio antè condemnationẽ nõ debentur,ad restitutionem valoris bestiolæ aut piscatus descendamus, dicendum q̃ vbi venatio in loco cõmuni ser-

Tertia.

Qui feras custodiunt ad dãna dat. tenentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uatur,& qui venaẽ ciuis est,arbitror ad nullam restitutionem teneri: tametsi fortè aliqua culpa sit facere contra legem:quoniam cũ venatio illa sit totius reipublicæ, nõ præsumitur lex obligare ad restitutionẽ, sed ad pœnã si condemnetur.Id enim iustius sanè est,quã quod de lignis diximus. Quando verò locus est ,pprius domini,si locum ipsum ingrediaris species est furti,& tunc maximè dum muro est cinctus:& ideo ad restitutionem damni teneris.Dixerim,si locus muratus fuerit,quoniã si fuerit patulus, nõ video cur restitutionis obligatio emergat.Enimuerò etsi fundi dominus id iuris habeat illic venandi,vt aliòs inde arcere valeat:nõ tamen inde fit consequens dominiũ habere ferarũ, quæ illic nutriuntur,perinde atq; arborum aut terræ nascentium.Primùm q̃ feras terra non fert,vt cæteros fructus,sed ipsæ se animantes progignunt:tum etiã q̃ eadem animalia,vaga sunt,& ad quocunq; diuagandũ libera:si ergo dñs fundi non est syluestrium animaliũ dominus,fit vt qui illa occiderit, non fiat restitutionis reus. Atq; huic definitioni maximè consonat.l.16.Part.3.titu.28 qua sancitur,vt qui à domino fundi nõ præmonitus quippiã fuerit in fundo alieno venatus,sibi quod accepit acquirat. Quòd certè iniustum esset,si id sub dñio esset domini Qui autẽ præmonitus bestiolam ceperit,nõ sibi,sed domino fundi obueniat:in pœnam scilicet q̃ ingressus est alienum fundum. Quare fortè ante condẽnationem in nihilũ tenetur.Si autẽ extra domini locũ ferã trãsfixeris,aut laqueo ceperis,certum est te ad restitutionẽ non teneri:præsertim si in prædio tuo illam fueris venatus:ac multòminus si feram damnũ tibi dantem repereris. Nisi forsan inter oppidanos ac dominũ conuentum fuit,o pretio fuerit,quod dominus cõstituit vt nullibi venatione nocerẽt,sed suo venãdi,qđ gentium est,iuri renuntiarent.Fortè quia dns & dãna bona fide soluit,& tributorum remissionẽ illis nõnullam facit,vt eidem iuri renuntient. ¶Aues autem in triplici sunt differentia: nam aliæ sunt merè syluestres:& harũ aucupiũ defendere,etiam in fundo proprio iniquitas est: quandoquidem riullibi nisi per modum trãsitus commorantur.Præterquàm si pretiosissimæ essent,vt accipitres:de quibus plusculum dubij esset.Sed tamen nec auderem ad istam restitutionem obligare vænantes.Alię sunt in alio extremo cicures ac domesticę.Quas furripere absq; vlla controuersia, furtũ est. Sed aliæ sunt mediæ:vt columbæ: quæ nec prorsus domesticæ sunt,nec prorsus Syluestres.Et de his haud dubito, quin standũ sit municipalibus legibus sicuti de aluearibus: nempe quòd si lege præscripta est periodus vt scilicet intra tot passus nemo illas capiat, censendũ est vsq; ad illam lineam esse domesticas.Quare extra illam potest eas quisque captare:modis tamen lege permissis. Nam potest etiã Rex vetare nè certis laqueis aut plagis irretiantur,tunc autem non emerget restitutionis obligatio,sed pœnæ,post condemnationẽ.Si autem infra spatiũ lege præscriptum capiantur,fortè non sunt captores à restitutione immunes: quandoquidẽ vsq; ad limitem illum factæ sunt columbę domesticæ.Tametsi nec summo sunt rigore vrgẽdi ac si de ipso columbario illas furarentur. Vbi autem nullæ extant ciuiles leges, si solùm naturale ius consulas, apparet neminẽ reclamantibus illis qui sata circum circà habentes damna sunt accepturi,licitum esse,columbarium extruere.Quin verò si Caietanũ in sua Summa ausultes,peccatum est mortale columbas in aliorum perniciem alere. At verò licèt quando ingens esset detrimẽtum id fortè verum habeat, si tamen domini pabulum sufficiens pro columbarum numero in columbario suppeditent,non tantum agnosco criminis.Est enim hoc genus auis nõ solũ in escam,verùm ratione stercorationis reipublicæ vtilis:quare non est cur prorsus à ciuili republica abigantur. *De colũbis.*

ARgumenta igitur in fronte quæstionis obiecta,solutione non indigent:sed attentione eorum quæ dicta sunt. Lex enim illa quadrupli aut quintupli, iudicialis erat: & ideo furem,quantum ad restitutionẽ: satis erat reddere simplum:sed condẽnatus deberet soluere pœnam.Zachæus autem inter alia supererogationis opera hoc ponebat q̃ reddebat sua sponte quadruplum,si quid furaretur:non quòd ante condemnationẽ obligatus esset.Ad tertium verò membrũ negatur consequentia: iustè enim iudex in vim dictam condemnat reum ad aliquid quod anteà non tenebatur.

ARTICVLVS. V.

Vtrùm debeat aliquis id quod non abstulit restituere.

In

IN quinto articulo, qui apud diuum Tho. quærtur est, quęritur, vtrum id bebeat quispiam restituere quod nõ abstulit.Et arguitur à parte affirmatiua. Primùm de illo qui semina effodit nè venirent ad messẽm: qui videtur grana debere quorum damnum dedit,quæ sibi tamen non vsurpauit.¶Secundò de illo qui mutuatum æs,aut aliter debitum vltra præfixum terminum retinet: qui tenetur tam de lucro cessante quàm de damno dato:cùm tamen id sibi ipse non acceperit.¶Et tertiò arguitur autoritate Redemptoris,Matthæ.25. Seiebas quod meto vbi non semino,& congrego vbi non sparsi.Vbi insinuatur quòd Deo debem⁹ plus quàm ab illo accepimus:& cùm humana iustitia à diuina deriuetur,id etiam videtur inter homines obseruandum. ¶ In contrarium autem est quòd restitutio ibi perficitur vbi æqualitas constituitur inter acceptum & datum:si ergo quis plus rependere teneretur quàm accepisset,restitutio illa à iustitia exorbitaret.

Conclus. 1. QVestionis respõsio tribus facilimis cõclusionibus cõstat.Prima est ceu superiorũ repetitio. Vnusquisq; tenetur damnum quod alteri dedit ad iustum restituere.Probatur.Damnum quempiã alteri dare idem est,quod quippiam ab ipso auferre:siue pecunia sit, siue aliud bonũ illa æstimabile:nam damnum quempiam accipere, vt ait 5.Ethi.c.5.Arist.nihil aliud est q̃ minus habere quã habere debuit, qui autẽ alteri quippiã abstulit,virtute iustitiæ cogitur tantundẽ,neq; plus,neq; minus reddere. ¶At verò bifariàm contingit, vt quis quid alteri auferat,nempe aut illud quod ille actu habebat, aut quod habebat in potentia.Est ergo secũda cõclusio.Quicunq; id alteri adimit quod *Conclu. 2.* actu habebat,tenetur ad æqualitatem idem repensare,vt si domum abstulisti, teneris de iusto pretio:& si honorẽ & famam, eandẽ, vt dictum est,secũdum facultatem tuam reficere.Res est iam in superioribus liquida. *Distinctio.*

Conclus. 3. ¶Tertia conclusio.Quicunq; alteri in eo damnũ dat quod nõdum actu, sed potẽtia habebat,non tenetur id ad æqualitatem restituere,ac si actu illud habuisset,sed ad æqualitatem illius potẽtiæ:pẽsata scilicet q̃ esset actui proxima,perpensisq; personarum atq; negotiorũ cõditionibus. Vt si sata tuis equis conculcans effodisti semina, pensari debet potẽtia vsq; ad messem. Si autem iam albescẽtes segetes dissipasti,tãto plus debes, quãto iam fruges propinquiores erant. Probatur conclusio.Id enim quod nondum actu est,sed in via & virtute,non tanti æstimatur quanti si esset in actu: quare si secundùm illum actus valorem reddendum esset,nõ sim plum,sed præter iustitiam auctum restitueretur:ad quod vtiq; ratio iustitiæ non obligat. ¶De duabus prioribus conclusionibus nihil est quod in dubiũ vocari possit. Porrò autem contra tertiũ argumentũ se statim offert,nõ vtcunq; validum. Enimuerò si ille qui rem habet in spe,nõ vult illã in sola spe vendere,sed expectare pericula omnia vsq; ad rem: tunc ille qui contra eius voluntatẽ rem illã diriperet, non solùm teneretur restituere quãtum in spe valebat, sed,vt apparet, quãtum erat res ipsa valitura, ergo cõclusio falsa. Accipe antecedentis exempla. Est miser agricola qui semina sua terræ cõcredidit, & mauult omnia cœli terræq; pericula subire,& euẽtus expectare,q̃ iacturã seminis certo pretio facere.Et meritò quidẽ.Nam vt habetur Ecclesiast.11. Qui obseruat vẽtum,nõ seminat,& qui considerat nubes, nunq̃ metet: ergo si isto inuito sata eius tu destruas, certè ratio persuadere videtur q̃ tenearis in totũ.Est verbi gratia totũ vnum oppidum, aut castrũ,qđ si semina omnia effoderẽtur, aut cùm herbescerent eradicarentur,nõ possent nõ graui posteà inopia laborare, quæ si non destruerentur, locupletissimas meteret messes: & volũt oppidani pericula expectare: cur ergo priuandi sunt inuiti illa sua expectatione? Item habet quis tenerrimum pullum equinũ, qui de se magnã promittit spem: nunc verò non æstimatur,nisi decem, valiturus tamen centũ,re vera non apparet iustitiæ cõsonum,vt res tunc sit compẽsanda solùm secundum potẽtiã, & nõ secundũ actum.Respõdetur ergo q̃ cõclusio. S. Th. est intelligenda, primùm quando damnum datur casu,& non consulto periniuriam,renuente domino . Tunc enim deducendæ in primis sunt impensæ,quas facturus erat dominus: quandoquidem illæ non sunt ei sublatę,sed penes ipsum manent.Et deinde pericula pensanda si quæ sunt ad arbitriũ prudentium qui bona fide id iudicent. At verò quando renuente domino dãnum per iniuriã datur,multò est auctior æstimatio faciẽda:& maximè quando damnum est graue: vt si latissimum vinetum destrueres, aut vastissimum segetum cãpum,ita vt prouincia, *Argu. cõtrà tertiã cõcl.* *Exponit eõ clu. S. Tho.*

vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel ciuitas graue detrimentum pateretur.

De secundo argumẽto.

PEr hęc ergo liquet solutio primi argumẽti. Circa secundã verò dubitationem nobis offert doctrina Caietani. Ait enim diuus Thomas quòd qui in mora est soluendi mutuum, aut alia ratione debitum, tenetur nõ solùm quod accepit restituere, verùm & damnum quod creditor ex dilata solutione patitur, & quod illi cessat lucrũ. Quod quidem iustitia præcipit postquam alteri inuito totum illud aufertur. Caietanus autem inde infert eâdem ratione, & à principio posse inter mutuantem, & mutuatarium cõuenire de lucro cessante. Quod quidem si intelligat à temporis articulo quo in mora cœperint esse, bona fortè est illatio. Mutuo, verbi gratia, tibi vsque ad festum Ioannis decem: quæ si tunc non solueris, quia me inuito deinceps retinebis, & sum ego mercator, cui tua culpa cessaturum est lucrum, dabis ergo mihi tantum. Si autem intelligat lucrum cessans statim à tempore mutuationis persoluendum, profectò illatio nulla est. Tota enim ratio quare ab illo qui est in mora potest negotiator lucrum cessans exigere, non est ea præcisè, quòd pecunia negotiatoris in virtute plus valet, quàm si non esset negotiationi exposita: sed hæc iuncta cum alia causa, quòd præter voluntatem ipsius mercatoris retinetur. Quare dum sua ipse sponte alienatam à se habet pecuniam, pernicioſum est cõcedere, vt posit lucrum cessans exigere. Hoc autem lib. 6. sumus fusiùs disputaturi. Et ideo de hoc mõ satis. ¶ Solutio tertij argumenti, expositio est illius loci euangelici. Sciebas q̃ meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi. Cuius duplex est expositio. Primùm enim hoc nos certissimum catholica fides docet, quòd radix nostrorum omnium meritorũ est gratia Dei, per quam illi sunt accepta: & ideo quicquid illi meritorum offerimus, ipse in nos priùs seminauit. Vnde alibi, seminanti semen suũ sese comparauit. Et ideo prior expositio est, q̃ verbum Christi non intelligitur secundũ veritatem, sed secundũ existimationẽ illius serui nequã, qui ex odio arbitrabatur Deũ petere quod seminauerat: & ideo ait Christus, ex eius ore eum iudicare: quasi non ex rei veritate. Posterior verò solutio est quòd aliquid præter gratiam quam ipse nobis cõfert, exigit à nobis, scilicet assensum nostrũ vt sinamus nos ab illo moueri: & præterea vsum eiusdem gratiæ, quo per meritorũ incrementa ipsa augetur. Porrò autem syncerior apparet prior solutio. Nam & ipse nos mouet ad assentiendum: & fruges meritorũ nostrorum ipse in nobis seminauit per gratiam. Vnde Paul. Ego plantaui, scilicet, prædicando, & Apollo rigauit, Deus autẽ incrementum dedit. ¶ Est hic autẽ ab illo Lutheranorum dogmate cauẽdum, quod nos lib. 3. de Natu. & grat. capit. 8. expugnauimus. Aiunt enim, opera nostra nõ esse nostra merita, sed Deum per nos mereri. Qua quidem falsitate nihil ineptius dici potuit. Meritum enim non dicitur, nisi vnius ad alterũ. Quare cùm mereri non sit, nisi in Deo & erga ipsum, non potest ipse mereri. Decipiuntur autẽ falso intellectu verbi Augustini in De gratia & liber. arbit. quo ait Deum in nobis coronare dona sua. vbi August. non dicit q̃ opera nostra sunt merita Dei, sed q̃ sunt dona Dei: & simul vtrũq; verum est, q̃ sunt & dona Dei, & merita nr̃a. Nam quia nõ sunt merita, nisi quatenus è radice gratię Dei pullulãt, eius dona dicũtur, & sunt. At quia quatenùs ex consensu libero voluntatis nostræ diuinitùs motę fiunt, sunt merita nostra. Coronat ergo Deus merita nr̃a, quatenùs dona eius sunt, & ideo quodãmodò illi damus q̃d non accepimus, puta auctum quod in radice accepimus, sed tamen nihil damus quod ipse non seminauit, & incrementum dedit.

Sẽtẽtia Caiet. de restitutione lucri cessantis.

Distinctio authoris.

Cur liceat lucrũ cessãs exigere.

Ad. 3. arg.

Paulus.

Dogma Lutheranorũ.

QVÆSTIO SEPTIMA, De circunstantijs restitutionis.

S. Thom. 2.2. quæst. 62. artic. 5.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm semper oporteat ei restitutionem fierì à quo res sublata fuit.

QVoniã quæstio præcedẽs substantiam nobis restitutionis patefecit, decet vt in hac septima circũstantias eiusdem exploremus. Nẽpe cui, quis, quomodò, quãdo restituere debeat. Est ergo primus articulus qui apud D. Tho. est quintus, vtrùm sit semper restitutio ei facienda, cui res sublata est. Apparet nanq; id nõ semper oportẽre. Primũ quia restitutio nõ debet illi esse nocua, cui fit, neq; alteri iniurioſa: si autẽ ei cuius res

ius res est, esset semper restituenda, vsu quãdoq; veniret, vt in eius pniciẽ esset, vel aliorum: vt puta dum domino petenti suum gladiũ vt homicidiũ faceret, redderet: ergo nõ semper est verò domino restitutio facienda. ¶ Secundò: quæ quisq; iniustè prauoque fine dat, indignus sit qui eadem recipiat: solent autẽ homines aliquid symoniacè dare, vel ad corrũpendũ iudicẽ, vel ad hominem enecandum: quę quidem largitiones iniquę sunt: ergo non est illis facienda restitutio. ¶ Tertiò. Nemo ad id cogitur quod impossibile est, quandoq; autem restitutio non est factu possibilis, si ei fieri debeat à quo res ablata est: nempe vel quia est vita defunctus vel peregre profectus, vel prius ignotus, ergo tunc non est necesse restitutionem eidẽ fieri. ¶ Quartò, Iustius homo cogitur ei beneficium repensare à quo maius accepit, q̃ ei à quo recepit minus: ergo ingruẽte simul parentum inopia, dum tempus restituendi alteri occurrit, si vtrunq; simul non est possibile, citius rependẽdũ est parentibus beneficium quàm debitum extraneo restituendum. ¶ Quintò. Frustraneũ esset, ac perinde vanum id restituere, quod rursus in possessionem restituentis esset reuertendum: dum autem prælatus quippiam ecclesiæ debet, si eidem ecclesiæ restituatur, in suam ipsius regreditur potestatem: quãdo quidem ipse est bonorum ecclesiæ administrator & custos: ergo tunc non decet restitutionem ecclesię fieri. Atq; adeo non semper ei debet fieri rẽ stitutio à quo res ablata est. ¶ Contrariũ autẽ nos Paulus admonitos curauit ad Roma. 13. inquiẽs, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal, &c.

Paulus.

Alioru sententia.

QVæstio huius articuli præcipua est in materia restitutiõis: ad quã pleriq; Doctorũ conclusionũ multitudine respõdẽt: nẽpe q̃ bona defuncti restituantur hæredi: & quæ ignota debẽtur, restituãtur pauperibus: & horum instar fiat de alijs. At verò licẽt forsan ad rem nõ ità multùm differat, tamen si loquendi proprietatem obserues, multò syncerius & ad rem propius vnica cõclusione diuus Tho. respondet: quæ sit vniuersalis hæc. Necessarium vbique & semper est restitutionẽ eidem fieri à quo res sublata est. Enimuerò hæredes personam defuncti gerunt, & ideo quod eis confertur datur defuncto: & quod restituis pauperibus, vero domino reddis: nam illi per se nullum acquirunt dominium, nisi, quia loco veri domini subrogantur. Probatur ergo conclusio. Restitutio, vt suprà dictum habemus, est actus cõmutatiuæ iustitiæ, per quam æqualitas cõstituitur inter personas quæ inæqualia habent: hæc autem rerum adæquatio legitimè constitui non potest, nisi eidem ipsi id reddas quod ei abstulisti: si quidẽ ille est qui propter tuam oblationẽ minus habet: ergo vero domino facienda est semper restitutio. ¶ Anteà tamen quàm ad argumentorum solutionem descendamus, explicanda est conclusio. Consultò quippe dictum est restitutionẽ fieri debere vero domino. Nãsi rem ab eo sustuleris qui eius non erat verus dominus, vt potè à latrone, non est ei reddenda, sed domino, cui ipse surripuerat: ac perinde rem filiofamiliãs ademptam, suo patri: & quam monacho eripuisti, eius prælato. Enimuerò vt articulo proximo dicturi sumus, duplici ex fonte oritur restitutionis obligatio: nempe & ratione acceptionis: & ratione rei acceptæ. Ob idque in hisce casibus, etsi nihil ab eiusmodi dominis acceperis, nihilo minùs, quia eorum res penes te sunt, teneris in eorum potestatem tradere. Est autem operæpretium tria in eiusdem restitutionibus obseruare. Primum vt tibi citra vllam dubietatem constet, rem quam Petro eripuisti, nõ esse suam, sed Pauli. Nam dum res tibi dubia est, tunc quoniam melior est conditio possidentis, eidem debes reddere: vt ipse videat cuius est. Quandoquidẽ in foro iudiciali, nisi tu planè probaueris rem non esse illius, eidem à quo abstulisti compelleris reddere. Et cõsultò dixerim, non esse illius, puta quia nunquam eius habuit dominium, sed per iniuriam surripuit. Nam si ille à quo sustulisti ratione mutui vel alius legitimi contractus rem illam debet alteri, non tu potes priuata authoritate ei reddere, sed ei ipsi debes qui dominium habet. Secundò, vt tenearis dare domino, requiritur quod id possis absque magno tuo detrimento facere. Quoniam si latronem timeas, aut filiumfamiliãs, à quibus nisi eis reddas vapulabis, aut graue aliquod damnum accipies, non teneris cum tuo incommodo reddere, nisi eis. Et tertiò, quando restituis vero domino, teneris tam latronem admonere quàm etiam dominum: illum scilicet nè posteà pœnitentia ductus iteratò restituat quod semel restitutum est: hunc autem, nè alia via procuret illud recuperare.

Explicatur conclusio.

Conclusio.

Tria in restitutiõe obseruanda Primum.

Secundum.

Tertium.

¶ Argui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argument. contra secũdam moderationem. ¶Arguitur autem contra secundam moderationem, nempè q̃ res tunc restituenda est domino, si fieri illud potest sine restituentis detrimento. Ille qui rem sustulit à latrone tenetur restituere vero domino, non solũ charitatis iure, verùm & iustitiæ rigore: ergo nõ solùm absque detrimẽto verùm etiam cum illo debet talis restitutio fieri. Probatur primò antecedens. Nam qui rem alienam habet inuito domino, res ipsa accepta, vt modò dicebamus, in causa est, vt restitutio iustitiæ vinculo fiat. Item verus dominus posset possessorem in foro iudiciali compellere, vt sibi conferat: ergo tenebatur de iustitia. Nã ad id ad quod sola charitate tenemur, non possumus in iudicio cogi. Item quia, vt articulo proximo dicturi sumus, etiam qui furtum à latrone emisset, teneretur illud domino restituere: ergo quomodocunque accipiat. Consequentia autem prima inde probatur quòd iustitia etiã cum detrimento restituere obligat: vt suprà diximus. Ad hoc

Ad argum. respondetur quòd non solùm charitas, sed iustitia obligat ad reddendum vero domino, quomodocunque ab iniquo possessore acceperis. Negatur tamen consequentia, qua infertur etiam cum detrimento esse restitutionem perficiendam. Quando enim teneris ratione acceptionis: nempe vel quia iniquè à domino eripuisti, vel mutuato: tunc restituere etiam cum aliquo detrimento, vt diximus, cogeris: haud tamen cum detrimẽto vitæ. Quando verò non ratione acceptionis, sed tantùm ratione rei acceptæ: tunc nullum cogeris subire periculum: si re vera periculum est alicuius momẽti: sed satis est tunc vt eidem reddas à quo accepisti: admonendo, si potes, verum dominum. Quandoque autem egregium officium præstabis amico si periculo te obijcias, vt rem suam serues. De hoc autem iterùm expressius articulo proximo.

Ad. 1. arg. principale. AD primum igitur aagumentum respõdet diuus Thomas, quòd casu quo restitutio grauiter ei nocet, cui fit vel in nocumẽtum alterius vergit, non ei tunc fieri debet, eò quòd restitutio in vtilitatem eius fit cui debetur, sed debet in tempus cõgruum prolatari: vel apud alterum res deponi, qui tutiùs custodiat. Hæc autem responsio nonnullas parturit dubitandi ratiũculas. Et quò

Dubium. omnibus fundamentum subijciamur, quæritur quo iure depositarius teneatur in tali casu seruare depositum, atq; id domino denegare: charitatisne an iustitiæ, multum enim refert. Nam si iustitia illud seruare cogit, cõsequens fit, vt si restituat, teneatur ad restitutionem damnorum quæ ipse intulerit: sin autem solo charitatis vinculo, nulli inde fit restitutioni obnoxius. Responsio huius in distinctione posita est. Aut enim ille qui petit vult re sua in iniuriam sui, vel aliorũ abuti: & tunc de iustitia teneor ei illam negare. Vt si gladium à me insanus petat vt se vel alterum occidat. Si modò tamẽ id sine meo incõmodo possum. Non enim teneor subire periculum, quod mihi ille offert si non reddo. Sicuti non teneor exponere me periculo adi defendendum vitam proximi, & quòd qui potest sine periculo teneatur de iustitia negare, inde patet, tum quòd reddẽdo causam dat iniuriæ, tum quòd si reddat condemnabitur in iudicio: licèt non ad totum. Missam hic semper faciamus ignorantiam quæ homines potest excusare. Et eadẽ ratione, imò maiore denegare debeo quando in præiudiciũ reipublicæ id petitur: vt qui amplã pecuniã deberet tyranno, quam ipse vt exercitũ in internicie reipublicę armet, petit, tenetur ei tunc temporis de iustitia denegare. Si verò dominus rem suam petat in ali quem abusum qui non habet annexam iniuriam: vt si pecuniam quam illi debeo ad scortandum, vel ad ipsam prodigendum ex me reposcat, tunc de iustitia non teneor nõ reddere: quandoquidem reddendo nullius sim iniuriæ causa: imò ipse petit suo vtẽs iure. Teneor tamen ex charitate rei proximi cõsulere, atq; adeò, si possum restitutionem differre in aliud tempus.

Responsio sub distinctione.

Secunda pars distinctiõis.

¶At verò emergit à contraria parte argumentum. Nemo habet ius peccandi, ergo quomodocunque ille petat ad peccandum, etiam citra aliorum iniuriam, denegandum illi est de iustitia. Quòd si respondeas licitũ illi esse dare scorto p̃ re illicita: & ideo petere, vt vtatur iure suo, instruatur argumentum de datione, quæ intrinsecè est peccatum. Vt si petat ad exercẽdam symoniam, quæ quidem datio intrinsecè mala est. Caietanus hic ingenuè fatetur tunc etiam non licêre ei dare. Nam dicit non licêre pecuniam depositam domino reddere, vt Cardinalatum emat: & multò minùs illi pecuniam in talem vsum mutuare. Sed re vera, quicquid sit de mutuatione, in quo maior cõtrà esse videtur ratio culpæ, quia mutuãs cùm minùs compellatur, magis videtur esse causa, deposito tamen tunc reddere, nullam videtur iniustitiam afferre. Nam ipse petit quod suum est, non ad irrogandam iniuriam alicui tertio, neq; sibi, sed solùm ad peccandum sicuti si peteret vt mala causa daret amicæ. Et ideo alij volunt eludere argumentum propter vitium appellationis. Non enim sequitur, nemo habet ius peccandi: & iste petit pecuniam suam ad peccandum: ergo nõ petit vt vtatur iure suo: quia petit ad dandũ ad quod habet ius: licèt non ad culpam quę rationi adiũgitur. At verò profectò illo modo quo non habet ius ad peccandũ neq; ius habet ad dãdum, si datio ipsa sit peccatum. Secùs de meretricia mercede: ga dare nõ est peccatum: licèt fornicatio sit peccatũ. Duobus ergo modis congruentiùs respondetur.

Prima solutio. Primo quicquid sit de illo vsu ad quẽ suam à me pecuniam petit, tamen petendo vtitur iure suo, quia petit suum. Sed ais, Petit tamẽ vt ea vtatur contra ius suum. Respondetur

Solutio secunda. ergo secundò, quòd vti quenq̃ iure suo, bisariàm intelligitur. Si enim ius accipiatur pro lege, nemo habet ius peccandi: quoniam nemini lex peccare permittit. Si autem ius vniuscuiusq; accipiatur p̃ eo quod est suũ, scilicet, quo citra iniuriã vtitur: tunc ille qui dat pecuniam simoniacè, vel ad corrumpendum iudicẽ, vtitur iure suo: hoc est dat quod suum est: atque adeò nemini iniuriam facit sed legi: quam quidem ego qui habeo eius depositum, non teneor vitare.

Ad. 2. arg. Illicita datio duplex. AD secundum argumentum respõdet diuus Tho. sub distinctione. Bifariàm eñ contingit aliquem quippiam illicite dare. Vno modo quia datio ipsa est cõtra legem: sicut simoniaca: & tunc, quia dans meretur dominium perdere, quod alter nihilo magis acquirit, restitutio fieri debet, non ei, sed pauperibus. Si verò datio ipsa non sit illicita, sed causa propter quam datur, vt scorti merces: non est restitutioni debita. ¶Et quidem secundum membrum adeò liquidum est, vt nullo indigeret examine, nisi quidam nuperrimus autor Complutensis hanc sententiam sancti Thomæ, quæ omnium ferè est Theologorũ, inficias iuisset. Ait quippe meretricem nihil in pretium & mercedem suæ turpitudinis recipere posse: sed tantùm donationis via. Itaq; si in pretium reciperet, restituere teneretur. At verò salua egregij Doctoris existimatione, ratio eius tam debilis est, quàm cõclusio falsa. Inquit enim duo esse rerum genera quæ diuersa ratione non

Sentẽtia Io. Medinæ

sunt pretio æstimabilia: nempe spiritualiũ, quæ ideo pretio non æstimantur, quòd omne excedunt pretium: & operam quæ delicta sunt, quæ propter eorum vilitatem nullo sunt pretio digna. Porrò autem vtrunq; mẽbrũ falsum est. Spiritualia nãq; nõ illa ratione iniustè venduntur. Nam & si suprana

Impugnat Medina. turalia sunt, nihilo minùs quãtum ad humanos vsus attinẽt, emerent illa homines quãto pretio possent. Vita enim omne pretium excedit & tamen homicida condemnatur, vt vitam quam abstulit ad arbitrium prudẽtum restituat. Prætereà spiritualia quæ habent fructus temporales annexos possent tunc illa ratione emi, vt sunt sacerdotia. Ratio ergo quare spiritualia vænalia non sunt, non est nisi quia gratis sunt diuinitùs collata. Et ideo dispensatores illorum cùm non in peculiare suum commodum, sed in bonum commune ea receperint: debent quæ gratis acceperunt, gratis dare, vt libro nono latiùs patebit. Quare scientia quam quis proprie acquirit, vendibilis est. At vero de peccatis, licet ratione culpæ non solùm vilia sint nulloque pretio digna, imò abhorrenda, & execrãda, nihilo minùs ratione cõ sensus illius, qui suas locat operas, rationeq; voluptatis illius qui conducit, quatenùs ad humanos vsus accõmodantur, possunt mercede & pretio redimi. Quapropter mulier

Quare spiritualia vænalia non sunt.

Potest vir à fœmina p̃tiũ recipere Alexander et Amazo.

quæ sui corporis copiam facit, mercedem recipere potest pro voluptate quam vir capiat, sicut posset, vt prolem illi gigneret. Imo vtraque ratione posset etiam masculus à fœmina pretium recipere: quin verò æquiùs quia plus præbet. Sicuti Alexander iure naturæ potuit à duce illa Amazone q̃ illum gratia recipiendæ prolis inuisit, quod & prece & pretio, vt fertur, impetrauit. Nã illi fœminarum generi in more erat pretio accersere viros qui ad illas ingrederentur. At verò quia fœminis maior inest pudor, ob idque rariores sunt quæ illi turpitudini vacent quàm viri, pretium ipsæ iustiùs recipiunt. Item si causa salutis quispiam emissione illa egeret, posset amplexum illũ pretio coẽmere: non obstante q̃ innatũ haberet flagitium. ¶Et quòd non solùm donationis via, sed loco pretij id possint recipere, manifestè probatur: quia respublica non solum miseras illas fœminas permittit, sed & pretium eis taxat: id quod nomen ipsum meretricis admonet. Dicitur enim à merendo. Et qui illis statum pretium

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium non persolueret, cogeretur in foro iudiciali: quod non contingeret si donatio esset. Idque l. idem si ob stuprum. ff. de condi. ob turp. caus. adstruit: quippe quæ ait meretricem iustè recipere id quod pro iniusto actu accipit. Meretrix enim, inquit, turpiter facit, quod sit meretrix: non tamen turpiter accipit, cùm sit meretrix. ¶ Item arguitur cõtra huius Doctoris assertũ, quo ait: Si prostituta quippiam animo recipiendi pretium accipiat, ad restitutionem teneri: si verò animo recipiendi donationem, minimè teneri. Arguitur inquam: quia non tam eius mens existimari debet quàm ipsa traditio: & re vera consuetissimo vsu nemo illis donat, sed pretium soluit: atque ipsæ id planè intelligunt, quare semper tenẽtur ad restitutionẽ. ¶ Neque contra nos quippiam facit. l. syncera. C. de donatio. inter vir. & vxor. vbi miles donare prohibetur quippiã meretrici. Illic enim non iustum pretium prohibetur, sed larga donatio: idq; in fauorem militis. Nam alij donare etiam illis possunt: vt patet. l. affectionis. ff. de donat. ¶ Maiori tamen apparentia obijci nobis illud posset Deutero. 23. Non offeres mihi turpe lucrum nempe meretricis. Sed tamen neque hoc quicquam euincit. Ibi enim non condemnatur meretricis pretium, sed propter fœditatem prohibebatur in templo offerri. Sicuti & pretium canis: quia nõ erat animal vtile. Vel, quod veri similius est, vt ait illic Iosephus, in more erat vendere coitum canis ad impregnandũ caprã: ad nullã ergo meretrices restitutionẽ tenentur. ¶ Maius autẽ dubiũ est an aliæ quæ non sunt publicitùs expositæ, sed maiori cũ verecũdia copiã sui faciunt, possint pretium recipere. Sunt enim qui hoc propterea negent, q̃ lex non permittit, nisi illas quæ sunt in fornicibus, neque alijs pretium taxat. Porrò autẽ crediderim has multo iustiùs posse recipere pretium: quippe quę ob maiorẽ honestatem pluris sunt æstimandę. Quòd si de alijs etiã scisciteris q̃ neq; publicitus sunt ꝓstitutæ, neq; si tradere cõsueuerũt: sed sunt puellæ, aut maritatę quæ semel, aut bis collabuntur. De his enim maior est apparẽtia q̃ nõ possint pretiũ recipere, sed teneant ad restitutionẽ: eò q̃ nõ modò nõ sunt lege permissæ, verũ lege agitur cõtra illas, aut de stupro, aut de adulterio, neq; in iudicio audirẽtur, si promissum sibi pretium peterent. Nihilo minùs, & illis quoq; liceret pretiũ recipere: tenebitq; in foro cõsciẽtiæ qui illis pro

Iosephus.

Aliquorum sententia.

Sentẽtia autoris.

Aliud dub.

Solutio.

uisit soluere: nisi excessus iustæ æstimationis pro ratione personarum immodicus esset. Et ratio est eadem sancti Thomæ. Nam licèt flagitia illa sint lege vetita, datio tamen non est prohibita. Et ideo iuri narturali standum est: quo vtique iure concessio illa corporum æstimabilis est pecunia. Atque ad hoc facit. l. suprà citata, idem. ff. de condi. ob turp. causam. vbi ei qui aliquid ob stuprum obtulit, denegatur repetitio. ¶ Sed tamen quantum ad forũ iudiciale est differẽtia inter has mulierũ species, ꝙ meretrici datur in iudicio actio petendi pretium: ei autem quę non est publico loco exposita, denegabitur, quia illis solis lege decreta sunt pretia. Vxores autẽ & virgines nõ solũ à iudicio arcent nè petant, verũ in pœnam sui criminis priuabuntur acquisito pretio: sed tamen ante cõdemnationem iure naturæ illis debet. Quod autẽ adduci potest ex. l. Lucius Titius. ff. de iure fis. vbi mulier quæ marito venenũ propinauerat cõdemnatur, vt quæ turpiter in adulterio receperat, fisco applicentur, nihil ad rem facit. Primũ ꝙ ante cõdemnationem iure naturæ poterat id recipere: deinde ꝙ cõdẽnata est, nõ solùm in odium adulterij, sed homicidij. ¶ Vtrùm autẽ maritata teneatur pretium reddere viro si id saluo pudore suo posset, & filia patri: respondetur idem esse iudicium atq; de alijs quæ operis manuũ suarum acquisierint. Potest enim clam marito. & filia clam patre, illa in suos vsus vertere: ni si amplã suppellectilẽ illa vla acquisiuisse q̃ idcircò in vsum mariti venire deberet. Haud ergo eiusmodi mulieres ad restitutionem tenentur: nisi ab eo receperint qui nõ erat sui iuris, vt tam amplã pecuniã possit illis vsib⁹ expendere. Nam si res est modica pro qualitate personæ, etiã si à filio familiàs recipiat retinere potest. Nam præsumitur pater scire rataſq; subinde habere eiusmodi expensas. ¶ An verò, vice versa, qui puellam vitiauit teneatur in conscientia in totam dotem: Respondetur quòd si ipsa consensit, non tenetur de rigore iustitię ad aliud nisi ad id quod pollicitus est. Nam scienti & volenti non fit iniuria. Tametsi æquitas honestatis sit, vt si illam ob causam nuptui tradi nõ potest, aliquid elargiat. Neq; verò si sit sub cura parẽtum tenetur illam dotarè: secus si inuitam rapuit. ¶ Adiecit tamen prætereà hoc verbum sanctus Thomas, quòd si mulier superfluum per fraudem & dolum extorserit, tenetur amasio restituere. Vbi notãdum ꝙ etiam

An maritata teneat ꝑ tiũ sui corporis uiro reddere.

De eo qui puellã uitiauit.

etiam si superfluum recipiat, dum tamen neq; fraus adsit neq; dolus, nulla est necessaria illi restitutio. Fraus autem est si verbi gratia, diceret se esse viro incognitam: aut non nisi semel, idque à magnate: qua fraude plus extorqueret, restituere profectò teneretur. Sed si falso dicat se perditè illum deamare: aut facetijs & illectamentis quippiam extorserit, fraus illa nõ obligat ad restitutionem: quoniam probè omnes nõrunt illas esse meretricum technas.

Dubium. ¶ An verò cõtrà, si quis illis superfluum aliquid polliceretur, teneatur promissum soluere. Respondetur teneri in conscientia: quia ius hoc natu rale docet: nisi excessus ad prodigalitatem pertingeret. Nã tunc, male promissum esset, in quo rescindenda esset fides: etiam si cum iuramento esset promissum: nã iuramentum de re illicita non obligat. Neq; simile est de illo qui iurauit latroni pecuniã se largiturum ad redimendam vitam: quoniam illud licitè potuit iurare. Cõsultius est tamen in eiusmodi euentibus relaxationem iuramenti procurare. ¶ Retrocedendum ergò est ad prius responsionis membrũ: quando scilicet datio ipsa est illicita, cui nã sit restitutio facienda: vt in Symonia. Harum ergo quæ illicitę sunt, dationũ triplex est differẽtia. Vno enim modo datio potest esse mala solum ex parte recipiẽtis: vt si cuipiam pecuniam porrigeres, ne peccatum committeret. Et tunc ille qui dat, potest repetere: eò ꝙ alter tenebatur id gratis facere. De quo extat. l. vt puta. ff. de cond. ob tur. caus. Ex qua infert gloss. quam Summistæ sequuntur, illum qui recipit ad restitutionẽ teneri. Haud tamen consequentiæ vim intelligo. Imò crediderim tali esse distinctione vtendum. Aut inquam vitium à quo illũ donario meo cohibere procuro, pernicioſum est alteri: aut nullam habet annexam iniuriã. Si enim est iniurioſum, ac pernicioſum: vt puta cũ amico munus aliquod offero nè homicidiũ, aut furtum faciat, tunc mihi posteà repetitio debitur. At qui hoc tantũ exẽplum est in lege. Nihilominùs si ego non repeto, crediderim ad nullam illum teneri restitutionem. Nam & si ille gratis teneretur abstinere, nihilo minùs quia in gratiã mei abstinet, alioqui mala illa facturus, potest iure naturæ pro sua illa voluntate pretium ex me recipere. Quare lex translationem dominij nõ prohibet, sed repetitionem concedit: vt in ludo diximus: idq; in odiũ illius criminis, nè homines in-

Triplices dationes illicitæ.

Primus modus.

Distinctio notanda.

iurias quas in alios meditantur, pretio venderent. Quando vero vitium non est contra iustitiã: vt si ego amico quippiam darem nè scortaretur, profectò nõ solum ille recipere potest, neq; ad restitutionẽ tenetur: verum, vt credo, neq; daretur mihi repetitio: quoniam lex illa pœnalis restringẽda est ad suũ ipsius exemplum: quod non profert, nisi in vitijs habentibus iniuriam annexam.

Secũdus modus. ¶ Secundus ergò modus dationis iniustę sumitur ex parte vtriusque: scilicet tam dantis quàm recipientis: nõ quidem quia actio pro qua munus offertur non sit natura sua pretio æstimabilis, sed quia habet annexam iniuriam cõtra iustitiam. Vt si litigator, aut iudici, aut scribæ, aut testi corrumpendo munera offeret: aut assassino vt hominẽ interficeret. Tunc enim vterque delinquit: & ideo tam qui dedit, quàm qui recepit eodem pretio iure mulctatur: ac proinde largitio illa fisco iure addicitur: vt patet. l. Mulcta. C. de mod. mulct. Nõ quod actiones illæ, puta hominem occidere, aut sentẽtiam in tuum fauorem proferre, non sint natura sua pretio æstimabiles: sed quia actiões iniurioſæ sunt, indignus iure fit ille qui accipit vt dominiũ acquirat. Qua perinde ratione intelligenda est lex illa. ff. de verb. obli. Generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momẽti. Intelligitur inquam quando vtrinq; iniusta est (vt lex statim proxima declarat) veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se facturum promittat: quia homicidiũ & sacrilegium sunt delicta contra iustitiam. De quibus etiam restitutionibus habetur iure Canonico. 14. q. 5. can. Nõ sanè. qui est Augustini. ¶ Interrogas autem cùm leges istę pœnales sint, vtrum qui recepit teneatur ante sententiam restituere. Videtur enim ex his quæ diximus lib. 1. nõ teneri. Respondetur nihilo minùs teneri. Et ratio est, quia lex fecit eum inhabilem ad recipiendum in odiũ delicti, quod est cõtra iustitiam: & ideo nullum acquisiuit dominiũ. Haud tamen tunc tenetur restituere fisco nam etsi ille inhabilis fieri potuit ad recipiẽdum quod nõ erat suum, alter tamen qui dedit, non potuit re sua, nisi per iudicis sententiam expoliari: ob idq; antequam condemnatio fiat, restitutio debet fieri domino qui dederat. Nihilo minùs facta enim restitutione vbi fiscus resciuerit, recuperabit. Quando verò delictũ non est iniurioſum, optimè trãsfertur dominiũ: quia, vt suprà diximus, datio non est illicita.

Turpes stipulationes nullius esse momẽti, ex ponitur.

Dubium.

Vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde, vt suprà citatum est. l. Idem. de cond. ob turp. caus. danti ob stuprum pecuniam, non conceditur repetitio. ¶ Sed nunquid licebit munera iudici, aut alteri iustitiæ ministro ad redimendā vexationem largiri: apparet enim id licère, eò quòd cuiq; fas est suū protegere ius. Respōdetur autem nemini id licère: quoniā iniustè quod iustum est exequeris: & quoniā lex eiusmodi largitiones vetuit, subinde cohibuit illa via redimere vexationem. Illo enim palliamento multæ fierent corruptiones. Nam cùm quisq; in propria causa iniquus sit iudex, cuique apparet ius habere certum, atq; adeò suam vexationem redimere: quę quidem in litibus maxima pernicies est: nempè dum vterq; litigantium, vt vexationem redimat, vexando prę uenit alterū: datq; illi causam, vt & ipse suā redimat. Idq; vtinam nō vsq; ad principum palliandas discordias procederet. ¶ Tertiò modo dationem cōtingit esse illicitam, etiā ex parte vtriusq;, tam dātis quàm recipientis: tamē ratio non est ei similis, quę in proximo membro signabatur, videlicet: quòd actio quæ emitur est iniuriosa: sed quia non est pretio æstimabilis, qualis est datio simoniaca. Quòd enim mihi detur ptio sacerdotium si sum dignus, non est alterius iniuria: veruntamē quia res illa quæ emitur, non est pretio æstimabilis, propterea quòd Antistites gratis acceperūt, vt gratis dispēsent, fit vt qui pretium pro re spirituali recipit, nullum adipiscatur dominium: ob idq; statim tenetur ante sententiam id relinquere. ¶ At verò vtrùm tunc teneatur restituere pauperibus, an ei qui dederat, dubiū est. Nā à priori parte facit q̄ iura in pias causas iubēt fieri restitutionē: vt can. Qui habetis. 14. q. 5. & can. De hoc. de simo. cautum est. Et in foro exteriori eodem modo fieret cōdemnatio, eò q̄ qui dedit, meretur dominio priuari: imò iustiùs quàm qui dedit ad labefactandum iudicem. Sed ab altera parte est argumentum, q̄ nemo expoliandus est re sua, nisi per iudicis sententiam. De hac ergò re, loco proprio lib. 9. disserendum est. Interim tamen standō in iure naturali, dicendum quòd ante cōdemnationem facienda est restitutio ei qui dedit. Caueat sibi tamē restituens, nè postea cùm in notitiam venerit ecclesiæ, denuò cōdemnetur.

Dubium.

Tertius modus dationis illicitæ.

Dubium.

Arg. 3.

Solutio tertij argumenti trimembris est. Aut enim creditor cui restitutio debetur defunctus est, aut absens, aut prorsus ignotus. Et quidē loco defuncti hæredes subrogātur. Qui in triplici sunt differētia. Aut enim sunt necessarij: vt puta quos testator, nisi legitima rarissimaq; de causa, exhęredare nō potest. Quales sunt parentum filij, ac filiorū parētes. Alij verò succedunt ab intestato: vt fratres & consanguinei. Sed alij ex testamēto, vt alieni. Et quomodocunq; quis sit alterius hæres, eidē est facienda restitutio. Quin imò, vt dicebamus, in hærede sit ipsi defuncto. ¶ Pulsare autem cuipiam conscientiam potest, an qui inuestigatis hæredib⁹ nulloq; inuento, restitutionem in pios vsus confert: postea reperto hęrede qui inuentus nō fuerat, eidem nihilominùs debeatur restitutio. Apparet enim id ratio poscere: quoniā ille nō debet inscius, & inuitus priuari iure suo. Ad hoc respōdetur, quòd quando restitutio alicuius est ponderis, hæresq; nō inuenitur coram publica potestate, debet fieri diligentia: & penes ipsam deponendum est debitū. Si autē eius authoritate vel in pauperes vel in pios vsus dispendatur, tunc restitutor tutus manet, tam in conscientia quàm in foro iudiciali. In rebus autem leuioris momenti non est tam anxia indagatio necessaria. ¶ Quādo verò creditor absens est, tunc quo commodiùs fieri possit, trāsmittenda illi est restitutio. Quid autē sit transmissio sine magno sumptu fieri non potest? Scotus quidē & Richard. in. 4. dist. 15. aiunt, quòd quādo ingentibus opùs est sumptibus, non tenetur debitor illos facere: sed potest tunc in pauperes quantum debet erogare. At verò S. Tho. de sumptibus nihil meminit, sed cōsultò id conticuit: quia simplicem constituere regulam non poterat. Est ergò discretione opus: nēpè perpendendū vtrùm id quod debes per iniuriam retinueris, an verò per cōtractū licitum puta aut venditione, aut mutuato, &c. Si enim per contractū licitum in tuū ius res illa venit, & ante solutionis tempus ille recesserit, nullas teneris facere expensas ad restituendum, quia non plus debes q̄ acceperis. At si sine illis trāsmittere nequis. vel custodire debes, vel apud iudicem deponere. Nam in pios vsus non licet dispēdere, nisi lōgo expectetur tempore. Si autem per iniuriam id illi debes, puta si furatus es, aut si q̄is iustè accepisses: tñ ante solutionē peregrè profectus in mala es fide: absq; dubio teneris sumptibus tuis restitutionē illi mittere: quādo quidē eum stringeris indēnem seruare: quia absque sua culpa suo caret iure.

Dubium.

Hæredes triplices sunt.

Dubium.

De restitutione creditori absenti faciendā. Scotus & Richardus. Sententia eorum authoris.

¶ De

Dubiū quādo creditor ignotus est.

¶ De illo verò qui prorsus ignotus est grauius est vsitatiusque dubiū. Hic enim articulus ad istos coēmptores, & negotiatores, ac falsamētarios spectat: qui minutatim quosli bet defraudāt, atq; expilant: ac subinde ad illos qui vrbem aliquā iniusto bello in prædā dederunt. Præterea ad illos qui inuenerunt thesauros: de quibus sub titulo De furto dicturi sumus. Huiusmodi nanq; debitoribus ignoti sunt sui creditores. Primum ergò omniū admonendi isti sunt quisnam dicatur ignotus. Haud enim quicunq; censendus est debitori ignotus: qui in sua non est notitia, neq; memoria: sed ille prorsus qui facta pro ratione debiti solerti diligentia, inueniri nō potuit. Quapropter antequā hæc fiat indago nō licet in pios vsus restituenda dispensare, neq; cōpositionē facere authoritate Cruciatæ Bullæ. Illa enim præcisè dicuntur debita incerta, quorum domini post vigilantem indaginem quæ bona fide fuerit facta inueniri non possunt. Quin verò qui per iniustam acceptationem alienum contraxerūt, suis proprijs sumptibus tenētur eandem facere inuestigationem. Quocirca vbi sub dubio compertum fuerit, isti aut illi certò deberi: nempè cùm duo ad tuam tabernam accesserint, & certus sis alterutrū defraudasse: licet scire nequeas vtrum eorū: teneris nihilo minus inter illos, aut suos hæredes debitū æs dispertiri: quoniam tunc creditor nō est omnino ignotus. Qua vtiq; ratiōe sunt qui censeāt eum qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille cui restitutionem debet, si ille neq; hęredes haberi possunt, restitutionem debere pauperibus eiusdem loci. At verò nulla apparet huius necessaria ratio: sed forsan distinguere est operæ pretium. Dum enim exercitus ciuitatem communi nomine fuerit deprædatus, tūc fortè si ignoti sunt domini, facienda est vrbi restitutio, vt respublica ipsa eam distribuat. Quando verò nō illo modo per iniuriam toti reipublicæ illatam contractum est debitum, sed per iniuriam singularium ciuium: non est necessarium in eodem oppido fieri. Est ergo cōclusio doctorum omniū, quod ignoto dño, faciēda est pauperibus restitutio: vel potiùs ipsi in pauperibus, vt suprà dicebam⁹. ¶ Verum tamē quo modus hic restituendi de sua radice innotescat, quæritur quo iure pauperib⁹ elargiēda sint quę incertis dominis debētur. Vtrū sit naturale, diuinum: aut humanum. Quis inq; illos fecit huiusmodi creditorū hæredes? E. arguitur sic. Obligatio restituendi iurę naturæ vniuersos obligat mortales, siue Chriani sint, siue sola lege naturæ viuētes: natura autē nō docet ignoto dño, pauperib⁹ id deberi: imò videt tūc restrāsire in ius posidētis. Habetur enim Inst. de rerū diui. q̄ res cuius nō est dominus, occupanti cōceditur: quādo autē dns nō cōparet, perinde habet ac si nō esset. Præterea q̄ restitutio fiat pauperibus, sola lege canonica introducta est: vt patet cap. Cū tu. de vsur. & can. Nō sanè. &, Qui habetis. 14. q. 5. Pōtifices aūt nō potuerūt inuitis dominis præter ius naturæ debita incerta in vsum pauperū addicere. Nam ante illa sancita decreta, nō apparet eiusmodi restituendi modus fuisse necessarius. ¶ Ad hoc primū omniū respōdetur, eiusmodi incerta debita si ius tantū consulas naturale, in vsus cōmunes reipublicæ cedere. Nam cū res vniuersę, vt lib. præcedenti dictū est, traditæ in cōmuni sint humano dominio, quarū diuisio iure gētiū facta est, sit vt dū expectatus legitimo tēpore dominus nō cōparet, iteratò veniant in vsum publicū. At verò quoniā Christi vicarius toti reipublicæ Christianæ curā pauperū gerit, iure & merito potuit hæc bona quasi cōmunia reipublicę pauperibus applicare, qui eiusdē reipublicæ sunt egena membra. Idq; Alex. sub anno Domini. 1170. faciendū Salernitano Archiepiscopo iusserit: vt patet dicto cap. Cūtu. de vsur. Non tamē q̄ ipse fuerit primus rei huiⁿ autor: sed exēplo adductⁿ est antiquissimorū sanctorū, Augustini scilicet, vt can. citatis. 14. q. 5. cōstat: atq; aliorum. Quin verò & naturali iure edoctus & Euangelio. Nam quod cuiq; superest, erogandū est in pauperes: eiusmodi autē bona redundare cēsentur in republica. ¶ Ex quo sequitur primò dominiū harum rerum non transire in pauperes, ac si creditorū hęredes essent: sed dū ipsis datur, quasi creditoribus ipsis soluitur. Et tunc per dationē ipsam acquirunt verū dominiū: quasi Papa tunc dominorū nomine illis tribuat. Subsequitur deinde secūdò, q̄ dū respublica in alios vsus pios illis debitis egerit, cessat tunc ius erogandi pauperibus. Et potest respublica illa in tales vsus cōsumere. Nam ius positiuū nō potuit naturali derogare. Ob idq; princeps tunc secularis fortè potest incerta ipsa debita exigere & cōpositionē facere, puta pro certa quota reliquū remittere, vt facit Papa: vt illico dicemus. ¶ Quòd si scisciteris an quisq; priusquam possit illa quæ debet, vt libuerit, in pau-

Bulla Cruciata.

Dubium.

Distinctio.

Dubium.

Responsio.

Dubium.

D.Thomas. peres diffundere. D. Tho. nihil hûc de hac re fassus est: tamẽ in. 4. dist. 15. q. 1. art. 5. ait debere fieri restitutionẽ secundũ arbitriũ episcopi, vel illorũ ad quos pertinet cura ciuitatis. Vbi insinuare videtur rẽpublicam ipsam

Scotus. talẽ habere facultatẽ. Scot. verò eâdẽ dist. q. 2. negat id esse necessariũ: imò ait p se quẽq;

Richardus. id exequi posse quẽ Richar. ibidẽ sequitur,

Sentẽtia authoris. ar. 5. q. 4. Crediderim tñ, vbi modica est restitutionis quantitas, per se quẽlibet restituere id posse. Cũ verò res est cumulationis pretij, consiliũ est vt arbitrio prudentis confessarij fiat, imò posset tam ingẽs esse, vt cõsulẽdus etiã esset episcopus, vt eius prudẽtia cõmodiùs restitutio fiat. Haud tamen id ceu de necessitate saluti asseruerim. Neq; S. Th. diuersum docuit. Maximè cùm in Sũma de hac re siluerit. ¶ Vtilior autẽ erit respõsio, vtrũ

Dubium. ipse qui æs habet ignoti domini posset sibi partem capere dũmodò sit pauper: vel suis consanguineis, & familiaribus elargiri. Caie.

Caietanus. qui dẽ id absolutè affirmat: ego verò absque temperamento non auderem. Si enim hanc facias vnicuilibet licentiam, illicò sibi suisq; effinget paupertatẽ pro ratione sui status, vt aiunt. Igitur vbi necessitas non fuerit patentissima & clarissima, nemo tutò potest sibi vsurpare qd restituere debet: licèt possit restitutionem differre. At si cogitat sibi capere, id debet facere authoritate episcopi, aut sui paroeciani curati, aut cõfessarij, si prudẽs est & sapiens. Idq; tunc fieri licebit, quando graniores aliæ miseriæ pauperũ non se oculis obijciant. Quando verò authoritate prælati aliqua sibi eleemosyna ex iis quæ debebat applicatur, vere fit eius dominus: neque veniens in pinguiorem fortunam tenetur id ampliùs restituere. ¶ Percontaris autem de compositionibus istis quas nuperrimè nominauimus, sintne licitæ, vt Cruciatæ forma habet: nempè, vt qui incerta debita contraxerit, certam soluens portionem libet fiat à reliquo debito. In huius responsione interrogationis illud semper optima fide cauendũ est, nè quispiã se ipsum seducat, arbitratus quippiam censeri incertũ anteq; diligens peragatur indagatio ad cõperiẽdum debitorem. Hoc autẽ supposito nulla esse videtur ambigendi ratio, quin legitima adsit causa posit Summus Pontifex eiusmodi compositiones facere: quando quidẽ iure naturæ, vt dictum est, illa bona sunt reipublicæ: quæ tunc in tales vsus illis indiget. Quin verò vt proximè insinuabã, quando reipublicæ necessitas esset apertissima, rex quoque fortè posset id facere. Tametsi quia Summus Põtifex iustior est eleemosynarum iudex, neq; causa ita semper est euidens, ille adeũdus est, cuius authoritate id fiat. Quod si qs arguat, ignotos creditores forsan nõ consentire, id negatur, imò cõsentire videtur: quia illa habent pro amissis, & liberiùs quisque ac grãtantius cõtribuet cẽtũ quę, p perditis omnino ducit, q̃ quatuor quæ habet in crumena. Et quãuis nõ consentirent, respublica id potest facere. Sed rursus arguis: quis illa Papa colligere possit, quã tamen habet facultatẽ remittendi partem? Respõdetur quòd tanq̃ legitimus iam tũc bonorum administrator propter ingruentem instantemq; publicam necessitatẽ, vt facilius expeditiusq; fiat collectio, potest partem cõdonare vt reliquum soluatur. ¶ Hactenus de iure. De facto nãq; & executiõis modo nihil loquimur. Æquitas enim iuris huius hæc est, vt per eiusmodi compositiones tanta conficeretur pecunia publica, quæ vel alia tributa, vel bonam eorum partem posset excusare: idq; sic fieret, vt non offerretur iniquis suæ iniquitatis ansa: & tamen ex centum, & quinquaginta argenteis quæ reipublicæ pauperibusq; debẽtur, tantum colligere duo, ac remittere reliqua, plus detrimenti offert pauperibus, quorum Papa est pater, rex q; patronus, q̃ emolumenti in bonum publicum conferat. Præterea præsentissimũ creatur periculum istis coëmptoribus, & raptoribus, vt huius fiducia nihili faciant quoscunq; palsim defraudare. Atq; idem periculum fit inde præsentius, qd certi sunt tertio quoquo anno eiusmodi indulgẽtias prouenturas. At verò bellorum frequentia quæ non tantũ ab infidelibus nobis indies ingruunt, huius inter alia nobis sunt causa mali, vt in conquirendis vndiq; subsidijs modum non permittat. Quocirca, neq; nos in quẽquã obloquimur: quia neq; nostra est autoritas tãta neq; audacia. Sed tamen postquam ius probamus, admonere subinde cogimur fraudatores istos publicos, coëmptores inquam, ac negotiatores ne fiducia istiusmodi immodicę remissionis freti contrahere fraudibus pergant æs alienum: quòd si fecerint, restituere non tardent. Nam qui propositum non habet restituendi quouisq; veniat indulgentia, in peccato mortali se sciat perstere: quoniam habita restituendi opportunitate, per nullum tẽpus licet alienum retinere.

Ad

Ad. 4. arg. AD quartum argumentum respondetur vnũquenq; de his quę sibi propria sunt arctiùs stringi parentibus succurrere, quàm alijs: ea verò quę aliorũ sunt, potiùs illis sunt rependenda quàm impendenda parentibus nisi forsan, vt ait S. Tho. in casu necessitatis, extremę, in quo posset, & deberet quisq; etiã auferre aliena, vt patri subueniret. ¶ Contra hoc autẽ postremũ verbum de tempore extremę necessitatis dubia existũt nõnulla.

Dubium. ¶ Atqui vt inde exordiamur, vbi patentior est dubitandi ratio, quæritur vtrùm debitore & creditore extrema necessitate coactis teneat debitor creditori præ seipso succurrere, an potiùs sibi ipsi illo neglecto? Et quidẽ

Scotus. Scotus. 4. dist. 15. q. 2. hac vtitur distinctiõe. Si creditor in necessitatẽ priùs incidit, tenetur tunc debitor illi soluere: si verò priùs debitor, tenetur sibi prouidere. Atqui ambo hęc mẽbra adeo sunt certa, vt de neutro possit vllus dubitare. Nam etiã si nihil extrema patienti deberes, cogeris illi succurrere: & quando tu eâdem necessitate strangularis, quanuis nihil tibi alius deberet, teneretur tibi. Quando autem simul eadẽ necessitas ambos occupat, tunc ait Scotus debitorẽ vita propria posthabita, debere creditori quod suum est reddere: quare homicida, inquit, esset, si sibi tunc, vsurparet. Neque desunt alij, quorum est Richard. qui in eius sententiam subscribant. Et ratio eius est hæc, quòd cùm ambo necessitate pares sint, hoc iure creditor debitorem superat, quòd res illa necessaria, nẽpè cibus, aut pecunia quam debitor retinet, ipsius est, scilicet, creditoris. Et potuisset suam prætereà opinionẽ inde suffulcire quod in tali necessitate neuter posset ab altero quod ei necessarium erat eripere. Ex quo fieri videtur consequens, vt neque debitor tunc retinere id posset quod alterius est. Idẽ enim esse videtur, ac si ab ipso id eriperet.

Sentẽtia authoris. ¶ Nihilo minùs contraria sententia non solùm multò est probabilior, verùm proculdubio complectẽda. In primis S. Tho. licèt nõ

D. Thom. id expresè asserat, insinuare tamẽ illam videtur: quandoquidẽ absq; vlla exceptione ait, quod casu extremæ necessitatis, citiùs debitor deberet præsidio esse parentibus: & à fortiori, sibi. Quare Caieta. eandẽ amplexus

Caiet. est sententiam. Ratio autem est hæc, ab illa Scoti diuersa. Ambo sunt necessitate pares & possidẽtis cõditio quę melior semper est, plus debitori fauet, quàm fauebat creditori rem sibi esse debitam: ergo sibi potiùs debitor cõsulere debet, saltem, potest, quàm creditori. Enimuerò tam intimè innatũ est homini generalissimum illud rerum omnium desiderium, ac subinde ius seruandi sese, vt nulli quicquam tunc plus debeat q̃ sibi ipsi. Quocircà siue per contractum licitum id ab altero acceperit, siue per furtum, aut rapinã: siue in mora sit soluendi: siue secùs in summa, quomodocunq; illud alteri debeat, ius sibi retinendi natura ipsa concedit. In tali enim casu vniuersa cessant alia debita. Quare etiã si iure iurando te astrinxisses soluere illa die, iure naturæ intelligebatur facta exceptio extremæ necessitatis. ¶ Et confirmatur sentẽtia hæc ratione, ni fallor, manifesta. Iure naturæ, vt dictum est, omnia sunt communia, sed iure gentium, rerum dominia diuisa sunt: ius autem gentium nequit extremæ necessitati præiudiciũ facere: atque adeò illa præsente, quantũ ad vsum, omnis cessat vis peculiarium dominiorum, ac subinde debitorum. Quocircà etsi dominus priùs in necessitatem illam extremam impegisset, qua ratiõe sub reatu homicidij tenerer illi quod debebam soluere. Si tamen non solui, & postea ego in eandem incidi necessitatem, iam

Ad argum. tunc nõ teneor. ¶ Respõdetur ergo ad argumentum quod faciebamus, diuersam esse rationem, tunc rem possideas quãdo extremè pateris, an alter qui simile patitur. Si enim ille possidet, tu non posses illi surripere: eò q̃ tunc surripere esset occidere: quia esset vera actio, qua vitã alteri directè adimis, ac si hominem strangulares. Quando verò tu possides, id est penes te rem quomodocunq; habeas, non agis, sed tantùm cessas succurrere cùm possis. At verò nõ succurrere cùm possis: nõ est directè occidere, neq; verò per accidens, nisi quando teneris succurrere: & in tali casu non teneris. Sic enim intelligendũ

Ambros. est Ambrosianum verbum. Quem pascere potuisti, si nõ pauisti, occidisti. Intelligitur enim quãdo nõ tealiud ius excusabat. ¶ An

Dubium. verò parente tuo, ac tuo pariter creditore in eandem extremam necessitatem cõiectis tenearis potiùs patri quàm creditori, arbitror

Problema. problema esse in vtrãq; partem probabile. Et qui dixerit, creditori, bona quidem ratione tuebitur. Nam solũ illud ius quod vnusquisque habet seipsum seruãdi, videtur in tali casu vsum alienæ rei debitori vendicare. ¶ Qui verò crediderit parenti potiùs, & ipse quoque pietatis officium prætexere sibi poterit. Nam ferè idẽ est: patris ac tuam ipsius

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitam seruare. Sed tunc idem crediderim de vxore & filio. Nã ad fratres minimè liceret idem protendere ius. ¶ Vtrùm verò qui extrema suppressus egestate rem insumit quã alteri, vel antea debebat, vel tũc arripit, debito absoluatur: an verò post ditior soluere nihilo minùs obligetur, decidere supereſt. Nã quod prorsus absoluatur, argumentum est: quod si tunc ab altero eriperet, non teneretur. Ad hoc scitè Scotus loco citato per hãc distinctionem respondit. Si ille virtute alius contractus rem illam ante extremam necessitatem debebat, nõ fit à restitutione immunis: sed si tunc accipiat, nõ fit restitutioni obnoxius. Et ratio est in prõptu: quia cùm in extrema necessitate omnia sunt communia, tunc qui capit, nullum contrahit debitum. Nihilo minùs si debitum erat contractum, non est cur dissoluatur præcedens vinculũ: manebit ergo. ¶ At verò Adrian. in materia de restitu. huiusmodi distinctionem nõ admittit: sed absolutè tenet, illum qui extremę subditus necessitati aliena capit, pinguiori ardente fortuna ad restitutionem teneri. Cui & sui assẽclæ nõ desunt. Quin verò eius opinionem corroborant. Et pondus suorum argumẽtorum hoc propendet, quòd in extrema necessitate non omnia sunt communia, quantum ad dominiũ. Nam alias qui tunc indigenti non succurreret, ad restitutionem posteà teneretur: quod re vera nõ est credẽdũ: eò quòd succurrendi præceptum non est iustitiæ, sed charitatis. Sũt ergo nõ aliter communia quàm ad vsum: quo fieri videtur vt transacto vsu, tenearis ad restitutionẽ rei. ¶ Secundò arguitur. Extremè indigenti abũ dè subuenitur per rem mutuatam: nemo ergo tenetur simpliciter dare: atque adeò qui rem consumit, subiectus manet restitutioni. Et tertiò. Extremè indigenti nõ tenetur medicus suas gratis impendere operas, neque pharmacopolæ sua donare pharmaca. Satis enim est si solutionem expectent. Accedit, & text. can. si quis. de furt. Vbi habetur q̃ qui propter necessitatẽ famis, aut nuditatis aliena occupauerit, si posteà oblatũ reddiderit, non cogatur ieiunare. Vnde à contrario sensu colligitur quòd si non reddiderit, ieiunare cogatur. ¶ His nihilo minùs nihil obstantibus persistendum est in priori sententia: dũ tamẽ rectè explicetur. In primis qũ res est parui momenti omnes fatentur nullam restare restituendi obligationem: sed si res qua extremè ille indiget maioris est existimationis, cõsiderandũ est sitne ille simpliciter indigens: nempè qui nullibi habeat vnde soluere possit, an verò licet id hic non habeat forsan habet alibi, vel ei debetur, hic enim non est cẽsendus simpliciter indigens: & ideo satis est si quis ei credito mutuat vnde suæ necessitati occurrat. Sola enim absoluta necessitas ius id tali casu accipiendi alienum facit. Si autem sit simpliciter indigens, citra controuersiam esse debet quod ille nulli manet obnoxius restitutioni si rẽ qua indigebat insumpsit. Enimuerò licèt ita sit q̃ tunc solùm sint omnia communia quãtum ad vsum: tamen quia in his quæ vsu consumuntur, ad vsum lege naturę sequitur dominium: vt puta si sit cibus, aut potus, aut pecunia: qui accipit, fit dominus. Et in hoc, si nos non fallimur, contraria opinio suos decipit. Esse enim cõmunia omnia quo ad vsum, est quod tunc possit indigens res alienas insumere, ac si suę essent. Atq; adeo non tenetur creditor recipere, sed alter tenetur gratis dare. Si verò res esset quę non vsu consumitur, tunc cessante necessitate teneretur illã reddere. Vt si quis equo alieno vteretur, vt periculũ mortis effugeret: aut si indigeret lecto tẽpore infirmitatis. Per hoc respondetur ad argumẽtũ de Medico, deq; Pharmacopola. Porrò nanq; si alter extremè indigeret sua opera vel sua medicina, teneretur sub peccato mortali: licet circũstantes tenerentur nihilo minùs eodem ligamine contribuere, si res esset adeò pretiosa. Tametsi in his medicinis subtrahendis nõ adeò frequẽs contingit culpa sicuti in cibo, ac in alijs rebus, quia nõ ita esse solent necessariæ: neq; misericordię vinculũ obligat vt morti pauperis admodùm pretiosa medicina occurratur, tantãue medici solertia. ¶ Quod autẽ ex. c. si quis. de furt. adductũ est, nihil sanè ad rem pertinet: planũ quippe est illic mentionẽ nõ fieri necessitatis extremæ, vt bene ait glo. sed leuioris. Ait siquidem tex. Si quis propter necessitatẽ occupauerit, &c. pœniteat hebdomadas tres, & liquidum est, quod cùm in extrema necessitate alienum occupare, nulla sit culpa, nulla imponeretur pœnitentia.

Dubium. *Scotus.* *Adrian.* *Explicatur opinio. Sco.* *De medico & pharmacopola.*

SOlutio quinti argumenti in longam nos hinc transmitteret disputationem de restitutione bonorum clericorum, quæ non ritè expenduntur, sed in malos vsus dissipantur: nisi latissimus esset de hac nobis habendus sermo, lib. 9. &. 10. à quo ideo in præsentiarum supersedendum est. Quod autem

De quinto argum.

Trifariam potest prælatus res ecclesiæ occupare.

tem ad rem præsentẽ attinet, trifariam prælatus res ecclesiæ vsurpat. Vno quidem modo si res illa non sibi deputata est, sed alteri: puta capitulo: Et tũc qui res illas ab illo præfecto receperit, siue dono siue ptio, tenetur eas ratione rei acceptæ restituere vero domino. Si verò res ecclesiæ quæ sub sua sunt administratione, vt si exemplum ponamus in fabrica, vel in alijs, alienauerit in consanguineos, vel in alios, illi tenent restituere, nõ episcopo: ne illas iterũ disipet: sed ecclesiæ, vt in depositò essent vsq; ad futurũ possessorẽ. Sed si penes se illas retinet, & veluti proprias possidet, satis est, vt aim illũ deponat.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ille qui accepit, teneatur semper restituere.

POst circunstantiam cui, sequitur quis: de qua sunt duæ quæstiunculæ. Prior huius secundi articuli est, vtrùm vniuersum qui accepit, quisquis ille fuerit, teneatur restituere. Et arguit à parte negatiua. Restitutio (quod identidem repetimus) est æqualitatis constitutio: qua scilicet ab eo subtrahitur qui plus habet, & ei apponitur qui habet minus. Vsu autem sæpenumerò venit vt qui rem sustulit, citra suam culpam sit illa priuatus, vt si quis ab eo eandem surripiat: ergò tunc non tenebitur eandẽ restituere. ¶ Secundò. Nullus tenetur suum prodere crimẽ: secundùm illud Chrysosto. Non tibi dico vt te prodas. contingit autem quandoq; vt debitor citra suam infamiam restitutionẽ facere nequeat: ergo tũc iugo restitutionis liberatur. ¶ Tertiò. Vna res, vna simplici restitutione contenta est: contingit autem nonnũquam, vt quam multi furati sunt, vnus in integrum restituat: ergo alij tunc ad nullam ampliùs restitutionem tenentur: atq; adeò non omnis qui rem sustulit, ad restitutionem obligatur. ¶ In contrarium autẽ est quod ille qui peccat satisfacere pro culpa tenetur: culpa autem, vt ait Augustinus, non dimittitur, nisi restituatur ablatum: ergo eidem incumbit restitutionem facere.

QVæstio hæc in materia restitutionis egregium obtinet locum. Ad quã ideo distinctione præmissa quatuor conclusionibus respondetur. In eo nanq; qui rem occupat alienam duo est considerare, scilicet, & actionem quæ eam accepit, & rem ipsam. Est ergo prima conclusio. Quicunque penes se rem habet alienam, ratione rei ipsius quę accepta est, tenetur eandẽ vero Domino restituere. Probatur. Quicunq; enim habet vltra id quod suũ est, debet illi reddere cuius est: hoc enim ratio iustitiæ cõmutatiuæ exigit: quippe cuius officium est æqualitatem inter eũ cõsistere, qui minus habet, & eum qui plus. ¶ At verò acceptio ipsa triplex esse cõsueuit. Quandoque nanq; est iniuriosa: nempè quæ inuito domino fit: qualis est furtum, & rapina, de quo mẽbro statuitur secunda cõclusio. Quicunq; rem per iniuriam accepit, tenetur eandẽ ratione acceptionis restituere: etiam si illam iam apud se non habeat, sed fortè sibi furto sublata sit, Probatur. ¶ Quicunque alteri iniuriam intulit, tenetur eandem resarcire: etiam si nulla sibi fuerit inde lucri accessio facta: eò scilicet quod alteri vel famam, vel honorẽ abstulit: ergo eâdẽ ratione qui rem iniustè eripuit: quandoquidem in re illa damnũ dedit, restituere iure cogitur. ¶ Secundo modo, actio illa citra donationem accipiendi iusta esse potuit, atq; in vsum, & cõmodum ipsius qui accepit: vt cùm quis rẽ susceperit mutuatam, vel credito emptam: de quo subijcitur conclusio tertia, superiori similis. Quicunq; hoc modo rem accepit, tenetur eam, vel pretium restituere: non solùm ratione rei acceptæ si apud se perseueret, verùm & ratione acceptionis: etiã si illam quaterlicũq; amiserit. Conclusio est clara: nã qui alienã rẽ iustè citra donationem in vsum suum accepit, nõ solùm propter beneficiũ acceptum, sed de iustitia obligatur illum indemnẽ seruare. ¶ Tertio modo: Acceptio etiã iusta esse potest ex voluntate domini: quæ tamen non vergit in vtilitatem recipientis: sed in rem ipsius qui dedit. De quo adhibetur quarta, eademque bimembris conclusio. Nemo qui ceu depositarius rem alienam seruat, tenetur ratione acceptionis illam restituere: sed ratione rei quam habet acceptam. Quare si citra suam culpam illam perdiderit, nulli restat restitutioni subditus: secùs autem si magna sua culpa illam amiserit. Probatur prior pars contrario modo quàm tertia. Qui lllo modo rem accipit, nisi pretio custodiæ suæ scipiat, vel aliter se seruare constrinxerit, nõ fit eiusdem rei custos ratione iustitiæ: sed ex gratia & beneuolentia: & ideò si absque sua culpa res perdatur, non ipsi sed domino periit. ¶ Secundæ verò partis probatio est.

Acceptio triplex. *Conclus. 1.* *Conclu. 2.* *Conclus. 3.* *Conclu. 4.* *Distinctio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd iure naturę (vt regula habet iuris) qui cauſam damni dat: dānum dediſſe videtur. Quare ſi tua grauis culpa in cauſa fuit, vt res periret, reus inde fis damni repenſandi. ¶ Vt autem concluſiones iſtę ſuo ordine examinentur ex duabus prioribus regula cum primis colligenda hæc eſt. Omnis reſtitutionis obligatio ex altero duorum capitum enaſcitur: videlicet, aut ratione acceptionis, etſi rē non habeas, & ratione rei acceptæ quam habes, licèt illam non acceperis. Quare ſi accepiſti, & habes, vtroque es funiculo colligatus. Nomine autem acceptionis quæcunq; actio intelligenda venit per quam damnum dediſti aut iniuriam irrogaſti: etiam ſi nihil fueris lucratus: vt ſi incendiſti alienas ædes, aut contumeliatus es. ¶ Quo ſit rurſus, vt quomodocunq; res in tuam poteſtatem venerit, ſcilicet iuſtè, aut iniuſtè, pretio, aut gratis, cùm primùm reſciueris eſſe alienā, teneris domino reddere, non ſolùm charitatis iure, ſed etiam iuſtitiæ. Vt ſi ab illegitimo poſſeſſore: verbi gra, à latrone, vel furto, vel dono, vel mutuo, vel in depoſitū receperis, vel pretio emeris, reperto domino teneris illi cōferre: niſi ius tibi fortè fauerit preſcriptionis. Probatur cōcluſio. Duobus tantùm medijs quæſt. 5. diximus rem legitimè poſſideri: ſcilicet, aut domini voluntate, aut legis permiſſu: quomodocunq; autem ab illegitimo poſſeſſore rem ſuſceperis, neutra iſtarū cauſarum interfuit: quia neq; verus dominus annuit, nec lex cōceſſit: nullatenùs ergo dominium nactus es, atq; adeo reddere domino cogeris. Quod ſi nō feceris: cùm ſine tuo magno detrimento, vt ſuprà diximus, id exequi poſſis: ſed illegitimo reddideris poſſeſſori, reſtitutioni manes obnoxius: quādoquidem de iuſtitia tenebaris. Crediderim tamē in hiſce reſtitutionibus accidere poſſe ignorantiam iuris: quæ ſi excuſat à culpa, excuſabit ſubinde à reſtitutione. Haud enim tenetur plebeius quiſq; has iuris ſubtilitates ſcire. Et ideo qui id qđ à latrone receperit ignorāc, & bonā fide eidem reddiderit, non eſt in conſcientia reſtituere cogendus. Exceperim præterea ius præſcriptionis: quoniam poſtquam emptionis titulo, aut donationis, qui legitimus eſt, rem bona fide, iuſto legis tempore poſſediſti, licèt tibi poſteà inotuerit eſſe alienam, immunis es à reſtitutiōe. Secùs ſi furto eam ſuſtuleris: quia ſemper caruiſti titulo, ideoq; nunquam preſcripſiſti. ¶ Ratio hinc tamē dubitandi exurgit, quidnam hic rei nomine ſit intelligendum: vtrùm ſcilicet, res ipſa præciſè, an vero etiam fructus. Et loquamur, exēpli gratia, de illo qui non ratione exceptionis: ſed ſolum ratiōe rei acceptę tenet. Emi fundū à latrone qui mihi fructus tulit: vtrùm teneat etiam fructus reſtituere. Ad hoc reſpōdetur per regulam iure ſolennem ac celeberrimam. Quicunq; ſolùm ratione rei acceptę reſtitutioni ſubijcitur, tenetur rem, ſeu id quod illius habet, & quicquid quo per ipſam fact⁹ eſt ditior, reſtituere: nō tamen illud quod bona fide cōſumpſit per quod non eſt factus locupletior. Regula eſt iuris. ff. de peti. hæred. Item veniunt. §. Præter hæc. qua regula ait gloſ. nullā eſſe veriorem. Et. I. ſed & ſi lege. eodem titulo. Exempli gratia, teneris reſtituere fructus arui alieni: non ſolùm quos habes, ſed quos illis conſumpſiſti vſibus: in quibus niſi illos haberes fructus, alios inſumpſiſſes. Deductis tamen expēſis & laboribus. Si tamen illos ideo cōſumpſiſti qđ, verbi gratia, amplius modus tibi donatus eſt, cuius donatione ductus ſtatum mutaſti & ſplēdidiùs vixiſti: tunc ſanè non teneris, niſi in eo quod aliās cōſumptus eras. Pari modo ſi veſtem ſericā vili à latrone emiſti, qua ratione illā vſu attrieris: cùm aliās non induereris ſerico: non teneris niſi ratione veſtis quā indui ſolebas. Similiter ſi donato tibi à latrone equo vſus es non in neceſſarijs caſibus ad quos equū vel emiſſes, vel cōduxiſſes: nihil pro vſu teneris reſtituere, quia nō es factus locupletior. Secùs autem ſi eius operas locaſti, quibus factus es ditior: tunc enim deductis ſumptibus in rem quum teneris. Pari modo ſi furtiuas eſcas in uitatus à latrōe bona fide inſumpſiſti, in nihilum poſteà teneris, niſi domi eras aliquid inſumpturus. Ex quo fit quod ſi rem illam quam ab illegitimo poſſeſſore bona fide accepiſti citra magnam culpam tuam amiſiſti nulli manes reſtitutioni ſubditus. Vice verſa, ſi rem furtiuam quā dono receperas, pretio vendideris, teneris poſteà idem pretium reſtituere: vt pote per quod factus es ditior. Intellige autem ſi factus es locupletior ex re ipſa: nam ſi ex tua induſtria id tibi accreuerit, ad illud reſtituēdum non perſtringeris. Vt ſi pecunia aliena negotiando tuā auxiſti ſubſtantiam, de ſolo capitali teneris. Per hęc ergo de cæteris conijcito. ¶ De illo autem qui per iniuriam rem alienā retinet, alia eſt ratio: tenetur quidem de damno emergente, & de lucro ceſſante: vt ſub titulis de furto & dē

Regula notanda.

Regula notāda iuris.

Quis excuſetur à reſtitutione.

Dubiū quid rei nomine intelligatur

De retinente per iniuriā rem alienam.

& de vſur. iterum videbitur: atque de omnibus fructibus quomodocunq; illos conſumpſerit. Nō autem de illo lucro quod per ſuā induſtriam per furtiuam pecuniā acquiſierit, vt locis citatis locupletius monſtrabitur.

Argument. contra. ¶ Contra hanc autem deciſionem eſt argumentum, illum qui rem à latrone bona fide emit, nō teneri gratis reddere vero domino. Dictum enim eſt articulo præcedenti ratione rei acceptæ neminem ad reſtitutionem cum magno ſuo detrimēto obligari: nemo ergò tenetur ſine ſua culpa ſecundùm conſcientiam diſpendium pati pretij quod expendit. Si furto inquam, vel mutuo, vel dono accepit, bene quidem: de emptore autem alia eſſe videtur ratio. Ob hoc fortè nō deerit qui arbitretur licēre tunc emptori rem latroni reddere, vt pretium recuperet. Nihilominùs id falſum eſt. Licitum quidem ei eſt ſi fieri poteſt latronem conuenire, & capere à quo pretium extorqueat: tamen periculo rem exponere vt in manus domini non veniat, non eſt licitum. Res enim ipſa in cuiuſcūq; poteſtate ſit, reum eum facit reddendi legitimo domino: quòd ſi nō faciat, ad reſtitutionem obligatur: vt ſuprà dictum eſt. Et confirmatur hæc veritas. Nam ſi latro diſpariſſet, vt cōparēre nō poſſet, tunc qui rem emit debitor eſſet domino: eiq; in foro iudiciali compelleretur rem cum iactura pretij exhibere: quod, vt ſuprà diximus, ſignum eſt teneri illum de iuſtitia: ob id autem quòd reperiri latro poſſit, idem dominus nullum ius amiſit: ergo etiam tunc tenetur domino. Et confirmatur: nam ſi in foro iudiciali compertum eſſet illum emptorē poſtquàm certò ſciuit rem eſſe alterius domini tradidiſſe latroni, cōuinceretur domino ſoluere. Quocirca quando diximus non teneri poſſeſſorem rei alienæ, ratione ſolùm rei acceptæ reſtituere cum ſuo detrimento, intelligitur de illo detrimento quod ab alio timet, videlicet quo impeditur ipſa reſtituendi actio, nō autem de iactura quam ipſe fecit emendo. Quicunq; enim ſibi videat dum emit: ſciens illo periculo emere, vt ſi res aliena ſit pretiū amittat. ¶ Quid autem iuris ſi ille qui à latrone rem mercatus eſt alteri bona fide vendidit: vtrùm ſciens poſteà eſſe alienam, contractum teneatur reſcindere, reddereq; pretium ſuo emptori, & rem domino. Apparet enim non teneri, quandoquidem neque tenetur ratione acceptionis: quippe cùm neque ipſe rem accepit, nec fraude vendidit, neque ratione rei acceptæ, ſi quidem neque eam habet, neque per eam factus eſt ditior. Supponamus enim tanti vendidiſſe quanti fuerat mercatus. Nam ſi pluris vēdidit, haud dubium, quin illum pretij exceſſum teneatur domino reddere: eò quòd pars illa rei penes ſe eſt. Argumentum ſanè eſt quod poſſet multos decipere. Nam ſi res illa, vt ſuprà diximus, primo emptori citra ſuam culpam fuiſſet furto ſublata, vel bona fide conſumpta, taliter vt non eſſet factus ditior, in nihilū teneretur: cùm ergò bona fide vendidit: idem apparet iudicium. Nihilo minùs reſpondetur, quòd etſi domino eiuſdem rei non maneat obligatus, vt argumentum cōuincere videtur: tamen tenetur emptorem ſuum indemnem ſeruare. Et ideo cum ſciat nullum in eum tranſtuliſſe dominium, ſed iure reſtituēdi periclitari, iure cogitur ſuum ei reſtituere pretium. Perinde ac ſi à latrone vitrum pro pretioſa gēma magno emiſſet, eodemque pretio bona fide rurſus venderet: ſciens nanque tum poſteà rei falſitatem, teneretur contractum reſcindere.

Sclut. dub.

Dub. de uēęte bona fide rem à latrōe emptā.

¶ Ex quo ſequitur, quòd ſi emptor ille ſecūdus non comparet: neque vllus ſit metus q̄ ſit ab illo exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi vendiderat, licèt tunc ſciat fuiſſe alienam, ad nullam reſtitutionem tenetur: quoniam à domino rei liber eſt, poſtquam. nec rem habet, nec fact⁹ eſt per eam ditior: & alteri nullum dedit damnum.

De prædā belli iniuſti

¶ Horum inſtar cenſendum de illo eſt, qui bello iniuſto res depredatus eſt: bona tamē fide: quia putabat eſſe iuſtum. Tunc enim ſciens poſteà non fuiſſe iuſtum, tenetur illa reſtituere quibus factus eſt ditior: non autem ædes quas incendit, aut animalia quæ occidit. ¶ De negotiatoribus autem qui cerbos fecerunt contractus, quos legitimos eſſe cenſebant, poſteà verò intelligunt fuiſſe vſurarios, vtrùm ſatis eis ſit illam præciſam pecuniam reſtituere, quam per vſuram lucrati ſunt: an verò etiam illam quam rurſus negotiatione eiuſdem pecuniæ acquiſierunt, ſunt qui dubitant. Apparet enim eis pecuniam vſurariam cum lucris etiam eſſe reſtituendam: illo adducti ſimili, quòd res aliena cum fructibus eſt reſtituenda. Sed abſq; dubio ſatis eſt, ſi vſurariam pecuniam reſtituant. Nam cum pecunia de ſe non ſit fructifera, ſed per negotiantis induſtriam, nulla à rebus adduci poteſt ſimilitudo quæ per ſe fructificant. De hoc autem rurſus li-

Universidad de Deusto
Biblioteca

libro. 6. Atque hactenus de primis duabus
Dub. circa 3. cõclusio. conclusionibus. ¶In tertia verò exiguum latet dubium. Designabatur enim secunda acceptionum species, quãdo quis iustè quippiam recipit in suum proprium commodũ & vsum: vt mutuum, & assertum est tunc ratione acceptiõis, etiã si res citra culpam perdatur, necessariam esse restitutionem.

¶Apparet tamen contrarium esse cap. vnicum. de commod. vbi habetur quòd qui sine sua culpa commodatum perdidit, ad nihilum tenetur. Res tamẽ est facilima. Commodatum quippe & mutuum differunt, si
Differt inter cõmodatum & mutuatum. ad nomina spectes, quod illud restituẽdum est in propria specie: vt si equum, vel vas cõmodato receperis quæ vsu non consumuntur: mutuum autem non est necesse in eadẽ specie restitui: vt si pecuniam, aut vinum, aut grana mutuo receperis, quę vsu consumuntur, satis est reddere pretium. Reale tamen
Alia differentia. discrimen est quòd rei commodatæ non transfertur dominium, sicuti rei mutuatæ. Et per hoc detegitur spiritus legis. Rem nanque tibi commodatam non debes ratione acceptionis: quandoquidem non es eius constitutus dominus: ob idque dum sine culpa tua perit, non tibi sed domino perit: sicuti si penes ipsum deperisset. At verò commodationis iure teneris, etiam de leui culpa, vt text. ipse ait. Non quidem in totum, sed in partem pro ratione culpæ. Et quod de accommodato dicimus, de locato quoque intelligito. Nam si mihi, vel domum vel equum locasti, quanquàm in communem vtriusque vtilitatem cesserit, si tamen res sine mea culpa perditur, nihil debeo. Illi enim se periculo locator subijcit: teneor tamen de leui culpa in partem, & de graui, in totum. Quando vero res tibi mutuatur, quia dominus eius constitueris, ratione acceptionis efficeris restituendi debitor. Quare licèt citra tuam culpam pereat, tibi, qui dominus es perijt, onereque adeo restitutionis non exoneraris.

De quarta conclusiõe. ¶Atq; hinc commodè transitus fit ad quartam conclusionẽ de depósito. Nempè quòd depositarius non tenetur rem restituere, si citra magnam suam culpam illam amiserit. Ità. ll. habent. 1. & 2. de depósito. Itaque inter accommodatum, & depositum differentia est, quòd commodatarius tenetur de leui culpa: eò quòd in suum commodum rem petierat: atque adeò de iustitia tenebatur eam custodire. Depositarius verò non nisi de magna: qui non in suam vtilitatem illam custodiebat: & ideo solùm charitatis beneficio tenebatur eam seruare. Intelligendus ergò est depositarius, vt suprà diximus, qui merè est depositarius, hoc est, qui nõ pretio se obligauit custodire: nam huiusmodi custos etiam si citra suam culpam rem perdat, de iustitia tenetur: sicuti qui contractu assecurationis, periculum mercium subit. Quòd autem magna culpa eum obligat ratio est, q̃ causam damni dat: & ideo Iurisconsulti appellant eam latam culpam: & aiunt talem teneri de dolo. ¶Dubium autem est *Dubium.* quænam culpa dicatur leuis, quæ verò grauis. Et quidem primo aspectu videtur culpa leuis, illa censeri, quæ apud Deum venialis est: atque illa grauis quæ apud ipsum est lethifera. At verò non est isto Theologo more differentia hæc pensãda, sed iuridico, secundùm humanum arbitramentum. Crediderim nanq; in foro conscientiæ leuem culpam commodatarij nõ obligare eum ad restitutionem, nisi sit mortalis apud Deum: nam à venialibus vix homo liberari potest: quare propter illas non est homo tanta pœna plectendus, aut mulctãdus: sed dicitur arbitratu humano, & iuridico leuis, respectu alterius qui in depositario cumulatior requiritur, vt condemnetur. Hæc autem omnia existimanda sunt secundũ iudiciale forum: cuius sententiæ in conscientia standum est.

AD primum igitur argumentum respon- *Ad. 1. arg.*
sum est, q̃ qui tenetur ratiõe acceptionis, non solùm æqualitatẽ tenetur facere: quia plus ipse habet, sed quia alter habet minùs. Quocirca etsi quomodocũq; rem amiserit, debitor nihilominùs manet. ¶Secundũ ar- *Ad. 2. arg.*
gumentum exquirebat quomodo sit faciendа ab eo restitutio qui secreto delicto rem vsurpauit alienam: nam ille non se tenetur prodere. Ad quod D. Thom. nil ampliùs re- *D. Thomas.*
spõdit, quàm quòd tunc id per cõfessarium secretò peragi debet. Si autem illo fieri non potest secreto modo, quid tunc faciendũ sit persit, nil respondet. Caietanus autẽ arbitra- *Caietan.*
tur nunquã cũ periculo famę necessariã esse restitutionẽ. Hanc autẽ suam vniuersalẽ regulã superiori quæstione planè, ac plenè arbitror esse confutatam: imò verò prudenti discretione vtendum est: vt pretium famæ cum iniuria, & damno quod datum est conferas, ac perinde iudices, an aliqua sit faciendа famæ iactura, vt restitutio fiat: tum præcipuè quando res pendens, & (quod aiunt) in fieri

Dubium de adultera. in fieri est vt possit recuperari. ¶Dubium autem inter Doctores vulgatissimum est de adultera quæ nothum filium marito suppo suit, vtrùm se prodere teneatur ne legitimos hæreditate defraudet. Multa enim tã theologi Doctores in quarto distinct. 15. quàm iuris interpretes eademq; varia de re ista cõmentantur. Extat enim casus in capit. officij de pœniten. & remiss. Et quidem vt à certo ribus rem aucupemur, operæpretium est distinguere. Aut enim mulier illa, vel dotem vel bona alia habet propria, eademq; libera quibus damnum compẽsare possit vero hæredi: & tunc communis confessio est quòd nequaquã se infamare tenetur, sed satis est a
Distinctio. lia via restitutionẽ facere. Si verò non habet vnde restituat, tunc subdistinguẽdum. Aut enim credit se reuelando profuturam, aut secus: si enim nil ipsam prodesse speratur, certissimum est nullatenùs teneri: quoniam opus vanum, neq; opus est charitatis neq; iustitiæ, quare temeraria esset tunc illa infamatio, quia frustranea: sed reputanda illa tunc
Scotus. mulier est ac debitor qui non est soluendo. Ait nihilominus Scot. eadem distin. quæst. 2 quòd debet tunc quantum potest facere vt hæreditas spurio filio non obueniat: vt puta consulendo ei religionis ingressum. At verò de iustitia nõ est cur ad hoc teneatur. Si vero putat se profuturam quia nothus filius ei fidem perhibens hæreditatem recusabit, vel fortè probare taliter poterit vt in iudicio faciat fidem: tunc si id potest sine aliquo detrimento aut vitæ aut famę, constantissimum est teneri: si autem non potest sine
Scotus. Caiet. an. Adrian. periculo famæ & honoris, Scot. tunc huc inclinat quòd nõ tenetur: & Caieta. in sua per seuerans regula id certò asseuerat. Adrianus verò. 1. quæstio. de restitu. contrariũ censet: nèpe ipsam teneri cum detrimento famæ.
Sententia authoris. ¶Attamen iudicio meo (si vllus est ponderis) per prudentiã libranda est tunc adulterę fama cum iactura quam verus hæres facit. Si enim pretiosior est multò fama mulieris, aliàs nobilis & honestæ, quã hæreditas, quæ fortè tenuis est, consulendũ illi est vt taceat. Si autẽ hæreditas cõtra maioris æstimatur: nempè si est illustris maioratus, & illa nõ est tanti nominis, detegere se tenetur: saltẽ sub mortis articulum vt periculũ homicidij nõ subeat. Cæteris tamẽ paribus, melior est cõditio legitimi hæredis. Hoc tamẽ cõtra quã Adrian. censet, arbitror. Ait enim ille nunquã esse desperandum quin adultera rem de tegendo prodesse possit: & ideo plurimùm in hanc partem inclinandum esse, vt se prodat. Ego verò contrarium pro meo tenui captu crediderim: videlicet nunquã eiusmodi detectionem quicquam prodesse, nisi tunc quando euidens est tẽpore conceptionis absuisse maritum: aut quando probari alia via possit, tunc non fuisse ab illo cognitam: vt habetur. l. filium. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur. Nam spurius nullam tenetur matri, quãlibet iuranti adhibere fidem: sed in iudicio existimandus est legitimus: vt eadẽ iubetur lege. Neq; suam alleganti turpitudinẽ vlla debetur fides: ob idq; vix offerri potest necessitas vt ipsa se teneatur infamare. Nam in casu prædicto euidenti, non opùs est sua cõfessione: & in alijs nihil prodest. ¶Tametsi *Nota.*
& hoc non est in præsentia silentio præteundum, quòd tam vehemẽs esse possit matris persuasio, vt adulterinus filius credere in tus mente conuincatur: & tunc licèt in foro exteriori sibi adiudicetur hæreditas, credidерim nihilominùs secundum conscientiam teneri à se illam abdicare: nam tunc sententia fundatur in falsa præsumptione. Neq; in *Quãdoadulterinus tenetur à se hæreditatẽ abdicare.*
contrariũ vrget argumentum, quòd si quis mihi legasset centũ, credens me esse suum filium: sua tamẽ leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpã: ego possum iure optimo illa possidere. Vnde à simili videtur colligi quòd licèt relatione matris ego sciam me spuriũ, si pater mihi sua bona relinquat, possum possidere. Haud inquã argumentũ solidè vrget, neq; adducit simile: quoniam in illo allato casu ego non fui per iniuriam causa illius ignorantiæ: in nostro autem præsenti, pater non sua me sponte hæredem instituit, sed lege coactus: nimirum putans me esse legitimum. Et ideo quod legis vigore agit nil mihi suffragatur, scienti nõ esse legitimũ
¶Grauius autem existit dubium an teneatur eadem adultera etiam cũ periculo mortis se prodere. Ad hoc Innocen. Hostien. & *An cũ periculo mortis teneat adultera se prodere.*
Panor. super dicto cap. officij, incunctanter negant illam teneri: nam reuelando, periculum animarum excitat, puta mariti qui de eius nece meditabitur. At qui secundũ communem legis rationisq; ordinẽ ità indubiè censendum est. Nam, vt suprà diximus, vita non est pro restitutione temporalium bonorum morti offerenda. Nihilominùs egre *Quando cũ periculo mortis tenet se prodere.*
gius extraq; ordinarius casus cõtingere potest, vt aliud forsan consulendũ esset. Enimverò si regnum aliquod aut præclarissima

Universidad de Deusto
Biblioteca

domus silẽte adultera ad alienos deberet trã
fire, vix posset aut deberet eiusdem adulterę
conscientia pacari, si res esset certa quòd es-
set omninò suo testimonio profutura, nisi
se etiam cum periculo vitæ proderet: dum-
modò prius nullus non lapis esset motus vt
tale periculum caueretur: nam peccatũ ma-
riti ipsa non tenetur cum tanta iniuria veri
hæredis euitare. ¶Capitulum ergò officij ci
tatum ad hæc applaudit quæ dicta sunt. De
latum quippè illic est ad Pontificem, mulie
rem quandam sterilem, veritam nè mariti
hæreditas ad alienos transmigraret, sese gra
uidam finxisse, alienumq; pro legitimo sup
posuisse marito filium, consultus ergo In-
nocentius, an deberet absolutiõis beneficio
gaudere antequàm fraudem detegeret, affir
mando respondet, scilicet absoluendam. Et
subditur exemplum de adultera cum qua si
militer est agendum. Cogitauit enim Ponti
fex aut quòd nihil esset reuelando profutu-
ra, aut quòd sibi fortè periculum mortis im
mineret, aut quòd non erat egregius casus
in quo deberet se pro hæreditate infamare.
Eò præsertim, quòd cùm maritus legitima
careret prole, non offerebatur tantum peri
culum si effictus filius succederet. Iubetur
nihilominùs vt competens illi satisfactio p
confessarium iniungatur. ¶Sed molestior
atque vtrinque vrgentior fuit mihi semper
in præsentiarum dubitandi ratio de adulte
ro: nempè de illo qui ex aliena vxore pro-
lem sustulit, vtrùm teneatur tum eius mari
to ea restituere, quæ in alendo educandoq;
supposito filio expendit: tum etiam legiti-
mo hæredi eam, qua defraudatur, hæredita
tem. Pugnat enim à parte affirmatiua hæc
ratio, quòd ipse causam aliquam illius dam
ni dedit: à parte verò negatiua quòd ipse
non supposuit filium marito. Faciamus eñ
eum nũquam mulieri suasisse vt maritum
de re illa deciperet, dicens esse suum. Ad hoc
igitur pro captu nostro respondemus, adul
terum huiusmodi non tanto restitutionis
vinculo illigari, quanto adulteram de qua
fasi sumus: præsertim si ipsa sua sponte in
adulterium cõsensit. At quò rem à prima li
nea exordiamur, si soluta mulier cum duo-
bus conuersetur, neuter eorum tenetur cre-
dere ex se habuisse in vtero. Imò licèt Pe-
trus suum esse credat, & Paulus eum susci-
piat, & nutriat, & ditet: non tenetur Petrus
rem detegere: quandoquidem alter vel sua
leuitate, vel mulieris impostura deceptus
est: neque ipse eum decepit. Pari ergò fere
iure se potest adulter defendere, nè credere
adducatur suum esse filium. Haud enim scit
an alium secum illa admiserit: quę enim vnũ
recipit, absque iniuria credi potest aliũa
pariter admittere. Quocircà, vt lege, Lucius,
scriptum est. ff. de conditionibus & demon
strationibus. nemo cuius patris filius fit, sa-
tis probare potest. Hæc ergo prior est ratio
cur adulter non vsque adeo restituere tenea
tur sicut adultera. Posterior verò est quam
proximè faciebamus: nam etiam si de facie
vel alia via ei constiterit prolem esse suam:
tamen ipse non supposuit marito. Enimue
rò etsi fuerit causa remota, quia adulterium
commisit, ipsa tamen sibi vidisset, post quã
sua sponte fuit adultera, quid sibi esset de
suscepto filio disponendum. Quocircà si
domi nutrit, sibi imputetur. Re vera non
planè video cur adulter ad aliquam de iusti
tia teneatur restitutionem. Nihilominùs
adiecerim, quòd dum certissimum est filiũ
genuisse, potensque est aliquam facere aut
marito aut hæredi compensationem: filium
citra periculum at que scandalum nutrire: te
netur id ob honestatem ac decentiam fa-
cere. ¶In tertio argumento postulatur re
gula modi restituendi, dum plures in idẽ
furtum coniuerunt. Diuus enim Thomas
solùm respondet quòd vno restituente cæ-
teri non tenentur domino, sed illi pro ra-
ta qui restituit. Indiget hoc tamen amplio
ri explicatione quippe quod
non simplex, sed multiplex est. Attamen
quia articulo proximo eadem regressura est
materia, illic exactiùs decidetur.

Dubium de adultero ipso.

Responsio.

De tertio argumento.

D. Thomas.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm illi etiam, qui nihil acceperunt restituere teneantur.

DE circunstantia, quis, non so-
lùm examinare oportet, vtrum
quicunque accepit restitutiõis
lege teneatur, verùm etiã vtrũ
& ille quoque qui non accepit. Arguitur
enim à parte negatiua. Restitutio, quædam
pœnæ species esse videtur: pœnæ autẽ ne-
mo tubditur, nisi ratione culpæ: ergo qui ni
hil accepit, nihil debet. ¶Secundo. Lex resti
tutionis non exigit vt plus refundatur, quã
fuerat sublatum: si autem qui nihil accepit
nihilominùs teneretur, vsu venire posset vt
auctior

auctior quàm fas esset fieret restitutio: tum
quòd sæpè plures eum qui accepit vel con-
silio vel fauore iuuant, à quibus ideò plu-
ries deberet fieri restitutio: tum etiam quòd
nonnunquàm dare id damnum connitun-
tur, quod re tamen dare non possunt. Quа-
re si tunc necessaria esset restitutio, conferre
tur alteri quod non fuerat ei sublatum.
¶Tertiò. Si ille qui non accepit propterea
quòd aliquam dedit causam, restitutioni es-
set obnoxius: pari modo & qui iniuriosæ ac
ceptioni non obstat, dum potest, restituere
cogeretur. Hoc autem falsum est: quia ne-
mo propter seruandum rem alienam tene-
tur se periculo obijcere: & tamen sæpè se ob
ijceret si in latrones proclamaret, aut illis se
contra opponeret. ¶In contrarium ta-
men est illud ad Romanos. 1. Digni sunt
morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui
consentiunt facientibus. Enimuerò si cõsen
tientes digni sunt pœna, pariter & alij quo
modolibet iuuantes.

1. *Cõclusio.* AD quæstionem quatuor conclusionib⁹
respondetur. Prima sit generale cętera-
rum fundamentum. Quicunque causa est
iniustæ acceptionis, ad restitutionem tene
tur ratione eiusdem acceptionis: licèt nulla-
tenùs fuerit acceptæ rei particeps. Conclu
sio iam suprà probata est: vbi ostendimus
ex duplici radice oriri obligationẽ restituen
di, scilicet rõne acceptionis & ratione rei ac
ceptæ: qui autẽ causa est acceptionis, fit eius
2. *Cõclusio.* dem reus. ¶Secũda cõclusio. Nouẽ modis
accidere potest vt quis sit acceptionis causa:
qui hoc versu explicari solent.

Iußio, consilium, consensus, palpo, recursus:
Participans, mutus, nõ obstans, nõ manifestans.

Distinctio. Numerus quippe iste hisce distinctionibus
colligitur. Bifariàm potest esse quis causa, vt
alter quid agat vel accipiat, videlicèt directè
& indirectè. Et quidem directè tripliciter, vi-
delicet aut ex parte acceptionis: mouendo
scilicet ad ipsam vno quatuor modorum:
nempè præcipiendo, consulendo, consentiẽ
do, & factum laudando. Secundo modo ex
parte accipientis: nempè quia ipsum quis
ad se recurrentem receptat, alioue modo fo
uet ac protegit: quod vno recursus nomine
significatur. Tertio id modo contingit ex
parte rei acceptæ: nempè dum eiusdem fur-
ti vel rapinæ particeps fit, vel maleficij so
cius, & hoc significatur voce, participans.
Indirectè vero quis dicitur esse causa, cùm
quem impedire potest ac debet, non impe
dit. Et hoc tripliciter, scilicet quia præcipere
cessat, aut nè faciat consulere, vel qui auxi-
lium quo obsistere posset subtrahit, vel fa-
ctum occultat. ¶Tertia conclusio. Ex his
nouem modis quinq; genere suo ad restitu-
tionem obligant. Primus scilicet ac potissi-
mè iussio. Enimuerò qui iubet, princeps cau
sarum est, ac subinde præcipuè restitutionis
legi se subdit. Secundo loco est illius cõsen-
sus, sine quo res nõ fieret: vt si domus custos
furem intus admittat. Tertiò, recursus: qui
enim latronũ receptator fautorq; est & pro
tector, magnam damni causam dat: quippe
quibus latrones potissimum confisi, suam
nutriunt audaciam. Et quartò, q vel in crimi
ne, vel in præda participat. Ac deniq; quintò
ille qui cum obstare deberet, non obstat: vt
princeps, aut eius minister: sanè qui in hoc
tributa stipendiaq; recipiunt, vt malefacto-
ribus rẽpublicã expurgent. Conclusio hæc
pro suis omnibus partibus vnica ratione in-
nititur, quòd isti omnes iuxta tenorẽ primę
conclusionis verè sunt actionis causæ.
¶Quarta conclusio. Ex alijs quatuor recen-
sitis casibus non semper restitutionis vincu
lum emergit, eò quòd non perinde atq; su-
periores in causam actionis semper veniunt
Qui enim consilium præstat, nõ semper est
actionis causa: sicut neq; ille qui adulatur &
laudat. Quare nisi quando causa verè extite
rint, non fiunt restituendi debitores. Pariter
que & de muto, qui dũ res sit non clamat: &
de nõ manifestante postquã factum est, sen
tiendũ: quia nõ semper manifestare tenen-
tur. ¶Ad examen autem accuratius harum
conclusionum descendentes, primùm circa
basilarem primam conclusionem explore-
mus, quisnam sit actionis causa censendus.
Et quia id dupliciter cõtingit, scilicet directè
atq; indirectè, de ambobus dicamus modis.
Idq; à participantibus exordientes, in quib⁹
res est clarior. Adrianus nanq; illa quæstiũ-
cula de cõcurrentibus cũ fure, quo Sylvest.
in verb. restitutio. 3. cum quibusdã Iuriscon
sultis super cap. sicut dignũ. de homicidio. al
ludit, hanc sibi habet regulam persuasam,
q⁹ ille tantùm sit acceptionis causa sine quo
illa non fieret. Vnde illi inferunt, q⁹ si fur ni-
hilominus sine vllo socio facturus erat fur-
tum, ille quẽ sibi adiunxit, nõ tenetur inso-
lidũ, sed pro parte quæ sibi obuenit: quia nõ
fuit alteri causa furti. Addit autẽ eorum in-
terpres Adriañ. q⁹ si alter nõ erat nisi cũ ali-
quo socio facturus, licèt absq; isto feciſſet cũ
alio:

3. *Cõclusio.*

4. *Cõclusio.*

De prima cõclusio.

Distinctio.

Adrianus.

Sylvester.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alio:nihilominùs iste comes tenetur insolidum:quia verè est causa.Sed profectò nulla isti probabilitate tueri se possunt: quod bene Caieta.hic ante nos agnouit. Sequeretur enim in primis eadem ratione,q̃ si quis plures habens seruos qui sibi essent ad nutũ obsequi paratissimi,cuipiam illorum homicidium aut furtum iuberet facere,quod per se ipse paratissimus erat facere:vel si seruus videns herum iam iam scelus adornantẽ eum sua sponte præuenisset,tũc patrator ille sceleris non teneretur insolidũ,neq; in partem quoniam herus per se solus fecisset:quod tamen concessu absurdissimũ esset. Quod autem consequentia concedenda sit,patet.Nã perinde est te pro alio facere quod ipse per se iam iam erat facturus:ac si cum ipso tali casu concurras:quare si concurrens non tenetur,certè nec faciens.Igitur siue alter cum quo Petrus concurrit facturus fuisset sine illo cum alio,quia sine comite non fecisset,siue omninò esset absq; vllo socio facturus:nihilominùs Petrus si concurrit,tenetur in solidum.Quare in huiusmodi moralibus euentis non requiritur illum qui ad restitutionẽ tenetur fuisse causam sine qua res nõ fieret. Quocirca nulla regula ab huiusmodi negationibus sumenda est,quòd sine socio fecisset:sed ad affirmationem tantùm perspicien dum est:nempè vt quicunq; ceu causa efficax cum altero cõcurrit vt vnã efficiãt causam,censeatur causa vt teneatur insolidum. Id quippe ratio naturalis ostendit. Dum enim duo ignes eidem admouentur passo, licèt vterque per se illud exureret, nihilominùs dum simul coëunt vterq; est causa. Idq; inde pręcipuè confirmatur,quòd in foro iudiciali nulla audit eiusmodi exceptio si alter esset facturus necne:sed vterq; in solidum condẽnatur:cùm ergo leges obligent in foro conscientiæ,fit secundùm illas de cõscientiæ securitate iudicandum esse. Præterea conditionales istę nihil ad mores attinẽt: videlicet neque virtutes augent,neque attenuant peccata.Forsan domus quam dirruisti, cassura statim erat:& quas destruxisti segetes,turbo statim transiens erat euulsurus: nihil te tamen à restitutione liberat. Atque eodem pertinet illud Matth. 18.Necesse est vt veniant scandala:sed væ homini per quẽ scandala veniũt:id est, quãuis scandalũ per alium venturũ esset:ille tamẽ solus per quẽ venit in culpa est.Ratio ergo qua percipien dum est an aliquis sit alteri auxiliaris causa, hæc sola est,si fecit aliquid quod aliculus esset momenti ad rem pertinẽtis.Obulos nostu habuisti fures,quibus admouẽtibus muro scalam tu quoq; illam tetigisti:nihil tamẽ ex te illud pendebat:nam ipsi iam faciebant nõ es ergo secundũ conscientiam causa cen sendus.Sicuti neq; vsurarij famulus qui non aliter quã tangendo vel seruando pecuniam est causa:quia nihil moralitr loquendo illud ad rem attinet. Illi autem qui sunt eorũ agentes,qui scilicet contractus peragunt & negotia tractant,verè sunt causa:vt libro.6. patebit.¶Dixerim dum ambo vel dum plures coëunt in vnam causam:nam si seorsum exempli gratia,furati sunt:vnus scilicet vnũ scutum,& alius posteà alium,& sic ærarium expilassent,nemo tenebatur in totũ: vt habetur.l. Vulgaris.ff.de furtis.

Quãdo aliquis sit alteri auxilio.

¶Cõtra hanc tamen sententiam aduersarij obijcere nobis possunt verba eiusdem legis. §.qui furti.quæ etiam habentur.l.ita vulnera tus.ff.ad legẽ Aquiliã.Nempè quòd si duo aut plures simul eandem trabem,aut tignũ aut quiduis aliud ponderosum furtum important, quod singuli baiulare nõ possent, tunc vnusquilibet tenetur in solidum actione furti.Ex cuius contrario sensu eliciendũ videtur, quòd si singuli totum portare possent, nemo teneretur nisi pro parte : nempè quia nemo videtur totum capere voluisse,sed partem.Respondetur non hanc esse textus mentem:imò contrariam. Studuit enim Iurisconsultus tacitæ obiectioni respondere. Enimuerò dum pondus singuli portare non possunt, non singuli sed collectim omnes sunt causa:nè ergo quis inde eliceret non singulos, sed omnes simul teneri pro rata ad restitutionem, exit obuiã Iurisconsultus, admonens singulos nihilominùs teneri in solidum. Quare licèt quisq; per se portare posset, arctiori vinculo tenetur quisque insolidum.

Argumentũ contrà.

¶Ecce ergo de participante in crimine quo modò sit causa, teneaturq; in integrum.Nã si non in crimine, sed solum in præda bona fide participat, iam suprà dictum est, non teneri nisi ratione rei acceptæ,pro eo quòd habet,& factus est ditior.Et per hoc de mili tibus censendum est qui bello iniusto simul domum deprædantur.Nam etiã si singuli per se id facerent: imò mallet vnusquisque solus domum aggredi,vel duo,vei tres: quia non pluribus indigent auxiliaribus: nihilominùs quotquot ceu vna manus eam expo

expollant,tenentur in solidum.Neque contrarium,quicquid alij dicant, assertu tutum est.¶Dubium autem restat de illis qui non simul vt vna causa, sed disiunctim magnum damnum dederũt,quomodò culpę labem, restitutionisq́ue obligationem contrahant, si adeò minutatim furati sunt vt nulla eorũ actio fuisset peccatum.Exempli gratia: Singuli transeuntium diuersis diebus prope vineam acceperunt duos aut tres racemos:tãdem verò totam illo modo præmaturè vindemiarunt:vtrùm posteà singuli in integrũ ad restitutionem teneantur. Videntur enim sic teneri: quia si restitutio sub pœna excõmunicationis tunc præcipiatur, tenetur ad illam sub reatu mortalis culpæ.Cum tamen si nullus teneretur nisi pro sua parte, nemo peccaret mortaliter nõ restituendo:quia rẽ tam paruam furari non est mortale. Respõdetur eiusmodi furatiunculas non fuisse peccata mortalia. Neque propter damnum quod posteà ingens emersit, vllius actio fuit facta mortalis. Nihilominùs cùm posteà ratione enormis nocumenti restitutio sub pœna excommunicationis præcipitur, quicunque sub pœna peccati mortalis tenetur vel respondere, vel soluere id tantùm quòd accepit.Quare qui partem suam soluerit,non tenetur se prodere. Quòd si arguas, excommunicationis comminationem non esse licitam nisi pro peccato mortali: Respõdetur id esse per se verum ratione culpæ:secùs autem ratione emergentis damni quando fit graue.¶Hactenus de causa directa:ad hoc autẽ quòd quis indirectè sit causa quã vocant etiam per accidens,tria sunt requisita.Primum,vt malo non obstes: Secundò: quòd obstare possis:& tertiò,quòd obstare tenearis:vt.1.2.quæstio.6.articu.3. D.Tho. cum Aristot.docuit.Ad hoc enim quod alterius actio mihi indirectè fiat voluntaria, requiritur,quòd cum debeam impedire nõ impediam.Nauis quippe gubernator dum illam seruare potest quę sub sua est cura,causa est eius submersionis. Attamen si altera quæ sibi cõmissa non est,submergatur,licèt ei potuisset succurrere,nõ censetur eius naufragij causa.Quin verò adde non satis esse vt malum quod non cohibes cohibere debeas vt restitutionis nexu irretiaris : sed requiritur vt ad te iustitia obliget:nã solum charitatis præceptum, vt sæpe in superioribus admonuimus, ad restitutionem non obligat. ¶His igitur præhabitis examinandum

Dubium.

restat discrimen quod tertia quarraq́; conclusione positum est,nempè quinq; causarum species ad restitutionem obligare: reliquas verò quatuor,minimè. Videtur enim neq; iubentem neque consentientem semper ad restitutionem esse cogendos:quia nõ semper sunt efficax causa. Respondetur ergo,per prædictas conclusiones illud discrimen S.Thom.duntaxat constituisse, quod est de per se:cui ideo non obstat:quin & illa quandoq; non obligent. Exempli gratia, dictum est participantẽ in crimine, hoc est, cũ altero cõcurrentem per se teneri : nihilominus quãdo non est efficax causa,non tenetur.Similiter iubens per se quidẽ est causa motiua:imò omnium potissima:applicãs ministrum ad opus: nihilominùs nonnunquã cõtingere posset vt iubens nihil ad rem faciat.Primũ quãdo nõ subsequitur dãnũ. In his enim omnibus hæc est infallibilis regula obseruanda,quòd vbi re vera iussio,& consilium,& reliquæ causæ non sortiuntur effectum:licèt peccatum committatur:nulla tamen oritur restitutionis obligatio.Item quando alter sic est certus rem facere, & in procinctu est operis vt impediri nõ posset. Tunc qui diceret:Abi ergo & faci:nõ esset causa efficax quæ ad restitutionẽ obligaret Secùs si iubendo moueret.Prudentia enim hoc perpendendũ est. Nã etsi nequã meus seruus certus esset homicidiũ facere, nihilominùs si ego qui impedire possem iuberem aut iubendo quodãmodò mouerẽ,nõ sum à restitutione liber.Pari modo receptãs per se sonat causam.Neque obstat quin verè sit causa : licèt alius receptasset,vt dictum est. Sed tamẽ si illa receptatio non esset efficax causa:quia tantũ hospitio recipio latronem neque illum moueo : imò dissuadeo, neque quicquam furti participo,& sunt circũ multa diuersoria paratissima illum recipere,nõ sum in foro secreto conscientiæ condemnandus.¶Similiter iudicandum de consentientibus & non obstantibus,& tacentibus. Si enim non possunt obstare, vel de iustitia non tenentur, non sunt causa. Quapropter illi cui ex officio incũbit,vt princeps & prætor, consentiens in malum & nõ obstans,semper est in causa, & tenetur ad restitutionem.Pariter famulus qui custos est domus,vel ex qua latro exit ad furandum, vel quã adit,si cõsentiat,siue vnus vt exeat, siue alter vt intret,verè causa est:nam de iustitia tenetur resistere. At verò si vicini domum latro-

Regula notanda.

De tacentibus & non obstantibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

latronibus impetit vides,aut à furibus perforati, licèt non obsistas dum possis, peccas quidem grauiter contra charitatem:nulli tamen secundum conscientiam te subiugas restitutionis iugo. Si autem quispiam prauo animo faciat:nempè quia odio vicinum habet, cuius ideo nocumentum gratum ei est: *Richardus.* Richardus & quidam ex Summistis arbitrãtur eiusmodi hominem teneri. Meliùs tamen Scotus & reliqui id negant. Persistendum nanquæ est in illa superius asserta regula,quòd sola contaminata charitas nisi iustitia violetur, necessitatem restitutionis nõ *Nota.* inducit. Imò verò censuerim quòd etiam si latro tunc in flagranti delicto munus vicino offerret,qui de iustitia non tenetur incla mare, vt taceret, non fieret ille secundùm conscientiam restitutionis reus. Tametsi in foro exteriori propter præsumptionem condemnaretur. Dico non fieri reum in conscientia si non pecuniam furto sublatã, sed aliud pretium reciperet.Et ratio est: qa iste non facit contra iustitiam, sed duntaxat contra charitatem.Quinimò etsi postea interrogatus sit priuatim ab eo qui damnum accepit, an latrones vel vidisset vel audisset, non tenetur de iustitia respondere. Secùs si interrogetur à iudice: tunc enim si negat, ad restitutionẽ tenetur:vt sequenti libro sub titulo de testibus,dicturi sumus.

¶Ad hunc ordinem restituendi reducuntur illi, quorum culpa aut damnum datur aut irrogatur iniuria: vt extra de iniur. & damno dato, capitu.finali.iubetur. Vnde Exod.21. Si quis aperuit cisternam in quã bos aut asinus cecidit,reus damni fit.Cui cõsonat.l. qui foueas.ff.ad legem Aquil. Et Exod.22.Si egressus ignis inuenerit spicas, &c.reddet damnum qui ignem succẽderit.

De eo qui laudat. ¶At verò de alijs causarum speciebus:nempe de illo qui malefactorem laudat, deque *D.Thomas.* alio qui consulit,ait Diuus Thomas nõ sem per ad restitutionem obligare:quia nõ sem per sunt efficaces causæ.¶Veruntamen de *De eo q̃ consulit minus nocumentũ volenti maius inferre.* consiliario dubium se offert non dissimulandum,vtrum scilicet qui minus consuluit malum ad illud euitandum quod nocẽtius est, laqueo restituendi innodetur.Vides latronem pretiosum equum furantem,quẽ nullatenùs cohibere vales: consulis vt strigoso alio minoris pretij sit contentus: vtrùm tenearis illum restituere.De iure quidem & culpa,an vlla scilicet sit, minus malum consulere quando ad obuiandum grauiori necessarium mediũ iudicatur,libro sexto, sub titulo de vsur.disputaturi sumus:atque in illam partem propensuri quòd nulla sit culpa: imò sit quandoque virtus. Modò autẽ quicquid sit de culpa, dicendum de restitutione existimo ad nullam prorsus consulentem teneri.Id quod & Adrianus meritò opinatur:nam consulere minus malum, nõ est *Adrianus.* consulere simpliciter malum:sed comparationem illam quæ habet rationem boni. Neque intentio tunc fertur in malum quod minus est:sed in hoc quod est maius impedire.Quare non solùm non est nociuũ, imò est commodum.Et hoc profectò ex communi animi consensu patet.Quis enim eiusmodi hominẽ ad restitutionem obligaret? Quin verò neque rei dominus talem restitutionem reciperet: quippe cuius negotiũ optimè gestum est.Intelligenda enim responsio hæc est, quando tam res minoris pretij, quã res maioris,eiusdẽ sunt domini:nã tunc citra vllius alterius iniuriã rem eius seruas. Etem si ad euitandũ damnũ quod Petro datur consulis vt minus detur Paulo,citra dubium teneris: quandoquidẽ illum læfisti.

¶Circa hanc totam materiam disputãdum hic fuisse quis cogitet quomodo teneantur aut fures aut testes secreta debita detegere quando sub generalis excommunicationis comminatione præcipitur. Sed tamen de hoc libro proximo quæstio.6.&.7.latiùs habendus est sermo.

PRimum igitur argumentum iam satis solutum est.Haud enim ille tantùm qui in *Ad. 1. arg.* scelere princeps est,delinquit: verùm & quicunque illum vel iussu mouent,vel consensu,vel consilio,vel alia quacunq; ope iuuant:& ideo homines eodem restitutionis nodo complicantur. *Ad. 2. arg.* ¶Circa solutionem autem secundi notandum est,quòd dum plures ad idem damnũ aut iniuriã concurrunt, ille præcipuè ac præ omnibus qui princeps fuit,& alios mouit,restituere obligatur.Præcipuè inquam quantũ ad culpã:hoc est graiùs peccat si non restituat:siue iussor fuerit siue quomodocunq; aliter mouens.Nihilominùs illo non restituente, singuli, vt dictũ est,tenentur in solidum.Illo autem vel quouis alio restituente,cæteri non amplius tenẽtur verò dño,sed illi.¶Indiget hoc tamẽ, vt suprà insinuauimus,ampliori explicatione. Vbi notandũ est q̃ non eodẽ modo cæteri cõplices tenentur primo restituenti,quo oẽs anteà tenebantur domino:nam illi debitores

res erant,non solum ratione rei acceptæ, vtùm ratione acceptionis,etiam si rẽ iam nõ haberent:restituendi verò nihil ratione acceptionis debent:quoniam ab illo nihil acceperunt:sed ratione rei acceptæ, scilicet pro ea parte qua quisque potitus est.Sint igitur verbi gratia,latrones tres, quorum primus pœnitentia ductus totum restituit:tunc clarum est nihil alios in conscientia debere domino postquàm ei redhibitum est quod ei fuerat ablatum:& ad pœnam non tenẽtur nisi condemnati. Vtrum verò cæteri teneãtur pro rata ei qui restituit,distinguendum est.Si enim eorum quilibet parte prædæ potitus est,citra dubium singuli tenentur pro sua præcisè parte.Quo fit vt si ille qui restituit,totum insumpserat,reliqui nihil illi debent.Si verò ille nullum furti percepe rat fructum, sed alius vel alij, qui consumpsit debet ei totum ratione rei acceptæ.At verò si nulli eorum quicquam ex illo damno dato accreuit lucri:nempe quia diruerunt domũ aut quam eripuerant prædam proiecerũt in flumen ne caperentur: tunc etiam discernere oportet,an ille qui restituit alios prorsus sic adduxerat,vt sine suo persuasu illi nõ fecissent:& tunc existimauerim, vt hic ait *Caietanus.* Caietan.reliquos nihil ei debere: quia non ratione rei acceptæ, postquàm nullum perceperunt fructum:neque ratione acceptionis, quia ille fuit tota causa.Tametsi & hoc negandum non sit, quin si ille absque sociorum comittatu rem nõ aggrederetur,teneãtur etiam ei de aliqua portione. Si denique omnes sua spõte sese sceleri obtulerunt,tũc singuli aliorum debent primo restitutori singulas tertias partes.¶Ex dictis colligitur *Soluitur dubiũ.* solutio alterius dubitatiunculæ,vtrum duobus qui furtum commiserunt in solidũ obligatis, possit dominus alteri remittere, & ab altero totum exigere. Planum enim est id in præiudicium restituentis non posse.¶Si enim totum ab vno extorquet, facere non potest quin alter teneatur restituenti pro rata,modò exposito.Si ergo alteruter donare libuit,debuit tantò minus ab altero extrahere, quantum alteri condonauit. *Ad tertium* ¶Ad tertiũ demum respondetur,illum qui non de iustitia,sed ex charitate aut resistere malefactori tenetur, aut eum prodere: neque teneri, vt diximus, se periculo obijcere:neque si non resistat, restituere cogi.Secùs autem de illis,quibus ex officio incũbebat:vt iam explicatum est.¶De istis autem forsan scisci- *Dubium.*

tari pergis, vtrùm ad id etiam teneantur cũ periculo mortis.Vt si prætor noctu latronibus domum inuadentibus occurrit, vtrùm teneatur illos aggredi etiam si aggressũ ipso periclitetur ei vita.Videtur enim ratio id postulare:cùm istis ex officio incumbat custodia. Sed nihilominùs respondetur pensandum esse damnũ,& cũ periculo cõferendũ. Haud enim semper tenetur prætor quocunque casu obijcere morti vitam:sed vbi detrimentum reipublicæ id exposcit,& ipse iustum recipit stipendium,& vbi citra temeritatem potest obsistere.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum qui debet, statim restituere teneatur.

POstrema restitutionis circunstantia est,tempus,de quo idcirco quæritur,vtrùm statim teneatur quisque restituere.Et arguitur à parte negatiua. Præcepta affirmatiua non obligant pro semper,vt aiunt:sed præceptum restituendi est affirmatiuum: ergo non obligat nisi occurrente temporis circũstantia:atque adeò non semper.¶Secundò: nullus ad impossibile obligatur, sed accidit q̃ qui debet non statim potis sit restituere:ergo tunc non tenetur.¶Tertiò, restitutio est actus virtutis:tempus autem est vna circunstantiarũ quę sunt ornamenta virtutum:fit ergo,vt quemadmodum reliquę circunstantiæ,non sint lege designatæ,sed per prudentiam relinquantur determinãdæ: ita neq; lex sit vt statim fiat restitutio,sed quatenus fuerit per prudentiam vbique definitum.¶In cõtrarium est quòd eadem est ratio generis restitutionis quæ in aliqua eius specie:opus autem mercenarij statim reddẽdum est:iuxta illud Leuit.19.Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane: ergo omnis in vniuersum restitutio illicò facienda est.

ADquæstionem vnica respondetur conclusione. Vnusquisque tenetur quàm primùm sibi fuerit possibile, vel restituere,vel tẽporis inducias ab eo cuius interest deposcere. Probatur conclusio. Quẽadmodũ rem alienam surripere peccatũ est cõtra iustitiã, ita & eam inuito domino detinere.Nam similiter impeditur eius vsus, qui finis est dominij:in peccato autem remorari ne- *Conclusio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri neque per minimum tempus fas est, imò licere esse in peccato, implicatio est contradictionis. Vnde Ecclesiast. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatū: est ergo res aliena, vbi primum adsit possibilitas, restituenda.

Præceptum restituendi non omnino affirmatiuum est.

¶Iam supra quæstione præcedenti, artic. 2. explicuimus quemadmodum præceptum restitutionis, quanuis formam habeat affirmatiuam, vti hic in solutione primi ait Sanctus Thomas nihilominus negationē inclu dere nō retinēdi, quæ ad illā reducit quę est, Nō furaberis. Et hac ratione non perinde atque alia affirmatiua præcepta aliquam fert circunstantiam tēporis, putà vt fiat quando oportet, vt honorare parētes: imò sicut cætera negatiua omne excludit tēpus: ac subinde nullā permittit moram. Vnde Paul. vtrū que coniunxit. Reddite omnibus debita: & nemini quicquam debeatis. Illic ergo si lubet, reuise.

Exponitur quomō statim restituē dum.

¶Ex quo fit vt hoc quod dictum est, statim aliter de actu mētis interno intelligendum sit: aliterque in externo opere arbitrandum. Nam quantum ad internū propositum, cum primum in mentem cuiq; venerit in debito esse rei alienæ, proponere debet habita opportunitate restituere. Quoniam si doctore Augustino non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum: absq; tali proposito nulla esse potest vera pœnitentia. In actu vero exteriori id quod est, statim, non est iudicandū mathematicè, quasi in puncto indiuisibili: sed moraliter ac ciuiliter: dum enim in lecto tibi iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrit te aliquid debere, non iure perstringeris statim surgere: sed expectare potes absque fraude & dolo opportunitatem: qua transacta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. ¶Quòd si arguas: ergo habet hoc præceptum circunstātiam temporis: sicuti cætera affirmatiua: Negatur consequentia. Nam materia honorandi parentes, aut audiendi missam, non semper occurrit: & pariter contingit in actibus fortitudinis & præceptis misericordiæ: & ideò non obligant pro semper: sed secundū prudentiam arbitranda in illis est circunstātia tēporis. In materia verò restituendi, semper existit necessitas per legem posita: sed quia requiritur actio, quæ subitò fieri nō potest, permittitur opportunitatem expectare.

Dubium.

¶Ad perspicaciorē autem rei euidentiā quæritur, quo sensu intelligendum sit restitutionem esse statim necessariam. Potest enim esse duplex: scilicet vel quòd sit necessaria ad exeundum à priori peccato, vel quòd sit necessaria sub reatu noui peccati. Et quidem in primo sensu nulla est cōtrouersia qn sit statim necessaria, vt modò dicebamus, quātum ad propositū. Enimuerò sicut qui in ꝓposito persisteret furādi, semper esset in peccato: sic & qui sciens se habere alienum, non statim ꝓponeret restituere. Quod inde etiā cōfirmatur, qđ si dñs statim peteret, statim reddere tenereris. Præterea quod si non statim esses reddere obligatus, eadem ratione neq; tenereris cras neque postridie. De hoc ergo sensu nulla restat dubitatio. ¶Sed tamen de altero est dubium. Et arguitur quod fur verbi gratia, præter peccatum quod eripiendo commisit: recens quocunq; momento committat, quo restituere nō proponit. Diximus enim quæstione præcedenti præceptum restituendi esse distinctum à prohibitione furandi: quod patet tam ex obiecto quàm ex forma. Nam prohibitio furti est, ꝓhibitio mali: præceptum autem restituendi, est iussio boni: est enim bonum restituere, sicuti & satisfacere. Quare Christus affirmatiuè dixit, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. & Paul. Reddite omnibus debita. Ex hoc ergo arguitur. Hoc præceptū est affirmatiuū, cuius circunstantia est, statim: ergo quocunque momento tenetur quisque id proponere aut tale continuare propositum. Aliàs nouum semper erit peccatum omissionis. Ad hoc cōcesso esse distinctum præceptū, vt loco citato expositum est, respondetur primum, præter peccatum furti dum fit, nō illico committi nouum omissionis si non fiat restitutio: illud tamen ipsum continuò crescit quando maior est restituendi mora. Etenim quod non statim committatur peccatum omissionis, patet primum: quia non protinus debet homo, imò neque moraliter loquendo, semper ad peccatum attende re: tum etiam quod quanuis attendat, si cōtinuat antiquum propositum retinēdi, illud impedit contrarium restituendi, atque adeò non est aliud nouum peccatum omissionis boni propositi, quàm sit illud continuationis antiqui. Et confirmatur hoc: quia neque Deo tenetur homo statim sub reatu noui peccati mortalis per pœnitentiam satisfacere: sed manet in priori reatu. Quod autē peccatum crescat liquidum est, tum quòd peccatum eò peius quo diuturnius: tum etiam quòd damnum semper in dies datur maius ac minus domino: quippe quem vsu rei suæ

diutius

diutiùs tenet priuatum. Quin verò tanta esse potest restituendi mora vt sit de necessitate confessionis. Nam licèt peccatum cōtinuatum, in esse naturæ non mutet speciē: tamen in genere moris grauiter augetur: sicuti augeri potest ex parte obiecti. Qui em decem millia ducatorum furatus est, non legitimè confitetur, nisi quantitatem exprimat. At verò hoc grauitatis augmentū nō fit per quęcunque momenta. Perparum em refert si rem detineas dnas tresue horas aut certè dies, nisi grauis sit domini necessitas.

Paludanus.

¶Petrus quidem de Palude. in. 4. dist. 15. q. 2. ait, quòd qui per annum retinet alienum grauius peccat, licèt vnum sit induratum peccatum, quàm si pluries idemtidemque per annum pluribus actionibus id furaretur. Nam in priori casu semper est in peccato: at in posteriori, aliquando cessat. Attamen quāuis hoc probabilitate nō careat, cōtrarium tamen est probabilius. Primo quia, vt modò dicebam, non quæcunque horaria aut diurna habitualis cōtinuatio auget culpam augmento notabili: tum etiam quòd il literati multiplicatiq; conatus ad furandum peiores esse videntur q̄ habitus cōtinuatio, quæ sæpe ex desidia & negligētia contingere potest. ¶Secūdò nihilominus addiderim quandoq; nouum committi peccatum contra præceptum restituendi, quatenùs affirmatiuum est. Primùm, scilicet, quoties proponis non restituere: ille enim actus prauus est. Mox quoties creditor legitimè petit. Imò verò dum eum vides graui premi necessitate. In his inquam casibus nouum peccatum est non restituere. ¶Post hæc proximè sequitur, vt videamus an liceat quādoq; restitutionem differre. De hac enim re varia apud doctores inuenias. Multa enim hic pēsanda sunt antequàm id permittatur. Et qui dem Scotus in. 4. distinct. 15. & aliorum plerique; ꝓ regula habēt, quòd vbi debitor absq; ingenti detrimento suo restituere nequit, differre eam possit. At verò prudenter quidē in præsentiarum distinguere mihi videtur Caietan. de detrimento triplici. Si enim detrimentū id appellaueris quòd ingens substantia est restituenda, nihil hìc prorsus iuuat vt prorogāda sit restitutio. Alias melior esset conditio eorum qui æs alienum ingentius per iniuriam contraxerunt, quàm qui minora debent. Secundum detrimenti genus est lucrū quod debitori cessabit si rem soluat. Et re vera neque hoc excusat quo minùs illicò sit facienda restitutio. Nam nemo ius habet lucandi aliena pecunia inuito domino. Tertius ergo detrimentorū ordo est damnum emergens: nempe si qui centum debet, restituere non potest quin plurium insuper dispendium faciat: quin scilicet merces vilissimo pretio intempestiuè distrahat: aut domum fundumè vendat, vnde viuit: idque cum iactura quàm sit æs quod alteri debet. Atque hoc est, ratione cuius, si quando licitum est, differre licet restitutionem. Et ratio inquit Scot. est, quia dominus malle debet ingens damnum debitori caucre, q̄ vt sibi debitum restituatur. At verò hæc causa non prorsus rem conuincit: quoniam nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum alterius damnum, nisi in extrema necessitate, aut graui, vt deberet id quod habet porrigere: & ideo graue debitoris detrimentum nō iure stringit creditorem solutionem expectare. Ratio ergo si vlla est prolatandi tunc restitutionem, aliunde sumenda est: inde videlicet quòd debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo: quia moraliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento nō potest, nō reputatur posibile. ¶Quin verò pluribus est vestienda circunstātijs tūc prorogatio, vt sit iusta. Animaduertēda em in primis est acceptio, fueritnè iniqua an iusta: nam si per latrocinium, aut per vsuras, aliàsve iniurias debitor ille in ære est alieno, profectò qualecunque citra extremam necessitatem patiatur detrimentum, tenetur illicò restituere etiam si statū perdat. Hoc em non est de suo statu cadere, imo in suum ab illo descendere qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam existimandū est, qua via in pauperiem incidit: nam si citra suam culpā aliqua eū aduersa fortuna suis nudauit bonis, facilius indulgenda illi est restitutionis prorogatio. Atq; id demum etiam librandum, an creditor ferre dilationem possit, an verò etiam ipse inopia laboret. Nam citra extremam necessitatem melior est multò creditoris conditio quàm debitoris. ¶Vnum hic autem silendum non arbitror, quod Syluest. verbo restitutio. 5. §. 5. affirmat, quod bona eius venia nō crediderim. Ait enim inquam quòd in huiusmodi arbitrandis casibus deferendum est confessario. Quod opinionem Directoris sequutus affirmat: videlicet, si creditor non vult restitutionem expectare: & debitor induci non potest ad restituen-

An peccet nouo peccato qui nō restituit cum potest.

Ratio prorestitutionem, aliunde sumenda est: inde videlicet quòd debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluendo: quia moraliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento nō potest, nō reputatur posibile.

Circūstātię huius prorogationis.

An liceat restitutionem differre.

Scotus.

Caiet. egregia distinctio.

Syluester.

Director.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum statim,tunc inquit sacerdos potest eũ absoluere, si cautionem capiat,q̃ certo post tempore soluat.Et ratio inquit est, quia tũc vtiliter gerit creditoris negotiũ:nam si pœnitens nõ absolueretur,forsan ille nunquàm debitum suum recuperaret,&adducit.l. soluendo.ff.de nego.gest.& alias nescio quas.

Impugnat Syluest. Attamen regula hæc q̃ vtiliter geratur creditoris negotium,licet in foro exteriori iuuet,tamen in cõscientia,nulla est. Sacerdos nanq; non est inter creditorem,ac debitorẽ sequester,aut creditoris procurator: sed nomine Dei conscientiarũ expurgator.Et ideo in hoc tantùm debet esse intentus:vt secundùm causas & merita quæ modò explicabamus, perpendat,an debitor sit soluendo nec ne:nam si soluendo est, nullatenùs inuito creditore est absoluendus,nisi restituat.Quãuis periculum immineat, vt nunquàm sit restitutio facienda. Ipse enim pœnitens sibi viderit.Potest tamen accidere,vt satisfaciat, si per partes statis temporibus restituat.

Quin verò,vice versa, in casibus implicatis, & iure dubijs non est necesse,vt semper pœnitens cõfessario auscultet, nisi doctrina pol

Procrastinãtes restitutionẽ in quãto uersent periculo. leat.¶Ex his ergo facilè colligas in quàm aperto versentur periculo, imo in quã manifestario iaceant peccato, qui restitutionem vsque ad mortis articulum procrastinant.

In primis enim hoc certum est q̃ quicunq; pro comperto habet se ære grauari alieno, & non habet propositũ restituendi vsq; ad mortem,licèt firmissimum illud habeat tũc restituendi,aut restitutionem in testamento præcipiẽdi,perdurat in peccato mortali: neque est absolutionis beneficio donandus.Et ratio est,quia habita opportunitate:per nullum tempus licet retinere alienum inuito domino. Quare si subita fuerit morte correptus,qualis plurimùm eiusmodi hominibus accidere solet,in statu discedit dãnationis.

Et idem est censendum de illis qui ambigẽtes,an id quod habent alteri debeant,nolũt superstite illis vita id iudicio decernere:sed satis ducunt,si proponant in testamento id hæredi suo demandare.Atq; idem omninò de illis iudicãdum,qui sub mortis articulũ, cùm ipsi per se possint restitutionem facere, id remuunt:arbitrantes satis esse id hæredibus iubere:quoniam illi re vera non habent syncerum & candidum animũ restituendi: nã qui tunc nõ restituunt, indiciũ apertum perhibent,q̃ neq; si vixerint restituent:atq; adeò restituendi intẽtio nõ illis est,nisi conditionalis,si moriantur:quæ ꝓfectò ad pœnitentiã non sufficit.Atq; hoc potissimum periculum magnatibus imminet,quorũ testamenta nunq̃,aut vix vnq̃ hæredes complent:sed satis se fecisse arbitrant, vt quam restitutionem auus patri:& pater sibi testamento præcepit,eandem ipse, alijs recentibus onustam,filio iubeat,quam ipse posteà cõmittat nepoti.Nescio ergo an hic sit legitimus illius verbi euangelij sensus:Impossibile est diuitem intrare in regnum cælorũ.

PRimum igitur argumentũ satis solutum est,vbi exposuimus præceptum restitutionis includere negationem:ratione cuius restitutio prorogari nõ põt.¶Ac perinde soluiẽ tertiũ.Haud enim eodẽ modo prę finitur circunstantia tẽporis in restitutione, atq; in alijs præceptis affirmatiuis.¶Secundum aũt est quod nõnullas secum affert ambiguitates.Cõceditur nanq; ad impossibile nemini obligari:ideoq; qui nunc non põt, ius habet prorogandi:& qui nullatenus põt omninò est absolutus.Subdit autẽ S.Tho. q̃ debet nihilominùs debitor aut dilationẽ petere à creditore, aut omninò remissionẽ. Cõtra hoc autem statim se offert argumentum q̃ eiusmodi inops nullatènùs teneatur: nam impossibilitas eum in conscientia absoluit.Quare licèt creditor remittere abnuat tamẽ ipse nõ tenetur amplius facere: superuacanea ergo est illa postulandi ceremonia. Respondetur, Diuum Tho.non sentire id esse necessarium quando impossibilitas est patens.At verò quoniam rarissimè est ita liquida salubre consilium est, vbi quippiam dubitationis supereſt,illo vti remedio.¶Interrogas autem quænam cautela necessaria est,vt qui remissionem efflagitat,tutus in cõscientia maneat.Respondetur vnico breuissimo verbo.Ea prorsus,vt remissio sit verè libera:itaq; neq; requiritur, vt fit libertima, neq; sufficit si sit coacta. Cauendũ ergo est nè vis interfit, aut fraus.Si enim creditorẽ decipis,aut persuades minus debere, quàm debes,aut non tanta te æquitate in illa debita esse collapsum, aut maiori te multò egestate comprimi,quàm premeris,donationõ est libera.Aut si aliquid comminaris,nisi tibi remittat,aut licèt nõ comminaris, id tamen subsignificas,pariter est coacta. Idque cauere quàm maximè debent magnates à subditis remissionem petentes.Cautio tamẽ illa quã aliqui scrupulosi putãt esse necessariam, vt scilicet debitor pecuniam priùs in potestatem creditoris tradat, nimia est. Nã præterquàm quòd raro accidat, vt debitor eam habeat, vt bene adnotauit Caieta.præsens aurum & oculos fascinare solet,& animas subinde mutare. Pẽsandę ergo sunt rei circunstantiæ, vt remissio sit libera.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

S. Thom.

Obiectio cõtra S. Tho.

Dilatio.

Interrogatio.

Solutio.

Caietanus.

Dubitatio. ¶Postremum hic denique dubium est de hac impossibilitate: quando scilicet restitutio arbitrãda est impossibilis.Quod est quærere,vtrùm debeat homo in quancunq; necessitatem citra extremã adigi, vt restituat. Nam quòd in extremam nemo sit injiciendus,non est qui ambigat:quoniam(vt supra diximus) in tali necessitate omne debitum cessat.Sunt autem qui astruãt,citra illam in quancunque esse debitori descẽdendum, vt soluat.Ita vt debeat etiam ille qui est nobilis manibus laborare:& si opus est,etiam mendicare. Quia vt nemini citra extremam necessitatem fas est alienum rapere, ita neque alienum retinere.¶Attamen quia hæc moralia sunt,ciuili more sunt arbitranda. Perspiciendum inquam in primis id quod nuperrimè dicebamus,quibus modis & artibꝰ fuerint debita constata.Nam qui per iniuriam,videlicet per latrocinium & fraudes illa fecit,profectò ad inopiam redigendus est Qui verò bona fide negotia contrectabat: neque ganeis & lusibus atq; immodicis põpis sua dilapidauit bona,sed reflante fortuna factus est non soluendo,non est ita rigidè cogendus.Neque si nobilis est, manuales operas debet exercere,neq; mendicare: satis est,vt vilius viuat,& abiectiùs,denique miserè,atque omnem deponat pompam:nam et si in tali necessitate non posset aliena rapere,non inde sequitur,vt nequeat particulam illius retinere,vt viuat,quod bõa fide acquisiuit.¶Vltimum autem miserorum remedium,qđ leges miserabile,ac flebile vocant, est bonis cedere. De quo scisciatur quis forsan,vtrùm tuta conscientia posit quisq; bonis cedere, idque à republica permitti. Ad hoc cum eadem prorsus distinctione respõdendum est.Etem̃ qui negotiationes subdolè & vafrè, vel ingrediuntur,vel exercent,re vera non essent permittendi.Sunt enim qui cùm nihil in bonis habeant,credito vndiq; corradunt, vnde fidem aliquam sibi arrogent,&(quod ipsi vocant)creditum.Neque ea fraude contenti,viuere lautè atque in dies lautiùs perseuerant.Qua ratione ęs alienum ingens conflant,quo posteà pressi in sacrũ aliquod se recipiunt. Hoc profectò pestilentissimum est latrocinij genus:neq; essent isti à republica ferendi(vt libr.6. iterum dicturi sumus)sed ceu latrones plectendi.Qui autẽ bona fide negotiantur, sed calamitosè sunt in pauperiem reiecti,optima cõscientia possunt legum beneficio vti,ne carceribus absumantur:ob hoc enim beneficium instituta est ceremonia cedendi bonis,vt habetur.l.1. C.qui bo.ced.poss.Ac subinde possunt licitè illa retinere quæ sibi leges permittunt: puta instrumenta suæ artis, quotidianaq; alimenta,& menstrua,atque annua:vt habetur.l.qui bonis.ff.eod.titu.Est enim habẽda ratio nè egeant:vt sanctè cauetur.l.in condẽnatione.ff.de regulis iuris. Quocircà bona etsi aliqua posteà lucrentur,quæ quotidiano victui sibi sunt necessaria, retinere illa possunt:quandoquidem eadem lex.Qui bonis, iubet non esse illis vendenda.

Cedere bonis quando liceat.

¶Vtrũ verò veniens ad pinguiorem fortunam teneatur secundũ cõscientiam restituere,fortè dubitas.Apparet nanque per illam ignominiam,legi,ac subinde creditoribus satisfecisse. At verò leges ipsæ eandem dubitationem abstergunt,decernẽtes omnino tũc teneri:nam beneficium illud eatenùs(vt dictum est)illis suffragatur nè carceribus sint intrusi.Vnde.l.1.citata.in.C.Qui bonis.inquit, cesserint,nisi solidum creditor receperit,non sunt liberati.Et.l.cùm & filij.eod.tit. si quid pinguius posteà eis accesserit,hoc iterum vsq; ad modum debiti potest à creditoribus legitimo modo auelli.Idemq;.l.is qui bonis.2.ff.eod.titu. sancitur.

Quando teneantur restituere qui bonis cesserunt.

Procrastinãtes restitutionẽ in quãto uersent periculo.

FINIS LIBRI QVARTI.

De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER QVINTVS,
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

EXpeditis libr. quarto duorum disputationibus, scilicet dñij ac restitutionis: q̄ ad cōmutatiuā iustitiā, eique subinde contrariā iniustitiam cognoscendam viam cōmuniunt: iam nūc ex ordine de vitijs dicere aggredimur eiusdē iniustitiæ. Porrò aūt Aristo. 5. Ethic. c. 2. humana cōmercia in duo partitus est. s. in ea quæ hoies sua spōte faciunt, atq; ea quæ ipsis inuitis fiunt. Et quoniā in hoc secūdo cōmutationū gñe plus multò inest iniustitiæ, cōgruit, vt Quintus hic liber de huiusmodi vitijs, p quæ inuitis hoibus iniuria eis fit, instituat. Quē sextus ac subinde septimus subsequent de iniustitia quæ in liberis spontaneisq; cōtractibus vsu venire solet. Irrogatur autē homini iniuria quoties illi cōtra ius nocumentū infertur: id que aut facto, vel in psonā suā, vel in sibi cōiunctā, vel in res suas: aut deniq; verbo. Et quoniā bonorū omnium temporalium primum maximūq; est vita, prima quę interrogatur quæstio, est de homicidio.

Aristot. Bipertita humana cō mercia. Ordo libro rum.

Partitio libri.

QVÆSTIO PRIMA,
De homicidio.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 64.

ARTICVLVS. I.

Verùm aliquod uiuentium quæ perfecta sunt occidere liceat.

D. Thom.

VOniam D. Tho. Peripatetico vbique more ab vniuersalioribus rē auspicat in ingressu statim tractatus de homicidio minimè ineptū ducit disputare vtrum liceat brutas animātes interimere: pfectas. s. nā de his quæ per corruptionē generant, qd opus est meminisse? Haud em̄ desunt à parte negatiua argumēta. Horum aūt primum est hoc. Vita est nobis cū cæteris animātibꝰ cōmunis: quā ob causam cōmune pabulum nobis ipsis q; initio statim Genes. Deus contulit: vbi ait, Ecce dedi vobis omnē herbam, &c. vt sint vobis in escam & cunctis animātibus terræ, omniq; volucri cæli: ergo & natura ipsa, & eius autor Deus, prohibuisse videntur cunctorum animalium occisionem.

Argumē. 1. à parte ne gatiua.

¶ Secundo arguitur, Si illa fas esset occidere, *Argumē. 2.* vsus eorum vsus foret, vt nobis essent in cibum: hoc autem videtur crudelitatem quādam, ac fœditatem animorū arguere, vt scilicet carnibus, in quibus fuit anima viuens, vescantur: nam hac de causa fertur ante diluuium non fuisse talis vsus permissus: quia neque in principio Genes. cōcessus alius esus legitur, q̄ herbarum: ergo non omni culpa vacare videtur, animalia in talem vsum interficere. ¶ In contrarium est quod Genes. 9 ait Deus Noë, Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: in cibum autē nil mactata venire non possunt.

AD quæstionem hanc duabus cōclusionibus, iuxta numerum argumētorum, respondetur. Prima. Licita est tum naturali iure tum adeò concesione diuina animaliū brutorum occisio. Conclusio primum statim patet ratione, ordineq; naturæ, quē Aristot. 1. Politic. agnouit, vbi docuit inferiora creata fuisse propter ea quæ sunt perfectiōa præstantia: scilicet, herbas propter animalia: reliquos verò fructus terræ, & animalia ipsa propter hominem. Nempe quæ & viuentia adiumento nobis sint, & mortua in cibum. Adde & in vestitum & in alios vsus. Seruiunt enim nobis & lana, & coria, & elaboratis ossibus, ac multis alijs quæ nobis sunt vsui. Vnde. 2. Ethic. docuit idem Philos. hominem esse finem omnium. Quapropter & citata illa Genes. 9. diuina concesio, Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: perinde est explicatio naturalis iuris, atq; altera Gene. 1. Ecce dedi vobis omnem herbā & vniuersa ligna fructifera, vt sint vobis in escā: nam tam naturales cibi nostri sunt carnes, q̄ terræ fructus. Vsq; adeò hæc vera est cōclusio, vt sit etiā verissima, & fidei catholicæ confesio: cuius adeò contraria fuit Manichæorum hæresis, vt Augu. 1. de ciui. Dei. cap.

1. Cōclusio

Aristote.

Vesania. Manichæorum. Augustī.

cap. 20. refert, & 6. cōtra Faustū Manichēū edisserit. Aiebant enim Vesani illi, animaliū animas membra esse Dei. Et ideo impietatē esse carnibus earū vesci. Ait ergo contrà Augustī. eod. 1. de Ciuit. cap. 20. Nunquid cùm audiuimus, Non occides, virgultū vellere nefas ducimus? & Manichæorū errori insanissimè acquiescimus? Et infrà: Non illud accipimus de frutetis, neq; de irrationabilib⁹ animalibus. Nam iustissima ordinatione creatoris, & vita, & mors eorū nostris vsibus subditur. Hæresis ergo hæc loco citato, Genes. 9. condēnatur. Omne quod mouetur erit vobis in cibū. Atqui erat iam tēpore Apostolorū oborta. Illos enim Paul. 1. ad Timot. 4. vetare aiebat, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cū gratiarū actione. Et Actu. 10. Petro formidāti animalia comedere quæ ostensa illi fuerūt in linteo, responsum cælitùs est. Quod Deus purificauit tu commune nè dixeris. De hac igitur conclusione nemini dubitare licēt. ¶ Hoc autē in quæstionem acciri potest, vtrum ante diluuium fuerit esus carnium in vsu. Videtur nanque pars negatiua ex loco illo Geneseos 9. colligi. Cùm enim tunc Noë è diluuio emergenti Deus in alimoniam indulserit omne quòd mouetur & viuit, grande argumētum est anteà nondum id fuisse concessum. Eò vel maximè quòd Genesis. 1. solas herbas legimus, & terræ nascentia pariter hominibus, ac iumentis concessa. Mox accedit coniectura ex eodem capit. 9. Nā post citata verba continuò subditur. Quasi holera virentia tradidi vobis omnia. Ac si dixisset. Et si hactenus non nisi holera vobis in escam permiserim, iam hinc perinde atq; indulta holera, trado vobis animātia in edulium. Accedit insuper & subiunctum verbum. Excepto quòd carnem cum sanguine non comedetis. Enimuerò si anteà in more erat carnium victus, aut illas cum sanguine deuorabant, aut secùs. Si prius dederis, responde quæso cur non illuc vsque horridū illud facinus fuerit per mille sexcentos annos prohibitum? Si autem posterius concesseris: quid rogo tunc demum monito opus erat? Fit ergo coniectura quòd anteà nullus erat vsus carnium: ob idque tunc primum indulto docuit Deus homines quemadmodùm eis sine sanguine, hoc est elixis, vel assis vterentur non crudis, vt feræ. Fuit enim

Dubitatio.

Pythagoras

& gentibus Pythagorico dogmate imbutis solenne à sanguine abstinere: eò quod animarum sedem arbitrabantur: semperque & vniuersis mortalibus horror fuit sanguinem sorbere. Arguitur deinde ratione. Nam ante diluuium virtus in herbis vigebat de alenda, vegetandaque, & irroborandā mortaliū corpora, quia nondum erat terra alluuione illa stagnata: tunc ergo non erat carnium vsus necessarius, vt posteà. Atque hæc apparet ratio quare tunc temporis fuerint concessæ, sicuti & vinum: quia neque herbæ, neque aquæ pristinum vigorē retinebant, & humana corpora languere cœperant, & in vitam breuiorem ire. Quare de illo omnium primo seculo ait Naso. *Ouidius.*

Contentiq; cibis nullo cogente creatis.

¶ Prætereà esus carnium præ se antiquis ferè videbatur nescio quam animi crudelitatem ac feritatem. Vnde idem Poëta lib. 15. eiusdem Metamorph.

Parcite mortales dapibus temerare nefandis
Corpora sunt fruges, &c. Et infrà.
Carne feræ sedant ieiunia: nec tamen omnes:
Quippe equus & pecudes, armentaq; gramine uiuunt. Et inferiùs.
Heu quātum scelus est in uiscera uiscera cōdi!
Congestoque auidum pinguescere corpore corpus!
Alteriusq; animantem animantis uiuere letho!

Communis ergo ferè opinio est, ante diluuium nullārum fuisse vsum carnium in cibis. Tametsi Sanct. Thomas. 1. 2. quæst. 102. articul. 6. cunctabundus dixerit. Videtur esus carnium post diluuium introductus. Nicolaus verò Lyranus Genesis. 9. incunctanter id asserit. Sed Abulensis, Genesis. 1. non id tantùm, sed insinuat insuper prohibitum fuisse tunc tale nutrimentum. Ait enim Deum taxasse omnibus herbas in cibum. Caieta. verò eodem loco Genes. 9. medium se interponit dicens, neq; fuisse prohibitum carnibus vesci, neque tamen fuisse in vsu.

S. Thom.

Lyranus.

Abulensis.

Caietan.

Snia autoris qua dissoluitur dubium.

¶ Ego tamen mihi (vt sub aliorum censura id asserverim) suadere videor hāc, quę sit huius articuli secunda conclusio. Ante diluuiū non solum non fuit prohibitum carnes edere, verum est valde probabile illas post naturam lapsam illico inter humanos cibos vsurpatas. Diuus enim Thom. neq; de prohibitione meminit, neq; asseuerāter vsum negauit. Dixerim aūt, post naturā lapsam: Nam in statu innocentium facilimum creditu est q̄ quātouis seculo durasset, nunquàm vsurpatæ fuissent carnes in escam. Et ratio est q̄ fructus paradisi fuissent tum affluentissimi

2. Cōclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum & virtute solidissimi ad nutriendos, ve getandosque homines. Et cùm in illa fœlicitate nullus esset vitiatę affectionis locus: nullus vteretur superfluis, sed fuissent necessarijs contenti. Atq; eò præsertim, quòd esus ligni vitæ eos valebat incolumes seruare, vt *Probetio cõ clusionis.* possent non mori. ¶ Verùtamẽ de statu naturæ corruptæ probatur nostra conclusio. Esus carnium est vitæ humanæ post naturę lapsum eiusq; incolumitati quàm maximè naturalis: adeò vt Medici nihil salubrius in cibis ponant, tam ad bonam valetudinem q̃ ad virium robur: hanc autem naturam statim à sua conditione carnes habuerunt. Arguitur ergo. Si mortales illi nunquàm carnes degustarunt, aut hoc fuit quia fuerant illis interdictæ: aut quia earum salubritas & sapor nunquàm eis fuerant cognita, aut qa non erant necessariæ. Prohibitio autem nulla scripta legitur, neq; ratione naturali doceri poterat: imò (vt iam dicebam) contrariũ natura docet. Quòd autem earum naturam ad cibum accommodatissimã in mille sexcentis annis nunquàm speculando agnouerint neq; experiendo deprehenderint, nulla tenus sit credibile, tanto q̃; minùs quãto illas gẽtes circa ortũ humani generis credibile est ingenio & sagacitate prę suis posteris valuisse. Si dicas nõ fuisse talem cibũ necessarium propter fructuum radicumq; abundantiam virtutem, ac salubritatem: hoc satis euincere concedam, quòd si status innocentiæ durasset, nunquam in vsu fuissent, propter humanam tunc frugalitatem, ac modestiam. Attamen vitiata natura, nullum est argumẽtum, quòd si carnes non erant necessariæ, ideo non essent in vsu. Corruperat enim omnis caro viam suam. Quapropter cùm homines illi ad malum proni peioribus se voluptatibus immergerent, fit impendio probabile, & talibus etiam escis, atque eduliorum delicijs, ac lautitijs sese dedisse. Et maximè propè ante diluuium quãdo (vt ait li. 1. antiquitatum Iosephus) nulli parcebatur vitio, aut flagitio. ¶ Mox arguitur. Cuncta animalia facta sunt propter hominem: sunt autem cõplura quæ non aliter illis hominibus vsui esse poterant, quàm comesta: velut sunt pisces, perdices, gallinæ, & alia id genus, Præ- *Aristote.* sertim quòd venatio (vt ait. 1. Politi. Arist.) naturalis est homini: atque adeò agrestibus illis hominibus non dubium, quin fuerit in vsu. ¶ Tertiò arguitur. Offerebantur tunc Deo animaliũ sacrificia, vt de Abel legitur: quam ob causam Noë dicitur clausisse in arca de animalibus mundis septena, & septena: sacrificia autem non fiebant de rebus inanibus, & quæ non possent sacerdotibus vsui esse: ergo sumebantur in cibum. Ecquid enim laudis commeruisset Abel q̃ opima & pinguia gregis sui Deo litasset, si tantùm pelles & lana in rem essent sacerdotum, nõ autem carnes? Prętereà credibile est vsos illos homines fuisse lacte: cur ergo non carnibus? Iam cùm tot animalium corpora in dies pellibus nudassent, vt corio induerentur & lana, non est credibile, carnes canibus ac volucribus proiecisse. Imò fit maximè verisimile, igni tandẽ, vt gustarent admouisse: nã & panẽ & herbaceos cibos igne apparabant. ¶ Neq; verò ad locũ Genes. 9. respõdere operosum est: imò dicendũ q̃ cùm Genes. 1. herbæ tãtummodò declaratæ à Deo fuissent in cibum propter ligna paradisi, in quo hominẽ Deus collocauerat, quæ illi statui affatim sufficiebant: & pòst natura vitiata humanũ genus naturali iure carnes adhibuisset in cibũ: & fortè prope diluuiũ eò hominũ feritas euaserat, vt crudis carnibus cũ sanguine vterentur: Deus à diluuij periculo emersis concesit, tanquàm naturale ius, vt pisces, & carnes ederent, excepto sanguine: hoc est vt non crudas, sed igne paratas intelligerent in cibũ humanum cedere. Ob idq; Hebræi plus nimio carnes sanguine euacuabant. Et ideo horror illis erat vel in farciminibus, vel in ferculis sanguinem gustare, qã gentibus erat in vsu. Atq; ea propter in eorum gratiam. Actuum. 15. indicta abstinentia fuit à suffocato & sanguine.

Ad. 1. arg. Argumenta verò in contrarium facilimę solutionis sunt. Ad primũ eñ respondetur, q̃ etsi vita nobis cum cęteris animãtibus cõmunis sit: non tamẽ æquo iure: sed sua est propter nostram, & ideo neque qui suam occidit pecudem vlli facit iniuriã, neq; qui occidit alienam, vllam irrogat pecudi, sed possessori: neq; Deus pecora pascit, nisi propter nos. ¶ Ad secundum verò satis respõsum est, neq; vllam esse feritatẽ, aut crudelitatem carnibus vesci: tametsi illa Poëtę ingenij gratia decãtarẽt. At Manichęi erãt quos Aug. lib. 6. contra Faustum cucurbitarum homicidas appellat: eò quòd arbitrabãtur nefas esse mortificare viuentia. *Ad. 2. arg.*

ARTICVLVS. II.

Vtrùm liceat maleficos occidere.

A brutis

Brutis pecoribus, primus gradus in hoc arti. secũdo fit ad improbos homines, qui à sua degenerãtes, in iumentorũ naturã, Dauidis testimonio descisc̃ut. Quęritur ergo an illos liceat à viuentiũ cœtu morte resecare. *Argumẽ. 1. à parte negatiua.* Videtur enim nefas hominẽ, quantũuis sceleroſum vita multare. Exẽpla enim Christi amplectenda nobis sunt; phibuit aũt Apostolos, vt Matth. 13. legitur, extirpare zizania: hoc est filios nequam, nè vnà conuelleretur & triticum: ergo id nobis præceptum putandũ est. *Argumẽ. 2.* ¶ Secundò, Deus (vt Ezechielis ore ipse testatur) non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat: ergo eius exẽplo neminem peccantium debemus extinguere: sed ad pœnitentiam animare: tunc præcipuè dum constat suppliciũ illi periculum creare perditionis æternæ. *Argum. 3. Aristote. August.* ¶ Accedit tertio loco, q̃ id quod genere suo malum est, nulla de causa vti ait. 2. Ethico. Aristot. fieri potest bene. Vnde Augustin⁹ in libr. contra mẽdacium, probat, ipsum nũquàm esse licitum: occidere autem hominẽ per se est malum: adeò vt sicut libro. 2. diximus, sit omninò indispensabile: ergo nunquam est licitum. Eò vel maximè q̃ Christiana charitas nõ solùm ad amicos, verùm & ad inimicos, & malos protenditur. ¶ In cõtrarium autem est citatum illud Exod. 22. Maleficos non patieris viuere. Et Exod. 21. Si quis per iniuriã occiderit proximũ suum, & per insidias ab altari meo euelles eum, vt moriatur: quod citatur in. c. de homicid. *Scotus. Diluitio.*

Quæstio præsens alicui fortè postulasse videatur vt de prohibitione homicidij statim in fronte diceretur. At verò ani maduertere oportet hic nõ de iustitiæ præceptis iniri tractatũ: is nãq; lib. 2. vbi Decalogũ interpretabamur absolutus est: sed agimus de contrarijs iniustitiæ vitijs. Ad quæstionẽ ergo citra cõtrouersiam respondetur affirmatiua cõclusione. Iustũ est malefactores interficere. Cuius rationem pulchrè D. Thom. ex superiori articulo deduxit. Definitum quippe est ob id animalia bruta licitè mactari q̃ in nostrũ vsum ordinata sunt: sicuti imperfectius propter id quod perfectius est. Pari ergo iure cũ omnis pars à natura facta sit propter totum corpus, atq; adeò vbi saluti hominis necessarium est, membrum putridum resecatur, nè contagione cætera, ac demum totum perdat: singuli autem ciuium totius sint reipublicæ partes: conse- *Conclusio unica. Rõ cõclus. D. Thom.*

quens sit, vt vbi incolumitati reipublicæ expediuerit, ius eadẽ ipsa habeat ciuem morte resecandi, nè totam inficiat. Nam vt ait. 1. Corinth. Paul. Fermẽtum modicum totam massam corrumpit. ¶ At verò hoc occurre cuique potest argumentum contra hanc veridicam assertionem. Prohibitio hæc. Nõ occides, est diuina, eadẽq; generalis, quæ cũctos mortales homine excepto occidere vetat: nemini autẽ inferiorũ facultas suppetit dispensandi in lege superioris: ergo nullo humano iure constitui potest, vt homo quãtũuis peccator occidatur. Hoc argumẽto Scotus in. 4. dist. 15. q. 3. persuasus, quatuor asseruit. Primũ illud præceptũ esse generale. Nã Exod. 20. absolutè ponitur. Et Matth. 5. sub eadẽ forma refertur, Non occides. Secundò ex hoc infert q̃ nullũ nocentiũ hominem priuata publicavè authoritate interficere licet nisi in casibus veteri lege exceptis à deo. Neq; verò lex humana vllũ potest aliud crimen morte vlcisci. illud probat eodem argumẽto. Nã cũ hoc sit præceptum diuinũ, nulli possunt homines super eo dispensare. Tertio infert non esse licitum furem interficere diurnum, scilicet illum qui latenter furatur. Hoc probat, quia vt patet Exod. 21. vbi denarrantur crimina & scelera quæ erant capite plectenda, casus iste non connumeratur: quin verò. c. statim. 22. exprimit, vt nocturnus fur in flagranti delicto captus morte opprimat: diurnus verò minimè. Et bullã inq̃t, super hac exceptione nullam audiuimus. Quartò demũ infert, q̃ neq; inter Christianos adulteram interficere fas est: quoniam licèt olim, Leuitic. 20. id præcipiebatur, tamẽ Ioannis. 8. Christus idem præceptum reuocauit: vbi adulteram impunitam dimisit. Quare secundùm Scotum, leges quæ contrarium præcipiunt nõ sunt iuste. ¶ At verò *Impugnat Scotus.* salua existimatione celeberrimi autoris, ex falso fundamento nõ potuit nõ falsas elicere conclusiones. Falsum inquam est, præceptum illud, Non occides, ea esse generalitate intelligendum, vt cunctas in vniuersum hominum occisiones cõprehendat. Primũ eñ inuasorẽ inculpata tutela trãsfigere, nullatenùs illo precepto prohibetur, alias cũ in lege veteri nõ sit exceptũ, secũdum eius regulam non esset licitũ. Neq; legitima est respõsio, q̃ inuasus nõ intendit alium occidere, sed se defendere. Nam etsi ita sit q̃ superior finis sit defensio, nihilominus tanq̃ mediũ sumit aggressorẽ occidere, potest nãq; qui

Scot. lapsus est in explanatiõe huius præcepti, Nõ occides.

Aristote. *Probetio cõclusionis.* *Argumẽ. 1. à parte negatiua.* *Argumẽ. 2.* *Argum. 3. Aristote. August.* *Scotus. Diluitio.* *Ad. 1. arg.* *Ad. 2. arg.* *Conclusio unica. Rõ cõclus. D. Thom.* *Impugnat Scotus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

se defendit hostis iugulū recta intētione petere. Neq; rursus solida est aliorū responsio, q̄ ille nō occidit priuata authoritate, sed publica aut diuina, quoniam profectò nō alio, sed eo priuato iure quo quis potest ad seruandā vitā comedere, potest aggressorē interimere. Vnde qui ait publica autoritate occidi inuasorem, deberet dicere, publica etiā hominem comedere. Secundò arguitur contra id quod secundū infert, nempe non licere reipublicæ alios occidere, quàm qui lege vetere excepti sunt. Primum enim si præceptum illud, Nō occides, adeò erat generale, non erat cur Deus in tot casibus super illo dispēsaret. Imò verò cùm præceptū esset decalogi, idq; negatiuū, neq; Deus potuit in illo dispensare, vt lib. 2. ostendebamus.

¶ Mox arguitur. Aut præcepta illa occidi malefactores, legalia erāt, aut naturalia: si legalia, prorsus cessarunt: quare neq; liceret modò homicidas occidere, neq; aliorū vllū qui illic capitali supplicio subditur. Si autem fuerūt, vt verè fuerūt, naturalis iuris interpretamēta: ergo lumine ipso naturali illi casus excepti erant ab illo præcepto, Nō occides: vel potius non erant illo comprehensi.

Calliget in lege Scotus nimis.

¶ Et confirmatur ratione, ad quam mirādū est Scotum nō animaduertisse. Ante legem scriptam respublicæ gentium scelera iure, & merito, capitis supplicio vlciscebantur: & tamen id non faciebant: quia excepti illi casus essent à lege scripta, quæ nondum erat. Imò verò seculo illo legis scriptæ illa nō tenebant: & nihilominus cædibus autoritate publica vindicabant scelera: idq; iustissimè: ergo ratio quare id reipublicæ licet non est exceptio scriptæ legis, sed ius ipsum naturę. Id quod manifestissima demum ratiōe hac patefit. Tam naturale est, vt nocentes homines, & in rempublicā pestilentes rescindantur, q̄ quòd non occidantur innocentes: ergo potestas hæc reipublicæ non pendet ex illa exceptione legis antiquę, sed iure sibi naturæ conceditur. ¶ Ad hæc si respublica modò ciuilis facultatem non haberet naturalē alios interficiendi malefactores, quàm eos qui lege vetere excepti erant, neque liceret illos alijs excogitatis mortibus interimere, neque alios vllo corporali supplicio afficere, puta fures flagellis cædere: neq; alia enormia delicta mortis comminatione prohibere: consequens tamen absurdissimum est, & contra tenorem Legis, capitalium. ff. de pœnis. vbi incendiarijs atque alijs pœna capitis decernitur: & parricidæ in dolium occlusi submerguntur: & hæretici exuruntur: & læsores maiestatis meritissimò dilaniantur: & alij flagellis vapulant, atque alij in exiliū relegantur: quæ tamen pœnæ illic nō erant positæ. ¶ Igitur ne rei explicationem diutiùs prolatemus, præceptum hoc, Non occides, sicuti cuncta Decalogi, vt lib. 2. ostēsum est, id quod neq; Scotus negare potest, præceptū est iuris naturalis: ex illo scilicet principio elicitum, Id nè facias alijs, &c. Quocircà legitimum eius sensum, ratio nos naturalis docet: atque adeo eousque generale est quousque natura vitam vult humanam seruare. Quo autem casu ratio naturalis hominis occisionem, aut iubet, aut permittit, idem casus eodem præcepto non comprehenditur. Ex quo fit vt aggressoris interfectio non sit eiusdem præcepti exceptio: qa neque tale homicidiū vetitum à natura est neque subinde vetari potuit. Atque eadem, imò æquiori ratione, neque malefactorum extinctio quæ publica fit autoritate, exceptio est eiusdem præcepti: quoniam neque illo fuit vnquàm comprehensa. Imò ipsa eadem natura nihilo minùs id iubet: quàm innocentium sospitatem. Quo enim se quisque iure tueri potest cùm hostis internicie, & quo potest sibi membrum amputare, vt ipse sit sospes, potest respublica se incolumem per ciuis necem seruare. ¶ Sequitur subinde secundò, casus illos antiquę legis nō omnes fuisse merè legales: sed interpretationes iuris naturæ. Tametsi ingenio illius gētis congruens fuerit, vt aliqua tunc adhiberentur acerbiora legalia: vt fuit taliōis pœna, & lapidationis adulteræ, atque alia id genus quæ non in tota Christiana familia per durant. ¶ Sequitur tertiò quòd præter illa supplicia potuit semper, potestq; quisque princeps iusta ratione doctus, leges nouas facere mortis inflictiuas, quoniam illud præceptum, Non occides, manus reipublicæ, quatenùs ratione ducitur, non alligat. De tertio Scot. asserto, scilicet, an liceat furesocidere, commodius quæstio. 3. disputabimus sub titulo de furto. ¶ Quartum verò quod de adultera asserit, nempe Christum reuocasse legem illius occidendæ, nescio qua consequentia potest ex Euangelio colligi. Redemptor enim illic non induit iudicis personam, imò negare visus est sibi, quatenùs homini, illud competere seculare iudicium: sed tanquàm minister, ac rex regni cælo-

Pœna talionis.

cœlorum admonitos illos curauit accusatores, vt si in aliquo essent crimine, resipiscerēt intelligentes cuiusq; iudiciū à seipso inchoā dum esse. Hoc enim erat institutum regis regni cœlorum: non autē seculares causas iudicare. De adultera verò iterum articulo proximo. ¶ Per hæc demum aliorum opinio secunda recutitur. Sunt enim qui contra Scotum in alterum extremū impingunt. Aiunt enim dictum præceptum non solùm nō esse generale, sed hoc modo particulare. Non occides innocentem. Nam licèt Exod. 22. absolutè positum sit, tamen statim capi. 23. subditur: Insontem & iustum non occides. At verò neq; hic modus dicendi tutus est: quoniam & qui priuata autoritate fontem hominem & iniquum occidit, contra idem præceptum peccat, vt articulo proximo patebit. Imò & autoritas publica si eundē præmissō ordine iuris occidat, similiter contra idem ipsum peccat. Igitur nullis opus est moderaminibus illud præceptum onerare: quia si opùs illis fuisset, in Decalogo fuissent expressa. Neque oportet sub illa forma explicare, Non occides, nisi vbi causa fuerit iusta. Nam hæc forma quædam appareret petitio principij: sed absolutè est intelligendum vt iacet: attamen quatenus ratio id naturalis explicat. Similem enim effigiē prę fert totus Decalogꝰ, Nolite iurare omninò, & tamen subintelligitur nisi ratio naturalis contrarium exegerit. Et pariter interpretabimur illud, Non furtum facies. Et hoc est quod docet Diuus Thomas. 1. 2. quæstione 100. articu. 8. vbi ait, homicidium quod in Decalogo, phibet habere rationē indebiti. Neq; hæc est petitio principij. Est enim sensus quòd prohibetur id quod iure naturę in debitum est: nempe id quod genere suo est malum: sed nihilominus ex causa vsu venire potest vt sit bonum. Causæ verò explicandæ sunt dum quis inculpata tutela se defendit, & quādo iudex lege agit in malefactorē. Vnde cùm homicidium rem dicat intrinsecè malam, illę hominum occisiones nō sunt nuncupandæ homicidia.

Sensus præceptorū negatiuorū de calogi.

D. Thomas.

Elegantissima illi⁹ præceptī, Nōoccides.

Explicatio

Auguſt.

Paulus.

Ad. 2. arg.

Paulus.

S. Thom.

Cauillum vulgarium tollitur.

REstat nihilo minùs argumento diluere quæ non sunt prorsus ambiguitate vacua. Ad primum quidem respondet sanctus Thomas cum sanctis interpretibus. Quorum prima solutio est, quod vbi improbi absque proborū periculo interfici nequeūt, abstinendum est. Id autem dupliciter vsu venire potest. Primò si praui adeò sunt cum iustis commixti vt dignosci nequeant. Quare si cōstaret in ciuitate maiorem eius partem hæresi esse infectam, non liceret ad puniendum crimen totam incendere. Secus in aggressu hostilis vrbis: tunc enim licèt sulphuris iactibus illam petere cum innocentum periculo. Secundò, si puniri non possunt nocentes sine grandi commotione innocentum, qui scilicet sanguine vel alia necessitudine illis sunt coniuncti. Atque hæc est Augustini expositio contra Parmenianum. Quin verò aliud nobis documentum dedit Redēptor, vt potiùs sit propter bonos parcendū malis vti angeli pollicebantur Abrahæ, vt si decem iustos Sodomis inuenirent, toti ignoscerent genti: quàm propter malos bonis incommodandum. Tametsi prudenter regula hæc ad humanam facultatem accōmodāda est. Humanus enim princeps non tam absoluta viget authoritate quàm Deus. Ille enim omnia ad postremum iudicium reseruat: principi autem non licet quacunque de causa delictoribus parcere. Hoc enim in cladem reipublicæ cederet. Quapter quamuis multi scandalum accipiant, nihilo minùs si id commodè exequi potest, non debet à malorum punitione cessare. Hanc enim ob causam vti ait Paulus, gladium portat, vt tumultus ac seditiones exequutioni iustitiæ obsistentes placare possit: & vbi opùs fuerit, etiam conterere.

¶ Ac pariformi modo respondetur ad secūdum. Deus nanq; arcanorum cordium scrutator atque humanæ salutis auidus, longanimi expectatione, vt ait Paulus, malos adducit ad pœnitentiam: idque consulit sanctus Thomas, & humanam iustitiam pro posse imitari debere. Ait tamen, pro posse, quādo peccata non sunt publica, atque in aliorum perniciem vergentia. Nam aliàs, vt diximus, non habet tam amplam facultatem quàm Deus. Quòd dixerim ad obuiandum vulgarium interrogationi. Dubitare nanque quis posset, vtrum dum iudex aut princeps indicijs conijcit, si reum supplicio afficiat, perditum eum iri in infernum: si autem ei ignoscat mentem mutaturum progressurumq; adeò per viam salutis, debeat ei parcere: hoc enim ratio eò suadere videtur, quòd vita corporalis in spiritualem est semper ordine charitatis referenda: cuius vtique charitatis iustitia non est inimica. Respondetur primò quòd iudices, quatenùs leges ferunt, multò esse debent in clementiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

propensiores,quã in rigorem iustitiæ. Nihi lominùs tamen quanuis per reuelationem etiam constaret,supplicium reo causam esse damnationis æternæ,non est illi indulgẽdum. Alioqui facile cuicunque esset illa vti vafricie,vt se impœnitentẽ fingeret. Et ratio est quòd puuitio publica nõ refertur in emendam neque in bonum ipsius, qui puni tur,sed in bonum publicum, vt alij terreantur:& quoniam bonum publicum præstan tius est particulari, ordine charitatis præ illo diligendum est: nam & ista via etiam cõsulitur saluti spirituali reipublicæ.¶ Ad tertium denique respõdetur, quod hominem occidere non est eo modo intrinsecè malũ, vt mendacium: puta ita generale: sed quando est contra naturam:tunc autem est contra quando homo dignitatem suam seruat: hoc est secũdùm rationem viuit:per hoc enim est liber ac propter seipsum existens: quando autem inde decidit, tunc in vilitatem seruitutemque brutorum animalium degenerat: secundùm illud psalmi, Homo cùm in honore esset,non intellexit,comparatus est iumentis,&c. Ob idque perinde at que brutum licet eũ occidere. Est enim corruptus homo,vt.7.Polit.&.1.Ethic. ait Aristo.tãto fera bestia peior ac nocentior,quãto per ingenium & voluntatem pluribus abundat nocendi modis.

Punitio in bonũ publicũ ordinat.

Ad.3. arg.

Aristot.

Homo improbꝰ fera bestia peior

ARTICVLVS. III.

Vtrùm scelerosum hominem unicuilibet priuato occidere liceat.

PAVD satis est definijsse licitũ esse homines nequam interficere,nisi & modũ exploremus nẽpe an id cuiq; liceat priuato ciui.

Argum. 1. parris affirmatiuæ. Arguitur enim primum à parte affirmatiua ex illo Mosayco mandato.Exod.32.Vnusquisq; fratrẽ suum amicum & proximum occidat.

Argum. 2. ¶ Secundò arguitur ex eo ꝙ articulo proximo corruptum hominem ac perditum cum bestijs conferebamus: syluestrem autem bestiam,ac præsertim si nocua sit,vnicuiq; liberum est occidere: pari ergo ratione & brutum hominem.

Argum. 3. ¶ Tertiò laude dignum est vt homo id etiam priuatim faciat, quod in commune commodum est: occisio autem malefactorum vtilis est reipublicæ: ergo illa etiam si priuatim fiat, iusta est & sancta.

Augusti. ¶ Contrà stant illa verba Augustini. 1.de Ciuitate Dei. Qui sine aliqua publica administratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur. Et tanto ampliùs,quanto sibi potestatem à Deo non cõcessam vsurpare non timuit.

Conclusio. unica.

QVæstio facilis est,quæ hac vna negatiua conclusione dissoluitur. Soli reipublicæ,principiq;, ac publico magistratui licitũ est maleficos occidere.Cõclusio in primis elicitur ex verbis Paul.ad Roma.13. vbi solũ publicũ iudicẽ appellat in hoc Dei ministrũ,atq; eadẽ causa gladiũ portae, vt vindex in iram sit ei qui malũ egerit. Et probatur ratione. Nocẽtiũ hominũ interfectio nõ est per se bona,sed quatenus in bonũ publicũ refertur: ergo illi præcisè incumbit,cui cura cõmissa est & custodia cõmunis boni: quẽadmodũ amputatio membri,q̃ proficua est corpori, medico præcisè incũbit: cui cura infirmi demãdatur,vt iudicio secũdũ medicas leges id fiat. Cũ ergo cura cõis boni solis principibus eiusq; ministris sit cõmissa, nili vbi se respublica per seipsam regit, fit vt illis tantum id cõpetat, maleficos occidere. ¶Hic primum omnium accuratiùs meditãda est ratio cur nulli priuatim fas sit alterũ occidere,neq; in vindictam sui ipsius, vt vulgaribus respõdeamus,qui vix id sibi persuadere possunt. Audias enim passim non solũ blaterones quosdã,verum & ingenuos alios tantũ suo protegendi honori tribuentes, vt iniustum arbitrẽtur cohibitos esse homines pprias vindicare iniurias. Memini cuiusdã hanc audijsse blasphemiã.Neq; id Deum ꝓhibere posse. Cũ tamẽ etsi Deus id nõ prohibuisset,ipsissimũ naturæ ius vetaret. Imò diuina prohibitio explicatio est naturalis iuris.Et ratio est in promptu.Si enim eidẽ ipsi qui iniuriam passus est, vindictam natura commisisset,nemo non se vltra iustum vindicasset.Dolor enim illatæ iniuriæ & rationem obnubilat,& affectum in rabiem inflãmat,atque adeo nemo se quã iustè deberet, sed quã posset,maximè vindicaret. Documẽto nobis est manifesto pnicios⁹ abusus nobiliũ,qui honoris ceremonias tam superstitiosè persequũtur,vt ꝓ minima iniuria in mortẽ homines euocent. Igitur cùm præclarissima iustitię virtus nõ animo perturbato, sed integro iudicio mandari debeat executioni,iuxta illud diuinum oraculum Deute. 16.iustè quod iustum est exequeris :impendiò quã maximè necessariũ fuit vt nõ pars læsa,sed cõmunis persona, omniq; affectione libera iniurias vlciscereť. Quin vero neq; homi-

Blasphemia hominis turpissimi.

Pernicios⁹ abusus. nobiliũ in uindicandis iniurijs.

Aristot. hominibus id debuit prorsus cõcredi,vti Aristo.ait.5.Ethi.cap.6.sed rationi legibus instructæ.Qui hanc veridicam sentẽtiam non plenè deprehenderit, non de re hac iudicet dum iniuria ipse affectus est,iracundiaq; illi dominatur:sed quando eadem ipse alium afficit,& ratio libera est ad iudicandum. Tũc enim non iustum censebit vt hosti suo modus cõmittatur vindictæ. Quam ob rẽ neq; correptionis gratia, licèt patribus aut dominis filios aut seruos vel occidere vel certè mutilare:vt quæst.3.dicturi sumus. ¶ At verò conclusione hac nihil obstante, dubia ni hilominùs existunt particularia. Primũ de tyranno,an cuiuis ciuium liceat eum priuatim extinguere. Apparet enim id esse, natura magistra,legitimum. Nam vnicuique cõceditur ius defendendi sese. De hoc D.Tho. 2.sententia. Distinctio.44. quæstio.2. artic. 2.& opusc.20.de regimi.princip.ca.6. optimè disserit. Summa autem disputationis secundum quosdam eius interpretes, atque alios Doctores,hæc est. Bifariam quẽpiam contingit esse tyrannum,videlicet aut potẽ tatus acquisitione,aut sola eiusdem administratione quem iustè adeptus fuit. Atqui in hoc secundo casu cõmunis consensus est nemini licêre ipsum priuatim interimere. Et ratio est,quòd cũ ius habeat ad regnum, non est illo nisi per publicum iudicium expoliãdus, vt scilicet audiatur. Lata verò in eũ sententia, quisque potest institui executionis minister.Prętereà dum particulariter ciuem quempiam aggreditur, vt vel ipsum trucidet,vel sua rapiat,potest ciuis ille vim vi repellendo eum interimere:dum tamẽ cõstantissimũ sit esse tyrannũ.Nam si quis aliàs bonus est princeps,subito motu id semel incꝑtet,nõ perinde ac priuata persona periculo mortis obijciẽdus est.Igitur vt ad rem reuertamur,quando secundo modo princeps tyrãnidẽ exercet,tunc verũ habet illud monitum Petri,vt etiam discolis dominis obtẽperetur. Hæc enim,inquit,est gratia, si propter conscientiam Dei patiatur quis : tristitias patiens iniustitiæ.Quare si respublica superiorem habet,ille adeundus est vt remedio succurrat : sin verò, illa potest in ipsum coarmari. Dum autem potens nõ est, tunc Deus est orandus, in cuius manu cor Regis existit:quiq; & propter peccata populi sinit nonnunquã hypocritam regnare. Atq; in hoc casu intelligenda est sanctio Concilij Constantiensis.sessio.15. vbi tanquã hæresis

Dubia particularia.

Primũ dub.

S.Thom.

Tyrannus duplex.

Cõciliũ Cõstantien. explicatur.

condẽnatur eorũ error qui affirmabant cuilibet licere tyrannum occidere. Si verò tyrannide inuasam rempublicam obtinuit, neque vnquam ipsa consensit, tunc quisq; ius habet ipsum extinguendi:nam vim vi repellere licet:& quandiu ille rempublicã sic obtinet, perpetuum gerit in ipsam bellum. Ad ducitur exemplum de Aiod. Iud.3. qui in viscera tyranni Eglon sicam abdidit. Eademque ratione Tullius lib.de offic.quẽ D. Thomas loco citato auscultat,interfectores Cæsaris laude cõmẽdat: quippe qui per tyrannidem dominatũ fuerat adeptus. Et pariter Decius Brutus cõmendatur, qui extincto Tarquinio Reges exegit. ¶ At verò etsi forsan summo rigore iuris hoc liceat, non tamen consilium est semper:nisi vbi respublica nulla alia patente via,tum in extrema sit necessitate,tum præcipuè in promptu habeat,vt illo extincto liberetur:quia aliàs huiusmodi interfectiones non solent prosperos habere successus. Imò interfectores quãdo id priuata autoritate exequuntur, peiùs pestilentiusq; in rempublicã debacchari solent,quàm prior faciebat tyrannus.Qua ratione anus illa Syracusana incolumẽ Dionysium optabat, nè sicut ipse durior alteri tyranno successerat,ita & immanior tertius illi succederet. Frequentissima sunt passim scripta exempla.Et re vera historia Aiod parum ad rem facit: tũ quòd ille diuinitùs fuit ad illid facinus electus,tum quòd & à populo etiam fuerat ad id missus. Et prætereà nõ solùm tyrannus ille erat gubernator, sed actu hostis. Qua ratione & Mutius Scæuola eatenus laude dignus est,quòd Porsenæ exitium aggressus fuit : licèt quòd flammis brachium admouerit,non fuit virtutis opus,sed vt ait Augustinus inanis gloriæ cupiditas.

Aiod.

Cicero.

D.Thomas.

Decius Brutus.

Limitatio huius opin.

Anus Syracusana.

Mutiꝰ Scæuola.

AD primum igitur argumentũ cum Augustinus. 1.de Ciuitate dei. respõdetur:quæ etiam Dionysij doctrina est. 12. cap. cœlestis Hierar. quòd dum quis quidpiam per ministerium,quod iubenti debet, facit, non ipse propriè facit, sed alter qui iubet. Et ideò cùm Moyses legitimus esset loco Dei iudex ad vlciscendam immanẽ illam idololatriam conflati vituli, & tanta esset faciẽda cędes,nempe viginti trium millium, necesse habuit plures instituere executores ministros. Quare id quod ait, vnusquisque fratrem suum,&c. occidat, non est intelligendum quòd temerè ac promiscuè vnusquilibet quẽlibet occideret: fuisset enim illa tru-

Ad.1.argu. Augusti. Dionys.

culen

Universidad de Deusto
Biblioteca

culenta. Andabatarum pugna: sed condemnatis illis qui fuerant in culpa numerosam copiam ministrorū destinauit: quibus ideo necesse erat vt amicus amicum, & frater fratrem occideret. Præterquam quòd fratres appellabantur, non solùm eodem parente geniti, sed omnes eiusdem populi. ¶ Ex hac autem solutione dubium enascitur, vtrùm princeps possit quibuscunque priuatis facultatem facere occidēdi malefactores. Respondetur id non licere, nisi certis moderaminibus. Primùm enim non posset generalem facultatem ciuibus facere, vt vnusquisque quem obuium haberet nocentem, absque alia condemnatione interficeret. Est enim contra ius naturæ vt contra inauditam partem, indictaque causa, sententia feratur, sed quicunque quantumuis pernicios⁹, audiendus est, vt Actuum. 25. habetur: ni forsan publicus esset reipublicæ inuasor aut regis: nam tunc liceret vnicuique vim in rem publicam illatam repellere. ¶ Secundum assertum. Post latam sententiam licet quosque ministros instituere. Primùm in publicos latrones apertissimosque reipublicę hostes, qui alia via comprehendi non possunt. De quibus habetur cap. pro humani. de homicid. volun. libr. 6. Et præterea filijs & fratribus concedi solet ministerium occidendi interfectorem patris aut fratris. Attamen hanc facultatem nō valet inferior iudex cōcedere, sed tantùm princeps. Imò neque id fieri passim debet, sed quàm rarissimè & in casibus egregijs. Nam præterquam q eiusmodi executores vix expurgare conscientiam possunt odio atque iracundia, quare vt insidias condēnatis tendant, alia accumulāt peccata, vsu sæpe venit vt sine sacramētaria confessione occidantur. Quocircà profectò nō omnibus satis probatur Venetorū mos qui cùm complures à patria exules habeant condēnatos, singulis facultatem faciunt, vt qui alium eorum interfecerit, vita ac libertate donetur. ¶ Subsequitur & de viro qui vxorem in flagranti adulterio enecat, de quo nemini aut Theologorum aut Iurisprudentum in dubium cadit, quin contra prohibitionē homicidij mortaliter peccet ratione iam dicta: quia nemo antequā iudicetur ad iudicandus est morti, & eo casu intelligendus venit Canon Nicolai Papæ. Interfectores. 33. quæst. 2. vbi eiusmodi homines censentur homicidæ. At verò lege non puniuntur propter doloris grauitatē quem tunc ferre difficilimum est: vt habetur l. Gracchus. C. ad legē Iuliam de adult. & l. Marito. ff. eodem titu. ¶ Grauius autē dubium est, vtrùm marito liceat vxorē sibi à iudice permissam occidere. Sunt enim qui hoc negant, propterea quòd permissio illa non est præceptum, quali cogitur carnifex ad executionem iustitiæ. Accedit citatus canon. interfectores, qui absq; exceptione illos censet homicidas: & expresse canō proximus. Inter hæc, explicat q quanquā liceat marito secūdùm mundanā legem vxorē interficere, tamē sancta ecclesia nō stringitur eisdem legibus: vbi glossa annuere videtur q semper est peccatum. ¶ Duplex autē hīc implicatur quęstio. Prior de lege, an sit licita. Antiquitùs enim licebat patri filiam in adulterio captam interficere: vt patet. l. patri. & l. neque in ea. ff. ad legē Iuliā. de adulter. & l. castitati. C. eod. titu. Posteà verò mutata est lex, vt patet. C. eodem titulo, in authen. sed hodie. vt scilicet verberata in monasterio occluderetur. Et ista lex in vsu est nunc in Gallijs, & in alijs multis prouincijs respectu mariti: nam illa patris iam aboleuit ab vsu. Sed tamen lex Hispaniarum sequitur antiquam: nō quidē cum illo rigore vt adultera necessaria morte damnetur, sed traditur marito cui facultas fit, si eam velit occidere. Et quòd lex sit iusta, non est cur dubitetur. Nam præterquā quòd crimen id videtur mereri, pfectò Hispanorū ū hac re ingenio vix fieri aliter posset satis. Neque vt paulò anteà inter respondendum Scoto dicebamus, Christus illam legem reuocauit. Posterior verò sensus quæstionis est, vtrùm eadem concessa marito libertate secundùm conscientiam liceat ei id persequi: & re vera de hoc minor est dubitandi ratio. Nam etsi nō instituatur vt necessarius minister iustitiæ, instituitur tamen liber: quare ius ei fit vt illam occidat. Quapropter licèt opus fuerit misericordię illi parcere, tamen iustitiam neq; coram hominibus violat, neque coram Deo. Et est porrò efficax argumentum, quòd si marito citra peccatum non liceret eam iugulare, peccatum esset principi & iudici illam facultatem illi facere. Neque valet solutio si quis dicat, nō illi permitti tunc vxoricidium, sed vt impunè id faciat: quoniā illo priuilegio iam fruebatur, etiam si absque iudicio inflagranti delicto illam interficeret, Cùm ergo solēni forma iudicij condemnata illi traditur, testimonium apertum est fieri illi ius occidendi ceu

Andabatæ.

Dubium secundum.

Solutio.

Venetorum consuetudo nō ꝓbatur.

Nicolaus.

Tertiū dubium.

Duplex quæstio.

Dilutio utriusq; quæstio.

ceu ministro iustitiæ. ¶ Ad secundū principale argumentum respōdetur, quòd etsi homines à sua natura degeneres cum brutis cō ferantur, differunt tamen quòd bestiæ natura sua sunt tales: ideoq; & syluestres quisque citra industriam occidit, & domesticas citra ipsarum iniuriam, licèt dominis inferatur: peccator autem quia non est per naturam pecus, non debet nisi publico illius iudicio cui id incumbit damnatus interfici. ¶ Solutio autem tertij argumenti saluberrimum est documentum. Etenim vbicunque proximo citra alterius nocumentum & iniuriam prodesse quis potest, laudabile officium est eius commodum procurare: vbi autē nocumentū alterius sese offert, quale est mors peccatoris, non debet nisi iudicio illius ad quē functio illa pertinet intentari.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm clericis etiam maleficos liceat interficere.

POST decisionem illius q publicæ potestati nō solū licitum, verùm & sanctū est maleficos extirpare, consequitur vt videamus an præfectis etiam ecclesiasticis idem sit licitum. Existit enim à parte affirmatiua argumentum, q secundū Paul. 1. ad Corinth. 4. imitatores eius ac perinde sanctorū esse debemus, sicuti ipsi fuerunt Christi. Deus autē maleficos perimere solet, secūdū illud Psal. Qui percussit Ægyptū cū primogenitis eorum. Et Phinees quanuis sacerdos interfecit Israelitā cū Madianitide cōeuntem: vt legitur. Nu. 25. Et Samuel ꝓpheta interfecit Agag regem Amalech. Et Helias sacerdotes Baal. Deniq; Petrus Ananiā & Sapphiram.

Argum. 1. partis affirmatiuæ.

Argum. 2. ¶ Secundō. Cū potestas spiritualis superior sit tēporali, Deoq; coniunctior, non est cur habeat minorem facultatem occidendi eos malefactores qui sibi subduntur quàm secularis. ¶ In contrarium est illud primū ad Timoth. 3. Oportet Episcopum sine crimine esse, non vinolentū, non percussorem, &c.

Conclusio unica. QVæstio est solutu facilis, quæ hac vna conclusione neganter decidit⁹. Minimè clericis, quacunq; sint ecclesiastica potestate constituti, fas est vllum quantumuis criminosum morti addicere, aut mutilare. Probatur duplici capite. Primò propter repræsentationē. Cōsecrant enim altaris ministerio: vbi ingis sit memoria passiōis Christi: qui cùm in ara crucis occideretur, percussus, vbi ait Petrus, non repercutiebat: cuius ergo imitatione nō debent esse percussores. Nam vt Ecclesiast. 10. cōmonefit: secūdum iudicē populi, sic & ministri eius. Secūdò id inde cōfirmatur q in Euangelio, cuius clerici sunt ministri, nullū capitis supplicīū aut mutilationis membri vllī vindicando crimini decretum est. ¶ Hieprimū omnium animaduertendū quo iure clerici sanguinis effusione interdicantur. Haud enim interdictum hoc, iuris est naturalis. Imò si merum illlud consideres, non obstat quo minùs episcopus subditos suos patibulo adiudicare possit. Dubium autē est, an sit de iure diuino. Ad hoc enim sunt qui distinguentes respondeant. Aiunt inquā duobus modis prę ceptum aliquod cēseri posse de iure diuino. Vno modo, quia in sacra pagina scriptū est: altera verò, quia est à Deo ipso positum tanquam de re supra naturali: qualia sunt sacramentorum mandata. Sic enim. 1. ad Corinth. 7. distinguit Apostolus, dicens vxorem à viro non discedere, præceptum est Dei: quòd autem fidelis ab infideli vxore secum habitare consentiente non discedat, ego dico, non dominus. Prohibitio ergo clericorum nè sanguinem effundant, licèt non posteriori, tamen priori modo, aiunt isti, est diuinum: quia extat apud Paulum loco citato: 1. ad Timot. 3. Quod si hæsites, num quicquid Paulus iusserit pro præcepto habēdum est Dei? quandoquidem quicquid Apostoli tanquam apostoli loquebantur quasi diuina organa proferebant. Respondetur quòd in assertione fidei immediata reuelatione mouebantur. Quare enūciationes eorum, vt diuina fides habentur: tamen in legibus aliquibus ferendis, licèt Spiritus sanctus eis assisteret, sicut nunc ecclesiæ, nihilominùs tales leges non sunt ꝓpriè iuris diuini, sicuti neq; modò Papæ, & consiliorum iussa. Tnde Actuum. 15. Visum est, inquit Petrus, non tantùm Spiritui sancto, sed Spiritui sancto & nobis! quia tunc in Concilio nō vtebātur immediata reuelatione, sed humana consultatione, Spiritu sancto, nè errarent, assistente. Secūs in fide proferenda, de qua admoniti sunt nè cogitarent quomodò aut quid loquerētur, sed sola vterētur reuelatione. ¶ At verò quāuis distinctio hęc ex re ipsa perspectè fiat, nescio tamē an ad propositum satis queat applicari cōmodè. Paulinum enim illud verbum, attentè perspectū,

Ratio cōcl.

Solutio.

Excluditur responsio ad dubiū.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non huc spectare videtur, vt clericos inhibeat nè tanquam publicę potestates malefactores occidant: sed nè tanquā priuatæ personæ sint percussores. Vna ēm cōposuit, sobriu, mprudentē, &c. non vinolentū, nō percussorem, sed modestum, nō litigiosum, nō cupidum. Præterquā q illic tantū cum episcopis sermo illi erat. Neq; verò inibi sæculares iudices eiecit, nè in sacerdotalē ordinē admitterentur: quod tamen ecclesia facit. Quapropter si huic tantū loco insistas, profectò neutro superiorū modorum prohibitio hęc est de iure diuino. ¶ Aliud autē argumentum posset validius ad propositū adduci: nempe q Christus, vt præcedenti libr. q. 4. meminimus, nō assumpsit sæculare potestatem iudicandi, sed spirituale regni cœlorum. Vnde fieri videtur cōsequēs vt nec clerici possent illam exercere. Attamen neque argumentū hoc rem demonstrat: sed hoc tātum, q potestas ecclesiastica, qua ratiōe spiritualis est, nō se extendit ad iudicia sæcularia ferenda: nisi quatenus ordinē habent ad finem spiritualē. Huic tamen minimè repugnat quo minùs clerici possent esse seculariū principum ministri, vt eorum nomine nocentium sanguinem effunderent. Imò verò neque repugnat, quo minùs episcopi eos possent gladio ferire qui spiritualem ipsum fidem perturbarēt. ¶ Ex his ergo sequitur (quod certò crediderim) prohibitionem hanc solùm esse de iure mere positiuo ecclesiastico. Neq; verò S. Thom. verbum adduxit apostolicū acsi esset habendū, p lege, nè clerici in causa sanguinis iudices sederēt, sed solùm per viā consequentiæ & exempli, nēpe quòd postquā admonētur nè sint percussores, meritò ecclesia canit vt ab omni percusione abstinerent. Et in eodem sensu citat idem verbum Gratianus in fronte dist. 45. vbi ca. neminem. & cano. episcopū. eadē habetur prohibitio. Et expresse cap. sententiam, ne cleri. vel mona. Et in titulo. de cleri. percus. Ratio ergo huius ecclesiæ sanctionis non fuit nisi decentia & honestas duplex, q ad conclusionem allata est. Et pręterea mūdities quæ esse debet non solùm in sacerdotibus, verùm in vasis etiam sacris. Quapropter qui sacris initiantur, vt votum emittūt ne se semine polluant, ita & lege prohibentur nè contaminentur sanguine. Quæ quidem duæ sordium species, si in templo fundantur, illud quoq; pollutum relinquūt, & suo modo irregulare. ¶ Nomine autem clericorum in eiusmodi, phibitione omnes, p- Quos cōprehendat ista sanctio.
dinibus quā sacris initiati. Tametsi quātum ad culpæ gradum non sit eadem omniū ratio. Nam qui in minoribus constitutus iudicatum sæcularem vsq; ad sanguinis effusionem exerceret, non peccaret mortaliter: quia ordines illi non sunt propriè sacri: qua tamen lethali culpa inficeretur qui esset in sacris: siue tanquam iudex, siue tanquam iustitiæ minister se cruentaret. At verò etiam in minoribus ordinibus nōnullum esset peccatum. Nam omnibus interdicta est sanguinis effusio. ¶ Sed de irregularitate iure patentissimum est, occisores ac mutilatores fieri omnes irregulares, siue post susceptos ordines id fecerint, siue antè: vt patet cano. Episcopum. distinct. 45. & distinct. 51. cano. aliquantos. &. 23. quæst. 8. cano. 1. & cano. clerici. &. c. quicunq;. & de homi. volun. can. de cętero. & can. ad audientiam, & multis alijs locis. Quod latè Sylvest. tractat, verbo, homicidium. 3. ¶ Sed est notandum, quòd licèt citati canones, percussores omnes, imò & arma sumentes, vt habetur dicto cap. clerici, irregulares esse decernant, intelligunt tamen doctores eos tantùm comprehēdi qui occisores fuerint, aut mutilatores. Quare Panor. in capit. 1. qui cleri. vel vouen. Sola, inquit sanguinis effusio nō inducit irregularitatem. Et ità expresè habet Glos. Clem. vnic de hom. iuxta tenorem textus. Occidit aut mutilat. Sed de hoc stādum est mori ecclesiastico. ¶ Caue tamen nè excommunicationis censuras cum irregularitate permisceas. Hactenus enim de clerico percussore aut sæculari dictum est. Qui verò, vice versa in clericum manus violentas Iniecerit, licèt neq; mutilator sit neq; sanguinis effusor, sententiam excōmunicationis incurrit secundum Canonē. Si quis suadente. Quòd si fuerit sacerdos & celebret, tunc sit irregularis, & pariter qui semen aut sanguinem in sacro loco effuderit: si modò effusio notabilis, vt aiunt, esset. Etem qui pueri cùm se inuicem pugno cędentes, parùm sanguinis de naribus mittunt, non subinde sunt excommunicati. ¶ Homicidium autem etiam citra sanguinis effusionem irregularem facit homicidam. Neque requiritur vt eiusmodi actiones peccata sint vt sint irregularitatis causa. Imò etiām si sint virtutes, dum modò sint liberæ, id ipsum efficiunt: vt iudex eiusque ministri, qui iustè iniquum interficiūt, irregularitatis causa.

Solutio.

Solutio ve- ra principalis dubij. S. Thom.

Cauillum.

Quando ista curratur irregularitas.

Sylvester.

Sola sanguinis effusio non est irregularitatis causa.

Irrgulares fiunt ad sacros suscipiendos ordines, atque omnes ministri iustitię: quos gloss. refert super dicto can. aliquātos. ¶ Dixerim autem. Dummodò sint actiones liberæ & voluntariæ: quoniā vt in artic. 8. dicturi sumus, per homicidiū casuale & per alias actiones, quæ præter hominis voluntatē accidūt, nulla incurritur irregularitas. Imò cū quis se aut sua inculpata tutela defendendo alteri, aut mortem infert, aut causam mortis: vt habetur Clem. vni. de homi. & eod. titu. libr. 6. cap. prælatis. ¶ Ex his fit cōsequens irregularitatem non esse culpam: imo neq; semper propriè pœnam: vt lib. 1. q. 6. adnotauimus: quia vbi nulla est culpa, nihil propriè habet rationem pœnę: sed est inhabilitas quędam & indecētia propter immunditiē ad sacrorum administrationē. Quapropter cū in pōtificijs Bullis cōfertur facultas absoluendi à quibuscunq; peccatis & cēsuris, censurę nomine nō venit irregularitas. ¶ Quòd si quis forsan ambigat, vtrū Pontifex Maximus super hac lege dispensare possit, tam quantum ad culpam quā etiam quo ad irregularitatē: facilimè colligitur ex superioribus affirmatiua respōsio. Enimverò cum lex sit merè positiua, non solū quia, vt diximus, verba Pauli nō faciunt illum sensum, verum etiam quòd quāuis eū facerent, nō esset lex diuina illius generis, quòd non cadit in dispensationem Pōtificis: colligitur posse eundē pontificem iusta de causa dispensare, vt sacerdos, iudex sæcularis esse possit, & in bello miles: quibus functionibus annexa est sanguinis effusio.

Irregularitas non est culpa.

Ad. 1. arg. POst hæc nulla restat difficultas ad argumenta quæstionis respōdendi. Primi igitur responsio est, quòd Deus vnicuique secundū suam cōgruentiam imitandus est. Enimverò neq; liceret sic totam vrbem punire vt ipse puniuit Sodomā: Neq; verò (vt suprà diximus) omnibus parcere quos ipse ad pœnitentiā expectat. Sed vnicuiq; agendū est secundùm præscriptam sibi legem: quæ in hac parte cōgruenter clericis legis gratia posita est. Sacerdotes nanq; veteris testamēti nō tractabant spiritualia, sicut nostri: neq; ministeria occisi innocētissimi Christi. Sed erāt legis ministri, qua corporalia supplicia, etiam mortis, malefactis decernebātur. Quòd autē de Petro adductū est, nihil ad rem facit quoniā neq; ipse cōiuges sibi occidit, neq; eius iussu interfecti sunt: sed quasi ore Dei promulgauit sententiā, qua audita, exanimati

Ad. 2. arg. corruerunt. ¶ Ad secundum respondetur quòd potestas spiritualis clericorum non in hoc debet potestati principum præcellere vt corpora interficiat, sed vt animarum consulat saluti. Quā vtiq; ratione dicuntur principes terræ. Et per hoc soluitur tertium. Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. V.

Vtrum alicui liceat seipsum occidere.

QVantuis articulo tertio cōclusum fuerit, nemini priuata authoritate licitum esse quemquā occidere, quia id est contra iustitiam: restat nihilominus scire, vtrùm cuipiam id liceat in seipsum. Primum enim argumentū à parte affirmatiua est, quòd prohibitio homicidij est prohibitio iustitiæ: vnde cùm iustitia non sit nisi ad alterum, sit (vt quemadmodùm osterdit. 5. Ethico. Aristo.) nemo sibi faciat iniustitiam, etiam si se occidat. Argum. 1. Aristot.

¶ Et accedit secundo loco, quòd quando iudex qui alios habet interficiendi potestatē, ea est ipse dignus morte qua alios meritò cōdemnaret: apparet tunc & sibijpsi eandem inferre posse. ¶ Tertiò arguitur. Licitum est cuicunque periculo minore maius euitare: sicuti membrum sibi infectum resecare, vt vitam seruet: cōtingere autem posset, vt quis seipsum occidendo à maioribus se malis eripiat: videlicet ignominia, aut periculo, aut turpitudine alicuius flagitij: ergo tunc id erit licitum. ¶ Quartò, Samson, vt legitur iudicum. 16. seipsum ruina templi contriuit. Et Razias vt. 2. Macha. 14. refertur, seipsum interfecit eligens potiùs nobiliter mori, quā iniquorum fieri subditum: quod &, de Catone memoriæ proditum est. ¶ In contrarium est verbum August. 1. de Ciuitate dei: quòd refertur. 23. qui æst. 5. si non licet priuatā potestate hominē occidere, profectò etiā qui seipsum occidit, homicida est. Et paulò pòst: Præstat vt de homine intelligamus illud quod dictum est, Non occides, neq; alterum: ergò neq; te. Neq; enim alium quàm hominem occidit, qui seipsum occidit. Argum. 2. Argum. 3. Argum. 4.

AD quæstionē vnica conclusione respōdetur. Nemini fas est seipsum occidere: & qui contra facit grauissimi peccati mortalis reus fit. Idq; tribus rationibus cōprobatur. Primo quòd si homo secūdum seipsum consideretur, contra suam ipsius naturalem inclinationem atque amorem, quem sibijpsi naturaliter debet, facit, dum sibi vitam adimit. Secūdò quòd si cōsideretur vt pars totius Vnica conclusio. 1. Rō cōcl. Ratio. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tius reipublicæ, in bonum totius ordinatur: atq; adeò, vt 5. Ethico, ca. postremo ait Aristote. qui seipsum enecat, iniuriam irrogat reipublicæ. Tertiò quòd si cõsideretur vt effectus est Dei, vita humana diuinum donũ est, à deoq; subinde pendens: tanquàm eius possessio: ob idq; qui seipsum perimit, perinde in Deum peccat, cuius est seruus, atque ille qui rem alienam vsurparet. Ad solũ eũ ipsum pertinet iudicium vitæ & mortis: secundùm illud Deute. 23. Ego occidam, & ego viuere faciam. ¶ De conclusione nemo est qui dubitare possit: adeò est contra vniuersalẽ naturam vt sibi quisq; mortem consciscat per quã vita priuatur, quæ omnium est fundamentum bonorũ. Circa rationem autem discrimen priùs perpẽdendum est, q̃ si hominẽ absolutè in seipso consideres, non est propriè cõtra iustitiam vt se occidat, sed contra amorẽ, quo res quælibet seipsam diligit. Si autẽ consideretur velut opificiũ Dei, ac reipublicæ mẽbrum: tunc quia ordinem habet ad alios, iniustus respectu eorũ fit qui se occidit. ¶ De eadem tamẽ prima ratione dubium existit: haud enim efficax satis apparet illatio, quòd si homicidium fiat cõtra propriã inclinationẽ naturalẽ, fit protinus peccatum mortale. Inclinatio nanq; naturalis, nõ omnis est bona: imò cõtra illam facere nonnunquã officium est. Enimuerò inclinatio humana in bonũ delectabile naturalis est, quin etiã genere suo bona. Appetitus enim animalis suapte natura fertur in id, q̃d est delectabile. Qua vtique ratiõe natura necessarijs officijs conseruãdi, tam indiuiduũ, quã speciẽ delectationẽ immiscuit, vt essent appetibilia. Et nihilominùs eadem inclinatio sæpenumerò est malaeidemq; adeo resistere bonum. Quapropter virtus tẽperãtiæ ac fortitudinis secundũ Aristo. ad moderandum reprimẽdũq; naturales affectus nobis inseruiunt: ob idque virtutis opus, laboriosum est ac difficile: nempè quòd eius conatibus contra naturalẽ inclinationem pugnamus, quæ superatu difficilis est. Adde quòd & iustitia originalis ad easdem infrenandas naturæ affectiones donata primis parentibus fuit. Qua ratione videlicet quia illæ naturales erant, iustitia ipsa fuit supernaturalis. Hac enim de causa Paul. ad Rom. 7. conquerebatur aliam in mẽbris legem præsentiscere repugnantem legi mentis. Quodnam igitur argumentũ est, sit cõtra inclinationẽ naturalẽ, ergo est peccatum? Quòd si intelligas illã inclinationẽ esse bonam, id tibi restat probandum: quãdoquidẽ ex hoc quòd sit naturalis, nõ conuincitur. ¶ Ad hoc iam aliàs me dixisse memini. Habet enim homo duas, easdemq; ambas naturales inclinationes: alteram ratione generis, alteram verò ratione speciei: quarum ideo prior materialis est, secunda verò formalis. Habetq; subinde hoc inter omnem creaturam corporalẽ singulare, quòd istæ inclinationes post naturã corruptam sint sibi inuicem contrariæ. Caro enim inquit Paul. concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. At verò quia id simpliciter rei naturale est, quod formaliter & secundum speciem congruit: illud autem quod competit, materialiter cõ petit secundum quid: fit vt secundũ rationẽ contrà materialem, hoc est, contra sensualẽ inclinationem facere, ad hominis perfectionem pertineat. Igitur quando dictum est inclinationem naturalem ad vitę conseruationem ferri, atque eius amorem esse naturalẽ: intelligitur secundum rationem: ob idq; facere contra illam inclinationem peccatum est, non solùm inhumanum, verum & contra totum fundamentum naturæ. Quòd eũ viuere sit rationalis inclinatio, inde patet, q̃ rationalis natura est per rationis opera fœlicitatem consequi: quæ quidem opera nisi à viuente exerceri non possunt. ¶ Posthæc circa alias duas rationes explicandum esset quomodò homo non sit suæ vitæ dominus nisi hæc conclusio superiori lib. quæst. 3. satis fuisset à nobis demonstrata. Recolere autem id opus est quod ibidem demonstrare etiam curauimus: nempè rẽpublicam non propriè habere dominiũ vitæ ciuium, sicuti Deum. Haud enim princeps pro libito volut ille, potest innocentem in mortem adigere, quòd ad rationem dominij esset necessarium: sed tantùm ad reipublicè propugnator, iustiq; custos: vt inibi satis expositũ est. At qui huc applaudit exemplum totius, respectu partium. Homo enim non fungitur absoluto mẽbrorum dominio, vt possit eadum libuerit sibi amputare: sed vt custos vitæ potest illa objicere ad defendendum totum: ac pariter dum putrescunt, rescindere. Sic ergo intelligendus est Aristot. 5. Ethico. cap. 11. vbi ait homicidam sui, iniuriam irrogare reipublicæ. Disputatio se hic longa ingerebat, an liceat quempiam damnare vt se ipsum occidat: nẽpè vt venenũ epotet, aut fame pereat, aut de carcere non fugiat: hæc autem

Ratio. 3.

Obiectio cõtra primam rationem.

Dilutio.

Duplex inclinatio naturalis inhomine.

Paulus.

Quæ dicuntur absolutè iclinatio naturalis hominis.

Aristot.

autem propriũ locũ inferiùs habent, quæstio. 6. vbi de remedijs quibus rebus vti potest, articu. 4. latè disputandum est.

Ad. 1. arg. RElíquas ergò quæstiunculas huic principali adhærentes, inter soluendum argumenta dissoluere restat. Ad primum autem iam responsum est: nempè quòd homicidium, peccatum est tum contra iustitiam, tum etiam contra charitatem. Quare qui mortem sibi conscíscit, respectu sui non facit contra iustitiam, sed contra charitatem: respectu verò reipublicæ ac Dei, facit contra iustitiam. ¶ Ad secundum autem quod

Ad. 2. arg. adijcitur dum iudex simul est morte dign⁹. Respondetur quòd nemo constituitur sui ipsius iudex: quia nemo de se ipso rectè iudicare potest. Quare sicut ægroto medico nõ est committenda suiipsius curatio: ità neque malefactori iudici seipsum condemnare.

Ad. 3. arg. D. Thom. ¶ Ad tertium argumentum Diuus Thom. respondet id quod præcedenti libro à nobis citatum meminimus: nempè quòd cùm homo cõstitutus per liberum arbitrium sit suiipsius dominus, hoc est suarum actionũ: de omnibus quæ eidem libero arbitrio subsunt disponere potest: non autem de vita, q̃ Dei potestati, à quo illam recepit, tantum subditur. Et ideo ob nullam prorsus causam licitum vlli est sibi vitam adimere. Argumẽtum est quod locupletissimè August. disserit lib. 1. de Ciuitate Dei. à capit. 17. vsq; ad

August. 26. Quare neq; qui illo Pauli desiderio arderet dissoluendi, vt esset cum Christo: potest se illa causa necare. Neque vt extremas mũdi huius calamitates suffugiamus. Nam

Paulus. cùm secundùm Philosophum. 3. Ethico, vltimum sit temporalium malorũ, mors: qui illa se orbaret vt malis alijs careret, maius tũc cantra naturam eligeret malum vt euitaret minus. Neque summa quis immanissimi criminis pœnitudine perculsus, potest in se nefarias manus inijcere vt se absumat. Neque verò ad euitãdum atrocissimum scelus id licitum est. Quapropter Lucretiæ per mortẽ,

Aristot. quàm sibijpsi inferret, non licuit adulteriũ cauere: & multò minùs postquàm illam passa est iniuriam, vt Liuius lib. 1. refert, ignominiam morte cõtegere vt illic autor est Augusti. Nam si resistendo, se à culpa liberauerat, non erat digna quæ se occideret: etsi in culpam cõsenserat, non erat suiipsius iudex.

Lucretia. Occidit ergò sese ex pusillanimitate: q̃a ferre infamiam non valuit: sicuti & Cato, qui Cęsaris dominatum subire potens non fuit.

Solutio.

Cato.

¶ Quòd si hic obiter quæras quid ferre debeat pudica puella antequam in stuprum consentiat? Re vera quodcunque genus mortis. At verò vtrùm si non pro virili sua contra pugnet, membrisq́ue resistat, sed immota manens nihil agat, consentire censeatur? Respondetur: In foro exteriori si immobilis tacensq́ue maneret, rea stupri iudicaretur. Sic enim iubebatur. Deute. 22. vt puella quæ in vrbe comprimeretur, quia tacuerat, lapidibus obrueretur. Tamen in foro conscientię tantum tenetur non consentire, neque se sceleri accommodare. Quare si metu tacet, non peccat mortaliter: dummodò nullum præbeat consensum. Neque verò manus in alterũ tenetur inijcere. Tametsi quæ honesta est & ingenua, nõ debet facere quãtum debet, sed quantum potest. Quę autem inuita patitur virginitatem nõ amittit: quia, vt Lucia aiebat, non inquinatur corpus nisi de consensu mentis. Vnde quæ se occideret vt stuprum cauerет, maius peccatum faceret vt euitaret minus.

Quæstio.

Solutio.

Altera quæstio.

Responsio.

¶ Ad quartum de Samsone sunt qui respondeant per virtutem fortitudinis ei licuisse ad hostium cladem cum proprio periculo sese accingere. Ad hoc tamen iam libr. 2. quæst. 3. articu. 8. respondimus, quòd cùm ille ausus non fuerit humanus, sed supernaturalis: quia iam illi coma creuerat quam Deo dicauerat: dicendum est potius cum Augusti no quòd id diuina reuelatione fecerit. Id quod eius oratio testatur, qua diuinitus suppetias petebat. De Eleazaro autem qui legitur. 1. Macchab. 6. vt Elephantẽ occideret,

Ad. 4. arg. Samson.

Eleazarus. ab eodem oppressus, facilè, vt illic dicebam, crediderim virtute ac robore animi id aggressum fuisse. Razias autem non est cur ex cusetur, vt bene ait sanctus Thom. nam animi mollities fuit & languor proprio gladio malle occumbere, quam vinci. Quod & Saüli vituperio datur, & Catoni. Vnde quòd

Razias.

S. Thom. historia addit, maluisse nobiliter mori, &c. non dicitur secundùm rei veritatem: sed secundùm eius existimationem. At vero de Apollonia, cuius historia refert quòd carnificum operas præueniens exiliuit in flãmas,

Apollonia. Augu. non est omninò certus. Si autẽ id verum fuit, vel dicendũ est quod erat iam tam rogo admota vt penè esset coniecta: vel q̃ cũ esset fœmina, acuminisq́ue adeo iuris inscia, per inuincibilẽ ignorantiam sit excusanda: vt ad hoc cum eodem August. recurrendum, quòd id diuino instinctu egerit.

August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm liceat uitam pro defensione amici aut cuiuscunq; uirtutis exponere.

ARticulo proximè præcedenti operæpretiũ diximus hunc sextũ adhibere: licèt D. Thom. silentio hic eum præterierit. Sunt enim apprimè affines & germani. Quæritur ergo vtrùm vitam propriam liceat pro amico aut pro quacunq; virtute morti offerre.

Argum. 1. à parte negatiua. Arguitur enim à parte negatiua. Vitam periculo mortis obijcere eodem recidit, ac si quis seipsum occidat: nam gubernator nauẽ non seruare dũ potest, perinde habet ac si illam submergeret, occidere se autem nemini licet, cùm non sit vitæ suæ dominus, sed custos, ergò neq; vitam pro alio exponere.

Argum. 2. ¶Secundo. Ordine charitatis plus se quisq; diligere tenetur, quã alterũ: saltem non licet alterum plus diligere, mandante nobis deo vt proximos sicut nos ipsos diligamus: qui autẽ propriã pro vita amici exponit, plus alium diligit quã seipsum, vt libr. de emend.

August. cap. 6. arguit August. ergò id non licet: vt ip

Argum. 3. se ibidẽ cõcludit. ¶Tertio. Sicut vita spiritualis ad spirituale sic & tẽporalis ad tẽporale. Nemini aũt spirituale propriã licet pro spirituali totius mundi amittere: ergo neque tẽporale propriam pro temporali amici.

¶In cõtrariũ est verbum Christi, Ioan. 15. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quã vt animã suã quis ponat pro amicis suis.

QVæstio est egregia: neq; solùm Philosophis digna, verum & Theologis: tãetsi non pro eius dignitate viderim ex p fesso disputatam. Tribus ergo conclusionibus absoluendam duxerim. Prima est. Pone

Conclus. 1. re vitam pro Deo, atq; in testimonium eius fidei, catholica fides iubet: cuius perinde contraria assertio, hæresis est manifestaria. Hoc patet ecclesiæ testimonio, quæ ob hãc præcipuã virtutem martyrum ordinem, ceu inter diuos præcipuum, vsqueadeò colit, vt censeat per actum martyrij omnia condonari peccata. De hoc ergò non pertinet ad præsentem locum disputare. Sed adiungimus eidem conclusioni, pariter pro tutela cuiusq; virtutis idipsum licere. Ob id enim Ioannes Baptista martyrũ catalogo adscribitur, quòd de iniquitate incestuosum Herodem redarguebat. Neque solùm in præceptorum tutamen, verùm & ad defendendum consiliorum veritatem idipsum laus esset, nempè vt quis defenderet consilium esse vota religionis suscipere. Hæc enim omnia in custodiam propugnationemque fidei referuntur. Neque vero est qui negare possit quin etiam pro republica liceat periculum subire mortis: quandoquidem, vt anteà sæpe diximus, respublica ad id põt ciues suos cogere sicuti totũ, membra, ad sui defensionem. Hæc ergò citra disputationem iacta sint fundamenta. ¶Quo autem alterum, qđ patentissimum etiam est, extremum, cum hoc ipso coniponamus, sit secunda conclu-

Conclu. 2. sio. Nullatenus licet aut vitam spiritualem, hoc est Dei gratiam, amittere: aut minimã eius iacturam facere pro salute spirituali totius mundi. Imò, vt absit blasphemia verbo si casus per impossibile accidere posset, neque pro sanctorum defendenda gloria. Memini enim quosdam hoc in dubium reuocare: nihilominùs conclusio adeò per se nota est, vt contraria manifestam complicet repugnãtiam. Enimuerò optare de gratia dei cadere, vt alij in ipsa persistant, est eligere ese in odio Dei: quod autẽ hoc sit virtus, implicatio est contradictionis. Nam quod est virtus, licet: per id autem quod licet, nõ peditur gratia. Item optare odium Dei est optare id quod intrinsecè est malum. Imò & minimum veniale peccatum licère admittere pro salute spirituali totius mundi contradictionem inuoluit. Sed neque aptare minùs diligi à Deo vt alij magis diligantur, fas esse potest, nam qui minùs diligitur, minus diligit: optare autem minùs diligere, est qd optare contra naturam ipsam charitatis: atque adeò implicatio cõtradictionis est illud esse opus charitatis. ¶Contra hanc nihilo-

Obiectio. minùs veritatem arguitur. Sequeretur neq; licitum esse vitam spiritualem periculo obijcere pro salute animarum: nam si illam neutiquam licet perdere, videtur sequi, neque eius periculum subeundum esse. Consequẽs tamen est falsum: quoniam prudens charitatis feruor nonnũquam hominem animat vt ad conuertendas perditas mulieres cum aliquo suo periculo carum colloquiũ adeat: vel aliquò ad prædicãdũ pergat, vbi in maiori versabitur periculo vitæ spiritualis, quã si intra claustra se monasterij contineret. Re-

Solutio. spondetur, primam consequentiã nullius esse valoris. Nam iacturam facere gratiæ, detrimentũ est ipsius charitatis: exponere autem illam periculo, adeò non est charitatis remissio, vt ex nimio eius ardore procedat.

¶Ter-

Conclus. 3. ¶Tertia cõclusio, ad cuius veritatem explorandam præsens mouetur quæstio, Licitum est, sæpissimè officium, vitam corporalem exponere, non solùm pro vita spirituali amici, verùm & pro temporali: quin verò pro eius honore, & fama, & pro eius bonis temporalibus. Atqui de hac quæstione diu

August. August. diuersè locutus est: loco nanq; inter arguendum citato visus est ad partem negatiuam annuere. Tamen libr. de Amici. cap. 10. expresè ait vitam corporis ponendam esse pro amico: vt sanxit, inquit, diuina authoritas. Nimirum ad verbum Christi alludens à nobis citatum, Maiorem charitatem nemo habet, &c. Et re vera nunquam mihi in dubium venire potuit, quin certo crediderim peregregium hoc esse amicitiæ,

Maiorẽ charitatẽ nemo habet. etc. ac subinde virtutis officium. Et primũ autoritas Christi, si meditatè perpendatur, hunc planè sensum facit: tametsi nõ desint qui cauillantes dicant. Seruatorem nostrum hunc tantum docuisse, q liceat vitã corporalẽ p spirituali amici, sicut ipse fecit, exponere. Enimuerò quãuis ipse ad hoc propositum illud citauerit, nihilo minùs dicteriũ illud vulgò inter philosophos circunferebatur: illud nimirũ vbiq; docentes, Amicus est alter ego. Quare eorum sensus non ad vitam spiritualẽ referebatur, sed ad hoc q ius amicitiæ sit cũ periculo propriæ vitę bona amici etiã tẽporalia tueri. Quocircà Christus vulgatũ allegans axioma, eundem sensum approbauit. Videlicet q cùm charitas sit, dispẽdium cæterorũ bonorum amici gratia facere: hæc tamẽ summa sit, vt etiam vitam ponas. ¶Ad

Christus p uitatẽporali nostra p priã posuit. de q Christus pro vita tẽporali nostra propriam posuit. Nam sicut per peccatum, vt ait Paul. mors introiuit in orbẽ: ita & redemptoris munus fuit liberando nos à peccato liberare etiam à tẽporali morte, donãdo nobis immortalia corpora. Quare eodẽ cap. ỹ. Paul. concludit: sicut regnauit peccatum in mortẽ: ita & gratia regnat per iustitiam in vitam æternam. Et cap. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à peccato & lege mortis. ¶Præterea illo verbo, Christus voluit mortalium amicitiã sibi maximè cõciliare. Ob idq; illud absq; vlla exceptione absolutè citauit: scilicet quòd in hoc maximè ostendatur charitas q quis ponat vitam pro amicis. Nõ enim ait pro hoc vel illo bono amici, sed pro amico, vbi tua ipse vita indiguerit. ¶At verò vt ad rationes naturales descendamus, illa qua quidam vtuntur, non est satis firma. Arguunt enim ob id licere vitam exponere pro amico, quòd iustum est illam ponere pro virtute, & vera laude: & ponere vitam pro amico est virtus. Hæc nã

Aristot. que ratio principium petit. Nam hoc ipsum est in cõtrouersia. Amicitia enim non est virtus, sed virtuti proxima, vt ait. 8. Ethic. Philosophus: Sum enim alteri amicus, quia studiosus est. Sed de hoc est quæstio, vtrũ ius amicitiæ hoc permittat vt vitã cui? tu nõ es dominus, possis pro illo exponere. Eò præsertim quod cùm vita sit bonorum omniũ tẽporalium maximum, & amicitia non sit nisi temporale bonum, videtur vita nõ esse pro amicitia commutanda. Ratio ergo con-

Ratio efficax conclusionis sic efformatur. clusionis sic efformatur. Vita nihil altius est quàm quoddam tẽporale bonum, quod nõ est supremus finis in quo nostra cõsistit fœlicitas, sed est tantùm medium ad ipsam cõsequendum & conseruandum: bonum autem vtile licitum est in defensionem alterius boni exponere, quod pars est nostræ fœlicitatis, etiam si per se consideratum minoris esset pretij. Potest enim iure optimo quisq; vitam periculo obijcere ad defendendũ bona sua temporalia: eò quòd bona ipsa rursus ordinantur in conuersationem ciusdẽ vitæ, atq; in statum eius fœlicem: vita autẽ amici mei est proprium meum bonum, ad meã etiam fœlicitatem pertinens: ergò eadem ratione mihi licebit, imò multò decentiùs: propriam vitam pro illa ponere: nam meritò illam pluris facio, quã bona mea: quandoquidem per ipsam fœlicem statum vitę meę cõseruo. Quin verò eadem ratione sequitur, vt possim illam exponere ad protegendũ eius honorem & bona tẽporalia, si fuerint vsque adeò ampla. ¶Secundò arguitur exemplo Christi. Certum enim est vitam eius etiam tẽporalẽ præstantiorem fuisse nostra spirituali: nam erat vita Dei, per quã scilicet homo verè erat Deus: & tamen quia vita nostra æterna in eius redundabat gloriam, illã in pretium nostræ dispendit. ¶Tertio arguitur. Iure naturæ omnes mortales sumus eiusdem corporis membra: ergò sicuti mẽbrum eiusdem corporis vnum p alio exponitur, vt inuicem se custodiãt: sic licitum est inter homines. ¶Quartò. Sicut pro republica debitum est vitam ponere, quia partes eius sumus, quam ideo conseruare tenemur: sic & pars se potest periculo alterius partis exponere: quandoquidem salus reipublicæ ex salute partium cõstat. ¶Adde quòd negare fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium cũ prõpriè vitę periculo debere vitam patris tueri; feritas profectò esset & barbarias: cùm eandem vitã à parentibus receperimus. Concesso ergo semel quòd iure charitatis hoc liceat, non est descensus difficilis, vt etiam pro vxore, pro filio, pro patre, atq; adeò ꝓ amico id liceat. Nam pro rege, nemo dubitat. ¶ Præterea nullus Philosophorum sapientũq; physicorũ non laudat facinus Pyladis atq; Orestis, siue historia fuerit, siue fabula, vt Cicero lib. de Amicitia, insinuat. Tametsi mentiri vt alter ꝓ altero haberetur, non fuit virtus. ¶ Sed quid in re nõ dubia moramur? vox populi, vox naturæ est: & tamẽ nulla fuit, seu barbara natio, seu sancta, etiamsi Christianã intelligas, in qua non egregiæ laudi daretur, ac dctur, q̃ qui hominẽ in periculo mortis coniectũ viderit, eidem se offerat periculo, vt proximi vitam, dum possibile apparet, eripiat. Dũ possibile, inquã, apparet: nam aliàs, temeritas esset. Exempli gratia: qui gladijs se inuicẽ impetentes aspectat, & potens cum aliquo suo periculo litę dirimere, non se mediũ infert etiã si nõ teneatur: ꝓfectò vt ignauus & infamis habeatur: tantũ abest vt si id fecerit per peram fecisse iudicetur. Idemq; ferè iudiciũ est de ꝓtegẽdo amici honore, atq; alijs magnis bonis, quibus vita eius sustentatur & honor. In summa, qui hoc negat officium esse eximiũ amicitiæ, ornamentũ profectò eius præcipuũ de media republica tollit.

Pyladis atq; Orestis memorabile facinus.

Vox populi vox naturæ.

Ad. 1. argu. AD primũ igitur argumẽtũ negatur idẽ esse, vitam quẽpiam pro amico ponere quod seipsum occidere: iam enim suprà diximus, occidere se quẽpiam bifariam contingere. Vno modo directè & per se: & hoc nunquã licet neq; pro amico, neq; ꝓ virtute ipsa. Haud enim poterat martyr strangulare seipsum pro fide. Altero vero modo id contingit per accidens: scilicet quando quis propriam vitam non seruat, quã seruare potest: & hoc non reputatur homicidium nisi quatenus ipsam seruare tenetur. Et quanuis homo non sit suę vitæ dominus, sed custos: tamen non tenetur eam omni possibili modo seruare. Potest quippe eam, vt diximus, nõ solũ pro virtute, verum & pro bonis tẽporalibus exponere. Quin verò etiã potest non vti optimo cibo ac regimine, aut optima medicina ad ipsam seruadã: eadem ergo ratione potest illam exponere pro amico. Sed tunc peccaret quando illam prodigeret hoc est, pro nullo bono fine aut pro exiguo illam dispenderet, vt si ad defendendum valorem vnius scuti, periculo illam obijceret.

Occidere se bifariam cõtingit.

Qui tenetur seruare vitam propriam.

¶ Ex hac autẽ solutione oritur scrupulus, vtrum in naufragio vbi tantum vna est tabula, quæ duos seruare non põt, liceat vni alteri cedere: Et fac esse filiũ & patrem. Ex conclusione enim videtur sequi id esse licitum: ex hac autẽ solutione apparet contrarium colligi. Nam qui tabulam desereret, perinde haberet ac si ile in mare proijceret: qd est se directè occidere. Profectò res est dubia. Respondetur ergo quòd antequã tabulam filij capiat põt illam relinquere patri: quia non hoc est positiuè se occidere, sed permittere se mori: post quam verò eidem insidet, re vera non apparet licitũ esse vt se in fluctus dejiciat. ¶ Ad secundum respondetur, ꝙ ordo charitatis quo homo tenetur non plus proximum quã seipsum diligere, attendendus est secundũ vitam spiritualẽ: cuius ideo detrimentum homo non debet pati pro toto orbe: sed quantũ ad tẽporalia nõ est ille ordo necessarius: quoniam tẽporalia per se nõ pertinent ad perfectam fœlicitatẽ: sed sunt tantùm media, vt diximus. Vnde S. Thom. 2. 2. quæst. 26. artic. 5. in solutione primi, alt, quòd cũ vnum quoq; id sit qđ in ipso præcipuum est, magis est ꝓximus diligẽdus quã tum ad spiritualia quã corpus propriũ: vt si simpliciter fuerat necessaria vita nostra pro salute spirituali eius, tunc sit nobis expẽdenda: vbi explicat ordinẽ qui est ex necessitate præcepti. Sed tamẽ inferius in solutione tertij ait, ꝙ licet non sit de necessitate charitatis quòd homo propriũ corpus exponat pro salute ꝓximi, nisi in casu quo tenetur eius saluti prouidere: tamẽ quòd aliquis sua se sponte ad hoc offerat, pertinet ad perfectionem charitatis. Vbi non distinguit de salute spirituali & corporali, sed vtrunq; videtur intelligere. ¶ Postremũ deniq; argumentum solutũ est, vbi monstrauimus nõ esse eãdem rationẽ de spirituali & tẽporali salute. Quare falsum est eandẽ esse rationẽ spiritualis ad spiritualẽ q̃ temporalis ad temporalẽ.

Scrupulus.

D. Thomas.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS. VII.

Vtrùm liceat in aliquo casu interficere innocentem.

POST nocentis homicidiũ, qđ quẽadmodum lege fiat dictũ est subsequitur in hoc septimo articulo, qui est apud S. Tho. sextus, disputare vtrùm liceat in aliquo casu innocentem interficere. Arguitur enim à parte

Argum. 1. affirmatiua. Abrahã hac laude inter cætera cõmendatur, quòd innocentẽ filiolum aræ destinauerat. ¶ Secundò. Si id licet quod maius nocumentũ infert, & id licebit quod infert minus: nam de illato nocumento existimatur peccati grauitas: licet autẽ peccatorẽ occidere, etiam si periculo perditionis æternæ nonnunquã exponatur, vt suprà dictũ est: ergò & innocentem quem certius credi

Argum. 3. tur miserijs huius sæculi solutũ ad æternam fœlicitatẽ aduolare. ¶ Tertiò: quod secundũ ordinem iustitię fit, nullum est peccatũ: sed quandoq; iudex secundũ allegata & proba ta innocentẽ in mortẽ adigere cogitur, quẽ scit falsis testimonijs delatum: & pariter minister qui eius dicto audiens esse tenetur: ergo licitum est quandoq; innocentem interficere. ¶ In contrarium autẽ est illud Exod. 23. Insontem & iustum non occides.

Titulus qõ iustratur Duplex innocens.

QVestionis titulus de duplici innocente intelligi potest. Primo de eo qui nõ solùm re vera est innocens, verùm etiã legitimè: quia nõ probatur nocens: & de hoc presens intelligitur interrogatio. Alius verò est, qui licèt re quidẽ sit innocens, tamẽ legitimè probatur nocens: de quo, cùm grauior sit abstrusiorq; dubitandi ratio, inferius. q. 4 articu. 2. mouebitur peculiaris quæstio. Hęc ergò facilime vnica conclusione expeditur.

Vnica conclusio.

Probatio.

Nullatenùs licet hominẽ innocentem, cuius nulla habetur finistra opinio, interficere. Probatio est peruia. Homo enim, vt ex dictis patet, & secundum seipsum consideratur, & præterea in ordine ad bonum cõmune. Et quidẽ secundũ priorẽ consideratione, scilicet quatenùs est rationalis naturæ, nemi nem interficere licet. Nam & iniquissimi etiam peccatoris natura, quatenùs Dei figmẽtum, diligenda est: ob solam ergò causam cõmunis boni peccator occiditur: in innocente autẽ nihil est cur ius reipublicæ fiat ipsũ occidendi, quoniã præcipua est reipublicæ pars, atq; ad eius salutẽ ꝓcipuè conferens. ¶ De hac cõclusione non est cur multũ dubites: offeruntur nihilominùs nõnullæ, licèt tenues, dubitandi ratiões. Prima dum in ob sessa à tyranno ciuitate ciuis innocens est, cuius caput tyrãnus ille petit: eò forsan qđ sibi est aduersus. Historia est de Demosthene, quẽ, dum Athenię. ciuitas obsidione opprimeretur, tantum dux ille hostis petebat, vt in columẽ relinqueret ciuitatẽ. Tũc enim

Demosthe.

ille in senatu fabulam illam luporum retulit, qui ab ouibus canes deposcebant, illa vafricie vt securi posteà possent in inermẽ pauidumq; gregem irruere. Dubium ergò est vtrùm tunc pro salute totius reipublicæ liceret innocentem in manus hostis perdendum tradere. Apparet enim fuisse licitũ. Primùm quia respublica ius habet exponendi ciues patenti morti pro salute totius: vt patet in bello: sicut totum, suas partes. Deinde quòd & ipse tunc innocens, cuius morte salus totius ciuitatis agitur, tenetur se hosti dedere: ergo ad id potest respublica ipsum cogere. Nihilominùs respõdetur nequaquam id esse tunc licitum. Quare D. Tho. generalem statuit conclusionẽ. Nam, vt ad primũ argumentũ respondeamus, tunc respublica potest exponere ciuem quando necessarius ad pugnandum est & resistendũ hosti: quia tunc est per se necessariũ medium: non autẽ quãdo tantũ est necessarius ex malitia alterius. Quoniã cũ homicidiũ per se non sit bonum, nunquã fit licitũ nisi ex fine cuius est per se medium. Et innocentis mors nunquã est hoc modo reipublicæ necessaria. Quare sicuti, vt paululò antè meminimus, non licet tibi iubente tyrãno eruere tibi ipsi vnũ oculum, vt alterũ serues: ita neq; tunc reipublicæ innocentẽ morti tradere. Nã, vt superiùs dictũ est, nõ est absolutè domina vitę ciuiũ, sicut Deus: & ideo in innocẽtis vitam solus Deus potestatẽ habet. ¶ Sunt qui licèt diffiteantur rẽpublicam tunc iussu tyrãni posse eum occidere, fatẽtur tamẽ posse ipsum eidem tradere ad occidendũ. Porrò aũt idem est vtrunq; prorsus: atq; adeò neutrũ licet. Posset nihilominùs eum illo casu nõ defendere: quia respublica cũ sui periculo non tenetur defendere priuatũ ciuem. Quòd si cõtra similitudine arguas. Si quis mihi mortẽ cõminaretur nisi manũ aut linguã abscindẽ dam illi offerrẽ, possem mẽbrum tradere, vt vitam seruarẽ: licèt mediũ illud nõ sit necessariũ nisi exmalitia alteri⁹: ergò similiter posset respublica ciuẽ suũ tradere. Negat cõsequentia: quoniã mẽbrum non habet esse distinctũ ab esse totius: neq; vllo modo est ꝓpter se, sed ꝓpter totũ: neq; per se est capax iuris vel iniuriæ. Hoc autẽ quãuis sit pars reipublicæ, est nihilominùs & suppositũ propter seipsum existẽs, atq; adeo per se capax iniuriæ, quã respublica non põt illi irrogare ¶ Vnde ad secundũ supra obiectũ argumẽtum respõdetur, ꝙ quãuis ipse teneatur tũc

Solutio. S. Thom.

Obiectio à similitudine.

Dilutio.

Soluuntur rõnes cõtrà obiecta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprio se offerre periculo vt publicum cau-
eat,non tamẽ ad id iure cogi potest : quo-
niam tenetur non de iustitia, sed de charita-
te. Sicut stat me in graui necessitate ad elee-
mosynam teneri ad quã cogi non possum.
Secundus scrupulus. ¶ Alius dubitandi casus est in bello : & qui-
dem in cõmuni aggressu,vbi permixti sunt
innocentes cum nocentibus :non est dubiũ
quin liceat hostes inuadere cũ innocentum
periculo. Sed dubium est in singulari certa-
mine. Video militem in me irruentem quẽ
scio innocentem esse: puta qui certẽ credit
bellum iustum cõtra me gerere. Videtur ra-
tio suadere quòd tunc non possim illum oc
cidere. Nam bellum non potest esse iustum
ex vtraq; parte. Si ergò ille iustè contra me
pugnat,non possum ego iuste me defende-
re. Respõdetur nihilominùs licere. Primum
Submouet dubium. qa iustè ambo pugnare possumus ex igno-
rãtia, quãdo vterq; putat se iustam defende
re causam. Præterea licet tunc in conflictu
vni militum constaret iustitiam ab alterius
parte stare, potest se defendere: quia non te-
netur illam pati mortem. Quare non solùm
tunc ex falsa præsumptione(vt quidã aiunt)
nempè quia vterq; putat alterum esse nocẽ
tem: sed etiam si sciat esse innocentem, licitè
tunc pugnat. Non posset autem alterũ occi
dere nisi in suam defensam. Sed rogas, vtrũ
Tertius scrupulus. miles possit alterum aggredi quem scit esse
innocentem. Respondetur quod si bona fi-
de credat: iustum se gerere bellum, etiã si a-
lium putet esse innocentẽ, puta quia vel idẽ
ipse credit, vel inuitus in exercitu retinetur,
potest illum aggredi : tum quòd aggressus
ipse in bello est defensio : tum etiam quòd
vnus princeps ius habet aggrediendi alte-
rum. Qui autem miles crederet bellum ge-
rere iniustum, aggredi non posset.

Ad. 1. argu. AD primũ autẽ argumẽtũ in contrariũ,
lib. 2. satis respõsum est. q. 3. arti. 8. Deus
nanque non tanquam legislator, vt Scotus
putat, dispensare valet super homicidio : sed
tanquã vniuersalis vitæ dñs, põt cuiuis pote
statem facere alterũ occidẽdi: sicuti fecit A-
brahę, cuius ideo obediẽtia laude digna fuit.
Tãetsi p̃ sua clemẽtia id nõ permiserit exe-
cutioni mandari. Nemo autẽ mortaliũ hoc
Ad. 2. arg. D. Thomas. absoluto vtitur vitę dominio. ¶ Solutio aũt
argumẽti secundi notãda est apud D. Tho.
nẽpe peccatorũ grauitatẽ de se primò atten
dendã esse, nõ penes illatum nocumentum,
sed penes obiectũ. Quapropter innocentis
occisio sceleſtior est & maiori digna suppli-
cio quã occisio impuri ac perditi hominis.
Primò, quia huiusmodi occisor prętantius
bonũ lędit, qđ magis est per se diligendum:
quapropter peius cõtra charitatẽ peccat. Se
cundò, quia & illi iniuriam facit qui minùs
erat illa dignus: atq; ideò iniquiùs iustitiam
violat. Et tertiò, quia rẽpublicã meliori priu-
at bono, ac subinde in bonũ commune est
pestilentior. Postremò & deũ ipsum impu-
dentiùs spernit, qui iustos cahriores habet, se
cundum illud Lucæ. 10. Qui vos spernit, me
spernit. Quòd aũt iusto mors in bonũ æter-
næ gloriæ cedat, occisioni accidentariũ est.
¶ A solutione aũt tertij argumẽti qđ de in-
nocente legitimè ꝓbato nocẽte addebatur, *Ad. 3. arg.*
supersedendũ est vsq; ad locũ citatũ. q. 6.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrùm ius sit unicuiq; propriũ inuasorẽ in sui defensam occidere.

CVM suprà definitum sit nemi-
ni priuata authoritate licere ma-
lefactorẽ occidere, explorandũ
supererat vtrùm saltẽ liceat ag-
gressorem per modũ defensiõis interficere.
Sunt enim nõnullę sanctorum authoritates
quæ id vitare videntur. Ait quippe August. *Argum. 1. à parte ne-gatiua.*
ad Publi. De occidẽdis hominibus, nè ab eis
quisq; occidatur, non mihi placet cõsilium,
nisi fortè sit miles aut publica functione te-
neatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro alijs
accepta legitima potestate, vbi negare vide-
tur, cuipiã nè occidatur licere priuatim oc-
cidere. Et in. 1. de libero arbitr. Quomodò, *Argum. 2.*
inquit, apud diuinam prouidentiam à pec-
cato liberi sunt qui pro his rebus quas con-
temni oportet, humana cede polluti sunt?
Et censet illas res in vniuersum esse contem
nendas, quas homines inuiti amittere pos-
sunt, in quarum numero est vita. Et Nicol.
Papa, cano. de his clericis. dist. 50. ait. De his *Argum. 3.*
clericis quibus consuluistis, scilicet qui se de-
fendendo paganum occiderãt, si postea per
pœnitentiam possunt ad pristinum statum
redire, aut ad altiorem ascendere, scitote nul
lam nos occasionẽ dare, neq; vllam tribue-
re licentiam eis quemlibet hominem quoli-
bet modo occidendi. Cui quidem legi cùm
ad mores pertineat, videntur & laici esse sub
iecti. ¶ Quartò. Homicidiũ est grauius quã *Argum. 4.*
simplex fornicatio : sed nemini hæc ad ser-
uandam vitam est licita: ergò neque homi-
cidium facere. ¶ Postremò. Si arbor est ma-
laer-

Argum. 5. la: ergò & fructus vt habetur Matt. 7. sed de-
fensio ipsa videtur illicita contra illam Pauli
monitionẽ ad Rom. 12. Nõ vos defendẽtes
charissimi: ergò aggressoris occisio erat pe-
ior. ¶ In cõtrariũ autẽ est illud Exod. 22. Si
effringens fur domũ siue suffodiens inuen-
tus fuerit, & accepto vulnere mortuꝰ fuerit,
percussor non erit reus sanguinis: licet ergo
æquiori ratione vitam propriã vsq; ad mor
tem inuasoris defendere.

Conclus. 1. AD quæstionem tribus cõclusionibus re
spondetur. Prima. Nemini licet aggres-
sorem occidere nisi id fuerit necessarium me
dium: nempè si alia via se non potest defen-
Conclu. 2. dere. ¶ Secunda. Vbi mediũ illud fuerit ne-
cessarium, licitum est vim vi secundũ iura re
pellendo, cũ moderamine inculpatæ tutelæ
illum occidere. Probantur simul ambę con-
clusiones. Ad quarum probationẽ supponi
tur contingere posse vt vnius actionis duo
existant affectus, quorũ alter ex intentione
agentis proferatur, alter verò accidat prẽter
eius intentionẽ. Vt dum quis fodiens vt vi-
tem plantet thesaurum reperit. Morales au-
tem actus ex eo speciem sortiuntur quòd in
intentione & proposito agẽtis extiterat: ab
eo autem quod accidentarium est nihil lau-
dis vel vituperij recipiunt: vt si venator intẽ
dens sagittam in ferã dirigere, hominẽ trãs-
uerberet, non est censendus homicida. Ad
propositum ergò nostrũ, vbi quis se defen-
dit, duos est considerare effectus, scilicet &
propriæ vitæ conseruationẽ, & exitium alie
nę: quorum prior fuit intentus, posterior ve
rò accidentarius. Ille autẽ per se effectus ex
quo actio speciem sortitur, nullam habet ra-
tionem rei illicitæ: quippe cũ hoc sit ius na-
turale vnicuiq; proprium: ergo inde nullate
nùs vitiatur actio. Ex accidentario autẽ qui
ex illo subsecutus est fine, vitiari nõ potest,
nisi vbi medium illud proportionem nõ ha
buit legitimã ad finem, hoc est non fuit ne-
cessarium. Fit ergo vtraq; cõclusio ex eodẽ
syllogismo consequens : nempè ꝙ vbi illud
medium nõ fuit necessarium iniusta fuit oc-
cisio: vbi verò fuit, nõ fuerit nisi licita. Nam
cùm quisq; potiùs teneatur suæ proprię cõ-
sulere vitę quã alienę, nemo tenetur iuri suo
cedere, vt alienam vitam ꝓpriæ anteferat.
Conclus. 3. ¶ Tertia cõclusio. Nemini priuata authori-
tate licet ex intentione hominẽ occidere, vt
propriam vitam seruet: sed illud tantùm mu
nus est publicæ potestatis, quæ talem occi-
sionem in publicũ bonum refert: vt patet in
principe edicente alteri bellum : & in mini-
stro malefactorẽ capiẽte. Probatur: quia oc-
cidere alium ex intentione, non est nisi pu-
blicę potestatis ad conseruandũ bonũ com
mune. ¶ Hic in primis notandũ est, conclu-
sionem secundam quæ princeps huius quæ
stionis existit, in corde esse iuris naturalis.
Vnde distin. 1. can. ius naturale. inter alia e-
iusdem iuris ponitur, violentiæ per vim re-
pulsio. Idq; patet. ff. de vi & vi arma. l. 1. Et
ff. de iustit. & iure. l. vt vim. ait Florent. Iure
hoc euenit vt quod quisq; ob tutelam cor-
poris sui fecerit, iure fecisse existimetur, &. l.
iniuriarum. ff. de iniur. Iuris exequutio non
habet iniuriam : cùm quisque ergo habeat
ius se defendendi, nemini tunc iniuriam fa-
cit. In summa, cap. significasti. 2. de homici.
& cap. si verò. 1. de senten. excommu. Vim,
inquit, vi repellere, leges omniaq; iura per-
mittunt. Et. ff. ad legẽ Aquil. l. sed etsi. expres
sè habetur, quòd qui alium ferro se petentẽ
occiderit, nõ videtur iniuria occidisse. Adeò
enim naturale est cuiq; rei existere, vt in id
quod sibi noceat statim insultet. ¶ Exigit au *Declarant* tem istarum conclusionum declaratio, vt à *cõclusiones*
tertia inchoetur. Dubium nanq; statim exi
stit, quid nam sibi D. Thom. voluerit vbi ait *D. Thom.*
nemini licere hominẽ ex intentione occide
re vt se ipsum defendat. Videtur nanq; ne-
gare illud medium esse licitũ, atq; adeo sibi-
ipsi contradicere. Nam si intelligit quando
illud non est necessarium, iam id docuerat
in prima, atq; adeò repetitione vtitur inuti-
li. Si verò quando est necessarium, cõtrariũ
dixerat in secũda. ¶ Huius solutio apud Ca
ieta. nisi amplius explicetur, metaphysicam *Caietanus.*
obscuritatem præfert. Ait enim licere cuiq;
vt se defendat, hostem occidere : non quidẽ
vt occisio illa eligatur tanquã medium, sicu
ti medicus ex intentione pharmacũ porri-
git ad consequendã salutẽ. Et hoc est quod
asseritur in tertia conclusione. Sed vt sit de-
fensionis effectus: quemadmodùm debilitas
infirmi non est in intentione medici: sed est
curationis effectus, qui præter intentionem
sequitur. ¶ Hæc autem regula nisi acutè le- *Impugnat*
gatur, multi decipientur. Arguitur enim cõ- *Caieta.*
trà: licitum est inuaso, dum videt aliter inua
dentis manus euadere nõ posse, directo spi-
culo iugulum eius ex intentione petere, vt
illum priùs consternat: ergò regula falsa. Pa
tet antecedens. Docet nanq; Aristo. 6. Ethi. *Aristot.*
ad efficacem volũtatem finis perinde sequi
electionem medij, quod iudicatur necessa-

rium,atq; in speculabilibus sequitur ex præ
missis cõclusio:potest autem ille iure velle il
lum finem,quem rectè iudicat aliter assequi
non posse:ergo & illud eligere medium.In-
uenias aliquos etiam ex nostris hæc omnia
negantes antequàm concedant licere in cõ
flictu illi qui inuaditur eligere alterius mor-
tem. Sed profectò si licita est defensio, & iu
dicatur illud necessarium, nescio cur non li-
ceat in hostis iugulum rectà dirigere ensem.
Quin verò qui videt hostem in se rectà eua-
ginato gladio tendere,& timet cõsertis ma-
nibus defendere se non posse,potest sagitta
eminùs iacta,vel globulo illum solo sterne-
re. Hæc enim est defensio cũ moderamine
Mẽs. d.Th. apert. inculpatæ tutelæ. Mens ergò S. Tho.clara
est & planè physica:cẽset em tũc duntaxat
hom.icidium ex intentione fieri propter de-
fensionem, quãdo quis alterum aggreditur
ipsum præueniens:vel ad vindicandam præ
teritam iniuriam:vel ad cauendã futuram.
Et ideò optimè ait in tertia conclusione id
tantùm licere publicæ potestati, vel per bel
lum respectu exterorũ hostium:vel per exe
cutionem iustitiæ respectu pestilentium ci-
uium, per quorum punitionem respublica
sese defendit. Atqui hoc propriè censetur,
medium eligere ad illum finem : quod qui-
dem priuatę personę non licet. At verò quã
do quis inuaditur, tunc quomodocunq; inu-
asorem occidat inculpata tutela:puta quia
videt aliter non posse eius manus euadere,
etiam si directè sagitta aut alio iaculo iugu-
lum aut cor petat, censetur id non intendere
re, sed solùm sui defensam. Et hoc sensu be
ne potest teneri quòd illa occisio nõ est me
dium, sed conseruationis effectus.Tametsi
consueto sermone cẽtè etiã appellatur me
dium eodemq; nomine vtitur D. Thomas,
D.Thomas. semper sibi constat Inculpatæ tutelæ. in prima & secunda conclusione.¶At verò
de tutelę moderamine quidnam requiratur
vt sit inculpata, dubitari etiam potest.Nam
sunt qui aiunt illum qui inuaditur debere
summum adhibere iudicium, an posit alis
ter quàm per illatam mortem se defendere:
nempè vel fugiendo, vel pacem deprecan-
do, vel leuiter hostem cædendo, antequam
ei liceat illum transfigere. At verò licet ita
sit quòd haberi debet horum ratio si cõmo
dè potest : tamen quòd in conflictu agoni-
zantem tanto negotio obligemus, nulla iu
bet ratio : tum quod melior est conditio il-
lius qui inuaditur, postquã alter illi offert
iniuriam:tuam etiã quòd illo tẽporis articu
lo metus non sinit iudiciũ liberum.De fuga
autẽ pòst dicemus . Hoc dixerim quantum
ad forum cõscientię:De foro em iudiciali iu
ris prudentes iudices sunto. ¶Existit autem *Obiectio cõtra tertiam conclusionẽ*
nihilominùs argumẽtum permolestũ, quip
pè quòd rem valde facit ambiguam. Appa-
ret inquã licere priuatæ personę hostem oc
cidere,idq; tanquã medium eligendo:nem-
pe ipsum præueniendo & aggrediẽdo : qã
in tertia cõclusione negatũ est.Faciamus e-
nim eum qui per inimicitias diuexatur,oc-
clusum esse in aliquo oppidulovnde nullate
nus effugere põt, vel in eisdem ædibus vbi
est hostis : qui & certissimus absq; vllo du-
bio est eundẽ hostem eum decreuisse occi-
dere:sed expectare horam,vt socios,vel aliã
iam iam instantẽ opportunitatẽ:apparet e-
nim eiusmodi miserũ posse alium præueni-
re,& dum securus est,eũ opprimere. Vel fac
innoxiã mulierẽ cum marito eodem lecto
iacentẽ euidẽter scire eundẽ sub ceruicali ab
didisse gladiũ, quo ipsam dormiẽtẽ iugulet,
neq; patêre miseræ suffugiũ aliud:nunquid
non ipsa posset eundẽ gladium furtim arri-
pere,& fabulã anteuertere ? Profectò res est
dubia. Ad quã aliud responderi non potest *Dilutio.*
quàm quòd dũ actus ille, aggressio est,nul-
latenus est licitus.Si tamẽ est defensio , non
est cur condẽnetur. Vtrum autẽ eorum sit,
non est lege aut scientia definiendum,sed ar
bitrio prudentis quocunq; casu iudicandũ.
Seruit autẽ hoc ad pacandas conscientias
post factũ.Haud tamẽ est in publico hæc li
centia prædicanda,nè rude vulgus, quod di
scernere nescit , quãdo est aggressio,quãdo
verò defensio , eam per abusum amplificet.
Argumẽtũ cõtra secundã conclusionem. ¶At vero cõtra secundã cõclusionẽ existit
argumẽtum huiusmodi . Necessarius ordo
charitatis exigit,vt modò dicebamus,vitam
spiritualẽ proximi proprię corporali prefer
re: quandoquidẽ spiritualis non solũ perfe-
ctior est, verùm & finis ipse ad quẽ tẽporã-
lis refertur,quisquis autẽ priuata authorita-
te alterum vi aggreditur,est in peccato mor
tali,quia id nemini licet:ergo alterũ idem or
do charitatis stringit vt mori se citius pmit
tat,quã alterum in infernum obtrudat: atq;
adeò neutiquã licet eum occidere. Argumẽ
tum est quod non modò sciolos multos co
git vt eius conclusioni fidem adhibeant,ve-
rùm & Gersonem , grauem alioqui author-
rem:qui tract.de Eucharistia eam habet pro *Gerson.*
confessa. At verò hoc esset non solùm natu
rale ius peruertere,verùm & Christi iugum,
quod

quod suaue est,& leue,acerbum facere:atq;
importabile. Quę nam enim iustitia esset in
lege quæ subditos cogeret, vt vitam, quam
mortales tanti æstimant,cuiuscunq; teneri
tati,& audaciæ dono darent? Si me tyrãnus
ad malum vrgeret,vitam pro virtute debe-
rem ponere : sed tamen quòd cuicunq; vo-
lenti me iniquissimè occidere id permittere
cogar,intolerabilis res esset.Imò non solùm
vitam non cogor illi dare,verùm neq; hono
rem,neq; famam,neq; bona mea. Est,verbi
gratia,impurus homo & peruicax qui iurat
nisi dedero ei pondus auri patraturum sese
graue aliquod scelus , vtrùm propterea ego
stringar petitionẽ suã illi cõcedere? minimè
Solutio. gentium . ¶Ad argumentũ ergo cõceditur
ordine charitatis magis esse diligendã salu-
tẽ spiritualẽ proximi quàm nostram tẽpo-
Charitatis lex quando obliget. ralem. Hæc autẽ charitatis lex solũ obligat,
vt quoties ad eiusmodi spiritualem salutem
mea fuerit temporalis simpliciter necessaria
debeam illam periculo offerre.Exempli gra
tia. Laborat ciuitas aliqua vel persona igno
rantia vincibili, quã ego solus possum tolle
re:deberẽ certè ordine charitatis cũ periculo vitę veritatẽ detegere.Item si mihi incum
bit ex officio. Nam tempore pestis tenetur
prælatus , & tempore belli princeps nõ de-
ferere populum : quia hoc secundo casu nõ
sola charitas,verùm & iustitia cõcurrit.Vbi
autem vita mea non est necessaria , sed ipsi
sciunt se malè agere,& possunt cessare, &
sua culpa non cessant , ego non teneor : sed
D. Thom. ad perfectionem charitatis quandoque id
pertinerct.Et hoc expresè docet.S.Thom.
in loco nuperrimè citato, in solutione ad.3.
&.q.25.cãdem.2.2.art.8.ait,quòd licèt dile
ctio inimici in præparatione animi sit neces
saria, quando necessitas occurrerit: tamen
extra talẽ necessitatem diligere inimicum
non est nisi de perfectione charitatis.¶Ad
propositũ ergo vt descendamus,qui me vi-
armata priuatim adoritur , sua culpa id fa-
cit: quare mea vita non est illi necessaria:&
ideo nec teneor illi succũbere. Aliàs occa-
sio porrigeretur nefandis hominibus iustos
inuadendi : nempè dum certi essent ab illis
non se esse occidendos.Simili enim audacia
Machabæorum hostes Sabbathis eos ado-
riebãtur , arbitrantes tunc eos non posse
pugnare.Quare vt legitur.1.Machabæo.2.
decreuerunt etiam diebus illis sanctis sese ar
mis defendere . Haud ergò est consequens:
Teneor diligere salutem proximi spiritua-
lem præ mea corporali : ergo teneor illam
extra casum necessitatis plus seruare. Vni-
cuiq; nanq; mandata est cura suæ vitæ suo-
rumq; bonorum:non autem alienorum , e-
tiam si pretiosiora sint. Sicuti seruare pater
tenetur magis filium suũ quàm extraneum
longè meliorem. ¶Hactenus de libertate
quam quis habet defendendi se.De necessi-
tate autem,vtrùm scilicet quisq; ad id tenea
tur, ab aliquibus dubitatur.Imò sunt qui id
affirmant propter hoc quod à nobis mo-
dò asserebatur. Hoc autem dubium art.6.
decisum est:nempè demonstratum,licitum
esse vitam ponere pro amico . Vnde palam
cõsequitur posse inuasum permittere se oc
cidi,ne occidat.Quin verò quãdoq;tenetur.
Tres ordines negãtes assensionis. Quare tres ordines statuẽdos de hac re arbi
tror in præsentiarum . Est enim vnus quo
inuasus teneretur,vt reor, potiùs mortẽ per
peti quàm inuasorem interficere,etiã vbi ag
gressio iniuriosa esset . Etenim si aggressor
esset rex,vel dux,vel alia persona quę valde
esset reipublicæ necessaria:inuasus autem es
set persona vilis,cuius vita ad bonum com-
mune nihil referret:profectò crediderim tũc
inuasum illum charitate cogi vt lethum po
tius ferat,quàm alteri inferat. Atqui per alte
rum extremum contingeret casus vt tenere
tur inuasus sub pœna peccati mortalis defẽ
dere se : vt vice versa princeps , aut quæuis
alia persona reipublicæ perquàm commo-
da ab impuro aliquo & nefario impete-
retur : tunc enim proculdubio prodigalitas
esset vitę non se illum iniuria lacessitũ defen
dere;etiam dum opùs esset lacessentem occi
dere . In reliquis verò medijs casibus , & ius
habet inuasus quisq; defendendi se:& nihilo
minùs ei liberum est propter charitatem iu
ri eiusmodi renũtiare . ¶Quid autem si quis *Dubium.*
me iniuria lacesseret , non armis, sed vi alia,
aut fraude?vt si scirem iudicẽ decreuisse me
per iniquitatẽ ad mortẽ adducere,aut testes
iniquis testimonijs : idq; mihi esset certissi-
mum,remq; iam esse in proximo, nunquid
non possem illos occidere sciens me aliter
non posse mortem fugere ? Apparet enim
idem ius esse,ac si me gladijs inuaderent.Re *Dilutio.*
spõdetur nequâquam licere, neq; idem esse
iuris:quoniã solum licitũ est vim vi repelle-
re:vis autem non est nisi in præsenti aggres
sione.Aliàs (vt suprà diximus)si tu præueni
res,tu esses qui aggredereris . Quare tũc alia
tibi iuris remedia exquirẽda sunt . Si autem
præ tor aut alij ministri iustitiæ vellẽt in me

Universidad de Deusto
Biblioteca

manus iniecere, constaretq; mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profectò perimere vim vi repellere, ac si essent personæ priuatæ. Secus tamē si id bona fide, & lege tenerentur: nempè quia sunt indicia, vel aliqua legitima accusatio. Tunc cūm licet ego essem innocens, non mihi liceret, quò me eriperem, ministros vulnerare: vt infrà quæstione. 4. dicturi iterum sumus. ¶ De bonis autē temporalibus dubium est, vtrum in eorum defensam licet etiam latronem occidere. Apparet enim hoc non hēre: quia bona hæc tēporalia lubrica atque adeò necessariò pertitura nō sunt tanti facienda, vt vita eorum gratia homo multandus sit. Eò præcipuè q̄ omnia hæc in vitæ humanæ subsidium mortalibus collata sunt. Atque ad id facit autoritas Augustini ex. 1. lib. de libe. arbit. secundo argumento citata. Quin verò & illud Exod. 22. quod ca. 1. de homicid. citatur de fure nocturno. adiuncta glo. Augustini quæ citatur. cap. si persodiens. de homicid. Glossa enim est, propterea licēt furem nocturnum in flagranti delicto morte opprimere, non autē orto iam sole, quod noctu discerni nequit, veneritne ad furtū faciendū an ad homicidiū, sicuti luce solis deprehendi potest. Vbi significat August. solū iuxtā mortis licere furē occidere, non autem metu amissionis bonorū. Respōdetur nihilominus citra dubium licēre furē etiā diurnum in defensionem bonorū temporalium interficere si aliter illa eripi ab ipso nequeunt. Et ratio est q̄ bona mea, media sunt ad vitę sustētationem, & status, atq; honoris. Quapropter sicut vita fundamentum est omnū bonorum: ita est & eorum tutrix. Ad August. autem respondetur, aut q̄ illius forsan fuit sententiæ, q̄ ob solùm bona temporalia nō licet furi vitam haurire: vel melius q̄ locutus est vti Philosophus moralis: quia vix accidere consueuit, quin possint bona eripi à duro latrone citra eius mortem. Et quando id fieri posset, certe iniquum esset illum occidere: sic enim habetur. l. furē. ff. ad leg. Corn. de sica. furē nocturnum si quis occiderit, ita demum impunē feret, si parcere ei sine suo periculo nō potuit, parcere, scilicet liberando res suas, &. l. sed & si. ff. ad leg. Aquil. si quis cùm furem apprehendere posset maluit occidere, iniuriā fecisse videtur. Idemque habetur. cap. interfecisti, extrà. de homicid. Vnde iurisconsulti inferunt, quòd etiam dum spes est via iuridica recuperandi furtum: non licet furem occidere. Et certè si spes esset certissima q̄ facilimò negotio recuperari posset, verum apparet. Vbi autem res esset dubia, posset liberum esse domino iure vti suo. Vnde eodē cap. interfecisti. subditur: Si autē sine odij meditatione te tuaq; liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti, si ieiunare voluerit bonum est tibi. Quasi dicat, non teneris. De tempore autem defensæ, quandiu duret, prætereà fortè dubitas. Nempè vtrùm tunc tantùm liceat resistere quandiu furem non arripuit, an verò etiam tunc dum tuis rebus onustus fugit, liceat tibi eum armis insequi, & si aliter deprehendi nequit, etiam iacto telo sternere. Respondetur toto illo tempore flagrantis delicti licere vim vi repellere, etiam dum fugit: postquàm verò aliquò se iam recepit, non licet eū vi aggredi, sed tenere quousq; iudex eū capiat. Attamē cū hæc licere astruimus, nempe furem telo prosternere, sic intelligimus si bona aliquanti sint ptetij. Nam pro re vili, nempè pro valore duorum triumvè ducatorum, vt vitam periculo exponere delictum esset, sic & alium interficere. Nam licēt te tuaq; tuendi ius habeas, conferēdum tamē est damnum quod tibi caues cum illo quod das. Quanuis innocentis cōditio melior sit. ¶ Supereſt autem de honore videre, vtrùm ob eius defensam liceat aggressorem occidere. Est verbi gratia ingenuus vir aut illustris, qui videns hostē ad se gladio appropinquare, fugiendo posset liberare vitam, vtrùm fugere eū suo dedecore teneatur ne suam vel hostis periculo mortis obijciat. Apparet enim secundùm ea quę dicta sunt neutiquàm expectare posse: quādoquidem moderamen inculpatæ tutelę requirit hostis nēcem necessariam esse ad seruandam vitam: quod in illo casu non est. Respondetur nihilominùs nō tenere se in pedes conferre: qa moderamen hoc adhibendum est citra honoris detrimentū quod alicuius sit momenti. Quapropter sacerdotes & monachi fugere omninò in tali casu tenerentur, vt potè quorum honor nō est cōflictum illum expectare: quippe quos armorum vsus nisi in extrema necessitate nō decet. Et idem est de plebeio infimæ sortis, qui nullā prorsus honoris iacturam fugiendo faceret. ¶ Quòd si hinc quispiā contra nos intulerit, licere tūc etiā lacessito, & in duellum prouocato exire: quoniā sine honoris iactura aliud nequit facere. Respondetur nullam esse consequentiam

Alterum dubium.

Augusti.

Solutio August.

August. explicatur.

Quandiu tē pus defensæ duret.

Aliud dubium.

Solutio.

Submotio cauilli.

tiam. Nam tūc nulla vis infertur, sicuti dum præsens est hostis. Et ideò qui exit in duellū nō repellit vim vi, sed cooperatur ad iniustitiam qua alter ipsum prouocauit. Præsertim quòd secundùm rei veritatem & sapientum iudicio, non exire, non est dedecus, quia vbi virtus nō defenditur, nullus est honor: quippe qui eius est præmium. Ob idq; cum exire ad occidendum priuata autoritate nō sit virtus: sit vt neq; verè sit honor, nisi secundū vulgus. Et nomine vulgi quicunq; intelligūtur, qui non secundum rei naturam, sed secūdùm popularem opinionem de rebus iudicant. Sed de hoc nihil ad præsens. ¶ Vnum autem hic quispiam meditabitur fortè sophisma. Videtur nāq; nobili qui in cōflictu vulnus accepit licere hostem cessare iam volentem repercutere: nō quidem in defensam vitæ, sed honoris quem ei abstulit: nam si licet expoliato bona fugienti latroni vi eripere, cur non & isti eripere honorem? Respondetur disparem esse rationem: nam latro importat tua ipsa bona quę ab illo eripis: in casu vero præsenti ille qui te dehonestauit nō secum portat tuum honorem: quare nō potes illum iam vendicare, nisi per vindictā q̄ soli publicæ potestati licet. ¶ Ex his suprà dictis sit q̄ si quis quempiam aggrederetur: vt eum fuste leuissimè percuteret, posset id alter etiam hostem inter imendo repellere. Præsertim in Hispania vbi tam atrox illa iniuria reputatur. ¶ Vtrùm autem eadem sit ratio de clericis quæ est de laicis. Respondetur quantum ad ius naturæ idem esse prorsus, nisi quod de defensione honoris non est par ratio: vt pote qui illum non habent in armis. De iure autem Ecclesiasticam statim.

Ixe ludit al txrum sophisma.

Ad. 1. & 2 argumē.

PRrimum igitur argumentum pariter & secundū eadem solutione diluunt. Loquitur em̄ planè August. in casu tertiæ nostræ cōclusionis: nempe nemini ex intentione: puta per viam aggressionis & præuētionis licere priuata autoritate se defendere, neque sua. Et ideo ait, pro his rebus, directā significans intentionē excipiens nisi sit miles.

Ad. 3. arg. ¶ Ad tertium verò respondet Diuus Thomas, quod cùm irregularitas incurratur prēter culpam, vt patet in iudice, fit vt clericus etiam si se defendendo aliquem interficiat fiat irregularis. Loquitur tamen secundū ius quod suo seculo erat in vsu. Postmodùm nanq; Clement. vnica. de homic. ,puidenter cautum est, vt qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilat inuaforem, Immunis sit ab irregularitate. Prætereā q̄ in dict. c. de his. nihil aliud habetur, q̄ q̄ clericus ille qui paganum defendēdo se occidit multùm sibi consuluit, si ab officio sacerdotali recesit: quasi non esset necessarium. Adde quòd fortè loquitur vt in præcedenti. c. Clericum. de eo qui in militia, nēpe obsidione inclusus Paganum occiderat, debuerat cūm in obsidione nō manere. Vnde capit. Interfecisti. de homi. volū. presbyter qui se & sua defendendo inuaforem occidit, non deponitur, sed ad pœnitentiam admonetur: forsan propter exemplum, aut propter aliquā præsumptam culpam. Sed de irregularitate statim articulo proximo: vbi hæc verba San. Thom. emunctiùs examinabuntur. ¶ Quartum argumentum nullius est ponderis: quoniā neq; fornicatio: neq; adulterium, media sunt ad defensionem quēadmodū homicidium. ¶ Quintū verò super eodem nos loco Pauli tractauimus. Verbū enim Pauli, Non vos defendentes, idē est Græcè quod, Nōvos vindicantes: vt eius verbale nomen statim subiunctum ostendit, Mihi vindictā, & ego retribuā. Licet enim vim dum infertur repellere: non tamen illatam iniuriam, nisi per publicam authoritatem vindicare.

Ad. 4. arg.

Ad. 5. arg.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum qui casu alterum occiderit, fiat homicidij reus.

POst voluntarium homicidiū sequitur de casuali, vtrum reū faciat homicidam. Sunt enim in partem affirmatiuam, testimonia tam sacra quàm sanctorum patrum. Legitur enim Gen. 4. de Lamech q̄ virū in vulnus suum occiderit. Et historia secundū sanctos interpretes fuit q̄ cū in venatu credens interficere bestiam, hominem interfecerit, nihilominùs homicidium ei imputatū fuit. ¶ Secundò legitur Exod. 21. Si quis percusserit mulierem prægnantem & abortum fecerit: si mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima: abortus autem ille præter percutientis intentionem accidere poterat: ergo casuale homicidium non est absq; culpā. ¶ Tertiò. Dis. 50. & extra de homicid. quamplures extant canones quibus qui clerici casu homicidia fecerunt, irregulares habentur: irregularitas autem vbi in pœnam ponitur, nō nisi propter culpam incurritur. ¶ Contrarius autem obuiam occurrit ad

Argumē. 1.

Lamech.

Argumē. 2

Argumē. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Augusti. ad Publ. Augusti. vbi sic ait, Absit vt quę propter bonum, aut licitum facimus, siquidem propter hoc præter nostram voluntatē quā mali acciderit, nobis imputetur, homicidium autem casuale est, cùm ei qui bonum intendit, malus accidit effectus.

1. Cōclusio. AD quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima est bimembris, eademq; cęterarū basis, ac radix. Nihil casuale quatenus casu accidit peccatū est: sed quatenùs quippiam habuerit volūtarij, eatenus erit peccatū. Conclusio probatur secundùm Augustinum cōtra Faustum: peccatū nō est nisi quatenus voluntarium: casus autem secundùm Aristot. 2. Physico. est causa

Augusti.

Aristote. præter intentionem, atq; adeò præter volūtatem agentis: ergo casualia secundùm illam

2. Cōclusio rationem nihil secum afferunt culpæ. ¶ Secunda cōclusio. Nemo dans operam rei licitæ, neq; siniſtram habens intentionem, dum modo debitam adhibuerit diligentiā nē noceat: quis ex actione sua sequat homicidiū, reatum illius incurrit. Cōclusio hæc præcedentis appendix est & corollaria. Nam eiusmodi homicidium nihil prorsus habet volū

3. Cōclusio. tatis, sed est simpliciter casuale. ¶ Tertia conclusio. Si quis dat operā rei illicitæ, vel dans operam rei licitę debitam nō adhibet diligētiam, non est à reatu homicidij immunis, q ex eiusmodi actione fuerit subsequutū. Probatur conclusio, contingit id quod actu per se neq; volitum est, neq; intentum, per accidens esse volitum atque intētum: quatenus id non impedit quod impedire tum poterat tum etiam debebat. Nam causa quæ prohibens remouet, dicitur accidentaria. Quò fit vt qui causam vel actionē nō remouet atq; impedit quā tollere debebat, si sequatur homicidiū, reus eius constituat. Hoc autem fit dupliciter. Vno modo quando operā nauat rebus illicitis, quas vitare debebat: altero verò quādo vacās rebus licitis diligentiā nō adhibet: ex cuius cōtraria negligētia subsequit homicidiū. Atq; hæc est asserta nostra con-

Illustratur conclusio. clusio. ¶ Ad planam verò rei intelligentiā recolendū est, bifariàm aliquid esse voluntariū Vno modo directè, quia intentū: & hoc simpliciter nuncupatur voluntarium, opponiturq; simpliciter casuali, vbi nihil est voluntarij: & alio modo cōtingit esse volūtarium per accidens, quia non impeditur: & hoc est medium inter simpliciter voluntariū, ac simpliciter casuale. Sed nihilominùs ob carentiam directæ intentionis dicitur casuale. Re-

Tres conditiones requi quiritur ergo ad casuale homicidium primò *sitæ ad hoc* q non sit intentū: secundò vt imputetur q *quod casua* re vera sequatur ex actione quæ tolli debe- *le homici-* bat: vt habetur capit. ad audientiam. de homic. & c. presbyterū. Nam si aliunde sequat, *dium impu-* nullatenùs imputat agenti, vt eod. cap. Ioan *tetur.* nes. Vt si quem imprudenter incauteq; castigans vulnerasti: & homicidium, vel nō est subsequutum, vel non ex vulnere, sed ex maligna curatione, vel alio accidente ille occubuit: non es in cōscientia homicidij reus, sed tantū incautæ pulsationis. Tertiò requiritur q nō solùm posses talem actionem euitare, verùm quòd deberes: licèt enim venator ex cusare posset venationem, atq; adeò iactum teli quo præter intentionem factum est homicidium, nullam inde cōtraxit culpam. Si militer, vt paulò antè dicebamus, dum latro ex te pecuniam petit, comminatus, nisi dederis, furtum aliunde se facturū: licèt nō dederis & faciat, nō est cur tibi furtum imputetur, quoniam nō tenebaris. ¶ Atq; ex hoc sequitur quæstiunculæ solutio in præsentia *Dubitatio* rum moueri solitæ. Dubitatur nanq; vtrùm *submouet.* homicidiū casuale quod per accidēs est voluntarium, sit in vniuersum peccatum mortale. Apparet enim tale ex obiecto. Respon detur nihilo minus nō habere eiusmodi ho- *Quod pec-* micidia plus culpæ quàm fuit in causa: siue *catū sit ca-* causa fuerit datio operæ rei illicitæ, siue ne- *suale homi-* gligētia in re licita. Exempli gratia: Prohibitus est clericus equū equitare, illum tū ascendit casu quo non erat, nisi venialis culpa, & hominē infortunio pessundedit, vt habetur in. c. Dilectus. de homicid. non esset nisi veniale peccatum. Pariter si dans operam rei licitę: vt miles venator ex negligentia, quia non satis circunspexit, occidit hominem, si negligentia non fuit nisi venialis, homicidiū non erit nisi veniale. Haud enim diligētiam adhiberi semper necessarium est quàm maximè potest, sed quàm fuerit pro qualitate negotiorum congruens. Quòd si causa culpam habuerit mortalem, leuiorem tamen quàm est genere suo homicidium, nō erit in ipso homicidio culpa grauior. Sentē tia est Augusti. 22. lib. contra Faustum: vbi *Augustæ.* ait Loth, qui ebrius incestum commisit, non fuisse reum incestus: eò quòd crimen illud non habuit plus culpæ, quàm in ebriatione præfuerat. ¶ At verò de irregularitate est *Impugnātur* dubium: & primò contra secundam condi *cūdæ condi* tionem suprà posita est argumentum. Di *tiōis prio-* ctum enim est quòd si quis lethaliter incau- *pars.* te &

tè & ex graui negligētia quempiam percussit, qui tamen vel per egregiam curationem vel fortè per miraculum mortem euasit, tūc percussor ille nō est reus homicidij. ¶ Arguitur verò contrà. Si ex intentione illum tam grauiter vulnerasset, eadem culpa inficeretur, ac si esset homicida: ergò & si id incautus ac negligens fecerit. Respondetur in primis irregularitatē non incurri, quæ homicidis posita est, nisi re vera sequatur homicidiū. Quare etiā si miraculosa sit mortis euasio, satis est vt percussor non habeatur irregularis. Præterea quantum ad culpā est differentia. Nam qui ex intentione hominē vt occideret percussit, statim, quicquid sequatur reus est apud Deum homicidij: qui verò non ex intentione, sed ex cautelę defectu alium sauciauit, non fit reus maioris culpæ quā quæ fuit in causa, vt modò dicebamus.

Posterior pars oppugnatur. ¶ At contra alterum membrum eiusdē conclusionis quo dictum est, etiā si sequatur homicidium, non tamen ex vulnere, sed aliunde, tunc non imputari: arguitur. Si vulnus erat re vera graue, quanuis infirmus nō sibi satis caueret, vel non fuerit adhibita illa curatio, quę si adhiberet euaderet: nihilominùs dum moritur, re vera ex vulnere moritur: ergo quāuis nēgligentia, vel infirmi, vel medici fuerit etiam in causa, ille nihilo minùs est reus homicidij. Et confirmatur hoc inde quod neque infirmus tenetur tanta cautela sibi cauere, neque optimum exquirere medicum: neq; verò medicus tam solertē adhibere cūrationem: & ideò licèt non simpliciter ex vulnere, sed adiunctis alijs negligētijs sequatur mors, nihilo minùs percussori imputatur qui per iniuriam causam dedit. Adde q forsan neque chirurgorū copia haberi potuit, neq; alterius, qui sanguinis exitū restingueret qua de causa ille mortem obijt, tunc enim cum nullus præter percussorem fuerit in culpa, ille erit verè reus. Respondet

Solutio. ad hoc q quando homicidium subsequitur iudicio medicorū stando est: vt cap. significas, titu. 2. admonetur. Vtrùm re vera vulnus lethale erat, quo plurimū homines mori solent: & tunc non obstante à parte infirmi negligentia, homicidium vulneranti imputatur. Si autem nō erat eiusdem generis, tunc quantum ad percussoris culpam nihil fortuitus euētus refert, quando quidem tota præfuit in actione: sed quantū ad irregularitatē si citra alterius culpam sequuta est mors, homicidium ei imputatur. Si verò ob culpā, vel infirmi, vel medici excusatur. Nā vulneratus postquàm semel vulnus accepit iure naturæ tenetur suæ vigilanter saluti cōsulere, & Chirurgus etiam ob fidem sui muneris eidem prospicere. ¶ His præhabitis descendendum nobis restat ad irregularitatis modos. In primis enim q, qui iuxta tenorē secundæ conclusionis operam dat rei licitæ, *Qui incur-* prudentemque adhibet diligentiam quem- *runi notā ir-* piam occidit, nullo irregularitatis notami- *regularita-* ne fordescat: multi sunt textus, extrà, de *tis.* homicid. vt cap. lator. & ea. dilectus filius & cōsignificasti, &c. Ioannes. & capit. ex literis. extrà, de homici. atq; alij. dist. 50. Quoniam illic non solùm nulla est culpa, verum neq; voluntaria occisio. Ex hac ergò cōclusione collige, infirmorū custodes atq; infirmarios dum infirmum in lecto mouēt, vt vel aptiùs ei cibum ministrent, vel quietiùs iaceat, etiā si inde mors tantillum acceleraret, nullā irregularitatem incurrere: quia dat rei licitæ operam. Nisi tam immodica esset negligentia, & iactatio illius, vt prudentum iudicio cēseretur occisio atq; adeò mortalis temeritas. Audiui de confessario qui cùm reū quē *Factum ri-* dam ad patibulū comitaretur, & casu iumē- *diculum.* tum, quo ille vehebatur pepulisset, inde scrupulum irregularitatis conceperit, quòd sua causa properātiùs eū morti obtulisset. At *Explicatur* verò hęc ridicula sunt. ¶ In tertia autem cō- *tertia cōclu* clusiōe duas causas irregularitatis posuim⁹, *sio.* quarū prima erat dum quis dat operā rei illicitæ. Et quidē Caiet. hic & Sylu. in verb. homicidiū. §. 2. & Doctores iuris Canonici vniuersalē regulā astruunt, q omnis qui dat operā rei illicitę, quomodocūq; ex illa datione sequatur homicidiū, fiat irregularis. Attamē regula hęc in primis nō habetur in iure, sed eius interpretes illam inferunt ex cōtrario sensu: nēpè ex prefatis capitulis quibus qui dāt operā rei licitæ excusantur. Et potissimum ex cap. ex literis. 2. & ex cap. dilectꝰ filius. vbi habetur q qui nō dat operam rei illicitæ, si nō est negligēs nō est irregularis. Inde nanq; tum alij tum etiam S. Tho. intulit, quòd qui rebus vacāt illicitis fiant ex eo homicidio irregulares. Debet ergò suis moderaminibus temperari vt verū habeat vniuersaliter. In primis si clericus in adulterio *Quando de* deprehēsus inuaditur, & cum moderamine *beat irregu* inculpatæ tutelæ inuasorem occidit, quāuis *laris cēseri* operā daret rei illicitæ, nō debet irregularis *qui dat ope* censeri: quia homicidiū illud nō est tunc vo *ram rei illi* luntariū. Nam quanuis adulteriū fuerit vo- *citæ.*

lunta

Universidad de Deusto
Biblioteca

luntariũ,non tamẽ fuit per se causa homicidij:sed vulneratio quæ non fuit voluntaria. Rursus in dicto cap.ex literis. excusatur ille monachus ab irregularitate qui cũ cãpanã de campanali deponeret,cadẽs lignũ puerũ oppressit.Fac opus illud fuisse seruile, & forsan in die festo,aut cõtra præceptũ Prælati deliquisse illo opere monachũ:vtrũm ꝓpterea esset irregularis? ꝓfectò minimè credẽdũ est.Item in dict.c.dilectus. excusatur clericus qui sanitatis gratia ascendens equũ inopinato alterũ interimit,vtrũ si equitatio illa eidẽ clerico fuisset nocua & cõtra iussũ medici deliquisset,propterea esset irregularis?profectò nulla est ratio vt credas. Nam peccatũ qđ fuit in causa ex natura sua, nihil ad homicidiũ referebat.Sed ais,neq; hoc dicũt Sũmistæ.Imò verò id asserit Sylvest, in verbo, homicidio.2.dub.18.videlicet ꝙ si qs cædẽs arborẽ quæ erat sua optimè circũspexit ne quenquã opprimeret:quãuis postea cadẽs arbor transeuntẽ fortè cõpresserit nõ est irregularis.Si tũ arbor non erat sua, fiet irregularis:quomã dabat operã furto.Et pariter habent dicere ꝙ si nobilis secularis in ꝓprio nemore venat,& merè casualiter hominẽ occidit,nõ fit irregularis ad suscipiendos ordines:fiet tũ si nemus est alienũ,& cõtra dñi voluntatem illic deprædatur feras.

Sylvest.

¶Hęc autẽ profectò minimè credẽda sunt: sed sic intelligẽda est res illicita cui dat operam vt scilicet genere suo res illa causa esse soleat homicidij.Vt si clericus dat operã rei bellicæ:licèt imprudẽs,& nescius aliũ ꝓter suã intentionẽ occidat,est irregularis,& pari iure si torneamẽta atq; alia pugnæ simulacra exerceat, quæ clericis vetita sunt.Itaque vt homicidiũ casuale ratione rei illicitę causa sit irregularitatis,requirit,ꝙ opus illud cui cõsultò operã dabat genere suo sit periculosum. Quãdo verò illa opera nõ sunt clericis ideò prohibita,neq; adeo illicita quia periculosa,sed aliam ob causam tunc homicidiũ quòd merè est casuale nullius est irregularitatis causa.Quapropter Caietani hic sententia,ꝙ clericus qui inter venandũ homicidiũ casuale fecit,similiter excusatur,ac secularis, nescio,an sit vsquequaq; vera,nam si est venatio talis q̃ clericis non ob id vẽtatur,ꝙ periculosa est:verũ habet,si autem propter periculum prohibetur:vt est venatio aprorũ quæ armis, & telis, & ferocibus canibus fit, profectò fiet clericus irregularis:vbi secularis nõ fieret.¶Et per hanc decisionem arbitror explicari cuncta capitula q̃ de nauante operã rei illicitæ adduci possunt. In primis in.c.continebatur.de homic.vnde suam isti regulã colligunt,Diaconus irregularis censetur non ob id quod operam dabat rei illicitæ:nã iacere baculos leuandi laboris gratia neq; erat clericis interdictũ,neq; erat periculosum:sed ꝓptereà quòd dum alter in eum insiluit,debuisset cauere nè falce qua ipse erat accinctus vulneraretur:nam statim cap. lator.clericus qui alterũ in terrã proiecit, ꝙ opus de se magis videbatur illicitum: quia non ex sua negligentia cultellus eius in alterum incidit non condemnatur irregularitatis pœna.Casu autem capituli. Suscepimus. non idcirco fit ille monachus irregularis ꝙ latrones in defensam propriæ vitæ occidit, sed ob id quod pro rebus tẽporalibus, quarum monachi non debent esse adeò cupidi, eos ligauerat,ac perinde causam dederat homicidio. Sed & casus capituli. Tua nos. eidẽ nostro asserto patrocinatur.Illic enim decernitur clericũ qui Chirurgiæ pietatis gratia in curanda quadã muliere operã impẽderat, & præter eius intentionem mortua est, non fuisse irregularem.Vnde à contrario sensu colligitur ꝙ si quæstus causa id feciſſet, fuisset irregularis:eò videlicet ꝙ propterea clerici ab illa arte arcentur:ꝙ est genere suo periculosa.¶Secundus modus quo casuale homicidiũ imputatur est negligẽtia:quę quidẽ si absq; vlla fuerit culpa,nulla est irregularitatis causa:vt capitulis suprà citatis habetur quibus secundã conclusionem diui Thomæ suffulsimus.Nã etsi irregularitas citra culpã incurratur,vt patet in seculari iudice, debet tamen vt diximus,esse voluntaria:& vbi negligentia extra omnẽ est culpã, effectus nõ censetur voluntarius: quandoquidẽ inuolũtariũ,vt dictũ est in his quę causæ sunt per accidens,non est nisi vbi homo id facere omittit quod facere debuit. Quapropter, vt suprà diximus,prudenter cautũ est Clemẽt. vnica.de homicid.vt qui aliter mortem euadere non valens inuasorem occidit,aut mutilat,liber ab irregularitate sit.Et pari iure etiam clerici sacerdotes petentes in iudicio secularia malefactorum emendam, & eorum quibus expoliati sunt restitutionem, dummodò protestentur se id ad vindictam non facere,neq; ad sanguinis effusionem, quantuis patibulo illi affigantur, ab irregularitate sunt immunes:vt habetur de homicid.volũ. lib.6.capitu.Prælatis.¶Id autem forsan scischolaris

Explicãtur multa capita de homicidio.

Quando incurratur irregularitas propter negligentiam.

Dibilatio. Caietan. scitaris,vtrùm vbi causa culpam non habuit nisi venialem:incurratur irregularitas. Caietañ.in præsentiarum ad partem annuit affirmatiuam. Ait quippe casuale homicidium semper imputari danti operam rei illicitæ, quo ad pœnã irregularitatis,& culpã aliquã sed non semper quo ad mortalem culpam. Vbi docet citra mortalem incurri irregularitatẽ ꝓpter aliquam culpam. At verò quãuis hoc aliquã præ se ferat probabilitatẽ, ꝓ eo ꝙ iam tunc homicidium est quadãtenus voluntarium, nescio tamen, an omninò sit verum. Difficile enim est creditu quòd irregularitas,quæ ceu pœna propter culpã imponitur, incurratur ex sola veniali culpa. Quare ego vix illud credere queam.Exempli gratia. Decernit Clement. modò citata clericum qui se defendendo hostem occidit, non esse irregularem:quòd ergo qui per leuissimam culpã venialem,causam dedit homicidio,scilicet, quia non vsqueadeò perspexit an citra illud poterat se defendere irregularis fiat,nescio quis credat.

Solutio.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentum erat de Lamech,qui Gene.4.fatetur occidisse virũ in vulnus suũ:nẽpe qui, vt omnes habẽt interpretes inter venandum,Cain latentem, putans se feram occidere, iaculo infixit. Ad hoc igitur respondetur,non satis circunspexisse:vel,vt alij aiunt,cùm oculi iam sibi caligarent ducatu pueri id incautè feciſſe: ea ſignorantia quæ ipsum in culpã coniecit.

Ad. 2. arg. ¶Ad secundũ respondetur quòd qui mulierem prægnantẽ pulsat,idem iudicium subit, vbi periculũ est abortus,atq; homicidam:nẽpe ꝙ si ex intentione faciat moraliter peccat:& si casu,tãta delinquit culpa quãta fuit in causa.Quòd si fœtus erat animatus, fit verè homicida, atq; adeò irregularis. ¶Ad can. aũt adductos i tertio arg.satis superq; respõsũ est.Neminẽ eñ irregularitatis ſnia cõdemnãt,nisi eũ qui vel operã rei illicitæ dederit,vel in re licita fuerit negligens.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO SECVNda, De mutilatione mẽbrorum.

S. Thom. 2.2. quæstio. 65.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm quempiam suo mutilare membro sit licitum.

QVoniã animalis vita ex eaque in membris est cõstat: post homicidium sequitur de membrorum mutilatione,vtrùm sit vllo casu licita.Et arguit à parte negatiua.Peccatũ per hoc cõmittitur,vt lib. 2.ait Damas.ꝙ receditur ab eo quod est secundũ naturam, in id quod est cõtra naturam: secundùm autem naturã,autore Deo corpus decet esse suis membris integrũ:ergo cõtra naturam est illud mutilare.¶Secũdò. Sicut anima ad totum corpus,sic & animæ partes ad partes corporis,vt.2.de Anima autor est Aristote.anima autẽ hominem priuare,nisi publica potestate non licet, ipsum occidendo,ergo neq; particularia membra,nisi eadẽ publica potestate licebit suis animæ partibus,hoc est potẽtijs,orbare. ¶Tertiò. Salus animæ saluti corporis prę ferenda est:nemini autẽ propter animæ salutẽ licet sibi mẽbrum abscindere: puniuntur enim secundũ priſca Niceni Cõcilij statuta,qui se causa cõ seruandæ pudicitiæ castrauerunt: ergo ob nullã aliã causam amputatio vlla membri licita est.¶In cõtrarium est quod Exod.21. iubetur,Oculũ pro oculo,dentem pro dente,ac manum pro manu reddi.

Argumẽ. 1. à parte negatiua.

Argumẽ. 2.

Argum. 3.

Cõcil. Nice.

QVæstio hæc duobus sensibus deciden da est:quatenus amputatio mẽbri, aut publica authoritate fieri potest,aut cuiusq; priuata.Nam & abscisionis causa, vel morbus esse potest spiritualis,puta voluntarium crimen vel naturale corporis vitium. Respondetur ergo tribus cõclusionibus.Prima.Sicuti publica potestate qs licitè ob graue crimẽ priuari potest vita:ita & ꝓpter leuius truncari põt membro.Probatur.Sicuti partes eiusdẽ humani corporis membra eius sunt,atq; adeò in eius seruitiũ atq; adminiculũ creata:sic & singuli ciues mẽbra sũt totius reipublicę ad eandẽ relata & ordinata: ergo sicut de mẽbris eiusdẽ corporis eo modo disponẽdũ est,ꝙ saluti totius corporis est cõgruẽtior:sic & de ciuibus singulis quatenùs saluti reipublicę est expediẽtius: membrũ aũt sanũ absq; detrimẽto corporis abscindi non põt:quia toti cõmodum est, sed tunc qñ infectum nocet.Igitur si ciuis nocumentũ intulit reipublicæ,sicut posset respublica illum prorsus dum crimẽ id mereretur extinguere:sic dum peccatum non est tam graue:potest ipsum mutilare:etiam si membrũ qđ abscindit corporali sanitate vigeret, esset-

Sensus quæstionis.

Prima cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esſetq; perſonæ vtile. ¶Secunda concluſio.

2. Cõcluſio Rurſus dum membrũ aliquod naturali mor bo corruptum fuerit, ex voluntate ipſius ægroti abſcindi poteſt ad eius ſeruandũ vi tam. Probatur. Nam vnuſquiſque ius habet propriam ſeruandi vitam: ergo dum abſciſ ſio membri neceſſaria eſt, tunc perinde atq; alia medicaminũ genera poteſt illam quiſq; ſibi optare. Quare & autoritate etiam paren tis, aut alius gerentis eius curam, citra publi cam facultatem id fieri poteſt. ¶Tertia con

3. Cõcluſio. cluſio. Extra hos duos caſus nulli per publi cam autoritatem, neq; per conſenſum priua tę perſonæ licita eſt mutilatio. Probatur, qa vita totius ex membris conſtat. Quare ſicut homicidium nemini licitum eſt, ita neq; mu tilatio. ¶Adnotandum ergo diſcrimen eſt

Adnotandũ diſcrimen. quòd ꝓpter ſpirituale vitium licet quidem reipublicæ hominem mutilare, non tamen ipſi priuatæ perſonæ: ſed vice verſa, ob cor poralem morbum licet infirmo ſibi mem brum cõſilio medici abſcindi permitti, nõ ta men hoc reipublicæ munus eſt vt eũ coge re poſit. Et ratio eſt: quia vnuſquiſq; eſt ſuę vitæ cuſtos: reſpublica verò boni cõmunis. Quo fit vt licet homicidium non niſi ob cul pam fieri poſsit: mutilatio tamen licita etiã ſit propter corporalem ſalutem. ¶Sed nun

Rogatio. quid non poteſt reſpublica, aut pater, aut ꝑ latus filium, aut ſubditum cogere, vt dũ ad ſalutem fuerit neceſſarium membrum ſibi

Solutio. permittat abſcindi? Reſpondetur q reſpubli ca in hoc nullum habet ius: prælatus verò cogere poſſet ſubditum propter ſingularẽ obedientiam illi promiſſam, vt medicami na admittat quę commodè recipere poteſt. At verò quod ingentiſsimum dolorem in amputatione mẽbri, aut corporis incisione ferat, profectò nemo cogi poteſt: quia ne mo tenetur tanto cruciatu vitam ſeruare. Ne que ille cenſendus eſt ſui homicida. Imò ve ra eſt illa Romani vox dum crus illi aperi

Vox Marij retur, Non eſt tanto dolore digna ſalus. ¶Tertia demum concluſio abſque alia ex ceptione generalem continet veritatẽ. Nul la enim de cauſa, præter iam exceptas vlli licet à ſe membrum truncare. Summa enim

Origenes. videri poteſt ad extirpandos carnis agones: quam ob cauſam Origenes in Hiſto. Eccle ſiaſt. lib. 6. cap. 6. fertur ſeſe caſtraſſe: quo ad literam, vt fortè arbitrabatur, verbum im pleret euangelicũ de eunuchis qui ſe caſtra uerunt propter regnum cælorum. Quod ta men flagitium illi fuit, vt decretũ habet Cõ cilij Niceni: cano. ſi quis à medicis. diſtinct. 55. licet zelus & caſtitatis indicium, laudi ſit illi tribuendum. Neque verò Marci factum Marcus. qui, vt eius habet hiſtoria, pollicem ſibi ex nimia humilitate reſecuit, nè inuitus ſacris initiaretur laude dignum eſt, niſi reuelatiõe aliqua ꝓtegatur. ¶Hoc autem reſtat haud Dubium. diſsimulandum dubium, vtrùm qui, vt exẽ pli gratia dicamus, ferro manum haberet, aut quoduis aliud membrum muro illigatũ: ſi ignis flammam ipſum iam iam inuaſu ram, aut irruentes hoſtes aliter effugere nõ poſſẽt quàm membrum ſibi amputando, id ſibi liceret. Apparet enim nequaquàm id iure poſſe. Perinde enim caſus huiuſmo di haberi videtur, atque ille quem ſuprà re futauimus. Videlicet, ſi quis tibi mortem mi naretur, niſi tu tibijpſi membrum reſecares Diximus enim id tibi non licere. Reſpon Dubij ex detur nihilominùs non eſſe ſimile: imò in cluſio. præſenti euentu, niſi meum me fallit iudi cium, ius illi miſero fauet vt illo modo mor tem euadat. Nam quando alter tibi minatur mortẽm, ab extrinſeco eſt abſciſsio membri neceſſaria: & ideo tibi non licet: quando verò alligatus es, iam eſt ab intrinſeco. Qua re ſicut ſi te canis dẽtibus teneret poſſes par tem illam inſcidere: & ſi occluſus eſſes, exi lire de feneſtra poſſes, cum periculo frangẽ di membri. Simile ius eſt in caſu noſtro.

¶De irregularitate verò tam mutilantium Quãdo in quàm mutilatorum vt dicere pergamus, cer currat irre tum eſt mutilantem irregularitatem con gularitas ex trahere. Nam cùm tot capitulis citatis in ti membrorũ tulo de homicid. conſtitutum ſit, homici mutilatione dium irregularitatem inducere, & membrũ quodcunque pars ſit vitæ: conſequens ſit vt mutilator quadantenùs homicida cenſea tur, hoc eſt membri occiſor, atque adeò ir regularis: vt optimè doctores notant poſt gloſſam ſupra citatam in Clement. de homi cid. vbi ambo componuntur verba, occide re & mutilare. Quare non ſufficit ad irregu laritatem quòd quis membrum debilitet: i mò fortè neque quòd ipſum citra detrunca tionem mortificet. Nam pœnæ ſunt reſtrin gendæ: & iura non loquuntur, niſi de mu tilatore. ¶Adnotauit autem eadem gloſ. in- Opin. iuriſ telligendum eſſe mutilationẽ membri prin prudentiũ. cipalis: atq; hactenùs rationi conſonat. Exẽ plum autem quod ſubdit, nempè quòd ab ſciſsio digiti irregularitatẽ non inducat, nõ vſq; adeò veritatem continere videtur: tam etſi pleriq; Iuriſconſultorũ in eadem perſi ſtant

ſtant ſententia, cum hac moderatione, quòd digitus ille non ſit index aut pollex, quib⁹ diuinum corpus apprehenditur. Et ratio eo rum eſt, quòd cæteri digiti non ſunt princi palia membra: vt pote qui præcipua non habeant officia: iuxta verbum Apoſtoli ad Roma. 12. vt eſt oculus, & manus, &c. At

Caiet. opin. probabilior verò fortè probabilior eſt contraria Caiet. aſſertio: nam re vera digitus quiſque officiũ habet, licèt non ita præcipuum ſicut pollex aut index. Qui autem particulam tantùm digiti ſibi vel alteri abſcinderet, eò nõ eſſet ir regularis, quòd parum pro nihilo reputatur ¶Quo autem ad mutilatos & truncos deſcẽ damus, id primum adnotandum, ob aliam rationem eos haberi irregulares quàm mu tilantes. Illi enim quia ſe cruentarunt, inha biles facti ſunt: iſti autem quia ſuo ipſorum corporis habitu inepti, ac perinde indecen tes exiſtunt, vt ſacris altaribus adminiſtrẽt. Nam & antiquitùs vt Leuit. 22. memorię ꝓ ditum eſt, nullum animal quod cæcum eſſet aut trũcum, aut fractum, aut teſticulis ſectis aut tunſis, licebat offerre Domino. Etenim ſi ad principum menſas tales non admittun

Cõciliũ Ni cenum. tur adminiſtri, multò minus eos decet diui na myſteria tractare. Hac enim ratiõe in cõ cilio Niceno eiuſmodi corpore vitiati ab ec cleſiaſtico munere abacti ſunt, vt can. ſi quis à medicis. 55. diſt. refertur. Poſt quã ſanctio

Concilium Arelatenſe. Gelaſius. nem ſubſequutæ ſunt aliæ tam cõcilij Arela tẽſis q̃ Gelaſij, atque aliorum pontificum: vt eadem diſt. can. Hi qui. atq; alijs, legitur. At qui illi præcipuè à ſacris functionibus inhi bentur, qui miniſtrẽ Euangelium audientes, quo carni reſiſterent, volentes ſecti ſunt: qui

Alexan. 3. bus canonibus poſt ſubſcripſit Alexã. 3. to to titu. de corp. vitiat. Imò & deformitas ſi grauis ſit in oculo, quãuis ſit natiuitatis vi tium, promotionẽ prohibet. Qui autẽ ſani tatis gratia medicorum cõſilio ſecantur, nõ ideo redduntur inhabiles ad ſacerdotium: vt habetur eadẽ diſtinctiõe, can, ſi quis ꝓ ægri tudine. & de corpo. vitiat. vtroq; ca. ex par te. Neq; ſolùm mẽbri principalis abſciſsio, qualis eſt manꝰ, irregularitatẽ inducit: vt ha betur cap. expoſuiſti eo. tit. q imò & ſi quis partem digiti ſibi abſcidit: vt habetur can. q partem. 55. diſtin. Sed intelligitur q ſit tãta vt ſine ſcandalo tangere ſacroſanctum ſacra mentũ nequeat: vt exponitur de corp. vit. ca pit. 1. & ca. vlti. Et forſan leuior cauſa requiri tur in mutilante vt fiat irregularis, quàm in mutilato. Nam in mutilante abſcindere di gitus, vt diximus, forſan ſufficit quia mẽ brum occidit: in mutilato verò requiritur q ſit vel inſignis deformitas: ſiue à caſu, ſiue à natiuitate proueniat.

Ad primum igitur argumentũ principa Ad. 1. arg. le reſpondetur, id quod eſt cõtra parti cularem naturam fieri poſſe ſecundum vni uerſalem: vt aſcenſus aquæ ad replendũ va cuum, teſtimonio nobis eſt. Quare etſi mẽ bri amputatio deformis ſit corpori: cõgrue re tamẽ poteſt tum ſaluti eiuſdẽ: tum etiam bono cõmuni. Verum eſt tamẽ quòd reſpu blicæ bene inſtitutæ, quàm poſſunt maxi mè abſtinent ab huiuſmodi ſupplicijs.

Primùm nè pœnam talionis à malefactori bus antiquo more exigant: ſcilicet oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deinde nè dexteras amputent: quæ quidem detruncatio inutilem hominem reddit. Blaſphemis aũt optimo iure lingua abſcinditur, & falſis teſtibus euelluntur dentes. ¶Ad ſecundum Ad. 2. arg. reſpondetur, quòd cùm vita non ordinetur ad alium finem ipſius viuentis ſed ſolùm ad bonum publicum, nullatenùs ſe homo po teſt illa priuare: ſed ſola reſpublica illam ha bet poteſtatem: membra tamen ordinantur ad vitam: & ideo perſona ipſa quæ ſuæ cu ſtos eſt vitæ, poteſt membrum cauſa vitę re ſecare. ¶Ad tertium denig; reſpondetur, q Ad. 3. arg. abſciſsio membri corporalis eo eſt licita, q neceſſaria eſſe ſolet vitæ ſeruandæ. At verò ad ſalutem ſpiritualẽ nunquàm eſt neceſſa ria. Nam peccatum per quod anima moriꝰ, vbiq; & ſemper voluntati ſubiacet: aliàs nõ eſſet peccatum. Et fidelis Deus, vti ait Paul. maiorẽ homini tentationem non permittit, quã ipſe ꝑ eius gratiã ſuperare poteſt. Qua propter verbum illud, Si oculus tuus ſcanda lizat te, erue eũ: & ſi dextera manus tua ſcã dalizat te, abſcinde eam: non eo dictũ eſt q eſſe poſsit vnquàm neceſſarium: ſed vel hy perbole eſt, vel alium ſenſum facit moralem de occaſionibus amputandis, vt ſancti inter pretantur: & nos etiam pro modulo illic no ſtro expoſitum reliquimus. Vnde ſuper il lud Matthæ. 19. Sunt eunuchi qui ſe caſtra uerunt propter regnum cælorum: ait Chry Chryſoſto. ſoſto. Non per mẽbrorum abſciſsionem, ſed per malarũ cogitationũ interemptionem.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm liceat patri filios, aut dominis ſer uos uerberare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POST mutilationem sequitur de alijs verberibus illi annexis dicere. Et quia nō dubitat quin reipublicæ id sit licitum, inquiritur de patribus an liceat verberare filios.

Ad. 1. arg. partis negatiuæ ex Aristote.

Ait enim Philos. 10. Ethic. c. 11. q patris preceptio vires non habet, neq; cogendi necessitatem, neq; vllius prorsus viri nisi sit princeps: verberatio autem quædā est coactionis species: ergo id patribus non cōuenit, neque verò dominis. ¶ Secundò arguitur. Si id

Ad. 2. arg.

parentibus ac dominis licitum esset, cùm ad fraternam correptionem pertineat, cuicūq; personæ idem suffragaretur ius, vt quēlibet verberare corripiendo posset. ¶ In contrarium autem est illud Prouer. 13. Qui parcit virgæ, odit filium suum. Et infrà ca. 23. Noli subtrahere à puero disciplinam. Et Eccles. 13. Seruo maleuolo tortura & compedes.

Conclusio vnica.

AD quæstionem respondetur vnica conclusione. Patribus tātū ac dominis, aut paternam gerentibus curam, puta magistris ac pædagogis verberare licet subditos & flagellare: nequaquam tamen mutilare. Vtraq; cōclusionis pars hac ratione probatur. Inter mutilationem ac verberationē hoc interest, q mutilatio vsq; adeò est mai⁹ verberatione nocumentum, vt sit irrecuperabile: quale non est verberatio: vt pote quę sensui duntaxat dolorem incutit: igitur cū vita totius ex vita mēbrorum constet, fit vt ad eundem præcisè legitima mutilatio pertineat ratione criminis, qui in vitam ipsam habet potestatem: quæ quidem functio penes solam est rempublicam. Verberatio autem ad faciliorem castigationem, prōptiorē que correptionem spectat: nihilominus & hæc quandam autoritatē exigit, quam verberans in eum qui vapulat exercet: hanc ergo cum primis pater habet in filios: post vero dominus in subditos: ac demum in discipulos & pupillos magister ac pædagogus. Nam de prælatis, quia publica vigent potestate, ambigi non potest. ¶ Res est facilima. At quanuis de patria potestate, scilicet quāta sit in filios, lib. 1. q. statim prima dictū sit nihilominus hic forsan studiosus roget quo nam iure negatiua conclusionis pars fulciatur. Apparet enim iure naturæ liberum esse patribus, non solùm verbere, sed etiam mutilatione, & si opùs esset, cæde etiam in filios

Obiectio cōtra cōclus.

animaduertere. Nam illo iure illis incumbit liberos educare, & moribus instituere: quæ quidem institutio sæpissimè exposcit mutilationis mortisque vindictā. Secundò arguitur. Statim in mundi primordijs nō erat alia respublica quàm domestica: nempè dum sola familia Adæ orbem possidebat: tunc ergo cùm necessaria esset publica scelerū vindicatio, consequitur vt patri id incumberet munus. Enimuerò Cain dignus erat supplicio capitis nisi ei Deus pepercisset: quod & reus ipse metu illo maximo, Qui inuenerit me, occidet me, testabatur. Illud ergo supplicium nemo ei poterat infligere præter patrem. Ad hæc, si aliqui essent mortalium sic

Rō aliena.

dispersim viuētes, vt sub nullo agerent principe, sed vnaquæque domus seorsum viueret, tunc profectò ratio ipsa docere videtur, vt eos qui cōmeriti essent mortē, pater posset vel auus eisdē supplicio addicere. ¶ His

Solutio.

veruntamen non obstantibus respondetur ius ipsum naturæ parentibus eiusmodi vltiones interdicere, soliq; publicæ potestati tribuere. Idque iure gentium esse confirmatum. Vita enim humana vsq; adeò non debet absq; meditatissimo iudicio & iuris ordine extingui, vt id non debeat tantæ multitudini committi quanta est parentum, qui neque leges sciunt, neq; causarum merita ꝑpendere omnes possunt. Quocirca sic parētibus educare filios natura concessit, vt tamē lineam præscripserit quousque sua facultas procederet, & vnde publica inciperet: vt l. si filius, cautum est. C. de patri. potest. & l. Prætor. ff. de iureiur. §. præterea. Et ad secūdum argumentum iam loco citato lib. 1. quæst. 1 respondimus. Adam habuisse publicā potestatem iure dominij orbis quod penes se tūc temporis erat: aucto verò mortali genere, orbeque iure gentium per familias distributo, vnaquæque habuit suum principem. Quapropter, vt ad aliud respondeamus, qui vagi nunc viuerent, seorsumq; & priuatim absq; republica, contra hominis naturā degerent vitam: quippe qui suapte natura animal ciuile est, & gregatile. Quare ab illis nullum sumitur contra presentem veritatem solidum argumentum. ¶ Mutilare ergo parē-

Qualis sit parentū potestas in filios.

tibus non licet, neq; mortalium vlli præter publicam potestatem, sed fuste cædere aut ferula. Id enim est illis iure naturæ cōcessū. Homo nanque tribus vijs ad virtutem instituitur: nam & ratione ducitur, & metu cogitur, & allicitur præmio: anteà ergo quàm rationis sidus eluceat, natura prouidit, vt puer & metu cogatur & afficiatur munusculis. Quapropter institutio paterna, quæ prima omnium

omnium est, his duobus vtitur. Vbi verò ratio suo fruitur lumine, lege tunc incipit & ratione viuere: atq; adeo sub publica potestate. ¶ At verò parentum verberatio, nō vsque adeò atrox esse permittitur vt habetur citatis legib⁹. C. & ff. Quare Paul. ad Ephes. 6. Vos, inquit, patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros. Et infrà. Et vos domini eadem facite seruis remittentes minas. Vbi tam parentes, quàm domini admonentur, tum nè minis suos acerbis exterreāt: tū præcipuè, vt dum bili correpti acerba minātur, non se obligatos ad implere arbitrentur: sed potiùs quæ perturbato animo cōminati sunt, sedato post cōdonēt. ¶ Ex quo fit patrē inter corripiendū filium posse lethaliter peccare: nēpe si iracūdia non illi sit rōnis miles, sed dux, q illā suppeditet, & ad eandē iracundiā, puocet filiū. Imò verò si ex odio in filiū animaduertit, acriùs hac rōne peccat q extrāneus. Est enim apprimè animaduertendum discrimen inter patrem & iudicē. Publica em̄ potestas, vt suprà dictum est, nō tāreo ad emendam consulit, quàm cōmuni bono ad vindictam: patri verò, ac domino, & pædagogo non alia ratione verberare suos fas est, nisi quo ad eius emendationem salubriùs ei consulitur. Quare & pro ætate, & pro conditione, & ingenio pueri corripiendus est. Imò & Quintil. & qui de educatiōe puerorū scripserunt, non cōsulunt vt nimio rigore parentes in suos natos inuehantur. Nam si sint bene nati, solent eos illo rigore ignauos facere ac meticulosos: si verò duri sint ingenij, duriores illos efficiunt. ¶ Sequitur ex his secundò solutio dubitatiunculæ, an liceat parentibus vulnerare filios: aut dominis seruos. Quatuor em̄ sunt læsionū genera. Sinterfectio, mutilatio, verberatio, & vulneratio, hoc est vulneris infligtio: q & fuste fieri pōt, & gladio, per dyscrasiam & discōtinuationem membri citra mutilationē, quare ad atrocem verberationē pertinet, quæ neque parentibus licet, neque verò dominis. ¶ Post hæc verò rogitas, vtrum liceat etiam eisdem œconomicis præsidentibus filios aut discipulos verberare etiam clericos, & an incurrant canonem, Si quis suadente. De hoc loquitur Syluest. verb. excommunicatio. 6. §. 4. Et quidem Panormi. super capit. cum voluntate. de sentent. excom. distinguit, quòd si sint in minoribus ordinibus licet eos verberare correptionis gratia. Atq; id videtur colligi ex eodem capit. §. si verò.

Paulus.

Discrimēin ter patrē et iudicem.

Quintilia.

Solut. alterius dubitationis præcedentis.

Altera quæstio.

Syluest. Panormita.

Nam dicitur quòd possunt clerici seniores, zelo deuotionis adolescentes in minoribus ordinibus turbantes diuinum officium leuiter percutere: tamen statim sine distinctione subditur quòd possunt etiā obtentu prę lationis & magisterij subditos scholares percutere: & expressè, capi. ex tenore. habetur q Prælato liceat verberare inferiorem, etiam si sit subdiaconus. Ex quo infert Syluest. q si prælato id licet, eodem iure liceat patri. Et sic dissecantur iurisconsulti de his subditis, qui sunt in sacris. Nam de minoribus nemo dubitat, quin verberari possint. ¶ At verò his nō obstantibus de prælato, nullaten⁹ dubium venire potest quin possit subditos etiam sacerdotes flagellis cædere more cōsueto: vt patet in Decretis, dist. 45. per totū. An verò ex bili arrepto fuste possit eos ferire, nescio an liceret: quia cùm modus nō sit consuetus, minimè apparet tam castigatio quàm iniuriosa lasio. Attamē cōsequentia à prælatis ad parentes non est tam liquida quàm Syluest. arbitratur. Nam prælati habent publicam potestatem ac iurisdictionē cum vi coērciua: parentes verò ac reliqui nō nisi œconomicam. Nihilominùs non esset omninò condemnandū, quin magistri possint etiam discipulos ferula verberare, etsi essent in sacris. Sed de hoc standū est vsui & foro ecclesiastico. ¶ Si verò dubitas vtrū dū corripiendo excesserit, seu prælatus sit seu pater canonis sententiā incurrat. Respōdeō quòd quāuis aliquo modo excedat, etiā vsque ad sanguinis effusionē, dū tamē id præter suam intentionē accidat, non est censendus incurrere: posteā dat operam rei licitæ. Neq; potest homo tā attentus esse quo minùs virtutis limitem transgrediatur. Quādo verò vsq; adeò esset excessus enormis, vt odij indicium existeret, tunc sanguinem fundens, canonē incurreret. Quapropter eadē distinctione, cano. cùm Beatus Paulus. & cano. disciplina. admonētur lenitatis prælati: nēpè ne tam immodicis verberibus quàm salutiferis verbis suos subditos instituant.

Legitima solutio propositæ quæst.

Scrupulus.

Responsio.

¶ De marito autem vtrum vxorem verberā di ius habeat, respondetur non esse illis de negandum: quandoquidem vir, vt ait Paul. caput vxoris sit: vti tū eodē iure dedec⁹ est, atq; adeò nefas, nisi grauissima ingruēte necessitate. Sunt enim barbari, qui vxoribus vt mancipijs vtuntur: vt. 1. Politi. author est Aristote. Cùm enim duo sint in carne vna, æqualitate quadam esse decet complexos,

Aristote.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quòd etsi secundùm Philosophũ pater vim non habeat coërciuam: quia domus nõ est perfecta respublica sicut ciuitas: id tamen duntaxat fit inde cõsequens q̃ nõ possit aut occidere, aut mutilare aut alia irreparabilia nocumẽta infligere: haud tamẽ vetat quin leuioribus verberibus possit vti.

Ad. 2. arg. ¶Ad secundũ respondet, q̃ etsi vnicuilibet licitũ sit disciplina alios instituere & fraterna correptione admonere si sua ipsi sponte audire velint, ad id tamẽ cogere nemo põt nisi q̃ curã alterius gerit: quales sunt parentes, dñi, pædagogi: q̃bus ideo solis ptinet verberibus castigare. Adde q̃ etiã iussu istorũ põt eorũ minister idem facere: sed præterea id nemini licet. Quare etiam si in flagranti delicto latronẽ tua deprædantẽ occupes, tantũ tibi licet resistendo eum percutere, nõ tamen fugiẽtem per modum vindictæ: nisi adeò esset leuis verberatio vt pro nulla duceretur.

ARTICVLVS. III.

Vtrum licitum alicui sit carceri quempiam mancipare.

Primũ arg. POst cædes, vulnera, & verbera sequitur vt de carcere etiã dicamus, vtrũ licitũ sit hominem in ipsum includere. Arguitur eñ à parte negatiua. Homo suapte natura est liber: secundũ illud Eccles. 15. Deꝰ reliquit homine in manu cõsilij sui: libertati autẽ incarceratio obseruatur: humanæ ergo naturę repugnat, atq; adeò nemini licet. ¶Secũdo. Si hominẽ carcere coërcere liceret, id maximè ad cohibendũ illũ nè maleficeret: si autẽ illo fine licitũ esset, idem cuicũq; cõpeteret ius: nam cuiq; licet proximũ suum à malo cohibere. Cõsequens tamẽ est falsum: nam inter alias iniurias cõnumeratur: q̃ quidem eo grauiores sunt quo in personã inferuntur quæ plures habet coniunctas: nam tunc iniuria q̃ vnum tangit, multos attingit: ergo id nequaquam licet. ¶In contrarium est Historia Leuit. 24. vbi quidam legitur in carcerẽ de peccato blasphemiæ intrusus.

1. Cõclusio. AD quæstionẽ duabus cõclusionibus respondetur. Prior est. Publicæ potestati, eidemq; soli fas est subditos in carcerem occludere, siue ecclesiastica sit, siue ciuilis. Probatio. Probatur pars vtraq; conclusionis. In bonis corporis tria per ordinem cõsiderantur. Primũ eius integritas, cui per occisionẽ ac mutilationẽ nocet. Secundũ, sensualis delectatio ac voluptas quæ p̃ verberationẽ impeditur. Tertiũ: membrorũ vsus qui per carceres, perq; alia quæcunq; ligamina cohibetur. Primum autẽ nocumentũ propter eius grauitatẽ tolli reipublicæ, vt dictũ est, reseruatur. Secundũ verò, quoniã leuius est, parentibus ac dominis p̃mittitur. Tertiũ ergo, cũ non modo via sit ad primũ, verũ & quædã eius inchoatio: nã ob id reus carceri mancipatur vt vel auditus supplicio deputetur, vel ob leui' crimen illam luat pœnam: condecens est, vt eidem soli reipublicæ sit deputatũ, penes quã potestas est vitæ & mortis. Quocirca neque parentibus neq; dominis id licet. *Duplex vsus carcerũ in republica.* ¶Hinc fit carcerũ duplicẽ esse vsum in republica. Seruiunt nanq; & ad conseruandũ malefactores dum eorũ causæ tractantur ac decidunt, & præterea in pœnã: qua plurimũ ecclesiastica potestas vtitur, dũ ad verbera procedere non põt. Et quod de carceribus dictũ est, idem & de exilio censendũ. Pariter enim libertati cõtra pugnat. *Exilium.* Quin verò vt perpetui carceres, ita & exilium morti iure æquiparãtur: atq; adeò parentes nõ possunt in exiliũ mittere filios: licẽt possint ab eo loco eos elõgare, qui eorum moribus pestilens est.

Posterema cõclusio. ¶Posterior cõclusio. Qui ciusmodi iniurias læsiones præter iuris ordinẽ illis intulerit personis, q̃ alias sibi habent coniũctas, ex natura rei, si cętera sint paria, grauiꝰ delinquũt quàm si alijs q̃ consanguineis careant & necessarijs, easdem obtulerint. Tãetsi aliunde, nẽpe ex qualitate personæ possit etiã aggrauari peccatũ. Personas cõiunctas in præsentiarum appellamus in primis cõsanguineos & affines: vt patrẽ, filium, generũ, leuirũ, &c. vel alia necessitudine œconomica copulatos: vt maritũ, vxorẽ, patronum, & similes. Quin etiã & extra domũ amicos atq; alios necessarios. Conclusio est clara. Nam quanto iniuria & detrimentũ in plures profundi tur, tanto grauior est: omnes autem coniuncti quodammodò eãdem repræsentant personam. *Rõ cõclus.* Nam filius est aliquid patris: & vxor aliquid mariti: quinetiam amicus alter ego. Quapropter qui vnum lædit, in omnes iniurius est. Adde quòd etiam dum illi personæ cum qua delinquis iniuriam non infers, potes & coniunctam lædere. Nã dum tibi vxor in adulterium sua sponte consentit, aut puella in stuprum, licet volentibus iniuriam non facias, illam tamen infers marito ac patri. Quòd autem aliunde possit ex cessus

cessus fieri, patet. Primùm ex dignitate personæ: vt si principem vel optimũ virum, vel viduam, vel orphanum, iniuria lacessas, inde grauiùs peccas. Vnde Ecclesiast. 35. Non despicies preces pupilli, neque viduam si effundat loquelã gemitus. Hic autem D. Thomas nil de illo in præsentiarum meminit, q̃ in alterum sibi cõiunctum iniurius est: vt si patrem occidas aut fratrem (hæc eñ scelera iam speciẽ mutant:) sed loquitur de personis cõiunctis ipsi læso: vbi species delicti nõ mutantur, sed per accidens crescit culpa. *S. Thom.*

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur quòd licèt homo suapte natura liber sit, tamẽ dũ delinquit per abusum eiusdẽ voluntatis, ius perdit quod habet ad membrorum vsum: & ideò meritò carceri mãcipatur. Exemplo nimirum Dei, qui licèt secerit liberum hominem, quandoq; eum arcet: iuxta illud Iob. 5. qui dissipat cogitationes malignorum nè possint implere manus eorum quod cœperant: licèt quandoq; permittat eos suis obsequi animi morbis. Pariter nanq; respublica non de omni culpa carcere tenet reum, sed de grauioribus. ¶Ad secundum respondetur quòd solũmodò parẽtes retinere filios possunt, ac domini seruos occlusos in paruum tẽpus, tam in pœnam, quàm ad eos cohibendos: nam inclusio illa non habet rationem carceris. Alijs autẽ priuatis id non licet. Quoniam etsi cohibere quisq; possit fratrem à malo fraternè corripiendo, neutiquàm tamen inferendo vim. Quin verò priuati carceres pro enormi delicto iudicantur puniunturque in republica: sed tantùm licet vnicuique delictorem qui sibi iniuriam irrogauerit ad horam detinere, dum eum tradat iustitiæ ministris.

Ad. 2. arg.

QVÆSTIO TERTIA, De furto.

ARTICVLVS. I.

Vtrum furti definitio sit bona.

SEcũdùm rerum ordinem, si pretium earum ac dignitatem æstimes, post homicidium, quo summum bonorum tẽporalium adimit dicendũ statim erat de detractione ac murmuratione, quibus honor famaq; lædit. Hæc enim pluris habentur, q̃ bona externa. Melius est enim, inquit Sapiens, nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Attamen lucidior fiet dispositio si nõ hunc, sed alium cum sancto Thoma insequamur ordinem: nempe si priùs iniurias expediamus quæ facto cõmittuntur, ac deinde ad alias discurramus quæ cõmittuntur verbo. Nam ratione operis criminosior iniuria in est in facto, quàm in verbo. Atqui S. Thom. quæstio. 66. duos hic articulos de dominio præmittit, quod nos cẽu primum fundamẽtum materiæ iustitiæ atq; iniustitiæ cõmutatiuæ, superiori lib. præiecimus: vbi p̃ omnes suos numeros dominiorum materiã deduximus. Primus enim articulus Diui Thom. est de rerum possessione in genere: quę homini statim condito diuinitus concessa est. De qua quidem re. quæst. 1. disputantes cõstituimus soli Deo in primis rerum dominium iure creationis competere: non modò quantum ad earum vsum, verùm etiam quãtum ad earum naturas: quas vtique creare, annihilare, & alterare præter leges naturæ potest. In creaturis autem corporalibus solùm hominem ostendimus esse rerum dominum: ea scilicet ratione qua libertatẽ suarum habet actionum ac dominium: Brutũ verò minimè: ac multo minùs rem vllam in sensibilem. Secundum autem S. Tho. adiecit articulum de dominiorũ diuisione, quã quæstio. 3. factam esse monstrauimus iure gẽtium: rationesq; latè subiecimus, ob quas collapsæ naturæ ac prauis affectionibꝰ subditæ diuisio talis congruat. Cùm ergo tam copiosè illic discussa hæc reliquerimus, non est quòd sit hîc nobis de his articulis verbũ aliud faciendũ. ¶Primus ergo articulus præ- *1. Argum.*
sentis quæstionis, est de nomine ac definitione furti: qui apud Diuum Thom. est tertius. Et arguitur à parte negatiua, q̃ furti definitio quam S. Thom. ac Theologi cõstituunt, curta mancaq́ue sit: videlicet, Furtum est occulta acceptio rei alienæ. Furtum nõ solùm in acceptione consistit, sed in retẽtione: quã diu enim quod surripuisti nõ restituis, furti teneris: ergo non satis est dicere acceptio.
¶Secũdò põt quis nõ modò alienã rem, ve- *Secundum.*
rum & propriam quã penes alium deposuerat vel impignorauerat furtim capere: q̃d si alterũ celauerit, iniuriã illi irrogat: ergo ad rationẽ furti nõ requiritur acceptio rei alienæ. ¶Tertiò. Id q̃d peccatũ minuit non cõ- *Tertium.*
stituit rationẽ culpæ: occultè autẽ delinquere peccatũ minuit, tum quòd indiciũ sit verecundiæ, tũ q̃ scandalum illa ratione cauea

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur.¶In contrariũ est q definitio debet esse breuis cõpendiosaq; oratio:sed tribus illisvo cibus satis furti natura depromitur:ergo definitio pluribus onerata redundaret.

Sententia Isidori de origine noīs.

DE furti tam noīe quàm definitione non nullã inter doctores varietatẽ reperias. Isidorus nanq; lib. 10.eò q furtũ clanculariа acceptio sit,putat fur à furuo dici,id est à fusco & atro:nẽpè quòd nocturno vtitur tẽpore.Idem ait Varro de re rustica lib 14.Neq; verò Iurisc5sul.ff.de fur.l.1.hãc reiecit etymologiã:quãuis & alterã subijciat: vt.s.à ferendo siue ab auferendo dicat.Nam & Grẽci fures,Phòras,appellant à phẽro.

Definitio furti secundũ iurisc5sultos.

Perparum tamẽ refert.Attamen de definitione lõgiùs iuris interpretes à Philosophis discrepant.Ait enim Paul.eadẽ.l.furtum est cõtrectatio rei fraudulosa,lucri faciendi gratia,vel ipsius rei,vel etiã vsus eius, possessionevè,quod lege naturali prohibitum est admittere.Et addunt alij q sit contrectatio rei mobilis:,pptereà q Institu.de vsucapio.§.q aũt.habetur furtũ non fieri loci,aut fundi:ac tandẽ adijciunt, inuito domino. Est tamen iuris doctoribus in more dum genꝰ aliquod definiunt species omnes in definitione subnotare:philosophi verò cõpendio rei naturam exprimũt,quã pòst diuisionibus explicatiùs euoluunt.Quare definitio autore Aristot.debet esse breuissima oratio quæ rei naturã cõpendio explicet:qualis illa est, Furtũ est occulta acceptio rei alienę.In primis em cũ cõtrectatio solùm rei contactũ significet accõmodatiùs dicitur,acceptio,hoc est, vsurpatio.Mox amplo nomine rei alienę,copiosiùs res omnes furto captas cõprehendimus quàm si dicas,rei mobilis.Haud enim tantũ res mobiles,verum & immobiles furto capiuntur,dum subdolè possidentur. Quocirca nihil opùs est exprimere, rei vel vsus: nã qui re aliena inuito dño vtitur,rem quodãmodò alienam capit:hoc est vsurpat.Atqui in hoc quod dicimus,occulta,satis significatur fraudulentia:nam qui clam dño rem capit,fraudẽ nectit.Atq; eodẽ verbo designat acceptionẽ fieri inuito dominõ:nã ignorantia causa est inuoluntarij.Id autẽ,quod adijcitur,lucrifaciendi gratia:nõ solũ superflue, verũ falsè adhibitũ est,qui em rem capit alienam,quã influmẽ projciat aut incendio tradat,furti reus est:tãetsi dum id facit nõ lucri cupidus,sed vt iniuriã inferat id faciat. Igitur ad rationẽ furti tria requirũtur.Primũ quòd rationẽ habeat iniustitiæ,in cuius genere cõ

Vitiũ Iuris cõsultorum in definiendo.

Reprobat præterita definitio.

Tria requisita ad rationem furti.

stituitur.Et hoc exprimitur cũ dicimus,acceptio.Intelligitur enim inuito dño,quæ contrariatur iustitiæ tribuenti vnicuiq; qđ suũ est:extenditurq; adeò ad detentionẽ.Secundũ est q differat ab alijs iniustitiæ specieb⁹. Et hoc in specie designatur dum dicit,rei alienæ:puta ab eo possessæ,qui eius est verè dñs.Nam qui vel mẽbrũ alteri abscindit, filiãvè aut vxorẽ rapit,quibus abutatur: non fur sed mutilator est,aut raptor,aut adulter. Tertiũ est qđ propriã rationẽ furti cõplet, ac demũ illud à rapina & latrocinio sciũgit: videlicet q clanculò fiat.Oratio ergo horũ triũ explicatrix,genuina est definitio furti: videlicet,occulta acceptio rei alienę. ¶Hinc fit ineptè diuidi furtũ in fraudulentã occultãq; acceptionẽ & rapinã:Furtũ quippe nõ est genus ad rapinã,sed species illi oppositа Iniuriosa ergo acceptio rei alienæ est q primò diuiditur in furtũ & rapinã seu latrocinium,vt articu.proximo patebit.Vtraq; tamen species ex parte obiecti in quatuor subsecatur.Nam si qđ furto rapitur res est sacra sacrilegiũ dicitur:si verò est possessio reipublicæ,dicitur peculatus. De vtroq; legitur. 23.q.4.can.quid ergo.si aũt furtũ fit de grege dispersо,dicitur abigeatus.Et qui pecora sic vel armẽta abigit,nuncupatur abigeus. De quibus extat tit.47.lib.digestorũ.Quarta deniq; species est plagiariũ siue plagium: puta furtũ hominis vt vẽdatur. De quo etiã extat titu.ad.l.Flau.de plag.Etenim qui seruũ vel ancillam dño suo aufert,verè fur est:possidetur enim seruus vt pecus.Nisi ancillã in tẽpus caperet,turpitudinis gratia:nã ille forsicator esset,non fur.Sicut raptor est qui ea de causa rapit virginẽ.Quid aũt si qs filios aut vxorẽ alicui auferret,vt venderet,vtrùm esset furtũ:iam superiori lib.responsum est, q cũ pater non sit verè dñs filiorũ neq; vxoris,illud nõ est furtũ,sed plagiũ vel captiuitas. ¶Contra hæc autẽ forsan quis arguat. Dum filius clam patre,vxorvè nesciẽte marito aliquid ei furripit,accipit rem alienã: & tamẽ neuter censetur fur.Respõdetur q vbi res nõ est tanti pretij non censetur filij acceptio,furtũ:eò q nõ fiat inuito dño.Quicunque em parentũ iure præsumitur pro conditione sua & statu indulgere filio minutiores sumptus,& multò iustius maritus vxori. Quãdo verò res esset magni ponderis,ita vt meritò pater aut maritus cẽseret inuitus, Perfectò verè esset furtũ,vt bene adnotauit Sylueſt.verb.furtũ.§.11.& teneretur filius ad restitutionẽ

Furtũ nõ cõpiecit sub rapinam sed est species illi oppo sita.

Obiectio.

Solutio.

Sylueſter.

stitutionẽ si peculiũ haberet castrense: hoc est militaria stipendia, vel alia bona libera: vel saltẽ posteà in diuidunda hæreditate id patefacere.Et pariter de vxore censendũ.Tãetsi quantũ ad excõicationis censuras nunquàm præsumendus est pater tã acri spiritua li mucrone aut vxorẽ aut filios sauciare.

Ad.1.arg. PER hæc ergo clarent argumentorũ responsa.Ad primũ nanq; respondetur q peccati occultatio esse potest aut causa ipsius aut circunstantia.Causa scilicet quando delinquens occultatione vtitur vt tutiùs delinquat:vt patet in fraude & dolo. Quare tunc non diminuit peccatũ,sed suam per se cõstituit speciem,puta furti(vt dictũ est) vt distinguitur à rapina.Tunc autẽ occultatio est circunstãtia quãdo is qui peccare decreuit ob verecundiã aut ob cauendũ scandalũ in tenebras se abdit vt suam expleat libidinem:& tunc diminuit rationem peccati.

Ad.2.arg. ¶Ad secundũ argumentũ respõdet D. Th. detinere alienum inuito dominoeandẽ habere rationẽ nocumenti atq; iniustam acceptionẽ:ac perinde ad rationem furti reduci, super quo responso multa Caieta. cõmentatur. At verò cũ bis libr.præcedenti, nempè. q.6.artic.1.&.q.7.arti.vlti.hoc satis fuerit à nobis discussum,non opùs est plura hic adhibere.Sed recole,præceptum restitutionis affirmatiuũ esse,præcipiens bonum opus:includit tamẽ negationem retinendi quæ est prohibitio mali:qua ratione affinitatem habet cũ furto.Igitur hoc quod est detinere, non adhibet peccatum nouum illi quod est accipere:sed est illius continuatio tanto grauior,vt illic diximus, quanto diuturnior.

Ad tertium S. Thom. Si autem nouus adhibeatur positiuus actus, scilicet si proponas nõ reddere,aut si re aliena ad consumendũ vtaris non proponens damnum soluere, illi actus sunt multiplicata delicta,cõtra eandẽ negationẽ nõ retinẽdi inclusam in eodem præceptò.At verò cõtra affirmationem restituendi recenter peccatur quoties retinens alienum aut videt dominũ egere,aut eum petere audit:nam tunc nouo iuris merito restituere tenetur. ¶Ad tertiũ argumẽtũ subobscurè idẽ.S. Doctor respõdet.Sensus eius tamẽ est,q qui rẽ suam quæ penes alium est,videlicet penes illũ qui illã vel rapuit vel in depositо custodit,furtim rapit,fur ob id censendus est:quòd licèt simpliciter sit sua,est tamẽ alterius secundũ quid:scilicet vel quantũ ad custodiã,vel quãtum ad detentionẽ. Videtur aũt hæc solutio nõnulla cõplicare falsa.Primum q res rapta nullatenùs raptoris est:res em illius tantũ esse dicit,qui iure possidet,qđ latroni nõ cõpetit:imò detinendo mortaliter peccat. Secundò hæc solutionis sentẽtia falsa est: nẽpè q qui rem capit suam furtũ faciat: quandoquidem nõ solũ vulgari sermone nõ reputatur fur nisi qui alienũ capit,verùm & iura id decernunt:vt patet in.l.si is qui rem.1.ff.de furtis.vbi habetur quòd qui rem quã cõmodauit surripit,nõ est fur. Quapropter si postquàm res quispiã ex me sustulit,vi statim ab eodem extorqueam,non ero furti reus. Respondetur mentẽ Sancti Thom. legitimam esse quã ipse statim arti.5.eiusdẽ quæst.patefacit. Si enim ego apud quẽdam rem meam deposui,vel ille mihi eripuit,& clam illo accipio,propterea cẽseor fur:quia ille nesciens me accepisse tenebitur ex conscientia mihi restituere,& eadem ratione si auferã à latrone ipso insciо. Atq; hac de causa ait rem illã quodãmodò esse illius seruantis depositum nẽpe quantũ ad ius custodiendi:quinetiam & illius qui rapuit:quia debet illam seruare ad restituendũ.Quare ego nõ possum priuata autoritate vi aut fraude illam capere.

Actio aduersus solutionẽ S.Tho. Secunda.

Solutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm furtum & rapina specie differant.

QVanuis ex præcedenti artic. solutio huius quæstiunculę facilè colligatur:maioris tamen claritatis gratia de eadem differẽtia rursus quæritur. Nempè an inter furtum & rapinã sit specifica differentia. Arguitur nãque à parte negatiua.Primum q nõ videntur differre nisi tanq occultũ & manifestũ, quæ quidem qualitates in alijs peccatorum generibus non variant species:vt si in publicum peieres aut in secreto. ¶Secundò, quia differẽtia specifica à fine & formali obiecto sumitur,quod furti & rapinę idem esse videtur:nempe vsurpatio alienæ rei. ¶Tertiò, si rapitur pecunia ad vtendũ ea,ita & puella ad abutendum:raptus aũt puellę siue publicè fiat siue secretò,speciem nõ mutat: ergo neq; raptus pecuniæ.In contrarium autem est Philoso.5.Ethico.cap.2.vbi furtum & rapinam diuersas species constituit.

1.Argum.

Secundum.

Tertium.

Aristote.

AD quæstionem breuissima cõclusione respondetur,Furtum & rapina differũt specie.Probatur.Differentia specifica actuũ attenditur penes formalem, eandemque

Cõclusio ressponsiua.

Probatio cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proximā differentiā obiectorum: hæc aut in furto & rapina est specifica: ergo eiusmodi crimina differūt specie. Probatur minor. Vitia hæc ambo in hoc conueniunt q̄ sunt commutatiuæ iustitiæ aduersa, quatenùs p̄ vtranq; istarum acceptionum iniustum fit, puta ius alienum violatur, iniustum autem, vt illic habet Aristoteles, nemo nisi inuitus contraque suam voluntatem patitur: inde ergo actiones istæ iniuriosæ sunt quòd contra voluntatem domini fiunt, qui ideò inuoluntarium patitur: at verò inuoluntariū, vt. 3. Ethico. author est Aristote. dupliciter fit: nēpè aut per ignorantiam aut per violētiam. Furtum autem ex sua ratione dicit acceptionem ignorante domino: rapina verò eodem conscio ac vim patiēte: ergo furtum & rapina differunt specie. Itaque non ad rationem alieni aspiciendum est quę est materiale obiectum, sed ad rationem inuoluntarij. ¶ Differentia est quā non solùm morales Philosophi, verùm & Iurisconsulti qui ex eadem Philosophia suas leges elicuerunt, agnoscunt: vt patet. l. sed nouo iure. C. de seruis fugit. & apud Vlpianū. l. fur. ff. de fur. Est autem nè quis decipiatur meditatè considerandа. Cogitare enim quispiam posset aut in hoc cōsistere quòd furtū fiat in tenebris: vt Exod. 22. habetur: rapina verò sub lucem diei. Aut quòd furtum in absentia domini committatur: rapina verò in eius præsentia. Cùm tamen in neutra istarum ratiōe discrimen consistat. Sed differentia est q̄ furtum fit absque violentia: rapina verò & latrocinium violenter. Hinc enim vt articu. vltim. videbimus, augescit rapinæ culpa præ illa q̄ est in furto. Ex quo fit vt præsente domino furtum fieri possit: sicuti & eodem absente, rapina. Exempli gratia, si præsente patrono impurus homo in ædes insultet, illumq; vel resistentem opprimat, vel nè resistat alliget aut in cellam includat, aut talem ei incutiat metum, vt taceat: quanuis inermis id faciat, habetur raptor & latro: quia vim infert. Si verò patronus etsi non cōsentiat, tamen ob suam modestiam taceat, latronis parcens vel honori vel vitæ, nō erit rapina: sed furtum. Eadem ratione si ædes quis vi aggrediatur, licèt nemo sit intus, erit rapina. Quo fit vt latrones qui vias publicas obsident non fures modò sint, verùm & raptores. Distinctio autem quæ habetur. l. 2. de furtis. vbi distinguūtur duo furtorum genera, quorum alterum est occultum, alterum verò manifestum: nihil facit ad rem. Non enim accipitur illic manifestum pro rapina, sed p̄ eo casu quo fur in flagranti delicto comprehenditur, vt cō tinuo exponitur. l. 3.

Aristote.

OMnia igitur argumenta soluta restant. Ad primū enim respondetur q̄ peccata alia ab iniquitatibus iniustitię nō habent pro obiecto inuoluntarium alterius, sicut furtum & rapina: & ideo ex diuersa ratione voluntarij non variantur specie, sicuti hæc. ¶ Et per hoc responsum etiam est ad secundum, quòd etsi circa idem versentur obiectum materiale & remotum scilicet alienum: tamen formale & proximum non est idem. ¶ Ad tertium respondetur quòd raptus puellæ quātuncunque respectu aliorum occultè fiat, puellæ tamen semper est notus: & ideo quia illa semper præsumitur restitisse, dicitur raptus.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad tertium

ARTICVLVS. III.

Vtrùm furtum sit genere suo peccatum mortale.

POstquàm dictū est quid sit furtum, quomodoq; à rapina differat, quæritur de vtriusque natura, an sit genere suo mortale delictum. Et quò historiā filiorum Israel ex poliantium Aegyptios toties iam exposita missam faciamus, arguitur primùm.

1. Argumē.

Qui rem suam vel penes alium depositam vel furto sublatam furtim capit, vt fur iure habetur: & tamen non peccat, postquàm iure vtitur suo: ergo furtum non est peccatū.

Secundum.

¶ Secundò arguitur: cùm id quod quis inuenerit aut casu repererit nulli restituit, furtum committere videtur: & tamen si ad naturalem æquitatem spectes, nullum est peccatum: nam, vt habetur Institu. & ff. de rerum diuisione. quod nullius est, occupanti conceditur. & re vera quarum rerum dominus non comparet, nullius esse censentur.

Tertium.

¶ Quòd autem non sit genere suo mortale, tertio loco probatur. Tum ex illo Prouerbio. 6. Non grandis est culpæ dum quis furatus fuerit, tum quòd si est rei modicæ, nō est cur sit mortale: tum maximè quòd si mortale esset, cùm sit contra iustitiam & pacis quietem, dignum esset pœnæ mortis: illa autem non apparet digna quæ fu ribus infligatur, sed satis est vt multiplicatum restituat furtum, secūdum illud Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem aut ouem, quinq;

quinque boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vno oue. Idque habetur l. sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis. ¶ In cōtrarium autem est quòd nemo secundum diuinum iudicium, nisi ob mortale delictū, vehemēti percellitur maledictione: fures antè acri animaduersione damnantur verbis illis, Zachariæ. 5. Hæc est maledictio quę egredi tur super faciem omnis terræ: quia & omnis fur sicut ibi scriptum est, iudicabitur: omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.

Cōclusio responsiua. Rō conclu.

AD quæstionem vnica cōclusione respōdetur. Furtum, fortiorique ratione rapina, peccatum est, idq; genere suo mortale. Probatur. Delictum mortale, vt identidem dicere consueuimus, inde perpenditur quòd charitatem extinguit, quæ vitā est animæ: furtum autem est huiusmodi: ergo est mortale. Probatur minor. Illud delictum quod virtuti aduersatur, reipublicæ necessariæ, per quam scilicet pax quiesque eius seruatur, extinguit charitatem: furtum autem aduersatur iustitiæ, in qua tota mortalium fides, humanaque societas salua consistit. Nam per furtum ciues expelluntur iure suo, atque adeò pax ciuitatis perturbatur: est ergo contra charitatem: sed tamen tanto grauior rapina, quanto vis peior est fraude. Dictum autem est, genere suo, propter rationem explicari solitam in leuitate materiæ quæ culpam attenuat. ¶ Conclusio clarissima, ac perinde omnibus compertissima est: sed tamen de furti comparatione ad alia crimina posset quis, neque immeritò dubitare, vtrùm sit genere suo omnium peccatorum contra Decalogum minimum, an peiorem obtineat gradum. Primùm enim de fornicatione affirmat Martinus tracta. de Tempe. quæstio. 2. minoris esse culpę genere suo quàm furtum. Cuius potissimum fundamentum est: quòd fornicatio non est natura sua mala, & ideo prohibita. Imò verò ob id tantùm est mala, quia prohibita: nempè lege veteri. Deuteronom. 23. Non erit meretrix ex filiabus Israël. & noua, ad Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus non habebit hæreditatem in regno Christi. Et eōdem applaudit Durand. 4. Sententiarum distinct. 33. quæstio. 2. Præterea quia furtum est contra iustitiam, fornicatio autem non nisi contra temperantiam: nam qui fornicatur, vti ait Paulus, in corpus suū peccat, iustitia verò præstantior est: quin verò, vt libr. 3. definitum est, omnium moralium præstantissima. At verò D. Tho. 2. 2. quæst. 154. articu. 3. contrariam habet sententiam: nempe fornicationem genere suo grauius esse flagitium, quàm furtum. Nam de adulterio nemo dubitat, propter iniuriā quæ fit alteri coniugi. Er re vera hoc nemo sanè doctus negare potest. Et primùm ratio Martini, ac Durandi peior est multò q̄ eorum conclusio. Dicere nanque fornicationem non esse contra ius naturæ, error est hæresi proximus. Nam consequens inde protinus fieret, gentibus ante legem scriptam non fuisse delictum: quin verò neque post scriptam: quia lege Mosaica non tenebantur. Ratio ergo, vt fornicatio genere suo grauius sit peccatum, est quòd peccati grauitas potissimùm ex obiecto est perpendenda: malum autem fornicationis est nocumentum vitæ futuræ prolis. Nam quæ ex vago concubitu nascitur, si ad rei naturā spectes, neq; educari rectè potest, neque alicommode: vita autem præstantius bonum est exterioribus bonis quæ furto auferūtur: quare fornicatio non solū natura sua est mala, verùm & furto iniquior. Neque verò ratio quā contrà idē author obmolitur, digna est morali philosopho. Ait quippe hoc est accidentarium fornicationi quòd malè educetur alaturq; proles: nam potest fornicarius tum facultatem habere maiorem, quàm coniugatus: tum etiam propositum firmius alendi: quin verò ditandi suos liberos. Non inquam hæc ratio digna est philosopho. Quin verò id quod ipse dicit accidentarium est: hoc autem quod nos dicimus, conditioni vagi concubitus natiuum. Nam ex natura rei, qui non sunt matrimonio iuncti, non possunt bene alere prolem. Et re vera si argutia Martini vllius esset momenti, tunc sequeretur matrimonialem couiunctionem nō esse vinculum naturale. Inde enim hoc habet q̄ natura eius est, vt sit bene educatiua proliū. Et tamen vsu nihilo minùs accidit, vt sæpe coniuges neque facultatem habeant neque verò voluntatem eas educandi. Est ergo existimandus actus ex natura, & non ex accidente. Dùm ergò dicimus bonam educationem, naturalem esse matrimonio, non autem fornicationi, non de actione loquimur. Nam illa aliunde impediri potest: vt iam modò dicebamus, sed de naturali potentia. Quin verò & simplex per mollitiem pollutio, eo turpior est, ac peior, non modò furto, verùm & fornicatione, q̄ semi-

S. Thom.

Ad 1. arg. Martini.

Rō. S. Tho.

Dubitatio.

Martinus.

Ratio. 1. Martini.

Ratio. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natio nemini licita est, nisi ad fructus ferendos, quarè illa, quia frustranea est maiorē habet iniquitatem. ¶ Ad aliud verò Martini argumentum responderi posset ꝙ quāuis fornicatio non esset contra iustitiam, nō tamē inde sequitur non esse grauius, quia neq; si iustitia sit præstantior virtus, fit consequens vt omne opus iustitiæ excedat quodcūque temperantiæ, quoniam satis est fornicationem esse contra melius bonū puta contra vitam. Senior autem solutio est ꝙ fornicatio est etiam quodāmodò contra iustitiā quæ erga futuram prolem seruanda est. Constituitur autem principaliter in specie intēperantiæ, non ex eo vt quosdam audiui, ꝙ præcipuè in illo actu consideretur delectatio: nam & eadem est pariter in adulterio præcipua, & nihilo minùs est contra iustitiam. Sed quia ille actus non est contra personam actu existentem, neq; verò quæ præcesserit, sed contra illam quæ est tantùm in potētia.

Ad 2. arg. Martini.

Obijcit rursus cōtra ꝙ fatam ueritatem.

¶ Alit r tamen nos possumus contra nosipsos arguere. Vitium furti expresse prohibitum est in Decalogo: nō autem fornicatio: ergo furtum est peius. Mox. Nulla fuit vnq; tam barbara gens quæ ignoraret furtum esse peccatum, quatenus iniuriosum est: & tñ multę ignorauerūt in lege nature fornicationem esse peccatū: imò verò vsq; adeò aliquæ poterant esse agrestes, vt talis ignorantia esset illis inuincibilis: patentior ergo est culpa furti atq; adeò grauior. Deinde. Furtum etiā nunc maiori infamia denotatur q̄ simplex fornicatio: est ergo fœdius, ac perinde atrocius. ¶ Ad primū tamen respōdetur consequentiā esse nullam. Ponuntur em̄, vt suprà diximus, in Decalogo præcepta quę apertā habēt iniustitiam: sicuti adulteriū, nihilominùs fornicatio, quæ ad illā reducitur, peior est q̄ furtum. Alioquin probares etiam furtum esse peius nefandum crimine, quod illic non exprimitur. ¶ Ad secundum respondetur, quod quanuis furti nequitia apertior sit, non tñ inde sequitur esse peiorem. Nā etsi ratio iniustitię latentior sit in fornicatione, nihilitat tñ contra maius bonum. ¶ Ad tertium deniq; negatur maioris infamię esse furtum q̄ fornicationem: nā honestæ mulieri pudētius est fornicationem q̄ furtum fecisse, sed viri propter corruptissimam cōsuetudinem minoris illam ęstimant. Et quanuis minoris esset infamiæ, non inde sit consequens vt sit minus peccatum: quoniam Gregorio autore peccata carnalia sunt minoris culpæ, & maioris infamię quàm spiritualia. Et blasphemia citra dubium peior est furto: & tamen non de illa tam pudefiunt homines q̄ de furto. ¶ Hac autem veritate nihil obstāte, nempè ꝙ fornicatio genere suo grauius sit peccatum, esse tamen potest in indiuiduo furtum quod sit longè fornicatione scelestius: vel ratione quantitatis, vel ratione illatæ vis, quin verò grauius q̄ adulteriū: vt si decem milliā ducatorum quis deprędaretur. Quinimò, & qui amplissimam domum, ac familiam expoliaret grauius peccatum cōmitteret q̄ si faceret homicidium plebei hominis. Est em̄ fallacissima regula, collationem quæ est inter species virtutis aut vitiorū ad singula indiuidua applicare: quippe in quibus possūt esse aliæ qualitates augentes, aut minuentes rationem virtutis, ac vitij. Pari modo infamatio, & contumeliatio genere suo grauior est furto ex obiecto. In summa, cùm bona externa sint inferiora q̄ fama, & vita, furtū genere suo minimum est peccatorū Decalogi.

Ad primam obiectionē.

Ad secundū

Ad tertium

Palchra limitatio præcedentis cōclusionis.

INter argumenta cōtra hāc conclusionē primū facit D. Th. de furto filiorum Israël in Ægypto, quòd nullum fuit peccatum: sed iam lib. 2. satis dictum est illud nullam habuisse rationem furti. Nam præterq̄ ꝙ Deus tanquam rerum dominus citra vllā dispensationem potuit illos eiusmodi bonis donare, tanq̄ rectus iudex soluit illis mercedem insumpti laboris in luto, & latere. ¶ At verò vtrùm liceat principibus Deum in hoc imitari, vt aliquid occultè præcipiant quod citra publicum tumultum ministri teneantur exequi. Verbi gratia, Si princeps præciperet aulico, aut bonis, aut vita quempiam priuatim expoliare, vtrū teneretur ille exequi. Respondetur quòd si dicta causa latatq; condemnationis sententia id faciat, citra dubium parendum ei est: quoniam expedit quandoq; eiusmodi executiones, secretas esse. Et tunc illud non esset furtum sed executio pœnæ. Quòd autē circa iudicij formā & ordinem id imperet, nefas est: neq; parendū est illi: quoniam & princeps tenetur iudiciario ordine procedere. Siquidē nō est Deus, qui errare non potest. Nisi forsan, quod q̄ rarissimè accidere solet in aliquo casu: qui cū patētissimam haberet iustitiam, neq; moras ferret, neq; strepitum publicum. Quādo verò publicitus indicitur bellum, tunc nisi iniustitia causæ manifesta esset, iussio principis pacare debet militū conscientias, vt Augu. 23. q. 1. can. qui culpatur. admonet.

Scrupulus.

Solutio.

Augustī.

¶ Ad

Ad. 1. arg. ¶ Ad aliud verò quod primo loco posuim⁹ argumentū de illo qui res suas proprias vel furat, vel rapit, art. 1. partim dictū est, & partim modò dicendū superest. Restat enim dubiū illic prętermissum, vtrū liceat cuicūq; autoritate priuata id quod sibi debet recuperare. Ad quod S. Tho. respondet negatiuè: nā si rē illam apud illū deposueras quā ipso nescio furaris aggrauas illum, vt tibi nescius furti restituere teneatur. Si verò ille cōtra ius vsurpauerat, inde peccas ꝙ transgrederis iuris leges, priuatim vsurpando iudiciū quod publicæ potestati cōuenit, quod quidē mortale delictū est: idq; ciuili lege acerrimè prohibitum. ¶ Sed tamen operæpretiū est hoc locupletiùs explicare. Quid enim faciet miser qui nullatenùs res suas via iuris recuperare potest? Est nanq; in regulis iuris libr. 6. ꝙ nemo re aliena ditari debet. Respondetur ergo tā de culpa, q̄ de restitutione. Licet nāq; cuiq; priuata autoritate sua capere, dūmodò istę adsint cōditiones. Prima, vt omni ꝓcul dubio certissimus sit rē sibi esse debitāmā vbi quippiā est dubietatis, nequaquā id licet iuris ordine prætermisso. Quapropter famulo iure possunt quippiam furtim à suis heris surripere: eo obtentu ꝙ nō satis ꝓ suo seruitio, & famulatu repensum est illis. Solēt em̄ creberrime hæc sibi apud confessarios obtēdere. Quibus tū respōdēdū est, ꝙ si pretiū illud de quo inter ipsos cōuētū est nō possūt alia via extorquere, possunt quidē id latenter cripere: illud autē auctariū quod famuli ipsi putāt sibi insuper adhibēdū, nequaquā: nisi vi aut fraude coacti à dominis fuerit seruire. Volēti nāq; nō fit iniuria. Et ideo si nō vis illo pretio seruire, abi. Secunda conditio est, vt omnia expertus certus sis te nō posse via iuridica rē tuā recuperare. Nā aliās publicæ potestati iniuriā faceres. At verò in tali casu distinctione op⁹ est. Aut em̄ impossibilitas illa inde nascitur ꝙ testibus instrumentisq; cares, quibus ius tuū probare possis: & tūc nequāquā licet per vim res tuas surripere: nam vim inferre nemini priuatim licet, nisi vt vim vi in flagranti delicto repellat. Quare si alia via rem tuam acquirere nequis nullum tibi restat remedium: potiùs nanq; publicæ quieti consulendum est, q̄ tuo priuato cōmodo. Quare vnusquisq; sibi prouideat qua cautela res alienet suas. Si verò via latenti citra scandalum potes eiusmodi tibi debitum surripere, aut tibi cōpensationē facere, licebit quidē, dummodò periculum caueas nè debitor ille tuus restitutionem iteratò faciat. Et hoc quantum ad excusationem culpæ. Nam quantum ad restitutionem, dum modò tibi euidenter constet rem esse tuam, licèt contra ius non expectata publica autoritate etiam per violentiam illam debitori eripias, nihil restituere teneris. Neque ad excōicationis censuras respondere cogeris: sed pœnas dūtaxat condemnatus luere. Secundo modo contingere potest occludi alicui viam recuperandi rem suam, nō ꝙ ꝓbationes non sint legitimę, sed propter iudicis iniquitatem qui renuit causam decidere: tunc enim ratio apparentiùs euincere videtur, licere etiam per vim vnicuique rem suam capere: nam princeps hac ratione potest alteri bellum indicere: nempe quia alium non habet iudicem qui ius sibi reddat suum. Nihilominùs respondetur, neq; tunc fas esse rem per vim patenter aggredi. Sed si latenti via eripi nequit, vel adeundus est superior, vel si nullum aliud remedium superest, potiùs ferenda est bonorū iactura, quàm vi rempublicā perturbare: vt in hac quæst. artic. 8. docere videtur D. Thom. Eò potissimè quòd similis casus vix contingere potest. Vbi tamen tam barbara esset respublica, aut tanta tyrannide oppressa, vt nemo posset ius suum obtinere: tunc si citra armorum stridorem posset quis etiam cum alia violentia in suum se ius restituere, non prorsus esset iniquitas. Dico in ius externorum bonorum. Nam vindicare se, nullo casu liceret. Vt si iniuriam passus es etiam si obtinere ius nequeas, nequaquam tibi licet illam priuatim vindicare. Neque simile est de principibus. Nam ille penes quē est summa reipublicę, nō solùm est eius iudex, verū & externorum hostium ad iniurias nō modò propulsandas, verùm etiam vlciscendas.

Dubitatio.

Cōditiones quas adesse oportet, ut liceat cuiq; priuata autoritate sua recuperare.

Ad. 2. arg. D. Thom. Duplex genus rerū inuentarum.

SEcundum autem argumētum materiam tangit inuētorum, ad quod sanctus Thomas per hanc distinctionem respōdet. Sunt quædam inuenta quæ nullius vnquam fuerunt propria: vt lapilli & gemmæ quas maritimum littus procreat. Et talium inuentorum nulli restitutioni subduntur: quoniam quod nullius vnquam fuit, occupanti conceditur. Instit. de rerum diuis. §. ferę. & ff. eodem titul. Atque eadem est ratio de inuentione vetusti thesauri: videlicet cuius domini nulla extare potest memoria. Nam iam tum ille thesaurus perinde habet atque aurifodina

Universidad de Deusto
Biblioteca

rifodina quam terra nutrit. Præterquam q̃ legibus ciuilibus medietas domino agri adijcitur, perinde ac si eius fructus esset. Quod quidem ciuile ius vetustissimum esse ostendit Euangelica Parabola de inuentore thesauri in agro alieno, cui ad prudentiã apponitur, quòd illud prius coëmerit quàm thesaurum proderet: vt integer sibi obueniret. Sed aliæ sunt res inuentę in terræ superficie, vel alibi recenter perditæ, aut depositæ, quarum idcircò dñi aut hæredes superstites esse censent. Et istæ, ait S. Tho. accipi nõ possunt animo retinẽdi, nisi cõstiterit dñm ꝑ derelictis eas abiecisse, secũdũ verbũ Aug. 14. q. 5. si quid inuenisti, & nõ reddidisti, rapuisti. ¶ Est tñ exponẽtibus nobis per singula discurrẽdũ. Et primũ q̃ in littore maris lapilli inuẽti, sint inuẽtoris, expressa est iuris definitio. Inst. de rer. diu. §. lapilli. & ff. eod. titu. l. idem lapilli. Et ratio est, quia littora iure gẽtiũ manserunt cõia. Atque idem est iuris naturæ iudiciũ de auri alioriũq; metallorum venis, quæ sunt in visceribus terræ. ¶ Dubitare hic tñ quis posset propter nostrates q̃ ad Occidentalẽ cõtinentẽ auri gratia aduolant, an liceat cuicũq; vnius nationis ad aliã quæsitũ aurũ peregrinari. Apparet enim id vnicuiq; eãdem ratione licere postq̃ iure gẽtiũ nõ fuerint res istæ diuisæ. Respõdetur tñ hoc dũtaxat iure nõ esse omninò licitũ, nisi incolę ipsi consentirẽt: aut pro derelictis eos dẽ thesauros haberent, nã regiones iure gentium diuisæ sunt: & ideo licet gentibus illius regionis sint res illę cões, tamẽ non possunt aduenæ incolis inuitis eadem res vsurpare. Neq; enim valent Galli hac de causa ad nos penetrare, neq; nos ad illos ipsis inuitis: sed hoc alius est loci disputare. ¶ De thesauris autẽ, vt bene ait S. Thom. eadẽ est ratio naturalis. Thesaurus enim est vt habetur in. l. nunq̃. ff. de acquirend. rer. domi. vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dñm non habeat. Quapropter illos thesauros capere nullã habet rationẽ furti: vt habetur. l. falsus. ff. de furtis. Et ratio eiusdẽ legis est q̃ nõ fit furtũ, nisi sit cui fiat. ¶ Quapropter q̃ in fundo suo eiusmodi thesaurũ inuenit, inuentori cõceditur: vt habetur Instit. de rer. diui. §. thesauros. &. C. lib. 10. de thesau. l. vnica. At verò si quis id in alieno agro dedita opera in consultoq̃; dño illud quærìtando inuenerit, iure ciuili, vt habetur eisdẽ proximis citatis legibus: totus thesaurus est dñi fundi, quia inuẽtor fur reputatur. Si autẽ fortè aliud agens reperierit, dimidiã partẽ, inquit lex, retinebit, atq; alteram dabit dño. Idq; forsan ad seruandã pacẽ. Atq; idem est ius de illo qui in ædibus quas emit thesaurũ eiusdẽ generis inuenit: licet sint qui id negẽt. Nã profectò eadẽ est ratio: etiã si eandẽ ob causam ædes emerit, eadẽ vsus prudẽtia, quã Christus in Euangelio laudi tribuit. Secus aũt si in muro domus, aut in eius penetralibus pecuniã, aut aliud quippiã repererit, q̃ antiquus possessor illic posuisset, & per oblivionẽ reliquisset, tunc eũ eiusdẽ possessoris est aut suorũ hęredũ: vt habetur in. l. à tutore. ff. de rei vendi. ¶ Hinc fit opinionẽ Paluda. in. 4. dist. 15. q. 3. dicentis iam ex consuetudine vniuersos thesauros, vbiuis reperiant esse principum, non esse auscultandã: vt bene ait Sylu. in verb. inuentum. §. 13. quoniã talis consuetudo in republica bene instituta nõ est introducta. In Hispania nanq; istæ leges citatæ ad literã seruantur: quare si cõtraria cõsuetudo alicubi obtinuit, est per vim, cõtra ius naturæ & gentiũ. Habetur eũ Institut. &. l. citata, q̃ Adrianus naturalẽ æquitatem sequutus, ei cõcesit qui thesauros inuenerit. Et. l. illa Codicis, de thesaur. Inuento ri, inquit, liberam tribuimus facultatẽ, nè vlteriùs Dei beneficiũ inuidiosa calumnia persequatur. ¶ Vtrùm verò princeps quotã ali quã ab inuentore exigere valeat, quis fortè dubitet. Respondetur autẽ nullã in tali exactione apparere iustitiã: & ideo in Hispania nõ est in vsu: neq; vbi esset crediderim conscientias obligare, sed inuẽtorẽ secundũ ius cõmune posse bona conscientia possidere. Nam dictus titu. Instit. nihil meminit principis: sed vbi ait q̃ qui reperierit in loco alieno medietatẽ det dño, subdit q̃ pari ratione si inuenerit in loco Cæsaris, dimidium det Cęsari: & si in fiscali loco vel publico, det etiam medietatẽ fisco. Et idẽ legit. l. nõ intelligitur. ff. de iur. fisc. §. si in locis. Quæ quidem leges nõ loquũtur, nisi vbi loca sunt propria principis, aut ciuitatis. Quocirca princeps tanq̃ dus non potest quippiã exigere qñ thesaurus infossus est in loco ciuis: nisi forsan ingruenti graui necessitate publica, tanq̃ gubernator potuerit id genus tributi petere: quod nescio an satis probarẽ. ¶ De metallorum autem venis vsus iam obtinuit, vt pars quinta obueniat principi: eò q̃ venæ illæ sunt res naturales, quæ quodãmodo in bonũ publicũ metalla progignũt. ¶ Multò autem maius dubiũ est de rebus inuentis quæ non

Augus.

Paluda.

Dubitatio.

Ratio ãubi tandi.

Responsio.

De inuẽtiõe thesauri.

Sylvest.

Quæstio.

Solutio.

De metallo rũ venis.

non sunt thesauri, sed præsumuntur habere dños. Est quippe ferè vnº cõsensus tã Theologorum q̃ Iurisconsultorum, vt Summistæ aiunt, verbo, inuentum: q̃ sunt pauperibus restituendæ. Hoc autẽ profectò non satis probatur. Nã illud illic tantùm suprà ostendimus habere verũ, vbi manifestũ est quempiã aliquid debere ignoto domino: nempè quia iniustè accepit, vel sub fide reddẽdi: inuẽtio autẽ nõ est huiusmodi: imò beneficiũ est Dei, vt ait lex, rem aliquã reperire. Et profectò si eiusmodi res in ius cõmune reipublicæ vel pauperum cederent, non video cur non etiã & antiqui thesauri. Neq; obstat si dicas illũ qui inuenit non amittere ius suum: sed velle vt des pauperibus, vt in eius bonũ spirituale cedat. Nã si eo ipso q̃ reperiri nõ potest, nulla ei fit iniuria, eo ipso caret executione iuris petendi. Item si constat mihi eũ qui perdidit esse Turcam, quid illi proderit dari pauperibus? non ergo succedit ius pauperũ propter bonũ perdẽtis, poterat enim esse iniquus: sed aliunde scilicet, quia sunt bona redũdantia in republica. Quod tũ nõ satis probatur, cùm nõ ꝓbetur esse debita. Et est porrò mihi magnũ argumentum D. Thom. nihil hic de pauperibus meminisse: sed id tantùm ait, q̃ inuentor qui bona fide credit res haberi pro derelictis, non cõmittit furtũ sibi retinẽdo: & certè facta diligentia, pro derelictis habentur. Nã loquitur iam tunc nõ de thesauris, sed de illis rebus quæ de propinquo dominum habuerũt. Argumenta verò quæ ex August. & Hieron. 14. quæst. 5. efferũtur nihil cõuincũt. Ait inquã August. si quid inuenisti & non reddidisti, rapuisti. Et Hieron. can. multi. Peccatũ, inquit, simile rapinæ est si quis inuẽta nõ reddat. Planè tamen intelligunt quãdo dñs haberi potest: & mala fide nõ inquiritur. ¶ Cõcludamus ergo primum quòd vbi inuentor indigens esset, capere tutò potest vel totũ inuentũ vel partẽ pro sua necessitate: id quod & fautores contrarię opinionis etiã fatentur: vt patet apud eundẽ Sylu. loco citato: dummodò id faciat de cõsilio prælati, aut confessarij, quanuis neq; id forsan sit necessarium. Secundò, si qui inuenit est dives, consiliũ est saluberrimũ res inuentas quarum domini haberi nõ possunt, in pauperes aut in publicos piosq̃; vsus erogari. Nã vti ait Greg. Timorati animi est, ibi culpã agnoscere, vbi culpa nõ est. Atverò an sit necessaria præceptio, nõ satis audeã affirmare. Qui autẽ id astruxerit, per hoc suã tuebitur opinionem, quòd iure naturę illa quæ in republica redundãt, sunt indigentium, vt statim

Opinio cõmunis de rebus inuẽtis quæ nõ sũt thesauri.

Prima ratio authoris in ꝓximã sententiam.

Secũda rõ.

Altera rõ ad idem.

Sentẽtia authoris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

statim articulo proximo dicemus: quòd autem illa redundent inde quodammodo apparet, quòd nō habent certos dominos: prę sumuntur tamen habere aliquos: quod antiquis thesauris nō conuenit.

Ad. 3. arg. AD tertium argumentum respondet, q furtum censetur non grandis culpæ duplicite. Primò ex parte subiecti: quia ex necessitate furantis alleuiatur. Præterea quia sicut proximè diximus, genere suo est minimum respectu aliorum mortalium. Vnde ibidē subditur, fur deprehēsus reddet centuplum: qui autem adulter est perdet animam suam. ¶ Ad secundum autem membrum respondetur, tam tenue tamq; exile posse contingere furtum vt nō sit mortale, propterea enim dictum est, genere suo esse mortale. Ratio hinc autem dubitandi resurgit, quomodò sit perpendenda furti quantitas quæ culpam non habet, nisi venialem: respectiuēne, an absolutè. Enimuerò cùm gratuitas furti ex damno dato sit perpendenda, & indigo, verbi gratia, plus noceas vnum suffurando quadrantem, quàm prædiuiti à quo ducatū eriperes, consequens fieri videtur, vt respecti uè sit æstimanda. In cōtrarium autem arguitur, quòd si id verum esset, consequeretur, furari à Cęsare centū aureos nunquā esse mortale delictū: quoniam lōgè minus damnum inde ipse accipit, quā misera vetula, cui duo minuta raperes: quādoquidem & in euangelio ob id cumulatius cōmendata est eleemosyna illius anus, quòd plus respectu suæ facultatis in gazophylacium misit. ¶ Lis tamē hæc sic per distinctionem dirimitur. Est enim aliqua pecuniæ quantitas tanta, quæ per se absq; vllo personæ respectu causa est in furto peccati mortalis. Vt si verbi gratia dicamus duo trēsue aurei ducati: quare etiā si à Cæsare surripiantur, licèt illos ipse flocci pendat, nihilominùs crimen est. Sed alia est tam exigua summa quæ secum ipsa non habet tantum culpę: sed nihilo minùs ob paupertatem possidentis fieret mortale: vt si argēteum nūmum, aut duplum à misero furriperes. Augescit autem præterea damnum, etiāsi per se parùm sit, dū causa est maioris: vt si lora boū rūpas quā ob causam agricola diurnas operas perdit: aut aliud vile instrumentum ab artifice detrahas, cuius causa ab opere cessat. ¶ At verò forsan quis arguat. nunquā quātitatē furti tam pusillā esse posse, quin crimē sit mortale. Primò ex iure canonico, puta ex Hierony. 14. q. 6. can. fi. vbi

Dubitatio.

Rō hæsitādi.

Distinctio.

Obiectio.

Hierony.

ait furtum non solū in maioribus, sed in minoribus etiā iudicari. Deinde iure ciuili ex Inst. de rerum diui. §. Gallinarū. Vbi de gallinæ furto etiam datur actio. At verò ad Hieron. respondetur quòd loquitur quādo animus adest nocēdi in maioribus: sic enim cōtinuò subdit, Non enim quòd furto ablatū est, sed mens furātis attenditur. Ius autem ciuile nihil aliud habet, quā quod aucupiū domesticarum auiū sit furtum: sed tam parū esse posset, vt ridiculus haberetur qui de illo ageret in iudicio. ¶ Adiecit autem in cal cē solutionis D. Thom. quòd qui habet animum furandi & inferendi nocumentū proximis, etiam in talibus minimis potest peccare mortaliter: sicut in solo cogitatu per cōsensum. Sunt tamen amphibola verba, & ideo anceps sententia. Ait ergò Caieta. non esse sensum D. Th. vt particula, in minimis, referatur ad nocumētum, quasi docuerit, vt qui animo intendit in minimis nocere, mortaliter peccare posset. Est enim talis sensus, vt ipse putat, rationi dissonus: sed ait id tantùm voluisse quòd qui habet animum nocēdi simpliciter, etiam si noceat in minimis peccat mortaliter propter extendentem se animum ad maiora. Ad verò etsi mens Diui Thom. non sit adeò perspicua, id tamen quod Caiet. refutat, crediderim ego contrà esse verū. Etenim si noui pusillanimi hominis ingenium qui minimis maximè offenditur, atq; animo perturbatur & affligitur, & fortè ad iracundiam concitatur, profectò si haberem ego animū ei nocendi per illa minima, charitatem violarem, & amicitiam: nam de hoc esset ille mihi inimicus, atq; adeò mortaliter delinquerem, idq; non solum re eum lædendo, verum etiam verbo & gestu. Dico minima, quibus homines angusti cerebri vehementer offendi consueuerūt; nam tam pusilla esse possent, vt ludibrio haberet qui inde se reputaret offensum: & tunc eiusmodi læsio non esset culpa. ¶ Sed aliud præterea argumentum restat, quod rem hanc furtorum paruularum rerum facere potest dubiam. Si paruum furtum non esset mortale, sequeretur quòd neque si multoties iteraretur ad tantum culpam posset ascēdere, vt est mortale: nam peccata venialia quantumuis multiplicentur, vt sana habet Theologorum opinio, efficere nequeunt mortale. Cōtingeret enim tunc trāsitus de genere in genus. Consequens tamen est falsum. Nam & si famulus nunquā nisi minimum quadrantem

Solutio.

D. Thom.

Caieta.

Mēs. S. Th.

Obiectio altera.

tem ab hero vno furto surripiat, tamē dum cēries id multiplicat, reus furti iudicatur. Ad hoc respondetur consequentia perempta.

Solutio. ¶ Nam etsi pluralitas peccatorū venialium nunquam sit mortalis, nihilo minùs quādo summa rerum incipit esse magna, tūc actus ille, etiam si non sit nisi acceptio vnius quadrantis, quia accessio damni est ad præcedentia, sit mortalis. ¶ At verò videre videor studiosum lectorem contra hanc solutionē sic resurgentem. Sequeretur saltem quòd si eiusmodi furta idem fur non ab eisdem personis faceret sed à diuersis ita vt ab vno caperet obolum atq; ab alio, ac subinde ab alio quadrantem aut aliam paruam monetam, nūquā mortaliter peccaret. Probatur: quia nemini dat graue damnum. Neq; verò vlla est redargutio quòd ipse recipit grande lucrū: nam furtum nō est æstimandum ex accedente furi lucro, sed ex damno dato. Si autem consequentia cum consequēti cōcedas, admittis posse furē aliena substātia citra peccatū mortale dilatiari atq; adeò patrociniū præstares istis publicis coēmptoribus qui diuersos in paruis defraudant. Nam secundū tuā opinionem non peccarent mortaliter. Respondetur ergo quòd quāuis à diuersis exigua quis suffuretur, tamen cùm summa incipit crescere, actus iam vsus furandi præcedētibus accedēs efficitur mortalis: nam, vt modò diceb amus, quantitas quæ per se est magna absq; vllo personarum respectu, siue à diuite accipias siue à puribus, per se constituit peccatū mortale. ¶ In quarto argumento tangitur, an capitale suppliciū quod furtio, vel de potestate interrogari, vel de vsu. Scotus nanq;, quem quęst. 1. retulimus, arbitratur talem potestatem nō esse penes rem publicam: quia non valet, inquit, quēquam morti addicere, nisi in casibus expressis antiqua lege. Hoc autem satis illic me arbitror expugnasse. Potest enim iure naturæ, quod nusquam diuinitùs reuocatum est, publica vlcisci scelera prout viderit salubrius expedire. De vsu tamen, an videlicet furti gravitas id mereatur, alia est quęstio: nam cùm bona exteriora non sint tanti habenda præcipuè inter Christianos, quos Christus admonuit vt petenti pallium relinquam, & tunicam, non apparet ratio, vt pro furto vita exigat. Accedit & ius cōmune. Nam cùm antiquitus pœna illa in legibus extaret, postea visa est atrox: quare cautum est nē vllus de simplici furto capite plecteretur: vt habetur. l. sed nouo iure. C. de seruis fugit. & in Authē. vt nulli iudici liceat habere. &c. colla. 9. Sed publici tantùm latrones digni illa morte cēsentur. Et re vera seculo sancti Thomæ non erat in vsu simplices fures, sed tantùm latrones ad furcas suspendere. Nam ait non esse infligendam pœnam pro quolibet peccato mortali, sed pro eo quo damnum datur irreparabile: quale non est furtum. Quin verò In Hispania ius olim istud seruabatur: vt patet par. 7. titu. 14. l. 18. sed tantùm suspendebātur sacrilegi qui sacra deprędabātur, atq; alij id genus. Postea verò crescente perditorum hominum audacia, auctæ sunt pœnæ. ¶ Et arbitror Bal. in causa fuisse huius supplicij: qui super eâdē lege. Sed nouo iure, duo asseruit. Primùm quod etsi pro simplici, aut geminato furto non sit fur morte dignus, tamen triplicatum iam reputatur latrociniū. Secundò inde infert quòd quādo vnum ingens est, tunc tribus æquipollet. ¶ Porrò autem vt nihil ego cōtra leges obmurmurem, tamē ratio Baldi nulla est. Primùm enim latrones non sunt censendi ex actuum solùm frequētia, sed ex modo, nempè quia vim inferunt, & rapinis perturbant rempubicam, atq; illi duntaxat iure deputantur neci: fur autem licet identidem peccet, si tamē id sēper latenter, ita vt neq; publicas vias obsideat, neq; irruptionem in ædes faciat, nec cędem offerat, non censetur latro. Quare gaudere debet priuilegio ecclesiastico si se in sacrū recipiat. Atque adeò multò minoris prohabilitatis habet secundum assertum: quod quia ingens furtum æquipollet tribus, dignū sit morte. Nam licet æquipolleat in quantitate, non tamen in modo: vt reputetur latrocinium. Quanuis propter insignem audaciam imaginē eius geret. Id autem quod tandem pro ratione assertiui adducit: videlicet propter enorme delictum licēre leges transgredi, indignum est iurisperito: nam transgredi leges peccatū est, & peccatū licere nō potest: sed forsan trāsgressionē appellat dum fit aliquid cōtra verba legis, nō tamen cōtra mentem. Id veruntamen insuper adnotandum hic est, q Baldi, aut cuiusuis alterius doctoris assertio nullatenùs haberi potest pro lege: imò verò neq; dictū ipsorum Iurisconsultorum: nisi aut principis authoritate, aut reipublicę more & vsu eorum documenta pro legibus recepta sint: quippe cū, vt lib. 1. demonstratū est, sola authoritas publica

An fures liceat suspendantur.

Scotus.

Sententia Baldi.

Prima obiectio aduersus sententiā Baldi.

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

blica valeat legem condere, quæ vim habeat coërciuam. ¶ Est ergo iam receptissimũ, vt fures pro simplici aut geminato furto, si nõ sit magnum, aut flagellis cæsi, aut aures recisi, seu ferro inusti relegentur. Pro trino verò aut pro vno enormi ad furcas suspendantur. Quæ quidem lex etiam Hispanis in more est: vt patet in lib. 4. regalis for. tit. 15. l. 6. qui furatus fuerit. 40. dipondia, nouies tantundem soluat. Quod si iteratò simile committat furtum, occidatur. Tametsi sub illo rigore nõ sit nunc eadẽ lex in vsu, vt pro decima parte vnius ducati quis suspendatur. Pluris enim tunc fortè æstimabatur illa quota quàm nunc duplus ducatus.

Vsus iã receptus sentẽtiam Bald.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm ei qui egestate premitur furari liceat.

POstquam tam stricto iure ostẽsa est iniquitas furti, disputare venit, an aliqs sit inde excipiendus casus: saltẽ vbi extrema necessitas ingruit. Et arguit primò à parte negatiua, de illo cap. suprà citato. si quis. extrà. de furt. vbi habetur q̃ si quis propter necessitatem famis furatus fuerit vestem cibariũ, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: quod non iuberetur nisi furtum tunc illicitum esset. ¶ Secundò idem arguitur ex Aristot. 2. Ethico. vbi ait quædam esse quæ confestim nominata conuoluta sunt cum malitia: & subdit exemplum in furto: vbi significat esse intrinsecè malum, atque adeo nullo fine nullaq; de causa reddi posse licitum: cuius est in mendacio similitudo. ¶ Tertiò: homo debet proximũ sicut seipsum diligere, nemini autem ad succurrendum per eleemosynam proximo licitum est furari, vt lib. cõtra mendacium admonet Augustinus. ergo neq; ad subueniendum sibi. ¶ In contrarium autem est quòd in necessitate, vt axióma habet vulgare, omnia sunt communia.

Argum. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

Cõclusiones sponsiua.

Ambros.

AD quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Res quæ homini redundant, pauperum sustentationi iure naturæ debentur. Authoritas est Ambrosij quæ inter decreta refertur, distinct. 46. Esurientium panis est, quẽ tu detines: nudorum indumẽtum est, quod tu recludis: miserorum redemptio & absolutio est, pecunia quã tu in terra defodis. Ratio autẽ naturalis sic colligitur. Nullũ ius gentiũ, aut humanũ naturali potest, aut diuino derogare, cùm hæc superiora sint: iure autem naturæ, diuinaq; prouidentia institutum est, vt res inferiores hominum necessitati subseruiant, propter quos conditæ sunt: ergo vbi res huiusmodi redundantes possessori non seruiunt, nullo humano iure vetari potuit, quo minùs in egentium vsum veniant. ¶ Secunda conclusio. Hoc tamen non obstãte nemo citra extremam necessitatem ei cui affluunt, eripere sua bona potest. Probatur: quoniam & si iocuplex ille eadem teneatur bona diffundere, sunt tamen multi egeni, diuersis locis & temporibus occurrentes, quibus ideo charitatiuam illam erogationem per possessorẽ fieri conuenit. ¶ Tertia conclusio. In extrema necessitate, puta vbi euidẽs & vrgẽs est, tunc calamitosus ille licitè potest alienis rebus sibi succurrere: siue clã sublatis, siue palàm. Conclusio sæpe iam est à nobis asserta: quoniam tam innatum est homini ius seruandi sese, vt illi alia cuncta cedant. ¶ Primã istarum conclusionum non intelligas obligationem sonare iustitiæ, sed tantùm misericordiæ: vt lib. 4. q. de diui. rerum adnotauimus. Nam postquam diuisæ sunt res, quisq; est suarum dominus: eatenùs tamẽ persistit naturale ius commune, vt qui abundat, esse debeat in egenos beneficus. Qua ratione in de enascitur veritas conclusionis secundæ, nempè vt nemo quamuis grauiter patiens, possit à diuite furari. Neq; valet argumentũ. Diues in tali casu (nempè grauis necessitatis) tenetur egenti erogare, iuxta illud Ioan. in sua canonica, Qui viderit fratrem suum necesse habere & clauserit viscera sua ab illo quomodo charitas Dei manet i illo? ergo ille potest sua authoritate eripere: quoniam obligatio illa non est iustitiæ, sed charitatis, ad quam nemo inuitus cogi potest. At verò materia hæc de eleemosynarũ obligatione non est præsentis loci. Tractat enim eam D. Tho. 2. 2. q. 32. ¶ Circa tertiam autem conclusionem, quæ ad rem attinet præsentem, dubium est quænam necessitas sit extrema iudicanda. Vtrùm ea tantùm cùm quis iam iam aut fame stragulatur, aut frigore aliáue calamitate ab sumitur. Videtur nãq; nomẽ ipsum, extrema, id designare. Respondetur tamen non eam, vt vulgus arbitratur, expectandam esse. Sunt enim qui eam vocãt extremam necessitatem, cuius impossibile est tunc remedium: ille ergo censetur articulus necessitatis extremæ, quando vides fratrem periculo appropinquari incurabilis infirmitatis

Conclus. 2.

Conclus. 3.

Priæ cõcl. declaratio.

Quæ nã extrema necessitas dicat.

Responsio.

tatis, aut alius miserię quę homines solet cõficere. Ille inquam dum præueniri potest caueriq; summa miseria. Necessitas vero quæ in periculo hominẽ constituit honoris, licèt non censeatur extrema, est tamen profectò grauis: quæ eum quæ facultatẽ habet opem ferendi sub reatu mortalis culpæ obligat.

¶ Quid autem si puella in periculo versetur amittendi pudoris ob victus inopiam? Videtur nanq; & illam censeri extremam: quippe qua nõ modò honor, verùm & salus animę periclitatur. Respondetur nihilominùs, quod quamuis illustre sit misericordiæ officium eiusmodi miseris in orphanitate periclitantibus subuenire: non illa tamen censetur extrema, vt possit puella alienũ rapere: quoniã nulla est necessitas quæ cogere possit illã vt sui copiam alteri faciat: aliàs consensus ille non esset peccatum, sed perire potius debet quàm delinquere. Sunt autem ciuilia iura quibus iubetur, vt extremè patiẽs ad publicum magistratum anteà recurrat q̃ aliena priuatim capiat. Hoc autẽ intelligendum est quando commodè id fieri potest.

Obiectio ad uersus respõsionem.

¶ At verò non deerit forsan qui contra nos in præsentiarũ insurgat. Diximus enim tum aliàs sæpe, tum paulò antè, neminem ad id cogi posse ad quod sola charitate tenetur: sed ad id tantùm ad quod de iustitia obligatur: extremæ autẽ necessitati nemo tenetur succurrere nisi ex charitate: nã si obligatio esset iustitiæ, ille qui tunc nõ succurreret, teneretur ad restitutionẽ, quod non conceditur: ergo neque publica potestas cõpellere tunc quẽpiam iure potest: neq; qui in periculo est quippiam alieni priuatim capere.

Solutio.

Respondetur parum referre an dicas in tali necessitate aliquam iustitiæ rationẽ intercedere: æprie tamen profectò nõ est nisi misericordia: strictissime tamen obligans. Quod autem coactio tũc locũ habeat, est propter singulare ius quod cuipiam competit suam seruãdi vitam. ¶ Appendẽda hic erat disputatio, an qui in articulo necessitatis alienũ rapit, arridente fœliciùs postèa fortuna, tenetur id restituere: nisi iam satis libro præcedenti sub titulo de restitutione, eadem à nobis absoluta esset disputatio.

Ad primũ argumentũ.

AD canonem igitur adductum in primo argumento responsum illic est quòd in tali gitur de necessitate quæ non est extrema: vbi aliqua est culpa furari. ¶ Ad secũdum cõcedimus ingenue, furtum esse actionem intrinsecè malam: imò talem, vt libr. 2.

Ad secundũ argumentũ

diximus, in qua Deus, vt legis naturæ lator, dispensare non possit. At verò sicuti de prohibitione homicidij diximus quòd illa generalitate, Non occides, eo quòd præceptũ est naturale, non includuntur casus quos ipsa natura includere non potest, neque in illa, Non iurare omnino: sic neque prohibitione furti vetari potuit acceptio rei alienæ quã natura ipsa hominibus indulsit. Quocircà eiusmodi acceptio non est furtum, sed acceptio rei à natura concessæ. ¶ Ad tertium denique respondetur cuique pari iure licère in eadem necessitate alienum rapere vt indigenti succurrat. Sed citra illam vetat Augustinus. eleemosynas de rapinis fieri.

Ad tertium argumentũ

ARTICVLVS V.

Vtrùm rapina ullo pacto fieri possit citra peccatum.

ETSI furtum in extrema necessitate licitum sit, tamẽ quia rapina atrocius est crimen, videre restat vtrùm & illa quoq; aliquando sit licita. Arguitur enim à parte affirmatiu. 1. Præda illata vi fit, quòd rationem habet rapinæ: prædam autem accipere ab hostibus licitum iudicauit in libro. de Patriar. Ambro. vbi ait: Cùm præda fuerit in potestate victorum, decet militarem disciplinam vt regi seruentur omnia: scilicet tam ad belli sumptus quàm ad militum præmia: ergo rapina est aliquo casu licita. ¶ Secundò arguitur. Terrarum principes multa à suis subditis inuitis extorquent, quod effigiem præ se fert rapinæ, & tamen graue est illos delictores censere: ergo rapina non est vbique mortale crimen. ¶ Tertiò arguitur. Id quod possessoris non est, licitè ab illo aufertur: infideles autem iniusti sunt suarum rerum possessores: secundùm illud Augusti. in Epistola ad Vincent. Donatist. Res falsò appellatis vestras, quas inique iustè possidetis, & secundùm leges terrenarũ legum amittere iussi estis: ergo licitum apparet ab ipsis eadem eripere. ¶ In contrarium est quòd tanquam de re iniquè parta prohibetur sacrificium vel oblatio de rapina fieri: secundùm illud Esa. 16. Ego Dominus diligens iudicium, & odiens rapinam in holocaustum,

Ad primum argumẽtum

Secundũ argument.

Argumẽ. 3.

AD quæstionem tribus conclusionibus respondetur. Prima. Rapina nullatenùs est licita, neq; priuato neq; publicę potestati: itaq; sicut furtum nunquàm est licitum:

Prima conclusio.

D tum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum: & vbi acceptio rei alienæ licita est, nō habet rationem furti: sic, imò efficaciori ratione de rapina cēsendū est. Probatur: quicquid nomine suo innatam habet rationem iniustitiæ, est sic intrinsecè malum, vt bene fieri nequeat: rapina autē idipsum sonat qđ violenta acceptio contra iustitiam: sicuti furtum, id quod fraudulenta: ergò rapina neutiquàm esse potest licita. ¶ At verò ad maiorem huius explicationem adhibentur aliæ duæ. Secunda ergo conclusio est. Sola respublica & princeps qui eius gerit vices per violētiam potest citra iniuriā aliquid à suis ciuibus extorquere: quicunq; verò priuata authoritate per violētiam aliquid rapit raptor est & latro, atq; adeò huius iniquitatis reus. Probatur vtraq; simul pars. Violentiam inferre proprium est publicæ autoritatis munus: nam violentia idem est quod coactio: vis autem coactiua solùm in republica residet atq; in principe qui eam repræsentat: sicuti non nisi totum animal potest cogere membra. Est enim hęc potestas ab ipsissima natura concessa ad cohibendos homines à malo, adducendosq; in bonum: quæ quidē concessio, vt suprà diximus, non expediebat priuatis fieri, propterea quòd permaturo iudicio mādari debet executioni. Ex quo fit vt violētia in pricipe, si via & ordine fiat, nō habeat rationē rapinæ: nēpe si vel cōtra externos hostes, vel contra internos malefi cos illa ex legis pscriptò vtatur: in persona verò priuata semper eiusmodi violētia ratio nē habet rapinę. Atq; hac de causa, articulo tertio etiā illi cui cōstat rē ab alio possessam suā esse, idq; legitimè ,pbare pōt: tamē præiudicis iniqtate nequit obtinere: negauimus per vim posse rem aggredi. Quòd si eū saltē obieceris, qui extrema patitur, illū arbitror iure ipso naturæ exceptum esse ab hac lege. Adeo enim vitæ cōseruatio naturalis iuris fastigium tenet, vt violentia tunc nō sit rapinæ charactere denotanda. ¶ Tertia cōclusio. Si princeps, aut iudex, aut alius quiuis magistratus sua abusus potestate per violētiam quidpiā à ciuibus rapuerit, insigne rapinæ scelus cōmittit: & ad restitutionem tenetur. Tanto enim impudētiùs ac scelestiùs eiusmodi potentatus peccāt, quāto sanctiori fide iustitiā, cuius custodes existunt, erga omnes deberent immaculatā seruare.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

DE conclusionibus istis nulla est ambiguitas, præter illas quę per propositā argumenta insinuantur. Et quidem ad primum de bellica preda respondet D. Thomas, si iustum est bellum prædam esse licitam, neque ad restitutionem obligare. Tam etsi peccatum cupiditatis cōtra charitatem comitti etiam tunc possit: dicēte Augusti. in libr. de verb. Domini. Propter præda militare, peccatum est. Si verò bellum est iniustum, rapina cōmittitur. ¶ Bellum autem in iustum, sicuti lib. 3. de iudicio dixim⁹, ex triplici capite contingit. Primùm ex autoritatis defectu: nam soli principes habentes merum imperium ius habent bellum aut indicendi, aut gerendi: reliqui verò magnates & potentatus regibus subditi, non item: sed tā tùm violentia possunt vti in malefactores sibi subditos. Quare si extraneos armorū vi impetant, ceu priuatę personæ cēsendæ sūt, & rapinā committunt: quanuis alioquin iustam haberent causam. Mox ad belli æqui tatem requiritur causa, non qualiscunq;, sed digna pro qua tam ingentia pericula subeā tur, tamq; calamitosæ atque exitiosæ rei publicæ perturbationes concitentur. Bellorū nanque tumultibus non solùm prophana omnia, verum & spiritualis reipublicę salus & sacra omnia, & fides ipsa periclitantur. Tertiò requiritur forma iuris, eademq; tanto exactiùs quàm in priuatis iudicijs, quanto periculosiùs de summa boni publici agitur: nempè vt nisi cunctis pacis rationibus priùs oblatis, non indicatur, neq; vlteriùs proferatur, quàm fert æquitas. Sed de hoc aliàs. Præda ergo belli iusti non solùm ad rescarcienda damna, verùm vt inter milites distribuatur licita est. Et quanuis principi cura præcipua incumbat merita perpendendi iustitiæ belli: qua vtique ratione licèt ipse in iustum bellum conflet, milites nonnunquā excusantur: tamen tam aperta esse posset in iustitia, vt etiam ipsos subditos excusatione nudaret. ¶ Ad secundum argumentum de principibus & magnatibus cōclusiones ipsæ satis respondent: nempe quòd si violentia vtuntur ad extorquēdum ea quę ad bonum commune conferunt, non est rapinę crimen. Si autem vltra ius aliquid insuper exprimant, non sunt à crimine liberi: imò tanto nequiùs delinquunt, quanto eorum potestati non est qui resistere possit. Vnde August. 4. de Ciuitate Dei: Remota iustitia, quid sūt regna nisi magna latrocinia? quia latrocinia quid sūt nisi parua regna? Et Ezechiel. 22. Principes eius in medio eius quasi lupi rapientes prędam. Quo fit vt etiam ad restitu-

Ad. 1. arg. S. Thomas respondet.

Augusti.

Belluminium extriplici capite Primum.

Secundum.

Ad secundū

Tertium.

Ad tertium restitutionem teneantur. ¶ Tertium argumētum latissimā, & his temporibus, nescio an dixerim necessariam disputationē offerebat de iure bellandi contra infideles: ,ppter illum occidentalem Orbem, quem nostrates nostro seculo reperierunt: sed bona causa, vt præcedenti libro sub titulo de dominio diximus, in hoc opere ab huiusmodi disputatione supersedimus. Dabimus autem, si Deo dante nobis licuerit, libellum de Ratione promulgandi Euangelium: vbi hæc, si non pro rei dignitate, pro nostro tamen captu tractare adornamus. Interim tamen ad interpretandū Augusti. satis fuerit adnotare triplicem esse infidelium ordinē. Quidam enim sunt qui iure & facto sub ditione Christianorum principum vitam degūt, quales olim erant in Hispania Saraceni & Hebræi: & nunc in Italia & Germania perseuerant Iudæi. Et de istis nemini in dubium venit, quin valeāt Christiani principes lege in eos agere, suisq; adeò priuare bonis. Veritas ēm hęc latè patet, tam in Decretalibus sub titu. de Iudæ. & Sarac., quàm in Decretis, dist. 54. His proximè accedunt hæretici qui ex nobis, vti ait Ioannes, exierunt. Ac de his ,p priè loquebatur Augu. Erat enim eis sermo contra Donatistas: quos quidem vniuersim hæreticos parentisimū est tam canonico q̄ ciuili iure suis multari bonis: vt patet ca. Cūtu. de vsur. libr. 6. ¶ Alij sunt infideles qui licēt non de facto, tamen de iure Christianis principibus subduntur: saltem quantum ad regnorum suorum possessionē: nempè qui terras vi possident, quæ olim sub ditione nostra fuerāt: vt sunt Afri, Saraceni, ac Turcæ Græciam tyrannide possidentes. Et de istis certum etiā est posse bello à nobis lacessiri, atq; adeò eisdem regionibus expoliari. Nihilominùs priuata authoritate nullus nostrū per eos transitum faciēs eorū bona aut deprędari aut diripere valet. Tum quòd præter regiones bona domestica quę sua industria lucrantur, sua sunt: tum præcipuè q̄ ad subigendum illos authoritas publica requiritur. Quare nemo nisi facultate & cōcessione principis pōt illis molestus esse. ¶ Infideles aūt tertij ordinis sunt, q neq; iure neq; facto nobis subditi sunt: neq; verò nobis infesti: quales sunt illi qui vel Christianū nomen nō audierunt, vel quod eodem recidit, per obliuionem omni memoria superiorē excusantur. Tametsi propriè excusatur nemo: quia cùm vniuersus orbis teneatur fidē dum eius prædicationem audierint, suscipere, si rectè seruassent naturę legem, Christus illis via aliqua sua irradiaret fidei: licèt excusari dicātur eò quòd dum nihil de ea audiūt, sua infidelitas non est peccatū. Et de istis cō testari lis solet, vtrùm liceat nobis illos bello petere. Et quidem Caieta. hic inter interpretandum sententiam Diui Thomę negat vllum Christianis fauere ius illos de suis sedibus ac possessionibus deturbandi. Quoniā vt S. Thom. 2. 2. q. 10. artic. 10. ait, Fides naturam non tollit, sed perficit: atq; adeò possessiones quarum mortales iure gentium potiuntur nemini auferit: eò potissimùm quòd species infidelitatis negatiuæ, scilicet eorum qui de Christiano nomine nihil audierunt, neq; est peccatum, neq; adeò vllo supplicio digna. Imò verò ait q̄ neq; olim filios Israēl vllis infidelium bellum indixisse legitur: eò solùm quòd infideles essent, de quo apud aliquos malè intellect⁹ malè audit. Imprimis enim non negat licitum eis fuisse infideles propter idololatriam Dei iussu debellare: sed tātū negat eò solū quòd infideles essent nempè negatiuè: hoc est, eò solū quòd fide carebant debellatos: secùs ob idololatriam. Prætereà si debello contra possessores illos terræ promissæ gesto loquatur, sanum etiā potest habere intellectum. Video nanq; nō nullos digladiari vtrū gentes illas Deus pellere suis sedibus iusserit ob sua ipsarum scelera atq; idololatriæ impietatem, an verò solùm vt pollicitationem impleret quā Abrahæ fecerat & semini eius, tradendi eis regionem illam. Cùm tamen proculdubiò certo certius sit, vtranq; fuisse causam. Est enim illic & gentium expulsionem cōsiderare, & introductionem diuini populi. Et quidē expulsionis causa iustissima, fuerunt sua crimina: introductionis autem, promissio illa populo facta. At verò cū Deus vniuersos idololatras totius orbis eodē iure potuisset extinguere, illos tamen singula riter inde expulit vt illic suum plantaret populum. Quare fortè non solū ob idololatriam, sed vt Deus impleret promissum, illud imperauit bellum. Atque hunc arbitror legitimum sensum illorum verborum Deutero. 9. vbi ambę copulantur causæ: Quia illæ (scilicet gentes) egerunt impiè, introeunte deletæ sunt: & vt impleret verbū suum Dñs, quòd cùm iuramento pollicitus est patribus tuis. ¶ At verò quęstionis punctum, vtrū nobis liceat in fideles tertij ordinis qui nihil cōtra nos mo

In fideliū ordo triplex. Primus.

Secundus.

Tertius ordo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liuntur libello petere: nõ in hoc consistit, q impietas idololatriæ, aliorumq; suorum scelerum immanitas digna sit morte. Hoc enĩ nemini potest non esse confessum: quando quidẽ Christiana respublica meritissimò eadem crimina morte vlciscitur. Quare incassum sese discruciant qui de hoc concertant. Veruntamẽ cùm, vt lib. 3. dicebamus, ad rectum iudicium duo sint requisita: nempè & iusta causa i crimine, & legitima facultas in iudice, ex hoc tota disputatio pendet, vtrũ nos legitimi simus eorum iudices, suorumque criminum vindices. Nam ex hoc quòd Deus, totius orbis Dominus, quæcunq; voluerit, fuerit vnquàm vltus crimina, arguere quòd nos idipsum in omnibus infidelibus possimus, perinde est ac si arguas, q cùm rex positi in toto suo regno vniuersos maleficos extirpare, possit pariter vnusquilibet magnatum qui sub illo iurisdictionẽ habet territorium alteri⁹ ingredi ad id exercendũ munus. Aliũde ergo demonstrandum est, si verum habet, nos tali facultate pollere.

Attamen, vt præcedenti libro sub titulo de domi. diximus, ab hac disputatione in hoc opere bona causa duximus supersedẽdum. Si nobis forsan diuino licuerit fauore libellum de ratione promulgandi Euangelium ædere, illic disputatio hęc pro captu nostro suis numeris absoluetur.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm rapina sit grauius furto.

QVoniam de furto & rapina quæstione præsenti locuti sumus, quas duas cõmonstrauimus esse species: quærere in calce disputationis conuenit, vtrũ istorum vitiorum alteri grauitate præcellat. Et arguitur. Furtũ esse peius, tũ quòd supra rapinã addit fraudem & dolum, quæ per se rationem augent peccati: tum etiam quòd verecundia & metus ex actus turpitudine nascitur: magis autem pudefiunt homines de furto quàm de rapina: ergo iliud est scelestius. Accedit demum quod delictum quod pluribus nocet, eo est iniquius: per furtum autem pluribus nocumentum infertur, nempè non solũ magnatibus, verùm & plebeis & cuiusuis classis hominibus. Violentia autem & rapina non nisi illis infertur potentatibus qui resistere possunt: grauius ergo est furtũ quàm rapina. ¶ In contrarium autem est quòd leges acerbiùs in latrones atq; raptores animaduertunt quàm in fures.

AD quęstionẽ vnica eademq; facilima cõclusione respõdetur. Rapina grauⁱ⁹ peccatum est furto. Conclusio per ea quæ dicta sunt liquido constat. Dictum enim est hæc duo in hanc vnã rationẽ obiecti cõuenire, quòd vtrunq; est acceptio alieni cõtra domini voluntatẽ: nisi quod furtũ tollit voluntatẽ per ignorantiã, rapina verò per violentiam. Violentia autẽ è regione magis opponitur voluntati quàm ignorantia. Nã violentia aperto Marte pugnat cõtra actũ nolẽdi: ignorãtia verò efficit inuoluntariũ per absentiã actus. Qui ignorat enim non vult: sed qui resistit, cõtrariè vult. Hac ergo ratione rapina peior est. Accedit & ratio iniuriæ quę in rapina cumulatior est. Nam fur pluris facit rei dominiũ, quẽ scilicet p metũ nõ audet apertè aggredi, sed latẽter. Raptor verò multò eũ minoris ęstimat: siquidẽ absq; metu eũ adoritur. Quare non solũ in bonis lędit, verũ & in honore per ignominiã. Quadetiã ratione cõtumelia (vt ifrà dicturi sum⁹) peior est q̃ murmuratio. Quin verò accedit tertiò, quòd non solũ in bonis externis atq; etiam in honore iniuriam infert, verũ & vitæ periculũ offert. raptor enim & latro armis vtitur quibus resistentẽ perimat. Fur autem pauore & metu semper est pallidus. Atque hac de causa iura ipsa cõmunia quæ furibus vltã indulgẽt, latrones morti omnino adiudicant: adeo vt neq; perfugiũ ad sacrũ illis suffragari cõcedant. ¶ Et per hæc, argumentorũ solutiones clarescunt. Nam etsi in furto, aliqua sit fraus, peior est tamen audacia iniuriaq; rapinę. ¶ Ad secundũ autem respondetur, quod audaciavulgo apud sensuales homines pro indicio fortitudinis reputatur: & ideo fit vt etiã dum facinoribus perpetrandis exhibetur, minùs de illa homines pudefiant: cũ tamẽ argumentũ minoris culpę sit in scelęribus metus, qualis est in fure. ¶ Ad tertiũ denique respõdetur quòd & si pluribus per furtũ soleat nocumẽtũ inferri, grauiora tamẽ per violentiam inferuntur.

QVÆSTIO QVARTA, de iniustitia iudicis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat iudici eum qui sibi non subditur iudicare.

IN Iustitię quę facto seu in personam, seu in res cõmittitur, proxima est species illa quæ verbis fit. Huius autẽ generis illa est iniquior, quæ in iudicijs versari conseuęuit, videlicet tã iudicũ culpa, quàm testiũ reliquorumq; iustitiæ ministrorũ. Sunt enĩ personæ quinq; videlicet Iudex, accusator, reus, testis, & aduocatus: quæ quinq; deposcunt quęstiones. Sed ex istis Iudex est cui⁹ crimina grauiora existimãtur. Quatuor autem in iudice sunt necessaria: videlicet iudicãdi potestas, veritas & forma, & executionis vis: quæ quatuor articulis explicabuntur. Primum ergo vitium est si iudicãdi, quã non habet, facultatẽ vsurpet. Igitur vt istud hoc primo articulo examinemus, Quæritur vtrũ possit quispiam eum qui sibi nõ subditur iudicare. Et arguit à parte affirmatiua. Christus, quippe qui Rex Regũ erat, & Dominus dominantiũ, nulli erat creaturarum subiectus: & tamen Pilati iudicium pertulit, qui de hoc reprehendi non solet, quod non subditum iudicaret, sed quòd innocentẽ cõdemnaret, potest ergo quispiam in alienum ciuem ius dicere. ¶ Secundo. Daniel (vt eius historia cap. 13. refert) seniores illos falsi criminis testes iudicio condemnauit, qui tamẽ non perhibetur fuisse iudex: ergo. ¶ Tertiò. Iura sæpe iudici facultatẽ tribuunt castigandi ratione delicti eos qui, licèt non sint sibi subiecti, delinquunt tamen intra limites sui fori: ergo eum iudicare qui iudici nõ est subditus, non semper est illicitum. ¶ In contrarium est Gregorius super illud Deuter. 13. Si intraueris segetem &c. vbi ait: falcem iudicij mittere nemo potest in eam rem quæ alteri videtur esse commissa.

Primum argumentum.

Secundũ argumẽtũ.

Tertium.

QVæstioni huic, licèt pro argumentorũ ratione plurib⁹ videri possit indigere: duę tamẽ coclusiones satisfaciũt. Prior est. Nemini fas est quępiam iudicare nisi eũ qui sibi, vel simpliciter, vel tali casu subditus sit. Probatur. Sententia iudicis est quasi quędam lex particularis de singulari re prolata: lex autem (vt suprà monstratum est) vim debet habere coactiuam: ergo & sententia: aliàs frustranea esset, nulliusque efficaciæ: hanc autem vim habere non potest nisi vel princeps, vel respublica eiusque ministri, quibus ciues veluti partes toti subduntur: ergo illum quisque solùm legitimè iudicare pòt, qui sibi subijcitur: quippe in quę

Prima conclusio.

Probatio.

vices gerit reipublicæ. Idem enim prudẽtiæ genus quod ferendis legibus necessariũ est, scilicet præceptorum, necessarium quoque est vt secundùm illas ius dicatur. Nec quicquam siquidẽ vis legibus inesset coërciua, nisi in earum applicatione persisteret. Hinc iura illa dimanarunt, extrà. de iud. cap. at si clerici. sententia à non suo iudice lata, non tenet. Et de constit. lib. 6. c. vt animarũ. Extra territorium ius dicenti, non paretur impunè. Vnde iudex idem est quod ius dicẽs. ca. forum. de verb. sign. & iurisdictio, tam facultas quàm territorij quod illa cõprehenditur. Neque Paulus nos iubet subiectos esse nisi potestatibus sublimioribus: hoc est illis qui nobis loco & potestate præfecti sũt. Etenim sicut orbis cœlestis non in superiores substantias influit, sed in corpora quę sibi sunt loco subiecta: sic neq; homo potest nisi sibi subditos legib⁹ ac iudicijs gubernare. Hac enim de causa (vt suprà dixinus) homo ciuile animal in societate viuit. ¶ Posterior conclusio. Quatuor modis contingit vnum esse alteri subditũ. Primò ordinariè, ve luti illi qui per se potestatẽ habet, sicut oẽs Christiani Papæ subduntur, & in secularib⁹ totum regnum regi. Secũdo modo quia potestatem habet delegatã: sicuti prouincia ꝓ consuli subijcitur & prætori ciuitas. Tertiò eò quòd quis sua sponte alterius se iudicio submittit: vt ille qui arbitrum eligit, & qui iudicium quod retractare posset, subire maulut. Et quartò si quis in alieno territorio, & quod aiunt, districto delinquat: vel alia via alienam iurisdictionem subierit,

Vltima conclusio.

PEr hæc ergo, obiectiones facilè diluũtur. Ad primũ nihil aliud respõdet S. Tho. q̃ ꝙ sua se volũtate Christus submisit Pilato à quo iudicaretur, exemplo eorũ qui arbitrũ eligũt, cuius arbitrio parere stata pœna, obligãtur. Est tamẽ in exemplo nõnihil ambiguitatis. Nam si ad viuum similitudo existimetur, videtur tum S. Thom. sensisse quòd Christus constituerit sibi Pilatum iudicem conferendo ei nouam potestatẽ, quã non habebat ordinariam: sicuti qui priuatã personam sequestrem sibi præfecit. Hoc autem falsum est. Nam Pilatus potestatem illã à Cæsare receperat, atque ideo ab ipso Deo, illa ratione qua lib. 4. q. 4. monstratum est, ciuilem rempublicam per legem naturæ & gentium à Deo deriuari. Idq; redemptor significauit Ioannis. 19. dicens, Non haberes potestatem aduersum me vllam nisi tibi da-

Ad primũ argumentũ. D. Thom.

Obiectio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum esset desuper. Hinc etenim sumitur argumẽtum aduersus illos qui dicunt potestatem ciuilẽ descendere à Papa tanq̃ à vicario Christi. Enimuerò non ait, Nisi tibi datũ esset à me: sed, desuper. Christus enim, vt superiori libro diximus, nõ assumpsit tẽporale regnum, sed tẽporalium vsum qui ad suum

Solutio. cœlorum regnum essẽt necessarius. Solũ ergo vult Sanctus Tho. quod ea ratione qua erat rex regni cœlorum, ac perinde Rex regum, & dns dominantium, exẽptus erat ab omni humano iudicio: in qua vtiq; exẽptione relinquit vicariũ suum põtificẽ maximũ, ciusq; subinde inferiores sacerdotes, secundum illud Matth. 17. liberi sunt filij. Et ideo quãuis potuisset retractare Pilati iudiciũ, ob nostram tamẽ salute sua se libera voluntate

Caieta. illi subiecit, adigendum morti. Hinc Caiet. sibi colligit, Pilatum non peccasse vsurpatione iudicij (nam quòd peccauerit innocentẽ condemnando, dubium esse nequit) ego tamen nõ id tam facilè colligerem. Sed si Augustus legitimꝰ rex erat Iudæorum, nõ peccauit hac ratione Pilatus: quia Christus voluit vt vnus ex Iudæis haberi. Si verò tyrannus erat, eodẽ modo deliquit iudicãdo Christum, quo iudicãdo Iudæos: quia redẽptor noster non indulsit ei peculiarem aliam facultatem. Neq; in hoc eum cogitauit S. Th. cum illo conferre qui eligit arbitrum. Hic enim potestatem iudici cõfert qui ea antè carebat. Christus autẽ nihil aliud fecit quàm

Corollariũ. quicquid de illo fieret libẽter pati. ¶ Ex hoc Christi exemplo fit consequens, Papã eius vicarium qui similiter exẽptus est, posse nihilo secius subdere se alterius iudicio: idque non modo in foro pœnitentiæ (quo res est comperta (verùm in foro iudiciali: quod fecit Leo Papa. iiij. qui, vt legitur, secunda quæstio. 7. ca. Nos si. submisit se iudicio Ludouici Imperatoris de rebus quibusdam iudican-

prima dubitatio. dus vt seipsum iustificaret. ¶ Duplex tamẽ de hac re enascitur dubiũ. Prius quod sequetur generaliter de quibuscunq; causis possit alius sentẽtia cogi, etiã anathematis: nam eadem apparet omnium ratio: consequens tamen doctores in quarto senten. consentiẽ

D. Thomas. Richar. Petrus de Palud. ter negant: vt S. Thom. distin. 19. quæst. 1. articu. 3. & Richard. distinct. 18. artic. 5. & Petrus de Palud. quæst. 2. Posterius dubiũ est de subiectionis modo. Videtur inquã quòd sic: possit alteri subijcere, vt eum sibi superiorem aut æqualem constituere: id autem

Postrema dubitatio. falsum esse inde monstratur, quòd cùm sit Christi vicarius nõ valet alterum eodem loco statuere. Consequentia verò probatur. Aut enim libera sua subiectio in necessitatẽ transit, ita vt cui se semel subdiderit, subducere durante iudicio nequeat: & tunc planũ fit illum cui se subdidit esse superiorem: vt pote cuius potestas à Papa non pendet. Si verò subiectio nõ sit necessaria, superuacanea est. ¶ Ad prius istorum perempta con-

Ad primam dubitationẽ sequentia respondetur. Haud enim consequitur, vt quicquid in aliquibus potest, possit in omnibus: sed est regula, quòd quancũque facultatem in seipsum in foro exteriori exercere potest, valet alteri committere, vt si fortasse inter se & alterum lis contestetur: qua scilicet debitum aliquod, vel alter ab ipso, vel ipse ab altero petit: vel de aliqua sententia quam ipse protulerit ad eundem ipsum prouocatio fit, tanquàm ab iniusto grauamine: sicut potest tunc ipse de illis causis iudex cedere, sic potest & easdẽ alteri cõmittere, seque submittere. Et hoc fecit in dis. ca. Nos si. Excommunicare autem seipsum nequit, neq; suspendere, neque seipsum proprie punire: & ideo neque valet constituere sibi iudicem qui se excommunicet, suspendat, aut puniat, sed solùm qui sibi iubeat restitutionem facere, aut reuocare sentẽtiã.

Ad alterum dubium. ¶ Alterius argumenti pariter interimitur consequentia. Haud enim potest superiorẽ sibi aut æqualem constituere. Quapropter cùm duplex sit necessitas: altera scilicet iustitiæ, atque altera simpliciter coactionis, subiectio sua põt priori modo fieri necessaria: non autem posteriori. Potest inquam subiectionem suam pœna vallare & stabilire: sicuti qui sequestrem eligit: tenerurq; adeò subire sententiam, etiam in foro Dei. Itaq; esset peccatum mortale non stare fidei suæ: obligaretur̃que pœnam soluere: quocircà: non est vana subiectio. Attamen necessitate coactionis, ità vt potestas iudicis non dependeret à sua, nemini se potest subiugare: imò quoties vellet alterius sententiam retractare, illiusque reuocare potestatem, etsi male faceret, teneret factum. ¶ Existit tamẽ in-

Argumẽ. 1. gens argumentum quòd possit Papa alteri se submittere, non modò in minoribus causis, sed etiam vt anathemate, aduersus illum procedatur vsq; ad depositionem. Supponamus enim ex cap. si Papa. distin. 40. quòd dum hæreseos labe sordescit, potest à Concilio conueniri & deponi: & cùm deponẽdus nequàquam sit nisi auditus, poterit sub anathematis censura, vt comparẽat, cogi. Facergo ipsum vehementi infamia de hæresi laborare, sic vt Concilium iamiam de illa re iudicatur. Videtur ratio persuadere quòd possit iudicium circunspectis viris & gratitate insignib⁹ delegare. Arguitur enim sic. Iam tũc iure potest fieri reus & cognita causa deponi, idque fieri nequit sine magno Episcoporũ dispendio: ergo quòd illam caueat iudiciorum turbam, potest illis negotiũ cõmittere, qui rem expeditiùs transigant. Se-

Argum. 2. cundò arguitur. Lite in concilio contestatã possunt & concilium & ipsi iudices delegare qui rem peragant: cur ergo ipse non poterit eorum cõmittere? ¶ Respõdetur neutiquàm hoc Papã posse. Enimuerò potestas illa cogẽdi tũc Pontificẽ nõ est penes ipsũ, qppe qui non põt vim coërciuã in seipsum exercere: sed duntaxat penes concilium: & ideo nõ est in arbitrio Papæ talis cõmissio: quia quam non habet potestatem nemini valet dare: neque depositio per suos commissarios facta vllius esset valoris. Cõcilium autem potest & causam cognoscere & alteri

Alterum dubium. delegare. ¶ Posset quis forsan idem & de inferioribus sacerdotibus hæsitare, An scilicet possent sibi sequestres iudices sua spõte præfacere: pro eo q̃ iure vsq; adeò vetitum est in seculare forum pertrahi, vt illis sit adempta potestas renuntiãdi iuri suo: vt patet extrà. de foro compe. c. fi diligenti. & latius. i. Inq. rinolita. & can. Placuit. Respõdetur nihilo

Respõsio. minus liberum esse quibuscunq; sacerdotibus iudicem sibi arbitrũ cõstituere, cui parere teneatur. Quod enim illis interdicitur nõ est nisi vt non cõsentiant in secularium

Ad secundũ argum. principale. tribunalibus sisti. ¶ In secundo argumento de Daniele nihil est difficultatis, quoniã ipse instinctu afflatuq; Dei sententiam illam pronũtiauit. Legitur enim ibidem dominũ

Ad tertium argum. suscitasse spiritum iunioris. ¶ Neque in tertio argumento difficultas vlla est, quę nunc debeat pertractari. Satis ergo hìc fuerit concedere quòd qui in alieno territorio & foro delinquit, ratione delicti fit illi subditus: vt extrà. de raptori cap. 1. & ff. de accusat. l. Alterius. Sed præter delictum sunt etiã aliæ causæ quæ ius faciũt iudici cõprehendendi castigandiq; alienum subditum, vt de foro cõpe. ca. licet ratione. Excipiuntur autẽ clerici qui i iudicium seculare deferri nequeũt: de quibus latior pateret nũc cãpus disputandi si propriùs esset hic locus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm iudici liceat contrà veritatem quam certò nouit, iudicare, quando legitimè probatur contrarium.

POST autoritatem iudicis secũdo loco ab illo exigitur iudicij veritas. Et idcircò secundo loco quæritur vtrùm iudici liceat cõtra veritatem quã certò nouit iudicare, quãdo legitimè probatur contrarium. Et arguitur à parte negatiua. Legitur enim Deut. 17. Venies ad sacerdotem Leuitici generis, &

Primum argumentum. à parte negatiua. ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæsaque ab eis, qui iudicabunt iudicij veritatem. Vsu autem venire solet vt innocens, cuius palam iudici innocentia constat, testimonijs falsis ad eius tribunal deferatur: ergo ob talia testimonia nõ debet veritatem desere-

Argum. 2. re. ¶ Secũdò arguitur: Homo debet iudicio suo diuinum imitari: diuinum autem semper fit secundùm veritatem. Reuelabitur enim ex hoc iustitia iudicij Dei (vt ait ad Rom. 2. Paul.) quòd reddet vnicuiq; secundum opera sua. Et de Christo ait cap. 11. Isai. Non secũdum visionẽ oculorum iudicabit: neq; secundùm auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. non ergo licet iudi-

Argum. 3. ci falsis testimonijs à veritate abduci. ¶ Tertiò: testimonia in hoc sunt necessaria: vt veritas cõstet: quando autem res est manifesta, nullis opùs est testimonijs, secundùm illud Pauli. 1. ad Timoth. 5. Quorũdam hominũ peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium: ergo quando iudici res est manifestè comperta, non opùs habet alienis testimo-

Argum. 4. nijs. ¶ Quartò arguitur. Iudex condemnando innocentem facit contra scientiam: & cõscientia nihil aliud est quàm scientia applicata ad opus: ergo facit contra conscientiã: quòd proculdubiò semper est peccatum: ergo id minimè licet. ¶ In contrarium autem

Augusti. est authoritas Augustini super Psalter. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed secundũ leges & iura pronuntiat.

QVæstio hæc inter Doctores tam Iuris quàm Theologiæ magna ambiguitate controuertitur. Et cùm vtrinque sit disputabilis, quàm maximè tamen refert eã scire. Proposuimus autem quæstionem subtenore quo eam interrogat Sanct. Thomas scilicet vtrùm liceat iudici contra veritatem quã certò nouit iudicare propter contraria,

Universidad de Deusto
Biblioteca

testimonia. Includit tamen titulus duas partes. Prior est, vtrùm dum euidenter nosset

Duplex quæstionis sensus.

eum qui vinculis tenet esse reum, non tamè legitimè probatur, imò forte legitimis testimonijs purgatur, possit eum condemnare.

D. Thomas. Et hunc sensum nō interrogat S. Thomas, quia neque de illo dubitatum vnquam est: imò est extra controuersiam id non esse licitum: quoniam forum exterius non extenditur ad crimina occulta: & occulta illa iure censentur, quę secundùm regulas iuris legitimè non constant: scientia autem iudicis non reputatur iure sufficiens testimonium, vt habetur cap. si sacerdos. de offic. iudi. ordi. nam iure naturali ac diuino, in ore duorū

Sensus legitimus propositæ cōcl. vel trium stat omne verbum. Alter verò est sensus contrarius, vtrùm dum iudici palàm cōstat eum qui reus sit & legitimè crimino sus probatur, innocentem esse, liceat illi cū condemnare. Et quanuis tantū quæramus an liceat; explorandum tamè est an aliquā do teneatur. Porrò autem quo ordine perspicaciori procedamus, ea premittem⁹, quæ omnibus sunt in confesso, vt rem in vltimas rediganus angustias. Et consilabit responsio conclusionibus tribus. ¶ Supponitur enim hic primùm ex superioribus, iudicē nō priuata, sed publica authoritate fungi dum

Primum documentum. iudicat. Ex quo fit, non suo priuato iudicio, sed communi & publico debere informari.

Secundū. Huic autem subnectitur documentum alterum: videlicet duplici ipsum scientia vti: vt puta vniuersali iuris, & particulari facti: quę quidem scientia via ordinaria à testimonijs petēda est. Habet enim iudicij quæstio duo membra. Alterum, vtrùm fecit: alterū, quid

Prima conclusio. ergo iuris. ¶ Est ergo prima conclusio. Sciē tiam vniuersalem iuris tenetur iudex sic sanctè sequi, vt neque suum proprium arbitriū, si contrarium est, audire possit, neque vllas in contrarium probationes admittere. Et ratio est: quia ipse non est legum iudex, sed custos: non enim ad ipsum attinet iudicare an

Rō cōclus. lex bona sit, sed quid iubeat. Et ideo si vel actor vel reus cōtendunt probare legem nō esse iustam, non sunt audiendi. Neque verò in foro conscientiæ dum lex edicto principis promulgata est, potest quispiam tuto illam transgredi, causatus non esse iustam: quia nemo est illius iudex: nisi forte in tolerabilē, eādemq; manifestissimam iniquitatem præ

Secūda cōclusio. se ferret. ¶ Secunda conclusio. In particulari facto licèt scientia à testium instrumento rumque testimonijs petenda sit, potest nihilominùs iudex suo se ingenio & prudentia iuuare: scilicet in examinādis tam instrumentis quàm testibus. Idque tunc maximè debet quando sibi constat innocentem calumniarum falsitate premi. Hanc conclusionem ratio ipsa naturalis, innocētiæ fautrix, persuadet. Quamobrem impendiò quàm *Suadetur cōclusio.* no cogatur innocentem, cuius innocentia ipsi euidens est, morti addicere. Nam tunc ipse sciet, non solùm testes esse falsos, verùm & quibus vijs possint falsitatis deprehendi. Ob idque poterit illos instātius iterrogare districtiusq; scrutari horā, & locum, & formam illa nimirum prudentia vsus, qua Daniel presbyterorum iniquitatē deprehēdit, vt Susannæ innocētiam patefaceret. Quinetiam si Caietano auscultandū est, debet tūc *Caietan.* coram populo iurare illum esse innocentē: vt puta quem ipse eādem hora alio loco viderat. Neque vlla testibus tunc iniuria irrogatur. Imò cùm ipsi sint iniurij, eorum iniuria refellitur. Et quanuis fortasse id bona fide facerent, nulla eis fit iniuria, dum miseri innocētia protegitur. Haud tamē liceret occultum nocentem prodere. Addiderim ego verò tertium, quòd deberet tūc si profuturum cerneret, in tempus exuere personā iudicis, & coram superiori personam agere testis. Quinetiam si citra scandalum, optima que dissimulatione id fieri posset, liceret ei carceres apertos secretò dimittere, vt innocēs se in pedes conferret. Itaq; (vt dicebam) vix potest extrema necessitas ingruere innoxij hominis in mortem adigēdi. De duobus autem remedijs ac suffugijs reliquis scilicet an teneatur iudex, aut innocentem superiori remittere, aut officium dimittere, dicemus statim. ¶ Igitur vt ad punctum descē damus, vbi necessitas contingeret, tunc autores in diuersas dissecantur sententias: quæ numero sūt tres. Prima est in vno extremo, *Prima opinio* omninò D. Thom. contraria: puta q̄ in nullo casu scilicet neq; in causa ciuili, neque in criminali licet iudici cōdēnare eū quē euidenter scit esse innocentē: quantūuis legitimè probetur reus. Nam citra euidentiā nemo ambigit sequendū esse iudiciū publicū. Hanc opinionē ortū traxisse arbitror & ori *Hugo.* ginē ex Hugone super legē Prætor. ff. de iu risd. omn. iud. Eandem tamē opin. amplexi *Calderinus. Panormita.* sunt Calderin. & Pan. super. c. Pastoralis. de offic. delega. & Sūma Angel. in verbo, iudicare. q. 7. & Nico. de Ly. Exo. 23. Secūda opi *Sūma Angel. Nicol. Lyra* *Secūda opinio*

nio vtitur iussu inctione. Nēpè q̄ in causa criminali siue capitalis sit siue vllius mutilationis, nequit iudex cōdemnare innocētem secūdùm allegata & probata. Secus autem in ciuilibus: puta cū de pecunia agitur, aut de aliarū rerum possessione. Hæc autē opinio falsò tribuitur Calder. & Pan. qui certiùs fuerunt primæ sententiæ: sed fuit cuiusdam Rodolphi quem loco citato Ange. citat. In quā

Rodolphus Io. de Imol. Sūma Rosel. Supplemen sum. Adrian. sententiam subscripsit Imol. & alij Iurisconsul. super legem. à diuo Pio. ff. de re iud. & Sum. Rosel. & Supplementum. Et hęc media opinio est quæ Adria. perplacuit, in quoli. q. 6. art. 3. Sed miror q̄ hanc asserat esse Theologorū opinionem. Cùm tamē ex antiquis nemo sit qui non indubiè teneat cum S. Tho. imò minùs inter omnes habet probabilitatis. ¶ Tertia ergo opinio est in alio extremo

Tertia opinio. secundùm quam statuimus conclusionem tertiā. Iudex in vltimas conclusus angustias debet in omni causa, tam criminali, q̄ ciuili cōtra veritatē sibi notā secundū allegata & probata sententiā pnūtiare. Hęc inquā opinio est S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 2. & superiùs. q. 64. art. 3. ad tertium, vbi exēplum protulit in causa sortis: minùs q̄ potiùs est morti adiudicandē innocens, q̄ desertnda testimonia publica. Eademq; fuit sententia Alexā de

S. Thom. Alex. Hal. Richardus. Petr⁹ de Tarantasia. Barto. Io. Andr. Hales, Doctoris grauissimi in. 3. p. q. 40. mēbro. 6. art. 2. & Richard. art. 3. q. 26. & egregij doctoris Petri de Tarantasia. Et fuit inter Iurisc̄sultos opinio Bart. super. l. illicitas. ff. de offi. præsi. & Io. Andr. in suis Nouellis, titu. de allegat. vbi recitat opinionem S. Thom. in

S. Thomas. Petrus Paludanus Sylvest. qua se asserit. Fuit etiam sententia Petri de Palud. & Sylu. in verb. iudex. ij. §. 5. Quam post plurimā autorū citationem fatetur esse opinionem antiquorū omnium Theologorū, iurisq; vtriusq; interpretum: contra quam Adria. affirmat. Cui re vera sententię & rationes cōstāter & planè iura patrocinātur.

Augusti. ¶ In primis Aug. iā suprà citatus id astruit, q̄ bonus iudex nihil ex arbitrio, sed secundū leges & iura pronuntiat. Eisdemq; idipsum prorsus verbis Ambr. super Psal. Beati immaculati. & refertur. 3. q. 7. can. iudicet. Et. 11. q. 3. ca. fumopere. id quod q; Greg. & ff. de officio. præsi. illicitas. §. veritas. iubetur præses id

Ambros. sequi quod conuenit cum sequi ex fide eorū quę pbabūtur. Censent ergo iura iudici nefas esse, nisi secūdū allegata, & probata iudicare. ¶ Ait verò fortasse quispiā hęc citata iura nihil aliud definire q̄ iudex debet secundū leges & iura ius dicere: non tū subin-

Cauillatio. de censere q̄ debeat pronuntiare secūdū allegata & probata: imò iubent, vt sequatur scientiā iuris: porrò autē ius ipsum (vt patet Exod. 23.) iubet insontem & iustum nō cōdemnari. Attamen cauillus iste repulsu facilis est. Idem est nanq; iudicare secundū iura & iudicare secūdū allegata & probata. Idem iura, per sanctè præcipiunt, vt nemo prę iudicio, hoc est incognita causa condēnetur: sed per legitimos testes præcognita. Sed est lepida Calderini glossa super verbis legis citatę, *Calderinus* Illicitas. Iubetur ibi præses fidem eorū sequi quæ probabuntur. ait verò ipse q̄ tantū admonetur sequi allegata & p̄bata, q̄n illa vera sunt. Sēd respondeat nobis, qua via debet iudex cognoscere vera esse quę probantur, nisi per idoneorū testium iuramenta. Nā si liberū ei posteà relinquitur negare illa esse vera, frustranea essent testimonia. Multò ergo melior est glossa super illo verbo, ca. 1. de offi. iudi. ordi. quo admonēt episcopi iudicare secundū q̄ Canones cēsent: quæ quidē glo. inde plane infert, iudicē debere iudicare secundū allegata & p̄bata. Id quod insuper confirmat ex diuino documēto Deutero. 17. vbi admonitione præmissa q̄ in ore duorū vel triū testiū peribit q̄ interficietur, subditur q̄ iudices sequantur in iudicio veritatē. Illic ergo docentur iudices illā sequi veritatē, non quā ipsi sciunt, sed quā ab ore testium venātur. ¶ Verūtū, vt autoritates rationibus dilucidentur, arguitur ratione pri- *Prima ratio* ma quæ omnium est basis. Nemo ius habet quēpiam condemnandi autoritate priuata, sed in quantum publica fungitur: ad iudiciū autem requiritur & scientia iuris, & facti: ergo & vtraq; debet vti publica, non priuata: nēpè vt sicut in sciētia iuris non debet sequi suā opinionē, licèt reputet esse scientiā, sed auscultare debet leges: ita neq; in cognitione facti sequi potest priuatam suā sciētiam: sed stare tenetur testiū publicæ fidei, quā leges probant. Secundò arguitur. Per suam *Secundarō.* scientiam iudex neminem condemnare potest: vt suprà dictum est, quantumlibet eum euidenter nouerit esse reum: ergo neq; potest quēpiam absoluere. Id quod & patroni cōtrarię opinionis fatent. Si ergo nō potest innoxiū absoluere, sed debet perpetuis vinculis adseruare: & perpetua vincula morti æquiparantur, gratis profectò negatur, quin possit eū, lotis ab eius sanguine manibus, lege in ipsum agere. ¶ Sed obuias: ergo innocēs fuit Pilatus qui secūdū allegata Christū *Obiectio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio. iudicauit. Nulla sanè est consequentia: quoniam adeò erat Christi innocentia non modò ei, verùm & publicitùs cunctis euidens, adeoq; subindè aperta testimoniorum falsitas, vt neq; Pilatum ipsum celaretur eorum iniquitas, sed posset eos facilè falsitatis reuincere. Vnde cùm dixit. Innocens ego sum à sanguine iusti huius: vos videritis: nō modò innocentiam Christi, verùm & testimoniorum iniquitatem fassus est. Sed illum morti addixit (vt ex Euangelio comperitur) metu Cæsaris, qui vel nomen ipsum regis abhorrebat: & insimulatus est Christus q̄ sese regē faceret. Quin verò & idem metus ne veniret Romani & Iudæorum gētem tollerent, eorum inuidiā exacuit, vt eum reum agerent.

Tertia rō. ¶ Tertiò arguitur ex fine publicæ authoritatis. Publica iudicia ob tranquillitatē & quietum statum reipublicæ constituta sunt, atq; eo pacto, vt nulla sit patula iudici via declinandi, vbiuis libuerit, à veritate. Si autē non teneretur secundùm allegata iudicare, pax illicò reipublicæ turbaretur. Nā cùm populus de occultis non iudicet, videns non stari publicis probationibus, non posset non in iudicem proclamare. Tunc præsertim vbi de re atroci lis esset, vt de vrbis proditiōe, aliaue simili. Prætereà iudici semper relinqueretur via excusandi se ab exequutione iustitiæ; per hoc q̄ diceret sibi patēre cōtrariam veritatem. In summa necessarium est, vt iudex qui in oculis ciuium ius dicit, sententiā suam populo persuadeat, eatenus saltem, vt cōuincatur secundùm iura fuisse prolatam: quod facere nequiret, nisi secundùm allegata iudicaret. ¶ Quartò, si (vt exempli gratia dicamus) certum esset duorum alterum, videlicet Petrum, aut Paulum hæresim seminasse, lateret tamen vter eorū id fecisset, & Petrus verè reus, confiteretur sacramentaliter in aurem iudicis hæreticæ prauitatis, & posteà Paulus innocēs deferretur de illo crimine, cuius vtiq; innocentia eidem inquisitori cōstaret: tunc, pfectò inquisitor perplexitate teneretur āceps. Nā si Paulū cōdēnare nequiret, secretum confessionis reuelaret: fieret enim inde compertum Petri crimen. ¶ Sunt autem qui ex his omnibus elaburntur, respondentes quòd iudex in casu quo innocentem euidenter nouit legitimis testibus accusari, debet illum superiori remittere. Idq; S. Thom. quæst. 64. artic. 6. ad tertium admonet. Hoc autem remedium q̄ licitum sit, non est dubium. Nam quancunque causam potest inferior superiori remittere. Et fateor prætereà quòd dum insignis persona de aliquo infami delicto accusaretur, illo diuertitulo pius iudex debet subterfugere post quàm omnia alia intētata remedia nihil prodessent. Attamen quòd illud sit necessarium, non video. Nam primùm inferior iudex legitimam habet authoritatem terminandi causam secūdùm allegata. Mox remedium illud tenuissimū est, imò inane. quoniam cùm superior rei nesciat innocentiam, non posset ob testimonium inferioris eum absoluere: sed deberet aliorū testium iuriurando stare. Et ideo perinde esset superiori remittere, ac supplicio offerre. Quare si nō liceret eum occidere, consequens apparet quòd nec deberet eū tradere superiori, sed eum liberare. ¶ Prætereà quæstio instauratur de ipso supremo iudice apud quem delatus est miser, quem scit esse innocentem, accusatus tamen de grauissimo crimine, adeò vt citra graue scādalum nequeat illum vita donare. At verò supremus iudex multò plura habet remedia. Nam posset tot ales vrgentius deterrere: posset q̄ excogitare alias vias quibus innoxium à tanto eriperet periculo. Præsertim cùm (vt articulo quarto videbimus) posit etiā damnato ad mortem vitam concedere. ¶ Alterum subterfugium est, quòd debet tunc iudex magistratui cedere. Quin alij aiunt teneri citius omnium suorum bonorum dispendium facere quàm illum occidere. Hoc autem profectò multò est improbabilius, quàm id quod proximè tractabam⁹: tum quòd remedium illud inutile est, tum præcipuè quòd nemo tenetur tam ingenti suo incommodo damnum, quod ipse non dedit, in fratre cauere. Etenim q̄ homo qui officio suo viuit debeat tantā iacturam facere, durum creditu est. Eo vel maxime q̄ si eum nequit supplicio tradere, potiùs debet mortem ipse perpeti quàm in eum capitis sentētiam proferre. Quòd nimis est creditu rigidum. Hinc fit nostrū Syluestrum, licēt opinionē S. Tho. visus sit defendere, id tamen non optima fide fecisse. Ait inquam q̄ iudex tenetur occidere innocentem, quando neq; ipsum potuerit superiori remittere, neq; suum officiū dimittere. Hoc etenim secundùm S. Thom. nusquam dixit. Et tunc nulla profectò esset nostra opinio: quia cùm quicunq; possit officium suum dimittere, semper in promptu esset remedium hoc.

Prima ratio

Syluester nō satis ple nè mētē D. Thom. assequ. untus est.

Alterū subterfugium.

Replica.

Sunt

SVnt nihilo seciùs argumenta non infirma contra hanc sententiā. Diluamus autem illa priùs quæ S. Tho. adducit suis solutionibus. ¶ Ad primam authoritatem Deuterono. qua iubetur Iudex veritatem iudicare, iam responsum est, veritatem illic eam cē seri, quæ in ore duorum, vel trium testium consistit. ¶ Et ad secundum respondetur q̄ Deus qui nullo extraneo indiget testimonio, sed sua infinita sapientia omnia penitissimè nouit, & pariter Christus inquantum homo rectissimè iudicant secundum propriam scientiam. Secùs autem humani iudices qui mendicatis publicis testimonijs stare tenentur, quippe quibus iudicibus aliter non haberetur fides. ¶ Ad tertium respondetur, q̄ quando res est manifesta, non iudici tantum, verùm publicitus, nō opùs est testimonijs. Secùs quando soli innotuit iudici. ¶ Ad quartum sunt qui respondeant nō esse absurdum in persona publica facere cōtra conscientiam, secùs si esset priuata. Attamen isti nō sunt in Theologorū scholis versati. Quoniā agere contra conscientiā intrinsecè malum est: quia est agere id q̄d agens existimat esse malū. Et ideo negatur iudicē agere contra conscientiā. Non em̄ agit contra conscientiam qui tantùm agit cōtra speculatiuā scientiam: sed qui agit cōtra practicam. Iudex inquam facit contra illam scientiam, hic est innocens: non tamē cōtra istā, nō est occidendus. Imò rectè iudicat esse occidendū propter idonea testimonia. Vbi verò iudex opinionem haberet persuasam, nostræ contrariam, censeretq; subindè neutiq̄ innocentem esse condemnandum, nullatenùs posset contra talem conscientiam eum morti tradere. Hic enim hanc tantùm veritatem definimus, q̄ innocēs in tali casu sit cōdemnandus: q̄ autem contra conscientiam facere nemini liceat, altera veritas est. ¶ Accumulantur prætereà alia argumenta: nempe quintum, ex illo Exod. 23. Insontem & iustum non occides. vbi Nicolaus negat opinionem S. Tho. Ad hoc tamen respōdetur priuatis personis simpliciter iussum esse, publicis autem potestatibus non ille reputari debet insons, quem publica testimonia sontem faciūt. Obiq̄; iudex cùm publico muneri impendit operā, qa tunc ex intentione nō occidit innocentē, sed debitū officij sui, quicquid sequat̄ persoluit, nullaten⁹ peccat, sed studiose agit: sicut ille q̄ tutamine inculpatæ tutelæ aggressorem interficit. ¶ Et per hoc soluitur aliorum argumentū, arguentiū hoc esse cōtra ius naturale. Illi enim qui falsō accusant, ius violant naturale, si scienter hoc faciant: nam possūt id bona fide facere. Iudex autem potiùs ius idem transgredetur, nisi debitum officij sui præstaret: q̄ iure naturæ ob cōmodum bonum constitutū est. ¶ Hæc argumenta cōmunia sunt primę ac secundæ opinioni. Aliud est quo Adrianus peculiariter vtitur, vt suā mediā persuadeat. Nullus mortalium est dominus vitæ humanæ, sed solus Deus: nemini ergo fas est innocentē perimere. Secùs inquit de bonis tēporalibus, quorū homo est dominus. Potuit quippe, ait, populus consentire, vt dum quisq; innocens ciuili causa legitimè accusaret, qua deberet bonis prēcisè externis multari, innocens ille cōsentiret propter allegata & probata. Hęc autem opinio omniū est incongruentissima, neq; vllo sustentaculo fulcitur. Nā q̄ ait neminē ius habere suę vitę aut mēbrorū, hoc duntaxat probat quòd authoritate priuata nemo potest se, aut, nisi vim vi reppellendo, alium interficere. Secùs autem de persona publica: quare iudici in tali casu publica idoneaq; testimonia ius faciunt occidendi innocentem. ¶ Mox reuincitur Adrianus. Si non posset innocens damnari in causa criminali, profectò neq; posset in ciuili. Quia sicuti iudex facultatem nō habet vita priuādi hominem, nisi pro crimine: ita neq; externis bonis. Vnde enim ipse illum populi cōsensum piscatus est? cò præsertim q̄ (vt sæpe dicere consueuimus) posset esse tam ingens bonorū cumulus, qui vitam priuati hominis adęquaret. Nullū ergo profectò argumētatio aculeū habet aut pōdus aduersus hanc. D. Thom. quam pleriq; meritissimò amplexi sunt, opinionē, nisi illud quod à pietate sumitur. Videtur enim animus extimescere innocentem morti adigere. Hoc autē solùm persuadet quòd sit impendiò quàm maxima adhibēda diligentia & cura in eius tutelam: non tamē quòde ius causa deferendæ sint leges, deferendaq; tranquillitas publica. Est enim lex omnis humana, quantūuis iusta, nihil aliud quàm cribrū expurgandi tritici: quæ nequit sic exactè iusta & iniusta discernere, quin cum purgaminibus nonnulla quandoq; decidant grana. ¶ Verūtamen hoc nō est prætereundū argumentū, quòd posset quispiam decipere. Argumentum autem est. Vbi lis esset de aliqua condemnanda propositione hęreseos nota,

Primum argumentum, cōtra positā conclusionē Solutio.

Adriani opinio incongruentissima gruētissima

Argumē. 2.

Rō. Adria.

Aliud arg. cōtra cōclu.

& Do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Doctores plurimi decepti illâ damnarẽt, Papæ verò aut iudici episcopo, euidẽs esset illius veritas, neutiquàm subscribere in aliorum sententiam posset: sed deberet constanter suam retinere veritatem: ergo similiter iudex nequit cõtra sibi compertam veritatẽ testium probationibus auscultare. Respondetur nullam esse rerum similitudinem. Veritatem enim nullatenus abnegare licet: iudex autem dum morti addicit innocentem, nihil asserit falsi: nam pro toto mundo non deberet affirmare illum esse in culpa: sed facto profitetur damnãdum esse: idq; verum est: quia testimonia illum morti obferunt.

Responsio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm Iudex absq; accusatore possit quempiam iudicare.

TErtiũ quod ad iudicis rectitudinẽ requiritur, est forma iudicij. Circa quam quæritur, vtrũ absq; accusatore possit reum quempiam iudicare. Et arguitur à parte affirmatiua, tam Dei exemplo quàm sanctorum: Deus nulla præuia accusatione delictores castigat: iustitia autem nostra à sua deriuatur: ergò & nobis id licet. ¶Secundò idem ostenditur in Daniele, vt eius historia refert cap. 13. qui accusator vnà fuit, & iudex.

Primum argumentum.

Argum. 2.

Argum. 3. ¶Tertiò arguitur. Accusator in hoc necessarius est, vt crimẽ in aures deferat iudicis: potest tamen alia via in eius notitiam peruenire: ergò nõ semper necessaria est accusatio.

Ambros. ¶In contrarium est Ambro. super Apostoli sententia de fornicatore. 1. ad Corin. 5. vbi ait: Iudicis nõ est sine accusatore damnare: quia Dominus Iudam cùm fuisset fur, quia non est accusatus, minimè abiecit.

Cõclusio responsiua. BReuissima est quæstio, vnaq; hac cõclusione contenta. Iudex in criminibus nequit quẽpiam iudicio condẽnare, nisi accusatum. Ratio est, quòd cùm iudex interpres sit iustitiæ, ad quem secundùm Arist. 5. Ethico. veluti ad animatum iustum concurritur: iustitia autem hominis non ad eundẽ ipsum, sed ad alterum sit, fit vt iudex inter duas partes iudicaturus sedeat, actorem scilicet vel accusatorem & reum. Accidit authoritas Actuum. 25. vbi ait Festus. Non est cõsuetudo Romanis damnare aliquem hominem priùs quàm is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locúmque se defendendi accipiat ad abluenda crimina quæ ei obijciuntur. ¶Occurrit autem illicò argumentum cõtra formam huius conclusionis, quę angusta strictaq; nimis esse videtur. Arguitur inquam cõtrà. Eadẽ est ratio criminaliũ causarũ & ciuiliũ, cur ergo strictũ dictũ est, in criminibus, ac si in ciuilib⁹ minimè esset accusatio necessaria? Respõdemus, diui nos Thomę tenuisse formã. Ipse autẽ, si Caietano fides habetur, exẽplum in criminalibus posuit, eò q⁹ in illis requirit delictoris præsentia: & ideo euidẽtiùs illis patet accusationis necessitas. Attamen expositio hęc nõ facit satis: deberet enim conclusionem ponere q̃ latè patebat. Ratio ergo S. Thom. fuit q⁹ licet in omni iudicio præter iudicẽ necessariæ sint duæ personæ: in causa tamen ciuili, vbi non petitur delinquẽtis supplicium, sed rerum restitutio, patẽtissimum erat iudiciũ iniri nõ posse sine parte res suas petẽte, quæ quidẽ, accusator nõ dicit sed actor. Et ideo quæstio particulariter mota est de accusatore, de quo in dubium venire poterat, an esset necessarius: ⁹ptereà q⁹ iudex munere suo videtur posse crimina vindicare. ¶Arguit autem prætereà contra cõclusionem. Ius naturale nõ vetat quo minùs possit potestas publica, nulla expectata accusatione, pernicio sum hominem extinguere. Nam & pater familiâs & monachorum prælectus potest familiam suam absq; illa iudicij forma castigare: nulla ergo debuit lex humana illud ⁹phibere. Respondetur q⁹ licèt ius naturale id ex presse nõ prohibeat, est tamẽ vtroq; humano iure sanctè prohibitũ. Vt extrà de accusa. cap. si legitimus. &. l. illicitas. suprà citata. ff. de offi. præs. &. ff. d̃ mune. & hono. l. rescripto. Si quis accusatorem nõ habet, ab honoribus prohiberi non debet. Et alijs Romanorum legibus quã insinuauit ille Festus loco citato in Actibus Apostolorum. Ad quas leges alludere visus est Christ⁹ Ioan. 8. Nemo te cõdemnauit mulier? neq; ego te cõdẽno. Et est naturali iuri apprimè cõsonum. Satis enim reipublicæ pax custoditur & quies si qui accusatione, aut proclamatione delati fuerint in iudicium, in conspectu populi affi ciantur supplicio. Nam si iudex accusatoris simul & vindicis personam gereret, via calũnijs sterneretur. Debet ergo iudex tertius esse inter duas personas arbiter. Quare Arist. 5. Ethic. cap. 4. ait eũ esse media torẽ. At verò paterfamiliâs, qui vi nõ vtitur coẽrciua, neq; capitali sentẽtia ferire potest, hac non indiget accusationis ceremonia. Si cuti

Argument.

Argum. 2.

Respõsio.

Caieta.

Vera solut.

Argum. 3.

Aristo.

cuti neq; monachorũ prælatus in delictis minoris momenti, quæ, ceu pater castigare debet. Idq; iuris habet pontificũ concessione, quorũ autoritate monachales institutiones firmitatẽ habẽt. Quin verò & extra religiones in leuioribus nõ opùs est stricta accusationis forma: vt habetur. l. leuia. ff. de accusa. vbi leuia audire & discutere de plano iubentur. At verò grauia crimina quæ sine delinquẽtis infamia puniri nequeũt: nẽpè vbi carceribus opùs est, neq; in monachorũ claustris vindicari possũt, nisi accusatiõe præuia.

Ad primũ argum. REspondetur ergo ad argumẽta. Etenim quæ Dei sanctorumq; exẽpla in cõtrarium obiecta sunt, nihil cõtra mouent. Deus siquidem nullo opùs habet accusatore, eò q⁹ & omnia nouit, & pro sua absoluta potentia, summaq; equitate neq; minimam culpam impunè permittit. Tametsi nihil sine accusatore puniat. Creauit enim rationẽ nostram adeo culpæ inimicam, vt conscientia ipsa criminosi ipsum ante diuinum eius tribunal iugiter accuset: vt ad Roma. 2. doctor est Paulus. Prætereà & factum ipsum, quod etsi sit latentissimum, ipsi tamẽ patentissimum est, pro accusatore est ante eius cõspectum. Vnde Gene. 3. quasi Adæ prætuari catio eum ad suum tribunal detulisset, in iudicium euocauit dicẽs, Adam vbi es? & ca. 4. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Et cap. 18. in Sodomorum vltione: Descendam & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me opere compleuerint. Quin verò forma finalis iudicij futura videẽ cum accusatione: vt habetur Matth. 12. Viri Niniuitæ surgent in die iudicij cũ generatione ista, & condemnabunt eam. Regina Austri, &c. ¶Atq; eâdẽ ratione Daniel quoniã Dei agebatur autoritate & appulsu, potuit eosdẽ senes & reos accusando facere, & morti addicere cõdẽnando. ¶Ad tertiũ respondetur, prẽter hominem, cuius propriũ est accusandi munus, quatuor existere alias causas quarum quælibet locum sibi vẽdicat accusatoris. Prima est manifestarium crimen, q̃d notorium appellant: puta vbi quis in conspectu populi vel iudicis cum legitimis testibus delinquit: tunc enim non alius præstolandus est accusator: secundũ illud Pauli. 1. ad Corinth. 5. Quorundã peccata manifesta sunt, præcedẽtia ad iudiciũ. Vnde glossa Augustini super locum citatum Gene. 4. de sanguine Abel. Et refert extrà. de accusat. euidentia patrati sceleris clamore accusatoris non indiget. Idemq; habetur. 2. q. 1. can. manifesta. Secunda causa est infamia, vel indicia, vel clamorosa insinuatio. Hęc enim vicem habent quodammodo accusatoris. Nõ quidem vt iusta sint causa rerũ in suppliciũ rapiendi: sed via inquisitionis re prùs explorata, & discussa: iuxta formam capitulorũ, qualiter & quando. & Inquisitionis. extra. de accusat. Tertia causa est quãdo quis iudici denuntiatione iuridica denuntiatur, quæ ad vindictã tendit: qualis fit inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Tunc etiam via inquisitionis proceditur ad cognitionem causæ, & vltionem criminis. Est enim illa denũtiatio hoc tantum ab accusatione differens, q⁹ qui denuntiat non tenetur probare, aliàs nemo denũtiare auderet. Quarta deniq; causa est dum quis fraterna correptiõe præmissa eũ gelicè denũtiat fratrẽ prælato, vt patri. Tũc enim si denuntiatus fuerit dicto audiens, nõ licet prælato ad pœnas, & infamiam procedere: sed illic cessare debet vbi correptus frater, correctus subinde apparuerit. Nam illuc tendit ille processus. Sin verò rebellis extiterit, tunc rebellio accusatoris vicem gerit, vt possit prælatus in eum lege agere, vt infrà latiùs patebit. Hæc enim non est hic locus emunctiùs examinandi.

Ad 3. arg.

Paulus.

Augusti.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm iudici liberum sit pœnam iuuenis relaxare.

QVærtum deniq; quod in iudice requisitum est, ad iudicij pertinet executionẽ. Et ideo videre restat ã liceat iudici pœnã relaxare. Arguitur ergo à parte affirmatiua. Ad monuit nos Iacob⁹ cap. 2. iudicium sine misericordia ei manere, qui misericordiam nõ fecerit: ergo non solùm pœnã iudici misericorditer licitum est relaxare, verùm etiã debitum. ¶Secundò id cõfirmatur Dei exemplo, qui (vt habetur Ezech. 18.) nõ vult mortẽ peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat. ¶Tertiò. Id quod alicui ⁹deest, nemini verò nocet, quicunq; iustè præstare potest: ergo saltẽ vbi qui iniuriã passus est, noxam cõdonat, poterit & iudex remittere noxã. ¶In cõtrariũ sunt legis testimonia. Legim⁹ enim Deute. 13. de idololatria: Non parcat ei oculus tuus vt misereris, & occultes eũ: sed statim interficies eum. Et de homicida. c. 9. Morietur neq; misereberis eius.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Distinctio. AD quæstionem hanc quæ facilima est, suppositâ distinctione per duas conclusiones respondetur. Alia enim est longè ratio supremi iudicis, puta principis pênes quê summa est imperij, à ratione inferioris, qui ceu eius minister, exequendis duntaxat legũ sanctionibus deputatus est. ¶Prima ergo esto conclusio. Antequàm pars læsa iniuriam remittat, nullus iudicum, siue summus sit, siue infimus, remittere potest pœnam.

1. Cõclusio *Probatio cõclusionis.* Probatur. Duplici enim nomine tenetur iudex scelerosum supplicio tradere. Priori, qa causam definire debet inter ipsum & accusatorem. Posteriori, quia minister est reipublicæ, qui non priuata, sed publica potestate vindex est iniuriarum, quæ in ipsa fiunt. Nam qui ciui iniuriam infert reipublicæ subinde eandem impingit. Igitur iudici duplex obstat impedimentum ne valeat à noxa absoluere reum: alterum ex parte accusatoris: atque alterum ex parte reipublicæ.

Quocircà quàdiu qui iniuria affectus est, in accusatione perstiterit, nõ fit iudici liberum reum indemnem seruare. Ob id quòd, ceu iusti custos, tenetur vnicuiq; ius persequenti suum reddere: & si contrariũ faceret, perinde atq; ille delinqueret, qui de alieno misereors est, tenereturq; subinde ad restitutionẽ tam iniuriæ, quàm damni. Vnde.

Aristot. 5. Ethico. Aristo. c. 5. Quando homines, inquit, vident non sibi per inflicta supplicia cõpensari iniurias, in seruitute se viuere arbitrantur.

Vltima conclusio. ¶Posterior conclusio. Postquàm accusator ab accusatione contentus destiterit, in arbitrio est supremi iudicis pœnam iuris relaxare, aut commutare: tale autem arbitrium in seriori non committitur. Posterius hoc mẽbrum inde fit planum, quòd iudici inferiori præscriptus est à superiori agendi modus: & ideo sic legibus alligatur, vt nequeat earum præscripta exire. Vnde super illud Ioan. 19. Nõ haberes super me potestatem vllam, ait

Probatio. *August.* August. Talem Deus dederat Pilato potestatem, vt esset sub Cæsare, nè ei omninò liberum esset accusatum absoluere. Prius autem conclusionis membrum ex eo veritatẽ sortitur, quòd princeps non tantùm est legũ custos, verũ dispensator. Non inquã absolutus, vt posset illas pro arbitrio suo, veluti pallium suũ dispendere, ac dissipare: sed tamẽ potest, vbi decere videbit, aut bono publico expedire, in legibus dispensare. Quo fit, vt accusatore desistente, & veniã ei quẽ accusabat deprecante, non subinde obligatur princeps pœnam cõdonare: sed est in arbitrio suo illam infligere. Quin verò merita rei debet perpendere. Et posset esse ille tam scelestus, vt debeat supplicio eum addicere: quod si nõ faceret, iniurius esset reipublicæ: vt puta quando publicus esset sicarius, aut latro, vel studio scelerosus. Secus quando vnum præ humana fragilitate commisit crimen. Sed nunquid non posset reus qui vni- *Scrupulus.* cum fecit humanum delictum tam insigniter esse reipublicæ vtilis, vt etiam reclamante accusatore posset vita donarie Respondetur hoc impendio quàm rarissimè licere: nihilo minùs vsu venire posse, vt deceret principem (quod habetur. 2. q. 7. c. si quem pœnituerit) accusationem abolere, & accusatorẽ compellere, vt prudentum arbitrio alia satisfactione esset contentus, vt persona, vel ad bellum gerendum, vel ad alia munera egregiè commoda seruaretur. *Solutio.*

Ad primũ argum. AD primum igitur argumentum respondetur quòd personis priuatis quàm rarissimè, imò vix potest in remittẽdis iniurijs excessus cõtingere: adeò nos districtè cõmendauit Christus inimicorũ dilectionẽ. Publicis autem magistratibus, quia patroni & protectores iustitiæ sunt, præscripta est linea inclinãdi in misericordiam. Debẽt quidem genere suo esse clemẽtes, neq; causas dis quirere, technasq; innectere trucidandi homines. Imò quod Aristo. etiam. 5. Eth. agnouit, & est inter regulas iuris, debet esse clemẽtior ad minuenda mitigandaq; supplicia: quatenùs tamen fert ratio iustitiæ & leges. Inde enim exilire, non est clementia, sed clades publica. Quin verò, & illi qui pietatis obtentu nimium procurant malefactores è iudicum manibus eripere, non putent egregium pietatis opus exhibere: inferunt enim sæpe iustitiæ violentiam. Neq; illic locũ habet exemplum Christi, suis crucifixoribus veniam à patre deprecãtis: quippe quod ad culpæ remissionem pertinebat. ¶Et perinde respondetur ad secundum, q cùm Deus sit in quem primùm præcipueq; peccatur, potest remittere culpã, & pœnã, vt ei placitum fuerit. Tãetsi vbi ait. Nolo mortem peccatoris, de æterna id intelligat: ob idq; subdit, sed vt magis conuertatur & viuat, videlicet spirituali vita. Pœnam autem nemini relaxat, præterquàm in sacramẽto, nisi secundùm opera & fructus pœnitentiæ. ¶Ad tertium autem iam responsum est, q iudex remittẽdo pœnã, etiam accusatore cessante, nocumentum infert reipublicæ, quatenùs metum de medio tollit, quo homines arcentur à malo. Vnde Deuteron. 13. Post pœnã seductoris subiungitur: vt omnis Israel audiens timeat: & nequaquã vltrà faciat quid piam huius rei simile. *Ad secundũ.* *Ad tertium.*

QVAESTIO QVINTA, De iustitia accusatoris.

S. Thom. 2. 2. quæst. 68.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm quispiam teneatur alĩ accusare.

Quatuorin accusatore cõsiderãda. SEcunda persona in iudicio est actor, vel accusator: nãnisi ille qui noxius est ab alio in iudicium deferretur, nũq; ipse veniret. In accusatore autẽ quatuor sunt cõsideranda: scilicet obligatio, forma, iustitia, & pœna si iniustè accuset: de quibus ideo quatuor extruuntur articuli. Primò ergo quæritur, vtrùm quispiam teneatur quempiam accusare. Et arguitur à parte negatiua. Primò,

Argum. 1. quia Matt. 6. iubemur debitoribus nostris dimittere debita. Et ad Roma. 12. Non vos defendẽtes, hoc est non vos vindicantes charissimi: sed date locum iræ. ¶Secundò, Amicum in iudicium traducere amicorum fidei

Argum. 2. derogat: ergo id minimè fas est. ¶Tertiò: si accusatio esset virtutis præceptũ, nemo inde

Argum. 3. exciperetur: multi autem ab accusatione repelluntur: vt. 2. q. 7. latè patet, de excommunicatis, & infamibus: ergo non est præceptũ.

Argum. 4. ¶Quartò: Si tale esset præceptum, illud potiùs officium deberemus prælatis & amicis per soluere: sed eâdem causa, &. q. prohibentur subditi, nisi in certis casibus Prælatos accusare. Et prætereà clerici accusari à laicis, & illos accusare: & maximè in casu sanguinis:

Cõcilium Toletanum vt patet concilio Toletano quarto. 23. q. 8. can. his à quibus. & can. clericis. atq; alibi cre

Argum. 5. bro: ergo non est præceptum. ¶Quintò Accusator astringitur crimẽ probare: aliàs pœnam talionis subiret: nemo autẽ cogitur tantum subire periculum, ergo nemo accusare compellendus est. ¶In contrarium est illud Leuit. 5. Si peccauerit anima, & quis audierit vocem iurantis, testisque fuerit, quod ipse vidit, aut conscius est: nisi iudicauerit, portabit iniquitatem suam.

PRæsentẽ quæstionẽ in Relectione nostra de tegen. & detegen. secre. quintã fecimus, vbi eam ad amussim disputauimus. Nihilominùs nõ possumus non huc aliqua cõferre, ne ista lacuna intercisus appareat præsens tractatus. Respondet ergo ad quæstionẽ, distinctione præmissa, duab⁹ cõclusionibus. Est enim differentia inter frater- *Distinctio.* nam denuntiationẽ, & iuridicã accusationẽ quæ ex parte finis sumit. Denuntiatio eñ illuc tendit, vt correptus frater corrigatur, & emendet. Quare (vt dicebamus) illo obtẽto scopo, nõ est vlteriùs progrediendũ. Accusatio verò ad hoc initur, vt reus puniatur, idq; præsertim in bonũ publicum, vt quies reipublicæ conseruet, neq; eius decor fordescat.

Quid denũtiatio fraterna. Vnde denuntiatio fraterna est criminis delatio ad prælatũ, veluti ad patrẽ correctionis gratia. Accusatio verò est criminis delatio ad iudicẽ, veluti ad personã publicã, vindicationis gratia. ¶Prior ergo cõclusio est. Vbi quis scelus nouerit in reipublicæ perniciem ire, quod idoneis testibus probare potuerit, tenetur noxiũ accusare. Probatur. Criminũ vindictæ quæ in hoc seculo fiunt, nõ, ppter ipsas expetẽdæ sunt, veluti vltiones inodiũ exitiũq; malorũ illiusmodi eñ pœnæ, inferendæ serunt, vbi tempus aduenerit plenariæ retributionis: sed sunt tanq medicinæ procurandæ, vel ipsius qui supplicio afficitur, vt boni publici: nimirũ vt earũ metu homines in officio contineantur, ne commune bonũ perturbent: quicunq; autem bono communi succurrere constringitur, veluti pars toti, vbi viderit, vel contagione infici, vel sceleribus corrumpi: id verò fieri non potest, nisi per publicam potestatem, ad quam accusatione crimina deferuntur, ergo quisq; in tali casu tenetur pernicioſum accusare. Duæ ergo conditiones coire debẽt, vt obligatio enascatur accusandi, scilicet, vt crimen existat contra bonum publicum, & probari possit. ¶Atqui hinc consequitur posterior cõclusio. De peccato quod vel in cladem reipublicæ non vergit, vel idoneis testibus probari non potest, nemo iure naturali accusare tenetur. Prior cõclusionis pars probatur. Nam cùm quisque sit suorum bonorum dominus, etiam famæ & honoris, vt libr. 4. quæst. 2. ostensum est, potest illa remittere, tum vt dicto Christi audiens sit, quo nos tãtoperè ad dilectionem inimicorum animauit, tum etiam ad redimendum tempus. Et in hoc casu intelligit lex vnica. C. vt nemo inuit.

Prima cõclusio. *Probatio cõclusionis.* *Gemina conditio quam adesse oportet, ut quis accusare teneatur.* *Postrema cõclusio.* *Rõcõclusio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

inuit agere, vel accuſ. cog. Et eſt expreſſa ſententia S. Thomæ. 2.2. non ſolùm. q. 68. vbi hoc tractat, verũ. q. 73. arti. 3. vbi ait, cuiuſq; arbitrij eſſe detrimentum ſuæ famę pati, niſi hoc vergat in periculum aliorum. Secundã partem probat S. Th. quia nemo ad id tenetur quod perficere nequit: & ideo cùm in accuſatione neceſſaria ſit probatio, qui probare non poteſt, accuſare non cogitur: eò præſertim ne periculũ ſibi creet vel talionis, vel alterius damni ſi in probatione defecerit. Diximus iure naturæ, nè in ſtem aliam deſcendamus, vtrùm hæredes occiſi teneantur iure ciuili homicidam accuſare ſecundùm opinionem Barto. ſuper legem. In eum. ff. de accuſa. nè ius hæreditatis amittant. cuius tamẽ cõtrarium ſentire videtur. l. diui fratres. eod. & C. citata, vt nemo inuitus. l. vnica. ¶ At verò quò prior concluſio explicatius euoluatur, arguitur contra eam. Nullum eſt peccatum quod non afferat detrimentum publicum: nempe vel ſcandalum, vel mali exemplum, vel aliquam perſuaſionem conſortis: ergo ſi concluſio vera eſt, nullam fert exceptionem, ſed de quocũque peccato, cui pœna poſita eſt, debet quiſq; ſi probare id poteſt, delictorem in iudicium producere. Hoc argumentum pleroſq; multos cõuincit. At tamẽ diſcretiõe opus eſt. Haud enim omnia peccata ſic in detrimentum cenſentur reipublicæ, vt ſint neceſſariò, vel denuntianda, vel accuſanda, vel tãquàm talia inquirenda: ſed illa tantùm, quorum proximum obiectum eſt cõmune bonum, quòd illis expugnatur & conturbatur. Reliqua ſiquidem quæ aduerſus priuatum bonum committuntur, priuata reputantur, nam ex obiecto actuum, ſpecies exiſtimantur. Exempla ſunto. Bona proximi furari, priuatum delictum eſt, ſi cuti & priuatum hominem occidere: compilare autem ærarium publicum, ſicuti & crimen læſæ maieſtatis, hæc ſunt quæ in publicum detrimentum vergunt. Pari modo mẽdacium perniciоſum, quo fraus ciui extruitur, peccatum priuatũ eſt. Hæreſis verò qua cõmunis religio concutitur, crimen eſt cum primis publicũ. Nam etſi ſcelera quæ in ſingulas reipublicæ priuatas partes cõmittuntur, quodammodò rempublicam attingant, non tamen ideo exiſtimanda ſunt publica. Latrones autem qui regias vias obſident, & Aſſaſini publicis criminoſis adſcribuntur.

D. Thom.

Rõs. Tho.

Argumẽtũ in priorẽ cõcluſionem.

Solutio.

Argum. 2. ad idem. ¶ Secundum argumentum eſt. Quando talia crimina publica quis reſciuerit, ſatis eſt ſi illa denuntiet: non ergo neceſſaria eſt accuſatio. Eò præſertim quòd ſi denuntiat, non tenetur probare, ſicut ille qui accuſat. Quare vt à illo periculo deficiendi in probatione liberetur, ſatisfeciſſe videbitur dum denuntiauerit. ¶ Propter hoc argumentum tenet Summa Angel. contra S. Tho. q. nemo accuſare tenetur: in quam ſententiam citat Bart. ſuper. l. in eum. ff. de accuſat. Hic tamẽ eſt nõtandum denuntiationem, quãtum ad rem attinet præſentem, duplicem eſſe, licèt Doctores canonici iuris plures præter accuſationem diſtinguant ſuper. c. nouit. de iudi. &. 2. q. 1. can. ſi peccauerit. quas ead. ſ. q. de rõ. tegẽ. & detegẽ. fere. diffuſe nos explicuimus. Vna eſt em denũtiatio fraterna, & euãgelica, quam modo diximus ad fratris correctionẽ referre: ſed alia eſt iudicialis, quæ bonum etiam publicum habet pro ſcopo: quæ ideo procedit etiam ad punitionẽ: ſicut eſt illa quę ſit in quiſitoribus: & ſeruus qui accuſare non poteſt dominum, poteſt illud denuntiare: & ſubditus etiã inferiorẽ prælatũ ſuperiori. Et illa eſt penè accuſatio, hoc ſolo differens, quòd denuntians non tenetur probare, ſed iudex tũc tenetur inquirere. Et hãc forſan hic ſanctus Thomas nomine accuſationis comprehendit. Tametſi vbi crimẽ eſt ſetwalde perniciоſum, & contagioſum, ille qui teſtes poſſet afferre, accuſare quoque tenetur: & crimen probare, vt iudicem labore inquirendi in re tanti momenti releuaret.

Summa Ang.

Duplex denuntiatio.

Quare quicquid ſit de iure ciuili, non dubiũ quin in cauſa publica teneatur quiſq; in conſcientia accuſare. Et Barto. ſolùm loquitur in cauſa priuata. ¶ Tertium autem dubium eſt, vtrum ſicut ante denuntiationem euangelicã prærequiritur admonitio fratris: ita, & ante accuſationem. Et arguitur à parte affirmatiua. In euangelio nulla fit exceptio accuſationis vel denuntiationis: ſed ſimpliciter præcipitur, vt ſecreta admonitio præcedat. In contrarium tamen facit quod in cap. qualiter & quando. de accuſa. diſtinguitur inter denuntiationem, & accuſationem, ſub his verbis. Sicut denuntiationem admonitio, ita & accuſationem inſcriptio præcedere debet: vbi nulla ante accuſationem admonitio exigitur. Propterea Durandus in. 4. diſtinct. 19. quæſt. 4. ait quod in foro interiori & conſcientiæ, requiritur admonitio non tamen in foro exteriori. Et Sanctus Thomas ead. diſtinct. q. 2. articu. 3. recitat ambas opiniones. Et quanquàm Sylueſt. in verb. Accuſatio

Dubium.

Argum. affirmatiuæ partis.

Durandus.

D. Thom.

Siluester.

cuſatio. §. 3. exiſtimet tenere partẽ affirmatiuam, tenere tamen apertiùs videtur negatiuam. Scilicet quòd non requiritur. Et ideo Caieta. 2. 2. quæſt. 33. artic. 7. dicit, quòd quãdo accuſatio ſolũ eſt licita, non tamẽ in præcepto, neceſſarium eſt, vt admonitio ſecreta præcedat: quãdo verò eſt in præcepto, tunc non eſt neceſſaria. ¶ His tamẽ nõ obſtantibus rem ſic ratio dilucidat, vt nullis opùs ſit citationibus, ſed diſtinctionibus. Prima eſt: quando accuſatio alicui incumbit de re ſua propria, nulla requiritur admonitio, neque in foro exteriori, neque in conſcientia. Ratio eſt: quia ſcopus talis accuſantis non eſt emendare fratrem: ob idq; inanis eſſet & vana admonitio: quoniam etſi ſit emendatus, poteſt qui iniuria affectus eſt ius ſuum perſequi. Atque in hoc caſu palàm deficit opinio Caieta. Iſte enim non tenetur accuſare, & tamen poteſt ſine præuia admonitione id facere. Quando verò crimẽ, modo nuper expoſito, peſtiferum eſt reipublicæ, tunc diſtinguendũ eſt. Eninuerò ſi ille qui reſciuerit certiſſimus omninò ſit q̃ per ſuam admonitionem ſic frater emendabitur, vt damnũ publicũ omninò ſopitum ceſſabit, neceſſaria eſt admonitio. Et hoc non ſolùm lege charitatis, verùm etiam iuſtitiæ: quia peſtilens ille ſceleroſus, adhuc habet poſſeſſionem honoris ſui: ob idq; ſi ſatis poteſt occurri malo publico ſine eius læſione, nõ eſt in publicum traducendus. Eſt enim (vt diximus) accuſatio, medicinalis: & ideo ſi excuſari tantum detrimentũ poteſt, cauenda eſt. Si verò nõ ſit omni firmitate certiſſimus q̃ ſua, pderit admonitio, vel ſit in mora periculum, illicò ad accuſationẽ properãdum eſt. Vnde ſi inſperet ciuitatis proditio, aut regis exitium, aut ſuper omnia hæreſeos crimen, maximè in dogmatizantibus: præceptum eſt ſtatim ad iudices aduolare: quia nemo debet exiſtimare ſe poſſe tam ingentibus periculis aliter occurrere. Quin verò etſi non exiſterent idonei teſtes ad probandũ, feſtinandũ eſt ad denuntiationẽ iudicialem. Sententia eſt expreſſa Sancti Tho. 2. 2. qõ. 33. artic. 7. vbi ait oportere in talibus caſibus ſtatim procedere ad denuntiationẽ, vt huiuſmodi nocumenta impediantur. Niſi fortè, inquit, aliquis firmiter exiſtimaret, q̃ ſtatim per ſecretã admonitionem poſſet huiuſmodi mala impedire. ¶ Et hic ſumenda eſt regula in Inquiſitionibus generalibus, quãdo edicto præcipitur vt quiſq; denuntiet latentia crimina. Etenim ſi omninò ſint emẽdata, cuiuſcũq; ſint generis, nemo tenetur illa vel denuntiare, vel accuſare: ſed tantũ teſtis eſſe ſi eius teſtimonium in particulari legitimè poſtuletur. Si autem nõ ſint emẽdata, tunc aut ſunt priuata, vt concubinatus, vel alia q̃ non habent pro obiecto bonum publicum: & hæc tantũmodo denuntianda ſunt fratri nè ad emendationẽ fratris. Si verò ſint in pniciem publicam: vt proditio, hæreſis, & ſi quis forſan non ex infirmitate, ſed ſtudio & quaſi publicus hoſtis mẽbra reipublicæ ad malum ſolicitaret, vt rempublicam corrumperet: & non poſſet aliter obuiari illi malo, denuntiandus eſſet denuntiatione iudiciali: quin verò accuſandus ſi probari res poſſet. Et pariter ſi immineat periculum tertiæ perſonæ. Quanuis in his non ita crebrò vſu venit neceſſitas accuſandi: quia eiuſmodi crimina frequentiùs poſſunt via correptionis fraternæ præueniri. ¶ Hic de fiſcalibus examinandum eſſet in cauſis criminalibus. Etenim quòd fiſci procuratores inſtituantur, iuſtum eſt vt curam habeant ærarij publici. Item vt criminum etiam in perniciẽ publici boni (vt expoſitum eſt) vergentium accuſatores exiſtant: quandoquidem quilibet tenetur illa detegere. Sed tamen q̃ fiſcales inſtituantur ſcrutatores priuatorum criminũ, credo neque S. Tho. neque antiquiores ſancti probaſſent. Quoniam talium ſcelerum vltionem & vindictam poſcere, ſolis priuatis incũbit, qui iniuria percuſi ſunt. At poſt quam conſuetudo hoc habet, non eſt noſtrum de hoc cenſere.

Caieta.

Solutio pro poſitæ dubitationis.

S. Thom.

Regula.

AD primum igitur argumentum ſecunda concluſio reſpondit. Probant enim illa teſtimonia, priuatis perſonis conſilium eſſe Euangelicum ſuas priuatas iniurias condonare. ¶ Ad ſecundum autem de amicorum fide reſpõdetur, amicos vſq; ad aras eſſe colendos: & ideo vbi res eſt de bono cõi, hoc illis anteferendũ eſt. Neq; ideo amicitię fides infringitur, etſi ꝓmiſsio præceſſerit ſeruandi ſecreti. Niſi ſit ſacroſanctũ arcanũ ſacramentalis cõfeſsionis, quod neq; pro toto mundo reuelare fas eſt. ¶ Ad tertiũ reſpõdetur quòd infames & excõmunicati (vt dicta quæſt. 7. habetur) ab accuſatione repellũtur: nõ quidẽ in bonum ipſorum: ſiquidem accuſare vbi & quãdo oportet, virtus eſt: ſed in pœnã arcentur ab illo munere. Propterea quòd accuſatio autoritatem deſiderat accuſantis: quam illa ſors hominum non habet.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet. At. ff. de accusa. l. qui accusare. multis aliis, de causis alij prohibentur accusare: scilicet ratione sexus, ætatis, conditionis, &c.

Dubium. ¶Sed est dubium, vtrùm saltem quando crimen est reipublicæ perniciosum, isti q̃ sunt iure repulsi admittantur ad accusationem.

Responsio. Respondetur neque tunc quidem esse admittendos: possunt tamen & debent iudiciali denũtiatiõe pericula patefacere. vt. 2. 2. q̃æst. 68. artic. 1. author est Caietanus. Et

Caieta. Ad. 4. arg. pariter respondetur ad quartum. Prohibentur enim eadem causa & quæstio. eadẽq; lege citata in ff. filij, & subditi, & serui, suos superiores accusare. Hoc tamen glossat Sanct.

S. Thom. Thom. eadem quæstio. quod nihilominus affectu charitatis possunt illos accusare: & maxime in causa communis boni: quia illi non cohibentur, vti alij, in pœnam, sed propter honestatem: quia accusatio præ se fert nescio quid odij, quod aduersus superiores

Clerici qualiter possint accusare. dedecus est. ¶De clericis autem respondetur, quod in causa sanguinis, vt illa habent iura, nequaquam possunt esse accusatores: possunt tamen denuntiare crimina, protestantes nõ se reuelare eiusmodi criminosos petendo sanguinis vindictam, sed vel ad obuiandum malo publico, vel ad recuperanda bona sua. Cum hac enim protestatione licitum illis est talia crimina in iudicium deferre: non solùm illa quæ sunt contra bonũ publicũ, vt hæreses impietatẽ, & læsæ maiestatis: verùm etiam illa quibus vel tertiæ personæ, vel sibi ipsis iniuria fit, vel damnum datur: vt patet in capit. Prælatis. de homicidi. volunta. libr. 6. ¶Ad postremum de pœna talionis infernus artic. 4. cõmodior dabitur respondendi locus.

Ad postremum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi.

Argum. 1. POST accusandi obligationem quæritur circa accusationis formã an debeat in scriptis exhiberi. Et arguitur à parte negatiua. Scriptura tunc est necessaria quãdo aut de præteritis loquimur, nè nobis memoria elabãtur: aut loquimur absentibus ad quos verba nõ pertingunt: accusatio aũt fit & in præsenti tempore, & ipso præsente reo. Nam vt habetur. 2. quæst. 8. can. accusatorũ. Nemo absens accusari potest: ergo scriptura nõ est

Argum. 2. necessaria. ¶Secundò nihilominùs per denuntiationẽ quàm per accusationẽ crimen panditur alienum: in denuntiatione autem nullus est libellus necessarius: ergo neque in accusatione. ¶In contrarium est Augu. eodem can. citato. 2. quæst. 8. vbi ait, accusatorum personæ nunquã recipiantur sine scripto: neq; absente eo quem accusare voluerint quibuslibet accusare permittatur.

Auguſt.

Cõclusio sponsiua. FAcilima est quæstio ad quam vnica conclusione affirmatiua respõdetur. Forma accusationis est vt in scripto fiat. Conclusio est iuris, non solùm canonici loco citato, & eadem causa. & quæst. can. quisquis. & can. crimen. verum & iuris etiam ciuilis. ff. de accusat. l. si cui. Et quanuis ius naturæ id non planè præcipiat, elicitur tamẽ inde naturalis ratio. Est enim iudex (vt suprà dictũ est) medius inter duas partes, accusatorem scilicet, & reum constitutus: qui causam examinare debet, de qua est sententiam prolaturus.

Rõ naturalis p cõclu. Cùm ergo ex vna parte memoria, quæ lubrica est, cuncta diu verba adseruare nõ possit, & ex altera necessarium sit eadem vsque ad definitiuã sententiam retineri, necessariũ

Ratio. 2. est scripturæ adminiculum. Adde quòd cũ accusator pœnæ, antiquitus talionis, & nũc etiam non leui fiat obnoxius, si de calũnia fuerit reuictus, operæpretium est accusationem subscribere, quam postmodùm insicias ire nequeat. Ad hæc cùm accusationi

Ratio. 3. adhibendæ sunt, tum defensiones & exceptiones, tum etiam probationes, expediens est vt libelli caput occupet accusatio. Attamen vt habetur. l. Leuia. ff. de accusat. in locuibus de plano procedẽdũ est sine huiusmodi ceremonijs. Præterea in notorijs, in quibus cũ (vt suprà diximus) nõ expectetur accusator, neq; scripto opus est.

Ad. 1. arg. ADprimum igitur argumentum respondetur quòd scriptura accusationis non est necessaria eò quòd de præteritis ineatur, sed vt in futurum debeat salua custodiri. Et ideo neq; obstat accusationẽ fieri in præsentia rei: debet enim tam reus q̃ accusator adesse. vnde eadẽ causa & quæst. can. per scripta. iubet Stephanus Papa ne vllius accusatio per scripta susciptatur. Non quòd non sit in scriptis porrigenda (vt dictum est) sed q̃ non est ab absente accusatore in scriptis mittenda: sed debet ipse comparere. Quod autem cauetur nè reus absens accusetur, nõ sic strictè intelligendum est, vt non liceat in eius absentia accusationem iudici exhiberi: sed quòd non est sententia condemnandus ante-

ante quàm ipse præsens audiatur. Idéque potissimùm in causa criminali, atq; adeò omnium maximè in capitali: vt cauetur. l. absentem. C. de accusati. si autem publico præconio vocatus noluerit comparere, sententia quidem veluti in rebellem ferri potest: post

Ad secundũ modùm verò captus, antequam executioni mandetur, audiri debet. ¶Secundi verò solutio facile ex dictis colligitur. In denuntiatione cũ fraterna euangelica, quia ad vindictã nõ proceditur, sed tam iudex quàm denũcians soli cõsulit saluti fratris sine dispẽdio eius famæ, nulla est scriptura necessaria: secùs in denuntiatione iudiciali. Atq; hanc differentiam inter denuntiationẽ & accusationẽ denotat ca. fu. per his. de accusatio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm accusatio per tria hæc reddatur iniusta, quæ sunt calumnia, præuaricatio, & tergiuersatio.

TErtium quod in accusatore requiritur est iustitia. De hac ergo quæritur, vtrùm tribus his vitijs corrumpatur, quæ sunt calũnia, præuaricatio, tergiuersatio. Et arguitur à parte negatiua. Calũnia. (vt habetur. 2 quæst. 3. can. si quẽ pœnituerit) est falsa crimina scienter intendere. Contingit autem

Primum argumentum partis negatiuæ. quempiam alteri calumniã extruere ignorãter, leuitate tñ animi nõ omninò excusante: ergo vel illa contra can. censenda est calumnia: vel quartum est vitium quo accusatoris iustitia cõmaculatur. ¶Secundò: præuaricari (vt ibidem subditur) est vera crimina abscondere. in hoc autem nõ semper subest iniquitas: quia nemo tenetur omnia crimina detegere, neq; sua neque proximi.

Secundũ. ¶Tertiò: tergiuersari est inuniuersum ab accusatione desistere: hoc autẽ nõ semper est cũ iniuria coniunctum: imò verò in initio eiusdem capitis præscribitur, vt quem accusasse pœnituerit de eo quod probare non potest, si cũ accusato innocẽte conueniret, inuicem se absoluant. ¶In contrariũ tamen est idem textus: vbi habetur accusatorũ temeritatẽ tribus modis detegi. Aut enim calumniãtur, aut preuaricãtur, aut tergiuersantur.

Tertium.

Conclusio respõsiua. VNica cõclusione ad quæstionem respõdetur. Tribus nominatis vitijs contingit accusationem vitiari. Conclusio est non solùm iuris canonici textu citato, verũ & iuris ciuilis. ff. ad senatus consul. Turpili. seu de abolitionibus. l. accusatorum. vnde eadem prorsus verba desumpsit canon. quem pœnituerit. Numerus autem horum vitiorum sic colligitur. Cùm accusatio in bonũ cõmune referatur, sic tamen, vt iusta fiat criminis vltio, vtroq; pede claudicare põt accusator. Videlicet aut reo fauendo, aut plusnimio reipublicæ siue parti læsæ. In remp. blicam inclinat, cùm reo crimen falsũm impingit. Et hoc est calumniari. Est enim calũnia subdola rei vexatio per fraudem. Neq; verò ille tãtùm calumniator est, qui falsum crimen imponit, verùm & qui occultum, quod iure probari non potest, in iudicio, p palat. Nam iure quicquid idoneis testibus vel instrumentis innotescere nequit, falsum reputatur. Potest secũdò accusator vice versa in rem publicam esse iniurius, quando in causa est nè quiin bonum publicum delinquit, reprimatur. Et contingit dupliciter. Vno modo fraudem extruendo reipublicæ: nempè inclinãdo in fauorem rei. Et hoc est præuaricari. Quoniam varicari idem est qd flecti. Cõtingit autem hæc prœuaricatio dupliciter. Vnò mõ dissimulando oĩa crimina q̃ in cõmodũ reipublicæ detegere tenetur, atque adeò probationes negligendo: & altero modo falsas admittẽdo excusationes & exceptiones. Quare præuaricatio altero nomine dicitur collusio: quasi tunc accusator & reus simul illudant reipublicæ aut parti læsæ. Quocirca hoc vitium non tantùm in accusatorem, verũ & in aduocatum, & in alios ministros, quin etiam & in iudicem solet vsu cadere. Secundo modo ei contingit accusato fauere, prorsus & in vniuersum (vt ait lex) ab accusatione desistendo. Et illa dicitur tergiuersatio, quasi accusator terga causæ vertat.

Ad. 1. arg. ADprimum igitur argumentum respondetur, q̃ criminis impositio non censetur iure calumnia, nisi studio & consultò fiat. Nihilominus nemo debet accusator prodire nisi priùs tum certior factus sit criminis: tum etiam certam, paratam q̃; habeat probationem. Et ideo qui leuiter ac temerè ad accusandum profilit, non est à culpa immunis. Attamen non debet vt calumniator talione vel acriali supplicio plectiised alia leuiori pœna. Nisi forsan iusto errore fuerit motus: nam tunc nulla est dignus. Hæc autem omnia prudentiã iudicis libranda sunt & æstimanda. ¶Ad secundum respondetur q̃ sua, ppria crimina nemo debet detegere

nisi reus legitimè factus à legitimo iudice interrogetur. Neq; verò aliena nisi casu quo denūtiare vel accusare tenetur. Quando autem ob bonum publicum accusat, tūc tenetur omnia detegere, quæ ad rem conferūt. Quare si prece vel pretio vel alia causa cum reo colludat, prævaricator est. ¶ Pariter ad tertium respondetur, q̄ tergiuersari nō semper est crimen, sed tunc prorsus, quando accusator tenetur in accusatione perstitere.

Aduersū.

Tribus modis tergiuersari citra culpā.

Quare tribus modis tergiuersari citra culpā accidere potest. Primo, cùm quis in casu, ꝓpria accusauit. Tunc enim sicut liberè accusationē inscripsit, ita potest & quādo libuerit, illā deserere. Secundò, quando accusauit in causa publica leuiter tamen: tunc eīm quoties timuerit in probatione deficere, potest cum reo conuenire & ab accusatione desistere. Ethic est casus dicti ca. si quem pœnituerit. Tertiò, autoritate principis, qui propter illustrem personæ dignitatem, & reipū blicæ vtilitatem potest accusationem & initio refellere, & i processu absoluere: vt eodem capit. subiungitur.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm accusator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur.

Primum argumē.

QVartum quod de accusatore disputandum restat est, vtrū in ꝓbatione deficiens pœna talionis teneatur. Et arguitur à parte negatiua. Contingit aliquando iusto errore quēpiam ad crimen falsum accusandū prodire: cui ideo Fabianus Papa. 2. quæst. 3. cano. Si quis iratus. veniam concedit: nō ergo omnis calumniator dignus est talionis pœna. ¶ Secundò. Si talis pœna iusta est, ob id iustè infligitur, q̄ accusator damnum per iniuriam alteri intentat: igitur aut hoc est propter iniuriam reo illatam, & tunc nō potest princeps eam remittere: aut propter illam q̄ reipublicæ irrogatur, & tunc nequit eam remittere reus: potest autem eam vterque remittere: ergo signari nō pōt iniuria ob quā talis statuatur pœna. ¶ Tertiò. ob vnā culpam nemo plectendus est duplici pœna, secundū illud Naum. 1. Non iudicabit Deus bis in idipsum. calūniatores autem ipsi fames habētur iure: vt patet. 2. q. 3. can. si quis circa. non ergo debent alterum subire supplicium. ¶ Sed in cōtrarium est Damasi decretum. 2. q. 3. Calūniator si in probatione defecerit, ꝓ

Secundū.

Tertiū.

Damasus.

cerit, talionē recipit. Et alterum proximum Adriani. Qui non probauerit q̄d obiecerit, pœnam quā ipse intulit patiatur.

Adrian. Papa.

PRO solutione quæstionis notandum q̄ talio à tale dictum est: scilicet vt quisq; tale patiatur, quale alteri contra ius molie batur. Id q̄d Aristo. 5. Ethico. ca. 5. repassum appellat, secundū illud Rhadamanthi.

Talio unde trahat ori. Aristot.

Si quæ fecit, patiatur & ipse,
Rectum fuerit iudicium. Statuitur ergo cōclusio affirmatiua. Iustum est vt ille qui per accusationem in periculum quēpiam induxit grauis pœnæ, similem & ipse ferat. Conclusio est non solū canonici iuris locis citatis, verū ciuilis: vt patet. ff. ad sena. consul. Turpil. l. mulier. & l. quęsitum. Cū ergo leges deficientem in probatione talionis pœnæ ad iudicent, ostendunt non solū eum qui falsū crimē imponit, verū & qui occultū quod ꝓbari nō potest detegit, eidem subiacere supplicio. Ratio naturalis est hęc. Accusator cōstituitur pars reo aduersa, contendens eū in supplicium adigere: iudex aūt medius inter ambos sedet iustitiæ protector: sed æqualitas iustitiæ id exigere apparet, vt periculū quod quis alteri per iniuriā creat, in ipsum recidat: ergo pœna talionis est iusta. Eadem cōclusio confirmatur. Nam lege veteri, quæ iustissima erat, eadem pœna statuta scripta: scilicet Exod. 21. Oculum pro oculo, dentē ꝓ dente. Et Deutero. 19. Cū diligentissimè perscrutantes inuenerint, falsum testem dixisse contra fratrem suum mendaciū, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit. Haud tamē hinc infertur, vt quidam arbitrantur, illam pœnam esse modo de iure diuino: illa nanque non erat moralis de iure naturæ, sed tātùm iudicialis, quę ideo prorsus cessauit. Nō q̄ Christus legē illam Matth. 5. peculiariter abolerit: illic enim tantū retulit veterē legem, cōsulens nobis contra nemos vindicare, sed inimicis remittere nos iniurias: at quòd tota lex illa vetus cessauit. Nisi quod præcepta moralia, quę erant de lege naturę, confirmata sunt lege Euāgelica: ceremonialia verò, sic cessarunt, vt tanquàm signa iam modò falsa, instituti denuò non possint: iudicialia verò possunt quidem, si iustum cēseatur, iterato constitui. Attamen lex talionis semper fuit vt trux dura q̄; existimata, sed propter duritiem illius populi, & ad necēdas calumnias proclivis posita fuit. Nam si naturalem rationem consulueris, satis est vt qui occidit, occidatur. Quinuerò accidere, ꝓ

Cōclusio affirmatiua.

Cōfirmatio

Rō cōclusi.

re procurauit, non subinde, nisi summo iure, reus sit tanti criminis. Eò præsertim quòd tunc absterrerētur homines plus nimio ab accusandi munere. Et ideo (vt habetur Institut. de iniur. §. pœna.) iam de desuetudine fere abijt illa pœna: retinetur tamen quadā tenùs in prouincijs bene moratis: potissimùm in teste, qui studio falsum testimoniū dicit in causa capitali. Idq̄; maximè quando illius causa innocens interficitur. Tametsi debeant etiam extra talem casum iniqui delatores acri supplicio plecti.

Ad. 1. arg. Aristot.

AD primum ergo argumentum respondet Aristo. loco citato. 5. Ethico. quòd repassionem, quam nos talionem appellamus, non semper iustitia deposcit, quoniam valde differt vtrū quis volūtariè quid faciat, an inuoluntariè. Spontaneus enim iniurius dignus est pœna: qui autē inuoluntariè lædit, dignus est venia. Et ideo qui inculpata ignorātia eum quē in crimine esse putat, reū facit, nō habetur iure calumniator, vt suprà diximus: atq; adeò neq; talione dignus.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum respondetur quòd calumniator & in reum & in rempublicam iniurius est. Vnde Deutero. 19. vtrunque præcipiebat: scilicet priùs, vt qui falsum testimonium contra fratrem dixisset, id pateretur quod fratri cogitabat facere: scilicet propter iniuriam illi factā. Posterius vt tales de medio populi auferrentur, vt audientes timorē haberent. Vbi insinuabatur iniuria quæ rei publicę irrogatur. Ex quo sit vt quandiu accusatus pœnā talionis nō remiserit, nequeat princeps illam remittere, vt superiore quæstione dictum est. Post quam verò illā ignouerit, tunc in arbitrio principis restabit illā relaxare.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium respondetur quòd pœnam talionis incurrit accusator ratione nocumēti quod proximo intentabat: infamiam autem propter culpam. Et ideo infamiam remittere ad principem pertinet: vt si sit Ecclesiastica, ad Papam, vt ait Gratianus. 2. quæst. 3. cano. Euthemium. vbi respōdet ad illa verba Gelasij. Quanquam animas per pœnitentiam saluare possumus, infamiam tamen abolere non possumus: dicens illud intelligi de infamia per ciuilem iudicem irrogata, quę ad Papam non pertinet. Quanuis fortasse perspicacior sit sensus de infamia facti. Nam habem illam, quæ turpi facto annexa est, nemo ledere potest: cùm ad præteritum non sit potentia.

QVÆSTIO SEXTA, De iniustitia rei.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm accusato liceat veritatem negare.

PRIMA persona in iudicio est reus: de quo quatuor disputanda sunt: scilicet an liceat ei veritatē negare, calumnijs se defendere, iudicium declinare, aut post condemnationem supplicio se capitali subducere. Et arguitur à parte affirmatiua primæ quęstiōis illa celebri autoritate Chrysosto. quæ refertur de pœnitentia. dist. 1. cano. quis aliquando. Non tibi dico vt te prodas in publicū, neque apud alios te accuses. Sic enim legendū est, non, excuses, vt corrupta litera habet. Qui autem veritatem ꝓprij criminis retegeret, seipsum proderet: ergo licitum est ei suum celare crimē. ¶ Secundò. Mendaciū officiosum, scilicet cū quis mentitur vt alteri ꝓsit, nemini nocēs, nō est peccatum mortale: qui autem mentitur vt se à morte protegat, officiosè mentitur: ergo citra noxiam mortalem id licet. ¶ Tertiò nullum est peccatum mortale nisi sit cōtra charitatem: qui autem mendacio sibi mortem cauet, neque contra charitatem Dei facit, neque contra proximum: imò secundùm charitatem qua se diligit: ergo id non est lethale piaculum. ¶ In contrarium est illud Iosue 7. quod dux ille dixit ad Acham, Fili mi da gloriam domino Deo Israël, & confitere, & indica mihi quid feceris, ne abscondas: dare autem gloriam Deo tenetur quisque, secundùm illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite.

Argumē. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

AD quæstionem hanc tribus conclusionibus respondetur. Prima: quicunq; legitimè de ꝓprio crimine interrogatur, tenetur sub reatu mortalis culpæ crimē suū patefacere: etiam si merito eiusdem confessionis sit in mortem rapiendus. Cùm aio legitimè, intelligo à legitimo iudice, & secundùm idoneam formam iuris. Ratio conclusionis est manifesta. Virtus enim iustitię est ad salutem necessaria: ergo quicunque sub reatu mortalis noxæ tenetur eam seruare: iustitia autem subditum compellit superiori obedire. secundùm verbum Pauli, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: superior verò sæpenumerò ius habet sub

Concluſ. 1.

Rō cōcluſ.

dito præcipiendi vt proprium sibi detegat crimen: ergo tunc subditus parere cõstringitur. Quòd autem hoc iudex aliquando ius habeat, patet: quoniam nemo, capitali præsertim sententia, quinimo neque alia cõmuni ordine ob quæcunq; indicia vel infamiã condemnari debet nisi confessus: saltem ei qui aliter condemnatur conceditur appellatio: vt. l. obseruare. C. quorum appellatiõ nõ recip. Nisi sufficiens sit testiũ numerus quibus cõuincatur: idq; via tantũ accusationis. Atq; idem cauetur iure cano. 2. quæst. 1. cano. nos in quẽquam. & cano. iudex. ergo nisi reus ad confessionem compelli posset, nimis esset stricta via finiendi iudicia. Et est intelligenda cõclusio etiam cum quis citra iusiurandum interrogatur: nam etsi periurium sacrilegij impietate mendacium accumulet, nihilominus simplex mendacium, in re graui contra vinculum obedientiæ, crimen est genere suo mortale. ¶ Secunda conclusio. Quando verò quispiam non legitimè etiã iuratus interrogatur, puta vel ab eo qui nõ est sibi iudex, vel cõtra canonum legumq; sanctiones, non tenetur crimen suum cõfiteri. Quin vero simile affirmãdum est de testib⁹ in crimine alieno. Conclusio est clara: quia quicunq; ius habet se suaque tuendi, nisi iure ad contrarium fuerit compulsus: at verò quando quis præter legis causas & ordinem interrogatur, nullo iure cogitur: ergo neutiquam se cõuincitur prodere. ¶ Tertia cõclusio. Nemini siue iure siue iniuria interroget*ur*, licitum est mentiri: quoniam mendaciũ adeò est natura sua malum & iniquũ, vt nullam ob causam qui illud protulerit, incolumis à culpa sit. Tametsi quando iniustè, ac citra iuramentum interrogatur, mẽdacium illud nõ sit mortale: quia non pernicio*s*um, sed officio*s*um est. Secus autem si sit periurium. Postulabant hic autem secunda & tertia cõclusiones, vt artem, prudentiãq; subijceremus, quo se tunc iniustè requisitus posset protegere, ac citra mendacium eripere. Ad hoc autem articulo sequenti commodiùs respondebimus, postquam causas habuerimus inspectas, quibus reus conuincitur veritatem propalare.

Conclu. 2.

Conclus. 3.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respõdetur Chrysosto. loqui in casu secundæ cõclusionis, aut quãdo nemo reum per contatur. Nam quãdo iuris ordine & merito interrogatur, nõ ipse se, sed infamia, vel testes, vel accusator eum produnt, quibus resistere nõ licet. ¶ Ad secundũ respondetur q̃ mentiri quẽpiam ad cauendũ mortẽ, vel sibi vel alteri, si fiat sine alterius nocumento, nõ est mortale: quando tamẽ quis iure rogatus culpã suam, mendacio se contegit, iniuriam facit, tum iudici cui obediẽtiam debet, tum accusatori & parti læsæ. ¶ Et pariter respondetur ad tertium. Negatur enim nõ esse tale crimen contra charitatem. Nocet em & iudici & actori: atq; adeo aduersatur dilectioni Dei, qui iubet nobis parere maioribꝰ. Nemo enim virtutem iustitiæ contemerat, qui charitatẽ non subinde violet, tã Dei quã proximi. Vnde super illud Psalm. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis: ait glossa. Hæc est cõsuetudo impudentium, vt deprehensi per aliqua falsa se excusent. Et Grego. 21. Morali. super illud Iob. 31. Si abscondi quasi homo peccatum meum. Vsitatum humani generis vitium est, & labendo, peccatum cõmittere: & cõmissum, negãdo abscõdere: & conuictum, defendendo multiplicare. ¶ Percõtaris hic autem vtrum mendaciũ in iudicio quãdo quis verum fateri tenetur, in vniuersum mortale sit crimen: an verò leuitate materiæ possit, sicut extra iudiciũ fieri veniale. Respõdet Caieta. 2.2.q.69. art. 2. Omne mendacium in materia etiam leuissima, in iudicio prolatum, esse mortale. Ratio eius est: quia talis mentiens vim infert iudicio, quod in mẽdacio fundatum falsum subinde fit. Itaq; sicut periurium nullatenùs tenuitate materiæ fit veniale, sed omne est mortale: sic mendacium in iudicio. Neq; id tantùm in iudicio sacramentalis cõfessionis, verùm etiam in foro exteriori. ¶ At verò neq; Caieta. conclusio, salua eius egregia autoritate, veritatem præ se fert: neq; eius ratio probabilitatem. Imò proculdubio crediderim posse illic etiam cõtingere veniale peccatũ. Nam in primis hoc insinuat S. Thom. eadẽ 2.2.quæst.70.artic.4. vbi ait q̃ violare iustitiam mentiendo, est mortale in suo genere: vbi insinuat posse esse veniale. Item in materia fidei, & charitatis & religionis, potest exilitas materiæ attenuare peccatũ, vt fit venia le: cur ergo nõ in iudicio? Præterea potest illic fieri veniale mẽdacium ex defectu plenæ deliberationis: quare ergo nõ ex pusillitate? Adde q̃ tunc quicunq; alius defectus leuissimus in iudicio esset mortalis: vt si quis rem exigui momenti taceret. Ac demum postremò arguitur. Peccata venialia nõ sunt de necessitate confessionis: ergo illa illic negare non est mortale crimen. Cõceditur ergo q̃ ipsum veniale mendacium peius est in iudicio quàm extrà: non tamen fit consequens vt fit omne, mortale.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Glossa.

Gregu.

Quæstio.

Caieta.

D. Thom.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm accusato liceat per calumniam se defendere.

POSTQVAM afflicto reo, nec legitimè interrogato licet veritatem negare, neq; præter ius requisito mentiri, consequitur vt videamus an saltem alterutro illorum casuum liceat ei per calumniasse defendere. Et arguitur à parte affirmatiua. Secundũ iura ciuilia licet ei qui de capitali crimine delatus est, trãsigere, hoc est cũ accusatore pacisci, & ipsum corrumpere, qui desistat: vt. C. de transa. l. transigere. & expressius. l. in capitalibus. ff. de bon. eor. qui ant. senten. mortẽ sibi cõsciue. ergo non est illicitum calũnijs vti. ¶ Secundò. Accusator qui in fauorẽ rei præuaricatur, pœna plectitur legibus cũsti tuta, vt superiori quæstione visum est. &. 2. q. 3. patet. accusato verò nulla est pœna decreta, etiam si technis agat cum accusatore, eiq; imponat, ergo id non est iniustum. ¶ In contrariũ est ius canonicum, extrà. de iuram. calum. ca. inhærentes. præcipiens vt iuramento calũniæ in principio litis adstringantur tam reus q̃ accusator: vbi & ciuiles leges de re eadem citantur: iuramẽtũ autem calumniæ, vt nomẽ sonat, est, q̃ neq; accusator, neq; accusatus vtetur calumnijs.

Primum argumentũ.

Secundum.

QVæstio est grauissima: quam nos in dicta nostra relectione sexto loco pertractauimus. Sed non possumus (vt suprà dictũ est) altera est fraterna quę procedit ad emendam fratris, & altera iudicialis, quæ tẽdit ad vindictam. Accusatio itidem duplex: altera in causa priuata, atque altera in causa publica. Sunt autem differentiæ multæ inter has vias. Denuntiatio enim quæ fit per correptionem fraternam differt à iudiciali & accusatione quinque modis. Primò ex fine, vt sæpe dictum est: quia hæc procedit solùm ad emendam: alię verò ad vindictam. Et ex hac sumitur secunda, quod denuntiatio fraterna est officium charitatis: iudicialis autem & accusatio pullulat ex iustitiæ debito. Ob idque S. Thomas de correptione fraterna tractauit in materia charitatis. 2.2.qõ.

Prima conclusio.

Ratio conclusionis

Nam (vt modò dictum est) nemo tenet veritatem propalare, nisi iure cõpulsus: ergo extra talem casum quicq; poterit secretum & præcipuè suum, custodire. Rei autem articulus ac nodus illic occultur, vt sciam⁹ quãdo iudex, qui legitimus est, legitimè põt subditum de proprio crimine, etiam iureiurando interrogare. ¶ Ad hoc ergo explicandũ statuitur secunda cõclusio. Tres sunt casuũ differentiæ quibus iure potest iudex reum percõtari: in quibus subinde reus veritatem respondere tenetur videlicet si infamia eius super aliquo crimine præcesserit, vel aliqua expressa apparuerint indicia, vel probatio interfuerit semiplena. Cõclusio est S. Tho. 2.2.quæst.69.art.2. Et quanuis ratione non subijciat, apertè tamen colligitur ex superiori definitione. Nempe q̃ iudex absq; accusatore, vel eius supplente vices, neminẽ dãnare potest. Hæc autem tria sunt, quæ præter expressum accusatorem vicem eius gerunt vt posit reus legitimè interrogari. Sed arguis, non omnes causas D. Thomam connumerasse. Diximus enim quæstio. 4. art. 3. crimen quoque notorium & manifestũ ius facere iudici condemnandi reum. Cõcedi ditur id quidem: sed tamen tunc non opus est reum interrogare: nunc autem merita tã tùm quærimus quibus potest iudex secretũ crimen inquirere. Igitur ad intellectum cõclusionis supponendum est ex cap. qualiter & quãdo. de accusatio. tribus vijs patere ius ad cognoscenda crimina, compellẽdosque delictores vt sua propria confiteantur: videlicet via inquisitionis, denuntiationis, & accusationis. Et licèt super eodem capitulo iurisperiti plures inquisitionis species discernant, satis est tamen duas dignoscere. Vna est enim generalis, atque alia specialis. Generalis est qua Prælati munere fungentes suo & (quod aiunt) officij debito, prouinciã aut conuentum visitantes crimina disquirunt: quibus scilicet reuelãda sunt, eo ordine quo articul. 1. quæstionis proximæ dictum est. Altera verò est specialis, qua scilicet particulariter inquiritur crimen alicuius singularis personæ. Denuntiatio quoque (vt suprà dictũ est) altera est fraterna quę procedit ad emendam fratris, & altera iudicialis, quæ tẽdit ad vindictam. Accusatio itidem duplex: altera in causa priuata, atque altera in causa publica. Sunt autem differentiæ multæ inter has vias. Denuntiatio enim quæ fit per correptionem fraternam differt à iudiciali & accusatione quinque modis. Primò ex fine, vt sæpe dictum est: quia hæc procedit solùm ad emendam: alię verò ad vindictam. Et ex hac sumitur secunda, quod denuntiatio fraterna est officium charitatis: iudicialis autem & accusatio pullulat ex iustitiæ debito. Ob idque S. Thomas de correptione fraterna tractauit in materia charitatis. 2.2.qõ.

Probatio.

S. Thomas.

Secunda cõclusio.

Triplex uia ad cognoscẽdos delictos et ipsorum scripta.

Quinq; modi denũtiationis fraternæ distat à iudiciali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

33.de alijs autem in materia iustitiæ,quæst. 68.& duabus sequentibus. Tertiò differunt eãdem ob causam quòd ad denũtiationem fraternam omnes, nemine excepto,tenentur:nam possunt subditi denuntiare prælatos, & filij parentes:neque infames aut excõmunicati eximuntur sicuti in accusatione.Neque verò sacerdotes, vt habetur can. tam sacerdotes.24.questio.3.Quartò differunt forma. Nam in correptione fraterna semper requiritur admonitio, in reliquis verò non semper, vt nuper expositum est. Et quintò differunt exparte termini:quia fraterna denũtiatio si frater emendatur cessat: sin minùs, rebellio exinde habetur pro accusatore, & incipit forum iudiciale:vt diximus quæstio.4.Iudicialis verò & accusatio non cessant vsque ad punitionem.Differũt autẽ iudicialis & accusatio primò (vt dictũ est)quia denuntiator etiam iudicialis nõ tenetur probare sicut accusator.Præterea (vt habetur cap. inquisitionis. de accusatio.)licèt denuntiatio hęc ad vindictam tẽdat,nõ tamen denũtiato infligenda est tota pœna iuris sicuti accusato. ¶Descẽdendo ergo ad istarũ specierum singulas, statuimus cõclusionem tertiam. Ille qui fraternè denuntiatur, tenetur prælato veritatem criminis sui fateri,tanquàm patri. Si tamen non leuiter sed grauiter timet quòd tãquàm iudex machinatur eũ castigare, nequaquàm tenetur. Conclusio hæc fit clara ex fine & scopo talis denuntiationis:quę sola emenda est:non autem punitio. ¶Quarta conclusio.Si denũtiatus fuerit rebellis qui neq; tanquàm patri vult fateri crimen, iure compelli potest. Hanc conclusionem statuimus mẽbro secũdo, quæstio.4.de correptio. frater.cõtra Durandum in.4.distinct.19.quæstio.4. qui putant si peccatum est secretum, nulla obstante rebellione cessandum esse.Sed est nostra conclusio S.Thomæ.2.2.quæst.33. articu.8.ad primum argumentũ. Moderatur eam tamen ipse, & cum ipso illic Caiet. & Palud.4.dist.19.q.4.duobus limitibus,videlicet casu quo crimen probari possit testi bus adhibitis in secreta correptiõe vel alijs. Præterea si spes vlla restat emẽdę fratris:nã illa spe cessante illic cessandũ est, si peccatũ est priuatum. Nam si serpit in perniciẽ publicam,modo suprà explanato,vel in detrimentũ tertiæ personæ, etiam si nõ emendetur, imò propterea q nõ iniquũ propositũ

Distrimẽtion denũtiationem iudicialẽ & accusationem

Tertia conclusio.

Quarta cõclusio.

Altisiodor Durandus.

D. Thomas

Caietan. Paludanus.

ille nequã expuit,progrediendũ est.Et quã uis, Caieta.2.2.q.69.artic.2.contrarium videatur sentire, arbitror tamen illum denuntiantem,si est omni exceptione superior,valere pro teste in iudicio inde futuro, & pro semiplena probatione. Nam propterea in Euangelio iubentur adhiberi vnus aut duo testes, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum:quia scilicet ipse denuntians valet pro tertio. Et hoc habeẽ expresse ca. In omni.de testib. At verò quantũ ad illam restrictionem,quã nos quoq; in Select.de secreto.q.2.membri. 2.approbauimus: nempè quòd etiã si denũtiatus rebellis fuerit, ni si spes sit eius emendæ, non est iudicialiter procedendum, eo q totus ille processus in bonum fratris tendit. At verò in contrariũ videtur existere verbũ Euangelicũ.Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: cui astipulatur can. tam sacerdotes.24.q.3.vbi habetur q tales incorrigibiles,ab ecclesia seperentur. Quocirca arbitror quod licèt non sit citra spẽ emẽdę, ad alias iuris compulsiones & pœnas progrediẽdum:sententia tamẽ excõmunicationis est ab ecclesia fortè rebellis coram testibus denuntiationis separãdus, donec resipiscat. Diximus quando crimen vergit in damnũ publicum aut tertiæ personæ progrediendum esse ad forum iudiciale,intelligendum est tamẽ si aliter illud malũ caueri non põt. Accidit enim tẽporibus nostris vt quidam præmissa correptione fraterna denuntiauerit quẽpiam qui alterius cędẽ moliebatur: denuntiauit autẽ tãquã patri:iudex autẽ nolebat denuntiationẽ ceu fraternã audire,sed tanquàm iudicialẽ, vt lege in illum crimino sum ageret.De qua re Adrian.antequã esset Papa cõsultus,respondit non posse denuntiatorem illum cogi vt iudicialiter denũtiaret. Et fuit cõsultissima responsio.Est enim sententia Augustin.22.q.5.cano.hoc videtur. vbi ait in eiusmodi casibus occultũ crimen illi esse reuelandũ,qui prodesse potest, & nõ obesse.Intelligitur tamẽ si citra tale iudicium occurri poterat futuro homicidio: nam si aliter impediri nequiuerat,cõmutanda erat Euangelica denuntiatio in iudicialẽ. ¶Quinta conclusio. Sicuti denũtiationem fraternam debet præcedere admonitio, sic & inquisitionem specialẽ vel infamia vel expressa indicia. Dixerim specialem:quia generalem(vt dictũ est)suapte autoritate potest prelat⁹ facere. Cõclusio est expressa in iure,

Adriani responsio.

Augustin.

Quinta cõclusio.

iure extrà.de accusa.c.cũ oportet.&.c.inquisitionis.&.c.qualiter & quãdo.secundo.Cõfirmatq; illic candẽ summus Pontif. sacris oraculis: vt puta illo Luc.16.vbi villicus nõ fuit in iudiciũ euocatus anteq infamia eum ꝓderet. Et Gen.18.Clamor Sodomorũ & Gomorrhæorũ multiplicatus,&c. Et ratio naturalis est quã suprà tractauimus, quia fine accusatore nemo est in iudiciũ deferẽdus. ¶Est autem dubiũ de obiecto infamiæ, vtrũ satis sit obortã esse de crimine,quod scilicet vel notoriũ,vel infamia publicũ est, vt inquirat persona quę nulla dũ infamia læsa est,latet(vt exẽpli gratia dixerim) cadauer occisi hominis:vtrũ liceat per vicinia disquirere quisnã interfecit. Et suffragant affirmatiuę parti hęc argumenta.Primũ est consuetudo.Vbi enim notoriũ est crimẽ, statì disquiritur reus,licèt nullus sit specialiter diffamatus:aliàs vecors,& negligens haberet iudex:populusq;,vt nũc mos est,scandalũ ac ciperet,acsi iustitia dissimulatione lãgueret. Et extãt prætereà canones.2.q.1.can,manifesta.Et de accusatio.c.euidentia. quibus habetur q euidẽtia patrati sceleris nõ indiget accusatore.Quì verò & patrocinari huic cõsuetudini apparet ius diuinũ. Legim⁹ enim Iosue.7.q cum Acham anathẽma occultus esset, crimen tamen notoriũ,sortibus inquisitus est,ac deprehẽsus.Accedit & autoritas D.Tho.quem Caiet.2.2.q.69.art.2.refert.s. q cùm Parisijs ipso Baccalaureo, furtũ factum esset,cõsilio suo inquisitus est ille qui latebat fur. ¶His tamen nõ obstantibus iura canonica & euãgelica, ratioq; ipsa cõsuetudini resragantur. Et ideo statuitur negatiua responsio.Infamia delicti non sufficit, ni si paucis exceptis casibus ad inquirendum reum quẽ nulla dum respersit infamia.Verba sunt in dict.cap. Cũ oporteat. de accus. Nisi super prædictis famã ipsius,scilicet persone,læsam esse noueritis,vos ad inquisitionem non subitò procedatis. et in cap.inquisitionis.iubetur nullum pro crimine super quo aliqua nõ laborat infamia puniẽdum. Et in cap.qualiter & quãdo.sic legitur. Si super excessibus suis quis fuerit infamat⁹, tũc procedẽdum est ad inquisitionẽ. Et in testimonijs diuinis suprà citatis de Villico,& de Sodomitis extat, personas ipsas fuisse infamia læsas. Deinde ratio id probat. Nã iura hæc fundãtur in loco illo Matthæ.7.Nolite iudicare,& non iudicabimini. Est autem temerarium iudicium de persona iudicare

Dubiũ.

Argu.1.affirmatiuæ partis.

Secundũ.

Postremũ

Respõsio.

propter publicum crimen,ac subinde illam explorare. ¶Sunt autem qui hinc tergiuersentur: dicentes quòd quanquàm licitũ nõ sit particulariter de singulari persona suspicari,atque adeò neq; percontari: licet tamẽ in genere disquirere quisnam fecit. Attamẽ distinctio hæc fallax videtur.Etenim si qui interrogatur,tenetur particulariter reũ prodere eòdẽ recidit,acsi particulariter scisciteris.Prętereũ q etiã accidere posset,vt iter cæteros reus ipse fortè interrogaretur: qui tamen nullo se iure prodere conuincitur:& tamẽ vix euadere posset,quo minùs,vel de rubore vultus,vel de verborũ ambiguitate deprehenderetur. Accedit huc vrgẽtissimũ argumentum ex.c.Inquisitionis.de accus.Iubetur enim illic q etsi duo vel plures iurati affirment cuiuspiã crimen,de quo tamẽ ille nulla infamia laborat,nõ procedatur in ipsum via inquisitionis. Si ergo hoc verũ est, quomodo illi qui nondum iurati sunt,interrogari possunt, vt quem nulla insinuauit infamia ipsi prodãt?Possent tamẽ fortasse in tali casu indicia inquirivt scilicet vicinia interrogaretur in qua hora fuerit occisus,quibus armis,& similia.Et tunc si illa indicia aliquẽ in particulari infamia denotassent,posset de illo inquisitio iniri. ¶Vnde ad autoritatẽ S.Tho.dum iunior erat,bene Caieta.re spondit nõ permãsisse in illa sentẽtia:postq 2.2.q.69.art.2.eã nõ probauit. Quin verò fertur neq; tũc fuisse magistrorum calculis approbatam. Iura autem quæ aiunt euidẽtiam patrati sceleris accusatore nõ indigere, intelligenda sunt quando & patrator ipse vel manifestus est, vel infamia detectus. Id verò quod de fortibus ãtiquę legis adiectũ est, nihil mouet. Nam cùm Deus cognitor sit vindicatorq; vniuersorum criminum, potuit illum toruum populum sortibus illis deterrere,quibus expectabatur reuelatio diuini numinis.Vnde sensus illius: Da gloriam Deo,illuc spectat,quòd postquã Deus ipse veritatẽ reuelasset, ille qui celaret, Deũ subnotaret mendacij. Et ideo dare ei gloriã, erat veritatem confiteri,vt appareret quem admodum Deus est occultorum cognitor, quòd in gloriã suam magnoperè cedit. Illud autem scrutinium per sortes iam modò non liceret. Sicuti neque illud Numer.5.de inuestiganda muliere adultera citra infamiam. Consuetudinem autem contrariam non est nostratũ vellicare:ipsi viderint qui illam in vsum inuexerũt:inde enim iam nũc

Quorundã sententia.

Refellũtur præfatiores

Ad postremã tatẽ S.Tho. mũ argũ.

Ad iura citata adhibe tur respõsio

Universidad de Deusto
Biblioteca

persuasum habent plebes, necessarium esse. Cùm tamẽ nusquàm iuris peritissimi illam induxisse videantur. Nisi in quibusdam casibus, quos ad sex vel septem loco citato in Relectione nostra reduximus, atq; ad amussim perpendimus. De quibus Barto. ad. l. Iuliam. de adul. l. 2. post glossam. §. si publico. & super Extrauagã. ad reprimen. Et Doctores iuris canonici super citatis tribus capitulis, de accus. tractãt. Ex quibus casibus illi sunt planissimi, qui cõtingunt in crimine hæresis & in crimine læsæ maiestatis. Tunc em̃ oborto rumore criminis disquiri possunt personę. De cęteris verò illic, cui libuerit, nostra legat. Non enim postulat hic locus tam longam de hac re disputationem. ¶ Hãc tamen regulam adhibendam hic duxerim, quę infallibili (vt reor) certitudine casus omnes eõ plectitur. Quibus licet notorio, diffamatove crimine latentẽ reum inquirere. Ea autẽ est. Quandocunq; accusare quisq; tenetur, puta dum crimen est in perniciem publicã aut tertiæ personæ: neq; est emẽdatum, sed pendet in futurũ: iuste vnusquisq; interrogari, vt testis potest, & prodere reũ tenetur. Quo fit vt solùm ad vindicandũ præteritum crimen nequãquam id liceat. ¶ Quòd si quis forsan cõtra hoc arguat q̃ si infamia expectaretur, multa crimina impunita manerẽt. Anaclẽtus Papa respõdet, can. si omnia. 6. q. 1. q̃ permulta relinquenda sunt iudicio diuino. ¶ Illud tamen argumentũ quod ex canquidã maligni. 5. q. 1. huic sentẽtię obijcitur quia ei Caiet. super hac. q. S. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. nõ (vt reor) pro dignitate satisfacit, nõ decet hìc præterire. Casus textus est q̃ quidã libello nocturno secretario diui Gregorij infamiæ notã inuserat. & ait Caieta. snb cõditione latentẽ illũ criminosum Põtificẽ excõmunicasse: scilicet si nõ se reuelasset. Addit tamẽ excõmunicationem illam nõ ferri super conditionem, nisi se reuelauerit, sed super crimẽ, quia, inquit, potest delinquẽs pro elapso delicto absolute ex communicari. Et ideo benignè, inquit, cum illo actũ est: cùm eius optioni relinquebat, vtrũ mallet se reuelare, q̃ sentẽtia excõmunicationis vulnerari. ¶ Hæc autẽ respõsio (vt in dicta Relectione latiùs ostẽdimus) profectò (vt bona venia dixerim) nõ est tãto Doctore digna. Primùm enim q̃ pro delicto pręterito quis nulla ante delictum prędcedente monitione, sentẽtia excõmunicatiois ferirl possit, inauditũ est. Nam vt ex Euãgelio planè colligitur, nemo

Regula certissima.

Obiectio.

Respõsio.

Argumẽtũ perperam à Caietano solutũ.

Pria ratio in Caieta.

potest tali percelli censura, nisi ob mortale peccatũ, idemq; inobediẽtiæ: quia scilicet rebellis nõ vult ecclesiã audire. Neq; Pau. Corinthiũ illum ob cõmissum incestũ Sathanę tradidisset, nisiquia incorrigibilis erat. Ideo em̃ separauit illũ à cõsortio aliorũ, admonẽs illos nè cõmiscerentur fornicarijs. Ob idq; postquàm correctus fuit, statim restituit reliquorũ cœtui. Quãuis mos ille excomunicandi forsan non erat qualis nunc est, vt excommunicati priuarentur suffragijs ecclesiæ, sed in torturam tradebantur Sathanæ, quod fieri poterat ob commissam culpam: separari verò non nisi ne contagione plebẽ inficerent. Quocirca nulla est licita excommunicatio nisi prævia monitione: vt sanctè cautum est cap. sacro. & cap. per tuas. extrà. de sentẽtia excommunicationis. Ob id em̃ illi qui à iure prænoniti sunt, cẽsurã excõmunicationis ipso facto incurrunt. At cum primùm parẽre parati sunt, veniũt absoluẽdi: quoniam coram Deo iam non sunt excõmunicati. ¶ Hinc ergo palàm fit, vt neque possit occultus peccator, qui nulla infamia denotatus est, sub illa conditione, nisi prodat, excõmunicari: aliàs cuncta iura quę inquisitionis formã & ordinem delineant, corruerẽt. Textus ergo Greg. planissimus est. Nunquàm enim sanctissimus Pontifex cogitauit illum latentem diffamatorem extorsione excommunicationis in publicum producere: sed hoc tantùm ei præcepit, ad quod iure naturę ipse tenebatur, nempe quòd vel produceret se vt crimen probaret quod alteri imposuerat: aut famam ei restitueret, quam nisi se proferendo restituere non poterat: sin minùs, à sacrosancta Eucharistia sub pœna excõmũicationis deinceps abstineret. Excõmunicatur ergò nõ pro delicto pręterito, neq; nisi se proderet: sed pro futuro sacrilegio si ab Eucharistię susceptione in peccato existens nõ abstineret. ¶ At qui ex huius quęstiũculę respõsione facile alterius solutio colligit: videlicet vtrũ ille q̃ propriũ fassus est crimẽ licitè possit de cõplicibus interrogari, qui nulla infamia lęsi sunt. Nã etsi consuetudo parti affirmatiuę patrocinetur, ex his tamen quæ dicta sunt consequitur negatiua. Quin verò expressa est iuris vtriusq; determinatio: vt cap. cùm monasterium. de confes. & ca. veniens. extrà. de testi. &. 15. q. 3. cap. nemini. &. C. de accusat. l. fin. &. ff. de quęstionib. l. repeti. quibus locis cauetur nè confessi super aliorum cõscientias interrogẽtur:

Germanain terpretatio citati textꝰ

gent, crimine læsæ maiestatis excepto: quo cõprehẽditur & hæreseos impietas. Tametsi alios etiam Barto. super eadem lege, repeti, excipiat: vt publicos latrones, & eos qui falsam monetam cudunt. De his autem satis illic à nobis dictum est. Et eadem regula quã nuperrimè statuimus hic similiter locũ habet, videlicet quòd liceat reum interrogare de complicibus quando ipse teneretur accusare: nempè ad obuiandum futuro malo in damnum reipublicæ, vel egregiũ tertiæ personæ: non autem ad vindicandum præteritum. Scio equidem contrariã vigere consuetudinem, nescio tamen quo orta sit iure. Profectò in conscientia interrogatus, parere nõ cogitur: vt Caiet. ait opus. 16. resc. q. 5. Sed tamen absit, vt qui tacere licitè põt, mẽdacium dicat, vt illic insinuat. ¶ Enascitur autem hinc dubium aliud, vtrum vice versa quando persona diffamata est de vno crimine, interrogari possit de alijs occultis. Petrus enim de Palude. in. 4. distin. 19. q. 4. affirmatiuè respõdet. Cuius fundamẽtum est, quòd ratio ob quam non licet de abditis iudicare, nõ sumitur ex eo quòd peccatum sit occultum, sed inde quòd secretus sit peccator: qui ideo per vnius delicti cõfessionem detectus interrogari deinceps potest ac debet an alia commiserit. Verum hanc tamẽ opinionem & Adria. quolib. 11. & Caiet. 2. 2. q 69. artic. 2. meritò confutant. Nam expresse in canonibus citatis vtriusque infamia exigitur, ex qua ius inquirendi nascatur, scilicet tam delicti quàm delictoris. Eademq; est sententia S. Thom. 2. 2. q. 70. arti. 1. & ratio est in comperto. Potest em̃ quis adulterij infamia obscurari: qui tamen circa furtum, aliaque scelerum genera serenum habeat nomen.

¶ Attamen duobus modis licet conuictum de vno crimine, de alio interrogare. Vno, quando notum crimen indicium est alterius: vt si quis infamatus esset conuictusq; de adulterio, & adulteræ coniunx reperiretur in suo lecto necatus, interrogari posset an reus esset talis homicidij. Et si quis de homicidio conuictus esset, & cadauer nudum inueniretur, interrogari posset super spolio. Secundus casus est, quando vnum crimen, alterius est circunstantia: vt qui de consuetudine cum puella conuincitur, iure interrogatur an ipsam defloruerit. ¶ At verò de hac infamia quæ viam inquisitionis antecedere debet, vtrum sit certo numero testium destinata, non satis inter Doctores conuenit.

Alterũ dubium

Sententia Paluda.

Fundamentũ Palud.

Adrian. Caietan.

S. Thom. Rõ in Palu.

Plerique tamen super illo ca. Inquisitionis, censent denarium numerum satis esse. Attamen de hoc numero nihil in iure habetur, sed id solùm quòd propter dicta paucorum non debet quis infamatus reputari: nisi opinio eius apud probos & graues læsa existat. Quocirca an infamia sufficiens sit, prudentum arbitrium æstimandum est: vt scilicet perpendant quãdo iam rumor sit frequens. Numerus autem ille denarius inde autoritatem nactus est ad infamiã, quòd sufficit populum constituere. Nihilominus nulla est alia regula certior quã glossa dicti capituli, quæ ait, quòd si rumor sit sparsus per maiorem partẽ viciniæ aut collegij, aut vniuersitatis, illa est sufficiens infamia. Hãc em̃ cõmendat Bar. ff. de. q. l. de minore. §. tormenta. vbi ait, fama est cõmunis opinio, voce manifesta ex suspectione proueniens: quæ si sit de malo, dicitur infamia. Requiritur ergo in primis bonorũ opinio. Nam perditorũ clamor atq; hominũ infimę classis, legitimã infamiã non conflat. ¶ Perditorum autem perditissimos istos censeto ariolos & astrologos, q̃ per astrorum obseruationem occulta crimina propalare cõtendunt. Nam vt de sua sciẽtia quã exilis sit certitudinis nunc sileamus, vsus tamen eiusmodi artis in detegendis criminibus occultis pestiletissimus est, iniquissimusq; adeò atq; omni diligentia à Rep. p fligandus. Esto enim illis gratis, imò contra veritatem cõcederemus, perinde eis innotescere occulta crimina ac si oculis proprijs vidisset, quomodo illi possunt illa, nisi toto reclamante iure reuelare? Profectò neq; in de iudex, nisi, vel imperitissimus, vel nequissimus vllã posset iuridicã ansam accipere ad inquirendum, vel vllo pacto procedendum cõtra illum, ab illis proditoribus proditum. Quare ipsi potissimũ atq; illi simul qui illos interrogant, in malã crucẽ arripiendi essent. Nihil enim aliud faciũt q̃ homines falso infamare: & quãuis vera dicerent, pernicio sissimi nihilominùs essent, sunt enim mortales adeò cupidi deprehendendi eos qui sibi nocuerũt, vt facile istis fidem adhibeant. Vnde sexcentæ turbæ in Repu. oboriuntur. Quin & illi qui Zelotypia exurunt eos adeũt qui adulteria suarũ vxorũ sibi detegant. ¶ Hæc de infamia. Indicia autem, vbi nõ volat infamia, nõ qualiacũq; ait Sanctus Thomas sed expressa esse debent, & quę prudẽtia iudicis vehemẽter reũ indicẽt antequã ius emergat inquirendi. Vide quã sancti sanctaq; iura famæ

Regula.

Additio auctoris contra astrologos.

Qualia oportet esse indicia quæ iquisitionẽ antecedant. S. Thomas.

mæ & honorl consultũ curauere delitescentis rei, sanè cũ maluerint aliqua crimina impunè fieri, quã delinquẽtes occultos de possessione honoris sui, famæq;, & vitæ temerè depellere. ¶ Semiplena aũt ꝓbatio censetur vnus testis omni exceptiõe superior. Sed repetis fortè cõtra hanc definitionẽ argumentum suprà factũ, ex. c. Inquisitionis. de accusat. vbi cauetur etiã si duo vel plures iurati testes crimẽ pãdant, nisi infamia reus laboret, nõ patere inquirẽdi ius. Respondetur aũt argumentũ cõcludere semiplenã probationẽ, quin verò plenã trium testium nõ sufficere ad inquisitionẽ: sed semiplenã probationem tũc facultatẽ facere interrogandi tã reum q̃ alios testes, quãdo ꝓceditur via accusationis. Atq; hæc est mens S. Tho. ¶ Ex his aũt reliquũ fit dubiũ aliud, vtrũ reus in foro, aut exteriori, aut conscientiæ compulsus sit veritatẽ respondere antequàm certior fiat, iudicem iure ipsum interrogare: an illicò ei potiùs debet simpliciter credere. Respõdet nequaquã cõpelli, quousq; illi cõstet more, & lege interrogari. Etenim qui bona sua, honorem, & vitam iure possidet: quousq; ius alterum sibi innotuerit quo debeat illorum iacturam facere, non adstringitur illa dimittere: aliàs prodigus eorum esset. Atq; id maximè in rebus grauioribus: sed in his potissimùm quæ vitam in discrimen obijciunt. Nã in leuioribus debet subditus prælato fidem adhibere, illi tamen prorsum quem probum nouit, prudentem, & scientiæ peritum. Igitur vbi primùm reo notum fuerit secũdum iuris ordinem interrogari, sub pœna peccati mortalis detegere veritatẽ etiã iniuratus tenetur, multò tamen sanctiùs si iuratus interrogetur. Loquimur nunc modò ex genere rei. Nã ob leuitatem materię iam suprà dictum est fieri posse, vt negatio veritatis etiã in iudicio venialis sit culpa. Quocirca reus qui veritatem negat, etiã illam qua in mortem adigitur, nullatenùs est sacramento cõfessionis absoluendus quousque illam aperiat. Debent tamen confessarij considerata maturitate tunc, vti nè calamitosum morti temerè addicant, scientes in re dubia propẽdendum esse potiùs in fauorem rei. Et ideo, nisi meridie clariùs lex illos cogat, non sunt miseri cogendi: maximè in causa capitali, aut honoris & famæ: dum ex altera parte nõ agitur de tanto periculo aliùs tertiæ personæ: sed debent priùs rimari an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit priuilegio exemptus, puta quia clericus: an denique plenè cõstet cuncta legis merita fuisse seruata. Prętereà illa debent esse prudentia, vt etsi reus auscultare nolit eorum sententiam, dissimulatissimè id ipsi extra cõfessionem celatam rem seruent. Solent nãq; sæpe iudices de cõfessarij facie delictũ expiscari. Ecce quando reus tenetur, & iustus testis veritatẽ patefacere. ¶ Quod autẽ plus dubietatis, & anxietatis affert est, nosse, quãdo vel reꝰ, vel testis præter iuris ordinẽ iniquè cogitur, cùm nullatenùs ei (vt suprà dictũ est) mentiri liceat, etiã si salus totius reipublicæ illic periclitaretur, qua se poterit prudẽtia defendere, quouè suffugio elabi. Hæc fuit in illa nostra Relectione citata mẽbri. 3. quęs. 3. vbi cũcta credo tetigimus quæ à nostro pusillo ingenio desiderare quis poterat. Vt aũt summatim dicamus, complures secretorũ gradus & ordines dignoscuntur. Quorũ summus est qui sacramẽtali cõfessioni debetur: ob idq; de illo constitutissimũ est confessarium verè respondere se nescire quod in sacramento audiuit: quoniam huius cõtradictionis, scio, ne scio, vtraq; pars diuersis sensibus esse potest vera. Nam licèt prior simpliciter vera sit, si scire pro eo vsurpes, quod relatu credis, posterior nihilominùs est vera in hoc sensu: quod nescis tanq̃ homo, vel quia nescis, vt dicas: de hoc autem non est præsentis loci disputatio: illic eñ satis superq; dictum est.

¶ Vnum hic tamẽ repetere admonendo nõ cessabo, contra quod passim grauissimè peccari video: nempè quàm debeat esse reconditum, quamq;, ab exteriori foro semotum confessionis secretum. Video inquam seculares iudices, imò & peiùs ecclesiasticos suas sæpè causas ad confessarios remittere, à quibus rei informati veritatẽ posteà fateant in iudicio. Idque præcipuè in causis matrimoniorum quæ clàm fiunt. Cùm tamen multò minùs esset periculi si mille essent illegitimi coniugati, & in perpetua fornicatione persisterent, quàm illa via procedere. Arbitrãtur enim isti iudices neminem posse in confessione sacramẽtali mẽtiri: & tamẽ & adultera & puella, imò vulgaris homo qui semel veritatem in iudicio negauerint, paratissimus est etiã in cõfessione id contegere: qua ideo ratione patẽtissima illis offertur occasio, vt sacrilegium faciant mentientes in confessione. Et quando id non cõtingat, faciunt eiusmodi iudices confessionem odiosissimam. Nam cùm videat indocta plebs per illam viam

Quid semiplena probatio.

Argumen.

Solutio.

Dubitatio.

Solutio.

Multiplex secretorum ordo.

Sana doctrina ad cõfessarios spectans.

Iudicũ huius tẽporis ignorantia.

viam in iudicio compelli, quis non illam reformidet? Persuasissimum ergo Christianis esse debet secretum illud nulla prorsus ratione reuelari posse magis quàm si Deus solus sciret. Aliàs apertissimo periculo exponeretur sacrosanctum sacramẽtum, vt homines non auderẽt sua illic patefacere crimina. Caueri ergo sanctissimè debet ab hoc sacrilegio, ne iudices in suo foro sacramentũ cõfessionis nominẽt. Neq; sacerdotes si qui ad illos inde remittãtur, vllo modo eos audiant. Imò & iudices ipsos acerrimè reprehẽdant. Interstat sacer limes inter vnũ forũ, & alterũ quẽ trãsgredi, sacrilegiũ est in rempublicam Christianã pestilẽtissimũ. Sed quò ad rem de iudicio exterioris fori reuertamur. In eiusmodi secretis sunt etiã gradus quantũ ad fidem quæ ipsis seruãdis debetur. Etenim qui per iniuriã ab altero secretũ extorsit, arctiùs mo nexu stringitur illud seruandi. Adeò vt si illius reuelatione periclitaretur alterius vita, dicere auderem ꝙ deberet ipse periculũ anteà subire, ꝑprię, quàm illũ detegere. Post hoc est illud quod quis prudenter, vel tanq̃ prelato, vel tanquàm amico, alteri cõcredit. Tunc etsi nemo obligetur mortẽ oppetere, vt illud celet dum ab illo extorquetur, tenetur tamen ꝙ posset maximè illum contegere. Deinde sequuntur alij gradus remissioris obligationis. Vt si scis secretum, vel quod alter temerè effluxit, vel quod casu vidisti.

¶ At nè quæstione sequenti de testibus eadem nos occupet quæstio, de omnibus tam reo, q̃ testibus constituitur sexta generalis conclusio. Licet cuicunq; præter ius requisito primùm nõ respondere, mox appellare. Quin verò & quo potuerit pacto se defẽdere, ne loquatur: sicuti cõtra priuatã personã. Nã iudex multò grauiùs mortaliter peccat (quod apprimè animaduertere debẽt) dum talivi secreta exprimit, quàm si priuata esset persona: eò quod cùm sit iustitiæ patronus, & custos, eidem iustitię authoritate publica vim infert. Quamobrẽ dum ꝑ iniuriam extorsit crimen per illam confessionem non potest reum cõdẽnare: quia ex iniuria nullum nascitur ius. ¶ Si vero nullum aliud remedium interrogatis reliquũ fit, pro tali casu est conclusio septima. Possunt ac debent sic contra ius requisiti quacunq; vti amphibologia, quam vlitatus sermo citra mendacium ferre possit. Nam si talia verba nullatenùs sensum verum admitterent, mẽdacium parerent: quod nullatenùs licet. Et quidem antiquus doctorum clypeus ille erat, vt interrogatus diceret, Nego propositã, vt proposita sunt. Et reuera inter synceros iudices illa esset legitima responsio: sed tamen quoniam iam illa minimè cõtenti vrgentius instãt, distinctione opus est. Dum enim testis de alieno actu interrogatur, facilius protegere se potest, quàm si interrogaretur de proprio. Arbitror enim, licèt non sit eo gradu certũ, quo in confessario, posse ritè respondere se nescire: vt si interroget an alius quispiã, puta Petrus occiderit, illud ve aut aliud fecerit, fuerit ve tali hora i tali loco, aut quicquam simile, per quod veniri possit in notitiã criminis. Enimuerò cũ voces sint conceptuũ signa, oratio illa, nescio, reciperehunc sensum citra mendaciũ potest: Nescio vt tibi modò dicam. Quare non aduersatur alteri veritati, scio simpliciter: etiam si proprijs oculis id de quo interrogatur vidisset. Nã sitãtũ auditu illud teneret, dubiũ nõ est, quin posset respondere se nescire. Quãdoquidẽ quod credimus, non propriè scimus. Et cõfirmatur cõclusio. Iudex scisciturideoccultis non potest: imò vt habetur. c. qualiter & quando. 1. de accusat. debet interrogãs excipere occulta crimina admonẽs testem nè illa detegat: ergo quanuis ipse astu exceptionem non explicet, legibus ipsis intelligitur expressa. Quocirca iuramentũ calumnię vel quodcunq; aliud testium, eo moderamine intelligitur, q̃ ille iuratus dicet veritatem secundũ ius. Atq; inter alias expositiones hęc optima est & textui genuinæ illi⁹ loci, Marc. 13. De illo die nemo scit, neque filius hominis. Cùm enim Apostoli Christum sciscitarẽtur, Dic nobis quãdo ista fient: ipse respõdit. De die illo nemo scit, neq; filius⁹ hominis. Quasi dixisset. Ad finẽ redemptionis quam filius hominis operatur non pertinet illum manifestari: sed potiùs reticeri. Quare filius hominis nescit vt dicat. ¶ Attamen dum interrogatio fit de proprio actu: vt scilicet si vel testis interrogetur an viderit, vel audierit, vel adfuerit tali loco. Et pariter si reus interrogatur an fecerit hoc vel illud, illic perplexior fit locus euadẽdi. Nã dicere. Nescio, ridiculũ esset. Potest tamen dicere, Non memini: nã eundem sensum recipit, quem, nescio, scilicet, vt dicam. Si tamen res est tam iniquè proxima vel tam insignis, vt illa responsio fiat etiã deridicula, difficilior fit multò cuasio. Nam dicere, Non vidi, vel Non audiui, non mihi satis videtur eundem sensum admittere,

Probatiocũclusionis

Sextaconclusio.

Septima cõclusio.

Qualiter interrogatus iniquè proximo actu posset se legitimè excusare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittere,quem,Nescio. Nec auderem sic ego respomdere si vidissem. Quamuis in,audire, tolerabiliùs idem permittatur sensus. Nam etiã,audimus,vt dicamus. ¶De reo autẽ mul tò est res grauissima. Dum eũ interrogatur an occiderit,vel furatus fuerit,vel de quocũq; alio proprio actu,eludere interrogationẽ nequit,dicendo se nescire,neq; (vt diximus) admittetur si dicat se non meminisse. Quòd autem liceat ei dicere se non feciſſe, nullatenùs est sustentabile:quoniã, Non feci,nullo modo amplecti potest sensum,Nõ feci vt dicatur: Facere enim non habet eandem connexionẽ cum eo quod est,vt dicam,quã habet, scire. In communi enim colloquio vbi sermo oritur de re aliqua quã secretò seruare volumus,licèt quis respondeat se nihil scire,non existimatur mendax,etiã si credatur id secretò nosse. Si tamen sermo esset de re quã alter fecit:qui sciens rem illam feciſſe,diceret non fecit:aut,non ita res est, profectò mẽdax meritò haberetur. Idẽ enim est prorsus,nõ feci,&,Nõ ita res est,quod porro nullo sensu à mẽdacio excusari potest. Scio Adria.4.sent.q.de sigillo confes.dicere, q reus contra ius interrogatus potest etiã iuratus respondere non solùm nihil de illa re nouisse:verùm interrogatus an fecerit, potest,inquit,secundũ omnes Doctores respõdere se non feciſſe. Nescio tamẽ qui sint omnes illi doctores: quia neminẽ vidi: imò indubius credo,id neutiquàm licère. At quia neminẽ dico,est vtiq; Caiet.opus.16.resp.q.7.quẽ suprà citauimus qui ait,inquisitum præter ius de occultis cõplicibus respondere posse nõ habere complices:quod si verum esset, consequens fieret,vt de se quoq; iniustè interrogatus respondere posset nõ feciſſe. Quod ego profectò adduci nõ possum, vt credam. Quoniã nulla amphibologia valet eiusmodi respõsa à mẽdacio excusare. Et est mihi apertiſsima demonstratio hęc,q si illud nõ esset mendacium,vana tũc fuisset cura & solicitudo omnium Doctorum admonendi non licère neq; pro vita seruanda in iudicio mentiri:quia nullũ aliud mendacium cauere volũt,q̃ hoc, quo quis apertè negat se feciſſe,quod fecit. Quæro enim ab istis, an si iudex diceret tu occidisti, respondens reus, non ita est,mentiretur:profectò non est dubium. Quare nec adulteræ à marito nudo gladio interrogaræ an amicũ admiserit dicere fas est nõ admisiſſe,si id modò falsum est. Neq; posset à mẽdacio excusari si cum eum admisisset nudiustertiùs,absolutè respondiſſet non admisiſſe: intelligens heri: nam illa negatio vniuersalis est. ¶Quid ergo remedij est? profectò nullum: nã hominũ iniquitatibus,postq̃ semel iuris synceritatem pessundant,nullis potest legibus obuiã iri. Sed miseris necesse est mortẽ,velut martyres perpeti, anteq̃ ius naturale & diuinũ mẽtiẽdo trãsgrediãtur. Quod enim remediũ excogitare potest misera puella cũ mortẽ tyrãnus eiminatur,nisi secũ turpiter cõsentiat? profectò nullum, sed gladio potiùs succũbẽdum illi est. Eodẽ modo cui eãdẽ mortẽ offerret, nisi mendaciũ proferret,moriendũ esset. Et talis est casus dũ tyrãnicè iudex reũ tales angustias redigit,vt vel mentiri debeat, vel mori. Hęc truncatim de hac materia hic dixerim: quoniã nec res est quæ hoc loco plenè disputari debet, & in dicta nostra Relectione copioſe extat discussa.

Sententia Adrian.

Ratio egregia in Adri.

Ad. 1. argt.

AD primũ igitur argumentũ in cõtrariũ respondetur, Iura ciuilia multa impunè permittere quæ nõ ideò approbant diuinæ leges,vt meretricia. Atq; hac ratione, quia ferre mortem,quæ secundùm Arist.3. Ethic.terribiliũ omniũ terribiliſsimũ est, egregię virtutis est,illusq; fortitudinis culmis quod rariſsimi homines attingũt, leges humanę nulla supplicia illis statuerũt qui cũ accusatiõib⁹ trãsigerẽt, vt se à morte crimerent: licèt ante tribunal Dei culpa non careãt. ¶Et similis est responsio argumenti. 2.

Aristo.

Ad. 2. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm reo liceat iudicium per appellationem declinare.

TErtiũ vitiũ rei est subdola cauillosaq; appellatio. Arguit ergò q reo nõ liceat iudiciũ per appellationẽ declinare. Primum videt hoc cõtradicere documẽto Pau.ad Rõ.13. Omnis anima potestatib⁹ sublimioribꝰ subdita sit. Nã appellatio,quędã est recusatio iudicis,& ab eiꝰ obediẽtia exẽptio. ¶Secũdò. Maior obediẽtia debet ordinarijs iudicib⁹, qui publica potestate pollẽt,q̃ alijs quos arbitrio tuo elegeris: sed ab electis cõmuniter tiũ cõsensu appellare nõ licet: vt patet. 2. q.6.can. à iudicibus. ergo nec ab ordinarijs. ¶Tertiò arguitur. Si appellare licitũ esset, quocunq; tempore liceret,præfinitur autẽ à iure tempus decem dierum ad appellandum:

Primum argum.

Paulus.

Argum. 2.

Argum. 3.

dum:vt patet. 2.q.6.can. Anteriorum, ergo appellatio non est licita. ¶In cõtrarium est exemplum Paul. qui,vt refertur Actu.21. appellauit ad Cæsarem.

Prima conclusio.

Rõ cõclus.

BReuissima est atq; facilima quæstio, ad quã duabus cõclusionibus respondetur. Prior est. Licitum est reo quãdo iustitię cõfidit,qui iudicis fortè grauamine premitur, appellare,dum modo ad legitimũ appellet iudicẽ. Conclusio est manifesta,etiam naturali iure,quoniã vt se suaq; quisq; defendat tutela & beneficio vti potest quod ratio naturalis ei nõ denegat: q̃ autem id nulla ratio naturalis vetet,patet: quia ea maximè esset, obedientia: hæc tamen non obstat: quia nemo obedire tenetur inferiori, nisi quatenus ille superiori subalternus est. Est em iudiciũ ordo sicut causarũ naturaliũ, quarum in suis influxibus alia est alijs subdita. Quare eadẽ caus.&.q.can. Omnis oppressus. conceditur afflictis reis appellare,iubeturque vt à nullo ,phibeantur: sed fulciantur potiùs & audiantur. Et can. præcedenti. Appellanti nõ debet afflictio vlla carceris,aut retentionis iniuria re custodia. Sunt aũt multæ à iure præscriptæ ceremoniæ & formulę appellãdi de quibus nõ est præsentis loci presiùs dicere. Qđ aũt habetur in can. Catholicus. videlicet q̃ si quis fidelium ad iudicẽ prouocauerit infidelẽ, excõicetur: de Apostolica doctrina sumptum est. Obiurgat enim Paul. Corinthios in.c.6. prioris epistolæ, q̃ frater cum fratre iudicio cõtenderet,& hoc apud infideles iudices: cùm inter seipsos possent suas cõponere lites. Nã vbi fides nõ est, neq; rectum esse potest iudiciũ. Intelligitur autem illa prohibitio de illis catholicis qui inter catholicos viuunt: nam illi nostrates qui in terris infidelium negotiationis causa cõmorari permittuntur, nihil peccant si corã ipsorũ iudicib⁹, vel actores cõpareant vel rei. ¶Posterior cõclusio. Appellare ad superiorẽ causa aut repellendæ, aut differendæ iustæ sentẽtiæ, iniustum,& iniquum est. Probatur: quia sicut imponere reo (vt suprà diximus) calumnia est, sic imponere iudici: ille autẽ qui subdolè & vafrè appellat, præterq̃ q̃ obedientiam violat quam iudici debet, re ipsa imponit illi falsum, quasi iniustam sententiam tulerit: in super & impedimento illi est nè suum persequatur munꝰ: atq; adeò eisdem de causis in iuriam illi irrogat. Quapropter tu cadẽ caus. & can. quicunq;. præcipitur vt tales appellationes nõ recipiantur. & can. omnino. eiusmodi appellantes puniri iubentur. ¶At verò scisciatis circa priorẽ cõclusionẽ vtrùm licitũ sit & condecens sic religionũ familias instituere,vt appellare ,phibeantur. Apparet enim id neq; decere,neq; verò licere: tũ q̃ præcipue in causa capitis,quam tantoperè nos natura admonet, vt defendamus, nemo debet naturali beneficio orbari, quo se tueri potest: tum etiã q̃,vt eadem cau. &.q. habetur vtroq; canone. Ad Romanã. Christianis vniuersis hoc indulgetur beneficiũ, vt quoties se quisq; premi senserit,ad Romanam sedẽ tanq̃ ad caput prouocatione cõfugiat. Respondetur nihilominùs perq̃ sanctè religionibus abigi appellandi vsum: nam etsi fortasse accidere quãdoq; possit,vt monachus aliquis iniuria læsus affligatur, tamẽ ex alia parte talia damna (quæ rariſsimè cõtingunt) pace & quiete compensantur: neruus enim & decus religionis in hoc maximè consistit,vt altiſsimo inter se silentio,omnia veluti inter fratres, quæ sua est professio,plane tractẽt,& transigant: neq; se sęculo ,pdant. Etenim vbi primùm religionũ caulæ clausturorũ metas exierint,actum de illis est. Quocircà institutiones ipsas sic Pontifices cõfirmarunt,vt appellationes prohiberent. Non q̃ per hoc summis ipsis Pontificibus obedientiæ quicq̃ sit ademptum. Quicunq; enim quantũuis inclusus monachus ad ipsũ appellauerit,iure id faciet: verùm q̃ sic consultum est religionum incolumitati. ¶Sed & circa secundam conclusionem dubium præterea restat,vtrùm reo etiam dum iustè credit ab inferiori condemnari, liceat superiorem interpellare: ea nimirum spe ductus vt superior,vel fauore,vel quia aduersam habet iuris opinionem,reuocabit sententiã,vel illa dilatione poterit se ipse eruere. Est enim à parte affirmatiua argumentum q̃ postq̃ intra limites obedientiæ iure id permittitur, videtur posse illuc subterfugere: nã (vt dicemus statim) licèt ei è carceribus fugere. Accedit & vsus: nã quicunq;, si potest, appellat. Respondetur tamen id certe non licere: sed esse peccatum genere suo mortale, vbi quis certiſsimus est meritò esse cõdemnatus, etiã ad mortem per appellationem iudiciũ eludere: nam est contra iustitiam & in reipublicæ detrimentum: nam sæpiſsime illis prolationibus iudices & miniſtri, vel lassantur, vel corrumpuntur: & restant scelera impunita. Secus si aliquo pacto de æquitate sententiæ dubitaretur.

Paulus.

Postremacõclusio.

Probatio.

Quæstio.

Rõ hæsitãdi

Dubitatio.

Argumẽtũ partis affirmatiuæ.

Solutio.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD primum igitur argumentum respō detur, q̄ quādo inferior iudex fines trās greditur iuris, exorbitat ob ordine superioris, & ideo subditus nullam transgreditur obedientiæ lineā si ad superiorem recurrat: quoniam nemo constringitur parere inferiori, nisi quatenus ipse perseuerat in superioris ordine. ¶ Ad secundum respondetur q̄ in vtroq; esse peccatum vsu venit, scilicet in iudice perspicientiæ defectum, per quē iustam causam dat reo æquiorem alium interpellandi: & in eo reo defectū cōstantiæ: quia nō psistit in eo qđ semel elegit. Vnde licèt ordinario iudici firmior obedientia q̄ arbitro debeatur, tamē quia ordinarius nō à reo eligitur sed eius authoritas pendet à superiori, fit vt quādo ille ab eius ordine exit, possit reus citra inconstantiæ notam prouocare: quando verò litigātes cōmuni cōsensu sequestrē elegerunt, propter eorū inconstantiam nō permittuntur appellare. Attamē si tres fuerint electi, & duo sine tertio sentētiā tulerint, appellare licet: vt subditur statim in ca. sanè. ¶ Ad tertium argumentū respondetur q̄ cùm appellare officium sit virtutis, cōstringi debet ab vtroque extremo: nempè vt ita hoc beneficiū reo concedatur, vt tamē nō cedat in accusatoris iniuriam. Ob idque antiquitus biduū, aut triduū cōcedebatur reo, vt posset appellare: post verò indultum est tempus decē dierū. Nā si quantocūque elapso tēpore appellare liberū esset, nulla esset firmitas in iudicio & sententia, sed semper esset firmitas in iudicio & sententia, sed semper esset ex arbitrio rei pendens. ¶ Atq; eandem ob causam interdictū est super eodem articulo tertiò appellare, vt patet extrà de appel. cap. Directæ. vbi permittitur appellare ter. Et est expressus titulus in Codice. lib. 7. nè liceat in vna eademq; causa tertiò prouocare. Iam verò Romæ in ductus est contrarius mos: vt scilicet tres sententiæ expectent cōcordes. Ea fortè ď causa q̄ technis fraudibusq; humanis indies crescentibus, aliter satisfieri litigantibus non posse creditū est: nam cùm hæc ex iure pendeant positiuo, potest Summ⁹ Pōtifex illa pro temporum varietate mutare. Ille autem nocentissimus intolerabilisque stylus est, vt litigatores permittantur causas in frusta lacerare, & nouos articulos effingere, vt à quocunq; iudicis verbo appelletur, & de singulis expectentur tres sententiæ, atq; hac ratione lites immortales fiant.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

De Iustitia & Iure,

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum liceat condemnato ad mortem se quacunque uia defendere.

POstremum remedium qđ reo superesse videtur est, vt se defendat, tūc præsertim dū morti addictus est. Arguit ergo id licitū esse, Naturalis inclinatio semper est licita, cū Deo authore illa sit vniuersis reb⁹ indita: inter inclinationes aūt naturæ, summa cūctis rebus inest vt sese cōseruent: inde eā nascitur, vt summam exoptemus felicitatē, in qua perpetuò permaneamus: ergo ad tuēdam vitam quæcunq; nobis defensa licet. Argum. 1.

¶ Secundò perinde sententia fugiēdo declinatur, atque resistendo: fugere autem licitū est, secundùm illud Eccles. 9. Longè esto ab homine potestatem habente occidendi, & non viuificandi: ergo & resistere licet. Argumē. 2.

¶ Tertiò. Plus homo sibi ordine charitatis tenetur quàm alteri: licet autē alterū periculo mortis eripere, secundū illud Prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem: & eos qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses: ergo & cuiq; licet seipsum à morte liberare. Argumē. 3.

¶ In contrarium est Apostolus ad Rom. 13. Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit, & ipse sibi damnationem acquirit. Etenim qui à suo se iudice defendit, potestati resistit quę diuinitùs ad vindictā malefactorum, laudē verò bonorum instituta est. Paulus.

QVæstio hæc per distinctionē est dissoluenda. Contingit enim quēpiam, aut iustè dānari, aut iniustè. Et secundū hęc duo mēbra duæ sunt secernendæ conclusiones. Prior est nemini iustè ac iuridicè condēnato licet se à legitimo iudice defendere. Et ratio (prēter testimonium citatum Pauli) est q̄ bellum nequit esse vtrinq; iustum nisi vbi ignorantia alterutrā partiū excusaret: iudex autem, iustè capit, tenet, supplicioque addicit legitimum reum: nō ergo reus iustè potest illi resistere: sed est suo genere mortale crimen. ¶ Posterior cōclusio. Cuicūq; iniustè condemnato fas est iudici resistere, vbi tamē nō daret scandalum ex quo grauis turbatio timeretur. Conclusio est nota: quoniam iniqua sententia nūllam subdito inducit obedientiam: quin verò iam tunc iudex non publica, sed priuata vtitur authoritate: crescit autem inde eius culpa quòd prætextu iustitię iniuriam infert, & violentiā. Vnde Ezech. 22. Principes eius in medio illius, quasi

Distinctio.

1. Cōclusio Rō cōclus.

2. Cōclusio

Probatio cōclusionis.

quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinē: ergo sicuti à lupis, sic se quisque potest ab ipsis tueri, nisi graue inde metueretur scandalum. ¶ Emergunt tamen ex his conclusionibus rationes aliquot dubitādi. Et primum omnium offertur dubium de innocente, qui secundùm allegata & probata cōdemnatur: videlicet vtrum sit illis cō numerandus, quibus posterior cōclusio suffragatur, vt se defendant: an verò illis quib⁹ refragatur prior, præcipiens vt pareant. Nā quòd se possit defendere, argumentum est sua innocentia. Durissimum enim est man⁹ innocentis ligare qui per iniquitatem accusatus est: id præsertim in causa mortis: cùm natura cuilibet ius faciat defendendi sese. Sed ex altera parte est nihilo debilius argumentū, quòd illum iudex iustè condēnauit. Et ponamus eundem etiam iudicem credere illum esse nocentem. Quare si damnato liceret se defendere, bellum esset iustum ex vtraque parte. ¶ Res profectò grauis est: & qui à parte innocentis censeret, respondere ad contrarium argumentum posset, quòd bellum simpliciter est iustum ex parte innocentis: sed tamen iustitia iudicis fundatur in falsa præsumptione, quæ innocenti ius protectionis non admittit. Nihilominùs non auderem ab hac parte stare: sed crediderim (vt quæstio. 4. dicebamus) quòd si eiusmodi innocens posset citra graue scandalum, & citra vulnerationem iudicis eiusque ministrorum se protegere, posset quidem: vt pote non solùm fugiendo, verùm & includendo se in locum munitū, & fortè armatis territando ministros iustitiæ: & dum capitur, connitendo se eripere etiam pellendo ministros. Attamen si non posset se defendere nisi inflictis vulneribus, neutiquàm crediderim id licere. Nam primùm id non fieret sine grauissimo scādalo, quod peccatum est. Secundò arguitur. Iudex in tali casu nō solùm licitè reum inuadit, verùm & iustitiæ præcepto ita compellitur, vt si non faceret grauiter peccaret. Nam faciamus testimonia esse legitima, & iudicem habere illū p reo: durissimum autem cōcessu esset quod iudex teneretur prælium contra hominem aggredi, qui iustè posset etiam se contrà prę lio defendere: nam etsi in bello possent cōtra se inuicem duo hostes iustè pugnare: ga alterum ignorantia excusat: est autem longè dissimilis ratio: quia allegata & probata secundum iura obligant iudicem reum

Prima dubitatio.

Argumētū

Solutio posite dubitationis.

damnare. Itaque iudex etsi decipiatur credens illum esse reum: tamen non decipitur in hoc, quòd etiam si sit in secreto innocēs, tenetur illum damnare. Præterea quòd ipse sit persona publica & reus priuata, plurimùm ad rem facit. Adde quòd si prætorē vel occideret vel vulneraret, licèt postmodum de eius innocentia constaret, nihilo se ciùs ob id quòd illa se vi defendisset, puniretur. Signum ergo est quòd in conscientia id ei minimè licuisset.

AD primum igitur argumentum in principio quæstionis respondetur, quòd inter inclinationes naturales illa est potissima vt rationalis homo nihil contra rationem inceptet. Ob idque vniuersale desiderium omnium creaturarum conseruandi se, debet homo rationis moderamine exequi. Ad. 1. arg.

Quapropter vbi citra iniuriam reipublicæ in suo se iure non valet asserere, vitam potiùs quàm rationis ordinem deserere debet. ¶ Argumentum autem secundū multa exigit diluenda dubia. Respondet enim Sanct. Thomas quòd cùm nemo ita cōdemnetur, vt mortem sibi ipsi inferat, sed tantùm vt patiatur, nullus tenetur facere illud vnde mors sequatur: quod contingeret si sua spōte maneret in carcere. Et ideo cùm ei fuga patet, arripere potest. Verùm tamen non potest resistere ministro iustitiæ: nam hoc non solum esset non agere suam mortē, verum resistere nè patiatur. ¶ At verò contra hanc solutionem sunt argumēta permulta. Primū, quòd nemo potest suam custodire vitā cū alieno damno, quale daretur custodibus, cōtra quos si fugeret, lege ageretur. Ad hoc autem respondetur hoc accidentarium esse: q̄ ideo fugiens minimè tenetur cauere. Ipsi viderint custodes quomodo munus suum expleant. Etenim si negligentes fuerint, illis imputandum est: nam fugiens, ius persequitur suum. ¶ Quòd si vrgentiùs arguas, sequeretur si condemnato liceret se in pedes dare, liceret pariter & compedes rumpere, & infringere seras, & perforare murum qua se via eriperet: hoc tamen reprehensibile vulgò reputatur. Quin verò & legibus decretæ sunt illis pœnæ qui talia audent. Henricus Gandauensis quolib. 9. art. 25. negat illationem hanc: nimirum arbitratus hoc perinde esse atque resistere iudici, eius percutiendo ministros. Vnde sicut licet tibi, inquit, p alienum agrum transire, haud tamen diruere sepem vt transeas: sic condemnatus dum

Primaratio

Solutio.

2. Ratio.

Henricus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fores patent,fugere potest, nequaquàm tamẽ vincula rumpere. Attamen etsi huic opinioni applaudere ciuiles leges videri possit, tamẽ cõtraria probabilior est:quàm Caieta. 2.2.quæstio.69.censet Diuo Thomæ consonam, dicenti quòd licet fugere,sed nõ resistere. Et ita credo in foro conscientiæ de quo præcisè tractamus. Cuiuis enim fugere licet:iustum subinde fit & se ab impedimentis,citra vim expedire. Est autem notandum vim propriè, neq; brutis animantibus,quæ neque dominum vllum neque ius habent, neq; verò inanimis rebus inferri,sed solis hominibus. Et ideo condẽnato non licet vel iudici vel custodi carceris resistere, manus in ipsos inijciendo:vincula verò rũpere non est resistere,sed fugere. Sicut neq; qui leonibus esset traditus vim inferret iustitiæ,dũ, vt se defenderet,illos interficeret. Qui autẽ custodem carceris ligaret,aut os illi nè clamaret obstrueret, vim faceret:non tamen si eũ dum se teneret post se fugiens traheret.

¶Sed arguis cõtrà. Qui ædes rumperet vicini,vim inferret:ergo qui claustra rumpit carceris vt fugiat. Negatur consequentia: quoniam ille ius nõ habet ingrediendi,sicuti hic exeundi. Fatemur tamen quòd teneatur in conscientia de damno dato. Hic enim tantùm constituimus ius fugiendi, declarãtes illic non inferri vim iustitiæ vindicatiuæ: qđ quid sit de cõmutatiua. Quòd si arguas, falsum rumpere vincula peccatum iniustitiæ est. Negatur consequentia: quia totum reducitur ad hoc quod est fugere. Quare non tenetur ille de damno ratione acceptionis, sed ratione rei acceptæ. Enimuerò si fune ligati possunt nodum dissoluere,imò & funem discindere,& habẽtes adulterinam clauem possunt seras aperire,fit vt & ferrea vincula limare,& perforare murum liceat: etiã si qui hoc facit,sciat occlusos secũ alios exituros. Nam ipse suo vtitur iure:cui cura non incumbit custodiendi alios. Verùm tamen ex his nõ subsequitur quòd amici condemnati possent vincto vel intrinsecùs vel extrinsecùs nauare operas suas,vt vincula vel muros dirumpat,licèt possint consulere vt fugiat. Nam ille tantum cui fugere licet, viam sternere potest:cæteri verò maiorem iniuriam facerent diruendo carceres, quàm priuatam domum:essetque in vtroque foro capitale crimen. Et quanuis Caiet.2.2. quæst. 69.contrariæ sit sententiæ, arbitror tamen nemini licere porrigere vincto vel limam vel aliud instrumentum:quoniam iam hoc esset cooperari. Neque vera est illa regula, q̃ si mihi licet aliquid operari,liceat alijs me iuuare:quoniam vincula & carceres rumpere, solùm est licitum sternenti sibi viam. Secùs habet consulere alteri quod ei licet. Custodibus autem carceris iustitiæq; ministris grauissimum esset infidelitatis scelus vel cooperari, vel conniuere,vel dissimulare:imò credo,& consulere. Neque verò propterea q̃ condemnatis fugere in foro conscientiæ liceat aliquod patitur respublica detrimentum:nam satis obuiatur si carceres bene sint murati,& custodes vigilantes. Nõ enim est necessarium vt nullum sit impunitũ crimẽ.

¶Porrò autem fateor contra hanc determinationem frangendi carceres,quam in foro conscientiæ veridicam arbitror, validissimũ existere argumentũ ex iure ciuili,quo pœna capitis effractoribus carcerũ decernitur: vt patet.ff.de effract.l.De ijs.&.ff.de custo. & exhibitio.reo.l.in eos.secundùm quas & alias particulares solent bene moratæ respublicæ adhibere. Nam tam grauis pœna nisi pro mortali culpa, iniusta sanè esset, secundùm ea quæ libr. 1.quæstio.6. definita reliquimus:nempè pœnam,nisi pro culpa infligi non posse. ¶Ad hoc nihilominùs respondetur, quòd cùm legum conditores ciuiles non sint spiritualium iudices,vt perpẽdere valeant culpas in foro conscientiæ : nihil mirum si putent esse culpã vbi culpa nõ est. Igitur vel illam sunt opinionẽ sequuti, quòd per se effringere carceres lethalis culpa sit,vel suas leges in præsumptione fundauere. Præsumitur enim vis semper illata custodibus & resistentia:vbi verè inest culpa. Et ideo additur in dictis legibus. Si quis conspiratione facta cum cæteris carceres effregerit.vbi vis & resistentia custodibus illata insinuatur. Subditur autem ibidem. Qui per negligentiã custodum euaserint, leuiùs puniantur. Et intelligendum est si vincula aut carceres rumperent:nam aliàs profectò nulla esset æquitas : cùm citra controuersiam, nulla sit illic culpa. Tametsi qui fugit,eo ipso criminis sit iure suspectus. Subdit autem eadem lex, In eos.quod etsi effractores inuenirentur postea innocentes ex eo crimine propter quod impacti sunt in carcerem,tamen puniendi sunt. At verò leges (vt dictũ est) semper præsumunt resistentiam. Aliàs re vera innocentibus nulla est culpa vincula lacerare, nec terebrare parietes. ¶Superest au-

est autem contra hanc eandem definitionẽ & aliud argumentũ huiusmodi. Qui ad mortem damnatus est,eo ipso damnatur ad carcerem:facit ergo contra obedientiam dum fugit. Respondetur per interemptionem antecedentis. Qui enim damnatur ad mortem, solùm cogitur pati:& ideo subducere se potest. Verum est quòd leges ciuiles decernentes fractoribus pœnas,in virtute præcipiũt nè carceres effringant:quia legislatores præsumũt illic culpam (vt expositum est) aliàs nequirent reposcere pœnas. vt lib. 1. quæst. 6. dictum est. Possunt quidem & condemnare ad carceres sicut ad exilia, tenenturque tunc rei in carcere manere,esset que illis peccatum fugere, nisi immineret periculum mortis aut corporalis supplicij. ¶An verò simul posset quis damnari ad carcerem & ad mortem. Caieta.loco citato innuere videtur, tales posse ferri leges, licèt latæ non sunt. Arbitror tamẽ quòd non essent iustæ: quia non potest miser illo naturali beneficio fugiendi priuari, quando ad supplicium destinatur corporale. Beneficiũ enim illud nascitur ex appetitu quem natura dedit rebus conseruandi se. Quapropter distinguendum est quòd in aliquibus nõ potest homo condemnari nisi vt patiatur:puta in his quæ vel mortem vel corporale supplicium afferunt. Et tunc non potest condemnari nè fugiat. Diuersa autem ratio est in alijs, in quibus ad simile supplicium corporale nõ proceditur. Tunc enim potest reus condemnari non solùm ad pati,verùm & ad agere. Puta vt pecuniam soluat,in exilium secedat,in claustro maneat, vel in carcere:non solùm ad tempus,verùm & perpetuò. In his nanque omnibus obedire tenetur & facere qđ sibi iniunctum est. ¶At verò ratio quam secundum Diuũ Thom. assignauimus, nempè ob id licitum esse damnato fugere, q̃ nõ tenetur facere id vnde mors sequatur, non apparet vsqueadeò solida: nam expectare reum in carcere,non est occidere se:aliàs minimè expectare liceret:quod falsum est : cũ expectantes martyres contrarium dederint documentum. Respondetur quòd neque Sanct.Thom.affirmat hoc esse occidere se: sed facere vnde mors sequatur: quòd licèt nemo virtute sententiæ teneatur facere, potest tamen sua sponte:quia æquanimiter pati vult sententiæ executionem. De martyribus autem alia est ratio. Nam aliquando tenentur ob confessionẽ fidei expectare. ¶In eadem solutione ad secundum subdit Diuꝰ Thomas similitudinẽ,dicens. Sicut etiam si aliquis sit condemnatus vt fame moriatur, non peccat si sibi cibum ministratũ sumat: quia non sumere,esset seipsum occidere. Et quòd liceat ei cibum paratũ sumere, nemo ambigit:quia damnari non potest nisi vt ei nõ ministretur. Restat tamen ambiguitas vtrùm teneatur sumere. Et quidẽ Caieta.illic incunctanter asseuerat teneri:ita vt si nõ sumeret,peccaret. Cuius maximum argumentum colligitur ex verbis Sanct.Thom. nam dicit hoc esse se occidere,quod nemini licet. Ego verò fateor nõ esse mihi prorsus improbabile,quòd liceat ei non edere. Nam si verè dignus est morte,& si licitè possit eã subterfugere,potest nihilominùs non subterfugere. Quis enim ambigat quin scelerosus homo suorum criminum conscius,sciens prætorem venire ad se capiendũ,possit illũ operiri, atq; adeò in carcere aperto sine vllis vinculis mortẽ expectare quã meretur? Ergo,licèt fatear,non esse parẽ omninò rationem, haud tamẽ est longè dispar,quin & dãnatus vt inedia absumatur,possit à cibis contra iudicis iussa oblatis abstinere. Neque S.Thomas aliud ait quàm quòd nemo põt ad hoc condenari. Et ideo neq; ille comedens,neq; qui cibos illi porrigeret, nisi specialiter essent prohibiti,peccarent. Ob idque laudi datur apud Valer.Maxi.lib.5. Atheniensis Cimona,qui patrẽ suum tali damnatum morte,lacte pauit. Attamen nemo illis tenetur tales cibos suppeditare,sicuti extrema extra iudicium patientibus:vt.2.2.quæst.31.articu.2. author est Sanct.Thomas. ¶Igitur vt ad ipsam diui doctoris rationẽ reuertamur: quando subdit quòd nõ sumere esset seipsum occidere,nõ intelligit positiuè, quod aiunt, & formaliter,sed reductiuè: sicut qui tenetur seruare nauim,si nõ seruat,censetur submergere. Et idcirco qui sine causa non seruaret vitam,se occideret. Puta si quando extra casus iudiciales ruit domus, vel irruit fera, vel appropinquat flamma,nõ fugeret,suæ esset vitæ prodigus,quia sine causa eam negligit, suiq; adeò est interfector:sicuti & qui nõ damnatus nõ comederet. Qui autem legitima sententia proiectus esset leonibus,non tenetur se ab ipsis defendere,quãuis licitè possetquia nõ se sine causa mori sinit : sed quia mortẽ meretur,vult eam à iudice pati. Sed ais,ille nõ est damnatus nè comedat: fateor: & ideo potest comedere. Sed tamen quia

Caietan.

Argument.

Ratio altera.

Solutio.

Caietanus

Argumẽtũ

Responsio.

Argumẽtũ alterum ad idem.

Solutio.

Dubium.

Caietanus.

Solutio.

Discutitur, ratio.s. Th.

Mens Sanc. Thom.

Caietan.

Valerius. Maximus.

D. Thomas

Scrupulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solutio. est damnatus,nè ei ministretur esca, quousque exhalet animam,potest (quod probabile reputo)non comedere.Secùs autem de illo innocente qui immeritus condemnatus esset.Ille enim fortasse teneretur & de carcere fugere,& comedere si apponeretur panis. Præcipuè si vita sua vtilis esset reipublicæ. Nam aliàs nescio an vt tale patientiæ specimen exemplo Christi præberet,liceret ei sententiam iniquam sponte sua ferre:saltem nõ fugiendo. ¶Postrema autem dubitatio superest de eo qui ad epotãdum venenum cõdemnaretur:quo quidem mortis genere soleune Athenien sibus fuit ingenuos ac proceres enecare:quo & Socrates sublatus est. Videtur nanq; huiusmodi condẽnato id licere:quia hoc non est agere,sed pati:vt si vi aperiretur ei os,cur nõ posset spõte suã aperire vt cruciatũ effugeret?Et siesset,verbi gratia,quis condẽnatus vt linguæ particula ei abscinderetur,dareturq; ei optio vt vel paruam sibipsi abscindgret vel maiorem carni sex secaret,cur non posset minus detrimentum optare?sicuti de seipso Iosephus refert lib.2.de Bell.Iudaic.ca.27.cp data sibi optione maluit vnam sibi ipse manum amputare quàm permittere vt ambabus truncaretur. Et si quis condemnaretur ad sanguinis emissionẽ per venam quam lictor aperire nesciret, cur si reus esset artis peritus id exequi tãquàm minister iustitiæ nõ posset?¶Adhæc breuiter omnia respondetur,in primis eiusmodi leges atq; sententias esse iniquas:quippe quibus condẽnantur rei seipsos vel occidere vel mutilare. Quapropter Christiana familia illas non permittit.Imò verò neque martyribus eiusmodi iudicibus parere liceret.Secùs autẽ quando actio potiùs est passio:vt si reus linguam extrahat,manúve aut collum lictori paret,aut patibuli scalã ascendat.Hoc enim non est agere,sed ad crucem se hominem adaptare:sicuti dum in carcerem duceris potes tu ipse ambulare.

Postrema dubitatio.

Iosephus.

¶Ad historiam ergo Iosephi respondetur malè feciſſe:sicut malè faceret, qui particulam linguæ sibi resecaret vt euitaret maius damnum:quia illud medium non erat per se necessarium,sed ex malignitate alterius præcipientis.Secùs si putridum haberes membrum:tunc enim tu tibi ipsi,si alio Chirurgi non habetur copia, posses abscindere:sicuti alia quacunque via tibi ipsi mederi.

QVÆSTIO SEPTIMA, De iniustitia testis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm teneatur quandoque homo testimonium ferre.

QVartum locum in iudicio obtinet persona testis: de qua quatuor examinanda sunt:scilicet testium obligatio,sufficientia, repulsa, & culpa.Quæritẽ ergo primò vtrùm quis aliquando teneatur testimonium dicere.Et arguitur à parte negatiua.

1. Argum. partis negatiuæ.

Fraudulentia nemini licita est,quippe cui in diuidua malitia inest: qui autem occultum crimen reuelat, id præcipuè quod suæ fidei conceditur, infidelis est & fraudulentus,secundum illud Prouer.11.Qui ambulat fraudulenter,reuelat arcana: qui autem fidelis est,celat amici cõmissum:ergo nulli licet talia reuelare secreta,tantũ abest vt quispiam teneatur.¶Secũdò arguitur.Si testificari virtus esset,ea maximè conueniret sacerdotib⁹ & clericis propter eorum maiorem autoritatem. His enim qui sacra tractant firmior debetur fides:& tamen clerici testes esse in causa sanguinis prohibentur:ergo testificari non videtur esse virtus.¶In contrariũ est Augusti.vbi ait, Qui veritatem occultat,& qui prodit mendacium, vterque reus est. Ille quia prodere non vult, iste quia nocere desiderat.

Argumẽ.2.

Augusti.

REsponsio quæstionis quatuor conclusionibus continetur. Discernẽdum eñ est inter eum à quo testimonium requiritur & eum qui nõ est requisitus. Prima ergo cõclusio est.Quicunq; à legitimo iudice secundũ formam iuris in testem adsciscitur, tenetur testimonium ferre. Conclusio inde patet quod illud est obedientiæ munus: & obedire quicunq; subditus tenetur maioribus suis,iusta præcipientibus. ¶Secunda cõclusio.Qui occulta crimina interrogatur, de quibus neq; infamia præcesit,neque alia iuris causa ex suprà nominatis,non tenetur testimonium dicere. Hæc itidem est manifesta:quoniam quicunq; tenetur bono proximi nomini consulere,celando eius crimina:nisi legitimè compulsus fuerit.Similes ergo sunt regulæ istæ à teste obseruandæ illis q̃ reo prescriptę sunt.Quãdo verò vel nullus te in-

Distinctio.

Prima conclusio.

Suadeturcõclusio

2. Cõclusio

Ratio conclusionis.

te interrogat,vel ille qui tuus nõ est iudex, altera tibi est obseruãda distinctio.Enimuerò si testimonium tuum necessariũ est ad liberandum hominẽ,vel ab iniusta morte,vel à falsa infamia,vel ab iniquo damno:tũc auscultanda est tertia cõclusio.¶Quicunq; abeiusmodi periculis iniquè oblatis tenetur testimonio suo ,pximum liberare. Probatur quia charitatis mandato quicunque tenetur proximo suo malum cauere.Exemplũ præstò est in eleemosyna,quam grauiter patienti porrigere quisq; tenetur.Est enim & hoc genus quoddam, idemq; præcipuum eleemosynę.Quapropter non solũ petitus à suo proximo & rogatus obligatur, verùm & si minimè fuerit requisitus,tenetur quisq; vltrò satagere vt suum denuntiet testimoniũ, vbi prodesse potest.Sic enim nos admonet Psaltes.Eripite pauperem:& egenum de manu peccatoris liberate.Et Sapiens Prouerb. 28.Erue eos qui ducuntur ad mortem.Et ad Roma.1.Digni sunt morte,non solũ qui faciunt,sed etiam qui cõsentiunt facientibus. Vbi glossa,consentire est tacere cùm possis redarguere.Et eadem ratione cùm possis testificari. Quapropter conclusio hæc multò habet patentiorem veritatem in prodendis criminibus quæ in exitium reipublicæ vergunt. Nam si tunc quicunque tenetur esse accusator,multò æquius testis.¶Quarta cõclusio.Extra casum necessitatis liberãdi miserum ab iniuria vel rempublicam à periculo,solùm causa condemnandi reum nemo tenetur sua sponte offerre se in testem, nisi iuridicè compulsus secundũ ordinem iuris. Probatur:quia celare tunc veritatem, nulla est causa damni vel publici vel priuati. Quare neq; iustitiæ ratio neq; charitatis quępiã tunc cogit priuatum ciuem secretum pandere,quod in pectore habet.¶At verò conclusiones has,sic iuxta ordinem S.Thomæ simpliciter assertas,necesse est exactius pendere.Existit enim statim argumentum contra primam,cp si teneretur testis euocatus à iudice testimonium ferre,sequeretur cp neutiquàm ei liceret sese occulere nè accersẽretur.Imò cp si vlla vteretur ,stutia nè verũ testimonium ferret,teneretur restituere dãnum quod vel actor vel reus acciperet, cui eius testimonium conducebat. Hæc enim illatio inde patet cp ferre tunc testimonium, actus est iustitiæ: iustitia autem læsa restitutionem postulat. Quòd si argumento hoc conuincaris,consequens subinde apparet,vt

3.Cõclusio. Probatio cõclusionis.

1. Argumẽ. in cõtrariã partẽm.

Paulus.

Glossa.

4.Cõclusio.

Probatio.

Argumẽtũ contra primã cõclus.

Argumẽ. 3

Legitimus sensus primæ ac tertiæ conclus.

Ad. 1. arg.

qui contra tenorem tertiæ conclusionis etiam à iudice non vocatus testimonio suo non succurrerit iniuriam patienti accipienti ve damnum, pari ratione teneatur restitutione id resarcire.Consequentia patet: quia dum S.Thom.testimonium Pauli adducit: Non solũ qui agunt,sed etiam qui consentiunt facientibus, opinatur illum tunc in dãnum proximi consentire. Quòd autem id concedendum non sit, arguitur sic. Primò nemo charitatis lege tenetur proximum à calamitate eripere,nisi extrema aut graui necessitate prematur:ergo licèt quispiam testimonio meo indigeat, vbi ei damnum agitur pecuniæ aut famæ extra extremum aut graue periculum mortis,nisi à iudice cogar, non teneor obsequium meum ferre.¶Secũdò,neq; verò eiusmodi piculis extremo aut graui eadem charitatis lege succurrere vllus compellitur cum detrimento suo. ¶Tertiò: & si in talibus casibus quispiã charitatis negligens officium suum non præstiterit, obnoxius subinde non fit restitutioni.Conclusio ergo tertia nõ est vsq; adeò vera,vt in superficie sonat. ¶Hęc argumenta adducta sunt vt discrimen patescat quo inter primã tertiamq; conclusionem interest.Enimuero licet vtraq; vera sit,prima tamen iustitiæ lege:tertia verò solo charitatis debito.Per hoc ergo discrimen alia innotescunt. Qui enim se fraude & dolo subduceret nè à iudice vocaretur in testẽ, profectò si ita esset proximo suum testimonium necessarium, vt ibi tota periclitaretur causa:tũc & grauiter peccaret,& restituere teneretur.Nam eiusmodi tunc homo contra iustitiam dedisset alteri damnum. Et multò peccaret grauiùs, teneretur̃que arctiùs restituere si falsum diceret testimonium,ex quo alterius condemnatio sequeretur.¶Igitur ad primum argumentũ contra tertiam hanc conclusionem respondetur, quòd quanuis qui non accersitur à iudice non debeat ex iustitiæ lege, sed per officium charitatis testimonium suum: est tamen inter hoc atque alias eleemosynas differentia, quòd in alijs licet extra extremam & graue necessitatẽ nemo stringatur dare quod suum est: tamẽ quando alter tuo indiget testimonio,quoddã ius habet ad illud: quia vnicuiq; mãdatum est de ,pximo suo. Et ideo si absq; vllo prorsus detrimento illud posis exhibere,etiam si alter non subeat periculũ vitæ,sed famę vel pecunię,obligaris charitatis amore.Quẽadmodùm si ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

beres aliquã scripturã ex qua ius eius & cau
sa dependeret,teneris illam producere.Et ac
cedit aliud vinculum singulare quòd alia est
ratio necessitatis,cui succurrere tenemur qñ
illam quis patitur per iniuriam aut aliquam
causalem cladem, quàm si illam pateretur p
solam inopiam. Etenim cum proximus do
mo caret, non obligor illi donare: quando
verò domus eius ardet, etiam si sit diues, te
neor si possum sine meo nocumento incen
Ad.2.arg. dium extinguere. ¶Secundo autem argu
mento concedimus suam conclusionem:vi
delicet quòd nemo cum suo graui periculo
aut detrimẽto cogatur tale officium charita
tis prestare:quin verò nec cũ detrimẽto suo
rum. Vt si lis esset cum patre meo non tene
rer mea sponte contra eum prodire testis.
Sicut si idem meus parens aggrederetur nu
do gladio innocentẽ, quem defendere ego
Ad. 3. arg. non possem,nisi eundem parentẽ occidẽdo,
non teneor. Et pariter ad tertium responde
tur,quòd vbi solùm charitatis obsequium
& munus omittitur, nulla nascitur restitu
tionis obligatio. ¶Prætereà ex quarta con
clusione nonnihil exoritur difficultatis. Ap
paret enim quòd etiam extra casum liberã
di innocentẽ, ad nocentis condẽnationem
compellatur iure quisque nondum à iudice
accersitus,offerre se in testem: tunc scilicet
quando legitimè accusatus est. Neq; solutio
S. Thomę verò similis est,vbi ait quòd neq;
si accusatori periculũ immineat, curare hoc
debeat testis. Nam quando accusator accu
sare constringitur,videtur & testis ad testifi
candum subinde compelli:aliàs iniqua esset
accusatoris conditio: scilicet qui teneretur
immergere se in causam vbi in probatione
deficeret. Respondetur q̃ S. Thom. præcisè
loquitur vbi accusator nõ tenebatur accusa
re. Et ideo subdit:quia ipse in hoc periculũ
spõte se iniecit. Tũc enim nemo illi tenetur
fauere, sicuti reo iniuriam contra suam volũ
tatem patienti. Et in hoc casu verũ habet il
August. lud August. super verbo Abrahæ, Gene. 12.
Dic quòd soror mea sis:veritatem celare li
cet,non mendacium dicere. 22. quæstio. 2. ca
no. Nè quis. Quando autem obligatio est ac
cusandi,vt in criminibus bono publico exi
tialibus,tunc quicunq; tenetur etiam non
vocatus proferre se in testem.

Ad.1.arg. principale. AD primum igitur argumentũ respõde
tur distinguendos esse secretorũ gradꝰ
(vt superiori quæstione dictum est) figillũ
enim sacramentalis confessionis, nulla esse
potest,neq; verò excogitari causa, nisi ex
pressa esset dei reuelatio,ob quã detegendũ
esset. Et in hoc casu verum habet prouerbiũ
citatum. Esset em̃ illa sacrilega fraudulentia
& infidelitas. Dixerim sacramẽtalis confes
sionis: Nam vulgaris consuetudo detegendi
alijs secreta sub figillo cõfessionis,etiã si ge
nibus flexis signum crucis & Cõfiteor præ
mittatur:nisi fiat integra confessio omnium
peccatorum,non obligat ad figillum cõfes
sionis,sed ad figillum seculare. Et ideò cùm
iuridicè requiruntur,possunt ac debẽt talia
secreta nullo obstante iuramẽto seruandi,re
uelari iudici. Puta si sint pestifera reipubli
cæ,debent statim accusatione deferri in au
res iudicis. Etsi sint in periculũ graue tertiæ
personæ,cui nõ põt aliter occurri: vel si euo
ceris in testem. At citra tales casus tenetur
quisq; seruare secretũ:aliter ius naturæ fran
geret,essetq; mortale crimẽ,& in leuibus, ve
nialis culpa. Quapropter extra casus modò
nominatos, in re dubia potiùs inclinandum
est ad seruandũ secretum proximi,quàm ad
prodendũ. Vt si iudex solùm à te quęrat an
scias aliquid,& tu tantũ audisti,non vidisti,
potes dicere,nescio:qa quod audimus, non
scimus. Si aũt iustè interrogaris an audieris.
fateri cogeris. Item vidisti fieri homicidium,
etiã cum alijs cõtestibus: interrogaris tamẽ
per viam inquisitionis, nõ teneris responde
re,nisi vel infamia præcesserit vel indicia. Si
aũt procedatur via accusationis,etiam si so
lus videris,teneris adductus in testem testi
moniũ ferre:reus aũt tunc interrogari iustè
non põt absq; vno præuio,iuratoq; idoneo
teste. ¶Ad secundũ autẽ iam satis suprà re- *Ad.2.arg.*
sponsum est. Quæstione enim prima huius
libri causam reddidimus quare clerici crimi
nalium iudices esse nõ possunt: videlicet nè
qui sacra tractant,cædis cruore cõmaculen
tur. Eadẽq; rõne. q. 5. diximus interdictũ eis
esse in eisdẽ causis accusare,ac subinde mo
dò diximus nefas quoq; esse testificari.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm duorum uel trium testimonium in iudicio sufficiat.

SEquitur secundo loco de testi
moniorũ sufficientia,vtrũ duo
vel tres satis sint. Et arguitur à
parte negatiua. Testimonium
vt fidem faciat, concors esse debet: cõtingit
autem sæpenumerò duos & tres testes te ali
qua

1. Argumẽ. à parte ne gatiua.

Argum. 2. qua discordare: eiusmodi ergo testimonium
non est legitimum. ¶Secundò in nonnullis
causis non sufficiunt tres testes:nam in obsi
gnatis testamentis iure ciuili requiruntur se
ptem: vt patet Instit. de testamẽ. §. fin. &. C.
Argumẽ. 3. eodẽ titulo, l. Hac cõsultissima. Et in alijs per
inde causis eadẽ seruatur cautela. ¶Tertiò,
cõtra personas in dignitate cõstitutas,& po
tissimũ si sunt ecclesiæ Romanæ nõ satis est
ternarius testium numerus. Legitur enim. 2.
quæst. 5. ca. Præsul. quòd Præsul non dãne
tur nisi cũ septuagintaduobus testibus,qui
fuit numerus discipulorũ Christi. Presbyter
aũt Cardinalis nõ nisi cũ sexagintaquatuor
testibus deponatur. Diaconus verò Cardina
nalis vrbis Romæ non nisi cum. 27. condẽ
netur,subdiaconus, acolytus, exorcista, le
ctor,ostiarius,non nisi septẽ. Et est tex. Syl
uest. in Cõcil. generali. In huiusmodi autem
ecclesiasticis,quippe quorũ crimina minùs
sunt toleranda,pauciora deberent testimo
nia requiri:ergo vrgentiori ratione in alijs
non sufficiunt tres. ¶In contrarium est illud
Deute. 17. In ore duorum vel trium testium
peribit qui interficietur. & capit. 19. In ore
duorum vl trium testium stat omne verbũ.
Paulus. Quod Christus Matth. 18. approbando ci
tauit. Idemq; Paul. 1. ad Corinth. 13

Cõclusio re sponsiua. Suadetur cõ clusio. AD quæstionem vnica cõclusione respõ
detur. Duorum testimoniũ, qui sunt ho
mines fide digni,sufficiens est in iudicio, &
ad maiorem certitudinem trium. Conclu
sio hæc trifario iure asseritur. Naturali scili
cet,diuino,& humano. De diuino enim iam
citata sunt testimonia. Et prætereà Chri
stus Ioan. 8. eadem ratione astruxit testimo
August. nium suũ,qđ simul erat & patris,fide dignũ
esse. Quo loco ait Aug. q̃ in hoc testium nu
mero est trinitas secundũ mysterium cõmẽ
data: in qua est perpetua firmitas veritatis.
Ius aũt humanum patet. 2. q. 5. cap. qđ verò
& extrà. de testib. ca. In omni negotio. &. ff.
eod. titul. l. vbi numerus. Ratione aũt natura
li probatur. Certitudo (vt. 1. Ethic. author
est Arist.) non est similiter in omni materia
exquirẽda. Ob idq; in actibus humanis, qui
in caducis & contingentibus versantur,&de
quibus cõstituuntur iudicia, nõ ea exigitur
certitudo quæ in scientijs demõstrabilibus:
sed illa satis est quæ plurimũ veritatẽ conti
net,rarò autẽ deficit: probabilius autem est
certoq; propinquius id quod à multis asseri
tur,quàm qđ asserit vnꝰ. Ob idq; vbi vni tã
tum reo neganti multi obijciuntur testes, ra
tioni consentaneũ est vt illorum potiùs te
stimonio stetur,quàm rei negantis. At verò
multitudo tribus comprehẽditur, principio
scilicet,medio,& fine,quibus continetur li
nea: item longitudine,latitudine,& profun
ditate,quibus cõcluditur corpus. Vnde Ari- *Aristote.*
sto. initio. 1. de Cœl. totũ & omne de tribus
primũ dicitur:nam de duobus solũ dicimus
ambo: duo autẽ testes cũ actore faciũt tres:
quo aũt absq; actore cui in iudicio nõ tan
ta perhibetur fides,testimoniũ absolutũ sit
ac perfectũ, adhibetur tertius testis. Vnde ec
clesi. 4. Funiculus triplex difficilè rumpitur.
Cũ ergo sub disiunctione dicitur in ore duo
rum vel trium,prius mẽbrum necessitatem
designat & sufficientiam, posteriusverò abũ
dantius complementum. ¶Quòd si obijcias *Obiectio.*
cur non vnus affirmans contra negantem
vnum sufficiat,respondetur quòd cum reus *Solutio.*
sit suæ vitæ suorumq; bonorum possessor,
& melior sit conditio possidentis,nõ existi
matur vnius actoris affirmatio contra suffi
ciens,etiã si vno alio fulciatur teste,ad depel
lendũ ipsum de sua possesione. Sed nũquid
nõ quãdoq; vnius autoritas plurimũ testi
monio prestat? Fatẽdũ quidẽ est tamẽ,leges
vt sepè dici solicitum est, nõ ea considerare
quæ rarò cõtingunt,sed quę plurimũ. Quan
uis vnius eximiæ autoritatis, qualis est Im
perator,testimonium, sufficieus iudicatur:
vt habetur. l. omnium. C. de testam. Quinue
rò neq; pluriũ semper affirmatio firma est.
Nam vt legitur. 3. Regũ. 21. Naboth pluriũ
falso testimonio condemnatus est. Et inno
centissimus Christus. ¶Emergit autem ex *Argumẽt.*
hac conclusione argumentũ contra ius hu
manũ. Leges humanæ non possunt naturali
derogare,ac multò miuùs diuine: quòd autẽ
tres testes sufficiant,est de iure naturæ & di
uino,vt dictũ iam modò est: ergo leges hu
manæ non potuerunt testimoniũ trium in
firmare,constituentes vt in testamẽto aper
to requirantur quinque testes,& in occluso
septem: atq; alijs causis item plures. Respon *Solutio.*
detur, ius naturæ & diuinum non vsq; adeò
stabilire testimonium trium,vt censeant nul
lam ob causam exigi posse plures. Enimue
rò quaniis nisi hominũ malitia nimium ex
cresceret,duorũ vel trium abũdaret testimo
nium: mortaliũ tamẽ fide & iustitia depraua
tã, idem ius naturæ persuadet, vt testimo
nia firmiora requirantur,& maximè in de
functorum testamentis,qui suas voluntates
post mortem asseuerare nequeunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, q̃ singulares testes non faciunt in iudicio fidem, sed illi tantũ qui sunt cõtestes. Dicuntur autem singulares quando quisq; suum actum seorsum cõtestatur. Sed D. Thomas. est tamẽ de eorum discordia cum D. Thom. distinguendum. Nam si discordãt vel in substantia actus, puta q̃ vnus ait reum percussisse alapa, alius verò fuste: vel in loco aut tẽpore quæ sunt proximæ actionum circunstantiæ: nempe quòd vnus ait rem contigisse, aut manè, aut domi, alius verò serò, aut in agro: testimonium tũc aut refutatur, aut nõ satis ad sententiam facere censetur. Videtur enim singulares esse, hoc est de diuersis actibus loqui. Præsertim si tanquàm certa asserant. Nam si vnus dicat se non meminisse, non vsq; adeò inficiatur eius testimonium.

Regula Sancti Thom. ¶ Sed est tamen regula quam prudenter S. Thom. constituit: videlicet quod si testes actoris & testes rei ab inuicem fuerint discrepantes, tunc cæteris paribus, standum est à parte rei, quoniam cùm melior sit condicio possidentis, iudex propensior esse debet ad absoluendum quàm ad condemnandum. Si verò testes eiusdẽ partis inter se dissenserint, & pariter testes alterius inter se, tunc iudex vtri partium assentiri debeat ex multis potest perpendere: scilicet vel ex numero testium, vel ex dignitate, vel ex fauore causæ: vt si agatur de libertate alicui⁹, & de alijs negotiorum qualitatibus. Multò autem iusti⁹ repellitur testis qui secum ipse dissidet, ac tunc maximè cùm de visu & scientia interrogatur. Nam qui de opinione requiritur & fama, nõ ideo reijciendus venit, quòd secũdum diuersa visa & audita re titubet. At verò quando in aliquibus discrepant circũstãtijs quæ ad substantiam causæ exiguum afferunt momentum, non ideo testimonium inficiatur. Vt si alius dicat contigisse rẽ horatertia, alius hora quarta, vel quod tempus erat subnubilum aut subclarũ: aut si domus picturata erat, aut secus: ad quas circunstantias nõ solent homines esse attẽti. Quinimò Chrysostо. Augusti. (vt de concord. Euangel. Chrysosto. & Augustin. sapienter adnotauere) aliquanta historicorum discordia solidiorem illis arrogat fidẽ: quàm si vsq; ad minima essent cõcordes. Tunc enim consultò & ex condito videri possent conspiraſſe ad fingendum historiam. Præter hæc autem (& hoc cum Caietano) lubenter in præsentiarum adnotauerim, quòd etiã si testes singulares fuerint de multiplicatis ab eadem persona eisdem actibus, nõ debilẽ faciunt fidem: maximè in religionibus, vbi syncera debet esse & plana cognitio criminum: vt si vnus attestetur talem commisisse vnum furtum, atque alius eundem cõmisisse aliud. Tunc enim licèt de rigore iuris non sit illis fides habenda, tamen in religionib⁹ possent haberi pro indicijs, vt procederetur ad aliquam inquisitionem & ad interrogandum reum ipsum, etiam cum genere aliquo leuis tormenti. Secùs autem in secularibus, vbi ad acerbiora supplicia p̃ ceditur. ¶ Ad secundum iam reddita est ratio cur in aliquibus causis cumulatiora requirantur testimonia. Ad. 2. arg. ¶ Ad tertiũ autem respondet Sanctus Thomas quod illud capit. Ad. 3. arg. D. Thomæ. intelligitur de episcopis & reliquis ministris singulariter Ecclesiæ Romanę. Tribus enim de causi tam ingens testium copia ante eorum cõdemnationem expectatur. Primùm quia ea debent splendere sanctitate, ac subinde authoritate, vt plus fidei eis adhibeatur quàm testibus multis. Secundò, quia cùm ipsi iudices sint vniuersæ Ecclesiæ, propter executionem iustitiæ inuidiam contrahunt apud multos: & ideò facilè possent aduersus illos falsa obijci testimonia. Præsentia tempora documento sunt quantas hæretici in Romanam Curiam expuerint blasphemias. Tertia causa est, quòd ex illorum condemnatione multum deperiret authoritatis Romanæ Ecclesiæ: quod periculosius esset, quàm aliqua illorum mala citra scandalum tolerare.

ARTICVLVS. III.

Virum cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit.

TErtio loco dicendum est de testium idoneitate. Quærendum scilicet vtrùm cuiuspiam testimonium sit citra eius culpam repellendum. Et arguitur à parte negatiua. 1. Argum. Ad ea quę sunt reipublicę necessaria, ac subinde de necessitate salutis præstanda, nemo repelli debet nisi propter culpam, testimonium autem ferre est huiusmodi: ergo ab illo munere nemo reijciendus est, nisi illius sit sceleris notatus. ¶ Secundò: repulsio testis, aut in pœnam illi decernitur, aut ideo fit, quòd non datur illi fides: pœna autem nemo dignus est nisi propter culpam, neque ob aliam causam indignus est fide: quia quicunque præsumitur bonus, quoadusq; sua ipsa malitia prodat: ergo nullo modo testis refutandus est nisi propter culpam. ¶ In cõtrariũ est can. si testes. 4. q. 3. vbi cõplures hominum sortes, à testimonio ferendo citra culpam suam repelluntur. 2. Argum.

Cõclusio resp̃onsiua. AD quæstionẽ respõdetur hac affirmatiua conclusione, citato. c. consona. Iure & merito homines à testificandi munere, tam ob alias causas, quàm ob culpam repelluntur. Rõ cõclus. Conclusio hæc, præterquàm iure humano, ratione etiam naturali claresc it. Enimuerò cùm certitudo humano testimonij (vt proximè dictum est) non sit prorsus infallibilis, sed fallentijs multis peruia, consentaneum est vt quicquid testimonij fidem infirmat refutetur. Infirmat autem huiusmodi fidem cum primis culpa, cuius causa infideles atque infames non admittuntur in testes. Prętereà & qui publici criminis rei fuere. Præter culpam autem sunt & alij defectus probabilitatem testimonij debilitantes: vt rationis inopia, ob quam pueri & amẽtes recusantur, atque etiam mulieres, nisi in certis casibus. Secundò & causæ quæ plenæ libertati obstãt, vt inimici & amici, atq; adeò domestici. Tertiò & humilium conditio: vt pauperes qui causa leuandæ famis corrumpi possent. Prætereà & viles, vt serui. Deniq; latissimè huiusmodi defectus can. citato dinumerãtur, videlicet ratione sexus, ætatis, criminis, conditionis, aliarumq; huiusmodi causarum. ¶ Circa hanc conclusionem, non tam dubitando quàm admonendo quærendum superest, vtrũ huiusmodi defectus, quã do latent in teste, liceat litigãti in publicum traducere, quò testimonium sibi contrariũ, vel infirmet vel prorsus recutiat. Et vt certissimum citra discussionem statuamus, constantissimum est neutiquam crimen falsum licere testi obijcere, neq; causa seruandæ totius reipublicæ. Nam si mentiri officiosè fas non est, quanto minùs pernicioſè? Iniquissim⁹ ergo vsus est, & qui in bene morata republica non esset ferendus, qui iam nunc tẽporis in iudicijs est frequens. Nempè dum aduocati flagitia, quæ neq; suspicantur quidẽ, testibus impingunt, dicentes vti iure suo ad suam rediuendam vexationem. Cùm tamẽ mos ille plus habeat diabolicę nequitiæ, q̃ iuris. Fatemur quidem causidicos illos, procuratores minimum authoritatis in hac re habere: nam meritissimò in his mendacissimi habentur: nihilo minùs vix inde emergit testis sine lęsione honoris & famę. Et ideo prę ter illam quam irrogant priuatæ personę, in iuriam quoq; inferunt reipublicæ: nam illa ratione deterrentur viri probi testes esse. Et nonnunq̃ legitimè excusantur, etiam dum à iudice requiruntur: quia nemo cum tanto periculo honoris sui & famæ, tenetur obsequium præstare suum. Quare deberent isti taxatores, quos vocant testium, si in probatione deficerent, supplicio affici. ¶ At verò Dubitatio. de crimine verò, occulto tamẽ, superest dubitandi ratio. Nam qui crimẽ occultum reuelat (vt lib. præcedenti. q. 5. dictum est) licèt secundo gradu, nihilominus iure infamator habetur, sicuti falsi impositor. Nihilo seciùs Solutio. respondetur genere suo non esse peccatum, reuelare occultum crimen testis, ob quod in re repulsam patitur. Nam postquàm id ius cõcedit, licitũ est cuicũq; eodem iuris beneficio vti. Attamen multę sunt requisitę cõditiones, vt talia detegere crimina, nõ sit charitati cõtrarium. In primis requiritur vt reuelatio illa sit vincendę liti necessaria. Quare si crimen non est ex illis quibus iure testimonium repellitur, nefas est illud propalare. Mox libranda est fœditas detegendi criminis, cum detrimento, quod si non detegeretur, dari posset. Nam si in causa exigui momenti immane crimen testis patefaceres, ob quod vel periculum mortis subiret, vel infamis deinde viueret, profectò charitatem grauiter vulnerares. Tertiò & præcipuè perpendum est, vtrùm testis, vel sua culpa, vel sua sponte se ingesserit: nã tunc æquius posset ei crimen suũ opponi, quo os illi obstrueretur. Quando verò, non solùm absque culpa sua, verum compulsus testimonium dicit, periculosum esset illum infamare: tunc vel maximè quando non tam necessitate q̃ ob vindictam id fit. Quartò denique perpendendum est vtrùm quanquam aliàs improbus sit, probè tamen & candidè verum fert testimonium. Nam si constaret falsum esse, multò iustius esset, etiam cum eius infamia impudens illi os compescere.

Ad. 1. arg. ARgumenta autem quæstionis facilima sunt. Ad primum enim respondetur, q̃ illa testimonia sunt penitus reipublicæ necessaria, quæ bonũ habẽt authoritatis põdus: quod quidem citra culpam alijs etiam defectibus diminuitur. Et ideo qui illos habent, refutantur. ¶ Et per hoc patet solutio Ad. 2. arg. secundi argumenti. Haud enim omnis testium repulsa, pœna est, quæ ob culpam infligatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

fligatur: imò quandoq; est cautela. Ad alterum autem membrum respondetur, quòd vbi res non vergit in nocumentum alterius, quicunq; præsumitur bonus, dum non probatur malus. Quando verò agitur in tertiam personam, nemini fit iniuria, dum necessaria adhibetur cautela.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum testimonium falsum semper sit peccatum mortale.

Argum. 1. QVartum quod in teste consideratur est culpa, si falsus sit. De qua ideo quæritur, an semper sit mortalis. Et arguitur à parte negatiua, Primò sic. Qñq; testis non studio, sed facti ignoratione falsum dicit testimoniũ: ignorãtia autẽ excusat à mortali labe: ergo nõ semper falsum testimoniũ peccatũ est mortale. ¶ Secũdò. Mẽdaciũ quod alicui quidẽ, pdest, nulli verò nocet, quodq; ideo officiosum appellant, non est mortale: sæpè autem testimonium falsum huiusmodi mendacium est. Puta dum testis falsitate illa studet quẽpiam vel à morte liberare, vel ab iniuria, seu iudicis, seu aliorum testiũ, ergo hoc genus testimonium non erit lethale crimen. ¶ ¶ Tertiò: ideo iusiurandum à teste requiritur, vt timeat pejerando mortaliter peccare: hoc autem necessarium non esset si ipsum per se falsum testimonium semper esset mortale: signum ergo est citra iuramentum quandoq; contingere, vt sit veniale. ¶ In contrarium est illud Prouerb. 17. Testis falsus non erit impunitus: vbi cùm sermo sit de punitione apud Deum, culpa denotatur mortalis.

Argum. 2.

Argum. 3.

QVæstio hæc secundùm triplicẽ gradũ absurditatis quę in falso testimonio accidere cõsueuit; tribus conclusionibus dissoluitur. Cõsideratur enim & secundùm sacrilegiũ periurij, & secũdũ iudicij iniustitiã, & secũdũ falsitatem dicti. ¶ Est ergo prima

Concluſ. 1. conclusio. Omne periuriũ, siue in iudicio, siue extrà, quantũuis de re sit minima, peccatũ mortale est. Nec potest vlla ex causa allegari, vt sit venialis: quia adducere Deũ in testẽ cuiusuis falsitatis sacrilega impietas est.

Conclu. 2. ¶ Secunda conclusio. Mẽtiri in iudicio violando iustitiã, etiam citra iusiurandum genere suo est mortale. Verba sunt S. Tho. quibus insinuat opinionẽ quã quæst. præced. cõtra Caiet. constituimus: nempè q; potest mẽdaciũ in iudicio esse veniale. Ob id enim adiecit genere suo, quod potest in indiuiduo esse veniale. Cõclusio inde patet q; præclara iustitiæ virtus est ad salutẽ necessaria: & ideo qui illam trãsgreditur, charitatem, in qua salus consistit, auersatur. Quamobrem Decalogi præceptum Exod. 20. sub illa forma constituitur. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Nam testimoniũ falsum in fauorẽ proximi, non est mortale: neq; adeò quãdo dicitur, vt idẽ impediatur iniuriam facere: quoniã neque hoc est cõtra ipsum, sed illud cõtra ipsum existit quod dicitur, vt tollatur ei ius suũ. ¶ Tertia

S. Thom.

Probatio cõclusionis.

Concluſ. 3. cõclusio. Mendaciũ, si aliã nõ habeat maculam q̃ falsitatis, non est genere suo mortale. Patet: quia neq; est contra religionem neq; contra iustitiam: & ideo genere suo non expellit charitatẽ. Teneatur ergo in memoria differentia conclusionũ istarum. Omne periurium, nõ solùm in genere, sed in quolibet indiuiduo est mortale. Mendacium citra iuramentum, si sit perniciosum, genere suo est mortale, sed potest fieri veniale. Iocosum autem & officiosum genere suo non est mortale, potest tamẽ ex circunstantijs illuc vsq; crescere. Quod si scisciteris, vtrũ sit grauius, periuriumne quodcunq; extra iudicium, an pernicioſum mendacium, citra iuramentum in iudicio. Respondetur ex obiecto grauius esse periurium, vt pote quod aduersatur religioni q̃ mendacium, quod aduersatur iustitiæ. Attamen in indiuiduis pensandæ sunt circunstantię, quibus potest contra simplex pernicioſum mendacium malitia exuperare aliquod periurium.

Quæſtio.

Solutio.

Ad. 1. arg. D. Thomæ.

AD primum igitur argumentum respondet S. Thom. Primùm quòd nemo debet in iudicio afferendo testificari, nisi id de quo per vigilantem considerationem certã habet scientiam: sed quod sub dubio habet, sub dubio debet proferre. Attamen si post prudentem vigilantiam pro certo id habet, ac subinde asserit, quod falsum est, non ideo mendacij reus habetur: quia non iuit contra mentem, quod nomen mendacij sonat. Quare neque si iuratus id affirmet, periurus est. ¶ Ex hoc responſo elicit Caiet. neque vllam talis testis subire restitutionis obligationem. Etenim (vt lib. præcedenti dictum est) restitutio, vel ratione acceptionis nascitur, vel ratione rei acceptæ: eiusmodi autem testis ratione acceptionis, in qua culpa nõ infuit, non fit restitutionis debitor. Neq; verò ratione

Corollariũ Caietã.

ratione rei acceptæ: quia cùm testis nõ agat causam propriã, id quod alter perdit sibi nõ accrescit. Hoc autẽ corollariũ cum his temperamentis verũ est. Primò quòd nulla præfuerit negligentia, aut lenitas & temeritas in credendo: nã tunc certè teneretur testis in parte pro ratione negligẽtiæ. Deinde qui omni procul culpa falsus est, quãuis nõ tenetur de sua substantia restitutionem facere, tenetur tamen dictum suũ retractare, si illa via prodesse poterit, vt qui iacturam fecit, amissum recuperet: tunc præsertim cùm de vita, aut fama agitur alteri⁹. Quin verò licèt iure testis non admittatur testimonium retractare, nisi in continenti, & absq; mora, vt patet extrà. de testibus. c. præterea. nihilo minùs quia (vt glos. illic iubet) etiã post temporis interuallum robur prioris testimonij retractatione infirmatur: tunc maximè, dum testis bonę est existimationis, de qua nulla est suspicio, consultò fuisse mentitũ: debet quãtocũq; elapso tempore testimonium mutare, si modò intellexerit q̃ aliquo pacto potest famam & honorem alterius resarcire.

Ad. 2. arg. ¶ Ad secundum argumentum respondetur, mendacium officiosum adeò genere suo nõ esse mortale, vt neq; in iudicio tale fiat. Quare dum innocẽs vel testium calumnijs accusatur, vel iudicis iniquitate vexatur, dicere contra aliquid veritatẽ, vt illa via ab iniquo iudicio innoxius eripiatur, nisi iusiurandum interueniat, non est mortale. Et ratio est (vt ait S. Tho.) quia iudicium iniustum, non est iudicium: ideoq; nihil illic contra iustitiam peccatur. Dum autem vniuersaliter ait iudicium iniustum non esse iudicium, nõ loquitur more ſtyloq; doctorum iuris, sed sermone philosophorum moralium, qui quicquid vitiosum est, nullum arbitrantur. Iuris enim prudentes non omnem sentẽtiam iniustam pro nulla ducunt. Sententia enim apud illos duplici de causa est nulla, scilicet, vel q̃ dimãnat à non iudice, vel quia errorem continet, tum intolerabilem, tum etiam manifestum. Attamen etiam si non sit nulla, accidit esse iniustam triplici de causa, vt author est Gratia. can. episcopus. 11. q. 3. scilicet aut ex animo: vt puta quia iudex ex odio prodit: tametsi hoc quidem nisi alia adsit iniquitas, sentẽtiam non vitiat, aut ex ordine: nempè quòd non seruatur necessarius ordo iuris: aut ex causa, nempe dum contra veritatem, aut facti, aut iuris sententia pronuntiatur. Atque hæc est essentialis iniustitia: nam reliquæ, accidẽtariæ sunt. Et quæ dicimus de sententia, quæ terminus est iudicij, idem & de iudicio censendum est. At verò licèt hoc pacto sit sententia iniusta: non tameu (vt dicere cœpimus) censetur subinde nulla, nisi error tum intolerabilis, tum etiam propatulus sit. ideo admonet Gregor. eâd. cau. &. q. dicens, Sententia pastoris siue iusta, siue iniusta timenda est. Ob id scilicet q̃ quando error non est manifestarius, ad reum non pertinet de illo iudicare. Considerate ergo perpende duo verba, sententia, &, pastoris. Priori nanq; intelligit quòd non sit intolerabilis erroris: & posteriori quòd sit veri iudicis. Hæc autem omnia in foro iudiciali intelliguntur. Nam in foro conscientiæ, quisquis omni procul dubio resciuerit sentẽtiam esse iniquam, hoc est cõtra veritatem, potest nõ parere: dum id modò citra scandalũ faciat. Et ideo S. Thom. omnem iudicium iniquum censet nullum. ¶ Ad tertium facilè respondetur, quòd ideo stringuntur testes iureiurando, vt maiori percellantur timore. Grauius enim est à Dei religione præuaricari, q̃ humanam sauciare iustitiam.

Grego.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO OCTAua, De iniustitia Aduocatorum.

S. Thom. 2. 2. quæst. 71.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm Aduocatus teneatur gratis præstare patrocinium pauperibus in suis causis.

Argumẽ. 1. affirmatiuæ partis. POstrema denique persona in iudicio est aduocatus, de quo primò quæritur. Vtrũ teneatur pauperibus gratis patrocinari. Et arguitur à parte affirmatiua. Patrocinium inter alia misericordiæ opera connumerat: sed opera misericordiæ gratis debent impendi, secundũ illud Exod. 23. Si videris asinũ odientis te iacentẽ sub onere, non præteribis: sed subleuabis cũ eo: cũ tamen molestius premitur pauper lite cõtra ius sibi cõflata, q̃ asinus onere. ¶ Secũdò accedit autoritas Gregorij, qui inter suas homilias exponẽs locum Euangelicũ Matthæ. 25. de talento quod seruus nequã subtùs terram infoderat, ait: Habens intellectum, curet omninò nẽta-

Argum. 2. Grego.

nè taceat: habens rerum affluentiam, à miseri-
cordia nō torpescat: habens artem qua re-
gitur, vsum illius cū proximo partiatur, ha-
bens loquendi vsum, apud diuitē prō paupe-
ribus intercedat. Hæc enī omnia talenti no-
mine reputantur: talentū autem abscondere
culpa est, vt de pœna ipsa deprehēditur quā
seruus ille pertulit: ergo patrocinium est in
Argum. 3. præcepto. ¶ Tertiò, præcepta misericordiæ
sunt affirmatiua, quę idcirco loco & tempo
re obligant quo calamitas ingruit: necessita
tis autē tēpus in paupere est quoties iniuria
opprimitur, ergo tūc aduocatus tenetur suo
patrocinio illi adesse. ¶ In contrariū autē est
q̄ necessitas cibi nō est minor q̄ illa qua pau
per in iudicio vexatur: non autem semper
tenetur dives cibo pauperi subuenire, ergo
neque patronus suo patrocinio.

Sciuti de accusatore quæritum est vtrūm
de iustitia teneatur quandoq; accusare: &
de teste vtrūm teneatur testificari: ita & de
aduocato operæpretium est scire an officio
misericordiæ teneat fauore suo miseris sup-
petias ire. Ad quāvtiq; quoniā gratis paupe
ribus patrocinari vnū est eleemosynarū ge-
nus, perinde respondendū est, ac de alijs mi-
D. Thomas. sericordiæ officijs de quibus D. Tho. 2. 2. q.
Cōclusio re sponsiua. 32. disputauit. Est ergo conclusio quæ sola
quæstioni sufficit. Aduocatus non semper
causæ pauperum patrocinium suum gratis
præstare tenetur: sed tunc duntaxat cum nō
in promptu apparet quomodò ei possit ali-
Probatio eō clusionis. ter subueniri. Probatur cōclusio. Præceptū
misericordiæ, vt modò dicebamus, est affir-
mātiuū: obligat ergo nō pro semper, sed mi
seria id inopis exigente: igitur vbi in prom-
ptu est, vt possit aliter pauperi succurri, non
te præceptū cōstringit, sed cōsilium admo-
net. Eò potissimùm q̄ ad impossibile nemo
obligatur: & nemo potest omnibus opē fer
re; licet sit cōsilium dum potes, alium bene-
faciendo præuenire. At verò vbi non est in
promptu per viā aliam subuentio, tunc ex-
trema censetur necessitas, atq; adeò obliga-
August. ris. Vnde August. in princ. de doctrina Chri
stiana. Cùm omnibus, inquit, prodesse non
possis, his tibi potissimùm consulendum est
qui pro locorū & temporū, vel quarūlibet
rerum opportunitatibus cōstrictiùs tibi tā-
quàm quadam sorte iunguntur. vbi ratio-
nem reddit cur omnibus non tenemur: nem
pe quia non possumus. Mox affirmatiuum
præceptum suis qualitatibus circunscribit,
vt sit obligatoriū. Primū ratione loci: quia
non teneris quæritare: quibus benefacias,
sed occurrentibus auxilio adesse: secundum
illud citatū Exod. 23. Si occurris oui, aut asi-
no vicini tui erranti, reduc eum. Secundò e-
tiam addit rationem temporis: quia non te-
neris prospicere in futurū causis pauperum,
sed in præsenti eis opitulari: secundùm illud
1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem suum necesse
habere, & clauserit viscera, &c. Subiungit au
tem Augu. vel quarumlibet rerum oppor-
tunitatibus: quia dum homo omnibus non
sufficit, illis citiùs opem debet qui sibi sunt
aliqua necessitudine coniuncti: secundùm
illud. 1. ad Timoth. 5. Si quis suorum, & ma
ximè domesticorum curam non habet, fidē
negauit. Duo ergo requirūtur ad præceptū *Duo requi-*
charitatis: prius vt hæ circunstantiæ conue- *sita ad præ-*
niant: posterius vt non sit in promptu via *ceptū chari-*
parator subuentionis. Et quod de aduoca- *tatis.*
Solutio pro ximi dubij. to affirmatur, de medico pariter censendum
est: ac de alijs perinde qui misericordiæ offi
cio leuare ęrumnas possunt, miserorūq; ne-
cessitatibus opitulari, siue publicis siue pri-
uatis. ¶ Primum autem circa hæc dubium *Primum du-*
existit, quomodo intelligatur accusatio hęc *bium.*
præcepti, quando in promptu apparet quo
modò alteri necessitati subueniri possit, vtrū
satis sit, vttu excuseris, alios esse qui necessi-
tatem intuētes, & melius quàm tu possunt,
& arctiori vinculo tenētur. Sic enim vulgus
existimat: quare passim audias hoc sese pa-
cto excusantes. Est talis qui melius facere
Responsio. potest, ac debet: cur igitur ego tenear? Re-
spōdetur nihilo minus istis eiusmodi physi-
cas potentias, & naturales obligationes, nisi
adsit actus, nō excusare reliquos qui succur
rere possunt, quid enim misero, pdest quòd
multi possint & debeant, si occurrit illi ne-
mo? Verba ergo hæc, si in promptu appa-
reat aliter subuenire posse, intelligenda sunt
in pxima aptitudine ad opus: scilicet, vt cre
das re vera absq; te subuētum iri statim per
alios. Alioqui si tu non facis, aliorum culpa
Secūdū dū- tuam non excusabit. ¶ Sed alterum deinde
bium. hìc restat dubium. Videtur enim D. Thom.
non satis rei fecisse: loquitur inquam de ex-
trema necessitate, nihil autē de graui: & tā-
men dubium est, vtrūm citra extremam te-
neatur etiam aduocatus patrocinari paupe
riin graui necessitate, aut medicus etiam in-
Caieta. firmum curare. Et quidem Caieta. in præsen
tiarum solā extremā necessitatē arbitratur
secū afferre præceptum obligans ad morta-
le. Distinguit enim tres gradus: Primum ex-
tremæ

tremæ necessitatis cui sub mortali culpa suc
currēdū est. Secundū necessitatis grauis ci-
tra extremā: cui non occurrere venialis in-
quit culpa est. Leuioribus autem succurrere
consiliū est: sed illas prætermittere nulla est
Caietanus sui ipsius oblitus. culpa. Mirandū est tamen quomodo sui ip-
sius fuerit oblitus: nam. 2. 2. q. 32. art. 5. legit
me D. Tho. interpretatus duos cōfessus est
casus præcepti eleemosynę sub mortali: vi-
delicet necessitatem extremā de necessarijs,
& grauem de superfluis. In cuius confirma-
tionem tractatum posteà cōposuit de elee-
mosyna: vbi eandē sententiā adstruxit ne-
cessariā esse cōcessu. Ioannes nanq; nō tan-
tùm de extrema loquitur, sed de vrgenti ne-
cessitate. Qui viderit, inquit, fratrē suū neces-
se habere, & clauserit viscera sua, &c. Viscera
enim quæ sola extrema necessitas aperit, fer
rea sunt & obstrusiora quàm sinit charitas.
Solutio pro ximi ãubij. Igitur non est dubium quin perinde atq; in
alijs eleemosynis in patrocinio locum etiam
habeat grauis necessitas, vt in loco citato ait
D. Thom. Sylvest. S. Tho. quod rectè Sylvester aguouit in ver
bo, aduocatus. §. 28. Ecquis em̄ dubitet, quin
si inopis hominis omni fauore destituti ci-
tra periculū vitę periclitaretur, honor aliave
illi ingrueret vrgens calamitas, teneretur, &
patronus suo illi adesse patrocinio? Et pari-
ter medicus q̄is nō immineret ægroto pe-
riculū mortis. ¶ Hoc autem verū est q̄ cū in
graui necessitate nō sit præceptū nisi de su-
perfluo, pēsanda est & necessitatis grauitas,
& aduocati, aut medici posibilitas. Et quidē
grauitas ex obiecto perpenditur: periculum
enim præsentissimum vitæ extrema necessi
tas est. Et quāquam nō esset tam certum pe
riculum mortis, posset esse grauis necessitas:
vt in infirmo graui tēto infirmitate: & si cui
fluum autē in aduocato, quatenùs aduoca-
tus est: sicuti & in medico: est tempus quod
sibi supereſt. Haud enim ad succurrendum
grauibus causis citra extremā tenetur horas
succidere quas in alenda sua familia colloca
re eget: sed satis fuerit si sit dies qui nō tan-
to tēpore pro se eget, vt quod sibi supereſt,
causis pauperū impendat. Si non omnibus,
illis potiùs quæ grauiora sunt. Nam inde q̄
scientiæ locuples est, tenetur partē etiā im-
partiri egenis, sicuti si alijs diuitijs affluęret.
Qui enim inuisos habet pauperes, nō est cur
Ad arg. par tis affirma-tiuæ. sit in conscientia securus: quia neq; est in tu
to. ¶ Et per hæc clarent argumentorū solu-
tiones. Qui enim iumentū sub onere iacens

obuiū habet, videt suam opem esse illi neces
sariā, cui? ideo fit inde debitor. Et pariter ad
Gregorium respondetur, q̄ talentum absco
dere est, vbi necessitas occurrit, auxiliū sub-
trahere. Et quantum ad tertium attinet: iam
exposita est illa quæ obligat necessitas, atq;
illa quæ sub consilio militat.

ARTICVLVS II.

Vtrùm meritò sint aliqui ab aduocatio nis officio arcendi.

POst hæc quæritur de aduocato
rū qualitate & dignitate, vtrùm
aliqui sint tanquam inidonei ab
hoc officio abigendi. Arguitur
enim à parte negatiua: ab operibus miseri-
Argum. 1. cordiæ nemo arcendus est. ¶ Secundum. E-
Argum. 2. iusdem effectus neutiquam incongruè assi-
gnantur diuersæ causæ: vacare autem sacris
& peccatis sordescere, contraria sunt: incon-
gruè ergo ab hoc officio arcētur ex vna par
te infames, atque ab altera clerici. ¶ Tertiò, *Argum. 3.*
Quisq; tenetur proximum sicut seipsum di-
ligere: nemo autē cohibetur propriā defen-
dere causam: ergo neq; cohiberi vllus debet
tueri causam proximi. ¶ In contrarium au-
tem est quòd infames & excommunicati re
pelluntur ab hoc officio: vt patet. 3. q. 7. ca-
no. infames. & etiam monachi, nisi de licen-
tia Prelati in causis pijs. 16. q. 1. ca. monachi.
& extrà. de postulatio. c. ex parte.

A D quæstionem suppositā distinctione *Distinctio.*
duabus conclusionibus respōdetur. Bi-
fariàm em̄ quis potest à munere aliquo
repelli. s. aut ,ppter impotētiā, aut propter
indecētiā. Sed differūt quod impotētia sim-
pliciter excludit hominē, indecētia verò nō
itē: quia potest per necessitatē quod inde-
cens erat fieri cōdecēs. Est ergo prior cōclu-
sio. Qui potentia caret aduocandi neutiquā *Conclus. 1.*
patrocinari potest siue potentia desit in sen
su interiori, quales sunt furiosi, qui sanū non
habēt sensum, atq; impuberes, qui ipsum nō
habēt integrū, ac solidū: aut in exteriori, sicu
ti sunt surdi, aut muti. Requiritur em̄ in ora-
tore primùm mens nō solùm sana, verùm e-
tiam extructa ad iudicandū: & deinde cùm
causæ in foro exteriori agantur, instrumen-
ta ad exprimendum conceptus. ¶ Secunda *Conclu. 2.*
conclusio. Duplex est qualitas quæ in aduo
cato existens, nisi necessitas adsit, indecen-
tem facit aduocationem. Prior est dignita-
tis excellentia. Posterior verò orbitas aliqua

aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut defectus. Excellentia inquam dignitatis indecentes reddit sacerdotes, & maximè monachos vt in foro versentur. Qui enim sunt sacris ministerijs mãcipati, orationiq; perinde & cõtemplationi addicti, eos minimè decet ad seculares causas demittisque & impedimẽto illis sunt nè possint spiritualibus vacare: & autoritatem diminuunt, atque offuscant, ne prò sua conditione & statu in honore, & existimatione habeãtur. Orbitas autem, aut corporalis esse potest, & naturalis. aut quæ ex peccato profisiscitur: corporalis inquã vt cæcitas. Nã qui cæcus est, nõ est ad discendum aptus. Nemo enim acrimoniã habere potest, nisi eos videat cũ quibus loquitur. Nam per oculos & concionis attentione excitatur orator: & per eosdem spiritus quoq; remittit quibus vegetatur oratio. Loquimur enim de oratore qui voce causas agit. Nam in illis qui scripto responsa dant non tãtum officit oculorũ orbitas. Fœdior autem ac nocentior est qui corruptis moribus sordescit. Qua ratione repelluntur infideles hæretici, excõmunicati, atq; infames, qui grauioribus criminibus maculati sunt. At verò, vt in conclusione adiectum est, ingruere potest necessitas, qua eiusmodi decẽtia compẽsetur. Quare & monachi pro suis ecclesijs, atque alij pro seipsis, & sibi coniunctis, aduocationis officio fungi possunt.

¶Primum ergo omnium in præsentiarum animaduertendum est, quanta in aduocato requisita sit dignitas: quę certè paulò minor desideratur quã in iudice. Vnde cùm in alijs cunctis actibus atque officijs præscientiæ copia requiratur morũ probitas, in oratore potissimum atq; in aduocato etiã philosophi id singulariter exigunt. Quare in descriptione Oratoris prius ponũt. Vir bonus, ac sub inde dicendi peritus. Debẽt enim patronus cũ primis summa fide clientis curã suscipere: deinde cauere ne parti aduersæ iniuriã inferat, ac demũ ea pollere autoritate, vt non tãtùm ius prudentia, verùm & morum præcipue integritate fidẽ sibi arroget. Nã prauis vt ait lib. 12. Quint. etiã vera dicẽtibus fides deest: videturq; in alus aduocatus malę causæ indiciũ & argumentũ. ¶Interrogatio autẽ hic existat theologica. Vtrum dum quis se cõtra ius in hoc officiũ insinuat peccet mortaliter. Respondetur q̃ si defectus nõ multũ ad rem referat, non est mortale crimen: imò potest fieri etiam citra veniale. Vt si mutus scripto consulat & emendatus infamis, si tamen absque vlla iuris peritia & negotiorum experientia ingereret sese, nõ esset à mortali culpa immunis: quandoquidem in illo periclitarentur causæ sibi concreditæ.

Munus oratoris.

Quintil.

Interrogatio theologica.

Responsio.

AD primũ igitur argumẽtũ respõdetur, non omnia opera misericordiæ omnes docère. Imò si indocti ad docendum prodirent, & stulti ad consulendum, & inexperti medici ad medicandum, & infames ad corripiendũ, potiùs pestilentes haberent quàm misericordes. ¶Ad secundũ respõdet quòd sicut virtus inter duo extrema cõstituit, ita & patrocinãdi muneri alij per excellẽtiã nõ sunt apti, atq; alij per defectũ. ¶Ad tertiũ autem respondetur quòd necessitas non incũbit tanta succurrendi alienis negotijs quàm proprijs: & ideo infames admittuntur in causis proprijs & non in alienis. *Ad. 1. arg.* *Ad. 2. arg.* *Ad. 3. arg.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm aduocato delictum sit iniustam causam defendere.

POst aduocati dignitatẽ sequitur de idonea aduocãdi forma: nempe vtrùm licitum sit causam iniustam defendere. Haud enim desunt à parte affirmatiua argumenta. Etenim sicuti laus medicæ artis inde maximè relucet quòd desperatos morbos medicus sanet: ita & aduocatus inde præcipue commendari assolet quòd infirmas causas propugnat. ¶Secundo. Si causam propter iniustitiã deberet deserere, non eò punirentur aduocati quòd causas perdunt: puniuntur autem tanquam præuaricatores, qui diuersam adiuuãt partem: vt patet cap. si quem pœnituerit. 2. q. 3. ergo licitum est susceptam causam contra iustitiam defendere. ¶Accedit tertiò q̃ maior illic apparet culpa, vbi causa iusta iniustè defenditur: puta dum vel falsi producuntur testes vel leges allegãtur falsæ, quàm iniustã causam via regia defendere: licet autẽ aduocato astutijs vti ac technis, sicuti militi ex insidijs pugnare: ergo iniustã causam protegere non est prorsus nefas. ¶In contrarium autẽ est reprehensio illa. 2. Paralip. 19. Impio præbes auxilium: & idcircò iram Domini merebaris.

Argumẽ. 1. *Argum. 2.* *Argum. 3.*

AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Aduocatus qui sciens & prudens iniustã causam defendit, tum mortaliter cõtra iustitiã peccat, tũ perinde ad restitutionẽ tenetur. Probatur. Qui

Conclus. 1.

Probatio.

Paulus.

Qui ad malum cooperatur, eiusdem est iniquitatis reus, atq; ipse qui facit: secundùm illud Pauli, ad Roma. 1. Digni sunt morte, nõ solùm qui faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt: aduocatus autẽ & cõsilio & fauore cooperatur ei qui iniustã litem gerit: quin verò ipse est q̃ litem nutrit: ergo mortaliter peccat: ac subinde cùm peccatũ sit cõtra institiã, nẽpe in nocumentũ alterius partis, ad restitutionẽ obligatur. ¶Posterior cõclusio. Qui per ignorantiam, iniustã tuetur causam, excusari pro ratione ignorantię potest, tã à culpa quàm à restitutione. Conclusio in omnibus materijs clara est. ¶Emergit autem ex priori conclusione dubitandi occasio de causa dubia. Vtrũ aduocatus suscipere eam causam possit, ac subinde defendere, quæ iudicio suo anceps est. Et quidem si in æquilibrio dubitatio pẽdeat, in promptu est affirmatiua responsio: quoniam iurisprudentis munus nõ aliud est quàm legum sensa bona fide ad alterutram partẽ applicare. Imò hinc omnes lites pendẽt q̃ res, aut iure, aut facto in dubio versantur. Sed ratio dubitandi potissima est, vtrũ etsi aduocatus intelligat aduersam partem maiorem habere iuris energiam, possit eam quæ minoris est probabilitatis defensare. Apparet nanq; id nõ esse licitum: quoniam videtur nihil aliud quàm iniquitas iudicem in eam partẽ inclinare & trahere, cõtra quã pronuntiare debet. ¶Respondetur nihilo minùs sub distinctione. Quãdo emẽ est causa mortis, aut sanguinis, aut vbi honor alicuius periclitatur: tunc actori contra reum patrocinari, nisi minimũ tanta vigeat probabilitate accusatio, quanta defensio, profectò ingens esset scelus: quoniam melior est conditio possidentis: maximè in fauorem honoris & vitæ. Aceferè idẽ est cùm quis reus sit, vt de sua deturbetur bonorum omnium possessione. Imò in hisce casibus, potissimũ in causa capitis, ni si reus perniciosissimus haberetur, pium esset eius suscipere patrocinium; etiam si eius causa minoris esset probabilitatis: dũmodò nulli fraudi panderetur locus. In causis autẽ minoris momẽti, tametsi vix absq; periculo possit infirmior causa defendi, ac debilior: tamẽ si ad rigorẽ conscientiæ loquamur, non est cur omninò condemnetur: dũmodò patrõnus clientem in primis suum admonitũ curet, iustitiam non tam ei quàm alteri parti arridere: deinde nulla prorsus vtatur falsitate: leges scilicet, aut cõmentitias allegando, aut falsè interpretando, sed illis semper vtatur, quæ causæ suæ suffragãtur: reliqua verò subticeat argumenta, quæ à parte contraria militant. Et ad argumentum in contrarium respondetur, quod vnicuique licitum est ius suũ absq; vi & fraude experiri & persequi. & ideo cũ patroni munus sit suo clienti fauere, uemini iniuriam facit si merita suæ causæ patefaciat. Altera verò pars sibi viderit, cui patrono suam concredat causam: & iudex etiam sibi, vt quadratus stet, ne in partem nutet infirmiorem. Tametsi vt dicebam similium causarum defensio non caret periculo adulterandi leges. *Poſtrema cõclusio.* *Dubitatio.* *Argument.* *Solutio.* *Ad argum.*

AD primũ igitur argumẽtum respondetur disparem esse medici atq; aduocati rationẽ. Medicus nanq; qui desperatũ morbũ curandũ suscipit, nemini iniuriã irrogat. si neque tertio, neq; verò infirmo, si ipse consentit. Aduocatus autem qui vnam partem sic propugnat, vt alteram expugnet, licèt scientię laudẽ mereatur, est tamen secundùm voluntatem iniquus. ¶Secundum autem argumentum de illo qui bona fide causam suscipit, quam post cõtestatã litẽ intellexit esse iniquã, abditioris est ambiguitatis. Respondet enim S. Tho. q̃ non debet eam prodere vt alteram partem iuuet secreta iniustæ causæ retegendo: esset enim tunc præuaricator, iuxta ca. si quẽ pœnituerit. 2. q. 3. quẽ iam exposuimus: sed debet eam dissimulanter deserere. ¶At verò solutio hęc ansam contra se affert arguendi. Si enim quis accusatori patrocinaretur contra aliquẽ in causa capitali, quem decurrente causa euidenter nosset esse innocentẽ, teneretur causam prodere, vt eum à morte liberaret. Imò verò agere testem eius innocentiæ, & transire ad defendendum eius causam. Nã innocentia tanto potitur iure, vt etiam iudex, vt suprà dicebamus, cui illa esset cognita, ad id ipsum teneretur, nedũ aduocatus. Conceditur ergo huius argumẽti cõclusio. Nec sanctus Tho. loquitur nisi in communi ordine & stylo iuris. Quin etiam si causa in re grauissima versaretur, quæ paulò minoris æstimaretur quã mors. ¶Vt si quæstio esset de celeberrima fama & honore statuq; alicuius illustris, idem pro meo captu censerẽ. Hoc sub aliorũ censura dixerim: dũmodo aduocatus non sub dubio id nosset, sed certissima scientia. Et præterea dum id posset facere absque scandalo, & præmissa fraterna admonitione, qua id comminaretur accusatori, nisi desisteret. Et dando *Rõ. i. S. Th.* *Mẽs S. Th.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dando quam posset operam nè accusatoris vita periclitaretur. Sed tamen si vsqueadeò ille nequam desperet vt resipiscere renueret, profectò cum eius periculo id posset facere. Imò si citra suum ipsius detrimentum id posset, arbitror teneretur. Et vice versa illi qui reum mortis defenderet, quanuis nosset iniustè se protegere, neutiquā liceret causam eius prodere: licet deberet deserere causam, si nullo eum colore tueri posset.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm licitum sit aduocato pretio patrocinari.

Argum. 1. à parte negatiua.

SEquitur deinde de stipendio patroni, vtrùm sit licitum. Arguitur nanq; à parte negatiua. Opera misericordię non sunt intuitu humanæ retributionis exhibenda: secundū illud Luc. 14. Cū facis prandiū, aut cœnā, noli vocare amicos tuos neq; vicinos diuites, nè fortè ipsi te reinuitēt, patrocinari autē, vt art. 1. dicebamus, officiū est misericordię, ergo gratis est impendendum. Eò potiśimū q̄ est spirituale opus: & spiritualia non sunt temporalium ęstimatione tribuere. ¶ Secūdò arguitur. Iudici, quia persona est necessaria in iudicio, non licet quippiam ab alterutra parte litigantium recipere, vt Augustin. ait, contra Macedo. & refertur. 14. q. 5. can. nō sanè. aduocatus est etiam necessaria persona: ergo neq; illi id licet. ¶ In contrarium

Argum. 2.

August. est ibidem August. vbi ait, quòd aduocatus licite vendit iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium.

Conclus. 1. ADquęstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Licitum est aduocato suum patrocinium pretio æstimare.

Rō cōclus. Facilis est ex superioribus eius collectio. Nā quæ hominis propria sunt, neq; alteri de iustitia debet, citra iniuriam potest vendere: quia nemo quæ sua sunt gratis donare tenetur. Sciētia autem iurisperiti, & aduocati sollertia, & prudentia, sunt propria ipsorum bona sicuti & scientia medici, & cuiusuis doctoris alius facultatis: neque illa rigore iustitiæ semper alijs debet: ergo tunc poterit pretio illa æstimare, ac venditare. Posterior cōclusio. Si quis istorū per improbitatem aliquid vltra modum extorqueat, mortaliter peccat, idq; contra iustitiam. Patet conclusio in primis authoritate Augustini eodē loco, vbi ait, quod ab his extorta per immode-

Vltima conclusio.

Probatio cōclusionis.

ratam improbitatem repeti solent: data verò per tolerabilem consuetudinē nō solent, scilicet repeti. Et ratio deinde est in prōptu: nā eiusmodi officia pretio sunt ęstimanda: in his aūt quę pretio pendūtur, excessus pretij iniustitiā operatur. Cui quidē rationi applaudit lex etiā ciuilis. C. de postul. l. si qui.

Dubium. ¶ Circa priorē autem cōclusionem dubitas forsan quomodo sit æstimandū huiusmodi patrociniorū pretiū, vtrùm consistat in indiuisibili, an potiùs latitudinem permittat, vt possit quisq; pacisci quantū velit. Arguitur enim q̄ tantum cuiq; petere liceat, quātum exprimere valuerit: quoniam re vera scientia hominis est sicut margaritū quod nullo certo æstimatur pretio, sed pro volūtate cōtrahētium. Imò omni est margarito pretiosior, secundùm illud Prouerb. 16. Posside sapientiam: quia auro melior est.

Solutio. ¶ Respondetur nihilo minùs aduocatorum pretiū, peritia de atq; aliarum rerū duplex est, vt lib. 6. dicturi sumus. s. & legitimū, & naturale. Legitimum inquam quod lege taxatum est: cōsueuerunt enim lege taxari mercedes operarum ministrorum iustitiæ: videlicet, tam scribarum, quàm aduocatorum, atque aliorum, vt scilicet pro tali scripto tantū eius pē datur pretium: & pro tali, tantum. De quibus vtique pretijs dubitari non licet, quin sit peccatum iniustitiæ quidquam vltrà expacto suscipere: & qui plus percipit, ad restitutionem tenetur. Si lex modò sit vsu recepta, neq; annuēte principe abrogata. Quoniam vt lib. 1. dictum est, leges obligant conscientiam, atque illæ potissimùm quæ de rerum ęstimatione iusta causa feruntur. Et est profectò iustissima, patrocinijs præstandis responsisque ferendis mercedes lege publica statuere. Alioqui cùm litigantes ab vna parte pudor suffundat, si parum conferant: ab altera verò vincēdi auiditas extimulet: nō possunt non esse immodicæ. Qua vtique ratione vsu maximè fieri solet, vt lites nutrian tur, & vtrauis pars vincat, maior tamen sortis portio causidicis obtingat.

Scrupulus. ¶ At verò quādo mercedes nō sunt lege cōstitutæ, quia neque omnes commode possunt: tunc supereſt dubitandi ratio, vtrùm Iurisconsulto quantum exprimere potuerit exigere liceat. Tūc enim militare videtur argumentum quod suprà fecimus de rebus pretiosis, quæ tanti stant quanti vendi possunt. ¶ Respondetur nihilo minùs id non esse licitum. Nam rerum, vti libr. eodem. 6.

Solutio.

dicturi

dicturi sumus, aliæ sunt non simpliciter ad vsum humanū necessarię: quæ idcircò licèt tanti æstimentur quanti vendi possunt, non vergit in reipublicæ perniciē. Sed aliæ sunt humano vsui omninò necessariæ: vt frumētum, vinum, lana, &c. quæ citra iniuriam distrahi nequeunt nisi iusto pretio, pro ratiōe tēporum, & locorum. Atque huius generis sunt forensia munera. Quare optimè ait Au-

August. gusti. quòd extorta per immoderatam improbitatē repeti solent. Improbitas enim si non dicat nisi instantiam petendi, non cōtinet iniustitiam: sed quādo est immoderata, hoc est excessiua respectu iusti pretij. Et sic est intelligenda posterior nostra conclusio. ¶ Quocircà neq; scriba, neq; aduocatus, quātum libuerit, exigere pōt. Imò verò neq; recipere. Nā & si gratis auctiora illa pretia videantur cōferri, nunquā tamē re vera conferuntur, nisi coacta voluntate. Sunt fateor pēsandi labores, quos studentes ad cōparandā iuris peritiam exhauriunt, & quos faciunt sumptus, & præ omnibus ingeniū eorū & scientia: sed tamē cum moderamine, habita qualitate & quantitate causę, & litigantium posibilitate. Neq; verò audienda eorū sunt hæc obtendicula. Aiunt enim non posse aliter suum sustētare statum, cùm tamē status eorum & cōditio nō sit ipsorum iudicio æstimāda, qui illas sibi vsurpant fastuosas pōpas. Si enim scribæ & victu & vestitu nobilitatem præ se ferre contendant, & aduocati illustrium statum: non debent illos splendores miserorū sumptibus sustētare. ¶ Vnum

Aduocatus non pōt pacisci de quota litis.

autem prouidēter iure cautum est, ne aduocatus de quota litis paciscatur: scilicet de medietate, aut de tertia, aut de duab⁹ tertijs, &c. vt habetur. C. de postulat. l. si qui. & illic Barto. & l. litem. C. de procura. & l. sumptus. ff. de pact. Et fuit optima ratio legis: nā illa via inserperent fraudes & technæ, quas aduocatus vt vinceret excogitaret. Imò verò eadē ratione, quicquid nonnulli Glossatorum in contrarium musitent, neque licet pacisci de aliqua certa quantitate sub cōditione victoriæ, quæ sit tanquam honorarium. Nam eadem omninò offerretur tūc nefandis fraudibus occasio. Sed tantùm licèt pacisci absolutè de tanta quantitate, in vtranuis partem euaserit causa.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum iam sæpe respōsum est, non quicquid homo potest: facere debere per misericordiam: sed hoc tantùm nos admouet Euangelium, vt eorum quæ per misericordiā exercemus, à Deo solo expectemus mercedem. Quare vbi causa pauperis te cogit ei patrocinari, id debes solo diuino intuitu facere. Non tamen vt suprà diximus, tenemur semper ad talia opera: sed vendere suum potest homo patrocinium. Nam etsi scientia res sit spiritualis ratione subiecti, non tamen illius est generis spiritualium quæ gratis accepimus, gratisq; debemus: imo nostro sudore & vigilijs parta nobis est, vt libr. 9. sub titulo. de simo. liquidius fiet. ¶ Secundum argumentum discrimen petit inter iudicem, testem, & aduocatum. Nam cùm singuli istorū veritatem prorsus tueri debeant, perinde scilicet aduocatus vt reliqui, nulla apparet ratio cur huic potiùs quàm alijs pro defendenda veritate liceat mercedem recipere. Est tamen discrimen quòd finis proprius iudicis actestis est iustum & veritas in cōmuni, siue respectu actoris vel rei: ob idq; ob veritatē dicendam neutri illorum quidpiam recipere licet. Scopus autem aduocati non est iustum simpliciter, sed iustum clientis sui, cuius causam omnibus suis viribus protegit, altera neglecta: & ideo non solū, vt aliqui putant, pro labore, sed pro ipso patrocinio & defensa veritate potest mercedem suscipere: sicut Doctor pro veritate docēda quàm dilucidat. Nihilominùs autem restat & inter iudicem & testem differentia, quòd iudex non solùm pro veritate pronuntianda nihil potest à litigātibus percipere, quia est communis vtriq; : sed neque pro labore & studio id sibi licet, sed respublica debet illi prouidere tanquam personæ publicæ. Non quòd iure naturæ id sit prohibitum, imò si nullus existeret metus nè intuitu pretij in alterutram partem corruptus propenderet, ius naturæ non prohibet quin possit à litigantibus aliquid recipere, sed propter talem metum iure ciuili cautum est, vt ærario publico sustentetur. At verò testis quia nō est vsqueadeò persona publica, sed citatur ab illa parte cui interest, quanuis pro veritate dicenda nil possit recipere, quia cuicunque parti debet eam syncerè proferre: tamē pro labore suo recipere pōt pretiū ab eo à quo citatus est.

Discrimē inter iudicem ac testē & aduocatum quantū ad recipiēdam mercedē p tutela veritatis.

¶ Cùm autem iudici negamus quicquam recipere posse, inficias non imus, quin pro subscriptione aut citatione aut sententiæ quidpiam ei constitui lege possit. Hæc enim meditatio non est præsentis loci.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆSTIO NONA.

De contumelia.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 72.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm contumelia consistat in uerbis.

EXPEDITIS verborũ iniurijs, quę forensi iudicio accidere solent, progrediẽdum nobis est ad illa etiam iniuriosa verba, quæ extra iudicium vsu veniunt. Quęritur ergo primo de contumelia, vtrùm consistat in verbis. Arguitur enim à parte negatiua. Contumelia nomen est nocumẽti: verbo autem nullum nocumẽtum videtur inferri, sed factis potiùs lęditur vel persona vel honor eius: ergo contumelia non in verbis, sed in factis contingit. ¶ Secundò dehonoratio quæ verbis fit: suum habet peculiare nomen vituperij & conuitij: hæc autem à contumelia differre videntur: ergo contumelia non consistit in verbis. ¶ In contrarium est quòd solùm verbum auditu percipitur: contumelia autem ad aures pertinet: secundùm illud Hierem. 20. Audiui contumelias in circuitu: ergo contumelia est in verbis.

Argum. 1.

Argum. 2.

QVinque sunt capitales iniuriarum speꝯ cies verbalium extra iudicium: nempe contumelia, detractio, susurrus, irrisio, & maledictio. Contumelia autem & detractio primò per se differunt ex obiecto. Cõtumelia enim est iniuria quæ contra honorem alterius fit: Detractio verò est famæ læsio. Differunt nãque honor & fama; quòd honor est reuerẽtia alicui propter aliquam excellentiam ac potissimum propter virtutem exhibita. Fama verò, vt habetur in glo. cap. vestra. de cohabita. cleri. & mulie. est illæsæ dignitatis status, vita & moribus comprobatus. Vel si cum Theologis ac Philosophis loquamur, est clara illa notitia quã alij de nobis habent. Itaq; esse potest honor sine fama, & è diuerso. Exhibetur enim reuerentia magnati quandoq; propter sanguinis excellentiam, cuius tamen morum sinistra habetur existimatio. Ac vice versa esse solent priuati viri in angulis latitãtes, honoribus orbi: quorũ tamen vitæ clara habetur opinio. ¶ Hoc prędicto discrimine, ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Contumelia propriè loquẽdo in

Differentia contumeliæ et detractionis.

Conclus. 1

verbis consistit. Probatur. Contumelia, vt modò dicebamus, idem est quod dehonestatio, reuerentiæ contraria, quæ honori exhiberi solet. Honor autem dupliciter alicui tollitur. Vno modo, vt si dicamus mediatè: puta dũ id quod honoris causa erat, submouetur. Qui enim diuiti substantiam, cuius solius gratia honor illi habebatur, surripit, honorem eius contenebrat. Sicuti qui sapiẽtis scientiam læsione cerebri aufert. Nã exinde incipiunt illi minoris haberi. Quapropter ille solus honor verus est, qui virtuti debetur: quippe qui ex nulla extranea causa prætèrquam ex Deo dependet. Eiusmodi autem dehonorationes non faciunt propriam speciem, sed referuntur ad alias iniurias: puta ad furtum, homicidium, & reliqua. Secundo autẽ modo aufertur alicui honor directè & propriè. Et hoc fit dum quis quidpiam in notitiam alicuius deducit quod eius honori officit. Nam sicut honor excellentiæ debetur, ita & turpitudinis notitia causa est dehonorationis: atq; in hoc propriè ratio contumeliæ consistit. Deducere autem aliquid in notitiam alterius, pertinet ad rationem signi: & cũ secundùm Augustinum 2. de doctri. Christi. verba, inter homines primas partes significandi obtinuerint: sunt eẽ secundùm Aristo. 1. Peri. earum conceptionũ indicia quæ sunt in anima, consequens fit vt ratio contumeliæ proprie in verbis inuenia tur. Vnde Isido. in suis Etymolo. Contumelioſus, inquit, ille dicitur, qui velox est & tumet verbis iniuriæ. Alluſio enim vocum est, tumet, & contumelia. ¶ Posterior conclusio. Contumelia extenso nomine etiam in factis posita est, quatenùs rationẽ habẽt significandi. Hoc patet: quia & rebus ipsis, vt illic docet Augusti. conuenit signa esse aliarum rerum. Quapropter & factis potest quis alterius vitium patefacere. Vnde super illud ad Rom. 1. Contumelioſos, superbos, &c. dicit gloss. contumelioſos illos esse, qui dictis & factis cõtumelias & turpia inferũt. Hinc fit nullum factorũ, quatenus res sunt, rationẽ habere cõtumelię, sed quatenùs vim habẽt significandi. Dum enim quis fores alienas effringit furandi animo, nõ contumelioſus, sed latro est. Si autẽ id in vituperium & vilipendium domini conetur, fit cõtumelioſus. Significat enim re illa dominũ floccipendere. Pariter si quis fuste agaſonẽ cædat, non animo dehonestandi sed feriendi, nõ perinde contumelioſus est atque si nobilem

Probatio cõclusionis.

Aristot.

Isidorus.

Postrema cõclusio.

Probatio. Augusti.

Glossa.

bilem pulsaret: non vt dolorẽ incuteret, sed vt auferret honorẽ. Et eadẽ ratione qui vxorem vicini libidinis gratia solicitat, non est formaliter contumelioſus in vicinũ suũ, sed si id tentaret vt honori mariti officeret. Designare enim tunc contendit turpitudine illa hominis vilitatem. Enimuerò quantum ad rem attinet cõtumeliæ, non semper exigitur, vt vitium quod propalari cõtenditur peccatum sit: quanuis huiusmodi contumelia sit insignior: sed satis est esse vitium generis, aliùsue animi vel corporis morbũ, aut quidpiam excellentię cõtrarium, ob quam homines honori habentur. Vt si hominem denotes malignè natum, aut ignauum, &c. Neq; verò requiritur vt sis contumelioſus quòd hominem infames, vitium eius occultum detegendo: nam etiam si publicum cõcubinarium, aut coclitem, aut sordidè natũ sic appelles, contumelia eum afficis: maiore autem si talia illi imponas. Præter hæc autẽ factorum genera, sunt talia per se ipsa cõtumelioſa: quia nihil aliud in se habent quàm significationem: vt nasum vel pollicem inter duos digitos demonstrare, aut linguam inter dentes. Significabant enim hæc, vt fertur, Romanis fœdissimum vitium. ¶ Hæc autem contumeliæ descriptio occasionem offert scisciscitandi, vtrùm ad eius rationem necessarium sit vt verba aut facta in præsentia alterius fiant. Apparet enim id esse necessarium. Nam hoc differunt contumelia & detractio, quòd illã vim secum affert & contemptus; hæc autem ad fraudem inclinat & dolum: illa ergo fit in præsentia palàm: sicuti hæc clàm in absenti. ¶ Respondetur perinde differre cõtumeliã à detractione ac suprà de rapina & furto dissẽrebam⁹. Contumelia enim quia contemptum significat, & reuerentiæ quæ in præsentia fit adhibetur, ingenio suo in præsentia irrogatur: vel si fiat in absentia nõ est eò quòd contumelioſus illam celare velit vt detractor: imò ob hoc verba in absentem iactat, vt in eius peruenient notitiam. Quare consultò dixit S. Thom. cõtumeliam esse, cùm quis id qđ est contra honorem alicuius, deducit in notitiam eius & aliorum: hoc est cùm sua intẽtio est in faciem tale conuitium iactare.

Scisciscitatio

Ratio alterius partis.

Solutio.

Ad primũ argumẽ.

AD primum argumentum respondetur, quod verba quatenùs sonus quidã sunt naturalis, neminem lædunt nisi forsan tenerrimus sit auribus: at verò quatenùs signa existũt, honorem & afferunt si sint honesta, & auferunt si sint turpia. Eò quòd honor de excellentia quæ in hominum notitia est ortum habet. Facta autem quatenus facta sunt, suas, vt diximus, habẽt vitiorum species: sed quatenùs signa sunt, pro verbis reputantur. ¶ Ad tertium respondetur, per discrimen illud designari solitum inter contumeliam, conuitium, & improperium. Cõtumeliam enim, qui literarum collusionem cum Isidoro nimirum obseruãt, à cõtumeliosus deriuari cõtendũt: contumelioſus enim tumens est & turgenti animo inflatus. Quanuis vt Vlpian. vult. ff. de iniur. l. 1. à contẽnẽdo rectiùs dicatur. Quare sua primæua significatione solùm significat dicti acerbitatem contra honorem alterius: sed tamẽ ex vsus accomodatione, apud Theologos illam speciem significat qua objicitur alteri peccatũ mortale: vt quòd sit hæreticus, aut latro, &c. cõuitium autem latiùs patet, vt sit maledictum quo alteri objicitur, malum quoduis, seu culpæ, seu pœnæ. Vnde Cicero pro Cælio. Maledictum, inquit, nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulãtiùs iactatur, cõuitium: si facetius, vrbanitas nominatur. ¶ Quod autem I. abeo apud Vlpia. ff. de iniur. l. Item apud Labonem. ait: nempe cõuitium perinde sonare atq; cõuocium: quasi pluriũ coëuntes voces ad maledicta in vnum iactanda: sicuti. 4. Reg. 2. de puerorum vociferatione legitur aduersus Elisęum inclamantium, Ascende Calue: forsan non multùm ad rem pertinet. Nõ enim, con, in hoc nomine tam concursum significat plurium, quàm vehemẽtiam: sicuti in, conficio. Et crediderim ex, vitium, componi: cõuitiari enim nihil aliud est, quàm vitijs alterũ cõspergere. Nisi dicatur à conuitando: vt libr. 6. ait Valla. Nam quẽ cõuitijs proscindim⁹, procul à nostro cõturbernio vitamus: quasi illum à nobis per contẽptũ abigentes. Hæc autẽ ad grãmaticos attinent. Improperiũve rò aliam peculiariter speciem cõuitij significat: nempe cũ quis alteri beneficiũ objicit quod à se receperat: secundũ illud Eccles. 20 Exigua dabit, & multa improperabit. Et apud Comicũ: Isthęc cõmemoratio quasi ex probratio est immemoris beneficij. Sed hęc tamen receptissimo vsu promiscuè vsurpãtur. ¶ Quæstiuncula autem scholastica sese hìc lectori fortè offerret, vtrùm omnes hi atque alij cõtumeliarũ modi eiusdem sint speciei: an verò specie differant, sicut & ipsa, pbra differunt quę quis in alterum iacit. Credi-

Aduersus Elisæum

Cicero.

Valla.

Terentius.

Quæstiuncula.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diderim cũ Caietano omnes esse eiusdẽ speciei. Nam contumelia species est specialissima, vt puta quę vnum habet honorem pro obiecto, quem ab eo aufert qui per vim patitur inuoluntariũ: ab vna enim ratione formali obiecti vnica species constituitur. Nihilominùs augeri tantum potest contumeliæ grauitas, vt eius expressio de necessitate sit cõfessionis. Vt si quẽ hæreticum, aut traditorem, aut quid simile appelles, id ipsum est confessione explicandum.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm contumelia, & generaliter conuitiũ, sit genere suo peccatum mortale.

CVM contumelia in verbis vt dictum est consistat, quæ genere suo non videntur tam enormẽ habere læsionẽ: meritò quęritur vtrũ perinde atq; homicidiũ, & furtũ, & adulterium, sit etiam genere suo mortalis culpa. Arguitur enim à parte negatiua. Nullum mortale crimẽ esse potest virtutis officium: conuitiari autẽ est actus virtutis eutrapeliæ, ad quã secundũ Philosophũ. 4. Ethic. pertinet bene conuitiari: ergo cõtumelia nõ est mortale peccatum. ¶ Secundò arguitur. Peccatũ mortale viri perfecti non admittũt, qui tamẽ nonnũquã conuitijs & contumelijs vtuntur, patet apud Paul. ad Galat. 3. O insensati Galatæ? Quin verò & Christus Luc. vlt. O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum: ergo contumelia nullum est peccatum. ¶ Tertiò. Quanuis id quod est ex genere & obiecto veniale possit ex fine & ex circunstantia fieri mortale: vt mẽdacium quãdo sit pernicios um: tamẽ vice versa id qđ genere & obiecto est mortale, fieri nõ põt ex intentione veniale: quia suum secũ affert obiectum: quocunq; enim fine furẽris, mortaliter peccas: si ergo cõtumelia ex genere suo peccatum esset mortale, nunquã posset ab illo cadere gradu: quod tamẽ est falsum: nã leue conuitiũ aut ex subreptione collapsũ, nemo vnquã pro mortali duxit. ¶ Quartò, omne peccatum mortale vel est capitale vel alicuius capitalis soboles: contumelia verò nõ est capitale, vt per se liquet: neque verò capitalis criminis germẽ: nam maximè iræ, vt Grego. 31. Moral. autor est. Quod tamẽ falsum esse videtur: nam potiùs aut ex superbia gignitur, secundũ illud Prouerb. 10. Vbi superbia, ibi contumelia, aut ad stultitiã reducitur, secundùm aliud Prouerbio. 20. Omnes stulti miscentur contumelijs. ¶ In contrarium est, q̃ nihil æternam commeretur pœnam nisi mortale sit crimẽ: conuitiator autem infernali pœna dignus est secundùm illud Matthæ. 5. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Primum argumentum.

Philosophꝰ

Secũ. dũ.

Paulus.

Tertiũ.

Quartũ.

Grego.

Prima conclusio.

Internallũ inter peccata quæ in facto consistunt, & ea quæ in verbis posita sunt.

Ex uersantur & ea q̃ uerbis complentur.

AD quæstionem tribus facilimis conclusionibus respõdetur. Prima est. Contumelia genere suo peccatum est mortale: idq; atrocius quàm furtum & rapina. Hic autem animaduertendum discrimen est inter peccata quæ in facto consistunt, atq; ea quæ in verbis posita sunt. In illis nanq; peccatis genus ex solo obiecto perpenditur: in verbis autem non nisi ex adiuncta simul intentione. Quare hîc, genere suo, non id tantùm sonat quod est ex obiecto: sicut in furto, & in homicidio, sed etiam ex intentione. Et ratio est, quòd cùm verba re ipsa non offendant sicut facta, sed significatione: significatio autem ex intentione fiat aliquid ex primendi: non censetur formaliter cõtumelia nisi quę ex animo conuitiandi procedit, vel ex crassa ignorantia & negligentia aduertendi quod dicis. Probatur ergo conclusio. Illud peccatum est mortale quod est cõtra charitatem: charitas verò per quodcũq; peccatum tollitur per quod pax perturbatur & amicitia: tale autem est cõtumelia: ergo est peccatum mortale. Probatur postrema hæc præmissa. Honor est inter bona humana præstantius, quàm exteriora: secundũ illud, Melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Et cùm honor sit positum in excellentia potissimùm virtutis, meritò pluris mortales faciunt honorẽ q̃ alia externa bona. Quin verò elegantes homines illis omnibus vt medijs vtuntur ad cõparandos honores, illorũq; bonorum dispendio illos sustẽtant. Est ergo cõtumelia ex genere suo grauius peccatum, q̃ furtum & rapina. Malũt enim homines alijs priuari bonis: quàm cõtemptui haberi: quãuis tanta esse possit quãtitas furti, vt grauitatẽ exuperet cõtumeliæ.

Probatio cõclusio.

¶ Secunda cõclusio. Iactatio cõuitij & probri quæ fit præter intentionẽ contumeliandi, pensanda est quandoq; ex intentione ferentis, quandoq; verò ex rei quantitate, & quandoq; ex defectu cautelæ quæ adhibenda est. Vnde in triplici esse potest gradu: nempe vt sit quandoq; virtus, quandoq; venialis culpa, & nõnũquàm mortalis. Probatur. Cùm vel pater, vel prælatus, vel maior natu corripiẽdo probo aliquo vtitur aduersus inferiorem, si moderamine vtatur, officium præstat. Dum autem quis conuitium graue per iracundiam euomit, mortale est. Vbi verò nonnullus est cautelæ defectus, plurimum cõsueuit esse veniale. Vt fæpe inter mulierculas contingit & homines infimæ classis, qui inuicem se conuitijs conspergunt, vt in buccam veniunt, quibus per parum solet adhiberi fidei. At verò cũ tantùm semper fuerint homines honoris tenaces, cõsultissimè cuiq;, etiam prælatis, abstinendum est à conuitijs, quæ humanos animos amarulentiùs q̃ corporalia vulnera exulcerant. Atque adeò perparũ solent ad correptionem conferre. Facilimæ sunt conclusiones: neq; vt illis ampliùs immoremur opùs est. ¶ Tertia conclusio. Cõtumelia suopte ingenio nascitur ex ira, vt Grego. ait loco citato. Non quòd sola superbia vel odiũ quo quis alterum coutemnit non quandoque sufficiat ad contumeliam: sed quòd vitium inde censetur originem ducere, vnde plurimùm oriri consueuit: contumelia verò ex ira plurimùm nascitur: eò quòd maximam habet connexionem ad eius finem. Iræ nanquæ finis est vindicta atque vltio: & nulla est præsentior cõpendiosiorq; via ad vlciscendum q̃ contumelia. Qui enim potẽs non est vt re se vindicet, aut id nõ auder, statim in contumelias prosilit, vt fœminarum ingenium testimonio est. Per hoc enim q̃ quis verbis alium pessundat, quadãtenùs animo satisfacit suo.

Secundacõclusio.

Conclus. 3. Grego.

Ad. 1. arg. Aristot.

AD primum igitur respondetur q̃ cõuitiari secundùm Aristot. 4. Ethico. ca. 8. tra limites moderatæ facetiæ cõtinetur: quã do scilicet vrbanitatis venustas in conuitio adest: secundùm illud suprà citatum Ciceronis. Maledictum si petulantiùs iactatur, conuitiũ: si facetiùs, vrbanitas nominatur. Quare isti aulici scurræ neutiquam permittendi sunt scommatibus vti, quæ plus amaritudinis afferunt quàm salis. Sic enim risus mouẽdus est, vt bilis non concitetur. ¶ Ad secundum respõdetur, quòd sicut verberibus gratia disciplinæ vti licet, ita & moderatis verbis quæ suo acrore delinquentis animũ non nullo dolore afficiant. At verò vt Augusti. lib. de Sermo. Domini in mont. admonet, rarò sunt huiusmodi amarulentæ obiurgationes adhibendæ. ¶ In solutione tertij adhibendus animus est ad intelligendum illud

Ad. 2. arg.

Augustꝰ

Ad. 3. arg.

Rõprocõclusione.

verbum quod Diuus Thomas tractauit. 1. 2 quæ. 88. artic. 2. vbi docuit mendacium iocosum quod genere suo est veniale, posse ex fine fieri mortale: vt si referatur vel ad adulterium vel ad infamiam alterius: mortale autem ex genere, quod facto cõmittitur vt furtum, ad quẽcunq; finem referatur, etiã fiat ad dandam eleemosynam, est mortale. Itaq; sententia Diui Thomæ est, q̃ intentio finis, licèt veniale pertrahere possit ad mortale, ñõ tamen mortale vsq; ad veniale extenuare. Haud tamen negandum est, quin quod genere suo est mortale, possit vel ex leuitate materiæ, vel ex surreptione fieri veniale. Contumelia verò, vt iam dictum est, quoniã significatione cõmittitur, quæ ex intentione procedit, licèt sit genere suo mortalis, nihilominùs potest ex ipsa intentione fieri venialis. Quin verò aliquando laudem habere virtutis. ¶ Ad quartum iam satisfactum est conclusione tertia. Est enim contumelia filia iræ: non autem superbiæ: nam peccatum quod ex alio nascitur, ad eundem debet ordinari finem: contumelia verò non ordinatur ad exaltationem, qui est finis superbiæ. Attamen superbia disponit ad contumeliã, nã qui elatus est, facilè alios spernit: & ideo ait Sapiens. Vbi superbia, ibi contumelia. Et rursùs q̃a cõtumeliæ furor rationẽ obnubilat, addit dicẽs: Stulti miscẽtur cõtumelijs.

Intẽtio finis licèt veniale pertrahere possit ad mortale, ñõ tamen mortale vsq; ad veniale extenuare. Diui Thom.

Ad. 4. arg.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm debeat quisque contumelias æquanimiter sustinere.

POstquã de illata contumelia dictum est, sequitur vt dicamus quomodò sit ferenda. Est enim argumentũ q̃ id non sit virtus. qui enim, pbra cõuitiaq; sustinet obloquentis, audaciã, atq; petulantiã eius fouet: quod re vera nullũ est virtutis officium. ¶ Secundò arguitur. Plus se quisq; diligere tenetur q̃ alterum: atq; adeò honorẽ suum pluris pendere quàm alienum: nemo autem ferre debet vt se præsente honori & famæ amici detrahatur: secundũ illud Prouerb. 26. Qui imponit stulto silentium, iras mitigat: ergo nullus sua ipsius probra sustinere debet. ¶ Tertiò. Nemini licet sese priuatim vindicare: qui autem æquo animo spumã contumelioſi sustinet, sese de illo vindicat: quatenùs eũ spernere profitetur. Secundũ illud Chrysosto. super Matth. Si vindicari vis, sile: & funestam

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi dedisti plagam: ergo id non licet. ¶In cõtrarium est illud Psalm. Qui inquirebãt mala mihi, locuti sunt vanitates. Et subdit: Ego autem tanq̃ surdus nõ audiebã, & tanquam mutus non aperiens os suum.

Conclus. 1. ADquæstionẽ duabus receptissimis conclusionibus respondetur. Prior. Vnusquisq; tenetur animum cõtumelijs ferendis habere paratũ, vbicunq; fuerit expediẽs: non tamẽ eas semper ferre. Probatur vtraq;

Probatio. cõclusiõis pars. Patiẽtia, vt in his q̃ cõtra nos fiũt, sic & in his, q̃ cõtra nos maledicũtur necessaria est: in his aũt q̃ cõtra nos fiunt tãtũ est necessaria in animi præparatione, secundũ expositionẽ Augustini, super illud Matt. 5. Si quis te percusserit in vna maxilla, præbe illi & alteram: præparatio autem animi cùm affirmatiuo præcepto iubeatur, nõ obligat pro quocunq; tẽpore: sed pro illo articulo quo id ratio exegerit: ergo & animũ debemus habere paratum, & tamen non semper re ipsa tenemur contumelias taciti ferre, id quod ipsius redemptoris exẽplo edocti sumus. Nam & à percutiente se rationem rogauit dicens, Ioannis. 18. Quid me cædis? qđ nõnullam reprehensionis effigiem prę se ferebat. ¶Posterior conclusio. Quandoq; oportet illatam contumeliam repellere. Probatur duplici ex capite. Primò quidem propter bonum eius qui contumelioſus est: nẽpe vt tumetis eius animi insolentia reprimatur, nẽ illis iniurijs assuescat: secundùm illud Prouerb. 26. citatum: & secundùm aliud ibidem. Respondẽ stulto iuxta stultitiã suã, ne sibi sapiens videatur. Secũdò propter aliorum bonum, tam circunstantium quàm absentium, qui cõtumelijs affectum nõnunquam solẽt minoris reputare: atq; adeo eius doctrina & monitis minùs inde proficeret. Vnde Grego. super Ezech. homil. 9. Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent si possunt detrahentiũ verba compescere: ne eorum prædicationẽ nõ audiant qui audire poterãt: & ita in prauis moribus remanentes, bene viuere cõtemnant. ¶Hic primum omnium arbitror apud D. Tho. animaduertendum esse quod lib. proximo. q. 6. verum iudicauimus: nempe licere cuique, saltem priuato, famæ suæ læsionem in famatori remittere. Nam si eis qui honorem nostrũ contumelijs denigrant, resistere non tenemur, nõ est cur semper teneamur splendorem famæ nostræ alia via sustẽtare quàm officijs virtutum vacando. ¶Hoc autem so-

Augusti.

Vltima conclusio. Nõ conclu.

Priuati quisque põt læsionem famæ illatam remittere.

lenne membrum prioris conclusionis, videlicet q̃ tenemur animos habere paratos ad ferendas cõtumelias, vbi id ratio tulerit, nõnihil explicationis desiderat. Et primo quæritur, vtrùm præceptum sit habere semper voluntatẽ, hoc est actuale propositũ ferendi iniurias inferendas pro loco & tempore. Nam præparatio talem actum significare videtur. Respondetur id non esse necessariũ: nam præcepta affirmatiua sicut nõ obligãt pro quolibet tempore ad extera opera, ita neq; ad intimos actus: sed satis est non habere propositum cõtrarium: atq; in genere, ꝓposuisse seruare mandata: nã illic virtute includitur hoc propositum. Et est animaduertendum huiusmodi præparationem non solùm esse necessariam ad nõ vindicandas autoritate priuata illatas iniurias: nam id certissimum est nemini licere, vt suprà dictũ est, sed ad non resistendum vbi resistentia sine graui scandalo & ingenti detrimẽto fieri nequit: & vbi ratio fidei & boni publici sustinentiam exegerit. Quare qui in animo gerit de quacunq; contumelia se vindicatum ire, & cuicunq; citra delectum obstiturum, in statu est perditionis. Attamen citra illos casus quisq; potest & priuatim cũ virtutis moderamine resistere, & per publicã potestatẽ iuris ordine vindicare se. ¶Queris autem an citra casus necessitatis, dum quis possit resistere consiliũ semper sit non resistere: apparet enim id esse cõsiliũ cùm sit misericordiæ opus. Sed ad hoc iã posteriori cõclusione neganter responsum est. Vtrunq; enim simul consulit sapiens: scilicet & nè respõdeamus stulto iuxta stultitiam suã, nè efficiamur ei similes: & rursus vt respõdeamus ei nè videatur sibi sapiens. Quapropter prudentiæ perpendiculò librandum est quando contumelianti nobis respondere oporteat: quãdo verò minimè. Est enim ei respondendum quãdo ratio correptionis fraternæ id decere mõstrauerit: tunc enim præceptum charitatis est animum eius sedare, eumq̃ sui furoris & stultitiæ admonere. Sed enim maior cura nobis adhibenda est nostri: nè scilicet alterius furor nostrum excitet: & qui cõpescere alium deberemus, simili nos impetu feruentes eum potiùs irritemus. Leuiter ergo admonere eum debemus ostendendo absq; causa & ratione concitari. Exemplo nimirũ Christi, qui tantũ dixit: Cur me cædis? hoc est nullam habebas cædendi causam. Quando verò cõtumelię cõtra honorẽ fidei & religionis

Quæstio.

Responsio.

Hæsitatio.

ligionis iactantur, tunc vicissim religio est acriori obiurgatione contrà vti. Huc enim refertur q̃ Paulus Galatas insensatos appellauit: & Christus alios stultos, atq; alios generationem nequã & prauam. Personæ aũt publicæ etiam propter suum propriũ honorem, vt dictum est, debẽt conuitijs resistere, vt pote quarũ honor necessarius reipublicę est: priuatæ autem licèt non teneantur, possunt tamen. ¶Postrema autem superest dubitatio, vtrùm quãdo resistere licitũ est, tũc fas sit pro vna susceptа contumelia aliam rejicere. Appellat me quispiã latronem, appello eum sicarium. Notat meũ genus, noto ego suum ingeniũ & mores. Respondetur in primis nunquàm licère crimen falsum alteri objicere: esset enim mendaciũ, idemq̃ pernicioſum. Præterea neq; crimen defectumue vllum vel occultum vel publicũ per modum vindictę licet in conuitiatorẽ respuere: sed tantũ per modũ defensæ vim vi repellẽdo. Hoc est, Non licet illi obijcere crimen quod impertinens est ad obterendã eius autoritatem: sed illud prorsus quod ad id est necessarium: vt si dicam eum esse hominem mendacem & ad eius confirmationem patefaciam aliqua eius mendacia, vt in eo quod mihi impingit, defringatur ei fides. Si autem me appellat concubinarium, non licet mihi eum appellare latronẽ: sicut neq; ius est percutientem repercutere.

Paulus.

Postrema dubitatio.

Solutio.

Ad. 1. arg. ADprimũ igitur argumentũ iam respondetur, licet audaciã cõuitiantis mitibus verbis cõprimere, nè videatur sibi sapiens: nõ tamẽ acerbis, nè efficiamur ei similes. ¶Ad secũdũ dicitur q̃ quãdo ei respondemus qui cõtumelias in alterũ iacit, nõ videmur ex nimio amore nostri id facere, sed ex charitate, tã cõtumeliantis, quã eius qui cõtumelias pfert: & ideo id facere semp est officiũ. Quãdo verò cõtumelias nostras ꝓpulsamus, tunc nõ tam charitatẽ colere videmur, q̃ nostræ superbiæ succũbere, & iracundiã irritare. Quare tũc sæpiùs consilium est tacere. ¶Ad tertiũ deniq; respõdetur, ꝙ si quis cõtumelias suas audiens astu taceret, eo scilicet animo vt alterũ quasi spretum ad iracundiã exagitaret, peccatũ esset vindictę: si autẽ sibi consulens taceat & virtuti obsecundans, licet sciat alterum inde peius cõcitandũ, nihil sua referre debet. Et hoc est qđ Chrysost. ait secundum Sapientis consiliũ, Ecclesia. 18. Non litiges cũ homine lingua-to: & non struas in ignem illius ligna.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Chrysosto.

QVÆSTIO DECIMA
De detractione.

Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 73.

ARTICVLVS. I.
Vtrùm detractio sit denigratio alienæ famæ per occulta verba.

POST cõtumeliam qua de rogatur honori, sequitur de detractione per quã famæ detrahitur. Et primò circa eius quidditatem quæritur, vtrũ sit denigratio alienę famæ per occulta verba. Arguitur eñ à parte negatiua. Occultum & manifestũ circũstãtiæ sunt non constituentes morum species: in definitione autem id tantùm poni debet quod ad speciem pertinet: ergo nõ est quòd in definitione detractionis ponatur occultationis differentia. ¶Secundò arguitur. Fama est publica illustrisq̃; notitia, ergo per id qđ occultum est non denigratur. Quare detractio quæ fit per occulta verba non est famę cõtraria. ¶Tertiò. Detractio idem est quòd subtractio & demptio ex aliquo toto: cõtingit autem famã denigrari nihil veritatis subtrahendo, sed occulta propalando crimina: ergo non idem est detractio quòd famæ denigratio. ¶In contrariũ est illud Eccles. 10. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit: ergo occultè mordere alienam famã est illi detrahere.

Argumẽ. 1. à parte negatiua.

Argum. 2.

Argum. 3.

ADquæstionem vnica sufficit conclusio quæ ex superiori quæstione palàm cõsequitur. Detractio est occulta denigratio alienæ famæ. Conclusio iam ex superioribus ostensa est. Enimuerò sicuti facto noceri alicui bifariàm solitum est, vt in furto & rapina ostendebamus: nempè aut per manifestam vim, aut per subdolam læsionẽ: ita etiã & verbo vsu venit. Nam manifestè quis alteri per contumeliã nocet: occultè autem, per detractionem. Qui autẽ in alterius conspectu manifestis verbis in eum inuehit, par uipendere eum se, pfitetur: quapropter honorem eius, vt diximus, ex professo lædit. Qua ratione contumeliam diximus honori aduersari. At verò qui in angulis absens aduersus quẽpiam obmurmurat, non tam vilipendere eum q̃ vereri se ostendit. Ob idque nihil contra eius honorem obmolitur, sed contra famam: puta contra bonam existi-

Vnica conclusio.

Probatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mationē ab alijs dē illo habitam, quàm per contrariā opinionem, vel obnubilat, vel extinguit. Est ergo detractio nihil aliud quàm alienæ famæ denigratio per occulta verba. Ex quo clarescunt differentiæ illæ suprà positæ inter contumeliā & detractionē, tū quātum ad modū, q. scilla manifesta sit, hęc verò occulta tum quantū ad obiectū, q illa scilicet honori, hæc verò famæ contraria est.

Ad. 1. arg. NIhil est quod hīc amplius immoremur, sed est solutio primi argumēti adnotāda. Differunt enim contumelia & detractio specifica differentia, non tantū ratione obiectorum materialiū, puta honoris & famę: vt multi etiā discipulorū D. Thom. arbitrantur: sed ratione formali, pximorū, puta ob rationē diuersam inuoluntarij: sicuti dixim⁹ de furto & rapina. Nam etsi tā raptor q̄ fur alienum capiant, tamen in furto patitur homo inuoluntariū per ignorantiā: in rapina verò, per vim: quæ secundum Arist. diuersæ sunt causæ inuolūtarij. Pari ergo modo qui per acceptam contumeliā iacturam facit honoris, patitur inuoluntariū per vim: qui aūt detrimentum accipit famæ per detractionē, patitur inuoluntariū per ignorantiā. Respōdetur ergo ad argumentū, q etsi occulū & manifestum absolutè non varient speciem, vt in eo patet qui mentitur vel occultè vel manifestè: tamē quando per hęc variatur ratio inuoluntarij, species subinde mutantur.

Ad. 2. arg. ¶Ad secundū respondetur q detractor dicitur occultè obloqui, non simpliciter, sed clàm illo qui infamatur: ad differentiā cōtumelioſi. Nihilominùs loquitur coram alijs quibus bonā aufert existimationē quam de alio habebant. Itaq; differentia inter detractionē & contumeliā non cōsistit in hoc q coram pluribus aut paucioribus fiat: sed in hoc q fiat corā ipso qui lędit, aut clā ipso.

Ad. 3. arg. ¶Ad tertiū deniq; respondetur q detractio nō dicitur respectu veritatis, puta q ei quippiā subtrahatur, sed respectu famæ quę semper minuitur. In quod octo modis cōtingit: quatuor nimirū directè, quatuor q̄ indirectè. Directè quidē primo modo quādo falsum imponitur. Atq; hic est omniū pessim⁹. Secūdò quando vitium quis alienū suis verbis exauget: qui quidē stylus pestifer est, & blateronibus ac maledicis familiaris. Tertiò, qū occultum reuelatur. Qua quidē peste illi rēpublicam inficiūt, qui auiditate noua docendi, nihil sciunt se continere secreti: sed rimarum pleni omnia profundunt. Quartò,

Octo modis famæ ſplendor minuitur.

quando id quod bonum est ostendere quis conniti tur ex mala intentione profectum. Nam etsi hoc ad temeritatem quoque iudicij spectet, nihil tamen obstat quin vnū peccatum in duabus sit malitiæ speciebus. Vnde quando quis id facit ad denigrandū alius existimationē, infamator est: quatenùs insinuat se aliunde intentiones hominis nosse prauas: vnde bona eius opinio obscurescit. Indirectè autē ille quoq; est infamator qui aliena bona, vel negat, vel ex liuore reticet, vbi propalàre debet. Dum em̄ me præsente sermo de illo initur bonus, quē constat me optimè nouisse, & sileo, silentiū meum indicium quoddam est illum nō esse tantæ laudis dignum: q̄d est genus infamiæ. Et tertiò id quoq; contingit, quando quis diminuit aliena merita, & deniq; quartò cū malignè quis alium laudat: quæ quidē vafricies, infamiæ modus est non infimus. Vnde Fauorinus apud Gelliū: Turpius, inquit, est exiguè atq; frigidè laudare, q̄ insectanter grauiter que vituperare: quoniā qui maledicit, quanto id acerbiùs facit, tanto magis pro iniquo inimicoq; ducitur: tantoq; minus fidē capit. Sed qui infacundè ieiuneq; laudat, à causa ipsa destitui videtur. Nam amicus creditur eius quem laudare vult, sed nihil posse reperire quod in laudibus ponat. ¶Quod si quis, sicuti de cōtumelia interroget, an modi isti diffamandi specie differant, quod apparet ex formarum varietate: Respondetur eodē modo omnes esse eiusdem speciei. Est enim detractio, vt reor, species specialissima: vt pote cuius obiectum sit infamia, modusque in iustitiæ sit iniuriam inferre quam aliter per ignorantiam patitur: sicut in contumelia accipitur per vim. Tametsi vt de cōtumelia dictū est, tā ingens posset esse infamia, vt esset de necessitate confessionis. Qui enim de hæresi, aut de incestu, aut de alio deformi peccato ciuem infamauit, non satis peccatum suum explicat, nisi vitium exprimat cuius notam alteri inusit.

Quæstio.

Solutio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm detractio genere suo sit peccatum mortale.

QVemadmodū de cōtumelia, sic & de detractione quæritur, an sit genere suo mortale crimen. Arguitur enim à parte negatiua Peccatum alienum quod occultum est, aut per

Argum.

per correptionem fraternam, aut per accusationē detegere, est detractio: quippe qua aliena fama denigratur: & tamen illud est officium: ergo detractio genere suo nō est peccatum. ¶Secūdò, nullū vitium qđ toti mortali generi cōmune est, censendū est mortale: nā à peccato mortali, pcipuè inter Christianos multi sunt qui abstinēt: sed venialia sunt quibus nemo citra mēdaciū asserere potest nō habere: hoc autē specialiter vitio totū genus humanū periclitat: vt habet glos. super illud Prouer. 24. Cū detractoribus non cōmiscearis: ergo non est genere suo mortale. ¶Tertiò. Aug. in hom. de igne purgatorio minutioribus peccatis annumerat qñ cū omni facilitate & temeritate maledicimus: ergo detractio nō est, nisi veniale peccatum. ¶In cōtrariū autē est quod Paul. ad Rom. 1. vnà cō ponit detractores ac Deo odibiles: cuius causam subdit glossa, nè detractio, cò quod confistit in verbis, leue quid putetur.

Argumē. 2.

Glossa.

Argum. 3 Augustī.

Paulus.

AD quæstionē quatuor cōclusionibus respōdeō. Prima. Detractio genere suo est peccatum mortale. Probatur præsuppositoēodēnotamine quod de contumelia declarauimus: nēpe q̄ cū detractio sit peccatū in verbis, quæ sola significatione nocēt, nō solo obiecto sed ex intentione significādi perficitur: quare ille, pprię dicit detractor q̄ ex intentione vel crassissima negligentia rumorem hoīs absentia disseminat, cuius famam obscurat. Et dicitur quis ex intētione facere, non solū qñ directè id animo proponit, verum & quādo animaduertit quid dicit, & sine legitima causa nihilominus verbū effutit. Hoc ergo suppositō probatur conclusio, vt similes demōstrari cōsueuerunt. Illud vitiū est cōtra charitatē atq; adeò mortale, quo in re magni momēti, pximus lædit̄: nam inde pax conturbatur: tale autem est detractio: quippe qua fama obnubilatur, quæ meritò maiori habet pretio, quàm exteriora bona. Secundū illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille thesauri boni & pretiosi.

1. Cōclusio. Rō, cōclus.

2. Cōclusio.

¶Secūda cōclusio. Quādo qs verba aliqua profert, licèt sint famæ detractoria: tamē id nō intēdit, sed quippiā aliud, prolatio illa nō per se propriè censetur detractio, quod aiūt, formaliter: sed quasi per accidens. Conclusio hæc sequitur ex præcedenti. Nam cùm intentio significandi sit detractioni natiua, vbi illa abest, deest detractionis forma

3. Cōclusio.

¶Tertia cōclusio. In tali casu quo scilicet inigua intentio non adest, si bono animo cor datoq; zelo, & vbi oportet circunspectè obloquitio illa fiat, virtus est: si autē ex animi leuitate loquēdi ve libidine ore labatur, in summa propter aliquam causam uon necessariā fiat, peccatū est plurimùm veniale. Nisi fortè verbum adeò sit acerbum, vt suā ipsius ratione secū afferat mortalem culpā. Nā tunc adeò requiritur prudens cautela, vt quæuis negligentia loquendi, nisi subitus sit motus mortale sit crimen. Et maximè inquit S. Thom. in his quæ pertinent ad honestatem vitæ. Vt si quis alium de hæresi, aut de quouis alio crimine notet: præcipuè carnis: quæ licèt sint, vt ait Gregorius, minoris culpæ, sunt aūt maioris infamiæ. ¶Quare superuacanea videtur Caietani disputatio ad quidnam referatur pronomen, hoc, apud sanctū Thomam, vbi ait. Hoc ex ipso genere verborum habere rationem peccati mortalis: vtrū scilicet referatur ad id quod est dicere verba contra honestatem alterius, an ad ipsum assertum: vt sit sensus quòd quoties quis asserit de aliquo peccatū mortale, assertio ipa sit peccatum mortale, propterea q̄ id quod de alio asseritur est mortale. Manifestum enim est priorem esse sensum S. Thom. non enim vult quoties affirmo alium peccasse mortaliter, pariter me delinquere. Nam quando id non profertur ex intentione, iam dixerat non esse mortale. Sed vult dicere q̄ quādo verbum à me prolatum est nimis graue, ipsa prolatio de se est mortalis, licèt nō fiat ex intentione, propter incircunspectionem.

4. Cōclusio

¶Quarta conclusio. Quicūq; alteri famam iniquè sustulit, tenetur ei ad restitutionem, illo ordine & modo qui lib. 4. quæst. 6. latissimè expositi sunt. ¶Multa hīc dicenda fuissent nisi eodem lib. & quæst. fuissent à nobis pertractata. Nihilominùs quia hic commē tatores D. Thom. nonnulla solent adnotare, recolere aliqua est operę pretium. Haud enim Dominus Caieta. in presentiarum infamiam reputat mortalem, cùm quis occultum alienum crimen vni cordato viro secretò detegit, apud quem ita celabitur ac si muto dictum esset. Quod ego profectò, salua eius pace, probare omninò non possum. Quin verò mallem crimē metum notū esse tribus aut quatuor, quàm vni grauissimo viro. Nam quāuis ex vna parte præsentius periculū immineat ab illis euulgatū iri, quā ab ist: tamē ex altera pluris ego æstimo in bona esse existimatione apud illū grauissimū

Sēſus S. Th.

Sñia Caiet.

Repellitur pxima ſen tentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm plures allos minoris autoritatis. Quare infamia non est solùm accipienda hic in rigore iuris quando est apud plures: verùm & secundùm rei naturam. Quo circà pessimè ac nocentissimè illi faciunt, qui, nisi vrgens sit causa corrigendi fratrem, vel vni quantũuis prudẽti viro occultum alienum crimen reuelant. Nam etsi in suo id pectore recõditum seruet, tamen alius apud ipsum magnũ patitur honoris, ac famæ detrimentum.

Alterũ dictum Caiet. in quo Scoto consentit Rõ in Caie.

¶Illud autem quod idem Caieta. subdit, videlicet recensere peccatum alterius vnde ille nullam contrahit infamiam, non esse infamare, iam nos illic similiter confessi sumus. Vt si iuuenũ amores referas, de quibus ipsi se iactant. In quo autem Scoto subinde consentit, nempe ꝙ qui non assertiuè rumores seminat, sed relatiuè, dicẽdo sese hoc & illud audisse, non sit habendus infamator: profectò consentire ego non possem. Imò vt iam illic diximus, genus hoc est infamandi. Nam non possunt illi qui aliàs non audierunt nõ nouam cõcipere opinionem siniſtram proximi. Qua vtiq; ratione, vt illic notauimus, illo modo fama vires acquirit eũdo. ¶Quod verò ibi tantùm obiter tetigimus, examinãdum hic prẽsiùs restat: nempè vtrùm eum qui vno loco infamatus est liceat in alio, vbi bono fruitur nomine, infamare. Caiet. enim in opusc. 16. respõs. respõ. 9. id astruit. Adrianus verò quodli. 11. q. 1. negat. Et quidẽ ratio Caietani ea est prorsus, ꝙ cum quis priuatus sit iure famæ, nullam ei iniuriam irrogat qui idem detegit alibi crimen, ob quod famam perdidit. Secùs autem si aliud quod occultum est detegeretur. Ratio verò Adriani, contraria est: nempè ꝙ licèt alicubi quis infamia laboret, potest alibi illam habere illæsam: quare iniuria illi fit dum eadẽ nudatur. Et confirmatur Adriani opinio. Quanuis quis vitio sit publico infectus, siue ad mores pertinente siue ad naturã, nemini licet illud ei in faciẽ expuere: ergo minùs licebit illud de quo alibi infamatus est, hìc disseminare. ¶Hæc tamen discordia per distinctiões est cõcilianda. Bifariàm enim quispiam potest alicubi labem infamiæ contraxisse: videlicet aut publica autoritate & iudicio damnatus, aut priuatim per viciniam, aut vrbem. Rursus dupliciter quis delinquere potest alterũ infamando: scilicet, aut cõtra charitatem, aut contra iustitiam. His præhabitis dum quis priori modo honore suo, & fama alicubi expoliatus est, nulla est iniustitia eum vtique de eodẽ crimine infamare. Et ratio est: quia ille iure, publicoq; præconio in pœnã multatus est sua fama, atque adeò cuicunque facta est facultas scelus illud propalandi. Quare qui hominẽ sic infamat, ad nullã tenetur restitutionẽ. Nihilominùs peccatũ est contra charitatẽ: quin verò posset esse mortale eiusmodi damnatis hominibus sua rursus pudenda nudare. Tunc potissimùm quando emẽdati sunt, bonumq; nomẽ alibi recuperauerint. Nam bona fama q̃ maximè hominibus adiumẽto est ad virtutem: qua perdita exanimantur. Non tamen tale infamãdi delictum ad restitutionem obligat. Atq; ad hoc facit tex. l. eum qui nocentem. ff. de iniur. vbi habetur, eum qui nocentem infamauit, nõ esse bonum & æquum ob eã rem condẽnari. Quãdo verò quis posteriori modo extra ordinẽ iuris In vno loco iacturã fecit famæ, nõ solùm contra charitatẽ, verùm cõtra iustitiã facit qui eundẽ alibi eadem in famia respergit: & ad restitutionẽ, eo quo fieri potest modo, tenetur. Quandoquidẽ iure non sit illa priuatus: nã propter rumores, etiã si priuatim manifesti sint: nemo ius perdit honoris suæ ac famę, si domicilũ mutet: sed reputatur ibi secretũ esse delictũ. Vnde ad Caietani argumẽtũ atq; ad prius Adriani responsum putato. Ad posterius verò respondeꝛ diuersam esse rationẽ cõtumeliæ & detractionis. Nam per modũ cõtumeliæ neꝙuaquã licet improperari alteri suũ crimen aut naturale vitiũ etiã si naturale sit. ¶Post hoc subsequitur dubitatio alia, vtrùm eum qui falsis cõmentitijsq; virtutibus, seu moralibus, seu intellectualibus, famã per vafriciẽ in republica comparauit, licitum sit diffamare. Apparet enim id esse virtutis officiũ, cùm tales impostores rẽpublicam seducant. Ad hanc autẽ dubitationem, licèt Adrianus loco citato absolutè respõdeat id esse licitum, cum temperamento tamen & distinctione respondendum est. Quando enim eiusmodi sycophantæ suis imposturis perniciẽ reipublicæ offerunt, tunc non solùm licet, verùm expedit eorum crimina fallaciasq; retegere: vt si quis se optimum emẽtiretur medicum, aut theologum, qui populo essent pestiferi. Tunc eñ docendus esset populus veritatẽ. Si autem sunt mulierculæ quæ foris sanctitatẽ præ se ferunt, qua ratione eleemosynis victitant, licèt occulto aliquo crimine sint infectæ, neutiquã reipublicę noxio, sed innocuè viuunt, non est cur debeant infamari.

¶De

Quæstio.

Opin. Caie. Adrian.

Rõ Caieta.

Rõ Adria.

Cõfirmatio

Distinct. 1.

2. Diuisio.

Solutio pro positæ conclusionis.

Rõ cõclus.

Ad argum. Caietani & Adriani.

Dubitatio.

Rõ dubitãdi Adrianus.

Solutio dubitationis proximæ.

Dubiũ de Historiographis.

¶De historicis aũt dubitare meritò quis poterit, an liceat illis hominũ crimina ꝓpetuæ memoriæ prodere. Ad quod cum grano etiam salis respõdendũ est. Primũ, ꝙ vbi non denarrant infamia peccata & turpia, sed bella, & homicidia, & alia quæ viris illustribus dedecora non sunt, nõ est quòd sint condẽnandi. Mox quanq̃ aliqua turpia denarrent quæ nõ sunt omninò secreta, non est illis vitio vertendũ, sed officio potiùs tribuendum Debent enim optima fide quæ ad rem ptinent pernarrare. Nihilominꝰ vbi inuidia moti aut alio prauo affectu quẽpiã alicuius vitij notãt, nõ sunt à peccato liberi. Tũe potissimũ dum generi alicui & ꝓsapiæ notã inurunt, quæ in perpetuã memoriã mãsura est.

Alterum de Astrologis.

¶Astrologos deniq; qui falsa sępe vitia hominibus imponũt, puta latrocinia, & alias turpitudines, nõ dubiũ est nõ esse ferendos. Nã præterq̃ ꝙ maxima pars eorũ quę sciũt, minima eorum est quæ ignorant quã ob rẽ infinitis vtuntur mendacijs: neq; tanta fides est astris tribuenda, neque illa via permittendũ est crimina explorare. Extat quidẽ. l. itẽ apud Labeonẽ. vbi. §. si quis astrologus. habetur, vt si astrologus cõsultus furem aliquẽ esse dixerit, qui nõ erat, iniuriarum cum eo non agatur: subiungitur tamen constitutionibus eum teneri: hoc est municipalibus legibus cõdemnari posse. Quocircà. C. de malefi. l. nemo. cautum est, vt nemo aruspicem aut mathematicum cõsulat. Porrò ergo isti non solùm tanquam impostores, verùm tanquam publici infamatores, essent in vltimas cruces adigẽdi. ¶Celeberrimum hìc autem ac cognitũ necessariũ est, vtrùm idem maiusue sit crimen seipsum quempiam infamare quàm alium. Quod quidem in nostra Relectione de rat. teg. & deteg. secr. tractauimus & superiùs hìc lib. 4. q. 2. & rursus. q. 6. in hunc locũ reposuimus: quippe qui prius est eius. Et quidem Caiet. hìc & in sua Sum. verbo Detractio. indubius partẽ tenet affirmatiuã: quatuor nimirum asserens propositiones. Prima est. Quicunq; seipsum infamat, peccatum committit genere suo mortale: idq; grauius quàm si alienã famã læderet. Secunda. Illud peccatum nõ modò contra charitatẽ, verũ cõtra iustitiã cõmittit: qa est contra ecclesiã, & rẽpublicã cuius nostra fama est: vti Aug. 11. q. 3. can. nõ sunt audiẽdi, videtur dicere. Tertiò. Nemo ab huiusmodi peccato excusatur: q̃is metu mortis id faciat. Quartò. Quicunq; se infamat, ad restitutionẽ tenetur. Fundamentũ opinionis huius est quòd perinde cẽset de hominis fama, atq; de eius vita: vt sicut vitæ non habemus dominium, ita neq; nostrę habeamus famæ. ¶At q̃is non sim nescius hanc vulgo opinionẽ veridicã existimari, eius tamẽ fundamenti demõstratio adhuc semper desideraꝛ; quia nusq̃ probatur. Nã etsi à Sapiẽte admoneamur curã habere de bono nomine, nulla tenùs tamẽ inde fit cõsequens, vt non simus famæ nostrę domini. Quoniã & bonorũ exteriorũ tenemur habere nõnullã curã, quorum tamẽ dñio fungimur. Igitur vt præsenti disputationi via & ordine satisfaciamus, contrarium fundamentũ censemus verũ: videlicet vnunquẽlibet suæ famæ habere dominiũ. Id qd præcedenti libr. q. 12. quatenùs materia fert moralis, demõstrasse me arbitror. Ex quo vtiq; fundamẽto postmodũ. q. 6. eliciuimus, in arbitrio esse cuiusq; priuati restitutionẽ suæ famę remittere. His ergo, vt illic ostensis, hic suppositis. Primum assertũ in prẽsentiarum sit hoc. Hominem seipsum absq; causa infamare, peccatum est: tamen neq; contra iustitiam, neq; genero suo mortale. Quòd enim sit peccatum, patet, quia est præter charitatem. Tenemur enim nos nostraq; bona diligere: & fama bonum nostrũ est: quare à Sapiente curã boni nominis habere iubemur: qa pretiosius est diuitijs multis. Quapropter qui sine causa se infamat, ꝓdigus est suæ famæ: quæ quidem prodigalitas peccatũ est. Quòd autẽ non sit cõtra iustiam patet: nã id maximè esset, ꝙ nõ sumus dñi famæ: sed sicut vita nostra, sic fama reipublicę est: cui eam dispẽdendo iniurij sum⁹ Hoc autẽ loco citato latè monstrauimus esse falsum cõtrariaq; argumẽta diluimus, inferẽtes perinde nos habere honoris famæq; dominiũ vt bonorũ exteriorum, atque adeò nemini illum iniuriam irrogare, qui suæ famæ prodigus est: neq; ad vllam restitutionẽ teneri, quoniã sibijpsi nemo ad restitutionẽ tenetur. Atq; hinc fit rursus non esse genere suo peccatũ mortale: & idcirco diximus esse, nõ cõtra, sed præter charitatem: quoniam præcepto charitatis nõ vsq; adeò hęc bona tenemur diligere, vt illa negligere sit mortale delictum. Quin verò, vt illic inter alia dicebamus, Christus redemptor noster non sic nos instituit, vt honores ac famam, primos scilicet accubitus: & honorũ splendores tanti faceremus. Imò admonemur infamiã patienter tolerare: vt Grego. sup Ezechiel. homil. 9

Fundamẽtũ Caietan.

Fundamẽtũ Caiet. falsũ.

Prima assertio auoris.

Probatio ꝓ veritæ assertionis.

Quæstio cognitu digna

Opin. Caie.

Prima ꝓpositio Caiet.

Secunda.

August. Tertia.

Quarta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambros. mi.9.egregiè docet.Et Paul.parui æstimabat iudicari ab humano die.Et Ambro. si vera est eius hist'oria,mulieres ad se induxit,vt
August. illa infamia episcopatū sibi caueret.Et Aug.
Anselm. atq; Ansel.sua peccata scriptis suis propala-
S. Thom. runt.Et S.Tho.q.præsenti.art.4.ad prim.ait
in arbitrio cuiusq; esse detrimentum suæ fa
Adrian. mæ pati.Idq; Adria.4.q de rest.fam.& latiꝰ
quodli.11.asseuerat. Quę certè vera non essēt,nisi dominiū eius haberemꝰ aliter quàm
vitæ.De hoc autē locis citatis abūdè dictum
est.Dixerim tamē genere suo nō esse morta
le.Nā qui iuratus crimē sibi falsum impone
ret,reus esset periurij.Et prælatus qui famā
suā regendis suis subditis habet obstrictā, cō
tra iustitiā faceret infamando sese.Sicuti qui
familiam habens alendā,aut pauperes videt
grauiter patientes,sua bona in flumen proij
ceret.Et qui hæresin vel aliud nefandissimū
sibi crimen,etiā citra iuramentū imponeret
propter insignē turpitudinē posset peccare
mortaliter.Sed re vera citra eiusmodi casus
mendacia illa nō essent nisi officiosa.Nō est
ergo cur grauiùs, imò nec tantū delinquere
censeatur qui seipsum infamat,q̄ qui diffa-
mat aliū:cū hoc sit contra iustitiā:illud verò
minimè. Et ad August.iam illic respōdimus
solū intelligere famā nostrā sic esse reipubli-
cæ,vt bona nostra exteriora:nēpe vt cū in-
diguerit,teneamur ei per bonā nostrā famā
seruire:sicut tenemur per nostrā pecuniam.
At sicut nō tenemur seruare pecuniā ꝓ futu
ris necessitatibus reipublicę,ita nec famam.
Ad aliud eius dictū,1.de ciui.Dei.c.20. scili-
cet q̄ illo p̄cepto.Nō fallūm dices: iubemur
etiā nosipsos nō infamare,respōdimus verū
esse quātū ad vim charitatis:nō tamē quātū
ad vim iustitiæ.Facit enim,qui suam obscu
rat famā,præter charitatē qua se obligere de
bet:nō tamē cōtra iustitiā,sicut q̄ alienā tor
rodit.Et illud,Curā habe de bono noīe mo
nitū esse diximus,vt per virtutū culturā bo-
num ꝓcurem⁹ nomē.¶Ex his igitur,vt gra
dum ad rem p̄sentē faciamus,secundū hic
Secundæ assertio. assertū colligamus.Quādo quis in quęstiōe
cōtra ius de occultissimo suo crimine inter-
rogatur,licèt iure respōdere non obligetur,
tamē si vt ab oculei pressura se eripiat illud
infamādo se reuelat,non solū nō est illi pec-
catū,verū esse pōt virtutis officiū. Cōclusio
Probatio. est superioribus appendix.Nā cùm quisq;
sit suæ famæ dñs, potest eius dispendiū ob
causam facere:sicuti & aliorū bonorū tēpo
raliū: igit̄ vt in tali casu licitū misero est libe
rationē ab illis tormētis propria pecunia re
dimere, ita & sui criminis confessione, qua
suæ famæ iacturam faciat.Secundò id pro-
batur.Potest esse tantus nūmorum aceruus, *Ratio altera ad idem.*
vt existimationē famæ vulgaris hominis ad
æquet:sicuti tantū esse potest argēti pōdus,
vt aurū exuperet:q̄d profectò nemo dextri
ingenij inficias ire potest:cū ergo cuiq; in il
lo casu dispēdio magnæ pecuniæ eiusmodi
cruciatus effugere liceat,fit vt possit id etiā
dispēdio suæ famæ facere. Tertiò id ipsum *Tertia rō.*
arguit.Si quis cōtra ius oculeo exponeret,vt
alienū crimē reuelaret,q̄d sub sigillo secreti
susceperat:nō loquimur de sigillo sacramēti
cōfessionis,q̄d anteq̄ sacerdos reuelet,tenet
truculentissimā mortē perpeti:sed de alijs se
cularibus,nequaq̄ teneret tam grauia tormē
ta perferre anteq̄ id detegeret:maximè si nō
esset secretū regis,aut reipublicę,aut q̄d per
iniuriā ab alio extorserat,ex cuius reuelatio
ne vita illius penderet,ergo à fortiori nemo
tenet tam acrē torturā ferre,vt suū celet pro
priū crimē.¶Si aūt de falso crimine interro *Dubium.*
garetur,maius dubiū est,an peccatū sibi es-
set mortale,illud sibi citra iuramentum im-
ponere,nā periurio nemo dubitat esse mor-
tale.Nec vero dubitatur quin etiā citra iusiu
randū peccatum esset veniale,mentiri:atque
adeò certum est succumbendum esse priùs
morti,quàm illud admittatur. Sed dubium
est, an mendacium illud citra iuramentum
esset perniciosum,ac subinde mortale.Et ꝓ
fectò si quæ dicta sunt verum habent, non
video cur esset perniciosum, neque ad re-
stitutionem obligatorium: quandoquidem
ille suijpsius infamator,si persona sit priua-
ta,nemini mentiendo facit iniuriam: postq̄
sibi soli famam aufert. Loquimur enim de
illo priuato homine qui crimen q̄d sibi im-
poneret,nō esset hæresis,aliavè enormitate
aut fœditate grauissimum. Aliàs propter di
gnitatem personæ,vel propter enormitatē
infamiæ, mortale esset. ¶Existit tamen cō *Argumēt. contra præ dicta.*
tra hanc sententiam argumentum,quando
ex tali confessione delicti sequeretur mor
tis periculum qua reus ille condemnaretur:
nam tunc videtur ideo non licere, quòd te
nemur vitam præ rebus omnibus seruare.
Ad hoc autem compluribus respondetur *Solutio. 1.*
modis. Primùm enim hactenùs nihil de pe
riculo vitæ locuti sumus, sed tantùm de ia-
ctura famæ.Mox confessio illa sic extorta
non est cui fides sit adhibenda,vt propter il
lam reus adiudicetur mortiꝭimò neq; vt pro
priè

Secūdo. priè pro infamia ducatur:vt patet. 15.q.5. can.si quandoq;.Deinde etiā si mortis periculum immineat,non tenetur homo tāto cum cruciatu vitam seruare,sed potest breuiorem sibi permittere mortem,vt tam acerbam effugiat.¶Ad primum igitur argumē
Ad primū argum. tum respondetur,q̄ vbi ratio denūtiare aliquem vel fraternè,vel iuridicè poscit, non est infamia occultum delinquentis reuelare
Ad secundū argum. crimen.¶Ad secūdum autem respondetur glossam illam non toti generi humano impingere notam huius vitij in gradu mortali. Nam primū addit penè, deinde intelligitur
August. de triuialibus murmurationibus,quę in vulgus citra mortale serpere solent:quas Aug.
Hieronym. in tertio argumento citatus reputat minutiora peccata.Hierony.ad Celantiam ratio nē vniuersitatis huius morbi adnotauit:vbi ait,Pauci admodū sunt qui huic vitio renuntient,raroq̄; inuenies qui ita vitā suā reprehēsibilē exhibere velint,vt nō libēter reprehendant alienam.Tantaq̄ huius mali libido mentes hominū inuasit,vt etiam qui procul ab alijs vitijs recesserunt,in istud tamē quasi in extremum diaboli laqueum incidant.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm detractio sit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.

QVæritur tertio loco de grauitate detractiōis,quoniam videtur omniū delictorum maximum quæ in proximū committuntur. Ait enim glos.sup illud Psal. Pro eo q̄ me diligerent,detrahebant mihi:plus nocere in eius membris detrahētes Christo,quia animas crediturorum interficiūt, q̄ qui eius
Primum argum. carnem mox resurrecturā peremerunt. Vnde fieri videtur consequens detractionē tanto grauiorē esse homicidio,quanto vita animę corporali præstat:cùm ergo homicidiū sit reliquis omnibus grauius,quibus proximus offenditur:fit vt detractio simpliciter
Secundum argum. sit omnium grauissimum.¶Secūdo.Detractio videtur esse grauior q̄ contumelia, pro eo q̄ contumeliam facilius homo repellit quàm latentem detractionem quam ignorat:cōtumelia autem grauior adulterio:nam per adulterium coniunguntur duo in vnam carnem ad peccandum, contumeliosus autem disiungit eos qui amore coniuncti erāt: quatenus occasionem alijs præbet vt quem contumelijs afficit,odio habeant:ergo detractio est peior adulterio: quod tamen inter peccata quibus proximus lędituꝛ magnum habet pondus.¶Tertiò.Contumelia oritur *Argum. 3.* ex ira,vt ex Gregorio articulo præcedēti re *Gregorius.* tulimus,detractio verò ex inuidia,vt eodem loco.13.Moral.idem ait Diuus. sed inuidia grauius peccatum est quàm ira: ergo & detractio quàm contumelia.¶Quartò.Eo pec *Argumē.4.* catum quodcunque grauius est, quo nocētiorem inducit effectum, detractio autem inter omnia peccata pestilentissimum inducit:scilicet mentis excæcationem, ex qua ra *Gregorius.* dice omnia pullulant. Ait enim idem Gregorius.11.quæstio.3.Quid aliud detrahentes faciunt,nisi quod in puluerem sufflant, & in oculos suos terram excitant? & vnde plus detractionis sufflant,inde minus vidēt. Est ergo detractio inter ea quæ in proximū committuntur grauissimum. ¶In contrarium est quòd sceleстius est facto peccare quàm verbo:homicidium autem & adulterium sunt peccata in facto:detractione verò intra verba peccatur.

MEritò porrò crimen hoc in suspicionē venire potest q̄ sit omniū grauissimū adeò est reipublicæ multimodè pestiferum.Nihilominus tribus conclusionibus ad quæstionē respondetur.Prima. Inter vni *Prima conclusio.* uersa peccata quæ mortales aduersus seinuicē cōmittūt,est homicidiū.Excepta eīm hic semper habemus peccata quæ Deū habent pro obiecto:qualia sunt infidelitas,desperatio,Dei odiū,blasphemia,periuriū, & similia.Probatur cōclusio.Princeps formalisq̄; *Probatio.* vt aiunt,ratio vnde vnumquodq̄; peccatū quod cōtra proximū committitur malitiā sortitur,sumitur ex nocumento illato: nam quo illud peius est,eo repugnantius est charitati:nocumentū autē tanto peius est quāto bonū quod per illud tollit existit maius: bonū autē q̄d alteri quis maximū adimere valet,est corporalis vita: ergo homicidium est pessimum.Probatur hæc postrema præmissa.Bona humana in triplici sunt gradu. Primum enim est bonū animæ:atq; ei proximum,bonū corporis:ac tertium id quod in rebus exterioribus positum est,bonū autem animę,quanuis sit omnium præstātissimum,nemo tamen potest illud alteri inuito adimere,licet possit illi occasionē eius porrigere:bonū enim animæ est gratia per quā viuit,quæ solo consensu in peccatum mortale adimitur: in huiusmodi autem cōsensum nemo potest alterum cogere. Et ideo quan-

uis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis alterum in peccatum inducere maiorem præ se ferat ex obiecto grauitatem, quàm si illum occideres, tamẽ quia talis inductio nõ est coactio, nõ tam enormiter peccas, quàm si temporali morte illum interimeres. Ratio est qua lib. 4. q. 6. vsi sumus aduersus eos qui putabãt grauius esse animam proximi per occasionem occidere, q̃ illã corpori eximere. Restant ergo duo bonorum genera quæ quis alteri inuito vi aut fraude potes eripere: illorum autem prestantius est bonũ corporis, puta vita exterioribus bonis quæ primum est omnium fundamentum: fit ergo vt homicidiũ crimẽ sit genere suo omnium atrociſsimum, quæ in proximum committuntur. ¶ Secunda conclusio. Detractio secundùm genus suum est maius peccatum q̃ furtum, minus autem quàm homicidium & adulterium. Patet ex dictis: quoniam fama egregius est bonum quàm exterior substantia: inferius autem quàm vita, quę per homicidium tollitur, & per adulterium in futura prole læditur: nam per se loquẽdo filius qui incerto nascitur parente, educari nequit cõmodè. Ex quo fit & fornicationem simplicem eâdem ratione, vt. q. 3. contra Mar. de Mag. constituimus, grauioris esse culpę quã furtum. Et secundò sequitur, contumeliam peiorem esse etiam furto: nam est detractione propter violẽtiã, & contemptum acrior. ¶ Tertia cõclusio. His nõ obstantibus quæ per se rebus conueniunt, potest accidẽtariè peccati grauitas aliũde, tum augeri, tum etiam minui. Nam qui deliberatè malum perpetrat, grauiùs peccat, quàm qui ex infirmitate aut ignoratiõe illud admittit. Qua vtiq; ratione peccata quæ intra verba cõtinẽtur eò quòd linguæ velocitate expuũtur, aut leuiter ore decidunt, leuiora cęteris paribus reputantur. Qua vtiq; ratione paulo antè asserebamus peccata quę in facto cõsistunt, grauiora esse q̃ verbalia. Intelligitur enim si rationẽ verbi cum ratione facti conferas. Nã ex parte obiecti assertũ peculiariter est in secunda conclusione, detractionẽ qua fama obnubilatur, grauiorem esse furto, quo bona eripiuntur externa. Hæc autẽ semper intelligenda sunt in specie: nam in individuo potest esse furtũ peius q̃ detractio: & detractio peior homicidio: vt si quis Deo aut eius fidei detrahat quod ad blasphemiã attinet.

Secũda conclusio.

Rõ cõclusi.

Tertia conclusio.

Ad. 1. arg. AD primũ igitur argumẽtũ per hoc postremũ verbũ respõdetur. Nã qui Christo detrahũt i suã obmurmurãtes fidẽ, atq; adeò obstãtes, quo minùs qui crediturierãt illã suscipiãt, in eius diuinitatẽ blasphemi sunt, atque adeò quadantenùs enormiùs peccãtq̃ qui carnẽ eius vita in tẽpus priuarũt. Nã illã vitã gratia cõfirmãdę fidei assũpsit. ¶ Inter soluendũ argumentũ secũdum definit S. Tho. Contumeliã peiorem esse detractione: licèt facilìùs repelli possit propter maiorem contẽptum & violẽtiã: sicuti rapina peior est furto. ¶ Cõtra hoc autem quis forsan arguat. Fama excellẽtius bonum est honore: ergo detractio peior est cõtumelia: quia nocẽtior. Reperias qui nescięntes hoc argumẽtũ ad mentẽ Tho. diluere, negẽt famã egregię esse bonũ honore. Imò cùm audiãt Tho. asserẽtem contumeliã esse peiorẽ, inferũt honorẽ pręeminere famę. Cùm tamẽ re vera cõtrà stet veritas. Obiecta em̃ ,ppria & formalia cõtumeliæ & detractiõis, vt suprà diximus, nõ sunt honor & fama: sed ratiões inuolũtarij. Et inde colligitur cõtumeliã esse acerbiorẽ, nẽpè quia per eã quis patitur inuoluntariũ vi, & per detractionem non nisi ignorãtia. Huic tamẽ decisioni minimè dissonat quo minùs fama cumulatius sit bonũ atq; illustrius q̃ honor. Pretiosior enim est bona existimatio q̃ populus de tua habet probitate, q̃ honor, puta reuerentia quæ sæpè mendaciter exhibetur & vafrè, neq; semper propter virtutẽ, sed quandoq; propter alia minora bona. Quapropter Sapiens, nõ quidẽ honori, sed bono nomini, quo fama intelligitur, tres ascripsit præeminẽtes qualitates. Primùm quãtum ad pretiũ, quòd bonum nomen sit melius q̃ diuitię multæ. Prouerb. 22. Secundò quantũ ad suauitatẽ & loci dilationem, q̃ sit pretiosius q̃ vnguenta, odore suo oblectantia. Ecclesiasti. 7. Et tertiò quantum ad temporis diuturnitatem, q̃ diutiùs permaneat quàm mille thesauri pretiosi & magni. Ecclesiastic. 41.

Ad secundũ Argumẽ. Solu. S. Th.

Tentatur so lutio. S. Th.

Quorũdam soluuio.

Reprobatur ximasolut.

¶ Sed & hoc rursus adnotandum: quòd etsi propter cõtemptum contumelia sit genere suo & obiecto peior detractione, scatet nihilominùs detractio mille incõmodis, ac pestibus. Obtenebrat enim in primis virtutũ gloriã, quæ illius cœlestis repręsentatio est. Mox facilìùs committitur pluresq̃; inficit quàm cõtumelia. Nam cùm in latebris fiat, impunè atq; adeò passim & quacũq; nacta occasione loquendi obrepit: cùm cõtumelia propter metum nõ sit adeò in vsu. Deinde detractores ex insidijs pugnant, ob idq; quàm difficilimè cauẽtur. Et maximè dum bilinguesfint ac bifrontes: nẽpè qui in facie mulcẽt, in auresq̃; incantant, sed in dorso latẽter cõmordent. Quo quidẽ proditionis genere nihil in republica pestilentius esse põt. Nam cùm nemo eiusmodi homines caueat, sed suã illis pectora cunctis securi pandant: sanguinẽ alijs exugũt, quẽ in aliorum aures euomant. Vnde Eccles. 28. Susurro & bilinguis maledictus erit. ¶ Accedit huc, q̃ detractores non suas tantũ animas perimunt, verùm & cunctis apud quos sua seminant scõmata eandẽ spiritualẽ mortem inferunt: quatenùs eis odium eius ingenerant cui detrahunt, ac subinde pacem & amicitiam publicam, qua sydere nullo respublica splendidius fulget, violant, & cõtenebrant. Dicuntur autem peculiariter detractores, vt reor homicidæ, vt in quadã epistola ait Clemẽs, quæ refertur de pœnitẽtia. dist. 1. can. homicidium quòd animã eius cuius famã denigrant, virtutibus priuare & nudare contendũt, quib⁹ spiritualiter viuit. Et eodẽ forte refertur verbum. 1. Ioã. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est. Ad tertium conceditur, contumeliam, vt superiori articulo dictum est, ex ira nasci: vt pote q̃ ira correptus, vt. 2. Rheto. author est Aristo. in manifesto cupit vindictã, quã per contumeliã faciliùs adipiscitur. Et ideo detractio, quia non ad eiusmodi manifestam vindictã tendit, nõ est iræ filia, sed inuidię. Detractor enim, quia liuore tabescit claritudinẽ alienarũ virtutũ cõspurcare studet. Haud tamen consequitur, vt si inuidia peior sit quàm ira, filia eius sit peior quàm filia iræ. Nam genituræ istæ vitiorum iudicãtur ratione conuersionis ad eundem finem: ad quem scilicet, & filia ordinatur & mater: malignitas autem & grauitas attenditur ex parte auersionis. Et quia inuoluntarium per vim inferre, quàm per fraudem, elongatior est auersio à charitate, contumelia est peior. ¶ Nihilo minùs & detractio hac inter alias macula sordet, quòd ex inuidia nascitur, quę sordidissimum est vitium: quatenùs è regione maximè charitati opponitur. Charitas enim, vt ait Paul. non æmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, cõgaudet autem veritati: quorum omnia contraria in inuidia continentur. Habet enim hoc inter cuncta vitia enormissimum, naturæq̃; rerum repugnantissimum, vt de malo, quod abhorrendum est, gaudeat, de bono

Documẽtũ.

Incommoda detractio nis.

Ad. 3. arg.

Aristote.

Paulus.

verò, ac potissimùm de alienis virtutib⁹ quę amore sunt potissimùm venerandæ, contristetur: id quod diabolicum est ingenium. Quapropter nemo est qui inuidiam cauere possit: quandoquidem omnes tenentur ad virtutum fastigia conniti: & quo quisque altiùs euehitur, maiorem inuidiam inuidis concitat. Huius ergo hydriæ sobolem sese detractores agnoscãt. ¶ Ad quartũ igitur perinde conceditur, ingenium esse detractionis mentem exęcęare: nam cùm vnusquisq;, vt Prouerb. 25. ait Sapiens, in sentẽtia lætetur oris sui, qui detrahere pergit, amare dicta sua incipit, maleq̃; de bono sentire, ac probos sub inde odio habere: per quam viam mens excæcatur. Attamen cùm & idem ipse effect⁹ alijs etiam vitijs communis sit, vt gulę, luxuriæ & cęteris: non inde arguitur omnium esse pęsimam detractionem.

Ad. 4. arg.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm audiens tolerans q̃; detrahentem mortaliter peccet.

PRopter perniciem detractiõis quærendum demũ restat, vtrũ qui detrahentes audiunt mortaliter peccent, nisi illis ora cõpescant. Arguitur enim contrà. Nemo plus alteri quàm sibi tenetur. Laudi autem cuicũque apponitur si suos ferat detractores: secundùm illud Gregorij supra citatum super Ezechielem homil. 9. Linguas detrahentiũ sicut nostro studio non debemus excitare, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat: ergo non est peccatum detractoribus aliorum non obsistere.

1. Argumẽ.

Gregorius.

¶ Secundò. Eccles. 4. iubemur non contradicere verbo veritatis vllo modo: vsu autem venire solet, vt qui detrahit, à veritate nõ recedat, ergo tunc non est virtus illi cõtradicere.

Argumẽ. 2.

¶ Tertiò. Id quod in aliorum vtilitatem cedit, nemo prohibere debet: detractio autem crebrò in rem eorum est quibus detrahitur. Vnde Pius Pontifex. 6. quæst. 1. can. Oues. Nõnunquàm, inquit, detractio aduersus bonum concitatur, vt quos vel domestica adulatio vel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet: ergo detrahẽtes reprimere non est officiũ. ¶ In contrarium est Hieronym. vbi ait, Caue linguam, aut aures habeas pruriẽtes, vt aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.

Argum. 3.

Hieronym.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima conclusio. AD quæstionem tribus cõclusionibus respondetur. Prima. Quicunq; vel alium ad detrahẽdum inducit, vel detractionẽ, ppter odium delectatur, nihilo minùs q̃ detrahens peccat: quin verò quandoque aliquanto plus. Probatur conclusio ex illo ad Rom. 1. Digni sunt morte, nõ solùm qui faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt. Eiusmodi enim consensus bisariàm contingit: vno quidem modo directè, quando vel quis alterum ad peccatum inducit, vel ei placet: & quidem qui isto modo cõsentit, omnino fit criminis particeps. Quin verò si inducit, eo grauiꝰ peccat, quo in motore plus est culpę quam in moto: atq; adeò si lętatur, fortè potest & grauiùs peccare si odium cumulatius habeat quàm sit in detrahente. Ac de istis intelligitur verbũ Bernard. prope finẽ secundi lib. de consi. Detrahere, aut detrahẽtem audire: quid horũ damnabilius sit, nõ facilè dixerim. Secundo autẽ modo consentire quis dicitur indirectè: quia scilicet nõ resistit. Hoc autem dupliciter cõtingit. Nã qui nõ resistit, aut munere suo proprio, ac publico officio resistere tenetur: aut priuata persona est, cui id ex officio nõ incũbit. ¶ Sit ergo secunda conclusio. In priuata persona detractionẽ aliorum nõ repellere peccatũ est: multò tamẽ minùs quàm in detrahẽte, quod quidem plurimũ esse solet veniale. Tertia cõclusio. Quandoq; non resistere detrahenti: peccatum esse potest mortale, primũ ī persona publica, puta in eo qui detrahẽti præest. Secũdò, ppter periculũ quod ille qui audit, imminere ex detractiõe videt. Ac tertiò si quis obsolũ timorẽ humanũ obijcere se detractori formidet. Conclusiones sunt Sãc. Tho. Et vnica ratione ambæ confirmantur. Iam eñ suprà pluries monstratũ est, vt quis sit indirectè causa alicuius mali, nõ satis esse q̃ vitare illud posit, sed præterea exigi, q̃ teneatur. Teneri verò quempiam accidit, aut ex iustitia, aut duntaxat ex charitate. Priuata autem persona rigore iustitiæ nõ tenetur malum proximi cauere, sed tãtùm ex charitate si absq; suo detrimẽto põt. Et ideò non est per se omninò charitati aduersum, à tali infamiæ detrimento proximum non liberare: vix tamẽ à veniali excusatur: vt in secũda conclusione assertum est. Nam vbicunq; detractio oboritur, potest quis facili negotio vrbanè, ac leniter detrahenti occurrere: atque adeò si id non faciat, negligere omninò censetur proximi famam. Attamen si detractor ille vsq; adeo esset turgidus atq; intractabilis vt periculum ab illo immineret, quicunq; excusaretur, etiã à veniali. Hoc autem quàm rarissimè vsu venit. Adde & sola verecundia excusari aliquem posse. Vt si q̃ detrahit illustrissimus est: audiens verò famulus eius, aut alia abiecta persona quę mutire non audet. Ex iustitia autem cum primis tenetur Prælatus, & ideo ille procul omni metu & pudore tenetur subditos à detractione corripere, si sit in re alicuius momenti: cuius idcirco omissio peccatum est mortale. Prælatus inquam detrahentium: nam prælatus eorum quibus detrahitur, non tãta iustitia eos tenetur protegere: quia cura prælati est cauere ne subditi peccent. Quanuis & quodammodo teneatur charitatis vinculo subditorũ honorem tueri. Præterea priuata persona cùm ex detractione videt periculum imminere alicui mortis, vel turbationem reipublicæ, cum aliquo suo detrimento tenetur occurrere. Metus autem humanus tunc ascenderet ad peccatum mortale, quando iacturam temporaliũ bonorum charitati quis anteferret. Non autem id facere censendus est, quoties metu humano cauere cessat proximi detrimẽtum, vt in secunda cõclusione dictum est: sed quãdo sua esset omnino necessaria renitentia ex præcepto. Vt si detraheret fidei, aut religioni, &c. ¶ Ex his demum hoc colligamus saluberrimum documentũ, vt intelligamus impendio quàm maximè necessarium esse ad pacem & salutem reipublicæ, ac potissimùm Christianæ familiæ detractoribus obuiã vtiq; prodire. Quod certè, vt dicebam, nemo non suo gradu facilè potest perficere. Et quando id non poterit, prudẽtis officium erit colloquio abire: vt illa ratione detractorẽ pudore suffundat. Vnde Hierony. epistola ad Celantiam. q. 14. egregiè tum detrahentes obiurgat, tum nihilo minùs & eos qui eis non obstiterint: secundùm illud Psalm. Detrahentẽ secretò, ꝓximo suo, hunc persequebar.

Probatio cõclusionis.

Bernardus.

2. Cõclusio

3. Cõclusio.

Suadetur vtrãq; cõclu.

Documẽtũ saluberrimum.

Hieron.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum respondetur quòd maledicta quę in præsentia eius cui maledicitur iactantur, nõ detractiones, sed contumeliæ sunt: & ideo ad virtutẽ humilitatis attinet illas ferre. Quando verò iam in alias aures inserpunt, detractionis rationem induunt. Et tunc ait S. Tho. id quod suprà à nobis sæpè citatum est, in arbitrio eius esse detrimentum suæ famæ pati, nisi in periculo aliorum vergat. Dum autem in nostra

nostra præsentia absentis famam corrodit, nõ est nostri arbitrij infamatori parcere: qa non sumus dñi alienę famę. Et ideo vitio nõ bis vertitur si non resistamus cùm facilè possumus. Nam si Deute. 22. præcipiebatur vt nemo iacentem asinum proximi leuare negligeret, grauiùs erit periclitantem proximi famam non protegere. ¶ Ad secundũ respõdetur, quòd etsi dum detractor vera dicit, nõ sit ei contradicendũ, est nihilominùs ei reprimendum verbum nè aliena vulnera exulcerет: aut saltem subrugata fronte illi ostendẽ dum eius nobis displicere sermonem. Nam vt prouer. 15. legitur, ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. ¶ Ad tertiũ demũ respondetur vtilitatem & emolumentum quæ ex detractiõe prouenit, nõ ex intentione detrahentis proficisci, sed è Dei gratia mollientis alteriꝰ animum: & ideo perinde obsistendum est illi, atque raptoribus & furibus: licèt ex talibus incõmodis, eis qui passi sunt meritum nonnũquam patientiæ accrescere soleat.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO VNDECIMA, De susurratione & derisione.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 74. & 75.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm susurratio sit peccatum à detractione distinctum.

CONtumelię & detractioni quę inter verbalia vitia primas obtinẽt, alia adiungũtur quę nõ sunt filẽtio prętereunda. Et primò de susurratione quæriť sitne crimen à detractione diuersum, an verò quippiã grauius. Primũ eñ arguit à parte negatiua, nẽpè q̃ à detractione nõ differat. Ait eñ libr. Etymo. Isido. susurronẽ de sono locutionis appellari: quia nõ in facie alicuius, sed in aure loquitur detrahendo: vbi susurrare idem esse censet q̃d detrahere. Et Leui. 19. Nõ eris criminator nec susurro in populis. Et Eccles. 23. vt suprà citatũ est. Susurro & bilinguis maledictus erit: criminator aũt & bilinguis idẽ esse apparet q̃d detractor. ¶ Secundò arguitur q̃ quãuis susurratio à detractione differat, non tamen sit grauior: peccata enim oris à maledictione malitiam cõtrahunt: detractor autem mala simpliciter de proximo spargit: cùm tamen susurrones satis habeant illa quæ apparentiã mali habent inculcare. ¶ Tertiò, qui detrahit fratri suo, vt habetur Iacob. 4. detrahit legi atque adeò legislatori Deo. Vnde maiorem cõtrahit grauitatem quàm sit in susurratione. ¶ In contrariũ aũt est illud Eccles. 5. denotatio pessima super bilinguem: susurratori aũt odium, & inimicitia & contumelia. Vbi peiores effectus tribuuntur susurrationi, quàm detractioni.

1. Argumẽ. à parte negatiua.

Isidorus.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3

AD quæstionem duabus conclusionibꝰ respondetur. Prior. Susurratio etsi tam forma quàm materia cum detractione conueniat, fine tamẽ differt. Etenim tam susurro quàm detractor mala in proximum obloquitur, idque clanculò, inque eius absentia: quare vtrunque à cõtumelia differt. Atque hac ratione promiscuè apud Doctores ambo quandoque vsurpantur verba. Vnde super illud Eccles. quinto. Non appelleris susurro, ait Glossa, id est, detractor. Attamẽ si verborũ etymologiã consulas, detractio, idẽ est, vt suprà diximus, quod famæ subtractio & diminutio. Susurratio autem solùm denotat clanculariã, atque adeò vitiosam loquutionem. Ob idque forsan ex vsus accommodatione illam significat oblocutionem, qua quis contendit non tam famæ detrahere, q̃ amicitias dissoluere: & ideo differt fine. Qua propter etsi tã susurro quàm detractor mala in genere de altero loquantur, tamen in specie detractor illa disseminat quę verè sint mala culpę. Nempe quibus fama commacu letur. Susurro autem satis ducit illa proferre quæ possint audiẽtis animum ab alteriꝰ amicitia diuellere: etiam si sit bonum, dummodò vel malum appareat vel audienti displiceat. Vt si apud prodigum de eius amico susurret, quòd sit pecuniarum tenax: & apud festiuum & dissolutum obmurmuret alterũ esse nimis compositum ac modestum. Discrimen hoc primum patet ex glossa super illud ad Roma. primo, susurratores, detractores, quæ ait susurrones inter amicos discordiam seminare: detractores verò aliorum bona negare aut minuere. Et Prouerb. 26. Susurrone subtracto iurgia conquiescunt. Et Ecclesia. 28. Vir peccator (& est de susurrone ac bilinguì sermo) conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Quanuis & hoc etiam suprà detractori tribuimus: eidemque idem tribuit ad

1. Cõclusio

Glossa.

Probatio superioris cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scrupulus. Celãtium Hierony. Quòd si nos interroges, vtrùm cùm multæ sint amicitiarum species secundùm Philosoph. 9. Ethicor. alia scilicet quę fundatur super bono honesto, & alia super vtili, atque alia super delectabili, sint etiã diuersæ susurrationis species. Respondetur

Solutio. negatiuè. Susurro enim tantùm contendit amicitias dissociare in genere. Tametsi dum alium scopum per illam viam attingere contendit, tunc eius susurratio potest diuersas malignitatis maculas contrahere. Vt si quis in aures principis aduersus alium susurret, vt eius honorem obtineat, ambitiosus est vel auarus: & si de marito susurret apud vxorẽ, vt amicitia inter eos sublata, eius potiatur amplexu, erit adulter. Sed hæc extra rem

Postremacõ clusio. præsentem sunt. ¶Posterior conclusio. Susurratio genere suo grauius peccatũ est detractione, atque etiam quàm contume-

Rõ cõclus. lia. Enimuerò vt suprà dictum est, inde venamur peccatum esse grauius, quòd maius inferat nocumentum: eoq; nocumentũ maius censetur, quo bonum sublatum est præstantius: amicitia verò præstantius bonum est, quàm fama & honor: ergo & susurratio pacis pturbatrix peior est quàm detractio & contumelia. Probatur autem vltima præmissa tum autoritate Ecclesia. 6. Amico fide li nulla est comparatio. tum & ratione. Nã bona fama & honor in hoc vtilis est, vt multorum quis amicitiam conciliet, atque adeò per regulam posterioristicam amicitia præstantior est quàm fama. Adde q̃ post vir-

Aristote. tutes, ad felicitatẽ comparandam, vt octauo Ethicor. ait Aristote. nihil conducentius est quàm amicorum copia. Sanè cùm non solũ amicorum omnia sint communia, verùm omnes quadantenùs homo vnus. Quare cui legitimi abundant amici, nihil deesse in vita

Obiectio. potest. ¶Sed arguis etiamnum in contrariũ Detractor, vt suprà dictũ est, amicos etiam dissociat, sicut susurro: non ergo differunt fi-

Solutio. ne. Respondetur quòd etsi per detractionẽ amicitiæ nonnunquã euertantur, non est tamen ille detractoris scopus, sed tantũ famã deturpare, quæ ad inimicitias viam sternit: finis autem proximus susurronis est easdem inimicitias conflare: ideo est turpior.

Primũ dubium. ¶De hac autẽ conclusione duo se offerunt minutiora dubia. Primum de hac comparatione qua amicitia famæ & honori præfertur. Apparet enim fama inde pretiosior, tũ quòd latiùs extenditur: plures eñ sunt quibus studiosus notus est, quàm quibus est amicus: tum etiam quòd est virtuti propinquior. Nam qui moribus præstat, illicò in aliorum notitiam venit: etsi non tam facilè in amicitiam: propterea quòd non omnes sunt virtutis amatores. ¶Ad hoc in primis *Solut. prioris cõclusio.* respondetur, neque famam, neque honorẽ neque verò amicitiam, virtutes esse: atque adeò neq; spiritualia bona in quibus vera felicitas consistit: sunt tamen virtuti agnata. Vnde Aristo. 8. Ethico. Amicitia, inquit, nõ *Aristot.* est virtus, sed virtuti proxima. Vbi de illa loquitur amicitia quę hoc nomine verè gaudet, nempè quæ ex bono honesto, hoc est ex virtute proficiscitur. Nã quæ de vtili aut delectabili initur, non est nisi secundũ quid amicitia. Sicuti & bona ipsa, quibus nititur. Et quia amicitia non gignitur ex virtute ni- *Amicitia præstat famæ.* si per eius notitiam, in qua fama consistit, inde fit amicitiam præstãtiorem esse quàm famam, tanquam eius finem: nam frustra esset virtutis notitia nisi homines ad studiosi amorem alliceret. Ac proinde in cœlesti beatitudine propterea notitia illa mutua beatorum ad beatitudinem spectat, quòd omnes eodem amore cõglutinat. ¶Vnde ad prius *Ad argumentum.* in contrarium argumentum negatur latius protendi famam, quàm amicitia: nam quot quot notitiam habent integritatis hominis ac virtutum præstantiæ, nisi corruptis ipsi sint moribus, ipsum amant. Ac perinde ad posterius negatur propinquiorem esse virtuti formam quàm amicitiam. Imò amicitia germanior illi est: quapropter sicut virtus nihil à fortuna pendet, ita & habere amicos potiùs à virtute nascitur, quàm à fortunæ temeritate. ¶Alterum dubiolum est *Postrema dubitatio. Responsio.* de grauitate peccati susurrationis. Ad quod facilè respõdetur quòd etli genere suo mortale sit crimen propter nocumenti grauitatem, potest tamẽ ex leuitate materiæ esse venale. Vtrùm autem aliquando contingere absq; vlla culpa possit. Respõdetur primum quòd susurrare ad dirimẽdam pernicioſam amicitiam, dummodo citra infamationem fiat, virtus est: etiam si nõnulla naturalia vitia hominis cõmemorentur. Vt si ad dimouendum hominem ab amica dicas esse de formẽ atque insulsam, &c. At verò dissociare amicos, quorum amicitia in virtute & honesto fundatur, nunquam esse potest citra peccatum: & quidem mortale, si ex amicis contendas facere inimicos: nam si tantùm contendas amouere assiduam familiaritatẽ, esse põt veniale. ¶An verò quis possit ami- *Scrupulus.*

citiam aliquorum dissuere non quidem illa intentione vt sint inimici, sed tanquàm medium vt se loco illius expulsi in amicitiam alterius insinuet: quia videlicet prælatus aut princeps non hunc ad tantam familiaritatẽ

Solutio. admittet, nisi alter excludatur. Respondetur primùm quòd alterum infamando neutiq̃ licet: sed tamen narrãdo aliqua eius vitia naturalia quæ sunt publica, forsan nullum est peccatum: quia vnusquisq; sine vi & fraude

Obiectio. potest sibi cõmodum cuius dignus est procurare. ¶Quòd si arguas, id est verum nisi alter non repellatur à iure suo: Respondetur

Dissolutio. quòd quando illud ius ei per iustitiam competit, nefas esset tali iure hominẽ expoliare: sed tamen quando gratuitò in amicitia alterius retinetur, non fit ei iniuria.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum iam responsum est, quòd susurro secundũ illam generalem rationem qua malè de alio loquitur detractor dicitur: differt tamẽ fine vt dictum est. Ad illud autem Leuit. 19 respondetur criminatorem vt nomen sonat tam à susurrone quàm à detractore differre. Est enim ille qui aliena crimina præter ius, vel imponit vel denuntiat, vel auget & improperat: licèt hoc etiam detractor aliquando susurroq; faciat. Ad aliud verò Eccles. 28 concedimus & susurronem nonnunq̃ esse bilinguem: nam duorum amicorũ vtriq; dicit quod ei displicet. Atq; adeo alteri vnum ac subinde alteri aliud, tametsi & detractor alia sit ratione bilinguis: vt suprà diximus:

Ad. 2. arg. quia aliud in absentia, aliud in præsentia loquitur. ¶Ad secundum respondetur quòd quanuis detractor semper quod malum est obloquatur, susurro aũt id semper, sed quod malum alteri apparet, est nihilominùs susurratio peior: quia peccatorum grauitas non attenditur ex illo materiali obiecto, sed ex fine & effectu qui peior est in susurrone.

Ad. 3. arg. ¶Ad tertium denique respondetur quòd q detrahit homini propterea censetur detrahere legi, quòd agit contra legem de dilectione proximi. Quapropter & susurro amicitiarum extinctor quia nocentiùs eãdem dilectionis legem transgreditur, Deum peiùs offendit: qui, vt habetur. 1. Ioannis. 3. dilectio est. Quapropter Prouerb. 6. Sex inquit sunt quæ odit dominus, & septimum (quasi omnium pessimum) detestatur anima eius. Atque illud septimum ille est qui seminat inter fratres discordiam.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm derisio sit speciale peccatum à præcedentibus distinctum, atq; adeò mortale.

POst hęc & de derisione etiam videre supereſt, quale quantũque peccatum sit. Et arguiẽ primò q̃ non differat à contumelia: nã subsannatio idem esse videtur q̃d derisio, eadẽq; in contumeliã concidere, idq; & ex materia & ex illato nocumento cõperit. Nemo enim deridetur nisi de aliquo turpi, q̃d quidẽ si in faciẽ ei obijciatur, cõtumelia est: si verò clanculũ, est vel detractio vel subsannatio. Item nocumentũ q̃d per derisionem infertur aut cõtra honorẽ est, & tũc est cõtumelia: aut cõtra famã, & tunc erit detractio: aut cõtra amicitiã, & tunc erit susurrus.

1. Argum. ¶Quòd autem derisio non sit peccatũ mortale arguitur: quia cùm derisio ludo fiat, ac

2. Argum. quo tẽtatur altera pars agitatę quæstionis. sæpe inter amicos, non videtur esse charitati contraria. Adde quòd neq; derisio quę in iniuriam Dei vergit esse apparet mortalis. Nam quicunq; in peccatum recidit à quo p Dei gratiam resurrexerat, irrisor est eius: etiam si peccatum illud sit veniale: secundùm

Isidorus. illud Isidori: Irrisor est & non pœnitens q adhuc agit quod pœnitet: & tamen nõ quicunque relapsus in veniale est veniale. Item & simulator irrisor Dei est: secundùm illud

Gregor. Gregorij, Per structionem significatur simulator, qui deridet equum & ascensorem, id est Deum: & tamen non quæcunque recidiuatio neque simulatio est peccatum mortale. ¶In contrarium est quòd irrisio fit ludo: cætera verò seriò: & ideo peccatum hoc ab illis differt. Et Prouer. 3. legitur quòd Deus deridet illusores: deridere autem Dei est ęternaliter punire: vt testatur illic psalmus. Qui habitat in cœlis irridebit eos, vnde colligitur esse peccatũ genere suo mortale.

1. Cõclusio Rõ cõclus. AD quæstionem tribus facilimis conclusionibus respondetur. Prima est. Peccatum derisionis distinguitur à cęteris suprà nominatis. Probatur. Peccata quæ verbis cõmittuntur, ex intentione, vt suprà dictum est, existimantur: ergo diuersa eorum intentio diuersas inter ipsa constituit species. Sicut autem contumeliator honori intendit derogare, & detractor famã diminuere, & susurrator amicitiam extinguere: ita irrisor erubescentiam & pudorem alteri offundere, qui quidẽ finis ab alijs discriminatur:

ergo ab alijs specie secernitur. Differt præterea, vt dicebamus, quod cætera seriò: irrisio verò sub ludi forma scommata sua tegit: vnde & lusus dicitur. Quare irrisio frequentissime in ironia versatur: vt si deformē hominem pulchrum appelles: & infime natū, ingenuum: & elinguem, disertum & elegantem. ¶ Ad subsequentium autem conclusionum intellectum premeditandum est quòd cùm irrisio nō sit nisi de aliquo vitio, aut morali aut naturali, prudenter discernendum est an malum illud per se ingens sit & graue, an verò per se paruum: si enim permagnum sit, non est secundùm naturam suam irrisionis materia: imò eius commemoratio vt seria improperatio naturæ sua reputatur, quare si in risum & iocum proferatur, hoc fit quia narratur vt paruum. Bifariàm ergo vitium aliquod ceu exile & pusillum risu & lusu profertur: videlicet vel tanquàm paruū & tenue secundùm se, aut respectu personæ quæ parui penditur. ¶ Sit ergo secunda conclusio. Exponere peccatum alienum aut naturalem defectum irrisioni tanquàm paruū, secundùm se nō est genere suo mortale, sed veniale, si aliquo inde modo alter pudefiat: nam res esse potest tam exigui momenti, vt nullum sit peccatum. Cōclusio est per se manifesta. Quoniam omne peccatum ratione leuitatis materiæ fieri potest veniale. Dixerim autem genere suo: quoniam si quis vitium non adeò per se magnum alteri illudendo obijciat: sciens irrisionem illum grauissime laturum, peccatum contra charitatem committit. Vt si honestissimo viro ac religioso quis in facie diceret absq; arbitris fuisse puellæ loquutum, vnde ille ingenti rubore suffunderetur, profectò non euaderet à mortali culpa illæsus. ¶ Tertia conclusio. Si vitium quodpiam sub risu & ioco in faciem hominis expuatur tanquàm paruum, non quidem per se, quia magnum absolutè æstimatur: sed respectu personæ cui obijcitur, quæ pro vili habetur, & ideo pro nihilo ducitur talis cum vitij denotari, peccatū mortale est: idque grauius quàm contumelia, tantoque enormis quanto personæ quę illuditur maior erat habenda reuerētia. Probantur singulæ partes: quoniam magnū vitium alteri in faciem obijcere peccatum est contumeliæ: quod vt suprà diximus, culpam affert mortalem: quod autem per ironiam vel sub risus schemate proferatur, re vera culpam non minuit: imò eo auget quò tali irrisione persona adeò denotatur vilis, vt non magni pendatur tale vitium illi impingere. Sicuti nihil æstimatur pueros stultosque homines atque alios abiectę sortis similium vitiorum nominibus denotare. Hoc enim rationem contemptus exauget: quare grauius est crimen quàm si serio per contameliam talia obijcerentur vitia. ¶ Hinc palàm fit tertium conclusionis membrum, quòd quantum persona illa maioris erat reuerentiæ digna, tanto eius modi irrisionis scōmata grauioris sunt culpę. Quocirca dum in Deum eiusmodi irrisiones euomuntur, aut in fidem & religionem enormissima existunt blasphemiæ crimina. Vnde Isa. 37. Cui exprobrasti, & quē blasphemasti, & super quē exaltasti vocem tuam? Et subdit ad sanctū Israēl. Post hanc secundū locum obtinet irrisio parentū, vnde Prouerb. 30. Oculū qui subsannat patrē & despicit partum matris suæ effodiant eū corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Deinde tertio loco habetur derisio iustorum: nam cum honor sit virtutis præmium, iusto subsannare est virtutib⁹ ipsis & quadantenùs Deo iniuriam irrogare. Quin vero & hæc nonnunquàm ob insignem viri sanctitatem excedere illam potest quę est in parentes. Et contra hos irrisores legitur Iob. 12. Deridetur iusti simplicitas. Quod quidem derisionis genus nocua est & pestifera: quippe qua homines à virtutum exercitio præ pudore retrahuntur. Vnde Gregorius, Qui in aliorum actibus exoriri bona respiciunt, mox ea manu pestiferæ exprobrationis euellunt.

¶ Circa hanc tertiā conclusionē, nam de alijs nullum est dubiū, scrupulum ingerit argumentū, quòd cùm contumelia contra honorē existat: derisio autem contra verecundiam, honor verò præstantius bonum sit verecundia: videtur contumelia grauius crimen q̄ derisio. Respondetur nihilominùs q̄ vitiorum grauitas non inde semper sumitur vnde eorum species distinguuntur: secernitur enim derisio à contumelia ex fine diuerso, quæ scilicet erubescentiam & pudorem efficit: grauitas tamen eius perpenditur ex maiori contemptu qui est in derisore quàm in contumelioso. Illa enim ratione diximus contumeliam peiorem esse detractione, licēt fama cui per detractionē officitur, pretiosius donū sit quàm honor. Adde quòd irrisio adiunctam semper habet contumeliam: quippe qua in præsentia irrisi improperatur eius vitium, sed singulari modo. Quòd autem irrisio Dei, aut fidei, aut religionis, aut cuiuscunque virtutis sit nocentissima, inde patet, quòd multi aliàs probatæ virtutis, nempe qui alia vitiorum monstra debellarunt: quoniam à filijs huius sęculi hypocritæ nominantur, atque ideò quòd egregiè viuunt subsannantur, pudesiunt in publico egregijs virtutibus nauare operam. Cuius ideo familiam suam Christus admonitam prouidè curauit. Primùm Matth. 5. vbi singularem beatitudinis gradum illis p̄posuit, quibus homines ob id maledicerēt, quòd mundum ludibrio haberent, & eius sapientiam stultitiam reputarent, & veluti stulti in mundanorum oculis viuerent. Et Matthæi. 10. Qui me confessus, inquit, fuerit coram hominibus, confitebor ego eum coram patre meo, qui in cælis est. Et apertiùs Lucæ. 9. Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum.

Ad primum igitur argumentum respondetur quòd subsannatio & irrisio licetsi ne conueniant pudefaciendi, differunt tamē in modo: quia irrisio solo fit verbo, & cachinnis, & scommatibus potissimùm ironiæ: subsannatio verò gestibus alijs, vt de torto rugato vè naso: vt habet glos. super illud Psalm. 2. Qui habitat in cælis irridebit eos. Aut prolatis labijs, alijsvè seu membrorum seu rerum figuris ostensis quibus vitium hominis subnotatur. Talis verò differentia speciem non variat: eò quòd gestus illi omnes verborum vice funguntur. Differt tamen vtrunque à contumelia sicuti erubescentia à dehonoratione. Est enim erubescentia, vt ait Damas. inhonorationis timor. ¶ Ad aliud eiusdem argumenti membrum respondetur, q̄ etsi irrisio non sit nisi de aliquo turpi, quare in materia cum contumelia & detractione conuenit: tamen effectu differt. Tria enim sunt quę homo virtutū vsu apud homines cōmeretur: scilicet & honoris reuerentia, & fama apud alios, & apud seipsum: bonæ conscientiæ gloria, secundum illud 2. ad Corinth. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Contumelioso ergo & detractor turpia dicunt vt honori & famæ officiant: derisor autem & subsannator vt per erubescentiā & pudorem gloriam conscientiæ illi alteri adimat. ¶ Ac per hoc respondetur ad tertium membrum. Nēpe aliud esse detrimentū derisionis ab alijs: scilicet inquietatio ac turbatio tranquillitatis conscientiæ quæ magnū bonum est, secūdum illud Prouerb. 15. Secura mens quasi iuge conuiuium. Pabulum enim cōscientiæ nēpe quo homo animā suam saginat, cogitatio est virtutum, quibus Dei fauore in eius gratia perstat. ¶ Ad secundū argumentum respondet, quòd etsi ludus de se nihil importet charitati contrarium, respectu illius personæ cum qua lusus initur: potest nihilominùs ratione materiæ charitati aduersari, propter contēptum. ¶ Ad tertium respondetur quòd neq; qui in peccatum recidit etiā mortale, neque hypocrita officium simulans directe irrisor est Dei: quoniā potest vel ex infirmitate vel ex ignorantia relabi: sed interpretatiuè talis habetur: quia quandam irrisoris effigiem præ se fert, dum quod in pœnitentia promisit non seruat. Adde quòd venialia iterare non est propriè recidere, cùm non sit à gratia Dei casus: sed est dispositio quædam ad casum. ¶ Ad quartum denique respondetur, q̄ etsi derisio quatenùs ludum importat leuius quidpiā sonet quàm contumelia & detractio, nihilominùs quia maiorem habet contēptum, inde fit grauior.

Documentū.

Probatio.

2. Conclus.

3. Cōclusio

Suadetur posita cōclusio quo ad oēs sui partes.

Primus gradus irrisionis.

Secundus gradus.

Tertius.

Scrupulus.

Solutio.

Ad aliud mēbrum eiusdem argumenti.

Tria sunt q̄ homo uirtutū usu apud alios promeretur.

Ad primum.

Ad. 1. arg.

Ad tertium membrum.

Ad. 2. arg. principale.

Ad tertium

Ad quartū.

QVÆSTIO DVODECIMA, De maledictione.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 76.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm cuipiam sit licitum alteri maledicere.

POstrema iniuria quæ verbis infertur est maledictio, de qua primum quæritur, vtrū sit quoquo pacto licita. Arguitur enim à parte negatiua. Apostolus nāq; (in quo Christu, vt. 2. ad Corinth. 13. ipse asserit, loquebatur) præcipit ad Rom. 7. dicens: Benedicite, & nolite maledicere. & vt habetur Daniel. 3. Omnes tenemur Deum benedicere. Ait enim: Benedicite filij hominum Domino. & tamen ex eodem ore, vt Iacob. Apostolus capitu. 3. docet, non potest Dei benedictio & hominis maledictio procedere: ergo nulli licet alterum maledicere. ¶ Secundò arguitur ratione. Nam

1. Argumē. Paulus.

Secundum.

qui maledicit, optare alteri increpareq; censetur malum. Quæ quidem animi affectio cum charitate pugnat. Quin verò neq; diabolus ipse malitia obstinatissimus licitũ apparet vt maledicatur: quippe cum Ecclesiast. 20. legamus, Cum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animã suam. ¶ Tertiò denique arguitur. Si quẽpiam maledicere licet, hoc est quia malus est: tamen cũ aliena corda nobis non pateant, hac ratione non apparet licita maledictio, vnde super illud Numer. 23. Quomodò maledicam cui non maledixit Dominus? ait glossa. Non potest esse iusta maledicendi causa, vbi peccantis ignoratur affectus. ¶ In contrarium autem existit maledictio illa Deutero. 27. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius. Et Elisæus, vt. 4. Regũ. 2. legitur, maledixit pueris sibi illudentibus.

Tertium.

QVanuis vsitatius sit multò, Maledicere alteri quàm alteri: tamẽ inter morales philosophos vsus etiã obtinuit, vt ad explicandũ affectũ quẽ quis in alium exhibet, maledicere, cũ casu etiã accusandi coputur. Ad quæstionẽ ergo trimẽbri diuisione præmissa, trina conclusione respõdetur. Est enim maledicere idem quod malum dicere: id quod trifariàm contingit. Vno scilicet modo sub forma enuntiationis, vitium alterius referendo: atq; hoc quidem nihil ad præsentem quæstionẽ attinet: sed ad vitium detractionis, aut contumeliæ, aut aliorum quæ hactenùs explicata sunt. Secundo verò modo maledicere aliquid contingit per modum causæ aut effectricis aut motricis: qua scilicet alius quispiã ad agendum mouetur. Atq; hoc idem primũ ac propriè Deo per excellentiã cõpetit, qui solo verbo condidit vniuersa: secundũ illud Psalm. Dixit, & facta sunt. Quapropter Deo benedicere idem est quod bonũ impartiri: & maledicere idẽ qđ malũ inferre. Secundũ autẽ Deum suo quoque gradu & ordine cõpetit, etiã hominibus qui imperio suos mouent subditos ad aliqd exequendũ, ad quẽ exprimendũ affectũ instituta sunt verba imperatiui modi. Tertio demũ modo dicere expressio quædã est affectus id desiderantis quod verbo exprimitur: cui quidem affectui verbũ inseruit optatiui modi. Et hic propriè modus vulgò appellatur maledictio aut benedictio: puta boni malive imprecatio. Ex quo fit, q̃ dicere his duobus postremis modis, velleq; id, qđ dicitur secundũ bonitatẽ & malitiã se consequuntur: nẽpe vt qualis bonitas aut malitia latet in voluntate dicentis, talis depromatur in dicto. His ergo præhabitis sit prima conclusio. Imperare vt alij malũ fiat, optareque aut imprecari malũ quatenùs malũ illi est: nempe quasi illud proposito suo intendens, peccatum est genere suo mortale. Cõclusio manifesta est. Nam malũ alteri vel exhibere vel optare, charitati apertè repugnat. ¶ Secũda conclusio. Malum sic imperare, optare, aut imprecari vt rationẽ induit boni, licitũ est & quãdoq; necessariũ officiũ. Probatur. Nonnunq̃ malum peculiaris personę vt medium cõcipitur ad assequutionẽ boni: nã licẽt malũ per se nõ sit necessariũ mediũ boni finis, è malitia tamen hominũ accidere potest vt sit cõducens: tali ergo casu sicut volũtas eiusmodi finis bona est, ita & imperatio & imprecatio illius medij, licèt sit personæ incõmodum. Quapropter tunc eiusmodi affectio nõ est per se ,ppriè maledictio, sed accidentariè: quia tunc nõ per se malũ intenditur, sed bonũ, quẽadmodũ mors quã qui seipsum defendebat intulit. ¶ Tertia cõclusio. Imperiũ huiusmodi & imprecatio mali bifariam potest rationẽ boni induere. Vno modo quia rationẽ habet iustitiæ: quẽadmodũ Deus ac subinde humanus iudex licitè male factorem maledicit, supplicio eum adiudicãdo: quẽadmodũ & sancta ipsa Ecclesia dum anathemate rebelles percellit, iure & merito maledicit. Atq; hac ratione & prophetæ sæpe maledicũt, malè peccatoribus imprecantes, diuinæ sese accõmodantes voluntati: vt est illud. Cõfundantur superbi: quia iniustè iniquitatẽ fecerũt in me. ac totus Psalm. 108 Cõstitue super eum peccatorẽ, & diabolus stet à dextris eius. & Psal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperirent de ciuitate domini omnes operantes iniquitatẽ: tãetsi eiusmodi imprecatiões nonnunq̃ vim habeant ,ppheticarũ pronũtiationum. Secundo modo cõtingit malum alteri imprecari sub ratione vtilis: qua vtiq; ratione licet ei imprecari, qui moribus corruptus est, ægritudinẽ aliquã, aut aliã calamitatem, qua salubriter castigat? cautiùs resurgat. ¶ Circa has igitur cõclusiones id ipsum recolendum est quod suprà de alijs verborũ iniurijs adnotauimus: nempe ad iudicandũ maledictionis culpã perpendendũ esse animi propositum. Quapropter cũ parentes filijs maledicunt nullũ intus habẽtes mali de fiderium, nunquàm est peccatum mortale: quanuis cõsuetudo profectò pessima est & hominibus infimæ classis peculiaris. Neque ad correctionem quicquam conferens, præterquã quòd ipse maledicendi impetus sæpe iram in odium concitat atque animum mutat, vt quicquid malorũ imprecantur, ferè illis optent. Ad hæc demũ diaboli appellatio qui illũ cui maledicitur importet, vix à mortali peccato excusari põt. Est em̃ blasphemiæ genus & scandalum, sempiternã mortẽ alicui imprecari. Neq; verò quòd maledicẽtem post euomitam maledictionẽ dicti pœniteat indicium est non præcessisse consensum atque adeò culpam: sed duntaxat est signum impetum illum non tam ex habitu quàm ex passiõe emanasse. Leuiores autem maledictiones plurimũ sunt venialia peccata. Atqui vt articul. proximo de sustrratione dicebamus, ex maledictionis obiecto peccatum ipsum speciem trahit. Qui enim imprecatur homicidium, homicida reputatur: & qui imperat furtum, fur: non autẽ qui imprecatur vt ab alio quis suis spolietur nummis. ¶ Hoc autẽ adnotandũ est discrimẽ inter maledictionẽ sub forma imperandi, atq; alteram imprecatoriam. Qui enim imprecationis tenore alteri maledicit, si nullam habeat malam intentionem neque scandalum det, nullam cõmittit culpam: qui verò vt malum fiat imperat, licèt nihil habeat sinistræ intentionis sed fictè id faciat, potest incautus causam damni dare: atq; adeò tantũ cõmittere peccati quanta fuit cautelæ negligẽtia. Vt si quis famulis præcipiat vt nudis gladijs quẽquam terrefaciant ex quo aliquid lęsionis aut incõmodi subsequatur. Sed quia scandali meminimus, illud maximè datur ratione personæ maledicentis: prælatus em̃ aut quæuis grauis persona vix sine scandalo potest male subditis precari. Quod autem filij parẽtibus aut inferiores superioribus maledicant, id quidem neque per iocum licet. Esset enim non modò scandalum, sed contumeliæ genus: tanta est reuerentia quę illis debetur. ¶ Contra tertiam demum conclusionem existit argumentum, quòd personę priuatæ non liceat optare alicui malũ tanquã medium ad assequutionem boni: quoniam quòd facere non licet, nemo videtur optare alteri posse: nemini autem priuatę personæ licet illi qui corruptis est moribus dãnũ dare vt emendetur: ergo neque illud licet ei optare. Respõdetur autem perempta priori præmissa. Nam quanuis mihi non liceat malum alteri inferre, quia non sum minister iustitiæ: licet tamen mihi optare vt dei permissu penes quem summa potestas est aut publica authoritate malũ ei obtingat, quo flagello resipiscat. Neq; verò solùm ob spirituale bonum optare vitioso possumus temporale malum, verùm & ad cauendum aliud temporale peius. Enimuerò optare possum̃ dilapidatori suorum bonorũ temporale all quod incommodum, nè ludo ac lusibus illa decoquat. Quinetiam & mortem alicui optare possumus, licèt nobis constet viam perditionis ingressum ire, vt nostræ reipublicæ mala caueantur, paxque & tranquillitas cõtingat. Potest enim quisq; Turcæ mortem, & clades omnes imprecari, vt ab eius tyrannide liberemur. Quin verò & christianis hostibus qui nos iniustè persequuntur, quãdo alia nõ patuisset via, licitũ est id ipsũ optare

Diuisio trimembris.

Secunda.

Probatio.

Tertia conclusio.

Documenta

Argumẽ. cõtra tertiam conclusionẽ

Solutio.

AD primũ igitur argumentũ respondet sacris illis testimonijs hoc solũ cõuinci, q̃ malum quatenus malum est nemini licet imprecari: ac perinde ad secundũ respondetur quòd qui malum alteri bono fine & ,p posito imprecatur, non illi malum simpliciter optat, sed bonum. ¶ Ad tertium respondetur, quòd diabolum quantum ad eius naturam maledicere non licet: quippe quę dei figmentum est. Tametsi propter eius culpã id licitum sit, secundum illud Iob. 3. Maledicant ei qui maledicunt diei. Sensus autem citatæ authoritatis Ecclesia. 21. est quòd cũ impius diabolo propter eius culpam maledicit, seipsum simili ratione iudicat maledictione dignum. ¶ Ad illud autem postremo argumento inductum respondetur, quòd il le Balaam meritò renuebat populo Israẽliti co maledicere: quippe cui constabat eidem populo Deum benedicere. Secùs autem res habet de peccatoribus, quorum culpas, licèt eorum corda non inspiciamus, ex ternis signis atq; documentis perpendimus: & ideo illis possumus in rem suam maledicere.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad postremum arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrum creaturæ etiam irrationali maledicere liceat.

SVperiori articulo quæ de maledictionibus quę in hominem iactantur definitum est, alterũ de irrationali creatura subiungitur. Arguitur enim quòd non liceat illam maledicere. Maledictio nanque aut in pœ-

Argu. pars negatiua

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam licet,aut ad emendam culpæ: creatura autem irrationalis neq; culpæ est capax, neque verò pœnæ:imò nihil in creatura irrationali est nisi natura quæ Dei opificiū est, eiusq; instinctu appulsuque agitur: quare q ci maledicit, in Deum respergit iniuriam.

¶In contrarium est q Dominus,vt Matth. 20.narratur,siculneæ maledixit.Et Iob diei natali suo:vt eius habet Historia.cap.3.

1.Cõclusio. Probatio.

AD quæstionẽ quatuor conclusionibus respondetur.Prima:quæ cæterarum est fundamentũ.Benedictio ac maledictio per se propriè in solam potest conijci rationalẽ aut intellectualem creaturam. Probatur. Benedictio & maledictio in eam tantùm rẽ competit cui bonum ac malum ad fœlicitatem seu infœlicitatem pertinens contingere potest: id autem soli creaturæ spirituali aut homini congruit. Nam brutæ animãtes quæ suarũ actionum dominiũ nõ habẽt, vt libr.4.quæstio.1.demonstrabamus: neq; fœlicitaris capaces sunt ,ppriè aut iustitię: neque infœlicitatis & iniuriæ. Consistit enim fœlicitas in assequutione vltimi finis quem creatura per actiones intendit: irrationales autem atque inanimæ creaturę nec fines agnoscunt, neque illuc quippiam referunt, neque ideo ius proprię ad rem aliquam per se habent:sed quicquid sunt, hominis sunt.

Obiectio.

¶Maior autem dubitatio est de priore præmissa.Nã etsi irrationalibus creaturis neque bonum neq; malum accidat ad fœlicitatem pertinens suam,famescũt tamẽ, infirmantur,& moriuntur:quæ quidem mala possumus eis imprecari,atque adeò eis male dicere.Ad hoc verùm tamen respondetur,

Solutio.

bona aut mala quæ per benedictionem aut maledictionẽ imprecamur,non esse illius generis quę merè sunt naturalia,& generali dei concursu lignis ac saxis cõtingunt:sed quæ sub speciali prouidentia Dei ad humanam fœlicitatem referuntur: hoc enim imprecatio optatiui modi designat.

2. Cõclusio

¶Hinc ergo gradus fit ad conclusionem secundam. Benedicere ac maledicere irrationales creaturas,cõtingit in ordine ad hominem propter quem creatæ sunt: ita vt earum maledictio aut benedictio in hominem ipsum refundatur.

Ratio conclusionis.

Probatio est quòd earum bonum & malũ ad nostrã fœlicitatem & infœlicitatẽ refert. Tribus autem præcipuè modis relatio eiusmodi consideratur.Primò quidem per modum subuentionis, quatenus scilicet eorum seruitio adiumentoque vtimur. Et ideo qui agris sterilitatem imprecaretur, hominibus faceret iniuriam,quibus arua fructus ferunt: & qui armentis aut pecoribus optaret mortem, domino damnũ illud optaret. Quare & in pœnam delictorum nostrorum sterilitates accidere solent & iumentorum pestes. Atque hac ratione Dominus Genes.3.maledixit,dũ ait.Maledicta terra in opere tuo: vt scilicet sudore vultus sui victum queritãs pœnas suæ culpæ lueret.Et ecõuerso Deut. 28.eidem benedixit:vbi ait, Benedicta horrea tua.ac subinde maledixit dicẽs, Maledictum horreũ tuũ. Secũdo modo irrationalis creatura homini per modũ significatiõis inseruit.Qua rõne Dñs maledixit ficulneã, in significationẽ Iudaicæ sterilitatis.Tertio denique modo eadem irrationalis creatura ad nos p modũ cõtinentis refertur: vt tempus & locus.Atque hac ratione Iob maledixit diei natiuitatis suæ. Non quidem malè hominibus precando,vt ille facit qui aëris inclementiam in frugum detrimentum desiderat.Peccaret enim tunc:cùm tamen Iob.1.legatur q in omnibus illis non peccauit. Et capitu.2.commonuit Deus sathanam nè animam illius tangeret:sed maledixit illi diei propter amorem potiùs humani generis,ac potissimùm Dei. Nempè propter culpam originalem quam sui conceptione contraxit:& propter calamitates atque ærumnas inde humano generi succrescentes. Atque ad hunc modum reducitur maledictio Dauidis.2.Regũ.1.qua montibus Gelboë malè precatus est:nempè vbi clades Saulis & populi contigit.

3.Cõclusio.

¶Tertia conclusio. Maledicere autem rebus irrationalibus,imò & dæmonibus,vt suprà diximus,quatenꝰ creaturæ Dei sunt,blasphemia est.

Quarta cõclusio.

¶Qurta demum: Maledicere eisdem secundùm se consideratis, otiosum ac vanum est, ac subinde illicitum.Conclusio hæc ex prima manifestè colligitur.

Rusticorũ portẽtosa superstitio.

¶Ex his cordatissimus quisque elicere nouerit quousque liceat tempestates,æruginem, & locustam,aliaque id genus portenta maledicere.Absit enim tanta sacrorum irrisio, quanta fieri inter aliquos rusticos ferturnempè quòd locusta & bruchus patrono illis,ac procuratore, vt fertur, consignatis,in iudicium euocantur, & contestata lite causa vtrinque agitur,ac demum anathematis censura exterminantur: quæ enim res maiori ludibrio digna contingere Christianis potest, quàm cum eiusmodi portentis ac vermiculis & volucribus quæ

quæ mero naturali instinctu aguntur seriò res agere?Qũ ergo in eiusmodi calamitatibꝰ licet,id tm̃ est,vt diuinũ auxiliũ aduersus dæmones legitimis exorcismis imploremus, qui in vltionem delictorũ nostrorum permitti diuinitus solent eiusmodi incursionibus, ac turbinibus nos infestare. Atque hac fortè ratione licet terminos benedicere. Quanuis hoc non sit adeò necessarium: sed satis est Deum pro fructuum prosperitate exorare.Benedicere autem campanas religionis habet prætextum, sicut benedicuntur calices: quanquam in his non negauerim quin possit nonnunquam superstitionis nonnihil commisceri. ¶ Argumentorum ergo solutiones per ea quæ dicta sunt liquent.

Quia via occurentibus calamitatibus obuiandum est.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm maledictio,peccatum sit genere suo mortale,idemq; detractione peius

Argum. 1. Augusti.

POstremò quæritur de culpę maledicentium grauitate:videtur enim non esse genere suo mortalis: tum quod Augustin. in homil. de igne Purgatorij, inter leues culpas & hãc commemorat: tum quòd malefacere peius est quàm maledicere:& tamen non quicunque malefaciens mortaliter delinquit.

Argum.2.

Quòd autem è contrariò grauius sit peccatũ quàm detractio,inde primùm apparet, quòd maledictio genus quoddam blasphemiæ est, vt habetur in glossa super illud canonicę Iudę. Quòd cùm Michaël Archangelus cum diabolo disputãs altercaretur de Moysi corpore,non est ausus iudiciũ inferre blasphemię: blasphemia autem grauius peccatum est detractione. Adde quòd maledicens suo imperio causa est mali: qui autem detrahit, solùm id malum significat quod existit,peius autem est causam esse quàm signum. ¶ In contrarium autem vtriusque partis est, q nihil à regno excludit,nisi mortale peccatũ: à quo tamẽ maledictio excludit, secundùm illud.1.ad Corinth.6.Neq; maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.Quòd autem non adæquet detractionis grauitatem ex eo constat,q maledictio licita esse quandoque potest:detractio verò nunquam.

Concluſ.1.

AD quæstionem quatuor conclusionibus respondetur.Prima: maledictio secũdùm genus suum peccatum mortale est. Loquimur enim in ,pposito de maledictione illa quæ fit intentione mali: nam quæ bono fit proposito non adducitur in quęstionem peccati. Probatur conclusio. Imperare malũ alteri infligendũ, sicuti & illud cuipiã imprecari,aduersum est genere suo charitati,cuius ingeniũ est bona dilectis optare: occidit ergo hoc vitiũ maledicentis animum. Quo fit vt tanto sit grauius quãto & personã chariùs amare tenemur: aut malũ quod illi optamus,perniciosius est, ac nocentius. Vnde Leui.20.Qui maledixerit patri,vl̃ matri,morte moriatur.

Probatio cõclusionis.

¶Secunda cõclusio. Potest nihilo minùs contingere vt maledictio sit veniale peccatũ,vel propter exilitatẽ mali quod imprecamur,vel propter defectũ de liberationis,nępè,vel quòd ex leui motu,vel lusu, vel fortè ex surreptione verbũ ore labitur:verborũ enim significatio, atq; adeò culpa ex affectu potissimùm pensanda est.

Concluſ. 2.

¶Ex his id quod articulo.3. diximus, apertius fit,nempè maledictionis peccatum multiplicis esse speciei.Est enim perinde de illo, ac de odio censendũ: vnde si maledictio in genere fiat, nullo in specie explicato malo, vt si quis dicat maledicaris à Deo:tunc committur generale maledictionis delictum:si verò vt dicebamꝰ,mortẽ fueris alteri ex animo imprecatus,homicidiũ mẽte cõmisisti.

Corollariũ.

¶Tertia cõclusio.Maledictio quæ simplex exprimit desideriũ, genere suo minoris est culpæ quàm detractio.Probatur ex his quæ suprà dicta sunt.Primùm enim detractor,si cuti & contumeliator,malum culpæ dispergit obijcitve aduersus alterũ: qui autem simplex est maledictor nõ optat alteri, nisi malum pœnæ,puta mortem, aut varias calamitates,aut forte culpam sub ratione pœnæ: culpa verò grauius malum est, ac nocentius quàm pœna: est ergo hac ratione detractio, ac subinde reliqua verborum peccata maledictione grauiora. Secundò, & id confirmatur ex proferendi modo. Detractio enim & contumelia,ac derisio est enuntiatio assertioque mali: simplex verò maledictio (nil enim modò de imperio loquimur) non est, nisi solum desiderium: peior autem est enũtiatio & assertio quàm desiderium:nam desiderans non statim desiderio suo causa est mali, sicuti qui enuntiat causa est infamię:fit ergo, vt detractio peior fit simplici maledictione. Attamen desiderium internum mali, malitia inficitur sui obiecti. Vnde Chrysost.super Matth.Cùm dixeris maledicei, & domum cuerte: & omnia peri-

Concluſ.3.

Rõ concluſ.

Confirmat.

Chryſoſto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

re fac: nihil ab homicida differs. ¶Quarta
Conclu. 4. conclusio. Maledictio quæ per modum imperij fit, cùm rationem causæ habeat, potest esse detractione grauior: si modò ingentius nocumentũ inferat, quàm sit famæ denigratio. Erit autẽ tunc leuior, dum leuius damnũ per ipsam detur. Hæc autem audienda sunt secundùm id quod per se ad rationem horũ vitiorum attinet, possunt nanq; alia considerari accidentia, quibus prædicta vitia, vel incrementum accipiant, vel decrementum.

Scrupulus. ¶Vnus tamen scrupulus reliquus fit circa tertiam conclusionem, qua dictum est simplicem maledictionẽ eò esse leuioris culpæ quàm detractionem quòd nõ est causa mali. Arguitur enim contrà. Maledictiones parentum in filios esse sæpe solent efficaces: nã hac ratione sunt extimescendæ. Deus enim nonnunquam eiusmodi imprecationibus annuit: ac potissimum sanctorũ: vti de Helia legimus. 4. Reg. 1. quòd ob suam maledictionem ignis de cœlo cadens deuorauit vnum ac subinde alterũ quinquagenariũ. Et de Elisæo, cap. 2. ꝙ cùm maledixisset pueris nomine Dei, egressi duo vrsi de saltu lacerauerunt quadraginta duos. Respondetur primò ꝙ dictum D. Tho. intelligitur de verbis exterioribus: illa enim nõ sunt perinde causa sicut verba detractionis, per quam proditur secretum peccatum alterius. Secundò intelligitur de maledictiõe quæ fit mala intentione: illas enim Deus nõ eo modo exaudit quo iustas imprecationes parentum, ac sanctorum. ¶Ad primum igitur argumentum iam responsum est. Et ad secundum respõdetur, quòd glossa illa intelligitur de maledictione qua creatura maledicitur, quatenus creatura est Dei. Et ad postremũ, quod concludit maledictionem per modum imperij peiorem esse detractione.

Solutio.

Ad. 1. arg.

Ad ultimũ argum.

LIBRI E DECEM QVINTI,
atque adeò Primi Tomi, De Iustitia & Iure,
Fratris Dominici Soto
FINIS.

TOMVS SECVNDVS.

FRATRIS DOMINICI

Soto Segobiensis, Theologi, ordinis Prædicatorum, Cæsareæ Maiestati à sacris confessionibus, Salmantini Professoris, De Iustitia & Iure.

LIBER SEXTVS.

PROOEMIVM.

Materia cõsequentium librorum.

EO deniq; destinati operis peruentũ nobis est, cuius præcipuè gratia de illo cœpimus cogitare. Hæc inquã usurarum, cõtractuũ, cambiorumq;, ac simoniarum sylua in animũ potissimè nobis induxit, ut tantam operis molẽ aggrederemur. Videmus enim instãtia tempora huiusmodi iniustitiæ auaritiæq; portentis usq; adeò scaturire, ut uix reliqua nobis fiet spes ueritatem persuadendi. Nauabimus nos tamẽ pro captu nostro suffragãte Dei numine operas nostras: cæterùm ipsius erit, pectora eorum, quorum interest, tãgere, ut secundũ ueritatem afficiantur ad mores, quorũ nimirùm gratia, autore. 2. Ethicorum Aristotele, tractatio omnis moralis philosophiæ instituitur. Quò ergo ad seriem dicendi identidem spectemus, in capite superioris libri sic tractationẽ iniustitiæ cõmutatiuæ partiti sumus, ut (quæ Aristoteles. 5. Ethicorũ. cap. 2. diuisio est) in eodem præcedenti libro de iniustitia diceremus, quæ ab inuoluntarijs uiolentisq; acceptionibus proficiscitur: in hoc & subsequẽti autem subinde alterum iniustitiæ membrũ explicaremus, quæ in his pactis atque conuentis uersantur quæ homines sua sponte faciunt. Hũc ergo Sextum librum de usuris, & cõtractibus peculiariter expendimus, quæ sub titulo de Iustitia & Iure, insignem habet locum. Et quidem Sãctus Thomas duas duntaxat de hac re disputauit capitales quæstiones: unam scilicet de emptione, atque alteram de usura: in quibus tota cõtractuum materia uirtute continetur. Enimuerò (quod ceu basis totius tractatur prænotandum est) omnis iniustitia cuiuscunq; contractus ad alterum duorum capitum reducitur. Aut enim pretium de re exigitur, quæ nullius est pretio ciuili digna: & hoc in temporalibus reducitur ad usuram: & in spiritualibus ad simoniã. Aut res pretio æstimabilis iniusto, per excessum traditur, per defectumue recipitur, & hoc reducitur ad iniustitiã uenditionis & emptionis. At uerò quia prædictas dũtaxat quæstiones duas, easdemq; breuissimas tractare constituit, illam de emptione alteri de usura ordine prætulit: eò quòd emptio dignior uidetur contractus. Nobis antem, qui de omni emptionis specie cæterorumq; contractuum natura patentiorẽ locupletioremq; tractatum instituimus, operæ pretium est ordinẽ alterum sequi. Nam cùm tota cõtractuũ iniustitia ad usuræ figuram exigenda sit & perpẽdenda, necessum fuit eius naturam in capite statim enucleare, nè filum posteà cõtractuum quæstio hæc nobis interrumperet. Neque prætereà ratio huius ordinis bona deest: ut pote quòd à maiori iniquitate exordium sumat. Iniquius enim est pretiũ inde quærere, unde nullum debetur, quàm unde iustum debetur, iniustum extorquere.

Aristot.

Fisdamẽtũ.

QVÆ.

Universidad de Deusto Biblioteca

QVÆSTIO PRIMA, De vsura.

Sanct.Thom.2.2.quæst.78.

ARTICVLVS I.

Vtrùm usuraria mutuatio genere suo sit peccatum mortale.

Argumē. 1.

AD rem ergo vt descēdamꝰ,queritur primò,an vsuraria mutuatio peccatū sit genere suo mortale. Et arguit à parte negatiua. Primū exēplo Christi,qui nostrorum est moru norma. Ipse em̄ Luc.19. se ipsum affirmat vsuras exigere.

Argum. 2.

¶Secundò, & lex diuina priscis patribus data,quā ideo Dauid Psal.18.immaculatā appellat,ꝙ ꝓhibebat peccata, permittebat nihilo minùs vsuras. Legimus enim Deut. 23. Nō fœnerabis fratri tuo ad vsurā,sed alieno. Quin verò & eo lib.c.28.id ceu præmium illis mortalibus ꝓponebat. Fœnerabis gētibus multis,& ipse à nullo fœnus accipies: ergo fœnerari ad vsurā licitum est.

Argum. 3.

¶Tertiò & leges humanæ quibus iustitia inter homines cōstituit vsuras permittunt:vt patet totis titulis de vsur. ff.&.C.ergo illæ sunt licitę. ¶In cōtrariū est præceptū Exod.22.Si pecuniā mutuā dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, nō vrgebis eum quasi exactor: neque vsuris opprimes. Et Dauid inter eos qui habitaturi sunt in tabernaculo Dei connumerat illum qui pecuniam suam non debit ad vsuram.

IN capite statim questionis de nomine vsurę,vt moris nobis est,hoc prenotemus, ꝙ Latinis nō dicitur quasi vsus æris,vt illi autumant qui syllabarum collisionē superstitiosè rimantur,sed si primæuā eius significationem spectes,idē est prorsus quod vsus.

Multiplex usuræ acceptio.

Cicero.

Vnde Cicero aduersus Verrē. Cur piratis lucis vsurā tam diuturnā dedisti? lucis ergo vsura idē est quod lucis vsus, puta vita. Mox idē nomē ad id descēdit significandū quod ex vsu cuiusq; rei tanq̄ eius fructus accrescit.

Cicero.

Idem lib.de Senect. Terra nūquam sine vsura reddit quod accepit: vbi fructus appellatur vsura seminis.

Cicero.

Et Tusc.quæst.lib.1.Natura dedit vsuram vitæ sicut pecuniæ: nulla præstituta die. Dicitur ergo ab vsu vsura sicuti à fœtu fœtura,& à cultu cultura. Quapropter secundùm has significationes non est nomen vitij. Verùm tamen inde tertiò more & vsu accommodatum est ad significādum id peculiariter quod ex vsu pecuniæ aut rei cuiusq; vsu consumptibilis sorti excrescit. Et ratio forsan accommodationis huius est,vt nomine ipso,rei peruersitas per antithesin denotaretur. Nempe quòd cùm talium rerum vsus,quippe qui re ipsa absumitur,sterilis per se sit,veluti fructuosus ęstimetur. Quocircà vsura secūdū hoc significatū, ceu nomē delicti vsurpatur. Appellatur deinde & vsura,vt.1.Politic. cap.7. author est Aristo. fœnus. Et est allusio ad Græcam etymologiam.

Aristot.

Quod enim nos vsuram, Græci tócō appellāt:apò tou ticto quod est pario. Sicut em̄ animalia proles sibi similes pariūt, sic & pecunia pecuniā. Quare maximè, inquit,Philoso. cōtra naturā est hic acquirēdi modus. Haud enim nummus veluti terra, aut pecus,fœcūdus est, vt pariat. Dicit ergo Latinè fœnꝰ,quasi fœtus.

Quid inter sit inter usurā ac fœnus.

Quāuis inter iuris doctores tm̄ discriminis intersit,vt nomē vsurę latiùs pateat,& vt dialecticè dicamus,superius sit q̄ fœnus. Nēpe ꝙ fœnus dūtaxat pro vsura strictè sumpta vsurpetur, nimirū ꝓ eo quòd ex solo mutuo iniustè accrescit. Vsura autē accipiatur extensiùs,ꝓ quocūq; augmēto ex quocunq; cōtractu: etiā dū licitū sit. Vt si quid credita pecunia vēdidisti:& quia debitor in mora fuit, aliquid tibi ratione lucri cessantis auctū est, accessio illa vsuraria quidem est,non autē fœnebris. Sic em̄ habet iurisconsultus.l.cùm quidem.§. si pupillo.ff.de vsur. Vsuræ non propter lucrum petētium(illæ scilicet quæ legitimę sunt) sed non propter moram non soluentium infliguntur. Item dum quis de hæreditate, vel re aliqua etiā de pecunia litigat,si vincit,addicitur ei cū sorte quicquid vsu excreuerit: idq; vsura nuncupatur. Sed tn̄ vbi de hac re quęstio nō habetur,promiscuus est vsus fœnoris & vsuræ. Nos ergo vt cōmunis vsus non solùm Theologorū habet, verùm & reipublicę,dūtaxat accipimus nomen pro illicita vsura mutui. Adeò vt vbi quippiā,vel in pœnā,vel ratione morę,vel aliter iustè soluitur, non existimetur vsurarius cōtractus. Quod autem nos vsuram, Græcique partum, id quidē Hebræi morsum nuncupant. Vnde Deutero.23.vbi nos legimus,Non fœnerabis fratri tuo.Hebræi habent,Non morsum inferes fratri tuo: seu, Non fœnore mordebis fratrem tuū. Etenim ceu dentibus canis cadaueris viscera, sic fœnerator debitoribus suis

suis substantiam diuellit. Quô vtiq; Chrysosto. allusit super illud Mat.5. (vt nos illic adnotauimus) & volenti mutuare, &c. Similis est,inquit,pecunia vsurarij morsui Aspidis. Percussus enim ab Aspide quasi delectatus abit in somnum, & per suauitatem soporis moritur: quia tunc venenum latēter per omnia mēbra decurrit. Sic enim qui sub vsura accipit, sub tempore quasi beneficiū sentit:sed vsura per omnes suas facultates decurrit,& totum conuertit in debitum. Hæc Diuus ille.

Vsura ī mutuo solūmodo cōtractu rebusq; usu cōsumptibilibus locum habet.

Igitur si hæc meditatè considerasti, vsura non more accidit, nisi in solo mutuationis contractu, atque in alijs quibus mutui ratio inest. Et cùm mutuatio non habeat locum,nisi in rebus vsu consumptibilibus,in his duntaxat versatur vsura. Exēplū, Vēdidi tibi expectato pretio rem meam: & vt te expectem octarium posco:quia cōtractus hic perinde habet,ac si idem pretiū statim à te mihi solutū tibi in tempus mutuassem, vsurarius est.

Regula.

¶Imò verò hæc regula, fallentiæ nescia, in capite istorum contractuum præfigenda est, quòd ad perpendendum de vno quolibet cōtractu,an vsurarius sit,explorandum est,an aliquam secum cōplicet rationē mutui, pro quo pretium redditur. Tūc enim in vniuersum vsurarius est, alioquin,minimè. Et ideò in titu.quæstionis pro eodem duximus, cōtractus seu actio vsuraria:& mutuatio vsuraria. ¶Incassum autem hauritur labor,quo nonnulli insudant, definitionem vsuræ perscrutātes:&,nisi ego fallor,nunq̄ absolutam inuenientes.

Vsura dupliciter.

Accipitur enim dupliciter. Vno quidē modo pro actione,hoc est,pro mutuatione cum pacto quippiā vltra sortē recipiendi. Sic em̄ videt in cōci.Agathē. vsurpari. 14.q.3.can.vsura. vbi habetur. Vsura est vbi ampliꝰ reqritur q̄ quod datur. Alio modo accipitur ꝓ pretio quod vsus æstimatiōe sorti accrescit. Quod ead.dist.c.pleriq;.ait his verbis Amb. Quodcunq; accedit sorti,vsura est. Et hoc certè est natiuū nominis significatū. Nam cōuentionalis actio potiùs dicitur vsuraria mutuatio, atq; vsuræ peccatum,q̄ vsura, sicuti tonsura est quæ ex tonsione restat. Itaq; vsura obiectum peccati est. Quapropter mutuator dicitur ad vsuras mutuare,vsurasque recipere; mutuatarius verò mutuū ad vsuras recipere,& vsuras soluere.

Definitio usuræ.

¶Est ergo vsura(si exactam cōpēdiosamq;,vt esse debet,definitionem cupis) vsus pretium mutuatæ rei. Per hoc enim quòd dicitur, pretiū vsus, secludit contractus emptionis, vbi non pro vsu tantùm, sed pro re ipsa perditur pretium. Per id aūt quod dicitur, mutuatæ rei, semouentur à definitione contractus emphyteusis,& locationis:quibus res nō mutuatur. Rursus nomen pretij, præcurrens pactum designat in mutuatione,vel saltē ꝙ receptio fiat ratione mutui. Ob idq; hoc selectiùs posui,quàm lucrum. Compingimus enim definitionem hanc vsurę strictè pro meledicto fœnore. Et ideo vbi quid iustè seu ratiōe lucri cessantis, seu damni emergētis, seu in pœnā accrescit sorti,est quidem extēto nomine vsura,haud tamen vsuræ peccatum,de quo hìc agimus: quia illud,licet sit lucrum,nō tamen est pretium: sane cùm non pullulet ex cōuentione mutui. Neq; verò si quid mutuatarius honestatis gratia redonet mutuanti, est vsura: quia vbi non subest pactum,nullum est pretium. Item si pecuniam,vel aureā,vel argenteam(vti ait S.Thom. in solutione sexti) ad alium vsum,qui sibi est accidentarius: puta ad ostentationem, vel ad ornatus commodes,indeq; pretium suscipias, vsura non est: quia pretium non obuenit ex mutuo, cùm illic non transferatur dominium, sed ex locatione pecuniæ. Eodem modo excluditur à ratione vsuræ cōtractus societatis, vbi qui ponit sortem, quia non tradit dominium, non mutuat. Præterea si id quod recipis aliâs tibi debitum erat, etiam si ex conuentione mutui id recipias, nempe dum debitori tuo mutuas vt debitum soluat,nō est vsura: quia non est pretium vsus rei mutuatæ, sed recuperatio rei tuæ.

Quid sors.

¶Sors autem in pręsentiarum dicitur substantia ipsa mutuata, quæ scilicet te contingit, & lex tibi tribuit. Et arbitror ex contractu societatis pertractum esse nomen ad omnes generales. Illic enim quisque suam sortem,id est portionem in aceruū mittit: vnde omnes dicuntur consortes, id est, suas vnà participantes sortes. Græcè dicitur,archęō,hoc est,principale: & cephaleon,hoc est,capitale, quę etiā nomina Latinis in vsu sunt.

Discrimen inter usurā mētalem & externam.

¶Ex hac definitione clara colligitur distinctiōis ratio inter vsurā externā & mentalē. Differūt enim nō solùm tanq̄ actus interior,& exterior eiusdē obiecti, verùm quòd externa dicit pactum tacitum,vel expressum,mētalis autē (quod meditatè considerandum est) absque vllo intercurrente pacto cōmittitur. Statue ergo ante oculos tria hæc, mutuum, pretium seu lucrum,& pactum. Vbicunque interuenerit pactum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pactum,est vsura in opere, puta exterior: alioqui minimè. Atqui ad pactū expſſum in foro Dei neque ſcriptura requiritur, neque teſtes: ſed etiam dum abſque arbitris explicas tuam voluntatem, ſcilicet, mutuo tibi vt tantū vltra ſortē mihi perſoluas, eſt expreſſum pactum. Si autem non ſic in forma, ſed nutibus tuam inſinuas voluntatem, cenſetur tacitum pactum. Vt ſi dicas: Ecce mutuo tibi: tu autem ſcis vſum: ego non habeo vnde viuam. Soles eſſe grat⁹ alijs: vel quid ſimile. Etenim licèt non ſit pactum ciuile, vt mutuatarium poſsis compellere, eſt tamen obligatio: & ideo vſura exterior. Vſuram autem mentalem ſola ſpes cum intentione conſtituere ſufficit abſque vlla pactione. Vt ſi mihi mutuas ſperans intendensq; ratione mutui me tibi aliquid exhibiturum, vſura mentalis eſt: veluti intētio occidendi hominem, homicidium: quia obiectum, ſcilicet recipere ratione mutui, eſt obiectum vſurę. Nō ergo fallaris ſic exteriorem interioremque vſuram diſcriminans, quòd illa requirat expreſſum pactum, hæc verò tacitum: nam etiam tacita pactio vſuram facit exteriorem. Sed quando dico ſpes intelligitur dum illa eſt mutuandi cauſa, & intentio: vt non mutuaſſes, niſi vt ratione mutui quippiam tibi lucri accederet. Nam dum ex beneuolentia mihi mutuas, eſto inde ſuboriatur tibi repenſionis ſpes quam gratuitò ratione amicitiæ facturus tibi ſum, nulla ſubinde naſcitur mentalis vſura: quia nec alia ratione accipere, vſura eſt realis. Sed de his articu. proximo redibit ſermo.

Concluſ. 1

HIs de nomine vſuræ præiactis ad quæſtionem duabus concluſionibus reſpōdetur. Prima. Vſuraria mutuatio, hoc eſt pretium vſus mutuatæ rei ex pacto ſuſcipere, peccatum eſt genere ſuo mortale, iuſtitiæ cōmutatiuę contrarium. Et quidem cōcluſio nulli non eſt in confeſſo: ſed tamen quo iure fundamentum habeat, nonnulla eſt controuerſia. Sunt enim (quod Anchaſano tribuitur in quadā ſua diſputata quæſtione) qui negant iure naturæ prohibitam eſſe vſuram: ſed aiunt iuri duntaxat diuino aduerſari. Et ideo fortè idem author tenuit, q̄ tractare de vſuris non pertineat ad Theologos, ſed ad Iuriſconſultos: quia cernebat perpendere naturæ ius, Theologorum eſſe munus. At negari non poteſt quin ſit de iure diuino, cuius Theologi interpretes ſunt. Reſpondere ergo de iure exteriori deq; fœneratorum pœnis decernere, relinquitur Iuriſperitis: vſurarū autem naturā de ſuis principijs enucleare Theologorū eſt. ¶ A diuerticulo autem vt reuertamur, opinio hæc, p vſura non ſit iuri naturali cōtraria, nō ſolum planè falſa eſt, verùm etiam periculo ſubdit concluſionis veritatē, qua aſſeritur vſuram eſſe peccatum. Si ius inquam naturale ſemoueas, tenuiſsimum concluſionis ſtabilimentū relinquis. Etenim licèt antiqua lege multis locis vituperata infamataq̄ vſura ſit, tū cùm etiam illic Iudęis permiſſa fuerit, quam exercerent cū gentibus, aliunde debent illa præcepta irroborari, nè ſuſpicio oriatur aliquo pacto eſſe licitā & iuſtā. Prętereà (quod rem vehemēter vrget) tota illa lex, vt ad Hebręos. 7. docet Paulus, impleta per Chriſtū eſt, ac ſubinde abrogata. Quapropter nullū eius prorſus præceptum vim vllā in lege gratiæ retinet, niſi quæ vel ſunt de iure naturæ, vel præcepta ſunt rurſus à Chriſto. Hoc em̄ ſenſu, vt dicere ſæpe conſueuimus, intelligendum eſt, moralia præcepta permanſiſſe, videlicet, quia vigore iuris naturæ ſuſtentata ſunt, ac perinde in euangelio cōfirmata. Igitur qui negauerit crimē hoc, eſſe contra ius naturę, præcepta de hac re veteris legis eneruat. ¶ Locus autē euāgelij Luc. 6. Mutuū dā tes: nihil inde ſperātes, ad hoc ipſum propoſitū adduci cōſuetiſsimū, profectò nō illam habet energiā, quę vulgo æſtimatur. Quāobrē D. Tho. ſacrorū ſenſuū oculatiſsimus perſpector, nō modò nō vſus eſt illo loco ad aſſerendā cōcluſionē, verùm ex illo quartū argumentū cōtra eandē obiecit. Agnouit em̄ nō eſſe, phibitionem vſuræ, ſed conſiliū mutuandi ſine ſpe humanæ cōpenſationis. Et ideo argumentatus eſt quòd cùm mutuare nihil inde ſperādo, cōſiliū præciſè ſit Chriſti, nō ſic præceptum, nihil ex mutuo recipere. Tāetſi inſolutū non reliquerit argumētum. Et re vera euāgeliū eſt patentiſsimū. Cōmēdat enim illic Chriſtus dilectionem quam non ſolùm amicis, verùm & inimicis debemus. Admonetq; ſubinde nè ob fauorē humanū & gratiam quā homines rependunt, charitatis beneficia præſtemus: ſed ſolùm diuinam intuentes mercedem. Et ideo ait, ſi beneferitis his qui vobis beneſaciunt, quæ vobis eſt gratia? Siquidē & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. ſi loqueretur de vſura, nō dixiſſet

Aliquorum ſententia. Anchara.

Primaratio in proximā ſententiam.

Secunda.

Tertia.

dixiſſet æqualia: quia non eſt in more vt fœnebre lucrū ſit ſorti æquare: ſed dixit æqualia, hoc eſt, paria bona gratuitò refuſa. Idem ergo eſt quod ſubdit. Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes, id eſt nullam ab hominibus gratiam, ſed à Deo. Quare ſubdit. Et erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſſimi. Quare inepta gloſſa eſt quòd prius mēbrum ſit conſilium, poſterius verò præceptum. Neque ſanctus Thomas in prima ſolutione illius quarti argumenti, dum dixit quòd mutuum dare eſt conſilium, & inde lucrum non petere, eſt præceptum: voluit illum ſenſum ſecundi membri extare in euāgelio: ſed quòd eſt lex iuſtitiæ, non expecta re lucrum. Quare ſenſum legitimum ſtatim ſubdit, ſcilicet, quòd illic non ſit mentio de ſpe vſurarij lucri, ſed de quacunque quæ in homine ponitur. Nulla enim illic edicitur phibitio iniuſtitiæ vſurarum, ſed commendatio ſit miſericordiæ mutui, quæ propter ſolum Deum eſt erga proximos declarāda.

Obiectio. 1. ¶ Sed rogas, quomodo ergo ait Alexander Tertius in conci. Late. cap. ſuper eo. de vſur. q̄ vſurarum crimen vtriuſq; teſtamenti pagina deteſtatur. Reſpōdetur q̄ in veteri plana ſunt teſtimonia, in nouo verò, illud abundē interdictū Decalogi. Non furtum facies:

Obiectio. 2. illā prohibet. Ais vero rurſus: Vrbanus tertius cap. conſuluit. eo. tit. citat cūdē locū. Da te mutuum, nihil inde ſperantes ad confir-

Vrbanus. 3.

Dilutio.

Reſponſio. mandam vſurarum prohibitionem. Reſpōdetur q̄ Papa non, vbicunq; citat teſtimonia ſacræ paginæ in aliquo ſenſu, intendit canizare cundē ſenſum tanq̄ de fide: ſed cinionem. Prætereà illa euangelica ſententia ſubminiſtrat vim argumento per locum à maiori. Nempe q̄ ſi Chriſtus conſuluit, vt neq; gratuitum donū ſperemus ab hominibus, quod licitè poſſunt repędere, à fortiori cōſequitur neq; expectādum eſſe pretium

Rō cōcluſ. vſus, quòd iuſtitia vetat. ¶ Deducitur ergo concluſio ex viſceribus naturalis iuris hoc pacto. Rerum duæ ſunt differentiæ. Quædam ſcilicet quarum vſus eſt ipſarum rerum conſumptio: vt cibus & potus. Qua vtiq; ratione in his non habet ſeorſum computari vſus à re ipſa. Et eſt notandum verbum ſancti Thomæ ad repellendum quorundū argutiam. Arguunt ſiquidem in contrarium. Cùm vſus rei ſit actio ſeu paſsio eius, res autē ſubſtantia, natura differūt, ſicut res duorum prædicamentorum. His autem reſpōdetur q̄ S. Thom. nil de diſtinctione meminit quantum ad rerum naturas. Et ideo cautus non dixit, vſus non differt à re: ſed non eſt ſeorſum computandus, ſcilicet pretio diſtincto, quantū ad humanum vſum. Et hæc eſt cauſa, quare iſtarum rerū per mutuum trāſfertur dominium. Nam ſi illud non transferas, nullū concedis vſum propriū panis, qui eſt edi. Atqui hac de cauſa, vt habetur Inſtitut. de vſufruct. §. cōſtituitur. &. ff. de vſufructu earum rer. quæ vſu conſum. l. 2. quando legatur vſusfructus talium rerum, legatur, & ipſarum dominium. Niſi quòd legatarius tenetur cautionem præſtare pōſt reſtituendi: vt ſit quædā effigies mutui. Aliæ verò ſunt res quarū vſus ab ipſis diſtinguitur: vt ſunt fundus, domus, equus, veſtis, &c. Poſſumus enim illis vti ſalua earum ſubſtantia. Quanuis veſtis longo vſu atteratur: quia ſuapte natura eſt conſumptibilis, ſicuti miſta vniuerſa. Et ideo talium rerum poteſt locari vſus retento dominio. Et vice verſa transferri dominium retento vſu. Res ergo prioris ordinis ſunt quæ mutuò dantur, atque ideo inde elicitur concluſionis ratio ſub hac forma: Siue eadem res bis vendatur, ſiue id vendatur quod per ſe nullius eſt pretij, vtroque modo contra naturalē rationē iuſtitiæ cōmutatiuæ delinquitur: transferre autem dominium huiuſmodi rerum ſic vt rei pretio alterum pro eius vſu accumuletur, vel eſt bis vendere idem corpus: vel vſum, qui præter rem nullius eſt pretij, vendere nouo pretio: ergo vſuraria mutuatio eſt peccatum cōtra naturam. In numero autē talium rerum potiſsimùm cenſetur pecunia: quippe quæ vt

Ariſtot. ſ. Ethico. author eſt Ariſto. ad vſum permutandi res fuit inuenta. Et per hoc ſoluitur argumentum quod fieri hoc pacto conſueuit. Mutuator pro illo beneficio dignus eſt cui mutuatarius par referat: ergo poteſt illud in pactū ducere. Enimuerò pro beneficio mutuandi (vt ait S. Thom. in ſolutione quinti argumenti) de iuſtitia quidem nō mihi plus debetur q̄ ego do: centū verò aurei quos tibi mutuo nil amplius valent q̄ centū. Quare ſi amplius exigo, rē quidāmodo vēdo plus iuſto. Quandoquidem vſus rei non valet, niſi quātū res ipſa, quæ vſu cōſumitur. Ex honeſtate autem debes mihi beneficiū, ſed tamē gratis. Et ideo obligare te ſi illud eſt æſtimabile pecunia, iniuſtitia eſt. Quòd ſi inſtātiùs vrgeas. Sciēti, & volenti non fit iniuria:

mutuā-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutuatarius sua sponte se vult obligare: nullam ergo præfert effigiem furti, aut rapinæ. Respondet ad septimũ S. Tho. quòd mutuatarius non sua sponte, sed necessitate cõpulsus se nexui illo implicat: sicut si necessitate etiam compulsus cogeretur rem plus iusto emere. Sed quid si non ob necessitatem, sed propter voluntatem quis mutuum petat? respondetur, quòd necessitas intelligenda est hoc modo, quòd quomodocunq; mutuum petatur nõ possit obtineri, nisi soluatur vsura. ¶ Ex hac conclusione fit vsurariam nequitiã, vti suprà diximus, præcepto illo Decalogi esse prohibitam. Non furtum facies. Vnde Ambros. 14. q. 4. Si quis, inquit, vsurã accipit rapinam facit: vita nõ viuet. Quin verò Augustinus canone proximo. Quid dicam. cũ homicidio confert. Ait enim an crudelior est qui subtrahit aliquid, vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Nam inopi substantiam corrodere: trucidare est. Et in fine. 2. lib. officio. introducit Catonem Cicero, qui interrogatus quid esset fœnerari, respondit hominem occidere. Testimonia ergo veteris legis frequentissima: vt pote Exod. 22. Leuit. 25. Deuterono. 23. Ezechiel. 18. & Psalmorum alia quibus pestis hæc atque humanæ societatis exitium, identidem condemnatur, iuris huius naturalis explicatoria sunt. Vsquedeò vt vbi regius Psaltes beneficia quæ nobis Messias præditurus erat exaggerare constituit vnà cõposuit vsuras & iniquitates, à quibus nos esset liberaturus, Ex vsuris em̃ inquit, & iniquitate redimet animas eorum. ¶ Quòd si demum addubites quo gradu certum sit vsurariam mutuationem esse peccatum. Respõdetur: esse catholicam fidem: cuius perinde contraria negatio, hæresis esset, vt pote Clemen. vnica. de vsuris. condemnata. ¶ Secunda conclusio quæ prioris appendix est. Vsurarum lucrum obnoxium est restitutioni, etiam si non petatur: quippe cuius dominiũ minimè fœnerator acquirit.

Cicero.

Concl. 2.

REstat ergo tria argumẽta, in capite quæstionis obiecta, dissoluere: nam reliqua quatuor S. Thom. iam in superioribus soluta sunt. At qui in primo nihil ambiguitatis est. Trãstulit enim Christus nomen vsuræ à secularibus ad spiritualia. Et ideo metaphorica est vsurpatio. Et quippe similitudinis plurimũ, sed dissimilitudinis multũ. Mutuat nãq; nobis Deꝰ spiritualia charismata eò q̃ gratis, ac sine vllo nostro pretio donat; vult tñ vt nostro vsu officijsq; , veluti semina in nobis iacta per eius fauorẽ cœlestẽq; rorem colamus multiplicatosq; fructus, terræ more, feramus. Et quia hoc in gloriam eius cedit, appellat suas vsuras: vtilitas tamen præmiorũq; cumulus nobis accrescit, quasi nostra nos fœnora faciamus. Interstat autem hoc discriminis, quòd pecunia temporalis vsu consumitur: & inde fit vitiosa vsura: dona verò spiritualia vsu crescũt, ob idq; eorũ vsura commendatur apud Deum. ¶ In secũdo argumento illius difficultatis expetitur solutio vtrùm in veteri lege eatenus fuerit vsura permissa, vt culpa vacauerit apud Deũ: an verò præcisè quantum ad forum humanum permitteretur impunè. Nam S. Thom. q. 78. art. 1. Et Alex. de Hales. 3. part. q. 36. memb. 4. Et reliqui huius notæ autores posteriorem hanc sententiam tenent. Conradus verò quæst. 24. licet ambas, vti probabiles referat, priorem tamen alteri præfert. Et iuniorum quidam illum sequũtur, Porrò autem non modò opinio sancti Thomæ certissima est, & ideo suo iure & merito communi consensu Doctorum recepta, verum altera ægerrime est sustẽtabilis. ¶ Et primò suus loquendi modus: quo aiunt Deum dispensasse cum illis, falsus ineptusq; est. Enimuerò vitiũ vsuræ (vt nuperrime ostendebamus) cõtra præceptum naturale est: quod scilicet vetat pretiũ de re illa suscipere, quæ nullius est per se valoris, qualis est pecuniæ vsus seorsum à pecunia considerati: præcepta verò naturalia neque à Deo ipso dispensabilia sunt, vt libr. 2. q. 3. demonstratum reliquimus. Id enim quod naturaveta tam intrinsecè malum est, quàm est homini esse rationalem. Cuius vtique contrarium non est factibile. Et eadem ratione neque quod natura vetat, licere potest. Et qui contrarium dicunt, ideo id autumant, quòd ignorant, vel quid sit præceptum naturale, vel quid sit dispensare. Igitur qui partem illam sustentare contendunt, non debent illam appellare dispensationem. Et Conrad. omnium minimè, qui tam instructa argumentorum phalange probat, vsuram esse contra ius naturæ. ¶ At quò res pateat, recolere opùs est, vsuram non laxa licentia, sed certo modo fuisse illi genti permissam, vt scilicet nõ fœnerarẽtur proximis suis, sed alienigenis. Sic enim habetur Deut. 23. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã, neq; fruges, neq; quãlibet aliã rem; sed alieno. Fratri autem tuo absq; vsura id quo

Ad. 2. arg.

S. Thom.

Alex. Halẽ.

Conradus.

Vsura nunquã fuit licita.

Ad. 1. arg.

id quo indiget cõmodabis. Frater autẽ dicebat ille qui erat de populo: vt patet Exod. 22. Si pecuniã mutuã dederis populo meo pauperi qui habitat tecũ, non vrgebis eum quasi exactor, neq; vsuris opprimes. Aiunt ergo isti q̃ quia Deus cõcesserat Iudæis terram gentiliũ, permisit subinde eis vsuras ab eisdem accipere tanq̃ ab hostibus, quorum bona in ius suum venerant. Sicuti posset, in quiunt, Cæsar suo cõcedere exercitui vt sub vsurarum effigie hostes expolient. Et addunt textũ Ambrosij. 14. q. 4. can. Ab illo. vbi ait, Ab illo exige vsurã, cui meritò nece desideras. Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ. Sed in primis licet hoc illis largiremur, illa nullatenus fuisset dispensatio, sed donatio Dei qui vniuersalis est omniũ rerum dñs. Quẽadmodũ quã do donauit eis Aegyptiorũ vasa, nõ dispensauit in furto, sed vel tanquã dñs eis tradidit, vel quod ꝓbabilius est, tanq̃ iudex eis adiudicauit, soluens eis laborũ operumq; mercedem quibus Pharaoni seruierant: veluti dũ ego amico rem meã dono, neutiq̃ dispenso in furto. Neq; verò rex dispensat quando ꝓ legẽ prescriptionis transfert dñium. Dispensare nãq; in vsura esset, q̃ ꝓ vsu pecuniæ qs licitè perciperet pretiũ, nõ vllo vltrò donante, qui donare potest. ¶ At verò lite super nomine prætermissa, neq; credendus Deus est illas alienigenarum vsuras sic Iudæis cõcessisse, vt earum cõstitueret eos dños. Primò quia eandẽ prorsus vsurarũ speciẽ quã inhibuit respectu proximorũ, permisit illis respectu gẽtiliũ: quãdo autẽ inhibuit nè fœnerarent fratribus suis, prohibuit illam quæ iure naturę interdicitur: eãdẽ ergo vitiosam & iniquã permisit illis respectu gentiũ. Respondet autẽ Conrad. q̃ licet eadẽ fuerit in genere, nõ tamẽ in specie. At profectò si nõ erat eadẽ in specie, neq; erat vsura in genere, sed erat vera Dei donatio: & ideo illi nõ reciebãt nisi quod suũ erat. Et tamẽ absurdũ est tam immodicã homonymiã & æquiuocationẽ in eodẽ verbo scripturæ admittere. Ait nãq;, Non fœnerabis fratri tuo, sed alieno. ¶ Secundò, qđ miror istos non animaduertisse, Terra gentilium Iudęis donata, nõ erat nisi vtraq; ripa Iordanis quę centũ sexaginta miliaribus in longitudine patebat, & sexaginta in latitudine: permissio autẽ vsurarum multò se latius dilatabat. Impunè q̃ pe vsuras suscipiebant à quibuscunq; gentilium, qui remotissimis ꝓ uincijs ad illos aduentantes cõmercia cum illis inibant. Adde q̃ eodẽ ipo ca. Deut. 23. præceperat eis Deꝰ nè abominarentur Idumæũ vel Aegyptiũ: & tamẽ ab illis impunè poterant vsuras accipere: nõ ergo in ratione hostilitatis fundabatur illa permissio. ¶ Et tertiò arguitũ est q̃ ꝓfectò per tales technas suffurari hostiũ substantiã nõ esset inter Christianos bonũ exemplũ, neq; respublica vlla bene instituta eiusmodi fraudes permitteret. Haud ergo est credibile illa de causa Deum hoc illis cõcessisse. Aliàs indulsisset pariter vt quacũq; via deprædarẽtur eorũ bona. ¶ Itẽ quartò. Prophetæ Dei vbi ius naturæ, quod omnes seruare tenebantur, explicabãt, absolutè improbabant vsuras: vt Ezechie. 18. illa iustitia cũ alijs cõnumerabatur: Si quis ad vsurã nõ cõmodauerit. Et infrà: Ad vsurã dans: & accipiens amplius, nunquid viuet? Et cũ ait Dauid: Ex vsuris & iniquitate redimes animas eorũ. certè non de illis intelligebat, quas extorquebant à fratribus suis: quia nullas accipiebãt: sed de illis quas sinebantur ab extraneis exprimere. ¶ Postremò q̃per illam furti imaginẽ Deus illis nõ donauerit gentiliũ bona apparet, tum q̃ illi nõ cognoscẽtes verũ Deum, iniquitati tribuissent: tum q̃ si Iudæi tanq̃ suum accipiebant, absq; modo & limite illas corrasissent, atq; ideo gentiles absterrerentur eorũ consortio. Quare neutiq̃ fit aliud credibile: q̃ q̃ Hebræis nefas erat, etiam à gentilibus vsuras eripere, nisi vsq; ad certũ limen & lineã, quã tamen non prescripsissent: si putassent accipere qđ suum erat. ¶ Accedit & quod Euse. lib. 8. de preparatione Euãgelica ca. 2. vbi enarrat Mosaicę legis præcepta, absolutè refert illis fuisse illicitam vsuram, sub his verbis. Nõ tollas qđ nõ depositi: nõ tangas alienũ: nõ mutues fœnore. Et Iosephus legis peritissimus libr. 4. Antiquit. absolutè quoq; refert præceptũ dicens: Nulli verò Hebręorũ licebat fœnerari, neq; cibũ neq; potũ, &c. In quã etiã sententiã & Conr. citat Rabinũ quendã legis interpretẽ. Cuius etiã signũ est, q̃cùm crebrò in lege inculcata fuerit prohibitio vsuræ, nullibi legitur permissio illa fœnerandi alienis nisi vno dũtaxat loco Deute. 23. ¶ Permissio ergo illa eadẽ prorsus ratione intelligẽda est facta Iudæis, quia ius ciuile modò eandẽ Christianis permittit. Nempè vt impunè fieret ad euitãda maiora mala: scilicet latrocinia: quia erant auaritiæ deditissimi. Quẽadmodum & meretrices permittuntur ad euitãda adulte

Quorundã assertio.

Ambrosius.

Deus non dispensauit in vsuris.

Reprobratur alterius assertio Cõtra.

Primum argumentum.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertia ratio

Quarta ratio contra.

Euſebius.

Iosephus.

Postrema.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria. Simili nanque figura prædixerat eodem cap. Non erit meretrix de filiabus Israël nec scortator. Quasi dixisset, de gentibus impunè permitto. Quapropter S. Tho, in primo, inquit, verbo: Non fœnerabis fratri tuo: denotatur ius naturæ: scilicet quòd cũ mortales omnes naturæ glutino sint fratres, à nullo accipienda est vsura. Altera verò pars est permissio: vbi dissimulandã non duxerim quorundã calũniam imponentium D. Thomæ quòd nomine fratris in illo loco intellexerit omnes homines: perspiciebat enim discrimen inter fratrem & alienum: sed intelligit, quod licet nomine fratris speciatim intelligerentur qui erant de populo: tamen qa amplissima vocis significatione (vt. 1. de doctrina Christ. c. 30. autor est Augu.) omnes homines fratres sunt & proximi, insinuatur illic naturalẽ vsuræ prohibitionẽ ad oẽs homines, ptendi. ¶ Sed neq; hoc silenter prætereundũ est, quod non desunt qui alterum sensum illi cõcessioni, sed alieno, assuere velint: vt videlicet nulla sit permissio, sed potiùs inhibitio. Ac si dixisset, Fratri tuo non fœnerabis. Sed si quis pro alieno tibi ducendus foret, ille esset à te fœnore premendus. Neminem tamẽ mortalium debet sic exisitimare. Quẽadmodum inquiunt legendus est canon Ambrosij suprà citatus. 14. q. 4. Ab illo exige vsurã cui meritò nocere desideras. Quasi dicat, secundũ glossam illic adscriptã, sicut nulli nocere debes, sic à nullo debes petere vsuras. Quare ex verbo ibidem subiuncto, Cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ: non est inferendũ vt communis infert opinio, quòd ab hostibus fas sit vsuras surripere. Quoniam re vera, vt paulo anteà dicebamus, talis mòs neq; specimẽ præ se fert honesti: neq; Diuo illi inurenda est hæc nota, vt hoc cõsuleret. Sed voluit ex carnificare iniquissimã vsuræ naturã. Et iõ subdit, Sine ferro dimicat, qui vsuras flagitat: Sine gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius exactor inimici. Est ergo nõ licentia sed cõsilium, quòd cùm nemo se debeat de hoste vlcisci, neq; debeat vsuris illũ affligere. Haud enim cum regibus loquebatur, quib⁹ solis licet bella indicere: sed in vniuersum cum priuatis, quibus consilium est vt fratribus iniurias condonent. Igitur quãtum ad Ambro. longe mihi est probabilissimum, hanc nobis exhibuisse mentẽ. Quòd autẽ idem sensus accõmodari posset textui Deuter. 23. nouum esset, & credo, violentũ: sed est sensus quem iam exposuimus. ¶ Illud autẽ quod obijcitur eodẽ ca. Deute. cap. 28. Fœnerabis à gẽtibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies: nihil ad rem pertinet. Accipitur enim illic fœneratio, p eo qđ est simpliciter mutuare: iuxta illud Ecclesiast. 29. Fœnerare proximo tuo tempore necessitatis illius. Ob idq; nihil aliud illic Deus significauit q̃ bonorũ affluentiã, quã populo illi polliceb atur. ¶ Ex his demũ sequitur nõ opus esse (quod Cõrad. arbitratur) moderari permissionẽ illam antiquã, dicẽdo q̃ per Euangelium iam cessauit. Nã vsura illa culpã semper habuit: quòd autẽ impunè fiat, leges etiã nunc ciuiles illis permittunt sicuti alijs Christianis. Et ideo ca. quanto. de vsur. solũ eisdẽ Iudæis inhibetur nẽ graues immoderatasq; vsuras Christianis extorqueant. Eodemq; pertinet quod capit. post miserabilẽ. eo. tit. Papa principibus iubet, vt Iudæos vsuras Christianis restituere cõpellant: nẽpe quòd immodicas diuellerant. ¶ Ad tertium argumentum de legibus ciuilibus vsuras permittentibus pari modo respondetur q̃ illas nõ permittunt tanq̃ licitas in foro Dei: quia neque possunt, cum sint cõtra naturã & cõtra diuina mãdata, vt capit. super eo. de vsur. sed sicut meretricia ad obuiandũ latrocinijs: qa mortaliũ, sicuti luxuria: ita neq; auaritia potest humanis legibus omnino restingui.

¶ Permissio autẽ vsurarũ patet toto titul. de vsur. libr. 22. fforum. &. C. eod. titul. potissimũ. l. eos. vbi vsurarũ quantitati modus præscribitur, quarũ summa est centesima. Hanc enim iura appellãt maximam: vt. l. qui sine. ff. de negotijs gestis. eademq; appellatur grauissima. De qua fit quoq; mentio cano. si quis. 14. qõ. 4. Deinde erant bes centesimæ, triens, &c. De quibus Barto. diffusum composuit tractatum super legem. Si heres. ad. l. Falcid. vbi. §. item nominantur trientes vsuræ. In quo tractatu complures congerit opiniones. Multa enim de hac re nõnulli iuris interpretũ hallucinantes multiplicarũt glossemata. ¶ Ad huius ergo intellectum notandum in more fuisse Romanis, vsuras Calendis singulorum mensium persoluere. Vnde vsura centesima erat cẽtesima pars sortis singulis mensibus aucta. Mutuo tibi dederam centum aureos: singulis mensibus debebas mihi vnum. Budæus libro. 1. de asse, arbitratur nomen inde cadere, quòd centum mensibus reddebant duplam sortem: sed multò significãtius deriuatur à parte aliquota, vno quoq;

Mẽs S. Th.

Augusti.

Explanat loc⁹ ex Ambro. citatus.

Corollariũ cõtra Cõrad.

Ad tertium

Leges humanæ vsuras permittunt.

quoq; mense soluta. Itaq; singulis annis obueniebant duodecim ex centum, vt mercatorum verbo vtamur. Et existimabatur hęc vsq; adeò grauis, vt nõ permitteretur nisi in traiectitijs mercibus: Puta cùm quis pecuniã mutuabat mercatori marino vt capitalis periculum ipse qui mutuabat subiret. Ab hac centesima denominabãtur reliquæ, scilicet bes cẽtesimę: triens centesimę, dodrãs,

As dicitur omne totũ. &c. Nam omne totum iure dicitur as, qui dicitur in duodecim vncias. Vnde triens est tertia pars, puta quatuor vnciæ: semis media tas, &c. Et sic dicitur quis hæres constitutus ex asse, ex semisse, ex besse, quę sunt duę tertiæ partes, puta vnciæ octo. Et dodrans, no

Dodrãs tri ens usura. uem. Quocirca triens vsura non est (vt quidam putant) tertia pars sortis: nec quadrãs, quarta: alioqui longe maior esset quadrans quàm centesima: cũ eadem. l. eos centesima existimetur maxima: sed triẽs est tertia pars centesimæ: vt pro centum aureis vnoquoque mẽse solueritur tertia pars vnius aurei. Et simili proportione in cęteris. ¶ Existimãdum ergo hic est quanto sit iam hisce temporibus licẽtior vsurarum rabies. Nõ enim solùm duodecim ex centum in annum parùm existimantur, verùm neq; quatuordecim neq; sedecim in singulas nundinas satis habentur. Præterea vsurarum vsuræ summo rigore prohibitæ erant: vt. ff. de vsuris. l. Placuit. Et. C. eodem titu. l. vt nullo. Sic eñ habet lex: Vt nullo modo vsuræ vsurarum à debitore exigantur. Vsuræ vsurarum dicuntur, quæ nunc maximè sunt in vsu. Suscepisti mutuo mille, pro quibus in vsuram debes centum: Non soluis fixa die, inde ergo priores vsurę alias pariũt: scilicet vt pro illis centum soluas insuper decem. Hoc sanè est quod neq; leges ciuiles vnquã permiserunt. Et tamen modò vsqueadeò pestis hæc irrepsit, vt qui id delicti nota reprehẽderit, ceu ridiculus exibiletur. ¶ Sed dubium ex his fit reliquum quousq; extẽdatur permissio ciuilis iuris, vtrũm scilicet ad hoc tantũ, vt vsurario nulla decernatur pœna, sicut permittitur meretricium: an verò eousq; vt vsuris lęso denegetur in iudicio actio ad repetẽdum: sicuti de illo dictum est emptore qui citra dimidiũ iusti pretij decipitur. An forte vlterius etiã vt qui vsuras promiserat, cogeretur in iudicio eas soluere. His qppe tribus gradibus intelligi permissio potest. Ad hoc mendum responsum meminisse opus est distinctionis propositæ inter vsuras licitas & illicitas. Licitè nanque, vt potè quæ p pter moram soluendi, ratione vel damni emergentis, vel lucri inuito domino cessãtis soluuntur, non solùm lege permissę sunt, verùm soluere eas cogitur qui in mora est. Et de istis intelligendæ sunt leges vsuras soluí iubentes. Qualis est. l. prima. C. de vsuris. Si interrogatione præcedẽte promissio vsurarum rectè facta probetur, iure debentur. Rectè facta, id est iusta de causa, ac debito stipulationis modo. De vsuris autẽ iniquis, quę fœnus dicebantur, arbitror nunquàm sic fuisse permissas, vt qui promitterent pendere cogerentur. De quo notãda est lex tertia eiusdem tituli quæ sic habet. Quãuis vsuræ fœnebris pecuniæ circa vinculum stipulationis peti nõ posint. Ecce fœnebres vsuræ non poterãt in iudicio peti, tamẽ propter pactum, sicuti modò fit, soluebantur. An verò qui solueret posset in iudicio repetere, dubium est. Sequitur enim statim in eadem. l. Tamen ex pacti conuentione solutę, neque vt indebitæ repetuntur, neque in sortẽ accepto ferendę sunt. Ecce non repetebãtur. At verò quicquid antiquis in more erat, certè nõ esset iusta lex quę actionẽ negaret volenti repetere. ¶ Dicamus ergo quòd iura ciuilia rectè & ritè potuerunt vsuras permittere impunè: nempè quòd cùm fur supplicio plectatur, fœnerator tũ ab illo sit immunis. Cogere autẽ mutuatariũ vsuras soluere, nulla vnquã lex permisit: nec potuit. Sed & soluenti, actionem negare repetendi iniquum esset. Non enim est eadẽ ratio quę in decepto citra dimidium. Nam cùm hęc fraudulẽtia, vt suprà diximus, nõ semper facilè constet, litium pesti pandaretur aditus si actio daretur. In vsura verò patentissima est iniquitas. Item impedire volentẽ repetere, esset cõtra ius canonicum, quod lęso per vsuras repetitionem cõcedit. Imò Clemen. vnica de vsuris. sententia excõmunicatiõis feriuntur quicunq; rectores, ac iudices, & officiales, qui impedimento fuerint volentibus vsuras quas persoluerũt repetere. ¶ Per hęc ergo facilè dissoluitur alia dubitatio, vtrũm principes fæculares permittentes vsuras sint iure canonico cõdemnati. Quę quidem quæstio multos contorquet, arbitrantes ius canonicum hac parte obstare ciuili. Quod tamẽ revera nihil obstat. Si eñ ius ciuile assereret licitas esse in foro Dei, hæresis esset in Clemẽt. condẽnata. Id tamẽ non asserit. Item vel compelleret vsuras solui, aut

Vsuræ usurarum olim summo rigore prohibitæ.

Dubiũ.

Solutio.

Ius ciuile nõ aduersatur canonico circa cõtractũ usurar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

solutas nō repeti, non esset ferendū, quia eldem Clementiuæ aduersaretur. Quare bene ait cūm glossa Barto. super. l. cunctos populos. C. de sum trini. quod iure ciuili peti nō possunt vsuræ, vt vsuræ: sed vt inter esse ratione moræ. At verò quòd principes sæculares non plectant suis pœnis vsurarios, ius verò canonicū suis eos puniat, nulla est contradictio. Nam principes illa tantū vlciscuntur, vt lib. 1. diximus, quæ paci & quietud' ciui reipublicæ officiunt, præsertim per vim. Papa verò & Ecclesiastici Antistites munere suo attentius cōscientijs cōsulunt. Et ideò nil mirum si acriùs animaduertant in vsurarios, quàm sæculares principes. ¶Ius ergo cononicum vsurarios, tum multis opprobrijs proscindit: tum & pœnis pluribus accumulat. Quas ad vndecim cōmemorat Syluester. Pœnæ usurariorū iu. recanonico taxatæ. uest. in verb. vsura. 9. Prima etenim est infamia: vt patet canon. infames. 3. q. 7. & 6. q. 1. Quin verò & lege ciuili aiūt esse infames. Attamē. l. im probū. C. quib. cau. infami. irroga. non pronuntiantur infames nisi exigentes vsurarum vsuras, quas iuis ipsum ciuile suprà diximus vetare. Atque illud appellatur improbum fœnus. Tres aliæ statuuntur causa in omnib⁹. de vsur. scilicet q manifesti vsurarij non admittantur ad cōmunionem altaris. Quod sic strictè quidam intelligunt, quasi non sint admittēdi ad sacra audiēda. Veruntamen quia pœnę nō sunt restringēdæ, & illic non fertur in eos excommunicationis sententia, non est audiendum nisi secundùm verborum sonitū, quòd scilicet nō sunt admittendi ad suscipiendam sacrosanctam Eucharistiam: eò q sunt publici peccatores. Item quòd non donentur ecclesiastica sepultura. Deinde quòd sacerdotum nullus eorum oblationes accipiat: quia censentur rapinæ. Et qui acceperit, est ab officijs suspensus. Reliquas vero cui libuerit queret loco citato. ¶Ex his demū palàm fit quàm Baldus. fuerit superuacaneus labor, quem Bald. atq; Bartolus. Barto. insumpserunt super. l. cunctos populos. C. de summa trini. quāq; ab re longè ad quæstionē illā de Catholico Iustiniano Cęsare respondetur. Videlicet quomodo duo hæc cohærerent, quòd eadem lege præcepe rit cunctos populos sibi subiectos in religione versari, quā Diuus Petrus Apostolus Romanis tradiderat: & tamen vsuras permiserit, quas fides catholica docet esse illicitas: Responsio Bal. sinistra quasq; ecclesia vetat. Ad quod respōdet Bal. q præcepit teneri fidē trinitatis, sed nō respectu aliorū articulorū quia requiruntur ad salut ē animæ. Profectò solutio nō erat digna Baldo. Nā Imperator præcipit oēs versari in religione Eccles. Roma. quę non solū fidem trinitatis, verū totā includit, & simul etiam mores. Responsio ergo est, quā iam declarauimus: nēpe quòd Imperatori vsurarum permissio nullatenus repugnat fidei: quia non astruit esse licitum in foro Dei. Hæc enim esset manifestaria hæresis. Quòd autē vsurarij ciuilibus pœnis nō subiaceant, nō est contra fidem: sicuti neq; id quòd meretrices nullo afficiantur supplicio. Vera solu.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ratione mutui aliqua possit expeti commoditas.

QVoniam constitutum est nihil ratione mutui posse in pactum duci, explicandum restat, vtrū neq; cōmoditas expeti vlla possit. Et arguitur à parte affirmatiua. Eadē esse videtur comparatio dati ad datum, & mutuati ad mutuatum: sed pro data pecunia licet ex pacto recipere eandē vel eius valorē: ergo pro beneficio mutuādi licet par expectare officium. Vt scilicet mutuatarius vinciatur vt mutuanti remutuet. ¶Secundò arguitur. Si gener pign⁹ mutui accipiat, qđ sit fructiferum, vt hortum vel fundum, potest fructib⁹ eius vti, donec sibi de dote satisfiat, vt patet cap. salubriter. de vsur. ergo licet aliquid recipere ratione mutui. ¶In contrariū est quod Ezechi. 18. inter ea quæ ad virtutis iustitiam requiruntur, ascribitur: si vsurā & superabundantiam non acceperit. Vbi nomine superabundantiæ res omnis comprehenditur, quæ pecuniæ æstimari potest. Accedit & verbum Ambrosc apit. pleriq;. 14. q. 3. quodcunq; accedit sotti vsura est. Et Hieronymus. ca. putāt. Omnia munuscula cuiuscūque generis accipere, vsura est. Primum ẽ gum. Argum. 2. Ambrosius Hieronym.

ADquæstionem præsentem tribus conclusionibus de mēte S. Tho. respondeo. Prima. Nihil ex pacto mutui vel recipere vel expetere licet, cuius pretiū pecunia estimatur. Conclusio clara est: quoniā secūdū Philoso. 4. Ethic. Omne illud cuius valorem pecunia metimur, pro pecunia habendum est. Cùm igitur non liceat pretio mutuare, fit vt neq; ratione mutui quidpiā recipere, quod sit pecunia æstimabile. ¶Secunda cōclusio. Accipere aliquid nō cōuentionis neXII Prima conclusio. Aristot. Secunda cōclusio.

xu vel tacitę vel expressæ, sed quod gratuitò mutuanti rependitur, nullā impingit vsurę labē. Probatur: qa beneficiū mutuādo nō solū nō auersat amicitiā, verū cōciliat & firmat: ergo neq; obstat quo min⁹ mutuator possit mun⁹ quodcūq; suscipere, quo solēt amici amicorū beneficia repēsare. ¶Tertiacō clusio. Nulla lex obstat quo min⁹ fas sit mutuanti illa ratione mutui conquirere & exigere, quæ pretio pecuniæ non pendūtur: vt puta mutuatarij amicitiā, ac benevolentiā. Tertia conclusio. Tria sunt q̄ mutuationē usurariā reddunt. ¶Ex his conclusionibus summatim colligitur iudicium quæstionis præsentis. Tria em requisita sunt, quæ mutuationē vsuraria macula inficiāt. Primum vt id quod expetitur æstimabile sit pecunia. Secundum vt ratiōe mutui expectetur: & non quia aliàs debitū, vel alia via. Et tertium quòd ducatur in pactum, vel expressum vel tacitum. Quod intelligendum est vt mutuationis actus sit re exterior vsura. Nam etiam si in mutuatiōe non interueniat pactū, si posteà receptio fit ratione mutui, est receptio vsuraria. Quare vsura mentalis, vt diximus, est mente intendere ratione mutui lucrum accipere. Per hęc enim prudentiśimus quisq; de omnibus iudicabit. ¶Contra tertiam verò cōclusionē, qua dictum est, licēre pro mutuo exigere id quod pecunia non æstimatur, obuium fit illico sophisticū argumētū, quòd liceret mutui obligatione exigere ab Episcopo sacerdotium: siquidē spiritualia non sunt pretio æstimanda. Responsio autē est, quòd cōclusio loquitur de his quæ in humana ciuilitate ad gratiam & vrbanitatē pertinent: videlicet quæ sub obligationē non veniunt, sed solent dari gratis: spiritualia verò alia ratione non æstimātur pecunia. Nempè quòd non sunt eorum propria qui conferunt, sed sunt illis à Deo gratis cōmissa, vt tanquàm eius bona gratis dispensent. Ob idq; res hui⁹ generis crimen est, pretio, tam dare, quàm recipere. ¶At quia ait S. Thom. benevolentiam & amicitiam nō esse æstimabilem pecuniā. Argumētū. Arguitur contrà. Secundùm existimationē humanam vir probus pluris faceret bonorū amicitiā, quàm aliquē pecunię numerū. Solutio. Quin verò & pretio illā emeret: ergo est æstimabilis pecunia. Respondetur q̄ nō ideo cēnsetur nō estimari pecunia, q̄ nō sit pretiosior, q̄ illa: sed quòd natura sua, neq; emitur, neq; venditur. Cōsistit em̄ in voluntate quæ nō cogitur. Potes tu quidē collata pecunia emollire hostis animū, vt te diligat: remere verò, ceu panem, minimè. Ob idq; nō modò intuitu amicitiæ contrahēdæ mutuare licet, verùm & amicitiæ signa in pactū ducere: nam verum amorē, est impossibile. Vt puta quòd mutuatarius non tibi noceat, affabilem se tibi præbeat, atq; vrbanum, &c. ¶Quid autem si ad amicitiā illius adrepere per mutuū procures, qui tibi potest aut sacerdotium conferre, aut magistratum. Puta si rex ille sit, aut episcopus. Aiunt quidam quòd quando propositum non sistit in amicitia sed vlterius ad lucrum progreditur, vsura est mentalis. Sed tamen de hoc iam regulam suprà tetigimus, quam nunc confirmādam repetimus, videlicet quòd vsura mentalis per obiectum perpendenda est: non per hoc quòd sit principalis intentio vel accessoria. Nempè si per mutuū intendis mutuatarium allicere vt ratiōe mutui tibi quidpiā conferat: vsuram mēte cōmittis: quāuis illa fortè non esset principalis intentio. Si autē non intendis nisi amicitia eum deuincire, vt posteà, nō ratione mutui sed ratione benevolentiæ id tibi conferat, cuius tu dignus es, nulla est mentalis vsura, etiā si illa sit tua principalis intentio: puta facere amicū vt posteà bene erga te affectus gratuitò & liberaliter tibi aliquid donet. Itaq; totū negotiū hinc pendet quòd speras habere, vel ratione mutui, vel ratione amicitiæ. Si autem illius officij quod speras indignus es, alia est noua iniquitatis ratio. Sententia est S. Tho. q. 13. de malo. quā probè Caiet. quodlib. 1. q. 3. sequutus est. Patet exemplis conclusio. Dum æquissimum nosti episcopum, quem nullo alio respectu quā iustitiæ scis sacerdotia cōferre, licet tibi ei seruire ad venandum eius benevolentiā: vt posteà gratis, & non propter impensa obsequia conferat tibi beneficium, cuius es dignus: quia certus es neq; illum propter obsequia daturum, neq; te recepturū. Item si tu magistratu dignus es, sed tamē regi inuisus, potes illum munerib⁹ placare, vt te ad eius amicitiā insinues & digno rum albo te adscribat: cur ergo non poteris etiam mutuato auro benevolentiam eius piscari? etiam si alioqui non mutuares nisi vt eius amicitia tibi esset frugi. In summa cùm exterioris, mentalisq; vsuræ idem sit obiectū, exterior est fidissima interioris regula. Accipere ratione mutui, vsura est in re: ergo id animo proponere, vsura est in mente. Accipere verò ratione amicitiæ, non est realis vsura: ergò neq; illud optare, est mentalis. Scrupulus. Solutio. Vsura mentalis. D. Thomas. Caietanus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scio equidèm responderi posse quòd licèt illud simpliciter optare,nō sit peccatum:tamen illam amicitiam per mutuū procurare, culpa non vacat. Attamen cùm obiectum intētionis sit licitum,nescio quid culpæ hìc lateat.Hoc tamen fatendum,quòd cùm sit valde subtile discernere,quādo intentio sub est recipiēdi ratione amicitię,aut ratiōe mutui,semper est talis intētio suspecta. Sed vbi vir prudens id discernit,nulla subest culpa.

Quæstio. ¶Sed nunquid non potero per mutuandi beneficiū amicitia cum illo me coniungere, cui debitor sum,vt mihi remittat? Vt si me quispiā de re aliqua in litem vocat,num mutuata pecunia possum cū illo fœdus inire, firmato pacto,vt liti cedat?Respondetur q si rem illam vere debeo,non possum in pactum ducere:sin verò per calumniā dimexor possum quidem cōuentione mutui meam redimere vexationem.¶Existit autē contra priorem partem argumētum.Si quem ego iniuria affeci,seu honorem eius lædēdo seu famam,etiā si pecuniariam restitutionem ex me iure posset exigere:possum nihilo sēciùs ego mutuandi vinculo eum obligare.

Solutio.

Argumentū contra solutionem.

Responsio.Quòd egoquidem procurem,vt ratione amicitię per mutuum genitæ mihi condonet,iam āssertum est,licere.Quòd verò pacisci liceat,aliquantulo maior est hærendi ratio:tamen rectè mihi videor id quoque concedere,saltē antequàm sim in pecuniam condēnatus.Nam etsi honor & fama pecunia possit æstimari, tamen ex natura sua iure amicitiæ condonari solet.Quare illud pactum non est nisi amicitię fœdus. Suffragatur nobis Sylvest.ver.vsura.pri.§.11. Quæris autē fortè, nec immeritò,vtrū illa amicitia possit in pactū duci,quæ turpis est vsus. Vtrum scilicèt petulans iuuenis conuenire ex mutuo posset cum muliere de turpi obsequio.Et ratio dubitandi est:quia illa nihil aliud apparet,quàm amicitia. Respondetur quòd amicitiā per mutuū procurare, vt postmodū illa amore victa consentiat, non est vsuræ vitium:obligare tamen illam,minimè ab eodem vitio excusatur:quia illa obligatio æstimabilis est pecunia. ¶Ecce de his quæ pecunia non sunt æstimabilia.Contraria ergo ratione nihil pretiò pecuniæ dignū potest in pactum mutui cōstitui:vt non licet tibi ea conuentione regi mutuare,vt tributorum te pensione exoneret:siue per priuilegium subsignatū, vt fiat nobilis,siue in tēpus,nisi forsan in propatulo esset quòd p

Licet ratione mutui iniuriæ gratiā petere.

iniquitatem & tyrannidem exigerentur. Nam tunc quia illa nō debeo, nihil ratione mutui recipio,sed vindico me ab iniuria defendendo quod meum est.Eadem ratione nec possum ratione mutui principem obligare,vt opusc.21.ait S.Thom.qui mihi conferat magistratū aut rem aliā.Neq; possum mutuare centum eo pacto vt mutuatarius illa vel corū partē suis expensis extorqueat ab illis meis debitoribus,à quib⁹ difficilè extorquebuntur Neq; si habeo frumentū decem miliaribus ab hinc longè, possum mutuare,vt tu inde aduchas vel illic consumas: sed mihi id hìc persoluas:quia te vectura aggrauo.Neq; verò vt aliquod obsequium recipias vel à manu vel à lingua.Vt alius scilicet tibi adsit aduocatus i causa,vel sit tibi amanuensis.Imò verò neq; in pactum ducere vt mutuatarius eleemosynas faciat,vel alia opera misericordiæ. Hæc inquam nō licet in pactum ducere,neq; expectare ratione lucri.Secùs si alter gratuitò referat.Neq; vt mutuatarius coram te canat,aut saliat,aut negotia tua gerat,aut pro te oret principē, Nisi res essent tam exiguæ,pro quibus non consueuit pretium rependi.¶Atq; eadem ob causam neq; mercator citra notamē vsuræ mutuare sub eo vinculo potest, vt vel totum mutuum vel partem in mercibus mutuatarius suscipiat,etiam si iusto pretio vendat,dūmodò ille re vera merciū nō egeat, sed cogitur emere ratione mutui:quoniam obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia.Imò inde lucrum mercatori obuenit:nā licèt merces tantum valeant,maiorem tamē copiam vendit,quàm vendidisset.¶Ex quo iniquissima mercatorum fraudulentia proditur:qui indigenti regi stipendio militum, ea ratione ei mutuant,vt milites in mercibus tantum suscipiant,&tantum in pecunia. Est enim triplex aut quadruplex figura prauitatis. Prima quòd licèt ipsi putent merces tāti valere,haud tamen ita res habet: quia emptorum raritas extenuat pretium:etsi illi nō distraherent inter milites,nō tam citò nāsciscerentur emptores quibus illo pretio diuēderent.Secunda iniquitas est,quòd quia creditò vendunt,cariùs vendunt.¶Et cū à rege expectationis intuitu lucrum cessans nihilo minùs corradunt:fit vt tempus bis vēdant. Et tertiò,cū miseri milites non indigeāt eiusmodi mercibus,vilissimo eas statim pretio coguntur reuendere:atque vt summatim dicamus pro decē millibus quæ rex soluit, vix mili-

Mercatorū ingenis fraudulentia.

Dubitatio. militēs sex millibus potiuntur. ¶Sed percōtaris vtrùm possis mutuatariū ratione mutui ligare, vt tuum colat agrum iusto pretio:vel tuum molendinū,aut furnum,aut tabernam frequēter.Sunt quippe qui astruūt id licēre:vt Summa Angelica,& Adrian. q. de vsura,& quos Sylvest.memorat in verbo.vsura.pri.§.7.Quorum ratio est,quòd cūhuiusmodi mutuator nullum det damnum, nullum extorquet pretium.Attamen ab aduersa parte stat ratio quòd illa ciuilis obligatio,est æstimabilis pecunia.Haud enim dubium est quin priuatio libertatis suapte natura digna sit pretio. Alij verò arbitrantur nullam cōmitti vsuram si mutuum dederis illo termino soluendum quando mutuatarius cessauerit ad tuum molēdinum venire, vel tibi alia via iusto pretio seruire.Sed re vera eōdem relabitur.Et ideo vsuræ palliatio est.Nisi fortè contractus sit emptionis &vēditionis:nil enim vetat quo minùs possis cōstituto pretio obligare hominē vt ad tuum veniat molendinū per tot annos,ac per totam vitam:etiam adiuncta pœna,vt quādo defecerit,certam tibi mulctā soluat. ¶Hinc planè colligitur prædiorum dominos vsurę fordibus inficì,dum eo pacto colonis pecuniam aut frumētum mutuāt,vt auctiori pretio fundos suos & prædia cōducant. Neque verò excusantur dicentes prædiorum vsum tanti valere: sed quia non possunt colonos alia cōditione inuenire,mutuant:nam si nō inueniunt,signum est quòd non tanti valet conductio.Ergo quādo inuenires alium tāto pretio conducentem,tutum tibi esset tūc pauperi mutuare,vt eodem pretio conduceret:aliter minimè.¶Sunt præterea qui vsuram in hac cōuentione nullam cognoscūt. Obliga tu te mihi meas in a state demetere fruges pretio tunc temporis currēte:vt ego tibi nūc soluam partem pretij.Nam hic nulla apparet mutui ratio,sed solutionis. At verò non audeō hoc admittere.Nam illa anticipata solutio mutuatio quædam est pecuniæ per operas alterius soluēdę.Quare obligatio ratio mutui fit.¶Sed arguis cōtrà.Dū mutuatarius iustum pretium suarum operārū recepit,nulla ei videtur deberi restitutio.

Summa angelica. Adrianus. Sylvester.

Solutio pro positæ dubitationis.

Corollariū.

Argument.

Ioan. Andr. Respondet Ioan. Andr. vt refert illic Adria. quòd debet fieri pauperibus. Nulla hoc tamen iubet ratio. Quoniam restitutio nō cedit in ius pauperum,nisi vbi non potest haberi creditoris copia, vel vbi condemnatur vt perdat,sicut in symonia. Sed illi est restituendū,quantū illa obligatio valēt.Ex quo fit quòd si vt se colonus obliget,pretium aliquātulo statueretur ei maius, aut vt veniat ad molendinum aliquid remitteretur pretij molæ,nulla esset vsura.Item si etiā conductor obligaretur ipsum conducere:nā tunc quia obligatur vnus obligatur & alter, &nō ex vi anticipatæ solutionis. ¶Et hæc de prima cōditione vsuræ, quæ est, vt quod recipitur,æstimabile sit pecunia.Secūda verò est vt ratione mutui recipiatur. Quapropter si mutuatarius aliàs mihi debitor est,possum illum pactione mutui districtiùs deuincere, vt cum mutuata pecunia aliam etiam mihi debitā soluat.Vt verbi gratia,si absque arbitris decem illi mutuo dedi, quæ in iudicio negare potest,possum ea lege decem insuper mutuare, vt corā tabellario syngraphā omnium viginti mihi subscribat. Nam licèt illa obligatio æstimabilis sit pecunia,mihi tamen illam debebat.Et eadem ratione excluditur à ratione vsuræ,sivel ratione lucri cessantis,vel donationis, vel alia via illud recipiam. ¶In calce tamen eius articuli explicandum supereſt in qua specie sit mutuum restituendum,vt iustitia citra vsuræ crimen, quod alterutra partim cōmittat, obseruetur. Habet enim locū mutuatio in his dumtaxat rebus(vt suprà dictum est:& habetur l.mutuum.ff.de rebus credi.si certum petatur) quæ vsu consumuntur.Mutuo ergo tibi modios frumenti decem quo tempore vilius venditur : vtrum tempore redhibendi quo fortè carius erit eandem mensuram mihi debeas quam tibi dedi, an idem tantùm pretium quo æstimabatur dum tibi contuli. Et vice versa si pluris vendebatur dum tibi tradidi,vtrùm posteà eandem præcisè mihi debeas mensuram,an,quo vendidissem,pretium.Idem est de vino,oleo,melle,&similibus.Tractat hoc Sylvest.in verb.vsura.pri.§.16.&.17.& alij multi,quos re vera non video scopum punctim ferire.Respōsio ergo hisce distinctionibus fit clara.Primū discernenda est mutuatio à vēditione.Etenim dūtu hyemali tēpore decē modios frumēti credidisti,videndū est,vtrū mihi eo pretio vendidisti quo tunc vēdebatur:an verò mutuasti. Si vendideras,nō tibi frumentū,sed pretium debeo.Quapropter si tūc singuli modij valebant ducatū,decem tibi ducatos debeo,quocunq; pretio pòst frumentum væneat.Et ideo si inter nos conuētū fuit,vt idē pretium frumēti rependerē,& posteà valet

Solutio legitima.

Secunda cōditio usurarij contractus.

Quæstio celebris.

modius nõ nisi dimidiũ ducatum, viginti ti bi modios debeo. Res est clara. Si autẽ non sit nisi mutuatio, tunc non pretium, sed decem tibi præcisè modiorũ debitor sum, quo cunq; vẽnundetur posteà nũmo. Vt si mense Ianuarij frumentũ suscepi, soluendum sequentis anni eodem mense, eosdem tibi decem modios eiusdem qualitatis remetiri teneor. Vt scilicet granũ eiusdẽ sit bonitatis. Neq; refert, longẽe maioris annona vænibat quãdo tu mihi dedisti, ac multò minoris. Et idem est vini iudicium atq; aliarũ rerum vsu consumptibilium. Etenim ratione mutui non tibi debeo pretium, sed corpora in eadem specie & qualitate. Quãobrem si quãdo ego tibi soluo non valet modius nisi dimidiũ ducatum, quinq; ducatis tibi satisfacio: licet quando à te mutuatus sum, decem modij emebantur ducatis decem. At verò si tu mihi mensus es frumentũ vetustũ, obligans me vt tibi remetiar nouũ, vsuraria mutuatio est. Nam petis frumentum melioris qualitatis quàm mihi tradis. Neq; refert vtrũm nouum vilius vendatur. Et ideo isti reconditores frumenti caritatem exoptantes

Renouatores.

renouatorum nomine infamantur. Mutuãt enim frumentum submarcidũ, ac corruptioni proximũ, vt reddatur eis nouum. Atque idem in oleo & vino & alijs cẽseto: vt si sub acidum vinum mutuas, vt dulci tibi reddatur. Hęc doctrina, quia rationis germana, ciuilis quoq; iuris est: vt patet. ff. de rebus credi. si cer. pet. per totũ. præsertim. l. vinum.

Dubitatio. ¶Quæris autem quid si mutuo soluẽdo nõ sit designata certa dies: vtrũ fas sit tũc mutuatori non repetere quando videt vilius vẽ nundari, sed operiri tempus quo sit maximi pretij, vt frumentum duplet aut triplet. Respondetur ex natura rei nullam prodi iniustitiæ effigiem. Esset tamen auaritiæ indiciũ euidentius quàm charitatis. Dico nõ esse in iustitiam nisi mutuator operam daret, ne alter anteà solueret, tunc enim iniustitia fit.

Solutio. Alioqui mutuatario imputatur, si nõ sibi cõsuluit soluẽdo quando ex re sua fuerit. Atverò dum pactũ interuenit, vt solutio nõ fiat ante certum tempus, quãdo coniecturæ docent auctiori pretio æstimandũ, vsurarius cõtractus est. ¶Contra hanc autẽ sententiam,

Obiectio cõtradicta.

sumitur à monetarũ æstimatione argumentum. Sequeretur inquã ex his quæ dicta sũt quòd liceret mihi mutuare tibi ducatos centum, quando minori argento vel ære æstimantur: & posteà dum regis pragmatica aurorum valor augetur, idem auri pondus suscipere. Sylvest. vsura. pri. §. 14. refert doctores iuris dicentes, quòd si verisimiliter dubitatur tẽpore solutionis posse valere minùs plùsue, tunc eadem aurea moneta est restituenda. Sed re vera vel me vel istos fallacia cæcat. Interstat enim, ni fallor, planissima intercapedo inter valorem monetæ, & valorẽ aliarum rerum vsu consumptibiliũ. Nã dum pretiũ, verbi gratia, frumenti, vel vini, vel olei augetur, res ipsa in se immutata manet. Et ideo eadem est restituenda mensura quę mutuo recepta fuit, modo iam expositum.

Sylvest.

Diserimẽtia ter pecuniæ et aliarũ rerum ualorẽ

Solutio.

Quando verò monetæ valor augetur, ipsa in se natura monetę, quatenùs moneta, hoc est rerum mensura est, augetur ac si augeretur mensura frumẽti: vt puta modius fieret maior. Et ideo si quãdo à me mutuatus es ducatum, non valebat nisi regalia vndecim: & post ad duodecim eius æstimatio aucta est: non debes ducatum integrum, sed vndecim argentea regalia. Quemadmodùm prorsus si decem tibi vrnas frumenti mutuarem, dũ vrnam duodecim tantũ modioli explebãt, & posteàper legem aucta est vt capiat modiolos tredecim, non debes mihi nisi vrnas, que duodecim præcisè reddant. Veruntamen quod de variatione valoris pecuniæ diuersis tẽporibus in eadẽ prouincia dicimus, fallerent quidem si pecunia traduceretur ab vna prouincia in aliam. Ducatus, exempli gratia, in Hispania quæ auri abũdantior est, minori argẽto pẽditur q̃ in Anglia, vbi maior est argẽti copia. Ob idq; vndecim hìc argentea regalia plus valent q̃ illic. De hoc ergo reponẽda est disputatio vsq; ad .pxlmũ libroũ, vbi de cãbijs differendum nobis est.

Tẽperatio superioris assertionis.

Restat ergo vt ad argumẽta respõdeam" quæ tantùm nos duo proposuimus. Primum enim S. Thom. de lucro cessãte statim articulo proximo enucleandum est. Secundum verò idem fermè est quod præcedenti articulo, quinto loco fecerat, atque illic ideo solutum reliquimus. Est enim eiusmodi. Mutuatarius tenetur ex honestate beneficium compensare, ergo potest ad illud beneficium ratione mutui ciuiliter obligari. Iam enim suprà negata est cõsequentia. Nã iustitiæ legi illa repensatio satisfacit: qua tãtũ tibi redditur quantũ mutuasti: alia autem honestatis, libera esse debet: sicut tu liberè mutuasti. ¶Ad quartum ergo, quod nos primum fecimus, nempè an liceat ratione mutui obligare mutuatariũ ad iterum mutuandum

Ad. 1. arg.

tuandum, respondet Angel. assertoriè. Ratio sua est eadem quæ paulò superius allata est. Nempè quòd in tali contractu nullum mutuatario datur damnũ. At verò iam ibidem mõstrauimus fallacẽ esse rationem. Nam licèt beneficiũ mutuandi, officiũ sit liberalitatis & misericordiæ, tamen obligatio est æstimabilis pecunia. Obidq; perfectè D. Tho. negat esse licitum. ¶At verò vtrùm mutuare hoc pacto liceat, vt in præsentia tu mihi aliam rem mutues. Scilicet mutuo tibi frumẽtum, vt mutues mihi vinum? Nam ex dictis S. Th. apparet licẽtia hęc colligi, vbi ait: licet simul mutuãti vnum aliquod aliud mutuum recipere: non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciẽdum, cum tamen discrepantia deprehẽdi vix queat: q̃ eùm non te possim ligare, vt cras mutues, possim te obligare, vt statim mutues. Neque responsio solida est, si dicas mutationem de præsenti non esse æstimabilem pecuniam: nam etsi hoc verum sit, tamen obligatio est æstimabilis. Respõdetur ergo quod neq; S. Th. dicit quod potest intercedere obligatio in præsenti, vt scilicet petẽti exte mutuo, non aliter concedas, q̃ ciuiliter obligãdo, vt statim mutuet. Sed supponit, vti res habet, quòd mutuatiões de præsenti gratuitò fiũt. Vt mutua tu mihi, & ego tibi. Et ideo simpliciter ait quod licet mutuum recipere.

Dubium.

Solutio. D. Thom.

Caietanus. ¶Quapropter placet mihi appẽdix illa Caietani hoc loco, nempè quòd liceat fideiussori pretium recipere, vt fideiubeat. Quoniã illa obligatio qua se stringit tuo nomine solubilis est pecunia, ac ſubinde vẽdibilis. Quòd si contrarius insurgas: fideiussio est quædam species mutui: sed si fideiussor mutuaret amico pecuniã, nõ posset pretium recipere, ergo neq; inde q̃ pro eo fideiubet. Negatur tamen prior præmissa. Alia enim res est fideiubere pro te, q̃ mutuare tibi. Ex quo rursus infertur, quod posset quis vt se obligaret paratũ esse ciuibus mutuare quoties egerent, stipendium reipub. suscipere: hoc enim nõ est pro mutuo, sed pro obligatione. Ac demum ex his colligitur quòd non mihi licet mutui te nodo colligare, vt pro me fideiubeas. Quintum D. Tho. argumentum materiam inducit contractus societatis: de qua nos infrà longam disserturi sumus quæstionem. ¶Ad sextum ergo, quod nos secundo loco posuimus de pignoris vsufructu, respondetur planiter, quòd quando pignus est fructuosum, cõputandi sunt eius

Ad secundũ argum.

fructus in sortem. Aliàs ijdem reciperentur in pretium mutui, vnde vsuræ labes contrahetur. Cautio est vtriusq; iuris, vt extra. de vsur. cap. 1. &. 2. &. C. de distract. pigno. l. r.

¶Exurgit autẽ duplex difficultas ex eodem iure. Prima nascitur ex cap. conquestus. eo. vbi posteà quàm præcipitur, vt fructus pignoris ducantur in sortem, additur. Nisi terra ipsa de feudo sit monasterij vestri. Nempè q̃ si ecclesia fundos aliquos in feudũ seu in emphyteusim alicui tradidit, & posteà feudatarius eidem ecclesiæ eosdem impignorat fundos, ecclesia potest recipere fructus nõ computando in sortem mutuatæ pecuniæ. Idem habetur extrà. de feudi. cap. 1. Et tamen esse apparet manifestariæ vsuræ scelus. Sunt ergo qui non aliter hoc putant defendi posse, q̃ q̃ invtilitatem ecclesiæ permissum est. Veruntamen solutio hæc non satisfacit. Nã ecclesiæ mos & cõsuetudo est potiùs non exigere vsuras: neq; vnde licitè posset: vt patet in cap. fraternitas. 12. q. 2. Et ideo alia nequit reddi ratio q̃ q̃ hęc est natiua feudorum cõditio, vt quoties redierint ad verũ dominum redeant cum fructibus: sed tamen feudatarius absoluitur à solutione feudi: vt eod. cap. 1. de feud. habetur. Verum est tamen æquũ tati apparêre confine, vt si feudatarius, quia meliorem reddidit fundum, plures colligebat fructus quàm solebat, ille excessus semper obueniret ei, quanuis eum impignorasset. Attamẽ quia exoneratur illo onere excolendi deinceps fundum, & meliorem reddendi, etiã illso excessu priuatur. ¶Grauius tamen oboritur dubiũ ex cap. salubriter. de vsur. vbi habetur q̃ si socer tradidit genero pignus dotis fructuosum, iustè idem gener vsufruitur pignore, dum sibi dos non soluitur: neq; fructus illos cogitur ducere in sortem. Idẽ permittit ius ciuile. l. Pater. ff. de doli mali & met. excep. ¶Et quidem de conclusione nemo ambigit: sed tamẽ de ratione est dubiũ. Aiunt eñ Panor. & cæteri super dict. cap. salubriter. rationem sumi ex sustẽtatione onerum matrimonij. Sed est Adria. in. q. de vsura, cui causa hæc non probatur. Argumẽtum eius est, q̃ in alijs quoq; cõtractibus contingit vt qui pignus recipit, teneatur aliqua onera sustinere: & tamen non ideo potest percipere fructus extra sortem. vt si vendas annuam pẽsionem pretio mille ducatorum pro quo recipis pignus, teneris illa onera soluendi pensionẽ sustinere: & nihilo minùs debes fructus pignoris in pretiũ numerare.

Prima difficultas ẽ fructibꝰ pignoris.

Solutio. *Feudorũ cõditio.*

Panormit. Adrianus. Arg. Adri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rare. Item qui stipendio regis viuit, tenetur alere familiam: & tamen si pignus stipendij acciperet, tenetur fructus recipere in pretium: ergo ratio illa nulla est. Hinc ergo colligit Adrian. quòd nō potest gener recipere illos fructus extra sortem nisi ratione interesse, puta lucri cessantis. Et miror ita alios esse hoc argumento deuinctos, vt dicant hāc esse Theologorum opinionem: cùm tamē nullus præter Adrian. extiterit qui hoc somniet. Enimuerò quòd propter onera matrimonij illi fructus percipiantur, nō solùm doctorum opinio est, sed expressa iuris sententia. Hanc enim rationem subdit præfatū cap. dicens. Cùm frequēter dotis fructus nō sufficiant ad onera matrimonij supportanda. Atq; idem colligitur ex allegata. l. Pater. Quis ergo Theologorum id audeat negare? ¶Præterea causa illa lucri cessantis communis est in alijs etiam contractibus, & tamen leges aliquid peculiare tribuunt genero in fauorem matrimonij. Adde quòd si illa esset tantùm causa, locum nō haberet, nisi vbi gener esset mercator, qui negotiatiōe deberet tractare pecuniam. Nā qui illam non habet negotiationi expositam, agere de lucro cessante non potest: & tamen generi in vniuersum indultum est priuilegium hoc. Istæ rationes adeò remordent eosdem authores, vt illic non persistant, sed dicant esse donationem soceri. Hoc tamen responsum nullum habet fulcimentum: nam Papa cùm interrogatus fuerit de iure, nihil respondit de donatione, sed quid ius ratioq; iubeat. ¶Igitur Adrian. & qui eum sequuntur ideo seducti sunt, quòd nullatenus intellexerunt quidnā esset onera matrimonij sustinere. Haud enim hoc, vt ipsi putant, id simpliciter est quòd vxorē familiamq; alere, vt in alijs oneribus vsu venit: sed est eandem alere reseruata semper dote. Tenetur enim semper maritus vxori de integra dote: & quia præter dotem debet illam alere, etiam si non sit negotiator, recipit iure fructus pignoris, dum soluatur dos: quia præsumitur quòd aliquid illa dote emeret, vnde illa salua, vxorium onus ferret. Et ideò lex illa, pater. docet quòd quādo pater alit filiā, non potest gener recipere fructus pignoris. ¶Sed quid si gener liberè concessit terminū solutionis socero? Respōdeo quòd si id concesserit suscepto fructifero pignore, censendus est intellexisse secundum ius: ideoq; potest percipere fructus extra sortem. Nisi cōtrariū liberè expressisset.

Primaratio in Adrian.

Secundarō.

Postrema ratio.

Deceptio Adri. & cō plicum.

Sententia authoris.

Scrupulus. Solutio.

Nam cùm posset quisq; indotatā sibi despōsare, potest & fructū remittere pignoris. Quo fit vt Almain. 4. sent. dist. 15. q. 2. immeritò remordeat iurisconsultos: dicens, quòd quādo socer nō est in mora soluendi, nō licet genero recipere fructus pignoris vltra sortem. Imò ipse nō penitus radicem iuris penetrauit, quo potest illos etiā tūc suscipere. ¶Atq; hinc planè fit, quòd Panor. eodē cap. salubriter. scitè vt arbitror colligit, posse generū non solū fructuosum pignus, verū & certā pensionem quotannis recipere: dum dos nō soluitur. Illud enim nō recipit ratione expectatæ solutionis, sed quia, dote salua, tenetur familiæ prouidere. Neq; argumentū quorūdam cōtrarium tenentium vllius est momēti: scilicet quòd Papa non respondet, nisi de fructibus pignoris. Nam ex eodem respōso colligitur quòd potest alia via recipere vnde vxorios sumptus faciat. Sylu. autem moderatur sic sententiā, vt nō possit gener plures fructus suscipere pignoris quàm quibus sufficiat onera supportare. Et arbitror cōditionē nō longè à veritate aberrare. Etenim quod alij dicunt, scilicet tātū posse recipere quantū lucri cessat, inde refellitur, quòd (vt probatū est) nō recipit ratiōe lucri cessātis. ¶Atqui ex eādem radice soluitur alia quæstio, si interroges vtrū defuncto marito possit etiam vidua recipere fructus pignoris vel alia alimenta, seu à patre, qui nōdum soluit dotem, seu à mariti hæredibus, si soluta fuerat. Apparet enim inde non licère, q̄ dissoluto matrimonio vidua non sic perfert matrimonij sumptus, vt debeat seruare dotem: & ideo potest mutuū suscipere ex illa posteà soluendum. Nihilo minùs respōderur, absq; dubio, seu pater debeat, seu coniugis hæres, alteruter tenetur, vel dotem soluere, vel illā secundum suum statum & conditionem alere: quia tenetur maritus iure matrimonij cā alere quousq; suam ei integram soluat dotem: quæ debet eius hæredibus, quàm maximè fieri potest, reseruari. ¶Hoc tamen mihi dubium in præsentiarum occurrit, ad rem minimè impertinens: vtrùm posset quis filiam non aliter dotare quàm mutuando genero pecuniam: ita vt mutuaret quispiam decem millia ducatorum mercatori sub pacto & obligatione, vt suam duceret filiam. Apparet enim hoc esse licitū. Primùm quia posset quisq; (vt dicebamus) indotatam ducere: ergo pro mutuo. Item quia ducere vxorem, videtur esse opus amicitiæ: nam illam debe-

Almain.

Panormita.

Sylueſtri moderatio.

Quæſtio alterа.

Ratio dubitandi.

Dubium.

Rō hæſitāti

deberet prudētissimus quisq; sibi matrimonio adiūgere: quā haberet honestè charam: amicitiam autem pro mutuo poscere nō est vsura, vt suprà dictum est. Præterea si ille diligens esset & negotiationum peritus, pluris pēderet decem millia mutuata, q̄ donata mille. Respondetur nihilo minùs, nō esse licitum. Nam dum mutui vinculo alium obligas, vxorem ducere cum illa obligatio grauis sit æstimabilis pecunia, vsum mutuatæ pecuniæ seorsum consideratum, rependis in pretium illius obligatiōis, loco videlicet mille ducatorum quos ille in dotem reciperet. Neq; refert, maioris ne ille æstimaret mutuum, an minoris. Et ad aliud respondetur, q̄ quanuis per amicitiam posset gratis vxorem ducere: tamen iam tunc nō facit gratis, sed pro vsu pecuniæ, pretio estimato. Ex his fit consequens, Reges aut magnates nullatenus posse vrbibus, aut villis quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortem vsufruin: neq; vlla ratione possunt ab vsuraria iniquitate excusari. Remedium est tamen, vt non reciant nisi emptas cum pacto retrouēdendi. Tunc enim fructus emptoribus obueniunt. ¶Hoc autem nihilo minus subticēdum nō est. Impignoras, verbi gratia, sterilē agrum, qui tibi neutiq̄ erat vsui: quia nec erat frugifer, neque vires cebat: neque illum colere cogitabas: alter autem, cui impignorasti, colit illum, vt olera saltem inde colligat, fortè non est condemnandus, vt in sortem ducat: quoniam cùm tu nullum pateris detrimentum, non debet alterius industria in sortem computari: veluti si depositarius vsu pecuniæ tuę lucretur, nihil tibi debet. Hæc autem prudenter pensanda sunt. Nam si emolumē tum esset alicuius momenti: puta q̄ ager, nō q̄putabatur sterilis, sed domini incuria non colebatur: & posteà cultus sit frugi, arbitror

Reſponſio.

Rd argumēta facta.

modi lucrum in pactum ducere, consequēs tamen est falsum: quia cùm mutuatio opus sit charitatis, gratis debet fieri: ideoque dum suapte sponte suam quis pecuniam mutuat, debet eam subinde gratis à lucro diucllere. Alioqui non mutuet, posthāc non cogitur.

¶Secūdò arguitur ex verbo S. Tho. quæst. 78. art. 2. Id quod nondum quis habet, vendere non potest: mutuator nō habet lucrū: imò multis peruium est periculis, quibus impediri potest: ergo pro illo nihil certi valet in pactum ducere. ¶Tertiò: si de lucro cessante posset mercator statim cū mutuatario conuenire, patentissima aperiretur via palliandis vsuris. Haud ergo licet talem concedere licentiam. ¶In contrarium tamē est q̄ nemo tenetur ob prestitum beneficium sibi incommodare: contingit autem sepe vt cuipiam causa mutui & damnū accidat, & cessaret lucrum: ergò licitè potest tunc incolumē se, indemnemq; seruare.

Secundum argum. S. Thom.

Argum. 3.

QVæstio hæc & inter doctores controuersa est, & inter mercatores periculosa. Habet autem certi cōpertiq; quicq̄, atque aliam partem dubiam. Ad eius ergo intellectum prænoscenda est terminorū significatio. Damnū quippe emergens est detrimentum quod mutuator causa solius mutuationis patitur: vt si ruinosas fides reficere parabat, aut annōnam in æstate in totum annū emere: & amicus precib⁹ improbis mutuatā ab illo pecuniā, quia ipse fortè grauib⁹ indiget, euellit: & idem tunc mutuator eum damni commonefacit sui: si posteà domus sine alia eius negligentia corruit, vel frumentū cogitur carius postmodū emere, vel per vsuras pecunias recipere quibus alia sua debita soluat, illud dicitur damnum emergēs. Lucrū verò cessans est, si mercator pecuniā negotiationi expositam, precibus etiam vict⁹ mutuat: vel quò citra dubiū loquamur, ab inuito extorquetur, vel statò tēpore nō soluitur, lucrum quod augere potuerat cessat. ¶Respōdetur ergo ad quæstionēquinq; conclusionibus: ab his quæ certiores sunt initio sumpto. Prima: quādo mutuatori inuito, videlicet contra suam voluntatem, vel damnum emergit, vel lucrum cessat, iustè & absq; vllo vsuræ periculo illud potest exigere. Memento lucrum tunc duntaxat cessare, quando pecunia erat mercatoris negotiationi dedicata. Et ratio est patentissima: quia quando quis inuitus est, vim patitur, ac perinde quasi rapinæ iniuriam. Atque huc

Damnū emergens.

Quid lucrū cessans.

Prima cōclusio.

Ratio cōcl.

Argum. 1. à parte negatiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc pertinet.l.Cùm quidam. ff. de vsur. vbl ait Iurisconsult. vsuræ non propter lucrum
Rõ conclu. petentium,sed propter moram non soluentium insliguntur.Et.l. 1. habetur ꝙ si socius communem pecuniã in proprios vsus conuertit,teneatur socio vsuras præstare.Et. C. eodem.l.vsuras.cogitur emptor qui in solutionis mora est vsuras insuper soluere vendi tori.Conclusio ergo in dubium venire non
Dubitatio. potest.¶Sed vtrum statim ab initio posset sic licitè inter ambos cõuenire,vt si non solueris stato die, teneberis deinceps certũ nũmũ vsurarum soluere.Respondeꝛe in primis quòd nomine pœnæ proculdubiò potest. Nam cùm mutuatarius teneatur in tẽpore soluere,iam inde mutuator inuitus caret suis nummis.Et ideo rigore iustæ mulctę potest illũ cogere,sicuti & iudex eũ cogeret.At verò an idem liceat ratione cessantis lucri,& si aliquãtulo sit maius dubium,tamẽ neq; negandũ est licere:dum tamen in fraudẽ cõtegendæ vsuræ id nẽ fiat.Nempè si mutuator verè est mercator negotiatiõe victitãs.Quoniam potest bona fide mutuare vsq; ad certum diem,admonitumq; ex tunc mutuatarium habere,quòd deinde suũ non est propositum mutuare,sed quòd deinceps inuitus à suis negotijs cohibetur.¶Secunda con
Secũda conclusio. clusio.Si quis habet pecuniam negotiationi mancipatam,quomodocunq; inuitus cogatur illam mutuare, non solùm damnum emergens, verùm & lucrum cessans potest iustè vltra sortẽ repetere.Dico iuuitus, quia ei,vel aliqua vis infertur,vel tenditur fraus. Exempla.Vt si quis mercatori mortem aut incommodum aliud comminetur, nisi sibi mutuet:vel si vassallus prudenter grauiterque metueret,nisi domino suo mutuũ daret diuexatum iri ab illo & molestias perpessurum.Hæc enim est quædam violentiæ species. Aut si fortè rex ingruente bello indigeret à mercatoribꝰ pecunias mutuari: quavtique ratione posset illos compellere: illiq; tenerentur parêre. In hisce inquam atque id genus accidentibus planum est mutuatarium propter tales coactiones se posse indemnem seruare.Atqui huic assertioni patrocinatur Pontificium ius,extrà.de fideiuss. cap.peruenit.& cap.constitutus.quibus iubetur,ꝙ si fideiussor nomine illius pro quo fideiusit solui,dispendiumque aliud fecit, aut damnum accepit, tunc ille cuius gratia soluit,restituat eum in suum ius, reddatque ipsum prorsus indemnẽ,ab omniq; immunem iactura. ¶Verùm tamen quò ad rem descendamus,ibi latet quæstionis neruus,vbi mutuator nullam speciem vis aut fraudis patitur,sed rogatus suapte sponte mutuat.
De hoc igitur adhibetur conclusio tertia, *Tertia conclusio.*
paulò minoris certitudinis q̃ superiores. Ille qui rogatus mutuat,præuisum põt formidatùmve damnum emergẽs in pactum mutui ducere.Videlicet si domus ruinã timet, aut annõnæ caritatem quam modò emere impeditur:aut si vsuras postmodùm soluere cogitur ,ꝑ ære alieno in quo,vt mutuet, ma- *D.Thom.*
net.Conclusio est sancti Tho.2.2.q.78. art. 2. alteriq; simili quam præcedenti quæstione de venditore asseuerat,qui rei pretio apponere damnum potest quod vendendo incurrit.Ob idq; simili ratione probatur. Damnũ enim quod talis mutuator patitur, sua interest,quòd ideo ratione mutui accipere non tenetur: atque ideo potest de sua in columitate pacisci.Moderati autem consulò sumus conclusionem veluti de venditione dicturi sumus.Nẽpè ꝙ rogatus mutuet, mutuatariumq; admoneat. Nam si vltroneus tacitusq; mutuat,sibi imputandum est damnum:quoniam si alter rem sciret,nollet fortè sub illa conditione mutuum accipere. Atque hinc sequitur ꝙ si damnum non fuit præuisum,neq; timebatur,sed pòst fortè superuenit,nõ tenetẽ mutuatarius de illo:vt pote qui reddere nõ cogitauit,nisi simplex mutuũ.Et per hoc intelligitur id quod diximꝰ, rogatus:nihil em̃ aliud significauimus q̃ ꝙ mutuatarius sciẽs,& prudẽs tanq̃ rẽ sibi cõmodã mutuari ab altero velit cũ illo dãno. Nã si ex re sua non esset,neutiq̃ illud accipere ret.Quo fit vt etiã si qui dãnũ passurus est alteri ex charitate tanq̃ amico offerat cõditionẽ,non ideo fit inhabilis vt damnũ emergens recipiat.Hoc dixerim,quia rogari, vel offerre,vt statim dicturi sumus, per se nihil facit neq; tollit rationis vsuræ.Hactenus plana sunt omnia. ¶Totũ ergo quæstionis põdus huc inclinat,vtrũ pariter possit lucrũ ces- *Quæstionis difficultas.*
sans ab eodẽ mutuationis articulo recipi vltra sortẽ.Ad cuius examẽ præfigere operæpretiũ est distinctionẽ hanc: Bifariã potest *Distinctio.*
existimari pecunia:vno modo absolutè secundùm eius communẽ vsum. Et de hoc omnes cõsentiunt,nemini fas esse vltra sortẽ aliquid recipere ratiõe mutui. Cuius rei exẽplum inuniuersis,qui negotiationi nõvacãt latè patet.Nam hic est vsus qui seorsum nõ venit cõputandus.Altero verò modo considera-

deratur, vt negotiationis industriæ subest: nempè quia possessor illam habet negotiationi expositã.Et de hac pecunia aiunt Cõ-
Opi. Cõra. rad.eoq; multi posteriores statim posse mercatorem pacisci vt lucrum cessans ad sortẽ sibi accumuletur:etiã si nõ sit inuitus,sed rogatꝰ mutuet.¶Nihilominus statuo egomet
Quarta cõclusio. mihi hanc quartã cõclusionem. Quod hoc modo possit lucrũ cessans in pactũ duci,nõ est adeò certum vt patroni assertionis huius arbitrantur:sed est tũ minùs probabile,tum q̃plurimis vsurarum periculis expositũ. Et
Prima ratio pro conclusione. quidem ꝙ non sit vsq; adeò certũ, multis rationibus cõprobatur. Primùm,nullarũ iuris aut canonici, aut ciuilis legẽ inuenias, quæ hoc permittat: quod certe nõ est infimum argumẽtũ. Nam cùm tam frequẽtes extẽt quæ vsuras ratione moꝛe pendi iubeãt:videlicet dum mutuator,vel quiuis creditor inuitus reſua caret:si spõtanea hęc lucri cessãtis
Secunda rõ D.Tho. pactio tã planè licita esset, nõ defuisset lex quæ id insinuaret. Mox si præsens doctores consulas, Diuus Tho.id negat,consultò dignoscens inter dãnum emergens & lucrum cessans. Nempè ꝙ illud licet in conuẽtione
Scotus. ponere,hoc verò minimè. Cuius sentẽtię accedit Sco.in.4.dist.15.q.2. & Durand.in.3.
Durandus. Sent.dist.17.q.2.& inter iurisconsultos illu-
Innocẽtius. stris Innocen.sup.c.Nauiganti.de vsur.Imò inter antiquios gratiosq; seu iuris seu Theologiæ doctores neminẽ inuenias, qui explicitis verbis id astruat,nisi ratione moꝛe aut aliùs culpæ debitoris. Qui autẽ eam affirmãt,
Conradus. sunt Conrad recens author.q.30.eandemq; cum formidine & timore septem cõditionibus circumsepiens. Pòst verò Sylvest.verb.
Sylvester. Caietanus. vsura.pri.§.19.& Caietan.super.S.Tho.2.2. q.78.& in sua Summa affirmatius eãdem defensant. Atq; Adria.in.q.de vsura:licèt fatea-
Adrianus tur (vt suo verbo vtar) esse opinionẽ moderatorum. ¶Quòd si ratione agamus, via est
Ratio potissima præteritæ conclusionis. quæ vehementer apud me aduersus hãc opinionem depugnat.Lucrũ cessare,vt nomen sonat,est hominem à lucro cohiberi: nemo autem cohibetur nisi sua impediatur voluntas:inuoluntarium verò,doctore.3.Ethicor.
Aristotel. Arist.sola vis,metusve è,aut ignorantia facit: ergo vbi nullũ istorũ intercedit, nõ propriè censetur cessare lucrũ. Certè est res creditu difficilis:ꝙ si mercator qui negotiationi expositam habet pecuniã offert illam mutuo, nõ potest recipere lucrum cessans: & tamẽ per hoc solum ꝙ alter leuissimo verbo mutuum idem ab eodem petat,possit idem lucrum in pactum ducere:cùm nihilo minùs spontaneus faciat rogatus, q̃ si alterum præueniret.¶Atqui per hanc rationem,omnes aliorum labefactãtur.Primùm enim patens *Primum argumẽtum contra opinionis.*
est discrimen inter damnum emergẽs & lucrum cessans:nam illud non pẽdet ex industria:sed est mera passio à qua idcirco se q̃sq; incolumẽ seruare potest:hoc aũt pẽdet ex industri, à qua qui si sua spõte suam abstrahit pecuniã, nõ est ꝙ impediri censeatur.¶Arguũt præterea sic. Post morã licet recipere lucrum cessans: sed pecunia negotiationi exposita,tãtæ vtilitatis erat ante illam morã:ergo poterat idem lucrum absq; mora peti.Sed vides argumẽtum extra chorum saltare. Haud enim negamus illã pecu- *Solutio.*
niam tantum valere antè, quãtum post moram: sed tamen anteà non impeditur, sicut posteà. Nam illa iniuria quę fit post morã dimouet voluntatem inuiti mercatoris à sua negotiatione:& ideo debetur ei lucrũ.Quãdo verò sponte mutuat, nõ propriè impeditur.Atq; hanc differentiam optimè perspexit D.Tho.quippe qui.2.2.q.62.ar.4.in solutione ad secũdum, fatetur ꝙ qui pecuniã creditoris vltra terminũ prefixum detinet, quia eum dãnificat, tenetꝛ ei refundere etiã lucrum.Ex quo malè infert ibidẽ Caiet.eandem esse rationis vim ante morã. Nam quãtum ad lucrum cessans non censet D.Tho. creditorem dãnificari, nisi dum inuitus impeditur:quãdoquidem postmodùm.q.78. negat ante moram idem lucrum licere recipi.¶Et per hoc aperitur fallacia alius istorũ *Argum. 2.*
argumẽti. Huius.s. Qui mercenarium à suis operis impediret, teneretur illi refundere lucrum cessans:ergo negotiatori mutuãti.Ne- *Solutio.*
gatur enim cõsequentia. Imò cõtrariũ per hoc conuincitur. Si enim vi aut fraude illũ impedias,teneris quidem:si autem tuis solis precibꝰ ductus vult amore tui cessare, nihil ei debes.Et simile nos diximꝰ in proposito. Si autem cõuentione facta ob pretiũ ille cessat,nullũ ad propositũ affers exẽplum. At qui & in huius discriminis ignoratiõe latet deceptio. Operæ enim mercenarij natura sua locabiles pretio sunt & conducibiles:pecunia verò minimè.Nam si aliquid plus valet,non à se habet, sed dũtaxat ex adiuncta possessoris industria:ob idq; quãdo sua spõte mutuat,liberè nudat illã tali valore. Qua propter neq; est simile de illo qui impedit nè beneficiũ assequatur, cui restitutio debetur.Nam ille inuitus non assequitur. Ne ꝙ rursum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rursum est par ratio de instrumẽtis. Arguũt
Argum. 3. enim: Opifex potest instrumenta suæ artis pretio locare: sed pecuniæ sunt etiam instrumenta negotiatoris ad lucrum: ergo potest
Solutio. illas locare. Est nanq; latissimũ interuallum quòd vsus instrumentorum, quia non consumuntur vsu, seorsum est dignus pretio, sicut vsus equi, & domus: quæ idcirco locabilia sunt. Vsus autem pecuniæ per se non est ad illum vsum locabilis, quo cõsumitur, sed totus valor de tua nascitur industria, quem ideo recipere nequis nisi quando impediris: impediris autem solùm quando inuitus cessas. Aristot. nanque diuitias per se vocat fœlicitatis instrumenta: scilicet, vt liberalitatis
Argum. 4. virtus vsum habeat: non tamen quòd sint sicuti aliarum artiũ instrumenta. ¶ Ac perinde patebit dissimilitudo de sato arato. Arguũt siquidem prætereà quòd sicut frumenti modius per se non valet nisi modium: seminati verò atque herbescentis pluris, propter potentiam æstimatur: ideoque non solùm quando per vim ab aliquo pessundatur, verùm & ex conuentione potest vendi quantum valet cum illa potẽtia: sic vtiq; negotiator, aiunt, potest cum illa potentia mu
Solutio. tuare pecuniam. Porrò autem à venditione ad mutuum, nulla fit solida consequentia. Nam res vendibilis suapte natura valet pretium: mutuũ autem gratis fieri debet: nam, vt identidem hoc dicamus, industria mercatoris non impeditur nisi quando eius volũtati seu per vim seu per fraudem obsistitur. Quare nec argumẽtum de iactu retis, qui. l. si iactũ. ff. de acti. empt. & vendi. declaratur esse vẽdibilis in spe, ad præsens propositum refert. Est enim res illa per se vẽdibilis. Hoc enim solùm cõcluderet q̃ postq̃ mercator iam emit merces, quas ad nũdinas misit, posset lucrum vẽdere, quod est in spe. Est enim tũc sicut satus ager: & ideo illud lucrum est vendibile. Quando verò nil emis, sed spõte mutuas, nil habes quod vẽdas. Ac multò minùs ad rem facit argumẽtum quod de genero fit suscipiẽte fructꝰ pignoris extra sortẽ, siquidem iam probatum est non ratione lucri cessantis, sed propter vxorios sumptus illos recipere. ¶ Præter hæc alia sunt argumẽta quibus palàm docetur quantum periculi ab illa opinione cõfletur. Circũuallat enim
Opinio Cõradi nõnihil continet periculi. eam Conradus atq; alij eius fautores multis conditionibus necessarijs, vt aiũt, vt contractus ab vsuræ periculis liberetur. Harum capitalis est, quod mercator potiùs expetere debet & optare negotiatione augere suam pecuniam, quàm mutuo. Per hoc enim putant impediri eius voluntatem. Nam si mauult mutuare, fatentur non impediri, atque adeò nõ licere lucrum cessans recipere. Sed quàm sit imbecilla hæc cõditio: aperte mõstratur. Id quod in re natura sua licitum est, nullum est peccatum desiderare: neque tale desiderium cõtractum vitiat: mercatori autem habẽti pecuniam ad negotia paratam licet per hoc solùm quòd rogetur lucrũ cessans recipere: ergo licet desiderare vt aliquis se rogatum accedat, vt illo modo impediatur à negotiatione. Si ille sic apud se constituisset: Nisi quis à me mutuum petat, nolo mercaturæ meum æs committere, planum esset vitiũ vsuræ: quia nõ habet pecuniã ex positam. Dum autẽ firmiter cõstituit negotiari, nisi quis ab eo mutuũ petat, profectò nescio secundùm istorum opinionem, cur desiderare, vt quis mutuum petat vt lucrũ recipiat, vitium conflet vsuræ. Atque adeò sequitur q̃ per hoc solũ quòd mutuator rogatur, non propriè impeditur: quando quidem illud optare licet. Quòd si hoc verum est, vide quàm lata sternatur vsuris via. Nã dicere quòd debet mutuator mutuare charitate victus, vt possit lucrum recipere, commentũ est. Siquidẽ ad naturam vsuræ tollendam, nil facit charitas. Adde quòd tunc nõ opùs est vt rogari expectet: nam maior esset charitas si amicum egẽre sciẽs offerret, ei pecuniã mutuo, si vellet cum pacto lucri cessantis. Nam dum metus est damni emergentis, profectò licet habenti pecuniam eãdem amico offerre, vt si ex re sua est mutuatã cum tali periculo recipiat. ¶ Alia eorum cõditio est quòd labores, & expensæ, & pericula deducantur à summa cessantis lucri. Attamen neque hæc cõditio, si sua vera est opinio, firma est. Expensas quidem planũ est esse deducẽdas: quia remanẽt apud mercatorem. Sed tamẽ de laboribus & periculis nõ est eadem ratio. Sum ego, verbi gratia, mercator hac arte viuẽs: petis à me mutuo pecuniã meam. Arguitur ergo, si mihi liceret lucrum cessans iam nunc suscipere, possem etiam tantum recipere quantum si meas nauarem operas lucrarer: nam paratꝰ sum ego impendere labores meos: & malo laborando lucrificare decem, quàm sine labore octo: volo etiam subire pericula. Si ergo solas preces isti censent esse impedimentũ meæ voluntatis, vt lucrũ dicatur cessare, profectò

Argu. contra opinionem recitatam.

profectò cũ à laboribus meis & periculis impediat, totũ possũ petere. Enimuerò si mercenariũ impedires ne suas operas invineã locaret: totũ denariũ debes ei fine deductione laboris: quia maluisset ille integrũ denariũ laborando, q̃ decurtatũ cessando. Ecce rationes quæ me semper de re hac dubium tenuerũt. Et fateor, hãc mallẽ sententiã tenere. At satis duxerim rationes meas aliorũ iudicio relinquere: sed optarẽ habere patronos qui mecũ eiusmodi personata vsurarũ portenta abigerent. Nam hæc lucri cessantis imago hiatũ istũ, & voraginem vsurarum nõ à multis hinc annis patefecit. ¶ Nihilo seciùs, quia nõ mihi tantũ arrogo vt primis opinionem illam prorsus refellã, sit nostra quinta cõclu-
Quinta cõclusio. sio. Nõ omnino probabilitate caret vt possit lucrũ cessans in pactum duci ab articulo mutuationis: dũmodo re vera cesset, & non fiat in fraudem vsurarũ. Verè enim cessare tunc penitus censẽdum est, non quia poteras negotiationi pecuniã cõmittere, sed q̃ re vera iã firmus exponere cõstitueras, atq; eãdẽ quã mutuas. Nã si habes viginti millia & nõ decreuisti mercaturæ, nisi decẽ millia cõmittere, nequis ex aliorũ mutuo lucrũ cessans petere: eò q̃ illis quoque negotiari potuisses. Ratio cõclusionis huius quæ vllã habeat, p̃babilitatẽ, hęc vna est, q̃ post q̃ illa pecunia tuæ mãcipata industrię tanti æstimat: & alter sciens & prudens vult illã cũ illo onere suscipere, videris tu posse de illo pretio pacisci. Et tunc S. Tho. sic interpretãdus est, q̃ non licet ad integrũ suscipere, quod re futurum erat in actu: quia nõdũ est certum, ac multò minus quantum poterat accrescere: quoniam hoc minùs habet certitudinis, sed quantum est in habitu, puta in spe secundũ coniecturalem prudentiam verisimili. Quãuis cui rationes nostræ alteram persuaserint sententiã, optimo se iudicio tuebitur, dicẽs, nunq̃ lucrũ, nisi in inuito propriè cessare. Et idcirco argumenta in capite quæstionis proposita ille dissoluet cuia intererit.

Ratio cõcl.

Primum argumentum.

Secundum argum.

Argum. 3.

Secunda cõclusio.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm quicquid lucri pecuniæ usurariæ pepererit, sit restitutioni obnoxium.

POst hæc sequitur sermo de vsurarum restitutione. Et quia de illa ambigere nemo potest, quæritur amplius, an qcquid lucri pecuniæ vsurariæ peperit, sit restitutioni obnoxium. Et arguitur à parte affirmatiua, secundùm Paul. ad Rom. 11. Si radix sancta, & rami: ergo à contrario sensũ: si radix infecta, qualis est vsuraria pecunia, & rami puta ei? lucra, ac perinde restituenda. ¶ Secundò. Si fœnerator fœnebri pecunia possessionem aliquam emit, vendenda illa est, vt iubetur extrà, de vsur. capi. cùm tu. vt de eius pretio pecuniæ vsuriariæ restituantur: ergo æquali ratione debet & lucrũ eiusdem pecuniæ domino reddi. ¶ Tertiò. Fœnerator nõ plus iuris habet in lucrum vsuraria pecunia cõparatum, q̃ in ipsam pecuniã: sed illius pecuniæ nullũ acquirit dominium, ergo nec lucri, ac subinde pari iure tenetur illud domino refundere. ¶ In cõtrariũ est ratio hęc. Id quod homo per suam propriã industriã nulla vetante lege acquisiuit, legitimè possidet: contingere autem potest, vt vsurarius sua industria id acquirat, quod lex possidere non vetat: ergo illud non tenetur restituere.

DE vsurarũ restitutione, vt in frõte quæstionis dicebam, nemo dubitat, sed tanquã certum relinquitur. Nihilo minùs quia eius ratio nonnihil habet dubietatis, & de hoc quoq; respõdendũ est. Tribus autem conclusionibus constabit responsio. ¶ Prima: quicquid pretij ratione mutui per vsuram receptũ fuerit, manet restitutioni subdi-
Prima cõclusio. tum. Cõclusio iam suprà articulo. 1. ex alte-
Probatio. ra illata est: indevidelicet quòd vsura est peccatum iniustitiæ commutatiuæ: eò quòd illic vel pecunia bis venditur, vel semel vsus, qui seorsum nullius est pretij dignus. De lucro autẽ quod postmodùm per pecuniam vel rem aliam vsuriariã accrescit, distinguendum est cum D. Tho. Rerum nanq;, vt dictũ est, alię sunt quarũ vsus est ipsarum consumptio: qualis est frumentum, pecunia, &c. alię verò quarum vsus non est earum consumptio: vt prædium, domus, & similia. ¶ Est er-
Secunda cõclusio. go secunda conclusio. Quando res quæ vsu consumuntur per vsuram extorquentur, puta pecunia, grana, vinum, &c. tunc fœnerator non tenetur restituere, nisi tantum pensatus, quantum accepit cum damnis, si quæ alia dedit: & cum lucro, si quod alteri cesset. Fructus autem qui per easdem res sua industria accumulauit, liberi sunt à restitutione. Extorsisti à mutuatario mille aureos p vsuram, quibus posteà industria tua centum adiecisti: mille tantum illi debes: ac insuper damna quæ tua causa accepit: & lucrum si quod illi cessauit. Idem est si centum cados

vini

Universidad de Deusto
Biblioteca

vini eripuisti, quibus venditis illos multipli casti. Centum inquam tantùm debes. Ratio est manifesta. Nullus debet alteri, nisi quantum illi damni dedit, ergo qui mille tantùm surripuit, simpla illa debet: nã quod illi per suam industriam accreuit, nõ erat alterius, Simile dicendum nobis instrà est de emptore, qui non cogitur emere vtilitatem suam sed venditoris damnum. Atq; idẽ omninò de depositario, qui si vsu depositæ pecuniæ alienę lucretur, non debet nisi simplum depositũ. ¶ Tertia cõclusio. Si fœnerator rem aliquam fructiferam per vsuram recipit, restituere eandem tenetur cum fructibus. Vt si recipit fundũ, nõ solùm ipsum, sed quotquot habuit fructꝰ debet. Et si recipit domũ, cuius locatione acquisiuit decem nummos, eosdem vnà cum domo debet. Et ratio S. Thom. est quòd rerum illarum quos fœnerator per vsurã acquisiuit, nõ est dominus sed dominium manet apud mutuantẽ. Qua propter nõ fœneratori sed alteri fructificãt. Obiectio. Veluti de pignore dictum est. ¶ Sed arguis: nunquid non & vsurariæ pecuniæ dominiũ penes ipsum cõferentem pariter manebat? cur ergo lucrum illarum nõ eidem debetur, sicut aliarum rerum fructus? Respondetur Solutio. planissimũ esse interstitium, q̃ res illæ quæ vsu consumuntur steriles per se sunt: neque pariunt: & ideo quanquàm sint alienæ, tñ accedens lucrũ totũ debetur negotiantis industriæ. Illæ verò quę per se fructificãt, dño Replica. fructificãt. Quòd si arguas: Si fœnerator illa pecunia vsuraria emeret fundũ teneret ipm cum fructibus restituere: si quidem cum alterius pecunia illum emerit, videtur perinde esse, ac si eundem fundum per vsuram ab illo extorsisset: ergo eâdẽ ratione tenetur restituere lucrũ eiusdem vsurarię pecuniæ. Negat antecedẽs. Imò fructus illius empti fundi sunt ipsius fœneratoris ementis; vt puta suę industrię debiti. Neq; tenetur restituere nisi peccuniam: veluti si depositarius aliena pecunia rus coëmeret, non debet nisi pecuniam. ¶ At verò vt perspicacior fiat istarũ conclusionum, ac potissimùm primæ intellectus, examinanda est vetus illa quæstio, vtrùm per vsurariã dationem trãsferatur dominum. Fuit em̃ opinio glossæ illius textus Ambrosij. Si quid vsuram. 14.q.4. quæ id asseruit. Cum qua consentit & Scot. in. 4. dist. 15.q.2.ar.3. & Palude ibidem, atq; Adria. in quæst. de vsura. qui ait esse cõmunẽ opinionẽ Canonistarũ. Et citat in eandẽ sentẽtiã Henricum Gãdens. in quol. 4.q.27. Imò & D. Tho. in. 4. dist. 15.q.2. artic. 4. Attamẽ S. Thom. non ait illic, nisi quosdã hoc dicere. Et ratio istius opinionis est, q̃ vnusquisq; liberam habet potestatem donãdi quod suũ est: mutuatarius autẽ liberè donat: ergo dominium trãsfert. Quòd si respondeas, vt art. 1. dictum est, nõ esse omnino liberam donationem: quia ab eo fit qui necessitate compellitur, hoc non obstat: tum quòd posset quis absq; necessitate accipere ad vsuras, tũ etiã quòd metus multo efficaciùs tollit voluntariũ: & tamen non obstante metu trãsfertur dominiũ: vt patet vtroq; iure. Nempè cap. Abbas. de his quæ vi met. cau. fi. & l. metum. ff. eodem. licèt detur repetitio, & tales contractus sint in irritum reuocandi. Quinetiam contractus matrimonij, si metus nõ sit cadens in constantem virum, tenet. Et consonat Arist. sententia. 3. Ethi. de maritimo mercatore: qui metu abijcit merces. Vbi licèt inuolũtarij quippiã admixtũ insit, est nihilo minùs abiectio simpliciter spontanea. Item mutuatarius non dat vsurario pecuniã tanq̃ in depositò, vel in pignus, neq; per locationẽ, quibus contractibus nõ transfertur dominium: sed verè dat pro mutuo: ergo transfert dominium. Præterea si non transfert dominiũ, sequeretur q̃ omnis cõtractus quem posteà vsurarius illa pecunia cõficeret, essent casi. Perinde acsi latro pecunia furto sublatà illos faceret. Ideoque quicunq; vsurario panem vel vinum venderet, aut rem aliã, teneretur restituere pretiũ vero domino. ¶ His tamen nõ obstantibus opinio negatiua est indubiè vera. Quã quidem opinionem expresè hîc tenet S. Tho. in vltimis verbis articuli: vbi ait fructus rei per vsuram extorti, eò fore restituendos, q̃ qui eam dedit, est eiusdẽ rei dominus. Et esset nihil aliud quàm cauillus, dicere quòd licèt rerum vsu nõ consumptibiliũ non trans feratur dominium, transfertur tamẽ pecuniæ. Eadem quippe est vtrobiq; ratio. Quare D. Tho. in solutione tertij idem astruit de pecunia. Ob idq; nõ debuisset Adria. eum citare in suã sententiã, neq; verò oës iuris doctores. Nã & vnus eorũ Sylu. in verb. vsura. sexto dicit opinionẽ S. Tho. teneri communiter à doctoribus. Sed mos ipsorum est de hoc etiam rarò cõuenire quęnam sit opinio communis. Et ideo parùm deterrere debet illud suum verbũ, omnes. ¶ Opinionem autem sancti Thomæ cuncti amplexi sunt antiqui

Tertia conclusio.
S. Thom.
Obiectio.
Solutio.
Replica.
Grauis quæstio.
Opi. glossæ
Scotus
Paludanus
Adriaa.
Henricus.
Rõ præteritæ opinioïs.
Solutio.
Replica.
S. Thom.
Aristot.
Sylues.

antiqui patres: vt Alexand. 3.p.q.66.mẽbro 4. & Altisiodorensis. 3.par. tract. 21. quæst. 1. & Richard. in. 4. distin. 15.q.4. artic. 5. Et Caieta. quol. 1. fecit de hoc quęstionẽ tertiã. At qui vt rationes sentẽtiæ huius eluceant, supponẽdum est quòd nuda traditio rei nõ est certum signum translationis dominij. Sic enim habet. ff. de acquir. re. domi. l. Nunquã nuda. traditio enim trãsfert dominiũ: sed ita, si venditio aut iusta causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur. Hoc suppositò arguitur sic. Si per vsurariam solutionem dominium transferretur, vel hoc esset rigore legis vel arbitrio voluntatis soluentis: quia non est alia via transferendi: lege autem non trãsfertur, cùm lex omnis talem contractum vetet, voluntatẽ verò soluẽtis, iam dictũ est nõ constare per hoc quòd voluntariè pecuniam tradidit. Supponimus enim nõ dare ratione amicitiæ merè gratis: hoc enim extra propositum est: sed ratione contractus mutui: cõtractus autem hic trãslationem non indicat: vt pote quo vsus pecuniæ emitur, qui nullo est seorsum pretio ęstimabilis: ergo nullum est conuincens argumentum quòd voluntas soluentis sit dominium transferre. Cùm ergo nemo præsumatur donare nisi planis documẽtis cõstet, fit vt nulla fiat illic dominij transmissio. Eo potissimùm, quòd in huiusmodi traditionibus quæ plenã nõ habent voluntatẽ, quàm minima excogitari potest, credenda est alienatio. ¶ Quòd si exquiras, cur ergo mutuatarius dat, postq̃ (vt suprà argutum est) neq; dat in depositò, neq; in pignus? Respondetur eò dare: quia aliter non potest extorquere mutuum. Et si vrgeas: ergo decipit hominem: negatur cõsequentia. Imò fœnerator seipsum seducit. Nam postquàm accipit qđ non debet, ipse viderit quomodò recipit: illa enim traditio non habet peculiarius nomen, q̃ datio vsuraria. Et est nõ dissimile exemplum de illo qui in naufragio ejcit merces in mare. Nõ enim ideo dominium ab sẽ illarum abdicat. Quare si vndarum postmodùm impetu reijciantur in siccam, sui etiam tunc sunt iuris. ¶ Secundò presiùs. Omnes (illi etiam qui sunt partis aduersæ) fatentur q̃ si fœnerator loco vsurę extorsit aruum, tenetur idem, vt ait S. Tho. cũ fructibꝰ restituere, huius autem causa alia reddi nequit, quã illa S. Tho. scilicet q̃ eius dominiũ semper manet apud eum qui dedit. Nam si prædium verè esset fœneratoris, licèt iniustè extorsisset, fructificaret sibi: neque amplius teneretur quàm prædium restituere. Quòd si dicas debere illos ratione moræ, qa alter impeditur, tunc sequeretur q̃ si mutuatarius non deberet agrum colere, nihil fructuum deberetur ei: quod est falsum. ¶ Præterea tertiò arguitur: cũ leges omnes vsuris recipiendis reclamẽt, quantum fieri potest, denegandum est vsurario ius: si autem ei dominium concedatur, periculo exponitur restitutio: nã si vera est illa donatio, posset quodãmodò vsurarius tergiuersari, negãs teneri se restitutionis ligamine, saltem quousque alter petat. ¶ At hæc insuper quarto loco accedit, q̃ solent leges dominiorũ trãslationem impedire in dationibus quæ fiunt pro re turpi & iniuriosa: vt si des Assassino vt hominem occidat: aut corrumpendo iudici, aut simoniacè: quia res illa non est venibilis: cũ ergo vsus mutuatæ pecuniæ seorsum nullius sit pretij, signum est, leges illiꝰ contractus prohibitrices translationem dominij impedire. Mutuatarius autem qui dat non ratione amicitiæ, sed ratione mutui, nũ quam intendit aliter dare quàm iura permittunt. Atq; huc forsan spectat ratio Altisiodorensis, inde probantis non posse mutuatarium ratione talis cõuentionis donare: qa à Deo prohibetur: scilicet per leges naturæ ac diuinas contractum improbantes. ¶ Postremum autem egomet mihi argumẽtum excogito. Si vsurarius vsurariæ pecuniæ esset dominus, consequens fieret, vt si haberet creditores alios antiquiores, quibus nõ per vsuras debitor erat, & posteà æs alienũ per vsuras contraheret, neq; haberet alia bona nisi illa vsuraria, priùs deberet soluere antiquioribus. Nam si illa bona verè sunt illius, re vera antiquius debitum præferẽdum est: & tamen hoc nemo cõcedit. Ratio ergo cur vsurarum dominis facienda est priùs restitutio, non est alia quàm quòd vsurarius nõ acquirit earum dominium. ¶ Primo igitur argumento in contrarium conceditur, illam esse causam cur non transferetur dominiũ: quia scilicet illic non est libera donatio, sed datio propter vsum mutuatæ pecunię quæ nihil valet. Neq; refert (vt suprà articu. 1. dictum est) si vsurarius stricta necessitate cõpulsus petat, an suo obsequatur animo: satis enim est q̃ postquàm constituit mutuũ petere, compellitur dare: quia aliter obtinere non potest. Atque idem respõdemus de datione per metum facta. Nam cùm spon-

Alexãder.
Altisiodo.
Richardus.
Caiet.
Prima rõ in gratiã pxi mæ assertionis.
Scrupulus.
Solutio.
Secunda rõ
Tertia rõ.
Quarta rõ.
Postrema ratio autoris.
Ad primũ argum. partis ad uersę.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanea non sit,non est cur dominiū in alterū transimittat. Neque iura contrariū volunt: imò hoc planè ipsum docēt:dum scilicet sanciunt,eiusmodi donationes esse,non irritandas,sed vt irritas declarandas. Fatemur quidem si latronis metu iures illi quippiam largiri, teneri de ratione iuramenti: sed tamen cùm tradideris,minimè dominiū traducis.

Dubitatio. ¶Quid si mutuatarius, id fœneratore exigē te,dicat,se suam pecuniā cum dominio tradere? Respondetur quòd si non det ratione meræ amicitiæ,sed mutui causa,quicquid dicat & iuret, non intelligitur dominiū traijce re:quia iura prohibent: secùs autē de matrimonio: vbi si metus non est cadens in constantem virum,eò fit cōsensus legitimus, q̄ citra talem metum nemo debet seipsum tradere,tamq̄ cæconodo illigare. ¶Secundum autem argumentum solutum est.Sed tertiū an videlicet vsurarius posit per vsuras acquisita eo vigore alienare vt eius contractus sint validi, paulò inferius commodiùs tractabitur.

Solutio.

Ad secundū argumentū

Ad. 1. arg. principale. PER hæc ergo respondetur ad argumenta in capite quæstionis proposita.Ad auctoritatem enim Pauli dicendū q̄ radicis qualitas,seu bona seu mala, propterea redūdat in ramos quòd habet rationē effectricis causæ:pecunia verò vsuraria nō est nisi sola materia industriæ:&ideo licèt ipsa sit restitutioni obnoxia,non tamen eius lucrum. ¶Et simili ratione respondetur ad secundū.Possessiones nāq; fœnebri pecunia emptæ suæ ementis sunt, sibiq; fructificant.Sunt tamē obligatæ vsurarum debitis.Et ideò ca.cū tu. iubentur vendi, si alioqui soluendo non sit fœnerator. ¶Ex quo sequitur glossam eiusdem ca.textum non intellexisse.Elicit enim inde q̄ res vsuraria pecunia emptæ, sunt restituendæ: cū tamē textus nō hoc dixerit, sed q̄ sunt vendendæ. Et refert quàm plurimùm.Nam cùm possessiones illæ in dominio sint fœneratoris, si plus valēt quàm fuerat vsuraria pecunia,ille excessus,vt hic Sāc. Thom.docet,non alterius à quo pecuniam extorsit,sed suus qui emerat est. Nisi forsan ratione vel damni emergentis vel cessantis lucri aliquid ei deberetur. Item si eædem essent restituendæ,& fructus quoq; earum deberent cum illis refundi: quod est falsum. Longissimè ergo differt res esse debitis obligatas, & easdem esse restituendas. ¶Atq; in non habere fœneratorē plus iuris in rē emptam quàm in pecuniam ipsam.Falsum eū est: quippe cū ratione industriæ ius habeat in rem,quod in pecuniam nō habebat. ¶Et per hæc dissoluitur alia quæstio. Vtrùm scilicet omnia bona vsurarij sint subdita restitutioni:nam super eodē capitulo. Cùm tu aliqui affirmāt(vt Panor. refert) alij verò negant:vt Panor.ipse & Ioannes Andr.dicentes quòd illa quæ per vsuram sunt extorta, obligata manent: reliqua verò legitimè acquisita,minimè,quia nullum ius, inquiunt, id præcipit. At verò S.Thom.in eadem solutione secundi, non modò illa quæ vsuraria pecunia empta sunt,verùm omnia affirmat esse obligata. Distinguendū ergo est. Primùm enim triplicia sunt vsurarij bona.Illa scilicet,quæ velut vsurariū pretium acquisita sunt: & ea quæ pecunia vsuraria fuerūt empta:& præter hęc alia,si quę legitima hę reditate,vel via quauis licita possidet. Rursus obligatio, altera est personalis,scilicet q̄ ex persona descendit in possessiones:alia verò realis, quæ ratione rei ligat personā. Res ergo primi ordinis puta quę vsu non consumuntur, vsura vel furto sublatæ,obligatione reali manent restitutioni obnoxię: quippe quæ eædem numero reddendæ sunt: eò quòd dominiū fixum permanet penes primum possessorem.Quocircà obligatio hæc quocunq; cum re ipsa cōmigrat.Nempe siue vendantur, siue donentur,siue iure hæreditario possideantur,obligatur possidēs eadem res ratione rei acceptæ restituere vero domino. Sed sunt alię res siue vsuraria pecunia emptę siue legitimè ab vsurario acquisitę:verbi gratia, sūt patrimonialia.Et hęc nō sunt obligationi reali restitutiōi subdita:sed personali. Nam fœnerator vsurarium eę p vsuras cōtrahens, sit restitutioni obnoxius: & ratione ipsius cuncta quę possidet.Et est latissima differentia q̄ hæc personalis obligatio non transit perinde atq; realis cū reb⁹, sed tātū in illos qui loco personę succedūt. Exempli gratia.Si vsurarius vendat suū patrimoniū quādo alia bona habebat quibus vsuras restitueret:post verò in pauperiē lapsus, restituere nō potest,illi emptores liberi sunt à restitutione. Nam bona quæ emerūt,verè erāt fœneratoris.At vero si vita defunctus aliqua reliquit in bonis:siue illa quę per vsuras acquisiuit,siue aliud legitimū,etiā si vsurariam substantiā totam perdiderit,hęredes tenētur paternas vsuras soluere ratione obligationis:non quidē realis, sed personalis:

Panormita. Ioā. Andr.

D. Thomas

Bona vsurarij triplicia

Distinctio.

Solutio prę missæ quæstionis.

Ad tertium argumentū

nalis:quia succedunt loco defuncti. ¶Ex his iam gradū facere possumus ad fœneratoris cōtractus,vt examinemus quinā sint validi: qui verò minimè: quod quodam superiori argumēto exquirebatur.Enimuerò vsurari⁹ dominiū non acquirit,cōsequens fieri videtur,vt nullatenùs possit vsuraria bona vllo contractu abalienare.Ad hoc in primis per distinctionē illam superiùs positam respondetur.Res quippe vsu cōsumptibiles in pretium vsurariæ mutuationis receptæ,alienari nequaquàm ab vsurario possunt, essēt nāq; alienatio irrita,quādoquidē nunq̄ in suū ius venerunt.De alijs autē,puta,quæ vsu consumūtur,alia est ratio.Enimuerò si vsurarius, etiā si illas alienauerit,alia habet bona quib⁹ restituat,cōtractus alienationis,siue gratuitò fiant,siue oneroso vinculo,tenent: quoniā non est necesse vt eædē numero restituātur.Si autem nihil prorsus habet nisi q̄d per vsuras corrasit:imò licèt illa quæ habet, nō sint vsuraria,sed legitima bona,quæ tamen debitorū summā non exuperant:tunc vniuersale fermè doctō.responsum est,oēs eius cōtractus essēt irritos:quia omnia illa bona sunt debitis obligata: vel obligatione reali, si sint prioris generis,vł personali,si sint posterioris:quia persona est restituere obligata. ¶At verò tam vniuersalē sentētiā nisi cū certo moderamine,nō mihi videor satis ,pbare.Etenim si sit gratuitus contractus,verbi gratia donationis, planū est non valere: quoniā tunc donatū illud ab vsurarum debitis eximitur.Si aūt onerosus,tunc distinguā:nam super illum nihil vsurarius recipit quod debitoribus soluat,fateor similiter casum esse:vt si filiam dotaret:quia nō sibi ad iustum supereſt quantū debet. Atq; idē censendum si stipēdia famulis persoluat,etsi victualia emat,quæ certum est ab ipso consumenda fore. Vide ergo quantū sit periculi cū vsurarijs atq; alijs qui creduntur non alia bona possidere,q̄ illicitè acquisita, huiusmodi contractusinire.Si tamē vendat,dūmodò id non fiat in fraudē,arbitror secūdū ius naturæ contractū firmū esse, emptoremq; in cōscientia nullatenus teneri ad restitutionē: nam venditor etsi remvendidit,pretiū tamē recepit,quare nihilominus in bonis habet: & potest ex illo pretio soluere vsurarū debita,sicut poterat ex re ipsa.Itaq; ad irritādū contractū,eo conijciēdus est oculus, vtrùm per ipsum vsurarij substantia minor fiat, q̄ quę soluēdis debitis sufficit.Et patet hoc mo

Moderatio sententiæ cōmunis.

Venditio facta ab usurario valida est secundum ius naturæ.

De hæreditibus fœneratorum.

Dubitatio.

Sylvester.

Satisfit dubitationi p positæ.

Ratio prælatæ assertionis.

Et hoc sentio etiã si bona illa vsuraria pecunia fuerint empta. Et hęc de restitutione eorum quæ per realem vsuram acquiruntur.

Quæstio alterd. ¶Restat autem de vsura mentali respondere vtrũ obliget ad restitutionẽ: vt ca. consuluit. de vsu. definiuit Vrban. 3. Et imprimis ex superioribus cõstitutũ supponamus, vsuram mentalem esse, quando etiam nullo precedenti pacto aliquid speratur ratione mutui recipiendum. Nam quando duntaxat ratione beneuolentiæ speratur, nunquàm contrahitur vsuræ contagium: siue illa sit principalis intentio, siue secus. Hoc nanq; iam suprà satis non solo testimonio S. Thom. sed clara ratione monstratum est. Secundò supponendum est, vsuram mentalẽ, licèt semp peccatum sit cordis, nunquàm tamen obligare ad restitutionem nisi dũ re vera subsequitur vsuræ receptio. Quinimò etsi pactũ intercedat & mutuator iniquè contendat vsuras exprimere, nisi recipiat, nulla emergit restituendi obligatio: qa nihil debetur nisi Deo in satisfactionem ꝓ culpa. Igitur. ca. consuluit. vbi restitutio iubetur vsuræ mentalis, hoc pacto intelligendum est. ¶At verò nondũ per hæc satis liquet eiusdem textꝰ intellectus. Haud enim desunt qui censeant mentalẽ vsuram neminẽ restitutionis vinculo innodare, nisi eum qui prauam suam mẽtalem alteri insinuauerit. Imò Scot. i. 4. distꝰ. 15. q. 2. arti. 2. id videtur sentire. Ait em̃ ꝙ animꝰ sine vllo pacto verbali vel alio signo æquiualenti ostendente debitori ꝙ mutuãs non mutuaret sine spe lucri non facit illum recipientem sine pacto habere alienum: & ideo non tenetur ad restitutionẽ. Et eiusdem sententiæ apparet esse Richard. eadem distꝰ. artic. 5. q. 5. vt puta si vsurarius vt habetur in eodem cap. parabolã iuramenti, hoc est chirographũ debiti reddere recuset quousq; aliqui vltra sortem ei supererogetur. Et facere pro Scoto videtur Grego. in Regist̃ro. Et habeꝫ. 1. q. 2. c. ficut. vbi ait, eius oblatio, scilicet mutuatarij, nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Porrò autem hæc opinio, vt apud auctores iacet, nulla probabilitate viget. Nam qui prauitatem sui propositi insinuant, non mentales, sed reales vsurarij censendi sunt. Quandoquidem licèt pactum nõ ineant expressum, insinuant tamen tacitè. Quare in dict. cap. consuluit, seorsum mentalis vsurarius secernitur ab eo qui mentem suam illo modo significat. Item ratio est manifesta vt etiam sine tali significatiõe vsura obliget ad restitutionem: nam quanuis tuam auaram mentem celes, tamen dum scis alterum ratione mutui tibi dare, tũc planè intelligis dationem illius non esse liberam donationem sed fieri pro illo quod non est pretio dignũ ac perinde retines alienum inuito domino. ¶Vt ergo res hæc lucidè pateat, notandum est quatuor modis posse contingere receptionẽ fœneratoris à mutuatario. Primò: si mutuator intẽdat ratione beneuolẽtiæ recipere, eodemq; modo recipiat: tũc enim planum est nullum conflari vsuræ peccatum: tantum abest vt illa exigatur restitutio. Secundò. Si intendit recipere causa mutui, & re vera ita recipit: & hoc licèt nullum interueniat pactum, neq; intẽtionis significatus, citra controuersiam, peccatum est restitutioni obnoxium, tum propter rationem proximè factam: tum quia expressa est determinatio dict. capi. consuluit. ¶Vnum tamen offendit me dubium circa capituli verba. Habentur nanque ibidem hæc: Si non aliàs mutuo esset traditurus. Ex quibus verbis omnes colligunt, quòd intẽtio secundaria vsuræ non obligat ad restitutionem, sed duntaxat primaria & principalis. Videlicet si tu non mutuares nisi ob eiusmodi spem & intentionem: nam si etiam sine illa mutuares, aiunt hoc licère: quia hoc est siniſtrũ, vt aiũt oculum habere ad lucrum. Attamen profectò intelligere hoc non possum. Enimuerò quanuis sine tali spe mutuares, ita vt hæc tua non sit principalis intentio, tamen posteà dum recipis, noueris alterũ tibi dare ratione mutui, profectò tibi recipere nõ licet. Sed esset peccatum nexu te implicans restituendi: quia recipis quod neq; est tuũ, neq; ille gratis dat. Quare non aliter pręcipio secundariam intentionem capituli, excusantem à restitutione, quàm dum nullo modo mutuo, vt ratione mutui aliquid recipiã: sed gratis: licèt cogitatio obrẽpat ꝙ mutuatariꝰ supererogabit mihi aliquid: quod tamẽ ego sum certus non recipere nisi gratis contulerit. Alioqui quanuis secundaria intentio esset recipiendi ratione mutui, esset delictum cordis. ¶Tertio modo potest sic lucrum cõtingere, ꝙ fœnerator non putat se recipere vltra sortem ratione mutui, sed fortè ratione beneuolentiæ: nihilominùs alter dat mutui causa. Et tunc fortasse quispiam censeret nullam emergere restitutionis obligationẽ: quia illa intentio nullum fuit peccatum. Nihilominùs discernenda moderandaq; est hæc sententia: nam quandiu iste crediderit accepisse ratione beneuolentię, & à culpa & à restitutione est liber. Attamẽ cùm primũ resciuerit mutuatariũ non dedisse nisi ratione mutui, tenetur sub reatu peccati mortalis reddere. Et ratio est, quòd iam inde agnoscit non fuisse gratuitam donationẽ. At verò quia obligatio non nascitur ratione acceptionis, sed ratione rei acceptæ, nõ tenetur restituere nisi id qđ illius possidet, vel quo factus fuit ditior. Itaq; si quid bona fide cõsumpsit, putans esse suum, nõ debet. ¶Quarto modo cõtingere potest quòd mutuator corruptam habuit intentionẽ, sed tamen alter nõ est largitus nisi gratis ex liberalitate. Et de isto membro sunt opiniones diuersę.

Hostiensis. Panormita. Glossa. Nam Hostien. & Panor. in cap. consuluit. de vsuris. & gloss. ca. fin. de simonia. & Ioã. Andre. in Mercur. regu. pactum. affirmãt obligationem inde exurgere restituendi. Et ratio eorum est, quòd cũ illa intẽtio sit peccatum, receptionem vitiat, ac perinde quicqd recipitur, restitutionis debito implexũ est. Et intelligunt etiam dum constiterit alterũ dedisse beneuole. Nam dicunt quòd restitutio tunc non est facienda illi, postquàm gratis dedit: sed pauperibus ratione peccati. Nihilominùs in hac opinione nihil prorsus ꝑ babilitatis inest: res enim est clara. Depecca to inquam in primis cogitationis, nulla est dubitatio. Secundò neq; de hoc ambigendum, quin quandiu mutuator habeat conscientiam, alterum ratione mutui dedisse, teneatur ad restitutionẽ: nõ quidem simpliciter: sed ratione errantis conscientiæ: pro eo quòd putat se retinere alienum. Et hactenus rectè dicunt prædicti authores. Attamen ꝙ à parte rei teneatur, falsũ est. Et ideo vbi cõstiterit alterum non dedisse ratione mutui, sed gratuitò, quãquam deprauatissima intẽtione illud receperit, nullo implicatur restituendi nodo. Et hoc manifestè probatur.

Ratio dicti. Restituendi obligatio ex nulla alia insurgit causa q̃ ex damno alteri dato: hoc em̃ nomen ipsum aperit. Est enim restituere, alterum in suum ius statuere: quando verò mutuatarius ob meram beneuolentiam quippiam confert, nullum accipit damnum, nec depulsus est à iure suo: ergo alter, nihil ei debet. Nam lucrum quod fœnerator acquisiuit, restitutionem nõ inducit: aliàs quod donatum tibi est, reddere obligaretis. Deinde

Ratio in Scotum. *Scotus.* *Richardus.* *Mõtiuũ Scoti.* *Gregorius.* *Sẽtẽtia Scotinullius probabilitatis.* *Ratio alterius ad idem.* *Autoris iudicium.* *Dubium.* *Explatur textus citatus.*

arguitur. Dum ergo rem meam ab altero eripio, quam arbitror esse suam, etsi tunc cor de furtum committam, tamen si posteà mihi innotescat, rem esse meam, nullo restitutionis reatu teneor. Imò verò quanuis sua ipsius fuisset, si postmodum notum mihi faceret dono mihi dedisse, profectò religatus essem iugo restituendi: par autem ratio est in proposito. Illi ergo mutuatario nihil debebatur. Si autem illi nihil debetur, multò minùs pauperibus. Restitutio nanq; vt iam suprà dictum est: non cedit in ius pauperũ, nisi vel quando copia creditorum haberi non potest, vel quando datio ipsa iure condemnatur, vt in simonia: datio autem illa beneuola nullatenùs est prohibita. Dicere autem quòd mala intentio sit digna illa pœna, vt vsurarius eleemosynam egenis eroget, profectò nullo fulcimento connititur.

Corollariũ. ¶Ex his ergo collige solam receptionem ratione mutui atque omnem in vniuersum, siue intentio primaria fuerit, siue accidẽtaria, obligare ad restitutionem. Igitur quãdo dixit Grego. oblationem mutuatarij non ingerere culpæ maculam si ex fœneratoris petitione non processerit, Intellexit, quòd nõ impingit eidem fœneratori labem, si neque petit neq; scit in pretium sibi propter mutuum rependi: nam dum sciens & prudens illa causa recipit eodem recidit ac si peteret. Et sic glossare debet Scotum, qui eius susceperit patrocinium. ¶Porrò verò postremũ hic dubium dissimulandũ non est: quippe quod multorum ingenia torquet. Videtur enim præfatum caput, consuluit. de vsuris. & cap. mandato. quod est finale, de simo. secum pugnare. Nam cap. hoc, vt expositum est, vsurarium mentalem nexu restitutionis perstringit. Illud verò de simo. ait quòd simoniacus affectus, nullo intercedente pacto, per solam pœnitentiam diluitur, neque ad resignandum beneficium obligat, quod tali affectu susceptum est. Et tamen quicqd in temporalibus vsura est, fit in spiritualibꝰ simonia. Imò grauius est simoniæ crimen.

Ad motiuũ Scoti. *Dubiũ.* ¶Adrianus in illa. q. de vsura, hoc cõstituit discrimen, quòd cùm restitutio simoniaci pretij facienda est ecclesiæ, Papa potest illã remittere: secùs autem de vsura. Hęc autem solutio nulla est prorsus: quoniam Papa illic nullã facit debiti relaxationem: sed tantùm de iure interrogatus respondet. Docet ergo nullam esse necessariam resignationẽ.

Adriani solutio. *Solutio Adriani nõ sa tis apta.* Alij dicunt quòd capit. consuluit. loquitur in conscientia, qua quisq; tenetur vsuras re-

Aliorũ re sponsum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stituere: sed cap. mandato. loquitur tantùm in foro exteriori: quòd scilicet simoniacus mentalis nō compellatur in foro exteriori
Reselliō pro xima solut. resignare beneficium. At verò neq; hoc satisfacit. Nam etsi in humano tribunali non cogatur, deberet ipse nihilominus in cōscientia resignare: & tamen Papa illic pacatas curat conscientias per solam pœnitētiam. Panor. & reliqui in illo ca. complures cōmentantur glossas. Arbitror tamen quòd quam
solutio uera contestantur litem, nulla est. Etenim caput illud. mādato. forte nihil aliud sibi vult, quā quòd si quis obsequia vel munera episcopo obtulit ea intentione vt illorum intuitu & interuētu obtineret sacerdotium, posteà tamen resciscit collatum sibi fuisse non ratione munerum, sola pœnitentia deletur sibi præterita culpa: non tamen resignare tenetur: quia re vera collatio nō fuit simoniaca. Sin autem sibi constaret collationē factam propter munera, forsitan necessaria esset resignatio. De hoc tamē lib. 9. in loco proprio
Vltimū dubium. examinatiùs. ¶ Post hæc demū dicēdum superest de fœneratorū cooperatoribus, an teneātur etiam ipsi restituere ratiōe acceptionis, quālibet vsurarum nihil apud ipsos fuerit. Quales sunt eius factores & ministri. At
Regula. qui in initio statim quæstionis statuitur regula. ¶ Quicunq; verè est causa, vt quispiā per vsuras alterum lædat, tenetur in integrū ad restitutionē. Est enim regula iuris, quòd qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. Estque par ratio de concurrentibus cum fure. Nam cùm secundùm Paulum ad Roma. 1. non solùm qui faciunt, sed qui faci-
Qui dicantur causa usurariæ pravitatis. entibus consentiūt digni sunt morte, multò iustiùs qui re vera in causa sunt. Causa autem illi cum primis existimantur, qui mutuatarios ad soluendas vsuras compellunt vt si principes in hunc errorem collaberentur, ac subinde iudices: etiam dum principū iussu id auderent: tales enim leges manifestariam haberent iniquitatem. Et pariter aduocati, & pariter quotquot in tale iudiciū concurrerēt, ad restitutionē tenerent. Pari modo proxenetæ & intercursores qui fœneratarios disquirentes inter ipsos ac fœneratores fœnorum pacto cōficiūt. Nam isti verissimè sunt causa. Item consultores, vt si quis filio vl̄ amico p̄suaderet vt tale iniret viuēdi institutū, profectò perinde teneretur restituere, acsi latroni consilio faueret. Hoc dixerim propter quosdam qui putant cooperari vsurarijs ad mutuandum, non injicere restitutionis laqueum, sed cooperari ad susciendum lucrum. Nam profectò si exmutuo sequitur lucrum, eadem est vtriusq; ratio. Consulere autem mutuatario vt soluat vsuras, neq; culpa est, neq; ad restitutionem obligat: quia vsuras soluere non per se vetitum est. ¶ De ministris autem non est facile iudicare. Agentes enim quos vocant & factores, quibus vsurarij sua negotia committunt, quiq; illorum pecuniam fœnori dant,
Quid de ministris usurariorū sit sentiendum omninò tenentur ratione acceptionis. Hæc omnia intelliguntur si vsurarij nō restituūt: & ipsi soluendo sunt. Tametsi dum vsurarum nihil in vsum istorum venit, consilium est vt dent prosua virili operā qualiter vsurarij restituant. Quòd si nō profecerint, arbitror esse casum cōueniendi creditores, à quibus obnixè vel debitorū vel partis remissionem deprecentur. Est enim tunc misericordiæ locus magis imè, si illi ex aliqua ignorantia peccarūt. ¶ At postq̄ de ignorantia incidit sermo, animaduertēdū est, quòd si huius modi administros ea cōtingeret ignorantia teneri, quæ prorsus ab omni eos culpa purgaret, nullo posteà colligarentur restitutionis nexu. Nam cū restitutionis obligatio nō nisi ratione, vel acceptionis, vel rei acceptæ exurgat, si acceptio nulla fuit culpa, & res apud ministrum nō manet, omnis cessat obligatio: verūtamē crimē est tam apertū, vt neminē possit ignorantia in totū excusare. Nisi forsan in nonnullis casibus, quorū sūt grauiū doctorum opiniones diuersæ. Tunc enim quē conscientia in contrarium non remorderit, auscultare doctoribus poterit qui bonæ sunt autoritatis. ¶ Præter hos nominatos sunt alij administri, quiq; propriè non
Quid de famulis pecunias portantibus. censentur esse causæ: veluti famuli qui pecunias portant & seruāt. Erat, verbi gratia, mutuatarius soluturus: mittit fœnerator per famulum ad petendū & tradit alteri ad custodiendū, illi nō proprie sunt causa neq; restituere tenentur. Imo credo neq; amanuēses
Quid de manuēsibus qui in cōmentarios rationes dati & accepti referūt. Nam isti tātū memoriæ subseruiūt.
Quid de bello. At verò de publico scriba cuius instrumentum fidem facit, paululò sanè maior est dubitandi ratio. Nam ille publica fide pactum firmat quod vera est vsurę causa. Et ideo salubrimum esset consilium talia, pacta nō subsignare. Imò, si vigore illius instrumenti posteà alter condemnaretur, nō esset tabellio immunis à restitutionis debito. Quamuis cùm tales vsurariæ lites non admittantur in forum,

forum, non tantū inde imminet periculum. Nisi tabellio fraudem sciens, instrumentum vsurarium sub tacita nequitia subsignaret. Vt, si mutuum erat mille ducatorum, & centum vsurarum, fidem faceret mutuatarium mutuo recepisse mille & centū. Tunc enim reus est restituendi. ¶ Reliqua quæ de restitutione adhiberi hic possunt, non sunt hoc genus restitutioni propria, sed alijs simul cō munia. Tenetur etiam vsurarius de damnis quæ mutuatarius propter vsurarias solutiones accepit. Item fieri potest vsurarū recompensatio. Vt si ego à te eundē vsurarū numerum recepi, quē tu ex me per similē iniuriā extorseras, neuter restat alteri⁹ debitor. Imò cap. quia frustra. de vsuris. non permittitur illi qui vsuras soluit, repetere antequàm ipse quas accepit persoluat. Ad hæc si neq; creditoris copia, neq; hæredum haberi potest, pauperibus faciēda est restitutio: vt Alexā. 3. statuit. ca. cum tu. de vsu.

ARTICVLVS. V.
Vtrùm liceat mutuo pecuniam accipere sub usura.

VM dare mutuum ad vsuras peccatū sit, & mutuatarius causam eidem malo dare videatur, meritò subinde interrogatur vtrùm liceat mutuo pecuniam accipere sub vsura. Arguitur enim à parte negatiua. Pari
Primū argumentum. iure condemnat Apostolus ad Rom. 1. eos qui malefactoribus consentiunt, atq; ipsos qui malefaciunt: qui autem mutuū sub vsura accipit, non solùm vsurario crimini consentit, verùm & occasionem præbet, ac perinde scandalum dat: ergo vndequāq; peccat.
Secundum. ¶ Secūdò. Si hoc gen⁹ necessitatis acceptionem excusaret, sequeretur & excusare quoto penes vsurarium collocaret. Nam æqualis esse posset necessitas: hoc autem à crimine nullatenus excusatur: nam perinde esset atque gladium furioso cōmittere, aut impudico virginem: ergo neq; licitum est mutuū sub fœnoris vinculo suscipere. ¶ In contra-
Aristo. rium autem est Philosophus. 5. Ethi. vbi docet iniuriam pati non esse delictum, sed facere: mutuator autem iniustitiam irrogat petenti mutuum, si eum fœnore mordicat: alter verò tantùm patitur.
Primæ conclusio. AD quæstionem duabus cōclusionibus respondetur. Prior est. Eum qui paratus non est fœnori dare, nemini licet inducere vt fœneret. ¶ Posterior. Ab eo qui parat⁹ est fœnerato mutuare, licitū est mutuari sub fœnore. Ambæ simul conclusiones vna bimēbri ratione cōprobātur. Inducere quēpiam ad malum, nemini licet. Præcipuū enim genus cooperandi ad malū, est ad illud mouere & excitare: cùm ergo fœnerari malū sit, neminiin tale propositū quod ipse non habebat conijcere pōt. Attamē vti alterius peccato in bonū, nihil absurdi habet. Nam & Deo hoc est in vsu. Vtitur enim peccatis nostris in bonū. Vt in Enchirid. disertè docet Augùst. Vnde idem sacer autor ad Publicolam: Qui vtitur, inquit, fide illius qui per falsos Deos iurat, nō ad malū, sed ad bonū: nō peccato illius se sociat quo per dæmonia iurauit, sed facto eius bono, quo fidem seruauit: si tamen induceret eum ad iurādum per falsos Deos, peccaret. Subiungit D. Thom. exemplū Hierem. 41. decem virorum quivt vitam ab Ismahele redimerent, qui eos volebat occidere, thesauros suos ei obtulerunt. Quocircà veluti dū quis incidit in latrōes licēt iniuriam ab illis patiatur volentibus eū trucidare, ipse tamen offerens aurū quo vitam redimat, non est prodigus: sic censendū de illo qui vt suæ necessitati prouideat mutuum accipit fœnori obnoxium. ¶ Hic autem dubia non desunt minimè prętereūda.
Dubium. Primū est, vtrùm sine vlla prorsus necessitate ab vsurario fœnerari, peccatum sit. Videtur enim D. Thom. hoc affirmare: cùm non aliter huiusmodi mutui acceptionē excusat quàm dū fit ad subueniendū necessitati propriæ vel alterius. Hoc autem facilimæ solu-
Solutio. tionis est. Enimuerò ille qui vel nulla, vel nō iusta necessitate adductus fœnerato mutuatur ab eo qui paratus est, nō alio peccato delinquit quàm ꝓdigalitatis: quæ genere suo nō est mortale. Potest enim quisq; citra peccatum mortale sua profundere. Attamē ex circunstātijs fieri potest mortale. Nempe si familiam habet alendam & proles quib⁹ debet in posterum prospicere: vel si esset Anti-
Scisscitatio. stes qui scandalum daret. Quòd si scisciteris, quæ nam ergo necessitas ingruere debet vt prorsus culpam abstergat? Respondetur nō
Solutio. esse necessariam multum grauem, sed satis esse vt occurrat decentia status, & ornatus personæ: vt si magnates ad Torniaminis apparatum & ad si miles celebrandas festiuitates sub fœnore mutuētur, nō est peccatum. Quin verò si ob meram voluptatē facerent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō esse nisi veniale. Tametsi etiā in hac magnatum classe fieri cōtingat mortale: vt putà dum hac ratione ingens contrahunt æs alienum in grauissimum liberorū detrimentum. Mox & inde arbitror grauiter peccare q̄ fomenta vsurarum subministrant, causaque sunt vt omne genus mercaturæ deseratur, vertaturq; in vsurarium quæstum.

Scrupulus. ¶ Vtrùm verò liceat mutuū sub fœnore accipere ad exercēdam mercaturam vel alias licitas negotiationes ineundas, fertur Diuꝰ Thom. Florentino mercatori respondisse peccatum esse: attamen non est genere suo mortale. Imò verò forsan quandoq; nullū. Etenim dum quis non aliam instituere valeret rationem viuendi, non video cur nō posset fœnebre mutuum petere, quo illa arte sibi suisq; prouideret. Veruntamen hoc tacē dum in p̄sentiarum nō est, quod in perniciem reipublicę in dies ire pergit. Ingentem enim hominum turbam videas, qui nihil in bonis habentes, vt alias effugiant mechanicas artes, nacta à fœneratorum facilitate occasione, sub vsuris mutua corradunt quę negotiationi exponunt. Et de repente mercatores prodeūtes lautiorem vitam instituūt. Qua ratione & luxu breui suam inopiam p̄dunt, & fracta creditoribus fide reclamant non esse soluendo. Hi profectò tanquā publica pestis essent arcendi, & ceu publici latrones existimandi. ¶ Hæc autem specialis ratio vtendi in bonum alieno peccato ad id

Dubitatio nos cuocat generaliùs perscrutandum, vtrū videlicet in alijs quoque materijs pariter liceat. Et respondetur per hanc regulam, quo

Solutio. tiescunq; id quod petitur tum iustè fieri potest, tum & bona de causa petitur, quāquàm scias alterum perperàm facturum, licet tibi tuo vti iure. Exemplum est iure præsenti, dum mutuum ab vsurario petis, id tantum postulas, quod ipse posset tibi absq; fœnore præstare. Igitur si beneficium tibi fœnerat, sua est, non tua culpa. Similiter in exemplo Augu. Dum ab infideli iuratam exigis fœderis conuentive fidem, licitè ipse possit per Deum verum iuratam præstare: si autē per falsos iurat, suæ impietati tribuitur. Veruntamen si id quod flagitas, præstari ab altero iustè nequit, petitio tua iniqua est, vt si ab amico peteres, vt quò tuis p̄uideret sumptibus, furaretur: aut quò tuam iniuriam vlciscereturinimicum tuum vulneraret. Tametsi hanc regulam non vsq; adeò vniuersalis veritatis arbitror, quo minus exceptionē ci tra violentiam patiatur. Etenim qui à misero prostibulo stato pretio turpē consensum petit, non est alius criminis condemnandus quàm simplicis fornicationis, quippe cū id genus mulierum non censetur ille mouere, quandoquidē ipsa est quæstui paratissima. Secùs si honestam solicitaret. ¶ Hinc rursus ad rem proximè gradꝰ fit ad aliud dubium

Dubium grauc examinandum, quod grauius est: vtrùm liceat minus malum ad peius euitandum cōsulere. Videlicet sicuti licet mutuum petere sub vsuris vtendo alieno peccato in bonū: ita sit decens dissuadere alteri ne occidat: q̄d bonum est, persuadendo vt mitiorem vindictam sumat. Visus enim est hic Caieta. hoc

Caietanus. negare, quod nos tamen super. 3. cap. ad Roma. obiter & quasi aliud agentes affirmauimus. Quapropter cōstituimus rem hic pręfiùs enucleare. Et à parte negatiua militare

Primum ar gum. videtur primùm omnium sententia Pauli loco citato: Non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Nam cùm consulens causa illius rei sit quam consulit, sit vt qui minus malum consulit, idem censeatur facere: & cùm euitare maius malum quædam sit species boni, vt. 5. Ethic. capitu. 1. autor est Aristote. consequens apparet vt consulere minus malū ad euitandū peius, idem sit quòd facere malum vt inde eueniat bonum. ¶ Itē

Secundū ad gum. alteri non licet malum vllum facere, vt peius cuitet: ergo neque tibi idem ei consulere. Et confirmatur. Si tibi fas esset tale consilium alteri præbere, non esset nefas tibi ipsi idem assumere: quare liceret tibi facere malum vt peius caueres: quod est absurdum.

Cōfirmatio Præterea consulere minus malum, est inducere ad malum: at Sanct. Thom. hic vniuersim negat licitum esse inducere alium ad ma-

Tertiū. lum: ergo nefarium est tale consilium. Ad

Postremum hæc secundùm regulam positam non licet ab aliquo petere id quod licitè ipse præstare nequit: sed nemo minus malum facere licitè potest: ergo neque hoc est licitum ab aliquo petere. ¶ His tamen non obstantibus arbitror documentum esse non solùm

Solutio. iustum, verùm, & salutiferum, si res perspecta consideratione versetur. Enimverò quia res moralis est, debet casus in eas angustias perstringi, vt cui tale consiliū dederis, constitutissimū habeat, certissimusq; sit grauꝰ scelus perpetrare: ita vt nullo non moto lapide, nulla fiat reliqua via diuertendi induratum eius animum ab illo proposito, nisi molliùs inclinādo in aliud, vbi virus euomat.

mat. Enimuerò etsi amicum tuum certis cōsecturis crederes cras commissurum adulterium, quod nondum constituit, nihilo minùs nefas esset persuadere modo illi fornicationē, qua calorem restingueret. Neq; si haberet corruptam naturam in alterum sexū, licitum esset ad euellendum illum habitum persuadere illi conuersationem cùm fœminis. Nam ad p̄ueniēdum malum propositum, non ad compescendum corruptū habitum, non licet hominem in alia inclinare vi-

Aristot. tia. Est enim regula Arist. 2. Ethico. c. 9. eum qui delinquit in vnum extremum, inclinandū esse in alterū: sed tamen intra virtutis lineam. Igitur consulere minus malum nō licet, nisi ad cōuellendum animum qui actu, firmoque proposito infixus est in malum. Fac ergo vnum hominem cōstitutissimū habere alterū trucidare, & accinctum esse ope-

Primaratio Præteritæ assertionis. ri: cui, vt dissuaderes nullam præteristi rationem. ¶ Quòd huic ergo consilium præbere possis, vt mitiore læsione virus expuat, arguitur sic. Illud cōsilium habet bonum obiectum & finem absq; sinistra vlla circunstantia: ergo est bonū. De fine nullū est dubiū: cùm sit homicidiū euitare: sed & de obiecto idē probatur. Illud siquidē nō est, vt aduersarij falso putāt, simplex illud remissius incōmodum: puta, cæde eum fuste, aut alapa, aut quid simile: sed hoc cōditionale, si alterū certus es facere, nempe, aut occidere, aut leuiùs vulnerare, citiùs hoc fac: hoc autem obiectū bonum est, & rationi consonans. Nam vt Topicorum regula habet. Ex duobus malis minus est eligendum. Quod vniuersim, e-

Gregorius. tiam in malis culpæ verum obtinet: vt Gregor. 13. distinct. can. Nerui. perfectè docet. Quapropter cū consulens duorū malorum minus, nihil aliud quàm electionem illam suadeat, nihil mali committit, sed bonū consulit. Sed arguis: saltem non licet illud mi-

Obiectio. nus malum absolutè consulere. Distinguitur de absolutè. Si enim intelligas extra talem casum: conceditur. Attamen casu quo il-

Solutio. le certissimus est cōmittere grauius malum quod illi dissuadendo persuadere nequis nè faciat, quanuis comparationem non exprimas, sed alterum minus cōsulas, semper subintelligitur comparatio: scilicet si alterum

Secunda rō. facturus es. Secundò id etiam elucidatur. Si illud consilium, malum esset, inde maximè quòd per illud alter inducitur ad peccandum. Quòd autem id falsum sit, probatur. Nemo inducit alterum ad illud quod alter apud se habet cōstitutissimū facere: ille autē constitutū habet malū aut hoc, aut illud facere, ergo cōsulēs nō inducit vt malū faciat, sed vt faciat minus malū: Nulla ergo est cōsequentia, Dimouco illum à peiori, inclinādo ad minus malum: ergo induco ad malū. Imò in tali casu inducere eū ad minus malum est inducere ad bonū. ¶ Tertiò ad hominem arguitur contra Caie. Fatetur nanq; licitum esse in tali casu proponere illi materiam minoris mali. Fit ergo inde, vt licitū sit eandē ei declarare materiam: puta quòd mitiùs potest vulnerare hostem, atq; illo modo suum explere animū, suoq; honori satisfacere, meliusq; sibi consulere, & maiora cauere pericula: sicut Loth exposuit filias nefandis Sodomitis, quò caueret hospitū abusum: hæc autē materię propositio (vt eius vtamur verbo) planè consilium est & suasio. Nā quomodo aliquid aliter consulas quàm explicādo rationes quibus alter mouetur? Quin verò & hoc est inducere. Porrò ergo figmentū est, perparū ad mores referens, cōcedere q̄ licet proponere materiā minoris mali, & tamen negare consulendi licētiam. Quare Loth, non solùm exposuit filias, sed ait, abutamini illis. Et dicere q̄ illud fuit tantùm permissio, est cōtra verborum schema, quod apparet plusquàm consilij. Quapropter posteà in sua Summa, verbo, tyrannis, concedit planè quòd licet consulere minus malum ad euitandum maius. Igitur vel putauit nō sibi cōtradicere. Nam. 2. 2. art. p̄senti nunq̄ negauit licere consulere minus malum, sed licere inducere ad minus malum. Et forsan aliquid discriminis cōmentus est inter consulere, & inducere, quod ego non penetro. Vel fortè emendauit sententiam. Et *Adrian.* Adrian. quod. 1. q. 2. nostram amplectitur. Sed dimissis huiusmodi autoribus, qui citra disputationem & examē simpliciter loquūtur, extat sententia Augustini in libr. Quæ- *Augusti.* stionū super Exod. & refertur. 33. q. 2. can. si quod verius. vbi de cōiuge adulteræ loquēs ait. Si facturus est quod non licet, puta vel vxorē occidere, vel dimittere, iā faciat adulterium, & non faciat homicidium. Est q; expressa sententia Chrysost. hom. 27. ad popu- *Chrysost.* lū: vbi admonet consulendū esse illi qui assuetus est iurare, vt iuret per caput suum, nè iuret per Deum. Et ex Gregoriano cap. citato. Nerui. idem colligitur. ¶ Vnde ad primū *Ad. 1. arg.* argumentorum in contrarium, concesso nō licēre fieri mala vt inde eueniant bona, nega

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur inde consequi quòd liceat consulere minus malum: nam talis consultor, vt dictum est, licèt sit causa minoris mali, non ideo est causa mali. Est enim fallacissima consequentia. Imò est causa electionis bonæ: quandoquidem eum qui infixus est scelestiori proposito, deflectere ad remissius, verè est bonum. Et perinde respondetur ad secundum. Haud enim sequitur. Alteri non licet facere minus malum: ergo nec mihi licet cõsulere. Ille nanq; cùm in sua habet potestate neutrũ facere, si alterutrum faciat, reus est: mihi verò quia facultas non suppetit dimouendi illum ab vtroq;, iustum est, minus consulendo à grauiori diuertere. Atq; inde fit consequẽs: vt ego nõ possim mihi sumere simile cõsiliũ: nã semper in mea est potestate duobus delictis oblatis, vtrunq; cauere. Et quantum ad alia argumẽta iam ostensum est, cõsulere minus malum nõ esse inducere ad malum, imò ad bonum. Atq; adeò nec talis cõsiliarius petit id quod alter præstare iustè nequit: nã absolute nõ petit, nisi vt grauius malum nõ faciat: ob idq; sua culpa est si acquiescere non vult, nisi in alterum impingendo malum. Cuius simile est, mutuũ petere sub vsuris. ¶ Ex his ergo colligito nemini licere minimum veniale peccatum facere ad euitãdum immanissimũ malum in altero. Est em̃ contradictionis implicatio, malum esse & licere. Neq; licet id vni tertio consulere. Quapropter dum mihi tyrannus mortem comminatur, potiùs debeo permittere homicidium quàm vt mentiar. Neq; ad euitandum grauissimũ adulterium in iuuene liceret mihi secundam aliã viro solutam inducere, vt illam cognoscendo, ab adulterio declinaret. ¶ At vero de Loth, nõdũ per hæc quę dicta sunt planè constare potest, veniátne eius factũ excusandum. Porrò Ambrosi. 32. q. 7. can. offerebat. videtur eius zelum excusatũ habere. Et Petrus in secunda sua Canonica eum appellat iustum. Licèt inde non fiat cõsequens, vt in illo singulari actu nõ deliquerit. Tametsi etiam sit probabile eum peccasse. Nihilo minùs si factũ natura sua perpendas, profectò nullatenùs licitũ fuit, nisi ignorãtia illud excuses. Haud enim prudens fuit cõsilium, sed res indecens. Et ratio est quòd cùm illi incumberet suarum filiarum cura, atq; adeò paterno iure teneretur earum custodire pudorem, non debuit illa via peiori malo obstare. Nam iam dictum est neq; minimũ tibi peccatum licère ad euitandum in altero grauissimum. Secùs si consulendo dixisset, sunt in vrbe virgines fœminę, quibus vestram potestis libidinem offerre. Quapropter excusatio quam ei prætexit hic Caiet. dicens quòd tãtùm exposuit materiam minoris mali, dupliciter mihi apparet deficiẽs. Primùm quòd re vera fuit inductio. Abutimini enim, inquit, eis. Deinde quòd neque illa propriarum filiarum expositio eum decebat. Glossa ergo illius loci Genes. 19. quæ Augustini est, & refertur. 14. dist. ca. qđ ait. non cõsilio tribuit qđ fecit Loth, sed animi perturbationi: quę partim eius culpam extenuauit. An verò prorsus excusauerit, perpẽdendum est secundùm scientiam quam homines illius seculi tenebantur habere.

Caietanus.

Augusti. Qualiter Loth sit excusandus.

Ad secũdũ.

Ad reliqua argumenta.

Corollariũ.

An Loth offerẽdo filias deliquerit.

SVperest ergo tandem ad argumenta partis negatiuę principalis quæstionis respõdere. Et quidem primi solutio satis ex superioribus liquet. Negatur enim, eũ qui sub vsuris mutuum accipit, vsurario consentire: tantum abest, vt causam illi vel occasionem peccandi porrigat. Etenim cùm ipse sit paratus facere, minimè eum petẽs mouet: vt modò de consulente minus malum dicebamus. Atque adeò ipse est qui scandalum dat: secùs si paratus non esset. ¶ Ad secundum verò eo pacto respondetur, quo superiùs de illis dictum est, qui commercia cum vsurarijs ineunt. Si vsurarius inquam nullam aliam crederetur habere substantiam huius mundi quàm vsuris acquisitam, profectò nemini liceret pecuniam suam apud illum deponere: nam perinde tunc esset acsi tuum esset ꝓpositum vt tuam quoque pecuniã fœnori daret: quod quidem propositum, iniquum est. Si verò copiosiorem pecuniam habet, licet tibi sana mente tuam apud illum custodiendam deponere.

Ad primum argumentũ principale.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. VI.

Vtrùm Mons pietatis, usurarius sit.

Quid mons pietatis.

HVic quęstiõi adhibẽdũ articulũ duxerim de Monte pietatis, qui sub forma mutui vsuræ labẽ contrahere videtur. Dicit enim mõs pietatis cumulatus æris aceruus, qui subleuãdis per mutuũ miserijs pauperũ destinatur: ea tamẽ lege, vt mutuatari? quisq; exiguam pecuniã in singulos menses cõferat: nõ quidem, vt aiunt, ratione mutui, sed veluti stipẽdiũ ministrorũ qui ad seruandae excutiẽdaq; pignora, habẽdasq; rationes dati & accepti depu-

deputãtur. Cũ ergo in mutuo pietas insit, quæritur vtrũ ab illo collato stipẽdio vsurę macula inficiatur. Et arguit à parte negatiua. Si quippiã hic committeretur vsurariæ iniquitatis, maximè inde ꝙ mutuatarij aliquid vltra sortem erogant, id autẽ nõ faciũt ratione mutui, sed ad alendos ministros, eidem negotio necessarios, ergo procul hinc abest vsuræ peruersitas. Probatur minor. Aequũ est vt illud ærariũ ab illis, quorũ interest, seruetur incolume, interest autẽ pauperum: nã diuitis qui illud erogauit, nihil refert, postq̃ iam tali misericordię illud mancipauit. Neq; refert reipublicæ, ut pote cui nihil inde accrescit, solis ergo pauperibus quorũ cõmodo depositũ est, incumbit illud custodire. Neutiq̃ autẽ in custodia esse posset, nisi subpignorũ fide mutuaret, atq; adeò ad iectis eisdẽ negotio ministris qui pignora seruarẽt, & post morã vẽnũdarẽt, rationeq; singulorũ bona fide retinerẽt: ergo pauperũ munus est tales ministros suis symbolis sustentare: atque adeò illic omnis vsura cauetur. ¶ In cõtrariũ est ꝙ reddere tãtum in singulos menses, ac perinde tanto plus, quãto plus tẽporis prolatatur solutio mutui: atq; id ad reddẽdũ tutam mutuatam pecuniam, qua certè cautela mutuantis negotium agitur, quandam habet effigiem vsuræ.

Primum argumentum ex parte negatiua.

Institutio Montis pietatis.

Pius secũdꝰ Cõciliũ La. Caietan

INstitutum hoc Montis pietatis in Italia centum hinc annis ortũ est. Nam Pius. 2. primꝰ eius refertur approbator. Et postea Lateranen. concilio sub Leone Decimo iterum fuit receptus, cuius vtiq; extat approbationis Bulla. At quoniam, vt Caieta. eiusdem sanctæ ecclesiæ Cardinalis, qui vt. 2. 2. q. 1. art. 10. refert eidem interfuit cõcilio, in Opusculo huius rei singulari cõmemorat, non cuncta eiusdem mõtis capitula fuerint per eãdem bullam approbata: sed quatenùs sacris canonibus nõ essent contraria: nulla irrogatur iniuria eidẽ apostolicæ sedi, si de eadem montis ratione controuersetur. Eò præsertim, quòd Papa & Concilium, in quibus authoritas residet summa cõdendi tum fidei articulos, tum & morum leges, non curant falcem suam mittere ad definiendas tanquàm de fide philosophię disputationes quæ non ex sacra scriptura, sed exnuda philosophia eliciuntur: qualis illa est quæ instituitur ad examinandum quisnam contractus sit vsurarius, quis vero ab hoc crimine liber. Hoc enim non ex sacra scriptura colligitur, vnde suas veritates elicit sancta Sedes, sed ex media meraq̃ natura rerum. Aliud denique est prohibere vsuras sub his, aut alijs censuris: quod cùm non solùm ex morali philosophia, sed ex sacra scriptura colligitur, propriũ est Apostolicum munus: aliud verò examinare quisnam contractus sit vsurarius, quod permittit ex sola natura rerum perpendi. Et ideo licèt in eãdem Bulla sentẽtia excõmunicationis in eos feratur qui cõtrà, vel prædicauerint, vel disputauerint, debet illa tamen intelligi cũ eãdem clausula: scilicet, si impugnauerint capitula: quæ sacris canonibus non fuerint contraria. Alias Caietan. fuisset damnatus: qui tamen cùm tempore Leonis opusculum ędidit, quo mõtem nõ probauit, minimè fuit reprehensus. Cum hac ergo quam facimus protestatiõe, quod decretis, vel concilij quatenùs fuerit receptum (quoniam neq; omnia acta illius Lateranensis recepta sunt) vel sanctę sedis nullatenùs volumus cõtraire, sed eisdem sanctissimè obedire, paratissimi retractare quicquid ecclesia catholica iusserit, nihil aliud quàm operę pretiũ arbitror explicare rationes quæ eundẽ mõtem opugnare videntur: ac post subijceret qua ratione eadẽ apostolica bulla sit interpretanda. ¶ Igitur Mons pietatis multis potest modis cõgeri. Primò si: qui habet substantiam huius mundi commiseratione ductus alicui vrbi, aut reipublicæ auri pondus tribuit: non quidem simpliciter in eius id transferẽdo dominiũ, sed huic mutuationi vsui dedicando. Secũdò si respublica, vel ex publico ærario id tali vsui seponat, vel ciuium contributione cõficiat. Nam quantum ad rem attinet præsentem, nihil refert. Neq; verò interest, pondus ne auri sit an frumenti copia, rerum ve alia rum vsu consumptibilium. Capitula autem montis sunt primùm, vt non mutuo detur pecunia, aut frumentum, nisi in tempus certum: puta in annum. Alias in rem communem nõ cederet, sed apud paucos totum occuparetur. Rursus neq; decet absq; pignoratitia cautione montem dispensare. Alioqui, cùm mutuatarij pauperes esse debeãt, sępissimè contingere, vt soluendo non essent: qua vtiq; dissipatione breui mons in nihilũ abiret. Quapropter neq; pignora vltra præfixum tempus seruanda sunt, sed illico sub hasta exponenda, vt cumulus reficiatur.

Mons pietatis,

Capitula montis pietatis.

¶ His præhabitis radix huius disputationis vna quidem est, sed tamen quę diuersè intellecta diuersas parit opiniones. Radix inquã est

Radix ꝓsentis disputationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est quòd ille cuius interest capitalem illam summam pecuniæ seruare incolumẽ, debet suis impẽsis ministros sustentare. Sunt autẽ qui censent pauperum interesse ideoq; immune ab vsuræ vitio arbitrantur contributionẽ ab illis fieri: vt pote quæ alendis ministris necessaria est. Alij verò quorũ est Caiet. putant hoc non interesse mutuatariorũ, sed mutuantis: cuius ideo onus esse debet suos sustentare ministros: atq; adeò quicquid vltra sortem recipit, extorquere aiunt ratione mutui, seu ratione dilatæ solutionis. ¶ Atq; in hanc sententiam nostra conclusio inclinat. Arbitror inquã eiusmodi rationẽ montis neutiquàm ab vsuræ sordibus elui posse. Et quò huius sententiæ veritas innotescat, hoc primùm omniũ vtamur exẽplo, quod esse existimo omnium regulam. Arguitur inquam. Si quis diues, ac misericors homo decreuisset cuicunq; petenti à se, euangelio auscultans, mutuare: non tamen nisi susceptο pignore, & vsque ad certum tempus secundùm iura Montis pietatis, nequàquam posset quippiam vltra sortẽ recipere: ergo neque illa, quam vocant Montis communitatem, id licitè potest. Demõstremus priùs antecedens, vt inde ad illationem descendamus. Homo huiusmodi mutuator si pignus recipit, hoc non facit in vtilitatem mutuatarij, sed in suam propriã, vt tutam sibi faciat solutionem pecuniæ suæ: ergo quòd idem custodiatur pignus, sua interest, non mutuatarij. Nam mutuatarius mallet ipse retinere. Sed quia mutuator aliter nõ vult pecuniam suam ei credere, pignus recipit: atque adeò ratione eiusdem acceptionis fit debitor idẽ reddẽdi pignus. Idque adeò non solùm vti depositarius. Nam hic quia nõ in suã, sed in depositantis vtilitatẽ depositũ seruandum recipit, non tenetur ratione acceptionis, vt lib. 4. sub titulo restitutionis dictum est. Obidque si citra suam grauem culpam depositum perdatur, non tenetur illud restituere. At verò qui pignus recipit, cogitur ratione. acceptionis: ob idque licet minori culpa illud perdat: nihilo minùs restitutionis laqueo tenetur. Dixerim minori culpa: quia si nulla sua culpa dispereat, liber manet. Apparet enim hoc loco Caietan. falsus, qui tantum interualli inter pignus, & depositum iecerit, vt putet eum qui pignus recipit perinde teneri ratione acceptionis restituere, ac si mutuo vel furto reciperet: atq; ideo etiã si absq; vlla sua culpa pignus pereat, manere

Conclusio vnica quæstionis quæstio. 1.

Primaratio pro cõclusione.

semper restitutionis fune ligatũ: cũ sit latissima differentia. Nam qui mutuũ recipit, eius dominium acquirit. Quare quomodolibet perdatur, sibi perijt. Dominiũ autẽ pignoris manet apud debitorẽ, sicuti dominiũ depositi apud depositorẽ. Quocirca eidem perijt debitori: vt patet expressa lege, pignus. de pig. actio. Nisi aliqua culpa creditoris perierit, vt colligitur. l. quęsitum. ff. de distract. pigno. Ad nostrũ ergo propositũ satis est q̃ creditori incũbit custodia pignoris. Quòd si arguas: Beneficiũ mutuandi in vtilitatem cedit eorum qui mutuũ accipiũt: mutuator autem habet se incolumem seruare: ergo id potest aliorum sumptibus facere. Iam suprà prodita est fallacia huius argumentationis. Beneficium enim mutui debet gratis cõferri, & ideo qui mutuat, recipere onera debet, quæ sunt mutuationi annexa: puta seruare pignus & reddere. Aliàs non mutuet. Hoc quidem verum est quòd vbi pignus tale sit quòd possit tinea corrodi, vt veltis: vel alia ratione perire, vt pote si est respretiosissima ac subinde custoditu periculosissima, debet mutuãs protestatione mutuatarium admonere, vt suo periculo pereat. Quòd si voluerit pignus curari, suis fiat expensis. Est quippe accidentarium q̃ pignus illius sit naturę. Et pari ratione si mutuator suam credere pecuniam recusat antequàm mutuatarius publico se obliget instrumento, illud quidem debet expensis eiusdem mutuatarij à tabellione confici. Nam mutuator nil nisi fidem petit, quam alter tenetur dispẽdio suo exhibere. Atque hinc sumitur nouum contra Montem argumentum. Nempe quòd hoc quod quibuspiam pignoribus accidentarium & peculiare est, nõ debet in legem duci vt quicunque mutuatarius ratione cuius que seruandi pignoris stipendium soluat. Quod autẽ de mutuatitia pecunia peculiaris domini censetur, cõstat, & de illa existimãdum, cuius respublica dominium habet, nempe quòd eius est curę, eam tutò seruare. ¶ Sed tamen arguis. Esto ita res habeat dũ mons certum habet dominium: secùs tamẽ in mõte pietatis. Est enim ratio longè diuersa. Quare illatio suprà facta, nulla est. Cumulus siquidem huiusmodi nullum habet præter mutuatarios proprium dominum: nam diues qui illum contulit, dominium à se eius abdicauit. Quare sua iam non refert eandem custodire. Neque verò respublica, siue, vt aiunt communitas eundem tenetur

Obiectio.

Solutio.

Secũda võ cõtra mõtẽ pietatis.

Obiectio ad uersariorũ.

tenetur seruare montem: quoniam nihil ei inde emolumẽti obtingit: neque verò dominium eius habet. Fac enim montem illum non esse congestum subsidijs ciuium, neq; ex ærario publico, sed à diuite in illos vsus donatum, qui vel reipublicę, vel certis personis meram administrationem commiserit. Cùm ergo nullus sit alius dominus, consequens sit vt mutuatarij custodia eiusdẽ æra rij incumbat. Ecce argumentum contrariæ sententiæ: quod eius patronos seducit: si nõ contraria nos ratio falsos habet. Probatur ergo eôdem relabi illam pecuniam domino alio carere, ac si certum haberet. Illa nanque tunc pecunia mutuationi exposita, non est pauperum qui mutuum recipiunt. Patentissimum enim est nunquàm in eorum dominium venisse neque illa ratione ventum ire, sed perinde sunt merè mutuatarij, acsi illa pecunia alium haberet dominum: ergo non magis ad illos pertinet illam seruare, q̃ si esset, vel particularis personæ vel reipublicæ. Ex hoc igitur capite sumitur argumentum. Mutuatarij non tenentur illam seruare: ergo idem est prorsus iudicium illius stipendij quod vltra sortem tunc soluũt, quòd esset si eadem pecunia esset particularis personæ: tunc autem iam ostensum est non esse licitum illud extorquere stipendium: ergo neque vbi nuda administratio existit apud rempublicam. ¶ Sed quæris, quis ergo tenetur illam custodire? Respondetur. Si nullum alium habet dominum, illa seipsam. Itaque nullum restat remedium, quàm quòd expensæ ex eâdem capituli pecunia subtrahantur. Sed pressiùs arguis: Tandem ergo exhauriretur? Fateor quidem ingenuè. Et hoc est quod fautores alterius opinionis decepit. Ex quo sequitur quòd quicunque talem montem de sua substantia erigere cogitauerit, si voluerit fore perpetuum, debet stipendia statuere quibus sustentetur, vel rem publicam obligare vt mõtem sustentet, alioquin mons seipsum mutuando consumet. ¶ Sed contrà: Mons ille tunc in perniciem tantùm miserorum peribit, qui inde mutuabantur: ergo eorum referebat illum suis expensis seruare. Negatur consequentia. Simili enim ratione probares pauperibus incumbere suis expensis seruare diuitias hominis misericordis: qui mutuata pecunia præsidio ipsis esse solet. Operas enim eiusdem ministrorum ideo censeri in fauorẽ fieri pauperum, quòd ipsi mutuationis beneficia susci-

Solutio ptęritæ obiectionis.

Argu. alterũ ad idem.

Quæstio.

Solutio.

Replica.

Solutio.

Obiectio alterа.

Solutio.

piunt, atque hac ratione eos obligare, vt illa contributione alant ministros, iam monstratum est quàm sit fallax argumentum. Pari enim ratione, multas alias vsuras defensares. Enimuero quotquot egestate coacti mutuum sub fœnore recipiũt, fauorabili beneficio potiuntur. Igitur vt iterum dicam, cùm mutuatio gratuitò sit facienda, non debet pensari in cuius fauorem operæ cedant ministrorum Montis, ex eo quòd mutuum recipere, beneficium sit pauperũ, sed mutuatione suppositа speculari oportet, cuiusnam referat pecuniam seruare tutam. Quandoverò mutuatarius est in mora soluendi, liquidum sit suis expensis ac dispẽdio vẽnundandа forepignorа. Confirmant hanc nostram sentẽtiam exempla ciuitatum quorundam Italiæ, puta Mediolani, & Brixię, & aliarũ, vt Caietanus refert, & nos illic audiuimus, in quibus publico stipendio sustentantur Montis administri. Vnum tamen argumentum supereſt quod videtur contrariæ sentẽtiæ suffragari. Nam etsi pro mutuationis beneficio nihil possit vltra sortem recipi, tamẽ mutuandi obligatio, vt suprà asserebamus, digna est pretio. Potest quis inquam stipendium suscipere, vt sit mutuare obligatus, cũ igitur mons ille tali sit vinculo astrictus, licitè à mutuatarijs aliquid pro illa obligatione exigitur. Respondetur in hoc nullum apparêre vsuræ vitium: dummodò hac solùm de causa tenuissima esset exactio, & pro curatione pignorum, & pro scriptis rationibus dati, & accepti, & pro alijs id genus operis nihil exigeretur.

Confirmatio superiorũ rationũ.

Postremum argu.

Responsio.

ET per hæc ad argumẽtum in principio quæstionis obiectum patet responsio. Negatur inquam tales contributiones nõ fieri ratiõe mutui: nisi hac fortè tantùm de causa fiant, quam modò adiecimus. Ac perinde Bulla Concilij tres permittit solutiones. Prima est (vt cum debita obediẽtia id ac reuerentia dicamus) nõ omnia acta illius cõcilij more & vsu esse recepta. Nã illud Sessionis nonæ, quod fuit inter præcipua: nempe quòd non persoluentes diuinum officium fructus sacerdotiorum pro rata restituerẽt, & post sex mẽses sacerdotijs priuarẽtur, nõdum planè scitur an fuerit vsu seruatũ. Quãuis ego quia iuri diuino quàm proximum est nõ audeo omninò contrà consulere. Secũda solutio est, quam suprà dedimus. Vide licet, quòd excommunicatio nõ fertur, nisi cum illo moderamine vt disputatio cohibe-

Ad argumẽtum principale.

retur

retur contra capitula, quatenus sacris canonib⁹, ac naturali rationi nō sunt aduersa. Nā simpliciter nō fuit illic articulus fidei cōstitutus. Sed rogas. Nūquid nō esset ecclesiæ conducēs, vt casus oēs de quibus dimicatur, sint ne vsurarij, ecclesiæ authoritate definirētur? Apparet em̄ hoc ad salutē animarū necessariū. Respōdetur minimè id expedire, vt tanquàm de fide definirent, si tales sunt qui nō nisi ex mera philosophia perpendi debeāt: quoniā Spiritus sanctus nō curat ecclesię nisi scripturā sacram exponere, & leges necessarias sancire. Et quādo sunt opiniones probabiles inter graues doctores, vtranq; sequaris, in toto habes conscientiam. Secùs de immortalitate animæ, ac similibus veritatibus, quæ licet inter philosophos disputentur, nihilo minus in sacris habentur, vel inde colliguntur. Tertia verò demū solutio est, quæ pro bulla in Mōte pietatis approbat, sit illa tantum quæ soluitur ratione obligationis ad mutuandū: atq; hāc dicit cedere in ministrorū sustētationem. ¶ Aliæ verò mōtium species quas in vsu esse video, longè patentius vitiū suum produnt. Solet em̄ potissimum inter rusticanos aggeri copia frumēti quę egētibus mutuo distribuit sine pignore, & sine alijs negotijs quæ ministrorum operis egeant, illo nihilo minus tributi onere, vt messis tēpore duodecimā partē mēsu ræ supererogēt: nēpe modiolū in fanecas singulas: quod profectò non video quomodò defendi possit. Nisi oēs indiscriminatim oppidani & mutuū susciperēt, & quasi gratuitū spōtaneumq; tributum per capita illud soluerent. Nam si non ab omnibus, sed ab illis tantùm qui mutuato egent corradatur, palàm extorquetur ratione mutui.

Quæstio.

Dissolutio.

Aliæ mōtiū species quæ sunt i more patentiorē præsertim prauitatem

QVAESTIO SECVNda, De generali ratione cōtractus emptionis, & venditionis.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm contractus emptionis, & uenditionis sit reipub. necessarius.

DVo suprà capita statuimus quibus humani contractus deprauantur. Videlicet, aut id vendere quod nullius est pretij, aut quod pretiosum est, pluris iusto distrahere. De priori vitio sub vsurę nomine quęstione præcedenti disputatum est: consequitur ergo vt de posteriori disputationem prosequamur. Quæ quidē disputatio de cōtractibus inscribit. Et quoniā omniū primus atq; aliorū index est cōtractus emptionis & venditionis, quæstio hęc secunda instituitur de generali ratione huiusmodi contractus: atq; adeò primus articulus, an sit necessarius rei publicæ. Arguitur enim à parte negatiua. Quāto vita humana simplicius, ac syncerius transigeretur, tāto quietiùs viueretur, ac fœliciùs, sed si solum esset rerum cambiū, vt videlicet res nō numisinate distraherētur, sed pro rebus commutarentur alijs, quietior esset mortaliū vita, & à tumultis pacatior quos negotiationum turbulentia secum affert, ergo cōtractus emptionis tollendus de medio esset humanæ reipublicæ. ¶ Secundo arguitur. Secula multa, vt. 5. Eth. & 1. Poli. c. 6. autor est Arist. absq; nummorum vsu transierunt. Et Plin. lib. 33. c. 3. ait Seruiū Romanorum regē primum signasse æs nota pecudū, vnde pecunia dicta est: & posteà fuisse signatum argentū, anno vrbis. 585. & longè post aurum. Et lib. 7. c. 56. ait Liberum patrē instituisse emere ac vēdere, illis autē seculis fœlicior agebat vita, atq; à fraudibus ac solicitudinibus incolumior, q̄ modò nobis per istas negotiationes agere licet: ergo perniciosus est iste contractus, tantū abest, vt sit necessarius. ¶ In contrarium est idem Aristot. loco citato: vbi ait necessitatē humanæ vitę num mi fuisse inuentricē, qui esset velut mensura & norma æquitatis rerū. Id quod Iurisconsultus. l. 1. ff. de cōtrahē. empt. disertè retulit.

Argum. 1. à parte negatiua.

Secundum. Aristo.

Plinius.

Aristot.

IGitur quò quæstionē à genere ipso auspicemur, prima nostra conclusio sit. Contractū est actio inter duos ex qua vtrīq; obligatio nascitur. Sic enim Vlpianus ait. l. Labeo. 2. ff. de verb. ac rerum significa. Contractus est vltrò citroq; obligatio. Quod Græci sympragma vocāt: hoc est cōfectum. Quando videlicet quippiam ego causa tui, tuverò causa mei, accepta dataq; vtring; fide confi cimus, ac ratum habemus. Quapropter prædicatio illa cōtractus est obligatio (vt sic loquamur) nō est idētica, sed causalis, illū exhibēs sensum, quē nos in nostra cōclusiōe explicuim⁹. Vt quia stato ptio paciscimur, me tibi merces traditurū, te verò mihi idem pretium, mutua emergit ex venditione obligatio. ¶ Atqui hinc fit, vt stricto nomine nullum pactum dicatur contractus: nisi ex quo vtrin-

prima conclusio.

vtrinque oriē obligatio. Qualia sunt do, vt des: facio, vt facias: do, vt facias, facio vt des: quæ quatuor comnumerantur. l. naturalis. ff. de præscriptis ver. Quēadmodum in matrimonio, in quę venditione, mutuatione, & id genus reliquis. Contractus nanq; omnis, si de suo nomine rem perpendas, actus iustitiæ est, vtrāque colligantis partem. Laxant tamen alij latius nomen vsq; ad illas actiones ex quibus ex altera tātum parte oritur vinculum, veluti est donatio, & simplex promissio. Et ideo Bald. quem Sylvest. citat in verbo contractus & Cōrad. sequitur. q. 16. distinguit de nomine contractus, quòd accipiatur proprie, quando obligatio oritur ex vtraque parte, & improprie pro eo ex quo oritur tantùm ex altera parte, & improprijssime quādo ex neutra nascitur. Sed re vera abusiuę istę acceptiones abusu essent abigē dę. Hoc enim est nomina à sua natiua significatiōe abalienare: siquidem neq; donatio neque promissio simplex ad iustitiam attinent, sed sunt actus liberalitatis. Vnde Aristotel. 4. Topicor. Donum, inquit, est datio irredibilis. Mutuatio verò, quāuis secus ibidem Cōrad. sentiat & Sylvest. nihilo à propria ratione contractus recedit: tū q̄ est datio vt reddatur, tū quòd si fide data pollicit⁹es mutuare, tu teneris dare atq; alter reddere. Quod autē cōtractū illum etiā velint appellare, vbi nulla est obligationis vis, sed potiùs obligationis relaxatio, merito fatentē esse (vt suo vtar nomine) improprijssimū. Exēplū est in acceptilatiōe: puta quando debitor creditorē interrogat an quicquid illi debeat acceptū habeat: & ille respōdet, accepti habere: hoc est illi cōdonare. Hic nāq; cōtractu ortum est, q̄ cōtractus. ¶ Sed & cōtractuū species, numerosiùs q̄ ars permittit, multiplicāt. Scotus em̄. 4. d. 15. q. 2. octo species discernit, ac totidē Gerson in suo tracta tu de cōtract. licēt parū differenter. Antoni nus vero. 3. p. tit. 8. c. 2. duodecim: sed Cōra. quod suum ingeniū est, ad species numero 30. diuisionē inuitā pertrahit: quę porrò, species nō sunt, sed rerū potiùs cōnumeratio in quibus cōfici contractus possunt. Eiusmodi autē materiales diuisiones cùm arte nō cōtineātur, in infinitū abeūt. ¶ Sit ergo nobis secūda cōclusio. Septē sunt cōtractuū species, scilicet emptio, cambium, mutuatio, emphyteusis, cōmodatio, permutata cōmodatio, & locatio. Tametsi prima ad secundam, sextaq; ad septimā quodāmodò reducant. Missum enim hinc facimus matrimonij cō tractum, quæ mutua est personarū traditio. Nā reliquos tātū qui in externis bonis celebrant cōsideramus, quorū presens tractatio instituit. Horū autē tres tantùm ordines reperias. Etenim cū tria in huiusmodi rebus sit meditari, videlicet dñium, vsumfructū, & vsum, vnus est contractuum ordo, quibus dominium transfertur, alius verò eorū quibus cōceditur vsusfructus, atq; tertius eorū quibus cōceditur nudus vsus. Igitur vbi dñium rei trāsfertur, si gratis id fiat absq; vlla reddi tionis obligatione, nuda donatio est: quæ ideo contractus nomine nō cēsetur. Cui ad iungit & liberū legatū: nimirū vbi nullū est iustitię debitū. Si aūt trāslatio nō gratis fiat, inde emergūt tres cōtractuū species: scilicet cābiū, vēditio & mutuatio. Cabiū est vbi res pro re cōmutatur: vt panis p vino, mel pro oleo, coriū p panno &c. Licēt de nūmorū cābijs alia sit lōgè ratio, vt infrà videbimus. Emptio autē est vbi dñium estimato pretio trāsfert, sed mutuatio vbi trāsfertur, vt idem vel tātundem reddatur. Quod in rebus vsu cōsumptibilibus & potissimū in numismate vsu venit. Si autē saluo dominio trāsferatur vsusfructus non gratis, sed pretio, fit tertius contractus, qui est emphyteusis seu censua lis pēsio. Vt si fundum sub annua pēsione, vel in tēpus, vel in perpetuum alteri tradas. Quanq̄ dum fit, in perpetuum, emphyteuta dominium vtile dicatur habere, non tamē directum, eò q̄ semper dependet à vero domino, si emphyteuta in commissum incide rit. Et dicitur emphyteusis, hoc est melioratio: ob id quòd illa ratione inuentus fuit olim huiusmodi contractus, vt steriles agri quos dominus colere non poterat, alterius diligētia colerentur. Dum verò merus vsus transfertur, tunc exurgunt tres aliæ species. Nā si vsum rei gratis indulgeas, vt sola tibi restituatur substātia, est commodatio. Hæc enim secundùm nomen differt à mutuatione, eò quòd commodatum in eādem specie redditur: vt equus & vestis, &c. Mutuatio verò, vel in illa, vel in altera. Satis em̄ fit mutuanti aurum, si ei restituatur argentum. Secundùm verò rem specie differunt: quoniā mutuatione transfertur dominium: commodatione verò minimè. Si autem vsum non gratis concedas, sed pro vsu alterius rei illa est permutata accōmodatio, vt si alterī cōmodes equum tuum, vt suam tibi commodet

Stricto nomine nullū pactū cōtractus dici uatur.

Bald. Sylvester. Conradus.

Scotus. Gerson. Antoninus. Cōradus.

Secūda cōclusio.

Sufficiētia. præ habitæ diuisionis.

Donatio.

Cambium.

Emptio. Mutuatio.

Emphyteusis.

Cōmodatio

Discrimē i cundùm verò rem specie differunt: quoniā termutua- mutuatione transfertur dominium: com- tionē & cō modatione verò minimè. Si autem vsum modationē.

Permutata accōmodatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Locatio. Conductio.

modet mulam. Si autem vsum concedis, nõ pro vsu altero sed pretio, illa est locatio, cui respondet conductio, siue domũ, siue equũ, siue proprias operas loces. Perspice ergo quemadmodùm vt cambium ad emptionẽ, sic & permutata commodatio ad locationẽ reducitur. Cambium enim (vt habetur. l. 1. de contrahend. empt.) hoc tantùm à venditione seiungitur, quòd in illo nõ secernitur pretium à re, sicuti in emptione, sed vtraque existimatur alterius pretium. Pari modo in permutata cõmodatione vsus vnius rei, est pretium vnius alterius rei: ob idque est quẽdam locatio. Quare neutra istarũ specierũ peculiares habet difficultates prẽter illas quę in alijs sunt, ad quas reducuntur. Satis ergo fuisset quinque dinumerare species, nisi quòd explanationis gratia duæ aliæ adiectę sunt. Venditio nanq; nullo probabilitatis colore seponitur distincta species ab emptione: sunt quippe nihil aliud quàm duæ correlatiuæ partes eiusdem contractus: sicuti locatio, & conductio. ¶ Hinc fit neq; depositionem, neq; impignorationem, quippe quibus neque dominium vllum transfertur, neque vsus, esse per se cõtractum. Depositio nãq; est positio rei apud aliũ solius custodiæ gratia. Quare non est nisi quædam fidei cõmissio. Impignoratio verò est rei cuiuspiã tẽporaria positio apud aliũ ad cõfirmandã contractus obligationẽ. Quare ea ratione dicitur contractus, quia est cõtractionis, vt pote mutuationis, aut venditionis cõfirmatio. Quin verò neq; fideiussio est per se cõtractus inter fideiussorem, & eum pro quo fideiubet: quoniã solùm nascitur obligatio ex parte fideiubentis: alter enim nihil ei debet si amicꝰ gratis fideiussit. Sed fideiussio talis, dicitur iure contractus: quia est robur contractus inter debitorem pro quo fit fideiussio, & creditorem cui fideiubetur. Atque idem dicendum de stipulatione si pro fideiussione accipiatur. Si verò pro simplici commissione, nullus est contractus. Sed tamen, vt iure frequẽtiùs vsurpatur, pro actione illa qua quis interrogatus stipẽ obligat, tunc si alter aliquam pollicetur conditionẽ, verissimus est contractus: quia vtrinque paritur obligatio. Si autem alter ad nihil obligatur, tunc quia tantùm stipulãs obligatur, licet cõtractus iure dicatur, reducitur tamẽ ad donationem. Ecce contractuum species quos vocant nominatos: quia suum quisq; sortitur nomen. Innominati autẽ licet plurimi sint, ad hos tamen reducuntur. Omnes enim comprehenduntur sub illis quatuor speciebus suprà positis, do, vt des, &c. ¶ Ter tia conclusio. Emptio & venditio sunt contractus reipublicæ maximè necessarij. Cõclusio est Aristo. & iurisconsulti in locis citatis in argumento post quæstionem. In primordijs enim humani generis, tantùm erat rerum cambium: mos autem & vsus mõstrauit penè esse impossibile illa ratione posse transigi humanam vitam. Dum enim sutor domo indigeret, ingentissimo opùs haberet calceorum aceruo, quem pro illa cambiret: quibus vtique calceis dominus ædiũ fortè non indigeret, sed rebus alijs quibus carebat sutor. Et dũ tu frumẽto affluens, vino alterius egebas, fortè alter tuo nõ egebat frumẽto. Et ideo Arist. 1. Pol. c. 6. barbaras eas gentes appellat, penes quas etiã tũc cãbia tantũ rerum absque numismatis vsu durabant: de quo li. seq. latiùs. In hoc ergo vsum signatũ *Vsus numiſmatum.* est numisma: nẽpe, vt tum norma esset exæquãdi res, tum etiã vas & fideiussor reipublicæ nomine, vt quoties illud porrexeris, reddatur tibi res quarum indigueris. Atque *Genuinus sensus loci sacri.* hunc arbitror genuinum sensum illius Eccl. 10. Pecuniæ obediunt omnia, nempe q̃ pecunia in virtute est omnis res. Pecuniã eñ qui possidet, venalia cũcta habet. Hac ergo ratione ex cambio ortũ habuit emptio, & venditio. Ob idq̃; cùm in illo cõtractu quia non distinguebatur res à pretio, ex vtraque parte dicebatur cambium. In hoc autem tradito mercium est vẽditio: receptio verò rependo pretio emptio. Quare emptio est venditionis finis: quia contractus hic ad id ordinatur, vt quisque sibi necessaria prouideat. Ideoq̃; quasi à digniori, denominatur contractus emptionis. ¶ Ex his ergo cõpendio sa elicitur vẽditionis emptionisq̃; definitio, in qua constituenda multi postq̃ se macerarunt, nihil exactum colligunt. Est enim venditio, rei pro pretio distractio: emptio autẽ *Definitio nis emptionis & venditionis.* rei pro pretio cõtractio. Sunt enim hæc verba iuris, quibus generaliter significatur trãslatio dominij illius rei quæ non est reddibilis, vt. C. de resc. vẽd. l. 2. Rem maioris pretij si tu aut pater tuꝰ distraxisti. Quocirca hoc verbo notatur discrimen inter hunc contractum & emphyteusim & locationẽ: in quibus non dominiũ, sed vsus, vel vsusfructus transfertur. Ea item voce secernitur hic idẽ contractus ab vsuraria mutuatione. Nam licèt illic transferatur dominiũ pecuniæ pro pretio

Corollariũ.

Quid depositio.

Quid impignoratio.

Fideiussio contractus dici nequit

Tertia conclusio.

Aristo.

pretio, tamẽ cùm eadẽ pecunia sit reddibilis, nõ propriè distrahitur. Particula autem pro pretio, sẽparat eundem contractũ à cãbio, quo res pro re cõmutatur. ¶ Et per horum intelligentiã argumenta in cõtrarium responsa patent. Humanũ enim genus ab imperfecto ad perfectum progressum est. Et ideo in initio, dũ rude erat incõptumq̃; ac paucioribus necessitatibus implicitũ, per rerum cambia sibi sufficiebat: pòst verò iã cultiùs politiorem ornatiorẽq̃ vitam instituẽs, necesse habuit nouas excogitare cõmerciorum rationes: inter quas consultissima fuit commerciorum vsus: licèt humana auariti nihil non deprauat.

Solutiones argumẽ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm negotiatio sit licita,

QVanuis simplex rerũ emptio & venditio, quibus quisq; suæ familiæ prouidet demonstrata sit reipublicæ necessaria, nõ sub inde claret negotiationẽ esse licitã, quæ est emere vt reuendas: quæ vtique quæstio etsi à D. Thom. 4. artic. q. 77. sub compendio disputetur, hìc tamẽ ordine quẽ nos instituimus videtur congruentiùs apponi: vbi aliquantulo fusiùs disserenda est. Quæritur ergo vtrum negotiatio sit licita. Et arguitur à parte negatiua. Emptio & venditio ideo ostensa est necessaria, q̃ nõ omnes abundãt: & ideo necesse quisq; habet, vt venditis quibus affluit, emat quod sibi deest: quare emptio (vt dictum est) venditionis est finis: negotiatio autẽ est cõtra huiusmodi emptionis naturam. Negotiator enim non vendit, vt emat quod sibi deficit, sed peruersè emit vt reuendat: ergo negotiatio nõ est licita. Quapropter Aristo. 1. Politi. c. 6. emptionem rerum quæ necessariæ sunt ad vitã, vẽditionẽq̃;, ratione eiusmodi emptionis appellat contractus naturales: emptiones autẽ negotiatorias appellat contra naturã, vt pote cuius finis nõ est vitę sufficientia, sed lucrum. ¶ Atq; ex hoc sumitur secundũ argumentũ quod inibi idem. Philo, subiũgit. Ars illa quæ non habet præfinitũ taxatumq̃; finem, non est licita: ars autem numularia & quæstuaria, qualis est negotiatorũ, nullum sibi præscribit finis modũ, sed lucro lucrum aceruare: ergo nefaria est. ¶ Tertiò arguit. Negotiatio in causa est vt rerum pretia excrescant; tum q̃ merces ad paucitatẽ vendi-

Primũ argumentũ.

Aristot.

Secundum Aristo.

Tertium.

torum reducuntur, quæ caritatis causa est: tum etiam q̃ negotiator cariùs q̃ emit, vendit. Et ideò si omnes ad primos venditores concurrerent, minoris emerent, id qđ rerũ vsu vbiq; experientia docet: ergo tanq̃ reipublicæ nocua interdicenda est negotiatio. ¶ Quartò. Actiones morales ex plurimũ cõtingentibus existimandę sunt: plurimũ aũt negotiationes plenę sunt fraudibus, technis ac dolis: ergo genere suo prauæ sunt, atque adeò de medio tollendæ. Hac enim de causa pessimè audit negotiatio, & in sacris literis & apud sacrorũ Doctores. Vnde Dauid Psalm. 70. Quoniã nõ cognoui negotiationem (secundũ. 70) introibo in potentias domini: Dñe memorabor iustitiæ tuæ solius. Quasi negotiatorum iustitia non sit iustitia Dei. Et Chrysost. super illam historiã Christi apud Matthæũ, eijcientis vendentes & ementes de tẽplo. Et refertur. 88. di. can. eijciens. significauit, inquit, q̃ mercator nunq̃ potest placere Deo: & ideo nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, ꝓjiciatur de ecclesia: dicẽte propheta. Quia nõ cognoui negotiationes, introibo in potentias dñi. Atq; hac de causa interdicta est clericis: vt patet ead. distin. per totã. ¶ In cõtrariũ est August. sententia in lib. Quæstionum veteris & noui testamenti: & refertur in ead. dist. cano. fornicari. vbi ait, Fornicari hominibus semper non licet, negotiari verò aliquando licet, aliquando non licet: laicis licet, sacerdotibus non licet.

Quartũ.

Chrysosto.

Cõfirmatio.

August.

PRO quæstionis decisione notandũ est, negotiũ otio esse cõtrariũ. Est enim idẽ quod absq; otio. Vnde pro labore & occupatione accipitur. Quẽ admodũ dicimus, Negotium forẽse aut familiare, &c. Peculiariter autẽ negotiari idem est quòd mercaturã exercere. Et est forsan Antonomasia quędam, propterea ꝓ ars hæc solicitudinibꝰ implicita ab otio est alienissima. Est ergo negotiatori, emere vt reuendas. Vnde negotiatores cõptores dicuntur pro eo ꝓ ex oibus simul locis emunt: & mercatores quia mercari, cõi vsu nõ tam est simpliciter emere q̃ lucri causa ad reuendẽdũ. Et dicũtur præter ea institores eò (vti ait Vlpianus) ꝓ negotijs instent. Vnde Prouer. 31. Facta est sicut nauis institoris. ¶ Duplex autẽ negotiatiõis species distinguitur: videlicet vna qua res emiturvt per industriã mutuata reuendatur. Sed hęc (vt eod. ca. eijciens. habetur) non est nuda negotiatio, sed inter alias mechanicas

Fũdamentũ

Quid si negotiari.

Duplex ſpecies negotiationis.

artes connumeranda. Quēadmodum enim mechanicus ex lana pannū texit, & ex ferro faber facit gladiū: sic (vt exēpli gratia dicamus) qui industrius est curādi, vel aues vel equos, si rudem emat vt cultiorē vendat, nō tam negotium, q̄ artem exercere censetur.

Nam qui pannos tondet, aut attritas vestes coēmit vt refectas vendat, nihil amplius per suam artē prēstat. Negotiatio igitur mera, de qua in præsentiarum loquimur, est qua quis quid mercatur, vt nullatenūs mutuatū vendens, lucrum cōparet. ¶ Respondetur ergo ad quæstionē quinq; cōclusionibus. Prima. Negotiatio neq; est de se, hoc est intrinsecè bona, vt charitatis virtus, neq; de se intrinsecè mala, vt mendaciū: sed indifferēs: vt comedere, quod secundū finis circūstantiarūq; qualitatē potest bene maleq; fieri. Cōclusio patet ex citatis verbis Augus. Ait eñ nō esse vt fornicari, sed ꝙ aliquādo licet, aliquādo nō licet. Secūda conclusio. Si negotiationis finē per se cōsideres, qui nō est nisi lucrari, quandā prę se fert turpitudinē. Conclusio est. S. Tho. 2.2.q.77.artic.4. quā quidem probat argumentū secundū suprà ex Aristo. desumptū. Quoniā lucrari per se nil necessariū honestūve nominat. Atverò si lucrum aliorsum ordinetur, licitè potest procurari. Et ideo subditur tertia cōclusio. Negotiatio est simpliciter reipublicæ necessaria. Haud enim omnis, puincia omnibus abundat quibus indiget: sed pro climatū varietate alia affluit terrę fructibus & opificijs, quorū alia inops est. Et vice versa, alia est aliorum locuples, quorū inopia alia laborat. Neq; posset indigentiū singuli tam longa facere itinera, vt minutiora quibus indigēt, apportarent: neq; verò omnes qui abundāt possunt vecturam exercere vt illa alio transportēt: necessarij ergo sunt quib⁹ ea sit cura vt merciū copias hinc inde trāsuehāt in qua singulis minutiùs vendant. Et quod de loco dicimus, de tēpore etiā censendū. Vsu enim venire assolet, vt vno tēpore redundātia sit rerum, alio verò egestas, neq; tamē pauper quis potest suos fructus adseruare. Quare ni si essent qui emerent vt in aliud tēpus custodirent, non posset respublica seruari incolumis. Quin verò & dum mercimoniæ vel in maris portu vel in ciuitate exonerātur, necessarij sunt coēptores, qui earum copiā in tempus seruent: quia non singuli possunt sibi in futurum prouidere. Sed rogas. Nunquid prudentius esset vt respublica suos ministros conduceret qui hāc prouinciā subirent? Respō. Re vera non posset cōmodè tam multis mercimonijs hac via sufficere. Et ideo cōsultius ducit artem hanc inter alias permittere, quinetiam fouere. ¶ Atque hinc sequitur quarta cōclusio quam S. Tho. interrogat, in dict. art. 4. Licet negotiationis gratia merces cariùs vendere, quàm emptæ sunt, ratione impensarum, laborum, locorū, ac temporūnā iustæ rei pretium, vel in melius, vl in locum, vel tēpus mutatę, excrescit. Hoc autem non facilè, quod quidam autumant, concedam: videlicet quod negotiator liceat cariùs eodem loco & tempore vendere propter officium quod habet, quàm alteri cuicunq;, nam pretij iustitia nullum respectū ad personas dicit, sed per se absolutè pensatur. Scotus in. 4. dist. 15. q. 2. dicit quod tā tū deberent mercatores lucrari quantū stipendij respublica illis decerneret. Regula autem hęc neq; contēnenda portò est, neq; tamē ad vnguē seruari potest. Sed de rerū pretio statim articulo proximo. ¶ Quinta cōclusio. Ars negotiatoria, tum ex multis circunstantijs illicita fit, tum cōpluribus fraudibus est peruia, tū subinde in plurimis versatur periculis. Fit enim primū illicita ex obiecto, vt puta si rem emas quę vel natura sua est inuendibilis: vt sacramentum, aut sacerdotium, quæ cùm gratis accipiuntur gratis dari debent: aut lege est prohibita vendi: de quibus habes. C. quæ res vendi nō possunt. Secundò ratione personæ, siue quę negotiatur, vt sacerdotes qui iure negotiatione interdicūtur: vt patet dist. 88. per totā, vel ratione personarum cum quibus negotiatur. Nam ad Saracenos neq; ad infideles licet Christianis arma deportare, vt patet extrà. de Iudæis. cap. Ita quorundam. & sequenti bus. Fit pretereà indecens negotiatio ratione temporis. Vt si in die Dominica, vel in alio festo egregiè solenni exerceretur, vt habetur cap. 1. de ferijs. vel in loco sacro. Qua ratione Christus eiecit de tēplo vendentes & ementes. Istæ autem circunstantiæ tēporis & loci, ratione scandali cōstituerent peccatum mortale, aliàs minimè. Vel si in ecclesia impediretur diuinū officium, quod Christus notauit dicēs. Quia domus mea: domus orationis est. Qua ratione cap. decet. de immuni. eccles. lib. 6. negotiationes quæ in Ecclesijs præcipuè prohibentur, sunt nundinarum ac fori cuiuscunq; tumultus. Citra hos autem casus non esset mortale. Nā in Ecclesia cō-

Prima conclusio. *Secunda conclusio.* *Tertia cōclusio.* *Interrogatio.* *Respōsio.* *Quarta cōclusio.* *Quinta cōclusio.*

fia confabulādo, citra expositionē mercū, negotiari, nisi sacrorum aut concionis tempore, non est tantū peccatū, quanuis indecentia non careat. ¶ De alijs autem circunstantijs quę non peculiariter negotiationes vitiant, sed in omnes artes inserpunt, quales sunt mendacia, & fraudes, hoc singulariter adnotādum est, quòd mercatura, nescio quo suo genio, præ cunctibus artibus & officijs inextinguibilē sitim lucri generat. Agricolæ enim atq; opifices suis officijs victi tantes contenti sunt: mercatores autē, tum quòd pecuniā prę manibus semper habent, tum quòd hæc ars plurimū euentibus fortunæ patula est, auidissimè lucro inhiant. In hoc nimirum aleatoribus simílimi. Quę quidem auiditas animos absorbet, mēdacia nutrit, & dolos nectit. Atq; hac de causa ait ibidem in solutione ad tertiū. S. Thom. quòd hæc ars habet speciem mali: & ideo interdicta est clericis. ¶ Inest prætereà & in hac re pestis alia, quò cū sine labore magno & sudore exerceat, & maiore sit ī honore quàm mechanicę artes, otiosi homines & honoris cupidi, cætera deserentes opificia, in hoc sebaratrum immergunt. Atq; adeò nōvt merces loco traducant, aut in tempus reseruent, aut in melius mutent: sed meri gratia quæstus vænalia cuncta coēmunt, vt statim lucrum exprimant. Quorum subinde causa, quia liberum non permittunt forum, pretia augentur. Qui idcircò exigendi profligandiq; è republica essent: atq; alijs artibus quę personis vacuæ sunt, mancipandi. De his autem loquimur qui ciues paratos priuatim emere anteuertunt. Haud enim condemnādi illi sunt, qui postquā singuli sibi necessaria emerunt, redundantia mercātur, vt in tēpus seruēt. Neq; verò illi q̄ publicitùs parati sunt illa coēmere, quæ pauperes necessitate coacti, nec emptores inuenientes, vendere volunt: vt vestes, libros, &c. Qui verò annōnam emunt vt tempore futuro reuendant, licèt quandoq; vtiles sint, quasi rerum necessariarum custodes, multo tamē pluries sunt pestiferi: vt pote causa immodicæ augēdi p̄tia: & ideo nisi vbi necessitas aliud exposcat meritissimò eiusmodi mercatus vetatur.

Inextinguibilis sitis lucri negotiatoribus singularis. *Negotiatores aleatoribus similes.* *Alia incōmoda negotiationis.*

Ad primum argumentū

PER hæc ergo, argumenta suprà facta facilimæ solutionis sunt. Ad primū enim negatur, negotiationē contra naturā necessariæ emptionis pugnare: quin imò illi obsequens est. Ministerio siquidem mercatorū, res sunt veluti in penu, singulis indigentib⁹ expositę. ¶ Illa autem negotiatio quę merū lucrum haberet pro fine, quia insatiabilem faceret animum, non solū necessaria nō est, sed est impendio pestilens. Attamen hæc sitis in cuncta mortalium pectora se insinuat. Et per hoc respondetur ad secundum argumentum. ¶ Tertiò verò concedimus necessarium esse hac ratione rerum pretia augeri: sed tamen ex altera parte maiora fierent dispendia, si vnusquisque libet deberet longa facere itinera ad quæritādum quod in sua deest ciuitate. ¶ Ad quartum respondet Augustinus super Psal. 70. Et refertur eadem dist. 88. can. quoniam. quòd negotiatorū vitia non sunt negotij, sed personarum. Etenim si propter eorum fraudes relegāda essent negotia à republica, eadē ratione & agricolas & omnes pariter artifices atq; opifices, proscribere deberemus profligareq; ab vrbe. Nam & mētitur quandoq; agricola vt grana sua vēdat, & opifex, vt pretium augeat. Qui autem negotiatores in sacris literis malè audiant, declarat ead. dist. Cassiodo. can. quid est. Negotiatores enim illi, inquit, abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minimè cōsiderantes, per immoderatū pecuniæ ambitum polluunt merces suas, plus periurijs onerando, quàm pretijs. Veruntamen negare non possum⁹, vt paulò ante declarabamus, quin huic arti multò plus periculorū à dolis & fraudibus immineat, quàm cæteris. Vnde ecclesiast. 26. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotians à negligentia, & non iustificabitur caupo à peccatis labiorū. Et ca. sequenti: Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: sic inter mediū venditionis & emptionis, qui quærit locupletari angustiabit peccatis. Quocircà Prouerb. 20. in vniuersum ait Sapiēs: Malum est, malum est, ait omnis emptor: & cùm recesserit, gloriatur.

Ad secundū argumentū. *Ad tertium argumentū.* *Ad quartū argumentū Augusti.* *Cassiodorus.*

ARTICVLVS. III.

Vtrùm rerum pretia arbitrio mercatorum sint taxanda.

QVoniam primum in emptione & venditione fundamentum iustitiæ est pretium, de illo quærēdum est loco tertio, an mercatorum æstimatione sit taxandum. Et arguitur à parte affirmatiua. Primò. Axioma inter iurisconsultos est & celebrata regula. Tātum valet res, quantū vendi potest: quā videlicet

Primū argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

adnotant.l.pretia.ff.ad legē Falcid.&.l.1.§. si hæres.ad senatusconsul.Trebellia.& alibi sæpe. ergo si fraus modò absit & dolus,mercatorum erit arbitrium pretia suis mercibus statuere. ¶ Secundò.In vnaquaq; arte eiusdem peritis credēdum est,vti.3.Polit.cap.7. author est Philosophus:& vt Iurisconsultus ait.l.in re mandata.C.mandati.vnusquisq; in re sua est moderator & arbiter.mercū autē artifices,sunt mercatores, ipsis ergo ipsorū iudicio deferendū est vt pretia ponāt. ¶ Tertiò vnusquisq; dominiū rerum suarum habet,ac subinde liberam potestatem,ergo potest quisq; tantū petere ac recipere pretium pro sua re,quantū extorquere potuerit. id quod in gēmis & reb⁹ pretiolis vsu fieri cōpertum est. ¶ In contrarium autē facit lex, Pretia citata ad.l. Falcidiā,cuius verba sunt: Pretia.rerum nō ex affectu neq; vtilitate singulorum,sed cōmuniter singuntur:hoc est cōmuni æstimatione taxantur.

Argumē.2.

Aristo.

Argumē.3.

Prima conclusio. AD hanc quæstionem quatuor cōclusionibus respondetur.Prima.Pretia rerum non secundū ipsarum naturam æstimāda sunt,sed quatenus in vsus veniunt humanos.Conclusionis huius ratio naturalis est, quòd cùm mundus & quæ eo continentur propter hominem facta sint, tanti ciuili estimatione res valent quantum hominibus inseruiunt.Quapropter Aristo.5.Ethico.ca.5. ait indigentiam causam mensuramq; esse humanarum cōmutationū. Si enim nullus alterius re vel opera indigeret, omnis cessaret cōmutatio rerum humanarum:ergo indigentiæ admetiri debemus rerum pretia. Viuentia enim genere suo præstātiora sunt vitæ expertibus:attamen(vt ait August. libro.11.ca.16.de Ciuita.Dei.)mallet homo frumentū domi habere,quàm mures. Et solet domus plus venire,quàm equus:& nonnūquàm equus,quàm seruus:licet cū natura hominis nihil in corporalibus cōferri ad æqualitatem valeat. Vbi autem indigentiā nominamus,ornatum etiam reipublicæ intelligimus:vt cuncta complectamur quę hominibus præter vitæ necessitatem etiam ad suam voluptatē & splēdorē vsui esse possūt. ¶ Secunda conclusio. Ad explorandum iustum rei pretium ex multis ducenda est ratio,quæ in triplici sunt ordine. Primū enim attendenda est necessitas rei,inox copia & inopia:deinde negotiationis labor,cura,industria,& pericula. Præterea si mercesvel in melius mutatæ sunt vel in deterius, vendito rūq; atq; emptorū frequentia,atq; id genus alia,quæ prudentissimus quisq;speculari potest. ¶ Tertia conclusio. Cùm pretium rerū iustum,duplex sit,aliud scilicet legitimū, & aliud naturale:iustum legitimū cōsistit in indiuisibili:naturale autē seu arbitrariū minimè:sed in latitudine diuisibili.Iustum legitimum est illud quod lege principis positum est:arbitrariū autē seu naturale currit quando per legem non est constitutū.Distinctio est Aristo.5.Ethic.ca.7.de iusto naturali & legitimo. ¶ Ad huius autē cōclusionis intellectum notandū est,quòd merita illa & causas statuendi rerum pretia existimare,per se quidem primū ad rem publicā & eius gubernatores spectat:qui scilicet omnibus supradictis pensatis deberent sua singulis mercibus statuere pretia. At quia illud in omnib⁹ impossibile est,relinquitur vendentiū cmētiūq; existimationi. Et illud nunc vocamus naturale:quia secundū rerum naturam vsui accōmodatam currit. Igitur vbi pretium lege positum est:nempe,vt modius aut tritici aut vini,aut vlna panni vendatur decē, neq; vnius oboli accessio licita est:sed est peccatum mortale si excessus notabilis augeatur, obnoxiūq; restitutioni. Etsi excessus sit per exiguus,erit veniale. Et ideo dicimus in indiuisibili cōsistere. Atq; hoc est quod ait loco citato Aristo.iustum legitimū esse, quod licēt antequàm positū sit nihil referat, refert tamē postquàm positum est. Pretium verò quod non est lege positum, nō indiuisibile est,sed latitudinem habet iustitiæ:cuius vnū extremum dicitur rigidum:alterū verò piū: sed medium,moderatum. Vt quæ res iustè venditur decē,iustè quoq; venditur,tū vndecim,tum etiam nouem. Atqui ratio huius est quòd prudentia humana,qua per suprà dictorum considerationes de pretio existimatur,nequit punctim attingere metā: sed arbitramento quodam. Sicuti.2.Ethi.cap.6. de virtute ait Aristot.q; consistit in medio, vt definierit ipse prudens. Atq; adeò dū respublica penes quam talis residet aūtoritas, punctum nō indicat,laxior restat iustitia p̄ tij latitudinem habens. ¶ Ex quo fit primo cōsequens vt infra illos extremos limites vēdere cuicunq; liceat cariùs pecunia credita, quàm numerata:inimico quàm amico: diuiti deniq; q̄ pauperi. ¶ Sequitur secundò sensum illius legis,In causæ.ff.de minor. vbi.§. idem Pompoñ.habetur licēre naturaliter cōtrahentibus se decipere:cui simile habetur.l. item

Ratio cōcl.

Aristo.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

Aristo.

Pretium rigidum, piū, moderatum

Prima declatio.

Secunda.

item si pretio.ff.locati.non esse(vt Conrad. & aliqui putant)infra latitudinem iusti pretij;quia intra hos carceres nullum habet locum deceptio:neq; vlla opus est remissione (vt prediēti doctores autumāt)sanè cùm tota latitudo iusta sit. Sed(vt. q.proxima exponet)intelligitur citra dimidiū iusti pretij. Et ideo ait naturaliter, q̄ humanū ingeniū lucri auidum,in causa est. Quare,licere, illic non est idem quod sine culpa, sed impunè in humano foro. ¶ Sequitur tertiò,multò tutius,si fieri posset, consultū fore,tum coēmptorum negotiatorūq; conscientijs,tum etiā cōmuni bono, si omnium pretia lege patērent:vnde.l.1.ff.de offic. præfect.vrbi.§.cura carnis.inter alias præfecti curas illa censetur vt rerum pretia statuat iusta. Obidque quādo in omnibus seruari nequit, quàm fieri posset maximè,deberent taxari. Enimuerò negotiatores,eò præsertim q̄(vt suprà dictum est)lucris sitienter inhiant,non solùm præ sua cęcitate decipiuntur,verū etiam p̄pter suam auaritiā consultò astuq; decipiunt. Quā obrem quādo lege non est signatū pretium, non est standū vniuscuiuslibet mercatorū arbitrio, sed prudentiū iudicio, corūque qui sunt æquitatis cultores. Est enim falsissima regula si quis semper quanto emit prētio, quantūq; laboris & periculorū subijt,tanti velit vendere cū lucri accessione. Enimuerò si mercator, artis negotiorūque ignar⁹ pluris iusto emit, aut sibi fortuna aduersa reflauit: quia scilicet copia merciū insperata succreuit, nō potest iustè extorquere expensas quas fecit. Et vice versa si industrior alius aut fortunatior, cui vel cōtingit minoris emere, vel fautrix arrisit fortuna: hoc est insperata rerum inopia pòst accidit, iustè sanè potest cariùs vendere etiā eodem die & eodem loco,idq; nullatenùs mercib⁹ in melius mutatis. Nam cùm negotiationis ars plurimū sit fortuitis rerum euētibus subdita,debēt negotiatores& finistra suo dispēdio subire pericula,& dextrā operiri fortunam. Loquimur cū Christianis de Fortuna, pro euentu nobis insperato. Atq; hic est sensus.l.pretia.ff.ad legē Falci. Vbi habetur, pretia rerum nō ex affectu aut vtilitate singulorū,sed cōiter fungi. Hoc est nō secūdū priuatorū existimationē, sed secūdū cōem prudētiā cōstitui. Et eodē alludit simile verbū.l.1.lege.4.cod.titu.vbi habetur rem non æstimari pretio formali,id est, à contrahentibus formato, sed secundùm presens puta rēcōmuni foro currens. Valor nanq; rei nō secundùm futurū quando res nondum est, sed secundùm præsens, in quo res est,debet iudicari. Accipe horum exempla. Est frumēti caritas in Hispania: mercator tunc Siculus hoc audiēs, onusta frumēto nauiad nos adnauigat:quando huc peruenit, vel afflante nobis clementiori cœlo, vel quia aliunde copiam grani habemus:longè imminutum est pretium:non potest ergo tanti vendere, quanti sibi stat merx:neq; verò si credito futura solutione cariùs venderet, vt saltem se indemnem redderet, immunis à peccato fieret,aut à restitutione liber. Et per hæc detegitur alia fallacia,quæ in nundinis vsu venire solet. Etenim in initio cùm sit vberior emptorum copia,merces pluris væneunt:in fine autem,contraria ratione pretium decrescit. Arbitrantur ergo tunc mercatores expectato intēpus pretio licitè posse tanti vendere,quanti in initio: cùm tamen numerata pecunia idēm non possint extorquere pretium. Falluntur in caput suum. ¶ Vbi demū ad clariorem istorum notitiam animaduertenda est quarta cōclusio. Mercium pretia, emptorum copia augētur: penuria verò minuuntur:sicuti ecōuersò abundantia vendi torum minuitur,raritate verò excrescit. Ēm verò vbi merces affluunt,venditorū numerus amplior est,& emptorum minor. ¶ Atque ex hoc tibi responsum elicies,si hæsitaueris an vendendi causa & modus pretium variet. Etenim causa vendendi aut emendi nihil per se ad rem facit. Siue enim vēdas necessitate compulsus, siue prę satietate rerū ipsas despiciens. Item siue ob necessitatem emas siue propter voluptatē, nihil inde variatur pretij. Attamē quia venditoris necessitas in causa est,vt merces sub hasta venum exponat, fit vt paucioribus tunc existentibus emptoribus, pretium rerum vilescat:sicuti in bello parta victoria exiguo nummo venditatur præda. Ecōuersovbi publici mercatores emptores expectant: quia illo modo vendendi plures emergunt emptores,valor merciū crescit,atq; eadem ratiōe in initio nundinarum plurimū cariùs venditur q̄ in fine. ¶ Atque per hanc conclusionem lucet monopoliorum iniquitas, puta cum qs vel à principe priuilegium emit vt solus ipse vendat:vel duo aut tres reliquam mercatorum multitudinem anteuertentes,merciū aceruum coēmunt, vt vniuersi ad ipsos cogantur confluere;vel iurata fide cōstituunt

Fallax regula in taxandis pretijs

Fallacia quæ frequenter negotiatores in nundinis utuntur

Quarta conclusio.

Solutio.

Monopoliorum iniquitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nullus eorum nisi tanti vēdat. Hinc enim raritate vēditorum pretium crescit. Et eadē ratione, vice versa, licet non tam crebrò accidere cōsuescat, emptorū monopolia, ad extenuandum pretia, essent nihilominus iniqua. Vt si in portu cui pretiosissima nauis applicuit: illi qui emere possent sibi mutuo promitterēt non emere nisi tanti aut in subhastatione alios ego nē licitarentur auerterem, vt minoris ego emerem, peccatū profectò esset, quod ante restitutionem nō remitteretur. Et hoc est quod ait Cicero libro de officijs. Non licitatorem venditor, nec qui contra se licitetur emptor apponet. Quādo verò venditores monopolium facerent, tūc iuste emptores, quasi vim vi repellentes, cōtraria pariter possent prudētia vti: puta conuenire inter se vt nullo nisi certo ptio emeret

Cicero.

Adprimum argum.

Est ergo ad argumenta respondere. Et primum omniū regulam illam, Tantum valet res, quanti vendi potest, puta est, non habere tam vastum sensum, quātū verba sonant. Alias licet vendere vltra medietatem veri pretij: quin verò duplo & triplo. Quod si illa ita moderaris, vt intelligatur quantum iure & iuste vendi potest: nā id possumus quod iure possimus. Tūc quasi principium petens, redderes illam inanem. Si enim quærenti quanti vendere potest rē spondeas, Quantum iustitia fert: nihil respōdes quod ipse ignorabat. Sensus ergo est, quantum valet res quanti vendi potest, secluso vi, fraude, & dolo: quibus in emptore tollitur voluntarium. Et quanuis eodem videatur responsum recidere ac si dixissem, iuste, non est tamen idem. Enimuerò si quærenti quid est homo, respondeas, esse hominem, nihil doces. Si autem respondeas esse animal rationale: licet idē sit, tamē quia definitum explicas, nō petis principium. ¶ Ad secundum respondetur, perito artis credendum esse, quando affectione rei propriæ non est infectus: & vnusquisq; est arbiter in re propria dum illa ad alterum nihil attineat: quī autem vendit, non rem propriam suam, verūm cōmunem sibi & emptori tractat. Et ideo non est legitimus arbiter. ¶ At quia de gemmis & rebus pretiosis mentio in tertio argumento fit, distinguendum de mercibus est. Quædam enim sunt reipublicæ minimè necessariæ: atq; illas potest quisq; tanti vendere quantum emptor sciens & prudens voluerit dare. Cuius generis sunt pretiosi equi, gemmiq; accipitres, &c. Spectant enim ad ornatum decoremq;, & splendorem nobilitatis: & ideo magnatum magnificentia est, res illas magno æstimare. Alia verò sunt reipublicæ necessaria: vt quæ ad victum, vestitū, & alios id genus vsus attinent. Atque in his licet nihil fraudis, dolue irrepserit, vis tamen est, quantumi extorquere potueris, tanti illas diuendere.

Ad secundū argumentū.

Distinctio.

QVÆSTIO TERTIA,
De iniustitia quę in emptione & venditione committitur.

S. Thomas. 2. 2. quæstione. 77.

ARTICVLVS. I.

Vtrum licite quis possit vendere pluris quam valeat.

Ribus itaq; articulis superiori quæstione præiactis, scilicet de emptionis, negotiationisq; necessitate, ac de rerum pretio: sequitur tertia quæstio de iniustitia quæ in hunc contractū se insinuat. Hoc autē statim in capite tacitus nō præteribo, de quo lector forte dubitabit apud S. Tho, hærebit. Ait em in distributione statim quæstionis, solas duas q̄stiones tractādas assumere, de ēptione, scilicet & de vsura: eò quod circa alias voluntarias cōmutationes, nulla inuenitur iniustitia, quæ non reducatur ad rapinam aut furtum. In quibus verbis dubitatio est duplex. Prior quòd eadem ratione potuisset & has omittere: Nam fraudulentia emptionis & vsuræ, genus quoddam furti est. Quòd si dicat, has duas esse cōmutationes voluntarias, tūc emergit posterior dubitatio, quod eadem ratione deberet de locatione, stipulatione, & alijs tractare. Ad has autem simul dubietates respondetur, scientem fuisse ac prudentem considerationem D. Tho. Iniustitia enim emptionis & vsuræ differt à rapina & furto, quia non fiunt simpliciter inuito domino, sed spontanee tractante: hoc est tranferente res suas in alium. Et ideo licēt quantum ad iniquitatem pretij fuerit in uitus, est tamen contractus, qualis non est furtum. Et quanuis eadem sit ratio de locatione, tamen iniustitia eius & quorūcunq; aliorum contractuum ad istorum normam exigenda est & perpendenda. Omnes nāq; iniu-

Dubiū ex ca uerbi. S. Tho.

Solutio

iustitiæ voluntariarū cōmutationum ad hæc duo capita reducūtur: scilicet, vel q̄ aliquo pretio rem vendas, quę nullo digna est, & hoc reducitur vniuersim ad vsurā: aut q̄ pretio quod iusto vel maius vel minus est, siue rem tuam siue vsum trāsferas. Et de hoc iudicandum est per regulas emptionis & vēditionis. ¶ Est ergo primus articulus vtrùm licitè quis posset rem cariùs vendere, quàm valet. Quibus verbis implicatur, an possit cō trà vilius emere. Et arguitur à parte affirmatiua. Iustum in cōmutationibus iure ciuili constitutū est: idem autē ius permittit contrahentibus inuicem se decipere, vt habetur l. rem. C. de rescindenda vendi. & l. in causæ. 2. ff. de minoribus. §. idem Pomponius. ergo licet pluris rem vendere, minorisq; emere q̄ valet. ¶ Secundò. Cōmune omniū desideriū natura videtur proficisci, ac subinde culpa vacare: vili autem emere & magno vendere (vt Mimus ille apud Augus. 13. de trin. aiebat) cōmune est mortalium desideriū: cui et Sapiens consonat Prouer. 20. vbi ait. Malū est, malum est, ait omnis emptor: & cùm recesserit gloriatur. ergo licita est venditio iustum exuperans pretium: atq; emptio idem non attingens. ¶ Tertiò arguitur. Lex amicitiæ secundū Philosop. 9. Ethic. ea est vt rei vtilis repensatio secundùm vtilitatem fiat, quā qui beneficiū suscepit consequutus est: contingit autem vt emptor cumulatiùs ex re empta beneficiū suscipiat, quàm ipsa res valebat, vt si equum emit quo hostile periculum euasit: ergo licebit tunc vēditori plus saluificum illud redēptoris monitum, Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Ex quo fit quod cùm nullus sibi velit rem iusto cariùs vendi, nullus debeat cariùs vendere alteri.

Primum argumentum partis affirmatiuæ.

Argum. 2.

Auguſt.

Argumē. 3.

Ariſt.

Cicero.

NE institutum nostrū peruertamus, q̄d est S. Thom. sententiam vbique nostrę præmittere, quatuor eius conclusionibus ad quęstionem respōdemus. Prima est. Fraude vti & dolo, vt vel pluris res vendatur aut minoris ematur, sicuti in omni cōtractuum specie, delictum est, idemq; suo genere mortale. Primò patet autoritate Apostoli. 1. ad Thessalo. 4. vbi admonet né quis fratrem suum in negotio circunueniat: quoniam vindex est Dominus, inquit, de his omnibus. Et Cicero de Offic. Tollendum est igitur in rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorē venditor: neq; qui contra se licitetur emptor apponet. Etenim vbi adest fraus, voluntariū abest: ac subinde iniustitia fit, charitati aduersa. ¶ Secunda cōclusio. Si emptio & venditio secundùm suam nudè naturam contempleris, neutiquàm licet rem aut iusto maioris vendere, aut minoris emere. Conclusio est patentissima. Est enim hoc genus contractuum in commune bonum, æqualeq; cōmodum introductum: quod autem sic institutum est, neutram partium grauare debet, sed ad iustitiæ æqualitatem est conficiendum: mensura autem ac velut bilanciū trutina est pretium, in cuius vsum numisma (vt suprà diximus) inuentū est, ergo iustum pretium vel augere vel minuere peccatum est iniustitiæ, atq; subinde genere suo mortale. ¶ Potest nihilo seciùs venditio secundū accidens existimari: nempe quatenùs res vendibilis, aut in detrimentum vendentis, aut in ementis vtilitatem cedit. Quo supposito adhibetur tertia conclusio. Licitum est in pretiū rei ducere damnū quod venditor accepit: ita vt non solùm res æstimetur quanti in se erat, verùm & quanti venditori valebat. Vt si meum solum perse non nisi decem valebat, mihi tamen, quia ædes illic extruere cōmodissima duco, valet duodecim: hoc ipsum ex te pretium possum, tum petere, tum perinde recipere. Et ratio est plana: quia vnusquisq; vendere totum potest quod suum est: & in tali casu nō solùm res, verùm & eius emolumentum est vendentis. ¶ Quòd si contrà sic arguas. Post quàm rei dominus suapte sponte distrahere mauult, quàm emolumentū rei capere, sibi imputare debet, & nō exigere plus q̄ emptori confert. Et præsertim quòd si hic rescisset rem non tanti per se valere, forsan non emisset. Respondetur, argumentū conuincere id nequaquàm licere, nisi venditor rem patefaciat emptori: admoneatq; hominem vt videat an sibi expediat illa lege emere. Quando enim emptor sciens & prudens q̄ vel ipse tantam vel maiorem rei necessitatē patitur, vel suo vult animo obsequi, cum illo onere rem emere contendit, iustè venditor tanti vendit quanti sibi valebat: aliàs minimè. ¶ Quarta conclusio, cōmodum quod ementi accrescit, si nullum inde detrimentū vendens accipiat, non licet in pretium duci. Probatur ratione contraria: quoniam venditor non pōt nisi quod suum erat vendere: cōmodum autem ementis non erat res vendentis, sed sua ipsius necessitas vel ars causa

Secūda cōclusio.

Ratio cōclusionis.

Tertia cōclusio.

Ratio cōclu.

Obiectio.

Solutio.

Quarta cōclusio.

Probatio.

Prima cōclusio.

Probatio.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illius existit. Vt si quis equum emit qui non venditori, sed sibi ad bellum necessarius est, vel rem aliam qua per vsum suæ artis cumulatiùs lucrum facere potest, quàm fecisset vēditor. Alioquin si vtilitas ementis pretio accresceret: liceret pharmacopolis medicamēta tanti vendere, quanti valet salus in infirmo. Vrbanum autē est, vt eiusmodi emptor grates venditori rependat. Et per hoc soluitur argumentum tertium ex Aristote. sumptum. In cōmutatiua nanque iustitia rerum tantùm æqualitas pensatur: in amicitia verò vtili, vtilitas quæ per donum gratificū repēditur. Vide quā sit falsa & fallax regula Ioannis Maio. 4. distinc. 15. q. 29. vbi asserit q̄ qui secundū naturalē æquitatem debetur, potest in pactum duci. Nā tunc liceret mutuatarium obligare non solū ad remutuandum, vt ipse fatetur, sed ad emendum à mutuantis officina & molendū in suis molis: & pariter emptorē ad augendum pretium ob suum emolumentū. ¶ Quæreret hic autem attentus lector citra hanc cōclusionē, an vice versa detrimentum quod emens patitur causa sit legitima vt pretij quidpiam detrahatur. Syluest. quidem verbo emptio. §. 7. asserendo respōdet. Vt si quis, inquit, tuarum operarum nihil egens, tuus victus precibus, quia pauper es, te conducit, poterit operas tuas minoris redimere, quàm si te ipse rogaret. Attamen huius certè causæ non est emptoris detrimentū: sed quia (vt articulo præcedenti diximus) venditoris copia vilescit pretium. Et ideo cùm emptorem rei tuæ quæris, vel tuarum operarum conductorem, minoris tu tuaque æstimatur.

Regula mala.

Quæstio.

Syluest.

Argumētū. ¶ Aliud enim apparentius fieri potest argumentum contra eandem conclusionem. Sequeretur nanq; ex illa quòd neq; dum quis vsu alienæ pecuniæ, quam habet in depositō quidpiam lucri conficit, teneatur domino illud partém ve refundere. Conceditur autem planè conclusio. Neque potest depositor cum depositario citra vsuræ crimen pacisci de parte lucri: nisi societatem faceret cum periculo sortis, de qua infrà. Potest nihilominùs ac debet idem depositor per honestatem & comitatem illi esse, re etiam gratus. Neq; verò vsuræ culpa subest, si tu pecuniam tuam apud gratum mercatorem deponas, quem tibi speras fore beneficium: neque verò ille vsurarius censetur, si ea spe tibi sit munere gratus, vt tu iterum eius custodiæ aurum tuum concredas.

Responsio.

PRimū igitur argumentorū capitis quæstiōis, dubij illius solutionē deposcit, quo scilicet pacto iure permittitur in vēditione & emptione deceptio. Et quidē iam proximo articulo sensum illius legis exclusimꝰ. In causæ. 2. §. idem Pompoñ. ff. de minori. Vbi habetur q̄ licet contrahētibus naturaliter se decipere. Cui simile cōcinit lex. Itē si pretio. ff. locati. Haud enim itelligitur infra latitudinem iusti pretij: quoniā illic nulla est deceptio. Intelligitur ergo citra medietatem iusti pretij. Id enim non solū ciuilia iā nunc citata: & l. 2. C. de rescindenda vēditione. & l. si voluntate. eodē titulo: verūm etiam iura canonica permittunt: vt patet capit. cùm dilecti. & capit. cùm causa. extrà. de emptione & vendit. ¶ At vendere vltra dimidium iusti pretij, sunt qui, referente Conrad. qō. 57. esse arbitrentur vendere vltra duplū: sed nulla se possunt probabilitate tueri: nomen eñ ipsum rem explānat. Est enim vēdere vltra sesquialterum: vt res que valet decem habet latitudinem iusti intra nouem & vndecim: vendere autem eam sedecim, est vendere vltra dimidiam veri. Sicuti emere citra dimidium est emere quatuor, nam quinque, sunt media pars. Sic enim habet lex illa citata. rē maioris. in. C. Minus pretium esse videtur si neque dimidia pars veri pretij soluta est.

Ad primum argumentū.

Quid sit nē dere vltra dimidiū iusti pretij.

¶ Est ergo quæstio, vtrum lex id permittat tanquàm licitum. De quo tres sunt opiniones. Prima est Durandi ordinis Minorum, quem & citat Conrad. quæst. 57. & reprehēdit Anto. 2. part. titul. 1. ca. 16. tenentis, licēre venditori in foro Dei exigere pretium iusto maius, etiā si immodicus sit excessus: dū modò nō sit vltra dimidiū. Et posset quis in fauorē opinionis huius sic arguere. Lex humana obligat in foro conscientiæ: potest ergo in pœnam imprudentiæ condemnare emptorē illo excessu: sicuti facit in præscriptione. ¶ Secundò. Sententia iusta obligat in foro conscientiæ, nisi ex falsa præsumptione procedat: sed si emptor venditorem in iudicium de hac re referat, absoluetur venditor: ergo in tuto manet eius conscientia.

Quæstio.

Prima opinio Durādi Conradus. Antonius.

Primū argumētū d Durando.

Secundum.

Sententia Gersonis.

¶ Proxima huic est sentētia Gerso. in tract. de contracti. & in suis Floribus: vbi ait q̄ huiusmodi deceptor, peccat quidem, idemque mortaliter, si excessus est notabilis, tamē ad restitutionē non tenetur. In tract. quidē de contracti. cunctatiùs id dicit, sed tamē in Floribus audaciùs idem asseuerat. Et ratio sua est: quia scienti & volenti non fit iniuria.

Rō Gerso.

¶ Ter-

Tertia opinio S. Tho. ¶ Tertia tamen opinio est S. Tho. præsentā loco. 2. 2. Et quāuis dicat Gerson non esse de hoc concordiam inter Theologos: profectò in. 4. Sentent. q. 15. omnes cōmuni cōsensu ita sentiūt. At forsan quis contrà citet Scotū, qui illic. q. 2. ait, durum esse inter contrahentes, si non semper intenderent aliquid de indiuisibili iustitia remittere sibi mutuo, vt omnē contractum concomitetur aliqua donatio: ex quibus fortasse verbis ille suus Durand. seductus est. At verò Scotus nihil sibi aliud vult, q̄ q̄ vltra citraq; indiuisibile pretium cōtrahentes, sibi mutuo intendunt remittere: infra latitudinē tamen iusti: vbi nos suprà diximus nulla opus esse remissione, aut donatione. Etenim inferiùs arti. 3. ait, q̄ in fraudibus non est voluntaria donatio.

Scotus.

¶ Igit̄ q̄ leges nec canonicæ, nec ciuiles permittere velint deceptionem citra dimidiā iusti, tanq̄ ratam in foro Dei: patet cū primis naturali diuinoq; illo præcepto suprà citato. Id nè facias alijs, qđ tibi fieri non vis: nemo eñ seduci astu vellet. Est quippe (vt dicebamus) contractus hic emptionis, ac venditionis pro cōmuni bono inuentus, quare neutra pars debet ab altera grauari. At demonstratio naturalis est hæc. Præceptis naturalibus nulla humana lex derogare potest: quia eiusmodi iussa (vt patet in Decalogo) nō sunt dispēsabilia, saltē nemo ambigit indispensabilia esse iure humano, quāto minùs abrogabilia: seruare autē iustitiā in cōmutationibus est præceptum naturale, atq; adeò diuinū: quia præceptio naturalis ab æterna lege deriuatur, ergo nulla humana lege potest abrogari. Minor porrò præmissa tam nota est q̄ Maior: quoniā iustitiæ obiectū est æqualitatem facere in rebus. Et ideo Arist. 5. Ethi. docet totam virtutem iustitiæ cōmutatiuæ in hoc versari, vt æqualitatē inter personas cōstituat: nempe vt quātum à te accepi tantum tibi reddā: neq; tu ex me plus extorqueas: ergo recipere vltra latitudinem iusti pretij manifestè repugnat natiuę rationi iustitiæ. ¶ Secundò. Fraus (vt sæpè diximus) opponitur voluntario: illic autē est iniqua fraus: ergo emptor inuitus dat vltra dimidium, atq; adeò vēditor genus furti cō mittit. Et præterea est contra præceptū Pauli. 1. ad Thessalo. 4. Nè quis fratrem suum in negotio circunueniat: vbi omnis fraudulentia condemnatur. ¶ Tertiò. Si liceret decipere citra dimidiam iusti, pariter liceret defraudare in mēsura: vt si decem modios granum vendidisti, liceret tibi recepto integro omnium pretio sex tantùm subdolè tradere. Patet: quia eōdem relabitur: hoc autē iniquissimū est, assertuq;, absurdissimū, contra illud Deut. 25. Nō habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus, neq; erit in domo tua modius maior & minor. ¶ Ex his fit cōsequēs q̄ huiusmodi deceptor tenetur ad restitutionē. Hoc cōpertissimum est: quoniam peccatum iniustitię (vt idētidem repetimus) natura sua obligat ad restitutionē. Iuxta illud. c. si culpa. extrà. de iniu. & dam. Si culpa tua datum est dānum, vel iniuria irrogata, iure super his satisfacere te oportet.

Primaratio

Aristo.

Secundarō.

Paulus.

Corollariū contra Gersonem.

¶ Atq; hinc sumitur quartum argumētum contra illam Durandi opinionem, & (si qui sunt, vt fertur) doctores iuris qui illi patrocinantur. Si deceptio medietatem iusti pretij superaret, obligatio inde emergeret restituē di: quod negare nō possunt. Tunc ergo, aut restituendus esset totus excessus vltra iustū pretiū, aut non nisi ille qui est vltra iustum pretiū cum dimidio. Hoc secundum dicere nequeunt. Si quidem ius etiam ciuile contra ctum rescindit, nisi integer excessus restituatur emptori: vt expresse habet præfata lex 2. C. de rescind. vendit. Si autem tunc restituēdus est totus excessus, fit, vt in deceptione citra dimidium restituenda sit illa pars. Mirabile enim est dictu q̄ si rem valentem decem à te mercatus sum sedecim, tenearis mihi restituere sex. Dum autē mercatus eā sum quatuordecim, nihil mihi debeas. Quo circā multò magis est de Gersone mirandū, quàm de prima opinione: nam postquàm agnouit eiusmodi deceptionem delictum esse, quomodò ignorare potuit præuaricatiōnē esse iustitię: cuius vtiq; naturale est nexu restitutionis delinquētem illaqueare. Neq; planè intelligitur quid sibi voluerit, regulam iuris allegando. Scienti & volenti non fit iniuria. Nā etsi emptor sciens & volens emit, celatur eum tamen iustus valor: ac subinde seducitur, putans tanti rem valere quantum venditor petit. ¶ Sed aiunt isti (vt pro illis arguebamus) lex potuit humana venditorem à restitutione liberare, tradendo illi dominium, sicut in præscriptione. Profectò iustè non potuit: quia non subest tanta causa. In præscriptione nanq; ratio quietis obuiandiq; litib⁹ persuadet, vt princeps qui custos est pacis priuet negligentes, qui diu rem suā deseruerunt: quia post longi temporis lapsum multę oborirentur fallacię. In contractu au-

Argum. 4.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem emptionis nequeunt cuncti rerum pretia nosse. Et ideo illi qui bona fide emunt, non est cur propter iniquitatem institoris mulctetur illo excessu. Eo præsertim quòd in præscriptione possessor bona fide possidet: & ideo iniquum esset, vt post tam lõgã temporis moram inquietaretur: fraudulentus verò mercator mala fide decipit: ob idq; nulla sert ratio vt desua iniquitate emolumẽtum reportet, atq; id præsertim quod ab innocente extorquetur. ¶ Igitur vt rei conclusionem faciamus, virtus humanarum legum in hac parte duplex est. Vna quòd læso citra dimidiũ non dat in iudicio actionem. Altera quòd non permittit contractum rescindi, vt habetur lege citata. Si voluntate. C. de rescind. &c. ¶ At verò rogas cur ergo tali casu actio non detur? Respondetur inconsultissimè legum latores fecisse. Haud enim illi mortales tanti æstimabant bona hæc tẽporalia, vt propter illa tantam sinerent litigationum turbinem, quantam nũc videmus: contra documentum Christi admonentis, vt ad redimẽdum tempus petẽti â nobis tunicã, dimittamus & pallium. Ob idq; in præscriptione vbi maior erat causa ratione consulendi paci, dominiũ adiudicatur possidenti: in deceptione autem citra dimidiũ, actio petenti denegatur. Eò quòd illa deceptio infra dimidiũ iusti ægrè & lubricè potest sem per percipi: & ideo multas parturiret fraudis formas. Remittitur tamen ad forũ Dei.

Scrupulus Responsio.

Et hac responsione fit satis argumento secũdo suprà facto. Haud enim absolutio iudicis in tali causa est sacramentalis. ¶ Sed allẽget forsan contrarius axiõma illud. Qui peccat legis authoritate, non peccat, sed quia contra legem agit, vt cõtra Pellicianum ait Auguſt. 23. q. 4. can. Qui peccat. & idem fermè habetur. l. Gracchus. C. ad legem Iuliam. de adult. Est autem delusoria hæc citatio. Illud enim intelligitur de lege iussoria: secùs autẽ de permissoria. Ille inquã qui agit quod lex iubet, non peccat: secùs de illo qui agit quod lex humana impunè permittit. Non enim omne illud permittit diuina. Alioqui meretrices, quia lege permittuntur, nõ peccarent.

Obiectio.

Solutio.

Vnde Chrysost. (vt habetur. 33. q. 1. can. hac ratione.) Quod permittimus, inquit, nolentes præcipimus: quia malas hominum volũtates ad plenum prohibere non possumus. Et. ff. de regul. iur. Semper in constitutionibus (sic enim lex incipit) non solùm quod licet considerandũ est, sed & quod honestũ sit. Vbi glossa ponit exemplum in proposito. Nam etsi liceat, inquit, contrahentibus se decipere, non tamen conuenit bono viro. Nullum ergo dubium restat quin huiusmodi vsfri, ac seductores, siue venditor sit, siue emptor, teneantur restituere etiam non requisiti. ¶ Quòd si insignem doctorem Innocentium contrà nobis obijcias, qui super. c. Quia plerique. de immunita. eccles. in genere ait, q̃ quando contractus iure tenet, pars quæ lẽdit nõ tenetur restituere quoadusq; pars læsa repetat, nullatenùs contra nos pugnat: quia id de contractibus prorsus intelligit, in quibus ius translationem dominij nõ vetat. Qua ratione lucrum ex ludo nõ tenetur lucrator restituere nisi petatur: in presentiarum autem iure naturali & diuino inhibetur translatio dominij. Quare idem egregius author super cap. In ciuitate. de vsur. in hoc particulari casu docet leges permittentes deceptionẽ citra dimidium iusti pretij intelligi iure fori, sed non iure poli. Idemq; Panormit. suprà dicto. c. quia plerique. Atq; idẽ insigniter Bald. suprà cap. cùm causa. de testib. vbi allẽgans singularem illam glo. l. semper. ff. de regu. iur. ait tales fraudulentos cõtrahẽtes non esse licitos in foro conscientiæ: sed mercatorum animas in periculo versari. Quãuis alibi variare videatur. Etenim qui nõ rerum causas introrsum rimantur, nõ possunt sibi constare. Attamen in eãdem subscribunt sententiam quotquot sunt iurisconsulti præcipui nominis. ¶ Ad secundum argumentum ipse ibidem Augustinus respondet, dicens, quòd Mimus ille dicebat, scilicet carè vendere, & vili emere, re vera vitium esse naturæ, ac latam viam per quam (vt Christus testatur) multitudo vulgi incedit. Contra quod tamen potest quisq; adipisci institiã, qua illi resistat. Et subdit cuiusdam exemplum, qui venditori petenti modicum pretium pro libro, iustum soluit. ¶ Ad tertium autem suprà responsum est.

Mens Inno.

Panorm.

Baldus.

Ad secundũ argumentũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm vitium rei venditæ sic venditionem reddat illicitam, vt necessarium sem per sit illud detegere.

POst quàm de substãtia vẽditionis visum est, quæ in iusto cõsistit pretio, subsequitur vt eiꝰ cõditiones exploremus. Secundũ autem ad tertium articulum S. Thom. q. 77. nisi

nisi qui oculatè perspexerit, vix differre videat. Quærit em in secundo vtrùm venditio reddatur iniusta propter defectum rei vẽditæ. Cui quæstioni postquàm affirmatiuè respondit, adiecit quòd si quis in venditione scienter fraudẽ fecerit, venditionẽ reddit illi citã, & restituere tenetur. In tertio nihilominùs scisciari pergit, vtrùm vẽditor teneatur vitium rei vẽditę dicere: quod videri potest affirmando definisse in secũdo. At verò discrimen est huiusmodi, quòd vẽdere rem vitiosam, aut contingit eodem pretio ac si integra esset & solida. Et in hoc sensu procedit articulus secũdus. Aut contingit pretiõ dũtaxat quòd cum vitio valet. Et de hoc adhibetur articulus tertius: videlicet vtrùm post quàm res non maioris venditur quàm iustè valet, liceat venditori vitium subticere. At verò adeò sunt istæ quæstiunculæ germanæ tate cõnexæ, vt fortasse eodem simul articulo commodiùs dilucidentur. Quæritur ergo, vtrùm mercis vitium, sic vẽditionem reddat illicitam, vt necessarium sit illud semper detegere. Et arguitur à parte negatiua. Tria sunt in quibus accidit merces deficere, scilicet substantia, quantitas, & qualitas. Defectus autem substantiæ qui omnium est nocentissimus, non est cur semper cõtractum vitiet: puta si quis vendat argentum aut aurum alchimicum pro vero. Nam, vt ferunt illius artis magistri, ad eosdẽ ferè humanos vsus confert, puta ad vasa cælanda, cudendaque numismata: ergo multo minus obadetur venditio illicita. ¶ Secundò vbi emptor emere non cogitur, suo subest iudicio cognitio rei, ac perinde illi imputãda est deceptio: ergo venditor dummodo non mentiatur, docere non tenetur emptorem. Alioqui illo stultitiæ genere notaretur, quod retulit in Officijs Tullius vbi ait: Quid tam absurdum quàm si domini iussu ita præco prædiceret, Domum pestilentem vendo? ¶ Accedit huc tertiò q̃ causa quæ vrgere posset vitiũ detexere: nõ est alia quàm vt pretium fiat minus: haud tamẽ tenetur venditor causas semper ꝓpalare quibus res minoris æstimaretur: nam mercator præscius mercium, quarum copia superuentura est, licitè potest tacitus suas præuendere pretio currẽti: ergo illa de causa non tenetur reuelare alia vitia. ¶ In cõtrariũ est Ambr. lib. de Offic. vbi ait. Regula iustitiæ manifestaest, q̃ à vero nõ declinare vitiũ decẽat bonũ: neq; damno iniu-

Vitiũ argumẽtum à parte negatiua.

Secundum argumentũ.

Cicero.

Tertium argumentũ.

Ambros.

Tria in re venali cõsiderãda.

Prima conclusio.

Rõ conclu

sto afficere quenquã: neq; aliud dolo annectere rei suæ. Atq; ibidem rursum. In cõtractibus vitia eorum quæ vẽnũt prodi iubentur: ac nisi intimauerit vẽditor, quãuis in ius emptoris trãsierit, doli actioe euacuant.

CVm in duos sensus partiti quæstionẽ simus, scilicet, vtrùm rem vitiosam pro integra, eodemq; pretio vẽdere liceat: & vtrùm dum pretio valorem non excedẽte venditur, liceat eius vitiũ silere: de priori sensu tribus cõclusionibus respõdebitur, ac de posteriori alijs itẽ tribus. In re autẽ venali (vt primo argumẽto dicebamus) tria sunt consideranda: videlicet substantia, quãtitas, & qualitas. Est ergo prima conclusio. Defectus mercis, siue in substantia, siue in quantitate, siue in qualitate contractũ reddit illicitum: si pretio veræ rei integræ & solidæ vendatur. Conclusio patentior est q̃ testibus indigeat. Violatur enim tũc iustitia, atq; adeò genere suo est peccatũ mortale, nisi rei pusillitas veniale faciat. Atqui in eum qui cõtrà facit quãtum ad substantiam, proclamatur apud Isai. c. 1. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mixtum est aqua. Quãtum ad qualitatis verò mensurã admonetur Deut. 25. Nõ habebis in sacculo diuersa põdera, maius & minus: neq; erit in domo tua modius maior & minor. Et paulò pòst: Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc, & auersatur omnẽ iniustitiam. Vbi natura peccati mortalis exprimitur. Et simile est de qualitate. Vt si quis morbidũ iumẽtum pro sano firmoq; vendiderit. De his omnibus extãt prętereà cautrices leges. Lege enim. In venditionibus. ff. de contrahend. empt. cõtractus rescinditur, si substãtia vna & corpus, vt aiunt, pro altera vẽdatur. Vt si mihi vnum fundũ, aut seruum vẽdas: & alterum trãdas. De meturis etiam, & de merciũ qualitatibus leges abundant. ¶ Secunda cõclusio quæ ad istam consequitur. Venditor qui rei defectum cognoscens eundem fraudulenter emptorẽ celauerit, cõtra iustitiã delinquit, qui verò rei nescius contractum fecerit, licet à culpa fiat immunis, tenetur tamẽ vbi primũ defectus fuerit deprehensus, eundem cõtractum infectum reddere. Alioqui restitutionis funiculo ligatur. Res est clara: atq; eis etiã qui lippis sunt oculis peruia. At qui celare cẽsetur, qui ea verborum versutia vtitur, vt vitiũ contectum relinquat. Vt isti proxenetæ dum equum vitiosum vendunt, omnium morborũ maculis eum depingũt

Secunda conclusio.

vsin

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt in aceruo verum vitium cõtegant. ¶ Tertia conclusio. Similis sententia comprehendit emptorem. Vsu enim venire solet, vt vẽditor, substantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, rei suæ ignarus, rẽ vendat emptori, qui veritatem nouit: qui ideo & pariter peccat, & pari nexu restitutiõis innodatur, si minoris rem emit quàm valet. ¶ Atq; hęc de prio ri sensu. In secundo autẽ opus est distinctionibus. Aut enim vitium occultũ, est, aut, manifestum. Et qñ est occultum, aut in damnũ vergit, periculũ ve emptoris, aut secus. ¶ Sit ergo quarta cõclusio. Quando vitium mercis occultũ est, per quod emptori, vel dãnũ datur vel creatur periculum, nefas est vendi tori illud celare: & ad restitutionem tenetur.

Tertia conclusio. Distinctio. Quarta cõclusio.

Ratio cõcl. Conclusionis ratio est hæc. Quanuis non quisq; lege iustitiæ cogatur cõsilio auxiliũ ve alteri præbere, quo à periculis dãnisq; eripiatur, nisi quando, vel ipsi ex munere proprio & officio incũbit, vel alter extremè laborat, tamẽ occasionem periculi, aut dãni alteri dare nemini fas est: venditor autẽ eo ipso quòd rem vitio aliquo affectam vænũ exponit, occasionem damni dat, & periculi, quę nescius emens incurrere posset: damnũ quidẽ si res propter vitiũ minoris sit pretij quàm venditur: periculũ autẽ si propter idẽ vitiũ vsus rei, vel inanis sit, vel forte nocu⁹. Vt si militi equũ mãcum pro sano vendas, quo posteà in acie vti nõ posset: aut si domũ ruinam minantem vẽderes, aut pestiferũ cibum: ergo talis occultatio manifestaria iniustitię fraus est, ac perinde genere suo mortale, idemq; hominem restitutioni subijciens.

Ratio cõcl.

Qsinta cõclusio ¶ Quinta cõclusi. Si venditor caueat dãnũ dare: puta q; nõ pluris rẽ vendat quàm cũ vitio valet, neq; vllo emptorẽ obijciat periculo: & res sit emptori pro pretij ratione vsui, nulla lege cõpellitur vitium patefacere. Hãc conclusionem non ponit in forma de occulto vitio S. Tho. sed tamen apertè ex præcedẽti colligitur. Et ratio est: quia vẽditor eatenus tenetur emptorẽ admonere, quatenus nullius sit ei occasio, vel damni, vel periculi: sed tunc nullius est causa: ergo potest rei suę consulere, reticendo vitium. Nam si emptor sciret fortè, & iusto etiam pretio reuereret emere. ¶ Sexta conclusio. Quãdo vitium est manifestum: puta equus vnoculus est, vel a parte claudus, vel perforata domus, nullaest necessitas euidentiùs illud euulgandi: quia nisi cæcus emptor sit, ipse potest videre. Quare si emit, præsumitur sciẽs emere. Itaq;, vt summatim dicamus, si vitium est notum, nulla est necessitas diuulgandi: si verò occultum, & periculosum, quantumuis pretium extenues, illicita est vẽditio, nisi emptorem admoneas. Sed si non est periculosum, & pretium ad vitij qualitatem admetiaris, non teneris reuelare. Attamẽ pluris vendere iniquitas est propter damnũ datum. ¶ Circa harũ autem cõclusionum singulas minutiora dubiola emergunt. In primis Conrad. q. 54. non plenè approbat cõclusiones has S. Th. etsi fateatur easdẽ esse Gersonis, vt re vera sunt, in suis Regulis moralibus. Ait enim hoc egere moderamine, quod ceu regulã cõstituit. Si dum vitium est occultũ vẽditor, probabili cõiectura scit, emptorẽ, etiã si vitium deprehẽderet, nihilo sciùs rem empturum, tũc licitè vẽditor tacito vitio ęquo pretio vẽdit: si autẽ conijceret q̃ non esset empturus, iniustè occulit vitium. Et eadem est opinio Panor. in c. iniustum. de rer. perm. quẽ videtur Syluest. sequi. verb. emptio. §. 20. Et ratio istorum est, quòd dum alter nõ esset emptorus, inuoluntarius contrahit, ac perinde iniuriam patitur. Quin verò eâdem ratione addũt q̃ etiam dum defectus est manifestus, si emptor non animaduertit, tenetur eum vẽditor admonere. Atq; hanc sententiã sequũtur fermè iuniores. ¶ Sed tñ regula hæc isto rum quanuis sit ipsis cõstitutissima, non tamen habet in ratione fundamentum. Nam etiam si venditor sciret alterũ empturũ, fortasse ille nollet tanti emere quanti res valet: atq; adeò etiam dum scitur empturus, est nihilo minùs ratione pretij inuoluntarius & inuitus. Et tamen ipsi fatentur quòd potest tunc nihilo minùs vendere pretio iusto tacendo vitium, nè alter pretium imminuat. Idq; ratione fateri vincuntur: nam. venditor non tenetur dare occasionem deterẽdi suũ iustum pretium. Quòd si in tali casu ei licet vitium celare, profectò pariter id licet etiam si sciret quòd alter non esset empturus: quia vtitur iure suo. Negamus igitur vllam esse rei consequentiam, quòd si emptori ignoratia in causa est vt inuoluntarius emat, venditor fiat illi iniurius. Etenim nemo dũ vtitur iure suo dat alteri causam damni. Quocirca, vt Diogenes apud Ciceronen lib. 3. Officiorum, aiebat, aliud est celare, aliud tacere. Celas dum quod pandere teneris, non prodis: taces dum loqui iure non cogeris. Quemadmodùm ergo & si quis tertius sciens vitium non admoneret emptorem, non laberetur in culpam: maximè si sciret, nec damnum illi, nec periculum creari, ita neq; emptor est in culpa: quia suũ seruat ius. Hoc tamen nos fatemur, quòd si nosset venditor illam rem fore prorsus inutilem emptori, nõ potest vitium tacere. Vt si ego equum submancum vendo nobili iuueni, cui in more est eques curſitare, quanuis vendam iusto pretio, iniuste tñ ago. At si vẽdo seni medico qui optat equum leniter gradientem, profectò nullam ei irrogo iniuriam. Et ideo posuimus tres cõditiones, scilicet, q̃ caueatur periculũ, & damnum, & res sit emptori vsui. Adde quòd si creditur emptorem alteri post rem venditũ ire: & quia vitium ignorat tantum peritурũ, quãti absq; vitio væniret, tenetur tũc prior vendens emptorẽ admonitum facere, nè alterum fallat. Atq; hoc modo concordia cõciliari potest inter Diogenem & Antipatrũ, de quibus illic meminit Cicero. Ille enim vẽditorẽ minimè stringebat vitiũ mercis detegere: hic verò contrà putabat. Quidnam sit de iure ciuili in foro exteriori, ad iuriscõsultos remittimus: quorum interest scire quando est venditori merces, & pecunia emptori propter contractus vitium redhibenda.

Cõradus nõ usquequaq; probat conclusiõespræmissas.

Panormit. Syluest. Rõ Cõrad. & aliorum.

Sed tamẽ iure naturæ cõclusio S. Tho. est verissima. At tũc potissimùm quando vitium est manifestum, quis dubitat si emptor non aduertat, quin ipse reputandus sit sui erroris causa? ¶ Sed tñ scrutatores isti S. Tho. aliud

Argumẽtũ.

Ad arg. Cõradi

obijcere illi potuissent argumẽtũ, quo mordaciorem inijcerent scrupulũ. Etenim si hęc eius sententia vera est, nõ solùm in rei qualitate, verùm & in quantitate mensuræ, & in substantia ipsa, id pariter esset licitũ. Profera mus quippe mercatorem in exemplum, qui habet grana, vel vini genera, revera plurisva lentia q̃ potest publico foro diuẽdere: & ad de exemplum de rebus illis quę vel numero vel pondere væneũt, sequeretur q̃ posset ille si iustus modius, verbi gratia, valet duos aureos, sed nemo est qui det: & demus, iniuriã illi fieri, vel propter monopoliũ emptorũ, vel quia iniqu⁹ gubernator vrbis hoc eũ grauamine premit. Posset inquam tunc ille vendere minoris: sed tamen curtãdo mensuram: ita vt quam ille quantitatem tradit, iustissimè valet illud qd recipit pretiũ. Quin verò in substantia ipsa idem liceret. Est qui vænale habet vinũ optimũ, cuius amphora iustissimè valet decem: sed tamen si populꝰ crederet nõ esse Rhenense, nõ tantum daret pretium: sequeretur eâdẽ cõsequẽtia posse illum, etsi nõ sit illius vineti, tacendo vendere decẽ. Adde q̃ eadẽ ratione & aqua posset vinum diluere. Vt si nimia esset vini caritas ita vt vrna staret duobus aureis, quã ob causam nemo emeret, cur nõ posset caupo aqua illud miscere, vendendo vrnã viginti argenteis, quæ re vera cum illa aqua tãtum valet? Et tamen illic est error in substãtia: vt ait S. Thom. secundùm illud Isai. 1. Vinum tuum mixtum est aqua. Profectò conclusionesho rũ argumẽtorũ magna cõsequẽtię energia colligũtur ex dictis S. Tho. nam quantũ ad moralem vsum idem est tacere vitium in rei qualitate, atq; in quãtitate, & substãtia. Præsertim quando substantia nõ est adeo diuersa, quin eodem modo seruiat. Veluti si tu cogitas meũ sericũ esse Granatense, & pannũ Segobiensem, quod tamen nõ est nisi minoris notæ: sed tamen ego vendo quanti valet, & est tibi vtile pro ratione pretij. ¶ Ne ergo nihil ad hæc respondeamus. Primũ omniũ argumenta hęc nõ militant vbi prętium est legitimũ, puta lege positum: quia tunc nulla esse potest, vel arbitratio cõtra ius. Sed si militant est, vbi pretium nõ cõsistit in indiuisibili. Secũdò nolumus cauponibus atq; alijs, seu tabernarijs, seu alius generis coẽmptoribus ansam porrigere innectẽdi fraudes: sunt enim iniquissimi suorũ iudices, magni sanè suas merces pendẽtes. Et ideo subijcio tertiò q̃ reipublicæ magistratus nõ debent ad hęc argumentorũ pondera attendere, sed lege in eos agere quivel in mensura, vel in substãtia publicã fidẽ violãt. Nihilo minùs in foro cõscientię, soli stando iuri naturæ, qui vir esset aliàs syncerus & candidus, cõcurrẽtibus illis tribus conditionibus, videlicet, q̃ periculũ & damnũ euitaretur, & emptori esset merx secundũ rationẽ pretij vtilis, nõ esset cur cõdẽnaretur de istis memoratis occultationibus. Leges nãq; naturales de æquitate mẽsurę, & de rei substãtia intelligunt, vel quãdo pluris iusto vẽdit res, aut quãdo res nõ sunt ad eof dẽvsus accõmodę. ¶ Hoc autẽ per se cõpertũ est q̃ mentiẽdo nõ licet vitiũ cõtegere. Quapropter si emptor interrogat rei qualitatẽ, tenetur vẽditor veritatẽ aperire: si autẽ nõ interrogat neq; damnũ accipit, sibi imputet. Quãuis forsan venditoris mendaciũ in talibus casibus, si alioqui prædicto modo seruetur iustitia, nõ est pernicio sum. Secus autẽ si talis rei qualitate neutiq̃ emptor indigeret. Vt si fortasse ad aliquã medicinã indigeret fortissimo vino: & venderetur ei lymphatũ,

Et ideo

Prima assertio.

Secunda.

Tertia.

Solutio facti argumẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et ideo inter pharmacopôlas nefandũ esset, tale rerũ cãbium. ¶His autẽ expeditis restat nihilo minor dubitatio circa tertiã cõclusionẽ: qua dictũ est, simili iustitiæ ratione cõpli cari emptorẽ: qui scilicet pari iure venditorẽ admonere tenetur, si minoris rẽ vendat q̃ valet. Cuius exemplũ. 13. de Ciui. refert Augus. Apparet nanq; in cõtrariũ ratio: Haud em videtur emptor tã stricte ratione contractꝰ ligari vt vẽditorẽ doceat, q̃ vice versa obligatur emptorẽ docere venditor. Etem qui suas exponit merces inuitãdo emptores, occasionẽ eis offert erroris, nisi illos cõmonefaciat: emptor verò nullã venditori occasionẽ porrigit. Exẽplis hoc patet. Vẽdit at quis pretiosum lapillũ, quẽ putat esse, vel vitrũ, vel quippiã minoris pretij quã gẽma. Incidit autẽ in lapidariũ rei illius gnarũ, qui scilicet cognoscit gemmulæ pretium. Nunquid nõ ille poterit tacitus tanti emere, quantũ alter petit, licèt sit lõgè iusto minus? Idẽ est si aurifico speciẽ offeras & corpus quod nescis esse purissimum aurũ: ille tamẽ nouit. Procedimus nanq; de venditoribus qui hæc non proferunt, interrogantes vt doceantur rei valorẽ. Alioqui non ambigitur quin emptores teneãtur eos docere: sed loquimur de illis qui nullatenus suspicantur quid in re delitescat: quia forsan neque illis pluris stat res. ¶Et adhibetur altera ratio quæ id pressius persuadet. Si quis vel arte, vel alia via nouit in prædio tuo abditam esse auri fodinam, vel aliam venam, seu Iaspidis, seu alius pretiosi lapidis, potest ad te prædium emptum accedere, tacitoq; mysterio, emere. Sic enim sæpè vsu venire solet. Quin verò Christus Redemptor noster, vt lib. pximo. q. 3. dicebamus, idem velut licitum ac legale videtur recensere Matth. 13. vbi ait. Simile est regnũ cœlorum thesauro abscondito in agro, &c. id est, dominũ agri secretũ celat quousq; diuenditis vniuersis quæ possidet illum emat, vt sibi totus thesaurus competat: veluti loco citato copiosè disseruimus: igitur nequâquam emptor iure cogitur valorem rei vẽditori detegere. ¶Ad hæc autem ipsa nihilo minus respondetur, diuersam esse rationem agri atq; aliarum rerũ. Nam agri pretium de sola expenditur superficie: quippe cuius natura est fructus ferre. Ob idq; qui agrum coëmit, nõ maiori vinculo tenetur detegere id quod in visceribus recõditũ est, quàm si alius quispiã esset qui non cogitaret illum emere. Aliæ verò res perpenduntur secundũ id quod sunt: & ideo dum quis tibi vnum pro alio vendit, in primis si te interrogat, teneris veritatem aperire. Sed prætereà etiã nõ rogatus: si illa esses persona quæ nollesemere, obligareris nihilo minùs charitatis vinculo fratrem admonere in re tanti momenti, postq̃ nihili tibi admonitio constat. Imòsi grauem metueres iacturã proximi, peccatũ mortale esset non eum docere secundùm charitatis regulas, quas lib. proximo. q. de testibus. explicuimus. At verò quando emere constituis, accedit insuper & iustitiæ lex. Nam cùm ille rei nescius minoris tibi iusto rem suam vendit, inuoluntarius illo pretio distrahit, & ideo teneris sub culpæ restitutionisq; reatu veritatis illũ admonere. Tametsi in eadem specie grauius esset in venditore delictũ: quia cùm rem offert, arctiùs prohibetur decipere.

Dubitatio.

Augusti. Ratio. 1. dubitandi.

Secũda rõ.

Responsio.

Ad 1. arg.

Est at ergo, ex conclusionibus argumentorum in contrarium responsa colligere. Primi ergo solutio est peculiaris de auro & aurichalco, q̃ nũquam hoc ad puritatem pretiositatemq; illius pertingere potest: neq; ad dignitatem & omnes vsus. Præcipuè quòd naturã auri quæ corporum salubritati confert, nulla ars præstare potest. Et ideo citata lex. In vẽditionibus. illud pro vero distrahi vetat. An verò per Alchimiã exprimi possit verũ aurum, sub iudice S. Tho. relinquit. Et ideo subdit quòd si id fortè fortuna contingeret, non esset illicitum pro vero vendere: intelligas tamen retectis effectibus, quos artificiosum præstare non potest. Nihil enim vetat secundũ Augu. 2. de Trini. quin arte dæmonum vtentium naturalibus causis veri naturæ effectus ingenerẽtur.

Ad secundũ argumentũ.

¶Ad secundum verò respondetur, q̃ etiam si emptor vltroneus emat, incumbit nihilo minùs vẽditori rem eatenùs patefacere, quatenùs, neq; damni sit causa neq; periculi. Nõ quidem per præconẽ, quod Cicero irridet, sed tamen priuatim inter se & emptorem. Alioqui non satis ei permittit iudicium rei, quam nisi per suam relationem cognoscere nequit. Secus dũ vitia sunt manifesta. ¶Ad tertiũ deniq; respondetur non eandem exactam rationem de rerum vitio, & de superuẽturis mercibus. Rei enim valor æstimatur secũdùm id quod in præsenti est: & ideo per vitiũ rei decrescit. Qua vtiq; ratione detegendum est. Merces verò post venturæ nihilo reddunt viliorem æstimationem rei præsentis. Et ideo venditor non tenetur reuelare quid in futurũ expectetur. Historia est Thaletis Milesij, quam. 1. Polit. c. 7. Aristo. enarrat. Philosophꝰ enim ille, cùm ei ceu opprobrium obijceretur, philosophiam pauperes suos aliũnos efficere, & ipse per Astrologiã oliuarum vbertatem prospexisset, collecta exigua pecunia credito emit in hyeme sub cõfuso quantũ quisq; collecturus esset olei, arrhasq; dedit: postea verò, tum, ingentissima copia proueniente, tum q̃ solus ipse esset venditor, amplissimam cõfecit pecuniã. Nimirum ostendens facilè esse philosophis ditari: sed tamẽ sapientis esse diuitias despectui habere. Simile legitur de Ioseph, Genes. 41. qui diuinitùs edoctus futuræ vbertatis ãnorũ septẽ, quos subsequutura erat aliorũ sterilitas, vili priùs emendo, & pòst carè vendẽdo Pharaonem ditauit. Exemplũ est præterea Ciceronis lib. 3. de Offic. de Alexãdri no mercatore, vtrùm cùm Rhodũ aõnõne caritate laborantem frumenti numerum adnexisset, sciẽs se alios mercatores secuturos, teneretur ciues præmonere: an verò tacitus posset pretio tunc currenti diuendere. Antipater enim aiebat, Diogenes verò negabat. Cuius nos in præsentia sententiam cum S. Tho. amplectimur: sic tamẽ attemperatam, q̃ cumulatioris esset virtutis si quippiã pretij venditor ille subtraheret. ¶De quarto articulo S. Tho. Quæst. 77. post illa quæ quæstione proxima de negotiatione disseruim⁹ nihil nobis dicendum superest.

Aristo.

Ciceronis exemplum.

Ad tertium argumentũ.

Historia Thaletis Milesij.

QVÆSTIO QVARTA, De emptione credito pretio.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat rem cariùs uendere expectata quàm numerata pecunia.

Argu. 1. affirmatiæ partis.

QVeritur post generales ẽptionis, ac vẽditionis leges iii particulari, vtrùm ratione crediti pretij liceat rem cariùs vẽdere. Et arguitur à parte affirmatiua. Pretiũ iustum rei secundum prudentum iudicium debet æstimari, & secundùm communem forum: duodecim autem nummi absentes, sicet in futuro soluendi, nõ plus valẽt quàm decem præsentes: ergo res quę vendi potest præsenti pecunia decem, iustè potest creditо vendi duodecim. ¶Secundò. Venditor potest sine indemnẽ seruare: quapropter. D. Thom. 2. 2. quæst. 77. articu. 1. asseuerare nõ est veritus, posse vẽditorem pretio damnũ adhibere quod patitur. Porrovero ex dilata pretij solutione vẽditor multa subijt incommoda: vt pote lucri cessantis: secundò periculum ipsius capitalis, quod sibi fortè nunquam soluetur: & tertiò periculum dispendiorum atque expensarum quas fortasse antequàm pretium recuperet facturus est: isti autem periculorum metus pretio sunt æstimabiles, ergo potest horum gratia auctiori pretio vendere. ¶Pari passu contrariũ currit argumentum de emptore, qui ratione anticipatæ solutionis videtur iure posse minori pretio emere. Nam anticipata solutio pluris æstimatur, quàm eadem prolatata: & similia pericula subijt emptor antequàm mercium compos fiat.

Argumẽ. 3.

¶Tertiò denique arguitur. Sunt aliquę merces reipublicæ necessariæ quæ nisi expectato pretio distrahi nequeunt, quod ex mercibus ipsis conficiẽdum est: ergo iustum ipsarum pretium est, non illud quod in præsenti, cæterùm illud quod in futuro soluendum est. Suntque alię econuerso quæ venundari nequeunt, nisi anticipata solutione: ergo iustum pretium erit, non illud quod cùm merces traduntur valẽt, sed quod anticipato tẽpore soluitur. Exemplum prioris membri patet in maritimis mercibus: quę nisi in magna copia adueẽhi non possunt. Enimuerò cùm totum nauis onus, si illa quæ plurimũ cõtingunt spectes, vendi simul nequeat prę senti pecunia: sed expectandum sit tempus quo emptores eaſdem valeant merces minutiùs distrahere, iustum pretium erit quod in futurum promittitur: quàuis maius illo sit, quod statim numeraretur. Exemplum secũdi membri profertur in lanarum mercatu. Nam cùm, vt plurimùm accidit, pastores nequeant pastum gregum redimere, nisi lanarum pretium sibi anticipetur, apparet illud esse iustum quod anticipatur: licèt minꝰ sit quàm quod dum tradũtur, valent. ¶Iii contrarium est quòd pretium, vt quæstione secunda dicebamus, & habetur. I. in lege quarta, ad leg. Falcid. res secũdùm rei veritatem: hoc est secundùm presens pretium æstimãdæ sunt. Verba sunt legis. Et idem colligitur ex subsequentilege, Pretia.

Conclusio negatiua

SOlutio quæstionis præsentis patula est: quippè quę ex superioribus liquidò colligitur. Respondetur inq̃ vnica negatiua con

ua conclusio. Nullatenùs ratione crediti prorogatiq; pretij licet rem cariùs vendere q̃ in presẽti valet. Cariùs, scilicet vltra latitudinẽ iusti pretij. Nam infra illam iam suprà dictum est, id licitè augeri posse. Conclusionem primò probat argumentum proximè insinuatum: quia neque rem pluris vendere licet quàm valet, neq; plus valet q̃ est pretiũ in præsenti currẽs. Et ratio naturalis est, q̃ pretium cuiusque rei, eius existentiam comitatur vt tanti æstimetur quanti est quando existit: nam tunc est hominibus vsui.

Prima rõ, p cõclusione.

¶Secundò id patefit per regulã quæst. prima constitutã. Nempè quòd ad perpendendum contractum, an sit vsurarius, exploranda est an mutui quippiam implicet, cuius ratione pretium recipiatur. Hoc enim in huiusmodi vẽditionib⁹ reperias. Perinde quippe est rem, decem valentem, credito vendere duodecim, acsi decem statim connumerata emptori mutuo dares sub duorum fœnore. Probatio est S. Tho. 2.2.q.78.art.2.ad.7.

D. Thomas.

Ex quo fit, vt.q.2. dicebamus, neutiq̃ posse venditorem sibi prætexere q̃ tanti sibi merces stent: neq; aliter posse sumptus quos fecerat reficere, q̃ si credito vendat: quoniam negotiatio eiusmodi fortuitis euentibus subdita est. Quare in dissolutione nundinarum mercium pretia decrescunt, non potest mercator vendere credito quanti præsenti numero vendidisset in emptorum feruore: quia res tunc minoris æstimatur. Et eadem conclusio emptores pari iure comprehendit: nempè quibus ratione anticipatę solutionis fas nõ est viliùs emere. Nam pretium legitimum est quo merces tunc æstimantur quãdo traduntur: & ideo si minoris emunt, contractus reducitur ad vsurarium mutuum: videlicet q̃ pecuniã vẽditoribus mutuant, auctuariam mercibus soluendam.

AT quia de conclusione nulla esse potest dubitatio, ad argumentorum solutionẽ descendamus. Et primũ quidem tenuissimi momenti est. Negatur enim q̃ duodecim in furto soluendi nummi secundùm se non plus valeant quàm decem præsentes: imo duodecim absentes idem valent atque præsentes. Et licet accidentariè i negotiatore ratione industriæ possint decem augeri vsque ad duodecim: tamen inde non crescit rei pretium, quod secundum eius naturam æstimatur præcisis decem. ¶De alio verò membro, puta, de lucro cessante, Richard. & Caiet. Caie. & quibus eorum probat opinio, perinde censent atque de mutuo. Nempè q̃ licet mercatori pretium ob lucrum cessans augere. Nam eadem est vtriusque ratio. Ego verò ægerrimè in hãc sententiã trahi possum: eo sanè argumento ductus, q̃ neq; lucrum ei cessat, qui vendere non cogitur, neque vllus absque vi, & fraude cogitur: qui verò tãtum rogatu vẽdit, vltrò vendit. Quare neq; Panor. c. Ad nostram. de emptio. & vendit. neq; antiquorũ vllus huiusmodi exceptionem approbat, sed simpliciter vsuræ reos faciũt quotquot credito cariùs vẽdunt quàm numerato. Et Anton. 2. part. titu. 1. c. 8. §. 2. intrepidè negat ratione lucri cessantis licere cumulatiẽ pretiũ exigere. Et re vera ex isto capite lucri cessantis frequentiores crebrescent vsuræ in mercatura, quàm in mutuo. Quare licèt neque modò vsque adeò asseueranter hãc refutare audeam opinionem, sed permanserim vt suprà in mea formidine: tamen argumenta cõtrarię opinionis nõ sunt tanti ponderis quàm eius patroni putant. Quare ad authoritatẽ S. Tho. quam Richardus pro simili adducit, idem quod suprà respondemus. Nẽpè aliud esse damnum emergens quod vẽditor patitur, quodq̃; ideo vendibile est: aliud verò lucrũ cessans, quod revera, nisi iauito non cessat. ¶Multò verò improbabilius est quod quosdam Neotericos valde miror defensare. Nempè quòd ratiõe periculi, cui venditor suas exponit merces, dum pretiũ in tempus credit, ius habet cariùs vendendi. Cõrad. quidem quæstione citata. 59. vbi hanc ediſſerit materiam, cõcedere hoc recusat: sed tamen iunior Metina, q. 38. de Restitutiõe. nescio quem imitatus, id audenter affirmat. At verò cùm res vsuraria, Ethico. etiam Aristo. testẽ, tam sit odiosa, ac perniciosa, nemo deberet eius occasiones offerre, nisi vbi patẽtissima ratio id euinceret. Porrò autem in hac opinione, nulla, vel probabilis existit. Primùm ergo omniũ in contrarium arguit Cõrad. nullã aut vix vllam esse huiusmodi venditionem in futuro soluendam, quæ non alicui subdatur periculo. Quocirca semper liceret aliquid vltra sortem recipere. Sed tuebuntur se contrarij authores dicentes, non id opinari in qualicunque periculo, sed vbi est legitimũ. Nempè quando mutuatarius, vel pauper est, vel fraudulentus, vel quauis alia ratione male fidus: tunc quippe aiunt posse debitorem metum periculi pretio vendere. ¶Secundũ eius argumentum non est multo maioris efficaciæ. Arguit quippe quòd tunc non solùm capitale, verũ & illud quoq; metus pretiũ periculo subest. Quare rõne illius liceret aliud recipere pretium. Verùm tamẽ respõderent aduersarij expectatiõe auctarij illius vltra sortẽ recipiendi, omnẽ compẽsari metum. ¶Aliter ergo sic vrgẽtius reprobatur opinio. In primis mercator non vendit inuitus. Si ergo videt suas merces non tutò distrahi, nõ vendat credito, vel aliam accipiat cautionem. Cur ergo poterit metum illum vendere? ¶Secundo arguitur. Venditor ille vel fac esse mutuatorẽ, nullum patitur emergens damnum, neq; iacturam facit cessantis lucri, neq; dispendium aut sumptus in recipiendo pretio. Hæc enim omnia cessare supponimus, quandoquidẽ de solo metu disceptam⁹: quo ergo iure poterit metus ille pretio vendi? Sed ais, quia est pretio æstimabilis. Fateor quidem: quoniã mallet homo alicuius pecuniæ dispendium facere quàm tali anxiari metu. Sed tamen non inde sequitur quòd sit illa ratione vẽdibilis: tum quòd venditor suapte sponte in illum se emergit: tum præcipuè quòd emptor nõ tenetur aliter leuare illũ tali metu quàm soluẽdo mercis pretium: cui idcirco dum soluit, satisfacit. Et elucidatur etiãnum argumenti vis, si initio non fuisset facta timoris mentio, venditor tamen fuisset ob periculum vehementer metu vexatus: posteà dum emptor soluit, nihil posset vltra sortem venditor recipere ratione præteriti metus ac periculi: ergo neq; in initio potuit in pactum duci. Profectò si vera esset talis opinio, conditio vendentis, puta si esset nimirum auarus ac perinde meticulosus, causa esset legitima recipiendi maius pretium. ¶Perpendamus ergo argumẽta quibus isti audent hasce perhibere vsurarum ansas. Primum est hoc: fideiussor (vt astringitur alienum debitum soluere, potest pretium recipere: ergo licet venditori hisce verbis cum emptore pacisci: Quod fideiussori prębiturus es, mihi exhibe, & ego subibo periculum: nulla enim apparet discriminis ratio. Nam etiam fideiussor in virtute videtur debitori mutuare: dum pro eo soluit. Respondetur latissimam esse discrepantiã: quoniam fideiussor non pro eo quod mutuat, cùm contingere possit vt nunquam pro debitore soluat: sed quia obligatur soluere, illam potest obligationẽ vendere: mutuator verò verè mutuat: quod ideo gratis tenetur facere. Et miror istos non esse sui memores. Cùm enim fateantur, non quidem pro mutuo, sed tamen pro obligatione mutuandi licere pretium recipere, simili intercapedine deberent perspicere fideiussorem posse recipere pretium pro obligatione soluendi, seu mutuandi: non tamen mutuatorem pro mutuo. Tametsi vterq; in eodẽ versetur periculo. ¶Et pari modo recutitur secundum eorum argumentum de illo qui per contractum assecurationis in se suscipit periculum alienarum mercium: iste enim nihil mutuat, sed pro illa obligatione soluendi merces si perierint, recipit pretium: sicuti ille qui per contractum societatis exponit periculo æs suum, non recipit lucrum propter periculũ, sed propter negotiationem. Hic enim suam pecuniam non mutuat, sed negotiationi exponit: & ideo recipit eius lucrum. Quare ex istis nullum sumitur augumentũ ad mutuãtem: quippe qui mutuando gratis debet trãsferre in alterum dominium: ea solummodò obligatione vt tantundem recipiat. Atque hoc maximè confirmatur: quoniam mutuator non obligatur pecuniam suam perdere, sicut assecurator: vel qui facit societatem, si merces pereant: siquidem mutuatarius semper est obligatus soluere: quare tale periculum non est alio pretio dignũ, quàm vt mutuatarius mutuum persoluat. ¶Arguũt tertiò. Qui equum suum homini locaret à quo grauiter timeret nè nimia eum fatigatione diuexaret, vel forsan alio modo occideret, posset cum illo de pretio conuenire: vt si equus periclitaretur, sibi periret: ergo eodem modo in mutuata pecunia. Sed vides quàm nulla sit similitudo. In locatione enim equi non transfertur dominiũ: & ideo potest verus dominus de periculo rei suæ pacisci. Qui verò vendit aut mutuat, transfert in alterum dominiũ: qui cũ teneatur totum soluere, non est alio pretio grauandus ratione creditoris metus. ¶Superest autem respondere vtrùm liceat venditori ratione impensarum quas probabiliter se timet antequam pretium recipiat facturum aliquid vltra sortem in pactum ducere. Idem enim citatus author bifariàm hanc licentiam concedit: scilicet quòd licet inter contrahentes de coniecturalibus expensis cõuentionem facere. Secundò quòd ratione anxietatis quã passurus est timore litis & laborũ, potest etiam aliquid recipere. Hoc autem secundum iam satis repulsum est. Solus quippe metus &

Solutio auctoris.

Ratio. 1. auctoris.

Ratio. 2.

Antonius.

Primæ rõi in præfatã opinionem.

Argum. 1.

Solutio.

Argum. 2. ad idem

Argum. 2.

Responsio.

Argum. 3.

Solutio.

Quæstio altera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

periculū absq; vllo labore & dispendio nullum hus tribuit aliquid eius gratia recipiendi. At quantum ad expensas res attinet, nō est dubium quin quicquid creditor in recipiendo debito dispendit, posit à debitore exigere. Attamē multò & tutius dum hominis vafriciē & infidelitatē times, nil ei mutuare nec credito vendere: vel dum mutuas, expectare solutionis terminū, an fortè sine vllo dispendio fiat. Nam expensarum anticipatæ cōuentiones vix vsuræ suspicione vacant. Nihilo seciùs vbi omni procul fraude bonis coniecturis timentur expensæ: nempe dum tuus debitor à tua vrbe loco distat, nulla est iniquitas de expensis & laboribus pactum cum illo inire, constitutūq; pretiū recipere, etiam si nullos sit posteà facturus. Nam etiam si esses plura expēsurus, nō posses amplius recipere, quàm fuit conuentione firmatum. ¶ De materia tertij argumenti variè etiam inter doctores opinatur. Ab vna enim parte repræsentatur vsuraria mutuatio, sed ex altera apparet emptio iusta. Et quia casus est consuetus, decisu necessarius est. Igitur re oculatiùs perspecta, arbitror sub distinctione respondendū. Quādo enim debitum nulli esset prorsus subiectum periculo, sed absque vllo sumptu & labore certissimè speraretur soluendū, neutiq; liceret tale debitum minoris emere quanuis lōgum esset tempus expectandum: Esset quippe non solùm palliatum, verùm & detectū fœnebre mutuū. Quoniam ratione dilationis temporis plus accipere quàm tribuas, vsura est. Neq; refert quòd creditori actionē vendenti commodiora sint nunc decem q̄ post annum duodecim. Non inquam hoc compurgaret ementem: quoniam non emptio sed certè mutuatio est. Quando verò solutio in periculo versaretur, nihil dubito quin liceret viliori pretio emere, quàm est totū debitum: vt pote dum militi stipendiū regium debetur, quod creditor timet aut nō totū, aut non sine magno negotio & molestia, aut non sine expensis se recepturū, potest quisq; tale debitum ab illo minoris emere. Quisq; inquā, absq; vi & fraude. Nam si quis regi à thesauris est, & quod soluere debet minoris redimeret, vis esset. Exemplum asserti nostri est, si debitor in pauperiem lapsus esset vel fugisset, &c. Illic enim nulla est ratio mutui, neque in forma neq; in virtute: sed est emptio illius actionis: quæ re vera nō tantū valet vt quidā putāt, quanta est pecunia quæ debetur. Imò est sicuti emere fata, & emere actionem quæ ex lite pēdet. Quod est emere rem in spe. ¶ Argumentum autē quod è regione militare putaretur, est quòd tunc videretur debitor ipse licitè suū ipsum debitum minori pretio posse redimere. Nā quod alteri licet, cur non idem sibi licebit? Quòd autem illi non liceat, per id liquet; q̄ qui non quantum debet soluit, æquitatem iustitiæ minimè seruat. Respondetur ergo, argumētū nulla similitudine pugnare: quoniam debitor ratione præcedentis contractus totam summā debet: tertius verò quia nihil debebat, iustè emere potest actionem illam quanti valet. ¶ Sed oritur hinc argumentum aduersus id quod à nobis nuperrimè decisum est. Argumentū autem est hoc: Duodecim sub periculo non plus valent, q̄ decem certa: quando quidē actio illa decem iustè emitur: ergo q̄ numerata pecunia posset rem vendere decem nummis, poterit eādem credito vendere tunc duodecim, dum probabile periculum solutionis imminet. Respondetur aliud esse rem emere quæ periculo subiacet: aliud verò mutuare seu credito vendere sub peritulo. Nam qui mutuat aut credito vēdit, cùm nullam patiatur vim aut fraudem: quia ratione prorogatæ solutionis nihil posset recipere, vel cautionem capiat, vel non mutuet cum periculo. Quare si gratis vult illud subire, sibi imputet. ¶ Quartum demum capitale argumentum diu me certè multumque ancipitem tenuit. Nam secundùm regulam vniuersalem ac regiam. Iustum rerum pretium est illud, quod receptis mercibus in promptu soluitur. Verùm tamen non mihi videor negare posse quin in tali casu legitima fiat exceptio regulæ vt iustum pretium non sit, nisi quod in futurum expectatur. Merces enim quę per egrè, & potissimè quæ maritimis periculis traducuntur, nequeunt nisi in tanta copia traduci, quanta simul vendi non potest numerata pecunia. Dixerim, nequeunt, si illa quæ plurimū contingunt consideres. Secundùm quam considerationem de legibus cēsendum est. Quam ob causam qui naues eiusmodi mercibus onerāt, necesse est vt partim credito coëmant. Ob idque & sperare eis licet etiā in portu alijs mercatoribus eo simul pretio vendere, quod ex ipsis minutatim venditis conficiendū est. Veruntamē per hanc concessionem nullam cogitamus porrigere mercatoribus ansam, qui in ciuitatibus

Solutio.

Solutio ter tij argum.

Replica cōtra solutio.

Responsio.

Argumētū alterum.

Solutio.

Solutio. 4. argumen.

tatibus merces distrahunt: quoniam tota ratio contractum excusans, est necessitas vendendi & emendi tam amplam mercium copiam, quæ nequit numerata pecunia vendi: ob idque venditur illis qui pretiū inde sunt collecturi. Citra hanc autē necesitatem debent res æstimari, pretio præsenti. Quapropter peculiares mercatores in nundinis sibi videant quomodo emant: porrò intelligentes non posse reuendere nisi pretio præsenti. Nam nulla inde sumitur excusatio q̄ empturi ciues non semper habeant pecuniam præsentem. Hoc enim esset illos cogere, propter necesitatem emere ad vsuras. ¶ De secundo etiam mēbro quarti argumenti nihil est mirum si prudentissimus quisque ambigat. Nam re vera lanarum mercatus qui anticipata fit solutione, effigiē præ se fert vsurarum: cùm viliùs illa ratione emātur. Attamen neque eiusmodi emptiones vsurarias prorsus arbitror, si modò fraus absit. Nempe dum non anticipetur solutio nisi duos aut tres menses quādo solet fieri herbarum solutio: aut plurimū intra eundē annū fiat quo sunt lanæ recipiendæ. Nam si anticipetur in alterum annum vt ratione tam longe dilationis minoris emas, manifestaria vsura est. Ratio quæ me in hanc cogit sententiam est, q̄ merces ipsæ natura sua hoc exigunt. Nempè quòd sumptus pascendi tam numerosos greges eorum domini ferre nequeūt, nisi ex ipsa nutrienda lana præsens sibi subsidium cōmuniant. Accedit quod forma huiusmodi fori adeo iam more & vsu percrebuit, vt ipsi etiā pastores in quos grauamen inclinat, renuant aliter vendere. Et fortè in marino piscatu idem permittitur anticipatum pretium: non solum propter sumptus pauperum piscatorum, verum & propterea quod piscatura seruari nequiret nisi emptores paratissimi essent iactum anteà emptum recipere. Haud tamen inde exemplum ad alia minora deducitur, vt liceat ab agricola anticipata pecunia grana minoris emere. Nam accidentarium est quòd agricola ea sit paupertate, vt exiguos illos sumptus ferre nequeat: qua ratione cogitur ad vsuram mutuum quæritare. Parque iudicium est de alijs huiusmodi: nimirum quando necesitas personæ in causa est intempestiuè vendendi. Etenim in lanis non tam accidentaria personarum necesitas inest, quàm rei ipsius natiua.

De lanarū, anticipata solutione.

De piscatu marino.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm liceat rem credito cariùs quàm præsenti pretio uendere, quando rei dominus non erat tunc uenditurus.

TAmetsi regula generalis sit quā superiori articulo constitutam reliquimus, restat nihilominùs explorare an vllam admittat exceptionem: videlicet vtrùm quando merces vendendæ non erant, vsq; ad tempus quod plus valituras sperabatur, cariùs licitum sit eas distrahere quàm præsenti numismate. Et arguit à parte negatiua ex regula suprà constituta: nempe q̄ rei pretium æstimandum sit secundū præsentem valorem: vt habetur l. in lege. 4. ad. l. Falcid. ¶ Secundo arguitur. Si liceret cariùs tunc vendere, id maximè permitteretur ratione lucri cessantis, quod speratur ex pretij augmento: dictum est autem secundū sententiam nobis probatiorem, nemini propriè cessare lucrum, præter eum qui vim aut fraudem patitur: qui ergo suapte sponte vendit, nō potest de lucro cessante agere, atque adeò neq; illa ratione cariùs vendere. ¶ Tertiò: Si illa ratione cariùs liceret vendere, sequeretur quòd econuerso liceret rem emere cum pacto vt integra seruaretur quoadusq; vel maioris æstimaretur, vel fructus ferret. Verbi gratia liceret oues ante fœturam eo pacto emere, vt venditor periculo suo eas custodiret, quousque fœtus suos æderent, caseumque & lanam ferrent. Consequentia probatur: Nam si venditor potest futurum pretium quo in posterum valituræ sunt res ex nunc tutum facere, pari iure poterit emptor tutos quoque reddere fructus rei emptæ quos emit. Consequens tamen est falsum. Nam res lege non pereunt nisi domino. Vnde cùm primum quis rerum acquirit dominium, sibi periclitantur, vt colligitur. l. incendium. C. si cert. peta. & l. pignus. C. de pignora. actio. ¶ In cōtrariū est ca. Nauiganti. de vsuris.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

ARticulus hic intellectum exposcit dicti capituli, Nauiganti. & ca. In ciuitate. de vsuris. Et quidem in ca. Nauiganti. tria sunt membra. In primo condemnatur vsuræ cōtractus, quo quis nauiganti vel eunti ad nūdinas pecuniam mutuat periculum capitalis subiens, vt aliquid sibi vltra sortem rependatur: quę quidē condemnatio interpretamento indiget, vt verum exhibeat intellectum. Nā vt. q. 6. in art. de societate, decisuri

Cap. Nauiganti. & c. In ciuitate. de usuris.

Dubitatio circa primū mēbrū cap. Nauiganti.

sumus,nihil vsurę cōmittit qui pecuniā suam in societatem mittit vt inde lucrum speret, quod periculum ingreditur capitalis: nam hoc non est ratione mutui, sed quia sua pecunia negotiatur: qui autem nauiganti proprio periculo pecuniam cōmittit suam, non omninò mutuat: quandoquidē si pereat sibi p erit:videtur ergo contractus ille immerito illic damnari. ¶ Respondetur, propterea cōdēnari,quòd cùm mutuatio gratis fieri debeat,nō aliter mutuare quàm mutuatarium ad contractum assecurationis vel societatis obligando,vsura est. Quòd si contra re darguas: Qui mutuare nō tenetur,potest id renuere vt alios cōtractus sibi cōmodos faciat.Respondetur hoc verū esse: attamen vi mutui non pōt alium cogere qui fortè assecuratione non egebat. Nā fortè illic nullum imminebat periculū sed fingebatur. Quod patet ex illa cōpositione nauiganti, vel eunti ad nundinas.Nā euntes ad nundinas nulli subsunt periculo: & ideò fortè habebatur sermo de nauigatione quæ extra omne fieret periculum. Sed de hoc illic rursus. ¶ Ad quæstionem ergo præsentem duabus con-
Concluſ.1. clusionibus respondetur.Prior est. Licitum est merces anticipata solutione viliùs mercari quàm præsenti foro væneunt. Si tamē cōiectura est tēpore quo tradēdæ sunt plus minusue valituras. Vt si quis in hyeme triticum emit,quod vsq; ad messem nō est recepturus,etsi tēpore contractus modius quatuor vendatur solidis, iustè pōt tribus emi, si creditur plus minùsve in æstate valiturū. Iste est casus secundus dicti ca. Nauiganti.
Rō conclu. Et ratio est,q̄ cùm res propter vsum emantur,id quod nunc nō venit in emptionis vsum,nō debet æstimari præsenti pretio: sed illo quo valiturū est,dum ei traditur. ¶ Sed
Obiectio. arguis rationem id tantùm euincere q̄ liceat nūc emere indefinito pretio: hisce videlicet verbis,Emo ex te tot modios tritici eo pretio quo æstimabitur tēpore messis: q̄d autē nunc liceat certum taxare, effigiem habet vsuræ: nam fortè valebit plus:& tamen cap.
Responſio. Nauigāti.de taxato pretio loquitur.Respōdetur quòd quando res in dubio versatur, potest prudentia ac perinde cōuentione definiri.Quapropter iustitia huius contractus nō in anticipata solutiōe fundatur: alioqui vsuram saperet: sed in coniecturali æstimatione rei dubiæ.Ex quo fit vt etiam dum solutio non anticiparetur,firmaretur tamē sic contractus,vt vtrinque resultaret obligatio, æquus esset ac ꝓbus.Quēadmodùm si quis datis arrhis statoque pretio indefinitè emeret quantū olei vel vini est ꝓuenturum: vti Aristo.de Thalete (quod suprà meminim⁹) retulit, nullam committeret vsuram: licet multò plus sperato proueniret:neque vendi tor teneretur restituere,etiam si totum periret. ¶ Posterior conclusio. Qui suas nō erat *Postrema cōclusio.* merces venditurus vsque ad tēpus quo pretium auctum iri conijcitur,potest pluris vēdere quàm tēpore venditionis valet,expensis deductis, laboribus, ac periculis: & casu, quo,vt suprà admonitū est, scilicet rogatus vendat:vt qui vsq; mensem Maium seruaturus erat granum suum, poterit sub natalem Domini carius quàm tunc valet diuendere. Hic enim est casus tertius eiusdem ca.Nauigānti.Et ratio conclusionis superiori germana est:quoniā tunc non debet æstimari pretium secundū præsens, sed secundū tempus quo suas erat merces distracturus.Aliās pateretur emergens damnū, à quo, vt suprà dictum est,potest se iure venditor seruare incolumē. Quare non solùm indefinitè vēdere potest eo pretio quo mense Maij valituræ sint,verùm definiri constituiq; pretium certū potest.Nā res dubia potest, vt modò diceb amus,per prudētiam terminari. ¶ Nō est autē cur,vt in superiori casu,scisciteris vtrū liceat sic etiā carius vendere præsenti nūmo. Quoniā qui sic emeret, mentis veriùs q̄ pecuniæ egeret. Ecquis enim numerata pecunia,quas res viliùs potest,cariùs emat? At tamen si venditor,emptorem non decipiat, sed ille velit tantū dare, quanto ipse futuro tempore venditurus erat, genere suo nō est vsura. ¶ At verò restat circa ca. In ciuitate. nō paruū dubium. Argultur inquàm quòd *Argument.* nō illi modò qui seruaturus erat merces, fas sit pretiosiùs vendere, verùm & illi quoque qui non erat seruaturus, si modò pretio credito vendat.Enimuerò ca. In ciuitate. nulla cōditionis illius mentio fit, essetne venditor seruaturus,necne.Sed absoluiè respondetur quòd seu piper seu cinnamōmū quod præsenti pecunia quinque venditur libris, citra peccatum potest vænundari sex: dūmodò credatur solutionis tēpore plus minusve valiturum.Caiet.hac cōmotus autoritate. 2.2. *Caiet.ſolu.* q.78.articu.1.distinguit de huiusmodi contractu.Ait inquam solutionis dilationē bifariàm posse cōsiderari. Vno modo per se vt actionē ab emptione separatā:puta si cōtractus vēditionis non simpliciter cōsideretur, sed

sed tanquam mutuū habens annexum. Itaque venditio perfectè nunc absoluatur, sed quia expectatur solutio, ratione taciti mutui aliquid extorquetur.Et hoc inquit,illicitum est,atque vsurarium. Secūdo modo potest eadem dilata solutio considerari,nō qui dem per se, at tanquam pars venditionis, q̄ nōdum fuit completa:sed inchoata, & in futurum pendens.Et tunc inquit, aliquid insuper recipere, quàm sit præsens pretiū, si res creditur plus valitura non est vsura: quoniā venditio tunc censetur perfici quando fit solutio.Ob idq; ait inepte exponi ca. in ciuitate.per alterum.Nauigāti.cùm sint duo di-
Rō in Caiet. uersi casus. ¶ Veruntamē contra hanc opinionē est argumentū,quòd hæc Caieta. distinctio obstrusior est quàm vt facilè possit intelligi. Contractus enim,vt suprà citatum est.l.Labeo.ff.de verb.signifi.est vltrò citroque obligatio:ergo tunc cōtractus emptionis absolutus est & perfectus, quando venditor vel tradit vel tradere obligat merces, atq; emptor vel soluit vel soluere obligatur pretium.Quo fit vt expectata solutio nihil
Ratio.2. vetet quo minùs contractus perfectus sit. Quare ex illo capite nihil vltra præsens pretium recipi potest. ¶ Secundò. Venditionis forma quæ credito fit vna est semper: scilicet vendo tibi hanc rem pretio tali tempore soluendo:nulla ergo restat discriminis ratio,vt dicatur aliquando contractus inchoatus & nō perfectus,aliquādo verò perfectus
Ratio.3. & includens mutuū. Imò semper includit mutuū,puta expectationē solutionis. ¶ Tertiò. Si venditor non erat seruaturus merces, nil ei refert quantum sit valitura,atq; adeo nec damnum illi emergit,nec lucrum cessat, quare ratione illius nihil nisi pretium,quod
Solutio tutior. in præsenti currit,percipere pōt. ¶ Ob idq; profectò multò est tutior solutio, quòd capitulū. Nauiganti. glossa sit capituli.In ciuitate.scilicet quòd nunquā liceat credito cariùs vendere,nisi quādo seruādæ erant merces.Nam licet capitu. Nauiganti.fuerit Gregorij Noni,& capitulū.In ciuitate. Alexandri Tertij,explicuit nihilominùs Gregorius Alexandri mentē.Nihilo feciùs nō est prorsus Caietan. opinio improbabilis: præsertim
Caiet.opinō protinꝰ improbabilis. si venditio fiat indefinito prētio. Enimuerò si qui tempore Nauitatis grano abundat rogatur credito vendere, quanuis non esset seruaturus,potest venditionē renuere: & da re quasi mutuū decem modios recipiendos mense Maio, vel pretium quo tūc vænierit. Veruntamen si est ceu mutuum, nō potest emptorē cogere,vt mense Maio & non antè soluat.Atq; hac tunc ratione dicetur imperfectus contractus,quòd nō est taxatum pretium, sed in futurum pendens. An verò taxari possit dubium pretium auctiore ęstimatione quàm in præsenti foro currit, porrò concedere illi non auderem, qui non esset seruaturus. Et ideò bene admonetur eodem ca.quòd licèt ex forma contractus, nō sit vsura,quia effigiem habet venditionis,tamen suspectus cōtractus est:ac perinde plebi interdicendus.

PRimum igitur argumentum iam solutū *Ad.1.arg.* est.Regula nanque docens iustum pretiū esse quod in præsenti foro currit, intelligitur si tunc merces emptori tradantur. Nā aliàs non sunt æstimādæ nisi tēpore quo in emptoris vsum veniunt. ¶ Secundum autē *Ad.2.arg.* valētius pugnat:nimirū dum querit qua ratione qui seruaturus erat, pretiosiùs vendere posset. Nam si ratione id lucri cessantis, iam suprà probabilius arbitrati sumus non cessare lucrum nisi inuito. Respondere ergo primò possumus q̄ potest recipere ratione damni emergentis. Quod quidē etiā spōtaneus venditor quādo ob cōmodum emētis vendit,potest,vt suprà decisum est,in pactum ducere.Si autem huic responso nō acquiescas, eò quòd videtur lucrum cessans,respondetur secundò euidētiùs, quòd lucrum cessare dupliciter vsu venit. Vno modo quādo res quæ alteri traditur,non plus per se valet,sed solū ratione negotiationis industriæ: qualis est pecunia. Et tūc censebā ego eum qui vltrò à se alienat mutuando, nō posse lucrum recipere:quia propriè non impeditur, vt suprà expositum est. Secundò contingit quòd res ipsa quæ traditur,non modò ratione industrię,verùm suaptè natura per se ipa plus est valitura. Huiusmodi ergo res, licet quis sponte sua vendat, si rogatus facit,cari⁹ vendere potest,ob illum,qui speratur valorem: expensis tamē ac laboribus,vt dictum
Ad.3.arg. est,inde subductis.Tertio argumēto dubita tio submouetur de quodam vsitato contractu emptionis non satis tuto. Sunt enim qui miseris rusticanis mutuare renuentes,mille innectant fraudes. Primum iumenta ab illis emunt,quæ non habent:eademq; fictè eisdem locant.Nempe consignant rustico viginti aureos, ceu pretium boum quos ille non habet, obligando illum vt saluos ac tutos locatosq; custodiat, soluatq; menstruū

locationis pretium. Hæc enim vsura est. Ni-mirum cùm in fine anni redhibentur ijdem viginti aurei: vt pote seruati boues, adiecto quę insuper pretio dictæ locationis. Secũdò est qui in autũno mille, verbi gratia, oues emit, obligatis venditoribus vt vsq; ad Maiũ easdem saluas custodiant. Nępe vt ipsorum periculo pereant. Et postquàm totam fœturam percipit, reuendit eisdem easdem eodẽ pretio. In quo contractu multæ latẽt iniquitates. Primũ enim si agricolæ obligantur vt iterũ eodem pretio emãt, manifestaria vsura est. Nam cùm teneantur eandem pecuniam remetiri, mutuum est: cui augetur pretium agnorum, casei, & vellerum. Rursus obligare illos vt illæsum seruent gregem, palliatio vsuræ est: nam grex ipsis ementibus, tanq̃ veris dominis periclitari debet: quod quidem periculũ si venditores suscipiãt, iusta pecunia esset pro quãtitate periculi æstimãdum, cùm tamẽ neq; pro periculo, neq; pro custodia recipiãt nisi pertenue forte stipendium. Negatur ergo argumenti consequentia. Videlicet quod si potest venditor qui merces erat seruaturus, immunẽ se à damno seruare, possit etiam emptor venditorem arctare, vt merces seruet: nam cùm primũ emit, suo sunt periculo perituręq.

QVÆSTIO QVINTA, De Censibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm censuum emptio ac uenditio sit usuraria.

POstrema quęstiõe de emptione & venditione, quæ huius libri quintum habet locum, interrogatur de cẽsibus: quorum cõtractus latissimè in republica percrebuit. Est ergo articulus primꝰ, vtrùm huiusmodi contractus emendi vẽdendique cẽsus, sit vsurarius. Et arguitur à parte affirmatiua. *Argum. 1.* Numisma, vt suprà dictum est, non est vendibile, sed tandẽ mutuabile, & qui vsum eius seorsum vendit, vsurarius est. Nam vt ex. 5. Polit. ca. 6. citabamus, solùm inuentũ est vt sit pretium rerum, non vt ipsum vendatur: qui autẽ censum emit, pecuniam emit vltra sortem sibi augendã: ergo vsurarius est. Probatur minor. Qui dat, verbi gratia, mille ducatos vt singulis mensibus aut annis certam pecuniam recipiat, nihil aliud emit quàm illam pecuniam, quæ sibi vltra sortem accrescit. Nam si quotannis recipit centum, in decennio recuperat iustam sortem. Quare si census redimitur, eandem duplat: si verò non redimitur, quicquid vltra recipit, sorti accumulat. *Argum. 2.* ¶ Secundò arguitur. Hoc genus contractus pallium est & clypeus omnium vsurarum: ergo deberet longè à republica relegari. Probatur antecedens. Quicunque gratis mutuare recusat, hoc astu vtitur, vt saluo capitali redimibiles census coëmat: quod perinde est ac si sub fœnore mutuaret. *Argum. 3.* ¶ Tertiò arguitur. Si census possent in rem aut rerũ fructus institui, possent pariter & in personam, etiam quæ bonis careret: nam sicut res, fructuosæ sunt, ita & operis suis psona fructificat: consequens autem videtur condemnare capit. 2. de pigno. vbi habetur q̃ liber homo pro debito non tenetur, si res defuerint. ¶ In contrarium est argumẽtum, quòd annui reditus in bonis immobilibus iure cẽsentur: vt patet Clem. Exiuit. de verb. signi. §. cumq; annui. bona autem immobilia vendi emiq; iustè possunt.

QVæstio præsens pluribus fortè opinionibus controuersa est inter Doctores quàm res exigit. Est enim plana. Igitur vt à nomine rem auspicemur, cẽsus, vt lib. 3. sub tit. de tributis dicebamus, à censendo ducitur: eò quòd, vt habetur. l. forma. ff. de censib. facultates ciuiũ recensendæ sunt, vt pro sua quisque tributum soluat. Inde tamẽ secundo deriuatum est, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite exigitur: nẽpe dum princeps vult personarũ capita catalogo esse recensita: vt quãtum sit eius imperium sibi innotescat. De quo Christus interrogatus fuit an liceret censum dari Cæsari. Cuius vtique superbiæ pœnas dedit Dauid. Nempe quòd populum numerauit, vt legitur. 2. Reg. 24. Tertiò & census facultas, & substantia cuiusq; dicitur, & patrimonij æstimatio. Refert enim Liuius lib. 1. q̃ Seruius Tullus, Romanorũ rex census ciuium cõstituit. At verò in præsentiarũ nomine cẽsus nihil aliud censetur, quàm pensio quam quis super suis bonis aut persona constituit. Aut, quò significantiùs dicamus, est ius percipiendi pensionem siue in fructibus, siue in pecunia, vel re aliqua vtili. ¶ Est nihilo minus secundò adnotandum, quòd census bifariàm cõstituitur. Vno modo vt sit reseruatiuus: alio modo vt sit consignatiuus. Reseruatiuus: *Census à cẽsendo dict⁹.* *Bifariã cẽsus cõstituitio.*

uatiuus est quando quis vel remsuam alteri confert reseruato sibi iure quotãnis recipiendi partem quãpiam. De quo extat lex fin. C. de rer. permut. vbi quisq; permittitur mille alteri donare, reseruato sibi, siue annuo, siue menstruo censu. Et de huiusmodi censu meminit glossa super ca. constitutus. de relig. domib. Condẽnatur enim in eodẽ ca. quidam abbas, qui pensionem quam debebat multis retrò annis non soluerat. Condemnatur inquam non vt ius prædij amitteret, de quo pensionẽ debebat, sed vt pensionẽ persolueret. Et tamen si fuisset emphyteusis, prædio ipso expoliandus erat: vt patet. l. 2. C. de iur. emphyt. Ait ergo bene glo. quòd emphyteusis hoc modo differt à censu, quòd quãdo quis in emphyteusin dat alteri prædium suum, quia non transfert dominium directum, sed tantũ vtile, si non soluitur pensio, prædium redit ad ipsum dominum. Sed quando dat bona sua alteri sub cẽ suali pensione, quia transfert dominium rei in alterum, quantocunq; tempore cesset ille pensionẽ soluere, non perdit ius prædij, sed debet pensionem. Ille ergo dicitur census reseruatiuus. De quo tamen in præsentiarum non fiet amplior mẽtio: eò quòd nõ est vsq; adeò in vsu. Alter ergo est census cõsignatiuus: vt dum quis retentis suis bonis eorumq; vsu consignat alteri certam pẽsionem, quam obligatur singulis mensibus aut annis soluere. Hunc autem sensum quàm plurimis diuisionibus more suo partitur Cõrad. q. 72. Nam ex parte fundamenti in quo constituitur, alter est realis: puta qui in rem instituitur: atq; alter personalis, qui constituitur in personam. Mox ex parte rei quæ recipitur, alter est fructuarius: vt pote dum recipiũtur grana vel alij fructus: & alter pecuniarius, vt cùm recipitur pecunia. Atque hic est more frequentior. Rursum alter certus, puta cùm taxati sint fructus seu pecunia, & alter incertus, dum non definitur nisi quota, puta vt tertiam partem vel aliam fructuũ recipias. Deinde alter est perpetuus, & alter tẽporalis. Præterea alter ,p certo annorũ tẽpore, & alter ,p incerto, puta ,p tota vita: quẽ appellat vitalitiũ. Ac demũ alter est redimibilis, atq; alter irredimibilis. De quorũ ferme singulis peculiaria submouent dubia: licèt nõnulla parui momẽti. Rñdetur ergo ad q̃stionẽ quatuor cõclusionib⁹. Prima est. Vnusquisq; potest realẽ fructuariumq;, vt aiunt, censum in sua bona constituere, dũ modò sint libera. Quod dixerim, vt illa excluderem, quæ maioratus vinculo sunt adstricta. Conclusio hæc in genere receptissima est, neq; est qui de ea dubitet. Est nanq; perquam manifestum posse quenque bona sua gratis donare ac vendere, & quocunque alio contractu alienare: poterit ergo pari iure donare aut quotam aliquam suorum fructuum, aut certam partem: perpetuò se vinculo perstringendo, eadem, vel prefinito tẽpore, vel certe in perpetuũ persoluere: hoc autem est censum constituere, puta consignare. *Dubium.* ¶ At verò dubium est, an sicut possit sub donationis forma institui: sic etiam liceat per contractum venditionis. Enimuerò ex Theologis Henric. quolib. 1. q. 39. vbi in suam sententiã allegat alios: & ex iure cõsultis Innocen. super cap. In ciuitate. de vsuris. & ibidem Ioan. Andr. & Salic. super Authen. ad hæc. C. de vsur. vbi pro se citat Gregor. Arimin. distinguẽtes aiunt, q̃ antiquos annuos reditus, puta qui iam fuerant anteà constituti, siue in res siue in personam, potest quisque emere. Haud tamen vllus iure potest sic tales reditus emere vt tunc constituantur. Exempli gratia, liberè quisque potest cõstituere super bona sua aut super suã personam censum, quem dono dat alteri: & postquam constitutus est potest vnusterius ab illo donatario emere. Pari modo tributa regia quæ super ciues instituta sunt potest vnusquilibet emere: quę dicitur iurium emptio. Attamen quòd ego à te emam censum quẽ modò super te aut super bona tua constituas, iniquum est. Et ratio, inquiunt, est, quòd in emptione debet distingui pretium & merx: vt habetur. l. 1. de contrahen. emptio. quando autem iam census est constitutus ipse habet rationẽ mercis: si verò nõ est constitutus, nulla est merx, sed nummi nummis emuntur. Vnde ait Ioan. Andreas, se nescire excusare talem contractum. ¶ Veruntamen, salua Doctorum autoritate qui egregia meritò pollent, nemini debet in dubium venire quin sicut via donationis, ita & empitionis possit census constitui. Et sit hic secunda conclusio: quam cæteri omnes tam Theologi, quàm super eodẽ cap. in ciuitate. Iurisconsulti, vt Hostien. & reliqui, intrepidè confitentur. Nam cùm quisq; liber homo bona sua diuendere possit, planè fit cõsequens, vt possit quoq; vendere eorũ fructus vel eorum partẽ, obligando se vel quotam eorum vel certam partem soluere ita vt

Varię cẽsus diuisiones. Conradus. *Ratio proxima opin.* *Conclus. 1.* *Conclus. 2.* *Hostien.* *Prima ratio pro conclu.*

alteri ius vendat exigendi à se eosdem fructus. Secundo: si potest tale ius gratis donare, cur non poterit dare genero in dotem, atque adeò cuicunque alteri, vel pro seruitio vel pro pretio? Tertiò id confirmatur. Potest quisque superioris iussu & lege cogi, vt partem suorum fructuum annuatim soluat: vt patet in decimarum tributorumque exactione: ergo poterit sua se sponte taxato pretio ad eandem solutionem obligare. Quartò. Potest quisque (vt nuperrime vtro que iure monstrauimus) rem suam alteri donare, ac perinde vendere retento sibi censu: ergo potest vice versa retento dominio censum vendere. Quapropter vti Syluester ait, verb. vsura. 2. §. 12. fallitur contraria opinio non dignoscens hic mercem à pretio distinctam: nam sicuti dum emuntur reditus anteà constituti, emitur ius illud: ita & dū nūc constituitur, ius idem ipsum habet rationē mercis. ¶ At quoniam de pecuniario aliquā tulò maior reputatur dubitatio, adhibetur tertia conclusio. Iure etiam quisque potest pecuniarium censum super suis facultatibus constituere: non solùm donationis forma, verùm etiam vendiiionis. Hæc ex superioribus facilè colligitur: & est assertio Conrad. quæst. 75. Enimuerò si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia, nulla vetat ratio quominus possit & pecuniarius constitui. Neq; in hoc contractu mutuum subest, vti Anch. illic à Sylue. citatus autumat: imò est vera emptio quia pretium illud non traditur vendenti cū pacto redhibendi, sed in perpetuum. Secundò potest se quisq; gratis obligare ad nummariā annuamq; solutionē, tradendo alteri ius petendi: ergo potest tale ius pecunia vēdere. Tertiò potest census super domum consignari cuius fructus non est nisi pecunia: ergo potest taxari idem cēsus pecunia. Re vera de reali censu, siue fructuarius sit & prædialis, siue nummarius, res est apertior quàm vt pluribus egeat probationibus. Et preter rationes sunt etiam iura tam ciuilia q̄ canonica huiusmodi comprobantia contractus. Est enim Authen. Vt ij qui obligat. se hab. per. res min. §. quoniā autem. vbi admonentur minorum curatores reditus illis emere annuos. Et in regno nostro extat lex Tauri. 68. id permittens. Et super omnia sunt extrauagantes duæ inter communes titulo. de emptio. quarum prior est Martini Quinti, anno. 1423. edita: posterior verò Calixti tertij anno. 1455. qui quidē pōtifices maximi interrogati de eiusmodi iure, sanxerunt licitos esse contractus. Neque iura hæc distinguūt inter fructuarios & pecuniarios. ¶ Veruta-men de cēsu personali grauius emergit hinc dubium. Multi quippe Doctorū qui census reales fatentur esse legitimos, id de personalibus diffitentur: vt est Ioan. de Ligniano super. c. in ciuitate. de vsur. & Abb. in dispu. §. & Sum. Angel. in verb. vsur. & D. Anto. in 2. parte. tit. 1. ca. 8. §. 10. & Sylvest. loco citato eodem propendet: dicens q̄ dum census statuitur super domum, quæ nō locatur nisi quinq;, nō pōt census constitui maior. Qua re omnes isti autores aiunt nō posse constitui censum nisi supra rem cuius fructus minimum tantundē valeat quantus est census. Fundamentū huic opinioni hoc subijcere possumus, quòd emptor cùm dominus fiat rei emptæ, debet eius subire periculū: vt patet. l. 1. C. de peric. & cōmo. rei vendit. Si autem census supra personam constitueretur, nulli emptor subesset periculo. Nā interemptis etiam rebus, semper maneret venditor obligatus. Esset ergo iniqua conditio quòd semper venditor in periculo versaretur: emptor verò in nullo. ¶ Secundò arguitur. Si census potest personæ infixus remanere, eodem modo posset constitui & super cunctis eius facultatibus simul obligata persona, sic vt pereuntibus cūctis bonis nihilo seciùs obligatus ipse supereset: talis autē cōtractus nō apparet emptio, sed mutuatio sub fide pignoris: quoniam bonorum dominium non transit in emptorem, imo habent rationem pignoris: quandoquidem ipsis extinctis nihilominùs tenetur persona. Si autē est mutuum, vsura est censum insuper recipere. ¶ Fauere deinde videtur huic opinioni, tum capit. suprà citatum, de pignorib. vbi habetur quòd homo liber pro delicto non teneatur, si res defuerint: tum præsertim & præfatæ constitutiones Martini & Calixti: in quibus habetur quòd super bonis, scilicet domibus, prædijs, &c. constituendi sunt cēsus. Et subditur quòd etiam possessionibus ipsis obligatis, interemptis, & destructis, non debent venditores astringi. ¶ His veruntamen non obstantibus adijcitur quarta cōclusio. Iustè quisque emere potest personalem censum: vt pote quem venditor supra suam cōstituát personam. Conclusio est eiusdē Conrad. q. 74. quam &. q. 75. repetit. Probaturq; iudicio meo rationibus satis firmis. Potest se per-

Secunda. *Tertia.* *Quarta.* *Syluester.* *Conclus. 3.* *Conrad.* *Probatio. 1* *Ancharan.* *Secunda.* *Ratio. 3.* *Martin. 5.* *Calixtus. 3* *Dubitatio. de cēsu personali.* *Ioā. de ligni. Abbas. Sūm. Ang. D. Anto. Syluester.* *Fundamentū præteritæ opinionis* *Argum. 2. ad idem.* *Conclus. 4.* *Conrad. Rō cōclus.* *Postrema ratio.*

se persona gratis obligare, etiam si bonis sit temporalibus destituta ad menstruā, vel annuam pecuniæ solutionem, gratuitò ius alteri conferens petendi: idemq; ius genero filiæ cōferendo: ergo poterit ius idē alteri vendere. Nam vt suprà dictum est, emptor tunc pretium nō mutuat, postquàm non retinet ius repetendi: sed illo emit ius illud, quod habet rationē mercis. Secūdò potest se quisq; astringere ad æs certum quotānis mercenario pro suis operis persoluendum, cur ergo non poterit eadē obligatio pecunia æstimari, ac subinde vendi? Tertiò potest cēsus personalis principis lege constitui: vt patet. 2. Nehemiæ. 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiā partem sicli ceu annuū censum personalem. Qua ratione in more nunc est aliquarum ecclesiarū, personales decimas exigere: de quibus mentio fit cap. Apostolicæ. de decim. & de negotiatiōe soluunt decimę: vt eod. in. c. Pastoralis. Et, vt suprà diximus, potest princeps non solùm ex facultatibus, verùm ex capitum recensione census exigere: potestque ratione delicti homo cogi ad annuum tributum: ergo poterit sua quisque sponte tale super se ius vendere. Rursus liberum cuiq; iure est obligationē suarum operarum vendere. Nempe vt sit obligatus suo corpore seruire: ergo pari iure vendere valet & personalē censum. Quid ni? Potest liber homo non solùm alijs ciuilibus cōtractibus obligari, verùm & in seruitutē, vt lib. 4. monstratum est, sese vendere, & filium suum: potestq; super mancipium suum, sicuti super suas reliquas possessiones censum constituere: cur ergo non & super se vēdere queat pecuniarium ius? ¶ Et (quod hisce omnibus robur adhibet) quicunq; realis census annexā habet personalem obligationem: ergo ipsis etiam pereuntibus rebus superstes obligatio est in persona, atq; adeò constitui potest personalis census. Probatur primùm antecedens. Tum quòd forma contractus sem per sic habet, quòd vēditor obligat se & sua bona, quippe cùm res inanimes non nisi per Metaphoram dicuntur obligari: sed dominus est qui obligatur & iudicio cogitur: tū præcipuè quòd per huiusmodi contractus nec dominiū rei transfertur, neq; fructus vē duntur, sed ius illos petendi. Quapropter bona illa super quibus cōstituitur census, non tam rei venditæ rationem habent quàm pignoris atq; hypothecæ qua venditoris fides firmatur: iuxta tenorem legis. fundus. ff. de ann. legatis. Et probatur hoc ipsum. Quoniam si fructus illo contractu venderentur, consequens fieret, vt eorum periculum non venditor, sed emptor subiret. Quapropter quo anno fructus perirent, non deberentur emptori, sed eidem ipsi perirent: quod tamē est falsum & contra vniuersalem vsum. Quavtiq; ratione & vsu ostenditur eum qui census emit, non emere fructus, sed ius petendi: quippe cùm vēditor periculo fructuum, ceu rei suæ subditus maneat. Sunt nanq; res censui obligatæ, instar pigneris, quo disparē te, nō ideo creditori extinguitur agendi ius: vt. l. seruo. C. de pigno. admonet. Quod quidem inde rursus confirmatur quod alias nō possent emi pecuniarij census nullis consignatis fructibus: cuius contrariū suprà probatum est. ¶ Ex hac conclusione subsequitur primò, census reales non solùm constitui posse super certis designatisque bonis, verùm & super indefinitis, atque incertis: nempe super quibuscunque quæ venditor seu possidet, seu possidebit: eò quòd obligatio in personam resolvitur. ¶ Sequitur secundò quòd potest institui census super re etiā cuius fructus non adæquent censum. Denique in huiusmodi emptionibus nulla vsura est. Neque verò iniustitia, si modò pretium sit iustum ad hoc est attendendum. Perspice inquā an ius illud tantæ recipiendæ pensionis iusto ematur pretio. Nam tunc si res supra quam constituitur tuta nō sit, aut nō tantum fructum reddat, in emptoris vergit periculum. Quomodò autem iustum pretium æstimandum sit, articulo proximo patebit. Quapropter Metynensis egrè sibi cōstat, quippe qui cùm priùs asseruisset cōtrariū huius corollarij, posteà affirmauerit personales census. Nam si persona manet obligata licèt fundus fructum iustum nō suppeat, supereſt actio contra personam. ¶ Sed arguis. Quando res non satis soluendo censui fructificant, tunc census non est tutus: ergo tunc contecta subrepit vsura. Negatur consequentia. Imò verò ex parte citius venditoris resultat iniquitas quàm à parte emptoris. Nam emptor suo periculo censum emit in re malè fida: sed alter est qui non deberet vendere, nisi super re tuta.

REstat ergo ad argumēta in contrariū respondere. Atque ad illa priùs quę initio quæstionis obijciebamus. Ad primum respondetur: forsan iniri de nomine disputationem, an huiusmodi contractibus ematur

Secundarō. *Tertia rō.* *Quinta rō.* *Quarta rō.* *Primum corolarium.* *Secundum.* *Obiectio.* *Ad. 1. arg.*

pecunia. Tametsi propriè non emitur, nisi ius petendi pensionẽ: licèt iuris eiusdem valor non sit maior quàm ipsa pensio. Vnde & lingua nostra materna census super regijs tributis constituti, iura dicuntur. Dicuntur inquam vendi emiq; iura. At quamuis pecunia annuatim soluenda emeretur, nihil aliud esset quàm bonorum emptio immobilium vt citata Clemen. exiuit. habetur. Neq; verò inde quòd tractu temporis exuperent capitale, existimandus est contractus vsurarius: differt enim à mutuatione ex diametro. Hęc enim est radix iustitiæ huius generis cõtractuum, quòd qui mutuat, obligat mutuatarium eandem sibi integram restituere pecuniam: qui verò census emit, minimè: sed in pretium eam dat perpetuum. Quare nihil obstat quo minus, veluti in cæteris emptionibus, temporũ curriculo fructus super pretium exuperent. Et per hæc solutum restat argumentum secundum. Nulla enim in hoc genus cõtractibus occultur vsuræ prauitas. ¶Sed & reliqua quibus personalis cẽsus dissuadebatur pari facilitate soluuntur. Conceditur enim priori fundamẽto emptorẽ nullum subire periculum. Imò licèt super re staretur census nullo se periculo obijceret: vel rei super qua constituitur census, vel fructuum: quia dominium in ipsum non migrat: sed venditor est qui pro recepto pretio sub eo permanet periculo tanquàm rerum dominus. Nihilominus & emptor huic subijcitur discrimini, quòd etsi res perirent nũq̃ potest venditorem cogere redimere cẽsum: & simili modo in censu personali, hoc ei periculum imminet, q̃ vẽditor ad pauperiem redactus soluere non possit census. ¶Ac subinde ad secundũ argumentũ conceditur cõsequentia & consequens: ac proinde fatemur dum quis censum super suis bonis vendit, manente nihilo minus obligata persona, bona illa formam induere atq; effigiem pignoris & hypothecæ. ¶Capitulo autem secundo de pignoribus, hoc tantùm admonetur, quòd liber homo non potest constitui in pignus debiti, veluti mancipium: vt patet. l. qui filios. C. quæ res pigno. obliga. poss. Haud tamen inde subinfertur non posse census nexu, sicuti per alios contractus, obligari. ¶Argumentum autem quod ego in meipsum contra personalem censum validius instruo, est hoc. Censum super re constituere vsu consumptibili non est licitum, sed vsurarium: personalis autem census est

Ad secundũ

Argumẽt

huiusmodi: ergo iniquus est. Probatur antecedens. Si ego tibi mille portigerem aureos, teque grauarem vt de eius vsu quotannis certum mihi quppiam solueres, vsuram committerem: eò quòd vsum pecuniæ seor sum venderem. Minor autem patet. Nam perinde videtur facere qui super personam censum emit: videlicet, vt pro vsu illius pecuniæ certam pensionem rependat. Verùm tamen argumenti huius vtraque præmissa negatur. In primis inquam constituere censum super vsum pecuniæ, non est vsura, nisi saluo id capitali fiat: cum obligatione restituendi pretium: nam tunc esset mutuum. Si autem tibi in perpetuum mille cõferrem ducatos, nihil vetat quin possem de eorum vsu pensionem recipere. Idque patet. Primò quia possum illos dare conuentione facta, vt tu eisdẽ emas fundum fructiferum: quem si non emeris, tua erit culpa. Et hoc ipsum ait Baldus in feudis. Si de feudo vasallus. l. vnica. Prætereà hoc habet vim contractus societatis. Secundò & altera quoque præmissa est falsa. Etenim personalis census non constituit super vsum pecuniæ: sed est ius petendi, recipiendiq̃e à persona talem pensionem. ¶Neque verò Extrauagantes Martini & Calixti eandem quartam conclusionem nostram vllo pacto auersantur. At verò hoc in primis admonito opùs est, quòd cùm in Conciliorum Summa, quã reuerendus noster Miranda, neq; sine publico commodo, neq; sine priuata laud cõpilauit, post dictas Extrauagantes in formã vnius redactas, appensas inspexeris, sed cõditiones ad æquitatem huiusmodi contractuum requisitas, non intelligas easdem in dictis Extrauagãtibus vt necessarias extare, põtificiaue autoritate pollere. Sed autorem ipsum iudicio suo, quòd peregregium est, illas ceu necessarias collegisse. Earum autem conditionum Prima est, quòd censuales reditus consignãdi sunt in rebus certis, puta domo, vel agro, quæ solę maneant eisdem soluendis censibus obligatæ. Qua quidem conditione refutantur personales census. Attamen conditio illa nequaquam ex Extrauagãtibus colligitur. Bulla enim hoc in sola enarratione Pontifici proposita continet, quòd res ex primantur quæ permaneant obligatæ. Tamen postea in approbatione non excludit quin super personam possint institui. Enimuerò illic tantùm fit mentio de realibus censibus, quos Bulla approbat: nulla tamen

Solutio.

Baldus.

Miranda.

men fit de personalibus, quod non subinde reprobat. ¶Secunda autem eiusdem autoris conditio, nempe quòd iusto pretio emãtur census, statimque tempore contractus integrum soluatur, idem soluatur pretium, pro priori membro vera est. Nõ quòd si ptium non esset iustum, ea ratione fieret cõtractus vsurarius, siquidem res illic vendibilis emit: sed quòd esset iniustus. Sicut dum res pretio digna, pluris minorisve iusto distrahitur. At verò quantum ad secundum membrum, nullam præ se fert probabilitatem. Nam licèt in narratione Bullæ id quoq; potest, non tamẽ in approbatione tanquam necessarium constituitur. Quid enim vetat quo minùs veluti in cæteris cõtractibus, vẽditor census emptori valeat partem pretij credere? Neque quinta conditio ex eadem Bulla colligitur. Nempe quòd si res super qbus cõstitutus est census perierint, emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum census. Nam Bullæ clausula id solùm cauetur nè pereuntibus bonis cogantur venditores censum redimere. Haud tamen prohibetur quin possint cogi pensionem soluere.

Imò si extinctis bonis liberi debitores restarent à pensionis debito, profectò id Pontifices explicuissent. Quare cùm hoc tacuerint, insinuarunt licitos quoque esse etiam personales census. Quamuis quia non sunt vsque adeò emptoribus tuti, non erant tunc fortè in illis partibus in vsu. Et ideo Pontifices nõ fuerunt de illis requisiti. ¶Et per hæc quoque monstratur sexta conditio non esse necessaria, vt suprà dictum est: videlicet, quòd sit necessarium censum constitui suprà rẽ fructuosam, aque adeò, vt fructuum valorem non excedat.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm census tam temporales quàm perpetui sint liciti.

SAtis erat in genere quæstionẽ decidisse: nisi quòd nonnulla sunt tã de tẽporibus quàm de perpetuis peculiaria dubia. Quęritur ergo, an vtrunque istorum genus sit licitum. Et de perpetuis arguitur à parte negatiua. Si essent liciti, sequeretur quòd nõ solùm venditor, verùm & eius successores perpetuò manerent eodem pensionis fune irretiti. Cõsequens tamen videtur iniquum: maximè postquàm res perierint super quibus

1. Argumẽ.

constitutus est census. ¶Secundò arguitur contra cõditiones quibus solet perpetuitas hæc firmari. Nẽpe vt venditor teneatur prędia seruare super quibus constituitur: neque illa possit absque censuarij facultate abalienare: quòd si eius facultate vendiderit, decima nihilo minùs vel vigesima pars illa obueniat. Tertiò, quòd nisi statis terminis soluerit rebus orbetur sup quibus consignatus est census. Quartò, quod etiã si res ipsę dispereant, nihilominùs maneat obligata persona. Addunt & fideiussores, & sexcenta alia munimenta, quæ nõ apparent æquitatis marita. ¶Tertiò contra temporarios arguitur. Si liciti essent, sequeretur non posse minoris emi quàm sit omnium pensionũ summa. Vt si in decennium census emas aureorum decem, non valeres minoris quàm centum emere. Nam aliàs quicquid vltra recipe res, sorti adhiberes: & tamen contrarius est vsus. ¶Quartò arguitur. Si liceret tempora neos emere census, perinde liceret, non solũ in tempus certum, verùm & in incertum, vt puta seculares emere, quãtum videlicet qui emptoris seculo vitaq; durarent, quos vitalitios vocant: hoc aũt tum iniustum apparet: quia cùm vitæ periodum, solus Deus nouerit, vsu sæpe veniret multo plus durare q̃ vẽditor credidisset: ac perinde grauiter lædere tur: tum etiam inde periclitaretur charitas. Nãcisceretur inquam inde occasionem venditor exoptandi emptori mortem.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

DVabus cõclusionibus ad quæstionem respondetur. Prior, Non modò ppetui census licitè emuntur, verùm in illis minor est vsuræ suspicio q̃ in tẽporalibus. Conclusio ex his quæ dicta sunt euidentiam sortitur: quoniam ille metus est venditionis emptionisq; contractus, ac si prædia emas, aut quæuis alia quæ iure hæreditario tuis posteris relinquas. Quo fit, vt huiusmodi census neutiq̃ esse posse meri personales, sed debẽt esse non solũ reales, verũ & rebus immobilibus infixi. Nã reliqua omnia collapso tẽpore dilabuntur. Quapropter Clem. suprà citata, Exiuit. Annui, inquit, reditus intra immobilia cẽsentur à iure. Atq; eò minorẽ præferunt effigiẽ vsuræ, q̃ pretiũ nunq̃ est emptori redhibendũ. ¶Posterior conclusio. Pari iure licet emere temporales cẽsus seu certi tẽporis, vt in decenniũ, vel in alium quemlibet terminum: seu incerti, puta seculares pro ementis vita aut filiorũ. Conclusio est nota. Quia hîc etiã distinguit à pretio merx: quæ

1. Cõclusio.

Rõ cõclus.

Posterior conclusio.

est ius

est ius petēdi pensionē. Quare, nisi in pretio de quo statim dicemus iniquitas insit, nulla macula talis contractus inficitur. Etenim sicut potest quisque fundum suum alteri in emphyteusim pro sua vita dare retēta pensione, ita vice versa potest, & re ipsa retenta pensionem ad vitam vendere. Item vnusquisque libet potest alienum prædium ad vitam cōducere, cuius fructibus viuat: cur ergo nō & ius super eodem prædio emere recipiendi ita xatam pecuniam? Adde q & de bonis ecclesiæ id ipsum permittit Clemē. 1. de rebus ecclesiæ non alie. Nempe q ingruente necessitate possit prælatus pro sua vita possessiones ecclesiasticas alienare: ergo & potest emptor pro sua annuos emere reditus.

IN cōclusionibus ergo nulla est ambiguitas præter illas quę per argumēta insinuātur. Quarū prima est in primo: vtrū omnis obligatio perpetui census ppetuò in hæredes descendat. Nam dū census sup ædibus aut molaribus, aut re simili constituitur: ratio persuadere videtur, vt re tali diruta non debeat illa obligatio ampliùs hæredes premere: & tñ suprà dictum est obligationē rei in personā refundi, qua ideo extincta nihilo minùs similiter teneri personā. Quòd si verū esset deberet eadē obligatio ad hęredes p manare. Quod quidā absurdū arbitrantur.

Ad hoc tū per hanc distinctionē respōdet.

Ad. 1. arg. Quādo perpetuus census super bonis incertis cōstituitur: scilicet, super his quæ homo possidet, possessurusvè est, tūc obligatio ad hæredes permeat: siue in bona quę tunc venditor habebat succedant, siue, illis interēptis, in alia: quoniā illa omnia sunt eidē solutioni obnoxia. Et ideo hæredes tunc ipsi sibi videant dum hæreditatē acceptāt. Nā qui censum vendidit, potuit cūcta sua presentia futuraq; bona illo innodare vinculo. Quando verò cēsus constituit in rem hanc consignatam nō prorsus perpetuā: qualia sunt ædificia: neq; alia hypotheca cōtractus firmatur, nō prorsus cēsetur perpetuus census, sed tm quantū res duratura est, & psona q vendidit fuerit superstes. Nam illa psonalis obligatio nō succedit in hæredes, nisi ratione illius signatæ rei. ¶ De pretio autē ppetuorum censuum dicere aliud nō possumus, q̄ q̄ nō solū quātita s cēsus existimari debet, verū stabilitas, ac firmitas super quibus constituit. Quare iura sup castra, & perpetua pascua, & prędia maioris sunt pretij. Qua vtiq; ratione nō potest lege vnū in vniuersum pretiū constituere. Sed illud est iustū quo publicitus sine vi & dolo vēduntur. Tametsi contingere possit vt vrgens pauperū necessitas eos cogat viliori iusto emere. Quare nō apparet iusto emi vnū redimibilē nūmū pretio decē: vt iā factitari incipit. Quanuis vbi vsus inualuerit nō prorsus condēnarē. ¶ Fuit autē cōsultissimū frumētarios census lege taxari. Nēpe vt nō in frumēto soluerentur, sed estimato pretio, vnū pro quatuordecim pēderetur. Emisti, verbi gratia, grani censum centū quadraginta aureis. Lex ergo præcipit, vt q̄n frumēti pretium latissimè variatur, nō tibi quotānis soluatur, nisi quātū frumēti decē aureis æstimatur. ¶ Circa secundū argumētū quo de cōditionibus reliquis hisce cōtractib⁹ apponi cōsuetis inquiritur, hoc statim in frōte firmissimè assueratur, nullā ab illis cōtrahi vsuræ maculā. Nā vsura, vt sæpe dictū est, in de tantūmodò nascitur, vbi res emitur, quæ vēdibilis nō est. Nihilo seciùs hisce cōditionibus inuadi potest iustitia, per iniquitatem pretij, & nimiā vēditoris oppressionē. In primis q̄ nō possit venditor bona illa super quibus statutus est cēsus absq; cēsuarij facultate abalienare, nō est iniqua cōditio. Nā cōtingeret aliàs in aliū possessorē demigrare, qui non esset vsq; adeò tutus. Quod verò cēsuarius, dum talē facultatē confert, valeat partē pretij recipere, nihil meis auribus æquitatis exhibet. Nā etsi in emphyteusi propterea q̄ qui pensionē recipit dnium rei directū retinet illo iure gaudeat, tñ cēsuarius, qui nullū habet rei dominiū pro mera facultate quam cōcedit vēdēdi, quippiā recipiat, profectò rationi nō est cōsentaneū. At si iure particulari regni p̄mittitur, nihil obloqui audeo. Itē q̄ ad stabiliendos decē aureos census cogat vēditor sufficiētia hypothecare bona, ratio sanè poscit. Quòd aūt sua bona, dū amplissima sunt, debeat ad maiorem cautelā sic colligare, vt neq; illa diuendere, neq; impignorare, neq; vlla ratione de illis disponere queat, profectò importabile onus est, quod miser ob solā necessitatē subire cogitur: item q̄ q vno vel duobus annis nō soluerit, eisdē obligatis possessionibus expolier, nō est prorsus genere suo iniquū: quoniam potest id quidē in pœnā imponi. Et est l. Tauri. 68. approbatum. Attñ vt pœna sit iusta debet esse moderamine ad culpæ quantitatē tēperata. Nam si esset nimia, nò esset iusta. Illud autē postremum, nēpe q̄ rebus peuntibus persona nihilominùs obligata maneat: iam supra ostē sum est licere. ¶ In tertio argumento dubiū submouetur de pretio tēporalium censuum Richard. eñ. q. 80. tenet posse emi tēporalē pecuniariumq; censum certi tēporis minori pretio q̄ sit pēsionū summa. Possunt, inquit, nonaginta aureis emi decē in cēsum vsq; ad decenniū. Ratio inquit est, q̄ tanti estimant nonaginta tūc quāti centū in decennio diui sim soluti. Hæc autē ratio nulla est, nisi vbi vera sit emptio. Fallit nanq; in mutuo: quoniā non licet tibi mutuare nonaginta, vt illo modo recipias centū. Vnde cū idem ipe auctor metuat huiusmodi emptionē reduci ad mutuū, subiungit tunc esse contractū licitū, quando emptor mallet nō emere q̄ emere, sed rogatu venditoris emit. Addit inquam hoc tēperamentū: arbitratus non licere decem illa recipere vltra sortē, nisi rōne cessantis lucri: quod anteà dixerat tūc penitus licere quādo mallet mutuator nō mutuare. At verò cùm hoc lucrum cessans, vt crebrò suprà diximus, suspectum sit, quādo quis spōte mutuat: idq̄ue maximè in presentiarum: nam qui census emit, non putat se mutuare: ob idq̄ue non solùm rogatus, verùm & rogans emit, negare non possum, quin huiusmodi contractus emēdi pecuniarios census certi temporis suspicionē præ se ferat, si minus sit pretium quàm census. Neque verò sunt vsu frequentes, neq; esse decet, nisi vbi aliquod subest dubium plus minusvè suscipiendi. Liceret inquam aureis nonaginta possessionem emere decennio duraturam, quæ singulis annis, platura esset fructus decem aureorum, liceretq; adeò similes emere fructuarios census. Nam cùm fructus sint in dubio, verè cognoscitur emptionis ratio: q̄ ideo non vitiatur quòd fructus tractu temporis superaturi sint pretium: cùm autem ius petendi in pecuniam centum emis, quę in nullo versantur dubio: hoc enim supponamus, videlicet quòd neque timeantur expensæ, neque labores, neque vllum existat periculum: profectò vix potest discerni, qn̄ sit mutuum. Perinde atq; si nonaginta nunc dares cum obligatione, vt post decennium redhiberentur tibi simul centum: vbi plana est vsura. Nam quod soluantur per partes, vel simul in fine, nihil videtur discrimnis afferre. Quocirca absque formidine approbare non auderem, vt possint huiusmodi pecuniarij census certi temporis emi, nisi tanto prorsus pretio, quanta est omnium pensionum summa: vt sit omnino forma mutui. Si quis autem iudicio suo discreuerit inter solutionem centum faciendam in fine decennij, & faciendam per annos, ipse sibi viderit. Tametsi de hac ambiguitate articulo proximo redibit sermo. De censibus autem incerti tēporis, puta ad vitam, vel quousq; paternam ingrediaris hæreditatem & similes, dubitari non potest quin sint liciti. Etenim cùm illic dubium sit quantum sit temporis victurus, quantumvè tuus parens, quantumque subinde fructuū emptor percepturus sit, manifesta est emptionis venditionisq; ratio.

Ad tertium *Sent. Rich.*

Ad. 2. arg.

Quod censuarius recei piat partē pretij qa cōcedit facultatē vēdēdi iniquū est.

Altera conuentio inqua quæ in huiusmodi censibus solet apponi.

Pretiū censuum.

Quāliter cē sus pecuniarij certi tem poris sint liciti.

De uitalitijs cēsibus.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm licita sit emptio censuum cum pacto retrouendendi.

POstrema demū, quæ inter præcipuas est dubitatio huiusmodi cōtractuū, versatur in pacto retrouendendi: vtrùm sit licitū. Arguitur ergo à parte negatiua. Nullo contractu iustitia seruatur, nisi sit in commune bonum vtriusque partis æquilibris: ergo si licita esset conditio qua vēditori facultas sit redimendi censum, deberet & eadem facultas emptori concedi, vt venditorem posset cogere ad redimendum: aliàs esset præ illo grauatus: hoc autem emptori non est licitū, nam si venditor ei tenetur pretium redhibere mutuatum censeretur, ac subinde vsura esset, emptorem quippiam vltra capitale recipere. ¶ Secundò arguitur. Si huiusmodi conuentum legitimum esset sequeretur, & legitimas pariter esse adiectiones, vt venditor nequeat ante certum tempus censum redimere, eundemq; non minutiùs per partes, sed simul totum. Item quòd nō nisi vsque ad præfixum terminum sit ei integrum redimere: quo transacto perpetuō maneat. Hæc autem omnia grauamina, tum in qua per se videntur, tum & sanctionibus cōtraria prædictarum Extrauagātium Martini & Calixti. ¶ In contrarium autem est, q̄ in nulla istarum cōmitti videtur vsura. Quare, nisi alia contractus iniustitia maculetur, non est cur repellatur.

1. Argumē. à parte negatiua.

PRO decisione quæstionis huius discernículo illo primū omniū in huiusmodi cōtractus opus est, cuius in superioribus me minimus: nempè duplicē esse in eis dijudicādam prauitatem: scilicet vsuræ & iniustitiæ. Nam, vt suprà dictum est, vbi res venditur,

Duplex prauitas in censibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, quæ nullo per se pretio est digna, vsura est: vbi verò res vendibilis iniquo venditur pretio, citra vsuram committitur iniustitia.

Prima conclusio.

¶Hoc præhabito fundamento, quatuor cõclusionibus ad quæstionẽ respondetur. Prima est. Nequaquam fas est censum emere cum pacto retroẽmendi. Puta obligãdo vẽditorem, vt eundem redimat eodem pretio, vel minori, nisi fructibus in sortem computatis nihilo plus emptor recipiat, quàm tribuit. Imò omnis talis contractus est manifestè vsurarius. Hæc est conditio Extrauagantium Martini & Calixti: quæ quanquam illic nõ haberetur, est per se ipsam manifesta.

Ratio conclusio.

Enimuerò vbicunq; tradit, vel pecunia, vel res quælibet vsu cõsumptibilis cũ pacto eãdem rursus, vel eius valorem recipiẽdi: & aliquid vltra sortem, illic vsura, vt patet, vel latet. Dũ ergo mille ducatis censum emis qui tibi quotãnis quinquaginta reddit, venditorem cogens vt iterũ ex te redimat, tutũ reddis capitale tuum: quod idcircò re vera mutuas & vltra sortẽ recipis rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus. Dixerim cũ pacto recipiẽdi vltra sortẽ: quoniam nil te vetat rem emere sic cũ venditore cõueniens, vt si tibi infra certum terminum displicuerit, rescindatur contractus dũmodò perceptos fructꝰ in sortẽ annumeres. Eandẽ cõclusionẽ lex etiã regni sanxit.

Secunda cõclusio.

¶Secũda conclusio. Licitũ est censum emere cum pacto retrouendendi: neq; vlla illic subest vsuræ labes: nempe dum emptor eã obligatur reuẽdere, si venditori libuerit rem suam redimere: ita vt optio non in emptore, sed in venditore sita sit. Quare nisi aliunde iniustitia adsit, nihil erit iniquitatis in tali contractu. Hæc etiam est conditio earundem Extrauagãtiũ Martini & Calixti: quã & ratio ipsa naturalis patefacit. Quocirca p hoc pactum distinguuntur census redimibiles, & irredimibiles. Quo fit vt omnes perpetui sint irredimibiles: non tamen contrà. Nam etiam si non sint redimibiles, possunt vendi duntaxat in tempus, vt suprà dictum est.

Probatio cõclusionis.

Probatur conclusio. Si aliqua hìc subesset vsuræ ratio, maximè quia huc irreperet ratio mutui: at verò cùm emptor ius sibi nõ reseruet cogendi venditorem, vt pretium restituat, nullum est mutuum, sed vera emptio. Quòd autem talis emptio expers esse quoq; possit alius iniustitiæ, patet: quoniam talis iniustitia, vel committeretur ,ppter venditoris grauamen: & hoc non, cùm ex re sua sit illa libertatis conditio: vel ob emptoris ingamen, & hoc minimè: quoniam opus illud, pretij attenuatione releuatur. Valent, verbi gratia, decem perpetui floreni ducatis ducentis: ob illud autem vinculũ iteratò vẽdendi minuitur pretium, vt emantur nõ pluris, quàm centum quadraginta florenis. Quapropter cùm obligatio illa qua emptor reuendere cogitur æstimetur toto residuo, nulla restat iniquitas.

Secũda rõtio pro conclusione.

¶Secundò id probatur. Potest in cõtractu emptionis grauamẽ aliud quodcunque emptor vltrò suscipere si fiat pretij remissio. Videlicet, vt in emptis ædibus non aperiat fenestras, vt certis personis nõ vẽdat, & similia: potest ergo & hoc reuendendi iugum suapte sponte subire.

Argument.

Cõclusio est quæ lege etiã ciuili iusta censetur. patet. l. si fundum. C. de pact. inter empt. & vendi. atqui cap. ad nostram. de empt. insinuatur quoq; iusta si pretium sit iustũ. Nã propterea illic similis cõtractus vsurarius cẽsetur, q̃ qui redimibilem censum emerat adeo exoluerat vile pretiũ, vt potiùs censeretur mutuũ. Quòd si quis argumentum obiciat ex Leuit. 25. vbi iubebatur, vt si rem vẽditã venditor posteà redimeret, percepti fructus reciperentur in sortem.

Responsio.

Respondetur legem illã fuisse legalem sicuti alteram vt anno Iubilei res omnes venditæ ad suos remigrarent vẽditores. Cauerat enim id Deus nè via venditionis sortes terræ promissionis in paucos aggrerarentur, alijs in pauperie derelictis: & ideo leges illæ cessauerunt.

Tertia conclusio.

¶Tertia cõclusio. Licitum etiam est, neque vsuræ saporem habet, census emere cum pacto retrouendendi: constituto tempore, tam illo, ante quod non sit venditori redimendi facultas, quàm illo citra quod, si non redimatur, nulla fiat reliqua vltrà redimendi facultas: sed census maneat perpetuus. Conclusio est quæ eidem citato autori eisdẽ Extrauagantibus Martini & Calixti condẽnata videtur. Hoc tamen est in eadem hærere salebra: nempe ex affirmatione negatiuam inferre. Continet enim narratio propositionis, vt quoties venditori redimere libuerit, facultas suppetat. At quanuis propositioni Pontifex annuit, non tamen subinde censuit illam esse necessariam ad cauendam vsuram. Imò propterea proposita illi est illa cõditio quòd maiorem effigiem præferre videbatur mutui, ac subinde vsuræ, si quoties vel let venditor pecuniam reddere, liber esset à censu. Nam, vt suprà diximus, quo minor est in

est in venditore redimẽdi libertas, maior est in cõtractu ratio emptionis, ac subinde minor vsuræ suspicio: nam propterea minorem habet vsuræ repræsentationem perpetuus census, quàm tẽporalis.

Suadẽt utraque pars cõclusionis.

¶Probatur ergo vtraque conclusionis pars manifesta ratione. Potest quis perpetuum censum emere vbi omninò aufertur venditori facultas redimendi: ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore quo inter ipsum atque emptorem conuenerit. Et confirmatur.

Cõfirmatio

Grauamen illud quod emptor sibi imponit iterato vendendi quoties alteri libuerit, pecuniæstimabile est: & ideo minoris emit quàm si emeret in perpetuum: quod autem venditorem astringat, vt ante tale tempus emere nõ possit, nihil aliud mali habet quàm quòd eidem emptori alleuiatur grauamẽ: atque adeò pluris æstimandus est tũc census, quàm si integra libertas venditori reliqueretur: ergo si ob hanc rem pretium augeatur ad iustum, nulla est vsura. Imò licèt pretium esset minus iusto, non esset vsura, quãuis esset iniustitia quæ vsuram saperet: vt habetur citato capitulo. Per vestras. Eadem ratione potest etiam emi concessa præcisè facultate redimendi vsque ad præfinitum tempus.

Quarta cõclusio.

¶Quarta conclusio. Licitum est & ab vsuræ ratione semotum huiusmodi census redimibiles ea appolita conditione emere, vt non membratim & per partes, sed totum simul redimatur. Neque obstat quod in narratione dictarum Extrauag. proponitur, vt quoties voluerit venditor totum vel partes redimere, in suo sit arbitrio. Eodem enim modo respondetur, quòd licèt id concedatur, tamẽ in cõcessione non excluditur aliud. Imò ratio docet non fuisse excludendum. Nam si eiusmodi pactio contractũ vitiaret, eò maximè quod faceret, vt non esset emptionis & venditionis: hoc tamẽ nõ facit: nã si absq; illa cõditiõe ob id quod pretiũ dabatur in perpetuũ sine obligatione restituendi, erat vera emptio (nam in hoc vera emptionis ratio cõsistit), ppterea q̃ illa apponatur conditio non definit esse emptio. Posset quidẽ esse iniustitia: quia minimè diffitendum est illam conditionẽ alleuiare obligationẽ emptoris de retrouendendo, atq; illa de causa dignũ fieri censum maioris pretij: sed tamẽ effigies vsuræ nulla illic prefertur. Nam si census potest emi perpetuus, cur nõ erit vera emptio si emptor noluerit grauiꝰ se obligare quàm ad reuendendũ totum? ¶Adde q̃ si vera esset contraria opinio, cõsequens fieret, & nullius certæ partis posset apponi conditio, sed si ego mille ducatis emi septuaginta in censum, ille posset singulos ducatos quoties vellet redimere, qđ re vera grauis esset emptoris incõmodatio. Nã posset ille pecunia illa prædium æmere quo aleretur, saluo semper prædio. Si autẽ tam minutatim pretiũ reciperet, id non posset.

Ratio pro conclusio.

¶Ad hæc, accidentariũ est atque adeò extra rem quòd venditor nõ possit redimere simul totum. Si enim emi cẽsum vnius tantùm ducati, quis non poterit totum simul redimere? Et si venditor diues est, quanuis census cumulatior sit, poterit illum totum redimere: q̃ autem, vel ille pauper sit, vel census magnus, contractum nõ mutat.

Argument.

¶Potest quidem, vt dicebam, iniustitia committi ob defectum pretij: nam ob huiusmodi conditiones quæ in grauamen venditoris, in leuamen autem emptoris vergunt, auctior esse debet census æstimatio. Tametsi de hoc vsui prouinciæ absq; vi & fraude standum censeo.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentũ respondetur, in primis duabus cõclusionibus assignatum esse discrimen inter emptorem, & venditorẽ. Si enim facultas in emptore maneret, vt quoties ipse vellet teneretur venditor reddere pretium, manifesta illic esset ratio mutui, atq; adeò quicquid in censu vẽditor recepisset, esset vsurariũ. Quòd aũt in solo vẽditore maneat libertas redimẽdi, ratione nõ tollit emptionis: quia põt ipse nunq̃ redimere.

Ad. 2. arg.

¶Ad secundum verò responsum itidem est, duabus reliquis cõclusionibus eædem conditiones licitæ declarantur.

QVÆSTIO SEXTA,
De cõtractu societatis.

ARTICVLVS. I.
Virum contractus societatis sit licitus.

SVbsequitur post contractum emptionis & vẽditionis de alio, qui vsu celebris est, cõtractu societatis.

Argum. 1.

Arguit nanq; non esse licitũ. Si licitus esset, sequeret iure inter duos ita cotrahi posse societatẽ, vt alter totã suã pecuniã periculo exponeret: alter verò nihil aliud q̃ operas. Nã vt habetur Instit. de societa. §. de illa. quorundã opera ita pretio-

pretiosa est,vt iustum sit conditione melio re in societatem admitti: consequens tamen apparet falsum:tum quòd iniquum esse videtur,vt alter periculum subeat mille,aut decem millium ducatorum,alter verò nullum: & nihilo minùs partem lucri recipiat: tum etiam quòd si contingeret nihil lucri accrescere, iniustum etiam apparet,vt qui pecuniam cõtulit,nihil perderet, & tamen alter
Secundum. suas omnes admitteret operas.¶Secũdò arguitur.Si eiusmodi societas esset legitima, se queretur lucri distributionẽ sic fieri debere, vt tanto maior pars illi obueniret qui pecuniam posuit,quàm ei qui posuit solas operas quãto pecunia illa maioris valoris est quàm alterius operæ. Consequens tamen falsum est.Nam si decem millia ducatorum conferantur cum opera & diligentia vnius hominis,fere totum lucrum deberet illi obuenire qui pecuniam posuit:cùm tamen integrum suum seruet capitale:alter verò suarum operarum dispendium fecerit.¶In contrarium est cap.per vestras.de donatio. inter virum & vxor.vbi Innocentius tertius contractũ societatis approbat.

Qui dicantur socij.

Hic primum omnium ante conclusionũ assertiones notandum est, ex nomine ipso socios illos cẽseri qui in vnã coẽũt negotiationẽ,vt suis quisq; seu pecunijs, seu operis,seu expensis, particeps lucri fiat. Quin verò, vt suprà diximus,ex hoc contractu nomen sortis deriuãtum est: vt putà q̃ singuli in commune partes suas conferant: quæ quidem partes sortes dicuntur. Secundò adnotãdum, duplex esse societatis genꝰ.
Duplex societatis genus. Vnum scilicet dum simul multi mercatores vnum cumulum suarum pecuniarum cõgerunt,communesq; habent ministros. Itaque & pecuniæ,& operæ, & expensæ sunt communes.Quod quidem societatis genus illustribus mercatoribus in vsu est frequentissimum,Burgensibus scilicet, Genuẽsibus, Brugensibus,ac Londinensibus, & reliquis. Et in hoc nulla existit dubitandi ratio. Quicunq; enim sua pecunia negotiatur cuius periculum subit,quibus tam expensarum ratio pro rata suæ cuiusque sortis obtingit, quàm etiam lucri distributio.¶Sed alterum est genus vbi vnus pecuniam ponit,alter verò industriam & operas,vt habetur.l.socie tatem ff.pro socio.vel industriam cum aliqua parte pecuniæ. Et de huiusmodi contractibus peculiariter est quæstio.Est fortè vir honestus qui nõ habet negotiandi peritiã, habet tamen nummos,seu dotales,seu aliter acquisitos,quos apud mercatorẽ collocat,vt pro rata pars sibi lucri pendat.De hoc ergo quæritur,sitnè licitũ.Quã quæstionem in duos articulos partiti sumus.Quorum prior est. Vbi qui pecuniã ponit,periculũ eius subit: posterior verò,an etiam id liceat,saluo capitali,aut aliqua eius parte.¶Et quidẽ membrum prius vnica eademque indubia cõclusione facilimè expeditur. Si qui pecuniam ponit periculum eius subit,licitus est contra eius:neque vllum subolet odorem vsuræ.
Cõclusio responsiua.

Conclusio est primùm iuris Pontificij cap. citato,per vestras. deinde & iuris Cęsarei.Insitit.de societ.per totum,&.C.ac.ff.pro socio. quæ quidem iura ex natura rei colliguntur. Enimuerò cùm negotiatio licita sit,nihil refert,an tu ipse pecunia negotieris tua,an verò alteri eam cõmittas qui tuo nomine eius negotium ineat, dummodo sub tuo dominio pecunia maneat, qui autem pecuniam suam in societatem ponit,dominium eius non transfert,sed penes se retinet, si modò eius periculum subeat: ergo licitè potest lucrum recipere quod pro illa pecuniæ sorte sibi contigerit.¶Quomodo autem tunc de
Qualiter sit tributio lucri in cõtractu societatis,dũ unus ponit pecuniam alter operas. beat lucri distributio fieri,quod secundo argumento petebatur,sic definiendum est. Debet quidem primùm cumulꝰ fieri omnium sortium,singulis æstimatis,vt de qualibet cõstet,quota sit pars totius cumuli.Vbi cauendum est nè quis,vt nonnullis accidit, fallatur, arbitratus totum valorem pecuniæ quã quis ponit ducendum esse pro vna sorte.Vt si verbi gratia Petrus industriam & labores ponat:alter verò duo millia ducatorum:vna sors sit totus ducatorum valor. Nam tunc vix posset cõtingere, vt industria tanti esset æstimanda quanti pecunia:cuius tamẽ contrarium habet textus Institutionum citatꝰ. Nempe quòd pretiosior est quandoque opera quàm pecunia.Et confirmat quòd valor ille non sit totus censendus ad percipiẽdum lucrum:quoniam qui pecuniam sic ponit,non illam expendit,neque alteri tribuit: postquam est item sibi redhibenda:sed tantùm exponit illam periculo.Quapropter solùm æstimandum est eiusdem periculum pecuniæ. Vt si Petri operæ & labores,& industria valet centũ, forsan periculum duorum millium ducatorum non æstimatur pluris, nam si contractum cum alio faceres assecurationis,illo centenario pretio assecuraret tibi illa duo millia:atque adeò tunc lucri ęqua portio

portio vtrique obtingit.Et iste est casus.l. si nõ fuerint.ff.pro socio.vbi habetur quòd potest esse lucrum cõmune,licèt vnus totũ periculum subeat. Vt si alter nauigat, aliosvè labores assumit. Quin verò possũt esse tres, quorũ vnus ponat pecuniã,alter industriã: quippe cuius prudẽtia negotiatio gubernet: alter verò operas,& tũc sunt singula æstimãda.Per hæc quorundã deceptio detegitur, q̃ arbitrantur posse quempiam in societate ponere mille eo pacto vt quintæ partis tantũ periculum subeat, quintamq̃ pariter recipiat lucri:nam cum alter subeat periculum aliarum quatuor partium,illa ratione meretur alias quatuor partes lucri:atque adeò ꝑ industria nihil reciperet.¶Pari modo si qui industriam ponit aliquã etiam simul apposuit pecuniã,pcipere ex lucro debet quantũ operæ suæ & industria valent, & præterea quanti periculum auri sui penditur. Atque hic est casus per quem intelligendus est Paragraphus ille citatus.De illa.Instit.de societa.vbi sancitur posse alterũ sociorum lucri q̃dem duas partes suscipere:damni verò nõ ni si tertiam.Quod quidem Mutius condẽnabat propter iniquitatẽ quę prima fronte apparet,sed prævaluit Seruij Sulpitij sentẽtia, illud esse licitum.Vt si verbi gratia, Petrus posuit bis centum ducatos: Paulus verò nõ nisi centum sed tamen posuit industrias & labores valentes tercẽtum.Nempe quia negotiatio illa fortè obitur,vbi parum periculi pecuniæ imminet,& industriæ plurimũ est necessarium:vel vbi operæ & labores sũt magni:vt in nauigatione.Tunc enim cumulus valet sexcenta quorum quatuor ponit Paulus:& ideo lucri debet recipere duas tertias:Petrus verò vnam, qui posuit duo. In damno verò Paulus non subijt nisi periculũ vnius:Petrus verò duorum . Et eodem alludit casus.l.societas.C.de societa.¶Simili modo censendum de alijs societatibus, vt dum quis pecunia sua oues aut armenta emit ,alter verò pascit & industria sua curat:si ille q̃ oues emit periculũ subit tãquam suarum rerum,valor illius periculi conferendus est cũ valore industriæ & laborum alterius. Nã si facis vt pastor periculũ subeat,iam suprà diximus esse vsurarium mutuum:cùm saluum stet domino capitale ouium.Pariter si pecuniam das opifici vt tuo periculo artem suã exerceat,conferendũ est periculũ pecuniæ tuæ cũ suis operis & laboribus:& illa ratio-
Dubitatio. ne diuidendum lucrum.¶Sed nunquid non poteris illi corium,aut lanas,aut aliam materiam vendere,vt postquã industria suæ artis pecuniã confecerit,auctius tibi pretium soluat quàm lana aut coriũ venderetur præsente pecunia?Hic enim contractus in multis locis in vsu est:existimaturq́; propterea licitus q̃ in rem cedit & cõmodum opificis. Re
Responsio spõdetur nihilominùs esse omnino illicitũ, etiam si vtile sit opifici,qui illa mutuata pecunia viuit.Nam est manifestũ mutuũ: nempe vbi res venditur cariùs pecunia credita.
Ad.1. arg. ¶Ad primum igitur argumentũ sunt qui re spondeant,vbi nihil lucri accreuit non debere qui operas posuit illas perdere:sed aliqd ei ex sorte tribuendum. Nihilominùs respondetur, quòd quemadmodum si capitalis iactura fiat, totum amittere debet qui illud posuit: ita vice versa si saluo capitali nihil lucri accrescat,totum esse illius qui illud posuit:& alterum debere suas operas perdere. Quoniam hic fuit pactionis nexus vt alter subiret capitalis periculum:alter verò operarum.¶Ad
Ad secundũ secundum autem palàm dictum est:videlicet quemadmodum sit distributio lucri facienda,non æstimata tota pecunia,sed eius periculo.

ARTICVLVS. II.

Vtrum licitum sit pecuniam in societatem exponere, saluo capitali.

DE societate contractus vbi legitima est societas,nulla extat dubitatio.Sed dubium tamen superest,vtrũ saluo capitali sit etiã permittendus.Arguitur enim à parte affirmatiua primò ex capi.Per vestras. citato,de
Ad.1. arg. partis affirmatiuæ. dona.inter virũ & vxor. vbi permittitur vt maritus dotalem pecuniã apud mercatorẽ collocet:vt eius lucro viuat: quod fieri non potest nisi saluum sit capitale: quandoquidem dos,vt suprà dictũ est,debet salua persistere.¶Secundò arguitur. Potest qui am-
Argumẽ.2. plam pecuniam in societate ponit pacisci cũ socijs,vt non ipse totum eius periculum subeat,sed ipsi partem:ergo eadem ratione potest inter eos conuenire vt alij periculũ subeant: ipse tantùm verò pecuniam conferat.
Argumẽ.3. ¶Tertiò potest qui pecuniã in societate collocat celebrare cũ vno tertio assecurationis contractũ,qui periculũ in se vertat:ergo potest eundẽ contractũ celebrare cũ socio: cui perinde periculũ imminet,seruato ipso ī tuto qui pecuniã cõtulit:ergo illud est licitũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In contrariũ tamen est.l. citata, societatẽ. C.p socio.vbi cũ illa societas approbetur vbi vnus pecuniam cõfert,alter verò operas: illa reprobari videtur,vbi vnus neq; periculum pecuniarũ subit neq; operarum.

QVæstio licèt cõtrouersum sit inter doctores,perparũ tamen habet ambiguitatis:vnica ergo conclusione respondeẽ.

Conclusio responsiua. Neutiquàm licitus est eiusmodi contractus vbi quis sic pecuniam ponit,vt nulli se exponat periculo:sed alter teneatur quicquid

Rõ cõclus. accidat eundem seruare indemnem.Ratio est manifesta:quoniam hæc non est societas, sed verè mutuũ. Eo enim ipso quod alter periculum tuæ pecuniæ subit, efficitur pecuniæ dominus. Nam ille vere est dominus cui res perijt si perdatur:& ideo quicquid vltra capitale mutuator ille recipiat,fit vsuræreus. Atque hinc fit nullam esse societatem. Nam ille verè nihil ponit, quãdoquidem pecunia in virtute iam non est sua. In summa, qui neque operas neq; pecuniã periculo exponit,non bene negotiatur.Illa enim est negotiatio vbi propria negotiãtis pecunia negotio exponitur.

Ad.1.arg. AD primũ igitur argumentũ sunt qui respondeant concedentes in dicto capitulo indulgeri marito vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere,vt eius lucro matrimonij onera sustineat:sicuti suprà genero permitti mõstrauimus vt fructus pignoris extra sortem suscipiat:idemq; aiunt de bonis pupilli.Est tamen assertum hoc, vt improbabilissimum,sic pestilentissimũ:quoniam cũ recipere vsuras sit cõtra ius naturæ & diuinũ,nulla est ratione dispẽsabile,vt expresse habet.c.super eo.de vsur.neq; ,p redimẽda vita captiui.Neq; simile est de pignore cuius fructus iure censetur socer tribuere dum dotem nõ soluit.Capitulum ergo illud tantũ declarat quomodò maritus possit fructibus dotis vtiere:nẽpe si illam apud tutũ mercatorem collocet iure cõmuni societatis puta vt capitalis periculo sit expositus.

Ad.2.arg. ¶Ad secundum cõcedimus posse quẽpiam decem millia,verbi gratia,ducatorum in societatem conferre eo pacto vt nõ subeat periculum:nisi sex aut octo millium. Attamẽ tunc non potest ex lucro recipere nisi illam præcisè partem quæ illi pecuniæ respondet, cuius ipse periculum subit:nam reliqua censetur socijs mutuare:quippe qui suo periculo illa suscipiunt: atque adeò pars illa lucri quæ periculo illius prouenit illorum est qui eidem sese submiserunt discrimini.

¶Tertium verò argumentum est,vbi maior latet difficultas,tractat illud prolixè nimis Ioan.Maioris,in.4.dist.in.15.quæst.48.& 49.Et quidem Accursi.si nõ fuerint.ff.p Ioci.& Panor.ca.citato,per vestras.indubie,id que meritò tenent nullatenus contractũ societatis licitum esse vbi saluũ est capitale: nãre vera est merè mutuũ.Neq; argumentum quo in contrarium arguit Maioris,vllius est momenti.Arguit enim,ex eò quod alter sociorum pecuniam ponat,alter verò periculum subeat,nõ satis colligi eandem pecuniã mutuatã censeri.Nam in constractu cõmodationis & locationis apparet infirmitas argumenti.Potest enim quis alteri cõmodare equum suum aut rem aliquam suæ supellectilis eo pacto vt commodatarius & conductor periculum in se sumat:& nihilominùs nõ est mutuatio,cur ergo secùs in pecunia? Hoc tamẽ,vt dicebam, argumentũ nullius est ponderis:quoniã si in talibus contractibus taxato pretio rem alteri in quẽcunque vsum tradas,profectò contractus est venditionis pretio credito:cùm ergo pecunia taxatum habeat pretium,vt puta quod ipa eadem salua restituatur:iam alter sit dominus, & potest quicquid ei libuerit de pecunia disponere,ac si sua esset, dũmodo illam restituat cum lucro:est ergo verè mutuũ. ¶Qua propter neq; moderatio Hostien. & Ioan. Andr.qui illic ab eodem doctore citantur, faciunt rei satis. Aiunt enim contractum esse licitum saluo capitali ea lege, vt si per negotiationem dispereat, teneatur negotiator illud restituere:non autem si casu fortuito. Et Maioris quidem prius approbat mẽbrũ, reprobat verò posterius:nam potest,inquit, taliter seruari capitale saluum,vt etiam si aduersa fortuna pereat,teneatur negotiator illud persoluere. Attamen proculdubio vtro uis modo pereat,nõ erit cõtractus licitus, si sit capitale ad æquale restituendũ. ¶Ostendit ergo idem author dictum contractũ esse licitum hac ratione,quæ iudicio suo manifesta est.Potest,vt exempli gratia sic loquamur,Petrus apud Paulũ negtoiatorẽ ponere mille aureos quos potest tutos facere per contractum assecurationis celebratum cum Ioanne,pretio,verbi gratia, quinquaginta ducatorũ.Deinde põt cũ Titio assecurare, vt aiunt,lucrũ:nẽpe vt ipsi eidem Petro det centũ ,p lucro.Qua ratione habet saluũ capitale,& quinquaginta in lucro.Si ergo cũ diuer-

Ad.3.arg. *Ioannis Maioris.* *Accurs.* *Panormi.* *Hostiensis.* *Ioan.Andr.* *Argumentũ Maioris.*

diuersis personis illis modis contrahere iste potest, quidnam vetat omnes simul facere cum eodẽ? Do tibi mille in societate,ex quibus cape quinquaginta ,p assecuratiõe,supponamus enim periculũ perexiguum esse, & dabis mihi centum aut octuaginta ,p lucro.Habet ergo hic saluũ capitale, & nihilo minùs recipit aliquid vltra sortem.Caietañ. opuscul.16.responsi.quæst.11.partim contractum reprobat, partim vero approbat. Ait inquam,si illi contractus vna simul cum eadem persona fiant,non esse licitos:scilicet contraho tecum societatẽ hac lege vt inter nos etiam cõueniat tam de pretio assecurationis quàm de quãtitate lucri.Est eñ tunc palliatũ mutuũ.Si autem inquit fiant successiuè:itaq; qui ponit pecuniam non obliget tunc alterum ad eosdem contractus.Sed postquàm pecunia cõmuni lege societatis exposita est,ille negotiator socius vult facere eosdem contractus:nõ est cur condemnetur.Eiusmodi distinctio placuit eidem autori in pensionibus:nempè quòd non potest constitui pensio cum pacto redimendi : sed tamen succcessiuè non est inquit illicitum.

Caietanus. *Iudicium authoris.* ¶At verò ea porrò est exiguitas ingenij mei, vt videre aliud in his contractibus non possim quàm vsurarium mutuum:siue successiuè fiant,siue simul.Neque distinctio hęc adrem mihi qui:quã referre videtur. Enimuerò cùm simul fiunt,manifestum est mutuũ. Nam eo ipso ꝙ Petrus pecuniam tribuit Paulo,conueniturq; inter eos de lucro , & quòd capitale sit Petro per eundem Paulũ saluum,tunc,vt nuper dicebam,potest de illa pecunia Paul.disponere ac si sua esset: putà prædia emere , dotare filiam,&c.ergo veniæ dominium tali forma transfertur , verè mutuum est, atq; adeò quicquid posteà vltra sortem recipitur,vsurariam habet iniquitatem.¶Ex quo potentissima fit fallacia cõ

Reprobatio distinctio Caietan. *Solut. argumenti facti* sequentiæ citati doctoris,dum à pluribus arguit ad vnum.Cùm enim ego vni trado pecuniam meã & cũ altero paciscor de assecuratione,neutri re vera mutuo : nam ille cui trado,nõ tenetur mihi restituere,atque adeò nõ transfero dominium in idipsum:alter verò qui restituere tenetur,non recipit meam pecuniam.Quando verò in eandem personam ambo concurrunt, nempè quòd idem ipse cui pecuniam trado obligatur mihi ad restitutionẽ,ex illis duobus oritur ratio mutui.Possum quidem conuenire cum illo de quantitate lucri:quia per hoc non transfero dominium:non tamen simul conuenire de seruando capitali.

Corollariũ. ¶Ex hoc rursus palàm colligitur,idem prorsus cõmitti vitium,quãquam successiuè idẽ contractus cùm eadem persona fiat. Nam etiam si ante mensem vel quoduis aliud tempus societatem cum aliquo legitimè contraxi,numerando ei pecuniam meam mei ipsius periculo,quotiescunq; tamen cum eodẽ de tuto capitali pascisсor,in virtute trãsfero in ipsum dominium, atq; adeò mutuo. Quod non contingeret si cum alio tertio eũdem celebrarem assecurationis cõtractum. ¶Per hæc ergo quę dicta sunt cẽseri de quodam contractu potest qui alibi tunc sæpissimẽ Romę fieri solet.Habet Petrꝰ officium, siue scriptor sit siue aliter palatio seruiat, cõtingit nummis egere,conuenit mercatorem aut quemuis alium qui illi tribuit cẽtum aureos ducatos,pro quibus Petrus in suo officio decem annos aut duodecim consignat: ea tamen lege vt si intra semestre tẽpus mercator ille qui pecuniam numerauit ab hac luce demigrauerit,capitalis iacturam faciat, neq; Petrus teneatur suis hęredibus restituere. Si autem post sex menses est vita superstes, protestatur debitori nolle amplius in societate remanere,ideoque eum admonet vt nisi extemplò soluerit,inde ratione moręsoluturum easdem statutas vsuras.

¶Est inquam contractus quem societatem appellant:sed profectò eius iustitia non est vsque adeò liquida.Primùm enim non potest reduci ad rationem empti census: quia tunc deberet ille qui pecuniam tribuit,priuare se in perpetuum eius dominio : vt neque alter neque eius hæredes in perpetuum tenerentur censum redimere :sed in suo esset arbitrio si vellent. Et tamen non ita fit.Imò vero in potestate tribuentis est capitale suũ repetere:quin & re vera repetit.Et ideò eiusmodi contractus non appellant nisi societatis Fingunt enim quòd si quis fructuosum officium habet, mille , exempli gratia illud emit: cuius fructus ascendunt vsque ad centum,mercator qui centum tribuit,init cum illo societatem:ponit scilicet decimam partẽ pretij vt decimam etiam fructus suscipiat. At vero hoc videtur à lege societatis distare,quòd ille non subijt capitalis periculum eo modo quo fieri solet in societatibus : videlicet exponẽdo se periculo si in negotiatione capitale perdatur,sed tantũ illi pericu

lo si mortem ante sex menses obierit.

¶Igitur,vt de hoc,si quid valet,nostrã aperiamus sententiam,quantum ad illud semestre tẽpus attinet,iustus apparet cõtractus: nam periculum illud quod cẽtum cõferens subijt, vt si vita tunc fuerit defunctus illud amittat,æstimabile est pecunia: atque adeò sicut in ludo atque itidem in alijs fortuitis fieri consueuit,iustè videntur pro illo periculo centum aureorum recipi sex. Attamen quòd post lapsum sex mẽsium ratione moræ recipiãtur singulis annis duodecim,fraudem videt sapere:tum q ab initio mora illa præuisa est,atq; adeò videt in fraudẽ mutui concessa. Tũ præcipuè q ratione moræ nõ põt supra capitale recipi nisi damnũ emergens:lucrũ verò cessans minime:nisi eiusmodi pecunia licitæ negotiationi fuisset exposita. Quapropter si ita res erat, cõtractus forsan est licitus:aliàs minimè. Quin verò vix eiusmodi contractus approbare auderẽ, nisi sub forma empti cẽsus, aut planè societatis, videlicet vbi pecunia periculo negotiationis exponeretur.

QVAESTIO SEPTIMA, De Contractu assecurationis.

ARTICVLVS. VNICVS.

Vtrùm assecurationis contractus sit licitus.

1. Argumẽ. POstremus deniq; contractus nominat assecurationis. Nam quanuis verbum non sit inter linguæ peritos latinitate donatũ est tamen iuris commẽtatoribus viu receptũ pro eo qđ est in tuto rẽ cõstituere. At quòd huiusmodi contractus nõ sit licitus, decretũ apparet in ca. nauigat. de vsur. ¶Secũdò & ratio id videt pbare: nã qui pro pretio periculũ in se suscipit, verbi gratia, onustæ nauis, nihil emit aut societati cõmittit: imò absq; aliquo negotio pecuniã lucratur: ergo nihilo aliquid percipit: quod vsuræ habet specimẽ. ¶Accedit tertiò quòd si cõtractus hic licitus esset, occasio porrigetur temerarijs hominib⁹, vt etiã si nihil prorsus in bonis haberent, possent se assecurato res exhibere: postquàm nihil pecuniæ debent præsentẽ offerre: quod esset reipublicæ perniciosum. ¶In contrarium est receptus

Secundum.

Tertium.

vsus, idemq; tam Theologis quàm Iurisco sultis probatus.

FAcilè ad quæstionem affirmatiua cõclusione respondetur. Contractus assecurationiis, si lege & more fiat, licitus est. *Conclusio responsiua.*

Probatur hæc cõclusio ex obiecto. Pro quacunque re quæ pretio æstimabilis sit, potest quisq; mercedem recipere: in tuto autem rẽ constituere, quæ periculis est exposita, pretio æstimabile: ergo quisq; potest illud pretio redimere, atque adeò qui periculum illud subijt idem recipere pretium. Atque id ex eo potissimè quòd vterque se periculo summittit: videlicet tam dominus nauis soluendi pretium, si salua sit, quàm alter soluẽdi merces si pereant. *Probatio.*

¶Secundò arguitur à necessitate. Contractus eiusmodi est rei publicæ non infimè necessarius: ergo cùm ex obiecto nullo inficiatur vitio, bonus est. *2. Ratio.*

Antecedens inde patet, quòd est necessariæ negotiationis adminiculũ: multi enim mercatores metuerent naues cum tanto periculo mercibus onerare: & tamen cum pro exiguo pretio magnum auri pondus securum constituunt, audent eiusmodi mercaturam obire: quæ quidẽ reipublicæ necessaria est.

¶Accedit huc tertiò quòd licitum est fideiubenti, pro alio, quem non est adeò tutum soluendo fore, aliquid pro illo periculo suscipere cui se exponit soluendi. Persimile autẽ contingit in assecuratione. *3. Ratio.*

¶Ad hæc per viam depositionis, quam vadiationẽ nonnulli vocant, licet dubijs euentibus pecuniam exponere, vt illo periculo possint depositores quippiam lucrari: vt de honesto ludo diximus. Item an pluet cras vel non pluet, &c. ergo pari modo licet mile verbi gratia, ducatos periculo exponere, cũ spe lucrãdi quinquaginta aut sexaginta. *Postrema ratio.*

¶Sunt quidẽ qui stupidum illum censeant, qui spe lucrandi centũ aut mille, periculum subeat nauis institoris valentis forsan viginti aut triginta millia. His autẽ respondemus, de pretio quidẽ nihil nos decertare, potest quidẽ esse iustum, vel iniustum. Ipsi sibi contrahentes viderint. Sed re vera nullus est stupor neq; dementiæ nota, pretio currẽte eiusmodi pericula suscipere: quippe cũ non sint tã euidẽtia, quin possint assecuratores bene sperare. Et q̃uis aliquãdo iactura fit, aliquando accrescit lucrum. Eò potissimũ quòd viri cordati aleam cum tanto periculo non iaciunt. Et vice versa vbi nullum prorsus imminneret periculum, mente careret qui assecurationis

curationis contractum faceret suarum mercium. ¶Oriuntur tamen hinc dubitatiuncu læ nõnullæ. Primũ omnium non sunt huc admittendæ vafricies & imposituræ quæ in alijs etiam cõtractibus vsu euenire possunt. Si enim qui nihil in bonis habet periculum se nauis suscipere ait: ea nimirum spe quòd si salua fuerit, habebit mercedẽ: sin vero perierit, abdet sese aut bonis cedet, iniustissim⁹ est, postquàm re vera nulli se exponit periculo: atque adeò mercedem contra iustitiã poscet. Et econuersò si dominus nauis ad alium minus fidum portum rostrũ dirigat, quàm ad illum qui fuerat in cõtractu expressus, alter non tenetur. Hæc enim omnia debent in contractu liquere. *Vitia q̃ in contractu assecurationis contingere possunt.*

¶Sed dubium est si quis nauivult vacua enauigare: quam tamen vult assecurare, ac si esset onusta, vtrùm licitus sit etiam contractus. Dabo tibi mille vt mihi viginti millia rependas si mea nauis fuerit submersa. Apparet enim nõ esse contractum legitimum ex parte nauigãtis: quia non habebit tantam curam seruandi nauẽ, quæ vacua non valet nisi mille, ac si onusta esset, haberet. Respondetur quòd si nauigator alterum decepit: quia forsan non sunt in portu, dicens suam nauim mercibus esse plenam tanti valoris, cùm tamẽ nullas habeat: profectò contractus non valeret: quia alter si rem sciret, non illum iniret: timens non foro tantæ curæ nauigatori seruare nauem. Quin verò timenda esset fraus, nè scilicet cõsulto submergi eam sineret, vt lucraretur viginti millia. Si autem assecurator sciens & prudens id faceret, nullam patietur iniuriã: esset enim tunc genus vadiationis seu depositionis: Si salua euaserit nauis, dabis mihi tãtum: sin minus dabo tibi tantum. Eodem modo possent depositũ facere alij ad quos nihil salus aut submersio nauis attinet: Si salua ad portum applicuerit, dabo tibi centũ: sin minùs, dabis mihi mille. *Dubium.*

Responsio.

¶Pari modo potest fieri assecuratio in nundinis: largire mihi tantùm, & ego tibi securum reddo quòd sis tantum lucraturus.

¶Dubium autem hoc aliud gignit: nempè vtrùm idem contractus in alijs quoq; rebus quàm in mercibus sit licitus. Sunt enim nõ nulli quos Sylvest. verbo, Negotiatio. §. 4. citauit: qui negant posse quẽquam assecurare alterius vitam. Nam esset periculum vt alter cuius interest, optaret alterius mortem. At verò hic de iustitia loquimur contractuũ, atque adeò de earũ natura, an sint vsurarij: vitium autem contra charitatẽ huiusmodi naturam non mutat. Quare liciti semper ex obiecto manent. Quin verò aliquando sunt rei publicæ in vsum. Petit ex me mutuum filius familiàs: qui si præmaturè priùs parente suo mortem obierit, mihi non soluet. Si autem fuerit ei superstes, in tuto sunt mei nummi. Profectò tunc meritò formidabo, mutuatũ ei quidpiam cõcredere. Et tamen si mercatorem qui securam mihi faceret eius vitam mihi tribueret, nihil ei vererer beneficium impendere. Eadem ratione licet assecurare quicquid incertum est euenturum: vt quòd erunt prosperi terræ prouentus, q̃ nascetur prægnanti filius masculus, & similia.

Dubitatio altera.

Sylvester.

AD primum igitur argumentum iam sũ prà responsum est, illic neque condemnari contractum societatis, nec assecurationis, sed mutuationem: quæ cùm gratis fieri debeat, fit tamen cum pacto alicuius obligationis. Vt si quis pecuniam nauiganti mutuet tali pacto vt secum assecurationis contractũ faciat. Præterquàm quòd, vt suprà diximus, forsan non erat tunc assecuratio necessaria: vel quanuis esset: tamen nauigator maluisset periculum ipse subire quàm pretio redimere. *Ad 1. arg.*

¶Ad secundũ verò iam responsum est, quòd pro periculo quod ille subijt, illam potest mercedem suscipere. Atq; adeo ad postremum verbum, vbi diximus q̃ qui non habet vnde id soluere possit quod assecurat, neq; pretium valet percipere. *Ad secundũ argumentũ*

QVÆSTIO OCTAVA, De Cãbio in genere.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm ars Campsoria sit licita.

CAmbiorum disputatio ad vsuræ tractatum attinet. Est enim materia hæc vt cognitu maximè necessaria, ita tũ per se ipsa abstrusissima, tum etiã mercatorũ nouis quotidianisq; inuentis intricatissima, ac subinde doctorum opinionibus plurimum offuscata. Quamobrem cõplurium sum postulationibus improbè frequẽtatus, vt pus venenumq; huius pestis aperirem, q̃ in dies magis ac magis in rempublicam grassatur. Curabo ergo pro ea quæ mihi suppetit ingenij facultate, id tentare. Deus no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis quod veritas habet, suggerat. ¶ Igitur in ingressu de arte primùm campsoria scisci-
1. Argumẽ. à parte negatiua. Aristo. tamur, an sit licita. Arguitur enim à parte negatiua. Ars campsoria nũmularia est nempe nũmorum cõmutatrix & auctrix: hanc autem Arist. 1. Polit. cap. 6. & 7. veluti cõtra naturam sit, condemnat: vt pote quòd in nũmis commutandis nullum insit naturale cõmodum: sicuti in cõmutandis cibis, vestimẽtis, atque alijs rebus ad vitam necessarijs.
2. Argumẽ. ¶ Accedit secũdò, quòd finis huius artis, vt superiori libro dicebamus, est diuitiarum cõquisitio, quæ in infinitum procedit: cùm tamen temporalia desideria modũ habere debeant: qua idcirco de causa est reipublicę pestifera, vt experientia ipsa testatur. Quare & Christus nummulariorum mensas euer-
3. Argumẽ. tit. ¶ Tertiò per hoc claret, vt suprà dicebamus, esse contra naturã, quòd per hanc artẽ maximè fit, vt sterilis pecunia fructuosior sit quàm terra ipsa: & inde campsores odiũ contrahunt apud homines. Atq; inde præterea, quòd ferè homines sunt sedentarij: nẽpè qui otiosi viuunt, & tamẽ plus lucri corradunt quàm alij actuosi labore manuũ suarum insudantes. Eò præcipuè quòd pecuniã suam nulli subijciunt periculo: sicuti in alijs fit negotiationibus. ¶ In contrarium tamen facit quòd quodãmodo hęc ars vsui est reipublicæ ad cãbiẽdas traducẽdasq; monetas.

Quid cambium.

PRimũ omniũ nomẽ cambium latinum est. Nam cambire idem est quod rẽ vnã pro alia cõmutare. Sed est cùm Aristot. loco citato, vt superiori libro partim adnotauimus, nunc emunctiùs recolendum, tres permutationum formas temporũ curriculo ordine succreuisse. Cœperunt enim homines res ipsas primũ cambire: puta vineam p domo, vinum pro frumento, vestem, pro calceo, &c. Quæ quidem cambitio syncerita ti naturæ est à suis primordijs natiua. Sed tamen propterea minimè sufficiens, quòd neque res possunt aut in diuersa locacẽs asportari vt cambiantur, neque in longa seruari tempora. Et ideo successit secundum cambium: nempè nummus inuentus est qui rerum esset pretium, cumque rebus ipsis cambiretur. Atque modus hic cambiendi proximè ad primũ accedit, illique omnino deseruit. Quare hoc porrò ad vitæ sufficientiam satis erat. At verò inuento nummo humana sagacitas per auaritiam excitata, tertiam cambiorum progeniem peperit: vt videlicet nummũ pro nummo commutaret. Quę quidem cõmutatio inde primum ortũ traxit, quòd auream pretiosioremq; monetam necesse erat cum minutioribus cambire.

Triplex permutationũ forma.

Deinde verò quia in vna regione aurum numerosiori argẽto æstimabatur quàm in alia: & negotiatores idem aurum pluris illic vendebant quàm in alia emerent. Atque inde posteà industria humana artificiosiùs eãdẽ artem locupletauit. Hac ergo ratione nomen generale cambij quod è rerum cõmutatione originem duxerat, tandem crebrescente vsu ad pecuniarum cõmutationem, quæ minùs est naturalis, accommodatũ est. Quare cambium non est idem quod ars ipsa nummularia seu pecuniaria. Nam ars industriam negotiandi significat: cambium verò ipsam eius cõmutandi actionem. Sunt autem qui intelligere aliter nõ valentes cãbij nomẽ quàm si inter res fiat diuersas, aiũt propriè cambium non posse intelligi nisi inter monetas aut diuersi metalli aut diuersi signi. Hac autem conditione ratio cambij nullatenus eget: imò in cambio ratione loci, vt infrà patebit, idem propriè nummi, p diuersitate loci cambiuntur. ¶ His ergo præhabitis ad quæstionem forsan alicui videbitur propter rationes factas negatiuè simpliciter respõdendum: scilicet huiusmodi artem non esse licitam: plerique tamen contrà respondent, non solùm licitam esse, verùm & vtilem. Crediderim tamen tali esse
Conclusio responsiua. conclusione respondendum. Ars campsoria quam nũmulariam Aristotel. appellat, si per se nudè secundùm sonum vocis existimetur, in malum sonat: non tamen sic habet penitùs intrinsecam malitiam, quin bono fine & circunstantijs fieri possit licita.

Quatuor enim actionum genera libro tertio distinximus. Alia em̃ est genere suo bona, vt virtutis opus: alia indifferens, vt ambulare: alia verò sic intrinsecè mala, vt neutiquàm fieri queat licitè, vt mẽtiri. Quarta verò est quæ per se nudè considerata in malũ sonat: attamen non repugnat quo minùs fine aliquo & circunstantia fieri possit licitè: vt plura simul retinere sacerdotia. Atq; huius generis, si rẽ cõijcio, est ars cãpsoria. Nomen enim nũmulariæ artis, vt Aristot. loco citato docet, duo significatione sua præ se fert absurda. Primum ratione materiæ, q̃ præter pecuniæ primæuum vsum, qui est vt rerum sit pretium, cambitur vna pro alia. Secundò ratione finis: quia scilicet eiusmodi commutatio non ad prouidentiam proximè

ximè necessariorum vitæ: sed propter lucrũ fit, quod infinitam gignit appetendi sitim. Atque adeò sic nudè cõsiderata, malè sonat. Accedunt & eidem arti eadem etiam incõmodorum periculorumq; genera, ac subinde fraudes atque alia mala quæ superiori libro. quæstio. 2. negotiationi ostendimus annecti: imò verò hęc pluribus delinquendi occasionibus exposita. Nam reliquæ negotiationum species quæ in emptione & venditione versantur, plus habent naturalis commercij: cùm res illic cambiantur ad vitam necessariæ, plusque exigunt industriæ, diligentiæ, ac laborum pluribusque periculis capitale summittitur: quibus quidem rationibus honestantur. In hac verò arte nullum illorum inest. Prętereà maius habet illectamẽtum ad expiscandum aliena bona: porrò cũ prodigi homines qui suis volunt voluptatibus inseruire: paratam à campsoribus habẽt viam breui suas substantias decoquendi. At quoniam huius artis vitia in libri decursu tractanda sunt, de his modò satis.

Pro' atio cõ clusionẽ.

¶ At verò secunda conclusionis pars nihilominùs sic probatur. Hæc eadem ipsa ars aliqua reipublicę afferre potest emolumenta: ergo si illis vitijs expurgetur, in finemque referatur honestum, licita erit, atque adeò vtilis. Antecedẽs inde patet, quòd necessarium quandoq; est ciuibus pretiosiorem monetã cum vilioribus cõmutare: vt in subsequentibus compertum fiet. Quòd autem ab illis maculis quibus sordet elui possit, liquet: nã potest campsor non absque modo, at honestum optare lucrum. ¶ Sed neq; numismatum cõmutatio quæ earum institutioni aduersari videtur, est omnino eius naturæ contraria. Nam sicuti in alijs rebus Aristot. eod. 6. c. 1. Politico. duplicem dignouit vsum: sic & in pecunia licet. Est enim calcei, vestisque ac reliquorum vtẽsilium, duplex vsus: vnus primæuus, cuius gratia inuentus est. Quemadmodum calcei vsus est calceatio, & indumenti, indutio, atque equi equitatio, &c. Alter verò emptio & venditio. Horum autem licèt prior sit proprius, posterior tamen nõ est repugnans. Ordinatur enim venditio calcei ad priorem vsum. Pari ergo modo etsi nũmorum proprius vsus & finis sit rerum æstimatio, ac pro illis commutatio, nihilominùs eorum inuicem cambium nõ est omnino absurdum, si eatenus permittatur quatenus est reipublicæ necessarium. In summa si quod in huiusmodi cambio subesset peri-

Aristot.

culum mutui, id maximè ex parte campsoris: nam ab altero qui pecuniam in alterum locum traijcere optat, id non timetur: plurimùm tamen, imo semper campsor prius recipit pecuniam quàm reddat: vbi omnis abstergitur effigies mutui. ¶ Et per hæc respõsio clarescit argumenti in capite quæstionis obiecti.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm plures sine Cambiorum species.

DE Cambio in cõmuni, qui titulus est præsentis quæstionis, secundò explorare restat cãbiorum species. Arguitur enim nõ 1. Argumẽ. esse plures. Nam cambium nihil aliud sonat quàm rerum permutatio: propterea autem quòd materia, hoc est, res quæ commutatur diuersæ sint speciei, actiones ipsæ non variant species. Eadem enim artis species est, vestem vel ex serico vel ex panno facere.
¶ Secundò. Neque propterea rursus variantur quòd cambium fiat ratione loci vel ratione temporis, vel ratione monetæ: quandoquidem in his omnibus eadem cãbitur moneta. ¶ In contrarium autem est receptissimus, non modò vulgarium, verùm & scholarium vsus, discrementium diuersas cambiorum species. 2. Argumẽ.

Prima conclusio.

AD quæstionem quinq; conclusionibus respondetur. Prima. Si res ipsæ quatenus res sunt existimentur, cambium non est genus plurium specierum. Conclusionem hãc profectò argumentum modò factum satis ostendebat. Eadem enim est actio cambire vinum pro oleo: & aurum pro domo: & argentum pro auro, aut pro alio metallo: siue signata sint numismata, siue rudis metalli massa. Actiones enim non ex materia, sed ex obiecto speciem mutãt. Eadem enim est statuaria ars siue in ligno sculptio fiat, siue in lapide. Atque in moribus eadem est species furti auri & vestium. Quare, vt diximus, furtum species specialissima est: differens à rapina sola ratione inuoluntarij, quæ est in obiecto: quia vnum fit per fraudẽ, & aliud per vim. Imò verò neq; quantũ ad rationẽ iustitiæ aut iniustitię, mutatur species. Nam vt in tribus cãbiorum generibus superioris articuli exemplũ ponamus, eadem est ratio iustitiæ & iniustitiæ, cambire vinum pro oleo, & pecuniam pro frumento, atq; aureũ nũmum pro argenteo. Nam æqualitas in

Universidad de Deusto
Biblioteca

his omnibus seruata eandem habet rationẽ cõmutatiuæ iustitiæ:inæqualitas verò, eandem rationem iniustitiæ. Quapropter physicè loquendo non sunt diuersa cambiorum genera,neq; diuersæ species:sed dicuntur latine diuersa genera propter diuersas materias:& præterea propter diuersam accommodationem ad ciuilem vsum. ¶ Secũda cõclusio. Si moneta,non vt naturalis res,sed quatenus numisma est,atq; adeò legale rerum pretium existimetur,cõmutatio rerum pro pecunia,cõtractus est specie ciuiliter differens à cambio primi aut tertij generis.

2. Cõclusio.

Rõ cõclus. Cuius vtiq; rationẽ superiori libro assignauimus. Nam commutatio hæc peculiariter est contractus emptionis & venditionis: vt habetur.l.2.de contrahen.emptio. eò quòd illic distinguitur pretium à re:cùm in cãbijs cæterorum generum inuicem res vna sit alterius pretij. ¶ Tertia conclusio. Cambium tertij generis quæ actio est nũmulariæ artis, species est etiã ciuiliter,atque in genere morum distincta à cambio primi generis:nam illic non est nisi simplex rerum cõmutatio æqualis valoris ad vitæ prouidentiam & sufficientiam naturaliter instituta:hic autẽ nõ res naturales,sed legales nũmi,idque non ad victum neq; vestitum,sed ad lucrum. Quare nescio an propria species sit negotiationis: quoniam negotiatio est rem emere vt reuẽdas:quod non sonat in malum:hic autem, vt diximus, non est propria emptio vbi pretium à re distinguatur: dicitur nihilominus negotiatio,quia est nummorum permutatio gratia meri lucri. ¶ Ex his fit cambium, de quo præsens initur tractatus,à reliquis cõtractibus ratione distare. Iam enim mõstratum est non esse emptionem. Neque verò est locatio aut cõmodatio,cùm hic dominium transferatur,quod non fit in illis. Sed neque est mutuatio:quia nõ transfertur dominiũ simpliciter,hoc est vt sors simplex restituatur:sed cum lucro,& fœnore, aut pretio. ¶ Quarta cõclusio. Cambiorum de quibus loquimur complures nominantur species:quæ quidem siue re vera sint species, vt philosophi,seu naturales,seu morales de speciebus loquuntur:siue vulgari negotiatorũ forensiumq; vsu: perparui ad præsens negotium refert. ¶ Igitur quoniam in genere moris prima consideratio in id fertur,quod est æquum aut iniquum, prima in præsentiarum cãbiorũ diuisio est in reale & siccũ. Vix enim reperias horum nominũ rationes

Differentia cãbij à cæteris contractibus.

3. Cõclusio.

4. Cõclusio.

Prima diuisio cambij.

Cambium reale.

Cambium siccum.

apud autores explicatas. Et tamen reale, qđ à re dicitur, idem est quod cambium in re: hoc est legitima cõmutandi ratione factum: seu ratione diuersarũ monetarũ,seu ratione loci,seu aliud sit quodcunq; legitimum: veluti in processu patebit. Siccum autem idem est quod cambium quod in re non est cambium,sed fictũ & vsuræ palliatũ: quod ideo è regione reali apponitur. Et dicitur siccum, id est sterile,& humore carens ad fructificãdum. Non quòd cãpsori non inde lucri fiat accessio:sed quòd, vt superiori libro diximꝰ cõtra rerum naturã pecunia pariat. Dicitur etiam siccum:quia merũ est ac nudũ fœnebreq; mutuũ:quod nihil habet legitimi cõtractus. Quapropter hæc duo cãbiorum genera licèt in eadem versentur naturali materia,puta in pecunia:tamen in genere morũ contraria prorsus diametraliq; linea specie differunt:sicuti iustum & iniustũ. Sub vtro que ergo istorum membrorum multæ subsecantur species:siue modos dixeris cambiorum. ¶ Sit ergo quinta cõclusio. Omnes cãbiorum formę & modi,vt tam illicita quàm licita comprehendamus,ad tria capita commodè reducuntur: quorum aliqua manifestam habent iniustitiam,alia verò manifestã iustitiam. Sed alia sunt quæ in dubium reuocari possunt. Cambiũ enim monetæ non nisi propter aliquam diuersitatem fit, videlicet aut ipsorum nummorum, aut locorum aut temporum. Non enim alia varietas inuenitur quàm in substantia,vel in loco,vel in tempore. At verò quoniam monetæ diuersitas bifariàm causa esse potest cambij:scilicet aut quia ad vsum humanum pretiosiores cum vilioribus cambiuntur,vel quia re vera vna venditur pro alia ratione auctioris æstimationis ob loci aut temporis diuersitatem, ad quatuor capita reducamus cambiorum genera. Iam enim deinceps nihil philosophicè disputabimus, siue genera sint, siue species, siue modi: sed more latino promiscue his nominibus vtemur. ¶ Primum ergo cambiorum genus est quod minutum vocant:hoc est dum aurea moneta pro argentea vel ærea cõmutatur: vel è diuerso. Inde enim nomen sumpsit,quòd minutiores nũmi pro pretiosioribus,aut è diuerso, cõmutantur. Secundum genus est ratione loci: vt dum qui alibi pecunia indiget quam hic habet,hic numerat vt sibi alibi consignetur. Et hoc solet appellari cambium per literas, ad differentiam superioris quod potest dici manua-

5. Cõclusio.

Cambium minutum.

Cãbium per literas.

manuale. Illud namque presenti vtrinque pecunia fit manu numerata. In hoc autem qui pecuniam recipit literas tradit, quarum fide alibi solutio fiat. Atq; hæc duo genera si nihil doli admisceatur, realia sunt, ac subinde planè iusta. Tertium genus est ratione temporis:vt si quis pecuniã nũc recipiat quam certa die ratione expectati tẽporis cum fœnore restituat. Et hoc est cambium manifestè siccum,ac proinde iniquum: de quo lib. præcedenti abundè dictũ est. Istæ ergo duę radices disputationem cambiorum incuntibus ob oculos primùm omnium præfigendæ sunt,ad discernendum inter iustitiam, & iniustitiam cambiorum. Vbi enim ratione præcise loci cambium fit, hoc est ea duntaxat ratione,vt pecunia transmittatur, cambium reale est,& legitimum. Vbi autem aliqua se ingesserit ratio expectati tẽporis,siccum est,& vsurarium. Solet etiam distingui cambium purum ab impuro, purumq; non nulli appellant cambium minutum, cui nullum aliud admiscetur. Cambium verò impurum vbi aliud commiscetur,vel ratione loci, vel ratione temporis:ac subinde fatentur cãbium esse posse impurum, sed nihilò minùs legitimum. At verò quoniam impurum in malum sonat,significantiùs docetur purum omne cambium reale siue minutum,siue ratione loci:impurum autem cui aliquid iniustitiæ permiscetur, vel ratione temporis, vel quauis alia iniqua. Quartum verò cambij genus est ratione monetæ: non inquam quòd minutatim cambiantur,sed quia re vera pecunia vnius loci pro pecunia alterius cambitur diuersis vtriusq; loci æstimatis pretijs. Et in his genus cambijs potissimùm versatur cambiorum disputatio:quippe quæ,cùm in vsu potissimùm mercatoribus sint & campsoribus,quàm plurimos parturiunt scopulos,humanas conscientias cruentantes: atq; adeò tum cõfessarios perplexos tenent,tum etiam Doctores & obscuros reddunt & varios,vt videre est apud Caietañ. in singulari cambiorum opusculo,& apud Sylvest. verbo,vsura.4.& apud alios multos. Vtinã non idẽ nobis inuratur character! D.enim Tho. de hac re nihil ex professo scripsit. Nam tractatus ille vsurę, vt suprà diximus opusculo 73.nullum præsefert specimen sancti Thomæ,ac multò minus cap.13. vbi de cambijs breuis fit sermo. Ad argumẽtum ergo principale in fronte quæstionis positum, prima conclusio respondit.

Pulchrũ documentũ ad discernendã iustitiã aut iniustitiam cambiorum Cambium purum. Cambium impurum.

Caietanus Sylvest.

QVÆSTIO NONA,
De cambio minuto.

ARTIC. VNICVS.

Vtrùm minutũ cambium sit licitum.

Vanuis minutũ cambiũ obiter assertũ sit licitum restat nihilo minꝰ,vt à clarioribus,& certioribus aspicemur,id suis rationibꝰ patefacere. Arguitur eñ non esse licitum. Numismata ad hoc publico signo cudũtur,vt sint iustũ legitimumq; rerum pretium: illud autem pretium quod legitimum,hoc est,lege positum est,vt superiori libro monstrauimus,in indiuisibili cõsistit. Si ergo,exempli gratia,ducatus vndecim regalibus lege æstimatur, nõ potest cũ maiori argento commutari. ¶ Secundo si id liceret,sequeretur cuiq; priuatę personę licitum esse,atq; adeò in emptionibus, & venditionibus cuicunque ementi liceret eò quòd pretium in aurea moneta soluit, vilius emere. Et vice versa,si venditor dum recepto auro refundit quod supereſt pretij, minutiori, atq; ad vsum magis accõmodata moneta, posset perinde atq; cãpsor aliquid pretij recipere: consequens autem concessum viam panderet ad euertendam pecuniarum æstimationem. ¶ In contrarium autem est receptus vsus,qui neutro foro,aut exteriori scilicet,aut interiori condemnatur.

Argum. 1.

Argum. 2.

AD intelligentiam non modò quæstionis præsentis,verùm & omnium subsequentium animaduertẽdum est, pecuniam cùm in metallo cudatur duplici ratione in pretio haberi:scilicet,& tanquam res & tanquam signatum numisma. Propterea enim quòd sigillum publicum impressum habet vallor metalli non mutatur. Sed & illud velut signum alijs mensuris,ac ponderibus publica authoritate insculptum,quòd sit testimoniũ valoris monetæ. Quo fit, vt si aliqua prouincia plus auro abundat quàm argento,aurum illic minore argento æstimatur, quàm in alia quæ ditior esset argenti quàm auri. Et idem est de cupro & ære. Tanta eñ posset esse raritas auri & argenti, tantaque copia aliorum metallorum: vt illarum æstimatione multo pluris penderetur aurum & argentum,quàm in alia regione quæ copia auri affluaret,aut argenti. Atqui eadem hæc ratio in cudendo nummo habetur: æstima-

Fundamẽtũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur enim apud nos ducatus vndecim regalibus argenteis: propterea quòd secundùm copiam quæ apud nos est vtriusque metalli, illa est legitima æstimatio. Et in Italia æstimatur duodecim Carlinis, atque alibi maioris, aut minoris. Quo fit vt licet moneta nõ esset signata, idem pondus haberetur pro
Aristot. pretio rerum. Imò vt Aristo. loco citato ait, priusquam signaretur, pondere æstimabatur: sed respublica illo signo testatur metal-
Duplex cõsideratio nummismatis. li valorem. ¶ Duobus ergo modis licet cambire vnam monetam pro alia. Vno scilicet si consideretur sub ratione metalli: atque altero sub ratione monetæ. Quapropter tri-
Conclus. 1. bus conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima est. Cambire diuersas monetas secundùm metalli naturam, etiam si parum aliquid supra valorem signati nummismatis recipiatur: nullum habet speciem mali. Vt si qui auro indiget, vel ad deaurandũ, vel ad medicamen aliquod conficiendum, vel ad ornamentũ, vel ad alios vsus ad quos natiuum habet iuuamentum, potest quisq; ducatum optimi auri vltra valorẽ quo ceu numisma æstimatur vendere: dummodò augmentum illud non sit, nisi exiguum. Cõ-
Syluester. Caieta. clusio est Syluestri, verbo, vsura. 4. §. 3. & Caieta. in suo opusculo, & apparet manifesta: quia sicut tunc posset ille rude aurum egenti vendere, sic & illud quod est signatum.

¶ Haud tamen desunt qui non ita gratis cõclusionem fateantur: quorum est Ioannes
Argument. Metinẽsis. Metinensis qui in suo cambiorum tractatu eam non recipit. Cuius argumentum est, quòd Rex dum monetam cudit æstimat auri valorem quo ad omnes eius vsus: veluti dum sua Pragmatica pretium taxat frumento, ergo sicut post talem legẽ non licet neq; obolo pluris frumentum vendere ita neque signatum aurum. Respondetur tamen non
Solutio. taxari monetã, nisi sub ratione pretij: quãuis etiam habeatur ratio valoris metalli: & ideo nihil obstat quo minùs aliquãtulo pretio cãbium fiat auri cũ argento, propter metalli cõmoditates. Imò esse potest, tam pulchra moneta: vt ceu gẽma æstimetur. Quare non est simile de frumẽto quod non habet aliam naturam, aut vsum quàm frumenti.
Conclus. 2. ¶ Secunda cõclusio. Licitum perinde est nummismata qua ratione nummismata sunt cambire, nonnullo ab alterutra parte concesso alteri pretio. Hoc patet in cambio minuto, quod suprà manuense nuncupabamus; nimirum dum nummularius, aut aurum dat pro minuto argento, aut vice versa. Hoc in-
Probatio cõclusionis. de probatur, q̃ hoc genus cambij legi nullatenùs aduersatur de numismatum æstimatione: æstimatio enim illa non est nisi quatenùs sunt rerum pretia: minutum autem cãbium ob id permittitur quòd illic nulla est emptio, aut venditio, sed commutatio ad vsum humanũ vtilis. Est enim fortè pauper qui minutim pecunias expẽdit, pro quibus ideo aurum exhibet, vt sibi ad sumptus familiares vsui sint: & fortè est dies qui argẽto ad fabrefacienda vasa opus habet. Et vice versa, est alius cui transportare expedit grãdem pecuniã: vel cuius fert animus thesaurũ recõdere: qui ideo ne tanto sit sibi oneri magnum pondus, vel argenti, vel æris, cum exiguo auri cõmutat: cum ergò ad istos vsus seruitiũ sit & obsequium reipublicæ, varias habere paratas monetas quæ sine sumptu, & labore congeri nequeunt, seruarique & exhiberi, potest persona publica qui huic muneri suas impendit operas, iustum percipere pretium. Quin verò non solũ ob istos vsus, sed habes forsan monetas vetustate exesas quę vix signum representant, neque facilè à mercatoribus recipiuntur: quare vt illas cum alijs integris commutes, æquum est, vt auctarium pretiũ soluas. Debet autem pretium tum tenue esse, tum etiam vsu receptũ, vt via fraudibus occludatur. ¶ Caietañ. au-
Caieta. tem in illo suo tractatu hanc facultatem solis campsoribus concedit, propterea quòd publici sunt reipublicæ ministri: quare ait, inter priuatas personas non esse licitum. Nõ autem video cur non etiam priuatim liceat. Nam si genere suo cambitio illa æstimabilis est pecunia, cur non licebit cuicunque? Quòd si non esset pretio æstimabilis, profectò nec liceret campsoribus: nam vt infrà apertiùs monstrandum est, antequam sumptus & labores sunt digni pretio, pensanda res est ex obiecto, licitãne sit an nõ. Hoc tamen est verum, quod si ego debeo duodecim regalia non possum propterea quòd aurum soluam vno ducato satisfacere: & idem est in pretijs. Tametsi qui liberè sine vi & fraude rem suam vendit, nihil obstat quo minùs sua sponte minoris vendat aureo pretio quàm argenteo, vel æneo. Et tunt alter iustè potest oblato puro, & optimo auro minoris emere. Hactenus de hoc genus cãbio secundùm legem naturæ.
Conclus. 3. ¶ Tertia conclusio. Potest respublica & princeps eiusmodi minuta cãbia inter personas

sonas priuatas inrerpicere. Quòd consultissimè lege cautũ iam dudum est in Hispania: tum ad obuiandum iniustitiæ, quæ ex pretij cremẽto statim obrepit: tum præsertim ad inhibendum ne aurea moneta in extera regna transportetur: quod re vera absq; grãi reipublicæ detrimento non fit. Quapropter eiusmodi lex si recipiatur, obligat in cõsciẽtia sub reatu peccati mortalis: & qui monetam auream cambiret pro alia super legalem æstimationem signati auri, fieret restitu-
Ad. 1. arg. tioni obnoxius. ¶ Ad primum igitur argumentum iam responsum est, quòd quanuis in cambio minuto nummi tanquam moneta cambiantur, non tamen vt rerum pretio, sed ad alios vsus qui ad emptiones ipsas, &
Ad. 2. arg. ad venditiones ordinantur. ¶ Ad secundum pariter responsum est, hoc genus cambij priuatis etiam personis esse licitum, dum modò in emptionibus, & venditionibus fraudibus non aperiatur aditus. Nec verò sit ciuili lege interdictum.

QVÆSTIO DECIMA, De cambio ratione loci & ratiõe tẽporis.

ARTICVLVS. I.

Vtrum cambium ratione loci sit licitum.

ASsertum quidẽ iam est cãbiũ ratione loci nihil præse ferre iniustitię: sed tamẽ vt id presiùs examinetur,
Argum. 1. arguit de more à parte negatiua. In omni cõmutatione requiritur æqualitas iustitiæ: monetæ autem suum habent, aut natiuum, aut signatum valorem: ergo vbicunq; existat debent ad æqualitatem commutari: atq; adeò ratione loci nõ potest pretium recipi. ¶ Secundò
Argum. 2. arguitur. In eiusmodi cambijs ratio latet mutui: recipit nanq; vnus dominium pecuniæ in vno loco, vt eandem restituat in alio: sicuti recipitur in vno tempore, vt restituatur in altero: ratione autem temporis nihil licet recipere, ergo neq; ratione loci. ¶ In contrarium autem est quòd hoc cambium seruit traducendis pecunijs ab vno in alterum locum, quod reipublicæ vsui est.
Duplex sensus quæstionis. TItulus quæstionis huius duos sensus admittit exhibet. Vnus est, vtrùm cùm eadem moneta in diuersis locis inæquali valore æstimatur, liceat illam hìc numerare, vt eadem vbi plus valet restituatur: qui quidem sensus subsequenti disputationi reseruatur: nam in hoc intelligẽdo tota cãbiorum machina posita est. Alter autẽ sensus est simplicior, vtrùm ratione transportationis transmissionisve monetæ ab vno in alterũ locũ æquum sit pretium recipere: quòd suprà diximus appellari cambiũ per literas, ad quẽ vnica affirmatione respondemus.
Cõclusio responsiua. ¶ Licitum inquam est ratione huiusmodi transmissionis pretium recipere. Conclusio
Probatio cõclusionis. est plana: quoniam sicuti merces aliaq; rerũ genera expedit sæpe ad diuersa loca transuehere, sic etiam expedit pecuniam traducere: tum ad alia transigenda negotia, tum præcipuè ad coëmendas merces quæ ab vna in alterã prouinciam necessarium est asportari. Cùm ergo munus hoc necessariũ sit pecuniaq; æstimabile, cuiq; licet mercedẽ idem
Ratio. 2. percipere. Secundò arguitur. Si quippiã iniquitatis res hæc haberet, maximè quia effigiem habet mutui, at re vera nõ est mutuũ: quia qui hìc pecuniam confert, vt alibi recipiat, non simpliciter transfert dominium, vt alio tẽpore restituatur: sed vt alio loco. Itaq; temporis expectatio accidẽtaria est huic cõtractui: nempè quia non possunt innotescere literæ in alio loco, vt pecuniæ exhibeantur, nisi in tempore. Tempus inquam quod genus hoc cambij non vitiat, atque adeò accidentarium existimatur, est illud quod necessarium est ad transmittẽda chirographa. Nam si longius interueniat, illud iam in purum redit cambium: hoc est cum temporis expectatione cõmistum, ac subinde vsuram redolens. Quapropter ad explanandam huiusmodi cambij legitimam rationem statui assolet tempus solutionis, protinus visis per
Ratio. 3. lectisq; literis. Id quod in subsequẽtibus fusiùs elucebit. Et probatur terriò eadem conclusio: Posset agaso & nauta, vt transportaret pecuniam perinde pretium recipere: atque ob aliarum rerum vecturam, qui autem hìc dat, vt alibi recipiat, idẽ efficit: trãsfert enim pecuniam aliunde huc. Sicuti qui hìc recipit, vt alibi reddat, trãsfert eam hinc illuc: ergo id potest pretio æstimari. Accedit quòd pecuniarum traductio maximè ab vno regno in alterum multis subijcitur periculis, tam bellorum quàm latronum atque etiam submersionis si mari & ventis cõmittatur. Imò ob id quoque quòd sæpissimè inhibitum est numeratam pecuniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

à regno extrahi: quibus vtique de causis expedientissimum est, vt campsores existant qui in diuersis prouincijs pecuniam habeat aut fide polleant, & quod aiunt, credito: vt scilicet absq; auri & æris transportatione pecuniam per literas transmittant. Quòd si id necessarium est, iuste subinde huic negotio stipendium cõstituitur: siue campsor hic tibi pecuniam numeret q̃ tu illi redditurus es Romæ vel Brugis: siue tu illi id numeres vt tibi, aut Brugis reddat, aut Romę. Nam prior modo transfert tibi pecuniam tuam alium de huc: posteriori vero hinc alio. Vnde fit notum id quod suprà diximus, non esse de intrinseca natura cambij in diuersis fieri monetis. Nam hoc in eisdem fieri potest. ¶ At licet conclusio certissimę veritatis appareat dubitas fortè, vtrùm si ei qui Metinæ, quod exempli gratia dicamus, pecuniam alteri numerat, vt Romę aut Brugis recipiat, expedit illuc suas asportare pecunias. Itaq; pretium ipsi transmissori penderet, liceat pro eodem cambio pretiũ recipere. Apparet enim neutiquam licere, quia non modo nullum suscipit laborem neque periculum: verùm & rei suæ sibiq; consulit. Respondetur nihilominùs id esse licitum: quia numerando alteri pecunias Metinæ, numerandas sibi Brugis, transfert illi suas à Brugis Metinam. Itaque licet & Petro expediret suam pecuniã à Metina transmittere Brugas, Paulo verò suas inde afferre Metinam, vterque illorum nempe qui ab altero præuenitur, potest ab ipso præueniente pretium recipere. Probatur responsio hęc. Nam in his omnibus quę de cambijs dicenda sunt, oculus semper habendus est ad obiectum ipsum contractus, nempe si res est, primùm quę malitiam non inuoluat, mox quæ sit pretio æstimabilis: tũc enim vniuersum potest pro pretio fieri. ¶ Ex quo sit labores & reliqua omnia esse accidentia, quæ rei naturam quantum ad vsuræ labem non variant. Accidentarium inquam est quod cum labore, aut sine labore, aut cum meo commodo, aut incommodo vicibus meis fungar: siue pecuniam alibi numeratam habeam, siue tantùm fidem apud aliquem qui pro me respondeat: dum tamen id pro te faciam quod est æstimabile pecunia. Nam in his industria plurimùm valet. Sequitur deinde non solùm illis si qui essent per rempublicam ad hoc munus conscripti, verum & quibuscunq; priuatis cambium hoc iure naturæ permitti nisi fortè ciuili lege esset interdictum. Hoc inde patet quòd res ipsa genere suo est licita & pretio æstimabilis. Quin verò nulli sunt per rẽpublicam ad hoc deputati, sed quibuscunque mercatoribus in vsu est hoc modo cambire. ¶ Hoc autem ad rem maximè in præsentiarum pertinẽs, admonito opus est, quòd vbi pecunię transmissio re vera nõ fit, sed fingitur, vafra est. Est verbi gratia, illustrium quispiam nummis in Hispania egens: conuenit mercatorem qui sibi mutuato auro succurrat, renuit ille: offert tamen hic vt sibi in Flãdria rependat. Arbitrantur ergo mercatores & campsores quibus non est tanta suæ salutis cura. Nam qui timoratæ sunt cõscientiæ non se huiusmodi impostoris contaminãt. Arbitrantur inquam huiusmodi contractus nõ esse illicitos. Aiunt enim. Ego qui hic pecuniam confero recepturus in Flandria, illã cogito inde huc isti traducere: cuius idcircò pretium recipio. Cùm tamen re vera nobilis ille neq; vllam habeat in Flandria pecuniam, neq; huc eam somniet afferre, sed suæ hic prouidere necesitati. Aiunt tamen campsores nihil sua referre, neq; illis studium incumbere an alij pecuniam habeant necne. Attamen nullo prorsus fuco incrustare possunt cambia ista, quin sint manifestè vsuraria. Quoniam fundamentum iustitiæ huius contractus de quo in præsentia tractamus, non est aliud, quàm quòd re vera fiat pecuniæ transmissio: aliàs apertũ est mutuũ, atq; adeò quicquid vltra fortè percipitur, extorquetur ratione temporis. Alius autem clypeus quo se protegunt, eò est iniquior, quo putant illo figmento omniscientem Deum fallere. Petunt enim ab illis qui pecuniam recipiunt literas in Flandriam, qui quidem eas exhibent diriguntq; ad eos ipsos ministros eorundem campsorum, ac si illi pecuniam ipsorum nobilium haberent: qui quidem ministri tãquam eorum factores postea remittunt Metinã sub nouo fœnore. Cùm tamen re vera ciusmodi confictæ missiones ac remissiones non nisi expectando tempori inseruiant: ac perinde exaugendo fœnori ad exaugendam debitorum substantiam. Et re vera si hæc nõ esset vsura, liceret etiã quibuscunq; priuatis qui nullam exercent negotiationem, neq; alibi pecuniam habent, eodem quoq; modo contrahere. Nolo tibi mutuare, sed tamen numerabo tibi hic vt tu mihi renumeres in Flandria tali pretio. Satis ergo homines ducant hominũ illusores esse ne sint

Dubitatio.

Responsio.

Probatio.

Primũ corollarium.

Secundum.

Documẽtũ.

nẽ sint etiam Dei. Adde quòd pecuniæ trãmissio esse debet non ad quencunq; proximum locum: vt si à Metina ad alteram Metinam, vel Toletum fingatur transmitti. Nã traductio quæ fit intra regnum non est pretio digna, sed expectati tẽporis palliatio. De quo inferius latiùs. ¶ Ad primum igitur argumentum respondet, quòd in hoc genus cambio nullatenus iustitiæ æquitas violatur: redditur nanque pecunia eadem, vel æqualis receptæ: sed pretium insuper traductionis. ¶ Ad secũdum verò iam responsum est, nõ esse prorsus mutuum: imò maiorem habet depositionis formam. Collocat enim iste pecuniam suam hic apud istum, vt eam vsque ad alium locum deferat.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm ratione tẽporis licitum sit emere pretium.

NEgatiua responsio huius quæstionis satis est superiori libro demõstrata. Attamen nõ modo quia in præsentia dicendorum fundamẽtum est, verùm quia multi aliter sentire videntur, operæpretium fuit hic rursum in disputationẽ repetere. Arguitur ergo à parte affirmatiua. Dictum est superiori libro licere pro mutuandi obligatione mercedem recipere: nam alia obligatio est æstimabilis pecunia: cambium autem ratione temporis nihil aliud est quàm quoddam genus mutui quod apparet emolumentum afferre mercatoribus ipsis: atque adeò recipere pro illo publico munere, licitum est pretium.

Argum. 1.

¶ Accedit quòd multi labores campsores insumũt, expensasque faciunt: & suprà hæc omnia lucrum etiam eis cessat, quod illa pecunia mercaturam exercendo possent conquirere, horum ergo causa posse videntur, habita ratione temporis quo sua carent pecunia, aliquid percipere. ¶ In contrarium autem est definitio naturalis iuris quam superiori libro monstrauimus: nempe aliquid pro vsu pecuniæ vltra eius substantiam recipere, vsuram esse.

Argum. 2.

REsponsio vt modò dicebam non potest non esse omnibus receptissima ad partem negatiuam. Quare vnica hic sufficiat cõclusio. Cambium ratione temporis neutiquam potest esse licitum: quippe quod manifestam habet rationem mutui: cuius ideo pretium apertam habet vsuræ iniquitatem.

Cõclusio resolutiua.

Quapropter demirandũ est doctores aliàs non infimi nominis huiusmodi cambia nõ reprobare, propter ratiões quas inter arguẽdum huc attulimus: videlicet propter labores, & sumptus: & lucrum cessans. Enimuerò vt labores & sumptus in aliquam functionẽ impensi mercede digni existimentur, perspiciendum priùs est an functio ipsa, & negotium genere suo, & obiecto iustitiæ munus sit: nã aliàs neq; labores neq; sumptus vlla digni sunt retributione: imò supplicio. Alio qui vniuersos vsurarios haberemus excusatos. Ecquis enim illorum est qui in sua exercenda arte labores nõ collocet & sumptus? Quin verò latrones ipsi publici nonne improbas latrocinijs exercẽdis operas nauant? igitur campsores, cùm mutuum indispensabili iure naturæ, & diuino reprobetur, si ratione tẽporis ex mutuo aliquid percipiunt, nullos labores, aut sumptus sibi prætexere possunt, quorũ de causa mercedẽ recipiant. ¶ Sed aiunt artẽ esse reipublicæ necessariã, ob idque esse licitam. Ecce aliam fallaciam: priùs enim ex natura rei perpẽdendum est, an negotiatio licita sit, quàm asseratur esse necessaria: nam quod natura sua non licet, ad nullum iustum finem esse potest necessarium: peruersa ergo illatio est dum per hoc q̃ res ab aliquibus iudicetur necessaria, inferatur esse licitam. ¶ Sed obtendiculo quod de lucro cessante adhibẽt, multò minùs eorũ valet vsuras fucare. Nã in primis si quod in superiori libro non absque magna probabilitate disputauimus veritatem habet, qui sua sponte, hoc est absque vi & fraude suam à sua industria alienat pecuniam, non potest ante moram solutionis de lucro cessante pacisci. At vero vt in sententiam contrariæ opinionis subscribamus, tamen in cãpsoribus nulla fingi potest causa lucri cessantis. Vniuersis enim in confesso est nemini licere lucrum cessans exigere, nisi qui expositam habet negotiationi pecuniam, à qua nagotiatione alterius rogatu illam euellit. Campsores autem nulli alij negotiationi habent pecuniam expositam, sed illi potiùs cambiendi muneri mancipatam: à nulla ergo licita negotiatione impediuntur. Nam etsi dicant se posse alia negotiandi forma lucrum conficere, omnes doctores, lucri cessantis patroni consentienter reclamabunt. Aiunt quippe illam potentiam non satis esse ad petendum lucrum cessans, sed requiri quòd sit iam pecunia negotiationi destinata

Ad. 2. arg.

Scrupulus. ta. Sed ais, non solùm cāpsores qui arti duntax at nummulariæ suam dedicarunt pecuniam, verùm alij mercatores licitis mercaturis vacātes, cambia faciunt: illi ergò possunt rationem habere lucri cessantis. Respondetur neq; illis prorsus licere. Eiusmodi nanq; mercatores suam pecuniam minimè cambiunt alibi percipiendā, nisi illam quę postquam suas emerunt merces sibi superest. Quin verò sunt qui destinatam habēt pecuniam mercaturis, atque aliam ineundis cambijs. Adde quòd idem etiam mercator qui alteri Metinæ pecuniam numerat, recipiendam in Flandria, ab altero etiam recipiat ibi dem soluendam: prout sibi videtur ex re sua esse. Cùm igitur cambia hęc negotiatio per se sint, secundùm nullam opinionem vlla potest haberi ratio lucri cessantis. Atqui hoc est quod lectorem obsecro attente hic præ foribus perspectum habeat, vt legitimè cambiorum disputationem ingrediamur. ¶Per hæc ergo, argumenta suprà facta diluta restant.

Solutio.

QVÆSTIO VNDECIma, De pretio soluēdi numerata pecunia.

ARTIC. VNICVS.

Vtrùm campsori liceat, ut pecuniam in suo cambio consignatam in numerato soluat, mercedem aliquam recipere.

POst hæc sequitur vt receptissimam consuetudinem examinemus, qua campsori pmittitur, quò pecuniā numeret, pretium aliquod recipere. Est enim à parte negatiua argumentum, quòd numerare pecuniam officium est propriū debitoris. Nihil enim aliud apparet pecuniam numerare quàm illam soluere, ergo sicut nulli licet ob id quod debitum soluit aliquid recipere, ita neq; id liceat, vt debitā pecuniam numeret. Idq; adeò inde confirmatur, quòd certe prę ter campsores nemini aliorum ciuium id liceret tanq; pretium recipere: qui enim ciuis alteri æs aliquod deberet quātūuis ingentis summæ nihil exigere posset ꝓ numeranda pecunia, Cùm enim numerat, rei suæ consulit. Nam si non vult numerare, id creditori confidat. ¶In cōtrarium est quòd lege principum id permittitur.

Argum. 1. à parte negatiua.

Confirmat.

POstquam fundamēta superioribus quęstionibus præstituimus, quibus machina disputationis huius subnititur, campum barathrumq; cambiorum ingredientibus per necessarium est radices eorum & venas aperire. Nam præter negotiatores rari sumus, etiam inter scholasticos, qui facta ipsa ntelligamus. Quamobrem non possumus circa ius ipsum non hallucinari. Igitur animaduertendum initio est, primam radicem artis nummulariæ excogitandæ eam fuisse, quòd proceres mercatores qui amplo ære negotiantur, non possunt pecuniam, aut in bursa ad nundinas deferre, aut in arca habere prędentem. Esset enim onus, & impedimentum maximum eam ad tam diuersa distinctaque loca euehere. Sed omnia chirographis transigunt. Ob idque introducti sunt campsores qui eiusmodi chirographis responderent: nempè in quorum cambio mercatores pecuniam consignent. Secundò notandum, quòd huiusmodi chirographorum solutiones minimè, nisi in nundinis, fieri consuescunt: atque adeò in illis quæ ratione eiusmodi solutionum sunt illustres: in quibus scilicet stata sunt solutionibus tempora, vt infrà patebit. Quamobrem mercator qui ante nūdinas merces emit illis tunc temporibus soluendas, præsente pecunia soluere censetur. Exempli gratia, Dum negotiator merces emit quarum pretium chirographo suo apud cāpsorem cōsignat proximis nundinis soluendum, non existimatur credito emere, sed præsenti pecunia. At rursus sciendum quòd dum creditores qui super fidem campsoris bona sua vēdiderūt, chirographi ei repręsentant, bisariàm illud recipiunt debitum. Vno modo absente pecunia. Recognoscit inquam campsor chirographū, manetq; obligatus soluere æs illud, cuicunq; idem creditor suo rursus chirographo consignauerit. Atq; isto modo omnia sunt chirographa: & quæ vocant credita. Si autem eiusmodi creditoribus opùs est numerata pecunia, soluere tenentur campsori quinq; in singula milliaria. Hoc ergo quærimus an liceat. Sunt enim qui rationē huius iustitiæ eam esse cogitant quòd pecuniā numerant. Sed re vera argumentū suprà obiectum: sententiam hanc vehementer impugnat. Nam cùm debitoris intersit debita numerare, nihil pro illo labore ei licet percipere. Et ita Caieta. opusculo citato indubie asserit. ¶Sed & prętet hoc argumētū existūt etiam

Prima ratio unde ars nūmulariaducit ortum.

Caieta.

etiam alia manifesta, ꝙ pretium illud nō recipiant, ꝓ negotio & labore numerandi: sed propterea ꝙ pecunia soluitur in numerato quæ pluris æstimatur. Primùm ꝙ profectò creditor mallet ipse numerare q̄ illa quinq; soluere. Secundò ꝙ qui vice versa campsori soluit nil recipit vt numeret. Et tertiò præcipuè ꝙ quādo in nundinis inopia laboratur numeratæ pecunię, pretium ipsum numerā di augeri, vt soluatur in numerato. Adeò vt aliquādo exhibeantur decē & fortè triginta in singula milliaria. Non ergo pretium penditur pro numeratione: sed re vera quia pluris æstimatur pecunia præsens. Neq; satisfacere videtur ratio, ꝙ id recipiatur tanq̄ stipēdium custodiæ: eò ꝙ est pecuniarū custos. Nam si pecunia illa, sua est, ꝓpria, sibi incūbit custodire. ¶His nihilo minùs nō obstātibus, affirmatiua respondetur conclusione. Eiusmodi scilicet pretium iure posse recipi. Nō quidē, vt reor, obrationes illas iam modò refutatas: sed ob hoc ꝙ cùm campsores sint veluti mercatorum depositarij, ac fideiussores, ob necessitatem iam modò explicatam, huius muneris & obsequij gratia cōstitutum illis censetur hoc genus stipendij, vt quoties pecuniā numerauerint, illa quinq; in singula milliaria suscipiāt. ¶Ex hoc ergo fit, nihil eos posse vltrà recipere quàm quod lege illis permissum est. Nam eatenus censetur publicum stipendium: quatenus lege publica, vel proborum cōsuetudine permittitur. At si propter inopiam numeratę pecuniæ, aut ob aliam causam plus recipiant, pro fectò vsura est: quippe cùm pro solutione illius quod verè debent, pretium extorquent. Nam postq̄ mercatorum fideiussores institituntur, tenentur illa lege soluere, vel à munere illo & officio recedant. ¶Et per hoc argumentū in contrarium respōsum censeto. Pretiū enim illud nō recipiunt quasi numeratores pecuniæ quā simpliciter debent: sed quasi numeratores illius quā ceu fideiussores debent: atq; adeò tanquam publicū stipendium illius necessarij muneris. Quo fit vt personis priuatis id non liceat. ¶Habet autem prætereà istorum vsus, vt fertur ꝙ si mercatorum quispiam in cambio numeratam pecuniam deponat, campsor pro maiori illius gratia respondeat. Numerauī campsori decē millia: fidē habebo apud ipsum, & creditū pro duodecim, & forsan pro quindecim: quia cāpsori habere numeratā pecuniam bonum est lucrum. Neq; verò quicq̄ vitij in hoc fœdere apparet. Nam fideiubere pro alio, æstimabile est pecunia, atque adeò campsor idem potest facere pro beneficio quod ex tali suscipit depositō.

Cōclusio responsiua.

Deductio.

Arl. 1. arg.

QVÆSTIO DVODECIma, De numerorum cambio ratiōe diuersę eorū ęstimatiōis in diuersis locis, aut temporibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus ualet commutare.

QVo vsitata cambiorū genera nos insinuem⁹, quęritur an licita sit cābitio pecuniarū diuersarum regionum, quæ sub eodē pōdere, & numero diuersi sunt valoris. Et arguitur à parte affirmatiua. Qui tribuit ducatum vnū pro alio eiusdem auri eiusdēq; pōderis legitimū facit mutuū. Nā nihil sibi petit restitui, nisi id qđ cōfert, ergo illud est licitū perinde, ac si frumētū mutues eādē tibi mēsura reddēdū, etiā si tēpore solutionis pluris vaneat. ¶Secūdò, Si ego tibi decē mutuo ducatos quos mihi elapso ānо restituas, q̄uis tēpore solutionis pretiū ducati fuerit lege auctū, possum ex te eundē ducatorū numerū recipere: ergo pari modo si pluris in alio loco ęstimet aurū, possū pcipere idē pondus. ¶In cōtrariū est ꝙ iustitia nō fert vt plus recipias q̄ tradidisti, nisi sit ptiū ꝓ re aliqua licita: si ergo ducatū hic cōtuleris valentē vndecim regalia argētea, debitor nō tenetur restituere valentem duodecim.

Argum. 1. affirmatiua partis.

Argum. 2.

IN ingressu statim materiæ cābiorū quæ sup cōmutatione monetarū fundātur ratiōe diuersi valoris, in quibus tota versat cābiorū ambiguitas, adnotādū in primis est nō esse cōmiscendas diuersas cābiendi rationes. Modò enim nō disputamus, vtrū ꝓ trāslatiōe pecuniæ ad aliū locū fas sit pretiū exigere, id eñ iam cōstitutum est. Sed tantùm quærimus vtrū illa ratione secluſa liceat cābire monetā hic minus valentem cū eādem pluris alibi æstimatam. Secundò notādum est quatuor modis contingere posse vnam monetā plus in vno loco, aut in vno tēpore (vt de ambobus vnà dicamus) q̄ in alio va-

Sensus quæstionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lere. Primò ratione gradus auri, vel argenti: nempè quòd in Anglia, verbi gratia, purius est altioriſque gradus, aut in Luſitania quã in Gallijs. Sicuti re vera Anglicum argentũ pretioſiſimum est. Secundo modo, quia rarius est aurum in vna regione, quàm in alia: aut vice versa argentum, vel aliud metallum quo nummi cuduntur, abundantius. Tertio modo, quia princeps dum reipublicæ expedit: pretiũ auget eiuſdẽ monetæ: quare vno tẽpore plus æſtimatur quàm in alio. Et quarto modo, quia pecuniæ in toto genere maior est copia in vno loco q̃ in alio, atque adeò illic minoris penditur: vbi autem maior est inopia, maioris æſtimatur. De tribus prioribus modis preſenti articulo dicere adornamus: dicturi de quarto in ſubſequenti, vbi cambiorum natura potiſſimum est explicanda. Ad quæſtionem ergo præſentem tribus concluſionibus reſpondetur. Prima, cambiare monetam minoris valoris, hoc est inferioris gradus auri vel argenti, pro alia ſuperioris, niſi cõpenſatione intercedente, est manifeſta iniquitas. Hoc patet primùm ſi in eâdem fiat ciuitate: vt ſi coronas, quod deterius est aurum, pro auro ducatorum, aut Caſtellanorum eiuſdem ponderis qđ longè purius est cõmutares. Nam perinde est acſi triticum, aut vinum, aut æs, aut cuprum pro alio cãbires quod eſſet ex natura ſua melius. Idem ergo est ſi Pariſijs mille ſcuta Gallica aliquis numeraret, vt ſibi in Hiſpania tot puri ducati rependerentur. Res eſt plana ſi exceſſus eſt alicuius momenti. Nam cambire ducatum Hiſpanum pro Hungaro, quòd licèt ſit pretioſior eodem apud nos argento æſtimatur, nihil habet iniuſtitiæ. ¶ Secunda concluſio. Cambire monetam minoris valoris, vt idem prorſus pondus recipias, etiã cũ eius valor lege auctus fuerit, iniquitatẽ præ ſe fert vſurariam. Hanc cõcluſionem præcedenti libro quæſtione prima conſtituimus, ſed vt cunctas rationes diuerſitatum monetarum ſimul componeremus, repetendam duximus. Et intelligitur concluſio contra opinionem Sylueſtri in verbo, vſura. §. 14. ſi ue auctio illa præuiſa fuerit, ſiue inopinata. Etenim dum decẽ tibi ducatos mutuo quorũ ſinguli vndecim regalibus argenteis æſtimantur: ſi poſteà lege publica conſtituantur valere duodecim, non plura mihi debes argentea regalia quàm cẽtum ac decẽ. Atq; adeo idem eſt ſi in alia prouincia, vbi mihi ſoluturus es, cumulatior eſt æſtimatio monetæ. Neque eſt ſimile: vt tibi dicebamus, de moneta, ac de alijs rebus. Nam dum frumenti valor augetur, eadem prorſus res manet, quæ ſecundùm naturam ſuam non habet, niſi vnicum vſum: & ideo quot modios tibi mutuaui, totidẽ mihi debes, etiã ſi plus valeant: monetæ vero valor cùm augetur, licèt nõ mutet naturam metalli, mutat tamẽ naturam monetæ quatenùs rerum menſura eſt. Acſi faneca noſtra quæ duodecim modiolis expletur, augeretur vt tredecim caperet: tunc enim ſi mutuaui tibi illã dum duodecim tantùm capiebat, non debes mihi niſi aliam eiuſdem quantitatis. Illic ſatis, vt arbitror, concluſionem cõfirmauimus. ¶ Tertia concluſio. Cambire monetã in vna prouincia, vt eadem in alia rependatur vbi propter raritatẽ metalli pluris æſtimatur quàm vbi fuit numerata, iure non licet, ſed eſt vſura. Exempli gratia, Ducatꝰ aureus apud nos valet regalia vndecim argentea, & apud Italos Carlinos tredecim, qui ſunt regalia noſtra, vel faciamus diſputationis gratia rem ſic eſſe in more, neutiquam licet hic centum numerare ducatos, ſiue mutuo, ſiue cambio, ſoluendos Romæ æſtimatiõe tredecim Carlinorum: niſi forſan cremẽtum illud in pretium cederet traducendi pecuniam: de illo quippe nil modò loquimur. Res eſt liquida, quoniam perinde eſt, acſi pro mille hic ac centum regalibus quæ huic confers, velles Romæ recipere mille ducenta. Dixerim ſi Carlinus eiuſdem ſit prorſus valoris apud illos cuius eſt apud nos regale: nã forſan non eſt eiuſdem valoris. Et ideo idem eſt fortè recipere duodecim Carlinos, quod vndecim regalia. Qua fortè ratione liceret cãbire ducatum valentem in Hiſpania tercentum ſeptuagintaquinque dupondia, vt redderentur in Gallia quadringenta quadrãginta Turonuli. Nam Turonus Galliæ non eſt tanti valoris quàm dupondium Hiſpaniæ. ¶ Contra hanc nihilo minùs cõcluſionem exiſtũt duo argumẽta, quibus via ad ſubſequentia minimè obſcurè panditur. Prius eſt. Poſſet quis in Sicilia, verbi gratia, centum modios tritici mutuare, reſtituendos ſub eadem mẽſura in Hiſpania, vbi pluris æſtimatur ſrumẽtum: ergo eâdem lege poteſt centum mutuare ducatos ſoluendos vbi plus valent. Secundò arguitur. Poteſt quis deferre ſuã aurea monetã à regione vbi minùs æſtimatur, ad illam vbi pluris habetur, atque illic eodem modo cambire quo pretio illic curarit,

Concluſ. 1.

Concluſ. 2.

Sylueſt.

Concluſ. 3.

Argum. 1.

Argum. 2.

rit, ſicuti poteſt merces minoris emere in vna regione & pluris vendere in alia: ergo eadem ratione poſſum centum ducatos alicui in Hiſpania mutuare, reſtituendos vbi auctioris ſunt valoris. ¶ Ad prius argumẽtum iſtorum diſtinguitur antecedens, poteſt nãque contractus ille frumenti & rationẽ habere mutui & rationem cambij: quorũ differentia eſt, quòd mutuũ ſit ratione tẽporis quo expectatur ſolutio. Eò quòd qui ab altero mutuatur, re caret in præſenti: cãbium verò non niſi ratione loci. Petrus re vera habet frumentum in Sicilia, Paulus in Hiſpania: fit inter eos cambiũ vnius pro alio; igitur vbi mutuũ eſt. Si non ſcitur quanti valiturum in Hiſpania ſit tẽpore ſolutionis, licitus eſt contractus. Si autem fieret mutuatio ea lege vt quando cariùs in Hiſpania væniret tunc reſtitueretur, iniquum eſſet atq; vſurariũ, vt ſuperiori lib. dictum eſt. Cambiũ ergo duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis, ſiue grana ſint ſiue quæcunq; aliæ res, neutiquã fieri licet, ſi pluris in vno loco quã in altero æſtimentur. Claret enim tunc iniquitas iniuſtitiæ. Et pari modo cenſendum de pecuniarum cãbio. ¶ Ad poſterius denique argumentum conceditur, cuique liberum eſſe ex natura rei, niſi ciuili lege ſit interdictum, pecuniam ſuam ad locum alium tranſportare vbi maioris eſtimatur, & illam illic currente loci eſtimatione diſtrahere. Et pariter quiſque alteri poteſt aurum ſuum concredere, quod quidem ſibi alibi reddat. Nam hoc non habet rationem cambij. Quã doquidem in mutuo & quodãmodo, vt dictum eſt, in cambio tranſfertur dominium, & ideo non poteſt recipi niſi res eiuſdẽ valoris. ¶ Ex his ſit conſequens, quod cùm in nundinis inter mercatores, vt infrà narraturi ſuſiùs ſumus, ſcutum crementò ſæpe valoris ac decrementò varietur, cauendæ ſunt vſuræ quæ in mutuis hac ratione delitescunt. ¶ Si quis, verbi gratia, vt aliarum nationum ſermone loquamur, centum alteri ducatos mutuet, pretio ciuili foro in vrbe currente, vbi, verbi gratia, ducatus viginti octo groſſis æſtimatur, vt reſtituantur pretio in nundinis Lugdunenſibus, mercatoribus taxato vbi penè certum eſt ducatum valiturum groſſos triginta, vſura eſt manifeſta: ſiue mutatio in auro fiat, ſiue in argẽto. Nam in ſingula ſcuta receptur⁹ eſt tũc mutuator duos groſſos vltra ſortẽ. Et vice verſa ſi in nundinis quis mutuet mille ducenta argentea regalia: numeret ea tamen in aureis ducatis æſtimatione duodecim argẽteorum regaliũ: quo pretio inter mercatores currunt: itaque non annumerat niſi ducentos ducatos. Eo tamen pacto, vt mille ducenta regalia recipiat vbi vſu forenſi ducatus non æſtimatur niſi vndecim argenteis, vſuram committit. Nam cùm non dederit niſi centum ducatos vult ſupra recipere centum regalia. ¶ Et eſt notandum in hoc latere fallaciam, quòd dũ inter mercatores ducati aut ſcuti valor creſcit aut decreſcit, non eſt propter raritatem auri, de quo tertia noſtra concluſio loquebatur: imò eius numerus in foro ſemper habet ſuam argenti & æris æſtimationem: atque adeò inter mercatores qui dederit vnũ aureum, non recipiet niſi verbi gratia, vndecim argentea regalia: ſed fingunt illa ſcutorum ac ducatorum nomina quæ maiori minorive pretio æſtimant. Et ideo qui mutuat aureũ ſcutum æſtimatũ nundinarũ pretio, maiori illud argento æſtimat dum mutuat, quàm dum illud recipit. Mercatores namque nullam habent auri rationem aut argenti: vt ſtatim clariùs patebit. ¶ Atq; hinc colligitur reſponſio primi argumenti in frõte queſtionis obiecti. Cùm enim decem ducatos mutuas ſiue in auro ſiue in argẽto, nihil amplius tibi debetur quàm pecunia eiuſdem valores. ¶ Ac perinde ſecundi argumẽti antecedens, cõcluſione ſecunda oſtenſum eſt falſum. Non enim poſſum creſcente valore aureæ monetæ niſi illum recipere quo dum mutuaui vel cambiui æſtimabatur.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Corollariũ.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

ARTICVLVS. II.

Vtrum licitum ſit monetarum cambium, quæ in diuerſis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ inæqualis ſunt valoris.

REſtat hîc de quarto modo variati monetarum valoris diſputare. Fac, verbi gratia, in Flandria modò propter bella quæ illic geruntur, aut Romæ, multò eſſe ſtrictiorem inopiam numeratæ pecuniæ quàm in Hiſpania: qua ratione pluris illic æſtimatur ducatus quàm apud nos, vtrum liceat hac ratione pro ſcutis quæ illic numerantur, plus in Hiſpania recipere. Apparet namque in proximo articulo definitam eſſe quæſtionẽ ad partem negatiuã. Sanè cũ tertia concluſione negatũ ſit licere cãbire monetã aureã

Argum. 1. partis negatiuæ.

vbi minus valet, restituendũ vbi pluris propter raritatem auri æstimatur. Eadem enim ratione non licebit maiorẽ pecuniam recipere, vbi propter pecuniarũ copiam minoris æstimatur, quàm illic vbi pecunia fuerat collata. ¶ In contrarium est, quia rerum copia pretium earum minuit: qua ratione licet pro vno modio frumenti vbi duplo plurís æstimatur duos suscipere vbi duplo minoris venditur. Sic ergo erit in monetis.

Mercatorũ praxis.

PEruentum nobis tandẽ ad locum est vbi cambiorum natura quę mercatoribus in vsu habentur, explicanda est. Quam profectò, si ego non fallor, nusquam hactenus apud autores intellectam legerim. An verò scopum ego tetigerim, alij iudices sunto. Igitur post ea quæ in superioribꝰ iacta sunt fundamenta, mercatorum modò praxis ante oculos cõstituenda illis est qui eiusmodi cambiorum mores deprehendere cupiunt. Dictum enim est, chirographorum solutiones quibus mercatores sua transigunt negotia in nundinis statis temporibus celebrari: quæ quidem solutiones ac si tunc fierent pręsenti pecunia quando res venduntur ita reputantur. Subijciamus ergo in nostratibus exempla quæ illis similia sunt, quæ in alijs prouincijs, siue Venetijs siue Genuæ, siue Lugduni, siue Londini vsu fiunt. Sunt ergo apud nostrates quaternæ statę nũdinę: quibus sub eodem numero aliæ respondent in Flandria. Primæ celebrantur Cãpensis Metinæ sub mensem Maium: vbi campsorum mensæ ad soluendũ sternuntur, vel, suo idiomate, cambia aperiuntur, quintadecima Iulij, durantq; solutiones vsque ad decimam Augusti. His respondent aliæ in Flandria sub mensem Septembrem, vbi cambia solutionibus faciendis panduntur decima Nouẽbris, durantque solutiones toto illo mense. Secundæ nundinę fiunt Metinæ Riui sicci: vbi cambia incipiunt decima quinta Septembris, finiũtur autem decima Octobris. His respondent aliæ in Flandria, quæ celebrantur sub Natalem domini: in quibus cãbia incipiunt decima Februarij, durantque per totum mensem. Tertiæ fiunt apud nos eadem Metina Cãpensi sub mensem Octobrem, cuius cambia durant à mense Decembri vsque ad initium Ianuarij. Cui respondent in Flandria nundinę Resurrectionis: in quibus cãbia incipiunt decima Maij, durãtque toto mense. Quartæ nũdinę fiunt apud nos in Villalon, quarum cambia fiunt quadragesima dimidiata vsque ad Pascha, quibus respondent in Flandria nundinæ Iunij, quarum cambia durant fere toto mense Augusti. Igitur cambiorum praxis est hæc, vt tres menses post receptam pecuniam Metinæ, restituatur in Flandria. Nam campsor qui in nundinis Maij Metinæ in initio Augusti pecuniam numerat, recepturus est in Flandria nundinis Septẽbris, vbi solutiones vt diximus, fiunt toto mense Nouembri. Et qui Metinæ Riui Sicci pecuniã annumerat in initio Octobris, eandẽ recipit in Flandria in nundinis Natiuitatis, puta mense Februarij. Et simili analogia de alijs censendum. Aiunt enim illam temporis intercapedinẽ necessariã esse vt chirographa possint illuc cõmodè peruenire, & parari pecunia. ¶ His circa practicam intellectis, ecce cambiorũ punctum. Quando in Flandria vel propter bella vel alia quacunq; de causa nũmorum penuria laboratur, ille qui hinc illuc suam vult inter mercatores transmittere, pretium pendit: qui autẽ vice versa pecuniã in Flandria numerat, Metinæ sibi restituendã, non modò nihil pendit, verùm & plus lucratur, quàm ille pendit qui in Hispania numerat vt in Flandria recipiat. Exempli gratia. Nũc tẽporis quo ꝓpter cõtinua bella Cęsar pluribus indiget apud Flandriã talentis, raritas est pecuniæ illic maxima. Itaq; minor pecunia tanti habetur quãti apud nos maior. Sicuti vbi caritas esset tritici, vnus modius tãti væniret, quanti alibi duo. Quæstione em sequenti artic. 1. narraturi sumus causas augendi cãbiorum pretia. Hac ergo de causa mercator qui Metinę alteri quadringentos ac decẽ denariolos nostros, quos dupondia appellamus. Itali quadrinos, Galli turonos, nõ plures in Flandria recipit quàm trecẽtos sexaginta. Itaque pro transmissione perdit quinquaginta: quãuis, vt suprà diximus, nõ iactura, sed lucrũ est. Qui autẽ è conuerso in Flandria numerat trecẽtos, recipit in Hispania trecẽtos septuaginta quinq;. Itaq; plus lucratur in remittenda huc pecunia quàm penderãt, dum hinc illam illuc transmiserat. Simile fermè nunc cõtingit inter Hispaniã & Romã: vbi angustior est solito pecuniæ inopia. ¶ Per hęc ergo, vt obiter adnotemus patet eiusmodi cambia nõ esse à Doctoribꝰ intellecta: ac proinde in diuersas sententias dissident. Caietanus nanque in suo illo opusculo, cap. 7. fundamentum huius cambij illud excogitat, quòd pecunia loco absens

Caiet.

Sylueſter.

sens minoris habetur quàm si esset loco presens: & eidem applaudit Sylvest. verb. vsura. 4. Nam quæ loco, inquiunt, distat, pluribus est subiecta periculis: quocirca potest minor quæ tutior est iustè pro maiori cambiri quæ minùs est tuta. Et quidem si re vera hæc existerent pericula, inficias non iremus. Fatsi enim suprà sumus, æs alienum quod ille debet, à quo vel propter pauperiẽ vel propter fidei tenuitatem non est recuperatu facile, minoris vendi posse, quàm sit eius quãtitas: neq; merces insanis vndis cõmissæ tãti emerentur quàm si essent in portu. Attamen inter mercatores nulla sunt, aut vix vlla huiusmodi pericula. Nam illi qui Metinę recipit apud Flandriam soluturo, tanta habetur fides quàm si pecuniã haberet in Hispania. Quare hanc illis licentiã facere est plus illis indulgere quàm ipsi petunt. Adde quòd si hæc esset horum cambiorum basis, tunc ille qui modò Metinæ pecuniam numerat, recepturus in Flandria, minoris deberet illam Flandrensem emere: hoc est auctior illi deberet in Flandria restitui: cũ tamen multò minus illic recipiat. ¶ Alij ergo arbitrantur rationem qua huius cambij iustitia fundatur, eam esse quòd aurum pluris pẽditur in Flandria. Et ideo aiunt hoc non licere nisi cõmutatio fiat diuersarum pecuniarum, scilicet argenteæ pro aurea, vel ænea. At verò hoc iam suprà diximus, merè gratis esse dictum. Nam cambia ratione loci non est fieri necessarium in diuersis monetis. De quo cãbio superiori articulo tertia nostra cõclusio loquebatur. Imò, vt ꝓximè dicebamus, nulla inter mercatores auri vel argenti vel æris habetur ratio. Sed fac nullum esse aurũ vel argentum præter æneos eosdemq; minutissimos denariolos. Ex his nanque qui modò Metinæ confert quadringentos decẽ in Flandria recipit non nisi tercẽtum supra sexaginta. Et vice versa, qui illic confert tercentum, hic recipit septuagintaquinq; supra tercentos. Vnde cum amplius sit lucrũ dum priùs pecunia numeratur in Flandria reddenda in Hispania, quàm dispendium si Metinę numeretur redhibenda Brugis, vnũ ex frugiferis negotijs est thesaurisare pecuniam apud Flandriam, hoc est illam à nobis illuc transmittere, in hunc potissimũ vsum vt inde huc rursus remittatur. Fit enim lucri accessio. 13. dupondiorũ in singulos ducatos. Quanuis illud etiam quod dispendiũ facere videtur qui plus Metinæ videt prius cõferre quàm pòst recipit in Flandria, re vera non est iactura, verũ etiam sæpe lucrum.

Refutatur ꝓxima sententia.

¶ Sed & hoc demũ nosse oportet ꝙ quanto exuberantior est Metinæ pecunia, tanto viliùs cambitur: hoc est qui pecuniam numerat soluẽdam sibi in Flandria, auctius pẽdit pretium: quia rariores inueniuntur qui Metinæ egeant. Et quanto angustior, tanto minus pendit: quia plures sunt recipientes Metinæ vt consignent in Flandria.

¶ Quæstio ergo præsens est, vtrùm cambia hæc sint licita. Et præter argumentum in capite quęstionis factum, arguitur hoc modo. Si hoc cambiũ, reale esset ac licitum, id maximè, vel quia esset diminutum cambium, vel ratione loci: nẽpe quia pecunia ab vno in alterum traducitur: minuti autem nullũ habet specimen. Haud enim illic pretiosior moneta cum viliori cambitur: sed denarij ꝓ denarijs. Neque verò totum eius fundamentum est ratione loci; nam tunc sicut ꝓ translatione ab Hispania vbi copiosior est pecunia ad Flandriã pretium soluitur: ità & econuerso pro trãslatione solueretur quæ fit à Flandria in Hispaniam: quod tamen, vt in practica ostensum est, non fit, sed accedit lucrum. Adde quòd qui in Flandria pecuniã confert quæ sibi in Hispania refertur, porrò id non facit quia indiget huc suam transmittere pecuniã, quia forsan illam hinc trãstulerat: sed propter lucrum.

Argum. 1.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur. Genus hoc cambij manifestam oculis exhibet speciẽ vsuræ. Nam qui Metinæ, verbi gratia, pecuniam numerat, restituendam sibi in Flandria, dominiũ eius in illum transfert absolutũ, quam perinde alter ibidem dispendit ac si simpliciter esset mutuũ. ¶ Et (quod rem probabiliorẽ faeit) ille qui recipit, non ob id videtur facere vt quã habet in Flandria, Metinã transferat: quia fortè nullam illic habet: sed quia Metinæ indiget: & quòd expectetur solutio, fucatur illo colore quòd soluatur in Flandria. Accedit quòd si quis alteri in Hispania re vera mutuaret pecuniã quã mutuatarius in Flandria esset repensurus: quia ambo illuc fortè proficiscuntur, propterea quòd in aduerso loco esset soluenda, nihil de natura mutui amitteret.

Confirmat.

¶ Et cõfirmatur hæc ratio. Vt cambiũ ratione loci sit licitum, nulla debet temporis mora de necessitate interuenire. ¶ Sed ego, verbi gratia, habeo hic pecuniam præsentem, & tu Rõmæ etiam præsentẽ, admetior tibi hic vt tu mihi Romę remetiaris. Ita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que si possibile esset me hodie existere Romæ, hodie mihi illic rependeres: sed requiritur tẽpus, quia non potest nuntius illuc aduolare. Attamen in istis cambijs habetur ratio temporis. Si enim qui hodie recipit Metinæ, cras deberet soluere in Flandria, vel intra hebdomadam: si statis succussarijs equis nuntius euolaret, iste qui recipit, re vera vel non reciperet, vel non nisi viliori pretio. Cũ ergo hoc verum habeat, signũ est expectationem trium mensium esse in causam lucri huiusmodi cambiorum. ¶Præterea ex notabili superiùs posito elicitur etiãnum recens argumẽtum. Nam si secundùm copiam aut inopiam pecuniæ quæ est in nundinis cambiorum pretia variantur, indicium est eadẽ cãbia ratione habere mutui. Etenim si mercatoribus, reliquis negotijs pactis amplior pecunia superest, faciliùs eã conferunt, plusque perdunt: si verò maior est penuria, difficiliùs conferunt & cũ maiori lucro. ¶Quòd si negemus esse mutuum, illuc relabi videbimus vt concedamus (quod quidam arbitrãtur) venditionẽ esse emptionemq; pecuniæ: ita vt pecunia in Hispania vbi est maior copia minori æstimetur pretio: similis autẽ in Flandria maiori. Quẽadmodum oliuæ quæ apud nos nascuntur, non autem illic. Et hac ratione pecunia quæ est Metinæ venditur illius pretio quæ est in Flandria. Et è diuerso. Pecunia autem cùm sit rerum pretium, non potest pretio alio diuendi. ¶Hæc profectò dubiam rem faciunt. Imò apud illos q eius tantùm superficiem aspiciunt, merito demonstrabunt iniquam. Nihilominùs quãtum ꝓ captu modo cõijcere possum, res aliter habet. Quare ad quæstionem hac conclusione respondetur, licitum est pecuniam abvno in alterum locum cambire, habito respectu copiæ quæ est in vno, atque inopiæ quæ in altero: vt scil icet pro maiori numerata vbi est copia, minor recipiatur vbi est inopia: dũmodo nulla prætereà temporis habeatur ratio quàm illius quod necessarium est ad traducenda chirographa (pro quo, vt infrà patebit, nec pretium augeri potest) omneque fraudis dolíque genus absit. Enimuerò nisi mea me coniectura fallit, hoc quantum conijcere possum, est cambiorũ fundamentum, quæ hac nostra tempestate vsu celebrãtur. Probatio apud me cõclusionis est hæc. Iustitiæ lex vt dati & accepti æquasit æstimatio: quadringenti autẽ, verbi gratia, denarioli vbi affluentior est pecunia nõ pluris habẽtur quàm tercentũ quinquaginta vbi pecuniæ penuria laboratur: ergo numerare illic quadringẽtos vt tercentũ quinquaginta hic recipias, nõ est iustitiæ violatio. Nec vice versa dare hic tercentum quinquaginta, vt illic tibi quadringenta reddantur. Exemplũ profertur in oleo, vt modò dicebamus, cuius copia est apud nos: aut in vino, quod à nobis illuc defertur. Non enim pluris apud nos habetur, imò minoris centum cadi quàm sexaginta aut septuaginta in Flandria: ergo sicut potest quis maiorem hic mensuram huiusmodi liquorum ꝓ minori apud Flandriã soluenda cãbire: ita fieri potest in pecunia. Et vice versa, sicut potest quis pauciores Metinæ vlnas lini cambire pro pluribus soluendis in Flandria: quia lini apud nos maior est caritas: sic potest modo mercator apud Flandriã, minorem cambire pecuniã pro maiori in Hispania redhibenda. ¶Et confirmatur prætereà inde conclusio, quòd si quis vellet cãbire simpliciter ratione loci: nempe transmittere pecuniam suam ex Hispania Romã, sed tamẽ vel propter bella vel propter alia præsentissima pericula, nulla alia pateret via, nisi cambiendo hanc pro illa: & Roma nũmorum angustia grauiter premeretur, liceret minorẽ illic reddere: eò quòd tanti habetur quanti hic aliquantulo maior. Nihil ergo in hoc cambio iniquitatis apparet. Quòd si hoc licitum est, nihil refert an obiter quis illud faciat & præter consuetudinẽ, an verò ex officio. Nã ꝙ natura sua iustum est, quisq; potest consultò exercere. ¶Contra hanc nihilominùs cõclusionem hoc se statim offert argumentũ, à loco ad tẽpus. Sequeretur inquã eadem ratione quòd liceret cuiq; modo in Flandria suo ciui numerare, verbi gratia decẽ scuta, quorum singula æstimãtur tercentũ denariolis siue in auro siue in denarijs: quia nihil refert, hac lege vt quando esset affluentia pecuniæ quanta est in Hispania vel maior, reciperet pro singulis scutis tercentũ septuaginta quinq; denarios, quos modo recipit in Hispania, Nam si hoc licet, ꝑpter copiam quæ est in Hispania, cur nõ erit licitum quando tanta fuerit abundantia in Flandria? Respõdetur, hanc quę apparet, non esse similitudinem: quoniã transferre nunc dominiũ pecunię vt designato pòst tẽpore testituatur, nõ potest esse mutuũ: & ratiõe mutui nihil potest pretij extorqueri: sed quãdo habetur ratio diuersitatis, nõ tẽporis sed loci, non est mutuũ

Argum. 3.

Cõclusio responsiua.

Probatio eõ clusionis.

Confirmat.

Argu. cõtra conclu.

Solutio.

mutuũ, verùm cambitio duarũ rerum præsentium, quarum valor modò æqualis est.

Moderamina positæ cõclusionis. ¶Ex his ergo facilè moderamina colligũtur ac tẽperamenta cõclusionis, quibus est eius veritas circũscribenda. Primũ enim diximus, cauẽdũ esse nè ratio huc tẽporis obrẽpat, quæ indicium sit palliati mutui. Ad cuius vtiq; rei notitiam, hanc censeo statuẽdam regulam. Non potest virtute huiusmodi cambij aliud quidpiã recipi, quàm si duæres in præsenti existentes cambirentur. Hoc est, non potest qui pecuniam in Flãdria numerat quantũ est ex genere suo plus in Hispaniã recipere, quàm si eodem pũcto quo pecuniam illic confert fieri posset vt eãdem reciperet in Hispania. Exemplũ esto. Si ille admetiens pecuniã in Flandria certus esset eadem die ministrum suum eandẽ recipere Metinæ: nempe quia per literas anteà & nuntios inter eos sic conuentum fuerat, & ratione assertæ conclusionis ampliùs recipit quã confert, tantundẽ prorsus valoris, neque alium prætereà obolum recipere potest, siue solutio facienda sit post mensem, siue post tres, siue post decem. Hanc inquam regulam constabiliendã hic quàm maximè necessarium arbitror. Nam si tam vera est quàm re vera censeo, infallibilis est iustitiæ index huiusmodi cãbiorum. Modificati autem sumus conclusionem, dicentes quantũ est de genere suo: quoniã nõ perinde in pecuniarum cambio censeri potest tempus illud præsens quo æstimandus est valor pecuniæ in alio absente loco, atque in alijs mercibus: vt articu. proximo declarabimus.

Regula.

Altera rõ ꝓ conclu. ¶Porrò autem eius veritas ex dictis fit compertissima. Fundamentum enim iustitiæ horum cãbiorũ atq; adeò testimonium rationem mutui huic non abdi, est quòd cãbitur maior pecunia pro minori: aut vice versa: quoniã in vno loco tanti æstimatur minor quãti in altero maior: ergo ratio valoris huiusmodi pecuniarum ad eundẽ tẽporis articulum referri debet, & perinde ac si res præsentes sint earum cambiũ existimari: atque adeò nulla tẽporis ratio interuenire valet, q̃ pretiũ vel vnius augeat vel alterius minuat. Et quoniam conclusionẽ similitudine aliarum rerum fulciuimus, earum exemplo in eius explicatione vtamur. Licet quidem mihi existenti in Hispania vbi frumentum pluris vænundatur duos modios cambire pro tribus in Sicilia, quod scio eodẽ æstimari pretio quo duos in Hispania. Hæc autẽ cãbitio non est licita: nisi pro eodẽ tempore: Nẽpe quia tu habes frumentũ in Sicilia, & ego in Hispania. Quare ex illo puncto quo ego tibi in Hispania meum cõfero, id quod tu in Sicilia habebas factum est meũ. Nam si tu illic nullum habes modò frumentum, sed expectas habere, & quò te expectẽ reddis mihi pro duobus tres, manifestum est vsurariũ mutuum. Ad propositum ergo, si ille qui recipit in Flandria reddit tibi post trimestra plusquàm redderet si eadem die qua tu confers in Flãdria redderet tibi in Hispania, manifestum est hoc nõ esse syncerum cambiũ rei pro re: sed auctarium illud ob id adhiberi, quòd illo tempore illum expectas dum pecuniã quam paratam non habet cõficiat: atque adeò ratione mutui quod illic contegitur. ¶Et per hoc patebit vitiũ illius rationis quam sibi mercatores obtendunt. Fatentur nanque vnam causam cur expectetur toto trimestri esse, vt ille qui in vno loco recipit, parare possit, & fortè conficere pecuniam ad soluendũ. Hoc inquam indicium est manifestum mutui. Nam vt simplex sit cambiũ, requiritur (vt crebrò repetimus) vtriusq; rei existentia: atq; adeò vt ille qui recipit, in prõptu habeat pecuniam. Quare æ in presenti non habet, palàm fit pro expectatione dum conquirat augere cambij pretium. ¶Sed ait mercator, chirographũ non est volucris, quæ possit subitò euolare: atq; adeò tempus requiritur. Fatemur quidẽ, vt suprà fassi sumus. Attamen cùm tempus illud non nisi illi necessitati inseruiat vt cambium innotescat, ratione illius nihil pretij extorqueri potest. Et hoc est pũctum quod considerationis imè meditandum est. Si enim cambium est rei pro re, ad idem est reducẽdum punctum: pro tempore ergo notificãdi nihil recipi potest. Quare vbi diximus admittendum esse tempus necessariũ ad transmittenda chirographa non eo pacto intelligendum est, vt haberi eius ratio possit ad recipiendum pretium: quia tunc profectò ꝓ eiusdem tẽporis expectatione reciperetur: sed intelleximus illud necessarium tempus non esse: vt quidem arbitrantur, vsuræ indicium. ¶Sed ait rursus qui partes mercatorũ defensat. Si iste qui pecuniam aliò transmittit, cursori eandem concrederet transferendam, inducias illi temporis concederet, tunc pro tẽpore pretium solueret. Respondetur non vnam solùm fallaciã in argumẽto latere. Primũ enim qui sic arguit immiscet di-

Exploditur mercatorũ cauillatio.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersas simul cambiorũ species quod in præsentis quæstionis fronte cauendũ admonuimus: nũc enim non disputamus de cambio rationeloci, hoc est qd fit sola ratione trãsmittendi pecuniam qua alibi indiges: sed de cõmutatione pecuniæ vnius loci pro pecunia alterius propter copiæ inopiæq; varietatem. Nam qui pecuniam dat in Flãdria recipiendam in Hispania, nihil dispendit, vt diximus, sed lucratur. Item qui pecuniam concredit cursori, non transfert in ipsum dominium, vt fit in cambijs. Atq; adeò nulla illic abdi potest ratio mutui. Et quod ad rẽ pertinet, pretium non illic constituitur pro tẽpore, sed pro labore: cãbire ergo pecuniam quæ est Metinæ pro illa quæ cẽsetur esse in Flandria, non debet illa norma iudicari, quæ est mera translatio per cursorẽ. Eò vel maximè quòd pretia nõ conueniunt, transportaret enim cursor ab Hispania in Flãdriã quatuor millia ducatorum, pretio centum: & tamen qui priùs recipit in Flandria repensurus in Hispania, soluit quintã partem, & eo amplius, capitalis. ¶ Sed arguat sic forsan cõtra campsorem quispiam: dum bella vel obstacula alia impedimento sunt nè pecunia trasferri posset, multò auctius esse debet trãslationis pretium: ergo id ego possum supra illam rationem suscipere qua vna moneta cambitur pro alia. Nam cùm duarũ cambio rum specierum per se vtraq; licita est, nulla est iniquitas, si altera alteri adhibeatur. Ad hoc respondetur, & est in iudicio meo apprimè notanda respõsio, quòd si cambium de quo in præsentiarum loquimur licitũ est, nempe vt pecunia vnius loci ,p pecunia alterius cãbiatur, hæc, nihil bellis obstantibus, strata est paratissimaq; via traducendi monetam: & ideo iniquissimũ est ad lucrum huiusmodi cambij pretium aliud insuper adhibere ratione trãslationis de loco ad locum. Sed alterum eligendum est: vel si quidpiam pretij ratione secundi adhibeatur, id debet esse tenuissimũ. ¶ Ex quo fit quòd cùm inter mercatores non habeatur ratio nisi prioris cambij, scilicet cõmutationis monetæ si cambium fiat cum alio ciue qui non est mercator neq; negotiator, & præter hãc habeatur etiam noua ratio pretij propter translationem, iniquũ esset. Crediderim ergo certissimam esse nostram conclusionẽ: videlicet ex cambio de quo in præsentiarũ agimus nihil amplius posse recipi quàm si eadem die in vno loco paretur, & in alio reciperetur, vt perexile insuper quidpiam. ¶ Ex quo fit tandem, vt in calce totius quæstionis hoc admonemus, nondũ patere differentiæ huius æquitatem. Nempe quòd cùm ille qui pecuniam Metinæ priùs capit, reddit autẽ post in Flãdria, nõ lucretur nisi quinquaginta: ille qui econuerso eodem tẽpore inuariataq; pecuniæ æstimatione priùs confert in Flandria, recepturus in Hispania, lucretur septuaginta quinq;. Enimuerò quòd prius cambium licitum sit, id in causa existit, quòd tercentũ sexaginta quæ iste qui Metinæ recipit reddit in Flandria tanti æstimantur quanti quadringenta decem quæ receperat: & etiuerso. Igitur qui vice versa tercentũ sexaginta priùs confert in Flãdria, nõ est cur posteà recipiat Metinę nisi quadringenta decẽ. Nam idem est valor. Quare nihil referre deberet quod priùs quis recipiat Metinæ, vt soluat in Flandria: & quòd priùs annumeret in Flãdria, vt posteà recipiat Metinæ.

Argument.

Respõsio.

Primũ corollarium.

Secundum.

Ad. 1. arg.

REstat igitur argumentis respõsa subijcere, quatenùs contra hanc nostram assertionem militare videntur. Ad primum ergo in vertice quæstionis oppositũ respondetur, diuersam esse rationẽ quando pretiũ auri augetur vel minuitur æstimatione argẽti aut æris, propter solius auri raritatem: & quando tota pecunia pluris minorisve æstimatur propter eius in genere copiam vel inopiam. Nam priori modo qui ducatum, verbi gratia, confert in Hispania, non confert amplius quàm vndecim argentea regalia. Siquidem idem est, in auro tribuat an in argento. Qui autem illud recipit Romæ, æstimatione Romana recipit illic regalia tredecim: non ob id quòd tredecim regalia non pluris illic habeantur quàm vndecim apud nos, sed quòd aurũ carius æstimatur. Sicut si frumentũ valens vndecim, cambiret quis ,p alia valente tredecim. Attamen quãdo maior est copia pecuniæ totius in genere in vna prouincia q̃ in alia, nõ pluris æstimantur vbi maior est copia pecunię tredecim regalia, quàm vndecim in altera vbi est penuria. Et ideo põt, verbi gratia, dare quisq; in Flandria vndecim in quacunq; moneta, siue aureos ducatos, siue argenteos, siue æneos nũmos, recepturus tredecim in Hispania.

Ad aliud.

¶ Ad primũ autẽ eorum quæ ,pximè ante cõclusionẽ adiecimus, iam satis respõsum est, iustitiã huiusmodi cambij monetæ pro moneta non in eo fundari q̃ sit cãbium mutuum vel merũ ratione loci, id est, vt nũmi transferantur: sed propter differentiã valoris in diuersis locis. Quare non inde variatur cõtractus quòd fiat non ob necessitatẽ trãsferendi pecuniam, ab alia negotia quàm ratione lucri, sicuti in alijs mercibus accidit.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secũdũ verò negatur hoc esse mutuũ, vt declaratum est: quia non fit sic hoc cambiũ, vel fieri non debet, vt ratione temporis aliquid petatur: sed est cambitio duarũ præsentium pecuniarum. Quocirca ingenuè cõcedimus eum qui cambit, transferre in alterum dominiũ suæ pecuniæ, vt quò libuerit vsu illam dispendat. Vnde tamen non fit cõsequens, vt quidam neoterici censent, esse mutuũ: nam in cambio etiam transfertur dominium, vt dum merces quaslibet tuas cum alijs cõmutas. Neque refert, vt idem author cogitat, pecuniam redditum iri in moneta

Ad. 3. arg.

diuersi metalli aut eiusdem. ¶ Ad aliud verò quod illic adhibebam, nempe accidere non nunquam quod qui Metinæ recipit, nullas habet pecunias in Flandria, iam etiam dictũ est in tali casu, si iste nõ est soluturus in Flãdria, omninò esse palliatũ mutuũ: quia non cambitur res pro re, sed soluitur pretiũ pro

Ad. 4. arg.

inducijs ad restituendũ indultis. ¶ Ad aliud autem etiam respondetur, quòd recipere hic & soluere in Flandria, non tollit rationẽ temporis. Si autem fiat ratione diuersitatis valoris, non est mutuum, sed cambium. ¶ Sed & ad confirmationem satis respõsum est vbi eius conclusionẽ concessimus: nempe non licere plus recipere ratione huius cambij, q̃ si eodem die quo in vno loco confertur pe-

Ad. 5. arg.

cunia referretur in altero. ¶ Ad aliud verò de augmento & decremento cambiorum statim dicturi sumus articulo proximo.

Ad postremum arg.

¶ Ad vltimum deniq; negatur sub hoc cambiorum tegmine pecuniam emi aut vendi: quia neutra habet rationẽ pretij alterius, sed est mera rerum permutatio.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Cambiorum pretia inter campsores uariari possint.

SVbsequitur vt de varietate cambiorum pretij quæramus, an sit licita. Arguitur nanque q̃ inter mercatores nequeant eiusmodi pretia variari. Nã cùm pecunia non sit vendibilis, non potest eius pretium ceu reliquarum mercium aliquo modo mutari, nisi sola principis lege augentis minuentisve eius valorem. ¶ In contarium autem est celeberrimus cambiorum vsus qui reprobari hacte nùs non consueuit.

QVæstio hæc ad superioris claritudinem apprimè est explicatu necessaria. Cũ enim definitum sit monetas diuersorum locorũ propter diuersam æstimationem iustè cambiri, operæpretium est nosse vtrũ in nundinis variari iustè possint inter mercatores pretia. Ad quã idcircò quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Accidere possunt causæ quarum merito seclusis fraudibus ac dolis possint cambiorum pretia variari. Conclusio hæc ex superiori articulo nõ obscurè sit consequens. Enimuerò si raritas non auri vel argenti, sed pecuniæ in genere in causa est vt aliquantulo minor tanti æstimetur, ac maior vbi pecunia abundat: consequens est vt si in nũdinis verbi gratia Metineñ. vel quia rex pecuniã corrasit, aut propter aliam calamitatem cusi æris penuria laboratur, & nihilominùs ad mercaturam aliasq; negotiationes reipublicæ necessarias, operæ pretium est ab Hispania in Flandriam, & vice versa, pecuniã per cambia traducere, potest qui illam Metinæ annumerat, meliori conditione recipere in Flandria: & vice versa, si Metinæ abundantior est pecunia, potest etiam qui ibi recipit, meliori conditione recipere. Atque hic modus vsitatissimus est augmenti & decremẽti cãbiorũ: nempe vt nulla habetur ratio auri vel argenti. ¶ Caieta. autẽ in suo cambiorũ opusculo aliud enarrat crementi decrementiq; genus: nescio verùmne sit an fictum. Nẽpe dum negotiator Mediolani recipit cum pacto reddendi Marcham auri Lugduni viliori pretio q̃ est valitura: vt si, verbi gratia, dicamus quòd quis accipiat mille argentea regalia repensurus centum ducatos, qui re vera valent mille centum regalia. Neq; verò cõdemnat hoc cambium, imò arbitratur venditionem esse auri minori pretio ,ppter necessitatẽ: quia mauult ille iacturam centũ argẽteorũ regalium facere, quàm ab alia negotiatione cessare, qua plus lucrabitur. Ego verò neq; credo hoc genus cambij in vsu haberi: neq; si haberetur, illud auderẽ approbare: quoniã (vt sæpe diximus) inter mercatores nullum est discrimen auri & argenti, neq; augẽt valorẽ scuti vel ducati ratiõe auri vt facit rex cùm auri pretiũ lege exauget: sed vtuntur nominibus illis, sicuti vel ducati, vt suprà diximus. Et hoc fortè dicere voluit

Conclu. 1.

Rõ cõclus.

Caieta.

Syluester. Syluest. verbo, vsura. 4. §. 6. vbi ait nō vti mercatores moneta vt vulgus. Præterea quādo in vsu versaretur, profectò pro vsura ducendum esset. Nam illa non est vēditio auri, sed restitutio mutui cum vsura. Eius enim qui pecuniam priùs dedit, nihil interest solutionem in auro recipere vel in alia moneta, dūmodò auctiorem extorqueat dilationis gratia. ¶ Dixerim autem hoc esse licitum, fraudibus exclusis ac dolis, quæ profectò creberrimè inter augendas monetas inserpunt.

Causæ quibꝰ legitimè augeri pōt cambiorum pretium.

Nam qui huiusmodi cambiorum lucris omnem posthabent religionem, perinde atque in alijs mercibus monopolia exercent. Confœderantur nanq; duo aut tres qui omnem abradunt pecuniā. Recipiunt scilicet ab ouinibus initio nundinarum pecuniam, soluendam partim in Flandria, partim Lugduni, aut Londini, aut Genuæ, &c. Atque adeò q posteà in eisdem incundis cambijs indigēt, nempe præsenti Metinæ pecunia cum alia non pateat Bursa nisi monopolij, coguntur eo pretio recipere quo illis libuerit. Est nocentissima pestis, neq; esset vllo modo ferēda. ¶ Veruntamen præcipua dubitandi ratio de hac conclusione est circa causas, quibus legitimè pretium cambiorū variari potest. ¶ Et quidem quòd raritas atque abundantia pecuniæ legitimè cēseri possit in causa, compertissimum est, essēq; debet constitutissimum. Penuria verò hæc atque affluētia, bina esse potest. Nempe absoluta & respectiua. Absoluta inquam, vt suprà dictum est, si propter bella aut quosuis alios ingentes sumptus rex vndique pecuniam colligeret, aut propter aliam calamitatem re vera angustior esset. Et econuerso si ob aliquam prosperitatem affluēret. Et de hac dubitari non potest quin sit causa legitima. Alia verò est de qua meritissimò inter prudentes multùm est hæsitandum. Videlicet vtrùm frequentia paucitasq; indigentium, atque adeò petentium pecuniam in forma cambij, augeat & minuat cambiorum pretia. Et qui

Caieta. Metinensis

dem Caietanus in illo suo Opusculo cap. 7. id nihil formidat asserere: cui & Metinensis quoque subscribit: de quo hoc obiter adnotauerim q secum gratis pugnare videtur. Concedit enim secundùm accipientium numerum variari cambiorum pretia, & nihilo minùs negat copiam aut inopiam pecuniarum legitimam posse æstimari causam vt eadem cambiorū pretia varientur: cùm tamen ob id numerus accipiētiū pretia augeat aut minuat: quòd cùm sint plures, pecunia repetatur angustior, respectu eorum: cùm verò pluris, reputatur amplior, sicuti in alijs mercibus. ¶ Porrò ergo dubia est hæc causa variandi pretium. Primùm quòd pecuniam cū alijs mercibus hac ratione conferre, non est adeò legitimum. Nam pecunia non est vendibilis, atque adeò neq; videtur pretio more aliarum mercium æstimanda. Secundò (quòd attenta consideratione speculandum est) si hanc campsoribus licentiā indulgeas, fraudibus aditum aperis. Nam solent bursas in nundinarum initio claudere, expectantes quo pretio cambia currant. ¶ Et dū prosperum vident forum, illam in cambia producunt: alioqui seruant. Et quanuis primo aspectu nulla se illic prodat iniquitas. eò quod quisque potest rem propriam suo arbitratu aut seruare aut distrahere, prout ex re sua fuerit: tamen si res oculatiùs inspiciatur, illa eadem causa est eadem augendi cambiorum pretia. Nam propterea plures sunt qui cambia quærunt, quòd rarior est pecunia: est autem rarior, quia obscondita est: imò illa ratione abscondita vt augeantur pretia. Et re vera si ad normam aliorum pretium, vt mercatores volunt, varianda est cambiorum æstimatio, debent eidem subdi legi quæ solet à republica in alijs mercibus obseruari. Dum enim multi sunt qui horrea seruant vnde annonæ caritas nascitur, compelluntur eadem aperire, & legitimo diuendere pretio: imò quanuis non compellerentur, peccatum esset: eò q cùm res sint reipublicæ necessariæ, non possunt eorum domini communem iniuriam illo modo populum affligere. Si ergo mercatores ita fatentur cambia esse necessaria profectò suo se mucrone iugulare videntur dum pecuniam abscondent. Eò potissimùm quòd vix fieri potest sine aliqua specie monopolij. Nam si inter illos non conueniret vt bursas obserarent, vnus & fortè alter aperiret cambium. ¶ Profectò res est mihi non satis comperta: nihilominus in hanc partem mihi ipsi propendere videor, quæ sit posterior conclusio. Vberior acipientiū copia genere suo si calliditas omnis & versutia caueatur, causa esse potest augendi cambiorum pretia, si cuti & caritas causa minuēdi. Conclusio inde suadetur. Primùm quòd cambire monetam vnius loci pro moneta alterius, non solùm licitum monstratū est, verùm & necessarium. Mox quòd nummorum

Postrema conclusio.

Probatio.

rum penuria vnius regionis causa est, vt minor tanti æstimatur quàm alibi maior: cùm ergo auctior numerus recipientium cambia, causa sit vt minor habeatur pecuniæ copia quàm dum ratiores sunt qui capiunt, colligitur vt hac ratione augeri possit pretium. At verò adeò sunt multæ techne, ac doli qui hac se statim ratione ad augenda pretia insinuabunt, vt non absque formidine & metu sit conclusio in vsum admittenda. Est enim res quę non tam in scientia posita est quàm in conscientia, & prudentia: & ideò optimorum cuiq; iudicio deferendus est huiusmodi

Ad. 1. arg. vsus. ¶ Ad argumentum ergo quod in vertice quæstionis proposuimus respondetur, quòd etsi pecunia non sit vendibilis, atque adeò neque proprio pretio æstimabilis, ob id autem quòd est campsibilis & commutabilis, potest pluris minorisque æstimari, vt

Ad. 2. arg. cum alia alterius loci commutetur. ¶ Ad aliud autem quod insuper de fraudibus adiecimus, nihil aliud respondere possumus quā quòd, vt dicebamus, cuique timoratæ conscientiæ iudicio relinquatur. Nam etsi condemnandum simpliciter non sit, vt quis pecuniam suam veluti reliqua bona in tempus seruet, quò commodiùs, ac magis è re distrahere possit: vix tamen, vt dictum est, absque fraude fieri potest.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm cambium ad incertum solutionis quantitatem sit licitum.

EX articulo proximo hic nascit vtrùm scilicet cambiri possit pecunia præsens, ac certa pro futura, cuius valor incertus sit. Vt si quis alteri centum ducatos numeret eo pacto vt solutio fiat secundùm æstimationem cambiorum proximarum nundinarum: aut Metinensium, aut Lugdunensium, aut Londinensium: parùm enim refert. Et apparet in

Argumēti. de nō esse licitū, q̄ iustitiæ bilances periculo exponuntur: aut q̄ minus referatur q̄ collatum est: aut (quòd multò frequentiùs fu venit) plus. Nam alterutrū contingat, violabitur iustitia. ¶ In contrariū autem est, q̄ cùm liceat pecuniam ambiguo euentui committere: vt in ludo patet, & in sortibus: non est cur id non liceat in forma cambij.

Prima conclusio. AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior. Si omnis fraus atq; dolus procul abfit, nullam per se habet rationem vsuræ quòd aliquis Mediolani, vel Parisijs, vel alibi, pecuniam alteri conferat: nempe centum, aut mille ducatos, siue in auro, siue in argento (iam enim sæpe dictum est nihil referre) pretio cambiorum primarum nundinarum redhibendos. Confessio est etiam Caietani in suo cambiorum opu- *Caietanus.*
sculo: vbi procul absit fraus. Nempe primū quòd sit æquilibre dubium pluris minorisvè ducatum æstimandum. Secundò quòd ille qui confert, non sit ille qui augendæ pecuniæ operam daturus est. Et ratio est plana: imò id licitum esse potest sub forma mutui. Est enim sicut depositio, quam variationē appellant: hoc est, expositio pecuniæ periculo futuri euentus: vt etiam diximus de assecuratione. Accipe hac lege centum, & si cā biorum pretia aucta fuerint, solues mihi plus: sin verò, minus, vel æquale. Nam vtraque pars eidem subest aleæ. ¶ Quin ve- *Caietanus o*
rò Caietanus in suo opusculo capit. 6. aliud quid addit, quòd nescio an tuto affirmari possit, satisque doceri. Nempe bifariam hoc posse cōtingere: Vno modo in incertum restitutionem relinquendo, vt hac nostra cōclusione assertum est: Altero verò pacto, vt quod in dubio est, certa quantitate taxetur. Exempli gratia: credo tibi ducatos nunc centum, valentes argētea, verbi gratia, regalia mille: de quibus tamen dubitatur vtrum in nundinis valituri sunt mille, an fortè mille ducentos. Potest inquit inter nos conuenire, vt mihi referas mille centum, quod est medium illius excessus supra capitale.

¶ Huius autem contractus æquitatem profectò videre mihi non videor: imò citra dubium id minimè licere crediderim. Primùm enim asserta nostra conclusio verum nō habet, nisi eius moderamine temperata: nempe quòd sit æquale dubium, monetam plus quàm modò valituram, aut minus iuxta monitum capituli, In ciuitate. de vsuris. Vt si nunc centum ducati valent mille argentea: æquale sit dubium, valorem æstimandum in nundinis mille centum, aut nongentis: tunc enim æqualis est alea. Si autem certum est quòd sint, vel quanti modò valent, vel pluris pendendi, non autem minoris, vt casus habet Caietani, nequaquam profectò licet. Nam illud cambium diximus habere rationem depositionis, aut quam vocant, vadiationis, aut ludi: in quibus debet euentus æqualiter in vtranque pendere partem. Item casus hic secundus *Secundum.*

manifestum inuoluit mutuum cum lucro. Nam si cambium sit, non potest, nisi res pro æquali cambiri: sicut si modò tibi frumentum mutuarem. Quare nō est simile de alijs mercibus, iuxta tenorē cap. Nauigāti. quòd qui seruaturus est merces, pōt illas pluris vēdere, si tempore quo à possessore erant vendendæ plus erant valituræ: quoniam pecunia nequaquam vendi potest, sed cambiri. Quocirca si taxatur lucrum, mutuum est, quod vsurę formam induit. Veluti si modò tibi frumentum mutuarem, & quia creditur plus valiturum, eo te vinculo obligarem, vt pro decē modijs vndecim mihi restitueres.

Documentū ¶Ex his hoc colligamus documentū, quòd neq; secūdum tenorem nostræ cōclusionis, licet genere suo vera sit, tutum est huiusmodi cambia ad incertam solutionem facere. Nam semper illic abditur anguis: eò quòd perquàm rarissimè, imò possumus dicere, nunquàm, dum hæc cambia fiunt, timetur minus pretium, sed semper certum est auctum iri. Neque fiunt, nisi ad personandas vsuras. Aditᵉ enim qui indiget mercatorem, aut campsorem, à quo pecuniam mutuetur: ille autem non reuult, nisi rependatur pretio currenti posteà in nundinis, quia certus

Ad argumētū facta. est lucri. ¶Argumenti igitur in capite quæstionis obiecti conclusio conceditur. Nempe secundùm id quod plurimùm contingit non esse cambium licitum: quia iustitia periculo exponitur: argumentum autem in contrarium id tantùm probat, quòd si contingere posset æquale dubium futuri pretij in minus quàm valet dum fit cambium, vt in maius, licitum esset.

ARTICVLVS V.

Vtrum cambium huiusmodi, quòd intercalatis ac prætermissis primis nundinis in alias subsequentes fit, sit licitum.

1. Argumē. IN hoc tandem postremo articulo, concludere negotiū restat totius cāpsorum practicę: quod vt lucidius reseratur luculētiusque examinetur, Arguitur, quòd liceat sic eiusmodi cambia celebrare, vt propterea q̄ in tertias, aut quartas nundinas fiant, pretium augeri possit. Etenim si hæc conditio cambium vitiaret, id præsertim quod ratione dilatæ solutionis aliquid percipitur: hoc autem minimè accidit: ergo est licitum. Probatur posterior præmissa: quoniam id pretij, vt campsores sibi obtendunt, non recipitur ratione temporis, sed ob id quòd cābia quæ in longius fiunt tempus minus sunt cābienti fructuosa. Nam si quam tibi Metinæ numerauī pecuniam non mihi in Flandria in tempore renumeras, cohibeor id cum lucro huc opportunè remittere, atq; adeò ,p illa quam facio iacturam, possum ex te amplius recipere lucri. ¶Secunda ratio auctionis exigendi pretij dum solutio prorogatur est, vt aiunt, quòd dum cambia laxiora sunt, hoc est plus temporis ad soluendum indulgentur, plures sunt qui illa recipiant: vbi aūt sunt strictiora, multo sunt rariores: quo autem qui recipiant plures sunt, eo cambiorū pretia meritò augētur: sicut in reliquis mercibus. ¶Tertia: quia quo plus temporis collator cambij cōcedit debitori ad soluendū, minus ei negotium exhibet ad parādam alibi pecuniam: quandoquidem maiori tēpore facilius poterit parare. Ob idq; nō est inq̄ accessio quæ hac ratione ad pretium fit In contrarium autem est quòd in huiusmodi cambijs manifestè augetur pretium ratione temporis: quod indicium est vsurariæ mutationis.

Secundum.

Tertium.

IN cāpsorum praxi inter probos, atque eos qui sunt circunspectæ virtutis, nūquā male audiuit cambium: quo, vt eorū sermone loquamur, nūdinæ transiliuntur: hoc est proximis intercalatis, ac prætermissis, solutio vsq; ad tertias vel quartas prorogatur. Nihilo minùs verò inter eos de quibusdam ambigitur, quas intercalare, & transilire necessarium ducunt: atque adeò existimant ratione illius dilati temporis augeri posse cābiorum pretia. ¶Rememoranda ergo sunt nundinarum tempora quas secundo retulimus articulo. Diximus nanque à nundinis Maij Metinensibus, hoc est, à fine Iulij, in vsu esse cambiri ad Flandrenses Septembris id est, ad mensem. Nouembrem intercalatis nundinis Iunij: quarum solutiones fiunt toto mense Augusti, ob id quod cùm solutiones Metinæ decima die eiusdē mensis absoluantur, nequeunt cōmodè chirographa eodem mēse trāsmitti. Itē in nūdinis ,pximis Riui Sicci, quarū solutiones absoluunt Mense octobris, nō cambit ad Flādras Septēbris, quarū solutiones durāt toto Nouēbri, quia nō satis existimatur tēpus illud ad transmittenda chirographa: sed cambitur ad nundinas Natiuitatis, quarum solutiones fiunt in Februario. Ac denique à nundinis Octobris,

bris, quarum solutiones fiunt in Decembri, plurimum cambitur ad nundinas Resurrectionis quæ Bergis celebrantur, quarunque solutiones fiunt in Maio. Et de hoc est maior dubitatio. Nam dimidiata quadragesima fiunt etiam in Flandria cambiorū quædam solutiones, licet non sint nundinæ: in quod igitur tempus apparet commodè mēse Decembri cambiri potuisse. Prætexerunt sibi tamē mercatores hanc excusationem, quòd tempus non est satis lōgum: tum præcipuè, quia non fiunt tunc nundinæ in quibus debitores æs possint ad soluendum conficere: & idcircò protelatur solutio vsq; ad mēsem Maium. Aiunt ergo ꝙ cùm trimestre tēpus necessariū sit ad mittēda chirographa, nihil aliud q̄ æquitas est ratione illius tēporis pretium aliquod recipere, quod alteri indulgetur, vt cōmodius soluat. Et adhibent rationes quas ,pximè nos denarrauimus. ¶Atq; huic potissimùm opinioni ansam porrexit decretum quorundam Parisiensium, anno Domini. 1517. quo ad tria mercatorum quæsita respōdentes, eā in tertia respōsione illis indulserunt licentiam, vt ratione temporis pretium possent recipere ,ppter lucrum cessans, ac labores, & industrias. Atq; adeò adiecerunt, quòd si intercalatis nundinis solutio in alias differatur, tunc quo lōgius fuerit tempus, plus recipi potest. Fuerunt Coryphei illius negotij duo fratres Coronelli: cives nostri: aliàs profectò nō pœnitendę eruditionis & famæ: sed tamen in hoc, ipsorum etiā mercatorū cōfessione ab scopo, vt salua eorum autoritate id dixerim, tam de facto q̄ subinde de iure, neque absq; vlcere cōsciētiarum mercatorum, aberrarunt. ¶Ad quæstionem ergo hac respondetur cōclusione: quæ profectò nulli qui rem attentè perspexerit, posse videtur in dubium venire. Non modò nullatenùs licet ob nūdinarum intercalationem & prætermissionem pretium recipere: imò si ex ipsa temporis conditione res perpendatur, neque propter illud tempus quod inter cambium interstat & proximas nundinas. Cōclusio ex superioribus elicitur: quin verò articulo secundo est expressè demonstrata: sed maioris tum elucidationis, tum cōfirmationis gratia hic resumitur. Nempè vt ostendamus argumentis suis cāpsores contra seipsos pugnare. Aiunt namque non recipi pretium pro illo trimestri tēpore quod intercurrit inter Hispanas nundinas atq; Flandras: sed quia non possunt

Parisiensiū decretum.

Conclusio resp̄onsiua.

chirographa citiùs mitti. Haud enim necessum est habere statos equos quibꝰ euolent: imò bellorum tēpore fieri non potest. Nos autem fatemur equidem tempus ad id muneris necessarium. Attamē tempus illud nō debet in hoc seruire, vt diximus, vt qui pecuniam recipit soluere possit commodè. Nam si de præsenti non habet, fit vt propter expectationem pretium soluat: si verò habet, potius ei tempus seruit qui pecuniam contulit. Nam sua interest pecuniam recuperare, ac proinde chirographa mittere, quare nihil ratione illius temporis potest recipere. Itaque dicere ob id quòd temporis intercapedo est mittendis contractus instrumentis necessaria, licere cambium cariùs fieri, repugnantiā inuoluit. Imò quomodocunq; propter tempus illud quippiam pendatur, significatur mutuum, atq; adeò vsura. Accipe aliarum rerum exemplum. Si ego frumentum meum, aut vinum, aut quiduis aliud cum tuis similibus rebus commutarem quas alibi habes eiusdem omninò existimationis cuius meæ sunt: adijcerem tamen, propterea quòd tempus requiritur quo contractus ministris tuis innotescat qui meis restituant, quippiā mihi pretij solueres, profectò iniqua esset vsura, nisi perexiguū illum sumptū reciperē, quē in mittendis literis facerem. ¶Sed perfistūt etiam tunc in sua defensione, dicentes: Fatemur illū qui in Flandria cābium recipit, non habere in promptu pecuniā Metinę, sed expectare in nundinis, vendendo suas merces quas illuc mittit collecturū. Porrò autē confessio hęc pus aperit, rationemq; mutui, qū quidem ob indulgentiam temporis alter recipit, nō loci sicuti nobilis ciuis ideò ab vsurarios mutuatur: quod suos expectat prouētus quibus soluat. Et suprà sub titulo de societate, diximus, vsuram esse si quis opifici lanam vel aliam materiam mutuet, aut vēdat, vt cum fœnore soluat quando ex suo artificio pecuniam collegerit. Eadem ergo vsura est, indigenti mutuare, vt sua negotiatione pecuniam congreget vnde soluat. ¶Ad practicam ergo vt descēdamus. Cābium quod Metinę fit, mense Decembri, nihil prorsus, vt reor, refert quando sit soluendum. Porrò inquam siue cambiatur ad nundinas Natiuitatis, quarum solutiones fiunt in Flandria in Februario, siue ad dimidiatā Quadragesimam, siue ad nundinas Maij: non pōt neq; obolus recipi plus minusve propter temporis ,progationē: nisi id fortè quod in mittē-

Secunda.

1. Probatio

dis

dis literis recuperandaque pecunia dispendi
tur:quod ferè nullum est.Et idem pro com-
Caietanus. perto habet Caiet.cap.6.sui tractatus, nem-
pe ex hoc quòd pecunia diutiùs occupata
sit,non posse pretiũ exigi:quia non inde fit
D.Thom. res ipsa pretiosior.Qua vtique rõne S.Tho.
2.2.q.78.art.2.negauit licere rem cariùs vẽ
di credito q̃ numerata pecunia:nisi fortè de
bitor in mora sit:hoc est statò die nõ soluat
¶Quòd si qui campsorum partes agit respõ
deat solutiones fieri cõmodè non posse nisi
nũdinis,atq; adeò faciendæ solutioni neces-
sarium esset tẽpus illud præcedẽs: hoc idem
ipsum nos lubẽtes confitemur.Sed hęc eadẽ
sua nostraq; confessio à nobis pugnat,cam-
biũq; vsuræ cõuincit,si pretiũ ratione illius
tẽporis petat.Si enim eius qui Metinæ pecu
niã cõtulit nihil refert, vt illa prio mẽse aut
secundo sibi rependat vsq; ad primas nũdi-
nas,non est q̃ debeat quippiã pretij auctius
recipere q̃ si eadẽ sibi die solueret.Nã vt ipsi
fatentur,nũmi qui in proximis nundinis sol
uuntur,pro præsentibus habentur.¶Si au-
tem demũ vel lucrũ cessans,vel alio s labores
vel industriam sibi prætexant ad incrustan
dum hoc pretiũ rõne tẽporis,iam suprà.q.3
longè me arbitror hęc omnia exufflasse.Lu
crũ enim cessans nulla possunt ratione pete
re:etiã si millies rogati cãbiant:tũ q̃ sua spõ
te faciũt,tum præcipuè q̃ à nulla alia cohibẽ
tur licita negotiatione:cũ,vt illic declarauis-
mus,solis cãbijs expositã habeãt pecuniam.
Atq; adeò si genere obiecti vitiorum est cã
bium,nullã industria,nulliq; labores digni
mercede sunt.Quod quidẽ si doctores illi ce
leberrimi Parisiẽses suprà nominati fuissent
cõsideratiùs meditati,nunq̃ tã patulã vsura-
rum occasionẽ mercatoribus obtulissent.
¶Sed ecce vnde præcipitiũ sit in huiusmodi
cãbiorũ barathrũ.Nã etsi dociles cãpsores,
q̃ rem ꝑspicienter habuerint exploratã, hęc
forsan oĩa nobiscũ fateant,tñ multa cõmini
Suffugium mercatorũ. scunt & causant q̃bus se protegãt.Primũ(in
quo rei nodus cõsistit)dicere fortè ptendẽt,
q̃ etsi nõ liceat hoc genere cãbij pecuniã ni
si præsentẽ pro præsenti permutare, tñ hæc
ratio præsentis non potest hic perinde atq;
in reliquis mercibus perpendi.Primũ quòd
fortè dũ Metinæ cãbiũ ignoratur cambiorũ
forum quod in Flandria currit vel Romę.Se
cundò quod est vrgentius,q̃is modò id no
tũ esset, nescitur tñ, an q̃ faciẽda est apud
Flandriam solutio aliquo inopinato euẽtu,
malignior futurus sit pecunię prouentus,an
verò benignior.Qua varietate crescere va-
lor pecuniæ solet aut decrescere. Tertiò, q̃d
horum est confirmatio,eiusm odi æstimatio
pecuniæ nõ fit in illa intercapedine quæ est
inter nundinas,sed in nundinis.Et ideo dum
cambitur,verbi gratia,Metinæ mense Octo
bris,necessarium est,vt referatur solutio ad
aliquas Flãdrenses nundinas,aut Lugdunẽs.
Nihil enim refert. Quare perinde est cam-
bire à nundinis in nundinas,ac si presentem
pecuniam cambires pro presenti: ob idq̃
nulla hic latet iniquitas.¶Quod si quis in
Argumentũ contrarium hoc argumento exurgat.Siquã
do i Hispania fit cambiũ,tunc de valore nõ
constat Flandrensis,aut Genuensis,pecunię
fiat cambium in incertum : vt articu.proxi-
mo dicebamus : & tamẽ nõ sic fiunt:sed cer
to pretio.Do tibi tantum in Hispania,dabis
tantũ in Flandria.Numero tibi tantũ in Flã
dria,reddes mihi tantùm cum fœnore Meti
næ.Ex quo consequens fieri videtur q̃ non
possint campsores illo incertitudinis clypeo
satis se tutò protegere.¶Ad hæc autem re-
spondebunt,q̃ illa ratione patentior fieret
vsurarum campus. Nam tunc qui pecunias
Metinæ numerassent,ea vterentur callidita
te, vt pecunia posteà apud Flandriam mino
ris penderetur quo locupletius eis lucrum
obueniret. Et præterea si cambia non nisi
in incertam quãtitatis solutionem fieri pos-
sent, porrò vel nulla essent, vel quàm rariss-
sima.Nam quot inuenias qui velint suam
pecuniam sic fortuitæ aleæ committere?
Alterum ar- ¶Imò verò & horum maximum adhibetur
gumentum. ex superiori articulo argumentum, quòd
cambia huiusmodi in incertum non sunt li-
cita, nisi quando sunt in vtranque partem
ambigua : videlicet quòd plus sis recepturus quàm confers, vel minus. Et tamen cã
bia quæ sunt in vsu: non fiunt, nisi cum
certissimo lucro illius qui prius pecuniã
numerat. Nam & qui in Hispania prius cõ
fert denariolos quadringẽtos,recepturus in
Flandria non nisi tercentos quinquaginta,
licèt perdere videatur, lucratur tamen : vt
suprà dictum est.¶Haud igitur absque cau
sa diximus, hinc fieri præcipitium in cam-
biorum spinetum, vnde neque dicendo ex-
tricare se homo potest : quanto minùs ab
eorum se periculo eripere qui in re ipsa ver
santur? Profectò prudenter, ac salubriter
Alexand. 3 Alexander tertius, capitulo. In ciuitate. de
vsuris . ad interrogatum Genuensis Ar-
chiepiscopi respondit. Nempe quòd etsi
vendere

vendere res maiori pretio credito q̃ numera
to,quãdo dubium est,an sint plus minusvè
valituræ,nõ habeat figurã usurę: tamẽ con-
sulendos fore ciues nẽ istis se fluctibus pro-
pter præsentanea pericula immergant. Nã
vix ibidem possunt non latere fraudes quæ
Deum non celantur. Et ideo meritissimò
quotquot sunt sancti & prudentes viri, ab
ista nummularia quæstuaria q̃ arte deterrẽt
homines:& qui illise dedunt, malè audiunt
apud populum.¶At verò,nẽ nihil dicam⁹,
neu totum cambiorum vsum stirpitus videa
Prima asser- mur conuellere,dicam quæ in re tam lubri-
tio. ca ,p meo captu admonere possum. Primũ
huiusmodi cambia fieri non possunt in in-
certam solutionis quantitatem: propter ar-
gumentum modò factum, nempè quia sem
per est certum non minus,sed plus valiturã
restituendam pecuniam quàm sit illa quæ
priùs confertur:& nisi certi essent campso-
res aliquam sibi factum iri lucri accessionẽ
Secunda. nunquàm cambirent.Secũdò hoc fit etiam
constitutissimum,q̃ temporis illius expecta
tæ solutionis nulla est ratio ducenda ad au-
gendum pretium,siue in proximas , siue in
Tertia. tertias,siue in decimas nundinas cambitio
fiat.Neq; de hoc,ego saltem pro meo inge-
nio dubitare possem.Tertiò & hoc etiam in
præsentiarũ admonuerim, q̃ dum aliqua fit
nundinarum intermissio,vt cambium in il-
lis proferatur in quibus speratur cambiorũ
pretium auctum iri, vsura metuẽda est. Ver
bi gratia,campsorum praxis est in nundinis
Octobris,quarum solutiones Metinæ fiunt
mense Nouembri,ad nundinas Resurrectio
nis quæ fiunt Bergis mense Maij cambire:
eò q̃ cùm illæ sint ditiores, pluresque adeò
sint qui cambia suscipiant,pluris illic æsti-
matur pecunia.Atq; hac ratione cambia q̃
Metinæ in illas nundinas prolatantur, pre-
tiosiora fiunt.Nam iam tunc non cambitur
pecunia præsens pro præsenti, sed pro illa
quæ in futurum auctior speratur.Preterq̃ q̃
semper ratione maioris dilationis plus insu
per recipitur.Hæc ergo omnia vsuraria sunt
cambia.Et confirmatur hæc ratio:quoniã si
illa futuri valoris ratio haberi posset in cam
bijs,eadem ratio duci posset in cambijs pro
ximorum locorum ciusdẽ regni, imò & eius
dem loci.Posset inquam quis numerare pe-
cunias in nũdinis Maij Metinẽs. restituen-
das ibidem in nundinis Octobris easdemq̃
cum lucro:propterea quòd speratur tũc au-
ctum iri pretium, quæ tamen patentissima
esset vsura:vt quæstione etiã proxima repe
tentes mõstrabimus. Quocirca intercalatio
solutionum dimidiatæ quadragesimæ pro-
fecto non potest non esse suspectæ. ¶Igitur *Legitima cã*
nullam aliam videre mihi videor legitimam *biorũ ratio.*
cambiendi rationem quàm si ex præceden-
tibus nundinis illius loci ad quem cambi-
tur,& ex præsentibus coniecturis estimetur
absque fraude & dolo pecunię valor qui est
in præsenti,aut in proximis nundinis:& se-
cundùm illud solutio cambij constituatur.
Hoc enim esse censeo - cambire præsentem
pecuniam pro præsenti. Et præcipuè dum
cambitur ad Romam,& ad quencunq; locũ
vbi non expectantur nundinę. Ex quo fit q̃
præteritio nundinarum nunq̃ fieri presumi
tur,nisi eum vsurarum fraude. Quod si dicas
forsan tempore faciendæ solutionis res fore
variatas.Respondetur quòd eiusmodi peri-
cula oportet te subire.Nam hęc est negotia
torum conditio,& sors.Etenim si vis pecu-
niam tuam adeò in tuto collocare,iam non
est negotiatio,sed verè mutuatio:cuius gra-
tia pretium iure percipere nequis.

Descendamus ergo ad superiorum argu
mentationum responsa,quibus se ipsi
mercatores iugulant.Quãuis illi qui ra
tionem suarũ habent conscientiarũ bene vi
dent nullius esse momenti:sed illi hæc cogi-
tant qui suã volunt usuram fucare & incru-
stare.Ad primum igitur respondetur, quòd *Ad. 1. arg.*
etsi cambia ad longius tempus nõ sint adeò
frugifera,neque tam commoda conferenti-
prius pecuniam,nõ tamẽ ideo fit cõsequens
vt possit illius dilationis gratia pretium reci
pi. Aliàs omnes vsurarum nequitias excusa-
re à culpa valeremus. Nam vsurarius prop-
tereà ex longiori tẽpore amplius petit pre
tium,quòd diutiùs habet suam pecuniã im-
peditam.Igitur qui noluerit hoc expectãdi
beneficium gratis conferre,non faciat eius-
modi cambia,quia neq; si improbissimè ab
alio rogetur,excusabitur à peccato. Expo-
nat ergo pecuniam suam aliæ negotiationi.
Imò qui illam causam allegat percipiẽdi pre
tium,ore proprio,suã fatetur nequitiam , ac
si lucrum cessans recipere posset,quod vt su
periùs,ac rursus supernime dicebamus,iustè
nequit.¶Secunda verò ratio, nempe quòd *Ad secundũ*
quo laxiora sunt cambia plures sunt qui re-
cipiant,& ideò pretium augeri licet:non est
præ sua fœditate audienda. Primùm quia
non sunt cambia aliarum mercium trutina
perpendenda.Preterea quãdo accipientium
multi-

multitudo inde emergit q̃ plus tẽporis expectat solutio: iam suprà explicuimus quẽ admodũ nõ sit iusta causa augẽdi pretia: eò q̃ radix manifestissimũ in fronte inscriptũ habet vsuræ titulũ. Quare ridiculũ est q̃ in tertia ratione adhibet: videlicet illud auctius nõ recipi ꝓpter longius tẽpus, sed quia indulgent recipienti maiores induciæ, vt possit in loco solutionis parare pecuniã. Nã ꝓfectò idem est prorsus recipere rõne expectati tẽporis, atq; ob id recipere, vt alter possit soluendã pecuniã parare quam in promptu non habet. Hac enim prorsus de causa qui ad vsuras recipit, maiores soluit quanto longius illi tempus cõceditur.

Ad tertium

QVÆSTIO DECIMA tertia, De reliquis cambio rum generibus.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm cambia ad proxima loca eiusdem regni sint licita.

DEnsioribus ergo cãbiorũ spinetis emersi, reliqua quæ decisu faciliora sunt, in hac postrema quæstione ꝓponamus. Et primò arguit, licitũ esse pro cambio inter duo loca eiusdẽ regni pretiũ recipere. Nã loci distantia huic negotio accidẽtaria est, atq; adeò licèt iustitia pretij violari possit, si nõ pro ratione distantiæ taxet, vsura tamẽ nõ põt cõmitti: quãdoquidẽ & trãsferre pecuniã ab vno in alium locum: pretio quoq; æstimari potest.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

¶ Secũdò: quia cùm dictũ sit posse cãbiri pecuniã vnius loci pro maiori alterius qñ pluris illic æstimatur: eadem rõne id fieri potest in nũdinis eiusdem regni. Vt si cãbium fiat Metinæ ad nũdinas de Villalon, vbi speratur auctũ iri pretiũ, potest illud in pactũ duci Metinæ. ¶ In contrarium est q̃ eiusmodi cambia meritò apud viros probos vsuræ charactere inuruntur.

Prima conclusio.

AD quæstionem tribus conclusionibus respondeo. Prima est. Si res syncerè & candidè, vt simpliciter sonat, consideretur, potest quidẽ pro cambijs inter quæcũq; loca quantũuis propinqua pretiũ recipi. Hãc enim conclusionẽ prior earũ rationũ quas

Rõ cõclus.

proximè faciebamus demonstrat. Si enim magnum pecuniæ põdus trãsmittendũ tibi esset à Metina Hispalim, vel à Florentia Romã, posset qui illam Hispali haberet, vel in numerato, vel in debitis, eandem à te Metinæ accipere: & quia consignat eam tibi Hispali, pretiũ recipere. At verò non ampliùs quàm exiguum illud quo per nuntium poset mitti: nisi fortè non fictum, sed verũ latronum, vel alius generis periculũ itineri immineret. Nam tunc aliquantulo cumulatius esset iustum. ¶ Hæc autẽ pretia adeò sunt exilis momenti, vt nihil apud cãpsores fiant. Quocircà adhibetur secunda conclusio. Pro cambijs intra regnum soluendis nulla potest æquitate pretium recipi. De illis enim loquor pretijs tantæ æstimationis, quanta cam ꝓsoribꝰ in vsu esse solet. Probatur: quoniam illa non sunt causa transferendæ pecuniæ. Quoniam ad id neq; labores necessarij sunt neq; propter itinerũ pericula industria, aut diligentia, quæ sint aliquo pretio digna. Et ideo manifestum est eiusmodi fœnus pro ratione temporis exigi quo differtur solutio. Neque de hoc vllus eorum qui bene morati sunt ambigit. ¶ Tertia conclusio. Cambia quæ re vera eodem loco, aut parum distanti in eadem prouincia redhibẽda sunt, licèt fieri fingantur ad nũdinas alio rum regnorum, neutiquàm ab vsuræ labe elui possunt: sed inter ea quæ propriè dicuntur sicca primum habent locum. Quare illa quæ Mediolani, verbi gratia, fiunt per Genuam, aut Venetias, aut per Brugas: & Metinę per Lugdunum, aut per Flandriam: si re vera qui Mediolani aut Metinæ recipit nõ habet in illis locis pecuniã, neq; sperat habere vt illic soluat: sed vbi recipit indiget, & illic est soluturus: quicquid cãpsores fingant, impudentia cambia sunt: vt suprà sub titulo de cambio ratione loci adnotauimus. Hæc enim sunt figmenta, & palliamenta quibus campsores nobilium bona deglubũt. Sciũt enim dum ciues qui mercaturam non exercent cambia ab ipsis expoſcunt, nullos habere apud Flandriam nummos, & nihilomi nùs cogunt eos, vt ad suos ipsorum campsorum ministros literas dirigant qui cambia remittant. Non solùm ergo hominibus, vt illic diximus, imò & Deo ipsi imponere isti pergunt. At vero aiũt, nihil mea refert soluturusne sit mihi alibi, an non. Porrò autẽ his Sylvest. respondet, verbo, vsura. 4. §. 9. ꝙ quando campsor id scit vel præsumit, in vsuræ vitium mergitur: quia bene scit nullum recipere pretium: nisi pro tempore: sicuti ille facit qui fictitios boues à rustico emit

Secunda cõclusio.

Probatio.

3. Cõclusio.

Sylvester.

emit quos non habet, eosdemque illi locat qui saltuos sustentet, & operarum mercedem soluat. Et quo vsuræ huius venenũ apertiùs pateſcat, fac ciuium quemlibet qui non est campsor illa calliditate tribuere alteri suam pecuniam auctiorem sibi restituendã, nunquid nõ vt manifestarius vsurarius haberetur? Cur ergo nõ etiam campsor? Multò autem impudẽtiùs eadem fiunt cambia à Metina in Villalon, aut in alterã Metinam: quãuis in virtute eodem recidat, etsi nominẽtur per Flandriam, aut per Lugdunum. Nam vt dicebamus, si in nundinis Hispanis facienda est solutio eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem prouinciam fiunt, nempe Mediolani per Florentiã aut per Genuam, nescio quo possint modo personari ne appareant vsuraria: cùm planè pretium non ratione loci, sed ratione temporis, augeatur.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

AD prius igitur argumentum iam respõsum est. Ad posterius autem respondetur, vt superiùs dicebamus, ꝙ intra eandẽ ꝓuinciam fieri non põt cãbium præsentis pro præsenti pecunia diuerso valore æstimata. Sicuti inter diuersas ꝓuincias & regna. Nã in diuersis prouincijs varietas inde ꝓuenit, ꝙ in vno loco pecuniæ inopia laborat: in alia verò vbertate fruitur. In eodẽ autẽ regno discrimen hoc haberi nõ põt, nisi habita rõne diuersorum tẽporũ: vt si modò sit copia & timeatur in futuris nũdinis inopia: & sub hac spe cambiri, vsura esset ratione temporis, vt superiori quæstione explicatum est.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm cambia quæ licèt ad primas nundinas fiant tempore & loco distantes, tamen quo longiùs distant pretiosiùs fiunt, sint licita.

POstremus denique cambiorũ scrupulus est, vtrùm quo ꝓximæ nundinæ alterius loci distãtius absunt, pretiosius fieri possit cãbium. Et arguitur à parte affirmatiua. Cãbire in primas nundinas quantòcũque tẽpore distãtes, nulla est vsura, vt suprà declaratum est. Quòd si fiant extra regnum potest maior pecunia pro minori, & econuerso cãbiri, vt est etiã definitum: quo autẽ distantiores sunt tẽpore nũdinę, plures sunt qui cãbiorũ pecuniã petant: ergo nihil obstat quo minùs cambiũ pretiosius fieri possit quos non habet, eosdemque illi locat qui saltuos sustentet, & operarum mercedem soluat. Et quo vsuræ huius venenũ apertiùs pateſcat, fac ciuium quemlibet qui non est campsor illa calliditate tribuere alteri suam pecuniam auctiorem sibi restituendã, nunquid nõ vt manifestarius vsurarius haberetur? Cur ergo nõ etiam campsor? Multò autem impudẽtiùs eadem fiunt cambia à Metina in Villalon, aut in alterã Metinam: quãuis in virtute eodem recidat, etsi nominẽtur per Flandriam, aut per Lugdunum. Nam vt dicebamus, si in nundinis Hispanis facienda est solutio eodem recidit. Quapropter illa cambia quæ in Italia intra eandem prouinciam fiunt, nempe Mediolani per Florentiã aut per Genuam, nescio quo possint modo personari ne appareant vsuraria: cùm planè pretium non ratione loci, sed ratione temporis, augeatur.

1. Argumẽ. affirmatiuæ partis.

Explanatur quæstio proposita.

Ad prius igitur argumentum iam respõsum est. Ad posterius autem respondetur, vt superiùs dicebamus, ꝙ intra eandẽ ꝓuinciam fieri non põt cãbium præsentis pro præsenti pecunia diuerso valore æstimata. Sicuti inter diuersas ꝓuincias & regna. Nã in diuersis prouincijs varietas inde ꝓuenit, ꝙ in vno loco pecuniæ inopia laborat: in alia verò vbertate fruitur. In eodẽ autẽ regno discrimen hoc haberi nõ põt, nisi habita rõne diuersorum tẽporũ: vt si modò sit copia & timeatur in futuris nũdinis inopia: & sub hac spe cambiri, vsura esset ratione temporis, vt superiori quæstione explicatum est.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm cambia quæ licèt ad primas nundinas fiant tempore & loco distantes, tamen quo longiùs distant pretiosiùs fiunt, sint licita.

POstremus denique cambiorũ scrupulus est, vtrùm quo ꝓximæ nundinæ alterius loci distãtius absunt, pretiosius fieri possit cãbium. Et arguitur à parte affirmatiua. Cãbire in primas nundinas quantòcũque tẽpore distãtes, nulla est vsura, vt suprà declaratum est. Quòd si fiant extra regnum potest maior pecunia pro minori, & econuerso cãbiri, vt est etiã definitum: quo autẽ distantiores sunt tẽpore nũdinę, plures sunt qui cãbiorũ pecuniã petant: ergo nihil obstat quo minùs cambiũ pretiosius fieri possit. Quando quidem vberiorem recipiẽtium numerum pretium cambiorum auget, si ex corrupta radice non pullulet. ¶ In cõtrariũ est ꝙ argumentum hoc prouenire videtur ex hoc ꝙ diutiùs expectatur solutio: quod vsuræ testimonium est.

1. Argumẽ. affirmatiuæ partis.

HVnc articulum ob ea potissimũ cãbia adiecimus, quæ apud nostrates in more sunt. Nempe propter cãbia quæ inter Castellanos, ac Lusitanos celebrantur. Enimuerò si cãbium ad nundinas eiusdẽ ꝓuinciæ fiat, iam satis dictũ est non esse licitũ plus recipere, propterea ꝙ nũdinæ plus distent. Nã illic sola tẽporis ratio habetur. Quando verò cambium extra prouincia fit, tunc est dubium, eò quòd vel valor pecunię diuersus iri altero loco, vel translatio videtur cambium iustificare: dum nundinæ distantiores sunt tempore. Praxis ergo cambiẽdi à nobis ad Lusitaniã est, ꝙ cùm illic nõ sint nundinæ, sicut de Roma dictum est, non cãbitur, nisi ad certum tempus. Diuersimodè tamẽ à nobis ad ipsos quàm econuerso. Cãpsoria enim pecunia quę Metinę suscipitur, soluenda est Olyssipponæ post integrum mẽsem: & cùm illic, & de Flandria hoc tẽpore dictũ est, non sit tãta pecuniæ copia pluris apud illos quàm apud nos æstimatur: ob idque ille qui Metinæ mille numreauerit, licèt aliquãtulo minus reciperet Olyssipponæ, tñ sicuti de illo diximꝰ qui Metinę modò numerat & recipiat in Flãdria, tãtum recipit. Et si tantũdem in forma recipiat, plus tamen recipit in valore. Et ideo cambium lingua nostra vocatur ad par: hoc est quòd idem prorsus recipitur quod confertur: cùm tamen illud par Lusitaniæ valore sit maius. Sed dicere possunt mercatores, ratione trãslationis pecuniæ illuc lucrum esse licitum. Attamen in remissione quę illinc ad nos fit, venenosior latet anguis. Remittitur enim ad primas nostratum nundinas. Sed quo plus distant, plus mercedis exigitur: & solẽt plurimum quatuor mensium inducię concedi. ¶ Obtendunt autem campsores non illud plus recipere propter tempus, sed quia plures tũc sunt qui cambia recipiant. Et quidem Caietanus in illo suo celebri opusculo, cap. 7. huic campsorum causæ apertè fauet: admonet siquidẽ diligẽter notandum, non esse sufficiens signum iniusti contractus minus dare pro cambio, dum tempus multum interiacet ante nundinas, plusque quando proximæ sunt nundinæ: hoc est cãpsorem

Caietanus.

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui priùs numerat minus dare quãdo distãtiores sunt nundinæ: plus aũt quãdo sunt ꝓpinquiores: vt eandẽ recipiat pecuniã, id est plus lucrari propter longius dilatũ tempus. Sic eũ est obscura eius litera explicãda. Nã forsan, inquit, hæc cõsuetudo introduci potuit, ꝓptereà q ad longius tẽpus pauciores sunt cãpsores qui locum habẽt venditorum, pluresq; cãbia recipientes. At verò profectò nisi ego grauiter decipior, nõ possum nõ mirari q hanc indulgentiam vir tantæ eruditionis cãpsoribus obtulerit. ¶Ad quæstionẽ ergo duabus cõclusionibus respondetur, ad cambia quæ ad Lusitaniã fiunt peculiariter accõmodatis. Prior. In pretium missionis pecuniæ hinc illuc, recipi quicquã nequit, nisi quanti æstimaretur simplex translatio pecuniæ, iuxta formã explicatã quæst. 2. Itaque si centum ducati qui Metinæ mille centum argẽteis regalibus æstimantur, valent Vlyssipponæ mille forsan tercentũ, campsor nõ põt recipere Vlyssipponæ nisi mille cẽtum: & tantillum fortè insuper quantũ valeret illa translatio: quæ ꝓfectò dum per literas fit, non magno æstimanda est. Quocirca cũ vt vsus habet, longè plus recipiatur, eiusmodi cãbia culpa non carent. ¶Posterior conclusio. Neq; remissio pecuniæ illinc ad nos maiori prorsus digna est q̃ eiusdẽ pecuniæ transportatio valeret. Has simul conclusiones vnica ratio ex superioribus collecta satis probat. Pecunia enim vniusloci nõ potest in alium cambiri, nisi altero duorum modorũ, vel ratione translationis pecuniæ, vel qui in vno loco propter eius ratitatem pluris æstimatur q̃ in altero, in quorum neutro nulla haberi põt temporis ratio, sed laboris in trãsportando, & præsentis æstimationis amborũ locorũ. Sed refulget hic lucentiꝰ ratio occludituq̃; magis via palliandi vsuras, propterea q nullũ hic patet suffugiũ ad nũdinas: quæ quidẽ in Lusitania non fiunt, vt expectetur quantũ illic sit valitura pecunia. Præterea ꝙ in remissione inde ad nos manifesta comitatur vsura, palã inde fit, ꝙ quanto maius est tẽporis interstitiũ vsq; ad nundinas, maioris æstimãtur cambia. Et quo ad argumentũ à nobis præfactum, ac perinde ad opinionẽ Caieta. respondeamus. Manifestum est ꝙ numerosior multitudo recipientium cãbia nõ aliunde nascitur q̃ ꝙ laxiores indulgẽtur ad soluendũ induciæ. Quare illa de causa augerẽ pretia, manifesta est iniquitas. Secus si, vti quæstione præcedenti dixi-

Prima conclusio.

Postrema cõclusio.

Probatio vtriusque cõclusionis.

mus, idem receptorum numerus aliunde augeretur. ¶Prætereà, & inde detegitur vsuræ facies, ꝙ campsores Metinenses ꝓptereà ad id cogunt cambiorũ receptores ad soluendum primo mense, vt inde posteà lõgior sit tẽporis distantia vsq; ad proximas nũdinas vt locupletiùs remittant. ¶Sed rogant forte campsores quomodo cambient? quia nõ potest primo mense sibi Vlyssipponę pecunia solui in numerato, propter eius qui illic est raritatem, sed in remissiuis chirographis: & ideo coguntur illo tẽpore cãbire, quo ꝓximę nundinæ longè distant. Respondetur autem ita iustè cambire posse si nullã prorsus temporis rationem habeant: hoc est eodem prorsus pretio cambiãt, dum nundinæ p̃ quatuor menses absunt, ac si intra mẽsem essent. ¶Haud eq̃dẽ nescio q̃ plurimos ab alijs multiplicari cambiorum modos, quos nos cõsulto missos fecimus: tum ꝙ adeo sint obscuri, vt nullatenus possint lectorẽ informare: tum etiam ꝙ omnia summatim fundamenta me arbitror tradidisse, per quę de singulis potest quisq; oculatissimus iudicare. Nã fateor nisi qui mediocris fuerint ingenij, & attenta consideratione rem fuerint ipecutati, prętereà ab ipsis campsoribus instructi, non possunt ad tanta quanta hac arte accidunt ambigua, respondere. Bellorũ enim calamitas, quã ciuiũ peccata in rempublicã inuehere solent, in causa potissimùm esse consueuit, vt reges pecuniã vndiq; & maximè ex famosis nundinis cãbiorũ via corradant. Atq; hac de causa cãbiorum turba, & sæpe præter legem permittitur. Sed fieret multò consultus, si in tali calamitate Rex socũ tantùm eadem sineret cambia fieri: cæteris verò interdiceret: nam cùm nõ sit par in cæteris, ac in ipso necessitas, nõ debet fieri consequens, vt si cum rege fiant, fieri debeant cũ cæteris. Quãuis quæ personatæ vsuræ sunt, neque cum rege licitè fiunt.

Scrupulus.

Solutio.

DE ministris aũtẽ cambiorũ, per ea quæ superiori libro de vsurariorũ famulis dicta sunt, iudicari potest: quãuis in cambijs celebrãdis noua quæpiam de illis adinuentanda supersunt. Est eũ dubiũ, an qui cãbiũ nomine aliorum recipit, tuto id faciat. Exempli gratia. Sunt locupletissimi mercatores q̃ regi potissimùm pecunia succurrunt, neque absq; ingenti fœnore: sed aiunt tãq̃ eius ministros se ex multis locis cãpsoriam colligere pecuniã, quã ei contribuant: & ideo mundos esse ab omni vsuræ labe, si quas vsuras soluunt

De cãbiorũ ministris.

Dubium.

Solutio. soluunt ab ipso recipiant. ¶Hìc autẽ multa sunt cõsideranda. Accipere enim nomine regis dupliciter contingit: imò verò vno tãtùm cõtingit re vera modo, sed ipsi alterum fingunt. Ille inquã propriè cabium accipit nomine regis, aut aliùs magnatis, aut mercatoris, qui tanq̃ eius famulus id exequit: puta quia eius œconomus est, vel à secretis, & c itaque ipse nõ fit debitor cambij qđ recipit, neq; postea tanquam suum tribuit regi: sed rex est qui per illũ recipit. Et talis ministeꝛ nullam vsuram cõmittit, sed accipit vice domini ad vsuras, quod vigente necessitate licitè fit. Sed alius est q licet fingitur ministeꝛ regis, non est tamen: nẽpe mercator aut cãpsor qui aliũde ad vsuras accipit vt regi sub eisdem vel maioribus tribuat. Exempli gratia: Petrus accipit à Paulo & Ioã. &c. & dat regi: itaq; rex non cãbit cũ Paulo vel Ioanne, sed cum Petro: qui fit dñs pecuniæ. Hic ergo personatꝰ fit regis ministeꝛ: cũ officiũ cãpsoris exerceat: & ideo accipere ad vsuras peccatum illi est: nõ solũ quia id facit absq; ꝓpria necessitate, verũ quia ad vsum illicitũ accipit: ac perinde ea sub vsuris regi tribuere, aliud est ei nouũ peccatum vsuræ. Id qđ ex alio eorũ vsu fit etiam apertiꝰ. Aiunt eñ quòd qua ratione possunt aliunde sub fœnore pecunias disquirere quas regi tribuãt, possunt & suas tribuere proprias. Hoc ergo non faciũt nomine alterius, sed ꝓprio. Quare de istis citra dubiũ vllum si cãbia faciant vsuraria, vere vsurarij sunt. ¶De cãbiorũ aũt ꝓxenetis, hoc est de intercurrẽtibꝰ cõstituẽtibusq; inter partes cãbiorũ pretia, nõ dubito quin adeò sint vsurarum ministrivt eodẽ cõuoluãtur vitio: quãuis peiùs illi qui factores cãpsorum sunt, & ipsorum nomine cambia faciũt. ¶De his ergo factoribus qui aliorum nomine cambia faciunt, magna est dubitandi ratio, quando & quomodo ad restitutionem teneantur. Ad quod ideo in calce huius disputationis respondere, ꝙ captu nostro est operæpretium. Et quidem si scientes ac prudentes vsuraria cambia faciant, ad restitutionem indubiè tenentur: idq; ratione acceptionis, quę illis peccatũ est: etiã dum nihil sibi lucri acquisierint. Si autẽ ignoranter & bona fide: arbitrantes cãbia esse licita, vsque adeò, vt (si accidere põt) ab omni sint culpa incolumes, liquidũ est non teneri ratione acceptionis: teneri tamẽ videtur ratione rei acceptę, cũ posteà cambiorũ iniquitatem resciuerint. Saltẽ dubio procul tenẽtur quãdo aliquid lucri apud ipsos remansit. Si verò nihil illis prorsus ex lucro prouenerit, dare in primis tenẽtur solertissimè operam vt illi, quorum nomine cambia fecerunt, restituant. ¶Si autẽ id perficere nequeant, tũc meritissimò dubitatur, an ijdem ipsi restitue re teneantur. Neq; dubium facilis solutiõis est. Enimuerò quòd nullatenùs teneantur, ex illis radicibus argumentũ extruitur, quas lib. 4. sub titulo de rest. iecimus. Haud enim aliunde quàm ex altero duorũ capitum vinculũ restitutionis nascitur: scilicet aut ratiõe acceptionis, aut ratione rei acceptæ. Qui autem accipiendo nullã prorsus cõmisit culpã non tenetur ratione acceptionis, nisi in mutuo & similibus, vbi promisit reddere. Hoc patet vtroq; iure: nã tota lex Aquilia, quæ de iniur. & dã. dato, scripta est, nemini actionem dat nisi contra eum qui in culpa fuerit. Et extrà. de iniur. & dam. dato. can. si culpa. non dicitur, si causa tua, sed si culpa tua datum est damnum. Vnde neque in practica, neq; in foro exterioris iudicij, vllus dãni aut iniuriæ cõdẽnatur, nisi qui in culpa fuerit, saltẽ leuissima. Accedit & quod suprà diximus, ꝙ si quis à latrone partẽ furti dono susceperit quod cõsumpserit, neq; factus fuerit inde ditior, nullatenus teneri: isti ergo factores ratione acceptionis nõ tenentur neque apparet teneri rõne rei acceptæ postq̃ nihil prorsus lucri eos tetigit. Hęc argumenta hanc, ꝓfectò negatiuã partẽ cõcluderent, nisi quòd ignorantia iuris nunq̃, aut vix vnquã, prorsus excusat, nisi homo sit agrestis, & ius valde recõditum. Cambiorũ autẽ vsus adeò publicitùs malè audit, vt nemo sibi ꝓtexere queat excusationis clypeum, nisi peritos bona fide cõsulat, quin verò peritissimos atq; hoies præcipui nominis: adeò oẽs clamant periculosissimã artẽ esse. Quo circà ergo nõ auderẽ istos prorsus saltẽ à toto excusare. Sed si soluẽdo sunt, tenẽt credi tores cõuenire, & cũ ipsis de re cõponere vt aliquid soluant: aliquid verò eis cõdonetur.

Dec ãbiorũ proxenetis.

Dubitatio.

Primum argumentum, ãparte negatiua tua.

Argum. 2.

Solutio.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE IVSTITIA ET IVRE.

LIBER SEPTIMVS, De Iustitia & Iure.

QVAESTIO PRIMA, De substantia voti.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 88.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm uotum sit alicuius rei possibile, ad quã ni præcepti non tenebamur.

HActenus de Iustitia et iniustitia earũq; partibus subiectiuis, hoc est speciebus huic virtutis generi subiectis dictum est. Amodò de partibus eius potẽtialibus, id est illi annexis, subsequitur vt dicamus. Dicitur enim pars potentialis virtus illa, quæ cũ non sit eius directè subiecta species, eo quòd non omnimoda ratione cũ illa cõuenit, nihilominùs propter aliquid, quod vtriq; cõmune est, ad illam ceu ad capitalem reducitur. Exempli gratia. Absoluta iustitiæ ratio tria comprehendit. Primũ quod est vnius ad alterum: secundũ quod versatur circa debitum: ac tertium quod æqualitatem soluti ad debitum constituit. Liberalitas autẽ licèt non versetur circa debitum, est nihilominùs ad alterum cui per ipsam beneficium confertur. Ob idque licèt non si iustitiæ species, reducitur tamen ad illam ceu pars eius potentialis. At religionis virtus, quæ inter nos & Deum consistit, circa debitam quidem reuerentiam & famulatum quem ei debemus versatur. Sed tamen quia Deo, vt author est. 5. Ethico. Aristote. æquale reddere nõ possumus: hac ratione, à vera ratione iustitiæ deest: quapropter reducitur ad iustitiam: tametsi ratione obiecti longè sit quàm illa præstantior. De liberalitate autem ac misericordia: deque id genus cæteris, quæ longiùs à iustitia distant, nihil præsenti Opere tractare decreuimus: sed de religione. Neq; verò de cunctis eius partibus: habiret enim Opus in immẽsum: sed de his tantùm, quę cum iustitia coniunctiorẽ habent affinitatem: nempè de voto: quippè quod reddere ad fidem pertinet, quæ est iustitiæ fundamentum: ac de decimis, & simonia, q̃ nisi quod materia differt, similima est vsuræ, sacrilegaq; iniustitiæ species: & postremò de his q̃ ipsũ vicissim, præsertim episcopi, tum populo, tum ecclesijs debẽt, tam in eleemosynis q̃ in residentia. ¶ Præsentẽ ergo septimus liber in voti sermone versabitur. Neq; nobis vitio dandũ est, quòd ordinem quodãmodò D. Tho. non insectamur. Nam tum quòd decimarũ tractatus Simoniæ disputationi affinis est, q̃ voti sermonẽ subsequitur, tum etiã quia spontaneæ, p̃missionis consideratio illam antecedit, qua obligatio cõsideratur reddẽdi id quod debetur: in hoc septimo agere cõstituimus de voto, quo Deo aliquid vltrò, p̃mittitur, & in subsequenti de oblationibus, ac decimis q̃ eidem debitæ sunt. ¶ Atq; eapropter hũc statim in fronte articulũ, p̃ponimus, Vtrũ votum sit rei alicuius possibile, quã anteà vi p̃cepti nõ debebamus. Nam si nihil est quod Deo nõ sit vigore præcepti debitũ, inanis est vouẽdi religio. Et arguitur à parte negatiua. *Primum argumentum.* Nihil operis præstare Deo possumus qđ ei nõ sit à nobis tenore præcepti dilectionis super omnia debitũ: ergo vanum est q̃diam vouere. Probatur antecedens: tenemur eum diligere ex toto corde, ex tota mẽte, & extotis viribus: ergo nihil est quod virtute huius maximi mandati non illi debeamus. ¶ Secũdò. Ille nos de nihilo creauit, suaq; misericordia pascit, & sustentat: ergo quicquid sumus, atq; adeò quicquid operari possumus illi debemus. Imò vero, vt etiã Ethnicus ipse Aristo. 5. Physi. agnouit, nihil ei possumus *Aristo.* p̃ susceptis beneficijs par repẽdere: nihil ergo ei aliàs indebitum spondere possumus, ¶ In contrarium aũt reclamat tota scriptura sacra, vt Deut. 23. Cũ votũ voueris domino Deo tuo, nõ tardabis reddere. & Psal. 75. Vouete & reddite dño deo vestro.

HAnc quæstiũculã, licèt scholasticis insolitam, quã superficie tenus in calce secũdi libri tetigim⁹, toti huic nostrę disputationi præ foribus affiximus, vt Lutheranis obuiam occurreremus, qui hanc vouẽdi religionẽ futilem & cõmentitiã cõtendunt. De qua re illos lib. 3. de natu. & gra. cap. 2. in iudicium detulimus. Lutherus inquã in suo *Lutherus.* dãnato Opere de votis monasticis, demoliri nitur morem hunc ecclesiasticũ: quoniã res est, inquit, sine authoritate & exemplo scripturæ, merũq; ac pernicioſum hominũ inuentũ. Audi monachum quanto impetu suum euomat institutũ, idq; posteà Lutherani in suis dogmatibus cõfirmare studuerunt. Fuit enim Lutherus omniũ hæresum Vuicleff. Vuicleff fidus atq; impudens renouator. Ille quippe molimen hoc fuit anteà molitus. Tho. Vualdenſis. Contra quẽ celeberrimus Tho. Vuald. tomo. 5. de sacramentalibus, titu. 9. c. 83. & 84. doctissimè ditissimeq; de hac re disseruit, Gemin⁹ fõs unde Luther⁹ præteritũ errorem hausit. Sed vt alios omittamus, rationem originẽq; erroris huius, vt nos loco citato explicuim⁹, ex duobus fontibus Lutherus deduxit. Primus fuit, quòd putauit præcepto dilectionis Dei super omnia teneri nos ad omnia opera officiaq; illi offerenda, q̃ facere possum⁹, vt in primo argumento dicebamus. Vnde continuò intulit, non solũ nullum esse opus quod nõ sit natura sua præceptũ, verùm nullatenus mortales in hac vita posse illud præceptum satis implere. Quapropter ait quęcunq; quantũcũq; iustum in omnibus operibus delinquere, vt artic. 31. & 32. ad Leonem adstruit. Quoniã arbitrabatur hunc dilectionis modum quocunq; præcepto concludi: quẽ quidem modũ cũ pro ratione præcepti adhibere nõ possumus, quocunq; opere delinquimus. Sed tamẽ misericordia, inquit, Dei est quod nõ nobis eandẽ omissionem imputet. Ex quo sibi ipsis inferunt nullum esse supererogationis opus, quod esse queat peculiaris materia voti. Alter istorum putidus fons extitit, quòd opera iusti debẽt libertimè fieri: votum autẽ necessitatem infert ac subinde libertati obstat. At secundi huius capitis error quæstio. subsequenti nõ strabitur. Primũ tamen expugnauimus loco citato. Nimirũ ostendentes quẽadmodũ *Autor libro de natura et gratia.* in illa blasphemia persistãt, quod Deus nos ad impossibile obliget. Hæc antẽ expugnatio nihil ad præsens. Sed idcirco de hoc errore memi̇nimus, vt radicem panderemus, ex qua illas in nos blasphemias depromiũt: pòrò quòd distinguamus à præceptis consilia: cũ tamen omnia sint præceptis cõprehensa: Item quòd putemus aliqua esse opera supererogationis, per quę homines & nos præcipue monachi satisfacere gloriamur: non solùm p̃ nostris, verùm pro alienis delictis: de quibus subinde supererogationis operibus vota emittimus. Fuit tamẽ hæresis hæc aduersus Pelagianos condẽnata: vt refert Au- *Auguſt.* gust. in Epistola ad Pauli. Vbi ex decẽ eorũ erroribus illũ quintũ facit quòd diuites baptizati tenerentur renũtiare omnibus diuitijs. ¶ Respondetur ergo ad quæstionem catholica cõclusione. Præter opera præceptorum supersunt alia nõ debita, quorũ votum *Conclusio catholica.* emittere iustum est, ac celebre religionis officium. Conclusio tum frequentibus vtriusque instrumenti testimonijs stabilitur, tum etiã locupletissimis sanctorũ exẽplis, ac subinde ineluctabili ratione. Oracula enim ve- *Prima probatio.* teris legis iam cœpimus ex Deut. 23. citare: & ex Psal. 75. Extat & Num. 6. lex. Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint domino consecrare, à vino & omni quod inebriare põt abstinebũt. Et Eccles. 5. Si quid vouisti Deo nè moreris reddere. Et Prouer. 20. Ruina est homini deuotare sanctos, & pòst vota retractare. Neq; verò se satis ab his iaculis ab clypeo illo protegunt, quòd vetus lex iam pridem cũ suis præceptis est antiquata: nã hæc non ex cęremonialibus habentur, aut iudicialibus q̃ abolita sunt: sed planè inter moralia quæ naturæ iure perdurant. Imò verò quò istorum cæcitas apertiùs deprehendatur, Ethnicorũ mos locupletissimo testimonio est ipsissimo naturæ iure hanc vouendi religionẽ fundari. Sanè quibus semper vbiq; terrarum solẽne fuit tam rebus afflictis, quàm p̃ lætis victorijs vota suis delũbris nuncupare. Vnde Liuius lib. 1. Tullus, inquit, in re trepida duodecim vouit Salios, fanaq; Pallori, & Pauori. Et Psaltes legẽ p̃ospiciebat Euãgelicam vbi aiebat, Immola Deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo vota tua. Sacrificiũ enim laudis sacrosanctũ cõuiuiũ nostrum est, cui cõposuit reddere vota: ¶ Mox & patrum exẽ- *Probatio secunda.* pla perpetuò durant vt illa imitemur. De Iacob autẽ legitur Gene. 28. votũ vouisse deo. Et de Anna Samuẽlis matre. 1. Reg. 1. Et vt reliquos sileamus, ex illo Luc. 1. Quoniã virum non cognoſco, clarè colligitur sacratissimæ Virginis votũ, vti Augu. asserit in lib. *Auguſt.* de nuptijs & concupiscentia: & refertur. 27. q. 2. can. sufficiat. Et in noua lege đ Paulo legitur, Actu. 18. totondisse sibi caput in Cenchris, quòd haberet votum. Et in Euãg. Mathæ. 29. constat votorũ instituta Christo esse probatissima. Ait enim primũ esse eunuchos qui se castrauerunt: hoc est sua sponte absq; legis vinculo, propter regnum cœlorum. Et nè contrà cũ Lutheranis existimaretur præceptum, subdit. Qui põt capere capiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

piat. Cuius instar ait. 1. ad Corinth. 7. Paul. De virginibus præceptum non habeo: cõsilium autẽ do. Deinceps subsequitur adolescentis historia: qui Christum interrogatione pulsans quid faceret vt vitã haberet æternam, responsum accepit, vt seruaret mandata. Cui rursus dicenti cuncta a iuuentute custodisse, respondit Christus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & sequere me: vbi apertè perfectionis statum à præceptorum materia discreuit. Ait enim primũ: Si vis ad vitam ingredi, tanquam de re necessaria. Quare vt legitur Matth. 10. postquam adolescens respõdit omnia seruasse, intuitus eum Christus dilexit eum. Vnde fit cõsequens non fuisse mentitum, licet Hieron. & Orige. ad contrarium annuere videantur. Ob id q; Dominus cupiens cum ad vberiorem frugem promouere, culmen ei perfectionis mõstrauit, quo post præceptorũ fundamentum in. cõsiljs prominet. Quocirca illico Petr⁹ publico Apostolorum nomine subdit: Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis: Super quo loco Auguſt. lib. 17. de Ciuitate Dei. cap. 4. ait: Hoc vtrũ potentissimi vouerunt, iuxta illud. 1. Regum. 2. Dans votum vouenti. Constat ergo Apostolos voto se obsequio Christi consecrasse. Hæc autẽ non est loci præsentis locupletè disserere: quæ rursus quæstiõi sub titulo de voto religionis in mentẽ redibunt. Sed expedichat statim in libri vestibulo rationem patefacere cur extra præcepta materiã pateat multa vouendi, q̃ non sunt lege debita.

Hieronym. Origenes. Auguſti.

Ratio cõcl. ¶Ratio ergo cõclusionis de contrario principio, quàm quo Lutherani nituntur, ducitur hac. Plurima extant opera ad quæ nullum nos cogit præceptũ, multaq; alia à quibus neq; legis prohibitio nos arcet: ergo voto possum⁹ & ad illa nos obligare, & ab his nos cohibere. Probatur antecedens. Prouidentissimus Deus in edendis legibus quib⁹ nos cogeret, non tantũ ad id aspexit vt quod nos illi pro creationis beneficio deberemus, quodq; à nobis posset absolutã auctoritate exigere: sed cùm omnia suauiter pro cuiusque conditione disponat, ad id, prius quod vniuersi mortales secundùm imbecillem naturam nostram præstare sufficiamus: nam lex omnes ad quæ obligare debet, aũq; ad id maximè quod tum ad eius eukum, tum ad nostram mutuam charitatem accedat, amplectatur. Hoc autẽ non est quicquid vnusquisque libet totis suis viribus efficere põt: sed ea prorsus quæ in Decalogo continẽtur, & quæ illi tanquàm ibidẽ implicita appendent: ergo reliqua omnia in nostra sunt posita libertate, facerene an velimus an secus. ¶Id q; apertius confirmatur. Deus naturæ autor præter sacramentorũ decreta nihil nobis aliud edixit q̃ quod ipsa præcepisset: natura autẽ non obligat vniuersos vt vnusquisq; quantumpõt faciat: ergo neq; Deus. Alias nõ omnes ex æquo suis legibus obligaret: cùm non oẽs æqua valeant. Est ergo nihil minùs q̃ vesania sic de Deo sentire vt isti prædicãt. Colligam⁹ igitur multa nobis esse extra præceptorũ lineam arbitraria & libera, quæ sint nobis votorũ materia. Adde quod votorũ materia, vt paulò inferiùs patebit, nõ modò sunt consiliorũ opera, verũ & præceptorũ. Sed hactenus locuti sumus de illa peculiari quæ nõ nisi voti obligatione sit debita.

Cõfirmatio

D. Thomas.

Ad. 1. argu. A Diuinũ igitur argumentum in cõtrariũ, negamus maximo illo dilectionis mandato omnia cõpleari opera, q̃ quisque exhibere potest: sed satis est sic tota mẽte, & anima, & viribus Deum diligere, vt nihil eidem dilectioni aduersum admittamus: quod quidem in hac vita per Dei fauorẽ & subsidiũ implere possumus. Dupliciter qp̃e, vt 2. 2. q. 44. arti. 6. author est S. Thom. præceptum hoc implerè potest. Vno modo perfectè: scilicet dum ad finem peruenitur quẽ Deus intendit: qui sanè est, vt homo se illi omnimodo amore cõiungat, vt neque venialiter delinquere, nec aliũ admittere amorem queat. Atque hoc fiet in patria quãdo secundum verbum Apostoli. 1. ad Corinth. 15. Deus erit omnia in omnibus. Vnde Auguſt. libr. de pers. iust. Illa, inquit, plenitudine charitatis patriæ præceptũ illud implebitur: Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Sed alio modo impletur imperfectè: quãdo, etsi nõ perueniat ad finẽ, tamen à regula non receditur, quæ illuc ducit. Et isto modo impletur in via. Quare impletio hæc nõ eò dicit imperfecta quòd nõ sufficiat ad euitandã culpã, sed q̃ per ipsam nõ assequimur fidẽ. Vnde idẽ Augu. lib. de spiritu & lit. c. 26. inter militantẽ vitã & triũphãtẽ sic discernit q̃ ad iustitiã huius vitæ q̃ illo dilectionis mãdato p̃scribitur, satis est nõ peccare. Neq; id, inquit, deputandũ est culpæ, q̃ nondũ põt hic esse tanta Dei dilectio, quãta illius erit, dum à nobis conspicietur.

Auguſt.

Ad secundũ argumentũ. ¶Ad secũdũ autẽ respõdetur quòd licet quidquid

quidquid simus, figmentum Dei simus: non tamen quicquid operamur, ei virtute præcepti debemus: vt pote qui suas leges naturæ nostræ tenuitate admetitus est.

ARTICVLVS. II.

Vtrum uotum in solo uoluntatis proposito perficiatur.

SVpposito votum esse posibile propter liberam materiam quæ extra præceptorum obligationem superfit, quæritur de eius substantia quę per definitionem innotescit. Atqui ordine peripatetico prima inuestigatio est de genere: ac subinde de forma definitionis: secũda de materia. Primum explo-ratur in hoc articulo, atq; alterũ in sequẽti. Compertissimum ergo cùm sit, votum esse actionem humanam, quæritur cuiusnam sit potentiæ actus, vtrũ scilicet sit voluntatis p̃positum, an verò intellectus promissio. Et

Primum argumentũ. arguitur quòd sit propositũ. Est enim multis recepta definitio voti, quòd sit conceptio boni propositi cum animi deliberatione firmata, qua quis ad aliquid, vel faciendũ vel non faciendum se Deo obligat: propositum autem huiusmodi firmum solo volũtatis motu perficitur: ergo votum in tali p̃posito cõsistit.

Argumẽ. 2

¶Secũdo & vox rem ipsam ostendit. Dicitur enim votum à voluntate, nam id quisq; proprio voto facere dicitur quod voluntate facit: cùm ergo promissio non nisi rationis opus sit, fit consequens vt in voluntate votum consistat. ¶Tertiò, illic votum perficitur, vnde obligatio nascitur: nam hæc est voti genuina virtus: obligatio autem ex solo proposito absq; vlla promissione exoritur: ergo illic votum consummatur. Probatur minor. Per hoc quòd qs mittit manum suam ad arâtrum, obligatur ad opus, secundùm illud Lucæ. 9. Nemo mittens manũ suam ad arâtrum & respiciens retrò, est aptus regno Dei: nẽpè quòd obligationem frangit: per hoc autẽ quòd quis opus proponit, mittit manum ad arâtrum: ergo illic fit obligatio, atque adeò votũ. ¶In contrarium est illud Eccles. 5. Si quid vouisti deo, nè moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta p̃missio. Vbi quod prius nominatur votũ, illicò nuncupatur promissio: in qua ideo eius est substantia posita.

Prima uoti acceptio. AD quæstionis elucidationem hoc primũ de nomine notandũ est, quod est latinis celebre: idq̃ue duplicis significatus. Est enim verbi illius nomen, quod est, vouere: hoc est promittere: nõ cuiq;, sed Deo, vel diuis. Promittere siquidem, polliceriq;, & spõdere, communia verba sunt pollicitationum quę vel deo fiunt, vel hominibus: vouere autem ea præcisè significat quę fit Deo. Est nãque votum, vt in subsequentibus patebit, religiõis p̃missio, ac virtus qua soli Deo eiusque sanctis seruimus. Vnde Cicero ad Atticum: Ego me maiore religione quàm quisq; fuit illius voti, obstrictum puto. Quocirca vota nuncupare est diuis voce polliceri, & destinare pro fœlici rerum euentu. At verò quia id quod à Deo votis, hoc est oblatis, p̃missionibus deposcim⁹ valde desideramus, inde vsu venit, vt desiderium ipsum votum dicatur. Vnde voti cõpotes dicimur, & pro voto succedere gaudemus dum nostra assequimur desideria. Et vota facere idem est qd optare, auẽre, & precari. Hic autẽ non vsurpatur nomen in hoc posteriori, sed in priori significatu: vt vouere sit vota emittere, & quod latinè dicitur, vota suscipere: hoc est a liquid Deo sanctè polliceri. ¶His præhabitis, ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est. Ad votum tria ex necessitate requiruntur. Primò quidem rationis deliberatio. Secundò verò propositum volũtatis. Sed tertiò promissio in qua ratio perficitur voti. Probatur: votum obligationem secum affert ad aliquid faciendũ vel cauendũ: obligatio autẽ quæ ex propria volũtate nascitur (nam secùs de illa quæ oritur ex lege) per modum promissionis fit: ergo ante promissionẽ nullum est votum. Probatur minor. Obligat se homo alteri nõ aliter quàm ordinando se illi offerendo q̃; id ad quod obligatur: ordo autem est opus rationis. Quare sicut imperando (qui est actus prudentiæ) ordinat homo ac disponit quid fieri à suo famulo debeat, & deprecando qd sibi per superiorem fiat, sic promittendo ordinat quid ipse pro alijs facere disponat: atque adeò in hoc rationis actu consistit obligatio, ac subinde votum. Promissio autẽ ex faciendi proposito proficiscitur: proposito verò, cùm sit actus deliberatæ voluntatis, deliberatio rationis antecedit: ergo tres isti actus sunt ad votum ordine necessarij. Adde quòd cùm ex promissione obligatio emergat, debet ei innotescere cui fit. Est autẽ hoc inter homines ac Deum interstitium, quòd cùm nobis non nisi vocibus aut exteris nu-

Secunda ac ceptio.

Cicero.

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus aliena mens innotescat, non potest homo homini, nisi voce aut signis quicquam promittere. Vnde Prouer. 6. Illaqueatus es verbis oris tui. Deo autem, cui intima cordium patent: secundùm illud. 1. Reg. 16. Homines vident ea quæ patent, sed Deus intuetur cor: per solam mentis loquelam fieri potest promissio. Quo fit, vt si voti essentiam ac necessitatē spectes, in intellectu absq; vlla voce consummat. ¶ Posterior conclusio. *Postrema cõclusio.* Solent nõnunquàm duo alia superaddi voto, quæ sunt illi accidentaria. Sed nihilo minùs ad eius attinēt expressiorem firmitatē. Vt puta externa oris pronuntiatio: secundùm illud Psal. Reddam tibi vota mea quæ distinxerunt labia mea. Quæ quidem verba non sunt respectu Dei necessaria, sed respectu nostri: sicuti vocalis oratio, ad expergefaciendos nostros animos, excitandósque mentis oculos in Deũ. Secundò etiam accìri solet aliorum testimoniũ, vt non solũ Dei metus, verùm & humanus pudor firmiores nos reddat, nè voti fidē defringamus. Quò forsan allusit sentētiarum Magister in. 4. distinc. 38. vbi ait, quòd votum est testificatio quędam, p̃missiõis spõtaneę, q̃ Deo et de his q̃ sunt Dei, fieri debet. Tãetsi & de testificatione interna fortè loquatur, qua se homo Deo debitorem contestatur. ¶ At verò quãuis hæc lucida sint, nihilominùs plusculæ lucis indigent. In primis citra tres actus prioris conclusionis recolendum est ex Philos. 6. Ethic. ca. 9. & 10. tres esse prudẽtię actus, scilicet consulere, & iudicare seu sententiam ferre, ac tertiò imperare. Suppositа enim finis intentione quæ ex virtute morali profiscitur, verbi gratia, tẽperatè viuendum est, voluntas intellectu vtitur ad cõsultandũ de medijs, conferendũq; difficultates quę sunt in religione cum illis quæ sunt in coniugio, illaq; mediorum collatio est consilium. Inuentis autẽ medijs per syneśin fertur sententia: quę est melioris cõmodiorisq; medij approbatio. Significatiõe ergo deliberationis, ambo cõprehenduntur, tam consiliũ quàm sententia. Atque hoc est, p̃rium voti fundamentũ. ¶ Restat tamen de huiusmodi deliberationis maturitate, quanta esse debeat indagare. Vtrùm antequàm votum obliget cuncta sint cõsilio deliberanda, quorũ ignoratio cohibere hominem posset à vouendo. *Magister Sententiarũ* *Quæstio de liberationis* Hæc enim apparet esse quorundã Iurisconsultorum opinio: in quorum cœtu esse videtur Richard. libr. 4. distinc. 38. arti. 1. Vbi ait *Richardus.*

quòd vbi nõ est plena deliberatio, etsi sit semiplena, inde nullum oritur voti ligamẽ. Et arguitur pro hac opin. Votũ, cùm à voluntate dicatur, debet esse spontaneũ & voluntarium: ignorantia autẽ voluntariũ tollit: ergo vbi nõ omnia plenè liberãtur, nõ est plena libertas, atq; adeò nec votũ. Secundò. Vota hæc qua facilitate fiunt, subinde frangun tur: ergo periculosa sunt, neq; succedere valent prosperè: atq; adeò totius est illa irrita reputare. Quapropter nõ desunt, qui dicãt, referente Syluestro in verbo, votum. 2. §. 13 quòd iratus aut bene potatus vouens aut iurans ingressum religionis, non tenetur: quia quod calore iracundiæ fit, pro nõ facto haberi debet. ¶ Histamen nihil obstãtibus sentiendum arbitror cum Palude. 4. disti. 38. q. 1. & cum Caieta. præsenti articulo, quòd ad votum requiritur plena deliberatio. Plenitudo tamen deliberationis bifariã intelligi potest. Vno modo vt opponitur subreptioni: motui scilicet subitaneo, seu mere naturalis sit, quẽ vocant primo primũ, vbi nulla est ratio vel culpę vel meriti: seu secundo primus, in quo sola esse potest venialis culpa: & talis deliberatiõis plenitudo necessaria est ad votum. Alio modo plena deliberatio est, qua nihil quod deliberari poterat omittitur, quę qdẽ nõ est necessaria. Probatur prior pars. Votum debet esse nõ modò spontaneũ, verùm sic deliberatum, vt sub mortali reatu obliget: motus autem primo primus nullatenus est voluntarius: & secundo primus, qui est absq; plena aduertentia, esse non potest mortalis: ergo talis voluntatis actus ad voti obligationem non sufficit, quandoquidem votum sub mortali culpa hominem deuincit. Hæc autem plena deliberatio in hoc cõsistit, quòd homo iudicio cognoscat quid faciat. Et confirmatur. Per motũ vbi sola esse potest venialis culpa, votum non frangitur, ergo neque per talem motum firmatur. Posterior verò pars probatur ratione contraria. Ad voti nexum satis est quòd sit opus spontaneũ: sed prior deliberatio ad hoc sufficit, puta iudicare qd facias: ergo posterior non requiritur. Secundò id confirmatur. Talis promissio homini facta obligaret: vt si eo iudicio pecuniã pollicereris, aut vxorẽ tibi spõderes: ergo obligat etiam respectu Dei. Non enim remissior Deus in exigendis promissis est, quàm homo. Tertiò illa prior deliberatio sufficiens est ad meritũ & ad mortalem culpam: ergo ad voti obligationem. *Motiuũ Richardi.* *Altera ratio ad idem.* *Sylues.* *Palud.* *Caietanus.* *Probatur p̃ma sententia.* *Prima probatio alterius partis.* *Secunda.* *Tertia.*

Enim-

Enimuerò si quis in repẽtino periculo mortis cõstitutus votum suscipiat rei bonæ, meretur, & non nisi per virtutem religionis: ergo talis voti susceptio est verè votum. Item si esset rei illicitæ, esset lethale crimen: ergo dum materia est debita, obligatio voti emergit sub reatu mortali. Quartò si religiosus iudicio illo ac deliberatione quę opponitur surreptitio motui contra votum faceret, illud violaret & frangeret: ergo eadem deliberatio sufficiens est ad votum confirmandũ. ¶ Colligamus ergo quòd si quis ira percitus aut calore, aut mortis metu, quæ rationis iudicium tollerent, votum emitteret, non obligaretur: vbi tamen illa rationis lux perstat, quæ facere potest aut meritum aut mortale delictum, votum obligat. Eam ob rem fallax est apud Angelum regula in verbo, votum. ad perpendendum an subitum votum fuerit validum. Nempè quòd si transacta angustia periculi eũ qui vouit, facti pœniteret: vel, vt ipse ait, est malè cõtentus, signum est votum non tenere. Fallit inquam grauiter regula. Nam etiam si diu deliberes, potest tè pòst facti tædere. ¶ Fulcitur prætereà cõclusio authoritate canonica: vt ca. sic nobis. de regula. vbi clericus qui nimia ægritudine laborans religionem vouit, ad habitus susceptionem compellitur. Et. 17. quæst. 4. cano. sunt qui opes. Illi etiã qui tumultuario mẽtis impulsu, non iudicio perpetuas opes ecclesiæ contulerunt, & de voti leuitate taxantur: & nihilo minùs tanquàm sacrilegi habẽtur si eas reuocant. ¶ Addiderim tamẽ huic sententię hoc temperamẽtum, quòd taliavota, repentina deliberatione susceptа, iustam secum afferunt dispensatiõis causam. Id qd docẽtè Panor. admonuit super cap. veniens. de voto & vot. red. Quin verò cap. ipsum id clarè docet. Tametsi neq; monitũ hoc præterierim, quòd vbi votum Deo nuncupas qui te siue in mari, siue in lecto, siue alibi à p̃sentaneo periculo eripiat, postea saluus, p̃fectò iniquè & infidè dispensationẽ p̃curas. Nam licèt repentina deliberatio id sinat, tamen causa vouendi, beneficium q̃; receptũ ingratitudinis te redarguunt. ¶ Ad primũ igitur argumentorum in contrarium respõdetur, quòd cùm quis ratiõis iudicio cognoscit quid facit, satis ignorantiam abstergit, q̃ voluntariũ tollit: licèt non cuncta cõsideret q̃ considerari possint. Et confirmatur indè solutio quòd labores & difficultates q̃ sunt in religione, nunquã satis citra experientiã *Quarta.* *Fallax regula Summæ Angelicæ.* *Tẽperamẽtũ præfatæ sententiæ.* *Panormita.* *Ad primum argum.*

percipiuntur. Quare si cuncta essent perpendẽda, nullũ simplex religionis votum citra rei experientiam obligaret. ¶ Scisciteris autem quid si te aliquis deciperet, affirmans in tali religione non seruari ciborum delectũ, nec ieiunia, aut quidpiam aliud difficile, qđ si prænosses nunquam voueres, vtrùm cùm ita seductus voues iugo subiaceas? Respõdetur quòd si deceptio est circa illa quæ tu ferre non possẽs, votum non obligat: quia est grauis iniuria. Cuius signum est probationis annus, in quo ius vult vt rei grauitatem perpendas. Sed tamen si deceptio est circa alia minutiora, nihilominùs obligaris. Pari modo si quis rusticum falleret, dicens Hierosolymas citra nauigationem adiri posse, aut Romam non longe distare, cùm longissimè distet, quam ob causam peregrinationẽ voueret, votum non teneret. Secùs si assereret maiorẽ esse itinerũ amœnitatem revera est. ¶ Hic videti cuipiã posset ã metu, ptin⁹ & vi q̃ voluntariũ tollũt dicendũ: verũtñ eũ tãtùm hìc de deliberatiõe fiat sermo, qua ignorantia cauetur, cõmodiùs de metu tractabitur quæstione sequenti sub titulo de obligatione voti. ¶ Sequitur ergo de secundo actu qui est propositum voluntatis. Nam quòd id sit voto necessarium, ambigere nemo potest. Quãdoquidem citra voluntatis actum nulla esse potest promissio voluntaria, atque adeò neque obligatorium votum. Igitur pòst deliberationem, quæ est in intellectu, necessarium est in voluntate propositum: hoc est dilectio & consensus quo voluntas iuxta deliberationis sententiam proponit operari. ¶ Arguitur autem quòd hoc propositum non sit necessarium, sed sufficiat promissio. Nam dum quis vel Deo vel homini quidpiam pollicetur aut iurat, etiã si non proponat seruare promissum, obligatur: quandoquidem ex ipsa promissionis natura, fides promittentis astricta manet. Respondetur trifariàm contingere promissionem fieri. Vno modo dum quis proponit tum promittere, tum etiam seruare promissum. Et de hac neutiquã ambigitur quin sit obligatoria. Tunc enim tam deliberatio quàm propositum, quàm promissio est de opere ipso: cùm scilicet opus deliberasti, proposuisti, promisisti. De qua igitur ait Sanctus Thomas: Promissio procedit ex p̃posito faciendi. Alia est promissio per contrarium extremum, scilicet dum quis neque intendit facere quod promittit, neque verò *Scrupulus.* *Solutio.* *Argumẽtũ.* *Solutio.*

promittere quod dicit,sed nugari aut seducere. Quam ob rem neque de hoc casu vlla est dubitatio,sed certum est talem promissionem apud Deum non obligare,eo quod promissio signum est propositi & intentionis,qua dum caret,vana est. Sed tamen foro exteriori tam Ecclesiastico quàm Ciuili, siue Deo promissio fiat,siue homini,cōpelli tur sic vouens aut promittēs seruare fidem: quia Ecclesia de interioribus non iudicat.

Aliàs si vnusquilibet allegans non habuisse propositum obligandi se audiēdus esset, ꝓ tinus respublica perditum iret. Vnusquisq; enim contenderet non esse monachum, ne que matrimonium contraxisse. Requiritur ergo quòd quicunq; hoc causari cogitauerit ante iudicis tribunal,legitimè id probet.

Quæstio. ¶An verò qui tale votum verbo tenus emisit,aut matrimonium cōtraxit,teneatur pa-

Solut. Caie. rêre sententiæ. Respondet hic Caieta. quod ratione Ecclesiæ & scandali tenetur. Hęc autem sententia grano salis condienda est. Nā si id quod iubetur,fieri nequit licite, porrò quia intrinsece malū est, potius mortē perpetī illic debet quàm obedire. Vt si quispost clandestinas nuptias secundò publice contraxit,& si foro exteriori compellatur debitum reddere,obedire nequit. Esset nanque fornicator. Si tamen id licitè fieri potest : vt fictum monachum habitare in conuentu, habitumq; gerere,tunc obtemperare tenetur:vbi citra scandalum fuffugere non valet. Nam si subripere se posset,in aliàmque se conferre prouinciam, vbi quia non esset notus citra scandalum quiret exemptus viuere,non teneretur se sententiæ summittere quæ in falsa præsumptione fundabatur.

¶Tertiò,eodemq; medio modo potest qs votum emittere,intendens quidem verè ꝓmittere,non tamen seruare promissum, aut intendendo iurare,non tamen iuramētum seruare. Quod re vera accidere potest in militaribus religionibus,atque in alijs vbi obtentu citius bonorum tēporalium quàm religionis solēt talia vota celebrari. Et de hoc voto posset quodammodò dubitari an sit obligatorium. Facere enim in contrarium videtur quòd non pręcesserit propositum faciendi: & tamen Sanctus Tho. dicit quòd ex proposito faciendi procedit obligatoria promissio. Respondetur nihilo minus q

Qui vouet animo promittendi nō illic est vera voti obligatio. Nam promissio ex natura sua parit obligationem. Quare si est humana,id est volita,ligat. Vnde fit vt sic promittens grauiter peccet: quia ad id quod ligatur,facere non proponit. Et simile est de illo qui intendit iurare. Manet ēm obligatus. Nec Sanctus Thomas hoc insiciatur. Quoniam non loquitur nisi de regulari vouendi via. Sed quid, si quis proponat intendatque promittere, aut iurare, sed tamen non intendat se obligare? Apparet enim nūc nullam oriri obligationem: postquàm obligatio non est volita. At nihilo secius respondetur obligationem oriri pro eo quod est naturalis effectus ꝓmissionis. Et ideo satis est causam esse volitam. Nequis enim laqueum tibi inijcere, quin illaqueeris. ¶Sequitur de promissione in qua dictum est votum perfici. De qua quęritur an sit post propositum ad voti obligationem necessaria. Sunt enim nonnulli ex iure consultis qui super cap. consulti. de regularibus. affirmant sufficere propositum absque promissione,saltem quando res iam incepta est. Vt dum quis cum proposito permanendi in religione, induit habitum: nam ille est casus illius capit. in quo, quisquis ille erat,iubetur esse religiosus. Et arguitur pro hac opinione, vt quid sit propositum aperiamus. Propositum quippiam faciendi, est animum habere applicatum ad opus: applicatio autem animi idem esse apparet quod obligatio. Secundò. Propositum faciendi est affirmatio de futuro, faciā: ergo qui post propositum non facit, mentitur:liquidem reddit propositionē falsam: mendacium autem in re graui est peccatū mortale:ergo qui religionem, vel peregrinationem,vel quid simile proponit,si non faciat,mortaliter peccat,ac perinde obligatur facere:quæ quidem obligatio sufficit ad votū. ¶His tamen non obstantibus respondetur, propositum ad votum non sufficere sed necessariam esse promissionem. Et primò patet ex receptissima voti diffinitione. Nam vt Ecclesiast. 5. citatum est, votum est promissio. vt Magister Sententiarū ait, votum esse testificationem spontaneæ ꝓmissionis. Vnde vota nuncupare,est aliqd Deo polliceri. Sed ratione id etiam confirmatur. Votum non est nisi quod alteri fit:ordo autem vnius personæ ad alteram, vt ait Diuus Thom. non est nisi per rationem qua se homo alteri vel sua subijcit & mancipat: ergo tantūmodò fit per rationem:sicuti præcipere & precari. Tertiò,quò punctim res tangi tur,votum est illud vbi ligatur fides,quæ,vt

tamen stando promissō manet ligatus. *D. Thomas.* *Dubitatio.* *Solutio* *Quæstio.* *Opinio Iurisconsult.* *Primum argumentum præteritæ opinionis.* *Argum. 2.* *Propositū non satis est ad votū.* *Probatio. 1.* *Secunda.* *Tertia.*

ait,

Cicero. ait. 1. Offic. Cic. est fundamentum iustitiæ: fides autem, vt ipse & Augustinus aiunt, est quia fit quod dicitur: ergo votum nō habet vim nisi id dicitur quod faciendum est: dicre autē est opus intellectus: ergo in promis-

Cōfirmatio sione consistit obligatio: & non anteà. Et confirmatur sententia hæc ex cap. literaturam. de voto & voti redemptione. Vbi quidam qui in infirmitate constitutus dixerat, Non morabor,proponens in animo religionis habitum,absolvitur à voto: quia non ꝓmisit. Et sunt verba expressa in cap. si bona. 17. quæst. 1. aliud esse propositum concipere in corde, & etiam ore nuntiare, aliud, subsequenti obligatione se reum facere voti.

Gregorius. Quare illic Gregorius illū qui, ꝓpositū absq; promissione habuerat,absolvit à voto. Et iure ciuili ex pollicitatione nascitur obligatio: vt. ff. de pollicita. seru. l. pactum.

Discrimen inter propositū & ꝓmissionem. ¶Vnde pro solutione cōtrarię rationis notandum est discrimen inter propositum & promissionem. Propositum nanq; cum sit in voluntate,neq; affirmatio est neq; locutio,sed est cōsensus seu voluntas quæ exprimitur per simplicem intellectus affirmationē futuri,scilicet faciam. Hæc autē simplex assertio non facit illum sensum. Promitto facere: sed est simplex affirmatio illius q quis tunc in animo gerit. Et ideo non est mendacium: quia mentiri est contra mentem ire.

Ad. 1. arg. Ad formam igitur argumēti negatur quòd si posteà sit proponens nō faciat, mentiat: licet faciat propositionē fuisse falsam: quia potuit mutare propositum. Itaque licet falsum dixerit, neque mētitus est quando protulit: quia tunc dixit quòd putabat facere, nec quando posteà fecit cōtrà: quia non tenebatur non mutare propositum. Superueniens autem promissio sic firmat propositum, ligatque animum alteri, vt absque fractione fidei & iustitiæ nō valeat illud mutare: promissio ergo est necessaria. Neque cōtrarium colligitur ex dicto capitulo. consulti sanè. vbi solum sancitur quod qui proposuit per ingressum religionis Deo famulari, perseuēret, vel in suscepto habitu vel in alio laxiori. Loquitur nanque illic Innocentius consueto more de proposito promissione firmato. ¶Restat tum demum postremum

Argumētū. argumentū. Promissio pertinet ad illā partem prudentiæ vbi est imperium & deprecatio, vt verbis sancti Thomæ suprà didicimus: imperium autem & iussio prudentiæ

D. Thomas. antecedit electionem, vt Sanctus Thomas sentire videtur. 2. 2. quæstio. 47. articulo. 8. electio autem idem esse videtur, quod propositum voluntatis: ergo promissio non sequitur, sed præcedit propositum, Caietanus hic distinguens respondet: videlicet quod imperium quo quis sibimet præcipit, antecedit electionem. Nam post deliberationem intellectus per prudentiam imperat voluntati vt eligat. Imperium autem quo quis præcipit alijs, electionem subsequitur, & pariter deprecatio, ac promissio. *Caietanus.*

¶At vero è contrario, vt reor, stat sententia tam Aristo. quàm sancti Thomæ, ac subin de veritas. Nēpè quòd imperium, siue respectu alterius siue respectu ipsius imperantis semper electionē subsequatur. Etenim post deliberationem statim sequitur electio. Sed post electionem non sequitur opus, nisi prudētia imperans voluntatē ad operandum applicet. Imperium enim non est, Elige: sed, fac. Et ita illic dicit sanctus Thomas quod cōsistit in applicatione consiliatorum & iudicatorum ad operandum. Similiterque ideo promissio sequitur propositum. *Reprobatio Solut. Caie.*

¶Ex his si definitionem voti, quæ vniuersa comprehēderet, tam vana quàm solida, tam iniqua quàm legitima, elicere cuperes, satis tibi esset dicere quod votum est promissio facta Deo. Attamen illa quæ legitimo tantùm voto congruat definitio, articulo proximo commodiùs constituetur.

¶Circa verba autem sancti Thomæ inter probandum priorem cōclusionem dubitabit fortè lector an simplex promissio obliget, & an solo actu intellectus oriatur inter homines obligatio. Sed hæc quæstione sequenti inter agendum de obligatione voti commodiùs disputabuntur: porrò vbi ex professo id tangit S. Thomas.

Ad. 1. arg. A D primum igitur argumentum iam negatum est, conceptionem propositi sufficere sine ꝓmissione. Quare qui dicūt, votum esse cōceptionē propositi cum animi deliberatione firmata, voce, firmata, intelligunt per promissionem.

Ad secundū argumentū. ¶Ad secundum respondetur q votū non dicitur à volūtate, eò q sit actus eius, sed quia nascitur ex eius proposito. ¶Et pariter ad

Ad tertium argumentū. tertium negatur q per solum propositum quis dicatur manū mittere ad arātrum. Nā manum mittere, est animum operi admouere: quod non nisi per promissionem fit. Depromittente ergo ait Christus, q si respiciat retro non est aptus regno cœlorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS. III.

Vtrùm uotum semper fieri debeat de meliori bono.

PRecedenti articulo determinatũ est genus & forma voti, subsequitur ergo eius materiã explorare. Vtrùm scilicet debeat semper fieri de meliori bono, quod vocant supererogationis: nempè cuius obligatio non cadit sub præcepto. Et arguitur à parte negatiua. Baptisimus, vt habet glossa super illud Psal. Vouete & reddite, est votum: & tamen est opus præcepti. Et Iacob legitur Genes. 28. vouisse Domino quòd futurus ei esset in Deum: quod nihilo minùs est de necessitate salutis, ergo non semper fit de opere supererogationis. ¶Secundo: Iephte, vt legitur Iudicum. 11. voto astrictus occidit filiam: quem nihilo minùs Paulus ad Rom. 11. inter alios sanctos connumerat: & tamè illud non modò non fuit melius, verùm neque bonum. ¶Tertiò nonunq; emittuntur vota quæ in detrimentum personæ redundãt: vt cùm quis se voto implicat, vt ieiunio rum, ac vigiliarum quæ immodicè vitã hauriunt obseruatione, affligat sese. Et nonnunquàm de rebus indifferẽtibus, ac inutilibus: vt dum quis pollicetur nọ lauari, aut comi, aut iter arripere certis diebus: hæc autẽ non sunt meliora bona: ergo illọd non est ad voti obligationem necessarium. ¶In contrarium est illud Deuteronomij. 23. Si noluerìs polliceri, absque peccato eris. Vbi materia voti designat esse illa quæ nõ est in p̃cepto.

Argumẽ. 1. ḍ parte negatiua.

Argumẽ. 2. Paulus.

Argumẽ. 3.

ADquæstionẽ hanc, vt seriem Diui Thomæ etiam teneamus, quinque cõclusionibus respõdetur. Nã cùm votum multis qualitatibus vestiatur, secũdùm illas expendenda est eius materia. Eapropter ex illis quæ cogitari possunt vouẽdi virtuti substerni, quædam manifestam habent rationem, cur nõ possint voto offerri Deo: quædam per contrarium manifestam quoque, cur licita sint eius materia: sed alia sunt de quibus est dubium. Cuncta autem in genere sunt numero quinque. In quorũ primo gradu ea collocantur quæ sunt Deo, vel aduersa & contraria, vel saltem inconsona, & inuisa. Nempè delicta, seu mortalia, seu venialia. ¶De his ergo statuitur prima conclusio. De re nulla illicita fieri licitè potest votum: puta neque de homicidio, neque de leuissimo mendacio. Probatur suppositura voti, quæ est ꝓmissio Deo facta. Promissio est rei quã quis in alterius gratiã facere disponit: hoc enim à cõminatione, quæ sibi cõtraria est, differt: ꝙ cominatio est rei alteri iniuriosę, aut perniciosę. Promittere enim alteri ꝙ sis eũ occisurus, aut quomodocũq; læsurus cõminatio potiùs est: promissio ergo non est nisi beneficij: delicta autẽ in iniuriã Dei cedunt: ergo qui occidere voueret, aut furari, potiùs id Deo comminaretur, ꝙ polliceretur. Quare tale votũ non esset obligatoriũ. Imò illud emittere peccatũ quidẽ esset: idemq; post implere cumulatiꝰ crimẽ.

Prima conclusio. Probatio.

¶Huic proxima est conclusio secunda. De re indifferenti: nempè quæ nihil secum emolumenti affert neq; diuini honoris, nullum religiosè potest emitti votum. Vt si quis voueat vngues die Sabbathi nõ rescindere, aut iter die Martis nõ arripere. Probatur cõclusio. Quia cũ votũ in gratiam honoreq; Dei fieri debeat, non solùm de re illi inuisa emitti nõ decet, quod esset iniquũ, verũ neq; de re quę illi non est accepta: quippe quòd, cũ Deo in gloriam non cedat, vanum est: quin verò tunc etiam superstitiosum, dum numẽ aliquod in rebus illis inesse creditur.

Secunda cõclusio.

Ratio cõcl.

¶Ex his autem quę Deo neq; cõtraria sunt neque dissona, alia sunt vel impossibilia, vel necessaria: alia verò cõtingentia, in nostraq; posita facultate. De illis prioris generis statuitur tertia conclusio. De re seu necessaria, seu impossibili, fieri nõ potest votum. Stupidus em esset qui se vel moriturum voueret, vel nunquã moriturum. Primum si quidem necessarium est, atq; alterum impossibile. Sicuti qui voueret, aut nũquã volaturum, aut volaturum aliquãdo. Ratio cõclusionis est, ꝙ votum debet esse nõ solùm vltro factum, verũ & à prudentia profectum: impossibilia autẽ & nnecessaria nostræ voluntati non substant: non ergo sub voti obligationem incidere possunt. ¶Eorum verò quæ in nostra sunt potestate neq; Deo aduersa, alia sunt ad salutẽ necessaria: nempè vniuersa præceptorũ opera, alia verò minimè. Cũ audis necessaria: nomẽ ad illa etiã extende, quorum contrarijs à via salutis remoramur: vt nõ solũ præcepta quæ simpliciter talia sunt, nempè sub reatu mortali obligantia, verũ & illa includas, quæ obligant sub veniali.

Tertia conclusio.

Rõ conclu

¶De istis ergo subijcitur quarta conclusio. Opus præcepti quatenus est necessitatis, nõ est materia voti, bene tamẽ quatenus est in nostra voluntate. Materia enim voti est illa quæ

Quarta conclusio. Explicatur conclusio.

quæ eius ratione fit debita: ergo quatenus opus est legis obligatione debitum, non cadit sub voto: quia non pendet ex nostra voluntate vt sit debitũ, sed ex legis necessitate. At verò quia præcepti necessitas nõ est simpliciter necessitas, sicuti illa tertię conclusionis, quę est mori, aut nõ volare: sed volũtarie illud implemus, aut trãsgredimur, hac rationes cadere potest sub voto. Non quidem vt ad id obligemur ad quod non tenebamur, sed vt ad id ad quod tenebamur, gemina simus obligatione constricti. Tenebaris inq̃ præcepto temperantiæ, non fornicari: cuius transgressio vitium erat tãtum luxurię: emisisti eiusdem rei votum: obligaris ergo virtute insuper religionis.

Quinta cõclusio.

¶De illis demum quæ neq; necessaria sunt ad finem: neq; indifferentia: sed tamen conducentia & expedientia, vt consilia, adhibetur quinta conclusio. Opera consilij sunt ꝓpria peculiarisq; materia voti. Concurrunt em in tali opere coditiones omnes & qualitates legitimi voti. Prima quippe voti qualitas est, quòd non sit de re Deo aduersa, propter quam exclusimus peccata: neque de re vna, propter quam abegimus indifferentia. Et tertioꝙ prudenter fiat: quamobrẽ explosimus impossibilia & necessaria. Quare primum votorum genus est iniquũ, secundum vanum: ac tertium stultum. Opera autẽ præceptorũ licèt quodãmodo sint materia voti: nõ tamẽ omnimodè, qa simpliciter eorũ obligatio nõ pendet à nobis, sed ex legis necessitate. In operibus autẽ consiliorum cuncta conueniunt. Sunt quippe in primis Deo grata: eorumq; obligatio non ex legis necessitate, sed ex mera voluntate nostra pendens.

¶Hæc ergo hunc in modum cõstituta operæpretium est pressiùs expendere, emunctiusq; collimare. Et quidem circa primam conclusionem hoc primùm meditãdum sũ pereſt, quod qui peccatum Deo vouet, eius id maiestate comminatur: quæ ingẽtissima blasphemia est. Enimuerò cũ quicquid peccatum sit, contra eius legem & voluntatem fiat, perinde est vouere hominem occidere, aut furari, acsi Deo ipsi comminareris idem malum. Vide ergo quanta hìc sit peruersio. Nempè quòd cùm votùm actus sit religionis quo gratissima ei obsequia dedicanda sunt, eousq; religionem contaminas, vt obsequium in comminationis audaciam cõuertas. Ex hoc fit, quòd cùm votũ Deo fiat, atq; ad primũ Decalogi mandatum spectet, plus absurditatis habet Deo rem illicitam vouere, ꝙ homini sub iuramẽto iniuriam committere. Nam iuramenti violatio contra secundum præceptum est. Atq; ex eisdem rursus consequitur, vt vouere Deo materiã peccati mortalis, in vniuersum sit peccatũ mortale. Etiam si non fieret cum proposito implẽdi votum, dummodò adsit intentio vouendi: quia obiectum de se est mortale.

Explicatur conclusio.

¶Percõtaris autem vtrùm votum emittere venialis culpæ, puta ioco mẽtiendi, aut otioſe loquendi, sit semper mortale. Et arguitur à parte affirmatiua. Qui aliquid Deo ꝓmittit quod tenetur nõ facere, graue̅ inferre ei videtur iniuriam. Atq; id vrgentiùs roboratur. Votũ, vt modò dicebamus, maioris est vinculi cùm Deo fit, quàm iuramẽtũ quod fit homini: iuramẽtum autẽ promissorum venialis committendæ culpæ, videtur mortale: quoniã qui iurat tenetur facere falsum: ergo & votum. Nihilominùs respõdetur, votũ de re veniali nõ esse nisi veniale: quoniã ipsum implere nõ est nisi veniale. Quare homo non se exponit periculo mortalis. Vnde ad priorẽ rationẽ negatur ꝙ promittere Deo id quod sub culpa veniali tenẽris nõ facere, sit tibi mortale, fit de re veniali, ꝓpter eãdem rationem: quia scilicet implere illud non est nisi veniale. Idemq; sequenti lib. q. de periurio. de simili iuramento dicemus. s. nõ esse mortale. Et ratio, est quòd illud implere nõ est nisi veniale: facere autem cõtra illud nullum est peccatũ: imò est virtus. Facere enim contra iuramentũ quod non est obligatoriũ, nullatenùs est illicitum. Vt iuras non audire missam in die paschalis, quã postea audis. Sed tota culpa cõmittitur dũ iuras, eò ꝙ iuras quod teneris facere falsum. Et ideo tota culpa debet perpendi ex obiecto. Obiectũ autẽ iuramenti est veniale, quare neq; iuramentum ipsum est nisi veniale.

Dubitatio.

Rõ dubitãdi.

Solutio.

Ad argum.

¶Circa secundã conclusionem de re indifferenti dubium inde emergit, ꝙ multa sunt indifferẽtia de quibus emitti votum potest. Et enim indifferens transire per vicum, aut ædium limina penetrare, & tamẽ sunt non nunquam salutaria vota, quibus se homo à similibus operibꝰ arcet. Ad hoc facilimè respondetur, quòd indifferentia quatenus indifferẽtia sunt, id est sub sua indifferẽtia perseuerãtia, dicari Deo aut diuis voto non debent. Et hoc pacto intelligitur conclusio. Si verò pensata ratione aliqua, aut fine, pertinentia

Alterũ dubium.

Resp̃onsio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nentia ad bonum fiant, tunc votum eorum nihil aliud q̃ religio est. Dixerim ratione alia qua vel fine. Nè quis putet propterea tantũ q̃ res quælibet vouetur, illicò ratione voti de impertinentibus ad pertinentia cõmigrare. Exẽpli gratia. Vouere rescindere vngues, vel non rescindere illicitum est: quia etiam post votum res est indifferens, nempè ad nihilum fructuosa. Et eadem ratione si absque alio fine voueres non transire per vicũ, aut non ingredi domum. Sed si illa opera occasionem tibi offerunt peccandi, puta inspectandi fœminam vel alium inimicum, tunc fiunt ad rem referentia, ac subinde voti materia. Eâdem ratione muliercula vouens die Sabbathi in honore Virginis non coquere panẽ sed tamẽ, nõ abstinet ab alijs operibus, vanum emittit votũ: quia alios te insumente labores, nil Diuæ Virginis refert hoc aut illos insumas. Si autem voueas omni opere seruili abstinere, legitimũ votũ est. Sunt tamẽ aliqua quæ prorsus neq; probant neq; reprobantur. Vt si quis voueret die Sabbathi indui albo in memoriã virginitatis Dei paræ, nõ omnino esset vanũ. Itaq; existimãdus est finis, vel causa quę opus facit ad rem pertinere. ¶Ex his fit cõsequẽs, quòd dũ votum de similibus rebus emittitur, non obligat, nisi quandiu finis ille conducit, & causa durat quæ votũ fecit legitimũ. Illa enim cessante, cùm opus ad suã redeat indifferentiã definit esse materia voti atq; adeò cessat obligatio. Vouisti vicini limina nõ calcare propter periculũ quod intus latebat: illo cessante nõ te diuti⁹ votũ tenet. Hoc probat: quia votũ nõ plus obligat q̃ si lex esset. Lex autẽ cessante in vniuersum eius causa & fine cessat: ergo pariter votũ. ¶His demũ instruẽt⁹ documentis, cẽsere de votis quisque potest quæ de huiusmodi indifferẽtibus rebus passim emittunt. Loquebaris fortè cũ homine, & in colloquio aliquid tibi ingratũ accidit propter quod vouisti nunquã ampliùs cum illo inire sermonẽ. Et forsan ludebas, & ideo vouisti nunquam deinceps cum illo ludere, vel non ludere chartis, vel non ludere in tali domo. Si illa nullius tibi occasio sunt mali, neq; aliqua existit causa vt ad bonum inseruiant, tunc talia vota nullatenùs tenẽt. Sed vouere fuit vanitatis peccatũ. Si autẽ loqui cum tali persona occasio tibi est mali, votũ tenet. Sicut si voueas non ludere propter dispendiũ quod facis rei tuæ, aut propter alia pericula. Neq; horũ vlla esse potest dubitatio quæ hominis conscientiã vllo pacto sauciat. Sed absq; vlla dispensatione, qui vota huiusmodi rerũ indifferẽtiũ fecit, põt cõtra illa facere: satisq; illi est voti pœnitere. ¶At verò de iuramento propter eius reuerentiã, posset quispiam animo hærere. Enimuerò si illud quod metu mortis extorquetur implẽdum est, vt quòd quis in nemore latronibus metu mortis perculsus fecit, vt doctores sentiunt, ratio videtur strictiùs persuadere vt iuramentum de re etiã indifferenti sit seruandum: aliàs fieret falsum. Nihilo minùs respondetur, iuramẽtum ꝓmissorium huiusmodi rerũ nulla prorsus causa, aut fine ad rẽ aliquã cõferens, non magis obligare, quàm votum. Quoniã tale iuramẽtum nihil aliud est q̃ promissionis, ac voti confirmatio. Et ideo si votum non obligat, fit vt neq; iuramentũ. Iurasti nunq̃ te ampliùs cùm tali homine colloquuturũ: aut nunq̃ ampliùs transire per limẽ ad quod pedẽ fortè offẽderas, aliàve similia quę nullius sunt emolumenti: peccasti quidẽ cùm iurasti contra secũdum præceptum, veruntamen, iuramentum nullatenuus fit obligatorium: quare absq; dispẽsatione facere contra ipsum nullum est peccatum: atque adeò, neq; mẽdacium: quoniã vt suprà dictum est, tota istorum iuramẽtorum malitia patratur dum fiunt. Iurasti nõ audire missam die festo: facere cõtrà, qa nõ est malum, non fit tunc mendaciũ: licet effi clas fuisse falsum. Et quòd non sit obligatorium, patet: quia veluti si homini id promitteres, nihil tuam faceret promissionem: ita neq; Deus. Quare Eccle. 5. vtraq; promissio dicitur Deo displicere. ſinfidelis, & ſtulta. Vbiverò dubiũ esset, an res esset aliquo modo vtilis, tunc timorati animi esset dispensationẽ procurare. Neq; simile est de iuramento extorto qñ cadit super materiã, quæ est alicuius emolumenti: latroni autem promissam pecuniã exoluere, res est cõmoda, aq; adeò ex natura sua iuramenti materia. Qua propter, licèt sit extorũ, ꝓpter reuerẽtiam diuini nominis est implendum: materia verò vna nõ est iuramenti subiectũ, ac proinde neque obligationis capax. Sed de hoc libro sequenti latiùs. ¶Circa tertiam conclusionẽ nulla est dubitãbi ratio, sed de quarta sequitur explorandũ quidnã contineat veritatis. Est enim argumentum, quòd materia præceptorum non sit materia voti. Nã cùm votum sit opus cõsilij, & materia debeat respondere formę, fierividetur consequens, vt eius

Pulchra deductio.

Dubitatio.

Solutio.

Scrupulus

eius materia debeat similiter esse arbitraria, & consiliorum: & ideò vbi lex obligatos nõ habet, vanum sit votum. Imo vero quodam modò Deo ingratum. Nã qui vouet facere quæ Deus aliàs iubet, maiorẽ vim suæ videtur attribuere voluntati q̃ Deo iubenti. Itẽ adhibere prẽcepto votum, ex animi languore procedere iudicatur, nẽpè ꝙ homo viribus sit destitutus, vt quod Deus iubet, explere nequeat. Insuper & dæmonem lacessit, vt pugnantiùs eum tentamentis inuadat.

Solutio. ¶Respondetur nihilo minùs præceptorum materiam esse quoque posse votorum. Et ratio sancti Thomæ est, quòd non est simpliciter necessaria, sed à nostra pendet voluntate. Quare possumus nos ad talia opera arctiori vinculo astringere. Nulla enim inter ambas obligationes existit repugnantia. Secundò id solenni Ecclesię vsu probatur. Vouentes enim religionem, nouo nexu deuinciuntur ab adulterio, & fornicatione abstinere, à quibus diuina lege erant prohibiti.

Rõ. 1. S. Th.

Secunda rõ.

Idq; à clericis dum sacris maioribus initiantur exigitur. Tertiò licitum est & sanctum ad id ad quod lege tenebaris iureiurando te insuper innodare: vt cùm mutuum recipis, aut depositum, aut alium iuris contractum: ergo simili modo potes voto eandẽ confirmare fidem. Quartò quanuis lege tenemur non occidere, non furari, &c. nihilo minùs malefactoribus supplicia decernuntur, vt quos virtutis honestas non sufficit, metus pœnę cohibeat: ergo nulla est repugnãtia legis obligationi alteram voti adhibere. Sunt qui quasi de nomine disceptãtes dicãt: hoc genus promittendi nõ esse propriè votum, ob id q̃ materia non est proprijs apta: nihilo minus qui sic ꝓmittit, duplici modo peccaret si promissum nõ solueret: videlicet cõtra legem & contra promissionem. At verò profectò nõ est cur negetur esse propriè votum, postquàm est vera promissio Deo facta. Et confirmatur sic esse fatendum. Nam qui tale votum transgreditur, vt suprà dicebamus, verè contra religionem peccat: non autẽ sic peccaret, nisi verè faceret contra votum. Nam si in hac obseruantia substantia religionis, quæ est genus, cõtinetur, sit vt & substantia voti contineatur quæ eius existit species. Potest ergo quisq; ille materia singulorum præceptorum votum emittere.

Tertia.

Quarta ratio.

Ad. 1. arg. ¶Vnde ad primum in contrarium argumẽtum respondetur, quòd etsi vouere sit opus consilij, non tamen requiritur vt materia sit propria consilij: nam potest esse consiliũ vt arctiùs nos ad id perstringamus ad quod lege tenebamur. Quòd si huc fortè verba sancti Thomæ ex. 4. distinct. 38. quæst. 1. cõtra nos afferas, dicentis, huiusmodi vota largè ita dici, non proprie. Respondetur, largè, non accipere pro eo quod est abusiuè, sed pro eo quod est communiter: quemadmodùm illic Magister loquitur. Haud enim negat quin propriã habeant rationem voti: sed tamen quia materia cõmunis est, & votis & præceptis, ad quam subinde omnes homines in communi tenẽtur, ait huiusmodi materiam non esse propriam, idest, peculiarem voti. Quare hic exactiùs loquitur. Et elicitur hæc materiæ distinctio ex verbis Augustini 17. quæst. 1. vbi ait. Sunt quædam quæ etiã non vouentes debemus, quędam etiam quę nisi vouerimus non debemus. Neq; in hoc plus tribuimus nostrę voluntati quàm Dei, sed religamus eandem diuinæ religioni, vt firmius id qđ nobis præcipit persoluamus. Et quanuis in hoc profiteamur nostram imbecillitatem, illam tamen consolidamus. At qui vt dæmones inde ferociores in nos insultant, ita & diuina subsidia locupletiora nobis mittũtur. ¶Tametsi vt verum fatear vota hæc operum præceptorum nunq̃ aut vix vnquam aliqui suscipienda, aut consulenda sunt: quia neq; crebrò solent bene succedere. Quare vel non fiãt, vel cassanda sunt, vel facilè dispensanda: nisi quando persona prudens & constans est, ad rem tamen aliquam procliuis, quæ occasio illi est mali grauissimi, aut scandali. Et cura nihilo minùs vigilãtiùs adhibita, cauere illud potest malum.

Ad secundũ

¶Vtrùm verò votum nunquam venialiter peccandi sanæ sit mentis. Ad hoc respondetur, eiusmodi votum insanum esse neq; vllo pacto obligare: quoniã est de re hominibus impossibili. Si enim dixerimus (vt ait Ioãnes) quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Vouere autem nunquã peccare mortaliter, non est genere suo malum: quoniam id per Dei gratiam possibile est. Attamen neq; hoc prorsus consulerem: quia res est perdifficilis, tum factu, tum præsertim, & cognitu: potissimùm de peccatis cordis. Crebrò enim scrupulus pungit consenseris ne in mortalem culpam: votum autem debet esse de re comperta & de opere cuius trãsgressio in proparato habeatur. A singulis autem cauere, hoc vouere permittitur: vt non fornicari, non ioco mentiri, & similia.

Quæris

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio parua. Quæris autem vtrùm si quis emitteret votũ nunquam peccandi, teneretur ratione voti euitare illa saltem peccata quæ potuerit, vt iocosa mendacia. Offert se nanque ad id ratio. Nã qui promisit dare decem, si cũcta nõ potest, tenetur tamẽ ea cõferre quæ potest. Et qui promisit ieiunare aduentũ, si nequit totum, tenetur nihilo minùs inquantũ potest. Respondetur tamen tale votum ad nihil obligare: quia stultum est. ¶ Hoc tamen postremum superest decidere, Vtrùm transgressio cuiuscunq; talium votorum sit mortalis. Vt si quis vouit non mentiri iocosè. Patrocinatur nanq; affirmatiuæ parti ratio hæc, quòd tunc mentiri esset religionis violatio quæ à genere suo est mortale. Solutio autem huius pendet ex articulo subsequenti, vbi disputabitur vtrùm transgressio voti ex leuitate materiæ fieri possit venialis. Illic ergo & hoc examinabitur. ¶ Ex quinta autem cõclusione, tametsi certissima sit, dubia emergunt multo grauiora. Et primum, an licitũ illa sit malo fine vouere. Vt si quis quẽadmodùm nuper dicebamus, religionẽ Cruciatorũ militiæ profiteretur opulentiæ causa præbendarum: aut si quis quod creberrimè suuenit, fieret sacerdos, non propter status sanctitatem, sed propter sacerdotia: nimirum ditari magis cupiẽs, quàm sacrificare.

Solutio.

Primum dubium.

Rõnæstãdi Apparet enim votum non esse licitum, atq; adeò nec obligatoriũ. Nam malus finis obiectum vitiat: de malo autem obiecto (vt conclusione prima dictum est) iniquum est votum. ¶ Dubium hoc etsi docte hoc loco differat Caiet. accuratioris tamen eget examinis. Multimoda eñ distinctione vti in præsentiarũ oportet. In huiusmodi inquam votis melioris boni triplex fieri contingit relatio in malũ finẽ. Potest quippe vel obiectũ ipsum voti in malũ referri: vel applicatio animi ad vouendum, vel votum ipsum. Exempli gratia. Si quis hanc faceret animo oblationẽ: Voueo dare eleemosynã propter vanam gloriam: tunc vocula, propter, moderari, &, quod aiunt, determinare potest autverbum, dare, aut verbum voueo. Et quidẽ priori modo obiectum ipsum voti, quod est, dare, refertur in malum finẽ, à quo ideo datio ipsa contaminatur, ac deprauatur. Et de hoc sensu est prima assertio, eiusmodi votũ nullum esse: sed est inter illa quæ prima conclusione condemnãtur. Nam dare propter vanam gloriam est malum obiectũ, & multò erit iniquius vouere aliquid facere propter malũm mortale, vt si voueas ad ecclesiã ire ad sollicitandam puellã. Nam ire ipsum tũc malum est, quod est voti obiectum. Exemplum secundi. Vt si quis intendens pingue sacerdotiũ cuius nõ est dignus, fieret sacerdos, vbi est implicitũ votũ castitatis, vel præceptũ, de quo modò nõ disputamus. Aut cũ nobilis tali animo induit militaris religionis habitũ. Hic enim obiectũ voti non refertur ad malum. Si enim hic dicat, voueo esse sacerdos propter beneficiũ expiscandũ: præpositio, propter, nõ modificat rem quæ est esse sacerdotẽ, sed hoc qđ est, voueo. Haud enim pòst sacerdos aut miles effectus opera facit suæ religionis, puta necorat, nec celebrat, nec obẽdit propter malũ finẽ, sicut qui dat eleemosynã propter vanã gloriam: sed tãtùm professus est, ppter malũ finẽ. Et de hoc intellectu sit assertio secunda. Votũ sic factũ tenet. Et ratio est, quia obiectũ eius res licita est, & bona scilicet esse militẽ, aut sacerdotẽ: nempe militare, orare, sacrificare, quæ quidem non referũtur in finistrũ finem. Pari modò si quis profiteretur religionẽ, perueršo fine adductus: porrò vt posset posteà res conuentus suffurari. Ille enim obiectum voti, puta vigilias, orationes, & obedientias nõ refert in malũ, sed finis vouendi fuit malus. Quare votũ, quia de bono est obiecto, solidũ est, & firmũ. Ad rei aũt perspicaciorem intellectũ argnitur. Sicut dare eleemosynã propter vanã gloriã peccatũ est: & corrupto fine ire ad ecclesiã: sic & malo fine votũ facere: ergo sicut votũ primi generis est malum, quia de malo obiecto, sic & votum secundi generis, quia malum habet finẽ. Quòd si vtrunq; malũ est, fit vt neutrũ teneat. Pro solutione argumenti hoc apprimè in præsenti materia notãdum est: quod lectorem minùs attentum fallere valde posset. Nẽpe nõ esse in vniuersum verũ qp omne votum illicitum & malum sit irritum: neq; hoc à nobis assertum est, sed hoc tantùm, qp omne votum de obiecto malo est irritum & cassum. Cõcedimus ergo qp vouẽs sacerdotiũ, aut religionẽ malo fine, peccat quidem vouendo: tamen quia votum, bonũ habet obiectũ: (nam etsi votum referatur in malũ finẽ, tamen obiectum non refertur in eundẽ) votũ tenet. Negatur igitur postrema consequentia, votum factum malo fine malum est: ergo non obligat: sicuti si haberet malum obiectum: quoniam res Deo deuota bona est: licèt malo fine dicata. ¶ In tertio autem modo plusculũ

Solu. Caiet.

Distinctio.

Prima assertio Caie.

Secunda.

Tertia.

later

latet ambiguitatis. Exẽpli gratia, Rex sciẽs & prudẽs iustũ indicens bellum, vouet Deo auri talentum, si victoriã obtineat. Hic obiectum voti, puta dare pondus auri, bonũ per se est: finis tamen voti, puta obtinere iniquã victoriam, est malus: de hisce igitur votis distinguẽdũ hoc pacto est. Si tale votũ fiat, vt Deus eiusmodi victoriã cõcedat, nõn est religionis actus: imò omninò religioni contrarius: eò qp qui sic vouet, Deũ facit authorem mali: pro qua turpitudine, quã Deo impingit, munus illi spondet: ob idq; nullũ est votũ, sed graue impietatis blasphemięq; peccatũ. Atq; adeò lõgè sceleśi⁹, quã si esset votũ de re illicita. Multò enim enormius est Deũ facere autorẽ mali, quã rẽ illi diuersam vouere. Pari modo si quis voueret Deo munera, vt compotem eum faceret optati adulterij, aut homicidij. Quocirca nihil refert votũ antè facias q̃ rem inceptes, an postquã fueris optatis potitus. Nã etiam si post partam victoriam, aut patratum adulteriũ Deo quippiam ob id voueas, quo te tui cõpotem desiderij aut victorem iniquum fecit, votũ non tenet: ga eâdẽ impietatis lue sordescit. Neq; si idvoueres in gratiarũ actionẽ: qa neq; pro illo gratũ Deo est gratias audire. Neq; verò interest tale votũ emittas, nõ exprimendo, vt Deus tibi in iniquitate patrocinetur, sed merè cõditionaliter, hoc tenore, Si victoriã hãc obtinuero, aut si cõpos desiderij mei fuero, hãc faciã eleemosynã. Quoniã nullus sic sub mera conditione vouet nisi vt Deũ sui sceleris patronũ, ac fautorem cõpellans. Et aliud excogitare, esset casum insolentẽ effingere. Quare vota hęc absurda omnia sunt & nullius vigoris. ¶ Quòd si contrà insurgas. Similes stipulationes hominibus factæ iure naturæ tenent: nam quod quis scorto pollicetur, soluere astringitur: ergo & solidę erũt respectu Dei. Negatur consequentia: quoniam potest hom.o ab homine turpe obtinere obsequium, pro quo mercedem debeat: à Deo autem nemo id recipit quod absurdũ est, neque pro illo debet illi quippiam repẽdere. Quare neque tenebit votum: etiam si quis ignorãs putet talia vota esse licita: quoniam ex natura rei sunt impia & blasphema. ¶ At verò quoniam in re mala aliquid boni inesse potest, cuius citra impietatẽ potest Deus autor inuocari, secundo modo fieri hęc vota sanctè possunt. Nempe si rex bellum adortus nefarium pro sui exercitus incolumitate aliquid voueat, votum tenet. Si-

Obiectio.

Dilutio.

cuti si in duellum descendens quippiã sponderit si saluus euaserit: quia affectus hos Deo ascribere non est nisi virtus. Quapropter talis finis votum nõ vitiat. Secus si pro eo voueat, vt hostem iniquè occidat. Nam licèt Omnipotens causa sit omnium entitatũ: vt pote delectationis quę est in flagitio & similium: neutiq̃ tamen peccati. Pari modo si quis voueat si prolem ex adulterio susceperit. Nã licèt adulterij causa Deus nõ sit, cõceptio tamẽ partusq; fœtus naturalis est, Deoq; ascriptus. Neq; idem est de victoria: quippe cũ id ipsum quod est iniquèvincere, piaculũ sit. Simili iure si vsurarius, aut lusor pro parto lucro votũ voueat, illud quidẽ tenet: iuxta verbũ Christi: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Cum eo tamẽ id moderamine intelligitur, vt votũ ex ære alieno quod aliter restituere nequit, non expleat. Cõtingeret enim tunc de rapina eleemosynam erogare. ¶ Validiori deniq; ratione votum tenebit, vbi illud emiseris ad puniendũ malum, vel quo ab illo cautiùs cohibearis. Vt si huiusmodi emiseris votũ, Si tale flagitiũ admisero, talem faciam eleemosynam, aut peregrinationẽ, aut seculo religiosus valedicã. Huiusmodi enim vota, vel sunt quasi opera pœnitentiæ, patratæ iniquitatis vindicatoria, aut patrandæ prohibitoria, atque adeò conditione posita tenent. De quibus inferiùs emunctius. ¶ Secundum dubiũ circa eandem conclusionem existit de operibus quę sunt consiliorũ, aut directè cõtraria aut impedimenta. Dissecantur hæc autẽ in tres ordines. Quædam enim sunt prorsus contraria: de quibus respõdetur, nullatenùs licère votum emittere. Haud enim licet vouere non ingredi religionem. Nam licèt nemo ingredi teneatur, liberum debet esse cuicunq; & semper integrũ. Quapropter votũ contrarium non ligat: atq; adeò iniustũ est, non solùm tanquàm vanum, verùm & tanq̃ de re Deo odibili: quandoquidem consilia sua impendio sibi placeant. ¶ Sed arguis. Nõ omnia opera quæ in seipsis cõsilia sunt, cunctis hominibus cõsiliũ est facere: & ideò qui certus est non esse ad religionem aptus vel ad peregrinationem, vouere potest non facere. Respondetur, tale votum non posse à culpa excusari. Nam qui impotens est faciendi, incassum vouet non facere: & qui quoquo pacto sperat posse, iniquus est dũ se voto cohibet. ¶ Ob eãdem causam nemi ni licet vouere aut iurare se nũquàm aut ieiunatu

Votapœnalia.

Secundũ dubium.

Respõsio.

Obiectio.

Solutio.

iunaturum,aut peregrinaturum, mutuaturum,aut fideiussurum, aut quæuis alia misericordiæ officia nunquam indignis impensurum: quandoquidem ea facere,sæpe fit cõsilium. Ne tamen cõplures condemnemus qui hoc cõsuæuerunt,hoc intelligimus quãdo ea facere cõsilium fuerit. Nam omnibus mutuo dare,& pro omnibus fideiubere, nõ est consilium. Quare qui sic voueret, Non omnibus indiscriminatim mutuabo, nihil mali voueret:sed qui diceret,Nulli neq; vllo casu. ¶Ex his fit consequens, neque licitum esse votum non vouendi: quoniam vouere in genere consilium est. At quoniam non cuicunq; est semper consilium,licet votum facere non vouendi,nisi coram tali persona aut cum talibus circũstantijs. Nihilo minùs si eo non obstante voueas, quanuis pecces, tenet tamen votum iure diuino & naturali, cui tu non poteras derogare.Colligamus ergo nemini licêre huiusmodi seu vota seu iuramenta facere,quo niam neq; facta tenent. Deus nanq; ascensiones, teste Dauid,disponit in cordibus nostris, non descensiones. Quocircà vouendi religio suopte ingenio, & natura instituta est ad proponendos homines in sublime,non ad retrahendum. ¶Secundus gradus operum est,quę licèt non secum compatiantur maiora bona, ipsa tamẽ per se officia sunt,neq; ipsorum vota votorùm ve impletiones impediunt,quin ascensus fieri possit ad sublimiora. Quocirca talium vota solida sunt. Vt si quis voto se paperum seruitio in hospitali mãcipet, etiam si dicat perpetuò manebo. Hoc inquàm,votum est obligans.Neq; proinde obstat quo minus ille si libuerit citra vllam dispensationem religiosus fieri queat. ¶In tertio verò ordine ea collocãtur quę quanuis non sint formaliter religioni contraria, sunt tamen suapte natura eius obstacula: vt coniugale fœdus.Qui enim matrimonium semel consummauit, cõmigrare ad religionẽ viuente coniuge nequit.In dubiũ ergo vertitur,vtrũ fas sit votum emittere ineundi coniugium. Et arguitur hoc esse licitum: postquã obiectum est bonum,ac virtuti legitimũ: & cuicunq; ante emissionem voti religionis integrum sit eligere quod malueritviuendi institutum.Item fas cuiq; est celebrãdas,à se nuptias iurare,quo quidem iureiurando deinde teneturergo & quisq;potest earundẽ votum emittere. ¶Nihilo minùs respõdet eiusmodi vota genere suo & obiecto non esse licita:vt pote per quæ Deo offertur id quod illi non est acceptum.Non aio ob id solum, q̃ impediunt maius bonum: nam & matrimoniũ contrahere & consummare impedit religionem:sed quia per votum offers quod Deo non placet,quatenùs offers impedimẽtum sui consilij.Itaq; potes cõtrahendo matrimonium obstaculum religioni opponere:non tamen illud voto Deo dicare. Nam etsi vouere nemo iure cogatur,compellitur tamen vnusquisq; viam Spiritui sancto per impossibilitatem non occludere quousque statum mutes & firmes si ei forsan aliquando afflare dignetur. ¶Sed ais, saltem licêre votum emittere cõnubialis consortij citra copulæ consummationem: quoniam illud nulli est religioni impedimento.Respondetur quòd qui simpliciter votum emittit matrimonij,ex natura rei obligat se consummare,aliàs cassum deceptoriumq; matrimonium esset: ob idq; dum absolute emittitur semper est illicitum:si autem cõtingere posset vt quis matrimonium voueret quale fuit inter Virginẽ & Ioseph,alterividelicet voto perpetuæ virginitatis vtrinq; adiũcto, nihil aliud esset quàm religionis officium. ¶Contra hãc autem decisionem arguitur: De matrimonio bifariàm meditari possum⁹. Vno modovt est in generationis officium,& tanquàm status quidam ac viuendi institutũ. Atq; hoc modo indubiè fatemur nemini licêre voto se illi astringere: quoniã est status inferior ex celsiorẽ impediens, atq; adeò abusus est voti,quod esse debet semper fœlicioris frugis,aut saltem minimè illi obstãs. Sed altero modo consideratur in remedium ad compensandam illegitimam libidinem .Et hoc pacto arguitur quòd sit eius votum licitum . Nam carnis illecebris obuiare iustum & sanctum est, & coniugale commerciũ ad hoc est etiam munus permissum, nihil ergo in tali voto absurditatis inest . Propter hoc argumentum Caietan.art.præsenti intrepidus asseuerat licêre in tali casu, ac tali causa votũ emittere matrimonij. Et asciscit cõtra se argumentum ex S.Thom.in.4.distin.31. cui multi adhærent, adstruentes quòd non liceat solùm ad vitandam fornicationẽ coniuge vti . Esset enim tori coniugalis abusus: qui in officium tantùm concessus est.At nihilo minùs respondet se nihil absurdi in tali vsu agnoscere,quin obiectum esse possit voti.Veruntamen quic quid sit de vsu, dato in quam esset sola causa cauẽdæ fornicationis licitus

Secũd⁹ gradus operũ quæ sub noto cõprehẽdi possum.

Dubium. Primũ argumentũ.

Secundum.

Respõsio.

Argumẽtũ cõtra præmissa definitionem.

Solut. Caiet.

licitus,non tamen sit inde consequens fas esse tale votum emittere.Nõ enim ratio quare non liceat ea sola est, q̃ obiectum per se non sit bonum, sed quòd est impeditiuum maioris boni. Et miror Caietan. hoc non aspexisse.Liberum enim cuicunq; est ac licitum matrimoniũ inire,imò aliquando cõsilium:quia melius est,vt ait Paulus,& consultius,nubere quàm vri:& tamẽ ratio quare non licet votum emittere est,quòd quandiu quis matrimonium non cõtrahit, liber esse debet,vt si spiritus sanctus magis ei prosperè afflauerit,mutare mentem possit.Et q̃ ratio Caietani fallax sit,patet: nam aliàs sequeretur q̃ liceret vouere matrimoniũ quatenùs est in officium:siquidem bonum est. Si ergo non licet quia est impedimentũ religionis, eandem ob causam non licebit vt est in remedium alterius mali.Et confirmatur.Nõ obstante tali voto,posset vouẽs mutato proposito ad religionem transgredi,ergo vanum est atq; adeò illicitum.Et ideo nõ possum de hac re Caietan.non refragari.

Prima ratio in Caieta.

Cõfirmatio.

Ad primũ argumentũ

¶Vnde ad primum argumentũ superiùs factum iam responsum est, quòd etsi connubiale fœdus obiectum sit bonum & legitimum,tamen hoc tantum concluditur q̃po test quisq; illud inire,non tamen quòd possit votum eius emittere:quoniã vanũ esset: quandoquidem eo non obstante posset ille religionem profiteri.¶Et pariter ad secundum respõdetur quòd etsi liceat futuras nuptias iurare,nihilo minùs non obstante iuramento,licet iuranti monachalem habitũ induere:neq; aliter illud tenetur implere q̃ si religiosus esse non maluerit, aut sacerdos qui melior etiam status est. Quoniam istę conditiones à iure semper intelligũtur prosilire.¶Supereſt autem postremum dubiũ: quãtum scilicet grauitatis in huiusmodi votis insit quæ fiunt contra consilia. Videtur enim nunquàm pertingere ad peccatũ mortale:ob id quòd nullum obligat, atq; adeò neque vllum sunt excelsioris frugis impedimentum:sicuti de illo diximus qui se hospitali voto addixit. Respondetur autem tria in ipsis pensari. Primum est obiectum ipsũ & intentum.Cùm enim dare eleemosynam & similia consilia,nõnũquàm ad limen præcepti pertingant: tenemur enim quandoque eleemosynam facere: si quis ita voueret vt proponeret nunquã eam largiri, manifestè peccaret mortaliter: quia proponeret facere contra præceptum. Secundò etiã cõsideratur in talibus votis repugnantia diuinæ volũtatis:qua ratione quis vouet Deo tanquàm gratum id quod ingratum est. Et qui hoc sciens aut prudens faceret, non dubium quin peccaret mortaliter. Esset enim manifestari⁹ abusus voti.Posset tamẽ ignorans excusari.Attamen si considerentur solùm tanquam impeditiua maioris boni, nõ habent aliam malitiam quàm vanitatis:quia re vera non tenent.Quare non videntur genere suo mortalia,nisi in odium fierent religionis.Nam impia essent. ¶Quòd si arguas nullum prorsus habere,magis quàm si voueres seruire hospitali.Negatur simile. Quã de enim obiectum voti etiam dum est executioni mandatum maiori bono non obstat votum nihil habet culpæ. At verò licet votum coniugij ante eius cõsummationem non impediat,tamẽ quia consummatio impedit,votum vitiatur.Quòd si arguas, licèt iurare futuras nuptias, quia semper intelligitur exceptio,nisi iurans vouerit esse religiosus:ergo simili modo licet vouere matrimonium.Respondetur quòd quando promissio fit homini,etiam sub iuramento: iure intelligitur exceptio diuini consilij: sed quia votũ fit Deo,illicitum est rem illi contrariã eiusdem consilij polliceri nisi palàm expromeres exceptionẽ,scilicet voueo Deo matrimonium, nisi de me ipse salubrius quidpiam disposuerit.¶An verò votum licitum sit,dum pro fine bonorũ tẽporalium emittitur,ambigere nemo potest, vt si quis quid voueat:si Deus illi prosperum iter dederit, veluti Iacob,Genes.28.Aut si dederit maritum,aut proles,aut victoriam.Tametsi non nulli nos hereticorum irrideant,dicẽtes,hoc esse coëmere & mercari à Deo: cùm tamen non sit nisi profiteri cuncta nobis ab ipso,p uenire:& ideo ecclesia orat pro huiusmodi bonis:quia vtilia nobis sunt ad vitam æternam. Quare si votum fiat sub conditione: putà si hoc mihi illudué acciderit, tunc ante impletam conditionem obligationẽ non parit.Secùs si absolutè fiat.Nam tunc etiam si intẽtio tua sit temporale illud adipisci, q̃uis non adipiscaris,teneris.¶Ex his demum in calce quæstionis quam de voti substantia instituimus, venari quisq; potest definitionem quam multifariam Doctores.4.distin.38.constituunt. Debet enim definitio & genus & differentias compendio continere,quæ subinde tam formam explicet q̃ materiam.Est ergo votum promissio deli-

Dubium alterum.

Solutio.

Ad secundũ

Licitum est vouere pro fine bonorũ temporaliũ.

Voti definitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

beratæ voluntatis, Deo de his quæ Dei sunt facta. Genus enim est promissio ex deliberatione & proposito proficiscens. Per hoc autem quod dicitur, Deo facta, vbi intelligitur, vel diuis, separatur à promissione quę fit hominibus, constituturq; in religionis genere. Adiectū aūt est de his q̄ Dei sunt, ad explicandū cōsiliorū mæteriā q̄, ppria est ac peculiaris voti: licet extēdatur ad præceptū.

Ad. 1. argu. D. Thomas.

AD primum igitur argumentum in contrarium respondere videtur S. Thomas quod in baptismo fit votum: quanuis illud non sit opus supererogationis, sed necessitatis. Dicitur autem, inquit, votum quia voluntarie fit: sicuti cum rem præcepti vouet. Quod quidem baptismi votum Magister Senten. 4. dist. 38. appellat votū cōmune. ¶ Attamen vt bene hic disserit Caietan. non est propriè votum, quasi præcepto adiectum: idq; multis rationibus comprobatur. Primum quòd Christianus transgrediēs Christianismi præcepta, nō duplici, sed simplici peccato delinquit, quod manifestum signum est illic nos nō obligari nisi lege simpliciter, nullo superaddito voto. Mox ex verbis illic prolatis constat. Interrogatur enim catechumenus an abrenūtiet Sathanæ, & an velit baptizari, & an credat? & respōdet, Abrenuntio, volo, & credo. Illa autem verba tantummodo sunt professionis legis, & religionis Christianæ & assumptionis noui status: quæ quidem non sunt signa noui voti. Et postremò id confirmatur: quia baptizari est necessarię obligationis præceptū: vouere autem est liberum arbitrariumq; opus consilij. At non pluribus opus est. Nemo enim vnquàm cogitauit sic baptismum esse votum, vt sit obligatio noua obligationi præcepti adhibita. Sicuti dum sacerdos vel monachus sua statuta profitentur nodo seruandæ castitatis, q̄ est in præcepto, nouū per votum adiungunt: sed dicitur votum cōmune, pro eo quod Christianissimus est quædam religio ad quam omnes homines tenētur: atque ideo in baptismo eandem cuncti profitentur religionem, sua nimirum nomina in talem militiam conscribentes. ¶ De Iacob autem cùm Deo vouit quòd futurus ei esset in Deum, dicendum est, vel quòd se voto ad id ad quod lege tenebatur religiosiùs astrinxit: vel certe vouit nouum cōsilij cultum. Vnde subdit, Cunctorum quæ dederis mihi decimas soluam tibi. ¶ Ad secundum de Iepte cum Hieronymo respondetur, fuisse in vouendo stultum: quia discretionem non habuit: atque in reddendo impium. Sunt enim, vt ait D. Tho. nonnulla q̄ nō modo genere suo bona sunt: verū in omnē euentū: qualia sunt virtutis opera. Alia verò non solùm mala in genere, verùm & omni casu: velut illa q̄ sunt genere suo mala. Quorum ideo priora tuto quisque absolutè vouere potest: posteriora verò, nullo pacto. Sed alia præterea existunt quæ etsi genere suo sint bona, & secundùm hoc legitima voti materia, possunt tamen in euentū exire sinistrū: & tale fuit illud qđ Iepte vouit. Vbi nota opus illud non fuisse indifferens: nam indifferētia iam suprà abacta sunt à materia voti, imò fuit genere suo bonum, vt pote immolare Deo. Veruntamen quoniam immolationis materia non fuit ab ipso præfinita, sed dixit, quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ, eum holocaustum offeram domino, votum prudēti caruit discretione. Et similia sunt indiscreta vota cùm sub nota vniuersalitatis proferuntur. Videlicet vouco quicquid à me pauper petierit illi porrigere. Nam forsan àte gladium petet ad patrandum homicidium, vel aliud quod largiri non decet, eapropter huiusmodi vota in illis euentibus q̄ iure naturæ licita non sunt, neutiquàm obligāt. Atque hac de causa impius fuit Iepte votū implens. Quoniam illud suapte natura de pecude intelligebatur, vel armento, deq; alijs animalibus sacrificio offerri consuetis. Neq; videtur vlla posse ignorātia excusari: eò q̄ non modò homine contra ius naturæ, verū & gnatam truculentè adegit morti. Eapropter quod in eius historia præmittitur, videlicet, Spiritus sanctus factus est super Iepte: neq; ad voti emissionem, neque ad eius solutionem est referendum: sed ad id quod diuino zelo animat? Ammonitas Dei hostes adortus est. Et quanuis eum inter iustos antiquæ legis Paulus cōmemoret, non inde fit consequens nullum admisisse delictum. Recenset enim & Sansonē & Dauidem: quos constat nonnunquàm fuisse collapsos, tum quòd aliàs iusti fuere, tum propter egregias eorum victorias. ¶ Ad tertium respondetur, neque votum macerationis corporis, neque aliud quodcunque tenere: nisi quatenùs est virtutis opus. Quare dum prudentiæ lineam exorbitant, obligare cessant. Quocircà Paul. ad Roma. 12. suos alumnos commonefacit, vt exhibeant corpora sua hostiā

In baptismo nō emittitur votum.

Prima ratio proximæ assertionis.

Secunda.

Postrema.

Iepte impius in reddēdo votum.

Ad tertium

Paulus.

hostiam sanctam, viuentem, Deo placētem. Ac tum demum addit: Rationabile sit obsequium vestrum. At verò quia homines, inquit Sanctus Thom. in his quę ad seipsos attinent, plus sibi nimio iudicātes indulgent, consultius est, vbi de hac re dubium ingruerit, præfecti iudicio subdi. ¶ Percōtaris autē quodnam erit iudicium transgressę lineę in huiusmodi votis? Respondetur non esse aliud quàm dum ius naturæ reclamat. Non dico quod vbi ius naturæ non præcipit talia iciunia & operum asperitatem non sint talia vota licita: aliàs neque quadragesima esset licita, sed quando id quod facis, legi naturæ aduersatur: nempe quando afflictatio in homicidium vergit, tum voti obligatio aboletur. ¶ De alio verò argumenti membro, nempe de rerum indifferentium votis, iam responsum est nihil valēre. Quare aliquando deridicula sunt & mulierularū ludicra. Quin verò aliquando execranda: vt pote quando sunt ceu sortilegia, & superstitionum vel deliramenta vel sacrilegia.

Scrupulus.

Solutio.

Tertium.

QVÆSTIO SECVNda, De voti vigore ac virtute.

S. Thomas. 2.2. quæst. 88. artic. 3.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm omne votum obliget ad sui obseruationem.

Primum argumētū.

CONstituta voti substātia, subsequitur de eius vigore & virtute idagare. Ac primùm quæritur de eius vi obligādi. An videlicet omne votum sit obligatorium. Et arguitur à parte negatiua. Votum vt dicebamus, est promissio Deo facta: promissio autē simplex quæ fit hominibus nō obligat. Nam iure ciuili non omne promittens soluere cogitur: Deus autem cum bonorum nostrorum non egeat, non cēsetur vrgentior promissorum exactor quàm sit homo: ergo neque semper votum obligat.

Secundum. ¶ Secundo arguitur. Si votum esset obligatorium sequeretur quòd nullus vouentium metus à voti præuaricatione valeret eos excusare: quia sicuti nullam Dei legem metus causa violare licet, ità neque vllum suscipere votum quod non optima fide soluas: cōsequens tamen est falsum: eò quòd votum, spontaneum esse debet. voluntati autem, authore Aristote. metus obstat. ¶ Tertiò. Nemo ad impossibile obligatur: vsu autem nō nunquàm venit vt qui aliquid vouit explere votum nequeat: nempe aut quod ex alio dependet: vt si religionem vouit ad quam monachi cum admittere renuunt: aut si mulier quam virginitatem vouerat lapsu deinde amisit: vel dum qui pecuniā vouerat, ad mendicitatem redactus est: ergo nō semper votum obligat. ¶ Præterea quartò. Si votū omne soluendi nexu colligaret vouentem, sequeretur quòd omne votū illicò esset implendum: nam quod debes, statim reddere cogeris: nō tamen omne votum statim reddere necessum est, vt putà quando sub conditione fuerit emissum: ergo non omne votum obligat. ¶ Quinto arguitur. Si votū omne obligāret, consequens fieret tum quòd quis posset subditum obligare, vt pater filium: tum etiam quòd qui per se non posset implere, teneretur id per alium facere: quod videtur absurdum. ¶ In contrarium autem est illud Ecclesia. 5. Quodcunq; voueris redde. Multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissum non reddere. Nam vnum est consiliū non capere: alterum verò iustitiam præuaricari.

Quartum.

Quintum.

Conclusio rēspōsiua.

Probatio.

Cicero.

Augusti.

QVæstionis solutio facilis est & clara, q̄ in vnica conclusione cōsistit. Votum genere suo & obiecto sub reatu lethalis criminis sacrilegijque obligat. Probatur naturalis ratio conuincit vt promissi fides seruetur: vnde vt Cicero. 1. de Offic. ex quo id Augustinus in Epistola. 19. ad Hieronymū desumpsit, Fides, inquit, duabus suis syllabis significat, vt fiat quod dicitur. Quod si homines hac lege inter se tenētur, lōgissimè constrictius tenentur Deo: tum ratione dominij, quod creationis iure in nos habet: tū etiam ratione beneficiorum, quibus nos in dies accumulat. Ex his nanque arctissimum fidelitatis vinculum nascitur, quo homines tenentur sua Deo promissa persoluere. Vn de Sapiens, displicere, inquit, maximè Deo infidelem promissionem. Hinc ergo fit votum obligare sub reatu culpæ mortalis. Nā etsi vouere opus consilij sit, nihilominùs reddere est actus iustitiæ, quæ citra charitatis iniuriam violari non potest: cùm sit inter homines maximè necessaria. Quicquid autem charitati aduersatur per quam anima viuit, est peccatum mortale. ¶ Et secundo,

Secunda Rō

Universidad de Deusto
Biblioteca

reatus augetur ratione vulnerate religionis. Promissio quippe facta hominibus obligat iustitiæ vinculo: illa autem quæ fit Deo in super ratione religionis. Et igitur vouere Deo, religio: atque adeò id reddere, iustitiæ actus, religione insignitus. Ex vtroque ergo capite votum genere suo obligat sub reatu

Dubitatio. mortali. ¶ Nihil in conclusione reliquum sit ambiguitatis: sed hoc vnum quod omnib⁹ præceptis vniuersale est, explorare id possumus de voto. Vtrùm ratione leuitatis materiæ fieri possit, vt voti transgressio nõ sit nisi venialis culpa. Videtur enim â parte negatiua id facere quòd votum strictioris est vinculi quàm iuramentum, maioremq; adeò sanctitatem præ se fert: iuramentũ autem falsum nunquam ratione materiæ fit veniale, sed in omni individuo est mortale.

Solutio. Ex altera verò parte, cùm commune sit omni præcepto posse fieri veniale, apparet & idem huic competere. Atque ita indubiè confitendum arbitror. Et ne quis forsan ,ꝓpter religionis sanctitatem id credere reformidet, egomet mihi sic probo. Votum est

Suadetur ꝓxima assertio. quædam lex quæ ex hominis voluntate dimanat, quam scilicet quisque sibi ponit, ergo non aliter obligare debet quàm si lex esset ab Ecclesia vel a Deo ipso posita. Imò vrgentior videtur legis necessitas quàm voti. Lex autem etiam si genere suo obliget sub reatu mortali, ratione tamen leuitatis materiæ rigorem remittit: vt eius transgressio non sit nisi venialis. Furari enim genere suo est mortale: sed nihilominùs furari vnũ obolum, non est nisi veniale. Aequa ergo ratione si ego voueo non furari, tunc vnum obolum furripere nõ erit nisi veniale. Quod si dicas religionis celsitudinem hoc nõ permittere. profectò id non video. quandoquidem præceptis fidei & charitatis id minimè

Secunda rõ repugnet. ¶ Secundò transgressio voti quãdo non est plena deliberatio, potest inde fieri venialis: ergo & ratione materiæ. ¶ Tertiò. Si quis vouit quotidie recitare rosarium, ,ꝓ

Tertium. tereà quòd omittat vnum Aue, aut duo, non peccaret mortaliter: quia neque lex ecclesiastica, imò diuina cum tãto rigore nos

Dubium alterum. obligat statos psalmos persoluere. ¶ Cõclusio ergo non est dubia, vbi prætermittitur tenuis particula illius quod voueras. At dubium superest quando totum id quod vouisti est res leuis. Vt si spopondisti erogare pauperi vnum obolum, aut dicere vnum tantùm Pater noster vtrum horum omissio fit mortalis. Et facit pro parte affirmatiua quòd tunc cùm totum omittas, fidem frangis. Nihilominùs arbitror huiusmodi omis-

Solutio. sionem non esse nisi venialem. Nam dũ materia leuis est, nihil refert, totumne sit obiectum voti, an pars. Quocirca si votum emisisti quotidie dicendi vnum Credo, etsi id quotidie omittas, nunquàm mortaliter delinquis. Secus si fortasse voto spoponderis quotidie obolum erogare pauperibus. Tũc enim licèt nec vnius solutionis nec duorum omissio sit mortalis, tamen quòd hodie nõ tribuis, cras teneris. Quare vbi debiti summa excreuerit, mortalis fit culpa. ¶ Per hęc ad id quod suprà tetigimus respondemus. Nimirum quod si quis voueat vnum venia le cauere peccamen, tunc illud cõmittere, gemina erit venialis culpa: quoniam in hac lege vetitis non se homo cogitat obligare nisi legis instar. Vnde si lex non obligat nisi sub reatu veniali, videtur vouens non aliter se obligare. Enimuerò (quod hic consideratiùs meditari debes) non est in vouentis arbitrio situm sub reatu se mortali aut veniali obligare, sed culpæ qualitas ex quantitate & necessitate obiecti perpẽdẽda est.

Argume. ¶ Cõtra hoc autem est argumentum. Stat quod ludere, vel bigratia, decem aut vingin ti ducatos ante emissum votum non sit nisi veniale: quoniam prodigalitas genere suo non est nisi venialis: & tamen post emissum votum, fit mortale sacrilegium. Respon-

Responsio. detur nos non ire inficias quin id quod anteà erat veniale, efficiatur quandoque mortale per votum. Nam quòd non erat malũ, putà non dare eleemosynam, emisso voto esset mortale. Imò fortè ludere illam pecuniã esset virtus ante votum, & post votum mortales. Sed dico quòd est respiciẽdum ad quãtitatem. Vnde post quàm iam non ludere, virtutem constituisti in genere religiõis, ac iustitiæ in quo anteà non erat, perpendenda est obiecti quantitas: & dum illa est gravis, erit mortalis.

Quæstio in primo argumento præcta. Difficultas ergo quæstionis non in ipsa, sed in argumentorum solutione tota consistit. In primo quippe insinuatur dubium superius attactum, an videlicet simplex promissio homini facta sit obligatoria. Et cùm simplicẽ audis promissionẽ, illam intellige, quæ nec ratione alicuius debiti præcedentis fit, nec iuramento firmatur, sed cũ quis sua sponte simplici verbo quippiam amico pollicetur. Et quidem quod in huius-

huiusmodi promissione quędam semper sit obligatio. nemo est qui ambigat: quoniã ad minus est assertio, quam si re nõ compleas mentitus es: mendacium autem vniuersum delictũ est, saltem veniale: sed dubitatio est an genere suo obliget sub mortali reatu. Et

Caieta. sententia. quidem Caietanus. 2. 2. cũ quæstio. 88. tum euidentius. queſt. 113. non aliam vim obligãdi agnoscit in simplici ,pmissione q̃ hęc modò insinuata. Putat inquam promissionis obligationẽ non ad aliam pertinere virtutem, quàm ad illam, quæ est moralis veritas: scilicet verũ dicere: ob idq; nõ adimplere genere suo nihil aliud est, inquit, quã mẽdaciũ. Quapropter ex obiecto nõ est mortale, nisi aliunde fiat perniciosum: vt si vouisti rem quæ multũ alteri referebat, putà suppetias amico ferre aduersus hostem, aut filiam eius ducere, quod non re compleueris.

Promissio simplex genere suo obligat sub mortali. ¶ At verò in contrariũ stare videtur veritas. Nempe quòd ,pmissio simplex genere suo obliget sub reatu mortali, nisi ex leuitate materiæ efficiatur venialis. Et ratio habet contrariam eidem Caietano radicem. Enimuero promittere nõ pertinẽt simpliciter ad virtutem veritatis, sed reducitur ad cõmutatiuam iustitiam. Non enim est vtcunq; vtrũ asserere, sed obstringendo alteri fidem. Quã

Probatio. re vt ait Cicero in. 1. de Offic. fides hæc non solũ ad iustitiã attinet, verùm est ipsissimũ iustitiæ fundamentum, cui omnia hominũ pacta conuentaq; nituntur. Ex hoc ergo arguitur. Peccatum quod genere suo claritati aduersatur, est mortale: eiusmodi autẽ est promissum non soluere: quãdoquidem est iustitiæ subuersio, quæ ligamen est ciuilitatis humanæ. est ergo genere suo peccatum mortale, vt pote per quod ingens detrimentum proximo infertur, qui suam fidem ,pmittenti adhibuit. Insuper promissio Deo

Rõ altera. facta obligat sub reatu mortali, non solùm quatenus cultus est religionis, verùm etiam quatenus officium est iustitiæ: ergo illa quę fit homini: quia quantum ad hoc, eiusdem sunt generis. Ad hæc vniuersarum gẽtium existimatio est fidei violatorem, veluti scelestum hominem execrari: vox autem publica, est vox naturæ: ergo obligat sub reatu mortali. Vnde quod ait Salomon, Deo displicere infidelem promissionem, vbi notatur mortale delictum, ad omnem extenditur, etiam quæ fit homini.

Cicero.

Obiectio. ¶ Quod si verbum Sancti Thomæ obijcias, dicentis hic promissionem obligare tantũ secundũ honestatem: vbi videtur excludere obligationẽ iustitiæ. nam sic solet vsurpari honestas pro eo quod nõ est ad iustitiã necessarium. ¶ Respondetur quòd nõ accipit

Solutio. honestatẽ vt excludat iustitiã, sed vt excludat ciuile forum. Nõ inquam negat quin sit obligatio iustitię, sed insinuat quòd quantũ ad ciuile tribunal, non sufficit simplex promissio: nisi sit vel iuramento, vel scripto, vel testibus firmata. Imò & quantum ad honestatem iustitiæ in foro Dei, accidere conditiones possunt, quę vim obligationis tollãt. Vt si qđ tibi, ꝓmisi tibi postea fit inutile, aut nocuũ: vt si gladium tibi promisi quo postea video te velle abuti. Aut si promittenti factum est impossibile aut perniciosum: vt si promisi pecuniam quam postea ob infortunium reddere non possum. Aut si mihi in

Argumẽtũ. gratitudinis signa exhibuisti. ¶ Contra hãc autem promissionis obligationem stare videtur testamentorũ ritus. Quandiu enim testatoriuit, legata omnina mutare liberè potest, neque obligatus censetur illa soluere: & tamẽ legatum quoddam videtur promissi genus. Respondetur autem legata non esse propriè promissiones, quæ vllam habeant firmitatẽ vsque ad testatoris mortẽ, qua, vt ait Paul. testamentũ confirmatur. Quare omnia ad illum sunt articulum referenda.

¶ Præter hæc ex superioribus recolendum est, simplicem assertionẽ futuri nõ esse semper promissionem. Si enim dicas faciam, id tantũ exprimens quod in proposito habes, non subinde obligaris, nisi illo id sensu proferas qđ est, Promitto facere: vt putà dum quis ex te quidpiam petit, & respondes, faciam. Aliâs iam suprà diximus posse te mutare propositum. ¶ Aliquantulo autẽ difficilius dubium est, an promissio quam apud

Difficultas altera. te sola mente homini facis sit obligatoria. Visus est Sanct. Thom. artic. 1. id negare; dicens promissionẽ, quę ab homine fit homini, nõ posse fieri nisi per verba. Cui & ratio suffragatur. Nã obligatio est inter duos: homo autem non loquitur homini nisi verbis aut exteris signis: ergo non se aliter valet alteri deuincere. Hoc fortè problema est, stando in iure mero naturæ & in conscientia.

Rõ dubitandi. Nam in foro exteriori manifestum est mẽtalem obligationẽ: imò neq; omnẽ quæ fit absenti, ligare. Sed in cõscientia de vtraque fortè parte opinari quisq; potest. Et quãuis rarissimè id vsu veniat, nihilo minus si contingat, necesse est scire, an ,pmittentis cõsciẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suadetur se quętibus rationib⁹ alterapars quæstionis proximæ.

tia ligata maneat. Et quòd sit obligatoria, ꝓfecto sunt argumẽta nõ pœnitentia. Primũ. Voces sunt signa cõceptuũ: si ergo vox obligat, non est nisi ex vi cõceptus. Et cũ mẽtalis promissio, locutio vere sit, non potest si non impleatur carere mendacio, quod intrinseca ratione delictum est. Mox, quando

Primum argumentum.

solũ mente de re deliberasti, illamq; facere

Secundum.

proposuisti, nondũ obligatus es: ergo si his mente loquendo adhibeas, Promitto tali indigenti amico talem pecuniã, aliquid obligationis ad præcedentia adiecisti. ¶ Tertiò.

Tertium.

Si talem promissionẽ in mente iuramento firmasses, vinctus remaneres ad soluendum: & tamen iuramentũ promissoriũ non obligat nisi virtute præcedentis promissionis: ergo ꝑmissio obligabat. Quartò. Si postea

Quartum.

nullam aliam cõcepisses mente promissionem, sed illam amico postea notificares, dicens, Nihil tibi nunc promitto, sed tamẽ heri tibi apud me hoc pollicitus sum: vide an promissum acceptũ habeas, tũc obligat⁹ vi dereris, ergo virtute prioris promissionis.

Quintum.

¶ Quinto. Si surdo nihil audiẽti aliquid verbo ꝑmittas, similiter si in ꝑsentia vnius dicas, Ego tali absenti amico hoc ꝑmitto: ꝑmissio in cõscientia videtur tenere, quicqd sit de foro ciuili, ergo etiam si fiat in mẽte,

Obiectio.

quæ est ꝑmissio in absentia. ¶ Quod si contrà arguas. Promissio ꝑfecte ex acceptione alterius: ergo anteq; ipse nouerit non tenet.

Solutio.

Fateor equidẽ: sed tamẽ quod contendimus non est aliud q̃ ꝙ ille qui alteri mente promisit, tenetur id ei significare: et si voluerit acceptare, tenetur ei reddere. At verò quando ꝑmissio est mutua: putà, do vt des: facio vt facias, vt est cõiugalis cõsensus: tunc non sufficit mẽtalis nisi vtriq; parti exteriùs constet. Et pari iure nullus alius cõtractus teneret, putà emptionis aut venditionis, nisi externè significarentur cõsensus. De simplici autẽ promissione videtur, argumẽta nonulla suadere ꝑbabilitate: at probabilius fortè est eam quę sola mẽte fit nõ obligare: nam ante q̃ alius sciuerit, põt rescindi & mutari, vt lib. 4. q. de trãslatione dominiorũ me dixisse memini: ob id ꝙ cũ naturale sit homib⁹, verbis aut signis suos significare cõcept⁹, ante significatam promissionẽ nulla videtur obligatio resultare. ¶ In secundo argumento tangitur de metu. Hoc enim constitutissimum est ꝙ votum debet esse voluntarium: voluntati autẽ ignorantia, vis, & metus obstãt: vt. 3. Ethic. autor est Arist. Et qui dem de ignorãtia art. 1. dictum satis est. De metu ergo restat in præsentiarũ hoc pacto respondere. Primũ in confesso est metũ obstare nẽ votũ obliget ratione iam dicta: qa tollit voluntariũ. At verò cũ metus multiplex sit, dubium restat, vtrùm omnis eandẽ vim habeat impediendi: nam solẽne est in mortis periculo vota facere: quę quidem nefas esset re nõ complere. Distinguitur ergo

Duplex metus.

duplex met⁹: alter forinsecus incussus, alter vero ab intrinseco ortus. Et quidem forinsecus imminens impedit nẽ votũ obliget, nisi

Panormita

post liberé ratum habeatur & firmũ: ille autẽ qui est ab intrinseco, obligationẽ nõ tollit. Distinctio est receptissima, non modò Theologis, verũ & Iureconsultis, vt patet apud Panor. cap. sicut. 2. de regula. Quin verò ambæ istæ conclusiones, sanctiones sunt iuris canonici. Prima siquidẽ habetur in ca. Relatum. de his quæ vi metusue caus. fiunt. vbi mulier, quæ coniugis metu votum emiserat religionis, absoluitur. Secunda verò habetur eodem citato cap. sicut. de regula. vbi clericus, qui nimia ægritudine monachatũ vouerat, cogitur esse monach⁹. ¶ Sed est ꝑspectè expẽdendũ quisnã in ꝑsentiarum cẽseatur metus ab extrinseco, qui excusset. Haud enim satis est vt à re extrinseca incutiatur: nam votũ emissum in naufragio metu turbati maris, tenet. Neq; requiritur incuti ab homine: nam qui in vincula coniectus,

Explanatio superioris assertionis.

aut in suspendium raptus votũ emittit, licet metus sit ab homine ligatus manet. Sed requiritur quòd incutiatur per iniuriam. Neque verò id satis est: nam si Turca te habet captiuum, & Deo votũ facias, aut Diuę virgini, quæ te inde eripiat, re vera tenet. Et similiter si inuasus ab hoste in conflictu votũ facias vt illæsus euadas. Requiritur ergo ꝙ incutiatur ab homine per iniuriam intendẽ te extorquere tale votum. putà si dicat, Occidã te nisi voueris. Quocirca inde ratio huius discriminis elicitur, ꝙ metus ab intrinseco ex ortus à Deo offertur, qui nemini facit iniuriam: ille autem qui ab homine infertur ex iniuria nascitur. Sed licèt forsan eodẽ re cidat, genuina ratio est, quòd votum per metum ab extrinseco non est voluntariũ, sicut alterũ: qui enim vouet extrinseco metu per culsus nulla id ratione gratum habet quod vouet: & ideo nõ sua sponte illud acceptat: sed quòs se ab hoste defendat: quando verò metus est ab intrinseco, quia nulla existit pugna cũ hoste, gratum habet illud vouere, vt patrocinium mereatur diuinum, quo liberetur à periculo. Et ideo est alia ratione voluntarium quàm priùs. Et exemplo insuper ab hominibus ostenditur id tenere. Dum enim grauiter iacens metu mortis amplam medico si euaseris polliceris mercedem, ideo votum tenet, quòd illud medium eligis, vt seruetis: multò ergo melius tenebit votũ emissum Deo. ¶ Huic nihilo minus veritati non

Primum argumentum cõtradicta.

nulla obijciuntur argumenta. Primum est, Iuramentum extortum per metum etiã cadentem in constantem virum prorsus obligat: votum autem genere suo, quia fit Deo, maiori rigore ligat quàm iuramẽtum: ergo

Solutio.

simile votum obligat. Negatur cõsequẽtia. Nam etsi votum, ꝓpterea quòd fit Deo, co actiùs vinciat quàm iuramentũ, quòd fit homini, tamen iuramentum aliam habet obligandi naturam quàm votum. Nam voti obligatio ex nuda pendet puraq; iubentis vo luntate: & ideo metus eidem voluntati obiectus tollendo voluntarium tollit obligationem: vinculum autem iuramenti non ex vo luntate iurantis, sed ex natura iuramenti resultat ac pendet. Est enim reuerentia hęc debita diuino nomini, vt quod iuras, nunquã falsum esse finas, quomodocunque id iures: dummodo sis mentis cõpos. Sed de hoc iterum subsequenti lib. q. 1. art. 1.

Secundũ argumentum Aristot.

Secundum argumentũ est, Consensus ꝓ metum forinsecus expressus, verè cõsensus est. Ait enim Arist. 3. Ethico. quòd qui in naufragio fluctibus suas merces cõmittit, simpliciter vult, licèt conditionaliter nollet, ergo votum simpliciter est voluntarium, atque adeò tenet. Nõ desunt è Iurecõsultis, qui huic argumento manus dent: nimirũ fatentes quod si vouens habuit cõsensum quocunq; fuerit metu coactus, tenet in

Solutio Panormita. Syluester.

cõscientia apud Deum. Secus autem in foro ecclesiastico. Opinio est Panor. in capit. Cùm locum, de sponsa. cui astipulatur Syluest. in verbo, metus. §. 8. vnde ad illud capi. relatum. de his quæ vi, metusue caus. fi. respondeo, quòd Papa mulierẽ illam quæ metu vouerat absoluit, præsumens non habuisse consensum: similiq; ratione absoluit ecclesia eos qui legitimè timorẽ probãt: quos vtiq; si constaret habuisse consensum, non

Refutatã solutio Panor.

absolueret. At verò saluà Doctorũ grauium existimatione, malè conijciunt: imo quãuis reus fateatur se habuisse consensum, si tamẽ metum legitimis cõprobet testibus, in more est vt absoluatur. Et simili probatur exẽplo in matrimonio. ꝙ quoties metu cadente in constantẽ virum celebratur, irritum habetur in foro ecclesiæ: vt patet cap. Cum loco. & cap. veniens. desponsa. &. 33. quæst. 5. cano. notificasti. Et ratio est, quòd cum voti obligatio nõ nisi ex arbitrio vouentis ortũ habeat, naturale est vt dum voluntas illa necessitate compellitur, votum non sit legitimum, eò præsertim quòd votum est op⁹ cõ

Corollariũ

silij, cui metus viscq; repugnat. ¶ Ex quo fit, vt idem met⁹, qui impedit dum votũ emitti tur ne obliget, culpam etiam eiusdem transgressionis excusatione abluit. Exempli gratia. Si vouisti die Sabbati ieiunare, aut non ludere, aut eleemosynam elargiri, & postea tibi metus mortis incutitur, vt contrà facias tunc contrà faciendo excusaris: nisi in contemptum religionis tyrannus tibi eam minaretur. Nam causa, quæ promissioni obsta culo est ne obliget, excusationi secum ea dem affert transgressionis. Et præterea id, ꝓ batur ratione suprà formata: nẽpe quòd votum non obligat nisi ad modum legis, lex autem ecclesiastica ad ieiunium non eo rigore compellit, vt nos contendat pro sui ob seruatione in mortem adigere, nisi infidelis tyrannus eam nobis in legis contemptum comminaretur. ¶ Grauius autem intricatiũs

Graue dubium.

que dubium in præsentiarum est, vtrùm hoc quod dictum est, nempe metum extrinsecus per iniuriam oblatum voti obligationẽ impedire, in vniuersum de omni metu sit intelligendum, siue grauis sit, siue leuis. Et in primis consensus est omniũ vniuersalis, metum omnem cadentem in constãtem virũ, illam tollere voluntarij rationẽ, quæ ad obligandum est necessaria: sed nondum satis est apud omnes compertum quisnã censendus sit metus cadens in cõstantem virum. Vul-

Opinio Iurisconsulto.

garis enim quorundam Iurisconsultorum, imò & Theologorum opinio est, quæ prima fronte imaginem veri præ se fert: nempe metum cadentẽ in constantem virũ eũ esse, cui vir constans nõ succumbit, vt faciat quod non debet. Hæc autem definitio tum

Prima ratio in primam opinionem.

falsa est, tũ & principiũ petere apparet. Fieret enim inde consequens nullũ metũ quãtunuis atrocissimę mortis, ob quẽ homo naturalem legem ac diuinã transgrederetur, cẽsendum esse cadere in cõstantẽ virum: quoniam qui vllo impulsus metu talem trãsgreditur legẽ, non est vir constans. Obligat eũ nos virtutis ratio, vt potius mortẽ feramus q̃ furari, aut mentiri, aut quid simile, quod i

Universidad de Deusto
Biblioteca

trinseca ratione malũ est. Et tamẽ profectò metus mortis genere suo cadit in constantẽ virum, vt res ipsa per se patet: cũ terribilium omniũ terribilissimũ sit. Et q definitio eadẽ principiũ petat inde liquet, q cũ quæstio esset an metus aliquis matrimonium aut voti obligationẽ tolleret, ob id quod cadẽs esset in constantẽ virũ, facilè pateret subterfugiũ dicenti talem metũ in constantẽ virum non cecidisse, propterea q ob talem metũ id fecit quod non debuit. Igitur descriptionẽ legitimam eiusmodi metus, vox nos ipsa docet. Metus enim ille est cadens in constantẽ virum, quem viri constantia secum patitur: scilicet quem stat virum constantẽ sine suæ fortitudinis vituperatione habere: itavt non repugnet esse virum constantẽ, & sic metuere: nam vna pars fortitudinis est, timere vbi oportet. Sed est apprimè animaduertendũ, quòd nullus metus, quantũuis in virum constantissimum incidere solitus, à culpa transgressionis excusat diuinę legis & naturalis. Vnde etsi mortis metus puellæ oblatus, vt stuprum patiatur, verè sit cadens in constãtem virũ: quia fortissima id fœmina metuere posset: nihilo minus si ob talem metũ cõsentiret stupro, non esset constans. ¶ At verò si eiusdem causa metus iciunium frangeret ecclesiasticũ, vel Missam die festo cessaret audire, non esset inconstans: quia huiusmodi leges ecclesiasticę cum tãto rigore nõ obligant, vt illarum semper gratia mortem oppetamus. Non ergo ob id quòd quis metui succumbat, definit esse cadens in constãtem virum: quoniã tũc metus excusat, vt succumbens non ideo faciat contra id quod debet. Tale ergo metuũ genus est quod voti obligationem tollit. ¶ Haud tamẽ hîc pacabitur lectoris solertia, sed quæret fortè vlteriùs, vnde perpendẽdus est metus, vt cadere cognoscatur in constantẽ virũ. Vtrũ scilicet in indiuisibili is metus consistat, idemq; sit vniuersis? Ad hoc ergo respondetur. Trinũ esse caput vnde tale iudicium sumendũ est. Primùm scilicet ex parte obiecti. Timor ẽm mortis, quæ omnium est temporalium truculentissimum malum, cadere existimatur in constantem virum. Atqui nomine mortis exilium quoque & perpetui carceres cõprehenduntur. Quin verò & insignis infamia, quam homines formidare nihilo min⁹ quàm mortem assolent. Secundò id pensatur ex parte modi quo metus incutitur. Si enim fœmina tibi, vel puer, vel inermis homo mortem comminaretur, metus ille non caderet in cõstãtẽ virum. Sed tertiò (quod attentè hic considerandum est) id etiam perpenditur ex parte subiecti. Etenim virorum ista constantia non consistit in indiuisibili, sed suam habet latitudinem. Haud enim aut Thesei aut Herculis strenuitate pollêre omnes aut debent, aut possunt. Est nihilo minus linea extra quam non esset constantia. Metus ergo qui secum illam compatitur cõstantiam, quæ intra illam includitur latitudinem, est cadens in constantem virum. Quocirca metus qui fœminam excusaret, aut senem calore sanguinis iam destitutum, non excusaret virum alium. Vnde nomine viri intelligitur animi robur pro cuiusque conditione. Ex quo fit, quòd si puella religionem ingreditur parẽtum metu, pro eius conditione atroci: nempe quia illam & verbis & re nimium tractant asperè, nisi in monasterium se permittat obtrudi, certè votũ tali consensu emissum non teneret. Sibi ergo suisq; liberis parentes consulant, vt eiusmodi rigorem cogendi remittant. Quò, ergo tandem rem concludamus, metus leuis, putà remissior quàm qui cadit in constantẽ virum, nec voti obligationem impedit, nec eius trãsgressionẽ excusat. Quòd si arguas, neque eiusmodi vota esse prorsus spontanea, cùm ratione metus fiant. Respondetur metum leuem in rebus spiritualibus, putà in voto & matrimonio nõ existimari metus nomine. De iure autem & foro ciuili nihil hîc disputamus: sed ad leges & iudicia lectorem remittimus, quisnam metus contractũ vitiet, quis verò minimè.

Secunda.

Quid met⁹ cadẽs in uirũ cõstantẽ

Solutio pro bationis, ꝓ positæ.

Scrupulus

Solutio.

Obiectio.

TErtium argumentum quod apud Diuũ Thom. secũdum habet locum, complures aperit dicendi materias. Prima est de illis quibus possibile non est votum implere: seu quòd citra suam culpã in tali sunt impossibilitate cõstituti: seu quòd sibi viã præcludunt seruandi promissum. Et primũ mẽbrum ad illum spectat qui religionem vouit, quam sibi refragantibus monachis, pfiteri nõ est possibile. De quo censet S. Thom. distinguẽdum esse. Aut enim eiusdem hominis intentio fuit vouere religionem in genere & principaliter: licèt ex peculiari deuotione hanc postmodũ elegerit: aut princeps eius propositum fuit se obligare ad hanc religionem, vel ad hunc locum. Atqui priori casu tenetur ingressum illius monasterij bona fide & diligentia procurare. Quòd si illic non

Materia tertij argumẽ.

nõ admittatur, tenetur adire aliud: ac demũ si ad illam religionem non pateat sibi adit⁹, tenetur aliã ac subinde aliam tentare, vt per se non stet quo minùs habitũ induat. Sin verò vouendi intentio non fuit: nisi ad talẽ domum, vel ad talem religionẽ, inde vel repulsus, vel exclusus non tenetur aliam adire: sed liber est à voto. ¶ In his ergo primũ omniũ perpendendum est obiectũ voti. Vouisti religionem in genere. Itaq; in obiecto voti nõ posuisti hanc vel illam: tunc licèt magis in vnam sis quàm in aliam propẽsus, nõ tamẽ ad illam magis es obligatus q̃ ad aliam. Si tamen in obiecto nõ solum genus religionis, sed hanc expresè statuisti, illam debes priùs aggredi, & inde repulsus alias adire. Igitur si votum tuum fuit, hanc singularem domum ingredi, fortè in quo studium viget: & repulsam à monachis pateris, nullatenus aliã explorare teneris, etiã eiusdẽ ordinis, quanuis obseruatione præstantiorem: neq; vllum in contrariũ scrupulum tibi vllus injiciat: quia votũ tuum non fuit emissum alio religionis intuitu quã huius cõuentus. Quare licet eadẽ vigeat in alio religio, nihil ad te. Pari iure si vouisti talem religionem, nempe nostrã, aut diui Francisci, aut singulariter aliã, teneris quidem conuentus aliquot circumire, & si nõ admitaris, nõ teneris ad alia. Si autem in genere vouisti religionẽ, tunc teneris alias tentare. ¶ Sed est dubium vtrũ tenearis circumire omnes cõuẽtus & religiones. Apparet enim sic esse: nam postq̃ votum emisisti quod ex omnibus pendet, explorare omnes debes à quibus votum tuum pendet. In contrarium facit, quod tunc deberes orbem totum peragrare: quod quàm molestissimum onus esset. Item si in conuentibus bene institutis non esses receptus, deberes eum ingredi vbi religio iacet, quod tuæ saluti non esset tutum. Respondetur ergo primum, q vnusquilibet suam cũ primis debet intentionem consulere qualisnam fuerit: nã si tantũ fuit illis religionibus se addicere, quę sibi erant circunstantes & notæ: non tenetur nisi easdem discurrere. Quin imò licèt quis sic suã intentionem non restrinxerit, sed absolutè vouerit religionem, non tenetur regiones omnes peragrare, quoniam neq; Galli vnquam hac de causa ad nos permearunt, neq; ex nostris vllus ad illos. Alias deberes etiam vsque ad Græciam & Insulas eandem ob causam oberrare. Enimuero ius nos ipsum naturæ circunspectè docet, vt eiusmodi vota intra regnum nostrũ & linguam sint adimplẽda. Ecquis enim vouueret si ob id teneretur ignotas gentes inuisere? Quòd si instãtiùs sciscitèris, vtrùm omnes saltem conuẽtus in regione propria circũire cogaris. Apparet enim id saltẽ ratio postulare: quãdoquidẽ votum ex omnibus illis dependet. Respondetur, neque tam latè protẽdi obligationem: dum enim religioni te certę deuoueris, tantùm teneris illam bona fide adire. Haud tamen metaphysico, aut dialectico significatu sic tota est adeunda, vt vniuersi cõuentus visitentur: sed morali modo. Ille enim sic dicitur totã religionem explorasse, qui bonam partem circumiuit: nempe si quinq;, aut paulò plures conuentus ambiat. Nam licet ex paucis iudicium cæterorum venari. ¶ Ex his quæ dicta sunt palàm sequitur, illum qui aliquod habet impedimẽtũ religionis, quod vel quãdo vouit non considerauit, vel post votum, siue citra culpam, siue sua culpa ĩcurrit, libertũ fieri ab eiusmodi voti obligatione, quoniã ad impossibile nemo iure cogitur. Vt si fortè eam religionẽ peculiariter vouisti vbi neophyti non admittãtur: cùm id primùm resciueris, neq; illam, neq; aliã ingredi teneris. Idẽ si morbo laboras perpetuo, aut alij perpetuo impedimento subiectus es, quorũ causa te iura repellunt, tutus es in conscientia: neq; vlla eges dispensatione. Secus si impedimẽta non sunt nisi temporalia: vt si laboras quartana febre, illa abeunte teneris.

Dubium.

Scrupulus.

Solutio.

Obiectio.

Respõsio.

Vbi axioma illud Theologũ, cuius Sanctus Thomas quarta distinctio. 38. art. 3. meminit, memoriæ mandandum est: nempe, quicquid faciendum votum impediret si presens esset, etiã emisso voto obligationẽ auferre. Veruntamẽ ne quempiam decipiat, ad obligationem voti referendum est, nõ ad impedimentum voluntatis vouẽtis. Exempli gratia: ille morbus qui si dum vouebas, adesset, obligationem impediret, adueniens post votum, eiusdem obligationẽ tollit. Attamen licèt emisso voto aliquid difficultatis experiaris, quam si prænosses nõ vouisses, non ideo voti obligatio cessat. Aliàs omnia dirimerẽtur matrimonia, omniaq; expoliarentur religiosorum claustra. ¶ Quid autem si repelleris, quia nescis Grãmaticã: aut nescis officiũ aliud, vt recipiaris inter professos laicos, an tenearis Grãmaticã discere, aut aliud officiũ. Ad hoc non est simpliciter respondendũ, sed cũ discretione. Enimuero dũ quis votum edidit religionis, proponẽs illius esse ordinis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinis qui sacris initiantur, bona tamen fide arbitrabaẽ nõ requiri Latine scire: si id postea ab illo requiratur, re vera nõ apparet obligatus Grãmaticam discere. Neq; tenetur ad ordinẽ laicorũ intrare; quoniã sua ignorãtia videtur hominẽ excusare. Ac perinde si religionẽ vouit laicorũ, nõ tenetur aliquod discere opificiũ scitu difficile, quia putabat nõ esse necessariũ. Quãdo verò quis cõmuni lege religionẽ vouit, tunc arbitror teneri Grãmaticam discere: si modò facultas suppetit: quia sciebat id esse necessarium: vel tenetur intrare vt laicorum ordini deputetur.

Dubiũ egregium. ¶Dubium autem egregium supereſt. Vtrũ repulsam passus, aut à religione exclusus teneatur religionis regulam inquantum possit seruare, ac munera religionis implere. Dixerim repulsus, aut exclusus. Nã repulsus est qui nõ admittitur, exclusus autẽ qui ob incorrigibilitatem habitu exutus pellitur. Neq; idẽ est vtriusq; iudicium. De priori ergo priùs disputem⁹. Et loquimur de illo qui bona fide procurauit religionẽ profiteri: minimè verò potuit. De quo pro parte affirmatiua. ſ. q nihilo min⁹ ad id quod potest obstrictus maneat, arguitur.

Argum. 1. partis affirmatiuæ. Puella quæ votũ emisit virginitatis, si postea illũ florem sua amiserit culpa, debet nihilo minus perpetuã seruare continentiam: vti hic S. Thom. & consentienter Doctores asserunt: in voto autem religionis perinde ac in voto virginitatis includitur castitas: ergo qui religionem vouit, licèt repellatur, tenetur perpetuam seruare continentiam, atq; adeò petere saltem debitum non potest. ¶Secundò. Si quis vouerat pauperibus decẽ erogare, aut Aduentus ieiunia sustinere, non autem totum persoluere queat, tenetur quãtum potest: ergo idem est ins de ijs qui religionem vouerunt. ¶Tertiò. Dum quis votum solenniter confirmat, tenetur ad omnia officia & munera quæ in eadem sunt religione constituta: votum autem simplex habet pro obiecto votum solenne: nam qui simpliciter vouet, tenetur iuridico tempore votum solennitate stabilire: ergo pariter tenetur eadem religionis officia in quantum valuerit exhibere, ac soluere. ¶Quartò. Accedunt & textus de cõuersis coniugatorum, canon. Quidam. & cano. Placet. in quibus eadẽ sententia definitur. Casus enim prioris capituli est, quòd quidam inuita vxore religionem ingressus, ac subinde ea ipsum repetente in seculum reuocatus, post eiusdem vxoris mortem cogitabat ad secundas se transferre nuptias. Alexander autem tertius de eadem re consultus, licèt eum non rursus in claustra religionis coẽgerit, inhibuit tamen ne secundam vxorẽ duceret. Idẽ decidit in secundo cap. de muliere, quæ putãs maritum obijsse vitam, monasterium ingressa est: atq; inde postea à coniuge extracta, orbata postea viro, tentauit secũdò nubere, & tamen prohibita est. ¶His nihilo secius non obstantibus sub distinctione respondetur, q si qui religionem vouit continentiam in suo proposito expressit, tenetur in seculo permanens idem seruare: si verò nihil aliud q religionem vouit, ad quam non recipitur, eousque liber est, vt nihil in seculo teneatur religionis præstare. Probatur. Si huiusmodi persona, vel ad castitatẽ tenetur, vel ad aliud religionis munus, aut hoc esset virtute eiusdem voti, aut quia repulsum passus impossibilis ei fit ingressus: neutrum istorum: ergo. *Probatio.* Probatur minor. Si enim teneretur ratione voti, illa obligatio statim à tempore eiusdẽ emissi inciperet: hoc autem vsus ipse falsissimum ostendit. Ecquis enim astruat vt qui votum simplex Carthusiensium suscepit, illicò persttingatur & Psalmos recitare, & à carnibus abstinere? Quod autem ratione repulsæ teneatur, multo est improbabilius. Nã illa repulsa non fuit in eius potestate. Quare neq; ipsum nouo vinculo irretiuit, nullo ergo pacto tenetur in seculo vllum religionis munus soluere. ¶Secũdò id arguitur, vt legitima causa patefiat. Nemo virtute voti obligatur, nisi ad id quod est propriũ eius obiectum: illius autem qui religionem simpliciter vouit proposita fuit tm religio: ergo ad id tantùm tenetur: quod si soluere non potest, immunis à voto fit. *Secũda probatio.* At verò contrarius fortè insurgis: Qui obligat ad aliquid, simul & ad id obligatur quod inde subsequitur: cũ ergo ex religione subsequant religionis instituta, is q religionẽ simpliciter vouit, cuncta alia in virtute vouit. Hoc autẽ argumẽtũ nõ solùm nõ est contrariũ, verũ & fauet sententiæ nostræ. Etenim qui statum aliquem pollicetur assumere, nõ se obligat ad leges illius status quousq; statũ illum re vera assumat: quia non exprimit in suo voto obligationẽ ad peculiares leges illius stat⁹. Cùm ergo religio, status quidam sit, licèt illum fueris assumere pollicitus, quousque illum assumas, non teneris ad eius leges: quippe quæ non obligant, nisi eiusdem status professores: vt pote qui ad illas se expresse obligarunt.

Obiectio. Exem-

Exemplum est in Christianismo. Vniuersi enim mortales Christianismum suscipere tenentur: & tamen quousq; per baptismum illum profiteantur, non tenentur ad leges nostrorum sacramẽtorum, neq; ad alias nobis peculiares, quę non sunt de iure naturę. Eõdem itidem pertinet illius exemplum qui emisit votum suscipiẽdi sacros ordines, haud enim tenetur ecclesiasticos psalmos recitare anteq̃ sacris initietur, atq; adeò neq; castitatem seruare: nisi quatenus diuina lege prohibetur. Idẽ ergo est de illo qui religionis simplex votum fecit. Potest enim mutuum ius non solùm coniugi reddere, verùm & sibi vicissim petere. ¶Et per hoc soluitur argumẽtum superiùs obiectum. Haud enim valet cõsequentia. Votũ solenne obligat ad singularia religionis statuta: & illud est obiectu voti simplicis: ergo & simplex ad eadem obligat. Nam votum solenne est completiuum, quot aiunt: nẽpe status, pfessio quo quisq; expressè dicit vouere obedientiam, castitatẽ & paupertatẽ: & leges obligant, pfessos: simplex autem non obligat, nisi vt statum suscipias. Ac perinde respondetur ad illos canones suprà citatos de conuersione coniugatorũ. Illi nanq; vota solenniter ediderant promittendo explicitè castitatẽ: & ideo inquãtũ se inuito coniuge potuerũt obligare, astricti erant. Potuerunt autẽ se obligare vt nunquam coniugalem vsum peterẽt: & idcirco prohibiti sunt ad secundas trãsire nuptias. Sed quia quantum ad alia votum non tenebat, non sunt defunctis coniugibus in religionem reuocati. ¶De alio autem argumẽto, nẽpe de illo qui multũ vouit: qui perinde si totũ nõ valet, debet soluere partẽ, nullum ad rẽ assertur exẽplũ, quoniam qui vouit totũ, formaliter vouit partẽ. At verò de illa quæ suam virginitatẽ Deo dedicauit, distinguendum est. Bifariam em̃ vouere quis potest virginitatẽ. Vno modo ad ipsam, pprie respiciens: ita vt sua non fuerit intentio nisi à prima. Venere abstinere: nã vsu hoc venire solet. Et tunc illa perdita non tenetur ampliùs ad castitatẽ: quia suum penitus propositum non fuit, nisi vt carnis integritatem custodiret. Si autẽ simpliciter & absq; vllo moderamine votum emisit virginitatis, tũ illa etiã corrupta nihilominus tenetur ad castitatẽ: qa votũ eiusmodi est simpliciter negatiuum: putà virũ non cognoscere. Quare quoties illũ experitur, votũ violat. Ob idq; nullum inde exẽplum ad illũ deducitur, qui religionem vouit. ¶Quòd si hîc obiciatur forsitan, vtrũ illa quæ vouit nõ nubere, teneatur subinde ad votũ castitatis, vt quoties fornicetur dupliciter peccet: apparet em̃ inde sic esse, q ideo mulier non nubet, vt caste viuat. Respõdetur nihilo minus eiusmodi votum ex sua natura, nisi aliud exprimatur, nõ obligare ad castitatẽ. Est enim castitatis materia duplex. Altera quæ opponitur luxuriæ. Et hęc est communis materia præcepti & voti: ad quam idcirco se obligat qui religionem profitetur. Altera vero est supererogationis, quę est propriè materia voti: vt pote à toro cõiugali abstinere. Et quæ tantùm vouet non nubere, ad hãc solam se obligat: scilicet non opponere religioni obstaculũ. Quapropter si fornicet simplici flagitio delinquit. ¶Quid autem si eo proposito non nubere voueret, vt licentiùs scortaretur? Respondetur votũ hoc nullatenus esse obligatorium: eò q est de re mala: obiectum enim tunc, quod est non nubere, refertur in malũ finem: atque adeò vitiatur. Eapropter neq; nubendo, neq; fornicando transgreditur illa votum. ¶Hactenus de illo dissertum est, qui citrà suã culpam impossibilitatem incurrit implendi votum: sequitur ergo vt de illo dicamus qui sua spõte illud fecit impossibile. Vtrùm videlicet, qui post emissum simplex religionis votũ vxorẽ duxit, teneatur inquantũ potest castitatem seruare: putà debitum nõ exigere. Videtur em̃ hæc ratio id persuadere. Nemini sua culpa suffragari debet, neq; suus patrocinari dolus: eiusmodi autẽ homo sua culpa viã occlusit implendo votum: ac perinde in eius fraudẽ vxorẽ sibi associauit: manet ergo inquantũ potest ligatus.

Quæstio. *Responsio.* *Scrupulus* *Solutio.* *Quæstio ad tertã.* *Rõ partis affirmatiuæ*

Ad argumẽta facta in contrarium *Ad 2. arg.* *Ad primum*

Atque hãc opinionẽ, ppter hãc rationẽ amplexantur Iurisconsulti. Vnde Sylu. in verbo, votum. secũdo. §. primo cũ cæteris Sũmistis ait eiusmodi personã impediri à cõplemento voti: quia ad debitum reddendũ tenetur: quasi cõpertũ habens, non posse petere. Nihilo minus contraria sententia, nempe quòd possit etiam petere, ample extenda est: quam hoc loco Caietanus meritò statuit, quandoquidẽ ratio, proximè facta eisdẽ viribus de vtroq; militet, seu citra culpã, seu ex culpa impossibile fecerit votum religionis implere. Tenebatur em̃ ille duntaxat vt præmissum statum illum susciperet, qui penitus fuit sui voti obiectũ. Nam cùm statuta religionis solos professos præstringant, ad illa non tenetur quoad illa fuerit expressè professus. Idq;

Sylueſt. *Solutio quæſtionis.* *Caieta.*

iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam insuper sic cõfirmatur. Religio tribꝰ votis constat scilicet obedientiæ, paupertatis, & castitatis: qui autem simpliciter vouet, illa non explicat: sicuti qui vouet solẽniter. Quare ad illa nondum tenetur. Quis em̃ te audiat, si asseueraueris, q̃ qui religionem dui Francisci vouit postq̃ rei vxoriæ mancipatus est, teneatur bonorum dominium & possessionem abdicare? teneaturq̃ ad ieiunia & alia obedientia munera quæ in seculo præstare potest? Si ergo ad alia duo nõ tenetur, fit vt neque ad votum castitatis. ¶ Ex hac autem definitione alia emergit dubitatio, vtrùm scilicet qui non modò religionis ingressum vouit, verũ & perseuerantiã vsq; ad mortem, citra solennitatem tamẽ: & nihilo minus suapte sponte matrimonij se nodo implicuit, ad aliquid præ illo teneat qui non nisi ingressum vouit. Et ratio dubitandi est, q̃ iste formaliter vouit suum votum solennitate firmare, & ideo apparet ad castitatem sibi impossibilem teneri: scilicet, vt vxorium debitum ei petere non liceat. ¶ Caiet. de hac re multa insumit verba, iudicio meo superuacanea. Fateor em̃ me non percipere quidnam nouæ obligationis votum perseuerantię voto religionis accumulet. Triplici enim forma fieri votum simplex potest religionis. Vno modo, vt quis voueat tãtùm ingredi: non quidẽ animo perseuerandi, aut solẽniter profitẽdi, sed statim exeundi. Et hoc arbitror esse vanũ, vti ait Paluda. 4. distin. 38. quæst. 4. Nam etsi obtendatur id fieri gratia tantùm verecũdiæ, nihil ad religionem hoc refert. Secundo modo, vt in obiecto voti ponatur perseuerantia & solennis professio. Et tertiò, vt simpliciter voueatur religio. Et censeo secũdũ votũ nihil tertio adhibere vinculi. Nã qui religionẽ absolutè vouit, votũ illud secundũ iura emittit, tam diuina, quàm humana: ius autem diuinũ est, vt voueat ea intentione vt verè efficiatur religiosus: atq; adeò vt perseuẽret vsq; ad mortem: iura autem ecclesiastica tempus indulgent probationis, vt si experimento bona fide didicerit non sibi religionem cõgruere, non suscipiat quod ferre nequit. Quapropter etsi terque quaterq́ue vouendo addas perseuerare, semper intelligitur, nisi tẽpore probationis experientia te aliud admonuerit. Atque adeò post tale emissum votum, seu ad promissionem sine tua culpa non admittaris, seu tua sponte matrimonium contraxeris, non arctiùs in seculo restas obligatus, quàm si simplex emississes religionis votum. Et ad argũmentum in contrarium respondetur, quòd quanuis voueris perseuerare, seu religionem profiteri, non te obligas nisi ad profitendũ secundũ iurã. Et ideo quousque fueris professus, neque ad castitatem teneris, neque ad alia statuta. ¶ Supereſt hic demũ de illo dicere qui post solenne votum, ceu incorrigibilis à monasterio pellitur, vtrùm tutus maneat in conscientia, postquam vi expulsus est, & abiectus. Respondetur, quòd quandiu per ipsum steterit quo minus recipiatur, nõ est tutus, sed tenetur emendare sese, & in viã redire: quoniam cùm ex culpa sua fuerit exclusus, quandiu in illa perseuerauerit versabitur in periculo. Si autem correcta vita ad claustra rediens non admittatur, tutus manet in seculo. Quòd si scisciteris, an teneatur in seculo religionis vota seruare. Respondetur. A voto quidem obedientiæ absolutus manet: postquam prælatus eã reiecit, ac subinde à voto paupertatis: quando quidẽ conuentus eum non alit. Ac perinde à persoluẽdo officio diuino, nisi fuerit in sacris, atq; à ieiunijs, & alijs annexis religioni: siquidem illorũ non fecit votũ expressum, neq; ad illa tenebatur, nisi ratiõe religionis à qua expellitur. Sed tamen à voto castitatis non eximitur: eò q̃ expresse illud emiserit, nec prælatus potuit ab eo illũ liberare. ¶ Quid aũt si ante indutũ habitũ vouerat religionẽ in genere, vtrùm sic exclusus ab hac religione teneat ad aliã correctus trãsmigrare? Re vera ratio id videtur conuincere. Nã sicut ille qui non huc admittitur, tenetur aliam religionẽ explorare: ita ille teneri videtur, qui post professionem expellitur. Et ita libentiùs censerem. Quanuis forsan dici posset q̃ per votũ solenne huius religionis cessauit illud simplex generale, & ideo si huc postea non recipitur, liber ille est prorsus. Sed tamen prior sententia mihi probabilior est.

Dubitatio altera.

Rõ dubitãdi.

Solutio.

Argumẽtũ.

Dubitatio de exclusõ à monasterio ꝓpter incorrigibilitatẽ. Solutio.

Ad quartũ, S. Thomas.

IN solutione ad quartum summouetur dubium de tempore adimplendi voti. Ad quod Sanctus Thomas solùm respõdet, q̃ qui se obligare, ꝓposuit vt omni procul mora illud impleret, tenetur statim: qui verò ad certum tempus, vel sub certa conditione id proposuit, tenetur tunc. Veruntamen si exactius responsum desideras, sic accipito. Trisariam quis potest votum ẽdere: scilicet aut tẽpus constituendo, aut conditionem supponendo, aut simpliciter absque vllo additamento. Et quidem primum membrum subdistin-

De tempore quo votum reddẽdũ est.

distinguendum est. Nã si vouisti certo tempore quicquã facere, idq; temporis illius in tuitu, ex deuotione scilicet illius: vt cũ vouisti ieiunare in vigilia corporis Christi, vel ad uentum, teneris tunc tẽporis sub pœna mortalis culpæ: q̃ si tunc non exoneris, non teneris alio tempore ieiunium supplere: eò q̃ animus tuus ad illud fuit tempus propẽsus. perinde enim tunc censendum de voto est, atq; de lege, quæ singulariter quadragesimale ieiunium iubet. Si verò adiectio illius temporis non fuerit propter eius affectionem, sed vt principali voto limen poneres, tũc teneris quidem illo tempore: sed nihilominus illo transacto obligatio non oboletur, quin alio tenearis. Vti si vouisti religionem intra annum ingredi, delicto tibi dabitur, nisi illo anno promissum reddas Domino Deo tuo: & nihilo minùs illo præterito eandem teneris suscipere religionem. Res est clara. ¶ Cõditionale autem votum nõ vno sed duobus fit modis. Est enim alterum syncere conditionale: alterum verò pœnale. Conditionale est quotiescunq; homo ad rem aliquã affectus est: sed quia impedimentũ sibi obstat vel facultas nõ suppetit, vouet sub cõditione. Vt si voueas post mortẽ matris quę tibi erat impedimẽto religionẽ intrare: aut post mortẽ patris suppetẽtibus tibi numis peregrinari: aut si tibi tale Deus beneficiũ cõtulerit orphanã dotare. Pœnale autẽ est q̃n nõ eras talirei affectus, neq; tibi erat cordi: imò qa exosa est, & inuisa tibi adigis te voto illã crucẽ si in re tibi fortè aliqua peccare cõtigerit. Vt cùm voues si luseris, aut si adulteriũ feceris religionẽ ingredi. Hoc enim licẽt formã habeat cõditionalis voti, est tamẽ pœnale, quoniã directè votũ non est religionis: sed non ludendi, aut nõ adulterandi: pœnã enim adiecisti, vt vel caueres, vel post factũ, teipsum castigares. Ea propter inter hæc vota vna est cõpertissima differntia: & vna item aperta conuenientia: sed vna restat cõtrouersia. Differẽtia inquam est quòd ante positã conditionẽ quando votũ est religionis aliud ve extribus Pontifici Maximo reseruatis, super purè conditionali nõ potest nisi per ipsum pontificẽ vel per Concilĩu dispẽsari. In pœnali autẽ potest per episcopũ. Ratio est, q̃ in priori illud quò directè fertur votum, est religio, votum autẽ pœnale non rectà fertur, vt præmisimus, nisi in illud proximũ obiectũ: quod est non ludere, aut nõ adulterari. Quare qui in illa dispẽsare potest, valet etiam in pœnã ex trãsuerso appositã, quãtumuis sit religionis. Cõuenientia verò est q̃ vtrũq; posita cõditione obligat: neq; de hoc vllo pacto controuertitur. Quòd ergo sub iudice restat est, vtrũ posita conditione pœnale votũ nequeat, nisi à summo Põtifice dispẽsatione suscipere: perinde atq; aliud cõditionale. De quo quæst. 4. sub titulo dispensationis. art. 3. dicturi sumus. Videtur em̃ eodẽ modo esse indispensabile: quando quidẽ virtute voti obligatio iam tũc religionis exorta est. ¶ Ad quintũ facilè respondetur. In primis neminẽ posse alium suo voto obligare: nec filiũ, nec seruũ, nec aliter subditum: quoniã votũ est religionis actus qua quis suam propriam offert Deo voluntatẽ. Quare si vouisti filium alicui templo offerre, teneris illum ducere: ille autem solùm tibi filiali obedientia tenetur parere: nullatenus tamen ex vi religionis. Rursus, qui per se votũ implere non potest, si personale est, nullatenus id tenetur præstare per aliũ, tum quòd in voto semper intelligitur posibilitatis conditio: tum quòd personale votum sit propter propriã macerationẽ, aut afflictionẽ corporis, aut ad excitãdã deuotionẽ, vt patet in voto ieiunij, aut peregrinationis. Hæc autem nemo per alium assequitur. Secùs si nõ est votum merè personale: vt si in subsidium belli Hierosolymitani personam vnam vouisti, & tu non potes. debes aliam mittere. Rursus si vouisti monasterium ædificare, aut virginem dotare, quod viuens nõ persoluisti. tenetur hæres tuus, si bona illi reliquis, vti ait Palud. 4. dist. 38. quæst. 3. Pro quo facit. l. 2. ff. de pollicitat.

Votum cõditionale.

Votum pœnale.

Differentia inter votum cõditionale & pœnale quãtum ad dispensabilitatem.

Ad quintũ principale.

Paluda.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm utile sit expediensq; uouere.

POst virtutem voti obligandi sequitur de alia quæ est eius vtilitas. Vtrùm scilicet aliquid nobis emolumenti afferat. Et arguitur à parte negatiua. Nemini expedit priuare se optimo bono, quale est libertas. Hac em̃ homines ceteris animãtibus præstamus: qua re nullo est auro æstimabilis: hac autẽ homo pervoti necessitatẽ nudatur: ergo vouere nõ est expediẽs. Secũdò. Nemini cõsiliũ est periculis sese obijcere: qui autem vouit, periculo exponitur extra quod erat. Vnde Augustin. in epistola ad Armentar. & Paul. Quia iam, inquit, vouisti, iã te obstrinxisti. Aliud facere

Argumẽ. 1. à parte negatiua.

Argumẽ. 2.

Augustin.

facere tibi non licet. Non talis eris si non feceris quod vouisti, qualis mãsisses si nihil tale vouisses. Minor, tunc esses, non peior. Modò autem tãto (quod absit) miserior si fidẽ Deo fregeris, quanto beatior si persolueris.

Argum. 3. Paulus. ¶Tertio arguitur. Cõsiliũ est Pau. 1. ad Corint. 4. vt imitatores eius simus, sicut ipse est Christi: Christus autem nullibi legitur aliquid vouisse, neq; Apostolorum vllus: ergo nihil in vouẽdo emolumenti inest. ¶In contrarium autem est Psalm. ille, Vouete & reddite Domino Deo vestro.

Cõclusio responsiua. Probatio Apertissima cõclusione respõdetur. Vouere vtile quidem est: nõ tamẽ Deo sed nobis. Probatur. Alia ratione homini quipiã promittitur q̃ Deo, homini em̃ aliquid promittimus, q̃ non solum beneficium conferre, vtile illi est, verum & ipsum ei polliceri. Nã sicuti re ipsa collata iuuatur, sic & promissiõe fit certior futuri beneficij: vnde spẽ generat quam ꝑ alio beneficio ducit. Quapropter nõ solũ conferenti, verũ & promittenti gratię exhibẽtur. Deo autẽ vt nihil inde cõmodi accrescit q̃ aliquid ei cõferimus, eò q̃ nostrorũ bonorũ nõ indiget: ita neq; vtile est, vt ei aliquid pollicemur. Scitenim oculatius q̃ nos quidnam ei simus exhibituri. at verò vtrumq; nobis vtile est: nam per hoc q̃ ei aliquid exhibemus, nobis ipsis augemus præmia, ei verò tãtum extensior fit gloria. Vnde Augustin. in eadem epistola. Benignus exactor est, & non egenus: & qui non crescat ex redditis, sed qui in se faciat crescere redditores: nam quod ei redditur, reddenti additur. Inde autem q̃ illi quippiam pollicemur hoc nobis accrescit lucri, q̃ volũtatẽ nostram in bonum figimus & firmamus, vt mutare iure nequeamus animum. Est ergo ex re non quidem, sua, sed nostra vouere.

Corollariũ. ¶Corollarium 'cõclusionis huius est, saluta re esse alijs consulere vt voueant. Attamen tam conclusio q̃ corollarium intelligitur in genere, & ex obiecto: nam speciatim nõ singulis est semper cõmodum. Quod quidem nõ ex natura & qualitate voti descendit, sed ex imbecillitate & defectu personarũ: nempe quia sibi non sunt constantes, vt voti arduitatem euincere valeant.

IGitur inter Catholicos adeò res hæc euidens est, vt nisi cum hæreticis nulla nobis pugna reliqua fiat. Est ergo primũ suprà factum argumentum, quo hæretici, vt nouissimè Lutherus in impio suo libro De votis monast. contendũt pernicioſum esse vouere, tãtùm abest vt sit vtile. Verba sunt Lutheri eodem libro. *Lutherus.* Et paulò pòst. Votum inquit, castitatis & totius monasticæ, si piũ est, debet necessariò secum inuoluere libertatem rursus omittendi. Et potest hæc hęresis fucari ex verbis Christi. Qui potest capere capiat. Si vis perfectus esse. Et ex illo Pauli, Præceptum Domini non habeo: consiliũ autẽ do. Et ratio, inquit, est: quia priuamus nos libertate qua iusti debent seruire Deo, & nõ sicut mancipia. Et inde inscripsit aliũ nefarium librũ de Captiuitate Babylon. sic enim appellat Ecclesiasticas traditiones. Respondet ergo S. Thom. quod sicut non posse peccare non diminuit libertatem: ita neq; necessitas firmatæ volũtatis in bonum: qualis est necessitas voti. *Motiuum Lutheri.* *Solu. S. Th.* ¶Ad huius autem liquidiorem intelligentiam notãdũ est, dupliciter esse necessitatem agẽdi: alteram quidẽ naturalẽ, qualis est in brutis animantibus & in rebus inanimis. Et hęc prorsus tollit rationẽ laudis & meriti. Altera est necessitas obligationis. Et hæc non tollit meritum, sed auget. Aliàs inconsultè atque in nostram perniciem nos Deus legibus obligasset. Quod si altissimã rei huius rationẽ desideras, ex fine libertatis tibi liceat perpendere. Enimuerò etsi libertas nostra naturalis nobis sit, tñ autor ipse naturę Deꝰ, in hoc nos atq; angelos liberos creauit vt opera nra digna essent laude, & præmij merita apud ipsum. Opera enim naturalia, vt modò dicebamus, merita esse neqneunt. Ad hoc igitur nostram cõditi libertatem, vt cùm malum facere possimus facientes bonũ mereamur vitam æternam: quam si nobis absque vllis prorsus meritis neq; nostris neque Christi contulisset, flore illo accidentario glorię caruisset, quod est mereri quod habes. Nã præstãtiùs est mereri quod non habes, q̃ id habere quod non mereris. Vbi ergo libertas nostra in bonũ figitur, vt non peccet, nihil libertatis perdit: quia figit in id ad quod creata est. Quapropter neq; Apostolorũ voluntas in bonũ cõfirmata vllà perdidit libertatẽ: ac multò minùs beati: lõgeq; minimè Christus: qui licet ad vtrũlibet habuerit libertatẽ, nõ tamẽ ad id quod malum est in sensucõposito. Vnde Augu. in eadem ipsa epist. Fœlix, inquit, necessitas est quæ in meliora compellit. Vnde illę authoritates suprà citatæ, quibus Christus ostẽditur liberam reliquisse familiã suã ad consiliorum opera, perperàm ab hæreticis intelligũtur: quasi nos prohibuerit nè voto nos ad illa consecraremus. Legitimus em̃ sensus est quòd noluit nos illorũ præceptionibus deuincire. Qui tamen voto se voluerit ad illa prẽstringere, hoc ipsum cõsilium est saluberrimum. Alioqui nullus esset monachorum fixus status, si cuilibet pro libitofas esset abire: sed hoc ipsum est quod ipsi moliuntur. *Fit liquidũ solut. S. Th.*

Scrupul' in uerbis sancti Tho. ¶Aliquem tamen tibi forte scrupulum verba sancti Thomæ injiciẽt quibus cõparat necessitatem voti illi quæ est nõ posse peccare: cũ tamẽ votum de opere supererogationis sit cuius contrarium non est peccatum. Respondetur tamen non eò illa quidẽ verba retulisse vt affirmaret votum esse firmitatem non peccandi: sed vsus est similitudine, q̃ sicut stabilitas non peccandi in Apostolis & beatis nõ minuit libertatẽ, ita neq; firmitas faciendi opus consilij quod est maius de maiori bono. *Solutio.* *Ad 2. argu.* ¶Ad secundum respondetur per distinctionẽ. Duplex enim est periculum: alterum quod ex ipso facto nascitur: cui quidem te obijcere non est cõsiliũ. Vt cùm quis se ponti committit ruinam minanti, aut inter cornua se proijcit trucis tauri. Sed alterum est periculum non quidẽ ex facto ortum, sed ex hominis fragilitate & lãguore. Et huic se hominem gratia melioris boni offerre: non solùm non est semper temerariũ, verum & nonnũquam expediens: vt equum ascendere vt expeditiùs iter absoluas: licet ob segnitiem tuam possis inde cadere. Item neq; est temerarium periculis te cõmittere quę ex euentu solent euenire. Ait enim sapiens Eccle. 11. Qui obseruat ventũ, non seminat: & qui considerat nubes, nunq̃ metet. periculum autem voti non est prioris generis, sed posterioris, putà q̃ vir cõstãs & strenuus superare potest. Vnde in eâdem epistola Augu. Non te, inquit, vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi non licẽre, quod cũ tuo detrimẽto licuisset. *August.* *Ad tertium argumentũ.* ¶Ad tertium respõdetur quod Christo nulla ratione vouere cõgruebat: tum quòd Deus erat: tum quod in quantum homo constantissimam habebat voluntatem in bono, ceu comprehẽsor existens. Vnde illud Psal. Vota mea reddam in conspectu timentiũ eum: non de sua ipsius persona, sed de corpore, quod est Ecclesia, intelligitur. Apostoli verò vota paupertatis, & reliqua susceperunt, vt Matth. 19. colligitur. vbi ait Petrus, Ecce nos relinquimus omnia & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? De quo latiùs quæst. 3. &. 6.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm votum sit actus latriæ siue religionis.

GVm in quęstione hac de voti virtute sermo versetur, quęritur cuiusnam sit virtutis officium. Et arguit primò quòd nullius sit specialis opus. Omne opus cuiusq; virtutis, vt suprà dictum est, potest esse voti materias eiusdem autem virtutis esse videtur promittere, & facere, ergo cuiuscunque virtutis est suum vouere opus, atque adeò nõ est specialis virtus. *Argumẽ. 1.* ¶Secũdo. Illa est solùm religionis virtus, vt in de Offic. autor est Tul. qua cultum Deo cęremoniáq; offerimus: qui autẽ nondũ aliquid Deo vouet, sed tantũ promittit: ergo non est religionis actus. *Argu. 2. Cicero.* ¶Tertiò. Religionis cultꝰ soli Deo exhibẽdus est cui latria debetur: votum autem nõ solùm Deo, verùm & sanctis fit, imò & prælatis quibus religionem professuri obedientiam promittunt: ergo votum non est religionis actus. *Argumẽ. 3.* ¶In contrarium est illud Isai. 19. Colent eũ in hostijs & muneribus, & vota vouebunt Domino & soluent. Vbi colere, quod est religionis, per id explicatur quod est vouere.

ADintellectum quæstionis huius notandũ est, actum quẽlibet studiosum bifariàm esse posse alicuius virtutis. Videlicet & elicitus, & imperatus: ille em̃ actus elicitur à virtute qui est obiectũ formalis eiusdem virtutis. Sic enim credere est actus elicitus fidei, & restituere alienũ actus elicitꝰ iustitiæ. Instar actuũ potentiarũ. Visio em̃ elicitur à visu: quia est sensatio coloris. Ille aũt actus imperatur à virtute, qui elicitur per imperium illius mouentis aliam virtutem propter suum finem: vt ieiunium quod elicitur à temperantia, tunc imperatur à charitate, quãdo mouetur homo ad ieiunandũ, nõ solùm quia actus est tẽperantiæ, sed ꝓpter amorem Dei. Sicuti & in vitijs: Dum quis furatur ꝓpter mœchiam, furtũ quod elicitur ab iniustitia, imperatur à luxuria. Dum ergo quærit de aliquo officio cuiusnã virtutis, sit non inuestigatur cuius imperio fiat. Nam à multis potest imperari: sed cuiusnã sit actus elicitus. Et hoc est quod de voto in præsentiarũ percontamur. Ad quod vnica conclusione respõdetur. Vouere est actus elicitus religionis, tanq̃ Dei cultus. Probatur. Votũ est ordinatio quædam & oblatio eorũ quæ homo vouet in obsequium cultumq; diuinum. *Fundamentum.* *Cõclusio responsiua.* *Rõ cõclu.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

num. Hoc enim sonat ipsum quod est Deo promittere: ordinare autē & offerre quodcunq; opus in Dei cultum, est actus religionis, ergo eiusdem virtutis est vouere. Monstratur minor. Opus cuiuscunque virtutis Deo potest ceu sacrificium offerri: vt ieiunium, eleemosynæ erogatio, & quicunque actus, seu fortitudinis, seu temperantiæ, &c. Huiusmodi autem ordinatio & oblatio nō tribuuntur ipsis virtutibus imperatis, à quibus illi actus eliciuntur, sed virtuti imperanti: qualis est religio: ergo vouere est actus elicitus religionis. ¶ Vna autem tibi forsan dubitatiuncula ex his oboritur. Quòd cùm ordinare & referre aliquid in Deum non soli religionis virtuti, verū & charitati, eidemq; præcipuè competat, non magis inde colligatur, vouere esse actum religiōis, quàm charitatis. Respondetur autem hoc nō inferri ex eo quòd vouere sit ordinare, & referre aliquid in Deum: sed ex hoc prorsus quòd sit aliquid offerre Deo ad eius reuerentiam & cultum. Itaq; prima differētia est quòd charitas refert opera in Deum tanquàm in finē. Ieiunamus enim, oramus, &c. propter Deū: quæ quidē propositio, finem designat. Sed tamē vouemus eadē opera Deo, vbi Deū nō exprimimus sub forma finis, sed sub forma illius cui aliquid offerimus. Itaque Deus ponitur in obiecto religionis, sicuti in obiecto fidei. Secundum discrimen est quòd charitas habet Deum pro obiecto tanquàm rem amatam, id est cui bonum in communi volumus, & nolumus malum: religio autē tanquàm id cui reueremur & obsequimur, nos nostraq; illi cultu offerētes: votum ergo nō solùm ordinatum in Deum, sed in reuerentiam eius & in cultum.

Dubitatiuncula.

Solutio.

Ad. 1. arg. PRimum igitur argumentum veritatē cōclusionis apertiorem facit. Respondetur enim quòd etsi id quod cadit sub voto tā quam eius materia, vt ieiunare, & seruare cōtinentiam, sint actus eliciti aliarum virtutū: tamen illorum votum non elicitur nisi à religione. Contingit tamen nonnunquā vt nō solùm votum, verùm & actus ipsi deuoti eliciantur à religione: vt cùm voues orare, & sacrificare. Nam orare est actus religionis. Itaq; quandoque votum est actus religiōis solùm ratione formę, quia ipsa promissio elicitur à religione, quandoq; verò ratione formæ & materiæ, scilicet quādo actus ipsi, p̄missi ab eādem eliciūtur virtute. ¶ Emergi hinc autem dubitandi ratio, vtrùm vlla sit voti transgressio quæ duas includat culpas: alteram scilicet contra specialem virtutem à qua elicitur, atque alteram contra religionem, per quam Deo offertur. Exempli gratia: Vouisti ieiunare, vtrùm non ieiunans, & contra continentiam delinquas, & cōtra religionem? Itē vouisti Deo vt obedires prælato, vtrùm & virtutē obedientiæ violes quę est iustitiæ, & rursus voti religionem? Est enim argumentum, esse peccatum duplum: eò quòd, vt antè prædiximus, votū est quędam particularis lex, quam sibi vouens præscribit: lex autem quicquid præcipit constituit in aliquo virtutis genere: vt dum præcipit quadragesimam ieiunare, cōstituit illum actum in genere abstinentię. Sicuti & lex diuina præcipiens coniugibus non seinuicem defraudare, constituit illum vsum in genere continentiæ: ergo & ieiunium vouens constituit illud in eodem virtutis genere. et prętereà in genere religionis: quare eius transgressio geminum erit delictum. ¶ In contrarium autem est quòd communi iudicio nō censetur nisi vnicum peccatum contra votum. ¶ Ad hoc respondetur quòd trangressio voti ex natura suavnicum est peccatum. Vbi adnotandum est quòd actus ille quivoto, vt materia substernitur, potest esse constitutus in genere virtutis, aut per legem aliam seu diuinam, seu naturalem, seu humanam, aut per solum votum. Si priori modo, cōgeminatur peccatum: si verò posteriori, nō est nisi simplum. Vouisti honorare parentes, aut confiteri, aut ieiunare Quadragesimam: quia iam secluso voto opera erant singularium virtutū, si transgrederis, bifariàm peccas. Vouisti autem ieiunium in vigilia corporis Christi. Fateor quidem te constituisse illud opus in genere abstinentiæ, sed tamen quia non aliter quàm per votum, ruptio ieiunij nō est nisi simplex peccatum. Pari modo si puellæ dotem pollicearis, cùm iam humana sis astrictus fide, si eandem pollicitationē religionis voto confirmes: tunc fracta fides duplum erit peccatum: scilicet tam contra humanam iustitiam, quàm cōtra religionē. Dum autē soli Deo vouisti eleemosynam facere: si non facis, solùm contra votum peccas. Hinc ergo fit simplum esse religioso crimen, non obtemperare Præfecto: quia licèt illud obsequium cōstituerit in genere obedientiæ, non tamen nisi per solum votum. Haud enim obediētiam prælato voues, sed Deo quòd eris prælato obediens.

Argumētū.

Solutio.

Dubitatio.

¶ Ad

Ad. 2. argu. ¶ Ad secundum respondetur, quod licèt ille qui vouet nondū det, si dare ad promissum referatur, quia nōdum dat quod promittit: dat tamē illud in causa quia obligat se: quæ quidem obligatio virtute continet rem promissam. Tametsi etiam re vera det suam mētem, suamque voluntatem, quam Deo mācipat. ¶ Tertium argumentum quærit, vtrū votum quod fit sanctis vel prælatis ad religionem pertineat. quandoquidem religio solum Deum habet pro obiecto. Et quidem de re nemo hæsitat, sed modus latet. Atqui S. Thomas, nihil discriminat inter votum quod fit prælatis, & illud quod fit diuis. Nā vtrumque censet promissionem factam hominibus, quæ non pertinet nisi ad humanā fidem. Sed vtraque, inquit, esse potest materia voti, quatenus ad ipsum quod homini vel sancto promittimus, offerimus Deo. Itaque votum quod facimus Beatæ Virgini (vt in sanctorum culmine exemplum ita tuamus) non est votum nisi quia quod ipsi promittimus, offerimus Deo: nimirum ei pollicentes quòd hoc vel illud faciemus in honorem Virginis. Sicuti si Deo me vouerē puellæ largiturum dotem, aut alium habiturum honorem. ¶ At verò nō est mirum, si hæc Diui Thomæ doctrina alicui, non quidem falsa, sed tamen curta censeatur: nā vsus vouendi sanctis aliam præterea rationē præ se fert. Haud enim cū quis vouet Virgini, aut Diuo Petro, aut Diuo Iacobo peregrinationem, vouet formaliter Deo, talem honorem Diuo exhibendum. Non inquā hoc illo pacto vouet, quo religiosus dū ait Præposito, Voueo Deo quòd ero tibi obediens: sed voueo Virgini, & voueo Petro. Quinetiam religiosi vnà cum Deo componunt sanctos: dicentes. Promitto obedientiam Deo & Beatæ Virgini, & Beato Dominico, aut Francisco. Dicamus ergo, sanctos duobus modis existimari. Vno ceu homines, aut angelos, qui puræ sunt creaturæ. Et isto modo vera est sententia Sancti Thomæ, quòd promissio illis facta nō est votū, nisi offeratur Deo. ¶ Secundo verò modo considerantur vt Deus est in illis. non quomodocunque per gratiam, vt inviatoribus, sed per gloriam quasi in his qui ratione status suam ipsius præsentem diuinitatem participāt. Et sic vouere sanctis est vouere Deo, qui est in ipsis. At verò Sanct. Thomas hūcmodum forsan non inconsultè præterijt, sed eo quòd sicut orare sanctos non est orare Deum, sed diuersa est ratio: ita alia est ratio vouendi sanctis, quàm Deo. Sed tamē vbi de catholico sensu conuenit, vana est de nomine disceptatio.

Ad tertium argum.

D. Thomas.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrùm magis sit laudabile & meritorium facere aliquid ex voto quàm absque illo.

CVm articulo secundo definitū fuerit, vouere esse vtile, & intertio, esse actum religionis, aptissima subsequitur quæstio, vtrum opus voti cumulatioris sit laudis ac meriti quàm si fieret absque voto. Nam ex illis apparet hoc subsequi. Arguitur nihilo minus à parte negatiua autoritate Prosperi. lib. 2. de vita contempla. vbi ait: Sic abstinere & ieiunare debemus, vt non nos necessitate ieiunandi subdamus: ne iam non deuoti, sed muti rem voluntariam faciamus: votum autem necessitati nos subdit: ergo præstantius est absque voto operari. ¶ Secundò arguitur ex illo Apostoli. 2. Corinth. 9. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Votum autem, vt crebrò vsu venit, tristitiam generat: idq; ob necessitatem. Nam vt. 5. Metaphy. tex. 6. & 1. Rhet. capit. 11. autor est Aristo. necessitas eo quod voluntatem premit, tristitiam infert: ergo excellentius est opus absq; voto. ¶ Tertiò, votum ad hoc est necessarium vt voluntas in eo firmetur quod spondet: firmari autem immobilius nequit, quàm dum rem facis: ergo melius est sine voto facere. nam tunc firmior est res, quàm dum promittitur. ¶ In contrarium autem est monitum illud Dauidicum: Vouete, & reddite. Cuius solennis interpretatio est, vouere esse consilij: cōsilium autem, vt præmisimus, de meliori est bono: ergo melius est ex voto operari quàm citra votum.

Primum argumentū.

Argumē. 2.

Aristo.

Argumē. 3.

TItulus vtrumque de opere voti meditato quærit, scilicet vtrùm sit magis laudabile, vt quando extra gratiam est moraliter bonum: & an sit magis meritorium, vt putà quando fit in charitate. Et Sanct. Tho. vnica respōdet affirmatiua cōclusione, quā tribus rationibus corroborat. Cōclusio est. Maiori laudi ac merito tribuitur opus ex voto, quā absq; ipso exhibitū. Primò, pbatur ex virtutis obiecto. Opus nanq; nobilio

D. Thomas.

Conclusio.

Prima ratio pro quæsti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris virtutis, excelsioris est tam laudis quàm meriti: quare actus inferioris virtutis, dum à superiori imperatur, præstantior fit: vt si ob charitatẽ temperatè agas: virtus autẽ latricę in qua hoc quod est vouere collocauimus, est virtutum præcipua, vt putà in cultu Dei posita: ergo actus ab illa per votũ imperatus præstantior est, quàm qui sit sine voto.

Auguſt. Vnde Auguſt. lib. de virg. Neq; ipſa, inquit, virginitas, quia virginitas est, sed quia Deo dedicata est, honoratur: quã fouet & conser

Secunda Rõ uat continentia pietatis. Secundò id rursus cõfirmatur ex ea re quæ exhibetur. Nam qui opus citra votũ facit, solùm actum Deo impendit: qui verò ex voto non actum modò, verum & potestatẽ: addicit enim ei mancipatq; suam voluntatẽ ac libertatẽ, vt dein ceps iure nequeat secus facere. Sicuti qui fructiferam arborem alteri cõferret, vt in libr.

Anſelmus. 1. de similit. autor est Anselm. plus elargiretur quàm qui solos donaret fructus. Quã vtique ratione promittentibus gratiæ singula

Tertia. res debentur, præter illas quæ illis aguntur, dum conferunt. Tertiò & id cõfirmatur ex modo agẽdi. Enimuero per votũ figitur assensuq; voluntas in bonum: facere autẽ ali

Ariſto. quid ex maiori animi stabilitate & constantia laudabilius est. Vnde Philoso. 2. Ethico. nullum officium virtutis nomine censet, an tequam ex firmato habitu proficiscatur.

¶ Restat autem ante descensum ad argumẽtorũ solutiones conclusionẽ explanare. Catholicorũ nanq; nemini dubia est, sed tamẽ

Argumẽtũ. solet malè intellecta in abusum venire. Arguitur igitur cõtrà. Sequeretur, si vera esset, quòd deberent semper monachi in quocũque obeũdo obedientię munere exigere expectareq; superioris scriptum præceptum. Nempe vt ex maiori voti energia opus factum maioris esset meriti: sicuti transgressio peioris esset culpæ. Sic enim faciunt religiosorum multi, quibus nos hic eò consultum pergimus, quòd à parte contraria stet ratio. Nam quo libentiùs maioriq; animi prõptitudine obtẽperas, illustriorẽ præstas obediẽtiam: promptiùs autẽ facit qui vrgens præceptũ nõ expectat, sed simplici iussioni audiens est. Respõdetur ergo sub distinctione.

Solutio. Quãdo res ardua est, eadeq; dubia, vt ad Indos adnauigare, aut regiminis onus suscipere, aut quid simile, consilium est vt monachus non iniussus suo proprio iudicio tales subeat prouincias, sed præfecti mandatũ præstoletur. Quãdo verò res non est ambigua, tũc aut vanũ est aut certè delictum, cogentẽ præceptionem expectare. Etenim si paratus es facere, sed cõpulsorium præceptum ob id solũ requiris, vt officij tibi meritũ augeatur, vanum est. Nã virtute voti obedientiæ, prõptitudo est magis meritoria. Præceptũ emnõ ponitur nisi aut rebellibus, aut in dubio hærẽtibus. Si autẽ re vera facere renuis, nisi præcepto cogaris, tunc meritum non solùm non crescit, verũ adeò diminuitur, vt nõnũ quã vertatur in culpam. Cõclusio ergo non sic est intelligẽda, sed qđ omnia opera quæ sine nouo præcepto, ex voto tamen facis, maioris sunt meriti & laudis, quã si faceres sine voti necessitate: maioriq; adeò quàm si præcepti coactionem attenderes.

Ad primum Argumẽtũ. ¶ D. primum igitur argumentum ex Prosperi sententia sumptum respondetur, quòd necessitas coactiõis, vt pote quãdo quis inuitus operatur, quia voluntarium tollit, laudem minuit & meritũ. Imò nõnũquam prorsus aufert. Et de illa loquebatur Prosper vbi aiebat. Ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. necessitas autem voti, quo voluntatem penitus in bonum asserit, eo deuotionem auget. ¶ Sed arguis fortè vrgẽtius, vti hęretici putant. Qui absque voto operatur, in singulis actionibꝰ habet libertatem, vt citra iuris violationem cessare possit: qui autem voto illaqueatus est, etsi libere vouerit, tamen in singulis pòst actionibus illa caret libertate: liberiùs ergo facit qui non est voto alligatus: libertas autem laudem auget & meritum: ergo conclusio falsa. Qui rem superficie tenꝰ cerneret, responderet fortè cõcesso maiorem inesse libertatẽ in eo qui facit sine voto, qa semper illi est integrum non facere. Sed tamen diceret ex altera parte, nimirũ obrationes ad conclusionem allatas, auctius crescere meritum in eo qui fecit votum. Legitima tamen *Obiectio.* solutio non est hæc: sed q̃ maior est libertas in eo qui vouit. Enimuero qui vouere formidat, eò non vouet, quòd tam liberum sui ipsius dominium non habet, quàm ille q vouit. Vnde sicut illustrior esset in illo libertas (vt in Anselmi exemplo persistamꝰ) qui nõ solum arboris fructus quotannis daret, verũ totam semel arborẽ, quàm ille qui solos fructus donaret: sic præclarior est magnificentiorq; libertas, Deo non modò opera tua, sed ipsam voluntatem semel dedicare. Quare libertas illius primi actus tanquã ex radice diffunditur ad singula opera, vt pretiosiores sint

ris sint libertatis, quàm si fierẽt sine voto.

Ad ſecundũ argumentũ Solutio Sã cti Thom. ¶ Ad secundum argumẽtũ ex illo Pauli ascitum, Non ex tristitia, & ex necessitate: tria sub distinctione respõdet S. Thom. Primũ, quòd necessitas coactionis est, quæ cùm sit voluntati contraria, tristitiã parit: de qua ꝓ

Ariſto. Paulus. inde loquitur Aristot. Et hanc iam concessum est non esse bonam. Eandẽq; perinde condẽnat Paul. Secundũ est, quòd necessitas voti in his qui sunt bene dispositi, ob cõtrariam causam, videlicet quia voluntatem habent bono affixam, tristitiam non generat, sed planè gaudium. Vnde Auguſt. in ea

Auguſt. dem citata Epistola ad Arment. Non te, inquit, vouisse pœniteat: imò gaude iam tibi id non licêre, quod cum tuo detrimento licuisset. Et quidem circa hæc duo asserta nullus supereſt scrupulus. Ait verò tertiò, ꝙ etsi quandoq; opus voti secundũ se consideratum triste & inuoluntariũ reddatur post votum, dum tamen inconcussa maneat implendi volũtas, non solùm non est malum, verùm est magis meritorium, quàm si fieret sine voto: pro eo quòd procedit ex religione, quæ potior est virtus quàm abstinentia: à qua, exempli gratia, damus illud opus elici, putà ieiunare. ¶ Hoc autem documentũ

Ambiguitas orta ex ſolutione S. Thom. non caret ambiguitate. Et idcirco explorãdum est, vtrùm pœnitentia voti sit quando que delictum: & quale genere suo, venialé ne an mortale. Nam ex vna parte videtur ꝓ inde esse pœnitere voti, acsi ante votũ nolles vouere: quę quidem nolitio, cùm non sit rei ad salutem necessariæ, non est mala. Idem enim est obiectum vtriusq; actus, Nõ lo vouere, & nollem vouisse. Sed ex alia parte est argumentum, quòd pœnitentia rei bonę mala est: quoniam pœnitentia esse nõ debet nisi de malo: vouisse autem est bonum: ergo illius pœnitentia est mala. Et ita con

Caiet. reſpõ ſio. sueuit vitio tribui. Caietan. responsioni suæ triformem præiacit distinctionem. Ait enim quẽquam pœnitere posse, aut voti, id est, ꝓ misisse: aut vouisse, putà animum applicuisse ad vouendum: aut tertiò, bonorum operum quæ ex voto fecit. Pœnitere, inquit, voti, est dolere de promissione: qui enim, inquit, sic dolet, promissionem nõ seruat: pœnitere autem vouisse, est pœnitere quòd se subiecerit voto: qui quidem non ideo animum mutat.

Explodi- tur Caiet. diſtinctio. At verò licèt inter mutare & non mutare, ꝓ posito clarum sit discrimen, non tamẽ inter verba ipsa, pœnitere voti & pœnitere vouisse. Nam profectò latinè idem est. Etenim si pœnitere voti intelligas abstractè, id est, nõ illius à te facti, impossibilis est hęc pœnitẽtia. Quãdoquidẽ neminẽ nisi facti sui pœnitere põt. Si autẽ id cõtractè vsurpes, tũc pœnitere voti idẽ est, prsus qđ pœnitere te vouisse. Sicut pœnitere pẽti, & pœnitere te pecasse. Haud ergo distinctio ex parte voti & vouisse, sumenda est, sed à verbo ipso, pœnitere, quòd ambigui est significatus. Pœnite-

Solutio ambiguitatis, ꝓximæ. re enim voti, aut vouisse, vno modo accipitur, pro eo quod est, retractare propositum. Dicitur enim ille pœnitere facti, qui mentẽ mutat. Et de hac significatione non habetur in presentia sermo. Est enim citra cõtrouersiã, genere suo esse lethale peccatum, vt dictum est, tum contra iustitiã, tum etiam contra religionem. Secundo autem modo, idq; vsitatius accipitur pœnitere, pro eo quod est nolle fecisse. Et de hoc est præsens dubitatio.

Ad quam respondetur, eiusmodi pœnitentiam, licèt absolutè considerata sonet in malum, tamen dũmodo propositum faciendi sit firmum, posse ex circunstantibus qualitatibus ab omni culpæ macula esse munda. Sonat inquam in malum, sicut occidere, qa vouisse est bonum: tamen sicuti iudex, vimque repellens non peccat, sic non semper, q vouisse pœnitet. Idq; præsertim vbi materia voti res est ardua, ac perpetua, & qui votum suscepit experimento difficultatem sentit: quam si prænosset, votum non fecisset. Quare sicut initio nolle vouere, ita & emisso voto nolle vouisse, nullum est vitium. Quoniam hoc non tam ex animi lãguore quàm ex ipsius natura obiecti cõtingit. Vnde ad argumentum suprà factum respondetur, quòd pœnitentia rei bonæ, quando nõ est absolutè necessaria, non est per se mala. Et de hoc ait Sanct. Thom. esse prestantius ex voto id facere cum tali mœstitia, quàm citra votum. Atqui hulus veritas inde patet, quòd hanc ob causam vouere est vtile & salubre, vt animus obligatione firmetur, ne postea rei difficultas & mœstitia nõ nos ab opere absterreat, sed omnibus impedimentis superatis in proposito persistamus. Addi derim tamen quòd licèt eiusmodi pœnitentia per se non sit reproba, potest tamen ratione periculi ad vitium inclinare. Qui emcrebros eiusmodi mœrores voti admittit, labefactari incipit, vt à proposito desistat. Quare dum quis experitur propositũ suum languescere, non potest citra venialem culpam eiusmodi pœnitentiam non recutere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mortalem autem citra consensum frangendi fidem voti, non est quòd metuas. ¶At verò quando vota non sunt perpetua, neq; de rebus arduis, sed de minutioribus, tunc pœnitere vouisse, durante tamen implendi proposito, non solũ non est culpa, verùm rarò est periculum: quia potest qui vouit propositum in melius mutare. Vt si vouisti peregrinationem, aut prolixos recitare Psalmos quòd obex tibi fit, vel ad studium reipublicæ cõmodum, vel ad alia misericordiæ opera: nullum est periculum pœnitere voti. Tãetsi absq; dispensatione propositum demutare, nefas sit. ¶Tertium mẽbrum est, dum quis postquam opera ex voto fecit, putà in religione degit vitam, se pœnitet sub tali instituto vixisse. Et de hoc distinguendũ est. Aut enim eum illius transactę vitę pœnitet, præsupposito voto: hoc est pœnitet eũ per soluisse opera quæ ratione voti debebat. Et hoc manifestarium est mortale crimẽ: nam cùm si non persoluisset lethaliter peccasset, fit vt huiusmodi pœnitentia sit de re ad salutem necessaria, atq; adeò mortaliter iniqua. Si aũt pœnitẽtia huc fertur quod est te vouisse, nihil curans an illis caruisses fructibus, incidit in secundum mẽbrum proximè tractatum: vt nõ sit genere suo mortale, quanuis plusculum habeat grauitatis. Nã postq; fructus feceris, nõ potes citra culpam illorũ pœnitere. Nisi vota essent de re leui & temporali. Quoniã tũc nihil habet absurditatis pœnitere q illud tempus in cõmodioribus alijs negotijs non collocaueris. ¶Ad tertiũ deniq; argumentum respondetur quod etsi dum quis re ipsa officium aliquod præstat, firmatam tunc habeat voluntatẽ in illo presenti opere, non tamen in futurum, sicut ille qui vouit. Et præsertim si vouit iugiter eadem opera frequentare.

Pœnitentia voti in monachis quale crimẽ sit.

Ad tertium argumentũ.

ARTICVLVS V.

Vtrùm votum per susceptionem sacri ordinis, perq; professionem religionis fiat solenne.

INter virtutes voti summa est in voto solenni: vt potè quòd matrimonium non modò impedit, sed dirimit. Quapropter potissimum votorum discrimẽ dignoscitur inter simplex & solẽne. Quæritur ergo vtrũ votum per susceptionẽ sacri ordinis, & per professionẽ religionis, fiat solẽne. Et arguitur à parte negatiua. Votum, vt præfati sumus, fit Deo qui nouit intima cordium: solennitas autem in extera cæremonia consistit, quę fit in conspectu hominum: ergo huiusmodi solennitas non est voto necessaria, sed accidentaria, vt iure diuino nouum afferat vinculum. ¶Secundò: si eiusmodi forinseca solennitas esset de substãtia voti, omnibus competeret votis in quacunque materia: quando quidem substantia generis in cũctis participatur speciebus: sunt autem multa extra ordinum susceptionẽ professionẽque religionis: vt peregrinatio, ieiunia, &c. quæ non cõsuescunt solennitate firmari: ergo huiusmodi solennitas ad substãtiã voti non pertinet. ¶Tertiò. Solẽne idem esse videtur quod publicum: sed possunt fieri multa vota in publico coram testibus, quę non subinde sunt solẽnia: & vice versa, potest fieri votum religionis & sacri ordinis in secreto: ergo solẽnitas nõ est necessitas in voto. ¶Quartò denique peculiariter contra clericorum votum arguitur. Si sacris ordinibus solenne votum esset annexum, vsu contingere posset, vt quis ante legitimũ pubertatis annum, quin verò ante iustam rationis vsiram posset funiculo perpetuæ castitatis illigari. Quod re vera nulla videtur admittere ratio. Consequentia verò inde cõstat, quòd cùm ordinis sacramentum characterem imprimat, quocunq; tempore conferatur, suscipitur. Quod quidem absurdum à voto religionis cautum est, cùm ante quartũdecimum annum fieri nequeat solenniter.

Primum argumentum à parte negatiua.

Argumẽ. 2.

Argumẽ. 3.

¶In contrarium est quòd huiusmodi duntaxat vota, matrimonium & contrahẽdum impediunt, & contractum dirimunt: quod solius est voti solennis.

DQuæstionem S. Thom. duabus respõdet conclusionibus. Prior est. Solẽnitas voti attenditur secundum aliquid spirituale: putà secundum benedictionẽ aut consecrationem, quæ ex institutione Apostolorum adhibetur. Probatio. Solennitas rei debet eius naturæ & conditioni admetiri & accõmodari: vt patet in rebus corporalibus: solennitas enim nuptiarum consistit in cõuiuarum apparatu: solennitas verò nouæ militiæ, in apparatu equorum militumq; concursu: vt potissimũ in Germania videre est, dum quis creatur Elector: & in alijs regnis, dum creatur auratus eques. Votum autem cùm Deo fiat, est res spiritualis: solennitas ergo eius debet subinde spiritualis esse, putà be-

Prima conclusio.

Probatio.

nedictio aliqua: qualis in religionibus fieri consueuit, & in consecratione: vt dum quis sacris initiatur. Quæ quidem religio à tempore Apostolorum ortum habuit: vt apud Dionysium constat. Nam de ritu sacrorum ordinum meminit. 2. cap. Ecclesia. Hierarch. & de monachis cap. 6. ¶Posterior conclusio. Votum fit solenne tum in professione certæ regulæ, tum & in maiorum ordinum susceptione. Probatur. Solennitas fieri non consueuit nisi dum quis per susceptionem noui status rei alicui inãcipatur. Haud enim solennitas nuptialis celebriter adhibetur, nisi dum vterq; coniugum alteri se mutuò tradit, statumq; matrimonialem profitetur qui publicitus innotescere debet. Per susceptionem autem sacri ordinis, putà subdiaconatus, diuino se homo addicit ministerio, firmum statum suscipiens clericalem. Si militer in professione certæ regulæ: quando per abrenuntiationem seculi propriæq; voluntatis, statum quis perfectionis assumit: igitur tunc fit votum solenne. ¶Hic primũ omnium Doctores tam Iurisconsulti, quàm Theologi innumeras voti diuisiones aggerant: vt peculiariter apud Palud. in. 4. distin. 38. quæst. 2. est videre. Vbi vsq; ad duodecim illas multiplicat. Nam & Magister Sententiarum aliquas ponit. Alterum enim est votũ personale, vt continentiæ: alterum reale, vt eleemosynæ: atque alterum mixtum, vt peregrinationis, vbi sumptus sunt necessarij. Item alterum est temporale, hoc est in tempus certum, alterumq; perpetuum. Item alterum est cõmune, vt quando materia communis est præcepto & voto. Cuius exemplum Magister ponit in baptismo: atque alterũ propriũ: vt de opere supererogationis, quod est propria materia voti. Hæc autem atque id genus alię sectiones parum ad rem conferunt. Sed illa satis nobis est, qua diuiditur in simplex & solenne. Horum enim vincula & obligationes multum differunt.

Postremacõclusio.

Probatio.

Palud. Multiplex diuisio voti.

Discrimẽ inter votum simplex & solenne ex parte effectus.

¶Rursus ad notandũ est discrimẽ inter simplex votum & solenne si ex effectu perpendatur, hoc esse quòd simplex matrimoniũ impedit contrahendum, haud tamen dirimit contractum. Impedit inquam, quia peccatum est mortale post emissum votũ simplex religionis, connubialia fœdera celebrare. Tenet tamen matrimonium. Solenne autem non modò matrimonio contrahendo obstat, verùm & contractum dirimit. Non quòd sit propria diremptio, quia matrimonium nullum est, sed dicitur eò dirimere q personas inhabiles ad contrahendum reddit. Discrimen hoc extat apud Bonifa. 8. de voto & vo. redemp. capit. vnico. lib. 6. Tertiò insuper supponendũ est, votum solenne in duabus tantum materijs habere locum: scilicet in professione religionis, & in susceptione sacri ordinis: vt pote diaconatus, vt idem Põtifex ibidẽ definit. Nõ quòd definitio hæc illic fuerit primũ sancita. Nã S. Tho. viginti annis Bonifa. octauũ antecesserit, qui tamẽ, ceu rem priscam illam cõmemorat.

¶His suppositis in lite versatur in quonam consistat votum esse solenne, hoc est matrimonium dirimens, vtrùm videlicet de iure sit merè positiuo, an verò de iure diuino. Neque parùm refert vtra pars vera sit. Nam si est de iure diuino nequit à Papa super voto solenni dispensari: secùs autem si sit de iure positiuo. Caieta. ergo hîc tres de hac re opiniones recensет. Prima est, quòd voti solennitas cõsistat seu in benedictione, qualis sit in religione, seu in consecratione, cuius vsus est in susceptione ordinum. Hæc autem opinio multis rationibus confutatur. Primò quia professio tacita, scilicet cùm annus probationis, annuente neophyto elabitur, est in virtute solenne votum: & tamen absque omni benedictione. Secundò, quia in aliquibus religionibus, vt in nostra, non benedicitur ille qui profitetur, sed scapulare: idque fit postquam in manibus prælati professus est: ergo illa benedictio neque est de essentia, neq; requisita. Tertiò neque illa, neque consecratio sufficit. Græcorum nanque sacerdotes consecrantur, & tamen nõ adstringũtur solenni voto castitatis: idque perinde Ecclesia de nostris decernere posset. Quapropter sublato Ecclesiæ statuto posset quisq; dum sacris initiaretur, & (vt aliqui putant) religionem profiteri: faciendo simplex votum castitatis aut nullum. ¶Anteà verò quàm vlteriùs transeamus, admonitum volo lectorem hanc opinionem nusquã fuisse Sanct. Tho. imò neminem reor sic intellectam illam fuisse complexum: nam Diuus Thom. in priori conclusione (quod meditatè considerandũ est) non astruit substantiam voti solennis in benedictione aut consecratione consistere: sed præcisè ait quòd solennitas voti attenditur secundum benedictionem, & consecrationem. Itaque tantùm vult dicere quòd illa benedictionis solennitas adhibetur in signum voti: sicuti solennitas nuptiarum nõ

Caietanus. Prima opinio.

Prima ratio in primam opinionem Secunda.

Tertia.

Mens Sanct. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est de essentia matrimonij, sed est eius testimonium. Quare non vult quòd illa cęremonia sit simpliciter de essentia, sed tantum explicat ritum qui re vera nunc in ecclesia viget. Quãuis de susceptione ordinum alia sit ratio. Nam eo ipso quòd subdiaconus ordines susçipit, vna susçipit & votum. ¶ Secunda opinio est, quòd voti solennitas cõsistat in exhibitione personæ. Itaq; substantia sõlennis voti à simplici hoc differat, quòd simplex est tantũ promissio rei tradendæ: solenne autem sit traditio personæ: siue promissa fuerit, siue secus. Et quãuis opinio hæc à Caieta. reprobetur, arbitror tamen esse verisimam. Et est expresè opinio Sanct. Thom. in. 4. distin. 38. quæst. 1. art. 3. & expressiùs hoc loco. Et vt cõparatione ad aliam fulgentiùs eluceścat tertia opinio quam Caiet. amplectitur est, votum esse solenne in hoc cõsistere, quòd Ecclesiæ autoritate statutum est per tale votum hominẽ fieri inhabilẽ ad matrimoniũ. Neq; est peculiaris Caieta. sed est Scoti in. 4. dist. 38. Probationes autẽ Caietani hæ sunt. Prima quòd Ecclesia posset statuere vt quicũque coram tribus testibus contingentiam voueret, faceret votum solenne, sicuti ille qui ordines sacros susçipit aut religionem profitetur: quod vtique signum est totum pendẽre ex arbitrio ecclesię. Secũda, quòd vice versa licẽt quispiam quacunq; solennitate, pfiteretur tria vota in religione non approbata per sedem apostolicam, nõ resultaret votũ solẽne ex solo defectu ecclesiasticæ autoritatis. Quinimo verba sunt Pontificis loco citato de vot. lib. 6. videlicet quòd voti solennitas ex sola constitutione ecclesiæ est inuenta. ¶ Hanc veruntamẽ opinionem reprobat. S. Thom. in. 4. loco citato hoc argumento. Si solẽne votum religionis solo statuto ecclesiæ faceret religiosum matrimonio inhabilem, & hoc non esset de iure diuino, sequeretur quòd ecclesia posset contrariũ statuere: videlicet quòd posset dispensare in illo solenni voto castitatis: quod tamen falsum est, vt postea disputabimus.

Secũda opinio.

Tertia opinio Caieta. Scotus.

Prima ratio pro opinione Caietan. & Scott.

Secunda rõ

Argumẽtũ D. Tho. in præteritam opinionem.

Solutio Metaphy. Caie

Respondet hic autem Caiet. nescio qua metaphysica: videlicet quòd etsi neque votum seorsum sine statuto Ecclesię sufficiat ad irritandum matrimoniũ, neq; per se præceptũ, tamen ambo simul sufficiunt. ¶ Solutio autem hæc dupliciter claudicat. Primò si neq; per votum ea ratione q̃ quis se tradit, neque per præceptum efficitur inhabilis, intelligi neutiquã potest quomodo ratione vtriusq; efficiatur: hoc enim declarandum restabat. Et arguitur sic. Clarum est quòd quãuis Papa seculari præcipiat, etiam sub pœna excõmunicationis latæ, sententiæ vt vxorem non ducat, videlicet quia alia in eius tribunali eum petit, nihilo minus si ille non est alteri coniugio mancipatus & contra iussionem Pontificis contrahat, licet peccet, matrimonium tenet: quoniam iubere ne contrahat, non est inhabilem facere. Igitur si votum eò quòd est personę traditio, non facit eam connubio inhabilem, neq; superueniẽs præceptum id perficiet. Præterea neque respondet S. Tho. si enim solum statutum ecclesiæ in causa est vt votum religionis inhabilem faciat religiosum ad matrimoniũ, potest eadem ecclesia facere, primùm quòd sit vera religio sine illa inhabilitate: quãdoquidem ablato statuto votum per se manet simplex: item poterit in tali voto solenni postquã emissum est dispẽsare. Profectò ad hoc non respondet, sed fit ei consequens conclusio. Et ita tandem, vt postea videbimus concedit quòd Papa potest dispensare in voto solẽni. Illa enim opinio natiuũ germen est huius radicis. ¶ Igitur si opinio S. Tho. de indispensabilitate voti solẽnis sustinẽda est, vt arbitror, ceu antiquissimã doctorũ cõfessionem sustinendam, sic censendum est de voto solenni, vti dicere recipimus q̃ substãtia eius consistit in hoc quod sit traditio: cũ votum simplex sola sit promissio. Quã quidem opinionem tã in. 4. quàm hic expresè tenet: dum per similitudinẽ nuptiarũ ait q̃ sicut in illis eò fit solẽnitas quòd vterq; coniugum totaliter mancipatur rei vxoriæ, ita per susceptionẽ sacrorum ordinum mancipatur homo diuino ministerio, & per abrenuntiationem seculi & propriæ voluntatis statum perfectionis assumit. Ex hoc enim discrimine nascitur aliud: videlicet quod simplex põt fieri soli Deo sine aliquo eius ministro, solẽne autẽ nõ nisi per eius ministrum. Et ratio est q̃, pmissio cũ non sit datio, non habet pro correlatiuo solennẽ receptionẽ, sed solum q̃ Deo promittis, tua restat ligata fides. Traditio autẽ nõ fit nisi vbi ille q̃ traditur solẽniter recipitur. ¶ Sed ais, Deus etiã te recipiet si tu te illi dedas. Ecce in quo stat punctum. Cũ tradere se hominẽ mutando statum renuntiandoque suæ propriæ voluntati, sit res maximi momenti, fieri nõ debet sine iudicio & examine: quod quidem iudicium non est illi committendum qui vouet:

Argumẽtũ in Caietan.

Argumẽ. 2.

Substantia voti solẽnis.

Obiectio.

Solutio.

vouet: sed ecclesiæ quę exploret, an qui tradere se adornat, idoneus aptusq; ad illũ statum sit. Ob idq̃ ecclesia neminem ante tẽpus probationis ad religionem recipit. Neque verò ad sacros ordines absque examine. vt patet in titul. de æta. & qual. ord. præfici. Itaq; in hoc quod est hominẽ Deo se pillum tradere à quo nomine Dei recipitur, consistit substantia solennis voti: quia tunc abdicatà se ius transeundi ad illum statum: ille autem Ecclesiasticus susçipiendi modus, quæ solennitas est voti, est de iure positiuo. Veluti si quis secundum iura anti. jua alteri se venderet, eo ipso iure gentiũ esset eius mancipium: sed tamen posset rex ciuili iure sancire, vt nemini liceret se vendere, nisi tali solennitate: aliàs traditio nõ teneret. Et hoc est quod ait Bonifa. in dicto capit: scilicet q̃ voti solennitas ex sola constitutione Ecclesię est inuenta. Non enim dicit quòd substãtia solennis voti, putà quòd qui se tradit nõ posśit matrimonium contrahere, sit inuentum Ecclesiæ, sed quòd modus ille tradendi, sit decretalis Ecclesię constitutio. In summa, vt ad præfatam obiectionem respõdeamus, nemini constare potest à Deo recipi per votum solenne, nisi per iudicium Ecclesiæ. Et hoc est quod ait Sanct. Thom. in dicta distinct. 4. articu. 2. quæstiuncul. 3. Scilicet quòd votum nunquã est solenne quantuncunq; quis profiteatur nisi seruato ordine positiui iuris. Atque eapropter, nempe quia in alijs votis scilicet peregrinationis & ieiuniorum nulla fit traditio, neque status mutatio, non possunt fieri solennia. Itẽ neque in religione quæ non fuerit ad hunc effectum per Ecclesiam approbata.

Ad motiuũ Caietani.

Dubitatio.

Responsio.

¶ Sed interrogas, ex quo loco scripturæ infertur votum solenne in iure diuino dirimere matrimonium? Respondetur, hoc syllogismo id concludi. Quicunq; se alteri tradit suam illi voluntatem mancipando, iure naturæ & diuino fit inhabilis ad alium statũ: quivouet solenniter tradit se, abdicando abse ius ducendi vxorem, possidendiq̃ propria, &c. ergo fit ad coniugium inhabilis. Maior est de iure naturæ ac diuino: quod patet: nam si dominium rei tuæ alteri tradidisti, nullatenus illam rursus citra furtum potest surripere, secus si promisisti: quoniã tunc cùm nondum dominium à te alienueris, causæ, vt suprà dictum est, superuenire possunt cur non reddas. Pati ergo modo si te ipsum tradidisti, ius naturæ diuinũ quę vetat ne tui ipsius furtum facias. Minorem autem esse de iure diuino in religione patet: quoniam religio debet esse status sequendi Christum, secundum illud, Si vis perfectus esse, vade & vende, &c. & sequere me. Nam nisi hoc institutum per modũ status acceperis, non est firmum: status autem nõ firmatur per promissionem, qualis est votum simplex, sed per traditionem. Vtraque ergo præmissa est de iure diuino, atq; adeò conclusio. ¶ Discernito ergo inter solennitatem & votum solenne. Solennitas enim hoc est illa cęremonia non est de iure diuino, sed Ecclesiastico: sed tamen votum solẽne dirimere matrimonium est de iure diuino, eo quod est traditio. Et licet pergere videar molestus esse, id contra Scotum & Caietan. confirmatur. Sequeretur enim ex eorum opinione quòd Papa posset dispensare in matrimonio rato non consummato. Probatur sic. Votum solenne dirimit matrimonium eiusmodi: & tota vis voti solennis (vt autumant) est institutum Papæ, quod est ius positiuum: ergo pari autoritate poterit illud matrimonium abs; tali voto per solam dispensationem dirimere. Ecce argumentum Caietani quòd re vera secundum suam opinionem concludit, atque adeò eodem deuictus concesśit conclusionem. Sed profectò, vt bona venia grauissimi autoris dixerim, adeò est absurda conclusio & nullo vnquam seculo admittẽda, vt antequam illam concederet, dimouere animum deberet ab illa ratione solennis voti, quam hìc refellimus. Negamus ergo minorem: scilicet quòd votum solẽne virtute Ecclesiastici statuti dirimat matrimonium ratum, sed dirimitur iure diuino: quia est mutatio status in serioris in superiorem. Ob id enim etsi consensus matrimonium statũ constituat, licitũ est tamẽ inde, quandiu non est consummatum, ad meliorẽ frugem conscẽdere: cõsumata verò copula, quia ex natura sua est ,p creatiua prolis, ascensum propter iniuriam quæ educandæ proli irrogaretur, prohibet. Ecce ergo in quo votum solẽne consistat.

Rõ altera in Scot.

Primum argumentũ Scoti.

¶ Contra hanc autem cõclusionẽ arguitur primũ omnium argumento Scoti, qui loco citato hãc opinionẽ ait minus omnibus valere. Homo insit: per propriã voluntatẽ dominium sui habet: ergo per eandem solã potest illud transferre: per votum autem simplex quòd soli Deo facit suam obligat volũtatem: ergo per ipsum Deo dominũ sui cõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fert,ac per votum solemne. In hoc ergo non
Solutio. potest esse discrimen. Respondetur autem
hoc esse negare manifestissimam naturam
promissionis & dationis. Enimuero qui pe-
cuniam aut equum amico dare pollicetur,
non ideo ab se dominiū abdicat: nam si po-
stea alteri daret, teneret datio tanquam à ve
ro domino profecta: aliàs deberes dicere q̄
quicunq; alteri aliquid debet, iam non esset
dominus illius: quæ quidem assertio esset
contra omnē legem & forensem vsum. Cō-
cedimus ergo q̄ homo per voluntatem po-
test transferre dominiū: non tamen per so-
Argumen. Caieta. lam promissionem, sed per dationem. ¶ Se-
cundò arguit Caieta. Si ecclesia cōstitueret,
vt si quis coram tribus testibus votum face-
ret, illud dirimeret contrahendū matrimo-
nium; illud esset solenne sine receptione. Re
Solutio. spondemus duo: primum q̄ illa esset tūc re-
ceptio Papæ: nam quomodocunq; ipse sta-
tueret esse solenne, cēseretur recipere votū.
Secundò adijcimus q̄ Spiritus sanctus nun-
quam Ecclesiam permittet traditionem ho-
minis per votum suscipere, nisi iudicio adhi
bito & examine: aliàs vergeret in religionū
& sacerdotij exitium. At verò transacto q̄
bationis anno per suum decretum tacitam
professionē recipit. Et ecōuerso quando re
ligionē non approbat, tunc quātūuis vota
tria exprimantur, non est solenne votum,
quia ecclesia illud non recipit.
3. Argum. Dionysius. ¶ Tertiò arguitur. Prope Apostolorū ęta-
tem, vt est videre apud Dionysium. 6. cap.
eccles. Hierac. vigebant monachorum or-
dines votorū solennitate (vt creditur) firma
ti: & tamen non erant sicuti modò sunt. Nā
pòst Anto. & Benedictus hanc religionum
formam Ecclesiæ autoritate instituerunt.
Responsio. Respondetur, quòd si vota ædebant solen-
nia, autoritate Eccleſię & forsan in manibus
Episcoporū illa ædebāt. A sacratissima verò
Virgine nullum accersiri potest contra
nos argumentum: nam si votum emisit so-
lenne id fuit ex peculiari Dei reuelatione.
An verò adeò sit religioni intrinsecū votū
castitatis, vt neq; per Ecclesiā fieri possit vt
absq; illo sit vera religio. q. 5. disputandum
est. Illic enim &. q. 6. reuertendum nobis ad
votum solenne explicandum restat, tam re
ligionis qnàm sacerdotij.

Ad. 1. arg. AD primum igitur capitalium argumen
tum respondetur, quod voti solennitas
licèt fiat in oculis hominum, pertinet
nihilo minus ad Deum inquantum per eius
ministros hominis voluntas recipitur, transferentis ius suum in Deū, abdicātisq; à se facultatem, & arbitrium mutandi statū. Quapropter eatenus cōceditur votum simplex perinde obligare apud Deū atq; solenne, q̄ vtriusque trāsgressio est mortalis, sed tamē vtrūq; in suo ordine. Simplex enim obligat sicut promissio: cuius ideo transgressio est nō reddere quod promisisti. Sed tamen solenne obligat sicut traditio: ob idq̄ue qui illud transgreditur peccat auferendo qđ tradidit vel abutendo voluntate Deo mancipata. Vnde fit vt sit grauior transgressio voti solēnis, q̄ simplicis. ¶ Quòd si arguas votum solenne perinde esse promissionē atq; simplex: nā pari modo ait qui, pfitetur. Promit
Solutio. to obedięti̇ā Deo q̄ ero tibi obediēs. Respō
detur differentiā esse q̄ qui solēniter vouet, licèt promittat obedientiā quantū ad officia religionis exequēda, nihilo minus, pmittit illam seipsum suamq; voluntatē, & totū ius tradendo addicendoq; & mancipando Deo. Votum autē simplex non est traditio voluntatis, sed promissio qua obligatur eam tradere statumq; mutare. ¶ Et per hæc decidet quæstio quā hic tractat Caie. vtrū distinctio voti simplicis & solēnis sit specifica, & pariter transgressio sit alius speciei. Respondet enim sub distinctione. Nēpe quòd si distinctio attēdatur ex parte subiecti, differūt specie: eo q̄ qui simpliciter vouit non est inhabilis ad contrahendū matrimoniū, sicuti ille qui vouit solēniter: quēadmodum primo de anima affirmat Auerr. oculū hominis differre specie ab oculo leonis, propterea quòd animæ sic differumt. Si aūt, inquit differētia attēdatur ex parte obiecti, tunc nō differūt specie: sicuti neq; hac ratione differunt oculus hominis & oculus leonis: quoniā eiusdē sunt formalis obiecti, perq; eadē media sentiunt. Nam eadem, inquit, vis est obligandi in vtroq; licet in solenni maior in eadē specie. Et certè si tota differētia cōsisteret in statuto ecclesiæ, ita dicere debuit. Attamen tenēdo quòd vnum est promisio & alterum traditio, proculdubio specie differunt ex ratione formali obiecti. Atq; ita forensi vsu cē
Refellitur definitio Caiet. D. Thom. setur. Alia quippe actio est promissio, atq; alia transactio dominij. Et ita S. Tho. in. 4. ait differre sicut vegetatiuū & sensitiuū: qđ differunt ex obiecto. Tametsi ad mores parum hæc discrimina referant: dūmodo certus sis grauius cōmitti peccatum contra votum solenne quàm contra simplex.

Quæstio ventilata à Caietano.

¶ Ad

Ad. 2. argu. ¶ Ad secundum iam vtiq; responsum est: q̄
cùm per vota aliorum operum non fiat mu
tatio status, non est cur fiant solenniter. Et
Ad. 3. argu. ad tertium demum respōdetur aliam esse di
stinctionem publici & secreti: aliam verò so
lennis, & simplicis seu priuati. Non enim ob
id q̄ votum in publico fiat est illico solenne,
sed quia fit secundum statutum Ecclesiæ re
cipientis vouentē. Quo quidem statuto ser-
uato, etiam in angulo potest fieri solenne.
Ad. 4. arg. ¶ Ad quartū tandem, vbi maior est difficul
tas, respōdere restat. Et in primis ambigi nō
potest quin etiam si ante vsum rationis or-
do suscipiatur characterem imprimat, atq;
D. Thomas. Richardus. adeò verè suscipiatur, vt S. Tho. in. 4. dist. 25
q. 2. & illic Richar. & Theologi fatētur: quia
ad susceptionē sacramenti imprimentis cha
racterem, vt est Baptismus, Confirmatio, &
Ordo, non requiritur actus in suscipiente,
atq; adeò neq; certa ętas de necessitate sacra
mēti: secus de necessitate præcepti nequeūt
subdiaconi ante decimūoctauū annū creari
neq; sacerdotes vngi ante vigesimūquintū
sub reatu peccati mortalis, & pœna suspēsio
nis. Quapropter quidā qui arbitrātur sacra
mentum ordinis non suscipi in quacunque
ætate, repellūtur, vt ait illic S. Tho. quia eo-
rum assertū neq; ratione vlla neq; autorita
te firmatur. ¶ Hoc ergo supposito conse-
quens planè esse videtur id quod quarto ar
gumento infertur: nēpe ante legitimū ratio
nis vsum posse quenq̄ voto castitatis cōpli-
cari. Ne q; hoc absurdius est q̄ de obligatio-
ne matrimonij. Puella nāq; cui⁹ malitia sup
plet ætatem, etiā si ante duodecimū nubat,
vinculo matrimonij tenetur: vt patet cap.
De illis. de despō. impu. Quapropter etiam
si quis consensu extorto per metum caden-
tem in constātem virū sacris initietur, voto
etiam eodē castitatis tenetur: secūdū dexte-
Syluester. riorem opinionem, vt bene ait Sylvest. verbo, ordo. 4. nisi forsan vxori esset matrimo-
nio coniunctus, qui inuita vxore abstinere
non potest. Atque id probatur argumento
sumpto ex cap. de Iudæis. dist. 45. vbi illi in
uiti à Sigibuto credebantur baptizati, nihi-
lo minus ad fidē coguntur, propterea quod
characterē essent insigniti: & tamen illis qui
renuūt, grauius est ad totam Christianam
religionem obligari, quàm ad solum castita
tis votum. ¶ At verò distinguendum est, vt
reor de huiusmodi clerico ante ętatem ordi
nato. Si enim vsum habebat rationis putà
quia decimum vel duodecimum annum at-
tigerat, & fortè in octauo: quia libere initia-
tur, cogendus est votum seruare. Si verò nul
lum prorsus habebat rationis vsum, sed ne-
sciens quid de illo fieret ordinatus est, profe
ctò rationi est maximè cōsentaneum vt de-
tur ei optio: nempe vt si voluerit in ordinis
functione permanere, abstineat, sin minus,
omni prorsus officio suspēsus vxorē ducat.

QVAESTIO TERTIA, De ijs qui vouendi facultatem habent.

S. Thomas. 2. 2. quæst. 88. artic. 8.

ARTICVLVS I.

Vtrum illi qui sunt alterius potestati subiecti, vouere possint.

POst voti substātiam & virtutem subsequitur circa ei⁹ subiectum indagare, quinā sunt quibus facultas suppetat & arbitrium vouēdi. Et primò de his qui sub aliena
Argum. 1 sunt potestate arguitur quòd vouere possint. Minus enim vinculum à maiori superatur: obligatio autem qua quis homini subditur minus est quàm quo obligat Deo: ergo & obligatio prior nequit posteriori impedimento esse. ¶ Secundò. Filij qui sub cu
Argumē. 2. ra degunt paterna, neq; ab illa sunt mancipati, arbitrium habent absque parentum vo
luntate religionem profitēdi: ergo illos qui
alienæ potestati subsunt, nihil à vouendi vir
tute cohibet. ¶ Tertiò. Maior desiderat ad
Argumē. 3. faciendum quàm ad promittēdum facultas:
religiosi autem possunt absque maiorum fa
cultate aliqua religionis opera exhibere: vt
Psalmos recitare, inediaq̄ue se atque alijs af-
flictationibus macerare: ergo subiectio mi-
nimè adimit vouendi facultatem.
Agum. 4. ¶ Quartò. Quicunque id tentat quod iure fa
cere prohibetur, delinquit: subditi autem vo
uendo non peccant, quandoquidem nulli-
bi prohibitum reperiatur, ergo videntur iu
re vouere posse. ¶ In contrarium facit il-
lud Numero. 30. Si mulier in domo patris
sui & adhuc in puellari ætate aliquid vouе-
rit, non tenetur rea voti, nisi pater eius con
senserit: & idem subditur de muliere haben
te virum: quod. 33. quæst. 5. cano. manife-
stum. & can. noluit. refertur. Ex quibus per-

inde

inde pari ratione colligitur neq; alios quicũ q; alienæ potestati subdantur, voto se posse absque superioris arbitratu deuincire.

Cõclusio responsiua.

Ratio cõcl.

DVę sunt hominum cõditiones quibus non plenaria suppetit ad vouẽdum facultas: nempe subditi, qui alijs habent mancipatam voluntatẽ: & pueri quibus per ætatem non licet rationis luce satis illustrari. De prioribus dicendum in hoc articulo: ac de posterioribus in subsequenti. Ad quæstionẽ ergo vnica conclusione: eademq; negatiua respondetur. Nemo qui sub alterius sit potestate, valet de ijs rebus in quibus ei subijciturvotum vllum suscipere, quod citra eius assensionem solidum sit ac firmũ. Conclusio est clara. Votũ quippe, vt in superioribus patet, est promissio quę Deo fit. Deus autem qui autor est naturalium legum non vult aliena surripi, vt sibi tribuantur. Quare neque eleemosynas quę de rapina fiunt gratas habet: qui autẽ sub aliena est potestate, non est sui iuris: ergo nihil Deo vouere potest, quod domino suo aut maiori debet: sed est omnino ab eius potestate pẽdens: fit ergo vt eiusmodi votum absque eius consensu non sit validũ: sed irritari à superiori possit. ¶ Primum omnium, quia quæstio hæc, iste in quam & subsequens articulus de votorum irritatione instituitur. supponam⁹ irritationis nomini id significatũ supponi qđ est nullum, ac perinde cassum haberi, acsi nihil esset factum. Quomodo enim differat à dispensatione, & commutatione, & redemptione, quæstione proxima quæ de dispensatione subsequitur, commodius explicabitur. ¶ Prima ergo hic causa dubitandi est de fundamento autoritatis prælatorum irritandi subditorum vota, vtrum scilicet tantùm iure humano, an etiam diuino & naturali ea sibi competat autoritas. Et ratio dubitationis est quòd locus citatus Numero. 30. solum loquitur de muliere quæ est sub cura parẽtis, aut sub viri potestate: quemadmodum Augustin. illic exponit. Et refertur 33. quæst. 5. can. noluit. inferre autem inde generalem regulam subditorum, non apparet qua ratione firmetur. Nã subiectio vxoris & filiorum est naturalis: subiectio verò religiosorum, licèt sit diuina, tamẽ non videtur extendi nisi ad obseruantiam trium votorum & suarum constitutionum. Eo potissimum quòd cum religiosi statum profiteãtur qui via est ad perfectionem, non videntur diuino iure arceri quo minus sui sit arbitrij recentibus se votis vrgentiùs ad meliorem frugem promouere. Adde quòd mãdatum illud apparet in numero esse legalium, quæ per præsentiam Euangelij extincta sunt. ¶ Haud ergo desunt qui censeant solũ humano iure ademptam esse monacho vouendi facultatem, citra maiorum assensum: nempe cap. illo, monacho. 20. quæst. 4. At verò cùm illud non habeat autoritatem aliam quàm Basilij, seu autoris, & Gratiani decreta colligentis, non potest habere vim legis, quippe quam Concilium tantùm vel Papa ędere potest. Quocirca nisi iuri diuino aut naturali autoritas illa cõniteretur, non inde satis esset collecta. Respõdetur ergo interdictum hoc monachorum à iure diuino, & naturali promanare. Nam eo ipso quo quis religionem profitetur, addicitur per obediẽtiam arbitrio prælati, atque adeo iure naturæ non potest inde absque eius iniuria suam dimouere voluntatem. Quapropter non modò tanquam spiritualis prælatus ex vi iurisdictionis dispensare supervotum subditorum potest, verùm & tanquam dominus voluntatem eorum perinde, ac secularis pater eadem irritare. ¶ Scisciatis autem vtrùm in omnibus prælatis similis sit irritãdi facultas, quibus adest dispensandi autoritas? Videtur nanque affirmatiua pars vera: quandoquidem dispensatio vt pote quæ spiritualis sit functionis munus, maiorem exigat potestatem quàm irritatio. Respondetur nihilominus non ita rem esse. Episcopi enim dispensare possunt: irritare verò minimè, quia non sunt absoluti domini libertatis subditorum, sed tantùm iudices. Imouero neque Ponti. Maxim. potest secularium vota irritare, secus religiosorum, quorum non solùm iudex est, verùm & peculiaris prælatus. Est enim sicut generalis minister, aut magister cuiuscunque ordinis, & sicut Prouincialis, & sicut Prior. Quare & in hoc etiã fallit regula, quòd si episcopus id quod plus est valeat, perinde possit & qđ est minus: quia non sunt eiusdem generis. Illi ergo qui facultatem habent irritandi vota prẽter religiosorum prælatos, sunt iure naturæ parẽtes, ac tutores vtriusque sexus, & domini seruorum qui sunt mancipia. Nam paterfamiliãs non eadem autoritate fungitur in suos famulos: vt pote quorum voluntatum non habet dominium. ¶ De vsu autem huiusmodi potestatis, an videlicet absque vlla prorsus de causa dum maiori libuerit possit quæ

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

Augustí.

Responsio.

Scrupulus.

Solutio.

Archidiac. Syluest. Paluda.

quæcunque vota irritare, ambigitur. Archidiac. nanque ibidem Syluest. verbo. votum. 3. & citat, & imitatur. & Palud. in. 4. dist. 38. q. 4. vsq; adeò absolutiorem censent potestatem irritandi quàm dispensandi, vt credant sine vlla prorsus causa fieri posse irritationẽ, licet nõ dispensationem. Et ratio, inquiunt, est quòd dispensatio nõ fit, quia votum nõ erat validum: & ideo requirit causam irritatio verò fit quia non erat validum absque superioris assensu, & ideo putant in mero esse arbitrio superioris absque alia causa irritare: sicut qui vouet, absque vlla causa poterat non vouere. At verò hæc sententia moderatione temperanda est: nam etsi discrimen sit quòd irritatio nulla intercedẽte causa, sit valida: quod in dispensatione nõ sic vtique facile cõceditur. nihilo minus prælatus absq; vlla omnino ratione votum irritans profectò non esset à culpa saltem veniali liber: nã cum irritatio actus quodammodo sit iurisdictionis, debet iudicio & perspiciẽtia vti antequam irritet, vt perpendat vtrum sit vtilius ac decentius facultatem negare, an concedere. Quare non est tam absoluta libertas in superiori ad irritandum post quam subditus proposuit aut quę vouere, quàm in subdito antequam à superiori facultatem exposcat. ¶ His de potestate irritandi præhabitis secundum continuò subsequitur dubium circa illud conclusionis temperamẽtum, videlicer. In quibus alteri subijcitur. Nempe vt illa persecutemur in quibus monachus superiori subditur. Nam apparet nulla opus fuisse exceptione. Quoniam, vt modò dictũ est, simpliciter totam prælato tanquam Dei vicario consecrauit volũtatem, ad huius intelligentiam notandum est quadrifida esse monachorum opera. Primũ enim genus est eorum quæ solenni voto comprehenduntur, vt sunt tria vota essentialia & peculiaria stato monachus. Apparet nihilo minus posse de his votum voto ita firmiter adijcere, vt illud prælatus irritare nequeat, vt si vouea in ordine nostro nunq; carnes gustare, & nunq; locis & horis vetitis silentium rumpere: quoniam postq; licuit votũ solenne de illis emittere, videtur posse, & arcti⁹ se adstringere ad ea seruanda. Respondetur nihilo minus & hæc etiã posse prælatũ irritare vota, quin vero & debere, quia hæc vinculorũ cõgemina tio super eãdẽ materia vix vniquam prudenter fiunt. Potestas autem inde patet qꝝ cùm

Rõ præfatę opinionis.

Moderatio præteritæ sententiæ.

Quadrifida monachorũ opera.

Dubium. 2.

Prima assertio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Caietanus.

Caieta.

super omnibus cõstitutionibus & regulę statutis præter tria essentialia vota valeat præfectus ex causa dispensare, cohibere potest subditorum arbitriũ ne de hisce statutis recentia ædant vota. Nam & illa super quibus dispẽsare potest dũ dispẽsando facit ea de illicitis licita, potest pro causa nonnunq; iubere. vt subditus silẽtium rumpat, aut religionis ieiuniũ: ac perinde valet horum vota cassare. ¶ In secundo ordine sunt opera libera, id est, quæ neq; lege sunt præcepta, neq; sub voto concluduntur: vt orare, atque noua superaddere ieiunia. Atq; ad hęc quidẽ præfectus pro suo libito cogere nequit subditum: secundum illud verbum Bernardi: Votum meum non augeat Prælatus sine mea voluntate. Tametsi nonnunq; in casu necessitatis iubere possit orationes & fortè ieiuniũ: quod ad rem modò non pertinet. Potest ea tamẽ impedire qñ libuerit, atq; adeò hæc peculiariter, ppręq; sunt opera, quorũ vota Præfectus irritare potest. ¶ Tertius operum ordo est quæ prorsus Prælati autoritatem exuperant: vt transitus ad arctiorem religionem. Hoc em cũ ad exitũ spectet subditi ex eiusdem obedientia Prælati non comprehendi tur sub illa: quo fit, vt bene ait Caietan. votũ quod monachus eiusmodi trãsitus emiserit, non posse à Prælato irritari. Atq; adeò hoc operum genus excęptum putes illo conclusionis verbo in his in quibus alteri subijcit. Haud tamen crediderim huiusmodi votum transeundi ad altiorem religionem omnino exire autoritatem Prælati, vt idem autor insinuare videtur, sed tantùm quo ad irritationem: imò arbitror posse eundem Prælatũ super idem dispensare. Quorum discrimen quæstione sequenti articulo tertio subijciemus. ¶ Quartum operum genus est eorum quę ad salutem sunt necessaria: vt legis præcepta seruare: neq; verò illa modò, sed & q ad charitatis feruorem attinent, quorũ contraria sunt venialia. Atqui horũ votum censet idem Caiet. irritari à præfecto non posse: vt si monachus votum Deo vouerit non furandi, aut nõ mentiendi. Ratio eius est quoniam hæc materia non est prælato subdita: quandoquidem super his ipse, veluti super regularibus statutis dispensare non valeat. Ait nihilo minus posse prælatum eiusmodi votũ nomine Dei cõmutare. Quare & hoc quoq; excęptum arbitratur in conclusione. At verò nõ facilè illi de hac re subscriberẽ. Nam etsi quantum ad necessitatem implẽdi di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di dispensatio istorum sub potestate prelati minime comprehendatur, nihilo minus illa noua obligatio qua subditus sua sponte religare se cogitat, nõ video cur nõ possit à prælato irritari. Nam quantum ad spõtanea, do minus est subditarum sibi voluntatum.

Tertium dubium. ¶Tertium subinde dubium circa eandem conclusionem est de illo verbo: videlicet, q̃ eiusmodi votum rei in qua subditus superiori subijcitur nõ est sine eius consensu firmũ. Est inquam dubium vtrùm anteà q̃ accedat superioris consensus votum subditi teneat, an verò cõtra ipso facto sit nullum. Et dubitationis articulus est, vtrũ cùm in voto subditi semper includat superioris cõditio subintelligatur affirmatiue, si ille consenserit, an verò tantùm negatiuè: scilicet, nisi dissenserit. Nã priori modo votum ante eius cõsensum nullũ est, posteriori verò valet quousq; per ipsum irritum fiat. Et quidem Richard. 4. sen. d. 38. arti. 4. quem multi Summistarũ sequuntur distinguunt inter religiosorum vota, atq; alia aliorum subditorum: putà filij familias, & vxoris, &c. Et de religiosis generalem absolutamq; asseuerat cõclusionẽ nempe sic esse per votum solenne inhibitos noua ædere vota, vt quodcunq; cuiuscunq; generis absq; expresso consensu superioris faciant, ipso facto irritũ sit & cassum. Quare non solum eius transgressio, nullum est peccatum, verùm & emissio nõnulla est noxia. Nam in cassum vouere, culpa est. Quin verò arbitratur Richard. eiusque comites hanc esse sentẽtiam D. Thom. propter verba postrema solutionis tertij quartiq; argumenti: vbi ait votum religiosi non esse firmum, nisi superiori placuerit, aut nõ renuerit. Affertq; in eandem sententiam can. Monacho. 20. q. 4. Et supra hæc adhibet rationes duas. Prior est, quòd cùm religionis onus sit valde graue, neq; decet, neq; verò licet, pfessionis votũ nouis sarcinis onerare, ne religiosus oneri succumbat. Posterior, quòd cùm idem religionis votũ tantæ sit altitudinis vt omnia præcedentia in ipsum cõmutata extinguat, fit vt etiam subsequentia eiusdem virtute irritentur. Quare de filiofamiliâs & vxore nõ negat quin possint facere aliqua vota de his quæ sibi non sunt prohibita. ¶Huic autem opinioni, vt bene Sylue. verbo, votum. 3. §. 3. ait. neq;. S. Tho. suffragat, ne q; arridet veritas. Quare Petrus à Palud. & Innocẽ. illic ab eodem Sylues. citati, ingenuè fatentur religiosos qui quippiam vouerint, quo prælati

Richard.

Primaria Richard.

Secũda rõ.

Cõtraria opin. Sylu. Pet. à Palu. Innocent.

obedientia non impeditur, reos esse voti, ni si dum per prælatum irritum nõ habetur illud impleant. Et ratio profectò est in promptu. Nam si alij subditi citra suorum maiorum iniuriam possunt ipsis inconsultis votũ suscipere conditionale, quousq; superiores ipsi renuerint, vt Richard. ipse fatetur, nõ est cur religiosis eadem facultas interdicatur.

Rõ opinio.

Secundarõ. ¶Secundo arguitur contra eius rationem. Non obstante religionis onere potest religiosus habita prælati facultate alia superaddere vota: ergo nihil obstat quo minus ipso inconsulto de materia quæ sibi nõ est prohibita possit idem suscipere: dummodo paratus sit causa voti nunquam abesse officijs obedientiæ: & quoties superiori votum displicuerit, ab ipso cessare. Capitulum autem monacho. nullatenus aduersarijs, imò nobis patrocinatur. Haud quippe ait illic Basilius quòd votum monachi sine consensu Abbatis sit nullum sed quòd sit frangendum: vbi insinuat ante fractionẽ solidum fuisse. Quãuis neq; illa admonitio illo est rigore audiẽda, vt quicquid religiosus vouerit illico sit frangendum, sed illud prorsus quod vel ei, vel prælato sit graue & molestum.

Caietan. ¶Ad sensum igitur Sancti Thomæ descendamus, qui videtur sentire votum ante cõsensum prælati emissum nullatenus esse obligatorium. Nam & in cõclusione & in solutione tertij & quarti dicit, tunc nondum esse firmum: quod sonare videtur non esse obligatorium. Huius autem verbi sensum Caietan. docta distinctione enucleat. Materia enim voti respectu religiosi duplex esse potest: altera scilicet prohibita, vel in genere sicut cõstitutionum interdicto ne quis monasterij sepra egrediatur, prohibetur votum peregrinationis. Aut in particulari, sicuti si prælatus bona causa inhiberet ne quis suorum de tali, aut tali re votum emitteret. Altera verò est materia non interdicta: vt orare quibus horis vacat, & studere, ieiunare, &c. Secundum quam distinctionem ad dubiũ respondetur, quòd cùm votum de materia prioris generis emittitur, subintelligẽda est affirmatiua conditio: videlicet, si prælatus ratum habuerit. Si verò materia sit posterioris speciei, tunc conditio subintelligenda est negatiuè, scilicet, nisi prælatus irritum fecerit. Et ratio discriminis est, quòd votum debet fieri de re licita: quando verò materia est prohibita, non est licita nisi fiat super illa dispensatio: quapropter qui tale fecit votum,

tum, non obligatur quousque assensus prælati accesserit. Attamẽ quando materia nõ est prohibita, apta est ad votum. Et ideo religiosus votum faciens orandi, vel ieiunandi, vel non mentiendi, ipso facto astrictus est, quousq; præfectus votum irritet. Qua fortè de causa sub distinctione ait in solutione. 4. S. Tho. quod in votis religiosorum intelligitur debita conditio, scilicet, si suis superioribus placuerit, renitantur vel non: vt prius membrum referatur ad materiam prohibitam: posterius verò ad liberã. Quare cùm dicit votum absq; assensu prælati non esse firmum, si sit votum prioris generis, intelligit non esse validum: si verò posterioris, planè intelligit quod etsi valeat: non tamen sic solidè, quin semper eius irritatio ex voluntate pendeat præfecti. ¶De vtroq; autem membro superest dubietatis nõnihil: ad quod operæpretium est respondere. De priori inquam est dubium, quòd votum de re illicita ipso facto est nullum, imò peccatum, votũ ergo religiosi de re prohibita, neq; sub cõditione valet, imò est peccatum. Respondetur per distinctionem antecedẽtis. Quando eũ res est prohibita, quia per se mala, tunc votum illius iniquum est: quando verò tantũ est mala quia prohibita, potest sub dispensationis cõditione materia esse voti. Sed quæris, vtrùm sic vouens teneatur id denuntiare prælato? videtur enim posq̃ non est voto ligatus non teneri. Respondetur ideo teneri ne vanũ sit votũ quod absq; eius licentia implere nequit. Sed de hoc statim apertiùs.

Dubitatio.

Solutio.

Scrupulus.

Solutio.

Alterũ dubium. ¶De posteriori etiam membro dubitatur, vtrùm religiosus qui liberam materiam voluit (putà orare, aut ieiunare) teneatur rẽ Prælatum celare, ne votum irritet, an verò cõtrà licitum ei sit eidem id patefacere, vt infectũ reddat. Videtur enim hoc posterius in fraudem voti cedere. Respondetur licẽre rẽ detegere. Nam in hoc vtitur iure suo. Quin verò si graue est votũ, potest molestiã suã & grauamẽ ei aperire, vt irritet. Neq; sit voto iniuria: quãdoquidẽ munus maiorũ est subditorũ temeritates corrigere. Tametsi quãdo votũ non est acerbũ, salubrius est libẽter illud persoluere. ¶At verò rursus circa prius mẽbrũ dubitatur, vtrũ religiosus qui votum rei prohibitę emisit satisfaciat petẽdo à suo prælato facultatẽ operis obeundi nõ exprimẽdo votũ. Apparet eñ hoc satis esse. Nã posq̃ cõsensus superioris ad hoc requirit vt tãq̃ materiæ dñs illã permittat: qua ratione dicebamus q̃ cùm votum materiæ nõ inhibitæ emittitur, statim tenet, sit vt si ipse opus inhibeat, videlicet ne peregrineris, satis illud est ad nullitatẽ voti. Multã hic nõ necessariã meta physicã accumulat Cajet. res eñ perspicacior est quãvt tot verbis indigeat. In primis hoc est certissimũ, q̃ si prælatus, voti nesci?, tantũ prohiberet opus, nõ ideo votũ fieret irritũ. Nã subtrahere materiã ad tẽpus: non est votũ irritare. Etenim cùm irritatio actio sit iuridica quę rei notitiam exposcit, debet idem prælatus votum nosse vt ipsum casset. Atq; hinc palàm fit cõsequens, teneri subditũ anteq̃ sit in mora illud eidem patefacere. Quare Num. 30. requiritur in patre notitia voti filię: vt cõsentiat vel dissentiat. ¶Quod si cõtrà arguas: Maritata mulier quæ votũ simplex cõtinentiæ fecit, nõ tenetur cõiugi illud detegere, sed potest licitè, dũmodò debitum reddat, non petere: ergo pariter potest tacere subditus. Respõdetur, nulla simi-

Cajetanus.

Prima assertio.

Obiectio.

Solutio.

litudine argumentum pugnare: quoniã eo-ipso quòd mulier est viro coniugata, adẽpta illi est potestas vouendi non reddere, etiam sub conditione, & ideo votum suũ nõ intelligitur nisi de non petendo: quòd potest facere nescio viro: sicut religiosus clam prælato implere votum orandi. Vbi autem materia prohibita vouetur sub conditione, tenetur vouens id dispensatori notũ facere: aliàs incassum vouerit quod in Dei ludibriũ vergeret. ¶Maiori autem ambigendi occasione interrogatur, vtrùm posq̃ religiosus cũ facultate prælati votũ de re aliqua susceperit maneat nihilo minus penes eũdem superiorem irritandi facultas? Apparet enim nullam fieri reliquam. Quod Richardus loco citato opinatus est: imò dubitat an dispensare tũc possit: sed ait euolãdum ad Papam. Nam cùm ad voti firmitatẽ in subdito nihil ampliùs requiratur quàm prælati cõsensus, fit vt postquam illo firmatum est, nulla super ipso illi superfit irritandi potestas. Nihilo minus respondetur tunc etiam in præfecti arbitrio permanere, illud irritare. Et ratio est: quia etiam emisso voto religiosus nihilo minùs simpliciter manet subditus: atq; adeò neq; prælatus sua orbatur autoritate. Quin vero adde quòd nonnũquam, etsi bona causa facultatem concesserit, poterit nihilo minus rite & rectè mutatis rebus id quòd semel ratum habuit reuocare. Patrocinatur huic documẽto Augustinus super Num. qui refert. 33. q. 5. ca. noluit. vbi docet, votũ quod puella

Quæstio.

Richardus.

Solutio.

Augustinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

puella paterna facultate firmiter susceperat posse postea à viro irritum reddi. Adde, q quanuis absq; vlla causa votum idem casset etsi peccet, nihilo minus votū est cassatum.

Augusti. Atq; huic assertioni suffragatur idē ibidem Augusti. eadem cau. & q. can. manifestum. vbi ait expresè, quòd si vxor autoritate viri votum emiserit, quod ipse, neq; citra suā culpā postmodum cassauerit, nihilo minus vxor parēre tenetur. Quin verò textus ipse facer id ipsum cōtinet. Quòd autem vir & pariter prælatus sine causa reuocando peccet, non solùm illic Augusti. verùm & textus ipse Num. 30. contestatur, vbi ait quòd etiā dum cōniuēre visus fuerit maritus, sed postea contradixerit, tūc vxor non tenebitur voti rea, sed vir ipse portabit iniquitatē eius. Et ratio est, quòd etsi superior facultatē habeat irritandi inferioris votum, non tamē vsque adeò absolutam, vt suprà diximus. quin ratione & iudicio id debeat facere. Et ideo postquam facultatem concesit non debet absque causa reuocare. ¶ Confirmatur hæc manifestè de religiosis sententia, ex simili à muliere maritata desumpto. Enimuero si vxor præmissa etiam viri facultate munus aliquod vouerit sacro alicuius Diui, semper dum nō soluit in arbitrio est viri dictum retractare: quòd si retractauerit, quanuis ipse in culpa sit, nihilo minùs ipsa non poterit

Ambrosius. non obedire. Expressa est sententia Ambrosij in lib. de Paradiso: qui refertur can. nec illud. 33. q. 5. vt illud Gratia. infert. Et ratio est quod illa facultatis concesio non est absoluta trāslatio dominij illius rei in vxorē, sed solùm ius offerendi sacro: quapropter quousq; res ipsa tradatur, semper est à superiore dependens, si reuocare libeat. Neque tua cōsequentia vlla est si arguas. Superior peccat retractando se: ergo subditus minimè ei tenetur obsequi. Illatio inquā nulla est. Quoniam non est subditi examinare iussa maiorum in his quæ non sunt per se mala, sed ex ipsorum arbitrio dependent: secus vbi rem per se illicitam iuberent: vti furari, vel mentiri. ¶ At verò sicuti de religiosis monachis suprà quęsitum est, sic & de vxore respectu viri quærendum supereſt, vtrūm in vniuersum possit vir cūcta vxoris vota irritare. Et

Questio altera. Caieta. quidem Caietan. pari modo exciperet votū non peccandi, putà non mentiendi: quia in illa materia non videtur subdita vxor. Atverò crediderim & illud irritari posse. Nam licēt quantum ad necessitatem legis non sit subdita, est tamen subdita quantum ad vltroneam obligationem. Quare nullo excepto vir potest vniuersa vxoris vota irritare: & si aliquod esset quod irritare nequiret, dispensare notissimum est neutiquam posse: quia vt quæstione proxima videbimus, illud proprium est spiritualis prælati. ¶ Attamen vice versa, vtrùm etiā vxor irritare possit votum mariti, in dubium euocatur. Apparet enim ab vna parte nullam habere huiusmodi facultatem. Nam vt scriptum est, ipsa sub viri potestate erit, non econuerso. Respondetur quòd cùm in fide coniugalis tori pares sint, vt. 1. ad Corinth. 7. ait Paul⁹: quia vir non habet potestatem sui corporis sed vxor: sicuti neque vxor sui, sed vir, neuter absq; alterius permissu votum facere potest simpliciter castitatis: imò illo nō obstāte tenetur vterque debitū alteri reddere: vt bene colligit Gratia. cano. manifestum. 33. q. 5. ¶ An verò possit alteruter votū facere non petendi, maior est dubitādi ratio. Nam in hoc nullam, quantum ad fidem tori, irrogat alteri iniuriam. Nihilo minùs quòd vir possit eiusmodi votum vxoris irritare, non debet esse in ambiguo: nō vtique propterea quòd est cōtra fidem thalami matrimonialis: sed quia ipsa verè est subdita. Et ita expresse ait Augustin. in eodem cap. manifestum. Quòd autem vice versa simile votum mariti possit vxor irritare, latentius dubium est. Nam propterea quòd sit contra fidem, non potest: postquam paratus est debitum reddere. Neque verò ratione subiectionis: quia vir non est vxoris subditus. Respondetur, in primis tale votum prægraue esse vxori, & pene maritali fidei aduersum. Nā cùm mulieres præ pudore petere vix audeant debitum, si vir petere esset prohibitus in fraudem matrimonij resultaret. Et ideo non longè ab scopo aberraret qui diceret tale votū absque consensu vxoris non tenere. Saltem hoc certū est, quòd deberet per Antistitē omnino ad tollendos scrupulos dispensatione aboleri. ¶ An verò extra hanc materiam vir habeat absolutam potestatē vouendi inconsulta vxore, fortè queris. Apparet enim veritas sic habere, postquam non est vxori subditus. Sed tamen ab altera parte argumentum nihilo minus existit, quod in his quę ad communem vtriusque familiam attinet, non possit. Vt si longam peregrinationem voueret, per quam officium coniugale suo defraudaretur fructu: aut si amplam

Solutio. *Scrupulus.* *Responsio.* *Paulus.* *Augusti.* *Dubitatio.*

Solutio. plam voueret pecuniam, quę ipsi vxori & filijs alendis necessaria est. Profectò non prorsus probabilitate caret, id nō posse: quando quidē in vxoris perniciē vergit. Ad hoc nihilo minùs respondetur irritādi facultatē simpliciter nō esse vxori permittendā, respectu viri: maximè in bonorū dispensatione. Nā etsi illa reclamāte ipse voluerit bona prodigere, quanuis malè faciat, factum nihilo minùs tenet, postquàm absolutus est eorū administrator: atq; adeò eiusmodi votum non subest vxoris potestati. Nihilo minùs si votum in vitium prodigalitatis, aut iniustitiæ impingeret, ipso facto nō haberet vim obligandi: & sic nulla egeret irritatione. Simile dicēdum est de absentia. Potest enim vir citra fraudem matrimonij peregrè proficisci, atque adeò si causa exigeret votum emittere: neque in hoc subditur vxori. Si tamē nō

Dubium grāue. esset causa legitima, pariter non teneret: sed peccatum esset vouere. ¶ Potissimū hic autem dubium est, quin verò solutu non facile, vtrùm postquàm vterq; coniugum communi consensu votum castitatis emisit, possit maritus, quam fecit vxori, facultatem reuocare, atq; adeò eius irritare votum: ac pari iure vxor quam facti forsan pœnitet, suā etiā quam viro dedit retractare, debitumq; ex illo petere. Est enim sententia Gratiani in eodem can. manifestum. negatiua. Nam postquam vterq; suo renūtiauit iuri, vterq; fit ab altero liber. ¶ Argumentum autem quod rē dubiā facit est huiusmodi. Postquā vir facultatem fecit vxori continentiam vouendi, videlicet non petere debitum, potest illam reuocare, vt autoritate nonsolum diui Augu. verùm & diuinæ scripturæ, & ratione modo cōfirmatum est: quòd autem plenior concesserit, nempe vt neq; peteret, neq; redderet, non tollit quin vtranque partem ratione possit retractare: ergo vir saltē an nullare potest eiusmodi votū vxoris. Et cū hoc iure par sit marito cōiux, ipsa etiā posse videtur retractare cōcessam facultatem. Accedit quòd vsu venire potest, vt vterq; in periculo versetur carnis illecebræ, atq; adeò cōsultius sit iuxta monitum Pauli. 1. ad Corin. 7. ad vsum coniungij redire. Quòd si dixeris eò quòd ambo communi consensu votum emiserint priuatum esse vtrūque potestate reuocandi, profectò ratio huius nōest adeò patens. Si enim maritus reuocare facultatē valet quam dedit vxori, quando vxor non eandem ei vici ſsim contulit, nō apparet cur eò quod vxor eandem contulerit, priuatus sit vir facultate sua. Profectò argumentum videtur rem dubiam facere. Nihilo minus *Solutio.* respondere possumus quòd cùm in illo officio pares sint coniuges quando vicario mutuoque consensu vterque vouet, est genus quoddam mutui contractus: facio vt facias: id est, renūtio iuri meo, vt tu renunties tuo. Quocirca ob id quod vxor viro suo renuntiat debitum exigere, priuatur maritus non solùm iure petendi, sed & facultate reuocandi factum: quapropter vtriusq; votum censetur absolutum castitatis. ¶ Aliud post hęc *Postremum dubium.* dubium sequitur. Vtrùm votum semel à superiori irritatum, si postmodū ab eius cura, & seruitute exeat, reuiuiscat. Ad hoc sunt qui distinguat, votum impuberis irritatum non reuiuiscere. Si tamen pubes iam erat quando illud fecit, nempe si quartū decimū excesserat annum, quanuis irriteturnam si reale est, vt suprà diximus, etiā tunc vsq; ad vigesimum quintū irritari potest: tūc aiunt cùm taliter vouens fuerit emancipatus, tenetur. In hanc sententiam solet citari Innocent. *Innocent.* incapit. scripturæ. de vot. & vot. redempt. Attamē ipse nihil ampliùs dicit quàm quòd impuberes vouentes, vel qui sunt sub cura parentum tenentur cùm fuerint emancipati implere: cùm ergo non explicet, etiam si fuerint cassata, non est credendus id sentire. Sed Paludanus tametsi ambiguus, annuere *Sententia Paludani.* ad hoc videtur in. 4. distinct. 38. quæst. 4. Attamen salua authoris existimatione, contraria sententia procul dubio amplectenda est: quam Syluester tenet verbo, votum. 3. §. 2. Nempe quòd in vniuersum, votum quodcunque, siue vxoris, siue filij, siue serui, siue religiosi semel irritatum, nullam deinceps virtutem retinet, qua vllo tempore obligari possit, nisi iteratò fiat.

Setētia Gratiani. *Argu. ad alterā partē.* *Augusti.* *Paulus.*

¶ Extat enim regula iuris, quòd obligatio *Regula probatur sententia pręfata.* semel extincta instaurari non potest. Codice, de remissione pignoris. l. cùm ex causa. Atque huic sententiæ libentiùs arridet Panormitanus super eodem capitulo. scripturæ. citato. Imò & textus capituli, quidā. & cap. placet. de conuersio. coniuga. id confirmant: quippe vbi habetur quod coniux religionem intrans quatenùs alterius coniugis reclamatione cassatum est, post obitum eiusdem coniugis non ampliùs ligat. ¶ Molestior autem dubitandi ratio existit dum vxor, verbi gratia, votū emitteret executioni tunc mandandun, si maritum vita superaue-

Panorm.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rauerit: & idem de filio si dum sub cura parẽtis ageret votum emitteret, post suam emãcipationem explẽdum: & pariter seruus sub cõditione si fuerit libertate donatus, vtrùm & eiusmodi vota posint etiam ijdem superiores irritare. Videtur nanq; pars negatiua inde confirmari, quòd eiusmodi vota fiunt pro tempore quo vouentis libertas sub alie na potestate nõ constringit. Prætereà quia votum vxoris tunc nullatenùs marito nocet. Ad hoc posset trifariàm responderi. Primò sub distinctione. Eiusmodi nanque vota alia sunt quæ fiunt superiori grauia, & incommoda: alia verò quæ non nisi in vouentis grauamen vergunt. Illa quæ sunt prioris gnis nõ possunt ab illo irritari si pro tẽpore facta sunt quo fuerit ipse vita defunct⁹: vt si vxor religionẽ vouerit, aut castitatem: quia illa nullam habent incommoditatem, præterquàm quòd coniugali officio superstite viro quadamtenùs videntur obstare. Si autẽ incommoda sunt voueti, ita que irritatio in bonum eius cedit: tunc videtur posse maritus & pater illa irritare: vt si vouerẽt longã peregrinationem, aut lõgos sumptus. Alij verò scrupulosiùs respõdent, neutrius generis vota illo pacto edita irritari posse, ac sub inde consulunt ad dispensationem recurre-
Syluest. re. Sylvest. verò verbo. religio. 2. §. 15. cõtrariam per aliud extremum sequitur opinionem: nempe quodcunq; votum quod quisque dum sub alterius est potestate emiserit, posse durãte illo tempore irritari: vt si puer decimotertio anno intrare decimoquinto vouerit relgionem: & pariter si ante vigesimumquintum quippiam vouerit, post illã ætatem exequendum: potest illico ea pater irritare, videlicet illud ꝓsonale ante quartũ decimum: & alterum reale ante vigesimum quintum, vt articu. proximo videndum est. Et re vera nõ est eiusmodi sententia metuẽda. Apparet enim inde tuta quòd cùm volũtas subditi illo tempore simpliciter sit superiori arbitrio alligata, quacunq; conditione idvouerit, irritari tunc potest, Adde quòd ratio huius potestatis quæ superiori inest, illic fundatur vt subdito consultum curet: propterea quòd non præsumitur eius voluntas idonea rationis luce illustrari, vt vouere possit. Quapropter etsi conditionem apponat implendi postquam fuerit liber, eadem posit ratio vt superior iudicio suo tũc dũ sui iuris est, perpendat, an id illi congruat: atq; adeò in sua est potestate tunc quando votũ editur, irritare. Eò vel maximè quòd nullũ est votum quod in grauamen ipsius vouentis non cedat. Quare distinctio in prima responsione facta, superuacanea videtur.

¶ Vtrùm verò si durãte ætate quo filius est sub potestate parentis nunquàm fuerit irritatum, post quam eandem ætatem trãsilierit posit ab eodem patre irritari, multò maiori perplexitate ambigitur: sed tamen articulo proximo aptiùs dissoluetur.

SVpereſt ergo tandem ad argumenta initio quæstionis obiecta respõdere. Primi autem respõsio iam suprà explicata est. *Ad 1. arg.* Nam etsi obligatio quæ fit Deo maior sit q̃ illa quæ fit hominibus, nihil sibi tamen offerri optat, nisi quòd sub dominio sit offerẽtis. Nam obedietia quæ parẽtibus debetur, obligatio etiam est diuina, & quam subditi debent prælatis, quare nõ habet gratum vt contra eiusmodi maiorum voluntatem sub diti quicquam voueant. ¶ Ad secundum re- *Ad 2. arg.* spondetur quod postq̃ filij ad annos pubertatis peruenerint: puta quartum decimum annum masculus excesserit, & fœmina duo decimũ, nisi seruitia sint & mãcipia, sui sunt iuris, quantum ad ea quę suam attinent persõnam: nempe vt vel religionem profitean tur: vel matrimonia contrahant: manent tamen sub cura parentum quantum ad bonorum dispositionẽ. Quare reale votum quod ante vegisimumquintum emittunt, irritari à superiori potest: vt articulo proximo videbitur. Seruus autẽ quia in potestate domini est, neque ad religionem se vnquàm obligare valet, neq; ad peregrinationem, neque ad aliud per quod domini obsequio subducatur: vt Doctores super cap. scripturæ extrà, de vot. & vot. redem. adnotant. ¶ Ad tertiũ *Ad tertium* verò respondet S. Thom. quod etsi plus sit facere quàm promittere. atque adeò religio si multa inconsultis prælatis facere queant, nihilo minùs non possunt firmiter absque eorum consensu vouere. Et ratio, inquit est: quia nullum est tempus exceptum in quo prælatus non posit eum circa aliquod offi *Obiectio cũ* cium occupare. Veruntamen hanc rationẽ *radi.* Conradus loco citato nõ approbat. Arguit enim hoc nõ euincere quin posit subditus aliqua vouere, quorum contraria nõ potest iubere prælatus: vt non mẽtiri, non maleloqui, &c. At verò Sanctus Thomas non intẽ *Solutio.* dit illam pro ratione adæquata inducere. In contextu nanq; quæstionis causam reddiderat cur subditus inconsulto prælato vouere non

non potest: nempe quia habet voluntatem illius arbitrio alligatam: & eandem explicat in initio responsionis: scilicet: quia religiosus subditus est prælato quantum ad suas operationes, secundũ professionem regulæ.

¶ Alia autem subiuncta causa solùm est particularis respectu illorum operum quorum contraria prælatus potest præcipere. Nam cùm potestatem habeat quocunq; tempore præcipiendi, libera esse debet subditi voluntas ad obtemperandum: & ideò vouere contrà non potest. At verò neque de huiusmodi operibus tam euidenter hęc ratio rẽ conuincit, quàm illa priùs enarrata. Nam cauillare quis posset, dicens quòd quãuis prælatus potestatem habeat quocunque tẽporis articulo occupare subditum, non inde euincitur quòd posit eius vota irritare: sed hoc tantùm quòd non obstante voto debet ei contrarium iubenti obedire. Sed nihilominùs votum perstat firmum, obligans subditum secundũ ipsum facere quandiu prælatus opus contrarium non præceperit.

¶ Itaque authoritas prælati extẽdatur ad impediendum aliquando executionem voti: non tamen ad irritandum votum. Attamen nihilominùs est congruens ratio, quòd si potest quoties libuerit executionem impedire, posit & votum tollere: quod quadantenus liberæ obedientiæ obuiare videtur.

Ad quartũ. ¶ Ad quartum denique respondetur, quòd etsi votum subditi sine cõsensu prælati emissum non sit omnino firmum, nihilominùs quia eius permissu mandari potest executioni, non peccat subditus vouendo: siue religiosus sit, siue vxor, siue filius. Ex quo verbo colligitur votum statim esse obligatoriũ si de materia sit non prohibita: licèt à prælato pendulum. Secùs si sit prohibita. Sed neque tunc est peccatũ vouere postquàm fit sub conditione, si prælato placuerit: sicuti alterum cum conditione, nisi renuerit.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm pueri religionis voto se possint obligare.

Primum argumentum. SEcunda hominum cõditio de quibus dubitatur, an se possint voti iugo subdere, est puerorũ. De quibus igitur arguitur q̃ nulla se possint vouendi religione vincire. Ad firmitatem requiritur deliberatio: quę cũ absque rationis luce fieri nequeat, amentibus & furiosis non accidit, ac perinde à religione vouendi excluduntur: pueris autem aut nullus affulget rationis radius, aut maligniorem atque exilior q̃ vt deliberare queant: ergo quicquid vouerint, cassum est. ¶ Secũ- *Secundum.* do arguitur. Id quod fieri rectè potest, nequit ab alio haberi irritum: votum autem religionis quod vel puer vel puella ante pubertatis annos susceperit, potest à parẽtibus retractari, ac perinde à tutore: vt. 20. q. 2. can. puella. prospectum est: ergo videtur eiusmodi pueri ante legitimos eosdem annos non posse ritè vouere. ¶ Tertiò. Propterea reli- *Tertium.* gionem ingressis annus permittitur probationis, vt maturo consilio perpendant quid ferre valeant humeri: hæc autẽ matura perpensio non competit pueris: ergo non possunt legitimè vouere. ¶ In contrariũ est idẽ ipse citatus canon. puella. vbi admonetur votum puellæ, nisi intra annum à parentibus reuocetur, validum esse: quod testimonium est antè fuisse ritè factum. Nam quod non ritè fit, etiam si nõ reuocetur, nunquàm fit illa ratione solidum.

AD quæstionem quatuor cõclusionibus respondetur. Prima est. Si puer & puel- *1. Cõclusio.* la ante pubertatis annos nõ ea vtantur rationis luce, vt deliberare queant, nullo se voto potest constringere. Ante probationẽ autem conclusionis recolere ex superioribꝰ opus est, alterum esse votum simplex, alterum verò solenne: quorum differentia est, quòd solenne sola ecclesiæ autoritate firmatur: eò q̃ in benedictione aut consecratione, ad modum superiùs expositum, secundùm ecclesiastica decreta solidatur: votum autẽ simplex efficaciam non habet aliam quàm quæ à deliberatione vouentis exurgit, qua se obligare intendit. Hæc autem deliberatio duplici de causa, vt dictũ est, infirmatur, nè robur habeat. Vno quidem modo ex defectu rationis: vt de furiosis & amentibus dictum est, dum suo paroxismo tenentur: altero verò modo ex eo quòd voluntatem habet alterius arbitrio colligatam. Ex priori ergo membro fit consequens nostra conclusio: quòd si puer nondum vsu rõnis fungit, nequaquam se potest voto perstringere.

¶ Secũda conclusio. Si puer ante pubertatis *2. Cõclusio.* annos munere rationis fruatur, potest quidem quantum in ipso est voto se obligare: sed nihilominùs ex parentum arbitrio pendet, aut eius qui pueri curam gerit, vt posit *Probatio cõ* ab ipsis irritari. Probatur cõclusio. Nã pueri *clusionis.*

ante legitimā ętatem vtroque memoratorū modo impediti sunt:nēpe & ob rationis defectum, & ob ligamen quo eorum voluntas sub iugo est parentum. At verò quia, et si non crebrò,tamen quandoque vsu venit vt lux festina rationis ante consuetam ętatem aliquibus affulgeat,fiātque subinde doli capaces, idonei tunc fiunt,vt ritè possint quantum in se est vota edere: manet nihilominus impedimentū alterum puta dependentia ab aliena voluntate,cuius arbitrio irritari possunt. ¶ Tertia conclusio. Votum solenne nemo quantuncunq; sit doli capax, ante pubertatis annos potest suscipere. Cōclusio non alia indiget probatione quàm ecclesiæ autoritate: nam sola est causa huius asserti: quæ quidem masculis quartumdecimum annū præscripsit,fœmellis verò duodecimum. ¶ Quarta demum cōclusio. Post annos pubertatis quisq; se potest religionis voto nihilominus solenni quàm simplici, quātumuis parentibus reclamātibus,firmissimè obligare. ¶ Hic primum omnium tres sunt discernēdi ętatis limites:videlicet infantia: quæ durat primo septennio: quo tempore infantes censentur nullo fungi rōnis ductu,atq; adeò eorum vota nihil pendūtur. Atq; ad hoc tempus alludit prima conclusio. Mox sequitur pueritia,quæ vsque ad quartumdecimum annum maribus proten ditur:vbi pubertas aduenit. Et illa ętate possunt pueri esse doli capaces:sed tamen durat tunc potestas parentū ad irritandum puerorum vota,etiam si sint personalia puta religionis:vt habetur cap.non solùm. de regul. libro.6. Fœmellis autem præscribitur annus duodecimus,vnde pubertas illi incipitur: vt habetur citato can.puella. 20.q.2. sed quantum ad vota realia,quibus scilicet res vouentur aut sumptus:deinde subsequitur tertia ętas,puta adolescentia quę dicitur pubertas: quo tēpore adolescentes sunt sub cura parētum,vt de suis bonis sine eorum autoritate dispensare nequeant:vt habetur.ff.toto titu. de minor. 25.annis. ¶ Hinc autē forsan nos obiter interrogās interpellet, cur puellis minus sit tempus ante puberta tēpræscriptum quàm maribus. Nā cū fœminæ leuioris sint iudicij & prudentiæ, contrarium videbatur ratio flagitare. Nempe vt longius eis ponerētur ad consultandum tempus. Respondetur forsan in causa fuisse quod in fœminis acceleratiùs festinat rationis vsus: fructus enim quo excelsioris sunt naturæ,seriùs maturescunt. Sed tamen legitima causa fuit q̄ in viro qui præesse debet vxori,præstantior requiritur prudentia quàm in fœminis quibus gubernatio familiæ non adeò incumbit:præstantior enim sapientia requiritur ad gubernandum quàm ad obediendum. ¶ Hic verò admonito opus est quòd puer qui ante pubertatem non habet rationis vsuram vouere nequeat,nō est tantùm intelligendum ante septennium. Nam etiam vndecimo anno & puer tertiodecimo, qui illo caret, eadem ratione prohibetur. Et vice versa iuxta tenorem secundæ conclusionis si ante septenniū eundem haberet vsum, quod quidem prudentum discernículo perpendendū est, obligare se posset voto,nisi parentes renuerent. Illi ergo annorum limites designātur secundùm præsumptionem iuris:atq; adeò quādo res est dubia,ex illis sumendum est iudicium. ¶ Sed est hic præterea notandum, q̄ quando ante legitimum tempus pubertatis quis emisit votum,etiam si sit religionis, q̄d postmodū neq; irritatum fuit,neque legitima ætate iterato confirmatū:tunc vt ille secundùm conscientiam reus voti iudicetur, non sufficit quæcunq; opinio,tunc habuisse vsum rationis quando vouit: sed requiritur rem esse adeo certam & compertam, vt nulla aut tenuissima apud viros prudētes reliqua fiat dubitatio cōtrariæ opinionis. Monitum hoc pro captu meo hīc ob id appendi, quòd vulgo existimatur dum res est dubia,potiùs esse in fauorem voti iudicium ferendum:nempe obligare. Crediderim nāq; prorsus contrarium:nam cùm iure eiusmodi puer præsumatur non habuisse vsum rationis,non est in contrariū adigendus nisi luculenter id ratio conuicerit. Melior siquidem est possidentis conditio: & hominem manere liberum,censetur manere in sua possessione. Imò hoc semper arbitratus sum in fauorem voti facere,ac potissimū religionis: quippe quòd cūres sit grauis momenti, nemo debet in illam nisi ratione cogente obtrudi. Et cōfirmatur:quia nemo ante illud legitimū tēpus tenetur ecclesiasticis legibus, puta sacramentorū aut ieiuniorum:non ergo est cur teneatur voto quod ex sua mera voluntate pendet,nisi planè constet esse doli capacem. ¶ Ex his sic dispositis ætatum limitibus,colligitur tam conuenientia quàm discrimen inter votum personale & reale. Personale em̄ est quod ad personā attinet: vt est religionis, orationis, aut ieiunij: reale verò

3. Cōclusio.

4. Cōclusio.

Tres limites ætatis.

Intergatio.

Responsio.

Primum documentum.

Secundum.

Discrimē et cōuenientia inter votum personale et reale.

verò quod pertinet ad res:putà vbi sumptus requiruntur. Ambo in hoc cōueniunt quòd ante rationis vsum neutrum potest emitti:illo tamen præsente,vtrunq; simplex. Nā solenne religionis,non nisi post quartumdecimum. Rursus conueniunt quòd ante puber tatis annos, nempe ante quartumdecimum in puero,& duodecimū in puella,vtrūq; potest à parentibus vel tutoribus irritari,etiam si sit religionis:quo irritato,nulla eius obligatio in perpetuū resurgit. Differunt tamen quòd votum personale post quartūdecimū irritari non pōt. Et ratio est: quia iam puer habet rationis vsum vt suam obliget personam:votum autem reale vsque vigesimum quintum irritari potest. ¶ Circa prius autē horum membrorū forsan quis dubitet, an de omni personali voto sit intelligendum. Nempe si puer anno decimo quinto voueat ieiunium,aut quotidianā orationem, vtrùm perinde ac si esset religionis nullatenus irritari possit. Est enim à parte affirmatiua argumentum: quoniam canones irritationē non prohibent,nisi voti religionis: quod in eius fauorem videtur factum. Neq; S. Tho. in.4.de alio voto loquitur. Item si vxor similia æderet personalia vota,possent à viro irritari,& pariter prælatus omne votum subditi: sed tantam habet potestatē pater in filium:quantum vir in vxorem:ergo & hæc valet cassare pater in filio qui nondum vigesimumquintum annum attigit. In contrarium est quòd ratio quę cōuincit religionis votum tunc ætatis irritari non posse,est, q̄ iam tunc est plenus rationis vsus:quæ quidem ratio idem conuincit de quocunque alio personali. Quare non facilè credam illam exceptionem esse factam in fauorem religionis:imò est declaratio naturalis iuris. Et ideò cùm illud quod obseruatu difficilius est,maioremq; exigens deliberationem irritari vetatur,consequens apparet,minora minùs irritari posse. Igitur libentiùs negatiuè ad quæstionē respondērē: videlicet nullum personale votum filij pubertatē ingressi posse à patre irritari. Nam doctores idem iudicium de omni personali proferunt. Neq; simile est de vxore:quoniam illa non prohibetur vouere propter rationis defectum,sed propter subiectionem ad virum, qui omne eius votum irritare potest:sicuti prelatus omne votum subditi:filius autē post pubertatem quo ad libertatis vsum nō vsq; adeò subditur patri:sed dūtaxat in dispensatione bonorum. Et ideo in tali casu non aliud quàm dispensationis remedium suppetit. Quod si quis contrarium censuerit,probatiorem rationem excogitet. ¶ Cōtra tertiā deinde cōclusionem,qua negatum est votum solenne ante quatuordecim annos validum esse, arguitur. Matrimoniū eorum qui sunt doli capaces tenet:vt docemur.c.de illis.de dispensatio.impubet.ergo & votum valere deberet:siquidē maioribus priuilegijs foueri debeat quā matrimoniū. Adde quòd etiā ordo sacer:quod.q.præcedenti dicebamus:si quis ante legitimū tempus illi initietur, tenet.

Cui quidem ordini annexū est castitatis votum:ergo nō est cur non valeat solenne votum. Neq; satis est respondere sic ecclesiæ placuisse:nā cum Spiritu sancto regatur,nihil temerè constituit. Quærimus ergo eiusmodi rationē decreti. ¶ Respondetur, quòd sacramēta nō subsunt ecclesiæ iudicio vt secundū essentiam mutentur:& ideo vbi cōpetens subsțat materia,nō pōt illa sacramenta irritare. Vnde cū vir & fœmina liberè cōsentientes possint iure naturæ se matromonio coniungere,fit vt si malitia ætatem supleat,nēpe si nō modò rationis lux vtrique præfulgeat,verū & fœmina idonea sit viro, atque ipe possit matrimoniū consummare, nō potuit ecclesia tale irritare matrimoniū, postq̄ illic sacramentū perficitur. Et similis parq; de ordinis sacramento ratio. Attamē quoniā religio nō est sacramentū,pōt eadē ecclesia solenne religionis votū irritare:idq; adeò cōsultissimè ante quartūdecimū annū cassatum duxit. ¶ Quòd si rursus interroges an saltem tale votum religionis existimandum esset pro simplici,apparet nanq; sic esse:quoniā cum ecclesia solam solennitatem deneget,videtur ille inquantū potuit obligatus remanere,putà voto simplici. Simile enim habetur cap.quidam.& cap.placet.de conuers.coniuga. Coniux enim qui altero reclamante abstractus est à religione quanuis à voto solēni absolutus cēseatur, ligatus tamē manet nè altero defuncto ad secundas trāseat nuptias:quia obligatus est carnis debitum nō petere. ¶ Nihilominùs nō obstante argumenti similitudine,q̄ nōnulla est,crediderim in præsentiarū rem secùs habere: nēpe si ante quartūdecimū quis fecit solenne votum,qui nūquā simplex aliud neq; antè nec pòst egerit,nullo ligari,neque simplicis voti fune: quandoquidē votū illud irritum per ecclesiā habetur:vt habetur ca.nō solū.

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

S. Thomas.

Solutio.

Argumētū contra tertiam cōclus.

Solutio.

Scrupulus.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vot.libr.6.Neque simile est de coniuge: nam in voto solenni coniugis includuntur tanquã duę partes,& nõ reddere debitũ,& nõ petere:& ideo licèt ab altero cõiuge sub cuius est potestate impediatur eius volũtas respectu prioris,superstes nihilominùs sit ei potestas obligandi se respectu posterioris.

Postremum dubium. Ille autem qui ante ætatem solẽniter vouet, non impeditur:quia alligatam habet alteri voluntatem:sed propter ætatis defectum: & ideo vbi simpliciter irritatũ est solenne votum religionis,non est cur virtutẽ simplicis retineat.¶Postremũ deniq; dubium est,qđ superiori articulo tetigimus:nẽpè vtrũ si pater votũ filij dũ sub sua est potestate nõ irritat,integrũ sibi sit,postquã emãcipatus est, idem eius votum irritare,quod dum sub sua erat cura emiserat.Exempli gratia.Puer tertiodecimo anno votũ fecit simplex religionis,quod neq; pater ante quartũdecimum irritauit,neq; filius ipse postcà amplius confirmauit,in decimo autẽ quinto anno, voti eundem filium pœnitet: vtrũ facultas tunc perduret in patre illud cassandi:quando quidem si tunc vouisset,certũ est non posse. Pariter votũ reale ante vigesimũquintum annum emissum à filio,vtrũ postquã codẽ clapso tẽpore emãcipatus est filius,possit à patre irritari.Profectò res est dubia:gratius tamẽ in partẽ negatiuã inclinarem:nã etsi tẽpore emissi voti pater irritare illud poterat, eadem ei potestas nõ perstat nisi vsq; ad prę finitum lege tẽpus.Quare si illa intra idem tẽpus nõ fungitur,postcà non valet illã exequi.Idq; à simili cõfirmatur. Nam si seruus dum erat sub alterius dnio votum emisit,qđ nũquàm dominus irritauit,postea libertus nõ potest ad dominum recurrere qui illud irritet.Neque irritatio teneret.

Solutio.

Ad.1.arg. AD primum igitur argumentũ respondetur,solùm concludere pueros,quibus nondum rationis vsus illuxit,nequaquã vouere posse: vt prima asseruit conclusio.

Ad secundũ ¶Ad secundum negatur prior præmissa. Enimuerò quanuis in potestate sit patri liberorum vota infecta reddere,nihil tamen obstat quo minùs vouere possint:nam intelligitur negatiua conditio:nisi à parente vel tutore irritetur.Quare quandiu non irritatur, tenetur filius,vti de religioso diximus,illud exequi.¶Tertium denique de voto solenni currit:quod iam dictum est ante annos pubertatis suscipi non posse.

Ad tertium.

QVAESTIO QVARTA, De dispensatione & cõmutatione voti.

S.Thom.2.2. quæstio.83.art.10.

ARTICVLVS. I.

Vtrum in voto possit fieri dispensatio.

POst irritationem voti eorum qui firmiter vouere nequeũt,sequitur quęstio de eorum dispensatione, quæ firma sunt vota. Arguitur ergo de more, q̃ nulla in eiusmodi vota cadere possit dispẽsatio.Minus est votũ cõmutare,quàm super illud dispensari: votum autem commutari non põt,vt verbis illis Leuit.27. insinuatur. Animal quod immolari potest Domino, si quis vouerit,sanctũ erit,& mutari nõ poterit:neq; melius malo:neq; peius bono:ergo multo minùs potest super votum dispẽsari.

1.Argumẽ.

Secundum. ¶Secundò,in his quæ de lege naturæ sunt aut diuina,non potest per hominẽ dispensari, ac multò minùs in præceptis primę tabulæ quæ ad dilectionẽ Dei spectant: quę autore Paulo omnium est præceptorum finis: votũ autẽ semel emissum,re ipsa explere,est ius diuinũ ad religionẽ attinens: ergo nulla in aliud incidere valet dispẽsatio. ¶Accedit tertiò q̃ redditio voti pertinet ad fidẽ q̃ deo firma debetur,postquã illi est impignorata: super hoc autẽ dispensare absurdũ apparet: ergo nõ est licitũ.¶In contrarium existit argumentum q̃ maioris roboris est, id qđ ex cõmuni voluntate ,pcedit habentis publicã autoritatẽ,quã qđ ex volũtate singularis psonæ dimanat:sed in lege q̃ ex cõmuni consensu reipublicę stabilimentũ habet, dispensari põt,vt lib.1.ostensum est:ergo super voto quod solo vouentis arbitrio firmatur.

AD intellectum quęstionis presentis recolenda est illa distinctio, quã libr.1.q. vltima præmisimus inter dispensare, irritare,abrogare,& interpretari:addeetiã in voto,cõmutare,& redimere.Irritare nanque,si *Irritatio uoti.* ue in lege siue in voto id mediteris, est illud cassum habere per subtractionem materiæ. De lege illic exemplum posuimus:& de voto.q.proximè præcedenti multa produximus.Commutare autem, vt nomen sonat, *Cõmutatio* est vnum in aliud quippiam mutare:vt si peregrinationis votum in ieiunium commutetur.

Redemptio. tur. Atque idem est redimere:nisi quòd redemptio cõmutationẽ sonat in pecuniã, vel in aliud pecunia æstimabile:vt dum votum peregrinationis quod ad sacrum Iacobi edi

Abrogatio. disti,in aurũ mutatur quod eidẽ tẽplo offeras. Abrogatio verò non habet locum nisi in lege,quando cessante causa legis ipsa sub inde cessat.Sed interpretatio atq; epieikeia, perinde atque in lege habet locum in voto, quæ est quando declaratur legem aut votũ in tali casu non tenere:vt paulo pòst videbimus.Dispensatio verò in lege,est exceptio, vt illic diximus,personæ ab vniuersali obligatione:vt cũ aliquis priuilegio excipit nè Quadragesimam ieiunet. Voti autẽ dispensatio,vt quod singularem tantũ personam obligat,non sic cõmodè definiri potest: sed est sublatio voti:ob id quod causa qua factũ est,minimè iam tunc decere videtur. Vt autem hæc clariùs eluceſcant,ad responsionẽ quæstionis descendamus,quæ hac continetur cõclusione. Votum quodcunque simplex potestati subest ecclesiæ, tam vt super eo dispensetquàm vt ipsum in rem aliã cõmutet.Probatur conclusio. Voti dispensatio instar dispensationis legis perpendi debet.Dispensare autẽ,secundũ vocis sonum, idem est quod cõmunia ad singulares personas pro cuius gradu & ordine applicare: quod œconomus in familia exequit. Et per hoc clarescit dispensatio legis. Etenim cùm lex,vt libr.1.late monstratum est,non ponatur,nisi habita consideratione boni communis & eorum quæ plurimũ contingunt, accidat autem id in aliquo casu & persona deficere,oportet per eũ qui publicam gerit potestatem discernere in tali casu nõ esse seruãdã.Pari ergo modo de voto censendũ.Nam qui vouet, quandam sibi constituit legem: ob id quod bonũ sibi censebat,ac Deo cum primis gratum:vsu autẽ venire potest vt rebus mutatis id quod sibi bonũ erat,vel malum simpliciter fieri,vel incõmodũ,vel fœlicioris frugis impedimentũ,quod est cõtra rationem voti. Qua ratione expediens est vt penes illum qui spiritualem habet iurisdictionem potestas sit iudicandi, satius esse aut votum nõ esse seruandũ,aut in rem aliã mitiorem cõmutandum.Atqui actio prior dicitur dispensatio:quæ maioris est potestatis:posterior verò,cõmutatio:q̃ faciliùs fieri põt. Vnde rõ cur huiusmodi autoritas in ecclesia fuerit necessaria,explicat Innoc.ad Ianuariũ.1.q.7.c.dispensationes.vbi pruden

Conclusio responsiua.

Probatio.

ter ait, dispẽsationes nõnũq̃ cogere ex rigore debito aliqd remittere,instar nauigantiũ qui tempestate vrgente quędam exonerãt, vt cętera salua permaneant.¶In præsentiarum tres tantùm causas iustę dispensationis refert Diuus Thom.Scilicet si voti materia mala sit,aut inutilis, aut maioris impeditiua boni. Tertiò autem articu. locupletius omnes sunt explicandæ dispensandi rationes. Nam in præsentia sat erat exemplum ,pferre.¶Circa hanc conclusionẽ nihil aliud notandum supereſt,quàm quo perspicuũ fiat discrimen inter illa quinq; vel sex quæ dicta sunt.Et primò inter dispensationem & cõmutationem liquida est differentia. Nam p dispensationem vinculum prorsus voti enodatur ac tollitur:in cõmutatione verò minimè.Ipso enim eodẽ vinculo quo ad peregrinationem,verbi gratia,coactus eras, obligaris subinde ad orationẽ,inquã votũ cõmutatum est.Itaq; ad orationem illam non teneris virtute præcepti illius qui cõmutauit: quia ille nihil iubet,sed mutat. Neque verò nouum suscipis votũ:sed virtus prioris manet in secunda materia. Ac perinde eadem est religio seruare illud in secunda materia atque in priori.Mox neque inter dispensationem & irritationem obscura differentia est. Nam irritatio est sublatio materiæ, atque adeò obligationis voti quòd nondum firmũ erat,sed pendulum ab irritantis voluntate. Quæ ideo non solùm ad spiritualem pertinet potestatem, sed pater & maritus idem possunt. Dispensatio verò est religatio & ablatio vinculi qđ firmũ erat:quæ ideo functio ad spiritualem potestatem attinet.Neque sine causa & iudicio fieri potest,quo iu dicetur causam vouendi inutilem iam esse. Quod ad irritationem non est necessarium. ¶Attamen inter dispensationẽ & epicikeiã seu interpretationem,nõ tam clarum est interuallum.Nam qui dispensat,nihil aliud videtur facere quàm interpretari & declarare votum iam tunc in illo casu non obligare. Ad hoc autem loco citato libr.1.cum de legis dispensatione diceremus,respondimus, Interpretatio enim voti, sicuti legis, exigit vt eius impletio sit rationi naturali contraria:ad dispensationem verò satis est quòd legis & voti ratio in tali persona deficiat. Ex quo fit interpretationem pro illo articulo nullam exigere prælati autoritatem, vt illic declarabamus,si recursus ad ipsum non pateat. Accipe exemplum. Vouisti carnes nõ

Discrimẽ inter dispensationẽ & reliqua.

Quantũ interſit inter dispensationem & irritationem.

edere:tamen in eum locum incidisti,vbi nisi eas comedas,peribis:tunc quoniã res accidit naturali iuri cõtraria,tu ipse authoritate priuata potes nõ obstante voto illas comedere.Haud tamen ideo à voti vinculo absoluceris sanè,quod eadem necessitate præterita seruare teneris.At verò fortè tibi aliquo modo iciunium nocet,vel impedimẽto tibi est nè tam attentè posis studio literarũ incumbere:non ideo potes per epieikeiam contra votum facere:sed tãtũ potest esse causa quare prælatus tecum dispenset, votiq; obligationem vel ad tempus vel in perpetuum tollat.Quocircà dispensatio non est interpretatio,votum tunc non tenere:sed etiam si votum teneat, illud tollere.Quo fit vt aliquam habeat similitudinem cum abrogatione legis,quæ fit principis autoritate, cessante causa. Quanuis plus requiratur ad dispensationem:nempe quòd materia voti sit,vti dixi mus, vel inutilis, vel mala, vel impeditiua melioris boni. Est præter hæc omnia & voti cessatio,quæ nulla indiget dispensatione: de qua quæst.1.meminimus:nempe si vouisti certam domum nunquàm intrare,& causa fuit propter periculũ quod illic tibi immineba t,cessante prorsus illa causa cessat & votum.Nam nõ intrare domum,res est vana, atque adeò indigna materia voti. ¶Igitur vt ad conclusionem redeamus, quòd cõdecens fuerit ecclesiæ prælatos tali fungi authoritate in votum quali in legem,compertissimum est:nam cùm neque vouentis prudentia tanta semper sit,vt votũ matura consultatione suscipiat:& res præterea humanę quotidie subinde mutentur,sæpe sæpiùs rationi consonat id quod quis vouerit retractandum fore.Et quoniam per votum fides Deo obligatur,& priuatus homo esse non potest idoneus iudex in causa propria,ratio ipsa à natura profecta docebat vt qui vices Dei gerit tali fungeretur arbitrio & iudicio. Quapropter Christus hanc ecclesiæ suæ authoritatẽ reliquit.Tota autem rei huius difficultas in causis consistit quibus dispensatio iustificatur:de quibus articu.3.

Ratio altera conclusio.

Ad.1.arg. AD primum igitur argumentum respõdetur, idem discrimen in lege veteri inter animalia constitutum quæ templo offerebantur,perinde apparere inter votum solenne & simplex. Animal enim oblatũ qđ immolationi idoneum erat, iam inde existimabatur quasi diuino cultui mancipatum: qua de causa redimi pretio nequibat.At pariter vt statim dicturi sumus, in votum solenne,quo se homo diuino tradidit cultui,dispensatio non cadit:animal verò quod sanctificari per immolationem non poterat,redimi iubebatur:& pariter nunc super voto simplici dispensari ab ecclesia potest.

¶Ad secundum respondetur, quòd quãuis super his q̃ iuris naturæ sunt ac diuini,dispẽsari per hominem non posit: tamen non minùs tenetur homo legi maiorum manda toq; parere,quàm explere votum. Nam & hoc quoque naturale ius est ac diuinum. Quapropter etsi implere votum sit de lege naturæ ac diuina, tamen dum superior dispensat nihil cõtra votum ipsum fit,sed tollitur:eò quòd iudicatur non debere in tali casu ligare.Quemadmodùm quando princeps in lege humana dispensat:non id fit vt subditus legi non obtemperet, quod esset contra ius diuinum,sed hoc prorsus vt qđ erat lex, in hoc casu cesset.Quare prælatus dispensans in voto, non dispensat super ius diuinũ aut naturale:hoc enim faceret si manente voto licitum censeret opus cõtrariũ.

Ad.2.arg.

Quòd si tibi hoc videatur petitio principij, atque adeò sic arguas.Lex diuina & naturalis non põt per hominem tolli:reddere votum est lex diuina:ergo nõ potest illa tolli, atque adeò neque eius obligatio. Respondetur quòd dispensans non tollit legem diuinam, quę est vt dum votum firmum manet seruetur,sed tollit obligationem quę ex mera voluntate vouentis ortum duxit. Quòd enim homo reus sit voti, ex duabus premissis colligitur.Nempe quia vouit,& quia lex est vt votum reddatur: dispensans autẽ non tollit hoc secundum,sed prius:putà obligationem quatenùs ex voluntate istius emersit: quæ vt suprà diximus, quodammodò est lex humana.

Obiectio.

Solutio.

Ad tertium.

¶Ac pari modo respondetur ad tertium, quòd qui non persoluit votum quod præfectus censet incommodum nullam frangit Deo fidem: imò eius vicario obsequitur.

ARTICVLVS. II.

Vtrum super voto solenni continentiæ religionis fieri possit dispensatio.

OVanuis ecclesia potestatẽ habeat,vt dictum est, dispensandi in voto perinde atq; in suis legibus:tamen propter singulare priuilegium voti solennis,explorare restat

stat vtrũm vsque ad hoc etiam eadem potestas extendatur.Et arguitur à parte affirmatiua. Vna earum ratio quę suprà relatę sunt

1.Argum.à parte affirmatiua.

dispensandi in voto est,si pretiosiori bono obstaculum sit:sed hæc in voto etiam solenni continentiæ reperiri potest. Nam bonũ cõmune,teste Aristot.diuinius est quàm peculiare cuiusp iam:potest autem in voto cõtinentiæ alicuius personæ periclitari cõmune bonum:vt si per matrimonium illius qui continentiam solenniter vouit,perpetua regni successio seruaretur incolumis,ac subinde afflicta republica paci consuleretur publicæ:ergo tunc religio esset super tali voto dispensare.

Aristot.

Secundum.

¶Secundò:Latria nobilior virtus est quàm castitas:potest autem super voto latriæ,putà offerendi sacrificium aliquod ista de causa dispensari: ergo super voto solẽni castitatis.

Tertium.

¶Tertiò: Sicut votum abstinentiæ periculum vitæ offerre potest vouenti,sic & solenne votum cõtinentiæ: sed causa seruandæ vitæ licita est dispensatio prioris:ergo & posterioris.

Quartum.

¶Quartò:Sub voto solenni religionis non solum castitas,verùm & paupertas & obedientia cõtinetur: horũ autem duorum dispensatio legitima esse potest & iusta:ergo & castitatis.Minor patet, dum quis ex monachatu ad functionem episcopalẽ assumitur:tunc ille & à professionis obedientia eximitur, & in diuitijs permittitur viuere.

Altisiodo. Glossa.

¶In contrarium autem est illud Eccles.26.Omnis ponderatio non est digna animæ continentis,id est,nihil est quo continentiæ status cõpensari possit.Cui applaudit &.c.cũ ad monasterium.de statu monac. Cuius postrema verba sunt. Abdicatio proprietatis,sicut etiam custodia castitatis,adeò annexa est regulæ monachali, vt cõtra eam neque summus Pontifex possit indulgere.

ADquæstionẽ tribus refutatis opinionibus respondet D.Thom. per suam quãquinq; cõclusionibus explicat.Ad materiæ autem intelligentiã prænosse oportet

Tria in voto cõtinẽtiæ cõsiderãda.

tria esse in voto cõtinentiæ cõsideranda:nẽpe materiam,perpetuitatẽ, ac solennitatem. Tres ergo opiniones videlicet duæ priores & quarta,in conclusione capitali eadẽq; negatiua cõsentiũt.nempe super votum solenne continentiæ neutiquàm per ecclesiã dispensari posse sed de causa dissident. Prima enim quæ est antiqui Altisio.& glo.c. cùm ad monasterium, de sta. mona.& super.c.1. de vot.& vot.redẽp.causam ad materiam reducit. Aiunt inquã eius autores huiusmodi solenne votum idcirco non esse dispensabile,q̃ excellentia continentię virtutis ęquam non recipit cõpensationẽ, vt authoritas Ecclesiastę citata insinuat. Rationẽ autẽ eam assignant q̃ homo per continentiã tum de domestico triũphat inimico, nimirũ de carne,quæ diabolo & mundo molestior est:tũ & angelorũ repræsentat naturã, Christoq; secundũ animæ puritatẽ & corporis assimilatur. Hæc autẽ ratio non admodum vrget: nam animæ bonũ, & contẽplatio & oratio, præstantius est, viciniusq; nos Deo reddit conformes q̃ bona corporis. Id quod & Apost.1.ad Corin.7.cõtestatur:vbi cõtinentiam medium existimat fouendæ contẽplationis quę eius est finis. Ait enim q̃ innupta mulier cogitat quæ Dei sunt: & ideo cõiugibus ob id consulit à cõmuni toro in tẽpus se iungi:vt possint orationi vacare:& tamẽ super voto contẽplationis & orationis dispensari potest. ¶Ob id ergo alii,quorũ fuit Alber.Mag.in.4.dis.38.art.7. rationẽ eiusdem conclusionis à perpetuitate voti deducunt. Aiunt scilicet idcirco hoc votũ dispensationi non subdi, quòd prætermitti nequit,nisi per id quod omnino est contrariũ:id autem quod voto cõtrarium est, eius perpetuitati repugnat. Attamen ratio hæc nullam habet energiam : nam etiã votum abstinendi perpetuo,ab esu carniũ prætermittere nemo potest nisi edendo carnes:& tamẽ põt in illo dispensari. ¶Igitur tertia opinio conclusionis sententia differt: asseuerat enim votũ solenne cõtinentiæ esse dispensabile propter cõmunem reipublicę vtilitatem,vt suprà argutum est. Attamen his non obstantibus.D. Tho.respondet quatuor præambulis ppositionib⁹,ex quibus quintã colligit capitalẽ conclusionẽ.Prima propositio est. Nullus ecclesiæ prælatus,vt summũ atq; minimum cõprehendamus,efficere potest vt qui votũ solenne emisit ab eo desistat ad quod consecratus aut benedictus est:nempe vt sacerdos nõ sit sacerdos: aut religiosus nõ sit religiosus.Probatur ex illo Leuit.vlt. Illud quod semel sanctificatũ est Dño, nõ potest in alios vsus cõmutari:qm̃ iã dicatũ est Deo:ecclesia aũt nõ põt sanctificationẽ illi⁹ qđ semel sanctũ est tollere, neq; in reb⁹ ipsis inanimatis, nequit eũ efficere vt cõsecratus calix,aut tẽplũ,aut ara, nõ sint cõsecrata:atq; adeò multò minus vt homo semel Deo cõsecrat⁹, aut dicatus,desinat esse cõsecrat⁹:atq; adeò neq; põt ab illo vsu abducere ad quẽ consecratus

Rõ proxima non admodum urgens.

Paulus.

Rõ Alberti Mag.

Refutãt ratio Alber.

Prima propositio. Dñ. Thomæ.

Probatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est aut benedictus,atq; aliis applicari. Solennitas autē voti,vt.q.2.dictum est,consistit in cōsecratione & benedictione vouētis, fit ergo cōsequens assertio nostra:nēpe fieri non posse vt q semel sacerdos aut religiosus est desinat esse talis. Tāetsi sacerdos functione & executione ordinum suspendi possit. At quia hoc de sacerdote propter characterem certius est,nōnulli Iuristę id de religioso negarunt:dicentes posse fieri non religiosum Sed tamē hoc,inquit, S.Tho.ignoranter dixerunt. ¶Hac ergo prima ꝓpositione præfixa,vt ad votum continentię descendamus, speculari restat vtrūm cōtinentiæ votum illi sit muneri essentialiter annexū,ad quod ꝑ votum solenne consecratio fit aut benedictio:nam si ita sit,qua ratione qui consecratus est,esse nequit nō cōsecratus aut benedictus,sit vt neq; vlla queat super tale continentiæ votum fieri dispensatio. Sinautē tali muneri cōtinentia nō sit indiuiduè annexa, dispensari potest vt huiusmodi consecratus aut benedictus continentiæ voto soluatur. Res est apertissima. ¶Subnectitur ergo secūda propositio. Ordini sacro debitū cōtinentiæ non est essentialiter annexum, sed statuto ecclesiæ,vt superiùs iam nobis constitit.

Secūda propositio.

Ratio. Hoc patet,quia non est de essentia sacerdotis castitatem seruare: quandoquidē Græci etiā ab ecclesia Latina permittuntur in coniugij fœdere permanere. ¶Ex hac ergo propositione sequitur tertia. Videtur ecclesia dispēsare posse in voto cōtinentiæ,quod per susceptionē sacri ordinis solēniter suscipitur. Patet postq̄ non secū in eodē pugnat sacerdotem esse & nō cōtinere. ¶Quarta propositio. Debitū cōtinentiæ statui religionis essentiale est. Probatur: homo per religionis statum seculo prorsus abrenuntiat, totū se Dei seruitio mancipando:ergo illo voto ab se rescindit quicquid eiusmodi obsequio obstaculo esse potest:hoc autē maximè est coniugalis sarcina,vt p quā homini necessitas incumbit familiæ curandæ:secundū illud Apostoli.1.ad Corinth.7. Qui cū vxore est,solicitus est quę sunt mundi,quomodò placeat vxori:& diuisus est:ergo religionis voto essentiale est castitatis debitū. Idq; nomine ipso cōfirmatur. Nam monachus ab vnitate sic nuncupatur:nēpe quia solus viuit, atque vnico Dei negotio incūbit,neq; ad vxorem vel ad alia secularia diuisus est. ¶Ex his tandem elicitur quinto loco capitalis cōclusio, qua ad quæstionē respondet. In voto continentiæ quod religionis ꝓfessione fit solenne,nequit ecclesia dispensare. Cuius rōnem Decretalis citata subdit:nēpe q̄ custodia castitatis annexa est regulæ monachali. ¶Detertia ꝓpositione S.Tho.q̄ ad votū sacerdotale spectat,nemo dubitat,quin sit ab illo separabilis cōtinentia. Sed de hoc forsan tyrūculus hæreret,vtrū votū castitatis qđ sacerdotes modo statuto ecclesię suscipiūt,sit de castitate intelligendū,q̄ rei vxorię opponitur:an verò de illa quæ simpliciter omni copulę aduersat,siue cōiugali, siue fornicariæ, multū enim refert:nā si tantū de priori intelligitur,tūc fornicatio sacerdotis nō esset nisi simplex peccatū:si autē de posteriori, erit etiā fractio voti. Apparet aūt nō intelligi nisi de priori.s.q̄ tantū voueant nō ducere vxores:nam hoc est qđ suo statui satis esse videtur. Respōdetur nihilominùs, simpliciter esse intelligendū de castitate,sicut est votum religionis,nā ad functionē suam cōsecrādo venerabili sacramēto mācipant,omnis mūdities cōdecet:qua ratione ecclesia ordinibꝰ sacris illud adnexuit votū. Quare fornicantes,duplici culpa maculant. ¶At scisciteturfortè quispiā,quomodo possit Papa sup huiusmodi voto dispensare:videlicet vtrū antequàm fiat:nēpe abrogādo nūc legē positā: vt q amodò initiari voluerint sacris,nō fiāt voti castitatis obnoxij:an verò etiā cū illis q̄ iam votū solēne fecerunt. Apparet eīm modus hic secundus:nō licere:nēpe vt qui votū solēne fecerunt,vxores ducant. Respondet vtroq; id modo posse facere: quandoquidē huiusmodi votū vim aliā nō habet q̄ ex ecclesiæ statuto:cū ex natura rei,votū cōtinētię nō sit ordini sacro annexū. Et simile.q.6, de militaribus religionibus dicturi sumus. ¶De capitali aūt cōclusione multi sunt qui à sententia S. Th. deflectunt:tenentes ecclesiam perinde in voto solenni cōtinentię religiosorum dispensare posse atq; in voto sacerdotum:vt est Henri.Ganden.quodlib.5. q.25.&.26.& Richar.in.4.dist.38.arti.9.& Durandus ead.dist.q.2. Et ex nostris Palud. q.4. Quin etiam & ipse D.Thom. aliquando contrariam sententiā non respuit:vt patet in.4.dist.38.q.1.art.4. Imò verò,qđ non possum non mirari,Caieta . in præsentiarū non solùm contrariam sententiam asseuerat, verùm & asserit opinionem hic Sancti Thomæ de huiusmodi indispensabilitate non esse ius absolutè,sed opinatiuè: quia illum, inquit, sensum ex Decretali hausit: quem

Scrupulus.

Quæstio.

Solutio.

Henric.opinio.
Richard.
Durandus.
Palud.
Caietan.

quem tamen ipse non censet esse legitimū. Idemque cōtendit & in opusculis.q.12.primi quodlibeti. Igitur pro examine præsentis quæstionis attentè notandū est quemadmodum S.Tho.ex prima propositione & quarta colligit dispensari non posse in voto solenni continentiæ religionis: quæ est capitalis cōclusio. Sic scilicet fieri per ecclesiam nequit,vt qui semel in religionem benedictus est,desinat esse religiosus. Sicuti fieri nō potest,vt qui in sacerdotē consecratur, desinat esse sacerdos. Continentia verò perpetua est de intrinseca ratione & essentia religionis: ergo super illa fieri non potest dispensatio. Qui autem sententiam hanc impugnant,vtranq; prēmissam demoliri cōnātur. Imò non solùm extranei,verū & hic Caietan⁹ situ dei ēmoliri rōnēs. Th. Caiet. priorē non approbat, quia non idem de religioso quod de clerico in sacris censet: eò quod per sacros ordines imprimitur in delebilis character,vnde fit impossibile eum qui semel est sacerdos desinere esse talis,etiam si degradetur. In religione autem nullus character imprimitur, sed sola adhibetur benedictio. Quare etsi fieri nequeat religiosum nō fuisse benedictū,nihil tamē vetat quominùs ꝑ legitima causa eiusmodi religiosus distrahatur ad alios vsus:putà dispensetur cum illo vt à cœlibatu ad nuptias demigret. Veluti & consecratus calix potest per dispēsationē in alios assumi vsus:nam & sacros propositionis panes sacerdos legis veteris Dauidi porrexit quo suorum famē leuaret. Hæc omnia à Palude mutuat⁹ est. ¶Ex quo subinde infert D.Tho.Decretalē. Cùm ad monasterium.non citasse legitimo sensu. Illic eīm solum habetur quòd nō posse religioni sine voto castitatis religiosum permanere: haud tamē inde,inquit, colligitur ꝙ nō possit à religione extrahi. Imò ait ꝙ si author vidisset summos Pontifices eādem decretalē sic fuisse interpretatos,proculdubio nō suscepisset onus huius opinionis ad defendēdā illā Decretalem:sanè cū pluries à Romano Pōtifice dispensatū sit in voto solēni, vt cum rege Aragoniæ refert Petrus de Palud.in.4.d.38. & Papa Cœlestinus dispēsauit cū sanctimoniali Cōstātia filia Rogerij regis,vt monasterium post professionē exiēs, Hērico Sexto Regi nuberet,vt historiæ tradūt. ¶Alij autē Thomistæ vt D. Tho. defendant: fingunt nescio quam qualitatem religioso per benedictionem imprimi indelebilem: quod deridiculum figmentū est. ¶Igitur quod Caiet.

Explanatio rōnis S.Th.

de S.Tho.censet.videlicet, ꝙ si sensus Decretalis intellexisset non perstitisset in hac sententia,idipsum ego de eo censuerim: nempe ꝙ si mētem D.Tho.penetrare voluisset, nō tam facilè ab illo recessisset. Vis enim rationis D.Tho. ad probandum religiosum fieri non posse non religiosum, non persistit in eius benedictione tanq̄ in prima radice: sed in legitima traditione: quia scilicet dum solenniter profitetur, dedit traditq̄; se in alteri⁹ possessionem: hoc est in alienam potestatē:nempe quia religioni se dedicat perinde,acsi quis in mācipium sese traderet dūo: vt.q.2.art.vlt.declarauimus. Sed qa illa traditio sub forma benedictiōis celebratur, ea vtitur quasi traditionis signo. Nam in ordine nostro anteà fit professio q̄ benedictio. Vnde in.4.d.38.q.1.art.2. expresè ait tū votū solenne fieri quādo quis præsentialiter sese Deo tradit,diuinis se præceptis mācipando: vel in sacro ordine,vel in religiōis professione. Et art.3.inter soluendū tertiū argumentum postremæ quæstiunculæ:propterea ait per votum solēne dirimi matrimoniū,quod non fit per simplex,quia votum solenne habet actualem exhibitionem proprij corporis. ¶Hæc autem ratio profectò nō est tam debilis q̄ Caiet.& alij arbitrātur, nā si quod est in hominis dñio & possessiōe per humanā potestatem auelli ab illo iustè nō potest, nec verò coniux ab altero cōiuge, multò fit ꝓbabilius vt qui iā se Deo in hoc obsequiū mancipauit,amoueri inde non valeat. Quæquidem ratio tāti tempore D.Tho.habebatur,vt præter ingenitam sibi cōsuetissimāq; vrbanitatem & modestiā,non fuerit dicere veritus,eos qui sentirēt religiosum posse fieri non religiosum,ignorāter id dixisse. Hoc enim prorsus argumēto D.Mat. vsus est aduersus regem illū,qui sanctimonialē Ephigeniā ducere volebat:ꝙ cū cœlestis regis sponsa esset,nefas permittere existimauit,quis dimidiū regni illi offerret. Ad quā autoritatē Caiet.respōdere nequiuit,nisi negādo historiā. ¶Et rationis fundamentū est quod.q.2. art.de solēni voto declarauimus:nēpe ꝙ etsi cęremonia solēnitatis voti cōstitutio sit humana,eius tamē obligatio ius est diuinū, ac naturale:videlicet,vt qui re vera iam se alteri perpetuò mancipauit,nequeat inde citra iniuriam diuelli. Quòd autem religio sit perpetua traditio,patet ex illo euangelico. Vade & vende omnia quæ habes, & sequere me: perpetua.s.animi firmitate. Igitur qui cōtra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riæ opinioni patrocinant, in eo, nisi nos fallimur, decipiunt, q̃ cũ ceremonia professionis sit de iure ecclesiastico: inde inferunt vinculum non esse de iure diuino. Quod si verũ esset, profectò tam facilè posset super voto solẽni dispẽsari q̃ super simplici: quod tamẽ absurdũ est. Quo circà Altisiodorẽsis & Alber. Mag. in. 4. d. 34. ar. 17. & Alex. Hal. in. 3. par. & Bonauẽtura etiã in. 4. in fi. d. 38. atq; alij huius classis pro cõstitutissimo semper hoc habuerunt. Ob idq; D. Tho. opinionẽ cui in. 4. visus est conniuere, posteà in Sũma re oculatiùs perspecta, demutauit, cõtrariãq; quicquid Caie. dixerit, affirmatissimè cõplexus est. ¶ Et est mihi profectò in cõfirmationẽ eius sententiæ argumentũ minimè debile: nã si religiosus per dispẽsationẽ fieri valeret nõ religiosus, nõ esset firma ratio vt per professionẽ religionis matrimoniũ ratũ non cõsummatũ dirimeretur. Fac em̃ maritũ ante copulã religionẽ profiteri, atq; vxorẽ alteri se cõiugio copulare, tũc si iste fieri posset nõ religiosus, trãsire posset ad alias nuptias: qñ quidẽ priores dissolutæ fuerãt. Vnde vsu veniret, vt post ratũ matrimoniũ de præsenti, vtro liceret habere aliã vxorẽ, & vxori aliũ virum. Hæc in corroborationem attulerim prioris præmissę: nempe religiosum fieri nõ posse secularẽ. ¶ Ex his fit S. Tho. Decreta Iem. cùm ad monasteriũ. non ad id citasse ad quod Caie. putat. s. ad confirmandũ q̃ religiosus nõ potest fieri nõ religiosus: nam bene videbat, hoc illic nõ definiri. Sed hoc aliũ de constituto citauit illã ad asserendam alterã præmissam: videlicet, perpetuã cõtinentiã sic esse religioni annexa, vt neq; per ecclesiã fieri possit vt sit vera religio sine continẽtiæ voto. Et certè est mirandũ q̃ Caie. apud D. Tho. hoc nõ perspexerit. ¶ At verò & secundã præmissam non desunt qui inficientur, nimirum arbitrãtes cõtinentiã nõ sic penitus natiuam esse religioni quin absque illa possit vera esse religio. Imò verò Caiet. licèt hic aliud affirmare & defensare videat, tamẽ illis suis verbis. q. 88. art. 7. q̃ solo ecclesię statuto religionis inhabilis fit ad matrimoniũ, quæ pariter Scotus ait, videt idẽ sentire. De hac autẽ re in subsequẽti quæstione singularis nos manet art. 3. vbi de militarib⁹ religionibus disputabimus, an veræ sint religiones: cũ eiusmodi milites matrimonia cõtrahant. Interim tamẽ satis sit nobis expresũ decretum Innocentij iã citatũ: vbi ait nec per summum Pontificem indulgeri posse vt absque

Alisiodo. Alber. Ma. Alex. Hal. Bonauent.

Firmissima ratio q̃ opinione sancti Thom.

castitatis voto verus sit monachatus. ¶ Per hæc ergo argumenta cõtrariæ opinionis diluunt. Simile nanq; quod à sacerdotio ad religionẽ afferunt, nullũ est: videlicet q̃ si põt Papa super cõtinẽtia sacerdotis dispensare, possit cũ monacho: nã castitas nõ est illi muneri indiuidua, veluti huic. Sed arguũt sic p̃terea: Id quod voto nẽ fieret obstaret, causa est legitima vt factũ tollat: si autẽ grande rei publicę periculũ immineret, nisi vnus quispiã dũ liber est matrimonium cõtraheret, id potiùs eligere deberet q̃ religionẽ: ergo si eadem necessitas postq̃ est religiosus, incũbit, tũc etiã extrahẽdus est. Negat autẽ prior assumpta. Respõdeant em̃ mihi qui hoc vtunt̃ Achille. Si salus omnino reipublicæ inde esset depẽdens q̃ qui vxorẽ habet legitimã alterã duceret, vtrũ dimittere quã habet deberet, vt aliã sibi copularet? omnino negabũt. Et tñ si res esset integra, hoc est si ille liber esset, deberet illã sibi adiungere quæ ad publicã salutẽ cõferret. Simile ergo nos de religioso respondemus: quippe qui fortiori est vinculo colligat⁹. ¶ Rursus, Palude arguit q̃ in omni voto excepta subintelligitur authoritas Papæ, si dispẽsare voluerit. Atq; alij eidẽ rationi aliã adiungũt, videlicet, q̃ homo à iure naturæ nullatenus se valet eximere: quapropter nullo obstãte voto si naturalis lex casum obtulerit necessariũ parendũ est: atq; adeò omninò cũ religioso dispẽsandũ. Negatur verò illud documẽtũ. Imo sicut põt homo sic se per matrimoniũ alteri addicere, vt neq; per Põtificẽ possit ab illo dissociari, ita se potest & per votum religioni mancipari. Quocircà falsũ est q̃ in voto solẽni illa sub intelligit̃ exceptio. ¶ Reliqua istorum argumẽta nullius sunt prorsus momẽti præter illud, quod licèt meritò pluris habeatur nõ tñ perinde cogit atq; ipsi putãt. Et est illud qđ hic Caie. ineluctabile existimat: nẽpẽ q̃ Põtifices suprà memorati cũ religiosis dispẽsasse legunt, vt religionẽ cũ matrimonio cõmutarẽt. Ad hoc aũt in primis respõderi potest, historias illas, saltẽ illã regis Aragonũ nõ esse vsq; adeò certã: haud enim in Chronicis illi⁹ regni extat: nec verò in sacro canone: sed à Palude citat̃. Secũdò, vt Sylu. in verbo. votũ. 4. refert, sunt qui asseuerent religiosum illum Aragonẽ nõ fuisse professum. Idemq; astruũt de sanctimoniali Cõstãtia. Vel fortè allegarũt nõ vsq; adeò spontaneos solẽniter vouisse: quod creberrimè vsu venit. Præterea idẽ Syluester magister Palatij sacri nõ

Ad. 1. arg.

Replica.

Solutio.

Ad aliud argumẽtorum eorundẽ authorum.

Paluda.

Alteratio Paludæ.

Solutio.

vere-

verẽtur dicere alia multa Põtifices factitare neq; secundũ ius, neq; sine scãdalo. At verò nõ opus est huc confugere. Sed cũ de re hac diuersè fuerit iampridem opinatum, Papa dispensans sequutus est opinionẽ illam quam ꝓbabilẽ censebat. Haud tũ subinde fit cõsequẽs vt illã tanq̃ de fide decreuerit. Nã facta Pontificũ minimè articulos fidei cõstituũt. Quod miror tum alios, tum præcipuè Caietanũ nõ animaduertisse. Quapropter si Cœlestinus dispensauit cũ Cõstantia, nõ dubiũ quin hoc D. Tho. notissimũ fuerit: successit enim ei paulò pòst. Et nihilominus non fuit cur vereretur cõtrariã, ꝓbare sententiã. Neq; in hoc cõdemnabat Papã, vt pote qui arbitratus fuerat suã opinionẽ fuisse probabilẽ. Quare si D. Tho. fuisset Papa, nunq̃ dispensasset, nec citra culpã potuisset, nisi sententiã mutasset. ¶ Quin age id expendamus quod Caietanus arbitratus est. Ait quippe quod cùm Innocentius Tertius, illius Decretalis author. cùm ad monasteriũ. Cœlestino Tertio proximè successerit, qui cum Constãtia dispensauerat, non est vero simile anteçesso ris sui factũ cõdemnasse. Ego verò conijcio Diuum Thomam aliter sensisse: qui paulò pòst scripsit: videlicet Innocẽtium ob id illum canonẽ edidisse: q̃ diuersæ esset sententię q̃ fuerat Cœlestinus. Quod quidem citra eius iniuriam ratione iam dicta facere potuerat. Nam Cœlestinus non fecerat canonem quasi de fide. Et ideo Sanctus Thom. Innocentij potiùs canonem amplexus est, quàm Cœlestini factum sequutus.

Caie. affirmatio.

Solutio.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, causam illam dispensandi quãdo votum impedimentum est maioris boni, de simplici tantùm intelligendam esse: nam solenne perinde ac matrimonium sit indissolubile. Quare nullam permittit dispẽsandi causam. Vnde optimè ait S. Tho. periculis humanarum rerum per easdem res humanas obuiandum esse, non autem per hoc q̃ res diuinæ in vsus profanentur humanos. Quocircà cũ religiosi omninò sint mundo defuncti, nulla de causa, aut euẽtu sunt illinc reuocãdi. Vide q̃ affirmãter hãc Diuus Tho. opinionẽ habuerit imbibitã, cõtrà quàm Caiet. censuerit. ¶ Ad secundum respondetur id tantùm conuincere, q̃ sicut potest in voto orationis, aut sacrificij dispensari, quæ excellentiora sunt obiecta, potest & in voto simplici cõtinẽtiæ, siue tẽporalis, siue perpetuæ. Attamen dum solenniter fit, non censetur indispensabile propter dignitatem obiecti castitatis, sed, vt identidem repetimus, propter traditionem & mancipationem voluntatis: cuius gratia opus castitatis sit excelsio ris virtutis, putà religionis & latriæ. ¶ Ad tertium respondetur latum esse inter abstinentiam & continentiam discrimen. Cibus nanque per se medium est ad conseruationem vitæ indiuidui: coitus autem nõ nisi ad conseruationem speciei: ob idque continentia, vbi in periculum vergit manifestum, ac præsentissimum vitæ, etiam citra dispensationem, vt suprà diximus, non obligat. Sed per epieikeiam potest qui votũ susceperat, illud frangere. Ac perinde vbi res est dubia, locus dispensationi patet. Nã in huiusmodi casibus continẽtia desinit esse materia voti. Vbi autẽ coitus saluti indiuidui medicinalis censetur, quia non per se ad talem vitam ordinatus est, non ideo esse desinit materia voti, atque adeò dum solenne est, tolli per dispensationẽ nõ potest, sed tali periculo per alias medicinas vel abstinentiam est succurrendum. ¶ Ad quartũ deniq; Sanctus Thomas respõdet, quòd monachus dum episcopali insula insignitur, non magis à pauperta tis voto absoluitur, quàm cõtinentiæ: quia nihil habere tanquam proprium debet, sed sicut dispensator cõmunium bonorũ ecclesię. Similiter neq; à voto obedientię liberat: nam q̃ prælatis religionis non obediat, inde accidit q̃ superiorem non habet præter Papam sicuti generalis magister, licèt nemini in religione obediat, nõ censetur exemptus.

Ad aliud argumen.

¶ Ad illud autem verbum Ecclesiast. contra quæstionem citatum, quatenùs primæ superius repulsæ opinioni astipulari videtur, respondendum restat. Videtur em̃ continentia illic propter eius pretiositatem indispẽsabilis censeri: quod si verũ esset, nec votũ eius simplex dispensari posset. Respõdetur ergo id tantùm illic doceri, q̃ nec carnis fœcundi tas, nec bonum aliquod corporale cõparandũ est continentiæ, quę bonũ est animi. Sed nihilominus si votum est simplex, dispensari potest. ¶ Id autem quod hoc loco Diuus Thom. de episcopo monacho affirmat, pro facto difficultate non caret. Primũ enim ambiguum reliquit an nihil voluerit discriminis inter episcopum monachum, atq; alios ex seculo assumptos in paupertate cõstituere, an verò soli monacho censuerit non licere habere proprium: reliquis verò id licere. Nam si peculiariter id de monachis astruxe

Ambiguitas literæ D. Thomæ.

rit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit,id porrò mori & vsui videtur contradicere. Quoniam monachus in episcopum creatus perinde fit dominus decimarum, ac prouentuũ qui suæ functioni destinati sunt,acsi ex seculo assumptus esset. Si autem voluerit nullum episcoporum vllũ habere dominiũ suorũ redituum:sed tantùm dispẽsationem, res esset creditu lõgè durior:quod lib.9.tractaturi sumus:&. 10.pro captu nostro pressiùs disserturi. Crediderim nãq; cùm episcopales fructus stipẽdia sint episcoporũ,dominiũ illorũ habere:licèt iure misericordię largiores teneãtur eleemosynas fundere q̃ seculares,tanq̃ pauperum patres. Alioquin si dominiũ nõ haberent, quicquid superflui expenderent,cõtra iustitiã vsurparent,& ad restitutionem tenerentur: quæ quidẽ sentẽtia acerbissima esset. Sed quia hic articulus illic habiturus est proprių locum, supersedendũ interim. Fortasse verò hic Diuus Tho. inter episcopũ ex seculo assumptum,& illum qui assumitur ex religione, noluit discriminari quantum ad reditus episcopales,sed quantum ad alias proprias possessiones. Concedit enim.2.2.q.85.art.6.secularem episcopũ posse habere proprium, quod denegat religioso. At verò forsan non est tam indispensabile votum paupertatis in religioso quàm castitatis. Nam postquàm creati sunt episcopi,nonnunquam hac parte cum illis dispensatur. Et illos qui ad primam apostolicam sedem assumuntur, notum est propria possidere:licèt à voto castitatis, religioni annexo,non sint absoluti.

Solutio.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm ad commutationem uel dispensationem uoti requiratur prælati authoritas.

POstq̃ visum est authoritatẽ commutandi dispẽsandique vota in ecclesia existere, videre restat, an penes solos prælatos sita sit. Et arguitur à parte negatiua. Potest vnusquisque liber homo absque prælati licentia religionẽ ingredi: per votum autem solẽne religionis à quibuscunq; votis in seculo æditis absolui tur,vt habetur cap. scripturæ. extrà. de vot. ergo citra prælati authoritatem fit votorũ absolutio. ¶ Secundò, dispẽsatio voti in hoc consistere videt,q̃ præpositi iudicio decernatur votũ non esse obseruandũ:at si prelatus id perperam decernat,non subinde videtur subditus à voto absolutus,quia nemo cõtra diuinum præceptum soluendi ,pmissum dispensare valet,ergo prælati authoritas nõ sufficit. Imò verò nec requiri videtur. Si eñ qui voto irretitus est, rectè cẽseat in tali euẽtu non esse seruandum,continuò fit liber:siquidẽ votum eo casu non obligat quo malum est ipsum seruari: non ergo ad hoc munus authoritas prælati necessaria est. ¶ Tertiò. Si dispensare in voto,præfectorum esset potestas,tunc omnibus competeret,non tamen cuncti facultatem dispensandi habent in quocunque voto: ergo hæc non est prælatorum potestas quatenùs prælati sunt.

Argum.1. à parte negatiua.

Argum.2.

Argum. 3.

¶ In contrarium existit, quòd votum perinde ac lex obligat: ad dispensationem autem legis necessaria est superioris authoritas: ergo & ad dispensationem voti.

Posterior conclusio.

IN præsenti articulo tametsi de sola dispẽsandi cõmutãdiq; authoritate interrogetur,de causa pariter legitimè dispensandi respondendum est. Quare duabus est operę pretium conclusionibus respondere. Prior est. Ad votum dispensandum necessaria est superioris authoritas. Nã vt hoc obiter verbum in tyronum gratiam non pręterierim, nõ hic loquimur de absolutione à transgressione voti: quanuis enim postquàm castitatem voueris lapsus carne fueris, tuus te paroecius valet absoluere. Sed de dispensatione probatur conclusio. Votum, vt in superioribus commonstrauimus, est promissio quæ de re aliqua Deo fit, quę illi accepta est & grata:quod autem Deo acceptabile sit & gratum, ex eius pendet arbitratu: atque adeò & iudicio prępositi qui in ecclesia vices eius fungitur:ad illũ ergo spectat super votis dispensare: secundùm illud.2. ad Corinthios.2.Nam & ego si quid donaui,propter vos, in persona Christi. Posterior conclusio. Ad voti dispensationem, ac perinde ad commutationem quæ in minus fit bonum, requiritur causa. Probatur primò authorita te modo citata.Nam vbi ait Paulus,in persona Christi, authoritatem designat: vbi verò subdit,propter vos, causam subsignat legitimè dispensandi: quæ quidem in bonum ecclesiæ referri debet: alioquin in honorem Christi non cedit. Hoc enim iam suprà in fine secundi libri de legis dispensatione demonstrauimus: nam cùm lex non nisi propter bonum publicum statuatur, sit vt nisi eiusdem gratia licitè dispensari queat. De voto autem nõ longè dissimilis est ratio: nã postquam quis fidẽ suam Deo obstrinxit, non

Conclu. 1.

Probatio.

non debet eius vicarius promissum remittere, nisi in bonũ ecclesiæ cui ipsum Christus præfecit. Aliàs non esset fidelis dispensator, sed dissipator iniquus. ¶ Circa priorem conclusionem discrimen in primis recolendum est,quod suprà inter eos cõstituimus,qui irritare vota possunt,atque eos quibus solùm incumbit dispensare. Functio enim prior potestatem ecclesiasticã non exigit: quare parentibus,maritis,& dominis conuenit. Posterior verò solis incumbit prælatis: qui tamen irritare non perinde valent nisi religiosorum præpositi:quoniam his vtraq; competit facultas. ¶ At de commutatione rimãdum est,vtrùm citra superioris authoritatẽ priuatim fieri queat. Syluester nanque verbo,votum.4.§.7. in partem negatiuam inclinat:nimirum affirmans quòd nec commutatio in melius absq; prælati authoritate fieri posit. Haud tamen opinio hæc veritate pollet: quoniam nec eius testimonia firmasunt. Distinguendum igitur. Aut enim simplex votum in illud mutatur,quod manifestum est esse melius: aut in illud de quo id quoquo pacto ambigitur. Si enim liquet cõ mutationem in melius fieri, tunc superioris authoritas non exigitur: vt Caietanus hìc probè censet. Huic nanque veritati & rationes suffragantur & testes. Est enim assertio, tum capituli peruenit.2.extrà.de iureiurando.propositum,aut promissum non infringere qui in melius illud commutat. Et in capitulo citato.scripturæ. de voto. ob id vota in seculo facta extingui censentur per solenne religionis, quòd omnia mutantur in melius:quę quidem commutatio priuata fit authoritate eius,qui se religioni addicit. Sed & ratio nihil est min⁹ efficax. Cùm enim voti obligatio ea sit prorsus vt quod vouisti reddas,quando id persoluis quod constat, tum melius,tum perinde creditori acceptius & gratius,cumulatior fit à te solutio. Cùm ergo Deum qui ineffabili infallibiliq; iudicio perpensor est rerum,constet quo res melio res sunt,gratiores acceptioresq; habere,non est dubium,quin qui votum in melius commutat,cumulatiùs ei soluat, atq; adeò nulla indigeat prælati authoritate. Accipe ad rem confirmandam exemplum. Si quis cereum verbi gratia,Deo vouit, aut ouem,aut bouẽ & loco illorum argenteum calicem ecclesiæ largiatur,quis ambigat voto satisfeciſſe, ædituumq; & tutorẽ ecclesiæ imprudenter atq; infideliter agere, si solutionem repellerent.

Dubitatio.

Opi. Sylue.

Refellitur Sylues.

Vera solutio.

Caieta.

Rõ prætereo assertio.

Nec verò iura ciuilia huic obstant veritati: nam.l.mutuum.ff.si cert.pet.solùm habetur quòd aliud ,p alio inuito creditore solui nõ potest,nam inter homines nõ quicquid melius est, acceptius fit creditori: vel quia non est ei tã vtile: vel quia non est tam gratum: vel alia de causa:quod respectu Dei contingere non potest. Imò dum nobis cõstat rem esse meliorem, cõstat eum magis acceptam habere:atq; adeò semper in talem solutionẽ consentire:iuxta illũ Institutio. titu. quibus modis tollitur obligatio. Consentiente creditore,aliud ,p alio solui potest. Adde,quòd fortè si certum esse posset rem esse æqualis apud Deum valoris,inconsulto prelato posset fieri cõmutatio. Sed tamẽ non esset adeò tuta:quia dum agitur de qualitate, alienum requiritur iudicium. Nam commutatio si solo debitoris arbitrio fiat, auctiorem solutionem videtur exposcere. Nec verò simplex modò votum commutari in melius potest authoritate priuata, verùm & solenne religionis in arctiorem aliam,ac perinde altiorem:vt promittitur cap.licèt.de regularib⁹. Haud tamen commutari in aliud votorum genus. Sicut nec dispensari. ¶ At verò quando in dubio est vtrũ mutatio in meli⁹, an in minus bonũ fiat:nempe vbi compertissimũ non sit opus esse excellentius,semper est authoritas prelati necessaria. Quocircà votum simplex castitatis mutari priuatim non potest:quia nihil in votis meliùs æstimat. Nec votum Hierosolymitanæ peregrinationis: nam postquam hæc soli Papæ reseruantur, nullus alius ea cõmutare potest. Quin verò nec votum abstinentiæ, nec alia personalia tutò citra præpositi decretũ mutant. Eò potissimùm,quòd quoties votũ in leuius mutatur,nonnihil habet dispensationis admixtũ: quandoquidem remissius fit vinculum.

¶ Qui sunt autem prælatorum ordines quibus facultas adsit dispensandi,ex iure canonico explorandum est. Primùm omniũ Antistites omnes nisi per Põtificem Maximũ ,phibiti essent suo ordinario munere super omni voto in sua quisq; Diœcesi, veluti Papa in toto Christianismo, dispẽsare possent. Attamen quoniam maiores fidei causas, vt extrà.de baptismo & eius effectu.admonet: ad summũ ecclesiæ caput Christi vicarium deferri decet, quinq; votorũ species ipsi sunt iure reseruatæ. Nempe votũ religionis,& votum castitatis perpetuę,votumq; peregrinationis Hierosolymitanæ,Romanęq;, ac Cõpostel-

Universidad de Deusto
Biblioteca

postellanæ. Tametsi Romanũ Compostellanumque votum solùm est vsu reseruatum Romanæ curiæ: nã iure solùm excipitur votum Hierosolymitanum: vt patet cap. quod super his. &. c. ex multa. extra. de voto. Imò verò cùm reseruationis ratio ea illic supponatur quòd eiusmodi votum in subsidium terræ sanctę suscipitur, adnotauit ibi Panormitanus. illud tantũ esse Papæ reseruatum, quod illa ratione suscipitur. Quare si fiat, inquit, ex deuotione & non pro subsidio, episcopus posset dispensare. Attamen consuetudo aliter habet: cui ideo standum est. Quare dispẽsatio episcopi non teneret. ¶ Præter hæc ergo vnusquisq; episcoporũ potest super omni voto simplici suorũ parœcianorũ dispẽsare. Hæc autẽ in archiepiscopo facultas, ad diœceses sibi suffraganeas non extenditur: quoniam cura ei non incumbit animarum ordinaria, nisi in sua diœcesi: etsi in causis forensibus ad ipsum fiat prouocatio. ¶ Abbates item & religionum præfecti non solùm generales ac prouinciales, verùm & conuentuales eadem vigent dispensandi autoritate: nam hac parte veluti antistites ordinarij suorum sunt subditorum. Haud tamen ad vota secularium qui sibi sunt subditi, eadem facultas nisi de speciali priuilegio protenditur. Et est generalis regula, quòd dispensandi facultas eadem vbique est commutãndi: quãdo quidem Diuus Thomas ait maior est dispẽsandi quàm commutandi. Discrimen autem Panormitani super capitulum Proposuit. de concessione præbendæ. videlicet, Papæ dispensationem, absolutam esse relaxationem totius obligationis: episcopum autem non prorsus vota commutare, sed relaxare, nullum habet, aut iuris, aut rationis fundamentum. In illo nanq; capitulo sic Papæ cõceditur dispensandi facultas, vt episcopis nõ interdicatur. Parœcij verò curati, quia iurisdictionem non habent, eadem dispensandi autoritate carent. Nec verò archidiaconi eadem funguntur. At de his iura sunt consulenda. ¶ Ex his fit consequens, episcopum super voto castitatis non perpetuæ sed temporalis dispensare posse. Nam cùm ordinaria potestate omnia ob causam posset tollere vota, cohibitiones & exceptiones restringendæ sunt vt sonant: & ideò quia non eis excipitur, nisi votũ perpetuæ castitatis, fit, vt temporalia illis relinquantur. ¶ Sequitur subinde etiam religionum præpositos posse in votis subditorum dispensare transeundi ad altiorem religionem: quanuis illud, vt in quæstione superiore diximus, irritare nequeant. Est enim latum interstitium: quòd irritare est voluntatem alterius coërcere: dispensare verò non, nisi spontaneæ petitioni subditi annuere: Prælatus autem prohibere nequit subditum transire volentem ad fœliciorem frugem. Si autẽ ille vult sub eius obedientia permanere, poterit tum super eiusmodi voto ab eodẽ prælato dispensari, quãdoquidem illud non est simpliciter votum religionis, quod Papę reseruatum est, sed votum transitus ab vna ad alteram: & huiusmodi exceptiones, vt modò dicebamus, restringendæ sunt. ¶ Vnum verò dubiũ quæstione. 2. in hunc locũ reposuimus de voto pœnalis religionis & peregrinationis Hierosolymitanæ, vtrùm perinde reseruentur Papæ, acsi absoluta essent. Vouisti, verbi gratia, à tali peccato, vel à re qualibet alia quæ tibi erat incõmoda cauere: adhibita cautione si contra faceres, monachale institutum suscipere aut Hierosolymam ire. Quod quidem votorum genus: vt frequẽtissimè inter inconstantes adolescentes in vsu est, ita maximè in Dei despectum, & vilipendium fit. Quia nemo est qui illud impleat. Quare huiusmodi vouentes acerbissimo pœnæ rigore essent à confessarijs vulnerandi. Dubium ergo est, vtrùm postquàm (vt semper accidit) malũ illud admiseris, dispensatio sit Papæ reseruata. Etenim negatiuè argumenta hęc pugnant, quòd tale votum non est proprie conditionale, veluti illud: si pater obierit, monachus fiam. Nam illi qui hoc secundo modo vouet, cordi est religio, ad quam ideo eius dirigitur intentio. Quare posita cõditione votum sit firmum: qui autem in pœnam sibi ingressum religionis comminatur non est ad religionem affectus, neq; voti intẽtio illuc fertur: sed in cautionem illius mali: putà vt à ludo vel mœchia sese cohibeat. Quapropter citra dubium est, ante illud admissum malum posse ab episcopo dispensari, & à quocunq; prælato qui authoritatem habet super illud votum directum. Hæc ergo ratio probabilem hanc partem facit, ꝙ etiam post commissum illud malum sit ab eodem Prælato citra Papam dispensabile: quandoquidem non est directum votum religionis. At nũquam mihi hactenus hoc potui satis persuadere: nam etsi non sit votum directum religionis, nihilominus posita cõditione fit obligatio ad religionem quæ ex vi vo-

Regula generalis. *Panorm.* *Primum corollarium.* *Secundum.* *Dubium.* *Solutio.*

vi voti nata est & confirmata. Et ideo omninò timeo aliud asserere quàm quòd sit Pontifici Maxi. reseruatum. Tametsi fatear non tantam causam ad eius dispensationem requiri, ac si votum esset absolutũ. ¶ De causis subinde dispensandi & commutandi vota, discrimen perpendendum est. Per dispensationem nanque & vinculum prorsus voti dissoluitur: & eius materia tollitur. Quapropter bonũ quod est dispeusandi causa, vtranq; rationem compensare debet: scilicet, vt maius sit quàm erat materia voti, & quàm erat vinculum quod ad religionis latriæque virtutem pertinebat. Cõmutatio autem voti vinculũ non dissoluit, & ideo non alio op⁹ est quàm vt materia sit melior si mera est cõmutatio. Ecce regulas in præsentiarũ constitui solitas. Sunt autem tum obscuræ tum & fallaces, & ad vsum parũ cõducentes, nisi accuratiùs explicentur. Et ideo ad huius explicationem commemorandæ sunt causę dispensandi in voto. Superiùs enim arti. 1. tres ex mente S Tho. retulimus, scilicet si votum sit malum, aut inutile, aut impeditiuum maioris boni. Hic autem ait debere huiusmodi causam cedere in bonũ ecclesiæ, ac subinde in honorem Christi. Quæ quidem non sunt nouæ causæ, sed aliarum finis & explicatio. ¶ Est ergo dubium quod hìc mouet Caietnus, vtrum ad dispẽsationem voti semper requiratur causa quę eius executioni obstet: videtur eñ id S. Tho. in solutione secundi affirmare: vbi ait ꝙ si prælat⁹ in voto simplici religionis dispensat, nulla apparẽti causa obstante, dispensatio non tenet. In contrarium autẽ facere videtur quòd cõmutatio sine vlla obstante causa fit licitè: & tamen idem apparet vtriusq; iudicium. Item quia nonnunquam votũ dispẽsatur, etiam si impleri possit, propter aliquod publicum emolumẽtũ. ¶ Ad istorum ergo dilucidationem per hæc respondetur documenta. Primùm ad voti dispensationem necessaria est causa obstãs. Vbi notandum tripliciter posse causam obstare: videlicet, vel ex natura materiæ voti, vel ex parte vouẽtis, vel ratione communis boni. Ex parte materiæ. Primũ si illicita, sit. Et tũc malignitas eius obstat. Si verò sit inutilis, inutilitas etiam ipsa quodammodo impedit. Nam opus vanum nõ est Deo gratũ. Et in his casibus non opùs est quòd causa illa dispensandi præstantius sit bonum quàm voti vinculum absolutè consideratum, sed quàm vinculum talis voti, scilicet mali, vel inutilis: quod proinde minimi est pretij: & ideo in rem parui momenti mutari potest, aut prorsus tolli. Potest secundò impedimẽtum intercedere ex parte vouẽtis: puta eius infirmitas, aut debilitas ob quam commodè nõ potest illud implere. Et tunc etiam in cõmutatione pensanda est illa infirmitas, vt cõmutatio remissior fiat & clemẽtior. Imò tanta esse potest vt sit obligatio simpliciter dissoluenda. Sed potest tertiò obstaculum ex parte cõmunis boni existere. Vt si vouisti iciunium quod tibi impedimentum est studendi, aut prædicandi: omnia enim talia bona cedunt in bonum commune. Et tunc verum habet regula, quòd bonum illud voto obstans, propter quod fit dispensatio, debet æstimari pretiosius quàm erat materia, & ipsum voti vinculum. Pariter si Hierosolymitanam peregrinationem voueris: & expedit ecclesiæ vt aliter ei inseruias. Vel si voto simplici te ad religionem obstrinxisti: sed ad cõmunem pacem reipublicæ confert, vt vxorem ducas. Tunc enim licitè fit dispensatio: quia cõmune bonũ tui obstat voti executioni. Si autem in tuum tantùm bonũ particulare cederet, minimè eadẽ dispẽsatio liceret. ¶ Ex istis cõsequitur, ad commutationem, quæ mera est commutatio, hoc est, quæ in melius fit, nullam exigi prorsus obstantem causam, sed satis est vt ad finẽ magis conducat. Exemplũ extat in. c. Quod super his. de voto. vbi mulierũ vota visitãdi terrã sanctã permutari sinuntur in eleemosynas: non ꝙ executioni voti quippiã obstaret: sed ꝙ in subsidium terræ sanctæ, plus mulierum pecunia q̃ præsentia cõfert. ¶ Quãdo verò cõmutatio fit in minus bonum, semper requiritur causa obstãs. Quoniam tali commutationi admixta est dispensatio: nempè nonnulla voti relaxatio. ¶ Hinc ergo fidelis dispensator & prudẽs colligat vt dum voti impedimento satis per cõmutationẽ succurritur, illo vtatur citra dispẽsationem remedio: aliàs infidelis esset: nam omnimoda dispensatio: citra necessitatem, culpa nõ caret: neq; dispensantis reatus petentem excusat quin eodem complicetur. Tametsi maior sit in dispẽsante. ¶ Hìc autem forsitan sedulus lector inquirat, vtrùm sit maiori cum difficultate dispensandũ, lex ne an votum? Vtrinq; enim extant argumenta. Lex nanq; quia in commune bonum ponitur & vniuersos ciues ligat, apparet sanctiùs esse custodienda quàm votum. Econtrariò verò quia votum fit

De causis dispẽsandi & commutãdi nota. *Dub. Caiet.* *Primũ documentũ.* *Dubitatio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit Deo,atq; adeò ad virtutẽ attinet religionis,videtur maiorem causam dispensandi requirere. Vix ergo respõdere ad hoc certa regula possumus. Igitur aliqua esse potest lex, quam dispensatione violare pernicioſius sit quàm particulare votũ tollere. Aliquod verò econuerso potest esse votum, cuius dispẽsatio maius sit religionis offendiculum. Cauſæ autem legitimæ dispẽsandi latè. 1. q. 7. cõmendantur: can. requisitis. & ibi glo. & can. necessaria. & subsequenti. Sunt enim pensanda tempus, vtilitas, persona, & rei qualitas.

Solutio.

¶ Vtrum verò illa dispensandi causa, ceu legitima & idonea admittẽda sit, quòd illi qui voto tenetur, graue moleſtumq; sit illud explere, iam loco citato in fine libri primi respondimus, quòd quando moleſtia ac difficultas ex re ipſa naſcitur, nempè quia res est ardua & viribus impar, tunc causam offert ad dispensandum legitimam: tamen quando ex corrupta affectiõe & morbo vouẽtis procedit, profectò nõ est legitima causa: nã cùm in hunc finem voueris vt morbo tuo prauoq; habitui medearis, idipſum in causam proferre, vt ab eodem religeris voto, nõ est fidei ſynceritatem ſeruare. ¶ Poſt hęc de priuilegijs quæ in diplomatibus Cruciatæ ad votorum dispensationem indulgentur, hoc notandum est, quòd non ſunt perinde intelligenda atq; facultas abſoluẽdi à peccatis reſeruatis. Facultas eñ impeccata ad illa etiã extenditur quę quiſq; poſtq; Bullam ſuſceperit commiſit. Priuilegium verò dispensandi in voto, illúdve commutandi, non niſi de illo voto intelligitur quod antè ediderat quàm diploma ſuſceperis. Nam dispensatio voti nihil ad forum pœnitentiæ attinet: ſed est alia diſtincta facultas, quam Pontifex ſuſcipienti Cruciatæ bullam tunc ſuper votũ quod commiſerat indulget: ac ſi tunc dispẽſationem ipſe poſtulaſſet. Etenim cùm vota ad religionem pertineant, tantiq; ſubinde æſtimata ſemper fuerint in Eccleſia, incongruens eſſet, vt alicui antequàm votum emiſerit, facultas fiat vt quoties emiſerit, poſſit ab illo per dispenſationẽ liberari. ¶ Rurſus circa eadem diplomata animaduertendum est, quo tenore eadem indulgeatur facultas: nam ſi exprimitur vt ſuper nullo voto dispenſatio fiat: niſi eleemoſyna in ſubſidium belli erogata: tunc non tam facultas dispenſandi, quàm commutandi, aut redimendi votum: atque adeò talis eleemoſyna pro ratione voti per prudentiam dispenſantis taxanda est. Si autem facultas ſimpliciter fiat dispenſandi, tũc admoniti ſint dispenſatores, non illis fieri abſolutam dispenſandi licentiam, ſed ſi legitima interceſſerit cauſa: nam verbum abſolutè prolatum, ſecundùm tenorem iuris intelligendum est. ¶ Neque id demũ tacitus præteribo, quòd crediderim nullo diplomate in fauorem alicuius monaſterij, aut hoſpitalis, aut ſubſidij indulto, facultatem fuiſſe vnquam conceſſam dispenſandi in voto religionis, aut perpetuę caſtitatis. Hoc propter Bullam admonitum dixerim, quæ in fauorem D. Antonij circumfertur: vbi ſi verba cortice tenus audias, eadem illic facultas comprehendi videtur: quandoquidem generale conceditur priuilegiũ dispenſandi in voto, exceptis illis Hieroſolymitanę Romaneq; peregrinationis. Attamẽ eodem verborum cõtextu accuratiùs profectò cõſtat minoris voti exceptionẽ liquidũ eſſe teſtimoniũ exceptionis maioris. Sed hîc latet fallacia, q̃ votũ religiõis & perpetuę caſtitatis ab ipſo vetuſtiſsimo iure excepta ſunt. Et ideo niſi exprimatur facultas ſuper eiſdem dispenſandi, non comprehenduntur ſub generali clauſula, ſed ſemper intelligũtur à iure excepta. Votũ autẽ Hieroſolymitanum, quia recentiori iure excipitur, neceſſe habet expreſsè excipi, quando non conceditur.

Nullo hactenus diploma te conceſſa est facultas dispenſandi in voto religionis aut perpetuæ caſtitatis.

Virtute diplomatis nequit dispenſari, niſi in votis añ ei⁹ ſuſceptionẽ emiſſis.

AD primum igitur argumẽtum quęſtionis conceditur omnia vota quæ in ſeculo fiunt ceſſare per ſolenne religionis: vt capitulo citato habetur. Haud tamen prorſus illa ceſſatio fit priuata authoritate vouentis. Imò fit per legem eccleſiæ, quæ optimè cenſuit vt qui vitam ſecularem in monachatũ mutauerit, ab illis particularibus votis liberetur: quæ ad directionem eiuſdem ſecularis viræ ediderat, nam particularia ad illo vniuerſali claudantur, quo tota vita perpetuò mancipatur religionis obſequio. Præterquã quòd religionis onus alias ſecum ſarcinas non fert. Qua ratione ſuprà dictum est, illa etiam quæ poſt profeſsionẽ monachus emittit, irritari poſſe à prælato. ¶ Inter reſpõdendum autem ad ſecundum confutat primò D. Th. quorundam opinionem, qui aiebant prælatos omnes pro ſuo libito perinde poſſe ſuper vota ſubditorum etiam ſecularium dispenſare, vt dictum est poſſe parentes illa irritare quæ filij legitimæ ætatis emiſerint: nulla ſcilicet interueniẽte cauſa. Quorum ratio erat, quòd in omni voto intelligitur exceptio authoritatis prælati. Imò verò

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

D. Thomæ.

Palud.

Palud. in. 4. diſt. 37. q. 5. hac eadem ratione vtitur ad probandum Papã dispenſare poſſe ſuper voto ſoleni. Huic ergo opinioni aſſeueranter D. Thom. contradicit, vbi fundamentum iſtorum ſubuertit: nam prælatus, nec verò maximus, dominus est abſolutus, aut legum, aut voluntatum ſubditorum, ſed merus dispenſator: idemq; nõ in deſtructionem, ſed in ædificationẽ corporis Chriſti: vt 2. ad Corint. 10. ait Paul. Et ideo ſicuti præcipere non valet quæ Deo diſplicent, nempe peccata, ita nec illis, ne fiant obſtare, quæ Deo ſunt accepta. Quare vnuſquiſq; ſubditorũ abſolutã habet poteſtatẽ vouẽdi, à prælato independẽtem: ac perinde in voto, nulla ſubintelligitur ſuperioris voluntatis exceptio: niſi parentis (vt diximus) ac prælatorũ religionum. At verò ſpectat poſtea ad epiſcopum prudenti maturoq; iudicio perpendere, an cauſa aliqua interueniat dispenſandi. ¶ Ex his infert D. Tho. tripertitiam regulam. Nẽpe quòd in manifeſtis, videlicet vbi manifeſtus est error prælati, tunc dispenſatio non excuſaret à culpa. Vt ſi prælatus, ſine apparenti ſaltem obſtãte cauſa, ſuper votum religionis dispenſaret. Si autem, inquit, eſſet cauſa apparens per quam res in dubiũ verteretur, ſtari tunc poſſet iudicio prælati dispenſantis vel cõmutantis. Non tamen iudicio vouentis ꝓprio, quia ipſe Dei vicem non gerit. Niſi fortè caſu quo voti materia manifeſtè illicita eſſet, neq; ad ſuperiorẽ opportunus pateret recurſus. Quoniã tunc, vt dictum est, epicikeiæ locus pateret. ¶ Circa hæc autem Sancti Thom. aſſerta nonnullæ occurrũt dubitandi rationes. Prima circa illationem illius enthymematis: Prælatus ꝓhibere nõ poteſt virtutum officia: ergo neque pro libito dispenſare. Etenim, aut nomine virtutis intelligit materiam voti, aut id ipſum quod est vouere. Prior enim ſenſus eſſet huiuſmodi: Prælatus non poteſt cohibere ſubditos, ne ieiunent, aut orent, aut peregrinẽtur, &c. ergo nec poteſt pro libito tollere vinculum huiuſmodi operum. Quę quidem argumentatio, dupliciter peccaret. Primò, quia nulla est illationis vis: nam etſi monaſticus præfectus nequiret impedire quin liberè quis oraret, aut ieiunaret, poſſet nihilominus impedire votũ: ſicut maritus, licèt inique ageret, impediendo ne vxor oraret, nihilominus poſſet irritare votũ. Pariter ergo epiſcopus, licèt nõ obſtaret ſubdito quin libere exerceret virtutũ opera, nihilo minus tollere pro libito poſſet vinculũ, vt ſcilicet non ſe nouo funiculo perſtringeret. Secundo & antecedẽs eiuſdẽ illationis est falſum. Poteſt enim prælatus in religione aliquando opus vnius virtutis propter aliam prohibere: videlicet ne orationi monachus vacet, ſed infirmis ſeruiat: ne ieiunet, ſed ſtudeat. Si autẽ nomine virtutis, intelligit ipſum vouere, nec tunc ſolida erit argumẽtatio, quæ est hęc. Non poteſt prę cipere peccat a, ergo neque prohibere ne vota fiant, aut facta ꝓ libito tollere. Infirmitas enim conſequẽtiæ patet in religionis prælato, & parente reſpectu filij: qui non poteſt ei præcipere peccata, & tamen poteſt eius vota caſſare. ¶ Ad horum ergo intellectum notandum, alterã eſſe rationem ſuperioris qui habet dominium voluntatis ſubditi, quales ſunt, maritus, pater, dominus, & prælatus religionis: alteram verò prælatorum populi qui eiuſmodi non habent dominiũ, ſed tantũ ſpiritualẽ iuriſdictionẽ. Et D. Tho. nõ loquitur hîc de priore ſuperiorũ ordine, quorũ est vota irritare: nã de illo rẽ iã art. 8. & 9. expediuerat: ſed loquit de prę latis tantũ, quatenꝰ prælati ſunt, ſpiritualesq; iudices: qbus idcirco nõ irritãdi ſed dispẽſandi ſuppetit facultas. Et de iſtis cõſtituere pergit, quòd cùm nõ ſint domini voluntatum ſubditorum, non ſunt eorundem vota ex ipſorũ voluntate pendentia: atq; adeò neque in eiuſmodi votis excepta ſubintelligitur Antiſtitis autoritas, vt ſint conditionalia, ſi epiſcopo aut Papæ placuerit: ſicut votum filij, aut vxoris, aut monachi. Quod quidem documentum per ſe est manifeſtum: & ideo Palud. atque alij qui contrarium ſentiunt in hoc ſunt cæcutiẽtes hallucinati. Pontifices nanque non ſunt domini ſubditorum, nec eorum voluntatum. Quare ſicut matrimonia alijq; ciuium contractus, ita & eorum vota ijſdem epiſcopis incõſultis firma & ſolida ſunt. Hac ergo voti firmitate ſuppoſita, optimè procedit ratio Sancti Thomæ in vtroque ſenſu eorum quos nuper impugnabamus. In priori ſcilicet, quòd ſicut non poteſt epiſcopus prohibere virtutum opera, putà ieiunare, orare, religionem ingredi, &c. ita neque poteſt eos prohibere quin eadem opera abſolutè vouẽant: quandoquidem non est dominus ſuę voluntatis. Quare nullum est argumentum quod de parẽte & vxore faciebamus. Item & in poſteriori ſenſu, vt nomine virtutis votum ipſum intelligat, procedit etiam argumenta-

Prima dubitatio circa aſſerta Diui Thom.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽtatio: videlicet quòd ſicut nõ poteſt epiſcopus,aut Papa ſubditis peccata præcipere,ita neq; poteſt opera virtutum, putà vota,quippe quæ abſque ipſius ſuperioris conſenſu firma & ſolida ſunt, pro libito impedire:atq; adeò neque horum nodos & vincula rumpere. Atque hanc ſecundam arbitror legitimam eſſe mentem Diui Thomæ.

Dubium. 2. ¶Sed dubium de ſenſu concluſionis reſtat, qua ait,dum prælatus ſine vlla ſaltem apparenti cauſa diſpenſat, eiuſmodi diſpenſationem non excuſare à culpa. Triplicem enim intelligentiam verbum hoc parturit: nempe quòd prælatus diſpenſans non excuſetur à culpa: & de hac non dubitatur quin vera ſit:nam peccat vel contra prudentiam, vel contra fidem diſpenſandi. Secũdò quòd nec ſubditus diſpenſationem procurans culpa careat:quod etiam certum eſt. Nam qui rem iniuſtam procurat,reus eſt noxiæ. Sed tertius ſenſus eſſe poteſt, quòd etiã poſt diſpenſationem non excuſetur à culpa ſi illa vtatur, quaſi diſpenſatio non teneat. Et de hoc ſenſu ſuboriri alicui poteſt dubitatio: nam poſtq; diſpenſatũ eſt, videtur ſubditus abſolutus. At verò D.Tho.omnes tres ſenſus adſtruxiſſe videtur:nam ait, quòd ſicut non poteſt prælatus peccata præcipere, ita neq; pro libito diſpenſare. Præceptũ autem illud nullius eſſet vigoris: ergo neq; diſpenſatio. Et in hanc partem in calce libr. 1. ſententias ſecuti maiorum ſubſcripſimus:nempe quod ſi Papa vel Epiſcopus in legib⁹ ſuis

Solutio. diſpenſat, quãuis aliquando inique id faciat nihilominus diſpenſatio tenet.In his autem quæ de iure diuino pendent,quale eſt votũ, & promiſſorium iuramentum, vbi manifeſtè conſtat nullam interceſſiſſe cauſam,euanida eſt diſpenſatio: quoniã cùm iam res debita Deo ſit,non poteſt Papa illud gratis ſine cauſa,quæ Deo ſaltem appareat, accepta

Ad. 3. arg. condonare. ¶Ad tertium denique reſpondetur,nullam eſſe conſequẽtiam, quòd ſi ad prælatos functio diſpenſandi ſpectet, omnibus æquo iure competat.Maximus em̃ Põtifex,qui vicem Chriſti gerit,plenariam habet in eccleſia poteſtatẽ in omnia vota,quæ ſint diſpenſabilia:quod D. Thom. ad excipiendum ſolenne votum religionis apposuit.In ea verò quæ inferiora ſunt, poteſtas ſe inferiorum prælatorum prolatat: vtpote ad quos neceſſe eſt identidẽ recurrere.Quare excepto voto religionis & perpetuæ caſtitatis exceptarumq; peregrinationum diſpenſare valent:nempe in votis orationum, ac ieiuniorum, reliquarumq; peregrinationum.Sed Sanctus Thom. non excipit niſi Hieroſolymitanã: quia forſan ſua ætate nulla alia erat excepta. ¶ At forſan hic quiſpiã *Scrupulus.* eundem ſanct. doctorem contradictionis redarguat.Dixit enim in. 4.diſtin.38.quæſtione. 1.articu.4. omnia vota perpetua reſeruari Papæ: hic autem ait ſuper votum ieiunij poſſe ab alijs prælatis diſpenſari, & pariter orationis, quæ nihilo minus poſſunt in per *Solutio.* petuum fieri.Reſpondetur autem vota illic appellare perpetua,quæ per ſe dum abſolutè æduntur perpetuitatem habent annexã: vt eſt votum religionis & caſtitatis: qui em̃ abſolutè caſtitatẽ vouit,perpetuã intelligit. Votum autẽ ieiunij & orationis niſi perpetuitatis cõditio exprimat,non affert illã ex ſua natura. Et ideo quãuis in perpetuũ fiãt, poſſunt ab inferioribus prælatis diſpenſari.

QVÆSTIO QVINTA,
De religionis voto in particulari.

ARTICVLVS. I.

Vtrùm religionis votum ad ſtatũ perfectionis attineat.

Voniam bifariã queſtione. 2.dicebamus votũ fieri ſolẽne: videlicet vel per religionis ſuſceptionẽ, vel per clericorum conſecrationem: neque de eiuſmodi ſolennitate, alijs ſe ad dicendum inſinuãtibus,ſatis illic nobis dicere licuit, operæpretium duximus , ne truncum tractatum hunc relinqueremus , ſingulas quæſtiones de huiuſmodi votis hic tandem adhibere. Alteram ſcilicet de voto religioſorum, ac de voto clericorum alteram . Arguitur ergo *Argum. 1.* ſtatim quibus nos hæretici argumentis oppugnant, religionis votum nihil ad ſtatum perfectionis attinere. Religionis tum vox tum etiam res ipſa,vniuerſæ Chriſtianæ familiæ ſunt communes: eſt nanq; religio cultus latriæ:ſecundum illud Cicero. 1. de Offi *Cicero.* cijs,Religio eſt quæ naturæ diuinæ cultum & religionem affert: quod quidem non ſolùm Chriſtianis omnibus, ſed etiam cunctis mortalibus cõpetit. Quòd ſi aliquibus per Anto-

Antonomaſiam tribuendum hoc nomẽ eſſet,ſoli ſunt ſacerdotes,ſacrorumq; adminiſtri, qui Hierarch. religionis actiones exequuntur:falſò ergo nomen hoc ſibi monachi arrogant.¶Secundo arguitur.Perfectus

Argum. 2. in hac vita nemo eſſe poteſt.nam vt. 3. Phyſicorum autor eſt Philoſophus, perfectum eſt cui nihil deeſt.In hac autem vita, vt habetur Iaco.3.In multis offendimus omnes.

Iacobus. Paulus. vnde Paul. 1.ad Corinth. 13. Cùm venerit, inquit,quod perfectũ eſt,euacuabitur quod ex parte eſt:temerarium eſt atque impium nomen perfectionis in hoc lubrico ſeculo nobis vſurpare.Quòd ſi aliquid in terris perfectionis exiſtit, illa in charitatis culmine & faſtigio poſita eſt.Secũdum illud ad Coloſſ.3.Super omnia charitatem habete, quę

Argum. 3. eſt vinculum perfectionis. Non ergo in monaſticis conſilijs perfectio eminet. ¶ Tertiò denique ad rem proximè arguitur . Si religioſorum ſtatus ad perfectionẽ pertineret, eò præſertim quòd in conſiliorum exercitio,quæ monachi profitentur, perfectio collocaretur:hoc autem falſum eſt : imò Chriſtus ſic nos Matt.23.inſtituit, vt in illis duobus magnis mandatis,dilectionis Dei & proximi,pendẽre intelligeremus vniuerſam legem, & Prophetas . ¶In contrarium eſt q̃ *Dionyſ.* vetuſtiſsimus Dionyſ.6. capite cœleſtis Hierarchiæ poſt Antiſtites religioſis quoq; perfectionem tribuit : quos monachos, & ſuo idiomate triapædas,id eſt Triadi perfectè famulantes nuncupat.De quibus ſubinde ait eos qui nominantur Dei famuli ex Dei puro ſeruitio & famulatu vniri ad monachalem perfectionem.

D.Thomas. ARgumentum queſtionis huius locuplete D.Tho.vt pleraq; omnia & luculenter ediſſerit. 2.2.q. 84. & infrà ſummatim: hic verò & ad rem præſentem accommodè octo concluſionibus reſpõdebimus: quibus ab ijs qui monachos dilacerant,eorum inſti

Concluſ. 1. tuta protegamus.¶Eſt ergo prima concluſio.Perfectio Chriſtianæ vitæ, ad cuius fidẽ ſuſcipiendam,adorandam, & colendam vniuerſus obligatus eſt orbis, in ſolo charitatis culmine ſecundum ſuam eſſentiam & ſub-

Probatio. ſtantiam poſita eſt. Concluſio liquida eſt. In hoc nanq; vniuſcuiuſq; rei perfectio cõſiſtit,quòd ſuo ſupremo fini vniat : per vnã autẽ charitatẽ & angeli & homo Deo vniũtur,qui vtriuſque creaturæ finis eſt : ergo in charitatis faſtigio noſtra cõſiſtit perfectio. Secũdum illud citatum Apoſtoli. Super omnia charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis.Cùm verò audis,vniri, non intelligas,adipiſci,aſſequi, & comprehendere: hoc enim per viſionem Dei fit, in qua propoſita nobis eſt noſtra fœlicitas.Nam quan

Paulus. diu in hoc corpore poſiti ſumus,vt ait Pau. peregrinamur à Domino: atq; adeò ipſum non attingimus: ſed voluntatem habemus præſentes fieri ad ipſum : quod cùm faciem eius cõſpexerimus,obtinget nobis.Per charitatem autem ſic cum ipſo cõglutinamur, vt cum anima corpus:ſecundum illud Ioan. 4.Deus charitas eſt, & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.Nam ſi Phyſicam cõſulas, tã in anima corpus eſt,quàm in corpore anima: ſed diuerſimodè. Eſt em̃ corpus in anima tanquam contentũ in continente:hoc eſt in eo à quo eſſe & quicquid eſt recipit.Et eo modo nos ſumus per charitatem in viuificante nos Deo.Sicuti ſecundum naturam in eo viuimus,mouemur, & ſumus.Sed eſt viciſsim anima in corpore tã quam forma in ſubiecto , atque per quandã ſimilitudinem:ſic Deus in nobis per charitatem eſt,quæ forma exiſtit, qua noſtra perficitur anima:ſecundum illud Ioã. 14.Qui diligit me,diligetur à patre meo: & ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus. In hoc ergo vicariæ charitatis glutino, qua & nos prior Deus diligit,ac ſubinde à nobis viciſsim diligitur,faſtigium noſtrę perfectionis conſiſtit. Vnde. 1.Ioan.3. Nos ſcimus q̃ tranſlati ſumus de morte ad vitam , quoniã diligimus fratres.Et ſubditur. Qui non diligit,manet in morte . Conſultò tamen diximus ſecundum eſſentiam & ſubſtantiã:quoniam quodammodo ex aliarum quoq; virtutum famulatu eadem perfectio pẽdet:nẽpe quorum adminiculo nutritur ac protegitur:ſecundum illud ad Epheſi.6. Accipite armaturã Dei,vt poſsitis reſiſtere in die malo,& in omnibus perfecti ſtare. Armaturam autem Dei appellat continentiam, qua lumbos ſuccincti,in veritate perſiſtimus : loricã iuſtitiæ,& ſcutum fidei,&c.¶Secunda concluſio.Eadem perfectio in præceptis duob⁹ magnis charitatis conſiſtit : ſcilicet , Diliges Dominum Deum tuum: & proximum ſicut teipſum. Neq; verò quęquam cõturbare debet,quòd & in charitate perfectionem conſiſtere profitemur:& rurſus in eius præceptis.Prioris enim ſenſus eſt , eandẽ ipſam charitatem noſtram eſſe perfectionẽ: poſterioris verò per præceptorum obſeruantiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

conseruari, foueriq́ue, & augeri. Conclusio hęc tum testimonio Christi suprà citato stabilitur. In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ: tum etiam ad superiorem protinus consequitur. Etenim si charitas ipsa perfectio est nostra, consequens est, vt ex eius obseruatione præceptorum eadē perfectio saluſq; nostra dependeat: secundum verbum Christi. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Tametsi non eodem gradu. Essentia nanque perfectionis nostræ in charitate Dei sita est: secundū tamē hanc in charitate proximi. Quin verò ob id secundus charitatis gradus ad eandem attinet perfectionem, quod dilectio ꝓximi nihil aliud quàm quidam Dei amor est: iuxta illud. 1. Ioan. 4. Si quis dixerit quoniā diligo Deū, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui em̄ non diligit fratrem suum quē videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Etenim cùm Deus omnium sit parens nostrum, quos intimè charos habet, nemo eū ex corde diligit nisi & filios eiꝰ diligat, quos ipse diligit. ¶ Tertia cōclusio. Præcepta hęc charitatis nullum nobis præfigunt diligēdi modum. Probatur: quoniam præcepta admetiri debent ipsorum fini: iubemur ergo eiusmodi præceptis sic Deum diligere & ꝓximum, vt vterq; diligibilis est: modus autē diligendi Deum, vti ait Bernardus, est sine modo diligere: ergo eius præceptum nullū præfigit modum, scilicet vt hoc aut illo gradu à nobis ametur, alijvé sic, alij verò aliter, sed absoluta est diligendi præceptio. Nec verò exemplū huius deest quod nobis natura profert. Etenim vt. 1. Politicorum acutè Aristot. perspectum est, sic inter finem & media differt: quòd finis, cùm sit per se bonus, absq; modo & termino diligitur: nemo em̄ sibi præfinit quantum sibi salutis velit: sed quia quo maior, eo melior, sine limite exoptatur: medicamina verò qui a totam bonitatem à fine sortiūtur, nō quo maiora sunt, eo meliora: ob idq; non infinitū, sed sub pōdere & mensura, tum ab ægroto optantur, tum & applicantur à medico: Deus ergo qa supremus est finis, sine modo iubetur amari: atq; hoc illa verba sonant, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis. Proximus autē, tametsi nō vsq; adeò absq; modo sit diligēdus, sed modus ille præscribitur. Et proximū tuum sicut teipsum, tamen & modus ille quādā præ se fert infinitatis imaginem: nam homines etiam quadantenus absque modo seipsos diligunt: imò verò dū vere se diligunt, illam sibi debent æternam fœlicitatem absque vllo modo exoptare, eāmque reliquis. Consistit igitur essentialiter nostra perfectio in illis mandatis quibus absque modo iubemur Deū proximumq; diligere. Vnde Augustinus. August. libr. de perfectione iustitiæ. Cur ergo, inquit. non præciperetur nobis ista perfectio, quā in hac vita non habeat, scilicet in gradu perfectissimo, quæ nec venialem offensionem admittit. ¶ Exist Argumen. stit autem contra conclusionem hanc argumentum. Si perfectio Christianæ vitæ in eiusmodi charitatis præceptis consistit, quibus sine modo diligere Deum & proximū iubemur, cùm eisdem præceptis cuncti teneantur mortales, vniuersi cogerētur in culmine perfectionis viuere, atq; adeò nemo esse valeret à culpa liber, quod impium est cōcedere, diuinæq; benignitati aduersum. Ad Solutio. hoc autem respondetur non sic esse intelligendum, absq; modo & termino positum esse charitatis mandatū, vt quencunq; obligent fastigium charitatis tenere: sed vt vnusquisque intelligat quò debeat diligendo conari. Quare, vt transgressionis delictum quis euitet, satis est vt nihil contrarium charitati eiusq; præceptis committat: vt in solutione ad secūdum luculentiùs patebit. ¶ Quarta Conclus. 4. conclusio. Reliqua omnia præcepta, tam illa quæ in Decalogo expressa sunt, quàm vniuersa quæ ad ipsorum rationes reducuntur, atq; adeò cuncta consilia ad perfectionem ipsam charitatis assequendam referuntur: ac perinde in ipsis tanquā in instrumentis perfectio nostra consistit: diuerso tamen modo in præceptis quàm in cōsilijs. Nā præcepta si charitati inseruiunt vt impedimenta tollant, quæ vel ei contraria sunt: vt, Non furtum facies, Non mœchaberis, & reliqua quæ sub reatu mortali obligant: vel eādem tepefaciunt, vt venialia peccamina. Consilia verò, vt suprà dictum est, illa rescindūt, quæ etsi licita sint, nec charitati prorsus inimica, tamen nōnulla sunt ad culmen progredientibus obstacula: qualia sunt rerū possessiones & matrimonia, quę mortalibus innumera facessunt negotia. ¶ Valeāt ergo qui monachorum institutis petulanter oblatrant: haud em̄, vti nobis imponunt, sic in operibus consiliorū exercendis perfectionē collocamus, vt eius substantia & essentia in illis suspicemur subsistere: neq; verò eadem consilia

filla præceptis anteferimus: vt pote quæ nō perinde atq; illa necessaria existimamus: sed sic prorsus monachatum ad perfectionem spectare profitemur, sicuti accliuis compendiaria q; via ad perfectionē obtinendā expeditior est. Accliuis inquam incipientibus: nam prouectioris planissima est. Atqui hic forte nō siniſter est sensus illius verbi Christi Matth. 5. Qui fecerit mandata hæc minima, & docuerit sic homines, magnus vocabitur in regno cœlorum. Qui quidem sensus Chrysosto. Chrysosto. non latuit: & ideo à nobis illic perampliùs locupletatus est. Apparet enim illic Christus consilia, quibus Apostoli cum ordinem instituebat, minima appellare mādata, & nihilo minus asseruit eorum cultores magnos appellari in regnum cœlorū. Vnde nonnulla repugnantia prodire videtur: nam si minima sunt, quomodo eorū cultores magnos reddunt? aut si magnos reddunt, quomodo minima? Respōdeo ergo est, consilia idcirco censeri minima, quod non sunt ad salutem necessaria, veluti præcepta: quæ proinde maxima censentur: quippe ex quibus nostra pendet salus: sed tamen qui hæc faciunt, eo magni vocabūtur, quòd nō solùm præcepta seruant necessaria, verùm illa quæ etsi licita sint, obstare nihilo minus ei possunt, ne tanto cōpendio gradibus charitatis ad eius perfectionem conati valeant. Vide quēadmodū nō in consilijs perfectio constituitur, imo tam ipsorum quàm etiam præceptorum perfectio in charitate posita est. Quare de ambobus ordinibus ait simul August. in Enchiridio August. Quæcunque mādatis: & quæcunque non iubentur, sed speciali consilio monentur: ex quibus vnum est, Bonum est homini mulierem non tangere: tūc rectè fiunt, quum referuntur ad diligendum Deum, & in hoc seculo & in futuro. Et Abbas quidam Moyses, vt in collationibus Patrum legitur, Ieiunia, inquit, vigiliæ, meditatio scripturarū, nuditas, ac priuatio omniū facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ipsis consistit disciplinæ finis, sed per illam peruenitur ad finem. ¶ Quinta conclusio. Consiliorum obseruatio non solùm rationibus alijs, verùm & hac etiam adminiculō est ad altiorem obtinendum charitatis gradum, quòd cautiones præstant, vt præstātiùs ac tutiùs custodiantur præcepta. Non dixerim cōsilia eum habere finem. Votum quippe castitatis nō in hunc scopum refertur, vt euitetur adulterium, vel fornicatio. Neque votum paupertatis refertur ad euendum furtum. Imò plurimi qui hæc vouent ab illis sceleribus liberi sunt. Quanuis aliquem eādem ratione cōtingat eiusmodi vota suscipere. Sed tamen hoc certum est, quòd consiliorū exercitium clypeus præceptorū existit. Qui enim paupertatem ex animo delegit, elongatior est à perpetrando furto: & qui voto se castitatis obstrinxit, abstractior etiam ab adulterijs. Et qui pompis seculi vale dixit, à cædibus est alijsq; inferendis iniurijs tutior. ¶ Quare nulla arbitror violentia vaticinium illud Isaiæ. 26. in hunc sensum adduci. Vbi Propheta de vrbe fortitudinis loquens, cui est saluator comparatus, ait: Ponetur in ea murus & antemurale. Muri enim appellatione qd nisi legis præceptiones intelligam? quibus salus nostra circūsepta protegitur? Antemurale ergo, & vt sic dicam? legis pomœrium, haud inepte consiliorum exercitium est, quibus Seruator noster legē Euangelicā circūuallauit. Ecce quomodo monachi non in suis institutis perfectionem collocant. Sed vt August. verbis in de moribus ecclesiæ, vbi de ipsorū vita loquitur, vtamur, charitas inter eos, si legitimi sint, præcipuè custoditur. Charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur. ¶ Sexta cōclusio. Votum religionis in paupertate consistit, castitate, & obedientia. Ratio huius est, quòd religio in hoc vt dictū est collocatur, quòd seculum deseras, vt Christum sequens gradibus charitatis proficias. Huc enim attinet Paulinum illud verbū ad Gala. 6. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mūdus crucifixus est & ego mūdo. Voluit em̄ eos qui Apostolicum institutum amplexuri essent, sic mundum post terga relinquere, vt non solùm eum prorsus obliuioni traderent, verùm & operam sedulò darent, vt mundus ipsorum vicissim obliuisceret. Atque adeò vterq; alteri sic esset alienus, ac si duo essent cadauera: hæc autē abdicatio mūdi nō aliter fit quàm si illa relinquam? quibus nos mundus retinet. Hæc verò, vt. 1. Ethicorum autor est Aristo. tria sunt genere bona: nempe externa, & corporis, atq; animæ: de quibus in sua. 1. can. Ioā. Omne qđ est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Hæc ergo bonane sua exorbitantia, vel charitatē

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritatem propellant, vel eius feruore tepefaciant. præceptorũ lineis ac normis limitantur. Quare qui præcepta seruat, illis potest bonis licite vti: nam iustitiæ limina nõ ægrè ditur. Attamen quia etiã tunc non possunt non multa alendæ charitati ereare periculo, saluifica Christus adiecit cõsilia: vt illis prosus impedimentis iectis expeditiores suam sequeremur crucem. Quod enim ijs etiam qui præceptis obtemperant possessio secularium bonorum periculosa sit enarrauit diuine Christus Luc. 18. in illa parabola triplicis malignæ terræ. Quòd enim seminantis verbum in terra iactum sit, legis præcepta designat, humanis mẽtibus susceptа. Sed vel superbia vitæ eorum qui secus viam ambulant, hoc est cũctis mũdi honoribus inhiãt, vel cordium ariditas eorum qui carnis desiderijs madentes in spiritualibus arescunt, vel eorum solicitudo qui pungentibus diuitijs implicantur, semen idem salutiferũ, aut dæmonibus exponunt, aut roris inopia exiccant, aut denique rerum auaritia suffocant. Hac igitur de causa Christus legifer noster dum in montem ascendens. vt Matth. 5. refertur, vnde eum mundus audiret, non hominum, aut angelorum, sed os suum aperiẽs leges orbi ponere adornaret, statim vt optimus architector, ab ipso legum fine, nempe à beatitudine exorsus. Beati, inquit, pauperes spiritu: beati mites: beati qui lugent. Vbi tria monachorum vota delineauit. In triplici nanq; vt. 1. Ethico. autor est Aristo. sapiẽtes huius mũdi versabantur errore de suprema fœlicitate. Alij quippe in diuitijs eam collocabant, alij verò in honoribus, atq; alij in voluptatibus. Eorum ergo temulentã vesaniam trina sentẽtia Redemptor retundit. Cùm enim totus mortaliũ orbis fœlicitatẽ quam nullus nõ auet, vbi sita esset scire percuperet, cõmuni omnium desiderio primo verbo obuiam exiuit. Optatis, inquit, beatitudinem cognoscere, quo lex omnis ducit: Beati ergo pauperes spiritu: hoc est spontanei. Ac ir dicat. Tantũ abest immodicã rerũ exuberantiam homines beare, vt iustitia in earũ potius moderato vsu cõsistat: beatitudo verò in eorũ prorsus neglectu & abiectu. Mox, beati mites: nẽpe qui nõ satis habent iusto honorũ moderamine vti, verũ altiori se obedientia religantes, ab eorũ tumultu pfugiunt. Beati qui lugent: hoc est nõ qui voluptatibus submerguntur, fœlices sunt: sed qui legis præscripto eis fruuntur, illi iusti.

Aristot.

Qui verò vsq; ad lutum illas repudiauerint, illi beati. Et quòd id quod paulò ante diximus clarescat, Nempe cõsiliorũ exercitia ad egregiam mãdatorũ cust odiam magnopere cõducere subdit: Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiam: & beati misericordes. Etenim qui cõsiliorum votis sese perstringunt, nõ satis ducunt præcepta iustitiæ ac misericordię vtcũque seruare, verũ sitientissimè. Et quoniã tã consilia quàm præcepta ad fastigium, vt dictũ est, & perfectionẽ charitatis perducunt, qua corda mundantur: cordium verò mũdities ad Deum videndũ mentis aciem purificat & exacuit, in qua visione beatitudo cõsistit, subdit: Beati mũdi corde: quoniam ipsi Deũ videbunt. Et quoniã in omnimoda illa desideriorũ satietate & tranquillitate positũ est, vt iuxta Ioã. verbũ filij Dei nominemur & simus: tandẽ concludit, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabũtur. ¶ Quod si trinum hoc consiliorũ votum qđ vno hoc loco stabilitur dispersum per Euangeliũ desideras, diuersis illud locis inuenies. Est em paupertas horum ordine & vsu prima: qđ Ambrò. super Lucam adnotauit. Nã vt rerum facultates instrumenta sunt omniũ vitiorũ, sic earum obligatio generatrix est nutrixque omniũ virtutũ. De qua insigne plenissimũq; extat Christi documentũ. Matt. 19. vbi adolescentem, qui vitam æternã sitiebat, gradatim instituit. Primũ enim quod necessarium erat, admonuit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Mox cũ se illa à iuuentute seruare respondisset, adiecit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pueribꝰ, & sequere me. Haud em vẽdere quæ habes si nudè id cõsideres, cõsiliũ est: sed pueribꝰ erogare. At quia neq; in cõsiliorũ vllo perfectio cõsistit, verũ in eo quod assecla sis Christi, ac perinde charitatis cultor, subdit: Et sequere me. ¶ Sunt fateor Hierony. & Origen. illuc annuẽtes qꝺ adolescẽs ille præcepta nõ seruaret, cuius nõnullũ inde sumitur argumentũ quod subditur: Impossibile est diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ: vnde Lutherani colligunt nullã illic perfectionẽ designari, præter illã quæ in præceptorũ cultura sita est. Re tamẽ penitius cõsiderata, præsẽtia est aliorũ patrũ sententia. Videlicet vere respõdisse, dum eam dixit ab ineunte ætate seruasse, tãetsi nõ adeò id seruidè fecisset. Refert enim Marcus tum eũ Christũ intuitum dilexisse: qđ nisi verè loquutum intellexisset, nõ fecisset. Adde qꝺ si Christus nosset mentitũ

Votorũ numerus declaratur ex sacris literis. Ambros.

Hierony. Origenes

mentitũ fuisse, vel id ipsi significasset, vel nõ tanẽ altiorem gradũ supra mandatorũ culturam adieciſſet: Si vis perfectus esse. In summa, cũ tanto verborũ discrimine priùs dixisset, Si vis ad vitam ingredi, serua mãdata, ac subinde, Si vis perfectus esse vende oĩa quæ habes: quod re vera ad ingressũ vitæ nõ est necessariũ, citra dubiũ mandatorũ necessitati adiecit spontanea consilia: quę vtiq; ad perfectionẽ tutior cõpendiosiorque via est. Quod quidẽ Petrus planè intelligens protinus nomine oĩm interrogauit: Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Ex quibus verbis, vt quæstio. sequẽti visuri sumus, edocti sumus Apostolos votũ suscepisse, qđ modò religiosi eorũ exẽplo ędunt. Quòd autẽ iuuene consilium renuente Christus adiecit, nempe diuitibus difficilem esse ingressum regni cœlorũ: exaggeratio fuit periculorum quæ à diuitiarũ possessione possessoribus imminent. Nam si ille qui cũ præcepta vtcunq; seruasset, tãta auiditate Christum, quem magistrũ confitebatur, conuenerat, qui se viam regni doceret, anteà eius cõsilium quàm diuitiarum possessiones repudiauit: quid de alijs sperandum? ¶ Ecce quẽadmodum paupertatis votum non est perfectio, sed perfectionis medium: quæ in Christi obsequio charitatisq; ardore collocatur. Idem ergo & de voto castitatis censendum. Hoc enim & alterũ verbum eiusdem redemptoris in eod. capit. denotat: Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorũ. Idemq; docet Paul. 1. ad Corin. 7. Qui sine vxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quibus locis nõ in castitate, sed in charitate perfectio ponitur. Atq; idem de voto obedientię facilè est elicere ex verbo Christi Luc. 9. Si quis vult post me venire, abneget se metipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Etenim cũ hominis natura quæ cæteris animãtibus præstat, de libertate ponitus dignoscat, secundũ quã factus est ad imaginẽ Dei, idem est se hominẽ ipsum abnegare quod ꝓpriã libertatẽ alteriꝰ arbitrio voti nexu subdere. Sed nec in hoc perfectio figitur nisi Christũ sequaris, vbi sita est charitas. ¶ Consultò autẽ septimã hùc addiderim conclusionẽ. Abrenũtiatio seculi eo pacto quod explicatũ est, non modò in iure diuino exigit per Christũ legiferũ nostrũ constituto, verũ ex visceribus naturalis iuris depromitur. Atq; adeò Christi prædicatio legis naturalis declaratio fuit. Probat. Christus qui autor fuit naturæ, vt crebrò in superioribus diximus, illã neq; destruxit, neque mutauit, sed sua lege tũ declarauit, tum etiã vbi ipsa deficiebat, perfecit: consuluit autem nobis eandem seculi renuntiationem: ergo id idipsum in iure naturæ latebat, licèt non omnibus esset notum. ¶ Secundò ad idẽ arguitur. Deum, dum homo factus in hunc venit mundũ, maximè decebat, vt illud vitæ institutum nobiscũ victurus iniret, quod secũdum naturam quã ipse condiderat, optimũ esset: elegit autẽ eam vitam quæ in consiliorum exercitio posita est, nempe paupertatem, & inaccessum castitatis culmen: nam obedientiam quæ castitatis voto annexa est, cũ caput esset ecclesiæ, nemini præter patrem suum præstare potuit: ergo hęc est à natura sua optima vita. ¶ Sed forsan qs respõdeat. Non quòd secundum naturã optima est eam elegit vitæ cõditionem, sed quòd cũ nobis esset ad vitam ęternam expeditior, decuit vt nõ solũ verbis, sed exemplo nos suo sic instituęret. Fuit enim condecens, vt facere inciperet, quod verbo docturus erat. Hic autem cauillus neruum argumenti nõ rumpit. Imò illud confirmat. Si enim nobis hæc vita expediebat, signum est, ex natura rei esse expedientem: alioqui aliter nos instituisset. Quoniam ne rerum naturã mutaret, docuit nos eius veritatem. ¶ Atq; demũ legitima ratione & causa cõmõstratur. Ille est secundum naturã optimus vitæ status, qui ad sempiternã fœlicitatẽ assequẽdã aptior est & expeditior: quòd autem eiusmodi status in renuntiatione seculi consistat ex natura rerum, planè colligitur: quandoquidem iam monstratum est, temporalia bona vxorumque ac familiæ apparatũ humanos animos inescare atq; irretire, ne ad spiritualia suo ferantur impetu. ¶ Quòd si nos quis fortè redarguat, hæc bona temporalia Deo autore in gratiã humani generis esse creata, nobisque in vsum indulta: quare legitimum eorũ vsum propiùs ad perfectionem accedere, q̃ omnimodam eorum abiectionẽ. Respondetur, argumentum concludere: quòd si in eo statu hominũ genus perstitisset in quo Deꝰ illud cõdidit, nihil periculi ab eiusmodi bonis nobis imminęret: sed potiùs ad inflãmãdum diuinũ amorẽ nobis esset obsequio: atque adeò tunc neque castitas vitutis munus

Paulus.

Conclus. 7.

Probatio cõclusionis.

Argum. 2.

Replica.

Obiectio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

risset,neq; verò paupertas. Attamen post lapsum eiusdem nostri generis,illa quæ nobis salubria erant, facta sunt noxia. Non quod res ipsæ naturas suas mutauerint, sed quòd nos nostram deprauauimus. Sicuti vinū qđ sanis vsui est,ægrotis est nocuum:inedia verò quæ firmis validisq; hominibus nocet,febrem patientibus medela est. ¶Octaua deniq; postremaq; cõclusio sit. Ad pfectionis statum,qualiter in cõsiliis cõsistere explicatum est,nec sufficit,nec verò requiritur,vt re ipsa legitimè custodiantur: sed in hoc eiusmodi status cõsistit,quòd perpetua voti solennis obligatione stabiliatur. Conclusionē hanc cõtra eandē Lutheranorum hæresim, sic enim eodem citato lib. De votis monasticis,religionis vota permittit,vt tamē nõ sint perpetua,& quo hominē de suis ȳbis agnoscas,sic inquit,Monachis vouēdū esset: Voueo obedientiam,castitatem,& paupertatē, secundum regulam Augustini vsq; ad mortem liberè. Hoc est, vt quando mihi visum fuerit,mutare possim. Videte temulētā verborum pugnantiam,vsq; ad mortē, vt mutare possim. Si enim vsque ad mortem, quo modo mutari potest? nam vinculū quod ante mortem abrumpitur,nõ est vsq; ad mortem firmum. ¶Igitur conclusio hæc è duobus pendet. Prius est,vtrū legitimè ac decēter tale votum facere quis possit perpetuū. Posterius,an ad statum perfectionis sit necessariū. Et quidem priorem partem, nemo nisi mente cęcus negare valet. Enimuero cū se homo ciuilibus contractibus in perpetuū obligare queat,cur se non poterit Deo ęternum mancipare? vt quod anteà integrum erat,atque adeo sibi liberū facere, deinceps, per datam fidem in vinculum præcepti trāseat? Potest inquam quisque res suas in perpetuum vendere,potest & libertatem suam cõnubiali fœdere coniugi obligare, vt nexus inde resset insolubilis,imouero & secūdum ciuiles leges potest quis sese in perpetuum seruum alteri vendere: atque adeo aliis multis modis suam alteri sic in perpetuū impignorare fidem, vt citra culpā nullus ei pateat ad libertatē regressus. Quid ergo obstat quo minus se Deo, cui seruire, regnare est, se quisq; possit seruum offerre:idque insolubili vinculo sanctissimè confirmare? Accedit huc,quod sacerdotes decenter etiam se irreuocabili fœdere sacrorum ministerio alligant. ¶Adde,quòd qua ratione isti negāt posse se quenquam legitimè & congrue in perpetuum obligare, negare coguntur id fieri posse in tempus aliquod certum ac præfinitum,quantuncũque sit paruum. Nam si potest se homo in annum deuincere, poterit & in duos,& in decē, & perpetuò. Quòd si non potest in annum, fit vt neq; in mensem,neque in diem, neq; in horā. Quod est totam voti naturam denegare. In summa, isti nullam obligationē in voto cognoscūt. Haud ergo ad suam frenesim respondendū est, ne eis contra sapientis documentū, similes videamur. ¶An verò consiliorum exercitium citra perpetuū votum nõ mereatur status nomē,monstrandū nobis reliquū fit. Id quod sic elucidatur: status,idem sua voce esse indicatur qđ conditio libertatis, aut seruitutis. Dicitur enim status matrimonialis ,ppter vinculū fidei inter cõiuges:quę quædam est seruitus, & status mulieris solutę ,Ppter libertatem:status autem spiritualis,siue seruitutis sit siue libertatis, non solū internā obligationē,quę Deo patēs est,requirit: verū & externā solēnitatē in cõspectu ecclesię. Nõ enim hic de statu gratię aut peccati nobis sermo est, qui in foro tantū Dei decernitur,sed de illis statibus atq; ordinibus quib⁹ ecclesiæ pulchritudo cõpaginatur: quæ ceu regina sponso à dextris assidet, circūamicta varietate. Exemplū in ciuilibus patet. Haud enim ob id quod quis alteri seruiat, in statu seruorum est: nam potest quisq; liberè alteri inseruire: sed quia solenniter se in seruum tradit. Nec vero in statu libertatis asseritur, ,ppterea q; qualitercunq; à seruitute se eripiat,nā pōt fugere: sed quia publico instrumento libertate donatur. Pari vtique modo etsi quisq; absq; solēni voto possit cõsiliorū exercitio ,pficere,atque adeò illum charitatis gradū ac meriti apud Deū attingere, quē religiosorū multi nondū fuerint assequuti, statū tū perfectionis nemo absq; perpetuo vinculo habet. Et vice versa, quāuis religiosus nõ ,p ratione & dignitate sui instituti fuerit charitate ,pgressus,nihilo minus ratione solēnis voti in statu est perfectionis. Ob idque vbi cętera paritatē habeāt,idē opus religiosi,vt.2.q.dictū est,cumulationis est apud Deū meriti. ¶Cõfirmatur autē eadē nostra cõclusio aduersus istos hęreticos. Nā nisi ,petuo voto religio cõstaret, multa essēt euāgelica testimonia quæ nullum haberēt legitimum sensum. Illud eñ Lucę.9. Nemo mittens manum suam ad arātrum & respiciens retrò,aptus est regnō Dei: etsi de Christiana religione

Octaua cõclusio.

Lutheri error.

1. Ratio in Lutherum.

2. Ratio.

Cõfirmatio in Lutherũ.

religione in vniuersum veritatem habeat,peculiariter tamē vitæ monasticæ sancti applicant: sicuti & illud Lucæ.7. Memores estote vxoris Loth. Et tamē si extra culpā liceret à cœnobio in seculum retrogredi, nihil iuris regni Dei illa ratione deperiret. Et illud suprà citatum Leuit.27. Omne quod domino cõsecratur,siue homo fuerit,siue animal, nõ veniet,nec redimi poterit,sed sanctum sanctorum erit: haud ineptè, vt suprà vidimus, sacerdotibus,ac monachis assuitur. At quid cũ istis disputamus? nisi religionū instituta solēni voto firmarentur,quidnā essent aliud religiosorum clausтra,q̃ hominum ludibria: nempe hodie plena,cras vacua. Et qui hodie cucullam gestaret,cras esset opifex coniugatus. ¶Restat autem cõtra ea quæ dicta sunt postremum argumētum soluere. Inter cœnobitas nihilo secius distinguendi sunt tres hominum ordines,quàm inter seculares: videlicet incipientium,proficientium,& pfectorum: non ergo omnes sunt in statu perfectionis. Ad hoc verò per ea quę circa postremam conclusionē modò dicebamus respōdetur. Nam etsi antecedens verum sit,consequentia tamen est nulla. Dicuntur enim esse in statu perfectionis, non propter progressum ad culmen,sed propter votū. Quanuis pudore deberent monachi omnes suffundi, qui non ad eum cõnituntur scopum, quem habitu & cęremonijs profitentur. ¶Igitur qui monachorū statum,sic explicatum,perfectionis esse denegat, in ius omne, naturale,scilicet,diuinum,& humanū iniurius est. Haud enim vnquam vlla fuit mundi ętas,in qua non essent aliqui à reliquo populo vitę instituto semoti,qui specimen aliquod religionis præ se ferrent. Initio nāq; statim nascentis orbis,inter cęteros mortales legitur Genes.5. Enoch peculiariter ambulasse cum Deo: quare non refertur morte sublatus,sed non aparuisse. Et inter Philosophos Pythagorę orum schola,ac Diogenis assecłę vitam agebant à communi cœtu secretam: ab ijs videlicet abstinentibus secularibus fruitionibus,quę votis monasticis abijciuntur. Et Romę erant sanctimoniales quæ Vestæ virginitatē voto consecrabant. Et Hiere.35. commemorant Rechabitæ,quorū religionis ,Pfessio erat,vinum nõ bibere,neq; domos extruere,neq; sementem serere, neq; plantare vineas. Et de Elia atq; alijs Prophetis refert Paul. ad Hebre.11. quod circumibāt in melotis,in pellibus caprinis: egētes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mūdus: in solitudinibus errantes,in montibus,in spelūcis,& in cauernis terræ. Et,vt capite.3. super Matthæum è Iosepho lib.18. antiquitatum retulimus,ante aduentū Christi degebat in deserto Iudææ Essenorū collegiū à reliquo populo in cellulis segregatū: videlicet à matrimonijs abstinēs,parcissimoq; cibo vtens, eodem deniq; instituto, quo Christianorū Anachoretę mirifica sanctitate viuentes. Inter quos fertur Ioannes Baptista nutritus. ¶At quando in hunc Diuū incidimus,quissnā eum respiciens in religiones audeat obgānire? Hic nāq; Domini Præcursor anteà sanctus quàm natus,nõ aliter appropinquās regnum cælorum prędicare tentauit, quàm ab humano conuictu semotus,habitusq; & victus horrore significantiùs quàm verbo,illius pœnitentium vitæ nos admonens, quā pro sua virili monachorum institutores imitati sategerunt. De Apostolis autē angustia loci dicere non sinit quem ad modū à magistro suo prima susceperint semina, primaq; iecerint fundamenta cœnobiticæ vitæ. Alij enim fuerunt,inter quos Thomas Vvalden sis.21.&. 5. tomo de sacramentalibus aduersus Vvicleff,argumentum hoc ditissimè lo cupletauerunt. Mihi autem is tantùm animus fuit vt scholastico stylo rem vtcunque summatim dilucidarem.

Argument.

Solutio.

Paulus.

Ioseph.

Tho. Vualdenſis.

AD primum igitur argumentum respondetur,religionis nomen communi vulgariq; significato vniuersos comprehendere mortales,ac præcipuè Christianos, quatenus Deum virtutū officijs secundū legis præcepta colūt. At verò per Antonomasiam illis tribuit, qui super præceptorum culturam consiliorum statum cąpessunt,siue religio à religādo dicatur,vt August. ait,in de vera religione: nempe q̃ præter præceptorū nexū arctiori se religant: siue,vt Ciceroni lib.2. de natura Deorum visum est,religiosi à relegēdo dicti sint, quippe qui omnia quæ ad cultum Dei ptinent retractent & tanq̃ relegāt. Sacerdotes autēm hoc pariter nomine,videlicet sacerdotum: quod sequenti libr. iterum dicturi sumus,per similem Antonomasiā appellantur: eò quòd inter Christianos q̃ suo modo se suaq; Deo sacrificant,proprie sacrificia offerunt. Quare antiqui Patres monachorum religionem,nõ verebant perfectam appellare,vt est apud Vvaldensem tomo. 5. cap.83. videre. ¶Ad secundum argumētum egregiè August. respōdit in lib. de perfectio

Ad. 1. arg.

August.

Cicero.

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne iustitiæ,perfectionē charitatis in hac vita absolutè vniuersaliterq; nobis præcipit:adeò vt sub illo generali præcepto,Diliges Dñm Deum tuum ex toto corde tuo,dilectio etiā patriæ cōprehendatur. Enimuero , sicuti in inferno nunq̄ à Dei odio desistitur,quòd illic etiā peccatū est,licèt nō sit maioris pœnę demeritoriū:ita & in patria vbi nunq̄ à Dei amore cessatur,mādato dilectionis obedit, tāetsi meritū gloriæ non augeat. ¶ Ex hoc autem Augustini asserto , Lutherus suū illud delirū dogma elicuit. Quòd nemo in hac vita dilectionis mandatū implere valet. Ex quo rursus intulit, q̄ cùm singula opera ad normā eiusdē mandati exhibere teneamur, quocunq; opere cuiuscunq; virtutis peccamus. Hoc em̄ erat illius hominis ingenium, vt passim pugnātia diceret. Haud siquidem cæcus videre potuit, quēadmodum diceret, Deum nos ad impossibile obligare:quod ex sententia Hieronymi assertu impium est,vt lib.3.de Natura & gratia.cap.4.latissimè de mōstrauimus. Augustinergo illic se planè explicat:vbi duplicem charitatis perfectionem dignoscit:nempe vię & patrię:per charitatē enim viæ,tendimus in illam quę est patriæ. Quare perfectio huius nostræ est , recta ad brauium currere,vt dicit Paul.perfectio autem patriæ est in Deo ipso quiescere. Atq; adeò in hac vita implemus præceptum tanq̄ viatores,vt ex toto corde,idem sit qđ nihil charitati aduersum mentis assensu concipere. In patria verò,tanq̄ cōprehensores,vt ex toto corde idem sit quod cōtinenter sic amare vt nihil de amoris feruore neq; per minimā negligentiā vnq̄ remittamus. Quin verò nō solū impletio mādati charitatis in hac vita esse potest quę incipiētibus cū aliquo colluctat timore,verū & perfecta charitas quæ secundum Ioannem foras mittit timorem: quia vt ipse ait.1.Cano.ca.2. Qui seruat verbum eius,verè in hoc charitas eius perfecta est. Et Christus nos admonet vt simus perfecti,sicut eius pater. Et Paul.2.ad Corinth.13 De cętero fratres gaudete,estote perfecti. In summa,vt Lutheranis satisfaciamus,nō Augustmodò,verùm & Paul. ad Philippēs. 3. vtrunq; perfectionis gradum,nempe viæ & patriæ planè distinxit:ait enim primū:Non quod iam acceperim,vt iam perfectus sim, scilicet triumphantium perfectione. Sequor autem si quomodo comprehendam. Perfectio ergo viæ seqni est:de qua protinus subdit:Quicunque ergo perfecti sumus,hoc sentiamus. Igitur. 1. ad Corinth. 13. de perfectione patriæ loquebat,per quā illa quæ cū fide viatrix est euacuabitur. Iacobus autem intelligit etiā perfectos in via,in multis venialib⁹ offendere:quę charitati non aduersantur.

Luiheri pestiferum dogma.

Hieroym.

Paulus.

¶ Ad aliud autem ad Colossē. 3. iam concessum est,perfectionē quidem in charitate cōsistere. In cōsilijs autem tāquam instrumentis. Ad tertium argumentum per secundā conclusionem satisfactum est,nempe in illis duobus mandatis,tanquam in conseruantibus,eandem sitam esse perfectionem.

Ad. 3. arg

ARTICVLVS. II.

Vtrùm paupertas ad mendicitatem usq; ad perfectionē uitæ monasticæ pertineat.

POstquā in genere de perfectione cœnobitici instituti dictum est,cōgruit,vt de singulis trium votorū nonnihil disputationis adhibeam⁹. Et primò de paupertate quęrit, vtrùm usq; ad mendicitatem sit congrua:videtur enim Apostolus. 2. ad Corinth. 8. modum Christi colis eleemosynarum pręstituere. Si voluntas,inquit,prompta est,non secūdum id quod nō habet:non enim vt alijs sit remissio,vobis autem tribulatio,sed exequalitate. Vbi sic Christi alumnos ad eleemosynas animat,vt simul admoneat ne se tribulatione paupertatis premant. Et glossa super illud ad Timotheum. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur:ait,non esse hæc temporalia abijcienda. ¶ Secundò,qui se periculo obijcit impatientiæ, in culpa est:qui autem se in mendicitatem adigit,tale subit periculum:ergo id nō est virtus. Secundaverò præmissa,multis testimonijs cōprobat. Ait em̄ Sapiens Prouerbiorum. 30. Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi:sed tribue tātum victui meo necessaria : ne egestate compulsus furer,& periurem nomen Dei mei. Et Ecclesiast. 27. Propter inopiam multi deliquerūt. Et Philosoph. 4. Ethic. Videtur,inquit, diuitiarum corruptio perditio quædam ipsius hominis:quippe cùm homo diuitijs viuat. ¶ Tertiò,virtus,vt. 2. est Ethicorum,in medio consistit, mendicitas autem extremum est. Eò potissimum quòd diuitiæ fœlicitatis instrumenta sunt,vt. 1. Ethicorum autor est Philosophus:cui & Ecclesiasticus capite. 31. astipulatur. Ergo mendicitas aduersatrix potiùs est perfectionis,quàm nutrix.

1. Argumē.

Glossa.

2. Argumē.

Arist.

3. Argumē.

¶ Quar

4. Argum. ¶ Quartò:esto consilium sit cuncta prorsus propria abijcere,nō tamen inde sit protinus consequens,vt mendicare liceat,sed tenentē tunc monachi manibus laborare,sicuti Paulus. 1. ad Corinth. 4. se fecisse testatur, & Actuū. 20. Ad ea enim,inquit,quæ mihi opus erāt ministrauerūt manus istę. Et. 2. ad Thessaloni. 3. Si quis nō vult operari, nec̄ manducet. ¶ Quintò,quādo hæc omnia cessarent, conducentius ad monachorum quietem esset,aliquid saltem in cōmuni possidere, quā vt victum quæritantes inter seculares oberrarent. ¶ Accedit postremò,quòd Episcōpi altiori sunt gradu genere suo quàm cœnobitæ: quorum tamen perfectioni mendicitas non cōgruit. ¶ In contrarium autem est verbū Christi,Matth. 5. Beati pauperes spiritu:vbi textus Græcus habet,Beati mendici.

5. Argumē.

QVanuis in superioribus assertum fuerit paupertatem perfectioni charitatis inseruire, scire nihilominus superest, quonam gradu sit capessenda. Duplex nanque paupertatis genus inter religionum eultores inueniasaliq; nanque sunt quadripartiti,quorum primæua institutio fuit mendicitas,hoc est,vt neq; priuatim ab vllo monachorum,neq; in communi à toto cœnobio quicquam possideretur:sed quotidianis elemosynis victitarent,siue oblatis,siue quæsitis,& postulatis. Vtra autē istarū paupertatum ratio sit alteri præferenda, non desunt qui disputent. Imò nec defuerunt hæretici qui vtranque refutarent. ¶ Respondetur ergo tribus conclusionibus. ¶ Prima omnimoda mēdicitas:nēpe vt neq; priuatim,neq; in cōmuni aliquid possideat,si genere suo existimet,plus habet dignitatis, & meriti apud Deū,q̄ in cōmuni possessio. Prima cōclusio nis ratio,ex rerū natura,vt suprà dictū est, proficiscitur:est enim religionis monasticæ institutio , illam amplecti disciplinam per quam ad perfectionem charitatis expeditę ascendat:primū autē quod hominū animos fascinatos ad sui amorem inescat, est rerum possessio. Nam cum pecuniæ obediant omnia, qui illam amat, per eam cuncta concupiscit:& qui illā abijcit,omniū quodāmodo mūdanorū affectus ab se facilę amputat. Vnde Augustin lib. trigintatrium quæstio. Nutrimētum charitatis est diminutio cupiditatis:perfectio,nulla cupiditas. Esset ergo tutius nunq̄ amorem in hanc rerum lubricitatem infixisse. Attamen secundum hunc alter est gradus ab eisdē cùm possidentur animum euellere:qđ longè est difficilius. Quo circa idem Augustin.ad Paulinū & Theraliā: Terrena,inquit,diliguntur arctius adepta, q̄ concupita. Nam inde iuuenis ille Euangelicus tristis discessit, q̄ magnas habebat diuitias. Aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa nanq; velut extranea repudiantur,ista verò velut mębra persinduntur. Nō igitur in consultò legislator noster inde legierā suā concionem orsus est,Beati pauperes spiritu. Quapropter quanq̄ nihil aliud laudis in sancta paupertate comperiret,hæc esset prędclarissima,quòd primum verbum quo Deus,legem orbi positurus,os sum aperuit,fuit fœlicitatem in ipsa collocare. ¶ Quòd autem hæc paupertas usq; ad mendicitatē & nuditatem sit Christi alumnis cōmendabilis,magnificè Paulus exaggerat in posteriori Epistola ad Corinth. c. 8. Scitis enim,inquit, gratiam Dñi nostri Iesu Christi, quoniā propter vos egenus factus est,cùm esset diues:vt eius inopia vos diuites essetis. Si ergo, vt suprà diximus,nullum officium præstitit, qđ ex rei natura non esset honestum, cōsilium est diuitibus,in pauperes sua bona distribuētes egenos fieri, vt cælestibus diuitijs perfruantur. ¶ Accedit & eiusdem Seruatoris exemplum,q̄ nihil possedisse legitur, nisi quod ille in diem suæq; familiæ porrigebatur. Vnde Matth. 8. Filius, inquit, hominis non habet vbi caput suum reclinet. Accedit insuper & eius institutio. Matth. 19. Ois qui reliquerit domum,vel fratres,vel sorores,vel patrem,vel matrē,vel vxorem,vel filios, vel agros,propter nomen meum,centuplum accipiet,& vitā æternā possidebit. Vide quàm cunctis rebus eū denudet qui optauerit esse perfectus. Quare Apostolis quos lucē mundi, & sal terræ esse voluit:Nolite,inquit,possidere aurum,neq; argentum,neq; pecuniā in zonis vestris. ¶ At verò propter cauillum quarti argumenti subtexitur secunda conclusio. Religiosi qui proprijs renuntiarunt, non tenentur manuum labore victum quæ rere:sed iustissimè mendicare possunt. Conclusio est de qua D. Augustinus iustum volumen de opere monachorū inscripsit: quā subinde D. Thomas opusculo. 19. ca. 5. locupletissimè simul ac disertissimè contra religionum hostes dilucidauit. Graphicè nanq; glossa super caput Exodi quintum, hæreticos,qui monachos in manuales labores adigunt cum Pharaone componit:qui Moysen,&

Prima conclusio.

Prima ratio conclusionis

Mendicitas in sacris literis cōmendatur.

2. Cōclusio.

Augusti.

D. Thomas.

Glossa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sen & Aaron obiurgabat dicens. Quare so
licitatis populũ ab operibus suis? ite ad one-
Probatio cõclusionis. ra vestra. Probatur ergo conclusio, iure natu-
ræ, & gẽtium, & cum primis diuino. Finis
spiritualium bonis temporalibus præstan-
tior est: sed ī republica milites, & equites, at
que adeò iudices qui ad bella gerenda, aut
ad tuendam iustitiam, aut denique ad rẽpu
blicam administrandam deputati sunt, com
munibus stipendijs populi sustentantur: qđ
Paulus. & Paulus ad Roma. 13. iure etiam diuino iu
stum existimat. Ideo enim, inquit, tributa
præstatis: ministri enim Dei sunt. Religiosi
autem monastice viuentes, spiritualium fun
ctione Reipublicæ inseruiunt: quod multò
est magis ipsi necessarium, quàm temporalium
administratio. Ergo nihil aliud quàm
naturæ ius, & gentium, ac diuinũ est, vt po
puli eleemosynis sustẽtentur. Illi nanq; qui
verbi ministerio incumbunt, digni sunt mer
cede sua: nam studij gratia, neçesse habent à
manualibus operibus eximi. De quib⁹ ideo
Paulus. 1. ad Corinth. 9. Per exempla com-
plura à naturalibus desumpta colligit eos
qui spiritualia seminant, ius habere metẽdi
temporalia. Sic enim, inquit, Dominus ordi
nauit his qui Euangelium annuntiant de Eu-
angelio viuere. Vbi glossa: sic Deus ratio-
nabiliter dispositurit de prædicatoribus, vt ex-
peditiores sint ad prædicandum. Imouero
& Christus Matth. 10. idipsum explicuit.
Ob id enim discipulos sine pera prædicatũ
dimisit, quòd dignus est operarius cibo suo.
Et quando hanc prouinciam non susceperint, quæ tamen mendicantiũ ordinibus so
lennis est, vacant etiam sacramentalibus cõ
fessionibus audiendis. Imouero his etiam
cessantibus ob id quod ſtatos Psalmos solẽ
niter persoluunt, precesq́ue assiduas pro popu
lo fundunt, & supra hæc omnia sacrorũ
studijs diuineq; contemplationi vacant, ius
habent diuinũ & naturale, vt populi stipen
dijs viuant. Vnde Augustinus opere illo citato:
Augustin. Si Euangelistæ, inquit, sint, potestatem ha
bent de sumptibus fidelium viuendi: sin mi
nistri altaris, eandem non arrogant, sed pla
ne sibi vendicant potestatem. Quin etiam
Apostolus ipse loco citato rem ad certũ of
ficium nõ perstringit: sed in genere ait, Ne
scitis quoniam qui in sacrario operantur,
quæ de sacrario sunt edunt? & qui altario
deseruiunt, cum altario participant? Quo sit
vt qui monasticos religiosos operum solici
tudinibus implicare contendunt, Marthæ
opinionem sequantur, quæ sororem suã ad
pedes Christi contemplatione fruentem di
uellere inde conabatur, vt se iuuaret. Quam
quidem Christus opinionem ipsi retudit, di
cens: Porrò vnum est necessarium. Ob idq;
bene glossa illud Matthæi. 6. Respicite vola
Glossa. tilia cæli, non laborant, &c. & tamen Deus
pascit ea, sanctis contemplationi vacantibus
attribuit: qui ita à mũdo sursum cuecti sunt,
vt nil in terris agentes aut laborãtes, sola cõ
templatione in cælo degant. Merito ergo
Hieronym. Hieronymus in prologo super Iob, eos ob-
iurgat qui malunt monachos fiscellam iun
co texere, aut palmarũ folia complicare, vt
in sudore vultus panẽ edant, quàm, vt iuxta
sententiam Seruatoris diuinorũ cibum ope
rentur qui nõ perit. Accedit suprenè, quod
mendicitas ad humilitatem non parùm con
fert, qua ratione Alexio atq; alijs sanctis lau
di datur quòd splendidas facultates ab se ab
dicauerint, vt mendicata stipe viuerent. Im-
pietas ergo est sanctam mẽdicitatem impu-
gnare, atq; adeò peregregium charitatis of-
3. Cõclusio. ficium monasticos mẽdicantes alere. ¶ Ter-
tia conclusio. Quanuis genere suo mendici-
tas omnimoda præferenda sit, potest nihilo
minus ratione finis aliarumq; circunstantia
rum pro tẽpore & loco conducẽtius esse ea
in cõmuni possidere, quę monachorũ victui
D. Thomas sunt necessaria. Cõclusio est quę ex D. Th.
colligitur. 2. 2. q. 188. art. 7. Atqui in primis
q. eiusmodi possessio nihil de religionis pfe-
ctione deterat, tum can. expedit. 12. q. 1. vait:
tum ex superioribus palã fit. Haud enim in
paupertate perfectionem sitam esse mõstra
Primaratio conclusionis uimus, sed in charitate. Cum ergo in pauper
tate ea tantũ ratione cõsistat q. rerũ amorẽ
solicitudineq; præscindat, ea paupertatis spe
cies in vnaquaq; religione præstantior est,
quæ ad eius finẽ aptius cõfert. Etenim vt in-
strumentũ ac medicamẽ nõ eo melius quo
maius, sed quo ad finẽ accõmodatius: sic &
de paupertate censendũ. Vnde si ordo insti
tutus est ad cõtemplationis opera & prædi
cationẽ, quod quidẽ munus altã mẽtis quie-
tem requirit: & tẽpora extant vbi à populo
nõ facile religiosorũ egestati succurrit, nõ so
lũ pfectioni nõ repugnat aliquid habere in
cõmuni, verũ cõfert. Quoniã illa monachõ-
rum diuagatio, q. ad victũ querendũ necessã
ria est, etiũ nõ secũ permittit quod ad eiusmodi spiritualia munia exercẽda est operæ-
pretium. ¶ Secũdò & ex eadẽ tẽporũ inclẽ-
Secunda ra- mẽtia alia oriri põt cõmoditas eiusmodi pos
tio. sessionis in cõmuni. Nempe q. post quã cha
ritas refrixit, mendicãtes molesti sunt popu
lo & onerosi. Qua ratione religio vilescere
in eius oculis incipit. Præterea nimia egestas
cogere mẽdicos assolet aliqua negotia cũ se
cularibus tractare, & aliquibus q̃nq; impro-
Tertia. bitatibus victũ extorquere, quæ eorũ insti-
tuta obscurãt. ¶ Adde quòd, quãdo religio-
nes in illa syncera mẽdicitate institutę fuere,
multa eidẽ instituendæ suffragabantur quæ
ab aliquibus iam temporibus languere vide
mus. Primũ enim summa victus parcitateve
stitusq; vilitate cõtenti erant. Adeò vt elee
mosynæ quæ nunc vix viginti religiosis suf
ficiunt, pluribus tunc quã centũ satis erant:
nam & corporis natura facta est imbecillior
& spirituales vires remissiores. Legimus nã-
que in historia diui patris nostri Dnici, quã
doq; œconomũ obiurgasse, quòd sæpius q̃
par esset pitãciã cõuentui porrigeret. Quod
argumentũ est per rarum quidem fratribus
fuisse ouorum aut piscium vsum, sed legumi
nibus victitasse. Mox & charitas tunc po-
puli locupletior erat ac syncerior. Et quod
citra pudorem fateri monachinõ possumus
nostra tunc vita alium quàm modò splẽdo-
rem habebat, vt populares animos alliceret.
Obiectio. ¶ Sed ais, Rerum possessiones non possunt
non possidentium animos solicitare, tũ ad
Solutio. culturam, tum etiam vt augeantur. Fatemur
equidem: sed tamen hoc perpendendum est
vtranam solicitudo animos acerbiùs angat
ac diuexet, quæritarẽne quotidie necessaria,
an curare quæ in communi possidentur: nã
solicitudo possessionum præter vnum, aut
alterum qui illas procurat, cæteros vel non
tangit, vel quàm tenuissime: solicitudo autẽ
quotidiana plurimos occupat. Quòd si Chri
sto institutore nostro exemplum sumere lu
bet, quanuis, vt dictum est, indigentis vitam
delegerit, nihilominus eleemosynas sibi o-
blatas in diem reseruabat. Habebat enim lo
culos Iudæ commissos. Nam Ioannis. 4. dici
tur quòd abierunt discipuli in ciuitatem, vt
cibos emerẽt. Et Ioan. 13. iussus est Iudas ea
emere quæ ad diem festum opus erãt. Quan
uis non nisi exiguos horarios q̃; numos ser-
uari sinebat. Quare ad emendos panes satiã
dæ turbæ pecunia discipulis defuit. Et ne
illa quæ in victum tantùm & in pauperum
subsidia seruabantur, in prophanos vsus ver
terentur, noluit inde tributum solui, sed Pe-
trum ad piscem misit, qui ei didrachma ore
porrigeret. Et nõnunquam prę inopia cos-
dem discipulos spicas collectum misit.
¶ Absit ergo vt aduersus omnimodam mẽ-
dicitatẽ oblatrare velim: vtpote quàm suis
nominibus superiùs illustrauerim. Fuerunt
enim olim nonnulli, quos Diuus Thomas *D. Thom.*
opusculo. 18. c. 14. confutare persistit, q. pau
pertatem reprobabant, nisi necessaria in cõ
muni possiderentur: quibus subscribere er-
rorem existimo. Imò qui syncere, & cãdidè
supremam seruant mendicitatem, suspicien-
di sunt & exosculandi. Sed tamen hæc dicta
sunt, tum vt causa possidentium in commu-
ni defendatur: tum etiam vt mendicantes o-
mnes admonitos habeam quanta esse debẽt
parcitate contenti. Propterea enim asserẽ-
te Christo Deus pascit volatilia cæli, quibus
vtiq; religiosi cõparantẽ, vestitq; lilia agri: q.
cibo illa simplicissimo, hæc vestitu conten-
ta sunt. Porrò ergo Diuus Benedictus altissi
mè contemplantium quieti studens. consul
tè possessiones recepit sibi oblatas, atq; alij
deinceps religionum institutores. Sed tamẽ
humanum ingenium, mediũ tenere nesciũ:
eousq; eorũ opes auxit, vt celeberrimum or
dinem non parùm de suo fastigio deiecerit.
Quare in ordine nostro hactenus nisi causa
studij non est dispensatum possessiones ha-
bere: sed sunt frequentia monasteria quibus
in antiqua mẽdicitate viuitur. Vtinam nos
Deus, quãtum est hoc maximè seculo Chri
stianæ familiæ necessarium, sustineat.
AD primum igitur argumentum respon
detur, illic Paulum neutiquam condẽ- *Ad. 1. arg.*
nare, si quis cuncta quæ habet in pauperes
voluerit erogare, sed humanæ imbecillitati
indulget. Rarissimi enim sunt qui arduum
hoc consilium capessant. Et ideo ait neminẽ
cogere vt sic alienis miserijs consulat, vt se-
ipsum necessarijs destituat. Et eodem perti-
net citata glossa ad Timoth. nempe nõ esse
prorsus abijcienda temporalia. ¶ Ad secun- *Ad. 2. arg.*
dum respondetur, cum qui vltrò tempora-
lia bona propter Christum deserit, nulli se
periculo, nec tẽporali, nec spirituali obijce-
re. Spirituali inquam: quia quòd homo bo-
na causa sponte sua facit, periculum non af-
fert pœnitentiæ ac tristitię: sed quando quis
inuitus suis expoliatur. Imouero à diuitia-
rum possessione præsentius periculum im-
minet: iuxta illud. 1. ad Timoth. vltim. Qui
volunt diuites fieri, incidunt in laqueum dia
boli. Nec verò periculo corporali subdũtur.
Nam vt ait Psaltes. Diuites egerunt & esu
rierunt: inquirentes autem Dominum non
minuẽ-

minuentur omni bono. Qui enim nos solicitos esse prohibet in crastinum, curam gerit nostri. Salomon autem suum præsentiens ingenium, non se audebat extremæ pauperti cõmittere: ob idque medio critatem vitæ postulabat. Nam etsi, vt suprà diximus, opũ affluentia nocua sit homini corruptæ naturæ, tamen rari sunt qui inopiam ferre queãt. Sicuti infirmi licèt videant vinum sibi nocere, nihilominus non semper se cõtinere possunt, quin tantillum gustent. Qua de causa propter inopiam multi deliquerunt. Accedit, quòd Salomon erat rex, quare non poterat absque diuitijs viuere. ¶ Ad tertium respondetur, virtutis medium, secundum Philosophum. 2. Ethic. non secundum quantitatem, sed secundum rationem esse sumendũ. Et ideo quicquid ex rationis præscripto fit, ab eodem medio non desiciit. Relinquere autem temporalia bona, vt expeditiùs Christum sequaris, ratio docet. Nam & lumine naturali doctus Socrates, vt ad Paulinũ ait Hieronymus, auri põdus abiecit, vt contemplationi liberiùs vacaret. ¶ Ad quartum autem argumentum respondet Diuus Thom. 2. 2. q. 187. art. 3. q manualis labor (qua voce humana omnia officia cõprehenduntur, siue manibus, siue pedibus, siue lingua fiant: cò quòd manus organorum illustrissimum est) ad quatuor est vtilis. Primò quidem ad victũ quærendũ. Vnde primo homini mandatũ est, vt in sudore vultus sui pane vesceretur suo. & in Psalmo, Labores manuum tuarum quia mãducabis. Secundò commodus est ad vitandum otium, quod multorum est causa malorũ. Vnde Ecclesiast. 33. Mitte seruum tuum in operationem, ne v acet: multã enim malitiam docuit otiositas. Tertiò refert ad concupiscentiam refrenandam: quatenus labore corpus maceratur. Vnde. 2. ad Corinth. 6. In laboribus, in ieiunijs, in castitate. Quartò & labor frugifer est ad eleemosynas erogandas. Vnde ad Ephes. 4. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus suis quod bonũ est, vt habeat vnde tribuat necessitatẽ patienti. Per hæc ergo quatuor membra, ad omnia Pauli loca respondetur, quibus manualẽ laborem videtur, seu præcipere, seu commendare. Illud nanq; citatum. 2. ad Thessal. 3. Si quis non vult operari, nec manducet, nõ est nisi naturalis admonitio: vt scilicet qui aliunde nõ habet vnde viuat manibus victũ quærat, vt furta & illicita negotia cautè fugiat.

Ad tertium

Hieronym. Ad. 4. arg. D. Thom.

Labor manualis ad quatuor utilis.

Quo vtiq; sensu dudum epistolã ad Ephes. citauimus. Huic tamen veritati non obstat quo minùs religiosi diuinis vacantes, ius habeant eleemosynis viuẽdi. Hoc enim ipsum eodem loco docet Apostolus. Nã postquã dixit, non gratis panem manducasse ab aliquo, sed in labore & fatigatione operans, ne quem illorum grauaret, subdit. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmet ipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Quare illud. 1. ad Thess. 4. Operamini manibus vestris sicut præcepimus vobis, nõ est generale præceptum, vt impugnatores religionũ aiunt, quod monachos etiam cõuoluat: sed eos tantùm complicans, qui aliter sine scandalo viuere nõ valent: quod patet ex subiũctis verbis: vt honestè ambuletis ad eos qui foris sunt. Religiosi autem sine scandalo possunt stipem suscipere & postulare. ¶ Secunda etiam vtilitas corporalis laboris, ac subinde tertia, Nempè otij euitatio & affluctio corporis non est in præcepto, nisi quando aliter eisdem incommodis obuiari non potest. Monachi autem per alia salutaria excitia otium cauent, & corpus edomant. Quartum deniq;, Nempe eleemosynas erogare, non est in religiosis virtus: quippe qui semel cuncta largiti sunt. Nisi casu extremę necessitatis pauperum, quo quidem euentu perinde atq; seculares, tenerentur manibus laborare. Hæc fermè Diuus Th. loco citato. ¶ Ad quintum denique argumentum tertia conclusione respõsum est.

ARTICVLVS. III.

Vtrùm votum castitatis sit de intrinseca ratione religionis.

SEcũdum membrũ voti monastici est castitas. Sed vt eius ratio patẽtior fiat, arguit illã nõ esse de intrinseca ratione religionis. Sola ecclesiæ institutione, vt prędicebamus, inuenta est solẽnitas voti: ergo si ecclesia tale statutũ abrogaret, profiteri quis posset religionem absque voto solenni castitatis. ¶ Secũdò. Sacerdotium ac religio hac ratione adæquantur, quòd vtrobique fit votum solenne castitatis. Sacerdotalis autem ordo verus & legitim⁹ existere potest absq; huiusmodi voto, vt in Græcorum sacerdotibus videre est: quod pariter posset ecclesia de nostris etiam decernere: ergo & religio sine tali voto esse potest.

1. Argumẽ.

2. Argumẽ.

¶ Ter-

3. Argumẽ. ¶ Tertiò: Militare crucifer orum institutum est vera, vt aiunt, religio, emittunt nanq; explicitè tria vota: & tamen dispensatum iam est cum illis vt in religione perseuerantes, vxorum fœdus inire valeant: ergo huiusmodi votum non est de intrinseca ratione religionis. ¶ Quartò denique arguitur, Omnis perfectio vitæ Christianę Apostolis secundũ Christũ in more esse cœpit: Apostoli verò non videntur continentiã seruasse: nam de Petro Christi vicario legitur Matth. 8. soerũ habuisse: ergo castitas non est de intrinseca ratione religionis. ¶ In cõtrarium faciũt verba capituli suprà citati. Cùm ad monasterium. de stat. monachor. in cuius calce habetur. Abdicatio proprietatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est regulę monachali, vt contra eam neque summus Pontifex possit indulgere.

4. Argumẽ.

Duplex quæstionis sensus.

QVæstio hæc duos habet sensus. Prior est vtrùm re vera nunc votum castitatis annexum sit religioni, idq; decẽtissimè: cuius affirmatiua cõclusio definitio est ecclesiæ contra hæreticos, vt habetur capit. Quod votum. de voto. lib. 6. Fuit enim Iouinianus qui matrimoniũ cœlibatui adæquabat, qui de eadem hæresi perinde condẽnatus est, atque de alia Vigilantius, quòd diuitias exęquabat paupertati. Posterior verò sensus est, vtrùm cùm solẽnitas voti, hoc est, vouendi cęremonia sit de iure ecclesiastico, vt illic refertur, sic & annexio ipsa castitatis ad religionem sit de iure Ecclesiastico, ita vt per ecclesiam fieri possit, vt religio absq; castitate vera maneat religio: an verò sit de iure diuino, vt per ecclesiã institui vera nõ possit absq; castitate religionis substantia. ¶ At quoniam solus nobis est animus de secũdo sensu cũ catholicis disputare: quoniã primus orthodoxus est, ac perinde nemini nisi hęreticis dubius, vnica conclusione sub probabilitate, quæ mihi q̃ maxima est, respondetur.

Conclusio resp. sua.

Sic est castitas religioni annexa, vt nulla humana dispensatione fieri possit, vt religio absq; castitate rẽ habeat suo nomini cõgruã. Haud ergo hîc disputam⁹, vtrùm valeat Papa super voto solenni religionis dispensare: hoc est vtrùm eximere professum queat à sua religione: de qua re quæstione præcedẽti satis dissertum est. Sed hoc tantummodò in presentia sub doctiorũ censura negamus, quòd religiosus verè persistens euangelicus monachus in coniugio possit eiusq; vsu per manere. Et quidem conclusio est S. Thom.

D. Thomas.

vt. q. 4, vidimus. Apparet tamen eam negare Scotus. 4. distin. 38. vbi non alia de causa sentit solẽne votum religionis matrimoniũ dirimere, quàm quòd ecclesia in cuius se manus vouens tradidit, eum illegitimum fecit ad matrimonium: quorum similibus verbis vtitur Caieta. vt quæst. 3. vidimus. 2. 2. q. 88. art. 7. Vnde elici videtur in potestate ecclesiæ situm esse vt religiosi simul possint cum coniugio religionem retinere, perinde atq; sacerdos suos ordines. Conclusio tamen nostra contraria planè ab Innocẽtio capitulo citato. Cùm ad monasterium. asserta videtur. Nempe vbi insinuat castitatem iure diuino annexã esse religioni. Et quòd ita sit, probatur ratione. Religio nomine ipso nihil aliud significat quàm quod Christus euangelicum adolescentulum docuit: Si vis perfectus esse, vade & vende, &c. & sequere me. Et quod subinde Petrus subiunxit. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, &c. qui autem connubiali nodo se semel innexuit, nomine quidem potest, sed tamen re ipsa non reliquit omnia, imò neque seculum: ergo non est verè euangelicus religiosus. Media propositio probatur ratione Sancti Thom. 2. 2. quæstio. 186. articul. 4. Res enim vxoria vtroq; cornu è diametro pugnat cũ religione. Primum contranititur contemplationi, diuinorumq; meditationi, quibus secundum nomen suum debet sedulò religiosus vacare: renititur inquam propter voluptatis vehementiam quę ex Venere nascitur: cuius vtique frequentatione concupiscentia augetur, vt. 3. Ethico. commonitor est Aristot. vnde Augusti. in primo Soliloquiorum: Nihil, inquit, sentio quod magis ex arte deijciat animum virilem quàm blandimenta fœminæ, corporumq; ille contactus sine quo vxor haberi non potest.

Scotus.

Caietan.

Prima probatio conclusionis.

Secunda.

Res uxoria cum religione è diametro pugnat.

Aristot. August.

¶ Nec verò naturalis ratio valde est recondita. Etenim cùm contemplatio subtilissimis purissimisq; spiritibus foueatur, carnalisq; ac brutalis ille vsus spirituum multitudinem insumat, sanguinemq; à corde vehementer distrahat, cuius collectio ad mentis attentionem necessaria est, fit vt idem vsus hebetudinem mentis efficiat. Qua vtiq; de causa Paulus. 1. ad Corinth. 7. coniugibus consulebat, vt orationis tempore toro separarent. ¶ Altero autem cornu status cõiugalis religioni colluctatur, quod est administratio solicitudoq; rei familiaris. Vnde eodem loco Paulus: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini

Res uxoria

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini sunt,quomodo placeat Deo: qui autẽ cum vxore est,solicitus est quę sunt mundi, quomodò placeat vxori:& diuisus est. Vbi si meditatiùs attendas ad viuum expressit religionis faciẽ,eamq; è regione oppositi cõiugio:quasi maritari nequeãt.Quocirca monachi,hoc est soli,inde potissimè nomẽ trahunt,q̃ à cõiugali cõsortio semoti viuunt.

Secundarõ. ¶Secundò id apertiùs explicatur. Duo alia vota.s.paupertatis & obedientiæ, adeò sunt à voto castitatis pendẽtia,vt hoc sublato reliqua continuò sustuleris.Matrimonialis q̃pe sarcina votum legitimæ paupertatis procul respuit.Quì enim fieri potest,vt vxorem quis & liberos atq; familiam illis appendicẽ alere in paupertate valeat? Eò præsertim q̃ non solùm debet liberis in tẽpus prouidere, sed in perpetuum prospicere,ac perinde possessiones & primogenituras ambire quas illis relinquat. Adde,q̃ neq; legitimæ obediẽtię,de qua Christus ait,Sequere me, vxorius vir vacare poterit.Quare Paulus Christi assẽclas peculiariter optabat manere sicut ipse erat,absq; vxore. Eo ergo ipso q̃ ecclesia votum castitatis à religionibus seiungeret, synceritatem ipsam religionum euangelicã funditus conuelleret.Quare id certè, vt sub eius censura loquar,nõ est factibile. ¶Hinc discerniculum colligitur quo iudicãdum est sitne quæuis religio verè absolutoq; nomine religio,hoc esse vnicũ:vtrũ intrinsecè annexũ habeat matrimoniũ cõtractũ seu potiùs attentatũ dirimere:quod quidem nulla habet religio nisi autoritate ecclesiæ instituẽtis solennitatem voti : vt habetur in dicto.c. vnico.de voto.lib.6.¶Quapropter religiosi tertij ordinis D.Francisci,& nostræ, solenne votum non emittunt. Quanuis expressiùs inculcatiusq; dicant se facere tria vota. Hoc dixerim de iure antiquo:nam iam Sixtus Quartus per suam Bullã declarauit eiusmodi fratres facere solenne votum.Et postmodum alij summi Põtifices idem etiã decreuerũt de quibusdã sanctimonialibus nostris eiusdẽ ordinis,quas Beatas appellamus: q̃ inclusæ viuũt.Illæ aũt quæ clausurã non seruant,eidẽ Bullæ nõ subduntur. Multò autẽ minùs isti Eremitæ qui hac nostra tẽpestate in mõtibus dispersim degunt.Nã etsi episcopo ꝓmittant obedientia,nõ intelligunt nisi pro tempore quo voluerint illic commorari. Imò neq; de ratione illius instituti est, vt votum suscipiãt simplex castitatis. Tametsi citra illud non essent admittendi.

AD primum igitur capitalium argumentum,cõceditur voti solennitatem,vt habetur in dicto cap.vnico.de voto.libro.6.ab ecclesia constitui,hanc aut illam instituente approbanteq̃ue religionem,ex qua matrimonij impedimentum sequitur. Sed iam quæstione prima negata est consequentia, qua infertur connexionẽ castitatis cum voto religionis non esse de iure diuino.Est enim in potestate ecclesię,vt hęc aut illa habeatur pro religione, attamen postq̃ constituitur religio de iure diuino est vt habeat castitatẽ annexam:secundùm illud, Vade & vende omnia quæ habes,& sequere me.Nemo enim statum habere potest via consiliorum sequendi Christum, nisi sit ab vxore liber:atque hoc ex intima rei natura.¶Ad secundũ respondetur, sacerdotalem ordinem nulla tenus esse religionem: aliàs citatus canon & Doctores non sub duorum forma explicuissent solenne votum:dicentes cõsistere & in susceptione sacri ordinis, & in professione religionis.Ex quo fit hoc inter sacerdotium & religionem differre,vt D.Tho.loco citato art.11.docet,quod votum castitatis nõ est de intrinseca ratione sacerdotij perinde atque aliud religionis.Imò sacerdotale ministerium seruari absque eodem voto potest. Hanc ob rem qui sacris initiatur, non perinde atque religiosus expresè ait,voueo.Quare non est votum explicitum, sed implicitum:porrò in ipsa ordinũ susceptione abditum. Votũ inquã tantùm castitatis. Cætera nanque religionis nec implicitè facit. Haud enim paupertatem vouet,aut obedientiam, sed fit sui episcopi subditus:etiam si absens sit:non autem ordinantis. ¶Quo fit,vt Græci eiusdem sint nobiscũ generis sacerdotes. *Primũ corollarium.* Sequitur subinde secundò,Romanam ecclesiam posse idem tollere votum salua re ipsa sacerdotum.Negatur ergo cõsequentia quę inde extruitur ad probandum religionem absque tali voto posse consistere. *Secundum.*

¶Sed infers contrà:Ergo incongruè sacerdotale votum dicitur solenne. Negatur consequentia:sed tamen id ingenuè fatemur q̃ non est votum solenne de iure diuino tanq̃ religioni essẽtiale,sed est solẽne de iure positiuo:hoc est tantùm statuto ecclesiæ sacerdotes illegitimos reddens & inidoneos contrahendo matrimonio. *Obiectio. Solutio. Argumẽt.* ¶Contra hoc autẽ emergere videtur argumentum suprà à nobis informatum. Visi enim hic sumus concedere tantùm esse præceptum ecclesiæ nè

mariti

Solutio. mariti fiant.Quòd si ita est,licèt malè facerent absq; licẽtia cõtrahẽdo,teneret tũ matrimoniũ:vt paulò antè argumẽtabamur. Respõdemus aũt nõ solũ esse præceptũ,sed statutũ inhabiles eos reddẽs ad matrimonium, perinde atq; consanguineos.Habet sese ergo medio modo inter merũ præceptũ & solẽne religionis votũ.Eapropter ecclesia perinde atq; ꝓhibitionẽ in quarto gradu, posset hoc tollere votũ à sacerdotibus.An verò liceret,quæstione ꝓximè sequẽti disputabit.

Caietanus. ¶Ex his sequit,matrimoniũ ratum non consummatum nõ dirimi per susceptionem sacrorum ordinũ,sicuti per religionis professionẽ.Quod & Caiet.q.12.quodli.1. fatetur Et causa est,q̃ sacerdos nõ fit simpliciter inhabilis ad aliud cõtrahendũ matrimonium: sicuti religiosus:eò q̃ cũ illo dispensari põt.

Palu. opin. ¶Quod cũ verũ sit,nescio quid Paluda. sibi voluerit in.4.d.38.q.3.vbi ait,q̃ si post matrimoniũ ratũ nõ cõsummatũ vir sacris initietur,& vxor in seculo permanens votum faciat simplex,inhabilis ipsa reddit ad secũdas nuptias,etiã post mortẽ viri.Nam in primis susceptio illa ordinũ non est licita : cum matrimoniũ non dirimat.Secũdò, nulla est rationis apparẽtia q̃ votũ simplex vxoris in tali casu fieret solẽne,vt ipse putat.Quare si mortuo coniuge alteri nubat,licèt peccet cõtra votũ simplex,nihilominus matrimonium tenet:quod ipse negat. ¶Tertiũ autẽ argumentũ de militaribus ordinibus est, qđ præcipuũ hic habet ambigendi momentũ. Equites em̃ isti cruciferi vulgò habentur religiosi:nã faciũt tria vota:& nihilominus vxoribus fœdere matrimoniali copulantur:coire ergo possunt ambo status:religionis scilicet & matrimonij. Idq; põt ratione ex superioribus deducta corroborari. Nã ratio qua suprà monstrauimus cõiugium cũ religione pugnare,erat impedimentũ contẽplationis & orationis:religio autẽ militũ nõ hunc habet scopũ,sed militare, vbi nulla est necessitia contẽplatio.Nihilominus propter rationes suprà allatas persuasum habere nũq̃ potui,eiusmodi religiones,simpliciter esse religiones:Et ratio est,quia nõ solũ castitatem isti nõ seruãt,nã rei vxoriæ perinde,ac cęteri seculares inseruiunt:eosdem .s. ambientes honores,easdemq; facultates suæ soboli procurantes,quod toto cælo à religionis instituto distat:verũ neq; paupertatẽ, neq; obedientiã,nisi solo nomine ꝓfitentur.Nõ qui dẽ de sacerdotibus cruciatis loquor, q̃ intra

Grauis dubitatio de militaribus ordinibus.

Solutio quæstionis propositæ.

sępta monasteriorũ vitã degunt. De istorũ nanq; legitima religione nihil ambigẽdum est:sed de cõmendatarijs equitibus.Nã quę nã paupertas quęso est relationẽ tantũ magistro facere suarũ facultatũ:ex quibus si vel obolũ eis adimeret,perinde reclamarent, ac cæteri regni nobiles.Obediẽtia autẽ est per totã fermè vitã nullũ superioris mandatum audire,nisi dũ eorũ comitia fiũt.¶Sed aiũt. hęc est nostra religio,nec ad aliud tenemur. Ad hoc dupliciter respondemus. Primũ id negantes si primæuam eorũ institutionẽ respiciamus.Nam tunc nonnullũ clausuræ genus incolebant:multoq; crebriora obediẽtiæ persoluebãt munera:longeq; aliã habebãt paupertatis rationẽ.Sed postea lapsu tẽporis eousq; labefactatæ sunt eorũ religiones:vt iam syncerã religionis naturã exuerint.Ob idq; secundò dicimus, q̃ si nõ strictior q̃ hæc,est sua religio,nõ est illa euãgelica quæ in cõsiliorũ exercitio posita est.Porrò em̃ si nostra aut diui Frãcisci(quod Deus auertat)in eum locum collaberetur, vbi nõ plus paupertatis,castitatis,aut obediẽtiæ vigeret,religio esse desineret.Nõ dico q̃ vbiuis statuta nõ seruanẽ statim esse desinat religio:nam possunt forsan ex incuria & culpa presidentiũ ea quę mala reputantur non puniri,at si in illũ locũ aliqua deijceret religio,vbi nõ maior exigeretur obediẽtia, aut paupertas,aut castitas,q̃ inter huiusmodi equites,nõ esset euãgelica cõsiliorum religio. Et ne primus ego videar hanc asseruisse sententiã,eandẽ apud D.Tho.inuenies loco citato.2.2.q.188.art.4. Arguit em̃ tertio loco quòd cõtinentia ad perfectionem religionis nõ requiratur:eò q̃ aliqui sunt religiosi qui vxoribus vtuntur.Et respondet,illos viuẽdi modos,vbi est matrimonialis vsus,non esse simpliciter & absolutè loquẽdo religiones: sed secundum quid:inquantũ.s.aliqua participant quæ ad statũ religionis pertinent. *D.Thom.* Hæc D.Tho.¶Ex his ergo militũ ordinibꝰ meritò exceperim equites D.Ioan.sanè qui pro suo instituto cõuentum habent,& obedientiæ specimẽ:neq; matrimonia cõtrahũt Quare nõ est cur non vt religiosi habeant. *Limitatio superioris assertionis.*

¶Quòd si cõtra superiorẽ assertionẽ arguas, si isti equites cõnubiale fœdus absq; pontificio priuilegio inire tentarẽt, matrimonium nõ teneret:quod nõ aliunde emanare videtur q̃ à ratione religionis.Respõdetur nõ in de prouenire q̃ sit vera religio,sed ex Pontificis statuto; vt modò de sacerdotibus dice- *Obiectio.* *Solutio.*

V bamus

Universidad de Deusto
Biblioteca

bamus. Quapropter multominus matrimonium ratum nō cōsummatū per ingressum huiusmodi ordinis dissoluit, q̄ per ordinis susceptionē. ¶ Ac per hęc alia diluitur quęstio de qua ante quindecim hinc annos decertāter in Hispania fuit disputatū. Quæ quidem bimębris erat. Primū, vtrum expediens esset dispensatio vt huiusmodi equites vxores sibi possent copulare. Secundò, vtrū etiā cum illis qui vota soleniter ediderant dispēsare liceret? quæ quidem fuit multò molestior. De priori ergo pro meo captu semper eiusmodi dispensationē expedietē arbitratus sum. Quòd si eiusmodi religiones ꝓ legitimis ducerē, impossibile reputarē. Cōmoditas autē dispensationis hęc est, q̄ castitas in eiusmodi vitæ instituto, si humano loquamur more, nō est seruatu possibilis. Viuūt em̄ lautè, & splendidè, domi seruitrices habentes, foris q̄ue cū aulicis mulieribus iuge habētes commerciū: torneamēta aliaq; militaria exercitia meditātes. Qua ergo rōne illi voto castitatis astringēdi essent? Eadē ferme de causa quęstio secūda affirmatiuè soluta est. Nā cū votum illorū nō sit legitimè religionis, sed statuto Pōtificis matrimoniū impediēs, nō est impossibilis dispensatio, si legitima causa fiat: vt de sacerdotū voto proximè dictū est.

Quæstio bimębris diu ac multū in Hispaniauē tilata.

Solut. prioris mębri.

Solutio posterioris quæstionis.

Ad quartū. ¶ Ad quartū argm̄ quod de Apostolis petebat r, an votum castitatis susceperint, quæstione proxima cōmodius r:spondebitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm obedientiæ votum sit de essentia religionis.

1. Argumē.

TErtium deniq; mębrum monasticæ professionis est obedientia: quam vt suis numeris cōmē demus, arguit de more nō esse necessariā. Illa em̄ obsequia Deo maximè placent q̄ ex libertate, nō ex necessitate fiūt: secundū illud. 2. ad Corinth. 9. Nō ex tristitia, aut ex necessitate: illa aūt quę fiunt ex obediētiæ voto, simul cum necessitate tristitiam afferūt: ergo nō est cōsiliū obedientiā

Secundum. vouere. ¶ Secundò, cū hominē Deus liberū creauerit, nō est prudentia, vt à se suam abdicet libertatē, prętereq̄ vbi Deus eum iusserit obedire: in euangelio autē nullū extat eiusmodi obedientiæ vouendæ mandatum.

Paulus. Quod em̄ Paul. ad Hebræ. 13. iubet dicens. Obedite præpositis vestris & subijcite eis,

Tertium. ad omnes attinet Christianos. ¶ Accedit ter tiò q̄ Christus, vt ad Rom. 8. ait idē Apost. liberauit nos à lege peccati & mortis, ac subinde adoptionē filiorum nobis cōmeritus perfecta nos libertate donauit. Ex quo fieri cōsequens apparet vt Christiana perfectio in summa libertate cōsistat, atq; adeò obedientię votū, nō sit consilium. ¶ In cōtrariū est q̄ perfectio, vt suprà dictum est, ea re agitur vt Christum sequamur & imitemur. Id aūt quod in ipso præcipuè cōmendatur, vt patet ad Philip. 2. est obedientia. Factus est enim obediens vsq; ad mortem, propter q̄d & Deus exaltauit illum, &c.

Conclusio resp̄onsiua.

EX tribus votis, q̄bus monastica religio constat, potissimū est obedientia. Nam possessionū renuntiatio & castitatis votum in hoc præcipuè ordinant, vt liberrimè indissolubiliq; obsequio obedire possimus. Quo fit, paupertatē, vt suprà dixim⁹, primā quidē esse executione: obedientiam verò primā in intētione. At verò vt obediētia oium est officiorū prestātissima, ita, quod hæreticorum ingenium est, Luthero fuit execratissima. Vnde in lib. suo de votis monasticis. & in altero de libertate Christiana, nullis nō cōuitijs monachalē obedientiā proscindit. Ait enim libertati euangelicæ è diametro obsistere: vt pote q̄ eadē euangelica libertate sublata sunt vniuersa hominū mādata, & quicquid in externis cæremonijs seruari potest.

Lutherus.

¶ Nihilominus ipso renuente Luthero, suoque magistro Vvicleff, sua veritate solida est cōclusio, nulloq; hęreticorū vēto nutabūda Religiosorū status, qui euāgelicum cōsilium est, obedientiā cum primis requirit, quæ peculiari præfecto nomine, Dei voto est offerenda. Et ratio est manifesta. Nā si perfectio in eo cōsistit vt omnibus relictis sequamur Christū, necesse est, vt. 2. 2. q. 186. artic. 5. ait D. Tho. aliquē eligere prepositū qui nomine Christi vouentē dirigat, etiam imperio (si opus est) vt quod Christo pollicitus est, bona fide soluat. ¶ Sed ecce radices duę Lutherani erroris. Prior, q̄ nō admittit, votum spōtaneè susceptum in necessitatē transire præcepti. Nam hoc dato necesse est eum, qui soleniter vouet obedientiā alicui præstari à quo legitimè cogatur si opus fuerit. Altera verò ei⁹ ignorātia est, q̄ satis esse putat Christo obedire, homine quocunq; neglecto. At verò nō videt quēadmodum homines non possumus à Christo, qui in cælis est, nisi per homines gubernari. Egemus enim præsente ductore q̄ humano more vices Dei ergo nos

Rō cōclus.

Duæ radices Lutherani erroris.

nos fungatur. ¶ Sed ait forsan quispiam, Satis sunt episcopi, atque alij ordinarij prælati. Negat tamē. Imo per hoc luculentiùs claritas huius veritatis patescit. Prælati nanq; ordinarij nō sunt nisi legū custodes, quare neminē nisi secundū diuinas leges & humanas cogere possunt. Vnde cùm vota, de operibus supererogatis suscipiant, necesse est vt qui vouet, vel ipsi episcopo singulariter (vt in primitiua ecclesia fortasse cōsuetum fuit) vel singulari prępposito (quod conducentius iam nunc existimatur) obediētiam præstet, vt supra ea quæ legibus præcipiuntur ad id etiā quod ex voto tenetur, ducatur & cōpelatur. Id quod Christus verbo illo suprà citato. Qui vult venire post me abneget semetipsum, tollat crucē suam, & sequatur me, demōstrauit. Abnegare em̄ semetipsum, est ꝓpriam voluntatē per quā homo est homo, abnegare: quod re vera nisi obligatorio voto alteri eā sic tradas, vt in tua nō superstit facultate eandē rursus tibi vsurpare, fieri non potest. ¶ Quid autē cum Luthero depugnamus? illa enim sua libertate, quam euangelicam vocat, nō solū cœnobiorū præpositos, verūm & seculares omnes principes & ecclesiasticos de medio sublatos pertēdit. Sic em̄ posteà docere perrexit, nos esse à Christo liberatos, vt ab omni nos humana potestate exemerit, vt sibi soli seruiremus. Quæ quidē libertas Sathanica potiùs, & (quod idē est) Lutherana appellāda est. Nā si hierarchicos ordines, obedientiasq; omnes quæ iubente Deo hominibus prestamus de republica sū moueas, omnesq; adeò malefactorū vltiones ad postremum diem iudicij referuaueris, humanos mores, quin humana vniuersa statim necesse est perditū iri. Nā quātò quæ so plures sunt qui metu pœnæ quàm honestī amore virtutes colant? Et prętereà hanc quæ abundè rem demonstrat, tota euāgelica scriptura apertis testimonijs Lutheri impudētiæ reclamat. Alibi enim audias: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Alibi: Subditi estote præpositis vestris, etiam discolis. Et Christus: Qui vos audit, me audit. Imò vsq; adeò idem Redēptor voluit nos esse maiorū dicto audiētes, vt nos sedulò admonuerit, quòd quanuis illi qui super cathedram Moysi sedent, hoc est cūctī nostri prępositi, illa faciant quę imitanda à nobis non sint: nihilominus quæ nobis iubent incunctanter expleamus. Superuacaneum tamen est in hoc peruulgato argumē-

Ratio in Lutherum.

to diutiùs remorari.

AD primum igitur argumentum resp̄ondetur, necessitatem coactionis quæ inuoluntariū facit, illam quidem & tristitiam parere, & rationem laudis ac meriti excludere. Illa autem necessitas quæ ex voto sponte ꝓpter Deū emisso nascitur, primū tristitiam non affert: mox etiam si nōnunquàm illam parturiat, nihilominus meritū non imminuit: nā prima vouendi libertas, in omnibus actionibus virtute perducat. ¶ Ad secundum respondetur quòd libertas in qua homo suapte natura creatus est, in hoc nobis seruire debet vt nostro creatori seruiamus. Quare eam in eius obsequiū dedicare nō cōtra naturam est, sed maximè secundum naturam. ¶ Ad tertiū deniq; respondeē, ex eo quòd Christus nos à lege peccati liberauit, non fieri cōsequens perfectionē Christianā in exemptione ab omni obedientia cōsistere: sed in hoc omnino ꝙ simus à peccatorū retinaculis liberi. Vnde cùm vsq; adeò simus periculosē animi nostri obsequētes, ꝓpriæque voluntatis amantes, ad eandē libertatē asserendam præcipuè cōfert nostram volūtatem alterius gubernaculo submittere. Nā si seruire Deo regnare est, quo pluribus eius nomine obsequimur, perfectiùs regnamus. Tutiùs nāq; carnis illecebris atq; insultibus dominamur, atq; adeò cælestē Hierusalem referimus: vbi vt fœlices illi necessitate quadam confirmatissimi sunt nè delinquere valeant: ita summa libertate perfruuntur.

Ad. 1. arg

Ad secundū

Ad tertium

QVÆSTIO SEXTA,
De voto & cōtinentia Sacerdotum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ecclesiæ decoro & stabilitati, sacerdotale votum continentiæ congruens fuerit ac necessarium.

IN calce demum libri hui⁹, in quo de voto ꝓ nostra virili disputauimus, postremam quęstionē de continentia sacerdotū duximus adhibēdam: hoc est de voto, quod dum sacris initiantur, secundū Occidentalis Ecclesiæ institutū implicitè suscipiunt. Enimuerò inter alia Lutheranorū molimina, quibus ecclesiā Dei funditùs demoli

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri nituntur,hoc vnum est,quòd totis viribus cœlibatū à clero abigere cōtendūt. Quocircà cū me apud Cęsarē in Germania agente de cōponēda cū ipsis pace tractaremus, hoc mordicùs retinere pertēdebāt,vt sacerdotes nō modo vxorio cōsortio nō interdicerentur,imò cogerentur vxores ducere:adeò impossibile ducūt,hominē absq; Veneris vsu viuere posse. Quod re vera si illis semel esset cōcessum,fieri nō posset min⁹,quin ,ptinus eadē cōcessio in totū serpēs Christianismū sanctā ecclesiā radicitùs subuerteret. Hac ergo de causa mutilū reliquissem tractatū hūc de voto,nisi & hanc ei quæstionē adhibuissem. De hac autē re,vt de vnaquaq; alia, secundū Philosophū in posterioribus Analyticis tria esse possent quęsita:scilicet an sit & quid sit,& propter quid sit. Quid aūt sit,nēpe in quo sacerdotale votū cōsistat,quęstione ,pxima cōmōstrauimus: cōstituētes esse votū nō quidē explicitū,sed implicitū: neq; de intrinseca rōne ordinibus annexū vt votū religionis,sed ecclesiæ statutū matrimoniū irritās. Duo ergo hic restāt articuli. Prior.s.de cōuenientia huius ecclesiastici instituti. Nā in moralibus idē est quęrere, an sit, & ,pter quid. Quod em̄ esse nō cōuenit, supfluit. Posterior,quā sit antiquū an videli- *1. Argum.* cet à primordijs statim nascētis ecclesiæ fuerit in vsu. ¶Arguit ergo prior quæstio negatiuè. Et primò quidē noua & vetera ad colorandū errorē adducēdo. Primū enim exemplū Christi legiferi nostri à parte negatiua pugnat:quippe qui apostolos non cœlibes, sed certè maritos eligit,vt Petrum cuius socrus mētio fit in euangelio: Andreā & cęteros,quos opinabile est vxoribus fuisse copulatos. Quin imò vnum Ioannē quē virginē elegit,de medio nuptiarū thalamo fert euo- *Secundum.* casse. ¶Mox & magistri exēplo discipulorū cōsentiunt documēta. Ait quippe Paul. 1 ad Timoth.3:Oportet episcopū esse vnius vxoris virū,filios habentē subditos in omni castitate. Et ad Titū. 1.Si quis sine crimine est,vnius vxoris vir:&c. hunc scilicet cōstituas presbyterū:sicut dispositi tibi. ¶Tertio *Tertium.* est loco exemplū sacerdotū veteris legis: q figurā nostri præferebāt. Aaron em̄ ac deinceps Leuitarū sobolē cōstat suā cōstituisse tribum,atq; adeò cōiugali fœdere vixisse:vt etiā Lucæ. 1.de Zacharia ,pgenitore Ioānis Baptistæ legitur. Quorū quidē instar suos habent Græci sacerdotes institutos: nempe qui per vices & rei sacræ administrent,& nihilominus rei vxoriæ dent operā. Adde si figuris agere volumus, quod Arca Noë,vti in priori sua Canonica ait Petrus,figura fuit ecclesiæ,seruantis nos à peccatorū illuuie, cui quidem ecclesiæ sacerdotes pręsunt, illā autem nulli cœlibes,sed octo animæ matrimonio cōiunctæ ingressæ sunt:nō ergo est cur vxoriū institutum sacerdotibus inhibeatur. ¶Quartò arguitur ratione. Cōubia in ipso *Quartum.* statim mundi primordio instituta sunt in officiū humano generi impendio q̄ maximè necessariū:cū ergo sacerdotibus q primū obtinent in Christi familia locū,tāta religione interdicatur,videt ecclesia,vt saluo eius honore,cōtra diuinū naturalēq; permissum nuptijs cū Marcione & Manichæo detrahere: quos Apostolus. 1.ad Corinth.4.erroris subnotauit,q̄ nubere essent ,phibituri. ¶Quin- *Quintum.* tò ad rem proximè arguitur. Votū castitatis res est perquā difficilis obseruatu. Adeò em̄ ,puida natura propagādæ speciei cōsultè ,pspexit,vt vehementissimū vix q; adeò eluctabilem eiusdē muneris appetentiā cunctis animātibus indiderit: quæ quidem appetitus rabies,post naturam corruptā inter omniū species longè ardētiùs humanā exurit. Sacerdotale autē officiū adeò est ecclesię necessariū,vt absq; illo cōsistere Christiana familia minimè valeat. Imò eidem obeundo muneri tantus est numerus necessarius,vt pars populi paulò minor decima vel duocima,eidem sit mancipata,tantū ergo populum in tam difficilē religionē adigere, nihil mirum si plus iusto regidum coactumq; videatur. Enimuerò monachatus,vt sanctū in stitutū est,non tamen administrandis sacramētis ac sacrificijs simpliciter est necessarius atq; adeò nec est tā numerosus: quare nihil rigoris est si qui liberè voluerint permittantur monasticis votis addici:tam ingentē verò sacerdotū multitudinē eodē rigore cogere videri cuiquā pōt nō vsq; adeò cōsultum. *Sextum.* ¶Sextò,castitatis votū adeò,vt dicebamus, est difficile,vt non nisi inclusis & eis qui sint claustris circumsepti permittendū videatur: qua ratione se monachi in monasteria abdunt:sacerdotes autem proprios habēt lares neq; viuere satis possunt cōmodè sine ancillis nec absq; seculari tumultu:tanto ergo periculo votū castitatis permittere,non appa- *Septimum.* ret esse prudentia:non ergo id condecēs est ¶Septimò,& id euentus ipsi docent. Sunt enim frequētissimi cōcubinarij alienisq; toris insidiantes. Quam ob rē & populo inuisi sunt,

sunt,& sacramentis quę tractant iniurij:videtur ergo melius fore rei vtriq; consultum, si suā quisq; haberet vxorē:vt nullo se cōmaculārent flagitio. Nā quo lōgius à carnis vsu arcentur,spurcitiùs defœdantur. ¶In contrarium est solennis & laudabilis mos Occidentalis Ecclesiæ secundū Pontificū sanctiones:vt antiquissimi Calixti.27. dist. canon. Presbyteris,ac Syricij. 82 .distī.cano. plurimos,& aliorum cōplurium.

PEstiferæ huius hæresis,continētiæ sacerdotum oblatrantis,duo sunt membra: prius qd eis cōcedit licentiā matrimonia cōtrahendi:posterius verò quod etiā cogit, vt id faciant. Et sunt inter neotericos q eius primū faciant parentē Lutherum:nā Iouinian⁹ inquiunt,etsi nuptias virginitati æquauerit nō tū sacerdotes vxoribus carentes reprehē- *Augusti.* debat. Quin verò ipse,vt Augu.lib.de hęres. cap. 82.refert,connubio abstinuit:non propter meritum,sed vt vxorias molestias sibi caueret. At verò horum opinione nō obstā te,dubitari in primis non potest quin concessionis,hoc est,vti sacerdotibus maritos esse liceret, Iouinianus fuerit prim⁹ autor: quā *Iouinianus primus docuit sacerdotib⁹ licere nuptias.* doquidē in cœlibatu nihil egregij meriti nō uerit. Quin verò omni pudicitię generi adeò apertum bellum indixit,vt virginitatem,ad Deiparā Virginē, veluti ad sacrā arcem confugientē,inde conatus fuerit impudentissime deturbare. Sed neq; alterius impudētioris mēbri Lutherus fuit primus autor:scilicet vt sacerdotes nō modo permitterent, verū & cogerentur cōiuges sibi adiūgere. Successit nanq; Iouiniano eius discipulus Vigilantius:qui in hanc euasit impudentē insaniam vt neminem sineret sacris initiari antequam *Hieronym.* vxorē duceret. Vnde Hieronym.epistо.2.aduersus ipsum ad Riparīū:Proh,inquit, nefas cpos sui sceleris dicitur habere cōsortes:si tñ episcopi nominandi sunt qui non ordinent diaconos,nisi pri⁹ vxores duxerint,nulli cœlibi credentes pudicitiā. Fuerunt,vt arbitror, & Nicolaitę eiusdē hæresis autores:quorum impudicitię meminit Augusti.libr.de Catal. hęreticorū;c.7.à quibus Niceta quidē Græcus institutū Cręcorū deduxit,vt art. sequēti videbimus:nā etiā illi sacerdotes non ordinant nisi priùs vxoribus copulentur. Quam quidē iam diu sopitā sepultāq;,heresim,renouare i lucē curauit hęresiarcha ille Vvitcleff *Vuitcleff. Tho. Vualdens.* vt Tho. Vuald. 2.tom.de sacramētis. c. 128. fideliter refert:quā subinde hęresim in ,pximis capitulis ,pfligatā curauit. Ab his ergo suis patriarchis contagionē hanc traxit Lutherus,vt sacerdotum continentiā nō modo *Lutherus.* non probaret,verū immani petulantia,quę sibi natiua erat cōdēnaret. Vnde in libr. suo illo identidē condēnato. De abrogāda Missa priuata,de illo pręcepto. Nō mœchaberis edisserēs,hæc euomuit diabolica verba: Nusquam sic insanit Sathanas per Papam atq; in castitate & libidine tractāda. Primū ,etsi nō ,phibet verbo castitatē,& scortari docet, cogit tamē scortari decreto suo intolerabili, & perditissimo de cœlibatu totius sui sacerdotij tam latè patentis:cū tam rara & angusta sit castitatis gratia. Et subdit,q̄ cum cōtinere neq; possint neq; debeāt,rabies est Sathanica & plus quàm sacrilega eos ab vxoribus arcere. Videte quousq; ingenium bestię erat ad cōuitia effræne. Hoc itaq; dogma adeò suorum cordibus altè impressit,vt nulla sit potestas quæ ab ipsis illud queat eradicare. Neq; vero hereticorū tantum animos error hic occupauit,sed vsq; ad catholicos irrepsit. Fuit enim Panorm. inter Iuris cano- *Panormit.* nici interpretes illustrissimus:qui tamen super ca.cum olim.de clericis cōiugatis. consultum iri ecclesiæ arbitratus est,si sacerdotibus abstinere nolentibus facultas fieret vxores sibi associandi,quia cum quotidie,inquit illicito coitu maculentur,facere ecclesia deberet vt bonus medicus:qui dum videt medicinā potius officere quàm prodesse, eam tollit. ¶Contra hunc ergo errorem statuit *Cōclusio catholica.* catholica cōclusio. Vsq; adeò sacerdotū cōtinentia,nō modò congruens,verùm necessaria est ecclesię Christi vt absq; illa neq; decorem seruare possit, neq; legitimam Christi effigiem retinere. Et quoniam subsequēs nos monet articulus,in quo antiquitas sanctionis huius,tum ecclesiasticis testimonijs, tum sacris oraculis corroboranda est,in pręsenti,quod titulus eius postulat,dūtaxat nobis est vtendū rationibus, quibus ostēdatur q̄ fuerit cōgruens ac necessaria. Octo nanq; aut nouem possum⁹ meditari capita ex qui- *1. Ratio cōclusionis.* bus rationes huiusmodi deducamus. ¶Primum,vt sicut obiectiones, sic & probationes Christi exēplo exordiamur, sacerdotes instar Christi spiritu ali cōnubio ecclesiæ copulātur: Christus autē virgo deq; virgine natus vnicā sibi,candidā, immaculatamq; columbā ecclesiam copulauit:cuius sacramentum autore Paulo:coniugium primorū parentum gessit: quapropter adiectū illic est, Propter hanc relinquet homo patrē & ma-

trem & adhærebit vxori suæ. Hæc est ergo vnica vxor propter quam sacerdotes, nõ solùm patrem & matrem, verùm & carnales vxores sunt meritò relicturi. Si enim ecclesia virgo casta, vt cum Paulo. 2. ad Corinth. 11. loquamur despõsata est Christo, & sacerdotes eius sponsos castos esse condecet. Alioquin spirituale connubium suam non teneret synceritatem. ¶ Secundum, quod huic sancto instituto suffragatur, est mundities q̃ sacerdotum functioni in sacrosancto potissimũ altaris sacramẽto perficiendo necessaria est. Enimuerò, vt semp ecclesia decẽtissimũ duxit, vt ministri illius sacramẽti vbi innocẽtissimus agnus immolat, nullo effuso sanguine contaminarent, sed etiã illi qui seculare iustitiã administrarẽt, irregulares fierẽt ad ordines suscipiẽdos: sic multoq; iustiùs decuit, ne carnis vsu fœmineoq; cõmercio polluerentur. Etenim postq̃ coniugalis amplexus traduxisse cœpit originalis culpæ, qua genus nostrũ inficitur, illã subinde contraxit fœditatem, vt non possit homines nõ pudefacere. Vnde pudenda mẽbra nomen hæreditarũt. Quocirca cũ carnalia spiritualibus è regione sint opposita, nullus carnis vsus spiritualiũ nitori sic aduersatur, ac sordid? iste. Vsq; adeò q̃ locũ etiã sacrum, vt sanguinis, sic etiam seminis effusio polluat. Neq; huius defuit antiquitùs religionis figura. Legitur nanq;. 1. Reg. 21. q̃ cum Dauid à facie Saul fugiens venisset ad Abimelech sacerdotẽ Leuiticũ, postulasset q̃; ab eo sibi suisq; refectionis panes, respõderit. Nõ habeo laicos panes ad manũ: sed tantũ panẽ sanctũ. si qui mensæ sanctuarij in vsum sacerdotũ superposit' erat. Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus, mãducent. Neq; verò mãducare permisi sunt, anteq̃ Dauid certiorẽ eundẽ faceret, dicens: Continuim⁹ nos à mulieribus ab heri & nudiustertius: & fuerunt vasa puerorũ mũda. Si ergo panem illum in quo nil aliud diuinitatis latebat q̃ q̃ sacramentũ, hoc est, figura erat sacrosancti panis qui de cælo descẽdit, edi nefas erat nisi ab his qui essent ab vxoribus mũdi: quãto ergo iustiùs idẽ nitor illos decet qui ipsam sacramẽti veritatẽ tractant: hoc est quotidie sub specie panis Dei corpus mãducãt? ¶ Accedit & alia figura q̃ legalẽ agnũ nisi succinctis renibus cœnare nõ licebat. Quod Grego. hom. 22. super euãgelia exponẽs ait, in renibus delectationem carnis sedere: ob idq; illic significatũ esse, vt qui pascha co medũt, voluptates edomare de-

Secunda rõ.

Planißima præteritæ cõclusionis figura.

Secunda figura.

Gregorius.

beant: & carnẽ à luxuria restinguere. Igitur cũ sacerdotes euãgelici quotidie agnum immolẽt immaculatũ, par est suoq; muneri de cẽtisimũ, vt abstinentia carnis perpetua fulgeãt. ¶ Adde & rei huius tertiã eandẽq; peculiarẽ vmbrã in sacerdotibus antiquę legis. Legitur emi Exod. 28. Porrò filijs Aarõ tunicas lineas parabis. & infrà: Facies & femoralia linea vt operiãt carnẽ turpitudinis suæ à renibus vsq; ad femora. Quod quidẽ venerabilis Beda, lib. 3. de tabernaculo, interpretatus ait, feminalia illa castimoniã, quæ appetitũ copulæ cõiugalis, phibet, proprie designasse: sine qua nemo, inqt, vel sacerdotiũ suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est si nõ aut virgo permãserit, aut cõtracta vxore cõiunctionis fœdera solverit. At verò sicuti res ecclesiasticæ aurea sunt catena connexę, sic vno defracto nodo omnes dissoluũtur. Propterea ecclesia hãc à suis sacerdotibus sanctimoniam requirit, q̃ inconcusse credit corpus Christi verũ ab ipsis tractari: postq̃ ergo Lutherani eiusdem corporis sacramentalẽ veritatem diffitẽtur, nil mirũ si eundẽ candorem à suis sacerdotibus non desiderent. ¶ Tertium decentiæ huius caput sumitur ex altissimo meditationis, orationisq; culmine, cui sacerdotes dedicantur. Debent nanq; sacræ scripturæ legendæ ac relegendæ se totos dedere: vt sicut nubes in sublimi volantes saluificam pluuiã populo suppeditent. Vsus autem vxoris nõ modò corpus conspurcat, verùm & mentẽ deprimit & obnubilat: atq; adeò supernorum contẽplationi ineptissimã reddit. Vnde Apostolus. 1. ad Corinth. 7. vbi cõiuges admonet nẽ se inuicem coniugali officio defraudent, exceptionem nihilominùs faciens ait: nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacent orationi, nimirum docens quanto sit impedimento officium illud eleuandæ in Deum menti. Cùm ergo sacerdotes iugi sint meditationi, & orationi pro se & populo consecrati, debent ab illo officio, atque adeò ab illo fœdere esse perpetim alieni. Vnde si ab ethnicis etiam licet testimonium petere, peripateticus Theophrastus in lib. de nupt. sapienter scripsit, per coniugium impediri studia philosophię, neque posse quenquam libris & vxori pariter inseruire. Et quo ad sacerdotes reuertamur. Origenes hom. 23. super libr. Numer. eundem Paulinum locum edisserens, sic colligit: Vnde mihi videtur quòd illius solius est offerre sacrificium indefi-

Tertia eius dẽ ueritatis umbra.

Beda.

Tertiarõ.

Theophrastus.

Origenes.

indesinens (de sacerdotibus porrò loquens) qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Et Ambros. in tertium caput. 2. ad Timo. Si enim, inquit, plebeis hominibus orationis causa ad tẽpus abstinere iubetur, quã to magis Leuitis, aut sacerdotibus, quos die noctuq; pro plebe sibi commissa oportet orare? Et Hieronym. libr. 1. contra Iouinianum eadem fermè repetens verba (quæ ambo ex Epiphanio, tomo. 1. lib. 2. in hęresi Catharorum desumpsisse videtur) subdit: si sacerdotibus semper orandum, semper ergo illis cauendum est matrimonium. Neq; verò huius exemplum in sacerdotibus defuit antiquæ legis. Hac enim de causa, vt. 1. Paralipo. 14. à Dauide institutum est, & Lucæ. 1. memoratũ, per vices ministrabãt tẽplo: illoque tẽpore vxorũ cõsortio intra tẽplũ clausi abstinebãt: nempè q̃ cùm eorũ orationes sicut incensum quod ad altare cremabant, in cõspectu Dei ascendere profiterẽtur, vnà confitebãtur nõ posse illas nitidè fundere, nisi esset ab cõiugibus sequestrati. Vnde Beda super eundẽ locum exemplum colligit q̃ sacerdotes nostri, quibus nõ per vices, sed semper altari seruire iubetur, perpetuæ esse debeant castitati addicti. ¶ Quartus deinde sons eiusdem institutionis est, q̃ sacerdotes euangelici, qui, vt Paul. ad Colos. 1. admonet, ea implent quę desunt passionum Christi, delicta iugiter debent lugere populi, perpetesq́ue adeò facere pœnitentiæ fructus. Hanc enim ob rem, vt Oseæ quarto legitur, peccata, hoc est, oblationes pro peccatis comedunt: luctui autem nihil magis è diametro reluctatur quàm venerea voluptas: vt pote quæ spiritus omnes exhalans, animam in carnem trãsformat. Propter quod de homine ante diluuium dictum est: Non permanebit spiritus meus in homine: quia caro est. Vnde si pœnitentib⁹, vti Ionæ tertio legitur ieiuniorum mœrores congruunt, & illis qui antiquitùs cultui templi offerebantur, vinum, & sicera, & omne quod inebriare poterat interdicebatur: multò congruentiùs euangelicis sacerdotibus Venus prohibetur, quæ vino truculentiùs inebriat. ¶ Addè rationem quintam: quòd nisi impudentissimus hęreticus, negare nemo potest, cœlibatum, præstantẽ esse virtutem, quam potissimùm sacerdotes populo prædicare & commendare debent, viduasq́ue & reliquos continentes ad castitatem animare. Quomodò autem potest hortator esse viduitatis, vir ginitatis, aut castitatis, qui ipse coniugij lege viuit? ¶ Ex sexta insuper radice ortũ habuit sancta hæc institutio: nempe ex cura quam sacerdotes gerere tenentur populi. Tenentur enim & pauperum, & viduarum, & orphanorum patrocinium sustinere, & inter egenos sua bona distribuere: huic autem psoluendo muneri nihil pugnantius obstat quàm cura rei familiaris, vbi vxor est, & liberorum germina. Vnde Paulus. 1. ad Corinth. 7. Volo, inquit, vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quę domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cũ vxore est, solicitus est quomodò placeat vxori, & diuisus est. Quo loco Ambro. Am putata, inquit, solicitudine rei vxoriæ, quę sola in mundo cæteris grauior est, ad Deum promerendum animus eruditur. Hæc ille. Inter omnes ergo mundanas solicitudines res vxoria molestissima est, & negotiorum anxietatibus occupatissima. Nam huic cætera cuncta seruiunt, non solùm vt in præsenti illa onera sustentent, verùm vt perpetuæ successioni prospiciatur. Qua vtique ratione Iouinianus ipse pudicitiæ osor, vt D. Augustinus libr. de hære. cap. 82. refert, licet non ob meritum, tamen vt eiusmodi molestiarum sarcinam sibi caueret, noluit se matrimonio addicere: ei ergo qui vxori alligatus est, nulla fit reliqua libertas, quę tamẽ sacerdotum functioni maximè est necessaria. ¶ Septimus locus huius persuadendæ ecclesiasticæ sanctionis desumitur ex autoritate quã sacerdotes in ecclesia Christi ad sacramentorum ministerium pollere debent, atque ex honore illis debito: secundùm illud Eccles. 7. Honora Deum, & honorifica sacerdotes. Quod de nostris potissimùm intelligendum est: quippe qui nõ tantùm diuina, verùm & Deum ipsum sacramẽto tangunt. Hæc enim autoritas inde illis maxime adnascitur quòd sint egregio loco, hoc est extra plebis gregem. Si autem mariti essent, in media versarentur plebe, neque honor illis haberetur egregius, neque reuerentia. Imò pudor esset mysteria diuini corporis & sanguinis in manibus maritati hominis adorare: & metus peccatorum confessionem illis concredere cui vxor semper assisteret: nam inter virum & vxorẽ, nihil secreto seruatur. At verò Lutherani, vt suprà dicebãm, quia hęc omnia sacramenta denegant, nihil mirum si neque suis sacerdotibus vllam veneratione impendant. ¶ Octauum vtique caput, idque

Ambros.

Hieronym.

Epiphanius

Beda.

Quarta rõ.

Quinta rõ.

Sexta.

Paulus.

Ambros.

Auguſt.

Septima rõ.

Octaua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non in inferioribus habendum huius instituti est,tum sacerdotalis alimoniæ prouidētia,tum & pax atque tranquillitas, quæ ex vxorum concessione turbarentur. Enimuerò si vxorum proliumq; turba obsepirentur,tunc sacerdotia illis ac prębendæ nō sufficerent. Essent enim honestè alēdi. Etenim Liuiticis,quæ duodecima pars erat populi, eò decimę sufficientes erant,quòd integrę illis obuenirent. Et prætereà quòd non tot erant tunc vnius tēpli ministerio necessarij, quot nunc tantæ ecclesiarū multitudini. Ex qua re consequens fieret vt deberent esse opifices & coloni,quales erant fortè Leuitæ, qualesq; Lutherani suos optant habētq; sacerdotes. Vnde in quātū vilipendiū eorum ordo apud nos veniret,vnusquilibet secū reputet. Insuper si sacerdotibus cōiuges adhærerēt tūc totā suā solicitudinē & vigilātiam illuc cōgererēt,vt sua sacerdotia quasi hereditario iure in filios trāsfunderent. Hoc enim nobis sacerdotū ambitio documēto est q̄ filios habēt. Si eīm quibus nefas est, & pudor filios suos prębēdis ditare,nihilominus id tā topere satagūt,quāto illi id facerēt libentius & audactius,quibus nō pudor,sed honor est

Postremarō set lōga liberorū serie abūdare. ¶ Ad hęc de mū accedit q̄ si sacerdotes coniugati essent, tunc ad episcopatus nō nisi magnates, puta Duces & Comites, ac cæteri seculares principes assumerentur,& ad pinguia beneficia alij seculares nobiles. Quare omnia litibus essent discordijsq; ac bellis plena,cunctęq; adeò res ecclesiasticæ susq; deq; cōfusæ. Hęc sunt quę de hac re meditari soleo.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum in contrarium respondetur,quòd eò Christus Apostolos de matrimonio sumpsit q̄ tunc cœlibatus religio non perinde atq; nunc in consilio,in vsuque erat. Attamen vt doceret q̄ transacta lege(vt apostolica verba quæ sunt ad Hebr.7. permutemus) sacerdotū ratio erat simul mutanda, illos ad cœlibatum euocauit,Ioannēq; adeò de medijs nuptijs

Hierony. ad virginitatē. Quanuis,vt Hiero.lib.1. contra Iouinia.autor est:de solo Petro certū sit habuisse vxorē,de alijs autē nō ita constet. Illo tamen ex superfluo admisso ambigi nō debet,vti ait ibidem Hiero.quin annuentib⁹ vxoribus vota fecerint castitatis. Id quod ex illis verbis Petri Matth.19. colligitur. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Allusit eīm ad id quod ab ore Christi adolescenti dictum audierat:

Si vis perfectus esse,vade & vende,&c.& sequere me. vbi religionum institutа fundantur. Ad secundum verò argumentum, quod *Ad.2. arg.* ex Paulinis verbis accersebatur,attic. proximo commodiùs respondebitur. ¶ Ad tertiū *Ad tertium* de antiquis sacerdotibus,quod ad rem præsentem attinet,respondetur, eorum rationē latissimè à nostra distitisse. Primū q̄ illi non sacramētorū veritatē,quibus nunc Christus offerri,ac Spiritus sancti cōferi gratia,sed horū penitus vmbras tractabāt:quare nō tanta ab illis desiderabat mūdities. Tactsi lotionibus quæ illis erant frequētes,cāderem qui in nostris debet sacerdotibus splendere,præsignabant. Prętereà,vt Leuit.21. legitur,summus sacerdos virginē ducturus erat, nō autē viduam,aut repudiatā,aut sordidam,& cùm templo seruiebant,vt dictū est,ab vxoribus abstinebant:quod nonnullum erat candoris indicium. Vnde.1.ad Timot.3. Ambro. vetе-

Ambros. ribus,inquit,idcirco cōcessum est sacerdotibus vxores ad vsum habere,quia multū tempus otio vacabant à ministerio. Multitudo eīm erat sacerdotū vt per vices seruire posset nūc aūt iugiter esse debēt in ministerio. Ad hęc,tūc nondū prodierat cœlibatus cōsiliū. Adde q̄ Leuiticus ordo suam per se duodecimā tribū constituebat, apostolici numeri ꝓgnosticā:ob idq; necesse habebat suā sobolē vxorio munere procreare:nostris autē sacerdotibus sola cōmissa est spiritualis genitura:videlicet animas in Christo renatas, suo verbo,ministerioq;, & studio lactare, fouereq; ac nutrire. Id quod egregiè Arator in suo illo carmine,quo Apostolorū Acta cōtexuit,hisce versibus declarauit.

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos.
Pontifices iubet esse suos,& quærit in omni
Cauta tribu,quos ritè ꝓbet:neq; sanguinis iste,
Sed meriti successus erit.

Quocirca Græci Leuitarum institutum imitantes,multò feciſsent consultiùs si Latinis Christianorum sanctionibus auscultarent. Sed de ipsis inferius repetendum nobis est. *Ad quartū.* ¶ Ad quartum latè contra Iouinianum Hieronymus respondet,quòd ecclesia cœlibatum anteferens, matrimonium minimè dānat:sed docet:vt illud ad propagandum humanum genus necessarium est,ita & sacramentorum ministros cœlibatum decere. Si cuti non condēnat iustitiæ ministros, licèt suos sacerdotes à cruēto illo munere arceat. Hoc autem commune argumentum est,& satis à patribus locupletatum.

¶ Quin-

Ad.5.argu ¶ Quintū aūt argum̄.est quod cū subsequētibus punctim rem tangit. Fatemur nanque castitatis votum non esse obseruatu facilè, sacerdotūq; ordinem, ecclesiæ necessarium perquam numerosum esse. Et (qđ in sexto argumento ostendebatur) agnoscimus insuper in priuatis ædibus non vsqueadeò tutè

Ad.6. arg. seruari posse eiusmodi votum, quàm in monachorū claustris. Neq; verò inficias imus, vt septimum argumentū admonebat, crebros esse in clero cōcubinarios & adulteros.

Ad.7. arg. Sed tamē adhæc multimodū responsum damus. Primò. Reipublicæ & maximè ecclesiæ statuta ex fine iudicanda sunt, licèt non

Prima solu. omnibus incommodis obuiari possit. Cùm ergo ad sacrosanctum altaris ministerū cādorē illum & animi & corporis in sacerdotibus florere deceat,congruū fuit sic illos instituere: non obstantibus carnis insultibus, quos humanā fragilitatem necesse est quocunque statu perpeti. Alioqui & lex diuina quę omnem libidinem inhibet,iniqua esset. Innumeri sunt qui carnis lapsu polluuntur, quàmplurimique adulteri. Deleantur ergo

Secunda. leges hæc prohibentes. ¶ Secundò: Nemo ad sacerdotium cōpellitur:imò si sacros canones consulas,neque vllus nisi maturo iudicio admittitur:nempe qui ætate sit legitima,vt sibi videre deliberatè possit, quid valeant humeri: mox vt votum probitate rerumque cognitione ac scientiæ lumine fulgeat: vt præter alias complures sanctiones videre est apud Alexand.tertium toto titulo de ætate & qualitate.& ordine præficiendorum. Ob id enim ait ad Timoth. Paulus,

Paulus. oportere Episcopum,atque adeò sacerdotē, testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ne in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Et eundem discipulum admonitum curauit,ne cui citò manus imponeret:& Titum docuit quātis splendere deberet virtutibus qui ad sacerdotium assumē

Tertia. dus esset. ¶ Tertiò respondemus,humanam naturam non esse vsq; adeò imbecillem & lubricam quin vigilanti cura cautelaque adhibita:valeat se à carnis incursionib⁹ per Dei

Nicena Synodus. gratiam tueri. Hanc enim ob rem sancta Nicena Synodus vt.3. eius cano. videre est, omnem extraneam mulierē à tectis sacerdotum abegit, abactasq; subinde voluit Syri-

Siricius Papa. cij decretum:quod est.18. distinct. cano. fœminas. videlicet vt non nisi mater,aut soror, aut auia cum ipsis commorentur. Attamen hæretici,vt Hieronymus super tertiū Hiere-

miæ caput sapienter adnotauit, cùm habitent in Aquilone,vnde omne malum panditur,perdito calore fidei audire illud Apostoli non possunt,Spiritu feruentes. Vnde voluptatibus sese tradentes, castitatis inimici,non possunt non esse pudicitiæ hostes, naturæque infamatores, asserentes non posse homines nisi vt fœminarum mancipia viuere. Quanuis diffiteri nō possimus, numerum iam nunc sacerdotū iusto ampliorem in ecclesia permitti: admittique citra delectum in hunc ordinem plebeios ac infimæ classis homines: idque eiusmodi ordinem in infimum, quo nunc iacet,locum proiecisse. ¶ Quarto loco responsioni nostræ adjici *Quarta solutio.* mus,quòd coniugale officiū,etsi iuxta Paulinum monitum,patrumq; adeò confessionem nōnullum sit bene natis hominibus remedium effrænis carnis sedandæ, tamen lasciuis & obscœnis adeò nō est remedium vt sit etiā pernicioſum periculū. Auscultа Paulum. 1.ad Corinth.7. Si acceperis, inquit, vxorem,non peccasti. Etsi nupserit virgo nō peccauit: tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi. Quæ quidem tribulationes non tantùm ad familiæ molestias referendæ sunt, verùm & ad easdem carnis illecebras quibus occurrere licentia illa maritali putabant. Hostem enim fugientes, in hostiles pugnas incidunt: ignem extinguere volunt:& ignem suscitant. Vnde Augu- *August.* stinus in lib.de singul.cleric. Mariti, inquit, & vxores coniugia quotidie gerētes,nō sibi sufficiunt. Hæc ille. Nemo ergo credat carnalі voluptati obsequendo,eidem obuiare: sed fugienda est prorsus. Adde quòd coniugalis vsus tum natura sua satietatem facit, tum irritante dæmone, nauseam, & alieni thalami desiderium. Quocircà dum isti hæretici sacerdotes volunt continentes maritos efficere adulteros procreant. Non debuisset ergo,vt ad Panor. respiciamus, sacrorū canonum expositor illam censere salubrē medicinā vt carni aduersus spiritū depugnāti fœdè indulgeretur. Nō enim sic nos voluit instructos Paul.vbi aiebat: Volo autē omnes vos esse sicuti meipsum. Sanctius certè Sanctus Tho.quæst.præsenti artic.11. admonitos voluit ecclesiæ prælatos: nēpe q̄ periculis humanarū rerū per res humanas obuiādum sit:nō autē per hoc q̄ res diuinæ cōuertātur in vsum humanū. Eò potissimū quòd alia remedia presentiora sunt morbo titillātis carnis medēdo, quàm ei obsequēdo eius

excitãre pruriginem. Si modò eadem remedia vigilantiùs ecclesia in sacerdotum ordine instauraret, & sacros canones exigeret. Nempe vt sacrorum doctrina pollerent, frugali vterentur mensa, secularibus abstinerent, tum delicijs tum cõmercijs, orationi denique incumberent. His enim institutis multo efficaciùs clericorum corruptioni ꝓspectum foret, quàm eos in matrimonialia impedimenta submergendo.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm sacerdotalis continentia ab ipsis statim ecclesiæ incunabulis cœperit.

SEcundo loco de antiquitate huius instituti dicendũ supereſt. Et more nostro q nõ ab ipsis ecclesiæ primordijs fuerit exortum arguitur eodẽ loco suprà citato, vt limatiùs exponatur. Apostolus enim episcopos cõmonuit vt vnius essent vxoris viri: haud ergo ab illo seculo originẽ mos iste traxit.

Primum argumentum.

Secundum. ¶ Secundò extat canon sextæ Synodi Constantinopolitanæ, q̃ habita fuit sub Agathone Pontifice, tẽpore Cõstantini Quarti. Anno salutis. 673. & refertur. 31. dist. cano. quoniam. Canon est: Quicunq; diligens inuentus subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hi nullo modo prohibentur ad talem ascendere gradum pro vxoris suæ cohabitatione. Neque etiã tẽpore ordinationis suæ profiteri cogantur quòd abstinere debeant à legalis vxoris familiaritate.

Tertium. ¶ Tertio arguitur autoritate quæ tribuitur Augu. in. 15. de Ciuit. citaturq; à Gratiano cano. cũ igitur. 35. quæst. 1. Cui⁹ verba sunt. Ecclesia post apostolica instituta quædam cõsilia perfectionis addidit: vt pote de cõtinentia ministrorum ecclesiæ: hoc ergo non erat necessitatis præceptũ, sed honestatis cõsilium. ¶ Cõtrarium verò nos edocet decretum Calixti Primi, quod habetur. 27. distin. cano. presbyteris, vbi ait, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, & monachis, concubinas habere seu matrimonium cõtrahere penitùs interdicimus, contracta quoq; matrimonia ab huiusmodi personis disiungi: iuxta sacrorum canonum definitionem iudicamus. Sedit autem Calixtus circa annum Redemptionis. 218. cùm ergo ipse antiquiores canones citet, documentum est rem esse antiquissimam.

Calixtus.

Q Væstio præsens quinq; cõclusionibus eget, vt eius veritas clarescat. Prima. Apostolorum seculo permissum fuit vt qui cõiugali commercio impediti erant, nihilominùs sacris initiarentur. Id quod nullo alio opus habet testimonio quàm illo bis iam citato Pauli. 1. ad Timoth. 3. & ad Titũ 1. vbi ait oportere episcopum esse vnius vxoris virũ. Haud enim eludere loca illa possumus, dicentes intelligi de his qui cùm fuissent matrimonio mancipati, iam essent vxoribus vidui. Paulinus enim contextus planè cõmonstrat illos esse intelligẽdos qui in matrimonio durabant: tum quòd vnius vxoris vir, hoc ipsum sonat quod vxorẽ habens: tum etiam quòd inter alias eius virtutes hanc etiam ponat, vt sit suæ domui bene præpositus. Sed in hoc confirmando, non est cur immoremur. Nã si ille non esset sensus Pauli, nunquam postmodum ecclesiastica iura coniugatis permitterent fieri sacerdotes: quod tamen permittũt, vt cano. quoniam. suprà citatus, distinct. 31. & cano. si qs distinct. 32. & mos ipse Græcorum, contestantur. Quare quod in eius loci expositione ait Hierony. videlicet, Non dicit qui vnã ducat, sed qui vnam habuerit, non sic est intelligendum quasi tunc non haberet, sed q aliam antè ne duxerit. Hoc enim docuit ꝓpter sacramentum Christi, qui vnicam sibi ecclesiam desponsauit. Ratio autem assertionis in hac cõclusione est: quòd cùm Orientẽ tũc ecclesia copia ministrorum egeret: neq; coelibatus fuisset tũc tanta religione audit⁹, constringebatur ex ordine coniugali philosophos ascisc̃ere, & senes atq; alios qui prudẽtia valerẽt, quibus sua ministeria & functiones interim cõmitteret: quousque adulta aliud posset sibi sanctius constituere. ¶ Secũda conclusio. Receptissimum est nunquàm sacerdotibus licuisse postquàm essent sacro ministerio addicti, vxorio se negotio implicare. Conclusio est quã inter alios celebrat Waldensis vigilantissimus antiquitatis scrutator affirmat tom. 2. qui est de sacramentis, cap. 129. & tom. 5. de sacramentalibus ca. 66. Et Iodocus Clithoueus, nõ pœnitendus autor, lib. de contin. sacerd. cap. 4. ait eandem fuisse sentẽtiam probatissimorum autorũ, in qua omnes sancti patres vno consensu cõueniunt. Citamus istos autores eò quòd cũ conclusio hæc negatiua sit, eademque historialis, inde potissimũ fidem cõmeretur q si cõtrarium in vsu quandoq; & more fuis-

1. Conclus.

Rõ Concl.

2. Conclus.

Vualdens.

Iodocus Clithoueus.

set, non defuisset eius historia: quæ tamen nulla extat. Tametsi eadem conclusio ex canonibus proximè citatis non obscurè colligatur: qui ambo sunt sextæ synodi Cõstantinopolitanæ. Nam in cano. quoniam. quo sacerdotes in coniugio permanere sinuntur, duntaxat fit mentio de contracto ante sacros susceptos ordines. Et canon. si quis. distinc. 32. sic habet: Si quis eorum qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationẽ subdiaconatus faciat. Vnde à cõtrario sensu infertur, postea non licere. Et in concil. Neocæsa. quòd refertur distin. 28. Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponi debẽt. Attamen vt integra fide cuncta referamus, sunt verba Stephani Papæ in can. aliter. eadẽ distinct. 31. quæ rem videntur facere dubiam. Ait enim quod Græcorum sacerdotes diaconi & subdiaconi in matrimonio copulantur. Ob quæ verba Caieta. 12. quæst. primi quo lib. audenter ait, quòd etiam post susceptos ordines quondam sacerdotibus licuit matrimonio copulari. Nimirũ glossam eiusdem capituli ineptam reputans, quæ vbi textus ait copulantur, exponit, copulato vtũtur. Porrò autem propter illum textum nõ debuisset vniuersalem cõfessionem Doctorum deserere, quæ in citatis modò iuribus egregiè fundatur, optimaq; corroboratur ratione: & Græcorum more, vt fertur, comprobatur. Nam Latinè verbum passiuũ nõn solùm actionem præsentem, cæterùm & præteritam significat. Nulla ergo est violentia dicere, copulantur, id est copulati permanent: vt non sit sensus quòd liceret illis nouo connubio copulari, sed copulatos viuere: vt habetur cap. cùm olim. de cler. coniuga. Hoc tamen fateor negari nõ posse, quin olim diaconos & subdiaconos permitterentur etiam post ordinẽ sacrũ ad nuptias peruolare: dum tamen id in ordinum susceptio ne protestarẽtur, vt est tex. Synodi Anchyritanæ. 28. dist. can. Diaconi. Ad sacerdotiũ tamẽ non admittebantur nisi conuersionis proposito confessi essent castitatẽ, quæ verba sunt Concilij Arelatẽ. 4. Quod eadẽ dist. refertur, cano. Prætereà. ¶ Rationem cõclusionis huius illam Doctores afferunt, vt Clithoueus refert, quòd cùm opus sacerdotale præstantius sit coniugali, neque diuino iuri neque naturali consentaneum patres vnquam duxerunt, vt à sacerdotio ad coniugium retrò cederetur: fieret enim iniuria, tũ sacrosanctæ functioni, tum etiã ecclesiæ, cũ qua sacerdos nuptias celebrat. Hanc inquã ob causam qui vxoribus soluti sacros ordines expetebant, cogebantur si sacerdotes creari luberet, votum ædere castitatis, vt modò fit. Quanuis propter personarum tunc inopiam, vt prædiximus, coniuges etiam sine tali voto admitterentur: vt habet citatus tex. quoniam. dist. 31. ¶ Istæ ergo conclusiones citra controuersiã in cõfesso cunctis sunt catholicis. Neq; vllus secundã nisi Iouinianistæ, & Witcleuistæ, ac demũ Lutherani abnuũt. At verò quod orthodoxorum nõnulli querũ est Clithoueus in prælega. lib. cap. 13. affirmant, scilicet votum sacerdotalis cõtinentiæ esse indispensabile, neq; Summi Põtificis autoritate relaxari posse vt qui semel sacerdos est vxorem ducat: ægerrimè fieri potest probabile. Nam si id intelligant ante idem votum emissum, vt n queat ecclesia statutum abrogare, falsum plane est. Nã Græci qui iuxta sanctiones sextæ Synodi sacerdotes vnà sunt & mariti, verè ac legitimè sunt sacerdotes. Quare nõ dubium quin idem ecclesia de occidentalibus sancire possit, vt Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 88. artic. 11. confitetur, cò quòd castitas non est intrinsecè annexa sacerdotio sicuti religioni. Quod prædicti autores non animaduertentes, argumenta quæ propriè de religione militãt, ad sacerdotium applicant. Quare posset pariter statuere, vt post susceptos ordines ad matrimonia adolarent, persisterentq; simul in sacerdotio: quoniam hoc totum ad ius pertinet ecclesiasticũ: quippe quòd lex nulla nèu naturalis neu diuina vetat. Si verò suam sententiam de voto solenni iam emisso intelligant, ita vt cũ sacerdotibus qui nunc in ecclesia sunt occidentali dispensari non possit, aliquantulo probabilius loquũtur: sed tamen neque prorsus quod demonstrare proponunt, satis comprobant. Nam cùm statutum illud ecclesiæ non de intima sit ratione sacerdotij, nulla ratio necessariò negare cogit quin possit etiã super hoc Papa dispensare, licet, vt superiori articulo mõstratum est, exitiosissima esset Ecclesiasticæ rei clades. ¶ Hoc autem est quo præsens hæc nostra disputatio festinat. vtrùm illicò ab ecclesiæ ortu mos inoleuerit, vt qui ex coniugio ad sacerdotium recipiebantur, non prius reciperentur, quàm annuentibus vxoribus perpetuam castitatem vouerent. Haud enim ad conuincendos istos hæreti-

Rõ suis-

Concilium Neocæsa.

Stephanus Papa.

Caietanus.

Diaconis ac subdiaconis olim permissũ erat post susceptũ ordinẽ nuptias celebrare.

Synod. Anchyritana. Concilii Arelaten. Rõ oppositæ cõclusionis.

Sẽtẽtia Clithouei.

Prima ratio cõtra ꝓximã sententiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæreticos nosse hoc parùm refert. Et existit vtrinq; pugnax argumentorum acies quæ me semper penè tenuere perplexum. Affirmauerim hic aũt sub ꝓbabilitate quæ mihi per quàm maxima est, cõclusionem tertiã, nẽpè ꝙ circa Apostolorum tẽpora cunctis fuerit sacerdotibus vxorius vsus interdictus licèt mos posteà fuerit corrupt⁹. Existit em apud me hoc ab ista parte argumentũ: Sacerdotium euangelicũ nũquam nõ fuit præstantius habitum quàm Leuit. illi autẽ sacerdotes quãdo templo seruiebãt, vt panes propositionis dignè ederent, ab vxorum contubernio abstinebant: vti articulo præcedenti mõstratum est. Qui ergo credi potest vt diuini Apostoli eorumq; discipuli ferrent panem viuum qui de cœlo descendit eorũ manibus contrectari, qui de vxoris latere illa die surrexissent? Adde quòd si hæc meditatio posteris in animum induxit, nempè occidentali ecclesiæ vt sacerdotes à cõiugali cõmercio arcerent, quæ potuit esse necessitas quæ primitiuos illos patres excusaret, nè id ipsum ꝓuiderent? Sed ais raritas tunc erat virorum quibus sacerdotalis prouincia demãdaretur. Fateor equidem: sed tamen neq; ecclesiarũ tanta erat frequentia, quin seruente tũc Christi sanguine inueniri possent homines ætate prouecti, literis & ꝓbitate præditi, qui illam castimoniam vxorum consensu profiterentur. Et confirmatur: Si Græci, Latinorum de hac re institutum nõ suscipiẽtes nunquam ausi sunt quãdo templo administrant vxores inuisere, nõne testimonium est ab ipsis ecclesiæ incunabulis aliquid sanctius in more fuisse? ¶ Secundum autem & quod me vehemẽter vrget argumẽtum est, quod ex superioribus conclusionibus ego met mihi excogito. Constitutissimũ em cũctis est statim ab ecclesiæ incunabulis cõiugatos quidem ad sacerdotium admitti: sacerdotes verò à ducendis vxoribus fuisse cohibitos. Hoc autem discrimen nulla quiuit alia eniti ratione quàm quòd neutri illorum vsui matrimoniali indulgere sinebantur. Alioqui si qui in matrimonio erant poterant vxoribus vti, quidnam quæso vetabat nè & sacerdotes possent pariter inire connubia? Nã si fateamur coniugatos vxorio vsu fuisse interdictos, palàm fit ratio cur postea sacerdotiũ interdiceretur cõtractio matrimonij nempè quia vouebant castitatẽ sicuti cæteri qui erant vxorib⁹ copulati. Adde quòd illa disparitas vt alij vxorio frucrentur com

Conclus. 3

Argumẽ. ꝓ cõclusione.

Confirmat.

Argum. 2.

plexu, alij verò minimè, nequisset non decorum Ecclesiasticum deturpare. ¶ Profectò quando nulla extaret autoris assertio, rationes me vehementer in hanc cogerent sententiam: sed extant nihilominus sanctorum patrum testimonia quæ consideratiùs pensata, rem aperiunt. Est quippe in primis auctoritas antiquissimi Epiphanij, encomijs Hieronym. atque Augustĩ illustrissimi: cuius verba sunt, tom. 1. lib. 2. in hæresi Catharorum: Re vera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos qui à nuptijs mortua ipsorum vxore secũdis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hoc certo sancta Dei ecclesia cũ synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentẽ & liberos gignẽtem vnius vxoris virum nõ suscipit: sed eum qui se ab vna cõtinuit aut in viduitate vixit, diaconum, & presbyterum, & episcopũ, & hypodiaconũ, & maximè vbi synceri sunt canones Ecclesiastici. Et subdit: At dices mihi omnino in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, & diaconos, & subdiaconos. Ad hoc nõ est iuxta canonem, sed iuxta hominũ mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinẽ: cùm nõ inueniretur ministerium. Hæc ille atque alia subsequenter accumulat ad confirmandum nũquam fuisse licitum sacerdotibus vxoribus vti: quãuis essent maritati, nisi vbi propter libidinem canonum synceritas nõ seruaretur. Et tomo. 2. lib. 3. circa finem, vbi ecclesiasticam disciplinam scribit, expresse ait nõ esse ad sacerdotiũ admittendos nisi ex his q aut virgines sunt, aut cõtinẽtiam à proprijs vxoribus seruãt, aut ab vnius nuptijs viduitatem custodiunt. Eodem accedit Hieronymi testimonium, vbi ait: Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicę? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? En tẽpore Epiphanij Salaminæ episcopi in Cypro, & Hieron. q in Oriente vitam degerat, quãq; sacerdotes vxores alerent, earum tamen vsu abstinebant. Eidem astipulatur Ambrosius in expositione. 1. ad Timoth. super verbis, Vnius vxoris virum. Vbi ait: Si quis filios bene gubernauerint, &c. poterũt digni fieri sacerdotio, & infrà. Iam de cætero se ab vsu fœminę cohibẽtes. Atque ibidem Haymo. vnius vxoris: id est, quòd non sit bigamus: posteà verò penitus abstinere debet. Et suprà citatus venerabilis

Epiphan⁹.

Hieronym.

Ambros.

Haymo.

Beda.

Concilium Carthagi.

bilis Beda, lib. 3. de taber. astruit tunc temporis nemini licuisse in sacerdotem creari, nisi aut virgo permansisset, aut contracta vxore cõiunctionis fœdera soluisset. Accedant de mũ verba Concilij Carthaginensis, quæ referuntur. 32. dist. can. Placuit. Hæc scilicet: Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, secundũ priora instituta etiã abstinere ab vxorib⁹. Et verba subinde Leonis Põtificis can. seriatim. ꝓxime: scilicet, Si qs ex cõiugatis desiderat ad subdiaconatũ ascẽdere, non põt sine cõsensu vxoris suæ vt fiat de carnali deinceps spirituale cõiugium: nemine cogente eos. Neq; permittitur posteà vxor iungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquã nubere in vita aut post mortẽ illius. Nempè quia vxor tenebatur etiã facere votum perpetuum castitatis. Et hoc cõcilium appellat priora cõstituta: scilicet, vt arbitror seculo Apostolorũ proxima. Quin verò & canon ipse sextæ Synodi. Quoniã. 31. dist. quo se Græci tuentur, id planè docet: vbi ait quòd clerici tẽpore ordinationis suæ castitatem profiteri nõ coguntur: illic in quam docent in primitiua ecclesia ita cogi. Ecce quæ mihi faciunt conclusionem impendiò q̃ maximè ꝓbabilem: imò certam: & præterea ꝙ nunq̃ tantũ postmodũ ecclesia cõnixa fuisset castitatis voto sacerdotes obstringere, nisi à sanctis ipsis Apostolis id fuisset edocta.

Argum. 1. Clithouei i præfatã sententiam.

NIhilomin⁹ neq; abnuẽdũ est esse aduersus hanc sententiã non exilia argumenta, quibus aliqui putant, vt est Clithoueus, contrariam constitui. Et primum est locus Pauli in superiori articulo & in præsenti allegatus. Oportet episcopũ esse vnius vxoris virum: qui aliter quidẽ ab hæreticis: aliter verò à catholicis nobis obijcitur. Ab illis quidem in hoc sensu quòd sit necessarium ante quã quis sacris initietur vxorẽ ducere. Sed hic adeò Paulinis verbis reluctatur vt nõ alio indigeat mucrone. Altero verò mitioriq; sensu à catholicis opponitur. Videlicet vt in de inferant licuisse tunc torũ etiam cũ vxoribus cõmunicare. Ambo tamẽ satis per illorum sanctorũ testimonia excluſi sunt, quos nuperrimè ad cõfirmãdam proximam conclusionem attulimus: quippe qui nõ solùm negant necessarium fuisse vt qui sacris initiaretur vxorem duceret, verũ astruunt eis qui matrimoniali anteà fœdere tenebantur non licere vxoribus ampliùs vti. Et præterquam in loco citato, audiam⁹ rursum expositorem Hierony. lib. 1. aduersus Iouinianũ vbi nostrã tertiã cõclusionẽ apertissimè cõfirmat. Ait enim: Non dicit (scilicet Paulus) eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed, qui vnam habuerit vxorẽ & filios in omni subditos disciplina. Certè cõfiteris non posse esse episcopũ qui in episcopatu filios faciat. Alioqui si cõprehensus fuerit, nõ quasi vir tenebitur, sed quasi adulter dãnabit. Aut permitte sacerdotibus exercere optera nuptiarum, vt idem sint virgines quod mariti, aut si sacerdotibus vxores non licet tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalẽ. Hæc Hierony. ¶ Quin age prætermissis expositoribus per spiciamus an Paul. ipse id minimè obscurè insinuauerit. Nã vbi dixit, vnius vxoris virũ statim subdit, sobrium, prudentẽ, ornatum, pudicum: quod ꝓfectò nõ de pudicitia matrimoniali, sed de omnimoda intellexisse videtur. Quod & clariùs ad Titũ censuisse apparet: quippe vbi ait, iustum, sanctum, cõtinentẽ. Quasi dixisset, perinde cũ coniuge at que cum sorore habitãtẽ. Nam eum qui rei vxorię operã nauat, quis continentẽ appellauerit? Accedit quòd beatus Ioã. episcopus fuit Ephesi. qui tamẽ virgo electus est à Domino, & virgo in æuum permansit. Quin verò crebros alios reperias sanctos patres attestantes tẽpore Apostolorum obseruatã fuisse sacerdotalẽ continẽtiam. ¶ Sed est præterea argumẽtum cõtra hanc nostrã probatissimam assertionem quòd inter canones Apostolorũ ille extat qui refertur dist. 28. Si quis docuerit sub obtẽtu religionis, ꝓriã vxorẽ cõtẽnere, anathema sit. Cui consonat canõ quintus Aposto. Ne episcopus aut ꝓsbyter vxorẽ suã prætextu religiõis eijciat, & can. si qs docuerit. 28. dist. Ad hoc aũt responderi potest, quicqd hæretici dicãt, quibus Clithoneus minimè debuisset fauere, solũ illis locis ꝓhiberi ne sacerdotes sic vxores cõtemnerent, vt eis, liberisq;, & familiæ non prouiderent, sed domo pellerent. At verò citra contẽptum cõmuni toro ex amborũ con sensu abstinebant. ¶ Vehementius tamẽ argumẽtum primo aspectu sumitur ex historia Cassiodori in Tripar. libr. 2. capit. 14. quæ citatur à Gratiano. 31. dist. cano. Nicæna synodus. Verborum sentẽtia est, ne cuncta rescamus: quòd cùm synodus sancire adornaret ne presbyteri cum coniugibus quas ante consecrationem duxerant nõ dormirent, Panutius, licèt nuptiarum esset inexpertus, patribus persuasit ne talem ponerẽt legem, asserens

Argum. 2.

Solutio.

Argum. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

asserens esse grauem fornicationis occasionem. Cui quidem sententiæ statum est: atq; adeò non in necessitate, sed vniuscuiusq; voluntate positū. Ad hanc autem historiā primū respondeturnò esse relatam inter acta Cōcilij, sed sola Cassiodori autoritate vigere. Imò mirū est si hoc verū sit: quod in tertio canone eiusdem concilij, vbi sacerdotibus interdictum est mulierē extraneā secū habere, nisi fortè mater esset aut soror, aut auia, aut amita, aut matertera, non fuerit inter istas exceptas & vxor cōmemorata. Sed tamen vt autoritatem historiæ non repudiemus, adhibenda est secunda responsio: nempe id solùm conuinci qđ nos in cōclusione adiecimus: scilicet post Apostolorū seculū corruptis sacerdotū moribus dissimulatam fuisse, vt ex Epiphanio citauimus, obseruantiam sacrorū canonū. Et quia tunc Nicena synodus cogitabat sacerdotium ad antiquā formā reuocare Panutius consuluit potiùs esse propter corruptum seculum conueniēdum, sicut nūc facit ecclesia cum Germanis. Et eodem modo respondendū ad canonem cōcilij Gangrensis, Si quis discernit, eadē. 28. dist. vbi iubetur quòd sacerdotes nolentes abstinere non sunt ideò à sacris arcendi.

Prima responsio.

Conclus. 4. ¶ Deniq; vt cuncta quæ diximus patētiora fiant: statuitur quarta cōclusio. Decretū Ecclesiasticū qđ modò in Ecclesia Occidentali viget: vt. s. neq; post sacerdotiū cōiugia contrahant, neq; coniugati sacerdotes fiant, nō solùm ante Nicenam synodū factum est, verùm quàm maximè fit probabile, proximè seculum Apostolicū fuisse in vsu. Probatur ex illo citato canone Calixti Presbyteris. 27. dist. vbi eadem extat constitutio. Et subditur iuxta sacrorum canonū definitionem vbi docetur iam anteà fuisse canonicū. Antecessit autem Calixtus Nicenam synodum annis centum. Sedit quippe anno. 214. vsq; ad. 20. Synodus autem Nicena sub Syluest. celebrata fuit anno. 315. Post Calixtum eādem constitutionē cōfirmauit Syricius qui falsò ab aliquibus cēsetur fuisse primus eius institutor. Anno. 388. cuius decretum extat 82. dist. can. Plurimos. Pòst verò anno. 408. eandem sanctionē suo decreto stabiliuit Innoc. primus, in epistola ad Exuperium: quæ refertur eadem dist. can. Proposuisti. His adhibentur & duo eiusdem rei canones Diui Gregorij videlicet, Nullum. dist. 28. Et ante triennium. dist. 31. quibus sanctè prohibet nè quis in subdiaconū ordinetur nisi perpetuam castitatem voto ꝓfiteatur. Extant & quàm plurima huiꝰ rei testimonia quæ operosum molestumq; esset huc congerere. Et hæc de latinorum sacerdotum instituto.

Probatio. Calixtus.

Syricius.

Innocentiꝰ primus.

Conclus. 5. I Gitur ad Græcorū institutū gradū hinc faciamꝰ, quinta postremaq; præsentis articuli conclusio est. Græci nō modò Romanum institutum repudiarunt, verū illud amplexati sunt, quod ex nullo prorsus vel Apostolorum vel consiliorum permissu eliciuerunt: imò omni ecclesiæ antiquitati omninò repugnat. Haud enim tantū eos qui rei vxoriæ mancipati sunt sacris initiāt, imò nullum ad eundem ordinē admittūt, nisi rogatus responderit cōiugatum esse. Ad literā ergo Vigilantij errorem sequuntur: de quo Hierony. ad Riparium in fronte quæstionis à nobis citatus lamentatur: nempe q̄ neminē continentiū in sacerdotē crearent. ¶ Quo ergo hæc liquidò pateant, rem auspicemur à canone. Quoniā. dist. 31. quē argumēto secū do in Græcorum fauorē attulimus: qui habetur inter canones sextæ synodi Cōstantinopolitanæ. Et quoniā si synodali ecclesiæ autoritate polleret, vt Gratianꝰ & qui ipsum de prima facie iudicant, vehementer contra nostrā tertiā conclusionē pugnaret, ac perinde hæreticis permagnū præstaret patrocinium, qui Græcorū institutū Romano anteferunt, cōtēduntq́; adeò expedire vt à Latinis recipiatur, operępretium quā maximè duximus hoc absq; censura nō prętermittere: nēpe vt Græcanicū morē, quā sit sacris Apostolorum institutis aduersum, perpēdamus. Oportet ergo priùs verba canonis adnotare, quæ subsequunt. Qm̄ in Romani ordine canonis esse cognouimꝰ traditū, eos q̄ ordinati sunt diaconi vel presbyteri cōfiteri, qđ nō suis iam copulētur vxoribus: antiquum nos sequētes canonē Apostolicæ diligentię & cōstitutionis sanctorū virorū, legales nuptias amodò valere volumus: nullo modo est vxoribus suis cōnubia dissoluentes: aut priuātes eos familiaritate adinuicē in tēpore oportuno. Et infrà: Neq; etiā tēpore professionis suæ castitatē profiteri cogātur, qđ abstinere debeant à legalis vxoris familiaritate. Itē oportet eos qui altario ministrāt, in tēpore oblationis sacrorū continētes esse in omnibus: vt à Deo possint cōsequi q̄ simpliciter postulāt. ¶ Hæc ergo ait Gratianus omnia intelligi de Oriētalibus sacerdotibus. Haud tamen absq; acriori censura rem præterire debuisset. Quem ergo nō piguit verba canonis cūcta audere, nō tædeat singula perpendere quātum habeant roboris: sunt enim ea, quę si penitiùs perspiciantur, manifestè falsitatis sese redarguūt. Vsqueadeo vt ante nos alij minimè sint affirmare veriti eūdem canonē profanum esse, insolētiæ impudentiæq; plenum: & ab eis editum qui castitatis Romanorū sacerdotū aperti essent hostes. Fuit quidem in primis Albert. Pighius vir ægregiæ solertiæ & eruditionis in ꝓpugnanda ecclesia Romana, qui autoritatem illius Synodi non infimis rationibus labefactare conatus est: quippe quæ Honoriū Romanum Pontificē eiusdem hæresis immeritò damnauit, cuius ipse cōdemnauerat Sergium. Et personā etiam Origenis ꝓnuntiauit hæreticam: qui profectò, licēt in aliquos errores lapsus, non censetur studio cōtra ecclesiam fuisse pertinax. Ego verò Pighio omnino nō suffragor, neq; verò refragari modò instituo: quia non est locus. Attamē etiā ipsi qui apologias ꝓ eadem Synodo cōtra ipsum scripserunt, quorū fuit Francisc. Torrensis, negare nequeunt, quin verò planè fatentur eundem canonē qui ordine illic est. 13. non solū aprocryphum, verùm & corruptissimū esse: huius enim verba sunt quę nuperrimè referebamus. Et primū omniū notum est eiusmodi canones non fuisse æditos in eadem. 6. synodo, sed vel, quē admodum Tharasius, act. 4. septimę synodi refert, quinque pòst annis illuc reuersis episcopis: vel, quod verisimilius est, vt ex. 3. can. eiusdē sextæ synodi colligitur, vigintiseptē transactis. Quare licet Adrianus postea eandē sextam Synodum, quatenus Romanis institutis nō repugnaret, susceperit, nō tamē censet eosdem canones autoritate catholica donasse: quippe qui neque in Concilio æditi sunt, neque sub legato Romano. Quod autē dictus canon non solùm tanta, verum neq; vlla sit autoritate dignꝰ, sua ipsius facies præ se fert. In primis enim quæ nā erat Cōcilij maiestas in præsentia Romani legati si præses sedisset, recitato Romano decreto è regione statim subdere contrariā censurā: dicendo, Antiquū nos sequentes canonē Apostolicæ diligentiæ. Ecquis enim est ille canonꝰ aut vbi extatꝰnā quod ait glossa illud referri ad Paulinum verbū, ne cōiuges se inuicem defraudent, minimè textui congruit: siquidem subdit, & constitutiones sanctorum virorū: vbi planè Concilīū secundū Carthaginense denotatur, quod refertur. 31. distinctione. canone, Episcopos. & 84. canone. cùm in prætorito. ac subinde Concilium quintū. Quis autē credat sanctam aliquam synodum Cōciliū prouinciale œcumenico Romano antetulisse? ¶ Sed quod apertè falsitatem eiusdē canonis detegit est, quòd nullū Carthaginense Concilium sic decreuit vt eodē canone refertur, sed totum contrarium. Canō enim secundus secundi Concilij expresse iubet, quæ Aurelij sententia fuit, omnes antistites, sacerdotes, & leuitas continentes esse in omnibus, etiam ab vxoribus: quò possint simpliciter quod à Deo postulant, impetrare: verba sunt expressa. Perperam ergo hic canon citauit illum: addens vt tēpore oblationis cōtinentes essent. Hoc enim Paul. cūctis etiā secularibus edixerat. Sed vide quomodo isti impostores deprauarunt Carthaginēse Concilīū quintum: cuius can. 3. ad literam sic habet: Cùm de quorundam clericorum, quāuis erga vxores proprias incōtinentia referretur, placuit episcopos, & presbyteros, & diaconos, secundū propria instituta etiam ab vxoribus continere. Omissus est subdiaconatus: qui tūc fortè nō habebatur ordo sacer. Verbum autē, secundū propria instituta, quod ad literā intelligitur secundum legem sacerdotali ordini congruā, quæ scilicet ab Apostolis vsq; ea erat, vt nullus coniux sacris initiaretur nisi votū emitteret castitatis, ipsi præuaricati sunt, dicētes: Cùm instaret tēpus sacrificij. Et propterea addiderunt vt sui sacerdotes tempore ordinationis profiteri castitatem non cogerentur: neque ab vxoribus abstinere. Quod nos bene suprà notauimus, tanquam testimonium, quòd ille esset mos antiquus ecclesiæ. Vide ergo quā non liceat quicquid inter decreta à Gratiano fuerit relatum, vt moris est Canonistarū, tanquam oraculum adorare. Imò potiùs vel ipse debuisset vel sui glossatores radicitus historias cōsulere, vt rerū me dullas eruerent. At verò vt gratis donaremꝰ eundem canonē legitimū esse, haud tamē in eo cōtinetur vt sacerdotes ad id muneris nō admittantur nisi fuerint priùs coniugati, vt Græcorū mos habet: sed hoc solū quòd nō cogantur castitatem vouere. Cui accinit, & alter eiusdem synodi canon qui refertur. 23. distin. cuius verba sunt. Si quis eorum qui ad clerū accedunt voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinationē subdiaconatus faciat. Et canon subsequens Carthaginensis Concilij quarti: Lectores cùm ad annos

Albertus Pighius.

Reprobatur Pighij censura. Franciscus Torrensis.

Roboratur præteritaassertio.

Fragmentū concilij Carthaginensis quinti deprauatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

annos pubertatis veniũt, cogantur aut vxores ducere, aut continentiã profiteri. ¶Merito ergo à multis, vt idem ait Tortẽsis, creditur Græcos à Nicolaitis hæretitis eũ morẽ contraxisse. Horum enim parens Nicol. vti in catalogo hæreticorũ ait citatus iam Augusti. cùm pulcherrimã haberet vxorẽ, quæ perinde apud ipsum in suspicionẽ impudicitiæ venerat, neq; satis, pcos, abigere domo posset, cõem vsum vxorum suis persuasit discipulis: qui quidem postea multa in illũ errorem deprauarunt. Inter quæ decimũseptimum canonem mendosẽ supposuerunt sexto libro institutionũ Apostolicarũ Clemẽtis: quẽ quidem canonẽ quidam postea autor Græcus Niceta, Pectothoratus nomine, defendit, Græcisque persuasit. Canon verò, vt Vmbertus Leonis legatus in libro cõtra ipsum refert, sic habet: Episcopũ, & presbyterum & diaconum dicimus, qui vnã habet vxorẽ, ordinari, nec licet eos post manus impositionẽ innuptos esse. Ex quo canone suã Græci consuetudinẽ traxẽre. Hęc omnia patẽt a pud dictum Vmbertũ Cardin. Is enim à Leone nono circa annum Millesimũ quinquagesimum Constantinopolim, de hac re delegatus cõtra eundẽ Nicetam scribẽs, has omnes Grecorũ præuaricationes patefacit. ¶Haud ergo Græcorũ mos censendus est alicui orthodoxę Synodi consentaneus, sed tanquam error inter alios eorũ tolerari ab ecclesia præsenti. Nam antiqua nunquã eis permisit, vt non ordinarentur nisi coniugati, sed id penitus quòd illi etiam secundo gradu post continentes admitterentur. Et forta sse idem fuit Niceta ad quem idem Leo dixerit canonẽ, seriatim. 32. Atqui eodem modo intelligendus est textus Innocẽtij tertij. cùm olim. de clericis coniugatis. nempe qppter Grecorum duritiam pmissum eorũ sacerdotibus est ne votũ castitatis emittãt: haud tamen quòd cogantur esse coniugati. Igitur vt ad nostros Lutheranos, à quibus pfecti sumus, reuertamur, nullatenus se possunt Græcanico instituto protegere.

Hæresis Nicolaitarum. August.

Canon alter corruptus.

Ad. 1. arg. EX his argumenta in capite quæstionis obiecta, soluta restant. Primum enim ex Paulo hęretici accersunt, intelligentes illud verbum, Oportet Episcopũ esse vnius vxoris virum, quasi præceptum, quo sacerdotes cogãtur cõubia inire. Sed iam suprà monstrauimus quàm diuersẽ sancti idem interpretentur verbũ. Fuit enim tantũ prohibitio nebigami assumerent in sacerdotes, & præterea propter sacerdotum inopiam permissio, vt etiam coniugati initiarentur: sed vt monstrauimus, præmisso, consentiente vxore, castitatis voto. ¶Simili prauitate & calumnia intelligunt quintum Apostolorũ canonem, ne presbyteri aut diaconi prętextu religionis vxores eijciant, quasi præceptũ sit vt illis vtantur: contrà quàm à nobis superiùs expositũ est. Et pariter verbum epistolæ cuiusdam quę dicit Clementis detruncãtes, ad suam libidinẽ pertrahunt. Verba em epistolæ sunt. Ministri altaris ad Dominica tales eligantur officia qui ante ordinationes coniuges suas nouerint. Quod quidem ipsi, perpende absurditatem, aiunt esse pręceptũ ac prohibitionem nec cui ante consummatum matrimoniũ liceat sacris initiari. Quod alij, vt cauerent absurdum, negatiuè legerũt, non nouerint: cùm tamen non sit nisi affirmatiuè legendum: at verò non truncatè, sed si semper continere noluerint. Hoc est si nõ fuerint virgines, aut continentes, sed coniugati, ea lege ad sacerdotiũ recipiantur, vt vsque ad illud tantũ tempus vxores nouerint. Quasi dicat: deinceps autẽ ab illis abstineãt: vt in tertia conclusione mõstrauimus. ¶Secundum autem argumentũ, de cap. quoniã. iam satis solutum est. Tertium verò quod illi authoritati nititur quę Augu. tribuitur, nẽpe vbi apparet dicere continẽtiam sacerdotum post Apostolica institutа ab Ecclesia fuisse adiectum, nullatenus contra tertiã nostram conclusionẽ pugnat, tum quòd illud non est verbum Augusti. Sed quia initium illius cap. Cùm agitur. est illius: scioli legunt totum tanquã Augu. cùm tamen sit Gratiani. tũ quòd Gratianus hoc tantũ ait, quòd cõtinentia sacerdotum est opus cõsilij: quia consilium est, vt fiant sacerdotes: sed tamen postquam ordinati sunt, iam fit illis præceptum. Quod autem ait post Apostolorũ instituta fuisse adhibitam, si vult tẽpore Apostolorum nondum fuisse illud in more, autoritates sanctorum ac rationes ad eandem tertiam conclusionem allatæ ei refragãtur: quæ ideo pluris æstimandæ sunt.

Correctio alterius cõnionis.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

FINIS LIBRI SEPTIMI DE IVSTITIA ET IVRE.

LIBER

LIBER OCTAVVS
De Iustitia & Iure.

QVANDO Primũ libros istos de iustitia & iure in lucem dedimus, materiã iureiurãdi, & adiurandi quę se inter illos iure optimo insinuabat, ob id misam fecimus, q̃ seorsum libellum paucis ante diebus de re illa edideram. At quoniã in vulgus latinè & hispanè illum scripsi, ob idque nõ omnibus scholarum neruis rem amplificaui, multi ex me efflagitarunt: vt hac secũda impressione id de integro elucubrarem: est enim res scitu dignissima, his maximè tẽporibus, quãdo iurandi licentia tantã peierandi consuetudinẽ peperit: vt vix Christianis enormitatẽ huius criminis persuadere valeas. Id qđ Christianissimum teterrimè denigrat. Annui ergo nil veritus, si ex eodẽ libello quã plurima huc sim transcripturus. Ille enim in solũ vsum plebis cedere potest. Cogitaui ergo libellum septimum de cambijs, qui breuissimus erat, in sexto de vsuris ponere, ac post septimum de voto, octauũ istum de iureiurando, & adiuratione collocare. Ordinem nimirum Diui Thomæ, vt hactenus feci, prosequutus.

QVÆSTIO PRIMA,
De Iuramento.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 89.

ARTICVLVS I.

Vtrùm iuramenti definitio sit bona.

QVæstionem de iuramẽto in decem articulos distribuit S. Thom. quorũ primo quęritur quid sit, secũdo sit nè licitum, & cæteris alia quæ suo ordine patebunt. Vbi forsan quis illico ordini obijciat, primũ fuisse quærendum, vt Philo. 2. post. admonet, vtrum iuramentum sit, quàm qd sit. Respondetur autem in moralibus idem esse quærere, an res sit, & an licita sit q̃ quidem quęstio præsupponit quid sit: ex notitia enim eius scire pendet, an licitum sit. Meritò ergo primùm de definitione quæritur iuramenti.

Prima conclusio.

AD quã quęstionẽ D. Tho. 4. cõclusioni bus respondet. Prima iurare est Deũ in testem assumere. Et dicitur iuramentũ ob id, q̃ sit quasi pro iure introductũ. Alij aiunt iurare esse Deũ in testem vocare, sub quibus verbis D. Thom. quęstionẽ proposuit. Et sumitur ex quodã sermone Augusti. de periurio, qui est inter sermones de verbis Apostoli. 18. super verbis Iacob. 5. Nolite iurare, &c. Vbi ait quòd est iurare per Deũ, ni si testis est Deus? Verũtamen D. Tho. ad ꝓhibitionem diuinã alludens, ne nomen Dei invanũ assumamus, cordatiùs pro, invocare dixit, assumere. Probatio autẽ conclusionis sumitur ex fine & causa iurandi. Iuratio nã que est veritatis cõfirmatio in rebus moralibus, quę in particulari cõtingũt: iuxta illud Apostoli ad Hebræ. 6. Omnis controuersię finis ad confirmationẽ, est iuramẽtũ: huiusmodi autẽ cõfirmatio certa esse nequit nisi Deus in testẽ aduocaẽ: ergo iurare est Deũ in testẽ assumere. Secundæ autẽ pręmissę ratio est, q̃ in scibilibus, q̃ in ratiõe posita sũt, cõfirmatio veritatis procedit ex ijs, q̃ sunt naturaliter nota, atq; adeò illic neq; testib⁹ neq; iuramento opus est. In moralibus verò quoniã cõtingẽtia sunt, atq; adeò nimiũ varia, nõ pôt res ratione constabiliri. Sed opus est testibus. Testimoniũ autẽ humanũ duplici de causa fallax est: nẽpe & ex vitio voluntatis hominis, qui cõtra id quod mẽte sentit, ob malitiã pronuntiare potest: & ex defectu intellectus: quia ob ignorantiã sępe de occultis, & de absentibus fallitur. Cũ ergo his de causis omnis homo sit mẽdax, dictorum veritas solo Dei testimonio satis cõfirmatur. Id quod Apost. loco modò citato admonet dicens, Homines per maiorẽ se iurant. Hinc ergo perspicatiorẽ definitionem scholastico more hãc eliciamus. Iuramentũ est dictio per diuinã attestationẽ cõfirmata: vt dictionis nomine affirmationẽ cõplecta mur: Dei verò appellatione res quoq; diuinas nẽpe creaturas in ipsum relatas. Enimuero qui per creaturas iurat, nomẽ aliquod illis

Cõclusionis probatio.

Testimoniũ humanum fallax.

Definitio iurandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis ineſſe profitetur, ſiue falſum, vt idololatræ, ſiue verũ, vt orthodoxi, qui Deũ in creaturis exiſtere profitemur. Vnde iuſiurandũ ait de officijs Cicero eſt affirmatio religioſa. *Cicero. Ariſto.* Et Ariſtot. etiã in Rhetorica ad Alexan. iuſiurandũ eſt, cũ diuina veneratione dictio, ꝓbationis expers. Dictionis nomine affirmationẽ cõplexus eſt & negationẽ. Adiecit autem, ꝓbationis expers, hoc eſt, q̃ alia ꝓbatione caret: nimirũ, vt naturã penitius iuſiurãdum patefaceret: quod vtiq; citra neceſsitatem, vbi res aliter probari non poteſt, nõ eſt licitũ. At quãtum ad Etymologiam, iuſiurandum à iure dicitur: ob id forte (vt Au. in citato ſermone inſinuat) quòd qui iurat ius veritatis Deo reddit: iuxta illud Euangelij, Reddes Domino iuramenta tua: putà honoris ius: quippe cui veluti ipſiſsimæ veritati proprie cõpetit dictorũ omnium & conuentorum veritatẽ ſuo teſtimonio conſtabilire. Quãuis fortaſſe rei gratiùs applaudit qđ hic D. Thom. docet. Nempe iuſiurandũ ob id à iure dici, quòd pro iure ſit introductũ. *Iuſiurãdi Etymologia.*

Id enim quod iuratur pro lege habẽdũ eſt, ac veluti ius ipſum ſanctè ſeruãdũ. Id quod verbũ Pauli denotat, dicens, iuramentũ eſſe finem omnis cõtrouerſiæ, acſi lege eſſet ſancitum. Quare iura poſt præſtitũ iuramentũ nullam aliam inquiſitionẽ permittũt: iniuria enim alioqui irrogaretur Deo. ¶ Secũda concluſio S. Tho. eſt. Diuinũ teſtimonium quandoq; per iuramentũ ad aſſerendũ præſentia vel præterita inducitur: quandoq; uerò ad cõfirmandum id quod in futurũ promittitur. Quorũ prius dicitur iuramentũ aſſertoriũ: poſterius verò promiſſoriũ. Res eſt quę ſuis ipſis nominib⁹ fit clara. Quòd ſi arguas, nonnũq̃ iuramentũ aſſertoriũ eſſe reſpectu futuri, vt cũ quis iurat, cras fore, vt pluat. Reſpõdetur S. Tho. loqui ſecundum iuramenti naturã. Haud enim futurũ cõtingere aſſerendũ eſt, niſi quatenus in ſuis cauſis iam eſt notũ, vt cũ quis iurat ſe facturum quod ꝓpoſuit facere: iuramentũ verò leue, & temerariũ etiã de futuro põt eſſe aſſertorium. ¶ Tertia cõcluſio. Ad ea q̃ ſunt neceſſaria, perq; rationem inueſtiganda nõ inducitur iuramentũ: & eſt intelligẽda cõcluſio in ſenſu prohibitorio. Quaſi dicat illa nõ licet iuramẽto cõfirmare. Deriſibile enim videtur. Imò, vt infrà patebit, vitiũ eſt ſi quis in diſputatione ſcientię o pinionẽ ſuam, vbi ratio nõ occurreret, iureiurãdo cõfirmaret. Quocirca nõ accipit neceſſaria pro ijs ſolis *Secunda cõcluſio. Tertia cõcluſio.*

quę euidẽtia ſunt. Nã in ſpeculabilib⁹ altera pars cõtradictionis ſemper eſt neceſſaria, vt aſtra ſunt paria vel nõ, licet neutra ſit nobis euidẽs: quare vtrãuis iures peccas, atq; adeò ſi iures quantitatẽ rem eſſe à ſubſtãtia differentem aliãuè quãlibet opinionẽ. Alia concluſio adhibetur in ſolutione tertij & ideo ſuo ordine videnda ſunt argumẽta. ¶ In primo exponit particulã definitionis, aſſumere Deum. Non enim quicunq; teſtimoniũ Dei adducit, iurat: vt cõcionatores & prælectores & diſputantes cũ teſtimonia ſacra citant nõ iurant, eo quòd teſtimonia illa Deꝰ ſua ſpõte dedit ad ſuas aſſerẽdas veritates. Quare citãtes illa, nihil aliud faciunt quã referre Dei aſſerta. Iurare autẽ eſt illum in teſtem aſſertionũ noſtrarũ implorare. ¶ Inſolutione ſecundi exponit illam particulã euã gelij. Matth. 5. Reddes altiſsimo iuramenta tua. Videtur enim iurans nullũ ius Deo reddere. Reſpõdet ergo dupliciter: vno modo, quod dicatur ius Deo reddere qui iuramentum implet: nã illi ſuam fidem obſtrinxerat & poteſt euã hoc in iuramẽto aſſertorio intelligi, quãdo quis verũ aſſerit. Secũda verò expoſitio eſt ad rem magis accõmoda: nẽpe q; qui iurat, eo ipſo q; iurat, ius, hoc eſt honorem Deo debitũ illi reddit: videlicet eum agnoſcẽdo & cõfitendo in fallibilem eſſe veritatem. Quocirca Ier. 5. Deus de filijs Iſrael conquerebatur, q; eũ dereliquiſſent, iuraſſentq; inhis q̃ non erant dij, id eſt honorem iuramentorũ ſibi propriũ in deos falſos trãſtuliſſent. ¶ Tertiũ deniq; arguũ eſt. Aliud eſt officiũ iudicis, aliud verò teſtis. ¶ Sed quandoq; iurãdo imploratur iudiciũ potiùs diuinũ, quã teſtimoniũ: vt cũ execratoria iuratio, qualis eſt illa Pſal. 7. ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidã meritò ab inimicis meis inanis. Reſpondet autẽ quarta cõcluſione duplex eſt iuramentũ, ſcilicet ſimplex, vt quãdo ſeu Deus ſeu creatura ſimpliciter vt teſtis aſcitur, vt Deus eſt mihi teſtis, per Deũ &c. Alterũ verò execratorium qđ etiã dicitur impcatoriũ dũ adducitur in teſtẽ & pariter in vindicem vt tãquã iudex vindictã falſitatis ſumat: vt diſperecã, ſi nõ ita ſit: quæ quidẽ etiam forma iurandi antiqua fuit, vt. 2. reg. 3. Hoc faciat mihi dominus, & hæc addat: & q̃ vtrũq; ſit iuramẽtũ hinc patet, quoniã cũ Deus in teſtẽ adducitur, vt revelator veritatis. Hanc verò reuelare poteſt aut ſimpliciter internè, aut exteriꝰ eũ puniẽdo, qui mẽtitur. Quare & hoc quoq; eſt iuramentũ *Reddes altiſsimo iuramenta tua. Quarta cõcluſio.*

ramentũ. Et ad hoc reducitur quãdo implo ratur vt præmiator veritatis. Vt ſi dicas, ſic me Deꝰ adiuuet, ſic vitã meã ſeruet, &c. Nã hic ſubintelligitur pars aduerſa, Alioqui Deꝰ me perdat, &c. ¶ Ad horũ pleniorẽ intelligentiã colligendũ imprimis nobis eſt, quibus modis cõtingat iuratio vbi primũ aſſertum ſit. Nulla dictio ſimplex ſeu affirmatio ſit, ſeu negatio, quę pręſe nõ fert teſtimonij aut execrationis imaginẽ, eſt iuramentum, Simpliciſsima verò omniũ eſt illa Matth. 5. nobis admonita, Eſt eſt. Nõ non. Quod eſt dicere ad id qđ eſt, reſpondere affirmando, eſt, & ad id quòd nõ eſt, negando. Vide quã cãdidas quãq; ſynceras Chriſtus voluit noſtras eſſe aſſertiones. Duabus enim minimis ſyllabis admonuit eſſe explicãdas. His enim verbis omnia expreſsit. Interrogas fecerimne, aut dixerim? reſpondẽdum mihi, feci, aut non feci, dixi, aut nõ dixi. Imò & verba excuſare poſſumus dicendo, ſic, aut non. Simplex etiam aſſertio cenſetur ſi aduerbiũ aliquod aut nomẽ adiungatur, quod nihil aſſertionis aut negationis mutat: vt ſi dicas, verè, in veritate, certè, ꝓfectò, ſanè, & id genus reliqua nullũ reſultat iuramentũ. Item ſi dicas, in fide mea, aut in fide ingenui viri, aut in bona fide nihil iuras: quia nõ affers fidẽ in teſtẽ. Sed ſenſus eſt, te ſecundũ fidẽ loqui q̃ in dictis & cõuentis ſeruãda eſt. Secus ſi dicas: per fidẽ Dei aut Chriſti. Nã tũc iuras ꝓfacrum: ſicut per euangeliũ: quãuis forſan, ſi diceres, In fide boni Chriſtiani aut religioſi nõ eſſet iuramẽtũ, ſed ſenſus eſſet, te id pronuntiare ſecundũ fidem humanã, quã bonꝰ Chriſtianus ſeruare debet. Sunt autẽ verba nõ bene ſonãtia maximè in viris religioſis. Quãdo verò adhibetur, per, vt ſi dicas ꝓ meã fidem, videtur inde ſpecies conflari iuramẽti: ſicut per meã animã, aut per meam vitã. Idem diſcrimẽ apparet ſi dicas, in mea conſcientia, aut ꝓ meam conſcientiã. Idẽ. n. cẽſetur in mea cõſcientia, ac ſi dicas id aio qđ ſentio: ſed cũ addis, per, videtur accuſatiuus formam teſtis induere ob idque viris timorati animi ab his omnibus abſtinẽdum eſt. Et preſertim religioſis ab eo qđ aiũt per habitum D. Franciſci, aut D. Dominici: eſt emi iuramentum tum nobis indecorum, tum & audientibus abſonum. Per hęc autem de eę teris cenſendũ. ¶ Secũdò ad dignoſcendas iuramẽtorũ differẽtias notãdũ triplici ex capite variari iuramẽta. Primũ ex parte obiecti diuidit in aſſertoriũ (vt dictũ eſt) ſub quo intelligit negatiuum & promiſſoriũ. Secũdò ex parte illius per quem iuratur diuiditur in iuramentum per Deum & iuramẽtum per creaturas: quod, vt artic. 6. latiùs patebit, fieri poteſt vel blaſphemè, vt iurare per Herculem, per Iouem aut per ſolẽ ea ratione, qua idololatræ qui creauras pro Deo colunt. Vel catholicè ſicuti per ſanctos perque euangelia, alias ve creaturas in Deũ relatas. Atque hic modus iurandi per creaturas poteſt fieri aut per ſimplicem atteſtationẽ vt in exẽplis modò poſitis, aut per execrationẽ ſubdendo creaturam iudicio & vindictæ Dei, ſi aliter eſt. Quemadmodum Geneſ. 42. legitur patriarcham Ioſeph iuraſſe per ſalutem Pharaonis. Et homines ſeu per proprias, ſeu per charorum ſimili ſchemate iurãt. Sed de his arti. 6. Tertiò denique variantur iuramẽta per varias formas & exempla iurandi. *Quibus modis cotingit iurare. Geneſ. 42.*

Primum quippe, idemque vetuſtiſsimũ iuramentorum exemplar fuit olim lege veteri celebratum, viuit Deus: aut, viuit dominus. Id quod Deus ipſe docuit illam gentem, tum ſuo exemplo, tum etiam lege. Iurauit eñ ipſe Numẽ. 21. viuo ego, & ita præcepit Moyſi renuntiare populo, viuo ego dicit Dominus. Deinde per Hieremiam ca. 4. Iurabis. viuit Deus. Fuit nanque hoc iuſiurandi ſpecimen tunc temporis ad abominandum abolendũque Ethnicorum iuramẽta appoſitiſsimum. Iurabant quippe aut per elemẽta, aut inanima ſaxa, aut por Iouem, & id genus homines vita defunctos. Vnde Danielis vlt. Nunquid eſt Bel Deus viuens? cùm tamen ille qui in teſtem aſcifcitur, præſens eſſe debeat, idemque rei conſcius, quæ iuratur. Idem ergo eſt, viuit dominꝰ, ac ſi dicas, illum in teſtem affero, qui non modò vitam viuit immortalem, ſed vbique adeſt: neque tantùm iurantis verba audit, verùm & intima cordis intuetur: qui ideo neque decipi poteſt, nec vult quẽquam ſeducere. Ad hanc formam reducuntur dicere, Corã Deo loquor vt Paul. ad Gal. 1. & Deus ſcit. Quanuis iſtæ poſſunt accipi & denuntiatiuè & inuocatiuè. Et quidem priori modo non ſunt iramenta ſed ſenſus eſt, Ego ſic aut ſic aio, ſed tamen verba mea Dei ſcientiæ ſubmitto. Ipſe enim quid verũ ſit nouit. Quare in viris timorati animi vbi dolus abeſt, non eſt iuramentum. Si autem muocatiuè dicatur diuinam ſcientiam in teſtimonium inuocando, vt ſi dicas Deus ſcit quod non mentior, iuramentum eſt. ¶ Sicuti illud *Viuit Dominus. Verè inueritate. etc. Triplici ex capite uariantur iuramẽta.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pauli, Ecce coram Deo quia non mentior. Quocirca illud Petri, Ioānis. 21. Tu scis domine, quia amo te, formam profectò habet iuramenti perinde ac Deus scit. ¶ Quānis si tantùm respondisset tu scis, sensus esset, Tu scis an amem te: quod non esset iramentum: cùm autem asserendo dixit, Scis quia amo te, visus est Christum in testem p tulisse. Secunda post hanc forma iurādi est, *Testis est mihi Deus.* testor Deum, aut, testis mihi est Deus. Quā vsus est ad Rom. Paul. atq; hęc expressius refert naturam iuramenti: est siquidem iurare (vt suprà dicebamus) Deum aut diuina testes citare. Atque ad hanc formam reducitur illud ad Rom. 9. Veritatē dicūt Christum Iesum & non mentior. Tertia forma fit expresso verbo iurandi. vt iuro Deum, & per Deum, Genes. 22. per memetipsum iurauī. aut subtacito verbo, proferendo solam prepositionem, vt si dicas per Deū, per sanctos, & per Euangelia, sic & sicest. Quin verò absque vlla verborum prolatione, cū qs rogatus ac iussus, manu crucem aut euangeliorum volumen attingit intendēs annuēsque iurare, re vera iurat. Sunt præterea figuræ aliæ & phrases, quas vulgus trutina iuramentorum æstimat: cū sint multò peiore nomine dignæ. Vt vouco Deo dum fit per *Blasphemię* modum iurantis, est enim abusus votum, p iuramēto vsurpare, Deū pœniteat, aut Deo indoleat, nō credo, discredo, atque id genus alia, q̄ diuersis nationibus diuersa sunt in vsu. Sunt.n. non iuramenta tantū sed apertæ blasphemiæ. De quibus. q. 2. copiosius dicē dū est. Diuidūtur aūt iuramēta vel ex parte causę in liberū & coactum illud qđ spōte fit hoc autē per vim. Itē in iuramentū prudens & incautū illud. s. qđ à prudētia, pficiscitur hoc autē ex imprudentia vt si rem vel absq; iustitia iuras vel absq; iudicio. Item ex parte effectꝰ vt in syncerū qđ in bonū fit, & dolosum qđ fit ad decipiendū. de quibus omnibus suis locis videbitur. ¶ Nunc tamē interim circa has diuisiones dubiū facile suboritur. Vtrū iuramenta assertoriū & promissorium sint eiusdē speciei. Apparet.n. pars negatiua vera, ,,ppterea q̄ asserere & polliceri absq; iuramento diuersę figuræ sunt & speciei. Idēq; dubiū ratio offert de simplici & execratorio. Nam qui execratur, malū sibi *Responsio.* iudicio Dei imprecatur. ¶ Ad vtrūq; tamen breui respondeo eodēq; bimēbri fit satis. Respondetur nāq; si ratio iurandi per se in omnibus cōsideretur eiusdē esse omnia speciei: Deum em̄ in testē implorare siue in assertionibus siue in ,,promissionibus fiat, siue in execrationibus eadē est iurādi species, q̄a idē est testis & testimoniū. Differunt tamē accidētariē hoc est ratione materiei, q̄ per se alio genere differūt: vt pollicitatio & assertio: si em̄ animal per albū diuidas & nigrū, licēt p se duę sint differētię coloris sunt tamē genere animalis accidentarię. Secundū dictū sit, *Secūdū dictum.* quod quāuis simplex iuramētū, & quod fit execratoriū eiusdē sint speciei, nihilominus aut virtus aut vitium iurādi alteri seu virtuti seu vitio imperat, sicuti vbi quis ob mœchiā furatā. Quare qui iustē execratione iurat imperat virtuti maledictionis supra se, & q̄ per *Execratio.* peram iurat imperat eidem vitio. Est.n. execrari horrori & abominationi rem habere: significat ergo qui per execrationē iurat adeo mendaciū abominari, vt si mentiatur rē horrendā sibi optet accidere. Et ad hoc etiā reducitur, vt suprà dicebamus, imperatio benedictionis. Sic me Deus adiuuet, &c. q̄ abusiue dicitur execratio ,,pterea quod videtur illam à cōtrario sensu includere.

ARTICVLVS II.

Vtrum iurare sit licitum.

HAbito quid sit iurare, subsequit inquisitio vtrùm sit licitum. Et respondet D. Thom. duabus conclusionibus. Prior est. Iuramentum secundū se est licitum & honestum. Id quod duplici ratione ,,pbat videlicet ex origine, vnde fit honestū: quoniam iusiurandū ortum ex catholica fide habuit, qua homines credunt & profitētur Deū infallibilem omniū habere veritatē & ,,puisionē. Secūdò ex fine, inde fit licitū quia inductū, vt ait ad Hebr. 6. Paul. est vt fine litibus impositō homines in pace & trāquillitate viuant. ¶ Secūda conclusio. Iuramentū ob malū vsum id est quia sine necessitate & cautela fit in malū cedit. Primū quia irreuerentia fit Deo ex leui causa eum in testē adducere. Secūdo q̄ ea iurandi consuetudine periculū peieranti creatur, ob id q̄ homo facilè verbo delingt. Vnde Iacobi. 3. si quis in verbo nō offendit, hic perfectus est vir. Vnde & Eccle. 23. dicitur, iurationi nō assuescat os tuū. multi.n. casus in illa. ¶ Hic primū omniū notādus est sensus primæ cōclusionis iuramentū secundū se est licitū & honestū. Videtur em̄ sibi post cōtradicere articulo quinto, vbi admonet idcirco nō esse appetendam iurationē, quòd

quòd non numeratur inter ea quæ sunt per se appetenda. Atque adeò docet nō esse per se virtutem sed ratione necessitatis. Respondeo tamen est quòd, secundum se, aliter hic quā illic vsurpat. Hīc.n. idem est iuramentū sećm se quod cōsideratū vt abstrahit ab vsu hoc vel illo. Illic aūt idē est qđ cōsideratū se *Duplex iuramentum genus.* cluſa necessitate. Sunt em̄ aliquæ virtutes q̄ per se secluſa alia necessitate habēt speciem boni, vt charitas, religio, &c. Aliæ verò quæ secluſa necessitate per se nō essent virtutes. Vt pœnitentia, quæ nisi peccatum ingruisset in orbem, non esset virtus. Et tale est iuramentum, vt illic explicabitur. ¶ Secūdò, *Secundum.* meminisse oportet hæresim fuisse, vt libr. 3. distinct. 39. refert Bonauentura, Manichęorum: quanuis Guido Carmelita, non nisi Vualdensibus eam impingat nullatenus esse licitum iurare. Quippe quòd à Christo Matth. 5. prorsum interdictum aiebat, est tamen manifestarius error. Cui quidem in primis reclamat testimonium Deutero. 6. quo Diuus Thom. priorem conclu. affirmat, dominum Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis. Nam etsi imaginem potiùs permissionis præ se ferat quàm præceptionis, est nihilo minùs vera permissio tāquam rei licitæ, ac si dixisset: Non tibi simpliciter iurare iubeo, sed vbi eam necessitatem ratio attulerit, non per falsos deos sed per me iurabis. Tametsi Hierony. super Matthæum. *Hieronym.* capit. 5. & refertur. 22. quæst. 1o. 1. canon. cōfidera. cui & Theophilactus astipulatur: permissionem illam non intelligat, vt fieret sine culpa, sed vt vsura permittitur & meretricium, tanquam minus malum. Ait quippe iurare per Deum cōcessum fuisse illi populo: nō quòd rectē hoc facerent, sed quòd melius putà minus malū esset per Deū quā per idōla iurare. Hoc autem non planè intelligo. Nam iurare si consideretur sine ve- *Contrà Hierony.* ritate & iustitia & iudicio, nunquam fieri neque in illo populo potuit citra culpam, & ideo in hoc sensu nunquam fuit concessum: vbiuis autem illi comites adsunt licitum est iurare: quapropter absque vllo dubio intelligitur permisio licita. Sed forsan *Iuramenta Dei & Sanctorum.* sentit Hierony. vana iuramenta per Deum permissa fuisse Iudæis, hoc est leuioris illis fuisse pœnæ quā nobis, vt auerterentur ab idololatrarū iuramentis per creaturas. Et in hoc sensu subdit quòd Euangelica veritas non recipit iuramentum, cùm omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Non autem qđ neget iuramentum quando legitimè fit, licitum esse. Ingenuè quippe illic ait quòd qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quem iurat. ¶ Est ergo catholica veritas iuramentum quandoque esse licitum, & contraria falsitas hæretica. Et probatur secundò prēter allegatam autoritatem exemplis ipsius Dei & sanctorum. Iurauit enim Deus per semetipsum Abrahæ (vt habetur in Genesi) quòd ex eius semine missurus esset su- *Genes. 22.* per omnes gentes benedictionem. Verum tamen Deus non ea ratione iurat qua homines: nempe quòd indigeat veritatem suam iuramento confirmare. Tam firma quippe est simplex eius assertio, quàm iuratio. iurat enim per semetipsum. Sed vt concilio Toletano habetur, quod. 22. quæstio. 4. canon. immutabilis refertur, iurare Dei est à se ipso *Iurare Dei quid.* ordinata nullatenus conuellere, sicuti pœnitere, eadem ordinata cùm voluerit immutare. Sic enim per Hierem. dicit: Loquar ad uersum gentem, vt eradicem & destruam & disperdam. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam à malo quod cogitaui, vt facerem eis. Itaque quod Deus sine iuramento affirmat, nōnūquam ceu cōminatorium immutat: quodvrò iuramento asserit immutabile firmat. Et ideo mysterium filij sui tanquam immutabile iuramento firmauit Abrahæ. Vnde in Psalm. 109. è regione iuramento Dei eius opponitur pœnitētia. Iurauit enim, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: id est qa iurauit non pœnitebit. Tu es sacerdos in æternum, &c. Et ad Hebræos. 6. Paul. Volens, inquit, Deus abundantiùs ostendere immobilitatem cosilij sui, interposuit iusiurandū, vt per duas res immobiles (scilicet pollicitationem & iusiurandum) quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Quòd si queras vtrùm Deus possit iurare per alium à se. Paul. illic neganter respondet. Homines enim, inquit, per maiorem se iurant. Deus autem, quia maiorem se non habet iurat per seipsum. Ratio verò cur per alium iurare nequit, est quòd eadem fermè ratione qua Deus, iurat Angelus de quo Apocal. 10. legitur iurasse per viuentem in secula seculorum. Non quòd cælestis Angel⁹ iuratoria firmitate indigeat, quoniam mentiri nequit: sed vt Diuus Thom. præsenti quæstione, artic. 10. ait: Si ad ostendendum id quod affirmat ex infallibili fixaque & immutabili Dei dispositione proce-

dere,Præpositio,per, designat autoritatem in eo per quod iuratur quæ sit principiū cō firmandi veritatē,veritas autē quā Deus ,p fert,non potest per aliud certius principium stabiliri,potest tamē iurare in alio tāquā in illo cuius ministerio suam enuntiat veritatē. Vnde super illud Amos.4. Iurauit dominꝰ in sancto suo,ait gloss.In seipso , vel in filio, vel in aliquo electo angelo,vel in homine. Et Hiero.addit vel in omni quod factū est. Iurare autem hominis,vt præfati sumus,est Deum in testē suæ dictionis afferre. Quod & sanctis in vsu fuit. Adiurauit enim Abra- *Genes. 24.* ham famulū suum,dum enim in Mesopota mia legauit quęsitum vxorē filio suo.Et illo iureiurando,viuit Dns vsi sunt crebro Dauid & Salomon,& reliqui Patriarchæ.Nam *Hierem. 4.* (vt est apud Hieremiā)illud iurandi exemplum cōcessum erat tunc tēporis.Atqui sub lege Euangelica Paul.varie quoq; iurasse cō peritur:vt ad Rom.Testis est mihi Deus, & ad Gala.Ecce coram Deo,quia non mētior: quanta tamen religione & veneratione quę stione sequenti adnotabitur.¶Hæsitabit au *Iurare non nūquam est præceptum* tem forsan hic lector vtrūm iusiurandū non solum permisio sit,verum etiam nonnunquā affirmatiuū pręceptum. Ad quod citra vllam controuersiam affirmanter respondetur.Hoc enim in primis patet ex vsu, habet enim ius quæcunq; publica potestas, tam ciuilis quàm spiritualis iure & more exigendi à ciue & à quocunq; sibi subdito iuramentum ad detegenda coërcendaq; mala , quæ siue in reipublicæ perniciem oboriūtur,siue in iniuriam proximi. Et qui tunc nō iuraret contra præceptū ageret non solū obedientiæ,verum & religionis,cuius generis, vt ar. 4.patebit est iuramentū.Quinuero quando que non requisitus tenetur vir bonus iusiurandum offerre:vel ad liberādum innocētē à morte,vel pro alio magno bono publico. Et tunc vsq; adeò bonum est iurare,vt non iurare delictum sit:qua vtique ratione huiusmodi iuramenta dicuntur simpliciter necessaria,vt pote quæ sine culpa prętermitti nō possunt. Atq; illic præcipuè verum habet *Præceptiuiurandi naturale & diuinum.* Psalmus ille:Laudabuntur omnes qui iurāt in eo,nimirū in Deo.¶Quòd si percōtando institeris,quale nam præceptum sit.Respondetur esse naturale & diuinū perinde ac mā data Decalogi.Atq; hoc est quod rationes D.Thomæ,planè demonstrant.Probat em ratio prior,iuramentum ab honore honestum fieri,qui Deo à iurante defertur: dum illum per fidem Catholicā cōfitetur esse caput,perēnemq; fontē omniū veritatū, habereq; omniū prouisionem.Id quod à Sancto Thom.non sine causa appositū est . Quanquam eū constaret Deum esse omniū sciētem,nisi ,pfiteremur curā habere nostri nō esset idoneus,qui in testem à nobis adduceretur.Nam alioqui licèt posset,fortasse nollet nobis asserta attestari nostra.Itaq; vt hāc rationem plenè perspicias:sicuti naturali lumine veritates omnes per sua cuiusq; principia sapiens demonstrat (siquidem autore Aristo.tunc vnamquāq; rem scire arbitramur,cùm principia prima vsq; ad elementa cognoscimus)ita& eadem nos admonet naturalis ratio:sed pręsertim catholica fides & religio,vt dubia omnia rerū in humanis cōmercijs contingentium , quæ aliter definiri nequeunt,per diuinum testimoniū,quasi p primū supremumq; veritatis principium & fontem omnino cōfirmem. Atqui ex hoc capite,nempe quia iurare ex fide catholica nascitur,sub genere religionis hanc virtutē. arti.4.collocauimus. ¶Secunda item ratio palàm ostendit præceptum esse naturale. Est nanq; homo,animal suapte natura poli *Naturalis fides.* ticum & ciuile:haud tamē humana respubli ca perdurare valeret nisi fides,quæ,vt autor est. 1.de offic.Cicero.dictorum est conuentorumq; cōstantia & veritas,firmum inter homines haberet fundamētum,quod profectò absq; diuino testimonio stabiliri nequiret.Etenim si status humanæ innocētię perduraſſet,nunquam concessum fuisset hominibus,iurare:eo quòd nulla occurrisset tunc iurandi necessitas:sed simplici verbo præstarent sibi homines mutuò certam fidem. Ad hanc nos ergo synceritatem reuocare sātagens Christus,ait,Sit sermo vester est est, nō non. At verò quoniam inter alias plagas *Ioan. 8.* quas nobis versutus ille serpēs impegit, qui, vt habetur Ioan.8.mendax semper fuit & pater mendacij, hæc fuit vna insignis, quòd autoritas hominum vsq; adeò fuit exinde fauciata & labefactata,vt non facilè homines digni sint,quibus adhibeatur fides. Cla- *Psalm. 15.* mante Psalmista . Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Atqui ab hac læsione alterum subinde accepimus incredulitatis vulnus:nēpe quòd cum difficultate quæ nos latent credimus.Ob hanc ergo necessitatem indulta nobis diuinitus est iusiurandi facultas . Ex quo colligitur iuramētum non esse illarum virtutum,vt paulò antè dicebamus,

mus,quæ per se absq; vlla necessitate sunt virtutes,sed earū quas sola necessitas numero virtutū apponit.Indulsit enim Deus nobis hanc iurandi facultatem,ob suam in nos charitatem.Nempe vt fine litibus imposito in pace semper & tranquillitate viuamus.Id quod ad subsequentiū intellectum plurimū conducit. Et ex hac parte est hoc naturale præceptū:nēpe ob necessitatem cōfirmandæ inter homines fidei,suppositā autem necessitate,tunc quòd nō nisi per verum Deū iuremus,aut per creaturas in ipsum relatas, non solū naturale sed ius diuinum positiuū est. Atqui hic est sensus testimonij citati. Deut.6.Quare testimonia diuina adducta, *Hebræ.6.* vt illud ad Hebr.6.Quòd iuramētum est omnis controuersiæ finis ad confirmationē ius explicant naturale.Vnde iurisconsultus *ff.De iureiuran.* in capite tituli de iureiurando.ff.Maximum inquit remedium expediendarum litium in vsum venit iusiurandi religio.Et lib.offi. Cicero.Nullum ait vinculū ad stringendam fidem iureiurando maiores nostri arctiꝰ esse voluerunt.Ac demū Philoso.1.ca.3.Res,inquit,honorabilissima est iuramentū, cuius ideo venerationem nūquam antiqui tribuerunt,nisi illis quos pro Deis colebant. Sed rogas nunquid tunc solū licitum est iurare, quando simpliciter necessariū,putà in præcepto? Respondetur,non tunc solùm:verū quando fuerit vtile,tunc etiam est licitum. Duo nanq; illud faciunt legitimum , scilicet & iusta necesitas,& pia vtilitas.

Ffert tamen nobis non infimam ambi *Primum argumentū.* gendi rationem,locus ille euangelicus Christi,Matth.5.Ego autē dico vobis nō iurare omnino. Vnde D.Thom. primū extruit.Nam cū relata Iudęorū seu licentia, seu facultate adiecerit, Ego autē dico,visus est omnem nobis occlusisse iurandi locum. Quod ideo interpretatus Iacob. Apostolus Ante omnia,inquit,fratres mei,nolite iurare.Non ergo solum non est præceptū , imò *Hieronym.* nec videtur permissum, D.Hieron.super eū dem locum facilè se extricat,dicens,non ,p hibuisse illic Christum iurare per Deum,sed tantùm per creaturas blasphemè , ponendo in illis finem,vti idololatræ faciebant. Atq; *Extra de iureiurā. can. Et si Christus. Cōtra Hieron.* in eādem sententiam subscripsit Innocē.extra de inreiurand.canon.Et si Christus. Quā quidem hic D.Thomas. deserit Augustē.sequutus aliter sentientem.Et re vera Euangelium ipsum præter Augustē. autoritatē planè demonstrat:deterruisse nos Christum ab omni iuramento,siue per creaturas,siue per Deum.Id quod hoc pacto conuincitur. Nō tantū nos hoc loco iurare colubuit per creaturas,vt idololatræ iurabant, sed re vera immodicè per illas iurare,etiam vt ille populus citra idololatriæ labem in more habebat. Nam cùm vetustas illas sanctasq; leges citasset,Non periurabis & reddes altissimo iuramenta tua,adiecit, Ego autem dico vobis non iurare omnino,nec per cælum,&c. Palàm constat non tantùm vetuisse nos p creaturas idololatrico more iurare,sed illo quo que pacto quo referuntur in Deum, tunc enim redduntur iuramenta Deo. Si autem reprehēdit iurare catholicè per creaturas, qđ subinde intelligendū est,quando fit sine necesitate,arctius increpare voluit iuramenta per Deum.Nam quibus casibus fas est iurare per Deum,simul & per creaturas orthodoxè iurare licet:& quibus non est licitum iurare per creaturas , maius nefas est iurare per Deum.Licebat nanq; illi populo , sicut nobis iurare per creaturas. Qua vtiq; ratione Christꝰ,Matth.23.Pharisæos insimulabat,q̄ docerent plebem iurare per templū, aut per altare non esse iuramentū,sed iurare per aurum templi,aut per oblationē,propterea quòd periuros imposita pœna auri & oblationis castigabant.¶Acceditin con *Cōfirmatio* firmationem sententiæ huius creaturarū differentia,quibus rē Christus explicuit. Deus quippe vt oti sacrorum sapiētes docent,tribꝰ modis in rebus existit,qua certè ratione per creaturas iurare licet.Existit inquam in illis per essentiam,præsentiam,& potentiā.Vnde quo explicaret modum primū meminit cæli & terrę. Cælum nāq; sedes Thronusque Dei,ideirco censetur, quòd illic existimatur potissimùm residere, vbi cōspicitur: terra verò eo nūcupatur scabellū pedum eius,quòd hæc omnia inferiora , veluti vestigia sunt ipsius. Et quia cælum,vt habetur Esa.23.& terrā implet,per Periphrasim depingitur quasi homo , qui cælo sederet , & terrā pedibus contingeret. Ciuitas autem Hieru salem,loca omnia sacra designat, vbi Deus colitur , illic enim præcipuè existimatur esse per præsentiam , vbi orantes cū illo colloquimur,sed nominatione capitis vniuersa complexus est , quæ eius nutui & potentiæ subduntur. Et ideo in causam quod nefas est iurare per caput , subnexuit, quòd naturā capitis mutare non possumus de albo in nigrum (etsi arte possimus capil-

los defęcare) quoniam tota natura opificiū est Dei. Cōstat ergo illic à Christo nos quadantenùs esse iuratione per creaturas interdictos, quatenùs in ipsis Deus existit: nēpe sine iustitia veritate & iuditio. Ex quo fit planè consequens, vt iam suprà illatum est, & iurationem per Deum vrgentiore nobis ratione interdixisse, vt pote quæ quādo fit absq; necessitate & vtilitate peior est. Subticuit illud tamen, quoniam à minori ad maius euidēs erat argumētum. Quapropter Iacobus documentum Christi explicatiùs referens, ait. ca. 5. Ante omnia fratres charissimi, nolite iurare, neq; per cælum, neq; per terram, neq; aliud quodcunq; iuramentum: hoc est, neq; per Deum, neq; per aliam creaturam. ¶ At protinùs hinc argumentū robustius exurgit. Si Christus nos illis modis iurandi per Deum & creaturas interdixit, qui antiquo populo liciti erant, in nullo ergo casu reliquam vllam nobis facit facultatem iurandi. Id quod cōcessu esset absurdissimum, cùm autor ipse naturæ ius tum necessarium naturale, non sit credendus abrogasse. Respondet ergo in lib. de mendacio. Augustinus. cap. 15. quod cum Paul. post mandatum Domini non semel iurauerit, ipse nobis mandati sensum aperuit. Vnde quod dictum est, non iurare omnino, subintelligendum est, absq; vrgente necessitate. Ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, & ex facilitate, ad consuetudinem, atq; ita ex cōsuetudine ad periurium decidatur. Et infrà: Intelligendum est, inquit, illud quod positum est, omnino, vt quantum in te est, non affectes, nō ames, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas iusiurādū. Hæc ille. Hoc tamen si verum fari licet, non plenè rei satisfacere videtur. Id enim totum quod Augustinus ait nobis esse prohibitum, pariter erat & illi populo interdictū. Quoniā non modò iurare sine vrgente necessitate, verùm & consuetudo & appetentia iurandi iuro naturæ prohibita est: ius autem naturæ non solum Hebræos, verùm & vniuersos nos tales semper obligauit: Christus vero aliquid nobis singulare inhibere visus est quando quidem nos cum illis cōferendo dixit: Audistis quia dictum est antiquis, ego autem dico vobis. ¶ Resolutio ergo responsionis (si verum conijcimus) est, quòd etsi legislator noster nihil prorsus nobis vetuerit quod antiquis non erat vetitum: explicuit tamen aliquid, quod illis non erat vsq; adeò apertum, ac deinde docuit, id quod illis erat turpe, nobis ratione status esse turpius. Ad cuius intellectum notandum, vtranq; partem esse præceptum naturale, scilicet & iurare quando ratio id admonet, & neutiquàm iurare quādo necessitas neq; vtilitas adest. Idem enim est non iurare omnino, ac si dicas, non occidere, non furari, &c. Sed rogas cur non adiecit, nisi in necessitate aut cū vtilitate: Respondetur. Vt in expositione Decalogi lib. 2. respondimus id nō fuisse opus: quoniam præceptum naturale sub quantūcunque vniuersalibus verbis proponatur nullatenùs includit casus quos natura ipsa non comprehendit. Quòd enim iudex malefactores, aut suum quisq; aggressorem occidat, non est exceptio illius præcepti, nō occides: quoniam similes casus nunquàm illic fuerunt inclusi. Eodem ergo pacto, nolite iurare omnino, casus necessitatis nō includit. Quapropter perinde omnino antiquos, vt nos obligabat. At verò, vt ex verbis Euangelij coniectari licet, p populus ille vel Pharisæorum seductione, vel ob suam cęcutiam non arbitrabatur iuramēta per aliquas creaturas, vt per templa & altare esse iuramenta: quod Christus (vt modò dicebam) Matthæ. 23. declarauit. Et ideo forsan neq; putabant licēt falsum dicerent esse periuros: & ideo ait Christus, nolite iurare omnino. Vbi aduerbiū, omnino, non excludit omnes casus: (quandoquidem multi necessitatem iurandi afferunt) sed modos omnes & figuras iurandi, vbi non adest necessitas, scilicet neque per cælum neq; per terram, &c. quæ ipsi non pro iuramentis ducebant. Itaque sicuti in præcedentibus monitis: Audistis q̄ dictum est antiquis nō occides: Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri reus erit iudicio, non adiecit illud quasi antiquitus esset licitum, sed id quod ignorabant explicuit: sic vbi dixit: Nolite iurare omnino, neque per cælum, &c. nil vetuit, q̄d vetitum nō erat, sed explicuit iuramēta per creaturas verè esse iuramenta. Ob idque esse illicita quando sunt vana. Diuus Bonauē. libro. 3. distin. 39. quæstio. 2. articu. 1. nescio quid hic distinctionis comminiscitur. Ait enim Christum non dixisse: Omnino nolite iurare. Nam tūc omnes vniuersaliter excluisset casus: sicuti qui ait omne animal nō est homo, omnē hominē à ratione animali excludit, sed dixit: Nolite iurare omo. Vbi cū omnino ponatur post negationē non facit sensum,

Iacobi. 5.

Egregium Argumētū.

Resolutio responsionis.

Dubitatio.

Argum. cōtra expositionē Aug.

sensum, nisi particularem, vt si dicas non omne animal est homo: quare nō fuit sensus vt nullo modo iuremus, sed quòd nō omnibus casibus iuremus. At verò nō crediderim Christum huius dialecticæ meminisse, sed vniuersim dixisse ne iuraremus. Subintellecta tamē vt dictum est, restrictione iuris naturalis, scilicet, vbi vel necessitas, vel pietas aliud exegerit. ¶ Super hæc autem forsan nos Christus admonitos hoc mandato curauit iuramentorum frequentiam, multò nobis esse turpiorem quàm illis. Christiani em̄ illa deberent lucis opera de se vbique præstare, vt ad conciliandam inter se fidem nullo indigerēt iuramēto. Debet enim, vt ait Christus iustitia nostra super illam Iudæorum abundare. Vnde super Matth. citatus suprà Hieronym. veritas, inquit, euangelica, iuramentum non recipit: cùm omnis sermo viri fidelis, pro iureiurando sit. hæc Hieronymus. In cuius exemplum, etsi Deus antiquitus iurasse legatur, tamen magister noster Christus nunquam iurauit. Sed plurimum aiebat, Amen amen dico vobis. Sub quibus vtique verbis nulla delitescit iuramenti vis. Perinde enim est prorsus ac si dicas: verè verè seu firmiter dico vobis: quemadmodum apud Lucam ipse illud exposuit. ¶ Secundū argumentum Diui Thomæ est. Nihil quod à malo est videtur licitum, nam mala arbor fructus bonos facere nequit, sed iuramentū, ait Christus esse à malo. Sit enim, inquit, sermo vester est est, non non, quod autem amplius est, à malo est. Hæretici negantes vllo pacto tas esse iurare aiebāt simplicem assertionem, aut negationem, scilicet est est, non non, esse à bono Deo, id autē quod amplius est, nempè iuramentū, esse à deo malo. Duo enim principia Manichæi ponebāt boni, & mali: idque aiebant Christum significasse: glossema tamē hoc apertissimum hæreticū est Manichæorum. Legitimus autem sensus est Augustini. in lib. de sermo. Domini in monte, q̄ allegat. 22. q. 1. can. ita ergo. vbi ait iuramentum nō esse malum: sed à malo nempè à mala causa, putà ex infirmitate & plaga humani generis, quam de peccato originali accepit. Et per hæc verba exponitur aliud eius dictum super epistolam ad Galat. & citatur ibi can. non est. Vbi ait quod iuramētū est à malo non quidem iurantis, sed incredulitis iuramentum petentis. Haud enim docuisse putes, petere iuramentū esse semper malū culpæ, sed ait à malo petentis: scilicet à malo pœnæ, quam per originalē culpam contraximus: est enim iam nobis in de naturale malum incredulitas in rebus grauibus. Esset tamen peccatum de leuissimis iusiurandū postulare. ¶ Tertium deniq; argumētum est. Exquirere signum diuinæ prouidentiæ est tentare Deum. Secundùm illud Deuteronomi. 6. Nō tentabis Dominum Deum tuum: qui autem iurat videtur eiusmodi signum exquirere, ergo id perperam facit. Responsionis autem summa cōsistit in duobus. Primum, quòd tentare Deum non est quomodolibet signum eius expostcere, sed id absque necessitate & vtilitate facere. Quemadmodum ille qui deturre se præcipitem daret (quod Sathanas seruatori nostro suadebat) vt experiatur si manus illi Deus supponeret. Et veluti ille qui in duellum descendit cum altero in testimonium veritatis. Potest enim aliter patere: & si est occulta, non debet illo modo probari. Qui autem iurat, pro necessitate & vtilitate facit. Secus si cādens ferrum manu vellet palpare, quod iam inhibitum est. At quoniam statim solutio hæc redargui potest, quòd saltem iuramētū res apparet frustranea. Quoniam nunquàm, aut perquàm rarissimè Deus veritatem pandit, seu illum qui peierat prodendo, seu ei qui rectè iurat testimonium publicè ferēdo. Respondet Diuus Thomi. Quòd etsi non id presenti seculo faciat, nulli se propterea periculo iurans exponit, quāde quidem certū est in die iudicij testimonium laturum, quando vt. 1. ad Corinth. 4. ait Paul manifestabit abscondita cordium. Videtur tamen animus huic solutioni ægerrimè acquiescere. Nā testimonia petuntur in iudicio, vt testes illico veritatem proferant. Si ergo Deus rem quam quis iurat non cōtinuò attestatur, & quod in extremo iudicio futurum sit, homines latet, videtur religio iurandi superuacanea. Respondetur quòd fundamentum religionis iurandi non est quòd Deus confestim, sicuti homines sit testimonium laturus, sed fides & honor quem mortales illi, quē pro Deo colunt deferunt. Vnde illa existimatio orta est quòd nullus sit credendus, tum Deo illam irreuerentiam exibere, tum etiam sibi illud periculum finalis iudicij creare, si falsum iurat. Pungit nihilo minùs scrupulus q̄ saltem qui falsè aut vanè iurat Deū tentet. Quandoquidem testimonium Dei absque necessitate exquirit. Respondetur nec vanè iurantes tentare Deum: quoniam nil aliud

Nobis turpius iurare quam antiquis.

Hieron.

Christus nō iurauit.

Argu. 2. D. Thom.

Argumē. 3. D. Thom. Tētare Deū

Redargutio solutionis.

Responsio.

Responsio. Aug. 22. q. 1. can. itaergo.

Scrupulus.

faciunt quàm simpliciter inuocare testimonium diuinum nulli se exponentes periculo,sed suo arbitratui committendo:si voluerit testimonium patefacere . Qui autem se præcipitat,aut duello certat, aut ardens ferrum tangit, propterea Deum tentat, quia exponit se manifestario periculo,si Deus eũ eripere renuerit. Adde quòd etiam sceleſtissimus homo qui nefandissima crimina multiplicatis iuramentis iniquè contegere persisteret periculo se quoque exponere,vt Deus miraculo illum proderet.

ARTICVLVS III.

Vtrùm congruè tres comites iuramenti assignentur.

QVoniam iusiurandum (vt suprà dictum est) & artic. 5. iterum repetetur, non est earum virtutũ, quę per se absque necessitate honestatem habent, consequens fit, vt certis comitibus & ornamentis antequam sit licitum,sit vestiendum. Dequibus Diuus Thomas duabus cõclusionibus respõdet . Prior est.Tres sunt necessarij comites, quibus iuramentum honestatur: nempe veritas,iustitia,& iudicium.Conclusio hæc non solũ ratione,sanctorumque testimonio,sed oraculo itẽ Sacrę scripturę nititur . Ait enim Deus Hierem. 4.Iurabis,viuit Dominus in veritate in iudicio & iustitia,quod exponens Hieronym. Animaduertẽdum inquit est, quòd iusiurandum hos habet comites,scilicet,veritatem,iudicium, & iustitiam. Probatur ratione. Quoniam per iuramentum Deus qui summa veritas summaq; iustitia est,in testẽ adducitur,necessarium ad eius reuerentiam est,vt id quod iuratur primũ sit verũ,mox iustum & æquum,sed tertiò præterea circũspectio iurandi requirit , vt non leuiter,sed maturo iudicio,& discretione fiat. Exigitur ergo veritas iustitia & iudicium. ¶ Posterior conclusio, Iuramentũ cui veritas non subest dicitur falsum & mẽdax: cui verò nõ subest iustitia,dicitur iniquum & illicitũ:sed quod leuiter sine necessitate , & iudicio fit dicitur temerarium. Tametsi vbi iustitia deest , vel iudicium cõmuni nomine dicitur incautũ. Vide ergo quãta sit iuramẽti maiestas, quãtaque sit religione perornãdum,antequàm sit audendum. Addit quippè illic Hieronymus quòd si tria ista defuerint , nequaquàm erit iuramentum,sed periurium. Et intelligit,nõ solùm esse periurium , vbi tria simul defuerint , sed etiam vbicũq; eorum quodpiam adfuerit. Tametsi diuersa ratione & gradu: vt quæstione subsequẽti patebit . Quod vt si hæc illegitima iuramenta ad normam violatæ prohibitionis accommodẽtur, quæ est nè nomen Dei assumamus in vanum,diuersa in illis comperietur vanitatis ratio. Vanũ quippe est,quod fit frustrà:puta quod fiue suo caret. Diuersimodè ergo hęc vana sunt. Nam vbi non est veritas iuramentum sua euacuatur substantia & medulla, perinde ac quę auellana sine nucleo. Vbi autem aliquid iuratur iniquum, vt hominem occidere; iuramentum fit secundo gradu vanum: quia è regione aduersatur scopo & fini , nempè iustitiæ , ad cuius custodiam concessa nobis est iurandi facultas:sicut vana est oratio qua irritatur Deus . Iuramentum autem temerarium,& vanum caret causa iurandi, nẽpè necessitate:sicut vana fuisset pœnitentia, vbi nullum præsiisset peccatum. Requiritur igitur veritas primum omnium in iuramento,in assertorio quidem , vt id qđ asseritur, verum omnino sit: atque id quod negatur, sit vtique falsum:in promissorio verò , vt id quod promittitur , si licitum modò fuerit, tempore & loco impleatur . ¶ De secundo autem comite nempè de iustitia dubiũ non nullum existit,an in solo promissorio locũ habeat. Enimuerò si ad rem tantum quæ iuratur sit iustitia referenda, illi soli competit, vt scilicet quod promittimus iustum sit . In assertorio verò ait hîc Caietan. ineptũ esse assignare iustitiam quantum ad rem iuratam. Possum enim ego asserere sub iuramẽto me aut illum,scelera quæ iniusta sunt opera patrasse . Imò quàuis asseram iurando id quod non est malum , vt me esse prasum, iuro quidem rem veram, sed tamẽ ineptè dicitur iusta, sicuti si iurem falsum :non ideo iurare videor rem iniustam:si autem iustitia referatur ad causam,vt nemo iuret,nisi iusta de causa: etiam competit assertorio: sed tamen non ita apparet proprium propterea quod iustitia, hoc pacto generaliter, & communiter dicta alios includeret comites,scilicet,& verè,& discretè iurare. Quapropter malui Caietan. hunc comitem soli promissorio congruere. At verò forsan rectius,& assertorio quoque censeatur propriè conuenire . Nam iustitia propriè non solùm ad rem iuratam spectat, verùm & ad iurandi causam , vt in solutione secundi ait San

Prima conclusio.

Posterior conclusio .

Tres gradꝰ periurij.

Iuramentũ uanum.

Veritas.

Iustitia.

Caietan.

Sanctus Thomas iuxta illud Deuteronom. 16.Iustè quod iustum est pſequeris . Vnde si ego crimina ciuis omnino occulta sub iuramento asserens detego,certè iuramentum est iniustum,sicut si iurarẽ me facturum rẽ iniustam. At si iure & more requisitus illa revelo,iustum fit meum iuramentũ . ¶ Tertiꝰ demum comes iuramenti,est iudicium: hoc est discretionis prudentia. Nam etsi cum veritate iustitiam cõiungas,tamen absq; iudicio comite,iurare nõ decet. Primùm scilicet vt iusta illa veritas quæ iuramento firmãda est,nequeat,vt arti. 3.dicebamus,alia via cõprobari. Quocirca speculatiua dubia,nequaq; licet iuramento cõfirmare:sed sunt,vel rationibus,vel autoritatibus , vel coniecturis tractanda. Quamobrem seu Philosophus esset,seu Theologus,seu Iuriscõsultus,qui locis & argumẽtis suæ facultatis destitutus,dubia iuraret temeritatis culpã incurreret. Parimodo q patẽtissimas veritates iure adstrueret,vt quòd pluit,vel frigus riget,aut sol aduritat. Mox iuramenti discretio expostulat , vt non,nisi grauissima perurgente necessitate, adhibeatur,videlicet ob aliquem pium finẽ, tuendæ charitati & paci necessariũ. Diuina enim maiestas non debet qualibet de causa in testem ascisci. Tertio requiritur iurandi prudentia,vt circunspectè,& cũ debitis fiat circunstantijs:nempe in iudicio , & præuia consultatione,maturoque veritatis examine. Hæc autem quæst. sequẽt. de periurio fusiùs,ac pręsius sigillatim examinãda pertractandaq; nobis sunt per suos cuiusq; gradꝰ & numeros: ob idq; satis hîc fuerit , ea per strictim proposuisse.

Iudicium.

Argum. 1. ARgumentũ primum D. Tho. prædicta comitum nomina exponit. Cum einm distinctę res sint,nulla in aliam includitur , quare veritas hîc non accipitur , vt est pars iustitiæ,qua scilicet homo fidem promissorum seruat,alioqui nomine institię cõprehẽderetur,sed latius,vt est omnis oratio nis cõditio,vt id quod mente tenes, ore proferas. Eademq; de causa,neq; iudiciũ sumitur pro eiusdem iustitiæ executione,sed pro discretione & prudentia. ¶ In secundo argumento declarat quemadmodum deuotio & fides,& cætera quæ ad rectè iurandum concurrunt nomine iudicij comprehenduntur: Reliqua verò duo nempè veritas & iustitia ad rẽ iuratam pertinẽt. Tametsi vt proximè à nobis adnotatum est , iustitia ad causam etiam iurandi transferatur:ne scilicet iniquè

Argum. 2.

Argum. 3

veritatem asseras. ¶ In tertio deniq; id maximè annotandum quòd licet isti comites, cuicunq; virtutis officio competant, tamen ob ingens periculum,quod iurãti imminet, tam ob diuinam maiestatem cuiꝰ nomẽ nõ est temerè inuocandũ,quàm ob linguæ humanæ lubricitatem ad iuramẽti dignitatem potissimè requiruntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm iuramentum sit actus religionis siue latriæ.

POSTQVAM iuramentũ constitutum est esse actũ virtutis,nempè licitum & honestũ si suis comitibus exornetur,sub sequitur , vt videamus cuius sit generis virtutis. Respondetur vnica conclusione affirmatiua . Manifestum est quòd iuramentum est actus religionis seu latriæ,quod idẽ est,puta cultus,qui soli Deo debetur. Probatur ex verbis supra citatis Deutero . 6. Dominum Deum tuum timebis,& ipsi soli seruies,ac per nomen illius iurabis . Vbi tria verba ponuntur in quibus diuinus cultus consistit:scilicet timor reuerẽtialis quantum ad intimum actum qui soli Deo debetur:seruitus religionis , quantum ad extera opera quæ quidem ad primum præceptum primæ tabulæ attinent . Atque honor diuini nominis ad secundum attinens præceptum iurandi. Rationem autem colligit Diuus Thomas ex origine iuramenti quam arti. 2. declarauimus. Qui enim iurat, diuinum testimonium ad sua dicta confirmãda inuocat:nihil autem nisi per id quod certius est, & potius confirmatur. Nam propter quod vnumquodque tale,& illud magis : iuratio ergo per Deũ,professio fidei est, qua Deus recognoscitur omnium conditor & prouisor:atq; adeò est actus religionis , quo Deũ reueremur. Atqui hoc est quod ait Paul. ad Hebræ. 6. Homines per maiorem se iurant. Et super Matthæ. Hieronym. c. 5. Qui iurat, aut veneratur , aut diligit Deum per quem iurat. Obseruandũ ergo hîc est quòd quem admodum contemplatio quæ consistit in mente, & oratio vocalis , & sacrificium quod fit in opere sunt religionis cultꝰ, sic & iuratio. Nam sicut per precationes inuocatur Deus , vt auxiliator : sic per iusiurandum inuocatur , vt testis : atque adeò eadem est vtrobique religio eiusdemque fidei

Cõclusio ar ticuli.

profes.

profeſsio:nempè quòd omnia ſcit & poteſt. Quocirca diſtinguendum eſt de iuſiurãdo vbi eſt legitima virtus, & de periurio, aut leui iuramẽto. Nam legitima iuratio eſt religionis cultus: vana verò, eſt religionis cõtaminatio. Ex quo fit rurſus vtrunque præceptum: ſcilicet, nè iures vana per eum, & quòd in neceſsitate iurandum ſit, ad eandẽ primam tabulam pertinere, ſecundumque ad primum reduci. Sed ais. Cur vtrunque non fuit expreſſum, ſed tãtùm negatiuum? Reſponſio eſt, ſi rem bene conijcio, obſeruanda, quòd cùm iuſiurandum non ſit per ſe virtus quemadmodum cultus Dei, & ſeſtorum ſanctificatio, ſed ſolùm ob neceſsitatem conceſſum, natura ipſa rerum exegit, vt duo præcepta, ſcilicet cultus & ſanctificationis feſtorum eſſent affirmatiua, quaſi res illæ per ſe eſſent optandæ. Tertium verò negatiuum, ſcilicet nevana eſſent iuramẽta noſtra: hæc enim negatio ſimpliciter eſt neceſſaria: affirmatio verò iurãdi non item: imò ſi omnes homines eſſent innocentes, nil aliud oporteret, q̃ dicere, vt nos Chriſtus commonuit, eſt, non. Et ideo neque opus fuit illam exprimere, ſed iuri naturæ relinquere, quę neceſsitatis caſus exponeret. In hoc autem quod ait, nè iures vana per eum, includitur quod vbi fuerit neceſſarium iures ſolidè & legitimè per eum. Quapropter omni iure naturali ſcilicet, ciuili & diuino iuſiurandum, vt religionis cultus habetur. Nouit enim id naturaliter Ariſtoteles, qui primo Metaphyſic. capitulo tertio, ait: Res honorabiliſsima eſt iuramentum: cuius ideo veneratione nunquam antiqui tribuerunt, niſi illis quos pro Deis colebãt. Et iure ciuili in titulo Digeſtorum, de iureiurando: vt ſuprà citatum eſt, officium iurandi religio nuncupatur. Et Imperator. C. de iureiurando. Iurandi, inquit, contempta religio ſatis Deum habet vltorem. Ex quo ſequitur, quòd ſoli Deo iurandi cultus eſt exhibendus. Iuxta diuinum vtriuſque teſtamenti mandatum, Reddes altiſsimo iuramẽta tua. Qua vtique de cauſa conqueſtum legimus in Hieremia, Deũ de filijs Iſraël quòd eum dereliquiſſent, iuraſſentq́ue in his qui non erant Dij.

Diſtinctio notanda.

Optima dubitatio.

Omni iure iuſiurandũ religio cenſetur.

Hierem. 5.

Argument. D. Thom.

PRIMVM argumentum extruit Diuꝰ Thomas ex diuerſitate materiæ: videlicet, quòd cùm actus latriæ ſit citra ſacra iuſiurandum verò, vt ait Paulus, circa humanas controuerſias, apparet iuſiurandum nõ eſſe latriam. Reſponſio autem eſt, quòd etſi materia ſuper quam fertur iuramentum ſit humana neceſsitas, nihilo minus forma quę eſt diuinum teſtimonium eſt actus religionis. ¶ Secũdum informat ex ipſa actus ſubſtantia, ſcilicet, quòd per latriam ſemper Deo aliquid offertur: per iuramentum verò non videtur quippiam illi offerri. Et reſpondet quòd refert illi honor: iuxta illud, Reddes altiſsimo iuramenta tua. ¶ Tertium denique colligitur ex diuerſitate finis: nempè quòd finis eſt Deo reuerentiam exhibere: finis autem iuramenti non eſt, niſi verum aliquid humanum confirmare: non ergo iuramentum eſt latria. In reſponſione verò concedit quidem finem proximum iuramẽti eſſe hominem de aliqua re certiorem reddere. At quoniam omnia quę facimus iuxta verbum Pauli debeamus in gloriã Dei facere, nil obſtat quo minùs ipſa vtilitas, proximi in gloriam Dei per diuinam atteſtationem cedat.

Cõcluſio articuli.

ARTICVLVS V.

Vtrùm iuramentum ſit per ſe appetendum, & tanquàm res utilis frequentandum.

CVM iuramentum inter actus virtutis, nec verò vniuſcuiuſlibet, ſed religiõis quę heroica eſt fuerit proximè conſtitutum, ratio inde videtur ſtatim colligere, q̃ ſit per ſe appetẽdum: & ideo id meritò in quæſtionem profertur. Ad quã vtique Diuus Thomas vnica concluſione eademque negatiua reſpondet, ſcilicet, non eſſe per ſe appetendum. Id quod primo autoritate illa Eccleſiaſt. 23. probat. Vir multum iurans replebitur iniquitate. Cui Auguſt. lib. contra mendacium ſubſcribẽs ait, quòd præceptum Domini de prohibitione iuramenti ad hoc poſitum eſt, vt quantum in te eſt non affectes vt quaſi pro bono, cum aliqua delectatione appetas iuſiurãdum. Rationem verò ex his quę dicta ſunt colligit. Id enim quod nõ per ſe, ſed ob finis cuiuſpiam neceſsitatem bonũ eſt, non inter ea numeratur, quæ per ſe ſunt appetenda. Medicinam enim, nemo appetit, niſi quatenùs ſalutis neceſsitas cogit: iuramẽtum autem vt ſuprà meminimus, non vtiq; per ſe bonum eſt, vt charitas, ſed quatenùs neceſsitas aſſerendæ veritatis cogit: non ergo eſt per ſe appetẽdũ. Imò qui eo extra terminos neceſsitatis vtitur, violator eſt religionis.

gionis. Vnde Augu. in lib. de ſermo. Domini in monte. Qui intelligit, inquit, non inbonis, deſt per ſe appetendis: ſed in neceſſarijs iurationem habẽdam refrenat ſe quantum poteſt, vt nõ ea vtatur, niſi neceſsitas cogat. Nihil præſenti loco præter ea quæ ſuperius explicata ſunt, reſtat quod inſuper annotemus, ſed meminiſſe opus eſt, quòd ſicuti bonum diuiditur in vtile, & per ſe honeſtũ ſic & virtus. Per ſe honeſtæ virtutes ſunt, quę ſe habent, vt finis per ſe appetendi: ſicuti ſalus & vita. Atque huius generis ſunt charitas, ſides, iuſtitia, &c. Aliæ ſunt quę tantùm ſunt bonæ tanquam media ad finem. Sicuti Reu barbarum & reliquæ medicinæ, quæ per ſe non habent aliam bonitatem, niſi quatenus ſalutis neceſsitas poſcit. Et talis eſt inter virtutes pœnitentia, quæ non eſſet virtus, niſi propter neceſsitatem remittendi peccata, eiuſdemque ordinis eſt ſuo modo, & iuſiurandum. Nam quanuis ſit ob id honeſtum quòd à fide catholica proficiſcitur, nunquã tamen fuiſſet licitum, niſi ob neceſsitatem. Vnde vt ſuprà dicebamus, virtutes prioris generis fuiſſent in ſtatu innocẽtiæ poſteriorꝭ verò nequaquàm, vt pœnitentia & iuramentum. Cum enim illic ſimpliciter ſibi homines mutuam præſtarent fidem, nullatenùs potuiſſet fieri iuramentum quod non eſſet vanum, atque adeò peccatum ſaltem veniale, quod illi vtique ſtatui repugnabat. Sed ob illud incredulitatis vulnus, quod dicebamus genus noſtrum de peccato cõtraxiſſe iure naturæ corruptæ conceſſa nobis diuinitus eſt iurandi facultas.

Duo uirtutum genera

Iuramenti uſus neutiquam in ſtatu innocentiæ fuiſſet.

¶ Hoc ergo iacitur fundamentum primum abſterrendi homines à peſtifera iurandi cõſuetudine: in quo ceu in ſpeculo blaſphemi illi contemplari ſe debent mendaciter dicẽtes, quòd qui bene iurat bene credit. Aſſertio enim hęc ſi ſanè exponat catholica eſt, vt quę olim contra idolatras vſurpabatur. Nã bene iurare eſt caſu neceſsitatis, non per falſos, ſed per verum Deum iurare. Blaſphemè autem peruertitur, vt bene iurare pro eo accipiatur, quod eſt multum iurare: contra quam Eccleſiaſticus admonuit, dicens: Qui multum iurat, replebitur iniquitate. Imo verò, ſi iuramẽtum ſolum ob neceſsitatem ſit licitum, conſequens fit: vt quemadmodum qui Reubarbarum, aut aliud quodlibet venenoſum medicamen vltra neceſſarios ſalutis limites frequentaret, facile ſe perimeret: ita prorſus qui iuramentis, niſi vrgente neceſsitate aſſuefcit animam ſuam enecat. Conceſſit nobis Deus victum & potum ob neceſsitatem viuendi: voracitas ergo vltra illum finem, gula eſt. Cõceſſit & legitimum concubitum prolis gratia: illigitima ergo congreſſio, luxuria eſt. Fecit ſimiliter & nobis iurandi facultatem, vbi ratio neceſsitatem offerret: aliter ergo iurare abuſus eſt clementiæ ſuæ, & bonitatis, & maieſtatis. Sed perinde eſt ad iuramentum accedendum veluti ad rem ſacratiſsimam tractandam. De hoc autem quæſt. 2. preſsius, & copioſiùs.

Qui bene iurat, &c.

Exempla.

RIMum argum. eſt huiuſmodi. Quemadmodum votum ita & iuramẽtum actus eſt latriæ: ſed votũ per ſe appetendũ eſt, quoniã quod per votũ fit, laudabilius eſt, q̃ quod ſit ſine voto: pari ergo ratione abſque alia neceſsitate aſſertis noſtris iuramẽtũ apponendũ eſt, vt fiat actus latrię, ac ſubinde precioſior. Reſponſio verò in diſcrimine voti à iuramento conſiſtit. Nam per votũ id quod vouemus in Dei reuerentiam ordinamus, vt ſi voueo ieiunium, aut peregrinationem, materiam ipſam voti refero ordinoq; in Dei reuerentiam, ob idque vouere per ſe eſt appetendum, tanq̃ actus qui per ſe eſt religionis. Qui autẽ iurat è conuerſo reuerentiam diuini nominis aſſumit ad cõfirmationem veritatis: quapropter id quod iuratur, videlicet, me non eſſe furatum, non fit eo ipſo actus religionis, ſicuti in voto fit mea peregrinatio: quia actus morales ſumunt ſpecies ex fine. Ea ideo iuramentũ non eſt per ſe appetendum, vt votum quia non eſt religio, niſi ſuppoſita neceſsitate manifeſtandæ veritatis. ¶ Eodem pacto reſpõdet ad ſecundum ſumptum ex verbis Hieronymi ſuprà citatis. Qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum per quẽ iurat: venerari autem & diligere Deum eſt appetendũ tanq̃ perſe bonum: ergo & iuramentum. Reſpondet inq̃ eodem modo negando conſequentiã, quoniam licèt qui iuratveneretur diligatq; Deũ, non tamen in hunc finem ordinat iuramentũ, ſed in neceſsitatem manifeſtandæ veritatis. Quocirca non eſt, niſi ob talem neceſsitatem, optandum. ¶ Circa has ſolutiones in tricat hic Caie. neſcio quam metaphyſicam, forſan non tam neceſſariam vtrum iuramẽtũ ſit finis manifeſtationis veritatis. an è cõuerſo manifeſtatio ſit finis iuramenti. Nam profectò res eſt & ſecundùm ſanctum Thomam & in ſe ipſa patentiſsima. Forma enim iuramenti eſt Deum in teſtem adducere

Argument. S. Thomæ.

Reſponſio.

Argum. 2.

Caietani quæſtio.

cere:& hoc non tã propriè dicitur referri in reuerentiam Dei,quàm esse ipsissimã reuerentię exhibitionem, nam est testimonium fidei qua Deum confitemur supremum rerum testem:vtilitas autem & effectus eiusdē attestationis est manifestatio veritatis,vt in solutione tertij superioris articuli asseruit Diuus Thomas.Neque vero est quo modocũque vtilitas & effectus, sicuti inuentio thesauri ad quam vinęę fossio non referebatur sed est vtilitas,& effectus per se iuramẽto intentus. Itaque absque eius necessitate non esset licitum,ac subinde neque actus religionis.Neutiquam ergo formidandum est asse rere manifestationem veritatis humanæ esse finem iuramenti:iuramentum autem meliùs respectu illius,vt inpræsentiarum vtraque solutione ait Sanctus Thomas. Quare vbi ait Apostolus finis omnis controuersię est iuramentum, finis illic pro effectu vsurpat ad quem iuramẽtum ordinatur, qui est finire controuersias. Quod si cui absurdum appareat id quod prestantius est in id referri quod inferius est intelligat nihil absurditatis habere: quando inferius vicissim in superius refertur. Mortuus enim Deus est ob nostram salutem : eo quòd eadem salus in eius gloriam refertur.Et hoc est quod in solutione tertij superioris articuli explicuit Sãctus Thomas:nempè Deum vnà operari:& propter suam gloriam:& propter nostram vtilitatem. Itaque vita nostra est proximus finis cur segetes creat,sed vita eadem in eius gloriam refunditur. Quapropter, non solum manifestatio veritatis est iusiurandi finis:ob id quòd iurãs in ipsam illud refert, verùm quòd Deus illud ad illam proximè ordinauit licèt rursus manifestatio ipsa in eius gloriam redundet. Idem est in oratione deprecatoria : oratio inquam quæ contemplatio duntaxat est, & laudatio Dei per se est appetenda:sed quando in extrema necessitate Deum deprecamur qui nos inde eripiat, actus ille religionis refertur ad salutem humanam. Sed tamen magis id in iuramento verum habet quo secluſa necessitate humana non esset religio, sicuti est oratio. Quod si aduersum nos respõsum resurgas, Forma non est propter materiam, sed è cõuerso materia propter formam : id autem quod iuratur materia est iuramenti, iuratio verò forma, iuramentum ergo est finis. Respondetur aliud esse id quod iuratur, aliud verò manifestatio veritatis eiº.Id enim quod

Manifestatio veritatis est iuramenti finis.

Solutio scrupuli.

Idem de iuramẽto, qđ de oratione.

Responsio.

iuratur,vt occidisse vel nõ occidisse est quodammodo materia inquam iuramẽtum fertur: quare iuramentum non est propter illud:quoniam effectus iuramenti non est occidisse,vel non occidisse,sed manifestatio veritatis illius,quæ subinde finis eius est.

¶Tertium denique argumentum, est valde notãdum,quod est huiusmodi. Quo suam quisque veritatem confirmet bonum per se est:hoc autem fit per iuramentum: ergo est per se appetendũ.Responsio verò est,quòd quanuis certam firmamque facere veritatẽ sit per se bonum:non tamen illud per iuramẽtum absque necessitate facere. Et est pulchrum exemplum in medicina . Procurare nanque salutem,bonum per se est : illud verò per virtuosissimũ ac subinde violentum pharmacum intẽtare,nisi vbi grauissima est necessitas periculosum est. Ob idque quanto iuramentum venerabilius est tanto periculosius, nisi vrgente necessitate exhibeatur.Id quod testimonio Ecclesiast. 23.confirmat. Vbi de viro multum iurante loquẽs, tribus membris gradationis,ait,Quod si frustrauerit fratrem,&c.Quem locum variè expositum inuenio , sed nescio an satis explicatum . Conijcio nanque tres comites iuramenti qui sunt apud Hieremiam,illic vitiatos designari . Etenim qui fratrem frustratur,est ille qui falsum deceptoriè iurans fratrem suo fine priuat , nempe expoliando eum , vel sua pecunia, vel honore,vel fama, & c. Et de hoc subditur, quod delictum illius (sic enim legendum , non , ipsius)super ipsum erit . Hoc est delictum illius cui per iniuriam imponitur falsum crimen super ipsum iurantem refundetur.Manebit enim & culpa infectus, & obligatione restituendi onustus. Et qui dissimulauerit, hoc est,qui bonum fratris fingens,aut veritatem quam reuelare tenetur iuramento celat, aut illam quam occulere deberet iuramento prodit, delinquet dupliciter.Non quod duplo plus quàm prior delinquat:imò peius est falsum imponere, quàm verum celare, aut occultum detegere. Sed ait quòd illa simulata æquitas, est duplex iniquitas:scilicet, & quia est in iustitia , etiam si verum prodat, & qa est per æquitatem palliata: quod est nouum crimen. At si in vacuum iurauerit,nempè sine necessitate & iudicio , quanuis verum & iustum iuret,non iustificabitur,quia saltem venialiter delinquit.

Argumẽ. 3.

Pulchrum exemplum.

Expositio loci Ecclesiast. 23.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum liceat per creaturas iurare.

QVoniam iuramẽtum officium est ad cultum latriæ pertinens, cultus verò latriæ solis Deo debetur, apparet nefas esse p creaturis iurare,quòd idcirco Diuus Thomas hic percontatur. Ad quod tribus conclusionibus respondet. Prima,Licitum est per creaturas iurare in Deum relatas: scilicet quatenus in eis diuina veritas resplendet,vt per Euangelia,per Sanctos,&c.Probatur conclusio.Iuramentum testimonium est fidei,qua Deum primum fontẽ veritatis profitemur, atque adeò perinde ac fides diuinæ veritati nititur:fides autem licèt primùm supremeque de Deo sit,tanquam de prima veritate, extenditur nihilo minus ad creaturas, quas credimus esse opera Dei,in quibus per essentiam existit præsentiam & potentiam : Pari ergo modo iusiurandum quanquam ad Deum primò ptęcipue quę sicut ad primam veritatem referatur; protenditur tamen secundò ad creaturas : quatenus in ipsis tanquam in effectibus Dei diuina etiam veritas existit.Et ideo iuramus per Euangelia, per quæ diuina veritas nobis innotescit, ac per Sanctos qui illam crediderunt, obseruauerunt , & prædicarunt . Atque eam ob rem quanto superior est diuus,grauius fit iuramentum. Vt per Deiparam virginem, quæ eandem fidem & sublimiùs nouit , & perfectiùs coluit. Vnde Augustinus quòd refertur. 22.quæst. 1. Cano.mouet.Sciendum, inquit,est quod sancti non tam per creaturas quàm per creatorem creaturarum iurabãt: neq; in creaturis(per quas,scilicet iurabãt) aliud quàm creatorem ipsarum venerabãtur.Etẽ vt Innoc.bene ait.c.Et si Christus. extra.de iureiur.qui iurat per cælum , iurat per Thronũ Dei,atq; adeo per ipsum Deũ.

¶Secunda conclusio,in hac prima à contrario sensu includitur,& in solutionibus argumẽtorum exprimitur. Iurare per creaturas exhibendo illis reuerẽtiam illam & latriam quæ soli Deo debetur,non est licitũ sed blasphemũ & idololatriæ impietas .Hoc patet diuersa ratione:quia hoc est Dei gloriam,vti ait ad Rom.1. Apostolus,in creaturas transcribere. Vnde glo. Matth.6.Nõ veneremur eas vltra quàm debemus.Non iuremus per eas vt viles existimemus,vt scilicet cùm per eas iuremus nihil iurare putemus. ¶Tertia conclusio,Iurare per creaturas catholicè, vt prima concluſio asseruit,dupliciter contingit & vtroque modo licitè:nempe aut illas per modum simplicis attestationis asserendo,sicut de Euangelijs& Sanctis modò dicebamus. Nam hoc est in virtute iurare per Deum.Secundo verò modo id cõtingit per viam exectationis: nempe creaturam Deo oppignorando eiusque iudicio subdendo,fires aliter habeat quàm iuratur. Et sic homines iurãt per vitam propriam,aut filiorum, & quorumlibet necessariorum. Sensus ẽm est, quòd Deus vitam nobis adimat, nisi quod iuramus verum existit.His appenditur corollarium,quòd iuramentum illud Ioseph.Genes.42.per salutem Pharaonis, potuit esse & execratorium,putà quòd si iuratio esset falsa, Deus regẽ vita mulctaret.Quẽ admodum &.2.ad Corinth.1.iurauit Apostolus,dicens,Ego testem Deum inuoco in animã meam,hoc est in vitam meam. Sed potuit nihilo minus per modum simplicis contestationis fieri . Nam cùm Deus per principes iustitiam exequatur: iuxta illud, Per me reges regnant,possunt ipsi & prælati,personæque publicæ per iuramentum quasi Dei contestes veritatis citari.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Genes.42.

¶Hæc omnia clara sunt, neque indigent, nisi memoratione primi articuli: vbi declarauimus, quòd adducere creaturam in assertionem veritatis non est iuramentum,nisi vt testis, vel per modum execrationis adhibeatur.Quare dicere per fidem meam, aut in veritate mea non est iuramentum.De secunda verò conclusione, quæstione proxima redibit sermo,vbi grauitas impietatis iurandi blasphemè per creaturas exaggerabitur.

QVÆSTIO.

NOTA solutionem primi argumenti. Quòd enim expositionem Hieronymi super illud Matthæi.5.Diuus Thomas approbat.Neque per cælum &c.dicentis q Christus illic nõ prohibuit iurare per Deũ, sed per creaturas blasphemè more gentiliũ quos Iudæi imitabantur, non arbitreris in integrum approbasse, at præcisè quantum ad id quod Hieron. asserit inhibitum illic esse iurare per creaturas blasphemè. Nam quod præterea sentire videtur: scilicet quòd non fuerit etiam illic modificatum iuramentum per creaturas catholicè, nec prohibitum iurare per Deum sine necessitate, tum ipse Diuus Thom.respuit suprà artic.2.tum nos

Solut.1.ad notanda.

nos subinde impugnauimus. ¶In solutione secundi, nota sensum amborum Canonum. Clericum & siquis per capillū. 22. quæst. 1. Haud enim facilè est sensum eorum deprehendere. Vbi enim Cōcilium Carthaginense prohibet clericū per creaturas iurare, nō est intelligendum idolatriam illic prohiberi, acsi clerici creaturas p dijs adorarēt alias, ne que solus clericus id facere prohiberetur, neque sub tam leui pœna, sed solùm, vt ait hic S. Tho. prohibebatur iuratio ad blasphemiā infidelitatis pertinens. Tunc enim cùm Christiani inter infideles viuerent, illa fortè pollicebantur iurandi forma per Solem, per Mercurium, & per alia id genus, quæ gentilitas pro dijs colebat. Id quod clericalem habitum insigniter deturpabat: & ideo statuitur illic clericum sic iurantem acerrimè obiurgandum, & persistentem excommunicā dū. In altero verò proximo capitulo: Pius Papa declarat blasphemiam esse cōtra Deū, iurare per capillum, & per caput Dei: sic nimirum de Deo loquendo, acsi caput haberet & capillos. Et ideo clericus sic blasphemans deponi iubetur: laicus verò Anathematizari. Et ad hoc genus blasphemiæ reducitur, vt quæst. sequent. dicturi sumus, impudenter iurare per membra Christi. ¶Ac perinde patet solutio tertij, quod est tale. Cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, quippe quod Pau. ad Rom. 1. acerbè vituperat, ergo non licet per creaturas iurare, propterea quòd iuratio sit latriæ cultus. Respōsio tamen est iuxta secūdam cōclusionem, non licet iurare per creaturas exhibendo illis reuerentiam Dei. Exodi. nāq; 23. legitur. Per nomen externorū Deorū non iurabis.

2.2.q.1.c. *Clericū, & per capillū.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum omne iuramentum habeat obligandi.

COnstituta per omnes suos numeros iuramēti natura, subsequitur quæstio de eius effectu: nēpe de vi quam habet obligādi. Ad quā quæstionem D. Thom. ne ab eius ordine diuertamur, sex conclusionibus respōdet. Prima est. Obligatio non videtur iuramentum respicere assertorium, qđ est de præsenti, vel de præterito. Neque verò illud qđ nō est in potestate iurātis implere, vt si quis crastinā pluuiam iuraret futuram: sed de his duntaxat quæ per eum qui iurat faciēda sunt. Cōclusio ex ipso verbi significatu protinus elicitur. Obligatio nāq; ad id refertur, qđ est, vel faciendum, vel dimittēdum. Est enim voluntatis ligatio ad id quod quis pollicetur ligare se: ergo nemo potest, nisi ad id quod in suo est arbitrio, vel facere, vel omittere. Si autem quis asserit hoc vel accidisse, vel in præsenti accidere, non est in suo arbitrio positū, vt verum sit vel falsum. ¶Secunda conclusio. Hoc non obstante discrimine, tam iuramentum assertorium de præterito, aut præsenti. quàm promissorium eorū, quę p nos agenda sunt, debet habere veritatē. Hæc per naturam iuramenti euidens fit. Nam Deum in testem, nisi veritatis, adducere nefas est. ¶Huic secundæ conclusioni appendix subiungitur tertia. Tā assertorio quàm promissorio sua innata est obligatio. Diuersimodè tamen: quoniam obligatio assertorij de præsenti vel præterito non fertur in rem iuratā, sed ad actionem iurandi refertur. Hoc est nemo iurat, id verum efficere quòd asserens iurat, sed tamē obligatur id præcisè iurare, qđ verum est. Et ideo in prima conclusione nō simpliciter negauit obligationē ad iuramentum assertorium respicere, sed dixit videtur: aliàs sibi per hanc tertiam cōtradiceret: quia asserit quodammodo obligationē in ipsum cadere. Attamen in iuramento eorum, quæ per iurantem exequenda sunt obligatio cadit econuerso super rem iuramēto firmatā. Tenetur enim quisq; id verū efficere, quod sub iureiurando pollicetur. Itaq; differentia est hæc, quòd in iuramento assertorio obligatio non nascitur ex iuramento, sed ipsum antecedit: tenetur enim quisq; iurare verū. In promissorio verò ecōuerso obligatio est effectus iuramenti: ex eo enim quòd quis iurat, manet obligatus iuramentum implere. Quod nisi fecerit, deerit iuramento primus præcipuusq; comes, vt suprà dictum est, nēpe veritas. Ex hac autē conclusione enascuntur subsequentes. ¶Est ergo quarta, si quis id iurat qđ non est in sua potestate: vt si pauper sub iureiurando talentum polliceretur, deest iuramēto tertius comes, nempe discretionis iudicium. Nisi fortè quod dum iurauit possibile erat, factum est deinde illi impossibile: vt si diues in pauperiē incidat. Tūc enim per impossibilitatem excusatur, dum modo quantum in sua est potestate faciat: similiter vt in voto. ¶Quinta conclusio. Si verò id quod quis iurat sit eidem factu possibile, neutiquā tamen licitum: aut quia per se iniquum est, vt homicidium aut furtum, aut maioris boni impedimētum. Vt si quis nunquam religionem ingressurum iurasset, deest secundus comes iuramenti: nempe iustitia. Ex quo fit consequens, vt iuramentū eiusmodi quatenùs iniquum est, non sit seruandum. Nam secundū August. vtrunque eorum vergit in deteriorem exitum, scilicet iurare & seruare. ¶Ex his demum colligitur sexta conclusio. Quicunque iurat aliquid se facturum, obligatur efficere vt veritas impleatur: dum tamē alij duo comites assistāt, videlicet iudicium & iustitia. Atque hic est vnus sensus illius euangelici Domini mandati, Reddes Domino iuramenta tua: Hoc est solues fidem quā iurādo Deo obligasti. Quāuis alter etiam sit ver⁹, Hoc est iura per Dominum cui soli tanquam vero Deo honor iuramentorum debetur.

Prima conclusio. *Discrimen explicatio.* *2. Conclu.* *3. Conclu.* *4. Conclu.* *5. Conclus.* *Conclu. 6.*

Primum dubium. IN isto articulo nōnulla sunt dubia minimè contemnēda. Primū est. Vtrùm obligatio iuramēti promissorij in vniuersum sub reatu mortalis peccati perstringat vouentem: id quod per ea quæ libro præcedenti de voto dicta sunt haud difficile dissoluitur. Repetimus hic tamen illud propter Caietanum, qui diuersam opinionem, quam illic insinuauimus probare videtur, & disputatio quæ se primū offert, est de iuramentis minimarum rerum, quæ præsenti loco vniuersim absque vlla exceptione obligare censet sub reatu peccati mortalis, id ipsum de voto existimans: vt si quis vouerit dicere Aue Maria, & non dixerit mortaliter (ait) delinquit: & multò grauiùs si votum iuramento firmauerit. Imo licēt Deo nihil voueret sed homini sub iuramento. Et quidem de voto hoc pacto sibi id persuadet. Cū ille qui vouet sua se sponte Deo obstringit constituēdo id determinatè quod vouit tanq̄ Deo debitum, quantuncunq; rem minimam illi polliceatur, id per viam religiōis Deo debet, atq; adeò si non soluat mortaliter, ait, delinquit. Vnde ad argumentum si quis contra obijceret. Si præceptum esset diuinum de re minima: vt non ioco mentiri, non obligaret nisi sub reatu venialis culpæ. Pariter neq; obolū furans peccat ob tenuitatem materiæ nisi venialiter: tametsi furtū genere suo sit mortale: ergo neq; votum rei perexiguæ obligabit sub reatu mortali. Negat consequētiā: q̄m præceptū debet ex natura rei pensari: votum autē ex volūtate vouentis. Quòd si rursus arguas. Si quis vouerit recitare Psalmū, & inter recitādum omitteret versiculum, non esset nisi venialē? ergo neque qui voueret recitare versiculum mortaliter delinqueret, illum omittens. Negat rursum consequentiam, quoniam præter-mittere modicum ceu partem cuiuspiam totius quasi pro nihilo reputatur: id ipsum verò tanquā totum omittere est voto in integrum aduersari. Attamen his omnibus nihil obstantibus quatenus ad materiam voti res attinet, id quod libro præcedenti asserebam, const. tutissimū mihi est, quod votum de re parui momenti sub reatu duntaxat obligat venialis culpæ. Et ratio est, quam illic meditabar: nempe quòd qui vouet, constituit se obligare & modo quo diuina lex si præceptū esset, id exigeret. Nam rustici homines imò neque eleg antiores, non apponunt formæ vouendi sub reatu mortali neque venialī: sed simpliciter hoc relinquūt natura rei. Ergo quēadmodum furtum quod genere suo est mortale, ratione exiguitatis materiæ, fit veniale: sic & votum: quippe q̄ nemo se obligare intēdit, nisi quo pacto eū diuina lex obligaret. Imò q̄is diceret voueo sub reatu mortali, dare calamū alicui, votū esset stultū & non obligaret ad mortale, quin verò si esset res vana, nullaten⁹ obligaret, vt illic dixim⁹: atq; adeò si esset leuis, esset veniale. Fallacissima ergo illatio est Caiet. ex eo, q̄ quis sua se sponte per votum obligat, colligere quòd se obliget sub reatu mortali. Fateor equidem aliquantulo plus venialis culpæ esse vouenti versiculum recitare, totū omittere, q̄ vouenti dicere psalmum, præter mittere versiculum: sed tamen non excedit venialem culpam. Pari enim facilitate alioqui diceres vouenti vnam proferre dictionem, mortale esse illam omittere: nisi forsan illuc suffugeres, quod iam votum esset inane: de voto autem satis diximus. De iuramēto verò vrgētior perstringere videtur ratio. Nam, vt quæstione proxima asserturi sumus, omne iuramentum falsum assertorium absque vlla prorsum exceptione, est mortale. Enimuero periurij culpa in hoc sita est: q̄ Deus in testem adducitur falsi. Tam falsum autem est te, verbi gratia, nō mouisse palpebras, si mouisti, quàm non occidisse regem, si occidisti. Quare hīc non attenditur tenuitas materię, vt fiat veniale. Pari ergo modo, si iurasti dicere Aue Maria, vel dare alicui minimum numum, & non facis, falsa tua est iuratio, atq; adeò esse videtur lethalis culpa.

Sententia autoris. *De iuramēto.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hoc tamẽ non obstante argumento negandum arbitror iuramentũ promissorium rei leuis vinculum mortalis reatus inijcere: imò promissum eiusmodi non soluere, non erit nisi veniale, siue iuramentũ adhibeatur voto (vt recitandi versiculum) siue humanæ ꝓmissioni, vt exiguum donãdi amico assem. *Notandum.* Et vt ratio claresçat, animaduertendum est omni iuramento promissorio duas inesse veritatis rationes: nempe & assertorij & ꝓmissorij. Exempli gratia: qui iurando quippiam pollicetur, tenetur (vt hic in solutione primi autor est D. Thom. & quæstione sequenti repetemus) certum in præsenti habere, ꝓpositum id faciendi, quod iurat, aliàs primus deerit comes: nempe veritas, subindeq; iuramentum erit falsum, atque adeò absque vlla prorsus exceptione peccatum mortale. Tenetur inquã simpliciter si legitimũ est quod iurat, vel si est illicitum, tenetur secundùm quid, supposito quòd iuret. Quamobrem si ue quis iuret rem iniustissimam, vt ciuitatẽ se incensurum, aut asserturum hæresim, siue rem leuissimam, siue futilem & vanissimam vt fricare barbam, non habens in mente certum id facere, periurus est & mortaliter delinquit. Quocirca qui homicidium perpetrare iurat, vtroq; modo fiet periurus. Si in quam id in proposito non habet, periurus est, quia falsè iurat: si verò tale habet propositum, periurus etiam, quia iniquum iurat. Itaque ratio hæc prima veritatis assertorij consistit in hoc quòd verbo mens tunc præsens respondeat, nè contra mentem atq; adeò mendacium iures. Altera verò est veritatis ratio quæ sequitur obligationẽ iuramẽti. Ex eo enim quòd iurasti vinculo te obstrinxisti verum id posteà facere in executione. Hæc autem obligatio qualis quãtaq; sit, non ad mensuram veritatis prioris pensari debet, sed ex natura materiæ. Atque hac ratione D. Tho. vt conclusione tertia vidimus, diuersimodam obligationem in promissorio iureiurando dignouit, quàm in assertorio. Per hanc regulam multæ innotescunt iuramentorũ obligationes, quas superiori lib. quæst. 1. de voto adnotabamus. Iurasti rem indifferentẽ, nempè quæ per se vana est, & nullius prorsus emolumenti: vt fricare barbã, vngues nõ resecare in sabbatho, aut non loqui cum homine, vnde nullum prorsus sequitur incõueniens. Quẽadmodũ ergo tunc diximus votum illius rei nõ obligare: pari modo censendũ, neq; si fuerit iuramento confirmatum obligare, quoniã iuramentum non est nisi voti firmitas. Ob idq; cùm res illæ non sunt Deo gratæ, nec proximo vtiles, vt non sunt materia voti, ita neque iuramenti: quoniã talibus iuramẽtis iudicium deest. Nunc enim de obligatione voti loquimur, quod ad hanc quæstionem spectat. Qualia autem quantaq; eiusmodi iurationes non obligatoriæ delicta sint, ad quæstionem sequentem de periurio attinet definire. Itaq; non magis hoc iuramentũ obligat, quàm si esset rei illicitæ. Nisi quod illud neutiquã implere licet: hoc autẽ seruare possumus, sed non tenemur. Hinc ergo ratio ad nostram sententiã applicatur. Obligatio ex *Rõ conclu.* iuramento promissorio resultans, non inde pensari debet, quòd simpliciter illud implere verumq; facere teneamur. Quando quidẽ qui rem iurauit illicitam, aut non possibilẽ, aut vanam & futilem nullatenus obligatur: obligatio ergo implendi iuramentum non resultat, nisi secundũ qualitatem & quantitatem materiæ. Fit ergo consequens, vt vbi materia est leuis obligatio sit pariter leuis, & non peior quàm venialis. Et confirmatur hoc rursus. In omnibus alijs criminibus quantumcunque grauibus leuitas materiæ in causa est, vt peccatum genere suo mortale fiat veniale, vt furari obolum. In iuramento autem ob id tenuitas materiæ non attenuat peccatum, quoniam tam falsa est assertio in re leui, quàm in re graui: hoc autem solùm habet verum in assertione aut negatione: vt scilicet non iures contra mentem: ergo obligationem inde resultantem nihil obstat, quum sequatur conditionem materiæ. Quandoquidẽ vt de voto proximè dicebamus iurans non se intendit, nisi ad morem legis obligare. ¶ Et tertiò arguitur. Si Deo rem minimã voueas, vt modo dicebamus, nõ resultat obligatio sub reatu mortali. Nã sicut inter homines sic inter nos & Deũ æstimandũ est quãti ei referat, id quod ei spondemus: ergo licet illa promissio firmetur iuramẽto nõ mutabit speciẽ, vt fiat mortalis. Adde quòd si quis voueret ab hoc singulari otioso verbo, out otioso mendacio abstinere, ꝓfectò cõtrà faciẽs nõ peccaret, nisi duplata veniali culpa, & cõtra legẽ & cõtra votũ: ergo etsi id iuramẽto confirmasset, nõ peccaret, nisi citra mortale duplicata culpa. ¶ Quarto, id deniq; cõfirmatur. Secũdũ contrariã opinionẽ cõsequẽs fieret mulieres, quæ paruo animi calore iureiurãndo pro- *Tertia confirmatio.*

mittunt filios verberare, aut res aliàs eiusdem farinæ, non implendo mortaliter peccare. Nam euasiones Caietani minimè ad plenũ satisfaciunt. Ait enim vel ex eo ꝙ ira correptæ potiùs ad vindictam iurant q̃ ad correctionẽ, vel ex eo quòd iuratas correptiones in melius mutãt ne verberati puerim peius recrudescant excusari: quæ profectò suffragia vim argumenti nõ extinguũt. Nam sæpissimè id faciũt non tanta ira quin plenum habeant rationis iudicium, idque in bonum correctionis relatum: & tamẽ durum esset in his leuissimis corrigendi iuramentis obligationem sub reatu mortali asserere. Et pariter si quis forsan polliceat puero pomum, quod exemplum est Caietani, vbi huiusmodi abligationem sub reatu mortali inesse putat, quæ sanè censura acerrima esset. Satius est ergo & rationi longè consonantius dicere oĩa illic iuramenta ob leuitatem materiæ leui quoq; venialiq; adeò vinculo irretire iurantem. Atq; eadem ꝓpemodum ratione de illis iurationibus sentiendũ quibus se homines inuicem præueniẽtes iurant se nõ præcessuros in exitu & dũ se mutuò vel ad conuiuium vel ad ludum iurando inuitãt: sunt enim peccata, etsi non adsit intentio id faciendi quod iurant, mortalia quidem: sed tamen quãtũ ad obligationẽ: tum quia pendent ex aliorum consensu, atq; adeò non ꝓponuntur tanq̃ absolutè facienda, sed quantũ in potestate iurãtis fuerit, tũ præcipuè quia de re sunt parui emolumenti nõ obligãt sub reatu mortali. ¶ In quarta & quinta cõclusione quæ sunt tertiæ declaratoriæ, explicantur tres modi quibus iuramentum fit incautum. Quorum primus est cùm quis impossibile iurat: vbi adnotandum est nõ satis esse id quod iuratur esse difficilimũ vt admittenda sit in foro cõscientię excusatio, sed requiritur esse impossibile: vnde quantũcunq; iuraueris grauissimum æs persoluere, licèt tibi perquam difficile fiat teneris iuramẽtum seruare, nisi aliunde res iurata desineret esse actus virtutis: nam si esset manifestum ꝓdigalitatis vitium, non ligaret. Rursus licet nullum esset vitium esset tamẽ res grauissima, causam tunc secum afferret idoneam petendi dispensationẽ iuramẽti: vt si mulier pedestrem eandemq; longam peregrinationem iurasset, aut quisque difficile aliud, vnde periculum timeretur. Tunc autẽ pensanda veniret iuramenti causa, commutaretur potiùs quàm omnino dispensa- *Tribus modis iuramẽtum incautum.*

retur, vt secundum verbũ S. Thomæ, id fiat quod fieri potest. Secundus modus incauti iuramenti est, cùm quis iurat rem illicitã: & tertius cùm id iurat quod obstaculũ est rei melioris, de quibus statim in solutione secundi. Reliqua verò quæ hic dubitari possunt perinde omnino definienda sunt vt superiori libro in materia de voto sunt enucleata, verbi gratia, dicebamus quæstione, 1. artic. 3. ꝙ si quis ob malum finẽ rem aliàs licitam vouet, votum tenet: vt si quis ob inanem gloriam eleemosynã voueret facere, sic tamen vt finis ille ob vanam gloriã in opus eleemosynę nõ cadat, votum tenere. Nam si sensus esset quòd opus dandi fieret ob vanã gloriam, tunc quia eiusmodi opus nõ est licitum, nec eiusdem operis votum tenebit: sed dum votum fuit ob vanam gloriam, tũc licèt votum sit vitiosum, tamẽ quia materia est bona teneris illud implere: idum tamẽ impleas ob vanam gloriam. Idem ergo ꝓrsus sentiendum de iuramento facto ob similem vanum finem vel turpem: tenet enim si sit de materia licita. Nisi forsan id iurares vt Deus tibi adiutor iniquitatis adesset. Si enim iures eleemosynam aut peregrinationem facere, quo Deus te vel sanctus compotem faceret adulterij perpetrandi, iuramentum nõ te obligaret: quia vt impiũ est ab eo iniqua deposcere, ita & munus aliquod ei tali ratione offerre. Reliqua illic latiùs.

IN argumentis D. Thom. tractat quatuor iuramentorum vitia: nempe incertum, incautum, coactum & dolosum. Primum argumentum est. Iuramẽtum inducitur, vt dictum est, ad confirmandam veritatẽ: quando autem quis rem futuram iurat, satis est tunc ad veritatem id habere in proposito, licet postmodum euentus non respondeat. Id quod Paulo. 2. ad Corint. 1. accidit: ergo promissorium iuramentum non habet vim obligandi. Ait enim illic Paul. proposuisse venire ad illos: sed tamen postmodũ bona causa ꝓpositum mutasse. Respondet Sanc. Thom. discrimen esse inter simplicem assertionem, & iusiurandum. Nam ad veritatem simplicis assertionis satis est hominem habere in animo id facere quod affirmat, licèt nõ sit certus. Affirmat enim quod in suo ꝓposito verũ, vt in sua causa, existit. Quare licet ꝓpositum pòst sine causa detractet nõ est mẽdax: vt si ego modò aio me à prãdio dormiturum & postea nolo. Sed ad iuramẽtũ nõ satis est iuranti id habere in ꝓposito, sed re- *Argum. 1. de iuramẽto incerto.*

quiritur quòd habeat in animo antequam iuret adeò id certum & firmum vt nisi impossibile fiat factu aut in deteriorem exitū vergat, neutiquam liceat contra iuramentū facere. Quare Paul. non iurauit ad Corinth. ire, sed id dixit quod proposuerat. Quanquā etsi iurasset forsan causam mutandi propositum habuisset licitam: ne scilicet contractaret eo sua præsentia ob acerbam punitionem incæstuosi. Notandum ergo est hic quod proximè asserebamus: scilicet iuramentum promissorium duas exigere veritates: nimirum & intētionis faciendi dum iuratur, quæ est sicut veritas assertorij, & præterea vt id quod iuratur fiat, si alij simul etiam iuramenti comites concurrerint. Præterea animaduertendum etiam verum iurare, nisi res sit certa, genus esse quoddam periurij, atq; adeò peccatum, vt quæst. sequent. artic. 3. ostensuri sumus: deest enim tunc tertius iuramenti comes, nempe iudicium. ¶ In secundo argumento explicatur quinta conclusio superiùs posita de iuramēto incauto, & est argumentū, virtus vt est in prædicamēto, non est virtuti contraria: iuramentum autem actus virtutis est, & nihilominus vsu venire potest, vt ipsum implere sit contra virtutem: vt cùm quis vel iniquè facere iurat, vel à meliore virtutis fruge desistere: ergo tunc iuramentum non erit obligatorium: & tamen apparet verum esse iuramentum. Respondet autem per duas distinctiones: quarum responsio quatuor assertionibus cōcluditur. Ait enim primùm quòd iuramētum vergens in deteriorem exitum non obligat: vergere autem in deteriorem exitum est quod peius sit ipsum implere quàm infringere, & est modus loquendi Augustini & Bedæ super Matthēū homil. 24. & refertur de consecratio. distinct. 4. cano. Si aliquid forte. Primo, & secundo. Hunc autem peiorem exitū dupliciter habere iusiurandum potest. Vno modo quia statim à principio secum illum prauum exitum afferebat. Atq; id rursus dupliciter, videlicet aut quia id quod iuratur secundùm se malum est, vt iuramentum perpetrandi adulterium, vel quia obex est sublimioris boni, vt cùm quis iurat religionē non ingredi aut dignitatem nullo casu acceptare. Ex quibus quidem duo differentes effectus pullulant. Vnde secundū assertum est quòd dum quis iurat à bono supererogationis abstinere, quod aliàs facere non tenetur, peccat quidem iurādo, eo quòd Spiritui sancto bonorū inspiratori obicem opponit, non tamen peccat iuramentū implendo, sed tamē multo sibi melius consulit non seruando.

Paul. 2. Corinth. 1.

Arcum. 2. de iuramento incauto.

¶ Ex his ergo hęc fida regula obseruāda colligitur, quod huiusmodi incauta iuramenta siue impleantur, siue secus, & periuria sunt dum fiunt, vt quæstio. sequenti. artic. 3. explicabitur: & nullatenus obligant, sed rē iuratam in sua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furtū aut homicidium facere, si furetur, aut occidat eodē prorsus modo & gradu peccat, ac si id nunquam iurasset, imò verò qui illud crimen ad vinculū iuramenti respiciens perpetraret, scilicet, vt reuerentiā seruaret iuramento, profectò grauius delinqueret. Nam blasphemia est malum ob reuerentiam Dei facere: qui autem vouit religionem non ingredi, aut eleemosynam non facere, perinde ac si non iurasset consultius ei erit, contra iuramentū facere, tametsi illud implere nō sit peccatū. Nisi fortasse illud opus quod erat supererogationis, oblatus casus necessarium constituerit: vt videlicet si miser occurrerit qui graui perurgetur inopia. Tunc enim necessarium est contra iuramentū, eleemosynam ei porrigere. Et simile exemplum est canon. florentinum. dist. 85. vbi refertur Archidiaconū qui iurauerat nū quam acceptū ire Episcopatum à Gregorio fuisse coactum accipere: eo quòd iudicatus fuit ecclesiæ necessarius: atq; adeò oportuisse iuramentū infringere. Subdubitabit hic forsan quantæ sit culpæ iuramētū quod obstaculum est supererogationis. Ad verò huius responsio non ad præsentē, sed ad subsequentem quæstionē attinet, in qua vniuersæ peierādi species perpendendæ sunt. Illicque adeò differendum quāta sit culpa in iuramento peccandi venialiter.

Obseruanda regula.

¶ Cōtra illud autē quod dictū est, iuramentum de re illicita nō esse implendū quis forsan opponat de Iosue qui, vt legit Iosue. 9. Et refertur de cōsecr. dist. 4. can. inter cętera. fœdus pacis quod cū Gabaonitis inierat, seruauit. Quod quidem iuramentū illicitū fuisse ex eo cōstat quòd Deus, vt habetur Deu. 7. impēsissimè imbuerat fœdus cū illis gentibus ferire, aut vlli eorum parcere. Respondetur tamē quòd iurando non peccauit. Nā fuit deceptus credens aliarū fuisse remotissimarum gentiū legatos. Post verò quādo resciuit

Iosue. 9.

sciuit esse Gabaonitas, quoniā prohibitio parendi illis non erat de iure naturæ intrinsecè mala, sicuti homicidiū, sed de iure positiuo, meritò veritus est ne ingentiorem Deo irrogaret iniuriam iusiurandum, quod per eius nomē bona fide fecerat, violādo, quàm priori eius mādato obsequendo. Præterea, vt Ambro. lib. de offic. ait meliori eos morte multauit, scilicet obsequio ministerij diuini. Sic enim habet historia. Referuntur, vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus eis: sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasq; cōportent, &c. ¶ Secundū membrū distinctionis est, quòd iuramentū potest habere deteriorem exitum. ¶ Secundo modo, non quòd à principio illum importaret, sed propter id quod de nouo emergit. Quale fuit iuramentū Herodis in gratiam Herodiadis emissum quod quicqd ab eo peteret illi cōcederet. Potuit enim à principio esse licitum moderatione subintellectā si rem petet honestam, postea verò proposita eius petitione debuit rescindi. Nam vt Ysidorus in synonymis ait, lib. 2. & refertur, de consecr. distin. 4. in malè promissis rescindenda est fides. Et vt ait Ambr. libr. 1. de offic. & refertur eadem distin. canon. est etiam, contra officium nōnunquam est promissum soluere sacramentum. Idemq; Gregor. admonet canon. nerui. distin. 13. & concilium Toletanū canon. duo mala. Et August. in sermone de decollatione Ioan. & refertur eadem dist. 4. canon. quod Dauid. Dauidem laude cōmēdat, qui cū iurasset Nabal Carmeli interficere, essetq; ad opus succinctus prece Abigāil illius vxoris propositū retractauit, illiq; pepercit: nam fuerat iuramentū præ ira incautum. De illis autem qui voluntatē aliorum facere iurant, quæstio. sequenti. artic. 2. alius offeretur aptior dicendi locus.

Non est duplex obligatio in coacto iuramento.

Argum. 3. de iuramento coacto.

¶ Tertium argumentum de iuramento coacto est huiusmodi. Quandoque homo inuitus compellitur iuramento aliquid promittere, quos tamen, vt refertur cap. verum. extra. de iureiurando, solent Romani pōtifices nexibus iuramentorum absoluere: ergo nō omne promissorium iuramentū est obligatorium. Ad hoc autem Diuus Thomas supposita distinctione quatuor respōdet. In iuramēto enim inquit coacto duplex est obligatio, vna qua iurans obligatur homini cui quippiam promittit. Et talis inquit obligatio per coactionē tollitur. Qui enim vim iniulit, indignus redditur cui seruetur fides. Alia autem est obligatio, quæ fit Deo propter iuramenti reuerentiā. Et talis inquit obligatio non tollitur in foro conscientiæ, quā optatius est dānū tēporale sustinere, quàm iuramētum violare. Ait verò tertiò, quod in iudicio datur soluti repetitio. Quare potest qui iurauit, denuntiare prælato non obstante quòd iurauerit nō denuntiare. Quoniam obseruatio talis iuramenti contra publicam iustitiam vergeret. Quartò demū, inquit, q̄ solent Romani pōtifices homines ab huiusmodi iuramentis absoluere, nō quasi decernentes non esse obligatoria, sed eorum obligationes ex iusta causa relaxātes. ¶ Hæc autem singula perpendenda sunt. Et primū falsa videtur distinctionis assertio: scilicet in iuramento coacto vnam obligationē, quæ fit Deo, atque alterā quæ fit homini. Nam si aliqua fieret Deo, tūc ille coactor vt latro, cui in memore iuramentū ab oppresso viatore præstatur, nequiret iuramentum illud totū relaxare. Nam obligationem respectu Dei, nō posset remittere: imò nec ecclesia id posset, nisi ob superuenientē causam dispensare: quia ecclesia non potest votum Deo factum & multomihus iuramentū relaxare: & tamen relaxat, vt asseritur in dicto capitulo rerum. &. 15. quæst. 4. in multis capitulis. Ad hoc autem facilè respondetur verba Sancti Tho. non esse accipienda per calūniam, vt sonare videntur. sed secundū eius mentem: nēpè in iuramento promissorio inesse duas obligandi rationes. Vbi enim non duæ fiūt promissiones, vna Deo & altera homini, sed vna tantùm homini, quæ iuramento confirmatur, non est nisi obligatio vna duplici ratione cōstituta: scilicet & virtute promissionis si est legitima, & virtute iuramēti, & ideò ille cui promissio fit remittere totā potest: & pariter ecclesia vbi met? iniuria irrogatur.

Aliud dubium.

¶ Nascitur hinc tamen aliud dubium circa secundū assertum, videlicet quòd illa obligatio coacti iuramenti non tollitur in foro cōscientiæ: vbi insinuatur, quod tollitur in foro contentioso. Et est argumentū. Quanuis cesset obligatio ratiōe promissionis coactę, vt in priori mēbro assertū est: nihilominus postquam manet ratio obligandi respectu iuramenti, deberet iudex iurantem cogere iuramentū seruare: postquam cōstat esse in conscientia obligatoriū: aliàs iustitia nō satis in rebus manifestis prouideret. Sylvest. in verbo iuramentū. 4. rationē huius hanc red-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit,quòd ecclesia eiusmodi iurãtes non cogit,propterea quòd præsumit nunquã habuisse intentionem se obligandi. Hæc autẽ ratio falsa est,imò ecclesia putat eum qui iuramentum coactum non seruat esse periurum,vt patet cap.si verò.& cap.verum. extrà.de iureiurãdo.quare dispensando in huiusmodi iuramentis non censet illa esse irrita. Respondetur ergo quòd iustitia publica non attendit nisi ad pacem tranquillumque statum reipublicæ: & ideo non debet iniurijs fauere per vim illatis ob idque non cogit eiusmodi iurantes,sed si non impleuerint iuramentũ eos ad Dei tribunal remittit. Nã vt.C.de iureiurã.admonitum est iurandi cõtempta religio sat is Deum vltorem habet.

Argum. maioris energiæ.

¶Sed vrgentiora argumenta sunt ad partẽ oppositam:nempe huiusmodi coacta iuramenta nequaquam corã Deo conscientiam ligare: enimuero iuramentum,quẽadmodũ votum,vt proximè dicebamus,vim non habet obligandi apud Deum, nisi vbi materia est opus virtutis.Si eñ sit res illicita, vel auctioris boni obstaculum, vel indifferens & vana,iuramentũ non ligat: sicut neq; votũ. Iuramenti autem materia per coactionẽ extorti,nullius est officium virtutis(supponamus enim incussum esse metum cadentem in cõstantem virum,de quo libro superiori explicatissimè dictum est) ergo eiusmodi iuramentum non obligat apud Deum.Probatur minor præmissa. Materia eiusmodi iuramenti est ipsa materia promissionis: illa autem non est opus virtutis.Nam per se absq; iuramento non esset iustitia promissum seruare: quia nulla in eo inest ratio debiti, quæ est de intrinseca ratione iustitiæ. Quare nec est actus fidelitatis vt pote quæ inferret vim nulla debetur.Neque vero est actus liberalitatis, quoniam illa non est donatio, quippe cùm solutum repetere liceat. Neq; vero est opus supererogationis. Nam beneficiũ præstare indigno , qualis est prædo qui vim infert,speciem habet mali. Sed ais forsan illud promissum soluere,esse actum religionis ,propter annexum iuramentum.Contra hoc autem emergit argumẽtũ. Etenim vt D. Thosuperius artic. 5. docuit , discrimen est inter votum & iuramentum , id enim quod quis vouit,quia Deo offertur , ipsa oblatione fit actus religionis:id autem quod iuratur non fit propterea religio:sed è conuerso reuerentia diuini nominis,quæ est religio, adiungitur ad confirmandũ id quod per se erat virtus.Quare quod ante non erat actus religionis,per iuramentũ non fit religio , imò nec per votum reliqua materia fit actus religionis, vt proximè dicebamus , nisi ipsa etiam sit materia alicuius virtutis. ¶Secũdò ad huius explicationẽ arguit. Iuramentũ promissorium nihil aliud est , quàm promissionis confirmatio.Nã sicut cõfirmatio donatiõis non est noua donatio,sed robur prioris , sic & confirmatio promissionis non est alia ,promissio:imò iuratio & promissio, vt suprà dicebamus,sunt duæ rationes ad eãdem obligationem oppositæ.Promissio ergo est fundamentum obligatoriæ rationis , quæ est in iuramento. In iuramento autẽ coacto nulla est promissio aut promissionis obligatio,vt Diuus Tho. plane fatetur quandoquidem illa obligatio per coactionem tollitur: ergo neq; eiusmodi iuramentũ ligat.Et cõfirmatur hæc ratio,iuramentũ sequitur vim materiamq; ,promissionis:si eñ promissio est de re vel illicita vel inutili iuramentum non ligat, ergo vbi promissio est nulla , multò minus obligabit.¶Tertiò deniq; arguitur.Illa traditio pecuniæ non est illi vtilis cui datur, illi scilicet,qui iuramentum extorsit . Nam ille recipiens & peccat , & periculo se exponit nunquam restituendi: quod autẽ vtile non est alteri nec sub voto cadit nec sub iuramẽto. ¶Hæc omnia bene Caiet. dissoluit : cuius ergo prolixũ respõsum summatim elucidemus.Iuramentũ coactũ triplici ex capite existimãdũ est.s. tã ex parte iurantis q̃ ex parte illi⁹ cui iuramẽtũ præstat : & tertio ratione materiæ. Et quidẽ ex parte iurantis, si nihil aliud consideres, nullum est obligationis impedimentũ,quoniã secundùm Aristotel. 3.Ethico.etsi illic adsit nolitio secundùm quid,est tamen simpliciter volitum, vt exẽplo illius patet qui insaniente pelago merces in vndas proijcit. Vnde Augustt. coacta voluntas,voluntas est.Ex parte autem illius qui per vim iuramentum extorquet, si nihil aliud meditemur , obstaculũ obijcitur obligationi . Quare simplex promissio ratione incussi metus non teneret.Igitur vt obligatio ex illo iuramento oriatur , speculandum est,vtrùm materia iurata, putà datio pecuniæ,sit actus alicuius virtutis: tum enim (vt sæpe dictum est)iuramentum obligat. Differt nanque votum à iuramento, q̃ voti materia,si propriam consideres, non est nisi cõsilij & supererogationis, materia verò iuramenti cuiuscunque virtutis opus.Et quidem qui

Responsio.

qui sic iurat,non tenetur sic dare pecuniam promissam,vt verè eam in dominium alterius transferat. Quippe cùm alter illud non acquirat.Nam & qui dedit repetere potest, & qui accipit restituere tenetur : sed tenetur ei illam tradere: illa autem traditio (vt argutum est(si solùm vti solutio promissi existimetur,non est virtus,est nihilominus virtutis officium: quatenus redemptio vexationis & molestiæ & fortè vitæ , quam verbi gratia,prædo viarum obsessor adimere viatori parat.Est ergo tunc misero virtutis officium illa iurata pollicitatione propriã vitã ,ptegere:tunc q̃; adeò erit charitatis officiũ, qua se quisq; diligere debet, & dum ob vitã alienam seruandã id iuratur,est officiũ misericordiæ.Hæc igitur ratione iuramentum illud obligat:quoniam seruare iuramentũ nõ vergit in deteriorem exitum,sicut si res iurata retur illicita.Omne autẽ quod talem nõ habet exitum obligat. Syluester quidẽ in verbo iuramentũ.4.§.7. tenet cum multis quos citat iureconsultis & putat esse opinionem S.Thom.quòd si coactus ille iurans habet propositum se obligandi manet quidem obligatus:sin verò illud non habuit minimè obligatur: moderatio verò hæc nõ est vera, vt illico subsequenti argumento monstrabitur.Qui enim habuit intentionẽ iurandi, licèt illam non habeat,se obligandi,manet obligatus. Nam obligatio ex ipsa iuramenti natura si sit de re licita, necessariò nascitur:secus si nõ intenderet iurare. Vtrùm verò coacto liceat fingere se iurare absq; animo iurandi super quartũ argumẽtũ dicere properamus . Sed forsan inferas . Ergo elapso illo periculo,non tenetur qui iurauit ,promissum reddere, vt si quis dum tenebatur captiuus iurauit in sui redemptionẽ certum æs numerare,liber postea dum remeauit in patriam nõ tenebitur:quoniã cũ iam violentia cessauerit,datio illa nõ habet redẽptionis formã. Respondetur satis esse dum iusiurandũ fuit exhibitum,sponsionẽ fuisse factam sub forma redẽptionis.Nam virtute eiusdẽ iuramẽti,postea solutio eandẽ retinet redẽptionis formam . ¶Sed arguis rursus. Cur nõ etiam simplex promissio,postquã eandem habet redemptionis effigiem,non obligabit?Nam dicit S.Tho.quòd tollitur per iurationem. Caieta.respondet quòd simplex promissio debet habere rationem cõmodi & vtilis, respectu illius cui fit:illa autem redditio est illi prædoni inutilis: sanè cùm delictum illi

Dubium.

Caieta.

Sententia aũ toris.

Iuramentũ coactum frãgere mortale est.

Panormitã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

crimine puniendi: Sunt tamẽ illic distincta verba de culpa & pœna. Ait enim primùm Papa, q̃ vt auferatur materia deierandi non dicatur illis, qui coactè iurarunt, vt iuramenta non seruent: ergo non seruantes deierant in materia graui: ac subinde mortaliter peccant, id quod quæst. 98. de periurio quæ hic subsequitur artic. 3. Diuus Tho. expresè asserit. Tametsi omnium sit mortalium periuriorum leuissimũ. Quòd autẽ subditur nõ esse puniendos quasi pro mortali crimine, solùm ad pœnam ecclesiasticam refertur.

Sophisma. Haud enim sunt illa pœna digni in foro ecclesiq̃, secus verò apud Deum. ¶ Fortassè hic tamen sophista contra hæc asserta argumẽtetur. Eum qui inuitus iurauit non teneri q̃missum in totum soluere. Fac verbi gratia, promiserit centum, tunc arguitur. Si soluerit quinquaginta non amplius debet: nam iam alter debet illi illa quinquaginta, ac perinde poterit fieri cõpensatio. Et eadem ratione si promisit quinquaginta soluẽdo viginti quinque plene soluit. Respondetur tamen secundũ id quod suprà adnotauimus, quòd non promisit pecuniam transferre in dominium alterius: sed verè tradere siue alter ei tãtundem debeat, siue secus. Quapropter licèt prædo viatori centum aliàs deberet & viator nihilominus iurauit dare centum, tenetur tradere. ¶ Seriosius tamen argumentum fieri posset de voto. Votum enim, vt articulo proximo explicaturi sumus, magis obligat, quàm iuramentũ: votũ autem metu coactum, vt lib. præceden. quæst. 1. articu. 1. demonstrauimus nulla vi pollet obligandi: ergo neq; iuramentũ per metum extortum. Hoc autem argumentum illic disposuimus. Votum enim quanuis eò q̃ fit Deo arctius obliget quàm iuramentũ, quod fit homini, nihilominus si iuramento non confirmetur non est nisi nuda promissio: promissio autẽ coacta, etiam si fiat cũ intentione q̃mittendi, vt modò dicebamus, natura sua est cassa nõ solũ illa, quæ fit homini, verũ & illa quæ fit Deo vt pote cui obsequium per coactã voluntatem non placet, sed quod fit spõtè. Iuramentum autẽ si feratur in materiã licitã sua ipsius natura obligat ratione iam exposita, quoniã est attestatio per sacra, quã nefas est fieri rei falsæ, atque adeò crimẽ si per iurantem non reddatur vera. Quapropter si votum coactum iuramento firmetur, illa ratione obligabit, licèt sit dispẽsatione dignũ.

Argument. de voto.

¶ Sed & tertiũ idemq; pugnatius adhibetur de matrimonio argumentũ. Matrimonium enim metu cadente in constantem virũ contractum, neq; in foro exteriori tenet, neque secundũ conscientiã: ergo neq; iuramẽtum. Patet consequentia tum quòd vt ad matrimonium, sic ad iuramentũ requiritur cõsensus, quare si coactio matrimonio officit, pariter obstabit & iuramẽto: tũ maximè quod matrimonij arctius est vinculũ, q̃ iuramẽti. Nam si postquã quis iurauerit vxorẽ nõ ducere illam ducat, matrimoniũ est validũ. Respondetur tamẽ à matrimonio ad iuramentum consequentiã non valere. Atqui nõnulli hæ sunt diserminis ratione cõtenti quòd si matrimoniũ coactũ teneret nõ haberet remedium, quo possit factũ infectũ reddi: eo quòd matrimoniũ vinculũ est indissolubile. Cætera vero q̃missa per vim iurata etiam si soluantur possunt beneficio repetitionis recuperari. At verò ratio nõ satisfacit. Nã etiã si quæ iuratione q̃mittuntur repeti nõ possunt iuramentũ esset seruandũ: quia obligat ex natura rei. Bonauent. verò & Durand. & quidã alij in. 3. dist. 39. meliusculà eam rationem asserunt: nẽpè quòd cùm matrimoniũ Christianorũ significet vnionẽ Christi & ecclesiæ, quæ est perpetua debet habere perpetuum atq; indissolubile vinculum, ad quod non solũ requiritur consensus, verũ & liber cõsensus. Attamẽ nõ satis firmiter nititur libertas cõsensus ad matrimoniũ Christianorum. Quandoquidẽ & cõiugiũ etiã sub lege quoq; naturæ liberum requirebat cõsensum. Dicẽdũ ergo, quòd matrimoniũ ob id à natura ad procreationẽ prolis constitutũ est, ex sua ipsius natura perpetuitatẽ habet annexã: aliàs nõ esset satis liberis educandis consultum; perpetuitas autẽ ex natura rei liberũ exigit animi consensum. Nam quę violenta sunt, secũdũ Arist. nequeũt esse perpetua. Iuramento autẽ quãuis coacto irreuerentia fit si non seruetur. Arguat aũt q̃s forte cõtrà, sequeretur, quòd si quis metu mortis iurare cogeretur ducere aliquã in vxorẽ, teneretur iuramenti nexu. Respondetur, certum in primis esse tale iuramentum omnino relaxandum: sed tamen vtrùm dum non relaxatur extet obligatio. Bonauentloco citato respondet per tale iuramentum oriri obligationem: quare ille iurans, inquit, ante relaxationem cum alia contrahere nequit. Et re vera quantum ad naturam iuramenti verum est, si fiat cũ intentione iurandi. Nã quis sit cõtra finẽ iuramenti illum cõtra-

Arg. de matrimonio.

Argum.

contrahere assensu coacto, nihilominus nõ est adeò intrinsecè malum, quia possit fieri materia redemptionis vitæ atq; adeò iuramentũ teneret, secus vbi nullũ est iuramẽtũ. De hoc autem in materia matrimonij latiꝰ.

Virũ licèat id quod in soluitur repetere. ¶ In tertio membro responsionis ait D. Tho. quòd postquàm quis promissum illata vi iuratum soluit, pôt id denuntiare iudici, aut prælato, etiam si per eundem metum iurauerit non denuntiare: quia illa iuratio est contra bonum cõmune. Quod quidẽ verbũ nõ tenuem offert disputandi ansam. Argumentum enim extat primùm contra rationem. Nam denuntiatio videtur referri ad emendationem denuntiati: accusatio verò ad publicam iustitiam: nempè vt reus puniatur: in proposito verò etiam si denuntians emẽdationem alterius neque non proponat: neq; verò speret, potest suam pecuniam repetere. Respondetur quod huiusmodi denuntiatio nõ est illarum, quæ per fraternam correctionem fiunt, sed iuridica, vt denũtianti ius seruetur, si id modò probauerit: nihilomin? hic proximus finis refertur in commune bonũ: qui est vt penes publicam potestatem semper sit facultas ciuium iniurias repensare.

Argumẽ egregium. Et ideo qui iurauit non denuntiare, iurauit rem illicitam: atq; adeò nõ fuit iuramento deuinctus. At verò profectò hæc responsio scrupulo non caret. Nam in primis ex ea colligitur, quòd si ille qui vim inferebat compelleret alium iurare se nunquàm denuntiaturum, potiùs deberet gladio succumbere, quàm id iurare. Nam cum iuramentum rei illicitæ sit peccatum, mors potiùs patienda est, quàm id faciendum. Neque liceret dicere id se iurare, & tamen non habere intẽtionem iurandi: nam esset mendacium atque adeò peccatum. Quod autem illatum hoc absurdum sit, probatur. Ille qui coactus pecuniam soluit, non tenetur sub reatu peccati denuntiare: nam pôt suam propriã pecuniam simulatq; iniunã alteri remittere. Si fortè ille esset tam nefari? latro, vt charitate boni publici omnes tenerentur illum denuntiare, aliud esset. Sed tamen supponamus non esse tam pestilentem: sed hãc mihi irrogasse iniuriã, profectò nõ teneor eum denũtiare. Si ergo non teneor, sequitur quòd gratia cauendæ mortis, possum iurare nunquã repetere neque denũtiare: imò iurare quòd gratis dono. Tametsi illa donatio, quicquid ego dixerim, nunquam poterit securam reddere illius conscientiam, quo minùs semper ad restitutionem teneatur. Argumentũ pro

Responsio. fectò cogit sub hac distinctione respondere. Dupliciter nanq; tale iuramẽtũ potest fieri. Vno modo etiam si iurans requisitus à prælato fuerit vel à iudice, & tale iuramẽtũ neutiq̃ est faciendũ: neq; ob redimẽdã vitã: quia est iniquum. Quo ideo non obstãte teneor requisitus denuntiare. Alio modo q̃ mea sponte nõ denuntiabo, nec repetam, & hoc licitũ est. Atq; hoc pacto D. Th. intelligẽdũ arbitror. ¶ In quarto membro responsionis *Relaxatio* ait. D. Tho. Pontifices eiusmodi iuramenta, *coacti iura-* non quidem irrita pronuntiare: nam sunt so *menti.* lida: sed relaxare tamen, & quod aiunt in illis dispensare. Vbi primùm adnotãdum est, q̃ non omne iuramentum per illatam iniuriam expressum, si iura spectes, consueuit ecclesia relaxare, sed dũtaxat ea quæ vi & metu extorquẽtur, vt patet. c. si verò. &. c. verũ. extra. de iureiu. &. c. abbas. de his quę vi met. ve caus. fiunt. &. 15. q. 6. per totũ. Nam iramentũ quod quis facit vsurario soluẽdi vsuras sine relaxatione, videt Alex. iij. iubere seruare can. debitores. extra. de iureiur. Quãuis iurans iniuriam passus fuerit, quia plus illic inest voluntarij. Haud tamen absurdũ esset illa relaxare: quandoquidẽ vsurarius nõ habet ius recipiẽdi. Causa autẽ relaxationis coactorum prima est, q̃ plurimũ habent inuoluntarij admixtũ. Quare. 15. q. 6. can. si quãdoq; ait illa iuramenta simpliciter non fieri ex corde, q̃ Deus potissimùm inspicit. Secũda ne ansa impuris nefandisq̃ hominibus porrigatur vim bonis inferendi. Est tamẽ vt *Cauendum* hic bene admonet Caieta. in eiusmodi rela- *scandalum.* xationibus cauendũ, ne in blasphemiam cedant, aut in ecclesiæ contẽptum. Si eñ captiuus apud infideles sub iuramento p̃ verum Deũ sese obstringeret creditũ sibi pretium redẽptionis suæ p̃soluere scandalũ esset iuramentũ postmodũ illi relaxare ne solueret. Non eñ solũ christiana familia sed & Deus noster cõtẽptui apud illos tum maximè haberetur, imò verò si quis iurasset illuc redire q̃is esset iniustè captiuus, nec redire sine periculo mortis posset redeundũ illi esset, ante quàm cũ ingẽti scãdalo piculoq; contẽptus religionis nr̃æ iuramentũ illi esset relaxãdũ. Etẽm si gẽtilitas Romanũ illũ regulũ tãegregio pconio cõmẽdauit q cũ fidẽ Carthaginẽsibus p̃ falsos deos iurando impignoratã dimissus esset Romã illuc rursus, vt cũ capitis periculo suã fidẽ apud hostes liberaret reuersus est, quanto maiori fide & religione tenet

Christianus, promissis stare per verũ Deũ iuratis? Si autẽ esset persona reipublicæ, valde vtilis tentãda esset, precurãdaq; repẽsatio & redẽptio. Cõtra id autẽ quod diximus iuramẽta nõ esse ipso facto irrita sed post iusta causa relaxãda fortè quis nobis obijciat canonẽ. Abbas. de his quæ vi met. ve cauſ. fiũt. vbi clerico, qui per vim ecclesiã suam abiurauerat, præcepit Papa ecclesiam restitui: quia quæ metu (inquit) & vi fiũt in irritũ debẽt reuocari. Vbi ab vi ratio illa non videtur ibi relaxari, sed irritari. Respõdetur tamẽ, quòd illic non fuit simplex solùm iuramentũ coactum, sed re vera expoliatio præbẽdæ, quã Abbas illi clerico ademerat, & alteri contulerat. Et illa sunt quæ Papa irrita facit.

Argument.

4. Argumẽ. de iuramento doloso.

¶ Quartũ argumentũ de doloso iuramento est hoc: Nemo ad duo contraria simul obligari potest: sed contingit quãdoq; eum qui iurat diuersam habere mentem quã ille habet cui iuramentum præstatur: ergo eiusmodi iuramentum non erit obligatorium. Responsio in conciliandis duabus sententijs Isidori, & Gregorij versatur, quæ sibi prima facie videntur aduersæ: Isido. nanq; lib. sent. 2. & refertur. 22. quæst. 5. cano. quacunque, sic ait. Quacunq; arte verborum quis iurat, Deus tamen qui cõscientię testis est, ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Vbi in fauorem illius, cui præstatur iuramentũ videtur admonere iuramẽtum dolosum obligare, licet ille qui iurat animum non habeat se obligãdi. Gregorij verò. 26. lib. Mora. verba sunt. Humanę aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant, diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Vbi videtur in fauorẽ iurantis vergere: videlicet, quòd si non habet mentem obligandi se, non sit obligatus. D. verò Tho. hos patres concilians ait, quòd quãdo intentio iurantis est dolosa, quia, scilicet intendit alium decipere, & supplantare, tunc habet verum sententia Isidori: videlicet, quòd iuramentum est seruandum secundùm sanum intellectum eius cui præstatur iuramẽtum. Id quod ex verbis subiunctis Isidori colligit dicentis, quòd dupliciter reus ille sit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximũ dolo capit. Si verò iurans dolum non adhibeat, tunc locum habet sententia Gregorij, nempè quòd æstimanda sit obligatio iuramenti secundùm intentionem iurantis.

Isidorus.

Gregorius.

Explicatio iuramenti dolosi.

¶ At verò profectò cõciliatio hęc Diui Thomæ nonnulla indiget explicatione. Ille enim qui dolo iurat tribus modis potest aliam habere intentionem quam alter intelligit, cui iuramentum præstatur. Vbi primò notandum iuramentum dolosum, vt suprà diximus, ab effectu sic nuncupari: nempè quod sit intentione fallendi. Et ideò qualitas hæc propriè conuenit iuramento promissorio, quod secum affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi ex iuratione pullulans. Tametsi in assertorio nonnunquam insit & dolus cùm quis falsum animo decipiendi iurat. Falsitas ego iuramenti consistit in hoc quòd verba iurantis foris prolata, eius menti non consonant. Est autem in iuramento promissorio tria exterè considerare, nempè promissionem & iuramentum, quo illa confirmatur, quæ tunc præsentia sunt cùm fit iuramentum, & præterea executionem seu impletionẽ promissionis, quæ in futurum expectatur. Quibus vtique tribus totidem intus in mẽte iurãtis respondent, nempè intentio promittendi seu obligandi se, & intentio iurandi, & intentio implendi iuramentum. Et quidem vbi sola hęc tertia deest, si adsint aliæ duæ citra cõtrouersiam omnibus est in confesso iuramentum esse obligatorium. Nam si quis intendit nõ solùm iurare, verùm & se iuramẽto vincire illis duabus intentionibus ligatur. Intentio autem non implendi est quidem iniqua, sed tamen non magis vinculũ iuramentum tollit, quàm si post præstitum adueniret. Et manifestum est ob id quòd quis intendat, non id obseruare quod debet, nequaquã absolui obligationis nexu. Rursus si quis fingit se iurare, non tamen habeat iurandi animum, liquidum quòque est obligationem nullam oriri ex natura iuramenti. Quoniam cùm iuramẽtum sit actus humanus, vbi abest intentio iurandi, nullum existit iusiurandum.

Tria in iuramẽto promissorio.

Dubium.

Dubium ergo restat, quando quispiam medio se habet modo: nempè quando intentione quidem iurandi iurat, tamen absq; intentione obligandi se iuramento, seu (quòd idem est) id promittendi quod iurat. Hoc enim casu multi sunt, qui censent nullã oriri obligationem: & præcipuè iurisconsulti, quos refert Syluester modo citatus in verbo iuramentũ. 4. quorum adeò sententiã sequitur. Et ponit exemplũ in eo, qui coactus iurat. Et re vera verba Gregorij citata videtur primo sonitu huic opinioni patrocinari, vbi ait quòd iuramentum debet æstimari secundum intẽtionẽ iurãtis, atq; adeò si ex corde obligatio non oritur, apparet nullã existere. Et cõfirmatur: quia cum iuramentũ non sit nisi promissionis cõfirmatio, vbi re vera nõ est promissio, nulla videt reliqua iuramẽti obligatio. His veruntamẽ nõ obstãtibus respõdetur, q. vbi vera adest intẽtio iurãdi, etsi desit intẽtio promissionis & obligationis nihilominꝰ subsequitur obligatio. Et ratio est quòd obligatio est naturalis iuramẽti effectus, ita scilicet illi innatus, vt igni naturum est calefacere. Quare sicut repugnat ignem adesse & non calefacere, sic & iuramentum existere sine obligatione. Vbi autẽ quis cũ intentione iurandi iuramentũ profert, vera est iuratio: vera ergo inde existit obligatio. Quocirca nõ est in hominis potestate obligationem à iuramento semouere. Haud eñ ex iurantis voluntate pendet, verè iurare, & tamen sine obligatione. Ratio autem ex his quæ in fronte articuli, & posteà super solutionem primi argumenti S. Thom. adnotabamus, colligitur. Contemplabamur nanq; secundũ Diuum Thom. duas veritatis rationes iuramẽto, promissorio inesse: scilicet, & illam q̃ est ratio assertorij, videlicet, vt cũ quis quid iurando promittit, simul habeat implẽdi intentionẽ: & præterea, vt posteà in executione, si materia sit licita, id faciat verum quod iurauit: & iuramentum clarum est fieri in vtranq;. Nam si tãtum caderet in priorem, sensus iuramenti promissorij non esset nisi iuro me promittere, seu verè me habere intentionẽ iurandi: & tunc sequeretur iuramentum promissorium non esse, nisi merè assertorium, atq; adeò licèt posteà in executione ille qui iurauit neutiquam iuramentũ impleret, tuñ ideò fieret periurus. Nã in intẽtione faciendi salua esset tota vis iuramenti: hoc autem est falsissimum. Nã vtroq; modo fit homo periurus: scilicet & non habendo intentionem implẽdi quod iurat, & posteà id non implendo. vbi adsunt alij comites. Fit ergo cõsequens vt iuramentum feratur in vtranq; veritatẽ. Ex quo vtiq; rursum fit cõsequẽs, quòd ex prima veritate enascitur nexus & vinculum ad secundum. Sed ais hoc tantum concludi, quòd vbi est intentio faciendi quod iuratur, oritur obligatio, vel vbi est intentio obligandi. Imò verò ex hoc quòd ille qui iurat tenetur habere intentionem se obligandi, idque subinde faciendi, quod iurat: aliàs mendaciter iuraret, ac perinde deieraret, subsequitur quòd etiã si neutram illarum habeat, sola ipsa intentio iuran

Syluest.

Responsio.

di, quæ suapte natura & iure secum alias ambas deberet afferre comites, perinde est causa obligationis, ac si vtraque illarum adesset. Et per hoc ad argumẽta in contrariũ respõdetur. Ad illam enim autoritatem Gregorij; ex qua videtur consequi quòd tunc iuratio non nascitur ex corde, respondetur eo ipso quòd in corde ille habeat iurare, ex eodem cordẽ simul pullulat iuramenti obligatio.

Solut. arg.

Ad aliud verò quòd vbi non est promissio, neq; intentio promittendi, non est iuramenti obligatio. Respondetur quod cùm quisquis intẽdit promissorie iurare, tenetur simul promittere & se obligare, perinde ex sola intentione iurandi oritur obligatio, ac si se intenderet obligare. Hic ergo est casus sententiæ Isidori: nempè quòd iuramentũ tenet sicut ille cui iurat intelligit. Atq; hoc D. Tho. censet iurare in dolo quod nihil iuranti suffragatur. ¶ Quid ergo si quis exterius iuret proferendo verba & tangendo Euangelia, intus tamen non habeat iurandi animum. Respondetur in illo casu non esse verum, sed fictum iuramentum, & tunc habere locum verba Gregorij, quòd Deus non habet illud pro iuramento. Ipse enim mentium scrutator videt iuramentum non nasci ex corde. In foro autẽ exteriori omninò ab ecclesia q̃ per externa verba iudicat, reputatur iuramẽtum, pariq; modo in prætorio ciuili. Sed nũ quid in conscientia qui sic iurat, tenebitur id implere? Respondetur minimè quidẽ, ex vi iuramẽti, vt pote q̃ nullũ est, atq; adeo neque cõtrà illi veniẽs periurij reus fiet. Teneri autẽ potest alijs legibus verbi gratia. Si quis vt puella frueretur quæ sui copiam illi facere renuerat, antequã spõsalia illi iuraret, profectò si verbis iurat, tenebit legẽ iustitiæ fidem promissi seruare. Et pariter in quibuscũque alijs cõtractibus vbi interuenerit, Do vt des. Deinde gratia cauendi scandali, si quis solẽniter iurauit quanuis ficte in re alicuius momẽti proculdubio si nõ posset plane persuadere se nõ verè iurasse, teneretur ficto iuramento sub reatu mortali stare, ne scandalum daret, haberetur q; in opinione aliorum periurus.

Sensus Isid.

Sensus Gregorij.

Dubitatio

¶ Cõtra hæc aũt duo responsionis mẽbra arguitur sic. Qui iurat sine intentione obligandi se ad seruandũ promissum, in virtute iurat sine intẽtione iurandi: ergo superuacaneum est hęc duo distinguere ad conciliãdum cum Isidoro Gregorium. Probatur antecedens. Animus iurãdi secum habet annexum propositum obligandi: nam aliàs, vt di-

Argumẽ.

vt dictum est esset periurium: ergo qui non habet intentionem obligandi, sic non habet intentionem iurandi. Eorum namque quæ connexa sunt, vno sublato, aufertur & alterum. Respondetur annexa quidem esse de iure in hoc sensu, quòd qui propositum habet iurandi, debet habere idem subinde obligandi se & seruandi promissum: in facto verò sicut potest esse primum sine alijs, sic & vtrunque aliorum sine primo. Et ratio est: quia quæcunq; actio exterior deliberata secum natura sua affert agendi intentionem: & ideo nisi per formalem negationem mentis excludatur, semper intelligitur vnà concurrere cum actione. Intentio iurandi semper in externa iuratione includitur, dummodo & aduertenter fiat & qui iurat non illam peculiariter & expresse mente remoueat.

Iuramẽtum fictũ utrum sit mortale. Caieta.

Quare qui nõ habet animũ se obligãdi, mẽtitur quidem circa materiam iuramenti quæ est promissio: nõ tamẽ circa ipsam iurationem: imò verè iurat. ¶ Ex secũdo autẽ membro emergit dubium, vtrùm iurare exterius fictè sine intentione iurandi sit peccatũ mortale, quoniam de veniali nõ est dubiũ, quandoquidem qui dicit se iurare & nõ iurat, mẽtitur. Caieta. in præsentiarum absolutè absq; vlla distinctione ait esse mortale peccatum, siue ille qui fictè iurat, sponte nec iuret legitimè requisitus, siue per injuriã illata vi. Et intelligitur responsio quãdo planis verbis nõ æquiuocis exterius iurat. Et ratio eius est q exterius illud iuramentum fertur supra mẽdacium, scilicet, seruandi promissum quod non intendit seruare. Mendacium autem inquit non solum est contrarium verò iuramento interiori, sed etiam exteriori. Nam quemadmodum cultus exterior idolorum sine animo colẽdi (quod Marcellinus fertur egisse) peccatum est mortale: quia applicatur cultus cui non debetur. Ita & illud testimoniũ, Deus est mihi testis, quod est actus religionis: applicare mẽdacio est irreuerẽtia mortalis secundum illud, Quicunq; me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet, &c. Qui enim id facit metu humano, per Deũ fictè iurat. Et re vera quãdo iuramẽtum iure exigitur, opinio hæc cõstantem habet veritatem: tunc siquidem illa fictio iurandi perniciosum est mendacium, cũ eiusmodi requisitus iurare sincere teneatur: quando verò per vim & metum postulatur, nõ apparet vsq; adeo certa. Deus enim hominem in nemore ab impunis latronibus inuasum, qui sub hac forma iurare cogitur, Iuras mihi tantã numerare pecuniam? & respondeat sic iuro sine intentione tamen iurãdi. Arguiẽ sic: vel fictio illa ob id esset mortale delictum, quòd re vera ille habet intentionem faciendi contra iuramentum: & hoc non, quia iuramentum nullum est, sed simplex mẽdacium: tum quia dicit se iurare, & non iurat, tum quia significat se daturum & non habet tale propositum: quare nullum est illic mẽdacium iuramento firmatum. vel esset mortale, quia mendacium est perniciosum, & hoc nõ, quia cùm non teneatur iurare, nemini facit iniuriam. Argumentum est argutum, tamen tutiorem arbitror Caietani opinionem, & ratio est. Quoniam cùm ille tunc respondet sic iuro, non solùm est assertio in actu signato (vt dicunt logici) id est non solùm asserit se iurare: tunc enim solùm esset simplex mendacium: sicut si nolens rẽ aliquam diceres, sic volo: sed est iuratio in actu exercito. Etenim sicut cùm dicis, ego loquor, non solùm significas te loqui, sed verè illud exercere. Pari modo nõ ais, sic iuro, perinde est, acsi dicas, Deus est mihi testis, me pecuniam exhibiturum, aut per Deum pecuniam dabo. Vnde ad argumentum respõdetur esse mortale, non propter iniuriam illatam alteri, sed propter illam irreuerẽtiam, quæ fit Deo saltem exterius afferendo nomen eius in testimonium falsi. Ex quo fit dicere illa verba materialiter in tali casu, nõ esse mortale, nisi ille qui cogitur nõ habẽs intentionem iurandi sic responderet, dico ego iuro: nam caperet illa verba tunc materialiter, & ideo nõ iuraret, imò nullum esset peccatum, iuxta verbum Hieronymi in canon. vtilem. 22. q. 2. vbi ait vtile esse nõnunquam simulationem: & pariter si responderet dico Deus est mihi testis. Totũ enim hoc capitur materialiter. Si autẽ diceret dico quòd Deus est mihi testis, tunc caperetur personaliter, atq; adeò verbale mortaleq; esset periurium.

Iurare nõ rum fictè.

¶ Quòd si rursus quis arguat, sequeret inde quòd si quis exterius iuraret sine intentione iurandi, jurat tamen verũ, mortale quoq; crimen cõmitteret. Est verbi gratia scrupulosus quispiam, qui asserit quidem veritatẽ, cuius est certus, sed tamẽ requisitus vt iuret, ait se iurare & intus nõ iurat. Quòd autẽ id sequatur, patet, nam contrauenit fini iuramẽti qui est veritatis confirmatio, quam fingit se confirmare & non confirmat. Quare cùm mẽti os dissonet, erit abusus iurandi, atq; adeò mortale periurium. Imò appareat illusio diuini testimonij, vt pote quòd foris adducitur & animo non firmatur. Hic Caietan. in præsentiarum propter hæc argumenta asserebat esse mortale. Sed hoc profectò nõ modò non est certum: imò censeo esse falsum, si generatim affirmetur. Crediderim inquã quod vbi quis lege cogitur iurare, scilicet, vel à iudice vl' ab illo cui interest, mortale sit crimen iurare sine intẽtione, etiam verum, propter iniuriam quæ legi infertur & illi cui interest. Vbi autem per vim & metum extorquetur iuramentum, profectò nimium esset ius rigidaque assertio illum condemnare ad mortale. Nam tunc non habens intentionẽ iurandi nullam illi infert iniuriam, qui iuramentum extorquet: neq; verò legi aut Deo. Nam illa verba iuratoria non adhibẽtur mẽdacio, neq; ille propriè facit contra finem iuramenti, neq; testimoniũ Dei saltem morta liter illudit: quandoquidẽ neq; intus, neque extra falsum iurat, sed solũ fingit p testimoniũ illud veritatẽ cõfirmare, quã re vera non confirmat: quod erit forte veniale peccatũ.

De iuramẽto uerbis simulatorijs facto.

quia est mẽdaciũ officiosum, sanè quo quis iniuriã sibi illatam cauet. ¶ Hactenus de his qui planis verbis cõtra mentem iurant. Proximũ ergo est, vt dicam? de iuramẽto, quod verbis fit simulatorijs. Vtrùm qui alteri iuramentũ præstat promissoriũ simulatorijs verbis, animo nõ implẽdi, pmissum, nec se obligandi, mortaliter peccet? dixerim simulatorijs, nã si planis verbis iuret, cũ intentione iurandi, & mẽs intus sine aliquo moderamine sit, nõ implere neq; se obligare, manifestum corollariũ ijs q̃ dicta sunt appendit, illã intẽtionẽ iuramẽto cõtrariã, esse peccatũ mortale: quoniã est intentio faciẽdi cõtrà quã iuramento tenetur. Dubiũ ergo existit, qñ illa intentio est cũ aliqua restitutione.

Syluest.

Syluest. namque loco citato ait, q̃ si quis coactus externis verbis absolutè iuret seruare, pmisũ, neque tñ absolutã habeat intẽtionẽ simpliciter implẽdi, sed mẽte tacitus apud se intẽdat dare si debet quæ quidẽ simulatio in hoc cõfistit, q̃ verba sunt absoluta, mẽs verò cõditionata. Ait inq̃ illud iuramẽtũ nullũ esse peccatũ in quo vtiq; sensu intelligit textũ illũ Hiero. c. vtilẽ. 22. q. 2. vbi ait, vtilẽ esse nõnũq̃ simulationẽ. At verò duplici hic distinctiõe opus est. Quoniã aut extera verba relata ad mẽtẽ iurãtis plane falsa sunt, aut equiuoca. s. in vno sensu vera, & i altero falsa: aut deniq; ea arte, plata: vt alter cui iuramẽtũ exhibet

Responsio.

ipsa calere nequeat. Secũda distinctio est ex parte iurãtis. Aut enim ab eo exigitur iuramentum quod iure facere tenetur, videlicet, à suo prælato iudicẽ, aut à priuata persona, cui ratione cõtractus iurare tenetur: aut exigitur per vim, aut per iniuriam, vt illi contingit, qui in nemore incidit in latrones, vel si iudex contra ius illud vult extorquere. His suppositis prima statuitur generalis regula. Si verba exterius prolata respectu intentionis iurantis, planè falsa sunt, id est menti eius dissona, vniuersim & absq; vlla exceptione est peccatũ mortale. Id quod præsenti exẽplo monstrat, vbi extrà sine restrictione iuratur, & in mente non habetur absoluta intentio, neque iurans excusatur per illã mentalẽ restrictionẽ, dabo si debeo aut iuro dare si debeo. Nam postquàm illam verbis nõ explicat, sed verba sunt absoluta, nõ consonat os menti: sed ficta est iuratio: quia intus non fit absolutè, vt explicatur extrà. Quem ideo casum cõprehendit sententia Augustini super Psam. 23. relata. eadem causa & quæstione can. in dolo. vbi ait. In dolo iurat, qui aliter facturus est, quàm promittit. Quapropter quantuncunq; per vim & iniuriam fuerit iuramentum extortum, factumq; ad redimendam vitam, erit mortale periurium. Sentẽtia ergo Hieronymi nõ habet hic locum. Nam quod ait vtilem esse quandoque simulationem, intelligitur vbi simulatio absque vlla fieri potest falsitate. Quando autem simulatio fit in verbis, quæ vel sub æquiuoco vel artificiosè proferuntur, ita vt sensum possint recipere, quem iurans intẽdit, licèt eum alter non percipiat, tunc si iuramentum iure petitur, non licet tali amphibologia vti, propter iniuriam quæ fit illi qui ius habet petendi. Quando verò vt illata petitur, licitum est ea fraude petentem deludere. Verbi gratia. Si iniurius ille nequam sic rogaret. Iuras mihi tantã numerare pecuniam? & alter respõderet, sic vro (absq; id est) non esset peccatũ mortale, sed simplex mendacium: quia fortè nihil tunc vreret. Item si Dei nomen lingua illa qua fit iuratio, diuersum quoque aliud habuisset significatum, liceret illud intelligendo, dicere testis mihi est Deus: quanuis alter Deum cæli intelligeret. Aut si altero interrogante. Iuras mihi numerare pecuniam? alter responderet. Tibi iuro numerare: vt non esset sensus. Numerare tibi, hoc est soluere, aut tradere: sed tibi iuro apud me pecuniam recensere: quandoquidem numerare

Generalis regula.

Augusti.

Quãdo verba sunt æquiuoca.

merare vtrunque significat. Quare tale iuramentum esset verum, iustum, & prudens, atque adeò consonum documento Hieronymi in canone citato, vtilem. Quoniam tunc simulatio, quoniam absq; falsitate fieret, vtilis esset. Quamobrem sententia Isidori, quacunque arte verborum, &c. nõ esset eiusmodi iuramentis contraria: quoniam intelligitur, quando iuramentum est, aut falsum, aut alteri contrà ius præiudiciale.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm maior sit obligatio iuramenti quàm voti.

Cõclusio.

CVM tam votũ quàm iuramentum inter officia sint religionis nõ immeritò interse cõferũtur, vt exploret vtra sit maior obligatio, voti ne, an iuramẽti. Ad quã quæstiunculam D. Tho. vnica cõclusione affirmatiua respondet. Votum ex ratione sua magis est obligatorium quàm iuramentum. Idque duabus rationibus persuadet. Prior est. Vis obligandi primũ pensari debet ex obiecto, videlicet ratione illius cui fit obligatio: votũ autẽ promissionẽ dicit Deo factã, iuramentum autẽ nõnũquã fit homini, licèt fiat per Deum: Sanctior ergo est ac subinde maior obligatio voti. Posterior verò ratio ꝓcedit ex causa & radice, vnde eiusmodi obligationes pullulant. Vtraq; enim ex diuina radice nascitur. Quapropter tã iuramentũ, q̃ votũ (vt suprà mõstratũ est) ad religionẽ attinet. Tãetsi diuersimodè. Nã obligatio voti ex fidelitate nascitur, quã Deo in promissis ei factis debemus, vt illa persoluamus: obligatio autẽ iuramenti oritur ex reuerẽtia, quã eidẽ debemus. Vt qđ per eius nomen alicui polliceмur, reddamus: infidelitas aũt fidelitati contraria peior est quàm irreuerentia: nã includit illã: siquidẽ infidelitas species quædã irreuerentiæ est, nõ tñ vice versa includit abilla. Potest enim quispiã alterũ per irreuerẽtiã dehonestare, quãuis nullã ei fidẽ frangat. Quo fit vt infidelitas, ac præsertim hominis ad Deũ maxima sit irreuerentia: ergo votũ ex ratione sua magis est obligatorium, quàm iuramentum: quandoquidẽ eius violatio magis est propter infidelitatem sacrilega.

Nota nouas cõclusionis rationes.

COnclusio facilis est, tũvt intelligat, tum etiã vt credat, si modò nominũ significata ex superioribꝰ supponant. Votũ eñ vt lib. superiori dicebamꝰ, est ꝓmissio facta Deo: iuramentũ autẽ contestatio veritatis, quæ fit per Deum: & nonnunquã promissionis, quæ fit homini. Quare votum ꝓpinquius sublimioriq; ratione habet Deum pro obiecto, quàm iuramentum. Loquimur enim de iuramento per se quod nõ est votũ. Cùm enim ais, Promitto hoc Deo, Deo te sine aliquo medio subdis debitorem, cumq; adeò creditorem, ac Dominũ tui promissi. Cùm aũt quippiã ꝓmittis homini per Deũ nõ Deo ꝓximè, sed homini te reddis obnoxium. Neq; Deum creditorem, & dominum cõstituis tui promissi, sed testem, & quasi fideiussorem. Quare non solum fractio voti, est fractio fidei Deo debitæ, & fractio iuramenti non nisi violatio eius reuerẽtiæ: imò verò ipsa eadem reuerẽtia Dei impudentiùs violatur in fractione voti, quàm fractione iuramenti. Atque eam ob rem S. Tho. nõ fuit contentus ostendere, quòd infidelitas in fractione voti ex natura fidelitatis est peior, q̃ irreuerentia, quæ emergit ex fractione iuramenti: sed adiecit infidelitatem fracti voti esse irreuerentiã, eãdemq; maiorem illa quæ est in periurio. Minorem enim irreuerentiã facit famulus hero suo, cùm fidem illi frãgit, absurdiusq; eũ cõtenit, quàm adducẽdo eũ in testẽ falli. Cuius ratio est, ꝙ directius, & è regione magis facit contra rationem dominij, quod habet supra ipsum. Accedit prẽterea, & alia excellẽtia voti, qua art. 5. diximus iuramento antecellere. Nam licèt tam obseruatio iuramenti, quàm voti, pertineat ad religionem, tamen votum suam etiã materiam facit actum religionis. Dum enim eleemosynã voues, illã in Deum per religionẽ refers: & ideo ipsa eleemosynę erogatio est imperatus actus religionis. Materia autẽ iuramenti minimè. Imo reuerẽtia iuramẽti ordinat ad cõfirmãdã veritatẽ ꝓmissi. Et ideo ꝓmissum illud nõ refert in Deũ, sed in hoiem: ob idq; votũ interius ptinet ad religionẽ, quàm iuramẽtũ. Tãetsi seruare quoq; iuramẽtũ sit religionis officiũ: qa est reuerẽtiã facere deo. Sed nihilominus cõsilium est, vt suprà diximus, vouere, nõ aũt iurare sine necessitate.

Cõclusionis moderatio.

Atq; adeò ex hac parte peiꝰ est votũ defringere, q̃ iuramentũ. ¶ Cõclusio autẽ hęc quãtum ad naturã rei attinet intelligenda est. Nam posset ratione grauitatis materiæ, vel aliunde eousque augeri scelus periurij, vt scelestius esset q̃ fractio voti. Equis enim ambigat enormius esse crimẽ iuramẽtũ frangere soluendi homini decẽ millia aureorũ, quæ

quę cõstante iustitia illi debebat, q̃ fractio illius voti, quo quis eleemosynã decẽ numorũ Deo vouerit. Cæteris ergo paribus, intelligẽdum est aut paulò plus aucta iuramẽti materia. ¶ Hæsitabit quis forsan circa illud verbum D. Tho. Infidelitas irreuerentiam cõtinet. Nam inter homines adeò videtur diuersa vitia, vt vtrũque possit sine altero existere Respondetur autem bifariàm. Primùm q̃ inter herum & subditum neutiquam infidelitas absque irreuerentia esse potest: tametsi ẽconuerso irreuerentia interuenire valeat ali qua prꝛter infidelitatem. Et de infidelitate hac loquitur proprie S. Thom. Secundò aũt respondetur, quòd etiam infidelitas inter pares, & domini ad seruum, licèt videatur irreuerentiam non includere, nihil ominùs infidelis omnis fœdifragus quodãmodo est despector alterius. Quare & dominus cùm infidelis est seruo, illum contẽnit: & quadamtenus irreuerẽtur. Idemq́ue accidit inter pares quapropter omnis infidelitas speciem quandam irreuerentiæ continet.

Dubium.

1. Argumẽ. D. Thom.

ARgumenta D. Thom. facilima sunt. Primum est, votum est simplex ꝓmissio: iuramentum autem diuinum testimonium promissioni adhibet: est ergo prælantius. Respondetur, quòd licèt hac parte videatur iuramentum excellentius, votũ tamen plus ex parte obiecti excellit, quia fit Deo.

2. Argumẽ.

¶ Secundum, votum nonnunquam Deo factum iuramento cõfirmatur: id autem per quod aliud confirmatur robustius videtur, & fortius. Respõdetur, & est notanda respõsio, quòd iuramentum non adhibetur voto eò quòd sit fortius per se vinculum, sed quia est aliud vinculum. Et ideò licèt sit minus, ad ditum tamen alteri implicatiorem facit nexum.

3. Argumẽ.

¶ Tertium, obligatio voti emanat ex deliberatione humana vouentis: obligatio verò iuramenti ex diuina veritate quæ affertur in testimonium: ergo est fortior. Respõdetur quòd quanuis obligatio voti pendeat ex humana deliberatione vouentis: & ex illa sola parte non habeat tantam vim, quam iuramentum, tamen quia per deliberatã voluntatem promissio fit Deo, ex parte diuinæ maiestatis cui maxima debetur fides, nã ciscitur votum maius robur quàm iuramentum ex diuina reuerentia.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm in iuramento fieri possit dispensatio.

DEcisioni de obligatione iuramẽti annexa est inquisitio de eius dispẽsatione, vtrũ licèt sit obligatoriũ, posito tñ eius obligatio ꝓ dispẽsationẽ extingui. Et respondet vnica cõclusione affirmatiua. In iuramento cadit dispensatio. Probat primò per locũ à maiori. Voti vinculũ vt ꝓximè dictũ est, arctius est quã iuramẽti: super illo autẽ potest dispẽsatio fieri: ergo & super isto. Secundò autem adhibet ratio altera explicatior. Necessitas dispẽsationis, vt de voto in superiori libro docebamus, inde emergit, quòd cõtingit officiũ aliquod vniuersaliter cõsideratũ esse licitum, vtile, & honestũ, secundũ aũt particulare euentũ, vel inhonestum reperiri, vel nociuũ, atq; adeò tũc neq; legis, neq; voti dbet esse materia, vt si qs peregrinationẽ vouit q̃ pòst obstaculum est alteri officio qđ ille ad maiorẽ Dei gloriã & ecclesiæ maius cõmodum põt exhibere: hoc autẽ ipsum vsu venire potest in iuramento: nã si id quod qs iurauit fit postea inhonestũ, repugnat iustitię, & si fit nocuũ, repugnat iudicio: ergo pariter in iuramẽto locũ habet dispensatio. ¶ Materia hæc illis cõsultis, quæ de voti dispẽsatione superiori libro disputauimꝰ, facile patet.

Duo discrimina inter votũ & iuramẽtum.

Sunt nihilo minùs inter votũ & iuramẽtum duo animaduertẽda discrimina, quibꝰ res fit apertior. Differũt eñ tũ ex parte obiecti, q̃ votũ fit soli Deo: iuramentũ verò fieri põt homini: tũ ex parte materię, quòd ꝓpria materia voti est opus supererogationis, qđ superiori libro declarauimus, materia aũt iuramẽti cuiuscũq; opus virtutis, vt ius suũ vnicuiq; seruare, &c. Ex his pullulãt duę alię differẽtiæ in dispẽsationibus meditandæ. Prior q̃tum ad illos qui dispẽsare possunt. Enimuerò quãuis Papa dispẽsare valeat in voto, qđ est maius, nõ tñ in iuramẽto, qđ est minus. Haud eñ relaxare potest iuramentũ qđ homo homini præstitit id soluẽdi qđ ei ꝺebebat. Et hoc neq; accidit ex minore facultate Papæ, neque ex dignitate iuramenti, sed ex natura contractus qui iuramento confirmat. Enimuerò quia est vicarius Dei põt votum, qđ Deo fit, in id quod ei gratius est cõmutare. At qm̃ facultatẽ nõ habet tollẽdi alteri qđ suũ est, neqt ei iniuriã inferre cui prẽstitũ est iuramẽtũ illud relaxãdo. Et vice versa, quãuis priuatus hõ in voto, qđ Deo fit, dispẽsare nequeat, qa nõ est eius vicariꝰ, ille tñ cui iuramẽtũ prẽstitũ fuit, põt illud relaxare nõ ꝙ cumulatiorẽ habeat facultatẽ quã Papa, sed

Duæ aliæ differentiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pa,sed quòd est dominus bonorum suorum & ideo sicut potest illa donare,sic iuramentum sibi exhibitum remittere. Quare illa nō est dispensatio:sed remissio donatioq; debiti. Secunda differentia ex parte materiæ est, quòd in commutatione dispensationeq; votorum ad id tantùm attendi debet qđ Deo sit magis placitum:in iuramentis autē relaxandis cauenda est iniuria,ne fiat tertię personę. Atqui per has easdem regulas de irritatione censendum. Potest quidē pater irritare votum filij citra legitimam ætatem, & maritus votum vxoris. Ac perinde omne iuramentum quod speciem habet voti: vt si yxor iurasset peregrinationem:aut ieiunij: & pariter si filius ante quartūdecimum annum ingressum iuraret religionis. At verò in illa iuramenta,quæ fiunt homini,sine cuius vtiq; præiudicio relaxari nequeunt,non habet paterfamilias tam liberam potestatē. Et sic intelligitur lex num.30.vbi æqua facultas marito cōceditur ad relaxandum tam iuramentum quàm votum vxoris,& patri ad relaxandum tam iuramētum quàm votum filij. Idem que iure canonico habetur ex cōcilio Eliberitano.22.q.5.pueri sed habenda est ratio contractus iuramento confirmati. Quando enim pater,aut maritus irritare potest suorum contractum,tunc filius,& vxor nexu iuramenti soluūtur:quia tollitur eius materia. Si autem contractum illum nequit irritare,tunc neque iuramentum. Ob idque quandoque consultius erit,vt huiusmodi iuramentorum dispensatio,& relaxatio ab ecclesiæ prælatis petatur. ¶ Ex his duæ regulæ dispensandi in iuramento colliguntur. Prima quod hominis præiudicio cessante,nempè tertiæ personæ Papa,vt in omni voto potest rationabili causa dispensare,ita & in omni iuramento,quippe quod vt dictum est minoris est vinculi. Secunda ad discernendum, quenam iuramenta solus Papa relaxare possit,quæ verò episcopi,ad, id conijcienda sunt oculi,vtrùm si essent vota,solus Papa,an verò Episcopi possent illa remittere. Exempli gratia,in tribus votis nempè religionis,castitatis,& Hierosolymitanæ peregrinationis solus Papa dispēsare potest. Fit ergo consequens,vt in similibus iuramentis earundē trium religionum ad solum ipsum dispēsare pertineat. At quia in alijsomnibus votis nempè aliarum peregrinationum ieiuniorum,&c. Item non ludendi,aut non venandi,&c. Episcopi dispēsare possunt, fit vt in similibus iuramētis fortiori ratione ijdem Episcopi dispensandi facultate fungantur.

Duæ regulæ dispensandi

PRimum argumētum Sancti Thom. est. sicut ad iuramētum assertorium, ita & ad promissorium veritas requiritur: cum nemine tamen dispensari possit,vt contra veritatem de præsentibus,vel præteritis asserendo,iuret:ergo neque vllus potest dispensare super iuramento quod quis de futuro fecit. Respondet D.Thom. illationem nullam esse. Quando enim super iuramento promissorio dispensatur non eò tendit dispensatio, vt qui iurauit contra iuramentum faciat,vt scilicet manente iuramenti vinculo faciat cōtrà. Et in hoc par est promissorium assertorio. Nam sicut ius diuinum est,vt nemo asserendo falsum iuret,ita,vt quòd iurando ꝓmisit obseruet,si adsint alij comites: præceptum autem diuinum non est dispensabile. Sed effectus dispēsationis est,vt id quod sub iuramento cadebat,sub illo amplius non cadat. Vt si quis iurauit ieiunium quod postea obstaculum est vberioris virtutis, sicuti de voto dictum est. Materia autem assertorij, quæ est præterita, aut præsens veritas, postquam iuratum est non est mutabilis:nā ad præterita non est potentia,& ideo dispēsatio in illa fieri nō potest,dispensare autem in ipso actu iurandi,videlicet,vt iures falsum esset cōtra præceptum diuinum. Materia autem promissorij: quia est de futuro, variari potest:vt quanuis fuerit prius idonea quæ sub iuramento promitteretur,fiat postea inidonea,vt impleatur,atq; in hoc dispensationis ratio cōsistit. ¶ Secundū argumētū est. Iuramentum in eius commodum fit cui præstatur:ille autem non videtur tale iuramentum relaxare posse: ergo multo minꝰ Papa vel alius cui nihil iuramentū interest. Respōsio est,bifariàm quēpiam posse alteri rem aliquam iurare. Vnomodo quādo illi id pollicetur quod est ei vtile:cui adeò iuramētum illud interest. Et ideò à tali iuramēto potest ille iurātem absoluere:quia potest ius quod habet alteri remittere. Alio modo quando quis alteri id iurando promittit,quod ad diuinum attinet honorem: qualia sunt opera pietatis & religionis:vt religionem intrare, eleemosynam erogare,&c. Et tunc inquit ille cui fit promissio non potest iurantem absoluere: quoniam iurationes huiusmodi nō fiunt propriè homini, sed Deo. Nisi forsan promissio conditionalis esset,ab illo homine dependēs cui fit. Vt si quis alteri ingressum

1. Argum. S. Thomæ

2. Argumē.

Notandasolutio.

sum religionis iuraret, si illi expedire videretur. Est ergo solutio præsens discretè obseruanda vt intelligamus nō omnē promissionem quæ verbo fit homini,re vera illi dūtaxat fieri. Posset enim ignarus facilè decipi credens quicquid iurat amico in eius facultate esse illud remittere:cùm tamē regula sit fallax,sed ad materiam respiciendū est. Quādo enim quis amico pecuniā daturū se iurat vel alius eius cōmodum facturum,id verum est:quādo verò id quod promittitur materia religionis est,aut pietatis,materia ipa sua natura ostendit speciem habere voti, quæ Deo fit. Vt si ingressum religionis,ieiuniū, peregrinationem,seruitium hospitalis & similia iures. Quòd si contra arguas, sequeretur quòd si ego amico iurarem pondus auri in dotem suæ filiæ elargiri,nō posset ille mihi remittere,sicut si absolutè illud iurarem. Nam dotare virginem videtur opus eleemosynę,ac subinde pietatis atque adeò esse votum:hoc autē videtur durum. Respondetur quòd huiusmodi promissiones sunt ancipites:& ideo videndum est quo animo fiant, etenim si promissio fit homini in gratiam ipsius humano more, iuramentū potest ab illo amico relaxari,sicuti ipsa puella idem sibi præstitum iuramētū posset remittere. Si verò promissio sit intuitu pietatis,& religionis naturam iam induit voti,quod ab homine relaxari non potest. Pariter si iurasti pauperi ipsum alere,speculandum est quo animo id feceris,videlicet in animo id Deo vouendi,an solo propositō te illi pauperi obligandi. Priorem enim obligationē relaxare ille nequit:potest autē posteriorē. In alijs verò materijs profectò res est dubia: vt si iurasti amico non ludere,aut nō venari:si ēm animū habuisti illi tantùm promissionem facere illiq;te duntaxat obligare, ille tibi potest remittere,secus si per viam religionis id feceris. Itaq; quotiēscūq; huiusmodi iuramenta speciem habēt voti,licèt facta sint altero mouente homine,& vt illi rem faceres gratam,relaxatio pertinet ad episcopū, vel Papam secūdum qualitatē materię. Et ideo quando absolutè fiunt,ita vt qui fecit discernere nequit quem animū habuerit, censenda sunt,propter naturam materiæ, vota iuramento firmata. ¶ Tertio argumēto S. Th. & eos explorat qui dispensare possunt,& dispensandi causas. Et est huiusmodi. Episcopus potest dispensare in votis vulgaribus exceptis tribus soli Papę reseruatis:ergo eadē

Argumētū.

Tertium argumentum.

ratione posset in iuramentis:quod tamē videtur esse contra iura:quæ iuramentorū relaxationes Papę videntur remittere:vt cap. verùm.extra.de iureiur. Quæstio ergo est vtrùm par sit facultas dispensandi in iuramētis & in votis. Respondet autē quatuor. Primum est,quòd vbi iramentū fit,aut de re illicita aut de impedimēto maioris boni multa opus est dispensatione,sed prius nullatenus est seruandū,posterius verò,licèt seruari possit,consultius tamen est vt non seruetur. Secundū membrū est,quòd vbi iuramētum ambiguitatem habet,licitum ne sit,aut conducens, aut nocuum, seu simpliciter in genere,seu in tali casu,tunc episcopus dispēsare potest. Subintelligitur tamen tribus illis exceptis:scilicet religionis perpetuæ, castitatis,& peregrinationis Hierosolymitanę. Tertium mēbrum est,quòd vbi iuramentū manifestum est esse licitum vtile & honestū non videtur locum habere dispensatio, nisi aliquid melius occurrat in cōmune bonum conferens. Et hoc inquit ad potestatem Papę pertinere videtur. Quartum assertum est, ad vnumquēq; pertinere irritare iuramentum quòd à sibi subdito factum est circa ea quæ eius potestati subduntur:vt Pater irritare potest iuramentum puellæ,& vir vxoris,vt habetur nu.30. quod iam suprà expositum est. ¶ Tertium verò mēbrum nonnihil habet ambiguitatis. Haud enim videtur hic D.Thom. iuramenta distinguere in quibus solus Papa dispensare potest,& in quibus potest Episcopus ex natura materiæ, sicut in votis vt scilicet tria reseruentur Papę, & alia cōmittantur Episcopo. Sed ex conditione & qualitate ambiguitatis. Nempè vt illa de quibus ambigitur an sint conducentia subdantur Episcopo:reliqua verò reseruentur Papæ. Nos tamè proximè contrariū dicebamus. Id quod ratio comprobare videtur. Nam si votum,arctius vinculum est,fit, vt tātam facultatē habeat episcopus in vniuersa iuramenta quantā in vota:nisi expressē sint reseruata. Respondetur quòd quantum ad rigorem rationis,& iuris non asserit Diuus Tho. contrariū:sed quantū ad equitatem & vt tutius conscientijs consulatur, cōsueuit ecclesia res magis arduas ad Papæ tribunal deferre. Ad quā,vt habetur de baptismo,& eius effectu cap. maiores. sunt maiores causæ referēdæ. Et ideo nemo hic de verbo ambiguitatis fallatur:vbi enim res iurata ambigua est,sit ne expediens,facilior est dispensatio:

Universidad de Deusto
Biblioteca

spẽsatio: & ideo cõmittitur Episcopo. Quia quanto materia est magis ambigua, tãto est certiùs & clariùs dispensandum esse. Quando verò res iurata non est ambigua sed palàm est fuisse licitam, maior est ambiguitas an sit dispensandum, difficiliorq; adeo est dispensatio: quia re vera id non licet nisi vbi res maioris cõmodi superuenit. Et ideo refert uatur Papæ. Qua de causa, vt inter arguendum adr[illegible]nuit. D. Thom. can. si verò. & verum. extra. de iureiur. & can. Abbas. de his q̃ vi. met. ve. cauſ. &. 15. qõ. 6. per totum & alij complures iuramentorũ dispensationes à solo pontifice maximo leguntur factæ. Et ita præcipuè obseruandum est quando iuramẽta fiunt hominib⁹ quibus interest. Illa enim nunquam, aut vix vnquam, & tũc maxima de causa, sunt relaxanda. Haud tamen negauerim quin Episcopus etiam id possit, nisi sint expresse reseruata. Vt sunt iuramẽta super statutis collegiorum scholarum, & ecclesiarum quæ sunt Papæ quorum dispensationes sibi reseruat. Ac præcipuè illa, vt D. Th. hic insinuat, quę super bonis ecclesiasticarũ rerum dispensandis fiunt. Hæc enim iuramenta ne facilè eadem bona dilapidẽtur Papæ solita sunt reseruari. Illa verò iuramenta quæ super beneficijs fiunt licèt plenariè ad Papam pertineant tamen si quis clericus iurauerit non acceptare præbendam, nec ecclesiæ seruire, Episcopus vbi expedire senserit poterit super eiusmodi iuramentis dispẽsare imo & cogere, vt accipiat sicuti Gregor. coẽgit Florentinũ archidiaconũ accipere episcopatum, vt suprà citauimus canon.

Dispensare super iuramentis non licet absq; legitima causa.

Florentinũ. dist. 85. ¶Est autẽ hic apprimè obseruandum quòd sicut de voto dictũ est, nemo in iuramentis sine legitima causa dispensare valet. De quibus autem causis non opus est hic alium meditari tractatum præter illum quem de voto libro proximo quæstio. 4. articu. 3. scripsimus: vbi eas latissimè dilucidauimus. Consueuit enim super iuramentis bifariàm dispensari, scilicet, aut directè, aut indirectè. Directè autem ratione subditæ materiæ, vt modò de reb⁹ beneficijsq; ecclesiasticis dicebamus: in quorum dispensationem Papa plenissima fungitur potestate, atque adeò facultate in iuramentis dispẽsandi, quæ in illam materiam ferũtur ratione venditionis, aut commutationis eorum. Quocirca in omni iuramento dispensabili dũ fit subintelligitur, nisi superiori potestati rationabilis vtilitas fuerit dispensatio. Vt patet cap. venientes. extra. de iureiuran. Imò vt de voto dicebamus quantuncunq; quis iuret non petere dispensationẽ, neque illa vti, potest vbi ratio id planè popoposcerit, prælato iuramentum patefacere, etsi ille voluerit dispẽsare, potest illa vti: sunt enim huiusmodi iuramenta, & fatua & fictilia. Secundò dispensat ecclesia ex officio propter causam: vt de iuramento coacto dictum est cuius dispensatio in odiũ illius fit qui vim intulit, & vbi quis deceptionem aliquam, vel nimiam facilitatem citra cõsiliũ iurandi allegaret. Sed in hæc etiam dispensare valet Episcopus. Et pariter in odium excõmunicatorũ iuramenta quæ illis fiunt relaxantur, vt patet. 15. q. 6. can. nos sanctorum. & can. iuratos, Fit denique dispensatio alias ob causas, vt si licentiatus iurat nõ recipere doctoratum nisi in tali vniuersitate, & pòst superuenit causa iusta alibi recipiẽdi, Papa dispensat non ali⁹ si statuta sunt illius. In summa vbicunq; cedit in cõmune bonum, nisi tertiæ personæ iniuria fiat, legitima esse potest dispensatio. Indirectè verò fit dispensatio quando subtrahitur materia iuramenti, vt si Papa episcopum fũctione sua priuat, aut regem regno, subditos absoluit ne iuramento obedientiæ illi ampliusteneantur. Et pariter si statutare uocat quæ quis iurauit, eo ipso iurantem nexu iuramenti absoluit. Hæc autem omnia plana sunt. ¶In dubium autem repetere qs inpræsentiarum posset vtrùm si Papa in iuramento sine causa illegitimè dispensat, dispensatio teneat, sic vt qui contra iuramentum deinceps fecerit non sit periurus. Exempli gratia si ego iuraui pecuniam debitã creditori meo soluere, quanuis Papa non meabsoluere possit a billo debito, quin virtute iustitiæ reddere conuincar, vtrùm si absque vlla causa dispenset in iuramẽto tollatur mihi religionis ratio qua insuper obligabar, vt liber sim à periurio etiam si non soluã. Hoc autẽ satis libr. 1. discussimus quæstio. 7. articu. 3. in dispensatione legum: quod post libr. 7. de voto resumpsim⁹. Et ideo hic citra disputationem respondemus, minimè dispensationem esse validam. In illa enim quæ sunt de iure diuino, & naturali, dispensatio neutiquam cadit. Cùm ergo de iure diuino sit, vt qui vouit reddat, atque adeò quòd quis iurauit, quanuis illa vincula ex volũtate voluentis, vel iurantis nata fuerint, nequeunt, p fectò sine causa tolli. Et multominùs quando iuramentum fit alteri cui interest, vt exẽplo pro-

Dubium an dispensatio sine causa sit valida.

plo proximo modò explicabamus. Nam illi cui pecuniam debeo nõ soluto id interest, quòd illi soluere teneor, verũ & modus quo teneor. Et ideo absque illius præiudicio, vt in principio dicebamus relaxare Papa illud iuramentum nequit. Quare si id fine vrgentissima causa faceret attenteret, relaxatio nisi fallor, non teneret. Cætera vide in libro superiori de voto.

ARTICVLVS X.

Vtrùm omnibus cuiuscunque conditionis liceat absque discrimine quocunque tẽporerurare.

VM Iuramentum sit actus religionis, & nonnunquàm necessarius, meritò in calce eius disputationis quæritur, vtrùm, omnibus id competat, an aliqui ab eo prestando cohibeantur. Ad quod D. Thom. supposita distinctione tribus conclusionibus respondet. Iuramentũ enim, & ratione Dei per quem iuratur æstimari potest, cui maximè debetur reuerentia, & ex parte iurantis hominis, qui in testimonium suæ veritatis illo astdiget. Prima ergo cõclusio est. Ratione prioris considerationis duo hominum genera insolẽni iurandi officio iure denotantur nempe pueri ante annos pubertatis iurare non cogũtur. Periuri verò, & infames ab eodẽ officio arcẽtur. ¶Secunda ob eãdem reuerentiam iurare in sanctis soleniter, nisi è ieiunis fiat non reputatur honestum, vt vigesimasecunda quæstio. 5. Cornel. Papa desiuit canno. honestũ. ¶Tertia conclusio ex secunda ratione prouenit, vt personas egregie dignitatis iurare soleniter nõ deceat, quales sunt sacerdotes. Debent enim esse tantæ autoritatis, vt citra iuramentum sit eis adhibenda fides. Vnde. 22. quæst. 4. c. si quis presbyter habetur quòd sacerdotes ex leui causa iurare non debent. ¶Quarta conclusio, in necessitate, vel pro magna vtilitate licitũ est illis iurare præsertim pro ipsalibus negotijs stabiendis & dirimendis litibus in quibus citra tales casus nõ licet.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

CONclusiones istæ omnes habentur in iure, sed sunt dextero legitimoq; declarandæ intelligendæ, imprimis prima. tum de pueris quàm de periuris habetur. 22. q. 5. can. puerulli. Et illico can. pueri, explicatius designatur ætas, nempe quod ante annos quatuordecim iurare non cogantur. Sed perspice differentiã, quòd pueri non cogantur, si iurare reuerint. Si autem vigere in illis ratio apparebit, & vltro se ad iurandũ obtulerint, quantũ ad tenorem illorum canonũ non apparent repellendi. Periuri verò etiã si iurare voluerint, cohibẽtur. Et ratio differminis est, quòd pueros solus naturalis defectus ætatis facit non esse satis ad iurandum idoneos. Et ideo mitiùs illos ius admonet, vt iurare caueant: periuros verò vitium ipsum inidoneos reddit. Et qua ratione non cogunturiurare pueri, arcentur, & à iurando furiosi. Moderati tamen iuris conclusiones de iuramento solenni, quod ad publicum testimonium exigitur. Nam de illo & iura loquuntur & D. Thom. intelligit, vt in solutione secundi patebit. Ex quo fit consequens, quòd qui periurus antea fuit, dũ priuatim, vt reliquum vulgus iurat non magis peccat quàm reliqui: neque dum iterum deierat, illud singulare periurium habet duplicem malitiam. vtiam scilicet, quia periurũ, atque alteram, quia fit post aliud. Imò verò periurus non quicunq; à ferendo testimonio repellitur, sed ille qui reus in iudicio factus est periurij, atque adeò condemnatus. Quocirca licèt quis priuatim pluries mendaciter iurauerit, non ideo est à testimonio ferendo cohibendus. ¶Circa secundam conclusionem, venerationem adnotato quæ iuramento debetur. Nam quanuis cẽremonia illa, vt nemo nisi ieiunus ad solum iuramentum admittatur, non sit prorsus necessaria, reputabatur tamen olim honestũ aliter fieri, vt quasi ad sacrosanctũ sacramẽtũ altaris, sic ad iuramentũ accederetur, nempè vt iuraturus attentiori animo secum reputaret certissimum ne esset, id quod sub iuramento asserturus accedebat. Quapropter, & alijs circumstantijs exornabatur iuramentũ: scilicet ratione loci, vt nemo nisi in templo, & super altari, & libro euangeliorum attacto, quæ sacerdos in manibus teneret, quasi ante tribunal Dei tremebundus iuramentũ præstaret. Vnde homil. 13. ad populũ Chrysosto. Nõ stagemõ & deploro quospiam in vijs iugulatos audiens, sicut gemo, & lachrymis prosequor, & horresco cum video quẽpiam, pernitiosum hanc altare venientem, & manus imponentem, & Euangelij iurantem attactis. Imo & apud Ethnicos, vt inter Romanorũ probemata apud Plutarchũ extat, ne mini Herculem sub tecto iurare licebat: sed sub dio, quasi in Iouis præsentia, vt iuratur admoneretur quatum iudicem præstando iu-

Iusiurandi veneratio.

Chrysosto.

Ethnicorũ religio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratio tertiæ conclusionis.

ramẽto deberetur. ¶ Tertia conclusio, nempe vt honor ille sacerdotibus deferatur, ne pro leuibus iurent loco citato cano. si quis presbyter. 2. q. 4. habetur. Vbi adhibetur, q̃ vice iuramenti per sanctam consecrationẽ interrogẽtur, & 22. q. 5. cano. nullus primo, cauetur ne vllus ex ecclesiastico ordine qcquam laico cuiquã super Euangelia iurare præsumat. Adijcitur autẽ eodem canone. si quis presbyter. & in proximo. presbyter. quòd in certis causis nempè ad purgandam suam innocentiã & ꝓ alijs causis spiritualibus iurare eos liceat. Fuit enim etiam in lege naturę tanta sanctitate habitum iuramentũ vt à personis integræ vitæ & intemeratæ fidei illud petere nefas esset. Vnde & inter eadem Romanorum problemata refert Plutarch. quòd viris ingenuis & nobilitate insignibus iusiurandum tormẽti genus eratiser uis nãq; & mancipijs non deferebatur iuramentum, sed in eculeum rapiebantur vt quæstione ab illis extorqueretur veritas: liberis verò & ingenuis quos torquere non licebat idem reputabatur iuramẽtum ad extorquẽdam veritatem, quod seruis tormẽtũ. Continebat prętereà eorum religio, vt neq; Diali flamini neq; sacerdotibus iurare liceret sed simplex eorum assertio pro iureiurãdo duceretur. Quod si cum ista iuratoriæ religionis sanctitate abusum nostrorũ tẽporum cõferas, nõ poteris non locũ deplorare in quẽ Christiana religio hac parte decidерit. Admittuntur enim, imò de improuiso abripiũtur ad iurãdum sine delectu cuiuscunq; fortis homines, nempè bubulci, muliones, baiuli, ebrij, & helluones. Neq; verò in tẽplo: sed vbi iusiurare, absque vlla præmeditatione coguntur. Neq; verò sacerdotibus idem honos habetur, quem iura sanxerunt: sed ꝓ misc̃ vt seculare vulgus iuraro coguntur: imò ipsi se offerunt. Qua de re adeò iurandi religio iam viluit, vt periuria, ꝓ minimis delictis habeantur. Sed de hoc quæst. sequẽ. artic. 3, iterum, vbi de tertio comite repetẽdus est sermo. ¶ Primũ argumentũ D. Tho. est, iuramentũ ad cõfirmationem inducitur, vt ait ad Hebræ. 6. Paul. vnicuiq; autẽ suum dictum confirmare congruit: ergo quicũque iurare potest. Responsio ad minorem præmissam dirigatur. Quidam enim sunt quos ob ꝓprium defectũ dicta sua iuramẽto firmare nõ decet. Alij verò quos ꝓptei firmitatem suæ autoritatis eo nõ indigent. ¶ Secundum argumentũ sumitur ex Chryso. ho

Iurandi abusus.

Ethnicorũ mos.

Primum argumẽtũ D. Thomæ.

Secundũ argumentum Ex Chryso.

mil. 44. super Matth. c. 25. vbi ait. Si aliqua causa fuerit iurandi, modicũ videtur facere, qui iurat per Deum: sed qui iurat per euangelia maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendũ est, Stulti scripturæ ꝓpter Deum factæ sunt, nõ Deus ꝓpter scripturas. Quibus verbis docet grauius esse iurare ꝓ Deũ quàm per Euangelia: quicunq; autẽ & quocunq; tẽpore cõmuni locutione iurare per Deum consueuerunt: ergo à fortiori omnes cuiuscunq; conditionis possunt per euangelia (quod leuius est) iurare. Respondet D. Thom. interpretando Chrysostũ. nempè, q̃ iuramentũ secundũ se consideratũ grauius est cũ fit per Deum quàm cũ fit per euangelia. Nam vt ait ad Publicolã August. Quantò fortius est id per quod iuratur tanto iuramentũ strictius obligat. Nihilo minus econuerso propter modũ iuramẽti põt fieri grauius, dum fit per euangelia solenniter: tum quòd cùm fit solenniter, fit cum maiori deliberatione quàm dum fit priuatim per Deũ: tum etiam quòd maius esset tunc scandalũ periurij, quia publicitus fit. Et ideo cohibitę sunt personarum aliquæ cõditiones, à iuramento solenni per euangelia, quæ iurare, vt reliquum vulgus per Deum permittuntur. Quæstione autẽ sequenti artic. 3. de hac re itẽrum. ¶ Tertium argumentũ est. Idem esse effectus non põt contrariarũ causarũ: excludũtur autẽ aliqui à iuramento propter defectum, vt pueri & periuri: ergo nulli debẽt ꝓpter excellentiã excludi: vt sacerdotes. Respõdetur nõ esse absurdũ quod i priori prę missa negatur: nẽpè vt aliqui excludantur, quia maioris sunt autoritatis quàm vt eos iurare deceat: alij verò: quia minoris q̃ eorum iuramento stetur. ¶ Quartũ deniq; argumẽtum est. Nullus homo in hoc seculo tãtæ autoritatis est, q̃ angelus. Nam vt Matth. 11. ait christus. Qui minor est in regno cælorũ maior est Ioãne Baptista. angelus autẽ, vt Apocal. 19. legitur, iurauit per viuentẽ in secula seculorũ: ergo homo quantæcunq; sit dignitatis iurare potest. Respõsio autẽ est quã in primo artic. copiosè dilucidauimus. Emuerò, vt Deus minimè ob id iurat, qđ necesse habeat asserta sua ꝓ aliquid fortius cõfirmare, sed ad ostẽdẽdũ immobilitatẽ illi⁹ qđ iurat: sic & angel⁹ nõ iurat, nisi ad ostẽdẽdũ id quod affirmat, ex immobili infallibiliq; Dei dispositiõe, ꝓcedere. At verò q̃m homines nõ iurãt, nisi vt certiora dicta sua faciãt, illi q̃ sũt eximię dignitatis iuramẽto nõ indigẽt.

Tertium argumentum D. Thomæ.

Quartũ argumentum.

Angelorũ iuratio.

QVÆ-

QVAESTIO SECVNda, de periurio.

S. Thomas. 2. 2. quæst. 98.

ARTICVLVS I.

Vtrum falsitas requiratur ad periurium.

OVanuis Diuus Tho. aliũ ordinem seruauerit inter quæstionẽ de iuramento & hanc de periurio materiã superstitionis intersẽrens. Quoniã tamen non est mihi animus illam, quæ latissima est materiam modò tractare, ordini cõsentaneum duxi virtuti iuramenti extremum periurij vitium adiungere, quã quæstionẽ sententia rum Magister in. 3. dist. 39. disputauit. Est ergo primus quęstionis articulus, vt moris est D. Thom. generalis. Vtrùm scilicet vniuersim omni periurio falsitas insit? Ad quã quę stionem vnica cõclusione affirmatiua respõdet, scilicet de ratione intrinseca periurij est falsitas. Hoc primũ patet ex eius definitiõe quæ rei naturam exponit. Est enim periurium, vt loco citato ait sẽtẽtiarũ Magister nihil aliud quàm mendacium iuramẽto formatũ. Ratione autẽ id confirmatur. Morales act⁹. vt. 1. 2. quęst. 1. arti. 3. definitum est ex fine sortiuntur speciem: finis autẽ iuramenti est confirmatio dicti humani: confirmatio autẽ eiusmodi per hoc fit quòd illud dictum firmiter ostẽditur esse verum: quod quidem rei falsæ contingere non potest: ergo falsitas cõfirmationi veritatis opponitur quæ ideo finem iuramenti euacuat. Fit ergo ex his consequens peruersitatem iuramenti, q̃ periurium dicitur, à falsitate præcipuè speciem sortiri, atq; adeo de ratione periurij esse falsitatem sicut veritas est de ratione legitimi iuramenti.

Conclusio

Periurium.

Dubitatio.

Hieronym.

QVæstio hęc egregia est per quam præcedens perspectius elucidatur. Nã quo miã oppositã iuxta se opposita clarius elucescunt, à multis, quę illic se insinuabant, vsq; ad hunc locum supersedimus. In introitu vero examinationis præsentis conclusionis, obijcit se contra probationẽ Caieta. qui hanc saltuam deglutire non potest, ꝓ finis iuramenti sit confirmatio humani dicti. Qã tamen D. Thom. vt superiori. q. arti. 4. & 5. & hic liquidis verbis affirmat, & in solutione secundi. Ratio verò suæ formidinis est:

Caietan.

quia concedere submetuit id quod nobilius est, nempe actum religionis (qualis est iuramentũ) referendũ esse ad id, quod est ignobilius, puta ad confirmandũ hominis dictũ, ceu medium ad finem. Illic tamen nẽpe artic. 5. satis responsum à nobis est videlicet non esse formidandum finem iuramẽti esse firmare humanum dictũ: quandoquidem hoc ipsum in gloriam Dei refertur, quod illic copiosiùs explicuimus. ¶ Hoc ergo prætermisso nõnihil profectò ambiguitatis cõclusio habet S. Tho. quatenus generalis est. Non enim ad omne periurium videtur requiri falsitas. Imò etiam si iuratio sit vera aliun de videtur habere posse rationem periurij. Et ratio quidem hæsitandi est, quam hìc D. Thom. argumento primo tangit, & præcedenti. q. arti. 3. fuit tacta. Ait enim Hiero. superillud Hieremiæ. 4. Iurabis viuit Dominꝰ in veritate, i iudicio, & iustitia, tres illos comites, scilicet, veritatem, iudicium, & iustitiã sic esse iuramẽto necessarios, vt quandocũque illorum vnus defuerit periurium sit: potest autem absistente veritate deesse, vel iustitia, vel iudicium, & tunc quidem erit absque falsitate periurium. Vt verbi gratia. Si quis iuret hominẽ occidere: qđ patrare intendit, & patraturus est. Ob hoc ergo argumentũ, vt D. Bonauen. in. 3. dist. 39. q. 1. refert nõ de fuere, qui negarint omne periurium esse mẽdacium, imò citra mendaciũ, vt argumentũ ostendit, aiunt posse contingere. Neq; verò Hierony. ait quòd vbicunq; aliquis triũ comitum defuerit, sit mẽdaciũ, aut falsitas, sed periurium: insinuans, q̃ citra falsitatẽ, & mẽdacium potest esse periurium. Et certè id ipsum ratione confirmare videtur. Nam cùm veritas sit vnus comes per se ab alijs duobus distinctus, fit vt peruersitas iuramenti accidere possit absq; falsitatis vitio, per hoc q̃ desit, aut iustitia aut iudicium. Hoc tamẽ nõ obstante respõdetur omni periurio germanam esse falsitatẽ, propter rationẽ S. Tho. Etenim periurium & legitimũ iuramentum è regione opponuntur: legitimũ autem est veritatis cõfirmatio. Cùm ergo falsitas veritati opponatur, exactius D. Tho. loquitur, dum ait, omne periurium aliquam falsitatẽ inuoluere. ¶ At verò, vtvera sit hęc sẽtẽtia, non debet accipi falsitas, vt est contraria veritati, quæ est primus iureintãdi comes, hoc enim satis ratio hæc proxima persuasit: quãdoquidem absq; illo primo comite, qui est veritas, possit periurium accidere: sed accipi

Bonauent.

Cõclusionis expositio.

Tres falsitatis gradus.

tur falsitas,vt sit cōmune genꝰ ad plures falsitatis gradus & species. Vnde bene ait Diuus in solutione primi, quòd primò & principaliter(adde & maximè ,,prie & formaliter)periurium est vbi deest actu veritas, q̄ est primus comes:tunc em̄ actu exurgit falsitas. Atq; id potissimū dum q̄is cōsultò, scilicet sciens & prudens intendit falsum asseuerare. Siue in iuramento fiat assertorio, siue ,,promissorio, scilicet quādo quis pollicetur id quod non intendit facere, vadit enim expresse tunc contra mentē, vbi perficitur ratio mēdacij, quam quidē falsitatē suprà diximus in promissorio semper esse peccatum mortale, etiam si quis iuraret hominē occidere, quod facere non intenderet.Idēq; proinde gradus est, quādo quis iuramento assertorio iurat,id quod verū est putans esse falsum.Nam vadit etiā contra mentē,atque adeò formaliter est mendaciū.Licèt materialiter verum iuret:quare semper erit mortale crimen.Hoc ergo iuramentū suapte ,,prietate & natura dicitur falsum eo q̄ verbum menti non consonat:dicitur autē quādo est promissorium ab effectu dolosum quia fit ad decipiendum.Ad hunc autē gradū reducitur:cùm quis id quod falsum est iurat,putās esse verum, ex negligentia tamē quia diligentiam omisit,quam adhibere tenebatur vt certior fieret.Erit tamen peccatū nō semper mortale, sed secundū negligētię culpā. Secundariò autē falsitas inest periurio defectu secundi comitis,nempe iustitiæ, vt si q̄s iuret peccatum mortale perpetrare. Tūc enim licèt illud facere proponat,atq; adeo insit ei veritas, quæ est primus comes,deest tamen ratione contrariæ obligationis veritas: quæ est quoddam falsitatis genus. Fit enim ipsa iuratione periurus, propterea quòd id iurat,quod alia lege tenetur falsum facere.

Itaq; licèt postea sit facturus,tamē iurando deierauit, atq; adeo quodamodo falsum iurauit in virtute contrarię obligationis. Atq; huc ille reducitur, qui iurat nō facere opus consilij,& supererogationis: nam licet illud posit implere,vt suprà dixi mus, ad id tamē non tenetur. Et ideò est quædam falsitas ,,pter obligationis defectum:quia consultius est postea iuramentū falsificare. ¶ Tertium genus falsitatis est vbi deest iudicij veritas. Nam etsi quis verum quidē iuret putans esse verum:leuiter tamē,ac temere scilicet aut citra necessitatē, aut citra cordatam aduertentiā,vt certior veritatis fiat,antequā iuret,licèt insit illic simpliciter veritas:est tamē quædam falsitas in potentia ,,pterea quòd qui sic iurat, in periculo iurandi falsum versatur.Sunt ergo tres falsitatis gradus,scilicet primus simpliciter in actus:secundus in virtute,aut contrariæ obligationis, aut contrarij consilij: ac deniq; tertius in potentia deierādi.Hac ergo ratione asseritur omni periurio inesse falsitatem, suo cuiusq; gradu & ordine. Qua vtiq; ratione superiori quæstione.arti.3. vt omne periurij genus ad normā euangelicæ ,,phibitionis exigeremus ,,q̄ est, ne nomen Dei assumamus in vanū, triplex vanitatis genus iuxta hos tres falsitatis gradus differeuimus. ¶ Sed arguis quòd neq; illis gradibus falsitatis admissis tueri possim⁹ omne periurium esse mēdaciū, vt Magister sentē.ait,& D. Tho.cōsentit. Nam vbi quis id iurat quod verum esse censet,quod tamē materialiter est falsum,periurus est.Et tamē non vadit contra mentē atq; adeò neq; mētitur hoc enim est mentiri. Et multominùs si id q̄ē iurat verum est nō tamē veritatē satis exploranit.Respondetur, quod in priori casu vadit contra mentē, quā tenebatur habere, & habuisset si diligenter rimatus esset veritatem. Et in posteriori quodāmodo dicitur ire contra mentē, ,,pterea quod non habet mentē tam veritatis conscium & certam,q̄ iuramento affirmat. ¶ In secundo argumento inquiritur vtrū iuratio veritatis p̄ falsos deos mereatur nomē periurij. Appāret enim potiùs hoc esse periuriū, quam iurare falsum per verū Deum. Ab eo enim q̄ē in re potissimū est species eius pensatur, in iuramēto autē id per quod iuratur prę stantius apparet quàm id quod iuratur: nā illud habet rationē principij,quo veritas cōfirmatur:hoc autē conclusionis: & secūdū Arist. in posterior.principia potiora sunt conclusione: ergo iuratio per falsos deos inde potiùs deberet dici periuriū quàm iuratio falsi per verum Deum.Respondet autē D.Tho. illud nōn esse periurium:imò periurium ab eo solùm quod iuratur sortitur speciem,& nomen.Et ad rationem ait discrimen esse inter syllogismos, & morales actiones:in illis nanq; id quod habet rationem causæ efficientis, qualia sunt principia, potissimū est: in moralibus autem potior est finis: & quia finis iurādi est confirmare veritatem,ex defectu veritatis iuratio periurium fit. Quapropter etsi iurareverum per falsos deos peruersum sit iuramentum speciesq̄; idololatrię,vt

Argumentū contra prædictam sententiam.

Secundum argumentū D. Thomæ.

Responsio.

artic.3.videbimus,non tamen dicitur periurium quia finem iuramenti nō tollit,qui est veritas:ex quo sequitur non omne prauum peruersumq; iuramētum esse periurium: de

Tertiū argumentum.

grauitate verò peruersitatis quæ est iurare per falsos deos:quāuis vera sit iuratio, dicemus articulo tertio. ¶ Tertium argumentū est expositio Augustī. in sermone.28.de verbis Apostoli Iacobi,vbi tria profert periuriorum exempla.Primum est illius qui falsum iurat,putans esse verum.Secundū illius qui iurat falsum:putans esse falsum. Tertiū illius qui iurat id quod verum est,putans esse falsum. Pro cuius expositione notat D. Thom.actus morales ,,pcedere à voluntate,cuius obiectum est bonum apprehēsum. Ob idq̄e ex apprehensione & intentione æstimanda est morum forma: conditio autem non apprehensa per intellectum, dicitur materialis.Et quoniā forma est per quā actio est bona vel mala, malitia & bonitas ex intentione iudicatur. Quocircà qui aliquid iurat putans esse falsum,siue materialiter falsum sit siue verum, formaliter est periurus. Si autem id iurat quod putat esse verum,id tamen fortè est falsum,nisi aliqua in teruenerit negligētia,nullum est peccatum: si verò illa antecesserit,tanta est culpa periurij vel mortalis, vel venialis, quanta fuit in negligentia. Quocirca suo genere peius est periurium formale, hoc est secundū intentionē puta cùm putat iurare falsum, quàm materiale:id est cùm putat iurare verum, licèt sit falsum. Ob id enim subdidit illic Augustī.quia ream linguā nō facit nisi rea mēs.

ARTICVLVS II.

Vtrùm omne periurium sit peccatum.

Conclusio

NON quærit de quantitate peccati venialis,aut mortalis: hoc enim articulo proximo reseruatur. Sed in genere an sit peccatum. Et respondet vnica conclusione affirmatiua quòd omne periurium est peccatū; asserta ab Augustino loco modò citato super Iacobum,vbi generaliter de periurio loquens ait. Videte q̄ ista detestanda sit bellua,& de rebus humanis exterminanda. Et ratione prę terea sit lucida. Diximus enim suprà legitimū iuramentū esse actum religiōis per quē & Deum fatemur omnia scire,quātum ad intellectū;& omnibus velle prospicere,& prouidere quantùm ad voluntatem. Qui autem ipsum in testem falsi profert,aut ignorantiæ notā Deo inurit,videlicet,q̄ aliqua eum lateat veritas,aut prauæ volūtatis, nempe quòd consulto velit falsum attestari quorum vtrūq; contra eius debitam reuerētiam impiū est: sit ergo manifestū periuriū omne delictum esse religioni contrariū. Res est clara.Nā quādo nihil absurdi esset aliud in periurio,q̄ q̄ vniuersum,vt modò dicebam⁹,quodāmō includit mendaciū esset pctū. Nā mēdaciū absq; peccato fieri nō pōt verum. Propterea periurium vitium est priori decalogi tabulę aduersum,videlicet trāsgressio secundi præcepti,Ne iures vana per eū. Iam enim vt proximè dicebamus,artic.3.superiori,quæstione expositos tres gradus reliquimus vanitatis in iuramēto falso, iniquo & temerario. Quapropter duplici ratione intrinseca & inseparabili periurium est peccatum,videlicet,& quia mendaciū includit, & quia per ipsum Deus contra religionē deho nestatur. Atq; adeò cæteris paribus simplici mēdacio absurdius crimē est. Sunt autē q̄ dicāt vt Bonau.in.3.d.39.q.1.periuriū esse cōtra octauū mādatū,Ne quis falsum testimonium dicat. At verò hoc accidētarīū est per iurio. Nam falsum testimoniū dicere & citra iusiurandum vsu venire potest,& peculiarē habet materiam:nempe certam speciem in iuriæ,quæ proximo irrogatur:iuramentum verò multò habet amplioré syluam. Sanècū ad assertorium,& ,,pmissorium protēdatur in omni materia. Hic autem articulus quoniam in subsequenti patentior fiet pluribus non indiget modò verbis.

PRimū argumentū S. Tho.est.Quicunq; non implet q̄ iuramento firmauit periurus esse videtur:quādo quis autē iurat facturum sc illicitum,puta adulterium,vel homicidium,si id facto expleat,peccat, ergo si non faciat non peccabit:aliàs esset perplexus:& tamen tunc videtur periurus nō verificando id quod iurauit. Ergo nō omne periurium est peccatum. Respondet autē quod eiusmodi iurans iurando quidem fit periurus:quia id iurauit quod tenebatur facere falsum. Neque verò eò quòd nō implet fit re periurij. Cuius ratio notāda est:quia illa nō erat materia periurij. Quare nec implendo nec non implendo fit ob id periurus,sed implendo crimine homicidij,vel adulterij peccaret:quia vt suprà declaratū est,iuramentū illud relinquit materiā illā illicitā in sua natura. Et eodē fere modò respondetur ad se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundū quod ille qui iurauit opus supererogationis non facere, non tunc quādo nō implet periurus est: imò consultius facit iuramento contraueniēdo: quia illā nō erat materia iuramenti: sed quādo iurauit tunc fuit periurus. ¶ Ad tertium de illo, qui promittit facere voluntatem alterius, quam post cognoscit esse iniquā, aut duram, aut importabilem, qui videtur nō soluēdo ꝓmissum nō delinquere & tamē esse periurus. Respōdet quòd nemo se alteri obligare potest, nisi sub debita conditione, scilicet si id quod ei mandauerit, fuerit licitū, honestū, & tolerabile: & ideò ille nec delictor est, nec periurus. Circa hoc igitur assertum hærere quis forsan dubius posset, vtrū quicunq; voluntatē se alterius in genere facturum iureiurando pollicetur, mortale delictum cōmittat. Sunt ēm qui re vera nō citra iniuriam antequam suā voluntatē exponāt ab amicis petunt, vt qc quid ab eis expostulauerint, sibi concedant. Ea enim fuit matris filiorum Zebedæi apud Christum postulatio. Matth. 20. qui eū adorabat petēs aliquid ab eo. Et matris Salomonis apud filium. 3. regū. 2. dicentis petitionē vnā parvulā ego deprecor à te. Est ergo dubium vtrū illa generalis concessio crimē sit mortale: maximè si sub iureiurādo fiat. Ambiguitatis autē ratio à parte affirmatiua est quòd qui iurat se quicquid alter petierit præstiturum, in confuso pollicetur etiā malum perinde atq; ille qui iurat se homicidium facturum. Id quod Herodis exēplo cōprobatur Mar. 6. Nam ꝓpter iusiurandū sub quo Herodiadi, quicquid petiisset, fuerat pollicitus, capite obtrūcauit Ioannē. A parte verò negatiua extat nihilo minùs argumentū, q eiusmodi pollicitationes multi imprudētes faciunt; qui tamen non arguuntur lethalis criminis. Respondetur duos esse hac parte imprudentiæ gradus. Primus est eiusmodi petitionibus generalibus nequaquam ante quā explicentur, annuere. Id quod Christi exemplo didicimus. Nihil enim Zebedęi vxori cōcessit antequā interrogaret, quid vis? ac subinde petitionem intelligens renuit, dicens ad filios, Nescitis quid petatis. Quocirca eiusmodi postulationibus antequam intelligantur, sub iuramēto assensum præbere animo absolutè implēdi quicquid ille petierit, peccatū mortale est genere suo. Nā q sic iurat animo destinauit etiā absurdū si postulet facere vti Herodes. Dixerim genere suo: nam ex circunstantijs fieri hæc potest pro-

Tertiū argumentum.

Dubitatio.

Duo imprudētię gradꝰ

missio citra culpā: videlicet cū inter viros ꝓbos vsu venit, nēpe quādo iurans certò scit nihil ab alio deposcendū, nisi quòd more & iure fieri possit, neq; si aliud poposcerit, idse facturum timet. Vix tamen à culpa saltim veniale tale ꝓmissum excusari pōt. Et ideò viri prudentes & pſertim principes, ac publicæ potestates nequeūt citra imprudētiæ notam eiusmodi petitiones concedere, & vt illis imprudentia id ꝓmittere, impudētia alijs est petere. Secundus (hoc deficiente) prudētiæ gradꝰ est, illa facta cōcessione, vbi postea cōstiterit iniustum peti, non stare ꝓmissō. Quod nos Salomon exēplo docuit, sanè qui petitionē matris, postquā illa suam mentem aperuit implere renuit. Quoniā in eiusmodi ꝓmissionibus conditio honesti, etiā si iurans eam nō apposuerit, subintelligitur. Vnde Agesilaus rex cū quidā illū improbè postulādo vrgeret, dicēs, sibi id qđ petebat ꝓmisisse, quasi illa rōne fas nō esset negare. Respondisse fertur: Si quidem iustū est qđ petis, promisi: sin minus dixi, non promisi. Et iuridicū axioma est in malè promissis rescindendam fidem. Extremę ergo demētiæ in Herode fuit, ꝓpter iusiurandū per quod in confuso Herodiadi fuerat quicquid postulasset pollicitꝰ, nefandū illud scelus patrare. Tametsi non tam, ex iurandi religione, q̄ ex amoris turpitudine illud ēmanauit. ¶ In quarto argumento explicatur quemadmodum obligatiò iuramenti vnius personę nō transit in aliam. Neque verò in aliam materiam. Argumentum enim est, Promissorij iuramentum ad futura se extēdit: potest autem obligatio illa per rei mutationem tolli. Quod enim ciuitas modò iurat succedentibus nouis ciuibus, aut canonicis, obligatio illa minimè illos ligat. Et canonicus dū hæc statuta iurat, alia ſ addantur, seruare nō cogitur: & nihilo minus isti ciues & canonici videntur quodammodo iuramentum transgredi: ergo non omne periurium est peccatum. Responſio autē est quadripartita. Primùm enim notandum iusiurandum esse actionem personalem: & non communē: ſicuti enim tota ciuitas ex cōmunicare nequit: ita nec tota ciuitas iurat nisi vel singuli iurēt vel in singulari vni facultatē faciāt hoc pro omnibus iuramentū præstandi. Quare virtute iuramenti quod vnus facit nemo alius ligatur. Ob idq; quotiescunq; aliquis in senatum, aut in capitulum recipitur, tenetur statuta iurare: aliàs ciuitas mutatis ciuibus nullo te-

Agesilaus.

Quadrifida responſio.

lo tenetur iuramēto à maioribus præstito. Ait tamē secundò quòd teneret quicunq; ciuium etiam iniuratus ex æqua fidelitate. Nam qui fit bonorum particeps fit subinde & onerum: ſi autem non seruaret, non esset ob id periurus. Quaȳtiq; ratione etiā si pater iurauerit quippiam soluere, nō tenetur filius, ipso defuncto, vt iuramenti paterni id soluere, ita vt non soluens sit periurus: sed tenetur tāquam hæres paternū debitum reddere: verum est tamē, quòd paterna iuratio arctiùs perstringit hæredem, quàm si nō fecisset iramentum. Pari modo si rex episcopus, aut canonicus ad dignitatem absq; vllo iuramēto admitteretur, nō perstringeretur virtute iuramenti antecessorum constitutionibus stare, teneretur tamen ex communi ſi delitate postquàm dignitate & eiꝰ fructibus & honoribus fruit, iura illi annexa seruare.

De iuramē tis alterius nomine præſtitis.

¶ Per hæc de iureiurandis censendū est, quę causarum patroni, & procuratores nomine suarum partium præstant. Id enim dupliciter fieri potest: vno modo absque speciali facultate partis ad singulare illud iuramētum præstandum, & tunc ille pro quo iuramentum præstitum est, non sic ligatur, vt si non impleat periurus ſit: tenetur tamen stare verbo procuratoris, virtute potestatis, quam illi dedit ad sua negotia transigendum: ſi tamen dominus causæ ad singulare aliquod iuramentum præstandum agenti suo dedit: tunc iuramētum procuratoris perinde ligat dominum acſi ipſe iurasset. Nam etſi iuramentum perinde atq; matrimonialis cōtractio, actio ſit personalis, potest nihilo minùs per destinatum ad id procuratorem, ceu matrimonium, celebrari. Sed rogas. Nunquid dum quis procuratorem in propria causa instituit potest illi generalem facultatem facere, quodcunq; iuramentum exhibēdi, quòd ipse iudicauerit esse licitum. Respōdetur nequaquàm id fas esse taliter, vt iuramentum procuratoris suum ipſius reputetur. Cuius profectò ignorātia multi laborant. Nam iurare nemini quamcunq; veritatem licet, sed illam tātùm quam prius certò cognouerit. Et ideo illa generalis facultas iniqua esset, & illegitima, atque adeo iure non admittenda, nisi in ſingulari, dominus causæ agenti suo dicat. Iura meo nomine hoc. Quo ſit vt illa iuramenta procuratorum nomine suarum partium potius sint ceremonia iuris quibus partes stare tenētur, ſi modò licita ſit, & honesta. Tertium dictum Diui Tho. est quod canonicus vel senator iurans statuta ecclesię vel reipublicæ non iurat, niſi illa quæ illuc vſq; edita sunt. Et ideo ſi aliqua superaddātur non tenetur illa, vi iuramenti seruare: niſi intenderit nō solùm facta, sed facienda custodire. Tenebitur tamen tāquam socius illius familię ex vi ſtatutorū, quæ vim habēt coactiuā legum ſi honesta ſint, & alijs conditionibus iustæ legis ornata. Circa illud tamen verbum, nisi intenderit ſe obligare etiā ad futura, notandum illam intentionem, nō esse licitam, nisi tacita conditione ſi edenda ſtatuta fuerint vndequaque iusta: imò nec cum tali cōditione esset omninò prudentia ſic iurare: quia, vt modò dicebamus, nemo debet, nisi illa quæ certò nouit iurare.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne periurium ſit peccatum mortale.

POstquā in genere constitutum omne periurium esse peccatum, interrogat in ſpecie an omne ſit peccatū mortale. Et respōdetvni ca conclusione affirmatiua. Periuriū ex ſui ratione est peccatū mortale. Cuius prima ratio est quicquid est diuino præcepto cōtrariū est peccatū mortale: periurium autē est contrarium illi præcepto. Leuit. 19. Nō periurabis in nomine meo. Ergo omne periurium ſui ratione est peccatū mortale. Secūdò ꝓbatur. Nā id propter qđ aliud est tale, vt verbis Philoſophi in posterioribus loquamur, magis est tale: vtſi aqua est calida propter ignem, virtuoſior est in igne calor. Cōfitemur autē id quod per ſe est veniale peccatū, vt otioſum verbū, ſi fiat in Dei contēptū, fieri mortale: ergo fortiori ratione periurium, quod ſuapte natura cōtemptū Dei in natum habet, quia est vitium reuerentiæ Dei è diametro aduersum, erit peccatū mortale. Poterit autē ratio paulò differētiùs sic informari. Peccatū mortale est quod Dei ꝓximi ve charitati aduersatur: omne autē periurium diuinę charitati repugnat, Deū enim eiuſq; religionē despicere, charitati eius aduersatur, vt documento in hominū ciuilitate constat. ergo est mortale scelus.

Conclusio.

ARticulus hic vaſtiſsimum nobis aperit deſſerendi cāmpū. Et primum omniū conclusio Diui Thomæ, cum ſuis probationibus, neque adeò perſpicua est, neque omninò certa videtur. Si enim rationes animaduertas, id duntaxat concludunt, quòd

Dubia circa cōclusionē

Universidad de Deusto
Biblioteca

periurium genere suo sit peccatū mortale, sicuti furtum & homicidium: & tamen titulus quæstionis fuit vniuersalis vtrum omne periurium in indiuiduo quomodocūq; fiat sit mortale. Etvidet in solutionibus argumētorū partem affirmatiuā in vniuersum sustinere. Et vt art. 7. dicebam⁹, periurū assertoriū in quātuncūq; leui materia fiat est mortale: neque in hoc simile est furto, qđ ratione tenuitatis materię potest esse veniale. Sed tamen ex altera parte extat argumentū: neque in promissorijs, neq; in assertorijs omne periurium esse mortale. Iam enim suprà diximus, si quis iuramento promittat rem leuissimam, quam non soluat esse periurium, non tamen mortaliter peccare. Et si quis iuret venialiter peccare, periurium facit venia le. Item si quis citra iudicium discretionis iuret putans id esse verum, quod iurat, est periur⁹, & tamē nōsemper lethaliter peccat, sed tantū quanta fuerit negligentia. Dubia est ergo conclusio S. Thom, an intelligat periurium ex sua tātùm ratione generica esse peccatum mortale, an verò vſq; adeò ratione intrinseca, vt omne in indiuiduo sit mortale.

Respōsa duobiorum.

¶ Ad quam quidem quæstionē per vniuersas periuriorum species discurrentes septem conclusionibus respondemus. Et vt ordinē à nefandissimis auspicemur, prima cōclusio sit. Scelestissima periuriorum species est blasphemia, & inter blasphemias illa q̄ est idololatria, vt per falsos Deos, seu veraciter, seu mēdaciter iurare. Blasphemiæ inquā multæ sunt species, illa tamē sola ad nostrum facit propositū, quæ sub forma fit iuramenti. Et quod eiusmodi iuratio sit omnium impientissima, nemo dubitare posset, nisi qui Augustinum ad Publicolam segniter & absq; discretione audient. Et refertur. 22. q. 1. canō. monet. Ait quippe quòd sine vlla dubitatione minus malum est per Deum falsum iurare veraciter (quod est blasphemia) q̄ per Deū verum fallaciter: quod fit citra blasphemiā. Quantò enim (inquit) per quod iuratur est sanctius, tantò magis est pœnale periurium. Nihilo minùs cōclusio nostra verissima est. Nam blasphemia genere suo peior est simplici periurio. Est nanq; blasphemia maledictum & conuiciū in Deum ipsum iactatū, quò vel honori ipsius & dignitati quippiā detrahitur, vel quod ei non conuenit impingitur. Quapropter per periurium veritas eius in dicendo dehonestatur: per blasphemiā verò sua ipsius veritas in essendo offen

Prima conclusio.

Impientissima iuratio per falsos Deos. Augusti.

ditur; qui autē per falsos Deos iurat insigne blasphemiæ genus Deo impingit. Sane qui honorem vni Deo debitū alijs qui non sunt eo dignis impartitur. Secūdò apertiùs arguitur. Blasphemia. vt. 2. 2. q. 13. author est D. Thom. cōfessioni fidei opponitur, quę primū est totius religionis fundamentum: est tq; idcirco infidelitatis species atq; adeò cōtra primum mādatum de vno colēdo Deo cōmittitur. cū periurio nō fiat, nisi cōtra secūdum: Peccatū autē quod primo mādato opponit magis impium est q̄ qđ fit cōtra secundum. Et tertiò inde id fit manifestū, q̄ qui per falsos Deos iurat, manifestarius idololatra est, vt pote qui actione illa pseudodeos colit, ac si illis, aut supplicaret, aut thurificaret. Vnde Hiere. 5. vbicunq; deus filijs Israēl æqua libra imprōperat: nēpe & quòd ab eo ceu à potestate defecissent, & quòd iurarēt in his qui non erant dij. Quapropter Chrysostō. in imperfecto, idololatram se inquit facit omnis, qui per aliud à Deo iurat: idololatria verò scelestius sacrilegium est, quàm periurium. In summa, qui Deū diffitetur esse solū Deū, atrociorem ei irrogat iniuriā (vt potè qui in suam ipsius substantiam, & quidditatem impius est) quàm qui contra eius scientiam & dignitatem ipsum allegat in testimonium falli: ergo enormiùs contrà ipsum delinquit. Imò verò, vt Augustinun ipsum sui ipsius interpretem huc appellemus, in libro cōtra Menda. ait, Blasphemare ideo peius est, quàm peierare, quòd peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando autem de ipso falsa dicuntur. Ergo cùm re vera qui per alium quàm per verum Deum iurat, aut per creaturas in ipsum relatas falsum dicat de Deo vero, putà quòd nō sit solus Deus, fit vt multò impius sit iurare per falsos deos, quàm deierare. Sed ais forsan hoc tantùm concludi, quòd falsum iurare per deos falsos sit peius, quàm per Deum verum. Imò verò id ipsum concluditur etiam dum per falsos Deos verum iuretur. Nam illic impietas idololatriæ permanet: hoc est falsorum Deorum cultus. Dicendum ergo est ad Augustin. quòd cùm illic de solo periurio loqueret, docere cogitauit, quòd quantum ad rationem attinet periurij, cuius quidem substantia est falsum iurare, minus malū est veraciter iurare per falsos Deos, quàm mendaciter per Deum verum: imò illud vt articul. 1. dicebamus non est periurium. Et ad idem attinet id quod subdit quod quanto id

Alia quæstio.

to id per quod iurat sanctius est, magis est pœnale periurium, si eius intrinsecam rationem cōsideres. Nihilo minùs rationem idolatriæ quæ illic inuoluitur nunquam Augustinus negasset esse delictū periurio gratiuus. ¶ Definitio autem quęstionis huius, aliam suscitat, videlicet, vtrum liceat ab idolo latra iusiurandum per suos deos petere, & recipere. Apparet enim id non licere. Nam cùm ipse iurando etiam verum per suū Deū actum idololatriæ exerceat, atq; adeò enormiter peccet, videtur ille qui tale iuramentū exigit, socius eiusdem criminis fieri. Augu. nihilo minùs eodē loco affirmatorię respōdet illud esse licitum. Et ratio est, quòd cum idololatra more & vsu paratissimus sit per suos deos iusiurandum præstare, ille qui illud recipit, nō magis eum mouet, quàm vsurarium ad suam nequitiā paratum, ille qui mutuum ab illo sub fœnore petit. Quare ne que se illi in illa iniquitate associat, sed vtitur eius fide: non quidem catholica, per quam Christiani sumus, sed naturali fidelitate, quā mortalium quicunque cuiuscunque sit religionis in pactis & fœderibus seruare tenetur. Id quod exemplo Labam & Iacob confirmat, qui, vt Genes. 39. refertur cùm fœdus iniissent, mutuò sibi iurauerunt per Deum Iacob & Deum Nachor patris Labā. Et idē innuitur Gen. 26. de Isaac, & Abimelech quorum vterque fortè alteri per proprium Deū iurauit, licèt vt ait Augustin. non sit ita compertum. Ex quo sit, consequens, quòd tam idololatra, quàm gentilis iusiurādum suum seruare teneatur. Non quidem ex vi religionis, quæ falsa est, sed ob fidelitatem humanam, quam secundùm suam conscientiam iureiurando confirmauit. Atqui hic est legi timus sensus Augustini, qui refertur. 22. quęstio. 5. cano. Ecce dico. vbi ait, quòd qui super lapidē falsum iurat, periurus est. Quod quidem glossa nescio quo ficto interpretamento aliorsum vertit quàm res habet. Ait enim Augustinum suos paroecianos reprehendere, qui cùm super librum iurare debebant lapidem aliquem loco libri supponebant vt eos deciperēt quibus iurabant. Quibus ideo ait August. iuramento ligari quan doquidem alij putabant illud super librum fieri. Glossator autem, bene testatur verba Augustini in proprio loco non cōsuluisse. Alia alij etiam Theologi illo loco affingunt quę nō sunt relatu digna. Augustinus enim illic non loquitur, nisi de iuramentis gentilium, quibus inter omnia solennissimū erat per Iouem lapidem iurare. Inde tractum vt est apud Liuiū lib. 1. apud Gelliū, & apud vniuersos Latinos quòd cęremonia ineundi fœdus erat, vt pater patratus manu tenēs lapidem conceptis verbis iuraret, & tunc suē lapide feriret. Ex quo sermo ille deriuatus est: ferire fœdus. Illum ergo lapidem appellabāt Iouem, quatenus testis fœderum erat. Ait ergo Augu. non quòd qui super, sed qui ad lapidem, scilicet, Iouem lapidē iurat, quāuis re vera non iuret per rem sanctam, iurat tamē per eum quem putat esse sanctum. Et ideo tenetur fidem illā seruare. ¶ Sed rogas fortasse vtrum talis idololatra ratione iuramenti, arctius sit deuinctus, quàm si absque iuramento fidem suam obligasset? August. enim ad Publicolam hoc dūtaxat ait, quòd qui per Deum falsum iurat verum semel peccat, quia iurat per quem non debet: qui autē per eūdem iurat falsum bis peccat: quia pręterea iurat falsum. Et idem est si nō impleat iuratum promissum. Respondetur autē eius modi Ethnicum non teneri arctiùs absoluta obligatione, ratione iuramenti: quoniam illud frāgens nulli vero Deo, aut rei sacræ iniurius est, sed illi penitus cui fidem frangit: neque veram religionem contaminat: sed tamē tenetur ex hypothesi, idest suppositā eius fallaci conscientia, qua putat per verum Deum iurare. Est enim Theologum axioma, erroneam conscientiam obligare. Huic enormitati secundo gradu accedit blasphemia iurādi per creaturas more gētilico, quā uis qui iurat Christianus sit, & non idololatra, vt per solem per Mercuriū, &c. quod. 22 q. 1. can. clericum. Carthaginense cōcilium vt blasphemum damnat: quem canonem superiori quęst. art. 6. emunctiùs exposuimus.

Iouem lapidē iurare.

Alia quæstio.

Gentilis tenetur suum iuramētum seruare.

Secundus blasphemiæ gradus iurandi.

Cōc. Carth.

¶ Tertiò ordine blasphemiæ veniunt Christianorū quę formā habent apostasiæ. Quālia sunt quinq; illa verba in Hispanis damnata, scilicet, Nō credo in deum: seu vt fingunt de Deo discredo. Item de Deo renego, quod est ipsum abnegare & abiurare. Et Pese, hoc est Deo displiceat, eumq; tedeat huius aut illius rei, ac demū per Dei vitam. Prima nāq; tria genera significationem infidelitatis habent & fidei abiurationis. Est tamē adnotādum huiusmodi blasphemias non esse re vera apostasias. Nā qui sic iurant non habent animum desciscendi à fide, sed iræ impetus verba illa extorquet blasphema. Etenim vt vera apostasia & defectio à fide ex superbia nasci-

Tertius gradus. Iuramenta Hispanorū.

Notā.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nascitur, vt hæreticorum exemplo constat, sic hmõi Christianorũ blasphemias flãmata bilis profert. Sunt tamẽ suprà q̃ dici potest enormissimæ. Sic enim de fide blasphemare, quã in baptismo p̃fitemur, etiã apud Turcas & impurissimos idololatras esset exhorrẽdũ. Quare non est æstimãda huius impietatis immunitas de sola ciuili pœna, quæ leuissima est carceris. Est enim citra cõtrouersiam latissimè grauior culpa apud Deum, q̃ homicidium: quandoquidem, vt suprà iam constitutum est, fit fidei contraria, quæ ad primum legis mandatum attinet. Ob idq̃ue inquisitores etiã hæreticæ prauitatis in blasphemos solẽt animaduertere. Imò antiquitus pœna acerrima mortis plectebatur blasphemus. Legitur enim Leui. 24. Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatũ suũ: & qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur: lapidibus opprimet eũ omnis multitudo: siue ciuis, siue peregrinus fuerit. Omnis inquit multitudo: quoniam vniuersi vindices esse debent honoris Dei. Iam verò respublica nõ quo crimina grauiora sunt acerbiùs vlciscitur: ea enim iudicio Dei relinquit, sed quo magis sunt pacem ciuilem perturbantia. Qui autẽ ait Pese. hoc est. Deũ tẽdeat eo blasphemus est quòd bilẽ quam de alio concepit, in Deũ respuit, & quẽ iræ habet corruptũ affectũ, eundẽ Deo impingit, quod nefandissimũ est. Dicere autẽ Pervitam Dei, vt superiori quæst. arti. 6. dicebamus, nõ est Dei vitam in testem simpliciter adducere: alioqui nõ esset blasphemia: sicuti neque illud, viuit Deus, sed est nefandissima execratio. Etenim sicuti dum ais per vitam patris, aut filij, illam nisi verum dixeris vltioni Dei subdis: sic dum ais per vitã Dei, perinde eam videris eius ipsius iudicio subijcere, ac si posset Deus de seipso supplicium sumere. Sunt & blasphemiarum nõ infimę species iurare per mẽbra Dei, vt per caput, per sanguinem, per iecur, & per alia membra quę nominare depudet. Nam p̃terq̃ quòd Deo videãtur isti membra tribuere, etiam si membris Christi id intelligant, enorme conuicium & contumelia est. Quandoquidem hoc non est membra in testimonium afferre: sed vituperijs Christum sordidare, sicuti nefas est iurare per intemeratã Deiparæ virginitatem. Ob idq̃; mirari satis nequeo, cur publicæ potestates si non euangelium, saltẽ authenticũ Constantini non consulunt de hac re, cuius titulus est, vt nõ luxuriẽtur homines cõtra naturã, ne iurent per caput, aut capillos Dei, & ne Deum suum blasphemẽt. vbi iurare per capillos nefando exequatur flagitio, quod sit cõtra naturam. Quin verò (vt suprà diximus) grauior illo est blasphemãdi impietas. Quocirca propter huiusmodi peccata (vt illic habetur) sequire sępenumero Deus solet in genus humanum. Nunc. s. vrbium incendijs, nunc fame, nunc bellis, & submersionibus, & huiusmodi alijs potẽtis suũvindicãs sanctissimũ honorẽ & nomẽ: & hanc ob causam sanctissimè illic obtestatur imperator prętorẽ vrbis vt quos talibus delictis irretitos deprehenderit præter q̃ quòd semetipsos indignos faciũt Dei misericordia vltimis subdat supplicijs. Vt nõ ex cõpteutaliũ inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lędi. Nã si contra homines inquit factæ blasphemiæ, impunitę nõ relinquũt, qui Deũ ipsum blasphemãt, magis digni sunt supplicia sustinere. Hæc Cõstantinus. Et est præcipuè recolenda collatio hominũ cũ Deo. Bone Deus, q̃ in regẽ blasphemat, quàm omni opprobrio & supplicio, & quidẽ meritò dignus habẽt. Et tñ eũ qui regem regum contumelijs proscindit nõ tam iniquis oculis conscipitur. Sed de blasphemijs haętenus. Ad hæc profectò si blasphemiæ non sunt, saltem proximè accedunt: dicere, Sicuti Deus est, & sicut natus ex virgine (& similia) sic quod assero verũ est. Quo circà dum falsitas sic affirmatur fœdissimũ est periurium, blasphemiæ affine. Et quando affirmatio veritate polleret, non tamen esset à blasphemia longè distans. Nam quãuis, veritas, vt aiũt Philosophi, eò quòd adæquatio est rei ad intellectum, ac perinde in diuisibile consistens, non recipiat magis & minus, tamen quia diuinæ veritates ipsissimi sunt veritatũ omniũ fontes, non sunt à nobis accessibiles, atque adeò insolentissima superbia est tantam nobis fidem arrogare, vt veritates caducas nostras cum illis sempiternis conferamus. ¶ A blasphemiæ iurationibus ad alia periuria eo ordine descẽdẽdum nobis est, qui inter iuramenti comites constituitur. Primus autem est veritas quæ si iuramento absit insigniter vanũ est, quod scilicet, iurandi substantia euacuatur. De hoc ergo statuitur secunda eademq; vniuersalis cõclusio, quę nullam prorsus exceptionem permittit. Omne assertorium periuriũ est peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunque materia, quocunque fine, quacunq;

Blasphemiæ enormitas.

Pœna antiqua blasphemiæ.

Pese.

Per Dei vitam.

Authenticũ Cõstantini.

Sicut Deus est.

Secunda cõclusio de periurio asserto.

cunque de culpa & sub quacunq; forma, & quocunq; modo & intentione fiat: dum tamen sit actio deliberata. Dixerim in quacũque materia siue magna, siue parua. Etenim qui falso iurat se non fricasse barbam, mortaliter peccat, atq; si iurasset rem aliam grauissimam. Nam tam falsum est, te non fricasse barbam (si falsum modò est) aut non pennas lauasse dẽtes, quàm te non patrasse homicidium, quod tamen cõmisisti. Et quouis id fine aut causa facias, nihilo minus lethale peccatum est, quãto sit cunq; finis alias sanctissimus, & pientissima causa eademq; grauissima: vt si deieres ad cauendum tibi mortem, vel innocenti, vel regi: vel ad liberãdam à p̃ditione, & incendio totam rempublicam: quin etiã si illa via hominẽ seruasses ab æterna morte nihilo seciùs tuam ipsius animam peremisti. Exemplum est in lib. contra mendã. Aug. Si qs esset infidelis in potestate imperiorũ constitutus ad quem peruenire non posset, vt regenerationis lauacro ablueret, nisi deceptis mentiẽdo custodibus, minime id liceret. Perspice non solùm peierare nefas esse, verùm neque mentiri fas est, ad redimendam animam proximi, eripiẽdamq; à tartareis faucibus, & vt summatim dicamus quẽadmodũ (vt in decretis extat. 22. q. 2. canon. Primũ c) nulla neu vera neu cogitata ratione mendacium dici potest citra peccatũ. Ita nullum esse potest mẽdacium, quàmlibet leuissimũ, quin si iuramento firmetur sit mortale periurium. Et cũ audis assertorium, pro missorum quoq; intelligito, qua ratione (vt superiori quæstione dicebamus) assertoriũ est vt si dum quispiam se aliquid facturum, aut non facturum iurat, non habet intentionem faciendi vt iurat: mendacium assertorium est, quanuis iuret hominẽ occidere aut pcius aliquid patrare, tãctsi postea id re exequens nouum cõmittat crimen contra legẽ opus illud prohibentẽ. ¶ Huic autẽ conclusioni adiungit tertia. Omne iuramentũ promissoriũ rei, quæ sine peccato mortali fieri nõ põt, est pariter absq; exceptione pctũ mortale, etiãsi verũ iuretur: videlicet dũ intẽtio adest implendi. Nam cùm qui id iurat, alia teneatur lege contra iuramẽtum facere, perinde est acsi falsum iurasset. Imo cum omnis res illicita sit contra diuinum mandatum. Nam tam naturales q̃ ciuiles, vt lib. 1. dictum est ab illo deriuãtur, fit, vt iurare per Deum rem illicitam est illi, aut per ipsum p̃mittere facere contra eius ipsius mãdatum.

Tertia cõclusio.

Quartacõclusio.

Quapropter sicut superiori lib. de vóto rel il licitæ dicebamus, qui rem iniquã iurando, p̃mittit, Deo potiꝰ malum cõminatur quàm verùm promittat, Comminatur inquam illi iniuriam facere, quo nihil vel impudentius, vel audacius dici potest. Promissio nanque de re fieri debet quæ sit ei grata, cui fit. Hæc ergo duo simpliciter sunt dicunturq; periuria: de quibus ideirco tũ cõclusio D. Th. vniuersum intellecta verissima est, tũ & eius rationes firmissimę. Nã qui his modis deierat Dei cõtemptor est eiusq; adeò violator charitatis. Nomine autẽ periurij in præsentiarũ nõ illud tñ intelligimus, quod fit per Deũ verũ & illud etiam quod fit per creaturas in ipsum relatas. Nã etsi vt in solutione secũdi videbimus, peius sit peierare per Deum; est nihilo minus peccatũ mortale, dum fit per creaturas: siue vtrunq; solẽniter fiat coram iudice, siue priuatim. Omne eñ est peccatũ mortale. ¶ Haud tamen monstrasse satis est periurium simpliciter dictũ mortale crimen esse nisi de eius etiam enormitate quartam conclusionem addamus. Periurium quod sacrilegiũ mortale est peiorem Dei offensã innatam habet quàm vllum crimen quod aduersum proximi charitatẽ admittitur: etiam quàm homicidium, siue per Deum siue per creaturas in ipsum relatas fiat, siue solenniter, siue priuatim. Conclusio est Diui Thom. in quolibet. 18. atque aliorum plurium. Sed quando nulla extaret doctorum autoritas, rationes in propatulo sunt. Est nanque periurium præuaricatio præcepti prioris tabulæ; vt suprà diximus, qua eius detrahitur honori & reuerentiæ: huiusmodi autem iniuriæ immaniores illis sunt, quibus offenditur proximus. Quòd si quis rationem hanc infirmare conetur, redarguẽs quòd tunc sequeretur acerbius esse crimen, violare diem festum seruili opere, quàm hominem enecare, eò quod mandatum de seruandis festis attinet ad priorem tabulã. Nullius est vigoris argumẽtum: quoniam festorum præscriptio, quæ ab ecclesia seruantur, non est de iure diuino, sed de iure duntaxat humano: & ideo violatio festi non est tam graue peccatum, quàm vel homicidium, vel furtum. Qui verò id quod iure diuino de celebrandis festis cautum est, transgrederetur, grauius quàm homicida peccaret: puta qui nullũ in tota vita feriaret tempus, quod dicaret diuino cultui. Adiungitur & secunda ratio, qua demõstratur periurium iniqui esse homi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

homicidio, aliàs enim non esset iuramentū finis omnis controuersiæ: vt ait Pau. Nam si esset minꝰ peierare, quàm occidere, aut adulterium facere, nunquam ab homicida & ab adultera iuramentum peteretur calumniæ: quoniam conjectura esset, vt per periurium, tanq; per exitus peccatū, maiora contegeret crimina. At verò fuit semper omnibus gētibus tàm sancta, tāq; solenniter culta iurisiurandi religio, vt quæuis agatur causa iurisiurandi beneficio & tractetur, & expediatur. Sed fit fortè qui hoc argumentum, vt inualidum sic redarguat. Vbi quis de hæretica defertur prauitate, quanuis iniquior periurio sit ab eo nihilo minus exposcitur iuramentum calumniæ: ergo illa ratione non probatur periurij esse grauꝰ homicidio. Respondetur, quòd hæresis error quidā est intellectus, & ideò licet hæreticus per ignorantiam aliquid de Deo falsè deffiteatur, cōfitetur nihilo min⁹ reuerentiam ei debitam, Quapropter in sua existimatione grauius est periurium, ac proinde dignus existimatur cuius iuramentum exigatur. Ac demū quanta sit periurij pernicies tertio demōstratur. ¶ Periurium nanq; subuertere molitur fundamētū humanorum omnium cōmerciorum, quod vt suprà ex Cicerone retulimus, est dictorū fides. Hæc enim tunc firma est cùm per iuramentum constabilitur. Quare si iusiurandi vim infringas nulla sit reliqua inter homines constantia fidei. His ergo de causis Leuitic. 19. cum tanta emphasi prohibetur periurium. Alia enim mandata simpliciter ponuntur, scilicet, Non furtum facies, &c. Periurium autem cum emphasi. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. & Exod. 20. Non satis Deus duxit admonitos nos facere ne nomē ejus in vanum assumeremus, sed subdit. Neque enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui in vanum. Et C. de iure iurand. iusiurandi inquit contempta religio satis Deum vltorem habet. Quapropter etsi res publica non perinde atq; homicidia periuria vlciscatur non ideo existimandum est non esse grauioris culpæ. Vnde. 22. quæst. 1. cano. mouet. ait Augustinum grauissimam esse pœnam periurij, scilicet, & apud Deum & apud ecclesiam. Et Euticianus Papa canon. statim proximo. Prædicandū (inquit) est, vt periurium fideles caueant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse. Quare & periuri infames iure habentur, vt. 6. quæst. 1. canon quicunque. & cano. infames. & extrà. de testib. cap. testimonium habetur.

¶ His autem non obstantibus subnectitur quinta conclusio. Plura sunt promissoria p- Quinta cō-
iuria quæ non sunt grauioris culpæ quàm clusio
venialis. Primum enim id valde probabile est, quod præcedenti quæstione Caieta. ait, nempe iurare id quod officio supererogationis obstat, non esse grauius quàm veniale, vt non intrare religionē, quia potest absque peccato illud impleri, nisi forsan id quis iurasset in casu etiam necessitatis, tunc enim illicitum iurasset. Quocirca vt legitur cano. Florentinum. distin. 85. ille Archidiaconus, qui iurauerat nunquàm fore episcopum, cōpulsus fuit eandem functionem accipere.

¶ Quod si arguas, qui opus supererogatio- Argumētū.
nis iurat non facere, obicem ponit Spiritui sancto: ergo peccat mortaliter, nam Spiritui sancto resistere, insigne scelus apparet. Negatur consequentia. Si enim eo pacto quis opponeret ei obicem: vt nequiret absque culpa mortali eius inspirationi auscultari, ipsu obicis appositio esset mortalis, qui autē iurat nō facere opus supererogationis non obstante iurāmento potest optime Spiritui Sancto obedire. Et ideo non est aliacula quàm quòd contra consilium Spiritus Sancti iurauit: quod natura sua ideo nō est mortale, quòd ad consilia sequenda nemo tenetur: est nihilo minùs irreuerentia quædam saltim venialis. Secundo etiam conclusio verificatur, vbi quis iurat promittendo rem sterilem & omnino vanā, vt cùm quis iurat leuare festucam, aut rescindere vngues tali die, aut id genus alia, quæ nullius sunt emolumenti: iuramēta enim hæc ob id sunt peccata quòd nō sunt obligatoria, suntque subinde vana. Haud tamen condemnanda sunt mortalia, postquàm etiam citra peccatum nonnunquam impleri possunt, vbi impletio contra bonos mores non vergit. Tertiò, conclusio vera ostenditur, vbi quis iurat aliquid se facturum quod non est nisi venialē malum, nempè iocosē mētiri, aut otiosum verbum loqui. Tunc enim quia illud iuramentum implere, non est nisi veniale, consequitur, vt neque illud fieri, grauiorem afferat culpam. Quòd si in contrarium arguas. Qui illud iuramentum emittit, tenetur illud falsificare non implendo: ergo in virtute facit iuramentum falsum: quòd quā-

uis

uis teneatur illud falsi fieare, solùm teneatur sub reatu veniali. Et ideo licet iuramentum sit quodammodo falsum, non tamen inde fit esse mortale: iam enim supra regulam illatā quòd omne iuramētum falsum sit mortale, præmonstrauimus non esse vniuersalem, nisi assertorio. quare si dum ille de quo loquimur iurat non habēret intētionem implendi illud esset mortale, nam esset assertio contra mentē. Sed tamen obligatio promissorij iuramenti debet censeri, vt diximus, ex parte obiecti. Vnde quando obiectum (hoc est materia) non est nisi veniale, iurare id facere cum intentione faciendi, non erit grauius quàm veniale. Quartò deniq; & postremò verificatur conclusio, vt superiori. q. art. 7. disputabamus qñ quis sub iuramento potest licetur rem parui momēti: quod quidem, perfectò, vt reor non est nisi veniale.

Sexta conclusio.

¶ Sexta conclusio. Nō omne iuramentum assertorium, licet sit vanum atq; illicitum & subinde quodammodo periurij est peccatū mortale: sed crebrò veniale. Cōclusio hęc veritatem obtinet vbi periurium solo defectu tertij comitis committitur: quod quidē non simpliciter, vt arbitror, sed secundùm quid periurij nomine denotatur. Primùm vbi quis verum certumq; iurat, sed tamen sine necessitate: quod plurimū illis qui iurare assueuerunt accidit, vt cùm quis iurat solem lucere aut pluere, dum ita est, & similia. Hęc enim iuramēta quia vana sunt, culpa nō vacant, sed tñ, quia vera existunt & certa, mortalem labem non impingunt. Vbi autē quis pro certo id iurat, quod certum non habet, plusculū difficultatis emergit. Est ergo animaduertendū q̄ ad iudicandū verum ne sit, an falsum iuramentum, non tam ad rem iuratam, q̄ ad mentē iurantis attendendū. Si enim quis id iurat, quod post legitimū examen certò putat esse verū, licēt fortè sit falsum nullatenùs delinquit. Et vice versa dum putat esse falsum quod pro vero iurat, quāq; fortè sit verum, nihilo minùs periurus est: vt suprà art. 1. ex mēte Augustini explicuimus. Requirit autē iuramenti reuerentia, vt q. præced. art. 7. adnotauimus, non solum, vt verū iuretur, sed vt nihil homo iuret anteq̄ pro rei qualitate certus sit, verū esse q̄ iurat. Dixerim pro rei qualitate & dignitate. Nā non æqua diligentia in omni materia requiritur, ad veritatē perscrutandā, quæ iuramēto asserenda est, sed in rebus egregijs atq; ardius multò maior, quàm in his quę sunt minoris momenti. Imò quādoq; res potest esse tam peruia, vt sine vlla discussione possit iurari. Culpa ergo iurādi rem incertam pro certa æstimanda est, penes negligentiā, hoc est penes omissionem deligētię, quæ pro dignitate materiæ erat adhibenda. Quę quidē indiligētia tāta esse pōt, vt faciat pēm mortale. tamq; remissa, vt nō constituat nisi veniale: id quod iudicio prudētis pensandum est. Verūtamē circa has duas cōclusiones ingēs ex dictis D. Tho. cōtra se ipsum exurgit argumētū. Cōstituit em̄ in. 1. art. omne illicitū iuramentum, quodammodo dici periurium, etiā illud cui solus deest tertius comes. Et in secūdo vniuersim cōstituit omne periurium esse peccatū, in tertio verò ait omne esse peccatum mortale. Quod si verū est falsæ sunt quinta & sexta conclusiones nostrę de peccato veniali assertę, quod profecto cōcedere enormis apparet error. Quis em̄ mortale peccatū in vero iuramēto & certo committi astruat, ob id solū quod nō erat necessariū? Ad hoc ergo respōdeō, vt bene Caiet. hoc loco speculatur, periurium vno modo dici simpliciter, & altero secundū quid. Et est distinctio Bonauenturæ ad hoc, ppositū. in 3. dist. 39. art. 1. q. 1. Periurij enim simpliciter est id quod præcipuo potissimoq; fini iuramenti aduersatur qui est veritatis confirmatio & attestatio: videlicet omne assertorium periurium quod sit contra mentem: scilicet, quotiēs quis id iurat, quod putat esse falsum aut si iurando promittit, quod tunc facere non intendit: vt in præsentiarum secūda nostra cōclusione assertum est. Huic enim periurio deest primus comes: nempè veritas, quæ illud constituit simpliciter periurium. Huic autē annexū est & illud quod in tertia conclusione subiecimus iuramento promissorio rei, quæ sine peccato mortali impleri non potest: quippe quod in virtute etiā est iuramentum falsum: quādoquidē qui illud emisit, tenetē sub reatu peccati mortalis falsum reddere. Reliqua verò illicita iuramēta, tametsi suo gradu dicantur periuria, fortiūtur tamen hoc nomē secūdū quid: quoniā non è regione fini iuramenti obuersantur, qui est confirmare attestariq; veritatē, vt patet, si perstringulas discurras. Nam in promissorijs quintæ cōclusionis saluat veritas, quæ finis est iuramenti in intētione iurantis, sed quoniam ratione materiæ obligationes deinde resultantes non ligant sub reatu mortali, fit vt neque periuria ipsa sint mortalia.

Argumētū.

Periurium simpliciter. & secūdum quid.

Adnotandū

Atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adq; idem ijs accidit assertorijs, quæ hac se-
xta conclusione protulimus. Salua enim in
illis sit veritas in intētione iurantis, sed quia
aliunde cōtrahunt rationem culpæ, non o-
Vires duæ iuramenti portet semper esse mortalia. Hęc autem ocu
latiùs discernas, si vires duas iuramenti, quas
quęst. præced. art. 7. dignouimus mediteris:
quarum prima est: veritas assertoria, confir-
matoria & testificatoria: quæ semper obli-
gat sub mortali reatu, sed altera est obligato
ria, quæ resultat ex iuramento promissoris,
& huius gravitas ex natura obiecti pensan
Sensus con- da venit. Vnde cōclusio Diui Thom. huius
clusionis di- articuli, scilicet. Periurium ex sui ratione est
ui Thom. peccatū, si accipiatur vniuersaliter pro vni-
uersis in diuiduis, restringenda est ad periu-
ria simpliciter, in secūda & tertia conclusio-
nibus expressa. Si verò vt sonat intelligatur
solùm quantum ad genus: sicuti si dicas fur-
tum ex sui ratione est peccatū mortale, non
opus habet restrictione: sed nihilo minùs il
la quæ in quinta & sexta conclusionibus al
lata sunt, ratione materiæ excipientur vt nō
sint nisi venialia: sicuti suffurari obolum. Est
nihilo minùs magnoperè necessarius tertius
comes, nempè iudicium & circunspectio iu
ramēti, quæ multa habet membra. Primum
vti dicebamus, vt magna necessitas interue-
Necessitas niat. Hæc autem necessitas inde primùm iu
iuramenti. dicanda est quòd sit res dubia: nam vbi res
liquet, frustra iuratur, & idcirco improbè. Et
prætereà requirit, vt id quod iuratur, sit du
bium, non, aut iuris, aut scientiæ, quod alijs
methodis, vt pote, vel autoritate, vel ratio-
ne terminādum est, sed quod sit dubium fa-
cti, idq; tale, vt alia via quàm per iuramentū
innotescere nequeat. Mox, rei magnitudo
æstimanda quoque est, & pietas, vt videlicet
digna sit, cuius Deus sit in testem accersen-
dus: nam pro re leui iurare, pro qua nō mo-
dò regem, verùm neque virum honestū in
testimonium euocares, citra diuinum con-
temptum fieri non potest. Sed debet præ-
tereà tum vsurpatio diuini nominis, tum &
periculum peierandi, quod à iuramento im
minet, magnitudini necessitatis compēsari.
Forma & ordo. Id quod tam ille qui iurat, quàm alter àquo
iurare cogitur, tenetur animaduertere. Imò
efflagitat prętereà iurandi ratio, & vt forma
certa, & ordine fiat in iudicio fori: ea nimirū
religione qua secundum leges cōsueuerunt
iuramenta celebrari. Puta super altari, tactis
euāgelijs & cruce, vel saltem in præsentia iu
dicis: concesso priùs iuraturo inducias tem
pore, vt secū maturè deliberet, quid est qđ
Iuramēta li- iuret. Quocirca iuramenta, quæ vocantur li
bera. bera, hoc est, quæ priuatim extra iudicium
fiūt, per quàm rarissimè excusari possunt à
culpa, saltem veniali, ex defectu necessitatis.
Pau. ad Ro. Exemplo nobis sit Pau. ad Rom. 1. vt disca-
mus quàm circunspectè quantaque cum re
uerentia sit nobis diuinum nomen per iura-
mentum nominādū. Iurauit primò in scri
ptis, quia non ita de calamo, vt de lingua
quippiam potest inconsultum decidere, &
de re prætereà, tum occultissima, tum etiam
necessaria ad conciliandos sibi Romanorū
animos, Testis mihi est Deus. Ecquis verò
Deus? cui seruio, non vtcunq; sed in spiritu
meo, in euangelio filij eius, quòd sine inter-
missione memoriam vestri facio, &c.
De pestife- ¶Post hæc tandem de pestifera iurādi con
ra iurandi suetudine adhibenda est postrema conclu-
cōsuetudine. sio. Recitat nāque Scot. in. 3. dist. 39. nescio
quorum opinionem, quòd vnum leue per-
iuriū non est mortale: sed tunc fit idem mor
tale dum fit ex consuetudine: atque alia est
recentior quorundam assertio vsqueadeo
diuini nominis honorem zelantium, pessi-
mamque subinde iurandi consuetudinē ca-
tenùs vituperātium, vt dicant omne iuramē
tum siue verum, siue falsum quod ex mala
consuetudine fit, esse peccatū mortale: quia
si fiat inquiunt ex consuetudine, nō potest
habere tertium comitem, qui est iudicium,
atque adeò tūc iuratur incertum pro certo.
Quocircà etiam si verum iuretur, illud acci-
dit materialiter, & præter intentionem iurā
tis, vt pote qui eodem modo id ipsum iura-
rent licèt esset falsum. Nam qui ex consue-
tudine iurat, quicquid in buccā venerit sub
iuramento profert. Ad intellectum ergo rei
Septima cō præsentis statuitur septima conclusio. Con
clusio. suetudo licèt causa sit iurandi, magnumque
secū afferat peierandi periculum, tamen ne-
que ipsa perse peccatum est, neque speciem
mutat iuramenti, neque aliter aggrauat, q̄
tollēdo aliquem trium comitum. Ad huius
autem conclusionis explicationem notan-
dum est consuetudinem in quacunque ma
teria, non esse nisi actionum frequentatio-
nem, ex qua secundum Philosoh. 2. Ethic.
generatur habitus. Patet ergo prima cōclu-
sionis particula. Nam habitus ille ex actuū
frequentia genitus causa est iterum, atq; ite
rum iurandi: siquidem habitus quicunque
generat similes illis actus ex quibus genitus
est. Illa autem iurandi facilitas, vt artic. 2. ex

Augustī. cōtra Menda. retulimus, secū affert
periculū deierandi: nam anteuertit rationis
vsum, vt antè homo iurēt quàm adhibeat ve
ritatis iudiciū. At verò cū frequētatio actuū
non sit distincta ab ipsis actibus, nō est per
se peccatū vltra numerum multiplicatarum
actionū. Sed si decies vanè iurasti, decē præ
cisa cōmisisti peccata: vel mortalia, vel venia
lia secundū absentiam comitis, qui deest iu
ramento. Hoc est si fuerint falsa aut iniqua
de re, q̄ sine mortali impleri nō potest, erūt
mortalia. Si aūt leuia, ex defectu iudicij & di
scretionis, erunt. Quocirca cōsuetudo vt cō-
clusio affirmat speciem iuramēti, nec mutat
nec aggrauat: nisi quatenus comitē aliquē
tollit. Vnde vt ad opinionē quam Scotus re
fert respondeamus. Si periurium fuerit leue
& veniale, videlicet eorū quæ in quinta &
exta conclusione designauimus, quantun-
cunq; fiat ex habitu & consuetudine non
efficitur mortale. Et eodē modo respōdetur
ad opinionē secundo loco recitatā, imò si iu
ramentū fit quod per se esset licitū, ppterea
quòd ex consuetudine iurandi fiat, nullā cō
trahit culpam neq; venialē, neq; hoc in du-
bium cadere potest, solus eīn defectus alicu
ius trium comitū facit iuramentū esse pecca
tum. Sed aiunt fortè isti idem esse iuramen-
tum fieri ex cōsuetudine, & fieri sine iudicio
videlicet vt iuretur aut falsum provero, aut
incertum, p certo. Illis autē respōdemus pri
mò falsum esse quod assumunt: nam in prin
mis nō conuertūtur. Potest em̄ defectus iu-
dicij contingere, non ex mala cōsuetudine,
sed aliunde, videlicet quia homo valde affe-
ctus est ad id quod iurat, vel ex ira vel aliā
ob causam. Prętereà stat quēpiā ex cōsuetu
dine iurare, & nihilo minus non peccare de
fectu iudicij. Nam iurare ex consuetudine
est iurare instigante cōsuetudine, sed nihilo
minus res potest esse tam peruiæ veritatis,
vt nulla sit opus mora iudicandi. Et ideò tūc
iuratio nullum erit peccatum. Deinde quia
potest contingere in illo motus surreptitiꝰ,
qui sic naturaliter linguam rapiat, vt culpā
vel omnino tollat, vel venialem reddat. Ad
de quòd vt suprà monstrauimus non quæ-
cunq; negligentia iudicandi peccatū morta
le est. Ad hęc stat etiam quēpiam (licèt rarò
contingat) iuramentis esse assuetū, qui tamē
suopte ingenio non est mendax: imò abhor
ret mendacia: illum ergo sic condemnare, vt
quotiescunq; iuret, siue verè siue falsè, mor-
taliter delinquat, enormis profectò esset cen
sura. ¶ At fortasse aliud hìc quis cōmentum
fingat qđ à nōnullis cōminisci audiui: nēpè
eum qui consuetudinē habet inueteratā iu-
randi in statu esse peccati. Hoc autē multo-
minus intelligo. Status enim peccati nō cen
setur nisi, vbi vel te non pœnituit elapsi cri-
minis: vel animū habes delinquendi, vel oc-
casionē nō amoues, vt si nō domo depellas
amicā, aut si artem exerces (vt cāpsoriā) quę
ansas ingenio suo & natura peccādi offert:
vbi verò hæc absint, neq; peccatū supereſt,
neq; subinde status peccati. Igitur quātun-
uis sit homo malè iurandi consuetudini ad-
dictus quā primū mētem mutauerit, & oc-
casiones fugere ꝓposuerit, putà familiarita
tem cū illo qui causa ei erat iurandi vel alias
quaslibet, in nullo remanet statu peccati.
Consuetudo iurandi non est statꝰ pec cati.
Nā habitus per cessationem ab actu exte-
nuabitur ac tandē delebitur. Hæc dicta sint,
non q̄ prodigiosam nefandissimāq; iurādi
consuetudinem ex cusa revelimus, sed vt illis
occurreremus, qui plus nimio eam inculpā-
tes culpam perserutantur, vbi culpa nō est.
Satis enim est q̄ eiusmodi consuetudo tam
præsentaneū afferat deierandi periculum, vt
sit ceu virulentissima pestis exterminanda.
Vix enim iam reperies qui citra iuramentū
minimā orationem, vel inire, vel concludere
sciant, quippe cū ceu orationis ornamentū
& sustentaculum sic iuramētum in singulis
verbis vsurpant. Vide quanta emphasi Au-
gust. in serm. citato verba illa Iacobi præpō
deret. Ante omnia nolite iurare. Ante om-
nia, inquit, vt attendatis præ cæteris vigile-
tisq;, ne subrepat vos consuetudo iurandi
tanquàm in specula ita te posuit cōtra te, an
te omnia leuauit te super cętera, vnde te at-
tendas. Et infrà, nolles, vt diceret tibi ante
omnia, vt omnia tua inspiceres, omnes mo-
tus linguæ tuæ diligentissimè custodires, es-
seq́ue custos malę consuetudinis tuę. Ad eā
constringendam audi, ante omnia, quid est
ante omnia? Ante omnia vigila, ante omnia
intentus esto. Hæc ille. at numero perstrin-
gi nequeunt quæ passim à sanctis patribus
aduersus istam teterrimam veternosissimā-
que ac perinde mortiferam iurandi consue
tudinem dicta sunt.
Aduersus iu randi con- suetudinem.
Rimum argumentū S. Tho. est, quod. q.
præced. artic. 7. contra Panor. tractauim⁹.
Primum argumentū S. Thomæ.
ait em̄ Cælestinus Papa. c. verū. extra. de
iureiurā. Romanos Pōtifices arbitratos fuis
se à iuramentis coactis iurantes absoluere.
Subdit autē, q̄ vt agatur cōsultiùs & auferā-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur materia deierandi, nō eis ita expresē dicatur, vt iuramēta non seruent. Cantequam relaxetur: sed si non attenderint, nō ob hoc sunt tanq̄ p mortali crimine puniendi, vbi videtur affirmari huiusmodi periuria coacta non esse mortalia, vt ait Pano. super. c. si verò. eodē titul. Respondet tamē S. Tho. q̄ coactio non aufert à iuramēto, ꝓmissorio vim obligandi. Et ideò qui non implet, mortale periuriū incurrit. Potest tamē ille autoritate summi Pontificis ab obligatione absolui. Quod autem subditur, non esse tanq̄ pro mortali crimine puniendos: non ideo dicitur q̄ mortaliter non peccent, sed q̄ pœna ecclesiastica mitior eis infligitur. ¶ Secundū argumentū est. Propter periurium iure incurritur infamia, vt habetur. 6. q. 1. can. infames: nō autē propter quodlibet assertoriū periuriū infamia videtur incurri: ergo nō omne huiusmodi periurium est mortale. Argumētum hoc ideo D. Thom. attulit vt modum quo per periuria infamia contrahitur declararet, quem nos. q. præced. art. 10. explicuimus. Periurus enim nisi duabus conditionibus adiunctis nō fit iure infamis, scilicet, & qđ soleniter iurando peierauerit, & quòd postea in foro iudiciali sit de periurio publice condēnatus, vt sit à testimonio ferēdo repudiandus. At verò nō sequitur quòd si assertorium periurium, ꝓptereà quòd tūc non sit ante sententiā diffinitiuā infame, nō sit peccatum mortale. Quoniā peccata mortalia non afferunt infamiā, nisi in iudicio trahantur & condemnētur. Imò hæreticus quoadusq; sit de hæresi, condēnatus nō habetur iure infamis. Habet tamen periurium promissorium nonnihil amplius culpæ supra assertorium. Nam qui assertorie peieravit, post factum iuramētum non habet potestatem faciendi quod non fuerit falsum. Qui autē soleniter iurando quippiā ꝓmisit, propterea si id non implet maiore incurrit infamiā, quòd post iuramentū factum tēpus habuit implendi. ¶ Tertiò arguitur inquirendo an iocus vel inaduertētia, vel aliud quippiā culpam diluere valeat periurij: iurāre enim per Deum, vt. q. præced. arti. 10. ex Chrysosto. retulimus homil. 44. super Matt. grauius est, quàm iurare per euangelia: sed iurare priuatim per deum falsē, non semper est mortale, putà cum vel ioco vel lapsu linguę fit, ergo non omne periuriū est peccatū mortale. Ad hoc autē D. Tho. quinq; respōdet. Primū quòd ioco peierare, cū diuina ireuerētia nō euitetur, non excusatur à mortali. Secūdū quòd si ille qui lapsu linguæ falsum iurat, aduertat se falsum iurare: sicut nō excusatur à dei contēptu, ita neq; à mortali. Tertiū. Si autē hic nō aducrtat, videturnō habere peierandi intentionē & ideo à crimine periurij excusatur. Quartū est quòd etsi de se vt quæst. præced. diximus grauius sit iurare per Deum q̄ per euangelia, tamen solenniter iurare per euāgelia grauius esse potest, q̄ priuatim iurare per Deum, tunc propter scandalum, tum etiā propter maiorem deliberationē, quæ tunc adhibetur. Quintū est quod omnibus hinc inde pensatis, nēpè, vt æquale sit scandalum & deliberatio, grauius est peierare per Deū, quàm per euangelia. ¶ Hæc omnia perspicua sunt. Secunda tamē conclusio sanè intelligenda est, scilicet quòd qui lapsu linguę deierat, si id aduertat peccat mortaliter. Intelligitur enim si aduertentia sit satis deliberata. Nā si est motus subreptitius, adeò vt sit subita deliberatio nō autem plena poterit esse veniale: scilicet, si tempus nō supperebat ad plenè deliberandum. Nam si mala cōsuetudo fuit in causa nō plenè deliberādi, nō semper excusabitur à mortali. Et pariter moderāda est tertia cōclusio scilicet q̄ vbi non est aduertētia, nullum est peccatū. Intelligitur enim de surreptitio motu naturali, vbi nō fuit tēpus aduertendi. Nā si aliqua negligētia ꝓcesserit etiā sine aduertentia potuit emergere culpa. Vnū autē hic adnotauit Caieta. q̄ vel nō intelligo, vel adduci non possum, vt credā. Ait enim q̄ si q̄s ꝓpter cōtinuā consuetudinē tam vere quā falsō in cōmuni locutione iurandi nō aduertit, nō excusatur à mortali. Ex quibus verbis illi, vt quos suprà cōmemorabā eliciunt q̄ etiā iurare verū ex cōsuetudine sit mortale, & ratio est, vt ait Caiet. quòd inaduertētia, vt excuset periurium debet esse causa ipsius: itavt si ille aduerteret nō peieraret. In illis autem qui iuramentis assueti sunt, inaduertentia nō est causa periurij, quia etiā si aduerterent nihilo minus peierarent: sed est ignorātia concomitans, quæ nō excusat. Quod autem hoc nō sit credibile, patet. Nam primū hæc postrema suppositio falsa est. Enimuerò etiā si creberrimè quis peieret, fortè nūc si aduerteret, non peieraret: & ideo inaduertentia causa fuit periurij. Pretereà istę conditionales nullius sunt meriti, vel demeriti, scilicet, si aduerteret nō peccaret, aut nihilominus peccaret. Quāuis enim cōditionalis hęc vera

Secundum argumentū. de infamia periurij.

Tertium argumentum

Expositio.

Caietan.

Contra Caietan.

vera esset. Si inimicū haberem præsentem, illum occiderem in nulla propterea ego sum culpa, sed actus voluntatis quā nunc habeo æstimandus est, qualis sit. Et ideo quicquid contingeret, si homo aduerteret, nihilominùs inaduertentia postquàm tollit voluntarium, tollit peccatum. Hoc autē verum est, quòd si cōsuetudo me præcipitauit vt nō aduerterem, illa præcipitatio & indiligētia potuit esse peccatū, & fortè tāta potuit esse negligētia, vt esset mortale, vt suprà dictū est.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est.

POstquàm de pierantevisum est, sequitur vt illius crimen explo remus, qui iuramentū à peieraturo expostulat. Et respondet D. Tho. duabus suppositis distinctionibus per tres cōclusiones. Prior distinctio est, ex parte illius qui iuramentū exigit. Aut enim pro se ipso priuatim sua sponte iuramentū, aut tanq̄ publicus iudex ex necessitate officij ab alio implorat: si priuatim quidem aut ꝓbabilibus coniecturis scit alium mendaciter iuraturū, aut nescit. De illo ergo, qui nescit statuitur prima conclusio. Nullum est peccatū ab eo iuramentū petere, quē nescis falsum iuraturū: tametsi humana sit tētatio: quia scilicet ex quadā infirmitate procedit, qua homo dubitat alium citra iuramentum verum dicturū. Et hoc est quod ait Christus Matth. 5. Quod amplius est à malo est. Hoc est ab illa dubietatis plaga, per quā originalem culpam cōtraximus, vt de aliorum veracitate dubitemus. ¶ Secunda conclusio. Exigere ab eo priuatim iuramentū, quē scis mēdaciter iuraturū est peccatū mortale. Nā vt ait Augustin ser. de verbis Iacobi, licèt peierans de suo periurio se interimat, tamen cogens ad iurandū manū interficientis impresit: & ideo homicida est: hoc est animā occidit proximi. ¶ Tertia conclusio. Publico iudici nullū est peccatū iuramentū ab eo exigere, quem scit falsum iuraturū, si tamē id faciat ab alio requisitus: qm̄ iudex tunc non est qui iurantem cogit, sed alius qui publicum eius officium implorat. ¶ Primæ duæ conclusiones sunt Augustin. in ser. illo. 28. citato de verbis Iacobi: & referuntur. 22. q. 5. cano. qui exigit. Et quidem primā paulò differentibus verbis astruit quàm hic D. Tho. Verba siquidem eius sunt. Si quis nesciens alium peieraturum iuramentū exigit, vt fides ei fiat, nō audeo dicere nō esse peccatū: tamen humana tētatio est. Nihilominus bene. D. Tho. & doctores affirmant non esse peccatū, si tamē causa iurādi interceserit: qa in re graui dubitare de alteri⁹ veracitate, nulla est culpa, sed infirmitas humana. Augustin. autem ideo non audet negare esse peccatū, quia arbitratur creberrime fieri sine necessitate: nēpe vel in re parui momenti, velvbi alter est satis fide dignus: in quib⁹ casibus vix sine culpa exigitur iuramentū. Secundæ autem conclusionis ratio est, quòd neminē licet ad malum inducere. Nam autore ad Roma. Paulo, nō solū malefactores digni sunt morte, verùm & illi qui consentiunt facientibus, ac multò perinde magis qui illos inducunt. Ille autem qui sciens alium peieraturum cogit vt iuret, illum ad malum inducit. Contra hanc autem conclusionē eiusq; probationem arguitur. Si quis à fœneratore parato sub vsurarum vinculo mutuare, mutuū petat: quanuis sciat illum delictum cōmissurum nullatenus peccat, & D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 5. confitetur, ergo neq; ille q scit alterū peieraturum ire. Secundo exigitur iuramentum ab infideli, etiam sisciasillum per falsos deos iuraturum, vt ad Publicolā ait Augustin. quem hic ad hoc ꝓpositum D. Tho. citat, & tamen iurare per falsos deos peccatū est, idemq; vt suprà diximus grauius, quàm iurare falsum per Deum verum: ergo fortiori ratione petere iuramentum ab eo, qui scitur mendacium iuraturus, erit peccatum. Nā sicut quis petendo ab infideli iuramentū suo vtitur iure, ita & qui ab illo petit, qui paratus est mendacium iurare: ipse enim sibi videritquomodo iurat. Ad istorum intelligētiam hæc præfixenda est certissima regula, quòd nemini licet quēpiā ad malum inducere: licet tamē alterius delicto in bonum vti. Assertio est D. Thom. in solutione quarti. Ob idque quanuis liceat eius iuramentū recipere, qui per falsos deos iurare paratus est: sicuti mutuum ab vsurario petere, neutrum tamen fas est inducere ad illud malum. Sed rogas quomodo cognoscam an inducā, vel tantùm vtar? Arguitur enim sic: quanuis in fidelis paratus sit iurare per falsos deos, hoc tamen iuramentū modò non faceret, nisi ego exigerem: ergo ad hanc actionem indiui dui ego eum induco. Ad hoc respondetur quòd ille qui vtens iure suo ab altero id petit quod

Regula.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tit quod potest benefacere, si ipse peieratus est id ipsum malefacere non inducit illum. Exẽpli gratia, qui petit ab vsurario mutuũ, quia vtendo iure suo petit idquod licitè alter potest facere, scilicet illud gratis mutuò dare, nõ censetur illum inducere, induceret autem si ipse nullatenus vellet vsuras dare quia cognoscit esse peccatum, & alter eum adid instigaret. Parimodo qui ab infideli petit iusiurandum, solùm vtitur iure suo, petẽdo vt fidem contractus confirmet, quod ipse posset facere Christianè iurando. Quare vt Augustinus ait ad Publicolam non eũ inducit ad malum, sed vtitur eius malo quod ipse sua sponte fecit nempe fide cõtractus per impium iuramentum cõfirmata. Sed rogas cur non idem vsu venit, dum ego peto iuramentum ab eo quẽ scio falsè iuraturum: nã pariter dicas tevti iure tuo, & tamẽ peccatũ imò maius est iurare verũ per falsos deos q̃ falsum per verum. Augustinus eodẽ loco ad Publicolam respondet, cuius responsum citat hic D. Thom. in solutione quarti. Quoniam in iuramento illius qui verũ per falsos deos iurat, est aliquod bonum quo ille vtitur qui iuramentum petit, nempe fides quæ in contractibus est necessaria: in iuramẽto autem illius qui falsum iurat, neq; hoc existit bonum neq; aliud quo qui iuramẽtũ petit vtatur. Et ideo deest ius petendi in cassumq̃ subinde petitur: & ideo qui petit reputatur alium inducere. ¶ Contra hoc autem arguitur. Sequeretur quod quanuis ille qui petit nõ sciret alterum mendaciter iuraturũ, sed id dubitaret aut suspicaretur, non liceret idẽ iuramentum exigere, quia exponeret se periculo præcipitandi alterum in crimen. Respondetur quòd non quæcunque dubietas vel suspitio quę est tenuis assensus, neq; opinio quæ est formidolosus, sufficit adimere ius petendi: aliàs vix vnquam iuramentum liceret petere: sed probabilissima coniectura quę intellectum vincat: vt humano more credat. Nam hoc quod fortè ille rectè iurabit, est ius aliquod in altero vt petat.

Augu. *Optima interrogatio.* *Argumẽtũ* *Primum argumentũ S. Thomæ.*

PRimum ergo argumentũ Diui Thomę, sequeretur quòd nemini liceret iuramentum ab alio petere. Nam vel scit illum verum iuraturum, vel falsum: si verum, pro nihilo & in vanum onus iurandi illi injungit: si verò falsum non licet: vt dictũ est. Respondet quod obiectio hæc procedit quando p̃ se quisque exigit iuramentum qui quidem neutrius partis scientiam habet, aut fidẽ sed vel credit verum iuramẽtum, vel re vera dubitat, & tunc ad maiorẽ certitudinem id petit. Iudex autem, vt tertia conclusione assertum est etiam si sciat alterum fore periurũ, potest ab eo iuramentũ exigere.

¶ Secundum argumentum distinguit inter recipere simpliciter iuramentum, sicut recipit sacerdos, vel alia tertia persona inter partes, & iniungere seu cogere ad iurandum, quòd plus est. Ait ergo recipere iuramentũ citra coactionem, non videtur esse licitum, præcipuè dum sit periurium, quia videtur recipiẽs cõsentire alterius peccato: ergo multominùs licèt exigere. Responsio est Augusti. ad Publicolam, qui ait. Quanuis dictum sit non iuremus, nunquam tamen me in scripturis sanctis legisse meminĩ, ne ab aliquo iurationẽ accipiamus. Vnde colligitur, quòd iurationem recipere non est peccatum nec consentire alieno peccato, sed cogere dum timetur periurium. ¶ Sed contra si quis vult se occidere ministrare illi gladium est peccatum: ergo periuriũ ab illo recipere, quia sua pte sponte vult peierare. Negatur consequẽtia, quia recipere iuramẽtum, neque est ministrare arma neque aliquo modo cogere: sed quasi passiuè se habere. Verum est quòd lege communi charitatis & correctionis fraternæ deberet ille admoneri, ne peieraret: si speraretur correctione faceret. ¶ Ad cuius explicationem adhibetur tertium argumentum ex illo Leui. 5. Si peierauerit anima & audiret vocis iurantis falsum, testisque fuerit quòd ipse vidit aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem. Ex quo videtur consequens, quòd quicunque scierit tenetur alterum corripere, & cohibere ne peieret, atque adeò tunc, neq; licet exigere, neque verò recipere iuramentum. Responsio autem colligitur ex Augustino super eodẽ loco, vbi ait, quòd cùm Moses non expresserit cui sit periurium indicandum, nequeveto ordinem, recurrẽdum est ad legem communẽ correctionis fraternę. Nam, vt est iurisconsultorum axioma, casus omissus lege communi censendus est. Et ideò debet per ordinem correctionis fraternæ procedi, sicut in alijs peccatis secretis, admonendo delinquentem ac tandem si opus fuerit, reuelãdo ijs qui prodesse possunt non obesse. Sed hoc non obest ijs quæ dicta sunt.

Secundum argumentũ. *Tertiũ argumentum.* *Augusti.*

QVAE

QVÆSTIO TERTIA, De adiuratione.

Sanctus Thom. 2.2. quæstio. 90.

ARTICVLVS I.

Vtrùm liceat hominem adiurare.

ADiuratio annexa est adiuratio, atq; adeò post illius tractatũ congruit, vt quæstio hæc subtexatur. Quærit ergo D. Tho. hic tres articulos, tãetsi quatuor sint rerum genera, quas in vsu & more est adiurare, quæ sunt Deus, homines, dęmones, ac res deniq; irrationales. De Deo ergo ac de homine respõdet in hoc primo articulo qui que cõclusionibus. ¶ Prima est, adiurare est aliquem vel superiorem nobis, vel inferiorẽ per diuinam aliquã obtestationem ad aliqd agendum ordinare. Quã vtique definitionẽ probat ex ordine adiurationis ad iuramentum promissoriũ. Potest enim quisq; & seipsum & superiorẽ se atq; se inferiorẽ ad aliquid agendum ordinare & destinare, sed autem ipsum per iuramẽtũ, hoc est per reuerentiam diuini nominis quisq; destinat & obligat ad id faciẽdũ quod promittit. Dũ ergo aliũ per aliqd̃ sacrũ addicit ad aliqd̃ agẽdũ, siue deprecãdo, si est superior, siue imperando, si tibi inferior, tunc dicit illũ adiurare. ¶ Secũda cõclus. Differẽtia est inter iuramẽtũ, quo qs se obligat, & adiurationẽ qua alios ad aliquid mouet & excitat. Est emi homo suarũ actionum dñs, non tamen earum q̃ sunt ab alio agẽda, nisi sibi sit subditus: ob idq́; sibi ipsi potest per iuramentũ necessitatem imponere, non autẽ alijs prętereq̃ sibi subiectis. ¶ Tertia cõclusio. Si quis per inuocationẽ diuini nominis vel cuiusq; rei sacrę illi, qui sibi nõ subditur necessitatẽ quippiã agendi imponere intentat, sicut sibi ipsi imponit iurãdo, eiusmodi adiuratio illicita est. Sanè cùm sit iniuriosa vsurpatio potestatis quam in alium non habet. ¶ Quarta cõclusio. Cuicunq; superiori licitum est, dum ratio necessitatem affert, sibi subditis in materia licita & honesta tali genere adiurationis constringere. ¶ Quinta conclusio. Licitũ est cuicunq; quosuis alios, siue sibi superiores, siue inferiores citra necessitatis impositionẽ per reuerentiã diuini nominis vel alicuius rei sacrę ad aliquid agendũ adducere. Et dũ ait D. Tho. hoc licere respectu quorũlibet, Deũ etiã cõprehendit quem adiurare possumus. Quare in argumẽto duo, ptulit cõtra quæstionẽ exempla: alterum q̃ Deum ipsũ per aliqua sacra obtestantes obsecramus. Atque alterum Apostoli ad Rom. 12. Vbi per Dei misericordiã obsecrat fideles. Quæ quidem obsecrationes quædam sunt adiurationis formæ.

Prima conclusio. *Secunda cõclusio.* *Tertia conclusio.* *Quarta cõclusio.* *Quinta cõclusio.*

ADiurare, si vim prępositionis, q̃ augmẽtatiua est, consideres, idem est quòd valde iurare, & potissimũ per execrationẽ, cũ quis negãs se aliquid fecisse ait, dispereã si hoc feci. Vnde apud Teren. in Hecyr. sanctè adiurat non posse apud vos Pãphilum se absente perdurare. In præsentiarũ autem idem est q̃ iurando quempiam ad opus aliquod appellare & inducere, sicuti abiurare idem est quòd aliquẽ iuramento abigere & repellere. Quẽadmodũ in baptismo abiuramus dæmones, illis eorũq́; pompis abrenũtiantes: & hęretici dum conuertuntur hæresim abiurãt. Est ergo latinè adiuro, idem est Græcè, exorcizo, vnde, exorcismus, idẽ est quòd adiuratio. Et quanuis frequentiùs vsurpetur pro adiuratione dęmonũ, qui ab energumenis exorcismis propelluntur, latiùs tamẽ patet, vt modò dicebamus. Nam & Deũ adiuramus & homines & irrationales bestiolas & tẽpestates nobis nocentes. Adiuramꝰ enim Deum cũ per merita filij sui eum obsecramꝰ. Quẽquidẽ morẽ ecclesia in periodis omnium collectarum obseruat, cùm in calce semper ponat. Per dominũ nostrum Iesum Christum, &c. Et adiuramus Christum per suam crucem perque suam passionẽ & resurrectionem: & miseri obsecrãt per viscera Christi, per merita Dei paræ virginis. In summa. vt ait S. Tho. Sicuti per iuramentũ necessitati faciendi aliquid nos ipsos adigimus, ita & adiuratiõe alios inducimus. Quò fit vt sicut iuratio sit etiam adiuratio, dũ legitima est, ad virtutem religionis pertineat: & dum est illicita sit etiam vitium religioni contrarium. Atqui idem est de abiuratiõe: coniuratio verò alium habet significatum, est enim conspiratio in aliquod facinus reipublicę perniciosum, sic dicta, quia multi in eundem finem simul iurant, quanuis & pro vehementi adiuratione vsurpetur, coniurãtur enim tempestates. ¶ Tertia tamen conclusio esse cuipiam ambigua potest, qua negatur licitum esse necessitatem per adiurationem imponere alicui non subdito. Nam

Adiurare. *Argumẽ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dū quis ab aliquo iuramentū petit,& recipit seruandi fidem contractus & pacti, nempe ab emptore soluendi pretium creditum,illū videtur adiurādo necessaria obligatione deuincire.Perinde omnino ac de Abrahā Gene.24.legitur,qui seruum iureiurando perstrinxit suppolita femori manu, ne vxorē filio suo Isaac de filiabus Chananęorum:sed de terra cognationis suæ acciperet.Quapropter nullum hac ratione discrimen est inter seruum & alium qui est liber & sui iuris. Hoc argumentum ob id fecimus,vt penitùs ratio adiurationis exprimeretnr,quatenus à simplici iuratione differt. Haud enim negat conclusio quin possit quisque quemlibet iuramento constringere:nam à rege ipso capitur iusiurandum obligatorium,sed de adiuratione fit in ea sermo.Est enim differētia, quòd cùm iuramentum ab aliquo capitur, idem ipse à quo capitur, actione propria iurat,seipsum obligans,siue alterius qui iuramentum recipit,seruus sit,siue dominus. Ad iuratio verò nō actio eius est qui adiuratur, sed adiurantis, vt si verbi gratia,ego quempiam prece & sacrorum obtestatione ad aliquid agendum moneam sicut Pontifex dixit Christo Matt.26. Adiuro te per Deum viuum,vt dicas nobis si tu es Christus: hoc enim non fuit iuramentum capere, sed adiurare.Et Num:5.aiebat lex.Zelotypię adiurabit mulierē sacerdos,& dicet, Si non dormiuit vir alienus tecum, &c. Et.1.Regū.14. adiurauit Saul populum,dicens,Maledictus vir qui comederit panem vsque ad vesperū donec vlciscar de inimicis meis. Haud ergo adiuratio idem est quòd iuratio. Vnde fit consequens,quòd qui contra adiurationem sibi factam venit,etiam si seruus sit neutiquā est periur⁹,quod re vera esset si ipse iurasset licet fiat criminis inobedientię reus. Quocirca si Abraham fecit,vt seruus suis verbis protulisset iuramentum per dominum cæli& terræ,non fuit adiuratio,sed captio iuramēti,quod fecit seruus seipsum obligans. Magis tamen cōsentaneum textui apparet, illa verba Abraham per modum adiurationis protulisse,dicēs,Adiuro te per dominū Deū cæli& terræ,&c. Sic enim legitur.Pone manum tuam subter femur meum, vt adiurem te per dominum Deum cæli & terræ,vt nō accipias,&c.Tametsi captio iuramenti non nunquam adiuratio dicatur. Legitur nanq; Iosue.2.Postquam exploratorū hospita illos iuramento deuinxit,vt se domumq; seruarent suā,Innoxij erimus à iuramento hoc quo adiurasti nos,&c. Potest ergo,vt quarta asseruit conclusio,dominus nō solùm iuramentum à seruo exigere,verùm & ipsum proprijs verbis per Deum & sacra adiurare. Et tunc seruus tenetur parere ex fide,quam domino debet. Attamen per proprium iuramentū arctiùs quisque constringitur quàm per alterius adiurationem.Est tamē grauior culpa adiurato seruo, si nō fit obtemperans quàm si non fuisset adiuratus. Quapropter domini iure nequeunt sine causa legitima seruos imperando adiurare. Quin verò aliæ adiurationes,quę fiunt ad superiores nō debent fine competenti ratione fieri.Est enim importunum & religioni minùs consonum dum quidam sine vrgente necessitate,vt miserum obolum extorqueant:per Christi vulnera perq; itemerata virginis viscera,obuiū quemlibet adiurare:imò dum Deum obsecrantes adiuramus, debemus obsecrationes rei quam postulamus admetiri,& non pro re,quæ minima pecunia æstimatur cōtremēdas obsecrationes accumulare.

PRimum argumentum D.Thom.sumitur ex Origene homi.35.super illud Matth. 26.Adiurote per Deū viuum,&c.vbi ait, AEstimo.Quoniā nō oportet vt homo qui vult secundùm Euangelium viuere adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad Euangelicum Christi mandatum neque licet adiurare.Idq́ue inde cōfirmatur, quòd princeps ille Sacerdotum Iesum illicite adiurauit,per Deum viuum.Respōsio tamen est Origenem id intelligere de adiuratione,qua quis alium non sibi subditum cogendo adiurat.Adiuratio autem principis sacerdotū iniqua ob id fuit,quòd illo pacto voluit perstringere Christum,ac si eius esset legitimus princeps.Erat enim Iudæis frequentius adiurare subditos, quàm iuramentum ab illis exigere:præcipue quòd princeps ille verit⁹ fuit à Christo iuramentū exigere:timens ne ille facere renueret.Adiuratio tamē illa multis nomnibus fuit absurda.Primùm ex defectu potestatis, quoniā in processū illo quo Iudæi ad Christi necē tendebant,non poterāt eum de crimine interrogare:quia nō poterant interficere quenquam.Secundò quia superflua erat interrogatio,cùm satis id per doctrinā & miracula Christi debuissent habere exploratū cum esse Christum. Ad hęc adiuratio illa impura erat & nefanda: quia nolebant id à Christo audire, vt crederent, sed

Primum argumētū D.Thomæ.

sed vt ansam (vt fecerunt)inde nanciscerentur adigendi eum in mortem. Quare Christus neq; paruit respondēdo,sum,neq; prorsus negauit cum responderit,Tu dixisti.

Secundū argumentum

¶Secundum argumētum eodem pertinet: scilicet quòd non licet adiuratione aliū compellere necessitatem illi imponendo præterq́ subditum. ¶Tertio argumento discrimen tangit quod nos suprà inter adiuratio nem &captionem iuramenti declarauimus. Arguit enim, Adiurare est aliquem ad iurandum inducere:quòd tantùm potest dominus in seruum,vel creditor in debitorem:ergo non licet inferioribus superiores adiurare.Respondando autem assumptum negat. Adiurare enim non est aliud ad iurandum inducere:sed obtestatione ad aliquid prouocare.Est autem differentia inter adiurationem,qua ad hominē vtimur,& qua vtimur ad Deum.Cùm enim hominem adiuram⁹, contendimus per sacrorum reuerentiā eius animum emollire,& immutare. Cùm autē Deum,qui omninò immutabilis est, obsecramus,nō id intendimus:impium em hoc esset:sed contendimus aliquid ab eo obtinere,si modò per æternam eius voluntatē nobis destinauit concedere.Multa enim nobis quæ ab æterno elargiri constituit, decreuit dare per nostras obsecrationes & merita, quæ sunt effectus gratiæ,atque adeò prędestinationis.Itaque licet nos sine nostris meritis & prædestinauerit, & per præuenientem gratiam vocauerit,tamen nos per eius adiutricem gratiam & nostra opera ac subinde per nostras obsecrationes augmentum spiritualiū charismatū promeremur: iuxta verbū Petri,certā vestram vocationē facite.

Discrimēn ter adiurare Deū & adiurare hominem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm liceat dæmones adiurare.

SVbsequitur vt videam⁹ an liceat adiurare dæmones. Ad quod D.Thom. suppositā distinctione duabus cōclusionibus respōdet.Distinctio ex superioribus colligitur.Bifariàm nanq; quēpiam adiuramus: scilicet per modum deprecationis ob reuerentiam rei sacræ quempiam inducendo: & rursus per modum compulsionis.¶Prima ergo cōclusio est.Neutiquàm licet dæmones p modum deprecationis adiurare.Cuius ratio est quia hoc genus quoddam est benevolentię & amicitiæ,quam erga dæmones nullaten⁹ gerere fas est. Secūdus autem modus subdistinguitur. Nam alium compellendo ad iurare dupliciter accidit:scilicet, aut tanquā hostē aut tanquā subditū.Præterea tanquā hostem aut ad illum repellēdum & propulsandum ne nobis noceat, aut ad aliquid ab eis obtinēdum:siue per doctrinam, siue per aliud quoduis auxilium.¶Est ergo secunda conclusio quadrimēbris.Dæmones per modum compulsionis adiurare possumus:non tamen tanquam nobis subditos:idque ad ipsos repellendos,non autem ad aliquid ab eis obtinēdum: nisi forsan aliqua nos affulserit diuina inspiratio,vt id faciamus. Ad huius autem conclusionis intellectum speculandum est dæmones in huius vitæ decursu cōstitutos esse aduersarios nostros. Etenim vt post originalem culpam amisso freno originalis iustitiæ,relicta nobis fuit rebellio carnis ad exercitium,sic & post victoriam serpentis qua dæmones primos nostros parētes superarunt permissum illis est,vt nos bello impugnent:nempè vt per hanc militiam, quæ vti ait Iob, est vita hominis super terram,ad triumphum sempiternæ fœlicitatis promoueamur.Vnde Paul.ad Ephes.6. Induite vos inquit aduersus insidias diaboli, &c.Sunt ergo dæmones in hæc vita aduersarij nostri tanquam leones,vti ait Petrus in nos rugientes:in futura verò erunt vt ministri iustitię Dei, vltores nostrorum scelerū. Non tamē sunt nobis tanquā serui subiecti, sed Dei angelorumq́; dispositioni subduntur,iuxta verbū Augu.3.de Trinit. Spiritus desertus regitur per spiritum iustum. Hac enim ratione & prouincijs & nostrum singulis addicti diuinitus sunt angeli in custodiam ad hoc gerendum cum illis bellum. Patent ergo singulę conclusionis particulę. Possumus enim dæmones per virtutem diuini nominis à nobis propulsare, ne nobis vel spiritualiter,vel corporaliter noceant. Hancenim nobis potestatem Christus reliquit. Vnde Luc. 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones,& supra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. In cuius virtute potestatis ecclesia exorcismos instituit ad expellendos dæmones ab obsessis corporibus. Imò verò idem Redemptor de ijs,qui in ipsum crediturierant ait Marc.vltimo.In nomine meo dæmonia eijcient,&c. Hinc ergo sequitur secunda particula,quòd eos nō possumus tāquam a nobis subditos,

Secunda cōclusio.

Prima conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobisque obtemperantes adiurare, sed per vim arcere, ne nobis aduersentur. Sequitur deinde tertia particula quòd neque possumus eos vrgere, vt nos doceant aliaue vlla ratione iuuent: hoc enim esset nos erga illos tãquam erga amicos gerere. Nisi forsan diuinus instinctus ad id nos excitet, sicut de D. Iacobo legitur, qui dæmonem compulit: vt Hermogenem ad se adduceret.

Dubium. EST autem circa has cõclusiones tantillum nobis immorãdum vt exactiùs exploremus. Vtrùm aliquid nobis cũ dæmonibus cõmercium habere liceat. Ad cuius intellectum notandum est, quòd dæmones, quia spirituales sunt creaturæ, qui ideò in suis motibus à loco non pẽdent, sed subitò se & alia mouere possunt, multa supra humanã facultatem in naturalibus efficere valent, vera tamen miracula nequaquam. Verum enim miraculum est quod supra naturam fit: supra naturam verò nihil, nisi virtute Dei, qui vniuersalis est naturæ Dominus: fieri potest. Deus autem talem virtutem nũ quàm dæmonibus impertitur, vt D. Thom. de potentia, quæst. 6. artic. 5. autor est. Nam cũ dæmonis voluntas semper fit ad malũ intenta, si Deus virtutẽ miraculorum illis donaret, testis fieret illorum prauitatis: qđ absurdum est concedere. Miraculum enim testimoniũ est diuinæ voluntatis. Quare. 2. ad Thessal. 2. ait Paulus aduentum Antichristi fore in omni virtute & signis & ,pdigijs mẽdacibus. Imò verò non solùm hãc virtutem illis Deus non tribuit, verũ neq; eos tãtùm facere sinit, quantũ sua natura possent. Itaq; sicut angelis bonis mirabiliũ virtutem suprà suam naturam confert, ita & malos arcet ne totum faciant quod naturaliter valent. Et vtrunq; in bonum nostrum. Vnde August. lib. 3. de Trinit. c. 9. Quod angeli, inquit, mali possent si permitteretur, ideo nõ possunt, quia non permittuntur. Et illa cohibitio dicitur ligatio dæmonũ: permissio autem vt aliquid faciant nuncupatur solutio, sicut in tentatione Iob soluta fuit dæmonis potentia, certis tamen limitibus ne tam acriter eũ inuaderet, quã suis viribus nequiter posset. Et Apocaly. 10. Legitur quòd oportebit dẽmonem solui modico tempore, nempe sub aduẽtum Antichristi. Potestatẽ ergo dæmonis in ijs potentijs, q̃ nobis miracula cẽsentur trisariàm exercent. Vno modo faciẽdo, vt res appareant quæ verè non extant, idq; per mutationẽ organi phantasiæ cõmotio nisq; specierum & fumigantium humorũm capitis, sicuti dormientibus vsu venit, & freneticis, & mente captis, quibus per eiusmodi elusionem sensuum multa in aëre apparent, quę non sunt. Quo pacto portenta illa quæ Marcus Varro enarrat, interpretatur August. libr. 18. de ciuit. Dei, videlicet socios Vlissis ab illa famosissima Circe cõuersos in bestias, & Archades stagnum quoddam tranantes conuersos in lupos, & Diomedis socios in aues, quæ aliquanto post tẽpore ad eius sepulchrum circunuolabant. Quẽadmodum August. ipse in Italia vidisse affirmat stabularias mulieres, quæ venenũ in caseo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant: sicuti Apuleius de se vel narrat vel fingit. Ait inquam August. id sopitis sensibus per internam eorum illusionem apparuisse: quanuis si aues illæ circũ sepulchrũ Diomedis volantes permanserunt, aliunde erant ministerio dæmonũ allatæ. Vnde Magi qui hac arte vtuntur, præstigiatores dicũtur: solent enim magnifica cõuiuia instruere, mẽsasq; epulis reficere, & ministrantium frequẽtia perornare, vt de nostro Inacho à Mendoça fertur, quæ tamen tandẽ de repẽte in carbones, inq; alia id genus futilia euanescunt. Pari modo, & ludi, quos nostri de passa passa vocant prestigię nuncupantur: vel q̃ oculorũ aciẽ perstringãt, vel ab styge, qđ est tenebræ quasi sensus obtenebrent, vt res cernere videantur, quę nõ sunt. Tametsi non oẽs illos lusores dæmonũ ope censendi sunt vti: alioqui nõ ita vulgo permitterentur: possunt eñ manuũ agilitate & celeritate res fictas, ceu veras ostendere. ¶ Secundo modo id faciunt applicãdo naturalia actiua passiuis: sicuti idẽ Aug. lib. 3. de Trint. c. 7. & 8. & lib. octogintatri. q. q. 79. ait Magos Pharaonis cõuertisse virgas in serpẽtes & ranas: afferendo. s. aliunde aliquid putrefactiuũ, qđ eas citissimè putrescere faceret, atq; in illa animãtia trãsformari. Nã scriptura Exod. 7. Magos fecisse similiter đ suis virgis affirmat sicut Aaron de suis. Quanuis Aaron virtute diuina per verum miraculũ: magi verò citra miraculum per artem & modum naturæ. At verò vt Deus ostẽderet quicquid creatura facit, etiam malus dæmon, à sua ipsius potestate pendere, & permisit illos aliqua facere, & tandem adhibuit ne plura facerẽt. Qui enim virgas in serpentes & ranas & alia animantia conuerterant, tãdem nequiuerunt easdem in ciniphes transformare.

Augustin.

Paulus.

August.

Trina dæmonis potentia.

Quare

Mirabiles rerum naturalium uirtutes. Quare cõsesi ipsi sunt dicentes, Digitus Dei est hic. Accedit & in hanc causam id quod maximè adnotandũ est nẽpè in herbis lapidibus & aquis, & reliquis naturalibus rebus mirificas inesse virtutes, hominibus quidem ignotas, quas dæmones cognoscẽtes citissimo quidẽ motu afferre possunt, quocunq; velint, ad insolẽtissimos effectus demonstrãdos. Nã profectò, vt lib. 21. de ciui. Dei. c. 4. author est Aug. qui primũ magnetis virtutẽ trahẽtis ferrũ agnouerit, nõ potest dum primũ viderit nõ illico in admirationẽ rapi: qđ ipse Aug. sibi vsu venisse fatetur. Subiungit autem. cap. 5. mirabilia multa naturalia, nẽpè apud Garamantes emanare fontẽ tam frigidum diebus, vt non bibatur, tam ferbidũ noctibus vt nõ tangatur. Et in Epyro alium in quo fasces accensæ extinguunt, & extinctæ accenduntur. Et Arist. in lib. de admirandis rebus ait lapidẽ Modan in Tigride reperiri, quem qui portauerit à feris lædi nequibit, herbãq; charisiã crescere in monte Igero, quam si mulier portauerit, homines ad sui amorem pelliciet. Et Plin. atq; alij mirabilia huius generis referũt. Ijs ergo possunt dæmones supra hominũ captuvti, vt miracula facere exillimetur. Quare Magi, si ad primum vocis significatũ attendas, ijdem sunt qui sapientes, videlicet rerũ naturas perscrutantes. Sed quia à Zoroastre Persa Magorũ principe cœptũ est per astrorũ speculationẽ, q̃ eius nomẽ sonat, de rerũ euentibus iudicare, illam occasionem nacti dæmones insinuauerũt sese ad plures euentus reuelandos. Et inde Magi cœperũt malè audire, effectq; infames: nempè q̃ non solum naturali cognitione sed dæmonum ope & adminiculo vterentur. ¶ Tertius ergo modus, quo dæmones miracula se mentiuntur facere, est q̃ intrantes aliena corpora, seu viua, seu inanima, occulta & ab humana cognitione remota, loquãtur. Quocirca falsissima est opinio Hermetis trimegisti, Quem. D. Augu. hb. 8. de ciui. Dei. refert, & Alexand. in libr. de magicis sustentat, videlicet q̃ omnia Magorũ opera in causas naturales resoluunt, ac potissimùm in astrarum cõcursus. Quam obrem solent Magi certis obseruatis astris, certisq; adeò temporum momẽtis, annullos statuas q̃; astronomicas fabricare, quibus mirabiles virtutes tribuũt, à quibus annulis sumpta occasiõe in annulis à maleficis spiritus familiares digito gestare solẽt. Quod autẽ astrorum concursus atq; influxus ad id nõ sufficiant patet. Nã q̃is ita sit quòd sydera per suas influentias his inferioribus dominent: tamẽ multa faciunt magi quę per naturam impossibile est fieri. Faciũt enim statuas moueri, atque adeò loqui, & responsa dare, quæ nisi viuenti atq; intellectũ habenti congruere nequeunt. Vitam autem nulla res nisi ab alio viuente per generationem haberevalet, vel Deo qui dominus est naturæ, id prestante. Quapropter certũ est dæmones easdem astronomicas fabricas ingressos illos exhibere motus & loquelas, sicuti in ergumenis faciunt. Similiter nanq; angelus bonus lingua asinæ Balaã loquebatur. Sed rogas nũquid non posset anima negotio dæmonis afferri, quæ corpus resumeret, informaretq; perinde at q; in die iudicij? Respondetur id minimè fieri posse, est enim opus supranaturale, ob idq; inter vera miracula recensendũ, quę dæmon facere neutiquam potest. Quocirca historiã Saulis quę vt. 1. Reg. 28. legitur per Phitonissam fecit fusciatari Samuelem nequaquam sic intelligere fas est, ve arte dæmonũ fuerit verè fusciatus: sed vel quod August. ad Simplicianum ait, dispensatione Dei spiritus eius apparuit vel etiam reuixit, vt verba historiæ sonãt. Et Ecclesiast. 16. notatur vel fortasse, vt idem Augu. 21. de ciui. autor est. quòd refertur. 26. q. 5. can. mirũ arte magica inuocatus dæmon sub forma Samuelis apparuit: sæpissime nanque se esse defunctorum animas mẽtiuntur. Atque ita intelligẽdum est quod Clem. lib. 1. de Symone Mago refert, qui aiebat in hominibus à se interfectis, retineri sua arte animas. Erãt enim plane dæmones. Ad aliquem ergo istarum triũ causarũ, vniuersi dæmonici effectus reducẽdi sunt. Vñ laruarũ (quas nostri Bruxas appellant) maleficia in causam primã ferè autores referũt. s. q̃ somno sopitæ manent in suis domibus, aut in extasim raptæ somniãtes illa facere, quæ dæmones assumptis ex aëre similibus corporibus perpetrãt: cui sententiæ D. Aug. applaudit. At profectò adeò sunt multa experimẽta de hac re comperta, vt non esset vanum opinari nonnunquam rapi per aëra motu dæmonum inuisibiles factas, vt ipsæ Deum offendentes mala perpetrent. Nam compertum est dum illa malefaciunt, abesse suis domibus, & èlectis quibus accubuerant. Hęc autem examinandi nõ datur hic locus: de quibus ergo satis. ¶ Secũdò autẽ ad præsens attinens propositũ adnotãdum est dæmones in odio Dei quod primo

Magi sæpiẽtes.

Tertius modus.

Hermes. Alexand.

Aristot.

Delarutis.

Odium dæmonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

actu cõceperunt,adeò esse obstinatos & obduratos,vt quicquid vel faciant vel meditẽtur,ex alio odio dimanet, & ad Deum ipsũ infestandum procedat. Quocircà(id quod considerate meditandum est) odia, quæ in nos exercent,non in nostrum tantũ malum intendunt:sed vt Deum offendant, & iniurijs persequantur,eũq; eo fine & proposito frustrẽtur,quo nos creauit: videlicet ne gloria sua nomenq; amplificetur. Quapropter professio nostra est aduersus illos tanquam aduersus acerrimos hostes nostros, perpetuũ gerere bellum quod super fontẽ baptismi illis indicimus,nomina nostra dantes in militiam Christi aduersus illos, quos ideo abiuramus,renuntiantes illis omnibus pompis eorum,atque adeò sanctissimè pollicitãtes nullo nos vnquam eorum fauore,aut auxilio,aut beneficio vti.

Prima conclusio.

EX his ergo colligitur conclusio prima, qua ad propositam quæstionem respõdetur,videlicet, quòd nullum cum illis commercium inire possumus, aut societatẽ aut pactum,quod vllius sit beneuolentiæ indicium:sed semper debeamus illos, vt summos hostes tractare,etiam si vltrò nobis gratiq; aliquod beneficium offerant,nihil à nobis exigentes. Idq; non solũ quia praua eorum voluntas nihil nobis,nisi in malum nostrum impẽdere potest,sed etiam si in bonũ nostrum esset semper successurum: quia hostes sunt Dei,nullum eorum beneficium acceptare possumus. Id quod apprimè notandum est. Nam illud,aut petere,aut suscipere esset desciscere à fide Dei & ceu trãsfugas in eorum militiam transmigrare. Atq; hic maximè locum habet illud Christi,qui mecum non est contra me est:& qui mecũ non colligit,spargit. Nam & iter humanos reges lex est,vt miles q aliquid ab hoste receperit,reus fiat fractæ fidei. Vnde Pau. 1. ad Corinth. 10. Nolo vos socios fieri dæmoniorũ. Ex quib⁹ fit consequens vt neq; ad expellendos alios dæmones neq; ad illorũ maleficia dissoluenda,& curanda licet alium dæmonẽ inuocare. Potest enim vnus aliũ pellere:quia non sunt omnes æqualis virtutis,sed neq; hoc licet eo quòd aliquod esset beneficiũ quod ab illis recipere non possumus. ¶ Huius autem dæmoniaci consortij gradus existunt alij alijs nequiores:nam eorũ adoratio summũ obtinet idololatriæ fastigiũ. Enimuerò quanuis reliquas creaturas ꝓ dijs colere,vt homines & marmora,& saxa immanis sit idololatrię impietas,ĩdicibiliter scelestior est dæmones colere,vt potè qui summum Dei odium in ipsum continẽter exercẽt. Secũdus paulo q; inferior gradus est,aliquã amicitiã ceu inter pares cum illis contrahere. Solent eũ infinuare tãquam incubos & succubos: deinde quasi cõsultores in rebus,quæ sunt homini bus charissimę,atque adeò ceu medici ad curandos corporum morbos. Neq; verò in initio,quæ sua vafricies est,quicquã ab homini bus vicissim reposcũt,vt astutiùs eos inescare valeãt. Sed & hęc tũ societas ad apostasiã pertinet,grauissimũq; adeò peccatũ est. Tertius gradus est deinde remissior aliquid ab eis citra vllum amicitiæ indiciũ petere,vel illos ad aliquid inuocare, etiam si securissim⁹ sis,nulla te amicitia cũ illis colligare,& peius est cũ illis aliquid pacisci etiam citra cultum vel adorationem,sed tanq̃ hosti dicere,affer mihi tale,aut tale auxiliũ,& reddã tibi hoc. In summa omnis eiusmodi societas ob id peccatum est apostasiæ, ꝙ cũ hoste Dei cõtrahitur,& quasi cũ rege alter⁹ regni, quod cęlesti aduersatur,& cũ tali hoste,qui nullas põt iducias habere belli,sed cõtinẽter absq; vlla cessatione aduers⁹ Deũ & nos pugnat, quasi leo rugiẽs quęrẽs quẽ deuoret. Secũda ergo cõclusio in presentiarũ sit, quòd possũmus cum dæmonibus precisè colloqui & cõuersari tanq̃ cum hostib⁹, idq; dupliciter: vel eos virtute Dei expellendo,vt per exorcismos facimus:vel cõpellẽdo ad aliquod seruitium. vt Symon & Iudas dæmones cõpulerunt suã statuã confringere,& Iacobus aliũ vt Hermogenem ad se adduceret.

Gradus diuersi.

PRimũ & tertiũ argumẽtũ D. Tho. facilima sunt. Primũ em̃ est Origenis autoritas super Matthęũ loco suprà citato,dicẽtes,nõ esse secundũ potestatẽ datam à salua tore adiurare dæmonia:sed iudaicũ esse. Hoc autẽ intelligitur de adiuratione,quæ non fit virtute diuina ad dæmones cõpellendos,sed per modũ beneuolentiæ,vel deprecationis. *Argum. 1. D. Thomæ.*

¶ Tertium verò est quòd adiurare aliquem videtur ad quãdã societatẽ pertinere, quam nobis cum dæmonibus cõtrahere nefas est. Ait em̃ Pau. 1. Corinth. 10. Nolo vos socios fieri dæmoniorum. Argumentũ autẽ hoc tãtùm conuincit ꝙ per modum beneuolentię, nõ possumus illos adiurare:possumus tamẽ per vim cõpulsionis. *Argum. 3.*

¶ Secundum autẽ argumẽtum ampliorem postulat sermonem. Cui & alia nos duo adhibem⁹, arguitur sic. Cum energumenis à dæmonibus obsessis liceat

Argumenta alia.

cet nobis colloquia conserere. Nam & exorcistæ & circũstantes multa illos interrogãt. Imò exemplo Christi docemur id esse licitum,quippe qui Mar. 5. A dæmone scisscitatus est quodnam esset illi nomen, qui respõdit,Legio. Quapropter D. Tho. q. 95. arti. 4. licitum esse autumat à dæmone sua sponte id offerente,propter aliorum vtilitatem,aliquid interrogare:hęc autem omnia speciem cuiusdam societatis præse ferunt:ergo eiusmodi societas nõ est illicita. Secundo(quòd est argumentum. D. Tho.) arguitur. Si licitũ esset dæmones adiurare,licitum perinde esset Necromanticis, suis incantationibus dæmones inuocare,cùm tamẽ de hoc malè audiãt sintq; adeò iure ꝓhibiti. Tertiò deniq; arguitur. Si non liceret dæmonum arte eorumq; reuelationibus vti,cò ꝙ non licet cũ illis habere cõmercium,sequeretur,ꝙ neq; liceret ariolari per astra. Nã quàm sæpissimè illuc se dæmones insinuant ad reuelandum futura & occultos euentus:& tamẽ nõ prorsus huiusmodi astrologi cõdemnantur, nec ab scholis proscribuntur. ¶ Primo argumento sub notantur exorcistæ, inquibus profectò multa sunt cauenda. Primũ quòd maxima ex parte neq; diuina virtute,neque verò magica arte vtuntur,sed sunt meri impostores,vt ego ipse plurimorum sum oculatus testis: sæpe enim fingunt dæmonia inde ejicere,vbi nullũ est. atq; adeò plurimę mulierculæ demonio obsideri mentiuntur lucri causa, dicentes esse animas defunctorũ quas infamant. Et ideo nisi aliquod interceſſerit de monij documẽtũ quod sit efficax, nulla est eis habẽda fides:nempè nisi dum lingua loquantur peregrina vel adeò immobiles existant,vt multis hominũ viribus dimouerilo co nequeãt. Prætereà neq; longa iniri collo quia cũ illis licitum est. Fateor equidem, vt ad argumentũ respõdeã vnũ aut alterũ verbum interrogare non esse mortale, sed quædam venialis curiositas. Attamen lõgos sermones cũ illis habere, prętерquam quòd ad quãdã eorũ societatẽ vergere videtur,periculosum est. Nã dæmones cũ honori nostro & famæ insidientur,si aliquã fortè veritatẽ dicunt,non id faciunt nisi ad diffamãdum aliquẽ vel defunctum vel viuum:& sæpe circũstates. Vnde Chryso. super illud Mar. 1. vbi Dominus spiritui immundo dixit obmutesce,& exi ab homine. Salutiferũ hoc inquit nobis dogma datur, nè credamus dæmonibus, quantumcũq; dęnũtiẽt veritatẽ. Quo circà superstitiosissimũ, neq; vllo modo ferendũ est, petere à dæmonibus signum in testimonium loci, vnde venit, aut quòd nunq̃ in hominẽ à quo expellit reuertatur: est enim mendax,& pater mendacij. Et ideo neq; illi, neq; suis signis & testimonijs vlla est habenda fides: sed solùm virtute Dei repellẽdi sunt. Interrogari autem quicquam nisi à sanctissimis viris nõ debent, vt potè qui à Deo obtinere possunt, vt eos veritatẽ fateri cõpellãt,sicut fassi sunt Christo vbi dixerũt esse legionẽ. Postremò hȩc animaduertẽdũ est quòd q̃uis exorcismi sanctæ res sint, & à Christo vsq; & apostolis originẽ ducãt,nõ tamen tam crebrò sperãdi sunt eorum effectus quã tẽpore nascẽtis adolescẽtisq; ecclesię. Nã cũ expulsio dęmonũ per ecclesię ministros testimoniũ sit fidei,fit vt tũc temporis quãdo opus erat fidem per miracula stabiliri, frequentiùs eiusmodi miracula ederẽt. Modò autem firmata iam religione, nõ ita crebrò cõtingũt:neq; adeò tamẽ exorcismorum religio cõtẽnenda est. ¶ Circa secundũ argumentum meditãda sunt varia Magorũ noĩa, quæ tã iure canonico. 26. q. 5. quã iure ciuili. C. de maleficijs & mathematicis,atq; alibi sæpe denotant. Sunt enim Necromãtici:sic dicti, quòd in defunctorum cadaueribus secreta rimantur, Necron enim idẽ est quòd cadauer & Mantia diuinatio: vel ideò quod per artem Magicam mortuos suscitare se autumant. Hydromatici verò qui per a quæ suspectionem diuinãt. Sicut & Chiromantici qui de manuum lineamentis de moribus hominum iudicant. Iam verò Necromantici per Antonomasiam dicuntur, qui circulos faciunt & cælestes plagas cãptant ad inuocandum dæmones. Hi autem omnes ob id grauissimis censuris vtroq; iure condemnãtur,quòd, vt ait in solutione secundi D. Tho. magiã in hoc exercent,& dęmonum adminiculo ad res perdiscendas vtũtur sicuti & Aruspices,id est,auium inspectores & Phytones qui de occultis respondent. Est enim de omnibus istis hæc regula præ oculis habenda quòd eorum incãtamẽta nõ attestãtur,quòd dæmones, ceu hostes tractent,vt diuina virtute eos à maleficijs arceãt,sed potiùs tanq̃ familiares atq; auxiliatores suos. ¶ Tertiũ argumentum ꝓlixioris egebat disputatiõis, quàm locus fert ꝓsens. Duo tamẽ de istis astrologis affirmãtur. Primò quòd per astrorum obseruãtiam & domos ac regiones quas ipsi delineant, quãuis possint

Nota de exorcismis.

Varia magorum nomina.

Responsio Primi arg.

Chrysost.

De Astrologis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint effectus naturales veluti pluuias & sere nitates temporũq; successus quadantenus prospicere, haud tamen accidentarios esse ctus & euentus. Enimuero cũ natura semper certis determinatisq; periodis eosdẽ operet effectus, nõ possunt per causas naturales cõtingẽtia deprehendi, vt quòd ab homine fo diente sepulchrũ thesaurus fortè reperiatur, aut quòd fulmine sit quispiã vel alia extra ordinaria morte periturus. Et multò minùs per easdẽ causas futura contingẽtia vel occulta de prehẽdũt quæ ex mera nostra volũ tate pẽdẽt: eo quòd intellectꝰ & volũtas in corporeq; potẽtię sunt, ac perinde ab impres sionibꝰ cœlestibꝰ exẽptæ. Nã corpus in spiritũ nihil immediatè imprimit. Vnde Arist. 3. de anima tex. 150. cõtra illos qui aiebant talẽ inesse hominibus volũtatẽ qualẽ in die inducit pater virorũ deorũq;, s. sol vel cœlũ in die natali, ait in hanc opinionẽ inde fuisse collapsos quòd animã putarẽt esse sensum. Quapropter cœli, causã per se esse nequeũt actionũ liberi arbitrij. Et quãuis imprimẽdo in corpus humanũ, possint circa cõplexiones aliquid facere, atq; adeò circa sensus, qui cũ sint animæ organa, possunt illam quodã modo inclinare. Tamẽ qm̃ sensuales vires vt 3. Eth. author est Philosrationi obediũt: nulla inde necessitas libero arbitrio imponitur, sed cõtra cœlestes influxus põt homo operari. Atq; eo præsertim quòd educationes, & cõsortia cũ ijs aut illis hominibus, & potissimũ amor Dei & gehẽnæ metus atq; honoris cupiditas, & infamiæ timor, & alia id genus multa possunt hominũ inclinationes & effectus permutare. ¶ Colligamꝰ ergo cũ D. Th. 2.2.q.95.art.5. cõclusiones duas qui bus ad tertiũ argumẽtũ respondetur. Prior licitũ est per astrorũ inspectionẽ de effecti bus naturalibus quæ ordinario naturæ cur su fiunt aliquod iuditium captare, vt de sere nitatibꝰ, de pluuijs, de pestibꝰ, deq; id genus tempestatibus alijs. Hoc enim est de effecti bus per proprias causas iudicare: sicuti medi ci ex morborum malignitate de futura mor te iudicant. ¶ Posterior neq; de accidẽtarijs cõtingentibꝰq; effectibusneq; verò de ijs q̃ in nostro sunt arbitrio per astrorum cõsideratione põt iudicium nisi falla cissimũ ferri. Multoq; minùs velent eos qui occultissimè crimen aliquod cõmiserunt illa scientia inuestigare neq; eorũ qualitates & iudicia qui bus deprehẽdantur. Hæc enim astrorũ aspectus non produnt. Quare Aug. lib. 4. confes.

Duæ cõclusiones.

Augusti.

Illos iquit Planetarios, quos mathematicos vocant, consulere, Christiana & vera expetit & amat. Hæc ille. Ratio aũt est q̃ dæmones cùm homines videãt tam cupidos secre ta agnoscendi, atq; illos præsertim quorum ea interest scire, in eiusmodi astrorũ iudicia ferenda omni solertia sese ingerunt. Præterquã quòd eiusmodi astrologi adeò semper & falluntur & fallunt, vt vix eos semel cõtin gat vnà veritatẽ proferre. Quare idẽ Augusti. 2. super Gen. ad literã. bono, inquit Christia no, siue Mathematici, siue quilibet impiẽ di uinantium & maxime dicentes vera cauendi sunt, ne cõsortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiãt. *Augusti.*

Meditatio de astrologis maximè considerãda.

¶ In his autem astrologis, vt lib. 5. dicere cœpimus, attentissimè inter eorum scientiam discernendum est & eiusdem scientiæ vsum. Enimuero quanuis eis gratis, imò contra veritatem demonstratã concedamus, quòd occulta possint per suã scientiam inuestigare, nihilo minùs eius vsum ad hoc applicare, vt occulta crimina reuelẽt, est nouum peccatũ idemq; mortale & grauissimũ cõtra iustitiã. Est enim occultos peccatores præter ordinẽ iuris infamare. Demus enim perinde astrologum scire quis furtũ, aut adulterium, aut homicidiũ fecit, acsi, prijs oculis vidisset, pro fectò nihilo minùs grauissimũ illis peccatũ est & reipublicę pernicios issimũ illũ detegere & reuelare. Præterquã q̃ ad nihil aliud valet quàm vt inter homines infamię & iurgia serantur: quandoquidem iudici neutiquam licet solo indicio astrologi contra quempiã procedere. Neq; enim tranquillus status rei publicæ in hoc consistit, vt occulta crimina nisi ordine seruato iuris, inuestigẽt. Fac nullũ crimẽ committi posse occultissimè, quin illicò fieret manifestũ, profectònemo tiq̃ homines viuere possent. Si autem astrologis vlla daretur fides, nullũ esset occultũ. Igitur quãuis verissima semper dicerẽt, ob hoc ipsum essent citiùs è republica exterminãdi, nisi se continerent ne vllum vnq̃ infamia denotarent. ¶ Igitur vt rem tandem concludamus omnia magorũ genere trino iure acerrimè condemnata sunt: diuino. s. pontificio, & cęsareo. verba enim sunt Deu. 18. Quando ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dedit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentiũ: neq; inueniatur in te qui lustret filium suum, aut, filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos scisciteturs & obseruet somnia atq; auguria, nec sit maleficus, nec

Condemnationes iuris aduersus Magos. Deute. 18.

nec incantator, neq; in Phytones consulat, nec diuinos, & quærat à motuis veritatem. Omnia hæc abominatur Dominus, & propter istius modi scelera delebit eos in introitu suo. Et Leuit. 19. Nõ declinetis ad Magos neq; ab ariolis aliquid scisciteminiꝰ, vt polluamini cũ eis. Et cap. 20. Vir siue mulier in quibus Phytonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus abruẽt eos, sanguis eorum sit super illos. Hæc atq; aliæ id genus animadversiones frequẽtes extant in veteri testamento aduersus omnes Magorum species. Erat enim populus ille sitientissimus occulta perscrutandi & cognoscendi, ac subinde in istud idololatriæ genus propẽ sissimus. Sed & lege euangelica ecclesia anathematis gladio idem genus hominũ acerrimè impetit vt patet. 26.q.5. per totum videlicet cano. si quis ariolos. & omnibus subsequentibus vsq; ad can. nec mirum, arioli, aruspices, stellarum cursus obseruantes, & sortilegi & incantatores, & augures qui Gentiliũ idololatriã sequi videntur: & pariter illi qui cum illis fuerint conuersati, auxilia aliqua à suis artibus petentes, anathematizantur, ex communicãtur, & ab ecclesia procul excluduntur. Et. C. de maleficijs. & mathematicis. l. artem geometriæ. &. l. nullus aruspex. &. l. eorum. &. l. nemo. & in summa per totum titulum. aruspices & magi seueriꝰimis legibus vindicantur. Nã l. etli. equuleo dediti iubẽtur vngulis sulcantibus latera pœnas per ferre, prio dignas facinore. &. l. nemo. supplicio etiam capitis puniri iubentur. Accedunt & leges regni nostri partita. 7. titu. 23. Hoc tamen ad notauerim contra quosdam qui siniſtrè Legem primam huius tituli intelligentes eam in fauorem Astrologorum allegare contendunt. Ait enim lex, diuinationem, quę fit per scientiã Astronomiæ nõ esse illicitã: sanè cũ illa sit vna ex septẽ artibus liberalibus. Verba hęc tamẽ secundũ tenorẽ duarũ cõclusionũ quas, pximè cũ D. Tho. collegimus, interpretanda sunt, videlicet, q̃ illa scientia est licita ad iudicãdũ de pluuijs, aut pestibꝰ, ac tẽpestatibus, q̃ astrorũ cõcursu certitudine naturali eueniũt. Haud tũ lex intelligit eandem scientiã esse licitã ad iudicandũ de accidentarijs effectibus, aut de illis quæ ex nostra volũtate pendẽt & multò minùs ad inquirẽdũ personas occultas, quę aliquod p̃ctũ perpetrarũt. Imò hmõi Astrologos cũ Necromãticis, & Diuinatoribꝰ, & Mathematicis comparat: quos subinde grauissimo iudicio cõdẽnat. E. l. 3. supplicio capitis plectendos censet. Et idem habetur inter ordinationes regni tit. 8. cap. 4. l. 1. &. 2.

C. de maleficijs.

Leges regni

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat adiurare irrationalem creaturam.

POstquã visum est tam Deũ quã homines & dæmones adiurarti posse, sequitur postremò an irrationales quoque creaturas liceat adiurare, sicuti locustas, & brucũ, nubesq; atq; alias tẽpestates. Et rñdet D. Th. suppositis distinctionibꝰ duabus per tres cõclusiones. Distinctio prior est. Adiuratio hmõi, aut refert ad ipsam irrationalẽ creaturã ita vt oratio & locutio ad illã dirigat. Et de hoc est prima cõclusio. Vanũ esset irratiõalẽ creaturã sic adiurare, vt sermo ad eã dirigeretur. Atq; hãc, pbant argumẽtatria D. Th. Nã cũ adiuratio nõ nisi per locutionẽ fiat, quam irrationales creaturæ percipere nõ valent, frustraneũ esset illas adiurare. Deinde adiuratio illis tantũ cõpetit, quibus cõgruit iurare: irrationales autẽ creaturæ iurare non possunt: ergo neq; adiurari. Ad hæc cũ duplex vt dictum est, sit adiurationis modus. s. & deprecatorius, & cõpulsoriꝰ, prior vanus est respectu irrationaliũ creaturarũ, vt potè quæ nullũ habẽt suarũ actionũ dñium, vt precem moueri queant. Posterior verò soli Deo cõpetit cuius solius imperio, vt habet Matth. 8. obediunt venti & mare: quare nos creaturis irrationalibus nihil imperare possumus. ¶ Secũdo modo fieri potest adiuratio, vt referatur ad eum à quo talis creatura agitur & mouet nempè ad Deũ, & ad dæmonẽ, quorũ actione licẽt diuersa ratione eiusmodi tẽpestates nobis ingruũt. Enimuero eadẽ est actio agẽtis & eius rei quæ agitur & mouet: sicut motus sagittę, & ipsi est tanq̃ rei motę, & sagittantis tanq̃ eã mouẽtis. Quapropter motus tempestatis est motus ipsius tanq̃ rei motę, Dei autem tanquam primę causæ omnium naturalium actionum: & præterea tanquã permittentis dæmonem eisdem irrationalibus creaturis vti ad nobis nocẽdum. ¶ Hac igitur de causa statuitur secunda conclusio. Dupliciter iure possumus irrationalem creaturam adiurare. Vno scilicet modo adiurationem per modum deprecationis ad Deũ dirigendo: & alio modo dirigẽdo eam ad dæmonem per modum cõpulsionis. Atqui prior

Distinctio.

Prima conclusio.

Secũdus adiurationis modus.

Secũda conclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prior modus pertinet ad eos qui diuina inuocatione citra exorcismos miracula faciũt: ficuti De Simone & Iuda legitur qui dracones adiurarũt precipientes eis, vt in desertũ secederent, posterior verò pertinet ad exorcistas. ¶ Tertia conclusio. Nequaquam licet dæmones in ciusmodi euentibus adiurare, quasi auxilium ab eis implorando. Posset enim vt modò dicebamus vnus dæmon aliũ arcere, & dæmones qui nubila colligunt rogatu nostro cessare, sed hoc esset eos vt deos colere, quod ingens esset apostasiæ crimen.

Tertia conclusio.

SEcunda & Tertia cõclusiones certissimę sunt, neq; vllũ præ se ferunt dubiũ quod sit disputatu dignum. Primaverò, quãuis nihilo sit minùs certa, est tamen memoriæ penitus contra quorundam abusum cõmendanda. Nempè vt in eiusmodi adiurationibus, quas vulgus cõiurationes appellat. Bruci locustarum & nubium adiuratio non ad huiusmodi res dirigitur, sed vel ad Deũ per modũ deprecationis, vt dignetur nostri misserere, dæmonesq; cohibere, qui eius permissu eiusmodi tempestates in nos obmoliuntur. Et hic est optimus omnium modus eiusmodi cladibus occurrendi. Quòd si adhibeãtur exorcismi, non intelligãtur aduersus res irrationales dirigi, sed aduersus dæmones, vt in virtute Dei cessent nobis esse infestos. Hoc aduersus illos adnotauerim, qui potiùs impostores, & incãtatores sunt, quàm exorcistę: nempè qui cum nubibus, & locustis, & brucis cumque alijs eiusmodi bestiolis pugnare cõtendunt, ac si eorum colloquia perciperẽt, aut in ipsarum nubium aut locustarum potestate esset cessare. Quinverò litem cum locustis contestantur, patronosq; & aduocatos, & procuratores illis creant, qui causam ipsarum defendant, illasque coram iudice accusant, à quo conuincuntur, condẽnantur, anathematizãtur, & excommunicantur: cum ipsi potiùs aduiratores excommunicandi essent, atque in vltimas insulas relegandi. Nam si contra vermiculos loquũtur, quid illi intelligunt? Sin verò contra dæmones, quid opus est illos ordine iuris oppugnare? Sanè cùm nostri sint publici hostes, qui nullo iure, sed sola vi suam nequitiam in nos exercent. Atque adeò tãquam manifestarios inimicos nostros sola virtute Dei armatis licet nobis illos propulsare. Haud ergo iudices & ecclesiastici & ciuiles (nam vtrisque res incumbit) in huiusmodi impostores, præstigiatores animaduertere negligant: quippe qui religionem Christianam irrisioni exponunt.

FINIS LIBRI OCTAVI
De Iustitia & Iure.

LIBER NONVS
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

INseptimo libro, vbi religionis argumẽtum ingressi sumus, de voto à nobis disputatũ est: nempe de his quæ homo Deo suapte sponte pollicẽt, atq; adeò de sacerdotib⁹ qui diuinis peragendis sacrificijs mãcipant, in proximo de iurãdi religione. Sub sequitur ergo secundùm ordinem ibidem, p positũ, vt de illis dicam⁹ q̃ mortales religionis vinculo eidẽ optimo deo reddere cõstringuntur: vt pote de oblationibus, ac de decimis, quæ substantia sunt & alimonia sacerdotum: ac subide de vitio simonię, quo aditus eiusdem sanctę ecclesię pollui solent. Oblationum autem decimarumq; tractationẽ nequimus aliunde aptiùs ac subinde pulchriùs auspicari, q̃ ab earum radice & fundamento: nempè à sacrificijs, quæ non modo Christiani: verũ vniuersi mortales Deo suo iugiter offerre tenẽtur. Est enim sacrificium, oblationum suprema, ad quã reliquę vniuersæ referũtur. Quare duas sacrificiorum quæstiones præmittere operæpretiũ duximus: vnam in genere, atque alteram in singulari.

Argum. 2.

Argum. 3. Auguſt.

QVAESTIO PRIMA,
De sacrificio in genere.

S. Thomas. 2. 2. quæst. 85.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Deo sacrificare sit de lege naturæ.

Quid ſacrificium. D. Thom.

PRIMVS igitur articulus quæstionis de sacrificio est, vtrùm sacrificiorum oblatio sit de iure naturæ. Arguitur nanq; negatiuè. Ea quę sunt iuris naturæ, cunctis sunt mortalibus cõmunia: sacrificia autem Deo offerre non fuit semper vniuersis mortalibus commune & vnum. Abel nãq; legitur obtulisse de grege suo: Cain verò de terrę frugibus. Atqui Melchisedech, vt Gen. 14. relatum est, panẽ & vinũ, alij verò alia animalia: ergo sacrificiorũ oblatio non est de iure naturæ. ¶ Secundò. Ea quæ ius naturæ docet, minimè credere licet iustos homines præterijsse: de Adã autẽ nusquam sacrificiũ obtulisse legitur: neq; verò de Isaac, cùm tamen de eodẽ primo parente Sapientia ipsa cap. 10. conteſtetur eduxisse eum à delicto suo: vbi potissimũ sacrificij oblatio videbatur cõgruere. ¶ Tertiò. Sacrificia, vt. 10. de ciuit Dei. autor est Aug. in quadam significatia offeruntur: significare autem quod vocibus primùm (vt. 2. de doctr. Christ. idem est autor) deinde rebus congruit, humano beneplacito instituitur: non ergo sacrificia à lege naturæ dimanârunt, sed à iure humano. ¶ In cõtrariũ autẽ est, q̃ omni ætate semper fuit apud cũctos mortales aliq̃ sacrificandi specimen: quod autem mortales omnes docti sunt, natura magistra didicerunt.

Argum. 1. à parte negatiua.

CVm res sit per seipsa euidens, sacrificia, seu Deorum seu veri Dei, ab ipo statim mũdi primordio more & vsu inter mortales celebratissima: superuacaneum fuisset quærere an fuerint. Sed prima quæstio de eorum fonte & origine instituitur: nempè vtrùm sit hominum inuẽtum, an potiùs documentum naturæ. Vbi primum omnium non est prætereundum, vt res ipsa, solennissima semper Latinis fuit, ita & nomẽ eisdem esse receptissimum. Est enim sacrificiũ idem quod factio sacri: & sacrificare idem quod sacra facere. Quapropter, vt scienter D. Th. præsenti quæst. art. 3. adnotauit, sacrificium non idem est prorsus quod oblatio. Nam quicquid in Ecclesia offertur, oblatio dicitur, etiam si nihil circa rem ipsam fiat. Sicut dum offeruntur nuemi, aut panis, aut res aliæ, sacrificium autem non fit, nisi vbi circa res ipas Deo oblatas aliquid exercetur. Quales erant priscis animalium immolationes: & nobis dum sacrosanctum panem benedicimus, frangimus, & consumimus: hoc enim est sacra facere. Vnde apud gentes præter sacerdotes sacrificia offerẽtes, erant sacrifici qui illa exercebant opera. Est ergo sacrificium, peculiare sacerdotum munus. ¶ Ad quæstionem igitur vnica conclusione respõdetur.

Cõcluſio reſponſiua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

detur. Sacrificiorum oblatio non solùm diuini iuris est & humani, verùm & ex eorum
Probatio. numero, quę in iure naturæ sunt posita. Probatur. Ratio ipsa naturalis magistra ex his quę in se homo experitur eum planè docet alicui superiori esse subditũ. Miseriæ nanq; ærumnæ; & calamitates quibus indesinenter afflictatur, eum commune faciunt aliun de sibi, hoc est, desuper opẽ ferri. Atq; adeò sentit aliquẽ sursum existere, cuius auxilijs egeat: idq;, quicquid sit, omnes pro Deo habent. Rursus & ex rerum ipsa natura discit sublunaria hæc: quia cælorum influentiam suscipiunt eisdem esse loco subdita, eademq; ratione terrã cæteris elementis: vt potè quorum rore aëreq; iuuatur: ac perinde se etiam ipsum Deo, cuius ope viuit, subiectionẽ debere atq; honorem. Modus autem sensuali homini congruens est, vt reuerẽtiam quam Deo debet non modò intùs animo referat, verũ & sensibilibus signis eãdem foris exhibeat. Hac igitur naturali ratione docti atq; admoniti sunt vniuersi mortales qualicunq; ratione Deum nouerint, eidem sacrificia offerre, in signum debitæ reuerentiæ & subiectionis. Quemadmodùm & inter homines mos subditorum est, dominis, quasi eorum dominium confitentes, munera offerre: hoc autem ipsum in præsentiarum sacrificij nomine intelligim⁹. Fit ergo nostra conclusio consequens: nẽpè sacrificiorũ oblationẽ esse de iure naturæ. Et est notanda conclusionis persuasio: quæ non de sacrificio tãtùm quæ mente intùs offertur procedit, sed etiam de externo. Nam etsi verus Dei cultus, qui spiritus est cordiumq; inspector, intùs in corde potissimùm cõsistat, iuxta illud Psal. 50. Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus: id quod tum Christus ipse Ioannis. 4. testatur dicens, Venit hora & nunc est quando veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate: tum
Paulus. etiam Apostolus. 1. ad Corin. 14. Orabo spiritu, orabo & mente, tamen cùm nos corporei simus, vtroq; homine debemus eum co-
Corollariũ. lere. ¶ Ex his vtique colligitur quantum ad Dei cognitionem attinet, neq; exterum sacrificium esse necessarium, neque verò vocalem orationem, veluti inter homines, quib⁹ non nisi externis signis aliena corda innotescunt. Neque verò externus cultus laudi datur nisi quatenus ad internum refertur. Attamen non ideo nõ est magno pretio ęstimãdus. ¶ Valet enim tum ad excitandum, tum etiam ad testificandum mentis affectũ. Quare suo non caret egregio merito. His nanq; quæ ex animo redundant, debitum Deo secundùm nostram naturã persoluimus. Quare sanctè institutum est, vt publicitus in tẽplis res diuina celebriter fiat. ¶ Arguat verò quispiam contra conclusionis rationem sic. Naturalis ratio, etsi nos nostrorũ defectuũ admoneat, tamen non ab altiori principio nos docet subsidia nobis prouenire quàm à naturalibus causis. Nam si lumen duntaxat naturale consulas, quantum ad corpus per orbes cælestes naturales philosophi docuerunt nobis esse à natura prouisum: quãtum verò ad animi cognitionem per intellectuale lumen: sed quantum ad effectus per libe-
Solutio. rum nostrum arbitrium. Respõdetur quòd vbi naturalis ratio omnibus est nebulis expurgata, clarè monstrat hæc ipsa naturalia adminicula non nobis sufficere ad medendum omnibus miserijs quas corpore & animo patimur: atque adeò saltem in confuso aliam indicat superiorem causam quam homines pro Deo habent. Quòd si aliquę reperiantur tam barbaræ nationes, quę non nisi vel cælorum, vel alia inferiora præsidia cognoscunt, solari syderi, aut cuipiã alteri creaturæ honores pendunt diuinos, ac subinde sacrificia. ¶ Conclusio ergò cum sua ratione adeò ẽ lumine naturali nota, vt nulla vnquàm fuerit natio, quæ non Deum coleret, sacerdotesq; haberet, atque adeò sacrificia. Duo enim hæc paria cogitare soleo, quibus omnis semper constitit respublica: videlicet sacrificium & sacerdotium: lex & gubernator. Nam reipublicę institutor quem primũ illicò scopum ciuium oculis præfigere consueuit, fuit Deus, quem popul⁹ veneraretur & à quo subsidia posceret. Mox, quibus coleretur, sacrificia instituere. Deinde leges cõdere eidem religioni cõgruas, ac subinde magistratus, penes quos sita esset legum custodia. Sic enim Liuius tradit, Numam illum secundũ Romanorum Regem instituisse rem
Aristo. publicam. Vnde Arist. 6. Ethi. cap. vlt. inter magistratus, sine quibus cõstare nequit respublica, connumerat sacerdotes qui publicis sacrificijs addici debent: quorum quidem præsidentes, tum reges sacrorum dicuntur, tum Pontifices Maximi. Idq; repetit libr. 7. cap. 8. vbi in primo magistratuũ gradu eosdem collocat sacerdotes. Et Ethi. 8. cap. 9. ad rationem alludens nostræ conclusionis, ait, sacrificia vetusta post præceptionem frugũ fuisse fieri solita. ¶ Quòd si historias tam nostras q̃ profanas perlustres, statim ab orbe cõdito, Abel, Noe, ac Melchisedech, in lege naturę videas oblationes, & sacrificia obtulisse. Et ante legem datã, Abraham etiã & Iacob. Et in sacra prętereà historia, Genẽ. 47. extat sacerdotũ Aegyptiorũ memoria qui erant regalibus priuilegijs insignes.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quòd sacrificiorũ oblatio, si eam in genere mediteris, cunctis fuit gẽtibus semper cõmunis: quòd autem his vel illis vteretur, constitutiones fuerunt humanæ secundum hanc, aut illam Dei cognitionem quã vnaquæq; gens attingebat. Hac enim ratione dicebamus libro proximo, & secũdo humanas leges à naturali derivari: scilicet per modum determinationis generis ad species. Est enim lex naturæ vt malefactores supplicio plectantur: quod autem hoc aut illo, lex sanxit humana, secundum cuiusque nationis ingenium. Et idem est de cultu, & sa-
Ad tertium crificijs. ¶ Et per hoc respondetur ad argumentum tertium: videlicet quòd suos significare conceptus, naturale est homini: his autem, aut illis vocibus & signis, cuiuslibet est
Ad 2. arg. nationis placitum. ¶ Ad secundum verò respondetur non esse dubitandum, quin Adã & Isaac, sicut & cæteri iusti, sacrificium obtulerunt: maximè cùm Adæ sua innotuerit culpa, atque Isaac sua etiam originalis: quæ quidem culpa secundùm Gregorium antiquis patribus per sacrificiorum oblationes remittebatur. Sed non opus fuit vt vniuersa in sacram historiã essent relata. Et fortè consultò. Nam cùm in Adam initium habuerit culpa, non est tanquam oblator sanctificantis hostiæ nominatus: sed filij sui Abel & Cain in quibus sacrificiorum disparitas quę semp fuit in orbe placentium & displicentiũ Deo, notata fuit. Sacrificij autẽ quod Isaac obtulerit, ideo forsan non habetur in sacris memoria, q̃ ipse fuit à patre in sacrificium oblatus, tanquam hostię Christi prognosti cum, qđ vniuersorum apex radixq; fuit.

in. 2. Cano. diuinæ efficiuntur consortes naturę. Prętera angeli, vt patet Iob. 1. filij Dei nominantur: ergo vtrisq; decet sacra litare. ¶ Secundò. Maior illis quàm terrenis principibus debetur honor: sed homines principibus honores deferunt & munera offerũt: ergo licitum est, vt sanctis sacrificia fiant. Eò potissimùm q̃ aras illis templaq; & alta ria erigit ecclesia. ¶ In contrarium est illud Exod. 22. Qui immolat dijs occidetur, prætérquàm Domino soli.

Cõclusio negatiua. AD quęstionem simplici conclusione negatiua respondet. Nemini prætérquàm vni summoq; Deo fas est sacrificia immolare. Conclusio prætér allatum testimonium triplici ratione probatur. Prima autem ex *Primaratio cõclusionis.* superiori facilè colligitur. Dictum enim est sacrificium exterius, ceu testimonium offerẽdum esse interni illius quod est in anima: nam religio exteriori in hoc potissimũ seruit, anima verò se illi in sacrificium addicit, penes quẽ, vt dicebamus, situm esse cognoscit suum præsidium & subsidium: ille autẽ solus est Deus: ergo illi tantùm sacrificia debentur. Probatur hæc postrema præmissa. Homo sicuti & rerũ vnaquęq; prætér Deũ & ab aliquo principio emanare se cognoscit, & in aliquẽ vltimũ tẽdere finem, qui sua est suprema fœlicitas. Deus autem solus est & principium hoc, & subinde finis, atque adeo ab ipso veluti à primo fonte, & quicquid habemus recepimus: & ad id quò tendimus adiuuamur. Soli ergo ipsi fas est sacrificia libare. Accedit secundò q̃ illi tantũ licitũ est sa-
Secunda rõ crificare apud quẽ licitum est orationibus nostris ac precationibus accurrere, tãquam ad illum vnde nos nostraq; vtriusq; homi-
Tertia rõ. nis salus pendet. Hac autẽ ratione solũ Deũ oramus, vt nostri misereatur, nobisq; opem ferat. ¶ Ad idem facit tertiò exemplũ quod inter homines cernimus. Regi enim, summo reipublicæ capiti, illi dicati sunt honores quos alteri inferiori deferre, crimen esset læ fæ maiestatis. debet enim præ ciuibus cũctis in ea esse excellentia, vt ei quępiam exæquare, citra eius iniuriam fieri nequeat. ¶ Hæc igitur nos conclusio docet, sacrificare, officium esse cultus latrię, hoc est seruitutis & subiectionis quæ soli Deo debetur. Id cuius tios Paulus ad Rom. 1. planè curauit admonitos: vbi impudentissimã illã gentiũ idolo latriam obiurgabat, arasq; eorũ, & lucos, ac subinde nefaria sacrificia abominabatur: quæ cũ honores essent soli immortali Deo

ARTICVLVS II.

Vtrùm soli Deo sit sacrificium offerendum.

1. Argumẽ. QVoniam dicere visi sum⁹, Deo, cuius ope indigemus, sacrificia à nobis debere, arguitur quòd non illi sit soli sacrificijs litandum. Sancti homines, iuxta verbum Petri

iure proprio debiti, vilibus creaturis impendebant. Et est prætereà conclusio D. Augu. 10. de ciuitate Dei quam capitu. 4. & subsequentibus luculenter edisserit: vbi rationes D. Thom. insinuat. Deus nanq; sacrificia nostra non ideo quòd illis indigeat à nobis exposcit: est enim, teste Dauide, Deus qui nostrorum nullatenùs bonorū eget: sed significationis gratia. Primùm scilicet, vt exteriorib⁹ rebus vera cordis sacrificia exprimam⁹. Vnde sactificium, inquit, visibile, inuisibilis sacrificij sacramentū est: hoc est sacrū signū. Interna autem sacrificia protestationes esse debent, quibus Deum profiteamur, eū esse vnum, à quo salus nostra, totaq; rerum summa, ac demū suprema nostra, fœlicitas pendet. Quare cùm peccamus, confitentes cum Propheta ei soli peccasse, corda nostra conterimus & contribulamus, atq; orationes ei veluti suauissimū incensum adolemus: cuius vtique sacrificij signa erant illa quæ sub antiqua lege in victimis atque incenso offerebantur. Vbi profectò egregie sacer ille pater versiculū illum pœnitētis Dauidis interpretat: Si voluisses sacrificium, dedissem: vtique holocaustis nō delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus cōtribulatus: cor contritum, & humiliatū Deus non despicies. Admonet enim nos propheta ea ratione Deum nolle sacrificia quę vulgus eum velle arbitratur: scilicet quòd in pecudum trucidatione delectetur: aut quòd illis cibis indigeat: quas quidē dementium cogitationes in alio Psalmo retundit dicens: Si esuriero, nō dicā tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinē hircorum potabo? Quasi diceret: Ego quidē esurire non possum, & ideo tauris tuis & hircis in cibum non egeo. Neque verò si esurire possem, tuo indigerem pastu: nam meus est orbis terrę & plenitudo eius. Non ergo hac ratione vult sacrificia. At quia non omnino ea renuit ac despicit, sed grata habet, tanquam signa spiritualis sacrificij, subdit: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. &c. Per hæc ergo ratio elucidatur priscorū sacrificiorum: nempe immolationis animalium, emissionis hirci, ac cæterorum. Ratio inquàm erat quòd nō offerebantur tanquā res simplices: sed tanquā signa. ¶ Duo autē ex his fiunt reliqua dubia. Prius de sacrosancto sacrificio altaris nostri, quod re vera nō tantùm vt signū à nobis offertur, sed veluti res nullo æstumabilis pretio. Sanè cùm Deo Deum ipsum in pretiū debitorū nostrorum offeramus, vt quæstione proxima dicturi sumus. Ad hoc autē respōdetur, rationē huius immensæ hostiæ longè esse à reliquis diuersam: nam est cōmemoratio pretij humanæ redēptionis. Tāetsi nihilominùs signum sit seruitutis nostræ, quo profitemur totū nostrum genus, tum præuaricatione in Deum fuisse collapsum, tum eius beneficio seruatū atq; adeò eiusmodi expiatione in eius gratiam reuocatū. Sed de hoc statim latiùs.

¶ Alterū verò dubiū est, quod vident Christianorū mores præsenti cōclusioni cōtradicere: nā & Deiparæ Virgini cæterisq; diuis in more nobis est munera offerre, locaq; habere designata quorū deuotione diuersis sanctis nosipsos nostraq; offerim⁹, atq; id etiā sub forma sacrificij: nā & sanctis thura adolemus, & cereos incendimus, & reliqua facimus q̄ imaginē præ se ferunt sacrificij. Hoc aūt dubiū, argumentorū respōsa dissoluent.

AD primū igitur respondet, quòd etsi angelis ac sanctis diuinitatis nomen p Dei gratiam cōmunicetur iuxta illud, Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: nēpè in filiorum ordinem adoptati, tamen hæc non est diuinitas per naturam & æqualitatem Dei. Quare nemini præter ipsum par est honores deferre diuinos: atq; adeò neq; sacrificia facere ratione iam dicta. ¶ Et ex hoc deriuatur solutio argumēti secūdi: nēpè q̄ etsi principibus humanis maiora offerantur, quàm quæ antiquitus, & præter sacrificium altaris modò offeruntur Deo: tamen pretiositas sacrificij non æstimatur secundùm rem quæ offertur, sed secūdùm cultus subiectionisq; significationem: & ideo sicut illa qua homines Deo subduntur, obedientia & veneratio nemini pręter ipsum impendi potest, sic nec vlla sacrificij cęremonia. ¶ Ad tertiū demū respondetur, ex hac veritatis cōfessione nullatenùs fieri consequens, vt nō modo hæretici, verùm & alij arbitrantur qui nolunt illo nomine censeri, vllam idololatriæ imaginē hac religione palliari, quòd diuis munera offerimus: nam in primis illa non sunt sacrificia, sed meræ oblationes. Etenim verum sacrificium altaris soli Deo offerre fas est. Vnde Auguſt. 8. de ciuita. Dei: Non constituimus martyribus templa sacerdotalia: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Vnde sacerdos non dicit, offero tibi sacrificiū Petre vel Paule: sed Deo dicimus. Accipe oblationem quam tibi offerimus.

Sancto

Auguſt.

Ratio veterum sacrificiorum.

Prima dubitatio.

Solutio.

2. Dubium.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Ad tertium

Auguſt.

Sanctorum autem memoria fit in Missa, tū quia de eorum victorijs Deo gratias referimus, tum quia eos oratores atque intercessores nostros apud eundem Deum nostrum constituimus. Prætereà & simplicia munuscula quæ sanctis offerimus, in Dei laudē & honorem referimus: quippe qui amat in sanctis suis laudari, quatenꝰ eius sunt filij ad æternam iam hæreditatem recepti. Quemadmodū quo regis famulos honore dignaris, regem ipsum colis. In summa, sicuti sanctos sola dulię adoratione colimus, non latriæ: & oratione pulsamus, non vt nostri misereantur, sed vt pro nobis orent: eodem interstitio oblationes illis facim⁹, nō sacrificia.

Licitum est eleemosynas in honorem virginis & sanctorū petere et porrigere.

¶ Hinc fit absurdè eos errare qui licere negant & eleemosynas in honorem Virginis & sanctorum, aut petere aut porrigere. Nā primum nihil aliud est quàm gratitudinis virtus si sanctorum ipsorum amore eleemosynas ob id conferamus, quòd nostri sunt intercessores apud Deum: vt suo charitatis officio par rependamus. Et prętereà eleemosynæ quas in honorem sancti pendimus, perinde ac de alijs oblationibus dictum est, in Dei honorem cedunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm sacrificiorum oblatio sit specialis virtutis actus.

POstquàm visum est de substātia, & obiecto, seu fine sacrificij quæritur q̄ latè pateat. Primū in hoc articulo quantum ad actus, an videlicet omnia opera omnium virtutū, sint sacrificia. Et subinde articulo sequenti quantum ad personas, quæ ad sacrificia obligantur: vtrùm vniuersi mortales ad hoc obligentur. Quæritur ergo vtrùm offerre sacrificia ad specialē pertineat virtutē.

1. Argumē. Arguitur enim negatiuè. Primū ex Paulo. Admonet quippe fideles ad Rom. 12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentē, Deo placentem, &c. Et ad Hebreos vltimo. Benefícentiæ & cōmunionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Exhibere autē corporum membra in hostiam, ad corporis affectionem attinet, cuius maceratio per plores fit virtutes: nēpè per abstinentiam & ieiunium, per castitatis continentiā, & per fortitudinem in martyrio. Et pariter beneficentia, quę officium est charitatis, per misericordiā exercetur, & per liberalitatem; nō ergo sacrificare officiū est singularis virtutis, sed omniū. ¶ Huc secūdò accedit Aug. lib. 10. de ciuit. Dei: vbi ait verū sacrificium esse omne opus quod agitur vt in sancta societate inhæreamus Deo. ¶ Adde tertiò q̄ sacrificium id omne censetur quod offertur Deo. Offerimus ei autē tum mente deuotionem & orationē, tum etiam corpore res: vt decimas, primitias, & holocausta, &c. quę variarum sunt virtutum officia. ¶ In contrariū est quòd singularia præcepta non dantur nisi de actibus singularis virtutis & in Leui. singularia sunt de sacrificijs posita.

2. Argumē. Auguſti.

3. Argumē.

Lutheranorum error.

VEritatē huius quæstionis pluris iam, pter Lutheranos scire refert, quàm elapsis tēporibus referebat. Negant enim nō minùs obstinātèr q̄ impudēter aliqđ esse familię christianę singulare sacrificiū, ad certam attinēs virtutē & cultū: sed dicūt omnia virtutum officia nihil aliud esse quàm sacrificia quædam: atq; adeò in christianismo nullum dignoscunt singularem sacerdotū ordinem: sed aiunt vniuersos Christianos vtriusque sexus esse promiscuè sacerdotes: iuxta verbum Pētri, in sua prima Canonica, vniuersos appellantis regale sacerdotium. Ac perinde infis iantur sacrosanctum altaris sacramentū esse sacrificium. De quo quidem expugnando errore cōstituta hic nobis est proxima, quę subsequitur, quæstio. ¶ Vt igitur hic articulus eiusdem sit quæstionis substerniculum, respondetur ad præsentē quæstionem tribus cōclusionibus. Prima. Sacrificiorum oblatio secūdum suam propriam rationem, est actus specialis virtutis: nēpè religionis: suam inde manciscens laudē, q̄ in diuinam sit reuerentiā. In hoc enim, vt bb. 2. dictum est, propria ratio religionis consistit.

1. Cōclusio.

2. Cōclusio.

¶ Secunda. Cuncta officia vniuersarū virtutum participatiuè & ab extrinseco quatenꝰ per religionis virtutē in diuinum honorē & cultū referuntur, sunt quædā sacrificia. Exēplo ambę simul cōclusiones patescunt. Virtutum singulæ ex suis propriis obiectis sortiuntur speciē: vt alia sit fortitudo: & alia iustitia: & sic cæterę. At verò dum per charitatem referuntur in Deum, quandā charitatis speciem participant: sed nihilominus charitas suum habet proprium obiectum & actū qui est Deum sub ratione bonitatis eius diligere, ac subinde eadem ratione proximū. Similiter in vitijs furtum per se est peccatum: attamen dum fit, ppter mœchiam quandā, inde maculā eiusdē vitij cōtrahit, vt. 5. Ethi-

Rō utriusq; cōclusionis.

Aristot. corum autor est Arist. Pari ergo modo proprium religionis obiectū est, Dei excellentia & omnipotētia nobis opitulādi, quā sacrificijs & hostijs ꝓtestamur: significantes nos illi esse subditos, & tanquā dño tales debere honores. Quapropter corda nostra altaria ei cōstituimus, in quibus & per pœnitentiam cruentas peccatorū victimas ei cædimus, & per fortitudinem ꝓ eius veritate martyrio nos cōsecramus: & per charitatis feruorem incensum ei adolemus: ac perinde per misericordiā eius amore pauperibus subuenimus: & per tēperantiā corpora maceramus. Cūm hæc inquā omnia in Dei cultum & honorē virtute religionis referimus. sacrificiorum rationem participant. Et hoc pacto intelligendus est August. lib. allegato de ciui. Dei ca. 4. vbi quædam horum exempla cōgeminat. Et illud Oseæ vltimi: Reddemus vitulos labiorū nostrorū. Et ad Hebræ. vlti. Per ipsum (scilicet Christum) offeramꝰ hostiā laudis semper Deo: hoc est fructibus labiorum, eius celebrantes nomen.

Tertia cōclusio. ¶ Tertia cōclusio. Sunt tamē actiones quædam & officia quæ nullā habēt aliūde laudē q̄ quòd in diuinā reuerentiā significādi gratia exhibentur. Et hæc maxime proprie dicuntur sacrificia. Exempli gratia: Eleemosynas erogare, temperate ac fortiter agere, etiam si nō per virtutem religionis sacrificia fierent, essent nihilominùs per se virtutes. Attamen vetus illa animalium occisio, & aspersio sanguinis, pinguedinūq; incensio, si significationis ratione semoueas, nullam ꝓ se haberēt virtutis rationē, & ideo hæc peculiariter dicūtur sacrificia: quasi non aliam ꝓmerentia quàm religionis laudē. ¶ Argumenta igitur in contrariū allata, per has tres conclusiones dissoluuntur. Probāt enim officia aliarū virtutum esse, non intranee suapteq; natura sacrificia, sed extrinsecùs propter relationem in reuerentiam Dei. Quo tamen non obstante, sacrificandi munus officium est specialis virtutis religionis.

Ad argumē ta facta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm uniuersi mortales ad sacrificia teneantur offerenda Deo.

POstquam visum est quomodo sacrificandi virtus cęteris virtutibus imperet, vt pote quasi in suum ipsius finem eas referens, videre restat quàm latè se ad omnes mortales extendat. Arguitur nihilominus à parte negatiua. Inde sacerdotes nomen trahunt quod litandis sacrificijs sunt adscripti, non aūt omnes sunt sacerdotes: ergo neque omnibus incūbit sacrificandi munus. ¶ Secūdò sacrificare propriū est populi sub lege Dei peculiariter agentis. Nā vt ait Apostolus ad Rom. 3. quæcunq; lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur: & lex vetus fuit vbi primo populus est ad sacrificandū vero Deo institutus, vt patet in toto Leui. ergo gentiles, qui sola viuunt lege naturæ ad nulla tenentur sacrificia. ¶ In contrarium autem est ꝙ sacrificijs Deū reuereri ac venerari est de lege naturæ: ad ea autem quæ sunt legis naturæ, vniuersitas mortalium tenetur.

1. Argumē.

2. Argumē.

Paulus.

Duplex sacrificiorum.

AD quæstionē sub distinctione quatuor cōclusionibus respondetur. Est enim sacrificium, aliud intranеum quod mente immolatur: aliud verò extraneum quod foris exhibetur. Atq; hoc extraneū rursus duplex, vt superiùs dictum est: aliud scilicet qā sic specialiter est sacrificiū vt nullam habeat aliunde laudem: aliud verò quod per se quidem officium virtutis est, licet relatum in reuerentiam Dei fiat sacrificiū, qualia sunt cūcta virtutum munia. ¶ Est ergo prima cōclusio. Ad sacrificium mentis internū non solū antiqui lege scripta, Christianique sub lege gratię, verūm & mortalium vniuersitas lege naturæ tenetur: nemo enim viuentiū existit qui quatenus creatura Dei est, atque ad ipsum tanquam ad supremū finem cōdita, nō teneatur illam intus reuerentiam illi exhibere quæ primo rerum principio supremoque fini debetur. ¶ Secunda conclusio. Ad illa sacrificia quæ sola significatione virtutem religionis induunt soli illi tenentur q̄ sub lege scripta Dei agunt: vt patres ad suū sacrificiorum numerum: nos verò ad vnicum nostrum. Hoc enim probat locus ille Pauli citatus ad Roma. 3. nam lex illa solum obligabat suos subditos sicut nos nostra. ¶ Tertia conclusio. Nihilominùs solo naturali iure viuentes, quòcunq; seculo fuerunt futurię; sunt, eodem semper astricti sunt iure ad aliquod exhibendum sacrificium, quo secundū legitimā cognitionē quam de vna prima causa habere tenentur, profiteantur se illi esse subiectos, honoresq; diuinos debere: per cuius quidem sacrificij protestationem in lege naturæ ablueretur eis originalis macula. Cōclusio est manifesta: quoniā eo ipso quo quis nouerit vnum primū rerū parentem, intelligere debet illi esse subiectū, atque adeò, non solùm mente, verūm & corpore obligari eū colere. Eò potissimū quòd nūquàm Deus humanū genus remedio destituit abluendæ originalis culpæ: nisi mētis cæcitas aliquibus mortalibus impedimento fuerit nē illud deprehenderent. ¶ Quarta cōclusio. Sacrificia q̄ ab extrinseco sic dicuntur, hoc est cuncta virtutum opera, vniuersi tenentur Deo offerre, vel actuali, quòd aūt, vel virtuali ratione: nam tenetur quisq; proponere vni seruire primæ causæ suprēmoq; rerum fini, declinando à malo & sequendo bonum: ac subinde eidem officia cuncta offerre & obsequia sua, cui vniuersa bona tenetur accepta referre. Hic autem non est locus quo hęc debeant altioribus principijs disputari: in hoc quippe duntaxat, hīc cōmemorata à nobis sunt, vt literam D. Thō. per conclusiones distribuentes, viam sternerem ad quæstionem proximā quæ de peculiari est nostro sacrificio. ¶ Et per hæc ad argumentum respondetur. Nam quatenus homines virtutum omniū officia in Deum referunt, Petrus Apostolus Christianos vniuersos appellauit sacerdotes: tamen illis proprie nomen conuenit, qui ꝓprie sacrificāt: hoc est illas ceremonias in quibus diuinus cultus cōsistit peragunt. ¶ Argumēta aūt initij quæstionis id prorsus conuincunt, quòd nō singuli mortalium proprie offerunt sacrificia: & idcirco nihil definitioni quæstionis præsentis obstant: nimirum quā id tantùm constitutum est, quòd iure naturæ vnaquæque respublica tenebat ꝓ suos sacerdotes quos huic muneri maxime parare debet, Deo optimo maximo genus aliquā offerre sacrificij.

1. Cōclusio

2. Cōclusio

Paulus.

3. Cōclusio

Ad argumē ta facta.

4. Cōclusio.

QVÆSTIO SECVNda, De ineffabili sacrificio altaris in particulari.

ARTICVLVS I.

Vtrùm sacrò sanctum Sacramentum altaris sit uerè sacrificium.

CVM satis demonstratū sit, sacrificiorū ritū ad religionem iure naturę pertinere, consequens fit vt ad ineffabilem christianorū hostiam descendamus: nimirum cum primis interrogantes, sitne aliquod peculiare sacrificium Christianę familiæ, idemq; sacrosanctū altaris sacramētum. Videtur enim Paulus humanissimo di confessioni ad Hebr. 10. refragari: vbi conferens Christum supremum sacerdotem nostrum cum antiquis, qui hostiarū multitudinē quotidie frequentabant, ait: Hic autem scilicet Christus, vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei. Et è vestigio iterum: Vna enim oblatione cōsummauit in æternum sanctificatos. Ac subinde rursum voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia. Quibus vtiq; asserris contestari videtur vnicam fuisse verā victimam quā Christus in cruce obtulit: atque adeò altaris sacramentū non esse sacrificium. Alioquin non vna, sed quàm plurimæ existerent hostiæ, quæ peccantibus nobis essent à Christo relictæ. ¶ Adde secūdò quòd cū hæc altaris ceremonia nihil aliud sit quā memoria illius Christi passionis, vt illud ei cōmonstrat mandatum: Hæc in memoriam facietis: non modò abusus videtur vocis, verūm & temeritatis audacia, appellare illud sacrificium: memoria siquidem rei non est noua res, sed antiquæ repræsentatio. Etenim dum memoriam Natiuitatis aut Resurrectionis festiuè celebramus, non vtique consideramus tunc Christum nasci aut resurgere. Quare neq; dum in altari eum offerimus, ipsum tunc fingere licet crucifigi aut mori: sed in memoriam reducimus, quemadmodum se ipse obtulit. ¶ Ad hæc tertio: Christus non se obtulit sub speciebus panis & vini: ergo nostrum sacramentū, non est sacrificium, sed sacrificij memoria. Præterea Augustinus lib. 10. de Ciuitate Dei, ca. 20. libro 4. de Trinitate: In immolatione, inquit, Christi idem est sacerdos offerēs, & ipsa oblatio: qđ in Missa non vsu fit. ¶ In contrarium est solennis ecclesię confessio in venerando canone, qui omni est antiquior memoria. Nā ante venerabilis sacramenti consecratione perhibet sancta ecclesia offerre se diuinæ maiestati, sancta sacrificia illibata: ac subinde post consecrationem protestatur se eide diuinitati offerre hostiam puram, hostiam sanctā, hostiam immaculatam: panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.

1. Argumē.

2. Argumē.

3. Argumē.

Augusti.

SAcrosanctum sacramentū altaris adeò est religione nostra ac fidei confessione perspicuum, esse sacrificium, vt nisi in

diabolo diuinitùs permissa tanta esset potestas homines dementandi, nullius Christianorum eatenùs desipere, vt id vnquam inficias iret. Attamen ille Vuitcleff Anglus, Sathanica furia correptus, cū omnes ritus ac sacramenta Ecclesiastica è medio tollere pertenderet: & hoc etiam diuina maiestate plenum demoliri conatus est. Et quatenus sacramentum est, & quatenus sacrificium. De quo articulo venerabilis Vualdensis contra ipsum egregiè disputauit, libro secundo de sacramentis: ac de hoc peculiari puncto an sit sacrificium, cap. 31. & 32. Post vero Lutherus qui in omnia eius verba diabolicè iurauit, idem sacramentū negat esse sacrificiū. De qua ideo re virulentum edidit libellum, cui titulum fecit, De abrogāda Missa priuata, vbi postū inanibus rationibus: quas nos modò retulimus, visus sibi est rem demonstrasse, amarulentis nos scommatibus pscindicendo quod qui sacramentum altaris sacrificium vocamus, idololatra impietate cū maculamur: imò eodē verbo ait nos negare, Christū semel tātū fuisse mortuū. Nam suā, inquit, mortē vnicū esse voluit sacrificium. Infert ergo subinde nullū esse peculiare sacrificiū in ecclesia Christi, sed cūcta christiana opera, nempè eleemosynas, orationes atque oblationes, & reliquarum virtutum officia esse nostra sacrificia. Et quoniam sacerdos ab immolando sacrificio dicitur, eadem ratione totam Ecclesiasticam Hierarchiā subuertit, negans distinctos esse gradus episcoporū, sacerdotum, & laicorum: & quotquot Christiani sunt, ait esse sacerdotes: iuxta illud primę Petri. 2. Vos autem genus electum regale sacerdotium, gens sancta, &c. Ob idq; vnumquēque suum offerre sacrificium sacramentaq; ministrare posse, etiam altaris.

¶Contra hanc autem absurdissimam hæresin, non duæ dicam constituuntur modò conclusiones, sed ostenduntur legitimè ab Ecclesia constitutæ. Prior, adorandum altaris sacramentum non solùm vti cætera sacramentum est, verùm procul dubio victima sacrificium: idemque Christi colis vnicum.

Probatur conclusio primū omnium naturali iure. Nulla enim vnquam fuit, vt quæstione proxima dicebamus, mortalium respublica, quæ secūdum existimationem, quam vel Dei vel deorum haberet, non peculiaria sacrificia institueret, vt illo potissimum ritu ab alia republica dignosceretur. Quapropter alia erant Athenienſibus sacrificia, alia verò Lacedæmonijs, atque alia Romanis. Adeò vt illis quatuor confessum vbiq; semper fuerit, constare rempublicam scilicet sacrificio, sacerdotio, legibus, & gubernatore. Cùm ergo nos per Dei gratiam tam alta insigniti simus veri Dei cognitione, non modo impium, verū & barbarum est prorsum ambigere, quin peculiare sit nobis sacrificiū, in quo nostra religio consistat. Quòd nisi hoc altaris consiteamur, nullum inter Christianos sit reliquum quod propriā habeat rationem sacrificij. Enimuerò oblationes aliæ, nempe decimæ & primitiæ: in summa, reliqua opera virtutū, vt quæstione præcedenti dicebamus, non sunt secundùm propriam speciem sacrificia, sed relatione extrinseca: quia per virtutem religionis in honorē Dei referantur. Sacrificium verò, quo proprie in signum subiectionis Deū colamus, si hoc altaris sustuleris, nullum sit reliquum.

¶Mox ex lege Moysi secundum sumitur argumentum. Iubebat enim lex illa numerosissimam sacrificiorum hostiarumq; oblationem, quibus tum suam subiectionem erga Deum cōmendabat, tum etiam nostram præfigurabat legem. Ergo nisi legem illam nostræ velis dignitate præferre, necesse est Euangelium professis peculiare esse sacrificium: quòd vt identidem reputamus, præter illud altaris nullum est proprie. ¶At verò respondet Lutherus hæc omnia probare alicui quod esse sacrificium Euangelicum: hoc tamen, inquit, non fuit nisi illud quod Christus in ara crucis semel obtulit. Attamen responsio hęc minimè rationibus nostris satisfacit. Enimuerò sacrificium, quod religioni peculiare est, tandiu durare debet, quandiu religio perstat: illud autē Christi in propria specie non iteratur. Nam, vt ait Paulus, Christus semel mortuus est, siquidem resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illa vltrà non dominabitur. Necessarium ergo fuit sacrificium institui, quod religio Christiana quotidie Deo suo offerret, tum pro alijs ab eo receptis beneficijs, tum præcipuè pro illo redemptionis insigni. Alioqui vt dicebamus, inferior obscuriorque hac parte esset lex nostra, non modò quàm vetus, verū & quàm lex naturæ. ¶Tertium subinde argumentum est, quòd Christus, vti tum Psaltes prophetauit, tum Paul. interpretatus est, fuit sacerdos secundùm ordinem Melchisedech: qui obtulit panem & vinum. Cùm ergo in cruce non has corporum species, sed suum proprium corpus moriens immolauerit, documentum est maximum, hoc quod nos, qui sua membra sumus, sub eisdem speciebus quotidie offerimus, legitimum esse nostrum sacrificium. Quare seipsum, panē de cælo descendentem nuncupauit. At quoniam huius præsagium, præter Agnum paschalem, quem secundùm legis mandatum, Exod. 12. antiqui patres semel quotannis in figuram Christi passionis immolabant, iubebantur & Numeri. 28. offerri quotidie in tēplo duo agniculi immaculati in holocaustum: nempe vt doceremur, non modo qđ Christus obtulit, sed & quod nos quotidie offerimus legitimū esse sacrificium. ¶Quato loco arguitur. Quicunq;, vt paulò ante docebamus, peculiare aliquod ac nostræ religioni proprium renuerit esse sacrificium, debet perinde & peculiarem sacerdotum ordinem ac pontificum, vt Lutherus fecit, prorsum denegare: quo vtique sublato speciosissimus ecclesiæ decor & pulchritudo confunditur ac perturbatur: quod quàm sit Christi prouidentiæ indecens, nullus est vel mente captus qui non planè videat. Cùm enim, vt Diuus ille vetustissimus Dionysius in libro de Cœlesti Hierarchia testatur, triumphantium cœtus, angelorum Hierarchijs pulcherrimè disponatur, cur quæso sancta militantium Ecclesia quæ prophetico testimonio vt regina Christo à dextris assidet circumamicta varietate, nō simili ordinum dispositione, functionumq; discretione, vt idem ipse Dionysius in libro Ecclesiasticæ Hierarchiæ optimè collegit, non sit distincta? Augetur & huius rationis vis exemplo ciuilis reipublicæ: quæ cùm distinctis magistratib⁹ vsque ad regem ascendat, testimonio est q nisi Ecclesia sic esset disposita, prouidentiā eius non referret qui illam instituit. Quin verò cùm Deus orbem ipsum tam multijuga cælorum, elementorumque, ac rerum varietate constare voluerit, cur eadem simili pulchritudine suam orbasset Ecclesiam? Adde quòd & lex vetus Euāgelij vmbra distinctis ordinibus sacerdotum, ac Leuitarū, quibus summus præsidebat Pontifex, diuinitùs est instituta. Vmbram illo decore honestauit, cur & veritatem ipsam promiscua confusione dehonestasset? ¶In summa erāt gentibus suæ religionis peculiares sacerdotes, quare non in nostra, quæ sola legitima est, diffiteantur isti peculiarem existere gradum ordinemque sacerdotum? Accedit eñ & Pauli analogia primę ad Corinth. 12. vbi declarat quemadmodùm & humanum corpus, sic & ecclesiam varijs membris compingi. Vnde ad Ephes. 4. dedit quosdam quidē Apostolos, quosdā autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores: ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Igitur cùm palàm constet singularem esse in ecclesia sacerdotum ordinem, sit vt & peculiare quoq; sit sacrificiū, quod eorum est munus. Colligamus ergo quòd vt Christiani omnes generali nomine sacerdotes ob id dicuntur secundùm Petrū Apostolum q officia virtutum quæ extrinsecùs cōmuniq; nomine dicuntur sacrificia offerunt, sic per antonomasiam ex proprio munere illi dicantur sacerdotes qui singulare propriumq; immolant sacrificiū. ¶His præterea rationibus acce dunt sacrosanctæ ecclesiæ decreta: nēpe antiquissimi in primis Niceni Concilij, vt habetur dist. 93. capit. peruenit. Cuius verba sunt: Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerēdi sacrificium non habent potestatem, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Et Innocent. tertius in Concil. Lateranēsi, vt de summa trin. & fid. cath. c. firmiter. habetur. Vna inquit, est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluabitur: in qua idē ipse sacerdos est & sacrificiū Iesus Christus. Et nè putes ad mortem eius tantùm alluſionem fieri, subditur: Cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continetur. Quasi dicat: Quod ipse semel sub carnis forma immolauit sacrificium, nos quotidie sub speciebus panis & vini offerimus.

AD primum igitur argumentum ex Paulo ad Hebræos. 10. desumptum, respondetur, Apostolum illic sermonem prorsus habere de hostia quam Christus in ara crucis, videlicet proprium corpus idemque sub specie carnis moriens obtulit. Quæ quidem vnica fuit, eademq; infinito modo sufficiens ad delictorum omniū remissionem. Qua ratione iterari neque debet, neque potest. Eadem tamen veritate nihil obstante, & hoc quod quotidie offerimus verè est sacrificium, quatenus à Christo, ceu eiusdem sacrificij memoria institutū est. Vnde Ambrosius super eodem loco, Semel oblata est hostia ad salutem sempiternā potens. Quid ergo nos? nonnè per singulos dies offerimus?

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus? Sed ad recordationem mortis eius & vna est hostia, non multæ. Quomodò est vna, non multe? quia semel oblatus est Christus. Hoc aũt sacrificium exemplũ est illius id ipsum semper idipsum: proinde hoc idẽ est sacrificium. Sicut id quod vbiq; offertur vnum est corpus, & non multa corpora. Ecce quomodo sacramẽtũ verè sacrificiũ est: atq; idẽ quod Christus obtulit. ¶Sed hinc emergit vis secundi argumenti. Sacramẽtũ hoc nihil aliud habet vt sit sacrificium, nisi quòd est illius commemoratio: memoria autem non est vera res: aliàs memoria natiuitatis esset natiuitas. Quòd si dicas, vti ait ad
Auguſt. Simplicium Auguſt. consueuisse imagines, nominibus ipsarum rerum appellari: quod
D. Thomas. D. Tho. 3. parte, quæst. 83. artic. 1. ad hoc ꝓ positum citauit, parum profectò ad rem cõfert: tum quòd imagines appellari nominibus rerum, non est esse res ipsas, & tamẽ nos profitemur sacramentum nostrum esse verum sacrificium: tum etiã ꝙ eadem ratione in victimis quoq; antiquæ legis potest censeri Christus sub figura immolatus: iuxta illud Apocalyps. 13. Quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Si autem dicas nostrã oblationem ob id censeri sacrificium quòd per eandem efficimur participes passionis Christi: vt ibidem S. Tho. subiungit, neque hoc porrò satisfacere videtur: nam quodcũque sacramentum eundem habet effectum. Videntur ergo hæretici Lutherani non exiguam occasionem nacti negandi sacramentum nostrum verè esse sacrificium, asserendi que solùm esse signum cõmemorationium illius passionis, instar comicæ repræsentatio
Ad. 2. arg. nis. ¶Respondetur nihilominùs radicẽ huius intelligentiæ esse hanc ecclesiæ veridicam confessionẽ, quòd corpus sanguisq; Christi realiter sub his speciebus panis & vini contineri, easdemq; Christus in cœna cõsecrasse: hac enim negata veritate catholica, palàm fit cõsequens mysterium altaris non esse sacrificium, sed nudum memoriale signum. Quare Lutherani ex priori posterius collegerunt: catholica verò confessione suppositа, res fit protinus liquida. Est enim idem Eucharistiæ sacramentum ob id victima & sacrificium, ꝙ idem realiter corpus eundemque sanguinem quę Christus in cruce obtulit, nos perinde offerimus. Quare nulla est similitudo cum festo Natiuitatis aut Resurrectionis: illic enim nõ habemus Christũ præsentem qnitunc vt natus aut resurgens offeratur. Nec verò sacrum hoc facientes profitemur tunc mori: falsa enim esset tũc nostra professio: sed tamen quia corpus ipsum crucifixum & sanguinem fusum in memoriam passionis offerimus, verè & propriè absque vllo figmento sacrificamus. ¶Atqui ex his *Ad. 3. arg.* colligitur tertij argumenti solutio. Distinguimus enim Christum nõ se obtulisse sub speciebus panis & vini. In ligno enim crucis verum est, sed tamẽ in cœna dum nostrum sacrificiũ instituit, sese vt nos modò, ipsum, obtulit. Ad verbum autẽ Auguſt. quòd in Christi immolatione idem est sacerdos & sacrificiũ. Respondetur quòd quia sacerdos nomine Christi sacrificium habet, eiusq; vice fungitur, quanuis non tam propriè quàm dum Christus se obtulit: tamen neq; ineptè in nostra immolatione cõceditur idem esse sacerdotem & sacrificium.

ARTICVLVS II.

Vtrum altaris sacrificium pro pluribus oblatum perinde singulis ad satisfactionem prosit, acsi duntaxat offerretur pro uno.

QVoniam superiori articulo desinitum est sacrosanctam Eucharistiam vnà esse & sacramẽtum & sacrificium, res ipsa postulat vt quę ad modum sit satisfactorium explore mus. Apparet quippe nihilo parciùs ad satisfactionem singulis prodesse pro pluribus oblatũ, quàm si præcisè offerretur pro vno. Primò, quia cũ hoc sacrificio, vt dictum est, corpus ipsum verum sanguisq; Christi offerantur, videtur perinde esse infiniti valoris, atq; res ipsæ quę offeruntur: eò potissimum quòd est memoriale, vt dictum est, passionis Christi: quæ fuit quantum ad sufficientiam infiniti valoris; valor autem infinitus non inde in singulis minuitur quòd pluribus applicetur: ergo pars affirmatiua quęstionis vera. *1. Argumẽ.*
¶Secundò in eandẽ sententiam applaudere *2. Argumẽ. D. Thom.* videtur D. Tho. 3. parte, quæst. 79. articul. 5. vbi ait quòd quãuis hęc oblatio ex sui quãtitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna: tamen fit satisfactoria tam offerentibus quàm ijs pro quibus offertur secũdum quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna: vbi quantitatem valoris videtur infinitam designare: sed limitari censet secundum quantitatem deuotionis suscipientium:

tium: deuotio autem vnius non impedit deuotionem alterius: ergo ex numero eorum pro quibus offertur, non minuitur singulorum fructus: sicut eorum qui in conspectu solis sunt, nihilo minùs caloris singuli suscipiunt, propterea quòd in plures irradiat.
Argum 3. ¶Tertio arguitur ex ecclesiæ ritu. Offert enim sacerdos ecclesiæ nomine pro Papa, ꝓ Rege, & pro astantibus: in summa, pro viuis ac defunctis: & tamen non apparet dicendum, quo pro pluribus offertur, cõ minùs prodesse singulis: nam vt ait Hieronymus,
Hieron. de consecratione distinct. 5. cano. non mediocriter. Cùm pro sanctis animalibus Psalmus vel missa dicitur, nihilo minùs quàm si pro vno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. ¶In cõtrarium est quòd etsi ipsa passio Christi quãtum ad sufficientiam infiniti fuerit valoris, tamen quãtum ad efficaciam, per singula sacramenta sub certo limitato q; gradu applicatur: quod & sacramento altaris etiam congruit: per distributionem autem fiuti, quo inter plures dispertitur, minus singulis obtingit.
Scotus. QVestio presens celebris est inter Theologos: nec tam explicatu facilis; q̃ vtilis scitu. Scotus enim quolib. 20. ad partẽ arridet negatiuam: nempè missam pro multis oblatã nõ tantũ singulis prodesse, q̃ si singulariter offerretur pro vno. Et Sylueſter in
Sylueſt. verbo Missa. §. 9. in eandẽ sententiã ex iuris cõsultis plurimos citat, inter quos cõnumerãdus videtur
Palude. Palud. quippe qui in. 4. d. 45. q. 2. eisdẽ apparet conniuere. Ipse tamẽ Syl. medio quodam modo incedit: nempe q; si sacerdos generali oblatione pro multitudine offerat, tunc nõ tantùm singulis prodest. Si verò sigillatim ad singulos peculiariter referat intentionẽ, nihilo satisfactionis minùs
Caiet. singulos obtingit. Caiet. autẽ. 2. 2. q. 79. art. 5. & ex ꝓfesso latissimè quolibet. suo. 1. q. 18. absolutè affirmatiuam responsionẽ sustentat: videlicet perinde singulis ꝓdesse si offeratur pro pluribus, imò etiã pro infinitis ac si præcisè pro vno. Eãdemq; arbitratur esse opinionẽ D. Tho. Neq; desunt qui magno fauore eandẽ amplexentur opinionem. At verò, vt meã ego inscitiã fatear, semper sum arbitratus non solùm falsam esse, verùm antiquissimo ecclesiæ vsui cõtrariam: ac subinde vt à peiori verbo abstineamus, parùm excitandæ plebi ad eleemosynas pro celebrandis missis elargiendas conducẽs: vt infrà notum fiet. ¶Ad quæstionem ergo vt respondeamus, supponendum est ex superioribus in hoc sacrificio tria cõsiderari, nempè sacramentum, & sacrificium, & precationes quæ Deo funduntur. Quorum tertium nõ est de essentia, aut sacramenti, aut sacrificij. Sacramenti enim consecratio in illis solis verbis consistit. Hoc est corpus meum. &, Hic est calix sanguinis mei, &c. vsus autem in sumptione. His autẽ ambobus ratio sacrificij addit oblationem. Ecclesia verò consultè adhibuit orationes, & sanctorũ laudes, vt in canone est videre. Et quidẽ de ratione sacramẽti nihil ad locum præsentẽ. Prodest nanq; tantùm sumentibus: quibus ceu alimoniã spiritualis vitæ gratiã confert, & dulcedinẽ, atq; adeò deuotionẽ excitat. At verò tanq̃ sacrificium, de quo præsens est quæstio, non solis sumẽtibus, verũ & offerentibus &, ꝓ quibus offertur confert. Nec verò tantùm sacerdos offerens censetur, verum & astantes & elecmosynam largientes, vt infrà patebit. Prodest inquã illis ad satisfactionem pro peccatis: nempè ad pœnarum remissionem eorũ criminum quorum culpa deleta est. ¶His igitur suppositis tribus conclusionibus respondetur. Et quoniam vnicum fundamentum Caietani est, hoc sacramentum esse infiniti valoris. Prima sit hæc. Res contentæ in *Prima cõclusio.* hoc sacramento, nempè corpus sanguisque Christi, infiniti ex se valoris sunt: nam sunt corpus & sanguis Dei, per quæ quantum ad sufficientiam, peccatis totius mundi satisfecit. ¶Secunda conclusio. Sacrificium quod *Secunda cõclusio.* per sacerdotẽ Christi ministrũ cõficitur, nõ est infiniti valoris. Hoc enim hìc primũ animaduertendum est: videlicet huic nomini, sacrificium, non præcisè corpus sanguinẽq; Christi supponi, sed hæc dum offeruntur. Enimuerò dum in pixide reseruantur, non sunt sacrificium, licet sint sacramentum: sed dum à sacerdote, cõsecratione, oblatione, & sumptione celebrãtur: quare sacrificium actionem sacerdotis suo significato complectitur. Probatur ergo conclusio. Quantitas *Priarõ con clusionis.* sacrificij: quandoquidem rei oblatæ immportat, nõ solũ ex parte rei oblatæ, sed ex dignitate quoq; intentioneq; offerẽtis perpẽdi debet. Haud enim sacrificiũ Christi quod in cruce obtulit, sola ratione rei oblatæ infiniti valoris fuit, sed quia offerens ipse Deus erat, ac perinde patri infinitùm gratus: sacerdotes autem qui ministri sunt Christi non habent illam virtutem, neque illis diuinitùs collata est. Profectò æquiparare sacerdotis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrificium in valore oblationi Christi,non est apostolicis verbis consonũ quę superiùs ex.10.ca.ad Hebræ.retulimus:porrò vbi ait vna oblatione consummasse in sempiternũ sanctificatos: quæ ideo oblatio nec potest, nec debet amplius iterari. Quod re vera de nostro sacrificio, etsi commemoratio illius sit,non asseruisset.¶Secundò vt res hoc pacto patentior fiat arguitur. Infinitus valor satisfactionis Christi solũ æstimatur quantum ad sufficientiam:at verò quantum ad efficaciã per sacramenta nõ operatur, nisi finitè:& ideo singulis,etsi instrumẽtæ eiusdẽ passionis existant,non nisi sub gradu finito tribuit ad certam mẽsuram esse causas gratiæ: vt patet in baptismo & cæteris, ex opere, quod aiunt, operato:nẽpe virtute sacramenti.Id quod & ipsi eucharistiæ sacramẽto cõmune est: quippe quod etsi corpus & sanguinem veraciter contineat,non nisi limitatum gratiæ modum ex sua institutione confert:cùm ergo idem sacramẽtum, quatenùs sacrificium virtute etiam ipsius operis,sicuti cætera sacramenta,gratiam conferunt, sic satisfactionem efficiat:planè fit consequens vt ex sua ipsius ratione operis,scilicet ratione institutionis Christi, qui non disposuit per instrumenta suæ passionis operari, nisi finitè,non sit ad satisfaciendum infiniti valoris:sed certè finiti. ¶ Sed hoc est bluium vnde Caietanus à nobis,&,vt arbitror,à veritate declinat: nempè quòd huic sacrificio nullam ex opere operato vim cõfert,sed totam satisfactionis mensuram censet ex solo deuotionis gradu,seu offerentium, seu pro quibus offertur taxari. Quod re vera Sanctus Thomas quem se sequi existimat, neq; opinatus est,neq; opinari potuit: nam cùm non solùm quatenus est sacramentum, verùm & quatenùs sacrificium,instrumentum sit passionis Christi, vtraq; ratione manifestum est virtuti operis,seu quod aiũt, operi operato respõdere certũ determinatumq; satisfactionis gradum. ¶Tertiò etiãnum ad maiorem explicationem arguitur. Cuncta sacramenta per intentionem conferẽtis potissimùm perficiuntur: ergo eucharistia, etiam inquantum victima est, per Christi & ecclesiæ ministrum, perq; eius adeò intẽtionem fit sacrificium:nempè quia minister illud secundum intentionem ecclesiæ offerre intendit. Vnde rursus consequitur quòd secluſa quacunq; particulari deuotione, sacrificio per intentionem ministri oblato respõdeat certus satisfactionis gradus. Et hoc est punctum in quo veritas sentẽtiæ, quam defendimus,si vera est,cõsistit. Quod quidẽ punctum inde confirmatur, quòd etiam dũ sacerdos & cuncti astantes qui offerunt essent in peccato,imò etiam illi pro quibus singulariter offertur,nihilo minus verum esset sacramentũ:ac perinde sacrificiũ, idemque satisfactorium. Qui quidem fructus, si illis non prodesset,in thesauro ecclesiæ reconderetur. ¶ Sed arguat forsan contrà discipulus quispiam Diui Thomę,quòd idem Sanctus Doctor loco citato.3.part. quęst.79.artic.5.totam satisfactionem admetiri quanti tati deuotionis videatur. Respõdeo autẽ sic Caietanum eum intellexisse,indeq; hausisse opinionem suam:attamen Diuus Thom. hoc non sensit: quippe qui tantùm ait magis in oblatione attendi affectum offerẽtis quàm quantitatem oblationis:vt non neget ipsam sacrificij sacerdotalem oblationem, suum per se habere valorem: eundemq; suo gradu taxatum:vt Christus, ceu in cæteris sacramentis disposuit. Et patet eodem ipso exemplo quod Sãctus Thomas adduxit de vidua quæ duo ænea minuta in gazophylacium misit:nã licèt ex eius affectu pauperta tisq́ue respectu auctum est illi meritum,nihilo minùs ipsa per se minuta à quocunque oblata,aliquid valebant.Quin verò fortasse hoc quòd valor huius sacrificij crescat ex deuotione offerentis, aut recipiẽtis, non est ei singulare,sed omnibus sacramentis commune. Fortasse inquam gradus ille gratiæ qui in baptismo sacramẽtali virtuti respondet, crementum accipit ex deuotione suscipientis,si sit adultus: nam beneficia gratiæ conferuntur quantum ad hoc, instar operum naturæ: puta vberiùs ei qui aptiùs præparatur.Imò neq; desunt qui dicant crescere etiã ex sanctitate ministri: licèt hoc secundum mihi non sit ita multùm probabile.At verò multò est compertiùs valorem sacrificij crescere ex deuotione quàm valorem sacramẽtorum,ratione oblationis quę est actus offerentis:nam in alijs sacramẽtis nihil offertur. Et hoc significat Diuus Thomas. ¶ Ex his ad rei elucidationem consequitur non crescere valorem sacrificij omninò secundùm proportionem deuotionis offerẽtium: nam ille gradus respondens sacramento, semper manet idem.Exemplum in baptismo accipito:Gratia(verbi gratia) ex opere operato est vnius gradus, quo quidem paruulus antę rationis vsum sustinditur: si ergo duo adulti sacramentum suscipiant, vnus dupla deuotione & merito quàm alter,non subinde gratia baptismalis duplabitur: eò quòd non duplatur tota causa: quandoquidem sacramentum idem confertur vtrique. Pari ratione etsi vnus sacerdos dupla deuotione cõsecret quàm alius, non duplabitur illi satisfactio quę prouenit ex sacramento:quia nõ duplatur sacramentum ipsum, nec eius efficacia quam ex Christi dispositione habet: quæ quidem multo est maior,quàm quæ ex deuotionibꝰ accedit:licet plus obueniet melius offerenti.¶His insuper addiderim, verbum aliud S.Thom.quo ait,oblationem sacrificij; ex sua quantitate sufficere pro omni pœna, scilicet offerentis vel eius pro quo offertur,non significare esse de se infiniti valoris:nam hoc etiam conuenit baptismo, imò & sacramento pœnitentiæ de se quatenùs instrumentum est passionis Christi.Etenim qui optima contritione resurgeret, omnis condonaretur pœna. Haud ergo vnquam sensit Sanctus Thomas sacrificium hoc,nisi in Christo esse infiniti valoris. Sed vbilibet vel ipse,vel alius appellauerit infinitum, intelligit præcisè quãtum ad rem oblatam:attamen sacrificium actionem sacerdotis suo significatu,vt dictum est, comprehendit:cũ qua Christus, vt dictum est, nõ nisi finita mensura & modo concurrit.¶Igitur vt summatim cõcludamus,non dicitur hoc sacrificium memoriale illius Christi:cò quòd dum sacerdos consecrat,censeatur tunc Christus vt olim infinitum quo ad sufficientiam satisfacere,sed quod quantum ad efficaciam per idem corpus & sanguinem finito operetur modo vt in cæteris sacramentis, tam ad satisfactionem,quàm ad gratiam. Nam vt plane intelligas sacrificium nostrum, non est Christi passio, sed eius applicatio. ¶ Tertia conclusio qua ad quęstionem respondetur. Ineffabile sacrificium missæ quo pro pluribus offertur,minus singulis ad satisfactionẽ prodest.Conclusio hęc corollaria est,appẽdixq́; superioris:nam quo res finita in plures dispertitur,minor vnicuilibet contingit portio:sed præterea eadem conclusio per assertionem ipsius Caiet.tum declaratur, tum etiam cõfirmatur. Fatemur enim quòd si ille qui sacrificium offert,nempè vel sacerdos vel astans,vel eleemosynam soluẽs, tantam habeat deuotionem cui vnus satisfactionis gradus in sacrificio respondet, eandemque duobus impartiatur,non proueniet singulis, nisi pro medietate illius gradus: & si tribus, pro tertia parte,&c.Eãdem ergo similitudine nos bifariã arguimus. Primo, Id quod ipse ait de deuotione,longè efficaciori ratione intelligendum est de intentione sacerdotis: nam si omnes astãtes, & qui eleemosynam conferunt offerre censeantur: longè tamen differentiùs sacerdos qui rẽ diuinã ceu ecclesiæ minister peragit. Ille etenim solus cõsecrat, & ecclesiæ verbis offert & insumit. Quare suæ particulari functioni & sumptioni,quibus victima perficitur, correspondet certus limitatusque satisfactionis gradus ex opere,quod aiunt, operato, vt per aliorum sacramentorum analogiam monstratũ est: etiam si sacerdos in peccato mortali consecret absq; vllo deuotionis valore. Quare Diuus Thm.in.4.distin.45.quæst.2.artic.1.loquendo de missa mali sacerdotis: quæ certum est illis prodesse pro quibus offertur, ꝓ ratione subdit,quòd ipsum opus operatum puta sacrificium altaris sicut reliqua sacamẽta etiam per malum ministrum oblatũ prodest.Et iste est gradus essentialis sacramenti: nam qui ex deuotione aliorum offerẽtiũ adiungitur,accidentarius est maior, aut minor. Atque adeò hic est quem qui eleemosynam porrigit applicari sibi optat: vnde fit consequẽs,vt quo pluribus distribuatur, minor sit in singulis. ¶ Adde argumentum alterum eiusdem rei minimè debile. Sacerdos tanquam minister ecclesiæ si legitimè consecret,nõ solùm intentionem,verum & deuotionem offerre debet: iuxta verbum Canonis, Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio. Quare qui suam confert eleemosynam vt pro se offeratur sacrificium, merito iustitiæ petit,vt sacerdos non solùm ex intẽtione,verùm ex deuotiõe pro se offerat:præsertim secundùm ipsum Caietanum: nam cũ inopinabile aliud sit, quàm quòd aliqua actio sacerdotis sit de intrinseca ratione sacrificij,& totam ipse oblationẽ in deuotione ponat, sit vt illis sit debitor: deuotio autem secundùm eundem quo pluribus applicatur,minùs singulis prodest, ergo cõclusio nostra fit planè consequens.Hoc autem argumẽtum ad hominem ex eius assertis procedit:nam re vera actio sacrificio necessaria est oblatio cum intentione: quæ etiam in sacerdote dum in peccato consecrat reperitur. Quare de rigore iustitię absque deuotione satisfacit ei qui eleemosynam porrexit.

Quam-

Ratio.2.

Caiet.ballucinatio.

Ratio.3.

Obiectio.

Solutio.

Explanat locus alius S.Tho. qui videt Caie. patrocinari

Valor sacrificij nõ crescit secundùm ꝓportionẽ deuotionis offerentiũ.

Probatio.

Tertia conclusio.

Ratio altera ꝓ conclu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Argumẽtũ Syluest.

Quãuis sanè noua sit culpa, nisi ex deuotiõe ipsam obtulerit, pro qua eleemosynã susceperit. Vnum tamen argumentum facit Syluester, quo putat contrarium cõcludere: quod tamẽ à nobis pugnat. Arguit enim sic. Quo plures sint offerentes sacrificiũ, eo id ipsum fit auctius: ergo nullus per consortium aliorum suo defraudatur fructu: alàs consultius esset illi sacrificio interesse, cui pauciores assisterent. Et subdit exemplum in baptismo, nam etsi vno sacramẽto baptizarentur plures, nihil minùs reciperet vnusquisque gratiæ. At verò non videt vt baptismus secundùm eorum multitudinem qui baptizãtur multiplicetur: nã si ego vna aspersione quatuor vel decẽ baptizarẽ, tot essent sacramẽta baptismi quot essent baptizati: sacrificiũ autem non multiplicatur propter multiplicationem offerentium, sed est vnum solùm propter vnicam oblationem atq; intentionem sacerdotis quæ est de essentia sacrificij. Et ideo licèt verum sit, quo plures offerunt sacrificium quodam modo augeri extensiuè: nam vnusquilibet suam satisfactionem sortitur: tamen valor ille sacramẽto intrinsecùs nõ crescit eãdem ,pportione qua multitudo offerentium est maior. Quare illa distinctio eiusdẽ Syluestri de oblatione sigillata aut confusa, non vsqueadeò eum iuuat: nam etsi per sigillatas distribuatur, minores singulis portiones obuenient. ¶ Potissimũ autem argumentum propter quod contraria opinio esset repudianda, est, quod si illa vera esset, liceret sacerdoti pro vno sacrificio à duobus, & à tribus pitantias (quas vocant) susciperè: quin verò à triginta, & à trecentis: nam si sacrificium tantũ tunc singulis prodest, ac pro vno oblatum, neminem suo defraudat fructu, atq; adeò nulli facit iniuriã. quod quidem adeo apparet concessũ incongruum vt nemo id ausit adhuc concedere. Imò Scotus & Palude loco citato omninò negant: licèt hic nonnullos casus excusatorios subijciat. Quin etiam neq; Syluester id admittit. Quocirca neque Caietanus argumentum hoc debuisset dissimulanter, ac tacitè præterire: quia si quis respondeat id nõ esse licitum propter scandalum, ad minus citra scandalum secretè posset id sacerdos facere. Item scandalum ex falsitate illius opinionis nascitur: nam si vera esset, persuaderique posset plebi, nullum scãdalum daret. Et ideo in ordine nostro sanctè cautum est nẽ fiducia illius opinionis à pluribus eleemosynæ pro eãdem missa recipiantur. Imò verò qui ab eãdem opinione assensum dimouere nequiuerit, nihilo minùs, neq; eiusmodi numerosas pitantias suscipere potest: nã cùm illa neq; fides sit, neq; scientia, sed obscura opinio, nemo se eius persuasu debet periculo iniustitiæ obijcere, plura stipendia pro vna missa recipiendo. Imò illud argumentum quod ipse contra seipsum inducit non debiliter pugnat: nempè quòd posset sacerdos per vnam missam illi satisfacere cui decem debet, saltem si tantam illuc afferret deuotionem quantæ essent dispersæ decem. Modò verò nihil de eleemosynis pro missarum solennijs recipiendis definimus, ad quã possint quantitatem & numerum recipi: quippe quæ doctrina ad proximã, quæ de oblationibus est, quæstionem attinet. ¶ Supra hæc autem & illa nõ est prætereunda ratio quæ ad sacrificij precationes attinet: nam & hanc idem autor inficiatur. Ratio autem est hæc. Quicunq; erogata eleemosyna missam pro se offerri poscit, non solùm sacrificij satisfactionem, verùm & ecclesiæ preces ab ecclesia institutas, sibi instẽ optat eleemosynę suæ merito applicari: sacrificium nanq; per modũ solutionis debiti satisfacit: oratio verò prodest per modum impetratiõis veniæ: quorũ ideo vtrũque eleemosynam offerenti singulariter applicandum est: oratio autẽ eadẽ atque vna non multiplicata, minùs ,pdest singulis si pro pluribus fundatur: huius enim veritatis mos ipse Christianorum atq; ecclesię documentũ nobis est. Primò nanq; in ipso canone non sine causa post oblationem ,p ecclesia in genere subditur nomina tim pro Papa, &c. Item quãdo aliqua irruit calamitas, illius peculiariter auersionem precamur: siue in ecclesiam ingruat, siue in singularem amicum: nam etsi Deus tam facilè plura donare possit quàm vnum quodlibet beneficium: nihilo minùs quando aliquem videt ad rem aliquam singulariter affectũ, in quam precando incumbit, si iusta est, magis vt more nostro loquamur, flectitur, ergò cum in missã orationes illæ statutæ ab ecclesia non multiplicentur, fit vt dum sacrificiũ pro pluribus conficit, minùs singulos iuuet, quàm si singulariter pro vno offerretur.

Potißimum argum. contra opinionem Caiet.

Solutio.

Ratio. 4. p conclu.

Obiectio.

Quòd si Augustini sententiam nobis obijcias. 1. quæstione. 8. vbi contrarium videtur sentire dum ait, tanto plus singulos delectari oratione gaudere, quanto pro pluribus fundatur: ad hoc respondet Diuus Thom. in. 4. distin.

Prohibetur Caiet. opi.

Solutio. D. Thomæ.

dist. 45. q. 2. art. 2. inter loquendum de suffragijs, quòd etsi suffragiorũ valor (quibus orationem annumerat) quatenùs à charitate, p cedunt per quam membra ecclesiæ vniuntur, maior quodammodo sit: quia eandem vnitatem præstantius repręsentat, atq; adeò maius gaudiũ ingenerat singulis: Attamen si consideretur per modũ satisfactionis: quã quis alteri applicat, valor idem diuiditur inter eos quibus applicatur. Et ideo qui pluribus tribuitur, minus singulis obuenit. Idq́ue adeò in solutione tertij de oratiõe speciatim cõfitetur. ¶ Accedit huc demum quòd hac ratione pij fidei cultores particulares missas vel certis Christi mysterijs, vel diuorum solennitatibus proprias offerri pro se volũt, propter singularem affectum quem habent & iuuamina quæ inde participant: quare neutiquam posset tunc sacerdos pro singulis vnam celebrare missam. ¶ Ad vnum demum Hieronymi verbum restat respondendum suprà à nobis argumẽto tertio citatum de consecratione. distinct. 5. canon. Non mediocriter. videlicet, cùm pro cunctis animabus Psalmus, vel Missa dicitur, nihil minùs quàm si pro vno quolibet diceretur accipitur. Quod variè Syluester atq; alij interpretantur. Sed primùm omnium in hoc nobis potissimùm astipulatur, q́ psalmum cũ missa confert, dicens vtrunq; perinde pro pluribus oblatum perinde valere atq; pro vno: nã compertissimum est psalmum non esse infiniti valoris: quare non insinuat missam illa de causa q́ infiniti sit pretij, non minùs prodesse singulis dum ,p pluribus offertur. Duo ergo glossemata illi textui subscribuntur. Prius q́ refertur ad meritum offerentis: nempè q́ non minus meretur qui pro pluribus illum offert, quàm qui pro vno. Posterius (quod superficie tenus precedẽtibus verbis quadrare videtur) quòd tantùm prodest singulis vnus psalmus ex attentione & animi ardore pro pluribus oblatus, quàm ex tẽpore pro vno. At profectò ingratè glossas istas textus amplexatur, sed arbitror eodem modo soluendum, quo secundùm sanctum Tho. ad aliud nuperrimè dicebamus: nẽpè quòd si oblatio ęstimetur ex radice charitatis vnientis mẽbra ecclesiæ, non minùs prodest singulis si offertur pro multis, hoc est, meritum charitatis offerentis æqualiter singulos iuuat: quia extensione non minuitur: si tamen consideretur in ratione satisfactionis, ac solutionis debiti ad tales personas applicatę non tantum prodest, ac si singulis applicaretur. Haud enim negaret Hieronymus quin si hunc psalmum pro vno recitares, mox eundem rursus pro alio atque iterato ,p alio, plus prodesset singulis q̃ si vnũ diceres pro omnibus tribus.

Postrema ratio.

PRimum igitur argumentum eorum quæ in capite obiecta sunt, illic solutũ est: vbi diximus, q́ etsi res in hoc sacrificio contentæ infiniti sint valoris, tamen sacrificiũ cùm sacerdotalem actionem includat, per quam Christus non nisi finito modo certaq; mensura operatur, finitum est. Quare non idcircò memoriale passiõis Christi dicitur quòd æqualis sit virtutis, sed q́ idẽ offertur quod illic oblatum est. ¶ Ac perinde ad secũdum quod ex verbis Diui Thomę colligitur, pariter satisfecimus: quandoquidem monstrauimus nequaquam negasse sacrificium de se alicuius esse certi finitiq́; valoris, quem virtute sua si suscipiẽtis obex non semper exerceat, sed nihilominus pensandas etiam esse offerentium deuotiones secundùm quas sacrificium crescit. Haud tamen secundùm totam proportionem illarum, vt explicatum est. ¶ Circa hanc autem deuotionem dubiũ restat, vtrùm non solùm conficientium, & offerentium, verùm & eorum pro quibus offertur sit æstimanda deuotio: nam Diuus Thom. loco citato priùs non loquitur nisi de affectu offerentis: quod exemplo euãgelicæ viduæ declarat: & in. 4. Sententiarum dist. 12. q. 2. art. 2. ait hoc sacrificium pœnã tollere in toto vel in parte, secundũ mensuram pœnæ debitæ ex deuotione qua sacramentum offertur. Nihilo minùs eodem loco. 3. par. q. 79. statim videtur subiungere q́ est satisfactorium illis pro quibus offertur, secundũ quantitatẽ suæ deuotionis: idem q́; repetit artic. 7. in solutione secundi: & in. 4. Sententiarum. dist. 43. q. 2. art. 1. Ab vt raq; verò parte extant argumenta: nam q́ pensanda sit illorum deuotio pro quibus offertur, argumentum est, q́ quẽadmodum natura (verbi gratia) ignis, quo materiam aptiorẽ nanciscitur, eo efficacius formam producit: & in republica dignioribus cumulatiora cõferunt beneficia: ita intẽtio Christi ac subinde ecclesiæ suæ esse videtur, vt paratioribus benignius sacrificium hoc rem suam conferat. Quare Augustinus ad Renatũ, Quis offerat corpus Christi nisi pro eis qui sunt mẽbra Christi? Nihilominus verò à parte negatiua stat argumẽtum, quòd dum quis priua tim

Ad. 1. argu

Ad. 2. arg.

Dubium.

D. Thomas.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tim æqualia ieiunia, aut æquales eleemosynas in satisfactionem applicat duobus amicis, bonitate disparibus, æquè illis prodest. Vnde non inepta videtur collectio, q̃ dum sacrificium quod sua ipsius ratione æquale est, pro pluribus offertur, licèt illi inæqualis sint probitatis, æqualiter nihilo minùs illis conferat. ¶ Ad horum igitur intelligentiam notandum cũ primis, offerentes censeri non solùm sacerdotẽ qui rem facit diuinam, verùm astantes omnes, atq; illos qui eleemosynas pro missa pendunt, vel quomodocunq; fauent vt missa celebretur: licèt longè præstantiùs (vt diximus) ac propriùs sacerdotẽ. Ac de istis non ambigitur quin eorum deuotio in causa sit percipiendi maiores fructus. Etenim cùm vere sint offerentes, inde valor ipse sacrificij extensiuè augetur. E forsan vbi ait Sanctus Thom. deuotionem illorum, p̃ quibus offertur augere sacrificij fructum: id de deuotione sentit eorum qui missam celebrari faciunt. Quandoquidẽ actualem afferũt deuotionem: & sunt veluti offerentes. Quare de circunstantibus peculiariter habetur in Canone. Quorũ tibi fides cognita est & nota deuotio: quasi illi actu ad sacramentum sint affecti: atque adeò Deus cui eorum sunt deuotiones notæ, secundùm earum mensuram tribuat vnicuique. Alij verò sunt qui actualem deuotionem nũquam habuerunt ad hoc individuum sacrificium quod hodie in hac Basilica celebratur: vt pueri ante vsum rationis, & alij Christi fideles qui hoc nunquam cogitarunt: pro quibus nihilo minus ecclesia offert: vt quã primùm dicturi sumus. Et isti non dicuntur offerentes nisi quodã forte generalissimo modo per modum habitus: quatenùs membra sunt corporis ecclesiæ quæ offert. Deistis ergo nulla porrò esset absurditas cẽsere quòd omnes æquales percipiant portiones sacrificij: licèt inæquali vigeant charitate: nã cùm nihil prorsus, vel egerint, vel cogitarint circa hoc individuum sacrificium, apparet nihil eis obtingere, præter nudam portionẽ quæ illis ex opere operato p̃uenit: veluti de gratia baptismali certum est quæ infantibus ante vsum rationis confertur. Qui autem aliter senserint, suum sequãtur iudicium. Quapropter argumenta vtrinque facta arbitrio eligentium relinquuntur soluenda. ¶ Tertium autem argumentum omnium maximũ est, quæ contrariæ sententiæ patrocinantur. Ecclesia nanque pro multis offert: primùm in communi pro pace, & regimine ecclesiæ: secundùm illud canonis: Pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, &c. Mox p̃ Papa, pro Antistite, pro Rege, & pro circunstantibus, qui pro se & suis offerunt. Neque solæ orationes pro illis offeruntur, verum & satisfactio ipsa sacramẽti, nam subditur: Pro redemptione animarum suarum. Dein de pro animabus quæ igne purgatorio detinentur. Cum ergo ecclesia sacrificium pro tot offerat, non est vero simile vt minus id circò satisfactionis singulis obueniat. Alioqui vix minima particula quenque contingeret. Quod si dicas ecclesiã sic offerre pro multis vt nihilominus singuli nanciscantur, secùs autem sacerdos in singularibus applicationibus, hæc discriminis ratio desideratur. ¶ Respondetur ergo nullatenus hac parte ecclesiam à sacerdote discriminari: quippe qui, ceu eiusdem ecclesiæ minister sacrum conficiat atque offerat. Sed est ex superioribus colligendum, sacrificio missæ nudè considerato, hoc est, vt actionem dicit sacerdotis cum sua intentione faciẽdi quod Christus instituit, respondere ex opere operato certam satisfactionis quantitatem, sicut cæteris sacramentis, gratiam: verbi gratia, vt decem: nam arbitror esse amplam. Quæ quidẽ secundùm ecclesiæ institutum applicatur, Ecclesia igitur ipsa certam illius portionem illis qui in canone nominantur distribuit: licèt illam non nominet: alteram verò reliquit singulari intentioni sacerdotis secundũ suam peculiarem obligationem applicandam. Ex illa ergo portione ecclesiæ vna particula prouenit toti simul corpori mystico, alia Papæ, alia Antistiti, alia Regi, &c. & quãuis minima in quolibet sacrificio vnicuilibet obtingat, tamen secundùm ingentissimum sacrificiorum numerum quæ quotidie in tota ecclesia offeruntur, ditissimus cõgeritur cumulus. Præterquam quod singularis memoria singulorũ quæ in precationibus habetur, permultum eis confert. Portio ergo quæ sacerdoti relinquitur, perinde atq; altera ecclesiæ, quo pluribus applicatur, minus singulis sufficit. Et si pro se etiam, semper ius habet applicandi. An verò alia ratione plures pro vna missa eleemosynas recipere queat, siue parochus sit siue vagus sacerdos, illicò quæstione proxima videbitur.

¶ At quia dicere de illis cœptũ est pro quibus sacrificium offertur, nomine ecclesiæ ad quam primò refertur oblatio, comprehenduntur etiam paruuli ante vsum rationis sacro fonte intincti, nam etsi in satisfactionem pœne quam nullam debent, oblatio non sit necessaria: refert tamẽ ad solatium viuorum & ad representãdum mysticum Christi corpus eiusq; redemptionem, quæ ad illos vsq; promanauit. Veruntamen quanuis eãdem ecclesiæ generalitate sceleste quoq; & crimi nosi Christiani cõtineantur, nulli tamen charitate carentes participes eiusdem sacrificij fiunt quatenus satisfactorium est: nam satisfactio remissionem præexigit culpæ. Vnde ad Renatum Augustinus. Quis offerat corpus Christi, nisi pro eis qui sunt membra Christi? Vbi certè de viuis membris loquitur. Nihil tamen obstat quo minùs pro illis qui hæretici non sunt, nec legitimè excommunicati, orationes inibi fiant. Eapropter error esset Capellaniam instituere, aut missas pro infidelibus: qui quidem casus ad me, de quo responderem, allatus est: nam instituere missam est instituere, vt sacrificium pro illis offeratur, atque adeò eius applicetur eis satisfactio quod nefas esset. Nihil tamen vetat instituere vt oratio in missa pro eorum conuersione fundatur. ¶ Pro excommunicatis autem, & hæreticis orari non potest, si vere sunt excommunicati. In die autẽ Parasceues ex dispensatione ecclesiæ quę illos excommunicauit, oratur pro hæreticis. ¶ Offertur etiam sacrificium pro illis, vt diximus, defunctis, qui loco purgatorij ignis deputati sunt: nõ quòd ecclesiæ nomine intelligantur, vt potè cuius gremio, & iurisdictione non comprehenduntur: sed forsan illo verbo canonis, vnà cùm animabus viuentium designantur: vbi legitur, Pro redemptione animarum suarum. Etenim vbi habetur circũstantes pro suis offerre, etiam includũtur sui defuncti. Quicquid autem de illo verbo sit posteà exprimuntur in secundo memẽto, vbi precatio pro illis funditur, qui cum signo fidei in somno pacis dormierunt. Nam etsi per modum orationis dicatur. Vt indulgeas deprecamur, subintelligitur tamen acceptando sacrificij huius satisfactionem. Vnde Augustinus in libro de agẽda cura pro mortuis: Non parua est, inquit, vniuersæ ecclesiæ, qua in hac consuetudine claret authoritas, vt in precibus sacerdotis, quę Domino Deo ad eius altare funduntur, locum etiam suum habeat cõmẽdatio mortuorum. Quæ quidem consuetudo, vt Damascenus in quodam sermone de suffragijs mortuorum refert, ab Apostolis dimanauit. Ait quippe discipulis Saluatoris & sacros Apostolos, tremendis & viuificis mysterijs memoriã fieri eorũ, qui fideliter dormierũt, sanxisse. Id quod & vltimo capite cœlestis Hierarchiæ Dionysius refert. ¶ At nè nihil ad quæstionem attines, immotum relinquamus, dubium hic restat postremum de intellectu verbi Augusti. in eodem libr. de agenda cura pro mortuis, & in Enchiridio: quod Gratianus, 13. q. 2. cano. Non æstimemus. & cano. Tempus. relatum duxit. Ait enim tam sacrificium altaris quàm reliqua suffragia pro defunctis oblata eis prodesse, qui cum viuerẽt, hoc sibi vt possent prodesse meruerunt. Et rationem dubitandi solus Caietan. offert in suo opusculo viginti vnius quæstionum. quæstio. 5. vbi generale hoc verbum Augustini speciatim sic contrahit, vt nemini defunctorum in purgatorio existentium sacrificia, suffragia, aut indulgentias quicquam prodesse cẽseat: nisi in hac vita deuotionem ad ecclesiæ claues & indulgẽtias habuerint, aut solicitudinẽ ad satisfaciendum pro peccatis, aut studium ad suffragandum defunctis, aut quid simile. Saltem specialia sacrificia pro eis oblata ait nihil eos iuuare. At profectò, quanuis me tẽdeat viro doctissimo & mihi colendissimo tota ista quæstione obuiam prodire: tamen quia neque hoc, si credatur, ad pietatem eorum qui in defunctos benefici sunt quicquam confert, non mihi videor hic debuisse tacere. Enimuerò cùm hoc neque ex euangelio, neq; ex vllo ecclesiæ decreto colligatur, quin verò contrarium, sanè cùm ecclesia pro omnibus qui in charitate sunt indiscriminatim offerat, & indulgentias conferat, non erat sic facilè asserendum in eorum præiudiciũ qui piè in Christo dormierunt. Canonis enim oblatio nullum excipit, sed generaliter ait. Memento famulorum famularumque tuarum qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Et illicò: His & omnibus in Christo quiescentibus. Quòd si huius omnes sacrificij participes fiunt, nõ est cur non & vniuersis priuata suffragia opitulentur.

¶ Secundò. Quicunq; est in charitate eo ipso quòd amicus Dei est, vt satisfacere pro se potest: sic & ius habet vt quicunque iustorũ sibi quancunque applicet, si voluerit, satisfactionem. Quare suprà August. pro omnibus Christi membris, nempe viuis asseruit sacri-

Qui sacrificio iter sunt item & qui eleemosynas p̃ eo pẽdũt offerentes censendi sunt.

Solutio dubitatiõis p̃positæ.

Ad. 3. arg.

Error esset Capellaniã instituere, p infidelibus.

Augus.

Oblatio generalissimæ ad particulos fideles extenditur.

Ratio. 1. in Caieta.

Ratio. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrificium offerri. Vnde quod locis citatis
Solutio dubij. ait, videlicet illis defunctis prodesse suffragia qui dum viuerent, vt prodesse sibi possent meruerunt, ipse statim planè exponit: vt est
Magi. Sētē. videre apud Magistrum in. 4. distin. 45. eos siquidem omnes docet id meruisse qui in fide per charitatem operante atque adeò in communione corporis & sanguinis Christi defuncti sunt. Quocirca quanuis quispiā neque ad indulgentias neque ad defunctos affectionem habuerit, neque ad satisfaciendum diligentiam, si tamen in charitate Dei discesserit, non est cur vindex vltrixque eius iustitia, vti ait Caietanus, obstet, quominus per sacrificia eis, perque suffragia, & indulgentias ferre valeamus opem.

Postrema ratio. ¶Et quò rem suprema ratione concludamus, Christus Dominus suum ipsius sacrificium, nempè passionem omnibus fide præditis per charitatem operante efficaciter applicat: ergo & altaris oblatio, & perinde quodcunque, seu commune, seu speciale suffragium sibi placet eis applicari. Quare illa Caietani distinctio quòd defunctum capacem esse alienæ satisfactionis sibi applicatę, non est meritum essentiale, sed ad accidētariū attineat puta vt defunctus ad illa supra dicta affectus fuerit, nullas præ se fert fundamenti radices.

QVÆSTIO TERTIA, De oblationibus, & primitijs

S. Thom. 2.2. quæst. 86.

ARTICVLVS I.

Vtrum homines de necessitate præcepti ad oblationes teneantur.

POst sermonē de sacrosancto sacrificio qđ oblationū omnium Christianæ familiæ apicē obtinet, superest vt hac quæstione de oblationibus, & primitijs: subsequenti verò de decimis quæ ad eiusdem sacrificij celebritatem suppeditant mentionē subdamus. Primò ergo de oblationibus, quęritur, vtrùm sint de necessitate precepti.

Argum. 1. Arguitur enim negatiuè. Oblationes vetustæ legis inter ceremonialia præcepta connumerabantur: nam Exod. 23. ad modum & formam celebrandi ceremoniales festiuitates adhibetur: Non apparebis in conspectu meo vacuus. Ceremonialia verò cuncta per euangelium cessarunt: ergo Christiani ad oblationes non cogimur. Id quod Christus Matthæ. 5. designare videtur, dicens: Si offers munus tuum ante altare: quasi offerēdi tium arbitrio id reliquerit. ¶Secundò arguitur. Quicunque ius aliquod ecclesiæ debet, si non soluat, potest sacramētorum subtractione ad id cogi: acerbum autem esset renuēti oblationem soluere, sacramenta ecclesiastica denegare: iuxta canonem illum sextæ Synodi. 1. q. 1. Nullus qui sacram communionem dispensat, à percipiēte gratiam aliquid exigat: si nverò exegerit, deponatur: ergo ad oblationes ex vi præcepti nullus tenetur.

Argum. 2.

Grego. 7. ¶In cōtrarium autem est illud Gregorij septimi, de cōsec. distin. 1. Omnis Christianus procuret ad missarum solennia aliquid Deo offerre: & ducere ad memoriam quod Deus per Moysen dixit, Non apparebis in cōspectu meo vacuus.

Quid nomē oblatio designet. IN proloquio quæstionis præsentis notāda est nominis significatio. Enimuerò oblationis verbum actiones omnes suo significatu ambit, quibus res quæcunq; ad diuinum cultum exhibentur. Quo fit vt oblatio latior sit patentiorq; vox, quàm, sacrificium. Quicquid enim sacrificium est, censetur oblatio: haud tamen cōsequentia recurrit. Etenim cùm aliquid offertur quod integrum est permāsurum, hoc est quod sacrificio ipso nō insumitur, nec circa illud aliqua fit ceremonia, sed ecclesiæ offertur, siue in fabricam, siue in ministros cedat, oblatio quidem est: vt si numos, vel cereos offeras, vt in exequijs panē, aut vinum, aut fortè prędium. Sacrificium autem, vt diximus, non est nisi oblatio rei quæ immolatur: vt animalia olim, & nunc sacrificium altaris. De primitijs nanque deque decimis quomodo ab his differāt, suo loco dicemus. Vnde Exod. 29. Offeres totum arietem in incensum super altare. Et sequitur, Oblatio est Domino odor suauissimus victimæ Dei. Et Leuit. 2. Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Deo, simul erit eius oblatio. ¶His suppositis duabus ad quæstionem conclusionibus respondetur. Prior est. Oblatio naturali sua significatione vltroneā exhibitionem designat: offerre enim est vltrò munus quodpiā donare. Quo fit vt res per se, si nudè pēsetur, opus sit supererogationis ad cultum religionis

Prima cōclusio.

nis attinens: quippe qua, vt suprà diximus, obedientiā subiectionemq; Deo, pfitemur. Vnde Exod. 25. Loquere filijs Israël vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. ¶Posterior cōclusio. Oblationes quadruplici de causa sub præceptum cadere possunt. Primò quidem ex præcedenti conuentione: vt dum Ecclesia fundum aliquem ciui confert retenta pēsione, statis temporibus referenda. Quæ qui dem pactio census rationem induit. Secundò propter præcedētem deputationē: quia res donatione, vel pollicitatione, aut testamenti legatione debetur. Tertiò, quod ad rē propinquiùs accedit, propter ecclesiæ necessitatem: nempe si aliunde ministri ali sustentariq; non possunt. Quartò propter consuetudinem, quæ in ius transit: vt scilicet si consuetum est certis solennitatibus hoc aut illud offerri. Quanuis nonnunquam his postremis duobus casibus oblationis quantitas relinquatur vouentis libertati. ¶Circa posteriorem conclusionem, quoniam prior planissima est, tionnulla existunt, licet exigua adnotamenta. Prætermisso enim priori obligationis membro ad rem parum attinēte, quia est velut census, de secunda extant textus. 13. dist. 2. can. qui oblationes. & duo sequentes: quibus sub anathematis censura coguntur, quibus incumbit vt defunctorum oblationes, seu donatas seu legatas facilè & absque mora perfoluant. Sunt enim planè debitæ. Et generaliter de omnibus oblationibus extat canon. Præter hoc. 32. distin. & canon. Statuimus, distinct. 16. quæst. 1. quibus eandem animaduersionem retinentibus debitas oblationes ecclesia cōminatur. Tertia verò ratio obligationis est adnotanda q̄ præcipuè legitima est. Etenim cùm Christianorum religio in sacramentorum susceptione sacrificijsq; oblatione posita sit: ad quæ iure naturali ac diuino, eodemq;, vt sanctissimo ita & strictissimo, totus Christianism⁹ teneatur, fit vt quisq; populus sub reatu criminalis impietatis, tum templum pro sua facultate extruere, tum & ministros alere, & cultui necessaria contribuere sit iure constrictus. Quapropter vbi decimæ nō soluuntur neq; aliunde ad eiusmodi sumptus, puisum est, tenetur populus eosdem sumptus de sua substantia suppeditare. Ad quod, si retinuerit, per censuras ecclesiasticas, atque adeò si opus fuerit, animaduersione secularis iudicij cogi potest. Locus est constitutissimus apud Paulum. 1. ad Corint. 9. vbi docet plus iuris ministris altaris suppetere ad subsidia temporalia recipienda, quàm ad suum stipēdium miles, & ad vineæ fructum qui illam plantauit, & qui gregem pascit ad fruēdum lacte: sanè cùm Dominus disposuerit vt qui altario seruit, de altario viuat. ¶Dubium autem deinde offert textus ille citatus Gregorij, Omnis Christianus. vtrū scilicet ad Missarum solennia teneatur vnusquisq; aliquid in templum afferre quod offerat. Hugo nāque, vt Hostiē. in rubrica de parœc. & alien. parœc. ait, omnem Christianum tenore eiusdem capituli teneri ad oblationes in missa sub reatu criminalis culpæ. Quare potest, inquit, qui non fecerit, ecclesiastica censura cōpelli. Idque idem Hostien. hoc adhibito moderamine fatetur, quòd intelligatur in præcipuis duntaxat festiuitatibus. Alij verò id dicunt arbitrati, censent solùm intelligi de interna animi oblatione per deuotionē. Hæc autem glossa longissimè Canonis mente aberrat: citat enim Gregorius textū ipsum antiquum quo oblationes temporalium rerū iubebantur. Omissa ergo opinionum recitatione, res est clara. Etenim vbi cuiuspiam oblationis consuetudo vsqueadeò inoleuit vt vim legis obtinuerit, ibi præcepti obligatione armata est: vt D. Thom. ratione quarta docuit. Vbi autem neque lex extat, neq; eiusmodi viget consuetudo, nullum metuēdum est præcepti vinculum. Consultò dixerim: vbi consuetudo vim legis obtinuerit. Nam vsu teneri potest consuetudo per modum liberæ deuotionis: quæ ideo nunquam quantuncunque diuturna vim ingerit præcepti. ¶Quòd si aliquod sciscitēris indicium quo eiusmodi cōsuetudines dignoscantur: forsan hoc non est adeò fallax quòd vbi decimæ in vsu non sunt, neque alia ministris iusta stipendia cōstituta, ibi consuetissimæ oblationes censentur in præcepto esse. Et pariter si consuetudo sit populi omni memoria vetustior, statis solennitatibus aliqua munera ecclesiæ, vel ad fabricam, vel ad alios sumptus offerre. At verò vbi decimarū solutio more seruatur quæ ministris sufficit, re vera quotidianæ oblationes, quæ vel in professis diebus, vel in festiuitatib⁹, quantūuis præcipuis offeruntur, existimari non debent præcepti obligationi esse obnoxias. Neque vero vllo colore in contrarium obtendi potest, quòd legitimi pastores omnes decimarum fructus, gregem deglubentes,

Posterior conclusio.

Primum documentum.

Populus in re naturæ tenetur ministros eccleſiæ alere & templū ſtruere.

Paulus.

Dubium.

Hubo.

Hostien.

Solutio.

Indicium ad dignoscendū cōsuetudo ferēdi obligat sub præcepto.

sibi vsurpant, miserisque mercenarijs quotidiana illa munuscula, quæ ad altaris gradus offeruntur, relinquunt: nam postquàm decimis pastores sagmantur, ipsis incumbit primum presentes seruire: mox si officio abesse iuste vel iniuria permittantur, vicarios cum iusto stipendio sibi substituere. Quare in hanc rem optimè per concilium Tridentinum prospectum est, vt parœcijs non residētibus tertia pars fructuum adimatur, quæ vicarijs adiudicetur. Haud tamen arbitrentur curati exoneratos subinde esse animarū cura, excusatosque ne residere teneantur: nam cùm ad hoc iure diuino naturalique iretiantur, sanctum concilium nullatenùs excusare illos cogitauit, sed ecclesijs quàm minimè malè potuit prospicere. ¶Inter oblationes autem vna est quæ offertur pro Missa. De qua duplex supereſt dubium. Vnum, an liceat sacerdoti pro Missa celebranda de pretio pacisci: quod quidem cùm ad titulū simoniæ pertineat: quæstione sexta disputabitur. Secundùm vtrùm licitum sit plures vt, aiunt, pitantias pro vna Missa recipere. Nam ratio illa quòd pro pluribus oblata tātum singulis prosit, iam superiori quæstiõe explosa est, sed vtrùm alia de causa id liceat, iam nũc ambigitur. Apparet enim si illa nõ sit legitima, nullam fieri reliquã: nam quicũque illa causa eleemosynam largitur, cõtendit sibi totum sacrificium applicatum iri.

¶Nihilominùs hic in primis distinguendũ est de plebano pastore, & de alijs mercenarijs qui neque parœcij sunt neque eorum vicarij. Parœcij nanque iure decimarũ quotidie celebrare tenentur pro sua parœcia, si modo fructus satis sint id ipsum alendum: sin minùs, pro eorum quantitate vel ter vel quater in hebdomada: ad iudicium Antistitis, quod tutius est, vel ad arbitrium prudentum. Quotidie inquam pro humana fragilitate: nam licèt vno aut altero die cesset, seu quia non se præsentiscit idoneum vel animi laxandi gratia, non ideo constituitur in culpa. Vnde & monitum hoc adhibendum est, quòd legitimus pastor si per fas vel nefas non resideat, tenetur iustum alimentum vicario suppeditare, vt posit tot Missas celebrare quot ipse teneretur: ne vicarius causari possit non sufficere sibi victum, nisi aliũ de pitantias corradat. ¶Ex hoc fit, pastorem parœciæ in seruitutem non posse peregrinas pitantias ab alijs, præterquam à suis parœcianis percipere. Hoc eñ esset in fraudem sacrificiorum quæ pro sua parœcia offerre tenetur. Attamen non obstante obligatione qua tenetur, p parœcia offerre potest particulares pitantias ab eisdē parœcianis vltro oblatas recipere, dum modo illas non extorqueat, idemq; sacrificium potest & pro parœcia & simul pro tali parœciano facere. Idemque censendum de defunctorũ exequijs & testamentorum Misis. Ratio huius est quòd defunctos sepelire & piorũ Missas offerre, propria est functio ipsius pastoris: neq; debent parœciani foras exire sacerdotes ad hoc munus quæsitũ. Quocirca hæc nõ sunt incompatibilia. Hoc autem documentum, vt cuncta moralia, cum moderamine temperandũ est: videlicet ne Missarũ prouentus immodicè sit exuberans: nam tunc deberet pastor qui curam habet animarum auxiliares sacerdotes ad se adiungere.

¶Sed & hoc præterea cõsultari assolet, vtrũ posit pastor qui curam habet animarũ, cuique subinde incũbit huiusmodi functio expitantijs portiunculam sibi vsurpare: imminutasque mercenario porrigere. Et re vera si iustum stipendium mercenario relinquatur, non video in hoc apertam iniuriam, quãdoquidem pitantiæ omnes parœcio conferuntur: qui subinde, vt Missarum debitor, quo potuerit honesto stipẽdio, potest mercenarios ad eas celebrandum conducere.

¶Subsequitur ergo membrũ alterum eiusdem dubietatis ad vagos sacerdotes attinẽs: qui aliàs functionem suam celebrandi alligatam non habent: vtrùm plures valeãt pitãtias pro eadem missa percipere. Huius autem prima respõsio esto: quod si Antistites in clericorum ordinatione iura castè seruarent, non tanta hinc emergeret ambigendi ratio. Si inquam neminem sine legitima bonorum possessione ac titulo sacris initiarẽt, non cogerentur sacerdotes mendici esse, & exigua Missarũ mercede viuere: quod porrò tum reuerentiam sacramento debitã non tenuiter obnubilat: tum etiam periculũ eisdem sacerdotibus offert pluries celebrandi quàm fortè pro sua puritate par esset. Cæterum quia rei huius perexigua habetur cura, sed plurimi effectis titulis ordinãtur, in quæstionem meritò vertitur, vtrùm hac ratione, vt necessarium sibi victum & quibus tegantur habeant, recipere plures pitãtias possint, nam ratio infinitatis sacramenti iam suprà repulsa est. ¶Respondetur ergo quòd vbi non est in vsu eam pro vna missa eleemosy-

Definitio cõcilij Tridẽtini de portione uicarijs adiudicanda.

Dubium.

Dubitatio aliera.

Solutio.

Tertiũ dubiũ

Prima responsio.

Secunda responsio.

mosynam erogari, quæ diario victui sufficiat, potest sacerdos duplam saltem percipere: dum tamen latius non se hæc licentia proferat: quoniam si status apparatum non licet sacerdotibus hac ratione sustentare, sed paucum perem vitam ducere. Hac enim ratione iure cautum est, vt absque aliqua bonorum possessione ad ordines nõ admittantur: & ideo qui sua culpa pauper ordinatus est, paupertatem æquo animo ferat. Dum autem sacerdoti abundat vnde honestè & forsan ornatè viuere possit, videtur nequire vti hoc subsidio: quandoquidem ob leuandã necessitatem permittitur. Sed nihilominus respondetur quòd etsi non adeò id ipsum eiusmodi sacerdotem deceat: tamen secundùm rigorem iustitiæ nulla esset iniquitas: quoniã iudicium non est de rebus ferendum secundùm id quod accidit, sed secundùm rei naturam. Quare vbi per se satis pitantia non sufficiat, vincuique eodem iure licet amplio rem suscipere. ¶Quòd si contra sententiam hanc argumento suprà facto, resurgas. Qui pitantias largiuntur, sibi volunt totum sacrificium applicari, atque ita faciendum putant: ergo sacerdos secus faciens, illos decipit. Respondetur eum silere posse quicquid alij credant: nam vtitur iure suo quo potest de altario viuere. Secùs autẽ si alter expressè postulet pro se solo ipsum sacrificium offerri: nam tunc si sacerdos annuat, tenetur seruare pacti fidem.

Obiectio.

Solutio.

Ad. 1. arg.

Replica.

Solutio D. Thom.

AD primum argumentum quæstionis respondet Diuus Thomas iuxta illa quæ libr. 2. diximus, sub titulo de cessatione legalium: quòd quanuis legalia sic cessauerint vt quasi iudicia legis veteris seruare nobis non liceat: tamen non obstat quin possint ab ecclesia alia ratione institui. ¶At vero si oblationes inter legalia duntaxat habe rentur, solutio satisfaceret: sed tamen habentur, vt ipse ait, etiam inter cæremonialia: nã sacrificare, cæremonia est, & festa colere, atque adeo in eisdem festiuitatibus quidpiã offerre: & vt illic expositum reliquimus, cæremonialia sic cessarunt, vt ea nobis instituere minime liceat. Ad hoc autẽ Sanctus Thomas infrà articu. 4. ad primũ respõdet, duas cæremonialiũ species discernens. Illas quippe cæremonias instituere nequit ecclesia q̃ vel statum Hebræorum referunt, vt obseruatio Sabbathi: vel aliquid futurum in nostra lege prædicebant, vt circuncisio, esusq; agni paschalis, & similes: nam esset iam nũc medacia: eadēq; in fidē pernicioſa: vt potè significantia figuras illas non esse cõpletas. Veruntamẽ sunt aliæ cæremoniarũ species sic ad diuinum cultum pertinentes, vt citra vllum mendaciũ possint ad eundem finem nunc institui: vt thurificare, consecrare in azymis, purificatio puerperæ: quæ non condemnatur, extrà de purificat. post part. ca. vnico. Et tales sunt oblationes. ¶Aliud autẽ verbum Christi: Si offers munus tuum, &c. solùm probat non omnes oblationes esse de necessitate præcepti: nihil tamen obstat quin aliquæ, vt dictum est, eidem subijciantur necessitati. ¶Ad tertium denique respõdetur, quòd propter voluntarias oblationes nulla fieri potest excõmunicationis censura: secùs autem propter illas quæ iure debentur. At verò sacerdos priuatus qui sacramẽtum administrat, vt excõmunicare non potest: ita neq; illud rebelli subtrahere: sed postquàm fuerit à superiori iurisdictionẽ habẽte excõmunicatio lata, tunc sacramẽti subtractio erit legitima. ¶Textus autem sextæ Synodi solùm vetat sacramenta pretio venditi: quæ labes est simoniaca.

Ad secũdũ.

Ad tertium

ARTICVLVS II.

Vtrùm oblationes solis sacerdotibus debeãtur.

POST oblationum vinculum sequitur vt de illis dicamus quibus debentur. Apparent enim non solis sacerdotibus conferendæ. Etenim illud est in oblationibus præcipuum, quod hostiarũ sacrificijs deputãtur: hostiæ verò pauperibus asscribuntur, secundùm illud ad Hebræ. vltimo. Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuiscì: talibus enim hostijs promeretur Deus: ergo & oblatiões eisdem largiendæ sunt pauperibus. ¶Secundò in multis parœcijs monachi oblationũ portionem sortiuntur: cùm tamen alia sit secundùm Hieronymum clericorum cura, quàm monachorum: ergo non solùm sacerdotibus sunt oblationes erogandæ. ¶Tertiò: & laici oblationes, nempe panem & vinum, in proprium vsum à sacerdotibus eorũmut: non ergo illis solis earum vsus permittitur. ¶In contrarium autem est canon Damasi. 10. quæstion. 1. Oblationes quæ intra sanctam ecclesiam offeruntur, tantummodò sacerdotibus qui quotidie Domino seruire videntur, licèt comedere & bibere: quia in veteri testamento prohibuit Dominus pa-

Argum. 1.

Secundum.

Tertium.

Damasus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes sanctos comedere filijs Israël, nisi tantũ Aaron & filijs eius, vt patet. 1. Reg. 21.

Prima conclusio. AD quæstionem duabus cõclusionibus respondetur. Vna est: Vniuersũ oblationum quæ à plebe Deo exhibentur dispensatio, ad sacerdotes pertinet. Probatur.

Probatio. Oblatio genere suo non est nisi rei quæ Deo ad cultum religionis dicatur: est enim nobis de sacris, non de secularibus oblationibus sermo: inter homines autem & Deum sacerdos est sequester cõstitutus: & suo gradu secundum Christũ mediator: vt de Moyse Deuterono. 5. legitur: nam illi incumbit tum diuina dogmata per Deũ reuelata populum docere: tum etiam & sacramenta per ipsum instituta, eidem populo ipsius nomine administrare. Et vice versa eius est functio à parte populi coram Deo stare: eius scilicet preces apud ipsum fundere, sacrificia ei offerre: donaque, & oblationes, & munera præsentare, secundùm illud Apostoli ad Hebræos. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus. pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum: vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis: ergo omnium munerum quæ populus Deo dicare constituit, vsus, administratio, & dispensatio, ad

Scrupulus. eosdem pertinet sacerdotes. ¶ Quod si extẽplò dubitãdi ratio irrepserit, multa Christiana familiam: non sacerdotibus, sed ad ẽplorum fabricas vtensilium que ornamenta ecclesijs dedicare, quæ ideo sacerdotibus vsui esse non debent: Respondetur propter eà nos consultò nõ asseruisse, oblationes omnes in eorum transisse dominium, vt in proprios vsus possint cuncta cõsumere: sed eorum dispensationes illis incumbere.

Secunda cõclusio. ¶ Quare adiungitur altera conclusio. Sacerdotes trifariàm possunt ijs quæ ad diuinum cultum offeruntur vti. Primùm in fabricam reparationemque ecclesiarum, & rerum apparatum: quæ ad diuinum cultum attinent. Secundò in suum ipsorum proprium victũ quoniam: vt Paulus suprà citatus ait: Qui altario seruit, de altario viuere debet. Tertiò in subsidium pauperum, quos condecet bonis ecclesiasticis pasci & sustentari. Conclusio est nota. Nam quicquid Deo exhibetur, cùm nostrûm ipse bonorum non egeat, ad duo tantùm vtilia sunt: scilicet aut ad ẽplorum vel ædificia vel ornamẽta: aut ad sacerdotum alimoniam. Quicquid autem superest erogare debẽt pauperibus. Præterquam quòd antiquitùs, vt subsequentia demõstrabunt, aliqua etiam solebant ecclesijs cõferri peculiariter in vsus pauperum. Eorum autem quæ ad ecclesiæ sumptus dedicantur, episcopus est administrator ac dispensator, vel canonicorum collegium, secundũ morem qui legitimus sit. Quapropter verissima est sic exposita prior conclusio, quod omnes oblationes ad sacerdotes pertinent. Res est clara: quę si vllam habet dubietatẽ, libro sequenti tractanda est, inter explorandum sintne sacerdotes suorum fructuum domini quomodoq; sint ab ipsis bona ecclesiastica expendenda.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur, quòd eleemosynę in pauperes erogatæ, licet quadamtenus oblationes dicantur ac sacrificia: eò quòd in Deum referuntur: non tamẽ aut sacrificia propriè sunt oblationes. Hoc enim nomen solis illis congruit quæ officia sunt religionis. Eleemosynæ autem non sunt nisi misericordiæ operatiuæ tamen, vt dictum est, ijdem egeni, & per sacerdotum dispensationem sacrarum quoque oblationum participes. ¶ *Ad. 2. arg.* Ad secundum respondetur, monachos partem quoque earundem oblationum, triplici de causa sibi posse vendicare: porrò aut sacerdotum largitate tanquam inopes: aut ratione mercedis, si illis sint adiutores: aut si aliqua eis fortè fuerit cõmissa parœcia. ¶ *Ad. 3. arg.* Ad tertiũ deniq; respondetur, quòd oblationes postquam consecratæ sunt, tũ possunt rursum in secularem vsum reuocari: vt ara consecrata, aut calix. Sed tamen si non sint consecratæ, possunt sacerdotum arbitrio & permissu ad seculares reuerti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm oblationes de rebus omnibus quæ licitè possidentur facere liceat.

SEquitur tertio loco postquam de oblationum dispensatoribus dictum est, de earum quoq; materia dicere. Haud enim omnia quæ homo possidet, materia esse videntur oblationis idonea. Etenim meretrix iustè ea possidet quæ turpiter lucratur: vt patet, Iidem ob stuprum. ff. de condictione ob turpem causam. & tamen Deuterono. 23. legitur: Non offeres mercedem prostibuli in domo Domini Dei tui. Contiauoq; ibidem prohibetur, & pretium canis offerri, quod tamen animal iustè venditur. ¶ Et Malach. 1. Si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Non ergo quicquid iustè possidetur, perinde offertur iustè.

Ratio 2 partẽ negãtis.

¶ In contrarium autem est illud Prouerbiorum. 3. Honora Dominum Deum tuum de tua substantia. Qua vna voce cuncta q̃ possidentur concluduntur.

Prima conclusio. AD quæstionem tribus respondetur conclusionibus. Prima. De ijs quæ iniustè acquirũtur & possidentur nulla fit Deo

Probatio. oblatio licitè. Probatur. Oblatio cùm virtus sit religionis, esse non debet iustitiæ violatio, nam eadem virtus sub præcepto est Dei: & sicut vero, vti ait Aristote. omnia vera, sic & cuicunque diuino mandato cætera consonant: cuncta autem iniustè parta, iustitiæ lege, atque adeò Dei restitutioni obnoxia sunt: ergo nequeunt eidem Deo dicari. Huius rei Augustinus in libro de verbis

August. Domini, pulcrum affert exemplum. Si de prædaueris, inquit, aliquem inualidum, & de spolijs eius dares alicui iudici qui pro te iudicaret, tanta vis est iustitię vt & tibi displiceret. Non est talis Deus tuus, qualis nõ debes esse neque tu. Hæc ille. Vbi affabrè rationem rei exerit. Oblatio enim ad propitiandum placandũq; Deum fit: qui iudex est virtutum omnium legumque custos. Cùm ergo te condemnaturus sit nisi quicquid debueris restituas, genus est diuinæ cõtumeliæ, si eadem re illum propitiari contẽdas, de qua te certus est condemnare. Vnde & Ecclesiast. 34. Immolãtes ex iniquo, oblatio est maculata. ¶ *Secũda cõclusio.* Secunda cõclusio. Quantum ad rei per se naturam attinet, de re qua cunque iustè possessa iustè fieri potest oblatio. Patet: nam & eiusmodi rerum homo est

Rõ conclu. verè dominus aut possessor legitimus: quorum ideo habet legitimum vsum, eundemque sibi præstante Deo, potest ergo vnusquisque, atque adeò debet cum prudentiæ moderamine eorũ quæ ab ipso recipit, partem ei rependere: secundùm illud primi Paralipom. capitu. vltim. Quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi. ¶ *Tertia conclusio.* Tertia conclusio. Ex his quæ rei accidunt cõmaculari oblatio potest, etiam eorum quæ licitè possidẽtur. Probatur: quia ad operis studiositatem non satis est genere suo esse bonum, nisi & quæ circunstant sint perinde honesta, accidere autem potest vnde eiusmodi oblatio sit mala. Et primùm cultoribus priscæ legis, quibus omnia in figura contingebant, multa erant legalia, vel propter significationẽ, vel propter id quod illi reipublicæ immundum ac turpe habebatur: offerri non licebat: quæ quidem prohibitionis ratio sub lege nostra cessauit: nam vt ait Paulus ad Titum. 1. Omnis creatura Dei reputatur munda. Possunt nihilominùs & nostris oblatio nibus alia contingere incommoda: vel quia id quod licitè possidetur, per misericordiã debetur potiùs alteri, quàm offerri debeat in templo: vel propter scandalum: vel propter contemptum: vel propter aliud quidpiam. Obiurgat enim Christus Matthæi. 9. Pharisæos qui plebi persuasum contenderent vt potiùs subueniendis parentibus abessent quàm faciendis oblationibus. Et meretrix dum turpe lucrum offert, scandalum dat: & qui quòd despectui habet, Deo offert, eum ipsum despicit. ¶ *Argumẽtũ* Contra primum autem membrum tertiæ huius cõclusionis, quo dictum est nonnũquàm deberi potius res vel parentibus vel egenis erogari, quàm templo offerri, arguitur, in vniuersum conducentius esse, atque ad diuinum cultum ac cõmodatius, bona nostra ad conficienda celebrandaque sacrificia elargiri, quàm in egenorum subsidia. Apparet enim vulgò sic cẽseri: eò quòd per sacrificium Deo propiùs re ipsa accedimus. Cui tamen vulgari opinioni miserorum egestas nonnunquàm reclamat. ¶ *Distinctio.* Ad hoc sub distinctione respõdetur. Opus enim virtutis è duobus inter alia quantæ sit perfectionis æstimatur. Primùm ex obiecto, vnde suam speciem sortitur. Secũdò ex necessitate, cui charitas semper succurrere satagit. Igitur si ad priorem spectemus, oblationes sacræ, ac perinde sacrificia, reliquis eleemosynis longè præstant: nam religio, vt. 2. 2. quæstio. 88. auctor est D. Tho. quippe quæ Dei reuerentiam pro obiecto habet, excelsior est virtus: non modò misericordia, verùm & moralibus vniuersis: vt pote quæ nõ nisi erga proximos versantur, Atque huc pertinet verbum Christi, Matt. 21. vbi officium & causam Magdalenę, quę ipsum dispendio pretiosissimi vnguenti vnxerat, aduersus indignantes discipulos defendit. Sanè qui opus misericordiæ pluris pendebant. Docuit enim opus illud in reuerentiam personæ ipsius Dei exhibitum, religione sua anteferendum. Et ideo nõ cõdemnauit misericordiam in pauperes, imò commendauit maximè: dicens, Pauperes semper habebitis vobiscum. Attamen declarauit quòd opportunitatem illam vt eleemosy-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mosyna cùm tam excelso gradu religionis esset adiuncta: nunquàm deinceps foret mundus habiturus. Atque ideo ait, Me autem non semper habebitis. Religio autem fuit, tum diuinitatis maiestatem atque immortalitatem pretioso illo incorruptibilique vnguento confiteri: tum etiam & incorreptionem humanitatis præsignare. Scriptum enim erat. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Idque fortasse verbo illo cœlestis Redemptor declarauit: Ad sepeliendum me fecit. Hoc est. Sic illa protestatur me verè mortuum sepeliendum, vt quasi spiritu prophetico singularem meum sepulturæ modum prænuntiauerit: vbi non meũ corpus communi lege est in cineres abituru̇m. Adde inter huiusmodi religionis officia potissimum esse atque optatissimum sacramentum, vbi nihilo minus, quàm Deus ipse immolatur. ¶ Nihilominùs tamen hoc verissimum est, quod vtmam, vt est certissimum, ita esset Christianæ familiæ persuasissimum, quòd necessitatis pondus vnde virtus ac potissimùm misericordiæ incrementa suscipit, efficere potest vt ad Dei cultum conferentius sit, atque adeo optatius opem ferre miseris, quàm oblationes & sacrificia facere. Et ratio est, quòd sacrificia, vt dictum est, non in Dei vtilitatem, quę bonorum nostrorum non eget: sed in eius duntaxat gloriam, nostramque deuotionem excitadam celebrantur & offeruntur. At verò tanta est Deo pauperum cura, vt eorum vtilitatem sę penumero pluris ad sui charitatem, ac subinde gloriam æstimet, quàm reliqua sacrificia. Idq; maximè postquàm idē ipse Deus cùm dues esset, vti ait Paulus, propter nos egenus factus est, nostrasq; miserias & ærũnas vsqueadeò suas fecit, vt in die illa tremenda coram angelorum hominumque vniuersitate confiteri non sit veriturus, seipsum apud nos esuriuisse, nudumque fuisse, & mendicum: ac tandem quicquid vni ex minimis indigen ib⁹ fecimus, quasi ipsi fecisse in propria persona. Vnde Matth. nono, nec verò citra indignationem Pharisęos obiurgat, quòd propheticum oraculum nō intellexissent. Euntes enim, inquit, discite quid est. Misericordiam volo & non sacrificium. Sic enim scriptum extabat. Oseæ sexto, cui Propheta adiecerat: Et sapientiam Dei plusquàm holocausta. ¶ Quapropter postquàm Paulus Epistolam ad Hebræos, qui tam erant sacrificijs frequentandis dediti, in hoc penè insumpserat, vt singulare Christi Pontificis nostri sacrificium commendaret, cuius præsentia illa omnia abolerant, ne inde colligerent ob illud dimittendam semper forè misericordiam pauperum, illum tandem Epistolæ colophonem adhibuit, vt commonitos beneficentiæ eos apprime curaret. Charitas enim, inquit, fraternitatis maneat in vobis, & hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio receptis. Et infrà. beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus. Ad argumentum igitur contrarium respondetur, nihil vetare quo minùs virtus quæ altera genere suo inferior est quandoque ob necessitatem sit pretiosior. ¶ Hęc propterea tam multis inculcauerim, quod sunt qui falso omnia putent sua bona, potissimùm dum ab hac luce recedunt, in amplissimum Missarum numerum & in Capellanias expendenda. Nam etsi in ecclesiæ ortu illa essent impendiò necessaria, & vbi modo desunt consulenda sint: tamen vbi diuinus cultus satis est celebris, multò esset consultius egenorum calamitates leuare: longe enim crebrius in Euangelio huius nos Christus misericordiæ admonitos cupiuit, quàm vt eleemosynas in sacrificia conuerteremus. Nam quanuis oratio, satisfactioque sacrificij acceptissima sit, tamen eleemosyna quæ præcipuum est charitatis officium, & pauperum oratiões valde sunt, testante Christo, efficaces, vt nos in æterna reciptant tabernacula.

Ad 1. argu. AD primum igitur argumentum respondetur, in veteri lege mercedem prosthibuli offerri esse prohibitam, propter immunditiam: quæ ratio cessauit in noua. Esset tamen scandalum talem recipere oblationem: quia viderentur facerdotes ad meretricum turpitudinem conniuere. De pretio autem canis: Iosephus libro secundo vt inter tractandum de legatis dicebamus, sic legem interpretatur, quòd canum opere, sicuti modò asini & equi ad fœcundandas equas, redimi solebant pretio ad impręgnandas canes: quare pretium illud propter turpes sordes quoque ab oblationibus repellebatur. *Iosephus.* Et fortitur inde probabilitatem interpretatio, quod vnà componuntur prostibuli merces, & pretium canis. Altera verò à doctoribus adhibetur interpretatio quod cùm

cùm primogenitum animalis mundi sic esset in templo conseruandum, vt non redimeretur: animalis verò immundi primogenitum, redimebatur pretio. Canis autem sic reputabatur abiectus, vt non esset quinque siclis dignus, quibus eiusmodi animalia redimebantur: & ideo aiunt quòd extra templum occidebantur. Porro autem expositio hæc neque rationi neque textui est consona. Si enim propter eius vtilitatem ad nihil erat commodum, ad quid erat in templum præsentandum? Quocircà melius est dicere simpliciter fuisse offerri prohibitum, tum propter animalis vtilitatem, tum etiam quia forsan, vt ait Sanctus Thomas, in vsu erat Gentibus ad sacrificandum idolis. Ratio ergo illa cessauit in Euangelio. ¶ Ad tertium respondetur, quòd animal cæcum, aut aliter truncum, aut debile, ad oblationem ineptum erat. Primùm quia oblatio debebat esse immaculata. Secundò quia esset vilipendium atque opprobrium. Præterea ratione voti quod debet Deo optimè solui. Quare oblatio Caini non fuit Deo accepta sicut Abelis. Quæ quidem rationes vim suã in lege nostra retinent. Qui enim vel acidum vinum vel putrem farinam ad rem diuinam celebrandam offerret, prauè quidem faceret: nam illa non sunt conficiendo sacrificio congrua. Et qui vasa aut indumenta sordidissimis vsibus seruientia, templo dedicaret, ex quibus vestes sacræ & vasa fabre fierent, contemptor eorundem sacrorum censeretur. Et qui animal voto Deo deuoueret, & claudum vel cæcum vel alia de causa vilissimi pretij solueret: vel decimas ex pessimo grano & musto: profectò nō castè seruaret fidem quam Deo habet obligatã. *Ad tertium*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad primitiarum solutionem homines teneantur.

Arg. 1. INTER alias oblationum species connumerantur primitiæ, de quibus ideo inquiritur, vtrum vi præcepti debeantur. Est enim contrarium testimonium suprà citatum. Exod. 25. vbi ait Dominus ad Moysen, aut primitias ab homine qui vltroneus offerret, acciperet. Et Exod. 13. data lege primitiuorum quæ legitimæ erant primitiæ subditur. Erit quasi signum in manu tua: vox autem signi ceremonialia designat, quæ in nostra lege cessarunt: ergo sicut nō tenemur primogenita offerre, ita neque aliarum rerum primitias. ¶ Secundò primitiæ olim Deo reddebantur vt de singularibus beneficijs ab ipso susceptis gratias ille populus eidem rependeret. Habetur enim Deutero. 26. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias accedesque ad sacerdotes qui fuerint in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor coram Domino Deo quòd ingressus sum terram pro qua iurauit Deus patribus nostris vt daret eam nobis: ergo neque extraneæ nationes, neque verò nos tenemur illas prohibere. ¶ Tertiò: Si lex esset primitiarũ coactrix, tunc præscripta esse deberet taxatacq; solutionis quantitas, sicut in decimis. At verò in neutro testamento talis habetur taxationis lex: ergo sub nullo comprehenduntur præcepto. ¶ In contrarium autem est ca non Gregorij Septimi, Decimas. 16. quæstion. 7. Cuius verba sunt: Oportet cõgruẽtiùs nos decimas & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt. *Secundum.*

PRimitiæ singularem in genere oblationũ locum obtinent. Differun, enim à reliquarum generali ratione quatuor modis, quos hic Diuus Thomas dignouit. Primò iuxta vocis sonitum differunt materia. Nempe quòd de primitiuis rerumque opimis initijs offerebantur. Quanuis fiat qui nomine primitiarum: non prima, sed optima intelligant. Quemadmodum de Abele refertur quòd obtulit de pinguedine gregis. At verò textus Numeri. 18. vtrunque insinuat. Nam quod primum est, cẽsetur optimum. Vnde ibidem: Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti: quicquid offerunt primitiarum, tibi dedi; scilicet, Aaron. Et subdit: Vniuersa frugum initia quæ gignit humus & Domino deportantur, cedet in vsus tuos. Secundò ratione causæ à reliquis distant, q̃ reddebantur Deo ex causa speciali: nempe vt homines diuinum beneficium recognoscerent, profiterenturque adeò quicquid ex terræ fructibus percipiunt, Deo authore illis prouenire: cui adeo iuxta verbum citatũ. 1. Paralipome. vltim. quæ de manu eius acceperunt, reddere debent. Tertiò differebant & in modo, quòd cum aliqua ceremonia offerebantur. Legitur enim Deuteron. 26. post verba suprà citata offerentium pri- *Quadruplex differẽtia primitiarũ à cæteris oblationib⁹*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mitias: Suscipieris sacerdos cartallum (quod est canistrum primitiarum de manu eius qui defert primitias) ponet ante altare Domini. Et infrà. commemoratis Dei beneficijs, subduntur offerentis verba: Idcircò nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi, &c. ¶ Quartò denique differunt ex parte eorum in quorum vsum exhibebantur. Nam cùm Deo pro beneficio reponderentur, inter quem (vt diximus) & populum, sacerdos est sequester, in eius singulariter vsum decebant: ad differentiam decimarum quæ totam Leui tribũ contingebant. Vnde loco citato Nume. 18. ait Deus Aaron: Omnes primitias sanctuarij quas offerunt filij Israël Domino, tibi dedit, & filijs ac filiabus tuis, iure perpetuo. Et subditur: Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israëlis in possessionem ꝓ ministerio quod seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. ¶ His ergo prælibatis ad quæstionẽ duabus conclusionibus respondetur. Vna est. Primitiæ præcepto legis naturæ & scriptæ, Deo debentur, eiusque ministris: atque adeò iure pontificio, ex eadem prisca lege diuina deriuato. Probatur conclusio ratione illa iam insinuata. Ius naturæ iam nos docuit gratitudinem vt benefactoribus gratias redderemus: Deus autem est primus naturalium omnium beneficiorum author illi ergo primas debemus pensiones eorum omnium quæ nobis natura confert. Quod si quis cauilletur id ei deberi non de præcepto sed de honestate, redarguitur sic. Iure naturæ cogimur Deum nostri nostrorumque authorem profiteri: quandoquidem in eo viuimus, mouemur, & sumus. Nam si parentibus à quibus vitam accepimus, vt quarto nos loco Decalogus admonet, de his quæ ad victum nostrum possidemus, dũ egent, succurrere strictè cogimur, longè strictiore iure Deo eandem debemus recognitionem: non quidem propter eius indigentiam, quia nullam habere potest, sed ꝓpter nostrum commodum & eius gloriam. De hac itaque ratione sic mortalium vniuersitatem natura erudiuit, vt ethnicis etiam fuerit cunctis seculis (vt suprà dicebamus) notissima. Ob idque non speciatim quæsiuimus hic an Christiani, sed vtrùm homines, scilicet cuncti mortales primitias solucre teneantur, ad quos idcirco vniuersos responsio protenditur. Vnde Romani, vt Plinius in eorum historia lib. 18. capit. secundo re-

Prima conclusio.
Probatio cõclusionis.

Plinius.

fert, nihil anteà de terræ nascentibus degustabant quàm sacerdotes nouarum frugum ac vini primitias libarẽt. ¶ Sed occurrat hic fortè nobis obuius quispiam, ratione hanc non esse ad debitum primitiarum concludendum proprtam, sed hoc tantùm euincere quòd teneamur Deo religionis lege sacrificia offerre, vt supra dictum est. Quibus eũ conditorem nostrum profitemur. Primitiæ autem longè à sacrificijs distant, cùm simplices sint oblationes. Respondetur autem aliter nobis naturalem rationẽ sacrificia persuadere, aliter verò reliquas oblationes, ac singulariter primitias. Nam Deo quatenus Deus est, supremum scilicet per se bonum, honores debemus diuinos, atque adeo obedientiam. Qua vtique ratione rem illi diuinam facere & sacrificare tenemur. Sed præterea quia fructus terræ nobis quotidie suppeditat, colligimus ad eius honorem accedere, de his quæ nobis donat partem illi libare, & singulariter rerũ primitias: quibus ꝓfitemur illum esse primum supremumq; authorẽ cuius nutu & solis circuitus, & aëris clementia hæc nobis affatim progignũti ¶ Altera conclusio. Et si ius naturæ antiquitus diuina lege expressum nos huiusmodi primitiarũ oblationis admoneat, tamẽ qualitates & circunstantiæ nempe personæ quibus tradẽdę sunt & materia: videlicet an de primis omnino fructibus: atque adeò quantitas legibus humanis patriæque vsu & more nobis compertæ & legitimæ sunt. Olim nanq; primitiæ singulariter sacerdotibus obuenebant: decimæ verò Leuitis. Iam nunc decimę vice versa sacerdotum sunt: primitię verò plurimum sacristis sacrorumque ædituis deputantur. In aliquibus tamen ecclesijs in fabricæ sumptus consignantur: & nõ nunquàm ipsis eisdem sacerdotibus. Neque verò tam exactè deposcitur vt de primis soluantur fructibus. Neque de oleribus aut leguminibus, sed de frugibus tantũ. Illa eñ omnia antiquis patribus legalia erãt: quibus nõ ideo modò minimè obligamur. Tãta eñ cõmendatione ius illud decimarũ ac primitiarum Deus illo seculo indixit populo suo, vt quẽadmodum Exod. 34. legitur, hebdomadarum solẽnitatem in primitijs frugum messis triticeæ celebrari præceperit quæ nobis est in vsu. ¶ De quantitate autem primitiarum nihil vel in veteri vel in nouo testamẽto scriptum legimus: præterquam illud Ezechię. 45. Hęc sunt primitię quas tolletis: sextam

Obiectio cõtra ꝓximã rationem.

Solutio.

Vltimus conclusio.

sextam partẽ. Ephi de coro frumẽti, & sextã partem Ephi dẽ coro ordei. Mensura quoq; olei, Batus de quolibet coro. Super quibus verbis Hieronymus declarat illud ad decimas pertinere: nam Ephus decima pars cori erat: sicut Batus in liquidis. Qui quidem corus triginta continebat modios. Subdit autẽ idem sacer doctor verba istiusmodi, quæ extrà de decimis, capitulo primo, referuntur. At verò primitiæ, quas de frugibus offerebant, nõ erant speciali nomine definitę. Traditionẽ quoq; accepimus Hebræorum, non lege præceptum, sed arbitrio magistrorum moliri tam: quod qui plurimùm, sexagesimam partem dabant sacerdotibus: qui minimùm, inter. lx. &. xl. licebat quodcunque voluissent offerre. Hæc in antiqua lege. In noua autem nulla signata est quota. Sed in Hispania si qui prouentus vltra decem modios obuenerit, vnum soluit: etiam si vsque ad mille, aut decem millia ascenderint. Et in alijs locis magis est tenuis solutio. In hoc enim pluriũm consuetudini defertur. Quin vero vbi decimæ ad totum ecclesiarum cultum affatim abundarent, nisi consuetudo aliud contineret, non esset cur & primitię lẽgis obligatione exigerentur: nam quòd diximus naturale ius primitias solui iubere, decimæ tunc satis suppleret.

Hieronym⁹ Ephus decima pars cori: ſie Batus in liquidis.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

AD authoritatẽ ergo suprà positã Exod. 25. respondetur, quòd nomine illic primitiarum, vt litera planè docet: intelligebãtur oblationes quas populus ad tẽpli ornamẽta fabrefaciendaadmonebat facere: videlicet: vt vnusquilibet aurum conferret, aut argentum, aut hyacinthũ, aut purpurã, aliãq; id genus prętiosam suppellectilem ad vasa paramentaq; templi fabricanda. Quod autẽ Exod. 13. primitiuorum oblationes, signa, hoc est ceremoniæ appellantur, S. Tho. nõ negat: sed respondet. 2. articu. 1. de oblationibus in genere. respõdebamus. Nempe illas præcisè ceremonias sanctæ Christianorum Ecclesiæ non licere ex lege veteri instauraræ: quæ figurę futurorũ erant: eò quòd iam modò menda essent. Alias tamen quæ dun taxat in recognitionem beneficiorum Dei adhibebantur, cũ eadẽ apud nos ratio permaneat: non est quòd nobis non liceat instituere. ¶ Ad secundum respondetur quòd primitias vetus populus Deo non solùm debebat ob fructus quos terra Dei benignitate profert: verùm & ob terras ipsas quæ eî beneficio tum illis promissę fuerant, tum etiam donatæ. Hæc ergo secunda causa nõ est apud nos superstes: sed prior. Tametsi cũ & mundum ipsum Deus ob nostri gratiam condiderit, nobisque subinde & possessionem donauerit, iuxta illud psalmi: Terram autem dedit filijs hominum, hac etiam de causa debentur illi primitiæ. ¶ Tertium autem iam solutum est, vbi diximus quantitatem primitiarum non esse lege præscriptam, quia cùm intra oblationum lineam comprehendantur, deberent saltem sponte nei aliquid retinere.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO QVARTA, De decimis.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 87.

ARTICVLVS I.

Vtrùm homines teneantur dare decimas ex necessitate præcepti.

POst oblationes sequit de decimis sermo. Apparet enim nõ omnes homines ex necessitate præcepti ad earum solutionem teneri. Illud enim præceptum extat Leuit. 27. vbi legitur. Omnes decimæ terræ, siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt. Et infrà. Omnium decimarũ ouis, & bouis, & capræ, quæ sub pastoris virga trãseunt: quicquid decimum venerit sanctificabitur Domino. Hoc autem præceptũ inter moralia eò referri nequit, quòd moralia naturà iubet: quæ tamen non decimam potiùs quàm vel vndecimam, vel nonam partem præcipit. Si autem ceremoniale fuerit aut iudiciale, iam satis libro secundo mõstratum est, quemadmodùm illa fuerint antiquata. ¶ Secundo. Illa sola Christianis, quorum fidem vniuersi mortales suscipere tenentur, sub præcepto concluduntur: quę Christus vel eius Apostoli nobis in dixerunt: secundùm illud Matthæi vltimo, Docentes eos seruare omnia quæcunque mãdaui vobis. Et Paulus Actuum. 12. Nõ subterfugi, quo minùs annuntiarem vobis omne consilium Dei. Sed neque inter Christi, neq; inter Apostolorum documẽta obligatio vlla legitur decimarum. Quod enim Dominus de decimis Matth. 20. meminit. Væ vobis qui decimatis menthã, & rutham, &c. hæc oportuit facere, ad tempus prętereq; le-

Prima ratio.

Secunda rõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hilarius. gis referendum censetur: secundùm illud Hilarij super Matth. Decimatio illa holerum quæ in præfigurationem erat vtilis, non debebat omitti: ergo tempore gratiæ dissolutum nobis est decimarũ iugũ. ¶ Tertiò. Tẽpore gratiæ ea solùm ex lege veteri nobis relicta sunt, quæ nobis natura iubet: quare neque ad plura tenemur q̃ gentes ante illam legem: illis autem seculis non exhibebantur ex præcepto decimæ, sed ex voto. Legitur enim de Iacob, Genesis. 8. quòd votum deo vouerit, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, &c. cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi: ergo neque nos arctiùs decimas debemus. ¶ Quarto. Sub illa priscorũ lege, trinæ soluebantur decimæ. Primæ quidem tribui Leui: de quibus, vt articulo proximo dicebamus, legitur Numer. 18. Leuitæ decimarum oblatione contenti erunt, quas in vsus eorum & necessaria separaui. Secundæ, de quibus Deuteronomio. 14. refertur: Decimam partem separabis de cũctis frugibus tuis quæ nascuntur in terra per annos singulos: & comedes in cõspectu Dei tui in loco quem elegerit Deus. Ac demum tertiæ, de quibus inibi protinus subiungitur. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnib⁹ quæ nascuntur eó tempore: & repones intra ianuas tuas: venietque Leuites qui aliam non habet partem neque possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, quę intra portas tuas sunt, & comedent & saturabũtur. A secundis autem atq; à tertijs lex gratiæ nos absoluit: ergo pari modo ab illis primi generis. ¶ Quinto. Quicquid absq; tẽporis determinatione præcipitur id nisi tempore congruo soluatur, in culpa constituit negligentẽ: ergo si necesitas eos qui Euangelium profitent, ad decimarum solutionẽ vrgeret: fieret subinde cõsequens, vt quibus terris eadem solutio non est in more, criminalis delicti rei essent, non modò non soluẽtes, verùm & ecclesię ministri dissimulantes: quod nõ est dignum vt facile concedatur.

Quarta rõ.

Quinta rõ.

August. ¶ In contrarium autem est Augustini testimonium. 16. q. 1. canone, decimæ: vbi ait, decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerint, res alienas inuadũt.

Discrimẽ inter decimas et reliquas oblationes. IN quæstionis vestibulo appendendũ statim discrimẽ est inter decimas ac reliquas oblationes. Differunt quippe secundum omne causarũ genus. Primum scilicet ex parte finis per quem de cæteris iudicatur, quòd reliquæ oblationes Deo in eius honorẽ Immediatè, vt cum scholasticis loquamur, dedicantur: quantùs in vsum ministrorum deinde redundent: quippe qui nomine ipsius eas suscipiunt, vti in sacrificijs expositũ est, quorum ceremonia diuina maiestas colitur, atq; in primitijs quę pro susceptis fructibus eidẽ rependuntur. Decimæ verò, veluti hic ait D. Thomas, ceu ministrorum stipendium sunt peculiariter institutæ. Hoc vtique libr. 3. sub titulo de acceptione personarum satis superq́ue monstrauimus. Sic enim habetur Num. 18. Filijs Leui dedi omnes decimas Israël, in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in Tabernaculo fœderis. Et infrà de eisdem decimis. Pretium est pro ministerio quo seruitis in Tabernaculo testimonij. Et Malach. 3. Inferte omnem decimationem in horreũ meum, vt sit cibus in domo mea. Et eadem ratione sub lege gratię solũmodò hic dicenda sunt, verùm & libr. sequenti repetenda. Ex hac sequitur secunda differẽtia ex parte materiæ: nempè quòd cùm reliquæ oblationes non sint ex rebus omnibus necessariæ: decimæ tamẽ ex cũctis quę vel domi vel in agro procreãtur secũdũ strictum ius persoluuntur. Ac demum tertia differentia sumitur ex parte formæ: q̃ cùm reliquæ oblationes vltrò offerantur, vel saltẽ quo ad quotam, Decimæ tamen rigore præcepti, eædemq́; sub illa quota quam nomen sonat, debentur. ¶ His sic tenuiter prænotatis, quatuor conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima. Decimarum solutio ex præcepto iuris debetur, partim diuini ac naturalis, partimq́; humani. Nam quòd in genere ecclesiæ ministri populi sumptibus sustententur, naturale præceptũ est, atq; adeò in lege veteri moralium numero comprehẽsum. Quòd autem pars fructuum decima eisdem sumptibus mancipetur, iudiciale tunc ius erat, atq; adeò in nostra lege pontificiũ. Vtraq; pars patentissima est. Si modò tamẽ illud inter moralia iudicialiaq; discrimen recolas,

Innocentius

Prima conclusio.

colas, quod lib. 2. latè dilucidauimus. Est eñ morale præceptum, quodcunq; ex naturæ principijs ceu syllogismi conclusio elicitur: veluti illud, Non occides: ex illo generali, Id nè facias alijs, &c. Iudiciale autẽ est illud ad quod speciatim arbitratu quodam ab vniuersali descenditur: vt si vniuersale illud, Aliquid Deo est offerẽdum, sic arbitreris, vt bimam vitulam offeras, aut aliud quoduis animal. Hoc ergo discrimine supposito, facilè conclusio liquet. Et quidem prior pars præcedenti quæstione sub titulo de religiosorũ paupertate satis est nobis demonstrata. Etenim quicũq; reipub. in re necessaria administrant & seruiunt, ius habent stipendium ab eadem repub. suscipiendi, imò & exigendi: administratio autẽ diuini cultus reipubl. necessaria est: imò verò multo plusq̃ quàm secularium magistratuum: ergo ciusmodi administris stipẽdium respub. debet, idq; multò æquiùs quàm quæ principibus, ac militibus conferuntur: nam diuino ordine temporalia spiritualibus inseruiũt. Quare Deus iure optimo ecclesias earumq́; ministros instituit, in quorũ sustentationẽ tanq̃ rerum Dominus imperare populo potuit quam ipse iustam cẽseret bonorum suorum portionẽ. Hoc ipsum naturale ius docet Paul. 1. Corint. 9. Altera verò conclusionis pars nihilo patet obscurius. Ius etenim naturæ non nisi ministrorum pro eorum numero & dignitate sustentationem iubet. At verò qualis esse debeat populi pensio, id arbitrio prudentiæq́; reipub. pro rei qualitate statuẽdum reliquit. Deus autem qui populum illum priscum, peculiari cura gubernabat, quoniam è duodecim tribubus vnam diuino cultui administrando mancipauit: quæ adeò agriculturæ vacare non poterat, atque adeò nec ꝓpriam sortem in terra promissa erat possessura, ne minùs reliquis, imò aliquãtulo plus tanquam honoratior de terræ fructibus perciperet, decimam partem singulis reliquarũ tribuum in eorundem Leuitarum subsidiũ imperauit: vt patet Leui. 23. & alibi crebrò. Atque ob id etiam quòd cùm forsan solutio non tam exactè fieret, paulò plus obuenebat illi tribui quàm cæteris. Nam ex centum decem quæ vndecim simul tribus quotannis in horrea conderent, vndecim reddebant Leuitis: atque adeò aliarum singulæ retinebant non nisi nouem. ¶ Ex quo fit præceptum illud de quota, fuisse, vti ait sanctus Thom. iudiciale veluti alia multa ad seruãdã

Probatio eõ clusionis.

Corollariũ.

populi æquitatem & decorem. Tametsi ex consequenti aliquid etiam in futurum significabat: sicuti & ferè cuncta eorum gesta: secundùm illud ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. Decima enim pars perfectionis symbolum est: quippe quum denarius digitorum sit numerorum supremus limes, cunctos concludens. Qua ideo quota, protestabatur ille populus legẽ suam & statum non esse perfectum, sed eius cõplementum à Christo fusse depẽdens. At vero licet hac ratione quodammodò præceptũ illud cũ ceremonialibus conueniebat, tamen nõ erat eiusdem generis: quia non præcipuè significandi gratia erat constitutum. ¶ Secunda conclusio. Inter ceremonialia & iudicialia legis præcepta sic differebat, vt circa finẽ secundi lib. demonstrauimus, & paulò ante hãe repetiuimus, quod ceremonialia non licet post Euangelium integrare: iudicialia verò quãuis quantũ ad vim illius legis fuerint prorsus antiquatã: possunt nihilominùs nõ nulla Christianis instaurari. Quemadmodũ lex talionis: & quòd qui ouem deprædatur quatuor reddat, potest à principe modò lege institui. ¶ Tertia conclusio. Determinatio decimarũ ad istiusmodi quotã est de iure ecclesiastico, & pontificio: quod prudentibus considerationibus institutũ est. Atqui in primis quòd id posset ecclesia constituere haud dubiũ est, cùm non fuerit ex eo ceremonialium genere quod aliquid nouæ legis prefigurabat: sed iudiciale, idq; ad cultũ diuinum pertinens: quod apud nos excellẽtiùs permanet. Sed quòd eandem debuerit imperare quotam, probatur tam ex parte populi, quàm ex parte sacerdotum. Ex parte quidem populi: quia euangelicus antiquo dignitate præstat, abundantioriq́ue est iustitia præditus: secundùm illud Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra, plus quã Scribarum, & Phariseorũ, nõ intrabitis in regnum cælorum. Ex parte quidem sacerdotũ: quonia longè sunt excellentioris dignitatis quã antiqui, excelsiusq́; tractantes sacramentũ: vt 2. ad Corint. 3. mõstrauit Apostolus. Decimarũ ergo genus ex iure naturali ortũ habet: species verò ab humano, per ecclesiã merito sancita est. ¶ Quarta cõclusio. Hæc decimarũ quota, ꝓ tẽporũ, locorũq́;, & personarum qualitate & opportunitate maior põt minorq́; secundũ ecclesię iudicium institui. Cõclusio est superioris appendix. ¶ Circa corollarium primæ conclusionis, qua assertum

2. Cõclusio.

3. Cõclusio.

Probatio.

4. Cõclusio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum est decimas ad iudicialem ordinem spectare,ambigere quis forsan posset:tū ex eo quòd cùm ad diuinum cultum attineant, ceremonia potiùs esse videntur:tùm præcipuè ex cap. Tua nobis.de decimis. Vbi Innocentius Tertius ait Deum sibi in signū vniuersalis dominij reddi præcepisse:vnde fit vt ad cultus religionem spectent. ¶ Ad hoc tamē facilè per ea quę dicta sunt respondeō. Haud enim Deo immediatè sicuti sacrificium offeruntur,sed ministris tanquā merces soluuntur,perinde atque principibus tributa:itaq; non sunt ipsæ cultus,sed ministrorū stipendia,cultui qui deputantur: secundū verbum Malachiæ citatū,vt sit cibus in domo mea. Quare statim Propheta subdit,propterea q̄ decimæ non soluebantur, inhibuisse Deum pluuiam,fameq́ue populum oppressisse. At verò quia Deus ecclesias,sacramentaq́ue eorumque ministros instituit quibus stipēdia hæc cōsignauit,ideo ait Pontifex in signum uniuersalis dominij Deo exhiberi. Cōfirmatur hæc nostra solutio: quia quota tam nostris quā antiqnis ecclesiæ ministris ad æquā litatē in populo seruādam,atq; adeò ad humanitatē plebis,honoremq́ue qui sacerdotibus debetur constituta est:quod est indiciū in ordine existere iudicialium. ¶ Aliud autem ex eodem canone argumentum sumitur:nempè nō modo decimas secundùm genus & substantiam,verùm & quotas esse de iure diuino, nam Papa illic de decimarum integritate loquebatur:sed de hoc statim in solutione postremi argumenti, vbi iterum dicere repetemus,quotam nō esse de iure diuino:quippe quū lex vetus nil nos obliget, & de huiusmodi quota nihil in nouo sacro eloquio scriptum sit,sed extant ecclesiasticæ & pontificiæ constitutiones, instar antiquæ legis factæ:vt patet toto titulo de decimis.&.16.q.1.& alibi crebrò. Obligant nihilominus eadem sancta decreta sub reatu lethalis criminisita vt vbi desuetudo culpam non excusaret,sacrilegium esse eandem quotam non persoluere. ¶ Ex his subinfertur, vt in quarta conclusione diximus, eandem quotam variari posse,ex dispensatione pontificis & minui & tolli. Dum tamen id quod iuris naturalis est,sit semper superstes & salnum:nempè vt aliunde ecclesiarum ministris pro sua dignitate & munere alimenta suppetant,reliquaq; vitæ subsidia. Hoc eñ nulla desuetudo vel dispensatio violare potest. ¶ His ergo quæ patentia sunt prænaratis,potissimum hîc dubium,idemq́; explicatione dignissimum,tertia nobis offert cōclusio. Nam si hanc quotam,vt compertissimum est,neq; lex Euangelica,neq; vlla per inde diuina nobis imperat, videtur ecclesia nimium à Christiana familia pro suis administris exegisse,atq; adeò neq; æquitatē seruasse antiquæ legis,neq; humanitatem quā noua debuisset induere. Nam si in illo Hebraico populo decima templi ministris addicta fuit,ratio id postulabat. Erant siquidē Leuitæ duodecima pars populi. Quocirca etsi vndecim decimas perciperet, nō erat enormis excessus,cùm reliquarum singulę retinerent nouen. Eò potissimùm quòd vxores habebant & alendam familiam. Clerus autem Euangelicus curatorum,quibus solis (si Caietano credamus) debētur pro suo ministerio decimæ, fortè non est decima pars populi,aut plurimū quinquagesima: quòd ergo à reliquis quadragintanouem totidem recipiat decimas,singulisq; cæterarum non fiant nisi nouem reliquæ,nulla ferre videtur æquitas. Atq; ob id maximè quòd neq; vxores,neq; sobolem habere debent. Et ex alia parte decimæ Christianis etiam personales imperantur:quæ antiquitùs nō erant in vsu ¶ Ex quibus fit cōsequens neutram earum rationum quibus tertiam cōclusionem Sanctus Thomas fulciuit,esse solidam. Nam etsi populus Christianus iustitia præstare debeat Hæbræo,non est necesse in hoc abundare vt supra iustum sacerdotibus suis effundat. Et quanuis sacerdotes sint præ antiquis honorandi,non tamen tanto stipendiorum acruo. ¶ Hęc sunt rationes quibus tum alij tum præsertim hoc loco Caietanus conuicti,non aliam iustitiam in decimarum quota reperiunt, q̄ quòd clericis non pro ipsis solis,sed pro pauperibus quibus ecclesię fructus dispensare tenentur,persoluitur. Et quidem si id dūtaxat autores isti sentirēt quòd ecclesiastici strictiori lōgè sanctioriq; misericordię vinculo quàm laici tenēturin pauperes esse benefici, assertio esset certissima: contendunt tamen decimas illis non omnino tanquàm dominis solui,sed tanquàm dispensatoribus concredi:quarum partem rigore iustitiæ tenētur egenis refundere. Imò tanta obligatione,ait Caietan.quanta eis eædem debētur decimæ. Vnde fit istis autoribus consequens,vt secùs facientes,sint restitutioni obnoxij. Hoc ergo profectò nō tanta probabilitate pollet,quin contrarium sit longè

Dubitatio. *Solutio.* *Argumē.2.* *Corollariū* *Dubium grauæ.* *Solu. Caiet.*

longè probabilibilius:imò, ni fallor,certa ratione verum:vt lib.sequenti cōstabit:vbi de hac re amplam disputationem adornamus: à qua ideo in præsentiarum supersedendum nobis est. At verò quoniam hoc potissimū eorum est argumentū quo aduersarij suam opinionem fulcire contendunt, respondere hac de re illis est nunc operæpretium.

Solu.propositi dubij. ¶ Primum ergo contrarium fundamentum si fieri potest affirmemus: nempè decimam sub hac quota nō exuperare iustum stipendium ministeriorū ecclesiæetiam si tanquā veris dominis tota eis adiudicetur. Et probatur cōtraria ratione illius qua aduersarij vtūtur. Iustus numerus clericorum qui ad cultū diuinum in lege gratiæ necessarij sunt, non tanta proportione minor est reliquo populo vt iniustè decimā suscipiant. Imò forsan duodecima est pars populi, sicut olim Leuitica tribus: aut plurimùm quintadecima, vel multò minor quàm vigesima. Probatur hoc In lege veteri vnicum erat duntaxat templū quo omnes duodecim tribus ad sacra confluebant:neq; nisi quater in anno:nam tot erant duntaxat præcipuæ solennitates: in nostra verò ecclesia vix sunt cētum domus quæ non habeant vnum templum, cui quotidie ab omnibus sacerdotibus seruitur: nā illi per vices hebdomadatim seruiebant. Si ergo in seruitium vnius præcisè templi duo decima pars populi erat conscripta, quidnā miraculi est si æqualis nunc pars tantæ templorum multitudini administrandæ mancipetur? quandoquidem ratio mediorum à fine sumitur. Sed ait Caietañ. solis clericis qui curam habent animarum, decimas deberi: cuius profectò assertionis nescio quòdnam habere potuerit fundamentum: nam attulit nullum. Enimuero si templo illi quo non nisi Arca testamēti custodiebatur tā numerosa cantorū aliorūq́; ministrantium copia, vt in libris Paralipomenon legitur, deputata fuit:cur nō in templis nostris,quibus corpus Christi adoratur & colitur, non præter parœcios amplior sacerdotum numerus dicetur:quibus,vt iuxta verbum Malach.cibum habēant in domo Dei,decimę contribuantur? His autē insuper adiungamus, sacerdotes nostros multo esse sublimioris dignitatis quàm illos:vt potè in quib⁹ amplissimus esse debet Antistitum numerus:mox & Canonicorum,quibus ecclesiam præfulgere cōgruit,qui adeò necesse habent ministros & familias habere. Nam si quis nobis

Rō prima assertionis proximæ. *Secundarō.*

obijciat debere omnes in paupertate viuere, profectò nemo esset qui huic sententiæ refragaretur,si possibile esset vt tantus clericorum numerus,quātus necessarius est, decēti sanctitate polleret:nā tunc citra aliū ornatū populo haberetur in pretio. At quia id fieri nō pōt,necesse est cōditioni humanæ indulgere. Haud eñ esse oēs possunt, vt D.Martinus:aut Nicolaus:atq; adeo sic sacerdotes familia & autoritate honestare, vt populus eos nō despicetur,sed tanquā præcipuos reipub.colat. Quare nullū est indecorū si episcopi,ceu alij magnates viuāt:& canonici, si cuti alij nobiles:& sacerdotes,veluti alij ciues Etenim documentū huius rei manifestū est quod in illis ,pūncijs vbi sacerdotes nimia egestate premunt,vilescunt in cōspectu populiatq; inde sacramenta & res sacrę eo inclinant,vbi in opprobrio habent. Quocirca vt aliud ineamus argumentū, nō cōdecet sacerdotes nostros, ,ppter sacramētorū dignitatem opifices esse,manualesq́; operas exercere,quod Leuiticis licebat. Colligamus ergo, q̄ si tantū esse decet tamq́; præclarū ecclesiasticū ordinē,cunctosq́; adeò eius gradus cū suis familijs perpendamus,nō minor est pars in populo quàm duodecima,seu vti dicebant,quintadecima. ¶ Prætereà secerdotes nostri,vacare debent literarum studio, atque adeo hoc negotio patrimonia sua insumere. Quare reperiri nō possent qui absq; aliquo proposito prærnio tātos facerēt sumptus,tantumq́ue & ætatis,& laborū dispenderēt. Nā qui hoc religionis duntaxat amore facerent,quàm rarissimi essent. Quapropter consulere ecclesia debuit humano ingenio,eiusq́ue imbecillitati conniuere. Fateor equidē ingenuè ecclesiastica sacerdotia iniquissimè esse distributa. Quare alij abundāt, neque citra scandalum pompis ac rerum luxurie exuberant,alij verò esuriunt: tamen si ad normam diuini iuris pro qualitate & dignitate personarum eiusmodi fierent distributiones, constaret liquido sanctionem ecclesiasticam de decimaruum quota non esse superfluam,sed æquissimam. Atque hac ratione in primitiua ecclesia vbi syncerius colebatur fides,multi de sua substātia ecclesias locupletabant. ¶ Accedit huc quòd decimæ non ita exactè vbique exoluūtur,sed multis in locis exiliores:sunt́que cœnobia multa atque hospitalia illarū fructibus fundata. Suprà hęc & ingruēte aliqua ecclesiæ calamitate,necessarij sunt ampliores sumptus:qua ratione

Cōfirmatio. *Tertiarō.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione & regibus adiudicatus iam est bonus decimarũ cumulus. Hæc igitur cuncta ecclesia mature prospexit, dum decimas edixit.

¶ Haud ergo ad iustificandum hanc legem est ad id suffugere opus, quòd clerici de iustitia teneantur sua bona eleemosynis dispẽdere. Quare meditatissime D. Tho. hanc rationem inter probandum cõclusionem tertiam non commemorauit, sed illarum tantùm meminit, quòd noster populus iustior esse debet antiquo, nostriq; sacerdotes amplioris dignitatis. At vero quia lex misericordiæ perstrictiùs clericos cogit, subdit idẽ sanctus Doctor. Is autẽ in hac quæstione quòd decimę dantur sacerdotibus vt sint in pauperes effusiùs benigni. ¶ Et quo potissimùm propositi nostri argumentum in calce ponamus, arguitur tandem. Quota decimarum nihil aliud est quàm moderatio & specificatio naturalis iuris: ius autem naturæ in hoc tantùm decimas imperat, vt sint ministris ecclesiæ in alimentum & stipendium: ergo quota de rigore iustitiæ ad hoc præcisè instituta est, nõ in vsus pauperum. Nam & Caieta. ipse in præsentiarum concedit quòd decimæ quantum ad ius naturę in victum tantùm debentur ministris: sed ius eleemosynarum est, inquit, vt auctiores eidem sacerdotibus pro pauperib⁹ tribuãtur. At vero nescio cur esset cogendus populus vt eleemosynas pauperũ sacerdotibus cõcrederet. De hoc aũt infrà loco citato. ¶ Igitur nemo debuisset, ppter illã excogitatã proportionẽ quod clerus nõ sit quinquagesima pars populi in hanc descendere sententiam, quòd Clerici teneant de iustitia sub pœna restitutionis sua stipẽdia pauperibus impertiri. Nam res tanti momenti absq; ecclesiæ expresso decreto certè non est affirmanda. Dixerim excogitatam proportionem: nam vt summatim cuncta complectar, si experiẽtiam, qua moralis scientia nititur, consulas nulla est ciuitas aut insigne oppidũ vbi non multo plures reperias ditiores quàm sint sacerdotes. Fictitium ergo est dicere, quòd habeant ipsi quinquagintanouem decimas: & singuli in reliquo populo nouem.

Postrema ratio.

Ad. 1. arg. Ad. 2. argu.

PRimum igitur argumentũ satis superq; discussum est atq; dilatum. Ad secundũ verò respondetur, decimarum præceptum, qua parte naturale est & morale, illic esse à Christo designatum: vbi Lucę. 10. ait dignũ esse operarium mercede sua: locupletius autem. 1. ad Corint. 9. ab Apostolo inculcatur vbi tam multis naturaliũ ciuiliumq; exemplis constituit vt qui altario seruit de altario viuat, sed quantum ad quotam, commissum fuit ecclesiæ iudicio & sententiæ. ¶ Ad tertium respondetur, ante tempus antiquæ legis ab Adam vsq; semper viguisse idem mãdatum quatenùs naturale est. Fuerunt enim semper in quacũq; republ. bene instituta sacerdotes qui feruntur fuisse primogeniti. At vero quia non erant certo numero decreti, quotam vnaquæque respubl. sub arbitrio instituebat, vel aliunde suis proundebat sacerdotibus. Abraham autẽ, vt legitur Gen. 14. prophetico instinctu decimas obtulit Melchisedech: qui, teste Paulo, figuram nostri sacerdotij præferebat. Et eodem fortè spiritu Iacob eadem non certis sacerdotibus, sed Deo vouit. ¶ Ad quartũ respondetur quod cùm in illo quondam populo tam frequentia iterarentur sacrificia, necesse habebant præter decimas Leuitis soluendas, secundas etiam ad sacrificia offerenda reseruare. Quę nobis quibus iam illæ victimæ cessarunt, nõ imperantur. Tertium verò decimarum genus quæ cum pauperibus diuidendæ erant, in noua lege mandato misericordiæ auget: quo nos identidem Christus admonuit vt essemus in pauperes profusi. Ait enim Lucę 11. Quod superest, date eleemosynã. Addit autem D. Thomas, & decimas quæ ministris ecclesiæ dantur per eosdem deberi in vsus pauperum dispensari. Quod non intellexisse de præcepto iustitiæ, sed misericordiæ, inde constat, quòd hoc cum altero præcepto eleemosynarum adiunxit. ¶ Postremo vero argumento illa tangitur dubitatio, vtrùm per desuetudinem abrogari ius possit decimarum: quæ ex altera pendet, An decimæ sint de iure diuino. Et quidem nonnulli interpretum canonici iuris super capit. in aliquibus. de decimis. censent omnino esse de iure diuino, etiam quantũ ad quotam, nam postquàm illic dicitur decimas cum integritate esse soluendas, subditur: quia debentur ex lege diuina, vel ex loci consuetudine approbata. Et cap. Parœcianos. eodem titulo. legitur decimas non ab homine, sed ab ipso Domino esse institutas, & cap. tua nobis suprà citato, & cap. Reuertimini. extrà. de decimis, idem apparet insinuari. Et quanuis aliorum dicta doctorum glossari possint quòd intelligant de decimis quantum ad substantiam, Hostiensis tamen in sua Summa, titulo de decim. §. 7. expresse sustentat etiã quo tam

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Quæstio postremo arg. præsta. Senẽsis Interpretum.

Hostiens.

tam esse de iure diuino: dicẽs, tum illud quòd præceptum fuisse morale, tum legem illam nõ prorsus cessasse: plurimis id inculcãs autoritatibus subiannanſque adeò Raimundum & Theologos contrà sentientes. At verò non est res quæ in controuersiam venire possit cum planissimum sit, decimarũ quotam in lege veteri iudiciale fuisse præceptũ: non morale. Quod Hostiensis nunquam negasset si suæ fuisset facultatis rationem discriminis nosse inter morale præceptum & iudiciale. Morale enim (vt sæpe dictum est) conclusio est principiorum naturalium: ex quibus quãuis eliciatur alendos esse ecclesię ministros, quòd ad decimarum genus & substantiam attinet: tamen quòd hæc aut illa fructuum quota contribuatur, nulla lex naturæ præcipit, sed quòd id tantùm tribuatur quantum eisdem sufficit. Sed glossa quã Paulino verbo ad Hebræ. 7. assuere conniti tur, est annotanda. Ait Paulus: Transacto sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Cuius sententia est, legem illam cum Christo expirasse: atq; adeo illa cessasse legalia. Et respondet ipse nõ facere illum sensum: qa nullo modo, inquit, concedendũ est legem illam omninò cessasse. Sed sensus est, inquit, ius Leuitarum petendi decimas in Euangeli cos sacerdotes transijsse. Vide quàm facerẽt consultiùs qui Theologiam nõ profitentur, ab interpretamento scripturę sacræ calamũ abstinere: neq; de diuino naturalive iure tractare: quod ipsis messis aliena est. Cessauit enim omninò lex illa, vt latissimè libr. 2. cõmonstrauimus: præter id quod vel lex naturæ retinuit, vel ecclesia sanxit. Quotam ergo hanc certissimũ est nõ esse de iure diuino. Sed si quæ inter Decretales, & Canones sacros offendantur verba, quibus decimæ diuino iuri tribuantur, vel intelligenda sunt quantum ad substantiam: vel si de quota habeatur sermo, glossandus est vt sit de iure diuino exemplariter, hoc est exemplo vetusti iuris constitutæ. ¶ Igitur vtrùm per desuetudinem aboleri possit decimarum obligatio, D. Thomas negare omnino in præsentiarũ videtur: nam respondet in Italia, in illisque terris vbi decimæ non soluuntur, ob id solum incolas à culpa cripi, quòd ecclesiæ ministri indulgere illis censentur non petendo sicuti Paulus se fecisse. 1. ad Corinth. 9. testatur. Nam vbi postquàm demonstrauit potestatem habuisse sustentamina ab illis petendi, subdit, nõ esse vsum eadem potestate, nè quod offendiculum daret Euangelio Christi. ¶ Est autem responsio hæc D. Thomæ non vsque adeò clara. Ad cuius igitur intellectum distinguendum est de decimarũ desuetudine. Aut enim pensatur quantum ad quotam, aut in totum. Et priori quidem modo forsan quis arbitraretur solam desuetudinem sufficere, vt non debeantur, propterea quòd quota nõ est nisi de iure positiuo. Ac perinde censebit D. Thomam intelligere de cessatione in totum. Sed profectò vtrunque est falsum: primũ quidem, non vtique propter rationem Hostiensis, atq; aliorum qui dicunt quotam esse de iure diuino, sed quia licèt sit de iure pontificio, nihilominùs quia ius illud tum tanta æquitate pollet, tum etiã instar antiqui diuini iuris positum est, nulla contra illud censetur prævalere desuetudo quin possit ecclesia, vbi oportuerit, vti iure suo: nisi annuerit, ac dissimulauerit. Et hæc est mens S. Thom. Nomine enim decimarũ quotam intelligit. Et eodẽ pacto intelligendus est quotlib. 2. art. 8. vbi eodem modo respõdet. Et quòd de quota loquatur, cõfirmatur: nam desuetudo decimarum in totum nullatenùs ab ecclesia permitti potest: quandoquidem, vt iam monstratum est, ius existat naturale, & præceptum morale, strictissimeq; diuinũ, vt sint ecclesię, vbi res celebretur diuina, sacramentaq; dispensentur ac ministrentur, sacerdotesq; adeò & ministri populi sumptibus alãtur. Quare super hoc totũ ecclesia non habet autoritatem dispensandi: neq; ab Spiritu sancto id vnquã facere permittet. Id quod & vsus ipse palã ostendit, quoniam neq; in vllo Italię angulo, neq; alibi vspiã gentium reperitur Christianorũ locus vbi nõ sint sacerdotes, quibus vel prouentus annui stati sint, vel populi stipendia.

Reprobatur prima sententia

Solutio. D. Tho. ad præcipuam quæstionem.

Mẽs. S. Th.

Argumẽt Augusti.

¶ At verò contra prius solutionis membrũ existit argumentũ, quod, vt ait August. 16. q. 1. canone, decimæ earũ pensio tributũ est animarũ egentiũ: & qui eas, inquit, dare noluerint, res alienas imuadũt, & pauperes propter illam penuriam fame perempti, ab his qui non soluũt occisi sunt. Quare ecclesia nõ videtur cõtra ius pauperũ dissimulare posse. Quòd si dicatur id ob cauẽdum scandalum fine retinde fit cõsequens, nõ liberè id facere: quare nõ soluentes minimè videtur à culpa excusari. Ad priorem locum argumenti respondetur, illud ius pauperũ nõ esse iustitię, sed misericordiæ: nõ solùm in soluẽtibus decimas, verùm & in ipsis clericis, & ideo eccle

Ad argumẽ.

sia po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sia potest dissimulare illa via eadem elemosynas extorquere. Ad posteriorem autem respondetur, quod etiam si id ad cauendū scādalum permittat, & nè detur, vt ait Paulus, impedimentū Euangelio, nihilominùs subditi excusantur: quia laudabiliter id facit ecclesia, spiritualibus temporalia posthabens. Vbi autem populus animi obstinatione indurescaret, ne petēti ecclesię obtēperare vellet, tunc culpa nō vacaret. Si autem gens aliqua ea lege vellet in Christianismū sua nomina dare, vt decimarū tributo nullatenùs oneraretur, respondet Caieta. ecclesiam posse ac debere eandem conditionem recipere. Quòd si intelligatur quantum ad quotam, verum est. Attamen vt nullo modo teneretur ministros ecclesiæ alere, ,,pfectò ecclesia sinere nō posset, nisi aliunde ipsa vnde viuerent ,,uideret: nam aliàs illa cōditio cōtraria esset naturali diuinoque iuri in re quæ apud Christianos præcipui est momenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm de omnibus teneantur Christiani decimas soluere.

Argumē. POst decimarum substantiam subsequit vt earū materiā perpēdamus. Apparet nanque nō de rebus omnibus deberi. Decimarum nanq; pensio ex veteri instrumēto originē duxit: illic aūt nullum personaliū præceptū legitur: nēpè earū rerum quæ homo ,,propria industria & negotio acquirit: quales sunt mercatio, & militia, & similia. Ergo de

2. Argumē. istis nullæ debent decimæ. ¶ Secundo. De malè acquisitis (vt suprà dictū est) nulla fieri pōt oblatio: ergo neq; decimarū solutio. Nā cū oblationes ,,pinquius ad diuinū cultum accedant, illę potiùs de omnibus fieri deberent. ¶ Tertiò. Leuitici vltimo, vbi decimarū

3. Argumē. scripta est lex, non nisi de frugibus & arborum pomis ac de animalibus quæ sub virga pastoris transeunt iubentur: ergo de minutioribus herbis quæ hortorum cultura ferūtur nō debētur. ¶ Quartò. Nemo nisi quod

4. Argumē. in sua est potestate soluere potest: sed non omnes fructus qui de prædiis percipiuntur in domini potestate permanent: nam quædam coloni dominis fundorū pendūt: quædam in mercedem famulis: quædam etiam principibus in tributa. Et sæpe aliqua vel furto, vel alia via pereunt: ergo de illis nihil debetur. ¶ In contrarium est legis exemplum, Gen. 28. in Iacob, qui aiebat, Cuncto-

Cōclusione gatiua. rum quę dederis mihi decimas offeram tibi. cuncta autem quę homo habet diuinitùs ei donantur: ergo de omnibus decimę debent.

Probatio. AD quæstionem vnica conclusione respōdetur, de vniersis tam ex terræ prouentibus, quàm ex personarum labore partis, si merum ius perpendas, nec consuetudo obstet, debentur decimæ. Probatur. Iudicium vniuscuiusq; rei ex eius proprijs causis radicibusq́ue sumendum est: natiua autem decimarum radix est, quòd secundùm Apostolum. 1. ad Corint. 9. spiritualia seminantibus ius competit metendi carnalia. Si nos, inquit, spiritualia seminamus, non mirum est si carnalia vestra metamus: hoc enī est instituti ecclesiastici fundamentū: vniuersa autem quæ homo possidet, carnalium vocabulo comprehenduntur: ergo de vniuersis soluendæ sunt decimæ. ¶ Conclusio quidem præsens multis locis canonici iuris constituta est, vt cap. Tua nobis. de decim. & cap. Reuertimini. 16. q. 1. sed expressiùs canone. decimæ. qui est August. vbi ait, de negotio, de militia, de opificio, ac deniq; de rebus omnibus soluēdas esse decimas. Idemq; ait Cœlestinus Papa ca. Non est. extrà. de decim. vbi habetur, q̄ etiam de venatione debentur, & ca. peruenit. etiam de piscaturis, & de molēdinis, &c. & capit. nuntios. additur etiam de apibus. Quapropter celebris esse solet decimarum distinctio, in reales seu prædiales, ac personales. Reales enim sunt quæ de rebus debentur: puta de prædiorū fructibus quos terra per solis aēriscq; clementiam natura sua progignit. Personales autem quæ ex personarū operis ac negotijs siue terræ ope exercitis soluuntur. ¶ Quicquid autem veritatis conclusio contineat, ratio tamen D. Thomę non magna energia pollere videtur. Colligit enim vniuersalem ex particulari: nempe quòd si ius suppetat clericis metendi carnalia, de cunctis carnalibus debeātur eis stipendia. Respondetur primò rationem hanc sanctum Thom. adduxisse ad declarandum potiùs defendēdūq; ius ecclesiasticū quàm ad eius necessitatem demonstrandā. Secundum. Cùm ius naturæ, vt dictū est, clericis suppetat tēporalia pro spiritualibus metēdi non constat; ratio ad aliqua temporalia præpōderat, quin eadem ferè de omnibus intelligatur. Nā quod afferri contra solet, ex agri-

Decimæ quędā sunt personales aliæ reales.

Obiectio cōtra rationē D. Thom.

Solutio.

fructibus iustiùs deberi decimas quàm de opificijs, pro eo quòd fructus illos Deus natu-

ræ autor creat: opificia verò aliaq; negotia ad humanā industriā attineant, licet quādam præ se ferat probabilitatem, non tamē necessitatem. Quoniam & in agricultura industria adhibetur, & in negotijs non deest naturalis Dei cōcursus. Eò potissimū quòd decimarū obligatio, si quæ dicta sunt respicias, non in illo naturali Dei beneficio fundatur, sed in eo potiùs quòd populus ministros ecclesiæ sustentare, tenetur, à quibus sacramenta suscipit. Et ideo quia sunt plurimi qui non agriculturam, sed aliam artem exercent, ijdemque pariter sint sacramentorū participes, nō est q̄ ab exactiōe tributi ecclesiastici excipiantur. Quare verbum Pauli quo carnalia nominat, vniuersalem videtur sensum auribus exhibere. ¶ His tamen

Dubitatio. nihil obstantibus scisciteretur quispiā vtrū desuetudo, legitima esse posset præscriptionis causa super personales decimas, nè soluātur. Scisciteretur inquàm propter Hostien.

Hostien. sententia. in sua Summa, loco citato, atque alios iuris interpretes super ca. In aliquibus. de decim. Qui porrò inter decimales personalesq; decimas sic dijudicant, vt contra istas inolere posse credant præscriptionem: contra illas

Fundamentū superioris sententiæ. verò non item. Quorum fundamentum est illas esse de iure diuino: has verò minimè: quippe cùm loco citato Leuitici vltimo nō nisi de frugibus, & arborum pomis, & animalibus indicantur decimæ. At verò iam satis de hac re contra istos depugnatum est. Illud nanq; ius antiquum quod iudiciale erat, iam quantùm ad illius legis vim expirauit ob idq; non est tantum discrimen inter has species meditandum. Neq; quantum ad

Solutio autoris. huiusmodi præscriptionem S. Thom. inter eas distinguit. Igitut, vt calce proximi articuli dicebamus, siue prædiales siue personales decimas existimes, nulla desuetudo aut præscriptio obtinere contra ecclesiam vllo tempore potest, quo minùs dum ad alendos ecclesiæ ministros nulla alia pateret via, posset siue ex fundis siue ex personis tributa imperare, quæ eidem muneri honestè suficerent. Porro cùm dissimulare non posset quin erigantur templa, addicanturque illis ministri. Hoc autem nihilòminus discriminis non est diffitendum quòd iustiùs paratiusque aliò ex terræ prouentibus, quàm ex opificijs ac negotijs decimæ exiguntur: eò quòd fructus illi magis sunt naturales. Quo circà si satis suppetunt, præscribi contra personales potest: hoc est: nisi consuetudo soluendi illas vigeat, dignum non est vt exigātur. Quapropter quod à seruitoribus de sua mereede decimæ exigantur: nisi mos omni memoria vetustior ad id cogat, nulla apparet æquitas. Ac multo minor ab agricolarū famulis, quibus ex decimato aceruo merces soluitur: vt ex Diuo Tho. in solutione quarti colligitur. Sententia enim Augusti. quòd ex negotio & militia soluuntur decimæ, illic forsan suam retinet vim, vbi prædiales non sunt adeò vberes ac pingues. Quare in Hispania ex opificum negotiatorumq; lucris nullus est vsus soluendi decimas. ¶ Vtrū verò agricola ex aceruo ante decimationē operas suas & sumptus, aut saltem semina excipere possit, non video cur dubitetur, neque de hoc ratio permittit consuetudinem valere: adeò id certum est non licere, vt cauetur cap. Nō est. & cap. Tua nobis. & cap. Pastoralis. Quoniam existimandum in præsentia est genus quoddam societatis inter hominem & Deum: Homo enim semina sua laboresque & sumptus ponit: exponitque Deo confisus periculo. Cùm ergò Deus sua benignitate cumulatam frugem conferat, satis est si homo pro suo periculo nouem retētis partibus decimam Deo reddat.

A seruitoribus nō sunt decimæ exigendæ nec ab agricolarū famulis nisi de hoc ut̄geret consuetudo.

Ad. 1. argu. D primum igitur argumentum respondetur. In veteri populo rationem ob id

A popoposcisset vt personales decimę nō exigerentur, quòd singulę vndecim tribus suas habebant prædiorum sortes, quarum decimæ satis erant tribui Leui, quæ sorte carebat. Eò potissimùm quòd Leuitæ ab alijs opificijs negotijsq́; sęcularibus non arcebantur: ob idq; iniquum erat, vt ex similibus artificijs ab alijs corraderent. Secùs autem in Christiana familia, vt dictū est: vbi neque cū cti possessiones habent ex quibus decimas soluant, neq; clerici implicare se debent mūdi negotijs, vt. 2. ad Timoth. 2. admonet Paulus. ¶ Ad secundū respondetur, malè acquisita in duplici esse ordine. Quædā enim sunt quorū acquisitio iniusta est & iniuriosa: vt furtum, & rapina, ac perinde vsura. Et hæc quia in integrum veris dominis restituenda sunt decimari non possunt. Secùs de arborū fructibus quæ vsuraria pecunia empta fuerint: nam illi, vt libro. 6. ostensum est, nulli sunt restitutioni subiecti: sicut neque lucra eiusdem vsuriæ pecuniæ. Alia verò dicuntur malè acquisita, nō quòd acquisitio iniuriosa iniustáue sit, verùm quòd turpi causa cōparentur. Vt sunt meretricum, histrionū,

Ad secundū argumentū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliorumq; id genus lucra. Et istorum, inquit Sanctus Thomas, decimæ debentur. Loquebatur tamen secundùm sui temporis regionisq; morem, vbi Augustini sententia ad plenum in vsu erat. Iam verò modò nullibi, quod audierim, eiusdèm perstat decimarum obseruatio. ¶ Ad tertium respondetur: quòd cùm decimæ in sortem Leuitarum olim penderētur, debebant honestè, & absq; sordibus exigi: ad sordes autē attinet, vt, 4. Ethico. capit. de libertate, autor est Aristo. minimorum esse hominē exactorē: non erat Leuitis congruens ex minutis holeribus exigere decimas. Sed Pharisæi qui iustitiæ splendorē præ reliquo populo ambiebant, de illis etiam decimas persoluebāt. Nec verò redēptor de hoc illos obiurgauit quòd mentham, anethum, & rutam decimarent, sed quòd illa pluris quàm maiora præcepta æstimabant. Imò quadantenùs commendauit, cū subiungit: Hæc oportet facere, sed alia non omittere, vbi non tam præcepto quā consilio eiusmodi decimationē attribuit. ¶ Sub lege autē Euangelica immemorialis cōsuetudo obseruanda est. Imòvbi aliæ frugum vniq; decimę malignè prouenirent, exigi de notio possent hortorum decimæ: vt re vera: extrà, de decimis, capit. non est, exiguntur. Præsertim de illis hortis quorum diuenditis holeribus hortulani viuunt. Nam de exiguis priuatis sicuti de diminutissimis holeribus non sunt exigendæ: vt notatur ex ca. ex multiplici. extrà, de decimis.

Ad tertium argumentū.

Aristo.

Ad quartū argumentū.

¶ Ad quartum deniq; respondetur, quòd si granum agricolæ ante decimacionē sublatū est, tunc decimas, nisi culpata sua negligentia furtum accideret, non debet. Idem profectò arbitror si vel fruges vel iam excussus grani aceruus alluuione aliqua in area perierit. Si enim grauis sua culpa diu illud relinquit in area, profectò non esset à decimarum debito immunis. Secùs si esset à culpa liber: nam quanto tēpore sub dio est granū, sacerdotibus etiā periclitatur. Postquā verò in horrea conditū est, iam inde dominus est decimarū debitor: quacunq; strage aut calamitate dispereat. Atqui granum aut vinum non decimatum vendit, manifestū sst reum teneri soluendi decimam. Quin verò & emptor si sciuerit, nihilominus obligatur ecclesiæ quousq; venditor restituat. ¶ Cæterùm notandū est quòd cùm decimæ ex rebus diuino munere partis soluantur, nulli subduntur aut mercedi aut tributo: ob idq; agricola, neque famulorum mercedē, neque regis tributū excipere ab aceruo potest, antequā totius decimā exoluat. Et arbitror nomine tributi cōprehendere D. Tho. etiam pensionem quā colonus alieni fundi domino soluit. Itaq; si rigorem legis spectes, agricola qui fundum colit, siue proprium, siue alienū quod ad culturam conduxit, tenetur in integrum de decimis: nisi aliter inter eundē colonum acfundi dominū fuerit conuentum. Quare si dominus nō soluit, ecclesia conuenire colonum potest. ¶ Hinc superiùs colligebamus, mercenariū qui ex decimatis mercedem recipit, nullam inde aliā debere decimam. Ac perinde & de fundi domino idem colligendū apparet ex suis prouētibus, quos colonus post decimationem ei soluit.

Documētū.

ARTICVLVS III.

Vtrùm de cimæ solis clericis debeantur.

Primus argumentū.

POST decimarum materiam, sequitur de personis quibus iure & more debentur. Arguitur enim quòd non debeant clericis: cui? contrarium ex superioribus colligitur. Decimæ antiquis Leuitis addicebantur, vt ex Nume. 18. iam sæpe citatum est: eò q; sorte promissæ terræ carebāt: in nostra verò Christiana familia clerici patrimonia nonnunquā habent, & præter decimas oblationes recipiunt & primitias: superfluere ergo illis videntur decimæ. ¶ Secūdò. Si clericis iure decimæ deberētur, fieret inde sæpenumerò cōsequens soluendi perplexitas. Nam vsu venire potest vt in cola vnius parœciæ fundos alterius colat, aut fūdos in alia habeat quos illius parœciano colendos locat. Contingit etiā & pastorem eodē anno in pascuis vni? episcopatus aut parœciæ gregem suū pascere: partim verò in pascuis alterius, vel forsan ipse moratur in vna, & ouile habet in alia. Quare perplexi istiusmodi homines essent cuinā ecclesiæ deberent decimas. ¶ Tertiò. Cōsuetudo sæpenumero habet vt sæculares laici decimas in feudū possideant: & nōnullis etiā monachis cōferuntur: non ergo solis debentur clericis. ¶ In contrarium est quòd, vt Nume. 18. legitur, solis Leuitis adiudicabantur: quibus in nostra succedunt clerici.

Argum. 2.

Argum. 3.

Duo in decimis considerāda.

D quæstionem distinctione præmissa duabus cōclusionibus respōdetur. Duo nāq; in decimis est cōsiderare: nēpe & cluſio

Prima conclusio.

Probatio cō clusio.

Posterema cō clusio.

Ratio cōclu

cluſio est. Ius petendi decimas clericis dūtaxat merito suo cōpetit. Probatur. Ius spirituale solis cōgruit clericis: vt pote qui spiritualium sunt administratores: ius autē hoc est spirituale, secundū illud Pauli, Cum spiritualia seminemus, nihil mirum si carnalia vestra metamus: ergo ius hoc propriū est clericorū. Posterior cōclusio. Res ipsæ quę hoc iure clericis obueniunt, nihil vetat quo minùs eorū concessione in ius laicorum de migrent. Probatur: quia res eiusmodi, vt frumentum & vinum, non sunt spirituales.

¶ Hic primū omniū considerate discernito inter ius petendi & res ipsas. Alioqui falli potest. Enimverò feudatari⁹. imò verò reges & principes quibus pars decimarū adiudicata est, non solū decimas possident, verū ius videtur habere petendi: atq; adeò cū sæculares ipsi sint, ius habere videntur spirituale. Hæc autē fallacia diluitur, si in præsentiarū nomine iuris petēdi facultatē prorsus intelligas petendi à parœcianis decimas, tanq̄, prium stipendium pro spirituali officio: hoc enim ius in sola existit ecclesia, eiusq; ministris qui spiritualia dispensant. Feudatarius autē non nisi eiusdē ecclesiæ noīe easdē petit decimas. Et pariter rex & sęcularis Princeps ex priuilegio & concessione eiusdē ecclesiæ. Et habere tale priullegiū non est habere ius petendi pro ,proprio spirituali officio, sed rebus frui: vel qnia res ipsas ab ecclesia redemerunt: vel aliùd ei impenderūt obsequium, seu infideles debellandi, seu aliud simile, ob cuius respectum meritò tali præmio donati sunt. ¶ Caieta. in præsentiarum in sua persistens sententia, quā anteà retulimus: nempe solis clericis curam animarum gerentibus deberi decimas, ait ius hoc petēdi duo simul prærequiri: nempe & altaris ministerium, videlicet sacramentorū administrationem & præterea spiritualium semj nationem: hoc est euangelij predicationem quorum vtrunq; per se personæ incumbat. Quare alij clerici aliter altari seruiētes & monachi, quibus accidentarie & non ex ,prio munere cōuenit prædicare, eodem iure ceu proprio non funguntur. At verò iam suprà diximus nō solū decimas ob sacramentorū administrationem deberi, verùm & ob alia altaris obsequia: putà cantare, vt canonici & ipsi sacrosancto sacrificio altaris administre: quod diaconorum munus est: idemq; spirituale. Imò & Leuitis olim decimæ ,ppter tēpli ministerium conferebantur: cùm neq; in ipsis, neq; verò tunc in sacerdotibus quicquam esset propriè spirituale. Tametsi omnino fatendum sit, curatorū munus functionum spiritualium apicem tenere: cuius sub inde causa potissimū debentur decimæ. Nihilo minùs & canonici, & archidiaconi, atq; id genus cæteri, non sunt negandi suo gradu & ordine ius idem participare. Sacerdotes verò mercenarij qui nulli sunt addicti particulari ecclesiæ, sicut neq; monachi, eodem iure non funguntur nisi ex priuilegio. ¶ At qui ex hoc documento & discrimine inter ius petendi & res ipsas eodem iure ac quisitas possidendi, elicienda est regula ad perpēdendū q̄nam sacerdocia ecclesiastica q̄ue prębēdæ sint spirituales: quod quidem fundamentū est & basis disputationis de simonia, quā sumus quæstione proxima ingressuri. Illa enim prębenda quæ spirituali muneri annexa est, censetur spiritualis. Munus autem spirituale nō solùm est sacramētorum administratio animarumq; cura, verùm & alia nonnulla ecclesiæ munia. Cuius contrariū miror qnisnam possit asserere. Aliàs canonicus & alia peregrina sacerdotia ad ecclesiarum seruitium instituta, nō essent spiritualia: ac perinde neq; simonię materia: quod concedere error esset.

Caietani assertio.

Refutatur Caietan.

Regula ad dignoscēdū quę nā præbendæ sint spūales q̄ue rò minimè.

D primum igitur argumentū Sanctus Thomas respondet, quòd Leuitis nō dabantur decimæ vt ex illis eleemosynas præ reliquo populo facerent: nam aliud decimarum genus in hanc pietatem decretum erat. In noua autē lege decimæ nō solum in clericorum victum, sed & in eleemosynarū vbertatē pro egenis conferuntur: & ideo licèt præter decimas alias, clericis possessiões habeant, siue patrimoniales, siue quas populi benignitas & pietas ecclesię cōtulit, quas Leuitæ non habent: non ideo decimarū solutio redundat. Vtrum autem S. Thomas hoc quod de clericorum eleemosynis affirmat ad iustitię rigorem pertineat, ita vt negligentes ad restitutionem teneantur, an verò ad singularem misæricordię officium libro próximo examinabitur. Interim tamē non arbitror de rigore iustitię loqui, sed de misericordia ad quam clerici nostri præ Leuitis obligantur: cum vxoria onera non sustineant: atque adeò plus illis redundet. ¶ Ap secundum respondetur, personales decimas illi ecclesiæ deberi cuius quisq; parœcianus est: vt habetur extrà, de deci. ca. Ad Apostolicę. prędiales autē, si rerum naturā nudē per

Ad 1. argu.

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pendas,eidem videntur ecclesiæ deberi,vbi prædia iacent.Nihilominùs ecclesia mauult se ad consuetudinẽ referre:vt patet eodẽ ca. & capi. Cùm sint homines.extrà,de decim. itaq; si agricultor est in vna parœcia, colit autem terras altertus,præcipitur inolita cõsuetudo obseruari.Nam vtraq; ecclesia potest ius suum allegare. Altera scilicet, quòd personæ sacramenta dispensat:altera varò in suo territorio prædia iaceant.Quare multis inlocis solent tunc decimæ diuidi.

¶Parimodo si nobilis ciuis qui ciuitatis parœciam incolit, fundos in aliquo castro aut pago possideat, quos illic colendos locat, ratio videtur deposcere, imò vt plurimum vsus habet,vt decimæ diuidantur: vbi autẽ præscripta consuetudo aliud iusserit,sequenda est. Idem D.Tho.de pastore respõdet, qui verno tẽpore gregem habet in vna parœcia,hyemali vero in alia: vt scilicet prata vtriq; pendat ecclesiæ. Est tamen alicubi in vsu vt vbi fœtura gregis tollitur, nẽpe vbi vel tondetur, vel partus ædit, illic sit decimandum. At verò S. Thiomas contrariũ hic videtur sentire: dicens quòd quia ex pascuis fructus gregis proueniunt, potiùs vbi sunt pascua decimandum est quàm vbi oui le locatur.Hæc omnia adnotanda sunt,non ad euellendas inueteratas cõsuetudines, sed ad sciendum vbi manifesta consuetudo nõ viget,quinam sint secundũ rationem eligen

Ad.3 arg. di. ¶Ad tertium denique respõdetur,quòd sicut res nomine decimæ partas possunt clerici diuendere, & quomodocunq; distrahere, ita possunt & laicis facultatem facere, vt dandas in futurum decimas accipiant,vel ecclesię reseruato censu, vel in subuentionem pauperum: sicut pontificio priuilegio decimę hospitalibus & monasterijs annectũtur.

¶Quibusdam autem religiosis, inquit Di. Thom.cura solet adiungi animarum,atque adeò decerni decimæ. De hac autem re pro vtràq; parte suasiuæ rationes existunt,vtrũ videlicet congruat sacerdotia cum curis animarũ monasterijs annecti: nam ex vna parte videtur monachi solertiùs ac vigilantiùs posse gregi prospicere: ex altera verò propinquiùs Euangelio videtur vt proprius parœcius sit in sua parœcia: qui cum suis subditis eõuersetur, eos deniq; consilijs,ope,&

Nõ cõgruit monasterijs annecti sacerdocia cũ animarũ cũ

monachi nõ nisi per vicariũ rem admiuistrare possint. Et certe hæc ratio apud me semper inualuit.mitto antiquitatem Benedicti-

norum ac Cistertiensium, inquam non est oblatrandum: sed tamen hac ętate vix huiusmodi faciendis annexionibus suffragari possem.

ARTICVLVS IIII.

Verùm Clerici etiam ipsi decimis soluendis sint astricti.

POST substantiam materiamque decimarum,atque eorũ cognitionem quibus debẽtur,subsequitur tandem vt videamus quinam mortalium illas debeant. Et primũ quòd ipsi etiam clerici sint decimarum debitores,arguitur. Ius commune est vt parœcialis ecclesia decũctis prędijs quæ intra suũ territorium iacent decimas percipiat. Contingere autem assolet vt clerici possessiones etiam habeant,eaſdemq; vel in sua parœcia vel fortè in aliena. Et similiter quòd patrimonium vnius ecclesiæ in alterius territorio situm sit:in huiusmodi ergo casibus clerici, quin & ipsa ecclesia decimas debere videntur. ¶Secundo arguitur. Religiosi inter clericos nominantur: & tamẽ decimas ratione prædiorum debent ecclesijs,in quorum sunt territorio:vt patet in c.dilecti. & cap.licet.de decim. ¶Tertiò. Num. 18.Leuitę præcipiũtur summo sacerdoti decimas decimarum soluere:ergo eadem ratione clerici Leuitis succedentis, easdem Põtifici Maximo debent. ¶Quartò Decimæ non solũ, vt dictum est, in sustentationẽ clericorum soluũtur,verùm & in pauperum subuentionẽ:ergo si clerici à decimarũ solutione essent exẽpti, pariter essent & pauperes:hoc autẽ falsum est:ergo neque illud est verum.

¶In contrariũ autẽ est ca.secũdũ de decim. vbi ait Paschalis Papa : Nouum genus exactionis vt clerici à clericis decimas exigant.

A D questionẽ duabus cõclusionibus respõdetur.vna est.Clerici inquantũ clerici, hoc est,inquantũ de decimis, quas pfuos spirituali munere recipiũt, & de eccleſię fundis,quorũ fructibꝰ clericali iure viuũt nullas tenẽtur soluere decimas. ¶Altera.Clerici nõ quatenus clerici,sed qua ratione seculari iure, vel hæreditario, vel emptionis,vel quouis alio terras possident sæculares,decimarũ sunt debitores : videlicet ex fructibus qui inde sibi proueniũt. Probantur ambę simul cõclusiones.Neutiquã idem esse potest fundamentũ & ratio quidpiam dandi ac recipiendi

Primum assumptum.

Argumẽ.2.

Argumẽ.3.

Argumẽ.4.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

Suadetur utrique conclusio.

cipiendi.Est enim contra naturam vt idem sit agendi patiendique principiũ.Ignis quippe quatenus calefactiuus est,non est calefactibilis : clerici autem propter spiritualem functionem ius habent recipiendi decimas, ac perinde fructus prædiorum, quæ ecclesia possidet:ergo eadem ratione nihil debẽt decimarum refundere.At verò nihil obstat quo minùs in eadem persona diuersa sint principia,alterum agendi,alterum verò patiendi. Sicuti aqua quatenus frigida, infrigidat:& quatenus materialis, calefit. Pariter ergo in clerico non obstante spirituali principio recipiendi decimas inueniri potest spiritualis possessio,ex qua easdem debeat. ¶Conclusiones receptissimæ iure sũt: de quibus ideò nihil restat dubitandum, nisi quòd contra tenorem secundæ conclusionis aliquibus concessa extant priuilegia.

Cistertiensibus nanq; & hospitalarijs concessit Alexander tertius vt de prædijs quæ quomodocunq; possiderent,si proprijs manuum laboribus illa colerent, decimas non soluerent.Idemq; concessit Adrianus,vt patet.c.ex parte.extrà,de decim.& intelligebatur etiam si illa colerent per suos famulos.

Quare cæterorum nulli,siue clerici, siue monachi eximuntur,quin illas debeant, etiam si ipsi arua sua colant.Nisi simili eximuntur priuilegio.Dum autem terras easdem colonis locant, multominus dubium est quin eiusmodi decimarum sint debitores : vt illic habetur ca.Licet.& subsequenti, Ad audientiam.Quanuis & super his consulenda sit etiam consuetudo. ¶At verò postquàm de personis hic loquitur quæ ad decimarũ pensionem tenentur, quæritur vtrùm non modò Christiani,verùm infideles,ad ecclesiasticas decimas teneantur.Ecclesiasticas inquã: quoniam quòd in iure naturæ quæcunque respub. veridica Dei cognitione illustrata, tenceretur suo more eidem sacrificare Deo, atque ad id muneris magistratus instituere, alia est ratio.Tenebantur enim, vt ex superioribus colligitur.Scisciamur hanc autem

Quæstio.

Panormitani opinio.

quæstionem propter nõnullos iurisperitorum ac potissimùm propter Panor. qui super capitulo.de terris.extrà.de decim. affirmatiue quæstionem decidit.Iubentur enim in præfato cap.Iudęi de illis quas colunt terris decimas persoluere: & capitu.quanto. de vsuris.perinde cogũtur de domibus ac possessionibus quę antequàm in eorum venirent dominium eidem oneri subdebãtur, de cimas re ddere.Ex his ergo Panorm.Odoardum sequutus, infert omnes infideles vbicunq; gentium vitam degant, iure compelli posse si factu esset possibile,vt decimas soluerent.Neque verò tantùm prædiales, verùm & personales. Saltẽ,inquit, tenetur ad id Iudæus quod Christianus loco suo habitans solueret.Aliâs,inquit, ecclesia defraudaretur.Imò ait dum ad Christianismũ accedunt,posse cogi vt quas in infidelitate agentes reddere renuerunt, persoluant.

¶At verò siue textus consulas, siue diuinum ius,siue naturalem rationem,nulla probabilitate,vt cum venia tanti Doctoris dixerim,huiusmodi opinio fulcitur. Primùm enim de iure diuino nullum est dubium: nõ solùm quòd, vt sæpe diximus, ius vetus de quota iudiciale erat,iamq; adeò antiquatũ est,verùm etiam si in naturali ac morali persistamus. Quoniam decimæ antiquitùs solùm in stipendium ministrorum templi, & apud nos pari ratione in alimoniam clericalis ordinis ecclesię ministrantium iussę sunt. Itaq; nisi ecclesiæ essent, nulla esset ratio illas exigendi. Cùm ergo infideles non sint in ecclesiæ gremio,neq; illis sacerdotes quid piam spirituale, dispensent, nullum eis ius suppetit, autore Paulo,petendi ab illis carnalia.Sed ait Panormi.Tenentur tamen sacramenta suscipere,& in Christianismũ nomina sua dare. Ecce quomodo istiius tractant diuinum.Enimuerò quãuis tota mortalium vniuersitas ad fidem suscipiendã teneatur,tamen quoadusque illam homo profiteatur,neque nostris tenetur legibus, neq; nostris prelatis obedire:secundum verbum Pauli:De his qui foris sunt nihil ad nos.

Quemadmodum qui votum religionis emisit,licèt perstrictus sit religiosus fieri : tamen quousque fuerit professus,ad peculiaria religionis mandata non tenetur.Ecquis eñ qui ius diuinum calleat, affirmare ausit Turcas eò delinquere quòd non confitentur sacramento nostro,Eucharistiam non gustãt, festa ieiuniaque nostra non seruant? ¶At verbum illud suprà citatum, autores huiusmodi opinionis seduxit,quod habetur cap.Tua nobis.& ca.Cùm non sit.de decim.Deũ scilicet in signum vniuersalis dominij sibi decimas reseruasse.Inde enim colligunt quoscũque mortales,cùm omnium sit dominus,easdem debere. At verò si talem sensum verbũ illud faceret, pontifices ipsi aut ecclesia eundem nobis alicubi tradidisset:quod nusquã

Opinio Panormi. nulla fulcitur, probabilitate. Argumẽtũ in Panor.

Solutio Panormi.

Replica.

Deceptio Panormita.

fecit. Et profectò eodem modo colligeretur vniuersos olim mortales decimas etiam debuisse Leuitis. Quod concessu esset absurdum. Sensus ergo legitimus est, quòd in signum vniuersalis dominij voluit Deus semper sacrificijs à quacunq; repub. coli: ac sub inde vt sacerdotes sustētarētur. Sed quia Leuitis Mosaici populi illa congruebat sustentationis moderatio, per iudiciale præceptū indixit eidem populo, vt decimam fructuū eis soluerent. Id quod & ecclesia pro suis sacerdotibus instar illius præcepti imperauit suis subditis. Quo ergo præcepto eos qui eius fidem nunquam amplexi sunt, nō comprehendit. Neque capitulum. de terris: neque capitulum. quanto. quoquo pacto contrà facit. Nā illic peculiariter habetur de Iudæis sermo, qui inter Christianos cōmorantur, possessionesq; habent, quas à Christianis vel emerunt. vel aliter receperūt. Et quāuis sermo ad illas quoq; prolataretur terras quæ nunquam fuissent Christianorum, qā tamen non facilè credam, alia est tamen forte ratio de Iudeis, qui non alia ratione permittendi sunt inter nos viuere, quàm sic, vt ecclesiam suo territorio non defraudent. At tamē quòd infideles terras possidentes, quæ nūquā sub nostro fuēre dominio, priusquā sint fidem professi cōpellantur decimas soluere, non dubito quin antiquis patribus sacrorum peritis quàm alienissimum ab Euangelio fuisset existimatū. Quocircà sub hoc tituli obtentu ab alijs quibus fides prædicatur, nō video quomodo possint decimę exigi: vtrùm verò ratione prædicationis ad cōcionatorum sustentationem possit aliquid ab illis tributi exigi, ipsi quibus id scire incūbit viderint. Ego nanque in hoc libro vt aliàs dixi, nihil de occidentalibus insulanis dicere constituo.

Ad. 1. arg. VT ergo ad rem redeamus. Primū argumentum in capite quæstionis obiectū, duas habebat partes. Prior erat de bonis clericorum quę sæculari titulo possidēt. Ad quam respondet D. Tho. iuxta tenorē conclusionis secundæ, quòd tenentur illiusmodi fructuū decimas pendere, etiam si ipsi sint eiusdem ecclesiæ clerici. Huic autem decisioni nonnulli argumentum obmoliuntur ex citato cap. Nouum genus. de decim. vbi habetur, illos clericos qui à clericis spirirualium ministeriorum accipiūt decimas, eisdem debere. Cùm ergo clerici ab alijs clericis eiusdem ecclesiæ nō recipiant ministeria, sed simul omnes populo administrent, non est quòd alij alijs decimas debeant. Ad hoc autem respondetur, verbum illud non esse exclusiuum. Asseritur inquam, quòd clerici (& forsan, vt habet glossa, intelligitur de coniugatis) ob id quòd sacramēta suscipiūt decimarum pensioni sint obnoxij. Haud tamē excluditur, quin alia ratione, nempe propter terras quas peculiariter possident, maiores etiam clerici easdem debeant. Vnde, vt ait S. Thom. Aliud est aliquid habere vt ꝓprium ratione cuius debentur decimę: aliud verò habere cōmune ecclesiasticum, ratione cuius non debentur. Præter hanc autem solutionē altera est, q̄ clerici à clericis eiusdem paroeciæ nonnunquā sacramenta percipiūt præter curatum qui non nisi à suo vicario illa suscipit: sed nihilominus de suis temporalibus fundis decimas debet. ¶ Posterius mēbrum eiusdem argumenti ecclesiam tangebat, quæ prędia fortè habet in alia paroecia, ad quod contrario modo quā ad priorē partem D. Thom. respondet: nempe eiusmodi ecclesiam nullas de suis possessionibus debere decimas. Et ratio est, q̄ eo ipo quòd fūdus sit ecclesiæ, efficitur ecclasiasticꝰ: hoc est spirituali muneri aut ecclesiasticæ fabricæ mancipatus. ¶ Quòd si quis contrà insurgat per hanc legem vsu venire posse vt aliqua ecclesia omnibus prorsus suis decimis expoliaretur: vt si paroeciani sua bona alienis ecclesijs donarent. Placet responsio domini Caietan. ꝙ lex hæc eo tēperamento & moderamine condienda est, vt res in tantū detrimentū ecclesiæ non vergat. Quare tūc tāsire deberent fundi cum suo decimarū onere. Exemplū extat ea. suggestum. de decim. Nam cùm cuidam ordini indultum priuilegium esset nè decimas solueret, & tanta illis deinceps fieret prædiorum accessio, vt aliæ paroecię magnum damnum acciperent iussum est vt fieret super hac re compositio. Quare in tali casu clerici clericis per accidēs decimarent: id est ratione prædiorum. Neq; obstaret capitulum, Nouum genus. quippe quod intelligitur nè clerici à clericis inquātum clerici decimas exigant. ¶ Ad, secundū respōdetur, eos religiosos quibus est animarum cura iniuncta, ius habere recipiendi decimas, non autem illa ratione obligationem soluendi. Reliqui verò de iure communi decimas debent prædiales, nisi vllo sint priuilegio exempti, vt suprà citatum est ex cap. ex parte. de decim. ¶ Ad tertium respondetur

Argum.

Solutio.

Solutio Thom.

Replica.

Solutio Caietani.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

tur quòd cùm in veteri testamento Leuitæ quibus decimæ decretæ erant, sub sacerdotum obedientia viuerēt, & sacerdotibus nō nisi primitiæ obuenirent, cōgruens fuit Dei præceptum, vt decimarum decimam summo sacerdoti penderent. Qua vtiq; nūc ratione Summus Pontifex iuxta ingruēte necessitate, decimam decimarū à clero exigere valet. Imò verò vtinam vniuersalis eadēque perpetua toti clero imponeretur: si tāmen illa ratione omnis alia occluderetur in perpetuum via & modus alia cōmentandi iura, aliasque excogitandi artes sustentandi Apostolicam sedem: quibus ecclesiasticę leges nō possunt non periculosissimè arctari.

Ad quartū argumentū. ¶ Ad quartum denique respondetur, quòd etsi decimæ in subsidium etiam pauperum tribuantur clericis, qui præcepto misericordiæ ad eleemosynas tenentur erogandas: tamen quia eiusmodi eleemosynæ ipsorū despensatione fieri debent, nō perinde atq; clerici, à decimis exoluēdis pauperes eximunt.

QVÆSTIO QVINTA, De peccato Simoniæ in genere.

Sanctus Thom. 2. 2. quæstio. 100.

ARTICVLVS I.

Vtrùm simonia sit studiosa uoluntas emendi uendendiq; aliquid spirituale uel spirituali annexum.

TErtia pars libri præsentis, quam post tractatū de sacrificijs, alterumq; de oblationibus, primitijs, acdecimis polliciti sumus, est de Simonia: de qua disputat Diuus Thomas. 2. 2. quæstio. 100. Huius ergo tractatus prima quæstio, quæ quintū hic habet locum, instituitur de simonia in genere: cuius primus articulus definitionē inuestigat: nempe vtrùm simonia sit studiosa voluntas emendi aut vēdendi aliquid spirituale aut spirituali annexum. Et arguiturà parte negatiua. Primum de nomine. Vitiū hoc tā in venditione consistit quàm in emptione spiritualium. Simō autem, vt Actuū. 18. videre est, nihil vendere voluit, sed tantū Spiritum sanctum emere: non ergo à Simone satis congruè nomen deducitur: sed con gruētiùs duceretur à Balaam, qui, vt legitur Nume. 22. Moabitis suas locauit operas vt perdonum Dei populo malediceret. Quem Petrus in sua can. ca. 2. criminis huius reum facit. Et rursus Iudas Apostolus. Vel à Iesi, q vt legitur. 4. Regū. 5. Naamā donum sanitatis pretio vendidit. Deberēt ergo dici Balaamitę aut Iesitæ, cuius Iesi ad hoc propositū mentio fit. 1. quæst. 1. can. qui studet. Imò & Iudas immanius cōmisit sacrilegium Christum autorem omnium spiritualium charismatum vendendo, quàm Simon magus.

¶ Secundò. Multa sunt spiritualia bona q̄ citra simoniæ labem vendi possunt: vt consilia, vt habetur cano. Non licēt. 11. quæst. 3. & pariter artes & naturales scientiæ: ergo illa non est legitima definitio. ¶ Tertiò. Simonia vt ex registro Gregō. 1. quæst. 1. cano. eos. legitur. hæresis est Tolerabilior eā inquit, est Macedonij impia hęresis quā Simoniaci. Illi enim creaturam & seruū Dei patris & filij spiritum sanctum deliberando fatentur: isti verò eundem spiritum sanctū efficiunt seruumsuum. Omnis enim dominus quod habet si vult vendit, siue seruum siue aliqnid eorum quod possidet. Hæresis autem non in volūtate, sed in intellectu est: ergo. ¶ In contrarium sunt verba cano. qui studet. 1. quæst. 1. qui studet donū Dei pretio mercari in sacro ordine nulla ratione de cætero remanere aut reuocari non posse dubium nō est, à verbo nāq; studet, deriuatur studiosa voluntas.

Primum argumentū.

Argum. 2.

Argum. 3.

ADquestionem tribus respondetur conclusionibus: prima de nomine, secūnda dematería: exquibꝰ tertia colligitur, de definitione simonæ. ¶ Prima ergo est. Nomen vitij huius à nullo significantiùs deduci potuit q̄ à simone illo Mago cū quo Petro contentio fuit. Primū ꝙ Balaam & Iesi ad historiam veteris testamenti attinent cuius sacramēta nō cōferebant gratiam vt nostra, atque adeò nō erant tanto gradu spiritualia. Secundò ꝙ illi gratias tantum gratis datas, vt donum sanitatis & arcendi per maledictionem hostes, quod Moabitæ à Balaā petebant, vendiderunt: Simon autem nihil minus ipsum spiritum sanctum emere voluit. Non quidē in sua persona, nā talis meditatio insanissima esset, sed eius donum: vt habetur. 1. quæstio. 3. can. Saluator putà gratum facientē eius gratiā quæ spiritualiū donorum culmen per essentiā tenet. Tertiò, vt ad primū argumentū respondeamus, illi tan

Primā cōclusio.

Primaratio

Secundarō.

Tertiarō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tùm vendiderunt, nihil ementes: Simon aũt emere spiritum sanctũ ambiuit, vt vẽderet. Sic enim habet historia. Cũ vidisset Simon q̃ per impositionẽ manus apostolorũ daretur Spiritus sanctus (dabaturnãq; tũc visibiliter) obtulit eis pecuniã dicens: Date mihi hanc potestatẽ, vt cuicunque imposuero manus accipiat spiritũ sanctum: nempe pretio quo obtã posset cũ vsuris pecuniã reficere, vt habetur eodẽ can. Saluator. Iudas aũtem etiã Christũ authorẽ spiritualis gratiæ vendiderit, cuius eodẽ can. qui studuit. Gregorius hoc propositũ nemĩnit: tamen quia ipsum nõ vendidit tanquã donũ ementibus vtile, imo vt mortẽ perimendum, nõ est ab illo nomẽ huius sacrilegij tractũ, sed à simone cogitante emere ac vendere spiritũ sanctum, cui omnia tribuuntur diuina dona, eũ dẽnq; ab apostolis, ecclesiæ secundùm Christum fundatoribus: quę vtiq; ecclesia hoc p̃prie. sicitur crimine. Itaq; sicuti artes à suis primis inuentoribus nomina sortiri consueuerunt, sic & simonia ab eo qui primũ eam excogitauit. ¶ Secũda cõclusio. Res spũales sunt, p̃pria simoniæ materia, sed nõ cuiusq; generis. Vbi animaduertendũ est q̃ spiritus idem est quod animalium halitus, quæ aspirãdo respirandoq; vluunt: inde autẽ per similitudinẽ significat quęcunq; venti flatũ. Sed quia ventus atq; spiritus inuisibilia sunt, & ad sensum in corporea, inde translatũ est nomẽ ad cuncta, significandũ quę corporum ex pertia sunt: vt Deũ, angelos; & animã: ac perinde accidẽtia spiritualia. Quocirca sunt qui in præsentiarũ duo spiritualium genera distinguant: alterũ eorũ q̃ deriuant ab spiritu creato: alterũq; eorũ quæ ab increato dimanant. At verò quia etiam naturalia ab increato effluunt, in quibus, vt illico patebit, ratio simoniæ non constat, accõmodatiùs ad rẽ spectemus, alterũ genus spirituale naturale: cuiusmodi sunt intellectus, ac quisitæq; scientiæ, ac virtutes: alterũ verò supernaturalium, vt sunt tam gratia gratis data q̃ gratũ faciens, sacramentaq; & sibi annexa sacerdotia. Quocirca pleriq; doctorũ arbitrãtur spiritualia vniuersa tã prioris quàm posterioris generis, materiã esse simoniæ: Qui sub in de doctores astruunt, vendere scientias & artes vitium esse simoniæ. Huius opinionis fuêre Altisiodorẽ. lib. 3. tracta. 21. coæuusque suus Alexã. Halens. 2. parte. q. 185. mẽbro. 3 & est glo. ca. Non licet. 11. q. 2. & fermè doctores canonici iuris: vt est videre apud Syluester. D. Thom. uest. in verbo, doctor. & in verbo, simonia. §. 10. Quemtiã & S. Thom. in 4. dist. 25. q. 3. arti. 2. Et probatio Altisiod. qui hãc posteris opinionem ꝓpinauit, prima fuit authoritas Prouer. 23. Noli vendere sapientiam & doctrinã, & intelligentiam. Secunda, quia vt August. in lib. de magisterio docet, spiritus sanctus est qui interius homines edocet scientias, etiam naturales. Quare qui illã diuẽdit, dona ꝓphanat Spiritus sancti. Nihilo seciꝰ contraria opinio absq; formidine credi vera potest: nempè q̃ licet scientias naturales vendere. Haud quidem per se, vt panem aut pannũ, stultum eũ hoc esset dictu. Cùm in nullius potestate sit suam in alium traducere scientiũ veluti rem aliã corporeã. In quo sensu illud legendum est Prouerb. 17. Quid ꝓdest stulto habere pecunias: cũ scientiam emere nõ possit? Sed loquimur de vẽditiõe doctrinæ, hoc est q̃ licet pretio docere, sicuti cõsulere, &c. In primis eũ opinio est q̃ nõ careat autoribus: quorũ est Dur. in 4. dist. 25. q. 3. & Palud. ibidẽ. q. 5. & Adrian. quolib. 9. & ex aptẽ quibus Armacha. lib. 10. ca. 8. & Richar. in 4. di. 25. Imò & S. Tho. 2. 2. q. 100. arti. 3. ad tertiũ, ab eadẽ opin. non abhorret: vt infrà eodẽ loco videbimꝰ. Sed q̃n nullũ haberet patronũ, ratio ei satis patrocinatur: hoc quimur eũ de scientijs naturalibus. Primũ igitur arguitur. Vtiũ simoniæ quale sit, ex euãgelio venit vestigãdũ: at verò Mat thæ. 10. vbi Christus gratiarũ dona Apostolis contulit, q̃ plebi cõmunicarẽt, Infirmos, inq̃t, curate, mortuos suscitate, leprosos mũdate, dæmones eijcite: gratis accepistis, gratis date. vbi de naturalibus nihil cõmeminit. Itẽ Ioã. 2. vẽdẽtes & emẽtes de tẽplo eijciẽs tantũ significauit sacrorũ venditionẽ & cãbium, esse sacrilegiũ. Et Actuũ. 8. in Simone illo Simoniacorũ primatẽ nõ damnatur nisi q̃ spiritũ sanctũ eiusq; gratias emere voluit. Hoc nanq; illic appellatur donũ Dei: cũ ergo nullibi bonorum naturaliũ mẽtio fuerit habita, nõ est q̃ eorũ venditio labe simoniæ denotetur. ¶ Secũdò arguit ratione. Si scientiæ & artes naturales vendere nõ liceret, maximè quia dona sunt Spiritus sancti: haud tamẽ sunt dona per specialem influxum, de quibus. 1. ad Corinth. 10. loquitur Pau. Sed per generalẽ concursum: ergo ex hoc capite dãnari non debet eiusmodi venditio. Aliàs nulla alia bona naturalia fas esset vendere, neq; grana scilicet, neque vinum, neq; oleum. Itẽ sequeretur q̃ neq; docere pretio artes

2. Conclu. *Vocabulum spũs multipliciter usurpatur.*

Duplex genus rerum spiritualiũ.

Altisiodo. sententia. Alex. Halẽ. Glossa. Syluester. D. Thom.

Fundamentum prioris sententiæ.

Opinio Durãd. Palud. Adrian. Armachan. Ricard. D. Thom.

1. *Ratio secundæ opi.*

2. *Ratio.*

tes mechanicas artẽm ve scribendi liceret: quod esset concessu absurdum. ¶ Et per hoc respondetur ad argumentum Altisidoreñ. Nam licèt Spiritus sanctus doceat omnem veritatem: aliter tamen supranaturales, vt scripturæ mysteria. De qua re peculiariter intellexit Christus vbi ait. Ipse vos docebit omnia. Aliter verò naturales: & certè has vẽdere non est simonia: quia neque gratis habentibus dantur, vt gratis non habentibus communicentur. ¶ Tertiò arguitur. Si non liceret huiusmodi scientias vendere, fieret consequens, vt neque liceret pro labore pretium recipere, quo doctor docẽdo desudat. Nam quãdo res verè spiritualis est vt sacramenti administratio, neque pro labore licèt quicquam recipere: idem quippe esset recipere pretium pro labore baptizandi, seu ministrandi ordines sacros, & recipere pro ipso opere, quod est administratio sacramenti: Labor enim non distinguitur ab opere. Quòmodò autem sacrorũ ministris recipere alimoniam liceat, infrà patebit. ¶ Et postremò quando temporale spirituali annexum est, non licet pro re illa auctꝰ suscipere pretiũ quàm sine illo spirituali valeret: non inquam licet calicem, aut vestes sacras pluris vendere quàm si non essent consecratæ: licet autem vt manifestum est, pretio suo vendere vnam scientiam quàm aliam: quanuis minùs laboris fuerit ibidem impensum. Imò vnus atque idem Doctor quo doctior, etiam si minores fecerit sumptus minoresq; exhauserit labores, pretio suo suos locare operas potest ad docendum. Quare etiam si sine labore posset suam scientiam in alium trãsfundere sicut flatum, posset pretium recipere. ¶ Illud autem Prouerb. 23. nihil contra nos pugnat. Imò quod habetur illic, est veritatem eme: & noli sapientiam vendere. Ac si dixisset tãti est pretij, vt qui nõ habet emere illam debeat: & qui habet, nunq̃ vendere: id est, nunq̃ illa priuari. Et glossa illa. c. Non licet. aduersatur textui: quippe quo asseritur q̃ potest aduocatus vẽdere suum cõsilium, & patronus suum patrociniũ. Et ibidem tenuit sanctum Thom. 2. 2. q. 71. vbi videtur reuocasse suam sentẽtiam quam in 4. Alexandrum sequutꝰ asseruerat. Quare impertinens est ad labores recurrere qui in docendo hauriuntur.

Tertiarõ

Postrema ratio.

Quæstio peculiaris de Theologia. ¶ At verò de Theologia peculiariter dubitatur. Propterea quòd videtur priori modo spiritualis. Per donum enim Spiritus sancti pãduntur scripturæ, quæ sunt Theologiæ principia. Attamen neq; hanc scientiam pretio de cathedra scholaribus prælegere, simonia est etiam si citra vllum laborem & expensas fiat: hæc enim accidentaria sunt. Et ratio est, quòd licèt fides & arcanorum reuelatio donum Dei sit, scientia tamen Theologiæ humano sudore conquiritur. Quocirca quod Hostiens. ait super cap. Nõnullis de magist. nempè Theologo publicum habẽti salariũ non licere pro extraordinaria lectione quicquam recipere, alioqui simoniam committere: gratis dictum est, & absque vlla ratione. Quid enim quæ sõ refert, salarium ne publicum recipias, an pecuniarem mercedem pro peculiari lectione? Hoc tamen est verum q̃ cõcionatori theologiam de suggesto docenti neutiquam citra simoniam licet prædicationis pretium ex conuentione recipere. Et ratio discriminis est: quia Theologia tantũmodò intellectum erudit, sicuti aliarũ quælibet scientia: prædicatio verò per se ad animarum salutem sit, communẽdosq; sursum animos. Et ideo pertinet ad donum prophecię: quod Paulus ad Corinth. 12. inter alia connumerat. Licet autem prædicatori sustentationis subsidium sicut cæteris ecclesiæ ministris recipere. ¶ Colligamus ergo, spirituale in definitione simoniæ non accipi pro naturali munere, sed pro supernaturali: hoc est pro gratia: & sacramentis, atq; alijs Spiritus sancti donis: quę ad æternam nos fœlicitatẽ promouent. Appositio autem illa, vel spirituali annexum, illa significat, quæ non per se, sed per ordinem ad spiritualia idem contrahunt nomen. Vt pote sacerdotia & prębendæ, quæ sunt sacerdotum stipendia: & ius patronatus, atq; alia iura eligendi ecclesiastica suppositа. ¶ Ex his fit consequens (id quòd assertam sententiã euidentius confirmat) quòd dare aliquid spirituale pro doctrina alicuius scientiæ, quãtũlibet sit Theologia, est simonia. Vt si episcopus ordines aut beneficium Doctoris conferat, vt ipsum doceat. Confert enim tũc spirituale pro doctrina, quæ est pecunia æstimabilis. ¶ Per hæc rursus dirimitur lis alia quam Doctores cõtestari solent, vtrùm extra ecclesiã apud infideles contingere possit simonia. A parte enim affirmatiua existit argumentum q̃ inter illos est sacerdotium, quo secundùm ipsorum iudicium Deum colunt: ergo si illud vendunt, est simonia. A parte autem negatiua offertur alterum nihilo infirmius, q̃

Ad argum. Altisiod.

Solutio.

Rõ asserti.

Prædicatori euãgelico nõ licet pro munere prędicationis. prętium ex cõuentione recipere.

Corollariũ.

Quæstio altera.

Argumenta partis affirmatiuæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

apud illos nihil est propriè spirituale. Durand.ergo & Palud.respondẽt verè illos nõ committere simoniam,sed solùm quantum ad suã existimationem. Nihilo minùs cum distinctione est meditatiùs respondendum. Enimuerò ante Christi aduentum extra dubium est,inter patres veteris testamenti verè committi potuisse simoniam.Erat enim tũc verum donum prophetiæ, quod si vendere tur simonia fuisset: vt patet ex verbis Hieronymi quæ citantur cano. Nunq̃.1.quæst.1. Item & eorum sacerdotium quanquàm per illud nulla tunc conferretur gratia, spirituale tamen donum erat,ad diuinum pertinens cultum.Quare Ieroboã.3.Reg.13.insimulatur,quòd sacerdotes pretio crearet.Quin verò & lege naturæ erat sacerdotiũ quale fuit in Melchisedec.Et quidem pro illo seculo legitimũ: quod perinde si pretio conferretur, simonia emergeret.Spirituale em̃ suo modo censetur,quicquid Deus & natura quocunq; mortalium statu pro animorũ salute ad Dei cultum instituit.At verò post Christi nam redemptionem nil iam extra ecclesiã supereſt quod sit legitimè spirituale. Nisi fortè sunt qui inuincibili ignorãtia legis nostræ laborant. Illos enim eadẽ excusat ignorantia, si naturalibus tantùm ritibus vtantur. Quocirca extra ecclesiam iam nulla esse potest simonia,nisi secundùm humanam existimationem. ¶ Tertia demum conclusio est, quàm de definitione promisimus. Probe illa præfixa definitione exprimitur natura simoniæ.Probatur definitio illa & obiectum vnde vitiũ vel virtus speciem sortitur,explicat, & pariter subiectum eius & modum:ergo bona est.De obiecto quidem iam constat: subiectũ verò iustitiæ,ac perinde iniustitiæ, omnium q; eius partiũ est voluntas:vt sanctus Tho.1.2.q.56.sapienter secundùm Aristot.docuit. Hoc enim interest inter virtutes,quæ hominem in ordine ad se ipsum componunt,atq; illas,quæ ipsum disponũt in ordine ad alterum: quòd cùm voluntas ad proprium personæ bonum per se sit propensa & determinata,respectu illius boni nulla virtute indiget præter illas quæ sunt in potentijs, quæ affectionibus,passionibusq; turbantur. Enimuerò si nulla esset passio neq; in irascibili,neque in concupiscibili, nulla esset in voluntate difficultas parendi rationi. Obidq; temperantia in concupiscibili sita est, & fortitudo in irascibili: quibus eiusmodi morbi turbidiq; affectus sedantur:vt,2.Ethic autor est Aristote. At verò quoniam hominis volũtas nõ sic per se est affecta & propensa in alienum bonũ, sit vt quanuis nullas patiatur sensuales affectiones,virtutibus nihilo minùs indigeat ad persoluenda proximis debita officia. ¶Sed est tamen contrarium argumentum apud Scotum in.3.distinct.33.Illa potẽtia est virtutis ac vitij sedes,cuius actione consummatur ratio laudis & vituperij,seu meriti & demeriti:hæc autem potentia est voluntas, vt potè cuius electione tam virtus quàm peccatum consummatur:ergo illa est omnium virtutum subiectum.Negamus tamen cum Aristotele priorem præmissam. Hec enim opinio non sancti Thomæ tantùm,imo manifestissimè est Aristotelis.2.Ethico.Non ergo virtus in ea potẽtia est quæ electionem facit,aliàs fides esset in voluntate:quippe in cuius assensione consistit eius meritum: sed debet potiùs existere in illa potencia,in qua tota consistit dificultas bene eligẽdi:& certè affectionibus appetitus sensitiui pacatis, liberrimè fit voluntatis electio: atq; hac ratione virtus est habitus electiuus.Ad propositum ergo cùm iustitia sit virtus ad alterũ, sit vt in voluntate sedeat: vt Arist.5.Ethic. docet:atq; adeò religio,& similes. Cùm ergo simonia vitium sit & iniustitiæ & cõtra religionem, consequitur vt sit in voluntate: ob idque in definitione dicitur, studiosa voluntas. ¶Quòd si arguas, auaritiam in causam esse simoniæ,vt pote quæ iustitiæ officijs obsistit: auaritia autem est in concupiscibili. Respondetur non esse renuendum, quin alia vitia sint, à quibus simonia imperetur: elicitur tamen ab illo quod est in voluntate. ¶Existit autem alterum argumentum aduersus id quod dicitur, studiosa. Nã cùm studio peccare idem sit quòd peccare ex malitia,tale autem peccatum sit contra Spiritum sanctum,consequens fieret simoniam in vniuersum esse peccatum in Spiritum sanctum:quod nemo concesit vnquã. Respondetur non id significare, studiosa, quod ex malitia,sed id quod consultò,putà quòd non excusatur ignorantia: imò scienter fit, vel ex malitia vel ex passione. ¶Panormi,autem super cap. Nemo.de simonia Hostiensem sequutus addit definitioni, vt opere emptio subsequatur:idemque ait Richard. sequutus glossam dicti cap. qui studet.que ait cum effectu. Attamen hoc esset nomẽ ad solam externam simoniam arctare.Cùm

Hieronym.

Solutioquæstionis.

3. Conclu.

Argum.Scoti.

Obiectio.

Respon.

Argu.2.

Solutio.

Panormit.

Hostiens.

Richard.

re, Cùm tamẽ ex æquo commune sit etiam internæ.Namvt infrà patebit,peccatũ simoniæ intus committitur, etiam ad restitutionem obligans.Consultiùs ergo dicitur, studiosa voluntas,absq; adiectione. ¶Sub illis autem verbis emendi & vendendi, cunctos vsurarios cõtractus intelligito: putà permutationem & cambia prębendarum,sine authoritate pontificis, atq; alia obsequia quæ loco pretij existimantur.

Ad.3.arg.

EX his ergo quæ dicta sunt:primo secundoq; capitali argumento satisfactũ est Ad tertium autem quo ex verbis Greg. arguebatur, simoniã hæresin esse, atq; eo deo in intellectu existere, sanctus Tho.duo dat responsa.Priùs quòd etsi simoniacus non sit propriè hæreticus, quoniam absque intellectus errore potest præ auaritia in hoc vitiũ labi: tamen re ipsa & facto profiteri videtur dominium Spiritus sancti esse penes homines:qui est hæreticus error. Atq; hoc quidẽ responsum amplexus est Gratianus in canventum.1.quæst.1. Secũdò acsi nõ satis sibi hoc placet dicit sanctus Thonm. Simõnem Magum præter quàm quòd voluit Spiritũ sanctum coẽmere, hæreticum etiam fuisse, in eo quòd credidit mundum non fuisse à Deo creatum. Attamen propter hoc simoniaci non dicerentur hæretici: quo tamẽ ferro crebrò inuruntur in iure. Et ideò forsan dicẽdum est,quòd Simon ille propterea voluit Spiritum sanctum emere,quòd credidit esse venalẽ, & pretio posse ab apostolis dari: quòd quidem apostolica respõsio palàm docet, Pecunia tua tecum sit in perditionẽ, quoniam donũ Dei existimasti, hoc est credidisti,pecunia posideri. A qua porrò hæresi tanquam à proprio fonte vitium ipsum nomen contraxit.

ARTICVLVS II.

Vtrum vitiũ simoniæ genere suo sit peccatum mortale.

Ad.1.arg.

SVpposita definitione simoniæ quæritur de eius qualitate, an sit mortale crimẽ.Et arguitur à parte negatiua. Inter cũcta spiritualia quæ creata sunt, regnum cœlorum culmen tenet:vt potè quo cætera alia referuntur:ipsum autem vendibile est. Vnde Gregor.Regnum cœlorum tantum valet quantum habes:ergo non est simonia velle emere aliquod spirituale. ¶Secundò. Si simoniam genere suo peccatum esset: sequeretur q; etiam Papa spiritualia vẽdens eodẽ vitio commacularetur:fertur tamen non posse esse simoniacũ:quia princeps non ligatur suis legibus.ff.de legib.l. Princeps.ergo non est genere suo mortale. ¶Tertio.Spiritualia cãbire, videlicet vnũ pro alio permutare:vt calicem,p ara:quin imò sacramentũ pro sacramẽto: vt si sacerdos nollet alterius sacerdotis confessionẽ audire,nisi vicissim audiret ille suam:aut si cathecumenus nollet alterum baptizare,nisi cum,pactovt se mutuò baptizarẽt,nõ apparet esse simonia,ergo nec spiritualia vẽdere. ¶In contrariũ autẽ sunt sacri cano.Habetur enim in Regesto Greg.quod Paschalis.2.refert 1.quæst.3.Altare,vel decimas, vel spiritum sanctum emere, vel vendere, simoniacam hæresim esse nullus fideliũ ignoret.& dicitur hæresis ad exaggerãdum eius grauitatem.Et cap.sicut,de simonia. Simoniaca pestis sua magnitudine alios morbos vincit.Et cap.proximo: Tanta est labes huius criminis,quod etiã serui aduersus dominos, & quilibet criminosi ad mittunt ad accusationem,

Tertium.

Cõclusio re sponsiua.

Prima rõ cõclusionis.

ADquæstionem vnica eademq; cunctis receptissima conclusione respondetur. Simonia est genere suo crimẽ mortale. Probatur.Emere aut vendere id quod nullo pretio vendibile est, genere suo est mortale crimen: vt sub tit.de vsur.dicebamas. Nam cùm sit iustitiæ contrarium, quæ virtus reipublicę quàm maximè est necessaria sit sub inde vt etiam sit contrarium charitati, in quo ratio consistit peccati moatalis. Excrescit tamen vitiositas in simonia ratione contaminatæ religionis. Probatur autem minor ex triplici loco. Primò ex ratione obiecti.Res enim quæ modo suprà expositio spirituales sunt,nullo estimari possunt terreno pretio: vt potè quòd supernaturalia sunt inter quæ & terrena,nulla est proportio. Vnde de diuina sapientia Prouer. 3.asseritur: Pretiosior est cunctis opibus:& omnia quę desiderantur, huic non valent comparari. Quod vtiq; respiciens Petrus,ait Mago illi: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia posideri: id est æstimari. ¶Secundò idem ex eo probatur, quòd etsi spiritualia per se vænalia essent,neutiquàm tamen possent à prefectis ecclesiæ vendi: nemo enim iustè remvẽdit nisi cuius est dominus. Si enim œconomus rem patris familiàs iniussu illius distraheret

Secunda rõ.

Gregorius.

Secundum.

heret,iniquus esset:Preffecti autem ecclesiæ non habẽt spiritualium dominium,sed sunt meri dispensatores, secundùm Pauli confessionem. 1.ad Corint.4.Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispẽsatores mi
3.Ratio. nisteriorum Dei.Tertiò idem ex origine cõfirmatur, qua spiritualia nobis obueniunt. Id enim quod gratuitò à Deo collatum est, nõ quidem in peculiare commodum illius cui confertur, sed in bonum publicum totius ecclesiæ,nemo potest iustę venundare: quia non est suum,sed illorum quibus venditur: talia autem sunt spiritualia dona Dei. Atque hoc Christus admonitos curauit Apostolos Matth. 10. vbi ait, Gratis accepistis,gratis date. Idque illo verbo denotauit, Luc. 12.Quis putas est fidelis dispensator & prudens? Fidelis scilicet,vt quod gratis accepit,gratis largiatur. Et prudens, hoc est,qui oculato iudicio merita personarum discernat,vt pro cuiusq; dignitate cuncta dispenset.¶Fit ergo ex his consequens,simoniam, peccatum esse,non solùm contra iustitiam, verũ & ratione materiæ quæ spiritualis est, contra religionem. Ob idq; adeò nuncupatur sacrilegium.Nam læsio est sacrarum rerum.¶Hic primùm omnium circa conclusionẽ hanc cum suis rationibus inuestigandum occurrit,quo nam iure simonia sit ꝓhibita,vtrùm diuino tantùm an etiam natu
Simoniana turali diui noq; iure ꝓ hibita. rali. Ad quam quidem dubitationem pertinet responsio,simoniam spiritualium donorum supernaturalium, tam naturali iure quàm diuino esse prohibitam. Et quidem ius diuinum in vtroque testamento manifestum extat.Nam Matth. 10. connumeratis eiusmodi donis subdit Christus: Gratis accepistis,gratis date.Et Ioannis. 2.in figuram eius, flagello eiecit ementes & vendentes columbas è templo. Columba nanq; spiritum sanctum eiusq; dona significat. Et actuum 8.idem patet in historia, quæ Petro aduersus Simonem contigit.Et Num. 22. idẽ notatur in historia Balaam, quem ceu donum Dei vendentem obiurgat tum Petrus, tum etiã Iudas in sua Canonica.Tametsi posteà diuinitùs admonitus nõ fecit quod Moabitæ volebant. Et Ieroboam.3. Regũ.13.reus fit,quòd sacerdotes pecunia creabat: quanuis illi non essent verè sacerdotes, sed Balaã, Et.4.Reg.5. opprobrio etiã datur Iesi quòd pro dono sonitatis quicquã receperit.¶An verò sit etiam contra ius naturæ, dubium id circò est,quòd spiritualia, quę eius sunt materia,res sunt supra naturales,ad quas naturalis lex non videtur pertingere. Nam hac ratione præcepta sacramentorum non sunt naturalia, sed suprà. Nihilo minùs contra- *Prima ratio* rium est asserendum. Idq; inde primò pro- *ad iuadẽdũ* batur,quòd ius omne diuinum in euangeli- *simoniã esse* co expressum præter partem illam quæ ad *iure naturę* fidei sacramenta pertinet,nihil continet ni- *prohibitam* si quæ iure naturali necessaria sunt. Atque hæc vna est ratio cur dicatur lex libertatis vt lib.2.quæst.vltim. adnotauimus.artic.1. Cùm ergo simoniæ prohibitio ad sacramenta non pertineat,fitvt in euangelio non nisi tanquam res naturalis sit prohibita. ¶Secũ *Secunda.* dò id rationes confirmant,quibus peruersitas simonię demõstratur. Nam etsi spiritualia bona supranaturalia sint,tamẽ quia naturalia sua non sunt venalia, neq; Antistes ecclesiæ domini eorum sunt:sed gratis accepe runt, gratis dare debent, ius ipsum naturæ eorum venditioni reclamat. ¶Et terriò nisi *Tertia.* iure naturæ prohibita esset, Balaam nõ peccasset,vendens,neq; Rex Moabitarũ emens quia Gentiles erant: qui non alio quàm naturali iure tenebantur. Quin verò eadem ratione neq; Simon Magus peccasset:quoniã cùm in Christianissimo neophytus esset, nisi ius naturæ suum ausum condemnasse, poterat euangelici mandati ignorantia excusari. Ad argumentum ergo in contrarium negatur consequentia. Materia simonię sit talis iure diuino:ergo ipsa nõ est contra ius naturæ.Et est meditãda consequentiæ fallacia.Nam vndecunq; res fiat spiritualis, fit subinde vt non sit vænalis: venum autẽ exponere quòd venale non est,ius naturæ vetat.¶Aliquantulo autem grauior dubitandi ratio existit,vtrùm aliqua sit simonia quę *Dubitatio.* neque diuino iuri neque naturali contraria sit, sed solùm quia humano iure est inhibita.Rationem quippe hanc dubitandi offert nobis glossa in cap.ex parte.1.de offi.deleg. *Glossa.* quæ distinguit inter simoniam prohibitam, quia mala est,vt est illa quæ iure euangelico talis est, atque aliam quæ non est mala nisi quia iure positiuo prohibita: quæ subinde distinctio Doctoribus canonici iuris solennis est vt est videre apud Syluest, in verbo, simonia.§.4.Quinverò & multis Theologis. *Durandus.* Durandus autem in.4.distinct.25.quæst.5. duabus rationibus hãc distinctionem refellit, nullam nimirum admittens simoniã cõtra ius merè positiuũ. Prior est. Circa illud *Prima ratio* quod non est per se malum,nisi quia prohi *Durand.* bitum

bitum,peccare non contingit, nisi peccato in obedientiæ: vt dum tibi Præpositus rem aliàs indifferentem iusserit,si non pareas,nihil aliud quàm inobediẽs sis: si ergo sola est humana prohibitio ne hoc aut illud vẽdas, inobedientia erit non parêre,non autem simonia. Posterior eius ratio est, q simonia
Secunda. est rei spiritualis venditio:ecclesia autem nõ potest rerum naturas mutare vt facias spirituale quod antea non erat: nam hoc ad solum pertinet ius diuinum.Nihilo minùs medio modo inter has opiniones censendum
Ecclesia potest aliquid facere spirituale quod prius non erat. est.Primùm enim contra secundam rationem Durãdi certum est posse ecclesiam aliquid facere spirituale quod iure diuino non erat.Hoc patet in consecratione ecclesiæ,& aræ,& in benedictionibs calicum,corporalium,& ornamentorium.Hæc enim iure diuino spirirualia nõ sunt.Nam quantum ad rei essentiam,consecratio corporis & sanguinis Christi fieri posset etiam si vasa & ornamẽta non essent cõsecrata,aut benedicta.
Secunda assertio. ¶Secunda assertio. Nihilo minùs horum venditio & emptio, si ratione consecrãtionis pluris vendantur quàm res ipsa valet,est
Ratio assertionis. simonia contra ius diuinum & naturale.Nã vtrunque ius prohibet quod venale non est pretio vendi: cùm ergo illud sit spirituale, quamuis iure positiuo factum sit spirituale, iuri nihilo minùs diuino & naturali repugnat eius vẽditio. Et confirmatur: quia qui vendit benedictionem calicis,aut aquam benedictam,vendit certe idquod gratuitò donatur in bonum publicum: est ergo huiusmodi simonia iure diuino prohibita.Secun
Secundarõ ad idem. dò ad idem arguitur. Minores ordines non sunt de iure diuino: quin verò neque diaconatus habebatur olim vt ordo sacer: qđ patet ex verbis Innocentij Tertij in capitul. A multis. de ætat. & qualitat. ordin.præfi. sed sunt de iure merè positiuo,& tamen ista vẽdere est peccatum simonię iure diuino prohibitę: ergo licèt res iure positiuo fiat sacra, nihilo minùs eius venditio est contra ius diuinum.Sicuti nuperrime fallacem esse diximus consequentiam illam, Spiritualia sunt de iure diuino:ergo illa vendere non est cõtra ius naturę. ¶Ex quo fit illos doctores q in huiusmodi rebus consecratis exemplum collocant simoniæ de iure merè positiuo, paralogizari, inde id nimirum inferentes,ꝙ materia eius iure positiuo sit cõstituta: veluti & suprà de solennitate voti dicebamus, quæ est de iure positiuo;& nihilo minùs obligario ad perpetuam castitatem:quę ex illo voto solenni resultat, est de iure diuino.
Hæsitatio. ¶Sed interrogando vrges,an detur aliqua simonia ad ius merè posśitiuũ attinẽs?Respõdetur aliquam esse.Primùm vbi venditur officium ecclesiæ annexum quod de se nõ est
Dissolutio. spirituale.Hoc patet ex cap.Saluator.suprà citato.prima quęstione tertia.vbi Vrbanus prohibet nè vendatur officium œconomi ecclesiæ,aut sacristæ, aut protectoris: citans Concilium Calcedon.hæc autem officia vẽdere non est contra ius diuinum,aut naturale: siquidem personæ non sunt, aut res per se sacræ.Neque ecclesia facit eas sacras sicut templa, & vasa,& personas,puta sacerdotes consecrationi sacramẽti eucharistiæ dedicata: sed quia sunt sacrorũ custodiæ deputati.
Prohibitio, permutationis præbendarum non interuentẽte superioris autoritate,non est merè positiua, sed significatio diuini iuris. ¶Eiusdem autem simoniæ,exexplum sunt qui proferant in commutatione præbendarum. Prohibetur enim.c.quæsitum. de rerũ perm.nè sine licẽtia episcopi præbendæ cũ pacto permutẽuur. Attamẽ prohibitio hęc non est merè positiua,sed significatio diuini iuris.Nam qui attentant præbendas priuatim permutare, nihil faceret.Potest em̃ quisque suo renuntiare sacerdotio, sed id tamen facere debet in manibus prælati: constituere verò alterum in iure præbendæ neutiquã iure potest,nisi solus Pontifex & episcopus, aut prelati, quorum est sacerdotia conferre. Quod autem illic Papa iubet,est,nè quis pactum permutationis faciat: quia hoc labem sapit simoniæ.Attamen si fiat sub conditione,si Papa consenserit nulla est culpa.Illa tamen conditione prætermissa, simonia resultaret. Quocircà si conditio esset iure diuino contraria:vt si pactum esset super erogandi pecuniam, vel aliud pretium ꝓ maiori præbenda:tunc simonia esset contra ius diuinũ: nam talis permutatio mixtam haberet emptionem prębendæ.Si verò tantùm esset cõtraria iuri positiuo: vt si esset pactũ soluendę pensionis absque Papę concessione: tũc simonia esset contra ius positiuũ. Enimuerò permutare res sacras & spirituales:præsertim si tales sint iure tantùm positiuo, nõ est contra ius diuinum:vt si cambium fiat calicis pro calice,aut pro sacro vestimẽto.Quin verò neque in his quæ spiritualia sunt de iure diuino: vt si sacerdos confessionem alterius sacerdotis audire noluerit nisi alter audiat suam:licèt Richar.secus censeat,de quo statim: ergo cùm præbendæ non sint adeo spirituales,pactum,illarum permutãdarum
Moderatio superioris assertionis.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est cõtra ius diuinum. Secundò id confirmatur. Si esset contra ius diuinum, neutiquàm Papa posset super eâdem re dispensare: & tamen Papa eiusmodi permutationes cõstitutis pensiõibus permittit. Præterea si huiusmodi venditio perinde esset prohibita iure diuino atq; venditio sacramentorum: non liceret de illo pacisci, etiã adhibita conditione si Papa cõtenserit: quia hoc certè in sacramentis non licet, & tamen talis pactio in prebendis cum tali conditione non condẽnatur. Iam vt rem cõcludamus, in euangelio non est prohibita talis commutatio, sed de solis Spiritus sancti donis habetur, Gratis accipistis, gratis date: nõ ergo hmõi pactio est contra ius diuinum. Nihilo minùs tamẽ quædã est simoniæ species de iure positiuo. Vnde ad primũ Durandi argumentũ duobus modis respondetur. Primo negan. us illud suum assertum, quòd vbiuis res prohibetur quæ alio qui non est mala, transgresio non est aliud peccatum quàm inobediẽtię. Imo verò ecclesia dum abstinẽtiam quadrage simalem indixit, ieiunium illud cõstituit in virtute abstinentiæ, & ideò non solùm ille contra obedientiam peccaret, qui ieiuniũ ex contemptu frãgeret, verùm & ille cõtra abstinentiam, qui non ex contemptu, sed pręgula id faceret. Et parimodo ecclesia potest actum quempiam in vitio simoniæ constituere. Secundò respondetur, q̃ officium sacristiæ vendere, aut pactum facere cõmutandi sacerdotia contra ius ecclesiasticum, nõ definiuit ecclesia esse propriè simoniam sicuti vẽdere sacerdotia: sed dicitur simonia, quia simoniæ pœna vindicatur.

Er hęc facilis sit argumentorum solutio.

Ad. 1. arg. Ad primum quippe respondetur, regnũ cœlorum venũ esse expositum: nõ siven ditionis nomen propriè vsurpes, sed per Metaphorã, sicut dicitur vim pati. Quod enim propriè non sit vendibile, primum inde potet, q̃ cùm sit supernaturale, nullo est pretio æstimabile. Vnde Paul. ad Roman. 8. Non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Et loquitur de operibus filiorũ Dei per gratiam, significãs opera nostra ex obiecto existimata, nõ esse regni cœlorũ pretium: sed quatenùs procedũt ex gratia. Quod autem gratis datur, nõ venditur. Tum etiam quòd ex nostris obsequijs Deo nihil accrescit: siquidem bonorum nostrorum non indiget. Vnde Isaiæ. 52. Gratis vẽundati estis, & si ne argento redimemini. Dicitur autem per Methaphoram emptio, iuxta verbum eiusdem Prophetę, cap. 55. vbi ait Sapiẽtia ipsa: Sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argẽtum, properate & emite: venite, emite absq; argẽto, & absque vlla commutatione lac & mel: hoc est regni cœlestis dulcedinem. Metaphora eutem in eo cõsistit, quòd operibus iusti regnum cœlorum proponitur: tanquàm merces: vt patet in Parabola conducentis operarios in vineam, constituto denario diurno, & in verbo Psalmi: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. ¶ Ad secundum argumẽtum licèt inter interpretes Canonici iuris de Papa litigium sit an posit esse simoniacus, per illa tamen quæ dicta sunt peruia fit responsio. Enimuerò de simonia quæ iure diuino naturaliq; talis est, nullam esse licet controuersiam, quin illam posit committere. Si, inquam, sacramenta pretio administraret, domúmve quoduis aliud Spiritus sancti dispensaret, ambigere nemo posset, quin simoniacus esset. Agerẽt quippe contra ius diuinum: superquo ipse dispensare nequit. Neq; istiusmodi donorum dominus est, sed merè dispensator. Imò verò tanto grauius maioriq; scandalo peccaret, quãto eminenciorem locum in ecclesia tenet. Vnde Petrus primus Christi vicarius hoc sibi crimen à Simõne vigilantissimè cauit. Quin etiam si templa, vel vasa, vel vestimenta sacra pretio consecraret: quanuis talis ritus iure sit positiuo sanctus, nihilo minùs, quia eius vænalitas est contra ius diuinum simoniacus esset. Et pari modo si sacerdotiũ aut præbendas venundaret: vt potè quorum dispensator est tantùm: neutiquàm tamen dominus. Si autem admittas officium sacristæ & œconomi ecclesiæ vendere, non esse simoniã nisi de iure positiuo: quia propriè non sunt personæ sacræ: illud ipse posset citra peccatũ pretio cõferre, nisi obstaret scandalum: quia potest super suis legibus dispẽsare. Et eadem ratione pœnas iuris simoniacis decretis incurrere nequit. Etenim quanquàm sacerdotia venditaret, neq; excommunicatus esset, neque suspensus: quoniam princeps est, & quantum ad vim coactiuam suis legibus non subditur.

Ad. 2. arg.

Papa simoniã potest. cõtrahere.

Dubium

¶ Sed hoc tamen superest hîc dubiũ, vtrùm si sacerdotiũ cuipiã venderet, facto ipso censendus esset super pœnis iuris cum illo dispẽsare: vt neq; excomunicatus emptor ille esset, neque teneretur renuntiare prębendam. Quidam enim, vt Palud. dist. 25. quæst. 4. affirmant: alij verò in quibus est Adrianus quotl. 9. negãt. Profectò res est quæ me anci pitẽ tenet. A parte quippe negatiua est argumentum Ioãnis Andreæ in Mercurialibus, quòd si episcopus ludũ aliquẽ sub pœna excõmunicatiõis inhiberet clericis, licet posteà eorum aliquem ad ludendum induceret, nõ ideo dispensaret in lege, nisi illam exprimeret: quia vel posset esse illius oblitus, vel ad malum illum inducere. Rursus quanuis excommunicato osculum pacis porrigat, non ideo illum absoluit. A parte autem affirmatiua est argumentum, quòd non est censendus Papa tam insigniter peccare, vt prębendam cogitet sacerdoti vendere, quam neque emere ille neque retinere citra excommunicationem, atque adeò circa culpam nequit. Porrò ergo huius ambiguitatis affirmatiuã hanc partem præ altera eligerem. Nam forsan & episcopus inducens ad id subditum quod lege sua prohibitũ est, quicquid Ioannes Andreas censeat, dispensare creditur: per inde acsi præciperet. Deinde quicquid hoc veritatis habeat, tamen de Papa quando præbendam vendit cùm ipse sit qui dat, omninò videtur habilem alium reddere, vt recipiat. ¶ Ad tertium denique respondetur cum Diuo Thom. nomine emptionis quãcunque aliam commutationem comprehendi, spiritualis pro temporali. Quare sicut præbẽdam nummis emere simonia est, ita & secularem illum fundum pro illa commutare. Quinverò (vt suprà diximus) neque præbendam pro præbenda absq; facultate Pontificis cõmutari citra simoniam potest. Tametsi vt expositum est, non esset simonia, nisi de iure positiuo. Quocircà res aliàs sacras cõmutare, quia tali iure minimè prohibetur, nulla est simonia: dum modo sortius rei valoris habeatur ratio, neq; pro consecratione quic; quam pendatur. Potest inquam calix pro calice commutari. Imõ tanti vendi quanti materia & forma absque consecratione æstimaretur: atque adeò alteri ecclesiæ locari. ¶ De sacramentis verò Cõradus quarta distinctione. 25. articul. tertio. negat vnum pro alio commutari posse: nam licet non sit, inquit, tam illicitum quàm simpliciter illa vendere: est tamen aliqua venditionis effigies: quia vnum tunc censetur alterius pretio. At verò profectò nõ video quid cariæ operæ in pactum ducantur. Baptizabo tesi me baptizaueris: &, si meam volueris audire confessionem, tuam vicissim audiam. Et orabo pro te si tu mihi vicissim parrependeris beneficium.

Paluda. Adrianus.

Argument. à parte negatiua.

Papa beneficia alicuiuẽ dẽs cẽsetur cũ eo dispẽsare in pœnis simoniæ

Ad tertium

Sacramento rum cõmutatio licita.

QVÆSTIO SEXTA, De materia simoniæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm quandoque liceat pro sacramentis pecuniam seu dare, seu accipere.

COnstituta definitiõe & culpabili qualitate simonię, sequit, vt seriatim de eius materia disputemus. Et primò de sacramentis arguitur q̃ liceat nonnũquàm illa pretio redimere. Baptismus ianua est sacramentorum: & nihilo minus dum iniquus sacerdos iam iam morientem puerum absq; pretio baptizare nequit, neq; pater manus habet, aut linguam quibus ipsum tingere valeat, cõsultùs videretur pater facere si pecuniam offerret sacerdoti, quàm si animam prolis suæ perditum ire sineret: ergo licet sacramentum mercari. ¶ Secundo. Eucharistia est sacramẽtorum maximum, pro quo tamen conficiendo & offerendo licet pecuniam offerre, oblatamq; accipere: ergo faciliùs est concedendum, alia sacramenta redimi pretio posse. ¶ Tertiò. Pœnitentia est sacramentum necessitatis, quæ absolutionẽ ab excommunicatione præexigit, sed pro absolutione ab excommunicatione in more iudicibus est pecuniam accipere: ergo id nõ est sacrilegium. ¶ Quartò. Consuetudo in causa est, vt quod anteà delictum erat licitè fiat. Qua vtiq; ratione ait Augustin⁹ plures habere vxores quando mos erat non fuisse crimen: viget autem apud quosdam consuetudo vt pro consecrandis episcopis, benedicendisq; abbatibus, inungendisq; sacerdotibus aliquid pro chrismate & oleo detur accipiatúrque: ergo illud est licitum. ¶ Quintò. Ius habet vnusquisq; suam redimendi vexationem: sed vsu sæpe accidit, vt quispiam ab episcopatu, vel alio sacerdotio per iniuriam arceatur: ergo licebit eiusmodi vexato nummis se ab illa iniuria eripere. ¶ Sextò. Matrimonium est quoddam sacramentum: sed datur pro matrimonio pecunia, nempè vxoris dos

Argum. 1.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

S-xtum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dos:ergo licet pro sacramento pretium tum dare tum etiam percipere. ¶ Cõtrarium admonetur canone illo.8.Synodi.1.q.1. Qui per pecuniam consecrauerit,vel ab alio consecratus est,alienus à sacerdotio fiat.

Am suprà inter spiritualia quæ materia sunt simoniæ,atq; alia spiritualium genera discriminatũ est. Illa nanq; spiritualia quæ naturalia sunt,neque nobis gratisvt largiamur donantur, simoniæ vitio non subternuntur:sed illa prorsus charismata quæ dono diuinitùs suscipimus ad gratiam quoquo pacto spectãtia. Hæc autem quadrupli ci differentia diuiduntur. Quædam quippe sunt spiritualia per essentiam,vt gratia quæ ipsissima est vita,spiritualis animæ: & charitas quæ est habitus quo officia & opera vitę exhibemus. Et hæc nullatenùs in quæstionem accersiri possunt,an vẽdi emive queãt: sunt enim vsq; adeò Dei munera,vt demẽtia esset cogitare quemquam posse In alterũ illa siue dono,siue pretio transfundere. Secũdò ordine sunt spiritualia: quæ hisce velut causa proximè antecedũt. Qualia sunt sacramenta,quæ ceu instrumenta passõnis Christi effectricia sunt gratiæ. Tertio gradu spiritualium sunt actus charismatum,quæ gratiæ cuncupantur gratis datæ:quales sunt dona prophetię & linguarum,quibus annumerari possumus & orationem,& religionem. Quarto deniq; loco accedunt,& spiritualia per annexionem:qualia sunt sacerdotia, & præbendæ,quę spiritualium functioni inseruiunt. Prætermisso ergo primo membro,de singulis aliorũ trium singuli sint hîc articuli examinandi. ¶ Igitur in hoc primo,qui apud D.Tho.secundus existit, respondetur de sacramentis duabus cõclusionibus. Prior: Pro spirituali sacramentorum gratia pecuniam accipere,crimen est sacrilegum simoniæ:vsqueadeò naturali diuinoq; iuri aduersum,vt nulla possit consuetudine excusari. Sanè cùm nulla eiusmodi iuribus præiudicari possit. Et quidem pecuniæ nomine iuxta Philosophi documentum.3.Ethic.quicquid nummo æstimatur intelligitur. Cõclusionis probatio manifestissima est. Nam sacramẽta nouæ legis quàm maximè sunt spiritualia,quippe quæ gratiæ,spiritualis quevitæ causa existunt:quæ quidem virtus priscis illis Mosaicis nõ inerat:gratia autem,vt nomen ipsum personat,gratis nobis confertur alioquin autore Paulo non esset gratia: nemo ergo mortalium pro eius collatione pretium percipere potest. Etenim præterquàm quòd ius naturæ iniquissimè violaret id vẽdens,quod neque suum est, neque vllo est pretio æstimabile,in Deum esset impientissimè iniurius. Porrò quòd id vendere cogitaret quod solus ipse altissimus sua benignitate cõfert. Atque hic primus est simonię apex vnde & nomen traxit. Nam vt suprà docebamus,munus hoc Spiritus sancti conferendum erat,quod malus ille Simon emere cogitabat,Huc accedunt canon Leonis. Gratia.1.q.1.& plerique multi eiusdem Causę. ¶ Posterior conclusio. Ministris ecclesiæ stipendia populi alimentaq; ad sui sustentationem accipere,nullum est simoniæ vitium, neque verò peccatum vllum. Prior conclusio adeò est clara,vt nullum nobis dubium relinquat. Posterior verò sæpe,& sæpius suprà demonstrata est ex verbis Pauli.1.Cor.9.Quibus & illud accedit.1.ad Timo.5.Qui bene præsunt presbyteri,duplici honore digni sunt. Vbi Augustiniana glossa. Accipiãt inquit,sustentationem necessitatis à populo,mercedem dispensationis à domino. Per magno ergo sacerdotes iure pollent,non vt qualitercunque,sed pro sua dignitate decenter sustentari. ¶ Quod hîc igitur dubitandũ restat,est: Vtrum pro his quæ sacramentis annexa sunt,nempè pro vasorum vsu pro materia:& potissimùm,pro labore ipso possit pretium suscipi,idque ex pacto. Apparet enim nullum interuenire posse pactũ quod non sit simoniacum:vt D.Tho.art.3.ad secundum argumentum astruere videtur. In contrarium autem est vsus ab ecclesia permissus. Consentit enim presbyterum de stipendio pacisci, vt Capellaniæ seruiat, tertio scilicet in hebdomada, aut quotidie in tali loco celebrare colligetur. Cui quidem mori & ratio,vt hîc ait Caietanus, suffragatur. Quoniam si velle stipendium in sustentationem licet,vt secunda conclusione assertum est,nihil vetat quò minꝰ id ꝓcuratori atque in pactum duci possit. Nam materia est quę contractum facit simoniacum. Quare cùm eadem sit materia absque pacto & cum pacto:nempè temporalis sustẽtatio,sit vt si absque pacto id licet optare, & accipere quod ad vitam necessarium est,sine quo spiritualia ministrari non possunt,nullum sit vitiũ de pretio conuenire. ¶ Res est inter Doctores,potissimùm iuris Canonici, plurimùm controuersa:de qua Summulistę in verbo,simonia,variè loquũtur & Adrianus quotlib. 9.cum,

Quadruplex differẽtia rerũ spiritualium.

Prima conclusio.

Probatio cõclusionis.

Posterior conclusio.

Dubitatio.

Adrianus.

Altissiodo. 9.cum Altisiodorẽsi antiquo Theologo cõplures allegat Iurisperitos in sententiam affirmatiuam:nempe quòd liceat pro labore administrationis sacramẽtorũ,de pretio pacisci:iuxta apostolicã doctrinam in superioribus allegatam. Cui consonare videtur can. vltimus.1.quæst,2.vbi astruitur quòd clerici stipendia accipere possunt, iustis laboribus merita. Quin verò & euangelium, vbi ait Christus, dignus est operarius mercede *Durandus.* sua. Et est vulgaris opinio Durand. tamen in quarto.dist.25.quæst.1.omninò renuit ꝓ labore administrãdi sacramẽti quicquã reci *Caietanus.* pi posse. Et Caieta. & hic & in sua Summa verbo,simonia,& quæstio.9. primi quotlibeti,permulta de hac dirimenda lite doctè *Distinctio.* disserit:si modò res paulò explicatiùs & cõpendiosiùs colligatur. Placet ergo ad rei intelectum tripertita distinctio inter pretiũ spiritualium & stipendium ad sustentationem & mercedem pro locatis operis. Et quidem de primo membro nemini ambigitur: adeò pernicuum est pretiũ pro re spirituali aut ei annexa percipi non posse:veluti suprà explicatum est:Ob id quod tales res non sunt pretio vendibiles. Neque verò duorum cæterorum membrorum distinctio vsq; adeò est intellectu difficilis,vt prima fronte apparet. Merces eñ operi adæquatur,de qua Matth.20.Redde operarijs mercedẽ suam. stipendium verò sustentationis, licèt eandẽ referatur ad ministrorum operas,tamen ꝓximè non sit nisi ad necessariam sustẽtationem ministri. Et possumus distinctionem hanc quantùm ad duo membra hoc exemplo elucidare. Si enim quispiam artifex, cuius opera digna essẽt magno pretio, sic cũ domino aliquo conueniret:Da mihi victũ, & operas omnes meas tibi impendam quãtiuis fuerint prætij dignæ: Tunc non æstimarentur operæ,sed tantùm necessaria sustentatio. E conuerso dum diues artifex pro imagine aut alia fabrica quantum opificiũ valet,petit,nõ æstimat necessitatem victus, sed valorem operis. Quare Augustinus nuperrimè citatus acutè distinxit dicens: Sustẽtationẽ necessitatis recipiant à populo: mercedem autem dispensationis, id est æqualẽ valorem operis,à Domino. Igitur quòd clerici stipendium sustentationis recipere possint,non est dubium. Idque possunt dupliciter. Primo autoritate publica ecclesiæ: ꝙ quotam decimarum taxauit. Ac perinde episcoporum constitutionibus: sane qui taxare possunt quanto stipendio ille dignus sit qui tali seruitio ecclesiæ mancipatur. Secundo modo priuata libertate. Potest nanque & ipse sacerdos victus indigens, cùm ad seruitium conducitur capellaniæ, aut vicariatus,pacisci de stipendio sustentationis secundùm loci,temporisque dispensationem. Hoc autem non ego eadem facilitate approbarem qua à Caietano asseritur:nẽpe quòd sustentationis stipendium superioris authoritate decretum est,potest illud sacerdos,sine pauper sit siue locuples,percipere. Nam idem sacerdotium potest diues sacerdos nihilo minori iure suscipere quàm egenus. Quandoverò eiusmodi stipendium non est lege constitutum:sed priuata conuentione constituendum,tunc,inquit,pauper pacisci de illo potest:diues verò minimè. Quoniam cùm aliundè sibi sustentatio suppetit, indicium est conuentum facere, non ꝓ sustentatione,sed pro operarum mercede. Hunc tamen ego inquam censendi rigorem non facilè probarem. Nam si ex rei natura ad sustentationem ministri tali functione mancipati talis sustentationis moderatio necessaria est,tunc ex natura rei nulla emergit simonia,atque adeò neque ex qualitate sacerdotis creatur. Intentionis nanque Deus solus scrutator est. Quòd autem tale stipẽdiũ sustẽtationis gratia sit licitum,suprà satis lege naturæ & diuina demonstratum est:quãque debeat sacerdotalis ordo decenter sustẽtari. ¶ An verò in mercedem pro labore liceat aliquid etiam recipere,quod fuit tertiũ distinctionis membrum, hoc est de quo inter doctores ambigitur:& controuersatur. Quanuis non sit tantum dubium quantum multi autores putãt. Imò per distinctionem adeò omnes conciliantur, vt disidere nequeant. Labores enim & operæ aliæ sunt antecedentes sacramentum, atque adeò illi accidantes:alię verò concomitantes: imò verò de eius substãtia. Priores ergo locari possunt ſtato pretio. Posteriores verò minimè. Est exempli gratia,infirmus cui à lõginquo accersendus est sacerdos qui eius audiat confessionem,vel Missam celebret, vel rem faciat diuinam. Potest profectò sacerdos pro itineris labore pretium exigere. Alius est labor & operatio sacramento intrinseca:putà Missæ celebratio,aut baptizandi opus, aut quæuis alia sacramenti applicatio. Et pro his laboribus & operis manifestum est nihil pretij posse recipi. Sed de his ait Augustin.

Clerici stipẽdiũ sustẽtationis recipere possũt.

Potest sacerdos locare operas antecedentes nõ subsequẽtes.

Ee merce

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercedem dispensationis à Domino recipiat. Perinde enim esset ac si reciperetur ꝓ gratia sacramẽti. Baptizatio enim & baptismus pro eodẽ reputantur: sicut Missa & celebratio Missæ: veluti qui domum fabricat, idem pretium pro domo & pro eius fabrica recipit. Nec potest duo recipere, alterum pro re, alterum verò pro opere. ¶ Cum autem pro huiusmodi functionibus adstruitur nihil posse mercedis recipi, non negatur quin pro earum obligatione percipi possit.

Licet sacerdoti ꝓ obligatione celebrãdi pacisci de mercede.

¶ Quæadmodum etiã ꝓ mutuãdi officio nihil pretij possis exigere, tamen pro mutuan di obligatione nõ est illicitum. Licet inquã sacerdoti dum ad seruitium paroeciæ conducitur, pro obligatione his aut illis diebus celebrandi, confessionibusque audiendis assistendi, de stipendio conuentum inire. Cui quidem assertioni astipulatur cap. significatum. de præbendis. ¶ Per hæc & de vasorũ vsu atque de materia sacramentorum facilè vnusquisque iudicauit. Nefas enim esset pro vsu calicis aut corporalium illum qui consecrat aliquid deposcere præmij: nam vsus ille de intrinseca est ratione sacramenti conficiendi. Quanuis, vt diximus, possit vna ecclesia alteri calicem, sicut vendere, ita & locare: nam locatio illa est accidentaria, longè antecedens ad sacramentum. Pari modo si nullum esset oleum in vrbe posset vna ecclesia oleum consecratum tanti vendere quanti si non esset consecratum. Imò & chrisma posset vnus mercari in vno loco & vendere in alio. Nam omnes illi contractus similes sunt actionibus quas nuper diximus accidentarie antecedere ad sacramentum. Nisi hoc in iniuriã & contemptum rei sacræ fieret: vt pote si consecratio ipsa venderetur. Attamẽ sicuti neque actio ipsa quæ est de essentia sacramenti, neque labor qui est illi annexus vendi potest, ita neque vsus materiæ sacramenti quę ad substantiam eius attinet. Hoc est: Sicuti neque episcopus pro labore confirmandi neque sacerdos pro labore & opere vngendi infirmum, mercedem recipere potest: ita neuter pro vsu Chrismatis aut olei, quod illic consumitur, potest quicquam suscipere. Et quod de actionibus sacramentorum dictum est, id pariter & de sacramentalibus sentiendum. Nequit enim sacerdos pro exorcismis & catechismis, aut pro benedictionibus nubentium quicquam percipere præmij, loco mercedis. Ad canonem ergo vltimum, prima, quæstione, secunda, respondetur, quòd loquitur de stipendijs sustentationis: sicuti & verbum Christi. Quare quod ait Lucas, Dignus est operarius mercede sua: aut Matthæus, cibo suo.

¶ Ex his denique colligitur quàm sit absurdus vsus quãque sacrilegè simoniacus pro ordinum exhibitiõe pecuniam aut munus aliquod exigere: qui quidem per titulares episcopos inuectus est. nam cùm proprij & legitimi, aut non sint residentes, aut celebrare ordines, quod pudendum est, non dignẽtur, titulares ad id muneris accersunt, & qđ absurdius est, non tam iustum eis stipendiũ pendunt, vt possint illos ab omni exactione prohibere. Est ergo iniquum cogere illos qui ordinantur, vt non modò candelas, verum & pecunias offerant. Imò verò arbitror neque pro literis testimonialibus quicquam posse exigi.

Ad 1. argu. Soluitio S. Thomæ.

D primum igitur capitale argumentũ Diuus Thomas sic respondet vt vniuersa perlustrans remedia, nunquam concedat licêre mercedem pro actione sacramẽtali exhibere. Ait enim quòd si baptizandus nondum est rationis vsum ingressus, & sacrilegus sacerdos nolit absque pretio baptismum dispensare, perinde eẽsendum est ac si nullus adesset sacerdos, atque adeò sicuti in casu extremæ necessitatis vbi quilibet est minister, à quocunque est citiùs tingendus, quàm sacerdotis sacrilegio assentiatur. Quanuis aqua, quæ elementum est, possit ab illo emi. Si autem sit adultus: neq; vllus alius adsit à quo sacramentum suscipiat, potiùs est illi absque sacramento de vita migrandum, quàm baptismum emat. Tunc enim baptisma flaminis satis ei crit ad salutem.

Dubitatio.

¶ At verò rem in extremas angustias non cogit. Faciamus enim nequam sacerdotem præsente paruulo, soloque parente, eodemque trunco & ad baptizandum incepto, suam exptimere corruptam mentem videlicet nequaquam sacramentum administrare velle: nisi pretium sibi pro ipsa sacramentali functione pendatur: vtrùm fas tunc sit patri, tale illi porrigere pretium. Apparet enim ratio non infirma id persuadere. Vnicuique enim vt paulò ante dicebamus, licet suam vexationem redimere: ille autem parens qui liberi vicem gerit, ingentem patitur iniuriam, & grauiorem paruulus: quippe cui ius diuinum, naturaleque suffragantur & humanum, vt teneatur ille nequam sacrilegus ipsum baptizare: potest ergo pater illiter illam pretio redimere vexationem. Exẽplo nobis ille est, qui ad vsuras tempore necessitatis petit: quod re vera citra culpam facere potest. Imò lõgè efficatiùs videtur huic patrocinari ratio. Nam cùm iura omnia ad animarum salutem referantur, neque vllum aliud misero infanti remedium suppetat, potiùs est vexatio illa pretio repellenda, quàm infans à regno cœlorum in æternum repellatur. Cùm ergo dubitandi rationem hucusque Diuus Thomas nõ perstrinxerit, restat nobis ad hoc respondere. Et quidem Paludonus in. 4. distinctio. 5. sacrilegium omninò reputat, etiam in tali casu pretio emere sacramentum ad redimendum vexationem. Et forte id ꝓpter Diuum Thomam adstruxit, qui in. 4. eàdem distinctio. quæstio. 2. ꝓbabilius id arbitratur. Quod & ante ipsum Alexandri fuerat opinio. 2. parte. quæstione 189. membro tertio. & Richardi in. 4. distin. 20. 52. articul. 3. Et subdit Paludanus: rationem. Nam redimere, inquit, vexationem, bi fariàm vsu venire potest. Vno modo ab illo qui obesse potest & prodesse. vero non item: altero verò ab illo qui obesse potest & prodesse. Et ptioris, inquit, vexatiouis redẽptio licita est: posterioris verò nequaquam. Exẽpla eius sunt. Episcopus electus potest ab illis qui suam possessionem & confirmationem perturbant, vexationem redimere: non tamen à confirmatore. Et ratio diuersitatis est, quòd priori casu non venit in suspitionem quod episcopatum velit emere, cùm illi non possint dare. Posteriori verò eàdem suspitione respergitur. Et ideo cùm sacerdos prodesse baptizando possit, nequit ab illo, inquit, vexatio redimi. Lepidam autem glossam super capit. Baptizandis. 1. quæstione prima. audi. Postquàm enim ait neutiquàm posse in tali casu pretium pro baptismo pẽdi, subdit. Ego tamen potiùs darem pecuniam quàm puerum sic dimitterem mori: & bene: licèt non deberem facere. Perpende si non deberet, quomodò bene faceret. Igitur Panormitanus super cap. Cùm in Ecclesiæ, extrà. de simonia. atque alij quos Richardus loco citato refert distinguentes inter infantem & adultum, probè concedunt debere eum qui paruuli curam gerit, vexationem pretio redimere propter extremam necessitatem: non tamen adulto qui per baptismũ flaminis seruari potest. In quorum sententiam Caietanus subscripsit: idque, vt reor, meritò. Nam quòd paruulus extremam patiatur necessitatem, in dubium nemini venire debet. Etenim licere quòd intentio volentis baptizare, sufficiat paruulo, & quòd Deus vicem baptismi suppleat, non solum temerarium est, nullaque ratione fulcitum: imò & peiori nomine dignum. Nam cùm nemo alteri mereri possit gratiam sine ipsius actu qui recepturus est, nulla intentio baptismi censetur baptismus flaminis, nisi solum propria ipsius qui baptizari cupit: & lex est, sine baptismo, aut sanguinis, aut flaminis, aut fluminis. saluum fieri neminem. Cùm ergo sacerdos in casu nostro tam stricto iure baptizare hũc paruulum teneatur, ac perinde paruulus tam insignem patiatur iniuriam, licitè illa vexatio pretio redimitur. Neque est simile de electo episcopo respectu confirmatoris, quia neque illa tanta ingruit necessitas, vt confirmetur: neque aliter simili iure confirmare cogitur. Quare tunc patet pueri pecuniam non eo pendit fine, vt bene ficium sacramenti emat: sed vt iniuriam propulset. ¶ At verò quò res explicatiùs pateat vrgentius arguitur. Sit ille vel sacerdos, vel alius quispiam infidelis, vsqueadeò peruersus, vt nolit anteà baptizare puerum quàm pater persanctè iuret pretium largiri, non ad redimendam vexationem, sed emendum sacramentum ipsum, & gratiam sacramentalem: vtrùm tunc liceat. Et apparet non esse licitum, nam tunc pretium conferens, idẽ videtur efficere quod Magus ille Simon tenebat. Caietanus hic non videtur huc annuere, vt liceret pro sacramẽto dare: & quæstione nona, primi quotlib. id apertiùs videtur denegare. Porrò cùm censeat tam intrinsecè malum esse rem spiritualẽ emere quàm vendere. At profectò ista iudicio meo non sibi inuicem cohærent: nam si sacramentum emere, esset perinde ac mentiri, intrinsecè malum, neque ad redimendam vexationem licitum fieret. Quoniam ptetium ad redimẽdam vexationem est sacramentum emere, tanquàm medium ad propulsandam iniuriam: nam etsi suprema intentio in emptionem sacramenti non feratur, nihilo minùs illud accipitur tanquàm medium quod ad caũendam vexationem refertur. Veluti qui ad redimendam vexationem emeret fauorabilem sententiam iniqui iudicis. Et confirmatur hæc ratio: quoniam quantunuis ille me iurare cogat quòd pecuniam pro sacramento tributo, nihilo minùs salua est mea suprema intentio quòd hoc facio ad redimendã

Solutio pro positæ dubitationis.

Argument.

Caieta.

Argument. cõtra Caie.

vexationem: ob idque nulla subest in iuramento falsitas. Quapropter nisi mea me fallit inscitia, sententia hæc de redimenda vexatione non aliter defensari potest, quàm per distinctionem emendi vendendique sacramentum. Itaque etsi vendere sacramentum & rem quancunque spiritualem sit penitùs intrinsecè malum, adeo vt neque ad redimendam vexationem, neque vlla excogitabili causa fieri possit licite: pretium tamen pro illo offerre dicendum est, non vsque adeò esse intrinsecè malum, quin extrema necessitas illud permittat. Cuius aliqua le exemplum est in mutuatione sub fœnore, quæ intrinsecè mala est, & in receptione quam potest excusare necessitas. ¶ Neque vllum potest contrà argumentum peti à Simone Mago, qui de emptione gratiæ condemnatur. Nam ille ideo emere voluit vt potestatem haberet reuendendi. Qua ratione fœdissimam gratiæ irrogauit iniuriam. Qui autem ratione modò dicta pretiũ pro sacramẽto offert, nõ ea intentione id facit, sed ex veneratione præcepti, baptismi & summa æstimatione gratiæ sine qua credit neminem seruari posse. In summa, sicut dare pretium pro sacramento extra extremam necessitatem non liceret, sic extrema necessitas id efficit licitum. Hæc autẽ omnia eatenùs affirmauerim, quatenùs ille qui baptismum vendere prætẽderit, id nè faciat in religionis contemptum. Nam si esset hæreticus, aut tyrannus qui in religionis ludibrium simoniacum pratuitatem persuadere vellet, illudque pretium tanquàm confessionem illius falsitatis exigeret, neutiquàm tunc liceret eidem pretio dato conniuere. Nam esset fidem diffiteri. Secùs si non illa ratione peteret, sed vel propter auaritiam, vel inducens, vt ipse arbitraretur, alterum ad malum.

Solutio authoris.

Ad argum. factum.

Alterũ arg.

¶ Per hęc de adulto facilè iudicium sumitur. Si enim arguas adultũ qui baptizari optat perinde habere ius, vt ab altero baptizetur atque paruulum, eandemque subinde iniuriam perpeti, atque adeò eandem redimere posse vexationem, negatur omninò esse simile. Quoniã in spiritualium simonia multò est adhibenda maior cautio quàm in tẽporalium vsura. In vsura nanque grauis necessitas à recipiendi culpa liberat. Sed tamẽ in spiritualibus propter eorum excellẽtiam sola extrema necessitas excusat, nè pretium offerens consentire in alterius simoniam videatur: atq; adeò nè efficiat eius particeps.

Solutio.

adultus verò non laborat necessitate extrema. Neq; verò vrget si redarguas forsan illũ non habere nisi attritionem, quæ per baptismum fieri posset contritio. Nã sua culpa est si dum videt alterũ nolle nisi sacrilegè baptizare, nõ se mente satis per Dei suppetias ad ipsum vertit. Caue tamẽ prudens, vlla te ex his quæ dicta sunt suspitio tangat, licere cuipiam, quãuis dignissimo, ad suam redimendam vexationem, vel electoribꝰ, vel Antisti quippiã tẽporale offerre vt eligatur: esset enim aperta simonia, vt infrà patebit, quæst. proxima. ¶ Ad secundum argumentum benè sanctus Thom. respondet, sacerdotẽ pro Missæ sacrificio non pretium aut mercedẽ operæ suscipere: sanè quod simoniacũ esset: sed eleemosynam ad sustentationẽ. Ad illã manq; superiùs præfixam distinctionem respiciendum est inter sustentationem, & mercedem operis pro labore. ¶ Sed nunquid fas erit de eleemosynæ quantitate ad sustentationem pacisci? Apparet enim non licére. Quoniam suspicio inde suboriretur, sacerdotem pretio rem diuinam æstimare. Respõdetur, si rem nudè secundùm suam naturam expendamus, nõ videtur esse illicitum, quòd sacerdos nollet celebrare, nisi vbi victus suppeditaretur: idque ei explicaret, qui pro se petit rem fieri diuinam. Quatuque ratione suprà cõcessimus posse sacerdotem duas pitantias pro vno faciendo sacro suscipere. Attamen de quantitate contendere vix citra scandalum fieri posset, propter rationem adductam. ¶ Quapropter id superest in præsentiarum admonendum de vsu quodam inserpere incipiente, quod si antiquis patribus innotuisset, arbitror dehortarentur obnixè & execrarentur, Fertur nanq; in nõnullis ecclesijs ab episcopis eleemosynam quę pro vna Missa offerenda est, sic taxari, vt sacerdotes sub anathematis cẽsura inhibeant nè minorem suscipiant.

Limitatio solutionis præcẽ.

Replica.

Solutio.

Ad secũdũ principale.

Scrupulat.

Restatur.

Quod si quis in testamẽto eleemosynas pro certo Missarum numero legauerit, taxata pro singulis eleemosyna, sub eâdem cẽsura hæredes testamentorumque executores compellunt, vt eandem augeant eleemosynã. Quod profectò nescio quomodò citra scandalum, citraque iuris violationem fieri queat. Fateor equidẽ posse debereq; episcopum plebem instantiùs admonere, vt pro sua quisque facultate, proque temporum ratione eleemosynam Missæ augeret quò se sacerdos sustentare valeret. Sed tamen le-

ge &

ge & plebem perstringere, & plebanos arcère nè minori pretio celebrare possint, è diametro rationi eleemosynæ aduersatur, quæ libera esse debet & imaginem induit pretij mercedisque pro sacrificij celebratione. Nota verbum sancti Thomæ in præsenti quæstio. articul. 3. inter soluendum secundum argumentum. Illicita enim, inquit, esset ordinatio. Quòd si redarguas, Antistitem posse sustentationis stipendium taxare. Distinguitur. Etenim quod id possit proobligatione qua se sacerdos stringit ad capellaniam, & ad seruitium id tempus, vel in perpetuum, fateor: sed tamen taxare pro singulari Missa, quæ non est obligatio, sed simplex actio, Do vt celebres: idque sub tali censura, ne minus dari, aut accipi possit: pro fectò ius non video, sed scandalum. ¶ Ad tertium respondetur quòd in absolutione ab excommunicatione pecunia non penditur in pretium rei sacræ, sed in pœnam delicti.

Ad tertium

Ad quartũ.

¶ Ad quartum respõdetur quòd vbi prisca inoleuit consuetudo, vt pro eiusmodi actibus hierarchicis aliquid retribuatur: credendum est illud ceu sustentationis stipendium fuisse introductum. Qua ideo ratione illud nefas non esse percipere. Vbi autem id quasi actionis pretium soluitur, nulla consuetudine fit licitum: vt habetur capit. Cùm in ecclesiæ. de simonia. vbi pro vniuersis huiusmodi actionibus prohibetur quicquam percipi. Nam cùm simonia vitium sit contra naturam, nulla in contrarium vim habet consuetudo. Quare huiusmodi moribus attentè cauenda est species mali; secundùm verbum Apostoli, 1. ad Thessalonissens. 2. Ab omni specie mala abstinete vos.

Ad quintũ.

¶ Ad quintum respondet Diuus Thomas, antequàm quippiam iuris ad episcopatum, vel ad aliud quoduis sacerdotium, vel dignitatem per electionem, vel prouisionem acquiratur, simoniacum esse crimen aduersantium obstacula pecunia propellere. Sic enim viam sibi homo sterneret ad rem spiritualem mercandam. Sed postquàm ius alicui acquisitum est, licet per pecuniam iniusta impedimenta remouere: nempè si aliqui obstarent ne electus confirmatorem adiret, aut in possessionem admitteretur. Priorem autem partem sic intelligito, vt quemadmodum libro quarto de impediente ab assecutione beneficij dicebamus, illos excipias qui vim inferunt. Si enim quis etiam ante electionem nè dignitatem peteres: te in carcerem obtruderet, aut electorum quemlibet nè te eligeret, porrò pecunia illam redimere posses iniuriam. Secus si per ambitum & palpationem, & quam subornationem dicunt, te procuraret excludere. Neque verò, vt suprà diximus, confirmationem qui te confirmare renuere pecunia emollire posses: ob id, vt suprà dicebamus, quòd non solùm potest obesse, verùm & prodesse. Qua propter largitio illa, emptionis specimen exhiberet. Quod in alio qui te impediebat non reperitur. Et forsan neque ab illo qui te in possessionem missurus est, vexationem redimere licet: nam possessio aliquid est spirituale, quod tu mercari videris. Quanuis de possessione non sit res adeò certa, ac de confirmatione. ¶ Circa hæc autem insurgit non subticiendum dubium. Vtrum ad cauendam iniquam electionem: que ecclesiæ nocua est & pernitiosa, liceat pecuniam offerre. Caietanus in illa quæstio, primi quodlibeti asserere non formidat, in electione Pontificis maximi, si liquidò constiterit electionem in indignum inclinare, & ecclesiæ pestilentem, licére oblato pretio eiusmodi electionem cauere: hoc enim esset ecclesiæ vexationem redimere. Sed tamen ad eligendum, inquit, bonum, id non licet. Et quidem vsqueadeò in priorem sententiæ partem arbitror consentiendum, vt etiam posteriorem crediderim esse temperandam. Enimuerò tanta pernicies est, & atrox ecclesiæ deuexatio si non eligatur dignus, ac si eligatur indignus: quoniam inter hæc nõ est medium. Quocircà vbi duo essent tantùm, inter quos nutaret electio, quorum vnus esset dignus, & alter indignus, vt liceret pretio indignum repellere, liceret profectò electionem ad dignum inflectere, quia repulso vnius, esset alterius electio. Arbitror enim, vt suprà dicebam, quod licèt huiusmodi spiritualia vendere omninò sit inter mè malum, redimere tamen non vsqueadeò quin extrema necessitas licitum id possit facere. Quapropter vbi multi essent digni, neutiquàm liceret pretio ambire vnius electionem. Imò quanuis alij essent alijs digniores, non liceret id in fauorem dignissimi facere: quoniam vbi dignus speratur eligendus, nõ ingruit extrema necessitas eligendi alium: quę sola huiusmodi largitionibus simoniam abstergit.

Nẽ ab eo qui per uim electionem stu det impedire.

Dubitatio.

Cai. assertio

Licet pecunia redimere uexatio.

¶ Ad sextum denique respondendo reprehendit Diuus Thomas quosdam, qui pro matrimonio affirmant licére

Ad sextum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecuniam recipere, ac si non esset sacramentum, gratiæ collationum. Et fuit opinio Bernardi in Apparatu, super capit. Cùm in ecclesiæ. de simonia. vbi ait quòd quanquàm pro benedictionibus nubentium pecuniam recipere non liceat, tamen prò matrimonio non est illicitum: eò quòd etsi sacramentum sit, gratiam tamen non confert. In cuius opinionis suspicionem venit apud quosdam Magister Sententiarum: propterea quod in 4. distinct. 26. non explicat ideni sacramentum aliter quàm in remedium esse institutū. Sed neque Durandus super eandem distin. eidem opinioni conniuere est veritus. Est tamen error plusquàm falsus: vt inibi Doctores ferè concludunt: Dotalis ergo pecunia vxoris, pro matrimonio confertur, nō quatenus sacramentum est, instrumentalisque adeo gratiæ causa: sed quatenùs est officiū naturę, cuius vtique onera fine sumptibus fieri nequeunt.

Magister sententiarum.

Durandus.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm pro spiritualibus actionibus dare accipereq; pecuniam sit licitum.

Primum argumentū.

COnsequenter de alio spiritualiū ordine arguitur: nempe q̄ pro actionibus spiritualibus fas sit pecuniam tum dare tum etiam accidere. Vsus enim prophetiæ est actus spiritualis: pro quo tamen quōdam aliquid offerebatur: vt. 1. Regum. 9. de Saule legitur. & 3. Regum, 13. de Iosia: ergo non est illicitū.

Secundum.

¶Secundo: Oratio, prædicatio, atque adeò diuinæ laudes actiones sunt inter spirituales præcipuæ: sed ad impetrandum orationis suffragia licet munerum beneuolentia viros instos, præsertim egenos conciliarę: iuxta illud Lucæ. 16. Facite vobis amicos de mămôna iniquitatis. Mox, & verbi ministris: putà prædicatoribus spiritualia seminantibus, temporalia: secundum Apostoli cōstitutionem. 1. ad Corinth. 9. debentur. Deinde & diuinas celebrantibus Laudes, & Psalmos, & Ecclesiastico ritu processiones & mortuorum exequias, aliaque id genus facientibus, sua quoque stipendia decernuntur: & nonnunquàm annu reditus: nulla ergo iniquitas est pro eiusmodi spiritualibus actionibus stata percipere præmia.

Tertium.

¶Tertio. Scientia est res quædam spiritualis, cùm sit ad docendum facultas: sicuti prælati potestas ad corripiendum; suumq; dispensandi munus: tamen pro vsu scientiæ mercedem suscipere, nihil habet absurdi; licet enim & Doctori, & Aduocato, & Mēdico suas pretio locare & vēdere operas: ergo pariter prælatus pro sua spirituali functione recipere potest pretiū. ¶Quartò denique arguitur. Religio status est spiritualis perfectionis: & tamen solent in monasterijs, præsertim sanctimonialium, non aliter ad religionem virgines admitti, quàm si dotes secum afferant: ergo licitum est pro huiusmodi actibus rem aliquam tum tribuere, tum etiam accipere. ¶Contrarius autem extat canon. Concilij Toletani vndecimi. 11. quæstion. 1. cuius initium est: Quidquid in

Quartum

Concilium Toletan.

nisibilis gratiæ consolationi tribuitur, nunquàm quæstibus vel quibuslibet præmijs vænundari debet: dicente Domino: Quod gratis accepistis, gratis date. hæc autem spiritualia quæ recensita sunt, per inuisibilem gratiam tribuuntur: ergo nefas est pretio illa dispensare.

POST sacramenta, quibus gratia gratum faciens cōfertur, alium spiritualitatis gradum obtinent (vt suprà diximus) actiones illę, quę ad gratias gratis datas spectant: quæ videlicet vel ex eadem gratificante gratia procedunt, vel ad illam adipiscendam animum præparant. De quibus ideo eisdē duabus conclusionibus, quibus de sacramētis, respondetur. Prior est: Non modò licet, verùm necessarium est, eos qui huiusmodi actionibus spiritualia charismata administrant, à populo sustentari. Hæc iam suprà satis superque demonstrata est: tum naturali ratione, tum etiam & Paulino testimonio. 1. ad Corinthios. 9. vbi ait: Quis militat suis stipendijs vnquàm & de lacte gregis nō manducat: ¶Posterior. Vendere aut emere id quod in huiusmodi actibus spirituale est, sacrilegium simoniacum existit. Hoc palàm est: neque alia post superiorum intelligentiam probatione indiget. In his ergo ait Diuus Thomas primùm omnium cauēdum esse, nè intentio ēmptionis aut venditionis spiritualium animum occupet: cuius tunc maximè indicium prodiret si vsquedeò exigeretur præmium, vt afferre nolentibus spiritualia ipsa munera subtraherentur, quæ exhibenda essent. At verò postquàm gratis priùs exhibentur, licitè, inquit possunt statutæ consuetæque oblationes à nolentibus & valentibus soluere, autoritate superioris exigi.

Prima conclusio.

Paulus.

Posterior conclusio.

¶Circa

Dubiū grauc.

Ratio dubitandi.

¶Circa cōclusiones istas aliquātulo maior sese offert dubitandi ratio, an pro laboribus huiusmodi muneribus annexis liceat aliquid pretij recipere, quàm pro administrationibus sacramentorum: nam in istis videtur labores & operæ quodammodò esse distinctæ ab spiritualibus: vt potè cantare, siue vocibus, siue organis, aut alijs instrumentis: ire processionaliter ad deducendum funus: aliasque illic celebrare exequias, quæ simpliciter ad sepulturam non sunt necessariæ. Item studere ad prædicandum, ad consulendum, ad visitandum subditos, cognoscendasque eorum causas: qui quidem omnes labores videntur posse mercede locari. Quapropter autores offendas cōplures cōcedentes pro eiusmodi laboribus posse pretium recipi: quantum est ex natura rei: nisi quia exterius præ se ferunt effigiem mali, Attamen opinio hæc non est satis circunspecta. Nam pacta in istis non sunt solū mala, quia ab Ecclesia prohibita: sed quia sunt ex natura sua mala, ideo prohibita.

Discrimē inter administrationē sacramentorū & alias spirituales actiones.

¶Igitur primùm omnium suppositā illa tri fida distinctione superiori, quæ inter pretium spiritualium, quod neutiquam licet, sustentationemque sacerdotum & operarum mercedem posita est: notandum restat discrimen inter administrationem sacramentorum, & aliàs spirituales actiones: nempè quòd in sacramētali functione neutiquam carere posset specie simoniæ, alia soluenda iura, & oblatiōes instituere præter decimas vel illos reditus qui ad sustentationem instituti sunt: pro alijs verò actionibus secundi ordinis solent alia institui, mercedis formam habentia: vt pro exequijs mortuorū, pro cantoribus: quin etiam pro prædicatoribus, pro processionibus, atque id genus alijs. Et ratio discriminis est, quòd eiusmodi actiones non sunt tam necessariò annexę spiritualibus: haud enim tanta funeris pompa ad sepulturam est necessaria: neque cantores musici ad rem celebrandam diuinam. In huiusmodi ergo actionibus, quibus misceri assolet temporale quidpiam, di scerniculo opùs est. Nam quando temporale illud non est ad spirituale necessarium nulla interuenit simoniæ species si pro mercede ex pacto fiat. Quare cantores & organorum musici absq; scrupulo possunt suas locare operas. Est enim officium illud spiritualibus accessorium. Atque huic membro Caietanus, & nonnulli alij adiungunt aduocatorum doctorumque operas: de quibus tamē illicò nos in solutiōe tertij. Quādo verò id quod principaliter q̄ritur est spūale, non licet pro illo quicquam, mercedis loco percipere: vt pro Psalmis ipsis diuinis, pro necessarijs orationibus, & pro mortuorum necessarijs exequijs. ¶Sed tamen hæc ad medendum ignorantium cōscientijs ad normam conclusionum suprà positarum expēdenda sunt. Diximus enim secūdùm Diuū Thomam quòd oblationes dictis actionibus constitutas non licet eo rigore exigere vt non soluentibus spiritualia subtrahātur, quæ exhibenda sunt. Exempli gratia: si plebanus nollet mortuum sepelire nisi iura sibi cōsueta priùs penderētur: quia sepultura necessaria est: scandalum daret, speciemque simoniæ præ se ferret. Si autem illi qui funus curant, volunt cum magna pompa suum humare mortuum, non tenetur pastor gratis illud exequi: & ideò licitè potest consueta iura exigere. Sed tamen quia & hæc ordinem etiam spiritualium suo modo attingunt, cauendum est scandalum: saltem antequàm sepulturæ officium persoluatur: vt hìc admonet Diuus Thomas.

Solutio proximæ dubitationis.

Clericorūsacrilegæ extorsiones.

¶Hìc autem admonendum meritò duximus quàm sint scandalosæ ac sacrilegæ extorsiones clericorum aduersus monachorum iura, Christianorumque libertatem. Reperies enim dioeceses vbi clerici nolunt eum qui in monasterio sepulchrum optauit, cū pompa illuc ducere: adeò vt nonnunquàm neque crucem importent, neque Psalmos canere velint: quòd profectò religio Christiana abhorret. Nam cùm vnicuique liberum sit sepulchrum pro sua deuotione vbi maluerit eligere, non sunt defunctorem volutates per illas extorsiones cohibendæ.

Postremum dubium.

¶Postremum hìc dubium restat triuiale de canonicis atque alijs clericis qui ad horas canonicas in ecclesiam non nisi stipendij gratia concurrunt, vtrùm simoniæ vitium contrahant. ¶Ad hoc Diuus Thomas quotlib. 8. quæstio. 6. seu articulo vndecimo. respondet: quòd si stipendium sit finis intentionis celebrandi diuinum officium, simonia committitur: quoniam tunc stipendium habet rationem pretij, quo non est licitum vendere rem spiritualem, quale est diuinum officium. Si autem principalis intentio non sit nisi diuinus cultus: temporalis verò fructus sit accessorius, tanquam ad substentationem necessarius, non est simonia.

S. Thomæ. Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Hæc autem solutio nisi sanè intelligatur, scrupulus purget humanas conscientias. Videtur enim hic Diuus Thomas, vt simoniacos condemnare quotquot ad ecclesiam irepergunt, intuitu numulariæ distributionis, aliàs nequaquàm ituri: quòd profectò durum est creditu. Itē, vt suprà de receptione puellarum ad velum moniale arguebamus, necessitas rei familiaris impertinens est, vt quod alioqui simonia non esset, eodem notetur vitio. Nam simonia in hoc prorsus cōsistit vt spirituale vendatur, siue à paupere siue à diuite. Quare idē propositū quod locupletē faceret simoniacū, faceret & inopem, & qđ excusaret inopē, excusaret locupletē: saltē à simonia: quod sit de auaritia. ¶Resolutio ergo est quod ire ad ecclesiā tēpore: quo clericus aliàs non tenetur, tantū distributionum causa, ita vt aliàs non iret, nō est vera simonia, nisi intenderet pro re spirituali pretium recipere modo suprà exposito. Peccaret ille clericus nihilo minus grauiter contra suum ordinem & institutionem qui nunquam vel raro ecclesiā viseret nisi illa de causa, & qui in genere non haberet præcipuum propositū frequentandi ecclesiam ,propter diuinū cultum, cuius solius gratia præbendarum iura instituta sunt. Imo vero qui cultum ad tēporalem mercedem tanquā ad finem referret, peruersam sacrilegamq; haberet intentionem contra legitimum rerum ordinem, qui est vt beneficium sit propter officium.

Solutio dubitoris.

Ad. 1. argu. ADprimum igitur respondetur, q̄ quēadmodū nos pro rebus sacris, ita prisci solebant bonis Prophetis spōtanea munera offerre, vt Hierony. super Michęam adnotauit: sicuti & de Damiano eius tradit historia: qui ,p dono sanitatis vltronea munuscula penè inuitus accepit. Petere autem nefas est: vt patet de Giezi, quem Elisęus depostulato à Naama pretio pro bono sanitatis acriter obiurgauit. ¶Secundum argumentum triforme erat. Adcuius primū membrū de eleemosynis quæ pauperibus pro eorum suffragijs precationūque subsidijs eroganur. Respondetur non esse licitas in pretium eiusmodi subsidij: qđ re vera spirituale est sed donantur in ipsorum pauperum alimoniam. Vtrūm vero tertio modo quasi pro locatis operis ad orandum liceat de mercede pacisci aliquis forsan hæsitaret: quando quidem cantoribus musicis id liceat. At verò hoc affirmare non auderem. Est enim discrimínis multum. Quoniā musica (vt dixim⁹) nō est ad sacrorum celebrationē necessaria. In oratione verò nō distinguuntur labor & opera ab ipso spirituali munere. Imò labor est ipsissimū spirituale officium. De prædicationibus autem in dubium euocari non debet vtrūm possint pretium pro functiōe ipsa recipere: esset enim aperta simonia: vt de oratione modò dicebamus. Neque est simile de scientia, quæ vendi potest: nā in sciētia etiam Theologiæ, humanitus acquisita, non æstimatur nisi merum subsidium tēporale: puta intellectum dirigere, instituere, & illustrare. Munus autem prædicationis est non solùm intellectū illuminare: sed id facere secundùm donum Spūs sancti, atque adeò secundū eius gratiam expurgare corda, animosq; sursum prouchere, diuinoq; amore consolidare & perficere. De quibus ideo Doctoribus intelligitur verbum illud Apostolicū ad Ephes. 4. Et ipse dedit quosdā Apostolos, alios pastores & doctores ad consummationē sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Et ad Romanos decimo. Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Itaq; ex duplici capite nequit prædicationis functio pretio vendi: scilicet & qui spiritualis res est, & quia diuina delegatio: quod ideo officium illorum spiritualium numero cōprehenditur, de quibus ait Christus: Gratis accepistis, gratis date. Vnde glossa super illud ad 1 Timoth. 5. Qui bene præsunt præsbyteri &c. Necessitatis est accipere vnde viuātur, charitatis est præbere, nō tamen vęnale est Euāgelium vt pro his prędicetur. Quocirca, vt de oratione nuperrimè diccebamus, non potest concionator laborem ipsum prædicandi & operam quam insumit proferendo verbum mercede locare: quoniam labor ipse res spiritualis est. Solum ergo potest honestam sustētationē recipere, & pro victu qui ad laborem studij sustentandum necessarius est & pro librorum sumptū. Neque verò simoniacam labem contrahit, si quando prædicatio non est prorsus necessaria, mauult verbum seminare vbi melius sustentetur. Imò & si ille concionari renuat vbi victum sibi nō sperat suppeditandum, culpam non committit. Est tamen semper cauendum scandalū, idque potissimum monachis.

Ad secundū argumentū.

Prædicatio nis functio ex duplici quit pretio uendi.

¶Tertium demum membrum erat de laudibus diuinorū officiorū, tā pro viuis q̄ pro defunctis: de quo satis dictū est. Pretiū nanque nunquam

nunquā est licitū, sed sustentationis stipendia: atq; alia præterea iura (vt explicuimus) quasi mercedem operarum, quæ non sunt omninò necessariæ, sed ad pompam pertinentes. Sed & verbum nihilo minùs Diui Thomæ notandum est: scilicet quòd non licet pactum facere, neque mentem habere recipiendi pretiū emptoris. Vnde illicita esset, inquit, negatoria illa lex, quòd processio in funere nullatenùs sine certo pretio fieret quippe qua via præcluderetur nè gratis eiusmodi pompa fieret. Atq; adeò specimen haberet exactionis, quod quidem, vt diximus, multò esset absurdius in celebratione missarum. Non tamen haberet eandem absurditatē affirmatoria conditionalisq; lex. Vt si quis talem obtulerit eleemosynam, talis ei pompa, quæ nō est necessaria, exhibeatur. Haberet quippe eiusmodi lex speciem gra-
Ad 3. arg. tuitæ retributionis. ¶Ad tertium argumentum, quia prælatorum hierarchicas functiones cum doctorum scientia & aduocatorū consilijs conferebat: per distinctionē respondetur, quandoquidem diuersa est ratio. Antistites nanq; cæteriq; ecclesiastici præfecti, virtute potestatis sibi commissæ, rationeq; stipendij ad ipsorum sustentationem cōstituti, obligantur suas administrare prouincias. Quocirca qui pro vsu eiusdem potestatis aliquid vltrà reciperēt, non tam pro operis quas gratis debēt, id intelligerentur suscipere, quàm vendere vsum spiritualis gratiæ. Vnde colligit Diuus Thomas pro nulla dispensatione licitum eis esse quippiam accipere: neq; pro hoc quòd vices suas committant, neq; pro correctione, aut pro eo quòd non corrigant. Nomine autem dispensationis, nō solum legis relaxationem intelligas vt vulgò verbum sonat, sed omnem etiam spiritualem administrationem. Pretium ergo recipere vt cum aliquo subdito dispenset, in lege, manifestaria simonia est: nam pro causa dispensare, ad spiritualem gubernationem attinet: quæ per gratiam fit Spiritus sancti. Est enim pastoris officium, de quibus ait Paulus: Alios autem cōstituit pastores: & ideo gratis fieri debet, sicuti correctio & eruditio. Si autem absq; causa fit, iniqua est, atque eo longè deterior quòd pretio vēditur. Neq; verò vilius est pastorum tam mētis inops, à minimo vsq; ad maximum, qui hoc non intelligat. Sed exactiones illas, quæ in dispensationibus fiunt, nescio quo alio fuco incrustant. Appellant enim compositiones, & quasi commutationes legis: vt qui à legis vel voti onere excipitur, alterū subeat: ipsi viderint. At verò pretio cū subdito pacisci vt non corripiatur, magis esset nefandū facinus, putà cùm licentia illi fieret impunè delinquendi. ¶Addit autem Diuus Thom. *D. Tho.* licēre prælatis dum subditos, visitant, statas procurationes percipere. Non quidem tanquàm correctionis pretio, quę procul dubio spiritualis res est, sed quasi debitum stipendium. In quo quidem verbo duo ipse mihi obseruo. Prius, quòd re vera visitationū stipendia ob id censentur licita, quòd prælati per se ipsos visitare deberent greges suos, vt vultū pecoris agnoscere possent, & vocem audire: secundùm verbum Christi: Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæmā alios mittere qui duntaxat mercedem corradant, nulla erat mercede dignum. Posterius quod hic obseruauerim, est, quòd cùm eiusmodi stipendia sustentationis gratia fuerint constituta, illic præcise videntur purissima cōscientia exigi posse, vbi episcopatus nō sint nimium pingues, nam vbi decimæ abundant, profectò non est vsquaqueò tutum. ¶Ad secundum membrum, argumenti quod ad scientiam pertinebat, bimębre D. Tho. responsum reddit. *D. Tho.* Qui enim, inquit, officium non suscepit ratione cuius sibi incumbat alios docere, licitè potest prætium suæ doctrinæ percipere, nō quasi veritatem, aut scientiam vendens, sed quasi operas suas locans. Cui autem ex officio illud incumberet, si aliquid pretij reciperet, intelligeretur, inquit, veritatem vendere: & ideo grauiter peccaret. ¶Locus hic D. Thom. contra nos stare cuipiam forsan videbitur, qui quæstione præcedenti contra quam multi censent, monstrare nitebamur licitè posse scientias, artesque acquisitas pretio doceri. Ait siquidem non licēre ei recipere pretium pro veritate aut scientia, sed quasi operas suas locans. At verò potiùs nobis fauet, tantum abest vt sit contrarius. In pri- *Explanatiō mes S. Tho.* mis enim veritatis doctrinam nō omninò cēset spirituale, aliàs neq; operas locare licēret: vt de sacramētis, & prędicationibus, & orationibus dictum est: sed tantùm substētationem recipere. Et tamē doctori etiam ditissimo licet operas ad iustū locare. Atqui vbi scientia est excellentior: & qui docet peritior & luculentior: carius easdē ęstimare. Itē etsi pro veritate dicenda nihil pretij liceat recipere (vt lib. 5. quęst. 8. de teste dixim⁹) cò

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd cum mentiri nefas sit, nemini licet ni si verum fari, aut docere. Tamen pro eadem veritate ex suis principijs eruenda, ac subinde disserenda, elucidanda, prælegendaq; & relegenda, non dubium quin liceat pretium recipere. Quin etiam (vt suprà diximus) etiã si sine vllo labore id fieri posset, liceret illud vendere. Sicuti si quis alium doceret scribere aut pingere: quia illud non est spirituale de quo loquimur, scilicet, quod gratis accepimus, vt gratis demus: sed tñ ratione subiecti. Imò verò neque Theologia sic est spiritualis: quoniam etsi scripturarum fides donum sit gratis datum, atque etiam scientia Apostolis ad prædicandum infusa, quam ideo vendere illis nefas fuisset: tamen illam quam in scholis discimus, humanitùs acquirimus. Idem & de aduocatorum cõsilio censendum: vbi certè nihil spiritualitatis vitiatur, etiã si ditissimus pretio illud perhibeat in causis agendis. Imò quamuis pauperibus pretium extorqueat, nullam cõmittit simoniam, tametsi præceptum misericordiæ violet. Secùs de correctione fraterna & consilio ad leuandum mœrorem afflicti hominis: talia enim officia, porrò quæ per se ad salutem animi referuntur, spiritualia quidem sunt, & ideo gratis impendenda. ¶ Secundum item verbum D. Thomæ, scilicet quòd qui ex officio docere tenetur, non potest pretium re-
Hostiens. cipere: Hostiens. super cap. Quia nonnullis. de magist. eousq; ꝓtẽdit. vt sentiat nemini qui publico stipendio prælegit, fas esse peculiarem aliam mercedem exigere: hoc autẽ gratis dictũ est. Nihil enim vetat quo minùs qui non tenetur nisi vnam facere lectionem, pro alia pretiũ precipiat. Sed quod Diuus Thomas ait, exemplo ipse protinus pãdit secundùm tenorem dicti cap. quia nonnullis. nempè quòd vbi ecclesia habet canonicatum, aut certum stipendium decretum pro cathedra, ille qui illam regit, gratis docere obligetur pauperes. Neq; tamen contrà faciens, vlla ideo simoniæ labe denotetur, sed qui pro facultate quam facit doctori ad legendum pretium exigit, à beneficio Eccle-
Ad 4. Arg. siastico iubetur esse alienus. ¶ Ad quartum argumentum, de religionis ingressu, triperti ta est responsio. Primum enim constitutissimũ est, pro ingressu, hoc est, pro professione, neutiquam fas esse pretium, aut exigere, aut offerre, porrò quòd religionis cultus res sit spiritualis ad quam ideo prælatus volentes gratis gratãterq; recipere debet: vt potè quod illud sit institutum beneficium diuinũ. Textus enim extant in cano. Quàm pio 1. q. 2. & in cap. de regularibus. & cap. quoniã. de simonia id declarantes. Itaq; spiritualitas per quam in ingressu religionis attenditur simonia, non est inde perpendenda quòd religiosi aliqui ex decimis viuãt & bonis ecclesiasticis: possunt enim decimæ tiu lis secularibus applicari, putà regibus, aut ducibus, ad propugnandam ecclesiam: præter quàm quòd sunt religiosi nullis talibus fruentes decimis, aut spiritualibus oblationibus. Sed ratio spiritualitatem in hoc consistit. quod professio ipsa & religio institutio Christi est, vt volentes eum sequi gratis admittantur. ¶ Secundum assertum est, quòd vbi monasterium est tenue, nec ad tantum numerum nutriendum sufficiens, nulla est simonia aliquid pro victu & vestitu recipere. Exemplum qualecunq; possumus in matrimonio ponere. Pro illo nanq; quatenùs est sacramentum, nil potest vir ab vxore recipere: potest tñ id admittere ad sustinenda eius onera. Ex hoc tertio fit consequens, neque esse simoniam si illa inter moniales libentius suscipiatur, quæ ex sua deuotione largas eleemosynas monasterio fuerit elargita. Sicut & è conuersò licitum est monialibus tẽporalia impendendo beneficia secularesad deuotionẽ allicere, vt sanctimonialem habitum induant. Tametsi nõ possint pretium dare vt tale capessant religionis institutum. ¶ Circa secundam conclusionem *Primum dubium.* dubia exurgunt exigua. Primũ, vtrùm quãdo monasterium est locuples vt possit psonas quæ recipiuntur alere, simoniacum sit pretium exigere. Extat enim à parte affir- *Argum.*
matiua argumentum, quòd cùm non alia ratione eiusmodi exactio iusta sit quàm ꝓpter monialium alimentum, vbi illud aliunde suppetit, apparet pretiũ pro ingressu religionis exigi. Quod quidem argumentum doctores ferè canonici iuris, vt est videre apud Syluestrum, verbo, simonia. §. 15. in eãdem affirmatiuam sententiã cogit. Respon- *Solutio.*
detur nihilo minùs, opulentiam monasterij nihil prorsus facere, vt quæ in paupere non erat simonia, sit in diuite. Et ratio est patentissima: nã simonia ex obiecto speciem sortitur: nempè quia spirituale venditur, putà professio ipsa & locus in religione. Si autem illud cauetur, & pecunia non nisi pro victu recipitur, etiam si monasteriũ illo subsidio nullatenus egeat, poterit quidem esse peccatum

tum auaritiæ, non tamen simoniæ. Sed hoc tantùm fatendum est, quòd tunc præsumitur simonia: nam si victus est abundans, præsumitur pecuniã recipi pro ingressu, vt probè illic conuincit Syluest. ¶ Quocirca monasteria ditissima, quæ pauperes recipere absq; pretio renuunt eodemque ingenti, profectò citra scandalum facere id non possunt: tunc maximè quando videntur pecuniam recipere, non pro sustentatione, sed alijs de causis: nempe quia puella non est tam bono sanguine orta, aut alia notata infamia, aut deformitate. Hæc enim pretio in conuentu æstimare, vix à simoniæ macula elui potest: atq; hoc demum, si conuentus vt suam amplitudinem & magnificentiam clariorem reddat auctiora, exigunt pretia.

QVÆSTIO SEPTIMA, De Simonia, in sacerdotijs, ac dignitatibus conquirendis.

S. Thom. 2. 2. quæstio. 100. art. 4.

ARTICVLVS I.

Vtrum pro sacerdotijs atque alijs præbendis, quæ spiritualibus sunt annexa, liceat pretium percipere.

POstquam de rebus spiritualibus, putà de sacramẽtis, deq; alijs spiritualibus actionibus disputatũ est; subsequitur vt ratione simoniæ circa sacerdotia, præbendasq; ac dignitates, quæ eisdem functionibus mãcipantur, examinemus. Appareret emim istorũ mercatum, nulla fordescere simoniæ macula: quoniã si hæc emere, aut vẽdere simoniacũ esset, eo vel maximè, quòd sunt spiritualibus actionibus coniuncta: sed hac ratione nullã rem temporalẽ liceret vendere: quia cùm omnia tẽporalia mundi fuerint propter spiritualia condita, cuncta censentur spiritualibus annexa. ¶ Secundò sacrorum vasa sacratæq; vestes, inter ea quæ spiritualibus cõnectuntur, connumerãtur: calicem autem ad occurrendum Ecclesiæ necessitati vẽdere licet, & sacras vestes: ergo liceret etiam Pontifici Maximo, vbi ecclesia graui premitur necessitate, episcopatũ, aut quoduis aliud sacerdotium, pretio conferre:
1. Argum.
2. Argum.

dummodò conferretur digno. ¶ Tertiò ar- *Tertium argumentum.*
guitur. Inter spiritualibus annexa ascribuntur ius sepulturæ, ius patronatus, & secundũ antiquos ius etiã primogenituræ. Eò quòd tunc ius sacerdotale erat illi cõiunctum. Sed Abraham emit ab Ephron spelunca duplicẽ in sepulturam, vt Genes. 23. memoriæ proditum est: & Iacob à fratre suo miserã lenticula ius emit primogenituræ, vt eodem lib. cap. 25. legitur. Ius præterea patronatus transit cum re vendita, & in feudum conceditur. Item decimæ quibusdam sunt regibus, ac militibus concessæ, à quibus rursum & redimi possunt. Deinde & prælati præbẽdarum fructus quos alijs conferunt, in tempus retinent: vt Papa medietatem annatis: etiam si præbendæ spiritualibus sint annexæ: ergo sacerdotiorum mercatus in vitium simoniæ minimè impingit. ¶ In contrarium autem facit canon Paschalis Pontificis summi. 2. quæst. 3. capit. si quis obiecerit. Cuius verba sunt: Quisquis eorum vendiderit alterum sine quo neq; alterum ꝓuenit neutrũ inuenditum derelinquit. Nullus ergo emat Ecclesiam, vel præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum: vt potè sine quo spiritualis actio non prouenit. Hæc ibi.

AD quæstionem supposita distinctione duabus conclusionibus respõdetur. Bifariàm emi accidit tẽporale quippiã spiritualibus esse annexum. Vno quidẽ modo, tanquã id quod ab spirituali dependet: sicuti sacerdotia habere Ecclesiastica, quod cum clericali officio cõiunctum est: de quo vtiq; annexionis genere, statuitur prior cõclusio. Neutiquam id quod hoc pacto spiritualibus annectitur, est pretio vẽdibile. Imò eiusmodi venditio esset simoniaca. Et ratio est clara iuxta tenorẽ citati canonis. Nam cùm eiusmodi temporale sine spirituali nõ transeat, dum illud venditur, spirituale coniunctim venditur. ¶ Alio vero modo id quod temporale est, spiritualibus est cõiunctum, in quantum ad huiusmodi spiritualia ordinem habent: cuiusmodi est ius patronatus: vt pote cuius munus est clericos ad Ecclesiastica sacerdotia præsentare. Et vasa vestimẽtaq; sacrorum vsui destinata: de quibus posterior adhibetur cõclusio. Illa quæ hoc pacto ad spiritualia referuntur, nulla est simonia vendere: dummodò non quatenùs sacre sunt vendantur, sed quatenùs res quædam. Probatur cõtrario modo: nam cùm tempo-
Diſtinctio.
1. Concluſio.
Poſtrema concluſio.
Probatio.
ralia hæc nihil spirituale præsupponãt, transire

Universidad de Deusto
Biblioteca

sire in alterius dominium possunt, qui nihil habeat spiritualitatis: vt si quis secularium villam emat cui ius patronatus annexũ est. Et si calix in massam argenti resundatur,& formam perdat, potest in alterius trãsire dominium, qui ex eâdem massâ potest profanum vas fabrefacere. ¶ Circa priorem conclusionem dubium emergit,tùm quòd subobscura est eius ratio, tùm etiam quòd nec satis videtur solida. Quare ad luculentiorem eius explicationem inquiritur,quo iure emptio venditioque præbendarum, ceu simoniaca sit vetita: vtrùm solũ Ecclesiastico,an uerò diuino. Nam etsi quæstione 5. de simonia in genere similem quæstionem disputauerimus, vbi venditionem sacramentalium actionum decisum est iure diuino esse simoniam, nihilominùs de præbendarum dignitatumque mercatu nõ est tam compertum. Apparet quippe huiusmodi simoniam solo humano & põtificio interdici: nam sacerdotia hæc nihil aliud sunt quàm decimarũ fructus,quę quidem res sunt mere temporales:ergo non obstante quòd sint spiritualibus annexæ,possunt ab illa spiritualitate seiungi,& vendi:sicuti calicis materia, dummodò consecratio non vendatur,vendibilis est. Mox & si decimarum substantia iure diuino sit spiritualibus functionibus addicta, quota nihilominùs, vt suprà monstratum est,iure humano est cõstituta: poterit ergo Papa si sacerdotium valet cẽtum, ius medietatis vendere, alteramque Ecclesiæ relinquere. ¶ De hac quæstione interpretes canonici iuris in diuersas sentẽtias dissecãtur: quas Caieta.quolib. 1.q.9.ad tres reducit. Prima enim eademq; extrema est, huiusmodi simoniã in vniuersum esse de iure humano,quæ ortum habuit ex glossa in cap. ex parte. de off.delega. 1. quam illic Antonius de Butrio & Cardinalis cap. 1. de simonia cõprobant. Secunda per aliud extremũ est, omnem esse prohibitam de iure diuino, quam D. Thomas docere hîc videtur. Est tertia est Panormitani eodem cap. 1. de simonia: & rursus in sua repetitione, super capit. extirpandæ. de præben. vbi ait venditionem præbendę cui annexa est ordinis administratio, vel clauiũ executio, simoniam esse de iure diuino: quia id cui annectitur, eodem iure est spirituale. Venditio autem præbendæ, quæ non est talibus ordinibus sacris mãcipata tantùm est simonia de iure positiuo: quales vtique sunt illæ quæ admiuistrationibus hospitalium

Dubium.

Caieta. Prima opinio. Glossa. Antonius de Butrio, Cardina. Secũda opi. S.Thom. Tertia opi. Panor.

destinatæ sunt. Caieta. verò hoc solo ab hac tertia Panormitani opinione differt, quòd ait, non solùm illam præbendã, quæ annexa est executioni ordinis sacri aut clauium, iure diuino ad simoniã pertinere, si vendatur, verùm & illam quę annexa est cuicunq; clericatui citra sacros ordines, putà primæ tonsuræ aut minoribus ordinibus. Et ratio eius est, quia clericatus, inquit, est de iure diuino, sanè cùm omne clericale officiũ in spiritualibus actibus consistat, etiã prima tonsura. ¶ Arbitror autem istarum opinionum suo singulos cõdimento opùs habere. In primis quod ait Caieta. omnem clericatum vsq; ad primam tonsuram esse de iure diuino: non est adeò probabile, quin contrarium sit probabilius: imò plurimis certum, vt in. 4. Sententiarum disputatur: quandoquidem non sint de sacerdotis essentia. Sed nihilominùs inde non colligitur opinio Panormitani, q̃ nulla venditio præbendæ, quę non est mancipata functioni ordinum maiorum, aut clauium, sit simoniaca iure diuino. Imò cum Caietan: crediderim satis esse, vt sit annexa simplici clericatui; non quidem propter eã rationẽ, sed quòd quanuis minores ordines sint de iure positiuo, nihilo minùs postquã re, vera sint res sacræ, vendere ius præbendę illis additæ, est contra ius naturæ: atq; adeò diuinum: sicuti de calice & ara dictum suprà est: quæ quidẽ res licèt iure positiuo sint sacræ, vendi tamen pluris ratione consecrationis nequeunt, quin sit simonia contra diuinum ius. Prima autem opinio glossæ citatæ capituli. Ex parte, nullam vim in cõtrarium habet: nam in cap. illo nulla fit mentio simoniæ, sed hoc solum habetur, quòd si quidam Archidiaconus renuntiare suæ vellet præbendæ, daretur certæ personæ: vnde infert glossa, quòd si in alterius fauorem renuntiaret, aliàs non renuntiaturus, esset simonia de iure positiuo. In qua glossa duplex est peccatũ. Primùm quòd falsum asserit: imò dum modò fiat de consensu Papæ nulla est simonia: nam talis est vniuersalis vsus. Secundò inde inferre, venditionem præbendæ esse simoniam de iure positiuo, nullam habet apparentiam. Quanuis neq; hoc in glossa habeatur. ¶ Igitur quò ad declarandã vim rationis huius prioris conclusionis descendamus fundamentum eius est, quòd præbenda & sacerdotia ex decimarum fructibus sunt constitutæ. Decimæ autem iure diuino & naturali nulla alia ratione imperatę sunt, quàm

Non omnis clericatus vsq; ad primã tonsurã est de iure diuino.

Probatur opi. Caie.

Duplex peccatũ glos.

Fundamentũ prioris cõclusionis.

quàm vt sint stipendia alimentaque clericorum pro spiritualibus functionibus. Quocirca conferre alicui præbendam, nõ est solùm conferre illi fructus: nam eiusmodi fructus laico possunt vendi: sed conferre ius decimarum: quod quidem est Ecclesiasticum, atq; adeò spirituale: quandoquidem suopte instituto propter munus Ecclesiasticum exigũtur. Et hic est sensus canonis Pontificis citati, scilicet quòd vendita præbenda venditur res ipsa spiritualis, putà ius ipsum clericale.

Obiectio. ¶ Quòd si quis contrarius sic nos coarguat: saltem illi qui iam est sacerdos, nõ esse simoniam sacerdotiũ emere: nam eo vel maximè quòd cum præbenda simul acquirit ordines quibus annexa est. Sed hoc non: quia iam erat sacerdos. Et faciamus esse præbendam, quæ nõ habeat animarum curam: ne dicas tunc illam spiritualitatem acquirere. Item confertur nonnunquam ex dispensatione præbenda puero antequàm ordinetur: ergo cum illa nihil spirituale transit, atque adeò vendi potest. Respondetur (vt dictum est) ipsissimum ius petendi decimas esse spirituale: & ideo siue ille cui confertur fuerit clericus, siue futurus sit, semper venditut spirituale. ¶ Quid autem de fundo præbendæ mancipato? ille enim non est pars decimarum.

Scrupulus.

Solutio. Respondetur quòd vendi nõ potest cum illo Ecclesiastico titulo: vt scilicet clericali iure possit emens eosdem fructus recipere: potest tamen ab illo sacro titulo emancipari & vendi sicut materia calicis, seclusa consecratione. ¶ Vnde prius superiorum argumentorum, nullius erat roboris, nam emere præbendam, non est tantùm emere fructus, sed ius spirituale. Ad posterius autẽ de decimarum quota, quæ solo Ecclesiastico iure videtur constituta. Respondetur: & est notanda solutio, quòd eiusmodi pontificia sanctio nõ est per se alia distincta à diuino iure, quo præcipitur decimarum substantia: sed est ipsius determinatio & moderatio. Quemadmodum Ecclesiastica præcepta de celebrandis his illisve festis, & de annuali cõfessione, nihil aliud sunt, q̃ determinationes diuini iuris. Et ideo non solùm vendere ius decimarũ in totũ cũ titulo clericali, verùm & quo ad quotam, est simonia contra ius diuinum.

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg. ¶ At verò nõ negamus quin aliqua sit simonia de iure positiuo: nẽpè quæ nõ est prohibita quia mala, sed mala quia prohibita: vt habet eadẽ glossa: putà quãdo præbẽda nõ est annexa clericali muneri, sed alijs officijs: vt pote hospitaliũ seruitio, aut sacrorũ ædituis, Ecclesiæve œconomo: vt quæst. 4. ar. 4. declarauimus: nam eiusmodi munera & officia nõ sunt p̃priè spiritualia: sed sola põtificia lege eorũ vẽditio est inhibita vt patet. ic. Saluator. 1. q. 3. ¶ De præbendis autẽ quas Præstameras vocãt, audio aliquos hæsitare, an sint merè spirituales. Haud tamẽ est cur in litẽ euocẽtur: quoniam non sunt vt põsiones quæ sine titulo cõferuntur. Imò habent verũ titulũ. Et cùm ille non sit sæcularis, sequitur q̃ sit clericalis, ac perinde spiritualis. Quòd enim aiunt sola rõne studij esse subductas à communi decimarum cumulo, nõ habet in iure fundamentum, neq; huius veritas liquet: sed à quibusdã cõfingitur. Quare in re dubia standum est iuri decimarum communi, videlicet, vt eiusmodi titulus, spiritualis sit. Quare ambigere nõ possum quin eiusmodi titulus obliget ad persoluendum diuinum officium: atque adeo emptio & vẽditio ipsius simoniam procul dubio germinat. Secùs de alijs titulis secularibus, quales habent seculares principes & reges ad decimas: vt statim articulo sequẽti patebit. ¶ In calce demum quæstionis commendandum memoriæ est, tunc duntaxat simoniam pullulare, cùm quippiam quasi pretium conseratur. Nam vt bene ait Caietan. in Summa, in verbo, Simonia. cùm multis rationibus, ac modis quippiam consueuerit tẽporale, dũ spirituale recipitur, retribui: scilicet vel per modum sustẽtationis Ecclesiasticorum ministrorum, quam suprà diximus esse necessariam, vel per modum liberalis honestatis ad gratiam vel referendam, vel ineundam: vel fortè quasi ex lege ob laudabilem consuetudinem: atq; alijs prętereà modis nullus simoniam procreat, nisi quippiam per modum pretij rependatur. Neq; vice versa eum qui spirituale confert quicquam retributionis quouis aliorum modorum expectans, simoniacus fit. Imò verò etsi antequàm illud cõferat illud postulet quod ex laudabili & firmata consuetudine ei debetur; vt litem caueat quam pòst ad recuperandum timet, vel iam contrahit simoniæ labem. ¶ Postrema denique dubitatio fit, vtrùm saltem ad redimendam vexationem liceat temporale pro præbenda largiri. Arguitur enim à parte affirmatiua ex superiori decisione, qua assertum est, nullam esse simoniam ad redimendam vexationem pro baptizando paruulo amiam animam exhalaturo pretium porrigere.

Præbendæ quas Præsta meras dicũt spirituales sunt & obligãt ad persoluendũ diuinum officium.

Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rigere. Cùm enim sacramentum maiorem habeat spiritualitatis rationem, quàm præbenda, videtur vt pro ipsa sit etiam licitum.

Solutio. Respõdetur nihilominus sub distinctione vexationem redimere duobus modis vsu venire potest. Vno modo, vt diximus, cũ quis per vim aut fraudẽ impeditur prebendã petere: vt si quis te vi detineret ne ad cõpetendum canonicatũ pergeres: aut si timeres aliquẽ falsa de te sparsurũ vt tuã electionẽ impediret. & hoc licitum est pretio redimere: quandoquidem quicunq; idoneus tale habet quesitum jus. Alio modo si quis putaret per alijs candidatis dignitate pollere, & ideo putaret iniuriam ab electoribus pati contra suum honorem si non eligeretur: & idcircò electoribus, aut alio intercursori pretiũ porrigeret. Et hoc proculdubio non licet: nam etsi quisque ius habeat petendi, non tamen par ius habet vt eligatur. Sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentium. Quare caueat prudentissimus quisque hoc sibi palliamentum prætexere: esset enim verã emptio spiritualis. Secus autem de baptismõ in extrema necessitate, in quo casu parvulus ius habet vt baptizetur propter sacramenti necessitatem. Quod quidem acquisitum ius respectu prebendæ nemo habet. Preterquam quod nemo nõ fallitur dum de propria idoneitate iudicat. Neque pollicerī liceret pensionem super futuram præbendãetiã si exprimeret de consensu Papæ: Totum enim hoc esset temporali spirituale coëmere. Secus in permutationibus, aut resignatiõibus. Possunt siquidem ego permittere pensionẽ super beneficium quod in meum fauorem resignas: vt statim articulo sequẽti patebit.

Ad. 1. arg. PRimi capitalis argumenti dilutio subobscura apud D. Thomam apparet: cõcedit nanq; tẽporales omnes possessiones spiritualibus sicut fini annecti: nam vt corpus propter animam, ita tẽporalia propter spiritualia condita sunt. Colligit autem inde vendi posse, non tamen eorum ordine quẽ habent ad spiritualia. Quod est dicere, Sicut quisq; secularium sua vendere potest, quia illa non vendit quatenùs ad spiritualia referuntur, sed quatenus in vsum humanum assumuntur: ita & sacerdotes fructus suarum decimarum vendere possunt: ordinem tamẽ ad spiritualia, putà ius decimas percipiendi, quatenùs clericali functioni mancipantur,

Ad. 2. arg. vendere, simonia est. ¶Pari modo respõdetur ad secundũ, vasa sacra quatenùs res materiales sunt, vendi posse: consecrationem verò, ne quàquam. Si autem vendantur in profanos vsus, pro Ecclesiæ, vel pauperum necessitate: tũc aut infringi, aut infundi debent, vt desinant esse sacra. Si autem vna Ecclesia vendat alteri ad sacrum vsum, potest quidem sine fractione, dum modo nihil pro consecratione recipiatur. Et idem est de vestimentis. Etenim per dilacerationem possunt perdere formã, & tũc vendi, etiã in vsus seculares. ¶Tertium verò argumentum plura habet membra. Primum de spelunca Abrahæ quã emit in sepulturã ab Ephrõ. Ad quod bifariam Diuus Thomas respondit. Primò quod forsan terra illa nondum erat in sepulchrum dedicata: quare neq; vlla fuit simoniæ culpa illam emere: sicuti neque vlla est solum emere profanum, vbi cœmeterium extruatur. Præfert tamen solutionem alteram: nempe quòd cùm etiam apud gentiles officiũ sepulturæ religio esset, si Ephrõ spelunca quæm sepulturam destinata erat pretio vendere intendebat, simoniaca contagione infectus fuit. Non autem iustus Abraham: vt qui non intẽdebat, nisi terram emere communem; aut vexationem redimere. Quanuis neque Ephron apparet, nisi gratis obtulisse eam, neq; verò Abraham, nisi pretiũ gratis retulisse, quãto terra æstimaretur. Vbi id quod. q. 5. dicebamus annotandum est: nempè apud infideles quadantenùs illis seculis rationem rei spiritualis viguisse, ac perinde simoniæ notam. ¶At vero cùm nõ esset tunc talis templorum consecratio qualis est modò, dubiũ restat, vtrùm apud nos loca cœmeterij sepeliẽdis mortuis pretio vẽdere sit simonia. Apparet enim id iure prohibitum cap. Abolendæ. de sepulturis, & capit. qui in Ecclesia. de simonia. Et ratione id ipsum confirmatur: nam ius sepeliendi mortuos ad religionẽ attinet: si ergo illa de causa gentilibus nefas erat sepulchra vendere, maiori ratione erit & nobis, vt qui cœmeteria consecramus, aut benedicimus. Imò apparet esse simoniam de iure diuino, & naturali, nam eodem iure religio virtus est. ¶Nihilominùs respondetur per hanc distinctionem. Vt officium sepeliendi mortuos quantum ad id quod necessitatis habet nequit ciri tra simoniæ labem vendi, vt supra propter hanc modo factam rationem constitutum est: ita & pro loco necessario in cœmeterio pretium exigere simonia esset, vt pote si clerici nullo loco sacro vellent mortuũ humarẽ, nisi

Ad. 3. arg. *D. Thomæ* *Refutatur Hostiens. sententia.* *Ratio dubitandi.* *Quæstio.* *Responsio.*

re, nisi pro terra aliquid penderetur: nã profectò eadem est ratio officij sepeliendi, & necessarij soli: quandoquidem religio Christiana est, vt cadauera in cœmeterio recõdãtur. Et hoc est quod ait sanct⁹ Tho. etiam apud gentiles fuisse simoniacum. At verò si quis honoratiorem locum in Ecclesia, ceu pompam non necessariam, affectat, non prorsus simoniæ condemnandus est, si aliquid pro illo loco ad Ecclesiæ fabricam exigatur: sicuti de superfluis pompis suprà diximus. Vn de vbi talis viget cõsuetudo, quę iam est pro lege recepta, citra scandalum potest taxatus numus postulari. Quare sententia. Hostiens. super cap. Audiuimus de simonia. negantis licitum esse huiusmodi pactum, non est necessaria. Quoniam re vera si nihil pro consecratione, aut benedictione loci recipiatur, sed vendatur terra sicut materia calicis, nihil illic spirituale vẽditur: sed humanus temporalis q; honor. Dum modò scandalum cauea tur. Quemadmodũm & loca in Ecclesia honoris gratia ad sedendum certis prosapijs destinata esse consueuerunt. Quanuis diffiteri dum non sit, quin isti honoris tituli in locis sacris nimium affectati, deformem habeant vanitatem. ¶Ad capitula verò citata respõdetur nihil aliud prohibere quàm ne id vendatur quod est de necessitate sepulturę, cõpulso, scilicet pacto, vt non sepeliat qui terram non emerit. ¶Ad historiam autem Iacob respondetur, nequàquam simoniã commisisse pro eo quòd diuinitùs indultum illi fuerat ius primogenituræ, atq; adeo sacerdotij: secũdum illud Malachiæ. 2. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Esau verò quem idẽ mysterium celatum erat, peccauit vendens secũdum Apostolum ad Hebr. 12. Ne quis fornicator aut profanus vt Esau, qui propter vnam escam vendidit primitiua. ¶Haud tamen responsio hæc omnem lectori dubietatem eximit. Primùm enim non constat tale mysterium quod Esau opertum erat, apertũ fuisse Iacob. Mox, etiam si ei fuisset notum, non ideo eluitur à culpa: tum propter inhumanitatem renuentis indigenti fratri porrigere pulmentum: tum quod Esau ad peccãdum induxerit, cùm ipse non esset, ad modum vsurarij, paratus vẽdere. Imò cum iure naturæ bona fide posideret primogenituram, nullatenùs vexabat Iacob: quare non est excusatio legitima dicere redemisse suã vexationem. ¶Ad horum primum respondetur ex textu sacro colligi Rebeccæ innotuisse mysterium, aut nutu patris, aut alio diuino modo. Alias nunquàm id persuasisset nato suo minori, dicens: Super me sit fill ista maledictio. Qua ratione & Iacob id ipsum intellexit. Et ideo iure suo vsus est. Dicẽs enim, vende mihi, idem intellexit quòd, da, quod meũ est. Nec tenebatur mysteriũ fratri suo reuelare: quia tunc ille fraternæ suasioni non acquieuisset. Quocirca licet nõ esset idem Esau paratus vendere, non idcircò censetur Iacob eum induxisse: nam qui iure suo vtitur, neminẽ inducit. Quare cùm alter posideret alienum, benedicitur ipsum Iacob vexasse, postquàm alia nõ pateret ei via recuperandi quod suum erat, ac perinde Iacob redemit vexationem suam. Præterq; quod Esau non necessitate sed gula affectabat lenticulam: qua ratione Iacob ab inhumanitate defenditur. ¶De iure autem patronatus, vt extrà, eodem titulo patet, perinde ac de re spirituali censendum est: ita vt simonia sit illud per se pretio vendere: sed trãsit cum villa aut castro cui est annexũ. Quocirca qui villam vendit neutiquam propter ius patronatus potest auctiùs pretium exigere. ¶Circa aliud membrum de decimis, primò notandum est duo in ipsis considerari: nempè fructus ac prouentus, quæ res sunt merè temporales: & ideo, vt dictum est, vendi possunt, vt patet de publicanis qui constituto pretio eosdem fructus mercantur. Et hoc est, inquit, Diuus Thom. quòd Papa cõcesit secularibus dominis ac principibus. Qua ratione Regi nostro concesse sunt tertię in bellorum subsidium contra infideles. Secundò notandum considerate est ius spirituale illas petendi, & hoc laicis indulgeri non posse: quoniam est ius sacerdotale.

Iacob emendo primogenituram ab Esau, simoniam nõ cõmisit. *Prima obiectio.* *Secunda.* *Ad primã obiectionẽ.* *Iuspatronatus uendere simonia est.* *Decimarũ prouentus uendi possunt.* *Argumẽtũ* *Solutio.* *D. Thom.*

¶Contra hoc autem est argumẽtum quòd Rex & quicunq; secularium habent huiusmodi decimas quales sunt qui templariorũ bona possident, idem ius habent eas petendi quod clerici ipsi: nam Rex ex communi decimarum cumulo tertias capit. & alij domini totas decimas perinde atque episcopi. Imò ipsi sunt qui parœcio suam consignatã sortem tribuunt. Ad hoc bifariam respondeti potest. Primò quòd recipiunt nomine Papæ. Secundò ad rem accommodatiùs, quòd Papa cùm decimarum partem principibus adiudicat illas, sub seculari titulo, putà defendendi Ecclesiam, constituit. Et ideo principes ius quidem habent petendi, non tamẽ spirituale, quod tantùm Diuus Thomas negat

Universidad de Deusto
Biblioteca

gat posse cõcedi laicis: sed ius seculare quod ipsi possunt alijs vendere, & ceu alia secularia bona quomodocunq; distrahere & alienare. ¶ Ad vltimam denique particulam responsionis perpẽdenda est solutio D. Thomæ: videlicet quòd si Papa ante beneficiorum collationem ordinauerit particulam, p̃ suam iustã sustentatione, aut pro alijs pijs vsib⁹ adimẽdam, rectè id quidem potest. Sed nota, ordinauerit, id est cõmuni & æqua lege sanciuerit: pro causa iusta: nam profectò si pro libito absq; lege id fecerit, suspectum est. Et hac ratione lege in Hispania recepta & in alijs non nullis prouincijs constitutum est vt à natis hoc est à tempore quo quis obtinet sacerdotium, dimidietos fructus illius anni soluat. Et posset si necessitas ingrueret vt suprà diximus, decimas decimarum sibi retinere, si modo illa ratione reliquæ omnes exactiones & compositiones extinguerentur. Sed id maxime notandum, quod Diuus Thomas subdit: si verò enim, inquit, ab eo qui beneficium confert præter positam anteà legem requirat aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficij, idẽ est ac si aliquod munus ab eo exigeret: & ideo non caret vitio simoniæ. Quam quidem sententiam ego mihi plurimùm obseruo in confirmationẽ nostræ, quam lib. 3. de pẽsionibus declarauimus. Quemadmodum enim non potest p̃ se Papa pensiones iniungere: ita neque pro alijs, nisi tanquam stipendium pro officio & obsequio seu spirituali, seu seculari: quod Ecclesiæ est cõmodũ. ¶ Quòd si quis contrarius sic arguat, Quicquid alteri concessione Papæ conferri potest, sibi ipse valet aplicare: quandoquidem ipse est bonorum Ecclesiæ dispensator: potest autem commutans, aut renuntians eius authoritate pensionem sibi retinere, ergo eandem potest sibi & Papa adiudicare. Respondetur fallaciam in argumento latêre: nam & si authoritate pontificis commutanti, ac renuntianti concedatur pensio, non est tamen eadẽ causa in ipso põtifice vt sibi retineat: quandoquidem ipse non est præbendæ dominus velut ille qui commutat, aut renuntiat: sed duntaxat dispensator: qui ideo debet suam pro iusta causa interponere autoritatem.

Obiectio.

ARTICVLVS. II.

Vtrùm præbendarum permutatio absq; simonia fieri possit.

PRæbẽdarum permutatio earum vẽditioni affinis est: & ideo quæritur an absque simonia fieri possit. Arguitur enim à parte negatiua. Primùm ex glossa suprà citata, ca. ex parte. 1. de officio delegati. vbi habetur qnòd si quis in alterius sacerdotium renuntiauerit, alijs non renuntiaturus, simonia committitur contra ius humanum: cùm ergo vniuersæ commutationes illo pacto fiant, simoniã redolent. *Argum. 1.* ¶ Secundò arguitur: si eiusmodi permutationes iure essent permissæ, sequeretur quòd liceret, dum exilior pro pinguiori commutatur, tantum retinere pẽsionem superpinguiori, quanto excessu alteram superat. Id autem falsum esse sic monstratur: q̃tunc pariter sequeretur, si vna nullos haberet fructus, sed tantùm personalem titulum, altera verò fructibus abundaret, posse quantitate pecuniæ refusa quanti sunt fructus illius diuitis fieri permutationem: nam quod de parte permittitur, non est cur de toto iudicetur: & tamen contractus iste emptio videtur esse præbendæ. *Argumẽ. 2.* ¶ Tertiò potissimũ arguitur. Si tales permutationes iuri essent consonæ, consequens inde fieret, vt eiusmodi pensiones possent numerata pecunia æstimari & redimi: vt annua pensio ducatorum 10. octoginta, aut. 100. numeratis redimere tur. Conclusio tamen si vera est, aditum vendendis sacerdotijs patefacit. *Argumẽ. 3.* ¶ In contrariũ est cap. quæsitum. de rerum permut. vbi solùm vetãtur permutationes cum pacto sine licentia episcopi: conceditur tamen episcopo facultas, easdem faciendi: quod quidem non concederetur si simonia esset.

AD quæstionem iuxta argumentorum numerũ tribus conclusionibus respondetur. Prima. Resignatio præbendæ in manus legitimi Antistitis in fauorem alterius designatæ personæ, & non aliâs, si non aliud interueniat pactũ, siue fiat per modũ permutationis, siue per modum simplicis renuntiationis, nullam habet rationem simoniæ: neque iure diuino, neque iure humano. Conclusio hæc suprà à nobis contra citatã glossam asserta est. Quòd si glossã sub glossaueris quòd id sentiat quando renuntiatio, aut commutatio fit sine licentia Papæ, aut Prælati, inanis tunc esset, vt. q. 5. diximus: nã cùm nemo possit præbẽdam dimittere, nisi in manibus prælati, cuius est beneficia conferre, neq; autoritate priuata alteri adiudicare, illa non esset simonia, nisi forte mentalis: quia *Prima conclusio.*

quia nihil fieret. Quòd autem cum illa conditione renuntiare nulla sit simonia, patet manifestè: quoniam cùm prælato sacerdotiorum collatio incumbat, nullo prohibetur iure in eius arbitrio ponere, si voluerit conferre Petro: quòd si noluerit: aliter ille qui iure possidet non renuntiat. ¶ Secunda conclusio. Commutare præbendas cum pacto, nisi in pacto ponatur, cum consensu Pontificis, simonia est: vt verbi gratia, si duo de cõmutatione pacisc̃antur, & qui minorem præbendam habet alteri polliceatur pensionem: Papæ autẽ nõ referant nisi simplicem cõmutationem, neq; ipse eandem pensionẽ concedat, simonia est apertissima: & tamen apud idiotas frequentissima. Et pariter si quis non per viam permutationis, sed simpliciter renuntiat in fauorem alterius, nõ reuelando Prælato pensionis pactum, quod inter eos interuenit. Est autẽ simonia de iure positiuo: nam cõmutare præbendas retẽta pensione, non est iure diuino prohibitũ, sed pontificio: vt patet in capi. Ad quæstiones. de rerum permutatione. Sed fieri nequit nisi consentiente prælato, vt illic patet, & cap. citato. Quæsitum. Quare dum Papa non concedit pensionem illam, reputatur vt pretium cõmutationis. Ac perinde profectò crediderim talem collationem, etiamsi à Papa, pactum ignorante fiat, non teneri. Quòd si pactum contra ius diuinum intercesserit, scilicet vt quis pro tali renuntiatione pecuniam numeret, tũc nec Papa dispensare absq; culpa posset vt tali modo fieret renuntiatio. Quare qui illo modo præbendã obtinuisset, inhabilis fieret ad possidendum nisi posteà pacto pro infecto habito, Papa, qui solus potest, cum idoneum redderet & habilem. Adde, pẽsiones, vt habet mos Romanus, nullum prælatum Papa inferiorem cõstituere valere, neq; in permutationibꝰ, neq; in simplicibus renũtiationibus. Quòd autem eiusmodi pensionum pacta in cõmutationibus assensu eiusdem Pontificis fieri possint, expresse habetur cap. citato. ad quæstiones. ¶ Est tamen excessus christianè cauendus. Audio nanq; in huiusmodi cõmutationibus non solùm fructuum quantitatẽ æstimari, verũ per se etiam honorem & dignitate sacerdotij: vt cùm archidiaconatus aut decanatus illustris ecclesiæ pro simplici præbenda permutatur, etiam si fructus pares nullã est res fuerint, alia insuper pensio pro dignitate habẽdarõ. te exigitur: quod quo modo fieri possit nõ

Secunda cõclusio.

Nullus prælatus Papa inferior pẽ sões cõstituere valet.

In pbendis cõmutandis dignitatis ꝛa nulla

Quæstio.

Maior.

Tertia conclusio.

Explanatur cõclus.

video: quippe cũ dignitas res spiritualis sit & in dicto cap. proximè citato, expresse caueatur nè misceatur permutatio dignitatũ cũ compensatione fructuum, sed per se simpliciter sacerdotiũ pro sacerdotio, & dignitas pro dignitate permutetur absq; aliquare fusione pecuniæ: & seorsum fructus pauperiores ad ditiorum æqualitatem compensentur. ¶ Præterea & fructus omnes pro pensione statuere, præcipuè in sacerdotijs habẽtibus annexum seruitium, atq; omnium potissimum in curatis, nescio quis probet: non solùm quòd iure cautum sit nè pensio tertiã fructuum partem exuperet, verùm quòd diuino iuri & naturali aduersetur vt quis seruitio sit absq; vllo stipendio addictus. Quare pro minori absurdo duco vt quis duo sacerdotia cum animarum cura retineat, quàm vt alterum, retentis fructibus, relinquat. Nam qui duo habet, potest alternatim ambo visitare, & eleemosynas suis parrœcianis dispertiri: qui verò fructibus beneficiũ expilat, in causa est, vt qui titulum habet, neq; curam possit gerere animarum, neq; eleemosynas facere: nam cùm cogatur victũ aliunde quæritare, quo modo functioni suæ adesse potest: ¶ De tertio mẽbro quæstionis, quod argumento tertio tractum est, puta de redemptione pensionum, variè à doctoribus opinatur. Caieta. nanq; in opusculo. 16. responsionum quæstio. 10. in vniuersum affirmat perpetuas pensiones numerata pecunia redimi posse: alij verò recentiores, quorum est Ioan. Maior. in. 4. distinct. 25. quæst. 5. in vniuersum negant. Varietas autem hæc ex fundamentorum diuersitate suboritur. Caieta. enim censet pensionem esse rem merè temporalem, solos scilicet fructus respicientẽ. Alij verò censent ius pensionum esse clericale ac perinde spirituale. ¶ Inter has ergo opiniones statuitur tertia conclusio. Pensiones functionibus spiritualibus adiudicatæ, neutiquàm redemi pretio possunt. Secùs autem illæ quæ sub seculari titulo concedũtur. Vtraq; pars nõ tam probatione, quàm solo exemplo indiget. Enimverò si priscum pensionũ morem spectes, nunquàm concedebantur nisi spiritualibus functionibus annexæ. Non sufficiebat, verbi gratia, episcopus vniuersam diœcesim visitare & gubernare: accersebat sibi auxiliarẽ, qui sibi esset adiumento: cui ideo certam pensionẽ in suis fructibus cõsignabat. Atq; huiusmodi pensiones, si cubi modò in more sint, vt vẽdi nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

possunt,ita neque redimi. Habent enim prębendarum effigiem quæ spiritualibus annectuntur. Et fortasse idem est ferendum iudicium de pensione quæ daretur seni ac bene meritò episcopo aut presbitero propter exhaustos labores, si quoniã vires eum ad seruiendum deficiunt, renuntiare vellet sacerdotium suum. Hoc enim lib. 3. legitimum simus arbitrati pensionũ genus: videtur eũ huiusmodi pensio clericali iuri annexa.

Aliæ verò sunt pensiones quas iam diximus titulis sæcularibus applicatas: putà principibus ac militibus: & has non est dubium posse redimi: quandoquidem, vt dictũ est, vendi possunt. Si enim militi cõstituatur pensio super episcopatum, potest eam episcopus redimere. Sed aliæ sunt quæ nõnihil habent dubitatis: vt pote quæ in cõmutationibus aut simplicibus renuntiationibus interueniunt: Renuntio in tuum fauorem meũ beneficium, retenta certa pensione. Videtur enim hoc genus pensionis esse merè tẽporalis: nam vt lib. 3. diximus, ad nullum officiũ Ecclesiasticũ talis pensionarius tenetur: nec titulum habet, sed solùm ius à possessore petendi fructus. De his ergo inquit Caieta. q si vnico contractu vtrunq; conficias: constituas scilicet pensionem decem ducatorum, octoginta redimẽdã, simoniacus est cõtractus. Si verò diuisum post constitutam pensionem illam velis redimere, nullum tibi ius obstat. ¶Et primò de cõmutationibus citatum capitulum. Ad quæstiones de rerũ permutatione, incautum lectorem fallere posset. Illic nanque nulla habetur mentio pensionis, sed hoc solùm quòd quando inequales sunt prębendarum fructus, potest illi q maiorem habebat, pecuniarum quãtitas refundi: vbi apparet quòd possit pecunia præsens tota numerari: & per consequens pensio vnico contractu cõstitui & redimi. Imò sine pensionis nominatione, si tua valet centum, mea nonaginta, numero tibi pro tuis decem, simul octoginta, videtur illic contractus probari. Quod profectò non est concedendum: aliàs liceret & prębendam emere. Vt si ego nullam haberem prębendam, possem octoginta ducatis emere tuam, que valet decem. Textus ergo intelligendus est de quantitate pecuniæ quæ habeat ratione annuæ pensionis. At verò quòd illa possit redimi videtur ex dicto textu colligi. Nam habetur & iubetur seorsum fieri permutationem prębendarum simpliciter & postea æquiparari fructus. Quare iam illa pensio videtur dari sine clericali iure, & ideo forsan illa redimi potest: Tametsi ingenuè fateor non posse me discrimen illud percipere domini Caietan. inter duos seorsum contractus & vnum. Nam si constitutam pensionẽ ob id redimere possum, quòd est res sine titulo Ecclesiastico, nescio quando constituitur, post quàm tunc extrahitur ab eodem Ecclesiastico titulo, cur non possit simul de redemptione pacisci. Sed nè tantam largiamur licentiam, dicendum quòd talis contractus habet vehementem suspicionẽ emptionis & venditionis. Quare nõ potest non scandalum dare. De alijs pensionibus quæ in vsu modò sunt, scilicet quæ pro libito sine aliquo titulo conceduntur, illi qui licitas existimant respondeant. Ego nanque vt libro tertio dicebam, deuorare ius illud nequeo vt possit pensio poni, nisi pro titulo aliquo Ecclesiastico vel sæculari, aut procõmutatione, aut dum in lite dubium dirimi, aliter inquam non potest. ¶Per hæc ergo argumenta, quæ in fronte quęstionis, p posita sunt, soluta restant, præter secũdum quod in gratiam Caietani adiecimus. Concedit nanque in commutationibus licitam esse compensationem excessus maioris prębendæ, dũmodò altera fructus habeat, hęret autem ambiguus quando altera nullos habet fructus: propterea quòd talis commutatio quandam habet emptionis imaginem. At verò non est cur dubitetur quin talis cõmutatio perinde atque altera, licita sit: ideò nihil absurdi argumentum concludebat.

Capitulum ad quæstiones exponitur

An argumenta facta.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat spiritualia pro munere conferre quod est uel à lingua uel ab alio quouis obsequio.

QVANVIS constitutum, fuerit spiritualia nõ esse prætio æstimanda, apparet nihilo minus pro alijs muneribus posse conferri. Ait quippe in Regesto Grego. Ecclesiasticis vtilitatibus deseruientes, eccclesiastica dignum est remuneratione gaudere: Ecclesiasticis autem vtilitatibus deseruire, est munus ab obsequio: ergo licitè pro eiusmodi munere rependuntur Ecclesiastica sacerdotia. ¶Secundò. Tam sordidum & carnale est intuitu consanguinitatis beneficium conferre, quàm si pro suscepto munnere & obsequio

Primum argumentum Gregorij.

Argumen. 2.

quio daretur: illud autem non apparet eousque fordidum, vt sit simoniacum: ergo neq; hoc secundum. ¶Tertiò. Quod precibus cõceditur, gratis fieri videtur, ac perinde à simonia est alienum: vt pote quam sola venditio emptio que constituit. ¶Quartò. Hypocritæ spiritualia opera foris exhibent vt per munus linguæ laudem aucupentur humanam: neque tamen eiusmodi hypocrisis simoniæ tribuitur: ergo munus à lingua simoniam non parit. ¶In contrarium est verbum Vrbani Papæ, canone, Saluator. 1. q. 3. Quisquis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguę, vel obsequij, vel pecuniæ largitur vel adipiscitur, simoniacus est.

Argu. 3.

Argu. 4.

Prima conclusio.

AD quæstionem duabus conclusionib⁹ respodetur. Prior: Simonia perinde cõmittitur si res spiritualis pro aliquo temporali munere vel obsequio seu exhibito seu exhibendo tribuatur, ac si pro pecunia quis eam vel numerata vel promissa largiretur. Probatio est clara: quoniã nomini pecuniæ vniuersa supponuntur quæ pecunia æstimari possunt. Manifestum autem est, eiusmodi obsequia, quippe quæ ad commodum aliquod referuntur, pretio pensari posse: nam & numo operarij ministri cõducuntur. ¶Posterior conclusio. Sicuti suscepta pecunia aut alio quouis munere simonia cõtrahitur: ita & per munus à lingua. Exempli gratia: Si quis episcopus precibus ad temporalem vtilitatem captandam inflexus sacerdotium conferat, ea scilicet intentione vt fauorẽ captet, ex quo sibi aliqua possit ratione collationis prouenire vtilitas. Probatur eâdem ratione, quia hoc etiam est pecunia æstimabile. ¶Circa istas conclusiones post illa quæ de vsura decisa sunt, nil fermè annotandum restat: nam propemodũ quod vsura est in tẽporalibus, id in spiritualibus est simonia. Quare sicuti mutuum dare pro aliquo munere vsura est, ita & sacerdotiũ pro eodem munere largiri est simonia. Neq; verò refert munus aliàs genere suo honestum sit nécne. Si quis emˉ propter turpẽ familiaritatem cum muliercula fatri eius aut alteri quasi in pretium sacerdotium penderet, simonia esset: & qui reciperet, resignare teneretur. Secùs si ob amicitiã, licèt turpiter contractam, gratis illud conferret. Adde q etiã si non ille qui sacerdotium recipit, sed alius, quãtũuis ipso nescio, pretium pro ipso obtulerit, simonia emergit: vt patet cap. Nobis

Probatio.

Posterior conclusio.

Sacerdotiũ largiri pro munere etiã turpi simoniacum est.

de simonia. Quapropter quum primũ ipse rescierit, tenetur sacerdotium renuntiare: quia collatio nulla fuit. ¶Quæris autẽ eadẽ ratione si qui prębendam ambit, non episcopo, sed alijs interuentoribus qui ipsam ei procurent elargitur, vtrùm talis sit simonia vt teneatur prębendam deferere. Apparet enim ex vna parte non esse rationem parẽ. Nam si episcopus nihil pretij recipit, neque preces pecunia æstimabiles, vt in solutione tertij declarabitur, gratis sanè cõfert, ac sub inde collatio tenet. Ex altera verò apparet eandem esse rationem: nam vt quæstione sequenti explicaturi sumus, diuino naturaliq; iure non solùm datio spiritualium pro pretio prohibita est, verùm & receptio. In casu autem præsenti licèt episcopus gratis secundùm suam opinionem cõferat, nihilominùs alter non gratis recipit, sed pretio. Et est tanti apud me vigoris hæc secunda ratio, vt ei libentiùs quã priori assensum præbuerim. Si quæ autem alia dubiola emergere hinc possunt, propositis argumentis attinguuntur.

Quæstio.

Solutio.

AD primum igitur respondetur, sentiam Gregorij huc tantùm pertinere: Quòd si clericus vel ecclesiæ vel prælato honestum impenderet obsequium ad ecclesiæ cõmodum vel aliud spirituale negotium conducens, eo ipso idoneus fit cui sacerdotium conferatur: sicut respectu aliarũ virtutum conferri potest. Obsequiũ autem & munus quod iure condemnatur, illud est prorsus quod ad carnalia refertur: putà si qs seruit prælato aut suis agnatis vel amicis ad temporale cõmodum vt sacerdotium, tanquã merces eiusdem obsequij rependatur. Quòd idcirco addiderim, quòd episcopus q iustam mercedem temporalem suis famulis psoluit, nihil absurdi facit si gratos habeat, atq; adeò erga eos gratiosum animũ gerens dum idonei sint, etiam prębendarũ collatione se illis beneficum exhibeat: quia tunc illud obsequium non reducitur ad tẽporale cõmodum, sed ad gratiã quã famuli possunt peridonea grataq; obsequia cum hero sibi conciliare. Quare seruire Antistiti propter Ecclesiasticum sacerdotium, non est in vniuersum culpabile, nisi quando illud quodãmodò ad emptionem reducitur, scilicet cũ spectatur tanquã pretium obsequij. Namvt articulo primo dictum est, cũ multifariàm quidpiam alteri conferri possit, scilicet per modũ liberalis vel doni vel obsequij, & per

Ad 1. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum reuerentiæ & honestatis, vel quasi debitū ex laudabili consuetudine, nihil istorum vitium simoniæ parturit, sed sola ratio pretij aut mercedis. ¶ Ad secundum respondet D. Thomas negando eandem esse rationem de consanguinitate quæ de alijs carnalibus obsequijs: nam hæc quandā habent rationem pecuniarij pretij, quæ non inest in consanguinitate. Quare qui alioqui gratis suis consanguincis sacerdotium confert, etsi id tali respectu faciat, erit quidē culpata collatio: haud tamen simoniaca. Secùs si in altero sacerdotiū collocaret ea de causa vt suis consanguineis beneficium remuneraret.

Ad secundū argumentū. D. Thom.

Altisiodo. Huic autem sententiæ non desunt qui contradicant. Enimuerò Altisiodorē. antiquus autor. 3. parte, tractatu. 21. quendam refert Parisiensem cantorem collationem sacerdotij ratione consanguinitatis vitio simoniæ tribuentem, licet ipse eidem opinioni non subscripserit. Sequuntur autē eam Durand? & Bonauentura in. 4. distī. 25. & Adrianus.

Durandus. Bonauentu. Adrianus.

Quin verò & imbi D. Tho. in eandem opinionem inflexit. In cuius gratiā arguere sic possumus: Beneficia debent gratis conferri: qui autem personam consanguinitatis respectatu non dat prorsus gratis. Nam vt libr. 3. diximus, acceptio est personarum. Quin verò consanguinitas pretio videtur æstimabilis. Quis enim non super aurum æstimet, cōsanguineum illustri esse prosapia ortum? Quæstio ergo hæc quia scrupulorū nutrix est, subiectis propositionibus eliquidatur.

Rō præteri tæopiniōis.

Prima est. Etsi conferre beneficium consanguineo indigno crimen sit genere suo mortale: digno autem propter consanguinitatē, peccatum etiam nōnullum: neutrum tamen est simonia. Prima pars libr. 3. satis probata est: nam est peccatum iniustitiæ contra fidē episcopalis officij. Mox & secunda etiā nota. Quoniā cū sacerdotia pro illis qui dignè seruiant sint instituta, si conferantur alio respectu, acceptio est personarū. Haud tamen erit mortalis si digno fiat collatio, sed tantū venialis, eò quòd nulla violatur iustitia. Tertiam autem partem bene asserit D. Thom. nam vbi non est spiritualium venditio, nulla est simonia: illic autē nullū interuerit pretium. Id quod à simili vsurę deducitur. Quod enim in temporalibus vsura est, id in spiritualibus, vt dicere solemus, est simonia. Et tamen mutuum dare consanguineo, & tali respectu, nulla est vsura. Accedit quod in cap.

Prima propositio.

Probatio.

Vrbanus. Saluator. vbi Vrbanus simoniæ causas enumerat, nullam cōsanguinitatis mentionē fecit. Idq; inde præterea cōfirmatur, quòd propter talem personarum acceptionem nemo incurrit pœnas iuris in simoniacos decretas. Propter argumentū ergo proximè factū distinguitur, q̄ qui dat cōsanguineo, non det gratis. Si enim intelligatur, non dat simpliciter ea ratione qua debet, verum est: si autem intelligatur pro pretio, id negamus: nam etsi præclara consanguinitas super aurum æstimetur, vt Sapiens de sapientia inquit, nullo est tamen foro vēdibilis, sicuti possessiones & ministrorū opere. ¶ Secunda propositio. Conferre sacerdotiū cōsanguineo digno ratione dignitatis ac probitatis, tantū abest à ratione simoniæ, vt sit etiam laudabile, quoniam consanguinitas de genere bonorū est veluti amicitia. Et ideo illius de causa nemo sit deterior, qui alijs dignus est. Imò cæteris paribus si scandalum caueatur, ille præferendus est veluti cęteri honesti amici. ¶ Vltima propositio. Antistites qui in ꝓpositio habēt aut vniuersa sacerdotia, aut cuncta quæ pinguiora sunt, in consanguineos & affines ꝓfundere, etiā si adiunctā habeant intentionē nō conferendi nisi dignis, nō habēt coscientiam tutā: imò vix possunt à mortali macula eluī. Primū, q̄ qui hoc pacto affecti sunt, facilè à suo affectu decipiuntur, vt eos ꝓ dignis ducant qui verè non sunt. Mox quòd non possunt non scandalū dare. Deinde q̄ alijs qui digni sunt, & forsan digniores, non parum iniuriæ irrogant. Quin verò illis occasionem offerunt: nè cū fauore & præmio sint destituti segniores sint ad literarum studia, atq; ad probitatis studia exercēda. Quare bene inter alias iniquitates veterum sacerdotum ac iudicum deplorabat Michęas, capite tertio, q̄ ædificarent Sion in sanguinibus, & Hierusalē in iniquitate. ¶ Ad tertium plura D. Thom. respondit: nempè tria. Primùm est quòd qui in collatione sacerdotij munus principaliter à lingua intendit, putà vel laudem aucupari, ac perinde humanum fauorem, vel preces, aut ex quibus idem fauor humanus acquiritur, aut contraria inuidia vel odium cauetur, simoniacā labem cōtrahit. ¶ Quòd si cōtra quis arguat: Qui dat ꝓpter laudes, aut precibus victus, gratis dat: quare neq; pœnas incurrit iuris, perspectè ponderet verba. Nō enim D. Tho. laudis intentionē, etiam si sit principalis, nec precū causam simoniæ simpliciter tribuit: sed quā do per hæc aliquod emolumentū tēporale pretio

Cōfirmatio.

Secunda ꝓpositio.

Vltima ꝓpositio.

Ad tertium argumentū. Prima assertio. D. Tho.

Obiectio.

pretio æstimabile contenditur: vt si episcopus sacerdotiū regis famulo, aut eius precibus ductus conferat qui se apud regem laudibus efferat, quo hamo pinguiorem Ecclesiam possit expiscari. Imò verò neque tunc est simonia nisi quando id principaliter intenditur, cuius indicium est quando collatio fit indigno: nam cùm tunc principalis intentio non sit idoneitatis personæ, cōuincitur esse emolumēti tēporalis. Quare crimini tunc iniustitiæ & infidelitatis adhæret in super simonia. Atq; adeò recipiens præbendam tenetur eam relinquere, nisi denuò integretur prouisio. Quando verò nō nisi simpliciter laudes Antistes affectat, aut per preces amicitiā & gratiā, tūc nulla est simonia. Imò verò quando quis confert digno, præcipuè ꝓpter dignitatem, licèt siniſter oculus nō modò ad humanam laudem & fauorem spectet, verū & ad tēporale emolumentum & lucrum, simonia nō inficitur. Quòd si Innocentiū consulas super cap. Tuam. de ętate & qualit. ord. similia suo more docet. Cui & Caietan. in sua Summa, verbo, simonia, astipulatur. ¶ Secundum igitur assertū est quòd dum preces pro digno porriguntur, tunc collatio nō est ex genere suo simoniaca: quandoquidem legitima subest tam precandi quàm conferendi causa. Potest nihilominùs illuc irrepere simonia mentalis si collatio non ꝓpter dignitatem fiat, sed præcipuè ꝓpter fauorem & emolumentū pretio, vt dictū est, æstimabile. ¶ At quia in sermonem de precibus & fauore incidimus, altera nos occupat dubitatio: Vtrum collatio metu extorta sit simoniaca, ita vt qui beneficium tale recepit, resignare ipm teneatur. Idem enim præfatus cantor Parisiēsis referente eodem Altisiodor. tenet. Quoniā metus, inquit, pecunia est redimibilis. At verò eodē modo quo de cōsanguinitate & amicitia, respondetur: videlicet quòd etsi metum conferre indigno peccatum sit genere suo mortale: digno verò, nonnulla etiam culpa quia collatio non fit legitimo fine: neutrum tamen est simonia: quoniam dare metū causa nōn est dare pretio. Nam etsi quis pretiū daret ad propellendum metum, nihilominꝰ qui metuit nil recipit. Imò verò nec sacramēta conferre ꝓpter metum vllo condemnatur iure: vt si quis metu confessionē audiret. Nec verò vulgo talis episcopus haberetur simoniacus. Sed tamē quādo ille metus incuteretur qui esset modò expositio pretio æstimabilis, tunc esset simonia: vt si rex vel eius aulicus cōminaretur episcopo quòd nisi sacerdotium tali personæ conferret de gratia regia excideret, neq; ad aliam esset ascensurus sedem. Qui enim tali metu sacerdotium, conferret, id ad venandum episcopatum faceret: ac perinde simoniacus esset. Secùs si metus ei incuteretur amittendi vitam, aut temporalia bona quæ possidet: nā tunc metuens nullum habet respectum lucri. ¶ At quoniam dictum est ob metum indigno cōferre, peccatum esse genere suo mortale, nō quidem simoniæ, sed iniustitiæ & infidelitatis. Postremus superest scrupulus: Vtrūm nullus metus talem culpam excuset. Respōdetur tamē nullū esse i tali re excusantē metum: nam cùm & diuinum ius & naturale id vetet, atque adeò sacinus sit intrinsecè malū potiùs gladio succumbendum est, quā illud patrandum. ¶ Tertium dictū D. Thomę est: Quenquā pro se rogare ad obtinendum sacerdotium cui animarum cura subiungitur, præsumptuosum est, ac perinde per suas ipse preces indignus redditur: atque adeò peccat pro indigno rogans. Si autem sacerdotium absque tali sit cura, ipse autem vitæ sustentatione indigeat, citra simoniam potest id petere. Ratio prioris membri est, quòd dignitatem quæ ad animarum curam requiritur, si quis in se non agnoscat, iniustè appetit: si verò habere se crediderit, insolentia turget id quod lib. sequenti clariùs patebit. Secùs autem de alijs simplicibus sacerdotijs.

Dubitatio.

Altisiodo. Solutio.

Scrupulus. Responsio. Tertiū assertum.

Ratio assertionis.

¶ Hęc veruntamen sententia D. Thomæ nil mirum si nimium appareat rigida. Enimuerò si de sola episcopali cura illa fuisset prolata, maximam haberet probabilitatē, vt lib. sequenti visuri sumus. Exigit enim episcopalis professio in eo culmine perfectionem vt possit episcopꝰ cęteros perficere: vt Dionysius ait in lib. ecclesiasticæ Hierarchiæ. Et ideo, vix non solùm procuratio, verū appetitus potest esse sine culpa: aut iniustitiæ, si appetens nō se agnoscat idoneum: aut præsumptionis, si id facilè credat. Cura autē animarum in paroecianis Ecclesijs non tam excelsum expostulat perfectionis gradum. Et ideo non apparet tanta præsumptio si quis se dignum existimet. Secūdò ad id arguitur. Potest esse tanta eorum raritas, qui ad parœcias regendas sint idonei, tantaq; ecclesiarū necessitas, vt viro cuius egregia in populo habetur existimatio tam doctrinæ quàm vitæ, non modò non sit præsumptio, verū sit

Primaratio in D. Tho.

Secundarō.

charitatis virtus se ad id munus offerret. Tertiò. Potest etiam contingere tanta in prælatis corruptio, vt dignis posthabitis ecclesias omnes indignis comittant: quo certè casu non esset aliud quàm officium charitatis ad occurrendum tali pesti illum qui communi vulgi opinione idoneus habetur, & qui in se nullum crimen agnoscit, prodire, vt p̃ sui ipsius electionem alij impedirentur. Nã quãuis nemini de se credere liceat, nec leue aliquod peccatum habere, possunt nihilominus multi iustam habere probabilitatẽ suæ dignitatis, atq; adeò ardore charitatis labores sitire qui administrationi Ecclesiæ sunt necessarij: ac perinde cum Isaia dicere, Ecce ego: mitte me. Accedit & ca. tua nos. de simonia. quòd pro se rogantem vt in Canoni cum eligeretur, reum non facit simoniæ. De hoc autem latiùs libro sequenti in tractatu episcoporum. Interim autẽ de parœcianis presbyteris sic est sententia D. Thomæ moderanda. Primùm non alt, vt de episcopo dicitur? est, quòd appetere talia sacerdotia sit præsumptuosum, sed p̃ se rogare: quòd certè vix potest carere scandalo. Secundò id etiam sentit si res per se consideretur: nempè si prouisores sacerdotiorum diuinam legem ad vnguem obseruarent, digniores semper anteferendo. Itẽ in prouincia bene instituta in qua viri non desunt idonei. Tunc enim rogare pro se quẽquam præsumptuosum esset & scandalo proximum: quia talem tunc virum non tam publica necessitas quàm priuata voluntas ad id adducere videtur. Imò verò non dicit S. Thomas huiusmodi præsumptionem semper esse mortale delictum quoniam potest esse leuius. ¶ Ad quartũ respõdetur secundùm Diuum eundem quòd hypocrita non confert spirituale propter temporalem laudem, sed solùm seipsum talẽ demonstrat. Quare per talem simulationẽ potiùs furtiuè surripit laudẽ humanam, quàm emat: quapropter illa non est simonia.

Tertia rõ. *Moderatio sententiæ, S. Thomæ.* *Ad quartũ argumentũ.*

Quæstio.

¶ Huic autẽ respõsioni affine est disputare, vtrùm qui per hypocrisim aut aliam simulationem aliquid acquirit, teneatur illud restituere. Vt si quis nequam simulata sanctitate, aut dires efficta paupertate, eleemosynas aut beneficia acquirat, vtrùm teneatur ea quæ sic acquisiuit suis dominis restituere. Fuit enim assertio antiqui Alexan. & Alisiodoren. illius quidem quarta parte, quæstio. 86. membro. 3. huius verò lib. 4. capite, De restitutione. In quorum sententiam se cõtulit Adrianus eodem libro, in titulo, De restitutione. Et fundamẽtũ istorum est, qđ hypocrita fraude seducit populum, atq; adeò quicquid sibi illa vafricie acquirit falso titulo adipiscitur, ob idq̃ue nullum sortitur dominium. Perinde ac si ego Petro pecuniã deberem cuius personam mentitus Paulus illam à me extorqueret. Nec omnino opinio hæc quibuspiam probabilitate carere videtur, tametsi nimium sit acerba. Arguunt autem cõtra se ipsi hoc pacto: Si episcopus occulto crimineso, aut alteri aliàs idigno, quẽ crederet, esse legitimè idoneũ, beneficiũ cõferret, collatio teneret: quãuis falsus titulus in causa eius fuisset: ergo eodẽ pacto dominium acquirit hypocrita. Respondet Alex. antecedente confesso, inficiando consequẽtiam. Quoniã qui inidoneus est sacerdotio nõ fingit probitatem illo fine sicuti hypocrita. Quapropter hypocrita fur est & latro. Alter verò etsi ecclesię ingrediens indignus sit, ingressum tamen legitimum habet. Ex hac tamẽ istorum solutione duo sequũtur. Primum contra ipsos, q̃ nõ omnis hypocrita tenetur ad restitutionẽ eorum quæ taliũ intuitu illi erogantur, sed ille præcisè qui intentione & causa illius lucri hypocrita fit: nam parẽsse debet ratio illius atq; alterius qui sacerdotium suscipit. Quocircà ex eorũ solutione sequitur secũdò: Quòd si quis sanctitatem qua caret ea intentione simulet vt ab episcopo sacerdotium aucupetur, simoniam similiter cõmittat, restitutioni obnoxiam: quòd revera non esset assertu securũ. Aliàs multi essent qui mala fide præbendas possiderent, atq; adeò multi curati, quin verò episcopi qui verè non essent tales: quòd qui concederet, multas Ecclesiasticas functiones suspectas redderet: atq; inualidas. ¶ Igitur prædicta opinio si quid veritatis habet, his est moderaminibus temperanda. Primùm de culpa nemo dubitat quin sit grauis, tali viseo inescare populum ad extorquendam eius substantiam. Sed quãtum ad restitutionem animaduertendum est, aliud esse quicquam alteri porrigere sub conditione: hoc est, do si sis talis q̃lis appares. Aliud verò absolutè donare: etsi motiuũ sit illa qualitas quæ apparet. Collationes autẽ sacerdotiorum dignitatũq; ecclesiasticarũ ambigere non licet quin absolutè fiant, & absq; vlla prorsus conditione, perinde atq; sacramẽtorũ dispensationes. Alioquin nihil esset in ecclesia firmũ neq; soliduũ. Quare qui alie-

Adrianus. *Fundamentum proximæ opinio.* *Argum. cõtra præterã tam opinio.* *Solutio Alexandri.* *Replica cõtra solutio. nem.*

næ munera dispensare cogitaret, nõ id faceret quod ecclesia intẽdit. Quo fit vt etiam si qui ad ecclesiã assumitur, illa intẽtione mẽdosam sanctitatem venditasset, nihilo min? collatio teneret. Et quis post adeptionem dignitatis, aut cuiuscũq; sacerdotij quis vitam suam corruptis moribus contaminet, nihilo minus verè possidet, neq; ad restitutionem tenetur fructuũ. ¶ Per hæc ergo fermè de eleemosynis iudicandũ est. Enimuerò si qui eleemosynã aut hypocritæ aut diuiti personato pauperi largitur: sub tali conditione id faceret, si verè est quod apparet, certum est non transferre dominium, illa non assistente cõditione. At verõ nõ illo pacto conferri censentur, sed absolutè donãtur: tametsi motiuum sit falsum: & ideo re vera credendum est transferri earum dominiũ etiã si in hypocritas & falsos pauperes conferantur. Quòd autẽ absolutè donetur inde apparet quòd homines propter Deum eleemosynas largiuntur. Imò quodammodò Christo ipsi in pauperibus, Nam quod vni, inquit, ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Et ideo non debet tam exacta fieri inquisitio dignitatis personæ ad porrigendũ stipem. Et cõfirmatur: nã vt Adrian. ipse concedit quando causa finalis est vera, licèt motiua sit falsa: translatio dominij non impeditur: vt patet in alijs negotijs. Si enim quis famulum quẽ putat esse bonum conducat, licèt non sit talis, nihilo minus acquirit mercedis dominiũ: dũmodò seruiat, quę fuit causa finalis: quanuis non tam bene seruiat, vt herus putabat. Eleemosynarum autem finalis causa est charitas Dei, qui solem suum oriri facit super bonos & malos: ergo licèt motiuum sit falsum, scilicet personæ dignitas: non impeditur dominium. Aliàs qualecunq; mendaciũ diceret pauper, submitteretur restitutiõis iugo. Et postremò ex alio istorum asserto arguitur: Si hypocrita & mentitus pauper tenetur restituere: quæritur cui facienda sit restitutio. Respondet Alexand. non illis qui eleemosynas porrexerunt: quippe qui ꝓpter Deum earum à se dominiũ alienauerunt, sed facienda est reipub. vel alijs pauperibus quibus fuissent fortè collatæ. Sed contrà redarguitur. Si qui eleemosynas largiti sunt à se dominium abdicarunt, fit vt in ipsos trãstulerint quibus tribuerunt: nam in Deum nõ transtulerunt nisi in istos quibus eius causa donarunt. Porrò ergo opinio illa nõ est necessaria. Quòd si nos rursus vrgeas: Illi eleemosynas porrigentes non sponte fecerunt & voluntariè: quandoquidẽ ignorantia fuit in causa, quæ secundùm Aristot. facit inuoluntarium. Quare D. Thomas ait hypocritam furtiuè surripere laudes. Inuoluntaria autem donatio nõ valet. Negatur prior præmissa, non enim omnis ignorantia facit inuoluntarium, quando non ignoratur potiſima causa operis. Sciunt autem omnes misericordiam officium esse charitatis, quod nõ indiget tanta exploratione meritorũ persona: quoniam licet pauper nõ sit dignus, nulla tamẽ fit meritorum iactura. Et ideò quã q̃ eadẽ dignitas ignoretur, nihilo minus spõtanea est misericordia. Hoc in quotidianis eleemosynis, astruxerim, nã si insignis impostor eximiã, vel sanctitatem vel necessitatẽ effingeret, vt graue æris pondus exprimeret, crediderim talem pessimum ad restitutionem teneri: nam tunc ingens eleemosyna illa nõ esset censenda spontanea, sed per fraudem extorta. ¶ Soluta ergo restant argumenta in contrarium. Conceditur enim talem hypocritam deceptorem esse, & quo dãmodo falso titulo qui in eo sit corrasisse eleemosynas: sed negatur nihilo minus, propter rationes dictas, dominiũ non acquisiuisse: quoniã vltroneè in illum trauslatũ est. Neq; simile est quando vna persona pro altera supponitur. Si enim quis mihi diceret esse Petrum, cui ideo id tribuerem quod nõ nisi Petror largirer, si non est Petrus, non tenetur datio: sicut non teneret matrimoniũ. Error autem in moribus aut in bonis fortunæ non habet eandem efficaciam ad eliden dum contractum.

Qui simulata paupertate eleemosynam extorquet ad restitutionem nõ tenetur. *Solutio.* *Limitatio superioris dicti.* *Ratio altera ad idem.* *Solutio Alexandri.* *Replica.* *Obiectio.*

QVÆSTIO OCTAVA, De restitutione Simoniæ & pœna Simoniaci.

ARTICVLVS I.

Vtrùm quicquid per simoniam uel datur uel recipitur, sit restitutioni obnoxium.

POstrema demum quęstio de simonia, vt restitutionẽ, ac reliquas pœnas exploret oportet. Apparet nãque nõ esse necessariũ vt quisquis per simoniam præbenda aliqua aut dignitate potitur, debeat illam relinquere. Sunt enim spiritualia quædam *Primum ro gum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quædam quę semel obtenta abijci nequeũt: vt caracteres qui per sacramentales cõsecrationes imprimuntur: ergo illi licèt simoniacè acquirantur, non sunt restituendi. ¶ Secũdò, Contingit episcopum simoniacè esse ꝓmotum, cuius subinde pœna est suspensio: & tamen ipsum subdito sub anathemate iubere vt à se ordines suscipiat, qui ideo videtur ad obedientiam obligari: nemo tamẽ ab eo qui potestatem non habet conferendi, intenta re debet recipere: ergo episcopus per debitum simoniæ ab illa episcopali potestate non suspenditur. ¶ Tertiò, Nemo ꝓ illo delicto puniendus venit quod se neque sciẽte neque volente factum est: siquidem pœna soli voluntario delicto debetur: contingit autem nonnunquã vt quis spirituale qd piam accipiat, alijs clam ipsum id procurantibus: ergo nõ est quòd ille debeat collatione sibi facta priuari. Quartò, Nemo pro sua culpa debet cõmodum reportare: vsu tamẽ venire assolet vt si simoniacus id quod sic acquisiuit resignaret in rem eorum cederet qui fuerunt simoniæ participes: vt pote quãdo prælatus aut totum collegium cui faciẽda est restitutio in simoniam cõsensit, ergo tali cuentu nulla est restitutio facienda.

Argum. 2. *Argumẽ. 3.* *Argumẽ. 4.*

Argu. 5. ¶ Quintò, Dum quis per simoniam ad solẽne votum religionis admittitur, non potest ab eodem se voto religare, ergo ab eius restitutione quod per simoniã adeptus est absoluitur. ¶ Sexto, Exterior pœna in hoc seculo non debet pro intimo cordis motu infligi: quippe qui soli Deo patet: accidit autem simonia non solùm foris in opere, verùm & intus in corde: qua ratione, vt suprà patuit, ꝓ voluntatem definitur: ergo eiusmodi simonia nulli est restitutiõi obnoxia. ¶ Septimo arguitur, Multò plus est ad altiora promoueri quàm in susceptis permanere. Quando que autem cum simonia fit dispẽsatio vt ad sublimiora euehantur: ergo non semper debent susceptis orbari. ¶ In contrariũ est sententia illa canonis. Si quis episcopus. 1. q. 1. Qui ordinatus est, nemo ex ordinatione vel ꝓmotione quę est pernegotiationem facta proficiat: sed sit alienus à dignitate vel solicitudine quã per simoniam acquisiuit.

Argu. 5. *Argum. 6.* *Argu. 7.*

Cõclusio responsiua.

DE quæstionẽ vnica conclusione respõdetur: Quicquid per simoniã acquisitũ est, siue pecuniario pretio, siue munere alieno perinde valente, restitutioni subiectum est: videlicet, neq; qui spirituale emit retinere illud põt, neq; pretium ille qui vẽdidit. Probatur cõclusio. Nemo id retinere potest quod cõtra voluntatẽ Domini acquisiuit: vt si dispensator res heri sui distraheret neq; ipse posset retinere pretiũ, neq; res emptores retinere. Dominus autẽ, cuius dispensatores sunt ecclesiarũ prefecti, lege cauit, nẽ spiritualia quæ gratis ipsis in cõmune bonũ collata sunt, pretio distribuerent; secundũ illud Matth. 10. Gratis accepistis: gratis date; ergo si pretio eodem spiritualia dispẽsantur, neq; vẽditor pretium, neq; emptor spirituale retinere potest. ¶ Circa hanc conclusionem cum eius, quæ S. Tho. est probatione, primũ dubium est quo iure vigorẽ habeat veritatis: diuinone & naturali, an verò solo pontificio. De hoc nanq; nulla extat dubitatio. Totũ enim canonicum ius id conclamat: vt patet canone citato, Si quis episcopus. vbi qui dignitatẽ per simoniã emit, ab eadem iubetur esse alienus: & can. Presbyterum. ea cau. & quæst. qui per pecuniã Ecclesiam obtinuerit, priuari ea iubetur. Et vice versa, cap. de hoc. de simonia. Reges qui pretium vt in electionem consentirent acceperint, idem pretium restituere coguntur. Et in Extrauã. Martini. 5. quæ extat inter acta Concilij Constantiensis, sessione. 43. Sancitũ est vt electiones, postulationes, & quauis ꝓuisiones simoniacę nulles sint ipso iure. Vnde sit vt neq; prębendæ neq; pretiũ ꝓ ipsis pensum retineri valeat. Id quod & Paul. Secundus in sua Extrau. cũ delectabile, constãtissimum esse voluit. Prætereà quòd eiusmodi simoniaci prælati perpetuæ damnationi peradiguntur, & excommunicati ab ordinis officijs suspenduntur: vt patet ibidem, & cano. Si quis dator. & can. Si quis episcopus. 1. q. 3. Quin verò mediatores, & itercurrentes, ac procuratores omnes excõmunicãtur ibidem. Vtrùm verò iure etiam naturali ac perinde diuino vtraque restitutio, scilicet tam prębendæ quàm pretij sit iussa, ambigitur. Et quidem quòd qui sacerdotium verè didit ad pretij restitutionem teneatur, manifestè ex naturali, diuinoq; iure colligitur. Nam cùm spirituale non sit natura sua vendibile, sed gratis dari iussum, vt per verbum Christi proximè citatum constat, palàm est iniquè recipi: sicuti de vsuraria pecunia suprà monstratum est. Quòd autẽ ille qui prębendam vel quippiam spirituale pretio recipit teneatur diuino naturalive iure illud relinquere, nulla videtur ratio conuincere: namvt in exẽplo conclusionis persistamus, bifariàm

Probatio cõclusionis. *Paulus. 2.* *Dubium.* *Qui sacerdotiũ vẽdito diuino acnaturali iure tenetur restituere pretium.*

bifariàm dispensator potest res domini contra eius voluntatẽ alienare. Vno modo quia dominus nullatenùs id præcepit, & tunc iure naturæ ille cui hæc traduntur non acquirit dominium. Alterò modo quia herus præcepit, vt gratis dentur: verbi gratia, pauperibus distribuatur frumentum. Et tunc etsi dispensator id pauperibus diuẽdens teneatur pretium reddere: tamen pauperes qui gratis erant accepturi, etsi quippiam pretij rependant, nullatenùs tenentur res ipsas restituere. Pari modo Dominus præcepit dispensatoribus suis spiritualia gratis distribuere: ergo qui idonei erant, etiam si emerint, non tenentur id quod emerunt restituere iure diuino neq; naturali: sed ratione ecclesiasticæ iuris cessantis huiusmodi prouisiones. Id quod exemplo vsuræ confirmatur. Etenim quanuis qui dat ad vsuras restituere sit obligatus, qui tamen pro mutuo vsuram soluit non tenetur. His rationibus probabile fortè quibusdam fiat in iure diuino, & naturali nõ fundari, vt emptor spiritualium teneatur illa resignare. At verò secùs res habet: nam in primis Diuus Thomas & Doctores ex illo diuino iure, Gratis accepistis, gratis date: inferunt spiritualia empta esse resignanda, imo nõ Doctores modò, verùm & iura ipsa: Demonstratur ergo non modo pretij, verũ & spiritualium restitutionem fundamentũ à iure diuino ducere, licèt parum differẽter. Spirituale non solùm vendere, verùm ipsum emere est simonia: ergo in iure naturę eius fundatur restitutio. Probatur antecedẽs. Spirituale est mera gratia Dei: gratia autem nõ modò gratia esse definit: quia non gratis datur, sed quia non gratis recipitur: vt probè Leo Papa adnotauit in ca. Gratia. 1. q. 1. vbi ait. Gratia si nõ gratis datur vel recipit, gratia nõ est. Et Vrban⁹ cap. Saluator. 1. q. 3. dicens: Qui Dei Dona quæ gratis accipiuntur vt gratis dentur propter sua lucra vẽdit, vel emit cum Simõne donum Dei possideri pecunia existimat. Imò Simõ in hoc priùs ꝙ spirituale emere voluit, cõtra Spiritus sancti gratiã, atq; adeò cõtra ius diuinum peccauit: licet postea eandem gratiam vendere cogitaret. Neq; solùm gratiæ emptio diuino iuri aduersatur, verùm & cõtra ipsam est rerum naturã: nã gratia non pretio, sed gratis possideri debet. Itaq; etsi Christus tantum dixerit, Gratis accepistis, gratis date, in eo tamẽ ꝙ dixit, gratis date, intellexit ꝙ omnes gratis debent accipere. Vnde non minori iniuria el Infert qui emit q̃ qui vendit: nam vult Deus gratiam suam sibi soli deberi: & qui emit, profitetur se non à Deo ipso, sed à venditore recipere. Quocirca non solùm vendere, verum emere, quia est contra diuinã gratiam, peccatum est, vt suprà diximus, contra religionem. Atquein hoc simonia ab vsura differt. Vsura enim solùm prohibetur in bonum proximi: putà ad cauendum iniustitiã nè pretium pro eo quod non est vendibile recipiatur, quare vsura solùm ex parte accipientis, & non ex parte dantis est iniustitia. In simonia verò ex vtraque parte peccatur contra religionem, & contra Dei iustitiam: quippe qui non tantùm dispẽsatoribus suis iusit gratis illa donare, verum cunctis inhibuit ne aliter quàm gratis illa reciperent, vt illa ratione confiterentur à solo se Deo suscipere. Et per hoc liquent eorum argumentorum solutiones quæ proximè faciebamus. Igitur si spiritualia emere, simonia est, cõtra ius diuinum & naturale: nempè cõtra rationem gratiæ: & ideò ibidem iactum est restitutionis spiritualium fundamentum. Dixerim, iactum fundamentum: quoniam modò id solũ constituimus, quod tam emptio quã venditio sit iure naturali, ac diuino simonia: an verò eodem iure impediatur translatio, tam prębendæ, quàm dominij pretij, vt restitutio ipsa perinde atque in vsuram sit de iure diuino, in responsione sexti argumenti inter enarrandum cap. mãdato, de simonia. dilucidabitur. ¶ Post hæc ad penitiorem conclusionis intelligentiam recolenda est, si cuti vsuræ, ita & simonię celebris distinctio, in realem, ac mentalem. Simonia realis est illa quę pacto fit vel expresso, vel tacito: hoc est nutibus significato. Quanuis nisi posteà revera sequatur executio pacti: hoc est si nõ soluatur constitutum pretium, tunc venditor ad nullam in consciẽtia restitutionẽ teneatur: vt de vsurario etiam diximus: quandoquidem nihil recepit. Vtrùm verò qui prębendam recipit teneatur illam resignare, statim examinabitur. Simonia verò mẽtales est internum propositum & intẽtio dandi, aut recipiendi spirituale pro temporali: ad cuius percipiendum intellectum ad id recurrito quod lib. 6. de vsura mentali diximus. Est enim lubrica fallaxque illa regula, quòd principaliter intendatur pretium, aut minùs principaliter, sed est philosophico more ex obiecto mẽs perpẽdenda. Nimirum vt illa precisẽ mentalis simonia censea-

Emens spiritualia tenetur resignare iure diuino. *Ratio assertionis.* *Distinctio simoniæ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illa simonia realis est cuius obiectū est simonia realis.

tur, cuius obiectum est simonia realis: scilicet intentio dandi recipiendive spirituale, p̄ pretio temporali. Vnde si quis episcopo exhibet sua liberalitate ad conciliandam eius amicitiam seruit, & certus sit neq; se recepturum neque episcopum largiturum pro seruitio, sed speret quod factus amicus fortè id gratis dabit, cuius ipse est dignus, nulla est mentalis simonia: quia obiectum ipsum, scilicet, dare rationē amicitiæ, nulla est simonia realis. Neque si cogitet dare aliquid liberali honestaq; datione, quasi gratias referens, aut quasi aliquid ex laudabili consuetudine debitum. Neque vice versa si episcopus taliter intendat recipere. ¶ Colligit autem Caieta. in sua summa trinam simoniæ speciem. Prima consistit in sola intentione absq; vllo opere. Nempè cùm quis mētē decreuit spirituale vendere, aut emere: quam quidem certissimum est non esse pœnis iuris subiectam: cū ecclesia de illis non iudicet. Secunda verò est, de qua Doctores loquuntur, dum quis foris munera offert intentione praua, sed latente. Dum scilicet celat qua intētione id facit. Et dum prælatus corrupta etiam intentione quam occulit, spirituale confert. Tertia, inquit, quando pactum interuenit, sed non mandatur executioni. Imò antequam collatio fiat vtrinque à præcedenti conuentione desistitur. Hæc autem non tam mentalis dicenda est, quàm realis nondum perfecta. Propter quam licèt peccatum sit graue,

Triplex species simoniæ.

Dubium.

nemo pœnas iuris incurrit. ¶ Dubium hinc autem non dissimulandum exurgit: Vtrum sicuti contingit simonia mentalis absq; reali, ita vice versa cōtingere realis possit absq; mentali. Est, verbi gratia, deceptor quispiam atque impostor qui pretium episcopo pro sacerdotio pollicetur, idq; instrumento confirmat: absq; vlla tamen implendi intentione. Apparet tunc ex vna parte simoniam oriri: quandoquidē si hoc innotuisset ecclesiæ, pœnis ille iuris adigeret expoliaretur q; sacerdotio. Ex altera verò nulla videtur simonia: vt potè cùm externa operatio ex intentione sit pēsanda, à qua speciem sortitur.

Solutio

Dicendum ergo re vera nō esse simoniam: neq; in foro cōscientiæ præbenda donatū teneri eā relinquere: vt Caie. ait, q. 10. primo quotli. Ecclesia tñ certior rei facta, qa de exterioribus iudicat, legitima præsumptione eum condemnaret, ¶ His deniq; præmissis conclusio in primis restitutionem imperās, omnem complectitur realem simoniā, vbi pretium verè solutum est. Vbi autē pactum præcessit, sed nō subsequutum est pretium; iam dictū est venditorem ad nihil teneri, sed solùm ad delicti pœnitentiam. Vtrùm verò emptor teneatur sacerdotium dimittere, distinguendum est. Si enim ante collationem explicat se pretium non daturum, non dubium quin collatio, si fiat, teneat: neq; opus est dispensatione habilem eum reddente ad suscipiendum. Et vsq; ad hanc veritatem intelligendum est veridicum illud dictum, cuius modò meminimus. Quòd si pactum nō mandetur executioni, non incurritur in pœnas iuris. Si verò sub tali pacto collatio fiat, nullatenus hæsitari debet, quin collatio nulla sit. Id quòd propterea tam asseueranter affirmamus, quòd video nonnullos de hoc deceptos. Et in primis assertio fuit Sancti Thomæ in articulo præcedenti: nam ob id consultò expresit, quod si aliquis det rem spiritualem pro aliquo temporali obsequio exhibito, vel exhibendo, simonia est. Et ratio est manifesta: nam illic est expressa emptio, & venditio. Qui enim creditò vendit, verè vendit. Adde quòd collatio non dependet ex futuro contingenti, sed suppositio facto, protinùs absolute fit. Quare iam inde est simonia quicquid posteà subsequatur, videlicet siue pretiū soluatur siue secùs. Aliàs nunquàm sub pollicitatione cōmitti posset vsura: quod est falsum. Neq; refert pactū scripto & cū iuris solennitate fuerit celebratū, an solo verbo inter duos absq; arbitris: dum modò fidem tuam impignores, pollicitus te daturum pro præbenda: quandoquidē inde exoriretur ciuilis obligatio, quæ in alia materia firma esset, & valida: secus si nō interueniat talis obligatio, sed aliqua spes fiat alicuius referendæ gratiæ de honestate.

Dubium.

Dubitatio.

Quando attenditur spiritualis collatio pactū præcedens dissoluitur, restitutio accepti pretij ei facienda est qui solu-

¶ De simonia verò mentali, obligétne ad restitutionem, in responsione sexti dicendum est. Interim ergo de reali dicere cōsequitur, cui, quomodoque sit restitutio facienda. Et priùs quidem de pretio, mox de præbenda aut re alia spirituali suscepta. Et quidem quando ante rei spiritualis collationem præcedens pactum dissoluitur: etiam si pretium fuerit solutum, nullum est dubium quin restitutio eidem sit facienda qui pretium largitus est: siquidē, vt modò dicebamus, ob illam simoniam nemo fit reus pœnarū iuris. Confessio est Caietani in sua summa. At verò si simonia executioni mandata fit, scilicet collatio tam pretij, quàm præbendæ facta, tunc

tui.

Caietan.

Omnis simonia realis ad restitutionem.

Dubium. D. Thom.

tunc est dubium. Omnes enim in hoc consentire videtur, etiam Diuus Thom. in solutione quartæ: quòd restitutio pretij sit facienda, vel ecclesiæ in quo simonia confecta est,

Augustin.

aut pauperibus. Augustinus enim, vt habetur cap. Non sanè. 14. q. 5. restitutionē malè acquisitorum pauperibus adiudicat: cap. vero. de hoc. & cap. audiuimus, de simonia. eiusmodi prētia simoniaca ecclesijs restitui iussa legimus. idemq; expresse Cæsar imperauit in Authentico. de sanctissimis episco. Attamen si res penitiùs inspiciatur, distinguendum est. Etenim post condemnationē, extra controuersiam faciendam esse cōstat restitutionem ecclesiæ, vel pauperibus, aut quemadmodum Papa iusserit: quoniā & qui dedit ob crimen, mulctatur ære quod dedit: & qui recipit, dominium nō acquirit. Vtrumtamen dum crimen non est delatum, sed in foro cōscientię latet, persuadere aliud mihi nō possum quàm quòd restitutio pretij facienda sit eidem qui dedit. Et ratio est quòd lex pœnalis, vt libro primo disputauimus, ante condemnationem reum non ligat, vt ipse teneatur exequutorem esse sui supplicij, aut mulctæ. Cùm ergo ille prębendæ emptor ob crimē veniat suo pretio mulctandus, fit vt ante condemnationem de crimine nō amiserit, vel dominium, vel possessionem, vt illic declarauimus: ac proinde cū dominium translatum nō fuerit in recipientem, fit vt suo sit domino restituendum. Neq; quicquam refert iure ne diuino & naturali, an solo ecclesiastico impediat translatio dominij. Posset enim forsan in præsentia rum quispiam cōminisci translationē pretij non esse prohibitam diuino iure, aut naturali: nam licèt Dñs noster iusserit gratis spiritualia conferri, nihilominus quia præbenda res est æstimabilis pecunia, quanquā vendere peccatum sit, nihilominùs iure naturali acquiritur pretij dominium, pariter vt præbēdæ: sed quia ecclesia annullauit cassauitq; tales contractus, vt patet iuribus suprà citatis, proclamantibus esse nullos potuit ipso facto pretium applicare pauperibus. Huiusmodi autem commentum bifariàm, vt reor, peccat. Primum enim arbitror iure diuino & naturali dominium pretij nō transmitti. Nam cùm Deus gratis dare iusserit pretium, pro re non vendibili datur. Quicquid sit de collatione præbendæ. Secundò etiam si talis annullatio contract? ex solo statuto ecclesiæ ortum habuisset, non potuit eadem sancta ecclesia simoniacū emptorem in dicta causa in pœnam adigere, quousq; esset de crimine condemnatus. Ex his ergo sequitur quòd qui tale pretium recepit, perinde atque vsurarius debet absque vlla mora nullaque expectata iudicis sententia restituere illud tanquàm alienum, cuius dominium non habet, dummodo cautionē capiat nè posteà cùm fiscus resciuerit, cogatur iterato soluere. Quanuis illi qui dedit repetito iure non permittitur: quandoquidē recognita pretio mulctabitur. ¶ De restitutione autem præbendæ longè diuersa est ratio: etenim si collatio facta est, restitui immediatè priori possessori non potest. Quoniā dum prælatus secundum suam æstimationem Petro contulit, Paulo simpliciter abstulit. Quare neuter eius dominus est: videlicet, neq; Paulus, quia illi fuit adempta: neq; Petrus, qui ratione simoniæ inidoneus factus est recipiendi. Quocircà Paulo restitui aliter non potest, nisi in resignatione in arbitrio prælati facta qui reddat: præuia tamen dispensatione super irregularitate per simoniam cōtracta. Quanuis retecta Papę simonia, qui solos simoniacos habiles reddere valet, nihil obstat quo minùs Petro denuò p̄uideat. Sed est aduertendum p̄ quāuis simoniacus solo iure pōtificio irregularis sit atq; inhabilis ad recipiendum sacerdotium, vel rem spiritualem, atque adeò eodem iure impediatur translatio dominij, vt artic. proximo apertius fiet: nihilominùs ius illud cogit, vt nulla expectata sentētia protinus resignet præbendam: vt pote cuius non est legitimus possessor. De fructibus autem perceptis in solutionibus tertij & quarti dicendū.

De restitutione præbendæ.

Ad. 1. argu.

AD primum igitur argumentū multa Diuus Thomas respondet. Primum quòd etsi qui sacro ordine simoniacè initiat charactērem, ppter sacramēti efficaciam suscipiat, haud tamen sacramentali gratia propter obicem simoniæ suffunditur. Secundò subdit quòd ab ordinis executione suspenditur ob id quòd quasi furto contra domini voluntatem charactērem surripit. Vbi id p̄ anteà diximus recolendum est: nempè quod non solùm dare, verùm recipere spirituale pretio, delictum sit simoniæ. Tertiò addit suspensionem ordinis eò protendi, vt non modò suspensis non liceat ordinis munere fungi, verùm neq; alijs fas sit eis in tali executione communicare, siue delictum publicum fuerit siue occultum. Itaque dum quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis pretio quātumuis occulto, hoc est, nōdum in ius foras delato, sacerdotalem ordinem susp icit, neque celebrare potest, neque alij, qui id sciuerint eius celebrationi interesse. Quartò subiungit talem simoniacum repetere non posse pretium, intelligo hoc autem in publico foro, vt nuperrimè dicebam: nam priuatim ante condemnationem arbitror eidem esse restituendum. Quintò denique concludit, quòd simoniacus inde factus quòd ordinem simoniacè contulit, aut prębendam, vel dedit, vel recepit, vel mediator fuit si delictum sit publicum, putà iudiciali foro, iure suspēditur & quo ad se, & quo ad alios: si verò secretum, tunc dunta xat est suspēsus quo ad se. Notanda ergo hìc est differentia quod in collatione beneficiorum nec dans, nec recipiens quando delictum est occultum, est suspensus quo ad alios, sed tantùm quoad se. In collatione autem ordinū licèt conferens eadem liberetur lege: scilicet, vt crimine occulto, non sit suspensus, nisi quo ad se recipiens tamen, etiam si sit occultum, vtroque modo est suspensus. Sententia est antiqua, quam Panormita. super capitu. tanta. de simonia. comprobat. Et arbitror eam esse rationem quòd cùm in suscipiendo radix ipsa infecta fuerit, nō solum ipsum ab executione voluerunt iura arcere, verùm & quoscunque priuatim id scientes quauis crimen occultum esset: hoc est non in publicum iudicium pertractum. Dator verò si legitimè erat ordinatus, satis duxerunt, vt ipse abstineret, reliqui verò non tenerentur eum euitare, nisi publicitùs esset condemnatus. De istis suspensionibus extant iura in Extrauaganti Martini suprà citata, Sacro. quæ est in concilio Constantiens. & in Extrauag. damnabile. eiusdem Marti. & Eugenij, & in alia. Cum detestabile. Illa autem quæ de aliorum cōmunicatione cum simoniacis hìc recēsentur, ad seculum Diui Thomæ referenda sunt, nam posteà ad consulendum timoratis conscientijs decretum est in concilio Constantien. vt nemo excōmunicatum vitare teneatur, nisi nominatum, vel eum qui fuerit publicus clericorum percussor. Nec satis est quòd sit nominatus generali nomine criminis, putà simoniacus, aut hæreticus: sed requiritur quòd sit de proprio nomine expressus. Aliàs non esset delicatis conscientijs satis succursum. Quare cùm omnis excommunicatio suspensionem secū afferat, fit vt etiam à suspensis antequàm publica sententia nominati sint, possint legitimi subditi sacramenta suscipere, etiam absolutionis. Imò verò subdito suum ius petente parœcius potest sine culpa illi sacramētum administrare: quia hoc totum in fauorem subditi indultum est. Dum modo tamē nō celebret: id quòd peccator citra immane sacrilegij crimen facere non potest.

Panormita. Ratio asser tio. Martin⁹. 5. Eugenius. Concilium Constan.

¶ Ad secundum pari modo respondetur, q ab Episcopo simoniacè promoto nō solùm propter præceptum, verùm & propter eius excommunicationem nemo debet ordines suscipere absque dispensatione. Idque, vt Diuus Thom. ait casu etiam quo subditus probare crimen non possit. Aliàs recipiēs participaret cum illo in crimine. Hoc autem simili modo quo ,pximè dicebamus venit intelligendum, loquebatur em̄ secundùm leges sui seculi. Iam quippe nunc nisi talis episcopus nominatim sit excōmunicatus, potest subditus iuxta dictum decretum ab ipso petere sacramēta. Si tamen ei sit necessarium. Necq; verò episcopus tunc administrans delinquit. Secùs si sua se sponte ingereret: vt si subdito non petente præcepto eum ad recipiendū vrgeret: aut si extraneos ordinaret. Quare tunc subditus non tenetur ei parēre. Ab episcopi autem communione qui aliter quàm per sui promotionem simoniacus est, nisi crimen esset iuridicè publicatum, neque secundùm iura antiqua vllus tenebatur abstinere. ¶ Ad tertium respondetur bifariàm quenquā, veluti de vsurario & fure dictum est, ad restitutionem teneri. Vno modo ratione acceptionis: quando scilicet peccauit accipiendo. Altero verò ratione rei acceptę, quando videlicet rem possidet quæ non est sua. Igitur dum quis sciens & prudens, sua sponte vel ordines, vel ordinibus adiunctas præbēdas suscepit, tenetur tunc ratione acceptionis. Quapropter non solùm ijs priuatur quæ accepit: nempè ordinis executione & beneficio cum perceptis fructib⁹, verùm & alios quos fortè nō percepit: potuisset tamen alius legitimè possessor percipere, restituere tenetur: qa omniū dāna per iniuriā dedit: deductis tn̄ expēsis causa fructuū factis: etsi quos in ecclesiæ vtilitatem legitimè, vt tenebatur, fecit. Quando verò se nesciente, neque volente per simoniam promotus est, tunc quidem solùm tenetur ratione rei acceptæ: & ideo cùm primùm resciuerit, ab ordinis executione suspensus esse debet: sed tamen eos tantùm fructus restituere, quibus factus

Ad secūdū. Ad tertium.

factus est ditior. Haud tamen eos insuper, quos suis vsibus bona fide insumpsit. Si verò ille qui pecuniam eius nomine obtulit in fraudem id fecit atq; astu, vt postea ipse expoliaretur, tunc nisi ipse consenserit nullatenus expoliandus est. ¶ Ad quartum respōdet Diuus Thomas quòd tam pecunia vel possessio, hoc est, prælato impensa, quàm etiam fructus simoniacè percepti sunt ecclesiæ restituendi, etiam dum prælatus vel aliquis collegij in simoniam consensit. Si autem totum collegium fuerit eodem contractu infectum, tunc per facultatem prælati fa cienda est restitutio, vel alteri ecclesiæ, vel pauperibus. Et quidem id quod de fructibus asserit, ad verbum verissimum est secūdùm antiqua iura: tamen sic iam nūc mos habet Romanus vt Papæ obtingant ad suos sustinendos apostolicos sumptus. Quare cùm illo fieri super eos potest cōpositio, ab illoq; obtineri remissio. Quòd autem de simoniæ pretio addit, intelligendum arbitror eo modo quo suprà à nobis expositum est. Nempè postquàm quis fuerit criminis cōdemnatus: nam dum res est occulta, existimo ei qui dedit redhibendum. ¶ In solutione ad quintum enarrat Diuus Thomas decretum Lateranen. Concilij sub Innocētio Tertio, qđ proximè eius tempora celebratum est, refertuŕque capit. quoniam. de simonia. vbi qui ad religionis professionem simoniacè sunt recepti, nisi sustentationis gratia (vt suprà explicatum est) non quidem solēnis voti obligatione liberantur: quia nequiuerant: sed tamen de suo monasterio repulsi ad perpetuam pœnitētiam in arctiori regula subeundam addicuntur. Quod autem subsequitur, nihil ad præsentia tempora attinet, sed ad illos qui ante eiusmodi decretum fuerant delinquentes: qui scilicet tantùm cogebantur in alijs conuentibus eiusdem ordinis cōmorati.

ad. 4. arg. Mens Sanc. Thom. Ad quintū. Concilū Lateranē. Dubium.

Ad sextum. SExtum denique argumentum quod in præsentiarum lōgè plus ambiguitatis affert, ad explorandam naturam mētalis simoniæ adhibitum est: obligétne ad restitutionem dum foras opere non prodit. Et qui dem si qui prębendam recepit nullum re vera tribuit pretium, tūc collator, etsi pretium ex pacto speraffet, ad nihil teneretur: vt de vsurario diximus. Sed dubiū est de illo qui præbendam suscepit si citra pactū credidit se eandem per simoniam recipere, videlicet, vel quia collatorem spe pretij allectum arbitratur eandem contulisse, vel quia munera præmiserat praua intentione, quæ etiam prælatus nihilo sanior recsperat. Tunc inquam dubium est neque parùm molestum, vtrum teneatur resignare præbendam: & pariter prælatus quicquid receperat restituere nam si leges vsurarias consulas, dum vsurarius mente concipit id quod ab altero sibi vltra sortem porrigitur, non gratis, sed ratione mutui porrigi ad restitutionem tenetur. Tamen in contrarium existit textus, vt multis apparet, expressus in cap. mandato, quod vltimum est tituli de simonia. Vbi habetur quòd quando sic inter duos contingit, vt alter ab altero spirituale quippiam, scilicet, locum in monasterio, alter verò scilicet, cōuentus temporale recepit, vtrinque tamen corrupto affectu, videlicet, quia vterque apud se credidit id sibi simoniacè collatum, imò fortè vterque eadem intētione largiebatur: dummodo nullum exterius interuenerit pactū, nullaq; expressio corruptæ mentis, neuter ad restitutionem, vt plerique rentur, obligatur: sed satis vtrique est per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori. Hoc ergo capit. quatenus aliter sentire videtur quàm de vsura definitum est, prægrande Doctoribus facessit negotium ad explicandum. Vn de Hostien. super eodem capit. distinguens ait, ea quæ per simoniam contra ius diuinū acquiruntur necessaria esse quæ restituantur: quæ verò per simoniam de iure positiuo, hoc est malam quia prohibitā, esse à restitutione libera. De quibus, inquit, Papa illic loquebatur. Cōsentit Henricus Gandensis quotlib. 6. q. 26. inquiens in dicto cap. sermonem haberi, non de illo qui pro ingressu religionis pecuniam contulerat, sed de illis monachis qui honorifica loca coēmerāt, putà Abbati propinqua. Attamen si legitimum significatum introspicias, locus in monasterio pro eodem vsurpatur quod est ad missio ad religionem. Quare illic proculdubio de simonia cōtra ius diuinum initus est fermo. Vnde statim subtexitur mentio resignationis spiritualium. Quocirca Panormi. illic credens nullum simoniæ mentalis genus ad restitutionem obligare, etiam si munus sinistra intētione & detur & recipiatur, hoc discriminis inter vsuram, & simoniam comminiscitur, quòd in odium vsurariorū iussa est restitutio vsuræ mentalis: nè scilicet illo palliamento crimen obtegeretur: non autem restitutio simonię. At verò maiorem

Hostiens. so lutio. Henri. Gan dens. Exploditur præterita so lutio. Panormita.

sanè

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanè deberet simonia inuidiã parere quàm vsura: vt pote quæ virulentior est. Addit ergo secundò quod forsan dictum capitulum est intelligendum quando principalis intentio non est simoniaca. Veruntamen neq; hæc valet solutio: quia in vsura, vt suo loco declarauimus, quacunq; intentione recipiatur aliquid vltra sortem pro vsu pecuniæ, est vsura. ¶Ioannes Andreas super dicto capit. aliud. minoris probabilitatis affert discrimẽ: nẽpe quòd in vsura sola mens vsurarij est de prauata exigentis aliquid vltra sortem: non autem alterius soluentis. Et ideo iubetur ei fieri restitutio. In simonia verò vtriusque animus est corruptus. Nam tam emi quàm vendi spirituale prohibetur: & ideo cæteris paribus melior est conditio possidentis, vt uterq; permittatur id possidere quod recepit. Præterquàm, inquit, quòd per vsuram magis vulneratur charitas. Sed tamen quòd hęc conficta interpretatio minùs sit ad rem accommoda, inde patet, quòd deprauata mens nemini debet suffragari. Quare multò minùs simoniacus deberet dominium acquirere, quàm vsurarius. Nam aliàs etiam si pactum interuenisset, deberet vterque dominium acquirere. ¶Caietanus ergo longè alia via procedit. Ait inquam secus habere simoniam quàm vsuram: nam vsuram inquit qui soluit, inuitus dat. Quare alter neutiquã dominium acquirit. In simonia verò vterque dat vltroneus: nam cùm præbenda suapte natura æstimabilis, vt ei videtur, sit pretio, lubenter eam recipiens pretium soluit: quare nisi ecclesia prohiberet trãslationem dominij, teneret vtrinque datio: & quia citra pactũ non impedit, vterque euadit dominus. Sed neq; ista solutio hærenti animo satisfacit: nam perinde simoniacus inuitus videtur conferre pretium, atque ille qui accipit ad vsuras: siquidem mallet gratis accipere, vt iure diuino alter tenebatur conferre. Innumeræ denique sunt expositiones aliæ huius textus, quod indiciũ magnæ eius obscuritatis est. ¶Igitur vt rem quàm maximè ego possum perspicuè explicare pergam, totum dubium ex illo pendet quòd ex præcedentibus huc reposuimus enodandũ: nempè vtrũ restitutio tã pretij simoniaci quàm rei spiritualis, sit de iure diuino & naturali. Et primùm omniũ hoc confessissimum sit, quòd vtrinque contra ius diuinum committitur simonia: scilicet tã ex parte emẽtis quã ex parte vendẽtis. Qua ratione, vt suprà ex-

Solutio altera eiusdem Panormi.
Obiectio cõtra solutio.
Ioan. And.
Refutatur interpretatio Io. And.
Solu. Caiet.
Ratio in Caiet.
Sentẽtia authoris.

posuimus, simonia differt ab vsura: quoniã non solùm vendens, verum & emens aduersatur naturæ gratiæ spiritualiũ: scilicet, quæ gratis debent non solùm dari, sed etiam tanquàm Dei donũ recipi. Secundo & hoc cõpertissimum est, quòd restitutio ex vtraque parte in simonia hactenùs est de iure diuino quod in tali diuina prohibitione vendendi, & emendi fundatur, sed hoc est, quod apud neminem disputatũ reperio: cùm ab omnibus huius capituli interpretibus examinari deberet, videlicet, vtrùm iure diuino sit impedita trãslatio tam rei spiritualis pretio receptæ, quàm dominij eiusdẽ pretij. Nã si iure diuino simoniacus inhabilis fit ad recipiẽdum, tunc ecclesia nullatenùs facere potuit, vt simoniacus mentalis, putà credẽs aliquid sibi datum in pretium, dominium acquireret. Si autem trãslatio eiusdem dominij solo iure ecclesiastico est impedita: potuit quidem ecclesia illud impedire interueniente pacto: permittere autem vbi nullum interceret. Et quidem Caietanus hanc secundam viam est ingressus. Arbitratur enim quòd etsi spiritualia iubeantur gratis dari & recipi, nihilo minùs ex natura sua esse pretio æstimabilia. Quare qui pretium sua sponte pro illis confert, licet peccet quidem contra diuinam prohibitionem, nihilominùs dominiũ transfert, nisi vbi trãslationem ecclesia impediuerit. Et fateor hoc modo planam fieri textus intelligentiã. ¶Porrò verò ex altera parte suadere contendam, nescio an persuadere potero, trãslationẽ dominij, saltẽ pretij iure diuino impediri: nam de re spirituali empta non est tanta persuasio. Et quo à prohibitione ipsa diuina auspicemur, Christus dicens, Gratis accepistis, gratis date: omne ius sublatum voluit aliquid recipiendi pro spirituali. Si autem nullum reliquit ius recipiendi, fit vt pretium recipiens, nullatenùs, Deo vetãte, efficiatur dominus: sanè cùm nisi aliquo iure, nemo rei dominus constitui valeat. Secundò. Qui mutuum dat, propterea tenetur vsuras restituere, quòd gratis mutuare debeat. Tenetur autẽ prælatus diuino iure eodem pacto spiritualia conferre: ergo eodem inhabilis fit vt dominus fiat. Quòd si dixeris non ob id vsurarium teneri, sed quia seorsum vsum pecuniæ vẽdit, qui nullius per se est pretij. Pariter arguitur de spirituali re. nam neque hæc quidem: vt omnes fatẽtur, est pecunia æstimabilis. Quòd si respondeas ex natura sua esse æstimabilem: saltem vbi est

Caiet.
Secundò.
Ratio. 1. in Caiet.

est fructiferum sacerdotium: coarguitur nihilominùs hęc non esse vendibilia. Nã dum quis pro aliquo magistratu administrando publicum suscipit stipẽdium, ea lege, vt gratis illum administret, si quid vltrà pretij recipiat, nõ fit dominus, sed ad restitutionẽ tenetur: Prælati autẽ ecclesiastici sunt huiusmodi: ergo si quis eorũ pro collatione spiritualium quippiam recipiat, iure diuino reddere perstringuntur. Eò potissimùm q; neq; Papa, neq; Antistitum vllus, dominus est spiritualium, sed merus dispensator rerum domini sui: qui gratis id facere cunctis iussit. Quare nec tanquam domini, nec tanquã dispensatores dominium pretij acquirunt. Accedit huc præterea vrgens admodùm argumentum, quòd si solo iure pontificio prohibita esset translatio dominij in simonia, sequeretur, quod si quis quid pro administratione sacramentorum, præter sacros ordines, reposceret, vere perciperet dominium. Nam iure pontificio eiusmodi translatio solùm legitur prohibita, vt ait in præsenti articulo Diuus Thomas in ordinum & beneficiorum collatione &, ingressu religionis: in quibus pro nullis habentur contractus, vt suprà dictum est. Profectò ergo quàm maxima probabilitate pollet, vt in hoc etiam sensu iure diuino fuerit in simonia restitutio iussa. Id quod antiqui semper crediderunt: vt Henri. Gandens. quotlib. 6. quæst. 26. & Armachan. lib. 10. cap. 23. quibus & quolib. 9. art. 3. Adrianus adhæresc it. Imo & sanctus Thomas idem hic videtur sentire: siquidem obligationem restituendi in simonia non aliunde deducit quàm ex verbo Christi: Gratis accepistis, gratis date. Quãuis Caietanus hic in sua Summa, verbo, simonia: & illic Syluester, §. 2. Panormitanum suprà citatum sequuti, cõtrarium censeant. ¶Dixerim autem nõ tantam esse persuasionem de acquisitione simoniaca rei spiritualis, quòd nulla sit iure diuino. Tum quòd licèt dans pretium peccet cõtra naturam gratiæ, tamen dum id sua dat sponte, nõ videtur inhabilis subinde fieri ad recipiendũ. Tum præsertim quòd si iure diuino nulla esset, nullatenùs posset Papa super eo dispensare, & tamẽ communis est omnium consensus, quòd si alicui simoniacè conferat beneficium, licet, vterque pessimè faciat, collatio tamen teneat, vt articulo proximo disputabitur. Tenendo ergo, vt quàm longissimè certius censeo, iure diuino iussam esse in simonia restitutionem, restat ad

Pretium rei spiritualis iure diuino restituendũ est.
Henricus. Gandens. Armachan. Adrian. S. Tho. Caiet. Syluester. Panormit.

allegatum capitulum respondere, quod non est facile. Aliis ergo prætermissis solutionibus, duæ sunt quæ alicuius momenti haberi possunt. Vna quòd etsi qui tanquam pretiũ aliquid obtulit prælato, sed tamen nullo expresso pacto, dominiũ in ipsum nõ transtulerit: tamen quia restitutio non illi facienda est, sed ecclesiæ, potuit pontifex illam eidem prælato indulgere, atq; adeò ipsum à vinculo liberare. At verò mihi nullatenus sit probabile posse ecclesiam condemnare quenquam ad pœnam ante cõdemnationem de crimine: & ideo neq; illum qui pretium dedit priuare isto iure potuit quandiu eius latet crimẽ. Ob idq; probe ait Adrianus loco citato quodlib. 9. Papã non posse restitutionem cuipiã remittere quę facienda est parti quæ dedit, sed illam quę faciẽda est ecclesiæ. Quanuis & hoc non prorsus improbabiliter poterit ad textum applicari: nam illimo nachi mentales simoniaci cum dispensationem peterent, delictũ suũ prodebant. Quocirca iam ecclesia poterat eos qui dederant eodem pretio mulctare, tribuereq; ecclesiæ, atq; adeò restitutionem ei remittere qui possidebat. Attamẽ ob id solutio hęc nõ omninò quadrat textui, q illic Papa nullũ indulgentiæ beneficium apparet conferre: sed prorsus id respondere quod est de iure. Alia ergo est solutio Adriani loco citato quæ, perfectò attentè perspecta, vt meum fert iudicium, perplacebit. Ait, Siquidem illic Potificem nullatenùs decernere de simonia mentali non esse necessariam resignationem spiritualium, aut temporalium restitutionem: imò contrarium docet: sed lectio quæ punctum, & comma, ineptè collocat, errorẽ generat. Vulgò nanque post narrationem casus, responsum in duo dividitur: videlicet, vt post verbum, extendi: fiat rubrica, & inde quasi noua clausula sic legatur: Et ad resignationem spiritualium, & temporalium quę nullo pacto sed affectu animi præcedẽte: in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori: eos, q simoniæ huiusmodi nõ teneri. Ita vt hoc vltimum verbum referatur ad præcedentia: scilicet non teneri ad resignationem temporalium & spiritualium. Quod profectò Papa nõ apparet sensisse: qui erat Gregorius Nonus. Nam Gregorius Primus, vt patet canone. Si quis neq;, 1. q. 1. cõtrariũ statuisse videtur: vbi admonet quòd qui fraudulento munusculo ecclesiasticam dignitatem acce-

Prima inter prætatio præfati cap.
Ratio in pximã solutionem.
Adria.
Secunda solutio quam author probat.

perit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

perit, tenetur illam sub pœna damnationis resignare. Fraudulentum eñ munusculum, plane significat illud, quod fraudulenta mẽte absq; pacto expresso supponitur: nã vbi conuentio interuenit, nõ est fraus, sed aperta iniquitas. Igitur non est credibile Greg. Nouum contrariũ voluisse docere. ¶ Igitur vt rectè textus legatur, præmittẽdus est casus capituli. Quidam enim dato praua intentionẽ pretio absq; pacto recepti sunt ad religionẽ, & forsan dederant monasterio aliquam præbendam, & insuper aliquod temporale. Postmodũ verò compũcti Romã miserunt vt cum illis fieret dispensatio. Papa verò misit mandatum vt eadem fieret. Sed tamen dubitauit posteà eius Abbas de extensione mandati quantum ad duo, nempè vtrùm extenderetur facultas vsq; ad abbates, vt ipse posset cum illis dispensare: item vtrùm extenderetur etiam ad dispensandũ super resignationibus, nè ex alterutra parte fierent: vt scilicet conuentus resignare non teneretur, sed omnia posset retinere quę monachi cõtulerant. Respõdet ergo ad vtrũq; Pontifex affirmatiuè: dicens, Mandato nostro recepto, vt eum monachis qui p simoniam dato aliquo (scilicet munere tam temporali quàm spirituali) locum in monasterio sunt adepti secundùm constitutionem generalis concilij (videlicet Constantiensis: vt habetur cap. quoniam. paulò antè in eodem titu. relato) & infrà. Sequitur responsio. Consultationi tuæ breuiter respondentes dicimus, mandatum apostolicum (id est facultatem dispensandi) ad abbates extendi (vt scilicet ipsi valeant dispensare) & ad resignationes spirituallium & temporaliũ. Itaq; verbum, extendi, fertur in hoc quod sequitur: sed interlita rubrica tem obscurauit, peruertitq; subinde lectionem, vt intelligeretur non teneri ad resignationes. Debes ergo sic legere. Extendi ad abbates vt ipsi possint dispensare, extendique ad resignationes tam temporalium quàm spiritualiũ, si modò nullum interuenerit pactum: nempè vt abbas possit dispensare: ne resignatio tam temporalium, quàm spiritunlium, quæ aliàs necessaria erat, non fiat. Addit verò: quę vtrinque taliter acquiruntur: vt potè quod dispensetur ne vel monasterium restituat quæ perceperat, neque verò monachi inde abire coganturid quod alio qui iuxta tenorem dicti concilij facere tenebantur, & trãsire ad aliud monasteriũ. Ait ergo Papa quòd in illo casu, id est facta dispensatione, delinquentibus sufficit per solam pœnitentiã suo satisfacere creatori. Verbum ergo. solam, non excludit quin ex natura simoniæ facienda esset tam resignatio spirituàlium, quàm restitutio temporalium. Imò cùm dicat mandatũ dispensandi ad id extendi, palàm docet super his dispensationem fuisse necessariam: sed excludit illa quæ in dicto concilio iubẽtur: scilicet, ne exeant monachi à monasterio, sed maneant in suo loco cum sola pœnitentia. Profectò apud me perquã abundè videtur responsio hæc capituli vim explicare: atque adeò cùm communis opinio, quod simonia mentalis non obliget ad restitutionem in eodem solo capit. fundetur, non est cur ei adhibeatur fides. ¶ At Sanctus Tho. est cui respondendum supereſt: quippe qui in præsenti solutione ait sufficere simoniacõ mentali de mala intẽtione pœnitere. Cui igitur respondetur nõ loqui de simonia mẽtali, vt communis opinio intelligit dictum capit. mandato. aliàs cùm inter pontificia decreta iam tunc extaret, ipsum citasset. Sed vocat simoniacum mentalem eum qui intẽdit pretio dare, aut accipere rẽ spiritualem, tamen verè non dat. Colligamus ergo id qđ sentimus. Si prælatus aliquid pro collatione rei spiritualis receperit, etiam sine pacto, credens illud in pretium sibi dari, profectò nõ magis dominium quàm vsurarius acquirit: atque adeò restituere tenetur eidem qui dedit si tamen postcà resciuerit id non sibi datum in pretiũ, retinere potest. Atqui si quãdo confert beneficiũ scit in pretium sibi munera esse impensa, non tenet collatio. Si aũt quãdo contulit nõ credebat sibi dari in pretiũ, collatio ex parte sua tenet: sed tñ si postcà sciuerit ceu pretiũ sibi data, restituere tenetur: & collatio cõstat ob inhabilitatẽ emẽtis fuisse inualida. Et profectò quousque me vel ecclesia vel sapiẽtes aliud docuerint, ego met mihi aliud persuadere nequeo.

Qualiter legendus citatus textus.

Obiectio ex S. Thom.

Solutio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm summus Pontifex possit super pœnis simoniæ dispensare.

POstremò denique quæritur, vtrũ pœnę simoniæ sint p Põtifices dispensabiles. Et arguit negatiuè. Quicquid Papa potest in tota familia Christiana, potest Antistitum quicunq; in sua diœcesi: nullus autem ipsorum dispen-

Argum. 1.

dispensare super eiusmodi pœnis valet: ergo neque Papa. ¶ Secundò, Vna, potissimaq; pœna, vt articulo proximo disserebamus, est spiritualium resignatio, temporaliumq; restitutio. Super hoc autem dispensare nullus videtur mortalium posse: cum eiusmodi restitutio iure appareat diuino imperata.

Secundum.

Tertium.

¶ Accedit tertiò, quòd si talis esset in Papa facultas, inde peruius pateret aditus ad simoniarum barathrum: nam & papa secum ipse dispensaret vt dum vellet sacerdotia vẽditaret: quorum nihilominùs collationes tenerent. ¶ In contrarium est textus in capitul. mandato, proximè expositum, de simonia, vbi Papa facultatem indulsit dispẽsandi super simoniam. Id quod celeberrimo vsu confirmatur.

Prima conclusio.

AD quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Vna. Pœnę, vitio simonię decretæ: sunt numero quatuor, aut quinque. Prima, si verè pœna dici potest, est spiritualium resignatio, temporaliumque restitutio. Hoc patet capit. suprà citatis, si quis episcopus, & cap. presbyterum. 1. quæstio. 1 & ca. de hoc. & capit. audiuimus. de simonia. Et in Extrauaganti. Martini, Eugenij, & Pauli Secundi, cùm detestabile, quibus contractꝰ simoniacus habetur vt nullus: siue declaratio ea sit diuini iuris, vt arbitror, siue ecclesiastica sanctio. Vbi autem contractus est nullus, inde protinùs restitutionis vinculum exurgit: Quare nõ propriè censenda est pœna, sed naturalis obligatio vt quisq; alienum relinquat. Quãobrem nulla est (vt suprà diximus) expectanda sententia. Secunda pœna est, Papalis excõmunicatio: vt eisdem extrauagantibus patet: & cano. reperiuntur. 1. quæst. 1. quæ quidem (vt lib. 1. expositum reliquimus) ipso facto incurritur per sententiam ipsam iuris, eiusdemq; admonitionem. Tertia est suspensio ab ordinum functione qui per simoniam recipiuntur: vt patet eodẽ capit. si quis episcopus. & reperiuntur, & in eisdem Extrauagantibus Martini & Eugenij. Atqui excõmunicationis pœna communis est etiam mediatoribus: vt inibi patet. Itaque illi qui suo negotio causam præbent, vt alij simoniacè contrahant, sunt ipso facto excommunicati. Quin verò & quotquot certa scientia testes essent simoniæ, iure antiquo tenebantur sub anathematis pœna reuelare, neque antequam reuelarent absolui poterant: vt in Extrauagant. Martini, legitur. Sed tamen, vt in verbo simonia. §. 19 Sylueſter admonuit, de illis tantùm intelligebatur qui præsentes essent in Curia Romana. Imò verò neque illo modo temperata lex vim nunc, inquit, habet vllam: quoniã est per vsum iam abrogata. Pœna autẽ irregularitatis non est sub hoc termino iure expressa, neque in Extrauaganti, cũ detestabile, vbi omnes pœnæ percensentur, exprimitur. Nihilominùs suspensio ab officio illius qui ordines simoniacè suscepit, aut contulit quoddã genus irregularitatis est. Præterea cũ simoniaci omnes sint excõmunicati, si posteà celebrent, tunc lege cõmuni excõmunicationis manent irregulares. Imò verò quamdiu non celebrent, quandiu excommunicati sunt nequeunt ad alios ordines promoueri: quę est alia irregularitas. Quare D. Thomas artic. 6. in responsione septimi, maximam dispensationem quæ cũ simoniaco fieri potest, arbitratur, vt in eadẽ ecclesia maiores ordines consequatur vbi denotat simoniacos esse irregulares. Postrema deniq; pœna est infamiæ, vt habecur. 15. quæst. 3. can. Sanè, & de accusationib. cap. inquisitiones.

Probatio.

Iureantiquo quotquot certa scientia testes essent simoniæ tenebãtur sub anathematis pœna reuelare.

¶ Posterior conclusio. Cum eo qui simonię labe infectus est summus Pontifex, idem q; solus dispensare valet. Prior pars inde patet q cum plenissimã habeat potestatem remittendi peccata: fit vt eorum quascunq; pœnas valeat pro causa remittere: aliàs Christiana familia remedio esset orbata. Accedit q pœnæ quę verè sunt pœnæ, videlicet vna excepta restitutione, omnes sunt ecclesiasti co iure decretæ: in quod ipse plenissima fungitur potestate. Posterior verò conclusionis pars non est vsque adeò certa: imò D. Tholoco proximè citato artic. 6. distinc. 6. secùs censet. Ait quippe solum Papam cum eo q scienter est simoniacè beneficiatus dispensare posse. In reliquis verò casibus posse etiam episcopum. Quin verò ordinaria potestate episcopus valet à quouis commisso crimine absoluere: nisi Papa id sibi reseruans eius coërceret potestatem. Quocirca vt communis habet Doctorum sententia, quos Sylueſter refert verbo, dispensatio. §. 14. contra cationem Papæ aut concilij, episcopus dispensare non potest, Cùm ergo simoniacæ pœnę omnes sint conciliorum aut summorum Pontificum decretis cõstitutę, vsus tam habet vt solus Papa vel concilium dispenset. Saltem in Simonia ordinis aut collati beneficij scienter acquisiti non est dubium quin soli Paqæ hoc sit reseruatum: vt habetur in

Postrema cõclusio.

Rõ cõclus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Extrauagan.cũ detestabile.Pauli.2.& idem arbitrandũ est de ingressu religionis:vt patet in dicto cap.Mandato.vbi constat ad solum Papam de hac re fuisse recursum, & Martinus.5.in sua Extrauag.etiam receptionem monasterij simoniacam anathematis mucrone iugulat:cuius ideo absolutio ad solum attinet Papam.Sin verò simonia susceptione aut ministratione aliorum sacramentorum quidpiam simoniacè aut detur aut recipiatur Sanctus Thomas posse censet episcopum dispensare.Attamen recentior Extrauagans, cùm detestabile, omnem prorsum simoniam excõmunicatione ferit sibi soli reseruata.Ait enim qui quo modolibet dando vel recipiendo simoniam commiserit,aut q illa fiat,mediatores extiterint, seu procurauerint, sententiam excommunicationis incurrant:à qua nisi à Romano Pontifice absolui nõ possint,nisi in articulo mortis. Cũ ergo ait quomodolibet, nullius prorsus simoniaci conscientiam pacare audere ante quàm summum Pontificem vel eius vicariũ adiuerit.¶Sunt autem dispensationis gradꝰ, super simonia quondam consueti, numero quatuor: quos Diuus Thomas eodem articul.6.recenset.Erat enim parua dispensatio, magnaque maior,& maxima. Parua quidẽ vt ad laicorum communionem simoniacus admitteretur: Magna, vt post pœnitentiã in alia ecclesia in suo ordine remaneret. Maior verò vt remaneret in eadem ecclesia, sed in minoribus ordinibus: Sed maxima,vt in eadem etiam permaneret:atque ad maiores ordines posset promoueri: nusquam tamen vsque ad præfecturæ dignitatem. Hæc enim olim nunquam concedebatur. ¶Quin verò, vt illic ait idem Sanctus Doctor, nullum de dispensatione verbum audiebatur, priusquàm tum temporalium, tum etiam spiritualiũ restitutio fieret. Nunc verò temporis super his omnibus facilè dispensatur.

Excõicatio omnis simoniaci Papæ reseruat in re nouo.

Quatuor gradꝰ dispẽsationis sup simonia.

Ad primum igitur argumentum respondetur.Quicquid episcopi ordinario iure possunt, Papa nihilominꝰ meritò huiusmodi dispensationes & absolutiones, ad seipsum in odium simoniæ aduocauit: ne si diœcesani eadem omnes potestate fungerentur,hiatus simoniæ propter dispensandi facultatem patentior fieret.¶Ad secundum respondetur dispensationem super simonia binariam cõsiderari posse:Vno modo post factum;Altero verò vt fiat.Et quidem post factum nullatenùs controuertitur quin possit Papa super omnibus pœnis dispensare,simoniacumq; in pristinum restituere honorem & locum.Atque adeò non solũ de fructibus,verum & de pretio simoniaco arbitratu suo disponere.Nam postquam crimen in suum est forum delatum, restitutio non est ei facienda qui dedit,sed cui Papa constituerit.Posteriori autẽ modo neutiquàm sic Papa dispensare potest vt quis rem spiritualem pretio emat,quin talis emptio & vendi tio sacrilegium sit & immane scelus:quando quidem iure sit diuino & naturali interdicta siue cum alio,siue secum dispensare ausit. Imò quotiescunq; spiritualia pretio venderet,tam ipse quàm emens eodem complicaretur simoniæ execrabili vitio.Potest tamẽ dispensare super excõmunicatione & infamia,atq; aliis ecclesiasticis pœnis:vt.s.citra earũ reatũ possit cõtractus simoniacus celebrari. ¶At verò de restitutione dubium restat,vtrũ scilicet si vel ipso vel alio pretium recipiente spirituale cõferret,eatenus dispensatio valeret,vt collatio teneret, & pretium maneret à restitutione liberũ.Et re vera nescio an antiqui patres id cõsiterentur. Nam Sanctus Thom.non aliter dispensationem admittit quàm præmissa resignatione spiritualium,temporaliumq; restitutione. Quantus dici posset non esse locutũ nisi de legitima dispensatione. Dicendum ergo quòd si ea sententia vera sit,quòd iure diuino fit simoniacus inhabilis ad recipiendum prębendam,non est in Pontificis facultate illã collationem efficere validam. Et ideo qui antecedens crediderit,eum necesse est id qđ sequitur consiteri.Et fateor nisi cõmunis opinio reclamaret,sic dicerem.Nihilominùs admittamus,vt suprà hęsitantes insinuauimus collationẽ illam pretio emptam, atq; adeò iniquam,non vsque adeò iure diuino impediri, quin teneat:esset tamen insigniter iniquus,vt absit impietas verbo, Pontifex ille q tale patraret scelus.Quòd si venderet, ambigere nequeo quin pretium semper restituere teneretur:quandoquidem(vt sepænumero dictum est)illius translatio dominij,iure diuino est nulla.¶Hinc ergo gradus fit ad solutionem tertij. Concedendum enim est huiusmodi facultatem dispensandi, vt sacerdotiorum collatio simoniaca firma sit, suapte natura precipitiuum esse ad simoniam barathrum. Est tamen hoc Deo fidendum quòd nunquàm vel quàm rarissimè in tã

Ad.1. arg.

Ad.2.argu.

Dubium.

Solutio.

Ad tertium

in tam absurdum sacrilegium suum vicariũ collabi permittet. ¶Vtrùm verò eo ipso q Papa secum dispenset vt sacerdotium vendat,pariter cum emptore dispenset, vt percipiat: non dico quantum ad culpam, quia non potest, sed vt verus sit possessor: iam quæstio.5.affirmatiuum cum Palud. cõtra Adrian.responsum reliquimus. Caietan.verò hic eidem sententiæ priùs refragatur, licèt posteà videatur suffragari. Nam re vera ratio quam contra potissimam obmolitur, non est præcipui momenti. Arguit enim q cum illa Papæ venditio non sit expressa dispensatio,non est præsumenda nisi recta id ratio persuadeat,quæ quidem potiùs suadet oppositum,quoniam ex tali præsumptione fieret consequens, vt omnes passim adirent Pontificem ad emendum sacerdotia: quo nihil esse perniciosius potest.Quare & si iniquitas sit, inquit, in Papa, vendere, peior esset si vendens præsumeretur dispensare quia peccatum duplaret. Respondetur autem rationem rectam potiùs suadere quòd eadem semper præsumatur dispensatio: quoniam si sine dispensatione præsumpta venderet, peius ei duplaretur facinus. Non enim tantũ sacerdotium vendere attentaret, verũ & iniquiorem adhiberet fraudem, scilicet quòd pretium recipiens nihil conferret: siquidem nisi emptorem ab excommunicatione immunem redderet,& habilem constitueret, collatio non teneret. Neque isto modo patentior fit aditus ad simoniam. Tum quòd si dispensatio ipso facto nõ præsumeretur,qui iniquus Pontifex esse vellet, tam facilè venderet,vnaq; expresè dispensaret,quàm sine dispensatione venderet. Tum præcipuè quòd etsi tanta insit in Papa facultas,tamen cũ eius vsus tam sit detestandus,nõ est de ipso tam malè timendum vt per talem occasionem fiat ad ipsum,vt sacerdotia vendat,sacerdotium concursus.

Hæsitatio.

Solutio. Caietan.

Rõ Caiet.

Solutio.

FINIS LIBRI NONI,
De Iustitia & Iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBER DECIMVS
De Iustitia & Iure.

PROOEMIVM.

Argument. libri.

IBRVM decimum, qui huius nostri destinati operis conclusio est, de episcoporum ordine, deq; eorũ potissimũm in suis diœcesibus residentia polliciti sumus. Nam postquam in septem prioribus cunctas iustitiæ iniustitiæq́ue species quæ illi generi directè subsunt, absoluimus, in tribus subsequentibus religionis materiam, eidem iustitiæ annexãm, subtexere tuliꝰ animus. Sic enim arbitrati sumus totum negotium de Iustitia & Iure, quem titulum eidem operi inscripsimus, pro virili nostra ad iustum pertractare. Non ergo, tum vtiliꝰ ac pulchriꝰ, tum etiam ad rem accommodatius colophõnem operi adhibere duximꝰ quàm si extremam manum ad Antistitum dignitatem & functionẽ admouerimus: in quibus sacrosanctũ iustitiæ columen super omnes qui Christiana censentur religione eminentissimè promicare condecet. In quinque ergo membra & quæstiones præsentẽ librum dispertiti sumus. In quarum prima, dignitas institutumq́; episcoporum quale sit, quoq́ue iure institutum, elucidatur. In secunda de episcopali prouincia adeunda disseritur. In tertia de eorũ residentia. In quarta de ratione & modo quo tenentur ecclesiasticos prouentus dispendere ac dispensare. Ac demum in quinta de officio diuino, cuius solutione clerici eosdem promerentur fructus.

Partitio libri.

QVÆSTIO PRIMA, De Episcopali instituto & iure, quo institutum est.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria.

NItium ergo disputationis nostræ inde nobis aucupãdum est, vt rationẽ episcopalis culminis perpendamus. Apparet nanque præter sacerdotalem dignitatem neutiquam fuisse episcopalem ecclesiæ necessariam. Dignitas enim facultasq́ue ministrorum ex eorum functione perpenditur. Functio autem sacerdotalis est sacrosancti corporis Christi consecratio ac dispensatio, quo nullus sacer actus esse potest maior. ¶ Secundò, si ad figuram id referre lubet, sacerdos effigiem Christi in ecclesia gerit, quatenus se pro nobis in ara crucis obtulit: Christo autem in ecclesia nemo altior excogitari potest: vt pote qui caput eius est: atq; adeo neq; representatio esse potest sublimior: ergo nulla est præstantior sacerdotali potestas. ¶ Tertiò, vt ad quæstionis titulum alludam⁹, etiam si gradus ille superior possibilis esset, nõ erat necessarius: siquidem per singulos sacerdotes omnia possent ecclesiastica munera administrari: ad quos perinde expeditior foret accessus, cum quicunq; paroeciani ad suum Plebanum facilimè accurrerent, qui suas causas definiret. ¶ In cõtrariũ autẽ est traditio Dionysij Apostolorum secula scribentis: qui. 5. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ Pontificalẽ dignitatẽ sacerdotali præfert: dicens sacerdotũ esse populum purgare, & illuminare: pontificũ verò hæc ipsa, & supra hęc ipsum perficere.

1. Argumẽ.

Secundum.

Tertium.

Dionys.

IN ingressu statim præsentis tractatus ponendus ob oculos est pontificum gradus, institutumq́; adeò & functio. Quod quidẽ, vt de nomine primùm expendamus, ab Hieronym. græce perito, in epistola ad Euagrium, quæ refertur. 93. canon legimus episcopos superintendentes appellari. Episcopem nanque, idem est quod superintendere. Idemq́; ait August. super Epistolã ad Timoth. & refertur. 8. quæst. 1. cano. qui episcopatum. Quanquàm & vis verbi Græci, vehementiã attentionemq́; mẽtis explicat: vt idem sit quod inspicere, & tota mentis acie atque animi solertia aduigilare: vt episcopum esse idem sit quod in perpetua specula persistere indefessęq; suo gregi inuigilare ac prospicere. Quocircà vt ad residentiæ obligationem iam hinc oculos intendere ordiamur, nemo sese interpretamento Hieronym. & August. seducat: videlicet arbitratus propterea episcopũ superintendentẽ appellari, quòd cũ sacerdotes simpliciter dicantur intendentes, satis sit episcopo super ipsos, hoc est eorum tantũ mores intendere, gregẽq́ue reliquum eis concredere: esset quippe hæc nocentissima fallacia. Non enim hoc tãtum illud, super, significat: sed perspectiorem curam vigilantiorẽq́; solertiam, quã non solũ sacerdotibus, verũ & toti gregi debent: quæ longè maior est, quàm illa quã simplices habere debent plebani. Quomodò enim aliter veritatem verbum Christi contineret, quo optimum pastorẽ inde cõmendat quòd de facie & voce, tum suas cognoscat oues, tũ etiã vicissim cognoscatur ab ipsis. ¶ De nomine ergo proprium natiuũq́; episcopi officium & munus deprehendit. Est enim nihil aliud quàm pastor: hanc enim metaphoram & analogiam Christus toto euangelio consultissime obseruauit. Quin verò re perspecta non quidẽ solũ metaphora, sed proprietas forsan est: nam mentis eruditio mórumq́; institutio verè pabulũ animi est. Cũ multi ergo essent alij perfectorum subditorumq́; ordines: neq; regem se neq; ducẽ, qđ poterat, neq; prætorẽ neq; cõsulem, sed pastorem, quòd verissimè existebat censeri voluit: videlicet qui rem de cœlo & nomen detulit. Etenim cũ illic meridies sit vbi sanctæ mentis ineffabili otio recubantes diuinitatis pastu perfruuntur quem vtiq; meridiem ostendi sibi sponsa inter Cãtica efflagitabat, quasi pastor se Deus ipse, relictis illic reliqs 99. ouibus, centesimam quæ perierat quæsitum ad nos descendisse profitetur. Quare vt pastor fuerat venturus decantatus Isaiæ. 40. Sicut pastor gregem suum pascet. Ob idq; primũ eius natiuitatis nuntiũ ad vigilantes pastores super gregẽ suum Angeli detulerunt. Ac subinde pastori se optimo solenniter asimilauit, qui etiã animã pro suo grege ponere non dubitaret. In eadem igitur persistens rei figura, non in aliam dignitatẽ vicarium sibi substituit, quàm vt esset suarum ouium pastor. Pasce enim, inquit, oues meas: quo vtique verbo episcopale munus significatissimè expressum est. Non ob id modò q́ tũ cũcta beneficia quæ Antistites suis populis debẽt, tum & damna quæ illis aut per auaritiam, aut per socordiam, aut per crudelitatem eis dant, cum illis quæ in pastoribus & opilionibus insunt genuinam habẽt similitudinem, vt subsequens termo latissimus lucidius declarabit, verũ q́ pastorale otiũ præ cunctis reipublicæ exercitijs pacem ac tranquillitatem supremam: quam Christus mundum docere instituerat, penitissimè refert. Regum enim & ducum nomina licet magistratus designent suopte munere iustos, adeò vt Homerus Regem, pastorem etiam esse adstruxerit: tñ non possunt non sæpe bellis perturbari. Si autem consulem dicas aut aliud iudicum genus, necesse illos est litibus obrui. Pastoris verò munus ab omni est tumultu longissimè alienum, ouiũ innocentia, taciturnitate, & simplicitate dulcissimum, ac subinde præ se ferens tum silentium illud quo suam Christus familiam voluit à terrenis abstractam cœlestium negotio vacare: tum & syncerã & silentiosissimam obedientiam quam sine vlla responsione oues suas Christus voluit suis administris exhibere. ¶ Igitur nè præter scopum procedẽtes consueti moris nostri obliuiscamur, ad quæstionem vnica affirmatiua conclusione respondetur. Necessarium fuit ex sacerdotibus episcopos institui, qui dignitate, authoritate, & functione cæteris præeminerent. Probatur. Duæ sunt natiuæ sacerdotali dignitati facultates. Altera scilicet prima & præcipua conficiendi ministrandiq́; corpus & sanguinem Christi: quo tota ecclesiastica religio refertur. Altera verò eidẽ subseruiens ad præparandum adaptandumq́; populum vt pro rei dignitate sacrosanctam illam synaxim suscipiant: videlicet ad purgandum ipsum à peccatis, doctrinaq́ue illuminandũ atque adeò gubernandum. Et quidem quãtum ad primum, sacerdos eo ipso quòd sacro illo ordine initiatus est, à nullo amplius dependet, sed charactere ipso Christi ad id muneris plenissimè pollet, vt quotiescũque consecrare tentauerit, verè sacrum conficiat: ad quod igitur nullo opus habet superiori. Sed quantum ad secundum decentissimum fuit iuriq́ue naturali consonantissimum, vt inter sacerdotes vnus in tota esset diœcesi qui totam gubernaret, atque adeò à quo sacerdotalis iurisdictio penderet: nè videlicet presbyteri quoscunque obuios à peccatis absoluere temere possent: quod ad facultatem præparandi populũ attinet,

Episcopimus idẽ qđ Pastores.

Pastoris nõ mẽ multò re ctiùs cęteris factionẽ epi scopi expri mit. Homerus. 1. Iliados.

Cõclusio re sponsiua.

Rõ cõclus.

Quid uocabulũ Episcopus, latinè sonet.

Augustin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinet, nisi iurisdictione ab episcopo int er ipsos dispertita. Est ergo episcopus, licèt nō in consecratione corporis & sanguinis, tamen in iurisdictione sacerdotibus superior. Quòd autē hoc fuerit rationi naturali germanum, patet. Primum si supra ecclestia suspicias, in ter beatas illas mentes ordines sunt Hierarchiæ q̄e distinctæ: nempe vt inferiores per superiores illuminētur. Inter quas ideo sunt angeli & archangeli, & principatus, &c. Rursus & corporalia Deus, qui prima est omniū causa, per sublimes cœlorum orbes & astra res sublunares gignit & procreat. Et in ciuilibus politijs necessarij etiam sunt magistratuū ordines: vt vtiliter plebs iudicibus: iudices autem principibus ac regibus subdantur. Sed ecce radicem vnde huiusmodi ratio ortum ducit. Ad populi gubernationem per magna necessaria est tum prudentia & sapientia, tum etiam morum probitas: atque adeò authoritas cogendi errantes in viam. Hæc autē tantæ sacerdotū multitudini suppetere nō possunt: necesse ergo fuit tum populo tum etiam ipsi clero episcopum præficere qui eis esset sicut sol ad illuminandum, & sicut norma ad regendum.

Ratio congruens.

Hinc ergo perpende quantum sit dignitatis ac sanctitatis culmē episcopo necessarium. Sed de hoc alius nos locus inferiùs expectat. Quòd si peculiare prætereà exemplū ab antiqua lege petere lubet, eosdem illuc gradus distinctos inspicies. Nā cū tota tribus Leuitica, vt Magister Sententiarū in. 4. distin. 24 adnotauit, diuino esset cultui mancipata: soli tamē Aaron & filij eius erant sacerdotes: neque verò omnes pares, sed pater erat Pontifex, cui tantū licebat semel introire in sancta: filij autē eius simplices sacerdotes. Quare alijs ornamentis indutus erat Aaron (sicut modò episcopi) aliaque vnctione consecrabatur, quàm cæteri: vt Leuit. 8. legitur. Cuius ideo in consecratione episcopi mentio fit per illum Psalmi versiculum: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Nam tanta erat vnguēti effusio, vt vsq; ad ima defunderetur.

Elucidatur conclusio.

Ad. 1. arg. AD primum igitur capitalium argumentum respondetur, quòd etsi sacerdotali functione in consecrando sacrosanctas species nulla esse queat maior, est nihilominùs episcopalis dignitas superior quantum ad aliam facultatem præparandi populū. Nam sacerdos in absolutione à peccatis ab episcopo dependet quantū ad iurisdictionem. Solutio est S. Thomæ in. 4. sententia. distin. 24 quæst. 3. artic. 3. Vbi ergo non videtur concedere simpliciter episcopalē gradum superiorem esse sacerdotali, sed solum quantum ad iurisdictionem. Scotus verò eadem dist. articu. 2. & Duran. ibidem quæst. 5. atque alij simpliciter concedere pergunt ordinem episcopalem esse simpliciter digniorem: eò quòd includit facultatem sacerdotalem conficiendi corpus. Nam vt ca. ex literis. de excessib. prælat. cautum est nemo antequàm sit sacerdos in episcopum potest consecrari. Addit autem tum superiorem facultatem iurisdictionis, tum & potestatē conferendi ordines, consecrandiq; ac benedicendi tēpla, vasaq;, & vestimenta ecclesiastica. Attamen parum refert, & eodem recidit. Etenim si dignitatem nudam consecrandi cōsideres nulla est in episcopo maior. Quare id quod episcopus suprà sacerdotem habet, non est sacerdotali dignitate præstantius. At quoniā idem episcopalis splendor sacerdotalē præsupponit, tota eius amplitudo maior est sua parte. ¶ Ad secundùm verò respondetur q̄ cùm Christus caput esset ecclesiæ, perinde erat omnium ecclesiasticorum munerū exēplar, atque Deus est omnium naturalium rerum: vnde, vt magister Sententiarum inquit loco nuper citato omnes ecclesiæ magistri, scilicet singuli suo ordine Christū secūdùm diuersa quæ gessit repræsentant: illi tamen perfectiùs, qui secundùm altiorē qualitatem ipsum referunt. Sacerdotes ergo repræsentant ipsum secundùm peculiarem actum & personalem, quo se in cruce pro nobis obtulit: episcopi verò non solùm in hoc quatenùs sacerdotes sunt, verum quatenùs episcopi etiam secundùm id quòd caput erat, institutorq; ecclesiæ. Vnde & sacerdotes ipsos cōsecrant atque omnes ministros, quod fecit Christus: & omnia alia ecclesiastica præparamenta benedicunt: quæ ipse instituit: atque ex plenitudine Spiritus sancti baptizatos confirmant.

S. Thomas. Scotus. Durandus.

Ad secundū

ARTICVLVS II.

Vtrùm Episcopatus sit ordo natura sua à simplici sacerdotio distinctus.

1. Argumē.

NON satis est nosse Episcopum excellētiori fungi munere quā simplicē sacerdotem: sed rimari oportet vtrū ex rei natura differant

rant. Apparet enim nō esse ordinem ex natura rei distinctum à sacerdote. Ait quippe Hieron. in Epistola ad Euagrium suprà citata: & rursus super Epistolam ad Titum: q̄ refertur. 95. dist. can. olim: idem quondam fuisse episcopum quod presbyterum. Id q̄ multis sacrorum testimonijs confirmat. Ait nanque Paulus in salutatione epistolæ ad Philippens. Paulus & Timoth. seruī Christi Iesu, omnibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus. vbi presbyteros (nam in vna ecclesia non erant episcopi plures) appellat episcopos. Quare simul componit episcopos & diaconos. Et Actuum. 20. Attendite vobis & cuncto gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos. Et ad Titum, postquàm inquit ob id ipsum reliquisse Cretæ vt constituisset presbyteros per ciuitates: subdit. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Et Petrus, qui erat episcopus, ait in Epistola. 1. Presbyteros compresbyter precor. Haud ergo episcopalis dignitas à sacerdotali ex natura sua & instituto differt.

2. Argumē.

¶ Secundò arguitur: Si episcopus ordine à sacerdote differret, eiusmodi ordo esset verum sacramentum, atque adeò, sicuti sacerdotalis character atque diaconi, sic different. Quod falsum esse inde constat, quod tunc plures essent quàm septem ordines.

Augustin.

¶ In contrarium est authoritas Augustini in epistola ad Hieronym. quæ refertur. 2, quæstio. 7. cano. Quanquàm. vbi ait secundùm honoris vocabula iam tunc vsum obtinuisse quòd episcopatus presbyterio sit maior.

Distinctio.

ADpræsentis quæstionis intelligentiam prænotandū est, bifariàm intelligi posse episcopū reliquis sacerdotibus dignitate præstare. Vno modo in eodem genere: nempe intra lineam sacerdotis. Alio modo ac si sit in altiori genere. Exempli gratia sacerdos differt à diacono in alio genere: quia est distinctus character, distinctaque consecratio. Archidiaconus autem à diaconis, & archipresbyteri à presbyteris eodem genere: quia scilicet vnum eligunt qui sibi præsit.

Sententia Hieronym.

Nec refert quòd Papa illis an illi sibi eum præficiant. Hierony. ergo hoc tantū secundo modo, putà in eodem genere arbitrari videtur olim episcopum altiorem esse presbyteris: nempe quòd in schismatis remedium factum est vt ex presbyterorum numero vn⁹ cæteris præponeretur: qui ideò non erat nisi magnus presbyter. Est enim presbyter nihil aliud quàm senior, ac pro sua ætate venerandus & colendus.

Nomē ordinis bifariā est in vsu.

¶ Igitur nè per homonyma & equiuoca procedamus, ordinis nomē bifariàm in vsu est. Vno modo secundùm eius significatus amplitudinem, quo latissimè omnem gradum & dignitatem significat. Dicitur enim senatorū ordo, & doctorū & ducum. Vnde Cicero sæpissimè alium ordinem appellat consulum: atque alium tribunorum, &c. Altero verò modo per solennem vsum Christiani Theologi nomen accōmodarunt ad significandum vnum ex septem sacramentis: quales sunt ordo sacerdotalis, diaconi, &c.

Cicero.

¶ Quo suppositio ad quæstionem duabus conclusionibus respondetur. Prior est: Secundùm priorem significationem episcopalis potestas natura semper fuit singularis ordo: hoc est gradus & dignitas sacerdotali sublimior. Conclusio hęc primum omniū fundamentū habet in authoritate Dionys. qui ætatem Apostolicam attigit, Pauloq; institutore potitus est. Is ēm loco suprà citato, de eccles. Hierarc. ca. 5. planè lateque distinguit ex rei natura inter episcopos ac reliquos sacerdotes. Nam ait pontifices integrè sacerdotalis perfectionis participes esse: quasi reliqui non habeant integrā perfectionē. Et subdit: Pontificū itaq;, ordo sacratior, primus est diuina speculantiū ordinum, idemq; & summus & vltimus: quippe in quē perficitur & impletur sacerdotij nostri distinctio omnis. Sicut enim Hierarchiam omnem in Iesum terminari conspicimus, ita vnāquāq; functionem in diuinum Pontificem proprium. Vide quomodo instar Christi præfert Pontificē reliquo clero. Est ergo arctioris generis. Et apertiùs subdit secundùm aliam translationem: Discretè autem huic vltra cæteros ordines in sua operatione diuina lex distribuit diuiniores sacrificationes. Hæc autem sunt perfectrices diuinæ virtutis imagines: consummantes omnia diuina symbola & omnes sacras dispositiones. Quoniā neque sacerdos sacrum baptismū operabitur sine diuinissimo vnguēto: sed neque ipse sacerdos erit, nisi à pontificibus id muneris fuerit sortitus. Vide quam latè & disertè explicat differentiā inter episcopum & sacerdotē: idque diuino iure quādoquidem nullus sacerdos sine episcopo ordinatur, neque chrismate vti potest nisi ab episcopo cōsecrato, neq; vestibus aut vasis nisi ab ipso cōsecratis aut benedictis: præter iurisdictionē q̄ altiorē habet. Quod demū ait

Prima conclusio. Probatio.

diuina lege esse sancitũ Nã vt arti. 4. videbimus, diuina lege institutus est episcopatus: licèt chrismatis confessio & aliæ eiusmodi cæremoniæ traditione Apostolorũ institutæ credantur. ¶ Ex his ergo Dionys. verbis, talis colligitur ratio. Ille est censendus distinctus ordo, hoc est gradus & dignitas in ecclesia, cui aliqua ꝓpria inest & peculiaris spiritualis functio ad sacramẽtũ eucharistiæ ordinata: talis autẽ est episcopalis gradus: nã ad ipsum, vt dictũ est, spectat sacerdotes cæteros q; ministros, ac deniq; & chrismata & tẽpla cõsecrare, atq; adeò & plebẽ cõfirmare: quæ quidẽ simplices sacerdotes perficere nequeũt: ergo suapte natura est ordo & gradus à sacerdotali distinctus. ¶ Et cõfirmatur hæc ratio: nam ordo & gradus huiusmodi ac potestas ex sua ipsius solennitate dignoscitur. Episcopus autẽ præter sacerdotalem vnctionẽ solẽnius inungitur & cõsecratur: quasi nouã in sacrorũ administrationẽ potestatem suscipiens. Nã cum sacerdotes solùm inungantur manus ad consecrandũ, episcopi vngitur caput: sicut Aaron: ad denotãdũ esse caput ecclesiæ suæ instar Christi: vt proximè Dionys. aiebat. Nisi ꝙ Christus nõ solùm hominibus, verũ & angelis vniuersæq; creaturæ ceu caput præfectus est. ¶ Tertiò id arguitur. Episcoporũ cœtus status est perfectionis, longè altior quàm monachorum. Profitentur enim solenniter, non doceri: sed docere perfectionẽ, est ergo per se ordo. Accedit & exẽplum antiquæ legis: nã dignitas Aaron diuino iure excellior erat q̃ reliquorum sacerdotum. In summa episcopalis dignitas nõ ratione solius iurisdictionis constituitur per se in altiori gradu, neque illa de causa opus habebat aut vestis aut vnctionis differentia, sed ratione spiritualiũ functionũ. Quocirca episcopus ante consecrationẽ iurisdictione fungi potest: quãuis ordine tunc episcopali polleat: vt habetur ca. suprà citato ex literis. de excessibus prelatorum.

Rõ altera pro cõclus. *Cõfirmatio.* *Tertia rõ.* *Vltima conclusio.*

¶ De altero verò ordinis significatu controuersum est inter Doctores, vtrũ episcopatus sit ordo, hoc est sacramẽtũ. Partẽ affirmatiuam credit Durand. in. 4. Senten. distin. 24. quæst. 3. Et eadẽ. d. Scotus ait esse Canonistarũ opinionẽ. Cõtra quos statuitur posterior cõclusio. Episcopatus nõ est ordo qui septẽ sacramẽtis cõnumeratur. Sententia est Hugo. grauissimi autoris, qui post numerationem septẽ sacramentorũ vsq; ad sacerdotiũ, subdit: Hic gradus dispares in eodẽ ordine habet dignitates, vt Episcopalẽ, &c. Eãdem sequitur Magister sentẽ. eadẽ dist. 24. ac Diuus Thom. ac reliqui eius interpretes. Et ratione cõprobatur. Episcopus nullũ recipit characterẽ in ordine ad corpus Christi & sanguinem cõficiendũ, ergo cũ in hunc scopum omne sacramentũ ordinis referatur: episcopatus non est ordo. Probatur antecedens. Quoniam si talem reciperet characterem, aut esset minor sacerdotali aut maior: non quidem minor, nam eiusmodi characterum functiones omnes sunt administratrices in confectione sacrosancti sacramẽti: vt in diacono patet & subdiacono. Episcopus autem de sua natiua ratione non sic administrat sacramento. Neq; verò esse potest excelsior character respectu eiusdem qui sacerdotalis est. Quoniã conficere sacramentum, quod quilibet potest sacerdos, fastigiũ tenet & culmen quo omnia referũtur sacramenta. ¶ Secundũ hûc adhibet D. Thomas argumentũ loco citato. Natura sacramenti est ꝙ à præcedenti quantum ad eius necessitatem nõ dependeat: episcopatus autem dependet à sacerdotio: nam vt iam anteà dictũ est, cõsecratio episcopi, anteq̃ sit sacerdos, non valeret. Hoc autem argumentũ Scotus in. 4. dist. 24. eludit potiùs quàm impugnat. Ait quippe inde quòd episcopatus sacerdotium prærequirat, argumentũ potius sumi ꝙ sit perfectior. At verò hoc nihil ad rem. Haud enim de perfectione hîc disputamus, sed de natura sacramenti ostendimus inde nõ esse sacramentũ, quòd aliàs etiam absque præuio sacerdotio cõsecratio episcopi esset valida: sicuti consecratio sacerdotis, etiam si non fuerit diaconus suum imprimit characterem: vt dist. 63. can. solicitudo. & extrà, de clerico. per sal. ordina. ca. vt tuæ literæ. decretum legitur. Accedit huc & ritus ecclesiæ, ꝙ sacramenta ordinis in sabbato conferuntur: episcopus verò, tanq̃ legitimꝰ eius sponsus, die dominica consecratur. Est ergo opinio hęc: vt dictum est: non modo D. Thom. sed Alexandri & Bonauẽt. & omnũ cõmunis. Scotus verò loco citato ait Canonistas contrarium tenere propter hoc argumentum: ꝙ nisi episcopatus ordo esset, posset funditus auferri: nam tunc non restat quid aliud sit quàm iurisdictio: iurisdictione autẽ quicunque priuari potest: quãdoquidem propter crimen hæreseos atque alia, priuatur sua Ecclesia Episcopus. Et quidem Scotus deuinci hac ratione videtur. Annuit enim

Secunda rõ S. Thom. *Solu. Scoti.* *Refutatio.* *Posterema ratio.* *Alexand. Bonauent. Argumẽtũ Scoti.*

enim concedere quòd si non sit sacramentum, nihil in eo supereſt nisi auferibilis iurisdictio. At verò profectò nulla est rerum consequentia. Imò quanuis non imprimatur sacramentalis character, nihilo minùs adhibetur sacerdotalis habilitas quædam & facultas indelebilis, atq; ab epo inamobilis, vt ait loco citato Bonauentura. Quare depositus epus si iterum in suum ordinem restituatur, non opus habet denuò consecrari.

Solutio. *Durand.*

¶ Sed & Durand. quoq; eâdem dist. q. 5. alia via negat hanc nostram conclusionem. Cõcedit inquam episcopatum sacramentũ esse non quidem à sacerdotio distinctum, sed illud ipsum perfectum. Itaq; simplex, inquit, sacerdos licèt simpliciter habeat characterẽ sacerdotalem, non tamen est omninò completum & perfectum. Et subtexit exemplũ, quòd sicut confectiones corporis & sanguinis vnum constituunt perfectum sacramentum, ita consecratio sacerdotis & consecratio episcopi. Quare subsequenter confitetur episcopatũ characterem imprimere perfecti completiq; sacerdotij. Argumẽtum autem quo sibi hoc habet persuasum, est quòd pariter, imò perfectius episcopalis dignitas ordinatur ad sacramentum Eucharistię quam diaconatus, aut subdiaconatus cũ ministros ipsos instituat. Ex quo concludit esse perfectius sacramentum. ¶ Ad ipsum autem atq; ad suam rationem pariter respondentes fatemur ingenuè dignitatẽ episcopalẽ perfectionem sacerdotio adhibere, quod suppo nit, & includit: sed illa tamen perfectio non est de essentia sacerdotij, sed illi accidẽtaria, & accessoria, quæ ideo non constituit vnà cum illo verum sacramentum, neq; est pars integralis eius. Nec verò est intellectu facile duos imprimi sacerdotales characteres: alterũ simplici sacerdoti, alterũ verò episcopo. Quocircà nulla est rationis eius illatio. Episcopatus est in ordine ad corpus Christi verum, ergo est sacramentum. Requiritur enim amplius quòd sit potestas ad id proximè pertinens, nempè quòd eius functio sit, vel missę celebratio: vel eius ministratio, ceu diaconatus & subdiaconatus. Functio autẽ episcopi non est eiusmodi, sed instituere, ac præparare ministros. ¶ Quòd si contrà rursus arguas. Episcopus quatenus episcopus aliqua sacramenta cõfert, putà ordines: quæ non posset inquantum sacerdos: ergo eius propria potestas est sacramentum: quoniã potestas in vnum sacramentum: sacramentum alterum est. Negatur consequentia: sed solùm concluditur quòd episcopalis potestas sacramentũ sacerdotale præsupponat. Nisi eũ esset sacerdos, nequiret ordines conferre. Porrò autem Altisiodorensis non solùm eôdem quò Durandus inclinat, verùm vlterius progressus ait quòd archiepiscopatus est etiam sacramentum distinctum ab episcopatu: qui ideo in articulo sequenti in disputationem est accersendus. ¶ Per has igitur conclusiones conciliantur iura sanctorumq; asserta quæ variare videntur. Quoties enim legeris quempiam in episcopum ordinari, non ità propriè intelligas atq; ordinantur sacerdotes. Atq; id pariter quod. 21. dist, can. cleros. ait Isidorus: quòd scilicet ordo episcoporum quadripertitus est. Sed tamen, vt in priori conclusione asseruimus, nil est cur cunctéris verè vocare ordinem. Tametsi alij ad ambiguitatem tollemdam non ordinem, sed dignitatem appellent: vt Hugo de sacramentis suprà citatus. Et Magister Sen. lib. 4, dist. 24. vbi extra numerum sacramentorum ait. Sunt & alia quædam, nõ ordines, sed dignitatum nomina, vt episcopus.

Argument. Durand. *Obiectio.* *Solut. arg. facti.* *Altisiodo. opinio.* *Hugo. Magi. Sen.*

AD primum igitur argumentum respondetur, fortassè Hieronymum illa fuisse affectum opinione, quòd episcopus & presbyter solo diuino iure consulto eadem esset res, sed humano arbitriovnũ ex presbyteris fuisse cæteris præfectum. Nam præter citata testimonia subdit quòd Alexandriæ à Marco Euangelista vsq; ad Heraclam, & Dionysium presbyteri semper vnum ex se electũ, in excelsioremq; gradum collocatũ. episcopum nominabant. Et subdit exemplũ: vt diaconi eligunt archidiaconũ. Tametsi Hieronymum non planè intelligã, quãdoquidem subdit episcopum conferre ordines posse, non autem sacerdotem simplicè, vbi distinctionẽ ex natura rei insinuat: nisi velit hoc tantùm esse ex ordinatione ecclesiæ, vt in fine eiusdem citati capitu. olim. ait. Cuius verba, vt ait Durand. maiori sunt admiratione digna. Ait siquidẽ episcopus cõsuetudine magis quàm dispensationis dominicæ veritate presbyteris esse maiores: & in cõmuni regere debere ecclesiã. Cùm tamen citatus suprà Diony. iam tẽpore Apostolorum diuina lege astruxerit episcopũ à simplici sacerdote distingui. Quin verò Augu. in libro de Hære. Arrianos, inquit, ea fuisse infectos quòd dicerent presbyteros ab episcopo nulla differẽtia debere discerni. Haud

Ad. 1. arg. *Augus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen tam infami nota verba Hieronym. inu renda sunt: nam ipse, quocunq; id iure factũ sit, differentiam & in conferẽdis ordinibus, & in loci eminentia agnoscit. Sed in hoc tamen lubentiùs Augustinum atq; alios sanctos patres auscultare debemus, qp illa realis differentia ex institutione diuina per Apostolos originẽ traxerit. Ad ea ꝙ̀o loca sacra
Hierony. quæ Hieronymus affert, Respondetur, hoc inde tantùm concludi, quòd olim nomina episcoporum & presbyterorum promiscua erãt, vt tam episcopus diceretur presbyter, quàm presbyter, episcopus. Itaq; vtrũq; erat commune nomen ad significandum duas
Ad 2. argu. diuersas dignitates. ¶ Ad secundum satis superque secunda conclusione satisfactũ est. Concedimus enim episcopatum esse ordinem secundùm amplitudinem suę significationis. Negamus verò esse sacramentum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm episcopi inter se perinde differant atq; ipsi à simplicibus sacerdotibus.

POstquam visum est episcopalẽ dignitatem à sacerdotali suopte instituto differre, explorare consequens est, an episcopi similiter
Argum. 1. inter se differant. Apparet em sic esse: nã Archiepiscopo ex, pprio incũbit officio episcopum consecrare, quod episcopo nõ nisi ex cõmissione videtur cõpetere, vt patet capi. Quod sedem. de offi. iud. ordi. vnde & pallio vtitur, quod episcopo non est indultum: er-
Argumẽ. 2. go specie differunt. ¶ Secundò: Papa saltem dignitatis specie cæteris est excellẽtior, quã doquidem Petri successor est, cui peculiariter Christus vniuersum gregem commisit. Quare & singulariter etiã si fuerit aliàs episcopus, in Papam consecratur, singulariq; Tiara vtitur. Quocirca dist. 21. ait Pelagius Romanã Ecclesiã nõ Synodicis constitutis cęteris ecclesijs esse prælatã, sed Euãgelicavoce Domini Saluatoris nostri primatũ obtinere. Sed in contrarium est quòd in ijs quæ ad confectionem corporis & sanguinis attinent, nihil potest vnus episcopus quod singuli non possint: vt patet in ordinum collatione atque in ipsorum mutua consecratione: nam vnus alterum consecrat. Quin verò Hostien. consecrat Papam, & tamen si inferioris esset potestatis id nequiret: iuxta illud ad Hebræ. 7. Sine vlla contradictione quod minus est à meliore benedicitur.

QVæstionis huius duo insinuãtur membra. Primum de episcopalibus officijs & functionibus. Atq; alterũ de ipsorũ distinctione: quippe quorũ posterioris cognitio à prioris notitia pẽdet. Duabus ergo conclusionibus ad quæstionẽ respondetur. *Conclu. 1.* Prior est: Vniuersæ functiones quæ ad perfecti pastoris officiũ attinent, sunt episcopo peculiares & propriæ. Iam enim supra arti. 1. ostensum est, genuinum episcopi munus, officium esse pastoris: in cuius testimonium dum consecratur, traditur ei baculus pastoralis. Imò verò antè desiignatur esse pastor, quàm anulo fiat sponsus Ecclesiæ. Omnes ergo functiones quæ pascendo gregi accõmodantur, sunt dignitati episcopali, quatenus cunctis communis est partes & qualitates. ¶ Sed ais, nunquid non & plebani sacerdotes suarum sunt etiam parœcialium eccle- *Scrupulus.* siarum pastores? Sunt quidem. Haud tamẽ vndequãq; absoluti & perfecti. Quare non omnibus vniuersa pastorum officia ratione *Solutio.* suæ dignitatis incumbunt: sed quædam. Ad cuius intellectum notandum primũ pastoris officium esse vitam præbere gregi, eundemq; alere, sanare, & sustẽtare. Functiones *Pastoris officium* autem huiusmodi ad tria genera & ordines reducuntur. Primum nanq; id potissimùm fit per administrationem omnium sacramẽtorum. Baptismo enim regenerantur: deinde confirmati eucharistia alimur: & per pœnitentiam sanamur, &c. Illa ergo sacramenta quæ ad huiusmodi sunt vitam prorsus necessaria & cõgrua, incũbit cuicũq; plebano sacerdoti administrare. Qualia sunt baptismus, eucharistia pœnitẽtia, & sacra vnctio: & prætereà benedicere spõsos. Attamen ordinare ministros incumbit epo: & prætereà ob vberantiorem copiam Spiritus sancti cõfirmare plebem. In administratione ergo sacramentorum primùm incipit pastorale officiũ locupletius, ac perfectius esse in episcopo quàm in plebano sacerdote. Tum scilicet quòd sacerdotes non omnia conferre possunt: tum etiam quòd quæ possunt, ex sola iurisdictione ab episcopo concessa habent. *Ad officiũ pastorale pertinet docere populum.* ¶ Secundum ad idem pertinens pastorale officium est, fidem docere populum. Huius autem functionis duo sunt gradus. Alter illos explicare articulos qui sunt ad salutem necessarij. Et hoc propriè parœcianis sacerdotibus curam gerentibus animarũ incumbit. Quare profectò huius muneris, vbi gradis est negligentia, peccatum est illis mortale. Tenentur enim plebem Articulos docere fidei & Decalogum. Imò verò & orationẽ Dominicam: illa videlicet quæ pœnitentes, an sciant, sunt interrogandi. Scire enim debet Christianus quisq; quidnam sibi credẽdum, quidq; agendum, & quid à Deo petendum. Alter gradus est altiora fidei mysteria explicando sacram scripturam propalare, ac morum probitate gregem imbuere & instituere. Et hoc propriè pertinet ad officiũ episcopi. Cui ideo in consecratione traditur Euangeliorum liber sub forma præcepti dicitur: Vade & prædica populo Dei. ¶ Tertium quod ad idem pastoris officium spectat, est gubernatio & correctio: nam & hoc pacto vita gregis seruatur. Et facultas hæc, planum est, quàm sit in quolibet episcopo plenaria: nisi sit per Papam coërcita: in plebano verò nulla est, aut quàm tenuissimo. Potest enim plebi vt statis temporib⁹ sacra audiat, sacramẽtaq; suscipiat, præcipere. An verò excommunicatione, aut alia pœna in foro exteriori cogere, paulò inferius dicemus. ¶ Et per hæc, intellectus est capiendus doctrinæ Dionysij suprà citati, distinguentis tres hierarchias, hoc est sacri principatus actiones, puta purgare, illuminare, & perficere. Quorum primum ait ad diaconũ pertinere: secundùm ad sacerdotes: ac tertium ad episcopos. Purgare enim est purum ab impuro separare: vt triticum cribro, & farinam discerniculo. Venientes enim ad baptisma diaconus examinabat, an vellent vitam pristinam deserere, erroresq; abiurare: & sic separabat illos qui baptismo digni erãt ab alijs. Sacerdos verò fidei catechismo illos eruditos, fonte sacro tingebat: vbi per gratiã gratũ faciẽtẽ illos illuminabat. Sed eps cõfirmabat, hoc est gratia perficiebat. Deinde autẽ ipsorũ predicatione quæ de sacra scriptura hauserat, illos perampliùs ad diuinum amorẽ inflãmabat, in quo Christiana perfectio cõsistit. Haud ergo negãdũ est quin sacerdotes plebani curã verè gerãt animarum quarum etiam exhibituri Deo sunt exactã rationẽ, vereq́ue sint pastores. Perfectum tamen absolutumq́ue nomen solùm congruit episcopis: vt de suo ipsorum nomine admonentur. ¶ Per hæc subinde fit etiam liquidum quemadmodùm episcopi omnes sint, ac soli qui proprie loco Apostolorum successerunt eorumq́; funguntur vicibus: vt habetur can. in nouo. distin. 21. & can. ecclesiæ principes. dist. 35. Id quod can. quorũ vices. d. 58. authoritate August. fulcitur, inquientis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Patres missi sunt Apostoli: pro Apostolis filij nati sunt episcopi. At huius tamen intelligentiam notandum est, tria esse munera in quibus res & ordo Apostolorum consistit: vt Diuus Thomas super illud verbum Pauli. 1. ad Corint. 12. Quosdam posuit Deus in ecclesia primò apostolos, adnotauit: Videlicet authoritatem gubernandi fidelem populum, facultatem docendi fidem & Christianoe mores. Tertiò potestatem miracula faciendi ad confirmationem doctrinæ secundùm illud Lucæ. 9. Conuocatis Iesus duodecim Apostolis dedit illis virtutẽ & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent, & misit illos prædicare regnũ Dei. Quo postremo verbo intelligitur vt eos qui verbum susciperent, gubernarẽt: secundùm illud Luc. 10. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Et quidem quantum ad primum munus, episcopi sunt illis subrogati. Tametsi illorum singuliin vniuersum Christianorum orbẽ potestatem haberent, Episcopi verò non nisi in suas diœceses: sed solus Papa, qui substitutus est Petro, vniuersalem retinet iurisdictionem. In secunda autem eiusdẽ potestatis virtute, quæ est prædicare fidem, gradus sunt dignoscendi, Apostoli nanque eousq; illa pollebant virtute, vt (quod in sua. 2. Canonica Petrus ait) firmissimum habentes sermonem propheticum. quicquid ipsi prædicarent, eò quòd ipsi id assererent, fides esset: vt pote qui cùm organa essent, per quæ Spiritus sanctus loqueretur, non opùs haberent cogitare quomodò aut quid loquerentur. Qui quidem gradus in Ecclesia post Apostolos & Euangelistas non permansit. Potest quidem Papa & Cõciliũ articulos fidei explicare: sed tamen eos qui in sacra scriptura impliciti sunt, vel ex traditione Apostolorum ore tenus firmissimè habentur: vtendo scilicet fundamento Christi, ac subinde Apostolorum. Illi verò sine scripturę perscrutatione à Spiritu sancto mouebãtur. In singulis verò episcopis neq; ista quæ in Papa & concilio est facultas inest, sed tantùm prædicandi, interpretandi, amplificandi, persuadendiq́ue ea quæ Christ⁹ per se perq; Apostolos docuit. ¶ Tertia verò facultas faciendi miracula nõ perinde in ecclesia modò est atque in apostolis extitit: quia non eadem est prorsus necessitas. ¶ Quanuis vbi ratio id fieri modò exigeret, i

Gubernatio et correctio ad pastorẽ spectat.

Explanatio Dionys.

Sacerdotes plebani verè sunt pastores.

Soli epi successerunt loco Apostolorum.

Tria in quib⁹ ordo Apostolorum consistit. D. Thom.

Facultas faciendi miracula non est proinde modò in Ecclesia, atq; fuit i apostolis.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non haberet Deus manum occlusam. Ecce differentiam inter pastoralem episcopi functio nem & eam quæ est parœcianorũ sacerdotum. Et ideo, vt cap. in nouo. suprà citato legitur, vt episcopi Apostolis quos Christus Luc. 9. legitur elegisse successerunt, sic & reliqui sacerdotes parœciani successerunt. 72. discipulis: quos, quia messis multa erat, in auxilium episcoporum idem Christus suffecit: vt Luc. 10. legitur: nempè vt eorum essent auxiliares administri. Quare de lege cõmuni episcoporum est in ecclesijs parœcialibus presbyteros instituere: vt legitur cap. Sicut. 16. quæst. 7. ¶ Sed rogas nũquid & prædicare plebanis etiam conuenit, & aliqua iurisdictionis imago? Respondetur, prius de prædicatione certum est, nihil amplius eis ex officij necessitate incumberé quàm doctrimã, vt dicebamus, Christianam populo necessariam docere. Vtrum verò sit salutare consilium illis id muneris iniungere, in Tridentino Concilio fuit in publicum concilij prolatum: & prima fronte sic nõnullis patribus apparuit: sed non defuit, qui vt sententia pensiculatius agitaretur supplex orauit: à qua postea decernenda supersessum est. Enimuerò vt decórum & salutiferum est illis parœcialibus sacerdotibus qui verè Theologi sint id muneris suis plebibus impendere: sic pestilentissimum est Theologiæ ignaris id cõmittere. Iam enim & eo miserabili loco iacet ecclesia, vt in animarum cura committẽda, vix vlla habeatur dignitatis ratio: præterquam quòd neq; proprij plebani suas ecclesias administrant, sed per vicarios id faciunt: vix Latine scientes: nempè per eos quos quàm minimo possunt pretio conducunt. Adde quod in aliquibus quas lustraui prouincijs, illi sunt plebani qui cùm neque de limine Theologiam salutauerint, tamen Latinè & forte Græcè de turgentes putant fœliciter prædicare posse. Et isti sunt qui pestilentiores disseminant errores. Salubrius ergo populo est eiusmodi concionibus carere, quàm infici. ¶ Ad secundum interrogationis membrum respondetur. In sacerdote secundum suam propriam authoritatem nullam existere vim coactiuam quantum ad fori iudicialis. Nam maximè per excommunicationem quæ pœna pastorali baculo annexa est. Excommunicare autem propria authoritate solius est episcopalis muneris: vt habetur. 24. q. 3. can. corripiatur. & apud Diuum Thomã. 4. sen. dist. 18. q. 2. Excipit illic tamen idem doctor Sanctus furtum & rapinam, pro quibus, inquit, concessum est à iure vt possit parœcianos sacerdos excommunicare. Iam tamen non est in vsu concessio illa. Est nihilo minùs peccatum inobedientiæ illi non parere in ijs quæ suprà diximus iure posse præcipere. Nẽpè vt festa Ecclesiastica celebrent, & statis temporibus sacramenta suscipiant, & doctrinam Ecclesiasticam discant. At nisi adsit contemptus nõ est mortale aliud nouum præter transgressionẽ Ecclesiastici præcepti. De officijs functionibusque episcopalibus plura hic essent eademq; scitu perutilia adhibenda: sed vsq; ad quæstionẽ tertiam ea duximus reseruanda: vbi inter tractandam obligationem qua episcopi tenentur in suis Ecclesijs residere, commodius disserẽtur. ¶ Posterior conclusio. Episcopales dignitates quanuis archiepiscopum & patriarcham, imò & summum ipsum Pontificem commemores, non sunt specie diuersæ, sed solo iurisdictionis ambitu aliæ alijs superiores, aut inferiores. Ait quippe Isidorus, vt suprà ex can. cleros. 21. d. citatũ est, q̃ episcoporum ordo quadripertitus est. Nempè in Patriarchas, Archiepiscopos, Metropolitas, atq; Episcopos. Est enim patriarcha patrum summus, atq; princeps: archiepiscopus verò episcoporum princeps. Nam archos Græcè, idẽ est quod princeps. ¶ Metropolita qui certis ciuitatibus circumscriptam habet iurisdictionẽ: episcopus verò qui vnam regit cathedralem Ecclesiam. Iam verò metropolita nullus est sub archiepiscopo, sed ipsi sunt metropolitani. Patriarchæ verò, vt Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus, plures sub se singuli habent archiepiscopos. Imò & Romanus olim etiam appellabatur Patriarcha. ¶ Horum erho dignitates ait libro. 4. cap. de ordinibus, Altisiodorens. saltem episcopalem, & archiepiscopalem (nam de alijs non meminit) vere esse sacramenta: eademq; distincta. Nam vt argutum primo loco est vt episcopus sacerdotes atq; alios ministros ordinat & consecrat, sic & archiepiscopus ex proprio officio habet ordinare episcopum. Episcopi autem non nisi ex commissione. Nihilominùs conclusio à nobis asserta indubia esse debet. Primùm siquidem quantum ad id quod ait episcopalem dignitatem esse sacramentum, iam suprà satis reprobatum est. Cæterùm & quod eiusmodi ordines episcoporum inter se genere non differant

Quæstio.

Solutio.

In sacerdote nulla existit vis coactiua quantum ad fori iudicialis eius nudã authoritatẽ spectat.

Altisiodo.

Postrema conclusio.

Probatio assertæ cõclu.

rant, sed sint eiusdem generis & speciei, probatur. Nam quicquid potest archiepiscopus & Patriarcha, potest episcopus in sua diœcesi, etiam episcopos consecrare & Papam. Et quanuis hoc faciant forsan ex commissione, hoc accidit ppter iurisdictionis defectũ nõ autem ex defectu episcopalis dignitatis. Quemadmodum ob solum defectum similem non potest sacerdos quenquã absoluere cũ virtute characteris quoscũq; posset in discriminatim. Et per hoc solutũ restat eius

Ad. 2. arg. argumentum. ¶ Ad secundum autem de Põtifice maximo pariter negat, dignitatis specie cæteris sibi subditis antecellere. Sed quãtum ad iurisdictionis vniuersalitatem, iura omnia illi primatum perhibent. Nam quantum ad dignitatem, etiam episcopus Hostiensis consecrare cõsueuit. Neq; quippiam spirituale est ad corporis Christi consecrationem relatum, quod Papa efficere potest, quod nõ queat etiã simplex episcopus quãtum ad suam spectat dignitatẽ, nisi sit ratione iurisdictiõis ab ipso Papa cohibitus. Itaq; habet se inter episcopos summus Pontifex (quantum ad dignitatem episcopalem) sicut Petrus inter Apostolos, quorum quatenus ecclesiam repræsentabant, caput erat. Tam etsi quatenus erant Apostoli essent pares: vt cano, in nono. suprà citato habetur, distinct. 21. Neque verò quatenus episcopi ordinari ab ipso fuere, sed à Christo constituti. Præeminẽt ergo episcopi sacerdotibus altiori dignitatis genere. Papa verò episcopis in eodem genere: sed tamen quatenùs Christi vicarius, omnium est caput: vnde illi singulariter prius dictum est, Tibi dabo claues regni cœlorum: Matth. 16. licet postea Ioan. 9. omnibus datæ sunt: eiq; peculiariter dictum est, Pasce oues meas: licet in ipso cunctis sit episcopis dictum: qui per ipsum erant ratione iurisdictionis in orbem distribuendi. Decuit enim maximè vt Christus suã potestatẽ vni cõmitteret capiti vt tota Christiana politia imaginẽ regni spiritualis præ se ferret, quæ omnium est politiarum optima.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum institutio episcopalis dignitatis sit de iure diuino.

POST hæc tãdem vt hęc tota quæstio absoluatur, Quæritur, vtrum episcopi sint iure diuino instituti. Apparet eñ aliter res habere. Primùm quia præter Apostolos neminem legitur Christ⁹ instituisse episcopũ: sed Apostoli ipsi suã authoritate illos instituebãt: vt patet de Timotheo & Tito, quos Paulus cõstituit: ergo pariter episcopi non debent censeri iure diuino creati: sed à Papa iure positiuo, penes quẽ diximus summam iurisdictionem ecclesiæ esse. *Argum. 1.*

¶ Secundò, id confirmatur facto ipso Christi, Petrum sibi substituentis. Ipsi enim singulariter iussit: dicens, Pasce oues meas. Ac si dixisset: Tibi summam rei huius concredo: tu ipse pro tuo arbitratu de illa dispone: ergo episcoporum institutio non Christi, sed Petri est, eiusq; successoris. Vnde vox illa ipsius in. 1. eius cano. cap. 5. Pascite qui in vobis est gregem: nõ diuina, sed humana, nempè Petri præceptio apparet. ¶ In contrarium est illud Pauli Actuũ. 20. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei. quam acquisiuit sanguine suo. *Argumẽ. 2.* *Paulus.*

CONstitutum quidem suprà reliquimus dignitatem episcopalem ab Apostolorum seculo à sacerdotio propria dignitate & numeribus fuisse secretam. Desideratur autem quàm maximè ad rei præsentis elucidationem, nosse quo fuerit iure instituta. Nam cùm Papæ sit episcopos eligere, videtur eius institutio. Id quod ad persuadendã ipsorum residentiam tanti refert scire, vt inde sint præcipua argumenta petẽda. Et qui cauillari eludereq́ue rationes pertendunt, quibus saluberrimum illud ac diuinum residentiæ ius fulcitur, non alio se protegunt æneo clypeo, quàm quod aiunt non à Deo immediate, sed à pontifice episcopos fieri.

¶ Sic enim quidã coarmauit sese in defensionẽ, vt ipse arbitratus est, episcoporũ: videlicet, vt eos à iure diuino residẽdi liberaret: vt q. 3. fusius luculentiusq; patebit. Quemadmodum enim inquit episcopus iure diuino residere teneatur, cùm nullus à Deo immediate fiat episcopus, sed à Pontifice. Ipsius enim est diuidere diœceses & particularia ouilia, & imponere curam. Multaque alia id genus subdit quæ illic ampliùs disseremus. ¶ Hic ergo more nostro duæ sunt cõclusiones asserendæ & irroborandæ: vt potè quæ basis futuræ sunt ac fundamentum illius disputationis. Duobus enim modis cõminisci quis potest episcopatus particulares: nempè summo inferiores, non esse de iure diuino. ¶ Vno quòd dignitas ipsa non fuerit à Deo ipso

Catharinã fundamentum ad infidendã residentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso institutâ:veluti sunt sacramenta, sed à Papa,vt est quadragesimalis abstinẽtia,particulariumq; obseruatio festorum,& annualis cõfessio. Altero verò quòd eorum electio quæ per pontificem fit non fit diuina: hoc est de iure diuino,quorum vtrumq; est aperte falsum. ¶ Sit ergo prior conclusio. Episcopalis ordo,hoc est,gradus & dignitas, institutio prorsus diuina est, quam Christus ore suo proprio fecit:hæc iam satis in superioribus est demonstrata. Christus enim ipse Apostolos elegit,cui muneri annexa est episcopalis dignitas, puta Christianũ gregẽ pascẽdi. Illam autem dignitatem,præter spiritum propheticum quo illos imbuit, non in tempus instituit,sed vt perpetuò in ecclesia perduraret:ergo episcopalis dignitas & gradus qualis nunc in ecclesia perseuerat, ipsissima est Christi institutio. Posterior quidem præmissa nemini in dubium venire potest:quãdoquidem Christus Ecclesiam fundauit perpetuò duraturam,perpetuoq; pastu gubernationisq; adminiculo indigẽtem: cui adeò in singulis prouincijs fides morumque norma perpetuò esset elucidanda: non ergo in tempus,sed in perpetuũ hanc instituit dignitatem. Huc secundò accedit testimonium Paulinum ad Ephes.4. Et ipse dedit quosdã Apostolos,quosdam autẽ Prophetas, alios verò Euangelistas,alios autem Pastores, & Doctores,ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi,donec occurramus omnes in vnitatem fidei,& agnitionis filij Dei. Pastorum autem nomine episcopi potissimùm, vt dictum est, censentur: ergo illi necessarij sunt in ædificationẽ corporis Christi:atque adeò à Christo instituti sunt:vt quantum Ecclesia,tantum essent duraturi. ¶ Tertiò: Sacerdotium Euangelicum præstantius est Mosaico,plusq; adeò necessarium: illud autem in pontificem & sacerdotes diuisum pro toto legis tempore diuinitùs institutum est:ergo & nostrum sacerdotium in quo episcopi sacerdotibus præferuntur,à Christo est vsq; ad finem mundi institutum. Id quod Paul. ad Hebræ. contestatur,dicens: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translato fiat. Nisi quòd cùm sub illa lege vnus duntaxat populus vnaque tantùm synagoga degeret vno præcisè opus erat pontifice:ecclesiæ verò Euangelicæ in totum orbem latè patẽti quàm plurimis. ¶ Id etiam quartò ratione patet. Christus fuit solus Ecclesiæ fundator,

Prima conclusio.

Rõ conclu.

Altera rõ.

Ratio. 3.

Ratio. 4.

Vbi enim ait Paulus fundamentum nemi-
nem posse aliud ponere quàm quod positum est,quod est Christus Iesus:non solùm personam designat,verùm & eius leges & politiam. Vnde ad Petrum ipse ait: Super hãc petram ædificabo ecclesiam meam. Ad fundationem autẽ ecclesiæ nõ solùm necesse erat fidem sperandarum rerum, quò ceu in scopum tendendum nobis erat,docere,& leges illuc ducentes condere,verùm & magistratus instituere, qui ecclesiam secundùm easdem leges gubernarẽt. Qui quidem non alij sunt quàm episcopi, qui secundùm verbum Augusti,pro patribus Apostolis nati sunt nobis filij: ergo episcopalis functio institutio Christi est:aliàs nõ satis firmiter fundasset ecclesiam. ¶ Quintò: Sacramenta & quæ illis necessaria sunt,Christus ipse per se instituit, ac perinde sacramentorum ministros,quare ipse sacerdotes ordinauit. Episcopi autem soli proprio nomine habent quædam sacramenta administrare:nempè ordines & confirmationem. Haud ergo dubium est vllum quin Christus, nõ solùm Papatũ verùm dignitatem episcopalem quà latissimè ad omnes Antistites patet,instituit.

Ratio. 5.

¶ Sextò. Dignitas episcopalis, vt in præcedentibus monstratum reliquimus, eiusdem generis est in omnibus episcopis: nam sola iurisdictionis latitudine inter se distãt: ergo quatenus Papæ & reliquis episcopis cõmunis est,eodẽ authore Christo institutus est.

Ratio. 6.

¶ Septimò: Episcopalis dignitas inter charismata numeratur,quibus Christus sponsam suam Ecclesiam dotauit. De quibus nimirũ ait Paul. ad Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt,idem autem spiritus: & diuisiones ministrationũ sunt,idem autem Dominus: & diuisiones operum sunt,idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus, ergo episcopalis dignitas donum Dei est per ipsum ecclesiæ donatum,secundùm verbum Pauli

Ratio. 7.

Paulus.

1. ad Tim. 4. Noli negligere gratiã quæ in te est:quę data est per prophetiã,cũ impositione manuũ presbyteri. ¶ Postremò denique id cõfirmatur. Cùm Papa episcopum eligit aut confirmat,non magis instituit episcopalem dignitatem quàm instituitur Papalis, dum ipse eligitur, sed sola persona ad eandẽ dignitatem applicatur. Accedit tum demũ & Pius Papa qui can. oues. 6. q. 1. cõtestatur hanc veritatem,dicẽs quod episcopos Deus sibi oculos elegit. Est ergo certo certius, & si sic de his quę sunt fidei loqui liceret, luce eui

Postrema ratio.

Pius Papa.

dẽtius

dẽtius Christum instituisse dignitatem episcopalẽ,quæ modò in ecclesia viget. Ecquis enim credat tam insignem magistratum in arbitrio Papæ posuisse,vt ipse illum crearet? Et ita omnes Theologi tenent in. 4. dist. 24. omnesq; iuris canonici interpretes, qui idipsum confessissimũ habent. Qua vtique ratione Paulus nõ hominis ministros,sed Dei prorsus Apostolos, ac perinde eius successores episcopos,ac demũ sacerdotes existimãdos docet. Sic enim,inquit,nos existimet homo vt ministros Christi & dispẽsatores mysteriorum Dei. cùm Papa episcopos creat, aut episcopi sacerdotes ordinãt,nil aliud faciunt quàm ceu Christi ministri, Dei mysteria dispensare. ¶ Hanc ergo conclusionem tam multis duximus asserendam,non quòd vllus de illa dubitare credẽdus sit, sed vt per illam falsitas apertiùs innotescat assertionis illorum quos suprà citauimus: in quibus est Catharinus, qui aiunt episcopales functiones eorumq; obligationes ad residẽdum,ob id esse de iure duntaxat pontificio,quòd Papa est qui illos eligit applicatque ad suas singulorum ecclesias. Cuius contraria in præsentiarum asseritur talis conclusio. Episcoporum electio,atque adeo obligatio ad sua exercenda munera,est de iure diuino. At verò sunt qui hanc conclusionem: quanuis veram,non satis ex suis principijs deducunt:

Secunda cõclusio.

Torrensis.

quorum est Torrensis ille, alioqui non pœnitendus author,quem suprà libr. 8. citauimus. Qui quidem plus inferunt quàm veritas permittat. Existimãt inquam ob id eiusmodi episcoporum electiones esse de iure diuino, q̃ fiunt à Papa quatenus est Ecclesiæ minister. Quæ profectò causa ad id colligendum non satis est firma: neq; exemplũ quod subdũt talem habet in vniuersum efficaciam. Aiunt enim quòd sicut baptizatio,quia fit à ministro Dei eius ipsius nomine,est de iure diuino: sic electio episcopi, quam facit Papa. Sed possent qui contrariũ defendunt hoc pacto rationem hanc debilitare. Christus Papæ & Concilio non modò administrationem commisit eorum quę ipse instituerat,verùm & facultatem tradidit nouas condendi leges & ritus. Quare obseruatio quadragesimæ festorumq; multorum mere sunt positiui iuris: nempe pontificij. Et idem meritò censeri solet de cõsecrationibus Ecclesiarum altarisque ornamentorum. Quocirca nulla est collectio hæc si in vniuersum fiat, Põtifex quasi Dei minister hoc aut illud facit: ergo est de iure diuino:ni si antecedenti adhibeas illa facere tanquam institutionem ipsius Dei,vel quam Apostolis ipse explicuit vt Ecclesiæ verbotenus traderent. Quocircà ceu fundamentum huius posterioris conclusionis priorem anteiecimus. ¶ Est autẽ prius nostra nobis explicanda conclusio. Episcoporum enim electiones esse de iure diuino,bifariã intelligitur. Vno modo in genere quod singulis ecclesijs secundùm ecclesiasticam diuisionem sui applicentur episcopi. Alio modo quòd hic Petrus,aut Paulus huic,aut illi. Et quidẽ in hoc secundo sensu notum est hanc huius personæ electionem nõ esse de iure diuino eo pacto quo electio Matthię ac subinde Pauli:sicuti aliorum Apostolorũ fuit à Deo facta: sed ex humano eligentium iudicio, aut Papæ. In priori ergo sensu intelligenda est cõclusionis veritas. Quæ quidem facilè ex præcedenti sic colligitur. Deus Dei minister id quod ipse instituit ipsius iussu dispensat, actio est de iure diuino censenda,cùm autem Papa episcopum confirmat & consecrat,alicuique attribuit ecclesiæ,id exequitur quod Christus in genere instituit,quodq; ei facere iussit:ergo id iuris diuini censendum est. Posterior quidẽ præmissa superiori conclusione satis est demonstrata. Prior verò in sacramentorũ administratione perspicua fit. Baptizatio nanq; & sacramentalis absolutio & similia licet per ministros ecclesiæ immediatè (vt isti loquuntur) fiat, nihilominùs ob id iuris diuini sunt, quòd Christus illa instituit, einsque nomine fieri sic ac dispensari iussit. Et hoc est quod Paulus in priori ap Corint. epistola admonitum esse curauit, vbi illa sugillat diuersa symbola: Ego quidẽ sum Pauli,ego autem Apollo,&c. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? & infrà. c. 3. Quid igitur est Apollo? quid verò Paul? ministri eius cui credidistis:& vnicuiq; sicut Dominus dedit. Ego plantaui. Apollo rigauit: sed Deus incremẽtum dedit. Deus ergo per ministros sacramentorum gratiam dispensat, Et pariter omninò de episcoporum electionibus censendum est:pariq̃ modo nos docuit Paulus loqui. Sic enim locis suprà citatis ait: Christus posuit quosdam Apostolos alios verò pastores & doctores,&c. Et aljbi: Attendite vniuerso gregi in quo vos posuit Spiritus sanctus. Et cum Exod. 28. Deus Moysi iusserit dicẽs: Applica ad te Aarõ & filios

Bifariã itel ligi potest. Eporũ electiones esse de iure diui no.

Probatio cõ clusionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

filios eius vt sacerdotio fungantur mihi. Nũ quid propterea quod per ministrum Dei ille facta fuerit applicatio, continuò fit consequens non fuisse diuinam? Nonne & de episcopis qui à Põtifice summo creantur assertio vera est quòd sint serui quos dominus cõstituit super familiam suam? Vide consecratoris verba. Ait enim inter alias benedictiones ad Deum loquens: Sit fidelis seruus & prudens non quem ego, aut Papa, sed quem cõstituas tu Domine super familiam tuam: vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectũ: Hæc est enim episcopalis functio, perfectionem tum docere, tum etiam persuadere. Seductorium ergo argumentum est. Electiones episcoporũ distributionesque ecclesiarum pontificem fiunt: ergo id nõ est de iure diuino. Enimuerò cùm Christus permansurus nobiscum non esset in æternum, vt nos exteriori functione, vt dum inter mortales ageret, gubernaret, sed Spiritus sanctus quem nobis in hoc misit, vt intima mentis tantùm motione ecclesiæ assideret, fieri nequiuit aliud quàm vt quæ Christus instituerat, ministris committeret, qui externo foro & iudicio nomine ipsius prohiberẽt. Vnde Paulus non simpliciter, sed per externam ceremoniam: nempè per manuum impositionẽ Timotheum ad Titum ordinauit. Id quod commentarijs super Isai. adnotauit Hieroñ. inquiens ordinationem non tantùm precibus, sed manus impositione perfici, ne vocis tacita imprecatio clericos ordinet nescientes. ¶ Adde, id quod isti aiunt, immediatè eiusmodi electiones per pontificẽ fieri, æquiuocatione laborare. Imò verò secũdùm Philosophum lib. 1. Posteriorum Analyticorũ, illa causa dicitur immediata quæ est omniũ prima: sicuti immediata principia sunt in quæ vltima fit resolutio. Quare De⁹ est qui immediatè huiusmodi facit electiones per suos ministros. Sed tamen esto, causa secunda dicatur immediata, eò quòd inter ipsam & effectum nihil mediat. Sicut dum quis baculo mouet lapidem, baculus dicitur immediatè tangere lapidem, nam & hoc quoque pacto permittitur inter philosophos, locutio, inepta tamen est illatio. Quicquid Papa immediatè faciat, continuò excludere à iure diuino: tunc scilicet, quando Deus qui illud instituerit & fieri præcepit, & tanq̃ primus author charismata potestatesque cõfert: veluti episcopo vsu venit qui eligitur & consecratur. Sed alia consulenda est ratio ad explorandum sitne id quod Papa facit de iure humano: nempè vt suprà dicebam, sitne institutio ecclesiastica per potestatem à Deo traditam nouas instituendi, tum leges, tum etiam ceremonias. ¶ Et quò tandem aduersarios de sua ipsorum confessione reuincamus, quæritur: Cũ episcop⁹ ex Papæ cõmissione alium eligit & cõsecrat, vtrùm illa electio & consecratio censeatur Papæ, an illius episcopi qui eius fungitur vicibus. Profectò non negabunt quin sit potiùs Papę delegãtis, quippe cuius authoritate fit, quàm delegati. Pari ergo modo dicendum quòd cùm Papa eligit, vel cõsecrat, illa electio est de iure diuino. Id quod postremo isto testimonio corroboratur. Nam si dignitas episcopi effectus esset Papæ, posset quidem eum illa priuare: vt potest cum eum deponit, ecclesiastica spoliare iurisdictione. Et tamen quicquid Papa post consecrationem attentet, non potest dignitatem illam auferre: perinde ac si character esset sacramentalis.

¶ At fortè non deest qui ex nostra nos confessione hoc pacto coarguat. Quãuis electio in genere sit de iure diuino, nihilominùs hęc quæ fit huius personæ, non fit nisi humano arbitratu: ergo hoc sufficit vt electiones simpliciter dicantur de iure positiuo. Id quod inde confirmatur quòd sicut multi regnãt, vt Deus per Prophetam conquiritur, & nõ per ipsum: ita Hieremiæ. 23. lamentatur, q̃ pastores dilacerant gregem pascuæ suæ: & in Euangelio quòd intrant non per ostium sed vt fures, & latrones aliunde: qui ideo nõ Dei numine, sed humana voluntate eliguntur: atque adeò nõ diuino iure, sed humano.

¶ Ad hoc respondetur, aliud esse ius, aliud iuris vsum. Ius enim est facultas & præceptio faciendi id quod Deus ipse instituit. Quod ideo diuinum est. Vsus autem est exercitiũ quod in facto consistit: & hoc relinquitur prudentiæ & iudicio eligentiũ & confirmãtium. Quocircà potestas episcopalis, nisi fiat claue contra iura errante, vt puta q̃ irregularis nõ eligatur, semper iure diuino cõfertur. Quòd autẽ bonus vel malus eligatur, hoc dependet ex facto & vsu humano: ex quo procedere contra Dei volũtatem potest electio mala. Atq; in hoc de quo nos aduersarij decipi arbitrantur, ipsi falluntur. Censent inquã nos inde seduci q̃ ex eo q̃ Episcopatus est de iure diuino, elicimus electiões episcopales eodẽ fieri iure. Hæc autẽ nõ nostra est fallacia, sed sua: qua ex eo quòd vsus iuris sit arbitrio & iudicio humano inferunt electiones esse de iure humano. Audiãt quæso Leonem Pontificem in sermone de assumptiõe sua. Dignatio, inquit, cœlestiis gratiæ gignit Antistitẽ. Et Ambro. in Pastorali cõtra eos qui pretio ordines conferunt. Quis, inquit, dat gratiã episcopalẽ. Deus an homo? Et respondet, Sine dubio Deus: sed tamẽ per hominem dat Deus. Homo imponit manus, Deus largitur gratiã. Episcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatẽ. Si homo in ordine nihil amplius operatur, nisi seruitiũ, quod ei cœditur, cur Deo totũ negatur, qui ipsum ordinẽ tibi largitur? Hæc ille. Electio ergo iure diuino sit. At ne de nomine disputare videamur, dicimus q̃ quicquid potestatis Papa eligens cõfert, iure diuino Deiq́ue noie confert: atq; adeò quicquid tũc ei præcipit, iure diuino præceptũ est existimãdũ. Exempli gratia, cũ consecrator ait: Accipe Euangeliũ, & prædica populo tibi cõmisso. Illi contrarij nobis autores vocẽ esse aiunt nõ Dei immediatè, sed Papę. Quare ordinatus inquiũt Episcopus arbitrio Papæ id exequi tenet: vt si Papa voluerit nẽ ille resideat, aut si nõ curauerit vt episcopale munus rectè exerceat, ipsi Papæ imputãdum est, nõ autẽ episcopo. Atq; in hoc puncto status litis cõsistit. Ecquis autẽ hoc ferat audire? Ecquis inquã vllo modo ambigere queat, quin vox illa perinde habeat ac si illam Christus ꝓprio ore protulisset? quandoquidẽ qđ ipsissimus instituit, iussuq; suo, ore sui organi profertur: Deum ergo id loquentem debet episcopus auscultare: diuinoq; subinde id iure sibi imperari. Nam retrocedamus paulò ante in consecratione. Cũ ait consecrator: Accipe baculũ pastoralis officij, vt in corrigendis vitijs pię seuias, iudicium sine ira teneas, &c. Quo nomine illa proferuntur? Nõne Dei? Nunquit non ipse est qui per suum ministrũ illã confert potestatem & charismatis donum qđ ipse instituit? Vide quem admodùm id planissimè subiuncta precatio explanet, quę ad Deum funditur. Subdit nãque qui consecrat: Creator & cõsecrator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis: Tu domine emitte tuã benedictionem super hunc anulũ, vt quicunque hoc sacrosanctæ fidei signo insignitus inceperit, in virtute cœlestis defensionis ad æternam sibi ꝓficiat salutem. Et quasi iam Deus ad precationem annuerit: Accipe anulum: fidei scilicet signaculum, quatenùs spõsam Dei, sanctã videlicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibatè custodias. Deus ergo est cui⁹ nomine fit electio, vt potestatis donatio. Id quod ex illo verbo Nnmer. 11. fit notius. Iussit enim Deus Moysi dicens: Cõgrega mihi septuaginta viros de senib⁹ Israël, &c. & auferam de spiritu tuo, tradãq́; eis vt sustentent tecũ onus populi, & non tu solus graueris. Re vera, illa institutio fuit diuina. Quod autem ait, Auferam de spiritu tuo, non sic est audiendum, q̃ donum Moysi collatum curandum esset, sed q̃ de eodẽ spiritu quo illum donauerat, donaret etiam suis auxiliatoribus. Quare idem genus gratiæ confertur omnibus episcopis. Vnde cõsecrator: Propitiare, inquit, Domine supplicationibus nostris: & inclinato super hunc famulum tuũ cornu gratię sacerdotibus, benedictionis tuæ in eum infunde virtutem.

¶ Ex his ergo fit planè consequens, Episcopum non Papæ, sed ipsissimo Deo fidẽ suã obstringere. Quare facta electione, non Papæ, sed ipsi redditurus est animarum rationem sibi cõmissarũ. Ecce in quo veritas ab eorum opinione quos hic redarguendos duximus distat, & quò quæstionem præsentẽ perducere constituimus: Videlicet electionem quæ fit è Papa eatenùs esse de iure diuino, vt eius vinculo ille qui personam induit episcopi, & residere teneatur in sua ecclesia, & alia exhibere perficereq́; munera, quę suę pastorali dignitati incumbunt. Atque adeò hinc sumendum nobis restat initium quæstionis tertiæ de eorum residentia.

Hieronym.

Deus immediatè facit. Eorum electiones.

Rõ altera ad idem.

AD primum igitur argumentum eorum quæ in fronte quæstionis ꝓposita sunt respõdetur: quòd etsi neminem Christus legatur instituisse episcopum præter Apostolos, vbi eos prædicatum misit: nam illi functioni, episcopalis erat annexa: & singulariter Petrum sub pastoris nomine: tamen cũ eãdem authoritatem, vt dictũ est, perpetuò permansurã fundasset, eo ipso facto in Apostolis, & singulariter in Petro singulis futuris episcopis locut⁹ est. Itaq; quod Petro dixit, Pasce oues meas: cunctis qui per ipsum creandi essent episcopi dictum voluit: nẽpè vt eo ipso quod quisq; creatus esset, idem sibi datum diuinitus præceptũ intelligeret.

Ad. 1. argu.

¶ Ad secundum respondetur, propterea singulariter dictum fuisse Petro, Pasce, quòd quãtum ad iurisdictionis plenitudinem singulariter ipsum caput constituebat. Quocir

Ad. 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cà sicut illi peculiariter permissæ sunt claues regni cœlorum. Matth. 16. quas posteà Ioan. 9. cunctis dedit Apostolis: quin verò & Ioan. 20. cunctis suo gradu sacerdotibus in foro conscientiæ: sic hoc quod ipsi dixit, Pasce, cunctis fassus est. ¶ Ad aliud autē verbum eiusdem Petri. Pascite qui in vobis est gregem domini: negamus catholicè idemq; firmissimè vocem esse præcipuè Petri. Imo id nomine Dei admonuit. Quin verò mirari satis istos nequeo, qui contrariū putant: videlicet vocem esse perinde à Petro prolatā ac si episcopus suis præciperet subditis, aut prælatus monachis aliud quidpiā quod sua esset ordinatio & præceptio. Cùm planū sit ac perspicuum ceu diuinum organum esse locutum: perinde nimirū atque Paulum vbi aiebat, Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit. Consultò nanque dixit, Pascite gregem domini. Nā si oues sunt domini, cuiusnā pastores nisi domini, & cuius precepto pascere tenentur, nisi domini? Vnde Hierony. ad Nepotianum: & refertur, dist. 95. cano. esto. Petrus secundùm domini præceptum illud dixisse.

QVÆSTIO SECVNda, De episcopatu optando, ineundo, & conferendo.

Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 185.

ARTICVLVS I.

Vtrùm liceat Episcopatum appetere.

COnstituto ergo quidnam sit, quoq; iure dignitas Episcopalis fuerit instituta, subsequitē secundū rerum ordinē de eius desiderio, optationeq; & collatione sermone subtexere. Et nè D. Thom. honorem, quem hactenus detulimus, adimamus: nempè vt vbi ipse loquitur eius interpretemur mentem, exponenda nobis est quæstio eius. 185. secunda secundæ. Arguit enim q̄ desiderare affectareque Episcopale munus sit non modò licitum, verum & laudabile. Ait enim primum omniū Paulus. 1. ad Timoth. 3. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: desiderium autem boni operis, dignum est laude: ergo & episcopatum optare. *Argum. 1.*

¶ Secundò. Episcoporū status præstantior est & excellentior quàm monachorum religio: monachatum autem expetere pietas est & religionis officiū: ergo optatius erit ad Episcopatū anhelare. *Argum. 2.* ¶ Tertiò. Prouerbiorū. 10. legitur: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autē super caput vendentium: ille autem qui vita & scientia pollet, atque adeo Episcopali muneri idoneus est, videtur spiritualia frumenta abscondere, si se eidem muneri subducat: cui si se subdat, eadem spiritualia frumenta salubriter dispensare potest: ergo idem munus retractare vitio dandum est, optare vero laudi tribuendum. *Argum. 3.* ¶ Quartò. Sanctorum exempla ceu documenta nobis ad imitandum proponuntur, secundū illud ad Rom. 15. Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: legitur autem Isai. 6. eundem Prophetam ad munus se prædicationis obtulisse: vbi ait, Ecce ego, mitte me: ergo illud nulla reprehensione, imò præmio dignum est. ¶ In contrarium facit verbum illud August. 19. de Ciuit. Dei. Locus superior sine quo populus regi non potest, & si administretur vt decet, tamē indecenter appetitur.

AD quæstionem, vt literam Sancti Thomæ consueto more in conclusiones colligamus, suppositā triformi diuisione, quinque conclusionibus respondetur. Est enim in episcopali munere tria considerare. Primum scilicet, quod omnium est caput & finis episcopalis operatio & functio, per quā cōmuni saluti populi cōsulitur: id quod verbo isto designauit Christus, Ioann. vltimo: Pasce oues meas. Secundùm est, ordinis gradusq; celsitudo & eminentia, ad quam Episcopus assumitur, secūdùm illud Matth. 25. Fidelis seruus & prudens quē constituit Dominus super familiam suam. Tertium denique in eodem munere tanquā consequens annexumq; attenditur. honor reuerentiaq; ac tēporalium prouentuum affluens copia, secundùm illud Apostol. 1. ad Timoth. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt: nempe & apud Deū, & apud homines. ¶ Hac ergo substrata distinctione prima cōclusio, vt à postremo mēbro exordiamur, est: episcopatum intuitu affectuque tēporalium bonorū appetere, manifestariū crimen est ambitiosæ cupiditatis: nā cū bona tēporalia non sint nisi subsidia & sustentacula, ad finē administrationis instituta, eadem

Tria in Episcopali munere consideranda.

Corolla. 1.

dem tēporalia præcipua intentione appeti, peruersa appetitio est, Cuius quidem criminis obiurgabat Pharisæos Redemptor, Matthæ. 23. vbi aiebat: Amant primos accubitū in cœnis: & primas cathedras in synagogis, salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. ¶ Secunda cōclusio circa secundum distinctionis mēbrum. Episcopatū ratione celsitudinis & eminentiæ ambire nihilominus est criminosum: nam eiusmodi gradus altitudo, cōsequens est ad operis functionē: quare cū illa primū appetitur, ppostera est appetitio. Vnde & idem Seruator noster, Matt. 20. vituperio illud tribuit, vbi ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: vos autē nō sic: sed qui maior est inter vos, sit tanquam minister. Vbi Chrysosto. per hoc, inquit, ostenditur gentile esse primatum cupere, & sic gentium cōparatione eorum æstuantem animam conuertit. ¶ Tertia conclusio. Episcopatus functionē ad animarum salutem illum qui dignus existimatur appetere, studiosum officium est: egregiaq; laude cōmendandum. Hoc cū est quod Paul. laudat: quoniā affectus ex obiecto perpenditur, & illud per se opus, charitatis existit officium. ¶ Quarta cōclusio. Eiusmodi opus episcopale etiam ad consulendum proximorū vtilitati expetere: ob id q̄ gradus celsitudo illi adiūgitur, presumptuosum videtur: atq; adeò reformandum est: nisi vbi manifesta id necessitas exegerit. Vnde Grego. 1. parte pastoralium, ca. 8. Tunc, inquit, laudabile fuit episcopatū quærere, quādo per hunc quēquam dubium non erat ad supplicia graviora peruenire. Quibus verbis scienter explicuit, ipsum per se bonum opus esse, vbi culmen celsitudinis non habet annexum. Quare tunc temporis rari erant qui id oneris sibi imponi cuperent: nēpe illi duntaxat qui charitas zelo ad id diuinitùs excitabantur. Qua vtique ratione ibidem Grego. ca. 7. Isai. zelum offerentis se cōmendat. Quinta conclusio. Nihilominùs potest quispiam absq; illa presumptione appetere se esse episcopatu dignum, puincianque illam digne administrare, siue infula insignitus sit, siue anteà quàm ad id muneris assumatur: ita vt desyderium non in celsitudinem & primatum, sed in obsequiū ipsum Dei, gregisq; beneficiū feratur. Conclusio est tertiæ appendix. Vnde super Matthēū, Chrysost. Opus quidem desiderare bonum, bonū est: primatū autē, hominis vanitas est cōcupiscere, primatus nāq; fugientē se desiderat, desiderantē se horret. ¶ Assertiones tā etsi verę sint, plusculum tamē lucis appetūt. Et primū circa duas priores ambigitur quātumnā culpæ in eo immoderato affectu insit, dum quis aut tēporales prouēctus, aut humanos honores præ ipsa episcopali functione desiderat: vtrum scilicet genere suo mortale sit crimen. Apparet enim sic esse, eo q̄ est peruersus affectus erga res sacras: Sed nihilominùs ab altera parte pugnat argumentū, quòd cùm illa iuxta sint illius officij præmia, moueri eorum affectu ad optandū episcopatum: dūmodò paratus homo sit: rectè & ritè ipsum administrare: nulla videtur aut perexigua culpa. Nam cum honos, vt ait ille, alat artes, consultò eiusmodi præmia proposita esse videntur, vt homines ad studia allecti digni fiant huiusmodi dignitatibus adeundis. ¶ Respondetur bifariam contingere appetere episcopatum, ppter tēporalia bona. Vno modo vt hęc ordinis peruersitas sit obiectum appetitus. Itaq; vox, ppter, designet bona tēporalia, esse finē episcopatus. vt cùm dicis. Appeto episcopatum propter bona tēporalia, affectus appetēdi feratur in illum inuersum ordinem, scilicet episcopatus propter bonum tēporale. Et re vera hoc genere suo existit peccatum mortale: quia rerū ordo eis diuinitùs inditus peruertitur. Est enim debitus ordo, vt episcopatus propter functionem legitimā appetatur. Subsidia verò temporalia ad sustentationem, vt rectè possit iniunctum onus administrari. Quod quidē S. Thom. statim in ca. quæstionis docere cogitauit, dicens, Principale, & finale in episcopatu esse episcopalem operationem, per quam proximorum vtilitati intenditur. Quare ad argumentum proximè factum respondetur. Primùm q̄ etsi eiusmodi homo in animo habeat rectè episcopatum administrare, nihilominus præsentissimo exponitur periculo præcipuam habendi curam degludendi gregem, procurandique honorem & fastum, posthabendiq; animarum curam: nam qualis ordo est in appetitus obiecto, talis est in opere metuendus. Præterea, Etsi nullum tale immineret periculum, appetitio, ex suo ipsius obiecto peruerso vitiaretur. Secundo autē modo contingit episcopatum appeti ratione temporalium quæ ei annectuntur: non q̄ ratio illa constituatur finis episcopatus qui concupiscitur, sed quòd fuerit prima ratio mouendi appetitum

Dubitatio.

Solutio.

D. Thomas.

Conclus. 2.

Chrysosto.

Conclus. 3.

Conclus. 4.

Gregorius.

Conclus. 5.

titum. Et huiusmodi affectio nō apparet genere suo mortalis: cùm per illam non constituatur peruersus ordo in rebus. Possunt em̄ bona tēporalia mouere hominem ad appetendum episcopatum: etsi ipsa functio episcopalis non ordinetur in finem illum. Imò potest amor tēporalium mouere hominem ad amandū Deū ,ppter se, atq; adeò episcopatum. Sicuti & timor inferni potest quenquā mouere ad diligendū Deū ipsum propter seipsum. Nihilominùs quia concupita non eodē ordinē appetitū mouent, quē inter se habent: eiusmodi appetitio non caret culpa: saltem veniali. At quanq̄ hæc in scholis vtcunq; explicari valeant: tamen in affectu & vsu ægre distinguuntur. Etenim qui primo à tēporali præmio mouet, adeò facile ordinem peruertet, vt discerni nequeat, quin episcopatū ,ppter huiusmodi præmia concupiscat: atque adeò in periculo sit peccati mortalis. Quare alia est consulenda regula: nempè vt qui certus sit in ecclesiæ administratione nullum ,ppter bona tēporalia admissum ire crimen, sed officio suo secundū leges seruitum ire, licèt tēporaliū appetitu moueatur, extra metum est peccati mortalis. Sed tamē ,pfectò rarò ista cohærent. ¶ Secunda ambiguitas est in distinctione duarum istarum conclusionū, videntur quippe in idem coincidere. Nam etsi appetere bona tēporalia ad auaritiam spectet: appetere verò dignitatis celsitudinē ad presumptionem: tamē appetere honores, quod primæ conclusioni appositum est, ad præsumptionem etiā attinere videtur: cuius mentio fit in secunda. Respondetur autē diuersum esse appetitū honoris, qui est ambitio, ab appetitu celsitudinis qui est presumptio. Nam altitudo & honor habent se vt causa & effectus. Est siquidem honor excellentiæ effectus ac subinde testimoniū. Quare ambitio, vti. 2. 2. quæst. 3 1. ait S. Thom. est inordinatus appetitus honoris: vt puta vel cū quis testimonium excellentiæ appetit quā nō habet, vel non ad vtilitatem aliorum appetit: nam honor non ,ppter se sed tanq̄ aliorum cōmodum appetendus est. Præsumptio autem est immoderata spes, nempe concupiscentia alicuius dignitatis aut loci, qui vires appetentis excedit. Quæ quidem vitia in appetitu episcopatus diuersa sunt. ¶ His tamē sic expositis insurgere quis contrà poterit: nēpè q̄ huiusmodi bona ,ppter ipsa appetere non sit peccatū. Quoniā, vt ab auaritia incipiamus, duplex est eius species, vt S. Tho. 2. 2. q. 118. docet. Altera scilicet q̄ opponitur iustitiæ: Nimirū cū quis aliena iniquè cupit: quæ quidē ex genere suo est mortalis. Altera verò est quæ opponitur liberalitati: cū quis scilicet nimiū cupit bona tēporalia: quod sanè nō est peccatū, nisi quatenùs periculū affert, aliquid cōtra charitatē appetēdi. Pōt autē quispiam bona tēporalia spūalib⁹ annexa cōcupiscere, qui tamē firmū habeat ,ppositū, rectè eadem bona tēporalia dispensandi. Eâdē ratione aliquis potest cognoscere in se virtutis ac scientiæ dignitatē, in cuius excellentię testimoniū pōt rectè appetere honorē, atq; adeò poterit in se vires præsentiscere, vt citra præsumptionē valeat appetere celsitudinē loci. ¶ Hæc verūtamen argumenta ex superioribus soluūtur: nisi q̄ luculentius eandē elucidāt. Etenim loci altitudo natura sua non est ,ppter se appetenda: sed vt quis super candelabrū erectus luceat oībus qui in domo sunt. Et suo modo est de secularibus magistratibus sentiendū. Enimuerò ad hoc huiusmodi loci sunt instituti. Qui ergo in hunc finem talē locū concupiuerit, genere rei nihil mali cōmittit: nisi ,ppter periculum, vt quarta cōclusio declarauit. Qui autē ,ppter celsitudinē episcopatum appetierit: eo ipso se indignum ,pfitetur: quandoquidē peruersum habet affectū, atque adeò suprà vires id appetit suas: quod est præsumptio. Pari modo de honore sentito: q nō est nisi ob testimoniū virtutis expetendus: vt alijs prosis. Et pariter de bonis tēporalibus rei spūali annexis quæ non debent appeti nisi in sustētationē vt possis officio in aliorum cōmodum fungi. ¶ De tertia cōclusione nulla apparere pōt dubitādi ratio, adeò perspicuū est licitū esse appetitū, cōsulendi vacandiq́; animarū saluti. At verò quarta est meditatè cōsideranda, qua ait D. Thom. idipsum ,ppter annexam gradus celsitudinē præsumptuosum videri: nisi vbi manifesta necessitas extiterit. Eteni quanuis nō oīno eiusmodi appetitū cōdēnare videatur, ait tñ psumptuosū videri. Subsequit ergo ex his cōclusionibus, Prelatus appetitū si ad salutē animarū nō referatur, genere suo peccatū esse, vel mortale, vel veniale, vt explicatū est. Attamē ad huiusmodi salutē relatus, genere suo nec malitiā habere innatam, nec verò esse p se bonū, nam si per se bonus esset, nulla egeret circunstantia quæ ipsum excusaret. Si verò per se malus, nulla eū redderet

Secūda ambiguitas.

Respōsio.

Obiectio.

deret excusatum. Quocircà ,ppter annexū periculum, nisi causu aliud exigeret, malus est: causa verò exigente fit licitus. Quemadmodum si quis in rapidum flumen aut aliū quemuis periculosum locum fine causa se inferret, peccatum cōmitteret: cuius tamen culpam nōnunquam causa posset abstergere. Causam verò Diuus Thomas non aliam agnoscit quàm necessitatem, nō quidē personæ propriam, sed communem ecclesiæ.

Obiectio. ¶ Quod si quis eum redarguat, præter illam accidere posse alteram: putà si quis sobrium se & pudicum & doctū, ac denique irreprehensibilem nouerit: qualem Paulus. 1. ad Timoth. 3. depingit episcopum. Hic em̄ nihil culpæ contrahere videtur, si episcopatū salutis gratia animarum concupiuerit: etiam dum necessitas ecclesiæ nō ingruat. Ad hoc

Solutio. respondetur, consultò Diu. Thomam hanc causam subticuisse: eò quòd nemo id de se credere debet, nisi diuinitus, vt ait in solutione quarti argumenti, fuerit attactus: vt patet exemplo Isai. nam vt capite eius. 6. refertur, prius angelus tetigit os eius, vt omni cū iniquitate permundaret, quàm diceret: Ecce ego: mitte me. Et de Samuele legitur. 1. Regum. 3. diuinitùs esse à somno excitatū, vt faceret verbum domini in Israël. Et de cęteris Prophetis similiter est sancto numine dispositum. Et in libr. Dialogorum de Equitio monacho refert Grego. sensisse linguam sibi à Deo tangi, vt deineeps continere se à diutinis eloquijs non valeret. Hæc autem supernaturalia & rarissimè contingentia, non sunt in ordinem doctrinæ redigenda. Adde quòd neque diuina ista prouidentia nisi necessitatis tempore nunquam accidit. Igitur quò rationem summatim colligamus, cur episcopatus desiderium, aut iniquum semper sit, aut de præsumptione suspectum. Primū ante oculos constituenda eius est sublimitas. Est enim status non vtcunq; perfectionis, vt religiosorum, qui perfectionē discunt: sed qui illud requrit perfectionis culmen vt gregem suum eandem doceat. Benè cū tanquàm Apostolorum successores, vt dictum est, sint animarum custodes, quas Christus proprio sanguine redimit. Ob idq; eadē esse debent tum scientia, tum etiam vitæ eminētia instructi: vt quod de Christo ait Paul. valeant ecclesiā suam sine ruga & macula Deo in die iudicij præsentare: pro quo persoluendo munere, mortem etiam, si oportuerit, oppetere. Hoc ergo scopo ob oculos posito si quis hoc munus propter bona tēporalia cupit, iam dictum est quàm peruersum habeat affectum. Si verò id propter animarum salutem appetat, tunc aut dignum se atq; idoneum sentit, aut secus: si nō se arbitratur idoneum, iniquus est: puta iniustitiæ crimine implexus. Si autem idoneum se esse censet, vix liber esse debet à præsumptionis metu: nam vix vllus citra culpam valeat tantum sibi dignitatis adscribere, quantū munus hoc expostulat. Quando verò palàm est ecclesiam virorum inopia laborare, qui ei pro rei dignitate inseruire ,possint: tunc qui planè se videt ad eandem prouinciam aptum, licèt illam ob salutem animarum optet, eadem necessitate poterit excusari. Igitur si episcopatum mente expetere peccatum est, quanto deformius illud opere procurare & ambire? Porrò ergo depudendū est quòd tam licenter tamq; perfricato fronte præfecturæ huiusmodi petātur, ,pcurentur, & ambiant.

Vnde episcopatus desiderū redditur iniquū aut de præsumptōe suspectum.

Gregorius.

Ad. 1. arg.

AD primum igitur argumentum ex dictis colligitur solutio, quæ bifariàm exponenda venit. Primò vt illo loco Apostolus legitimum episcopatus desiderium definire voluerit: quasi dixerit, qui ritè & rectè episcopatum desiderat, non nisi opus desiderat quod bonum est: nempè operas suas saluti animarum nanare: quod in tertia conclusione tanquam licitum assertū est & laudabile. Vnde Augusti. 19. de Ciuita. Dei. Apostolus illic, inquit, quid episcopatus sit exponere voluit. Est enim nomen operis, non honoris. Scopein nanq; speculari est, & intendere: atque adeò episcopus idem quod super intendens: de quo iam suprà nos diximus. Quare vt paulo anteà dixerat, non episcopatus honor amandus & potentia, quæ per se vana sunt: sed opus. Quare Gregor. in Pastorali. Tunc, inquit, Apostolus illud dixit, quando ille, qui plebibus præerat, primus ad tormenta martyrij ducebatur. Qua propter nihil tunc episcopis quàm bonum opus in votis erat. Secundò autem paulò differentius idem Apostolicum verbum & fortè syncriùs interpretandum est: vt tanquā admonitio intelligatur, qua id muneris cupientibus pauorem incutiat. Ac si dixisset: Qui episcopatum desiderat, sibi caueat, sibique quidnā desideret, puidenter videat. Desiderat enim opus non vtcunque bonum, sed eousque egregium, vt vix vllus sit qui illi obeundo sufficiat, Quem quidem sensum subiuncta verba planè commēdant. Subdit

Augusti.

Gregor.

Interpretatio altera Paulini loci.

enim: Oportet Episcopum irreprehensibilē esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, &c. Vnde Gregor. ibidem laudans, inquit, desiderium boni operis in pauorē vertit protinus quod laudauit. Quare prudēter Diuus Thom. tertiæ conclusioni quartā ad iungit. ¶ Secundùm pariter argumentū in superioribus solutum est. Sanè vbi diximus aliter præsulum statum quàm monachorū perfectionis esse: nam religiosi solùm tāquā discipuli eiusq; sequaces illā ,,pfitentur. Episcopi verò tanquam doctores quasi illam iam assecuti. Nam adolescentulū quē Christus ad religionem inuitauit, non est scisciatus an perfectus esset, sed vtrùm vellet esse perfectus. Petrum verò nō anteà pastorem sui gregis instituit, quàm tertio interrogaret an se plusillis diligeret: hoc est an cæteris esset perfectior? Vnde Dionysius elicuit perfectionem episcopo actiue tanquam perfectiori congruere, monacho verò passiuè tanquā perficiendo, uelle autem perfici non est præsumptuosum, vt velle perficere, neq; eidem periculo expositum. Adde prætereà q̄ monachus alijs se subdit ad spiritualia capessenda. Quòd secundùm Augustin. 19. de Ciuitate Dei. cuicunq; est laudabile: à studio em idquit, cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod laudabile otium est. Ille autem qui personam Episcopi induit alios eligit sibi esse subiectos, à quo appetitu omnes dehortatur Apostol. ad Hebræ. 5. vbi ait: Nec quisquā sumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo. Et Chrysostom. super Matt. Primatum ecclesiæ cōcupiscere, neque iustum est neque vtile: Quis enim sapiens vult vltrà se subijcere seruituti & periculo tali, vt dat rationem pro omni ecclesia, nisi fortè qui nō timet Dei iudicium, abutens primatu ecclesiastico seculariter: vt scilicet seipsum cōuertat in seculare? ¶ Ad tertiū optimè etiā D. Thom. respondet, q̄ frumentorū dispensatio fieri non debet cuiuslibet arbitrio: sed primùm diuina dispensatione, mox & maiorum iussu & ordine, secundùm illud. 1. ad Corinth. 4. sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorū Dei. Et ad Roma. 10. Quomodò prędicabūt nisi mittantur? Quapropter cui neq; ex munere ,,prio incumbit, neq; id à superiori iunctum est, is non censetur abscondere frumēta: sed ille prorsus qui vel officium quod assumpsit negligit, vel pertinaciter recipere renuit. Vnde Augustin. 19. de Ciuita. Dei. Ostium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis: quā si carinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est ,,pter charitatis necessitatem. ¶ Ad quartum denique iam suprà responsum est. Sanctorum em̄ exēpla nihilo nos amplius docēt quàm quod nemo se ad episcopatum ingerat ante quàm diuinitùs sit accitus, nisi sit diuinitùs ad id purgatus: vt in Isai. exemplo videre est.

Ad. 2. arg.

Ad. 4. arg.

Dionys.

Augustin.

Chrysost.

Ad. 3. arg.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Episcopatum iniunctum liceat omninò recusare.

QVoniam à virtutis linea versùs vtrunq; extremū declinare contingit, & visum est quantum in Episcopatus appetitu insit aut peccati aut periculi, subsequitur vt videamus, an in eius refutatiōe peccatum esse contingere possit. Arguitur enim à parte negatiua ex Greg. in Pastorali. vbi ait per actiuā vitā prodesse proximis cupiens Isai. officiū prædicationis appetit. Per contēplationem verò Heremi. amori conditoris sedulò inhærere desiderans ne mitti ad prædicandū debeat cōtrà dicit. Ex his nanq; verbis sic arguitur. Amor Dei amori proximi prestat: si cuti & vitæ actiuæ contēplatiua: nemo autē vt meliore potiatur fruge inferiorē renuens culpa denotatur: ergo omnino licet Episcopatum contemplationis gratia refutare.

Argum. 1. Gregorius.

¶ Secundò. Ex definitione superioris articuli arguitur: Nemo nisi purgatus, quod Isaiæ. exēplo monstratum est, debet Episcopalem subire prouinciā, sed id quenquam de se cognoscere, velut ibidem inquit Greg. per difficile est: ergo nemo tutò nisi forte id diuinitùs nouerit debet se permittere Episcopali functioni addici. ¶ Tertiò de beato Marco in eius Prologo ait Hierony. quòd dicitur post susceptam fidem amputasse sibi digitū vt illa orbitate ineptus sacerdotio fieret. Nec desunt qui emisso voto sese arcent, ne Episcopi creari possint. Obstacula autē huiusmodi sibi quēquā obtendere, grauius est, quàm dignitatē ipsam recusare: ergo vnicuique subducere se licet ne eligatur. ¶ In contrarium occurrit Aug. in Epist. ad Eudoxiū, quæ est nume. 81. hisce verbis: Si qua, id est, aliqua ratione, operam vestrā mater Ecclesia desiderauerit, nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis: sed mitti corde obtemperetis Deo: cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus ecclesiæ præponatis: qui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodò nascere mini, non inueniretis.

Argum. 2.

Duo incommoda eorū qui inuitū Episcopatū pertinaciter recusant.

Obiectio.

Augustin.

Argum. 3.

Augustin.

Cōclusio responsiua.

AD quæstionem vnica cōclusione respōdetur. Quemadmodum ad inordinationem voluntatis pertinet vt proprio motu sese vllus gubernandi periculis subdat, ita & eius prauitas est superioris iudicio & præcepto se subducere. Probè em̄ hîc Diuus Thomas duo in episcopatus assumptione meditanda dignouit. nempè quid hominem deceat sua sponte appetere, quidq; maiorū iussu acceptare. Propria enim voluntas hominis illuc debet esse mente intenta, vnde sua propria pendet salus: quia hæc sibi propriè cura incumbit, atque adeò cauere ne se illuc immergat, vnde sibi periculū imminet. Sed tamen cùm superioris vigilantia ad bonum cōmune debeat potiùs attendere, ex eius arbitrio & dispositione debet subditorū quisque publicam administrationem capessere. Hinc ergo fit nostra conclusio nota: videlicet vtrinque subditi voluntatem periclitari: nēpe & dum proprio motu ad episcopatū sese infert, & dum à superioribus iussu se aufert. Quare optimè post citata verba subdit Augustin. Sicut interignem & aquam tenenda est via, vt neque exuratur homo, neque demergatur, sic inter apicem superbiæ & voraginem desidiæ iter nostrū temperare debemus. Sicut scriptum est. Non declinantes neque ad dexteram neque ad sinistrā. Duo autem iniuriosa incōmoda Diuus Thomas refert illius qui se plus nimio subtrahit. Primùm quòd charitatem repudiat proximorum, quibus frugi esse potest. Nam vt ait suprà citatus Augustin. Negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Secūdùm, quòd humilitatem violat, & obediētiam quam superioribus debet. Vnde Grego. in Pastor. Tūc inquit ante Dei oculos vera est humilitas, cū ad respuendum hoc quod vtiliter subire præcipitur, pertinax non est. ¶ Sunt autem hæc dgna quæ paulò altiùs expendantur. Primum enim differentia illa de propria subditi & aliena superioris voluntate non videtur rationi consona. Nam cùm bonum commune præstantius sit particulari, non solòm magistratus & persona publica, verùm quicunque priuatorum debet illud suo priuato cōmodo anteferre. Vnde licet quis maiorem recreationem & dulcedinem in oratione sentiat & abstinentia, vbi tamen nouerit bonum publicum periclitari, suum propriū otium debet sua sponte etiam iniussus deserere, vt ad prędicandū prodeat, vel ad aliud cōmune bonum: etsi opus ad id fuerit solidiori cibo vti. Ad hoc respondetur, quòd et si bonum cōmune sit præstantius particulari, tamen cura eius ex proprio officio soli personæ publicæ incumbit. Salus autē spiritualis cuiuscunq; sibijpsi propriè commissa est. Et ideo subditus quicquid sua ,,pria authoritate inceptauerit, debet facere secundùm quod expeditiùs conducentiusque ad suam propriā animæ salutem fuerit arbitratus. Quare licèt videat quàm maximè posse bono cōmuni prodesse: si tamen prudenter timeat, periculum suę salutis spirituale inde offerri, quod vtique putat non posse vincere, nequaquam se debet illi cōmittere. Prælatus verò è cōuerso secundùm indigentiam boni cōmunis iudicare debet quid cuique imperet. Et ideo metuenda est illinc vtique superbia, atque hinc rursus inobedientia.

Explanatio conclusio.

Solutio.

¶ At verò sciscitaris vtrùm vtrumq; timendum sit tanquam genere suo malum. Appareret enim non sic esse: quoniam non obedire, genere sub peccatum est mortale: & tamen quòd sua se quis sponte ad Episcopatū offerat, suprà dictum est, non esse suo genere peccatum. Imò potest id fieri licitè, si circunstantiæ suprà explicatæ concurrant. Ad hoc duas subdit Caietan. solutiones. Primā quòd forsan Diuus Thomas voluit similitudinem secundùm omnia constituere, sed satis est quòd vtrobique potest esse peccatum. Secunda quòd fortasse in priori membro loquebatur de appetitione episcopatus peruerse: vt pote non propter opus, sed propter honores aut fructus: quòd genere suo est mortale. Hæc autem posterior solutio menti Diui Thomæ non congruit: qui in priori membro nō constituebat peccatum propter peruersionē finis, sed eò quòd quis sua sponte se ingerat. Neque prior adeò est vero proxima: nam vtrobique videtur aliquid ex genere malum agnoscere. Et ideò fortè dicere voluit, quòd quia episcopatus nullatenùs esse potest sine periculo, ex genere suo habet quandam malitiam: scilicet q̄ quis se periculo obijciat: licèt non sit adeò

Dubium.

Duplex solutio Caiet.

Refellūtur solutio. Caietani.

Solutio authoris.

innata, quin per alias circunstantias possit omnino excusari. Eodem modo de inobedientia est censendum. Est enim genere suo peccatum, quare esse non potest inobedientia, quin sit peccatum: sed tamen concurrere possunt in persona tales circunstantiæ, propter quas nulla sit inobedientia non parere prælato, subditum ad Episcopatum adigenti: vt in solutionibus argumentorum explicare festinamus.

Ad. 1. arg. D. Thomas. AD primum igitur trimębrem solutionę affert Diuus Thomas. Cuius prima pars est, quòd etsi vita contemplatiua excellentior sit quàm actiua: tamen ex altera parte bonum commune præstantius est particulari: & ideo tenetur homo cùm ad Episcopatum accersitur, etiam cum aliquo spirituali otij detrimento iussa capessere.

Mēs sancti Thomæ. Quòd si responsio hæc conclusioni ipsi eiusque nostræ expositioni aduersari cuipiam appareat, eò quòd dixinus priuatę personę magis propriè incūbere custodiā ,ppriæ salutis spūalis: q̄ bonis cōis, etiā spūalis, intelligat nullā esse repugnantiā. Illud em̄ solū cōcludit quòd spōtaneè nullus se debet ingerere. At verò quando superioris mandato accersitur, iam tunc saluti suæ magis expedit obedire: tum quòd etsi ratione actus contēplatio sit melior, tamen ratione obiecti seruire cōmuni bono excellentius est: tum etiam quòd virtus non solùm ex obiecto existimanda est, sed ex necessitate, quæ in tali casu ingruit. Quemadmodùm eleemosyna esse potest præstantior virtus quàm oratio.

Paulus. Vnde Paulus ad Philippen. 1. Coarctor, inquit, è duobus: desiderium habens dissolui & esse cum Christo: multò magis melius. Permanere autem in carne, necessariū propter vos. Quare Augustinus in verbis citatis: Non otium, inquit, vestrum necessitatibus ecclesiæ præponatis. Additur autem secundò ad maiorem huius explicationē hoc ipsum ad maiorem dilectionem Dei pertinere. Optatius enim Deo est & chari⁹ vt cura suarum ouium quas suo sanguine redemit impensè habeatur, quàm vt suæ ipsius contemplationi vacetur.

Augusti. Vnde Augustinus super illud Ioann. vltimo, Christi ad Petrum: Pasce oues meas: Sit, inquit, amoris officium pascere dominicum gregem, sicuti fuit timoris indicium negare pastorem. Adijcitur demùm tertio, quòd neq; episcopus sic est addictus vitæ actiuæ, vt à cōtemplatiua sit prorsus alienus. Imò debent esse sicut nubes volantes: nempè diuinorum contemplatione pluuiam concipientes, qua prædicando subditorum animos fœcundent.

Ad. 2. arg. S. Thom. ¶Inter respondendum autem ad secūdum, primùm omnium Diuus Thomas præiacit fundamentum, conclusionēm scilicet, quòd nemo tenetur in his quæ illicitè sibi præcipiuntur, dicto obtemperare: nam obediēdum est Deo magis quàm hominibus. Subdit autem tria impedimentorū genera obedientiæ obstātia. Primum scilicet quod subditus ipse amouere potest: vt si sit in peccato mortali, quod quidem tunc amouere tenetur, vt obediat. Secundum quod non ipsi, sed prælato auferendum incumbit: quale est irregularitatis aut excommunicationis. Et tunc debet eidem prælato ipsum patefacere vt iudicet si expedit dispensare. Quemadmodum de Moyse legitur Exodi. 4. Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudiustertius. Cui Dominus. Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Tertium verò est, cui neque subditus neq; prælatus mederi potest, vt si archiepiscopus cū electo super irregularitate dispensare nequeat: & tunc ad Papam conuolandum est.

Existens in p̄cō mortali indigⁿ est episcopa tu durante peccato. ¶Et quidem circa duo vltima nihil restat dicendum. De primo autem id primùm animaduertendum est, quòd qui in peccato est mortali, quod Paulus crimen vocat, indignus est qui Episcopatum anteà suscipiat quàm animum ab illo diuellat. Nā qui Dei iussu probitatem debet eius gregem docere, contra eius voluntatem prouinciam subit, qui, vt ait Paulus non est sine crimine. Vnde non dubito quin ille qui cū animo perseuerandi in peccato Episcopatum acceptat, eodem ipso facto mortaliter peccet. Sed nihilominùs si aliàs idoneus est, & non vult sibi sordes abluere vt obediat, etiam in hoc admonet Diuus Thomas ipsum peccare: quandoquidem ait ipsum teneri peccatum amouere. Sed hoc profectò paulò accuratiori indiget meditatione. Primùm enim non est intelligendum nouum esse peccatum ab inobedientia distinctum: sed vult quòd qui vt in peccato persistat, obedire renuit, non habet legitimam causam vt inobedientiæ crimine abluatur.

Dubitatio. ¶Quæstio hæc tamen illicò legentis animū mouere potest: Vtrum si homo ille qui eligitur ea est affectuum pestilētia corruptus, quanuis latenter, vt turbulentiam suæ conscientię

scientię pacare nequeat, sed prudēter timeat se idētidē ab illis fore superandum, ,pponendo vtcūq; exire à peccato, teneatur electori parere. Apparet enim ratio id conuincere, quandoquidem impedimentū habet primi generis: nempe quod ipse potest excutere.

Solutio. ¶Re vera ambigua res est. At verò cùm possibile in præsentiarum non dialecticè, sed secundùm prudentiæ regulas, &, quod aiunt, moraliter sit vsurpandum: pro eo etiā quod perquā difficile est, ille qui sentit se posse seritatem suorū affectuū non edomare, profectò non teneretur parere: imò delictū esset apud Deum tanto se discrimini obijcere. Secùs autem si inidoneum se quantū ad scientiam vel alias qualitates, quæ foris patescūt, præ sua modestia existimaret: nam si hæc prælatus prudens & probus cognoscit, illi deferendum est iudicium: atq; adeò obtemperandum.

Quæstio. ¶Sed percontaris quinam censendus est prælatus cui est de necessitate in hac parte auscultandum: an solus Papa electionis episcopi confirmator, & episcopus in collatione sacerdotij, an etiam electores? Videtur quòd soli Antistites: nam electores non sunt Prelati. Imò reges iam sunt qui electorum loco præsentant.

Responsio. Respōdetur, quòd quantum ad rigorem iuris solus prælatus, q̄ ritè iurisdictionem habet, necessitatem infert, vt citra inobedientiæ crimen nequeas eius iussa retractare: imò tunc dūtaxat quādo in virtute obedientiæ id præceperit. Attamen quando electores viri sunt ,pbi qui sancto zelo electionem faciūt, non opùs est electum difficilem se gerere. Imò consultius est electionem acceptare: dummodò religiosus id nè faciat, nisi facultate prælati præmissa: quandoquidem suum sic habet institutū. Enimuerò in eiusmodi honoribus fugiendis circunspectus esse quisque debet: nam solēt vt Schytæ fugientes in tergum periculosiùs vulnerare: solent inquam sæpe istarum dignitatū despectores peiori inde superbiæ raptu corripi, quàm si acceptare nō metuerent. Adde quod etsi huiusmodi celsitudinis loca omninò respuere act⁹ esse possit heroicæ virtutis, nihilominùs potest fidelis seru⁹ & prudens in administratione ecclesiæ creberrima præstare officia, quæ simul multò sint apud Deum cumulatioris commendationis, quàm vnica humilitatis actio. Viris igitur probatæ vitæ sic est prudentia modestiaque in amplectendis magistratibus exhibenda, vt in nihilo sit minor in renuendis adhibenda cautio. Tunc vel maximè, dum præsulum, qui digni sint, inopia laboratur, atque adeò ecclesia Christi bonorum opus habet obsequio: vt paulò nos anteà citatus Augustinus admonebat.

Ad. 3. arg. ¶Ad tertium respondetur. Cùm episcopatus simpliciter non sit de necessitate salutis, vt sacramenta ac virtutum officia, sed tunc tantùm quando ratio id obedientiæ exegerit, nihil per se implicat iniquitatis, vt voto quis aliove obice sese prępediat, ne capiat. Quemadmodum transitus ad secundas nuptias non ideo est illicitus, q̄ ordinibus suscipiendis obstat: dummodò votum nunquàm acceptandi episcopatum sic habeat restrictam intentionē, quod hoc quantum in se fuerit, neq; procurabit, neque accipiet. Nam si proponeret nulli prælato de illa re obedire, delictum esset: neque tale votum eousque esset obligatorium.

Hieronym. Ad id autem quod de beato Marco allatum est, si res ita habuit: nam Hieronymus non prorsus affirmat, sed ait, dicitur: necesse est fateri diuina id reuelatione fecisse: nam quempiam se tali fine membro mutilare, delictum esset, vt ex concilio Nicen. can. si quis. d. 55. innotescit.

Concilium Nicenum. ¶Hoc autem hìc non est silentio prætereundum. Vtrum licitum sit desiderare & exoptare eum, qui creditur omnium optimus vtilissimusque ecclesiæ, in præsulē creari. Quāuis propter rei arduitatem vehementissimè de propria ipsius salute timeatur. Est enim casus creberrimè contingens: nempe quòd quis in magistratus administratione non sit totum facturus, quod debet: & tamen inter omnes qui esse possunt, sit minimè malus, & reipublicæ maximè vtilis.

Dubitatio. Apparet ergo id expetere non esse licitum. Nam quippiam alicui optare quod illi est ad salutē tam periculosum, & probabilissimè nocuū, videtur ad odium pertinere.

Solutio. ¶Ad hoc nihilominùs respondetur. Primū quòd nemini licet cum tam ingenti periculo publicam prouinciam subire: neque verò in illa perdurare, si metu excutere non potest. Nam quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò sue detrimentum patiatur? Imò è diametro repugnat charitati Dei salutem spiritualem propriam saluti totius orbis posthabere.

Laudabile est eū expetere in Antistitē qui ecclesiæ est magis Secūdum assertū sit: Nō solùm licitum est, imò laudabile desiderium, vt ille sit Antistes, qui ecclesiæ est magis idoneus, seu minùs incōmodus, quantuscunq; de eius salute habeatur metus. Non dico quòd possis hoc illi cō

Universidad de Deusto
Biblioteca

gis idoneus etiã cũ formidine aduersæ ualetudinis.

sulere vt accipiat: nam ipse tunc nequiter ac ciperet aut retineret, sed quòd licitum sit tibi id de altero desiderare: quin verò & procurare: & ideo quantumuis tibi aliter esset amicitia aut alia necessitudine coniunctissimus, id debes optare. Et ratio est manifestissima: quoniam bonum vniuersale præstantius est particulari: atq; adeò, proprio excepto, magis est optandum quàm bonum spirituale cuiuscunque amici. Atque hoc ipsum cõfirmatur: nam si elector esses, deberes illum eligere: ipsi enim electo examinare incumbit quid sibi expediat.

Rõ asserti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm oportet eum qui ad episcopatum assumitur, esse cæteris meliorem.

POst appetitũ episcopatus & tẽperatam obedientiã eius qui eligitur, subsequitur de electoribus & confirmatoribus explorare, vtrùm semper teneantur eligere eum qui sit cæteris omnibus melior. Apparet eñ quod hoc nos Christus facto docuerit. Petrum enim non anteà ecclesiæ suæ præfecit: quàm trina interrogatione examinaret, an se plus cæteris diligeret. Meliorem autem simpliciter sola facit charitas: ergo nũquàm nisi melior eligendus est. ¶Secundò: Symmachus Papa. 1. q. 1. vilissimus inquit computandus est, nisi scientia & sanctitate præcellat qui est dignitate præstantior: sed quisquis scientia sanctitateq; præcellit melior simpliciter censetur: ergo nemo nisi qui morum probitate cæteris præstet est eligendus. ¶Tertiò: In quolibet genere minora gubernãtur p maiora, sicut corporalia per spiritualia, & inferiora per superiora: vt. 3. de Trinit. Aug. est author. Sed episcopus assumitur ad regimẽ aliorum, ergo debet esse cæteris melior. ¶In contrarium est textus Decretalis, de elect. c. scriptum, dicens quòd sufficit eligere bonũ, neque oportet eligere meliorem.

1. Argum.

Secundum.

Tertium.

ETsi quæstionem istam libro tertio de omnibus ecclesię magistratibus latissimè discusserimus, tamen quia hìc à D. Tho. de episcopis peculiariter inseritur, ordo nos rerum cogit illam repetere. Summa ergo responsionis D. Thom. supposita distinctione duabus conclusionibus continetur. In electione enim, inquit, ad episcopatum, aliud est ex parte eligentium, atque aliud ex parte electi pensandum. Est ergo prior conclusio. Nemo eligere tenetur meliorem, si nomen melioris secundùm proprium significatum vsurpes, sed eum qui ad munus pastorale fuerit expedientior & aptior. Bonus eñ nemo simpliciter nisi ob solam charitatem existit. Potest enim, vti aliàs diximus, esse bonus artifex sine virtute morali: sola autem hæc facit hominem simpliciter bonum. Vnde cùm charitas sit omnium virtutum forma, ab illa homines apud Deum boni denominantur & sunt: & quo quisque sit illa proiectior, eò melior est. Probatur ergo conclusio. Electio personæ ad sedem episcopalem ex eius functione perpendenda est, vt pote quæ finis est propter quem persona eligitur, & bonitas medij est à fine. Latissimè nanque lib. 3. quæstio. citata ostendimus decimas stipendiaque ecclesiarum nõ tanquàm premium qualitatis bonitatisque personæ fuisse institutа. Illud enim præmium in cœlis nos apud Deum manet, sed tantùm, vt ecclesijs rectè administretur: secũdum illud. 1. ad Corinth. 14. Ad ædificationem ecclesię petite, vt abundetis. Vnde non inquit, qui boni sunt presbyteri, sed qui bene præsunt, duplici honore digni sunt. Ad eiusmodi autem obsequia obeunda & perficienda non solùm morum probitas & charitas, quæ simpliciter facit meliorem, necessaria est, verùm & virtutes aliæ tã intellectuales quàm naturales: vt scientia, prudentia, efficacia, & grauitas. Non ergo necessum est simpliciter eligere meliorem, sed eum qui ad ecclesiæ regimen est expedientior. Vnde Hieronym. Quidam, inquit, non quærunt eos in ecclesia columnas eligere, quos plus cognoscãt ecclesijs magis ꝓdesse, sed quos plus ipsi amant. Hactenùs ille. Quod quidẽ ad acceptionem personarum attinet. Vnde super illud Iacob. 2. Fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem domini gloriæ. Ait Auguſt. Quod si ad honores ecclesiasticos referatur, non est putandum leue peccatum. ¶Posterior conclusio. Ille qui ad sedem assumitur, non se tenetur cæteris meliorem reputare. In superbiam enim & præsumptionem talis cogitatio hominem adigeret, sed satis est si non in se crimen aliquod agnoscat, per quod nefas ei sit sedem occupare. Quare etsi Petrus per comparationem fuerit interrogatus, an plus cæteris diligeret: non tamen nisi simpliciter respondit. Domine tu scis quia amo te.

Distinctio.

1. Cõclusio.

Probatio cõclusionis.

Auguſt. posterior cõclusio.

¶Hęc omnia adeò latè, ac fusè lib. 3. q. 6. per decem

decem conclusiones elucidauimus, vt nil ad rem pertinens posimus nunc adhibere: sed satis fuerit textum Diui Thom. in eius gratiam non præterisse. ¶Duo verò, aut tria sunt in eius verborum textura mente perspicienda. Primũ quòd cùm ipsa electio nis vox collationem inter plures designet, quorum reliquis postha bitis vnus assumitur electior, de suo nomine admonetur non satis habere eum explorare quem idoneum eligat, sed plurium debere merita expendere, pondera reque vt præstantiorem Ecclesiæ tribuat: non solùm probitatis vitæ ratione habita, verum reliquorum, quæ ad publicam functionem sunt expedientia. Tametsi loco citato admonitum curauimus, quòd primum idoneitatis fundamentum probitas esse debet. Nã eum qui prauus est, nullę aliæ qualitates efficere possunt, vt eligatur idoneum. Vnde Paulus tanquam necessarium in episcopo requirit, vt sufficienti testimonio sine crimine habeatur. Quod quidem nomen nõ leuioris est culpæ, sed mortalis. Quæ autem præter charitatem in episcopo requirantur, ad tria quæ hìc Sanctus Thom. refert reduntur: quæ sunt instruere plebẽ fide & moribus, & ab hæreticorum aliorumq; periculis, qui mores peruertũt defendere, ac demũ pacificè gubernare. Nã scopus gubernationis est pax mentiũ & corporum. Hac enim ratione Dei filij suum retinent nomẽ. Nam, beati pacifici: quoniã filij Dei vocabuntur.

Electior ex debito officij tenetur explorare ac põderare merita eligẽdi, et meliorẽ ecclesiæ tribuere

Tria præter charitatẽ in episcopo requisita.

Obiectio.

¶De illo autem notando verbo quo ait sanctus Thomas diuina mysteria, atque adeò stipendia nõ dari hominibus quasi præmiũ suæ charitatis, & probitatis, dubitare quis posset: eò quòd & naturalis ratio, & ecclesiastica iura reclamare videntur: quippe quæ volunt clericos qui de ecclesia bene meriti sunt ab ipsa remunerari. ¶Respondetur aũt dictam sententiam nullo opus habere interpretamento. Nam vt iacet est vera. Non enim negat eos qui integræ sunt vitæ præbẽdarum, ac dignitatum ecclesiasticarum dignos esse, verùm id tantùm, quod nos loco citato libr. 3. nõ leuiter demõstrauimus: nempè sacerdotia, eorumque stipendia non esse instituta ad remunerationem bonorũ, sed duntaxat ad ecclesiarum seruitium. Si enim hoc in familia Christiana necessarium non esset, certè, neque essent imperatæ decimæ, neque stipendia constituta. Quare si hęc tribuenda sunt dignis, non est ea suprema causa quòd suæ bonitati sint debita, sed quòd electior debet ecclesiæ idoneum mini strum pro ratione sui stipendij prouidere.

Solutio.

¶Reliqua loco citato libro tertio. si lubet reuise. Demonstratum enim illic curauimus, quòd etsi quantũ ad rigorem exterioris fori & restitutionis vinculum satis sit dignum eligere, tamen quantum ad forum poli necesse est eligere digniorem. Quod si in omnibus sacerdotijs & præcipuè in habentibus animarũ curam necessum est, quanto id magis necessarium in episcopis præficiendis? vt potè quorum administratione tota salus spiritualis Christianæ reipublicæ periclitatur: ac perinde ipsius? Christi sanguis, qui per ipsorum, non modò iniquitatem & fraudẽ, verùm insciti am, ignauiam, & socordiã frustrari potest, & sæpissimè solet suæ redemptionis fructu. Sibi ergo videant quibus id muneris incumbit quantum debeant solertèr oculis perlustrare eorum merita quos Apostolis ipsis diuinitùs electis subsituunt. Atqui eos præsertim cauere debent qui huiusmodi honores ambiunt. Illi enim non pastores ouium habendi sunt, qui pro ipsis sanguinem fundere anhelent: sed lupi, qui ipsarum sanguinem sicientes, nihili pendunt eorum animas extinguere.

Ad. 1. argũ.

ADprimum igitur argumentum respondet D. Thom. quòd cùm Christo notissimæ essent aliæ Petri qualitates ad ecclesiæ gubernationem idoneæ, ob id de amplitudine dilectionis eum præcisè examinauit, q vbi aliæ insunt cõditiones, hęc debet existimari præcipua. Sed potest huic altera etiã supponi solutio, quòd cùm aliæ partes Petri ad regimen requisitæ, cunctis circunstantibꝰ propatulæ essent, charitas autem in corde intus delitescat, hanc voluit cunctis etiam constare: vt, quemadmodum lib. tertio dixi mus, manifestum in foro exteriori fieret optimi electionem fieri. Hoc autem loco citato lib. 3. fusiùs explanauimus. ¶Ad secundum respondetur verbum illud Symmachi non de illo intelligi qui eligendus est, vt pote quòd nisi sanctitate & scientia præcellat vilissimus sit in electione existimandus: sed de illo qui iam electus est. Quo ideo verbo episcopi admonẽtur, quòd etiam si dum in minoribus agebant, non prorsus ea sanctitate fulgebant quæ episcopum decebat: tamẽ postquàm in candelabrũ erecti sunt, sat agere prorsus debent, vt nomen & locum suum re ipsa expleant: aliàs nõ possunt non in cõspectu populi vilescere. ¶Quæ autem scientia in

Solutio. 2.

Ad secundũ

tia in episcopo sit requirenda: Theologię scilicet an Canonici iuris, loco citato lib. 3. vtcunque disputauimus. Haud enim res digna est quæ in disputationem deberet accersiri: est siquidem indigna sentẽtia quæ audiatur, illic precisè theologum esse præferendũ, vbi hæreses serpunt. Tum quòd cùm oporteat hæreses esse, vbique & semper timendę sunt atq; adeò docta prædicatione coarmandus populus: nè vnquàm labasci posit tum præcipuè quòd Christus episcopos pastores instituit, qui doctrinæ pabulo, quam ipse docuit, suum gregem saginarent, moribusque quos ipse instituit intingerent: non præcipuè Doctores legum quas homines posteà adiecerunt & litium iudices. Eò præcipuè q canones ex Theologiæ fonte deriuati sunt. Id quod eius bicornis mitra designat. Vt enim in eius consecratione patet, caput episcopi cornibus non vtriusq; iuris, sed vtriusque testamenti armatur: vt terribilis appareat, non aduersantibus sibi mutuò in foro, sed aduersarijs veritatis. ¶ Ad tertium respõdetur discrimen esse inter regimen rerum naturalium & gubernationem in spiritualibus, quæ ad super naturalem gratiã spectant In naturalibus enim eo ipso quòd res sit simpliciter sublimior, suapte natura magis est ad regendum idonea: vt cœli quàm elementa, & alia elementa quàm terra. In donis aũt gratiæ, quæ vt in priori ad Corinth. ait Paulus, Spiritus sanctus diuidit prout vult, nil prohibet vt qui inferior simpliciter est secũdum charitatem, cumulatioribus gratijs ac donis sit ad regendum instructus. Et ad hũc gratiæ ordinem pertinet ecclesiasticum regimen. Imò verò nõ hoc solùm, sed etiã ciuile. Quare neque in magistratibus ciuilibus eligendis solùm, vt in. 3. Politicorum ait Aristot. attendenda est integritas viri, in quantũ persona est priuata, id quod charitas facit: sed quòd sit bonus ciuis. Quare aliæ qualitates regum & iudicum suo etiam gradu ad gratiarum diuisiones attinent.

Scientia theologiæ maxime in episcopo desideranda.

Ad tertium

Aristot.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm episcopo liceat cura episcopali derelicta ad religionem se conferre.

POst qualitates eorum qui eligẽdi sunt & eligentium obligationem, sequit disputare, vtrũ episcoporum status ita sit firmus, quem postquàm episcopus assumpserit, deserere nequeat. Arguitur enim id ei non licere: nã maximè religionis intuitu: sed hoc nõ licet, quoniam à perfectiori ad minùs perfectum retrospicere damnabile est: secundùm Domini sententiam. Luc. 9. Nemo mittens manum ad aratrum & respiciẽs retrò, aptus est regno Dei. Episcoporum autem status altior est monachorũ institituto. vt paulò antè dicebamus: ergo sicut de monachatu ad seculum nefarius est regressus, ita & de episcopali ad religionis claustrum.

1. Argumẽ.

Secundum.

¶ Secundo. Ordo gratiæ decentior est ordine naturæ, secundùm autem naturam nihil contrarijs motibus cietur: vt lapis qui naturaliter descendit, nequit ascendere naturaliter: at secundũ ordinem gratiæ à monachatu ad episcopatum licitus est ascensus: ergo contrarius descensus, illicitus.

Tertium.

¶ Tertiò. Nihil in operibus gratiæ debet esse otiosum: ille autem qui semel in episcopũ cõsecratur, perpetuò retinet potestatem ordines cõferendi, aliaque id genus perficiendi. Hæc autem potestas si quis curam pastoralem deferret, otiosa remaneret: ergo id minimè licet. ¶ In contrarium est quòd nemo ad id quòd licitum est cogi potest: qui autem cessionem à pastorali cura petit, posteà si cedere cunctetur, ad id cogitur: vt patet. c. Quidam. de renuntiatione: ergo non est episcopo illicitum episcopatu abscedere.

AD quæstionem quatuor cõclusionibus respondetur. Prima quę cæteris vt fundamentum substernitur, est: Tandiu obligatur episcopus pastoralem retinere curam eiusque agones perferre, quandiu spes aliqua illi durat quòd possit plebi prodesse. Probatur. Episcopalis status in hoc consistit, quòd aliquis ob diuinam dilectionem proximorum saluti curandæ seipsum mancipat: id quod Christus dum Petrum elegit planè docuit. Haud enim præmisit, Diliges gregem plus his: sed, diliges me. Nulla enim dilectio nisi ex diuina deriuetur, sufficit ad subeundos labores, perstendumq; in vigilia & solicitudine, quæ episcopali functioni est necessaria. Quare episcopus non ecclesię tantùm aut populo. sed Deo ipsi fidẽ suam obligat: vt tanquàm fidelis dispensator & prudẽs gregem suum gubernabit. Quæ quidem obligatio genus voti est, vt Sanct. Tho. in calce quæstionis ait. Atq; huc illæ consecratoris interrogationes alludunt: Vis ea quæ ex diuinis scripturis intelligis plebẽ & verbis docere & exemplis? Vis beato Petro Apostolo eiusq; successoribus fidem & obedientiam exhibere? Itaque licet non emittatur nouum votum castitatis præter sacerdotale, neque vllum aliud quod sit solenne super quod Papa dispensare nequeat: emittit tamen obedientiæ votum quod à solo summo Pontifice est dispensabile. Quod si votũ est, vt D. Thomas ait, non pontifici tantum sed Deo ipsi fit. Atq; adeo, vt conclusio asserit, perpetuo vinculo obligatus restat episcopus ecclesię suę quam sibi per annulum fidei desponsat. Quapropter diuortium esset, si non cũ illa perpetuo permaneret. ¶ Secũda cõclusio. Nequit eandem ecclesiam neq; propter dulcedinem contemplationis, neq; propter quoduis cuitandũ incommodum, neq; propter cõmodũ propriũ lucrandum relinquere. Probatur: nam Pau. quem suprà ad Philipp. primo citauimus, quasi duobus perplexus & quid illorum eligeret nescius, et si iudicaret dissolui & esse cũ Christo multò melius: tamẽ videns necessarium esse manere in carne propter fratres, subdit. Et hoc confidens scio quia manebo. Et Christus Ioã. 10. Bonus, inquit, pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Meditatiũs ergo perspexeris quanta cum energia omnia cõmoda atq; incommoda quæ personam episcopi propriè tangere possunt excludantur. Nam si fruitionem sempiternæ felicitatis, quæ etiam in paruum tempus omnia quæ desiderari possunt indicibiliter exuperat, iustam causam Paulus non iudicabat, vt posset fratres in eorum necessitate suo præsidio, & munere destituere, quæ nam excogitari potest propria commoditas quæ episcopũ excuset? Etsi Christus vitam etiam ipsam admonet pastorẽ vt exponat pro grege, quod sit reliquum detrimentum, cuius cauẽdi causa posit grex deseri? ¶ Tertia conclusio. Possunt nihilominùs aliqua accidere impedimenta, quæ propter cedere episcopus possit episcopatui: quæ quidem Innoc. Tertius cap. Nisi cùm pridem. de renuntia. percẽset. Sed hæc tamẽ impedimenta pensanda sunt respectu functionis, quæ fieri non potest debitè: vt si sit spiritualis defectus personæ: aut corporalis: nempè crimen, vt simonia, aut homicidiũ, aut hæresis: aut aliud quodcũq; propter quod episcopus deponi debet: aut per quod infamiam contrahit: qua quidem respersus, quanuis pœnitentiam egerit, authoritate caret ad regendũ: cuius gratia plus officit quàm prosit. Enimuerò si purgare infamiam potest, tenetur quidem sub pœna peccati mortalis si in dignitate vult persistere. Nam quo iure tenetur ad rectam administrationem, tenetur & obstacula amouere, dum potest: etiam si citra suam culpam eam contraxerit. Quando verò infamiæ sordes eluere non valet, tunc si absq; sua culpa illis infectus est, nõ tenetur episcopatum renuntiare. At si causam verè dedit, eiusdem infamiæ quæ tam obscura sit, vt verè sit sanctionis impedimentum, profectò tenetur præsulatu decedere. Et idem est si sit vir: seditiosus aut scandalosus. Nam vt ait Apostolus. 1. ad Corinth. 8. Si scandalizauero fratrem meũ, non manducabo carnes in æternum: Dum modò sit scandalum datum, non acceptum: nam qui scandalum leuiter accipiunt, relinquendi sunt, ait Christus, tanquam cæci & duces cæcorum. ¶ Vel potest esse defectus in scientia & prudẽtia. Haud eñ sibi se vllus persuadeat si omninò sacerdotio indignus sit propterea habere conscientiam securam, quòd à legitimo iudice sic fuerit ei collatum vt collatio teneat. Imò vt acceptatio peccatum est, maximè si curam habeat animarũ: sic & illud retinere indies sit absurdius crimen, & ascendere ad aliam ecclesiam multò scelestius. Vnde Osęæ. 4. Tu, inquit Dominus, scientiam repulisti: & ego te repellam, nè sacerdotio fungaris mihi. Si autem irregularis tũc erat quãdo ad sacerdotiũ assumptus fuit, non dubiũ quin collatio fuerit nulla: si autẽ postq̃ obtinuit illam incurrit, iam dictum est quẽadmodum sine dispẽsatione non possit dignitatis munere fungi. ¶ Si autem impedimentum est corporale, vt puta, aut senectus nimia, aut infirmitas, nõ est necessaria abdicatio ecclesiæ: sed posset esse cõsiliũ, retenta aliqua sustentatione. Sed ad minus secundũ antiqua iura debet persona digna in adiutorium illi adiungi. Tanta tamen posset esse aurhoritas in sene, vt cõsultius esset in magistratu persistere & sua vmbra gubernare, quàm alteri cõmittere: vt eodem titul. de renunt. can. literas: ait idem Innoc.

¶ Postremò deniq; ex parte subditorum potest esse defectus non quicunque: nam propterea q̃ aliquantulo sit populus durior, nõ illicò per desperationem respuendus est, sed diuino præsidio confidendum. At tũc relinquere eos licet, tametsi ad id nulla emergat obligatio, quando nulli sunt inter improbos probi: sed labor omninò existit infrugiferus ac perinde superuacuus. Solet enim ob defectum

1. Cõclusio

Rõ cõclus.

3. Cõclusio.

Innocen. 3.

D. Thom.

2. Conclu.

Probatio.

Paulus.

ctum populi inepta esse Prælatis prædicatio: secundùm illud Ezechie. 3. Linguã tuam adhærere faciam palato tuo: quia Dominus exasperans est. Quocircà secundo dialogorum Grego. Ibi æquanimiter portandi sunt mali, vbi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi autem omnino fructus de bonis deest, fit aliquãdo de malis superuacuus. Vnde sæpe agitur in anima perfectorum, quòd cùm laborem suum sine fructu esse considerant, in locum alium ad laborem cũ fructu migrant: iuxta illud Pauli: Ecce conuertimur ad gentes: quia verbi Dei vos indignos fecistis. ¶ Quarta conclusio. Quãtumuis cessæ adsint ad iustè cedendum, nihilominùs cessio citra authoritatem prælati fieri nõ potest: putà Papæ, si episcopus vult cedere: quippe cui soli facultas suppetit, vt ait D. Thomas in illo voto dispensãdi. Parœcialis autem sacerdos posset de licentia episcopi cedere. Sententia est eiusdem Innocen. in vltimis verbis eiusdem capituli, vbi ait: Et si pennas habeas quibus satagas in solitudinem auolare, ita tamen stricte sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Imò neq; ad religionẽ demigrare a bsq; Papæ facultate episcopo liberum est: vt patet cap. licet. de regula. Et ratio est, quòd sicut nemo ad ecclesiã absq; iudicio superioris assumendus est: ita neq; absq; eius arbitrio vlli licet illam destituere. Sed est demum meditanda cautio caquidam. suprà citati. Quòd si qui cessionem petit retrocedit, cogẽdus est. Consueuerant enim aliqui & consuescunt episcopatum renuntiare pauperiorem, aut ãnãs sibi minùs commodum, vt vberiorem possint expiscari. Et ideò cùm vident suis technis frustrari, retrocedunt. Meritò ergo illi cedere cõpelle di sunt, & ab ecclesia repellendi.

Gregorius. 4. Cõclusio. Rõ cõclus.

Ad. 1. arg. AD primum igitur argumentum respondetur. Cùm perfectio monachi sit proprię saluti studere: Episcopi verò perfectio eò sit excellentior, quòd proximorum saluti debeat incumbere: consequens sit, vt quã diu vtilis esse possit ecclesiæ, eidem muneri debeat impensè suas nauare operas. Obidq; si tunc ad religionem commigraret, retrocedere censeretur, nempè quòd cum nõ ad suã tantùm, verùm & ad subditorum vtilitatem procurãdum se obligaret, suæ solùm vacare studeat. Vnde Innocent. capit. citato. Facilius, inquit. indulgetur vt monachus ad præsulatum ascendat, quàm præsul ad monachatum descendat. Attamen quando iam ecclesiæ inutilis sit, aut fortè pestifer, cõsilium est, vt quò suæ salubriùs conscientiæ consulat, in monasterium sese recipiat.

Innocentius

¶ Ad secundum per idem fundamentum respondetur: quòd per nullũ impedimentum homo curam propriæ salutis prætorire debet, quod ad religionis statum pertinet. Potest tamen negotio alienæ salutis impediri. Et ideo monachus quidem ascendere ad episcopatum potest, vbi ꝓpriæ saluti periculũ non paratur. Et pariter episcopus vbi cohibetur nè alienæ saluti absque propriæ detrimento incumbere quiuerit, intra claustra monasterij sese conferre. Cessante autem impedimento, potest rursus ad prius institutũ remeare: nisi forsan ob crimen aliquod fuerit episcopatu priuatus, & in monasterium ad peragendos pœnitentiæ fructus obtrusus. Quemadmodum illud intelligitur decretum septima quæstione. 2. Præcipit sancta Synodus, vt quicunque de pontificali dignitate ad monachorum vitam & pœnitentiæ descenderit, nequaquã ad pontificatum resurgat. ¶ Ad tertium demum respondetur, quod quemadmodum in naturalibus infirmitas efficit, vt potentia maneat suo vsu orbata, vt caligans oculis: ita neque incongruũ est, vt episcopalis potestas ꝓpter spirituale impedimentum maneat ab vsu colligata.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

QVÆSTIO TERTIA, De Episcoporum residentia.

ARTICVLVS I.

Vtrùm episcopi in suis diœcesibus residere iure diuino teneantur.

1. Argumẽ. à parte negatiua.

TErtio loco libri præsentis quæstionẽ polliciti sumus hanc insigrem, de residentia Episcoporum, ac sacerdotũ curam habentiũ animarum. Apparet enim diuino iure nõ esse indicta. Ius enim hoc illud præcisè censetur quod in Euangelio aut loco alterutrius Testamenti, tanquàm diuinũ præceptum legitur: vt est præceptum baptismi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: aut quod inde planè colligitur. Huiusmodi aũt residendi præceptio nõ est huiusmodi: ergo nõ est sanctio diuini iuris. ¶ Secundum

Secundum. ¶ Secũdò, Soli Petro commissæ sunt claues regni cœlorum, illiq; soli dictum, vt vniuersum Christi gregem pasceret: ergo illi soli cõmissa est summa rei huius, ac subinde pascẽdi modus. Ad modum autem pascendi attinet residentia: atque adeò non est de iure diuino. ¶ Tertiò. Timotheus Ephesinus episcopus crebrò Pauli iussu impulsus est per alias ecclesias diuagari: diutiusq; propriæ abesse: ergo id non est de iure diuino.

Tertium.

¶ In cõtrariũ autem est quòd episcopi sunt pastores: secundùm illud euangelicum: Pasce oues meas, pascere autem gregem officium personale est, quod personæ presentiã expoſcit, ergo eodem euangelico iure tenentur suis ecclesijs residere.

QVæstionem hanc tẽporum iniquitas celebrem fecit: nam eius affirmatio, si vel de solo pastoris nomine existimetur, adeò perspicaciter veritatẽ suam oculis objicit, vt in quæstionem euocari penitùs renitatur. Quare apud antiquos, admonitam quidem vbi libet videre poteris, disputatam verò vix vspiam. At cùm ecclesiastici mores de florido illo prisco rum loco tã miserè decliderint, eandem veritatem eousq; in quæstionem reuocarunt, vt iam non sit persuasu facilis. Atqui Caieta. loco presenti, scilicet. 2. 2. q. 185. veluti rem compertã breuibus absoluit. Tẽpore aũt Tridentini concilij peregregius frater Bartholomæus Mirãda necessitudine religionis: ac ibi tunc temporis societatis mihi coniunctissimus, eandem quæstionẽ tum plurimis sacrorũ testimonijs, tum etiã rationibus adstruxit: idq; ita locupletè, ac diserte, quod suum ingenium est ac solertia, vt laborem alijs potuisset excusare: nisi Reuerẽdus Catharinus Minoriẽsis ad cõtradicendum prodijsset. Haud inquam negauit quin præsides residere teneant: sed tamẽ asseuerare perstitit, humano quidẽ iure, hoc est põtificio ad id obligari, non aũt aut naturali, aut diuino. Ex quo inferre perrexit, curã illã soli Papæ incumbere vt illos residere faciat: ipsos aũt non aliter teneri quàm ipse disposuerit. Ego verò litẽ cũ homine cõtestari nolo. Est enim vir, alioqui quidem religiosus, attamen acerrimi ad contradicendũ ingenij: cũ quo mihi priùs de certitudine gratiæ, & posteà in Cõmentarijs super Paulũ, de prædestinatione cõtrouersia fuit. Qua de re, vt audiui, nã legi nunq̃. multis me, quæ sibi genuina sunt & natiua, scommatum figuris respersit. Et re vera si tantum suis assertis cõfirmãdis insudaret, quantũ huiusmodi innectẽdis cõuicijs assolet, fœlicius suũ celebrasset nomẽ. Sed putat simpliciter suis dictis veluti oraculis auscultandũ. Et cũ ægrè ferat ꝙ omnes velint esse magistri, nil ipe vereꝰ omniũ prodire magister. At verò nõ cõstituí, quia neq; theologicũ neq; Christianũ est, malũ ꝓ malo reddere. Et egriùs fero quòd episcopus similia de aliquo euomat, quã ꝙ de me quisquã. Eò præsertim ꝙ neq; ea in me expuit mala quæ multa opùs habeãt ad ferendũ lõganimitate. Rem ergo tantũ pro meo ingeniolo dilucidare satago: nõ cũ homine contẽdere. ¶ Igitur quo lineã aliquã omnibus cõsesisimã præstituamus: vnde disputationẽ auspicemur, conclusionẽ primã vniuersis literarũ ꝓfessoribus receptissimã præfigamus. Constantissimũ est, ecclesiarũ Præsules, imò & animarũ omnes pastores vsque ad parœcios inter suos greges residere teneri. Sed quod in quæstionẽ vertit̃ est de iure diuino. Suadet posse ad id cogente: sitne tantùm humanum, an ita cõclusio. verò diuinũ etiam & naturale. Ecquis enim mente sanus in quæstionem compellet, vtrũ ianitor cui iura claudendi recludendiq̃ue cõmissa est, ad ianuam assistere debeat? & cui nauis gubernatio incumbit, ad clauum sedere? Et vtrùm dux in bello, dum geritur, & miles in acie debeat existere? Quinverò nõ modo humanæ leges hoc de episcopis in quæstionẽ traduci nõ sinunt: verùm & diuina & naturalis demẽtiæ nobis, certũ est, adscribũt quòd ipsum intentamus. Etenim si Deus, vt ipsi contrarij fatentur, quia diffiteri nequeũt episcopalem dignitatem, qua latè in ecclesia patet, instituit, nonne & officium ipsum pascendi instituit? Pascere autem num naturale ius apertè clamat personalem requirere præsentiam? ergo quanuis illis largiremur electiones iure tantùm humano fieri, nunquam inde obtinerent, vt Papa mutare possit quin officium pastoris sit iure diuino per se pascere, ac subinde residere. At nè dicendi impetus sine dispositionis atque œconomiæ luce in viscera nos disputationis inferat suppositã prima fundamentali conclusione quod in questionem accersitur est, quo iure hęc residendi obligatio innitatur. Et primus articulus est de diuino. Debet autem sacrorũ tractator, vt primo de doctrina Christiana author est Augustinus, documentum patrisfamiliàs auscultans, de thesauro scripturæ proferre, primùm noua, deinde vetera. Qua de causa peculiarem hic titulum fecimus;

Caietanus

Bartholom. Mirãda.

Catharinus

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus:de diuino iure tam euãgelico quàm antiquo:ex quo primum petẽdum est rei presentis fundamentum: & articulo proximo de naturali: ac tertio de humano. Tametsi adeo istæ iuris species sibi inuicem meritæ sint,adeoque se vicariè elucident,vt testimonia sacra,nisi naturali statim ratione & iure explicentur & confirmentur,debiliora videri possint:& ideo necessè erit sæpenumero permistim ab omni iure argumẽta accersere ¶Ad horum autem perspicacem intelligentiã meminisse ex lib. 1. & 3. opus est, primũ diuidi ius in naturale & positiuum: deinde positiuũ in diuinũ & humanũ. Ius enim naturale est quod nos ipsa natura docuit. Ius autem positiuum quod vel ex hominum cõdicto,vel ex principis iussu legis habet vigorem. Et quia summus princeps Deus est, fit vt ius positiuũ diuidatur in diuinum & humanum, Quo fit cõsequens vt minimè repugnet aliquid esse de iure naturali simul & diuino: vt patet in Decalogo,quem,etiam si Deus non scripsisset,natura nos ipsa docuisset. Sed tamen quia scripto Dei expressus est,censetur etiam de iure diuino. Vnde fit vt distinguatur ius diuinum in naturale & positiuum. Vt positiuũ sit quod nos Deus præter aut supra cognitionẽ naturę docuit, vt sunt sacramentorũ mãdata. Et de hoc genere diuini iuris loquimur in hoc articulo: uempe quod in sacra pagina scriptum est. Id quòd bifariàm contingere potest:nempè aut quòd expressis verbis sit scriptum,vt, Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit. Et. Quorum remiseritis peccata,remissa erunt,& quorum retinueritis, retenta. Aut quod ex verbis scripturę expressis planè colligitur. Et quidem quo sub hoc verborum tenore expressum sit in euangelio,vt episcopi resideant, nemo affirmat: quia nusquàm legitur. Sed tamen quòd verbis æquipollentibus eandem prorsus habentibus significationem,id sit in eisdem sacris Biblijs assertũ, hoc persuadere contendimus.

2. Conclu. ¶Sic ergo secunda cõclusio. Obligatio Antistitũ ad residendũ,omniumque pastorum parœcialium ecclesiarum,est de iure diuino.

S. Thom. Et cum primis,postquam D. Thom. interpretes agimus,sua est cõclusio presenti quæstione,quam exponendam hìc duximus,artic. quinto. Vbi ex testimonio Christi quòd bonus pastor animam suam teneatur prouibus suis ponere,infert,ob nullum temporale periculum licere præsuli de sua ecclesia decedere. Materiam autem illius articuli, in quarto nos huius quæstionis disputaturi sumus. An videlicet aliquæ sint causæ quæ huiusmodi decessum excusatum faciant. Interim autem cõclusio præsens affirmatiùs est demonstranda. Atqui solet quidem ab officio pastoris initium demonstrationis sumi, est tamen illud altiùs petendum. Episcopus nanque non est propter quem ecclesia est constituta; sed ipse potiùs est propter ecclesiam institutus. Mundum quidem Deus fecit propter hominem: nempè vt ei esset subsidium vitę: ipse autem non propter ipsum, sed creatus est tanquàm eius dominus. Et patresfamiliàs seculares diuitijs suas domos ,pter suos successores amplificant. Itaque in eiusmodi familijs non personæ propter domos, sed domus propter personas sunt extructæ. In rebus autem publicis diuerso modo se res habent. Regnum enim non est factum propter regem, sed rex propter regnum. Et in hoc,vt libr. 1. dicebamus rex, differt à tyranno, quod ille omnibus ob publicum bonum vtitur: hìc verò regno propter se abutitur. Multò id autem certius est in episcopis. Christus enim qui propter nos homines descẽdit de cœlis,propter seipsum ecclesias fundauit,& propter ipsos,tũ alios pastores, tũ præcipuè episcopos. Nisi ꝙ est discrimen duplex inter ciuilem & ecclesiasticam rempub. Vnũ scilicet ex parte finis ex quo in modo administrandi alterum deriuatur. Finis nanque proximus ciuilis reipublicæ,vt in superioribus adnotauimus, est pacificus tranquillusque eius status,etsi in supra cœlestem subinde referatur. Finis autem ꝓximus ecclesiasticę est sempiterna fœlicitas, ad quam nos Christus ecclesię fundator per suos ministros perducere expetit, & omnimodè contendit. Alterum autem discrimen est,quòd seculares principes in modo sui regiminis effigiem habeat dominorũ: episcopis verò nullam præ se ferre licet, nisi ministrorum atque omninò seruientium. Principes enim gentium ait Matth. 20. dominantur eorum,& qui maiores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter nos. Sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse,erit vester seruus. Sicut filius hominis nõ venit ministrari,sed ministrare, & dare animam suam in redemptionẽ pro multis. Vnde Augustinus super Isaiam homi. 7. Qui vocantur ad Episcopatum,non ad principatum vocantur, sed ad seruitium totius ecclesiæ. Ecce ergo episcopalis institutionis fundamentum quod constitutissimum est esse de iure Euangelico: nempè quòd vt seruus quicquid est, domini est, sic episcopus quicquid est, sit ecclesiæ.

Duplex discrimen inter ciuilẽ ecclesiasticãq; rẽpublicam.

August.

Episcopalis dignitas nõ est instituta nisi propter officium.

¶Hinc consequitur episcopalem dignitatẽ non esse institutam nisi propter officium. Est enim dignitatis pastoralis officium, pascere. Ad quam veritatem penitissimè commendandam nunquam dignitas in sacra pagina nisi officij nomine designatur. Nam vt conclusionem ab eo primùm loco demonstrare ordiamur, qui est Ioan. 20. Pasce oues meas,vt pote quo episcopalis dignitas planissimè declaratur,non ait Christus, Sis præsul aut episcopus. Imò nec,sis pastor: nã & pastores socordes esse possunt: & gregi indormientes. Sed pasce:hoc est doce, institue,atque adeò guberna exẽplo meo meas oues. Et vbi apostolos prędicatũ dimisit nõ dixit:Messis quidem multa est:ij autem qui metendi docti sunt,pauci:sed, operarij: nempe qui vsu potestatem exerceant. Nihil emẽ refert qua doctrina aut facultate prediti sint sacerdotes,nisi munere suo fungantur. Misit ergo Deus non qui operari possent,sed qui operarentur. Similiter enim instituerat Deꝰ Aaron, Leuit. 28. Applica enim,inquit, ad me Aaron & filios eius:Non ait vt sacerdotes mihi sint,sed vt sacerdotio fungãtur mihi:& vt suprà in Paulo adnotauimus,Qui episcopatum,inquit,desiderat,bonũ opus desiderat:id est si legitimum est eius desiderium, non ad dignitatem,sed ad opus referendum est. Quare illicò subiunxit: Oportet episcopum doctorem esse: quo nomine non designatur habitus seu facultas & dignitas, sed vsus:hoc est oportet vt doceat. Vñ ad Paulinum suprà citatus August. & refertur. 8. q. 1. cano. qui episcopatum. Exponere, inquit, voluit apostolus quid est episcopatus: quia nomẽ est operis non honoris. Et ad Honoratum Hierony. Qui episcopatum desiderat opus desiderat:hoc est non dignitatẽ aut delicias,sed opus & laborem. ¶Ex hoc secundo vt per gradus descendamus tertium colligitur:nempe decimas & primitias, vt lib. 3. latè demonstrauimus & sæpissimè repetimus, non esse in hoc populo imperatas vt sint bonorum præmia,eo ꝙ vel boni vel docti sunt. Sed in hoc potiùs vt bene ecclesijs præsint,vt ait Paulus, & inseruiant. Haud enim me pigebit hoc inculcantissimè repetere quod ad rem penitissimè attinet: ꝙ si hoc ecclesiasticum seruitium Christianis non fuisset necessariũ,nulla fuisset à Christo habita ꝓuidentia,quæ idoneæ sunt, ratio,quãtum ad decimarũ impositionẽ. Haud ergo arbitrentur vel nobilissimi vel doctissimi, vel sanctissimi sibi vlla ratione deberi ecclesiastica stipendia,neque eorum gratia fuisse instituta: sed eo prorsus ꝙ ad ecclesiarum obsequia Dominus ipsis personis opus habet. Reuisito, nè sim morosus,quæ lib. 3. q. 6. articu. 2. in huius demonstrationẽ attulimus. Etenim Num. 18. non alia de causa Deus decimas legitur instituisse,quàm ꝓ ministerio quo Leuitæ ac potissimũ sacerdotes tabernaculo seruiebant. Et cũ Christus apostolos dimisit vt messores esse voluit, qui pro operis digni sunt mercede sua. Et Paul. 1. ad Corinth. 9. omnia naturalia exempla ad hoc ꝓ positum congerit. Vt de milite qui non militat suis stipendijs:& de triturãte boue, &c. Et. 1. ad Timot. 1. Presbyteros nõ censet prę mio ecclesiastico dignos quia boni sunt,sed quia bene præsunt. Et si ius consulas canonicum, Innocen. ca. cũ secundùm apostolum. de præben. eisdem vsus sacris oraculis idem prorsus constituit ꝙ stipendia ecclesiastica atque adeò dignitates solùm propter opus conferuntur:ac tandem. cap. fin. de rescript. beneficium asseritur non dari nisi ꝓpter officium. Cõmunia sunt hæc, sed in præsentiarum etiam vsque ad nauseam repetenda.

Paulus.

Innocen. 3.

¶Ex his ergo colligitur nostra conclusio illatione illa quã paulò antè insinuabamus. Christus non alia prorsus ratione quàm ꝓpter earum obsequia atq; administrationes pastores instituit,quorum subinde officium proprium esse voluit pascere;& in huius tantùm mercedem & stipendia populo imperatæ sunt decimæ: ergo quantum est ex rei natura diuinaq; institutione, ipsis per se incumbit gregem pascere. Hoc autem absque personali præsentia fieri non potest:ergo residentia est de iure diuino: nam quo quisq; iure obligatur ad finem, obligatur ad medium sine quo nequit illum cõmodè attingere. Primũ antecedens nemo est qui neget, sed primam consequentiã inficiari moliuntur aduersarij. Quoniam inquiunt Papa episcopos creat,illi ergo incumbit disponere,vt per se vel per alios pascere debeant. Quòd autẽ cauillus hìc nullum præ se ferat vel probabilitatis colorem, palàm ex superioribus colligitur. Primũ enim iam satis constitutũ

Ratio ꝓ cõclusione.

Corollariũ.

Solutio.

Replica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,creationem episcopi, licèt fiat per Pontificem,nihilominus iure diuino fieri:quippe cũ institutio Dei sit, per seipsum q; fieri iussa,perinde atq; sacramẽtorũ administratio. Sed ne de noie nos angat disputatio, esto Papa immediatè vt aiunt electionem faciat, num consequens subinde fit vt naturam ipsam,quam dignitas à Deo instituta proprio significato declarat, possit Papa mutare? Vnde rogo duarum rerum cõsequẽtia quę tam sunt disparatæ? Nunquid dũ Papa episcopum eligit & cõfecrat efficere potest vt non sit pastor, magis quàm cũ sacerdotem initiat efficere vt non sit sacerdos? Põtnè inquam efficere vt functio episcopi non sit sacramenta ordinum administrare,populumq; docere,ac moribus instituere: & quod nomen eius sonat, gregi inuigilare? Quisnã hoc vel fari queat? cũ hæc omnia episcopali muneri sint diuino iure annexa: quin verò ipsissima eodẽ iure sint dignitatis substãtia. Profectò si Dei institutio eandẽ vim habeat quã natura per ipsum instituta,planè fit vt sicuti qui morum serit efficere nõ potest vt prun⁹ inde aut alia arbor germinetur,quàm morus:ita neq; qui episcopum facit efficere põt vt eius natura diuinitus instituta nõ sit per se pascere. Haud enim modò disputam⁹ an vlla de causa efficere iustè possit vt ipse p se nõ pascat,sed per alium. De hoc em̃ alias disputatio manet. Sed rei tantũ naturã constituimus: docentes vt quemadmodum qui scãnum fabricat aut arcam,efficere non põt quin figuram habeat scanni aut arcæ: aut qui facit calceum,efficere non põt quin rem faciat formam habentem pedis: ita qui facit episcopum,quæ res diuinitus instituta est;efficere non põt quin eodẽ iure quo est instituta officium habeat,atque adeò obligationem per seipsum pascendi ac subinde residendi, quicquid posteà forinsecùs accidere possit. ¶Etenim nè nobis pastoris homonymia & æquiuocatio negotiũ amodo facessat,intelligere episcopus debet pastorẽ esse secundùm propriam nominis notionẽ, & non secundum illam abusiuam qua gregum domini pastores dicuntur. Solent em̃ & pastores nuncupari pecudum, armentorumq; domini: eò quod sua substantia & peculium pecorarium sit: quèadmodũ rogati filij Iacob à Pharaone quid haberent operis,responderunt,Pastores sumus: putà hæc est nostra diuitiarum possessio. Et isti per se nullam exercent ouilis curam,nisi per suos famulos:sed dũtaxat vellere,caseo,fœturaq; fruentes,delicate ac molliter vitam degunt. Episcopi autem non sunt sic instituti pastores gregis Christi,sed prorsus velut ministri, qui gregũ vigilias perferre tenentur, & per prata scripturæ gregem deducere,eiusq; fontibus potare,atque oleo scabiem inungere, eisq; lupum cauere,& quicquid vllo pacto nocere poterit. ¶Neq; enim est quod huic sanctę veritati qs obmoliatur, soli Petro dictum esse,pascein hoc enim verbo aliquid est singulare Petro dictum,aliud verò cũctis præsulibus generale. Singulare inquam vt tanq̃ vniuersalis pastor suo gradu & ordine vniuersum gregem pasceret,nõ quidem vniuersis assistendo ecclesijs,sed suis cõstitutionibus & fidei ac morum sententijs vniuersos illustrando & instituẽdo: dignosq; adeò ministros cuicunque ecclesiæ adscribendo. Generaliter autem explicata est episcopalis functio,quæ in apostolis & in ipso per ipsũ simum Christũ ecclesiæ institutionẽ constituta est: vt scilicet cũ primũ vnusquisq; crearetur, iussum ab eodem Christo putaret vt similiter suum peculiarẽ gregem pasceret. Ait quippe August. c. 13. in lib. de Pasto. ob id Petro singulariter Christum id quod omnibus erat cõmune,iussisse,vt vnitatem cõmendaret. Multi enim erant,inquit, apostoli:& vni dicitur: Pasce oues meas. Hactenùs ille. Ac si dixisset: In vno cunctis potestatẽ dedit. In vno cunctis generalẽ regendi formam expresit,atq; adeò in vno cũctis idẽ iussit. Et Ambros. in Pastora. Nobis, inquit, in verbis diuinis credita est dispensatio,gregemq; Christi alendum susc epimus. In verbis inquit diuinis: Alludens ad illa Petro dicta. Et infrà: Repetitum est à domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues & quem gregẽ non solũ tunc beatus suscepit Petrus,sed nobiscum illa suscepit: & cum illo nos suscepimus omnes. Iussit Dominus Petro pascere oues, per quem ad reliquos omnes potestas & authoritas pascendi manat à Deo. Hæc ille. ¶Eæ his ergo fit consequens, peruersam esse calumnioſamq; interpretationẽ vt vox illa consecratoris, Vade prædica populo tibi commisso: perinde intelligatur ac si solius sit Papę. Est enim illius tanquàm organi Dei,atque adeò expresio & quasi repetitio verbi ipsi? Christi, Pasce oues meas. Quò planè alludit Paulus Actuum. 20. dicens, Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos,&c.

Illustratam plius cõclu.

Episcopus pastor est secundũ propriam nois notionem.

Solu. tacitæ obiectionis.

pos,&c. Haud enim aduersariorum glossa vllius est pretij,qua scilicet aiunt propterea tantùm dixisse,Spiritus sanctus posuit,quòd ecclesia etiã quo ad ius positiuũ eius nutu gubernatur. Nam. 1. ad Corinth. 7. distinguit inter ea quæ Deus præcepit & quæ ipse: & hic propriã actionẽ & iussum Dei designat. Non enim ait se illos posuisse,sed Deum. ¶At verò quò res etiãnum patẽtior fiat explicare paulò amplius opus est spiritualis pastoris officium. Dictum enim iam suprà reliquimus esse spiritualis ouium vitæ impẽsissimam curam gerere. Quæ quidem cura tripertita est: videlicet vt episcopus sacramentis plebẽ in vita spirituali generet & nutriat, atque adeò prædicatione foueat & prudentia gubernet. Quæ sub alijs nominibus sanctus Tho. expresit,putà instituere, defendere,& gubernare. Nomine autẽ sacramentorum etiam sacramentalia quædã intelliguntur,quę quidem can. quanuis. dist. in. 68. Papa recenset. Incumbit enim eis presbyterorum ac diaconorum cæterorũq; ministrorum altaris,& virginum consecratio. Mox cõstitutio altaris,& benedictio & vnctio, atque adeò omnium vasorum indumentorũque ad idem altare pertinẽtiũ, ac deniq; baptizatos chrismate confirmare. Omniũ aũt maximè propriũ eius munus est prædicare: hoc est nõ de suggesto modò,sed peculiariter etiam sacra oracula interpretari,& de ambiguitatibus respõsa dare. Vnde super illud Paul. ad Ephes. 4. Alios pastores & Doctores adnotauit Hierony. consultò non dixisse alios pastores atque alios doctores, sicut dixerat alios apostolos & alios prophetas: sed alios pastores & doctores, scilicet q̃ idẽ est in ecclesia pastor,qui & doctor. Idemq; Augu. in Epist. 58. Paulino scisciranti quo pastores à doctoribus differrent,respondet: videlicet nullo differre discrimine: quòd eodem apostolico vebo confirmat. ¶Tertium demum eiusdẽ muneris mẽbrum est gubernatio, quibus nõ infimè adiungitur pauperum, viduarum, ac pupillorũ cura. Hæc autẽ expresius tum Grego. lib. priori Pastor. tũ etiã alij sancti patres per Ezech. prophetam explicari autumant ca. 34. vbi ait Dominus Fili hominis, ppheta de Pastoribus Israël q̃ pascebant semetipsos. Nõne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, lanis operiebamini. His enim duobus cuncta designãtur quæ ad victum vestitũq; spectant. Quæ quidẽ ad sustentationem episcopis populus suppeditat. Sed ad designandã eorũ luxuriẽ subditur. Quod crassum est, occidebatis: vbi summa iniquitas pastoris insinuatur. Cùm eũ officium eius sit gregẽ doctrinæ ac morum pinguedine saginare & pinguefacere: eius potius substantia ipsi curant pinguescere. Et gregem meum nõ pascebatis. Quid autem sit pascere,explicare prosequit, dicens: Quod infirmum est,nõ consolidastis: quod ægrotum,non sanastis: quod cõfractum, nõ alligastis: quod abiectum est,nõ reduxistis: & quod perierat, non quæsistis.

Grego.

Prior locus ueteris instrumẽti p̃ conclusione

¶Hic aũt primũ omniũ animaduertẽdum est, oracula antiquæ legis non eandem prorsus energiam ad rem præsentẽ habere, quã testimonia nouæ. Etenim sacerdotium nostrum longè ab illo differentius ac perinde sublimius existit quàm quo illi fungebãtur. Nam cũ illorum sacramenta nullam conferrent gratificantem gratiam (nil de illa loquimur quæ sub signo circunsionis conferebatur) neq; clauium illi potestatẽ habebant ad remittenda peccata: neq; subinde curam, vt nostri sacerdotes, gerebant animarũ: quæ potissimum est fundamẽtum vt nostri prælati residere teneantur. Petũtur autem inde ad propositum argumenta. Tum ratione figuræ, in qua, vt ait Paul. omnia cõtingebant illis: nempe q̃ illud sacerdotium præsagium erat nostri. Tunc etiam per modũ exempli: nam si illis tanto vitio tribuebatur quòd cũram non gererent gregis, & in excubijs templi perpetuò esse cogebantur. Iussum enim legitur Num. 18. Aaron filiisq; eius ac Leuitis: Excubate in custodia sanctuarij: multò efficaciùs conuincitur pastores nostros animarum custodes, debere semper præsentes gregi prospicere. Quanuis, vt ad præsentem locum Ezech. reuertamur, non solùm sacerdotes illic, pastorum nomine, denotãtur, sed omnes iudices & gubernatores populi. Tãetsi iam tunc temporis, gubernationis sceptrum penes sacerdotes esset. ¶Affabre ergo Prophęta illa quinaria oratione pastoris munus delineat, quantum ad ea saltem quæ in grege medenda sunt. Quinq; enim incõmodis Christianus grex periclitari consuevit. Primũ est in fide, quæ totius Christianę vitę fundamentum est: nam sine fidẽ impossibile est Deo placere. Primum autem detrimentum fidei est, languor & imbecillitas: quando scilicet homo propter magnitudinem credendorum nutabundus vacillat. Quare Paul. ad Roma. 4. laudi tribuit Abra

Expẽditur locus citat⁹.

Paulus.

hæ,q̄ non fuit infirmatus in fide. Et ad Roma. 14. Infirmū in fide assumite (id est) nè cadat sustētate. Hæc ergo Antistitis, qui doctor est fidei, prima functio est: nēpe vt fidei scrupulos mentibus gregis eximat, dubia scilicet explicando: ac subinde animos affirmādo & consolando vt intellectum, quēadmodūm ait Paul. captiuent in obsequium fidei. Aegritudo autē ad mores attinet, cū qs corruptis affectibus infectus est. Etenim, vt intellectus scrupulis fidei infirmatur, sic & appetitus affectuū tumultu ægrotat. Quare sicut illud doctrinæ luce est consolidandum, ita & hoc salutaribus monitis sanandum.

Confractio verò iam ad discordiā inter fratres attinet: videlicet cùm populus aut varijs opinionibus, aut litibus & iurgijs inter se dissidet. Tunc enim ligamine pacis atque vnitatis conferendus est, amicitiaque conglutinandus. Ex his enim fracturis, nisi in tempore colligantur, hæreses solent intumescere.

Quod re vera vecordia & inertia presulum, ac potissimū absentia à suis ecclesijs creberrimè accidere præsentia tēpora documento nobis sunt. Quocirca id quod subditur, abiectum, ad manifestariam hæresim & apostasiam refertur. Dissentio enim populi seminariū est hæresum, per quas ab ecclesia exitur, & vsq; ad huius etiam medicamina præiati cura protenditur: vt saltem vna atque altera monitione, vt docet Paulus, enitendum ei sit abiectos in ecclesiam reducere. Cōcludit demū. Et quod perierat non quæsistis: exemplo illius qui de cœlo quæsituin venerat quod perierat. Perit autē homo p̄ quodcunq; mortale delictum insigniter vero per obstinationē. Sed neq; dē illo prorsum desperandum est, quin omnis adeatur quærendi ipsum via. Atqui effectus porrò illi, gratiæ Dei eiusq; singulari fauori referūtur accepti. Attamen quia ipse eiusmodi gratiam ministerio sacerdotum nobis suppeditat, fit vt propter eorū negligentiam vlu veniat vt populus eadem gratia priuetur. Id quod ,p̄tinus ibidem Deus aperte admonet, dicens, Et dispersæ sunt oues meæ eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationē omnium bestiarum agri: hoc est ab omnibus vitijs pessūdatæ sunt: omniq; errore conculcatæ. Qua de causa statim cōminatur pastoribus: Requiram gregem de manibus eorū. Hac eadem enim ratione ait ad Hebræ. vlti mo Paulus, præpositos sic debere super gregem inuigilare, quasi rationem pro eius animabus sint reddituri. Porrò ergo nisi hæc episcopi munera & officia tam essent obliuione sepulta, nemo esset, arbitror, qui vel hæsitare posset, teneréturnè iure diuino episcopi per se illa præstare, ac pinde in suis diœcesibus residere. Etenim non solùm publica concione, si suum bene noscunt institutum, hæc perficere debent, verùm priuatis visitationibus, exhortationibus, recreationibus, consilijsq; adeò & cōsolationibus. Imò non verbo tantū verùm & exemplo, ac denique re ipsa iuuando: nempe egentium causas negotio etiam tuendo & eleemosynis adiuuando. Ecce sacerdotis officium qua parte debet nocumenta gregi cauere. ¶ At verò qua parte ipsum ad perfectum promouere tenetur, altiùs eius prominet functio. Hac quippe ratione appellat eos in suis antecessoribus Christus lucem mundi. Vide quanta largitate sua ipsius nomina illis impartiatur: vt si in officio nō perstiterint, eos peius in die iudicij pudefaciat. Quin verò, vt suprà diximus, Pius Papa, cano. oues. 6. quæstio. 1. veluti oculos Deum illos instituisse ait, siue per quos Deus ipse gregi suo prouidet, siue per quos populus quæ diuina sunt suspicit. Appellat etiam illos ciuitatem supra montem positam: quia non solùm doctrinæ lumine de candelabro lucere debent, verū prominenti vitæ exemplo in conspectu populi: & veluti sal terræ mores condire. Perpē de an eiusmodi officia absentes exhibere, vt decet, valeant. Quin age vt cuncta complectamur, episcopi in ea perfectionis sublimitate esse debent, vt perfectionem non discāt, sed quemadmodum in sua consecratione admonentur, omnino doceant. Quid demum perfectionem doceant? ceu Christi ministri ecclesiam suam sic expurgent, sic promoueant, sic itaque exornēt, vt sine macula, vt Christi sponsam decet: Deo patri offerant. Ecce primum locum Euangelicum, Pasce oues meas. ¶ Secundus locus ex quo veritas præsentis conclusionis elicitur, extat Ioan. 10. vbi Christus naturam boni pastoris sub hac verborum exaggeratione commendat: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis: mercenarius autem fugit. Intelligere autem nequeo qua vllus fronte deludere hunc possit locum, dicens, non intelligendum esse generaliter de pastorum vniuersitate: quippe quòd Christus de seipso particulariter, vt aiunt, id asseruit. Haud eū opus est sanctos huc

Paulus.

Pastores ecclesiæ lux mundi.

Pius Papa pastor ecclesiæ ciuitas supra montē posita. Ide sal terræ.

Secundus locus pro conclusio.

Refellitur quorundam interpretatio.

huc interpretes compellare, qui hunc sensum recutiant. Præstat nanque semper scripturam sacram, vbi fieri id possit, ex suis ipsius verbis elucidare. Perpende ergo verborum cōtextum: Ego sum pastor bonus: ecce assertionem. Haud verò satis duxit simpliciter id asserere, sed demonstrare perrexit.

Quomodo autem demonstrauit? Quia bonus pastor animā suam pro ouibus suis dat. Hoc ergo non de se peculiariter & ,ppriè asseruit: altàs id quod dixerat per idem ipsum probasset: nempè, ego sum pastor bonus: quia ego ipse pastor bonus animam pro ouibus meis pono. Per illam ergo probatoriam propositionē, naturam ingeniumq; & substantiā boni pastoris definitione patefecit: nempe vt sic colligeret: Ille prorsus qui animā suam dat pro ouibus suis, bonus est pastor: ego autem animā meam, hoc est vitam do pro ouibus meis: ergo ego sum bonus pastor. Generaliē ergo regulā præfixit per quā bonus pastor ab ijs qui nō sunt boni, discernendi sunt. Vnde Grego. in homilia: Eius, inquit, bonitatis formam quam nos imitemur adiunxit: dicēs, Bonus pastor animam suam ,p̄ ouibus suis ponit. Fecit quod monuit: ostendit quod iussit, &c. Et August. de verbis Domini, sermo. 5. Pastor bonus, Christus. Quid Petrus? nōne bonus pastor? nam & animā suam pro ouibus suis posuit: quid Paulus? quid cæteri Apostoli? &c. Itaque si attentè verba respicias, non tantùm Christus exemplū sese perhibere oculis nostris voluit, quod imitaremur, secundū illud Ioan. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro omnibus animā suam posuit: & nos debemus ,p̄ fratribus nostris ponere. Et sicut ait ad Honora. August. q̄ instante persecutione episcopus non potest fugere: quia exemplo Domini tenetur bonus pastor animam ponere pro ouibus suis.

Hæc enim quodāmodo possent aduersarij cauillari, dicentes quòd licèt Christus de se peculiariter id diceret, posuit nihilominùs de se imitandum exemplum. Sed insuper affirmamus posuisse regulam & definitionem per quam se ,p̄bauit esse bonum pastorem, quamq; adeo licèt ipse per impossibile non seruasset, tenerentur vniuersi præsules iure diuino & naturali seruare. ¶ Agedum idem ex subiunctis verbis corroboremus. Subdit enim: Mercenarius autem & qui non est pastor: cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem & dimittit oues & fugit.

Roboratur amplius præcedens ratio.

Quomodò rogo illic vsurpault mercenarij nomen: vtrùm peculiariter pro aliquo? Reuera non nisi generatim: ergo eodem modo acceperat vocem boni pastoris. Aliàs non è regione apponeret illi mercenarium. Vtriusque ergo naturam amborum oppositione explicuit. Nisi admittere absurde malis q̄ naturam explicuerit mali pastoris: nō autē boni. Neq; contentus fuit id simpliciter enūtiare, sed natiuam subiunxit causam. Mercenarius enim, inquit, fugit: quia mercenarius est cuius non sunt oues propriæ: & ideo ad eum de ouibus non pertinet: quia non sunt inquit, eius propriæ: vt pote q̄ cū ei nō sint à Christo cōmendatæ, fit vt eas nō diligat: nimirum ea dilectione qua ex Petro requisiuit an se præ cæteris diligeret. ¶ Sed & vrgentissimum præterea argumentum quod hoc Dominus ac Redemptor noster nō de se tantùm proprié, verū tanquā cunctis qui legitimi sunt episcopi necessarium enūtiauerit, est, quod ex hoc loco sancti omnes & Doctores colligunt (vt artic. 4. videbimus) teneri episcopum dum necessitas gregi suo ingruerit, vitam exponere antequàm inde recedat. Quam quidem veritatem cùm ipsi aduersarij negare profectò non auderent, in de deberent colligere residentiam esse de iure diuino: idq̄ue adeò ex hoc loco inferri, aliàs ecclesia non cùm tanto periculo eos residere cōstringeret. At de hoc illic prælsius. ¶ Hic ergo pedem sistere cuperem, si ,p̄ rei dignitate mihi facultas ad persuadendū supperet, rogareq̄; colendissimos episcopos, expenderent, vtrùm potuerit Christus significantius rem aperire, vehementiusq̄; ipsos nè mercenarijs suos greges confiderent dehortari. Quomodo enim diligere animas vsque ad sanguinis effusionem possunt, quas vt proprias non habent? & nili ita charas in Domino habeant, quomodo possunt eis legitimè prospicere? Abunde se nanq; mercenarij feciſse arbitrantur, quando pro ratione stipendij quod recipiunt audiendis litib⁹ horas aliquot insumunt. ¶ Prosequitur autem Christus eandem boni pastoris naturā etiānum patefacere. Ego inquit, sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Haud ergo locus iam vllus sit reliquus deflectendi, vt quis dicat de se proprie Christum loqui. Imò eandem demōstrationem insinuat: nempe ob id quòd ingenium, fides, & cura boni pastoris sit, vt mutuò se de facie & voce ipse & oues cogno-

scant:se,in quē hæc competunt,bonum esse
Theophy. pastorem.vbi Theophylactus: Hoc loco,inquit,agnosco differentiā pastoris & mercenarij.Nam mercenarius quidem nescit oues: quod cōtingit quia nō sepe illas inuisit, &c. Qui enim per Dei dilectionē non sibi ecclesiam desponsauit,non pōt eius cōspectu & familiaritate magnoperē se oblectari. Præterquàm q neq; officia pastoris gregi præstabit,nisi cuiusq; ouis faciē & balatum nouerit,vt non per relationem aut per aliū,sed de vultu,gestu,& voce animi morbū deprehendat.Neque verò grex eum vicissim satis diligere,eiusq; tum exemplū imitari, tum & auscultare mādatis valet,nisi de vultu & sermone eū agnoscat.Quo circà hoc quod isti dicunt Christum de se ꝓprie affirmare,q̄ sit falsum inde constat,q ꝓfortasse ad illud prouerbium Salomo .allusit qđ ipse tum propter priscos pastores,tum in nostrorū figuram illius ore iam pridem ꝓtulerat. Ait eū
Prouerb. ille Prouerbio.27. Diligenter cognosce vultum pecoris tui,tuosq; greges considera:nō enim habebis iugiter potestatem:sed corona tribuetur tibi in generatione &generationem. Vbi hebraice habetur, Cognoscendo cognosces seu euidenter agnosce faciem pecoris tui: & vt dicitur facie ad faciem,& pone cor tuum ad greges. Vbi nō adeò ad rem accōmodè quidā cōmiserunt, verbo illo **appone**,allusionē fieri ad illud Christi,bonꝰ pastor animā suam ponet.Nam præterq̄ q verbum euangelicū non significat nisi, dat, manifesta est rerum discrepantia: nam verbum Salomonis ad internā curam & solicitudinem,quā pastor habere debet erga gregē, refertur:vt scilicet cor impensissime habeat ad singularium ouium necessitatem attentum. Vox autē Christi ad testimoniū amoris:vt scilicet si opus fuerit mortem eius gratia oppetat.Nam si cura bruti gregis illam mutuam agnitionē exposcit, quanto magis studium quod erga Christianam familiā impendendū est?sanè cū quot sunt subditi, tot sint & morborū genera.Alius enim consolatione indiget,alius cōsilio, alius reprehensione,alius denique alio eleemosynæ subsidio.Quare protinus in initio eiusdē ca.Ioan.
Cōfirmatio. vbi se Christus ostium esse ouium dicere adornabat. Qui non,inquit,intrat per ostium, sed aliūdè,fur est & latro:qui aūt intrat per ostium,pastor est ouiū.Huic ostiarius aperit,& oues vocē eius audiunt:& ꝓprias oues vocat nominatim,& educit eas:& cùm prias oues emiserit,ante eas vadit,& oues illum sequuntur,quia sciunt vocem eius. Vide quomodo lex boni pastoris nō tantùm in hoc cōsistat q quis ad dignitatē secundū Christi leges accedat,verū & q eius exēplo eandem administret: Nempe cognoscendo oues singulas de nomine,easq; exemplo vitæ antecedendo,qđ ipsæ sequantur.Id quod absentes quanā pacto præstare perficereq; possint,ipsi viderint. Vnde sequitur:Alienū autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo:qa non nouerunt vocem alienorum. Vbi alieni appellatione non solū eos qui non legitimè ingressi sunt censet,imò & qui illegitimè rem administrant: scilicet tam mercenarios, q̄ eos qui illa quæ præmiserat nō seruant. Et quidē Apostoli non cognouerunt quid loqueretur eis,scilicet mysteriū fidei ipsius,per quam solam ingressuri erant quotquot veris pascuis essent potituri:quia non est aliud nomen sub sole in quo possint homines salui fieri.Nobis autem qui illud iā certò p eandem fidem cognoscimus,aliud restat cōstātissima fide tenere, nempe q qui ab ipso instituti sunt pastores, eius instar necesse habent munere suo perfungi. Vnde Damasus *Damasus.* Papa in aurea sua Epist. 4. vbi de depellēdis chorepiscopis locupletè disseruit,hoc Christi testimonio vehemēter inuehit in episcopos,qui alienis suas plebes educandas cōcredunt: cū Christus **bonum** pastorē asserat vitam pro ouili suo ponere: mercenarium autem ingruente lupo oues destituere. Sed de *Obiectio ad uersariorū.* hac epistola statim articu.**proximo.** ¶Habeant ergo aduersarij & contra sic arguant: Quicquid homo per suos ministros facit, per seipsum censetur efficere:ergo cùm episcopus vicarium ecclesiæ suæ deleget,residere non tenetur, sed pro sua satisfacit obligatione. Videant autem huiusmodi argumentatores quanta eos responsa persequantur. Primū omnium,vt suprà diximus, hic nō di- *Solutio.* sputamus an causa possit aliqua intercedere propter quam dispēsari cū episcopo absenti queat: de quo articu.4. repetendus est sermo, sed rei naturam cōstituimus, & ea quæ diuina lege episcopo iussa sunt. In primis ergo si factū spectemus,absentes episcopi non sibi vicariū ad omnia sua munera substituūt sed eum tantū,qui ad lites audiendas sedeat: quod re vera nō est præcipuū. Et præterea visitatorē qui diœcesim circūuolet, cùm ne quæ ista in ipsorum absentia fieri possint cōmodè,neque alia vllo modo, ad quæ præcipuè

tenentur.Potissima enim pars spiritualis pastoris,vt in Cōcilio Carthagin. 4. licèt breuioribus verbis admonetur, tamen cui animarum longè maior cura incūbit, quàm tēporalium,in hoc posita est,vt lites quæ sine iudiciorum strepitu definiri possunt,cōponere satagat, pacareq; & extinguere procuret,vt tēpus secundū Christi mandatū redimat,qđ oues in Christianis exercitijs collocent. Quod quidem nemo sine episcopi authoritate & grauitate & amore quo gregem prosequi tenetur, atque adeò sine eius præsentia perficere valet.Item neque visitationes, longissima experientia testatur per
Visitationes non possunt castè fieri p alium quàm p ipsum epi scopum. aliū quàm per ipsum fieri castè posse.Haud enim criminibus sola pecuniarū mulcta aut excōicatione medendum est, sed profectò verbo,nunc placido,nunc acerbo, ac alijs denique adhibitis remedijs: quorum visitatores,quia mercenarij sunt, nulla tangit cura. Adde quod eleemosynæ quæ inter episcopales operas tam altum locū tenent,Oportet enim episcopum, vt ait Paulus, esse hospitalem, nisi per præsentes Antistites fieri nequeunt commodè. Conspectus nanque pauperis,egenorumq; clamor viscera commouens, vel eleemosynam exprimit, vel aliam saltem consolationem, qua suam possit miseriam leuare.Huc em̄ illa spectāt quæ modò circa verbum Christi tractabamus:ni
Obiectio al tera. mirum quanti referat vultum pecoris visu agnoscere,& vocem auditu. Sed ais,quid si episcopus hæc omnia atque alia per alium rectè dispensēt? Accidere enim potest vt alij efficaciores sint prędicatores ipso episcopo, atque alij ad alia munera doctiores & aptiores:quos cùm sufficerit,munus suum expleuit, vt absens Ecclesiæ suæ viuere possit.Huius autem vna responsio est: esse impossibile. Altera præcipuè notanda quòd episcopi vicarij non sunt perinde constituti ac si sint futuri præsules, sed quasi præsulum adiutores. Et ideo non per hoc excusatur eorum
Paulus. residentia. Debent em̄ vicarij esse sicut membra in corpore, ipse verò sicut anima.Christus enim non eos vt operariorum constitutores,sed vt operarios misit. Et Paul. non ait oportere episcopū esse doctoris substitutorem,sed esse doctorē:&.2.ad Timo.2.Solicitè,inquit,cura teipsum ꝓbabilem exhibere Deo,operarium incōfusibilē,& rectè tractantē verba veritatis. Vbi confusione eum Antistitē aspergit,qui operarius non est. Et alibi admonet vt qui non operatur, nec mā-

Primare sponsio. *Secunda.*

ducet.In summa, non vident isti qui munus episcoporū in hoc collocant, vt bonos sibi habeant subrogatos ministros,quemadmodum leges vniuersas electionis episcoporū & pastorum de medio tollant. Quid enim opùs est tantam solicitudinē & vigilantiam adhibere ad digniorē eligendū,quantam iura omnia clamant, si satis episcopo est alios ecclesiæ suæ ministros delegare? Ergo si iura illa certa ratione constituta sunt, planè colligitur personalē industriam in episcopo eligi,atque adeò per se residendo teneri munia sua explere.Quare non est cur nobis Valerium obijciant qui Augusti.sibi substituit. Id enim fecit ingraue senente iam ætate quādo vires sibi non suppetebant.Imò nec tunc credendus est sic cessasse, quin id quod posset efficeret.Imò hinc sumitur argumentum quàm sit necessaria præsentia personæ. Hac enim de causa Petrus Apostolus, vt Theodorētus refert in lib.de.70.discipulis:& antiquissimus Epiphanius to.2.c.26, nempè qa illi necesse erat tanquam Apostolus per alias ecclesias diuagari, substituit sibi episcopum Romanum: nō qui esset Papa,sed qui sibi esset auxiliaris vicarius. ¶Ad eorum er- *Ad argum. factum.* go argumentationem respōdetur quòd etsi vnicuique liberum sit de suis proprijs bonis, vt libuerit, per famulum disponere, in quo casu quod quis per alium facit,ipse facere cēsetur: in publicis tamen administrationibus longè res secùs habet. Publici enim magistratus,atque illi potissimùm,quibus ob personalem functionem iusta stipendia decreta sunt,non ad iustum per vicarios administrantur.Ecquis enim in consulem,aut prætorem,aut ducem creatur, vt per alium rem administret?imò verò in rebus priuatis quis œconomum,pincernam, imò vel coquum, *Pulchra ratio.* vel quod rei magis artidet nauclerū vel certè aurigam conduxit, qui nō munus eiusdē personæ requirat? Quod si magistratus alij hanc habent residendi naturam,quis non videat episcopatum,qui animabus prospiciēdis, quas Deus & ad suum ipsius cōsortium condidit, & ꝓprio vitæ dispendio redemit, primum huius legis obtinere locum? Vnde Paul.2.ad Corint.9. Væ mihi si non Euan- *Paulus.* gelizauero:necessitas mihi incumbit. ¶Sed *Aduersario rum subter fugium.* vide quomodò aduersarij cauere hanc plagam contendunt.Aiunt enim apostolis per seipsos necessarium fuisse prędicare: quoniā in ipsis personalis industria electa fuit. Episcopi autem non illis successerunt in apostolatu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolatu,sed in episcopatu. At verò,vt fateamur,vrgentiorem fuisse in Apostolis prædicandi obligationem propter reuelatā eis doctrinam, tamen quis neget in episcopis personalem etiam industriam, quatenùs in episcopatu ipsis succesſerunt,exigi? Sed neque aliud istorum cōmentum illis admittendum est, nempe ꝙ apostoli iussi sunt solis infidelibus prædicare,episcopi verò solis subditis,imò Paulus sæpe prædicauit cōuersis, quòd certè ad eorum confirmationem facere debebat. Nec episcopo dicitur, vt aiūt,vade,prædica populo Dei:sed, populo tibi cōmisso:cui non repugnat quin aliquādo possit & debeat infidelibus prædicare.

Refellitur proxima solutio.

Cauillus alter.

¶Alius verò cauillus istorum est, quòd etsi Papæ dictum sit, Pasce oues meas: non tamen inde colligitur quòd residere teneatur in omnibus ecclesijs: atque adeò neque de singulis colligitur quòd teneantur in suis residere. Quòd autem cauillatio hæc peiori sit nomine digna, quis non plane videat? Iussus enim est Papa per seipsum pascere, atq; adeò in sua ecclesia, quę Romana destinata est,residere: vel vbi expedire visum esset. Decet autem ,ppter confluxum orbis illuc nè per alias diuagetur, sed suos singulis vt Deꝰ iussit,episcopos consignet,qui eodem diuino iure teneantur in suis diœcesibus residere. Vnde Paul. ad Thessa. 5. Rogamus,inquit,vos fratres vt noueritis eos qui laborāt inter vos, & præsunt vobis in Domino & monent vos & habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Non ergo propter dignitatem,sed propter opus qđ residentes personaliter exercent.

Paulus.

¶Alia deniq; eorum argutia nō est responso digna. Arguunt enim ꝙ cùm Papa possit episcopum à sua diœcesi dimouere,atque alteri adscribere, fit vt despōsatio episcopi cū hac ecclesia nō sit de iure diuino, atq; adeò nec residētia. Iam enim suprà ostensa est infirmitas cōsequentiæ:nempè quòd licèt Papa possit episcopos summutare, non tamen eorum naturam & functiones quæ iure diuino annexæ sunt dignitati. ¶Sed rogas nonne multa episcopus pōt per ministros dispēsare? Apparet eni posse: vt ordines conferre & cōfirmare:benedicere tēpla & ornamēta,&c. Itē per multa sunt episcopalia officia quæ non nisi statis tēporibus eademque raro fiunt:vt chrisma conficere,& sacris initiare;quę iddò iugē residentiā non exigunt.

Scrupulus.

Solutio. Respōdet inter episcopalia munera gradus esse dignoscendos. Quædam enim sunt quę licèt nō ita decenter fiant, tñ non vsq; adeo absurdū est per substitutos illa exercere. Vt sunt chrismatis cōfectio, & tēplorum ornamentorumq; cōsecratio. Est inquam in his, dum per titulares episcopos fiunt, indecorum quidda,quòd nō tanta grauitate,vt decet celebrantur. Præterꝙ ꝙ ansa inde porrigitur titularibus episcopis introducēdis. Vę runtamē non ista sunt munera quæ vrgentissimè residentiā episcopi requirunt: sed alia suprà cōmemorata quæ assiduam presentiā sedulamq; diligentia exposcunt. Imò verò,vt iam diximus,propterea episcopi obligationis residendi obliti sunt,ꝙ non putant alia sibi incūbere onera, q̄ lites audire, & semel in anno ordines cōferre. Si enim se ignorantium lucē,delinquentiū regulā, afflictorum suffugiū,egentiumq; subsidiū ac præsidium (vt verè sunt) esse cognoscerēt,nō grādi opus esset negotio, vt ius residendi persuasissimū haberent. Multa alia hic missa facimus scripturarū testimonia:nimirum satisfacta ea quæ præcipui sunt momenti attulisse. Multasq; aduersariorum argutias silentio prætermittimꝰ:ad quas vtique molestiùs esset respondere,q̄ vtile. ¶Quod autem de episcopo assertum curauimus,de cunctis etiam parœcialibus pastoribus subinde est intelligendum. Sane cū & allata testimonia idem sibi velint,licèt multò efficacius epōs vrgeāt.

Etiam pastores parœciales residere tenentur.

¶In apice autē istorum quæ dicta sunt hoc licèt per seipsum euidentissimum sit, nō erit admonitu superuacuaneum: nēpè quòd residendi obligatio sic præceptum est, vt non sit præcepti finis. Videas enim præsules in suis quidem Ecclesijs residentes: sed tamen adeò otiosanter & segniter in administratione verbi,in gubernatione, in afflictorū consolatione,& pauperum subsidio sese gerentes, vt nihil referat absentes nè sint an præsentes. Residentia enim propter hæc necessaria est, quæ si nō fiant superuacanea, imò quandoq; causa vt episcopus maiori opprobrio & vilipendio à sua plebe habeatur.

Ad primum argumentum.

AD primum igitur argumentū respondetur, verba illa formalia quòd Episcopi residere teneantur,nullam fuisse necessitatē,vt in euāgelio exprimerentur. Sanè cū euidētissimè ex ipsa episcopalia functione diuinitùs instituta colligantur:ꝙ etiā secundùm aduersarios satis est vt eadē residentia fit de iure diuino. Nā vbi Christus ceu operarios miserit prædicatum Apostolos atq; alios.

alios.72. discipulos quibus episcopi & parœciales sacerdotes succesſerunt:& vbi iubet in Petro cunctis episcopis vt gregem pascant: & vbi docet bonum pastorē esse qui nominatim cognoscit oues,& vbi ait Paul. episcopum esse doctorem & hospitalem,& vbi admonet Timoth. vt seipsum operarium incōfusibilem,verbum veritatis rectè tractātem exhibeat:& vbi admonet pręsules vt vniuerso gregi attendant in quo eos Spiritus sanctus posuit episcopos ad regendum ecclesiā Dei: atq; in id genus alijs locis vsq; adeò luce clarius residetiā pastorū præcepit, vt fatuum sit expresiora verba requirere. ¶Ad

Ad. 2. arg.

secundum iam satis respōsum est, quòd etsi summā ecclesiæ iurisdictionem Petro eiusq; succesſoribus singulariter cōmiserit. vbi ait, Pasce oues meas:atq; adeo facultatem eligēdi pastores: modum tamen pascendi non reliquit suo arbitrio vt eum mutare posset. Haud enim in arbitrio est Papę facere vt episcopus non sit doctor,non sit hospitalis,nō

Ad. 3. arg.

sit vigilator super gregem, quibus muneribus intimum est, vt resideat. ¶Ad tertium denique respondetur quòd si Timotheus & alij forsan episcopi iussu Pauli à suis nōnunquam ecclesijs peregrinati fuerint, id tamen ob ecclesiæ vniuersalis necesitatē factū est, atq; adeò per interpretationē eiusdem diuini iuris & naturalis. ¶Haud enim secum pugnant residentiam esse de iure diuino, & nihilo minùs posse casus accidere in quibus non solùm licitum, verùm expedientisimū sit episcopū à sua ecclesia in tēpꝰ abscedere,

ARTICVLVS II.

Vtrùm residentia episcoporum iure naturali fundetur.

CVm mōstratū sit residentiā episcoporū de iure esse diuino,subsequitur vt videamus, an ius etiā naturæ suas rationes eidē veritatisubministret. Arguitur nāq; à parte negatiua. Euāgelicus episcopatus,ordo est supernaturalis:quippe cùm fundatio ipsa ecclesię super naturā fuerit à Christo instituta:nō ergo episcoporum residentia in iure naturali fundatur. ¶Secūdò:Si iure naturali eiusmodi residentia iuberetur, nulla ratione posset super eo dispensari. Nam vt lib. 2. de Decalogo pronuntiauimus, ob id indispēsabilis est quod indiuiduum habet à natura obligandi vinculum:& tamen,vt in capi. 4. patebit,in-

Argum. 1. à parte negatiua.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

gruere ea necesitas potest,vt legitimè à sua ecclesia episcopus absens fiat. ¶Tertiò deniq; arguitur. Esto de residentia præceptum agnoscamus:natura tamen præceptorū affirmatiorum est, vt non obligent (quod aiunt)pro semper: nō ergo iugis cōtinuaq; residentia necessaria est. ¶In contrarium est quòd cùm ius naturæ authore Deo mētibꝰ nostris insculptum sit,explicandis etiam fidei legibus ab eodem Deo promanantibus multum inseruit. Nam diuinæ leges naturalium perfectrices existunt.

Argumē. 3.

IAm suprà dictū est naturale ius esse quod natura nos docuit:atq; adeò minimè repugnare:vt quod diuino iure sancitum est, naturali etiam quadantenùs roboretur. Respō detur ergo ad quæstionem affirmatiua hac cōclusione. Obligatio residendi quàm proximè est naturali iuri affinis. Enimuerò quāuis episcoporum institutio iure sit facta diuino:tñ vt suprà dictū est, rationibus naturalibus eius congruentia innotescit: atque adeò modus episcopalis administrationis eisdem rationibus elucidatur:quas quidem in superioribus adeò insinuauimus, vt hæc non sit nisi explicatior repetitio. Primum igitur argumentum sumitur ab officio. Enimuerò cùm pastoris officium,vt dictum est,sit spirituali animarum saluti prospicere, functio hæc bipartita est. Nempè vel respectu gregis infirmātis,ac deficientis,vt iuuetur saneturq;:vel respectu eiusdem sani,vt ad perfectionem promoueatur. Defectus autem & quantum ad intellectum accidere potest, & quātum ad affectum. Est ergo pastor ignorantiū lux. Nam vos,inquit,estis lux mundi. Lucem autem natura docet nisi præsentē lucere non posse. Illis autem qui de via decedunt,est ciuitas supra montem posita,cuius vitæ sydus aspiciens populus recto tramite incedere debet: in conspectu autem populi nisi resideat esse non potest. Condiendis verò corruptis affectibꝰ est sal,qui in operibus virtutis ostendere saporem debet. Denique ægrotis est medicus. Nam talem se appellauit Christus,vbi ait: Nō est opus valētibus medico,sed malè habentibus. Perspice ergo quęso te vtrùm si rex seleĉtissimū medicum eligat,cui iusta stipendia pro ratione suæ facultatis exoluat,ferre queat, vt vbi corporalis sibi vita periclitatur,per alium seruiat? Si ergo in medico corporali industria personę expetitur & optatur,quis neget tanto id iustius in medico spirituali,quanto tempora-

Ratio. 1.

li vitæ spiritualis præstat? Est denique episcopus, vt suprà diximus, auriga, nauclerus, dux, fidelisque seruus ac dispensator mysteriorum Dei. Et tamen si ad rempublicam cuilem spectes quisnam mortalium permitteret hæc per vicarios exhiberi? Cur ergo Deꝰ id permittat? Re vera naturæ ius apertè reclamat. Sunt etiam ad arcendum hostes, custodes & vigiles, q̃ absentes esse nequeunt. Respectu autem gregis etiam si sanus esset, & ab hostibꝰ tutus, summũ episcopi officiũ est, vt iam suprà diximus, & in sua consecratione habetur, ad perfectum plebẽ perducere, qđ de Baptista Lu. 1. legit: vt sit sine macula & ruga: ac perinde digna quæ in cõspectu Dei appareat. Ad hæc autẽ ratio naturalis manifestè demõstrat industriã, atq; adeò

Ratio. 2. præsentiã personæ requiri. ¶ Secundꝰ locus idem naturaliter demonstrandi sumitur ex stipendio, quod vt suprà satis probatum est, non pro scientia, aut morum probitate, aut nobilitate, aut dignitate episcopali, sed pro præsidẽtia & functione, atq; adeò pro exercitio ipso & opere & vsu penditur: vt Num. 18. admonitio diuina habet: &. 1. ad Corint. nono docet Apostol. Vbi nanque stipendium pro opere penditur, naturalis ratio illicò demonstrat non satis esse vicatium constituere, etiã si digniorem teipso substituas. Est enim ille velut auxiliarius, qui ideo episcopum non excusat quin præsens quod valuerit efficiat. ¶ Sed tertius locus sumitur ex

Ratio. 3. detrimentis quæ episcoporum absentia progignit, & parturit. Horum autem potissimũ est, idq; nisi omni sensu careant pastoribus extimescendum, quod propter eorum negligentiam crebrimè multæ animæ perpetua morte pereunt: quæ quidem si secundũ suam obligationem diligentes essent, sempiterna fœlicitate fruerent. Reuisse illud suprà citatum oraculum, Ezechie. 34. Postquam enim ait Deus, Væ pastoribus Israël, eorũque negligentiam in consolandis infirmis, &c. recenset, subdit: Et dispersæ sunt oues meæ, eò quod nõ esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Ecce, eò quòd non esset pastor, Non quod nullus esset: aliàs non dixisset, Væ pastoribus Israël: sed quòd nullus legitimè suam explereꝰ curam. Et ideò subdit: Et ego de manibus pastorum meorum oues meas requiram. Huc vellem attentos habere Christi pastores. Si Rex charissimos filios negligentia pædagogi custodisq; eorum trucidatos conspiceret, quisnam regiam iracundiam ferre posset? Cùm ergo Deus (quod sæpe & sæpiꝰ ac sæpissimè vsu venire solet) pastorũ incuria priuatum se viderit animarum contubernio, quas vt sua ipsius gloria fruerentur condiderat: quarũq; gratia filium suum qui, p illis moreretur huc demisit, easdemque in infernorum abysso perpetuò trucidandas cõspexerit. quænam rogo non suppliciorum genera ab infidis illis & tam insigniter sacrilegis pastoribus non reposcat? Quin verò nõ solũ in pastores ipsos prauos indignari solet Deus, verùm & ob ipsorum prauitatem indignatio eius dimãnat in populum. Sic enim legitur Nume. 18. Excubate in custodia sanctuarij & in ministerio altaris, ne oriatur indignatio mea super filios Israël. Nõ quòd ob alienam culpam populus æternaliter puniatur, sed quòd vel ex eo quòd in populo nunquam ingentissimus delinquentium numerus deest, qui prælatorum suffragijs sustẽtari debet, illis cessantibus indignatur Deus in populum ob sua ipsius crimina, vel quòd cessantibus episcopis manus cum Moyse ad cœlum cum precibus leuare atq; adeò negligentibus populi curam, facilè à suis hostilibus cupiditatibus prosternitur, dignusque adeò fit indignationis Dei. Cùm ergo ex absentia pastoris tam præsentaneũ moderando gregi emineat negligentiæ periculum, naturalis profectò ratio planissimè demonstrat, quàm debeant præsentes aduigilare. ¶ Mox & præter gregis detrimentũ eadem præsulum absentia indecõrum aliud in Christiana republica peperit. ¶ Nã cùm ob personalem residentiam ius cogat vnicuique ecclesię suum mãcipare episcopum, vbi persuasum habẽt licere sibi absentes esse, pro inconuenienti non ducitur, vt quis plures habeat ecclesias quarum simul fructus vnus percipiat. Id quod in Concilio Lateranẽsi prohibitum est: vt patet cap. Quia nonnulli. de regu. &. 21. q. 1. can. clericos. Ac deinde protinus mos in ecclesiam ingessus est episcoporũ titularium: per quos quemadmodum ordines atque reliqua episcoporum sacramentalia perficiantur, experientia ipsa testimonio est. Inde enim emanauit, vt eiusmodi spiritualia vęnundentur, adeoque tractentur abiectè, vt in cõspectu Christiani populi despectui habeantur. ¶ Accedit quarto quòd cùm episcopi cultores instituti à Deo sint animarum, messoresque adeò spiritualium frugum missi, ipsi per se deberent

Proficua ac salubris meditatio Ecclesiasticis pastoribꝰ iuxta uersanda.

Quarta ratio ad demõstrãdã præcõclusionẽ.

rent in cõspectũ Domini portare manipulos suos: quod re vera qui per alios gubernãt minime faciũt. Ipsiq; talenti sui vsuras quas per se accumularent Deo reddere, & tanquã legitimi pastores exẽplo cœlestis illiꝰ qui illos instituit, oues suas proprijs humeris baiulare, proprijsq; manibus contrectare. Sic enim de illo præcãtauerat Isai. cap. 40. Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo cõgregabit agnos, & in sinu suo leuabit: fœtas ipse portabit. His nãque atque id genus

Dam. Papa. alijs exẽplis Damas. Papa, vt in illa suprà citata epistola. 4. videre est, chorepiscopos explodere sanctè curauit: qui quidẽ nõ ita multùm ab istis titularibus differebant, vt. 68. d. can. ecclesijs. & duobus sequentibus explicatur. Et potissima causa eos abigẽdi & extinguendi fuit, quòd legitimi episcopi illis suos greges pascendos committebãt: vt otiõ ipsi

Episcopi q̃ absunt ágre gerinstar mercenarij. torpescerent: instar, vt ait ille sanctus Pontifex, meretricum: quæ statim vt pariũt infantes suos alijs nutricibus tradunt educandos, vt suam citiùs libidinem explere valeant. Sic enim miserandi episcopi faciunt dum sibi commissos populos vicarijs educandos concredũt, vt liberius ipsi secularibus curis inhæreãt. Perspice ergo quàm ratio naturalis per

Confirmat. suadeat, vt qui ecclesiæ despõsantur, proles Christi sanguine per se progignant, suisque proprijs vberibus lactent. Nã spõsa, vt in. 1. Canticorũ capite legimus, sponso vbera tribuebat: eademq; super vinum vnguentibus optimis fragrãtia. Quæ profectò cùm in episcopo sine vsu sunt, vltore Deo desiccantur. Sed ó temporum calamitas! Istarũ nanque omnium necessitudinum obliuio obligationem residendi obscurauit. Quis enim iam se vt sponsum ecclesiæ suæ gerat, & vt subditorum patrem? Paul. quidem inter suos episcopales labores & Ecclesiarum solicitudinem id potissimum. 1. ad Corinth. 9. commemorat, quòd & Iudæis Iudæus fieret, & gentilibus gentilis, & infirmus infirmis, ac denique ad omnium se accõmodaret affectus, vt omnes Christo lucrifaceret. Et in posteriori ad eosdem Corinth. Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego nõ vror? Iam verò nunc temporis hic charitatis gradus adeò aboleuit ab vsu, vt nullibi zizaniorum seminator peiora scãdala, quàm inter episcopos & capitularia sua collegia semnauerit. Id quod episcoporũ multi causantes sibi prætexunt, vt suam absentiam excusent. Cùm tamen enitendum illis sumopere primùm esset canonicos paternis visceribus lucrari: quod si perficere nequirent, non ideo illis esset de diœcesi decedẽdum. Nam propter paucorum culpam non esset grex totus deserendus. Imò adeò vigilanter curãdus, & colendus, vt clericorum proceres pudore conuicti deuinctas eis manus offerrẽt.

Ad argumẽta proposita in capite quæstionis.

ET per hęc ad argumenta in capite quæstionis proposita responsum nobis censetur. Prioris enim solutio est, tum quòd episcopalis dignitas non vsq; adeò est supra naturalis, quin sit rationi naturali germana: tum etiam q̃ etsi sit supra naturalis, illa tamẽ supposita, tũc ratio naturalis modũ quo administranda est plurimùm elucidat. Posteris autem responsio art. 4. patebit: vbi constabit ius etiam ipsum naturale, ac diuinum nonnunquam causas offerre, ob quas liceat episcopis suas diœceses exire. ¶ Ad tertium denique respondetur, præcepta affirmatiua, ꝓpterea nõ obligare pro semper quòd obligant pro loco & tempore, & cum reliquis circunstantijs: quam ob rem nec episcopus obligat semper prædicare, aut ordinare, &c.

¶ Attamen quia multa eius munia sunt quę non habent determinatum tempus, sed crebrimè & præter spem eorum necessitas offertur, tenetur in sua semper esse diœcesi, ni si in casibus quibus ius ipsum diuinũ & naturale ei absentiam indulget.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Episcopi iure humano, hoc est pontificio, residere teneantur.

QVãuis post diuinum ius & naturale nõ ita multùm nosse de humano referat, conducit tamẽ ad omnimodam obtinẽdam victoriã. Arguit nihilominùs de more ab vtraq; parte. Aut enim residendi obligatio iure diuino ligat, aut secùs: si iure diuino, superfluebat ius Ecclesiasticũ: quoniam humanũ vinculũ vrgẽtius esse non potest diuino: sin minùs, videtur ecclesia rigidiùs iusto id præcepisse. Nã cùm res sit tam grauis, vt præsules arbitrantur, nõ debuit ecclesia diuinũ ius oneriosius reddere. ¶ Secundò arguitur. Si residẽtia iuris diuini est, tunc præceptiones de illa pontificiæ esse non possunt, nisi eiusdẽ iuris declarationes, atq; adeò dici nõ potest vt sit de iure humano. In contrarium est totus titulus de cleri. non resident. nempe cap. Quia. & cap. relatum. & reliqui: vbi qui absentes

Argum. 1.

Argumẽ. 2.

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sentes à suis sunt parœcialibus ecclesijs, anathemate atq; alijs pœnis plectuntur.

Cõclusio re sponsiua.

QVò tantem nullum suffugiũ reliquum fiat, sed palàm pastoribus sit citra vllã controuersiam ad residendum esse per strictos, adhibetur in hoc. 3. artic. postrema conclusio. Residentia episcoporum, ac perinde sacerdotũ animarum curam gerẽtium iure humano, putà ecclesiastico sancita est, & sub pœna peccati mortalis cõstituta. Hęc autem conclusio non perinde intelligenda est, vt quòd singulis annis fiat cõfessio, & quadragesimalis abstinentia, singulorumq; festorum, multarumque cęremoniarum ob seruãtia. Ista enim licet ab Apostolorum seculo censeãtur instituta: haud tamẽ ab ipso Christo immediatè, sed ab ecclesia per potestatem illi ab ipso collatam condendi leges. Præceptum autem Ecclesiasticum residentiæ est explicatio diuinæ institutionis. Distinguit enim Pau. 1. ad Corinth. 7. inter hęc duo, vbi ait: Iis qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus. Nam cęteris ego, dico, non Dominus. Est ergo differẽtia quòd quæ sunt de iure humano, etiam si per potestatem diuinitus traditam sint constituta, nulla tamen vi pollerent obligandi, nisi ab ecclesia essent præcepta. Quæ autem sunt de iure diuino, etiã si ecclesia de illis nihil decreuisset, obligassent. Huius ergo secũdi generis est obligatio quã præsules, ac pastores residere cogũtur: siquidem vt diceba mus, lex diuina est. Dicitur autẽ de iure humano propterea quòd Ecclesiasticis sanctionibus ius idem diuinũ explicatur. Imò vsq; adeò eisdem sanctionibus iubetur, vt etiam qui proteruа obstinatione ius diuinũ agnoscere noluerint, cogãtur nihilo minus ius põtificium fateri. De hoc enim nemo doctorũ aut Theologiæ aut canonici iuris hæsitauit vnquàm, sed solùm pastores quorum id nosse cõsitęrique potissimùm refert, facto ipso diffitentur. Nam vsqueadeò, nõ quidem tuti, sed securi à suis ecclesijs peregrinantur, acsi omni essent iure liberi. Cùm autẽ hoc citra vllam controuersiam confessissimum esse debet, quòd etiam si solo iure pontificio residere tenerentur (quod ius proculdubiò planum ac firmum est) nequeant absque dispensatione, eademque ob legitimã causam petita & obtenta notabilem moram extra suas diœceses protrahere. ¶ Conclusio ergo plurimis iuris testimonijs irroboratur. Primò enim, vt dicebamus extrà, de cleric. non resident. cap. quia nonnulli. Concilij Laterane. sancitum est, vt ecclesiasticum ministerium neutiquam committatur nisi personæ quæ residere in loco, & curam ecclesiæ per seipsum valeat exercere. Quam ob rem arctissime illic inhibetur, vt nemo duas parœcias quib⁹ per sese residere non possit, retinere valeat: neque fructus earum percipere. & in cap. 32. eiusdem Concilij eadem prohibitio repetitur: nempe vt qui parœcialẽ ecclesiam habuerit, non per vicarium, sed per seipsum illi reseruiat: nisi forsan præbendæ vel dignitati parœcialis ecclesiæ sit annexa. De qua quidem exceptione statim cap. proximo redibit sermo. Idẽque subinde Alexã. Tertius, cap. relatum. eodem tit. confirmat. Idẽque Cœlestin. cap. ex parte. & Inno. cap. qualiter. & alijs duobus subsequentibus. Et in Concilio Antiocheno, cap. 2. strictissimè inhibetur episcopus à sua diœcesi exire. Et in Concilio Sardicensi, canon. 14. prohibetur, nè episcopus in aliena, puincia vltra tres dominicas commoretur. Idemque habetur in Cõcil. Agathẽ. quod refertur. 7. q. 1. can. si quis. & can. 9. Et duobus sequẽtibus eiusdem Concilij Sardicen. prohibetur accessus episcoporum ad principum curias. Sanè quæ sine inuidia hominum & reprehensionẽ esse non possunt. Adeoque illud prohibitum est, vt si quæ iustæ emerserint causæ: videlicet pro pauperibus, aut viduis, aut pupillis tuendis, tunc diaconum mittãt, vt ipsi in suo grege permaneãt. Idemque habetur i sexta synodo. cap. 18. & 80. Atque in Cõcilio Romano sub Syluestro, & Constantino: can. 17. arctissimè idem accessus ad curiam interdicitur: quia curia, inquit, à cruore dicitur: quoniam immolatio est simulachrorũ. Et in Concilio Calcedon. cap. 17. quod. 92. distin. refertur. Si quis episcopus per manus impositionem episcopatũ acceperit, & præesse populo constitutus ministerium subire neglexerit, neq; acquieuerit ad ecclesiã sibi cõmissam redire: hunc oportet cõmunione priuari donec susceperit coactus officium. Hæc autem pœna ingentis criminis indiciũ est. Et. 21. q. 1. can. Clericus residentię gratia prohibetur nè quis in duabus ecclesijs connumeretur. Idq; diuino testimonio confirmatur: quià nemo, scilicet, potest duobus dominis seruire. Et in. 8. synodo. can. 19. prohibetur nè quis archiepiscoporum, aut metropolitanorum relinquat propriam ecclesiã, vt sub occasione quasi visitationis ad alias acce-

Prima probatio cõclu.

Alexan. 3. Cœlestin⁹.

Cõci. Sardi.

Cõci. Agath.

Sexta Synodus.

Cõci. Rom.

Cõci. Calce.

Octaua Synodus.

Concilium Cartha. 5.

dere accedat. Et in Concil. Cartha. 5. quod refertur. 7. q. 1. can. placuit. habetur, vt nulli sit facultas, relicta principali cathedra in aliquã ecclesiam in diœcesi constitutam se cõferre: vel in re propria diutiùs quàm oportet constitutum curam & frequentationẽ propriæ cathedræ negligere. Et eâdẽ cau. & quæstione ea. scisciatur, ait Nicolaus Papa, perinde iuri naturali aduersari episcopum in persecutione ecclesiam deserere, ac si nauta insanientibus fluctibus nauim destitueret. Et. 10. q. 1. can. decreuimus. iubentur episcopi annuatim diœcesim visitare. Quin verò. 82. di. can. episcopis. iubentur saltem die Dominica esse in ecclesia. Plura denique sunt iura q̃ vt possint referri. Et quò rem tandem cõcludamus, eadem demum veritas nouissimo decreto sancita est in Concilio Tridẽtino, sessione. 6. quo definitum est, nullos episcopos quouis gradu & dignitate fulgentes (vt Cardinales etiam comprehenderentur) excusari à personali residẽtia episcopali in suis ecclesijs: nisi legitima habeãt impedimenta: nẽpe quæ iure ipso naturali probẽtur. De quibus statim art. proximo. ¶ Iuri insuper canonico appẽdit & imperatoriũ. Primo in Authent. quomodo oporteat epos, &c. coll. 1. 9. & hãc, versicu. & illud. vbi sic legitur: & illud etiam definimus, vt nemo Deo amabilium episcoporũ foris à sua ecclesia plus quàm per totũ annum deesse audeat, nisi hoc per imperialẽ fiat iussionẽ. Idq; latius cauetur in Authentico. de sanctiss. episcopis. coll. 9. §. interdicimus, vbi arctissimè prohibent suas proprias relinquere ecclesias, nisi de consensu patriarcharũ, aut metropolitani. Similis enim sanctio habet in Cõcilio Antiocheno, can. 11. Permittitur tamẽ vt possint per annũ manere in curia Cæsarea. Sed de hoc statim artic. proximo. ¶ Quòd si post concilia sanctos etiam patres de hac re audire nõ piget, vide Damasum in epistola citata. de exigendis chorepiscopis: & August. in lib. de pasto. & Grego. Nazan in oratione de statu episcopali: & Chrysost. in lib. de sacerdotio. Et Gregorius. atq; Ambro. in suis pastoralibus. Sed latissime Hieron. in. 2. epistola ad Oceanũ, superillud Pauli ad Titum: Oportet episcopũ sine crimine esse. Vbi multa ad propositum differit: concludens quòd non sat est episcopis innocentibus esse, nisi & latratu sint canes. Absentes autem latrare nõ possunt. Vn de Bernardus sermo. 77. super Cantica. Qui dimittit, inquit, oues in pascua absq; custo-

Nicola⁹ papa.

Damasus. August. Grego. Nazanzenus. Chrysost. Gregorius. Ambro. Hieronym.

Bernardus.

Augustin.

Origenes.

Bernardus.

de, pastor est, non ouium, sed luporum. Ibidemque complura præclarè aduersus pastorum negligẽtiã disertè congerit: qui re vera successores, inquit, Apostolorũ esse cupiũt, sed imitatores non item: quia neq; sunt tam vigilantes ad curam quàm alacriter currentes ad cathedrã. Et lib. citato. de pastor. August. cap. 10. docet, quòd episcopi non laborantes in prædicatione verbi, nõ debent percipere fructus ex ouibus: nam Paul. Si Euãgelizauero, inquit, mercedẽ habeo: nempe tam apud Deũ quàm apud homines. Quasi dicat. Si non Euãgelizauero, non sum mercede dignus. Et Origen. super Iosue, homilia 7. cessantes esse cũ ouibus reprehẽdit exemplo pasteris Christi, qui relictis. 99. ouibus in cœlo, quæsitum venit illam quę perierat. Sed per zo esse molestus: cũ omnia persequi quæ de hoc argumento apud patres scripta sunt, sit prorsum impossibile: & sic frustatim pauca decerpere, parũ vtile. Cõcludam⁹ ergo cũ Bernardo de persecutione sustinẽda. c. 31. super illud, Mercenarius vidit lupũ venientem, & fugit: Vtinã hodie quicunque pastores nõ sunt mercenarios gregi vellent se exhibere, non lupos! vtinam ipli nõ lædrent! Vtinam non fugerent nemine persequente! vtinam non exponerent gregẽ, do nec venientem lupum viderent! ¶ Taceant ergo qui aiunt quæstionem istam nouam esse. Fuit enim, vt ex locis citatis apparet, antiquissima, ac potissimùm ex Athana. epistolis, quas art. proximo appendere pergimus. Antiqua inquam: non quòd in dubio apud probos versaretur: sed quòd qui contrà faciebant obiurgabantur.

Ad. 1. argu.

AD argumentũ ergo prius à parte negatiua præpositũ respondetur, quòd quãuis ius diuinum sit quo eiusmodi residentia indicitur, non tamen fuit superuacaneum, imò ex re plurimùm cõmuni ecclesiasticis cõstitutionibus explicari: vt nemo sibi eius ignorãtiam prætexere posset. Præterquam quòd etiam si diuinum ius nõ extat et in sacris literis, natura ipsa pastoralis officij ecclesiam admonebat vt idipsum strictissimè præciperet. Neq; verò huiusmodi præceptio tã est rigida, quàm vel auaritia & ambitio, vel luxus & socordia episcopis mẽtiũtur. Nam præterquàm quòd fructuũ tẽporaliũ pinguedo digna est illo labore Christi charitas q̃ illis suos greges cõcredidit deberet in primis rem illis dulcorare. Ecquid enim cuique suauius quàm in domo propria sponsum cũ

sponsa

sponsa, patremque cũ filijs commemorari?

Ad postremum argu. ¶ Ad posterius verò argumentũ iam respõsum est quomodò hoc dicatur ius humanũ. Haud enim intelligendum est per exclusionem, acsi non sit diuinum, aut naturale, sed quòd sit horum explicatio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm aliqua emergere possit causa, ob quam liceat episcopo à grege sibi cõmisso abesse.

S. Thom. 2.2.q.185.art.5.

IN calce demũ præsentis disputationis ad expositionẽ D. Th. reuertendum nobis restat: nempe ad art.5. eiusdem quæst.185. vbi disputat, vtrùm aliqua possit causa intercedere, propter quam liceat episcopo gregẽ sibi commissum deserere. Sumitur enim argumentum à parte negatiua: primùm ex illo loco Ioan.10. suprà iam expósito: vbi ait Christus bonum pastorem animam suam dare pro ouibus suis: Mercenarium autem viso veniente lupo gregem relinquere & fugere. In cuius homilia Grego. Lupus, inquit, super oues venit, cùm quilibet iniustus & raptor fideles quosq; atq; humiles opprimit. Si ergo episcopus ingruente tyranni persecutione gregem suo præsidio destituat, mercenarius & non pastor reputabitur. ¶ Secũdo. Inter Prouerbia, cap.6. sic legitur. Fili si spopõderis amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Et subdit: discurre, festina, fuscita amicum tuum. Quod quidem idẽ Grego. in Pasto. ad propositum exponens: Spondere, inquit, pro amico, est animam alienam in periculo suæ conseruationis accipere. Qui autem ad viuendum alijs in exemplum præponitur, non solùm vt ipse vigilet, sed & vt amicum suscitet; admonetur: hoc autẽ facere nequit, nisi qui corpore præsens adsit gregi: ergò tẽpore persecutionis nemini pastorum licet se subducere. ¶ Tertiò. Ad perfectionem episcopalis status pertinet animarum curam gerere: nemini autem perfectionẽ professus licet ea quæ ad perfectionem attinent ob vllum periculum deserere: ergo episcopo, cùm statum perfectiõis profiteatur, nullatenùs neq; in periculum mortis cõstitutus potest, vbi suum officium exigitur, terga vertere. ¶ In cõtrarium est illud Christi mãdatum Matth.10. ad Apostolos: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.

Argum. 1. à parte negatiua.

Gregorius.

Argumẽ. 2.

Gregorius.

Argum. 3.

AD quæstionem Diuus Thomas duabus conclusionibus respondet. Prior, Neutiquam episcopo, aut pastorum vlli vbi subditorũ salus eorũ exigit præsentiam, licet illis se personaliter subtrahere: neque propter aliquod commodum temporale, neq; propter quoduis periculum imminens. Probatur conclusio. Obligatio cuiuscunque personæ ex fine eiusdem obligationis (quod cuiusq; medij natura est) debet perpendi: finis autẽ episcopalis muneris, atq; adeò obligationis episcopi est spiritualis salus populi: ergo vbi illa præsentiam eius exegerit, nullum periculum eũ excusabit, quo minùs adesse teneatur. Id quod testimonio Christi cõfirmatur: nam si animam pro ouibus ponere tenetur, quod, vti ait Philosophus, terribilissimum est omnium terribilium, nullum minorum periculorum culpam excusabit, atq; adeò neque vllum tẽporalium cõmodum: quandoquidẽ natura facilius indulgeat detrimenta euitare corporalia, quàm commodare. ¶ Secunda conclusio, Quando legitimus pastor satis potest saluti plebis per alium prouidere & consulere, tunc non erit ei nefas, etiam vt proprium personæ periculum euitet, à sua ecclesia in tempus secedere. Imò verò vbi id ex re fuerit ecclesię, expediens erit vt faciat. Cõclusio ex superioribus colligitur: nã tunc fini obligationis nullatenùs aduersatur. Vnde in epistola ad Honoratum August. Fugiant, inquit, de ciuitate in ciuitatem serui Christi: quando eorum quisque specialiter à persecutoribus quæritur: vt ab alijs qui non ita quærũtur non deseratur ecclesia. Cùm autem omnium est commune periculum, hi qui alijs indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Idem suprà citatus admonet Nicolaus. 7.q.1.can. sciscitaris: vbi non negat quin quãdoque liceat præsuli persugam cauere tyrannum. Attamen quando populus sua præsentia indiget perinde ait, delinquet, ac si nauta in periculo nauim deserat. Quin verò tãto enormiùs quanto salus spiritualis præstantior est corporali. ¶ Hic primũ omnium animaduertẽda est sententia S. Thomæ quæ ex visceribus Euangelij desumpta est. At quò perspicacius fiat, quæritur, vtrùm fides quam episcop⁹ ecclesiæ suæ, imò Deo suo obstrinxit vsq; ad mortis perpessionẽ eum, vt resideat, obliget. Apparebit enim hoc sciolis prima ifronte creditu durum: quoniam obligatio subeundæ mortis, quæ mortalibus summa est,

Conclu. 1.

Probatio.

Conclus. 2.

Rõ conclus.

Augustin.

Nicolaus.

Dubitatio.

Ratio hęsitandi.

est, affirmari non debet nisi diuinum de hoc mandatum palàm constiterit. Et tamen vbi ait Christus, bonum pastorem pro ouibus suis animam dare, consilium magis significare videtur quàm præceptum. Verbum enim illud, Bonus pastor, non videtur necessitatẽ, sed supererogationem præ se ferre. Accedit quod martyrium tunc duntaxat vbi fides periclitatur confessionemq; sui exigit, necessarium est. Obligare autẽ episcopos ad martyrium vbi fidei tale periculum non imminet, temerarium apparet. ¶ Nihilo minus indubie tenenda est pars affirmatiua quam hic expresse Diuus Thomas in priori cõclusione affirmat; quandoquidem ait propter nullum imminens personale periculum licere episcopo ecclesiam suam tẽpore necessitatis deserere. Idque confirmat testimonio Christi, quod ideo in sensu præceptorio intelligit: sic scilicet quòd nemo sit bonus pastor bonitate quæ ad gratiã amicitiãq; Dei retinendã necessaria est, nisi vbicũq; necessitatis casus occurrerit, cũ periculo vitæ gregi suo fauore & auxilio pręsens vsq; ad mortẽ adfuerit. Idq; Aug. suprà ad Honoratum citatus asseuerãter enuntiat: dicẽs, quòd instãte persecutione episcopus nõ potest fugere, sed exemplo Christi debet animam pro ouibus suis ponere. Verbum nanq;, non potest, necessitatem præcepti significat. Vnde sanctus Thomas. 2.2.q.26.art.5. ad tertiũ argumentum, vbi ait non semper charitatis necessitatem obligare hominem ad offerendũ vitã pro amico, casum excipit, quo tenetur eius saluti prouidere: Ad officiũ potissimè episcopi alludẽs. ¶ Ab hac ergo veritate, de qua nemo vnquam ambigere quiuit, peregregium argumentum sumitur, residẽtiam esse de iure diuino. Nã si nõ esset nisi de iure positiuo, cùm pontificia præcepta, vt quadragesimale ieiuniũ, & festi obseruatio, vt lib.1. scriptum reliquimus, non cõsueuerint vsque ad periculum mortis obligare, non facile persuaderes teneri episcopum in periculo mortis residere. Eò potissimùm quòd, vt suprà visum est, prædicti autores ỹbũ Christi de se propriè assertum arbitrantur: & tamen si illud verbum neges vim habere præcepti, nullum reliquis, vnde inferatur teneri episcopũ tempore necessitatis vitam pro suo grege ponere. Quæ tamen omnium est generalis confessio. ¶ Ad argumentum ergo in contrarium respondetur, huiusmodi præceptum non esse cẽsendum atrox: quin verò cùm tota salus temporalis orbis mediũ sit ad spiritualem promouendam, idq; vsq; adeò sit certũ, vt Deus ipse temporalem vitam corporalium præstantissimum, pro salute nostra posuit, naturalis ordo diuinusq; postulabat, vt qui pastores animarum futuri essent, eodem tenerentur præcepto. Neq; vllus anteà ad id muneris eligeretur, quàm idoneus esset inuentus, qui illud optima fide compleret. Imò verò & rex tenetur pro sua republica vitam ponere. Quocirca sicuti vbi fidei confessio id monuerit, martyrium est mortem oppetere: sic & vbi hæc ratio iustitiæ idipsum postulauerit. Cuius nobis Ioãnes Baptista documentum reliquit, qui iustitiæ defendendæ caput obtulit. ¶ Hinc facilè ad posterioris conclusionis expositionẽ descenditur: nam ex his quæ dicta sunt elici tur causas omnes ob quas licite præsul potest à sua ecclesia abscedere, nullatenùs existimandas esse respectu suæ propriæ personæ: quandoquidem & vitam ipsam ecclesiæ debeat, sed tantùm respectu boni ecclesiæ, cui fidem habet obligatam. ¶ Quare etsi Caieta. in præsentiarum easdem causas sub tribus generibus cõplectatur, quæ sunt: Necessitas impedimenti: qualitas negotij: & cõditio personæ: ad commodum tamen ecclesiæ sunt omnes referendæ. Atqui impedimẽtum, aliud est quod ab intrinseco prouenit, & aliud quod ab extrinseco. Ab intrinseco scilicet, vt est aduersa episcopi valetudo: ratione cuius solũ & aërẽ mutare debet. Et quod hoc etiam debeat respectu ecclesiæ pensari, patet. Nam si etiam tunc ecclesia necessitate præsentię Antistitis premeretur, occumbere potiùs deberet morti, quàm exire, secundùm legem boni pastoris à Christo præscriptam. Quando autem non vsqueadeò ecclesia afflictatur, in rem eius vergit quòd episcopus suæ saluti consulat, vt expeditius ei seruire possit. Neque verò solius valetudinis gratia, verùm & animi recreãdi suoscque vilitandi necessarios ius naturale indulget, vt possit exigua tempora succipere, quę his, alijsve id genus suis negotijs possit impẽdere. Nã eiusmodi obligatio nõ est intelligenda, ac si deberet esse in carceribus, compedibus vinctus. ¶ Pari modò cẽsendum si impedimentũ forinsecùs ingruat: vt cũ tyrannus ecclesiæ infestus est. Nam si non singulariter in odium præsulis, sed in ecclesiã ipsam grassatur, tunc persistendum illi est vsq; ad mortem. At ad hanc necessitatem applaudunt exẽpla Augu-

Tenetẽps propriæ uitæ discrimẽ subire ingruente necẽsitate, ut gregi ꝑspiciat.

Augustin.

D. Thom.

Argument.

Ad argum. factum.

Causæ legiti mæ ob quas licet ep̃o abesse à grege nõ respectu ecclesiæ pensandæ sunt.

Prima cautio absentiã honestans.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gũ.ad Honora.suprà allata.Et de verbis Domini ser.5.de Petro & Paulo,ac cæteris sanctis martyribus qui pro suis ecclesijs exemplo Christi tyrãorum gladijs occubuerũt. Si autem ad particularem inuidiam prælati tyrannus est infestus ecclesię,tunc etiam exre eiusdem ecclesiæ est,vt in tempus sese inde auferat:sicuti ibidem idem ait Augustin.ne subditi fugere cogantur.Cuius exempla nobis extant in Ioanne Euangelista,qui precibus suæ ecclesiæ,vt expediebat,secessit.Et in Cãtuariensi Thoma.Sed tamẽ posteà dum opùs fuit,ad easdem sedes cum periculo vitę remearunt. ¶ Qualitas autem negotiorum similiter respectu eiusdem ecclesiæ pensanda est,vt legitima inde petatur absentiæ excusatio. Est enim triplex particularis ecclesiæ habitudo animaduertenda. Consideratur inquam generalis vtilitas Salmãticensis ecclesiæ ad singula eius ministeria,vt prædicare,visitare,&c.vt totum ad singula membra.In ordine autem ad vniuersalem ecclesiam Romanam:sicuti membrum ad caput, seu ad totum corpus.In ordine autem ad alias ecclesias,sicut vnum membrum ad reliqua eiusdem corporis.Et omnes istæ necessitudines,tustas possũt episcopo afferre causas secedẽdi ab ecclesia:etiam iure diuino & naturali. Quando ergo ecclesia particularis in aliqua est calamitate constituta, tunc ob primam habitudinem totius ad partes potest eius episcopus ab alijs muneribus & officijs cessare,& accedere curiam vel Romanam,vel Regiam ad protegendam suam ecclesiam:idque iure diuino & naturali. Quandoquidem non solum alia particularia officia,verùm etiam hoc idemq; præcipuè eidebet.Dũmodò per alios id perficere nõ possit. Si autem necessitas vniuersalis ecclesiæ absentiam episcopi expetiuerit, nemini dubium, quin diuino iure & naturali cogatur abscedere.Nam sicut membrorum singula naturali ordine se saluti tuendæ capitis obijciunt: ita & ecclesiæ particulares sese tenentur offerre,atq; adeò suos episcopos cõmuni bono. ¶ Perplacet autem hic adnotamẽtum domini Caietani, non solùm ob suam doctrinam, verùm & ob suam dignitatem qui Cardinalis erat Romanꝰ.Ait quippe iudicium hic esse adhibendum quo discernatur an personalis opera & industria episcopi sit ecclesiæ vniuersali necessaria. Nam si necessaria non est,non excusatur eius absentia.Exẽpli gratia:Dum Concilium œcume-

Secunda.

Caietanus. Licitum est pastori pro cõmodo uniuersalis Ecclesię gregẽ alteri committere.

nicum, aut prouincialis synodus indicitur, constantissimum est debere iure diuino episcopos illuc commeare.Nam Concilium est ecclesiarum cœtus,& nomine ecclesię venit episcopus.Pari modo si citra concilium expedierit Papę propter egregiam doctrinam aut singularem authoritatem personæ aliquem episcopum accersere,cuius consilium in commune bonum capiat, licebit quidem ad tẽpus eum è sua sede euocare. At verò si quia elegãter scribit, aut psallit vult illo pro amanuensi,aut cantore vti:vel vult eum esse auditorem cameræ,aut rotæ,cùm id non sit necessarium per episcopũ exequi:imò abundant qui eiusmodi prouincijs obeundis præstò adsint,profectò non est legitima apud Deum excusatio.Eò potissimùm si residentia,vt verè res habet,iure diuino sit necessaria.Nam inde certum sit non posse Papam dispensare nisi idem ius naturale,ac diuinum interpretando:quod quidem nisi in vera & legitima necessitate neminem excusat:qualis in similibus casibus neutiquam occurrit. ¶ Haud equidem nescio nõnullos iuris prudentũ huc nobis obuiam exituros,qui aiunt eos qui Romæ residet residentes censeri in suis ecclesijs: nẽpe quòd qui residet in capite,resideat in membro. Attamẽ hoc esse merum figmentum, neq; Caietanus, iuris non ignarus,affirmare veretur,neque vllus iuris aut Theologię peritus nõ planè videt.Cùm enim ius diuinũ sit vt vnicuiq; diœcesi suus mancipetur episcopus:idque,vt demonstratum est,propter peculiarem curam & vigilantiam,quæ eidem ecclesiæ est necessaria, planè colligitur quòd residere Romæ,nõ solum non sit residere Salmanticæ, verũ neq; absentiam non residentis excuset:nisi legitima id exigentem necessitate.Quãmobrem sic in Germania nonnulli episcopatus, quos ego vidi,instituti sunt,vt episcopus nullos habeat alios fructus præter victum & honestissimam suæ familiæ in omnibus necessarijs fustẽtationẽ dum fuerit præsens : absenti verò nihil tribuitur. ¶ Per hæc vtiq; de Reuerendissimis Cardinalibus episcopis censendum est:sua enim se ipsi lege iudicare debent.Haud enim frustrà lege ab ipso sacro senatu cautum est,ne episcopi ad illam insignem dignitatem assumantur:nempè quòd iudicârũt residentiam episcoporum esse de iure diuino:cuius idcirco dispensationem nisi alia eiusdem iuris interpretatio, putà gravitas necessitatis,nõ admittebat. Quæ quidem

Iure cõsultorũ fallacia.

Cardinalibus inhibitum est ne fiant epi.

dem lex vsqueadeò summo pontifici sancta habetur, vt nullatenùs super illam dispensare in animam inducat.Et nihilominùs electo Cardinali cõmendatur sine titulo ecclesia:quod,vt lib.3.dicebam,si fas est minimo monacho,Christiano tamẽ,de re fari Christiana,apertam præ se fert legis elusionem. Quasi non tam stricto iure obligetur, cui ecclesia cõmendatur,illic residere,ac si esset legitimus episcopus.Aufertur Cardinali ecclesiæ titulus eò solùm quòd residere non potest,& tamen non timetur eandem ipsissimo cõmendare. Vtinã hoc non sit Deo imponere.Porrò ergo qui diuinum ius consuluerit, primùm hoc æquissimè iudicabit vt nemo episcoporum Cardinalis creetur. At verò si contrariũ fiat,multò minor est culpa imò forsan nulla, si vt in sua Ecclesia persistens,nunquam Romã visat,quàm vt in curia cõmoretur,suam deserat Ecclesiam.Si qs diœcesim proximam haberet Romę,quam crebrò visitare posset,& ea esset doctrinę authoritatisq; excellentia, vt plurimùm ad ecclesiæ bonum referret sacro interesse senatui, forsan suam posset defendere causam: hac nanque ratione, vt aiunt, permittuntur sex episcopatus,Romæ circumiacẽtes, Cardinalibus esse mancipati. Extra hos tamen casus ipsi sibi viderint:nobis enim non licet hos ponere in cœlum,nisi quatenus ipse cœli Dominus perstrinxerit. ¶ Huic demũ sententiæ maximè astipulatur decretum Innocentij tertij in ca. Bonæ memoriæ. 1. de postulatione prælat. vbi noluit exhibere Cardinalem in archiepiscopum Rauẽnatẽ : quia necessarius erat ecclesiæ Romanæ. Quo fit vt nisi in tali casu, scilicet propter excellentiam, tum authoritatis, tũ etiam probitatis personæ,& propter ecclesiæ vicinitatem,nõ sit audienda sententia Panor.super eodẽ ca. nempe Episcopatum & Cardinalatum esse dignitates compatibiles.Qua ratione in cõcilio nuperrimo Tridentino (vt suprà dicebamus)vbi decretum est nullos episcopos excusari à personali residẽtia, adiectum est, Quouis gradu vel dignitate fulgeant. ¶ Præter hæc necessitas etiam vnius particularis ecclesiæ potest alterius Episcopo charitatis iure in animum inducere vt illi succurat:quando id sine detrimento propriæ plebis facere potest. Sumus enim omnes, vt ait Paul.eiusdem corporis membra,atque adeò cùm singuli aliorum ope indiguerint, mutuò se possunt ac debent iuuare : vt quod in

Limitatio superioris assertionis.

Innocen.3.

Concilium Tridentinũ

Symbolo de Sanctorum communione scriptum est,operæ referatur:Maximè cũ præstantius membrum inferioris auxilium expostulat.Atq; hac de causa Paulus Titũ ac Timoth. alioſq; discipulos nonnunquam à suis Ecclesijs abire in alias iussit:propter raritatem quæ tunc erat similium suppositorũ ecclesiæ,& propter necessitatẽ promulgandæ fidei. ¶ Per hæc respondetur aduersariorum argumentis,fictis potiùs quàm legitimis. Arguunt quippe nonnunquam Episcopos necesse habere ad cõcilium ire, aliaque pontificis capessere iussa:& Apostolorũ discipulos à suis ecclesijs diuagatos. Sed hæc nihil conclusioni aduersantur : sanè cũ residentia propter salutẽ ecclesiæ sit instituta. Quare vt eidem consulatur fini, ipsum naturale ius ac diuinum eiusmodi exceptiones, non solùm permittit,sed iubet. Eadem ratione potest episcopus ad infideles in tempus transire & legatus ad cõponendam pacem, aliudue id genus exequendum munus ecclesiæ necessariũ abire. Secùs si legatio de re esset tẽporali,quæ per alium posset absolui. Tunc enim abusus esset episcopalis dignitatis in detrimentum ecclesiæ : quãdoquidem vetitum sit nè Deo militans implicet se negotijs secularibus. ¶ Tertium demum causarum genus quibus potest Episcopus non nunquam se ecclesiæ suæ subtrahere,est cõ ditio personę,adiunctis tamen tẽporis ecclesiarumq; qualitatibus. Vt si raritas esset personarum quibus ecclesiæ demandari possent,& persona existeret excellenter idonea & ecclesiæ proximæ,quibus fructuosior esset vicissitudo visitationis talis præsulis,quã perpetua alius residentia. Tũc enim vni personæ duarum possent ecclesiarum tituli cõmitti:vt patet cano. Illud.2 1.q.1.vbi archiepiscopus Tarraconensis permissus fuit episcopus esse Fundensis. Hoc autem accidentarium est,& quàm rarissimè vsu cõtingẽs. Præter hæc de iure concessum est dum parœcia ãnexa est superiori dignitati,vt qui in superiori Ecclesia residet per vicarium seruiat parœciæ:vt habetur in Concilio Lateranen.can.32.suprà citato:iubetur tamen idoneum & perpetuum habere vicarium canonicè institutum,& voce perpetuũ,designari videtur vt sit quasi curam habens animarũ. ¶ In calce demum præsentium exceptionũ scisitabitur quis forsan, vtrùm possit Papa præter has causas super hoc iure dispensare, peruia tamẽ est solutio:quippe quę ex supe-

Argum. aduersariorũ.

Solutio.

Ter tiũ genus causarũ quib⁹ se põt episcopꝰ ecclesia subtrahere.

Quæstio.

riotibus planè colligitur. Quem enim opinio tenuerit hoc esse tantùm de iure humano, subsequenter respondebit, perinde Papam super hoc dispẽsare posse, atque super ecclesiastico ieiunio, aut quauis alia id genus lege. Itaq; non solũ poterit interpretari ius, nẽpè quod ad talem casum nõ extendatur, verũ & obligationẽ prorsus singularis personæ tollere. Qui vero ius hic diuinum & naturale confessus fuerit, q̃ non solùm probabilius, verùm certo certius est, subsequenter respõdebit, pontificẽ dispẽsare non posse, sed ius interpretari diuinum ac naturale, scilicet declarando talem casum ab ipso eodem diuino iure excipi. Quod si quis sic cõtrà redarguat: Reddere votum simplex est etiam de iure diuino, super quo tamen Papa dispensare potest: ergo poterit residẽtiæ vinculum pariter dissoluere. Negatur cõsequentia: nam etsi redditio voti manente voto sit de iure diuino, cuius contrarium Papa permittere non põt: tamen quia obligatio voti nascitur ex peculiari vouentis voluntate, super illo Papa potest dispensare; videlicet, vt factum votũ, pro infecto habeatur. Lex autem diuina iubet episcopũ residere: Quare dum manet episcopus, per nullam põt pontificis dispensationem ab eodem residẽdi neu religari. Vide quanti referat sic aut sic loqui. Attamen licèt in illa vix probabili opinione persistas, quòd residentia tantũ sit de iure humano, nihilominus Papa pro libito dispensare nõ valet, sed legitima id causa exigente. Neq; aliter ille cum quo fuerit dispensatum, tuto põt eadem dispensatione vti.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Hæsitatio.

¶ Iuxta hoc ergo documentũ hæsitabit qs forsan, vtrùm ratione ciuilis administratiõis reipublicę possit episcopus licitè in curia regia vel alibi vitam agere. Et arguitur à parte affirmatiua. Primùm iuris authoritate in authenticis suprà citatis. Quomodò episcopo &, de sanctis episcopis permittit vt possint per annum in curia manere: atq; diutius de Cæsaris facultate. Et ratione id patet: quia bonum, quo communi⁹ est, eo præstantius. Administrare autem rempublicam regni vniuersalius est, q̃ ad gubernaculũ vnius ecclesiæ sedere: vt exempli gratia, si episcopus fiat prorex, aut curiæ præses. Nam verisimilius est per episcopum eiusmodi magistratus sanctiori fide & iustitia, vigilantioríque cura administrari, quàm per seculares administratores. Et suprà hæc si fiat generalis fidei protector, aduersus hæreticã prauitatẽ:

Ratio hæsitandi.

nam eiusmodi prouinciæ præfici cõmodiùs ac decentiùs nemo potest q̃ Ecclesiasticus præsul propter illustrẽ authoritatẽ Ecclesiasticam ad idem munus requisitã. ¶ Ad hoc autẽ discreta distinctione respondedum est. Quòd enim episcopus ob causam cõponendæ pacis aut aliam nõ sit etiam, sed vere honestam, regia legatione fungatur ad aliũ principem: Item q̃ inquisitor fiat hæreticæ pravitatis, profectò nullum refragatur ius: imò æquitas ipsa suffragatur. Quod vero annorũ curriculo maneant ciuilibus magistratibus, atque administrationibus mancipati, tum iura citata consentienter reclamant: tum & ratio sublimitatis, ac perinde fidei qua se suis ecclesijs manciparunt, & iustitia insuper susceptũ stipendij nullatenus ferre possunt. Primũ enim eiusmodi administrationes nõ solùm necessarium est vt per episcopos fiãt, verùm neque suum statum condecet. Possunt enim in primis viri seculares illas optimè exequi: Antistites verò non satis dignè. Cùm Timoth. Paulus admoneat neminem qui Deo militat implicari debere negotijs secularibus, ecquis rogo ratum ducat episcopum qui tam sancto spirituali muneri addictus est, in discordijs ac litibus secularibus audiendis totum tempus prodigere? Quod re vera vel altissimo contemplationis silentio deberet vel suis ouibus docendis educandisq; impendere? Euocauerat Romã Nicolaus Papa episcopos quosdam qui erãt apud Carolum Cæsarem: causante verò imperatore quòd contra maritimos piratas inuigilarent & ideò ire non possent, respondet, vt patet. 23. quæstione octaua. quòd reprehensibile id valde esse cõstaret: nam cùm militum, inquit, Christi sit Christo seruire, milites seculares debent seruire seculo. ¶ Potissima tamen ratio quæ huic abusui reclamat, est, q̃ etiam si eiusmodi munia melius ac salubrius per episcopos quàm per alios exhiberẽtur, non tamen hoc est talentum, quod Deus illis augendum cõmisit, neque id quod eis iussit: & pro quo tam ampla decimarum stipẽdia ipsi percipiunt: neque de quo rationem est ab illis exacturus. Quid enim particulares ecclesiæ reipublicę ciuili debent vt tantã decimarum copiam pro seruitio rependant, quod episcopi non sibi sed seculo impendunt? Aut quomodo dum Christus ab illis in die iudicij effusi sanguinis sui rationem repoposcerit, quo animas redemit, quas illis seruandas confidit: respondebunt se alijs vacasse

Nicolaus.

Suadẽt ponsita responsio.

Paulus.

Paulus.

tasse negotijs, non sibi ab ipso cõmissis. Perpendant si rex à suo duce malè ducti exercitus rationem interrogaret, cui ille respondere̊t, rei aulicæ dedisse operam, quomodò responsum ferret. Si qui in agõne seculari cõtendunt, se ab omnibus abstinent, vt ad Corinth. 9. ait Paul. vt se totos suo muneri tradant: qui Christo tã insigniter militant, perpende quàm se debeant à cũctis alijs subtrahere vt tanto negotio integri adsint. Et si q̃ inuitati ad nuptias malè in Euangelio ob id audiunt, quòd quia vel villas vel iuga boum emerant, conuiuium detrectauerant, quanto putas peius sint apud Deũ audituri præsules, qui ad conuocandum conuiuas missi sunt: imò qui secundum Christum sponsi & ipsi existunt ecclesię qui sunt conuiuium celebraturi, si alijs sese mãcipent negotijs, quibus illa vel defraudet vel remittat cura? Regi Oziæ, vt legit. 2. Paralip. 26. cõuitio & sacrilegio dabat q̃ thuribulo incensum adoleret Domino. Cui sacerdotes improperantes aiebãt, Nõ est tui officij Ozia vt adoleas incensum Dño, sed sacerdotum. Sed longè iustiùs vice versa sacerdotibus ac maximè episcopis opprobrio tribuendum est quòd officiũ suum adolendi incensum deserentes thurisicent seculo. Non enim est ille spiritus, quem Deus illis dũ consecrantur suggerit, sed quo spirituales proles progignant ac nutriant. Audi Moysen Numero. vndecimo, quanta verborum significantia similes curas quas Deus animarum pastoribus cõmittit exaggeret. Cur enim inquit, posuisti pondus vniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinẽ, vel genui eam vt dicas mihi, Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum: & asseres in terram pro qua iurasti patribus eorum? Profectò maiorem curam & solertiam requirit Christus à præsulibus, animabus quas suo ipse sanguine progignit impendendã: ad quod propriè spiritum fauoremq; suppeditat. Quocirca illic statim subditur: Cõgrega mihi septuaginta viros, &c. & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis vt sustentent tecum onus populi. Aliqui volunt imminutũ fuisse tunc spiritũ Moysi, sed forsan, vt suprà dicebam, nõ ille est sensus: quãdoquidem illi non fuit culpa auxiliares sibi poscere: & ideo neq; pœnam cõmeruit. Sed sensus est fortè, Auferam, id est, capiam eiusdem generis spiritum quem illis infundam. Nam, vt ait Paul. diuersa sunt gratiæ & spiritus munera, quæ Deus suis dispertitur iuxta officiorum necessitatẽ quæ illis committit. Quare in episcoporum consecratione ab ipso petitur vt super eum qui consecratur de oleo sacerdotali infundat. Horsum ergo horum meminimus vt episcopi intelligant nõ sibi diuinitùs aliam gratiam & fauorẽ atque spiritum impertiri, quàm quo ad suam regẽdam ecclesiam opùs est. Sed humanæ appetentiæ & conatus sunt, qui illos in alia secularia negotia submergũt: vt nauim quam ille Deus ceu prorẽtis, vt ait in quadam Epistola Clemens, ad regẽdum concredidit, submergi sinant. ¶ Neque verò diffitendum est hanc pestem quæ ecclesias præsentia suorũ pastorũ expoliat, inde latiùs inserpsisse, ex quo Episcopi à suis capitulis eligi desierunt, cœperuntq; in curijs, vel Romana vel regijs creari. Non quidẽ est quod prorsus contra principum indulta obmurmurem. Nam eò iam vsque euasit humana malitia, vt si penes capitularia collegia potestas electionis duraret, omnia essent discordijs plena, cruentisque dissensionib⁹ dilacerata. Sed tamẽ quia, vt est humanum ingenium, nullũ remediũ rebus adhiberi potest, quod secum non aliquid incommodi afferat, inde cœperunt curiæ, tum Romana, tum potissimùm regiæ episcopis crebrescere: qui sponsis pauperioribus neglectis cũ ditioribus adulteria committere semper inhiant. Quod quidem malũ non est recens. Hac enim de causa, vt Hirony. in Epistola citata ad Ocean. refert in concilio Nicen. cautum fuit, ne isti episcoporum ascensus ecclesiarumque cambia permitterentur. ¶ Porrò autem quo ad finem iam demum quæstionis properemus ex huiusmodi episcoporum, tũ absentia à suis ecclesijs, tum frequẽtia in curijs, cœpit vulgus eorum dignitatem despicari. Cœptum inquam eis est & à secularibus parum reuerẽtiæ, & à clericis minus obedientiæ exhiberi, & à ciuilibus curijs & foris plurimum iudiciorum adimi. Nam, vt ait super vltimũ cap. ad Hebr. Athanasius, quemadmodum necesse est vt præsidentibus populus obsequentem se præbeat, ita & sacerdotem oportet vt aliorũ animas curet, & noctes ducat insomnes. ¶ Æquissima ergo est vindicta vt q̃ suũ negligunt locum, sensim de illo decidant. Hęc enim vltio fuerat de sacerdotibus à Malachia præcantata cap. 2. vbi ait: Et nunc ad vos mandatum hoc, ô sacerdotes: Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor,

Ex quo epi nõ à capitu lis sed à re gib⁹ creari cœperũt pas sa est eccle sia dispẽdiũ residentiæ.

Incõmoda quæ epis ex frequẽtatio ne iuris ob ueniunt.

Athanasius

Paulus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatē, & maledicam benedictionibus vestris. Ecce ego proijciam à vobis brachium (seu armum) & dispergam super vultum vestrum ventriculum solennitatum vestrarum. Et infrà: Ego dedi vos contemptibiles & humiles in omnes gētes pro eo quòd nō custodistis vias meas. Perpende maledictiones: Mittam in vos egestatē, hoc est subtrahā vobis doctrinæ lumen & gratiæ fauorem quibus vberes fructus ferre soletis in populis. Et maledicā maledictionibus vestris. Fortassè idem est. Nam sacerdotū benedictiones sunt fructus quos populus per ipsorum doctrinam & fauorem captat. Quare maledicere bñdictionibus, est vt malignos fructus ferant. Quanuis etiam si ad sacramenta id referatur, quodāmodo verum est. Nam etsi sacramentorū fructus mali esse non possint, tamen sæpe cū per ignaros & auaros dispensantur non tenent: nempè ordines quos conferre attentant propter irregularitatem non verè conferunt, & crebrò quos non possunt, à delictis absoluunt: quod sæpenumero propter absentiam prælatorum accidit. Adde quòd maledicere idem quoque sonare potest qđ permittam vt maledicantur. Quod lamentabili vsu accidisse in Germania & Anglia atque alijs regionibus experti in malum nostrū sumus. Nā propter ignauiā & pernicio sissimam Episcoporum aliorumque pastorum incuriam cuncta sunt hæreticis plena, qui sacramenta omnia execrantur, blasphemijsque conspurcant. Vnde sequitur: Et ecce proijciam à vobis brachium seu armum quod est robur dignitatis vestræ, & regiminis baculum. Ac demum dispergā super vultum vestrum ventriculum solennitatum vestrarum. Alia litera pro ventriculo impudētiori voce, sed tamen significantiori, habet, stercus. Et fit allusio ad Mosayca sacrificia, quibus animalia mactabantur. Nam iam apud hæreticos adeò sacramenta nostra fœtere cœperunt, vt sacerdotum vultus stercore sordescere existimentur. Simile est apud alium Prophetam: nempe Zachariæ. 11. O pastor & idolum relinques gregem. Ad vium profectò exprimit naturam ingeniumque pastoris dereliquentis gregem. Est em nil aliud quàm pastoris idolum: nempè imaginem tantum præ se foris gerens & personam pastoris, vt sculptus lapis, re tamē ipsa carens. Gladius super brachium eius: hoc est super regiminis potestatem & super dextrū oculum eius: putà super rectum sensum & iudicium. Nam postquam libido sua eos cogit ecclesiæ gubernaculū deserere, illicò eis suadere incipit nō ea obligatiōe teneri quā sapientes docent: quod est oculum dextrū eis eruere. Vtinam ille qui lux venit in mundum quotquot super candelabrum ecclesię suæ crexit, sic illuminet & imflammet, vt iura sui muneris, tū clarè cognoscāt tū & charitatis ardore moribus exhibeāt. ¶ Argum. in frōte quæstionis propositā, quoniā ad id militabant, quòd neutiq episcopo liceat de diœcesi sua decedere, facilimę sunt solutiōis. Ad primum enim respondetur quòd nō omnis qui à sua ecclesia sese in tempus aūfert, fugere vt mercenarius censetur, sed ille prorsus qui ob peculiare cōmodum id facit: vide licet salutem spiritualem populi corporali suæ posthabens: secundùm illud Gregor. in eadem homilia. Stare in periculo ouium nō potest, qui in eo quòd ouibus præest, nō oues diligit, sed lucrum terrenum quærit. Et ideo opponere se contra periculū trepidat, ne hoc quòd diligit amittat. Ille ergo qui absque detrimento gregis recessu suo periculum sibi cauet, non est mercenarius. ¶ Pariter ad secundum. ex Prouerb. 6. respondetur, quòd qui fidem suam alteri spondet, si legitimè est impeditus, satis per alium seruit. ¶ Ad tertium deniq; respondetur quòd cū episcopus in altiori sit gradu perfectionis q̄ monachus, dum ab illius functione impeditur, non tenetur se religioni mancipare.

Radix et origo Germanicæ Angli cæq; stragis hoc nostro seculo editæ.

Ad. 1. arg.

Gregorius.

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

TAmetsi pro captu nostro disputationē hanc & fortè prolixiùs iusto absoluerimus, non suppudebit fragmenta quarumdā Epistolarum Athanasij subscribere, quæ ante nos alij, tum traduxerunt, tum præsenti quæstioni appensas curarunt. Sunt enim, profectò dignissimę quas præsules vniuersi cordi altissimè haberent impressas. Quem ergo legere non pigebit, eundem profectò neque pœnitebit legisse: qui verò tædio iam cōfessus legere recusauerit, non grauabitur scriptas habere. Sanè vt cōstet quàm hęc quæstio fuerit antiqua, quamq; sanctissimis illis patribus affirmatiua eius veritas, sanctissima, quamq; duxerint episcoporum residētiam ad animarum salutē & perpetuitatem Christianissimi necessariam. Irrepserat enim iam tunc mos vt Episcopi Imperatoriam vrbem Constantinopolim, cuius Athanasius patriarcha erat, frequentarent.

¶ Primam

Prima Epistola Athanasij ad firmandā residentiā Epi Cretæ destinata.

¶ Primam ergo scripsit episcopo Cretę: qui dum absens à sua esset ecclesia proponebat illuc proficisci: quod quidem propositū præcipuis laudibus & rationibus commendat. Charissime enim inquit, mi frater & cōminister, gratia tibi & pax à Deo. Consilium istud tuum ac voluntas quæ ad aures meas perlata est, fortis virilisq; animi, ac sursum tā tùm aspicientis, verè ac legitimè certantis, & nomini ac vocationi suæ respondentis visa est: non autem mercenarij, & fugientis, non solum si lupum videat, sed si vulpem: vnde gregi Christi principis pastorum damnum creet, & animæ suæ infinitos præparet cruciatus. Attende verborum emphasim. Et sequitur. Cur enim iste, scilicet, qui in sua non permanet diœcesi: non potiùs vitam priuatam viuere maluit, si cogitabat succumbere, seque non oues pascere, pro quibus sanguinem suum Christus profudit? Quemadmodum non venit huic in mentem eius qui maledicto eum affecit qui opus Domini facit negligenter? Quanuis facere nomine simulet, in cuius alio qui animo insidet, quod de insipiēte scriptū est, q dixit in corde suo, nō esse Deū. Neq; em Deū ponūt q hæc in cōspectu eius facere audent. Audi, Deū nō ponunt, quia eum factis esse negant. Ex quorū numero & ordine faxit De⁹ ne simus, adscribatq; nos inter fideles dispensatores, concedatq; benignè, vt prestò simus principi pastorum ad perficiendum quæ oportet, ponamusq; animas pro ouibus eius, qui simul id & exemplo demonstrauit & edicto sanxit. Præceptū ergo in verbis Christi Ioan. decimo, agnouit. Et paucis interiectis: Quāobrem, inquit, veris pastoribus non est tutum non vigilare, & non circunquaque omnia lustrare, oues que errātes solùm quærere, ac nō magis solicitos esse pro ijs que non errant, perterritos horum temporum tenebris, quæ iusto Dei permissu ac iudicio nobis illatæ sunt, quia scilicet non ita viuimus, vt eum decet, qui nos vocauit. Sed ô animarum nostrarum detrimētū! O ingētes pœnas nobis ob nostras libidines, & perturbatas voluntates, quæ hoc malum pepererūt, insligendas! hoc inquam malum vt gēs sancta, per omnes campos & montes vitio pastorum absentiū dispersa ac dissipata esset! Debent ergo hoc facere (hoc est in suis diœcesibus residere) omnes boni pastores, quicunque hoc nomine digni sunt: ita vt qui cessarit, non sit impune cessaturus. Etenim si quisque pastor in diœcesi quę sibi obtigit vel biduum moretur, experiri liceat permulta peccata, & damna non esse futura in populo. Perinde nanque esse videtur gregem abesse à pastore, vt cæcum duce carere. Sanè augentur oues, & in tuto sunt, cùm præsunt veri pastores: nō autem qui solùm ebibant lac, & lana tegantur: omnisque studio, & arte seipsos, non oues pascant. Hęc atque alia id genus multa in illa epistola.

Secūda eiusdem epistola missa episcopo Sardensi.

¶ Secundam misit Episcopo Sardensi: vbi statim à proloquio sic incipit. Scio te non ignorare, quæ à sanctis Apostolis de constitutione rerum Ecclesiasticarū sancita sunt. Ex quibus vnum est, vt quisque pastor, intra suos fines insistat propter pacem, & charitatem, quarum est Iesus arctissimum vinculum, quod solui non potest. Scis præterea, vt quales nos essemus, appareret, quibus nobis verum pastorem designantibus magnus ille Pontifex Christus munus pastoris definierit: nempè mutua in illum charita te. Alludit ad illud, Diligis me plus his? Deinde nō ignoras ornatum egregij pastoris, qui sit animas suas euidenter cogniturus, hoc est de facie: de quo in Prouer. scriptum est quòd bonus pastor de facie cognoscere gregem debeat. Et infra: Intellexisti etiam quis sit mercenarius & qualis, de quo pudet me tum dicere, tum tacere, cùm satis ipse status temporum, & rerum eum ostendat, atque coarguat. De quo si attentè audiā prophetas, cùm in mei similes pastores his verbis inuehuntur. Pastores pascunt seipsos, nō oues. Et illud: O pastores qui perditis oues pascuæ. Item, sacerdotes legem Domini occultārunt, & legem meam violārunt, & sancta mea profanarunt. Item illud: Lanis ouium indui, & mactare quod pingue est, lac bibere. Hæc inquam attentè audiens, quid faciam, ne metuam eos, qui me derarguunt, & clarè ob oculos mihi ponunt, qualis sim? Quæ si fabulas putat, qui in ignem illū extremum non intuetur, mihi fabulæ nō certè, sed ita horribilia omnia esse videntur, vt horrore exedant, consumātque medullas. Neque tamen curamus, facere pro viribus, ne propter aliquod ex his vitium, ac scelus, constricti vinculis arctissimis, pœnis sempiternis afficiamur. Sed quod subinde sequitur est notatu dignum. Ait nanque quòd cū à principio cōstitutum esset vt bis quoquo anno synodus haberetur, posteà commodius visum est haberi semel, ne oues ppter

crebrâm absentiam pastorum facilè à lupis inuadi possent. Vide quantæ illis patribus curæ erat residentia, vt eius gratia à synodo celebranda abstinerent. Et sequitur ad mores nostrorum temporum accõmodè contra illos episcopos qui desertis suis gregibus in curia Constantinopolitana versabantur: de quibus ait, Denique maluerunt breui voluptate contenti carni indulgere, quàm cum populo Dei laborare, cõtemptis legibus diuinis, quæ prohibent ne paulisper quidem impune à grege abesse. Auscultа, lege diuina eam sic esse iussam residẽtiam, vt ne paulisper quidem liceat impunè à grege abesse. Et subdit: Ac nisi, vt Apostolus ait, inimicus viderer, verùm eloquens, possem aliquid verè dicere: Quid, quæso, iuuat istos episcopos, & pastores in vrbe morari, nisi (omittant alia) vt patriarchas, alios moueant, alios eligant, nè si idem diu sit patriarcha, res omnes Ecclesiasticæ cõpositæ sint: quod præclarum facinus ex eo tempore facere isti cõsueuerunt, ex quo Constantinopoli potiti sumus. Quod quidem cum reliquis malis nõ est ambiguum & incertum, quin iram Dei nobis augeat. Certum enim est pastores qui gregem negligunt nõ impunitos inultosq; discessuros: tamen si fortasse non ita videatur ijs qui sponte velamen obtendunt, ne limatam Euangelij veritatem aspiciant. Hæc ille. ¶ Et in alia tertia Epistola ad Episcopũ Apameę, inter alia sic illum admonet: Vt debet verus Episcopus resideas sanctè ad sanctam aram, de qua tibi participãdum est, sicuti Dominus pronuntiauit. Dignum esse operarium mercede sua. Quamobrem non est existimandum, licere tibi diu quauis de causa abesse: quin potiùs faciendum tibi est, vt celeriter ire possis ad eam ecclesiam, quæ tibi addicta est, & cõmendata vt ei præsis.

Tertia Epistola eiusdẽ

Quarta epistola.

¶ Sed in alia ad eundem quę quarta est, verba etiamnum maioris emphasis accumulat. Ait quippe: Ego verò eum, cui grex Christi cõmissus est, si dignitatẽ muneris norit, iniquum esse arbitror, non vsque ad sanguinẽ ei studere & incumbere nisi fortè ignoraueris Deum esse qui dixerit, Petre amas me, pasce oues meas. Sed hei mihi nõ iam pastores oues pascunt, sed ouibus tanquam pane pascũtur! iam horribilia illa mala pastorũ, quæ propheta Ezechiel describit, summa licentia irrepserunt! Quæ si talia tamque grauia vobis videntur, agè optime vir contentus esto tua diœcesi, permanè in ea, fac sis cum ouibus tuis, vt vsque ad sanguinem illis affixus, quas quidem nunc in frutetis, inter ficus & rosas, atque in montibus diuina prouidentia custodit. Neq; enim quod certissimum est, virga, & baculo tuo pastorali fit, vt in pascuis virentibus pacis, & bonorum cœlestis Hierusalem eæ sint. Scis enim qui amplius sex mensibus à diœcesi abfuerint, nisi eos grauis morbus teneat, canonibus & legib⁹ firmatum esse, vt sacerdotium & gregem amitterent. Verùm nouum consilium, & scelcratum hic à nostrę ætatis hominibus excogitatum est, scilicet mitticis aliquem qui sciat mulgere gregem, ipsi verò in vrbe Constantinopoli spectatis propter præfecturas ciuiles, suscriptiones, intempestiuas ordinatiões: adde etiã bullas, & decreta. Nostra hæc sunt tẽpora. Et tanquam impunè sit vobis futurum, ita procul à diœcesi vobis cõmissa receditis, & alia huiusmodi vt cuiq; libet committitis: oportebat potius cunctis Episcopis vndique in vnum congregatis, suam cuiq; diœcesim funiculo distributionis circunscribi, atque ita patriarchæ partem suam à vobis assignari, aut vos à patriarcha priuari. ¶ Alias prætereà de eadem re subnectit Epistolas, quas nè fastidio esse persistam missas faciam. Sed & ad Imperatorem qui Cõstantinopoli sinebat episcopos degere, nec cogebat eos ad suas ecclesias abire, multa etiam cõmemorat: inter quæ ait: Si tu oues pastori committeres, deinde illas quidem derelictas cerneres, illum verò quieti suæ suisq; cupiditatibus indulgere & seruire, dic obsecro, relinqueres nè pastorẽ impunitum? Non patimur oues pecudes impunè negligi, & patiamur pastores animarum impunè seipsos pascere, nõ oues? Quid quæso apud Deum excusabimus? Vtinam ne illud nobis exprobretur, omnes quærũt quæ sua sunt, nõ quæ Iesu Christi. ¶ Deinde aliã de eadem re ad eundẽ hoc tenore subtexit: Si verum est quod dici solet, qui gregem pastore priuat, vtriq; periculũ creare, profectò graue supplicium manet eum, qui pastorem arcet ab ouili: debetq; qui pastor est, vsque ad sanguinem pro grege Christi non relinquendo labores perferre: nisi cùm opus fuerit in synodo singulis annis ad agendum de rebus necessarijs paulisper abesse: quibus cõclusis celeriter redeũdum illi sit, si crediderit se redditurum ratione summo pastori Christo, & si dign⁹ est nomine pastoris. Nisi fortè etiã propter necessitatem ad vtilitatem animarum

Fragmentũ alterius epistolæ ad imperatorẽ dẽ rectæ.

animarum pertinentem, ab Imperatore aut à patriarcha statim rediturus vocetur. Quòd si aliter episcopis aut Imperatori videatur, sit quid secùs fiat, minimè ipse sequar, neque assentiar vllo modo. Neque enim rationem habebit Deus causationum nostrarũ & cupiditatum: sed rationes reposcet de veritate iustitia, diuinisque legibus, & statutis. ¶ Ac demum in alia breuiori sic habet: Memento scripturę quę iubet contristari potiùs homines quàm Deum, tibi verò Imperator, cur graue videatur iustitiam, temperantiã, misericordiam populis tuis fancire, & inde non modo nullum incommodum reportare, sed potiùs operibus bonis conciliare Dei misericordiam? Quid iustius, quàm si episcopus quisq; iubeatur, velit, nolit, ad diœcesim suã redire? an non hoc debitum soluere tenentur? idque canone sancitum est? Video fusiùs rem hanc deduxisse, quàm cuipiam forte par censebitur: haud me tamen prolixitatis pœnitet.

QVÆSTIO QVARTA, De vinculo & modo quo Episcopi & sacerdotes tenentur sua bona dispensare.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Episcopo liceat aliquid proprium possidere.

QVartã præsentis libri quæstionem proposuimus de vinculo & modo, quo sacerdotes, & præcipuè parœcij, ac potissimùm episcopi bona Ecclesiastica dispẽsare tenentur. Quæ quidem quæstio vsque adeò me diu multumque ancipitem habuit, vt maluerim alios audire qui me satis docerent, quàm meam explicare sententiam. Veruntamen ea proferam quę de hac re meditatus sum: alij verò iudices sunto. Est enim res abstrusa & perplexa, vtrinq; porrò suis subnixa rationibus ac testimonijs. Prætereà cognitu perquàm necessaria. Primus ergo articulus est, vt ordinem Diui Thomæ, non deseramus, vtrùm Episcopo liceat aliquid proprium possidere. Est enim Christi oraculum apud Matthæum cap. 9. Si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni & sequere me. vbi pauertas voluntaria ad perfectionem requisita docetur. Episcopi autem statũ perfectionis profitentur: ergo non iustiùs possunt ꝓpria possidere quàm monachi.

Primũ ergumentum.

¶ Secundò Episcopi, vt suprà satis comprobatum est, & glossa habet Lucæ. 10. Apostolorum locum tenent: Apostolis autem rerum dominium Christus interdixit Matthæi. 10. Nolite enim, inquit, possidere aurum neque argentum neque pecuniam in zonis vestris. Cuius obedientiã Petrus Matthæi. 19. confessus est: dicens, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: ergo episcopi nullum possunt habere dominium rerum. ¶ Tertio, Cleros Græcè, vt ad Nepotianum Hieronym. autor est, & refertur. 12. quæstio. 1. cano. Cleros. Idem est Latinè qđ sors. vnde clerici ideo sic appellantur, vel ꝙ de sorte Domini sunt, vel quòd sors eorum Dominus: cuius autem possessio Dominus est, nihil extra ipsum possidere debet. Nam si aurum, si argentum, si possessionem, si variam suppellectilem habet, cum istis participibus nõ dignatur Dominus pars eius fieri. Hæc ille: ergo videntur episcopi rerũ dominio interdicti. ¶ In contrarium est cano. Episcopi. Concilij Agathen. eadem causa & quæstione: vbi habetur quòd episcopi de rebus proprijs, vel acquisitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis si voluerint relinquant.

Argum. 2.

Argum. 3. Hieron.

Concilium Agathen.

Itulus præsentis quæstionis, generalis est: quippe quo non distinguitur inter Ecclesiastica bona atque alia quæ naturaliciuiliq; iure obtinere potest episcopus. Duo nanque sunt bonorum genera quæ episcopus possidet: videlicet alia quę iure, seu hereditario, seu donationis, seu quouis alio seculari, illi obtingunt, atque alia ecclesiastica. Et de illis prioris generis nulla est ambiguitas, quin proprie ac priuatim illa possidere valeant, sed de posteriori erit tota rei disputatio. In hoc ergo primo articulo solũ disputatur, an episcoporum status sit status paupertatis sicuti monachorum: ita vt nequeant proprium possidere. Ob idque perspicua est ac facilimæ solutionis, quæ vnica conclusione continetur. Episcopi quanuis statum perfectionis profiteantur, non tamẽ quèadmodùm monachi vt absque ꝓprio viuere obligentur. Cõclusio inquam plana est & constantissima: ob id quòd nihil in parti-

Duo bonorũ genera q̃ ẽps possidet

Conclusio responsiua.

culari de bonis Ecclesiasticis affirmat. Quare inde potest veritatem sortiri, quòd iure secularis acquisitionis potest episcopis dominium rerum competere. At vero consultò cum D.Thom. est à nobis generaliter asserta. Arbitror nanq; vt in solutione secundi planè quisq; adnotare potest, & articulo quæsiti planius fiet, veram etiam illam sententiam esse de bonis ecclesiasticis, pro ea portione quæ ipsis ratione stipendij obtingit. Probatur ergo secundùm istiusmodi generalem sensum.

Probatio.

Ad ea quæ sunt supererogationis nemo nisi specialiter se ad illud voto astringat constringitur. Ait enim in Epistola ad Paulinã & Armentarium August. Quia iam voluisti, iam te obstrixisti: & aliud tibi facere non licet. Priùs quàm esses voti reus liberũ fuit quòd esses inferior: viuere autem absq; proprio opus est supererogationis: nempe non sub præcepti vinculo, sed sub optione consilij comprehensum: vt patet Matthæi. 19. Nam post necessitatem mandatorum, Si vis ad vitam ingredi, adiectum est vt qui velit perfectus esse, omnia quæ habet relinquat vt sequatur Christum: Episcopos autem manifestum est non se eiusmodi voto irretire: quia neque id ad pastorale munus necessarium est: sed satis est vt Christum egregiè diligant: ergo Episcopus secundùm leges suæ dignitatis non arcetur quo minùs dominio possit rerum fungi. ¶ Hic nulla emergit dubitandi ratio, sed hoc solùm est memoriæ mandãdum quòd cùm episcopus religionis votum non emittat, fit vt nec votum faciat peculiare castitatis, præter id quod sacerdotio adiunctum est, nec; votum paupertatis: sed tantùm promittit obedientiam Papæ, fidemque suam huic ecclesiæ, à quo ideò vinculo nisi autoritate ipsius Pontificis dissolui nequit. Et ideo quatenùs episcopus quisque est, non ei repugnat proprium possidere, non solùm hæreditario vel alio quouis ciuili iure, verùm neq; ecclesiastico. Haud em ex parte suæ dignitatis ei repugnat iustum stipendium pro ratione suæ functionis percipere, cuius sit verè dominus, sicuti olim erant sacerdotes & Leuitæ: Vtrùm verò tale ecclesiasticum dominium alia ratione sit eis prohibitum: nempè vt nullum in decimarũ portionem habeant quæ sibi prouenit, articulo proximo & subsequenti examinandũ est. Nunc ergo satis sit constitutũ, habere dignitatẽ episcopalẽ non esse paupertatis statum, atq; adeò neq; episcopo repugnare habere dominium rerum quas possidet.

Augustꝰ.

Documẽtũ.

D primum igitur argumẽtum negatur propositio illa quòd ad naturam perfectionis aut ad perfectionis statum generaliter & absolutè necessaria sit paupertas, sed tantùm est necessaria ad peculiarẽ perfectionis statum religiosorũ. Quod enim ad ꝓfectionem non sit necessaria, iam suprà libr. octauo satis cõstitutũ est: vbi monstrauimꝰ perfectionis rationẽ in copia charitatis cõsistere, ad quam quisquæ quocunq; statu progredi põt. Ad statum autẽ religiosorum ob id est paupertas necessaria quod profitẽtur perfici (hoc est) perfectionẽ discere & comparare, cui quidẽ instituto rerum possessio onerosa est & impedimento. Episcopi autẽ nõ ꝓfitẽtur perfici, sed perficere. Quocirca eas debent in charitate radices iecisse vt à nullo vento possint inde eradicari: nempè neq; ab amore diuitiarum, quas possident, neq; ab alio quouis humano affectu. Exemplo Gregorij. Gregorius. got. in cuius vita ad Eremitã responsum diuini oraculi refertur, quod plus ipse suam catam quàm suas ille diuitias diligeret. Quare adolescenti nõ dictũ est. Si perfectus es: aut, si vis esse perfectior: sed si vis perfectus fieri, vade & vẽde &c. A Petro verò dum pastor instituitur nulla exigitur paupertas, sed charitatis culmẽ. ¶ Ad secundum tres applicat D.Thom. respõdẽdi modos vnus est Hieronymi. idemque mysticus: vt sub nomine auri & argenti prohibiti sint prædicatores sapiẽtiæ atq; eloquentiæ huius seculi inniti. Alius verò est Augustini. in libro de consensu Euangelistarum: nempè vt illud: Nolite possidere, &c. nõ habebat vim præcepti, sed potiꝰ permissionis. Ac si dixisset: Non opꝰ est vobis auro & argento. Permittitur enim vobis tanquã operarijs victũ suscipere. Vnde subdit. Dignus est operarius mercede sua. Nam quod noluit Paul. vt. 1. ad Corinth. 9. refert aliquando vti oblata sustentatione, opus erat supererogationis. Sed tertia respõsio est Chrysostomi. Chrysost. vt inhibitio illa intelligatur peculiariter facta discipulis dum ad prædicandũ Iudæis mittebantur: tum vt populus ille facilius alliceretur, tum etiã vt ipsi firmiorem haberent fiduciã, quòd diuina subsidia non essent eos defectura. Ex quo ideò neque ipsi neque eorum successores obligantur absq; proprijs sumptibus euangelium prædicare. Quare Paulus, vt secunda ad Corinth. vndecimo de se meminit, ab alijs ecclesijs stipendia mẽdicabat, quo posset gratis prædicare Corinthijs

Ad 1. argu.

Ad secundũ

Hieronym.

Augustꝰ.

Chrysostomꝰ

Paulus.

Corinthijs: quæ ideo aliunde sibi missa iure possidebat. Cõfirmat preterea inde D.Thomæ solutionem, nempè posse episcopũ propria possidere, ꝙ stultum esset sanctos illos Pontifices Athana. Ambros. & Augu. eiusmodi præceptum sanctitatis fuisse transgressos.

Scrupulus.

¶ Duo hic tamen circa hanc solutionem nõ sunt dissimulanda. Vnũ est ꝙ solutio neq; vera in totum apparet, neq; argumento satisfaciẽs. Apparet enim negare verè apostolos fuisse professos paupertatem: quod falsum esse ex authoritate ab ipso citata cõstat. Ecce nos reliquimus omnia. Quare nec satisfacit eidẽ authoritati quam in argumẽto assumpserat. ¶ Ad hoc respondet hic D.Thomæ non disputare de apostolis vtrùm tria vota, vti modò religiosi, emiserint, tãq; religionũ futurarum exemplaria: qđ quidem D.Thomæ vt lib. 8. vidimus. 2. 2. quæst. 88. artic. 4. concedit: sed modò tantùm de illis disserit qua tenùs apostoli erant & episcopi, ad quẽ quidem statum non necesse attinet paupertas.

Solutio.

Dubitatio.

¶ Alterũ hic maximè adnotandũ est quod hìc affirmare videtur, imò planè affirmat, ꝙ potest episcopus habere dominium, non solùm rerum alio iure acquisitarũ, verùm stipẽdij ecclesiastici quòd suę functioni deputatum est. Nam argumẽtum erat quòd episcopi quatenùs episcopi, hoc est verbi prædicatores, debent esse pauperes. Et responsio est illius negatio. Vnde cùm paupertas ĩ negatione dominij cõsistat, & in hoc neget debere esse pauperes quòd possunt functionis suę stipendia possidere, concedit eis illorum dominiũ, pauperati contrarium. Sed de hoc præsiùs arti. 3. ¶ Vt autem planè solutio tertij intelligatur, notandum est quòd Deus dicitur pars clerici, non vt dicat respectum ad aliam partem ab ipso clerico possessam, sed sicut vnus hæres possidet partem hæreditatis quæ sibi est tota substantia, quæ dicitur pars respectu alterius quę alteri hæredi obuenit. Exempli gratia: debet clericus contentus esse Deo quem possidet, vt cũ illo nihil aliud possideat: non quòd nequeat possidere famam, & honorẽ, & salutẽ, & aliqua bona tẽporalia, sed ꝙ reliqua omnia ad nutũ eius possideat. Itaq; studiũ erga Deum nullatenus per curam aliarum rerum diminuatur. Hoc enim esset secundùm Hyeronym. aliquid extra Deum possidere. Qui verò sic Deũ possidet, Deus est sua pars: hoc est totasua possessio respectu reliqui vniuersi, quẽ alijs possidendum relinquit.

Solutio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm episcopi mortaliter peccent si bona ecclesiastica quæ procurant pauperibus non largiuntur.

NE filũ Diui Thomę rumpamus quæritur secundò, vtrùm episcoꝰ mortaliter peccet, si bona ecclesiastica quæ procurat pauperibus non largiatur. Apparet enim Ambrosius id definire inter exponendum illud Lucæ duodecimo. de homine diuite cuius ager vberes attulit fructus. Ait quippe, Nemo ꝓprium dicat quod est commune: plus quàm sufficiat sumptui, violenter obtentum est. Et paulò pòst, Neq; minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis & abundas denegare indigentibus: alienum autem violẽter tollere criminale delictũ est: ergo episcopi qui quæ sibi supersunt in pauperes non effundunt, lethaliter delinquunt.

Argum. 1. Ambros.

¶ Secundò super illud Isaiæ. 3. Rapina pauperũ in domo vestra. ait Hieronym. glossa quod bona ecclesiastica sunt bona pauperum. Idem ad Dama. 16. quæst. 1. cano. quoniam. quod iam ceu prouerbium vulgi fusceptum est: quicũque autem id quod alterius est, vel sibi vsurpat, vel in alios vsus dispendit, mortaliter peccat, atque ad restitutionẽ tenetur: ergo cùm episcoporum bona, ecclesiastica sint, fit vt si quæ sibi redundant, aut sibi retinent, aut consanguineis largiuntur, ad restitutionem teneri videantur.

Secundum.

¶ Tertiò. Multò magis sacerdotibus licet de rebus ecclesiæ ea accipere quæ sibi necessaria sunt, q̃ superflua augere. Ait verò in epistola ad Damasum Hiero. & refertur. 1. q. 2. clericos illos cõmodè stipendijs ecclesiæ sustentari, quibus parentum & propinquorũ bona nulla suffragantur: qui autem bonis parentum & opibus proprijs sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium committunt & incurrunt. Hæc ille. Vnde Apostolus. 1. ad Timo. 5. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & nõ gratietur ecclesia: vt ijs quæ verè viduæ sunt sufficiat: ergo multò est certiùs tunc episcopos mortaliter delinquere, cùm ea quæ sibi de bonis ecclesiasticis exundãt, pauperibus nõ profundant. ¶ In contrarium est episcoporũ quorundã vsus qui ea quæ supersunt nõ cuncta pauperibus erogant: sed ad amplian dos redit⁹ ecclesię, idque (vt apparet) laudabiliter expendunt.

Tertium.

Hieronym.

Universidad de Deusto
Biblioteca

OPeræpretium est in fronte disputationis nostræ textum Diui Thom. in conclusiones distribuere, quas explicationis lucis gratia septē numero constituemus. Persistendum autē est in ea distinctione inter episcopi bona quæ propriè, putà aut hæreditario, aut alio ciuili iure possidet, & bona ecclesiastica. Est ergo prima conclusio. Proprior ū bonor ū, hoc est qđ iure seculari episcopi possident, verū habent dominiū. Hæc iam suprà art. 1. satis est confirmata ex eo q̄ status episcoporū nō est paupertatis professio. Quo fit vt ex rerum ipsarum conditione & natura non teneantur iustitiæ lege ea pauperibus, vel alijs erogare, sed & retinere possint, & vt libuerit elargiri.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

¶ Secunda conclusio. Quanuis possint in earum dispensatione sicuti seculares ciues peccare, nempe aut propter auaritiam cōtra debitum charitatis eas retinendo, vel indignè prodigēdo, nemini tamen ad restitutionem obligantur. Enimuerò vt. 4. libro. sæpe diximus, vbi iustitia non violatur, nulla inde restitutionis obligatio emergit. ¶ Tertia conclusio. Episcopi bonorum ecclesiasticorum sunt dispēsatores, vel procuratores. Hoc patet ex verbis Augustini ad Bonifacium Comitem quæ referuntur. 2. quæst. 1. can. vltimo. Si priuatum possidemus quod nobis sufficiat, non illa bona nostra sunt, sed illorum quorum procurationem gerim⁹: proprietatem nobis vsurpatione damnabili vindicemus. Hinc fit bona illa optima fide esse ab illis dispensanda, secundum illud primæ ad Corinth. 4. Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Hæc de bonis in communi possessis intelligitur, vt sub sequentes declarabunt. ¶ Et ideo de eorum distributione subtexitur quarta conclusio. Eiusmodi bona ecclesiastica nō solùm in vsus pauperum, verùm & in diuinum cultum & in ministrorum supplendis necessitatibus sunt expendenda iuxta tenorē decreti Simplicij Papę. 12. quæst. 2. qui ait, De reditibus ecclesiæ vel oblatione fidelium solis episcopis ex his vna portio remittatur. Duæ ecclesiasticis fabricis & erogationi pauperū pro futurę à presbytero sub periculo sui ordinis ministrētur, vltima clericis pro singulorum meritis diuidatur. ¶ Quinta conclusio. Vbi distincta sunt bona quę debent in vsum episcopi cedere ab alijs tribus quæ pauperibus ac ministris & cultui addicuntur, si episcopus aliquid de his tribus portionibus retinuerit, non dubium quin contra fidem dispensationis mortaliter delinquat, & ad restitutionem teneatur. Conclusio per legem commutatiuę iustitiæ innotecit: nam in tali casu verè furtum alienę rei committit.

Tertia conclusio.

Augusti.

Quarta conclusio.

Simpl. Papa

Quinta cōclusio.

¶ Sexta conclusio. De his quæ specialiter vsui episcopi deputata sunt eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis: vt scilicet per immoderatum affectum & vsum peccet quidem si immoderata sibi retineat, & alijs nō subueniat, sicut requirit debitum charitatis. Corrigendę sunt impressiones quibus deest vltimum hoc verbum. Sicut requirit debitum charitatis. Imò vehementi opinione teneor deesse etiam quod ad restitutionē nō teneatur. Contrà quàm dixerat in superiori conclusione: quandoquidem ait, Eadem ratio videtur quæ de proprijs bonis: quorum prodiga consumptio restitutionem non exposcit. ¶ Septima conclusio. Si verò non sint prædicta bona distincta, eorum distributio fidei episcopi committitur. Deest etiā in multis impressionibus totum illud. Si verò non sint prędicta bona: in quibus ideo legitur non subueniat distincta, quare fit litera inintelligibilis. ¶ De his ergo indistinctis adhibetur expositio conclusionis: nempe q̄ si in modico distributio, vel deficiat, vel redūdet, potest id quidē fieri absq; bonę fidei detrimento: Si quidem nequit homo punctum vbiq; virtutis tam certum tenere, quin pro humana conditione in alterutrum vergat extremum. Si verò sit multus excessus, tunc neq; latere potest, neq; à peccato mortali excusari: quoniam tunc bona fides violatur: atque adeò distributiua iustitia. Vnde tres denotantur maculæ infidelis serui, Matthæ. 24. vbi sic legitur: Si dixerit malus seruus in corde suo, moram facit Dominus meus venire: quod pertinet ad diuini iudicij contemptum: & cœperit percutere conseruos suos: quod pertinet ad superbiam: Manducet autem & bibat cum ebriosis: quòd pertinet ad luxum: cuius gratia mala fide fit dispēsatio: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, scilicet, à sortem bonorū: & partem eius ponet cum hypocritis, scilicet, in inferno. Ecce literam Diui Thomę. quam in frōte disputationis expediebat ob oculos ponere. Enucleanda verò est in articulo sequenti, vbi inter alia, & argumenta quoque ex Ambrosio & Hieronymo in capite quæstionis proposita dissoluentur.

Sexta conclusio.

Correctioli terę S. Tho.

Septimacōclusio.

AR-

ARTICVLVS III.

Vtrùm Episcopi, ac reliqui sacerdotes teneatur ac legitimum habeant dominiū fructuum ecclesiasticorum qui illos pro sua portione contingunt.

PRæiacta ergo sententia S. Tho. subsequēter circa singulos eius articulos qui generales sūt mouentur singuli in particulari. Et primo circa priorē quo disputatum in genere est, vtrùm episcopi possint habere rerum dñium, quæritur in particulari circa sextam cōclusionem, vtrū tam ipsi, quàm reliqui sacerdotes verū legitimumq; habeant dominium eorū fructuū ecclesiasticorū qui se p̄ sua portione contingunt. Sunt enim innumeræ authoritates quæ à parte negatiua militare videnť. Illæq; in primis sacræ paginæ. Nam etsi status clericorum nō perinde atq; monachorū votum habeat paupertatis annexum, saltē eorū quæ ipsis pro clericali functione ministrantur, nihil eis videtur competere, præter victum & vestitum: iuxta verbū Domini, Dignus est operarius cibo suo. & verbum Pauli. 1. ad Timot. 6. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti sumus: ceu boues, quod ait alibi, aream triturantes. Quocircà apostoli missi sunt ad prędicandum sine pera, iussi non possidere aurum neq; pecuniā. Atq; eam ob rem in libr. præcedenti sub titulo de simonia monstrauimus, nihil debere clericis, neque ipsi quicquam alio iure posse à plebe, p̄ administratione sacramentorum, & reliquis spiritualibus functionibus percipere, quàm iure sustentationis. ¶ Secundò accedit huc & sanctorum patrum numerosissima testimoniorū turba. Nam præter loca Ambrosij, Hieronymi, & Augustini proximè citata, grauissim⁹ Prosper. 12. quæstio. 1. cano. expedit, ait, facultates ecclesiæ non esse proprias, sed in cōmuni possideri. Et in concilio Agathen, vt illic refertur. can. episcopi habetur quòd qđ quid de prouisione ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure ecclesiæ sunt seruanda. Et Vrbanus Papa ibidem in cano. res. ait, Res ecclesiæ non quasi proprias, sed vt communes, non in alios quàm in præfatos vsus, puta in subsidium pauperum, & ministrorum, & cultus diuini esse dispensandas. Et eadem causa & quæstione, cano. Episcopus, qui est concilij Antiocheni, habetur, quòd episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum in omnes qui indigent cum summa reuerentia & honore Dei: participet autem & ipse quibus indiget: si tamen indiget. Et inter Canones Apostolorum est trigesimusnonus, talis: Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, & eadem vt Deo contemplante dispensetˢ: neque illi liceat ex his aliquid omninò contingere, aut parētibus proprijs quæ Dei sunt condonare: quòd si pauperes sint, tanquàm pauperibus subministret. Et suprà citatus ad Nepotia. Hieronymus ait, clericorum hereditatem solum esse Deū, cum quo nihil aliud debent possidere. Et ibidem eadem causa & quæstione, cano. quia aiunt Imperatores Carolus & Ludouicus: iuxta sanctorum patrum traditiones nouimus res ecclesiæ vota fidelium esse, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum. Et canon. decimæ. ait Augustin. quòd qui decimas dare noluerit, quanti pauperes in locis suis vbi ipse habitat, illo decimas nō dāte fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante æterni iudicis tribunal apparebit: quia rem à Deo pauperibus erogatam suis vsibus referuauit. Quare idem de sacerdotibus censendum erit si illas non dispēsauerint. Multa huiusmodi sunt sanctorum loca. Et Hieronymus ad Damasum. & refertur cano. quoniam. 13. quæstione prima. clerici qui secularibus bonis affluunt, non possunt bonis pauperum ali.

Hieronym.

Augusti.

¶ In contrarium autem facit textus in capi. vnico. de clerico non residente, vbi habetur. quòd qui diuinis officijs non interfunt, nisi infirmitas seu iusta & rationabilis necessitas, aut euidens ecclesiæ vtilitas releuet, nō sunt domini quotidianarum distributionum: neque faciunt eas suas, sed ad restitutionem sic perceptorum obligantur. Vnde è contrario sensu colligitur quòd residentes verū dominium earūdem distributionum acquirant, atque eadem ratione aliorum ecclesiasticorum fructuum.

QVæstio præsens, vt initio dicebam, nimium ambigua est. Sanè cùm sanctorum testimonia primo verborū sonitu diuersè appareāt illam definire quàm ratio penitiùs inspecta videtur permittere. Missa ergo hinc faciamus episcoporum ac sacerdotum bona secularia: de quibus, vt articulo proximo conclusum est, nemo ambigit: sed omnes conseatiunt priuato dominio à

sacer-

sacerdotibus posideri. De ecclesiasticis verò tres vt sæpe numero assolet, versantur opiniones. Vna est Alexandri de Hales grauissimi authoris. 3. part. q. 36. membro. 5. ar. 2. Et Richar. in. 4. dist. 45. ar. 3. q. 1. qui expresse aiunt fructuũ ecclesiasticorum clericos solùm habere vsum, & non proprietatẽ. Atq; hanc fermè amplexi sunt doctores iuris canonici: vt Archidia. super cap. statutum. §. assessorem. de rescrip. lib. 6. vbi ait hæreticum esse in iure quòd ecclesiasticus acquirat sibi verum dominium fructuum præbendæ, vel ecclesiæ. Cui accedit Panorm. in cap. cùm esses. de testamen. Et Dominicus in. c. præsenti. de offi. ordin. Et, qui non est in postremis habendus, eidẽ opinioni adstipulatur Tho. Waldens. tomo. 1. lib. 4. cap. 42. & quatuor subsequentibus. Vbi multis patrum testimonijs videtur sibi constantissimè probare nullum penes clericos esse ecclesiasticorum bonorum dominium. Secunda nihilominùs opinio est quam hic tenet Sanctus Thom. videlicet, quòd illius portionis quæ particulariter applicata est episcopo perinde videtur dominus atque aliorum bonorum quæ secularitèr possidet: vt patet in sexta conclusione. Secus si omnia bona ecclesiæ in communi possiderentur, & eius essent dispositioni mandata, vt patet in tertia, & septima. Et eandem opinionem amplectitur Adrian. in 4. in materia de restitutione. Tertia est Caietani loco præsenti, quam etiam suprà insinuauit, vt lib. præcedenti sub titulo, de decimis, vidimus. Partim enim tenet cũ Sancto Tho. nempe quòd regulariter episcopi sint domini suæ portionis, postquàm facta est bonorum distributio in quatuor partes. Meditatus est tamen eam exceptionem, quòd quãdo portio illa quæ ipsos contingit est notabiliter abundans, tunc tenentur duas partes eiusdem portionis in pauperes & fabricam refundere. Et quanuis expresse non affirmet vtrum teneantur iure charitatis an iustitiæ: tamen sentire videtur quòd teneantur de rigore iustitiæ, sicuti anteà quàm esserit diuisa bona. Ex quo fit consequens secundùm eum neutiquã esse verè dominos eiusdem portionis, sicuti non erant tunc totius acerui. ¶ At verò secunda opinio adeò mihi semper, p meo exili iudicio persuasa fuit, vt quandiu ecclesia contrarium non definierit, nescio an de illa decidere possem. Eò potissimum cùm Sanctus Thom. eam teneat; neq; vllus eiusdem ordinis pater cõtrarium

Prima opi. Alex. Halẽ. Richardus.

Archid.

Panorm. Dominic.

Tho. Vual.

Secũda opi. S. Thom.

Adrian. Tertia opi. Caieta.

Probatur opi. D. Th.

expresse dicat. Non quòd clerum, aut certè episcopos ab eleemosynarum vinculo absoluere moliar. Imò quàm eos crediderim eidẽ mandato esse obnoxios, art. sequenti expromam. Sed quod vbiq; cuperem vnam quãlibet rem suo loco, & iure pro meo modulo collocare: ¶ Ad plenam ergo rei intelligentiã duo statim præ foribus prænotare oportet. Vnum scilicet de diuersis ecclesię bonis, atq; alterũ de varijs eius statibus. Hæc enim summoperè rem dilucidat. Et quantũ ad primum, quatuor sunt bonorum temporalium genera quibus fruuntur clerici, vel olim in penu ecclesiastico reponebantur. Prima videlicet erant quæ Christi fideles in primordijs ecclesiæ in cõmune conferebant, vt inde tam clerici quàm pauperes alerẽtur. De quo ritu Actuum. 4. scriptum est, non fuisse quenquam egentem inter illos. Nam quotquot possesiones agrorum aut domorũ habebant, vendentes offerebant pretia eorum quæ vẽdebãt, & exponebãt ante pedes apostolorum. Diuidebantur autẽ singulis, put cuique opus erat. Et quanuis illud institutum Hierosolymis ortum habuerit: inualuit mos tamẽ inde in Christianismo vt partem saltem bonorum in cœtum clericorum eodem fine Christiani conferrent, neque possessiones venderentur, sed permanerent in ecclesia. Ait enim Melchiades Papa in can. futuram. 12. q. 1. quòd cùm apostoli futurã ecclesiam in gentibus præuidissent, idcircò prædia in Iudæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodò ad fouẽdas gentes. At verò cùm ecclesia succresceret, omnes, vt maximè de Constantino Cæsare constat, non solùm pretia, sed possessiones ecclesiæ conferebant. Et Vrbanus cano. statim proximo: Videtes, inqt, summi sacerdotes plus vtilitatis posse cõferre si hæreditates & agros quos vendebant ecclesijs quibus præsidebant episcopi traderent, eò quòd ex sumptibus eorum tam præsentibus quàm futuris temporibus plura, & elegantiora ministrare possent fidelibus communem vitam ducentibus, quàm ex pretio ipsorum, cœperunt prædia & agros quos vendere solebãt matricibus ecclesijs tradere, & ex sumptibus earum viuere. Hæc ille. Forsan enim tunc nondum per totam ecclesiam inoleuerat tam exacta decimarum solutio, sed illis fortè distributionibus contentus erat clerus parcissimè tunc viuens. Alia sunt bona quæ postmodum offerri etiam ecclesiæ cœpe-

Quatuor bonorum tẽporaliũ genera quibus clerici fruũtur.

Melchiades Papa.

Vrbanus.

cœperunt: non solùm in fabricæ, aut pauperum subsidium, sed tanquàm stipendium alicuius perpetuæ capellaniæ. Imò verò fortè præcisè ad hoc tantùm onus: quæ quidẽ in ecclesijs nunc collegialibus dicuntur anniuersaria quorum institutiones extant: in quibus nullius oneris habetur mentio, aut fabricæ, aut pauperum, sed solius anniuersariæ, memoriæ perpetuò celebrandę. Quibus adiunguntur & quæ episcopalibus sedibus denotata sunt: nempè castra & vasalli: de quibus articu. 5. redibit sermo. Tertium genus bonorum ecclesiasticorum est quotidianæ pitantiæ & oblationes, vel pro sacris celebrandis, vel quæ ad pedẽ altaris fiunt. Quartum denique idque solennissimum est decimarum quota iuri clericorum addicta: vt habetur cano. decimas. 16. quæstio. 1. & alijs illic pluribus. Et extrà. de decimis. per totum.

Documentum. ¶ Secundò & id quoq; meminisse opus est, quòd nascens clericorum ecclesia, cœpit in communi viuere: in quo vitę instituto nonnihil temporis adoleuit. Ille enim erat decẽtissimus eorum status si perdurare posset: vt patet ex Canon. Clementis. Dilectissimis. & Canon. citato Vrbani, Videntes. & canon. Scimus. & multis alijs. 12. quæstio. 1. Nam cùm paucitas tunc existeret clericorum & ecclesiarum, poterant sic commodè viuere. Imò & in multis ecclesijs cathedralibus etiã nunc specimen aliquod eiusdem vitæ communis retinetur. Quando autem omnia erant in communi, tunc facultati & potestati episcopi tanquàm legitimi distributoris erant mancipata, vt clero & fabricæ, & pauperibus secundum cuiusque necessitatem illa distribueret: eaque etiam sibi quibus egeret perciperet: vt habetur Cano. citato, episcopus, duodecima quæstione prima. Vbi legitur quòd Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispẽsandum erga omnes qui indigent, cum omni reuerentia & timore Dei. Et canon. statim proximo, Præcipimus, qui est inter canones Apostolorum, habetur quòd si animæ Episcopo traditæ sunt, multò magis oportet eum curam de pecunijs agere: ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur. Idemque continet cano. citatus trigesimus nonus eorundem Apostolorum. At verò exaucto paulò plus clericorum numero, vix illa communis vita tolerari poterat. Vnde tempore iam Augustini in lite erat, & sub iudice, vtrũ deberent sacerdotes initiari, nisi qui vellent in communi viuere. Quoniam vt primo articulo definitum est, eorum institutum id necessariò non exigit. Sanè cùm paupertatis votum non habeat annexum: neque verò obedientiæ, quam non quisque in domo sua præstare episcopo posit. Vnde idem Augustin. vt citatur eadem causa. 12. quæst. prima. cano. certè. fatetur de se statuisse, nullum ordinare clericum, nisi qui secum vellet manere: aut si vellet à proposito recedere, illi clericatum tollere. Sed ecce, inquit, in conspectu Dei & vestro muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium quibus nõ sufficit Deus & ecclesia eius, maneant vbi volunt, & vbi possunt: non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas, &c. Cùm autem clerici non cum suo capite vitam cõmunem degerent, cœperunt episcopi inscideliter communia illi distribuere. Quare videntes Pontifices non posse vitam retineri communem, facta bonorum ecclesiæ partitione, in quatuor portiones singulas singulis addixerunt. Episcopo, scilicet, vnam, reliquo verò clero alteram, & fabricæ necessitatique ecclesiæ tertiam, ac denique quartam pauperibus. Idque fieri cœpit circa annum Domini quadringentesimũ septuagesimũ: nempe in confinibus temporum Hieronymi, & Augustini. Tunc enim sedit Simplicius Papa, cuius est ille can. de reditibus. 12. quæst. 2. vbi hæc habetur diuisio. Et post viginti annos sedit Gelasius, cuius sunt canones, Vobis enim. &, Quatuor quibus eadem diuisio confirmatur, & posteà anno ferè sexcentesimo sedit Greg. cuius sunt canones, cognouimus. &, mos, quibus eadem refertur partitio. Hæc tẽpora eò denotauerim vt sententiæ quę de hac re Augustin. & Hieron. extant de tempore illo, intelligantur quando in communi viuebatur, omniaque erant sub episcopi dispensatione. ¶ His præmeditatis ad quæstionem tribus conclusionibus respõdetur. Prima est. Si quæ modò alicubi extant illius generis bona quæ Christianus populus in subsidium pauperum offerebat, certum est neq; illa neq; eorum fructus posse vel ab episcopo, vel à clero in totum vsurpari: sed lege iustitiæ debere distribui: quæ si non distribuantur, ille qui distributionem omittit, ad restitutionẽ tenetur. Libro enim quarto declarauimus iuxta verbum Sancti Tho. 2. 2. q. 62. art. 1. quòd qui ex debito distributionem omittit, illicò fit lege commutatiuæ iustitiæ restitutionis reus. Idẽ & qdẽ certiùs

Clemens. Vrbanus.

Quando bona ecclesiæ possidebantur in communi ad episcopum pertinebat eorũ dispensatio.

Augustin.

Partitio bonorum ecclesiæ facta est anno Domini quadringentesimo septuagesimo.

1. Conclu.

tertiùs asserendum est de bonis quæ hospitalibus sunt mancipata. Et hic est vnus vere sensus quintæ conclusionis Sancti Thomæ. Quocirca si quippiam bonorum istorum reperiatur episcopi vsurpasse, suæq; applicuisse sedi, ambigi non potest quin ipsa cum fructibus restituere teneantur. Hæc tamen censura limites præsentis negotij exit. Vbi eñ contraria iustitia non constat, ille qui bona fide possidet, ab omni restitutione est liber. Quanuis nonnulla sit suspicio quòd castra, & villæ, & aliæ ecclesiarum possessiones fortasse aliquo respectu pauperum fuerint ecclesiæ tributa. ¶ Secunda conclusio ad rem magis pertinens: Prædia, & castra, & vniuersę possessiones, siue episcopali sedi, siue canonico collegio, siue cuiuis alij prębendę ecclesiasticæ annexę, nõ transeunt in absolutum dominium episcopi, neq; sacerdotis præbendam possidentis: sed tantùm sunt earundem possessionum administratores. Probatur cõclusio. Quia illa neq; vendere, neq; alienare possunt nisi de consensu episcopi & capituli, atq; eorum quorum interest: imò sæpe nisi Romanæ sedis accedente consensu: idque in bonum & in perpetuitatem ecclesiæ. Hic est sensus canonis Bonifacij. 12.q.2. Nulli liceat ignorare, Omne quod Domino consecratur, sanctum sanctorum erit Domino, & ad ius pertinet sacerdotum, propter quod inexcusabilis erit omnis qui illud à Domino vel ecclesia aufert, vastat, inuadit, &c. Et 12.q.1.can.expedit. ait Prosper, facultates ecclesiæ non propriæ, sed communes esse. Vnde eádem causa & quæstione: cano. multi. & 16.q.1.cano. possessiones. & per totam quę stionem: & extrà. de reb. eccle. non alienan. arctissimè cauetur earum alienatio. Hæc cõclusio intelligitur de quibuscunque bonis quomodocunq; ab ecclesia possessis: seu ratione anniuersariæ capellaniæ seu cuiuscũq; alius clericalis obsequij. Res est clarissima: & de istis in vno sensu intelligenda venit cõclusio tertia Sancti Thomę. Nam de duobꝰ primis nil restat disputandum. ¶ Tertia conclusio. Fructuum ex possessionibus prouenientium, quæ ratione alicuius obsequij clericalis annexę sunt ecclesiæ: nempe anniuersarij, aut capellaniæ, clerici pro sua quisque portione sunt verè domini, sicuti & quotidianarum pitantiarum quæ illis pro Missis, vel alijs diuinis exequijs offeruntur. Et hic erit vnus sensus sextæ conclusionis Sancti Thom. Conclusionem hanc nescio qui inficiari potest. Enimuerò si eleemosynarũ quæ pauperibus erogantur dominium acquirũt pauperes, nõ est cur dubitetur quin & eleemosynarum quæ fiunt sacerdotibus fiãt & ipsi domini. Eo potissimùm quòd, vt dictũ est, nullum susceperint paupertatis votum. Dominia nanque, vt libro. 4. diximus, non alio æquiori titulo transferuntur quàm libera voluntate transferentis: sed qui eleemosynam pro Missa celebranda, vel pro exequijs mortuorum largitur, liberrime pro illo spirituali obsequio confert: ergo clericum in vero dominio constituit. Neque vllo pacto refert temporaléne sint tales eleemosynæ & quotidianæ, an verò perpetuæ: scilicet, fructus prædiorum & possessionum quæ pro talibus obsequijs mãcipatæ sunt clero absq; vlla pauperum ratione, aut ecclesiæ fabricæ. ¶ Item stipendia quæ magistratibus ciuilibus pro suis laboribus dantur, vt iudicibus, prætoribus, quin verò, & regibus, & alijs dominis, verè trãseunt in ipsorum dominium: ergo & illa quę clericis pro suis obsequijs & muneribus erogantur: cùm ipsi multo pretiosiùs reipublicæ seruiant. ¶ Quòd si arguas, spiritualia non esse vendibilia, iam tibi superiori lib. respõsum est posse clericos ad sui sustentationem stipendia suscipere, & iura quę sibi pro mortuorum exequijs & alijs officijs stata sunt percipere, atq; adeò eorũ dominium acquirere. ¶ Ex his colligitur quarta conclusio de episcopis. Quòd si castra & prædia quæ habent, de quibus arti. ꝯ dicturi sumus, constet illis non esse adiudicata sub conditione & modo, vt pauperes alant, sed absolute ad deferendum eorum sę di honorem & authoritatem: quanuis collatores crediderint beneficos eosdem fore Antistites in pauperes, nihilo minùs fructuũ earundem possessionum sunt veri, ac legitimi domini: neque contra rigorem iustitiæ faciunt quomodocunque illas dispendant. Et in hoc sensu etiam verificatur eadem sexta conclusio Sancti Thom. Et probatur. Quoniam si eiusmodi possessiones dono illis datæ sunt absq; vlla conditione & oneris vinculo, nisi quod maneant in perpetua possessione succedentium in sede, nulla est ratio iustitiæ quę illis prohibeat esse annuorum fructuum dominos. ¶ Contra hæc profectò nescio quis firma aliqua ratione reclamare posit. De decimis autem tempora distinguenda sunt. Nam de illo quo pro indiuiso possidebantur, & sicubi nunc temporis eo modo

1. Ratio cõclusionis.

2. Conclu.

Probatio conclusionis.

2. Ratio.

Obiectio.

Solutio.

4. Conclu.

Probatio.

3. Conclu.

Explicatio proximæ cõclusionis.

Quinta conclusio.

modo possidentur statuitur. Quinta cõclusio. Tunc non erat penes episcopum ita plenum dominiũ quin distribuere partem parochianis teneretur: sicuti & suam clero, & fabricæ suam. Hęc fuit septima conclusio Di. Thomæ. Nihilo minùs ambiguitate non caret, vtrùm totum decimarum dominium esset tunc penes clerum, an pars penes pauperes. Itaq; tum æquum ius pauperes haberẽt ad partẽm suam tanquàm verè illius domini, quàm clerus ad suam, an potiùs totum dominium esset penes clerum, cum illo tamen onere, vt vel misericordiæ iure, vel etiã iustitiæ, tenerẽtur illis dare partem. Et quantum conijcio, communis opinio priorẽ modum tenere cogitat. Tum quòd tanta fructuum copia non censetur soli clero esse addicta: tum quòd diuisio quæ postea facta fuit attestari videtur, partem semper fuisse pauperum. At verò re oculatiùs inspecta, posterior modus non solùm est multò credibilior, verùm, vt arbitror, certissimus: nempe quòd dominium nõ erat, nisi penes clerum. Atq; huius prima ratio hęc est quæ ex supẽriori lib. colligitur. Decimarum finis alius non fuit quàm ecclesiarum seruitium, sacrorumque ac sacramentorum administratio. Hoc enim sublato quòd ecclesiæ non essent, profectò nullæ essent populo imperatę decimæ. Atqui eadem ratio inde confirmatur ꝙ ea de causa exiguntur à populo euangelico decimæ, quo à Mosaico illic autem, vt Numero. 18. constat, solùm soluebãtur Leuitis & sacerdotibus, neque alia ratione quàm ob ministerium templi: atque illius legis instar taxata est ab ecclesia decimarum quota: nẽpe quòd ecclesiæ nostræ ministri excellentiores sunt antiquis, vt ait Sanctus Thomas 2.2.q.77.ar.2. vbi nullam assignat rationem pauperum. Hinc ergo planè colligitur decimarum dominium penes clerum etiam tũc fuisse. Nisi dicas nullum habuisse dominum præter Deum: quod profectò falsum est, quia Deo non nisi clericis conferuntur, & pro eorum obsequio. ¶ Secundò ad idem arguitur. Ius petendi decimas, vt omnium est vna cõfessio, ius ecclesiasticum est: quod ideo penes solos sacerdotes existit: non autem penes pauperes. Imò, vt suprà diximus, neq; ipsi quantuncunque inopes ab earum solutione liberantur: nullum ergo vnquam penes pauperes fuit decimarum dominium. ¶ Accedit huc tertiò inuincibile argumentum. ¶ Quòd si intentio ecclesię tũc tempo-

Decimarũ dominiũ ante earũ partitionem sollicet penes clerum.

Prima ratio proximæ assertionis.

Confirmatio.

Secundaratio.

ris fuisset pauperes in partem dominij decimarum mittere, profectò non solùm signata esset illis sua quota, verùm neq; episcopo fuisset eius solutio commissa. Imò populo præciperetur vt singuli ex suis decimis partẽ adimerent, quam pauperibus elargirentur. Sicuti in antiqua lege, vt libro superiori vidimus, quilibet separabat decimas pro peregrinis. Quidnam enim opus erat id quod verè erat pauperum, nempe cuius ipsi erant domini, episcopo committere vt illis refunderet? Nunquid non Spiritus sanctus cuius nutu regebatur ecclesia bene nouerat non ita multos ferè Antistites qui fideles essent futuri dispẽsatores? Quid ergo illis alienum committeretur? ¶ Accedit deniq; quòd eleemosynarum ratio, alia est à decimarum. Illa enim, vt eleemosynæ vox testatur, tota est posita in misericordia: cùm decimarum solutionem ipsissima iustitia exigat.

Postrema ratio.

¶ Ex his ergo fit consequens, decimarũ dominium penes clerum semper fuisse, perinde atq; in antiqua lege fuit penes Leuitas. Nã cùm neq; alio paupertatis voto sint sacerdotes nostri impediti, neque eis minores, imò multò maiores, si vigilanter seruiant, labores incumbãt, nõ est cur non perinde atque illi efficiantur suorum stipendiorum domini. Attamen cùm tunc clerus nõ esset multùm numerosus, & in communi viuens paucis esset contentus, quàm æquissimum erat, vt pauperes pro sua facultate alerent: & ideo tenebatur episcopus illam facere distributionem. ¶ Sed adhuc non sedatur animus quo minùs scisscitetur quo ad id iure tenerentur: iustitiæ ne an misericordiæ. Ex vna enim parte videtur nomen distributionis iustitiæ legem insinuare, ex altera verò, si dominium penes clerum erat, non apparet qua iustitia pauperibus deberentur, sed sola misericordiæ: quæ solet etiam sub reatu mortalis delicti obligare. Enimuerò lex iustitiæ tunc solùm locum habet quando aut alienum possides, vt apparet in furto, aut sub ea suscepisti fide vt reddas, vt apparet in mutuo: quorum neutrum locum habere in præsentiarũ videtur. Respondetur ergo quòd radix illius distributionis ex misericordia profecta est, non ex iustitiæ debito. Nec parum hoc scire refert, vt in subsequentibus liquebit. Sed tamen quia de superfluo eleemosynam dare præceptum etiam est misericordię, vt. 2.2. q.32. author est D. Tho. & clericorum collegijs superfluere tunc decimarum quota vt deba-

Corollariũ.

Dubitatio.

Ratio dubitandi.

Responsio.

D. Thom.

debatur,adiunctum præceptum creditur,vt sacri canones docere videntur, vt illo modo fieret distributio nulla pro tunc designata quota pauperibus. At quia præceptum semper intra limites misericordiæ cõtinebatur, vehementer suspicor,libẽterq; crederem q omissio pro tunc eiusdem distributionis nõ
Adrianus. obligabat ad restitutionem. Et nẽ videar primus id asserere,non modò Adrianus astruere videtur,verùm & mihi Sanctus Thom.in præsentiarum insinuare. Nam cùm in quinta conclusione asseruisset quòd vbi distincta sunt bona & sua singulis adiudicata,si episcop⁹ quod alienæ sortis est sibi surripiat, nõ solùm mortaliter peccat,verùm ad restitutionem tenetur:in explicatione tamen septimę,quæ vbi non sunt distincta loquitur, primùm ait,quòd modic⁹ defectus nõ creat culpam:secundò quanuis grandiorem defectum culpæ attribuat mortali, tamen de restitutione nullum adiecit verbũ. Quod quidem etsi Caietan. nescio quo aliorsum diuertat,certò tamẽ crediderim consultò de restitutione subticuisse: eò quòd vbi bona indistincta sunt,solum præceptum misericordię agnouit:non autem iustitiæ. Sicuti vbi portio aliqua hospitalibus adiudicata est, aut fa-
Sexta conclusio. bricæ,aut aliter pauperib⁹. ¶Sexta cõclusio ad quam præsens disputatio festinabat,tandem constituit. Post factã ecclesiasticorum fructuum diuisionem episcopus verè est dominus portionis quæ sibi contigit: neque vllo iustitiæ vinculo quicquam illius pauperibus aut cuiuis alteri debet. Conclusionem hanc,vt suprà dicere cœperam, non eo animo affirmauerim,vt ad minores eleemosynas eos crediderim obligari, quàm qui in diuersa sunt opinione, vt arti culo sequenti patebit. Sed quò legitimũ ius ab eo quod legitimum non est pro meo captu discernam. Est autem contra duas non nihilo differentes opiniones asserenda: primùm videlicet contra primam recitatarum Alexandri & quorundam iurisconsultorum, qui hæreticum in iure arbitrãtur vllum penes clericos esse ecclesiasticorum fructuum dominium. Deinde contra tertiam Caietan. qui opinionem Diui Thom.moderatus, excipit casum vbi decimarum copia exuberans est.Et primùm quòd hæc fuerit Sancti Tho. opinio, clarissimè ex sexta eius cõclusione constat, quæ fermè idem est quæ hęc nostra: quippe vbi ait: De his quæ specialiter episcopi vsui deputata sunt, eadem esse videtur ratio quæ de proprijs bonis,vt illic declarauimus,& vt articu.6.vt in solutione tertij adnotauimus, cùm argutum esset episcopos, saltem quantum ad stipendia suarum functionum,debere esse voto pauperes,id negauit, ac perinde concessit eorũ habere proprium dominiũ, quod voto paupertatis opponitur. At verò nõ est sola D.Tho.authoritas,quãuis sola esse posit quæ hanc opinionem persuadeat.

Primaratio contrà priorẽ opinionem negantem episcopis dominiũ suæ portionis.

¶Arguitur ergo primò cõtra primã opinionẽ quæ omne prorsus eiusmodi dñium denegat,ex ipsa iuris diuisione. Diuidere nãq; ecclesiasticos fructꝰ in quatuor partes, nihil aliud effingi potest fuisse quã sue cuilibet dominiũ adiudicare: ergo sicut reliquus clerus dominium habet suę partis,& fabrica suæ,& pauperes suę (vbi designata est)ita & eps habebit suę.Nam ,pfecto discrimen excogitari nequit vllum.Sed probatur antecedẽs.Etenim quia ecclesia,vt dicebamus, more & vsu experiebatur epos in distributione fidẽ frangere,abstulit eis distribuendi arbitrium:& ideo nẽ plus iusto caperent:cõsignata est illis portio qua viuerent:atq; adeo suo dominio addicta,sicuti & suæ singulis aliorum.Et
Glossa. ita tenet glossa super cap.duo sunt. 12.q. 1. Et facit ad id.c.peruenit.extrà.defideiussori. vbi præcipitur de beneficiorum fructib⁹ satisfieri clerici creditoribus: quòd si nõ essent fructuum domini,non præciperetur.

Secunda ratio.

¶Secundò arguitur.Si per illam diuisionem non esset episcopo suæ portionis dominiũ adscriptum: sed perinde teneretur eandem distribuere, atque anteà totum, frustranea profectò esset diuisio. Cùm ergo nõ frustrà facta sit,sed vt cuique sua certa esset portio, manifestè colligitur perinde ei applicatum esse dominium suæ sortis, ac reliquis dominia suarum. Vnde in cap.citato. vobis enim
Gelasius. 12.quæstio.2.eisdem verbis explicatur episcopi portio atque aliorum. Ait enim Gelasius:Antistes,de quatuor portionibus vnam sibi tollat, aliam clericis pro suo iudicio & electione dispertiat, tertiam pauperibus, fabricæ verò quartam. Quid ergo est,sibi tollat,quàm sua sit? sicuti & reliquæ aliorum. Vnde postea successũ temporis factum est, vt episcopo prorsus fuerit adempta distributio, sed ex ipso cumulo fabrica suam partẽ capit, & clerus suam.

Tertiarã.

¶Tertiò arguitur. In cũctis reipublicæ magistratibus creandis illa semper habetur ratio,vt stipendia eis discernantur iusta, quorum porro domini fiunt. Cùm ergo episcopatus inter omnes tam

tam ciuiles quàm ecclesiasticos præstantissimus sane sit,ac maximè necessarius, iniquissima esset eius conditio,si non eodẽ iure episcopo decretũ esset stipendiũ cuius vere esset domin⁹.Neq; obstat q sit ipse pater pauperũ.Necessitudo enim hæc eam illi obligationem adiungit,quẽadmodum articulo p ximo explicabim⁹,vt in pauperes sit de sua substantia præ secularibus diuitibus beneficus & misericors. Nam & diuites huius sęculi,vt ait Paul.tenentur etiam in pauperes esse benefici:de suo tamẽ.Quin verò si in similitudine persistere volumus, pater etiam omniũ quæ tribuit filijs,verè dominus est.

Quartaratio ad idem.

¶Quartò, idque porro vehementissimè, arguitur.Si vera est opinio omninò negantiũ episcopis ecclesiasticorũ fructuũ dominiũ, cõsequens subinde fit(quod ipsi liberè fatẽtur)nullam eis certam partẽ esse applicatã, sed tantùm indultum vt pro ratione sui status fructibus victitent:quicquid autẽ supererit rigore iustitiæ,tanquam veris dominis, egenis conferant:hoc autẽ consequens profectò incredibile est.Fac enim quartã partẽ fructuum episcopi attributam,decem millia ducatorum valere.Et quæro an totam summam possit suis vsibus insumere? Concedis fortè vbi pro rõne sui status illud fuerit necessarium:sin minùs,non potest, nisi quantum est ei necessarium.Quòd autem solutio hæc consistere non possit,probatur. Primũ non cõstituis certam regulã per quã debeat status decentia iudicari:nam si regula sit,ecclesiæ amplitudo & maiestas, profectò illa non est certa:nam solet aliqua ecclesia esse magnæ autoritatis,ac numerosissimi populi, quę tamen non ita est prouentuũ temporalium diues:atq; alia multò minoris autoritatis,longè tamen ditior.Quapropter episcopus qui ditior est,non est cur non possit ampliorem alere familiam,& maiores facere sumptus.Ecquis enim renuat,quin episcopi Hispaniæ possint splendidiorem domũ sustentare,quàm Itali? quippe qui bis & ter decuplo locupletiores habent ecclesias.

Si autẽ decentia status pro ratione fructuũ æstimari debeat,profectò neq; illa est satis fida regula:nam posset vice versa ecclesia esse tam paruę autoritatis, vt non requireret in episcopo maiorem,etsi ditior esset.Sed hoc admisso neq; inde põt haberi certitudo. Nã quis debet sumptus quos Episcopus potest facere admetiri?Etenim si dicas ad prudẽtiã boni viri id esse deferendum,inter bonos & prudẽtes est opinionum varietas. Exempli gratia de Episcopo Salmantino forsan quis prudẽs satis iudicabit vt sumptus faciat quatuor millium ducatorum, & alius concedet ei sex,& alius octo.Cuinam ergo sententiæ debet episcopus stare? ¶Imò quod euidentius est argumentũ, demus secundùm omnes prudentes posse consumere octo millia: quare si habeat duodecim,satis est vt in mẽdicos quatuor millia effũdat. Forsã vult pariũs viuere,& nõ expendere nisi sex millia. Tunc vtrum illa duo millia quę supersunt teneatur de iustitia dare pauperibus?Si negatiuè responderis,iam illum concedis habere plenum dominiũ octo milliũ ducatorũ qui ad suum statum sunt necessarij,atq; adeo si voluerit fraudare genium suum, illam superstitem quotam poterit pro suo libito expendere,vel in consanguineos,vel in alios licitos vsus citra scandalum:quod nos probare contendimus. ¶Si verò responderis quòd dũ non consumit nisi sex millia,reliqua duo debet de iustitia pauperibus:eadem ratione affirmare perrexeris quod si ex octo millib⁹ quæ expendere in proprios vsus licitè poterat,non vult,quia parcissimus est,expendere nisi quatuor,continuò debet pauperibus reliqua quatuor:etsi nõ vult expendere nisi duo,debet reliqua sex.Ex quo consequitur, episcopum respectu suorum bonorũ nihil aliud esse quàm cõuiuam sedentẽ ad alienã mensam,cui tantũ comedere licet quantum libuerit,sed nihil amplius percipere:quod ,p fectò nescio quis quantum ad rigorem iustitiæ concesserit.Nam de officio misericordiæ nihil modò loquimur.Porrò enim si ecclesia cũ bona in quatuor partes diuisit,hoc facere cogitasset,non illam præstitisset prudentiã,quã certũ est instinctu Spiritus sancti habuisse:nam legem iustitiæ quæ constitutissima esse debet, in ambiguo reliquisset,vt pote in humano arbitrio,qđ maximè est variabile. ¶Sed ecce aduersariorũ Achilles.Populus Christianus ad nihil amplius sacerdotibus tenetur q̃ illos alereac sustentare: ergo non aliter illis debuit prouideri q̃ q̃ necessaria caperẽt:reliqua verò pauperib⁹ rederent.At verò illatio hæc fallacissima est: nam etsi nihil plus eis debeatur q̃ sustentatio,tamen ratio prudentię exigebat vt certũ stipendium arbitrio ecclesiæ illis ad eandem sustentationẽ destinaretur:porrò cuius esset veri domini,vt illis neq; liberũ sit quantũ libuerit capere,neq; rursus inquieta cõscien-

Cõfirmatio

Obiectio ad aduersariorũ.

Solutio.

tia metum incutiat,an plus capiant,q̃ sibi cõgruat.Sic enim res habet in republica ciuili. Nil inquã ampliùs publicis magistratibus, nempe senatoribus,ac iudicibus, quin verò regibus debeatur quàm sustentatio pro rõne & obsequio quod reipublicæ impendunt: & tamẽ singulis decreta sunt præscriptaque certa stipendia:aliàs enim non esset bona ꝓuidentia. ¶Quinto arguitur. Si episcopis omne adimitur ecclesiasticorũ fructuũ dominium,eadẽ ratione & reliquis sacerdotibus & toti clero adimi debet:quod profectò nemo audet dicere:imò Caieta.hic reliquos sacerdotes fatetur habere verũ dominium,nec teneri de iustitia sua distribuere bona.Quòd tamẽ eadẽ sit ratio,patet: quoniam non est cur episcopus vilioris hac parte sit conditionis q̃ reliqui parœciani sacerdotes, atq; alij aliarum dignitatum.Eò vel maximè ꝙ sua eis quarta addicta est, sicut reliquis suæ.

Quinta ratio.

¶Item vix percipere istorum possum opinionem.Aiunt enim episcopos nõ esse dominos suæ portionis:nihilominùs satis esse vt quartã partẽ dent pauperibus.Quid ergo vbi pauperes suam habẽt quartã?Imò si nõ habeant,cur non ex toto cumulo illa quarta succidatur, vt antè quã fieret diuisio, sed ex sola episcopi portione.Adde ꝙ iam aliarum trium faciunt eum dñm. ¶Sed aiunt: Creduntur episcopi sortẽ pauperum sibi applicuisse.At verò hoc non ita certa ratione constat.Imò(quod non crediderim ratione vacare)cũ illi quarta pars pauperum,funda mẽtum,vt suprà diximus,nõ habuerit in decimarum iustitia,sed tãtùm in misericordia: vt pote quia ipsarum cumulus superfluere censebatur,fortasse in alia ecclesiastica beneficia mutata est:& ideo disperijt.Est eñ hoc ad istorum intellectum apprimè obseruandum,ꝙ alere ex decimis pauperes,nõ est ius diuinum,neq; naturale,sed merum ecclesiasticum positiuũ, idq̃ue misericordiæ:ob idq̃; ecclesia potest illud variare. Nam pauperes naturali ac diuino iure alia via sunt præter decimas sustentandi.Ad cuius quidẽ conieturam accedit quòd præter sortẽ episcopi, & fabricæ,& clericorũ,videmus plures alias à decimarum aceruo decisas:vt sunt sacerdotia quæ appellant præstimonia, quæ quidẽ multò maior pars est,quã quę episcopũ contingit.Nã esse plurimũ consueuit tertia pars totius acerui:quæ quidẽ beneficia nulla extat memoria qua fuerint ratione instituta: sed suspicari solet(nã certa cõiectatio nulla est)ꝙ ad alendos pauperes in studio fuerit destinata.Etenim quid aliud in ecclesia isti facere teneantur,non legitur.Vnde cõiectura fit ꝙ illic fuerit portio pauperũ assumpta. Imò verò forsan etsi sub prętextu studij fuerint illæ præbendæ institutæ,suspicione minimè caret,nõ aliam habuisse radicẽ,q̃ quòd exuberãtibus ecclesiasticis ꝓuentibus ambitio humana ad illos anhelauit,& sedẽ apostolicã improbitatibus deuicit,vt illas prębẽdas ex decimarũ trunco amputaret. Præterea iã in Hispania & alijs ꝓuincijs bona portio ꝓ regibus excipitur.Nõ ergo est cur iã modò totũ onus alendi pauperes ex fructibus ecclesiasticis,quantũ ad rigorẽ iustitiæ attinet,in episcopos reijciatur. Quanuis suauissimo,eisdẽq̃; peculiari misericordiæ onere,non sint exonerandi. ¶Postremũ deniq; & quod rem concludat argumẽtum contra aduersam opinionẽ informetur aduersus restitutionem ad quã isti aiunt episcopos teneri,si quicquid illis supereſt ,pauperibꝰ nõ restituant.Qui enim dicunt rigore iustitiæ, tanq̃ veris dominis, pauperibꝰ id deberi, sub sequenter dicere coguntur ꝙ aliter facientes ad restitutionem teneantur.Quòd autẽ consequens inepte,atq; vt bona venia dixerim, inaniter concedatur,arguitur. Valeat verbi gratia,vt dicebamus,Salmantinus Episcopatus quo quarta parte quę sibi sorte obtingit decem millia ducatorũ,quorũ sex ad suam sustentationẽ secundũ suam dignitatẽ necessaria sunt.Et fac reliqua quatuor quę pauperibus debebat,illis præsenti anno subtraxisse,& in alios prodegisse ,pprios vsus: Tunc anno subsequenti vnde restituet? Nam sex pro sua sustentatione indiget,& alia quæ supererunt quatuor,pauperum sunt: nil ergo habet vnde restituat.In summa,Si quicquid episcopo quotãnis supra necessarium redũdat,pauperũ lege iustitiæ est,vnde quæso episcopus,qñ pauperibꝰ semel ademit postea restituet?Nisi forsan alia habuerit bona patrimonialia:aut nisi dicas debere de parte sibi necessaria suũ fraudantẽ genium illa q̃ pauperibus debet abscindere:quod non est cõcessu dignũ.Porrò ergo opinio hæc nullatenùs videtur rationi cõsona.¶Ex his dilucidata euadit alia quæstio:videlicet vtrũ illi quibus Episcopus sua bona fuerit malè elargitꝰ siue consanguinei fuerint,siue alij extranei, ad restitutionẽ teneantur.Illi nanq; qui episcopum non faciunt dñm, id quidem affirmant:nisi illi tanquàm pauperes illa recepe-

Suffugiũ ad aduersariorũ.

Postrema ratio.

runt.

rint.Attamẽ si Episcopi verè sunt dñi,vt ꝓbatum est, quãuis contra præceptũ misericordię,exiguitate &nimia parcitate eleemosynarum mortaliter delinquant,& sua bona aliter ,pfundant,etiã in malos vsus,verè dominia trãsmittũt. Quocircà q̃ illa recipiũt, ad restitutionem minimè tenentur. Atq; idẽ ante nos sensit Adrian.Et patet exemplum. Dum enim quis cuipiam in extrema necessitate cõstituto succurrere prætermittens id quod illi præbere tenebatur,alteri diuiti prodigè contulit,neq; ipse neque ille qui recipit vllatenùs fit restituendi reus. ¶Restat ergo examinanda Caieta. opinio quam suprà diximus medium tenere locum. Vtitur eñ hac distinctione:nempè quòd dum reditus Episcopales aut tenues sunt tantumq̃; sufficientes episcopo,aut mediocres, ita vt sint parum abundantes,nõ tenetur de iustitia illos distribuere. Sed omnino inquit iudicandũ est tunc de istis ac præbendis aliorum clericorum,quæ ad ipsorum sustentationem deputatæ sunt. Atq; hactenùs videtur tenere cum Sancto Tho.videlicet quod perinde illorum bonorum sunt episcopi vere domini vt aliorum quæ sunt sibi ,ppria.Quando verò huiusmodi fructus supra id quod eis necessarium est,multum redundant,tenentur, inquit,etiam quotam quæ sibi obtingit, in tres partes diuidere, quarum vnam largiatur fabricæ,at que alteram pauperibus:siquidem clerici iam habent suam.Probatio eius est duplex.Prior,quòd tunc in sapientis animum cadere non potest,quòd tanti fructus episcopo sint asignati pro sua sustentatiõe: & ideo fabrica & pauperes nõ sunt, inquit, fraudandi in sua quota.Posterior verò ratio est,quam tetigerat.2.2.quæs.77.artic.1.vbi censuit decimã partẽ fructuũ longè illã proportionẽ exuperare,qua se habẽt clerici ad Christianum populum: quippe qui vix sint quadragesima eius pars. ¶At verò opinionem hanc in primis Caieta.ex diuo Thom. elicere nequiuit:quippe qui in.6.conclusione simpliciter ait,de his q̃ episcopi vsui sunt deputata,eandẽ videri rationẽ quæ de proprijs bonis.Et D.Anto.3.parte,titu.20.ca.8 idem simpliciter sentit. Quin verò hæc opinio Caieta.noua est,quæ præter ipm neminem habuit autorem. Siquidem omnes in altero duorũ extremorum simpliciter persistant:nẽpè aut ꝙ episcopi nullum habeant dñium,aut ꝙ suæ portiõis simpliciter domino fungantur. Præterea diuersa Caieta. immiscet in hac opinione. Primũ enim ex eo solùm ꝙ fructus episcopi sint multũ abundantes,videtur colligere ꝙ teneatur illos in fabricam & pauperes dispertiri. In ratione autem qua id probat aliorsum diuertit:nempe quòd fabrica & pauperes nõ sunt defraudandi à suis partibus: nimirũ insinuans, fabricam tũc & pauperes nullas habuisse partes.Quò ergo perspicuè cõtra ipsum arguamus,interrogatur ab illo quomodo intelligat fructus episcopi esse nimiũ abundantes. Aut enim intelligit ꝙ eius quota maior sit quã quarta: nẽpe quia fabrica & pauperes nullã habẽt portionẽ, vt ratio eius insinuat: & tunc ratio quæ illum cogit & fabricæ & pauperibus ꝓspicere,non est ꝙ fructus eius nimiũ abundent,sed ꝙ præsumatur portiones fabricæ & pauperũ sibi iniquè applicuisse:cuius tamẽ nõ inde semper coniectura cõperta sit.Nam forsan portio pauperũ,vt suprà diximus,in aliud beneficiũ fuerit mutata:aut fortasse canonici sibi surripuerũt: aut fortasse fabricę & pauperibꝰ aliter fuerit ,puisum.Hoc aũt accidentariũ est ad propositum.Si autẽ intelligat eiusmodi fructus nimium esse abundantes,nõ ratione diuiliõis: nempè ꝙ maiorẽ quotã habeat q̃ deberet: sed quia ecclesia ipsa est pinguis,& ideo portio episcopi crescit sicut aliæ portiones: tũc grauare potiùs episcopũ quàm clerũ vt de sua portione rigore iustitiæ debeat,puidere fabricæ aut pauperibus magis q̃ alij clerici, nulla persuadet ratio.Nã id quod accidentarium est,nõ mutat substãtiã iustitiæ:ꝙ autem fructus vno anno sint benigniores,alio verò maligniores,aut quòd vna ecclesia sit alia pinguior aut exilior: poterit quidem augere aut minuere vim præcepti misericordiæ,si plùs minùsue superfluit:non autẽ rationẽ iustitiæ:Ecclesia nanq; non fecit diuisionem ex futura varietate pendentẽ,sed absolutè dedit episcopo quartã, quicquid in futuro foret euentu:& ideo vbi pinguiores sunt decimæ,pinguior etiã est episcopatus: & pluris episcopus secundũ suam decentiã indiget. Quocircà,vt ad priorẽ rõnẽ Caieta. respõdeamus, negatur hoc nõ posse cadere in sapientis animum. ¶Secundo arguitur. Si eiusmodi fructuũ exuberantia iustitiam mutaret, sequeretur ꝙ etiã si pauperes haberẽt suam portionẽ & fabrica suam, nihilominus de iustitia episcopꝰ teneretur de sua illis portione cõferre:Imo verò si postquã semel eis contulit,id quoque quod restat esset super

Episcopus bõa suæ portionis prodigens ad restitutionem minimè tenetur, neq; illi quibus sunt collata.

Opinio Caietani.

Ratio prima Caie.

Secunda.

Antoninus.

Primũ argumentum in Caieta.

Secũdum argumentum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fluens,eadem lex iustitiæ cogeret vt iterum daret:& sic relabendum esset in primâ opinionem,quæ omne Episcopo dominiũ denegat:sed asserit quicquid illi supersit,de iustitia deberi pauperibus.Quare profectò illa media opinio Caietæ.ægriùs sustineri potest,quàm prima. ¶Ad secundũ autẽ argumentum Caietæ.in hoc perfistentis q decimarum quota exuberans sit respectu proportionis quam clerus habet ad reliquũ populum,partim libr.9.sub tit.de deci.partim nunc ,proximè responsum est.Vellẽ enim ab illis qui hoc opinantur cõsiderari q cũ in illo tã numeroso populo qui iustum faciebat regnũ non nisi vnicũ esset templum in quo nec sacramẽta gratiã cõferentia administrabantur,neq; corpus sanguisq; Dei adorabatur,& nihilo minus duodecima gentis pars eius seruitio erat mancipata, decimaq; pars fructuũ non in subsidiũ paupertũ, sed liberè tanq; eius stipendiũ addicta:cur in nostra sacrosancta religione in qua tam innumera sunt tẽpla,& in quibus tam longè excelentiùs Deꝰ colitur,excessus existimabitur si tot sint episcopi,eaq; dignitate & autoritate viuant,tam amplusq; nutriatur clerus qui non tãtũ administrandis sacramentis, curæque animarum gerendæ sufficiat, verũ ecclesijs assistendo cantãdoq; seruiant.Tolle maiestatem illam sacerdotũ in cathedralibus reliquisq; ecclesijs,illosq; cantus qui sine sacerdotũ numero modalatus esse neqt: & animo perspice quo loco haberetur Christiana religio.Quod si talis religionis apparatus necessarius est, ,pfectò neq; decimarũ quota superfluit:Eo vel maximè q, vt ,proximè dicebamus,tantæ iam portiones ad seculares titulos sint inde succisę.Fateor equidem,vt illic dicebam,tum in ordinatione sacerdotum,tum etiam in sacerdotiorum præbendarumq; ,puisione,quàm maximè abusus patère. Attamen si pro rei dignitate secundumq; diuina ira hæc fierent,ipsiq; ministri loca sua fideliter tenerent,atq; in pauperes essent misericordes,nulla fieret occasio reliqua aduersus decimarũ quotã & nõnullas ecclesiarũ diuitias obmurmurandi.

¶Per hæc rursum quæstio dissoluitur, quę ad me aliquãdo perlata est.Sunt enim multa bona ecclasiastica in titulũ secularẽ transmutata:vt paret de regijs tertijs. Quin verò totę decimę aliquarũ ecclesiarũ: vt patet de tẽplariorum bonis & multis alijs q̃ illustribus dominis adiudicata sunt,ac iure successionis à secularibus possidentur. Dubitari ergo potest an illa de iustitia sint pauperibꝰ pro sua portione obnoxia.Sed est responsio negatiua.Nam totũ ius eꝰ pauperes ad decimas habent est positiuũ & ecclesiasticũ super quo Papa dispensare potest: & ideo curatione aliqua bona ecclesiastica seculari titulo adscribit,libera relinquit.

Bona ecclesiastica in titulũ secularem translata pauperibus nullatenùs sunt obnoxia.

RO solutione autem argumentorũ: nẽpe autoritatem sanctorum quas vim magnã ostentare prima facie fateor. Notãdũ est primò quod cùm auaritia, vt alias diximus,altera sit iustitiæ contraria, quæ proprie furtũ & rapina nominatur, altera vero liberalitati,sanctis patribus illa familiaris est Hyperbole,vt auaritiam contra liberalitatẽ ac misericordiã,quæ est erga pauperes exercenda,rapinæ etiam nomine denotent: propterea quòd in necessitate omnia cõmunia censeant quo ad vsum.Idq; non tantùm in clero:verùm etiam in seculari populo.Quãuis de hac re acerbius merito sugillent clericos,ac potissimũ episcopos,vt articulo proximo videbitur:eo quòd eleemosynarũ pręcepto arctiùs perstringuntur.Quare hoc genus rapinæ,restitutionis vinculum minimè secum affert.Item notandũ, multa apud sanctos patres reperiri dicta de statu clericorũ in cõmuni viuẽtium,quæ tempori factæ diuisionis non cõgruunt,multaq; alia quæ cõsilia duntaxat sunt,licèt illa sint emphasi exaggerata vt formã pręscribant pręceptorũ.

Ad primũ argumentũ

¶Per hęc ergo argumẽta dissoluuntur. Nã vt ab autoritate Ambrosij exordiamur, in fronte præcedentis articuli citata,& distinc.47.canon.Sicut hi.quę rem plurimùm elucidat,qua ait:Proprium nemo dicat,quod est commune:manifestum est non propriè de clericis aut episcopis loqui, sed generaliter, vti ait Diuus Thom.de omni Christiana familia.Ad quemcunq; enim auarũ ait. Quid propria dicis quæ in hunc mundũ non attulisti?Ad omnes ergo subdit: Propriũ nemo dicat,quod est comune:Plus quàm sufficiat sumptui,violenter obtentum est. Cuius simile ait Hieronymus,vt refertur.42.canon. hospitalem.Aliena,inquit,rapere conuincitur qui vltra necessaria retinere probatur.

Duplex modus auariũę apud sacros doctores.

Erat enim illorum sanctorum idioma, vt quicquid superflueret,commune cẽserent, quantum ad vsum. ¶Quo circa id etiam quod in secundo argumento eiusdem articuli citatum est,ex eodem Hieronym.super illud Isaiæ: Rapina pauperum in domo vestra:videlicet quòd bona ecclesiastica sũt pauperũ,propemodùm de secularibus etiã dixisset:nam verbum Prophetæ de omnibꝰ intelligitur qui eleemosynas subtrahũt, quãdo erogare debent. Quanuis alia sit glossa quam D.Thom.insinuat: nempè quòd nomine paupertum non solùm seculares pauperes veniant,verùm & clerici ipsi.Vndè sicuti dum in cõmuni Episcopi cum suis viuebant necessaria sibi capere poterãt,ita dum facta est diuisio, de qua Hierony.non loquebatur,episcopus dominiũ acquirit suæ portionis,sicut & reliquus clerus suarum sortiũ. ¶Similiter respondendum est ad eã quæ in fronte præsentis articuli nos obiecimus.

S. Thomas.

Ad primum nanque respondetur verbum domini,Dignus est operarius mercede sua, aut cibo suo:non tollere quin possit episcopus dominium acquirere illius portionis q̃ arbitrio ecclesię pro eius sustentatione taxatur. Verbum autẽ Pauli quòd habentes alimenta & quibus tegamur cõtenti simus,nõ de clericis tantũ,sed vniuersaliter de omnibus etiam secularibus intelligitur. Loquitur enim illic contra diuites huius seculi. Ad aliud aũt quòd Apostoli sine pera missi sunt

Ad secundũ

suprà responsum est. ¶Ad secundum, nempe ad autoritatem Prosperi,cano. expedit, 12.quæst.1.videlicet facultates ecclesiæ nõ esse proprias,sed in cõmuni possideri; & ad similes canones eiusdẽ causæ & quæstionis respondetur intelligi quantum ad possessiones,quas,vt dictum est,neq; distrahi neque alienari licet nisi in bonum ecclesiæ.Quòd si intelligatur de fructibus, vt loqui videtur cano.episcopi,vt scilicet quòd quicquid de ,puisione ecclesiæ fuerit,siue de agris, siue de fructibus,siue de oblationibꝰ,omnia iure ecclesiæ sunt seruanda:referendum est ad tempus quo clerici in cõmuni viuebãt. De quo etiam loquuntur canones, res.& episcopos.

Ad August.

¶Dictum autem August. quod est ad Bonifaci.comitem,& citatur.12.quæst.1.ca.fin. Profectò etsi ad ecclesiasticos illud applicet etiam ad seculares propemodùm attinere sentit.Nam inducit in illa epistola misericordiæ præceptum,quo singuli quæ ,ppria possident, cõmunia quantum ad vsum facere debent:sed quia loquebatur illic contra Donatistas,qui cõquerebantur bonis suis multari,ait,quòd si ad ecclesiam reuerti voluerint,omnia illis fierent cõmunia,etiam illa q̃ priuatim Ecclesia possidet. Quod autẽ ipse ait in can.decimę.16,quæst.1.nempè quòd

qui decimas non soluit pauperes enecat, ad tempus referendum est quo in communi viuebatur.Tunc enim decimis pauperes tam seculares, quàm clerici alebantur. ¶Postrema autoritas Hierony. ad Damasum, quę refertur.16.quæst.1.ca.quoniã.singulare iurisconsultis negotium facesit,vtrum non solùm episcopi,verùm alij clerici qui bonis paternis aut alio ciuili iure acquisitis abundãt, possint de bonis Ecclesiasticis viuere. Ait quippe illic Hieronym.clericos qui secularibus bonis affluunt non posse bonis pauperum ali.Imò sacrilegium committere,& per abusionem talium iudicium manducare & bibere.Cuius simile habetur in can. clericos & can.pastor Ecclesię.1.quæst.2.Est autem apud Panor.dubium quartũ.quæst.4. in libello suarũm quęstionum.Sed profectò nõ erat quæstio digna tam longa disputatione:quandoquidem vniuersalis Ecclesię vsus illam affirmatiuè decidit. Præterquam q & rationes & canones eandem sententiam confirmant. Enimverò cùm Ecclesiasticæ præbendæ ceu stipendia sint Ecclesiasticarum functionum,nil obstat quo minùs clericos,etsi aliundè valeant vitam ducere,possint,vt ait Paul.tanquàm triturãtes boues de area pasci. Vnde.1.q.2.ex cõcilio Agathen.can.clerici.habetur sine exceptione, q clerici omnes qui Ecclesię fideliter vigilanterq; deseruiunt, stipendia sanctis laboribus debita consequantur:iuxta verbũ Apostoli,Qui spiritualia seminat, nõ est magnum si temporalia metat. Et iure permittitur vt sacerdos propria bona possit,si libuerit,hæredibus relinquere,& de Euãgelio viuere.Imò sic habet vsus.Quare Episcopi debent illa quæ ad sua patrimonia pertinent scribere,vt habetẽ in can.manifesta.& cano. sint manifestę.12.q.1.vbi permittitur vt eis si libuerit liceat ea suis agnatis ac necessarijs relinquere.Accedit & diuisio facta in capit. quatuor.& de reditibus.vbi absq; discrimine Episcopo adiudicata est quarta pars,

Panormita. Clerici aliũ de idoneum habẽtes uictũ possunt de bonis Ecclesiasticis uiuere.

Concilium Agathense.

¶Duabus ergo solutionibus,licèt Panorm. plures congerat,dicti canones sunt contẽti. Prima est quam D.Thom.articul.7. reddit; nempè dicta illa Hierony.intelligi in extrema pauperum necessitate.Cùm enim tunc etiam seculares teneantur quicquid possunt elargiri:multò equius Episcopi patrimonijs pollentes debent ecclesiastica pauperibus impertiri.Altera forsan est solutio quæ colligitur ex dicto ca.sacerdos.1.quæst.2.et ex

Gemina solutio citati canonis. D.Thom.

ca.illi autē.12.q.1.nēpe quòd Hieró.loquebatur de illo ecclesię statu quando clerici in communi viuentes omnia sua bona in vnū aceruū cōferebant. Dabatur enim eis optio vt vel bona quę habebant parentibus suis; necessarijs relinquerent, & de ecclesię fructibus cum reliquis pauperibus vitam ducerent, aut si mallent, sua retinerent quæ illis sufficerent: sed tamen sumptui parcerent eorum quæ in communi possidebantur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm singulari iure teneantur Episcopi præ secularibus diuitibus ad eleemosynarum subsidium.

1. Argum. POstquàm de dominio ecclesiasticorum fructuum visum est, sequitur vt de eleemosynarū iure quo episcopi tenentur, quartus subdatur articulus. Arguitur enim quòd nō arctiùs ecclesiastici teneātur quā seculares: nam si perinde veri sunt suorum fructuum domini ac seculares suorum, nulla superesse videtur ratio quæ illos arctiùs perstringat quàm seculares. ¶ Secundò: Officium misericordię extra extremam necessitatem non obligat nisi de superfluo: sunt autem multi seculares diuites: quibus affluētiora sunt bona, plusq; suo statui superfluentia q̄ episcopis: ergo non ipsi in vniuersum districtiori eleemosynarum iure tenentur. ¶ In contrarium autem est quòd Episcopi peculiariter sunt patres pauperum. Vnde ad Nepotianū Hieron. quod refertur. 12. quæst. 2. Gloria Episcopi est, pauperum opibus prouidere: ignominia sacerdotis est, proprijs studere diuitijs.

Secundum.

Hieronym.

HActenùs de rigore iustitiæ loquuti sumus: secūdum quem pro captu nostro aliud censere nequiuimus, quàm quòd Episcopi suæ sint portionis domini. Nā propter nullum misericordiæ opus veritas iustitiæ, aut neganda est, aut occultanda: sed mihi lominùs vt illic dicebam, nō erat nobis animus in eadem confirmanda veritate, episcoporum, sacerdotumq; conscientias conuulsue eleuare vt maligniores sint, cordisq; durioris in pauperes. Imò verò, vt meum de hac re iudicium expromam, lōgè eos vrgentiùs, si id mihi autoritatis arrogaretur, astringerem, quàm multi alij quos vidi alteram opinionem sequutos. Cōueni inquam multos tenentes, Episcopos non esse dominos, sed de iustitia quicquid eis exundat debere pauperibus: mihilo minus satis esse asseuerantes si sextam aut quartā partem egenis largiantur. Imò audias aliquos qui prælatum habē tem centū millia ducatorū, satisfeciſſe existimēt si sex aut decē millia tribuat: quod, pfectò ego mihi pſuasum habebo nūquàm.

¶ Tribus ergo conclusionibus ad quæstionem respondetur. Prima est quæ ex superiori articulo subinfertur. Neq; Episcopus neq; sacerdotum vllus illius portionis quę sibi cōtingit, ea iustitiæ lege ad eleemosynas obligatur, vt si quas omiserit, ad restitutionē teneatur. Enimuerò si verum est quòd per celebrem ecclesiæ diuisionem adiudicatū eis est suæ portionis absolutū dominium, non alio iure tenentur de illa ad eleemosynas q̄ de alijs bonis: vt sexta nostra conclusione, quam etiam monstrauim⁹ esse Sancti Tho. adnotatum à nobis est. Exceptus hinc tamē censendus est semper casus quo vehementi suspicione laboratur, episcopum aliqua bona seu fabricę seu hospitalibus aut alia ratione pauperibus consignata, sibi applicuisse. Tunc enim certum est, iustitiæ lege ad restitutionem teneri. Extra tamen eiusmodi casus liberi sunt ab illa distributionis forma & vinculo, quo dum in cōmuni viuebāt tenebantur: atq; adeò nullo cōstringuntur iustitiæ præcepto. ¶ Secunda conclusio, Mandato misericordię quo vniuersi, vti. 2. 2. q. 32 autor est S. Thom. & grauium Theologorum pleriq;, ad eleemosynas coguntur, episcopi inter omnes Christianos; ac subinde inter omnes mortales arctissimè perstringuntur. Conclusio hæc multis nominibus cōprobatur. Primū, vt modò dicebā, q̄ episcopi esse tenentur viduis fauore & auxilio ceu mariti, orphanis tanquā patres, ac denique vniuersis mendicis & inopibus singulare præsidium ac suffugium. Enimuerò cùm virtutum cultus animarumq; subinde salus sępenumerò in rerum temporalium egestate periclitetur: qua ratione Salomon, vt diuitiarum abundantiam, sic & rērum inopiam metuebat: & Episcopi pastores sint animarum, non modò verbo & exemplo pascere, pmouereq; gregem tenentur, verūm & reipsa indigis suppetias ferre. Viduarū enim honestas ac virginum pudor, rei familiaris penuria vehementer arietatur: & famem patientes, furandi, peierandi, decipiendi, multaque id genus incōmoda intentandi periculis sunt exposīti. Quibus cauendis Antistites pro

Prima cōclusio.

Probatio

Secunda cō clusio.

Prima ratio conclusio.

tes pro sua quisq; facultate prospicere vigilantissimè debent. ¶ Secundò accedit quod quanuis propter collabentem clericorū vitam facta sit illa diuisio, qua cuique sua portio adiudicata est nihilominus episcopi exuere non debent antiquam illam ecclesiæ pulchritudinem, quæ in subsidio pauperum elucebat: nimirum quando Apostoli diaconorum ministerio tam impensè viduarum, orphanorum, indigentiumq; curam gerebāt. Neque verò debent prorsus de memoria delere ecclesiasticos fructus spirtuales esse gratiaq;, diuini cultus, & peculiariter inhonorem Christi impensos: cui tā cordi fuit pauperes suæ familiæ cōmendare, ac potissimū pastoribus quibus illam fidenter cōmisit.

Secundarō.

Tertiarō.

¶ Tertiò accedit huc quòd caput ipsum præcepti misericordiæ, nempè rerum redundātia & superfluitas, cęteris paribus, multò maior est aut esse debet in episcopis quàm i secularib⁹. Primùm enim frugaliùs viuere debent multoq; cum minori pompa quàm diuites huius mūdi. Neque enim conuiuiorū splendor & lautities illis est licita, neq; alius domesticus apparatus. Nam, vt ait Hieronymus, de altario illis viuere fas est, non luxuriari. Prætereà cùm vxorib⁹ careant eximio inde sumptu eripiuntur, quo mariti premūtur. Atque adeò cùm neque proles habeant quibus debeant maioricatus instituere, aut aliter in perpetuum prouidere, non alios debent habere filios quàm pauperes, neque cō sanguineis aliter prouidere quàm pauperibus. Haud enim his debēt erogare quibus sua sufficiunt, vt habetur cano. pastor Eccle siæ. 12. quæstio. 1. ¶ Quanuis documentum hoc non summo rigore intelligendum est, sed grano salis, hoc est naturali æquitate cō diendum. Haud enim, vbi scandalum caueri potest, vitio est prorsus vertendū si episcopus qui pingui eccleſiæ pręfectus est consanguineos anteà indigos quadam victus mediocritate honestet: non pro sua tantùm vita, sed pro suis successoribus in perpetuū. Non inquam vt locupletia creet primogenitorum iura, sed vt quadantenùs statum illi mutare possint, vt absque necessitate deinceps vitam ducāt. Si enim qui viginti aut eo plura, imò qui decem vel quindecim habet ducatorum millia quartam partem in pauperes & pios vsus erogauerit, pfectò ab omnibus censebitur suo debito fecisse satis. Et si tertiam in tales vsus dispēsauerit, nihil ab eo amplius, quantum ad cauēdam culpam res attinet, desiderabitur. Cùm ergo resiguū absque vllo scandalo possit licite in proprios vsus consumere, cur non ei licebit ex reliqs sumptibus tantillum quotannis adimere, vt possit honestam sustētationem, eādemque perpetuam alicui consanguineo relinquere? Sed fateor scādalū attente semper esse cauēdum. Quod tunc vtique cauebitur dum subditi amplas pro eius facultate viderint Antistitem eleemosynas pfundere, & quod dat cōsanguineo de suis proprijs sumptibus succidere: neque verò ipsum eousque locupletare vt de humilimo statu ad illustrē subleuet. Hoc igitur non quòd superbis & ambitiosis velim indultum iri, dixerim, sed vt qđ mihi rei veritas offert, non diffitear.

Moderatio proximæ assertionis.

Tertia conclusio.

¶ Tertia conclusio. Pręceptum hoc eleemosynarū quo Episcopi perstringūtur, nō pōt vniuersim scđm quartā aut qntā maiorē aut minorē aliquotam partem existimari: sed secundum iudicium prudentum, pensata, tum prouētuum quantitate, tum & pauperum indigentia, ac temporum calamitate. Conclusio cunctis liquida fiet, qui rationem pręcepti misericordiæ fuerint perscrutati. Est enim vt de superfluo fiat: superfluum autem respectu status tam possidentis quàm indigentis venit existimandum. Exempli gratia: sunt Itali Episcopi, qui cùm decimas nō habeant vix habent vnde viuere queant. Illis ergo nullus aut perquam exiguus injicię dus est scrupulus, si eleemosynas non faciāt. Imò & præter illos sunt etiam qui quanuis decimis fruātur, proueniunt illis tamē adeò tenues & malignæ, vt si sextam aut minorē partem in pauperes refundant, satis sint fecisse censendi. Qui autē duo triāve millia ducatorum, & eò amplius habent profectò ni si vel quintam vel saltem sextam partem distribuant, non debent existimare, se abundè præceptum compleuisse. Quorum autē reditus viginti aut triginta millia exuperāt, pfectò maiorē deberēt elargiri partē. Hæc autem exēplt gratia dicta sint: nam & temporum calamitas, vt dicebam, & pauperum frequentia rigorem potest augere præcepti.

Explanatur conclusio.

Quod autem de episcopis dictum est, id de reliquis etiam sacerdotibus suo gradu intelligendum: ac de ijs præsertim quibus animarum cura incumbit: atque adeò de religiosorum monasterijs, quibus prouentus redundant. ¶ Quocircà non debent episcopi ob id securiùs pacare conscientias, si in eleemosynis erogādis remissiores sint, quòd vin

culo iustitiæ ad restitutionem non teneantur satis se proinde facturos arbitrantes, si in mortis articulo sacramenta pœnitentiæ eiusmodi culpas abluant. Nam cùm etiam præceptum misericordiæ, de quo præfati sumus, sub reatu mortalis criminis obliget, inde satis debēt exterreri, vt fidem Deo suo illæsam seruent. Præterquàm quòd quanuis lex eos iustitię ad restitutionem nō obliget, debent profectò eorum confessārij, tam durante vita quàm in mortis articulo, eis quos pauperum negligentes nouerint, per modum sacramentalis satisfactionis largissimas eleemosynas inponere, vt eodem propemodùm res incidat ac si lege iustitię ad restitutionem tenerentur.

Modu scelee mosynarũ Deo gratissimus.

¶ Modus autem eleemosynarum Christo gratissimus est, vt in præsentes pauperes sint diuites benigni. Non quidem inficias ierim quin vbi hospitalia extructa non sunt, laudabile Episcopo sit eorum fabricis vacare: atque adeò ecclesiarum ruinas reficere. Attamen quòd vt suum nomen perpetuò celebret, in ędificijs ampliandis & peronandis ea insumat, quibus præsentibus pauperibus succurri posset ne fame perirent, non solùm vanum, sed profectò pernicio sum & Christo ingratissimum est. Quod enim ait, Pauperes semper habebitis vobiscum: id moniti auribus exhibet, vt curanos eorum pauperum angat qui nobiscum sunt, futuris enim miseris per futuros Deus misericordes prospiciet.

¶ Atque ex his argumentorum solutio colligitur, quæ in vertice quæstionis proposita sunt. ¶ Ad primum nanque respondetur quòd etsi lege iustitiæ non magis Episcopi vinciantur quàm diuites seculares, tenentur tamen strictiori misericordiæ nexu.

Ad secundũ argumentũ.

¶ Ad secundum autem respondetur, quòd etsi accidere possit vt laicus præ nimia diuitiarum exuberantia vrgentius ad eleemosynas obligetur quàm Episcopus: tamen Episcopi cæteris paribus ratione sui status pressius ac vehementius vrgentur.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Ecclesiastico statui condecens sit inter alias possessiones castra, vassallos quę, ac iurisdictionem ciuilem habere.

QVONIAM articulo. 3. inter alia Ecclesiastica bona de oppidis meminimus, non ab re fuerit de hoc possessionum genere articulum quintum adhibere: apparet nanque Ecclesiasticis Antistibus atque alijs dignitatibus minimè cōgruere castra & oppida posśidere aut vassallos ciuili iurisdictione gubernādos. Primùm quòd Ecclesiasticus status, spiritualis est, atque adeò Christi obsequio totus mancipatus: ciuilis autē status totus est secularis, atque in rebus temporalibus positus, vbi plurimum iniquitatis cōmiscetur. Quare vt lux & tenebræ, differre videntur. Ait autem Paulus. 2. ad Corint. 6. Quæ participatio iustitiæ cū iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autē conuentio Christi ad Belial? ¶ Secundò: Ecclesiasticus ordo in secessu potissimùm silētioq; contemplationis positus est: ciuilis autem litibus, fraudibus, atq; alijs id genus negotiorum turbinibus expositus, quibus nec esse est Antistitū mentes à sua quiete sæpe numerò deturbari. Eò potissimū quòd causæ sanguinis in illo foro agitantur: quibus nè se cruētet omnis clericus prohibetur: nō ergo illis cōgruit eiusmodi turbulētis rebus præesse, sed omnia illa posthabere.

Primũ arg¶mentum.

Paulus.

Argum. 2.

¶ Tertiū de prisco more antiquæ legis sumitur argumentū. Lecitis nanq; nulla possessionum sors consignata fuit, sed solùm decimarum subsidium. ¶ Sed & de Christi exēplo quartū adhibetur. Nam, vt lib. 4. sub titulo de dominio, dicebamus: & super cap. primum Matthæi, latiùs cōmōstrauimus, nullum ipse seculare regnum huius mundi accepit, sed tantùm fuit rex regni cælorum. In res autē tēporales ea fuit præcise, quatenus homo, potestate cōtentus, vt in ordine ad finem redēptionis quando ad eundem finem opùs esset quibusuis tēporalibus vteretur. Id qđ illic significauit, vbi dixit: Regnū meū non est de hoc mundo. Et vbi Luc. 12. petenti vt inter se & fratrē iudicaret, respondit: Quis me cōstituit iudicē aut diuisorē super vos? Et alibi sæpe: ergo neq; suos administros ciuilis iurisdictio decet. ¶ Quintò: Eiusmodi iurisdictio & secularis in vassallos potestas ad superbū fastū & mūdi extollentiam episcopos exagitat, q̄ humilitati ac modestię qua illos Christ⁹ instituit ē diametro aduersantur: secūdū illud eius admonitum, Matth. 20. Scitis qa principes gentiū dominantur eorū: & qui maiores sunt potestatē exercent,

Argum. 3.

Argumē. 4.

Argum. 5.

exercent in eos. Nō ita erit inter vos: sed qui cūq; voluerit inter vos maior fieri sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Nō ergo ecclesiasticis dignitatibus decōrū est, sed plurimùm indecorum eiusmodi secularibus iurisdictionibus splendescere: multoque minùs conuenire videtur religiosis monasterijs per quorum ingressum seculo renuntiatur, omnesq; seculares pompæ post terga reliquū tur. ¶ Sextò demum arguitur. Ciues illi sunt præsidib⁹ in causis ciuilibus & criminalibus committendi, à quibus decentiùs gubernentur. Seculares autem non possunt in eiusmodi causis p ecclesiasticos ritè & rectè gubernari. Tum quòd illos non decet ciuilibus legibus esse imbutos, tum præsertim quòd illa authoritate non pollent vt subditi sint terrori, qui ad arcendam humanam audaciam perquàm necessarius est. Imò vsq; adeo vidētur precario in rebus ciuilibus præsidere vt despiciētes eos subditi ad regias curias suas causas deuoluant. Qua ratione admonet in Timotheo nos Paulus vt nemo militās Deo implicet se negotijs secularibus. Et Christus duobus gladijs fuit contentus qui essent distincti: & sicut in cælo, ita & in terra voluit duo esse luminaria: nempe authoritatem sacram Pontificum, & regalem potestatem: vt habetur. 96. d. can. duo. haud ergo expedit ciuilem iurisdictionem cum ecclesiastica cōmisceri. ¶ In contrarium est Christianorum vsus à Syluestri & Cōstantini seculo per sanctissimos patres atque orthodoxos Cæsares & reges approbatissimus, per quem cōstat non solùm primam ecclesiæ sedem, verùm & alias inferiores eiusmodi dotationibus esse decoratas: in quibus permulti habentur vassalli, non solùm episcopis, verùm & monasteriorum abbatibus subiecti.

Argumē. 6

Paulus.

Soluitur. Constantinus.

Quæstionem hanc non solùm quia præsens tractatio eam exigebat hic attexere statuimus, verùm quia hisce diebus de illa controuertitur. Duo tamen sunt eiusdem quæstionis membra. Vnum vtrùm ad ecclesiæ decōrum condecens sit eiusmodi ciuili autoritate fungi. Secūdòvtrùm propter aliquā emergentem necessitatem reipublicę ecclesiasticæ vel ciuilis expediat eadē castra & vasallos secularibus vendere. Et quidem de secundo non constitui ad dicendum me ita multùm insinuare: quia cùm negotiū sit ad Summum Pōtificem atque ad Cęsarem attinens, non est meum nisi interrogatum respondere. ¶ Ad priorem ergo quæstionis partem vna eademq; affirmatiua conclusio ne more nostro respōdetur. Consentaneum ecclesiasticę autoritati fuit inter alias rerum temporalium dotes & hac quoque insigniri, vt castra, imò verò vrbes cum potestate vtriusque gladij sub suo habere dominio. Conclusio hęc vel inde maximè probatur, q̄ Christianissimi Imperatores tēpore sanctissimorum Pōtificum eiusmodi dotationibus ecclesiam honestārunt. In primis Constantinus ille Magnus, maximusq; Christianæ religionis cultor & fautor, inter alia priuilegia quibus ecclesiam accumulauit & hac etiam eam auxit authoritate vt Romam cum alijs vrbibus Apostolicæ sedi donauerit. Et Theodosi⁹ posteà tēpore Ambrosij, atq; alij deinceps multi catholicorū Cæsares id genus donationibus ecclesiā locupletārunt: quas quidem nisi vt sanctū haberetur, neq; ipsi obtulissent, neq; illi sancti Antistites accepissent. Accedit quòd, vt nostratiū Annales tradūt, Christiani Hispaniarum reges cùm Mauros ex prouintia bellis depellebant pro partis victorijs de eisdem castris atq; opibus quæ de hostiū manibus eripiebant offerebāt ecclesiæ, non solùm episcopales sedes illo modo augendo, verū & monasteria vtriusq; sexus fundando & ditando. Quod ergo illi Christi amātes fecerunt, omni potiùs ratione defendendum est, quàm aliquo pacto cōdemnandum. ¶ Ratio ergo quam illi ecclesiarū fundatores sibi in animum inducebāt, hæc erat, quòd cùm temporalia omnia propter spiritualia, in eorumq; seruitium condita sint: & homines (quod nostrū ingenium est) rerum istarū splendore maximè moueantur: nam cognitio nostra, vt natura docet, à sensu ĩcipit, operępretiū existimārunt ecclesiam nō solum sanctis legibus instituere, verùm & rerum facultatibus instruere & fulcire. vt Christiano populo illā repræsentās maiestatem, maiori haberetur in pretio & veneratione. Eādē enim de causa, vt nobiles atq; illustres sacris initiarentur qui ecclesiæ essent stabilimētū, iura permittūt vt duo possint habere sacerdotia: vt habetur ca. de multa. de prębē. ¶ Haud equidē nescio statim obmoliri quē quam posse huic sententiæ argumenta. Primum ab Apostolorum exēplo & priscorū prælulū qui huiusmodi fastus præ nimia sua humilitate abigebāt. Secundò ab absurdo: vsu nanq; & experimento compertum

Conclusio responsiua.

Probatio.

Ratio quæ reChristi anniPrincipes olim ecclesiam tã multis opibusdi tarũt.

Duo quæstionis mẽbra.

Prima obiectio contra præfatã assertionem.

Secunda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est huiusmodi seculares episcoporum possessiones multa attulisse incommoda: videlicet nō solùm bella & eorū defensionem, sed etiam hæresum turbas & rebellionum insultus aduersus ecclesiam: Germaniæ nāq; atq; Angliæ hoc in causa etiam ponitur turbata rum rerum, quòd neque principes seculares ferre æquo animo poterant episcoporū potentatus, neq; vulgus monasteriorum diuitias. Imò & religiones ipsas inde plurimùm videmus labefactatas quòd immodicis diuitijs abundāt. ¶ Ad primum autem respōdetur, vt libr. 9. sub titulo de decimis, dicebam, quòd si omnes episcopi & ecclesię prelati essent, vel sicut Petrus, vel sicut Augustin⁹, aut Martinus, aut Nicola⁹, vt sua sanctitate possent à Christiano populo beneuolētiam ac reuerentiam captare, forsan non esset opus ecclesię eiusmodi subsidijs temporalibus fulciri. Sed tamen quia tam numerosam multitudinē episcoporum ac sacerdotum quàm est ecclesiæ necessaria, illa religione pollére, non est possibile, consultum alio modo est, vt existimatio ecclesiæ conseruetur: & sint qui quodam modo ad virtutum, literarūq; culturam horum respectu animentur. ¶ Ad secundum autem respondemus, vt sæpe cōsueuimus, quòd humanis morib⁹ nō potest vlla vel ratio vel prudentia ita prouidenter mederi, quin temporū iniquitas omnia corrumpat. Negari enim non potest quin ecclesiarum diuitiæ multa spiritualibus rebus pericula conflēt: sed forte maiora crearet paupertas: nisi, quòd impossibile est, sacerdotes & populi oēs sancti essent. Experimur enim vbi episcopi pauperes sunt, in nullo haberi pretio: & mendicātes sacerdotes prēter eos qui intra claustra nutriuntur, vilipendio haberi: & sic omnia ecclesiastica pessundari. Et re vera antistites nisi vllam secularem etiam habeant potestatem, vix possent vitia castigare. Imo etiam in Germania, nisi catholici ecclesiarum præsules potentatibus secularibus subnixi essent, omnia essent iam fortasse à tyrānis & hæreticis obtrita, & consumpta. Quocircà, vt argumento respondeamus, principum secularium ambitio & inextinguibilis sitis qui ecclesiasticis sua bona semper inuident, quibusq; eos expoliare armis ac technis cupiūt, licet causa fuerit vt ecclesiasticum statum contenderint demoliri, nullum est argumētum quòd ecclesiā nō deceat eiusmodi facultatib⁹ pollēre. Tamet si diffitendū non sit quin excessus in hoc, si-

Ad primā obiectionē.

Ad secūdā.

cuti in omnibus alijs rebus accidere possit: videlicet vt nimium plusq; iusto locupletētur ecclesiæ. Nam vt historia Exod. 36. prodit, cùm videret Moyses tanta animi promptudine populum aurum, & purpurā, & reliqua ad ornatum & cultum tabernaculi necessaria afferre vt exuberarent, præconis voce cātari iussit ac prohiberi nē vir aut mulier quicquā vltrà ampliùs offerret in opus sanctuarij. ¶ Adiungitur in fauorem eiusdē cō *Iusnaturale patrocinat præteritæ assertioni.* lusionis ius etiā naturale. Nam cùm reges cuncta per se gubernare nequeant, sed necesse habeāt Ducibus, comitibus: atq; alijs potentatibus partem iurisdictionis cōmittere, dum tamen semper penes eos suprema potestas resideat, nō est cur ecclesiastici Antistites ab huiusmodi functione abigātur. Sanè cùm ipsos, si eorū statum spectes, credēdum est tum iustiùs & æquiùs, tum etiā mitiùs & maiori cū beneuolentia subditorum lites & causas, aut cōposituros, aut iudicaturos: maioriq́ue ex charitate vitia vindicaturos. Hac enim cōfidētia freti antiqui reges, huiusmodi iurisdictiones illis cōmittebāt: nēpe qa fore certò sperabant vt tanquā patres filios, essent subditos tractaturi. Quapropter præclarè secū agi ciues existimabant, cùm ecclesiæ iurisdictioni subdebantur. Et re vera, vt absit inuidia verbo, nisi vbi ecclesiasticus dominus corruptissimus est, experimento didicimus multo minoribus exactionibus ecclesiasticorū subditos premi, quàm secularium dominorum. Nihil in reges obloquimur pene quos est summa potestas. Atq; adeo ecclesiastici qui secùs faciunt in peiori sunt crimine, maioriq́; digni reprehēsione. His ve- *Ciuiles iurisdictiones frequētē sæ cularib⁹ quàm ecclesiasticis cōmittēdę sūt.* runtamē nihil obstantibus, diffitendū nō est, quin plures multò ciuiles iurisdictiones sint secularibus cōmittendæ, quàm ecclesiasticis: nam illis ratione sui status natiuū est illud regimen: ecclesiastici verò, accessoriū. ¶ Accedūt huc & sanctorū testimonia. Aug. *Augusti.* nanq; in illa quinquagesima citata epistola Ad Bonif. comitem, egregiè laudat Constātini religionē, vel inde etiam quòd ecclesiā eiusmodi donationib⁹ locupletauit: idemq́; latiùs Hom. 6. super Ioan. & Melchiades Pa *Melchiades* pa eiusdem factum plurimum commendat, can. futurā. 12. q. 1. nēpe quòd sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro suisq́; successoribus profuturam cōcederet. Et Vrbā. *Vrbanus.* in canone statim proximò. videntes, itidem īstitutum laudat, quòd possessiones ecclesiæ traditæ non vēdantur. Inter quas nō dubiū

bium quin etiam essent vasalli. Patrocinātur eidem conclusioni & omnia testimonia suprà citata, obnixè prohibētia nè ecclesię bona alienentur. Idemq́; commēdatur vtroq; *Iustinianus* can. Constātinus. 96. d & Iustinianus in Aūthentico. de rerum ecclesiasticarū alienatione. collat. 7. mirificè constabilire consolidareq́; studet immobiles cūctas ecclesiarū possessiones. ¶ Imò verò adeo sancta habenda est hæc veritas, quòd ecclesię liceat immobiles possessiones nullo excepto genere habere, vt Witcleff vel hoc etiam habit⁹ fuerit *Vuitcleff.* hæreticus quòd Constantinum eo vituperabat quòd ecclesiam tam amplè dotasset: vt refert Tho. Walden. Tomo. 1. lib. 4. cap. 39. *Walden.* Aiebat enim impius ille q: cùm voluntas supremi Domini Christi ex Euāgelio nō cōstaret huiusmodi approbantis donationes, vituperio potius quàm laudi dandum esset Constantino factum illud. Ex quo subinferebat ex illo tum temporis articulo ecclesiā cœpisse labascere. Atverò cùm vnicuique liberum sit sua bona donare, & ecclesia nō sit recipere inhibita, quanuis aliud non esset in Euangelio testimonium, hoc satis esset ad illius egregium facinus commendandum. Eò potissimum, quòd, vt iterum atq; iterum diximus, tam sancti Pontifices non solùm eas susceperūt, sed & conserēdas vt facerent anmārunt: & ne vllus illas vel alienare vel inuadere auderet, sanctissimè dehortati sunt. Malè ergo de fide Catholica audire illum necesse est, qui eiusmodi ecclesiasticas possessiones, aut contra ius diuinum donatas ecclesię dixerit, aut nō omni rationi & religioni esse consentaneas. Id quòd per solutiones argumentorum clarius elucebit. ¶ Si autem hæc vt res habet, vera sunt, attētas oportet, Christianasq; cōsiderationes adhibere ātequàm ecclesiasticę sedes & sacra collegia de eiusmodi possessionib⁹ deturbētur. Nihil enim aduersus reges obmurmurandum est, quos nō est credibile aliter quàm extrema necessitate cōstrictos quippiā quod aliquem mali colorem præferat, à sede Apostolica petere: neq; contra Pōtificem maximum, quem minus est opinabile quidpiā aliquid quàm maturo consilio concedere. Attamē res est vsq; adeo magni momenti, vt nisi permultis prius inconsilium adhibitis considerationibus nō sit decernēda. Fatemur equidem calamitosa tempora, ea posse Christianæ reipublicę creare pericula, vt etiam ex ecclesiasticis reditibus sint ad illa propulsandum authoritate Apostolica conquirenda subsidia. At verò antequàm huiusmodi ecclesię dotationes secularibus diuendantur, primum omnium exploradū summa fide est, an causa ingruat verè necessaria. Mox oculatè meditādum an aliquo modo inde decoloretur ecclesia, aliquod ve honoris detrimētum accipiat: nam si res ita habet, omnia sunt temporalia post habēda: eis potissimùm temporibus quando hæretici, & verbis & factis ecclesiam suis dotibus denudare contendunt: atq; adeò paupertate obscurare. Si enim catholicorum facta eorum ausibus responderint, approbare eorum dogmata videbimur. Deinde & id quoque cōsideratè attendendū, vtrùm regia maiestas & ciuilis respublica inde maius capiat emolumentum: nam si quæ ecclesijs auferuntur, regi aut reipublicę accrescerent, inde posset ratio huiusmodi vē ditionis vires aliquas acquirere. Tamē quòd in alios seculares dominos transfundantur, videndum est an expedietius sit regi. Eò potissimum quòd illa pretia quę ecclesijs refundantur, ex regijs possessionibus subtrahuntur, sed magnates sunt qui illa ratione pingescūt. Tertiò & id quoq; ex charitate pensandum, vtrùm eiusmodi venditiones in rem sint subditorum: Nempe an credendum sit cum tanta beneuolentia & charitate tractandos fore à secularibus possessoribus, quàm ab ecclesijs supportantur. Et quartò nihilo minori consilio perpendendū, quòd cùm Papa pater sit ecclesiarū, reges autem patroni, licēt possint ab ecclesiasticis subsidia poscere, id tamen tunc fas, erit quando secularium tributa nō sufficerint. Sunt enim præ omnibus qui vel ratione sanguinis, vel alijs priuilegijs à tributorum exactione eximūtur, immunes custodiēdi. Suprà hęc aūt omnia quādo ad ecclesiasticos recurrere necesse esset, deberet ab omnibus equa libra eiusmodi subsidium exigi. Vnde si qui vasallos habēt ob id pręalijs grauentur, nulla id ferre valebit æquitas: nam cùm vasalli pretio neq; modico æstimentur, illos suis dominis eripere, nō repenso pro illis pretio sed pręcisa prouentuū compensatione facta, iustitiæ lex ferre non videtur. In summa. consulendi sunt sanctorum canones, qui, vt suprà diximus, istiusmodi alienationes omnimodè vetāt. Ait enim Bonif. 12. q. 2. Nulli liceat ignorare, omne quòd Domino consecratur, siue *Bonifacius.* fuerit homo, siue animal, siue ager, vel quicquid semel fuerit cōsecratū, sanctū sanctorū esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse Domino. Et ideo inexcusabilẽ qui illud eripuerit vel inuaserit: nempe quia non hominibus tantùm, sed Deo ipsi consecratum
Gregorius. est. Quare Gregori. capite subsequẽti, ex cõmunicationi eum vult subiacere, qui etiam concessione regis quidpiam tale possederit.
Nicolaus. Idemq; sanctissime cauit Nicola. Papa, can. de rebus. eâdem causa & quæstione: videlicet vt si quę semel Deo contributa atq; dicata sunt, & postea sub occasione principũ inuaduntur atq; diripiuntur, excommunicationis vindicta vsq; ad emẽdationem possessor coërceatur. Hęc nõ dubium quin sanctissimus Papa & iustissimus quisq; regum diu ac multùm sint meditaturi; antequàm tam antiquis tamq; sanctis iuribus ecclesiã expolient: nimirum inter alias Dei vltiones & hanc quoq; extimescentes: nè & ipsos de suis permittat Deus deturbari. Nam si olim reges hæc suarum victoriarum vota esse dicebant, vt tum Deo gratias referrẽt, tum ecclesiasticum ordinem, qui pro se preces funderet, gratum haberent, timendum est nè si eodem honore, & rerũ possessione, ecclesiæ priuentur, & orationes priuatorũ tepescant & regum victorię non sint adeò frequentes.

Ad. 1. argu. AD primum igitur argumentum respondetur quòd quãuis ecclesiasticus ordo spiritualis sit, atq; in hoc à ciuili tẽpora liq; republica distãs: nulla inde tamẽ repugnãtia emergit, quo minùs possit ecclesiasticus præsul ciuibus ciuiliter præsidere. Nã virtus iustitię, adeò rebus spiritualibus non obuersatur vt inde maximè vires splẽdoremq; accipiat. Neq; locꝰ Pauli adductus huc pertinet, sed ad commercium fidelium cum infidelibus. Ait enim, Nolite iugum ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? &c. vnde cõcludit, Aut quæ
Ad. 2. arg pars fideli cum infideli? ¶ Vnde similiter ad secundum respondetur, quòd etsi episcopalis dignitas plurimùm debeat cõtemplationi vacare, potest nihilo minùs homines probatæ vitæ ac eruditionis causis secularibus audiendis præficere, qui ad se sæpe recurrãt. Debet enim episcopus & Mariam agere, & Martham. Quod quidẽ sine hoc quòd sanguinis sententiam per se proferat perficere
Ad. 3. arg. potest. ¶ Ad tertium autem respondetur disparem rationem inter legem nostram & Mosaicam internosci. Etenim cùm terram illam Deus populo donasset, voluit tribum Leui, vt templo esset totus addictus, à negotio agriculturæ subleuare, atq; hac ratione nulla est consignata eis sors. In nostra tamẽ prẽter decimas possunt Christiani sua bona ecclesiæ donare. Et quantum ad iurisdictionem nõ vetabãtur sacerdotes illam habere. Imò multum temporis penes sacerdotes regimen populi perdurauit: quoniam sacerdotium illud non illum gradum spiritualitatis annexum habebat quem nostrum.

Ad quartũ argum. ¶ Quartum autem quod de Christi exemplo sumitur argumentum, maiorem præ se fert energiam: quippe qui ciuile regnũ mundi non accepit. Ad id nihilo minùs respondetur, illud dũtaxat inde colligi quòd potestas spiritualis nõ consistit in republica ciuiliter administranda. Haud tamẽ subinde interdicitur, quo minùs ecclesiastici præsules annexas habere possint suis sedibus eiusmodi iurisdictiones. ¶ Ad quintum respõdetur Ad quintũ argum. quòd etsi ab eiusmodi potẽtatibus quadam tenùs pateat ad superbiã pręcipiciũ, tamẽ res de sui natura existimanda est. Natura autem & conditio eorũ qui ecclesiastica dignitate pollẽt, vt suprà diximus, est perfectionis status: et ideo omnia hæc caduca & lubrica secularia sic debent possiderevt omnia inde pullulãtia pericula vincere possint. ¶ Quod Ad confirmationem. autem de religiosorũ monasterijs subditur, quibus minùs cõgruere eiusmodi fastus apparet, respõdetur, in primis monachales ordines, quibus claustra mẽdicatum exire nõlicẽt, necesse est authoribus opibus abunda re: nè eos inopia desua quiete perturbet. Fuerũt enim semper illa religiõis instituta quàm maximè ecclesiæ vtilia, quæ si suũ decorem seruent, maximo sunt fauore fouenda. Et inter alias ratio, cur illis opida cùm iurisdictione ablata sũt, fuisse creditur vt expeditiùs possent ac quietiùs suos prouentus colligere. Neq; profectò eorum instituto repugnat eiusmodi vasallos peridoneos ministros gubernare. De qua re quã plura loquunt iura.

Ad sextum argum. ¶ Ad sextum denique & postremum quod rem districtiùs videtur vrgere, respondentes fatemur, quòd nullatenus ecclesiastici valẽt suos vasallos, nisi regio fauore regere ac gubernare. Nam si res penes quem summa sita est potestas, iurisdictionibus sua inferioribus non fauet, necesse est omnes corruere. Sed si hoc argumentum alicuius esset energiæ, pari vigore probaret quòd neq; antistites decet ecclesiasticas habere iurisdictiones quoniam nisi per regiam authoritatem sustententur, satiùs esset de medio tolli. Si autem rex ecclesiasticorum tribunalia, siue ciuilia

uilia siue ecclesiastica, perinde atque reliqua omnia, quasi sua propria: à suisq; prędecessoribus indulta cõfoueret, nihilo minori decentia & autoritate ecclesiastici suos subditos gubernarent, quàm seculares. In vtroq; enim ordine sunt qui bene, sunt quoq; qui malè suos magistratus administrent.

QVAESTIO QVINTA, De clericorum Debito officio.

ARTICVLVS I.

Vtrum inter officia eorum qui sacris initiantur, peculiare, ad quod omnes generatim teneãtur sit cõstitutos Psalmos statis horis persoluere.

VM precedẽs quęstio de ecclesiasticis bonis ac stipẽdijs fuerit instituta, res ipsa postulat vt clericorũ officia quorũ grã eadẽ ecclesiastica bona cõstituta sunt, quibusq; ea promereri debent, perpendamus. Apparet nanq; clerũ neq; qui in sacris est, ad statas horas persoluẽdas minimè teneri. Enimuerò cùm horarũ canonicarum pensio graue nimis censeatur iugum, nõ apparet ab ecclesia vniuerso clero licitè imponenda, nisi talem Christi aut Apostolorũ institutionẽ priùs in sacra pagina legisset: quę tamẽ nusquã inibi reperitur. Imò verò Christus. Matth. 6. non aliam nos orationem docuit quàm, Pater noster. Nõ ergo tenentur clerici ad horas Canonicas pendendas.

Argumẽ. 2. ¶ Secundò arguitur. Oratio in hoc seruit, vt mens in Deum eleuetur, deoq; nostra desideria aperiamus, quę largitate suæ misericordię expleat: ad hoc autem nulla opùs est voce, cùm Deo nostra patẽtia sint corda: ergo non opùs est vocali oratiõe: sed satis est, vti Christus docuit, Ioan. 4. adorare Deũ in spiritu & veritate. Et vt ait. 1. ad Corinth. 14. Paul. Orare spiritu, orare & mẽte. ¶ Tertiò.

Argum. 3. Clerici saltem quibus animarum incũbit cura, ad hoc potissimùm munus instituti sunt, vt sacramẽta populo administrent, verboq; eum ac doctrina pascãt, & prudentia gubernent ac moderentur: illi ergo saltem nõ est cur alios persoluere Psalmos obligentur.

Concilium Agathen. ¶ In contrariũ est textus concilij Agathen. extrà, de celebratio. Missarũ. cap. presbyter. vbi omnes presbyteri iubentur vt expleto manè matutinali officio, pensum seruitutis suę, videlicet primam, tertiam, sextam, & nonam, vesperamq; persoluãt. Et posteà demũ additur Completorium: vt iuxta verbũ Prophetæ. Septies in die laudes dicamus Deo.

Fit planus q̃ stionis titulus. CVM multa sint obsequia & munia quibus clerus sua stipendia meret; qualia sunt sacramenta administrare, prædicare, visitare iudicare, & id genus reliqua: de illis, vt pote quę ad rem præsentem nullã afferũt difficultatem, sed alia poscunt quibus disputẽtur loca, non fert animus in præsentiarum dicere. Esset enim opus in immensum protrahere: sed tantùm de Psalmorum pensione, quas horas Canonicas appellant: quę quidem obligatio vniuersum clerũ in sacris agentem cõprehẽdit. Cuiusq; ideo omissione dominiũ prouẽtuũ ecclesiasticorum, modo inferiùs explicando, amittitur: de quibus præcedenti quęstione disputatum est. Affirmatiua autẽ huius quæstionis veritas, & aduersus hæreticos asserenda est, & pro catholicis disserenda. Nũquam enim à primordijs nascẽtis ecclesiæ hęretici defuêre qui hoc sacrosanctũ institutũ concusserint, demoliriq; cõtenderint. Fuit quippe antiquissima hæresis qua Pelagiani infecti sunt, vt August. lib. de hæresibus. cap. 88. refert, qui orationes ec
August. clesiasticas destruebant. Imò omnem necessitatem orandi negabant, sed satis existimabant bonã ducere vitam: eò quòd gratiam non Deo referebant acceptam, sed propriis viribus tribuebant. Eãdemq; hæresim sustinuit Vvitcleff, vt Thomas Vvaldens. in initio quinti tomi de sacramẽtalibus refert, di-
Vvitcleff. Tho. Vvaldensis. cens, satis esse bonam vitam. Primus autem qui in mundo semen illius hæresis iecit, fuit famosus ille Nemrod, de quo refertur Gene. 10. De illo enim suisq; assẽclis legitur Ecclesiastici. 16. Nõ exorauerũt pro peccatis suis antiqui gigantes qui destructi sunt, confidẽtes suę virtuti. De quo Nemrod Ioseph. etiã
Ioseph. lib. 1. Antiquitatũ sic ait. Cũ esset audacior & manu fortissim⁹, suadebat suis vt nõ Deo adscriberẽt quòd hominibus per illũ fœlicitas eueniret, sed quòd hoc eis propria virtute præberetur. Cum enim orationis vis illic subnitatur quòd nihil nobis boni nisi à Deo puenire possit: qui necessitatẽ diuini subsidij diffitẽtur, nullã possunt in oratiõe religionẽ agnoscere. ¶ At verò nõ est p̃sentis instituti de oro̅ne in genere quaten⁹ ad priuatas & solẽnes ac publicas cõmune homẽ est disputare.

sputare. Hoc enim alius est loci: sed tantùm de publicis quas ecclesia clerum persoluere iubet. Qui enim religionem orandi Deum diffitetur, nõ est dignus qui inter rationales creaturas ascribatur. Haud enim humanam tantùm naturam ignorat, quæ à Deo prorsum est pendẽs, verùm & diuinæ propriam gloriam adimit: imò Deum ipsum de rebus sublatum contẽdit. Prima enim supremaq; orationis virtus non est respectu nostri æsti manda: nempe q̃ per eam cuncta nobis bona imprecamur & obtinemus, tam temporaria quàm æterna, sed respectu Dei: videlicet, q̃ per ipsam cõfitemur profitemurque perennẽ omnium bonorum fontẽ in Deo existere: vt pote qui totius bonitatis substãtia sit: ex cuius nutu cuncta dependent, quę extra ipsum existunt. Hanc enim confessionem qui oraturus ad Deum accedit, debet primum caput orationis constituere. Quæ quidem maxima omniũ est quæ Deo possunt esse gratissimæ, per quamq; adeò summa ab ipso beneuolentia captatur. Vnde q̃ tantoperè à nobis efflagitat, vt ab ipso aliquid petamus, & q̃ Christus tam sitienter optat vt in nomine eius quicquid nobis opus fuerit postulemus, nõ tam ob nostrum cõmodum q̃ ob ipsius gloriã desiderat. Vnde Ioan. 16. ægrè conqueritur, dicens: Vsq; modò nõ petistis quicquã in nomine meo: petite & accipietis. Quasi dicat, nondum mihi istam tribuistis gloriam quę tanquam vero Deo ab omnibus mihi debetur. ¶ Respõdetur ergo Pelaginis, & Witcleffistis, q̃non solùm bona vita sine oratione non sufficit, imò neque existere potest. Nam bona vita quæ deo grata est, ex sola gratia, & fauore ipsius supranaturaliter procedit, quæ quidem per orationẽ impetramus. Ipsi autem quia tale supranaturale auxilium vt suis viribus subnixi, necessarium esse negant, virtutem subinde orationis ignorant, sed proprijs meritis fidunt. Horsum ergo hæc dixerim, quòd qui orationem abnegant, veldiuinam prorsus de medio tollunt prouidẽtiã, vel omnia putant ex necessitate cõtingere: quare digni non sunt cum quibus vlla ineatur disputatio. ¶ Ad rem ergo præsentem reuertentes, cùm duplex sit oratio: vna priuata ad quam quisque præcepto illo, Petite & accipietis, tenetur: atq; altera publica quę per ministros ecclesiæ fit: non de illa, sed de hac peculiariter præsentem animus quęstionem. Hanc autem idem Witcleff, vt ibidem

Prima orationis uirtus.

Bona uita sine oratione existere nõ potest.

Duplex oratio

Motiuum. Vuitcleff.

Waldẽ. refert, hac ratione repudiabat, quòd ceu sanctissimum fundamentum ducebat, vt primo argumento, quod suum est, significabamus nihil esse prorsus inter ecclesiasticas cęremonias permittendum, quod in sacra pagina non sit expressum. Quod quidẽ fundamentum fuit antè ipsum Lollardorũ & multò anteà Arrianorum, & nunc etiã est Lutheranorum. Reliqua enim omnia appellant Pharisæorum traditiones. Quapropter præcisa verba consecrationis totam esse Missam aiunt: cętera verò, adiectitia, nempe tam vestes q̃ lectiones atq; orationes inuenta esse hominum: atq; adeo horas canonicas penitus è suis ecclesijs eradicãrũt. Quare esto, inquiunt, orare bonum sit tanquam pars bonæ vitæ: debet esse tamen in cuiusq; libertate, tam tempus orandi q̃ modus. Quam quidem hæresim Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum antiquioribus Waldensibus impingit: qui dicebant in horis canonicis cãtandis frustrà tempus teri. ¶ His ergo præcensitis catholica veritas quinq; conclusionibus cõstituitur: tum quantũ ad substãtiã rei spectat: tum etiã quantũ ad orationũ numerum, & statas horas attinet. Prima sit: Impendio q̃ decentissimum ecclesiæ decoro fuit, & ad salutem Christiani populi q̃ maximè necessariũ, clerum instituere cui præter sacramẽtorum ædministrationẽ id etiã proprio munere incumberet vt quotidie Psalmos Deo nomine totiùs populi offerret. Ratio nanq; naturalis manifesta est. Enimuerò cùm inter omnia reipublicæ munia & functiones religio cultusq; diuinus apicem teneat: cuius præcipua pars est Deũ laudibus extollere, precibusq; nobis placare, multò sanctissima æquitate persuasum esse debuit Christianis, vt sicut militię milites mancipati sunt, & iudicatibus iudices atque alijs functionibus sui magistratus & ministri, sic & clerici deputati sint, vt non solùm sacramentis populũ sanctificent, doctrinaq; & exemplo promoueat, verùm qui publico populi nomine, qui alijs artibus, opificibusque & muneribus ac negotijs occupatus id iugiter facere nequit, incessanter Deo laudes dicãt, precesq; fundant, tanquam inter Deum & populum mediatores: qui videlicet, vt ministerium gerunt deriuandi ad populum gratiam per sacramenta, sic & nomine populi gratias illi vicissim rependãt: & quæ illi necessaria sunt subsidia poscãt, ac potissimum peccatorum remissionem. Hac enim de causa, vt

ad extermi nãdã oratio nẽ publicã.

Aeneas Syluius.

Prima conclusio.

Rõ conclu.

sa, vt est cap. 4. apud Oseam, Sacerdotes peccata populi comedunt: hoc est populi eleemosynas, quas in pctõrũ remissionẽ offert. Accedit huc ratio secunda, q̃ cùm huiusmodi laudũ precumq; celebratio ea debeat lingua arteq; ac rerum peritia celebrari qua tota plebs pollere nõ potest, necesse est personas esse destinatas quæ sicut in cæteris artibus fit, doctę sint faciẽdi. ¶ Secũda cõclusio. Nõ solũ personas apprimè decuit esse huic muneri destinatas, verũ & stata tempora & horas quibus Psalmi eiusmodi & laudes celebrẽtur. Cuius plures existũt ratiões. Prima, q̃ quãdo tẽporis articuli cuiq; negotio fixi nõ sunt, neq; ordo esse potest neq; vlla subinde perpetuitas. Est em̃ hoc ingenium nostrũ, q̃ vbi tẽpore nõ constringimur quod nos rei faciendæ admoneat, libertas statim laxatur differẽdi negotia: qua ratione mos facilè disperijt. Quare qui perpetuò durare cõstituit, vt tẽpora figat opùs habet. ¶ Secũdò & illic nos huius ad Thessal. admonitos curauit, vbi ait: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione. Et expressiùs. c. 5. Sine intermissione orate. Hæc enim intermissionis prohibitio intelligi nequit adeò absolute, vt nullũ tempus refectioni, aut somno tribuamus, sed sine intermissiõe intelligitur, hoc est nulla hora ad id cõstituta prætermissa. Vnde cùm singuli plebis eundẽ ordinem, euocãtibus alijs curis, tenere nequeãt, necesse fuit certo hominũ ordini eandẽ demandare curã sine intermissione orandi. ¶ Tertiò id patet: quoniam, vt ait Sapiens, omnia tẽpus habent, atq; vnaquæq; res suũ propriũ: quod profectò orationi q̃ maximè cõgruit. Cùm enim inter omnia negotia altissimũ si leatium exigat, non omnia tempora talem habent ad orandũ aptitudinẽ. Noctis enim trãquillitas ad orationem inuitat maximè, qua ratione Dauid: Media, inquit, nocte surgebam ad confitẽdum tibi. Quo fit vt horæ antemeridianæ quo sunt auroræ viciniores, eò sint orationi congruentiores: pomeridianæ verò, quo nocti magis accedunt. ¶ Quarò demum id potissimum inde cõfirmatur, quòd cùm populus ad earundem laudũ celebrationem concurrere debeat, nisi tempora stata essent quibus ad eundem cultum accederent, non possent omnes simul concurrere: neq; scirent quomodo negotia familiaria deberẽt disponere vt orationum religioni non essent impedimento. ¶ Ex his demũ consequitur conclusio tertia: nempe quòd

Ratio. 2.

Conclus. 2.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 4.

Conclu. 3.

&loca sita esse decet, quibus eiusmodi laudum Psalmorũq; oblatio fiat: tum quod cùm cultus res sit sacratissima, locus ille consecrari debet, atq; adeò vasa vestimẽtaq; & alia ornamenta, quibus maiestatis quæ adoratur repræsentatio fiat: tum etiã quod cùm oratio in communi fieri debeat: nã vbi sunt vnus, duo, vel tres, nomine Christi congregati, illic se ipse astiturum pollicitus est: nisi locus designatus sit, commodè orari non potest. Hanc enim tertiam cõclusionem adiecimus, eò quòd brutalis Witcleff, vt Walden. tomo. 1. de sacris titu. 17. cap. 43. refert, tẽpla abominabatur. At quãdo historiæ tã phanæ q̃ prophanæ eum non vincerent, inde tamen deberet conuinci, quòd cùm reliquis publicis actibus sua sint loca destinata, vt forum ad iudicandum, senatus ad consilia conferenda, & scholæ ad docendũ, quin & theatra ad ludos spectandum: nulla ei restabat ratio tẽplorũ religionem abnegandi, quibus populus in vnũ cõgregatus Deũ suũ adoraret. ¶ Sed ecce argumẽtũ suũ. In statu innocentiæ non fuissent tẽpla, ſcuti neq; vestes, vt nuditas primorũ parentũ ante peccatum attestatur: Christus autẽ voluit nos ad illum statũ reuocare: ergo neq; nostrum statum eiusmodi fabricæ decent. ¶ Vide q̃ sit brutus hominis syllogismus. Primùm q̃is in illo statu aëris inclemẽtia nullã necessitatẽ tegumẽtorum induxisset, forsan propter pulchritudinẽ & artiũ exercitiũ aliqua fuissent opificia fabricata. At esto tẽpla nõ fuissent structa, nihilo minùs mortales illi Deũ coluissent: atq; adeò, vt plus q̃ crebibile est, in vnum ad Deum adorandum laudandũq; conuenissent. Quare secundùm nostrę naturæ statũ necessaria sunt tẽpla quibus eandẽ religionẽ colamus. Sed de huiusmodi probationibus statim latiùs. ¶ Quarta conclusio, ad rem maximè propriam. Quemadmodũ personas, templaque, & reliqua ornamenta definita esse decuit & præscripta, sic & Psalmos orationes, ac preces cõstitutas esse, fuit ad eundem cultum necessarium. Proba tur: quoniam eiusmodi laudum cultũ oportuit doctrina maxima & prudentia esse præfinitum: quæ quidem eruditio in singulis esse non potest. Quare opus fuit ab ecclesiæ primoribus, imò à toto cœtu cui spiritus sanctus præest fuisse inuentum legęq; firmum, ſicuti & reliquas leges necesse est non à singulis ciuibus, sed à tota republica institui. ¶ Secundò: quia vt in reliquo cultu, sic præcipuè

Vuit. Ieff. Vualden.

Probatio cõclusionis.

Conclu. 4.

Probatio.

Solutio.

Probatio 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipuè in gratiarū laudumq; actione, atq; in orationibus,& precationib⁹, neceſſariū fuit vt totus Chriſtianus populus vnitatē repræſentaret,vt hac maxime ratione,qđ ait Pau. vnam fidē,vnum baptiſma,atq; vnum Deū profiteremur.Hęc autē concordia & vnitas ſeruari non potuit,niſi Pſalmorum corpus, & ſubſtātia lege cōſtitueretur,quæ eſſet vniuerſis Chriſtianis ſeruanda. Dixerim corpus & ſubſtātia:quia nihil incongruit: imò eſt cōgruentiſsimum,vt variæ prouinciæ in horarum ſolutione nonnihil varient: vt eccleſia,quēadmodum eam Sapiens depinxit reginā referat à dextris ſponſi aſsiſtentem, circūamictam varietate. ¶Hæc de publicis orationibus quantū ad perſonas & reliquas circunſtantias temporis, loci q; & modi, tenuiter affirmata,anteq; ad quintam concluſionem de ſeptenario horarum numero deſcēdamus operæpretiū eſt firmiori antiquitatis molimine & vallo cōfirmare,ac præmunire.Hęc enim omnia naturali iure & vtriuſq; teſtamēti diuino,ac ſubinde humano corrobarantur & cōſtabiliuntur.Primum quip pe omnium natura ipſa quę figmentum eſt Dei,vniuerſos mortales ſola eius lege viuentes,vtcunq; de deorum varietate perditè, ac impiè opinarētur,nihilominus docuit quicquid deorum colerent,ſacerdotes eſſe neceſſarios,& lucos,templaq; & deſignatas aras, quibus ſtatis horis conſtitutiſq; cæremonijs religionē colerēt.Cuius bona pars erat pſalmos ſuo more cōcinere,precesq; tam in bellis q̄ in quibuſcunq; alijs negotijs rebuſq́ue gerendis ad Deum fundere,tum vt eum ſibi propitiarentur, tum vt eidem gratias referrent.Cuius ritus tum alij,tum Maximus Valer.lib. 1.c.1.cōmemorat,vbi ait:Maiores ſtatas ſolennesq; cęremonias Pōtificū ſcientia explicatas curaſſe, vt priſco inſtituto rebus diuinis daretur opera:videlicet,cùm aliquid cōmendandum eſſet precatione, aut expoſcendum voto,aut gratulatione exoluendū. Neq; ſolùm profanæ hiſtoriæ, imò & ſacra id conteſtatur: quippe quæ non ſolùm de Abraham,Iſaac,& Iacob ante ſcriptā legē refert altaria Domino extruiſſe:verū & Melchiſedech diuerſo ſacerdotij genere fuiſſe perfunctum: de quo ambigendū non eſt quin ſtatas Deo laudando haberet horas & cęremonias. ¶At ne diu in profanis percenſendis immoremur,mos antiquę legis abunde deberet omne os hæreticorū obſtruere. Porrò cùm illic Deus tam attenta cura, etiā dum per deſertū illi mortales caſtrametātes diuagarentur,tabernaculum fabricari iuſsit. Ac mox terra promiſſa potitis magnificentiſsimū tēplum, quod anni auro omnimodaq; geminarū varietate ſplēdeſceret. Deinde ſummum ſacerdotem veſtium ornamento inſigniri,alioſq; ſacerdotes ac numeroſiſsimam Leuitarum multitudinē,vt Exod.26 & ſubſequētibus legitur: qui quidē non ſolùm ſacrificandi muneri,verùm & orandi ad dictū erant. ¶Sed aiunt omnia illa, cæremonialia fuiſſe,atq; adeò ceſſaſſe. Fatemur equidem id quod cęremoniale erat ab vſu aboleuiſſe,ſed tamen cū hymnis,laudibus, & precationibus Deū colere in iure ſit naturali poſitum, nō ſolū hoc aboleri non debuit: imò tanto maiori religione lege Euangelica retineri,quanto excellentiùs veritas q̄ vmbra ad depoſcebat.Omnia eñ illis in figura contiñ gebāt diuinę veritatis corporis & ſanguinis Chriſti,quę ſub ſacramento noſtris templis continetur,adoratur,& colitur. ¶Quo autē ex his ad noſtram Euangelicā legē deſcenda mus,à tēplorū religione ſumamus exordiū, quæ cùm ſint publicarū orationum loca,hę reticis nō placent. Attamen q̄ Chriſto placuerint,teſtatus ipſe eſt,nō ſolùm paruulus ad tēplum crebro delatus, & cùm eſſet vir illuc ad feſta creberrimè cōſcēdens:verùm & flagellorū verbere negotiatores inde depellens,eiſq; improperās q̄ domū patris ſui domum negotationis facerēt:Ioan.2.Et apud Luc.expreſsius. Domus mea domus orationis eſt.Eadem enim eſt domus patris & ſua: quia eâdem orādi religione trinitas in ea colitur.Nā q̄ fuerit Deo gratum in tēplis habitare,patefecit ipſe.2.Reg.7.vbi quaſi cōqueſtus ait:Neq; eñ habitaui in domo ex die illa qua eduxi filios Iſraēl de terra Ægypti vſq; in diē hāc. Sed ambulabā in tabernaculo & in tentorio per cuncta loca quæ tranſiui cùm omnibus filijs Iſraēl.Qua ergo fronte hæretici negare poſſunt orationis domos quas Deus olim tanti fecit,& Deus idē Chriſtus ab omni negotiatione ſemotas huic muneri ſacratas eſſe voluit?Quin verò & ipſum proculdubio creditur conſtitutas habuiſſe orationes quib⁹ vtebatur. Cōſueuerat enim, vt habeē Luc.6.pernoctare in oratione Dei. Et Matth.26.habetur,q̄ hymno dicto exiit in tēplum orare. Quibus verbis certus deſignatur hymnus quo in gratiarū actione vtebatur.Et Luc. 18. Oportet, inquit ſemper orare & non deficere, quod vt ſuprà de alio Pauli.

Primarò in hæreticos citatos.

Valer. Ma.

Ratio.2.

Buaſſo hæreticorum. Replica.

Hæretici tēpla auerſantur.

Primarò ſola præteritū errorem.

Pauli,Sine intermiſsione orate,diximus,intelligi nequit niſi de orationibus quæ ſtatis horis dicūtur.Et.1.ad Corinth.11.ait idem Apoſtolus quòd omnis vir orans aut,pphetans velato capite,deturpat caput ſuum:mulier autem non velato.Vbi ſecundùm Ambroſium & alios interpretes iam tunc tempore Apoſtolorū mos erat Chriſtianis præſcriptis verbis tū fidem confiteri,cuius Symbolum ipſi conſtituerunt:hoc enim appellat prophetare:tum etiam certis orationib⁹ orare,idq; manifeſtè confirmatur ex illo Lucæ.11.quòd Apoſtoli tanquàm rem arduā neq; omnibus peruiam vno ore petierunt à Domino:dicentes,Domine doce nos orare ſicut docuit Ioan.diſcipulos ſuos.Et ſubdit: Sic autem vos orabitis:Pater noſter,&c.

Ambroſ.

Cōfirmatio

Haud ergo negari poteſt quin Apoſtolorū tempore eſſent certæ orationes conſtitutæ.

Suffugium hæreticorū.

¶Sed aiunt hæretici,Non fuit niſi illa quā Chriſtus docuit,Pater noſter. Profectò falſum eſt.Alias enim quaſpiam deſignat.Paulus.1.ad Timoth.2.vbi ait: Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus & pro regibus,&c. Duo enim illic deſignantur.Primum quòd eſſent differentes orandi modi iam tunc conſtituti.Secundū quòd hoc clero potiſsimum incumberet.Vnde Chryſoſto.eodem loco:Quod inquit,eſt hoc:Primum omnium,hoc eſt in cultura quotidiana & hoc primùm ſciunt presbyteri qualiter orationes per vnāquāq; diem fiunt,& ſerò & manè.Et Iſidor⁹ lib. 1. de Officijs,cap.8.precibus nobis Dominū deprecari Chriſt⁹ Dominus & docuit & cōſtituit. Cùm enim Apoſtoli neſcientes orare petierunt à Chriſto,dicentes,doce nos orare:id eſt compone nobis preces, quas Chriſtus ſtatim docuit,exinde producta eſt conſuetudo eccleſiæ:ſcilicet vti precibus, inſtar earum quas inſtituit Chriſtus,quas quidem primi Græci cœperunt componere.Per hęc ergo Iſidori verba diluitur hæreticorum argutia:videlicet non eſſe vtēdum alia oratione præter illam quam Chriſtus protulit.

Chryſoſto.

Iſidorus.

Haud enim intentio Chriſti fuit ad illā præciſe ſic populum cōſtringere vt neutiquam aliā adhibere fas eſſet.Sed illud eccleſiæ propoſuit exemplar,vt quicquid orationū aut precationum & laudum inſtitueret, ad aliquod illorum membrorū reduceretur. Qua re laudum pſalmodia refertur ad id,Sanctificetur nomen tuum: Petitiones autē gratiæ & remiſsionis peccatorū ad illud,Adueniat regnum tuum,&c.Chriſto ergo orationem toti populo neceſſariam cōgruebat inſtituere:reliquas verò eccleſiæ inſtituendas illius inſtar commiſit.¶Hic autem publicus orandi modus,cùm,vt ſuprà dicebam, doctrina & arte eſſet perſoluendus, certas perſonas quibus id incumberet exigebat,quales ſunt clerici.Vnde idem ipſe Apoſtolus in priori ad Corinth.ca.14.Cùm conuenitis, inquit, (nempe ad publicas orationes) vnuſquiſq; veſtrum pſalmum habet,doctrinam habet, Apocalypſim habet,&c.Quaſi dicat,vnicuique diuerſum incumbit mun⁹:vt ſcilicet alij pſalmos intonent,alij doceant:alius, ſcilicet cōcionator,apocalypſim,hoc eſt reuelationem interpretetur.Vnde ſubdit,ſiue lingua quis loquatur ſecundùm duos aut multum ſecundùm tres: id eſt illi qui publicè horas ſoluunt,ordine,numero, & viciſsitudine id exequantur.Si verò non fuerit interpres, taceat in eccleſia, ſibi autem loquatur:id eſt, q̄ non habuerit munus loquēdi aut cantandi, alios auſcultet,tacitus Deum oret. Ecce circa concluſiones quatuor in capite præfixas quàm omnes ab antiquo fundamenta trahant:nimirum ab Apoſtolorū tempore: nē pè & perſonas fuiſſe ad orandum decretas, & pſalmos,& templa,atque orationes certas.¶De temporibus autem atque diei horis ad orandum conſtitutis,quod præſentis diſputationis præcipuum eſt punctum,adhibetur demum concluſio quinta. Septenarius numerus horarum Canonicarum,vt antiquiſsima eſt eccleſię inſtitutio,ita & congruentiſsima atque decentiſsima:nempè vt poſt matutinarum nocturnum officium horæ diurnæ ſex ſint numero : videlicet prima,tertia,ſexta,nona,veſperi,& completorium.Et primùm quòd nocturnum officiū ab Apoſtolorum ſeculo originem duxerit, teſtatur Hieronymus ſuper illud Matth.25. Media nocte clamor factus eſt.Ait enim q̄ cùm traditio Iudæorum eſſet Meſsiam media nocte venturum,in ſimilitudinē Aegyptij temporis quando Paſcha celebratū eſt & exterminator venit traditio Apoſtolica vt retur permanſit,vt in die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceret ſpectantes aduentum Chriſti.Vnde & pſalmiſta dicebat,Media nocte ſurgebam ad cōfitendum tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.Hęc ille.Sed quando in hunc Pſalmi verſiculum incidimus,multi a-

Quinta concluſio.

Hieron.

lij sunt eiusmodi,quibus nocturnarum laudum officium cõmendatur. Ait enim alibi idem Psaltes,lauabo per singulas noctes lectum meum. Et alibi:Bonum est confiteri Domino,& psallere nomini tuo altissime.

Ad annuntiandum manè misericordiam tuam & veritatem tuam per noctem. Atque alibi:Memor fui nocte nominis tui Domine. Et quod in completorio canimus,In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. Non ergo ab Apostolis tantùm mos nocturnæ orationis originẽ duxit,sed à Prophetarum oraculis. ¶ Præterea & eundem nos morem Christus institutor noster re ipsa docuit. Erat enim in oratione pernoctans,vt Luc. 6. refertur. Et,vt habetur Matth. 26. media nocte in montẽ Oliueti ad orandũ exiuit: vbi discipulos increpans quòd non possent vna hora secum vigilare,& à Iudæ traditus est,& à Iudæis captus. Quæ quidem mysteria omninò deberent Christianum populum in nocturnis orationibus continere. ¶ Igitur quoniã Vuicleffistæ,vt eodem cap. 25. idem Tho. Vualden. refert, huiusmodi nocturnos psalmos cõtrectant,causantes quòd cùm noctem ad quietem nobis Deus indulserit,nos eam vigilijs insumentes, religionem Christianam grauem reddimus: vt eorum blasphemiã cõteramus, respondemus: Primùm,eãdem nocturnam quietem,vt suprà diximus,ad contemplationem,atque adeò ad orationẽ naturaliter inuitare: eò q tunc sensibus à suo vsu cessantibus mẽs introrsum pacatior est. Secundò & Prophetarum oracula & Christi exemplum eiusdem rei nos admonent.

Obiectio Vuicleffistarum nocturnum officiũ damnãtiũ.

Prima solutio.

Secunda.

Tertia.

¶ Sed tertiò,quod in primis ducendum est, id antiqui patres ob id sanctum duxerunt, quòd in primitiua ecclesia infestissimæ erãt nocturnæ demonũ incursiones, cõtra quas ideo nocturnas vigilias orationibus instructas instituerunt, vt libr. de Offic. ca. 19. peregregiè tradidit Isidõrus. Milites nanq; in exercitu,sicuti & in naui nautæ,quatuor stationes nocturnas ordinant,quas vigilias appellant: nimirum singulas tribus horis durãtes. Tres enim horas ab occasu solis quando sopor cubare homines cogit,primam vigiliam appellant: tresque deinceps vsque ad mediam noctem,secundam: & à media statim nocte appellant tertiam: atque deinde vsque ad diluculum,quartam. In quibus, alijs dormientibus,alij excubantes inuigilãt.

Isidorus.

Rõ de cãtã-

Huius ergo instar,in primitiua ecclesia,nimirum ab Apostolorũ sæculo, clerus in tres partes diuidebatur: quarum vna in prima vigilia primum canebat trium psalmorum nocturnum, & alia in secunda secundum, atq; alia in tertia tertium, vt tã in singulis quàm in omnibus Trinitatem profiterentur: ac demũ diluculo in quarta vigilia omnes simul ad laudes concinendas conueniebant. Vnde Augustin. de verbis Domi. serm. 14. Venit inquit ergo Dominus ad visitandum discipulos suos qui turbabãtur in mari quarta vigilia noctis. Quarta vigilia noctis,extrema pars noctis est,vigilia vna tres horas habet,ac per hoc nox quatuor vigilias.

di officiũ dãtiũ in primitiua eccle sia.

Augustin.

¶ Et ne hæretici putẽt eiusmodi vigilias sanctorum patrum inuentũ fuisse, perspiciant in ipsissimis Christi verbis fundamentũ habuisse: vt est videre & Lucę. 12. vbi secunda & tertia vigilia nominatur: & expressiùs. Marci. 13. Vigilate enim,inquit: nescitis eũ quando Dominus veniat: serò,hoc est prima vigilia: an media nocte in gallicãtu, hoc est secunda aut tertia,an mane,hoc est hora laudum: nè cùm venerit,repẽtè inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico,omnib9 dico: vigilate. His ergo instructa edoctaque ecclesia,suas stationes atque vigilias colegit. Vnde Valerianus libro primo cap. de matutinis. Vigilias,inquit,trib9 horis dispertimus nocturnis,vt non solùm verbo,sed & facto tres vigilias prædicemus: de quibus ait Dominus: Beati sunt serui illi quos cùm venerit Dominus inuenerit vigilantes,&c.

Valerianus.

Qua de re cùm Vigilantius hæreticus illius esset perfidiæ author, quòd nox quieti & somno indulgenda esset, non autem orationibus terenda,ista occasione Hieronym. vt in Epistola ad Riparium videre est, peruerso nomine pro Vigilantio eum Dormitãtium appellauit. Ait quippe: Quòd dicis eũ execrari vigilias,facit & hoc contra vocabulũ suum,vt velit dormitare Vigilantius: & non audiat Saluatorem dicentem sic,Nõ potuistis vna hora vigilare mecum? Quapropter sequenti statim Epistola appellat eum Dormitantium. Vnde idem Hieronym. ad Eustochium virginem: bis, inquit, nocte tergis ad orandum surgendum est. At verò quoniam postmodum aucto clero tantum pondus humana imbecillitas ferre nequiuit, vicisitudo illa cessauit, & à toto simul clero tres omnes nocturni cum laudibus vnà cani cœpti sunt: idque in diebus festis: nam in profestis non canitur nisi vnus, sicuti &

Vigilantius.

Hieronym.

in Paschali tempore. Et quanuis alij primã vigiliam elegerint,alij verò tertiam, plurimę tamen Ecclesiarum ac religionum mediam noctem constituerunt tanquàm orationi, iuxta Dauidis testimonium,aptiorem.

Ambrosius. Haud quippe vti Ambrosius super Psalmũ centesimum decimumoctauum autor est, inconsulto dixit, Media nocte, tunc enim feruet carnis illecebra, coquitur cibus, potusque digeritur. Qua occasione tentator multis tentamentis & carnem illidit & animum occupat. Hæc ille. Vnde Petro inter punctum mediæ noctis & gallicantum ardor fidei refrixit,& calori temporalis ignis admotus Christum negauit. Quocircà huius temporis relaxatio non tamen facilè aut peti aut concedi deberet. Ferè enim iam cathedrales Ecclesiæ sanctum illum priscorum rigorem remittentes, indulta ab Apostolica sede impetrant matutinos psalmos appetente nocte soluendi. Sic enim omnia labascunt. ¶ De horis autem diurnis testimonia quoq; sunt & rationes nõ minoris energiæ. In primis tres horæ, nempe tertia, sexta,& nona viuentibus ipsis Apostolis celeberrimæ erant ad orandum. Extat enim Actuũ primo memoria, quẽadmodùm post ascensionẽ Domini Apostoli essent Hierosolymis vnanimiter in oratione perseuerantes,neq; dubium sit quin in oratione solenni,quæ sicut modò in choro ab omnibus celebrabatur. Vnanimiter enim non tantùm cordium vnitatem,verùm & vocum cõcordiam designat: ac tandem hora tertia,vt. 2. ca. legitur, Spiritus sanctus illis apparuit, linguarum cordiumq; inflammator. Quocircà ambigi non debet quin illa tunc hora desti natos psalmos dicerent. Qua de causa ecclesia illo tunc vtitur hymno: Nunc Sancte nobis Spiritus,&c. De sextaverò legitur Actu. 10. nimirum vbi Petrus refertur circa horã sextam in superiora,vt oraret,ascendisse. Sed de nona mentio etiam fit Actuũ. 3. Habetur enim quòd Petrus & Ioannes ascendebãt in tẽplum ad horam orationis nonã. Quin verò eãdem horas more & vsu Hebr. fuisse celebratas,præter coniecturam q̃ maxima est,autores non desunt qui astruunt.

De horis diurnis testimonia & rationes accersita.

Cyprianus. Cyprianus nanq; in calce libr. de oratione Dominica: In orationibus,inquit,celebrandis inueniminus obseruasse cum Daniele tres pueros in side fortes,& in captiuitate victores,horam tertiam,sextam,nonam. Alludit tum ad illud Daniẽlis. 2. quòd illi tres quasi ex vno ore laudabant,glorificabant, & benedicebant Deum. Et ad id potissimùm Daniẽlis. 6. vbi refertur quòd contra Hierusalẽ ter in die flectebat genua sua,& adorabat cõfitebaturq; coram Domino Deo suo, sicut & antè facere cõsueuerat. Erat em̃ prophetis solennis,fixis statisq; horis cõcinendi vsus. Vnde primi Regũ. 10. ait Samuël Saũli: Cũ ingressus fueris ibi vrbem, obuium habebis gregem Prophetarum descendẽtium de excelso,& ante eos psalterium,& tympanum, & tibiam,& citharam,ipsosq; prophetãtes: hoc est Spiritu prophetico psallentes. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis. Vnde in prouerbium exijt, Nunquid Saul inter prophetas? Addit prætereà illic Cyprianillis tribus horis mysterium Trinitatis fuisse præsignatum, quod in nouissimis temporibus manifestandum erat. Eundem prorsus horarum numerum,scilicet tertiæ,sextæ,& nonæ,in eodem Daniẽle fundat Isidõrus libr. 1. de Offic. cap. 19. Illo ergo tunc Apostolorum sæculo non reperitur mentio nisi illarum trium horarum ante meridiem, prima subtacita. Quare Hieron. super eodem loco Daniẽlis. 6. Has, inqt, tres horas,scilicet tertiam,sextam & nonã, Ecclesiastica traditio intelligit. Hæc ille. Cõjicio nanque quòd illo tunc tẽpore quo ter ad nocturnos psalmos surgebatur, laudesq; in aurora cantabantur, superflua ducebatur alia hora vsque ad tertiam. Vnde idem Hieron. ad Eustoc. de horis ad orandum diuisis loquens, horam inquit tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque & vesperam, nemo est, qui nesciat. Vbi diluculi nomine laudes forsan intelligit. Et quo coniecturis agere pergamus. Cassianus libr. 3. de institutis monachorum, cap. 4. cuius Isidõrus meminit libro. 1. de Offic. capit. 23. Sciendum, inquit, hanc matutinã quæ obseruatur in occiduis vel maximè regionibus, canonicam functionem nostro tempore nostroque monasterio primitùs institutam. Matutinã ergo forte appellat quam nos primam. Quo etiam referri videtur verbum Cypriani loco citato: scilicet, Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitùs obseruatas orandi, nũc & spatia & sacramenta creuerunt: nam & manè orãdum vt resurrectio Domini in matutina celebretur. Antiquas ergo horas appellat tertiam, sextam, nonam: cui addit & primam. ¶ Atqui horæ istæ per diuisionẽ artificialis diei sunt intelligendæ, vt quocũ-

Horarũ diurnarũ numerus in veteri testamẽto fundatus Isidorus. Hieronym.

Cassianus. Isidorus.

De horarũ diuisione et exordio.

que anni tẽpore ab ortu solis incipiat prima. Tertia autem finitur in tertia diei hora: & sexta etiam ab eodem solis ortu. Sic cũ intelligendæ sunt illæ horæ, Matth. 20. nẽpe quod paterfamilias exijt summo mane conducere operarios: deinde hora tertia atque hora sexta. ¶ De vesperis autẽ & completorio ait loco citato Di. Hierony. neminem esse, qui nesciat: quasi res esset antiquissima & vniuersis Christianis receptissima.

De Completorio. Ambros. ¶ Atqui de cõpletorio ait loco citato Ambros. venire illi in mentem auium recordationem quæ cùm eunt cubitum quasi peracto lętè munere æthera cantu mulcere cõsueuerunt. Quod velut à surgente & occidente die semper instaurare consueuerunt, vt vel decursu vel adorto nocturno diurno que tempore, iustas laudes suo referant creatori. Vnde magnum incentiuum excitandæ deuotionis sumendum nobis est.

Trina dicẽdi causa septẽ horæ Canonicæ in ecclesia institutę. ¶ Igitur vt quæ dispersim cõmemorauim⁹, collectim ad nostram confirmandam conclusionem applicemus, tribus de causis sẽptenarius iste numerus canonicus instinctu Spiritus Sancti sanctissimus est Christianæ familię. Prima scilicet eadem q; ad literã potissima, vt iuxta Christi præceptum & Paul. monitum, iugis neq; intermissa in nobis persisteret Dei memoria, laus & gratiarũ actio, ac demum deprecatio & fauoris petitio. Nam cùm in die naturali sex sint horarum ternarii, cùm in singulis statos habem⁹ psalmos, perpetuo circulo in oratione perasistimus. Mox & Trinitatem quę nostrę est fidei cõfessio, trinis quibusque horis profitemur, nam pari ratione eodem numero & psalmos & orationes distribuimus. Accedunt deinde tertiò & mysteria, tum alia, tũ etiam Christi: quæ glossa colligit super cap. presbyter. de celebra. missa. Quod quidem

Glossa. est Concilij Agathen. celebrati sedente Zozimo Papa, sub anno Dominiquadringentesimo vigesimo: vbi prædictæ omnes horę tam diurnæ quàm nocturnæ persolui iubẽtur. Cauenda autem est deceptio nè qs putet, vt hæretici blasphemare attentant, tunc primùm fuisse institutas. In hoc enim superiora adduximus testimonia vt eas de antiquitate & tempore Apostolorum deducere mus. Quare illic tanquàm res antiqua confirmatur. Mysteria autem sunt quòd septẽ existunt hebdomadæ dies, quibus mundus fuit creatus: septem q; Spiritus Sancti dona, quibus recreatus: ac septem mundi ætates, quibus duraturus est: septemq; adeò petitiones dominicæ orationis, quibus eadem dona postulamus. Christus autem matutinali hora captus est, & per reliquas diei passus. Vnde versus: Hæ sunt septenis propter q̃ psallimus horis: Matutina ligat Christum, qui crimina purgat: Prima replet sputis, causam dat Tertia mortis: Sexta crucinecat, latus eius Nona bipertit. Vespera deponit, tumulo Cõpleta reponit. Ex his ergo cũctis quæ dicta sunt colligitur, septem esse canonicas horas: secundùm illud Psal. Septies in die laudem dixi tibi. Accipitur enim illic dies pro naturali, vt noctem includat. Quare non sunt audiendi qui matutinum à laudibus separantes, octo connumerant.

Ad. 1. arg. D primum igitur argumentũ suprà obiectum Vuitcleff, vsq; adeò negatur horarum canonicarum pensum graue esse vt affirmemus esse suauissimũ. Ad illud autem quod insinuat nõ esse in ecclesiæ facultate aliquid sancire, quod in altero duorum testamentorum expressum non sit, plura respondemus. Primùm illud est hæreticũ fundamentum, atque illius bestiæ quam Ioan. Apocaly. 3. vidisse scripsit, quæ cùm agnus videretur cornua gerens in fronte, draco tamen erat. Super quo loco ait Augustinus. *Augustin.* 11. hæreticam illic ecclesiam significari: quę cùm, ceu agnus Christi, duo in fronte cornua, hoc est, duo testamẽta præ se ferat, draconis tamen morsu Ecclesiam Catholicam dilacerat. Hæc ille. Habet enim Ecclesia catholica potestatem à Christo Apostolicam qua leges posit condere, quas vel ex sacra pagina elicit, vel ad Christianorũ ornamentum necessarias ducit. Instar nimirum apostolorum qui suis vestimentis iumenta illa strauerunt, quibus Christus Hierosolymam ingressurus mollius incederet. Ait quippe super eodem loco Hieronym. quòd vestis Apostolica, vel doctrina virtutum vel editio scripturarum intelligi potest: sicut Ecclesiasticorum dogmatum varietas, quibus nisi anima instructa fuerit, sessorem habere dominum non meretur. Et Anselmus: Vide *Anselmus.* inquit quòd super iumentum ponebant Apostoli vestimenta sua, sed cætera Iudaica turba sub iumenti pedibus: quia mandatis Apostolorum instruimur & ornamur: legis autem antiquæ mãdata conculcamus, dum carnales obseruationes & circumcisiones reprobamus. Adde q; Ecclesia non solùm intus per Spiritum Sanctum edocta, sed viua voce

Apostolorum & Christi illustrata eius modi horarum religionem amplexa est.

Ad secundũ argumentũ. ¶ Ad secundum respondetur quòd in orationibus priuatis non opùs est voce, sed satis est mente orare, nisi ad excitãdam deuotionem. Quod autem Christus & Paul. secundùm ipsum ait, Spiritu & mẽte orandũ: nihil aliud edocent quàm quòd orantis psalentisque vox non debet esse sicut auiũ garritus: sed mente & spiritu plena. ¶ Tertiũ ar-

Ad tertium argument. gumentum articulo tertio pleniùs dissoluetur, vbi monstrabitur clericorum sacris initiatorum officium, etiam si curam gerant animarum, esse horarum munus persoluere.

ARTICVLVS II.

Vtrùm congruens sit & decorũ ut horæ Canonicæ, Psalmorum, Hymnorumq; alto cantu psallantur.

Vuitcleff. Vualden. POST horarum Canonicarum substantiam & institutionẽ subsequitur modò explorare, vtrũ canticis & hymnis sint persoluendæ. Nam idẽm Vuitcleff. vt eodẽ tomo 5. cap. 16. Thom. Vualden. refert, & de hoc catholicos subsannabat, q̃ alto cantu laudes & preces ad Deum inclamarent. Quam quidem hæresim Lutherani susciterunt, obridẽ tes ceu ridiculis nobis quòd vocibus in tem

Primum dictum. plis obstrepamus Deo. Argumentum istorum est quòd Deus non est surdus aut dormiens, vt clamoribus nostris, quibus excitetur, indigeat. Quocircà nõs Baalaticos appellãt, hoc est sacerdotibus Baal similes: quos, vt. 3. Regum. 18. refertur, deridens Elias vt altiùs inclamarent irritabat subdens: Deus enim vester forsitã cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere aut certè dormit, vt excitetur. Et me dum inter illos agerem quãdoq; de eâdem re sic conueniebãt: Nunquid si tu cum Cæsare cantando collo quereris, aut aliquid ab illo altissimis vocibus & musico artificio deposceres: non deridiculus esses? Quid ergo coram Deo facere nonveremini quod non auderetis coram

Arg. 2. Cæsare? ¶ Secundo arguitur exemplo illius matronæ Samuẽlis matris, quæ vt initio lib. 1. Regum refertur, presis labijs adeò silenter orabat, vt temulenta appareret. Quod q dem exẽplum quasi orantium figura inter sanctos celebratissimum est. Vnde autor in perfecti homilia. 13. Possumus inquit intelligere, vt ostium domus, os corporis, vt non clamósa voce oremus Deum, sed desiderio tacito. Nã ex clamosa inquit oratione multa mala nascuntur: maximè hæc tria. Primũ quòd clamosa voce orãs non credit Deum vbique esse & secreta audire. Secundum q̃ mysteria secretarum suarum petitionũ, quę fortè non oportebat alterum prẽter Deum scire, auribus bonorum & malorum audienda cõmittit. Tertium denique quòd clamosè orans alterum iuxta ipsum astantem orare non sinit. Id quod experientia testatur. Nam dum in ecclesia canitur, nõ possunt astãtes orare, vocibus eorum sensus rapien- *Postremum argumentũ.* tibus. Accedit postremò quòd musica quæ seculares in suis festis vtuntur, sacra ꝓphanare videntur. ¶ In contrarium est autem illud Dauidis Psalm. 149. Cantate Domino canticum nouum. Et rursus: Laudent nomẽ eius in choro. Cui accedit & concilium To- *Concilium Toletanũ.* letanũ quartum, de consecratione, dist. 1. cuius verba sunt, De hymnis canendis, & Saluatoris & Apostolorum habem⁹ exemplũ.

CVM tantoperè isti rerum nouatores & ecclesiasticarum rerum perturbatores ecclesiasticos cantus, vt modò dicebam, propellere à Christiano cœtu contendant, non satis rei præsenti fecissemus nisi hunc addidissemus articulum, de quo Sanc. Thom. 2. 2. quæsti. 91. nonnihil tetigit. Ad quem vnica eademque ecclesiæ receptissima respondetur conclusione. Cantus eccle- *Cõclusio responsiua.* siastici, quibus horæ Canonicæ soleniter celebrantur, vt in ecclesia sunt optima ratione constituti, ita sunt & antiquissimi. ¶ Et quò rationibus testimonia claresc̃at, ab ipsis est nobis sumendum exordium. Sed est cũ primis adnotandum, horas Canonicas in quibus religio colendi Dei consistit, tres habitudines inter nos & Deum continere. Prima est diuina laudatio, quam quidem ei ꝓpter seipsum tanquam summo bono debemus. Hac enim de causa illa à nobis debetur confessio, quòd sit summè infinitęq; bonus, iustus, misericors, &c. atque adeo cunctipotens, omniscius, & quicquid boni in rebus existit, immensa sua continet essentia: & ꝓptereà concinimus ei hymnos & Psalmorũ laudes. Secunda earundem horarum ratio est, vt quicquid nobis ad vitam salutemque tam temporalem quàm spiritualem necessarium est, ab ipso petamus, confitentes nos suas ipsius esse creaturas, atque nil nobis boni nisi ab illo posse contingere. Tertium denique officium quod illi orando persolui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus,est gratiarum actio pro receptis bene-
ficijs. ¶Hoc autē suppositio,rationibus plu-
Prima ratio conclusio. ribus demonstratur conclusio. Primum eñ
omnium laudum conditioni adeò cantus
non repugnat vt maximè ei congruat. Nā
si naturale hominū ingeniū consulamus, in
de heroica carmina ortū habuére vt ipsis so
noro metro decurrētib⁹,Heróū laudes & ge
sta canerent. Quod & Poëta Acneidū pricipio significans alt: Arma virūq; cano. Qua-
re Aristo.8.Poli.ca.5.& Boëti.in Prol.Mu-
sicæ permultū Musicā cōmendant,ceu rem
ad morum affectus plurimū conferentem.
Secunda rō. ¶Imò verò,vt secūdum subnectamus argu-
mentū,symphonia in eiusmodi canēdis lau-
dibus adeò est naturalis,vt etiam autori ipsi
naturæ in cælis eodē modo concini referan
tur. Vnde Apocaly.4.de sanctis animalibus
refert Ioan.quod requiē die ac nocte nō ha
bebant,dicentia,Sanctus,Sanctus. Vnde in
Missæ Præfatione seipsam ecclesia cohorta
tur vt quēadmodùm cæli cælorumq; virtu
tes,Cherubin quoq; & Seraphin socia exul
tatione clamare nō cessant:ita ipsa cū eis cō
cinat. Quare & Deo supplicat vt suas etiam
cū illis voces admitti iubeat dicentis:Sāctus
Sanctus,&c. Quapropter nō immeritò sunt
qui fateantur veris vocibus,licēt supernatu-
ralibus,Deum in cælestibus laudari. Atque
rei huius testimoniū terris Angeli desuper
attulerunt: vbi pastoribus nato domino,nō
solū cum splendore diuinæ gloriæ affulse-
runt,verùm & cantantes intonarunt: Glo-
ria in excelsis Deo. Vnde circa finem secun
di libr.de Epipha.Grego. Cum pastoribus,
Gregorius. inquit,venerare,cum Angelis hymnū dicito,cum Archangelis choros ducito. Sit no
bis ista cōmunis solennitas terrestribus cū
cælestibus cōmunis. Qua ergo oris impu-
dentia hæretici hæc laudum præconia ne-
gare possint?Hac enim de causa militans ec
clesia,nempe quò societatē cū triumphante
initam refert,in duos choros clerum parti
tur,qui alternis vocibus laudes intonent,at
que altero sedente alter stet:videlicet:vt qui
stat,militantium aciem repræsentet:qui ve-
rò sedet,triumphantiū requiē. Quare cùm
vterq; alteri respondeat,ambo,nempe An-
gelicus atq; humanus chorus eundē Deum
Tertiarō. pulcherrima concordia venerantur.
¶Tertium post mortalium naturam & im
mortalium conditionem argumētum sumi
tur ab antiqua lege.Eundem namq; canen-
diritum eodem diuino numine affulsus
Dauid,psalterium cithara composuit quo
canere diuina mysteria consueuerat.Can-
biles enim,in quit,mihi erant iustificationes
tuæ,in loco peregrinationis meæ. Quo qui
dem ritu non solùm Deo quicquid animo
gerebat intimabat, verū & ad depellendos
obsessores da mones vtebatur, vt patet. 1.
Regū.16. Nimirum futuram ecclesiam ad
monens:vt psalmorū concentu insultantes
dæmones fugitaret. Quocircà & in domo
Dei,vt legitur.1.Paralip.23. quatuor millia
psaltes constituit,canentes domino in orga
nis quæ fecerat ad canendum.Ob idq; psal-
mo.146.& duobus sequentibus omnimodè
sanctos Dei admonet,vt hymnis & canticis
omniq; musico instrumento Deo laudes re
sonent. Accedunt & in rei confirmationem
celeberrima illa spiritualia cantica quæ san-
cti Prophetæ & Patres illi⁹ legis Spiritu San
cto dictante ceciniſſe leguntur, & nunc ec-
clesia per hebdomadam concinit. Vt canti-
ca Moysi,Annæ,Delboræ,Isaiæ, Ezechiæ,
cæterorūq; Prophetarum. ¶Neque est cur
quispiam reclamet,cantiones illas tēplo illi
non nostro cōgruere:nam cùm illud figura
fuerit nostri,multò nos magis cōdecent. Vn
Quarta rō. de,quod quartum sit argumentū, cū Chri-
stus Hierosolymā ingreditur, vbi ingressus
in ecclesiam nostram designabatur, concen
tu puerorum psallentiū & cantantiū, Osan
na filij Dauid,exceptus est. Atq; obmurmu
rantibus Iudæis Dominumq; interpellanti
bus qui illos tacere iuberet, respondit: si ta-
cuerint,lapides clamabunt. Igitur si horę ca
nonicæ quatenus laudes diuinæ sunt existi-
mētur,cōgruentiſimū est vt canticis persol
Quinta rō. uantur. ¶Quòd si,vt gratiarum actiones p̄
ferantur,non minùs eis cantio congruit, id
quod Christo ipi,ex quo quintum sumitur
argumentum,in more & vsu fuisse testatur:
Matth.ca.26.vbi postremā enarrans cœnā
ait:Et hymno dicto exierunt in montē Oli
ueti. Vnde colligitur Christū cum suis gra-
tiarum actiones cantando feciſſe. Ait enim
Isidorus. Isidōrus libro sexto Etymolog.ca.34.quòd
hymni sunt cantica laudantium Deū. Qua-
re si sit inquit,laus,& non Dei,non est hym
nus:& si sit & Dei & laus, & non cantetur,
Augustin. non est hymnus. Qua de re Augusti.in illo
libello,quem de laude spiritualium cantico-
rum inscripsit,ex eo quòd Zacharias hymni
voce prophetauit,& Angeli Gloria in ex
celsis Deo,intonarunt,& pueri Hierosoly-
mitæ Osanna inclamauerunt, & Christus
hymnū

hymnum cum discipulis concinit, sic colli-
git:Quis iam habito tali documento de psal
morum & hymnorum religione dubitauer-
it:quando ille qui à cælestibus adoratur, &
psallitur,ipsum cū discipulis hymnum can-
tasse perhibetur?Et Ioan.inquit in Apocaly
psi,refert se spiritu releuante vidisse & au-
disse vocem aquarum multarum,& tronitrū
multorum dicentium Alleluia.Hæc Augu.
¶Neque verò si solēnem orandi religionem
sub precum ratione mediteris, deerit Apo-
Argum. 6. pro conclu. stolicum exemplū, vt canora melodia fiat.
¶Est nanq; sextum argumentum, id quod
Actuū.16.legitur:nempe quòd cùm Paul⁹
& Silas in carcere custodirentur,adorantes
media nocte laudabant Dominum, nimirū
suam causam illi proponentes.Et audiebant
eos qui in custodia erant,& subitò terremo
tus factus est magnus,omniaque ostia aper
ta & omnia soluta vincula. vbi secūdùm Be
Beda. dam alia litera habet quòd hymnum dice-
bant.Quo loco hymnorum psalmorumq;
vim idem Doctor adnotauit: admonens vt
quicunq; fidelium in tentationes varias in-
ciderit,cum Paulo & Sila inter carceris tene
bras hymnizèt,& cum Psalmista Domino
canat.Tu es præsidium meum à pressura q̄
circundedit me.In qua item Apostolica au
toritate illorum trium differentia meditan-
da est:nempè hymnorum, psalmorum &
canticorum,quam & ad Colossen.3. repe-
tit vbi ait:Commonentes vosmetipsos psal
mis,hymnis,& canticis spiritualibus,in gra-
tia cantantes in cordibus vestris. Quo loco
in suis annotationibus Hierony.Hymnis,in
quit,vt trium puerorū,psalmis,vt Dauid, cā
ticis vt Moysi & aliorum. Hæc ille. Canti-
cum enim simplicem vocum intonationem
designat:hymnus carmen:psalmus verò est,
Argum. 7. qui instrumēto musico psallitur.¶Adde &
quod ad Ephes.5.idem admonet Apostol⁹:
Implemini enim,inquit,Spiritu Sancto,lo-
quentes vobismetipsis in psalmis hymnis &
canticis spiritualibus,cantantes & psallentes
in cordibus vestris Domino,gratiam agen-
tes semper pro omnibus in nomine domini
nostri Iesū Christi. Vobis inquit metipsis,id
est in choro vestro alternis vocibus: & in
antiphonas primi Græ cōposuerunt teste Isidoro. Eusebius. cordibus vestris,hoc est,vt spiritus ex corde
profectus cantum viuificet. ¶Antipho-
nas verò,vt Isidorus lib.1.de Offic.cap.7.au
tor est, Græci primi composuerunt: quos
postea Ambrosi.imitatus Latinas excogita
uit. Sicut & hymni,vt Eusebius libr.1.Eccle
siasticæ historiæ cap.18.refert,in conuenti-
bus sancti Marci in Alexandria compositi
sunt multi:quib⁹ & idem Ambrosi. & Hila
rius plures addiderunt,vt cap.5.ait Isidōrus.
Responsoria verò ibidem Isidor. cap. 8.tra-
Rēspōsoria unde instituta. dit ab Italis longo antè tempore sunt reper
ta,& inde sic vocata,quòd vno canente cho
rus consonando respondeat. Lectiones eñ
Rabanus. vt de institutis clericorum,cap.80.ait Raba
nus,antiquissimæ religionis deriuatæ tradi-
tio est,vt choro sedente,ab vno stante legā-
tur:qua finita chorus concinendo respon-
deat:& inde dicta sunt responsoria.Quin ve
Cassiodorus rò,vt Cassiodōrus libr.10. historiæ partitæ
refert,Ignacius Antiochię Syriæ terti⁹ post
Apostolum Petrū Episcopus,atq; adeo eū
ipsis Apostolis cōuersatus, vidit Angelorū
visionem quomodò per antiphonas sanctæ
Trinitati dicebant hymnos.Itaque modum
visionis Antiochenæ probatur tradidisse ec
clesię:& ex hac ad cūctas transiuit ecclesias.
¶Multa deniq; alia commemorari possent,
quibus antiqua hæc ratio laudandi Deū cā-
ticis confirmaretur,quatenus ad naturā rei
attinet laudandi,deprecandi,& gratias agē-
di. Sed illis prætermissis ad alios arguendi lo
cos descēdamus,qui ex parte nostra sumun
Ratio prīa pro cantib⁹ ecclesiasti-cis ex parte hominis sūpta. tur.Cantus enim ecclesiastici, præterquàm
quòd sic cōmodè Deus laudatur,permagnā
habent energiam ad nostram excitandam
deuotionem. Nam cùm sensus sint mentis
organa quos musica suapte natura demul-
cet,illa ratione mens in sublime rapitur ad
diuinam maiestatem cōtemplandam. Vnde
Rabanus. Rabanus de institutis clerico. cap.76.Psalte
rium inquit idcirco cum melodia cantilena
tum suauium ab ecclesia frequentatur, quò
faciliùs animi ad cōpunctionem flectantur.
Augustī. Et Augustī.lib.9.cōfessio.cap.7.refert quem
admodùm tempore suo Mediolanensis ec-
clesia genus hoc consolationis & exhorta-
tionis celebrare susceperit,vt fratres vocib⁹
& cordibus magno studio concinerent, ad
depellendum mœrorem quo propter hære
sim Arrianorum Christiani animi tabesce-
bant:tunc enim ,inquit, & psalmi vt cane-
rentur secundùm morem Orientalium par
tium,nè populus mœroris tædio contabe-
sceret,institutum est.Quod non est sic intel
ligendum ac si noua tunc fieret institutio:
imò erat instauratio illius quam illi hæreti
ci depulerant.Et libr.10.capit.33. voluptā-
tes inquit aurium tenacius me implicaue-
tant & subiugauerant, sed resoluisti & li-

berasti me nunc in sonis quos animant eloquia tua,cùm suaui & artificiosa voce cantãtur.Et infrà cũ Athanasij Alexandrini episcopi morẽ meminisset,qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi,vt pronuntianti vicinior esset, quàm canenti, subdit: verũtamẽ cũ reminiscor lachrymas meas quas fudi ad cantus ecclesię tuæ in primordijs recuperatæ fidei mæ,& nunc ipse cõmoueor,non cantu,sed rebus quæ cum liquida voce & conuenientissima modulatione cantantur,magnam instituti huius vtilitatem rursus agnosco. Ita fluctuo inter periculum voluptatis & experimentum salubritatis,magisq; adducor,non quidem irretractabilem sententiã proferens, cantandi consuetudinem approbare in ecclesia,vt per oblectamenta auriũ infirmior animus in affectum pietatis assurgat. ¶Quin aliam egomet mihi rationem adhibeo eiusmodi cantiones extollendi. Valent enim ad amorem erga nos Dei magnificandum:nam quis nõ vel de hoc Deum suum amet,qui religionis officium tam necessarium, sed tamen quòd ex alia parte nonnihil posset afferre molestię suo sancto nomine institui,vt talis à nobis melodia impenderetur,quæ & laborem leuaret,& animum recrearet ac demulceret. Adde quòd & clemẽtiorem eum nobis eiusmodi spirituales cantilenæ exhibent: nam qui fert vt crimina nostra quibus suam iustitiam offendimus,quæque adeò lugenda potiùs essent & omni mœrore plangenda,harmonico cantu ad suas perferamus aures, quomodo eum non credamus patẽtissimis esse in nos visceribus,atque ad nobis indulgẽdum paratissimum? Vnde Lact.lib.6. Diuinarum institutionum.c.22. Postquàm secularem melodiæ suauitatem quæ humanos animos labefactare solent reprobauit paulò inferiùs subdit: Itaque si voluptas est audire cantus & carmina,laudes Dei canere & audire iucundum sit. ¶Postremà verò horum nostrorum argumentorũ clausura quę sanè rem planissimè pandit, ab experientia sumitur.Qui enim has cantandi ceremonias cõdemnant,interesse catholicis ecclesijs cuperem,in quibus concentus cum venustate & religiosa modestia canitur & postea, vt hæreticorum templa viserent,vbi silentium nihil aliiud quàm ecclesiarũ cadauera refert vt illo discriminis interstitio de vtroque iudicarent. ¶Hocveruntamen in calce demũ quæstionis silendum non est quòd,vti in reliquis sanctis ceremonijs accidit,ita & in hac potest absurdus excessus obrepere: nempe si profana inter spirituales cantiones admittãtur,vel aliqua quæ pias aures offendãt, vt in natalitijs Domini & in alijs festis diebus alicubi consueuit.Aut si ex præfectorum in curia ineptissimi ad canendum admittãtur qui aures obtundant & attentionem perturbent.Quæ quidem Hierony.vt distinct.92. can.Cantantes.refertur,reprehendit.Quanuis hoc pro ratione populi expendendum est. In villis enim & rusticanis oppidis etsi haberi non possit vrbicus canticus, nõ ideo est absurdus existimandus. ¶Organorum autem vsus neutiquàm est repudiãdus,cùm & sacris testimonijs comprobetur, & vbiq; sit celebris. Tametsi in Capella Pontificis Sũmi non sit admissus. Alia verò instrumẽta neque prorsus approbanda sunt, neque omninò respuenda,sed consulenda est prudentia quænam illorum locum sanctitatis deceant.De quibus Sanct.Thom. quæstio. citata,nil aliud inquit,nisi quod antiquo populo magis quàm nobis congruebant.

Ratio altera autoris.

Lactantius.

Postrema ratio.

In ecclesiasticis cantibus excessus immodicus & nitupera bilis est.

Organorũ usus.

Iudicium de alijs instrumentis musicis.

AD primum igitur argumentum respondetur,vel de hoc hereticos esse blasphemos,quòd Ecclesiasticos cantores cum sacerdotibus Baal componunt.Haud enim de hoc Elias illos irridebat quòd canerent, sed quòd lapides & marmora,& mortuos homines,ac denique dæmones illa ratione colerent,quos arbitrabãtur clamoribus esse ad audiendum excitandos.Qui verò ad animi lætitiam & deuotionem excitandam canunt, seu vt Deo illum referant honorem, laude digni sunt, non vituperio. Sicuti Hierosolymitæ Christo acclamantes Osanna. Et pueri in fornace, Angelorum instar,Hymnos psallẽtes. Quare neque aliud simile quod ab humana maiestate ad diuinam afferunt,quidpiam ad rem attinet. Eò enim non decet coram humanis principibus preces cantando fundere, quod non sunt vt dij colẽdi:tametsi & heroũm laudes, vt suprà diximus,in ipsorum præsentia, cani soleant.

Ad 1. arg.

¶Secundum autem argumentum ab Anna Samuélis parente deductum: de priuatis tantùm orationibus procedit, atque adeò sanctorum documenta,quibus iubemur silenter orare.Secùs autem se res habet de solennibus quæ nomine publico fiunt. Neque vllum est absurdum vt dum in choro canitur,populus,si orare nequit,auscultet.

Ad secũdũ.

Ad postremum autem verbum respõdetur, q̃ secularis musica in ecclesijs non est licita: ecclesiastica verò non est profana.

Ad postremum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm tam illi omnes qui sunt sacris initiati quàm qui titulum habẽt ecclesiastici sacerdotij, ad horas dicendas teneantur.

IN primo articulo mõstratũ est quemadmodum ad orandum solenniter necessarium fuerit quatuor esse cõstituta, nempe personas,orationumq; subst antiã, loca & tempora,quibus & ex ipsa natura rei quintum intelligitur adhiberi,videlicet,intentionẽ atq; attentionem.De primo ergo,scilicet,de personis,in isto articulo,de reliquis verò in subsequentibus dicẽdum est. At q̃ non omnes qui sacris initiati sunt teneantur ad diuinum officium, arguitur argumento illo quod suprà tetigimus,in ecclesia dispertita sunt clericorum munia:alij nãq; animarũ curę sunt mãcipati, alij verò vel ad prædicandum,vel ad alia negotia quæ ad rem ecclesiæ attinẽt: ergo illi qui alijs sic impediuntur, nõ est cur ad horas canonicas obligentur. ¶Pari modo arguitur secundò,q̃ neq; omnes sacerdotia habentes ecclesiastica ad horas soluẽdas teneantur,tum q̃ beneficia propter diuersa officia sunt instituta,vt præstimonia,quę,vt fertur,ratione studij constituta sunt: tum etiam q̃ eâdem ratione qui in religione ante professionem probantur canonicum officium pendere tenerentur,cò q̃ illis fructib⁹ pascuntur quibus populus propter eiusmodi spiritualia officia religiosis erogat. Quod tamen non est rationi cõsonum.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

¶Tertiò deniq; arguitur. Si eiusmodi clerici ad horas dicendas tenerentur, id maximè esset de iure diuino,in quo religionem horarũ canonicarum fundatam esse suprà monstratum est.Quod si verum est,consequens fieri videtur vt Papa super his dispensare nequeat,cuius tamen contrarium mos habet & vsus. ¶In cõtrarium autem est.c.Presbyter.de celebratione Missarum. quo omnes presbyteri obligantur ad diuinum officiũ: vbi nomen presbyteri secundum glossam extenditur ad omnes clericos: iuxta tenorem capi.Si quisquam.de cohabitatione cleric.& mulier.

DE hac quæstione quædã sunt inter Doctores cõstituta,quædam verò quę vix

possunt certa ratione definiri. Duę inquam causæ pro certis habentur, quarum per se vtraque ad pensum horarum canonicarum obligat,nempe ordo sacer & ecclesiasticum beneficium. ¶Ad quæstionem igitur duabus conclusionibus respondetur. Prima: Omnis clericus in sacris, puta subdiaconus & illo superior tenetur officiũ psoluere diurnum,ac nocturnum.Conclusio est quam tenet glossa,complectiturque Panormita. & reliqui Doctores canonici iuris pręcipui nominis, super dicto capi. presbyter. de celebrat.Missarum.Est sententia Diui Thomæ quotlibeto.6. artic.8.& vnanimiter Theologorum.Nam quanuis in dicto cap.quod.vt suprà diximus,est concilij Agathen.de solo presbytero mentio fiat: tamen Innocent.c. dolentes,minores etiam clericos exprimit. Et dist.92.cap.finali.expresiùs obligantur presbyter, diaconus, & quilibet clericus ad quotidianum officium. Ratio autem,quæ optima est iuris interpres, inde emergit, q̃ qui sacris initiatur,singulari Dei cultui mancipatur,atq; in illo constituitur statu qui ad diuinas laudes institutus est: iuxta illud Isai. 43.Omnem illum qui inuocat nomen meũ, in laudem meam creaui illum. laudum autẽ ordo & modus, vt suprà diximus, ab ecclesia lege sanctus est: ergo eo ipso quòd quis in clericorũ ordinẽ suscipitur, tali est vinculo obligatus.Quapropter,hoc quàm maximè cupio cunctis clericis esse persuasissimũ, vt quicquid negotij eis incumbat,siue literarum studium,siue gubernandi, aut legendi munus, aut etiam prædicandi cõstitutissimum habeant nunquàm vllam interpollare canonicam horam:certò videlicet, sciẽtes hoc esse proprium genuinunq; eorum officium,atque adeò cunctis alijs prę ferendum. Eò præsertim quòd tempus statis orationibus dicatum, ex quocunque alio succidatur negotio, nunquàm impedimento est, Deo sic disponẽte, quo minùs bene expediatur.

Duæ causa vtraque ad pensum horarum canonicarum ex quib⁹ oriũtur obligatio ad psolbus conclusionibus respondetur.

Prima conclusio.

Glossa.

Panorm.

D.Thomas.

Innocentius

¶De clericis autem qui in minoribus sunt ordinibus constituti, quique nulla potiuntur ecclesiastica præbenda, quanquàm Panormita. loco citato in alteram partem propendeat,absq; dubio credendum est ad nullas teneri canonicas horas.Neque eius ratio vllius est momẽti,videlicet, quòd, vt ipsum nomen clerici sonat, assumuntur in sortem domini. Haud enim sic assumuntur, vt statum firmiter mutẽt:nam quandiu integrum illis est matrimonio se copulare, statum nõ

Clericii minoribus constituti, ad nullas horas canonicas tenẽtur cõtra Panorm.

mutant. Itē quia functio illorū ordinum in solo præparamento templi vasorumque finitur: neque ordinem habet proximum ad eucharistiæ sacramentum: ceu officium diaconi, & subdiaconi. Et quanuis Palud. in. 4. distin. 15. q. 5. dicat quòd ad aliquid plus teneantur quàm laici, non est credendum de præcepto: ita vt eius omissio aliqua sit culpa: sed forsan de honestate si voluerint. Quare non solùm qui prima tantùm tonsura ordinati sunt, verùm neque alij aliorum graduum infra subdiaconatum tenentur ad cāticum graduum. Neq; vlla est lex & consuetudo quę talem injiciat scrupulum: neq; episcopus ad hoc potest obligare. ¶Secunda cōclusio. Quicunq; habet ecclesiasticum beneficiū aut præbendā sub clericali titulo, tenetur sub reatu lethalis criminis ad plenum horarū canonicarū officiū. Et est intelligenda cōclusio cū præcisio ne sicut præcedens. Itaq; sicut sacer ordo sine beneficio obligat, ita & beneficiū absq; ordine sacro. De hac quidē cōclusione expressum iuris textū nō vidi: annotatur tn cap. fi. dist. 91. cuius verba sunt, qđ presbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus ecclesiæ deputatus, ad quotidianū officiū teneatur: vbi verba, deputat⁹, intelligunt per titulum alicuius beneficij, vt distinguatur à prioribus membris presbyter, & diaconus. Facit & verbum cap. finalis de rescrip. lib. 6. Beneficium non datur, nisi propter officium: nam peculiare, ac ꝓpriū clerici officiū, vt suprà diximus, est horarū canonicarum pensum. Facit & cap. cùm secundùm Apostolum. de præbend. vbi sancitur, clericos omnes ad onus eligi, atque adeò non esse à mercede depellendos. Ac sub inde iubetur neminem sine titulo, aut beneficij, aut patrimonij esse ordinandū: aut si sc̄ùs fiat ꝙ episcopus ei victum præbeat. Cū ergo merces propter onus debeatur, & prium onus clerici sit dicere officium, fit vt ex quacunq; præbenda nascatur hæc obligatio. Atque hac de causa sic sumus conclusionem moderati, vt talis præbēda possideatur clericali titulo: nā qui titulo seculari decimas percipiūt, vt reges & equites: & cōcionator & lector: non tenentur ad huiusmodi horas soluendas. Quam ob rem eos qui præstimonialia sacerdotia possident, licēt alij aliter sentiant, excusare non auderem ab officio diuino persoluendo. Eò quòd ille titulus, clericalis est, & non secularis. Nam quòd dicunt illa fuisse instituta tantùm ratione stu

Paluda.

2. Conci.

Probatio. 1. cōclusionis.

Moderatio cōclusionis.

Qui præstimonialia sacerdotia possidēt, ad officiū diuinū tenentur.

dij, nō ea pollet iuris autoritate, vt ob id sint ab eiusmodi munere exonerandi. Quare de concess. præb. cap. quoniam. lib. 6. præstimonia inter cæteros ecclesiasticos titulos cōmerantur. Quocirca nō tenetur opinio Laurentij, vt bene ait Sylvest. verbo. hora. §. 3. dicentis, clericos in minoribus ordinib⁹ beneficiatos qui per alios seruiunt, excusari posse ab officio diuino: imò satius ait Panor. loco citato quod cum horas pendere, officiū sit personale, semper ad illud tenētur. Et quāuis Ioannes Andreas in Nouellis dicat ꝙ libenter videret, si ecclesia ratione studij liberaret huiusmodi beneficiatos in minoribus, non habentes animarum curam, vt tantùm recitarent officiū Virginis, profectò non esset salutare consilium: eò quòd ecclesiastica stipendia præcipuè, vt diximus, propter huiusmodi officia pendūtur. ¶Illos autem qui tantùm habent pensiones, quia nullum habent ecclesiasticum titulum, sed merum ius petendi ab illo qui titulum habet, iam sæpe diximus minimè ad canonicas horas teneri. ¶Dubium autem restat quando præbenda est tenuissima. Sunt enim qui eatenùs hanc conclusionem affirment, vt etiam dum beneficium tenuissimum sit, adeò vt neque ad miseram ducendam vitam sufficiat, nihilominùs obligare cēseant. Imò verò & si merum titulū sine fructibus quis habeat, nō excusent à culpa, si horas canonicas prætermiserit. Atq; hoc sequitur Sylvest. ver. Hora. §. 3. Et quidam è recentissimis Theologis. Sed profectò multò libentiùs in contrariam sententiam subscriberem. Nam cùm clericus citra subdiaconū ad officium nō alia ratione quàm stipendij ad officium diuinum teneatur, quando beneficium adeò est exiguū vt ferè pro nihilo reputetur: non est cur talem obligationem inducat. Nec vincit obiectio dicentium illi esse imputandum, qui illud recepit: nam tenuissimum beneficium ex natura sua non obligat. Quare qui illud recipit nō obligatur. Dixerim tū tenuissimū, vt fere pro nihilo reputet: nēpe si his tēporib⁹ summā saltē octo ducatorū non attingeret: nā si ditius est, quāuis nō sufficiat ad victū: si tū pauperi clerico bona esse posset pars sustentationis, non omninò possidens excusatur. De hoc ergo sapientum prudentia consulenda est. ¶Pari modo de illo censendum qui vel litigiosum, vt ait Palud. merum habet titulum præbēdæ sine fructibus, idq; ex concessione Pontificis, eosdem fructus alte-

Reprobatur opi. Laurē.

Sylvest. Panormi.

Ioan. Andr.

Pēsionarius tantū nō tenetur ad horas.

Dubitatio.

Qui solum habet titulum beneficij.

Fructib⁹ nō tenetur ad officium diuinū Caiet.

alteri reseruantis, itaq; in sua potestate non sit illos percipere, vt ait Caiet. in Sum. verb. Hora. quandoquidem obligatio nō emergit, nisi ex sacro ordine, vel ex perceptione mercedis. Neq; in cōtrarium solida est superior obiectio, videlicet, illi esse imputandū qui tale beneficiū accepit: nam quod autoritate sit Papæ, alteri non imputatur. Cùm ergo sacerdotiū fructibus suis priuat, videtur possessorem ab obligatione absoluere dicēdi horas. Secùs res haberet si per illum qui præbendam possidet staret, vt fructus non perciperet: vt potè si vel alteri gratis daret, aut propter excōmunicationem, aut quia non residet, illis priuaretur: tunc enim non esset ab orādi ligamine absolutus. ¶Petrus de Palude loco citato eos propterea excusat qui Breuiariū nō habent neq; emere possunt. Quanuis dicat quòd debent officiū addiscere. Porrò verò eiusmodi excusatio non est cur admittatur. Etenim cùm nemo sit in clericalem ordinem admittendus, qui nō habeat vnde viuat, nemo clericorum excusatur si Breviarium nō habeat: imò ante quàm haberet, non esset ordinandus. Eò potissimùm quòd Palude loquebatur anteq̄ essent impressiones. Modò nanq; viliùs emuntur. Diuersa verò est ratio vbi fortuito casu quis Breuiarium perdidit: neq; est in loco vbi haberi possit. ¶Addiscere verò officium vt me moriter dici possit, nemo lege cogitur: quia res est non omnibus bene possibilis: satis enim est si legere sciat. Quare si quis esset, aut inter infideles, aut in ꝓuincia, vbi breuiariū neutiquā reperiretur, legitima obtegeretur excusatione. Eādem ratione excusantur, & cæci, aut ita oculis caliginantes, vt legere ne queant. Tametsi dum aliquas horas memoriter proferre possent, fortasse tenerentur. Quanuis neq; omninò sim certus, an essent rigore cogendi: quandoquidem tenacitas illa memoriæ accidentaria sit: licēt tutiùs esset, vt se obligatos censerent. ¶Pari modo qui sic esset impedit⁹, aut circa infirmos, aut aliter, vt nullatenùs posset orare, itidē excusaretur. Quanuis fraus semper cauenda est, eò potissimùm quòd huiusmodi obligatio artissima est à iureque diuino descendens. Imò verò si vlla mihi adhibenda est fides, cōiicio, vt qui ex choro mittūtur ad thurificādum altari, simpliciter non teneantur Magnificat & Antiphonam dicere: quia neque coguntur memoriter scire, nec alium tūc secum portare librum. Eò præsertim ꝙ dum illi in re illa ad celebritatem eiusdem officij occupantur, totus chorus pro illis supplet. Imò nescio an ille qui organis choro respōdet teneatur posteà officiū pendere: quia in primitiua ecclesia tantùm erat vnus liber in choro. ¶In infirmis autem atq; in alijs similiter impeditis manifesta est excusatio, dum modo absq; omni fraude ad prudētiam boni viri impedimentum existimetur esse legitimum. Quanuis re dubia cōsilium medici, authoritasq; prælati vti in ieiunijs, intercede re debeat. ¶At de alijs iuris impedimētis he sitare quis posset: videlicet, vtrùm excōmunicatus, irregularis, & degradatus ab orandi vinculo immunis fiat. Apparet enim inde sic res habere ꝙ ab alijs officijs iure cohibētur. Sed nihilo minùs respondetur nullatenùs excusari. Nam vt habet glo. can. leg. 16. q. 1. nemo ex suo delicto facit conditionem suam meliorem. Et ideo isti tenentur ad ea quæ sunt oneris: licēt illis priuētur quę sunt honoris. Debet tamen excommunicatus solitariè officium soluere: quia non pōt se publicis officijs ingerere. Tametsi nisi sit nominatim excommunicatus, aut manifestus clericorum percussor, non tenetur alijs, vt aliàs diximus ipsum euitare: sed potest quisq; cū illo orare. Irregularis verò & degradatus qui excōmunicatione non est irretitus, in choro etiā potest cū alijs officium soluere: quoniam solùm impediuntur ab administratione sacramētorum, & executione ecclesiasticæ iurisdictionis, & à susceptione ordinum. ¶Post hæc autem, quod omnium maximū dubium ingerit, est de religiosis, qui nōdum maiores ordines susceperunt. Maximum in quàm dubium: non quòd non sit omnium opinio, vt ait Sylvest. loco citato, & Panormita. & omnes Iurisconsulti: & Dī. Antoninus. 3. pa. ti. 13. c. 4. Neque est qui contrarium asserere audeat, neq; ego auderem. Sed dubium est de iure, aut ratione. Nā cùm neutrum superiorum capitum: nempe neq; ordo sacer, neq; beneficium illos cogat, nulla apparet fieri reliqua obligationis ratio. Qua propter Caieta. in sua Summa, verbo, hora: Certè inquit, nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio) nō tenētur ex professione. Hactenus ille. Quòd enim aiunt teneri ratione voti ex cap. licēt. de voto, non satis habet cogendi vim. Illic em̄ solū habetur ꝙ si quis qd vouit, teneatur illud soluere: religiosi autem tria tātùm suscipiūt essentialia vota; & pollicentur viuere secundùm suas constitu-

Limitatio superioris assertionis.

Paluda.

Exploditur præterita sententia Paluda.

Impeditinō tenentur.

Dubium de religiosis.

Sylvest. Panorm. Anton.

Ratio prima ineffi-cax ad colligendum religiosos, ne teneatur diuinū officiū persoluere.

Infirmi ab horis recitā dis excusan tur.

Quæstio.

Solutio.

Glossa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hierony. stitutiones. Vnde Hierony. ad Heliodōrū: & refertur. 16.q.1. Alia est inquit causa monachi, alia clerici: illi de altario viuunt, &c. Et ad Rusticum monachum: Sic viue in monasterio vt clericus esse mereris: cùm in clericum te populus elegit, age ea quæ sunt clerici. Hoc ergo differt religiosorum ordo à clericali, quod clerici deputantur ecclesiarū seruitio: religiosi verò non nisi cōtemplationi.

D. Thom. Cui quidē discrimini applaudit Di. Thom. 2.2.q.vlt.arti.8.ad secundum. Secunda verò ratio, quæ omnibus est celeberrima: videlicet quòd viuunt ex eleemosynis, quæ propter diuinum cultum ipsis à plebe eroganturnihilo maius habere videtur vigoris pōdus. Decimæ nanque sunt propria merces

2. Ratio etiam inefficax. seruientiū ecclesijs: reliquæ verò eleemosynæ non habent illud onus annexum: atqui rari sunt Cōuentus ex decimis viuentes. Præterquàm quòd tales decimę potuerunt illis, sicut reliquis pauperum hospitalibus absq; tali onere adiudicari. Et qui absque decimis viuunt, licèt eleemosynas percipiāt, erogantur illis, tū sicut cæteris pauperibus. Et esto pro benefactoribus orare teneātur, nō tamē ideo canonicum persoluere officiū. ¶ Quod

Argumen. autem mihi argumētum occurrit, omnium molestissimū est. Si religiosus choro deputatus, qui tamen non est in sacris, teneretur ad officium, non posset absque Papæ dispensatione illo onere eximi: & tamen si in eadem religione fiat laicus, quos nos Cōuersos vocamus, non tenebitur amplius ad officium canonicum: illa autem mutatio nulla indiget Papæ dispensatione, sed per solum prælati assensum fieri potest. Mirabile ergo cuipiam fortè apparebit, quòd solus prælatus possit monachum liberare ab officio persoluendo, ad quod tenebatur. Nam si dicas pariter qui beneficium habet, teneri, à qua tamē obligatione si illud relinquat, liberatur, nullam præ te fers rei nostræ similitudinem: nam illa obligatio tantùm erat ,ppter mercedem: obligatio verò monachi debet esse ratione status, quē relinquere nequit. Quare qui ex choro subductus fit conuersus, statum religionis non mutat. Si ergo cōuersus non tenetur, apparet quòd neq; ille qui deputatus est choro: nisi sit in sacris. Et simile argumentum, imò validius fit de sanctimonialibus quæ ex choro distractæ fiūt laicæ. ¶ Quòd si nos vicissim redarguas, saltē eiusmodi religiosos teneri vinculo suæ regulæ, de hoc nō cōtēdimus. Obligabūtur eñ tūc saltē in ordine nostro, nō ad culpam, sed ad pœnā, vt de religiosis laicis illicò dicturi sumus. Quæstio autem est de præcepto quale est in subdiaconibus & suprà. ¶ His verò nō obstātib⁹, etsi negari nequeat, si vim tātùm rationis cōsulas, permultùm mouere, haud tamē negandum est celeberrimā, eademq; laudabilem consuetudinem, vno antiquorū patrū cōsensu approbatam, vim habere præcepti: videlicet, vt nullus religiosorū, qui choro dedicati sunt, ab eiusmodi obligatione *Solutio post te conclu.* soluendi diuinum officium excipiatur. Imò verò neque nuda hic confitenda est consuetudo, verùm & lex etiam est agnoscenda. *Suadetur proxima assertio.* ¶ Arguitur ergo in cōfirmationem præsentis sententiæ. Vniuersi & singuli monachorum conuentus cuiuscunque spiritualis ordinis, qui sub ratione solennis voti ab ecclesia sunt approbati, tenētur in communi diuinum officiū celebrare: ergo quotquot eidē muneri addicti sunt, quoties choro defuerint, tenentur idē officiū pendere quod illic publicè canerent. Antecedēs, pfectò nemo posset, neq; vllus auderet negare: nā vbi ecclesia religiones secūdùm euangelium instituit, eas videlicet, quas rei spiritualis gratia admisit, easdem diuinis laudibus mancipauit: quippe cùm illud sit præcipuum contemplationis munus: atque adeò, si vbi fieri potest, præfecti negligentia tale officium *Prælati negligētia circa soluendā diuinū offm. cū in cōmuni, peccatū mortale est.* in communi non fieret, citra dubium mortale illi esset crimen. Loquor de religionib⁹ antiquis: nam si alius religionis modus contra huiusmodi obligationē admittatur, certè vix nomen religionis meretur: quippe quæ maximo splendore religionis careat. Consequentiā verò argumenti fortasse quis neget, cogitans sat esse eos qui sunt in sacris tale officium soluere: reliquos verò dum adfuerint choro. Attamen consequentia inde maximam habet probabilitatem, quòd tota religio eidē muneri mancipata est: atque adeò sicut clericus ratione ordinis, ita & religiosus choro mancipatus, ratione religionis ad officium tenetur. Quare Sanct. Thom. *S. Thom.* loco nuper citato. 2.2. quæst. vlti. in sol. ad secundum, quicquid Caie. autumet, solos laicos monachos excipit ab officio clericorū. ¶ Quòd si hoc de viris religiosis verum habeat, idē est & de sanctimonialibus cēsendū. Nempe quòd teneantur in cōmuni, vbi fieri potest, ad officiū diuinum, sin minus, priuatim. ¶ Quocirca ad primum argumentum respondetur, quòd etsi monachorum status sit

sit cōtemplationi addictus, contemplatio tamen in officio diuino persoluendo potissimùm consistit. Saltem ille potissimus est cō-

Ad secundum. templationis effectus. ¶ Ad aliud verò argumentum, quod fateor esse difficile, respondetur quòd ea ratione qua quis est choro deputatus, obligatur statas horas persoluere: sed quomodocunque inde amoueatur, ab eodem sit vinculo liber. Hanc enim liberandi facultatē apostolica sedes in institutione religionum, earū præfectis indulsit. Et quando ratione status dissolui nequirēt, nihilominùs prætualere deberet, tum cōsuetudo quæ vniuersis religionum patribus vim censetur habere præcepti: tum etiam quòd hæc facta licētia, vt religiosi, ac potissimùm sanctimoniales ad diuinum officium nō tenerentur, nullum eis fieret reliquum exercitium spirituale, quo tēpus pro ratione sui instituti expenderet. Et re vera de me fateor nescio qd erroris presentisscre dum mihi cogitatio animam subit negandi tam illustrem consuetudinem vim habere præcepti. ¶ Eos autem

Valud. qui nondum professi sunt, quānis Petrus de Palu. loco citato in. 4. dist. 15. q. 5. duplici capite cosdē obligari cēseat, videlicet, & quòd eleemosynis sustententur, & p̄ priuilegijs religiosorum gaudeant, vt patet, de sent. ex cō. lib. 6. c. religioso. tamē cùm hæc assertio nullo iure fundetur, vt probe ait Sylu. loco citato, nō est cur recipiatur. Enimverò cùm nec religionis habeant statum, neq; clericalem, nulla super les sit causa illos obligandi.

¶ Similiter & de religiosorum laicis Augus. de Anchona, quem Di. Anto. 3. par. titu. 13. cap. 4. citat, & sequi videtur, censuit: videlicet, quòd sub reatu mortalis delicti teneantur ad diuinum officium sibi præscriptum. Melius tamen rem alij conijciunt, quorum

Solvitur. Monachinō professi nō tenentur ad officium diuinum. contra Paluda. Augustin. de Ancho. Antoninus. Solvit. De monachis latius authoris in dictum. dentē tiam Sylvest. illic amplectitur: nempe quòd non teneantur: quandoquidem non sunt diuino officio dedicati. Quapropter quòd præfecti religionis illi laicorum ordini non adnumerandum iniunxerit, non aliam vim habebit præcepti, quàm quæ in tali religione exprimitur. Quare in nostro ordine illud vinculum non obligabit ad culpam, nisi vbi cō-

Ad 1. argu. temptus irrepserit, sed ad pœnam pro arbitrio prælati.

AD primum igitur capitale argumētum respondetur qđ. vtcunq; dispertita sint

Ad. 2. arg. Quia clericorum officia, vniuersis tamen commune est horarum canonicarum pensum. Et pariter respōdetur ad secundum, q

Ad 3. arg. qualecunq; quis possideat sacerdotium sub titulo clericali, etiam præstimoniale, tenetur ad officium persoluendum: vt circa secundā cōclusionem monstratū est. Et de religiosis non professis declaratum est, quòd non teneantur. ¶ Ad tertium deniq; in quo de dispensatione super hoc vinculo interrogabatur, respōdetur, obligationem hanc partim esse de iure diuino, partim de iure positiuo. ¶ Nam in genere quòd omnes clerici sacris initiati ad aliquod officium diuinum persoluendum teneātur, ius diuinū est, super quo Papa dispensare non potest. Quòd autem hoc aut illud dicatur, ius est positiuum ecclesiasticum, vt statim articulo proximo patebit, super quo adeo Papa, ratione id legitima exigente, dispensare potest.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm ordo & modus sit aliquis persoluendo diuino officio necessarius.

POst quàm visum est quinam sint illi qui diuinum dicere officium tenentur, sequitur de alijs tribus circūstantijs: nēpe quid, quādo, vbi. Ma de modo articulus subsequens adhibendus est. Et q̄ quātum ad substantiā nul-

Argum. 1. lum sit officium determinatū, arguitur: nam vt habetur can. in die. de consec. dist. 5. diuersæ ecclesiæ & religiones diuersa canunt. Et can. placuit dist. 12. prohibetur monasterio rum consuetudines cū secularium ecclesijs cōmiscere: nil ergo certi statutū est omnib⁹ necessario canēdū. ¶ Secundò. Nec tempo-

Argum. 2. ra sunt necessaria: quia ordo nō est de essentia, vt ferè vsus habet clericorū: &. c. presbyter. de celebr. Missa. insinuat præcipiens, vt ruralis sacerdos post matutinū officiū pensum statim aliarum horarum persoluat, anteq̄ infirmos visitet & in rus exeat: nō ergo temporalis horarū ordo necessarius est. Imò neq; circunstantia loci, quia vbicunq; quis officium soluat, etiam extra ecclesiam implet præceptum. ¶ In contrarium tamen faciunt canones, de his. & placuit. 12. disti. vbi præcipitur vt idē ordo psallendi secundum metropolitanam ecclesiam ab omnibus teneatur. Et in dict. c. Dolentes. præcipitur de notio, & attentio.

QVinque proposuimus in superiori articulo de horis canonicis disputanda: nempe qui teneantur, ad quid, quando, vbi, & quomodo. Vnde cùm primum il

lic

lie fuerit expeditum, & quintum singularē articulum exigat, superest vt ad præsentem quæstionem secundùm aliorum numerum tribus conclusionibus respōdeamus. Prima ad orationem substantiam spectans, est: Ea quæ horis canonicis canēda recitandave sta tuta sunt, nō eadem prorsus in omnibus ecclesijs & religionibus existunt. Radix conclusionis est illa quam articulo proximo te tigimus: videlicet, quòd etsi pensio officij di uini iure diuino, ac naturali præcipiatur, tñ quod hæc aut illa dicātur, ius pontificiū est: quæ ideo pro diuersis annitemporibus, pro diuersisq; prouincijs & hominū ingenijs va riantur. Vnde can. in die. de consecrat. di. 5. ait Gregorius septimus, in tempore paschali tres tantùm psalmos totidemque lectiones cantari. Cuius causa intelligenda est duplex aut triplex: scilicet, ad recreandos animos à quadragesimali labore: & ad significandum tum dies quibus Christus in sepulchro re mansit: tum etiam Resurrectionis lætitiam. ¶ Alijs verò festis nomē psalmi cum eodem lectionum numero: in festis autem satis sunt lectiones tres. At monachi nigri duo decim psalmos canunt, & alij octodecim: sed alij toto anni circulo tribus contenti sunt psalmis. Quod, vt illic ait Papa, non ex regu la sanctorum patrū, sed ex fastidio, & negli gentia comprobantur facere. Vnde cap. no uit. d. 12. idē Pontifex Augustinum Anglo rum admonet, vt ex multis ecclesijs colligere ea satagat quibus ecclesiam illam nouā sa lubrius instituat. ¶ At verò etsi ecclesiæ nō nihil varient: nihilominùs lex illa seruanda est quæ eādem distinctione, cano. de his. & can. placuit. constituitur: nempè vt vnus sit psallendi modus secundùm morem ecclesię metropolitanæ: atq; in relegionibus secundùm sua cuiusque statuta. Et quanuis nonnullorum opinio sit, vt possit quisque sequi vsum ecclesiæ Romanæ, nō facilè credidem rim in singulis personis sine autoritate Pōti ficis esse liberū: nam qđ in cap. nouit. citato admonetur August. Anglorum vt cōsuetudinem ecclesiæ Romanæ consulat, id intelligitur ad sanciēdas leges illius nouę ecclesiæ: non autem vt eandem quisque licentiā primatim accipiat. Quare licèt non prorsus cōtradicere ausim Caiet. sententiæ, inquientis in sua Summa non esse reatum mortalem solui officium de sanctis, die qua deberet de feria: neq; solui iuxta ritum Romanę ecclesię dum deberet iuxta monachale institutū.

Prima conclusio.

Lex canonica de psallēdis horis.

Non est liberū singulis personis sequi usum Romanū in recitādis horis absq; superioris autoritate.

haud tamen culpa omninò caret: nec tam laxæ remittendæ sunt in re eiusmodi habenæ. Imò debent Antistites & religionū præfecti omninò eiusmodi ausus cohibere: videlicet, ne vllus clericorum, aut religiosorū aliter priuatim officiū pendat quàm in choro faceret. ¶ Illud nāq; Directorij documentū q̄ qui ad titulum patrimonij ordinatus est potest quod libuerit officium diuinum soluere, nullum habet iuris fundamentū. Obligatio enim orādi non nascitur solùm ex beneficio, sed ex clericatu: & ideo tenetur qs que & in hoc quoque matrici ecclesiæ suæ esse subiectus, nisi dum in alia ecclesia sacerdotium obtinuerit, nam tunc illius more canere, atque adeò orare debet. Et si in plurib⁹ ecclesijs habeat beneficium, illam debet sequi cui magis tenetur seruire.

Directorij documentū, nullū habet iuris fundamentum.

¶ Fateor equidem prolixitatē nimiam psalmorum, molestissimamq; precationum inculcationem aliquarum ecclesiarum subditos sæpenumerò ab officio illo pacto soluēdo absterrere, atque adeò in causa esse vt cōpendiosius Breuiarium exquirant. Hoc eū, vt libro primo dicebamus, cum primis latores legum animo prospicere debent, nè illas leges ferant quas temporis longinquitas propter ipsarum intollerantiā corrōdat. Putant enim homines magis pij quàm prudentes bene rei consulere, si psalmos ad psalmos, orationes ad orationes lege accumulent, cùm tamen occasionem potiùs offerant, vt breuius eiusmodi orandi instituta pereant. Fuit olim sanctissimè institutum, vt creberrimè de tempore penderetur officiū: qua ratione totum Psalteriū hebdomadatim recurrebat. Aucta tamen postmodùm sunt tot viuorum, ac mortuorum suffragia, preces, ac litaniæ, vt itum iam fuerit ad breuissima sanctorum festa excogitanda: adeò vt neq; in Quadragesima vel tribus diebus officium de sanctissimo tempore celebret: quod profectò, præsertim inter religiosos, neque ratione studij decōrum est. In ordine autem nostro sic consultum semper fuit mediocritati, vt officium nobis tēporis vsu sit frequentissimum. ¶ Per hæc, si vera sunt perpendere ea quisq; potest quæ de nuperrimo Breuiario Romano li. 1. adnotare cœpimus. Primùm quòd finis orandi non est Psalmos addiscere, aut sacrarum scripturarum studiū, vt illic habetur, sed laudes Deo dicere, precesque fundere. Quare non sunt responsoria, antiphonæq;, & hymni, atque aliæ

Gregor. 7.

Cēsura Breuiarij Romani.

aliæ cantiones aspernenda, quæ non solùm tam longa sanctorum patrum series, tanta cum meditatione & consultatione pro singulorum temporum rationibus constituit, verùm & angelicus chorus cœlitus attulit. Enimuerò si, vt eodem loco dicebamus, ciuilis legis antiquitas tantum sit honoris digna, vt nisi virgētissima necessitate sit mutanda, multò id minus permitti debet in sacrorum legibus & institutis quibus populus ab antiquo imbutus est. ¶ Sed aiunt, Breuiarium illud non esse excogitatum, vt publicitus in ecclesijs cantetur, sed vt priuatim quisque horarum pensum soluat. Hoc autem obtenticulum multorum profectò est incommodorum causa. Primùm enim cum clericorum cœtus ex omnibus cōstet, si singuli semel illo orandi modo assueuerint, facile eum admittent in publicum. Quod iam in aliqua ecclesia Hispaniæ intentatum est. Quod Tridenti in Cōcilio non sine mœrore & scandalo fuit auditum: nam cùm populus in Quadragesima & sancta hebdomada consueta officia non audiret, non potuit non vehementi tristitia & scandalo perturbari. Et quando hoc non existeret periculū, vsqueadeò iam canonicis ecclesiarum vsu receptum est domi per illud Breuiarium horas pendere, vt in choro muti sedeant, & vtinam tam attēti quàm seculares: Haud enim animaduertunt stipendia, non vt assistant, & dūtaxat sint numerus: sed re vera vt psallant eis esse constituta. Nam beneficium, vt ait lex, non datur nisi propter officium. Imò verò eò res peruenit vt canere dedignentur, putentque suæ maiestati derogari: sed capellanis inferioris classis id committunt. Vide quàm sint sui officij immemores: ego ipse ab eorum quibuspiam rogatus sum vtrùm debito soluendi horas satisfaciant si domi eas nō soluāt, sed in choro cantando. Quod profectò audiens, hinc risu, inde mœstitia afficiebar. Perspice ergo quanta sit habenda cura vt nemo aliter priuatim diuinū officium soluat, quàm in choro soluitur. Præterquàm quod tres tantùm psalmos canere, quod illud habet Breuiarium, vt cano. in die. suprà citato ait Gregorius, ex negligentia nascitur & fastidio diuini officij, contraque sanctissimum antiquissimumque ecclesiæ morem trium nocturnorum quem primo articulo commonstrauimus. Nunc ergo maximè temporis quando hæretici sanctissimū orandi institutum ab ecclesia deturbare cōtendunt, omni cura & vigilantia esset asserēdum, & si qua parte claudicat, instaurandū. Adde quod neque psalmi, vt sunt in eodem Breuiario per ferias distributi, congruere festiuitatibus satis possunt, quæ in easdem ferias incidere assolent: sunt verbi gratia feriæ sextæ tres illi cōsignati. Deus Deus meus respice in me. Et Saluū me fac Deus quoniam intrauerunt aquę vsque ad animam meam. & In te Domine speraui designati, vt pote q celebritati passionis accommodantur, quando ergo in eandem feriam sextam festum incidit, aut Natiuitatis Domini, aut assumptionis beatæ Virginis, aut aliud quod iucū de celebrandum est, quo modo ijdem psalmi accommodabuntur? Item ad completoriū vbi certas nocturnas preces contra dęmonum insidias ecclesia semper cecinit, nihil opus erat singulis ferijs psalmos commutare. Haud enim tanti refert totum psalteriū hebdomadatim perlegere, quàm orationes temporibus & necessitatibus ecclesiæ adaptare. Hæc dixerim nō quòd in cælum, hoc est in Apostolicam sedē, cui summus honor semper deferendus est, eos ponere cogitauerim, sed vt alios Antistites inferioris classis admonuerim ne pergant in suis ecclesijs nouis horarū ritibus clerū conturbare. ¶ De officio beatæ Virginis controuertitur itidem inter Doctores, vtrùm etiam sit in præcepto eò quòd hac de re nullum extat ius, sed sola consuetudo. Imò verò si historias consulas, res non est antiqua, sed forte à trecētis hinc annis. Nam ante Bernardi tempora & religionum Mendicantium institutionem, nō increbuerat tanta Virginis deuotio. Quocirca si coniecturis agere licet, hæc consuetudo non cœpit tanquàm vim habens præceptiua: aliàs alicubi legeretur: sed ex pietate & deuotione, qua sanctissima Virgo dignissima erat. Atque huius nonnullum indicium est, quòd in institutione nostri ordinis sussum est, vt surgentes fratres, illic in Dormitorio officium Virginis nocturnum recitādo soluant: quod si præceptum esset ecclesiasticum, in choro iuberetur solui. At verò decursu temporis consuetudo adeò inualuit, vt nullus doctorum, aut sanctorum patrum negare audeat vim habere præcepti. Quare neque debuit omninò ab ecclesiastico more abigi: quanuis Breuiarium illud citatum, eiusmodi vinculum dissoluerit. Iam em̄ clerus adeò sacerdotia ecclesiastica qua sæculari sibi iure possident: videlicet, quia vel

Obtenticulum.

Refellitur proximum suffragium.

Additis authoris.

De officio beatæ Virginis controuersia.

Officiū beatæ virginis sub præcepto debetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel successores à prædecessoribus hæreditãt vel propria solertia & pecunię dispendio cõquirunt, vt vix arbitrentur ad officiũ teneri: sed illud cunctis alijs negotijs posthabẽtes, in dies procurent leuius reddere. ¶ De officio autem mortuorum idem est cẽsendum: quanuis mos ille, vt D. Tho. quotlib. 6. arti. 8. insinuat, potius introductus est ratione præbẽdarum quas clerici possidẽt, q̃ ratione meri ordinis. Ad officium nanq; animarum postridie festi omnium sanctorum manifestum est omnes clericos in sacris teneri, cùm sit illius dici proprium: sed ad aliud officium quod secundum diuersarum ecclesiarum cõsuetudines diuersimodè, aut dietim, aut hebdomadatim soluitur, apparet non teneri nisi eos qui decimis viuunt: putà beneficiatos, vt illic censere S. Tho. videtur, etiam illos qui in scholis existunt: nam retribuitur pro bonis quæ mortui ecclesijs reliquerunt. Et ideo in religionibus tenẽtur singuli clerici secundùm sua statuta, vt reor, sub pœna peccati mortalis illud exoluere. Seculares autem clerici qui nullum ecclesiasticum habent beneficiũ, non est ita constans ad eiusmodi onꝰ lege cogi: tametsi cùm iam sint sacris mancipati, videtur more teneri ecclesiæ cui subdũtur. ¶ De litanijs demum quæ in professis diebus nocturno officio adhibẽtur, bene arbitror censere, qui aiunt eiusmodi consuetudinem non habere vim præcepti. Non enim habẽt formam, vt sint pars diuini officij, sed sunt precationes quædam ad sanctos adhibitæ, qui solutum munus Deo offerunt. Et fortè ortum habuerunt inter religiosos propter satisfactoria flagella quibus tunc vapulabant. Quare iam nũc in ordine nostro sancitum est, vt chorus dũtaxat Litanias dicat: qui autem priuatim orant, ab illis dicendis sint absoluti. ¶ Sequitur de tempore & ordine horarum secunda conclusio. Quanuis in communi adeò sit necessarium, officium statis per ecclesiam horis persolui, vt eius omissio culpa sit mortalis, tamẽ priuatim tempora & ordinem mutare, licèt culpa nonnulla esse possit, non tamen mortalis. Prima conclusionis pars inde constat, q̃, vt art. 1. monstratum est, sanctissimis rationibus ecclesia horas publicis dicendis laudibus statuit: & præsertim, vt sciret populꝰ, quo tempore in ecclesiam confluere deberet. Quapropter si ordo ille intermitteretur prægrauem offensam ecclesia pateretur: ex grauitate autem obiecti æstimatur culpę magnitudo: esset ergo mortalis. Vñ Cle. 1. de celebr. Missa. Grauiꝰ, inquit concilium, turbatione mouemur, q̃ nonnullorum rectorum negligentia, &c. Quo fit, vt eiusmodi delictum præfectis esset impingendum: atq; illis quibus cura publica incumbit, vt officium diuinum ī cõmuni fiat. Vnde ad significandũ quantũ hoc referat, subdit concilium: Sancimus vt illi ad quos id pertinet, &c. Et infrà vt cathedralibꝰ, regularibus, ac collegialibus ecclesijs horis debitis deuotè psallatur. ¶ Secunda verò pars cõclusionis probatur. Nam q̃ à priuatis personis tempus & ordo mutetur, cùm in conspectu populi non fiat, non præ se tantum fert absurditatis, vt lethalem obducat maculam. Imò verò licèt cùm sine causa fit, leui saltem culpa non careat: tamen aliquando nullam prorsus affert. Qui enim inquam absq; vlla causa horam cõstitutam prętermittit, absq; dubio saltem venialiter peccat. Nam quod sæpe & sæpiùs inculcare non vereor, cùm hoc sit proprium clerici munus illud debet cunctis alijs negotijs anteferre: nẽpe vt quãdo in choro canitur, ipse officium soluat: vt cum alijs orare censeatur. Eò vel maximè q̃ si semel horam legitimam prætermittas, periculum imminet, vt vsq; ad noctẽ rem prolates, & tunc potiùs murmurando quàm orando debitum indignè soluas: quod fœdũ est. Quare vt notatur. c. presbyter. de celebr. missa. satiusilli est qui impedimẽtum timet, horas præponere quàm postponere. Igitur cùm apud aliquem Summistam legeris horarum ordinẽ non esse in præcepto, duobus moderaminibus illud attẽpera: scilicet, quantũ ad eos qui priuatim orãt. Et rursus quòd illos sub mortali reatu non obligat. Attamẽ qui vel ex culpa, vel absq; illa horam, exẽpli gratia, primam, aut tertiam, imò etiã nocturnum officium dicere quando debuit omiserit, si posteà occurrit tẽpus quo potest choro interesse, cõsultiùs est vt inibi posteriores priùs psoluat, & posteà priuatim priores. q̃ sivt ordinẽ seruet, choro absit. ¶ De ordine prætereà missæ inter alias horas meminit Veruecensis, quẽ Sylu. refert, verbo, Missa. §. 6. qui ait tum qui ante nocturnum officiũ, putà matutinos Psalmos & laudes, Missam celebrat, mortaliter peccare: quod idem Sylvest. ait omnes Summistas tenere. Et Antoni. 3. parti. titu. 13. c. 4. citat in eandem sententiam Hostien. & alios, quibus non refragatur. Hoc autem absq; vllo iure & rationis fulcimento dictum est. Nec cõsuetudo censenda

De officio mortuorum D. Thom.

De litanijs nocturno officio adiẽctis.

Secunda cõclusio.

Probatio prioris partis conclusionis.

Suadetur altera conclusionis pars.

Explicatur celebris Summistarũ assertio.

Veruecensis Sylvester.

Antoninus. Hostiens. Nõ est mortalis culpa, Missam celebrare ante matutinum officiũ per solutum.

brare ante matutinum officiũ per solutum. senda vllo pacto est tale præceptũ inuolucre: nam sacrificium Missæ nõ cõnumeratur inter canonicas horas: cũ tantũ sint septem: sed per se antiquitùs sua habebat stata tẽpora, saltem Missa solẽnis, quã maiorem appellant, scilicet diebus festis post tertiam. de cõsecratione. dist. 1. cano. nocte. & in professis post sextam, vt illic can. solent. & in diebus ieiunij post nonam. De priuatis autem nihil est cautum, prętereq̃ quòd nisi ex priuilegio, neq; post meridiem celebretur, neq; ante lucem, excepta nocte Natalis Dñi. Si ergo solucre nocturnũ officium sexta aut nona hora dici nõ est mortale, nescio vnde inferatur quod celebrare priùs Missã sit mortale: quã doquidẽ distincta sunt officia, neq; vnũ habeat necessarium ordinẽ ad alterum. Forsan ob cõsuetudinẽ, venialis esset culpa, vt fieri posset cõmodè, si non priùs nocturnũ soluere tur officium: nam ob causam aliquã ordinem anteuertere, nulla est culpa, vt pote si illi qui nondũ matutinas dixit, causa incumbit celebrandi: quia vel prælatus præceperit vel aliquis eleemosynam offert vt statim dicat. Imò verò si quis ꝓpter morbum aliquẽ legitimam haberet excusationẽ soluendi officium diuinũ, non video cur non posset sacrum Missæ facere: quanuis neque dixerit, neque dicturus esset cæteras horas.

Melius est post missã celebratã choro interesse ad primã quã illã ante missã soluere. ¶ De prima autem nullus restat scrupulus. Qui enim in conuentu auroræ Missam & reliquas ante primam dicere iubentur, meliùs facient post Missæ celebrationem interesse choro ad primam quàm illam ante Missam soluere: nisi eos obligare velis vt bis eandem dicant: quod esset ridiculum. Igitur ordo legitimus est vt diuinum officium suis horis persoluas: priuatam verò missam quãdo fuerit expedientius. Quanuis decõrum est vt si post primam celebraueris, illã prius soluas.

Tertia conclusio. ¶ Post hæc de loco vbi horæ dicendæ sunt tertia conclusio superioris ferè instar constituitur. Horæ quidem in communi & solẽniter in ecclesia sunt de præcepto celebrandæ: priuatim verò vbique dici possunt.

Probatio. Prima pars similiter vt superior nota est: nam templa in hoc extructa destinataq̃; sunt, vt illic horæ celebrentur sicuti & missarũ solennia. Quare in Clemẽt. graui. de celebratio. Miss. in ecclesijs iubentur horæ psalli. Nihil tũ obstat quo minꝰ in aulis principũ eadẽ canantur officia, atq; alibi ex priuilegio. Quãuis missa profectò non deberet domi permitti. De hoc aũt aliàs. Priuatim verò nulla est culpa, vbiuis, dũmodò locus nõ sit adeò indecens, horas pendere. Quanuis Innocẽ. & Hostiẽs. quos Sylues. verbo, hora. §. 3. refert, censeãt beneficiatũ clericũ teneri singulis diebus horas dicere vel audire in ecclesia, nisi iusto impedimento excusetur: aliàs si in camera dicat, debitum inquit non reddet. Sed re vera vsq; adeò hoc est rigidum, vt non sit tenendum. Verũ tamen eatenus Innoc. sententia verum habet, quòd propter officiũ ei suppeditatur, non debet causas absentiæ excogitare & fingere, vt ecclesiã suo seruitio defraudet ad quod tenetur, cuius alimẽtis viuit. Alioqui iniustitiã cõmitteret: imò tam apertè hac parte posset esse iniustus, vt ad restitutionẽ teneretur. ¶ Nihilo minùs tamẽ etiã illi qui priuatim diuinũ officiũ canonicè soluunt, curare debent vt si nõ in Ecclesia, saltẽ domio ratoriũ habeant pro sua facultate destinatim, vbi attentè & deuotè tam egregiũ religionis officium Deo valeant exhibere. Nam illud in foro aut inuicis more aliorum negotiorũ secularium præstare præterquàm q̃ attentioni impedimentũ obijcitur, nõ habet illam honestatẽ quam res pro sua dignitate deposcit. Adde quòd locis indecentibꝰ vt vbi profana fiunt & inter cõpotandum, & dum naturæ ceditur, esse non põt absque culpa. Quare multò est cõgruentius, tempꝰ orandi differre quàm illis locis aut tẽporibꝰ orare. ¶ Argumenta igitur initio quæstionis obiecta, soluta restant.

Innocentiꝰ. Hostiensis. Sylvester.

Diuinę preces loco honesto ꝓsoluendæ.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ad soluendum Canonicè diuinum officium requiratur attentio.

1. Argum. QVintum deniq; circa orationem meditandum, est orandi modus qui in deuotione attentioneq; adhibẽda positus est. Arguitur ergo quòd huiusmodi attẽtio sit per totum officium necessaria. Oportet enim ait Redẽptor Ioan. 4. cũ Deus spiritus sit vt ij qui adorãt eum, in spiritu & veritate id faciant: quare oratio dicit ascẽsus intellectꝰ in Deũ, vbi aũt nõ est attẽtio, neq; spũs adest, quo ī Deum cõscendi possit: ergo illa est semper necessaria. Secundum. ¶ Secundò arguitur: Orationi, quippe quæ actus religionis existit, necessarium est vt omni careat peccati macula: qui autẽ absque attentione Deum aliquid oraret, potiùs eũ deridere appareret quàm honorare. Cuius exẽplum Basilius in lib. de vi

ta perfecta, capite secundo, à principe humano depromit. Attentione enim, inquit, oranti in primis opus est: nam si ante principem consistas, negligentius te habendo, minimè audiendo, minimè respondendo, minimeq; aspiciendo: sed alio versum oculos flectendo, non solùm nō placabis, sed adiracundiā eūdem prouocabis. Quanto magis ante Deū qui totam conscientiam intus & in cute nouit, & qui si quid vacillas statim deprehendit.

Basilius.

Tertium. Innocētius.

¶ Tertio, & eidē cōsonat præceptū Innocētij. c. Doleres. de celebra. Missa. vbi districtè præcipit in virtute obedientiæ vt diuinū officium quantum nobis Deus dederit studio se celebremus pariter & deuotè. ¶ In contrarium tū est quòd id quod in hominis potestate sitū non est, neutiquàm nobis ad culpam imputatur. Tenere autem fixam mentem non diuagetur, nō semper nobis est possibile: imò propterea Dauid lamentatus aiebat, Cor meum dereliquit me.

POstissima orationis cōsideratio est de deuotione & attentione, quæ illi partim necessaria, partim verò maximū ornamētū est. Et tres est pretiosissima: ita tū difficillima, tū subinde rarissima. Ea enim natura est omniū rerum quę excellentissimæ sunt. Formosus autem articulū de attentione orationis in genere, eo tenore quo eum Diuus Thomas tractauit. 22. q. 83. cuius est articulus. 2. 3. vt inde ad attentionem horis canonicis necessariam descendamus. Vnde quòd eiūmētem præmittamus ait bifarie aliquid esse necessariū, vt. 5. Methaphysico. Philosophus autor est. Vno modo per quod melius & decētius peruenitur ad finem: sicut equus ad peragendum iter. Atq; altero simpliciter: vt pote sine quo res suum finem attingere nequit: veluti cibus ad vitam. Pari modo attentionis necessitas duobus modis existimatur. Vno vt tam diu perseueret quandiu oratio durat: atq; altero vt cùm quis ad orādum se accōmodat, attēdat quid facere aggreditur.

S. Thomas.

Bifariàm aliquid est necessariū.

¶ His præhabitis ad quæstionem septem cōclusionibus respōdetur: quinq; ad genus orationis vniuersim spectantibus: duabus ad horas canonicas proprie attinentibus. Prima,

Prima conclusio.

Attentio priori modo, hoc est per totā orationē necessaria est ei, si necessarium, priori etiam ratione vsurpetur. Est enim splendidissimum orationis ornamentum & decus singulis verbis attēdere, quis, quid, cum quo loquaris. ¶ Si autem posteriori modo, hoc est simpliciter necessitatis nomen accipias, tūc in oratione trinus est cōsiderandus effectus. Primus vt actus sit moraliter bonus: si extra gratiā fiat, idemq; meritorius si ex gratia procedat. Et de hoc statuitur secunda cōclusio. Vt actus sit moraliter bonus, atq; adeò meritum apud Deum, non est simpliciter necessarium, vt attētio toti orationi adsistat: sed satis est, vt qui oraturus accedit, animaduertat quid operis inceptet: tūc enim vis illius attentionis virtute per totū durat, vt faciat illū actum esse humanum. ¶ Secūdus orationis effectus est impetratio. Et de hoc similis cōstituitur tertia conclusio. Neq; ad istum esse actum simpliciter necessaria est attentio quę totam orationē comitetur: imò si quis initio attendat quid petit, impetrare poterit.

Secunda cōclusio.

Tertia conclusio.

¶ Tertius deniq; effectus orationis est, idēq; præcipuus, spiritualis quædam mentis refectio, dulcissimaq; recreatio quæ ab eloquio cum Deo inito instillat. Et de hoc adhibetur quarta conclusio. Ad huiusmodi effectū assequendum necessaria simpliciter est attētio. quę sit totius orationis individuus comes.

Quarta conclusio.

Est enim attentio huiusce effectus causa cōæua: quippe quòd cùm primū illa cessat, esse effectus quoq; euanescit. Et ratio est, quoniamodi mentis refectio non in habitu, sed in actu spiritualis vitæ consistit: quare nisi attentione præsenti, extare nequit. Vnde Paul. 1. ad Corint. 14. Si orem lingua (scilicet sola) mēs mea sine fructu est. ¶ Quinta cōclusio attētionis explicatoria est. Triplex est attentio, quæ vocali orationi adhiberi potest. Prima vt quisq;, ad verba dūtaxat attendat, nē prolatione erret. Secunda qua attenditur ad verborum sensa. Tertia qua attenditur ad finē orationis: scilicet ad Deū & ad rem pro qua oratur: quæ quidem est maximè necessaria. Et hāc etiam possunt habere idiotæ. Imò verò & docti sic per hanc Deo possunt mente affigi, vt aliarum obliuiscantur. Hæc Diuus Tho. quæ generalia sunt omni vocali attentioni, scilicet tam spontaneæ populi, quàm clericorum canonicæ. ¶ Quo autē antequā ad eā quæ horis canonicis necessaria est descendamus, ista explicatius euoluantur, notādum quòd attentionis quęstio in vocali oratione locum habet: nam in mētali, cùm ipsa eadem attentio sit ipsissima oratio, vanū est quærere vtrum illic requiratur attentio. Est enim repugnantia, mente orare & nō attendere: cùm enim primùm diuagari mēs incipiat, orare desinit. Imò ob id mētalis oratio, sæpenumerò optatior est, quòd cū mēs ad

Quinta cōclusio.

Primùm de cumentum.

ad verba non effunditur, diuinis hauriendis mysterijs liberiùs vacat. Quare sola vocalis oratio est quæ attentione carere potest: nimirum dum aliorsum cogitatione defluente, lingua dat sine mente sonum.

Secundum.

¶ Secundò notandum quòd attentio & deuotio, præsertim vt vulgus nomen deuotionis vsurpat, res sunt diuersæ. Vulgus nanq; deuotionē eam esse putat, quā in quarta cōclusione diximus mentis esse refectionē & recreationem: cū tamen Latinè aliud auribus insonet. Deuouere nanq; est aliquid sanctè promittere, Vnde deuotio (vt secunda secundæ. quæst. 82. ait S. Thom.) est quędam animi in alterius obsequium propensio, & applicatio: nempe dum quis paratissimus est & prōptissimus, Deo vel diuo obsequi. Sic enim dicitur quispiam sacrosanctæ Virgini deuotus. Imò cū morti se quisque pro re aliqua destinauit, dicitur animum deouisse.

Deuotio & attentio res distincta.

Attendere verò nihil aliud sonat quàm mētem habere præsentē ad id quod dicitur: nēpe vt quod lingua foris personat, mens simul intus concipiendo loquatur. Et, quod ait August. hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Vnde illic Paul. mentē appellat verborum animā. Quæ sine anima ingt sunt vocē dantia, siue tibia, siue cithara, &c. Est enim ceu vox tubæ ille qui sine attētione orat. Et ideò subdit inferius: Orabo spiritu, orabo & mente. Distinctæ ergo res sunt deuotio & attentio. Stat enim aliquē destinatum habere animū ad Dei seruitiū, qui tamen mente dum orat non sit attentus: & fortè vice versa. Tametsi deuotio suapte natura causa sit attentionis. Nam qui animum procurat diuinis obsequijs habere presentē ille & in oratione attentum eum habebit.

Corollarij.

At verò quoniam ex illa mentis præsentia & attentione distillat, vt diximus, spiritualis quædam dulcedo, qua anima reficitur & recreatur, hanc vulgus appellat deuotionē, cū tamen potiùs sit deuotionis attentionisque effectus & fructus. ¶ Ex quo fit illarum triū attentionis specierum postremam esse fructuosissimam. Prima nanq;, putà attentio ad verborū prolationē infimus est attentionis gradus: quē habere non pōt nisi qui linguam norit. Ob idq; clerici omnes saltē debent esse Latini: aliàs rectè & congruè esse verba nequibunt. Secundus autē gradus, putà ad sensa attendere, non omnibus Latinis congruit: nisi Theologiæ peritis. Tertiùs verò spiritualibus est familiaris: etiam si sint idiotæ. Isti nanque qui alia mysteria non callent, attendunt dum orant, tum ad diuinam maiestatem cum qua loquuntur, tum ad suā exiguitatē qui loquūtur: & prætereà ad eorum necessitatem quæ postulant.

Suprem⁹ oīs randi scop⁹

¶ Supremus autem scopus orandi esse debet, cor & mentem quàm maximè fieri queat deificare. Quocirca si possibile esset, in deitatē ipsam satiùs semper foret attendere.

¶ Quòd si vel in alios sanctos vel in sacram Virginem attendatur, nō sic debet illic mēs gradum figere ac si vltimus esset scopus: de quo indocta plebs sępissimè errat: sed debet id tanquam medium accipi per quod ad diuinitatē, quantum Deus dederit, ascendatur.

Oratiōis rō

¶ Quapropter oratio à sanctis sic describitur, vt sit ascensus mentis non in diuos neq; in alias supremas substantias, sed in Deum ipsum. Quin verò meditatio passionis Christi cæterorūq; eiusdē humanitatis mysteriorum dum oratur, etsi sanctum sit consilium, haud tamē illic sistenda est mens tanquàm in fine, sed tanquàm medio vtendum, quod omnium supremū est ad diuinorum amorē. Cuius quidē nos meditatissimè ecclesia admonet in prefatiōe Natiuitatis. Per incarnati enim, inquit, verbi mysteriū, noua mentis nostræ oculis lux tuæ claritatis infulsit: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, p hunc in inuisibilium amorē rapiamur.

Secundū co rollariū.

¶ Ex quo sit rursus quòd attendere ad id quod petis, si tēporale est, quanuis quadātenus liceat, periculo tamē non caret, nè diuinam maiestatē illuc referas. Et ideo non est illic diutiùs immorandū. Imò verò cū inter ea quæ à Deo nobis efflagitanda sunt, sempiterna gloria, ac subinde gratia & virtutes quibus illuc promouemur, apicem & culmen teneant: tamen neq; in istis est finis orationis constituendus. Etenim, etsi propterea p Deus ipse eorum obiectum est, saluberrimū sit postulare: tamē intētionis vertex in Deum ipsum, eiusq; gloriā, qua ipse beatus existit, referendus eū. Videlicet vt id ipsum qđ eius cōspectu frui expetimus, nontam ad nostrum bonum, quod ad amorē attinet cōcupiscentię, quàm ad suum ipsius, qđ amor est beneuolentię, referamus: nempe nō tam ad id quòd nostra volūtas, quā ad id quòd sua expleat, quavoluit suam propriā fœlicitatē in nos effundere. Quāobrem in horis singulis dū inchoantur, post petionē diuini adiutorij statim initio canitur, Gloria patri, &c. tāquàm scopus quo tota referatur oratio. Hæc autē

Universidad de Deusto
Biblioteca

alius est loci, fusiùs disserere. ¶ Hinc ergo ad propositũ reuertentes, statuimus sextam cõclusionem. Attentio est in præcepto, nõ solùm clericis canonicè canentibus & orantibus, sub reatu mortali obligante, verùm & suo modo secularibus, dum spõtaneas fundunt preces. Vtriusq; partis ratio ex ipsa rei natura ꝓficiscitur: nam cùm orare sit actus virtutis, neque verò cuiuslibet, sed religionis, necesse est vt fiat, quando, & vbi, ac potissimùm quo modo oportet: quibus circunstãtiarum ornamentis vnaquæq; virtus secundùm Philosophum vestitur: modus autem nullus est naturę orationis germanior, quã attentio. Quatenus autem ad horas canonicas res attinet, conclusio peculiariter probatur ex verbis Innocen. in Concilio generali: cap. dolentes. de celebr. Miss. vbi ait, Districtè præcipimus in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis (nempe clericis) Deus dederit, studiosè celebrent pariter & deuotè. Verba nanq; illa, districtè in virtute obedientiæ, planissimè ostendũt præcepti vim, obligantis sub reatu mortali. Nequevllius est apparentiæ eiusmodi cauillatio quòd præceptum illic non fertur super modum attentè deuoteq; orandi, sed super substãtiam, vt diuinum officium integrè persoluatur. Nullius inquam est apparentiæ: nam cùm præceptum illud iam pridem, vt dictum est, in Ecclesia extitisset, nulla erat in Concilio ob orta de illo quæstio: sed quia modus dicẽdi sensim in præceps ibat, curatum est sub precepto illum instaurare. ¶ Adiectio autem illa, quantũ eis Deus dederit, ansam prima frõte offerre potest dicendi quòd attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non sic se res habet: sed sensus eius est quòd nemo teneatur summam adhibere attentionem ac deuotionem: sed tamen apparere sese, modo statim explicando, vt per se nõ stet quo minùs Deus deuotionẽ atq; animi refectionem influat. ¶ Quòd si aduersus huiusmodi sententiam inde arguas quòd ecclesia de actib⁹ animi internis, vt potè quos minimè nouit, iudicare non debet: Respondeo quòd quanuis per se, si illos seorsum spectes sub Ecclesiæ iudicium non cadant, nihilominus tanquàm exteriorum radicem aut circũstantiam, mandare de illis potest. Dum eñ annualem confessionẽ indixit, subsequẽter iussit vt mẽte de peccatis cogites, illaque in memoriam reuoces. Imò in Clement. multo

Sexta conclusio.

Rõ conclu.

Innocentiꝰ.

Obiectio.

Solutio.

rium. de hæretic. eos qui odio vel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt, excõmunicatione ferit: quam non incurrent nisi ex huiusmodi affectionibus delinquant. Pariter ergo præcipere potuit attentionem quæ orationis ingenio & conditioni natiua est. ¶ At nè quis nimium mandati rigore perterrefiat, adhibetur conclusio septima. Præceptum attentionis in officio diuino canonicè persoluendo, duo includit: vt delicet vt orandi initio quisq; attendat quid agere aggreditur. Præterea vt talem attẽtionem inter orandum consultò & ex professo non interrumpat: hoc est nil consulto & meditatò agat per quod animum à priori attentione distrahi deprehendat. Quin verò ad prius membrum satis est vt virtute alicuius præcedentis intentionis & consuetudinis fiat. Vt si quis, dum signum ad horas datur ad chorum de more vadit, aut secum priuatim, faciendo id qđ solet, recitare incheet per illud satisfacit præcepto. Secundum autem membrũ declarat Diuus Thomas articulo citato in solutione tertij. Si quis enim inquit ex proposito in oratione mente vagetur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum. Peccatum inquit est, vbi præceptum denotat. Et fructum orationis amittit, putà non solùm animi refectionem, quã suprà diximus non durare nisi quandiu attentio durat, verùm & meritum & impetrationem: quia studio dimouetur ab attentione. Et in hoc, inquit, sensu accipiendum est illud Augustini in regula. Psalmis & hymnis cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, qđ profertur in ore. Euagatio verò mentis quæ fit præter propositũ, orationis fructum nõ tollit. Intellige meritum & impetrationẽ, vt suprà exposuimus: nam animi refectio non prouenit nisi dum ad rem attẽdis. Vnde Basilius loco citato de vita perfecta: Si debilitatus, inquit, à peccato fixè nequis orare, quã tuncunq; potes, teipsum cohibeas, & Deus ignoscet: eò quòd nõ ex negligentia, sed ex fragilitate nõ potes vt oportet assistere coram Deo. Hæc ille. Vbi nota quòd ex negligentia crassa mentẽ diuagari pmittere, eôdẽ relabitur ac si cõsultò id faceres. ¶ Est eñ distractio mẽtis cũ cogitatio à ꝓposito auersa absq; vllo scopo aberrãdo discurrit. Cuius quidẽ causa multiplex est. Pria qdẽ quã Basilius significat. s. mẽtis debilitatio & languor quẽ ex pctõ originali cõtraximus, p qđ frænũ originalis iustitię amisimus. Vt eñ qui nõ est po-

Septima cõclusio.

D. Thom.

Augustin.

Basilius.

Quid mentis diuagatio.

Multiplex causa præsentis diuagationis.

est poplite firmus non potest fixè incedere: ita neq; mens nostra firmiter propositæ meditationi adhærescere. Et sicut sol dũ fluctuantem aquam irradiat, nõ potest radios solidè illic infigere, sed videtur titubare: sic se habent diuini radij in mentibus nostris. Præterea & praui habitus nostrorũ scelerum & inolita cõsuetudo mundana cogitãdi. Nã sicut corruptus humor corporeus quò semel fluere incipit, illuc semper ac pertinaciter decurrit: sic & lubrica nostra cogitatio. Accedit & supra hæc omnia dæmonũ infestatio, quæ nobis in oratione qua cum Deo tã familiariter cõuersamur, infestissimi sunt. Quapropter nec nobis demirãdũ est quòd mentẽ in oratione retinere non possumus, neq; tamen desperandum, sed tanquàm in re, vt pretiosissima, ita & difficilima omni potiùs diligentia enitendum, vt orantes, præsentes animo simus. Primùm diuinum fauorem contra dæmones imprecando. Hac eñ ratione nos instruxit ecclesia quæ canendi exordiũ inde auspicatur: Domine labia mea aperies. Et, Deus in adiutorium meum intẽde. Deinde & cogitatricem mẽtem aliunde, quantum in nobis est, dimouentes, ad diuina assuefaciẽdo. ¶ Quò autem ad rem redeamus, quoties quis dedita opera mentem ab attentione non dimouet, præceptum orandi non omittit. Vt autem rei perspicuitate timoratis conscientijs consulamus, nemo cẽsendus est attentione ex professo distrahi, nisi hæc concurrãt, videlicet vt dum horas pẽdit, alio negotio occupetur, quod suapte natura orationis attentioni aduersetur. Vt si quis, verbi gratia tũc legat, aut scribat, aut pingat, aut id genus aliquid faciat, quod attentionem requirit. Quare si dum quis orat manus lauat, aut se induit, aut aliud quippiã facit, quod non tantam animaduertentiam expostulet, etsi contra orationis dignitatẽ malè faciat, & forsan venialiter peccet, haud tamen contra præceptum mortaliter. Dixerim, forsan venialiter, quoniam non semper est peccatum. Imò in ordine nostro præceptum nobis est vt surgentes officium Virginis dicamus: & vt antiqua indicat Dormitorij dispositio, inter induendum se fratres illud inchoabãt: videlicet vt iniqua fantasmata quæ in ipsa expergefactione occurrere assolent, abigerentur. Rursus requiritur quòd qui aliquid facit aut cogitat, quod ab oratio nis attentione extraneum est, aduertat per illud ab eadem attentione dilabi. Quare etsi

Quoties quis dedita opera mentẽ ab attẽtione nõ dimouet, orandi præceptum non omittit.

vltrò & voluntariè alia cogitet (vt bene ait in summa Caietanus) quousque inspiciat se distrahi, semper reputatur inaduertenter diuagari, atque adeò excusatur ab omissione præcepti de attentione, impletq́ue adeò sub inde orandi mandatum. Tametsi diffitendũ non sit, propter dignitatem orandi & propter periculum, crebrò venialem culpam irrepere. ¶ Supra hæc autem adde quòd non quoties per attẽtionis omissionẽ mortaliter delinquitur, necessitas incurritur restituendi: vt articulo proximo dicturi sumus. Emergit autem obligatio iterum eandem horam repetendi. Quod si contra hoc postremum verbum sic arguas: Qui ecclesiam ad audiendum sacrum die festo intrat, cum animo tũ mortaliter corrupto, si sacrum audiat, præceptũ implet: ergo qui psalmorũ substantiã ꝑfert, etsi sciens & prudens vaga mente id faciat, pari ratione satisfacit debito. Negatur consequentia: quia præceptũ audiendi Missam nõ obligat nisi taliter audire, vt sit actus humanus: qualis esse potest, etiam si aliud simul adsit sinistrum propositum. Soluere autem officium diuinum obligat vt fiat attentè. Quare sublata attentione præceptum nõ impletur. Conuincit autem præfata argumentatio quòd si quis attentè oret, quanuis id faciat adiunctam habẽs vanam gloriam, imò quanuis simul habeat ꝓpositum aliud mortale, satisfaciet præcepto, quantum ad substantiam, ita vt non teneatur officiũ iterare. Hęc ad pacandas cõscientias dicta sint: nihilominus non esse debet contentus sic orare: imò, vt nuperrimè dicebamus, adhibenda est cura & diligentia vt attentio per totã orationẽ perseuẽret: & magis ac magis mẽs reficiatur. ¶ At verò quoniam conclusionis tenore seculares etiam liberè orantes complexi sumus, adnotãdum est & illos suo modo ad attentionem teneri. Primùm quia aliquando occurrit eis quoque orandi præceptum: vt cap. 6. &. 7. super Matthæũ. in illo Christi verbo, Petite, & dabitur vobis. adnotauimus. Tametsi cùm sit affirmatiuum, nõ obliget pro semper, sed pro tempore & loco: quod non est præsentis loci discutere. Vnde quando quis in tempus incidit eiusmodi explendi præcepti, pẽrinde ad attentionem tenetur atque clericus. Quare Diuus Thom. loco proximè citato generaliter ait, ex proposito in oratione mente vagari, peccatum esse. ¶ At verò dubiũ est, vtrum dum quis liberè & suapte sponte orat, teneatur

Caieta.

Seculares orantes etiã suo modo ad attentionem tenẽtur.

Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam mente attendere. Apparet nanq; minimè teneri: nam si hoc ego tempore nulla tenùs orare obligor, nulla apparet culpa si orare ad meum libitum velim: etiam consultò mentem aliorsum vertendo. Exẽpli gratia. Cùm opifex & mercenarius dum manibus operatur profana canit, cur non etiam tunc orare poterit: tametsi dedita opera totam attentionem manuali operi habeat defixam? Respondetur collectionem nullam esse: Non teneor orare: ergo quanuis orem, non teneor attendere. Nam quanquàm licitum mihi sit ab opere religionis nonnunquàm vacare, tamen dum facio, ex ipsa natura virtutis obligor debitè facere. Sicuti in operibus otiosis contingit. Nam licèt nõ teneat operari: tamen dum operor, teneor fine aliquo honesto id facere: aliàs nonnulla est culpa. Pariter ergo dum oro teneor pro rei dignitate orare: ne contemptor & irrisor apud Deum habear. Dixerim: dũ oro: nã, si quis quicquid negotij faciat, vult Psalmos recitare vt alias caueat cogitationes, non est cur vitio detur: quia illud non per modum orationis eligitur, sed tanquàm mentis retinaculum. ¶ Sed rogas nunquid perinde erit peccatum mortale, attentionem orationis aut negligere aut dimouere dum quis citra præceptum orat, ac si clericus in horis canonicis id faceret? Apparet enim sic res habere: eò quòd, vt modo dicebamus, dignitas orationis attentionem exigit. Respondetur nihilominus non perinde peccare: nam vbi præceptum interuenit orandi, eodem præcipitur attentio. Vbi autem liberè & citra obligationẽ oratur: sola est culpa venialis Indecẽter orare: quare distractio, etiã meditata, nisi contẽptio adsit nunq; erit mortalis.

Solutio.

Hæsitatio.

ARgumenta ergo quæ in capite quæstionis proponebantur, nõ necessitate præcepti procedunt: aliàs efficacia essent, vt conclusione sexta assertum est, & in septima declaratum. Sed dirigebantur ad probãdum attentionem necessariam esse per totã orationem: quod re vera non probant. Et ideo ad primum respondetur, illum in spũ & veritate orare, q̃ instinctu Spũs Sancti secũdum diuinam & ecclesiasticã sanctionẽ ad orãdum se accõmodat, etiam si ex animi lãguore mẽs posteà aliorsum diffluat. Et eidẽ sufficit vt oratio sit ascensus mentis in Deũ.

Ad 1. argu.

Ad secundũ. ¶ Ad secundum satis inter explicandum septimam conclusionem responsum est: nempe quòd non quicunq; mente dum orat distagatur, Deum irritat: sed ille duntaxat qui id vel consultò vel negligẽtia crassa id facit. Autoritati autem capituli, Dolentes sua. est conclusio concessa: nempe, præceptum esse attentionis: nõ tamen quẽ necessario totam orationem debeat comitari.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Episcopus & clericus id facere prætermittens quod facere tenetur, ad restitutionem aut præbendæ aut fructuum obligetur.

QVM decimas clerici, vt suprà ostensum est, stipendij loco propter officium suscipiant, ordo præsentis disputationis vt exploremus expoſcit, vtrùm Ecclesiastici, seu Episcopi sint, seu inferiores sacerdotes & clerici, ad restitutionem toties teneantur, quoties id quod debent non faciunt. Et arguitur à parte affirmatiua. In primis capit. Licet. de electione libr. 6. sancitum legimus in Concilio Lugdunensi sub Gregorio decimo, vt ille cui Ecclesia parœcialis demandata est, nisi intra annum sacerdos fiat, vt residere in Ecclesia valeat, nulla præmissa monitione sit prębenda priuatus. Cui Bonifacius capit. cõmissa. eodem titulo. adiecit, vt si mẽtem non habuerit ad sacerdotium promouendi, teneatur ad restitutionem fructuum. ¶ Secundò. In Concilio Lateranensi sub Leone Decimo, sesione. 9. decretum est, vt qui diuinum officium canonicè non persoluerit, pro rata teneatur perceptos fructus restituere: quod si suprà dimidiatũ annum in eadem negligentia perstiterit, beneficio priuetur: quippe quod propter officium datum erat. ¶ Tertiò. Nõ solũ qui horas canonicas non pendit, imò qui corruptis moribus est, videtur ad restitutionẽ obligari. Sanè cùm fructus ecclesiasticos populus clericis tanquàm pretium suorum peccatorum & vota apud Deum offerat: vt habetur. 12. quæst. 1. cano. videntes. quare, vt Oseæ. 4. legitur: & refertur. 1. quæstion. 1. cano. ipsi sacerdotes peccata populi comedere dicuntur. Qui autem aliorum intercessores sunt apud Deum tenentur pura mente integram vitam viuere. Quare si aliter viuunt, ad restitutionem tenentur: secundùm tenorem tituli, de condictione causa. dat. & non sequuta. ff. ¶ In cõtrarium facit, quòd neque stipendia, neque verò decimæ conferuntur sub ea conditione

Primũ argumentum. Concilium Lugdunen.

Bonifacius.

Secundum.

Tertium.

ditione, vt quocunque actu stipendiatus famulus defecerit, ad restitutionẽ teneatur. Nemo enim quę fragilitas humana est, tam inculpatè famulari põt. Preterea, quòd, vt libro. 1. disputabamus, qui pœnã incurrit, nõ tenetur ante condemnationem illam luere.

Quatuor capita controuersiæ præsentis.

VAtuor capita sunt de quibus in præsentiarum controuerti põt, vtrùm clerici ad restitutionem, seu præbẽdæ, seu fructuum teneantur: quæ argumentorũ ordine delignata sunt. Primum cùm qui sacerdotium possidet, in animo nõ fert sacerdos aut clericus fieri. Secundum cùm prædictos ordines in tempore non recipit. Tertiũ cùm officium canonicarum horarum non pendit. Et quartum cùm honestam vitam, vt clericum decet, non viuit. Haud enim hìc de simonia, aut de homicidio, aut de alijs sceleribus, ob quæ vel irregularitas contrahitur ad obtinendum beneficiũ, vel priuationis multa incurritur. Illorũ enim disputationes ad alia loca spectant diuersa. Sed ea hìc duntaxat disputamus, quæ ad promerendos decimarum fructus atque alia stipendia sunt clericis necessaria. ¶ Ad quæstionem, licèt suprà prædictum numerum, sex conclusionibus respondetur. Prima est expressa assertio prædicti cap. cõmissa. de elect. lib. 6. Qui parœcialem habet ecclesiam, nõ intendens ad sacerdotium promoueri, ad perceptorũ fructuum restitutionem tenetur. Parœcialem inquam quæ curam habet animarum annexã: secùs de collegiata, vt habet illic glossa. Et ratio est: quoniã, vt cauetur in citato cap. licet, eodem titulo. tenetur ciusmodi clericus in ecclesia sua residere, per seq; ecclesię famulari: quod antequàm sit sacerdos, non valet. Quocirca eâdem lege cõprehenditur episcopus. Et quanuis textus loquatur de receptione, pari ratione intelligitur de retentione. Quemadmodũ inquam si dum parœciam suscipis promoueri ad sacerdotium non cogitas, fructus restituere cogeris, quãdiu mentẽ non mutaueris: ita licet dum illam suscepisti sanum habueris propositum, si tamẽ id posteà mutes, decernens non fore sacerdos, ab illo tẽporis articulo teneris fructus restituere. Itaq; quocunq; tẽpore non intẽderis sacerdotiũ suscipere, fructus illius temporis non facis tuos: nã par est de acceptione & retentione ratio, vt illic scite in glossa notatũ est. ¶ Et nota. Non intendens: quo verbo cõprehenditur etiam ille qui dubio est animo: nam qui hæsitat, nõ intẽdit. Quocirca si quiparœciam suscipit nondum de vita deliberauit, sed pẽdẽs est animi: vt si res alia via feliciùs successerit, habitu clericali sit renuntiaturus, profectò non tuta conscientia fructus recipit. Si autem intentionẽ quidem habuerit sacerdotij suscipiendi, sub conditione tamen, nisi per mortẽ primogeniti fratris hæreditas paterna sibi obtigerit, aut aliud quippiam seculare prosperè successerit, fortasse erit, qui dicat eum posse eosdẽ fructus ecclesiasticos percipere: eò q̃ cõditionalis intentio, quodãmodo est intentio. At neq; huiusmodi profectò conscientiã sanã esse arbitrarer: quoniã cũ textus ait, Non intendens, absolutam intentionẽ expoſcit. Et ratio etiã suffragatur: nam qui absolutè percipit fructus, absolutam habere debet intentionem. Alioqui fraudulenter, vt ait textus, eos recipit. Parenthesis verò illa textus (nisi voluntate mutata promotus fuerit) non sic astutè intelligenda est, quòd cũ voluntate mutata ad sacerdotium promotus fuerit, possit fructus illius tẽporis recuperare, quo propositum sacerdotij nõ habebat: sed q̃ cũ proposuerit promoueri, iam inde suos illos faciat. ¶ Percontaris autẽ vtrùm in eiusmodi restitutione facienda expectanda sit iudicis condẽnatio, an verò nulla expectata sententia sit exequenda. Apparet nanq; sententiã esse præstolandã, eò quòd lex illa videtur pœnalis. Respondetur nihilominus nulla opùs esse iudicis cognitione, sed eo ipso quòd q̃s non habeat propositũ suscipiendi sacerdotium, fructus non facit suos: quoniã lex illa non est pœnalis. Imò collatio parœcialis sacerdotij, licèt absolutè fiat, confertur tamen cum illa obligatione, vt cui confertur, sacerdos fiat: aliàs fructuũ dominiũ nõ acquirat. Quo ergo casu locum habet Digestorũ titulus suprà citatus, de condi. caus. data & nõ secuu. ¶ Sed est præterea adnotandũ quòd etiam si ille non intenderit promoueri, imò licèt propositum habuerit rei se vxoriæ implicandi, utulum præbendæ secundũ rigorẽ textus non perdit. Imò quotiescunq; sacerdos esse voluerit, absq; noua prouisione eã dẽ valet retinere præbendam. Porrò verò, saltem ille qui firmato animo nunquã sacerdotalem ordinem suscipiendi parœcialẽ Ecclesiam possidet, præter quàm quod fructus, vt ait textus, non facit suos, nõ est immunis à delicto iudicandus: imò crederim mortali, nisi illam reliquerit: quãdoquidem ecclesiam occupat cui seruire non cogitat, quod

Prima conclusio.

Quæstio.

Solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

profectò absque exitiali animarũ detrimento, quarũ cura eidem præbendę annexa est, fieri non potest. ¶ De alijs autem beneficijs quæ extra animarũ curam sunt, etiam si seruitium habeant annexum, nihil sanctiũ est. Quare neq; temere asserendũ quòd etsi absque clericali intentione possideantur, obligatio restitutioni s fructuum inde emergat: nã odiosa iura, vt habet regula iuris restringenda potiùs sunt, quàm amplianda. At verò neque arbitror à culpa mortali esse mundum qui beneficium habet cui annexũ est clericale obsequium, nisi propositũ habeat, si non sacerdotalẽ, saltem illum ordinem suscipiendi qui ad tale seruitiũ necessarius est. Aut si nullus requiratur ordo, saltem intentio necessaria est, clericorum more viuendi. Absurdissimum enim esset qui canonicatũ aut aliud eiusmodi beneficiũ, obsequio ecclesiastico deputatũ, retineret cum animo ad matrimonium cõuolandi, aut seculariter viuendi. Quin verò neq; præstimonia, quæ vocant, absq; culpa cum eiusmodi seculari animo & habitu possidentur: quandoquidẽ vt sæpe anteà dixim⁹ istiusmodi titulus, clericalis est. ¶ De pensionibus aũt alia est ratio: quippe quæ sine ecclesiastico titulo conferuntur. Quanuis nisi propter aliquem famulatum ecclesiæ concedantur, absurditatẽ non caret. Sunt enim qui cùm sacerdotiorũ potiantur, mutato animo eadem, retẽtis pẽsionib⁹, resignant, quas quidem cõiugati retinent, quibus vxorem, & proles, & seculare fastum sustentent. Quod quidem adeò est instituto ecclesiastico absonum, vt cur ecclesia ferat non viderim. ¶ Secũdũ caput restitutionis quod posuimus erat, dum parœcialis clericus intra annum sacerdotiũ nõ suscipit. De quo in dicto ca. licèt. de elect. li. 6. extat cõclusio, quæ hìc fit nobis secunda. Qui titulũ habens parœcialis ecclesiæ intra annum ad sacerdotiũ nõ promouetur, nulla etiam præmissa monitione, eadem est prębenda priuatus. Et est similiter intelligenda ac præcedens: nẽpè quòd non opùs est alia priuatoria sentẽtia: eò quòd lex illa non est pœnalis, sed cõuentionalis. Enimuerò cùm nulli esset animarũ cura demandanda, nisi sacerdos esset qui illicò suam prouinciam administrare posset, sanctum ecclesia duxit nemini eiusmodi præbendas indulgere, nisi cũ illa cõuentione, qua non seruata, eo ipso sit priuatus. Quòd si arguas: Ille facta prouisione verè & absolutè est prębendæ dominus ergo nisi audiatur, non est expoliandus. Ne gatur consequentia: quia eiusmodi collatio semper quodãmodo est à futuro pendẽs. Si cuti si tuã tu pecuniã alicui sub aliqua obligatione & pacto cõferres, eo ipso quòd ille pacto non stet, tenetur eandẽ tibi reddere. Illum autẽ canonẽ postmodũ Bonifa. ca. cũ ex eo eodẽ titulo, sic moderatus est, vt duntaxat ratione studij, quo posset postmodũ sacerdos esse ecclesiæ fructuosior, valeat episcopus cum eiusmodi clericis per septenniũ dispensare. Nunc verò tẽporis quacunq; de causa dispensatur. Circa hanc ergo conclusionem nulla extat immorandi causa. ¶ Tertium ergo caput restitutionis Ecclesiasticorum fructuũ ex omissione ortum ducit persoluendi diuinum horarum officiũ, in quo plura cõplicantur dubia. Et primũ est, An q officium diuinũ non soluit, ad restitutionẽ teneatur, & quo iure. Et incipiendo à naturali & diuino: apparet in primis non teneri: quia in cap. presbyter. de celeb. missa. & alijs suprà citatis. vsq; ad Concil. Latera. sub Leone. 10. nulla extat restitutionis mentio: sed tantũ præcipitur vt soluatur officiũ diuinũ. Si autẽ restitutio diuini esset iuris, non fuisset ab ecclesia tam longo silentio dissimulata, sed expressis verbis explicata: nã per hoc quòd orare præuisum est, nõ satis exprimitur quòd aliter facientes ad restitutionẽ teneantur. Item beneficia nõ propter horarũ officiũ solũ, verùm & pro alijs impendũtur clericis: qui autẽ alia prætermiserit, vt si plebanus in sua cura fuerit negligens, non ideo iure diuino ad restitutionẽ tenetur. ¶ His tamen nõ obstantibus statuitur. 3. cõclu. Qui sub titulo clericali stipendiũ habet ecclesiasticũ, nẽpe ex decimis aut similibus oblationibus, nisi diuinũ officiũ soluerit, ad aliquã restitutionẽ tenetur. Hoc patet: qa huiusmodi stipendia licèt non quantũ ad quotã, tamẽ iure diuino, quin etiã naturali, instituta sunt tanquã stipẽdia ecclesiasticarũ functionum. Munus aũt maximè ,ppriũ clerici est, vt suprà diximus, officiũ diuinũ certis horis pendere. Quare in cõcil. Laterañ. ad hoc ,ppositũ allegatur q beneficiũ datur ,ppter officiũ: ergo qui nõ penderit, iugo restitutiõis eodẽ iure subijcitur: eò q nõ vtcunq;, sed cõtra iustitiã deliquerit. Nõ dixerim, si hoc aut illo modo officiũ non soluerit, neq; q ad talem aut talem restitutionẽ teneatur: nã hæc oĩa sunt de iure positiuo: sed q sub pœna alicuius restitutionis teneatur clericorũ quisq; ad orã

Quid de pẽsionibus.

Obiectio.

Solutio.

Limitatio Bonifacij ad præteritam cõclusionẽ.

Secunda cõclusio.

Ratio conclusionis.

Dubium.

1. Argum.

Argum. 2.

Tertia cõclusio.

Probatio.

ad orandi munus. ¶ Atqui in huius conclusionis confirmationẽ facit, nõ esse illud credibile q̃ ante nuperrimum Latera nẽs. concil. mos fuerit ecclesiæ, vt qui officium diuinũ non diceret, ad aliquã restitutionẽ teneretur: aliàs præfatum Concilium nõ sic repẽtè tam insigne præceptũ protulisset: & tamẽ vt dicebamus, expressa restitutionis mentio non habetur anteà in iure: ergo præceptum ipsum orãdi, secundũ naturale ius & diuinũ sub alicuius restitutionis pœna interpretabitur. ¶ Subtexitur nihilo minus quarta conclusio. Non quicunq; defectus in persoluẽdo diuino officio, imò neq; omnis qui culpã inducit mortalẽ, ad restitutionem obligat. Vt, si incõgruè proferas: aut versus aliquos, etiam ex supina negligẽtia & oscitantia interpoles. Probatur: quia hoc esset nimium irretire conscientias: cùm vix caduca, labilisque hominum vita sine huiusmodi negligentijs transigi queat. Imò verò & si matutinale officium, aut aliam horã, seu ex culpabili obliuione seu debita opera prætermiseris, quòd fortè semper est mortale: aut si totum diem orare prętermittas, qđ certè est letale non ideo ad restitutionem rigore iuris teneris. In primis enim qui non ratione beneficij, quia nullum habet, sed ratione ordinis orandi lege tenetur, non est quòd restituat. Qui verò ratione beneficij fuerit obligatus, quãuis collatũ ei fuerit propter officium: non tamẽ adeò minutatim respondere debent stipendij portiunculæ singulis canonicis horis, vt cuiusq; prętermissio ad restitutionem illius portionis obliget. Quoniam neque in ciuilibus familijs tam exactè requiritur seruitium, neq; Spiritus sanctus, cuius nutu ecclesia regitur, tales voluit suis ministris scrupulos injicere. Ex quo fit q & si dum oras attẽtionem studio & meditatò inde dimoueas, licèt mortale crimẽ sit, vt suprà diximus, ad restitutionem tamen non obligeris: quoniam neq; si officium præter mitteres, obligatus esses. ¶ At verò dubium de illis restat qui longiori tempore orare canonicè prætermittunt: maximè si præbendas habeant ecclesiasticas. Et dubitandi rationem nobis offert sessio. 9. citata Lateranen. Concilij. Cuius verba sunt: Statuimus & ordinamus, quòd quilibet habens beneficium cũ cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante beneficiorum suorum fructus non faciat, pro rata omissionis officij & temporis: sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas ecclesiarũ huiusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosinas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligẽtia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso priuetur: cùm propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quo ad hoc quòd est beneficio priuari posse, qui per quindecim dies illud bis saltem nõ dixerit. Hæc in Concilio. In hac verò, vt iacet verborum serie, partim nimia videri culpiam potest relaxatio, partim verò nimia perstrictio. Nam quòd vsq; post sex menses ab obtento beneficio non cogatur clericus sub aliqua pœna officium dicere, nimia relaxatio est. Rursus quòd qui posteàvno, aut duobus diebus orare cessaucrit, teneatur pro rata solucre, nimium apparet rigidum. Præterea, quòd vrgentiùs est, nec verba concilij, vt iacent satis sunt intelligibilia. Habetur enim priùs, quòd qui post sex mẽses ab obtento beneficio nõ orauerit, pro rata restituat. Posteà verò subditur. Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, &c. Quę quidẽ verba prioribus nõ gratè cohærent: nam hæc postrema, in simili negligentia, apertè denotant negligentiã priorum sex mensium ad restituẽdam prorata obligasse: quandoquidem post illos rigor cogendi per comminationem priuationis beneficij adhibet. ¶ Conijcio ergo, imò certò crediderim illud verbum Concilij nõ esse, post, sed, per: videlicet, vt sensus sit, quòd qui per sex menses ab obtẽto beneficio, vel quamlibet eorum partem officium non dixerit, solùm teneatur ad restitutionem prorata. Elapso verò semestri, si post admonitionem in quindecim diebus non bis orauerit, beneficio priuetur. Ita q; primũ semestre nõ datur tanquã induciæ, vt clericus non orans nulli subiaceat pœnę: esset enim omni ratione dissonũ, sed, vt nõ priuetur. Et hoc pacto verba sunt intelligibilia: alioqui minimè. ¶ Colligitur ergo ex hoc Cõcilio quod quę cunq; horarum omissio cùm primùm quis habet beneficium, eum ad restitutionẽ obliget. Imò si rigorem verborum spectes, quãuis vnam dũtaxat horam prætermittat, restituere compellatur. Porrò autem hic censendi rigor, nimium ius apparet. Eò vel maximè quod etsi præcipuum clerici officium sit horarum pẽsum, nihilo minùs beneficium pro

Quarta cõclusio.

Probatio.

Dubitatio.

Rũ dubitãdi.

Cõci. Late.

Expẽdũtur verba Cõcilij Latera.

Explanatus Concilium, iam modò citatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alijs etiam officijs tribuitur: & ideo ratio nõ exigit vt vsq; ad huiusmodi minutias fiat restitutio. Neq; ius diuinũ ad id cogit neq; sy nodus credenda est tam districto rigore sua protulisse verba. ¶Igitur quò rem summa tim cõprehendamus, cõciliũ, saltem hoc capitulum nõdum plene, quod sciã, vsu & more receptum est. Fuit enim Synodus illa ni miũ prolixa, & aliqua cõtinens quæ nõ erãt tanti momenti. Quapropter salua illa authoritate quæ concilijs summa debetur, nescio, an sit omnino necessariũ ad rigorẽ sessionis huius omittentes vnum, aut duos dies ad restitutionem obligare. Enimuerò neq; altera pars, nempe qꝑ qui vltra semestre officiũ diuinum nõ soluerit, priuatione beneficij mulctetur, in vsu (quod audierim) vspiã est. Neq; admonitio illa quę illic fieri iubetur: fieri cõsueuit. Haud enim est ipso facto priuatus, vt de illo supra diximus, qui in animo non gerit ad sacerdotium promoueri aut non intra annum promouetur. Sed, si cõcilium seruaretur, esset priuandus. ¶Quod ergo cõsiliũ egomet mihi ex his colligerem est, pro vno aut duobus diebus nemini restitutiõis scrupulum inijcere quanuis peccatũ sit mortale. Saltem eos qui relaxationibus cruciatę Bullæ gaudent, quibus ab horis malè pensis absolutio continetur, satis crediderim esse tutos, quanuis eiusmodi paruas negligentias cõmisserint. Quãdo verò orandi omissio vlteriùs procedit, tunc cõpositio cum summo Pontifice, aut eius legato locum habet. Id quod propter autoritatẽ Concilij dixerim. Nam stãdo iuri diuino, cum episcopo fieri posset. Enimuerò huiusmodi restitutiones, si idem diuinũ naturaleq; ius, imò si põtificiũ priscum consulas, ecclesiarum fabricis adiudicandę essent, aut in pios vsus insumendæ. Etenim cum decimarũ stipẽdia res sint propriæ ipsarum ecclesiarum, ministri qui non seruirent, eisdẽ ipsis deberent restitutionem. Quin verò idem Lateranen. cõcilium eisdem ecclesijs aut pauperibus fieri iubet. Attamẽ, iam nunc temporis, vt alias diximus, summi Pontifices suis vsibus necessarias esse ducũt: & ideo cum illis de restitutione paciscitur.

¶Postremum deniq; dubium huc pertinẽs superest de illis qui ecclesijs famulari tenentur: non tamen pro dignitate satis inseruiũt. Nempè de canonicis qui in intrãdo chorũ, indeq; exeundo, constitutum signum punctim obseruant: videlicet vt neq; antè ingrediantur neq; pòst permancant: vtrùm ad restitutionem pariter teneãtur. Petrus nanq; de Palud. in. 4. dist. 15. q. 5. istorum conscientias flagellat, dicẽs qꝑ si residuũ temporis negotijs ecclesiæ impẽdunt, bene quidẽ, qui autẽ otiosè & sine bona causa sponte abest, nõ est tutus, etsi ecclesiæ statutũ, aut consuetudo eum excuset. Quoniã tale statutũ irrationabile erit: quòd ideo cõsciẽtias sedare non sufficit. Maximè in anniuersarijs, eo quòd si sua bona sub tali vinculo ecclesijs legãrunt, non ea cẽsentur canonicorũ statutis, nisi rationabilibus, subdidisse. ¶Nihilo minùs cõtra eiusmodi scrupulũ subijcitur quinta conclusio. Vbi nõ est manifesta statuti peruersitas quicunq; choro iuxta tenorẽ institutionum suæ ecclesiæ inseruiens bona fide & cõscientia fructus facit: neq; ad vllam tenetur restitutionẽ. Cõclusio est per se liquida: nã postq; totũ collegium more & vsu legem cõdit, nisi manifestãrè prauitatẽ & corruptelam præ se ferat, nemo eiusdẽ societatis tenetur ampliùs de legis ratione discutere, sed eã seruando satisfaciet. Quartum deniq; ac postremum caput restitutionis bonorũ ecclesiasticorum ab aliquibus, vt suprà diximus, constituitur, si clericus moribus & vita non sit ille, quem esse decet. Quam quidem opinionem Adrianus amplexari videtur in illa suprà citata quæstione de restitutione: vbi ait quòd clericus perditè viuens & deũ continuo prauis moribus stimulans, aut officiũ debitum prætermittens tenetur restituere quicquid de fructibus ecclesiasticis expẽderit. Cuius argumentum suprà in fronte quæstionis tertia sede collocauimus. Opinio tamen hæc esse non potest nisi quorumpiam forsan iurisconsultorum, qui ex sancto potiùs zelo quàm cõsulta ratione philosophãtur. Nã Alexan. Halẽsis. 3. p. q. 30. cui Adrianus illam inscribit, non loquitur nisi de eo qui ecclesiæ non seruit: de quo ait, quòd sicut cõductus agricola nõ laborans non est merecede dignus, ita neq; clerici non seruientes. Contra illam ergo opinionem subnecti tur sexta conclusio. Quantus clerici ratione sui status moribus inter seculares effulgere debeant, atq; adeò tanto præstantiùs quãto quisq; altiori insignitur dignitate: tamẽ solæ vitæ corruptio eos ad restitutionẽ nõ obligat: nàm eius stipẽdia minimè ei sub tali cõditione conferuntur, sed vt ecclesiæ seruiat. Tenentur enim etiã & reges, & quicunq; publici magistratus morum integritate prępollere: tamen quis dicat sub tali pacto eos stipẽdia suscipere? Adde quòd si vlla esset in tali opinione probabilitas, laqueũ hominũ conscièt ijs injiceret: nam in tanta multitudine clericorũ innumeri sunt qui in dies lethaliter delinquũt. Et quod res manifestè demõstrat: ecclesia prescribẽs crimina nẽpe simoniæ, homicidij, aliaq; id genus de quibus clerici suis præbẽdis expoliãtur, manifestè animum suũ patefacit, non esse ab reliquorum quodpiã suo sacerdotio priuare. ¶Ex dictis ergo colligitur respõsio quęstiõis quæ neq; omnino est affirmatiua, neq; omnino negatiua, sed media. Primo ergo argumẽto ex capitulis. licet. & quoniam. lib. sexto cõpositio, suas concessimus conclusiones, quę fuerunt nobis prima & secũda. Tertio verò id quod probare contendebat: in sexta neganimus: Atq; adeò eisdem argumentis satisfactũ est.

Petr. Palud

Quinta conclusio.

Quartũ caput restitutionis bonorũ ecclesiasticorum Adriani.

Alex. Halẽ.

Sexta conclusio cõtra recitatã opinionem.

Postremum dubium.

Rõ conclu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm religiosi creati episcopi ad obseruantias regulares teneantur.

S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 8.

QVoniã in superioribus quęstionem D. Tho. centesimam octuagesimã quintam de eposcoporũ statu tractare aggressi sumꝰ, sed tamen meditatio canonicarum horarũ quã altera de clericorũ bonis nobis obtulit, paulisper nos diuertere, licet non abs re, cõpulit, operæpretium duximus ad postremũ eiusdem quæstionis articulum, quem missum fẽceramus, reuerti: vt decimum hunc librũ qui præcipuè de episcopis institutus est, cõsideratio monachorũ qui episcopali dignitate fulgent, concludat. ¶Arguitur ergo quòd eiusmodi religiosi in episcopos promoti ad obseruantias regulares nõ tenẽtur. Habetur enim can. statutum. 18. q. 1. quòd monachũ electio canonica à iugo regulæ monasticæ professionis absoluit, & sacra ordinatio de monacho episcopum facit: obseruantiæ autem regulares sub iugo monasticę institutionis continentur: ergo illi qui episcopi creantur ab illis eximuntur. ¶Secundò. Ille qui ab inferiori ad altiorem gradum assumitur, videtur à vinculis inferioris absolui: eò quòd homo non potest tot sarcinis esse onustus. Quemadmodũ qui monasticam profitẽtur vitam ab omnibus votis religantur quibus erãt in seculo obligati: status autẽ episcopalis sublimior est monachali: ergo religiosus illuc promotus ab omnibus canonicis institutis liberaẽ. ¶Tertiò insolubiliores monachorum nexus sunt obedientiæ & pauperta tis: episcopus autẽ ab obedientia suorũ prælatorum fit exẽptus: & qꝑ ab altero etiã pauperta tis funiculo enodetur, apparet sentire præfatus canõ: vbi ait eiusce modi mõachũ creatũ episcopũ legitimè posse paternã hæreditatem adire. Adde qꝑ etiam illis concedi tur testamenta cõficere: ergo & ab alijs etiã obseruantijs liberantur. ¶In contrarium videtur facere canon Innocentij, de monachis 16. p. 1. quo ait: De monachis qui diu immorãtes in monasterijs posteà ad clericatus ordines peruenerint, statuimus nõ debere eos à priori proposito discedere.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Prima conclusio.

Sententia D. Thom. de hac quæstione tribus conclusionibus continetur. Prima.

Ad eas religionis obseruantias quæ pontificiæ functioni nullo esse possunt impedimẽto, imò esse possunt adiutorio, perinde tenẽt monachus fedẽ episcopalẽ adeptus atq; dum erat in claustro. Huius generis sunt, cõtinẽtia, paupertas, atq; adeo religionis vestitus: qui est eiusdẽ obligationis signum. ¶Secunda conclusio. Si quęverò inter regulares obseruantias existũt quæ põtificis administrationi obstaculo esse possunt, ab illorũ iugo eximitur per episcopatũ religiosꝰ. Cuiusmodi sunt solitudo, silẽtiũ, grauesq; abstinentię atq; vigiliæ quæ corpus debilitando possent episcopũ suo muneri ineptũ reddere. ¶Ambas has simul conclusiones hac ratione cõmõstrat. Cùm vterq; locus, tam religionis. s. q̃ episcoporũ, sit status perfectionis, hoc tamẽ differunt, quòd status religionis viam ad perfectionem sternit tanquàm eius discipulatus: status autẽ episcoporũ est ceu perfectionis magisterium, dispositio autem ad aliquam formam per illius perfectionem non cessat, nisi quatenus eius fuerit impedimentum: vt lectio ac meditatio discipuli cessare non debet dum sit magister, imò hoc impensius facere debent. Nõ tamẽ amplius debet audire, sed docere quia illud esset huius impedimẽtum. Pari ergo modo illæ obseruantię religionis quæ functioni episcopali non obstant, in monacho episcopo nõ cessant, sed illę prorsus quę obstãt. ¶Tertia conclusio. Aliarum obseruantiarum à quibus non absoluitur, potest eiusmodi episcopus dispensatione nonnunquam per suã authoritatem, vti sicuti in religione id poterat authoritate prælati. ¶Hæc Diuus Thomas: quæ quidem aliquando indigent maiori ama-

Secũda conclusio.

Tertia conclusio.

Rõ vtriusq; cõclusionis.

ri amplificatione. Et primũ omniũ iuxtã numerum conclusionum tria denotat in religioso operũ genera, quæ in eius assumptiõe ad episcoporũ ordinẽ sunt meditãda. Quæ dã scilicet, quę nõ solùm nõ obstant, sed cõferunt, vt castitas, & paupertas atq; obediẽtia: quam nõ relinquit, sed mutat: vt qui pręfecto religionis obediebat, deinde obtẽperet Papę. Quædã verò sunt manifestè repugnãtia: vt solitudo, & silentiũ, & immodicę abstinentiæ. Aliæ verò medij generis, quæ. s. non semper obstant, sed aliqñ: vt si dicas reliqua moderata iciunia, & lanis ad cutem indui, in ipsisq; dormire. Ad illã ergo primi generis ait teneri episcopũ monachũ: ad alia verò secundi, ipso iure absolui. Sed in reliquis, licèt non prorsus abillis absoluatur, posse tñ secũ dũ expedierit dispensare. ¶ De singulis ergo nonnihil sese offert dubietatis. Primũ enim membrum trinũ includit votum. s. castitatis, obediẽtiæ, & paupertatis. Et de primo nulla tenᵉ dubitat quin monachᵒ illi maneat astrictus: nõ solũ sacerdotũ lege, verũ & religiõis. Quare licèt cũ alijs episcopis: vt lib. 8. explicuimus, dispensare ecclesiá posset super continentia, nõ tamẽ cum episcopis monachis. Neq; de secundo vlla est ambiguitas. Nam sicut dum religiosus in generalem magistrũ aut ministrum ordinis assumitur, nõ obstãte obedientiæ voto, soli Papæ manet subiectus, sic monacho accidit dum fit episcopᵒ: nõ inquã deserit, sed mutat obediẽtiã. ¶ De voto autẽ paupertatis restat sanè dubiũ, nec solutu facile. Primũ enim S. Tho. in hac. 2. 2. tum quæst. 88. ad quartum argumẽtũ: tum hìc clarissimè defendit monachum factum episcopum nullatenus à voto paupertatis absolui. Nam in prima conclusione exemplum ponit continentiæ, & paupertatis. Et in solutiõe tertij ait religiosum episcopũ nõ posse habere propriũ. Et ratio apparet plana: nam, vt lib. 8. dictum est, votum religionis est indispensabile quod tria includit vota. ¶ In contrarium autem est argumentum quod illic iasinuamus, & hic apertius vim suam demõstrabit. In episcopo, vt suprà dictũ est, duo cõsiderãt bonorũ genera: nẽpe sęcularũ & ecclesiasticorũ. Omissis ergo modò secularibus, de ecclesiasticis arguitur. Reliqui epi ex seculari clero assumpti post factã portionũ diuisionẽ dominiũ habẽt sue: vt. q. 4. multis modis cõfirmabamus, epis autem ex religionibus euocatis eadẽ prorsus ratione & modo adiudicatur sua portio, sicuti & alijs qui ex reliquo clero eliguntur: ergo perinde eiusdem portionis dominiũ habent atq; reliqui. Fateor equidem ad hoc argumentum me respõdere nescire: quoniam neutram premissarum video quomodo negare valeã. Nã quòd eodem modo omnes fiant episcopi, dubitari non potest. Neq; verò D. Thomas quantum ad hæc bona ecclesiastica aliam paupertatem tribuit religiosis episcopis quàm reliquis. Imò articulo sexto præsentis quæstionis, vbi constituit episcopum non teneri ad paupertatem, cùm secũdo loco argumentatus esset quòd Apostoli fuerũt pauperes, respõdet ad illã paupertatẽ nõ teneri episcopũ. Idq; cõfirmat exẽplo Athanasij, Ambro. & Augus. qui fuerũt vnà & monachi & episcopi. vbi palã ostẽdit monachos episcopos perinde posidere ecclesiastica bona ac reliquos seculares. Cũ ergo idẽ Doctor sanctus articulo statim septimo dixerit quòd de his quæ vsui episcopi deputata sunt, eadem esse videtur ratio quæ de propijs bonis, profectò id monachis episcopis nõ denegat. At quoniã semper habuit oculum ad illud tẽpus quo clerici in cõmuni viuebãt, propterea simpliciter ait monachum factũ episcopũ, nõ absolui à paupertatis voto. Dicendum ergo sub peritiorum censura, quòd sicut obediẽtia monachi dũ fit episcopus sic mutatur vt soli sit Papæ subditus, ita & eius mutatur paupertas, vt decimarũ portio reliquaq; episcopalia bona illi sicuti & reliquis episcopis adiudicent. Nimirũ vt & ipse sustentetur, & singulari misericordię pręcepto, quod pręalijs episcopis religiosos ligat, subsidio sit pauperibus. Quantũ ad aliud verò bonorum genus, scilicet seculariũ dubitari nõ potest, quin etiam paupertatis votum quadãtenus ei mutetur. vt patet ex can. statutum. 18. quęst. 1. vbi monachus qui in monachatu hęres paternus esse nõ poterat, ido neus declaratur eidem adeundæ hęreditati, qua vtiq; potest superstite vita perfrui. Et in causam adducitur quòd ipsum electio canonica à iugo regulæ monasticę religionis absoluit: & sacra ordinatio de monacho episcopũ fecit. Quin verò si vsum qui iã receptissimus est, cõsulas, Papa cum episcopis monachis nonnũquàm dispẽsat vt secularia bona emant, quæ posteà quibus volũt relinquãt. Qui quidẽ mos si legitimᵘ est, profectò ostẽdit nõ esse tã indispẽsabile paupertatis votũ, quàm cõtinentiæ aut obediẽtię. ¶ Circa secũdum autem obseruãtiarũ genus, scilicet illorum

Tria operũ genera i religioso.

Dubitatio.

Argumẽt.

Solutio.

Paupertatis uotum.

Caietanus.

rum à quibus monachus eo ipso quo fit episcopus absoluit, adnotauit hic Caiet. non lim illas cõprehendi quæ manifestè epispali functioni aduersantur, vt silentiũ & sotudo, verũ & quæ huiusmodi dignitati dinant, aut congruentia non sunt: quod quiconcessũ facile est: sed tũ exempla quæ sudit nescio an sint adeò congruẽtia. Ait enquòd soluitur à ceremonijs habendi sociu ordinis bibendi sedendi, cùm duabus mnibus, & benedictione, & similibus. Attam licet forsã ita sit, propterea q̃ res sunt pamomenti: non tũ propter causam quam isse affert: videlicet, quia episcopũ illa non dcẽt. Imò verò cũ talis epus habitũ religion exuere nõ debeat, nisi summus fiat Pontifex adeò huiusmodi monachales ceremoniæ isum nõ dedecent, vt eius habitũ decorẽt. I Italia quidẽ vbi monachi ad quẽcunq; pperẽ episcopatũ assumãtur, habitũ vel prosum abijciunt, vel alia figura incrustant, omonasticas ceremonias cum illo deponũ quia Itali nõ dignantur episcopos in habit monachali videre: quæ quidẽ pestis ad aliã iam nationes inserpsit. Et inde Caiet. iudici sumpsit. Tametsi nõ pro se, qui etiã Cardinlis cũ habitu monachali semper religiosissi mè vixit. igitur q̃ episcopus religiosus socisui ordinis qui authoritate vigeat sibi adiungat, & ceremonijs quibuscũq; religionis, a religiosorum idiomate vtatur: adeo non es indecẽs, vt qui cõtra faciunt oculos prudẽtiũ secularium offendant. ¶ De tertio verò ceremoniarũ ordine à quibus S. Tho. ait religiosum nõ absolui, licet super ipsis secundũ posit dispensare: qualia sunt lineis non vti, regularia ordinis iciunia seruare, etsi sit ediuis nostri vel Carthusiensium esu carnium abstinere, dubium est, idemq; in præsentiarum præcipuum, quo vinculo religiosi episcopi ad horum obseruantias teneãtur, vtrũ scilicet legali debito, an solùm morali. Legale enim debitum est quãdo quis lege per vim coactiuam tenetur: ita vt qui contrà fecerit, legis pœnis obligetur. Vinculum autẽ morale est quando quis sola vi directiua legis obligatur: nõ autem pœnis subditur. Exemplũ est in principe qui nõ tenetur vi coactiua, sed directiua. Et quòd monachus teneatur vtraq; vi legis, videtur hìc D. Tho. sentire, dicens q̃ in illis potest tantùm secum dispẽsare, vbi insinuare videtur q̃ perinde obligatur atq; quando erat in claustro.

Dubium.

Solutio.

¶ Nihilo minùs placet mihi Caietani senten-

Nõ probat Ratio Caiet.

tia quam in præsentiarum protulit, sed expressiùs in singulari opusculo quod de hac re intitulauit: nempe in libello viginti vnius quæstionũ. q. 19. Sententia verò est quòd nõ tenetur ex debito legis, sed ex morum honestate: tum quia id significatur cap. citato statutum illis verbis: A iugo regulæ monasticę religionis absoluitur, & de monacho fit episcopus: iugũ enim vim coactiuã designat. Itẽ post quã eximitur à subiectione prælatorũ ordinis quia nullatenùs nisi per Papam puniri potest, indiciũ est quòd neq; pœnis regularium statutorum subiacet. Quòd autẽ ex debito morali & de honestate teneat, patet: nã post quã monachatũ, pfessus est qui perfectionis est disciplina, condecens est, vt magister perfectionis factus eandem seruet disciplinã: nam licèt nõ per vim coactiuam, liberetamen: quemadmodũ discipulis licèt factus doctor fernlæ metu alijsq; coactionibus quibus ad studiũ cõpellebatur liberetur debet nihilo minùs sua spõte eisdem studijs incũbere. Neq; est ineptum exẽplum quòd à naturalibᵒ sumitur. Quãdiu enim calor in ligno ad somam ignis disponit, vi quadam coactiua agentis retinetur: adueniente autẽ substãtiali forma, fit naturalis, atq; adeò sua pte spõte in igne permanet. Ex quo fit vt debitum morale religioso episcopo, ppterea q̃ de religiõe assumptus est maius sit quàm in episcopo seculari. ¶ Sequitur nihilo minus secũdò quòd religiosus factus episcopus quanuis seriis sextis peculiari instituto religionis, etiam si sub reatu mortali obliget, vt in ordine diui Frãcisci obligari fertur, factus episcopus potest in die Natalis domini, si illa feria occurrerit, carnibus vesci, & iciuniũ frangere. Oppositum dicit in præsentiarum Caietan. sed in opusculo cordatiùs mutauit sententiã. Nam capitulo explicari, extrà, de obserua. iciuni. vbi cunctis Christianis illud priuilegium indultum est, non excipiuntur nisi qui ex voto aut ex regulari obseruãtia iciunare astricti sunt. Et intelligitur ex regularis obseruantiæ legali debito, quod nõ manet in episcopo nisi morale. Neq; votũ abstinentię fecit singulare, nisi vouẽdo religionẽ. Igitur S. Thom. hoc pacto intelligendus est sensisse monachum episcopum nõ absolui à dictis obseruantijs: scilicet quãtum ad morale debitũ. ¶ Sed cõtrà: ergo neq; ad castitatẽ tenetur sub reatu mortalis criminis: quia debitũ morale nõ videtur sub tali reatu obligare. Negatur consequentia: quoniam votũ castitatis

Primum corollarium.

Secundum.

Argum.

Universidad de Deusto Biblioteca

castitatis expressè fecit: virtute cuius etiam si cesset vis coactiua obseruantiæ regularis, obligat. Cætera verò non vouit formaliter nisi vouendo religionem: cuius vis cessat in illo quo ad legale debitum. Verũ est tamen quòd pœnis quæ in religione decretæ sunt transgressoribus trium votorum essentialiũ nõ manet subiectus. ¶ Sed vtrùm illud morale debitum plus obliget episcopum religionis D. Frãcisci, quám nostri ordinis: eo quòd ipse ad aliquas obseruantias tenẽtur sub culpa mortali: nos verò ad nullas. Et princeps quanuis nõ teneatur vi coactiua, tenetur tamen fortè aliquibus suis legibus sub reatu mortali. Respondetur quòd si vera est hæc opinio, episcopi Diui Francisci, non magis quàm nostri obligantur: quia æqualiter absoluuntur à legali debito. Quare de hoc nõ nulla est in principe differẽtia: quia licèt nõ cogatur, lege tamen illa durante, si ad se pertinet, tenetur illa. ¶ Debent autem religiosi vt in adeũdis episcopatibus multò esse cunctatiores quàm seculares: ita & in administrandis longissimè vigilantiores. Qui enim sese in claustra, mundo vale dicentes, abdiderunt: nõ debent sicuti vxor Loth retro, hoc est, ad seculares splendores respicere. Nã p̃ter Dei offensam seculari populo scãdalo sunt, ac subinde vilipẽdio & ludibrio: nisi palàm cõstet tum renitẽtes vi fuisse à suis claustris extractos, tum ecclesijs cũ oĩ timore Dei famulari: alijsq́; abstinere pompis quæ nõ fuerint ad ornametũ suæ dignitatis necessariæ.

Ad. 1. arg. Primum igitur argumentũ in capite quæstionis ex cano. statutum. obiectum, iam

Ad. 2. arg. sua declaratione solutũ est. ¶ Ad secũdũ respondet. D. Thom. quòd vota in seculo facta non ex eo præcisè per professionem regionis disoluuntur, quòd sit ascensus ab inferiori ad superius: sed quòd illa habent se ad religionẽ sicut particulare ad vniuersale putà sicut ille qui partẽ sui Deo obtulit ad illum qui se offert totum. Pars autem includitur ĩ toto, & ideo adueniẽte toto superfluit. Ascẽsus autem à religione ad episcopatum, est sicut à dispositione ad perfectionẽ: & dispositio autem non cessat adueniente perfectione. Intellige, vt diximus, quãtum ad debitum morale sicuti calor disponẽs ad ignẽ permanet in illo. ¶ Ad tertium autem quantum ad id de obedientia iam responsum est quòd nõ relinquitur, sed mutatur: & pariter quantum ad paupertatem. ¶ Restat nihilominùs dubium, quod Diuus Thomas illic insinuat circa illud cap. statutum. de hæreditate paterna quã monachus episcopus acquirit, cuinam post eius mortẽ obueniat, monasteriòne an episcopali ecclesiæ? Verba quippe capituli obscura sunt, nihil enim aliud explicãt nisi ꝙ quę monachus acquisierat, monasterio relinquat: quæ verò factus episcopus acquisiuerit, ad altare ad quod sanctificatus est restituat. Sensus ergo istorum verborũ est quem vsus declarat: nempe quòd quę acquisierat in seculo, relinquat monasterio: quod autem episcopus factus adiecit, relinquat episcopali ecclesię. Bona verò religiosorum qui titulares episcopi fiunt: quia sedem nõ habẽt licèt acquisita eis sint in episcopatu, monasterijs obueniunt. ¶ Testamenta autẽ condere manifestum est non posse sine Papæ dispẽsatione. Et tunc ait D. Thomas, si episcopus religiosus est, non sibi concedi vt tanquam de proprio testamentum faciat, sed quia Papa eius ampliat facultatem dispensandi sua bona, vt eadem facultas duret post mortem. Ait verò postquã ita liberè dispẽsatur cũ illo atq; cum alijs episcopis, parũ refert quomodò fiat. ¶ Ecce Opus decẽ Librorũ qđ de Iustitia & iure polliciti sumus: & in quæstiones septuaginta sex, Articulos verò ducẽtos octuaginta & octo partiti sumus: per varia ac lubrica perq́; ardua ac difficilia rerum genera, aspirante diuino flamine, ad optatum portum perductũ est Anno Christianæ salutis Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo quarto. In quo si quid per inscitiam nostrã & ignorantiam, aut certè per negligentiam & oscitantiam à nobis peccatũ est (nam studio per Dei misericordiã certus sum neutiquàm deliquisse) Deus ipse misericordiarum ignoscat. Si quid verò præstitimus quòd in rem Christianę familię esse possit, eidem soli Deo acceptum referẽdum est: Cui laus sit & perennis gloria per infinita seculorum secula. Amen.

Ad. 3. arg.

Dubium.

Solutio.

Episcopus religiosus testamentũ cõdere non potest absq; facultate Papæ.

Epilogus.

Tomi secundi, at que odeò totius Operis Librorum decem de Iustitia & Iure, exoptatus FINIS.

INDEX SVMMARIVS

generalis, Operis decem Librorum, De Iustitia & Iure.

Arnoldus Schurerius Corrector Candido Lectori Salutem.

ENTIBI syncere Lector Indices duos eximij huius Operis Librorum decem: quod ab vtilitate, commoditate, pietate, omnijuga eruditione disciplinæ Theologicæ, Philosophicæ, Iurisprudētiæ vtriusque, ac denique authoris sui authoritate, nemini non summopere (si modò Christianè sapere volet) probatum iri haud est ambiguum. Porrò Indicū prior, Librorum, Quæstionum atque Articulorum, vnà cum omnibus summatim pertractandis in singulis libris, seriem numerumq; edocebit. Atqui Articulorum quisque (id quod noße, cum primis operæpretium fore existimauimus) membra plus minus tria complectitur: è quibus primum objcit, alterum respondet, postremum autem decidit. Hic nanque Index in eum est adornatus finem, vt festino Lectori, nihil, quod illi negotium faceßeret, in inquirendo quod optaret, se exhiberet. Alter Indicum demum, rerum & verborum, ac Sententiarum vniuerso Operi, ceu flosculorum, inßpersarum, cornucopiæ veberrimum est futurus. Quare inæstimabile hoc Opus haud ita magno compara, vtere, fruere, ac viue felix, Lector amice mi tu. Salmanticæ Sexto Calendas Maias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Liber primus, edisserit de Iure seu legibus, q̃ suprema sunt Iustitiæ regula: hoc est de lege naturali & humana, ab æterna deriuatis: p quas homo ad finem naturalem destinatur.

PROOEMIVM Operis. Pag. 5.
OPERIS Titulus ac Diuisio in Libros decem: atque adeò summatim quid in singulis disceptetur. pagina 6.
LIBER porrò Primus in Quæstiones secatur Septem. pagina. 6.
PRIMA agit de lege in communi: Cõplectitur autem Articulos quatuor. pagin eadem.
Primus, An ulla definitionum Legis à Doctoribus constitutarum legitima sit, scisciatur. ibidem.
Secundus, Vtrùm ne lex semper in commune bonũ destinetur. pag. 10.
Tertius, Sine cuiuslibet ratio, legis effectrix. pagina. 12.
Quartus, Nunquid promulgatio sit de ratione legis. pagin. 13.
QVAESTIO Secunda, De legis effectibus: Articulos sortitur duos. pag. 17.
Primus, An effectus legis sit imperando ac uetãdo reddere homines bonos. pag. eadem.
Secundus, Nunquid legis actus congruenter assignentur. pag. 19.
QVAESTIO Tertia, De lege æterna, Articulis absoluitur Quatuor. pag. 21.
Primus, An lex æterna à naturali, humana, ac diuina distinguatur. pag. eadem.
Secundus, Nunquidnam lex æterna sit summa ratio in Deo existens. pag. 22.
Tertius, Vtrùm leges uniuersæ ab æterna promanent, an non. pag. 24.
Quartus, Creatáne cuncta, tam necessaria quàm cõtingentia, æternæ legi subijciantur. pag. 25.
QVAESTIO Quarta, De lege naturæ, Articulos sibi uendicat Quinque. pag. 28.
Primus, An lex naturalis sit habitus in nobis existens. ibidem.
Secundus, Annè lex naturalis cõplura contineat præcepta. pag. 30.
Tertius, Omnésne uirtutis actus sint de lege naturæ. pagina. 32.
Quartus, Nunquid lex naturæ cunctis sit mortalibus una. pag. 34.
Quintus, Vtrùm lex naturæ mutari abolerive possit, an non pag. 35.
QVAESTIO Quinta, De lege humana in genere: Articulos habet quatuor. pag. 37.
Primus, An præter legem naturæ necessariæ nobis fuerint humanæ. pag. eadem.
Secundus, Omnisne humana lex à naturali deriuetur. pag. 39.
Tertius, Nunquid legis humanæ qualitates rectè ab Isidoro describantur. pag. 41.
Quartus, Conuenientérne Isidorus & quilibet sequuntur, ciuiles leges, iusq; humanum diuidant. pag. 43.
QVAESTIO Sexta, De potestate legis humanæ: Articulos comprehendit octo. pag. 45.
Primus, An lex humana in communi debeat constitui. pag. 46.
Secundus, Vtrumne ad legem humanam pertineat omnia uitia cohiberi. pag. 46.
Tertius, Nunquid lex humana omnium uirtutum actus præcipiat. 47.
Quartus, Lex humana imponátne subditis necessitatem in foro conscientiæ. pag. 49.
Quintus, Vtrùm omnis pœnalis lex obliget ad culpam, an non. pag. 54.
Sextus, Lexne pœnalis in foro conscientiæ ante iudicis condemnationem obliget ad pœnam. pagina. 57.
Septimus, Omnes subijciantur legi necne. pagina. 67.
Octauus, Subditóne liceat præter uerba legis agere, necne. pagina. 70.
QVAESTIO Septima, De mutatione & uarietate legis humanæ, Articulos continet tres. pagina. 71.
Primus, An lex humana debeat quoquo pacto mutari. pag. eadem.
Secundus, Vtrùm consuetudo uim legis obtinere ualeat an non. pag. 74.
Tertius, Nunquid Rectores multitudinis in legibus dispensare possint. pag. 76.

¶Liber Secundus.

SECVNDVS, De lege diuina, qua ad supernã fœlicitatẽ promouemur: in Quæstiones finditur nouem. pag. 80.
QVAESTIO Prima, De lege ueteri: continet Articulos quatuor. pag. eadem.

Primus, An præter naturalem legem & humanam quæ ab æterna deriuantur, fuerit diuina hominibus necessaria. ibidem.
Secundus, Anne lex uetus fuerit bona. pag. 82
Tertius, Nunquid lex illa soli deberit populo Israël poni, illumq; duntaxat obligare. pagina. 87.
Quartus, Vtrùm lex uetus cõgruenter data fuerit tempore Moysi, an nõ. pag. 90.
QVAESTIO Secunda, De præceptis legis ueteris in genere: Articulis constat tribus. pagina. 91.
Primus, An lex uetus unicum tantùm continuerit præceptum. pag. eadem.
Secundus, Vtrùm ne præceptorum legis ueteris trina sit differentia: nempe moralium, cæremonialium, atq; iudicialium. pag. 93.
Tertius, Nunquid lex uetus ad sui obseruantiã per temporalium præmissiones & cõminatiões debuit suos subditos inducere. pag. 97.
QVAESTIO Tertia, De moralibus præceptis Articulis superbit duodecim. pag. 99.
Primus, An omnia præcepta moralia pertineãt ad legem naturæ. pag. eadem.
Secundus, Num præcepta moralia legis sint de omnibus actibus uirtutum. pag. 101.
Tertius, Nunquid omnia præcepta moralia ueteris legis ad decem Decalogi reducantur. pagina. 103.
Quartus, præcepta Decalogi cõuenientérne distinguantur. pag. 104.
Quintus, Vtrùm præceptorum Decalogi numerus congruat, an non. pag. 106.
Sextus, Præcepta Decalogi debitóne sint ordine disposita. pag. 108.
Septimus, Præcepta Decalogi congruenti modo tradantur, necne. pag. 109.
Octauus, Præcepta Decalogi sintne dispensabilia, an non. pag. 111.
Nonus, Num modus charitatis cadat sub præcepto. pag. 117.
Decimus, Modus charitatis cadátne sub præcepto diuinæ legis necne. pag. 120.
Vndecimus, An alia præcepta moralia quæ extra Decalogum uagantur, congruenter tum distinguantur, tum etiam ad eundem reducantur Decalogum. pag. 124.
Duodecimus, Num præcepta moralia ueteris legis iustificarent. pag. 126.
QVAESTIO quarta, De præceptis Decalogi in singulari: Articulis conficitur sex. pagina. 129.
Primus, An præcepta Decalogi sint præcepta iustitiæ. pag. eadem.
Secundus, Nunquid primum præceptum Decalogi congruenti sit modo traditum. pagina. 131.
Tertius, Secundum præceptum conuenienti sit forma positum, an non. pag. 133.
Quartus, Vtrùm tertium præceptum de sanctificatione Sabbathi sit rectè positum, an non. pagina. 137.
Quintus, An quartum præceptum de honorandis parentibus congruè tradatur. pagina. 143.
Sextus, Nunquidnam sex reliqua præcepta cõuenienti ordine & modo tradantur. pagina. 144.
QVAESTIO quinta, De præceptis cæremonialibus: Articulis est contenta quatuor. pagina. 146.
Primus, An cæremonialia præcepta quadrifida fuerint: scilicet sacrificia, sacramenta, sacra & obseruantiæ. pag. eadem.
Secundus, Nunquid singulis istis cæremonialibus speciebus reddi possint legitimæ causæ. pagina. 148.
Tertia, Vtrùm legis antiquæ cæremoniæ, uel ante legem extiterint, uel sub lege iustificarent. pag. 150.
Quartus, Cæremoniæ ueteris legis cessarint in Christi morte cessarint ut inde citra mortale crimen nequeant obseruari. pag. 152.
QVAESTIO sexta, De iudicialibus mandatis: Articulos habet non plus duos. pagina. 162.
Primus, Annè præcepta iudicialia rectè à cæremonialibus distinguantur. pag. eadem.
Secundus, Vtrùm ne iudicialia præcepta conuenienter sint in quatuor genera dispertita. pagina. 163.
QVAESTIO septima, De lege Euangelica quantum ad eius substantiam, Articulis donatur quatuor. pag. 166.
Primus, Vtrùm lex noua sit lex scripta, an ne potius cordibus indita. pag. eadem.
Secundus, Nunquidnam lex noua iustificet. pagina. 168.
Tertius, An non lex noua debuerit dari à principio mundi. pag. 169.
Quartus, Lex noua sitne usq; ad finem mundi duratura, necne. pag. 170.
QVAESTIO octaua. De collatione legis nouæ cum ueteri: Articulis perstringitur duobus: pag. 172.
Primus, Nunquidnon lex noua sit ueteris complementum. ibidem.
Secundus, Lex noua grauiórne sit quàm anti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ annon. pagina. 175.
QVAESTIO nona, De his quæ in lege noua continentur: Articulis est prædita tribus. pagina. 177.
Primus, Anne lex noua actus exteriores sufficiẽti ordine instituerit. pag. eadem.
Secundus, Nunquidnam lex Euangelica interiores nostros actus sufficienter composuerit. pagina. 179.
Tertius, Vtriumne cõgruè lex Euangelica consilia nobis quædam adiecerit. pag. 182.

¶Liber Tertius.

TErtius, De iure, quatenùs obiectum est iustitię: deque virtutis huius substãtia & sibi annexis, ad iustitiã distributiuam vsque: Quæstionibus gloriatur Sex. pag. 184.

QVAESTIO prima, De iure: Articulos posŝi det quatuor. pagi. eadem.
Primus, An ius sit obiectum iustitiæ. ibidem.
Secundus, Vtrum diuisio iuris in ius naturale & positiuum, sit genere congruens, an non. pagina. 187.
Tertius, Nunquid ius gentium sit idem cum iure naturali. pag. 189.
Quartus, An non ius paternum ac dominatiuũ & à iusto politico & inter se ulla ratione distinguantur. pag. 191.
QVAESTIO secunda, De Iustitia: Articulos complectitur octo. pag. 193.
Primus, An definitio iustitiæ à iurisperitis sit rectè constituta. pag. eadem.
Secundus, Iustitia sitne uirtus quæ habẽtem ad alterum ordinat. pag. 194.
Tertius, Nunquid iustitia sit uirtus. pag. 195.
Quartus, Vtrumne iustitia sit in uoluntate. pagina. 197.
Quintus, An non iustitia sit generalis uirtus. pa. 198.
Sextus, Iustitia particularemne habeat materiã an uerò circa aliarum passiones & materias uersetur. pag. 201.
Septimus, Nũquidnam medium iustitiæ sit medium rei: eiusq; actus, ius unicuiq; suum tribuere. pag. 204.
Octauus, Iustitia inter morales uirtutes sit eminentissima, necne. pag. 206.

QVAESTIO tertia, De iniustitia: Articulis duntaxat tribus expeditur. pag. 212.
Primus, An ne iniustitia sit speciale uitium. pagina eadem.
Secundus, Nunquid quicunq; iniustum facit, cõtinuò censeatur iniustus, an non. pa. i. 213.
Tertius, Vtrúmne quis possit iniustum pati uolens. pag. 215.
QVAESTIO quarta, De iudicio: Articulos sibi uendicat sex. pag. 216.
Primus, An iudicium sit actus iustitiæ, an non, pag. eadem.
Secundus, Nunquid iudicare sit licitum, an nõ. pagi. 218.
Tertius, Anne iudicium temerariũ, putà ex suspicione procedens, sit licitum. pag. 220.
Quartus, Dubia sintne in meliorem partem interpretanda. pag. 225.
Quintus, Vtrúm semper sit secundùm leges scriptas iudicãdum, an non. pag. 228.
Sextus, Nunquidnam usurpatum iudicium sit semper peruersum. pag. 230.
QVAESTIO quinta, De diuisione Iustitiæ: Articulos uult quatuor. pag. 231.
Primus, An particularis iustitia rectè in distributiuam & cõmutatiuã diuidatur. ibidem.
Secundus, Nunquid idem sit medium distributiuæ ac commutatiuæ iustitiæ, an non. pagina. 234.
Tertius, Vtrúmne eadem sit materia distributiuæ ac commutatiuæ. pag. 236.
Quartus, eadémne sit utriusq; iustitiæ forma, necne. pag. 238.
QVAESTIO sexta, De acceptione personarũ: Articulos sibi poscit septem. pag. 240.
Primus, Vtrúm personarum acceptio, iustitiæ distributiuæ cõtraria, crimen genere suo sit mortale. pag. eadem.
Secundus, Nunquid in spiritualium dispensatione possit acceptio personarum contingere. pag. 242.
Tertius, Beneficiorum pluralitas sitne iure permissa. pag. 253.
Quartus, An in collatione secularium magistratuum subesse possit crimen acceptionis personarum, an non. pag. 257.
Quintus, Nunquidnam in iudicijs dicendis interuenire possit personarum acceptio. pagina. 262.
Sextus, An non in priuatis honoribus deferendis interuenire possit personarũ respectus. pag. 264.
Septimus, In tributis exigendis peccarine possit acceptione personarum. pag. 266.

¶Liber

¶Liber Quartus.

QVartus, De preambulis ad iustitiam cõmutatiuã: nẽpe de dominio ac restitutione: Quæstiones sibi sumit Septem. pag. 269.

QVÆSTIO Prima, De dominio in genere: Articulis constat duobus. pagina eadem.
Primus, Vtrúm dominium idem sit quod ius & facultas rerum, an non. ibidem.
Secundus, an nõ tantùm Deo, intellectualibusq; ac rationalibus creaturis competant rerũ domina. pagi. 274.
QVAESTIO Secunda, De rebus quarum homo est dominus: Articulis explicatur tribus. pagina. 276.
Primus, An rerum omnium quæ sunt in mundo, sit homo iure aliquo dominus. pag. eadẽ.
Secundus, Nunquid homo homini dominus esse possit. pag. 279.
Tertius, homo sitne uitæ suæ ac famæ dominus. pagina. 281.
QVAESTIO tertia, De rerum diuisione, unici est Articuli. pagina. 286.
Vnus, An ne humano iure rerum dominia fuerint olim diuisa. pag. eadem.
QVAESTIO quarta, De peculiari quorundã dominio: duorum est Articulorũ. pag. 290.
Prior, An hominũ quispiam totius sit orbis dominus. ibidem.
Alter, Nunquid imperator sit dominus orbis. pag. 294.
QVAESTIO Quinta, de traslatione dominio rum: Articulis instituitur quatuor. pagina. 298.
Primus, Vtrúmne suâ quisq; uoluntate, naturali iure ualeat rei suæ dominium in alterũ transferre. pag. eadem.
Secundus, Nunquidnam per ludum dominium transferatur. pagi. 303.
Tertius, Per contractumne qui nullus est iure ciuili, transferatur dominium. pag. 308.
Quartus, An præscriptio dominium in possessorem transferat. pag. 312.
QVAESTIO sexta, De restitutionis substãtia Articulos continet quinq;. pag. 317.
Primus, Anne restitutio sit actus commutatiuæ iustitiæ. pag. eadem.
Secundus, Nunquid sit ad salutem necessarium, rei quæ ablata est, restitutionẽ fieri. pa. 321
Tertius, Vtrúmne omnia in uniuersum quæ quis uel ab alio abstulit, uel inuito domino retinet teneatur restituere. pag. 323.
Quartus, satisne sit ad simplum restituere quod iniustè sublatum est. pag. 341.
Quintus, Debeatne aliquis id quod nõ abstulit restituere, an non. pag. 345.
QVAESTIO septima, De circunstantijs restitutionis: quatuor est Articulorum. pa. 346.
Primus, semperne oporteat ei restitutionem fieri à quo res sublata fuit. pagi. eadem.
Secundus, Ille qui accepit teneatur semper restituere, necne. pagina. 357.
Tertius, Vtrúm illi etiam qui nihil acceperunt restituere teneantur, an nõ. pag. 362.
Quartus, Nunquid qui debet, statim restituere teneatur. pagi. 367.

¶Liber Quintus.

QVintus, De iniustitia, quæ ex iniuriosa actione nascitur: nempe de homicidio & reliquis: Quæstionibus locupletatur duodecim. pag. 372.

QVAESTIO prima, De Homicidio: Articulis dotatur nouem. pagi. ead.
Primus, An aliquod uiuentium quæ perfecta sũt, occidere liceat. ibidem.
Secundus, liceatne maleficos occidere. pagina. 375.
Tertius, Vtrùm scelerosum hominem unicuilibet priuato occidere liceat, an non. pagina. 378.
Quartus, Nunquid clericis etiam maleficos liceat interficere. pagina. 381.
Quintus, Alicuine liceat seipsum occidere, an non. pag. 383.
Sextus, Vtrumne liceat uitam pro defensione amici aut cuiuscunq; uirtutis exponere, necne. pag. 386.
Septimus, Nunquidnam liceat in aliquo casu interficere innocentem. pagina. 388.
Octauus, Iúsne sit unicuique proprium inuasorem in sui defensam occidere, necne. pagina. 390.
Nonus, An qui casu alterum occiderit, fiat homicidij reus. pagina. 395.
QVAESTIO secunda, De mutilatione membrorum: trium est articulorum. pagin. 401.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alis.399.
Primus, An quempiam suo mutilare mẽbro sit licitum.pag. eadem.
Secundus, Vtrùmne liceat patri filios, aut dominis seruos uerberare. pag.401.
Tertius, Licitumne alicui sit carceri quempiam mancipare.pag.404.
QVAESTIO tertia, De furto: Articulos cõtinet sex.pag. 405.
Primus, An furti definitio sit bona.pagina eadem.
Secundus, Furtum & rapina specie differant necne.pagina.407.
Tertius, Vtrùmne furtum sit genere suo peccatum mortale.pag.408.
Quartus, Nunquid ei qui egestate premitur furari liceat.pag.416.
Quintus, An rapina ullo pacto fieri possit citra peccatum.pagi.417.
Sextus, Rapina sitne grauius furto, an non. pagina.420.
QVAESTIO Quarta, De iniustitia iudicis: Articulis peragitur quatuor.pag.421.
Primus, licetne iudici eum qui sibi non subditur iudicare.pagina eadem.
Secundus, An iudici liceat contra ueritatẽ quàm certo nouit, iudicare, quando legitimè probatur contrarium.pag.423.
Tertius, Nunquid iudex absq; accusatore possit quempiam iudicare.pag.428.
Quartus, Vtrumne iudici liberum sit pœnam iuris relaxare.pag.429.
QVAESTIO quinta, De iustitia accusatoris: Articulos possidet quatuor. pag.431.
Primus, Anne quispiam teneatur alium accusare.pag.eadem.
Secundus, Vtrumne necessarium sit accusationem in scriptis exhiberi.pag.434.
Tertius, Nunquid accusatio per tria hæc reddatur iniusta, quæ sunt calumnia, prævaricatio, & tergiuersatio.pagi.435.
Quartus, An accusator qui in probatione defecerit, pœna talionis teneatur.pagi.436.
QVAESTIO sexta, De iustitia rei: Articulis fulcitur quatuor.pag.437.
Primus, Accusatóne liceat ueritatem negare, an non.ibidem.
Secundus, Nunquid accusato liceat per calumniam se defendere.pagi.439.
Tertius, An reo liceat iudicium per appellationem declinare, necne.pagina.446.
Quartus, Vtrùm liceat condemnato ad mortem se quacunq; uia defendere.pagina.448.
QVAESTIO septima, De iniustitia testis: Articulis pertractatur quatuor.pagi.452.
Primus, Vtrùmne teneatur quandoque homo testimonium ferre.pagina.eadem.
Secundus, Duorum uel trium testimonium, an in iudicio sufficiat.pagina.454.
Tertius, Nunquid cuiuspiam testimonium citra eius culpam repellendum sit.pagina.456.
Quartus, An non testimonium falsum semper sit peccatum mortale.pag.458.
QVAESTIO octaua, De iniustitia Aduocatorum: Articulos exigit quatuor.pag.459.
Primus, Aduocatus teneaturne gratis præstare patrocinium pauperibus in suis causis.pagina eadem.
Secundus, Vtrùmne meritò sint aliqui ab aduocationis officio arcendi.pagina.461.
Tertius, Nũquid aduocato delictum sit iniustã causam defendere.pagina.462.
Quartus, Licitumne sit aduocato pretio patrocinari, an non.pagi.464.
QVAESTIO nona, De contumelia: Articulis declaratur tribus.pagina.466.
Primus, An contumelia consistat in uerbis.pagina eadem.
Secundus, Vtrùm contumelia, & generaliter cõuitium, sit genere suo peccatum mortale.pagina.468.
Tertius, Nũquid debeat quisq; cõtumelias æquanimiter sustinere.pagina.469.
QVAESTIO decima, De detractione, Articulos postulat quatuor.pag.471.
Primus, Anne detractio sit denigratio alienæ famæ per occulta uerba.ibidem.
Secundus, Vtriùmne detractio genere suo sit peccatum mortale.472.
Tertius, Nunquid detractio sit grauius omnibus peccatis quæ in proximum committuntur.pagina.477.
Quartus, Audiens toleransq; detrahentem an mortaliter peccet.pag.479.
QVAESTIO undecima, De susurratione & derisione: Articulorum tantum est duorum.pagina.481.
Prior, Vtrium susurratio sit peccatum à detractione distinctum an non.pag. eadem.
Posterior, An ne derisio sit speciale peccatum à præcedentibus distinctum, atque adeò mortale.pagina.483.
QVAESTIO duodecima, De maledictione: Articulis adornatur tribus.pag.485.
Primus, Nunquid cuipiam sit licitum alteri maledicere.eadem.
Secundus, An creaturæ etiam irrationali maledicere liceat.pagi.487.

Tertius,

Tertius, utrumne maledictio, peccatum sit genere suo mortale idemq; detractione peius.pagina.489.

TOMI PRIMI FINIS.

Tomus secundus.

¶Liber Sextus.

SEXTVS, disceptat de vsuris & contractibus, ac de cambijs: in Quæstiones distractus Tredecim.pagina.491.
QVAESTIO prima, de usura: Articulis exornatur Sex.pagina.492.
Primus, An usuraria mutuatio genere suo sit peccatum mortale.pag.eadem.
Secundus, Nunquid ratione mutui aliqua possit expeti commoditas.pagina.500.
Tertius, Vtrúmne ratione damni emergẽtis aut lucri cessantis liceat mutuatori quippiam ultra sortem recipere.pag. 507.
Quartus, Quicquid lucri pecunia usuraria peperit, sitne restitutioni obnoxiũ.pagin.511.
Quintus, Liceátne mutuo pecuniã accipere sub usura.pagin.519.
Sextus, Nunquidnam Mons pietatis usurarius sit.pag.522.
QVAESTIO secunda, De generali ratione cõtractus emptionis & uenditionis: Articulis enucleatur tribus.pag.526.
Primus, An contractus emptionis & uenditionis sit reipublicæ necessarius. pag. eadem.
Secundus, Nunquid negotiatio sit licita. pagina.529.
Tertius, Vtrúmne rerum pretia, arbitrio mercatorum sint taxanda.pag.531.
QVAESTIO tertia, De iniustitia quæ in emptione & uenditione committitur, duorum est Articulorum.pag.534.
Prior, Nunquidnam licitè quis possit rem pluris uendere quàm ualeat.ibidem.
Alter, Anne uitium rei venditæ sic uenditionẽ reddat illicitam, ut necessarium semper sit illud detegere.pag.538.
QVAESTIO quarta, De emptione credito pretio, Articulos sortitur duos.pag.543.
Vnus, utrúmne liceat rem carius uendere expectata quàm numerata pecunia. eadem.
Alter, Anne liceat rẽ credito carius quàm præsenti pretio uendere, quando rei dominus nõ erat tunc uenditurus.pag.547.
QVAESTIO quinta, De censibus: Articulis enodatur tribus.pag.550.
Primus, An censuum emptio ac uenditio sit usuraria.ibidem.
Secundus, Nunquid census tam tẽporales quàm perpetui sint liciti.pag.555.
Tertius, Vtrùm licita sit emptio censuum cum pacto retrouendendi. pag.557.
QVAESTIO sexta, De contractu societatis: Articulis est contenta duobus:pag.559.
Prior, Nunquid contractus societatis sit licitus. pag.eadem.
Posterior, An licitum sit pecuniam in societatẽ exponere saluo capitali.pag.561.
QVAESTIO septima, De contractu assecurationis: Articuli est unius.pag.564.
Vnicus, Nunquid assecurationis contractus sit licitus.ibidem.
QVAESTIO octaua, De cambio in genere: Articulis perficitur duobus.pag.565.
Vnus, Vtrùm ars campsoria sit licita, an non. ibidem.
Alter, pluresne sint cãbiorum species.pag.567.
QVAESTIO nona, De cambio minuto, unicũ duntaxat uult Articu.pag.569.
Vnicus, Anne minutum cambium sit licitum. ibidem.
QVAESTIO decima, De cambio ratione loci & ratione temporis: sustinet Articulos duos.pagi.571.
Prior, Nunquidnam cambium ratione loci sit licitum.ibidem.
Posterior, utrúmne ratione temporis licitum sit cambij pretium.pag.573.
QVAESTIO undecima, De pretio soluendi numerata pecunia: gaudet Articulo unico: pag.574.
Vnicus, An campsori liceat, ut pecuniam in suo cambio consignatam in numero soluat, mercedem aliquã recipere.pag.eadem.
QVAESTIO duodecima, De numorum cambio ratione diuersæ eorũ æstimationis in diuersis locis aut temporibus: Articulis præfulget quinq;.pag.575.
Primus, Vtrùm liceat pecuniam unius regionis pro pecunia alterius ubi plus ualet, commutare, an non.pag.eadem.
Secundus, An licitum sit monetarum cambium, quæ in diuersis locis propter copiam & inopiam totius generis monetæ, inæqualis sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

naloris,pagina.577.
Tertius, Nunquid cambiorum prelia inter campsores uariari possint.pagina.583.
Quartus, Cambium ad incertamne solutionis quantitatem sit licitum.pagina.585.
Quintus,Nunquidnon cambium huiusmodi,qd intercalatis ac prætermissis primis nundinis in alias subsequentes fit,sit licitum.pagina.586.
QVAESTIO Decima tertia,De reliquis cambiorum generibus,Arti.finit duob⁹.pa.590
Prior,Vtrum cambia ad proxima loca eiusdem regni sint licita,necne.pag.ead.
Alter, Nunquid cambia quæ licet ad primas nundinas fiant tempore & loco distantes,tamen quo longius distant pretiosius sunt,sint licita.pagin.591.

¶Liber Septimus.

SEptimus, De voto: Quæstionibus adornatur Sex.pagina.694.

QVAESTIO Prima, de substantia uoti: Articulis excolitur tribus.pagin.eadē.
Primus,An uotum sit alicuius rei possibile, ad quam ui præcepti non tenebamur.ibidem.
Secundus, Nunquid uotum in solo uoluntatis proposito perficiatur.pagin.597.
Tertius,uotum semperne fieri debeat de meliori bono.pagin.602.
QVAESTIO secunda, De uoti uigore ac uirtute: Articulos uult quinq;.pagina.611.
Primus, An omne uotum obliget ad sui obseruationem.pagina eadem.
Secūdus,utilene sit expediensq; uouere.pa.621.
Tertius,Nūquid uotum sit actus latriæ siue religionis pagina.623.
Quartus,Magisne sit laudabile et meritorium facere aliqd ex uoto q̄ absque illo.pag.625.
Quintus, Vtrumne uotum per susceptionem sacri ordinis,perq; professionē religionis, fiat solenne.pagina.628.
QVAESTIO tertia,De his qui uouendi facultatem habēt:duoruē est Articulorū,pag.633.
Primus, an illi qui sunt alterius potestati subiecti, uouere possint.pagina.ead.
Alter, Nunquid pueri religionis uoto se possint obligare.pagina.641.
QVAESTIO quarta, de dispensatione & cōmutatione uoti: Articulos capit tres. pagina.644.
Primus,Vtrum ne in uoto possit fieri dispensatio.pagina eadem.
Secundus, An ne super uoto solenni continentiæ religionis fieri possit dispēsatio.pa.646
Tertius,Nunquid ad commutationē uel dispēsationem uoti requiratur prælati authoritas.pagina.652.
QVAESTIO quinta,de religionis uoto in particulari: Articulos occupat quatuor.pa.658
Primus,An religionis uotum ad statum perfectionis attineat.pagin.eadem.
Secundus, Nunquid paupertas ad mēdicitatem usque ad perfectionem uitæ monasticæ pertineat.pagina.666.
Tertius, Vtrum uotum castitatis sit de intrinseca ratione religionis,an non.pagina.670.
Quartꝰ, Obedientiæ uotum sine de essentia religionis.pagina.674.
QVAESTIO sexta,De uoto & continentia sacerdotum:duobus duntaxat articulis absoluitur.pagina.675.
Prior, Nunquidnam ecclesiæ decōro & stabilitati, sacerdotale uotum continentiæ cōgruēs fuerit ac necessarium.pagin.eadem.
Posterior, sacerdotalisne cōtinentia ab ipsis statim ecclesiæ incunabulis cœperit: an non? pagina.682.

¶Liber Octauus.

OCtauus, De iuramēto, quæstionibus tribus perficitur. pagina.689.

QVAESTIO Prima, de iuramento, Articulis decem ornatur.ibidem.
Primus,Vtrū iuramenti definitio sit bona. ibid
Secundus,Vtrum iurare sit licitum.692.
Tertius, Vtrum congrue tres comites iuramēti assignentur.698.
Quartus,Vtrum iuramentum sit actus religionis siue latriæ.699.
Quintus,utrum iuramētum sit per se appetendum & tanquā res utilis frequentādū.700.
Sextus,Vtrum liceat per creaturas iurare.703
Septimus,Vtrum omne iuramētum uim habeat obligandi.704.
Octauus, utrum maior sit obligatio iuramenti quam uoti.718.
Nonus, Vtrum in iuramento fieri possit dispensatio.719.
Decimus,Vtrū omnibus cuiuscūq; cōditionis liceat absq; discrimine,quocū q̄ iurare.723.

QVE-

QVAESTIO secunda, De periurio quatuor complectitur Articulos.725.
Primus,Vtrum falsitas requiratur ad periuriū. ibidem.
Secundus,Vtrum omne periurium sit peccatum pag.727.
Tertius, Vtrum omne periurium sit peccatum mortale.729.
Quartus, Vtrum liceat iuramentum ab eo petere qui peieraturus est.739.
QVAESTIO tertia,De adiuratione, articulos retinet tres.741.
Primus,Vtrum liceat hoiem adiurare.ibidem.
Secūdus,Vtrū liceat dæmones adiurare.743.
Tertius, Vtrum liceat adiurare irrationabilē creaturam.749.

¶Liber Nonus.

NOnus,De Decimis ac Simonia: Quæstionibus ditatur octo.751.

QVAESTIO prima,De sacrificio in genere: Articulis fruitur quatuor.pa.eadem.
Primus,Vtrumne Deo sacrificare sit de lege naturæ.ibidem.
Secundus, An soli Deo sit sacrificium offerendum.pag.753.
Tertius, Nunquid sacrificiorum oblatio sit specialis uirtutis actus.pa.755.
Quartus, An ne uniuersi mortales ad sacrificia teneantur offerenda Deo.pa.756.
QVAESTIO secunda, De ineffabili sacrificio altaris in particulari:unumq; alterum habet Articulum.pagina.757.
Vnus, Nunquid sacrosanctum Sacramentum altaris sit uere sacrificium.pa.eadem.
Alter, An altaris sacrificium pro pluribus oblatum perinde singulis ad satisfactionē prosit ac si dūtaxat offerretur pro uno.pa.760
QVAESTIO tertia,De oblationibus et primitijs: Articulos obtinet quatuor.pag.768.
Primus, An homines de necessitate præcepti ad oblationes teneantur. pag.eadem.
Secundus,Nunquid oblationes solis sacerdotib⁹ debeantur.pagn.771.
Tertius,Vtrumne oblationes de rebus omnibus quæ licitè possidentur facere liceat.pa.772
Quartus, Ad decimarum solutionem an homines teneantur.pa.775.
QVAESTIO quarta,De decimis: Artic. quarto perficitur.pagn.777.
Primus,Hominesne teneantur dare decimas ex necessitate præcepti.pag.eadem.
Secundus, An de omnibus teneantur Christiani decimas soluere.pa.784.
Tertius, Nunquid decimæ solis clericis debeantur.pa.786.
Quartus,Vtrum clerici etiam ipsi decimis soluendis sint astricti, an non?pagi.788.
QVAESTIO quinta, De peccato Simoniæ in genere:duorum tantum est Articulorum. pagina.791.
Vnus, An Simonia sit studiosa uoluntas emendi uendendiq; aliquid spirituale, uel spirituali annexum.pag.eadem.
Alter, Vtrumne uitium Simoniæ genere suo sit peccatum mortale.pa.795.
QVAESTIO sexta, De materia Simoniæ: Articulos est nacta duos.pagi.799.
Primus, An quādoq; liceat pro Sacramentis pecuniam seu dare, seu accipere.pag.eadem.
Alter, Nunquid pro spiritualibus affectuosè dare accipereq; pecuniam sit licitum.pa.806.
QVAESTIO septima,De Simonia, in sacerdotijs de dignitatibus conquirendis. Articulos est adepta tres.pag.811.
Primus, An pro sacerdotijs atq; aliis præbendis quæ spiritualib⁹ sunt annexa,liceat pretium percipere.pagn.eadem.
Secundus,Nunquid præbendarum permutatio absq; Simonia fieri possit.pag.816.
Tertius,Vtrumne liceat spiritualia pro munere conferre quod est uel à lingua,uel ab alio quouis obsequio.pag.818.
QVAESTIO octaua, De restitutione Simoniæ & pœna Simoniaci: Articulos sortita est duos.pa.823.
Vnus, An quicquid per Simoniā,uel datur, uel recipitur,sit restitutioni obnoxium.pagin. eadem.
Alter,Nunquid non Summus Pontifex possit super pœnis simoniæ dispensare.pa.832.

¶Liber Decimus.

DEcimus deniq;,ac postremus, de statu, ordine, atq; residētia Prælatorū,ac de horis Canonicis: Quæstionib⁹ absoluitur quinq;. pag.836.

QVÆSTIO prima, De Episcopali institu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

to, & iure quo institutum est: Articulis contenta est quatuor. pag. eadem.
Primus, Anne episcopalis dignitas fuerit in ecclesia super sacerdotalem necessaria. ibidem.
Secundus, Nunquid episcopatus sit ordo naturaliter suus à simplici sacerdotio distinctus. pa. 838.
Tertius, episcopi inter se perinde differāt atq; ipsi à simplicib⁹ sacerdotib⁹. 846. alias. 842
Quartus, Vtrumne institutio episcopalis dignitatis sit de iure diuino. pag. 845.
QVAESTIO secunda, De episcopatu optādo, ineundo, & conferendo: Articulos sibi usurpat quatuor. pag. 850.
Primus, Liceatne Episcopatum appetere, necne. pag. eadem.
Secundus, An Episcopatum iniunctum liceat omninò recusare. pag. 854.
Tertius, Nunquid oportet eū qui ad Episcopatū assumitur, esse cæteris meliorem. pag. 858.
Quartus, Vtrum episcopo liceat curam Episcopalem deserta ad religionem se cōferre. pa. 860.
QVAESTIO tertia, De episcoporum residētia Articulos exposcit quatuor. pag. 862.
Primus, Nunquid episcopi in suis diœcesibus residere iure diuino teneantur. pa. eadem.
Secundus, An residentia episcoporum iure naturali fundetur. pa. 873.
Tertius, Vtrum episcopi iure humano, hoc est, pōtificio, residere teneātur, an nō. pa 875.
Quart⁹, Aliqua emergerene possit causa ob quā liceat episcopo à grege sibi commisso abesse. pa. 878.
QVAESTIO quarta, De uinculo et modo quo episcopi & sacerdotes tenentur sua bona dispensare: numero Articulorum quinario cōcluditur. pa. 887
Primus, An episcopo liceat aliquid proprium possidere, an non. pa. eadem.
Secundus, Nunquid episcopi mortaliter peccēt si bona ecclesiastica quæ procurant, pauperibus non largiuntur. pa. 889.
Tertius, Vtrumnè episcopi ac reliqui sacerdotes uerum ac legitimum habeant dominiū fructuum Ecclesiasticorū qui illos pro sua portione comingunt. pa. 891.
Quartus singularinè iure teneantur episcopi præ secularib⁹ diuitibus ad eleemosynarum subsidium. pa. 902.
Quintus, Numquidnā ecclesiastico statui cōdecēs sit iter alius possessiones castra, uassallosq; ac iurisdictionem ciuilem habere. pa. 904
QVAESTIO Quinta, quæ nouissima, de clericorum debito officio: Articulis claditur fœliciter plus minus septem. pa. 909.
Primus, An inter officia eorum qui sacris initiantur, peculiare, ad quod omnes generatim tenentur, sit, constitutio Psalmos statis horis persoluere. pa. eadem.
Secundus, Nunquidnam congruens sit, & decorum, ut horæ canonicæ, Psalmorum, Hymnorumq; alio cantu psallantur. pa. 917.
Tertius, Vtrūne tam illi oēs qui sunt sacris initiati q̄ qui titulum habent ecclesiastici sacerdotij, ad horas dicēdas teneātur. pa. 921.
Quartus, Anne ordo & modus sit aliquis psolucēdo diuino officio necessari⁹, necne. p. 925
Quintus, Ad soluendum canonicè diuinum officium, requiraturne attentio. pag. 929.
Sextus, Episcopus & clericus id facere præter mittens quod facere tenetur, ad restitutionē, aut præbendæ, aut fructuum obligetur, necne. pa. 934.
Septimus, hīq; postremus, qui omnibus finem ac cœlophonem imponit. Nunquid religiosi creati episcopi, ad obseruandas regulas teneātur, an secus. pag. 939.

Indicis Prioris, qui Librorum, Quæstionum, & Articulorum, Finis.

INDEX ALPHABE-
ticus librorum decem de Iustitia & Iure Fratris Dominici Soto. Numerus paginam indicat: A. columnam priorem, B. verò posteriorem.

A

Abigeatus, furtū de grege dispersō. 406. b.
¶ Abrahā non suo merito, sed Dei misericordia electus est, vt inde Christus originē duceret. 88. b.
Abrahām & Sara probabilius est fuisse fratres quàm fratrueles. 117. a.
¶ Abrenuntiatio seculi nō solùm diuino iure existit per Christum cōstituto, verùm ex iuris naturalis visceribus depromitur. 663. a.
¶ Abrogatio quid sit: & vtrùm differat à dispensatione & irritatione. 77. a.
¶ Acceptio personarum nomen est apud sacros interpretes latinitate donatū: quod & respectus personarum dicitur. 241. a.
Acceptio personarum est iniustitiæ crimen quo in distributione non causę ad rē pertinentis, sed personæ ratio habetur: quòd ideo genere suo mortale crimē est. ibid. b.
Acceptio personarum non est qualitatem personæ considerare, quę eius, vel meritū vel crimen auget. 242. b.
Acceptio personarum in spiritualibus gene re suo grauius est quàm in temporalibus. 244. b.
Acceptio personarum tunc præ se fert manifestarium crimen quādo idoneo prætermisso eligitur indignus. 245. b.
Acceptionis personarum crimen dum magistratus indigno confertur ad restitutionem obligat, quæ facienda est populo. 258. a.
Acceptio personarum sępe in iudicijs dicendis committitur. 262. a.
Acceptionis iniustæ pœnam nemo ante cō demnationem pendere tenetur. 441. a.
Acceptionis causa nouem modis potest aliquis esse. 363. a.
Acceptio rei trifariàm consideratur & dupliciter cōtingit, scilicet, directè & indirectè: ibidem. b.
¶ In actione prava aliter ratio mali considera tur quàm culpæ. 370. a.
¶ Act⁹ studiosus bifariàm censetur esse alicuius virtutis. 622. b.
¶ Accusare quis & quando teneatur. 431. b. & 432. a. & b.
Accusare excommunicatis & infamibus est semper prohibitum, licèt dum crimen est reipublicæ perniciosum, denuntiare tenētur. 433. b.
Accusare subditi suos maiores prohibentur & clerici in causa sanguinis. 434. a.
Accusatiōis forma est vt in scriptis fiat. ibi. b.
Accusatio tribus vitiatur, nēpè calūnia, præuaricatione, & tergiuersatione. 435. a.
Accusatorem qui non habet, ab honoribus prohiberi non debet. 428. b.
Accusatore manifestarium crimen non indiget. 429. a.
Accusatoris vicem habent infamia, & indicia, & clamorosa insinuatio. ibid. b.
Accusatore opus non est vbi iuridica adest denūtiatio, sicut neque in fraterna correptione, ibidem.
¶ Adā fuit princeps eo iure quo primus parēs, atq; adeò tot⁹ orbis dominus. 228. b.
Adæ præuaricatione omnes pœnam mortis incurrimus. 19. a. b.
¶ Ad iurare quid sit. 741. a. b.
Differentia inter adiurationem & iuramentum. ibidem.
Adiurare potest superior sibi subditos ī materia licita & honesta. ibid. b.
Ad iuratio nō actio eius est qui adiuratur: sed adiurantis. 742. a.
Adiuratio non idem est, quòd iuratio. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et tamen aliquando captio iuramenti dicitur adiuratio.ibid.
Adiurare Deum,& adiurare hominem in quo differunt.743.a.
Adiurare neutiquā licet dæmones per modum deprecationis.ibid.b.
Per modum tamen compulsionis adiurare eos possumus.ibidem.
Adiurare irrationalē creaturā, sic vt sermō ad eam dirigatur vanum est.799.b.
Adiurare irrationalem creaturā dupliciter iure possumus.ibidem.
Admonitio nulla requiritur cùm alicui de re propria accusare incumbit.433.a.
Admonitio necessaria est,etiā si crimen reipublicæ sit pestiferū: quando quis omni procul dubio certissimus sit per suam admonitionem emendandum fratrē,cessandum que publicum damnum.ibid.
Alioqui in eiusdē magnis sceleribus contra publicum bonum reipublicæ absque vlla admonitione ad iudicialē, seu accusationem,seu denuntiationem procedendum. ibidem.
¶Adultera quæ falsam prolem marito supponit, quando teneatur se prodere nè legitimos filios hereditate defraudet.361.a
Et vtrùm teneatur cum periculo mortis. ibidem.b.
Adulterinus filius non semper tenetur matri credere,& ab se hereditatem abdicare. ibidem.
Adulter qui ex aliena vxore prolem suscepit quam ipsa marito supposuit non tenetur rigore iustitiæ eidem marito ad restitutionem.362.a.
¶Aduocandi potētia siue in sensu interiori siue exteriori carens,neutiquàm patrocinari potest.461.b.
Aduocatorum iniquissimus vsus impingentium testibus crimina quæ neque suspicantur.457.a.
Aduocati falsa crimina testibus impingentes præter illam quam personæ irrogant, reipublicæ quoq; iniuriā inferunt.ibid.b
Aduocatus non semper causæ pauperū gratis patrocinari tenetur.470.a.
Aduocatus etiam citra extremam necessitatem tenetur præstare pauperi patrociniū in graui &vrgenti de superfluo, tam eius possibilitate, quàm pauperis necessitate pensata.461.a.
Aduocati requisita dignitas.ibid.b.
Aduocatus qui sciens iniustam causam defendit,& mortaliter contra iustitiam peccat, & ad restitutionem tenetur.462.b.
Aduocato quousque licitum sit dubiam & infirmiorem causam defendendam suscipere.463.a.
Aduocatus clientis causam an prodere debeat,necne.ibid.b.
Aduocato licitum est suum patrociniū pretio æstimare, sed tamen per improbitatē aliquid vltra modum extorquens,mortaliter cōtra iustitiam peccat.464.a.&.b.
Aduocatorum pretium duplex.ibidem.b.
Aduocatorū improbitas immoderata quæ sit.ibid.a.
Aduocatus de litis quota, aut de certa quantitate sub conditione victoriæ pacisci nō potest, sed de certa quantitate, in vtrāuis partem causa euaserit.465.a.
Aduocati testis & iudicis discrimen quantū ad recipendam mercedem.ibid.b.
Aduocationem excellētia dignitatis, aut orbitas aliqua reddit indecētem, nisi adsit necessitas.463.a.
Aduocationis officiū qui absque vlla iuris peritia & negotiorū experientia exerceret non esset à mortali culpa immunis. ibidem.
¶Affirmatio omnis negationem includit, non è conuerso.110.a.
¶Agere contra conscientiam,intrinsecè est malum.427.a.
¶Aggressio quando sit,quandòve defensa, arbitrio prudētis dijudicandū est.392.b.
Aggressorem occidere licet eligēdo tanquā medium eius mortem,dum modò sit necessarium.391.a.
Aggressorem occidere tenetur inuasus quādo ipsemet est reipublicæ necessarius. 393.b.
Aggressorem occidere non potest inuasus quando aggressor est reipublicę necessarius.ibidem.
Aggressionis tres ordines.ibidem.
Aggredi& præuenire hostē,scelꝰ est.392.a.
¶Ambrosij factum vt se infamaret nè eligeretur in episcopum.284.b.
Amicitia pecunia non æstimatur, ac subinde in mutuo illam conquirere non est vsura.501.b.
Amicitiam turpem in mutuo intendere, nō est vsura.502.a.
Amicitia præstantius bonum est quàm fama & honor.443.a.
Amicitia,fama,& honor, non sunt virtutes neq;

neque spiritualia bona, sed virtuti agnata.482.a.
Amicitia quæ de bono honesto proficiscitur,verè est amicitia: quæ verò de vtili & delectabili, secundùm quid.ibid.
Amicitia finis est famæ & germanior virtuti quàm illa.ibidem.
Amicitiam aliquorum diluere,vt ipse expulsi loco,in alterius sese insinuet amicitiam, si illum non infamet, non est peccatum. 482.a.&.b.
¶Angeli quibus rebus dominentur.275.a.
Angelorum iuratio.724.b.
¶Andabatarum pugna.380.a.
¶Anima in corpus habet principatum dominicum.270.b.
Anima opera dęmonis corpus resumere nō potest.745.a.
Animalia bruta homini in multis deseruiūt 270.b.
¶Antichristi tyrannide defecturi non sunt Christi ,peeres,qui pro fide atrocissimas mortes oppetent.171.
¶Antistitē appetere eū qui ecclesiæ est magis idoneus,laudabile est,etiā cum formidine aduersæ valetudinis.857.b vide, Eps
¶Antiphonas primi Greci composuerunt. teste Isidoro.919.a.b.
¶Appollonia quòd se in rogum coniecerit excusatur.385.b.
¶Apostoli singuli habebant iurisdictionē in vniuersum Christianorum orbem. 843.a.&.b.
Apostoli à Christo fuere ordinati episcopi. 845.b.
Apostoli docuerunt familiam Christianā omnem veritatem ad salutem necessariā. ibidem.
Apostolis ratione status consilia necessaria erant.182.b.
¶Appellare ad legitimū iudicē licitū est ei qui iudicis grauamine premitur.447.a.
Appellans ad iudicem infidelem,excommunicetur.ibidem.b.
Appellare ad superiorem causa repellendæ aut differendæ iustitiæ,iniustū est & iniquum ibidem.
Appellandi vsus in religionibus perniciosus.ibidem.
Appellare antiquitùs non licebat nisi intra biduum,aut triduum:modò verò indultū est tempus decem dierum.448.a.
Appellare tertiò super eodem articulo,interdictum est.ibidem.
Appellare tertiò Romæ, iam introductum. ibidem.
Appellare à quocunque iudicis verbo, tyrus est nocentissimus & intolerabilis.ibidem.b.
Ars campsoria. Vide Cambium & Campsoria ars.
¶Archiepiscopus ex officio habet ordinare Episcopos.845.b.
¶As dicitur omne totum quod in duodecim vncias diuiditur.499.a.
¶Assecurationis contractus omninò est licitus.305.a.&.564.b.
Assecurationis contractus multis modis vitiatur.ibidem.
Assecurationis contractus etiam in alijs rebus quàm in mercibus licitè fieri potest. ibidem.
Assecurationis contractus cum socio celebratus quo assecuratur sors illi in societatem tradita,vsuram sapit.562.a.
¶Astrologi falsa sæpe vitia hominibus inferentes ferendi non sunt:sed tanquàm publici infamatores, essent in vltimas cruces adigendi.475.a.
¶Astrologi nō possunt per delineationem & obseruationem cælestium corporum prospicere accidentarios euentus.747.b. &.478.a.
Possunt tamen de affectibus naturalibus iudicare.478.a.
Astrologi crimina reuelare non possunt, & quāuis possent, peccatum est reipub. perniciosissimum.ibidem.b.
¶Æthiopū seruitus quomodò illicita.389.a vide,Seruitus.
¶Auaritia duplex est. 305.a. sed latiùs 900.b.
Auaritia inter iudicis delicta primas tenet. 259.a.
¶Audacia apud sensuales homines pro indicio fortitudinis reputatur : & ideo fit vt dum facinoribus perpetrandis adhibetur, minùs de illa homines pudefiant 420.b.
¶Augustinus affirmat se vidisse in Italia stabularias mulieres quæ venenum in caseo hominibus porrigentes in iumenta conuertebant.744.a.
¶Auferre alicui quippiam, stat dupliciter. 345.a.
¶Auium tres sunt differētiæ.344.a.
Auium venatio quarum sit permissa. ibidem.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

B

BAptiſma veriſimile eſt inſtitutum à Chriſto cùm à Ioanne baptizatus eſt,nõ ipſo facto ſed verbo.154.b.
¶Beatæ,quas ſic appellamus,votum ſolenne emittunt quæ clauſuram ſeruant,non aliæ.672.a.
¶Bellum ex vtraque parte non eſſe iuſtum niſi fortè ignorãtia adſit.448.b.&.390.a
Bellum ex triplici capite iniuſtum eſſe poteſt.418.b.
Belli tumult⁹ quàm pernicioſi ſint ſaluti rei publi.ibidem.
Belli publici ſubditi num cauſas inquirere debeant.410.b.&.419.a.&.b.
Bellandum vt in pace viuatur.111.a.&.211.b.&.390.a.
¶Benedicere irrationales creaturas, contingit in ordine ad hominem.488.a.
Benedicere Deo quid ſit.486.a.
Benedictio per ſe propriè in ſolam poteſt ferri rationalem,aut intellectualem creaturam.488.a.
Benedictionis relatio Irrationalium creaturarum in hominem,tribus modis conſideratur.488.a.
Benedictionem vulgò poni imprecatio eſt 486.a.
Benedictio vendi non poteſt.815.a.
Benedictio ad profeſsionem nõ ſemper eſt neceſſaria,629.b.
Benedictio terminorum,campanarum,&c. 489.a.
Beneficia ciuibus & qui inde ſunt oriundi diſtribuere, æquum eſt : etſi extranei præſtantiores meritis aliquando inueniãtur, 249.b.
Beneficia non ſunt conferenda pueris. 262.b.
Beneficia plura habere talibus poteſt ornari circunſtantijs vt licitum ſit.264.a.
Beneficiorum pluralitas incommoda multa adducit.ibidem.a.
Beneficia eccleſiaſtica non dantur prælatis, vt præmia:quia boni ſint, ſed vt bene præſint.865.b.
Beneficia plura citra diſpenſationem quæ poſsint obtineri, & quæ non.246.b.&.255.a.
Beneficia quæ reſidentiam requirunt etſi curam non habeant animarum, non debẽt eidem coaceruari.256.a.
Beneficia quæ curam habent animarum nõ poſſunt tutò in conſcientia plura poſsideri.ibidem.
Beneficiorum mutatio aſcenſus gratia, vitanda.248.b.
Beneficiorum dominus nõ eſt Papa.251.a. Vide papa.
Beneficium reſignans vt indigno cõferatur, peccat.252.b.
Beneficium propter officium datur.244.a
Beneficium poſsidentis iniuſta ſententia,reſtitutioni eſt obnoxius.229.b.
Beneficium quod ſit ſpirituale, quod verò minimè.787.b.
Beneficium curatum nõ annectendum monaſterijs.788.a.
¶Bigamus cur irregularis.56.b.
¶Blaſphemia eatenus nefanda eſt quòd hac fortè de cauſa Deus in lege eam non nominauit.136.b.
Blaſphemia genere ſuo peior eſt periurio. 730.a.
Blaſphemia grauior multò eſt culpa apud Deum quàm homicidium.732.a.
Blaſphemiæ pœna antiqua.ibidem.
Blaſphemia Deo vindicanda relinquitur. 48.a.
Blaſphemiæ prohibitio.125.a.
Blaſphemo lingua abſcinditur.401.b.
Blaſphemia furto grauior.410.b.
Blaſphemus quando ſit detractor, vel deriſor.461.a.&.484.b.
Blaſphemus quando ſit creaturis maledicẽs. 488.a.
¶Bonum dupliciter dicitur ſimpliciter bonum.127.a.
Bonum commune priuato præſtat.76.b.
Bonum nomen melius diuitijs multis.345.a
Bonum intellectus quomodo præſtat volũtatis bono.225.b.
Bonitas quid ſit.199.a.&.225.a.
Bonus paſtor quo pacto animam ſuam pro ouibus ſuis ponere debeat.879.a. vide, Epiſcopus.
Bonus vnuſquiſque ſemper præſumitur, niſi oppoſitum probetur : quando res non vergit in detrimentum alterius.458.a.
Bona eccleſiaſtica quare prohibeantur alienari.300.b.
Bona Eccleſiaſtica quo anno partita ſint. 893.b.vide,Diuiſio.
Bona eccleſiaſtica multa ſunt in titulum ſecularem tranſmutata.900.a.
Bona Eccleſiaſtica in titulum ſecularem tranſlata, pauperibus non ſunt obnoxia.900.b.
Bona eccleſiaſtica eſſe pauperum quomodò intelligatur.ibidem.b.
Bona animæ triplicia.324.a.
Bona animæ quæ poſſunt & debent reſtitui. ibidem.a.
Bonorum animæ diuiſio. ibidem.
In bonorum temporalium defenſam licet latronem occidere.394.a.
Bonorum noſtrorum triplex eſt genus. 283.a.234.&.282.a.
Bona incerta authoritate Papę pauperibus addicta ſunt.353.b.
Bonorum præceptio non tam latè patet q̃ malorum prohibitio.110.a.
¶Bulla nulla diſpenſat circa religionem & caſtitatem.656.a.
Bullæ irregularitatem non tollunt.383.a
Bullæ cruciatæ compoſitio.353.a.&.354.a

C

CAlumniator eſt qui vel falſum crimen imponit, vel occultũ in iudicio propalat.435.b
¶Cambire cambium.566.a.
Cambium quid ſit.566.a.& quomodò ab arte campſoria, ſeu numularia differat. ibidem.
Cambiorũ plura mala.ibidẽ.571.b.
Cambij multiplex conſideratio, & quomodo à cæteris contractibus differat: & de eius diuiſiombus, & de Cambio ſicco 568.a.&.b.
Cambiorum formæ & modi ad tria capita reducuntur.567.a
Cambium minutum quomodò licitum, & quomodò illicitum.ibidem.a.&.569.b. &.570.a.
Cambium per literas.568.b.& latiùs. 569.a &.570.a.
Cambium per literas in quo tranſmiſsio pecuniæ re vera non ſit, iniquam vſurã continet.571.b.
Cambire diuerſas monetas ſecundùm metalli naturam,etiam ſi parum aliquid ſupra valorem ſignati numiſmatis recipiatur, iniquum non eſt.570.a.
Cambiorum pretium quibus de cauſis legitimè augeri poſsit.584.a.
Cãbire numiſmata,qua ratione numiſmata ſunt,nonnulla ab alterutra parte cõceſſo alteri pretio,licitum eſt.568.a.& hoc etiã inter priuatas perſonas.ibidem.a.b.
Cambire an liceat numos eiuſdem ponderis & numeri,valoris tamen diuerſi in diuerſis regionibus.576.a
Cambire pecuniam inferioris gradus auri, vel argenti cum alia ſuperioris,citra compenſationem,iniquitas eſt ibid.a.
Cambire monetam hac lege etiam ſi tempore ſolutionis auctus fuerit valor, ſecundùm priorem valorem pendatur,vſura eſt.ibidem.
Cambire ita vt eadem pecunia reddatur vbi plus valet:minimè licet.576.b.
Cambire pecuniam ab vno in alium locum habito reſpectu copię vnius loci, atq; inopiæ alterius:licitũ eſt:modò tẽporis ratio nulla habeatur.580.a.&.581.a.
Cambium ratione temporis licitum eſſe nõ poteſt.573.a.&.587.a.Neq; ibi eſt aliqua ratio lucri ceſſantis.588.a.
Cambium duarum rerum in diuerſis exiſtentium locis, neutiquam fieri licet, ſi pluris in vno quàm in altero æſtimetur. 577.b.
Cambij pretium legitimè variat abundantia vt raritas pecuniæ. 584.a.& etiam frequentia & raritas indigentium. 584.b. &.585.a.
Cambium ad incertam ſolutionem etſi aliquo modo licitum ſit,non tamen tutum 585.b.&.586.a.&.588.b.
Cambij legitima ratio.589.b.
Cambia an ad proxima loca eiuſdem regni ſint licita.590.a
Cambiendi mos Luſitanorum, & Caſtellanorum.592.a.
¶Campſoriæ artis radix & initium vnde.574.b.
Campſor qui Metinæ pecunias numerat, iuſtè cum lucro illas Romæ recipit,etiam ſi ipſi campſori expediret illuc aſportare 572.a.
In campſore induſtria pluris valet quàm labor : imò ſine labore multoties pretium recipit.ibidem.a.
Campſori licitum eſt aliquid reſpere vt pecuniã in ſuo cambio conſignatam in numerato ſoluat.575. non tamen vltra id quod lege taxatum eſt.ibidem.
Campſor dominium pecuniæ in illum cui dat transfert.563.a.
Campſori nullo modo licet ob nundinarũ intercalationem & prætermiſsionem pretium recipere.Imò neq; propter illud tẽpus

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus quod inter cambium interstet,& proximorum nundinas.587.a.&.589.b.
Campsor ratione lucri cessantis nihil recipere potest.588.a.
Campsorum ministri quomodò sint in culpa,& ad restitutionem teneantur.592.
¶Cantus ecclesiasticus non studij sed diuinæ laudis gratia instituti.73.a.vide Horas.
Cantus ecclesiasticus si est immodicus est vituperabilis.920.a.b.
¶Canonicus non tenetur vi iuramenti primũ præstiti,noua statuta seruare.729.a.
¶Capellaniam statuere ad celebrandas Missas pro infidelibus,error est.767.a.
¶Capituli,nauiganti, de vsuris, optima explicatio.253.b.& aliorum capit.vide,Expositio.
¶Carcerum effractoribus pœna capitis decernitur propter præsumptionem illatæ vis.450.a.
Ad carceres condemnati,tenẽtur ibi manere & non fugere nisi immineret periculũ mortis vel corporalis supplicij.ibidem.b.
Ad carceres,& ad mortem simul cõdemnari nullus iustè potest.451.a.
In carcere spectare mortẽ aliquando tenentur martyres ob confessionem fidei.ibid.
Carceres quare adinuenti.404.b.
Carceri mancipare quempiam nisi reipublicæ aut principi non licet.ibidem.a.
¶Cardinalis episcopali fulgẽs dignitate pòtiùs tenetur esse præsens suæ Ecclesiæ quàm Romæ.255.a.
Cardinalibus inhibitum est nè fiant Episcopi.880.b.
¶Celare vitium rei & tacere,maximè differunt.540.b.
¶Cœli causæ per se esse nequeunt actionũ liberi arbitrij.748.a.
¶Census quid,& vnde dictus.550.b.
Census bifariàm constituitur. Alius enim est reseruatiuus: & alius consignatiuus. ibem,a.
Censum realem fructuariumq; vnusquisque potest in sua bona cõstituere, dummodò sint libera,non solùm via donationis, verùm etiam venditionis.551.a.&.b.
Census realis annexam habet personalem obligationem. 553.a. imò bona super quæ census constituitur rationem solùm habent pignoris &hypothecæ.ibidem. b.&.554.a.
Census realis non solùm constitui potest super certis signatisque bonis,verùm & super indefinitis: imò & super re cuius fructus censum non adæquant.553.b.
Censum realem emens non fructus rei obligatæ emit,sed ius exigendi censum.ibi.
Censum personalem,vt pote quem vẽditor supra suam constituat personam, iustè quisque emere potest.552.b.
Census personales & super incertis bonis etiam non fructificantibus constitutos, Extrauagantes.Martin.& Calix.non damnant.554.b.
Censum pecuniarium iure etiam quisq; potest super suis facultatibus constituere nõ solùm donationis forma,verùm etiam vẽditionis.551.b.&.552.a.
Census super vsum pecuniæ constitui potest.ibidem.b.
Census pecuniarij temporales temporis certi cuius pensio maioris valoris est quàm sit pretium, suspecti sunt & relegandi. 557.a.b.
Census perpetui non modò licitè emuntur, verùm in illis minor est vsuræ suspicio q̃ in temporalibus.555.b.
Census perpetui obligatio quando census constitutus fuit super incertis,& indefinitis bonis ad hæredes pertinet:si verò consignatus fuit super certa re,non nisi re illa permanente:qua perempta hæredes amplius non tenentur.556.a.
Census temporales licitè emuntur.555.b.
Census vitalitius licitus.557.b.
Census redimibiles licitè emuntur: apposita conditione,vt non mẽbratim & per partes,sed totum simul redimatur.559.a.
Censum emere cum pacto retroemendi,ne quaquàm fas est:putà obligando venditorem,vt eundem redimat eodem pretio, vel minori.558.a.
Censum emere cum pacto retrouendendi,licitum est.ibidem.a.
Censum emere cum pacto retrouẽdẽdi constituto tempore,tam illo ante quod non sit venditori redimendi facultas, quàm illo citra quod si non redimatur, nulla fiet vltrà redimendi facultas, sed census maneat perpetuus,licitum est.ibidem.b.
Census quod pretium dicatur iustum.ibid.
Censum multæ conditiones iniquum reddunt.ibidem.
Censuarius quod recipiat partem pretij, q̃ concedit facultatem vendendi iniquum est.556.b.
¶Cere-

¶Ceremonia vnde dicatur.94.b.
Ceremonialia ac iudicialia præcepta per quam illationem à iure naturali descendant.110.a.
Ceremonialia legis opera non conferebant gratiam sicuti nostra.128.a.b.
Ceremonialia præcepta & iudicialia quare ad decalogum non pertineant.130.b
Ceremoniæ veteris legis quæ ad Dei cultũ pertinebant,Christum & eius legem figurabant.146.b.
Ceremonias veteris legis multiplices fuisse condecens fuit:quæ ad quatuor capita reducuntur.147.a.
Ceremoniæ omnes veteris legis quæ ex debito fine ducebant suas causas, literalem & mysticum sensum habebant.148.b.
Ceremoniæ & ritus apud omnes gẽtes semper fuere ad diuinum cultum ratione naturali magistra.150.b.Quinimò multi,p ceres fuere inter gentes quibus super naturalem instinctum diuinus radius affulsit.151.a.
Ceremonię veteris legis à solis carnis sordibus corpus emundabãt.151.a.cuius emũdationis ratio potissima erat in nostro mysterio posita.ibid.b.
Ceremoniæ veteris legis an in Christi mortẽ cessauerint.152.b.
Ceremonias leges veteris nullo modo licet post Euangelij promulgationem obseruare.753.b.
Ceremonialia obseruando quomodò fuerit Petrus reprehensibilis.159.b.
De cessatione legalium disidium Augusti. &Hieronym.154.a.
¶Cęsio syluæ vetatur in bonum reipublcę. 343.a.vide,Ligna,Sylua.
¶Cædens ligna in nemoribus alienis furtim quãdo teneatur ad restitutionẽ.342.b.
¶Cedere bonis quãdo liceat.371.a.
Qui bonis cesserunt quando teneãtur ad restitutionem.371.b.
¶Circuncisio non conferebat gratiam vi sacramenti, sed per fidem quam populus ,ptestabatur. 129.a.
¶Charitas quid sit.118.a.ad præceptũ charitatis requisita.460.b.
Charitatis actus bifariàm considerantur. 120.b.
Charitatis actus vt singularis virtutis est, cadit sub singulari præcepto.ibid.
Charitatis actus vt est vniuersalis modus omnium virtutũ nõ cadit sub præcepto. ibidem.
Charitatis lex iuxta D. Thom. sententiam statim obligat cùm quis limẽ rationis ingreditur.122.b.
Charitas cùm sit omnium aliorum præceptorum finis quare astruatur vt singulare præceptum.121.122.a.b.
Charitatis præcepto occurrẽte tenemur cũcta quæ tunc facimus in Deum referre vt in finem supranaturalem.123.b.
Charitas nõ est titulꝰ rerũ possessarũ.278.a
Charitatis præceptum dupliciter impleri. 556.b.
Charitatis lex & ordo qñ nos obliget.393.a
¶Christus vt homo non est rex potestatis secularis.291.b.
Christus nunquam iurauit.697.a.
Christus idem regnum quo sanctus est ipse, reliquit vicario suo Papæ.ibid.
Christus quomodo fuerit rex inquantum homo.391.a.
Christus secundùm quòd homo iure redẽptionis est rex regni cælorum. 391.a.
Christus caput ecclesiæ ac perinde omniũ munerũ ecclesiasticorũ exẽplar.838.b.
Christianis turpius est iurare quam antiquis.697.a.
¶Clericus inquantum clericus nullus tenetur soluere decimas.788.b.
Clericus quatenus seculari iure terras possidet seculares debitor est decimarũ ibid.
Clerici possunt recipere stipendium sustentationis.801.b.
Clericus diues potest pacisci de stipendio sustentationis cùm non est lege constitutum.811.b.
Clerici in minoribus cõstituti ad nullas horas cano.tenentur cõtra Panor.921.b.
Clericus non est simoniacus cũ tantũ distributionum gratia diuinis interest, peccat tamen grauiter.808.a.
Non omnis clericatus vsq; ad primam tonsuram est de iure diuino.812.b.
Clerici quatuor genetibus bonorum tẽporalium fruuntur.892.b.
Clerici nascenti ecclesia cœperunt in communi viuere.ibid.b.vide,Episcopus.
Clerici licèt aliunde victum habeant idoneum,possunt tamen de bonis ecclesiasticis viuere.900.b.
Clericorum multa sunt obsequia quibus sua stipendia merentur.ibid.
Clerici denuntiare possunt in causa sanguinis cum protestatione, &c.434.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clericis quare non licet malefactores occidere,& quo iure.381.b.
Clericorum sacrilegæ extorsiones aduersus monachos.806.b.
Clerici qui dicantur.381.b.
Clerici qui petunt bonorũ suorum restitutionẽ in iudicio dũmodo protestentur se id non facere ad vindictã & sanguinis effusionẽ,non incurrunt irregularitatẽ,licet malefactores occidantur.49.b.
Clericorũ votũ castitatis,vide,sacerdos.
Clericatus omnis vsque ad primam tonsuram non est de iure diuino contra Caietanum.812.b.
¶Cognitio diuinorum in seipsis soli Deo & beatis competit:nobis verò nõ sic,quo loco genuina Pauli loca explicantur optime.23.b.
¶Commercia humana bipertita sunt.372.
¶Commutationum alia voluntaria,alia inuoluntaria.237.a.
Cõmutationis nomẽ non simplicem dationem,aut receptionẽ importat sed dare vt recipiant,recipere vt reddant.237.a.
Cõmutatio volutaria spontaneã quandam & voluntariã actionẽ tam ex parte offerẽtis quàm recipientis importat.237.a.
Cõmutatio inuoluntaria,inuoluntariã supponit actionem tam ex parte patientis q̃ auferentis.237.a.
Cõmutationes inuoluntariæ diuiduntur & in eas quæ occultè & ignorante domino per fraudem fiunt & eas quæ per violentiam manifestè.237.b.
Cõmutationes voluntariæ per sua quoque mẽbra subsecantur.238.a.
¶Compensatio quæ sit facienda pro vita ablata.328.a.
Compensatio in fama optimè potest fieri.336.a.
¶Cõmunes debent esse res quantum ad vsus per misericordiæ & liberalitatis benignitatem.288.a.
Cõmunitas rerum triplex esse põt.ibid.b.
¶Cõmodatum & mutuum quo pacto diferiminentur.360.a.
¶Concilij Apostolorum Actuum.15.explicatio.ibid.a.
¶Cõclusio practica quò est singularibus vicinior eò minùs habet certitudinis.35.a.
¶Condemnato ad mortẽ licet fugere & se ab impedimẽtis expedire.449.a.
Condẽnato ad mortẽ iustè non licet instrumenta conferre vt se vinculis expediat & fugiat.450.a.
Condẽnatus iustè vt fame pareat potest abstinere à cibis sibi oblatis contra voluntatem iudicis.451.b.
Condẽnato à legitimo iudice iustè & iuridicè non licet se defendere.448.b.
Cõdẽnato iniustè fas est iudici resistere vbi tamẽ non scãdalum daret ex quo grauis perturbatio timeretur.ibid.
Condemnatus legitimis testimonijs,sed tamen sine causa aliqua,quia est innocens, si non potest se defendere nisi inflictis vulneribus tenetur obedire sententiæ iudicis.449.a.
¶Confessi crimen proprium,super aliorum cõscientias nõ interrogentur,excepto crimine læsæ maiestatis & hæreseos.442.b.
¶Consilium non habet rationẽ legis vtpote virtute carens coërciua.21.a.
Consilia multa sunt de iure naturæ.
Consilia Euangelica atq; adeò omnia naturalia,ad tria reducunt genera.S.pauperta-tis cõtinentiæ,& obedientiæ.181.b.
Consilia noua in Euangelica lege adhibita: sunt virginalis puritas,& cõfirmato voto cuncta relinquere.ibidẽ.
Consilia illa quæ sunt de iure naturæ sæpe accidit vt sint in præcepto.183.b.
Consilia ideò censentur minima quia ad salutem non sunt necessaria.661.a.
Cõsiliũ ſtans vsurario vt sub vsuris mutuet ad restitutionẽ tenet.518.a.Vide,vsura.
¶Cõsulere minus malum quomodo liceat optima disputatio.520.b.
¶Consentire facientibus dupliciter contingit.480.a.
¶Consuetudo quid sonet.74.b.
Consuetudo trina pollet virtute.ibi.a.
Consuetudo & mos qualiter differãt.ibid.b
Consuetudo ex seipsa vim legis non habet nisi quatenus à principis consensu dimanat.74.b.
Consuetudo ligat nõ solùm tanquàm signũ promulgationis nouæ legis,sed aliquando etiam est signum quod olim talis viguerit lex.75.a.
Consuetudo tam legis robur nanciscitur,vt cõmuni hominũ iudicio & arbitratu peccatum esset facere cõtra illam.75.b.
Cõsuetudo q̃ ex principis socordia,aut impotentia obrepit,legi nõ derogat.ibid.b.
Consuetudo quę ex animi feruore ac pietate tantùm ortum habet,non habet vim præceptiinisi postèà vti sub præcepto cu

stodiatur.ibidem.b.
Consuetudo quę illicitũ habuit ortum legẽ potest antiquare,quin & apud posteros vim legis obtinere,non tamẽ quãdiu peractus prauos increbrescit.76.a.
Consuetudo iurandi non est status peccati.737.b.
Cõsuetudo offerendi quãdo obliget sub præcepto quomodo possit iudicari.729.a.
Cõsuetudo licèt sit causa iurãdi magnumque secum afferat peierandi periculum, tamẽ neq; ipsa per se peccatũ est:nec speciem mutat iuramenti.736.b.
Caieta.tamẽ ait q̃ si quis propter cõtinuam consuetudinẽ tam verè quàm falsò in cõmuni locutione iurandi non aduertit,nõ excusatur à mortali.738.b.
¶Consulens minus malum ad maius euitãdum nõ obstringitur restitutione.938.b.
¶Constitutiones prędicatorum,id ad quod obligant non habent rationẽ pœnæ,sed conuentionis.57.a.
¶Contemplatiua vita sitne melior quàm actiua.856.a.
¶Contractui quando deest solennitas iuris essentialis,potest quis legis vti beneficio.308.b.
Contractus ferè omnes iure gentium sunt introducti.190.a.
Cõtractus est actio inter duos ex qua vtrinque obligatio nascitur.526.b.
Contractus & pactũ nõ cõuertunt.527.a.
Contractus strictè actus est iustitię.ibidem.
Cõtractuũ species septẽ sũt.S.emptio cãbiũ, mutatio,emphyteusis,cõmodatio,ꝓmutata cõmodatio,locatio.ibid.
Cõtract⁹ assecuratiõis.564.vide assecuratio.
Cõtractus cambij.565.vide,cãbium,cãbire.
Contractus emptionis & vẽditionis.526.a. vide,emptio & venditio.
Contractus ab vsurario facti quisint validi.514.b.vide vsurarius.
¶Contrahentibus quomodò liceat adinuicem se decipere.532.b.&.536.b.
¶Contumelia à conuitio & improperio differt.467.b.
Cõtumeliarũ modiões sũt eiusdẽ speciei.ibi.
Cõtumelia genere suo est peccatũ mortale, idq; atrocius q̃ furtũ aut rapina.468.b.
Cõtumeliæ grauitatem,quãtitas furti exuperare potest.ibidem.
Contumelijs ferendis animum habere paratum vnusquisq; tenetur.470.a.
Contumelias illatas quãdo ferre teneamur, quando repellere oporteat.ibidem.
Contumelia peior est furto.378.a.
Contumelianti respondendum est quando ratio correctionis fraternæ id decere demonstrauerit.470.b.
Contumelianti honori fidei,& religionis,rẽ ligio est aciori respondere obiurgatione. ibidem.&.471.a.
Contumelianti quę crimina liceat obijcere: quando resistere licitum.ibidem.
Contumelianti alijs,respondere semper est officium.ibidem.
Contumeliosus quis dicatur.466.b.
Contumelię & detractionis discrimina.466. a.&.467.&.471.b.
Contumelia propriè loquendo in verbis cõsistit.466.a.&.b.
Cõtumelia extenso nomine,etiam in factis posita est,quatenùs rationem habent significandi.466.b.
Contumelia esse potest etiam si vitiũ quod propalatur peccatum non sit,quãuis huiusmodi sit insignior.467.a.
Contumelia esse potest etiam si occultum vitium non detegatur.ibidem.
Contumelia illa maior est in qua vitia imponuntur.ibidem.
¶Conuitium vnde dicatur.467.b.
Conuitij iactatio,quæ fit præter intentionẽ contumeliandi quę culpa sit.468.b.
Cõuitiari eatenùs est virtus quatenùs inter limites moderatæ faciei cõtinetur.469.a.
¶Cor prima pars in qua anima viuit.131.a.
¶Creaturæ omnes irrationales lege Dei æterna aguntur.26.b.
¶Criminator à susurrone & detractore differt.483.a.
¶Culpa leuis quæ sit & quæ grauis.38.b.

D

Æmonum potestas.744.a.
Dæmones vera miracula facere nõ possunt.ibidem.
Dęmões tripliciter potestatẽ exercẽt.ibid.
Dæmonum odium in Deum atque humanum genus.745.b.
Cum dæmonibus nullum licèt inire cõmercium,aut societatẽ,aut pactum.746.a.
Dæmoniaci consortij tres sunt gradus. ibid.
¶Damnum emergens quid sit.507.b.

Damnum emergens quando mutuatori in uito emergit, iuste exigitur. ibidem.
Damnum emergens iuste petit qui mutua re cogitur. 508.a.
Damnum emergens præuisum & formidatum, qui rogatus mutuat iuste potest à principio in pactum ducere. ibid.b.
Damnū datum in re quæ erat in potentia, nō est pinde restituēdū, acsi fuisset i actu: quisq; tenet ad integrū resarcire. 345.a.
Damnum dantes graue iunctim quomodò contrahant restitutionis debitum, vide restitutio.
¶Dationes licitæ triplices sunt. 351.a.
¶Debiti duplex est ratio, secundum quod aliqua res dicitur hominis. 232.b.
Debita incerta naturali iure in vsus reipublicæ cōmunes cedūt. 353.b. vide, restitutio.
¶Decalogus compendium fuit totius naturalis legis. 83.a.
Decalogi & reliquorum præceptorum discrimen. 103.a.
Decalogus non expresè continet principia de dilectione Dei & proximi: sed quare hoc. 103.b.
Decalogi præcepta distinguuntur in tria primæ tabulæ & septem secundæ. 104.a.
Decalogi primum præceptum licet negatiui formam præ se ferat, affirmationē tamen amplectitur. 106.a.
Decalogi præceptorum numerus cōgruentissimus est. 107.a.
Decalogus nullum continet præceptū de virtutibus, hominē in ordine ad seipsum componentibus. 107.b.
Decalogi præcepta recto ordine sunt dispōsita. 109.a. Et cōgruēti mō tradita. 110.a.
Decalogi præcepta omnia, tā primæ quàm secundæ tabulæ sunt prorsus etiam per Deum indispensabilia. 113.a.
Decalogi præcepta non omnia includunt modum charitatis: ita quòd sit peccatum nisi in gratia fiant. 121.a.&.b.
Decalogi præcepta data sunt nobis vt legis capita: sapiētibus autem commisit Deus vt de alijs nos erudirent. 130.b.
Decalogi præcepta antè legē scriptā vtcunque de iure gentiū poterant censeri tāetsi nō nisi naturali: post verò de diuino dicūtur. 44.b. vide præcepta decalogi.
¶Deceptio intra dimidiam iusti pretij, permissa est, non tamen licita. 536.b.
Deceptor quare ad restitutionem teneatur. 537.a.&.b.
Decepto quare non detur actio in iudicio. 537.b.
¶Decimarum aliarumq́ue oblationum discrimen. 778.a.
Decimę quo iure debeāt. ibi.b.&. 779.a.&.b
Deciæ ad iudicialē ordinē oli spectabāt. ibi.
Decimarum quota nō exuperat iustū ministrorū ecclesię stipendiū. etiā si tanquant veris dominis eis adiudicentur. 781.
Decimarum quota non est de iure diuino. 782.b.
Decimæ an per desuetudinē abrogari possint. ibidem. &. 784.b
Decimæ quibus de rebus debeant. 784.a.
Decimæ aliæ personales aliæ reales. ibidem.
Decimas à seruitoribus de sua mercede exigere, nisi mos omni memoria vetustior ad id cogat, non est æquitas. 785.b.
Decimæ soluendę sunt ab agricola ita vt nō possit ante decimationē operas suas & sumptus nec semina excipere. ibidem.
Decimæ personales non exigebantur in veteri populo: & quare. ibid.b.
Decimas ex minutis oleribus &c. Leuitę nō exigebāt, secùs aūt Pharisæi. 786.a.
Decimas non debet agricola, si absq; sua negligentia ante decimationem granum ei sublatum sit. ibidem.
Decimam totam debet soluere agricola antequàm, vel suorum mercedem, vel Regis tributum excipiat. ibidem. b.
Decimas soluere in integrū tenetur colonus alieni fundi antequā pensionem excipiat quam agri domino soluturus est nisi aliter inter eos conuentum fuerit. ibidem.
Decimarum non tenetur mercenarius qui ex decimatis mercedem recipit. ibidem.
Decimarum non tenetur dominus fundi ex suis prouentibus quos colonus post decimationem ei soluit, ibidem.
Decimas petere clericis duntaxat proprio iure competit merito suo. 787.a.
Decimas exigere non est idem quod resipsas quę decimantur petere ibid.
Decimæ in lege noua non solùm in clericorum victū, sed etiā in eleemosynarū vbertatem pro egenis conferuntur. 787.b.
Decimæ personales illi ecclesiæ debētur vbi quisque paroecius est. ibidem.
Decimę prędiales videtur deberi eidē ecclesiæ vbi prædia iacent. At ecclesia mauult se ad consuetudinē referre. ibid.&. 788.a.
Decimas soluere non tenentur infideles præter Iudæos. 790.a.

Decimarum

Decimarum prouentus rectè vendi possunt. 815.b.
Decimæ decimarum congruenter Dei præcepto in veteri lege summo sacerdoti Leuitæ pendebant. ibidem. b.
Decimarum ius est merè spirituale. 813.a.
Decimarum dominium ante earum partitionem solùm est penes clerum. 895.a. b. quo iure. ibidem.
Decimæ multarum ecclesiarum totæ sunt in titulū seculare transmutatæ. 899.a.b.
¶Defensa vitæ & bonorum temporalium quandiu duret. 394.b.
Defendere aliquando pro vindicare. 395.b.
Ob defensam vitæ & bonorum temporalium licet occidere. Vide, occidere, & aggressore.
¶Deliberatio comprehendit, consilium, & sententiam. 598.a.&.b.
Deliberatio quanta sit necessaria vt votum obliget. ibidem.
¶Delicta triplici via à iure prescripta cognoscuntur. 439.b.
¶Denuntiatio fraterna quinque modis distat à iudiciali. ibidem.
Denuntiatio iudicialis quomodò differat ab accusatione. 440.a.
Denuntiatus fraternè tenetur prælato veritatem fateri, nisi grauiter timeat quòd eū tanquā iudex machinatur castigare Alioquin ad confessionem cogi potest. ibidē.
Denuntians fraternè si sit persona omni exceptione maior valere potest pro teste in iudicio inde futuro. 440.b.
Denuntiatio duplex est. 432.a.
Denuntiatus fraternè si rebellis sit & citra spem emendæ excommunicationis sententia ab ecclesia coram testibus denuntiationis est separandus. 440.b.
Sicuti denuntiationē fraternam debet præcedere admonitio, sic inquisitionē specialem, vel infamia, vel expressa indicia. ibid.
¶Depositarius tenetur negare depositum quando dominus petit in abusum iniuriosum. 348.b.
Depositarius amittens rem citra magnā culpam suam nō tenet ad restitutionē. ibidē.
Depositio nō est contractus. 528.a.
Depositum habens si quid sua industria de posita pecunia lucratur restituere non tenetur. 536.a.
¶Derisio à cōtumelia, susurratione, & detractione differt. 483.b.&.486.a.
Derisio sub ludi forma scommata sua tegit. 484.a.
Derisio frequentissimè in ironia vertit. ibid.
Derisionis materia quæ sit. 484.b.
Derisioni exponere peccatum alienum, aut naturalem defectum tanquàm paruum, genere suo est mortale, si inde alter pudefiat. ibidem.
Vitio quod æstimatur secundum se magnū, paruum verò respectu illius cui obijcitur aliquem denotare, peccatum est mortale. ibidem.
Derisiones eiusmodi graviora peccata sunt quàm contumeliæ etsi in Deum, aut fidē cuomantur enormissima blasphemiæ crimina. 484.b.
Derisionis gradus. ibidem.
Derisio & subsannatio fine conueniunt, modo differunt. ibidem.
Derisor Dei quis dicatur. 485.a.
¶Detinere rem alienam inuito domino peccatum est furti. 407.a.
Detinere rem alienam nullam addit malitiam suprà accipere, sed est continuatio peccati. ibidem.
¶Detractio quid sit. 471.b.
Detractio respectu famæ, non respectu veritatis dicitur. 472.a.
Detractio genere suo est peccatum mortale. 473.a.
Detractio per accidens quæ sit. ibid.b.
Detractio per accidens quādo virtus, quandoue peccatum sit. ibidem.
Detractionis vitium quomodò vniuersis commune sit. 477.a.
Detractio secundum genus suum grauius peccatum est quàm furtum: leuis homicidio & adulterio. 478.a.
Detractio in individuo leuius peccatum est se potest quàm furtum & grauius homicidio. ibidem. b.
Detractionis proprium obiectum, est ratio inuoluntarij. ibidem.
Detractione peior est contumelia. 479.a.
Detractio est inuidiæ filia. ibidem.
Ad detractionem alium inducens, aut qui propter odium illa delectatur, grauius peccare potest quàm detrahens. 480.a.
Detractor quis dicatur propriè. 472.a.
Detractores quare homicidæ peculiariter dicantur. 479.a.
Detractor quæ verè sunt mala culpa dissimulat. 481.b.
¶Detrahenti alijs non resistens quando peccat quandove excusetur. 480.a.&.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Detrahenti dum vera dicit non est contradicendum sed reprimendum est illi verbum.481.a.
¶Deum velle aliquid extra se stat dupliciter.114.b.
Deus qua ratione dicatur iurare. 693.b.
Deus non pōt iurare per alium à se.ibid.b.
Deus tribus modis in rebus existit.112.b.
Deus aliqua necessario vult.114.b.
Dei legislatoris & humani discrimen.115.a
Deus duas habet potestates in vniuersum orbem.115.b.
Deus legitima iudicis authoritate vsus est vasa Ægyptiorū Iudæis tradendo.116.a.
Deus forsan conciliauit animos Oseæ & mulieris fornicariæ vt in matrimonium consentirent.ibidem.
Deus iubens Abrahę filium immolare neutiquam in homicidio dispensauit.ibid.
Deus non solum vt dominus sed vt iudex potest innocentem à culpa actuali occidere.ibidem.b.
Deus solus gratiā confert quā non adimit: sed homo ipse per ꝓpria scelera.52.b.
Deus potest occultè rem alienam alteri donare non tamen princeps nisi dicta causa & lata sententia.410.b.
Deus solus est dominus vitæ.283.a.
Deus cùm absolutus sit dominus vitę, nunquàm tamen hac vsus est potestate,aut in vitam aut in bona reliqua.ibid.b.
Deus nemini relaxat pœnam præterquam in sacramento nisi secūdùm opera & fructus pœnitentiæ.430.b.
Deo primùm ac proprie per excellentiam competit maledicere per modum causæ effectricis.486.a.
Deum benedicere ac maledicere qd sit. ibid.
¶Diaboli appellatio qui illum cui maledicitur importet vix à peccato mortali excusari potest.ibidem.b.
¶Diaconis ac subdiaconis olim concessum erat post susceptum ordinem nuptias celebrare.683.a.
Diaconatus olim non habebatur vt ordo sacer.797.a.
¶In die festo quæ sint licita sex modis venari possumus.141.a.
Dies festus quomodo spirituales actiones permittat.ibidem.b.
In die festo opera corporalia quæ fiunt, licèt fiāt ꝓ mercede,festū nō violāt. 142.a
In festo quomodo licet segetes metere & texere & mulionibus & alijs iter agere. ibi.
Dies festus ad audiendum sacrum (quod Missam dicunt) obligat. Multi tamen ex varijs causis ab auditione excusantur. ibidem.
¶Diffamans aliquem de vero crimine contra iuris ordinem necessarium qualiter & ad quam teneatur restitutionem. 332.a.
¶Differentia inter potestatem ecclesiasticam, & ciuilem quo ad vinculum vtriusque.52.b.&.53.a.
¶Dignioris non est habenda ratio, quando quis sacerdotium instituit vt certis personis obueniat.249.a.&.b.
Dignum se esse ad præsulandum præsumere debet nemo, ni diuinitus fuerit attractus.853.b.
¶Dilectionis adinuicem debitum nunquā cessat.322.a.
Dilectio proximi nobis notior est ad sensum quàm Dei.Hæc autem illius ratio et causa est.109.b.
¶Diligendus est à nobis Deus plus quàm nos ipsi.209.a.
¶Dispensatio quid sit.77.b.
Dispensandi munus tametsi plenariè penes solum legislatorem sit, interdum tamen inferioribus competit.ibidem.b.
Dispensationis legitimæ causæ.78.a
¶Difficultas ex natura rei promissæ orta idonea potest esse dispensandi causa: secùs si ex habitu prauo vouentis ꝓficiscatur.ibidem.b.
Dispensatio citra causam in his quæ sunt iuris diuini nulla est: secùs in his quæ sunt positiui.ibidem.
Dispensatio voti purè conditionalis,si sit religionis, ad Summum Pontificem spectat.621.a.
Dispensatio voti pœnalis ad Episcopum potest pertinere.ibidem.
Dispensat Papa cū emptore cum ei vēdit beneficiū eo ipso quod ipse vendit,& efficitur emptor verus possessor.835.a.
¶Dissensio populi seminarium est hæresum.868.a.
Distribui non potest semper ciuibus secundùm æqualitatem meriti.235.a.
¶Distributiua iustitia in actione qua homines in suam gratiam primùm recipit,nullum locum habet.Secùs in meritis condigni.242.a.
Distributio fiet à Christo diuinorum bonorum in die iudicij, non solùm secundùm ꝓportionem geometricam, verùm & secundū Arithmeticam.235.a
¶Diuisio aliqua dominiorum iure naturali facta fuit.288.b.
Diuisionem primam rerum quis fecerit. 287.b.
Diuisionem rerum negare hæreticum est. 288.a.
Diuisio prima rerum externarum facta fuit iure gentium licèt posteà ciuili iure plures accesserint.ibidem b
Diuisoriæ sortes licitæ sunt.305.a.
¶Dñium incepit ab orbe condito.288.b.
Dominium non est tam vsu frequens quàm dominatus ac dominatio.269.b.
Dominium fundatur in libertate.271.b.
Dominium non transfertur in necessitate extrema.274.a.
Dominiū quarum rerum habeat Deus,quarum Angelus,quarum homo. 275.a.
Dominium quadruplex, naturale, diuinum iurisgentium & iuris ciuilis.277.a
Dominium & ius in regnum, quod habuit Dauid diuinum positiuum erat.ibidem.b
Dominium est habitudo inter possidentem & possessum.271.a.
Dominij legitima definitio & explicatio. ibidem.270.a.
Dominium,vsus,& vsusfructus quo pacto differant 272.a.
Dñium habere rerum solis vigentibus intellectu & libero arbitrio conuenit.275.a
Dominiorum innumera genera statuentes exploduntur.277.a
Dominio multiplici abundat homo etiam iure humano.278.a.
Dominium differt ab eius titulo.271.b.
Dominij, ac iuris nomen, pro eodem vsurpari non debent.270.a.
Dominij ac iuris, nihilo plus habet in rem alienam existens in gratia,quàm in peccato.278.a.
Dominium an transferatur per actum interiorem.300.a.
Dominium duobus tantùm modis transfertur.ibidem.&.299.a.
Dominiorum diuisio necessaria fuit in statu naturæ lapsæ.286.a.
Dominium habet homo naturale, non solùm in omnes terrę fructus,verùm etiam quodam pacto in elementa cœlestesque orbes.277.b.
Dominiorum translatio omni iure fieri potest.289.b.
Dominij translationis,definitio.299.a
Dominij,aliena definitio explodit.270.a
Dominij,correlatiuum seruitus.ibidem.b
Dominus est homo honoris:& famæ. 283.b.
Domini quibus Rex oppida cum nemoribus largitur,quas possint cōdere sanctiones circa nemora.343.a.
Dominium an acquirat vsurarius in ea quæ per vsuram corrasit.511.b.&.527.a
¶Donatio facta absenti non obligat antequàm alter acceptet,ideoq; reuocari potest sine iusta causa.237.b.
Donatio si fiat absenti solenniter & coram testibus,obliget necne,standum est iuri ciuili.ibidem.
¶Dubitare de bonitate alterius vbi coniecturæ ad prauum iudicium inclinant laudabile dignum est.224.b.
Dubitare de bonitate alterius ex leuitate cōiecturarum culpa est ibidem.
Dubitare de bonitate alterius citra assensum,aliquando mortale est.ibidem.
¶Duellum illicitum.

E

Celesia nō tenetur de suis possessiōib⁹ reddere decimas.790.b
Ecclesia aliquid potest facere spirituale qd priùs nō erat: quod ideo si vēdiderit plꝰ, ratione consecrationis quàm valet, contra ius est diuinum & naturale.797.a.
Ecclesia non perinde habet modo potestatem faciendi miracula ac in apostolis extitit.ibidem.
Ecclesia potest omnes dies festos quos ipsa stabiliuit tollere vel mutare,aut saltem factum teneret,quod tamē scilicet non permittet.140.a.
Ecclesia quare olim multis fuerit temporalium dotibus à principibus ditata. 906.b.
Ecclesiæ licet immobiles possessiones nullo excepto genere habere.907.a.
Ecclesiæ bona optimo iure ei cōcessa sunt, & qui contradiceret, malè audiret de fide.907.a.
Ecclesiæ conducens non est vt casus omnes de quibus dimicatur sintne vsurarij, eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

authoritate definiantur. 526.a
Eccleſiaſtica bona nō mirum ſi ob nimiam temporum calamitatem quandoque à regibus exigantur. ibidem.
Eccleſiaſticis conſentaneum fuit caſtra vaſſalloſque habere in poſſeſſionem ſicut alias dotes. 905.a.b
¶Eleazarus tanquam vir fortis abſque vlla reuelatione diuina elephantem impetiuit. 117.a
¶Eleemoſynam conferre in pretium oratio nis ſimoniacum eſt: non tamen ſi dentur in ſuſtentationem pauperum. 808.b
Eleemoſynam qui extorquet ſimulata pau pertate non tenetur ad reſtitutionem. 823.a
Eleemoſynam pro vna Miſſa offerendam taxare vt ſacerdotes ſub anathematis cen ſura inhibeantur nè minorem recipiant, execrabile eſt. 804.b
Eleemoſynarum modus putà quòd fiant in præſentes pauperes, Deo gratiſsimus. 904.a.
Eleemoſynas pet re in honorem ſanctorum & eas porrigere licet. 755.a
¶Eligere digniorem in foro conſcientiæ & poli præceptum eſt. 245.b
Elegit Chriſtus non alium qui ſuus ſibi vicarius ſuccederet, quàm omniū tunc tem poris Apoſtolorum optimum. 246.a.b.
Eligere dignum prætermiſſo digniore mortale non eſt, etiam in rebus maioribus quando exceſſus meritorum non eſt tantus, vt videatur ad rem multum pertinere 247.b.
¶Electi ſunt à Chriſto domino homines literarum rudes ad Euangelicam functionem duplici de cauſa 251.a.
Electio vt canonica ſit ſolidaque ac valida habenda ſecundùm exterum ius fori, ſatis eſt eligere dignum. 245.
Electionem, dum non eſt aliud medium licet pretio ab indigno remouere & ad dignum inflectere. 805.b.
Electionis ſpiritualis beneficij, anteq̄ fiat, nō licet obſtacula pecunia propellere: tamē electione facta licet iniuſta impedimenta per pecuniam remouere. ibid.a.
Electionē perimere Papa, vel inferior in fauorem digni oris non poteſt, ſi electus ille ſit quem iura non repellunt. 245.b.
¶Elector ex debito officij tenētur explora re ac pōderare merita eligēdorum & meliorem eccleſiæ tribuere. 859.a.
Electores non debent ſuo calculo indigno ſuffragari. 248.b.
Electores licitè poſſunt prætermittere digniſsimum qui eligi non poteſt, vt dignior eligatur. ibidem.
Electores epiſcopi an teneantur meliorem eligere. 858.b.
Electores epiſcopi quid ex officio ſuo explorare debeant. 859.a.
¶Emere an liceat minoris quàm ipſa in ſe ſunt, vtique licet ſi ſunt in periculo. 541.a
Emere merces, vt lanas anticipata ſolutione viliùs quàm in præſenti foro væneunt licitum eſt: ſi tamen coniectura eſt tempore quo tradendæ ſunt plus minusve valituras etiam ſi pretio à principio taxentur. 548.a.
¶Emptio & venditio ſunt contractus reipublicæ maximè neceſſarij. 528.b.
Emptio & venditio vnus reputatur contractus. ibidem.b.
Emptio eſt rei pro pretio diſtractio. ibid.b.
Emptio ab emphyteuſi & locatione differt. ibidem.
In emptione & venditione pretia rerum nō ſecundùm earum naturam æſtimanda ſunt, ſed quatenus in vſus veniunt humanos. 532.a. Vide, Pretium.
In emptione & venditione fraude vti & dolo hoc eſt pluris vendere vel minoris eme re peccatum eſt ex genere mortale. 535.a
Emptionis quidam peſsimus contractus & vſitatus. 549.b.
¶Emptor qui ſubſtantiā rei, vel quantitatē, vel qualitatē agnoſcit, venditori neſcienti tenetur veritatem manifeſtare. 539.b.
Emptor agnoſcens theſaurū eſſe in agro abſconditū an iuſtè emat agrū à venditore neſciēte abſq; myſterij reuelatione. 542.a
Emptor perſonales ſenſus etiam ſuper nudam perſonam conſtitutos emendo iniquitatem non committit. 552.b.
¶Epiceia quid ſit. 77.a.
Epiceia ad ſolum principē ſpectat: niſi quando difficilis ad eū eſſet aditus, aut inſtaret periculum apertum & ſubitum. 70.b.
Epiceia vt differat à diſpenſatione. 77.a.
¶Epiſcopus in ieiunijs diſpenſare poteſt in diem aut breue tempus non tamē per totam vitam. 78.a.
Epiſcopus idem q̄ ſuperintendens. 836.b.& 837.a.& eſpalis dignitatis neceſsitas. ibid.

Epiſcopus

Epiſcopus non ſolùm ad ſacerdotum mores debet attendere, ſed ad reliquum gregem. ibidem.
Epiſcopus iuriſdictionibus ſacerdotum ſuperior eſt non tamen in corporis, & ſanguinis conſecratione. 838.a.
Epiſcoporum ſacerdotumq; diuerſitas vnde ſumatur. 839.a.
Epiſcopum reliquis ſacerdotibus dignitate præſtare bifariam intelligi poteſt. ibid.
Epiſcopus die dñica conſecratur. 840.a.
Epiſcopale munus tria includit conſideranda. ibidem.
Epiſcopus depoſitus ſi iterum in ſuum ordinem reſtauretur non opùs habet denuò conſecrari. 841.a.
Epiſcopus reali differentia diſcernitur à preſbytero, licet Hiero. contrarium videatur aſſerere. 846.alias. 842.a.
Epiſcopales dignitates non ſunt ſpecie diuerſæ. 844.b.
Epiſcopus ſolùm ex commiſsione habet ordinare epiſcopos. 845.a.
Epiſcopalis poteſtas natura ſua ſemper fuit dignitas ſacerdotali ſublimior. 839.b.
Epiſcopalis dignitas perfectionem adhibet ſacerdotio, quę tamen perfectio ſacerdotio accidentaria eſt. 841.a.
Epiſcopalis dignitas inſtitutio prorſus diuina eſt. 846.a.
Epiſcopalis dignitas electę perſonæ, niſi fiat claue contra iura errante ſemper iure diuino confertur. 848.b.
Epiſcopalis dignitas non niſi propter officium inſtituta eſt: ad quam veritatē deſignandam, ſemper in ſacra pagina dignitas officij nomine, deſignatur. 865.a.
Epiſcopatu indignus eſt, exiſtens in peccato mortali. 856.b.
Epatū deſiderare quo caſu liceat. 850.b. &c.
Epiſcopatū deſiderare, quod Paul. ait, quomodo intelligatur. 853.b.
Epiſcopatum iniunctum, licitum ſit recuſare necne. 855.a.
Epiſcopatum acceptans cum animo perſeuerādi in peccato mortali, mortaliter peccat. 856.b.
Epiſcopatum non acceptans quia ſic eſt affectuum peſte corruptus vt conſcientiæ ſuæ turbulentiam pacare nequeat nō peccat. 856.b.
Epiſcopatū deſiderare vt ait Paul. quomodo intelligatur. 865.a.b.
Epiſcopatum & beneficiorum mutationes maximè cauendæ ſunt, aliquando tamen expediens eſt vt vnus epiſcopus ad aliam ſedem commigret. 248.b.
Epiſcopatus non eſt ordo qui ſeptem ſacramentis connumeretur. 840.a.b.
Epiſcopatus appetitus ſi ad ſalutem animarum non referatur genere ſuo peccatum eſt mortale. 852.b.
Epiſcopatus, nomen operis eſt non honoris ac proinde nō epiſcopatus honor, ſed opus amandum eſt. 853.b.
Epiſcopi verum habent eorum dominium quæ iure ſeculari poſsident. 860.a.
Epiſcopi & reliqui clerici ſunt verè domini fructuum eccleſiaſticarum poſſeſsionum. 914.a.
Sunt itidem domini decimarum portionis quam poſt factam diuiſionem illis obtingit, 896.a.
Epiſcopi arctiùs perſtringuntur præcepto eleemoſynæ quàm ſeculares. 900.
Epiſcopi debent ea quæ ad ſua patrimonia ſpectant ſcribere, vt eis liceat ſuis agnatis relinquere. 900.alias. 901.b.
Epiſcopi vbi nimis ſunt pauperes in nullo habentur pretio. 909.a.
Epi munus idem quod paſtoris eſt, hanc em̄ metaphorā Chriſtus toto euangelio conſultiſsimè obſeruauit.. 836.b. &. 837.a.
Epiſcopi dignitas ac ſanctimonia quanta debeat eſſe. 844.a.
Epiſcopi repreſentant Chriſtum, vt caput erat eccleſiæ aliorum ordinum magiſtri ſinguli ſuo modo. 838.b.
Epiſcopi ac ſacerdotis differentia explicatur. 839.b.
Epiſcopi functio eſt præparare miniſtros. 841.a.
Epiſcopi ſoli ſucceſſerunt loco Apoſtolorum. 843.a.b.
Epiſcopi præpollent ſacerdotibus altiori dignitatis genere. 845.a.
Epiſcopi ſecundū propriā nominis notionē paſtores dicuntur non abuſiuè, ſicut gregum domini paſtores appellantur. 866.a
Epiſcopi non ſolùm publicatione, verùm etiam priuatis exhortationibus inſtruere debent plebem ſuam. 868.b.
Epiſcopi vt anima in corpore vicarij autem eorum vt membra. 871.a.b.
Epiſcopi quædā ſunt munera quæ iugē reſidentiam requirunt: alia non ita. 872.a.b.
Epiſcopi abſentia quæ mala parturiat. 874.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epi q absunt gregi instar meretricū.875.a.
Episcopi licèt statū profiteantur perfectionis non tamen vt monachi:ita vt absq; ꝓprio viuere obligentur.887.b.
Episcopi verum habent dominium eorum quæ iure seculari possident.892.a.
Episcopi etsi peccare possunt sicut alij seculares in dispensatione bonorum suorū:nemini tamen tenentur ad restitutionem ea non distribuendo, nec de bonis ecclesiasticis pro sua portione sibi contingentibus,sed expresius.902.b.
Episcopi bonorum ecclesiasticorum sunt dispensatores quæ & quomodo habent distribuere.ibid.&.890.a.
Episcopi habeant ne verum dominium fructuum ecclesiasticorum variæ sunt opiniones.792.a.b.ad quod respōdetur.893 &.896.a.
Episcopo conueniebat bonorum ecclesiasti corum dispensatio quādo clerici viuebāt in communi.893.a.
Episcopo dum consecratur quanuis nō imprimat sacramentalis character nihilominus adhibetur sacerdotalis habilitas ei indelebilis.841.a.
Episcopo peculiares sunt & proprię functiones vniuersæ quæ ad perfecti pastoris officium pertinent.846.b.
Episcoporum status longè altior est quàm monachorum.840.a.&.943.a.b.
Episcoporū electio atq; ad sua munera exercenda obligatio est de iure diuino: quod bifariàm intelligi potest.847.a.b.
Eꝑorum vita sine macula esse debet.842.b.
Episcopo, cura episcopali deserta, ad religionem se conferre sit ne licitū.860.b.& 861.a.
Episcopus in suis legibus eadem pollet authoritate qua summus Pontifex in eas quas ipse condidit.79.a.
Episcopus non facit peculiare votum castitatis præter id qnod sacerdotio adiunctū est.888.a.
Episcopus cui scientiæ incumbere debeat Theologiæ an iuri canonico.860.a.
Episcopus quibus de causis possit cedere Episcopatui licitè.862.a.b.
Episcopus propter ecclesiam institutus est, non vice versa.864.b.
Episcopus religiosus testamentum condere non potest absq; facultate Papæ.966.b.
Episcopus medicus est cuius industria yti in medico corporali expetitur.
Episcopus quibus de causis licitè gregi suo possit abesse,878.b.879.&.880.&.901. &.902.
Episcopus tenetur propriæ vitæ discrimen subire ingruente gregis necessitate.879.a
Ep̃us religiosus quomodo ad obseruātias regulares teneat.vide religiosus episcopus.
¶Esus carniū fuit in vsū hominibus ante diluuium.373.a.b.
¶Euangelium Christi facultatē relinquit ecclesię addendi sanctiones nouas,qua tēperatissimè vti debēt ātistites.175.b.176.a.
Euangelium dupliciter intelligitur diuulgari.172.a.
¶Excluſus à religione tenetur sese corrigere,& quantùm in se est eniti,vt iterum admittatur.620.b.&.621.a.
Excluſus à religione voto castitatis dūtaxat manet ligatus.ibidem.
Excluſus à religione fortè tenetur aliam religionem adire si votum religionis in cōmuni admiserat.ibidem.
¶Excōmunicare propter furtū non censendus est pater vxorem & filios.407.a.
Excōmunicare propria authoritate, solius est episcopalis muneris.844.a.
Excōmunicatio quare ligat ipso facto absq; præuia causæ cognitione.63.a.
Excōicatio omnis simoniaci Papæ reseruatur iure nouo.834.a.
¶Exempla sanctorum quid doceāt nos in euitandis præsulatibus.854.b.
¶Exilium morti confertur.404.b.
¶Expositio.c.quidam maligni.5.q.1.442.b
Expositio optima.c.quoniā.318.&.685.b.
Expositio.c.mandato.de simonia.831.b.
Extrauagantes Martini & Calixti personales census etiā super nudas personas cōstitutos nō damnant.554.b.vide Census.
¶Exorcismi nō tā crebrò hodie sperādi sunt effectus,q̃ adolescētis ecclesiæ.747.b.
Exorcistę qui cū nubibus,locustis,brucis,& cæteris bestiolis pugnāt,sunt potiꝰ impostores & incātatores quā exorcistę.750.b

F.

Abula de lupis petentibus canes ab ouibus.389.a.b.
Facultas vnde dicatur.271.b.
Falsitatis tres gradus.726.a.
Fama læsa non est necessariò restituenda,nisi quando iniustè auferatur.330.a.b.
Famæ & honoris restitutio optime potest fieri pecunia.334.a.b.

Famæ

Famæ restitutio vt obliget oportet necessariò fuerit ablata vel obscurata.330.b.
Famæ alienæ restitutio obligat, etiam cum famæ propriæ detrimento.333.a.
Famæ restitutio postulat, vt læsor faciat plenam fidem coram quibus læsit.338.b.
Fama læditur iniustè quando verum crimē detegitur contra iuris necessarium ordinem.331.a.
Famæ restitutio vt obliget requiritur quòd fuerit ablata p iniustitiā. 330.b.&.331.a.
Fama & honor differunt.466.a.b.
Fama quid sit.ibidem.
Fama sine honore esse potest & ediuerso. ibidem.
Famæ splēdor quot modis minuat.472.a.b
Famam suam obscurans prꝛeter charitatem, non contra iustitiam facit.476.a.
Fama non protenditur latiùs quàm amicitia.ibidem.
Famæ læsionem illatam potest quisquis priuatus remittere.470.a.
¶Famuli ab heris furtim accipere quicquā non possunt præter sua stipendia, causantes se minutissima accipere stipendia. 415.a.
Famuli fœneratorum,an ad restitutionē teneantur.518.b.
¶Feras custodientes de damno dato in integrum tenentur.343.b. & de illis qui illas occidunt ibi,& in subsequentibus.
¶Festos dies fieri hos vel illos cęremoniale est,in quod subinde ecclesia ius habet. 140.a vide,dies festus.
¶Fides est credere quod non vides, quomodò intelligatur.193.b.
Fides non solùm de super naturalibꝰ articulis nos erudit,verùm & de alijs quos natura docet.101.a.
Fidei præceptum non est intra decalogum, sed eius præambulum.106.a.
¶Filij quomodò debeant à parētibus corripi.vide, Pater.
Filius quādo clàm accipit rem aliquam à parentibus, si non sit tanti pretij non committit furtum,neque excommunicatione comprehenditur.406.b.
Filiorum libertas prædicata à Christo quando nam sit.294.a.
Fili.familias lucrans amplius quàm ludere poterat, an teneatur ad restitutionem. 363.b.
Finis legis non cadit sub præcepto.
¶Fœnerator quod sua industria pecuniavsuraria acquisiuit, restituere non tenetur. 511.a.
Fœnerator restituere tenetur cum fructibus & damnis fructuum,vel domum per vsuram extortam.512.a.vide vsura.
¶Fornicatio iure naturæ ꝓhibita est, & oppositum asserere est error hæresi proximus.409.b.
Fornicatio grauius delictum est, quàm furtum.ibidem.
Fornicatio in indiuiduo potest esse leuius delictum furto.410.b.
Fornicatio ex natura sua nocet vitæ prolis futuræ.409.b.&.310.a.
Fornicatio & contra temperantiā est & cōtra iustitiam.410.a.
Fornicatio quare constituatur principaliter in specie intemperantiæ.ibid.a.b.
Fornicatio nō inde leuior est furto ꝙ nō de illa tantū pudefiunt homines.ibid.a.
¶Fortitudo præstātior est tēperātia. 210.a.
Fortitudo non est necessaria,nisi ad iustitiæ præsidium.211.b.
¶Fratres mendicantes non sunt domini rerum quas possident.314.a.
¶Fraterna correctio habet ꝓ fine particulari emendationem fratris.312.b.
¶Fraude aut vi qui alterum in crimen coniecit tenetur docere veritatem & liberum permittere.325.a.
¶Furtum quid.406.a.b.
Furti etymologia.ibid.a.
Furti definitiones iurisprudentium excludūtur.ibidem.a.
Furtum & rapina specie differunt. 406.b.& 407.b.&.408.a.
Furti diuisio in fraudulētam acceptionem, & rapinam inepta.406.b.
Furtū est species iniuriosæ acceptionis.ibid.
Furtum in quatuor species diuiditur,scilicet sacrilegium,peculatus, plagium, abigeatus.ibidem.
Furtum est detinere rem alienam inuito domino.407.a.
Furtum est accipere rem propriam occultè quæ penes aliū est siue sit raptor siue depositum custodiens.ibid.a.
Furtum ex genere suo peccatū mortale est. 409.a. tametsi minimū peccatorum contra Decalogum.ibid.a.
Furtum non complectitur sub se rapinā: sed est species illi opposita.406.b.
Ad furti rationem tria requiruntur.ibid.a.
Furtum non committit qui bona propria recupe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

recuperat ab iniquo possessore si via iuris habere ea non potest.411.a.
Furtum leuius peccatum quàm fornicatio. 409.a.& leuius quàm rapina.420.b.
Furtũ in individuo potest esse fornicatione scelestius,quin verò grauius quàm adulterium vel homicidium.410.b.
Furti rationem non habet, spoliare quempiã priuatim & occultè,authoritate principis,dicta causa,lataque sententia condẽnationis.ibidem.a.
Furtim surripere à suis heris,quãdo liceat famulis quoruncunq; dominorum,& quãdo non.411.a.
Furtim sua recuperare quomodo liceat,etiã aliquando sit licitum palàm personæ priuatæ.ibidem.
In furto aliqua pecuniæ quantitas tanta est, quæ per se absque vllo personæ respectu, causa est peccati mortalis vt duo, tres vè aurei ducati.414.a.
Furti grauitas augetur etiam si parũ sit qđ oblatũ est dum causa est maioris damni. ibidem.
Qui furatur minima ab homine pusilli animi,qui in minimis maximè offenditur,si habet animum ei nocendi per illa minima charitatem violat & peccat mortaliter.ibidem.b.
Furari à diuersis exigua tunc incipit esse peccatũ mortale, quando quantitas accepta per se est magna absque vllo personarum respectu.415.a.
Furum scelera,iure naturę,respublica potest prout viderit salubriùs expedire, punire. ibidem.
Furtum, permanens sub ratione furti, fieri licitè non potest dispensatione diuina. 116.b.
Pro furto secundũ Euãgeliũ,etiam secũdùm ius commune vita non exigitur. 415. a.
Fures olim in Hispania non occidebantur, sed sacrilegi qui sacra depredabantur.ibidem.b.
Quòd fures modò vltimo supplicio afficiantur,Baldus in causa fuit,ob idq; ab authore reprehenditur.ibidem.
Fur gaudere debet priuilegio,si se in sacrum recipiat.ibidem.
Furari bona aliena vel eripere etiam ab illo qui bonis affluit,nemo potest citra extremam necessitatem.416.b.

G.

GAlileos cæteris mortalibus prætulit Christus in Euangelica functione propter mysteriũ. 251.b.
¶Gener fructus pignoris pro dote traditi in sortem non computando iniustitiam minimè committit.506.a.
¶Genus in peccatis quæ in facto cõsistũt ex solo obiecto perpenditur.468.b.
Genus in peccatis quæ in verbis posita sunt ex obiecto adiuncto simul intentione,ppendendum est.ibidem.
Gentilibus solenne erat iurare per Iouem lapidem.731.a.
Gratiã amittere non licet pro salute mundi spirituali.386.b.
Gratiam licet exponere periculo aliqñ. ibi.
¶Gradus præceptionum & prohibitionum humanarum.46.a.
¶Grauitas delictorum ex obiecto primo pensanda est.390.a.

H.

HAbens rẽ alienã apud se iniustè, tenet de dãno emergẽte & lucro cessãte.358.b
¶Habitus principiorum naturaliũ non distinguunt à potentijs quibus insunt.29.b.
¶Hæredes vẽdentis cẽsum perpetuum illo mortuo ad quid teneantur.361.a. vide Census.
Hęredes vsurarij ad quid teneant.515.a.b.
Hæredes quibus debeat restitutio occisi quã censeantur.329.b.
Hæredes triplices sunt.352.b.
Hæres personam veri domini defuncti gerit.347.a.
¶Hæreses quibus damnis aut fracturis solent intumescere.868.a.
Hæresibus nouis obortis temporum cruciculo ecclesia magis,ac magis illuminatur. ibidem.
Hæresis stultissima est post euangelium regni cœlorum aliud præstolari.172.a.
¶Hęreticus verè dominus vsq; ad condẽnationem: tametsi legis vigore impediatur bona alienare.64.a.
Hæreticus quis ab articulo patrati criminis dominiũ perderet,possessionẽ tamẽ tutò retinet legis authoritate,quę cõfiscationẽ prohibet

prohibet ante sententiam.64.a.
Hæreticus ante condemnationem vtcunq; punitur cũ bonorũ distractio sit illi inhibita.ibidem.
Hæreticus iuxta iuris normam requisitus si iniquè veritatem inficietur,fit reus pœnę hæreticę decretæ.ibid.b.&.65.a.
Hæretici condemnatio retrò agitur vsq; ad articulum quo omni ignorantia nudatus studio hæresim asseruit.63.b.
Hæretici aliqui negarunt missionem spiritus sancti quam Christus pollicitus est, completam fuisse in die Pentecostes. 171.b.
¶Historiographis quatenus liceat aliorum gesta hominum memorię tradere.475.a.
¶Hypocrita irrisor Dei interpretatiue habetur.475.b.
¶Homo vti perfectione susceptа optimum est cunctorum animalium: ita si alienus fiat à lege, omnium est pessimum,fœuissima enim est iniustitia quæ tenet armaque homini per innatam prudentiam cõtingunt.35.a.
Homo in practicis ęterna Dei lege bifariam illuminatur.ibidem.b.
Homo beneficio protegẽdi vitam propriã priuari nequit,ac proinde neq; damnari, vt necem sibi inferat aliámue læsionem corporalem,nisi esset earũ quæ homines religionis, ac pœnitentiæ gratia sumere solent.65.a.
Homo qua de causa non tantùm verum bonum,sed speciem boni expetat:cùm id in cæteris rebus secus euenire cõpertum sit. 31.a.
Homo peccato pollutus non est dignus pane quo vescitur p modũ meriti. 278.a.b.
Homo non est dominus suæ vitæ sed custos.282.b.
Homo priuatus aut respublica,aut princeps non sunt domini absolutè vitæ subditorum.283.a.
Hominũ tres ordines secũdũ Socratẽ.288.a
Hominum quisq; ius habet naturale dominãdi & quomodolibet alienãdi res quarũ legitimè est dominus.299.a.
Homo dominus est suæ famę.335.a.
Hominem ad supernaturalem felicitatem creari ineffabile beneficium est:licèt eam suo marte pertingere nequeat.82.a.
Hominum tres sunt ordines quantum ad tẽporalium cupiditatem distincti.99.a.
Homo hilari animo tenetur legem adimplere diuinam,humanam verò & cum tristitia adimplere potest.119.b.
Hominem occidere non est intrinsecè malum.378.a.
Hominem qui occiderit aliud agens si non debitam adhibuerit diligẽtiam siue damnũ operam rei licitę siue illicitę à reatu homicidij non est immunis.396.a.
Hominem qui occiderit aliud agens si debitam adhibuerit diligentiã ne homicidium sequeretur siue daret operam rei licitæ siue iniustæ non est reus homicidij. ibid.
Homo improbus fera bestia peior.378.a.
¶Homicidium grauissimum peccatum est inter vniuersa quæ homines aduersum se inuicem committunt.477.b.
Homicidium dicit rem malam intrinsecè. 277.b.
Homicidium quod prohibetur habet rationem indebiti.ibidem.
Homicidium simpliciter causale qui committit non est reus homicidij.396.a.
Homicidium vt imputetur causale tres conditiones requiruntur.ibid.a.b.
Homicidiũ si non sequatur ex actione mea non imputatur mihi.ibid.
Homicidium quod de per accidens voluntarium est quale peccatum sit expendendũ est causa.ibidem.
Homicidij pœna,vide irregularitas.
Homicidium quando subsequatur ex actione mea iu dicio medicorum standum est. 397.a.b.
¶Honor quid sit.466.a.
Honor dupliciter alicui tollitur.ibid.b.
Honor ille solus verus est qui virtuti debetur.ibidem.
Honorem fugientes circunspecti esse debẽt. 857.b.
Honor satis ne restituatur petendo veniam, differitur.336.b.
Honorẽ acquirendi pulcher modus.284.b.
Honoris & famę differẽtia cõstituit.336.b.
¶Horas canonicas statis temporibus & locis clericos recitare q̃ fuerit necessarium populo Christiano, quibusque hoc munus conueniat.900.b.&.914.a.b.
Horas aliquos soluere in cultũ Dei & ius naturale & diuinum,ac subinde ius humanum nos docet.912.a.
Horas canonicas esse in numero septenario & antiquissima ecclesiæ institutio est, & ei quàm decentissimum.913.b.
Horas canonicas nocturnas dãnant Wicleffistę

Universidad de Deusto
Biblioteca

cleſſiſtæ:cõquòd Deus noctem nobis ad quietem indulſerit.914.a.
Horæ canonicæ canebantur in eccleſia primitiua per certas noctis vigilias cuius ratio aſsignatur.ibidem.
Horarum quæ die recitantur numerus & ratio ex vtriq; ſacra pagina ſumitur. 925.a &.919.a.b.
Horæ diuinæ quibus horis ſingulæ recitandæ ſint.915.a.&.916.a.
Horæ canonicæ trina de cauſa ſunt in ſeptenario numero.ibidem.
Horæ canonicæ optima non minus quàm vetuſta conſtitutione per cautos eccleſiaſticos,ſolenniter celebrantur.917.a.
Horarum reſponſoria vnde fuerint inſtituta.919.b.
Horarum canonicarum antiphonæ compoſitæ ſunt à Græcis, imò & p Angelos cœlo delatæ.ibidem.a.
Horarum canonicarum hymni vnde ortũ habuerint.ibidem.a.
Horis canonicis laudibuſq; diuinis nõ ſunt immiſcenda profana,quæ vt in die Natalis domini cantari ſolent.920.a.b.
Horas canonicas ſoluere ex duplici capite homines tenentur.921.b.
Horas canonicas ſoluere qui teneantur.921 b.&.922.a.b.
Horas canonicas non recitare in cõmuni in aliqua religione prælati negligentia peccatum mortale eſt.924.b.
Horas canonicas ſoluere tenentur monachi profeſsi choro emancipati, etiam ſi non ſint in ſacris,&ſanctimoniales.924.b.Nõ autem illi qui non ſunt profeſsi,nec laici. 925.a.
Horas canonicas ſoluere partim de iure diuino partim eſt de iure poſitiuo. ibidẽ.b.
Horæ canonicæ non ijſdem Pſalmis alijſq; ad hoc pertinẽtibus omnibus in eccleſijs, & religionibus,celebrantur: poteſt enim hoc iure Pontificio permutari.926.a.
Horarum canendarum modus is eſſe debet qui in eccleſia Metropolitana ſeruat,atq; in religionibus ſecundùm cuiuſcunq; ſtatuta.ibidem.
Horas canonicas ſoluere ſequendo morem Romanum non ſingulis perſonis abſque põtificis authoritate liberum eſt. ibidem.
Horarum canonicarũ nimia prolixitas moleſtiſsima eſt,ſicut breue nimis earum cõpendium eſſet fugiendum. 926.b. & hic ponitur cenſura Breuiarij Romani.
Horæ beatæ virginis recitandæ vim habent præcepti iam ex conſuetudine.927.b.Idẽ eſt de officio mortuorum.928.a.
Horas canonicas ſoluens,mentem,nõ debita opera, dimouendo ab attentione,orandi præceptum non frangit.932.b.
Horas canonicas ſoluens &ſi ob attentionis omiſsionẽ mortaliter peccet, nõ ideo neceſsitatem incurrit reſtituendi.ibidem. b.&.936.b.
Horas canonicas non ſoluere per vnum,aut duos dies nõ debet injicere ſcrupulum reſtitutionis, licèt peccatum mortale ſit, & quidem qui relaxationibus cruciatæ bullæ gaudẽt credendũ eſt eſſe tutos. 938.a.
Horarum ſoluendarũ omiſsio ſi vltra duos dies procedat,tunc compoſitio cum ſummo Pontifice locum haberet, imò & cũ epiſcopo ſtando in iure diuino.ibidem.
Horæ canonicæ quæ in cõmuni recitãtur, ſtatis per eccleſiam temporibus perſoluẽdæ ſunt,aliàs culpa mortalis eſt. At priuatim tempora mutare & ordinem non eſt mortale.928.a.
Horarum ordinem non eſſe in præcepto duobus tẽperamentis intelligendum eſt. ibidem.b.
Horæ quæ in communi ſoluuntur in eccleſia ſunt de præcepto celebrandæ, priuatim verò vbiq; dici poſſunt.929.a.
Horæ quæ priuatim ſoluuntur loco decenti & honeſto dicendæ ſunt.ibid.b.
Horæ canonicæ dum ſoluuntur qualẽ quãtamq; exigant attentionem.930.a.

I.

Iacob vouit Deo, qđ futurus ſibi erat in Deum.610.a.
Iacob emens primogenituram ab Eſau non peccauit.815.a.
¶Ieiuniũ frangens exgula non ſolum contra obedientiam, ſed & contra abſtinentiam peccat cõtra Durand.898.a.
¶Iepte in vouẽdo ſtultus & impius in reddendo.610.b.
¶Imperator aut princeps vllus non eſt proprietarius dominus.292.b.
Imperator quo pacto ſit ſuperior Chriſtianis regibus.295.b.
Imperatorem,arbitrantes mũdi dominum, vnde id ſibi perſuaſerũt oſtenditur.ibid.
Imperatoris electio pontificia authoritate à Græcis ad Germanos tranſlata eſt.297.a
Imperare vt alij malum fiat, optareque, aut imprecari malum, quatenus malum illi eſt, peccatum eſt genere ſuo mortale. 486.b.
Imperare optare aut imprecari malum vt rationem induit boni,licitum eſt, & quandoq; neceſſarium officium, quod bifariã contingit.ibidem.
Imperans vt malum fiat ficte quantum peccet.ibidem.
Imperatoria maieſtas non fulget totius orbis dominio.294.b.
¶Imperium aut imprecatio mali bifariàm poteſt rationem boni induere.486.b.
Imponens ſibi ipſi falſum crimẽ quomodo peccet.475.b.&.476.a.
Imperium actus eſt intellectualis non volũtatis vt planiſsimè Ariſtoteles docuit.8. à.&.b.
Imperium neq; eſt propoſitio apprehenſiua neq; indicatiua,ſed iudicium quod electionem ſubſequitur.9.b.
¶Impediens aliquem à beneficio,vt digniori vel æquè digno detur citra vim & fraudem,nõ tenetur ad reſtitutionem. 338.b.
Imprudentiæ duo gradus.728.a.
Impediens aliquem à cathedræ conſecutione certa vi aut fraude tenẽt ad reſtitutionem in toto vel in parte.342.a.
¶Impignoratio quid ſit.528.a.
¶Imagines à Chriſtiana religione eſſe relegandas quis prior dicere auſus fuerit, & qui deſtructores,qui earum fuerunt defenſores.131.b.
Imagines quomodo adorãdæ ſunt. 133.a.b
¶Infamia non præcedente alicuius perſonę cum immaniſeſtum eſt crimen diſquiri poſſunt perſonæ in ſex tantùm caſibus. 442.a.b.
Infamia quænam ſit ſufficiens ad diſquiſitionem criminis.prudentiũ arbitrio æſtimandum eſt.443.b.
Ad infamiam inde denarius numer? authoritatem nact? eſt, quod ſufficit populum conſtituere,ibidem.
Infamiam legitimam nõ conflat perditorũ hominum clamor,ſed bonorum opinio. ibidem.
Infamiam per ciuilem iudicem irrogatam Papa abolere non poteſt.437.a.
Infamare ſe ex gñe ſuo eſt peccatũ.335.a.b
Infamatur aliquis iuſtè duobus modis. 331.a.
Ille qui iniuſtè infamatus eſt, etſi ſuum crimen non confiteatur,non tenetur informatori ad reſtitutionem.332.a.
Infamans aliquem referendo quod audiuit, ad quam reſtitutionem tenetur,ibid.b.
Infamando alterum bifariàm quis delinquere poteſt..474.a.
Infamare alium, quãdo contra charitatem tantùm,quando verò contra charitatem ſimul & iuſtitiam ſit.ibidem.
Infamare,& licet,& expedit ſicophantas quando ſuis impoſturis reipublicæ perniciem adferunt.464.b.
Infamare nos ipſos an ſit licitum. 475.a. &.b.
Infamia eſt mortalis occultũ alienũ crimen vni,etiam cordato viro,reuelare.472.a.b.
Infamia delicti non ſufficit,niſi paucis exceptis caſibus,ad inquirendum reum quem nulla reſpergit infamia.441.a.
¶Infideles non tenentur decimas ſoluere. 790.a.
Infidelium ordo triplex.419.a.
Infideles Afri, Saraceni, ac Turcæ, de iure Chriſtianis principibus ſubduntur. ibid.
Infideles Afros,& Saracenos certũ eſt poſſe à nobis ſuis regionibus expoliari: & ſi nemo noſtrorum eorũ bona priuata authoritate depredari, aut diripere valeat. ibidem.b.
Infideles qui nihil de Chriſto audierunt neq; nobis infeſti ſunt,non ſunt nobis ſubditi de iure.ibidem.
¶Ignorantia difficultatis rei de qua votum emittitur,excuſat hominem à voti ſolutione.599.b.&.618.a.b.
Ignorans,nõ adimplet præceptum quia ad hoc requiritur libertatis ratio.119..a.
Ignorantia omninò excuſans in præceptis decalogi locum habere non poteſt.
¶Inclinatio appetitus ſenſitiui ad legem naturæ pertinet.31.b.
Inclinationis naturalis diuiſio.384.a.
Inclinatiões duę ī hoīe ſibi aduerſantes.ibi.b
Inclinatio hominis in bonum delectabile, bona eſt ſecundùm ſe.ibidem.
Contra inclinationem naturalem quando ſit peccatum agere.ibid.
Indicia quæ inquiſitionẽ præcedant qualia eſſe debeant.445.a.b.
¶Indicta cauſa quemquam iudicare contra ius naturæ eſt.380.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Inducens alium scienter & prudenter in peccatum non est subiectus restitutioni. 325.a.
¶Infirmus quomodò possit cogi vt abscindatur ei membrum, vide Mutilare.
¶Iniuriæ satisfactio quomodo sit facienda. 329.b.
Iniuria quot modis & quando homini irrogatur. 372.a.
Iniuria maior est in facto quàm in verbo. 405.b.
Iniurias proprias vindicare cur prohibitū. 378.b.
In iniurijs vindicādis perniciosus abusus nobilium. ibidem.
Iniuriosa acceptio diuiditur in furtum & rapinam. 406.a.b.
Iniurius cui sit qui se occidit. 384.a.
¶Innocens duplex est. 389.a.
Innocentem de quo nulla est sinistra suspicio occidere flagitium est. ibidem.
Innocentem tradere tyranno excidium ciuitati minanti, iniustum est. 389.b.
Innocentem potest respublica non defendere. ibidem.
Innocentes in bello licet aggredi & occidere. 390.a.
Innocens probatus nocens condemnandus est. 331.a.
Interrogatus qualiter iniquè proprio actu possit se legitimè eripere. 445.b.
¶Inuasus tenetur occidere aggressorē quādo inuasus est reipublicæ necessarius. 393.b.
¶Inuentum quando nullius fuit, occupanti conceditur, si tamen occupanti ius sit in regionibus illis quibus ist hæc inuenta reperiuntur. 412.a.b.
¶Inueniens thesaurum si retineat, furtū nō cōmittit. ibidem.
Inuenienti thesaurum in agro proprio licet eum sibi retinere. Inueniens autem in agro alieno ex industria quæritando inscio domino nil potest sibi retinere. Inueniēs verò, aliud agens dimidiam partē debet habere. ibidem.
Inueniens quæ præsumuntur habere dominos summam diligentiam in inueniendis dominis adhibere debet: qua facta, nec inuento domino sibi retinere potest. ibidem.
Inuenti lapilli in litore maris inuētoris sunt. ibidem.
De inuentis in superficie terræ quotam alii quam principem exigere iniustum est, neque lex de hoc lata in cōscientia obligat. ibidem.
De inuentis in venis terræ, vt sunt metalla, vsus obtinuit, vt quinta pars principi obueniat. ibidem.
Inuentarū rerum duplex est genus. 411.b.
An inuenta quorum domini non cōparent sint pauperibus restituenda necne, pulchra disceptatio. 413.a.b.
¶Inuitus nemo potest pœnitentiam sibi iniunctam implere. 119.a.b.
¶Irregularitas quæ sine delicto contrahitur non habet rationem pœnæ. 56.b.
Irregularitas sicuti & excōmunicatio ipso facto incurritur. 66.b.
Irregularis quando debeat censeri qui dat operam rei illicitæ. 397.b.
Irregularitas quando incurratur ex membrorum mutilatione. 400.b.
Irregularitas non est culpa, neq; ,ppriè pœna. 382.b.
Irregularitas quia propriè non est censura, non intelligitur in bullis, quando concedi tur facultas absoluendi ab omnibus censuris & pœnis. ibidem.
Irregularitas quando incurratur, & propter quæ. ibidem.
Irregularitatem non incurrit qui alium occidit se defendendo, quanuis tempore diui- Thomæ in vsu erat contrarium. 395.a.
Irregularitas incurritur propter homicidiū quod sequitur etiam de per accidens ex opere percutientis. 397.b.
Irregularitas non incurritur propter homicidium nisi verè sequatur homicidium, etiam si miraculosè homo ille non moriatur. ibidem.a.
Irregularitas non incurritur quando datur opera rei honestæ & studiosa adhibetur diligentia. ibidem.b.
Irregularitas vt incurratur debet esse homicidium voluntarium. 398.a.b.
Irregularitas quando incurratur propter negligentiam. ibidem.
Irregularitas non incurritur à clericis petentibus bonorum suorum restitutionem in iudicio: etiamsi malefactores patibulo affigantur. ibidem.b.
Irregularitas non incurritur propter culpā venialem. 401.a.
Irregularitas non ob id incurritur quòd sanitatis gratia abscinduntur membra. ibidem.a.

Irregularitatem non incurrit qui in verberā do filium clericum vsq; ad sanguinis effusionem processit. 403.b.
Irritatio & dispēsatio in quo differāt. 645.b.
Irritationis vocabulum quid designet: & qualiter à dispositione & cæteris discriminetur. 77.a.b.
¶Iubens & consentiens non semper tenetur ad restitutionem. 365.b.
¶Iudæi in solo opere exteriori inesse culpam cēsebāt minimè autē in affectu. 181.a
Iudæi dupliciter errabāt circa iudicialia. ibidem.
Iudæi cur nimis euacuant carnes sanguine. 374.a.b.
Iudæis condecens fuit vt temporalium permissionibus ad legis obseruantiā adducerentur. 97.b.
Iudæis an fuerit vsura permissa. 497.a.b. & 498.
¶Iudex non debet rei euidentiam expectare sed humanam certitudinem quæ per idoneos testes fit. 223.b.
Iudicis arbitratui relinquuntur, quę legibus comprehendi non valent. 39.b.
Quoties iudex reum condemnat iusta ac iuridica sententia ad pœnā quæ non est mortis, lęsionisve corporalis inflictiua, tenetur reus ipse sentētiā exequi etiamsi ad agendum damnetur. 64.b.
Iudex in iudicio concepto per coniecturas quæ virum probum inducunt non debet ad punitionem procedere sicut neq; Salomon processit. 224.a.
Iudici irretito occulto & grauissimo scelere licet subditos condēnare etiam de eodem crimine nisi excommunicatus sit, aut suspensus. 220.a.
Iudicem decet vt talem se gerat quales vult subditos esse. ibidem.
Iudex in peccato existens, alium de simili condēnando, ostendit se dignum esse qui simili sentētia condēnetur vt habet Paul. ad Rom. 2. qui eum iudicas. 220.b.
Iudex publicus peccator alios condēnans mortaliter peccat ex genere suo, si sit in grauioribus aut similibus criminibus, secus in dissimili materia & nō infami. ibid.
Iudex duplici scientia vtitur, & vniuersali iuris & particularis facti. ibidem.
Iudex tenetur sic sanctè sequi scientiam iuris vniuersalem, vt neq; suum proprium arbitrium, si contrarium est, cōsulere possit. ibidem.
Iudex in particulari facto potest se suo ingenio & prudentia iuuare in examinandis instrumētis & testibus: quod maximè tenetur facere cùm innocēs sibi notus accusatur. ibidem.
Iudex tenetur damnare innocentem probatum nocentem. 331.a.
Iudex debet in omni causa contra veritatē sibi notam euidenter secundū allegata & probata sententiā pronuntiare. 425.a.
Iudex, qui innocentem sibi cognitum, probatum tamen nocentem idoneis testimonijs condemnat, non agit contra conscientiam. 427.a.
Iudex in criminibus nequit quempiam iudicio condēnare nisi accusatum. 440.a.
Nullus iudex siue summus siue infimus antequam pars læsa iniuriā remittat, potest pœnam condonare. 430.a.
In iudicis supremi arbitrio est, non item in in arbitrio inferioris postquam accusator accusatione desiterit pœnā iuris relaxare. ibidem.
Iudex supremus aliquādo accusatore reclamāte potest accusationē abolere. ibid.b.
In iudice quatuor sunt necessaria, videlicet, iudicandi potestas, veritas, & fama, & executionis vis. 421.a.
Iudex condēnare non potest quē euidenter ipse scit esse reum quādo reus nō probatur legitimis testimonijs. 424.a.
Iudicis scientia non reputatur sufficiens testimonium. ibidem.
¶Iudicatus, aut loca eorum qui regi sunt à consilijs vendere illicitum est atque scandalum. 261.b.
¶Iudicare quēpiam nisi eum qui iudici vel simpliciter vel in tali casu subditus est nō est licitum. 421.a.
In iudiciali foro quatuor modis contingit vni alteri esse subditum. ibidem.b.
Iudicādo Christum Pilatus peccauit. 434.a.
¶Iudicio diuino non sunt permulta delicta relinquenda. 442.a.
Iudicium actus est maximus propriæ iustitiæ. 217.a
Iudicij nomen primò significat rectam finitionem iustorum, deinde rectam definitionem aliarum virtutum circa propria obiecta. ibidem.
Iudicium rectum duas virtutes requirit, & quæ iudicium præferat, & quæ potentiā iudicantis disponat ad iudicij rectitudinem. ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicium particulare studiosi in reliquis virtutibus solùm requiritur: in materia autem iustitiæ necessarium est etiã superioris.217.b.
Iudicio speculandum est an tale sit malum quod alter ægrius ferret de se audire quã si esset peccatum mortale.ibidem.
Iudicium vt rectum sit tria exigit,nempè,vt procedat ex iudicis authoritate, & ex iustitiæ affectione,& ex prudentiæ rectitudine.218.b.
Iudicij substantiam subuertit quisq; iudicũ si iuri alterius partis quicquã adimat qã alteri tribuat.ibidem.
Iudicium sine præsidentis authoritate vsurpatum, sine iustitiæ substantia, iniquum, sine prudentia,& iuris ordine suspectum, si verò ex leuitate & non legitima probatione,temerarium dicitur.219.a.
Iudicij singularium conditionũ defectus genere suo facit peccatum mortale. ibidem.
Iudicium ex malo affectu prolatum est peccatum secundùm affectum.ibidem.b.
Iudicium temerarium quadrupliciter est æstimandum,primò de sua substantia,secũdò de causis,tertiò ex coniecturis,quartò ex obiecto.221.b.
Iudicij temerarij quatuor sunt gradus. ibid.
Iudicij temerarij primus gradus est quando animus est pendulus, neutri conditionis parti assensum præbens.ibid.a.
Iudicium temerariũ idem est quod sine legitima causa cõsultò conceptum. ibid. b.
Iudicij temerarij duo primi gradus,licèt à diuo. Thom.sub primo comprehẽdantur, tamen inter sese non paruo distãt intervallo.ibidem.
Iudicium temerarium vt sit mortale crimen tria exigit,scilicet vt sit certũ,vt ex leuioribus colligatur coniecturis, vt sit de re graui.223.b.
Iudicium certum in speculatiuis, hoc vnum requirit,vt nihil prorsus habeat ambiguitatis admixtum:in moralibus autem parum pro nihilo reputatur.ibidem.
Iudicium temerarium si sit repẽtinum mortale non est,sed postquam sedato animo ex deliberatione sententia confirmatur. ibidem.
Iudicium,quando ex leuitate causarum fiat mortale, non potest stabiliri certa regula.ibidem.
Iudicium à culpa excusant illæ cõiecturę & indicia,quæ virum prudentẽ & probum vt sic iudicaret inducerent.224.a.
Iudicium verum venale an mortale sit non potest certa diffiniri regula.ibidem.
Iudicij grauitas ex infamia perpenditur. ibidem.
Iudicium de peccato quod non est infame non est mortale.ibidem.
Iudicium de malo,quod non est peccatum sed naturale,potest esse delictũ. ibidem.
Iudicandum non est secundũ legẽ scriptam quãdo legi naturæ aduersatur.230.a.
Iudicare propinquius conuenit rationi, & prudentiæ, à qua profertur, sed potissimum conuenit iustitiæ vnde habet vt sit rectum.217.b.
Iudicare circa diuina charitati cõuenit.218.a
Iudicium actus est maximè proprius iustitiæ.217.a.
Iudicij nomen primò significat rectam sinitionem iustorum,deinde rectam definitionem aliarum virtutum circa propria obiecta.ibidem.b.
Iudicium rectum duas virtutes requirit: scilicet,& quæ rationem perficiat,& quę voluntatem bene afficiat.ibidem.
Iudicium particulare studiosi,in reliquis virtutibus solùm requiritur: in materia autem iustitiæ necessarium est, etiam superioris.316.b.
In iudicio speculandum est an tale sit malũ quod alter ægrius ferret de se audire quã si esset peccatum mortale.ibidem.
Iudiciũ nullum sine certitudine esse nisi veniale,exceptionem habet quando grauissimum malum de honestissima persona suspicatur.224.b.
Iudicium temerarium non est malum quia prohibitum,sed prohibitum quia malũ. 225.a.
Iudicium temerarium est ex his quę sunt cõtra ius naturæ.ibidem.
Iudicium temerarium esto in publicum nõ prodeat per se est peccatũ mortale. ibid.
Iudicium de re dubia ferendũ nõ est,sed dubium in meliorem partem interpretãdũ. ibidem.b.
Iudicium vsurpatum non solùm peruersum est verum & nullum.230.b.
Iudicialia præcepta, partim cum moralibus partim cũ cęremonialib⁹ cõueniũt. 97.a.
¶Iulius Cæsar per iniurias obtinuit dominatum.296.b.
¶Iuramenti obligatio differt à voti vinculo.615.a.

Iuramẽ

Iuramentum de re prorsus vana, non inducit obligationem.604.b.
Non omne iuramentum assertorium licèt sit vanum atque illicitum, est peccatum mortale.735.a.
Iuramentum ab eo petere quẽ nescis falsum iuraturum nullum est peccatum.739.a.
Ab eo autem quẽ scis mẽdaciter iraturum peccatum est mortale.ibidem.b.
Iudici verò nullum est peccatum.ibidem.
Iuramẽta libera, id est, quæ extra iudicium fiunt,perquam rarissimè excusari possũt à culpa.536.b.
Iuramentum dupliciter intelligitur habere deteriorem exitum.708.a.
Iuramentum fictũ an sit mortale.716.a.
Iuramentũ promissoriũ simulatorijs, verbis conceptũ animo non implẽdi,nec se obligandi,an sit mortale.717.a.
Iuramenta coacta nequaquam conscięntiam ligare vrgetissima argumenta. 710.a.
Iuramentũ triplici ex causa existimandum est.ibidem.b.
Iuramẽtum coactum frangere mortale est. 711.b.
Iuramenti coacti relaxatio.713.b.
Iuramentum verbis æquiuocis conceptum an sit obligatorium.717.b.
Iuramentum dolosum an sit obligatorium. 714.a.
Iuramentum dolosum tribus modis intelligitur fieri.ibidem.
Iuramẽtũ licet ab idololatra per suos Deos exigere,secundùm August.731.a.
Vnde fit cõsequẽs quòd etiam idololatra & gentilis teneatur iuramentum suum seruare.ibidem.
Iuramentã Hispanorum.731.b.
Iuramenta triplici ex capite variãtur.691.a.
Iuramentum apud Romanos tanta habitũ fuit sanctitate,vt non nisi ingenuis & nobilitate insignibus deferretur.724.
Iuramentum per falsos Deos an mereatur nomen periurij.726.b.
Iuramentum duplici modo alterius nomine præstari potest.729.a.
Iuramentum secundùm se licitum est & honestum.692.b.
Iuramentum & votum dupliciter differunt. 719.b.
Iuramenta quæ possint ab homine relaxari.720.&.721.
In iuramentis non licet dispensare absque legitima causa.722.a.
¶Sed quid si Papa sine causa valida dispenset an teneat dispensatio?minimè.721.b.
Iuramenti definitio.689.b.
Iuramentum aliud assertorium: aliud verò promissorium.690.a.
Iuramentum non est necessarium ad ea quę sunt necessaria,perq; rationem inuestigãda.ibidem.
Iuramenta sua reddere altissimo quomodo sit intelligendum.ibidem.b.
Iuramentum aliud simplex:aliud execratorium.ibidem.
Iuramentũ esse à malo ex sentẽtia D.Augusti.quomodo sit intelligendũ.697.a.
Iuramentum falsum illicitum & temerariũ in quo differunt.698.
In iuramento tres comites nempe veritas, iustitia,& iudicium quomodo intelligantur necessariæ.698.&.699.
Iuramenta incauta siue impleantur siue secus & periuria sunt dum fiunt: & nullatenus obligant: sed rem iuratam in sua nuda natura relinquunt.708.a.
Iuramẽtũ est actus religionis seu latriæ.799
Iuramẽtũ omni iure religio censetur.700.a.
Iuramẽtum non est perappetendũ.ibid.b.
Iuramenti vsus neutiquã in statu innocentiæ fuisset.701.a.
Qui bene iurat bene credit, quàm blasphemè soleat interpretari.ibidem.
Iuramentum quando habeat vim obligandi.704.
In omni iuramẽto assertorio duæ insunt veritatis rationes.705.b.&.706.a.b.
Iuramentũ incautũ sit tribus modis. 707.a.
In iuramento promissorio tria exterè sunt consideranda,scilicet promissio, iuramentum,& executio.714.
Iuramentũ ratione grauitatis materiæ aliqñ graulus est frangere quã votum.718.b.
Iuramentũ licèt sit obligatorium:potest tamen eius obligatio per dispensationem extingui.719.b.
Iurabis per nomen Dei tui,quomodo sit intelligendum.693.a.b.
Iurare turpius est Christianis, quàm antiquis.697.a.
Iurare per creaturas in Deum relatas licitũ est.703.a.
Iurare quibus modis contingit.691.a.
Iurare aliquando est præceptum. 694.a.
Sed quale præceptum?naturale & diuinum, perinde ac mandata decalogi. ibidem.
Ego aũt dico vobis nõ iurare omo Matth.5

Universidad de Deusto
Biblioteca

quomodo sit intelligendum.795.a.
Iurare per creaturas exhibēdo illis reuerentiā deo debitā,ē idololatrię ſpietas.703.a.
Iurare per creaturas catholicè dupliciter cōtingit.ibidem,b.
Iurare per capillū & per caput Dei blaſphemia eſt.ibidem.b.
Iurare per Deum grauius eſt, quàm per Euangelia,724.b.
Iurare quæ perſonæ non poſsint.723.a.
Iurare nō licebat Romanis, per Herculem ſub tecto ſed ſub dio quaſi in Iouis præſentia.723.b.
Iurantes vanè an dicātur Deū tētare.697.b.
Iurare per falſos Deos magis impiū eſt quā peierare.730.b.
Iurare in ſanctis ſolēniter, niſi à ieiunis fiat, non reputatur honeſtum.723.a.
Iurare non decet perſonas egregiæ dignitatis.ibidem.
Iurandi hodiernus abuſus.724.a.
Iurandi ratio efflagitat vt certo ordine & forma fiat.736.a.
Iurans ſi non habeat iurandi animum, an teneatur illud implere.615.b.
Iuramētum per vim extortū à latrone,obligatorium eſt.605.a.
Iuramentum ducendi vxorem licitum eſt, non tamē ſeruandū, dum maius bonum impedit.609.b.
Iurare legitimè officiū virtutis eſt.134.a.b.
Iurare prohibuit Chriſtus nō ſolū per creaturas ſed per Deum.ibidem.
Iurandi officiū non eſt per ſe ipſum virtus, niſi cum ſuis comitibus.135.a.
Iurare in ſtatu inocētiæ nulla eſſet virt⁹. ibi.
Iuramentum nobis Dei beneficio conceſſum eſt natura lapſa,ad fidē noſtram roborandam.ibid.
Iuramētū à iure dicitur.ibid.689.a.&.690.a
Iuramento prēmiſſo iniuria fit Deo ſi aliud teſtimonium exquiratur.ibid.
Iuramenti tres comites.135.b.&.698.a.
Iuramentum de re iniuſta implere, peccatū eſt.ibidem.
Iurare aliquod patrare peccatum mortale, quāuis nō perpetretur eſt mortale.ibidē.
Iurare aliquod facere peccatum veniale,etiā ſi nō impleatur peccatū eſt veniale.ibid.
Iurandi frequentia præſentiſimum habet periculum periurandi.136.a.
Iurare falſum etiam in re minima,peccatum eſt mortale.ibidem.b.
¶Iuriſdictiones ciuiles frequentiùs ſeculari bus q̄ eccleſiaſticis cōmittēdę ſunt.906.b
¶Ius dupliciter accipitur.184.a.
Ius eſt obiectum iuſtitiæ.185.a.
Ius,aliud naturale,& aliud ſcriptum. 186.a.
Ius eſt in rebus,ars verò boni & æqui in intellectu docente operari iuſtum. ibid.
Ius primùm omnium diuiditur in naturale, & poſitiuum.187.b.
Ius omne naturale eſt diuinum. 188.b.
Ius gētium & à naturali diſtinguitur, & ſub poſitiuo continetur.ibid.b.
Ius gentium,& ciuile,trifariàm diſtinguuntur.189.b.&.190.a.
Ius omne quo ciuitas vtitur vocatur ab Ariſtot.ius politicum.ibid.b.
Ius paternum quo ad naturale, ſemper manet inter parentes & filios emancipatos, ſed quo ad ciuilia ius ſimpliciter, & iuſtū eſt inter illos.193.a.
Iuriſgentium aliquando eſt licita diſpenſatio,& aliquando non.191.a.
Iure naturæ homines eſſe ſeruos,quomodò ſit intelligendum.ibid.
Iuris ignorantia non tollit omninò culpam neq; omnis ignorantia facti.214.b.
Iuriſconſulto præferēdus eſt Theologus ad Epiſcopale munus cęteris paribus.250.a.
Ius in liberos nō dicitur dominiū. 270.a.
Ius humanum duplex,& ius ciuile, & ius gētium.277.a.
Ius naturæ,& ius gentium penes quid diſcriminentur.288.b.
Ius gentium,& ius ciuile quo pacto differāt. ibidem.
Ius legitimum Chriſtiani imperij quod ſit. 296.b.in fine.
Ius gentium multorum nequiuit diſpertiri dominia:ſed ſemper remanent communia iure naturæ.289.b.
Inre gentium propriè dominia diuiſa ſunt, vt meum & tuum audiretur in orbe. 278.a.
Iure gentium conſtituta eſt ſucceſsio hæreditaria filiorum in bona paterna.289.b.
Ius primogenituræ quare maſculina ſerie transfunditur.165.b.vide maioratus.
Ius patronatus vendere eſt ſimonia.815.b.
Ius dicere non poteſt,neq; legem ferre Tyrannus, niſi præſcriptione, aut reipublicæ conſenſu fuerit legitimus princeps. 231.a.
Ius,vſuſq; iuris,non ſunt idem.787.a.
¶Iuſtitia originalis.384.a.b.
Iuſtitia dupliciter ſumitur.184.b.
Iuſtitia in tribus differt à reliquis virtutibus. 185.a.
Iuſtitiæ rectitudo,reperiri pōt vbi adeſt mala intentio,& finis prauus:reliquarum verò virtutū rectitudo,non manet vbi deeſt aliqua circunſtantia. 185.b.
Iuſtitiæ definitio,quæ à iuriſperitis aſsignatur bona eſt,ſi ſanè intelligatur.193.b.
Iuſtitia duplex,infuſa & acquiſita.126.b.
Iuſtitia aliter paruulis,aliter adultis infundi tur.127.a.
In iuſtitia diſtributiua nulla eſt repaſsionis forma.239.
Iuſtitiæ commutatiuæ non ſemper fit iuſta reparatio,vbi offenſor idem precisè perpetitur quod alter ab illo perpeſſus fuerat.ibidem.
Iuſtitia diſtributiua non attendit quid ciues contulerint.240.a.
Iuſtitia cōmutatiua nō propriè eſt in Deo. ibidem.
Iuſtitia diſtributiua, non id tribuit quod debetur,vt anteà propriè à ciue poſſeſſum: ſed quod eſt totius reipublicę, cuius ciues ſunt partes.235.b.
In iuſtitia cōmutatiua debitum inde ſurgit, quòd res fuit poſſeſsio alterius. ibidem.
In iuſtitia tam diſtributiua quàm commutatiua qualitas perſonæ attenditur: ſed diuerſimodè.ibidem.

L.

Abor manuū ad quatuor eſt vtilis.670.a
¶Laceſsito nō licet in duellū exire.40.b.
¶Laic⁹ nō poteſt prę-ſcribere ius exigendi decimas.314.b.
¶Lanarum mercatus qui anticipata fit ſolutione,aliquando licitus eſt: etiam ſi ea ratione lanæ vilius emantur quàm ſi ſolutio non anticiparetur. 548.a. &.b. Vide emere.
¶Lamech reus homicidij quia nō ſufficientem adhibuerit diligentiam.397.a.
Laruarum maleficia vnde fluxerint.745.b.
¶Lateranenſe concilium non eſt in omnibus receptum.526.a.
¶Latronem occidere ob defenſam bonorū tēporalium,iuſtum eſt.394.a.
Latrones publici capite plectuntur.415.a.
¶Legalium obſeruatio quando poſt Chriſti paſsionem fuerit licita.160.a.
Legalia obſeruādo quomodo Petrus fuerit reprehenſibilis& peccauerit.160.a.b.
Laudabile & honorabile in quo differunt. 265.b.
¶Legis multiplex definitio.6.b.
Lex in intellectu tanquam proprium eius opus inſidet.7.a.
Lex à legendo vel à reeligendo dicta.ibi.b.
Eſt quę æquitatis iniquitatisq; regula.ibid.
Lex eſt vniuerſitatis propoſitio ac dictamē rationis practicæ per modum habitus in hæ rens.9.a.
Lex non eſt voluntas eius qui vicem populi gerit.10.a.
Lex omnis quò ſolida ſit & firma in cōmune bonū debet ſubditos ꝓmouere. 11.a.
Leges condere reipublicę eſt, aut eius vicem gerentis.21.b.
Leges ſapientum iudicio ex viſceribus naturalis iuris eliciuntur:cæterum firmitatem nō ab eis,ſed ab his qui iuriſdictione polent ſortiuntur.ibid.
Lex bifariàm eſt in homine.13.a.
Lex vim habet coërciuam.12.b.&.13.b.
Lex ante ꝓmulgationem nullum habet vigorem. 14. Et quando cenſenda ſit ſatis promulgata.14.a.
Lex poſt idoneam promulgationē obligat vniuerſos:tametſi citra culpam ignorantes excuſantur contra Panormitanum,& alios.14.b.
Legis definitio è iure ciuili deprompta explicatur.15.b.
Leges Romanorum Imperatorū poſt duos menſes valere incipiunt in republica, vt iure ciuili ſancitum eſt.15.a.
Leges pontificię irritationis ab articulo ꝓmulgationis robur habent, niſi cōtractus irritati per eas eſſent tales, quòd cederent in iniuriam tertij.ibid.b.
Leges,priuilegiorū reuocatione,nulla vi polent,quo ad fuerint promulgatæ, nō ſolū in prouincia,ſed etiā in diœceſi.ibid.
Legis effectus reddere hoies ſtudioſos.17.a.
Legis actus quatuor.20.a.
Lex nonnulla permittit mala ad obuiādum grauioribus incommodis.ibid.b.
Legis ſpecies quatuor, & earum inter ſe diſcrepantia.21.22.a.b.
Lex fomitis non eſt propriè lex, ſed per metaphoram.22.b.
Lex tam diuina quàm humana duplicem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vim habet in translatione dominiorum. 299.a.
Lex potest & voluntatē domini cohibere, & ipsum inuitum suorum dominio priuare. 299.b.
Lex non ob quamlibet causam, etiam iustā mutanda est: sed cùm fuerit tanta vt detrimentū quod ex legis mutatione suaptè natura accedit, abūdè compēsetur. 72.b.
Lex non est idem quod ars boni & æqui. 186.a.
Legi omnes subijciuntur, etiā princeps ipse, quantum ad vim directiuam. 67.b.
Legi non subduntur iusti, quantum ad vim coërciuam, similiter neque princeps. 68.a.b.
A lege liber non est iustus, vt Lutherus impie dogmatizauit. 69.b.
Lex quę cōmuni bono officit nullam habet obligandi vim. 70.a.b.
Legem in particulari deficere, nō est idonea ratio vt quis ei possit contra venire: bene tamē si cessat in genere: sed neq; tūc vim perdit ligandi quoad princeps aut cōsuetudo eam aboleat. 71.a.
Legis prævaricator est qui seruatis in cortice eius verbis mente circunuenit. 71.b.
Lex tota absque gratiæ subsidio speciali, impleri nequit vt longo tēpore absq; peccato viuamus. 122.a.
¶Lex æterna summa ratio in Deo existēs. 23.a.
Neque cum diuina conuertitur. ibidem.b.
Lex æterna solis hominibus post Angelos nota. 23.b.
Lex æterna ratione differt à rationibus rerū quas ideas in Deo dicimus. ibidem.
Lex omnis ab æterna deriuatur. 24.a.
Lex non dicitur præcisè æterna, quia neque habuit principium neque habitura sit finem, sed præsertim quia est immutabilis omnisq; variationis expers. ibidem.
Lex diuina positiua, effectus, ac participatio legis æternæ. 24.b.
Lex fomitis quid sit, & qualiter deriuetur ab æterna. ibidem.
Leges iniquæ non sunt dicendæ leges, ac proinde neq; ab æterna dimanāt, nisi quatenus præ se ferunt quandā potestatis imaginem. 25.a.
Lex permissiua etiam ab æterna lege ortum ducit, illa scilicet quæ malū impunè permittit. ibid.
Legi æternæ necessaria cūcta creata præter Deum subsunt. 26.a. non autē diuinę personæ. ibidem.b.
Legi æternæ vniuersæ actiones humanę subijciuntur. 27.b.
Lex æterna brutis & insensibilibus rebus promulgatur per sigillationem instinctuum & virtutum actiuarum: qui tamen instinctus non habet proprie rationem legis. ibidem.
Legi Dei æternæ, monstra & casualia & id genus reliqua, subduntur. ibidem.
Quo sensu Paul. dixerit eos qui spiritui Dei aguntur, non esse sub lege. 28.a.
Sub lege æterna nō solum sunt viatores, sed beati & damnati. ibidem.
¶Lex naturalis in hominum animis insculpta est. Quæ neque potentia est, neque habitus, neque passio, neque idem quod synderesis, licet insit per modū habitus. ibidem.b.
Lex naturalis vna est. 31.a.
Lex naturæ quo ad prima principia, nō sic est mutabilis, vt id quod fuit iuris naturæ cesset esse talis iuris: bene tamen quantùm ad conclusiones: tametsi id rarò eueniat. 36.a.
Lege naturæ cuncti mortales tenebantur. 89.a.
Lex naturæ, natiuo instinctu & luce, promulgata est, vnde fit de primis principijs naturalibus neminem posse ignorātiam prætexere. 16.a.
Lex naturæ quantū ad prima principia nequit prorsus ex animis hominū extirpari: secus quantū ad cōclusiones. 36.b.
Præter legem naturæ necessarium fuit humanas condere & hominis naturæ congruentissimum. 37.b.
Lex naturæ maleficiorum conscientias exulcerat, quo sensu dixit Augustinus inordinatum appetitum pœnam esse peccati. 35.b.
Lex naturæ dictabat Iudæis præcepta moralia: fuit tamē opus ea in tabulis legis antiquæ describi. 96.a.b.
¶Lex diuina duplex. 80.b.
Lex alia altior præter naturalem & humanam necessaria fuit, quæ diuina positiua nuncupatur. ibidem.
Lex diuina positiua in duas secatur: licèt specie non distinctas. 81.b.
Legis diuinæ positiuæ & æternæ differentia. 81.b.&82.a.
Lex diuina non censetur promulgata, cum eam Deus alicui reuelat: sed cùm ille solenniter eam euulgat. 16.a.
Lex diuina de vniuersarum virtutum operibus ex æquo præcepta ponit. 102.a.
¶Lex vetus per legem Christi cessauit. 153.a. non modò quantum ad legalia, & cęremonialia, verum si vim eius obligatoriam spectes, tota tūc temporis antiquata fuit ibidem.
Lex vetus tēpore passionis cessauit, & tunc non cœpit. 155.a. 158.b.&. 16.a.
Lex vetus tot virtutes instituit, quot Christus expresit in lege noua. 102.b.
Lex vetus non cōferebat gratiam. 96.b.
Legis antiquæ custodes per fidem Christi præmia cōsequębātur æterna, trangressoresq; perpetuis afficiebantur supplicijs. 97.b.
Lex antiqua quare testamētum vetus dicta sit, nostra autem noua. 98.b.
Legis veteris & nouæ supplicia, discriminātur. ibidem.
Lex vetus sancta iusta atque bona fuit. 83.a.
Legis veteris author Deus. 484.b.&.85.a.
Legis veteris & noue distrimē. 83.b.&.84.b
Lex cùm dabatur Moysi, quęritur nū Deus Angelusve loqueretur ei. 86.b.
Lex vetus soli populo Israël data est. 87.b.
Legis antiquæ præceptorū distinctio. 89.a.
Lege veteri currente gentiles sine ipsa, sicuti ante ipsam, potuerunt salutem obtinere. ibidem.
Lex vetus eò quod ad plura obligaret, non fecit Iudæorum deteriorem conditionē, quàm gentium. 90.a.
Lex vetus data est sub initium quartæ ætatis: quæ tribus ætatibus permansit in mūdo. 91.a.
Legis veteris duo fines ad vnum tantùm relati. ibidem.
Legis antiquæ trina præcepta necessaria. 94.a.95.b.
Legis veteris nomina omnia reducuntur ad tria. 96.a.
Lex scripta sicut nihil roboris iuri naturali præstat, sic neq; robur eius quoquo pacto minuit. 230.a.
Legis scriptæ vigor nō exigit melius id esse quod discernit, quàm contrarium. ibid.
Lex quāuis iustè sit posita si tamen in euentibus particularibus est cōtra ius naturæ, licèt contra illam facere. ibidem.
¶Lex noua in cordibus insculpta est & hoc à veteri quæ in tabulis scripta erat differt. 167.a. 158.a.
Lex Euangelica quomodo dicatur iustificare. 169.a.
Legem nouam ab initio mundi dari nō decuit. 169.b.&. 170.a.
Lex Euangelica vsq; ad finem mundi persistet. 171.a.
Legis nouę status nihil vetat quominùs mutetur perinde atque status legis veteris. ibidem.b.
Legis nouæ status etsi latior patētiorq; expectetur, nullus tamē futurus est vbi gratia copiosior sit quàm hacten⁹ præcesit. ibidem.
Lex Christi ante finem mundi ab omnibus est exosculanda. ibidem.
Lex Euangelica neq; prorsus est alia à veteri neq; omnino eadē, sed sic ab illa distās vt perfectum ab imperfecto. 173.a.
Lex vetus lex timoris erat, noua verò amoris & charitatis. ibidem.b.
Lex antiqua quare dicatur testamētum vetus: & lex euangelica testamentum nouum. ibidem.
Lex vetus quare dicebatur lex factorum, nostra verò dicitur lex fidei. 174.a.
Lex nostra fuit antiquæ complementū, quātùm ad finem & quantùm ad præcepta. ibidem.b.
Lex noua continebatur in veteri non quidem actu sed virtute. ibidem.b.
Lex repudij non præcipiebat vxorem repudiare, sed id permittebat, idque noua correxit vt nō haberet locū nisi quo ad thorum. ibidem. 175.a.
Lex antiqua grauior erat quàm noua si difficultas ex parte obiecti perpendatur. ibidem.b.
Lex Euangelica præter naturæ legem non nisi sacramenta imperauit. ibidem.
Lex nostra quodammodo grauior est veteri, si difficultatem ex modo agendi existimes: illis tamē præcipuè qui non sunt virtutum habitibus imbuti. ibidem.
Lex Christi quo tempore cœperit obligare. 16.a.
Lex Christi tria tantùm continet, moralia, scilicet præcepta, sacramenta, & consilia. 176.a.
Lex Euangelica à veteri duodecim differentijs distat. 176.b.
Lex Euangelica in operibus exterioribus ceu fundamenta iecit septem sacramenta. 177.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legis Euangelicæ maiestatẽ non decuit vt alias cęremonię per ipsam instituerentur, quàm quæ administrandis sacramẽtis erant necessariæ. 178.a.
Lex Euangelica appellat à Iacobo lex perfectæ libertatis propter trinam rationem 178.b.
Lex Euangelica vniuersos humanos mores intus & in cute perfectissimè informat. 180.a.
Lex Euangelica miro ordine procedit ad institutionem hominum circa actus interiores & exteriores.ibidem.
Lex Euangelica iudicialia præcepta aliqua correxit, cęremonialia verò minimè sed ablegauit. 181.a.
Lex noua nõ modò naturalia cõsilia explicauit, verũ & alia recẽter adhibuit. 182.b.
Lex noua quo tẽporis articulo cœperit obligare. 16.a.b. 155.a.&. 158.b.
Leges quatuor distinctæ apud Paul. 10.a.
¶Lex humana nõ ea vigit certitudine qua conclusiones speculatiuæ. 35.b.
Legem satiùs est quàm hominem dominari idq; rationibus egregijs suadetur.ibidem.
Lex omnis humanitùs posita, si sit recta à lege naturæ deriuatur. 39.b.
Legis humanæ ex naturali deriuatio, per viã cõclusionis, potiùs est explicatio principij naturalis, quàm noua præceptio virtutis. 40.b.
Legis humanæ qualitates ab Isidoro traditę explicantur. 41.b.&.42.a.
Legum multitudo vitiosa. 42.b.
Lex plana essẽ,& obscuritate vacare debet, ne muscipulæ more captet ignorantes. ibidem.
Lex & consuetudo vt differant.ibidem.
Lex quare assimiletur regulæ Lesbiæ. 45.b.
Lex debet in communi constitui. 45.b.
Legis humanæ quadruplex diuisio. 44.a.
Lex non respicit ea quæ rarò sed quæ frequenter eueniunt. 46.a.
Lex humana ea præsertim scelera animaduertit quæ reipublicæ tranquilitati sunt aduersa. 47.a.
Lex humana omnis virtutis actus præcipit, tametsi non singulos. 48.a.
Lex non præcipit habitum sed actum. 48.b.
Lex humana dissimiliter sẽ habet circa præceptionem virtutum, & prohibitionem vitiorum.ibidem.
Lex humana, siue ciuilis sit siue canonica si modò sit iusta, vi pollet ligandi subditorum conscientias. 49.b.
Legis iustitia ex omnibus suis causis perpẽdenda.ibidem.
Lex humana iniusta non obligat in conscięntia. 50.a.
Licèt leges, quæ humano tantùm bono adsentiantur, non obligent in cõscientia, aliquando tamen illis parendum est, ratione vitandi scandali: secùs si bono repugnent diuino.ibidem.
Lex humana ad suam custodiam astringere valet, etiam cum proprij capitis detrimẽto. 53.b.
Legem humanam mutari quãdoq; licitum est. 72.a.
Leges humanæ de solis iustitiæ actibus primaria intentione præcipiunt, de reliquis verò virtutibus nõ nisi quatenùs ad iustitiam referuntur. 101.b.
¶Legis humanæ rectitudo non est ad modum naturalis rectitudinis, in quantitatibus corporeis repertę. 73.b.&.64.a.
Legum artium q; discrimen quãtum ad variationem. 74.a.
Lex si decerneret nullam in futurum cõsuetudinem contra eam fore valituram, nulla consuetudine abrogaretur. 75.a.
Quandiu legis ratio durat, nequit consuetudo contrà prævalere. 76.a.
Super lege humana ille cui regimen incumbit, potestatem habet dispensandi. 77.a.
¶Lex canonica & Ecclesiastica obligat sub reatu mortalis noxæ, quæ assertio fidei contra aliquos hæresiarchas satis roboratur, de ciuili autẽ lege non est par fidei certitudo. 50.b.
Lex Ecclesiastica pariter & ciuilis homines deuinciunt: & non tantùm quatenus diuinę interpretes vt commentatus est Gerson, sed quatenus humanæ. 51.a.b.
Lex Ecclesiastica non obligat eum discrimine mortis, nisi contemptu legis aut iniuria fidei interueniente. 54.a.
In legibus quæ ecclesiæ quàm maximè referunt, Papa nec concilium dispensare possunt, sic vt eas protinus mutent. 73.b.
¶Leges ciuiles quid de filijs clericorũ & religiosorum statuant. 302.a.b.& de filijs nothis secularium. 301.b.
Leges non prohibent dominij translationẽ in ludis. 305.b. vide ludus.
Legum obligatio omnis, authore Deo est. 319.b.

Leges vectigalium obligant in conscientia. 342.a.
¶Leges pœnales omnes ad culpã obligant, nisi contrarium expresserint, siue mixtæ sint, siue merè pœnales, cõtra Henricum. 55.a.56.a.
Leges pœnales veteris legis contra fures ac mœchos. Exod. 22.& Leuit. 20. ad culpã obligabant, similiter,& nunc canonice. 56.b.
Leges pœnales ob id quòd dicant ipso facto vel ipso iure, aut quid simile nõ obligant ad pœnam ante sniam à iudice latam sic vt teneatur reus illam offerre. 59.a.
Lex quãdo ipso facto pœnam decernit nõ opus est sententia quæ feratur super pœnam, sed super crimen. 63.a.
Leges pœnales collegiorum obligant ante condemnationem ad pœnam, si eorum institutor sub hac forma tales leges sanxit. 66.a.
Leges pœnales Salmantinæ Academiæ in prensatores & ambitores latæ, nõ ligant ante condemnationem: nisi dum iuridicè interrogatus quis iniquè veritatem denegat.ibidem.
Leges præscriptionis non sunt merè pœnales. 66.b.
Lex est iniquissima quæ præcipit vt condẽnatus ad pœnam corporalem illam ipse exequatur. 452.a.
¶Libertas per obligationem voti non minuitur. 617.b.
Libertas Christiana in quo consistit. 675.b.
¶Litaniæ quæ in festis diebꝰ officio nocturno adhibentur, nec ex consuetudine vim habent præcepti. 628.a.
¶Loth filias offerendo rem turpem fecit: ac proinde peccauit, nisi fortè ignorãtia excusetur. 522.a.
Loth non deliquit peccato incestus, quia ebrius erat. 366.b.
¶Lucretia deliquit se occidendo. 385.a.
¶Lucri cupiditas si citra dolum fraudemvè se contineat non est mortalis. 305.a.
Lucrum cessans quid sit,& quomodò dicatur cessare. 507.b.
Lucrum cessans quando mutuatore inuito cessat, absque periculo vsuræ exigitur.ibidem.
Lucrum cessans iustè petit qui mutuare cogitur. 508.a.
Lucrum cessans post præfixum diem solutionis pecuniæ mutuatæ, iustè à principio in pactum ducitur. 507.b.
Lucrum cessans cur liceat exigere. 346.a.
Lucri cessantis optima disputatio, an videlicet possit qui nõ coactus mutuat illum à principio in pactũ ducere. 508.b.&. 509.a.&. 544.a.b. 559.a. quod fieri posse nõ est omnino improbabile. 510.b.&. 544.b.
¶Ludus in genere rem de se iure naturæ licitam sonat, imò virtus esse potest. 303.b.
Ludus sicut ex multis accidentibus honestatur, sic & ex plurimis vitiatur.ibidem.
Ludo acquisita in dominium lucrantis trãseunt. 304.b.
Ludens absente pecunia fide impignorata teneatur nè eam soluere. 307.a.
Ludo perdens amplam pecuniam, an possit latenter ab illo suffurari illam. 307.a.
Ludere secundùm ius naturæ neq; mortale est, neq; vlla inde nascit restitutio. 515.a.
Ludere alea reliquisque ludis lege inhibitis, neque contraria cõsuetudine subrogatis peccatum est. 304.a.
Clericis præcipuè sacerdotibus, ac maximè episcopis contra vetitum ludere, vix citra mortale contingit. 304.b.
¶Lutherus vota perniciosa esse asseuerat. 622.b.
Lutheri dogma quòd in hac vita impleri nequit dilectionis mandatum. 666.a.
Lutherus debachatur contra obedientiam monachalem. 674.b.

M

Agistratꝰ instituti sunt propter populi necessitatem. 267.a.
Magi qualiter per dæmonum operationẽ rebus naturalibꝰ vtãtur. 745.a.
Magi primum dicti sapientes cur infames esse cœperunt.ibidem.
¶Magorum varia nomina. 647.b.
Magorum omnia genera trino iure condẽnata sunt. 748.b.
¶Mandata diuina quonam modo institutiones appellentur. 505.b.
¶Maioratum institutionis causa redditur. 300.b. 165.b.
¶Malè acquisita in duplici differentia. 785.b.
¶Maledicere quid sit, & quotupliciter contingat. 486.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Maledicere sub forma enuntiationis ad contumeliam, aut detractionem, aut ad irrisionem pertinet. ibid.
Maledicere alijs si nullum sit intus malum desiderium non est peccatum mortale. 486.b.&487.a.
Maledicere rebus irrationalibus in ordine ad hominem contingit. 488.a.
Maledicere rebus irrationalibus & dæmonibus, quatenꝰ creaturæ Dei sunt blasphemia est. ibidem.b.
Maledicere tempestates, æruginem, locustas aliaq; id genus portenta, quousque liceat. ibidem.
¶Maledictio propriè, vulgo mali imprecatio est. 486.a.
Maledictionis culpa ex animi proposito iudicanda est. ibid.b.
Maledictio per se propriè in solam potest conijci rationalem, aut intellectualē creaturam. 488.a.
Maledictio quæ intentione mali fit secundùm genus suum peccatum est mortale. 489.a.b.
Maledictionis sub forma imprecandi, & imperandi discrimen est. 486.b.
Maledictione reliqua verborū peccata sunt graviora. 489.b.
¶Malefactores occidere honestū est. 375.a.
Malefactores occidere non expedit quādo sine proborum periculo id effici nequit. 377.a.b.
Malefactores cui liceat occidere. 378.b.
¶Manichæorum extremus furor de animātibus non occidendis. 373.a.
Manichæi asserebāt nullatenus esse licitum iurare. 693.a.
Manichæi duo principia ponebant bonum & malum. 697.a.
Manichæi asserebant animaliū animas mēbra esse Dei. 373.a.
Manichęi, cucurbitarum homicidæ appellantur. 375.
Manichæorum hæresis repudiantium veterem legem tanquam à principe tenebrarum conditam. 85.a.
¶Marcus quod pollicem sibi resecuit nulla laude dignus nisi fecit reuelatione diuina. 400.b.
¶Maritus quando vxorem occidere licitè potest. 380.a.b.
¶Matrimonium ratum non cōsummatum neutiquàm est per Papam dispensabile, neque qui contrarium sentit audiendus est. 631.b.
Pro matrimonio illicitum est pecuniam recipere. 806.a.
Matrimonium è diametro cū religione pugnat. 671.b.
Matrimonium quandiu consummatum nō est licitum est inde ad meliorem frugem conscendere: consummata verò copula nequaquam, quia irrogaretur iniuria proli. 631.b.
¶Medici prudētia inutilis nisi artis adminiculo directa. 39.a.
Medicum suas opiniones proprias & existimationes arti anteferre periculo & temeritate non vacat. 39.a.
¶Membrum ex voluntate ægroti abscindi potest, quod corruptioni corporis nocet. Non tamen ad id potest authoritate reipublicæ cogi, secùs de prælato. 400.a.
Membrum ,proprium abscindere sibijpsi potest iustè qui aliter mortem euadere nequit. 400.b.
¶Mēdacium si aliam nō habeat maculam, nisi falsitatis, genere suo non est peccatū mortale. 458.b
Mendaciū non omne in iudicio est peccatum mortale. 438.b.
¶Mentiri in iudicio violando iustitiā etiam citra iusiurandum genere suo est mortale. 541.b.&.438.b.
¶Mendicitas omnimoda ex genere suo plus meriti habet apud Deum, quàm in communi possessio. 667.a.
Mendicitas in sacris literis commendatur. ibidem.b.
Quanuis mendicitas omnimoda secundùm se præferenda sit: potest tamen ratione finis & circunstantiarum conducentior esse in communi possessio. 668.b.
Mendicantes religiosi nequeunt quicquam præscribere. 314.a.
¶Mensura aliquando citra iustitiam à priuato minuitur. 541.b.
¶Mercator sub vsuris mutuum recipiens, ad exercendam mercaturam mortaliter non peccat. 520.a.
Mercatorum insignis fraudulentia in mutuo. 501.b.&.502.a.
Mercatorum praxis in cambijs. 579.a.
Mercenarius qui ex decimatis mercedē recipit, nullam inde aliam decimam debet. 786.a.
¶Meretrici accipere licet pretium suæ turpitudinis. 349.a.

¶Metus

¶Metus veluti seta quæ filum amoris inducit. 211.a.
Nullo metu quis cum consanguinea contrahere potest, quia non est materia sacramēti. 54.a.
Metus qui ab alio incutitur voti obligationem potest impedire: non item intrinsecè ortus. 614.b.&.615.a.
Metus cadens in virum constantem, is est quem viri constantia sine vituperio sēcū patitur. 616.a.
Metus quantumuis magnus & cadens in cōstantem virum non excusat à transgressione legis diuinæ aut naturalis. ibid.
Metus cadens in virum constantem ex triplici capite expendi potest. ibid.
¶Ministris sacramētorum & spiritualium, quid liceat recipere pro suis functionibus vide simonia.
Minister sacramentorum sanctitate quam alijs præstat pollere debet, secùs in iudice. 216.a.
Ministri vsurariorum, qualiter ad restitutionem teneantur. 518.b.
In ministro ecclesiæ præter morum compositionem requiritur sacrorum scientia, prudentia, solertia, & reliquæ virtutes ad gubernandum. 245.a.
¶Ministeria ecclesiastica cuius arbitrio dispensanda sunt. 854.a.
¶Minus malum quomodò liceat consulere 520.b. Illud tamen facere nunquàm licet. 522.a.
¶In missa cur fiat sctōrum memoria. 755.a
Missę valor quantus sit. 761.b.
Missa pro pluribus oblata nō singulis tātū prodest, ac si pro vno offeratur. 761.a.
Neq; quantum ad satisfactionem. 762.b.
Pro vna missa duæ possunt pitantiæ recipi 770.b.
Qui missæ intersunt & qui eleemosynas ,p eis pendunt, offerentes sunt. 766.a.
Pro missæ sacrificio licèt sit simoniacum aliquid recipere: tamen de eleemosynæ quantitate ad sustentationem paciscī licitum est. 804.b.
Missam celebrare ante officium nocturnum non est mortale peccatum. 628.a.b.
Missam celebrare ante Psalmos nocturnos & etiam post missam alias horas non soluere legitima excusatione persoluendi officium diuinum interueniente licitum est 628.b.
Missum aurorę, vel reliquas ante primam in conuentu dicturus melius faceret si post missam interesset choro ad primā quàm illam ante missam soluere. 929.a.
Missæ audiendæ præceptum non obligat nisi taliter audire vt sit actus humanꝰ, qualis esse potest etiam si aliud adsit sinistrū ,ppositum. 932.a.b.
¶Miracula faciēdi facultas hodie nō est pōide ięccła atq; oli in apostolis fuit. 843.b
¶Moderamen inculpatæ tutelæ quam diligentiam requirat. 392.a.
¶Moyses videritne, vt Paulus in raptu, faciē Dei, sub iudice est. 86.b.
Moyses potuit ægyptium, quē in fragranti delicto occupauit, per modum defensionis occidere: si autem id in vindictam fecit, à culpa non excusatur: nisi diuina reuelatione id fecisse dicatur. 231.a.b.
¶Monachi perfectio, est propriè saluti studere. 862.a.
Monachus potest ascendere ad Episcopatū vbi propriæ saluti periculum non paratur. ibidem.b.
Monachis nō congruit sacerdotia annecticum animarum cura. 788.a.b.
Monachorum quadrifida opera. 635.a.
Monachi, quibus est iniuncta animarū cura, ius habent decimas recipiendi: non autem illa ratione obligationem soluendi. 790.b.
Monachi non professi non tenentur ad officium diuinum contra Palud. 925.a.
¶Monachatus summam esse libertatem ostenditur. 327.a.
Monachatum dissuadens, etiam iniquo animo, non tenetur ex iustitia ad restitutionem cuipiam. 326.b.
¶Monasterium etiam si sit pingue, non est simoniacum à sanctimoniali exigere pecuniam ad sustentationem: habet tamen speciem mali. 811.a.
Monasterijs non congruit annecti sacerdotia cum animarum cura. 788.a.b.
¶Monopoliorum iniquitas. 533 b.
¶Mons pietatis quid sit. 523.a.b.& quibus modis congeri potest, & eiusdem montis leges & capitula.
Mons pietatis vsurā sapit. ibid.b.&.526.a.
¶Moralium præceptorum ordo triplex. 124.b.
Moralia per se præcepta, neque in lege veteri poterant, neque modò possunt in nobis efficere iustitiam. 128.a. Sed per gratiæ auxilium. ibid.b.

¶Mo

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Mos trifariàm accipitur.74.b.
Mos vt legis authoritate polleat longæuus esse debet.75.b.
¶Mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur olim lege naturæ, tenebatur à viro abstinere.65.b.
Mulier nō meretricia, sed maiori verecūdia sui copiā faciēs, pōt recipere ptiū.350.a.
Mulier nupta, sicut & virgo potest pretium suscipere.ibidem.
Mulier maritata teneaturne pretiū sui corporis viro reddere, ostenditur.ibd.b.
Mulier extorquens superfluum per dolum, vel fraudē, tenetur illud restituere.351.a.
¶Mundus propter hominē creatus: homo autem, vt mundi dominus.864.b.
Mundus fuit sub lege scripta tribus ætatibus.91.b.
¶Mutilare aliquod membrum publica potestas potest, quando expedierit reipublicæ.401.alias.399.b.
Mutilatio licita est propter corporalem salutem: homicidium verò nunq̄.400.b.
Mutilati & trunci pœnā, vide, irregularitas.
¶Mutuum in solis rebus vsu consumptibilibus locum habet.693.a.
Mutuū recipere sub vsuris à nō parato nō licet.519.a.b.&.520.a vide, vsurarius.
In mutuo, pretium rei mutuatæ non attenditur, plus minusvè tēpore solutionis valeat, quod mutuatur, sed eadem mensura quæ datur reddenda est.503.a.b.
Mutuata pecunia, cuius tempore solutionis mutatus est valor, quomodo sit exoluenda.504.a.b.
In mutuo iustè pœna imponitur, si statodie non soluatur: imò & de lucro cessante post præfixum diem iustè à principio pacisciturr.508.a.
Mutuatarius dominiū suæ pecuniæ in fœneratorem non transfert.513.a.b. cætera Vide vsura.

N

Aturaliū rerū virtutes admirabiles.745.a.
Necessitas naturalis neq; laude digna est neq; præmio.622.b
Necessitas voluntarię obligationis meritum auget ibidem.&.626.b.
Necessitas coactionis meritum & laudē ac vituperium tollit: At necessitas præcepti rationem virtutis non excludit, quanuis meritum supererogationis respuat.196.b
Necessitas grauis quæ sit.461.a.
Necessitas, alia ratio est, cui succurrere tenemur, quando illam quis patitur propter iniuriam, aut casualem cladem quam si propter inopiam.454.a.
Qui necessitatem euidentem & vrgentē patitur, potest clàm subripere, siue palàm, ea quibus indiget, 416.b. Neque illud est furtum.418.a.
Necessitas extrema quæ dicatur.416.b.
Necessitas quæ constituit miserum in periculo honoris licèt non sit extrema, est tamen grauis: & obligat sub reatu mortalis culpæ habentem facultatem vt opem ferat.417.a.
Necessitas extrema non censetur, si puella in periculo versetur amittendi pudoris, ob victus inopiam.ibidem.
Necessitate extrema laboranti subuenire nō est obligatio propriè iustitiæ, sed misericordiæ.ibidem.
In extrema necessitate cuique pari iure licet alienum rapere, vt indigenti succurrat.417.b.
¶Negotiatio duplex.529.b.
Negotiatio neq; est intrinsecè bona, neque mala, licèt eius finis per se cōsideratus turpitudinē quādam præ se ferat.530.a.
Negotiatio simpliciter est necessaria reipublicæ.ibidem.
Negotiationis causa licitum est merces carius vendere quàm emptæ sunt.530.b.
¶Negotiatoria ars tum ex multis circunstātijs fit illicita, tum in multis versatur periculis.531.b.
¶Negotiatores fallaciter in nundinis in principio cariùs vendunt quàm in fine.533.b.
Negotiatores inextinguibilem sitim habēt lucrandi: similes enim sunt aleatoribus.531.a.
¶Negotium otio est contrarium: & p̄ quo negotium sumatur.529.b.
¶Numisma, seu numus est norma, seu vas ac fideiussor reipublicæ.528.b.
Numisma, duobus modis consideratur.570.a.
Numus idem est quod lex, norma, & regula.239.b.
Numorum sunt duo vsus, ibidem.
Numi valor nō prorsus ex natura rei æstimandus est: sitne aurum, vel argentum, sed statuto, aut signo reipublicę, aut principis.ibidem.
Numus necessitatis tempore in materia vilissima sculpi potest.ibidem.
Numorum æstimatio non debet augeri sine magna necessitate.240.a.
Numularia vnde primùm ortum duxerit 574.b.
¶Nuptias sacerdotibus licere omnium primus docuit Iouinianus.677.a.
¶Nobiles hodierni tēporis quā perniciosē abutantur in vindicandis iniurijs.378.b.

O

Bedientiæ tria obstantia impedimenta.856.b.
¶Oblationes quando censentur in præcepto esse.769.b
Oblationis verbū qd comprehendat.768.b.
Oblationum dispensatio ad sacerdotes pertinet.772.a.
Oblatio de his quæ iniustè acquiruntur, aut possidentur illicita est.774.a.
Oblatio de re quacunq; iustè possessa, iustè fieri potest quantum ex natura rei.ibid.
Oblationes nonnunquàm potiùs debent expediri in pauperum ægestatem quàm ecclesijs offerri.773.b.
Oblatio importat vltroneam exhibitionē.768.
Oblationes cadunt sub præcepto ex præcedenti conuētione, aut deputatione, aut propter ecclesiæ necessitatem, aut propter consuetudinem.769.a.
¶Obligatio iuramēti vniꝰ personę nō trāsit in aliam.728.b.
Obligatio non videtur iuramentum respicere assertorium.704.a.
Obligatio est naturalis iuramenti effectus ita. sicut innatus, vt igni natiuum est calefacere.715.a.
Obligationem à iuramento remouere non est in hominis potestate.ibidem.
¶Occidere qui prohibeantur illo præcepto non occides.376.b.&.377.a.
Occidere malefactores licet.375.a.
Occidere hoiem nō est intrinsecè malū.378.a
Occidere tyrannum quando licet.379.a.
Occidere malefactores non cuiuis committendum est à principe.386.a.
Occidere vxorem vir, quando sine peccato potest.ibidem.b.
Occidere malefactores, clericis quare sit p̄hibitum & à quo iure.381.a.b.
Occidere seipsum scelus est.388.a.
Occidere se, bifariàm contingit.388.a.
Occidere innocentē, quem constat esse nocentem, semper est flagitium.389.a.
Occidere aggressorem, quando est medium necessarium ad seruandum propriam vitam, iustum est.391.a.
Occidere ex intentione, id est, præueniendo nulli licet, præterquàm reipublicę & principi.ibidem.b.
Occidere aggressorē, eligēdo tanquam medium eius mortē, honestū est.ibid.a.b.
Occidere aggressorē tenetur inuasus quando reipublicę valde necessarius est.393.b
Occidere aggressorem non potest inuasus, quando aggressor est reipublicæ necessarius, inuasus verò infimus.ibid.
Occidere aggressorem, atque illi parcere, potest inuasus in reliquis casibus.ibid.
Occidere eū, qui fraude & arte perdere mentat nō licet: quia esset aggressio ex parte occidentis.391.b.
Occidere latronē, ob defensam bonorū temporaliū licet.394.a. explicat ibi August.
Occidere aggressorē ob honoris defensam licet hominibus alicuius authoritatis: monachis verò & clericis non licèt.394.b.
Occidere hominem fortè, quando sit peccatum, vide, homicidium casuale.
Occidere animalia bruta licitum, secundùm fidem.333.a.&.373.a.
Occisores tyrannorum laudātur.379.a.b.
¶Occultatio aliqñ nō minuit pctm.407.a
¶Officijs publicis p̄ficiendus moribus debet ornari probis.257.b.&.258.a.
Officia publica si nudè & speculatiuè considerentur, vendi possunt licitè.259.b.
Officia diuina qualiter decantabātur in primitiua ecclesia.937.a.
Officia publica non habent potestatem vēdendi magnates & domini, qui sub ditione sunt regia.260.b.
Officia publica si practicè cōsiderentur nō licet vendere.261.a.
Officia scribarum ab ecclesiasticis prælatis vendi iniustum est ac fœdissimum.262.a
¶Omia facta esse propter hominē cognouit etiam Aristoteles.332.a.
Optare licet alteriq̄ facere nō licet.487.a.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Optare possumus mortem alicui, vt nostræ reipublicæ mala caueantur: licèt nobis cõstet viã perditionis illũ ingressum iri. ibi.
Optare quomodò liceat Turcæ & alijs hostibus etiam Christianis mala. ibid.
¶Operam dans rei illicitæ quando debeat censeri irregularis. 397. b.
¶Organorum vsus neutiquàm est repudiandus in ecclesia. 920. b.
¶Orationes Christus creditur cõstitutas habuisse quibus vtebatur. 912. b.
Orationes aliquæ erant constitutæ, ad orandum Deum, tempore Apostolorum præter, Pater noster, quam solam orationem admittunt hæretici. 913. a.
Orationis prima virtus quæ sit. 910. a.
Oratione cessante, ac de medio sublata, bona vita existere non potest. ibidem.
Oratio duplex. ibidem.
An pro locatis operis ad orandum liceat pacisci dubium est. 808. b.
Oratio, pater noster, fuit nobis à Christo instituta, nõ ita præcisè, vt alias adhibere nefas esset, sed vt exemplar ad quod ecclesia si volet alias orationes astrueret. 913. a.
Orandi modus publicus certas personas per quas persolueretur exigebat, vt sunt clerici. ibidem. b.
¶Ordo ante vsum rationis susceptus characterem imprimit, atque adeò verè suscipitur. 633. a.
Ordine sacro initiatus, cõsensu extorto per metum cadentem in virum constantem, tenetur voto castitatis. ibid. a.
Ordine sacro initiatus, si vsum habeat rationis, cogendus est votum seruare, secùs verò si nullum habeat prorsus. ibid.
Ordines minores non sunt de iure diuino. 797. a.
Ordinis nomen bifariàm est in vsu. 839. b.
Ordo apostolorũ in tribus consistit. 843. b.
Ordo quadruplex est in republica. 164. b.

P

Pactum nullũ dici potest cõtractus stricto nomine. 527. b
Pactum etiam tacitum vsuram exteriorem facere potest. 493. b. & 494. a.
Pharisæorum duplex error circa iudicialia. 181. a.
¶Papa q̃ habeat plenariã dispensandi potestatẽ quomodo intelligendum sit. 256. b.
Papa non intendit obligare sua lege, nisi à tempore promulgationis causa aliter expresserit. 15. a.
Papa alterius iudicio se subdere potest iudicandum etiam in foro exteriori, ad exemplum Christi. 422. a.
Papa quamcunq; facultatem in seipsum in foro exteriori exercere potest, valet alteri committere. ibidem. b.
Papa excommunicare seipsum non potest, neque suspendere, neq; seipsum propriè punire. ibidem. b.
Papa non potest sibi superiorem, aut æqualem constituere. ibidem.
Papa non potest causam depositionis suæ alicui cõmittere, etiam cùm est suspectus de hæresi. ibid.
Papa solus dispensare potest in pœnis simoniaci. 834. a.
Papam eligi non posse, nisi è cardinaliũ gremio falsum est. 252. a.
Papa dispensans in pluralitate beneficiorum sine causa, grauiter peccat, & possidens à culpa non liberatur. 256. b.
Papa qui Petro substitutus est, vniuersalem retinet iurisdictionem. 843. b.
Papa ingruente necessitate decimam decimarum à clero exigere valet. 791. a.
Papa beneficia alicui vendens censetur cum eo dispensare in pœnis simoniæ. 799. a.
Papa simoniam potest contrahere. 898. b.
¶Parœcialis sacerdos potest de licentia Episcopi curæ pastorali cedere. 862. a.
Parœcialibus sacerdotibus nõ residentibus in suis parœcijs, tertia pars fructuum adimenda est. 770. a.
Parœcij quotidie celebrare tenẽtur pro sua parœcia, si competentes habent reditus in eadem. ibidem.
Parœcij possunt particulares pitantias vltrò oblatas à parœcianis accipere. ibidem. b.
Parœcij possunt ex pitantijs sibi collatis aliquã portiunculam sibi vsupare, imminutasq; mercenario porrigere. ibid.
¶Parulus & adultus in quo differunt quãtum ad iustitię infusionem. 127. a.
¶Pascere gregem quid sit, iuxta Dei sententiam. 867. b.
Pasce oues meas, quod Petro dictũ est, quomodò intelligitur. 866. a. b.
Pascentes greges in pascuis alienis, quando teneantur ad restitutionem. 342. a.
¶Pastores quare receperint ab angelo primum Natiuitatis nuntium. 837. a.
Pastores ecclesiæ, lux mundi. 868. b.
Pastores parœciales etiam residere tenentur. 872. b.
Pastoribus animarum meditatio perquàm salubris depingitur. 874. a. b.
Pastoris nomen multò rectiùs cæteris, functionem episcopi exprimit. 837. a.
Pastoris officium describitur. 879. a. b. & explicatur. 886. b.
Pastoris omnium maximè propriũ munus, est prædicare. ibid.
Pastoris munus pulchrè, quinq; nominib⁹ designat Ezechiel, iuxta quinque incommoda, quibus Christianus grex periclitari solet. 867. b.
Pastoris boni natura multis nominibus designatur. ibid. &. 870. a b.
Pastori ecclesiastico licitum est, pro commodo vniuersalis ecclesiæ, gregem alteri committere. 880. a. b.
Pastor bonus dat animam suam, quo pacto sit intelligendum. 868. b.
¶Paterfamilias obligare potest liberos: quin & vxorem ad mortale, reliquam verò familiam non item. 54. a.
Paterfamilias neq; veras sancire leges. 13. b.
Pater verberare potest filios. 402. a. b. licèt eos nimium deterrere non debet. ibidem. 403. a.
Pater fieri potest, vt filiæ & filius matri licitè connubio iũgantur. 117. b.
Pater iure naturæ quid possit cum filijs nothis. 301. b.
Patri vulnerare filios nõ licet. ibid. Eosdẽ tamen etiam clericos verberare põt. ibid. b.
Pater vel prælatus, qui in verberatione vsq; ad sanguinis effusionem procedit, si id bono animo faciat irregularis non est. ibid.
¶Pauperes non acquirunt dominium bonorum quæ carent domino, quoadusque sint tradita illis. 353. b.
Pauperum sustentationi iure naturæ debẽtur res, quę reipublicę redundant. 416. a.
Pauperibus grauiter egẽtibus superflua nõ debentur de iustitia, sed ex misericordia. ibidem.
Paupertas nõ est absolutè necessaria ad perfectionis statum, sed est necessaria ad peculiarem statum religiosorum. 888. b.
Pauperes personati, id est, qui simulata paupertate eleemosynas extorquent, ad restitutionem non tenentur. 823. a.
Peccato alterius vti, qũo liceat. 520. a.
Peccare propriè sumptum in solum Deum contingit. 221. a.
Peccatum non proinde grauius est, q̃ plus nocet, nisi cętera sint paria. 324. b
Peccata illa censentur in detrimentum reipublicæ, quibus commune bonum impugnatur. 432. a.
Peccatum veniale, intentio finis ad mortale vsque pertrahere potest: non tamen mortale vsq; ad veniale extenuare. 469. b.
Peccata quæ intra verba continentur leuiora cæteris paribus reputantur, quàm quæ in facto consistunt. 468. b.
Peccatum, voluntarium debet esse. 396. a.
Peccata quæ non prohibentur in decalogo expresse, maiora sunt aliquando quàm quæ prohibentur. 410. a.
¶Peculatus acceptio rei cõmunis est. 406. b
¶Pecudes nullum ius neque dominium habent ad pabulum, sed tantùm appetitum & potestatem. 275. b. &. 276. a.
¶Pecunia bifariàm existimari potest. 508. b. &. 569. b.
Pecuniæ quomodo obediunt omnia. 528. b
Pecunia quatuor de causis plus põt in vno loco, vel tpe valere, q̃ in alio. 575. b. 576. a
Pecuniæ restitutio obligat aliquando etiam cum famæ detrimento. 333. b.
¶Pelagianorum hæresis horas ecclesiasticas refutantium. 909. b.
¶Pœnæ vitio simoniæ decretæ quot sint. 833. a. vide, simonia.
¶Pẽsiones solus Papa cõstituere põt. 817. a
Fructus omnes pro pensione statuere, iniquissimum est. ibidem. b.
Pensiones functionibus spiritualibus adiudicatæ neutiquàm redimi pretio possunt: secùs verò illæ, quæ sub seculari titulo cõceduntur. 817. b.
Pensiones multæ, quæ non sunt in vsu iniquæ videntur, ibid. b. &. 818. a.
Pensiones non habent annexos titulos ecclesiasticos. 262. a.
Pensionarius tantùm non tenetur ad horas. 922. b.
Pensiones omnium beneficiorum periculo sissimæ sunt. ibidem. b.
Pensiones nisi ob aliquem ecclesiæ famulatum concedendæ non sunt. 936. a.
¶Perdenti in ludo, datur facultas repetendi intra octo dierum spatium. 306. a.
¶Periuriorum series & gradus. 136. a.
Periurio semper inest falsitas. 725. a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Periurium omne ex sui ratione est peccatū mortale.729.a.
Periuriorū species scelestissima est blasphemia, & inter blasphemias illa quæ est idololatria.730.a.
Periurij tria exempla ex Augustino. 727.a.
Periurium omne esse pecatum asserit Augustin. ibidem.
Periurium nihil aliud est quàm mendacium iuramento firmatum.725.a.
Periurium dupliciter dicitur,simpliciter, & secundùm quid.735.b.
Periuria multa sunt,quæ non sunt grauioris culpæ quàm venialis.734.b.
Propter periurium iure incurritur infamia. 738.a.
¶Permissio euangelica,vt vir possit adulteram dimittere,potiùs est conuentionalis quædam licentia,quàm pœna.65.b.
¶Permutata commodatio quid sit.527.a.
Permutationum forma triplex.566.a.
¶Perpetuum dupliciter sumitur.194.a.
¶Personæ illustri sat est, si quam obtenebrauit alterius famam,pecunia,vel alia ratione compenset.333.b.
Personæ in dignitate constitutæ non facilè notandæ sunt criminibus.312.a.
¶Petro singulariter dictum est,pasce oues meas,cuius ratio assignatur.849.a.
Petrum non anteà Christus pastorē sui gregis instituit,q̄ tertiò interrogaret.854.a.
Petrus verè fuit reprehēsibilis,& peccauit in obseruatione legaliū.160.b.non aūt peccauit:quia legalia nō essent licita.ibid.a.
¶Pignus infrugiferum colens,an fructus liberè percipere possit.507.a.
Pignoris fructus computandi sunt in sortē. in pignore verò genero pro dote tradito, & in feudo contraria est ratio.505.b.& in vidua.506.a.
¶Plato contendebat omnia esse communia etiam liberos & vxores.286.b,
Plato,Aristoteles,fuerintne ingressi salutis viam,vnde perpendendum est.89.b.
Platonem in Dei gratiam fuisse receptum verisimile est.ibidem.
Pollutio per mollitiem fornicatione, & furto grauior est.409.b.
¶Polliceri in genere quicquid alter petierit,peccatū est genere suo mortale.728. a
¶Pœnitentia non esset virtus nisi propter necessitatem remittendi peccata.701.a.
¶Pontifex facere potest, vt collatio simoniaca teneat.834.b.
Pontifex summus non habet authoritatem in leges principum,nisi quatenus pugnauerint contra spirituale bonum. 312.a. vide Papa.
¶ Populus iure naturæ tenetur ministros ecclesiæ alere,& templum struere.769.a.
¶Possessio rerum in communi præterquàm vxorum concors erat statui innocentiæ. 286.b.
Possessor malæ fidei nunquam præscribit. 314.a.
Possessor bonæ fidei elapso legitimo tempore optimè præscribit.ibidem.b.
Possessio bonæ fidei quatuor debet habere.ibidem.
¶Potestates omninò distinctæ sunt secularis & spiritualis.292.a.
Potestas secularis subest spirituali à qua coerceri potest ne diuinas & ecclesiasticas dilaceret leges.ibidem.
Potestas ecclesiastica & ciuilis,in quo differant.52.b.
Potestas parentum in filios qualis sit.402.b
Potestas imperatoria cæterorumque principum diuina constant sanctione.292.b.
Potestatem spiritualem perpetuò ecclesiæ duraturam Christus contulit suo vicario.292.a.
Potestas spiritualis immediatè à Christo domino est instituta.ibidem.
Potestas ciuilis constat naturali iure.ibid.b.
Potestas omnis, etiam quæ penes infideles est,à Domino Deo est.293.a.
Potestas ciuilis non sic pendet à spirituali,vt ab illa instituatur suamque accipiat facultatem.ibidem.b.
¶Præbendæ quæ sint spirituales, quę verò non.787.b.Et an sit contra ius diuinum eas commutare.797.b.&.799.a.
Præbendæ,quas præstameras vocant, spirituales sunt,& obligant ad persoluendum officium diuinum.813.b.
¶Præceptum nō est,reddere Deo quicquid pro eo facere possumus. 183.a.b.
Præceptum nullum impleri pōt per actum nullam libertatem hābentem. 119.a.
Præceptum dilectionis quādo liget.223.a
Præceptum generale diuinæ dilectionis specialia cuncta continet.93.a.
Præcepta omnia ad decalogum reducuntur.103.b.
Præcepta primæ & secundæ tabulæ quot sint,opinio est triplex.104.b.
Præceptis omnibus,quare non sint sua singulis

gulis proposita præmia. 111.b.
Præceptum tertium inter cætera singulariter commendandum est.ibidem. b.
Præceptum primum decalogi licet negatiui formam præ se ferat,affirmationem tamen complectitur.106.a.
Præcepta decalogi omnia sunt indispensabilia,quæ verò extrauagantur nihil obstat quominùs dispensari valeant.113.a. vide,Decalogi.
Præceptū nō est lex,sed explicatio legis.12.a
Præcepta cuncta Decalogi explicationes sunt naturalis iuris.134.b.
Præceptū tertiū nō ad internā dilectionem sed ad exteriorē cultū extenditur.138. a.
Duoq; habet mēbra,alterum affirmatiuum, alterum negatiuum.139.b. violatur autē per quodcunq; peccatum quantum ad finem,nō tamen quantum ad substantiam præcepti ibid. Estq; partim cæremoniale, ac partim morale.140.a.
Præcepta Dei nimis suauia.ibid.
Præceptū tertium in sensu literali creationis beneficiū:in sensu autē allegorico requiē Christi in sepulchro significabat. Sed in sensu tropologico significabat cessationē à peccatorū operibus:in anagogico sempiternam requiem præsignabat.140.a.b.
Præceptū Dei impleri potest quantū ad substantiam operis absq; relatione in ipsum Deum,vt in finē spirituale.121.b.
Præcepta moralia à naturalibus tripliciter descendunt. 100.a.
Præcepta oia dēpto etiā illo magno charitatis,absq; gratia implere nō possum⁹.124.a
Præcepta decalogi omnia ad iustitiam pertinebant. 130.a.
Præcepta decalogi non sunt simpliciter prima principia,sed cum restrictione, id est, intrinseca lege. 130.a.b.
Præceptum primum decalogi congruenti forma traditum est.131.a.
Præceptum secundum decalogi optimo est & modo,& loco positum. 134.a.
Præceptum,Non furaberis,est merè negatiuum.323.a.
Præceptum restitutionis est merè affirmatiuum implicans negationem. ibidem.
Præceptū quartū decalogi de honorādis patrēibus cōgruentissime traditur.144.a.
Præcepta reliqua decalogi, debita ratione prohibitionis tenore posita sunt. 145.a.
Præcepta cęremonialia,& iudicialia in quo differunt.94.b.&.95.b.
Præcepta cęremonialia ad Deicultū pertinebant. 146.b.vide,Cęremoniæ.
Præcepta iudicialia,in quatuor membra optimè distribuuntur.ibid.
Præceptum Domini,nō occides,explicatur elegantissimè.376.b.&.377.a.
Præcepta primæ tabulæ decalogi nō dicuntur simpliciter ius diuinū policituū. 188.b & 189.a.cætera, vide decalogus,& lex.
Præcipere est actus intellectus.8.a.
¶Pretium rei non secundum ipsius naturā æstimandum est,sed quatenus in vsus venit humanos.532.a.
Pretium rei,vt iustum sit ex multis perenditur.ibidem.
Pretium iustum duplex,naturale & legitimum.ibidem.b.
Pretium naturale triplex,rigidum,piū, moderatum.ibidem.b.
Pretium omnium rerum si fieri posset à lege deberet taxari.533.a.
Pretiū nō dicitur iustum cuiusuis arbitratu, sed sedm prudentū existimationē. ibi.
Pretium multoties sit iniquum, si vendens ad expensas rei venditæ cōsiderationem in venditione habeat.ibidem.
Pretiū gēmarū, & aliarū rerū, q̄ reipublicæ necessariæ nō sunt tantū erit quantū emptor sciēs & prudēs voluerit dare.534.a.
Pretia rerum emptorum copia auget, raritas verò minuit.533.b.&.536.b.
Pretium læsionis non debet æstimari ad libitum læsi.329.a.
¶Prædari militibus in bello iusto,licitū est, 418.b.in bello tamen iniusto, rapina.ibi.
¶Prędicatio vēdi nō pōt.793.b.& 808.a.
Prædicare parœcialibus sacerdotibus cōuenit ex officio,quibus tamē si theologiæ vigilari sunt.id munus committere pestilentissimum est.844.a.
¶Præscriptionis definitio ponitur.313.a.
Præscriptio,nisi quadragenalis in rebus ecclesiæ non habet locum:neq; cōtra ecclesiam Romanam,nisi centenaria.ibid.b.
Præscribere potest quis illam rem,quam à latrone emit.24.b.
¶Prælatus negligens famam propriam, delinquit mortaliter.336.a.
Prælati famam dilacerans, cui teneatur ad restitutionem.ibidem.
Prælatus pro libito & sine causa dispensans, infidelitatis, aut imprudentię peccato delinquit.77.a.
Prælatis nō licet pro functionibus suis ali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid accipere.809.a.
Prælatus trifariàm potest res ecclesiæ occupare.357.a.
Ob prælatorū absentiam à suis ecclesijs hęreses subortæ sunt.868.a.
¶Præmiū & pœna duo maxima humanæ vitæ præsidia.21.a.
¶Præuaricatio non tantùm in accusatorē, verùm in aduocatū & in alios ministros & in iudicem solet vsu cadere.435.b
¶Primatum ecclesiæ cupiens quanto se periculo subijciat.853.b.
¶Ptimitiæ quatuor modis differunt à reliquis oblationibus.775.b.
Primitiæ quo iure debeantur Deo, suisque ministris.776.a.
Primitiæ in quota parte, ac de quibus rebus reddendæ sunt.ibid.a.b.
¶Primogenituræ cur fuerint illo vinculo colligatę ne possint dispēdi.300.b.& quare masculina serie transfundantur.165.b. & institutionis earū causa redditur.300.b
¶Princeps non potest alteri præcipere,vt ipsummet perimat.216.b.
Princeps potest super se iudicem cōstituere, qui se iure perimat.ibid.
Principatus ecclesiæ & ciuilis, quo pacto discriminantur.295.a.b.
Princeps potestatē habet ferendarum legū, quibus coërceat rempublicam.393.a.
Princeps dūtaxat in eos rectè imperat,quos commodè administrare potest.295.a.
Princeps nō cogi suis legibus, iniqua potiùs conditio est,quàm gratia.68.b.
Principē omni veritate decet esse ornatū.19.
Princeps suis legibus, nō solùm ciuium, pbitati decet prospicere:sed ad reliqua officia debet animum intendere.ibid.
Principum pędagogi cùm patronos suos vērētur incessere,virtutum leges & iustitias legendas porrigant, quæ inuidiam non generant & mores instituant. 30.a.
¶Principiorum naturalium ad intellectum practicum pertinentium numerus & ordo.31.
¶Probatio semiplena quid sit.444.a.
¶Professum extrahens à religione non tenet aliū subrogare,nec ipse intrare. 327.a
¶Promissio ex genere suo obligat sub reatu mortali.613.a.b.
Promissionē mentalē homini factam obligatoriā esse, pblema videt.613.b. 614.a.
Promissio facta sanctis, quonam pacto votis rationem habeat.625.a.b.
Promissio verbalis quanuis habeat redemptionis formam, tamen per coactionem cassatur.711.b.
¶Propositum sine promissione non obligat.600.b.
Propositum quale requiratur in votis emittendis.599.b.&.600.a.
Propositum non satis est ad votum.600.b.
Propositū &, pmissio in quo differāt.601.a
¶Propositiōis p se notæ duplex gen⁹.30.b
¶Pręstimonialia absq; intentione clericali possidere,culpa non caret.936.a.
¶Prouisor tenetur ecclesiæ dignum prouidere ex iustitia commutatiua.337.b.vide Electio.
¶Prudentia inter morales virtutes primatum obtinet.207.b.
Prudentiæ triplex actus.598.a.
¶Puellam vitians,teneaturne in totam dotem.350.b.
Puellæ quid debeant pati antequam in stuprum adigantur.351.a.
¶Pupillus ante ætatem legitimā dominiū habet rerum suarum.271.b.
Pupilli & minores quā possint ludere quantitatem.306.a.
¶Punitio in bonum publicum ordinatur. 378.a.
Puniri debet homo nequam, etiam si indicijs manifestis appareat eum perditum ire in infernum.ibid.
Pyladis & Orestis memorabile facin⁹.388.a

R.

Rapina nullatenus est licita, neque priuato, neq; publicę potestati.417.b
Rapinæ charactere violentia non est denotata.quando ab eo infertur qui indiget.418.a.
Rapina grauius peccatum est furto.420.b.
¶Ratio nō est prima regula,sed ipsamet lex naturæ.35.b.
Ratio practica & speculatiua dissimiliter discurrunt.34.b.
¶Recuperare rem suam priuata authoritate,vt quis possit,quæ conditiones requirantur.411.a.
¶Rectores & Senatores non habent ius vēdendi locum suum quem pecunia emerant.262.a.
Rectores vrbium nequeunt suffragia sua vēdere, in electione scribarum.ibidem.
Rectores,seu senatores isti,non possunt stipendia iuraq; scribarum per modū pensionis dispertiri,aut cogere scribam,vt ali quid certum alteri soluat.ibidem.
¶Regimen rerum naturalium,& gubernatio spiritualium discriminantur.860.a.
¶Regnum quod quidam hæreditario iure tribuunt Christo, iam ante ipsum natum cessarat.291.b.
Regnum Christi est prædicare & docere fidem.&c.ibidem.
¶Religio superstitiosa Gentilium non culpanda.95.a.b.
Religionem esse optimam iustitiæ partem, quomodò intelligatur.130.b.
In religionis ingressu,quomodò liceat pecuniam accipere.810.b.
Religioni nullam facit iniuriā,qui bona intentione impedimento est volenti esse monachum.326.a.b.
Religionem expolians persona frugi,forsan tenetur de damno dato.327.b.
Religio an sit vera religio,vnde perpendi debeat.690.b.
Religioni,res vxoria ex diametro opponitur.671.b.
Religio,si vera est religio,iure diuino habet annexam castitatem.672.a.
Religiosorum status obediētiam in primis requirit.674.b.
Religiones militares pter ordinē beati Ioannis,noīe tenus sunt religiones.673.b.
Religionū militariū equitibus, expediēs est dispensatio,vt copulēt sibi vxores.674.a.
¶Religiosus repulsus à religione non tenetur vltra ad statuta religionis.618.a.
Religiosi non tenentur manuum labore victum quærere, sed iustissimè mendicare possunt.667.b.&.668.a.
¶Religiosus Episcopus ad quas religiōis obseruantias teneatur.939.b.&.940.a.
Religiosus Episcopus essentialia vota nō relinquit,sed mutat.941.a.b.quo fit vt Papa in voto continentiæ cum ipso dispensare nō valeat.ibidem.
Religiosus Eps soli Papæ manet subdit⁹.ibi.
Religiosus Eps ex æquo tenetur ad debita à quibus nō absoluitur assumptus ex ordine Prædicatorū,aut Minorum.942.a.
Religiosus Episcopus,cui bona quæ acquirit reddere teneatur,& an testamentū cōdere possit.ibidem.b.
¶Repassio ex primęua significatione est cō

tra voluntatem passio.238.b.
Repassio ex abusu significat spōtaneas mutationes.ibidem.
¶Residentia Episcoporum apud antiquos monita nō disputata:apud neotericos autem eò vsq; reuocata est in quæstionem, vt sit iam suasu difficilis.863.
Residentiam prælatorum iure diuino, naturali,& humano esse sancitam, innumeris testimonijs cōprobatur.863.864.& infrà vsq; ad.900.b.ob cuius defectū innumeræ sunt hæreses in ecclesia subortæ.868.a
Residere in ecclesia propria,segniter tamen & oscitanter,quandoq; pèius quàm non residere.872.b.
¶Res spirituales quadruplices.800.a.
Res an sit,vel an licita sit quærere idem est in moralibus.689.a.
¶Reipublicæ quadruplex regimen.45.b.
Respublica Ecclesiastica & ciuilis in quo differunt.864.b.
Respublica tota non pōt expoliare principem iure regni, nisi ob tyrannidis corruptionem.293.a.b.
Respublica erudita diuinitùs creauit principes.ibidem.a.
Respublica nō eò melior quò maior.295.a.
Respublica quonā pacto ciues in rectis vsibus contineat.299.b.
Respublica, vel princeps dupliciter potest dñiorum translationē impedire.308.b.
Respublica quibus titulis possit ab inuitis ciuibus bona auferre.313.a.
¶Resurrectio, patribus legis veteris reuelata fuit.97.b.
¶Restitutus est actus iustitiæ commutatiuæ.318.b.
Restitutio nō est vbi ratio debiti abest.ibid.
Restitutio & satisfactio septem differentijs discriminantur.319.a.b.
Restitutio de qb⁹ debeat fieri.319.b.&.324.
Restitutio quibus fiat.ibidem. (a.b.
Restitutio quæ dicatur propriè.321.a.b.
Restitutio, vt obliget requirit tres conditiones.331.b.
Restitutionis ratio,ibi solū est, vbi res iniustè,vel auferūr,vel rētinetur.321.b.
Restitutio quo pacto sit facienda ab eo qui rem alienam secretò vsurpauit.370.b.
Restitutionis vinculum obligat sub mortali culpa.321.b.
Restitutio in his quæ secundùm speciem reparari nequeunt debet fieri ad arbitrium prudentis.328.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ristitutio quantum ad actū animæ interiorem quādo obliget.324.a.b.&.327.b.
Ad restitutionē an teneatur qui trahit aliū ad ludum.306.b.
Restituere an teneatur, qui abducit monachum à religione.327.b.
Restitutionis obligatio transeatnè ad hæredes.330.a.
Restitutio secundum morem legū nō obligat cum detrimento vitæ: potest tamen euenire quando obliget etiam cū tali periculo.333.b.&.334.a.
Restitutionē famæ remittere ex genere suo nō est mortale,imò aliqñ laudabile.334.b
Restitutionē eidē fieri à quo res sublata est nempe domino necessum est.347.a.b.
Restitutionis cuiuscūq; obligatio oritur,aut ratione rei acceptę.338.a.b.
In restitutione tria obseruanda.347.b.
Restitutioni obnoxius ratione rei acceptæ tenetur illam & omne id quo per ipsam ditior factus est restituere.ibidē.
Restitutio quamprimum adfuerit facultas obligat.367.b.
Restituere nollēs,cùm potest,an peccet nouo peccato.368.b.
Restitutionē an liceat differre,& qñ. 369.a.
Restituere qūo teneatur qui impedit aliū à beneficij cōsecutione.336.a.b.&.338.b.
Restitutionē procrastinantes in quāto versentur periculo.370.a.
Restitutio qñ arbitrāda est īpossibilis.371.a
Retrahens,seu extrahens,quempiam vi,minis,vel fraude,à religione ad quam restitutionem teneatur.327.a.
Restitutio cui sit facienda,quando creditor ignotus sit omninò.353.a.
Ad restitutionem quando teneātur, qui bonis cesserunt.371.b.
Restitutio cui facienda quando nec dominus, nec hæres comparent.353.a.b.
Restitutio quomodo faciēda sit qñ plures simul ad idem dānum cōcurrunt.366.b.
Restitutio vsurę,creditori non pauperibus, est facienda.503.a.b.vide,multa vsura,& vsurarum restitutio.
Restitutio simoniæ. Vide simonia,& simoniæ restitutio.
Restitutionis obnoxius est perceptorū fructuum,qui parœcialē habens ecclesiā nō intēdit ad sacerdotiū ,p moueri:quod intelligit etiā sine iudicis cōdemnatione:qa lex illa nō est pœnalis.935.a.b.de alijs beneficijs q̄ extra animarum curā sunt,quid sit dicendum.ibidem.&.936.a.b.
Ad restitutionē nō tenent, qui ecclesijs suis iuxta earū statutū tenorē inseruiunt, nisi manifesta sit peruersitas,quanuis videant non pro dignitate inseruire.938.b.
Restitutioni non sunt astricti clerici solū ob vitæ corruptionem.ibidem.
¶Reus interrogari iustè nō pōt absq; vno ꝓuio,illoq; iurato,idoneo teste.454.b.
Reus respondere iudici nō tenet quousq; illi cōstet more & lege se interrogari.444.a
Reus legitimè de crimine interrogatus,sub reatu mortalis culpę tenetur crimē suum patefacere, etiam si ob hoc sit in mortem rapiendus.437.b.
Reus non legitimè interrogatus nō tenetur crimen suum fateri.438.a.
Reo siue iure siue iniuria interrogetur, nunquàm licet mentiri.ibidem.
Reus in tribus casibus tenetur respōdere veritatem iudici interrogāti de proprio crimine.ibidem.b.
Reus ac simul actor nemo tenet esse.329.b.
¶Rex propter regnum instituitur,nō è conuerso.864.b
Rex est anima regni.295.a.
Rege simpliciter superior in temporalibus nemo censetur.ibidem.b.

S

Abbati nomine,reliquæ oēs sortis inuitates intelligūtur.108.a.
¶Sacerdotes plebani suarū sūt parœcialiū ecclesiarū pastores,nō tamē perfecti.846.b.Neq; vllā habent vim coactiuam quantum ad forum iudiciale.844.a.b.
Sacerdos potest locare operas antecedentes sacramentū,nō tamē sequentes.801.b.
Sacerdoti licet pacisci de mercede pro obligatione celebrandi.802.a.
Sacerdotibus religiosis & antistitibus,citra mortale, vix vti licet ludis vetitis.304.b vide, ludus.
Sacerdotes habeantnè verū dñium fructuū ecclesiasticorū.893.b.&. 894. a. De quo variæ sunt opiniones.892.a.b.
Sacerdotes arctius perstringunt præcepto eleemosynarum quàm seculares.900. b.
Sacerdotibus iure permittitur propria bona suis hęredibus relinquere.ibidem.
Sacerdotes teneantūrne singulari iure præ secularibus ad eleemosynarum subsidiū. 902.b.&.903.b.
Sacerdotum negligentia disperguntur gregęs.868.a.
Sacerdos an possit plures pro vna missa pitancias recipere.770.b.
Sacerdotes trifariam possunt his,quæ ad diuinum cultum offerūtur vti.772.a.
Sacerdotes antiquæ legis quomodo à nostris differebant.680.b.Et eorum sacerdotium à nostro.867.
Sacerdotes nouæ legis sublimioris dignitatis sunt,quàm legis antiquæ.781.a.
Sacerdotum numerus magnus requiritur in noua lege.ibidem.b.
Sacerdotes non decere magna in pauperta te vitam degere.ibidem.
Sacerdotibus præter decimas alias possessiones habere licet.Quas leuitæ non habebant.787.b.
Sacerdotes negligentes in erogandis eleemosynis,nō tenētur ad restitutionē de iustitia,sed de misericordia.ibidem.
Sacerdotalis ordo à religione in quo differat.672.b.
Sacerdotum votum medium est inter præceptum merum,& votum solenne.673.a
Sacerdotum continentiā improbat & damnat Lutherus.677.b.
Sacerdotū continentia vsq; adeò est necessaria,vt absq; illa nequeant legitimā Christi effigiem retinere.ibidem.
Sacerdotū continentia multis præsignata fuit in veteri testamento.ibid.b.
Sacerdotes ex cōiugatis cōstitui permissum fuit,circa Apostolorū tempora.682. b.
Sacerdotibus postq̄ addicti essent sacro ministerio,nunquam licuit vxorio negotio se implicare.ibidem.
Sacerdotum votum dispensabile est à Romana ecclesia.683.b.
Sacerdotes non cōtrahere coniugia, neque coniugatos assumi in sacerdotes,Ecclesiæ præcepto constat.686.a.
Sacerdotes Græci nō modo repudiarūt Roman.institutum,sed amplexati sunt illud, quod ex nullo Apostolorū, aut concilio rum permissu elicuerunt.ibidem.b.
¶Sacramenta veteris legis à solis carnis sordibus,& quas dicunt irregularitates, corpus mundabant.151.b.
Sacramentorum gratiam spiritualem pecunia vendere,simonia est.800.a.
Sacramentum altaris adorandum & vnicū sacrificium Christicolis.758,a.
¶Sacrificium quid sit,declaratur.751.b.
Sacrificiorū oblatio nō solū diuini iuris & humani est,verū etiam naturalis.752.a.
Sacrificium quomodò distinguatur ab oblatione.751.b.
Sacrificij oblatio ex iure naturæ est.752.a.
Sacrificij duplex genus.756.a.
Sacrificiū & sacerdotiū,vt lex, & gubernator,semp in omni republica fuerūt.ibi.b.
Sacrificium nemini offerendum, nisi ipsi Deo.753.b.
Sacrificia cur Deus nolle dicatur.ibidem.
Sacrificiorū oblatio,scđm suam ,ppriam rationē,est actus specialis virtutis.755.b.
Sacrificiorum antiquę legis duplex erat causa.149.a.
Sacrificium dicit quodlibet opus virtutis,vt refertur in diuinum honorem.755.b.
Sacrificium maximè id dicitur, quod nullā habet aliunde laudem quàm quod in diuinam reuerentiam exhibetur.756.a.
Ad sacrificium internum vniuersitas hominum lege naturæ tenetur.ibid.b.
Ad sacrificia quæ sola significatione virtutē religionis induunt, solum tenentur qui sub lege Dei scripta agunt. 756.b.
Ad sacrificiū aliqđ Deo exhibendū oēs,etiā solo iure naturali viuētes quocūq; seculo fuerint tenebant,scđm cognitionē quam de vna prima causa habere tenebātur.ibi.
Sacrificium Christicolis proprium est eucharistia.758.a.
Sacrificiū per sacerdotē Christi ministrum oblatum non est infiniti valoris.761.b.
Sacrificij valor nō crescit secundū proportionē deuotionis offerentium.762.b.
Sacrificiū altaris,vt reliqua sacrificia ,p mortuis oblata,eis ꝓsunt,q cū hic viuerēt meruerūt,vt hoc sibi ,pdesset,sinistrè aliqui intelligūt,& qualiter intelligendū.767.b.
¶Sacrilegium quo casu cōmittatur.139.a.
¶Salus spiritualis cuiuscunque sibi ipsi proprię commissa est.855.b.
Salutis propriæ curam per nullum impedimentum homo præterire debet.862.b.
¶Sanguinis sola effusio non est irregularitatis causa.382.b.
¶Sāsō reuelatiōe diuīa hostes pemit.116.b
¶Satisfactio extra gratiam nihil pœnæ remittit.320.a.
Satisfactionē inficiantur Lutherani.321.b.
Satisfit si simplum restituatur quod ablatū est.341.b.
Satisfactio de quibus fieri debeat.319.b.
Satisfactio quibus fiat.ibidem.
¶Scientia etiā Theologię vendi pōt.808.b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Scholares preſtantes ſuffragia non teſtes, ſed electores ſunt.340.a.
Scholares bifariàm iniuſtitiam ſuffragando committunt.ibi.b.&.341.a.
Scholares non ſcripti albo.& ambiētes poſſentnè præſtare ſuffragium.ibidem.
¶Scholarum Magiſter poteſt nouas adhibere pœnas ſcholaribus,vt ſeruent leges tam vniuerſitatis,quàm alias.306.a.b.
Scholarum Magiſter non habet poteſtatē condendi vllam legem.ibidem.
¶Scopum attingere vno tantū modo cōtingit,aberrare verò infinitis.180.b.
¶Scotus quàm lapſus fuerit in explanatione illius præcepti, Non occides.375.b.
¶Senſus literalis & myſticus in quo differunt.148.b.
¶Sententiam ferre ſecundū probabiliorem opinionem ſemper eſt neceſſarium, etiā ſi altera opinio probabilis ſit.265.b.
Sententia iniqua quæ in falſa preſumptione fundatur non obligat in foro interiori. Cui tamen reus licitè auſcultare poteſt, ſi duntaxat legi humanę ſit contraria:ſecùs ſi diuinæ.54.b.
Sententia excōicationis ipſo iure ligare ſolet.& qua ratione id eueniat.62.b.
Sententiam iniuſtam Philoſophi morales nullam vocant.459.a.
Sententia iniuſta apud Iuriſconſultos quæ ſit,ibidem.
Sententiæ iniquæ,quicunq; eam iniquā eſſe reſciuerit,parere nō tenet in foro conſcientię quāuis in ſeculari teneatur.ibid.b
¶Secretorum multiplex ordo.444.b.
Secretum confeſsionis quantum debet eſſe reconditum, & ab exteriori foro ſemotum.445.a.b.
Secretum ab illo qui per iniuriam extorſit actiſsimo nexu aſtringitur ſeruandi illud ibidem.
¶Sermo omnis fidelis pro iuramento eſt ſecundùm Euangelicam veritatē.693.a.
¶Seruis quando liceat fugere.280.b.
Serui,quibus rebus tanq; proprijs valeāt vti. & qui ſerui hoc poſsint.ibidem.
¶Seruitus duplex legalis,& naturalis.279.b
Seruitus legalis item duplex.ibid.
Seruitꝰ vēdētiū ſeſe licita eſt.279.b.&.280.a vbi de Æthiopibus Portugaliæ diſputat.
Seruitus mancipiorū licita & pia eſt.ibid.
Seruitutis ſpecies plurimæ ſunt.280.a.b.
Seruitus contra primariam naturæ intentionem eſt,non tamen contra ſecundariam, 281.a.b.
Seruitus quomodò iuregentium, quomodò imperatorum ſanctione conſtet.ibid.
Seruitus naturalis, quæ per peccatū introiuit,non incidiſſet in ſtatu innocentiæ. ibidem.
¶Simon Magus donum Spiritus ſancti emere voluit, à quo ſimoniæ nomen deriuatum eſt.791.
Simon Magus hæreticus fuit, non ex ſimonia, ſed quia credidit mundum non fuiſſe creatum.795.a.
¶Simonia genere ſuo peccatum mortale eſt.795.b.
Simoniæ triplex ſpecies.826.a.
Simoniæ materia res ſpirituales ſunt,ſed nō cuiuſcunque generis.792.a.
Simoniæ vitium quale ſit ex Euangelio venit veſtigandum.791.b.
Simoniam committit prædicator Euangelicus, ſi pro munere prædicationis pretium ex conuentione recipiat. Non ita eſt de docente ſcientias naturales quaſcūque.793.b.
Simonia non reperitur propriè extrà Eccleſiam catholicam.ibidem.
Simoniæ definitio approbatur.794.a.b.
Simonia ab alio vitio imperatur,ab alio eliditur In diſtincta potentia exiſtente. ibidem.b.
Simonia naturali diuinoq́ue iure prohibita.796.a.
Simonia aliqua eſt ad ius merè poſitiuum attinens.794.a.
Simonia duplex,mētalis,& realis.826.a.
Simonia non eſt,reſignare præbendam in manus prælati in fauorem alicuius,& nō aliàs.816.b.Commutare verò cum pacto niſi in pacto adducatur conſenſus Pontificis ſimonia eſt.817.a.
Simoniā ſapit in permutatione præbendæ ad honorē & dignitatē prębendæ reſpicere,ita vt honorabiliot pluris æſtimetur,ſi aliàs fructus ſunt æquales,ibidem.b.
Simonia verè cōmittitur, ſi res ſpiritualis pro obſequio temporali,vel munere tribuatur.819.a.& etiam pro munere à lingua & pro turpi obſequio.bid.b.
Qui pecuniam alicui confert,vt præbendā ei procuret,etiam collatore inſcio ſimoniam fortaſsis committit.ibidem.b.
Simonia non eſt ratione cōſanguinitatis beneficiū cōferre:ratione verò dignitatis,ac probitatis conſanguineo dare laudabile eſt:in hoc tamen antiſtites periclitantur maximè.820.b.
Simoniam non committit, qui metu alicui beneficium confert.821.a.
Simonia realis ſine mentali aliquando eſt. 826.a.ſimoniæ pœnæ.833.a.vide pœnæ ſimo.
Simonia mentalis eſt illa, quæ pro obiecto habet realem & hæc pœnis iuris non ſubditur.826.a.
Simoniæ mentalis optima diſputatio.941.
¶Simoniæ reſtitutio & q̄ p ſimoniā acquiſita reſtitutioni ſint obnoxia.824.a.b.ſimoniacæ pœnæ.ibid.&.827.a.&.833.a.
Spirituale quicquā vendens naturali iure,reſtitutioni ſubdit.824.b.&.831.a.emens verò an teneatur.ibidem.
Simonia omnis realis in qua pretium ſolutū eſt,ad reſtitutionē obligat.826.a.b.& ad reſignationem præbendæ,quæ cum tali pacto collata fuit,etſi pretium ſolutū nō fuerit.ibidem.
Simonia acquiſitorum reſtitutio faciēda eſt illi,qui pretium dedit,quandiu per ſentētiam non ſit condemnatio.827.a.
Simonia mentalis an ad reſtitutionem obligat,pulchra diſputatio.829.a.obligat vtique.ibidem.b.
¶Simoniacus tam ratione rei acceptæ, quā ratione iniuſtæ acceptionis,reſtituere tenetur.829.a.
Simoniacus poſt condēnationem reſtituere debet eccleſiæ vel pauperibus, aliàs ei qui dedit.827.a.
Simoniacum eſt ob ordinum exhibitionem munus aliquod exigere.832.a.
Simoniacū non eſt,cùm pro actibus hierarchicis,vt pro inungendis ſacerdotibus, & cōſecrandis epis,aliquid retribuit.805.a.
Simoniacū eſt vendere ius præbendæ,& cōtra ius naturæ.812.a.
An ſimoniacus fuerit Abraham emens ſepulturam.814.b.
Simoniacū eſt nolle cōferre locum ſacrum ad ſepeliendum mortuum,niſi pro pecunia:at verò ſi quis honorationem locum affectet,ab illo pecuniam ad eccleſiæ fabricam exigere,ſimonia non eſt.814.b.
¶Societas ſeu ſocietatis contractus duplex genus.560.a.
Societas cōtractus licitus eſt, ſi qui pecuniā ponit,periculum eius ſubit.ibidem.b.
In ſocietatis contractu qualiter diſtributio lucri facienda eſt,dum vnus pecuniā ponit,alius induſtriam.ibidem.
Societatis quidā peſsimus cōtractꝰ.561.a.b.
Societatis contractus,vbi quis ſic pecuniam ponit,vt nulli ſe exponat periculo, neutiquam licitus eſt.562.b.
Societatis quidā implexus contractus.ibid.
Societatis cōtractus in quo ſocius cōtractū aſſecurationis capitalis,& venditionis lucri,cum ſuo ſocio facit,ſiue à principio, ſiue ſucceſsiuè,vſuram ſapit.563.a.b.
Societatis quidā periculoſus cōtractus.ibid.
¶Socij qui dicantur.560.a.
Socius qui centū ſocietati cōmittit,licitè poteſt quinquaginta tantū periculū ſubire: dum tamen illam præcisè partem lucri ſuſciplat,q̄ illis quinquaginta rūdet.562.b.
¶Solicitudo neceſſaria nō eſt interdicta,ſed ſuperflua.181.b.
¶Solennitatū veterum numerus.150.a.
¶Solutione anticipata quomodò liceat viliùs emere:vt in lanarū negotio fit.547.a.Vide,emere.
Solutio expectata nihil vetat,quominꝰ contractus à principio perfectus ſit.549.a.b. licet oppoſitū,vt Caieta.placet,non ſit omnino improbabile.ibidem.
¶Sors idem quod capitale, ſeu principale.493.b.
¶Spiritualia quare pecunia non æſtimentur.501.a.
Spirituale & illi annexū, & q̄ ab ſpirituali dependet,nō eſt pretio vendibile.811.b.
¶Spuriorū quatuor eſſe genera, & quando ſuccedant in hæreditatē,& quādo nō, & de clericorū nothis filijs oſtendit.301.a.b
¶Statuam quam vidit Daniel ca.2.quid ſignificet.295.b.
¶Stipēdia vniuerſitatis nō ſunt in rē perſonarū,ſed in ſtipendiū miniſtrorū.340.b
Stipulatio,an ſit contractus.528.a.
Stipulatiōes turpes nulliꝰ ſūt momēti.546.b
¶Studioſus quiſque debet tres habere conditiones.118.a.
Studioſus aut prauus nō dicitur, niſi qui ex habitu operatur.214.a.b.
¶Subſannatio à deriſione & cōtumelia diſfert.485.a.
¶Subſannator turpia dicit,vt gloriam conſcientiæ alteri adimat.ibidē.b.
¶Subditū eſſe vnum alteri in foro iudiciali quatuor modis contingit.421.b.
¶Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui, explicatur.270.b.
¶Superbia humana de duobꝰ extollit.90.b

¶Suspicionis nomiē tria cōnotat.221.b.
Suspiciones triplici ex radice oriuntur.ibi.b
¶Susurratiō genere suo grauius peccatū est contumelia & detractione.482.a.
Susurrare ad dirimendas amicitias, quando peccatum sit, & quando virtus.482.b.& 483.a.
Susurronis & detractoris discrimen.481.b.

T

TAcens & nō obstans quādo dicantur causa.365.b.
¶Taletis miletij historia,qui docuit per Philosopiam homines posse fieri diuites.542.in fine.
¶Talio vnde trahat originē,& qd sit.436.b
Talionis pœna iusta.ibidem.
Talionis lex quare posita sit populo Iudæorum.ibidem &.166.a.
Talione dignus non est,qui inculpata ignorantia, quem in crimine esse putat reum facit.437.a.
Talionis pœnam princeps remittere nō potest:quādiu accusatus nō remiserit.ibid.
¶Templi vnius Iudæorum literalis & mystica ratio.146.a.b.
Templa non placent hæreticis cùm sint publicarum orationum loca.912.b.
Templa quantum Christo placuerint,multis locis ostenditur.ibidem.
¶Tempus sacrum non violatur per peccatum,sicut locus sacer.139.a.b.
¶Tentare Deum quid sit.697.b.
¶Tergiuersari tribus modis citra culpam, accidere potest.436.a.
¶Testamentorum solennitas describitur. 309.a.
¶Testimonium conferre tenetur quicunq; à legitimo iudice, secundùm iuris formā in testem ascisc̄itur.452.b
Testimonium dicere non tenetur,qui occulta crimina,de quibus neq; infamia,neque alia iuris causa præcessit, interrogatus fuit.ibidem.
Testimonium quando quis sponte propria offerre teneatur.453.a.b.
Testimonium conferendi, & aliarum eleemosynarum discrimen.ibidem.a.
Testimonium duorum,qui sint fide digni, sufficiens est in iudicio;& ad maiorē certitudinem trium.455.a.
Testimonium duorum vel trium, nō vsque adeo iure naturæ stabilitum est, vt nullā ob causam exigi possint plures, quando mortalium fides,& iustitia depraua ta est ibidem.&.456.a.
Testimoniū hominū iure & meritò, tā ob alias causas,q̄ ob culpā,repellitur.457.a.
Testimonia illa reipublicę necessaria sunt, q̄ bonū habent authoritatis pondus.ibid.b.
Testimonium falsum quādo mortale sit, & quando non 458.a.b.
¶Testimonium humanum duplici de causa fallax.689.b.
Testimonium Dei quicunque adducit non iurat.690.a.
¶Testis extra casum necessitatis liberandi innocentē aut rempubliçā, potiùs inclinare debet ad seruandum secretum proximi,quàm ad prodendum.454.b.
Testes singulares non faciunt in iudicio fidem 456.a.
Testium in ipsa actus substantia discordantium testimoniū,aut refutatur,aut nō satis ad sentētiam facere censetur.ibidem.
Testibus actoris & rei adinuicem discrepantibus,cæteris paribus standum est parti rei.ibidem.
Testibus vtriusq; partis inter se dissentientibus,vtri partium assentiri debeat,ex multis iudex potest perpendere.ibidem.
Testes singulares de multiplicatis ab eadem persona eiusdem actibus,quam fidem faciant in regionibus.ibidem.b
Testi crimen obijcere,quando liceat,& quādo non.457.a.b.
Testium nō omnium repulsa pœna est,sed quandoque cautela.ibidem.in fin.
Testis in iudicio asserere nō debet,nisi id de quo per vigilantem consideration em habet certam scientiam.458.b
Testis asserens quod post prudentem vigilantiam pro certo habet, etsi falsum sit, non est reus mendacij.ibidem.
Testes iureiurando stringuntur vt maiori percutiantur timore.459.b.
Testis pro veritate dicenda nihil recipere potest:bene tamen pro labore.465.b.
Testes simoniæ iure antiquo tenebantur sub anathemate reuelare,nec ante poterant absolui.833.a.
¶Timotheus & alij Episcopi quare iussu Pauli à suis ecclesijs nonnunquam peregrinati fuerint.873.a.
¶Titulus quid sit explicatur.271.b.in fin.
¶Traditio per votum non fit, nisi ille qui traditur solenniter recipiatur.630.b.
¶Trahens

¶Trahens alium ad ludum an teneatur ad restitutionem.306.b.
¶Tributi.s.Alcauala rō iustanè sit, & quo modo obliget in conscientia.342.a.
Tributorum quatuor nomina.266.b.
Tributum quod apud Hispanos dicitur Alcauala,quod sit.267.b.
Tributa debentur principibus in conscientia,ibidem.a.
Tributorum libertatem Rex potest hominibus rusticis pretio donare vrgēte necessitate.ibidem.
¶Turcæ cæcitas de dominio vitæ subditorum describitur.292.b.
¶Tyrannus cēsendus est qui leges in proprium commodum constituit.11.b.

V.

VAlor rei æstimandus est,secundum id quod in præsenti est. 542.b.
Valor rei iustus vt sit,prudentium iudicio, non cuiusuis metiendus est. 533.a.b.vide,Pretium.
¶Vanitatis tres sunt gradus.135.b.
Vectigal census & tributum in quo differunt.267.a.
¶Venans alienas feras,quando teneatur ad restitutionem.343.b.in fine.
¶Venatio homini est naturalis.374.a.
Venatio iure gentium communis est.343.a
Venatio triplici de causa vetatur.ibidem.
Venationis cusq; diendæ fuit gra nō est par ratio in rege,& in magnate.ibidem.
¶Vendere licet pretio rigido,pio,& moderato.532.b.
Vēdere vltra dimidiū iusti ptij qd sit.536.b.
In re venalitia sunt cōsideranda.537.b.
Vendens sacerdotium tenetur diuino & naturali iure restituere pretium.811.b.
Vendere rem vitiatam pretio integrè & solidè,antiquitas est.539.b.
Vendens bona fide rem emptam à latrone, quid debeat facere.359.a.
Vendere non licet,ratione crediti pretij,carius rem q̄ in præsenti valet.544.a.&.549
Et vide venditor.
¶Vēditio est rei p pretio distractio.528.b.
Venditio cum deceptione intra dimidium iusti pretij,iniqua est,etsi permissa.536.b
vide deceptio.
In vēditione falsissima regula est,si quis semper quanto emit pretio quantumq; labo-

¶Ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Veritates perpetuæ qualiter subsint legi Dei æternæ.26.b.
Veritatem nullatenus abnegare licet.428.a. imò eam cõfiteri tenet reus cum periculo vitæ,si iuridicè interrogetur,alîas non est absoluendus.443.b.
¶Vidua fructus pignoris pro dote ei traditi in sortem ducere non tenetur.506.b.
¶Violẽter respub.& princeps possunt citra iniuriam aliquid à suis ciuibus extorquere, ꝙ si persona priuata id faciat, raptor est & latro.418.a.
¶Vim vi repellere licet.393.b.&.336.b.
¶Vir qui vxorem in flagrãti delicto enecat peccat.380.a.
Vir potest accipere pretium turpitudinis à muliere.349.b.
Vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier,explicatur quo pacto.270.a.
Vir non habet ius dominicum in vxorem, ibid.b.
¶Virtutis duplex consideratio.32.b.
Virtutes humanæ sunt in vniuersum de lege naturæ:hoc est,secundùm hominis natura,si generalem rationem virtutis cõsideres:si autem materias actuum ipsorũ mediteris,non omnes sunt de lege naturæ ibidem.
Virtutes omnes quare prudentiæ connectũtur,218.a.
Virtutes consentaneæ diuinæ legi, non dicunt simpliciter de lege naturæ sed potiꝰ supranaturales. 33.b.
Nulla est virtus cuius nõ aliquis actus ad cõmune bonum referri valeat.48.b.
Virtus colenda est.335.b.
Virtutum opera tenemur Deo offerre formali aut virtuali ratione.757.a.
Virtutis opus quante sit perfectionis è duobus æstimatur.773.b.
Virtutes quæ hominem componunt in ordine ad seipsum discriminãtur ab eis quæ illum componunt in ordine ad alterum. 794.a.
Virtus non est in ea potentia quę electionẽ facit,contra seorsum.ibidem.
Virtutum prẽcepta dignitatis ordine debẽt ante fieri prohibitionibus vitiorum contrariorum.109.b.
Virtutẽ vnã alijs imperare quid sit. 199.b.
Virtutes cardinales dupliciter accipiuntur. 203.b.
Virtutis diuisio &subdiuisio.206.b.&.207.a
Virtutes intellectuales digniores sunt moralibus.207.a.
Virtutes morales plus habent de ratione virtutis quàm intellectuales: & ideò faciunt habentem simpliciter bonum.208.b.
Virtutum collatio inter se fieri debet inter genus & genus,aut inter supremum actũ vnius & supremũ alteri.208.b.&.210.b.
Virtus est id cui ꝓpriè honor debet.265.a.
¶Visitationis stipendia quomodo Episcopis liceat recipere.809.b.
Visitationes non possunt castè fieri per alium quàm episcopum.871.a.
Visitandi greges nõ per alios quàm per episcopos.ibidem.
¶Vita omnium bonorum fundamentum. 383.b.&.384.a.
Vitam corporalem pro quibus liceat ponere.386.a.
Vitam temporalem an liceat pro amico ponere.197.b.&.398.a.
Vitam spiritualem amittere non licet pro salute spirituali totius mundi.386.b.
Vitam spiritualem licet aliquando exponere periculo. ibidem.
¶Vitium rei venditæ qualiter venditionem illicitam reddat.539.b.
Vitia aliqua peculiariter dicuntur cõtra naturam.34.a.
Vita bona sine oratiõe existere nõ potest. 910.a.
¶Vlyssis socij qualiter intelligãtur conuersi à Circe ex Augustino.744.b.
¶Voluntas promittendi aut iurandi absq; proposito adimplendi, obligationem parit.600.a.b.
Voluntas non est regina,sed ancilla intellectus.8.b.&.10.a.
¶Voluntarium duplex.396.a.
Voluntarium nisi adsit, peccatum esse nequit.ibid.
Volũtarium de per accidens quid requirat. ibidem.
¶Votum est actus religionis elicitus.623.b
Votum rectè fieri de operibus non debitis ex sacris vtriusq; paginæ testimonijs cõprobatur.595.b.
Voti nomen dupliciter vsurpatur.597.a.b.
Votũ definitur promissio deliberatæ volũtatis Deo,de his quę Dei sunt facta.609.b
Votũ requirit tria.s. rationis deliberationẽ, ꝓpositũ volũtatis, & ꝓmissionẽ. 597.b.
Voti substãtia in rationis actu, nimirum in promissione,consistit.620.b.
Votum exteriora signa per accidens requirit.ibidem.
Votũ quibus de rebus suscipi debeat, & de quibus non debeat.602.a.b.
Voti materia possunt esse præcepta.605.a.
Votũ nõ est de re prorsus indifferẽti.603.b
Votum de obiecto aliâs bono,in malum finem relato non obligat. 606.b.
Votum ad quod suscipiendum mouetur homo malo fine,si tamẽ obiectum bonum est obligat.ibidem.
Votum nõ peccandi venialiter stultum est: neq; obligat.605.b.
Votum contra opus consilij peccatum est: neq; obligat.608.a.
Votum ineundi cõiugiũ nullatenùs ligatur sed semper est illicitũ cõtra Caie.609.a.
Votũ virginitatis dupliciter fieri põt.619.
Votum non nubendi non obligat ad castitatem.ibidem.b.
Votum quatenus attinet ad tempus implẽdi,tripliciter fieri potest.620.b.&.621.a.
Votum simplex & solenne differunt.629.a &632.b.
Voti solennis substantia consistit in hoc ꝙ sit traditio,stando in opinione S.Thom. de indispensabilitate voti.630.b.
Votum solenne iure diuino dirimit matrimonium,eò ꝙ est traditio.631.a.
Voti solennis trãsgressio grauior est quàm simplicis.ibid.a.
Votum iuramento firmatum,an in vniuersum obliget sub reatu mortali.705.a.
Voti solennis & simplicis distinctio est specifica.632.b.
Voto castitatis potest quisq; innodari ante legitimum rationis vsum.633.
Votum nullum suscipere potest qui sub alterius est potestate de his rebus in quibꝰ subijcitur,quòd citra eius assensionem solidum sit ac firmum.634.a.
Vouẽdi facultas interdicta est monachis de iure diuino & naturali.ibid.b.
In voto suorum subditorũ potest episcopꝰ dispensare,non autem potest illorum vota irritare,imò verò neq; Pontifex maxi. potest secularium vota irritare,secùs religiosorum.ibidem.
Voti dispensatio iure naturæ pertinet ad parentes respectu filiorum,& ad tutores respectu illorum quorum cura illis cõmissa est,&ad dominos respectu seruorũ.634.b
Voti religiosorum irritatio & dispẽsatio,in quibus casibus fieri possit à prælato. 635. b.&.636.a.b.
Votũ à religiosis emissum, quo prælati obedientia impeditur,nõ tenẽtur implere dũ per prælatũ irritũ non habetur.636.a
Votum quod religiosus emisit de materia libera:potest ipe prelato detegere,& si grue sit potest molestiam suam & grauamẽ ei aperire vt irritet.637.a.
Votum suũ quod religiosus emisit de re ꝓhibita,tenet patefacere prælato antequã sit in mora.ibid.b.
Votũ emissũ à religioso cũ facultate prælati potest nihilominùs ab ipso prælato irritari.ibidem.
Vota vxoris vniuersa põt vir irritare. 938.a
Votum emissum à viro de non petẽdo debitũ,an teneat sine cõsensu vxoris. ibi.b.
Votum castitatis emissum ab vtroq; coniuge communi consensu,non potest rursus per ipsos irritari,sed vtriusq;votum censetur absolutum castitatis.639.a.
Votũ quodcũq; siue vxoris siue filij siue religiosi semel irritatũ nullam deinde virtutẽ retinet qua vllo tempore obligare possit,nisi iteratò fiat.ibidem.
Votum emissum ab vxore executioni tũc mãdandum si maritum vita superauerit, & idem de filio si dum sub cura parentis egerit votum emitteret post suam emãcipationem explendum, & pariter seruus sub conditione si fuerit libertate donatus an eiusmodi vota possint superiores irritare.639.b.&.640.a.
Votum continentiæ tria consideranda requirit.647.a.
Vota dispẽsandi & cõmutandi causę.655.a.
Nullo voto se potest constringere puer, aut puella ante pubertatis annos,si nõ ea vtãtur ratiõis luce vt deliberare queãt.641.b
Votum solenne nemo quãtuncunq; sit doli capax ante pubertatis annos potest suscipere.642.a.
Voto religionis solenni & simplici quisq; se potest firmissimè obligare post annos pubertatis quantumuis parentibus reclinãtibus.ibidem.
Inter votum personale & reale discrimen & conuenientia.642.b.&.643.a.
Voto se prepedire quo minùs quis accipiat episcopatũ, nihil per se loquendo implicat iniquitatis.857.b.
Votũ emissum à filio dũ erat sub potestate patris neq; tunc à patre irritatũ postquã emãcipatus est,non potest ab ipso patre irritari.644.a.

Votum quodcũq; simplex potestati subest ecclesiæ,tam vt super eo dispenset,quã vt ipsum in rem aliam commutet.645. a.
Voti dispensatio non tollit diuinam legem sed tollit obligationem,quæ ex mera voluntate vouentis ortum duxit.646.a.
Votũ quod fit in susceptione ordinis sacri dispensari potest per summum pontificẽ anteq̃ fiat,nempe abrogando nũc legem positam:& postquam factum est cum illis qui iam votum solenne fecerũt.648.b.
Super votum solẽne religionis nulla cadit dispensatio.648.b.&.649.a.b.
Ad votum dispensandum necessaria est superioris authoritas.652.b.
Ad voti dispensationem,ac perinde ad commutationem quæ in minus fit bonum,requiritur causa.ibidem.
Ad voti commutationem in melius nõ exigitur superioris authoritas,quando manifestum est id in quo mutatur esse melius. 653.a. Imò forte neque ad mutationem in rem æqualem.656.b.&.657.a.
Vota in seculo facta extingui censentur per solenne religionis: ob id quod omnia mutantur in melius. 656.b.
Votum solenne religionis in altiorem aliam ac perinde altiorem cõmutari potest ꝓpria authoritate,non tamen in aliud votorum genus.ibidem.
Super omni voto simplici suorum parœcio rum vnusquisq; episcopus dispensare potest.Hæc autẽ in Archiepiscopo facultas ad diœceses sibi suffraganeas non extẽditur.Eademq; est in Abbatibus & religionum quibuscũq; præfectis authoritas dispẽsandi in votis suorũ subditorũ. 654.a.
Votum ex ratione sua magis est obligatorium,quàm iuramentum.622.a.b.
Votum de re parui momenti obligat tantũ sub reatu venialis culpæ.705.b.
Votũ dispensandi facultas,eadẽ vbiq; est ad commutandum. ibid.b.
Vota subditorum de transeundo ad altiorẽ religionẽ,dispensari possunt per suos prælatos.ibidem.
Voti pœnalis, religionis, & peregrinationis Hierosolymitanæ dispẽsatio Põtifici maximo reseruatur.653.b.&.654.a.
Ad Voti dispẽsationẽ necessaria est causa, si autem in melius fit nulla exigitur prorsus obstans causa.Sed satis est vt ad finẽ magis conducat.655.b.
Votum nequit dispensari aut cõmutari priuilegio cruciatæ bullę, nisi ante eius susceptionem sit emissum.656.a.
In votũ simplex religionis, aut perpetuæ castitatis dispẽsare,nullo hactenus cruciatæ diplomate concessum est.ibid.b.
Votum sacerdotum dispẽsabile est ab ecclesia.685.a.&.672.b.&.673.a.b.
Votum religionis in paupertate consistit, castitate & obedientia.620.a.
Vouendi modus quem statuebat Lutherus. 664.a.
Voti transgressio ex genere suo peccatum est mortale sacrilegiumq;.611.b.
Votum religionis simplex post cõtractum matrimonium non vltra quicquam obligat.620.a.
Voti pœnitẽtia potest esse peccatũ,& quomodo non est peccatum.628.a.
¶Vsucapio quanto tempore fiat. 313.b.
¶Vsuræ multiplex acceptio.492.a.&.493.a
Vsura multis modis cõmittitur.501.a.
Vsura à fœnore differt.492.b.
Vsura idẽ qđ partus & quod morsus. 493.a
Vsura solũmodo in mutationis contractu, atq; in alijs quibus mutui ratio ineſt,locũ habet.493.a.
Vsura est pretium vsus mutuatæ rei.ibid. b.
Vsura non est pretium quod recipitur propecũnia ad ostentationẽ vel ornatum locata.ibidem.
Vsura interna atq; externa quomodo discriminentur.ibid.&.501.b.
Vsura externa,vbicunq; pactum interuenit expressum.493.b.&.494.a.
Vsura peccatum mortale est, iustitiæ cõmutatiuæ cõtrarium.494.a.& oppositũ est manifesta hæresis.496.a.
Vsuram non esse naturali iure prohibitam, periculosũ est asserere. 494.b.& hoc multis ostenditur.496.b.&. 497.a. quo fit in vsura nunquam Deus dispensauerit, imò neque factibile est.ibid.
Vsurarium crimen vtriusq; testamenti pagina detestatur.495.a.&.496.a.
Vsura certo quodam modo fuit Iudæis permissa,non licita: neq; in vsurarium lucrũ dominium vnq̃ illis fuit cõcessum à Deo. 497.a.
Optima explicatio illius loci non fœnerabis fratri tuo.498.a.
Vsuræ à lege ciuili permittuntur quemadmodũ meretrices.598.b. & quo pacto ꝑmittant.599. a.neq; verò ciuile ius vsuras permittendo canonico aduersatur. ibd.b.

Vsuræ vsurarum olim summo rigore prohibitæ.499.a. Quicquã ex pacto vel recipere vel expetere vsura est,accipere verò aliquid nõ conuẽtionis nexu sed quod gratuitò mutuanti repẽditur nullam impingit vsuræ labem,sicut neq; amicitiam & beneuolentiam ex mutuo conquirere & exigere.501.a.b.
Vsuram committit qui ratione mutui in pactum deducit vt mutuatarius iustæ liti cedat.502.a.
Vsuræ vitio innodatur q ratione mutui turpes amplexus expoſcit: secùs verò q amicitiã procurat,vt mulier amore victa turpi rei acquiescat.ibidem.
Vsuræ labem incurrit qui mutuatarium cogit,vt vel totum mutuum, vel partem in mercibus suscipiat,etiam si iustum pretiũ merces non excedant.Idq̃; vsu venire solet mercatoribus regi mutuantibus,nõ sine magna militum iactura.ibid.
Vsuram committit qui ratione mutui obligat ad emendum, molendum, laborandum,etiam iusto exoluto vel non excesso pretio.503.a.
In mutuo in pactũ ducere quod aliàs iustè debetur,vsura non est.ibid.b.
An vsura sit, ratione mutui obligare mutuatarium ad mutuandum.504.b.
Vsura an committatur vendendo cariùs credito pretio 544.a.&.549.a.&.564. a.vide,Vendere & venditor.
Vsuram committit qui fructus pignoris nõ computat, nisi pignus sit de feudo,vel ꝑ dote genero, vel viduæ traditum. 505.b. &.506.a.
Vsuram sapit mutuatariũ obligare ratione mutui ad ducendam vxorem. 506.b.
Vsura ratione lucri cessantis.vide,Lucrum.
Vsuram inuoluit mons pietatis.524.b.
Vsuraria datio an dominium trãsferat, optima disputatio.512.a.
Vsurarum dubitationes omnes per ecclesiã definiri non est conducens.526.a.
¶Vsura mentis quomodo ab exteriori differat.493.
De vsura mentali optima disputatio.516.a.
Vsura mentalis quomodo à simonia mẽtali differat.517.b.
Vsurę mentalis restitutio quomodo & quãdo necessaria.516.a.b.
¶Vsurarum restitutio necessariò facienda etiam nullo petente.496.a.&.511.b.
Vsurarum restitutio solùm necessaria cùm ratione mutui quicquam recipitur. ibid.
Si per vsuram res quæ vsu consumuntur exercẽatur, fœnerator facit satis restituẽdo tantum quãtum accepit cum damnis & lucro:si quod alteri cesset, fructus verò qui per easdem res sua industria accumulauit,liberi sunt à restitutione.ibi.&.514. a.b.secùs verò in fructibus domus vel prędij per vsuram extorti.ibidem.
Ad vsurarum restitutionem non modò vsurarius sed iudices cogentes vsuras soluere, aduocati consulentes,ministri aliqui, &c. etiam tenentur fœneratore non restituente.518.a.De hoc vide mutuũ, & lucrum cessans.
¶Vsurarius non acquirit dominium in eą quę per vsuras corrasit.512.b.& si mutuatarius se velle in ipsum dominiũ transferre assecueret, dum tamen ratione mutui det.513.b.
Vsurarius dominus fit possessionis quã per pecuniã vsurariam emit: quo fit vt ipsas restituere non teneatur:manẽt tamen debito obnoxiæ.514.a.b.
Vsurarij bona quomodo sint restitutioni subdita.ibidem.b.
Vsurarij bona in triplici sunt differentia. ibidem.
Vsurarij omnes contractus sunt validi, iure naturæ,per quos nõ fit minùs potens ad soluendum vsuras.515.a.
Ab vsurario pecuniam vsurariam vel quicq̃ aliud recipiẽs emptione vel alio quocũq; contractu tutus est in conscientia:si vsurarius non fiat illa ratione impotens ad soluendum.ibidem.b.
Vsurarij hæredes ad quid teneantur. ibid.
Vsurarius multis modis potest lucrũ à mutuatario recipere.516.b.
Vsurarius pecuniã à mutuatario vltra sortẽ recipiens,quocunq; prauo animo, si mutuatarius ratione mutui nõ dedit,restituere non tenetur, nisi fortè ex conscientia erronea.516.b.&.517.a.b.
Vsurarij cooperatores & ministri ad quid teneantur.518.a.
Vsurarium non paratum, ad mutuandum sub vsuris inducere non licèt,à parato verò licet sub vsuris mutuum recipere. 519. a.b.&.520.a.
Vsurarius mutuatarium obligans ratione mutui ad contractum societatis vel assecurationis faciendum,vsuram committit 548.a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsurarios ius canonicũ tum multis opprobrijs proſcindit, tum & pœnis pluribus accumulat. 499.b. in fine.
¶ Vſus à dominio rebus vſu conſumptibilibus, an diſtinguatur cõtrouertitur ad longum. 272.a.
Vſus rerum comeſtibilium & vtẽſilium diſtinguit quodã pacto à dominio. 273.b.
Vſus rerum duplex eſt, & iuris & facti. ibi. a
Pro vſu vaſis aut calicis ſacri non licet aliqd recipere, licèt ipſum locare & vẽdere poſſit eccleſia. 802.a
Vti quempiam iure ſuo bifariàm contingit. 349.a.

Finis Indicis.

Series chartarum operis.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.ſ.t.v.x.y.z. A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M. N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. Aa.Bb.Cc.Dd.Ee.Ff.Gg.Hh.Ii.Kk.Ll.Mm.Nn. *.**.***.****. Omnes ſunt Quaterniones.

Excuſum eſt hoc opus denuò Salmanticæ in officina Ioannis Mariæ à Terranoua Florentini, Anno Domini M. D. LXII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca